THEOLOGIA MORALIS R.P. THOMAE TAMBURINI...

Tommaso Tamburini, Josè Maria Fonseca de Evora, ...

I N D E X

Titulorum, Capitum, & Paragraphorum.

In hoc Volumine contentorum.

TRACTATUS III.

De Sponsalibus.

TRACTATUS IV.

De Consensu per verba de præsenti.

TRACTATUS V.

De Matrimonio, ut est Sacramentum.

TRACTATUS VI.

De Solemnitatibus Contractus Matrimonii.

TRACTATUS VII.

De Obligationibus ex Matrimonio consurgentibus, ubi de Divortio.

LIBER

TRACTATUS
De Bulla Cruciatæ.

DE

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

LIBER PRIMUS.

ADEO obvia, & probe disputata sunt, præsertim a recentioribus, quæ pertinent ad Sacramenta, ut actum agere, ea repetendo, omnino nolim. Seligam ergo, quæ utiliora sunt ad praxim. Tu interim, Amantissime JESU, qui gratiam Sacramentis, ceu ex uberrimis fontibus, in animas tibi addictas effundis, guttulam tui roris in mentem meam servi tui benignus insperge.

CAPUT PRIMUM.

De Materia, & Forma Sacramentorum.

OMNIA Sacramenta constant rebus, & verbis, quæ materiam, & formam vocant Theologi. Baptismus v. g. conficitur ex ablutione, qua homo a baptizante abluitur, atque hæc est materia: & ex illis verbis, quæ ab eodem in quacumque lingua dicuntur, *Ego te baptizo in nomine &c.* atque hæc est forma. Ita est proportionaliter in cæteris Sacramentis, ut late iidem Theologi probant: & nos ea, quæ sunt necessaria, dicemus in consequentibus. Nunc autem, cum loquamur in genere de Sacramentis, illa explicare opus est, quæ, quoad praxim, omnibus Sacramentis sunt communia; quod jam facio.

§. I. *Materia, & Forma Sacramenti simul esse debent.*

1 Simul quidem, sed simultate morali, tum quia Sacramenta sunt entia moralia, tum quia, si requireres simultatem metaphysicam, cum ad hanc homines humano modo operantes, minus attendere soleant, ea sæpissime invalida essent. Recte igitur Sot. *in 4. d. 3. q. un. ar.* 8. vocat in hoc Cajet. scrupulosum, quod voluerit, ad validitatem Sacramenti, debere verba inchoari, antequam actio finiatur; antequam v. g. finiatur Ablutio in Baptismo, debere inchoari illa verba: *Ego te baptizo, &c.*

2 Illud tamen nota, pro diversitate Sacramentorum, diversam requiri propinquitatem rerum, & actionum sensibilium, in quibus Dominus JESUS illa constituit.

3 Verum quæ tandem hæc propinquitas?

Resp. Quoad praxim, ad quam nos semper collimamus, Sacerdos, vel Minister, cum Sacramentum conficit, debet curare, ut servet majorem, quam potest simultatem materiæ, cum forma. Et in cæteris quidem Sacramentis, dum ponit materiam, simul proferat formam: dum v. g. abluit, dicat, *Ego te baptizo, &c.* At in Sacramento pœnitentiæ statim, absoluta narratione peccatorum, injunctaque pœnitentia, dicat verba absolutionis, & in Sacramento Matrimonii post explicatum assensum unius ex conjugibus, explicet alter assensum suum.

4 Quod si propter aliquos casus, qui forte evenire possunt, quæras, quænam in rigore distantia materiæ a prolatione formæ invalidet Sacramentum? ajo tunc invalidare, quando secundum naturam talis Sacramenti ita distat materia a forma, ut prudentis arbitrio unum complexum morale ex utraque non fiat. Si enim hodie abluas, & cras ore proferas: *Ego te baptizo*, quis non videt, fore invalidum hoc Baptisma, cum ablutio hodierna, & verba cras prolata non faciant unum morale in hoc genere actionis abluendi? Eadem tamen distantia, imo major, non faciet invalidum matrimonii Sacramentum, quia hoc Sacramentum sequitur naturam contractus civilis, ut clarius apparet, quando per nuncium, vel litteras in loco distanti matrimonium celebratur. Pro sua igitur proportione hæc sunt applicanda cæteris Sacramentis, ut apud DD. late, S. Th. scilicet *q.* 60. *art.* 6. *ad* 2. Suar. *de Sacr. d.* 2. *sect.* 2. Val. Con. Hurt. aliosque apud Bon. *d.* 2. *de Sacr. q.* 1. *p.* 2. Atque ex his jam intelligis, quid sit illud, quod modo *n.* 2. dixi, eam requiri propinquitatem secundum diversitatem rerum, & actionum, in quibus Dominus Sacramenta constituit.

5 Duo me olim, sed diverso tempore, Sacerdotes, convenere: quorum alter me interrogavit, an ipse quemdam pœnitentem, qui sua peccata plene confessus erat, injunctamque pœnitentiam acceptaverat, licite absolverit non statim, sed post integram fere horam, in qua ipse Confessor debuit loco eodem confessionis, ex urgenti necessitate, prolixum habere sermonem cum quodam magnæ auctoritatis Principe? Alter vero quæsivit, an rite simile quid fecerit in extrema unctione conferenda? Nam dum primam unctionem adhibuisset, formæque partem illi unctioni respondentem, ut fit, sed non totam protulisset, visus est certo infirmus animam exhalasse. Unde omnino destitit ab incepto ministerio Sacerdos, ut desistere certe debuit; sed quia post integram circiter horam infirmus oculos aperuit, vivusque manifeste apparuit, idem Sacerdos formam iterum adhibuit, quam integram non protulerat, non repetita tamen unctione; quæsivit ergo, an rite se gesserit?

6 Respondi, priorem rite, & licite se gessisse, nequaquam posteriorem. Ratio fuit, quia pœnitentia, quæ est ad modum Judicii, tolerat prædictam illam distantiam, quantum est ex hoc capite, præscindendo, an in eo interjecto tempore peccaverit, vel non peccaverit pœnitens, &c. At mihi videtur eadem distantia non tolerari a Sacramento Extremæ unctionis, quod est institutum ad modum deprecationis, ut conjunctæ cum unctione: debuerat ergo Sacerdos ille unctionem iterare, quia illa prior unctio se habuit, ac si nunquam fuisset pro hoc Sacramento; cum non potuerit propter illam distantiam facere unitatem moralem cum forma post horam.

7 Inquires, si Sacerdos impleret unam, vel alteram unctionem, atque integre formas, primis his unctionibus correspondentes, proferret; sed deinde, propter similem paroxismum, post horam vellet Sacramentum perficere, deberetne iterum primas illas unctiones, formasque ipsis affixas repetere?

8 Resp. debere. Ratio est, quia communior, & vera sententia, quam docet Suar. Con. cum Gasp. Hurt. *de Extr. unct. diff.* 9. S. Th. est, gratiam in hoc Sacramento conferri in instanti ultimo, quod continget esse in prolatione formæ, vel in exhibitione ultimæ unctionis; quare primæ illæ unctiones cum suis, quamvis integris formis non fuerunt Sacramentum. Cum ergo ex alia parte, propter distantiam interjecti temporis non possint, ut jam dictum est, facere moraliter unum cum consequentibus unctionibus, debebunt repeti. Nec Sacramentum reiterabitur, quia, ut dixi, illæ primæ Sacramentum non fuere, si gratiam nullam contulerunt. Ex his ergo disce similia.

De separatione verborum formæ inter se.

9 Quidam Sacerdos, dum partem verborum consecrationis protulisset, nimirum *Hoc est corpus*, antequam proferret *meum*, ea distillario a capite fluens repente fauces impediit, ut fere per semiquadrantem tussi occupatus, illud, quod supererat de forma, nempe *meum* proferre non potuit, protulit tamen deinde ipsum pronomen *meum* dumtaxat, confecitne Eucharistiam, idque licite?

10 Resp. Regula generalis, in hac re, similis est præcedenti; si enim interruptio sit hujusmodi, ut verba præcedentia faciant unum sensum locutionis cum consequentibus, validum fiet Sacramentum, & quidem quando est magna temporis interjectio, quæ tamen non tollat dictum unius locutionis cum consequentibus, validum fiet Sacramentum, & fiet in gravi necessitate etiam licite. At vero, si interruptio ita sensum distrahat, ut non sit una locutio, seu una oratio, certe non conficietur Sacramentum, nec licite, nec valide, propter rationes supra in simili dictas. Cum igitur in casu prædicti tussientis Sacerdotis magna fuerit illa unius semiquadrantis intercapedo, sensum omnino distraxit, unitatem impediit, atque adeo Sacramentum constituere non potuit: quare debuisset ille bonus Sacerdos totam formam repetere. Non ita, si solum semel expuisset v. g. aut unum vel alterum verbulum dixisset, v. g. sic, *o bone Deus*, vel *fuge hinc*, vel *Dominus tecum*, vel si dicat baptizans: Ego te baptizo *verte folium*, in nomine Patris, &c. Nam si nequaquam divisa (ut ita dicam) fuisset oratio, nec Sacramentum invalidum.

11 Quod hactenus dictum est, intelligi etiam debet de interruptione per silentium; nam etiam hoc potest esse tantum, ut non fiat una locutio ex verbis ante illud dictis, & dictis postea.

12 Quando autem dubium est, an interruptio, sive per alia verba, sive per dictum silentium diviserit notabiliter orationem, vel tu animo pusillanimi decernere id non audeas, certe repetere totam formam, non solum tibi erit integrum, verum etiam securius operaberis.

De separatione syllabarum formæ.

13 Quod dictum est, sua applicandum est proportione ad interruptionem inter unam syllabam, & aliam; nam si quis postquam pronuntiavit *Hoc est Cor* tussiat vel sileat, vel loquatur verbulum aliud, & deinde proferat *pus meum*, non conficiet Sacramentum, si est notabilis intercapedo inter syllabam, ut ex dictis colligitur. Sed quid si interruptio sit breviuscula?

14 Resp. Si semel Sacerdos tussiat, vel respiret, unde tantisper quiescat, fieri Sacramentum docet Leand. *tr.* 2. *de Sacr. Bapt. d.* 3. *q.* 28. *in prima edit. Compluti an.* 1632. *quam semper cito.* Licet neget Bonac. *d.* 1. *de Sacr. q.* 2. *p.* 1. *n.* 23.

15 Ego omnino explicandam, ac dividendam esse quæstionem puto; nam de unica respiratione, ac fortasse etiam unica momentanea tussi, quæ sit unicæ respirationi par, Leandri sententiam accipio, & tamen in praxi securius esse judico, si repetatur integre verbum, &, quando interruptio fuit notabilis, repetatur etiam forma. De locutione vero amplector Bonacinæ sententiam, puto enim, si quis ita dicat; *Ego te bap* & deinde interponat o *Deus*, tum denique addat *tizo*, vel *Hoc est Cor* o Virgo, *pus meum*, non conficere Sacramentum. Ratio est, quia unum verbum, quamvis brevissimum intermissum syllabis alterius verbi distrahit sensum syllabæ præcedentis, quod non facit momentanea illa tussis, & multo minus unica respiratio, ut ipsæ audientium aures facile testantur.

16 Qui tamen repetit aliquam primam syllabam verbi formæ, sic v. g. Hoc est *Cor* Corpus meum. Hic est Calix sanguinis *me* mei, conficit Sacramentum, quia ea prima syllaba in tam brevi tempore repetita sensum formæ distrahere non solet, & sic sine distractione sensus loquuntur sæpe balbutientes, quos nos Siculi *ciaccus* appellamus.

§. II. *Materia, & Forma Sacramenti non debet immutari.*

1 NImis est communis illa Regula, mutatio essentialis facit invalidum Sacramentum: accidentalis vero validitatem non tollit, sed usum facit illicitum.

2 Sed quæ est mutatio essentialis, quæ accidentalis? Resp. Quando, sive materia, sive forma omnino non convenit cum materia, & forma a Christo instituta, & ab Ecclesia usitata, est essentialis, & Sacramentum per illam non fit. Ut si baptizes in vino, consecres in pane ex hordeo, dicas; *Ego te refrigero*; loco, *Ego te baptizo*: *Hoc est caput meum*; loco, *Corpus meum*, *&c.* At si conveniant quidem cum materia, & forma a Christo instituta; sed fiat mutatio in re, quæ ipsas non distrahat ad alia, erit accidentalis, & fiet per illas Sacramentum, licet semper cum peccato mortali ex se; quia fit contra usum Ecclesiæ: nisi sit adeo parva, ut pro nihilo reputetur, quando ad summum erit peccatum tantummodo veniale. Quare si dicas *Ego te baptizo in nomine Patria, & Filia, & Spiritua sancta*, probabilissimum est fieri Baptismum, quia hæc verba non aliud, etiam in communi hominum acceptatione significant, nisi quod significat incorrupta forma: quia supponimus sic dici ob imperitiam sermonis latini, vel ob impedimentum linguæ, ut habet Zacherias Pontifex, *C. retulerunt de cons. d.* 4. Non ita, si solum quis mutaret unam litteram, quia in communi dicta significatione ad aliud omnino diversum distraheretur sensus locutionis; tunc enim Sacramentum non fieret: ut si quis dicat, *Ego te baptizo in nomine Matris, Filii, &c.* Non igitur attendendum est ad mutationem litteræ, sed ad significationem vocis, quæ ex mutatione litterarum consurgit. Pari modo, si baptizes in aqua calida, valide baptizas, imo licite in casu necessitatis infirmi, v. g. pueri, quia non est mutatio nisi accidentalis, & sine necessitate id faciendo est parva mutatio: peccabis solum venialiter, dummodo non intendas facere novum ritum in Ecclesia.

Hæc sint satis; nam cætera dicentur, cum de singulis Sacramentis.

3 Illud hic locum commodum nanciscetur; quid dicendum, si cum errore forma Sacramenti proferatur?

Resp. Error hic, vel exprimitur exterius in ipsa forma, vel solum habetur in mente.

4 Si prius, utere allata regula; nam si substantialiter sensum mutet, ut, si Arianus dicat, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii creaturæ, &c.* non fiet Sacramentum: si non mutet, fiet, ut si quis dicat, *Ego, te*, vel *te, Antonium baptizo, &c.* putans esse necessariam illam repetitionem, vel illud nomen: nam error hic est valde extrinsecus significationi verborum, & illud quod tu addis, non distrahit verum sensum, &c.

5 Si posterius, hoc est si error habeatur solum in mente, ut, si idem Arianus verbi gratia retinens in mente filium esse creaturam, dicat, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, vel Calvinista si consecret per veram formam, *Hoc est Corpus meum*, intendat tamen mente, *hoc est corporis mei figura*: distinctione opus habemus.

6 Nam, si is per suum errorem sic proferens, intendat nihilominus facere, quod Christus instituit, vel Ecclesia Catholica facit, valide Sacramentum conficiet, quia per hanc intentionem faciendi, quod instituit Christus, & usurpat Ecclesia, corrigitur error. At si proferat cum expressa intentione, quamvis interius solum mente retenta, ut velit conficere Sacramentum secundum erroneum suum conceptum, nihil efficiet, quia non ponit veram formam Sacramenti, quæ non est nisi illa, quæ significat, quod intendit Ecclesia significare.

7 Anno superiore accessit ad sacros Inquisitores quidam ex Hæreticis Transalpinis, reconciliationem exposcens cum Ecclesia Catholica, dubitatumque fuit, an esset baptizandus, quandoquidem ipse narrabat, se audivisse his verbis Baptismum conferri solere ab illis Ministris, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, secundum auctoritatem, quam mihi concessit Calvinus*.

8 Dixerunt recte Theologi de hoc consulti: si hi ministri intendunt facere quod Christus instituit, vel quod idem est, quod facit Ecclesia, sic baptizatos non esse rebaptizandos: esse autem omnino, si intendunt secundum illorum verborum significationem, & non aliter baptizare. Sic, inquam, propter rationem a nobis modo allatam, dixere. Quoniam vero in casu proposito, qualis fuerit intentio illius Ministri, qui hunc baptizavit, nescimus, imo ab inimicis Ecclesiæ, nihil aliud expectamus, quam ritum ab Ecclesia diversum, ideo omnino judicatum fuit, illum hominem esse sub conditione rebaptizandum.

§. III. *Forma non debet reiterari super eamdem materiam.*

1 COnsecrasti hostiam, rite baptizasti, &c. non potes sub pœna peccati mortalis (quia fieret injuria Sacramento) iterum proferre formam. At si dubius sis, an bene, & rite quoad substantiam protuleris, ajo, te posse, ac debere repetere sub conditione, si non leve sit dubium. At si dubium sit circa accidentalia, non erit repetenda, juxta superius dicta in simili.

2 Quid si sit dubium leve circa substantiam, atque adeo sit merus scrupulus animi pusillanimis? peccabiturne mortaliter ab eo, qui, ut amoveat a se scrupulum illum, repetit formam sub conditione supra eamdem materiam.

3 Resp. Non audeo hunc condemnare de mortali, sed solum de veniali, quia non irrogat gravem Deo, vel Sacramento injuriam, dum se movet tam bono fine non offendendi ipsum eumdem Deum, licet, quia in hoc se gerit imprudenter, non effugiat culpam certe levem imprudentiæ. Ita Villalobos, quam approbat Leand. *tr. 1. de Sacr. d. 5. q. 13.*

4 Dices: ergo idem fieri posset, si quis laborans solo scrupulo de suo Baptismo, de sua Confirmatione, de suo Ordine, vellet hæc Sacramenta, quæ reiterari non possunt, iterum recipere sub conditione, ut se ab illa animi sui pusilli molestia liberaret.

Resp. Idem fieri posse propter paritatem rationis, dictus Leander ibidem concedit. Sed dictum hoc, vel rejiciendum, vel temperandum eo modo est, quo distinctius dicam infra, *lib. 2. de bapt. c. 1. §. 6. n. 4.*

CAPUT II.

De Ministro Sacramentorum.

DUo hic explicari universaliter de Ministro debent, nimirum ejus Intentio, ejusdemque Probitas. Habe de singulis.

§. I. *De Ministri legitima intentione conficiendi Sacramentum.*

1 DIstincte *in opusc. de Sacr. Mis. lib. 2. c. 1. §. 2.* de ejusmodi intentione disputavi, ac resolvi, sufficere intentionem, Actualem, vel Virtualem, non vero Habitualem, vel Interpretativam. Ea omnino recole: nunc enim satis sit hæc brevis regula.

2 Ad conficiendum Sacramentum, vel primo satis est, si actu habeas voluntatem illud conficiendi, quam habes, quando advertens ad Sacramentum, quod vis conficere, illius formam supra debitam materiam profers: vel secundo satis est, si ex dicta jam habita voluntate Sacramentum conficiendi, nihil amplius cogitans, media sumis ad Sacramentum conficiendum, verb. gr. motus ex voluntate baptizandi Petrum, quam hoc mane habuisti, hodie, illa nequaquam revocata, domo exis, ad Ecclesiam adis, superpelliceum induis, ad fontem accedis, puerumque abluis, ac formam Baptismi profers, etiamsi dum hæc omnia facis, ad alia quæcumque attendas, v. g. ad venationem, ad lites, ad amicos invisendos, &c. illam priorem vocamus actualem intentionem, hanc posteriorem virtualem, cæteras omnes vocamus habituales, & interpretativas, atque adeo insufficientes. Vide mox *c. 3. §. 1. a n. 6.*

3 Quæres. In hac virtuali intentione peccatne quis voluntarie alia cogitans, seu se voluntarie distrahens, & dum Sacramentum conficit, ad ipsum, vel ad Deum non attendit?

Resp. Hæc quæstio est similis illi, an qui orationem effundit Deo voluntarie distractus, peccet. Similis, inquam; nam non est eadem, quia oratio est collocutio cum Deo, effectio autem Sacramenti (præter Sacramentum Extremæ unctionis, quæ fit per modum orationis) non est collocutio cum Deo, sed actio, qua producitur gratia, &c.

4 Profecto in neminem incidi, qui id de Sacramentis explicaret: & ego in dicto *opusc. de Sacrif. Miss. lib. 2. c. 3. n. 9.* solum quæsivi de Sacerdote, qui consecraret cum dicta distractione, ac dixi, voluntarie tunc distrahi esse mortale propter gravem irreverentiam, quæ Deo fit, dum in Sacrificio, opere omnium præstantissimo, alio animum intendit sacrificans.

At, quid dicendum in aliis Sacramentis, in quibus, cum ea non sint sacrificia, dicta ratio non militat?

5 Mihi videtur peccari quidem venialiter, quia aliqua tandem hæc irreverentia est: at non audeo, Ministrum sic voluntarie distractum, & ut suppono securum, quod nihil grave ex debitis ad Sacramenti confectionem omittat: non audeo, inquam, de peccato mortali condemnare, quia non apprehendo gravem in hac distractione irreverentiam. Instrumentum Dei est Minister, at instrumento sufficit, nihil omittere ex iis, quæ ministranda sunt: cæterum si in actuali attentione deficiat, non apparet notabilis defectus. Confirmatur; quia in sententia jam ætate nostra valde probabili, si in oratione, etiam ex obligatione facienda, admittatur voluntaria distractio, non est mortale ut late probant Deluga *de Sacr. Euch. disp. 22. sect. 2. n. 25.* Coninch. *de Sacr. q. 8. art. 6. dub. un. a n. 289.* Ergo nec mortale erit, si similis distractio admittatur in forma Extremæ unctionis, quæ deprecatoria tota est: ergo nec si admittatur in aliis Sacramentis, quæ perinde sunt Sacramenta sicuti est Extrema unctio, præter Consecrationem tamen Eucharistiæ: de qua propter peculiarem rationem sacrificii, aliud esse dicendum, judicavi loco citato numero præcedenti. Hæc dubitandi gratia sint dicta.

6 Semper autem secludendus est contemptus, sive actualis, sive virtualis, ut ex se patet. Et virtualis quidem esse (puto) si quis ex Ministris semper profiteretur oscitanter, & distracte se habere; tunc enim videretur contemnere res sacras, ut in simili *opusc. de Sacrif. Miss. c. 5. §. 1. n. 6.* diximus de Sacerdote non curante de ullis Rubricis Missalis.

§. II. *De Ministri probitate.*

1 QUI conficit Sacramenta (nam de suscipiente mox §. 3.) ita dispositus esse debet, ut dum conficit, injuriam non irroget Deo, cui in conficiendo famulatur. Unde concludunt communiter Doctores, eum non debere esse in statu peccati mortalis (si ex officio illa ministret, quod officium §. *seq.* explicabitur clare) nam licet Minister ille, qui est Dei inimicus, valide Sacramentum conficeret, non tamen sancte tractaret. Unde peccaret mortaliter.

2 De hujus peccati mortalis incursu, certam rationem reddere difficile aliquibus visum est, ita ut quidam dicant solum incurri peccatum veniale, quia non vident irreverentiam gravem, nec aliud caput, unde tantus rigor enasci possit. Ita Hieronymus Llamas, *in sum.* & Ludovicus de S. Joanne, citatus a Leandro mox adducendo, inclinatque Ortiz, citatus ab eodem; docentque aliqui recentiores innominati apud Leand. *t. 1. de Sacr. in gen. disp. 4. q. 8. & 9.* qui etiam advertit hanc sententiam fuisse a Censoribus fidei deletam ex dicta summa Llamas.

3 Dico, veram esse communem sententiam, quam confirmant DD. quos citat, sequiturque præcitatus Leander. Ratio autem communis, in qua innititur sententia hæc, ita breviter inducitur ab Hurt. *d. 4. de Sacr. in gen. diff. 9.* Conficere Sacramenta in mortali, est prohibitum non jure aliquo positivo humano; nam id nullibi prohibetur, tametsi in aliquibus Sacri Textus capitulis supponatur esse illicitum; neque positivo divino, voluntate Dei lato, quia de eo nullatenus constat; sed est prohibitum jure divino naturali, orto ex natura Sacramentorum, quam ex Dei institutione habent, quia est irreverentia contra Sacramentum, institutum ad sanctificandam, & mundandam conscientiam, effici ab immundo, & sordido Ministro ad hoc consecrato. *Et paulo post:* Est irreverentia gravis, atque adeo mortalis, quia effectio Sacramenti est res gravis, & non parvi momenti, ac proinde, cum facta in peccato mortali sit illicita, erit per se, & ex suo objecto graviter, & mortaliter illicita. Hæc Hurtadus.

4 Profecto hæc ratio adversarios non expugnat: concedent enim effectionem Sacramenti esse rem gravem; sed negabunt consequentiam illam, *ac proinde, si est illicita, est graviter illicita*, facile enim concedent receptionem Sacramenti esse irreverentiam gravem, ut cum omnibus DD. dicetur §. *seq.* at non cum eadem facilitate concedere volent, effectionem ejusdem Sacramenti, quæ in alterius gratiam communiter exhibetur, esse etiam irreverentiam gravem; longe enim diversa sunt hæc duo: me indignum suscipere in me Sacramentum, ordinatum ad munditiem: & me indignum concurrere cum homine fideli, qui digne illud suscipiat.

Si ego rebellis adversus regem, nomine ejusdem Regis adjuvem alium rebellem ad se humiliandum ipsi eidem Regi, ejusque reconciliationem procurandam; num de hoc opere, quod in ejus gratiam facio, me, quasi de nova rebellione, hoc est de novo, gravique delicto Rex condemnabit? Non utique. Peccatum autem veniale ideo non evitabo, quia aliqua tandem deordinatio est, me indignum a rebus tam sanctis tractandis non abstinere, cum possim.

Hanc meam considerationem, vel certe similem, forte vidit Leand. *l. c.* qui propterea se reducit ad ultimum refugium, ad quod in similibus, in quibus rationem a priori difficulter invenire possumus, confugimus omnes: nimirum, hanc irreverentiam esse gravem existimandam ex perpetua traditione, & sensu communi Ecclesiæ, unde (cum non extet nec præceptum humanum, nec naturale) dicendum sit, dedisse præceptum Christi Domini, sic merito pro tanta Sacramentorum ab se institutorum sanctitate præcipientis.

§. III. *Ex.*

§. III. *Explicatur praxis prædictæ probitatis Ministri Sacramentorum.*

1 IPsa eadem Ecclesia, ex eadem traditione docta, explicuit necessitatem actualis probitatis, quam habere Minister Sacramenti debet; nam propterea aliqui Doctores sequentem regulam efformarunt, certe probabilem. Solum tunc existens in peccato mortali, mortaliter peccat conficiens Sacramentum, quando ad illud Sacramentum conficiendum est solemniter consecratus, nec habet aliunde aliquam excusationem in eo malo statu Sacramentum conficiendi. Ratio regulæ est, quia Doctores, saltem probabiliter, tunc solum agnoscunt in hoc adesse dictam Ecclesiæ consuetudinem, cum ratio reverentiæ est gravis: At gravis valde probabiliter tunc solum est, quando fuit quis ad illud Sacramentum conficiendum consecratus, & ut consecratus operatur; nam propter hanc consecrationem magis, magisque obligatur ad sancta sancte tractanda. Hæc est regula, cujus clausulæ, quia clariorem exposcunt declarationem, singillatim sunt declarandæ.

Conficiens Sacramentum.

2 Sic merito dicimus; nam Sacramentalia conficere, vel alia munera Ecclesiastica exercere in mortali, non est mortale, quia hæc Sacramenta non sunt.

3 Quare Sacerdos aquam lustralem, nuptias, agnum Paschalem, sal benedicens, item benedicens populum, etiam cum Eucharistia. Parochus solemnitates Baptismi, privatim domi ab alio collati, supplens, idem Parochus assistens matrimonio, Sacerdos porrigens, seu ministrans Eucharistiam fidelibus, idem eandem sive in Missa, sive extra illam tangens, Concionator verbum Dei, etiam publice, prædicans, Episcopus primam tonsuram conferens, idem Virgines, & Chrisma consecrans, vel benedicens Oleum sanctum, Altaria, Templa, Campanas, Vestes sacras, Vasa, non peccat mortaliter, dum hæc in peccato exercent; quia sic Sacramenta non conficiunt. Esto de Lugo, *d. 8. de Sacram. sect. 9. num.* 156. doceat, Episcopum consecrantem Chrisma, & benedicens Oleum infirmorum in statu peccati, peccare mortaliter; nos enim libentius sequimur doctissimum Vasq. *3. p. disp.* 136. *de Sacram. cap. 4. num.* 48. apud eumdem de Lugo, qui id negat.

Quando ad illud Sacramentum est solemniter consecratus.

4 Dico (solemniter consecratus) nam baptizantes privatim, & dantes assensum ad matrimonium, in quo ipsi contrahentes sunt Ministri, qui conficiunt Sacramentum matrimonii, hic non comprehendimus: quia Ministri ad baptizandum, & Ministri ad matrimonium sunt omnes Fideles nequaquam ad hæc solemniter consecrati, sed solum a Christo Domino deputati, quando instituit hæc Sacramenta.

5 Hinc etiam Sacerdos ministrans privatim Baptismum hic non comprehenditur, quia id facit, non ut consecratus ad illum, sed perinde ac cæteri Fideles.

6 Aliqui hanc clausulam sic formant (quando ad illud Sacramentum est solemniter quis consecratus, vel deputatus) sed nos iis non assentimur, quia sequeretur, dictos privatos Ministros Baptismi hic comprehendi, cum tamen valde probabiliter a Doctoribus communiter excusentur. Nam propterea etiam excludimus, ex nostra item probabili sententias, dictos Ministros matrimonii, quatenus conficiunt, non vero propter mox dicenda *cap. seq.* quatenus suscipiunt.

7 Ex hac doctrina fit, Ministrum peccare mortaliter conferendo Sacramentum in mortali, solum in sequentibus sex casibus.

I. Quando baptizat solemniter.

II. Quando conficit Eucharistiam.

III. Quando absolvit Sacramentaliter, de qua re dixi distinctius *in Opusc. Meth. Confess. lib. 3. cap. 5. §. 3.*

IV. Quando conficit extremam Unctionem.

V. quando Episcopus initiat, seu consecrat Sacerdotes. An vero quando confert alios ordines, dependet ab illa quæstione; an alii ordines sint Sacramenta. Quoniam vero *in l. de Ordine* dicemus, Diaconatum esse certo Sacramentum, Subdiaconatum vero esse, in probabiliore sententia, item Sacramentum: horum collatio in mortali facta mortalem inducit culpam. De cæteris minoribus cum major sit dubitatio, an sint Sacramenta, id quod ibidem decernemus, est consequenter dubitatio, an hic ii comprehendantur. Sed denique utrumque esse probabile, ibidem dicemus, nec idem negabimus de Subdiaconatu.

VI. Quando idem Episcopus confert Sacramentum Confirmationis.

8 Circa prædicta nota, in sex Sacramentis Confirmatione, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema Unctione, Ordine, & Matrimonio non fieri distinctionem, an conferantur privatim, an solemniter, quia in his semper Minister operatur, ut consecratus ad illa: at in Baptismo potest se habere ut laicus, quod est quando privatim baptizat, sicuti privatim semper se habet Fidelis in Sacramento Matrimonii.

9 Nota item, Sacerdotem celebrantem Missam in mortali duo peccata committere; nam conficit Sacramentum, & illud suscipit in statu peccati, quod esse per omnes mortale insinuavimus modo, & §. *seq.* latius explicabimus. Unde satis non est ejusmodi Sacerdoti volenti aperire Confessario sua peccata, dicere, se communicasse in mortali, sed debet dicere, se etiam in mortali consecrasse (vel utrumque includendo) se Missam in mortali celebrasse. Quod si is post consecrationem, contritionis forte actum eliceret, deberet expresse declarare, se solum consecrasse in mortali; nam propter actum dictum contritionis non commisit secundum peccatum, quod fuisset in indigna assumptione Communionis.

Nulla existente excusatione.

10 Prima excusatio ducitur a Charitate; Minister enim existens in mortali, quando in brevi morula non potest se conterere, & urget collatio Baptismi, vel Pœnitentiæ in proxime morituro, excusabitur (testibus de Lug. *disp. 8. de Sacr. num.* 151. aliisque) a peccato, si baptizet, vel absolvat in mortali, ut a me probabiliter est explicatum *in opusc. de Conf. lib. 3. cap. 5. §. 3. num. præsertim* 12.

11 Secunda excusatio ducitur a benignitate Dei in aliquo casu raro, de quo satis a me dictum est *in opusc. de comm. cap.* 1. §. 10.

12 Tertia a levitate materiæ. Nam Diaconus, & Subdiaconus Evangelium, vel Epistolam solemniter cantantes in mortali, & multo magis Clerici in minoribus minorum Ordinum munera in eodem mortali exercentes, etiamsi eorum collatio fuerit Sacramentum, ut ait Leand. cum innumeris, *de ord. disp. 2. quæst.* 21. de Lug. *loc. cit. num.* 152. non peccant mortaliter, quia non habemus ex traditione, vel ex consuetudine, hæc judicata fuisse gravem irreverentiam.

13 An saltem peccent tunc venialiter? Affirmant nonnulli cum Leandro, *de ord. disp. 2. quæst.* 18. *&* 22. Vasq. apud eumdem, *ibid.* tamen cum aliis negat, quia nulli præcepto, vel consuetudini contraveniunt, quod certe probabile est.

14 In calce hujus §. Lectorem moneo, aliquos aliter docere in prædictis: mihi tamen fuisse pro praxi satis probabilem, & profecto expeditiorem aliorum non ignobiliorum Doctorum sententiam ostendisse.

CAPUT III.

De Suscipientibus Sacramenta.

NI voluntatem habeas suscipiendi Sacramentum, nulliter tibi illud confertur. Ni bene sis dispositus, illicite. Hæc quomodo se habeant, explicemus separatim.

§. I. *Voluntas suscipiendi Sacramentum.*

1 VEl de infantibus, ante susceptum usum rationis loqueris, vel de adultis, quibus inest usus ille.

Rationis impotentes.

2 Ajo primo. Infantes, ad quos reducuntur ii amentes, qui nunquam compotes fuerint rationis, valide suscipiunt quatuor Sacramenta, nempe Baptismum, Confirmationem, Ordinem, Eucharistiam. At invalide alia tria, nimirum Pœnitentiam, Extremam unctionem, Matrimonium. Ratio est, quia illa priora non requirunt, ad suos effectus, suscipientium voluntatem, sed solum capacitatem subjecti (nam propterea fœmina, quia est incapax, nunquam valide ordines recipit) si alias rite ponatur materia, & forma Sacramenti, ut probatur in Tractatibus de singulis Sacramentis; at illa posteriora requirunt voluntatem suscipientium. Pœnitentiæ enim materia proxima sunt liberi actus pœnitentis, idest Confessio cum dolore, remota sunt peccata commissa; extremæ autem Unctionis materia sunt reliquiæ peccatorum; in Matrimonio denique debet adesse consensus Conjugum, quo se invicem tradunt, & acceptant, qui actus in prædictis infantibus, & perpetuo amentibus esse non possunt.

Compotes Rationis.

3 Ajo 2. Adulti, quibus integrum est posse libere consentire, invalide suscipiunt Sacramenta, nisi consentiant, multo igitur minus si dissentiant. Ratio est, quia sic instituit Christus Dominus, ut scilicet non conferretur tanta gratia Sacramentorum, nisi volenti, quando adultus est, & velle potest.

4 Idem dic de iis, qui usum rationis habuerunt, quem deinde per amentiam amiserunt; nam, si dum erant sanæ mentis Sacramentum nullo modo petierunt, invalide illis confertur. Legatur S. Th. *3. p. q.* 68. *art.* 7. aliique, ut Vasq. *d.* 138. Suar. *de Sacr. d. 14. sect.* 2. Coninch. *de Sacr. q. 64. art. 8. dub.* 5. G. Hurt. *de Sacr. d. 4. disp.* 13. Castr. *t. 4. tr. 18. d. un. p.* 12.

5 Nota illud (libere) debet enim esse consensus humanus, qualis certe non esset, quando quis per vim cogeretur, quia tunc esset is simpliciter, ut supponimus, involuntarius. Esset autem validum Sacramentum, quando per metum gravem quis Sacramentum susciperet, quia metus non tollit involuntarium simpliciter, ut explicuimus *lib. 1. in Dec. c. 2. §. 5.* sed excipere debes matrimonium, quia hoc ex metu gravi initum, invalidum est, ut ibidem docuimus, *n.* 24. & dicemus cum de matrimonio, *in lib. 8. tr. 3. de matr. c. 2. §. 2. & tr. 4. cap. 6. §. 2.* Ordo autem ex metu gravi initus, validus est, characteremque imprimit; non tamen sic ordinatus, nisi postea ratificet, ad continentiam servandam obligatur; quia quoad hanc debet intercedere voluntarium simpliciter, ut ibidem explicatum est universaliter, & dicemus cum de Ordine.

6 Nota præterea illud (nisi consentiant) ad quod satis est voluntas habitualis. Imo in cæteris Sacramentis (præter Pœnitentiam, quæ requirit pro materia proxima actus pœnitentis) sufficit voluntas interpretativa. Explico clarius. Habitualis voluntas est illa, quæ cum semel fuerit, adhuc revocata non est. Fac v. g. te voluisse baptizari, & hac voluntate non retractata, in phrenesim te abiisse, dico, tunc adesse consensum tuum habitualem, & valide te baptizari.

7 Interpretativa voluntas est illa, quæ imbibitur, vel involvitur in alia voluntate. Fac v. g. Cathecumenum voluisse servare omnia Christi Domini præcepta, & item suscipere omnia remedia suæ salutis; atque hac voluntate non retractata, in similem phrenesim incidisset; dico, baptizari posse etiam licite, quia in illa voluntate adfuit interpretative voluntas, seu consensus ad Baptismum, & illa necessitas periculi mortis licitam facit ejusdem Baptismi collationem.

8 Ex quibus vides, Ministro, ut conferat Sacramentum, non satis esse voluntatem habitualem, vel interpretativam: requiritur enim vel actualis, vel virtualis, quemadmodum supra explicatum est, *in c. 2. §. 1. n.* 2. Ut autem Sacramentum (præter pœnitentiam) valide quis suscipiat, satis esse voluntatem dictam habitualem, vel interpretativam, ut jam hic explicuimus.

9 Hinc etiam intelligis rationem praxis quotidianæ Fidelium; nam, quamvis infirmis, quibus sive ob delirium, sive ob destitutos sensus mens deficit, non possit conferri Sacramentum pœnitentiæ (hoc enim, ut modo dixi, *n.* 6. exceptum est, & solum ex sententia nonnullorum possit in iis casibus, quos *in opusc. de conf. lib. 2. c. 10. §. 1. a n.* 7. plene declaravi) tamen in omnium sententia potest, & solet conferri Extrema unctio, imo & Eucharistia, si non sit periculum vomitus, vel similis irreverentiæ, & clare non constet, eos esse in statu peccati mortalis. Ratio autem est jam judicata, quia hi in professione vitæ Christianæ habent interpretative consensum sufficientem ad illa Sacramenta suscipienda, etiamsi de aliquo illorum, ut facile esse posset de Sacramento Extremæ unctionis, nihil audierint. Lege, quæ dixi *in opusc. de comm. c. 5. §. 9.*

§. II. *Dispositio necessaria suscipientis Sacramenta.*

1 VEl iis qui primis labiis Theologicam doctrinam attigerunt, notum est, ad suscipiendam Pœnitentiam, & Baptismum, præter voluntatem illam suscipiendi, sufficere hominem esse saltem attritum, si actuali culpa gravatur; at ad alia Sacramenta suscipienda, oportere illa suscipientem debere esse in statu gratiæ, quæ obtinetur vel per contritionem, vel per attritionem cum dicto Sacramento Pœnitentiæ.

2 Quod si adultus nullum mortale commisisset, ne attritione quidem indigeret, ad suscipiendum Baptismum, licet haberet peccatum originale, sed solum opus ei esset actus Fidei, & Spei, seu Charitatis: siquidem attritio, & contritio solum versantur circa proprium personale peccatum, non alienum, quamvis alteri imputatum, ut est peccatum originale. Videatur Coninc. *q. 62. art. 1. de Sacr. dub. 2. concl. 2. num.* 27. Supersunt autem difficultates tres.

De Attrito accedente cum mortali, sed bona fide, ad Sacramentum.

3 Prima difficultas. An si quis accedat ad Sacramenta, bona fide putans, se omni peccato carere, cum tamen sit a culpa mortali maculatus, vel putans esse contritus, cum tamen contritus non sit, sed solum attritus, an inquam, gratiam, & remissionem peccatorum, ex vi Sacramenti obtineat?

4 Respondeo, obtinere, quia is jam per attritionem avertitur a malo commisso, quamvis bona fide non cognito, & consequenter non ponit

obicem gratiæ, & alia parte Sacramentum rite suscipit. Decens enim fuit, ut Christus Dominus id concederet Sacramentis, quando bona fide, & sine obice a fidelibus suscipiuntur. Lege Castr. t. 3. *tract.* 18. *disp. un. p.* 13. *num.* 6. citantem Navar. Suar. Conin. & alios: & dicentem hanc esse DD. communem sententiam. Sed certe, universaliter non est nisi probabilis, ut ego breviter significavi *in opusc. meth. comm. cap.* 1. §. 1. adducens Gasp. Hurtad. & Vasq. eam negantes. Dico (universaliter) nam per pœnitentiam, quando adest attritio, acquiritur gratia, & de extrema unctione dicam cum de illa.

5 Quid, si prædictus ne attritionis quidem formalis actum eliceret? Id autem non quæro de Sacramento Pœnitentiæ, scimus enim omnes, saltem attritionem, utpote partem hujus Sacramenti, pro ipso necessariam omnino esse, sed de aliis Sacramentis.

6 Respondeo: Putat Conin. *loc. cit. num.* 35. & 36. pro qua sententia, Castr. *de Sacr. tract.* 18. *disp. un. p.* 14. *num.* 7. citat Scot. & Cajet. tunc Fidelem cum actu Fidei, & Spei suscipientem Sacramenta justificari, gratiamque recipere, quia supernaturalis actus Spei pœnitentiam peccati commissi virtualiter continere videtur. Tenendum tamen est, non justificari, nec recipere gratiam, quia nulla fit peccati remissio, absque pœnitentia, ut habetur passim in Sacris Scripturis. At pœnitentia virtualiter quidem, continetur in actu Fidei, vel Spei, in qua solum ad summum continetur pœnitentia conditionata, sic: si memor essem peccati, illud detestarer.

De accedente cum veniali ad Sacramentum.

7 Secunda difficultas, an qui accedit ad recipienda Sacramenta cum peccato veniali peccet venialiter? Resp. non committere novum veniale dixi *in opusc. de comm. c.* 1. §. 4. esse probabile, eum qui cum peccato veniali Eucharistiam suscipit; multo igitur magis idem dicendum de cæteris certe, quæ certe inferiora sunt Eucharistia. Hinc autem sequitur, non impediri productionem gratiæ, quia peccatum veniale stat cum gratia.

De accedente ad Sacramentum cum mortali, sine sufficienti dispositione.

8 Tertia difficultas petit pro curiosis brevem explicationem ejus quæstionis. An detur Sacramentum validum, & informe? Si enim detur, tunc erit, quando quis sine sufficienti dispositione ad Sacramentum accedit. Nam si tu adultus peccato mortali gravatus, baptizaris v. gr. sine ulla contritione, vel attritione, sed cum voluntate quidem Baptismum recipiendi, illud valide recipis; sed gratiam non acquiris: Ecce quomodo validum est Sacramentum, sed informe, hoc est, sine gratia. Gratiam autem non acquiris, quia universaliter loquendo, ad validitatem Baptismi satis est voluntas illum suspiciendi: at pro gratia per illum acquirenda, debes insuper te disponere, removendo impedimentum, seu obicem dictæ gratiæ, vel per actum contritionis, vel in sententia probabili, per actum solius attritionis. Cujus auctores vide apud Bonac. *d.* 1. *de Sac. quæst.* 4. *p.* 2. *num.* 2. & *quæst.* 6. *p.* 2. *num.* 17. Neque enim gratia acquiri potest, nisi homo a suo peccato, ut modo dixi, idest, ab inimicitia Dei per proprium actum avertatur. Quæstio igitur, an si tu post Baptismum valide susceptum, sed modo dicto sine gratia (quo pacto, ut jam dixi, Sacramentum hoc validum est, & informe, idest gratia non informatum) an, inquam, si deinde, vel te conteras, vel cum attritione suscipias Sacramentum Pœnitentiæ de peccatis, quæ forte commiseris post Baptismum, vel in dicta sententia probabili, te solum atteras, acquiras ex vi Sacramenti Baptismi, antea valide suscepti, gratiam. eamque non solum ex vi, & ad mensuram dictæ contritionis, vel Sacramenti Pœnitentiæ, verum etiam ex opere operato, & ad mensuram Baptismi, jam antea informiter suscepti. Advertatur autem de mortalibus peccatis, quæ forte quis commiserit post Baptismum, semper esse necessariam vel contritionem, vel susceptionem Sacramenti Pœnitentiæ, juxta ea, quæ infra *lib. de pœnit. cap.* 1. dicenda sunt. Quod igitur propositum est sub exemplo Baptismi, quærunt universaliter Theologi de cæteris Sacramentis.

9 Resp. Circa hanc quæstionem novem omnino legi sententias. Prima est Vasq. 3. *p. quæst.* 161. *cap.* 2. Hurtad. *d.* 3. *de Sacr. diff.* 8. concedentium hanc efficaciam soli Baptismo.

Secunda est Cani *de pœnit. p.* 5. eandem efficaciam concedentis Baptismo, & Pœnitentiæ.

Tertia Covar. *in c. Alma Mater p.* 1. §. 4. *num.* 25. omnibus, & solis Sacramentis imprimentibus Characterem, idest Baptismo, Confirmationi, & Ordini quæ reiterari non valent.

Quarta Sylvestri *V. Baptismus*, prædictis tribus Characterem imprimentibus, & item Pœnitentiæ.

Quinta Ægidii Coninch. *quæst.* 62. *de Sacr. art.* 1. *d.* 5. *a num.* 75. prædictis tribus Characterem imprimentibus, & item Matrimonio, dum durat idem vinculum, & denique Extremæ unctioni, dum durat eadem infirmitas, nam cum nec illa tria, nec Matrimonium, & Extrema Unctio, tunc reiterari possint, judicantur, inquit, perseverare, & effectum, sublato obice, producere.

Sexta Suarii, *d.* 28. *de Sacr. sect.* 6. quem sequitur de Lugo, *d.* 9. *de Sacr. num.* 100. omnibus Sacramentis, præter Eucharistiam.

Septima Leandri, *t.* 1. *de Sacr. d.* 5. *quæst.* 7. citantis S. Thom. Cajet. Sot. Bonac. omnibus Sacramentis, quare etiam Eucharistiæ.

Octava aliquorum apud Filliuc. *tract.* 1. *num.* 143. nulli prorsus Sacramento.

Nona Castr. *t.* 6. *tract.* 18. *disp. un. p.* 9. *num.* 5. & 6. omnibus quinque Sacramentis, sed Eucharistiæ solum, dum sacræ species non sunt dem sumtæ in stomacho recipientis, & Sacramento Pœnitentiæ, si quando hoc possit esse validum, & gratiam non producere.

10 Hæc Doctores. Ego dico primo, non esse negandam hanc efficaciam inesse Sacramento Baptismi, tum quia id fere omnes Doctores (exceptis paucis) docent, tum quia probabilius est id colligi ex S. Augustino, ap. Castr. *loc. cit.* sed latius apud de Lugo, *loc. cit.* contra Vasq. tum quia Baptismo, cujus est afferre novam hominis regenerationem, statumque vitæ immutabilem Christianæ religionis, maxime decuit hanc prærogativam concedi.

11 Secundo dico, caute Castropalaum modo dixisse (si quando Sacramentum Pœnitentiæ possit esse validum, & gratiam non producere) nam multi negant id esse posse. Ratio est, inquiunt, quia in Sacramento pœnitentiæ pro necessaria materia sunt actus pœnitentis, idest confessio, & dolor, quo dolore jam avertitur pœnitens a malo peccati, & tollit obicem; quare si tunc addatur forma, quæ est Absolutio, jam Sacramentum erit ita validum, ut trahat reconciliationem cum Deo atque adeo informe esse non poterit. Tamen quia non est improbabile in aliquo casu posse esse etiam hoc Sacramentum validum, & informe, ideo laudo Castropalaum locutum fuisse sub conditione, *Si quando &c.* Casus autem saltem ille esset, quando quis confiteretur sua peccata cum dolore, ducto ex peculiari motivo afficiente solum illa peccata, quæ confitetur quis v. gr. peccata turpia cum dolore, ducto a motivo talis turpitudinis, sed obliviscitur inculpate alterius peccati diversi generis, v. gr. Blasphemiæ. In hoc enim casu videtur confessio esse valida; quia jam adsunt partes necessariæ Sacramenti pœnitentiæ, nempe Oris confessio, Cordis dolor, & Absolutio; at quia non adest dolor se extendens ab blasphemiam, non poterit blasphemia remitti, quia, ut supra diximus, non potest remitti peccatum, nisi advertaris ab illo. Et ex alia parte, nec remitti possunt illa peccata turpia, quamvis confessa: quia non potest remitti unum mortale sine alio; & ita in hoc casu non dabitur gratia, & consequenter Sacramentum hoc erit invalidum, & informe. Verum has Theologicas speculationes in Scholis disputandas relinquamus.

§. III. *An liceat petere Sacramenta ab eo, qui peccato mortali vel excommunicatione gravatur?*

1 DE hac quæstione, vide, quæ dixi *lib.* 5. *in Dec. cap.* 1. §. 4. *a num.* 9. & *in opusc. de comm. cap.* 5. §. 4.

§. IV. *An liceat volenti suscipere Sacramentum indigne, illud ipsi ministrare?*

1 HÆc difficultas agitur a Doctoribus sub illis terminis: an peccatori publico, vel occulto ministrari possit Eucharistia? Quam ego satis item explicavi *in Opusc. de Comm. cap.* 6. §. 6.

D E B A P T I S M O,

L I B E R S E C U N D U S.

C A P U T I.

De Materia, & forma Baptismi.

MAteria remota est Aqua naturalis, seu elementaris; proxima est Ablutio. Forma: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

§. I. *De materia remota.*

Materia remota certo sufficiens ad valorem Baptismi.

1 SAne ad valorem sufficit Aqua Maris, Fluminis, Fontis, Stagni, Putei, Cisternæ, Pluviæ.

2 Ros item, & Pruina non concreta, Aqua, quæ ex vaporibus conflatur, qualis est, quæ in hieme ex parietibus exsudat, vel quæ reperitur in ollarum tegumento, quando illis aqua plenis subjicitur ignis.

3 Præterea Aqua, quæ habetur ex nive, glacie, grandine liquefactis, Aqua decurrens ex balneo, quamvis odoris sulphurei, Aqua expressa ex luto.

4 Aqua denique quamvis calida, quamvis frigida, quamvis odorata, quamvis aliquantulo crassiore, & pauco luto immista, dummodo Aqua sit, & ad abluendum apta. Ratio omnium horum, quia omnes prædictæ sunt aquæ naturales. Aquam, quæ fluxit a latere Christi Domini, naturalem fuisse, censerunt Sancti Patres; quare ad baptismum satis, superque fuisset.

Materia remota certo non sufficiens.

5 Contra, omnes alii liquores, qui ab aqua specie differunt, quale est vinum, lac, mel, oleum, aqua, quam vocamus ardentem, seu aquam vitis, urina, lacrymæ, saliva (Hanc dubiam vocat cum Conin. Castr. *de Baptis. disp. un. p.* 3. *num.* 2.) sed immerito: est enim certo insufficiens; sudores, aquæ, quæ stillant ex incisione vitis, ex cucumeribus, ex peponibus, &c. insufficientes sunt, quia non sunt aquæ naturales, seu elementares.

6 Aqua item, ita alterata, vel alio corpore ita immista, ut aquæ denominationem, naturamque amiserit, huc reducitur, ejusmodi est lixivium forte, jus, seu brodium, saltem illud, quod est spissum, & valde carnibus, vel alia materia decoctum, aqua multo vino immista, &c. nix, gelu, glacies, lutum densum, ut sic, non sunt apta materia, quia non sunt apta ad abluendum.

7 Idem puto de succo herbarum, hoc est de liquore, qui exprimitur ex herbis, vel radicibus, vel fructibus contusis, seu expressis. Aqua enim naturalis ea non est, sed rei contusæ substantia.

Materia remota debita ad Baptismum.

8 Aqua illa, quæ ex vi ignis per stillicidia ex herbis, floribus, vel radicibus extrahitur, qualis est aqua rosacea, & similes, incertum est, an sint apta baptismi materia, quia licet communis opinio ferat, has non esse vere aquas, non nemo tamen aquam elementarem esse putat, Castr. *t.* 1. *tract.* 1. *d.* 2. *p.* 5. *num.* 6. lege eundem de Baptismo loco citato.

9 Aqua extracta artificio quodam, cujus meminit Vecherus, *lib.* 3. *de secretis naturæ, cap.* 4. ex Cardano, a vino, cui antea fuit admista aqua incerta mihi aqua est, quia non constat, an sit illa aqua, quæ fuerat admista, an partes puriores vini, quæ nobis aquæ apparent.

10 Brodium item non admodum spissum, seu coctum, vel aqua luto non admodum denso confusa, vel lixivium leve, idest non multis cineribus imbibitum, & similia erunt incerta materia, quando incertum est, an servent naturalem speciem, vel usum communem aquæ.

11 Aqua resoluta a sale concreto ex aqua salsa maris dubia mihi materia baptismi est, quia nimis multum exhalationis terræ retinet multo magis Sylv. Angel. Tabien. Armill. omnes, *v. Baptismus*, referunt resolutam ex sale montano, idest ex eo sale, quod in nostra Sicilia copiosum est, & a salis fodinis ad quotidianum usum lapidum instar exciditur.

12 Scio Leandrum *de Bapt. d.* 2. *quæst.* 4. & 7. & Bonac. *d.* 2. *de Bapt. quæst.* 2. *p.* 3. *num.* 4. putare, aquam resolutam a sale maris esse aquam naturalem; sed id mihi non videtur ita certum, ut ex illius ablutione certum pronunciem Baptismum.

13 Aqua existens in linteo, vel digito, nisi exprimatur, dubium est an sit apta materia, quia ut sic, non est certum, an sit apta ad lavandum: quamvis Leand. *de Bapt. d.* 2. *q.* 4. & 5. doceat tum glaciem lutumque *num.* 6. dicta, tum prædictum linteum, digitumque apta esse

quia

quia putat adhuc per illam, quamvis non expressam, sed ut dicam impressam in corpus baptizandi, hominem denominari simpliciter ablutum: sed vide, quæ dicam §. 3. *n.* 21. & 22.

§. II. *De materia remota Baptismi quoad licitum usum.*

1 REgula generalis est, debere servari consuetudinem Ecclesiæ, ut licite conferatur Baptismus, atque adeo, seclusa necessitate, semper adhibendam esse aquam Sacri Fontis rite benedicti.

2 Quidam Parochus non multis ab hinc annis, ob extraordinarium hiemis rigorem, solemniter baptizavit infantem aqua calida communi, ne tenellos infantis artus offenderet frigida Sacri Fontis, peccavit ne is mortaliter.

Resp. Mortaliter peccasse videtur colligi ex Bon. *l. c. n.* 7. & 8. cum aliis, quia a consuetudine Ecclesiæ in re gravi discessit, sed non peccasse mortaliter fuse probat Quintannadvennas, *de bapt. sing.* 22. quia nullum est, ait, de hac re præceptum: quod si esset sane de re esset non substantiali, sed modicæ materiæ.

3 Quid, si Parochus adhibuisset aquam Sacri Fontis, illam calefaciens? Resp. hanc vocare irreverentiam saltem gravem, nequaquam audeo.

4 Dictum autem est (solemniter baptizavit) nam quando propter necessitatem confertur Baptismus privatim, si facile benedicta aqua fontis haberi nequeat; non benedicta, sine ulla dubitatione, uti omnino poteris, & debebis.

Illud item concedit dicta necessitas, ut possis, imo & ex charitate debeas adhibere materiam dubiam, si certa haberi non possit, quod tamen, cum conditione, saltem mente concepta, faciendum erit in hunc fere modum, *Si materia hæc idonea est ad baptizandum, ego te baptizo in nomine Patris, &c.* Verum deinde, quando aqua certo naturalis habebitur, debebit is rebaptizari sub alia conditione in hunc modum, *Si non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris, &c.* Quod si forte aliquem baptizasti, materia omnino insufficienti, v. g. oleo, vino, &c. tunc certe sine ulla conditione illum rebaptizare omnino debes.

§. III. *De materia proxima baptismi, quæ est ablutio certo sufficiens.*

1 QUia ablutio est contactus successivus aquæ ad corpus baptizati, ideo sufficiens certo est ea ablutio, quæ fit per immersionem, vel per notabilem aspersionem, vel per effusionem item notabilem aquæ in corpus, ipsum corpus contingendo.

2 Trina immersio olim erat in præcepto, nunc id cessasse notat Castr. *de bapt. d. un. p.* 4. *n.* 2. *in fine* addens, in prima ex tribus compleri Baptismum, prolata jam tunc forma. Quod si expresse baptizans nolit, nisi per tertiam; tunc enim vero non ex defectu ablutionis, sed ex defectu intentionis (at certe non rite) compleretur in tertia.

3 Dixi autem (ipsum corpus contingendo) non quidem totum, cum satis sit, fieri ablutionem in principali hominis parte, sic enim absolute dicitur homo ablui. Nam propterea sive ex præcepto, sive ex Ecclesiæ consuetudine solet fieri in capite, vel in pectore, vel in scapulis, vel in brachio, non quod totum v. g. caput, sed quod notabilis ejus pars abluatur.

4 Unum hic in Castr. *l. c. n.* 5. videtur intelligi non posse: sic enim habet: *Probabilius est, requiri, Baptismum fieri in aliqua parte corporis principe; v. g. in capite, pectore, scapulis, brachio, pede: factum vero in digitis, vel in sola manu insufficiens est.*

5 Hæc Castr. a quo rogo, cur judicet, pedem esse partem principem corporis, non vero manum?

6 Respondere, Lector, posses, Castropalaum loquentem de manu, docere nequaquam sufficere ablui solam manum (nota illud: *solam*) at loquentem de pede, docere, satis sufficere pedem, non addendo (*solum pedem.*) Cum ergo pes apud doctos (ut notat Zacutus, *t.* 1. *l.* 6. *Historia* 6. *de Scheletro, sect.* 4. *fol. mihi* 941. ubi de pede, præstantissimus Medicus, & Anatomista) significet complexum ex femore, tibia, & extremo pede, totum id intelligit Castropalaus nomine pedis, cujus ablutio sufficiat ad Baptismum, non vero ipsum solum extremum pedem, qui certe, si solus abluetur, non sufficit, sicuti nec sufficit, si solum abluatur extrema manus.

7 Erudite dictum contra Castr. contortum avertere contendisti, amice Lector; verum ego iterum rogo, si ad Medicos confugis, cur in eodem Zacuto loco prorsus a te citato non legisti, etiam manum apud eosdem significare complexum ex brachio, cubito, & extrema manu? Debuisset ergo saltem, ne obscure loqueretur Castrop. diserte docere, sufficere ad baptismum ablutionem pedis, & manus, ut complectentium illas alias partes, non vero sufficere, ut solum extremas complectentium.

8 Si obstetrix, manu immissa in uterum, baptizet infantem in parte principali, v. g. in capite, multo magis si baptizet in simili parte jam ab utero egressa, sufficienter baptizat, quia est vera pueri ablutio. Ita Hurt. *d.* 3. *de bapt. diff.* 2. Leand. *de bapt. d.* 2. *q.* 21. multos citans.

9 Si puerum v. g. ligatum fune immittas in flumen, & extrahas, valide illum baptizas, prolata forma, qui vere tunc puerum abluis. Non ita si ex se puer in fluvium cadat; nam tunc non abluitur ab alio, hoc est a ministro Baptismi, quam personarum distinctionem esse necessariam dicetur mox.

10 Si eumdem immittas in flumen, vel puteum, sed illum inde non extrahas, an valide baptizes, mox §. 4. explicabitur.

11 Si linteum aqua imbibitum exprimas in corpus baptizandi, ut etiam si glaciem, lutumque pari modo exprimas, sufficienter baptizas, prolata forma: quia sic sufficienter abluis. Non ita, sed sub dubio, si solum imprimas, ut dixi §. 1. *n.* 13. Est alia quædam ablutio sufficiens, de qua per occasionem mox, *n.* 13.

Ablutio certo non sufficiens.

12 Si abluas vestes tantum baptizandi, vel uterum Matris, in quibus sit infans, vel linteum, vel corium, in quibus idem forsitan est involutus, insufficienter pro re nostra abluis, quia sic baptizandum vere non abluis.

13 Quid si vestitus quis indusio, linteo, similibusque vestibus, ita in fontem a te immergatur, emergaturque, vel ita perfundatur aqua, ut ipsa propter porositatem vestis in corpus ipsum penetret?

Resp. Sufficere, merito insinuat Castrop. *ib. n.* 6. Bonac. *d.* 2. *de Baptis. q.* 2. *p.* 3. *n.* 31. Leand. *l. c. q.* 22. & 23. & alii, quia is tunc vere abluitur.

14 Si ex se cadat quis in fontem, non sufficere pro re nostra, jam dixi *n.* 9.

15 Si te remote habeas ad ablutionem baptizandi, nec item sufficere, dicam mox, *n.* 18.

Ablutio dubie sufficiens.

16 Ex triplici capite, quantum nunc ad nostrum institutum facit, dubia sufficientia esse potest, hoc est, ex parte baptizantis, baptizandi, & aquæ.

17 *Ex parte baptizantis.* Si puerum v. g. submittas sub tegulas, vel alium locum, unde aqua actu dilabitur, formamque adhibeas, sufficienter baptizari puerum putant Bonac. & Leander; mihi dubia videtur res hæc, quia sic nimis large, & remote diceris puerum abluere.

18 Dixi (actu dilabitur) nam si submittas hominem in prædicta, vel illa loca, ex quibus aqua ex notabili intervallo effluxura est, qua inde fluente, tu formam proferas, non dubium baptismum, sed certo nullum administraturus mihi videris; quia hoc pacto remotissime te ad illam ablutionem habes.

19 *Ex parte baptizandi:* Si quis in capillis tantum, si infans in secundina, qua involutus nascitur, si quis in digito, imo etiam in sola manu, vel solo pede abluatur, dubie baptizatur; quia incertum est, aliis affirmantibus, denegantibus aliis, an hoc modo dicantur prædicti absolute, & vere ablui.

20 Si quis immergatur in aquam, sed non emergat (id quod evenire posset, quando quis in fine immersionis statim moreretur) inter dubia baptismata connumero; licet enim probabile putem cum Suar. Vasq. Val. Coninch. quos sequitur citatus Hurtad. *l. c. diff.* 5. non esse necesse, ut immersioni succedat emersio: sicuti, nec si Baptismus fiat per aspersionem, necesse est, ut aqua fluat per corpus baptizandi, sed sufficit, si hæreat, cum sic satis, superque constituatur lotio humana, quemadmodum si manibus madefactis faciem abluas, diceris absolute faciem lavare; licet, inquam, id probabile putem: tamen, quia non est certum, an sic simpliciter apponatur vera ablutio, ideo hunc modum inter baptismata dubia recensendum, quoad praxim, judico, sicuti in simili de linteo, vel digito madefacto dixi, §. 1. *n.* 13. & mox repetam *num.* 21.

21 *Ex parte aquæ.* Una, vel altera aquæ gutta, & ex Bonac. *l. c. n.* 19. etiam addita tertia, etiamsi successive corpus tangat, dubia ablutio est, cum aliqui negent, aliqui affirment, sic posse hominem dici absolute ablui.

22 Linteum, vel manum aqua madefactam, & in corpus baptizandi tantummodo impressam, dixi §. 1. *n.* 13. & nunc in proprio loco repetere debeo, dubium esse saltem pro praxi, an constituat ablutionem absolute dictam, atque adeo dubium esse & baptisma.

§. IV. *De Materia proxima Baptismi quoad licitum usum.*

1 IDem hic proportionaliter dici debet, quod §. 2. dictum est. Solum ex Castr. *de Bapt. disp. un. p.* 4. *n.* 2. adde, non esse mortale, si quis in Ecclesia, quæ consuevit baptizare per immersionem, baptizaret per effusionem, vel contra, quia hæc censetur levis mutatio.

Occasione prædictorum quæro, an quidem, qui ut infantem jamjam moriturum baptizaret, illum aqua suffocavit, in irregularitatem inciderit?

2 Curiosam mihi proposuit quidam difficultatem ex illo casu ortam, qui ætate Panormitani contigit, & de quo pluribus disputaverunt tunc Sapientes.

Casus ille fuit hujusmodi: Quidam deferens infantem baptizandum in remotam Ecclesiam, advertit eum morti esse proximum, cum ergo aqua careret, & in puteum, forte obvium incideret, infantem illum projecit, verba formæ legitime pronuncians.

Quare quæsitum primo fuit, an infans, si vivus ad aquas pervenit, rite fuerit baptizatus: Fuisse, putavit Panormitanus, & plures Canonistæ, sed nequaquam fuisse multi ex Theologis docuerunt. Præcipua utrorumque ratio fuit, quia Canonistæ tenebant, ad baptismum non oportere, necessario immersioni succedere emersionem, oportere tenebant Theologi. Omnes tamen consenserunt, si forte puer ille vivus extractus fuisset, debuisse sub conditione iterum baptizari. Utraque sententia fuit probabilis, & illam quidem Canonistarum hodie communem jam esse Suar. Vasq. Coninch. quos citat, sequiturque *q.* 67. *art.* 7. *dub.* 1. quibus adde Castr. *de bapt. disp. un. p.* 4. *n.* 10. citantem Valent. Lay. Bon. aliosque inter recentiores Theologos invenies, cui favent, quæ diximus §. præcedente *n.* 20. nec tamen nego opinionem illorum Theologorum a recentioribus aliquibus, ut a Toleto, aliisque apud Castrop. *l. c.* etiam nunc admitti.

3 Quæsitum fuit secundo, an licite id fieri, & sine peccato potuerit? Responsumque ab omnibus est, illicite: quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona: occidere autem innocentem, malum est intrinsece: nam, propter non absimilem rationem, non licet secare uterum matris animam agentis, ad finem baptizandi infantem ibi existentem.

4 Quæsitum tertio a recentioribus ex hac occasione subinde fuit, an, quando baptizandus ita esset infirmus, ut judicaretur mors ipsi fore accceleranda ab aqua ad baptismum necessaria; an, inquam, tunc licite baptizari posset. Responditque Conin. *q.* 66. *art.* 7. *dub.* 1. Hurt. *d.* 1. *de bapt. diff.* 5. Dian. *p.* 5. *tr.* 3. *ref.* 8. Pasqual. *decis.* 421. aliique, casum fore moraliter impossibilem, quia modica aqua, præsertim si admoveatur calida, non videtur, posse tantum detrimentum afferre. Addit tamen admisso casu, licite baptizari. quia ejusmodi periculum ex modica illa aqua, præsertim, ut diximus, calida proveniens, est tam rarum, parvum, atque incertum, ut non debeat venire in considerationem humanam.

5 Hæc olim quæsita sunt; nunc vero ea proponitur difficultas: an ille, qui prædictum infantem projecit in puteum, inciderit in irregularitatem: & per hanc occasionem idem secundo quæritur de illo, qui baptizet infirmum in eo raro casu, quo ex sola ablutione baptismi moriatur, cujus modo *n.* 4. meminimus.

6 Resp. ad primum, eum, qui infantem projecit in puteum incurrisse irregularitatem ex delicto, quia (ut nunc suppono) peccavit occidendo innocentem. Dico, ut nunc suppono: nam, si bona fide fecit, & ex bona conscientia, quamvis erronea, non peccavit, unde irregularitatem non contraxit: quia irregularitas ex delicto sine delicto non incurritur, ut infra late suo dicetur loco.

7 Resp. ad secundum; eum, qui infirmum baptizat in eo raro casu, non incidere in irregularitatem. Acceleratio enim, (sunt verba Hurt. *l. c.*) illa mortis hominis alias morituri, cui ratione dictæ aspersionis exponitur, adeo exigua, & insensibilis est, & fit modo ita humano, ut ob salutem æternam non sit contra rationem, ac proinde sic baptizans non manet irregularis, quamvis reipsa sequatur dicta acceleratio. Hæc Hurtadus.

8 Vides differentiam utriusque casus? In priore is, qui projicit infantem moribundum in puteum, infantem occidit, dum projicit: & in posteriore vero infirmum abluendo, nequaquam occidit, quia ea parva ablutio non est causa ex se mortis, sicuti est dicta projectio.

9 Favet nostræ, & Hurt. sententiæ Sot. *in.* 4. *d.* 5. *q.* 3. & Zambranus, *de casibus occur. tempore mortis dub.* 12. *n.* 16. qui dicunt, baptizantem non incurrere in irregularitatem, quando est necessitas aliquem baptizandi, & mors accidit propter actionem baptizantis, sed sine illius culpa, ac per accidens, & inopinato.

§. V. *De forma Baptismi.*

1 AD essentiam formæ Baptismi habendam, tria distincte explicari omnino debent. Primo, Actio exterior, seu actus ipse baptizandi. Secundo, Unitas Dei. Tertio personarum divinarum Trinitas, quæ certe tria satis bene explicantur in communi, & consueta forma Latinorum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Et in forma Græcorum, quam mox ponam *n.* 15.

2 Illud (in nomine) aliqui dicunt significare idem, quod in invocatione, alii in fide, alii in virtute, idest in authoritate, & potestate: id quod (cum major explicatio ad Theologos, ut S. Th. 3. *p. q.* 66. *art.* 5. *ad* 6. aliosque pertineat) innuisse sufficiat.

3 Et

3 Et quidem, quoad valorem, in quacumque lingua proferri ejusmodi formam posse diximus superius universaliter, *l. 1. de Sacr. in genere c. 1. initio*. Quoad licitum vero usum, Latinum uti forma Græca, Græcum latina, esse mortale, docet Hurt. *l. c. diff. 7.* negat tamen Valent. *apud eumdem*, quia hæc censetur mutatio accidentalis, & levis momenti, quod certe probabile est.

4 Jam vero, quia difficile est aliquando cognoscere, an, & quando verba æquivalentia, vel mutata, vel addita, vel corrupte prolata ejusmodi sint, ut formam mutent essentialiter, vel accidentaliter, atque adeo ut certo, vel non certo, vel etiam sub dubio sufficiant ad baptismi valorem, ideo breviter hic suis sub classibus ea collecta subdam: quamvis circa idem aliqua docuerim, cum de forma Sacramentorum in universum disserui *l. 1. de Sacr. in genere c. 2. §. 3.* quæ sane erunt omnino recolenda.

Verba certo sufficientia ad Formam Baptismi.

5 Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.
Nota, illud Ego, & illud Amen, non esse de essentia formæ. Imo si citra contemptum omittantur, non peccari mortaliter, quia res est levis: ut habes apud Hurtadum de bapt. d. 1. diff. 7. vide etiam Lean. de bapt. d. 3. a q. 2. aliosque.

6 Ego te baptizo in nomine Dei Patris, Dei Filii, vel Christi, & Dei Spiritus sancti.

7 Ego te baptizo in nomine Patris, in nomine Filii, in nomine Spiritus sancti. Vel (quod idem videtur esse) in nomine Patris & in nomine Filii, & in nomine Spiritus sancti.
Ratio hujus sufficientiæ est, quia sic ostenditur pluralitas personarum, non vero pluralitas Deorum. Ita Suar. Dicast. Henriq. Coninch. Trullench. Bauni, Dian. *p. 2. tr. 17. ref. 15. Licet invalidam esse hanc formam, vel saltem sub conditione repetendum baptismum per hanc formam collatum, dicant non pauci, ut* Basseus, Summa Seraphica, Gesual. Medulla Theologica hic, & Bon. apud Dian. *l. c. Sed ego sequor Doctores, priore loco adductos. Et nihilominus propter ea, quæ dicenda sunt §. 2. n. 2. recte sub conditione tunc repetetur baptisma.*

8 Ego te baptizo nomine Dei Patris Omnipotentis, & Filii Sapientis, & Spiritus sancti boni, vel Paracliti.
Nam illud in, de essentia non esse puto cum Hurtado, d. p. de bapt. diff. 7. & multis aliis contra alios putantes esse de essentia.

9 Ego te baptizo virtute Patris, & Filii, & Spiritus sancti.
Ita Hurt. *ib. contra Toletum, aliosque apud eumdem Hurtadum negantes.*

10 Ego te baptizo in nomine Dei Patris Omnipotentis, & Filii Sapientis, & Spiritus sancti Boni, vel Paracliti.

11 Ego te baptizo in nomine Patris, Filii, Spiritus sancti.
Nam illud (&) non esse de essentia puto cum Diana, l. c. & Gasp. Hurt. *l. c. & aliis contra nonnullos apud eundem Hurtadum ibid.*

12 Baptizo te, vel baptizo hunc in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

13 Ego te abluo, vel lavo in nomine, &c.

14 Ego Sacerdos: ego Petrus te baptizo in nomine, &c.

15 Baptizetur servus Christi, vel baptizeris, vel baptizetur hic in nomine Patris, &c.
Adverte, Modum hunc esse indicativum, ut vere Græci enunciant, vel esse Imperativum, ut nonnulli apud Hurt. *d. l. c. diff. 8. Theologi, eos proferre putant, & approbant. At vero nunquam deprecative, ut mox dicam n. 28.*
Adverte item, Valentiam, adductum ab Hurt. *d. 2. de Bapt. diff. 7. putare solum venialiter peccari, si Latinus utatur forma Græcorum; vel Græcus forma Latinorum: sed ipsum Hurtadum putare, peccari mortaliter: Nec mirum quia hic, ejusmodi mutationem magni censet esse momenti at levioris ille.*

16 Ego in nomine Patris, & F. & S. S. baptizo te, vel in nomine Patris baptizo te, & F. & S. S.

17 Ego te baptizo in nomine Patris. Ego te baptizo in nomine Filii. Ego te baptizo in nomine Spiritus S.

18 Nos *Auctoritatis gratia*, te baptizamus in nomine Patris, & Filii, & S. S.
Illud Nos *in loquendi modo idem significat, atque* Ego.

19 Ego baptizo vos, vel Dominationem vestram, Altitudinem, Excellentiam vestram in nomine, &c.
Intelligitur enim ex usu loquendi persona ipsa una baptizanda.

20 Ego baptizo servum Christi Ducem talem in nomine, &c.

21 Ego baptizo Petrum in nomine, &c.
Nota, in proximis tribus formulis, & similibus, non videri committi peccatum, nisi veniale, quia in his mutatio Consuetudinis Ecclesiæ non videtur gravis.

22 Ego baptizo vos (si sunt multi in necessitate baptismi, ut in repentino naufragio) in nomine P. & F. & S. S.
Ratio sufficientiæ hujus formæ, supposita sufficienti ablutione, est, quia illud vos etiam ex communi more loquendi, significat, te, te, & te, &c. ex S. Th. *3. p. q. 66. art. 5. ad 4.*

Prædicta habes sparsim ex Doctoribus citatis, ubi agitur de Baptismo.

Verba certo non sufficientia ad formam Baptismi.

23 Ego te baptizo in nominibus Patris, Filii, & Spiritus S. *Nam sic significatur pluralitas Deorum.*

24 Ego te baptizo in nomine Christi. Amen.
Lege Bellarminum, l. 1. de bapt. a c. 3. qui probat, Apostolos nunquam baptizasse sub hac forma in nomine Christi. *Quod si Actor. c. 2. & alibi sic dicitur, sensus est, Apostolos baptizasse in virtute, & fide, auctoritate Christi, idest Baptismo instituto a Christo, ad differentiam Baptismi Joannis Baptistæ: vel sensus est, apponi consuevisse nomen Christi Domini in vera forma, in hunc modum; ego te baptizo in nomine Patris, & Filii Domini nostri JESU Christi, & Spiritus sancti. Prior interpretatio affertur a S. Basilio, Theophylacto, Damasceno: posterior a S. Cypriano, & Origene.*
Scio, S. Th. *l. c. art. 6. ad p. asserere, Apostolos ex peculiari concessione sic baptizasse, ut nomen Christi redderetur dulce, & amabile: sed profecto magis animo sedent explicationes allatæ.*

25 Ego te baptizo.
In nomine Dei. Amen.
In nomine Trinitatis. Amen.
In nomine trium Divinarum personarum. Amen.
In nomine Omnipotentis, Sapientis, & Boni.
In nomine Genitoris, & imaginis ejus, seu splendoris gloriæ ejus, & Doni, seu Flaminis.
In nomine Patris Majoris, & Filii Minoris, & Spiritus sancti.
In nomine Dei, & sanctæ Crucis.
Incidi in quoddam manuscriptum affirmans, Bedam in c. 10. Actorum & S. Bernardum Epist. 34. dixisse, hanc postremam esse formulam sufficientem. Sed nihil minus in locis, qui ab ipso citantur.
Id tamen diserte S. Bernardus dicit in Epist. 340. Verum ejus sententiam sequi non possum, & crediderim, ipsum hac nostra ætate, quando res diligentius sunt dispatatæ, nobis consensurum. Id quod Sanctus Doctor innuit ipso initio prædictæ Epistolæ, sic enim præmittit (Breviter vobis de proposita quæstione respondemus, sine præjudicio tamen sanius sapientis.)
In nomine Patris, & Filii, & gratiæ Spiritus sancti.
Hanc omnino rejicit Quintannadvennas *de Bapt. sing. 5. n. 5.*

26 Ego te baptizo in nomine Sanctissimæ Virginis, & Sanctorum. Amen.
Quid si dicas, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ac Beatissimæ Virginis, & Sanctorum?
Respondeo, distinguendum est. Si enim intendas baptizare, vel in nomine Virginis, & Sanctorum, vel in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti indivisibiliter cum Virgine, nullus est Baptismus. Si vero solum intendas implorare Virginis, & Sanctorum auxilium, validus erit: quia sic non mutatur essentialiter forma, sicuti contra mutatur ex intentione præcedente. Ita Vasq. Suar. aliique apud Leand. *de Bapt. d. 3. q. 36.*

27 Baptizetur a Christo, vel a Deo talis servus Christi. Amen.

28 Baptizetur *deprecative* servus talis Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.
Quando enim sic deprecative dicitur, puta modo optativo, vel etiam subjunctivo, non adhibetur forma præscripta a Christo Domino, qui dixit Apostolis Baptizantes eos, *idest, vos baptizate, quasi auctoritative, quamvis, ut Ministri, non vero, ut causæ principales.*

29 Ego baptizo in te nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.
Quia in ejusmodi transpositione mutatur forma essentialiter.

30 Baptiza Petrum servum Christi.
Nam sic, ne implicite quidem subintelligitur legitimus Minister baptizans quidem debet esse, qui profert verba, & qui abluit.

31 Ego intendo te baptizare in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.
Debet enim explicari actus baptizandi, non vero sola baptizandi intentio: ut recte notat Sayrus *l. 1. de Sacr. c. 4. art. 4.*

32 Ego me baptizo.
Debet enim esse persona distincta ea, quæ baptizat, ab ea quæ baptizatur.

33 Denique; quando duo simul formam pronunciant, & simul abluunt, quid dicendum?
Resp. Si unus independenter ab alio, hæc duo ipse faciat, valide baptizat, quia sic adsunt omnia essentialia Sacramenti, ita tamen ut solus ille vere baptizet, qui prius absolvit requisita, atque adeo qui posterior est, nihil aget.

34 Quod si posita dicta indipendentia simul absolvant, simul baptizabunt, ut puto, sicut in missa Ordinationis omnes Sacerdotes consecrant, si simul consecrationis verba perficiant, & nihilominus hunc, ita baptizatum, esse sub conditione rebaptizandum omnino censeo.

35 Si vero unus dependenter ab alio baptizare intendat, erit Baptismus invalidus, quia sic falsa est forma, cum neuter per se auctoritative baptizet. Vide Gaspar. Hurtad. *d. 2. de Baptism. diff. 5.*

Varia dubie sufficientia ad formam Baptismi.

36 Ego te baptizo in nomine Genitoris, & Geniti, & Procedentis, seu Spirantis ab utroque.

37 Ego te baptizo in nomine Ungentis, Uncti, & quo Unctus est.
Hanc formulam numerassem cum insufficientibus: sed quia ea posset colligi ex dictis a Beda in c. 10. Actorum, & Ambrosio, l. 1. de Spiritu Sancto, hic, in eorum reverentiam inseratur.

43 Ego te baptizo.
38 In nomine Patris, & Jesu Christi, & Spiritus S.
39 In nomine Patris, & Filii, & Spiritus. Amen.
Hanc formam certo sufficientem judicat G. Hurt. *d. 1. de Bapt. diff. 10.* citans Vasq. *mihi dubia est, quia non satis explicite videtur significari Spiritus sanctus; nam & Angelus etiam Spiritus est.*
40 In nomine Patris, & Verbi, & Spiritus sancti.
Hanc sufficere, putat Bonacina de Bapt. disp. 1. q. 2. p. 4. n. 13. Nequaquam sufficere ait Filliuc. apud Bonacinam ibidem. *Sit ergo dubia.*
41 Cum nomine Patris, cum nomine Filii, cum nomine Spiritus sancti.
Quamvis hanc formam sufficere putent aliqui apud Dian. *p. 2. tr. 17. ref. 15. quia censent illud* Cum *non extrahere formam in diversam significationem, tamen quia alii id negant, judicantes, sic non exprimi, id quod exprimitur per illud* In; *ideo securius adnumeretur cum formis incertis.*
Idem ergo erit; si dicas sub nomine Patris, &c. *vel* per nomen Patris, &c.
42 Cum Patre, Filio, & Spiritu sancto.
In Deo Patre, vel in essentia Patris, vel in uno Deo Patre, Filio, & Spiritu sancto.
In Patre, Filio, & Spiritu sancto.
In his proximis tribus formulis ambigo de Baptismo, quia per illas non videtur significari id totum, quod significatur per illud in nomine, ita Valentia, & Coninch. apud G. Hurt. *l. c. diff. 7. eos citantem, sed non sequentem.*
In essentia Patris, & Filii, & Spiritus sancti.
44 In uno Deo Patre, Filio, & Spiritu sancto, vel in unum Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, vel per unum Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum.
Has approbat Vasq. & Laym. quos Castr. citat, *sequiturque de Bapt. d. p. 5. n. 17. sed non acquiesco propter rationem proxime dictam. Sicut non acquiescit* Valent. & Coninch. adducti, sed non excepti a G. Hurt. *de bap. diff. 7. v. Ex quibus.*
45 In Virtute, Auctoritate, & Fide Patris, & Filii, & Spiritus sancti.
Forma hæc merito incerta est, Valentia *dub. 4. q. 1. p. quia ejusmodi voces minus videntur significare, quam illud in nomine.*
46 In nomine Spiritus sancti, Filii, & Patris.
Hanc cum Castrop. *l. c. v. Quando autem, ideo incertam judico, quia non significat Spiritum sanctum, prout ipse est procedens, sed potius ut principium.*

In

47 In nomine Filii, Patris, & Spiritus sancti.
Propter similem rationem modo dictam, ambigo item de hac forma, quia non significat Patrem, ut Originem, & Principium, sicuti re ipsa est.

48 In nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti.
Hanc, ut sufficientem affert Leand. *de Bapt. d.3. q.3. quia putat, sic, non mutari significationem formæ. Et quidem Græci, qui ablativo carent*, In nomen *proferunt: licet in Syriaco sit in ablativo*, ut notat Estius *in 4. §. 6. Sed profecto non video, hanc esse certo sufficientem: non enim est eadem ratio in Græco, atque in Latino. Illud enim εἰς τὸ ὄνομα Græce prolatum eamdem habet significationem, quam habet Latinum illud* in omnine. *At hoc Latinum* in nomine *non videtur certo habere eamdem significationem quam habet illud* in nomine, *seu quam habet Græcum εἰς τὸ ὄνομα.*

49 Ego te Tingo, intingo, Mergo, Immergo, Aspergo, Aquam Infundo, Balneo, Conjicio in aquam, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.
Valde mihi incerta sunt hæ formulæ, quia per has non satis significatur ipsa ablutionis actio, & per postremas potius significatur ablutionis causa, quam ablutio.

50 Baptizat, vel baptizet, *imperative*, te Deus, vel Christus in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Vel baptizaris, seu baptizeris, *item imperative*, a Deo, vel a Christo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.
Has duas formulas ratas, ac legitimas esse pronunciat Suarez: sed negat Vasquez, apud Castropalaum citatum, qui tamen Suarii sententiam amplectitur, nescio an merito, quia sic non explicatur ipsa actio Ministri.

Nova difficultas de collatione cujusdam Baptismi, ex patrio vocabulo apud Siculos orta.

51 Quando forte confertur Baptismus Infanti, urgente mortis periculo, in parturientis ædibus, solet in Sicilia vernacula lingua id sic explicari. *La Raccoglitrice, ovvero la Mammana ingravattò il Fanciullo. Questo fanciullo fu ingravatto in casa, ec.* Neque unquam in alia occasione utimur hac voce *Ingravattare:* solum enim ea utimur ad significandum baptisma, in prædictis circumstantiis, prædictoque modo collatum.

Quædam ergo Obstetrix in ea necessitate infantem baptizatura, hac forma usa per inscitiam est. *Io t' ingravatto in nomine del Padre, e Figlio, e dello Spirito santo. Amen.* Convaluit Infans, deque hac nova forma certior factus Parochus, dubitavit, an validus fuerit baptismus, multis ex Sacerdotibus Parochiæ contendentibus, fuisse legitimum, multis omnino negantibus, consentientibus tamen omnibus, debere Infantem sub conditione iterum rite baptizari; quod certe factum est. Porro si ad te fuisset ejusmodi quæstio delata, in quorum Sacerdotum sententiam suffragium, rogo, contulisses?

52 Ego profecto de hac re interrogatus, sic respondi: Si illud *Ingravattare* idem esset apud Siculos, quod *lavare*, vel *abluere*, certa esset, & rata illa forma Baptismi, puta idiomate patrio prolata. At non ita se habet; Nam *Ingravattare*, quantum ego, qui Siculus sum, cognoscere ex nostrate more loquendi possum, significat conflatum totius ejus actionis baptizandi in re subita, mortisque discrimine, privatim [illegible]mi, a non Parocho, sine consuetis Ecclesiæ cæremoniis, &c. Non [illegible]tem significat ipsum actum abluendi, sed potius id, quod in repentina illa necessitate factum est. Prorsus, ac si dicamus: Fuit hic [Inf]ans Christo Domino addictus, sine solemnitatibus Ecclesiæ. Sicuti [er]go, qui sic baptizaret, Ego per hanc actionem quam facio, te [Ch]risto addico, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti irritum faceret baptismum, quia non explicaret actum abluendi, quem [dis]tincte explicari omnino debere, nec solum implicite consignificari, [di]cimus *n.* 1. Ita in casu nostro.

53 Dices: At Pater Franciscus Scorsus utriusque Linguæ Græcæ, & [H]ebraicæ peritissimus in suo Latio Christiano putat *Ingravattare*, deduci a verbo Græco ἐμβάπτω quod significat *Lavare*, a quo etiam ver[bo], dempta præpositione, deducitur βαπτίζω, quod rite in hujus Sa[cr]amenti collatione, omnes usurpamus. Si igitur *Ingravattare* significat *Lavare*, aptissimum verbum erit pro forma Baptismi.

Resp. Tametsi consideremus ejusdem Ethimologiam, *quam certe [ips]e Pater Scorsus prudenter sub probabilitate duntaxat approbat, quam[qu]e ex suo penu illam, nullo duce, sed certe, me id ab ipso sciscitante, protulit, eodemque, me rogante in suo Latio scripsit:* Tametsi, inquam Ethimologiam concederemus, nihilominus ex antiquissi[ma] usurpatione loquendi Siculorum, non jam amplius ipsum abluen[di] actum, sed aggregatum illud, modo explicatum, hac ætate signi[fica]t nostratibus, & nihil præterea.

§. VI. *Regulæ tres, quibus docemur, quando sub conditione reiterandus sit Baptismus.*

PRrima Regula. Quoties collatus est Baptismus aliquo ex prædictis modis dubie sufficientibus, erit necessario sub conditione re[iter]andus: quod si collatus fuerit aliquo ex modis certo non sufficienti[bus], erit multo magis repetendus, sed conditio apponenda non erit.

Secunda Regula. Quoties probabilem opinionem habes, sive ex [jur]e, sive ex facto, te non esse baptizatum, toties licite poteris sub [con]ditione rebaptizari, sed non obligaris. Ratio prioris partis hujus se[cund]æ Regulæ est: quia jam habes prudentem, & rationabilem timo[rem] de carentia tui baptismi. Ratio posterioris est, quia potes sequi [opi]nionem probabilem, atque adeo prudenter judicare, te esse baptizatum. Ita Hurtadus *de Bapt.diff.* 2. contra Ochagaviam. Lege item Lugo *in resp. lib.* 1. *c.*33. fuse docentem, quando possis, non tamen obligeris reiterare baptismum.

Ex his autem vides, te posse rebaptizari, etiam in omnibus illis [cas]us, in quibus, licet nos probabiliter dixerimus, sufficientem esse [mat]eriam, vel formam; alii tamen probabiliter dixerunt, sufficientem esse. At, ut obligeris, non reiterare hoc Sacramentum, puto, [requi]re adesse certitudinem moralem valide jam collati baptismi, non probabilitatem quamcumque. Quæ autem ejusmodi moralem certitudinem pariant, mox separatim indicabo.

Tertia Regula. Quoties certus moraliter es, te esse baptizatum, [licet fo]rte habeas aliquem levem scrupulum, vel suspicionem de carentia [bapt]ismi, non poteris rebaptizari. Ratio est clara, quia imprudenter [ageres], ex.g. si natus es inter Christianos, rebaptizari non debes, quamvis levem scrupulum habeas, te non esse baptizatum, quia, ut mox [dica]m, natum esse inter Christianos, facit certitudinem moralem baptismi, si alia valde urgens conjectura contra baptismum non adsit.

Neque obstat, quod apud Quintanadvennas *de Baptism. sing.* 8. ex Doctissimi cujusdam consilio, fuerit iteratum baptisma cujusdam mulieris, quæ quamvis nata, ac nutrita inter Fideles, tamen ex levissima suspicione timebat de suo Baptismo; sed propter ejusmodi timorem inquietissima vivebat; non obstat inquam, nam post multa ibi a Quintanadvennas in favorem hujus reiterationis allata, tandem sic concludit: Hæc sunt, quæ virum doctum hujus Fœminæ Baptismo conditionali annuentem movere potuerunt; At ego, nisi dubium, aut suspicionem prudentem ex defectu, vel materiæ, vel utriusque applicationis, intentionis, vel Ministri ortam deprehendam, iterationem hanc consulere non auderem, sed nec eam in præsenti casu damnarem.

§. VII. *Explicatur, quænam sit moralis certitudo de suscepto Baptismo.*

1 ESse natum inter Fideles, ut jam modo dixi, affert certitudinem moralem Baptismi; Nam natum inter Hæreticos, & ab illis fuisse baptizatum, valde probabile judico, posse rebaptizari, imo & debere, quando aliquæ sint circumstantiæ, in quibus suspecta sit sufficientia. Vide, quæ dixi *lib.* 1. *c.* 1. §. 2. *n.* 7.

2 Secundo, unus testis, de quo non sit probabilis suspicio mendacii, satis est, ut non rebaptizeris, si dicat, se certo scire, te esse baptizatum.

3 Tertio, multo magis erit satis fides Baptismi, ex libris Parochi sumpta.

4 Quarto expositi ad Hospitale, si schedulam habeant collo, *ut solet fieri*, appensam, qua significetur eorum baptismus, certitudinem habent moralem, unde non sunt rebaptizandi; nam, si habent signum nondum collati baptismi, erunt sine conditione baptizandi. Quid si nullum habeant signum? baptizandos esse sub condizione puto, quia tunc magna est suspicio nondum suscepti baptismi.

5 Scio Quintanad. *l. c. sing.*9. censere, omnes Infantes inter Catholicos ubicumque expositos, etiamsi habeant scipturam collo appensam, testificantem eorum Baptismum, esse sub conditione rebaptizandos. Sed ego adhæreo communiori opinioni, & communi nostrarum Regionum praxi. Concederem nihilominus posse, sed non obligari, idque propter modo dicta §. *præc.n.* 2. & 3.

6 Is autem Auctor, quia degebat in iis locis, ubi non pauci olim vixerunt Mauri, & Saraceni infideles, quorum scripturis non erat fidendum, ideo universalem illam doctrinam docuisse videtur.

7 Quinto, qui a peritis Obstetricibus, vel Parentibus, propter instantem necessitatem fuit privatim baptizatus, habet sufficientem certitudinem, quare non est rebaptizandus.

8 Ut autem comprehendatur, an sint peritæ, sunt diligenter examinandæ, præsertim in quatuor. Primo, quam formam pronuncient. Secundo, quam, & quantam aquam infundant. Tertio, an simul simultate morali, a nobis libro primo explicata, formam proferant, & abluant. Quarto, quam intentionem habeant. Quare si in ejusmodi examine inveniatur nihil substantiale defuisse, non erit, ratione Obstetricum, locus renovandi Baptismi: si secus erit, lege, quæ dixi universaliter *lib.* 1. *c.* 1. §. 1.

9 Quintanadvennas *l. c.* sibi similis nimis est facilis in concedenda, & præcipienda hac iteratione illis, qui sunt ab Obstetricibus baptizati, fortasse, quia in illis Regionibus frequentes erant imperitæ, & fortasse infideles Obstetrices: at in nostris, ubi hoc munus non exercent, nisi approbatæ ab Episcopis, tanta facilitas, vel obligatio non est inducenda.

10 Inquires hac occasione, peccantne mortaliter dictæ Obstetrices, si nesciant formam, & modum baptizandi?

Resp. ita cum Navarr. Henriq. Tol. Reginal. Gran. apud Lean. *de Bapt. d.*4. *q.*33. Ratio autem est, quia quilibet debet scire, quæ ad suum officium pertinent. Aliqui apud dictum Leand. qui hoc peccatum in Obstetricibus non agnoscunt, dicunt, Obstetricis officium non esse, baptizare; Sed non placent, quia Charitas dictat, quemlibet debere juvare proximum ad salutem consequendam, saltem quando commode, & facile potest. At, quæ major facilitas, quam Obstetricem, cui sæpe accidit salvare infantem, discere modum baptizandi? Adde, tanto majus fore, earum peccatum, si sint imperitæ, quando cum ea imperitia, si suum non est munus baptizare, baptizent tamen, & Infantem in re tam gravi decipiant.

§. VIII. *Quid observandum in dicta repetitione Baptismi.*

1 UNiversaliter adverte, quando rebaptizatur adultus sub conditione, debere ipsum, si de mortali sit sibi conscius, se disponere per contritionem, vel per attritionem, *non autem necessario per confessionem Sacramentalem*, ut nimirum sic obicem gratiæ amoveat; sed insuper adverte, suscepto jam certo Baptismo, eumdem ut refert Quintanad. *l. c. singul.* 16. & 18. debere ea peccata ante hoc certum baptismum, & post illud dubium commissa, aperire Confessario, & sub conditione Sacramentalem absolutionem recipere, ut si forte primus Baptismus fuit verus, servetur præceptum Christi Domini, quo jubemur omnia mortalia post baptismum commissa clavibus subjicere.

2 Præterea pro praxi dicti Baptismi conditionati nota sequentia. Primo, illud posse conferri domi, vel in quocumque loco privatim, imo occultissime solum cum solo. Secundo posse a quonam, sed certe perito, etiamsi facile possit haberi Sacerdos. Tertio, non esse adhibendum Patrinum, *poterit tamen:* nec si adhibeatur contrahi cognationem spiritualem. Quarto, non esse necessarias alias Ecclesiæ cæremoniales. Ratio omnium horum est, quia solemnitates loci, Ministri, &c. sunt instituta solum pro Baptismo absoluto, non vero pro conditionato. Ita Quintanadvennas.

3 Scio, aliquos, inter quos est Perez *de Matr.d.*29.*sect.*5. in Tertio ex his superaddere distinctionem. Dicunt enim, si forte post dictum conditionatum Baptismum inveniatur primum baptismum fuisse validum, Patrinum baptismi conditionati non esse verum Patrinum, nec cognationem contrahere; si tamen illud inveniatur fuisse invalidum, tunc Patrinum dicti baptismi conditionati esse verum Patrinum, quia jam is suscepit baptizandum in vero Baptismo. Scio inquam id: Verum ego nunquam fieri verum Patrinum in Baptismo conditionato sustineo cum Quintanadvennas, quia hæc Patrini solemnitas, ut & aliæ, non sunt institutæ, nisi, ut dictum est, pro Baptismo absoluto. Quare, nec inter baptizantem, & baptizatum oriri tunc cognationem puto cum Quintanad. *d. sing.* 18. *nu.* 2. licet oriri putet ex Dicastillo Diana *p.* 11. *tr.* 8. *res.* 57.

CAPUT II.

De Ministro Baptismi.

§. 1. *Quisnam sit, prescindendo a casu necessitatis.*

1 MInister Ordinarius Baptismi est Sacerdos, & quidem proprius, idest Parochus.

Hinc non solum Laicus extra necessitatem baptizans, peccat, sed etiam alius Sacerdos, quamvis hic sit Parochus alterius Parochiæ, nisi

nisi de licentia Episcopi, qui certe est supremus Parochus suæ Diœcesis, vel de licentia proprii Parochi, quæ sola sufficit: neque enim ad Baptismum requiritur approbatio Episcopi, sicuti requiritur ad Sacramentum Pœnitentiæ.

2 Inquires. Qualenam est hoc peccatum?

Respondeo, cum Navarr. *cap.27. num.7. ex cap. interdicimus 2. quæst.1.* Castrop. alios citante *de Baptis. disp. unic. 1. quæst. num. 2.* & G. Hurtad. *disp.2. de baptism. diff.2. vers. Diaconus ergo*, esse mortale ex genere suo, & contra justitiam, quia agitur contra officium alterius, nisi excusetur baptizans a licentia præsumpta Parochi, quæ certe sufficit.

3 Dixi *ex genere suo*; nam si fiat semel, aut bis, non contradicente Parocho, seu non multum ipso de hujusmodi collatione laborante: videtur esse parvitas materiæ, ideoque ad summum veniale.

4 Inquires iterum. Vicarius Generalis potestne sine peccato baptizare oves Parochi suæ Diœcesis, aliisque licentiam hanc concedere contradicente Parocho? Præscindimus autem ab eleemosyna, quæ forte ex lege, vel consuetudine cedit Parocho ex collatione Baptismi, ea enim omnino Parocho semper debetur.

5 Respondeo: Ex speciali Episcopi concessione data circa Baptismum suo Vicario, posse sine dubio: Nam sicut potest ex se Episcopus, quia, ut diximus, est supremus Parochus, ita potest eam potestatem aliis delegare.

6 At ex sola Vicariatus constitutione quid dicendum?

Respondeo: Colligo ex Barbosa *de potest. Episc. par.3 alleg.54.* posse. Is enim docet, Vicarium ea non posse sine speciali commissione, quæ propter rei gravitatem indigent speciali concessione. At non est tanti Baptismum conferre, licentiamque ad illud conferendum dare. Et quidem idem ibidem ponit per extensum quadraginta novem casus, in quibus dictus Vicarius indiget prædicta peculiari concessione, inter quos ille, de quo agimus, nequaquam adest.

7 An Religiosi ex privilegio possint extra necessitatem baptizare sine Parochi licentia, vide Castrop. *de bapt. d. unic. p. 9. num. 3.* qui cum Suario docet, solum eos posse in terris Infidelium, ubi nondum fundatæ sunt Ecclesiæ. Extra necessitatem ergo Religiosi nequeunt sine licentia Parochi baptizare solemniter, sicuti nequeunt cæteri Sacerdotes, cum ejus autem licentia non peccabunt contra jus Parochi, sed tamen peccabunt, quia iis prohibitum est in Sacris Canonibus. Verum contra hanc prohibitionem ire, non peccare eos, nisi levissime venialiter, & facile posse excusari ex sola voluntate Patris, id ex devotione a Religioso petentis, fuse probat Quintanadvennas, *de Bapt. singul. ult.* An iidem possint esse Patrini, dicam suo loco infra *cap. 4. §. 2. num. 20.*

§. II. *Minister Baptismi in casu necessitatis.*

1 IN necessitate, hoc est, quando est periculum, ne quis absque Baptismo decedat, quod periculum Medici, vel Obstetrices, vel vir prudens cognoscere debet, *nec tamen scrupulose, quia quilibet rationabilis timor mortis sufficit, ut benignissime docet* Quintanad. *de bapt. sing. 20.* in necessitate, inquam, quilibet quemlibet baptizare licite valet.

2 Docemus tamen, hunc ordinem esse servandum, ut scilicet absente Parocho, hoc Sacramentum administret Sacerdos quicumque, hoc absente, Diaconus, tum Subdiaconus, tum Acolythus, tum Exorcista, tum Lector, tum Ostiarius, tum demum Clericus primæ tonsuræ. Quod si nullus ex his præsto sit, administret homo laicus, tum Fœmina, ultimo Hæreticus, Infidelis, Apostata. Ita S. Th. *p.3. quæst.67. art.1. & deinceps*, aliique passim. Laicum non excommunicatum præferri debere Clerico, imo & Sacerdoti excommunicato, tum non tolerato, tum tolerato, docet G. Hurtad. *de bapt. d.2. diff.3. fine*, sed non esse præferendum merito docet Henriq. Suar. Ugol. ad Leandrum *de excommunic. d.5. quæst.9.* favetque de Lugo *de pœnit. d.18. num.37.* contra Suar. & alios, quia pro illo articulo, æque est Minister non excommunicatus, atque excommunicatus.

3 Circa prædicta sunt adnotanda tria. Primo, Invertere hunc ordinem, non videtur (teste Soto *in 4. d.4. quæst. unic. art.5.* Val. *dub.4. quæst.2. p.1. vers. quamvis autem*, Bonac. multos citans *d.2. de bapt. quæst.2. p.5. num. 11.*) res gravis, præscindendo ab alio inconveniente, quale esset, si Hæreticus præferretur Catholico cum scandalo, vel cum periculo conferendi invalide Baptismum. Quale etiam inconveniens, ait Val. *loc. cit.* occurreret, si laicus, vel inferior vellet præferri Sacerdoti volenti baptizare; tunc enim peccaret mortaliter laicus seu inferior, cum hoc sit proprium Sacerdotis munus, licet non cum tanta officii proprietate, ut quando ipse abest, vel tacet, non possit alius ministrare. Quidquid sentiat Castr. *de bapt. d. unic. p. quæst. num.* 10. qui in hac administratione postponere Sacerdotem putat semper esse mortale.

4 Quæres. Si adest mulier v. g. quæ probabiliter judicaretur in statu gratiæ, adesset autem & vir, seu, etiam Sacerdos, qui ob publicum ejus concubinatum v. g. putaretur esse in mortali, esset ne in actione prædicta baptizandi, præferendus vir, seu Sacerdos injustus mulieri justæ? Respondeo cum Filliuc. hic *de bapt.* præferendum. Cum enim ministrari in mortali hoc Sacramentum privatim, & sine solemnitate non sit mortale, ut supra vidimus *lib. 1. de Sacram. in gen. cap. 2. §. 3.* non est, unde ordo prædictus legitimus sit pervertendus.

5 Secundum. Non solum est congruum, sed opus omnino est, Superiorem cedere ejusmodi officium inferiori, virum v. g. mulieri, quando inferior est peritior ad baptizandum, ut nimirum sic securius conferatur tantæ necessitatis Sacramentum.

6 Tertium. Qui baptizat in necessitate, contrahit cognationem spiritualem cum baptizato, & cum ejus parentibus, quia etiam tunc vere baptizat, excipe, quod dicam *num.* 8.

7 Atque in hoc adverte notabile discrimen: Nam qui baptizat in prædicta necessitate, certo contrahit cognationem, ut jam dixi. At eum, qui in eadem necessitate, privatim, e sacro Fonte suscipit baptizatum, cognationem non contrahere, solum est probabile, cum aliqui negent contrahere, aliqui affirment, ut infra *cap. 4. §. 3. num. 3.* dicemus.

8 Illa tamen hic adest limitatio. Nam Pater baptizans in prædicta necessitate Filium legitimum certo non contrahit cognationem cum uxore sua, unde potest debitum petere, quia sic manifeste disponitur in Jure C. *ad Limina*, 30. *quæst.* 1. id quod Hurtad. *de matrim. d. 18. diff. 6. fin.* intelligo, etiam si alii adsint, qui possint baptizare, esto Sanch. *lib. 7. de matrim. d. 57.* putet contrahere, quando alii adsunt.

9 Dixi *Filium legitimum*. Si enim Pater baptizet Filium suum natum ex Concubina, & consequenter non legitimum, ita contrahit cognationem spiritualem cum illa, ut non possit eamdem ducere in uxorem. Lege Sanch. Henriq. aliosque quos citat, sequiturque Bonac. *q. 3. de matr. p. 5. §. 2. n. 11.* Ratio hujus doctrinæ inde ducitur, quia Regula generalis est, ut contrahatur dicta cognatio inter baptizantem, & parentes baptizati, & solum in prædicto jure, *Ad limina*, excipitur baptizans in necessitate filium susceptum a sua conjuge. *Et propter paritatem rationis ejusdem suæ conjugis, quamvis non suum, quem Siculi appellamus* Figliastro; *ut manifeste colligitur ex dicto cap. ad limina*. At illa Concubina conjux non est.

10 Quæres. Si Pater, vel Mater baptizent proprium Filium, vel filium legitimum alterutrius extra necessitatem, privanturne jure petendi debitum conjugale?

Respondeo. Quamvis mortaliter peccent, quia faciunt contra Sacros Canones adductos ab Hurtado, *de matr. d. 10. diff. 6.* tamen non privantur dicto jure ex probabili opinione, quam contra communem sequitur, & probat idem Hurtadus. Summa autem probationis est, quia vel nullus Canon eam privationem præcipit, vel si præcipit jam fuit a Canonibus posterioribus correctus. Idem propter eamdem rationem dicemus *cap. 4. §. 2. num. 17.* si Pater, & Mater sint Patrini suæ propriæ sobolis.

§. III. *De obligationibus Ministri Baptismi, quando is confertur extra necessitatis articulum.*

1 MInister, quando extra necessitatem baptizat, baptizare obligatur cum solemnitatibus ab Ecclesia institutis: qui secus faxit, peccabit ex genere suo mortaliter. Nec Minister solum, verum etiam ipse baptizandus, si sit adultus, & quicumque alius, qui sit causa omissionis hujusmodi. Ratio est, quia sic fieret contra Sacros Canones Clem. *unic. de Baptismo*, & contra praxim Ecclesiæ in re ex se non levi. Ita Leand. *de bapt. d. 4. quæst. 6.* plures adducens contra admodum paucos.

2 Solemnitates breviter collectæ, quas pluribus explicat Castrop. *de bapt. d. un. p. 12.* hæ sunt ex Rituali Romano.

I. Adhibenda est aqua naturalis, non tamen quælibet, sed benedicta in Sacro Fonte.

II. Adhibendus est Patrinus.

III. Imponendum nomen.

IV. Facienda professio Fidei, seu publica recitatio Symboli Apostolici.

V. Impressio signi Crucis in fronte, & pectore baptizandi.

VI. Abjuratio Dæmonis, & trina insufflatio.

VII. Appositio Salis exorcizati in ore baptizandi.

VIII. Terna Tinctio aurium, & narium ejusdem cum saliva.

IX. Impositio manus Sacerdotis super caput ejusdem, & Benedictio.

X. Unctio pectoris, & scapularum ejusdem cum Oleo benedicto.

XI. Unctio verticis ejusdem cum chrismate, & quidem illius anni nisi necessitas cogat.

XII. Coopertio dicti verticis jam uncti cum veste candida.

XIII. Porrectio cerei accensi ipsi jam uncto, & sic cooperto.

XIV. Hæc debent fieri in Ecclesia.

XV. Sacerdos debet esse vestitus Superpelliceo, & Stola.

3 Porro, citra contemptum, & grave scandalum, unam, vel alteram rem ex his levem omittere, non esset nisi veniale: omnes, vel gravem aliquam relinquere, mortale profecto esset, licet benignius loquatur Possevinus, quem refert, & non rejicit Medulla Theologica *in tract. de Bapt. dub. 5. num. 5.*

4 Diximus autem supra *cap. 1. §. 2. num. 2.* uti aqua naturali, sed non benedicta, non esse mortale ex probabili sententia: omittere autem Patrinum esse mortale, dicemus infra *cap. 4. §. 1. num. 2.* quando baptismus confertur solemniter extra articulum mortis.

5 Sed quid de loco? Resp. Qui sine necessitate aliquem baptizat extra Ecclesiam, domi e. g. vel etiam in Oratorio privato, peccat mortaliter. Ita Suar. *de bapt. d. 31. sect. 2.* quia res gravis est secundum Quintanad. *de bapt. sing. 15.* Castrop. *l. mox citando num. 16.*

6 Non te prætereat tamen, in jure concedi *in Clement. 1. de bapt.* ut filii Regum, vel Principum baptizentur in domo privata, sed intellige ex Suar. *loc. cit.* in privato Oratorio, & cum solemnitatibus consuetis.

7 Sed quis censendus erit filius Principis? Respondet Suarez citatus his verbis: Glossa late disputat quisnam nomine Principis comprehendatur, & adductis variis juribus concludit, illa voce plus videri significari, quam nomine Ducis, vel Marchionis. Quod videtur verum, quando hi non sunt supremi, sed sub Regibus constituti. Solum igitur videntur posse uti hoc Privilegio Reges, vel alii supremæ Potestatis, qui fere Regibus æquiparantur. Hæc Suarez. Glossa autem ibidem addit, *Regis vel Principis Filios, & Nepotes*, quo pacto intelligerentur omnes descendentes per lineam rectam, qui nomine liberorum veniunt; numquid ergo in infinitum? Nequaquam puto, sed solum, donec Regia Majestas, Regiusque decor in Nepotibus conservatur. Sic enim ex intentione Legislatoris interpretari Privilegium hoc omnino debemus. Lege Quintanad. *de bapt. sing. 21.* qui adhuc benignius loquitur, cujus tamen benignitatem sequi nolo. Denique nota non esse, ut legere est in Med. Theol. *de bapt. cap. 1. dub. 5. num. 6.* Bonac. Coninch. & Henriq. apud Castrop. mox citandum, probabiliter repetendas prædictas cæremonias, si forte Baptismus solemniter celebratus comprehendatur fuisse nullus: sicuti etiam supra diximus non esse eas iterandas, si quando quis sub conditione est rebaptizandus: tunc enim satis, superque erit, ipsam solam substantiam Baptismi, etiam secretissime repetere, esto Castrop. *de bapt. disp. unic. p. 12. num. 23. & 24.* putet, in priore casu ex prædictis esse repetendas.

Quod si ob necessitatem domi sine dictis solemnitatibus fuit Baptisma collatum, oportere eas in Ecclesia suppleri, docet cum multis Castrop. *loc. cit. num. 21.* sed sub qua culpa, non explicat. Qintanad. *de bapt. sing. 18. num. 4.* citans Sotum, Vigherium, Zambran. & alios docet, hanc esse culpam mortalem, nisi forte aliquod in iis supplen-dis scandalum, vel grave damnum timeretur. Invenio nihilominus ali-quos, ut Cajet. apud Quintannad. *loc. cit.* & Medul. Theol. *de bapt. cap. 1. dub. 5. num. 5.* citans Possevinum, & alios dicentes præciso contemptu, esse tantum veniale, illas non supplere.

CAPUT III.

De subjecto Baptismi.

QUæ hic ad praxim faciunt, tria sunt omnino. Primum pertin- ad Infantes, qui nascuntur a Fidelibus. Secundum, ad infant- qui nascuntur ab infidelibus. Tertium ad adultos rationis comp-tes. Amentes a nativitate inter infantes connumera, ac propterea m-re Infantium baptizandos. Lege Castrop. *de bapt. d. unic. p. 6. num.* Hurtad. *d. 3. de bapt. diff. 2.*

§. I. *De Baptismo Infantium, qui nascuntur a Fidelibus.*

1 HI statim sunt baptizandi: Et quamvis nullum videatur ade- præceptum, quo teneantur Parentes, vel curam Infantium h-bentes, eos statim baptizare, quando nullum apparet periculum de-dendi sine Baptismo, tamen, ex receptissima, gravique Ecclesiæ co-suetudine, sub mortali obligantur non valde differre.

2 Sed quantum est hoc valde? Respondeo: Bonacina *num. 2. de ba- quæst. 1. p. 2. num. 6.* citans Val. Henriq. Vasq. putat dilationem trium, quinque, vel plurium dierum non esse mortale, additque in hunc m-dum: Imo absolute Baptismum differri posse, nonnulli docent, d-

rati-

rationabilis causa subest: nec immlnet mortis periculum *ut his semper supponimus*, nec forte in ea Diœcesi adsit peculiare præceptum.

Ochagavia *q.* 18. *n.* 3. *diff.* 14. differri posse ait ad arbitrium prudentis, cum non sit definitum ab Ecclesia, quo die sit conferendus; cavendum tamen esse, ne nimium sine causa differatur.

Bartholomæus Ledesma *diff.* 14. quem sequitur Leand. de *bapt. q.* 14. ait posse differri in diem octavum, imo usque ad decimum, vel duodecimum. Petrus de Ledesma *c. 7. de bapt.* censet quindecim, aut viginti dies differre esse nimis, atque adeo mortale sine urgenti causa.

Ex his placitis elige tibi, quod probabilius in circumstantiis, in quibus casus occurrerit, apparebit.

3 Ad subjectum Baptismi pertinet, an multi valide, & licite simul, idest, per unicam formam (posito, quod singuli abluantur) baptizentur, vel unus a multis; sed quia hi sunt casus raræ praxis, videantur apud S. Th. *q. 66. art. 5. ad* 4. ibique commentatores, Suar. *de Sacr. d.* 23. *sect.* 3. Castr. *de Bapt. d. un. p. 9. a n.* 14. G. Hurtad. *de bapt. d. 2. a diff.* 6. nobis sufficiant, quæ de his diximus supra *c. 1. a n.* 33.

Præterea, qua ratione sint baptizandi, quando duo Gemelli ita juncti nascuntur, ut non appareat, sintne una, an duæ personæ, vel quando non appareat, vitamne habeat proles, an sit monstrum, diximus *lib. 1. in Dec. c. 3. §. 7. v. Baptismus.*

§. II. *De Baptismo Infantium natorum ab Infidelibus.*

1 REgula generalis. Licet nequeant, utroque parente refragante, Infantes infidelium baptizari, ut mox dicemus *n.* 8. baptizari tamen possunt, altero ex parentibus consentiente, etiam si hæc sit Mater. Debet tamen tunc puer tradi curæ Parentis consentientis.

Hæc Regula colligitur ex jure *C. 2. de conver. Infidel.* & fulcitur ratione, quia Religionis, & Filii bonum præferendum est Juri, quo Pater potitur in Filium. Et certe Greg. XIII. ut refert Valentia *d. 4. q. 3. p. 3. ver. Quarto dico*, decrevit aliquid fortasse difficilius, idest, ut baptizaretur Puer, quem Avus paternus volebat baptizari, invita Matre Judæa.

2 Hinc primo possunt baptizari Infantes, qui longissime absunt a parentibus infidelibus, & amplius ad eos transmitti non possunt. Ita Scotus *in quart. dist. 5. q. unic. art.* 10. & Cajet. *3. p. q. 68. art.* 10.

3 Hinc Secundo, non licet baptizare infantes invitis Tutoribus infidelibus, quando illi sunt parentibus orbati, quia ex jure naturali Tutores succedunt Patri, quando eos Pater constituit, sicuti eidem Patri, ex eodem jure succedit Avus.

4 Quando autem Tutores jure civili sunt constituti, iidemque subjecti sunt Principi Christiano, possunt prædicti Infantes baptizari, etiam Tutoribus hujusmodi invitis: quia tunc Princeps posset privare potestate illos Tutores, eamque sibi assumere, vel alteri Tutori Christiano dare, & consequenter Infantem baptizare: curare tamen tunc Princeps debebit, ut puer ab infidelibus separetur, ne periculum subeat deserendi fidem, ut notat G. Hurtad. *loco mox citando*.

5 Hinc tertio, secundum G. Hurtad. *d. 3. de bapt. diff.* 4. & Castrop. *de bapt. d. unic. p. 6. n. 9.* Infantes filii Hæreticorum possunt invitis parentibus baptizari; quia eorum parentes, utpote per Baptismum subditi Ecclesiæ, possunt cogi ad servanda omnia præcepta Naturalia, Divina, & Ecclesiastica, quare cogi possunt ad servandum præceptum hoc de Baptismo: Si tamen adsit periculum subversionis, debebunt ab illis avelli Filii.

6 Si unus tantum ex dictis Hæreticis parentibus sit baptizatus, idem dic, quia in hoc satis est, si alteruter ex parentibus sit subditus Ecclesiæ, possitque ab illa cogi.

7 Sed quid agendum, si ejusmodi Infans non possit a parentibus Hæreticis separari?

Respondet Suar. apud Castropal. *mox citandum*; tunc non esse baptizandum, ne scilicet grave damnum potius Infans suscipiat a parentum consortio, quam emolumentum a Baptismo. At Layman, quem citat, sequiturque Castrop. *de baptism. d. unic. p. 9. n.* 10. putat baptizandum esse; quia dictum periculum incertum est; nam fortasse puer morietur ante usum rationis; & quando erit ætate grandior, facilius revocabitur ab infidelitate, cum primum sciret se sacro Baptismate consignatum. Utrumque probabiliter ratiocinari merito pronunciat Leander *de Baptis. d. 5. quæst.* 8.

8 Hinc quarto, Infantes parentum Infidelium, qui parentes sui juris sint, nec ullo modo subjecti Principibus Christianis, non possunt parentibus utrisque invitis baptizari. Ita Suar. *de Sacr. d. 25. sect. 3. initio*, & Hurtad. *de bapt. d. 3. diff. 4. initio*, dicentes nullum Theologum se invenisse, qui contrarium doceret, cujus dicti ratio illa nobis sufficiat, quod nunquam id consuevit fieri ab Ecclesia, imo in Sacris Canonibus *C. Majores de Bapt. C. Judæis eod.* prohibuit, ne parentibus invitis baptizarentur Infantes Infidelium, solum civiliter subiectorum Ecclesiæ.

9 Excipio, ut Gasp. Hurtadus *de baptis. disput. 4. diff. 4. vers. Observandum* citans Vasquez, & Coninch. si quando infans prævideretur moriturus, tunc enim non est morale periculum, quod parentes eum revocent a fide, nec aliud sequitur incommodum, si caute, ut supponimus, Baptismus ipsis, parentibus nolentibus, conferatur. Addit autem Castropalaus *dispur. unic. de baptism. p. 6. n.* 16. in extrema vicinæ mortis necessitate, etiam si timeas a Patre ægre id ferendum, & Filium sacrilegiis, & falsitatibus, si forte vixerit, contaminandum, adhuc posse te illum baptizare; nam si poteris, illum separabis a' Patre: si non poteris, ipsi patri imputabuntur ea sacrilegia, non tibi, qui ab illa necessitate Baptismatis excusaris.

10 Dixi autem modo (nullo modo subjecti) & Sacri Canones dixerunt (solum civiliter subjectorum Ecclesiæ) nam, si parentes sunt mancipia, seu vere servi Christianorum, potest, ut ajunt Durand. & Vasq. quos citat Gasp. Hurtad. *loc. cit. diff.* 5. dominus baptizare eorum Infantes filios invitis parentibus, si quidem servi magis sub cura domini sunt, quam sub cura Parentum.

11 Addunt aliqui, Principes Christianos posse baptizare Infantes Turcarum, quamvis nondum Mancipia, etiam parentibus repugnantibus, quia sicuti adversus illos dicti Principes justum bellum gerere, eosdemque occidere, propriisque bonis spoliare possunt, ita & eorumdem filios ab ipsis avellere, ut certe post Baptismum facere oportebit, eosque in Fidei Mysteriis instruere. Recte igitur Doctores citati rejiciunt Sotum *in 4. dist.* 5. dicentem, non licere domino eo solo fine separare parvulum a Patre, ut ille baptizetur.

12 Denique bene advertunt hic Vasq. & Sotus apud G. Hurtad. *l. c. vers. sed quæres*, Judæos, in Terris Christianorum degentes, non esse servos, sed concives: quare cum eorum Infantibus non erit agendum, nisi eo modo, quo diximus *n.* 8. cum civiliter subjectis.

13 Sed adhuc inquires, In casibus prædictis, in quibus possunt domini baptizare prædictos Infantes, obliganturne?

Respondeo: Ita profecto per se loquendo; sic dictante Charitate, seu Misericordia.

14 Dico tamen (per se) excipere enim debemus casum, quo quis excusaretur ab aliquo gravi incommodo, quod ex ejusmodi Baptismate conferendo sequeretur, judicio prudentis Theologi expendendum.

15 Supersunt duæ practicæ difficultates, licet minus frequentes, enodandæ.

Quæri enim primo potest, An, si dubitetur de usu rationis pueri, ipse autem Baptismum deposcat, invito utroque Parente. An, inquam, baptizari licite possit?

Respondeo, me de hac difficultate *lib. 1. in Decal. c. 7. §. 3. v. Baptismus, n. 3. & 4.* plene dixisse.

16 Quæri secundo potest de eo casu, qui superioribus annis agitatus est Melitæ in nobilissimo Militum Hierosolymitanorum concilio.

Inter divitem, & pinguem prædam, qua semel prædictorum Militum Triremes potitæ sunt, dum strenue, ut solent, præliantes, ingens Turcarum Navigium expugnarunt, adfuit Infans, a mammis adhuc Nutricis pendens, regio genere, ut dicebatur, enatus. Pater ergo, qui certe locupletissimis instructus erat divitiis, ut infortunii nuncium accepit, per fidos Legatos magnum memorati Ordinis Magistrum, oblato ingenti in redemptionem pretio, exoravit, ut infantem filium suum unigenitum, ut dicebat, remitteret ad patriam. Nam propterea quæsitum fuit, an licite potuisset infans ad patrem Infidelem remitti, cum certo ipsius animæ irreparabili detrimento? Potuisse enim non remitti, jam ex se patet.

17 Respondeo. Si mihi hæc quæstio proposita fuisset, affirmassem, esse probabile, licite potuisse remitti (nam quid tunc dictum a Theologis fuerit, prorsus ignoro) quia puto esse probabile, Christianos posse licite reddere Infantes non baptizatos, accepto pretio a parentibus oblato.

Primo; propter majorem libertatem, & honorem Religionis nostræ, & Baptismi reverentiam.

Secundo, quia videretur Ecclesia uti mediis fere violentis, & valde extrinsecis ad fidem propagandam.

Tertio efficacius, quia Infideles etiam retinerent infantes Christianos captivos, si ipsis negari suos infantes, præsertim adeo ab iisdem expetitos, experientur.

Quarto, quia dominus subiret onus illos alendi, & educandi, nec eos vendere regulariter posset, quo pacto essent magno sumptui, & labori iis, qui in illos dominium habent: Charitas vero non videtur cum tanto incommodo, & onere obligare, dum infans non est in extrema necessitate, hoc est in articulo mortis constitutus. Ita Suar. apud Bonac. *mox citandum:* Quod si in hoc, ii, qui remittunt, videantur cooperari cum peccato Infidelium Parentum, tamen excusantur, quia ex una parte vendere, seu restituere Parenti Filium, non est res intrinsece mala, & ex alia satis prædicta incommoda vendentem excusant, & sic mala sequentia merito solis parentibus infidelibus imputantur.

18 Quæ dixi, didici ex Suario, Henriquez, Vasq. & aliis, quos citatos sequitur Bonac. *d. 2. de bapt. quæst. 2. p. 6. num.* 14. Cæterum huic sententiæ Gasp. Hurtad. *d. 2. de bapt. diff. 5. vers. ita tamen*, non videtur assentire: absolute enim dicit, ex Misericordia teneri dominos, ad non restituendos infantes parentibus infidelibus.

19 Post hæc scripta incidi in Castrop. *de bapt. d. unic. par. 6. n.* 20. qui sic habet: Præterea consuetudine introductum est, super parvulos Saracenorum, imo Hæreticorum, captivos vendi, & restitui Parentibus nullo collato Baptismo, ne ab ipsis Catholicorum filii detineantur cum gravi Apostasiæ periculo.

§. III. *De Baptismo Adultorum, ubi de obligatione, quam habet Adultus baptizandus, sciendi Mysteria, & Præcepta fidei.*

1 CUm adultus in Religionis electione sit maxime sui Juris, posse, imo & debere, quibuscumque contradicentibus, baptizari, nimis est certum. Solum igitur hic agamus de dispositione, quam ad Baptismum afferre is debet: quæ certe quatuor importat.

Primo intentionem suscipiendi hoc Sacramentum.

Secundo, actum saltem Attritionis, qua a se removeat obicem peccati.

Tertio, cognitionem Mysteriorum Fidei.

Quarto similem cognitionem Præceptorum ab ipso deinceps servandorum.

Quoniam vero de primis duobus alibi dictum est satis *l. 1. de Sacr. in genere*, nunc breviter de Tertio, & Quarto aliquid delibemus.

2 Quoad tertium ergo, Extra mortis articulum, esse mortale, Adultum aliquem baptizare, vel se sinere baptizari, nisi pro sua capacitate cognitionem habeat Mysteriorum Fidei: nam ea debet credere, juxta illud Matth. 11. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit.* At credi non potest id, quod nescitur.

3 Ea vero, quorum cognitio necessaria est, sunt: Quod Deus sit unus, & trinus, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus; Quod idem Filius Dei, ut nos salvaret, factus sit homo, mortem sit passus, resurrexerit, vivatque nunc gloriosus in Cœlo, venturusque sit in Mundi fine, præmium æternum, hoc est beatam vitam Bonis & Fidelibus redditurus, æternam pœnam Malis: ad quam beatam vitam pervenire non possumus sine fide, & absque observantia præceptorum Christi. Quæ omnia debet Adultus credere tanquam a Deo, qui fallere, nec falli potest, revelata. Debet item credere per Baptismum, se obtenturum gratiam, & amicitiam Dei, ut nimirum sciens, & prudens, se saltem ad Attritionem disponat, illamque velit. Recte autem notat Quintanadvennas *de Baptismo, sing. 15. n.* 4. in intentione Baptismum suscipiendi involvi hoc ultimum; intentio enim suscipiendi Baptismum nulla esset, si Baptismi effectus, idest, amicitia, seu reconciliatio cum Deo nullo modo cognosceretur.

4 Quoad quartum. Quia quilibet tenetur scire obligationes sui status, & professionis, ideo debet baptizandus, tum Præceptorum Decalogi, tum Ecclesiæ, saltem in genere, cognitionem habere. Quare qui extra necessitatem baptizat Adultum sine horum instructione, peccat mortaliter, ut fuse docet Sanch. *l. 2. in Decal. c. 3. n. 24. fine.*

5 Quamvis autem tantummodo prædicta sint pro suscipiendo Baptismo necessaria, tamen urgeat instructor, ut baptizandus sciat alia Mysteria, sciatque Symbolum Apostolorum, Orationem dominicam, Salutationem Angelicam, & decem præcepta, aliaque, quæ de præcepto scienda sunt a Fidelibus, quæque enumerat ibidem Sanchez, & nos breviter collegimus *lib. 2. in Decal. c. 1. §. 1.* Nam post susceptum Baptismum facile negligi deinde solet horum notitia.

6 Dixi *n. 2. & 4. extra necessitatem mortisque periculum:* In necessitate enim sine prædictorum scientia, sed tamen, quando potest, cum generica voluntate credendi, quæ credit Ecclesia, posse licite Baptismum con-

conferri, ac suscipi ab adulto consentiente, omnes cum Joann. Sanch. *in select. d.* 44. *n.* 41. & Leand. *de bapt. d.* 5. *q.* 24. supponimus.

7 Illud denique præterire nolo: Tametsi quilibet, ut colligitur ex dictis §. 1. obligetur baptizari statim, ne se exponat periculo moriendi sine Baptismo, & ut valeat in decursu suæ vitæ cætera Sacramenta suscipere, tamen, si forte quis damnatus ad mortem sit Infidelis, & convertatur ad CHRISTUM, poterit differri ejus Baptismus usque ad locum patibuli, ut sic securius salutem nanciscatur. Ita contra Joannem Sanchez, Quintanadvenuas *de Baptism. singul.* 23. id pluribus probans. Qui addit, hunc recenter baptizatum non posse suscipere Eucharistiam. Sed nos cum eodem Jo: Sanchez posse docuimus *in opusc. de comm. c.* 5. §. 5. & quidem eodem die, & sufficere unam horam ante mortem. Nam propterea ad facilitandam hujus casus praxim, sic corrigerem prædictam Quintanadvennas doctrinam, ut hujus morituri Baptismus differatur usque ad ultimum diem, atque in illo baptizetur, & post instructionem de Mysterio Eucharistiæ ante aliquot horas mortis communicetur.

C A P U T IV.

De cognatione spirituali, quæ oritur ex Baptismo.

§. I. *Proponuntur ea, quæ sunt deinceps explicanda.*

1 PRæmittendum est primo, Patrinum, vel Matrinam esse eum, vel eam, qui, vel quæ spondet, se habiturum paternam spiritualem curam ejus, qui Baptismum est recepturus, in instructione rerum Fidei. Spondet autem tacite, quando baptizatum suscipit, etiamsi nihil respondeat. Hæc autem susceptio, unde Patrinus susceptor appellatur, & Matrina susceptrix, duplici consuevit modo præstari, vel scilicet baptizandum tenendo, cum Baptismus administratur, vel eumdem suscipiendo a manibus baptizantis immediate post Baptismum. Vide, quæ dicam §. 4. *num.* 1.

2 Petes: Solemniter baptizare sine Patrino (*sub hac voce semper intellige, vel Matrina*) mortale ne est?

Respondeo: Probabilius est esse mortale. Vide Leandrum *loco mox citando* (ut etiam diximus in Confirmatione) quia fit in re gravi contra præceptum Ecclesiæ. Esto Possevinus apud Leandrum *disp.* 7. *de Baptism. quæst.* 2. dicat non esse mortale, quando parentes sunt Catholici: & esto, Archangelus apud eumdem dicat esse de congruentia. Dixi *solemniter;* nam in Baptismo privato, licet admitti possit, non tamen id esse de obligatione, non ignoramus cum Suario *de Sacrament. quæst.* 67. *de Baptism. num.* 8.

3 Præmittendum secundo, ex ritu, seu cæremoniis Baptismi, ut etiam Confirmationis, oriri inter personas, quæ in illo concurrunt, cognationem spiritualem (quod est unum ex impedimentis Matrimonium dirimentibus) hoc est, illas personas, nisi dispensationem obtineant, invalide inter se Matrimonium contrahere.

4 Ea autem multipliciter olim oriebatur in jure antiquo, hodie tamen a Tridentino *sess.* 24. *c.* 2. *de Reform. matrim.* & late Sanch. *l.* 8. *matrim. d.* 54. ad quatuor duntaxat classes personarum restricta est. Nam primo contrahitur a Baptizato, vel Confirmato cum Baptizante, vel Confirmante. Secundo, ab eodem Baptizato, vel Confirmato cum Patrino, vel Matrina, & utraque hæc appellatur Paternitas. Tertio contrahitur a Patrino, vel Matrina cum Patre, & Matre Baptizati, vel Confirmati. Quarto a Patre, & Matre Baptizati, vel Confirmati cum ipso baptizante: & utraque hæc Compaternitas appellatur.

5 Quoniam autem de prædictis valde quidem minuta, sed certe necessaria passim afferunt Doctores, ego ne confusa evadat tractatio, ea omnia ad tria capita reducam.

Primo, Quænam persona possit esse Patrinus?

Secundo, Quænam administratio Baptismi requiratur ad ejusmodi cognationem spiritualem pariendam?

Tertio, Quænam tenendi, seu suscipiendi actio?

§. II. *Quæ persona esse Patrinus possit?*

Ut sit rationis compos.

1 AD exercendum munus Patrini, cognationemque contrahendam requiritur Primo, ut is usu rationis potiatur. Non ergo infans non mente captus, non ebrius; debet enim voluntarie velle facere id, quod instituit Ecclesia: id est, intentionem habere debet exercendi munus susceptoris: secus, solum materialiter teneret baptizandum, commoditatis causa V. G. non vero exerceret sacram actionem ab Ecclesia institutam.

2 Non requiri determinatam ætatem, nec ut sit ætate grandior, quam baptizandus, communis docet opinio cum Sanchez *l.* 7. *matrim. d.* 61.

Ut sit Baptizatus.

3 Requiritur secundo ut sit Baptizatus. Quare Gentilis, imo & Cathecumenus, etiamsi teneret Baptizandum cum intentione quacumque, & etiamsi aliquo casu aliquem cum debita intentione solemniter baptizaret, non contraheret cognationem ullam, & consequenter nec alii cum ipso. Ratio est, quia hæc lex cognationis profecta est ab Ecclesia, cui non subjacet Gentilis, vel Cathecumenus. Idque verum est, etiamsi postea illi Baptismum susciperent: quod enim initio irritum est, tractu temporis non convalescit. Ita Sanch. *lib.* 7. *matrim. d.* 60. *n.* 11. aliique contra Toletum *lib.* 2. *summ. cap.* 23.

4 Inquires per hanc occasionem, an pari modo requiratur, ut sit Confirmatus ille, qui Confirmandum suscipit in Confirmatione?

Respondeo, requiri ex probabiliore sententia, sic enim habetur in Jure *cap. in Baptismate d.* 4. *& Pontificale* Clement. VIII. *hic*: Unde sequitur, ut referunt Suar. Coninch. Sanch. cum Leand. *de Confess. d.* 5. *q.* 5. non contrahere cognationem spiritualem eum, qui non confirmatus aliquem teneat in Confirmatione. Ratio est, quia in Pontificali dicitur, ut *non Confirmatus non possit alium suscipere;* Illud autem, non possit, hinc satis probabiliter non solum videtur ostendere id illicite fieri, sed etiam invalide. Cognationem tamen contrahere est etiam probabile, saltem propter doctissimos Auctores bona ratione motos, id affirmantes: ut videre est in Soto, Nav. Rod. Nal. apud eundem Leand. *loc. cit.* & Quintanad. *de Confirmat. singul.* 7. *num.* 5.

5 Illicitene mortaliter? Respondeo: Non audeo mortaliter hunc condemnare, quia res non videtur gravis, sed venialiter duntaxat. Scio Suarium 3. *p. ad q.* 72. *art.* 10. *fine*, docere, esse id illicitum mortaliter; Sed ego sequor S. Th. 3. *p. q.* 72. *art.* 10. quem sequitur Dian. 3. *par. tract.* 4. *res.* 21. & Quintanadv. *de Confirm. sing.* 7. *n.* 5. qui fatente eodem Suario *loc. cit.* & apud Leand. *de Confirm. d.* 5. *q.* 4. videtur non cognoscere in hoc mortalem culpam. Approbo tamen sententiam Leand. *l. c.* dicentis, utramque opinionem esse probabilem.

Non sit hæreticus.

6 Requiritur tertio, ut Patrinus non sit Hæreticus. Et quidem is illicite graviter esset Patrinus, cum non sit aptus ad instruendum puerum in recta Fide: nam cæterum, quia est Baptizatus, unde subditus legibus Ecclesiæ, contraheret Cognationem spiritualem cum baptizato, ejusque Parentibus, ut cum Sanch. notat Castrop. *de Bapt. disp. un. p.* 11. §. 1. *num.* 6.

Melius autem erit Baptismum solemnem sine Patrino celebrare, quam cum Patrino Hæretico, si Catholicus præsto esse non possit.

7 Si forte a te Sacerdote Catholico petat Pater, ut ejus Filium baptizes, sed velit, ut admittas Patrinum Hæreticum, non licebit tibi illum admittere, si possit non admitti sine aliquo tuo gravi detrimento: nam si damnum grave tibi inferendum rationabiliter timeres, ut etiam si timeretur Filius adducendus ad Sacerdotem Hæreticum, admittendus esset, secundum Castr. *loc. cit.* quia tunc permitteretur minus malum ad evitandum majus, & ex alia parte non est credendum, Ecclesiam in prædictis circumstantiis aliter velle.

8 Et in simili quidem necessitate concedo idem *ibidem* te posse esse Patrinum in Baptismo, qui confertur ab Hæretico, sed addere debes Protestationem, qua significes, te suscipere ad ritum Ecclesiæ Romanæ: secus videreris communicare cum Hæretico, & obligare te ad instruendum infantem more illius Hæretici baptizantis, quod esset grave delictum.

Ut sit unus, vel unus, & una.

9 Requiritur tertio ex Tridentino *sess.* 24. *c.* 2. *de reformat. Matrim.* ut unus tantum, sive vir, sive mulier, vel ad summum unus, & una designetur tanquam Patrini. Si autem plures designentur, peccari mortaliter dicit Leander *de bapt. d.* 7. qui tamen citat Thomam Sanch. *l.* 7. *de matr. disp.* 57. *n.* 6. Perez & Serra apud Dianam *p. qu. tr.* 7. *resol.* 2. existimantes esse veniale. Notat idem Castrop. *de bapt. d. unic. par.* 11. §. 1. *nu.* 1. & 2. hac in re nihil dispensare Episcopum posse. Denique idem Tridentinum addit, ut si alii ultra designatos tetigerint, idest, tenuerint baptizandum, cognationem non contrahant.

10 Duo conjuges, maritum scilicet, & uxorem, licet sint unus, & una, non posse suscipere alienam prolem, quia id prohibet Urban. II. sed sub veniali, quia res est levis, putat Suar. *qu.* 67. *de baptis. art.* 8. *vers.* 2. *Explic.* sed probabilius est ex Sanchez *l.* 7. *matr. disput.* 57. *num.* 5. posse etiam sine veniali, quia vel id non prohibet Urbanus, vel ea Constitutio non est usu recepta.

An iidem possint suscipere propriam prolem, mox separatim dicam *a num.* 16.

Ut sit designatus.

11 Requiritur quarto id, quod modo insinuatum est, nempe, Patrinum debere esse designatum.

12 Sed ad quem pertinet designare? Respondeo, ad Parentes primo, & per se, seu ad eos, quibus incumbit curare, ut quis baptizetur, & in horum defectum, ad Parochum. Baptizandus adultus, & sui juris potest sibi eligere Patrinum. Quando autem omittitur ejusmodi designatio, omnes, etiam non designati secundum jus antiquum, si tenebant, etiam successive, Baptizandum, contrahebant cognationem: verum hodie, post Tridentinum probabilius est, teste Sanch. *l. c. n.* 12. neminem contrahere, quia nemo est vere Patrinus, cum tanquam de forma substantiali Tridentinum requirat ejusmodi designationem.

13 Quid si simul designentur plures, quam unus, vel unus, & una, & Parochus illos admitteret (certe illicite mortaliter, ut dixi *n.* 9. ex sententia Leandri, venialiter ex Sanchez) contraherentne omnes cognationem?

Respondeo: Omnes, ait Sanch. *lib.* 7. *de matrim. d.* 5. *num.* 14. Adde cum multis Leand. *de Baptism. d.* 7. *quæst.* 9. quia omnes jam sunt designati. Sed probabilius judico, neminem, quia tunc deficit alia conditio, quæ est etiam substantialis, per quam Tridentinum voluit unum Patrinum, vel ad summum, unum, & unam. Hanc posteriorem sententiam probabilem dicit Suar. *de Sacr. ad q.* 67. *art.* 8. *vers. secundo, explicat*, & ad illam valde idem videtur propendere, licet denique asserat, non esse consulendam. Sed immerito consilium pro ea dare Suarez timet, valido enim fundamento hæc sententia innititur, cum finis Tridentini clarissime fuerit, has cognationes spirituales valde diminuere. Lege diligenter prædictum Tridentini locum *sess.* 24. *cap.* 2. *de Reform. Matr.*

14 Dixi (si simul designentur) nam si designati sint successive ille unus, vel ille unus, & una solum contraherent, qui prius fuerint designati: illi enim fuerunt certe legitimi, qui vero postea, illegitimi.

15 Si quis se ingerat ad hoc munus, & Parentes, vel Parochus non rejiciat, judicari debere designatum, docent Diana *p.* 9. *tr.* 7. *res.* 10. & Castro. Ego id tunc solum concedo, quando Parentes, vel Parochus facile possunt eum rejicere, & tamen non rejiciunt, tunc enim tacite admittunt, juxta limitationes, quas Regulæ illi dari solent, *Qui tacet, consentire videtur.*

Ne sit Pater, vel Mater.

16 Requiritur quinto, ut Patrinus, vel Matrina non sit Pater, vel Mater. Parentes enim non possunt esse Patrini suorum filiorum. Excipe, nisi adsit necessitas (ut de Patre baptizante suum Filium in simili necessitate dixi *cap.* 2. §. 2. *num.* 8.) ea enim existente, sicut certo non peccant, ita nec contrahunt cognationem, nec privantur jure petendi debitum conjugale, illudque obligantur reddere. Ita Sanch. *lib.* 9. *de matr. d.* 26. *num.* 3. Addunt multi, ut Leand. cum Nal. *d.* 4. *de Bapt. q.* 32. *& d.* 7. *q.* 11. etiamsi tunc adessent alii extranei, qui possunt esse Patrini.

17 Extra necessitatem ergo Parentes suum filium scienter a Fonte suscipientes, certo peccant mortaliter, quia in re gravi discedunt ab Ecclesiæ legibus: id quod docent omnes cum Suarez *l. c.* At vero an tunc contrahant cognationem, & consequenter priventur jure petendi non omnes docent.

Contrahere putat Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *de Sacram. pœnit. cas.* 8. *n.* 8. cum aliis. Non contrahere, cum aliis putant Suar. 3. *p. qu.* 67. *art.* 8. *vers. Quo circa*, G. Hurtad. *d.* 10. *de matrim. diff.* 6. *n.* 24. Lege Aversam *q.* 16. *de matrim. sect.* 2. Utrique probabiliter. Nos tamen secuti sumus supra *c.* 2. §. 2. *n.* 10. & Hurtadum in simili, propter rationem ibidem dictam, quæ est communis præsenti intentui. Et nota, nos idem dicturos infra *de Confirmatione l.* 3. *c.* 4. *n.* 8.

18 Dictum est autem (*scienter*) nam si parentes ignorent prohibitionem hanc, excusantur a peccato, & etiam ex Layman, ejusque sententiæ sectatoribus non privantur jure petendi. Hæc enim privatio hic est pœna inflicta parentibus agentibus contra prohibitionem Ecclesiæ: pœna autem, saltem extraordinaria positiva, non contrahitur, si non contrahitur delictum, cui ejusmodi pœna connexa a Legislatore fuit.

19 Naldus *v. Baptismus n.* 15. excusat a peccato Parentem tenentem a Sacro Fonte suum filium, ex copula illicita sibi natum, si id faciat, ut territus a Cognatione, quam sic contrahit cum concubina, abstineat ab ipsius consortio. Ratio posset esse, quia in hac va[...] de rationabili causa præsumitur Ecclesia suspendere prohibitionem, [...]

Pater

Pater suam sobolem suscipiat: verum cum vestigium nullum videatur in Jure hujus excusationis, aliaque remedia sint in promptu pro abstinentia prædicti consortii, Naldi doctrinam sequi non audeo.

Ne sit Religiosus.

20 Requiritur Sexto, ne Patrinus sit Religiosus, vel Religiosa, iis enim prohibetur esse Patrinos, *c. Nos licet de Cons. d.* 24. *& alibi*, si tamen sint, contrahent cognationem, quia per dictam prohibitionem non fiunt inhabiles ad suscipiendum.

21 Notat autem Quintanadvenas *de baptism. sing. ult.* id forte non prohiberi, nisi Monachis, non vero Religiosis omnibus, & quidem non nisi sub levissimo veniali, a quo excusat quælibet causa, qualis est petitio, aut devotio Patris: id quod idem ibidem docte probat.

An Frater, vel Soror?

22 De hoc dicam, cum *de Confirmatione l.* 3. *c.* 4. *n.* 18.

Obligatio Patrini.

23 Ad Personam Patrini, de qua hic agimus, pertinet obligatio, quam ipse, per hanc suscipiendi cæremoniam, subit. Obligatur autem instruere Baptizatum in sana Fide, ac moribus Christianis; quæ tamen obligatio non urget, nisi in tempore necessitatis. Quoniam igitur hæc necessitas inter Christianos vix adest, quia communiter supponitur, illum instrui a Parentibus, vel a Parocho, quibus profecto hæc cura magis incumbit; ideo communiter Patrinus (ut notat Henriq. *lib.* 2. *c.* 14. *n.* 1. aliique passim) excusabitur.

§. III. *Quænam Baptismi Administratio dictam cognationem pariat.*

1 SAne solemnis, quæ scilicet publice fit cum ritibus ab Ecclesia institutis, quæ nos supra *c.* 2. §. 3. *n.* 2. enumeravimus.

2 In privato ergo Baptismo jam dixi supra §. 1. *n.* 2. non esse opus, posse tamen adhiberi Patrinum. At vero est controversum, an, si adhibeatur, contrahat is cognationem spiritualem, sicuti quando adhibetur in solemni.

3 Ad hanc quæstiunculam, ut supra *c.* 2. §. 2. *n.* 7. cum Coninch. *d.* 32. *dub.* 2. *n.* 39. indicavi, aliqui affirmative respondent, negative aliqui, ut Quintanadv. & Sanch. quos citat, sequiturque Dian. *par.* 3. *tract.* 4. *ref.* 18. & inclinant Suar. 3. *p. q.* 67. *art.* 8. & G. Hurtad. *de matr. d.* 28. *diff.* 6. Affirmantium ratio ducitur a paritate cum baptizante; nam ex claris Juribus baptizans etiam privatim contrahit, ut ibidem diximus, dictam cognationem cum baptizato, ejusque Parentibus; ergo contrahet etiam suscipiens.

4 Sed negantium ratio est, quia Jura hanc cognationem inducentia in suscipiente, solum loquuntur de suscipiente in Baptismo solemni, non ergo sunt extendenda ad suscipientem in privato. Paritas ergo adversariorum facile solvitur; nam Jura de omni baptizante loquuntur, etiam de fœmina, dum absolute dicunt baptizantem contrahere cognationem: at dum dicunt, Susceptorem contrahere cognationem, non loquuntur absolute, sed dictam cognationem adnectunt suscipienti ex instituto Ecclesiæ. Cum ergo qui suscipit in privato Baptismo, non suscipiat ex instituto, sed ex voluntate propria, de illo non loquuntur Jura, ergo cognationem is nequaquam contrahet.

5 Quando in Ecclesia supplentur solemnitates ejus Baptismi, qui urgente necessitate, privatim collatus fuit, tunc is, qui suscipit, non fit verus Patrinus, quia vere non est Susceptor in Baptismo.

6 Superesset dicere de Patrino, in Baptismo conditionato. Verum de hoc sufficit *sup. c.* 1. §. 8. *n.* 2. adnotasse, ipsum in Baptismo, quod confertur sub conditione, non necessario adhiberi, posse tamen; cum vero adhibetur, cognationem spiritualem illum nequaquam contrahere.

§. IV. *Quænam actio suscipiendi, quæque intentio, ad inducendam hanc cognationem, requiritur.*

1 DIximus §. 1. *n.* 1. duplici modo hanc susceptionem exhiberi posse. Vel scilicet tenendo baptizandum, dum baptizatur, vel illum immediate accipiendo a baptizante post baptismum. Et merito ita dictum est; nam Jura utuntur his loquendi modis, puta tangendi, levandi de Sacro Fonte, tenendi, suscipiendi, & similibus. Non ergo sufficit sola assistentia, nec responsio ad Catechismum, quem Sacerdos recitat: imo hanc responsionem non esse necessariam ad præstandum munus Patrini, recte notat cum communi Sanch. *lib.* 7. *matrim. d.* 56. *num.* 10.

2 Præterea recolendum est, quod dixi supra §. 2. *n.* 1. hanc actionem debere fieri cum intentione exercendi munus Patrini: & quidem satis est implicita, qualis est intentio faciendi, quod alii faciunt, vel quod intendit Ecclesia: sed non est necesse, ut interveniat intentio contrahendi cognationem spiritualem, hæc enim necessario consequitur ad munus Patrini, etiamsi tu illam contrahere renuas, quia tua voluntas removere non potest illud, quod Ecclesia muneri Patrini ab se instituto, connexuit.

3 Hinc solvitur illa quæstio, quam ad me quidam nuper attulit; An si quis teneat baptizandum, habeat tamen expressum animum non contrahendi cognationem spiritualem, nihilominus contrahat?

Distinguendum dixi diligenter esse: Si enim animum habeat nolendi esse Patrinum, & solum materialiter baptizandum tangat, non contrahet cognationem. Ita Castrop. *de bapt. d. un. p.* 11. §. 2. *n.* 4. quia sic non exercet munus Patrini, nec Patrinus fit: in quo tamen casu addidi, probabilius esse, hunc peccare mortaliter, quia, ut supra §. 1. *n.* 2. dictum est, probabilius est mortaliter peccari ab omittente Patrinum in Baptismo solemni. At vero, si habeat animum exercendi munus Patrini, ut certe habere debet, cum tunc jam fiat Patrinus, fit consequenter conjunctus cognatione spirituali, etiamsi ipse illam nolit, quia cognationem spiritualem affixit Ecclesia ipsi muneri suscipiendi, ut dictum est, independenter a voluntate Susceptoris.

De errore in suscipiente.

4 Quid si quis per errorem suscipit Titium V. G. putans, atque adeo intendens suscipere Cajum, contrahetne cognationem cum eodem Titio, ejusque Parentibus?

Respondeo: Sanch. *l.* 7. *de matr. disp.* 58. *n.* 7. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 8. *n.* 6. aliique docent, cognationem cum Titio nequaquam contrahere. Sed Pontius, Coninch. Dian. quos citat, sequiturque Leand. *d.* 7. *de bapt. q.* 28. Castrop. *l. c. n.* 5. aliique docent contrahere, quia error (inquit Leander) non impedit Fidejussoris, & Patris spiritualis officium. Verum hæc ratio nihil habet efficaciæ. Dicit enim merito Sanchez, neminem intendere, se obligare alteri, nisi aliquo tandem modo velit se illi obligare. At prædictus, qui per errorem operatus est, nullo modo voluit se obligare Titio, nec ut Fidejussor, nec ut Pater spiritualis, ergo, &c.

5 Objicit Castrop. *l. c.* Valide baptizatur is, quem Minister Baptismi alium esse putat, vel quem putat esse puerum, cum sit puella, quia intendit baptizare præsentem. Ergo valide suscipietur is, quem Suscipiens alium esse putat.

Respondeo: Si prædictus Susceptor operans per errorem, velit suscipere præsentem, quicumque sit, certe curreret paritas, & susceptio valeret, contraheretùrque cognatio. At, licet in conferendo Baptismo regulariter Minister velit præsentem baptizare, & ita obligatur velle, ne incertitudini subjaceat collatus Baptismus: tamen in Susceptore non ita fieri solet; nam Susceptor Cajum V. G. vult suscipere, & non Titium, & ita colligitur regulariter ex communiter contingentibus: Susceptor enim pro Cajo, forte filio viri nobilis, & amici promittit opus suum, non pro Titio, forte ignobili, & non amico. Sicuti ergo in Matrimonio error personæ illud invalidat, quia Petrus V. G. invalide matrimonium contraheret cum Berta, si ipse volebat contrahere cum Maria, nec unquam hanc voluntatem mutavit, ita in casu suscipiendi, &c.

De Suscipiente per Procuratorem.

6 Hanc actionem levandi posse fieri per Procuratorem, vel Procuratores, certa, & quotidiana praxis ostendit, quando Patrinus dicetur tangere, non per se, sed per alium, legitime tamen a se constitutum.

Illud est decernendum; quisnam contrahet cognationem, an Principalis, qui Procuratorem ad suscipiendum constituit, an ipse Procurator constitutus?

7 Et quidem quod Procurator non contrahat, quia ipse non agit suo nomine, sed alieno, jam decisum est a Sacra Congregatione, apud Pont. *l. mox citando*, & apud Barb. *de off. Paroch. c.* 18. *n.* 15. & apud Sanch. *lib.* 7. *matr. d.* 59. *n.* 12. esto Toletus apud eund. Pontium putet, Procuratorem contrahere.

8 At vero, an contrahat ipse Principalis, bipartita sententia est. Sanch. *l. c. n.* 4. citans Jurisperitos cum innumeris Jurisperitis negative respondet: quare docet, in casu susceptionis per Procuratorem a nemine contrahi cognationem: Non a Procuratore propter rationem numero præcedente dictam: Non a Principali, quia cognatio est annexa actioni levandi personaliter: at nunc Principalis personaliter non levat, ergo, &c.

Pontius vero *lib.* 7. *de matr. c.* 39. *num.* 10. alios citans Coninch. *d.* 32. *num.* 40. Perez *d.* 29. *de matr. sect.* 7. *num.* 2. cum aliis multis Theologis respondet affirmative, docetque cognationem contrahi a Principali. Ratio est, inquit: quia Ecclesia concedit hanc susceptionem fieri per Procuratorem, quod certe non inaniter, seu inutiliter concedit: Ergo cum effectu cognationis spiritualis inducendæ, & cum obligatione instruendi, modo supradicto, Baptizatum. Et sane quis dicat Ecclesiam præcipere, ut adhibeatur Patrinus in Baptismo, idque tam rigorose, ut ejus omissio, sicuti supra vidimus, ex probabiliore sententia sit mortalis, & tamen eamdem Ecclesiam concedere, ut passim non adhibeatur? Idem enim esset, Patrinum non adhiberi, atque adhiberi per Procuratorem, si nemo cognationem, & obligationem instruendi contraheret.

Profecto Pontium hic sequor, non Sanchez.

CAPUT V.

Pœnæ male, vel bis Baptizantis, Remissive.

DE his plane dicam *in Libr. de Irregularitate*, *capit.* 14. favente Deo.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De Materia, & Forma Confirmationis.

SACRAMENTUM Confirmationis, quod est, *Unctio Chrismatis consecrati, facta ab Episcopo sub præscriptis verbis, confirmans Fideles ad Christianam Fidem custodiendam*, habet suam materiam, & formam, de quibus dicemus, quæ sunt scitu necessaria: mox cætera ad hoc Sacramentum pertinentia breviter prosecuturi.

§. I. *Materia remota.*

CHrisma confectum ex oleo simul, & Balsamo benedictum ab Episcopo Consecrato, est materia remota confirmationis. Vide C. *literis vestris de consecr. d.* 3.

2 Dicitur Primo, *ex Oleo*, nempe Olivarum. Quare sub pœna nullitatis Sacramenti apponetur oleum ex nucibus, ex piscibus, ex semine lini, ex amygdalis, &c. quia hæc non sunt simpliciter olea. Quid de oleo ex Oleastris, hoc est ex olivis silvestribus? Puto hoc sufficienter, & legitime adhiberi, quia simpliciter, & in omnium usu oleum est.

3 Dicitur secundo, *ex Balsamo*, sive Palæstino, sive Syriaco, sive Indico, æque enim sunt Balsama, & ita declarasse Paulum IV. Pium IV. Gregorium XIII. & Sixtum V. testantur Bel. *l. de hoc Sacram. c.* 8. & Suar. *de Sacram. d.* 3. *sect.* 1. *ver. Ad* 3. Sufficere autem parum Balsami, quamvis in multo oleo, ita tamen, ut olei partes suscipiant odorem Balsami, notant Castropalaus *de Conf. d. unic. p.* 2. *n.* 4. *ver. Ad* 4. & Hurtadus *de conf. diff.* 4. *vers. Quod autem*.

4 Dicitur tertio, *simul*, quia cum Suar. *l. c.* puto falsam esse, tum sententiam Cajetani 3. *p. q.* 72. *art.* 2. aliorumque paucorum affirmantium, sufficere solum oleum, Balsamumque esse solum de necessitate præcepti, tum sententiam Cani apud Valen. 3. *p. disp.* 5. *q.* 1. *p.* 2. *ver. Prima fertur*, dicentis sufficere alterutrum, sive solum oleum Olivarum, sive Balsamum solum. Ratio nostra est, quia usus Ecclesiæ præscribentis, requiri utrumque, satis ostendit, utrumque requiri absolute, atque adeo ad valorem.

5 Dicitur quarto, *ab Episcopo Consecrato*. Si enim consecratus Episcopus nondum sit, sed solum electus, vel etiam a summo Pontifice confirmatus, non potest valide exercere ea, quæ pertinent ad Consecrationem, quare non potest confirmare.

6 Dicitur quinto, *benedictum ab Episcopo Consecrato*; nam non solum Unctio exhibenda est a Consecrato Episcopo, sed ipsum oleum, Bal-

Balsamumque, (quod unico vocabulo appellamus *Chrisma*) debet esse a simili Episcopo Consecrato benedictum: secus inepta esset Confirmationis materia, ut est communis doctrina Theologorum cum S. Th. *3. p. q. 72. art. 3.* Ratio autem hujus doctrinæ efficacior nulla est (nam aliæ allatæ a Theologis solam congruentiam probant) nisi usus antiquissimus, & continuatus Ecclesiæ.

7 Quare Cajet. *l. c. art. 3.* & Valent. *l. c. vers. Ad hoc in primis* dum sentiunt, sufficere benedictionem Sacerdotalem, contra communem, seu certe contra probabiliorem opinionem sentiunt. Lege Quintanad. *de Conf. sing. 3.* qui invalide confirmatos esse putavit quosdam, quos Episcopus, quia defecit Chrisma, confirmavit oleo infirmorum. Multoque minus est audiendus Molfesius *in Summ. tr. 4. cap. 2. n. 22.* dum docet, Confirmatum ex oleo non Consecrato non iterum confirmandum esse.

8 Nisi forte Cajetanus intelligat, benedictionem Sacerdotalem sufficere, quando alicui Sacerdoti hanc facultatem benedicendi, seu conficiendi Chrisma Summus Pontifex concessisset; licet enim nunquam legatur id alicui concessisse Pontificem, quia tamen legitur (ut mox *c. 2. §. 1.* dicemus) simplici Sacerdoti Privilegium dedisse confirmandi Fideles cum Chrismate consecrato ab Episcopo, ideo non videtur a Cajet. *ibid. art. 4.* Sot. *in 4. d. 7. q. unic. art. 3.* Palud. *in 4. d. 7. q. 4.* Victor. *de Conf. n. 4.* & Val. *3. p. d. 5. q. 1. p. 2. vers. Deinde dico*, denegandum Pontifici etiam hanc potestatem ipsum Chrisma benedicendi, posse simplici Sacerdoti concedere.

9 Verum, in hoc sunt etiam hi Doctores rejiciendi, ut recte notat Suar. *de Sacram. d. 32. sect.* 1. cum aliis, qui hanc potestatem simplici Sacerdoti concedi a Summo Pontifice posse, omnino negant. Si autem hujus rationem quæras, illa est, quia id esset contra usum Ecclesiæ antiquissimum, cujus contrarium non possit ulla ratione, vel testimonio comprobari. Eademque ratio probat, Pontificem non posse dispensare, ut Confirmatio conferatur in Oleo, Balsamoque ab Episcopo nondum benedicto, quidquid Palud. Esti. & Camp. ap. Leand. *de Confir. d. 3. q. 4.* in oppositum doceant.

10 Inquires, qua benedictione uti debet in conficiendo Chrismate Episcopus?

Respondeo: Certum est, Episcopum sub mortali debere usurpare benedictionem ab Ecclesia præscriptam. Ad valorem tamen sufficere quemlibet Dei invocationem, Doctores advertunt: quia credi nequit, Christum Dominum formulam aliquam pro ejusmodi benedictione designasse.

11 Inquires iterum: Estne de necessitate Sacramenti, Chrisma esse novum, hoc est, hoc præsenti anno benedictum?

Respondeo: Ad valorem sufficit Chrisma vetus, nisi sit corruptum. Illud autem, quod totam balsami fragrantiam amisit, satis dubiam materiam esse existimatur. Ad licitum autem usum, debere sub pœna peccati mortalis esse novum, monet Suarez *d. 27. d. 37. de Sacr. sect. 1. vers. Hic vero.* Neque hic apponendam esse puto exceptionem illam (nisi urgeat necessitas) ut apponendam duximus supra in Baptismo: hoc enim Confirmationis Sacramentum non est necessarium, sicuti Baptismus. Quare in dies differri, donec de novo Chrismate provideatur, facile potest.

§. II. *Materia proxima.*

1 UNctio ex Chrismate, quæ ab Episcopo per modum, seu figuram Crucis, ipso Episcopi dextero pollice fit in fronte confirmandi, est materia proxima Confirmationis.

2 Diximus primo, *Unctio ex Chrismate*, idest ex Oleo, & Balsamo benedicto, modo jam explicato. Quanta autem debet esse ejusmodi Unctio? Respondeo: Quanta sufficit, ut cum illa formari possit Crux sensibiliter in fronte; debet enim verificari forma, quam dicemus eam esse: *Signo te Signo Crucis, & Confirmo te Chrismate salutis, &c.*

3 Diximus secundo, *Ab Episcopo*, intellige de Jure, seu de potestate ordinaria; nam ex concessione Summi Pontificis dicemus mox, *c. 2. §. 1. num. 4.*

4 Diximus tertio, *Per figuram Crucis;* nam id requiritur necessitate Sacramenti, propter rationem modo dictam, quia debet respondere formæ, *Signo te signo Crucis, &c.* Adverte autem hoc signum debere fieri Unctione ipsa, quod certe constat ex usu, & continuato ritu Ecclesiæ.

5 Diximus quarto, *In fronte Confirmandi*, id, quod etiam esse ex necessitate valoris Sacramenti, docet ipse usus, confirmantque Patres, id in Confirmatione semper exposcentes; & quidem valde congruenter, ut ostendatur, Fideles non debere fidem, & Christi Domini Crucem erubescere.

6 Diximus quinto, *Pollice dextro*, quod item ex ipso usu, rituque Ecclesiæ perpetuo constat. Noto nihilominus, id non videri ita de necessitate Sacramenti, ut alia manu, aliove digito ejusmodi Unctio exhiberi non possit, quia (ut advertit Gasp. Hurtad. *de confirm. diff. 6. vers. Quarto ad minus*) non est credibile, Christum Dominum voluisse ex re tam modica valorem hujus Sacramenti dependere.

7 Sed quid? eritne illicitum mortaliter, alia manu, vel alio digito inungere? Respondeo: Ita docet Zambran. *de casib. occurr. temp. mor. c. 2. d. 1.* sed nimis rigide. Quare probabiliter Seraph. Th. *V. Confirmatio directe diff. 7.* cui favere videtur Laym. *l. 5. tr. 3. c. 2. n. 5. fine*, & alii liberant a mortali, quia non est variatio essentialis, nec in re gravi.

8 Inquires: Ipsone digito immediate debet unctio fieri, an potest medio aliquo instrumento, V. G. modico Gossipio, vel particula, vel argentea virgula, tempore pestis, &c.

Respondeo: Quoad licitum usum immediate debet fieri, secus esset mortale, ut notat Theologia Seraphica *l. c.* quia hæc res videtur gravior, quam quod modo dictum est de alia manu, vel digito.

9 Quoad valorem quid sentiendum est Respondeo: Non pauci, ut Suarez, Layman, Reginaldus, Diana, aliique apud Leandrum, *de confirm. tract. 3. q. 12.* quibus adde Castropalaum, *de confirm. disp. unic. p. 3. n. 4.* docent, invalidum esse hoc Sacramentum, si mediante instrumento fiat unctio, quia impositione manus a primis Ecclesiæ exordiis semper collatum esse hoc Sacramentum, constat ex Apostolorum usu.

10 Non pauci vero, ut Henriquez, Vivaldus, quos citat, sequiturque Gasp. Hurtad. *de confirm. diff. 4.* quibus adde Quintanad. *confirm. singul. 3. n. 5.* validum esse contendunt, quia ut Habet Hurtadus, *l. c.* non est credibile, Christum Dominum instituisse, ut essentia tanti Sacramenti dependeret ab ejusmodi immediatione. Quare sicuti potest valide conferri Sacramentum Baptismi, & Sacramentum Extremæ Unctionis medio instrumento, & quidem urgente necessitate, V. G. tempore pestis, etiam licite, ita in Confirmatione.

Neque obstat prædictus Apostolorum usus; nam qui facit aliquid sua manu tenente instrumentum, satis vere, satisque proprie sua manu, atque adeo suæ manus impositione facere dicitur. Hunc tamen sic confirmatum, esse iterum sub conditione confirmandum, recte notat Quintanadvenas, ibidem.

§. III. *Forma Confirmationis.*

1 EX Concilio Florentino, *in Decreto Fidei* sub Eugenio IV. & omnibus Theologis hæc est Confirmationis forma: *Signo te signo Crucis, & Confirmo te Chrismate salutis: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

2 Quæ omnia verba requiruntur ad valorem, ut ex antiquissimo Ecclesiæ ritu constat.

3 Hæ autem formæ, *Signo te, & confirmo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, Vel *Signo te Signo Crucis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, Vel *Confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Hæ, inquam, formæ, licet ab aliquibus apud Gaspar. Hurtad. *de confirm. diff. 8.* sufficientes existimetur, quia ea verba, quæ omittuntur, videntur involvi in iis, quæ pronunciantur; tamen, vel id falsum est, vel certe esse dubium, an sic sufficiant, inficiabitur nemo. Quare, si quando sic forte collata fuerit Confirmatio, omnino erit sub conditione repetenda.

4 Si vero indicative, vel imperative (nam si deprecative dicatur, certum est invalidam esse collationem) sic proferat Episcopus, *Signetur servus Christi, seu signeris tu, &c.* valide confirmatio conferretur; intelligitur enim (*a me*) sicuti supra diximus de illa forma Baptismi Græcorum: *Baptizetur servus Christi, &c.*

5 An licite? Respondeo: Leander *de confirm. disput. 3. q. 19.* cum Suarez, Henriquez, Diana, aliisque ait: id esse mortaliter illicite, quia sic fieret contra usum Ecclesiæ, tum Latinæ, ut certum est, tum Græcæ, cui concessum quidem fuit simili modo Baptismum conferre, nunquam vero Confirmationem.

6 Nollem tantis Doctoribus me nullius scientiæ peritum opponere. Fateor sic peccari ob discessum ab universali Ecclesiæ consuetudine, sed peccari mortaliter fateri vix possum, quia dum certa, & rata constat, quoad valorem, forma, non admodum gravis ejusmodi mutatio mihi esse videtur. Favet mihi Valentia, *de Baptismo cap. 1. §. 5. num. 15.* supra allatus in simili de Latino, qui utatur in Baptismo forma Græcorum.

7 Quoniam vero illa eadem invocatio Trinitatis est in confirmatione explicite adhibenda, quæ adhibetur in Baptismo (& quidem satis congruenter, ad significandam fidem, quam in Baptismo recipimus, eamdem per Confirmationem esse a nobis propugnandam) ideo quoad ejusmodi expressionem, idem dic, quod supra diximus in Baptismo, esse nempe de necessitate Sacramenti. Consule S. Thom. supra, Henriquez, Suarez apud Leandrum *de confirmat. disp. 3. num. 17.* dicentem esse omnium Doctorum.

C A P U T II.

De Ministro Confirmationis.

§. I. *Quis ille sit?*

1 ORdinarium Confirmationis Ministrum esse Episcopum consecratum, firmatum est ipso hujus tractationis initio. Supersunt quæstiunculæ quatuor.

2 Prima. Quid de Episcopo Hæretico, Deposito vel Degradato? Respondeo: Licet cum peccato gravi, valide tamen Confirmationem hi conferrent, quia per hæc non amittunt Ordinis Characterem.

3 Secunda. Si inveniatur aliquis Episcopus, qui non acceperit hoc Sacramentum Confirmationis, validene, ac licite alios confirmabit? Respondeo: Valide, non est dubium, quia carentia Confirmationis Consecrationem Episcopalem non impedit. At vero illicite mortaliter, docet Tannerus apud Leandrum, *de confirm. disp. 2. q. 6.* verum Leandr. *l. c.* cum Granato, & aliis agnoscit solum culpam venialem: & merito, quia non videtur gravis deordinatio non Confirmatum confirmare.

4 Tertia. Quamvis supra statuerimus, Pontificem committere simplici Sacerdoti Chrismatis confectionem, potestne saltem idem Pontifex concedere eidem Sacerdoti, ut is ministret Fidelibus Confirmationem, Chrismate confecto ab Episcopo? Respondeo, posse Sacerdoti, non vero inferioribus Clericis, constat id ex usu Ecclesiæ. Cum enim inveniamus, Summum Pontificem id aliquando concessisse, pro certo tenendum est, eum posse: Unde colligimus, Christum Dominum ita instituisse. Sane sic habet Eugenius IV. *in Decreto Fidei, & Concilio Florentino: Legitur aliquando per Apostolicæ Sedis dispositionem ex rationabili, & urgente admodum causa, simplicem Sacerdotem Sacramentum Confirmationis administrasse.*

5 Nota illud *urgente;* nam sine justa causa, quamvis valida esset concessio, non tamen licita. G. Hurtad. *de confirm. diff. 13. vers. Ex quo constat*, item recte notat, posse id a Summo Pontifice concedi Electo, quamvis nondum Consecrato, quia is est actus jurisdictionis. Recte item addit G. Hurtad. ibi *V. Fit autem*, concessionem non expirare morte concedentis, quia est gratia facta.

6 Episcopum, vel alium quempiam Summo Pontifice inferiorem hanc facultatem non posse concedere, certum apud omnes est. Vide Gaspar. Hurtad. cum communi *de conf. ib. V. Ex quo constat.*

7 Quarta. An hodie sint aliqui Sacerdotes, quibus inveniatur concessa tanta facultas? Respondeo esse sub quibusdam conditionibus, Regulares pro locis Indiarum: quod videri a curioso poterit *apud Quintanad. de confirm. singul. 5. & 6.*

§. II. *De Obligationibus Ministri confirmationis, deque solemnitatibus ab ipso servandis.*

1 UT licite Episcopus Confirmationis Sacramentum administret debet primo versari in statu gratiæ, ut universaliter alibi dictum est.

2 Debet secundo solum subditis suis illud conferre, idque in propri[a] Diœcesi. Ex præsumpto tamen consensu alterius Episcopi, licite alie[nos] in sua eadem Diœcesi confirmabit: qui præsumptus consensus so[let] evenire, quando aliquis Episcopus suum subditum mittit ordinan[dum] ad alterum Episcopum; tunc enim tacitam concedit licentiam ut ab eodem, si forte ordinandus non sit confirmatus, accipiat Confirmationem, quæ prærequiritur ad ordinationem. Idem puto pro a[d]venis cum Henriq. Laym. Castropal. *de confirm. d. unic. p. 9.* & aliis Episcopus etiam potest alienos forte existentes, etiam obiter in su[a] Diœcesi, confirmare. In aliena item Diœcesi solum potest cum Episcopi proprii saltem præsumpta licentia, sine qua, si etiam suos confirmaret, peccaret mortaliter, & suspensionem ab exercitio Pontificalium incurreret. Ita ex Tridentino Barbosa *2. p. de pot. Epis. alle[g.] 30. num.* 15. & aliis.

3 Tertio. In Templo debet administrare ex decentia, & ex Rubricis, ante Altare: ceterum potest teste Diana *p. 4. Tr. 4. resol. 50.* ext[ra] Ecclesiam in Oratorio, vel Palatio ipsius Episcopi, & in quocumque lo[co] decenti. Item in quovis die, sive festo, sive profesto: præterea in quacum-

que

que hora, sive ante prandium, sive post illud, quia nec Episcopus conferens, *c. Ut jejuni* ,*c. Ut Episcopi de consecr. d.* 5. nec Fidelis, cui confertur Confirmatio, debent ex necessitate esse jejuni. Quod si jejunium requirat Sacer Textus, id, vel est solum ex consilio, vel is Canon contrario usu est jam abrogatus. Ita Suar. *loc. cit. d.* 37. *sect.* 2. *V, Quarto observatum*.

4 Quarto, Episcopus, dum hoc Sacramentum administrat, debet sub obligatione peccati mortalis esse vestitus Pluviali, Mitra, Stola, & cum baculo Pastorali. Vide Dian. *par.* 7. *tract.* 10. *res.* 31.

5 Quinto, Obligatur Episcopus ministrare hoc Sacramentum suis, vel per se, vel per alium Episcopum. Quare si longo tempore negligat, peccabit mortaliter ex Castrop. *l. c.* quia magno bono suas oves defraudat: debet itaque se conferre in Templa ad hanc administrationem opportuna, nec expensas itineris petere potest, siquidem propter administrationem Sacramentorum, decimis, & sui Episcopatus fructibus gaudet. Circa hanc obligationem Episcopi, vide omnino, quæ dicemus mox *c.* 3. §. 3. *n.* 2.

6 Denique hujus Sacramenti solemnitates hæ sunt. Primo præsentia Patrini, de quo mox separatim, & de his fuse Bell. *c.* 3. *de confirm.* Suar. *d.* 37. *de Sacram. sect.* 1. & 2. & Castrop. *de conf. unic. p. ult.*

Secundo, Episcopus modo dicto vestitus exhibet Sacram Unctionem, formam proferens, &c.

Tertio, confert pacem jam Confirmato.

Quarto, eidem levem alapam impingit, ut ipsum moneat de forti animo in perferendis injuriis pro Christo. Eam autem non impingere, nullum esse peccatum, secluso contemptu, notat recte Valentia 3. *p. d.* 5. *q.* 1. *p.* 3. *fine*.

Quinto, Confirmati frontem vitta linea ligari curat, ne Chrisma defluat, juxta locorum consuetudinem: quam vittam, propter Chrismatis contactum, ad profanos usus nunquam adhibendam esse, monet Layman. *lib.* 5. *Tr.* 3. *c. ult.* sed vel servetur ad similem usum, vel comburatur, & ejus cineres in Sacrarium projiciantur. In nostris locis, statim post peractam Unctionem, Ministri Episcopi frontem confirmati abstergunt, unde ejusmodi vittæ usus non est.

7 Plures orationes ante, & postea recitantur ab Episcopo &c.

Mutat Episcopus aliquando nomen Confirmati, præsertim si ejus antiquum nomen gentilitatem sapiat.

8 Cereum accensum in manus Confirmati tradi, alicubi consuetudo est.

9 Admonitio, ne Confirmatus discedat ante benedictionem Episcopi, non videtur obligare: imo in magno concursu expedit discedere, & locum aliis cedere.

10 Denique debent nomina Confirmatorum, Confirmantis, & Patrinorum scribi, ut in posterum sciatur cognatio contracta. Modum hæc scribendi minute tradit Barbosa, *de potest. Parochi.* 7. *num.* 16. Et quidem Parochum scienter, & ex negligentia frequenter, seu plures baptizatos, vel matrimonio copulatos non scribere, mortalis peccati condemnat Quintanadvennas, *de Confirm. sing.* 11. Unde quid simile videtur dicendum de Confirmatis, ut apud dictum Auctorem videri potest distinctius.

CAPUT III.
De subjecto Confirmationis.

1 SUbjectum aptum ad validam Confirmationem est persona baptizata cujuscumque conditionis, vel ætatis. Quoad licitum autem usum quæri solet Primo de Infantibus. Secundo de Amentibus. Tertio de proxime morituris. Quarto de Adultis, posito semper, quod sint baptizati.

§. I. *De Infantibus*.

1 COnvenientius esse, Infantes confirmari in infantia, docet Leander, *de confir. d.* 4. *q.* 3. sed nimis immerito ita docuit, cum sit longe melius eos regulariter confirmare post adeptum rationis usum, ut hodie praxis Ecclesiarum observat, atque diserte habet S. Pius V. *in cath. Rom.* 2. *p. art.* 3. *num.* 12. & communiore calculo docent Theologi, scilicet Suar. *disp.* 35. *sect.* 2. Castrop. *de confirm. disp. un. p.* 7. *n.* 4. cum Silvio, Soto, Bonac. Laym. Barb. & aliis. Verba Pii hæc sunt in Catechismo; *Posset quidem statim a Baptismo confirmatio omnibus administrari, sed minus expedit pueris illam conferre ante septennium, licet expectandus non sit annus duodecimus*.

Illud Leandro libentissime concedimus, rationabili existente causa, posse, & aliquando deberi Infantem confirmari, ut, si timeatur longa Episcopi absentia, vel brevi Infantem moriturum, vel adsit alicubi consuetudo pro Infantibus. Certe Suar. *de Sacram. disp.* 35. *sect.* 2. *V. utraque* illam etiam causam esse rationabilem censet, si Episcopus vellet ob benevolentiam, similemve causam confirmare Infantem, sed remoto, si quod timeatur, scandalo; nam tunc graviter non peccaret Episcopus, quia ejusmodi usus confirmandi compotes rationis, non videtur esse rigoris magni.

§. II. *De Amentibus*.

1 SI spes sit, ut Amentes ad rationem redeant, expectetur, ut expectantur Infantes: secus possunt, & debent confirmari, etiamsi sint Amentes perpetui, ne scilicet tanto bono, & hujus Sacramenti Charactere careant. Sic ex probabiliore sententia S. Thom. 3. *p. q.* 72. *art.* 8. *ad* 2.

2 Theologia Seraph. monet *V. Confirmatio, diff.* 3. *vers. Amentes vero*, ne detur Confirmatio iis Amentibus, de quibus constat notorie, incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. Constat, inquit; nam si non constet, vel dubitetur, scimus omnes, debere eos præsumi bonos, & confirmandos. Non placet monitio, quia semper dubitari potest aliquod intercessisse lucis intervallum, in quo per contritionem bonum statum acquisierint.

3 Quod si alicubi Episcopus Amentes confirmare non soleat, satis excusabuntur Parentes, si illos ad Episcopum non adducant.

§. III. *De proxime morituris*.

1 HOs tametsi sint Infantes, posse & debere confirmari; ratio modo dicta §. 1. *num.* 2. suadet. Excusatio tamen illa esset solet in promptu, quia ejusmodi infirmi suis in lectulis jacentes, sive erubescunt, sive timent, ad se Episcopum advocare.

2 Audiant tamen Episcopi, quod Joann. Sanchez, *in selectis, disp.* 40. *n.* 4. *vers. Quod si Episcopus adire*: ipsis edicit: *si Episcopus* (inquit) *adire carcerem vellet, & ibi Confirmationem ministrare condemnatis ad mortem, exemplum humilitatis, & curæ ingentis erga suas oves ostenderet*. Audiant quæ scripsit Quintanadvennas, *de Confirmat. singulari* 2. *num.* 5. *Si suspendendus* (inquit) *vel quilibet moribundus Confirmationem petat a proprio Episcopo, illum sub mortali teneri ad eam ministrandam, docent Angelus, Vivaldus, Filliucius, Ochagavia, Suarez, Reginaldus, Layman, quia privaret petentem magno fructu*. Audiant Sanctissimum Pastorem Carolum Borromæum, *in Decreto* 27. *Decretorum Mediolani*. *Si quis* (inquit) *cum periculose ægrotat, Confirmationem sibi ministrari petat, tunc Episcopus, si eo loci est, ubi ille ægrotat, ne sine hoc Sacramento decedat, eum charitate paterna invisat, & confirmet*.

§. IV. *De Adultis*.

1 PRimo. Hi statim a Baptismo confirmentur, si opportunitas adest, quia nihil eos impedit, & sic fortiores reddentur ad fidem profitendam.

2 Secundo. Non tamen iidem peccant, nec mortaliter, nec venialiter, si citra contemptum, vel quid simile, data occasione id negligant, quia de hoc nullum apparet præceptum: quæ est sententia Suarii, *de Confir. disp.* 38. *sect.* 1. *vers. Quo circa*, contra Cajetanum, & alios nonnullos putantes, esse veniale. Unde non est fides habenda Leandro, *de Confirm. d.* 1. *q.* 7. *fin.* qui trahit ad se Suarium, quasi concedentem esse veniale.

3 Tertio. Nec ullo modo peccant ii Fideles, qui nondum Confirmati accedunt ad Sacram Eucharistiam assumendam, quia multo magis de hoc nullum præceptum adest, quicquid Toletus, Victorellus, Sotus, apud Dianam, *p.* 4. *tr.* 4. *resol.* 50. dicant in oppositum. Multo (ait Quintanadvennas, *de Confirm. sing.* 4.) minus peccant, qui nondum Confirmati, Religiosam Professionem emittunt, vel alia Sacramenta (præscinde ab Ordine, de quo mox) suscipiunt, vel administrant.

4 Verum quarto. Quid de suscipientibus Ordines, non præsumpta Confirmatione? Resp. Id magis est controversum. Puto tamen, neque hos peccare saltem mortaliter; quia neque hic apparet adesse præceptum, vel gravem saltem consuetudinem. Tridentinum autem *sess.* 23. *c.* 4. *de Confirm.* dum dicit, Prima tonsura non initientur, qui Confirmationem non susceperint, monere potius videtur, quam præcipere. Ita Suarez, Valentia, Coninch. Gran. Avila, aliique apud Dianam, *p.* 2. *tr.* 16. *resol.* 4. licet fatear, probabile item esse, committi mortale; quia doctissimi etiam Auctores Tannerus scilicet, Bonacina, Toletus, aliique cum Aucisa *de Confirm. fine*, id affirmant.

5 An autem peccent saltem venialiter? Respondeo vere communior opinio est, eos peccare venialiter, sed probabile etiam est, ne venialiter quidem peccare: quia ne levis quidem deordinatio apparet, & ex alia parte non obligamur omnes bonas operationes Ordinibus suscipiendis præmittere. Episcopum quidem ipsum scienter ordinantem non Confirmatos, a dicto veniali non excuso, quia magis ad ipsum pertinet directiones Conciliorum diligenter custodire.

Inquires denique: quamnam dispositionem afferre debet confirmandus, ut rite, & licite hoc Sacramentum suscipiat? Respond. præter intentionem saltem virtualem illud suscipiendi, & statum gratiæ, qui requiritur, ne suscipiendo Sacramentum mortaliter peccet, ut supra *lib.* 1. *cap.* 3. universaliter dictum est, debet Adultus aliquo tandem modo scire, quid suscipiat, & alia omnia circa cognitionem Mysteriorum Fidei, quæ requiruntur pro susceptione Baptismi, de quibus suo loco dictum est supra *l.* 2. *c.* 2. §. 3.

CAPUT IV.
De Patrino in Confirmatione.

1 QUoniam plura, quæ de Patrino in Baptismo diximus superius, ad Patrinum Confirmationis etiam faciunt; ideo sunt ea omnino recolenda, & nihilominus hic aliqua, ibidem dicta, commoditatis gratia repetemus, & alia propria superaddemus.

2 Patrinus, vel Matrina contrahit cognationem spiritualem, quæ fit impedimentum dirimens Matrimonium, *sess.* 24. *c.* 2. *de Reform.* sic enim habet Tridentinum. Ea (inquit) quoque cognatio, quæ in Confirmatione contrahitur inter Confirmantem, & Confirmatum, illiusque Patrem, & Matrem, ac tenentem, non egrediatur. Clariora hæc tibi erunt ex dictis de Patrino in Baptismo. Hic autem nota illud (tenentem) quare sicut non tangens baptizandum non contrahit cognationem, ita nec contrahet non tangens Confirmandum.

3 Secundo, idem qui fuit Patrinus in Baptismo, potest esse in Confirmatione, ut docet Gasp. Hurtadus, *l. c. diff.* 14. Silv. *Verb. Confirmatio*, *n.* 4. aliique. Verum probabilius Castrop. *de Confirmat. disp. un. p.* 10. *n.* 2. Bonac. Laym. Barbosa, cum Diana, *par.* 3. *tract.* 4. *resolut.* 21. dicunt debere esse diversum, nisi necessitas urgeat, licet admittere eumdem non esse mortale, quia res non est gravis, fateatur Diana.

4 Tertio Patrinus in Confirmatione non sit nisi unus, vel una, quia quod in Baptismo possit esse unus, vel unus, & una, dispositum fuit a Tridentino, ita Castropalaus, *l. c.* quod non fuit dispositum in Confirmatione; ergo in hac standum est Juri Communi, *c. final. de Cognat. spirit. in* 6. quod unum, vel unam tantummodo in Confirmatione concedit. Recte autem decretum est ob decentiam in Synodo Panormitana *part.* 2. *cap.* 3. ut juxta Pontificale Romanum Clementis VIII. mas marem, fœmina fœminam teneat. Addit Barbosa 2. *part. de potest. Episcop. alleg.* 30. *n.* 52. non posse convenienter unum esse Patrinum, nisi duorum tantum in eodem die, sic præscribente Pontificali, nisi forte ejusmodi Patrinus sit probus, & præsertim nisi sit Ecclesiasticus, de quo non adsit malitiæ præsumptio. Hæc ille. Sed profecto recte dixit (convenienter) nam cæterum præceptum non video.

5 Quarto, Religiosus, vel Religiosa, etiam sine licentia Superioris potest, saltem absque mortali, esse Patrinus, vel Matrina in Confirmatione. Si enim olim fortasse fuit aliqua prohibitio, hodie ipsa consuetudine abrogata est. Quidquid dicat Castrop. *loc. cit. n.* 2. qui docet, Religiosum peccare mortaliter tenendo Confirmandum, & solum tunc non peccare, quando confirmandus esset etiam Religiosus. Nos autem sequimur Quintanad. *de Baptism. sing. ultim. & de Confes. fin.* 8. saltem peccatum mortale non cognoscentem.

6 Quinto; Patrinus in Confirmatione debet ex Castropalao de *Conf. d. un. p.* 10. *nu.* 2. esse confirmatus: sed de hoc dixi, cum de Baptismo, *l.* 2. *c.* 4. §. 2. *n.* 4.

7 Sexto, Patrinum non adhibere in Confirmatione, esse mortale, docent communiter Doctores, præsertim Silv. Nav. Suarez, Laym. Henriq. aliique cum Leand. *de Confirm. d.* 5. *q.* 1. quia est solemnitas semper gravis existimata in Ecclesia, ut etiam in Baptismo.

8 Septimo, Parentes non possunt in Confirmatione suscipere sub mortali propriam sobolem, ut nec possunt in Baptismo. An autem priventur jure petendi, si suscipiant extra necessitatem, est in opinione positum, atque tum affirmativa, tum negativa probabilis est, ut cum de Baptismo loqueremur, indicavimus, & confirmabitur ex dicendis *n.* 10.

9 Octavo, Vir non potest suscipere Uxorem suam in Confirmatione, nisi accedente necessitate. Ita Sa *v. Confirm. numero* 16. Verum Leander *de Confirmat. d.* 5. *qu.* 9. citans Sotum, Toletum, aliosque ne in necessitate quidem posse contendit. Unde sequitur, si suscipiat, non contrahere cognationem propter similem rationem, quam alias induxi *lib.* 2. *de Baptism. cap.* 4. §. 3. *num.* 4. quia qui aliquem suscipit contra Ecclesiæ dispositionem, cognationem ab ipsa legitimæ su-

sceptio-

sceptioni annexam, contrahere non potest. Contra hanc sequelam habet Leand. *loc. cit.* sed nos illum non sequimur.

10 Confirmatur nostra doctrina, quia sic habet Clemens VIII. *in Pontificali*: Nullus, qui non est confirmatus, potest esse in Confirmatione Patrinus, nec Pater, aut Mater, Maritus, aut Uxor. Hæc ille. Ego igitur expendo illud (non potest) cum enim hoc verbum cum negatione possit significare idem quod (non valet) idest, non est valida susceptio, & possit etiam significare idem quod (non licet) idest valida est, sed peccaminosa susceptio, ideo poterit quis sequi priorem explicationem, & negare contrahi prædictam cognationem a Conjugatis: ex nulla enim & invalida susceptione valida cognatio enasci non potest. Sed non nego, posse te sequi opinionem posteriorem &c. unde utraque sententia sit probabilis &c. Quod autem has significationes habeat illud (non potest) habes apud Barb. *de Dist. V. Potest.* Sanch. *lib. 6. de matrim. d.* 38. *n.* 20. Suar. *de legib. l.* 5. *c.* 31. *a n.* 13. Castrop. *tom.* 1. *tr.* 5. *d.* 2. *p.* 17. *n.* 4. *& tom.* 3. *de Vot. Obed. q.* 4. *p.* 13. §. 1. *num.* 8. *& distincte* §. 7. *n.* 1. *p.* 22. §. 4. *n.* 5. *brevius*, aliosque.

11 Nono. An Frater possit esse Susceptor in hoc Sacramento alterius Fratris? Sa *V. Confirmatio n.* 16. Bonac. *de Conf. d.* 3. *p.* 4. *n.* 12. aliique ajunt licitum esse in necessitate. Si ergo id solum necessitati concedunt, negare videntur extra illam. Sed profecto id nimis jejune dictum est. Quare oportebit, & id clarius explicare, & alias dubitationes hinc emergentes dissolvere, quod jam facio.

12 Quæro enim Primo, An peccet Frater suscipiendo Fratrem extra necessitatem?

13 Quæro secundo, An contrahat cognationem spiritualem, ita ut si Frater v. g. tenuerit Sororem, deinde cum illa inhoneste agendo, debeat in Confessione explicare tum cognationem carnalem, tum spiritualem?

14 Quæro tertio per hanc occasionem, Si Frater Fratrem suscipiat in Baptismo, idem ne in prædictis duobus dicendum, quod in Confirmatione?

15 Resp. Volui non paucos Doctorum libros revolvere, & recolere totam distinctionem 4. & 5. de Consecrat. & causam 39. in quibus de hujusmodi argumento tractatur, & nullibi inveni prohibitionem, ne Frater Fratrem, Sororemve in Baptismo, vel Confirmatione susciperet. Solum in prædicta verba Sa & Bonacinæ incidi, valde, ut vidisti, arida, eaque sine ulla ratione, sine ulla Juris citatione, sine ulla paritate prolata. Quare donec aliud certius effulgeat.

16 Dico ad primam quæstionem, Fratrem posse suscipere Fratrem, vel Sororem sine ullo peccato, quia non sunt imponenda præcepta, si de illis non constet.

17 Dico ad secundam, contrahere cognationem, quia nulla ratio apparet non contrahendi. Unde utraque cognatio erit Confessori aperienda, si casus propositus eveniat.

18 Dico ad tertiam, idem esse dicendum in Baptismo, quia pari modo res in eo se habet.

Obligatio Patrini Confirmationis.

19 Patrinus in Confirmatione tunc solum tenetur confirmatum instruere in fide, & moribus, quando deficit Patrinus Baptismi, vel alius, qui instruat. Imo Henriqu. Bonac. Laym. cum Castrop. *de Confirm. disp. un. p.* 10. *n.* 2. cum Leandro, *de Confirm. disp.* 5. *num.* 7. aliique hunc patrinum non esse ad ejusmodi instructionem obligatum docent: hoc enim est proprium munus Patrini Baptizati non Confirmati.

CAPUT V.

De Pœnis iterum Confirmantis.

1 QUamvis, qui bis scienter eumdem baptizat, ut *lib.* 2. *de Bapt. c. ult. & l. de Irreg. cit.* §. dictum est, sit ipso facto ex expressis juribus irregularis, qui tamen bis, etiam scienter confirmat, graviter quidem, & sacrilege peccat, quia Confirmatio cum imprimat characterem, est irreiterabilis, sed non incurrit irregularitatem. Ratio conveniens ducitur ex illo principio alias *lib. de Irreg. cit.* §. *n.* allato. *Illud solum delictum inducit irregularitatem, quod expresse jura decernunt.* Quo posito sic subsumo: At nullum jus invenitur, quod delicto iteratæ Confirmationis irregularitatem adnectat; ergo &c. Et ita docent communiter Doctores G. Hurtadus, *de Confir. diff.* 8. *& iterum Irregul. disp.* 2. *diff.* 1. Suar. 3. *p. de Sacr. disp.* 39. *sect.* 2. Bonac. Val. Marchinus, aliique cum Leandro, *de Confir. disp.* 4. *q.* 11.

2 Neque obstat Sacer Textus, *cap. Dictum est de Confirmat. qu.* 5. quatenus videtur irregularitatem huic delicto adnectere, non obstat, inquam; nam hoc caput est Concilii Tarraconensis, quod fuit Provinciale, atque adeo totam Ecclesiam nequit obligare: vel certe usu est abrogatum, vel denique, quia est pœna, incurretur post sententiam.

3 Reconfirmare sub conditione eum, de quo est dubium, an valide fuerit confirmatus, non solum non esse peccatum, sed recte factum, sicuti dictum est de dubie baptizato, monitione non indiget.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ, LIBER QUARTUS.

Monitio ad Lectorem.

ADVERTE (Amice Lector) me de Sacramento Eucharistiæ, ut & de Sacrificio Missæ, cujus tractatio hujus item est loci, pluribus egisse in Opusculo expeditæ Communionis, & in Opusculo de ejusdem Missæ Sacrificio. Si ergo sæpius ad Opuscula hæc te, Lector, ablegem, ne mireris; id facio, ne ea huc transcribam cum mea molestia, imo & cum tua, qui Crambem repetitam, tuæ mensæ appositam, quasi invitus, iterum absumere cogereris. Hanc eamdem monitionem, pro Tractatione Sacramenti Pœnitentiæ, præmissam esse volo.

CAPUT PRIMUM.

De Materia, & Forma Sacramenti Eucharistiæ.

1 MATERIA Eucharistiæ, illud nimirum, quod aptum est consecrari, idest transsubstantiari in Christi Domini Corpus, & Sanguinem, Panis est & Vinum, ut in Tridentino *sess.* 13. *c.* 2. *&* 3. observatur. Forma, illa verba, Hoc est Corpus &c., & Hic est Calix Sanguinis, &c.

§. I. *De materia Sanctissimi Corporis.*

Materia certe apta.

1 PAnis ex vero tritico, quod absolute Frumentum appellamus, certa est materia. Lege Sanctum Thom. 3. *p. q.* 74. *art.* 3. *& passim* Doctores.

2 Ejusdem tamen certitudinis est, si panis fiat ex Roccella, ut cæteri Itali vocant, & nos Siculi communiter vocamus Majorcam. Item si fiat illo frumenti genere, quod non raro apud nos usui est, appellaturque Timminia, aliis Triticum trimestre, seu trimesinum, sic dictum a brevitate, qua nascitur, & maturescit: sunt enim hæc in omni rigore Triticum.

3 Sive autem azymus sit Panis, in quo consecrat Ecclesia Latina, sive fermentatus, in quo Græca, certa est materia. Quomodo autem ab iis Ecclesiis servanda omnino sit sua consuetudo, *in Opusc. de comm. c.* 2. §. 9. fuse dictum est.

4 Dixi autem (Panis) hoc est comestibilis usu communi, sub denominatione Panis, uno verbo, Panis usualis. Nam propterea massa cruda, esto essentialiter, ut aliqui putant, non differat a pane cocto, tamen cum non sit usui communi comestibilis, nullo modo ex omnium Theologorum sententia, apta est consecrationi.

5 Panem iterum dico, idest Clibano, seu Furno coctum, vel simili modo igne assum, ut concoqui solent illæ, quas vocamus Hostias, ferreo instrumento, ad eas assandas apto; quod certe Clibano æquivalet: & ut fit, quando Panis assatur sub cineribus, vel in vasis, sive aheneis, sive fictilibus, nullo humore adhibito; quia tunc per illam assationem vere fit Panis usualis, ut tenent Suar. Ægid. De Lugo, Fag. aliique apud Leandrum, *tr.* 7. *ref.* 8. *q.* 13.

6 Panem denique dico, etiamsi, ut habet Leand. *l. c. q.* 12. cum aliis contra Fag. *præcep. Eccl.* 3. *c.* 1. *n.* 12. madefactus sit vino, vel aqua, sive frigida, sive calida (dummodo non ita coquatur, ut amittat denominationem panis usualis) quia sic adhuc remanet Panis. Quare mica panis madefacta, & digitis, manuve compressa, ac reddita quasi massa, est apta consecrationi, quia etiam sic (si aliud non addas) Panis usualis est.

De Pane bis cocto dicam *n.* 20.

7 Quod autem hæc, & similia dicamus de validitate consecrationis, non vero de licito usu, qui solus ille est servandus, quem consuevit Ecclesia, nimis est manifestum.

Materia certo inepta pro Consecratione Sanctissimi Corporis.

8 Primo, Hordeum, *Orzo*, Secundo, Avena, *Alina* Siculis; Tertio Far, *Farro* Italis; Quarto, Frumentum Indiæ, *Maisio* Hispanis, non dant materiam aptam conficiendi Panem pro Consecratione, quia nulla ratione sunt frumentum; multo minus Fabæ, milium, Lentes, Ciceres, Castaneæ, Amygdalæ, cæterique fructus, quia multo minus frumentum sunt. De Hordeo exuto exteriore spolio, seu de farina ejus, idem omnino dic, quod de hordeo: neque enim ea despoliatio illud immutat a sua specie.

9 Cum autem modo dixi: Far non esse aptam materiam, de communi Farre locutus sum; nam si nomine Farris intelligas Timminiam (hanc enim per illud nomen Far significari ab Hispanis testatur Leander, *l. c. qu.* 7.) sane apta est, ut modo dixi, *nu.* 2. Sicuti etiam non locutus sum de eo genere Farris, quod a Plinio, *l.* 8. *c.* 8. vocatur Advortum, & ex quo verus, & optimus Panis conficitur, si enim ita est, apta est materia, cum sic supponamus, Advortum esse verum frumentum.

10 Massa veri frumenti, quam pastam vocamus, sed cruda, hinc etiam exulat, quia, ut modo diximus, panis non est.

11 Eadem massa oleo, vel butyro frixa, vel elixa in aqua, cum faciat lagana potius, & pultes, quam panem, certo item ab Altari excluditur.

12 Minutissima particula veri panis, quæ sive absolute sensibilis non sit, ut ait Vasq. Suar. Hurt. aliique apud Leandrum, sive etiam ex sententia probabiliore, quamvis in se sensibilis, tamen talis non sit, respectu Sacerdotis consecrantis, non est apta materia, quia non poterit tunc eam demonstrare Sacerdos per pronomen (Hoc) cum sit ipsi non sensibilis. Lege Leandrum, *tr.* 7. *disp.* 8. *qu.* 81. cum Hurtado, Vasq. aliisque contra de Lugo, *disp.* 4. *de Euch. num.* 116. Verum adverte, minutissimam quantumcumque particulam separatam ab Hostia Consecrata, si tamen adhuc retinet species panis, remanere consecratam, ut definit Tridentinum, *sess.* 13. *Can.* 3. *&* 4. non enim hic militat prædicta ratio negationis demonstrabilitatis, quæ solum requiritur, dum fit consecratio, non jam postea.

Materia dubia Consecrationis Sanctissimi Corporis.

13 Panis ex Typha, seu Centeno, Panis ex Spelta, quam Zeam, seu Alicam vocant aliqui, Panis ex Siligine illa, quam ad Centenum pertinere nonnulli dicunt, valde dubiam Doctores citati, & passim alii materiam asserunt, quia multum ambigitur, an hæc sint Frumentum verum. Huc etiam reduco, quem nos Jermanum vocamus.

14 Dixi (ex Siligine illa, &c.) Si enim nomine Siliginis intelligas, ut aliquos intelligere testatur Granado, triticum selectum, seu candidum, quod ab aliquibus Italis vocatur *Granado gentile*, ab aliquibus *Frumento bianco*, & fortasse correspondet alicui speciei nostræ Maiorchæ, seu Roccellæ, de qua supra *n.* 2. diximus, si, inquam, frumentum est, aptissima est materia.

Sane Plinius, *l.* 8. *c.* 8. ait, Siliginem esse delicias Tritici, & Galenus *l.* 1. *de ciborum facultatibus*, *c.* 1. ait, panem ex Siligine, esse panem perfectissimum, seu perfectissimum alimentum.

15 Panem ex cremore Tritici, quem appellamus *Amido*, valde item incerta materia est, quia ut *Amidum* fiat, corrumpi debet farina Tritici.

16 Panis ex Tritico mixto notabiliter cum aliis seminibus, vel cum colore rubro cinnabari, quo solemus uti ad litteras consignandas, vel cum Saccharo, vel Melle, quos *Mustaccioli* vocamus, semper erit incerta materia: quia quando mixtio est in quantitate notabili, semper est dubium an res sit absolute hæc, vel illa ex mixtis. At si sit in modica quantitate, tunc, cum parum pro nihilo reputetur, non distrahitur res ad aliam speciem; quare erit consecrabilis.

17 Dubito tamen merito de aliquibus etiam in quavis modica quantitate. Quis enim acquiescet Leand. *de Euch. d.* 8., 16. judicanti esse pane usua-

usualem Hostiam rubram, quamvis modico cinnabari imbibitam? Non ita panis, cui modicum v. g. Saccarum sit immistum; cum enim sic adhuc comestioni humanæ sit aptus, & ex alia parte ea parvitas, ut supponimus, illum non removeat a suo esse; non erit ad consecrationem ineptus: illicitus autem certo erit, quia est extra usum Ecclesiæ.

18 An autem in hoc casu exiguæ mistionis illa pars modica intermista, substantia v. g. illa modici Sacchari, ut etiam Lapillus, terræ pulviculus, vel granum hordei, millii, similisque generi, sive integri, sive contusi, convertatur necne in Corpus, vel Sanguinem Christi Domini simul cum massa, cum qua facit unum, ad Theologos speculativos, ut sunt Suar. Vasq. Gran. aliique citati a Leand. *de Euch. d.* 8. *q.* 10. enodare pertinet.

19 Panis ex vero Tritico confectus non cum aqua, sed cum aliis humoribus, cum aqua Rosacea v. g. vel succo alicujus herbæ, valde dubia materia est, quia inde panis usualis confici non videtur. Excipe, nisi satis parva fiat mistio liquoris alterius cum aqua naturali; nam tunc idem dicendum esset, quod modo in simili dictum est.

Panis, qui bis est coctus, quem absolute Biscoctum appellamus aliquis inter materias dubias connumerare posset, sed certe panis est absolute, quia iterata ea coctio, illum non extrahit ab usuali pane: quare, materia dubia non est consecrationis, sed certa.

§. II. *De materia Sanctissimi Sanguinis.*

Materia certo apta.

1 VInum de vite, & quidem omne, sive album, sive rubrum, sive ex una Regione, sive ex alia, sive ex natura sua debile, sive (quod adhiberi pro sacrificio semper est convenientius) ex se generosum. Notat autem Vasq. *3. p. d.* 175. apud Leandrum *tr. 7. de Sacr. d.* 8. *qu.* 25. licet vinum rubrum ratione coloris magis assimiletur sanguini, idemque vinum rubrum in Scriptura soleat vocari sanguis uvæ, unde propter hoc convenientius videatur apponi in sacrificio, tamen absolute convenientius est, propter munditiem, album.

2 Mustum item, teste S. Thom. *3. part. qu.* 74. *art.* 5. *& habetur in cap. cum omne Vinum, de consec. d.* 2. idest liquor ex uvis recenter expressus, apta est materia (licet illicita, propter consuetudinem Ecclesiæ, &c.) quia est in substantia Vinum, & quidem potabile, licet non sit plene purgatum, seu decoctum. Excipe quoad illud de illicito usu necessitatem dandi Viaticum, vel quid simile. Excipit etiam Leander, *loc. cit. qu.* 33. festum Transfigurationis, ubi consuetudo viget eo die consecrandi in musto.

3 Vinum congelatum non solum postquam sit liquefactum, verum etiam dum est actu congelatum, *l.* 2. *opusc. de Sacrif. Miss. c.* 8. §. 8. *a n.* 8. sustinui esse materiam consecrationi idoneam, quia ex se, & natura sua est potabile. Relege locum; nam plura minutiora ad hujus rei praxim ibidem invenies.

4 Vinum aqua, vel alio humore satis modico mistum, apta est materia, quia sic non amittitur nec substantia Vini, nec demonstrabilitas Vini, per illud *Hic est Calix, &c.* Sicuti in simili dictum est modo §. *præc.*

5 Vinum ex se acidum, cum vere sit Vinum, apta est materia, imo licet cum peccato, valide tamen in rigore Consecratio fieret in Vino, quod incipit acescere, seu in acetum abire, si adhuc vere est Vinum, quod palato, imo & odore recte distinguere norunt aliqui, vide mox *n.* 10.

Materia certo inepta ad Consecrationem Calicis.

6 Vinum ex pomis, vel aliis rebus, quam ex vite; Mustum item in uvis existens; Agresta item, vel liquor ex eadem expressus, quo Omphacium appellamus, ineptam materiam ad Consecrationem certo pronuncia, quia nec vere Vinum sunt, nec sunt usu potabilia.

7 De gutula non sensibili, quod apta non sit, collige ex dictis §. *præc. n.* 12.

8 Vinum imbibitum in pane, non est apta materia, quia non potest de illo absolute dici: Hoc est vinum, sed potius, Hic est panis; nam propterea, hunc panem vino madefactum esse materiam Sanctissimi Corporis, ibidem dixi *n.* 6. Adde Vinum in pane imbibitum valde assimilari musto in uvis existenti, quod modo ineptum esse consecrationi, sine ulla controversia, docuimus omnes.

Liquor expressus ex uvis passis (quidquid dicat Amicus *in cursu Theologiæ, t.* 2. *disp.* 16. *sect.* 3. *n.* 34. Diana, *p.* 7. *tr.* 12. *ref.* 8. apud Amedæum contra Anonymum, *de Euch. proposit.* 3.) non est apta consecrationis materia. Ratio non debet esse illa, in qua prædicti putant nos inniti, sed quia hic liquor, seu succus, non est ullo modo Vinum, nec Mustum. Sicuti enim Sapa (quod nos vocamus Mustum coctum, seu Vinum coctum) quia est decocta a Musto, deperditis fere omnibus partibus subtilioribus, nec Vinum, nec Mustum est, unde nec computanda inter potabilia, sed comestibilia, ut ego supposui *lib.* 4. *in Dec. t.* 5. §. 2. *n.* 6. in Tractatu de Jejunio: ita succus ex uvis passis, adeo siccus, & decoctus est, ut nullam Vini, vel Musti potabilitatem servet, sitque potius dictæ Sapæ similis, quam vino.

Materia dubia pro Calicis consecratione.

9 Vinum, quod conditur aromatibus, & hujusmodi rebus, semper est (si non sit satis modica immistio) materia dubia, quia semper timetur, an aromata adeo sint valida, ut Vinum extrahant, si non a substantia Vini, certe a denominatione absoluta Vini, ut non possit dici, Hoc est Vinum, sed abeat in Mulsum, quo veteres olim utebantur.

10 Pro dubia etiam materia habe, saltem quoad praxim, Vinum illud, quod in acetum jam abire comprehenditur, quia quamvis, ut dixi *n.* 5. aliqui dignoscant, an adhuc sit Vinum, tamen semper timendum est, ne in acetum corruptum, jam penitus substantiam Vini amiserit.

11 Quid fiet, si ante, vel post Consecrationem Sacerdos advertat pro Vino appositum fuisse acetum in Calice, vel Aquam? satis dixi *In Opusc. de Sacrif. Miss. l.* 2. *c.* 8. §. 5.

CAPUT II.

De forma Consecrationis Eucharistiæ.

1 EUcharistiæ Forma continetur in his verbis a Sacerdote cum debita intentione prolata: *Hoc est enim Corpus meum*: Et, *Hic est Calix Sanguinis mei novi, & æterni Testamenti, Mysterium Fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

2 Porro sive illud *Hoc* sumatur adjective, (ita tenet de Lugo, *disp.* 11. *de Euchar. nu.* 154. si attente legatur) ut sensus sit: Hoc est Corpus meum, sicut pronomen *Hic* sumitur in forma Calicis, sive sumatur substantive, (secundum Suarium, *disp.* 58. *de Euch. sect.* 7. cum S. Th. *Vers. Dumtamen*) ut non denotetur Christi Corpus, sed aliqua ratio communis Substantiæ, vel Entis, ita ut sensus sit, *Hoc, quod continetur sub his speciebus, est Corpus meum*, valida est Consecratio. At vero an satis sit, si Sacerdos, dum consecrat, proferat verba solum recitando, Durand. Innocentius, Ochagavia, aliique apud Suar. *l. c. sect.* 4. An debeat proferre significando Vasq. *disp.* 200. *c.* 2. idest personaliter faciendo, quod Christus fecit, an potius utroque modo: Teste de Lugo, *disp. cit.* 111. *n.* 110. cum S. Thoma, Valentia, Suario, aliisque ut fiat rite Consecratio, explicare nostrum non est, sed Theologorum: nobis sufficit monere Sacerdotem, ut intendat se gerere, sicuti intendit Ecclesia.

3 An item si quis mutet ejusmodi verba, proferendo v. g. sic, Hoc est Corpus Christi, Ecce Corpus meum. Hic cibus est Corpus meum. Hoc fit, seu fiat Corpus meum. Ego consecro hunc panem in Corpus meum. Ego conficio Corpus meum ex pane. Accipite, & comedite hoc Corpus meum. Hæc est substantia mea. Hic est cibus meus. An, inquam, si quis in consecratione Corporis (& quid simile in consecratione Calicis, ut videre est in Suar. Vasq. Coninch. de Lugo, aliisque innumeris citatis *a Leand. tract.* 7. *d.* 9. *a qu.* 7.) ita proferat, conficiat Sacramentum, Theologis quærendum relinquamus. Lege Leand. *d.* 9. *qu.* 21. Profecto hæ, vel similes formæ, saltem dubiæ sunt, & aliquæ nequaquam sufficientes: Nam propterea ab illis, sub pœna peccati gravis abstinendum erit semper.

Afferamus nunc in singulis legitimæ formæ verbis, aliquid scitu dignum.

Hoc.

4 Quoniam pronomen (hic) est demonstrativum rei præsentis, ideo duo advertunt Theologi. Primo, debere materiam esse præsentem. Secundo debere esse certam, & determinatam; neque enim de re distanti potes cum veritate dicere: Hoc. Rursus neque de re indeterminata, de aliquo v. g. qui fortasse est infirmus inter decem homines, quemque tu, quia nescis, non vales determinate designare; non potes cum simili veritate proferre: Hic homo est infirmus.

Tria ergo habe de præsentia, tria de determinatione.

Materia debet esse præsens.

5 Primo, sicuti non est necesse videre materiam consecrandam, neque illam tangere, ita nec secundum Suar. *d.* 43. *de Euch. sect.* 5. *aliosque*, necesse est, sonum verborum formæ pervenire physice ad materiam, secus submissa voce Sacerdos Formam proferens, quæ vox non pertingeret usque ad materiam, non consecraret, quod est inauditum.

6 Secundo, Materia posita a tergo, vel post parietem non consecratur. Ita Suar. *l. c. cum S. Th. aliisque*. Addit Coninch. *q.* 14. *de Euch. art.* 2. *dub.* 1. *n.* 22. nec hostia latens sub mappa Altaris, quia non potest quis pro illa sic posita uti pronomine (Hic) contra vero, materia coram Sacerdote collata, quamvis linteo tantummodo cooperta, vel etiam clausa in Pixide, vel posita in Tabernaculo, seu Sacrario aperto, valide consecrabitur, quia recte tunc aptatur illud (Hic). Dico, valide, nam quoad licitum usum nullo modo hæc probanda judico, propter consuetum usum Ecclesiæ contrarium facientis.

7 Quid, si Tabernaculum sit clausum? Respondeo: Aliqui, inter quos est Coninch. *l. c.* æquiparant Tabernaculum clausum parieti, & consequenter negant fieri consecrationem. Aliqui, inter quos est Leand. *de Euch. d.* 8. *q.* 63. æquiparant Pixidi clausæ, & consequenter fieri consecrationem affirmant: Tabernaculum enim quasi vas magnum est, inquiunt, ergo eo demonstrato, demonstratur & id, quod in illo continetur, de Lugo *d.* 4. *de Euch. n.* 123. id sub dubio relinquit. Quidquid ergo sit de valore, tu ab hoc semper cave, quia semper illicitum. Et quidem sive Tabernaculum sit apertum, sive clausum ex alio capite tamquam illicitum id reprobatur, quia materia consecranda vel debet esse in manibus Sacerdotis, vel super aram lapideam in Altari.

8 Tertio, Certum esse, ait Sotus *d.* 9. *art.* 2. posse hostiam consecrari, si distet a consecrante per decem passus: at si distet per triginta, esse, ait, valde dubium. Non adesse ejusmodi dubium dicit Leander, *l. c. q.* 67. sed certum esse, valide sic posse hostiam consecrari. Ego cum Bonac. *d.* 4. *de Euch. q.* 2. *p.* 6. *num.* 11. incertissimum esse pronuncio: non enim video, qua ratione res a me per triginta passus distans, ita sit mihi præsens, ut de illa possim vere dicere (Hæc)

9 Huc reduci potest illa quæstio, An si magna quantitas apponatur consecranda, solum illa pars Panis, vel Vini consecretur, quam Deus videt esse moraliter præsentem, an tota? Partem, putat Suarez, *de Euch. sect.* 5. *fin.* totam Vasq. *in* 3. *p. d.* 171. *n.* 25. cui adheret G. Hurt. *d.* 2. *Euch. diff.* 15. quia, hic judicat sufficere, si materia sit præsens secundum aliquid sui, id quod ille sufficere nequaquam putat; caute denique de Lugo *de Euch. d.* 4. *num.* 127. rem dubiam relinquit.

Materia debet esse determinata.

10 Primo, notanda est doctrina, quam circa id affert Coninch. *q.* 74. *art.* 2. *dub.* 3. *n.* 37. docet enim tria, Primo si Sacerdos velit consecrare quinque hostias, ex decem V. G. quas habet præsentes, eum debere determinare, quas in particulari velit, secus nihil facit, quia tunc materia non esset determinata. Secundo docet, posse eumdem valide consecrare quinque, si mente intendat consecrare eas quinque, quas Petrus V. G. antea designasset. Tertio docet, invalide tamen consecrari, si mente intendat consecrare eas quinque, quas Petrus V. G. post consecrationem designabit, quia Sacramenti confectio non potest pendere ab eventu, seu conditione futura.

11 Ego ex his primum, & tertium cum sententia communi satis approbo: secundum, pace tanti Doctoris, nullo modo, sicuti nec approbant Suar. *disp.* 43. *sect.* 6. Vasq. *l. c. d.* 171. *n.* 1. aliique: quia nisi Petri, vel etiam Dei voluntas manifesta fiat Sacerdoti, non potest Sacerdos, per pronomen *Hoc* designare, quas Hostias consecrare velit.

12 Secundo, Si inter consecratas particulas per alicujus incuriam una, vel plures non consecratæ in eodem cumulo immiscerentur, non posset ille cumulus absolute consecrari, quia caderet Consecratio in jam consecratas, quod esset sacrilegum. At limitate, puta cum intentione consecrandi eam, vel eas, quæ consecratæ non sunt, valide posset, quam sententiam ego docui, *l.* 2. *opusc. de Sacrif. Missæ, cap.* 1. §. 2. *n.* 10. & nunc in ejus confirmationem adduco Dianam citatum a Bauci *mox afferendo*, & Leandrum, *tr.* 7. *disp.* 8. *qu.* 78. *&* 79. quia sic consecratio non caderet in hostias consecratas, & ex alia parte, sat determinatæ designantur, dum designantur eæ non consecratæ, hæ enim determinatæ sunt, non autem vagæ, vel confusæ. Scio de Lugo, *disp.* 4. *de Euch. n.* 136. quem sequitur Bauci, *in select. qu.* 47. esse contra me, qui denique dicit, propter dubiam consecrationem debere illum cumulum servari, donec corrumpatur, sed mihi probabilior videtur nostra sententia.

13 Contigit non multis ab hinc diebus, ut Sacerdos cum attulisset ad Altare duas hostias, non advertens, unam altari esse suppositam, de more consecrationis verba legitime protulerit. Quænam ex duabus consecrationem sortita est? Resp. Neutram ajunt aliqui apud Leand. *l. c. q.* 71. aliqui apud eumdem solam unam, nempe illam, quæ erat in prospectu Sacerdotis.

Verum ego utramque longe probabilius cum Leandro ibidem citante Suarium, Vasq. Hurt. aliosque, & communiter, saltem regulariter

in

in praxi puto: quia Sacerdos solet habere intentionem consecrandi quidquid habet in manibus.

Alios similes casus valde ad hoc argumentum facientes, satis, superque consideravimus *in Opusc. l. 2. c. 1. toto §. 3. de Sacr. Miss.*

Est.

14 Vide, quæ mox dicam *n.* 18.

Enim.

15 Hæc particula non est de essentia formæ, & quidem sine peccato mortali (præciso contemptu) omitteretur, quia satis est materiæ parvitas. Imo non esse certum fore mortale, si omitteretur ex contemptu, putat Sot. *in 4. dist. 1. q. 1. art. 8. §. si autem*, quia adhuc contemptus parvitate materiæ non caret.

Corpus meum.

16 Si quis dicat, *Hoc est Corpus meus*, *Hic est Corpus meum*, *Hic est Corpus meus*, grammaticaliter labetur, sed valide consecrabit, quia mutatio est accidentalis. Vide Suar. *d. 39. sect. 2.* cum Fag. *præc. Eccles. 3. l. 2. c. 6. n.* 18. & aliis addentem, validam esse absolutionem si ex ignorantia dicat Confessor, Absolvo tibi.

17 Idem putat Leander, *tract. 7. disp. 9. q.* 17. de eo, qui dicat *Istud est Corpus meum*, quia pronomen *Istud* licet aliud latine significet, aliquando tamen saltem ab indoctis usurpatur pro *Hoc*, *Idem ibidem*. Non idem esset, si quis diceret, *Illud est Corpus meum*, quia pronomen, *Illud*, apud nullos est ostensivum materiæ præsentis.

18 Quid, si quis pronunciet *Meus*, pro *Meum*. De hoc, & similibus audi Sotum apud Leandrum, *l. c. q. 19. & q.* 20. qui sic habet:

19 Sunt autem pejores, quam scrupulosi, & morosi, qui putant, si pro *Meum*, dicant, *Meun* non consecrare: est enim deridendus scrupulus. Hispani namque ægre proferunt *M* finale. Imo si pro, *Est*, velocitate linguæ dicatur, *Es*, nullus exurgere debet scrupulus, quoniam *T*, post *S*, in fine difficile etiam Hispani pronunciant: Ex accommodatione enim usus, legitimus servatur sensus, sicut in balbutientibus. *Et paulo post*: Imo quamvis non adhibeatur diligentia proferendi, *M* finale in *Meum*, vel si forte non proferretur *T* in verbo, *Est*, nullam profecto reor culpam incurri: Deus enim non est istarum minutiarum observator.

20 Hæc Sotus, licet severius, quoad hanc diligentiam adhibendam, loquatur Fag. *l. c. n.* 21.

21 In his autem, similibusque casibus adverto, Sacerdotem sic forte pronunciantem, non posse, prolata jam tota forma, iterum illam super eamdem materiam proferre, quia tunc caderet consecratio in rem jam consecratam.

Hic est Calix Sanguinis mei.

22 Si quis proferat *Calis*, pro *Calix*, vel *Zanguinis* pro *Sanguinis*, (ita enim pronunciant Hispani) vel *Hic est Calix Sanguinem mei*. Vide Leandrum, *tr. 7. dist. 9. q.* 28. vel, *Hic est Calix Sanguinis meis*, idem dic, quod modo diximus a *n.* 18.

Aliis similes formas Sanctissimi Sanguinis æquipollentes legitimæ formæ, unde aptas ad consecrationis valorem, sed certe (quia sunt contra usum Ecclesiæ) illicitas, vide late apud Leandrum *l. c. q.* 21. 25. 26. 27. *&* 28. *&c.* & Fagund. *præcept. Eccles. 3. l. 2. c. 6. a n.* 1.

Novi, & æterni testamenti, Mysterium Fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

23 Celebris hic est quæstio, an hæc verba præter illa (Hic est Calix Sanguinis mei) sint de essentia formæ Calicis. Varii varia. Profecto si quis Latinus ea omittat, peccabit mortaliter, quia in re gravissima negliget præceptum, vel usum antiquissimum Ecclesiæ. At validane fiet consecratio? Respondeo, esse valde probabile, & mihi certum, validam fieri, sed non esse omnino sine controversia: Nam multi Thomistæ omnia illa verba modo posita requirunt ad valorem: quæ est quæstio celebris, late agitata a Delugo, *de Euch. disp. 11. sect.* 3. aliisque ab eodem citatis. Unde prudenter advertunt nonnulli, Henriquez, *l. 8. c. 17. n.* 4. Bonac. *disp. 4. q. 3. p. 2. n.* 3. aliique apud ipsos, Sacerdotem, vel debere habere intentionem consecrandi calicem, per hæc omnia verba; vel, si nolit rem ipse decernere, (ut certe omnibus auctor sum, ut non decernant) debere se referre ad intentionem Ecclesiæ, intendendo consecrare per ea verba, quæ Ecclesia intendit. Cum enim nomine Ecclesiæ intelligatur morale Ecclesiæ corpus, cujus caput est CHRISTUS DOMINUS, etiamsi omnes Fideles id nesciant, scit certe ipse Christus, qui hoc Sacramentum instituit, &c.

Quod si contingat mori Sacerdotem, nondum prolatis prædictis verbis, prædicti Thomistæ dicerent, reiterandam fore totam formam, ab eo Sacerdote, qui de more supplere debebit Sacrificium inceptum, atque interim illum Calicem esse sub conditione adorandum, ut signate Bonac. *ibid. num.* 4.

CAPUT III.

De intentione requisita ad Consecrationem.

Remissive.

1 DE hac re locuti sumus *in tr. sive l. 1. c. 2. §. 1. de Sacram. in genere*, & rursus *in Opusc. de Sacrif. Missæ, l. 2. c. 1. §.* 2. quare de illa hic differere, opus non est.

CAPUT IV.

De dispositione, quæ requiritur in suscipiente Eucharistiam.

Remissive.

1 SIve de corporali, sive de spirituali, quæ hic requiritur, actum est pluribus *in Opusc. de Comm. 1. & 2. &c.* non igitur de ea hic iterum agere oportet.

2 Nisi forte id in præsentia addendum sit, quod ad spiritualem dispositionem reduci commode potest, quodque ibi omittere brevitas coegit. Id igitur hic agamus, quæramusque, an sit majus bonum spirituale sumere plures particulas, quando quis communicat, quam unam; & consequenter an licitum sit, illas plures sumere? quod idem quærere possumus de majori, vel minori hostia, parciore, vel largiore potu Sanctissimi Sanguinis, &c.

3 Ad utrumque Resp. utilius quidem esse, atque adeo majus bonum spirituale plures sumere, non per se, sed per accidens, & nihilominus esse illicitum id facere de industria. Explico breviter, quod pluribus prosequuntur Theologi, ut Vasq. *d. 203. n. 23. & 24. de Euch.* Delugo *de Euch. d. 12. a nu.* 46. G. Hurt. *d. 8. de Euch. dist.* 2. aliique.

4 Est probabilis opinio apud eosdem, & signate advertit Vasq. *l. c. n.* 26. Eucharistiam toto tempore, quo durant dictæ species in stomacho, posse causare gratiam. Quando enim Christus Dominus est apud nos Sacramentaliter, si nos actus devotionis plures, & plures tunc exhibeamus, ipse causat in nobis gratiam, ad quam per eos actus disponimur. Quoniam ergo sumendo plures particulas, vel hostiam majorem diutius Christus Dominus apud nos, ut ita dicam, hospitatur, longius tempus habemus, quo actus plures & plures devotionis exercere valeamus, & consequenter majores effectus gratiæ consequamur, unde utilius nobis sit plures accipere.

5 Et nihilominus repeto, nec Sacerdoti licitum esse alteri dare, nec Fideles sumere particulas plures, etiam omni cessante scandalo, etiamque propter dictum finem majoris gratiæ. Nam ad necessitatem consumendi v. g. particulas consecratas, cum renovatur Sacramentum, vel propter similem necessitatem id fiat, licitum esse, imo pium, nulla est dubitatio. Ratio autem nostri dicti ducitur, sive ex usu antiquo Ecclesiæ in re gravi, ut placet Henriq. *l. 8. c. 43. n. 2. & litt. K.* G. Hurt. & Vasq. *ll. cc.* sive ex periculo quod posset sensim introduci superstitio, vel opinio aliqua nova, de virtute hujus Sacramenti; nam propterea Inquisitores solent contra id facientes diligenter procedere. Audi Vasq. *l. c. n.* 26. sic loquentem: *Quamvis id, secluso scandalo, non per se illicitum sit, curandum tamen esset, ne major quantitas specierum mulieribus ignorantibus daretur. Quia licet tolerabilis esset usus propter opinionem aliquorum, tamen introduci posset falsa opinio de veritate hujus Sacramenti, ut eo major existimaretur, quo plures essent species panis, aut quo major quantitas illarum esset.* Hæc Vasq.

In quibus Nota illud, *licet tolerabilis esset*; non enim dicit: *licet sit*, sed, *esset*, quasi dicat, Concedatur gratis, esse tolerabile, non est tamen faciendum, propter dictum periculum.

6 Volo item, ut adnotes, licet hoc periculum non esset in viro Theologo, & docto: tamen contra hunc militaturam primam rationem de usu Ecclesiæ in re gravi.

7 Solum excusarem illum, qui libentius grossiorem hostiam, vel aliquid plus vini in Calice poneret motus a dicto fine habendi diutius apud se Christum Dominum, modo non excedat hostiæ, vel vini quantitatem, plus, minusque apponi solitam, excusarem, inquam, propter ejusmodi devotionis affectum; at si excedat, excusare non possem; sic enim dictum usum Ecclesiæ non custodiret.

8 Neque obstat major devotio ex diuturniore mora Christi Domini, neque obstat, inquam, quia si quater v. g. in die communicares, etiam major esset devotio, & diuturnior Christi præsentia, nec tamen id faciendum, quia non est negligendus usus Ecclesiæ, semel communicandi in die: Judicatur enim satius esse, has rationabiles, & reverentiæ Christo debitas consuetudines ad unguem servare, quam illegitimo illi, ut sic loquar, affectui devotionis indulgere; præsertim cum ea devotio alia via possit, puta bonis operibus, & ferventibus animi motibus compensari.

CAPUT V.

De Præcepto Communionis.

1 DUplex præceptum alibi diximus esse de suscipienda Sacra Eucharistia, scilicet in periculo mortis. Vide *in Opusc. de commun. c. 5. a. §. 1.* & in Paschate, *c. 4. §. 4. a n.* 44. ibidem sufficienter egimus de utroque.

Advertere tamen libet duo. Alterum pertinens ad Communionem in periculo mortis, alterum ad Communionem in Paschate.

§. I. *An in periculo mortis aliquando liceat communicare sub speciebus Sanctissimi Sanguinis?*

1 IN aliquo casu ita necessario, ut deberet Fidelis decedere ex hac vita sine Viatico, nisi communicaret in utraque specie vel nisi communicaret in solo Sanguine, quod evenire posset quando infirmus non haberet vires deglutiendi Sacram Hostiam, sed solum res liquidas, puta vinum, vel hostiam vino madefactam. In aliquo, inquam, ejusmodi casu, id liceretne?

2 Resp. Concedit esse probabile in tanta necessitate Leand. *tr. 7. d. 11. q.* 31. citans alios, & inter cæteros Nunum, qui tamen requirit consensum Episcopi. Cum autem Leander loquatur absolute, videtur id concedere, etiam si infirmus recepisset Sacramentum Pœnitentiæ, vel Extremæ Unctionis, atque adeo, etiamsi probabiliter judicaretur esse in statu gratiæ.

3 Verum negant Suar. Fag. Gran. aliique *apud Leand. l. c.* quos ego malim sequi, quia, quod Pontifex Summus aliquibus, quos enumerat citatus Leander, id concesserit in nonnullis casibus ab eodem enarratis, jam scio: At, quod semper pro proxime morituris non valentibus hostiam absumere, Pontifex in Ecclesia Latina dispensaverit, numquam legitur. Imo tum ex ejusdem Ecclesiæ more, quæ in reverentiam tanti Sacramenti semper vult, ut illud ministretur debitis modis, tum ex Trid. *sess. 22. fin.* quod integrum hoc negotium, concedendi alicui Nationi, vel Regno, utramque speciem, remittit singulari Prudentiæ Summi Pontificis, ostenditur, nolle Ecclesiam concedere ejusmodi facultatem, nisi hic, & nunc Summus ipse Pontifex causis expensis, expresse concedat, non autem id remitti cuicumque pro dicta necessitate morientium.

4 Post hæc scripta incidi in Responsa Moralia Joann. Delugo *in Resp. Moral. l. 1. dub. 10. n.* 2. negantis cum Suario, posse dari Sanctissimum Sanguinem moribundo non potenti Sacram Hostiam deglutire.

5 Addo duo, Primum, in eo casu posse infirmo non potenti siccam hostiam absumere, tradi exiguam particulam hostiæ consecratæ intinctam vino non consecrato, nam sic facile posset eam deglutire, & ex alia parte pro Viatico non requiritur jejunium rigorosum naturale, &c.

6 Secundum, non propterea, ait Leand. *l. c. qu.* 30. prohiberi, laicum assumere Calicem, si forte mortuo Sacerdote esset periculum, ne indigne Sacer sanguis tractaretur ab Hæreticis, vel ne verteretur in acetum, vel ne, casu projectus in terram, non esset Sacerdos, qui posset lambere, vel sumere. Nam tunc reverentia ipsa, Sacramento debita, de jure naturæ requirit, etiam a laico posse reverenter absumi. Qua dispositione animi, vide *in Opusc. toto c. 1. de Commun.*

§. II. *An possit concedi dispensatio, de non communicando in Paschate?*

1 ENarrabo, ut id explicem, casum olim mihi propositum. Versabat Agrigenti ob quædam nostri ordinis negotia, ab Eminentissimo Cardinali Rodulpho, per id tempus Agrigentino Episcopo, expedienda. Dies erant, quibus feriæ Paschales celebrabantur; quando ex vicinis oppidis quidam Diœcesanus Agrigentum accessit, postulans ab Episcopo, v[illegible] Dispensationem non communicandi in Paschate, vel communicandi non [illegible] june. Asserebat enim ex medicorum scripto testimonio, se non posse absque notabili, ac gravissimo vitæ periculo, vel paucas horas sine nova cibi [illegible] sumptione transigere. Quare, aut Communionem eo Paschali tempore omittere, aut cibatum communicare oporteret. Magna exorta est disputatio in Episcopi aula inter illos sive Theologos, sive Canonistas, qui Cardinali assidebant, aliquibus asserentibus debere huic concedi facultatem communicandi non jejunum, ut Præcepto de Communione Paschali satisfaceret, aliquibus contra sentientibus, satius fore, si concederetur dispensatio non communicandi, ne scilicet violaretur præceptum tam antiquum, & tam debitum reverentiæ hujus Sacramenti de communicando jejune. In tanta perplexitate quodnam ex duobus hisce præceptis prævaleret, quodque alteri cedere deberet, dubitatum per plures horas [illegible] Ecce autem cuidam ex illis menti occurrit hominem e Societate IE[SU]

per

per eos dies Agrigenti commorari; quare id aliis suggessit, qui communi consensu Reverendum Archidiaconum D. Joannem Gisulfum, in cujus ego domo exceptus hospitabar, a me sciscitatum miserunt, quid ego de illa quæstione sentirem. Equidem fateor, me tunc satis juvenem, nec valde in ejusmodi moralibus quæstionibus instructum, hæsisse ad postulatum. Verum (ut solet in subitis casibus) non quidem ingenium (quod admodum tenue mihi inesse animadverto) sed respondendi necessitas viam aperuit ad satisfaciendum postulantibus satis expeditam. Itaque respondi, mihi videri, in proposito casu Eminentissimum Dominum neutrum ex dictis præceptis posse, vel debere dispensare, cum utrumque probe valet ab infirmo illo Diœcesano tantumtectum custodiri. Poterit enim is prædicta fame, nec alia (ut idem ipse fatebatur) infirmitate laborans, aliquid cibi sumere ante mediam noctem, & post unam, vel alteram horam sequentis diei communicare, cum jam sit, quoad sequentem illum diem satis, superque jejunus. Plausum dedit, etiam manibus, nec solum voce, ad responsionem Archidiaconus; Et, oh, quam belle, inquit, & expedite utrique præcepto satisfactum est; quorum neutrum Eminentissimus Cardinalis dispensare merito hactenus recusavit. Sic ille, nec amplius, tum ipse, tum alii de ea quæstione (cuiuam facilius ex illis duobus præceptis dispensationem concedi liceret,) fuere solliciti.

2 Porro ego illi plausui nihil arridens, erubui, non, ut putavit Archidiaconus, ob conceptam ex dato plausu modestiam, sed propterea quod quæstionem illam, unde erat directa postulatio, si forte amplius initasset, evolvere nescivissem. Quare resedit animo propositum, ubi opportunitas librorum mihi suppeteret, diligenter perscrutandi ecquidnam Doctores de illa decernerent. Verum, ut in similibus fit, cum aliis fuissem distractus negotiis, studiisque, a mente prorsus excidit, penitusque refrixit ardens illud inquirendi desiderium, nunc vero dum post triginta quinque fere annos hæc scribo, in mentem tempestive redit antiquum illud propositum, auremque vellicat, ut breviter in lectorum gratiam id meo more decernam.

4 Præmittendum est, præceptum assumendi Eucharistiam jejune, esse totum Ecclesiasticum, ut docent omnes communi calculo Theologi, scilicet S. Th. Vasq. Suar. Gran. Del. aliique citati a Leandro *tract. 7. de Euch. d. 2. q. 2.* quibus adde de Lugo *d. 15. de Euch. sect. 2.* Communicandi vero in Paschate esse partim Ecclesiasticum, sed ex origine, Divinum; quatenus scilicet CHRISTUS Dominus præceptum adultis dedit communicandi aliquoties in vita. Vide S.Th.Suar.Gran.Vasq. aliosque apud Leand. cit. (nec solum semel, ut Palud.& Cajet. *apud eumdem*, minus probabiliter putant) in illis verbis: *Nisi manducaveritis Carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis*. Sed quia tempus non determinavit, ideo Ecclesia suo præcepto prædictum tempus pro adultis designavit, affixitque Paschalibus feriis. Simile etiam esse præceptum Confessionis mortalium habes apud Dianam *part. 11. tr. 8. res. 87. & 93.* Ex his jam colligimus, urgentius ac fortius præceptum de communicando in Paschate, quam de communicando jejune.

4 His habitis, dico Primo, Summum Pontificem (nam mox de Episcopo) posse facilius dispensare præcepto de jejune communicando, quam præcepto de communicando in Paschate. Patet ratio ex dictis, quia in priore dispensat in suo præcepto, in posteriore dispensaret in suo quidem, sed quod est Divino, ut ita dicam, immistum: nam propterea notanda est limitatio, mox *n. 6.* proferenda.

5 Et quidem recte de Lugo *ibid. n. 142.* quærens; An Summus Pontifex obligetur communicare in Paschate, ait, probabile esse, quod si hanc legem Ecclesiasticam communicandi in Paschate, non omnino tolleret quoad se Pontifex, sed alteraret quoad tempus, volendo, quod determinatio temporis quoad se esset, pro aliqua vice, annus v. g. cum dimidio, non peccaret graviter utique, quia dispensaret in lege propria: Quasi dicat de Lugo, potest Pontifex differre, non vero præceptum tollere, quia non potest tollere id, quod de præcepto Divino est.

6 Ex qua Doctrina vides, Summum. Pontificem posse quidem huic semper esurienti Fideli, de quo loquimur, ne jejunus communicet, dispensare: dispensat enim in proprio, idest Ecclesiastico præcepto, ut aliquando Carolo V. dispensasse, etiam devotionis causa, dixi ex Famiano *in Opusc. de Comm. c. 2. §. 8. n. 46.* At vides insuper non posse eumdem Summum Pontificem dispensare, ut nunquam communicet, quia dispensaret in præcepto Divino: solum enim posset, ut communionem pro aliquo tempore differret, quia sic dispensaret, ut dictum est, in Ecclesiastico.

7 Dico secundo, Episcopum non posse dispensare, ne quis non jejunus communicet, multo minus propter prædictam originem a præcepto Divino, ne quis communicet in Paschate. Ratio est, quia hæc sunt præcepta totius Ecclesiæ a Conciliis, Summoque Pontifice imposita, in quibus nihil potest Episcopus, qui est Papa inferior, ut est omnium vulgata doctrina. Ita apud Castrop. *tom. 1. tract. 2. de leg. d. 4.* & apud Dian. *part. 6. tract. 10. res. 37.* nisi forte in aliquibus legibus, quarum dispensationis necessitas frequenter occurrit, ut in legibus de jejunio Ecclesiastico, de laborando diebus festivis, &c. Tunc enim potestas dispensandi conceditur Episcopis ob bonum, ac suave regimen Fidelium. Cum ergo necessitas dispensandi in duobus præceptis, de quibus præsens est disputatio, rarissime occurrat, Episcopis integrum non est dispensare, & Eminentissimus Cardinalis Rodulphus, eam dispensationem merito concedere recusabat.

8 Sed fac, hominem illum continuato cibo indigentem, uti remedio modo allato comunicandi post mediam noctem sive per possibile, sive per impossibile, nequaquam posse, omnino remedio carebit?

9 Respondeo: Si prædictus in periculo mortis sit constitutus, jam poterit non jejunus per modum Viatici communicare. Si est sanus, jam tempus suppetit recurrendi ad Summum Pontificem, ut concedat, saltem aliquoties, ut quamvis alias sanus, non jejunus communicet. Si denique interim superveniant feriæ Paschales, dum expectatur Pontificis rescriptum, ipse vero nec est in periculo mortis, nec uti potest (sicuti tu metaphysice supponis) illo remedio comedendi ante mediam noctem, excusabitur a præcepto tunc adimplendo, tamquam ipsi tunc reddito moraliter impossibili, seque tunc gerere poterit, ac si esset in loco, ubi nullus est Sacerdos, nulla est Eucharistia, &c.

Atque hæc de Eucharistiæ Sacramento in præsenti tractatiuncula: cætera enim ad illud pertinentia, late, ut sæpe monui, sunt petenda a nostris Opusculis *de Comm. & de Sacrif. Missæ*.

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ, LIBER QUINTUS.

MEMINERIS, Lector, me de hoc Sacramento in Opusculo Methodi Confessionis multa scripsisse. Ea igitur solum, quæ ibi locum non habuere, erunt hic nostro more, hoc est breviter, explicanda.

CAPUT PRIMUM.

Materia, & Forma hujus Sacramenti, & Dispositio præsentis Tractatus.

Materia remota.

MATERIA remota Sacramenti Pœnitentiæ sunt peccata, ut ait S. Thom. *3. p. q. 84. art. 2.* & Theologi hic passim; non quidem materia ex qua, sed circa quam illud versatur.

2 Porro nomine peccatorum non intelligimus cum Trid. *sess. 3. c. 1. & 5. & Can. 1. & 2.* nec peccatum originale, nec ea, quæ ante Baptismum fuerunt commissa, sed commissa post ipsius susceptionem: illa enim priora delet Baptismus, hæc Pœnitentia, quæ propterea appellatur a Patribus *Secunda Tabula post naufragium*. Peccatum fictionis, ut vocant Theologi, (quod est illud, quo quis adultus sine debito dolore peccatorum a se commissorum ad Baptismum forte accedit, vel accedit cum voluntate aliquod peccatum mortale committendi) est etiam materia hujus Sacramenti Pœnitentiæ, unde in Confessione Sacramentali explicandum, ut alibi latius probatum a nobis est *in Tract. Theologico, de Sacramentis*, quia hæc peccaminosa fictio consummatur in aliquo posteriori a Baptismo; prius enim intelligi debet Baptismus constitutus, & deinde ejusdem prava susceptio; Quamvis igitur voluntas male suscipiendi præcedat Baptismum, unde hæc non est materia pœnitentiæ; ipsa tamen mala susceptio Baptismum consequitur, ac materia Pœnitentiæ esse potest, & debet.

3 Peccata mortalia, alias confessa, & rite absoluta, ut item peccata venialia, sunt materia quidem sufficiens, & idonea hujus Sacramenti, sed non necessaria: illa enim jam remissa supponuntur, hæc vero possunt aliis modis remitti.

Materia proxima.

4 Materia proxima sunt actus pœnitentis, hoc est oris Confessio, Cordis contritio, Satisfactio. Et cordis quidem Contritio non est solitarie accipienda, sed, ut sensibilis fit per Confessionem. Satisfactio autem non est pars essentialis, sed integralis, pertinens ad ejus perfectionem, nec ita tamen, ut est cor, & caput in homine, sine quibus persistere homo nullo modo potest, sed ut pedes, & manus, quæ sunt partes hominis integrales secundario: potest enim hoc Sacramentum, quoad essentiam, & quoad principales partes, constare sine Satisfactione, ut ostendit perpetua Ecclesiæ praxis, qua absolvitur morti proximus, quando nullam suscipere pœnitentiam valet, per quam satisfaciat.

Forma.

5 Forma denique est absolutio verbis prolata a legitimo peccatorum judice, nempe a Confessario, *Ego te absolvo, &c.*

Dispositio præsentis Tractatus.

6 His distinctis, ut hujus Sacramenti tota tractatio absolveretur, percurrendæ essent ejusmodi dictæ partes, hoc est oris Confessio, cordis Contritio, Satisfactio, Absolutio. Verum quia de his a nobis satis, superque tractatum est in Methodo expeditæ Confessionis, ne cum molestia legentium hic eadem repetamus, ab iis tractandis merito abstinebimus, ut ea afferamus in medium, quæ ibi locum habere pro meo instituto, quod ibi suscepi, non potuerunt. Hæc autem ad tria reduco, ad obligationem, quam quisque Fidelium habet recipiendi Sacramentum Pœnitentiæ; ad Potestatem, Jurisdictionem, Approbationem legitimam Ministri hoc Sacramentum conferentis; ad Casus reservatos, a quibus non omnes ex dictis Ministris absolvere possunt. Faveant conatibus nostris Cœlites, faveat Virgo, faveat Deus, a quo, ut aliquid proferam lectione dignum, in hoc argumento tam obvio, atque a tot sapientissimis viris agitato, oro supplex, & obtestor.

CAPUT II.

De præcepto suscipiendi Sacramentum pœnitentiæ.

1 SUpponimus, tanquam omnibus Theologis exploratum, probatumque ex illis verbis Christi Domini Joann. 20. *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*, addita Ecclesiæ traditione, esse præceptum Divinum de hoc Sacramento suscipiendo impositum iis, qui laborant mortalibus. An extra articulum mortis sit hoc præceptum; vide apud Dian. *p. 11. tr. 8. res. 38. & 39.* Supponimus item de eodem esse præceptum Ecclesiæ, *Cap. omnis utriusque sexus, de pœn. & remiss. Trid. sess. 14. c. 5. fin.* ut saltem semel in anno ab iisdem, si aliquo mortali graventur, suscipiatur. Quoniam vero de tota hac re satis diximus *In Opusc. Meth. Comm.* Duæ hic supersunt quæstiones, quas jam subdo.

PRIMA QUÆSTIO.

§. 1. An obligentur Fideles Confessionem prædictam exhibere semper per voces, non vero per scripturam?

1 RESpondeo: Nisi necessitas aliud cogat, ut in surdo, muto, &c. in quibus satis sunt nutus, Confessio semper fieri debet per voces, ut colligitur ex Sacro Textu C. *Quem pœn. de Pœn. d. 1.* Unde mortaliter peccaret, qui aliter faceret: esset enim contra usum Ecclesiæ antiquissimum. Conceditur nihilominus a pluribus, ut a Castr. *de pœn. p. 8. n. 8.* cum Suario, Vasq. aliisque Pœnitentem vel ob maximam verecundiam, vel ob loquelæ impedimentum (adderem ego libens, vel ob scrupulos, quando se melius explicare pœnitens putat per scripturam) posse exhibere sua peccata Confessario præsenti, atque immediate a præsenti, absolvi: & tutius quidem fiet, si pœnitens antequam absolvatur dicat, *Ego cum dolore confiteor omnia peccata, quæ hic legisti &c. lege mox dicenda, n. 3.*

DUBIUM INCIDENS.

An possint absentes absolvi?

2 Ex dictis, quod aliquando liceat per scripturam confessio exhiberi Confessario præsenti, & ab eodem præsente absolvi, oritur cupido sciendi, an etiam id liceat in absentia?

3 Resp. Nullo modo nec licere, nec valide fieri posse, decrevit Clem. VIII. his verbis: Hanc propositionem, id est (Licere per litteras, seu per internuncium Confessario absenti peccata confiteri Sacramentaliter, & ab eo absente absolutionem obtinere) ad minus, ut falsam, temerariam, & scandalosam Sanctissimus damnavit, ac prohibuit sub excommunicatione lata, Pontificique reservata, aliisque pœnis, &c.

4 In cujus explicationem satis sit notare duo. Primo, non solum ut illicitam ejusmodi Confessionem, Absolutionemque ab absente collatam prohiberi, sed (quidquid aliqui contra dicant, etiam ut invalidam secundum Suar. *disp. 19. sect. 3. de pœn. n.16.* & de Lugo, *de pœn. disp. 17. n. 64.* Ratio mihi non inefficax est, quia si esset valida, non posset assignari ratio, cur aliquando, puta in extrema v. g. necessitate moribundi, non posset licite absenti absolutio conferri; tunc enim licita reddi deberet ex tanta necessitate. Quare si licita aliquando posset esse, non potuisset a Pontifice semper damnari.

5 Nota secundo, prædictam propositionem a Clemente prohibitam, duas habere partes; unde valde dubitatum fuisse inter Theologos, utrum in sensu conjuncto, an in sensu disjunctivo eæ sumi deberent? Verum, debere in sensu disjunctivo, ego pro certo habeo. Explico, quod dictum est, & probo.

6 Dubium esse potest, An Clem. VIII. damnet simul hæc duo, scilicet, posse fieri confessionem absenti, & a Confessario absenti absolutionem obtineri, quo pacto illud (&) sumeretur in sensu conjuncto; & sic non damnaretur, qui solum unam partem ex dictis affirmaret, v. g. Confessionem solam posse fieri absenti, vel affirmaret Absolutionem solam posse dari absenti. An potius dictus Clemens damnet hæc duo etiam separatim sic: Damno eum qui affirmat, Confessionem posse fieri absenti, & Damno etiam eum, qui affirmat posse dari absenti absolutionem, quo pacto illud (&) acciperetur in sensu disjunctivo.

7 Video utrumque sensum verbis Clementis dari posse. Sed certum, ut dixi, ego ex fine intento a Pontifice judico, sensum esse posteriorem, idest sensum disjunctivum. Nec novum est illud (Et) sumi in locutionibus pro (*Vel*) nam sic Aristoteles dixit: *Naturam esse principium motus, & quietis*, idest, *vel motus, vel quietis*; Qui modus locutionis habetur in jure, *leg. Conjunct. l. sæp. ff. de v. signif.* non semel, & videri potest apud Barb. *in Diction. Diction.* 100. Ratio autem datæ doctrinæ est, quia secus qui separatim diceret, absolutionem posse conferri absenti, non domnatus fuisset a Clemente. At ipse hanc propositionem maxime damnare voluit; siquidem de ea, maxime ejus ætate, disputatum est contra aliquos, id concedentes propter rationem judicii, in quo sententia dari solet etiam in absentia delinquentis. Adde, Sacram Congregationem S. Officii (ut refert de Lugo *loc. c.*) declarasse, non subsistere interpretationem illam, quæ dicit, Confessionem posse fieri absenti, dummodo absolutio detur præsenti. Hæc de hac materia nobis dixisse sufficiat.

8 Non tamen puto, Confessionem fieri absenti, si quis mittat sua peccata scripta Confessario absenti, & deinde conveniens eumdem Confessarium, dicat, se fateri omnia illa peccata, ad ipsum scripta, nec alia præter illa scripta postea commisisse, non, inquam, puto, hanc Confessionem fieri absenti, satis enim per verba prædicta fit Confessio coram.

9 Hac occasione solet quæri, quando, & quomodo possit, vel debeat dari absolutio proxime morituro, qui vel non petiit confessionem, vel petiit absente Confessario? Sed de tota hac praxi diximus *in opusc. l. 2. c. 20. §. 1. a n. 13. exped. Confessionis*.

Praxis circa qualitatem præsentiæ requisitæ in hoc Sacramento.

10 Leander *de Sacr. Pœnit. disp. 2. q. 30. & 31.* citans Ochagaviam, Dian. & alios, cum proposuisset, An si Sacerdos inadvertenter pœnitentem non absolvat, possit illum parum distantem absolvere? Respondet, posse, si pœnitentem nequeat revocare sine scandalo, vel alio incommodo. Secundo, addit rationem, quia ad absolutionem non requiritur contactus physicus, sed satis est præsentia moralis. Tertio, superaddit, satis esse ad præsentiam moralem, si Sacerdos videat pœnitentem, aut alio sensu illum percipiat. Quarto, affert Molfes. dicentem, *p. 1. summ. tract. 7. c. 5. n. 50.* in dicto casu, si pœnitens sit moraliter præsens, nempe parumper distans, etiam viginti passus, posse a Confessario absolvi, modo ex qualitate personæ probabiliter constet, pœnitentem non incidisse in novum mortale. Quinto, denique docet, certum esse contra aliquos doctos Recentiores, non posse absolvi moribundum v. g. existentem in domo a Confessario, qui domum nondum ingressus est: quia in hoc casu nulla est præsentia moralis. Hæc ex Leand. quæ tamen ita mihi placent, ut ex illis unum omnino displiceat, & alterum examini subjiciendum putem.

11 Primo, enim displicet mihi, & forte etiam aliis, quod tertio superaddit, nimirum satis esse ad præsentiam hanc moralem, si Sacerdos videat pœnitentem. Hoc valde difficile est. Numquid, si meus pœnitens post confessa peccata abeat ab extremo magnæ cujuspiam Ecclesiæ ad aliud extremum, quantum scilicet a meis oculis videri etiam commode posset, valide ego illum absolvam? Erit hæc præsentia moralis pro audienda concione, imo etiam pro assistentia Missæ, quando Templum plenum est audientibus, quia omnes faciunt unum populum, rite Missæ assistentem: at certe præsentia moralis non erit pro absolutione, quæ majorem propinquitatem requirit, nempe illam, quæ est in Judice, non reum quomodocumque, sed ex Clem. VIII. ut diximus, reum præsentem condemnante, vel absolvente. Ecquæ tandem est hæc? Profecto illa, qua solent communi voce etiam, aliquanto altiore, homines cum hominibus loqui. Hæc enim est præsentia moralis, propria hujus Sacramenti, instituti per modum judicii humani.

12 Secundo. Examini, ac Sapientum judicio submitto illud de viginti passibus: si enim distantia ejusmodi judicetur a sapientibus esse apta, ut, modo dicto, homines loquantur, apta judicetur & hic: secus non item.

13 Ex iis, quæ dicta sunt, potest solvi illa communis quæstio de eo Sacerdote, qui lethaliter vulneratum in via vellet absolvere a fenestra ob periculum, ne sine absolutione moriatur vulneratus. Dico enim valide, & licite posse, si parum fenestra distet, explicando hoc (parum distet) eo modo, quo jamjam dictum est, secus ex se non posset. Dico (ex se) nam hic, & similes casus illud proprium habent, ut si tibi appareat fenestra aliquanto altior, haut dubius sis de præsentia debita, tunc, quanta potes contentione vocis, moribundum absolvas, sub conditione tamen (quæ sane conditio, si mente retineatur, sufficit) tu in similibus dubiis fieri posse, diximus *in Meth. Conf. l. 2. c. 10. n. 8.* animo semper iterum absolute illam cum suis debitis conditionibus; sive per se, sive per alium conferendi.

SECUNDA QUÆSTIO.

§. II. *De Præcepto dato Medicis circa Confessionem Ægrotantium.*

1 HUC commode reducitur illud Præceptum Ecclesiasticum, quo S. Pius V. præcepit, ne Medici incipiant ægrotos curare, nisi eos moneant de facienda peccatorum Confessione, neque eosdem ultra tertium diem visitent, nisi ipsis de confessione facta constet, per testimonium Confessoris, scriptis datum, additque ut Medici, antequam Doctoratus gradum assumant, hoc præceptum se observaturos jurent.

2 Profecto multa ex his temperavit ipsa consuetudo. Ita Suar. *de Pœnit. d. 35. sect. 3. n. 5.* Sanch. *3. summ. c. 10.* & Scortia *in Constitutionibus Pontificiis Ep. 88. Theorem. 215.* Primo ergo id intelligitur de morbis periculosis. Secundo, sufficiet testimonium domesticorum, vel ipsius ægroti, si appareant fide digni. Tertio, satis erit, si Medicus admoneat ægrotum per alios. Quarto, si ægrotus est obstinatus in respuenda Confessione, non est deferendus a Medico, si ipso se retrahente, grave periculum infirmus incurrat, sicuti, nec deseritur ægrotus Turca, qui obstinate respuit Baptismum, quia id esset contra charitatem. S. Pius autem jubet, ægrotum deseri, quando desertionis timore resipiscentia speratur infirmi. His autem dictis non obstat juramentum datum a Medicis; illud enim intelligitur dari secundum usum receptum.

CAPUT III.

De Potestate Ordinis quoad absolvendum.

1 NOstrum hic non est confirmare contra Hæreticos, solum Sacerdotem Ministrum esse legitimum Sacramenti Pœnitentiæ; id enim est ab Eugen. IV. *in Decret. Fidei*, & a Trid. *sess. 14. cap. 6.* manifeste definitum. Quare suspectus est de hæresi, qui sive Clericus, sive Laicus, cum non sit Sacerdos, Sacramentum Pœnitentiæ administrat, & puniendus ab Inquisitoribus, & eisdem a fidelibus denunciandus erit.

2 Et quidem Urban. VIII. *Apostol. Offic.* (Lege etiam Bullæ Gregorii XIII. & Clem. VIII. *de eadem hac re*) addidit, committentem hoc crimen, hoc est, absolventem peccata, ut etiam celebrantem Missam sine Sacerdotio, si complevit ætatis annum vigesimum, debere dari Curiæ sæculari, ut debitis pœnis puniatur.

3 Nota quatuor. Primo, in Hispanica, atque adeo in Sicula Inquisitione non solere, ut ait Carena *loco mox cit.* pœnam mortis imponi, sed alias mitiores pœnas, etiamsi complere, idest audiendo peccata, & ea absolvendo, Sacramentum hoc ab ejusmodi non Sacerdote administratum fuerit.

4 Secundo nota. Hunc non Sacerdotem, sic delinquentem, fieri irregularem, imo, si delictum notorium sit, etiam infamem, ex de Lugo *de Sacr. disp. 18. n. 14.* dicente hanc esse veriorem sententiam, citatque Suar. lege iterum Thes. *de pœnis Ecclesiasticis, v. Absolvo, c. 1.* Sed irregularitatem hanc negat Leander *de pœn. tract. 5. disp. 11. q. 6.* quia non est in jure expressa: Verum ego cum distinctione loquor, ut fuse declaro *in tract. de Irreg. ubi de irreg. ex prava ordinis usurpatione*, ac Laicum omnino ab irregularitate libero, non vero Clericum, saltem quoad effectum.

5 Tertio nota. Si non Sacerdos nequaquam se fingat Sacerdotem, nec velit usurpare officium Sacerdotis, sed ut merus Laicus, putans v. g. se Laicum (ut certe, aliqui ex vulgo satis imperiti judicant) posse moribundum absolvere a peccatis, & ipsum absolvat, hic certe, ut docet, cum G. Hurt. *d. 2. de irreg. diff. 1. n. 5.* de Lugo ibidem, non incurreret irregularitatem, non solum, propter bonam fidem sic operantis; sed quia ad hanc irregularitatem incurrendam (idem videtur consequenter dicendum quoad alias pœnas) requiritur, quod non Ordinatus exerceat illum actum absolvendi, tanquam Ordinatus.

6 Quarto. Quid, si quis non Sacerdos incipiat audire Confessionem, sed non conferat absolutionem, incidetne in prædictas pœnas?

Resp. Vel agis, an hic sit denunciandus Inquisitori? vel agis, an sit pœna mortis condemnandus? Si de primo, consentiunt, Carena, *de Offic. Inquisit. part. 2. Tit. 11. §. 3.* & Sabelles *de Inquisitione, l. 1. p. Reg. 126.* debere denunciari, punirique pœna saltem extraordinaria, quia ad idem Tribunal spectat cognoscere de crimine consummato, & de attentato. Si de secundo. Sabelles *loc. cit.* cum Sousa, & Freita affirmat, esse pœna mortis puniendum, ubi non adest Hispanicæ Inquisitionis mitigatio, quam modo indicavimus. Carena autem *loc. cit.* cum Rodriq. Acuna, & Sanctarello id negant. Utraque sententia probabilis est, sed probabilior hæc secunda, quia, cum agitur de pœnis, strictior est legum interpretatio facienda. At qui solum audit peccata, & non absolvit, non dicitur stricte, & proprie administrare Sacramentum Pœnitentiæ.

CAPUT IV.

De Jurisdictione necessaria ad absolvendum.

§. I. *Quid ea sit.*

1 JUrisdictio in communi ex Azone *Est potestas de publico introducta, cum necessitate jurisdicendi, vel æquitatis statuendæ.* Seu clarius, *Est potestas dicendi jus, & proferendi sententiam, absolvendo a delicto, vel imponendo pœnam.*

2 In nostro igitur casu jurisdictio est potestas data a legitimo Superiore (quis ille sit, dicetur §. 3.) alicui Sacerdoti, per quam tamquam in suos subditos possit dictus Sacerdos reducere in actum eam potestatem absolvendi a culpis, & pœnitentias injungendi, quam habet in Ordine Sacerdotii.

3 Hanc Jurisdictionem, quam potestatem Clavium appellare solemus, esse ad absolvendum necessariam, atque adeo nequaquam valere Absolutionem sine illa, nimis diserte docet Trid. *sess. 14. c. 7.* id autem recte CHRISTUS Dominus instituit, quia hoc Sacramentum Pœnitentiæ conveniens fuit, ut exerceretur per modum Judicii, in quo non valet sententia, nisi a Judice jurisdictionem habente feratur. Considero igitur ego potestatem Ordinis esse tamquam gradum Doctoratus per quam fit homo habilis in actu primo ad exercendum officium Judicis: potestatem vero Jurisdictionis) addita approbatione, de qua *in c. seq.*) esse perinde, ac munus ipsum Judicis datum a Superiore, per quod fit in actu secundo Judex, habens jus judicandi, idest, vel absolvendi, vel puniendi. Lege Suar. aliosque *disp. 16. de Pœnit. sect. 3* Coninch. *de Sacr. d. 8. dub. 2.* Aversam *de Sacr. q. 16. sect. 2.* de Lugo *de Pœnit. d. 15. sect. 2.*

4 Porro ex eo quod jurisdictio est necessaria, sequitur, Sacerdotem simplicem, idest eum, cui nondum collata est, nulliter absolvere.

At,

Ar, incurritne pœnam aliquam, si tentet absolvere?

5 Resp. In jure suspendi ab officio, idest a Confessionibus, & a celebratione Missæ, per suspensionem ferendam (Lege Thes. *de Pœnis eccl. p. 2. V. Absolv. c. 2.*) non vero latæ sententiæ. Non fieri irregularem, merito docet de Lugo, *de Pœn. d. 18. n. 14. fin.* quia irregularitas (adde & aliæ pœnæ *c. præced.* dictæ) sunt contra non Sacerdotem; at hic, de quo loquimur, jam Sacerdos est.

§. II. *In quonam consistat ordinaria jurisdictio absolvendi a peccatis?*

1 NON obstantibus in præcedenti §. explicatis, tres sunt casus, in quibus simplex Sacerdos absolvere rite potest. Primus, si ad ipsum accedat pœnitens solis peccatis venialibus laborans. Secundus, si ad eumdem accedat, habens sola mortalia, alias legitime directe absoluta. Tertius, si urgeat necessitas ea, quam infra late explicabimus.

Hanc tertiam potestatem concessit ex communi sententia simplici sacerdoti pia Mater Ecclesia. Secundam vero, & primam, licet Vasq. *de Pœn. q. 93. art. 1. d. 6.* contendat datam illi esse immediate a Christo Domino in Ordinatione Sacerdotis, atque adeo esse hanc potestatem imbibitam in potestate Ordinis; tamen probabilissimum est, secundum de Lugo *de Pœn. d. 18. n. 48. & 49.* Coninch. *de Pœn. d. 8. n. 17.* & Hurt. *de Pœn. d. 10. diff. 10.* eam dari ab Ecclesia: nam propterea posset illam tollere Sum. Pontifex, non vero inferior Prælatus, cum a sit concessa a Superiore omnium.

2 At vero loquentes absolute de Jurisdictione absolvendi a mortalibus, de qua deinceps sermo semper erit; Primo eam in Summo Pontifice pro toto orbe residere, & quidem a nullo limitabilem, quia illam accepit a Christo Domino, nimis stolidus esset, qui negaret.

3 Secundo, Episcopus in sua Diœcesi habet etiam Jurisdictionem Ordinariam, & quidem verosimilius immediate a Summo Pontifice.

4 Tertio, Parochus in sua Parochia. Vide *n. 13.*

5 Quarto, Abbates, Prioresque proprium territorium habentes, gaudent etiam Jurisdictione quasi Episcopali in illo territorio. Huc item reducuntur Cardinales in Ecclesiis sui tituli.

6 Quinto, Legati, seu Nuncii Apostolici in sua Provincia.

7 Sexto, Prælati Regulares in suos subditos, puta Generalis, Provincialis, superior localis.

8 Septimo, Archiepiscopus in Diœcesi sui suffraganei, sed solum, ut ait Suar. *d. 25. de Pœn. sect. 1. n. 13. & 14.* & Barb. *de potest. Episcop. p. 1. tit. 4. n. 47.* quando eam actu visitat: quare tunc solum poterit audire Confessiones, sicuti & assistere Matrimoniis subditorum sui suffraganei. Quando autem non visitat, solum, ut vult Barb. *loc. cit. num. 24.* tunc posset, quando injuste suffraganeus Episcopus absolutionem denegaret.

9 Octavo, Vicarius Generalis Episcopi habet etiam jurisdictionem ordinariam, non solum pro foro externo, sed etiam pro foro Sacramentali, teste Sanch. *l. 3. de matr. d. 29.* hoc est in administratione Sacramentorum, sed vivente suo Episcopo dumtaxat; nam eo mortuo, vel amoto ab officio, vel ejus jurisdictione suspensa per censuras, cessat, vel suspenditur & Vicarii jurisdictio.

10 Nono denique, Vicarius Capituli, Sede vacante, eamdem jurisdictionem habet, quia Capitulum succedit Episcopo in omni eo, quod spectat ad jurisdictionem.

An prædicti Vicarii Episcoporum, vel Capituli hanc jurisdictionem, ut & ad casus reservatos, habeant ex concessione Generali Vicariatus, dicam infra *in Tract. de casib. reserv. c. 19. §. un. a n. 9.*

11 Vicarios Foraneos nulla ejusmodi jurisdictione gaudere, te non ignorare puto, sicuti etiam nec Abbatissam pro suis Monialibus; nam hæc non habet propriam jurisdictionem, sed solam domesticam gubernationem, ut recte notat Th. Hurt. *loco mox cit. n. marginali 2022.*

An prædicti suam hanc ordinariam jurisdictionem possint aliis delegare?

12 Prædicti omnes, si sint Sacerdotes, possunt suis ministrare Sacramentum Pœnitentiæ, & item possunt, etiamsi Sacerdotes non sint, aliis Sacerdotibus suam potestatem delegare. Regula enim generalis est, eum, qui potestatem habet ordinariam, eamdem posse aliis delegare.

13 Dices. Ergo Parochus poterit dare licentiam simplici Sacerdoti, ut ministret suis Parochianis Sacramentum. Resp. Nego consequentiam; nam ad hoc Sacramentum administrandum, præter jurisdictionem, requiritur approbatio Episcopi, de qua late mox. Parochus ergo potest quidem suam jurisdictionem delegare (Vide de hoc, quod dicam *cap. 5. §. 3.*) hanc enim potestatem habuit a Sacro Textu, *C. omnis utriusque sexus de pœnit. in 6.* Neque ea fuit unquam revocata, sed quia non potest approbare (hoc enim pertinet ex Tridentino ad Episcopum, ut paulo post videbimus) ideo non potest simplici Sacerdoti dare completam potestatem administrandi hoc Sacramentum, ne pro Parochianis quidem suis. Non ergo sequi possum aliquos affirmantes (Vide Thom. Hurt. *tom. 2. var. q. tract. 12. c. 1. §. 2. dub. 1. n. marginali 2023.* aliosque quos refert, sed rejicit Dian. *p. 11. tract. 4. resol. 13. Quæro 5.*) etiam post Tridentinum, posse. Sequi, inquam, non possum, quia saltem usus antiquus, quo nemo, quantum scire possum, ex Parochis hanc potestatem sibi vindicat, interpretatio est tacita, ea ipsos carere.

Dixi, *simplici Sacerdoti*; nam, an alteri Parocho, quæram mox *c. 5. §. 3. num. 5.*

14 Illud hic obiter scito, quando Episcopus tibi confert licentiam audiendi Confessiones, duo tibi conferre, nimirum jurisdictionem, & approbationem, nisi expresse explicet se unam dare, & non alteram. Ratio est, quia illud (confero, seu do tibi licentiam) utrumque involvit.

§. III. *Explicatur distinctius, quibusnam prædicti possint ministrare hoc Sacramentum.*

1 QUoniam dictum est, prædictos posse suis subditis ministrare Pœnitentiæ Sacramentum, inquirimus in præsenti, Ecquisnam sit existimandus subditus in hac materia?

Habitationem permanentem habentes.

2 Dico, certum esse (De hoc, & sequentibus late Sanch. *l. 3. de matr. n. 23.*) eos, qui in hac Diœcesi, vel Parochia habent domicilium originis, & habitationis, hoc est, eos, qui hic nati sunt, & hic permanenter habitant, esse in hac materia subditos hujus Episcopi, vel hujus Parochiæ, & ab his posse illos recipere Sacramenta, & consequenter absolutionem. Patet, quia hi sunt maxime subditi.

3 Quid, si hæc duo, hoc est nativitas, & habitatio non sint conjuncta? Resp. Si hic domicilium fixum habeat, licet hic natus non sit, potest ab hoc Episcopo, vel Parocho recipere Sacramenta: contra vero non potest, si alibi fixum habeat domicilium, solum ex eo capite, quod hic natus fuerit. Ratio est, quia in priori casu est subditus, non in posteriori. Neque obstat paritas ducta ab ordinatione, quæ potest haberi ab Episcopo illius loci, ubi quis natus est, juxta suo loco dicenda *l. 7. de Ord. c. 6. §. 1. a n. 6.* Non obstat, inquam, quia id concessum est ex peculiari dispositione Pontificia, *C. cum nullus de Temp. Ord. in 6.* quæ similis non invenitur in casu, de quo in præsentia loquimur. Dixi (solum ex eo capite, &c.) propter illa, quæ dicenda sunt mox, præsertim *n. 25.*

4 Sed quæres, Quandonam domicilium fixum quis in hoc v. g. loco habere dicendus est?

Resp. Quando adsunt indivisibiliter hæc duo: Primo, quod animum is habeat perpetuo hic manendi, & Secundo, quod actu materiale domicilium huc transtulerit: statim enim atque hæc duo adsunt, dicetur quis simpliciter, & absolute hujus loci habitator.

5 Pari modo, ut quis deserat domicilium, duo etiam requiruntur indivisibiliter. Primo, animus hic non habitandi, & actualis, materialisque translatio. Unde si animum habeas hinc discedendi, sed nondum discessisti, tuam sedem transferendo, subditus adhuc permanes hujus Episcopi. Nota autem, animum permanendi in priore casu, & animum discedendi in posteriore sufficere cum dicta translatione ad prædictos effectus pro foro interno; at pro foro externo requiritur probatio, & per aliquos decennalis habitatio, de qua re in *in dicto Tract. de Ordine.*

6 Quæret curiosus: si quis incolat domum sitam in confinio duarum Parochiarum, in cujusnam Parochia dicetur domicilium habere, & consequenter cujus erit Parochianus?

Resp. In ejus Parochia, in qua patet porta principalis, magisque frequentata illius domus, quia ex aditu judicatur de domo, cui cedat, *L. ei cui ædes, ff. de legat. 3.* Ita Barb. *de potest. Episc. alleg. 32. n. 71. & de potest. Paroch. c. 21. n. 43.* Quid si in eodem casu utraque porta sit æque principalis, ut in magnis domibus aliquando evenire contingit?

7 Resp. In utraque, quia in more, & victu humano, utriusque Parochiæ dici habitator recte potest. Vide mox, *n. 13.*

Habitationem transeuntem habentes.

8 Hæc de habitatione permanente, dicamus nunc de transeunte, An scilicet, & quando transeuntes per aliqua loca, vel peregre ad aliquem locum euntes connumerantur inter subditos illius loci, ad effectum, ut possint Sacramenta ibi recipere.

Quatuor modis ejusmodi transitus contingere potest, qui separatim sunt a nobis, doctrinæ clarioris gratia, distinguendi.

9 Primo enim, Si tu retinens animum hic permanenter habitandi, divertis in aliam Diœcesim, seu Parochiam, animo ibi permanendi pro majore parte anni, vel etiam per aliquot annos, sed finito negotio, v. g. studio, lite, &c. intendis ad locum tuum reverti, quo pacto diceris in alia Diœcesi, vel Parochia habere quasi domicilium, sic inquam, si te habes, potes absolvi, atque assistentiam tui matrimonii habere, cæteraque Sacramenta recipere, tum ab Ordinario tuæ permanentis habitationis, tum ab Ordinario tui quasi domicilii, vel ab eorum legitimis delegatis; censeris enim utrobique subditus. Ita Sanchez, *l. 3. de matr. d. 23.* Boss. *de matr. c. 4. n. 8.* Avers. *q. 64. de Sacr. in comm. sect. 6.* Imo si in loco tui quasi domicilii inveniretur Parochus tuæ permanentis Diœcesis, seu Parochiæ, posses ab illo Sacramentum pœnitentiæ obtinere: cætera vero Sacramenta per accidens, non posses, saltem regulariter, quia, cum ex se conferantur cum publicitate, præjudicium generares Ordinario præsentis loci.

10 Secundo, Si tu, retinens animum habitandi in tua Diœcesi, divertis ad aliam pro brevi tempore, vel ob recreationem, vel, ut loquitur Textus, *C. is, qui de Sepult. in 6.* ad ruralia opera ibi exercenda, quo pacto vocaberis Hospes, & Peregrinus, quales etiam sunt omnes itinerantes brevi in patriam reversuri. Si (inquam) sic te habes, non potes ex vi Juris absolvi, nec recipere assistentiam tui matrimonii, nec alia Sacramenta, nisi a tuo Ordinario, quia illius es tantummodo subditus; nam propterea in eodem Textu dicitur hujusmodi Hospites, si decedent, non electa ab ipsis sepultura, non debere sepeliri in Ecclesia, ubi decedunt, sed in sua parochiali.

11 Dixi autem (ex vi juris) nam ex consuetudine, & interpretativo consensu omnium Ordinariorum, potes Sacramenta necessaria, etiam & in alia, ubi peregre degis, recipere, puta Sacramentum Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extremæ Unctionis. Id extendit contra communem sententiam Pont. *lib. 1. de matr. c. 13. §. 1.* ad assistentiam matrimonii, imo & ad Dispensationes; sed mihi difficile apparet, in his non necessariis adesse consensum illum; Nam propterea in praxi non audeo Pontii sententiam amplecti, de qua re iterum, cum de dispensatione Irregularitatis.

12 Quoad hoc igitur Pontium non sequor, sequor tamen illum, quoad aliud. Tametsi enim nonnulli doceant, si quis in aliam Diœcesim se consulto transferat, ut absolvatur a peccatis per alium, quam per suum proprium Pastorem, cui non vult sua peccata exponere; Nonnulli, inquam, doceant, hunc nulliter absolutionem recipere; quia in hoc casu, ajunt, ubi intervenit mala fides, & dolus, non præsumitur consensus proprii Pastoris, cum nemini sua fraus patrocinari debeat: tamen merito Pontius *loc. cit.* cum aliis satis probabiliter docet, & valide, & licite hunc absolutionem recipere, ductus ex illa regula Juris: *Nullus videtur dolum facere, quando utitur jure suo.* Cum ergo unusquisque jus habeat adeundi alium locum a suo, ibique se in statu gratiæ ponere, qui id facit nulla fraude, dolo utitur nullo. Adde, Episcopos nunquam sui hujus dissensus in dicto casu, ne exiguum quidem signum ostendisse.

Habitationem æqualem in duobus locis habentes.

13 Tertio, Si tu pro una æquali anni parte, v. g. hieme, moraris in uno loco, v. g. Panormi, & pro alia, v. g. æstate in alio, v. g. Montis Regalis, ab utriusque loci Ordinario, seu Parocho Sacramenta tuto recipies, quia tunc, tum ex jure, tum ex Doctoribus *cap. 2. de Sepult. in 6.* apud Sanch. *l. 3. de matr. d. 24.* censeris habere duplex domicilium, ita ut probabilissima sententia sit, ut ait Sanch. *loc. cit.* cum Navarr. Henriq. item Gut. *de matr. d. 64. n. 2.* Avers. *loc. supra cit.* ut dum hieme v. g. moraris Panormi, possis ea recipere, tum ab Ordinario, vel Parocho Panormitano, tum ab Ordinario, vel Parocho montis Regalensis: & dum æstate moraris Montis Regalis, possis tum ab Ordinario Montis Regalensis, tum ab Ordinario Panormitano; id enim totum affert te habere utrumque domicilium. Atque hæc confirmant quod modo *numer. 7.* dixi de habitante in domo sita in confinio duarum Parochiarum, existentibus duabus portis æque principalibus.

Nullam habitationem habentes.

14 Quarto denique, si tu sis vagus, hoc est nondum habeas animum alicubi residendi, sive quia intendis semper vagari, sive quia relicta tua habitatione, nondum pervenisti ad locum destinatum, vel inquiris, in quonam loco residere debeas: Si, inquam, sic te habes, potes, inquit Sanch. *d. l. 6. de matr. d. 25. n. 5.* ubique recipere Sacramenta, quia non est major ratio de uno loco, quam de alio, & ex alia parte brevis mora, qua in uno loco inveniris, addicit te illi. Hæc quoad effectum Absolutionis; nam quoad assistentiam Matrimonii, dicam late infra *l. 8. de matr. tract. 6. c. 2. §. 5. a n. 10.* & quoad ferendas censuras, dicam *in Tract. de Excommunicatione*, & quoad suscipiendos Ordines dicam *in Tract. de Ordine l. 7. de Ord. c. 6. §. 1. a n. 6.*

§. IV. *De delegatione Jurisdictionis absolvendi a peccatis quæ fieri a Summo Pontifice solet.*

1 DUÆ tantummodo observationes circa hoc in medium sunt afferendæ. Prior, cum conceditur a Summo Pontifice, ut Religiosi ab Ordinario approbati, valeant excipere Confessiones omnium Fidelium, possent ex vi hujus clausulæ excipere Confessiones etiam Religiosorum, quia concessio est universalis, &c. nemini præjudicium afferens: tamen quia quæcumque Religio habet nunc peculiare privilegium, ut ejus Religiosi non suscipiant Pœnitentiæ Sacramentum ab aliis extra ordinem, ideo ipsi hodie excluduntur ab illo privilegio universali, ut Suar. *tom. 4. de Relig. tract. 8. l. 2. c. 16.* & Laym. *l. 5. tr. 6. c. 10. n. 19. In Comp. Priv. Societ. v. Absolvo §. 1.* adnotarunt. Ita in Societate expresse a nostro Patre Generali nobis cavetur, ne quis nostrum absolvat Religiosos sine suorum Superiorum licentia.

2 Secundo, prædictam Jurisdictionem, seu potestatem ad absolvendum, ita delegat Summus Pontifex Religiosis singulis, ut hi eam communicatam habere debeant immediate a suis Superioribus. Sed de hoc infra latius *c. 5. §. 2. a n. 27.*

§. V. *Nonnulla de Delegatione Jurisdictionis absolvendi a peccatis, quæ ab Episcopo, vel similibus Prælatis emanare solet.*

1 QUandoquidem Religiosi, ut modo vidimus *§. præc. n. 2.* prædictam jurisdictionem absolvendi habent a Summo Pontifice, mediantibus suis Superioribus, quæret quis, an possit nihilominus eamdem immediate habere ab Episcopis, pro ipsorum Episcoporum ovibus, sine ulla dependentia ab ipsorum Religiosorum Superioribus? Resp. De hac re agam paulo inferius *loc. cit. a n. 28.*

2 Quæres Secundo. Si quis Prælatus compulsus per metum gravem, concederet hanc jurisdictionem absolvendi (idem de Approbatione) validane esset collatio, atque adeo Confessio, & Absolutio? Resp. Validam esse, docet Sanch. *l. 3. matr. d. 39. n. 13.* & Castr. *T. 1. tr. 2. d. 1. p. 9. n. 6.* cum aliis, quia gesta per metum sunt voluntaria absolute, licet indirecte involuntaria. Sed invalidam esse, merito ait Pontius *l. 4. c. 8. n. 14.* Ludov. a Cruc. *in explic. Bullæ Cruc. c. 2. d. 21. n. 6.* Azor. Salas, aliique relati a Castrop. *loc. cit.* quia concessio Jurisdictionis est quædam donatio, at donatio meticulosa invalida est, ut nos diximus *in tract. de promiss. c. 4.* & universaliter *tom. 1. in Dec. c. 2. §. 5. a n. 14.*

3 Absolutionem excommunicationis, Suspensionis, & Interdicti per metum datam, esse item invalidam, dicam, cum de excommunicatione. Absolutionem autem a peccatis (ut id etiam obiter scias) per metum collatam, validam puto cum de Lugo *de Just. d. 22. n. 128.* quia Baptismus simili metu collatus, ut etiam alia Sacramenta valida sunt. Et confirmatur; nam quamvis Salas *p. 2. d. 3. sect. 1. n. 27.* putet, sententiam per metum latam, esse eo ipso irritam, Castrop. tamen *l. c. n. 7.* & Azor. apud Castrop. *loc. cit.* verius putant, esse validam, quia nullibi in jure invenitur irritata. Cum ergo Absolutio naturam sententiæ sequatur, nec erit ipsa irrita, licet metu collata. Simili modo Dispensationes, & signate Dispensationem Irregularitatis, metu concessam, validam esse, putat de Lugo, quia nimirum nullibi in jure irrita pronunciatur.

4 Quæres Tertio. Quid si eadem (ut & Approbatio) extorqueatur per dolum, v. g. per commendationem, falso continuatam, quasi alicujus Principis?

Resp. Puto esse validam, quia commendatio ejusmodi non videtur esse causa finalis, sed solum impulsiva; non enim verisimile est, Episcopum nolle dare licentiam excipiendi Confessiones, si commendatio falsa esset: sic enim, cum sint frequentes ejusmodi commendationes, exponerentur Confessiones multis periculis nullitatis. Ita in simili Sanch. *l. 3. matr. d. 39. a n. 11.* de licentia Parochi, data ad assistendum Matrimonio.

5 Recte autem hæc dicta sunt de exemplo dato commendationis falsæ, deque similibus. Cæterum si dolus, ut etiam error, sit concernens ad causam finalem, vel ad aliquid substantiale, ut si v. g. per dolum, vel per errorem Episcopo submittatur unus pro alio, nemo dubitat, licentiam esse prorsus invalidam.

6 Quæres Tertio. Si injuste Episcopus denegat jurisdictionem (idem si Approbationem) Sacerdoti, possumusne præsumere ejusmodi Sacerdotem illam nihilominus acquirere? Resp. non possumus: quod certissimum est de Sacerdote sæculari. De Regulari dubitant nonnulli, verum de hoc infra *c. 5. §. 4. n. 49.*

☞ Huc pertinet Propos. 13. ex damnatis ab Alex. VII. quæ est hujusmodi: *Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari, Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.*

7 Quæres Quarto, ut a me acquiratur Jurisdictio delegata, debetne mihi esse nota ejus concessio? Resp. Ita puto cum Coninch. & Sanch. apud de Lugo *disp. 19. de pœn. n. 17.* quia debet a te acceptari, quæ acceptatio esse non potest, nisi concessionem scias. Illud tamen fateor, quando concessio est facta Religioni eo ipso, quod Religionem professus es, omnia hæc privilegia, atque ideo hanc potestatem absolvendi te acceptasse. Vide, quæ de quæstiuncula huic affini dicam infra *in tract. de casib. reservatis c. 9. §. 1. a n. 18.*

§. IV. *De Acquisitione Jurisdictionis absolvendi ex Ratihabitione.*

1 SI quis Sacerdos simplex aliquem a mortali absolveret hoc mane v. g. sive probabiliter, sive certo putans, quod hodie sero, vel cras, vel perendie, &c. Episcopus ratam, & firmam habebit ejusmodi Absolutionem, diceretur absolvere ex Ratihabitione de futuro: & hæc est proprie Ratihabitio.

2 Si autem idem Sacerdos absolveret, quia probabiliter, vel certo putaret, heri v. g. Episcopum, quamvis non expresse, tacite tamen concessisse potestatem ad ejusmodi absolutionem: vel pari modo, si nunc, dum datur Absolutio, putaret, Episcopum consentire, eæ non dicerentur proprie Ratihabitiones, sed licentiæ præsumptæ, & improprie solum dicerentur ratihabitiones. Quærimus ergo, An jurisdictio absolvendi delegetur aliquando alicui per Ratihabitionem; & prius quidem de propria, tum de impropria decernamus.

3 Dico Primo, numquam delegari per Ratihabitionem propriam. Quare in casu dicto *n. 1.* Ille Sacerdos (quicquid aliqui apud Suar. *d. 26. de Pœn. sect. 1. n. 13.* dicant) semper nulliter absolvet. Ita communiter Doctores, ut Suar. Vasq. aliique cum de Lugo *de Pœn. d. 19. n. 21.* Ratio est, quia (abstrahendo, an in aliis materiis Ratihabitio de futuro validet actum) in casu nostro est peculiaris ratio, quæ obstat, idest ratio Sacramenti: Cum enim Sacramentum non possit esse in suspenso, nec dependens a consensu futuro Superioris, non poterit consensus futurus sufficere ad validitatem absolutionis: vel enim illa absolutio hoc mane collata fuit valida, & sic non indigebit consensu futuro: Sacramentum enim semel validum non potest fieri per humanam potentiam invalidum: Vel fuit invalida (ut certe est, quia non processit a potente absolvere) & sic non potest fieri valida postea, quando non est. Licet enim aliquando actus antea invalidi possint deinde approbari, & fieri validi per Ratihabitionem, id accidit in iis actibus, in quibus jus potest facere, ut dicti actus incipiant valere, quando ponetur aliqua conditio; tunc enim jus facit, ut valeant, seu habeant effectum, ac si ab initio validi fuissent; id, quod Juristæ explicant, dum dicunt, valorem retrotrahi per Jurisdictionem ad tempus præcedens, sicuti qui hodie ratam habet percussionem Clerici suo nomine heri factam, excommunicatur, ac si heri consensum præbuisset, juxta illud (*Reg. 30. Regul. Jur. in 6.*) Juris pronunciatum, *Ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur.* At in Sacramentis a Christo institutis hæc fictio ab humano jure, ut ex se patet, fieri non potest.

4 Dices. Cur licentia v. g. proprii Parochi præsumpta de futuro sufficit ad Eucharistiam, vel Extremam Unctionem alicui ministrandam, ut etiam similis licentia Prælati sufficit, ut Religiosus, aliquid expendendo, non peccet contra paupertatem; non autem sufficit in casu nostro similis licentia præsumpta de futuro?

5 Resp. Rationem modo indicavi, quia in casu nostro licentia requiritur ad validitatem actus, quæ validitas non potest esse, nisi actus fiat a potente illum facere. Si ergo nunc actu non habetur Jurisdictio absolvendi, cum actus exeat a non potente, invalidus omnino erit. At in prædictis exemplis administratio Eucharistiæ, & administratio Extremæ Unctionis valide sine actuali licentia Parochi fiunt, cum licentia non pertineat ad validitatem dictorum actuum. Et quamvis, si fierent sine dicta licentia, illicite fierent, tamen nunc, quia adest præsumpta Parochi licentia, jam purgantur a ratione illiciti. Expensio item illa, in alio exemplo, est quidem invalida, quia non est a potente alienare, sed quia non est Sacramentum, nullum est inconveniens, si incipiat valere, quando ponetur consensus Superioris.

6 Dices. Cur si ego certo, vel probabiliter judicem, dominum mihi donaturum hunc librum, si illum ab eo peterem, possem sine furti peccato librum mihi usurpare, non vero possum usurpare potestatem absolvendi, si certus sim, eam mihi collaturum Episcopum, si illam petam?

Resp. Quia ad vitandum furtum satis est, quod dominus non sit invitus, ad quod non est necesse, quod positive det: at in casu nostro non satis est, quod Superior non sit invitus, sed necesse est, ut positive conferat Jurisdictionem, quia hanc tu recipere non potes, nisi positive detur ab illo, ex qua deinde procedere debeat actus validus. Ita respondet huic instantiæ de Lugo *disp. 19. de Pœn. n. 22.*

7 Dico secundo, per Ratihabitionem impropriam, quæ est de præterito, vel præsenti (quam modo diximus, proprie appellari licentiam præsumptam) posse delegari ejusmodi potestatem absolvendi. Ratio est, quia licentia præsumpta est consensus verus Superioris, & quidem vel actualis, qualis est præsumpta de præsenti, vel habitualis, qualis est præsumpta de præterito, quæ supponitur numquam fuisse revocata: tria tamen sunt diligentissime notanda. Primo, non esse licentiam præsumptam sufficientem, si sit solum conditionata sic: *Si Episcopus sciret, seu ab illo peterem, concederet mihi potestatem absolvendi.* Hæc enim est solum licentia præsumpta conditionate, quæ non est consensus Episcopi, sed esset. Requiritur igitur, ut judicetur Episcopus absolute dedisse, ut absolute, & vere habeatur potestas absolvendi, ex qua oriri possit actus absolvendi validus.

8 Secundo, notari debet, non satis esse probabiliter, vel certe me judicare Episcopum interne concessisse, vel consentire ad conferendam mihi dictam potestatem, sed addidit debere signum externum licet non omnino explicite datum. Ratio est, tum quia, sic poteris scire tibi absolute concessam tacite fuisse Jurisdictionem; secus semper præsumeretur fuisse concessa conditionate, *Si Episcopus sciret, si potestas a te postulata esset, &c.* quod, ut modo dixi, satis non est; Tum quia voluntas interna, dum externe non prodit, nihil operari potest ad conferendam Jurisdictionem tibi, qui illam acceptare debes.

9 Signa autem hæc dependent ex variis circumstantiis, vel modis loquendi, quæ Episcopus exhibuit, unde certo, vel satis probabiliter colligatur, vere, quamvis non omnino explicite, consensisse, vel nunc consentire. Dico (vel probabiliter) quia, quamvis Suar. *de Pœnit. d. 26. sect. 1. num. 17.* velit ea signa debere certam existimationem facere præsentis consensus Superioris, De Lugo *de Pœnit. d. 19. n. 23.* tamen merito docet, sufficere, si faciant probabilem, siquidem omnes & ipsemet Suarez alibi concedit, ex potestate, seu Jurisdictione probabili posse quemquam hoc Sacramentum Pœnitentiæ administrare. De hujusmodi signis mox *n. 11.* aliqua explicatius dabo.

10 Debet denique notari tertio, si Episcopus v. g. videat, te actu excipientem Confessionem, toleraretque, non statim te posse ex illa tolerantia, tanquam ex signo putare adesse ejus præsumptum consensum, sed necessariam distinctionem omnino esse adhibendam: Si enim ipse nesciat, te non esse legitimum Confessarium, hoc est, putet v. gr. vel putare possit, te licentiam habuisse a suo prædecessore, vel a suo Vicario Generali, vel a se ipso nunc immemore, &c. vel si sciat, te non esse legitimum, tamen propter aliquam causam non potest te impedire, tunc sane non præsumetur dare licentiam, quia ex tolerantia in dictis circumstantiis nullo modo est signum consensus. Si vero sciat, te non esse Confessarium, & posset facile te ab excipienda dicta Confessione prohibere, & non prohibet (qui certe rarus erit casus) tunc nonnulli fatentur, licentiam præsumptam adesse. Verum adverte cum Sanch. *lib. 3. de matr. d. 35. n. 22.* si quando Superior hoc modo præsumatur dare licentiam de præsenti, eam non se extendere, nisi ad præsentem Confessionem; non vero ad alias forte sequentes, quia licentia præsumpta de una Confessione non est licentia de cæteris.

Signa Superioris, unde colligatur licentia præsumpta, quoad potestatem absolvendi.

11 Explicita concessio dictæ potestatis per expressa verba, vel expressam scripturam, licentia est perfecta, atque adeo sufficientissima traditio potestatis absolvendi, sed difficultas, quæ hic proponitur, est, quando

quando tanta expressio non intervenit, quænam sint conjecturæ sufficientis concessionis de præsenti, vel de præterito, & consequenter sufficiens licentia tacita, seu præsumpta.

12 Resp. id, ut modo *num.* 9. innui, pendet ex variis circumstantiis; lucem tamen habebit ex consideratione trium signorum, quæ hic a Doctoribus tradi solent. Lege Fag. *præc. Eccl.* 2. *lib.* 7. *cap.* 2.

Primum signum sufficiens est, si Episcopus v. g. interrogatus, ut concedat dictam licentiam, ipse nutu capitis, vel oculorum, vel alio signo ab ipso usitato ostendat suum consensum.

13 Secundum signum item sufficiens est, si Episcopus constituat Sacerdotem in Vicarium Parochi, vel in ejus Capellanum Parochialem, vel tribuat aliud munus, cui sit adnexum munus Confessionis.

14 Tertium signum controversum est, si Episcopus videat simplicem Sacerdotem excipere Confessiones suorum, & taceat: Aliqui enim (ut Fag. *loc. cit. num.* 71.) docent, hanc solam taciturnitatem esse satis morale signum concessionis potestatis; licet enim taciturnitas physice sit quid negativum, tamen moraliter habetur pro actu positivo consensus. Aliqui vero, ut Conin. *de Sacr. d.* 8. *num.* 35. negant, quia falsum est taciturnitatem illam haberi pro morali consensu, cum possit Episcopus tacere ob aliam rationem, & non quia consentiat. Vera sententia est illa, quam modo *num.* 10. sub distinctione indicavimus.

Ratihabitio Approbationis ad absolvendum.

15 Quæres: Cum paulo ante breviter dixerimus, & mox late declaraturi simus, ad completam licentiam ministrandi hoc Sacramentum, præter collationem jurisdictionis legitime factam, necessariam esse etiam approbationem Ordinarii: Quæres, inquam, an loquendo etiam de approbatione sufficiat aliquando Ratihabitio?

16 Resp. Sufficere eo prorsus modo, quo dictum est de Jurisdictione, par enim est utriusque ratio, & quidem quod etiam hujusmodi approbatio debeat dari per aliquod signum externum, debeatque de præsenti inesse in Sacerdote, ut actus validus absolvendi ab ipso procedat, manifeste ostendunt verba illa Trident. *sess.* 23. *de Reform. cap.* 15. *Approbationem obtineat*; per illud enim *Approbatio*, quæ est ostensio, seu testificatio facta ab Episcopo, significatur signum externum, & per illud *obtineat*, significatur, ea debere esse actu in Sacerdote, nec sufficere in futurum.

§. VII. *De Acquisitione Jurisdictionis administrandi Sacramentum Pœnitentiæ ex errore communi, titulo colorato.*

1 SI in aliquo loco simplex Sacerdos communiter credatur esse legitimus Confessarius, dicetur ibi esse communis error de jurisdictione illius Sacerdotis ad absolvendum. Rursus si simplex idem Sacerdos obtineat, recipiatque ab Episcopo officium v. g. Parochi, sed quia habet aliquod occultum impedimentum, v. g. irregularitatem, per quod sit incapax talis officii, nulliter recipiat, dicetur habere titulum coloratum, seu putativum; habuit enim collationem beneficii Parochialis, ecce Titulum: sed quia habuit nulliter, non habuit, neque habet verum titulum; sed apparentem, sed putativum, sed coloratum. Quod si quis collationem non habuisset, sed tamen communiter Parochus æstimaretur, quia cum falsis v. gr. litteris se Parochum finxit, hic sane communem errorem haberet, non vero titulum, ne coloratum quidem. Hac terminorum explicatione præmissa.

2 Assero cum Sanch. *lib.* 3. *matr. d.* 22. Mascar. *de prob. concl.* 648. Sperel. *dec.* 3. aliisque passim: Communem esse doctrinam, Sacerdotem simplicem habentem titulum coloratum, & simul errorem communem, sufficienti jurisdictione esse instructum ad absolvendum. Ratio ducitur ex benigna interpretatione voluntatis piæ Matris Ecclesiæ, quæ propter utilitatem publicam, & ne magni subinde scrupuli, & turbationes enascerentur, non solum pro suscipientibus hoc Sacramentum Pœnitentiæ; verum etiam pro suscipientibus alia ministeria indigentia Jurisdictione in Ministro, ut etiam pro assistentia Parochiali Matrimonii, imo & pro quibuscumque actibus a Jurisdictione Ecclesiastica dependentibus, voluit conferre veram Jurisdictionem iis, qui capaces illius sunt, stantibus, dicto communi errore, tituloque colorato. Cum igitur hæc tria adsunt: Primo, Jurisdictionis, seu potestatis collationem dependere ab Ecclesia: Secundo, error communis: Tertio titulus coloratus, semper aderit certa Jurisdictio ab Ecclesia collata, atque adeo, ille, cui prædicta tria favent, valide actus ab ipsa procedentes exercebit, valide, inquam; nam illicite moraliter (nisi ab ignorantia inculpabili excusetur) non est dubium, quia usurpat Jurisdictionem, quam ex se non habet, sed solum posita ipsius malitia, quasi invita concedit Ecclesia.

3 In hujusmodi benignitate exercenda, imitata est Ecclesia Jus Civile humanum, *L. Barbar. ff. de officio præt.* quod etiam habetur *l. si arbiter C. de sent. & Interl.* Illudque visa est canonizasse, idest recepisse in sacris Canonibus. *In Syn. Rom. relata cap.* 1. 3. *quæst.* 7. Cum enim quidam servus, qui apud Romanos incapax erat dignitatis, obtinuisset Præturam, & deinde in sua ditione multa decreta edidisset, dubitatum fuit, an ea fuissent valida, cum in Jure pro nullis acta servorum habeantur, *L. Quod attinet. in regul. Juris.* Responsum fuit Ulpiano, esse valida, & non esse reprobanda, his verbis: *Humanius est illa non reprobare, cum etiam potuisset Populus Romanus servo decernere hanc potestatem, sed & si scivisset servum esse, liberum effecisset.*

4 Ex hoc igitur Resp. quoties est error communis, Titulusque putativus, qualis est in prædicto servo putabatur, toties a Juri Civili intelligitur illi collata potestas. Jus ergo Canonicum Civilia Jura in hoc imitatur, atque in simili errore, & titulo Jurisdictionem necessariam tribuit, idque tum in foro interno, tum externo, tum in causis temporalibus, tum in spiritualibus; quia semper eadem militat legis prædictæ ratio. Sed aliqua de singulis prædictis conditionibus separatim seligamus.

Debet esse Jurisdictio dependens ab Ecclesia, hoc est, quam Ecclesia conferre valet.

5 Non potest Ecclesia (idem dic de quocumque Superiore) supplere impedimenta, quæ sive ex Jure divino, sive ex Jure naturali incapacem hominem faciunt Jurisdictione.

6 Hinc, si quis non Sacerdos absolveret, vel consecraret, quamvis errore, & titulo quocumque vallatus esset, nihil efficeret, quia Ecclesia non potest facere, ut non Sacerdos valide absolvat, vel consecret, cum sit ad hæc ex Jure divino necessarium Sacerdotium.

7 Idem dic de baptizante, & absolvente, vel consecrante sine intentione, denique de amente, qui hæc facere attentaret; quia intentio, & mentis sanitas requiruntur de jure naturæ, imo etiam & divino, quorum defectus cum a Jure humano Ecclesiæ suppleri nequeant, non possumus confugere ad titulum coloratum, communemque errorem, si forte adesset in prædictis.

8 Contra, si quis Sacerdos sit irregularis, vel excommunicatus, etiam denunciatus, vel suspensus, vel interdictus, vel quacumque Ecclesiastica pœna incapacitatis affectus, æstimaretur autem communiter legitimus Confessarius, cum prædicto titulo colorato, valide exerceret Jurisdictionem absolvendi, quia eos defectus potest tollere Ecclesia, & in hoc casu tollere profitetur, & vult. Scio, Veteres quosdam id negasse de excommunicatione, sed immerito, ut late docet, & probat Sanchez *lib.* 3. *de matrim. d.* 22. *num.* 22. & deinceps.

9 De fœmina existimata viro, si forte assumeretur ad Pontificatum, distinguit cum communi sententia idem Sanch. & quidem ex allata hactenus doctrina; nam Pontifex verus non esset, quia sexus fœmineus de Jure Divino incapax est Sacerdotii, & Pontificatus, sed haberet tamen Jurisdictionem aliquam. Sicut enim Ecclesia Jurisdictionem aliquam confert ei, qui, Sede vacante, præest loco Pontificis, ita eandem conferre tunc censeretur fœminæ: Fœmina enim, ut omnes scimus, licet incapax sit potestatis Ordinis, non est tamen incapax potestatis Jurisdictionis.

Debet esse error communis.

10 Non ergo sufficit error unius, vel alterius, vel paucorum: cum contra sufficiat, si communis error esset in hac Civitate, ubi fiunt acta, licet in alia nullus esset error; nam & servus ille *in L. Barbarius*, notus erat Servus Romæ, & tamen quia fuerat ignotus in eo loco, ubi Præturam gessit, ejus gesta pro omni loco absolute valida fuerunt existimata.

11 Sed quid, Primo, si Populus præsens incipiat dubitare de defectu Jurisdictionis, ut si suboriatur dubitatio, quod Parochus fuerit amotus ab officio, vel quod ejus electio fuerit nulla, &c.

Resp. Tunc debere inquiri veritatem: Secus esset error crassus, vel supinus, qui fere æquivalet scientiæ, atque ideo non esset sufficiens ad jurisdictionem communicandam. Quod si, facta diligentia, adhuc sit res dubia, valebunt acta, quia dum vinci dubium non potest, prævalet ille idem error communis, qui ante ortam dubitationem aderat.

12 Quid secundo, si Sacerdos esset communiter existimatus v. g. Parochus, sed a paucis nullitas ejus jurisdictionis cognosceretur, adhuc respectu horum paucorum haberetne Parochus Jurisdictionem?

13 Resp. Habere, cum communi sententia docet Sanch. *loc. cit. n.* 42. unde valida fore omnia ejus acta, dubitandum non esse, quia ad conferendam Jurisdictionem non requiritur error uniuscujusque, sed communis in Civitate, qui jam in hoc casu abunde adesse supponitur.

14 Duo tamen adverte. Primo, hos paucos, v. gr. te scientem hunc non esse verum Parochum, peccare mortaliter, si illum convenias, ut tibi Sacramentum administret, quia cooperaris cum peccato ipsius Parochi usurpantis scienter Jurisdictionem, quem ex se non habet. Excipe urgentem necessitatem, vel aliam fortem excusationem, de qua ego *L. in Dec. cap.* 1. §. 4. *a num.* 39. universaliter dixi.

Quod si hoc Sacramentum, quod ab hujusmodi Parocho a te cognito pro non legitimo, postulas, sit Sacramentum Pœnitentiæ, ultra peccatum, quod committis, certe ex hoc ipso, quod male dispositus cum actuali peccato ad illud accedis, nullam omnino, irritamque absolutionem recipies.

15 Secundo, si pari modo ab hoc Judice tu, quia illius defectum noscis, sententiam in tui favorem reportas, licet reportes valide: tamen in pœnam tui delicti, rescindi illa posset, & tu puniri. Quamvis enim acta illa valeant, tu tamen, ut supra dixi, illicite ab illo judicia scienter exposcis, foves enim fictos Judices in Repub. Fateor interim, te aliquando excusari, si ejusmodi Judicem non repellas; imo, si omnino taceas, quando scilicet majus est scandalum, & infamia oritur ex repulsa, & ex manifestatione, quam ex patientia, & silentio.

Debet adesse Titulus coloratus. Quid si desit?

16 Quando cum errore communi conjungitur Titulus coloratus jam dictum est modo. Sed celebris est quæstio, an si desit ejusmodi Titulus, adsit autem solus error communis, idem dicendum sit? Sacerdos v. gr. nullam collationem habuit, ne invalidam quidem Parochiæ, sed tamen Parochus ab omnibus communiter existimatur, validene officia Parochi administrat?

17 Certant duo celebres Doctores cum suis asseclis utrinque. Negat valide administrare Thom. Sanch. *lib.* 3. *de matrim. d.* 22. *n.* 29. dicens oppositum non esse probabile. Martin. Perez *de matr. d.* 40. *sect.* 5. *num.* 4. Aversi. *de Sacram. q.* 64. *sect.* 5. Fag. 2. *Eccles. precept. lib.* 7. 53. *n.* 61. *juncto n.* 75. *fin.* Bonac. *de matr. q.* 2. *punct.* 8. *a n.* 25. Boss. *de Jubil. sect.* 5. *cas.* 2. *n.* 152. & multi apud Dian. *p.* 2. *tr.* 16. *res.* 43. Basil. Pont. affirmat *lib.* 3. *de matr. cap.* 20. *n.* 6. Jo. Sanch. *in select. d.* 44. *n.* 3. Verr. *in q. moral. tract.* 2. *quæst.* 25. *n.* 15. Bauc. *in singul. cas.* 225. V. sed petes 1. vocans hanc sententiam valde probabilem, Dian. *loc. cit. resp.* 43. *& p.* 8. *tr.* 1. *resol.* 94. citans Molf. Delben. Leand. Bord. aliosque. Piget me scribere, quæ ad manus cujusque sunt, viderique apud prædictos, eorumque Sectatores possunt. Satis ergo mihi sit, pronunciare, utramque sententiam esse probabilem, quia cum Sanch. dicere possumus hoc beneficium concedi juxta circumstantias, quæ fuerunt in illo servo, de quo *L. Barbarius ff. de officio Prætoris*: at ibi, & alibi cum errore communi semper invenitur conjunctus titulus coloratus. Cum Pontio autem possumus asserere, illas circumstantias dedisse quidem occasionem Legislatoribus, illud beneficium concedendi, sed ipsi tamen absolute concesserunt, quoties vitanda est Reip. perturbatio, quæ non minus sequitur, quando communi errori adnexus est titulus coloratus, quam, quando solus error communis intervenit.

18 Ex eo, quod probabile ducimus sufficere ad conferendam Jurisdictionem errorem communem duntaxat, sequitur, Confessarium nunquam approbatum, Episcopum nunquam electum, Parochum, Judicem, Tabellionem, cæterosque similes mere intrusos, multo magis Sacerdotem approbatum ad confessiones excipiendas pro uno anno, eo finito, vel pro tempore incerto, ad beneplacitum v. g. Episcopi, posita, sed nondum scita revocatione, Vicarium Generalem defuncto ejus Episcopo, Patronum, qui vere Juspatronatus non habet, &c. si adsit error communis circa ejusmodi officia, licet officia, ne ex putativo quidem colore habeant, valide absolvere, Jurisdictionem exercere, assistere matrimonio, sententias ferre, præsentare, &c. ac si dicto errori communi titulus coloratus esset adnexus, quia solum communem errorem sufficere, probabile est.

§. VIII. *De Acquisitione Jurisdictionis ex opinione probabili.*

1 SI Sacerdos ex opinione probabili, putans se posse ministrare Sacramentum Pœnitentiæ, de facto administret; validene administrat, quasi ab illa opinione probabili certam, & indubitatam acquirat Jurisdictionem? Idem quæro de similibus actibus indigentibus Jurisdictione sibi collata ad eorum valorem, si ii exhibeantur ex opinione probabili.

2 Nega-

2 Negative respondent non pauci, ut Salas *p. 2. tom. 1. tract. 8. de consc. sect. 27. n. 286. & alibi*, Jo. Sanch. *in select. d. 44. n. 5.* Suar. *de pœnit. d. 26. sect. 8. n. 8.* de Lugo *de pœnit. d. 19. a num. 29. Dubitans &c.* Suarez, Oviedo, Bardi, Marcant. aliique apud Verricell. *mox citandum*, ita ut non nemo ex illis dicat, contrariam opinionem esse vale dubiam, non nemo autem, nullo fundamento probari. Rationes principaliores sunt duæ. Altera, quia, quamvis in jure concedatur, ut modo vidimus, jurisdictio existente errore communi, & titulo colorato, nunquam tamen invenies in jure eam concedi ex sola opinione probabili. Altera, quia non possumus argumentari a pari, hoc est ex eo, quod conceditur propter dictum errorem, titulumque, non possumus inferre, quod concedatur etiam ex opinione probabili: Satis enim hæc diversa sunt, cum in priore adsit error multorum, quamvis putativus, at in posteriore opinio illa probabilis est, solum apud paucos sapientes, & ex altera parte ex nullo vestigio adsit in illa titulus ullus.

3 Nihilominus affirmative respondent merito alii plures, ut Th. Sanch. *de matr. lib. 3. d. 22. n. 65. & in sum. lib. 1. cap. 9. n. 35.* Pont. *de matr. lib. 5. cap. 10. n. 7.* Castr. *tom. 1. tract. 1. d. 2. p. 5. n. 9.* Less. *lib. 2. cap. 29. dub. 8.* Henriq. Bonac. Filliuc. G. Hurt. Gran. Franc. de Lugo, Conin. aliique quos citat sequiturque Verric. *tract. 2. q. mor. 25.* Diana alios citans *p. 8. tract. 1. res. 93.* & ita certum id putant, ut Verricelli *loc. cit.* asserat, contrariam, hoc est prædictam *num. 2.* opinionem esse improbabilem, & falsam: quod certe nimis exaggerate dictum est, cum probabilitate sua illam pollere non sit negandum. Ratio hujus sententiæ, quam ut probabiliorem sequimur, est, quia constat apud omnes universalem Ecclesiæ consuetudinem conferre jurisdictionem, seu esse signum jurisdictionis collatæ, ut clare habetur in Jure *c. cum contingat de foro competenti*, ubi Glossa, Abbas, aliique, sed ex universali Ecclesiæ consuetudine omnes fere Sacerdotes (excipe paucos, & hos nimis timidos, vel indoctos nimis) absolvunt cum juridictione probabili: ergo &c. Minor probatur ex testimonio Suarii, & de Lugo, qui alias nobis contrarii sunt. Suar. *loc. cit. num. 7.* sic habet: *Est autem universalis Ecclesiæ usus, ut Sacerdotes secure utantur hujusmodi jurisdictione probabili in hujus Sacramenti administratione*. De Lugo *loc. cit. num. 35.* sic: *Est praxis, & usus communis omnium Confessariorum, qui cum jurisdictione probabili absolvunt*. Merito ergo Castr. *loc. cit.* sic diserte nostram sententiam confirmat: *Quando adest probabilis opinio absolvendi a Reservatis, & a censuris, & assistendi Matrimonio, nullo morali periculo se exponit Minister irritum faciendi Sacramentum, quia licet ex Privilegio jurisdictionem habeat, habet tamen ex tacito consensu Ecclesiæ, & ratihabitione de præsenti, supplente jurisdictionem, ne tot actus irriti sint*. Et post citatos Suar. Less. Thom. Sanch. Conin. Pont. Bonac. sic addit: *Omnes enim ii, aliique affirmant, operantem ex opinione probabili se habere jurisdictionem, illam habere certissimam, sicuti haberet, qui ex errore vulgi, & titulo præsumpto operaretur*.

4 Ad primam ergo rationem in contrarium, Resp. nostram doctrinam non fundari immediate in aliquo Jure, sed in consuetudine, quæ Juri æquivalet, ut jam modo vidimus.

5 Ad posteriorem, Resp. dupliciter. Primo, quicquid sit, an in opinione probabili adsit error communis, & titulus; nam nostra argumentatio solum ea est, ut sicuti error communis, titulusque coloratus tradit Jurisdictionem *ex l. Barbarius*; ita opinio probabilis de jurisdictione illam tradit ex tacito consensu Ecclesiæ, & firma consuetudine.

6 Resp. Secundo cum Vericelli *loc. cit.* latissime hanc secundam responsionem prosequente, etiam in casu nostro adesse errorem communem, quia omnes fere Confessarii secure absolvunt ex opinione probabili, omnesque Fideles secure absolvuntur. Et certe nisi secure absolverentur, quæ turbatio esset in conscientiis Fidelium, si ii dubitarent de sua absolutione a suis Confessariis prudenter data? Hanc ergo communem persuasionem Sacerdotum, & pœnitentium, si tu appelles errorem communem, ego non refragabor; nam sic communem errorem, quem tu exposcis, in re nostra jam habebimus.

Præterea, quamvis modo dixerimus, solum errorem communem satis esse ad conferendam jurisdictionem, tamen, nec abest ab opinione probabili titulus, siquidem adest auctoritas Ecclesiæ per communem praxim satis nobis explicata, dans jurisdictionem operanti ex opnione probabili; quid enim aliud est Titulus, nisi voluntas superioris se explicantis, conferre alicui potestatem aliquam moralem?

An ex probabili opinione Doctoris, & ex probabilitate solius facti conferatur Jurisdictio?

7 Aversa *quæst. 16. de pœnit. sect. 5.* & Salas *p. 2. tom. 1. tract. 8. de confess. sect. 27. num. 286.* assignant duas limitationes Doctrinæ jamjam allatæ; nam Primo ajunt, eam admitti solum debere quando adest opinio probabilis, quæ talis æstimetur communiter a doctis, non autem admitti posse, quando solum alicui privato eam probabilis apparet.

8 Secundo, ajunt, Intelligi debere nostram doctrinam, quando probabilis est circa jus, v. g. an privilegium meum extendatur ad solvendum hos, vel illos casus, non vero quando probabilitas est circa aliquod factum particulare; v. gr. an hic, & nunc Episcopus dederit mihi facultatem excipiendi confessiones, vel absolvendi a reservatis, &c.

9 Verum hæ limitationes ingerunt scrupulos, & fere evertunt eam sententiam, quam ipsi probabilem appellant. Ratio est, quia rationes, quæ persuadent nostram sententiam, absolute persuadent, & sine limitatione. Unde contra priorem limitationem sic diserte loquitur *loc. cit. num. 15.* Verricelli: *Quomodocumque opinio sit probabilis, sive extrinsece propter auctoritatem Doctorum, sive intrinsece propter solida fundamenta de novo ab uno docto viro considerata, sicuti licite ex tali probabilitate absolvit, ita & validissime. Et merito, quia semper Populus accedit bona fide, & cum errore communi. Ergo non debet decipi, seu frustrari a fructu Absolutionis*.

10 Contra posteriorem sic idem *num. 10.* concludit: *Quare eadem omnino ratio est in casu nostro*, (intellige in opinione probabili de quo erat locutio) *circa jus, ac circa factum; nam uterque error est inculpabilis, & caveri a Populo nequit*. Hæc Verricelli. Et vide ingeniorum diverse sentientium veritatem. Aversa prædictus recipit nostram doctrinam in probabilitate juris, & non in probabilitate facti, Mascard. *cons. 648.* cui adde Gloss. *in d. l. Barbarius*, recipit in probabilitate facti, non in probabilitate juris: Verricelli, quem nos sequimur, in utraque; & quidem merito, quia est eadem in utraque ratio.

§. IX. *De Acquisitione Jurisdictionis ex Subdelegatione.*

1 SUbdelegatio Jurisdictionis tunc habetur, quando Delegatus, qui habuit immediate a Superiore potestatem, eamdem alteri tertio concedit: Et licet videatur id nunquam fieri posse ex illo universali Axiomate: *Delegatus subdelegare non potest*; nihilominus quia Doctores multis modis limitant dictum Axioma, præsertim quando delegatus est a Summo Pontifice, & quando est ad universitatem causarum, ut distinctius videre est apud Sanch. *lib. 3. de matr. d. 51.* ideo quamvis nostrum non sit de cæteris agere, tamen necessaria dicere in nostra materia de Jurisdictione ad absolvendum, nostrum omnino est. Quoniam autem tota res hæc a voluntate illius Ordinarii, qui te immediate delegavit, pendet; potuit enim ita te delegare, ut potestatem haberes alios subdelegandi, & potuit, ut non haberes, idcirco merito inquirimus, quandonam hoc erit; quando non ita?

Resp. Habe hæc tria documenta pro nostro instituto breviter.

2 Documentum primum. Nisi expresse Superior te deleget ad absolvendum cum prædicta potestate subdelegandi, vel nisi conferat tibi officium, cui est annexa ejusmodi ordinaria potestas, ut in sequenti documento dicam, nunquam, teste de Lugo *de pœnit. d. 19. num. 15.* potes alium subdelegare ad absolvendum. Ratio est, quia (quidquid sit aliquando in aliis materiis) certe in nostra, in qua maxime requiritur idoneitas personæ, tuæ personæ duntaxat addicitur potestas, nisi tertiæ mentio fiat.

3 Documentum secundum. Si quando quis a Superiore constituatur potens absolvere, ut ei tradatur officium Ordinarii, cui scilicet officio est conjuncta potestas ministrandi hoc Sacramentum, quale est munus Episcopi, Parochi, Prælati Regularium, aliorumque supradictorum, habentium potestatem ordinariam, is non videtur delegari a dicto Superiore, sed Officium Ordinarii accipere, unde jure proprio alios delegare poterit, etiam dando iisdem aliis potestatem subdelegandi. At si quis constituatur loco alterius Ordinarii, non absolute, sed ut suppleat, seu exerceat Officium Ordinarii, v. gr. Parochi ad breve tempus (quo pacto dicetur Vicarius Parochi,) hic sane Vicarius brevis temporis, puta per quindecim dies (inquit de Lugo *loc. cit.*) dicetur quidem delegatus, sed dubitatur, an possit tibi subdelegare aliquem alium. Circa quam dubitationem dico, eum posse (ait idem de Lugo *loc. cit.*) subdelegare alium capacem dictæ Jurisdictionis, in aliquo tamen casu particulari, non vero universaliter. Idem dico de Pœnitentiario Summo. Idem dicit Quintanad. *de Pœn. sing. 13. n. 2.* de eo Religioso, qui loco Superioris substituitur in totali administratione totius Monasterii. Idemque dicit de Lugo *loc. cit.* de Vicario cum potestate universali absolvendi, constituto ab Abbate, seu Superiore in aliqua distanti domo a dicto Superiore. Ratio est, quia non præsumitur Delegatus voluisse adeo rigorose se gerere cum suo universali Vicario, & Officiali, ut ne casu quidem particulari, aliquid possit supra id, quod potest delegatus ad absolvendum, de quo in antecedenti documento dictum est.

4 Dixi autem Primo, *alium capacem*; nam requiritur, ut non sit excommunicatus, vel alia censura affectus, & ut sit approbatus ea approbatione, quam dicam *in cap. seq.*

5 Dixi secondo, *in aliquo tamen casu*; nam non potest ad totum officium suum, quia is, qui eum, pro suo Vicario, vel officiali elegit, non præsumitur tantam potestatem eidem concessisse. Excipe, nisi forte aliquid plus expresse concesserit. Aliquid amplius primo aspectu videtur concedere prædicto Religioso substituto idem Quintanad. *loc. cit.* etiam si per unum diem illi administratio totius domus committatur, sed si attente legatur, a nostra doctrina non distat.

6 Documentum tertium. Quando Pontifex Summus concedit aliquibus (ut de facto concessit, modo alibi explicato, Mendicantibus) Jurisdictionem pro omnibus casibus, censurisque etiam ipsi reservatis, ii sic delegati, ne pro uno quidem casu particulari poterunt id subdelegare alteri. Ratio est, quia, quamvis sic sint a Summo Pontifice delegati, & præterea ad universitatem causarum, unde videantur posse, tamen non ita est: quia voluntas Summi Pontificis limitat concessionem ad personas duntaxat sic delegatas, quæ limitatio etiamsi ex aliis conjecturis non colligeretur, certe haberetur ex eo, quod ita usurpatum est per tot annos. Religiosi enim, quamvis scientissimi suorum privilegiorum, nunquam ausi sunt aliquid subdelegare de sua Jurisdictione absolvendi universaliter ipsis delegata.

7 Idem multo magis dici debet, quando inferiores Ordinarii, vel Prælati Regulares similem potestatem universalem darent alicui subdito, qui casus certe ille esset, quem diximus in Documento primo. Idemque de Confessoribus deputatis in aliqua domo Religiosorum, neque enim ille subditus, & hi deputati possunt aliquid alteri subdelegare, ut notat Quintanad. *loc. cit. sing. 19. num. 10.*

8 Diana *p. 2. tract. 17. Miscell. resol. 53.* docet; si quando detur hujusmodi potestas ab Episcopo alicui Prælato regulari, posse hunc subdelegare alium pro aliquo casu peculiari. Verum ego cum de Lugo *de pœnit. disp. 19. num. 16.* puto, nisi aliqua alia verba Episcopus addat significantia dictam potestatem subdelegandi, non esse sententiæ Dianæ acquiescendum, saltem propter dictam praxim in contrarium.

§. X. *De prædictæ delegationis duratione.*

1 EGimus, qua ratione acquiritur Jurisdictio ad absolvendum: nunc superest, ut agamus de ejus duratione, quæ est tractatio proportionaliter communis ad approbationem, vel ad similes concessiones. Sed nobis otium non est de hac re agere universaliter, cum solum duratio Jurisdictionis, vel Approbationis ad absolvendum, quæ dependenter habetur ab Ordinario, seu Prælato, ad nostrum institutum pertineat. Porro tribus modis potest tibi ab ejusmodi Ordinario delegari, seu concedi potestas absolvendi. Primo, absolute. Secundo, ad certum tempus. Tertio, ad tempus incertum.

2 Quoad duos priores facilis est resolutio: Nam prima durat, donec legitime revocetur, & quidem positivo actu revocationis, unde mortuo, vel ab officio amoto concedente, adhuc illa perseverat, teste Sanch. *lib. 8. de matr. d. 28. n. 72.* donec successor positive revocet, quia est grati facta. Vide omnino infra *cap. 5. §. 4. num. 48.* ubi dices, an revocati hæc, sine causa ab Episcopo, sit valida.

3 Secunda etiam durabit usque ad tempus, seu terminum præcis designatum, ut ex se patet; nisi antea pari modo positive revocetur Adest tamen hic notandum documentum. Si enim res non est integra, hoc est, si qua confessio bona fide incepta, finiri non potuit intra tempus præfixum, sive propter pœnitentis scrupulos, sive ob prolixam Confessionem, sive ob aliud rationabile impedimentum, si, quam, res non est integra, poterit Confessor post dictum tempus prosequi suam operam, etiam cum interpolationibus humano modo factis, & illum absolvere, ac si esset intra tempus concessum. Ratio est quia ex eo, quod cœptum est negotium Confessionis tempore habili radicem in delegato fixit Jurisdictio, ut loquuntur Jura, ex rationab voluntate concedentis: quare in illo ea perpetuatur, usque ad complementum negotii. Idem passim docent (Sanch. *lib. 2. Summ. cap. 13. num. 15.* de Lugo *disp. 29. de pœnit. num. 24.*) Doctores, etiam in simili concessione ex vi Bullæ Cruciatæ, & Jubilæi, si quando, elapsis termini concessionis, confessio incepta propter aliquod impedimentum perf

non

non potuit. Addidi illud (bona fide) quia persuadere mihi non possum (si id in fraudem fiat) adesse consensum Superioris ad prædictam Jurisdictionem continuandam, quicquid alii dicant.

4 Nota item cum Fag. 2. *Eccl. præcept. lib. 7. cap. 2. num.* 34. aliique, si, data Absolutione, recorderis alicujus peccati mortalis a te, ante Absolutionem commissi, te non posse absolvi ab hoc Sacerdote, a quo jam expiravit omnis potestas absolvendi, cum per Absolutionem, quasi per sententiam datam, ipse jam functus sit officio suæ delegationis, debebis ergo ejusmodi mortale exponere legitimo Confessario: Et nihilominus te posse absolvi ab oblitis, docet probabiliter ex Dicast. Diana *p.* 11. *tract.* 8. *resol.* 28. quia tunc sequens Confessio pertinet ad priorem. Verum nota, nullo modo posse a commissis de novo post absolutionem neque seorsim, neque simul cum prædictis oblitis. Quid, si interim pecces novo peccato? Resp. De hoc, & similibus solet agi *in tract. de Jubileo.* Quare videatur Sanch. *lib.* 8. *de matr. d.* 15. *num.* 17. & distinctius de Lugo *d.* 20. *de pœnit. num. præser.* 136. quæ nos breviter afferemus infra *in tract. de casib. reserv. cap.* 9. §. 3. Et distinctius Bardi de Bulla Cruciatæ *in 2. edit. p.* 1. *tract.* 5. *cap.* 6. *a num.* 76.

5 Quoad Tertium, quando concessio facta est ad tempus incertum, aliquanto difficilior est decisio. Et quidem ejusmodi concessio duplici solet fieri formula. Primo: per has, vel similes clausulas: *Do tibi facultatem absolvendi, donec revocavero*, vel *donec ordinavero*, vel *usque ad aliud*, & in his quidem formulis videtur ostendi, debere interponi actum voluntatis positum revocationis, ut Superior concessionem removeat. Quare si actus positivus non interponatur, perseverabit semper. Secundo, per has, vel similes: *Do tibi facultatem absolvendi, donec voluero*, vel *donec mihi placuerit*, vel quod idem est, *ad meum beneplacitum*, & in his formulis videtur ostendi, non debere necessario interponi actum positivum, ut Superior concessionem revocet: sed ea revocabitur eo ipso, quo voluntas, & placitum Superioris non adfuerit, quod poterit esse sine ullo Superioris positivo actu, quando morietur, nam eo mortuo deficit, atque ideo non adest ipsius positiva voluntas, seu beneplacitum. Ita Suar. *d.* 26. *de Pœnit. sect.* 3. de Lug. *disp.* 19. *de Pœnit. num.* 37. Sanch. cum multis *lib.* 8. *de matrim. d.* 28. *num.* 52.

6 Jam vero si de prioribus formulis sermonem habeamus; certum est apud omnes, concessionem datam sub illis formulis, non expirare etiam post mortem concedentis, vel post eum amotum ab officio, sed ut expiret, debere a successore per actum positivum, ut dictum est, revocari. Ratio est, quia si concessio est sub his formulis, *donec revocem*, vel *donec aliud ordinavero*, vel *usque ad aliud*, debet, ut finem habeat concessio, poni hoc aliud, vel debet poni illa ordinatio, vel revocatio: si ergo non ponatur, finem concessio non habebit. Cum igitur mors concedentis, vel amotio ejusdem ab officio non sit revocatio, nec ordinatio, &c. non expirabit concessio.

7 Si vere loquamur de formulis posterioribus, duæ sunt sententiæ: Altera communior, & est Sanchez plures referentis *lib.* 8. *de matrim. disp.* 28. *num.* 52. scilicet Menoch. Covar. Pontium, quos refert, sequiturque Castr. *tom.* 1. *tract.* 3. *disp.* 4. *punct.* 26. §. 5. *num.* 5. Merollam *t.* 2. *disp.* 4. *cap.* 6. *num.* 522. & Suar. *de legib. lib.* 8. *cap.* 32. docet, concessionem Jurisdictionis his modis factam, expirare per mortem concedentis, vel per amotionem ab officio. Ratio est, inquiunt, quia concessio facta per ejusmodi formulas, requirit, ut perseveret continuata volitio, & continuatum beneplacitum concedentis, at post mortem non continuatur volitio; post mortem enim nec volitio est, nec placitum, nec beneplacitum, & post amotionem ab officio etiamsi adsit, adest tamen illegitima, & impotens ad conservandam Jurisdictionem, cum is amplius Superior non sit.

Illud concedunt hi Auctores, si concessio sit facta ad beneplacitum Sedis, seu ad beneplacitum Episcopi, non expirare concessionem morte Episcopi, vel ejus amotione ab officio, quia cum dignitas Sedis, & Episcopatus semper maneat, per eam formulam semper manere gratiam significatur.

8 Altera sententia multorum (*v. g.* Hurt. *d.* 10. *de pœnit. diff.* 4. & rursus *d. de susp. diff.* 3. Pasq. *t.* 1. *dec.* 499. multos citantis, ut Castrop. *loc. cit.* & dicentis hanc non carere probabilitate) non minus certe probabilis, quam præcedens, docet, ejusmodi concessionem his posterioribus formulis concessam, non expirare per mortem concedentis, vel per amotionem ab officio, donec a successore, vel ejus Superior positive revocetur: Ratio, quæ simul solvit fundamentum oppositæ sententiæ, est, quia esto illud, *donec voluero, donec mihi placuerit, ad meum beneplacitum*, significet debere permanere volitionem, & beneplacitum concedentis, ut concessio perseveret; tamen jam permanet in casu nostro: eo ipso enim, quod non revocatur ejusmodi voluntas, seu beneplacitum, satis manet habitualiter, & morali modo: dum enim ego non retracto voluntatem aliquid faciendi, in illa voluntate satis persisto. Cum ergo concedens, qui e vita decessit, vel amotus est ab officio, non retractaverit voluntatem, in eadem permanere dicendus est. Unde vides has posteriores formulas (donec voluero &c.) tandem involvere formulas priores, seu cum illis coincidere, quæ dicebant (donec revocavero, &c.) Lege Bord. *in var. resol.* 36. *num.* 60. qui hanc nostram sententiam ex alio capite, quod hic non vacat examinare, probabilem esse affirmat pro Regularibus præsertim, quando sine causa sufficienti Episcopus apponit limitationes dictas (ad beneplacitum, &c.) quod etiam observat Diana *p.* 3. *tract.* 6. *resol.* 48. & innuit de Lugo *de Pœnit. d.* 21. *num.* 60.

9 Objicies, *in cap. si gratiose de præscriptis in* 6. expresse habetur illud Axioma, *Concessio gratiæ ad beneplacitum spirat morte concedentis*. Resp. Hoc Axioma multas habet limitationes, quas legere potes apud Menoch. *de Arbitr. lib.* 1. *quæst.* 69. & Bossium *de Jub. sect.* 3. *cap.* 2. *num.* 10. adde, & apud Sanch. *loc. cit.* Inter cæteras est illa, ut ejusmodi pronunciatum sit verum in materia ambitiosa, & restringibili. Ita multi apud Barb. *in variis circa dictum Axioma, &c.* Dico ergo hoc Capitulum *si gratiose*, non esse contra nos: illud enim expresse loquitur solum de materia multum restringibili, nempe de beneficiis vacaturis, quando scilicet Pontifex concedit alicui gratiam, ut provideatur de beneficiis, quæ vacabunt pro tempore, quo ipsi Pontifici beneplacitum erit, quæ concessio vult expresse, ut solum intelligatur de beneficio vacaturo, dum vivet ipse Pontifex; non enim vult præjudicare successori, cui competit conferre beneficia, quæ suo tempore vacant, & idem est in officiis temporalibus.

10 Denique concessa delegatio, seu potestas absolvendi, si a Superiore revocatur legitime, perit, ut indicatum est, sed debet revocatio intimari ei, cui concessa dicta potestas fuerat. Unde si illi non intimaretur, sive per nuncium ad id destinatum, sive per edictum, licite, & valide posset ille Sacerdos confessiones excipere, quia donec juridice ipsi intimetur revocatio potestatis, semper potest probabiliter judicare, nondum sibi ejusmodi potestatem fuisse sublatam, ut ex communi sententia recte probat Sanch. *lib.* 3. *de matr. d.* 30. *num.* 11. & 13. Quod si Superior licentiam revocaret, & item eam suo Delegato intimaret, sed revocatio communiter nesciretur, valide confessiones exciperet Sacerdos, licet illicite, quia tunc adesset error communis, dans jurisdictionem, ut superius dictum est.

CAPUT V.

De Approbatione Confessario necessaria.

§. I. *Quid ea sit?*

1 UT Sacerdos idoneus reputetur ad accipiendam Jurisdictionem absolvendi Fideles, præterquam quod debet carere excommunicatione, suspensione, interdicto personali, modo alibi explicato, oportet etiam ex Trident. *sess.* 23. *cap.* 15. *de Reform.* ut sit ab Episcopo approbatus.

Aliqui ergo, ut Boss. *de Jubil. sect.* 3. *casu* 2. *num.* 57. sentiunt, hanc approbationem a Tridentino requisitam, nihil aliud esse, nisi meram, & simplicem testificationem Episcopi, ut talis persona, & non ut est Episcopus, qua scilicet ipse testatur, hunc Sacerdotem esse aptum ad Confessiones excipiendas, quia ejusmodi simplex testificatio satis, superque est ad intentum Tridentini.

Aliqui vero, ut Pont. *lib.* 5. *matr. cap.* 17. *num.* 14. & Avers. *quæst.* 16. *de pœnit. sect.* 6. citans Fabrum, Bonac. Bord. contendunt, esse sententiam, seu juridicam testificationem, quam idem Episcopus, ut Episcopus, profert de dicta aptitudine. Cum enim (ajunt) approbatio requisita a Tridentino sit quid conjunctum, & pertinens ad completam jurisdictionem Confessarii, sicuti ipsa jurisdictio quæ confertur Confessario, procedit ex potestate jurisdictionis Episcopi, ut sic, ita procedat & approbatio necesse est.

2 Et quidem ex hac posteriore opinione sequitur, nullam esse approbationem factam ab Episcopo excommunicato vitando, quia, ut scimus omnes, ab excommunicato vitando, vel tollitur, vel suspenditur omnis jurisdictio. Contra, ex priore sequitur, validam esse; nam illa mera testificatio non oritur a potestate jurisdictionis; neque ab aliquo, quod per excommunicationem tollatur, vel suspendatur, perinde, ac propter eandem rationem, valida est assistentia matrimonii exhibita a Parocho vitando.

3 Utraque sententia videtur probabilis, prior tamen est expeditior, & Tridentini verbis (ut accurate ea perpendenti patebit) conformior.

4 Hæc autem, sive testificatio, sive sententia, non est, nec esse debet solum judicium de doctrina sufficienti Sacerdoti, sed etiam de morum integritate, & prudentia, cæterisque conditionibus ad confessiones Fidelium digne excipiendas; nam propterea, etiamsi Sacerdos sæcularis vel Regularis digne, quoad litteras, gaudeant laurea Doctoratus, vel sit Magister, seu Lector Theologiæ, &c. indiget approbatione, quia Doctoratus, vel Magisterium quantumvis notoriæ sapientiæ, nihil probat de moribus, &c. Lege Thom. Hurt. *p.* 2. *tract.* 2. *num.* 1860.

5 Quod eadem testificatio, seu approbatio debeat esse data non ex errore, vel dolo, & quid si ex metu? vel quid, si injuste negetur? diximus supra satis, *cap.* 4. §. 5.

6 Porro, ut omnia hic breviter colligam, quæ sunt scitu necessaria de prædicta approbatione, percurram breviter aliquot clausulas Decreti Tridentini *sess.* 23. *cap.* 15. *de Reform.* quod illam induxit, quasque prolixe habes apud. Fag. *lib.* 7. *num.* 2. *Eccles. præcep. cap.* 2. *per tot.* Barb. *in Concil. Trid. cap.* 15. *& alios.* Decretum autem est hujusmodi.

Decernit Sancta Synodus, nullum, etiam Regularem, posse confessiones Sæcularium, etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi, aut Parochiale beneficium, aut ab Episcopis, per examen (si illis videbitur esse necessarium) aut alias, idoneus judicetur, & Approbationem, quæ gratis detur, obtineat, privilegiis, & consuetudine quacumque etiam immemorabili, non obstantibus.

PRIMA CLAUSULA.

§. II. *Nullus etiam Regularis possit Confessiones Sæcularium, etiam Sacerdotum audire.*

1 E*Tiam Regularis.* Quamvis aliqui velint, ut Rodr. Henriq. Navar. Lop. apud Ant. Escob. *Theol. Moral. t.* 1. *sect.* 2. *probl.* 30. hanc approbationem Episcopi non esse necessariam pro Regularibus exemptis, quia ipsi habent privilegia, ut electi a suis Superioribus, & præsentati Episcopis, si hi nolint approbare, intelligantur jure ipso approbati; tamen est adeo manifesta mihi, & Escobar ibi, adducenti Suar. Fag. & alios, horum privilegiorum revocatio, quæ satis expresse fit a Tridentino in hac sua nova lege, contradictorie apposita privilegiis quibuscumque, ut non sit integrum dubitare de hujusmodi necessaria approbatione, etiam pro Regularibus. An autem Episcopus possit approbationem dare limitatam, v. g. pro viris, & non pro mulieribus, &c. Lege Dian. 11. *tr.* 8. *resol.* 27.

2 *Nullus possit.* Per hoc verbum *possit*, præposita negatione, modoque loquendi, & fine Tridentini, ostenditur, nullum Sacerdotem, sive Sæcularem, sive, ut modo dixi, Regularem posse valide, vel licite sine approbatione Ordinarii confessiones excipere, licet enim sit controversum, an semper vox *non potest*, tum licitum usum, tum validum excludat, de qua re Suar. *lib.* 5. *de Legib. cap.* 31. *a num.* 13. Sanch. *lib.* 6. *matr. d.* 38. *num.* 28. Castr. *tom.* 1. *tr.* 3. *d.* 2. *p.* 17. *num.* 4. *& tom.* 3. *tr.* 16. *d.* 4. *p.* 12. §. 4. *num.* 4. *& distinctius ibid. p.* 13. §. 1. *n.* 8. Quintanadv. *de confirm. sing.* 7. *num.* 4. Bardi *lib.* 10. *Select. quæst.* 7. *num.* 7. aliique fuse; tamen omnes concordant, in re nostra utrumque excludere ex modo, ut dixi, loquendi, & fine intento Tridentino.

Posita hac doctrina, colligo ex Suario *d.* 28. *de pœnit. sect.* 5. & Dian. *p.* 11. *tr.* 5. *resol.* 16. si quis Episcopus concederet tibi licentiam eligendi Confessarium non approbatum, quemcumque velis, nulliter eam concessurum, quia ipse dispensare non potest in lege Superioris: qualis est hæc Tridentini, in qua solus Summus Pontifex potest. Hoc Suarii dictum, ego tunc intelligo esse verum, quando ejusmodi licentia ex circumstantiis non est tacita Episcopi approbatio ejus Confessarii, quem tu elegeris.

3 *Confessiones Sæcularium.* In his verbis notantur duo. Primo, Concilium loqui de Confessariis audituris Confessiones Sæcularium, non ergo de excepturis Religiosorum confessiones, de quibus nihil Concilium innovat. Quare hi poterunt secundum Jus antiquum ab iis Sacerdotibus absolutionem obtinere, quos eorum Prælati ipsis destinaverint.

4 Inter Sæculares numera post Decretum Urb. VIII. *Cum sicut accepimus*, qui revocavit omnia privilegia, alias concessa circa confessiones Sæcularium sine approbatione Episcopi, numera, inquam, cum Dian. *p.* 11. *tr.* 4. *resol.* 14. Avers. *quæst.* 16. *de pœnit. sect.* 7. *fine*, Boss. *de Jubil. sect.* 3. *cas.* 2. *num.* 32. *Tamb. de Jur. Abb. t.* 2. *disp.* 6. *quæst.* 16. *controv. Lezanam in mari magno Erem. S. Augustini*, §. 1. *num.* 4. famulos, quamvis

vis commensales Religiosorum, qui non sunt nec Novitii, nec professi: numera item Alumnos, & Convictores in Seminariis eorumdem Religiosorum: ut etiam numera proxime ingressuros in Religionem; nam quia hi sunt vere sæculares per dictum Urbani Decretum ablata est potestas, qua forte gaudebant Religiosi.

5 Secundo, notatur a Concilio, revocari eam antiquam aliquorum locorum consuetudinem, per quam Sacerdotes Sæculares absolvebantur a quovis Sacerdote, & licet aliqui dubitaverint de hac revocatione, nunc post multas declarationes Cardinalium, & maxime post Decretum Innoc. X. non potest de ea amplius dubitari, ut videre potest apud Verric. *de remission. tit. 9. quæst.* 153.

6 Nondum omnia, quæ huc pertinent, explicuimus, enodandæ enim sunt sequentes quæstiones, quas per suos titulos claritatis gratia sic distinguo.

Approbatio pro Confessore ipsius Episcopi.

7 Quæritur primo, an sub nomine Sacerdotis Sæcularis hic comprehendatur etiam Episcopus, ita ut Episcopus v. g. Syracusanus non possit extra suam Dœcesim, v. gr. in Civitate Catanensi Confessorem ex sibi non subditis eligere, sed debeat aliquem ex illis, qui sunt approbati ab Ordinario Catanensi.

8 Comprehendi affirmat de Lug. *de Pœnit. disp.* 21. *n.* 3. citans Suar. & Coninch. & Aversi *quæst.* 16. *de pœnit. sect.* 8. quia etiam ipse est Sacerdos Sæcularis. Confirmatur ex eodem de Lugo *in Resp. Moral. lib.* 1. *dub.* 17. qui dicit, Episcopum extra suam Diœcesim non posse approbare Confessarios pro suis subditis extra Diœcesim existentibus.

9 Negant alii. Vide Boss. *de Jubil. sect.* 3. *num.* 100. & Pasqual. *decis. mor.* 88. id extendens *ad Episcop. confirm. nondum consecratum*, *& decis.* 87. *ad Titularem*: lege etiam Ludov. a Cruc. *in expl. Bullæ Cruc. d.* 2. *cap.* 2. *d.* 25. unde dicunt, Episcopum, etiam post Tridentinum, posse eligere, quem voluerit, juxta C. *fin. de pœnit. & remis.* Quamvis autem aliæ rationes afferantur ab aliis pro hac sententia, illa mihi satis probabilis in mentem venit, quia ex contextu, & loquendi modo usurpato a Tridentino, nomine Sacerdotum Sæcularium, quibus imponitur, ut ipsorum Confessarius sit approbatus a suo Episcopo, solum intelliguntur Sacerdotes communes, non vero Sacerdotes, qui simul sunt Episcopi. Video enim hodie Sacerdotis nomine non venire Episcopos, esto olim venerint: & etiamsi hodie venirent in aliis dispositionibus, certe in dispositionibus Tridentini, non item: quia adverto sub nomine Sacerdotis, nunquam Concilium includere Episcopum, sed constanter Sacerdotis nomen absolute prolatum, nonnisi Sacerdotibus communibus attribuere.

10 Ad confirmationem Resp. Negari ab aliis id, quod dicit de Lugo, & merito; nam cum Approbatio ad audiendas Confessiones sit actus Jurisdictionis voluntariæ, & non contentiosæ, potest in alieno Territorio exerceri, ut alibi dictum a nobis est, multo magis si sit mera testificatio, ut dixi *num.* 1.

Approbatio pro Confessario Cardinalium, Imperatoris, Regis.

11 De his (quæ est Quæstio II.) cum non sit frequens praxis, legatur Dian. *p.* 11. *tract.* 4. *resol.* 13. *V. Quæro* 2. alios citans, qui tamen concludit Cardinalium Confessarium non indigere approbatione Episcopi, imo ipsos posse dare licentiam suo familiari, ut is eligat sibi in Confessarium Sacerdotem, quem voluerit, quamvis ab Episcopo non approbatum, quia Cardinales sunt Episcopi, & Parochi suæ familiæ, non ita Imperatores, Reges: hi enim, nisi habeant privilegium (ut habere solent) indigent Confessariis ab Episcopo approbatis.

Approbatio pro Confessario Novitii.

12 Quæritur tertio, an Confessarius Novitiorum Religionum exemptarum, (exemptæ autem sunt hodie fere omnes Religiones) debeant ab Episcopo approbari?

13 Resp. non debere, quia Novitii in favorabilibus (quale certe est posse absolvi apud Confessarium independenter ab Episcopo) veniunt nomine Religiosorum: Ipsi ergo poterunt Absolutionem obtinere a Confessario deputato a suis Superioribus.

14 Sed possuntne prædictam absolutionem accipere a Confessario destinato, vel approbato solum a suo Episcopo, & non a suo Superiore.

15 Respond. De hac re agam infra *in Tr. de casib. reserv. cap.* 3. *a num.* 8. ubi dicam negari ab aliquibus, sed valde probabiliter concedi ab aliis.

Quid per Bullam Cruciatæ, dicam paulo inferius, *hoc eodem cap.* 5. §. 4. *num.* 38.

Approbatio pro Confessario Religiosi iter agentis?

16 Quæritur IV. in hunc modum: Solet sive ex expressa, sive ex tacita licentia imbibita in facultate peregrinandi, seu, quod idem est, in facultate morandi, ubi non sunt Sacerdotes proprii Ordinis; solet, inquam, concedi Religiosis, ut nunc confiteantur Sacerdoti sæculari, si Sacerdote sui Ordinis carent, de qua re late Suar. *t.* 4. *de Relig. tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 17. In his ergo casibus possuntne dicti Religiosi in Confessorem eligere Sacerdotem simplicem, non approbatum ab Episcopo?

19 Negat Vasq. cum paucis, sed probabilius concedit Suar. *loc. cit.* cum multis. Ratio est, quia ex una parte Tridentinum non inclusit Religiosos in hoc Decreto requirente approbationem Episcopi, ut supra vidimus, & ex alia a Superioribus non restringuntur ejusmodi itinerantes ad eligendos Confessarios approbatos ab Episcopo (si enim restringerentur, sine dubio non possent) ergo neque a nobis restringi debent. Nostri ex Societate an sint restricti in aliquo, quoad hoc, infra dicemus, *de casibus reserv. cap.* 11. §. 1. *a num.* 26. ubi etiam explicabimus, qua ratione Religiosi possint absolvi a reservatis, cum iter faciunt.

Approbatio pro Confessariis Monialium.

18 Quod Moniales subditæ Episcopis debeant non alios Confessarios habere, nisi a suo Episcopo approbatos, res est, & semper fuit extra controversiam, quia subditæ & ipsæ Episcopo sunt. Solum ergo olim erat quæstio de Monialibus exemptis, quæ scilicet Prælatis Religiosorum exemptorum sunt subditæ. Sed hodie soluta est hæc quæstio: Gregorius enim XV. dec. *In Scrutabili*, statuit, etiam has, non alios, quam ab Episcopo approbatos habere posse in Confessarios.

19 Porro ut hac occasione alia ad Monialium Confessarios pertinentia discas, habe sequentia.

Primo. In licentia, quam dat Episcopus excipiendi Confessiones, etiam mulierum, non intelligi Moniales, nisi specialiter exprimantur, & ita est praxis, ut ex communi sententia notat Campanil. *in direct. Juris, d.* 12. *cap.* 13. *num.* 62.

Secundo. Confessarium approbatum pro uno Monasterio non censeri approbatum pro alio. Vide Doctor. *ap.* Aversi. *quæst.* 16. *de pœnit. sect.* 7. Tertio. Approbatum pro uno Monasterio pro una vice, non posse pro aliis vicibus.

Quarto. Approbatus absolute pro sæcularibus, an possit excipere Confessiones Monialium tempore Jubilæi, alii negant, alii affirmant *apud* Peliz. *de Montal. cap.* 9. *num.* 20. *&* 21.

Quinto. A quonam absolvi possint Moniales a reservatis, dicam infra *in tr. de casib. reserv. cap.* 3. *num.* 3. *&* 4.

Approbatio pro Confessario Ordinum Militarium.

20 Interrogatus nuper fui, an Milites Hierosol. S. Joan. hodie Melitenses, possint eligere in suum Confessarium quemlibet Sæcularem, vel Regularem Sacerdotem, qui ipsis designetur a suis Superioribus, quamvis hic non sit approbatus a suo Episcopo?

21 Uterque Sanch. *d.* 49. *num.* 10. & Th. *ap. eundem*, putant posse, quia ex una parte hi milites sunt in omnium sententia veri Religiosi, pro quorum Confessariis non requirit Tridentinum Episcopi approbationem, & ex alia non habemus, cur ipsi, qui sunt vere Religiosi, ab hoc privilegio sint excludendi.

22 Aversa autem *quæst.* 16. *de pœn. sect.* 7. putat, non posse, atque adeo etiam ipsorum Confessarios indigere Episcopi approbatione. Ratio est (inquit,) quia hi propter magnam libertatem vivendi, qua gaudent, veniunt nomine sæcularium, pro quorum Confessariis requirit Tridentinum approbationem Episcopi; in Tridentino enim hoc nomen (Sæcularis) accipitur prout opponitur Religioso claustrato, ut idem hic sit, Sæcularis, ac vivens in propria domo, & quasi in sæculo.

23 Equidem tria dico. Primo, hanc acceptionem nimis esse gratis excogitatam. Dico secundo, melius idem probari posse ex interpretatione usu ipso facta hujus Decreti Trident. quando hi milites degunt extra Conventum, hoc est extra Melitam. Raro invenies, hos audere nunc absolutionem petere a non approbatis ab Episcopo. Dico tertio, propterea quicquid sit speculative, certe si sint extra conventum, practice posteriorem sententiam dictam *num.* 22. esse recipiendam. Ita Dian. *p.* 3. *tr.* 2. *resol.* 30.

24 Dico denique quarto, dum sunt in Conventu, id est, dum Melitæ, quasi in suo Claustro ipsis proportionato, morantur, videri, eorum Confessarios non indigere nisi licentia sui Superioris, quem in hoc esse Priorem Ecclesiæ supponit Pater Bardi *in explic. Bullæ Cruc. p.* 2. *tract.* 4. *cap.* 2. *fac.* 2. *num.* 26. Profecto in praxi usus ibi usurpatus custodiatur.

23 Quoad alios Ordines Militares Sancti Jacobi, Alcantaræ, & Calatravæ, quamvis de his utrinque (sane probabiliter) an vere sint, an non sint Religiosi, pugnetur, dicendum est, in utraque opinione debere uti Confessariis approbatis ab Episcopo, quando sunt extra suos Conventus (nam quando ibi commorantur, usus servetur juxta praxim ibidem observatam). Ratio est, quia, si non sunt Religiosi, subduntur Episcopis; si sunt Religiosi, recurrit quod tertio loco dixi *num.* 23.

De licentia, quam Religiosus habere debet, ut valide excipiat sæcularium Confessiones.

26 Ex occasione approbationis, quam etiam Religiosi obtinere per Tridentinum debent, ut *num.* 1. dictum est, omnia fere, quæ ad licentiam pertinent, sub qua a dictis Religiosis Sacramentum Pœnitentiæ ministrandum est, hic breviter comprehendam.

Recole autem, Religiosos Jurisdictionem necessariam ad absolvendum sæculares habere a Summo Pontifice, ut nuper vidimus, ubi addidimus: eandem posse habere ab Episcopo, qui dum eos approbat, simul (nisi quid expresse limitet) Jurisdictionem confert.

27 Hoc in memoriam redacto, si loquamur de Jurisdictione, quam Religiosi habent a Summo Pontifice, ea ab ipsis, teste Suar. *t.* 4. *de Relig. tr.* 8. *lib.* 2. *cap.* 16. *præser. num.* 12. *fin.* & latius Castr. *de penit. p.* 14. *num.* 7. non obtinetur, inconsultis, vel invitis eorum superioribus: Ratio est duplex. Prima, quia in Clem. *dudum de Sepul.* Religiosis conceditur posse absolvere pœnitentes, quando a Superioribus præsentantur Episcopo, ut is eos approbet, ergo supponit, quod ipsi Superiores non sint inconsulti, vel inviti. Hoc autem numquam invenitur revocatum. Secundo, quia hoc privilegium directe concessum est Religioni, quare non transit ad particulares, nisi media voluntate Superioris. Ita Bos. *de Jubil. cas.* 2. *num.* 180. testans, esse sententiam communem. Et adverte, tametsi aliquis, sive jure sive injuria posset de hoc dubitare, quoad alios Religiosos, saltem quando Superior positive non repugnat, vellet que sustinere privilegium esse immediate ipsis particularibus concessum; tamen quoad Religiosos nostræ Soc. dubitari non potest, quia Societas habet privilegium, ut nullis gratiis concessis, vel concedendis Socii utantur, nisi medio P. Generali positive concedente. Ita *in Præf. Comp. Priv. Soc. Jesu*, & Suar. *t.* 4. *de Relig. tract.* 10. *cap.* 5. *num.* 6. *& lib.* 9. *cap.* 2. *a num.* 2.

28 Atque ex hac doctrina sequitur Primo, regularem non posse in administratione hujus Sacramenti Pœnitentiæ uti privilegiis suæ Religionis, sive directe, sive per communicationem concessis, sine suorum Superiorum licentia, quia pari modo illa omnia debent medio Superiore transire ad subditos. Sequitur Secundo (ut infert Suar. *loc. cit. lib.* 9. *cap.* 2. *num.* 6) Superiores posse dictam Jurisdictionem, quam ipsi juxta dicta suis communicant, communicare limitate, ut scilicet dicti Religiosi possint excipere confessiones Virorum, & non Mulierum in hoc loco, & non in alio, tanto tempore, & non tanto, &c. Sicuti possunt Episcopi, ut probat quotidiana praxis, limitate approbare aliquem Confessarium pro viris, & non mulieribus, tanto, vel tanto tempore; pro sæcularibus, & non monialibus, &c. Lege Aversam *quæst.* 26. *de pœn. sect.* 7. Ascan. Tamb. *de Jur. Abbat. t.* 2. *d.* 6. *quæst.* 16.

29 Si vero loquamur de Jurisdictione, quam participare possunt Regulares, si ea ab Episcopo eis communicetur: Dico, Episcopum posse (nam quando velle censendus sit, dicam mox) ipsis Religiosis eam valide communicare, etiam invitis eorum Superioribus. Ita Gras. Miran. Lean. Laym. aliique Bos. *de Jubil. sect.* 2. *cas.* 2. *num.* 187. Trull. *in Bull. Cruc. lib.* 1. §. 6. *cap.* 1. *dub.* 7. *num.* 7. Ludov. a Cruc. *in Bull. Cruc. disp.* 1. *cap.* 2. *d.* 16. *num.* 5. Si enim Episcopus potest non subdito, v. g. Sacerdoti alterius Diœcesis, dare valide Jurisdictionem, approbationemque ad proprias dicti Episcopi oves absolvendas, inscio, invitoque alio Episcopo dicti Sacerdotis, cur non Religioso? hoc tamen interest utrumque, quod Religiosus facilius posset peccare mortaliter, quia facilius sub gravi præcepto a Superiore prohiberi ipsi potest, ne excipiat confessiones sæcularium, cum non tam facile soleat Episcopus sub gravi præcepto suis Sacerdotibus idem prohibere.

Dixi *valide communicare*, *&c.* At licitene Religiosi utentur dict. Jurisdictione?

30 Resp. etiam Laym. *lib.* 5. *tract.* 6. *cap.* 10. *num.* 19. sine positiva prohibitione superioris putat peccare Religiosum prædictum, si Confessionis Sacramentum administret, quia adhuc in re gravi utitur sua voluntate independenter a superiore. Id ego Laymano concedere non possum: quia, saltem ex certa consuetudine, non peccant Religiosi contr

depen-

dependentiam a suo Superiore, nisi hic legitime voluntatem suam exprimat in contrarium.

31 Pejus quid molitur Bossius, *l. c.* citans *Silv. Henr. aliosque*: contendit enim, Religiosum esse incapacem Jurisdictionis Episcopalis sine consensu Superioris, quia sic subderetur Episcopo, a quo totaliter erat exemptus, quod cedit in præjudicium Superioris. Quare, putat absolutionem prædictam esse omnino illicitam, & quidem etiam invalidam.

32 Verum, ut hinc incipiam, quamvis ex ejusmodi præjudicio, etiamsi illud adesset grave, illicita fieret collatio Jurisdictionis, unde probatur fieri etiam invalidam, & Religiosum ex vi subjectionis, quam in Religione profitetur, esse ejusmodi jurisdictionis incapacem?

33 Denique dico, Religiosum prædictum, tunc solum illicite mortaliter usurum dicta Jurisdictione excipiendo sæcularium Confessiones, quando illi Superior legitime per positivam prohibitionem graviter præciperet, ne ea uteretur: tunc enim faceret contra obedientiam superiori debitam: alias, ad summum, solum venialiter peccaturum. Vide tamen *n.* 36.

34 Hic denique scito, Ordinis Prædicatorum Religiosos illud habere a Julio III. refert Rodriq. *t. 1. Reg. q. 61. art. 1. & Castr. loco mox citan.* ut nullæ sint omnes licentiæ absolvendi, seu Jurisdictiones pro Confessionibus audientibus concessæ illis ab Ordinario (non ergo concessæ a Summo Pontifice sicuti fit per Bullam Cruciatæ, ut recte notat Castr. *de pœn. p. 14. n. 24.*) si eas Magister Ordinis revocandas esse judicaverit. Cum ergo ibidem Rodriq. dicat, fuisse in quodam Capitulo Generali revocatas, si sint sine consensu suorum Superiorum, non videtur dubium, pro Dominicanis esse invalidas absolutiones collatas, sine dicto Prælatorum suorum consensu. Hanc Julii III. Constitutionem non afficere alios Religiosos (nisi constet ab aliis Religionibus receptam fuisse, quod certe hodie non constat) notat ibidem Castrop.

Invito Superiore, an possit in Confessarium eligi Religiosus per Bullam?

35 An sint eligibiles per Bullam Cruciatæ Regulares, quando vere sunt approbati ab Ordinario, invitis, seu prohibentibus suis Superioribus, breviter per hanc occasionem dico affirmative, quoad validitatem. Ratio est, quia ex una parte, ex vi Bullæ Jurisdictionem illis dat Pontifex, & ex alia jam supponimus, eos esse approbatos.

36 Quid Secundo, Si Superior hunc Religiosum, quamvis alias approbatum, per sententiam privaverit, vel suspenderit ab omni Jurisdictione? Resp. idem dic, quoad validitatem absolutionis: Superior enim Regularis non potest privare Religiosum Jurisdictione concessa, vel concedenda a Pontifice.

37 Dixi in utroque casu *n. 35. & 36. quoad validitatem*, nam in hoc secundo peccare mortaliter cum Luis de Raim. *in Apol. pro M. Serio §. 4. n. 32.* Regularem puto: Siquidem Superior Regularis, licet Jurisdictionem concessam a Pontifice, vel etiam ab Episcopo abolere nequeat; tamen regere subditum valet in usu talis Jurisdictionis: Si ergo illum per juridicam sententiam prohibet, videtur sub gravi præcepto prohibere. In priore autem casu, ubi non intercessit sententia, sed sola prohibitio, peccabit Religiosus, sive mortaliter ut habet Dian. *p. 1. tr. 11. ref. 13.* aliique, sive venialiter, juxta majorem vel minorem præcepti dati rigorem, ut innui *n.* 30. Et quidem juxta hunc majorem, minoremve præcepti rigorem, debet intelligi Fag. 2. *Eccl. præc. lib. 7. c. 2. nu. 32.* dum sic habet; Si Prælatus Regularis expressis verbis a suis licentiam, approbationemque non auferat, sed tantum prohibeat audire Confessiones, aut prohibeat, ne juniores sacerdotes fœminas audiant propter periculum, & decentiam personæ, & Religionis, tunc quidem cum approbatio non auferatur, valet absolutio: peccant tamen contra Prælatorum suorum prohibitionem, ob id possent ab illis graviter puniri. Hæc Fag.

Quandonam Episcopus præsumitur dictam licentiam concedere?

38 Sed adhuc dubitabis Primo, Quandonam judicabitur Episcopus concedere Religioso ejusmodi jurisdictionem, approbationemque, etiamsi inviti sint Superiores? Resp. quando Episcopus expresse sciens, superiores nolle Religiosum exponere ad Confessiones excipiendas; ipse nihilominus Jurisdictionem suam, approbationemque confert; alias enim semper præsumitur eam conferre more consueto, idest Superiore Regulari positive consentiente. Quare non est fidendum concessioni factæ ab Episcopo, Superioribus ignorantibus, & multo minus contradicentibus. Si enim ejusmodi ignorantia, vel contradictio Episcopo non sit nota, magnum periculum est, ne collatio Jurisdictionis sit subreptitia, atque ideo nulla, cum sit sive per fraudem extorta, sive ex errore concessa.

An Religioso licentia concessa ab Episcopo in Religione, prosit in sæculo, & e contra?

39 Dubitabis Secundo, An Regularis, qui licentiam ab hoc Episcopo obtinuit excipiendi Confessiones Sæcularium, possit easdem excipere, si (ut usuvenire præsertim solet in societate Jesu) ad sæculum dimittatur? Resp. Respondet Pellizarius, *to. 2. tr. 8. c. 3. sect. 2. n. 38.* quem ad verbum sequitur Dian. *p. 11. tr. 4. resol. 13. fine*: hunc amissurum Jurisdictionem, quam habuit, ut Religiosus, a summo Pontifice, quia non est amplius Religiosus: sed retenturum Episcopi approbationem, quia illam Episcopus non revocavit, ut supponimus. Unde sequitur (ait) hunc dimissum non posse excipere Confessiones, quia quamvis gaudeat approbatione: non tamen pollet jurisdictione, at poterit easdem excipere, si illi conferatur jurisdictio, sive a Parocho, sive per Bullam, vel Jubilæum, juxta mox dicenda §. *seq. n.* 4. & 7.

40 Insufficiens doctrina. Nam ego illud maxime scire audeo de dicto Regulari: An, idem dicendum sit, quando etiam Jurisdictionem (ut communiter fieri solet) habuit ab Episcopo pro ipsius ovibus, quæ numquam, ut supponimus, revocata sit. Profecto si consequenter loqui Pelliz. velit, concedet, hunc in Sæculo valide dictas Confessiones excipere posse, perinde ac antea in Religione, quia jam habet tum Jurisdictionem, tum approbationem non revocatas.

41 Sed ego valde ambigo de duratione tum Jurisdictionis, tum approbationis in hoc Religioso dimisso: Unde, puto, non posse Confessiones excipere. Ratio mihi est, quia nequeo mihi persuadere, Episcopum voluisse tantam concedere potestatem pro tempore, quo tanta in deterius personæ, & status mutatio facienda sit. Episcopus quidem tibi Religioso oves suas, sed non tibi sæculari credidisse præsumendum semper est.

42 Contra assentior Pelliz. *l. c. n. 39.* & Bord. *ref. 36. nu. 88. apud Pelliz. l. c.* dicentibus, Sacerdotem Sæcularem, cui Episcopus concessit potestatem excipiendi Confessiones suarum ovium ingressum in Religionem, posse valide easdem excipere, quia hic non militat involuntarium Episcopi, imo maxima ejus voluntas favet, propter oppositam rationem numero præcedenti dictam, puta, quia mutatio personæ est in melius,

SECUNDA CLAUSULA.

§. III. *Nisi aut Parochiale Beneficium obtineat, &c.*

1 Statim atque Parochiæ quis præfecturam incipit possidere, approbatum jam esse ad audiendas Parochianorum Confessiones, hic Tridentinum pronuntiat. Inter hos autem refert Barb. *in Trid. sect. 23. c. 15. de reform. n.* 18. numerari etiam majores Sacerdotes curam animarum habentes, puta Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & illos Priores, quibus cura sæcularium animarum cum Jurisdictione quasi Episcopali in suo Territorio tribuitur, nimis est certum. Sicut mihi certum est (quidquid nonnulli adversentur) non numerari (ait Delugo. *d. 21. de pœn. n.* 10. Ascan. *de Jure Abb. t. 2. d. 6. quæsit.* 17. Suar. *d. 28. de pœn. sect. 4. n. 21.*) Prælatos Regulares: ii enim quamvis habeant curam animarum suorum Religiosorum, nequeunt sine Episcopi approbatione sæcularium Confessiones excipere, quia non veniunt absolute & sine addito nomine Prælatorum, cum eorum Prælatura non sit proprie beneficium Parochiale, quicquid in contrarium velit Th. Hurt. *p. 2. tr. 12. c. 1. n. 1869.*

2 Signate autem dixi (*incipit possidere*) id enim significatur ut habet Delugo, & Suar. *loc. cit.* ab illo verbo Tridentini (*obtineat*) Quare si solum sit electus, vel si beneficio Parochiali obtento privetur, sive ob delictum, sive ob litem, teste Lud. a Cruce, *in Bull. Cruc. d. 1. c. 2. dub. 7.* sive ob suspensionem ab officio, ut vult Boss. *de Jubil. sect. 3. cas. 2. n. 57.* sive ob aliquem casum, quo cesset beneficium, carebit potestate absolvendi, quia hæc ex jure est accessoria ad possessionem Parochiæ. Nam propterea Moneta *de excom. ult. vol. c. 5. n. 383.* & Dian. *p. 1. tr. 11. ref. 7. fin.* docent Episcopos Titulares non censeri approbatos, quia sic Episcopatus possessione carent. De hac re lege Delugo *in resp. mor. lib. 5. d. 15. nu. 3. & 9.* qui videtur innuere Titularem sentire Approbatum: sed alibi videtur censeri contrarium Delugo *disp. 21. de pœn. n. 1. fin.*

3 Contra, dum Parochus Parochiam obtinet, non potest, ut placet Delugo *de pœn. d. 21. n. 63.* & Lez. *consult.* 4. per Episcopum privari Approbatione, quia illa gaudet ex Jure Tridentini, adversus quod nihil potest Pontifice inferior. Si ergo illum Approbatione indignum esse, legitime constet, suspendat illum ab officio, vel removeat; nam tunc, ut dictum est, statim cessat Approbatio.

4 Inquires primo. Parochus quandoquidem est ipso Jure approbatus, estne pro suis tantum Parochianis, an etiam pro omnibus Fidelibus cujuscumque Diœcesis, ita ut ovium sæcularium confessiones libere possit excipere?

Resp. Dividenda est ejusmodi a te prolata Inquisitio; nam quoad priorem partem, an Parochus sit approbatus pro omnibus? Dico esse pro omnibus approbatum, unde accedente Jurisdictione sola, quæ illi deest pro aliis, legitime illos absolvet. Ratio est, quia ante Tridentinum Parochus non indigebat approbatione; nam ex ipso uno officio Parochi Approbatus censebatur. Sed Tridentinum nihil immutavit, quoad hoc, ergo neque nunc indigebit Approbatione. At vero quoad posteriorem partem, an libere possit excipere Confessiones omnium, dico non posse. Ratio est, quia ad legitime eas excipiendas, non solum requiritur Approbatio, sed etiam requiritur Jurisdictio. Cum ergo Parochus gaudeat quidem Approbatione, sed non Jurisdictione, nisi pro suis ovibus, pro suis tantum erit aptus Confessarius, non pro alienis.

5 Ex ea doctrina, quod Parochus sit pro omnibus Approbatus, colligunt Fagund. 4. *Eccl. præc. lib. 7. c. 2. n.* 57. citans praxim Lusit. Sanch. Lean. cum Delugo *de pœn. d. 21. n.* 12. Dian. *p. 11. tr. 4. ref. 13. §. Concedo tamen*, Suar. *de pœn. disp. 18. sect. 5. n.* 18. Parochum quemcumque, cum sit Ordinarius suæ Parochiæ, posse Episcopo saltem non contradicente delegare suam Jurisdictionem alteri Parocho, sive alterius Parochiæ in eadem Civitate, sive alterius Civitatis in eadem Diœcesi, sive alterius Diœcesis cujuscumque, & consequenter hunc Delegatum posse exigere confessiones ovium Parochi delegantis: nam Jurisdictionem habet ex dicta Delegatione, Approbationem vero habet ex suo munere, ut dictum est.

Scio Barbosam *de pot. Paroch. p. 2. c. 1. n.* 3. solum concedere in eadem Civitate, qui dicit, a Sacra Congregatione sic fuisse decisum. Verum de hac decisione non constat authentice. Idem Barb. pro hac sua restrictione citat Fag. 2. *Eccl. præcep. lib. 7. c. 2. n.* 35. sed non recte, quia Fag. *l. c. sed n.* 37. stat pro nobis, ut modo nos citavimus.

6 Sed quid? Poteritne eamdem suam Jurisdictionem concedere simili Sacerdoti? Resp. posse dixi superius *c. 4. §. 3. nu.* 12. sed non approbationem, unde simpliciter hic simplex Sacerdos, quia solum habebit Jurisdictionem, & non Approbationem, non poterit legitime confessiones audire.

7 Inquires secundo, cum in Bulla Cruciatæ, & Jubilæi dicatur, posse Fideles eligere Confessarium ab Ordinario approbatum, poteritne ab omnibus in quocumque loco, vel Regno eligi Parochus?

Resp. In eadem tota Civitate, ubi est Parochia, certum videtur. Ita Fag. *l. c. a n.* 35. quia sicuti approbatus ab hoc Ordinario potest per Bullam eligi in tota hac Civitate: sic Parochus, cujus titulus Parochiæ Tridentinum æquiparat Approbationi. In aliis locis extra Diœcesim (Idem *ibid.*) multi negant, multi affirmant. Ego sicuti mox docebo, esse probabile, Sacerdotem approbatum a suo Ordinario posse per Bullam eligi: quia Bulla non requirit approbationem cujusvis Ordinarii loci, sed Approbationem absolute; quam jam hic Sacerdos habet, dum a suo Ordinario est Approbatus, ita dicendum est de Parocho, cujus beneficium Parochiale æquivalere voluit Tridentinum Approbationi. Ita Fag. *l. c.* Avers. *q. 16. de pœn. sect.* 8. Boss. *de Jub. sect. 3. c. 2. n.* 154.

8 Quando Parochus amisit Parochiam, non esse per Bullam eligibilem, quia tunc actu non est Approbatus, colligetur ex iis quæ dicam mox §. 4. *a n.* 4.

9 Inquires tertio. Potestne Episcopus ad examen iterum vocare Parochum, qui jam vel examinatus, vel idoneus fuisse reputatus supponitur, quando ad Parochiam assumptus fuit? Vide mox §. 4. *a n.* 27.

Respondeo. Jo: Sanch. *in select. disp. 58. n.* 11. (Vide Thom. Hur. *p. 2. fol.* 455.) docet posse, & debere. Sed in praxi numquam vidi ad examen vocatos fuisse Parochos: & certe si non appareret aperte indignitas, non esset ipsi hoc onus imponendum, sed potius, si quis indoctum se ostendat, detur ei Coadjutor, ac suspendatur.

TERTIA CLAUSULA.

§. IV. *Aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur necessarium, approbetur.*

1 Illud, *si ipsi videbitur*, deonerat Episcopum ab examinando, quos novit esse idoneos, imo imprudenter ipsum facturum existimo, si hominem doctum, & pium, satis ab ipso cognitum, vocare ad examen vellet.

2 Si Episcopus aliquem, sive per examen, sive alias aptum inveniat, quem absolute approbare posset, peccatne, si limitate approbet pro determinato loco, pro certis personis, &c.

3 Resp. cum Boss. *de Jub. sect. 3. cas. 2. n. 57.* qui recte ait, Episcopum injuriam facere ei, quem ad examen admisit, si eum inveniens idoneum, non approbet; consequenter ergo dicemus injuriam etiam illi facere, quem ad examen admissum, ideoneum absolute inveniat, & tamen approbet sine causa limitate. Sine causa, inquam; nam sæpissime causa non deest, puta, ut Sacerdos non negligat studium, ut bonos mores custodiat, vel quid simile: & quidem nisi clare de injuria constet, semper pro Episcopo præsumendum est.

A quonam Ordinario concedi dicta approbatio debeat?

4 Si Sermo sit de ea, quæ simul est conjuncta cum cessione, seu delegatione Jurisdictionis non est dubium, debere concedi a proprio Ordinario loci, pro suis subditis, supra quos Jurisdictio habetur.

5 Sermo ergo hic esse debet, quando approbatio datur separatim a Jurisdictione, ut solet concedi iis, qui aliunde Jurisdictionem habent a Summo Pontifice, quales sunt Religiosi, vel electi per Bullam Cruciatæ, &c. in quo casu quæritur, an Primo concedi Approbatio debeat a quocumque cujuslibet Diœcesis Episcopo: an Secundo ab Ordinario loci, ubi fit confessio: an Tertio ab Ordinario, cui subditur Confessarius: an Quarto ab Ordinario, cui subditur pœnitens absolvendus?

6 Non pauci in hac permolesta difficultate, quia confundunt duo quæstionis membra, molestiorem illam, & non parum scrupulosam reddunt. Duæ ergo sunt quæstiones permaxime distinguendæ: Altera de Religiosis tantum, altera de quibuscumque Confessariis, etiam Religiosis, sed electis per Bullam Cruciatæ, vel per Jubilæum, vel per peculiare rescriptum Pontificis; quamvis enim tum Religiosis, tum quibuscumque dictis Confessariis, ipse Summus Pontifex concedat tunc Jurisdictionem, ea lege, ut obtineat approbationem ab Ordinario, diversum tamen loquendi modum usurpat pro Religiosis, quam pro eligendis per Bullam, vel Jubilæum; nam pro Religiosis utitur Tridentinum his verbis (ab Episcopis sint approbati) at pro eligendis per Bullam Cruciatæ sic Pontifex præscribit (sint approbati ab Ordinario) pro eligendis vero per Jubilæum solet addi sic (approbati sint ab Ordinario loci) pro aliis denique rescriptis modo loquitur Pontifex, ut in Bulla Cruciatæ, modo ut in Jubilæo.

7 Quoniam ergo, ut dixi, hæc permiscentur a nonnullis, unde argumenta, quibus altera quæstio probatur, detorquentur ad alteram; ideo fit, ut minus expedita, imo confusa reddatur utriusque decisio. Nos igitur separatim de illis sic discurramus.

A quonam Ordinario debeat Religiosus approbari pro Confessionibus sæcularium?

8 Mihi, & Ascan. Tamb. multos citanti *t. 3. d. 6. q. 14. contra illud*, (*Approbatus semel semper approbatus*,) & Doctoribus non paucis saltem quoad praxim, certum est, Religiosum debere approbari ab Ordinario, cujus sunt oves illæ, quæ sunt absolvendæ. Ratio ducitur a Tridentino toties citato, ibi: *Nullum etiam Regularem posse Sæcularium Confessiones excipere, nec ad id idoneum reputari, nisi ab Episcopis approbetur.* Ubi ex intentione Patrum Concilii satis apparet, voluisse illos, ut hoc Judicium exponendi Sacerdotes ad tantum munus fieret ab Episcopis pro cura, quam debent habere suarum ovium: at hæc requirit, ut quilibet Episcopus suos Confessarios veluti sibi formet, formatosque suis subditis exponat.

9 Quare licet his Tridentini verbis possit dari alia interpretatio, ut contendit Cellotius *de Hierar. l. 5. c. 24. & 25.* defendens hic illam propositionem (*semel approbatus, semper approbatus*) quasi illud (*ab Episcopis*) ita intelligatur, ut semel Religiosus sit ab uno ex Episcopis totius Mundi approbandus, qua unica approbatione semel habita, possit uti ea Jurisdictione ad Fideles absolvendos, quam immediate habet a Pontifice; nihilominus ejusmodi interpretationi nimis valde obstat prædictus finis Patrum, & cura in tanta re, quam Episcopi singuli adhibere obligantur pro suis ovibus. Si in eodem Tridentino, ab iis Religiosis, ut prædicent Verbum Dei, extra suam Ecclesiam, requiritur, ut habeant licentiam ab Episcopis singulis, & intra suas Ecclesias, saltem benedictionem, putabone in designandis Confessariis, quæ res maximi est momenti, tantam voluisse libertatem concedere Tridentinum? non utique, si juraveris.

10 Dixi autem *n. 8.* (saltem quoad praxim) nam quamvis utcumque nostra prædicta ratio, & aliæ ab aliis adductæ infirmari possint speculative, practice certe nullo modo est contraria sententia recipienda; ipsa enim tot annos usurpata praxis, tum Episcoporum in hoc omnium constans vigilantia, qua examinare, vel recognoscere volunt Religiosos, quamvis in aliis locis approbatos; tum timoratorum Religiosorum conscientia, non audentium cum unica approbatione omnes Fideles absolvere; tum denique periculum, ne res tanti ponderis, qualis est remissio peccatorum, invalide exhibeatur ab ejusmodi Religiosis, satis ostendunt nostram, hoc est communem sententiam, & nullo modo aliam esse in usum deducendam.

A quonam Ordinario approbari debeat electus per Bullam Cruciatæ.

11 Si in Bulla aliqua, vel in Rescripto quocumque (ut certe in Jubilæis, sicuti notavi *n. 6.* sæpe vidimus) dicitur posse Fidelem, cui fit confessio, absolvi, seu dispensari a Confessario quocumque, sed addatur *Approbato ab Ordinario loci* non est mihi dubium requiri Approbationem Episcopi, seu Ordinarii illius Diœcesis, ubi fit Confessio, nisi forte limitetur hoc, vel simili modo, *A tuo Ordinario, vel ab Ordinario tui loci*; tunc enim servanda esset limitatio.

12 Dubium ergo solum est, quando absolute dicitur *Approbato ab Ordinario*, ut certe nunc dicitur (quod supradicto *n. 6.* notavi) in Bulla Cruciatæ. Quare cum sic non appareat a quo Ordinario procedere debeat Approbatio, quærendum est, quisnam Ordinarius per hæc verba designetur.

13 Pugnant loquendo de dicta Bulla, & ex mea sententia, paribus armis utrinque Doctores. Non pauci ajunt sufficere, si in Sacerdote adsit Approbatio cujuscumque Ordinarii, sive loci, sive ipsius Confessarii, sive pœnitentis legitime collata, etiamsi dictus Sacerdos alio suum domicilium transferat, & ex Indiis huc accedat, modo ipsi Approbatio nondum spiraverit; nam si spiraverit, dicam mox. Ita plures DD. ut Henr. *l. 7. c. 12. n. 4.* Valer. *V. Absolvo diff. 1.* Dian. *p. 1. tr. 11. res. 7.* dicens sic sentire aliquos Patres, qui interfuerunt Conc. Trid. Trul. valde probabile idem dicens *l. 1. in Bull. Cruc. c. 7. §. 1. dub. 2. n. 7.* Th. Hurt. *to. 2. res. mor. tr. 12. c. 1. n.* 2056. vocans hanc sententiam valde probabilem, nisi esset contra praxim, Castr. *in Bull. Cruc. p. 8. §. 1. n. 1.* vocans hanc sententiam probabilem, & ib. *p. 6. n. 3.* Sa *v. Conf. n. 6. in impress. genuin.* Ant. Escob. *in Th. mor. t. 1. l. 7. sect. 2. probl. 23.* aliique, ut Jo: Sanch. *in select. d. 44.* alios citans Cord. Conin. Suar. Reginal. & Fil. *ap.* Lud. a Cruc. *loc. mox citando.* Idem dic in Jubilæo, vel quocumque rescripto, si similem clausulam præferat.

14 Hæc sententia illo nititur, satis probabili, fundamento, quia expendit diversum illum modum, quo Pontifex in Trid. utitur, dum imponit necessitatem Approbationis pro Confessariis, & illum quo idem utitur in Bulla Cruciatæ; nam licet in utroque non apponat illud *loci*, tamen in Trid. directe præcipitur Confessarii, etiam Regulares, ne Confessiones excipiant, nisi ab Episcopis approbationem obtineant; at in Bulla Cruciatæ directe concedit Fideli, ut is possit eligere Confessarium approbatum ab Ordinario.

15 Ex hac diversitate loquendi Pontificis satis apparet, majorem libertatem concedi Fidelibus per Bullam: solum enim imponitur, ut eligant Confessarium approbatum ab Ordinario. Approbatus autem ab Ordinario, sive loci, sive Confessarii, sive ipsius Fidelis, dicetur, & est in omni rigore approbatus ab Ordinario. At per Tridentinum cum imponatur Confessariis ipsis onus accipiendi approbationem ab Episcopo, omnino debet intelligi (nisi minus castigate locutum esse Tridentinum velis) ab Episcopo illo, cui incumbit dare suis ovibus Confessarios approbatos, qui est Ordinarius loci, a quo Confessarii ipsi recipere legitime approbationem debeant; sicuti accipere debent Jurisdictionem, quando illis non datur a Summo Pontifice.

16 Semper autem dixi (legitime) id, quod explicatius intelliges ex sequenti Decisione: Ordinarius v. g. Messanensis potestne valide approbare Sacerdotem fixe commorantem in alia Diœcesi, v. g. Panormi, ad hoc, ut sit eligibilis per Bullam Cruciatæ, a Civibus Panormitanis, uti etiam, ut sit eligibilis, a quibuscumque aliis Christi fidelibus.

Ita putant nonnulli, quia hic jam erit Sacerdos approbatus ab Ordinario (id quod solum requirit Bulla) esto ille, qui approbat, non sit Ordinarius loci, nec pœnitentis, nec Confessarii.

17 Verum id animo nulla ratione sedet; nam & Tridentinum, & Bulla, & Rescripta, quando requirunt approbationem Ordinarii, loquuntur de approbatione, quæ legitime, & secundum jura confertur: At secundum quam legem Ordinarius Messanensis potest Sacerdoti Diœcesis alienæ concedere approbationem, solum ut jam sit ab omnibus eligibilis per Bullam; Hoc vere non esset approbare pro Confessionibus, sed dare dicto Sacerdoti facultatem, ut possit eligi per Bullam, quod est extra Episcopi potestatem. Approbet ergo ejusmodi Episcopus dictum Sacerdotem ad expediendas Confessiones ovium suæ Diœcesis Messanensis (quod jure posse ab ipso fieri non dubitamus, quia potest pro suis ovibus undecumque convocare Confessarios) siquidem tunc, quia ejusmodi Sacerdos legitime erit approbatus ad Confessiones; erit consequenter juxta hanc primam sententiam eligibilis ab omnibus.

18 Porro, quando contra prædictam primam sententiam opponunt, Primo, aliqui Urbanum Octavum (cujus meminit Delugo, *de pœn. disp. 21. n. 29.*) qui revocavit omnium Regularium Privilegia circa audiendas Confessione, sine Approbatione data ab Episcopis Diœcesanorum; vel Secundo, quando opponunt Breve (ut habet Thom. Hurtad. *res. mor. tr. 12. c. 1. n. 1044.*) edictum a Paulo Quinto, in quo declaratur per Bullam Cruciatæ non induci novum jus, quoad approbationem, diversum ab eo quod statuit Tridentinum; vel Tertio, quando opponunt Declarationes Sacræ Congregationis in contrarium, nihil conficiunt: nam ad Primum Urbanus loquitur de Privilegiis Regularium, nos autem versamur in jure peculiari Bullæ, vel Rescripti: ad Secundum Paulus V. nihil innovat, nec nos innovamus de substantia approbationis, quam legitime faciendam esse ab Episcopis omnino requirimus; cæterum Paulus nec restringit se ad unam approbationem; nec si se restringeret, posset ligare manus aliorum Pontificum, quasi hi non possint concedere, ut semel approbatus, sit per Bullam eligibilis: ad Tertium denique, vel de prædictis declarationibus non constat authentice, vel eæ loquuntur de approbatione requisita a Tridentino pro Confessariis communibus, non vero loquuntur de electis a Fidelibus per Bullam peculiarem.

19 Urgebis, in Bulla Originali Cruciatæ dicit Pontifex, *ut possit quis eligere Presbyterum Sæcularem, vel ex Regularibus, qui sit approbatus ab Ordinario, vel quoad Regulares, semel tantum fuerit approbatus.* Ergo doctrina data, licet procedat in Confessario Regulari, non videtur procedere in sæculari. Resp. Pontificem supponere id, quod communiter accidet, nimirum Presbyteros Sæculares commorari in sua Diœcesi, Regulares vero transire de Diœcesi ad Diœcesim. De his ergo Regularibus dicit sufficere unam approbationem (quod certe nostram doctrinam saltem ex parte confirmat) quamvis ad aliam Diœcesim migrent. De Presbyteris tacet, quia supponit, ut dixi, domicilium eos non mutare, non tamen negat, idem de ipsis esse, si mutent. Alias responsiones habet Th. Gallegus *de Bulla Cruc. c. 9. diff.* 102. vide etiam Dian. *p. 11. tr. 8. res. 52. disp. un.* unde Vasq.

20 Jam vero plures (ut Suar. *de pœn. disp. 18. sect. 7.* Thom. Hurtad. *l. c. d.* 2046. Layman, aliique apud Aversam, *q. 16. de pœn. sect. 8.* Delugo, *l. c.* Vasquez, *ad q. 93. de pœn. art. 3. dub. 4.* Ludov. a Cruce *disp. 1. in Bulla Cruc. c. 2. dub. 1.* qui dicit, primam sententiam non judicari probabilem. Eamdem sententiam tenet Fagund. *2. Eccl. præc. l. 7. c. 2. n. 22.*) negant, sufficere unam approbationem, quamvis legitimam cujuscumque Ordinarii, ut quis per Bullam eligi in Confessarium possit. Si interroges cujus ergo Ordinarii? Respondent variis modis, quos afferam mox *n. 26.*

Ratio hujus secundæ sententiæ potissima hæc est: Summus Pontifex i Bulla Cruciatæ, dum postulat Confessarium approbatum, profitetur vel le se conformare dispositioni Concilii Tridentini; sed Tridentinum re quirit approbationem Episcoporum in singulis Diœcesibus, ut supra di ximus; ergo etiam requirit in Bulla Pontifex.

21 Confirmatur Primo, quia quando Tridentinum ait, ut aliqui non fiat sine licentia Episcopi, omnes explicamus, sine licentia singu lorum Episcoporum in singulis Diœcesibus; quis enim dicat, quando v. g *sess. 5. c. 2.* Tridentinum vult, ut Regulares, si velint prædicare in propri Ecclesia, se præsentent Episcopis, si extra, petant licentiam ab iisdem quis, inquam dicat, sufficere, si licentiam semel petant ab uno Episcop pro toto Orbe? Ita ergo in casu nostro non sufficiet una approbatio.

22 Confirmatur Secundo, quia si una sufficeret, cur permitrit Ec clesia, ut in singulis Episcopatibus examinentur Confessarii?

23 Confir-

23 Confirmatur Tertio, quia tanta licentia, ut sufficiat una approbatio, nec ullo jure, nec ex Tridentino probatur.

24 Confirmatur Quarto, etiamsi unus Episcopus posset approbare pro toto Orbe, non est credendum, ipsum velle dare Sacerdoti tantam auctoritatem. Ex quibus confirmationibus infertur, Sacerdotem in una Diœcesi approbatum, se debere gerere, ut non approbatum in alia, si rationabiliter operari velit.

25 His rationibus sic facilè posset responderi. Ad rationem principalem distinguenda est major. Pontifex in Bulla Cruciatæ, dum postulat Confessarium approbatum, profitetur se conformare cum dispositione Tridentini, in substantia approbationis, ut scilicet Confessarius sit legitime approbatus, concedo: in aliis, & præsertim in multiplici approbatione nego majorem; unde & nego consequentiam. Neque gratis sic nego majorem: quando enim Pontifex in dandis similibus privilegiis vult in multiplici approbatione se conformare dispositioni Tridentini, id explicite facit, apponendo illud (ab Ordinario loci) vel quid simile, ergo cum in Bulla non sic se explicet, certe in approbatione illa multiplici conformem se Tridentino reddere non intendit.

26 Ad quatuor Confirmationes respondebis facile, modo non permisceas, ut monui *n.* 15. quæstionem de Bulla cum quæstione de Religiosis: concedo enim omnia, quæ in dictis confirmationibus assumuntur: sed illæ nihil aliud probant, nisi quod ex vi Sacrorum Canonum, & Tridentini; omnes etiam Religiosi, qui excipiunt Fidelium Confessiones, debent multiplicem dictam approbationem pro multiplicibus Diœcesibus habere. At nos loquimur ex peculiari privilegio dato in Bulla Cruciatæ, vel in peculiari Rescripto. Quod ergo infertur *n.* 23. distinguendum est, nam ex vi Canonum, & Tridentini, concedo; non autem ex vi Bullæ Cruciatæ, vel Rescripti, per quæ rationabiliter Sacerdos utitur una approbatione propter rationes dictas in prima sententia.

His ita explicatis pronuntio nihilominus, utramque sententiam esse probabilem. Sed ego priorem libens amplector, sicuti ad eamdem accessisse visum sum, *in opusc. meth. Conf. l. 3. c. 7. n. 7. in edit. Veneta*.

27 Quæret curiosus, secundam sententiam sectantes, cujusnam Episcopi approbationem requirunt? Resp. Varii varie Vasq. aliique citati a Bossio, *de Jub. sect. 3. c. 2. n.* 209. & Covar. *lib. 1. can. q. c.* 27. requirunt approbationem Episcopi loci, in quo fit Confessio. Laym. aliique apud Avers. *q. 16. de pœn. sect.* 8. & apud Ludov. a Cruc. *in Bulla Cruc. disp. 1. c. 2. dub. 15. n.* 24. Approbationem Episcopi pœnitentis, illius scilicet, qui debet absolutionem recipere. Suar. *disp. 28. de pœn. sect.* 6. Delugo *disp. 21. de pœn. n.* 29. Sanch. *lib. 3. de matr. disp. 29. n.* 2. Bossius *l. c. n.* 202. late, aliique approbationem Episcopi Sacerdotis, puta illius, qui excepturus est confessionem, atque absolutionem collaturus. Quas sententias satis sit innuisse legendas, si cui est otium, apud Bardi *in Bull. Cruc. p. 2. tr. 5. c. 1. sect.* 2.

An sufficiat pro Bulla Approbatio, quæ cessavit?

28 An Confessarius, cui legitime spiravit, vel a quo legitime revocata est approbatio, possit eligi per Bullam, vel simile rescriptum? Idem quæritur de Parocho, a quo forte ablata est Parochia. Resp. negative; ita Castr. *de Bulla Cruc. disp. un. p.* 8. §. 1. *n.* 5. Solum enim est eligibilis pro eo tempore, quo durat approbatio. Ratio est, quia privilegium Bullæ concedit, eligi posse Sacerdotem approbatum, & sensus videtur esse, ut sit actu approbatus; at is, cui illa cessavit, non dicitur amplius actu approbatus: sicut excommunicatus, qui est jam absolutus, non dicitur amplius excommunicatus. Adde inconveniens, quod mox dicam *n. 31. fin.*

Illud ergo (approbatus) non est participium præteriti temporis, quasi, qui fuit approbatus, sed est nomen concretum, quod requirit formam approbationis actu moraliter adesse, hoc est eam non fuisse revocatam.

29 Aliqui tamen, ut Sebastianus Acosta, & ex parte Rodriq. apud Castr. *l. c.* Marc. Seio *in Bulla Cruciatæ* dicens id probabile, concedunt, contendentes sufficere, fuisse semel approbatum, etsi fuerit pro limitato tempore approbatus, & eo elapso, non fuit ex causa legitima reprobatus, quam sententiam refert, & non rejicit Castr. *l. c.* Illum lege; nam quia in praxim eam deducere nec volo, nec audeo, satis habeo, illam tibi brevibus innuisse.

An sufficiat pro Bulla approbatio limitata?

30 Qui est approbatus limitate pro Mulieribus v. g. non pro Viris, pro rusticis, non pro mercatoribus, &c. potestne ex privilegio Bullæ, vel similis Rescripti, eligi ab omnibus illimitate? Resp. Nequaquam. Ita Suar. *disp. 28. de pœn. sect. 3. n.* 5. Delugo *disp. 21. de pœn. n.* 26. Bardi *in select. lib. 5. q. 7. nu.* 6. Bossius *de Jub. sect. 3. c. 2. n.* 245. aliique plures ab his citati, sed solum pro illis, pro quibus est approbatus. Ratio est, quia supra diximus eligibilem per Bullam debere esse legitime approbatum: at hic non est legitime approbatus respectu illorum, a quibus excluditur.

Scio non paucos (ut Dian. *p. 1. tr. 11. ref.* 9. Meroll. *t. 3. d. 6. c. 2. n.* 67. aliosque plures ab ipsis citatos, & Castr. *de Bull. Cruc. pag. 8. p. 1. n. 3. fin.* & latius *d. un. de pœn.* §. 2. *n.* 10. citantem Barb. Sanch. Coninch. Fag.) concedere, posse ab omnibus illimitate, quia verificatur (aiunt) illum esse aliquo tandem modo approbatum: neque enim Bulla distinguit, an debeat esse approbatus illimitate, vel limitate; sicuti approbatus ab Episcopo pro sua Diœcesi, potest dici limitate approbatus; & tamen prima sententia *n.* 13. allata probabiliter sustinet, posse hunc ab omnibus illimitate eligi.

31 Video argumentum urgere; sed nihilominus manus non do; nam inconveniens, quod sequeretur, ostendit, sententiam hanc non esse probabilem. Sic enim Sacerdos approbatus pro una fœmina, vel pro uno puero esset eligibilis pro tota Diœcesi, imo in prima dicta sententia pro toto Orbe. Ex quo inconveniente colligimus, non posse præsumi, Summum Pontificem id voluisse concedere, cum contra præsumere possimus ipsum concedere, approbatum absolute pro una Diœcesi, esse pro alia eligibilem; quia ex una parte non sequitur dictum, vel simile inconveniens, & ex alia approbatus pro una Diœcesi, satis proprie dicitur absolute approbatus, quod dici non potest de approbato pro uno tantum genere personarum, pro uno tantum Oppido, &c. quæ disparitas solvit illud, quod Adversarii dixerunt *n. præced.*

32 Simile inconveniens eveniret in eo, qui fuisset approbatus per unum, vel alterum diem, ut solet in Hebdomada Sancta aliquando ab Episcopis fieri: posset enim is, per totum Terrarum Orbem semper eligi: quod nemo dicere audebit.

33 Doctores aliqui ex proxime citatis *n.* 30. sustinent limitate approbatum, posse ab omnibus per Bullam eligi: sed id solum docent, quando limitatio non est apposita ob defectum scientiæ. Si enim esset propter ejusmodi defectum apposita, non posset (ajunt) ab omnibus eligi.

34 Verum, quæso vos, Doctissimi viri, cum Approbatio non sit solum testificatio scientiæ, sed morum, sed prudentię, sed decentiæ, ut nuper vidimus, cur horum defectus æque non restringunt Approbationem?

Religiosi an ex vi Bullæ Cruciatæ possint eligi?

35 An Religiosus Sacerdos possit a Fidelibus eligi in Confessarium vi Bullæ, vel Jubilæi?

Resp. Certum est, Sacerdotem Religiosum posse eligi a Fidelibus ex vi Bullæ, vel Jubilæi, vel Rescripti: sed debere esse approbatum ab Ordinario, modo jam dicto, certum item est; quia sic etiam ipse Religiosus erit Confessarius legitimus. Illud quæri posset, an nomine Ordinarii hic valeat intelligi ipsius Religiosi Prælatus, quando in aliquo Jubilæo, vel Rescripto, non additur illud, *ut sit Approbatus ab Ordinario loci*, sed solum illud, *ut sit Approbatus ab Ordinario*. Verum id in Tractatu de Jubilæo solet resolvi: legantur Delugo *de pœn. d. 29. n.* 153. Boss. *de Jub. sect. 2. n.* 7. Bardi *in select. l. 5. q.* 8. aliique.

36 Quid, si quis Religiosus, invitis suis Superioribus, approbaretur ab Episcopo, essetne is pari modo eligibilis? Resp. De hoc dixi paulo ante supra §. 2. *n.* 34.

An Religiosi possint sibi eligere Confessarium ex vi Bullæ, vel Jubilæi?

37 Profecto aliud est dicendum ex vi Bullæ, aliud ex vi Jubilæi. Ex vi Bullæ tenemus cum Delugo *de pœn. d. 20. sect.* 9. citante Suar. Henr. Dian. *aliosq.* Castr. *de Bull. Cruc. p.* 8. §. 2. & 3. (quicquid alii dicant ut Trull. *in expos. Bull. l. 1. §. 7. c. 1. d.* 9. Jo. Sanch. *q. 44. n.* 10. & 13. Valerus *dist. 1. conc.* 3. Juniper. *de reser. p. 2. d. 7. q.* 4. & Diana late probans *p. 11. tr. 6. ref.* 37. & 38.) securam, & solidam opinionem negantem; id est, non posse Religiosum uti Bulla ad eligendum Confessarium approbatum tantummodo ab Ordinario; sed debere etiam adesse consensum sui Superioris, sive absolvatur a casibus reservatis, quod est certius, sive a non reservatis, quod est magis controversum. Et hoc quidem, idest, ut absolvatur a non reservatis concedit Quintan. *de pœn. sing.* 18. citans Trul. Henr. Lud. a Cruc. Leand. *aliosque* fusissime Mend. *d. 24. in Bull. Cruc. c. 19. & in Append. d. 1. c.* 10. late item Galleg. *in Bul. Cruc. fol. mihi* 184. sed negant merito Delugo *l. c. n.* 195. Escob. *l. c. probl.* 33. late sibi contr. nam in examine breviter concedit aliique. Si plura cupias, adi citatos, latissime hac de re disputantes: nobis ad praxim semper collimantibus solidam viam significasse, satis superque est.

38 Novitios uti Bulla Cruciatæ posse, quia ipsi vere sunt sæculares, & in odiosis non veniunt nomine Religiosor., firmat Castr. *l. c.* §. 2. *n.* 7. alios citans.

39 Illud mihi placet, quod docet Jo: Sanch. *d. 44. n. 10. fin.* Quamvis daremus, esse probabile, Regularem valide absolvi per Bullam Cruciatæ, tamen constrictum non esse Confessarium tenentem contrariam, hoc est nostram opinionem, excipere Confessionem talis Regularis; nam in hoc casu defectus, ob quem non auscultatur Confessio, sive non impeditur Absolutio, tantum se tenet ex parte Ministri: Verum idem Sanch. advertit conveniens esse, ut ante auscultationem peccatorum moneat pœnitentem Confessarius, se non absoluturum, juxta ipsius pœnitentis opinionem. Hæc Jo: Sanch. quæ latius explicat Delugo *in Resp. mor. l. 1. d.* 27.

40 Ex vi Jubilæi, vel rescripti Jubilæo similis, dicendum est debere considerari formam Jubilæi, vel Rescripti. Certe in Jubilæis hactenus latis communiter omnia privilegia Religiosorum in contrarium revocata fuerunt, atque adeo potuerunt sibi eligere quemcumque Confessarium, etiam sæcularem approbatum ab Ordinario loci, ut scilicet nullus a libertate fatendi sua peccata tempore universalis Indulgentiæ excluderetur. Si ergo deinceps edentur Jubilæa similia præcedentibus, par erit potestas concedenda. Adde tacitum consensum Superiorum, qui dum Jubilæum suis subditis proponunt, satis ostendunt, eam libertatem approbare.

Approbationis certitudo.

41 Confessarius debet esse moraliter certus de sua approbatione (idem dic de Jurisdictione) sive ad absolvendum necessaria, sive ad absolvendum ab his, vel his casibus.

Amicus audivit Episcopum me approbasse ad excipiendas Confessiones, mihique id retulit: possumne valide Confessiones excipere quasi certus de potestate?

42 Resp. Non posse, & quidem cuidam hanc doctrinam non approbanti, statim atque ostendi. Th. Sanch. *l. 3. de matr. disp. 36. n.* 8. manus dedit. Is diserte docet, Confessario constare debere licentiam sibi datam audiendi Confessiones, vel immediate per Episcopi, seu Vicarii loquelam, vel per Nuncium, ex Episcopi mandato, id testificantem. Sicut enim licentia audiendi Confessiones non intelligitur valide revocata ab Episcopo, nisi revocatio constet per nuncium ad id destinatum, vel per edictum, ita nec valide concessa, &c. Hæc Sanch.

43 Quid, si dubius negative sim de licentia data? Resp. Non posse te illa uti: quia omnes constanter docemus in dubiis prevalere id, quod est prius: at prius est, te carere licentia, & postea illam possidere.

44 Quid, si probabilitatem de illa habeamus? Resp. te tunc illa uti posse (quidquid neget Jo: Sanch. *d. 44. n.* 13.) Ratio est ex Superioribus eruenda, ubi diximus, quando est probabile, te gaudere Jurisdictione, Ecclesiam certo illam tibi conferre. Unde non est audiendus idem Jo: Sanch. dum dicit, in eo casu, quo Confessor probabili Jurisdictione utitur, debere ab ipso admoneri pœnitentem de ejusmodi probabilitate, ut si velit, quærat alium absolventem ex certitudine, non est, inquam, audiendus, quia probabilis Jurisdictio affert certitudinem sui, non ex se, sed ex Ecclesia certo confirmante, seu conferente illam.

45 Si opponas illud Axioma: In administratione Sacramentorum tenemur sequi partem tutiorem, dico id intelligi in materia, & forma ipsorum, vel similium, non in jurisdictione; nam hujus defectum Ecclesia supplet, quod non potest facere in materia, & forma Sacramentorum, ut fuse prosequitur Castr. *t. 1. tr. de Conf. d. 2. p. 5. n.* 5.

Si Approbationem, ut etiam jurisdictionem concesserit Episcopus, sed tu illam nescias, an valide illa uti possis, dicam infra, *in tr. de casib. reserv. c. 9. §. 1. a n.* 18.

Approbationis duratio.

46 Quamdiu durat Approbatio? Sane de hoc egi superius, *c. 4. §.* 10. cum de Jurisdictionis duratione disputavi. Illud est proprium hujus loci; an ex eo, quod hæc approbatio sit, per Cellotii, *de Hierarch. l. 5. c. 24. & 25.* & aliquos, quos supra hoc *c. 5. §. 2. n.* 1. meminimus, sententia de aptitudine Sacerdotis, non vero privivilegium, seu gratia, an inquam sit irrevocabilis perinde, ac sententia in aliis materiis, quæ semel data, revocari non potest?

Resp. Irrevocabilem esse dixerunt propter dictam rationem nonnulli:

47 Verum his assentiri non possum, quia hæc est quidem ad modum sententiæ, vel testificationis, sed cum sit libere data ab Episcopo, illam ab ipso dependere, atque adeo esse revocabilem putandum est: quod si alia ratio non urgeret, certe praxis tam communis Episcoporum eam sæpissime revocantium, sufficienter id probat. Quid si injuste revocet? Resp. aliud dicendum, si revocet a Sacerdote Sæculari, aliud si a Religioso, quod jam separatim do.

Injusta revocatio Approbationis quoad Sacerdotes Sæculares.

48 Duæ sunt sententiæ, Jo: Sanch. *d. 48. n.* 22. & Hambert apud Dian. *p. 11. tr. 4. ref.* 15. dicentes esse communem, docent, revocationem

approbationis absolute ab Episcopo, ex nulla justa causa factam, v.g. certo ex malevolentia (nam in dubio præsumendum est Episcopum, se juste gerere) docent, inquam, esse validam. Ratio est, ajunt, quia sicuti jurisdictio, quæ a Superioribus confertur, est ad libitum revocabilis, ita & approbatio. Id certe probabile est. Verum de Lugo *d. 21. de pœn. n. 64.* probabilius esse docet, invalidam esse revocationem, quia revocatio ex nulla causa facta, cum sit injusta, non potest tollere jus, quod Sacerdos in approbatione jam habita obtinet.

49 Neque tamen hinc sequitur, hunc Sacerdotem sæcularem injustam revocationem approbationis patientem, posse valide Confessiones excipere: quia dum Episcopus revocat approbationem, simul revocat jurisdictionem, quam potest, etiam sine causa, revocare, quia hæc jurisdictio, data ab ipso est huic Sacerdoti per Delegationem, quam revocare, ut libuerit, potest, ut clarius videbis *n. 51.* Solum ergo, ut ait Escob. *l. 7. sect. 2. probl. 26.* hic Sacerdos posset eligi in Confessarium per Bullam Cruciatæ, vel Jubilæum; nam tunc Jurisdictionem habet a Pontifice; Approbationem autem non amisit ex injusta revocatione, quam nullam esse diximus.

☞ In hac materia habes propositionem 13. ex damnatis ab Alexand. VII. *Satisfacit præcepto annuæ Confessionis qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.*

Injusta revocatio Approbationis quoad Sacerdotes Regulares.

50 Si huc afferam Decretum Cardinalium, & S. Pii V. ac Urbani VIII. Constitutiones, clare habebitur quid in hac re sentiendum sit.

Declaratio, quam referunt Barb. *de potest. Episc. alleg. 25. n. 30.* Ascan. Tamb. *t. 2. d. 6. q. 12. de Jure Abb. aliique.*

Illustrissimi Cardinales statuunt, Archiepiscopos, Episcopos, ac locorum Ordinarios, ad quos Confessarios approbandi jus spectat, Confessarios regulares, alias ab ipsis libere approbatos, ab audiendis Confessionibus suspendere posthac minime licere, nisi ex nova causa, eaque ad Confessiones ipsas pertinente, aut ob non servatum interdictum, ab ipsis Ordinariis positum.

51 *Statuunt insuper, eosdem Archiepiscopos, Episcopos, ac locorum Ordinarios Confessiones audiendi facultatem omnibus simul unius Conventus regularibus Confessariis eadem Sacra Congregatione inconsulta nullo pacto adimere posse, &c. Rom. 20. Novemb. 1615.*

52 Ubi nota Primo, illud *minime licere*, & hoc (*nullo pacto posse*) habere vim invalidandi revocationem contra hoc Decretum ab Episcopis intentatam, & quidem de hac posteriore clausula minor est difficultas; invaliditatem enim satis ostendunt emphatica illa verba (*nullo pacto posse*) At de illa priore *minime licere*, dico invaliditatem quidem non ostendere immediate, sed mediate, ut ita loquar, id est, per necessariam consequentiam; si enim revocatio est illicita, est iniqua contra jus quæsitum, ergo invalida erit, ut modo cum Delugo *n. 47.* diximus, & ita de hoc particulari puncto docent Conin. Suar. Bosf. Homob. Faber, aliique apud Aversi. *q. 16. de pœn. sect. 6.* Asc. Tamb. *de Jur. Abb. t. 2. d. 6. q. 12. n. 7.* & innumeri alii, quicquid sentiat in oppositum Hambert apud Dian. dicens, & illud *non licere*, & illud *nullo modo posse*, non probare invaliditatem revocationis: quia Approbatio tota pendet in fieri, & conservari, sicut Jurisdictio a libera voluntate Episcopi. Nam non est audiendus, quia non attendit ad jus quæsitum, & non consideravit Jurisdictionem, cum sit potestas juris dicendi, quæ data est in Delegante, etiamsi illicite tollatur a Delegato, vere tolli, atque adeo valide; etiamsi ablatio sit contra jus quæsitum, & illicita; ut si ego a te tollam equum, quem tibi donavi, inique ago, sed non propterea tu sine equo poteris equitare: quod certe invenire non est in Approbatione, quæ, utpote, sive sententia, sive testificatio semel absolute data, semper remanet in approbato, nisi nova sententia, seu nova justa Reprobatio accedat. Quare, quia quando est iniqua Reprobatio, vim nullam habet, remanebit Approbatio in approbato.

53 Sermo autem semper est de Approbatione absolute data, nam si est ad tempus, nulla injuria tibi fit, si finito tempore, ex se cesset. Quod si ex nulla causa revocetur ante tempus, tunc profecto invalide, propter eamdem rationem juris quæsiti pro illo tempore concesso, revocaretur.

54 Quid si sit data ad beneplacitum? Resp. Barb. *de jur. Eccl. l. 1. c. 43. n. 208.* & Delugo *de pœn. d. 21. sect. 3. n. 65.* assentior, non fore tunc revocationem, sine ulla causa factam, invalidam, sed validam; & cum justa causa licitam, quia si Approbatio data fuit cum totali dependentia a beneplacito, seu libera voluntate Episcopi, non fit contra meum ullum jus, si libere a me illa removetur. Propter identitatem rationis idem est, si loquamur de Sacerdotibus Sæcularibus, sive Regularibus, ut idem Delugo notat.

55 Leand. *de pœn. d. 11. q. 89.* citans Peyr. Trull. Fag. aliosque apud Dian. *p. 11. tr. 4. ref. 15.* aliique docent fore invalidam, si sine justa causa Approbatio ad beneplacitum data, revocetur: sed illis propter nostram rationem assentiri nolo.

56 Nota Secundo, illud *ex causa ad Confessiones pertinente* a Sacra Congr. (quam refert Ascan. Tamb. *l. c. quæst. 12. n. 9.*) declarari, etiam esse eam, quæ habetur ex mala, & scandalosa vita Religiosi.

57 Nota denique illud, quod modo dictum est *n. 48.* hic non habere locum, quia Jurisdictionem Religiosi suam habent a Pontifice, mediantibus suis Regularibus Prælatis, ut supra dictum est.

58 Hactenus de Declaratione Cardinalium, sequitur Constitutio (apud Ant. Escob. *to. 1. sect. 2. probl. 29.*) S. Pii V. quæ pro Religiosis est hujusmodi.

Qui semel ab Episcopo in Civitate, & Diœcesibus suis, prævio examine, approbati fuerint, ab eodem Episcopo iterum non possunt examinari: ab Episcopo autem successore, pro majori conscientiæ quiete examinari de novo poterunt.

59 Nota Primo, hic locutionem esse de approbatis absolute, vel etiam de approbatis quoad tempus determinatum, v. g. quoad annum, sed pro illo anni tempore.

60 Nota Secundo, illud *pro majori conscientiæ quiete*, non ergo ad libitum, & multo minus ob malevolentiam.

61 Nota Tertio, *ab Episcopo successore*, non ergo poterunt Religiosi jam approbati ad examen vocari a Capitulo Sede vacante, id, quod aliqui recte item notant, ut Peyrin. apud Delugo, *de pœn. d. 21. n. 62.*

62 Denique Constitutio Urban. VIII. edita 1628. quam refert Barb. *l. 1. de Jure univ. c. 43. a n. 210.* & Ascan. Tamb. *de Jure Abb. per extensum, t. 2. d. 6. q. 12. qui q. 10.* affert Gregorii XV. declarationes, multa statuit in confirmationem, declarationemque prædictæ Constitutionis S. Pii V. Primo, Regulares posse ab Episcopo successore examinari, & si minus idonei reperti fuerint, reprobari. Secundo, approbatos ad certum tempus non posse postea Confessiones audire, si nova approbatione, prævio etiam novo, si libuerit, examine. Tertio, eos, quos ipsemet Episcopus simpliciter, & absolute, & sine temporis præfinitione ad Confessiones excipiendas approbavit, ab eodem non posse reprobari absque nova causa. Quarto, Episcopum non teneri ipsis Regularibus aperire, subsit necne causa reprobationis, sed Sedi Apostolicæ duntaxat, ubi eam, sibi jusserit, aperiri. Hæc sunt clara. Ex quibus videtur cessari sententia Dicastilli apud Dian. *p. 11. tr. 8. ref. 52.* dicentis Regularem approbatum, nec a successore quidem examinari posse, nisi causa cognita.

QUARTA CLAUSULA.

§. V. *Quæ gratis detur.*

1 IN aliquibus Diœcesibus solet pro ejusmodi approbationibus expediendis aliqua pecunia dari. Cum ergo id videatur contra hanc Tridentini clausulam, inquiro Primo, an hoc sit licitum? Secundo, an approbationes sint validæ?

Resp. quod sint validæ, non ambigo, quia in Tridentino non apponitur hæc clausula, ut invalidans acta, quæ contra ipsam fiant. Quamvis ergo in Indulgentiarum concessionibus, ubi expresse ponit Pontifex, se nolle Indulgentiam concedere, si aliquid pro ipsius publicatione, vel præsentatione detur, si dubitatio, an tunc valeat concessio (de qua tamen re benignissime loquitur Quintanad. *in Append. tr. 2. de Jubil. 40. horarum dub. 5.* non vero sic Dian. *p. 5. tr. 23. ref. 70. v. Notandum, & ref. 71. ver. Unde*) nihilominus in casu nostro, quia non adest ejusmodi clausula irritans approbationem, recte concludimus, irritam eam certo non fore ex data pecunia pro illa expedienda, abstrahendo a simonia, &c.

2 Quod vero pro approbatione, de qua nostra est disputatio, illicite detur; & a M. Notario, illicite item accepteturaliqua, quamvis modica pecunia, sive pro ratione laboris, sive sigilli, sive scripturæ, sive alio titulo, satis decernit Tridentinum, ibi, (*& approbationem, quæ gratis detur, obtineat*) addita declaratione Sacræ Congregationis, cujus hæc sunt verba allata a Dian. *p. 5. tr. 13. ref. 70.* ex Barb.

3 *Cancellario* id est, Notario *Episcopi nullo pacto licet etiam in vim taxæ antiquæ, pro approbatione ad Confessiones audiendas, quam hoc Decretum gratis dari mandavit, quidquam exigere.* Lege prædictum locum Dianæ, ubi multa habes pertinentia ad ejusmodi stipendia, quæ solent dari pro Dispensationibus, pro licentiis prædicandi, vel celebrandi, pro Dimissoriis, pro Indulgentiis, &c.

QUINTA CLAUSULA.

§. VI. *Quibuscumque Privilegiis non obstantibus.*

1 DIximus initio hujus *c. 5. §. 2. n. 1.* clare in Tridentino dispositum, ut nullus Religiosus sine Episcopi approbatione valeat sæcularium Confessiones excipere. Id breviter expendamus; nam non desunt, ut Bordon. Ascan. Tamb. *de Jure Abbat.* Peyrin. apud Dian. *p. 9. tr. 8. ref. 30.* Rodr. Henr. Navar. Lopez, apud Anton. Escob. *Theol. mor. t. 1. sect. 2. probl. 30.* qui propter privilegia Mendicantium, & cum ipsis participantium, negent, illa indigere: cum tamen nos firmiter, & omnino tenendum esse pronunciemus, ea ipsos egere (Suar. Fag. Lud. a Cruc. Rodriq. priorem sententiam relinquens, Escob. *l. c.* eosdem citans DD. mox citandos) perinde prorsus, ac indigent cæteri Sacerdotes Sæculares. Probatur manifeste, tum ex verbis Tridentini, toties allatis nimis apertis, tum ex Urban. VIII. *Cum sicut accipimus, 12. septem. 1628.* idem declarante; id, quod procedit, etiamsi sine causa Episcopus nolit approbare. Qui curiosus est, videat rationum conflictus, & victoriam nostræ doctrinæ apud non paucos Doctores, præsertim *ap. Jo. Sanch. d. 48. n. 7. & Dian. p. 11. tr. 2. ref. 11. & 12. & p. 9. tr. 6. ref. 36. & p. 5. tract. 13. ref. 45.* agentem contra Brunum, hæc, & similia privilegia plus æquo defendentem, nec denique omittatur Delugo *de pœn. d. 21. a num. 51.*

DIGRESSIUNCULA.

De Privilegio, quo aliqui, dum iter agunt, gaudent excipiendi confessiones Sæcularium sine approbatione Ordinarii loci.

2 Ex hoc Tridentini, & Urbani Decreto nascitur sequens difficultas. Eugenius IV. Minoribus, Gregorius vero XIII. Patribus Societatis Jesu hoc privilegium concessit; *ut refertur in nostro Compendio Privileg. V. Confessarius, n. 2.*

Confessarii nostri, ac Prædicatores ob aliquo Ordinario semel approbati, & a suis Superioribus ad ejusmodi munera deputati, quandocumque, sive mari, sive terra iter faciunt (non repugnantibus tamen Curatis Parochialium Ecclesiarum) verbum Dei prædicare, & quorumcumque Christi Fidelium Confessiones audire, dummodo id non faciant in Oppidis, ut quibus Ordinarii existunt.

3 Dubitatur jam, an hoc Privilegium sit a Tridentino, vel Urbano revocatum?

Resp. Esse revocatum, affirmant aliqui: non esse revocatum, docet Delugo *de pœn. d. 21. n. 29.* cum quo constanter sentio: quia & Tridentinum, & Urbanus revocant Privilegia nullam requirentia approbationem, at hoc & illam requirit, & multas habet restrictiones.

4 Tria autem nota in prædicto Privilegio. Primo, illud (non repugnantibus Parochis) unde si consulto effugiam præsentiam Parochi, ne cognoscens excipere me Confessiones impediat, tute excipio, quia adhuc Parochus non repugnat.

5 Secundo, Si in aliquo loco adsit Vicarius Generalis, non vero Episcopus, uti non possum hoc Privilegio, quia Vicarius Generalis Ordinarius est.

6 Tertio, Si ego hic approbatus me conferam in aliquem locum alicujus Diœcesis, ubi non sum approbatus, ad finem, ut alicujus confessiones ibi excipiam, non possum uti hoc privilegio. Sic respondi ab hinc multis annis cuidam ex nostris, qui Messana, ubi erat approbatus, ad Oppidum quoddam Calabriæ, ubi approbatus non erat, ire intendebat, ad cujusdam primarii viri Confessionem excipiendam. Ratio fuit, quia illa verba privilegii (quandocumque sive mari, sive terra iter faciunt) significant motum per locum, ergo idem significant atque per transitum, seu transeunter, seu, ut loquitur Delugo, in itinere, & transitu; at aliquo se de industria conferre, ut ibi Confessiones audiat, nullo modo dicitur transeunter, seu per transitum, seu in transitu ibi reperiri.

Quid, si diu moraturus, sed certe transeunter propter alia negotia in illum locum me conferam, possumne ibi hoc privilegio uti? Resp. certe tunc magis videris illic esse per transitum, quam si in fraudem approbationis consulto eas, ut Confessiones audias; & nihilominus N. R. P. Generali, vel S. Sede majorum hujus dubitationis explicationem desidero.

CAPUT VI.

De aliis conditionibus requisitis in Ministro Confessionis.

§. I. *De Scientia.*

1 HÆc vel expendi potest, qualisnam habitualiter in Confessario residere debeat, vel qualisnam actualiter exercenda sit, dum actu Confessiones excipit.

Scien-

Scientia Confessarii habitualis.

2 Difficile est ad unguem decernere, ad quem gradum ascendere debeat scientia in Confessario, cujus munus est Judicis, & Magistri, & Medici quoad salutem pœnitentis. Ex placitis tamen Doctorum, tria ab ipso scienda colligo, & quidem in meliore gradu a Confessario Mercatorum, vel Principum, quam rusticorum, quam mulierum, quam puerorum, &c. Nam primo scire Confessarius debet, quæ pertinent ad se ipsum, qua scilicet potestate polleat, in quos subditos, viros ne, an etiam mulieres, &c. ad quæ peccata, & ad quas excommunicationes absolvendas ejus potestas extendatur. Quod ultimum est, scire, quinam casus sunt reservati, qui non item.

3 Secundo, quæ pertinent ad ipsum pœnitentem; quamnam scilicet dispositionem afferre debeat pœnitens, ut sit absolutione dignus quo dolore de offensa Dei, quo proposito amplius non peccandi, qua integritate Confessionis, &c.

4 Tertio, quæ pertineant ad ipsa peccata, quænam scilicet afferant obligationem restitutionis, quæ satisfactionem partis. Quænam sint ex se venialia, quæ mortalia. Quænam circumstantiæ mutantes speciem peccatorum, quæ non item.

5 Hæc ergo debent a Confessario aliqua tandem ratione cognosci, ita saltem ut dubitare de iis possit, utque (salvo semper sigillo) ea, in libris recognoscere, vel in casibus occurrentibus sciscitari possit a Doctoribus, jusso interim, quando oportebit, pœnitentem redire, post casum exagitatum, dilata Absolutione. Poterit etiam idem ingenue a Confessario moneri, ut alium doctiorem conveniat. Quæ profecto probi Confessarii præstare non erubescunt, perinde ac præstantissimi Medici, in morbis gravibus, alios advocare ad consilium non dedignantur.

6 Inquires. Ejusmodi scientia est ne ad validitatem Confessionis necessaria, an duntaxat ad licitam administrationem?

Resp. Bossius *de Jub. sect. 3. casu 2. n.* 168. citans Gabr. Navar. Cajet. docet, Confessarium, nisi sciat discrimen inter lepram, & lepram, idest inter peccatum mortale, & veniale in casibus communiter contingentibus, invalide Confessiones excipere. Sed Suar. *d. 28. de pœn. sect. 2. n.* 12. sequi omnino debemus docentem per ejusmodi ignorantiam illicite solum exerceri munus Confessarii. Ratio est, quia valor in Sacramentis satis habetur, si ponatur materia, & forma cum intentione legitimi Ministri, ad quam in casu nostro sufficit, ut Confessarius cognoscat peccatum sub confusa ratione peccati, id est offensæ Dei. Ita Præp. *ap.* Dian. *p.* 11. *tr.* 4. *res.* 10. *V. His tamen non obstantibus*. Et confirmatur ex communi doctrina, imo ex communi praxi, qua in articulo mortis quilibet indoctus Sacerdos potest infirmum absolvere, & si alius non adsit, debet. Quod si indoctissimus ita sit Sacerdos, ut ne peccati quidem rationem confusam noscat (sed hoc difficile est, nisi forte is mente læsus omnino sit, valde dubito, (Favet dubitationi Suar. *l. c. n.* 10.) an valida sit ab ipso collata absolutio, si enim rationem peccati non agnoscit, quid absolvit, seu quam intentionem absolvendi habere poterit? Vide *ap.* Dianam *citatum*, varia Doctorum placita, circa hanc quæstionem nobis ad praxim tendentibus minime necessaria.

7 Ex dictis infero, mortaliter delinquere eos. Ita Præpos. *ap.* Dian. *l. c. fin.* Suar. mox citan. & passim, qui de industria quærunt Confessarium indoctum respectu status ipsorum: ipsis enim is mederi utiliter nequit. Dixi (de industria) nam cæterum præsumere semper debes, omnes Confessarios expositos sufficienter esse doctos, nisi contrarium tibi positive constet: Lege Suar. *d.* 28. *de pœnit. sect. 2. n.* 9. Addo, doctum pœnitentem posse Confessarii indocti defectum sua sapientia non raro supplere. Vide mox *n.* 13.

8 Infero secundo, mortaliter peccare Ordinarios, quando concedunt facultatem excipiendi confessiones Sacerdotibus insufficientibus. Est tamen hic notanda limitatio. Quando enim in Villis, & Pagis non adest copia Doctioris, potest indoctus eligi in Confessarium; satius enim est, aliquem ibi, quamvis indoctum, presto esse, quam nullum. Considerent tamen Episcopi onus, quod ipsis incumbit suis ovibus, etiam propriis expensis, consulendi.

9 Infero tertio, ipsum Confessarium peccare item graviter, si se insufficientem noscens, extorqueat dictam facultatem; se enim exponit periculo perperam ministrandi Sacramentum.

10 Ad tollendos tamen scrupulos timorati Sacerdotis, qui semper se insufficientem existimat, si bona fide ipse procedens, videt se approbari ab Ordinario, vel a piis, doctisque viris, qui eum noscunt, vel quibus se examinandum præbuit, sciat, inquam, se tuto posse Confessoris munus admittere, & exercere.

11 Quid, si sit dubium negativum de mea sufficientia? Resp. Vel inquiris, si dubium sit in te, vel si sit in Ordinario, qui te exponit: de Ordinario, ajo, ipsum peccare, si te exponat, quia sic exponeret Sacramenta a te conferenda periculo malæ administrationis, nisi tamen adsit casus limitationis inductæ *n.* 8. De te ajo, excusari a præcepto Superioris. Conscientiam enim tu deponere super ipsius judicio potes.

Scientia Confessarii actualis.

12 Non semper obligatur Confessarius, dum excipit Confessiones de singulis, quæ dicuntur a pœnitente, ferre hic & nunc judicium, an sint venialia, an mortalia; nam sæpe, sive quia pœnitens rudis se explicare amplius ignorat, sive quia cognosci nequit, an defuerit plena advertentia in actione parva, sive ob rationem aliam, ejusmodi Judicium ferri, ne a doctissimis quidem potest; Posito ergo quod Confessarius, ut modo diximus, sciat communiter, quæ sint mortalia, quæ venialia, satis habet, si communiter ea discernat, ut possit debitam pœnitentiam in satisfactionem, & debita remedia prudenter imponere.

13 Peritia interdum pœnitentis adjuvare, ut modo diximus, judicium Confessarii potest, non solum quando pœnitens pius est, & doctus, cujus Judicio stari possit, verum etiam, quando agitur de professione, quam peritus pœnitens exercet. Si is enim v. g. est peritus Mercator, poterit Confessor ei fidem habere, dicenti talem contractum non continere injustitiam. Fateor tamen in his difficilioribus rebus pertinentibus ad jus, consulendos esse doctos, & Theologos, ut jam dictum est supra; nam in rebus pertinentibus ad factum ipsum, perito in ea arte, vel professione, de qua agitur, facilius acquiescere poterimus.

14 Quid, si post peractam Confessionem Confessarius, vel pœnitens, re melius expensa, advertat esse mortale, quod ut veniale absolutum fuit? Resp. si pœnitens fideliter suam actionem narravit, & Confessarius illud, quamvis ut mortale cognitum poterat absolvere, non est necesse iterum adduci ad Confessionem. Satis enim fuit, & quidem directe absolutum, & sane, si secus asseramus, scrupulis omnia scatebunt. Quod si non poterat absolvere, erat enim casus reservatus, dixi satis *in Meth. Conf. l. 3. c. 3.* §. 8. ubi late, & universaliter prosecutus sum, quid agendum in casu, quo post Confessionem aliquis error in ipsa Confessione subrepsisse animadvertatur.

§. II. *De aliis requisitis in Confessario.*

1 PLura dicta sunt in præcedentibus, quæ in Confessario requiruntur. Solum supersunt duo breviter innuenda.

Primo enim esse in statu gratiæ Confessor debet, ut sine peccato hoc Sacramentum administret, in quo esse prudenter sibi persuadebit, si non cognoscat in se peccatum mortale, vel si cognoscat; tamen, sive per contritionem, bona fide existimatam, sive per legitimam Confessionem, statum gratiæ recuperavit. Sed de hoc, & An sit aliquis casus exceptionis, An toties peccet, quoties in statu pravo existens, absolvit, An peccet, quando audit peccata, sed ante absolutionem conferendam se conterat, dixi sufficienter, & diserte *in Meth. Conf. lib. 3. c. 5. §. 3. & lib. 2. c. 1. §. 8. num.* 55.

2 Secundo, Confessarius non debet esse excommunicatus, nec suspensus ab officio (hoc est, non suspensus ab actibus, sive Ordinis, sive Jurisdictionis) nec interdictus, etiamsi per contritionem ipse existimet se esse in gratia: nam censura affectum removet a prædictis actibus Ecclesiæ. Et invalide quidem ageret, si censura vitanda devinctus esset, illicite, si non vitanda, seque ipse ingereret, quæ sunt quæstiones pertinentes ad Tractatum de Censuris, de quibus infra suo loco.

Atque hic finis esto Tractationis de Sacramento Pœnitentiæ, cui adnectimus *Tract. de casibus reserv.*

TRACTATUS DE CASIBUS RESERVATIS.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Casuum Reservatio?

1 EST restrictio Jurisdictionis a legitimo Superiore inducta Confessariis, per quam restrictionem ii non valeant aliqua peccata Sacramentaliter absolvere.

Reservatio an liget eam ignorantes?

2 Ex hac descriptione colligitur Primo, etiam eos incidere in casus reservatos, qui illos esse reservatos ignorant (quidquid nullam afferens rationem videatur docere Quintan. *de pœn. sing.* 11. *nu.* 1. *init.* sed multas, at non efficaces adducens, Jan. ap. Dian. *p.* 10. *tr.* 14. *res.* 63.) Reservatio enim non est pœna, cui certe non subjacet, qui illam nescit, sed, ut diximus, est limitatio potestatis Confessariorum facta ob bonum publicum; ut scilicet Fideles a peccatis illis reservatis committendis absterreantur, dum vident, ea non posse ab ordinariis Confessariis absolvi, sed solum a superiore, seu ab illo, cui reservantur.

3 Fateor tamen cum Sanch. *l. 9. de matr. d.* 32. *n.* 18. Delugo *de pœn. d.* 20. *n.* 11. aliisque, interdum reservationem esse pœnam, quando scilicet Superior prohibet aliquod peccatum, & in ejus odium infligit reservationem. Ponit Sanch. exemplum de peccato ex mala promotione ad Ordines, quod quia reservatum est a Sixto V. in odium talis peccati, non incurritur ab ignorante ejusmodi reservationem, quamvis is peccare cognoscat.

4 Quando autem reservatio sit in pœnam committentis peccatum, quando sit ob bonum publicum limitatio Jurisdictionis, ex verbis Legis est colligendum. Ego certe, ut innuit ibidem Sanch. semper censeo, reservationem simpliciter factam esse limitationem Jurisdictionis: regulariter enim sic solent ab Ecclesia reservari casus, & solum tunc censuerim esse meram pœnam, quando expresse ex tenore Legis pœnam esse significetur.

An Pueros?

5 Colligitur Secundo, quod pueri ante annos pubertatis, ex sententia probabili, quam nos *in opusc. de comm. c.* 4. §. 2. *a n.* 11. sumus amplexi, propter imperfectionem judicii, eximantur ab incursione censurarum, eosdem tamen subjacere casibus reservatis. Nam casuum reservatio est restrictio Jurisdictionis, facta ipsi Confessario, ut dictum est, non vero pueris; multo magis, quia etiam pueris utilissimum est, si per ejusmodi restrictionem a peccatorum gravitate deterreantur.

An Exteros?

6 Colligitur Tertio, si quis divertat, sive permanenter, sive etiam transeunter in aliam Diœcesim, ubi peccatum, quod commisit in sua, reservatum, non vero in dicta alia, ad quam accedit, probabile valde esse, posse ibi absolvi a Confessario communi. Ita docent Delugo *de pœn. n.* 72. Castr. *de pœn. p.* 15. §. 5. *n.* 10. Dian. *p.* 11. *tr.* 1. *res.* 48. Aversa *de pœn. q.* 17. *sect.* 3. contra paucos ab iisdem citatos. Ratio est, quia Confessarius illius Diœcesis non habet restrictam suam Jurisdictionem circa hoc peccatum. Adde Primo, Reum debere judicari juxta Leges loci. Adde Secundo, nimis fore molestum obligare Confessarios ad sciendum, quænam peccata sint in alienis Diœcesibus reservata. Adde Tertio, communem praxim.

7 Contra, si quis committat peccatum, quod non est reservatum in sua Diœcesi, & accedat ad locum, ubi est reservatum, non potest absolvi in eo loco, quia ibi Confessario est restricta potestas.

8 Idem dic de Religioso se conferente transeunter de uno Monasterio in aliud: si enim in hoc adsint forte casus reservati, qui non adsint in illo, absolvi a dictis reservatis per Confessarium hujus Monasterii non potest.

Reservatio ante, vel post tuam Confessionem facta, quid operetur?

9 Colligitur Quarto, si Confessionem tui peccati, v. g. adulterii, exhibeas hodie, quando adulterium non est amplius reservatum, cum tamen fue-

fuerit, quando tu illud commisisti, posse hodie illud absolvi a Communi Confessario, quia hodie huic Confessario non est restricta potestas.

10 Contra si hodie fatearis dictum adulterium v. g. quando jam factus est casus reservatus, cum tamen ejusmodi non fuerit quando in illud incidisti, non poteris hodie a communi Confessario absolvi, siquidem hodie Jurisdictio illi jam invenitur esse restricta.

C A P U T II.

Quis possit Casus, & sub qua limitatione reservare?

1 QUod possit Pontifex pro toto Orbe, Episcopus autem pro sua Diœcesi, nimis est certum ex Tridentino, & hic quidem etiam respectu Regularium non exemptorum; Nam de exemptis dicam mox sigillatim. Denique certum etiam est, Prælatos eorumdem Regularium (siquidem hi Jurisdictionem spiritualem etiam habent in suos) posse, pro iisdem suis casus reservare: sed cum limitationibus paulo inferius explicandis.

Reservatio an debeat esse pro omnibus?

2 Tria nota, Primum, Aversa *q. 12. de pæn. sect.* 1. & Pelliz. *tr. 6. c.* 2. *n.* 52. citans Suar. & Floron. docent; Episcopum non posse valide reservare decem v. g. peccata, pro omnibus suis subditis Sacerdotibus sæcularibus, & insuper alia decem pro Regularibus; nam ipse debet se æqualiter gerere pro Regularibus, perinde se gerit cum Parochis. Ego de hac doctrina valde dubito. Cur enim ex rationabili causa non possit Episcopus, pius fidere de Sacerdotibus, & Parochis, quos forte idoneos, & doctos cognoscit, dando eis majorem potestatem, quam aliquibus Religiosis, de quorum aptitudine forte aliquod dubitet?

An possit esse nimia.

3 Secundum: Si reservatio sit indiscreta, seu nimia, puta cedens in damnum potius, quam in utilitatem animarum, reddensque usum Confessionis nimis onerosum, peccabit mortaliter reservans, etiamsi sit Summus Pontifex. At vero, si fiat ejusmodi detrimentosa reservatio ab Episcopo, an sit valida? (nam si a Summo Pontifice fiat, validam esse, fatemur omnes) est quæstio videnda apud Delugo *d. 20. de pæn. sect.* 3. qui postquam attulisset Vasq. docentem, esse invalidam propter verba Trid. *sess.* 14. *c.* 7. asserentis, Episcopos reservare posse casus in salutem, non in destructionem, & Suarium docentem esse validam: quia prædicta Tridentini verba non clare auferunt potestatem ab Episcopo, postquam, inquam, eos attulisset, Suariique sententiam approbasset, addit limitationem, dicens, esse invalidam, saltem quando Parochis diminueretur notabiliter munus absolvendi: sic enim Episcopus moraliter tolleret ab his munus Parochi, quod certe tollere non potest, nisi propter eorum ineptitudinem, vel in pœnam: sic ille. Addamus nos, idem debere dici de Regularibus exemptis legitime, & absolute ab Episcopo approbatis: cum enim ab his ex communi sententia, alibi *l.* 5. *de pæn. c.* 5. §. 4. *a n.* 49. nobis dicta, & ex ipso Delugo *de pæn. d.* 21. *sect.* 3. *a n.* 36. confirmata, invalide, sine justa causa Episcopus auferret dictam approbationem simpliciter, & absolute datam Regularibus, invalide etiam notabiliter diminueret. Illud est certum, in dubio, semper præsumendum, esse licitam, validamque reservationem, quia semper præsumere debemus pro Superiore; recurri nihilominus posset ad Superiorem majorem, ut moderationem adhiberet. Lege Suar. *de pæn. d.* 29. *sect.* 4. *Instr. Sacr. Congr.* apud Quarantam, *V. Casus reserv.*

An semper sit perpetua?

Tertium: Casus ab Episcopis, & Prælatis Regularium duobus possunt modis reservari. Primo, per modum legis, seu statuti, ut fit communiter in Synodo Diœcesana, vel capitulis Religiosorum, & tunc reservatio durat, etiam post illorum mortem, & donec a successore revocetur, quia lex est ex se perpetua. Secundo, per modum præcepti, seu edicti ab Episcopo, vel regulari Prælato promulgati; & tunc reservatio spirat Episcopi, vel Prælati morte, ut est communis doctrina de duratione legis, & præcepti. Lege tamen Quintan. *de pæn. sing.* 11. *n.* 2. qui notat tamen, præcepta Generalis Societatis Jesu, atque adeo ejusdem reservationes, ut etiam communicationes Privilegiorum durare etiam ipso defuncto, vel amoto ab officio, nisi ea revocentur a successore, idque propter peculiare Societ. Jesu Decretum, quod fuisse deinde a sequente Generali extensum ad præcepta aliorum Superiorum, ne te prætereat, lege *in Cong. 4. Dec. p. & can.* 23. *& in Congr. 7. Decr.* 56. *& can.* 10. & apud Castr. *t.* 3. *tr.* 16. *d.* 5. *p.* 9. *n.* 1. Idem ergo evenire posset in aliis Religionibus, si simile quid in illis esset legitime statutum.

C A P U T III.

Quinam subjiceant Casibus Reservatis?

1 CErte non nisi subditi reservantis. Sed adhuc sunt enodandæ sequentes quæstiunculæ.

An operans ex conscientia erronea?

Commisit quis delictum, v. g. Stuprum, quod non est in ejus Diœcesi reservatum, ipse tamen, per errorem, reservatum esse omnino putat, subjacebit ne reservationi?

Resp. negative (DD. passim ap. Aversa *de pænit. q.* 17. *sect.* 1.) Unde is poterit absolvi a quocumque Confessario inferiore, sine necessitate recurrendi ad Superiorem, apud quem est potestas absolvendi a reservatis. Ratio est in promptu, quia error delinquentis non potest diminuere jurisdictionem, qua circa illud peccatum gaudet Confessarius.

An operans ex metu?

2 Titius timore mortis, vel alterius gravis mali, a grassatoribus v. g. incusso, nisi occideret Petrum, illum occidit, & nunc petit a communi Confessario ejus homicidii absolutionem, quod est in Diœcesi reservatum, validene absolvetur? quod est quærere; An operans ex metu subjaceat casui reservato tali operatione adnexo; Resp. valide absolvi. Ita Graff. *de cas. reserv. l.* 1. *c.* 13. *n.* 33. Floron. *cas.* 4. §. 1. *n.* 16. Aversa *l. c.* Bord. *inf. l.* 1. *de excomm. c.* 3. aliique. Ratio ducitur ex benignitate Ecclesiæ, quæ sicut excusabat ab excommunicatione eum, qui coactus metu gravi cadente in constantem virum committit peccatum, cui adnexa est excommunicatio, v. g. excusat eum, qui Clericum (quamvis cum peccato) percutit ex metu cadente in constantem virum, ut tanquam probabilius nos sustinebimus in lib. de Excommunicatione, ita excusat ab incursu in casum reservatum. Et ratio ulterior esse debet: quia reservatio, ut etiam dicta excommunicatio sunt odiosæ, atque adeo, quanto strictius potest, sunt interpretandæ, & consequenter, ut intelligantur de peccato plene voluntario; at quæ fiunt ex metu, licet absolute voluntaria sunt, tamen aliquo tandem modo involuntaria.

An Moniales?

3 Vel quæris de Monialibus exemptis a Jurisdictione Episcopi, vel de non exemptis? Priores, puta exemptæ, non subjacent, testibus Quintan. *sing.* 26. *de pæn. n.* 1. Pelliz. *de Mon. c.* 9. *q.* 15. *n.* 14. (docebat olim communis doctrina) casibus reservatis ab Episcopo, quia illius subditæ nequaquam sunt. Imo aliqui cum Pelliz. *de Monial. c.* 5. *n.* [illegible] probabiliter id [illegible] ad puellas sæculares, quæ in Monasterio, earumdem Monialium exemptarum educendæ conservantur. Cum enim per quasi domicilium commorentur in loco illo exempto, participare debebunt de exemptione. Adde, sic esse interpretandam Ecclesiæ voluntatem, ut habeant puellæ eadem remedia suæ salutis, quæ habent cæteræ, cum quibus convivunt.

4 Contra hanc communem doctrinam, illud mihi dicendum venit in mentem: Notavimus in superioribus *de Sacr. Pœn. c.* 3. §. 2. *n.* 21. Gregorium XV. statuisse, etiam has exemptas, non alios, quam ab Episcopo approbatos, habere posse in Confessarios. Jam ex hoc sequitur, Episcopum posse restringere dictam approbationem, & Confessarium, quem his Monialibus concedit, limitare, ne valeat absolvere ab hoc, vel illo peccato; qua ratione, jam Moniales hæ subjacebunt reservationi Episcopi.

Certe ita nunc esse dicendum, convincit discursus, quare doctrina Pelliz. *de Mon. c.* 9. *n.* 24. & Quintan. *de pæn. sing.* 26. *n.* 1. contrarium dicens, vera solum fuit ante dictum Greg. XV. Decretum, non vero postea. Hodie ergo, cum Episcopi semper approbent Confessarios sub restrictione, ne absolvant a reservatis (quando contrarium non exprimunt) eodem modo approbare præsumentur hos Confessarios Monialium, quamvis exemptarum.

Posteriores vero, id est, Moniales non exemptæ subjacent omnibus casibus, quos reservat earum Episcopus pro tota Diœcesi, quia ejus sunt legitimæ subditæ, ut notat idem Pelliz. Imo ex praxi communi habetur, ut Episcopus aliquos casus superaddat reservatos pro solis suis his Monialibus, quod certe potest, quando in Domino judicaverit ad Monialium bonum conducere. Ex dictis fit, Moniales absolvi non posse a reservatis, nisi a legitimo Confessario, habente facultatem pro dictis reservatis; de qua re multa habet Quintanad. *l. c.* nimis fortasse benigne, lege item multa apud Pelliz. *cit. l.* 5. *de pæn. c.* 5. §. 4. *n.* 40.

An Novitii?

5 Decantata quæstio; nam propterea breviter tibi illam indico legendam, si placet, apud Doctores mox citandos latius. Eam vero hic explicabo sub illa æquivalenti quæstione: Per quem nam Novitii absolvi a reservatis valeant?

6 Distinguendum est. Aliud enim dicendum de peccatis reservatis ab Episcopis, aliud de peccatis reservatis a Prælatis ejus Religionis, in qua Novitius es.

Pro Reservatis ab Episcopo.

7 A casibus reservatis ab Episcopo per te Novitium commissis, sive ante, sive post ingressum in Religionem, non potes, ut habet Aver. *q.* 17. *de pæn. sect.* 1. dum es Novitius absolvi per communem Confessarium sæcularem, nisi is auctoritatem absolvendi a reservatis obtinuerit ab eodem Episcopo. Ratio est manifesta, quia prædictus communis Confessarius, ut supra diximus, limitam habet Jurisdictionem, quæ ad reservata non extenditur: at vero ab iisdem reservatis Episcopo poteris, dum es Novitius, absolvi per communem Confessarium tuæ Religionis approbatum a Superiore. Ratio est, quia ex una parte Religiosi, ut superius vidimus, cum sint exempti, non subjacent Casibus reservatis Episcopo, & ex alia Novitii in favorabilibus gaudent omnibus privilegiis suæ Religionis, ut notat Sanch. *l.* 6. *in Dec. c.* 10. *a n.* 10. nam propterea ita poterunt absolvi a Casibus Summo Pontifici reservatis, sicuti possunt cæteri Religiosi professi, nempe a Superioribus talis Religionis juxta privilegia, quæ quælibet Religio habere solet, & juxta ea, quæ dicentur suo loco inferius, *c.* 11. §. 1.

Pro Casibus Reservatis a Religione.

8 Porro pro Casibus reservatis in Religione, est iterum diligenter subdistinguendum; vel enim Primo, locutio est de Confessariis Regularibus, imo & Sæcularibus, quibus Superior Religionis exemptæ concessit licentiam absolvendi suos Religiosus subditos independenter ab Episcopo (quod certe ex privilegiis exemptionis facere possunt, qualem exemptionem hodie habent Religiones fere omnes) & de his Confessariis dico, non posse absolvere Novitium a dictis Casibus reservatis in Religione, nisi specialem ad hoc facultatem obtineant a Superiore Religionis. Ratio est, quia ejusmodi Confessarii jurisdictionem absolvendi reservatam nondum acceperunt a suo Superiore. Neque obstat, prædictos Confessarios jam habere licentiam excipiendi prædictas Confessiones. Non obstat inquam; Nam Superior, cum licentiam, seu jurisdictionem absolvendi concedit, concedit limitate, idest, duntaxat pro non reservatis, nisi contrarium exprimat, ut infra dicemus.

9 Vel secundo, locutio est de iisdem Confessariis, sive Regularibus, sive sæcularibus, quibus non jam Superior Regularis, sed Episcopus conferat Jurisdictionem, approbationemque absolvendi suos subditos. Et de his Confessariis duplex est sententia, utraque probabilis. Alii enim negant, hos posse absolvere Novitios a Casibus prædictis reservatis in Religione, in qua sunt Novitii, quia Novitius (inquiunt) per ingressum in Religionem, quasi mutavit domicilium, relinquens Territorium Episcopi, cui non amplius est subditus: unde sicuti ab eo judicari in foro externo non potest, ita nec poterit absolvi in foro interno. Hanc sententiam sequitur cum Corduba, aliisque Laym. *lib.* 5. *tr.* 5. *c.* 4. *n.* 4. Suar. *tom.* 4. *de Relig. tr.* 8. *lib.* 2. *c.* 17. *n.* 14. & Ascan. Tamb. *de Jure Abb. t.* 2. *d.* 6. *q.* 6. *n.* 11.

10 Alii vero affirmant, quia quamvis quoad forum Pœnitentiæ Novitii sint exempti a Juridictione Episcopi, propter privilegia Religionis, quibus & ipsi gaudent, unde possunt tum judicari in foro externo, tum in foro interno a Superioribus suæ Religionis, tamen in odiosis Novitii non veniunt nomine Religiosorum. Cum ergo odiosum ipsis sit, non posse absolvi ab Episcopo, poterunt tunc (si volint) tenere se, ut Sæculares, & sic ab Episcopo, vel a Confessario, per ipsum approbato, legitime absolvi, non solum a non reservatis, sed etiam Casibus reservatis in Religione, qui casus, ut supponere semper debemus, non sint ab Episcopo reservati pro prædicto Confessario. Ita [illegible] bi contrarius Ascan. Tamb. *de Jure Abbat. t.* 2. *d.* 13. *q.* 5. plur. citans Henriq. Joan. la Cruz, aliique apud Boss. *de Jubil. sect.* 3. *c.* 4. *n.* [illegible] & apud Aversa *qu.* 16. *sect.* 7. & apud Dian. *par.* 1. *tr.* 6. *resol.* 27. *&* 3. *tract.* 2. *res.* 4. *& p.* 4. *resol.* 5. Barbos. *in select. lib.* 6. *q.* 23. *n.* 3. nol[illegible] quid decernere de Novitiis Societatis.

11 Suar. *l. c.* qui priorem sententiam sequitur, dicit, Privilegiu[illegible] exemptionis totum, & integrum participari a Novitio: Cum ergo [illegible] exemptione ab ipsis participata includatur, ipsos eximi a necessita[illegible] adeundi Episcopum pro reservatis, non poterunt amplius illum adire p[illegible] absolutione; licet enim hæc pars exemptionis non valendi petere ab Ep[illegible] scopo sit (ait Suarez) odiosa: tamen, quia includitur in ipsa exempt[illegible] ne, si illam integre participant Novitii, etiam huic parti subjacebun[illegible]

12 Sed profecto non apparet ratio, cur Novitius, ex vi privile[illegible] exemptionis, non possit acceptare id, quod sibi favet: puta, ut abso[illegible] valeat a Superiore suæ Religionis, & respuere, quod sibi nocet, sc[illegible] cet, ut absolvi non valeat ab Episcopo. Favet huic nostræ senten[illegible]

Ra

Rodriq. & Sanch. apud Castrop. *tom.* 3. *disp.* 1. De Religionis essentia, & prærequisitis, qui *punct.* 1. *n.* 9. cum universaliter proposuisset utrum Novitii absolvi possint ab Episcopo, aliisque Parochis sicut alii sæculares manentes in eadem Diœcesi, sic respondet: *Plures Doctores ajunt posse, quia Novitius esto subdatur Religionis Prælatis, novumque domicilium acquirat, non censetur præcedens ammittere, sed conservare, ac proinde poterit ab habentibus jurisdictionem Episcopalem absolvi, sicut antea poterat, cum sæcularis esset, & ita tenet Rodr. & indicat Sanch.* At verius puto oppositum, ut expendit Suar.

C A P U T I V.

De peccatis, quæ sive non possunt, sive non solent reservari.

1 HÆc sunt. Primo venialia, ac mortalia, rite alias absoluta. Secundo, mortalia dubia. Tertio, mere interna. Quarto, non completa.

2 Porro, antequam hæc quatuor sigillatim declarem, adverte, ad multa sequentia decernenda, legem, seu præceptum constituentia Casus reservatos, cum sint odiosa (restringunt enim libertatem absolvendi) esse stricte interpretanda (sicuti de similibus legibus odiosis docent Auctores, ut Salas *d.* 21. Sa *v. Interpretatio*, *n.* 1. & Castr. *de legib. d.* 5. *p.* 3. §. 3. *n.* 11.) hoc est, debere verba, quibus casus reservantur, sumi secundum propriam ipsorum significationem, & quando dubitatur de ipso sensu, benigniorem partem esse accipiendam. Hoc in memoriam redacto, per quatuor proposita breviter, sed sufficienter discurramus.

Venialia, ac mortalia, alias rite absoluta.

3 Hæc ideo non solent reservari, quia cum ea non obligemur confiteri, inutiliter reservarentur. Dixi *non solent*, nam an possint, lege Suar. *t.* 4. *ad* 3. *partem d.* 29. *sect.* 3. affirmantem, & Vasqu. *to.* 4. *ad* 2. *partem q.* 91. *art.* 3. *dub.* 2. negantem.

4 Hinc fit, ut si tu committas peccatum, quod ex se est reservatum, sed ob defectum plenæ advertentiæ, vel ob parvitatem materiæ cognoscas, te non peccasse, nisi venialiter, illud non sit reservatum; Fac V. G. homicidium, & furtum esse reservata, tu vero occidas aliquem inadvertenter, sed tamen negligentia dumtaxat veniali intercedente, vel fureris unum, vel alterum obolum, non eris peccati reservati reus.

5 Aliud amplius addit Quintanad. *de pœn. sing.* 8. nempe, cum ab Episcopis (nam de Prælatis Regularium alia est ratio mox dicenda *c.* 6. §. 1.) aliquod peccatum mortale, v. g. furtum reservatur, non intelligi reservatum in quacumque materia notabili, quamvis mortali, sed in materia ejus generis, quæ possit dici delictum esse atrox. Verum id commodius explicabitur infra *loc. cit.*

Mortalia dubia.

6 Esto possint, ut censet Turrian. *in select. d.* 38. mortalia dubia reservari, tamen quando id expressis verbis non fit, sed absolute aliquod peccatum reservatur, de certo intelligitur, non de dubio. Ratio ducenda est ex dictis *num.* 1. quia stricta est in hac materia interpretatio facienda.

7 Sive ergo dubites, te commisisse illud peccatum, quod est reservatum, sive an illud, quod commisisti, sit mortale, sive an illud comprehendatur in Decreto de peccatis reservatis, quod est habere dubium facti, vel Juris, reservationem non incurris. Vide Suar. *de censur. d.* 40. *sect.* 6. Dian. *p.* 4. *tr.* 6. *res.* 4. Meroll. alios cit. *tom.* 1. *d.* 3. *c.* 3. *n.* 270.

8 Hic scrupulum injicit Sanch. *l.* 1. *Sum. c.* 10. *n.* 15. quem sequitur Bonac. *de pœn. d.* 7. *q.* 7. *par.* 5. §. 4. Ait enim, si peccatum sit dubium, sed præsumptio in foro externo stet pro peccato, sicuti in eodem externo foro judicaretur, ut certum, ita in foro interno judicandum esset, ut certum, atque adeo, ut reservatum. Profers v. g. propositionem hæreticam, sed dubium tibi est, an in ea prolatione mortaliter peccaveris, tunc, sicuti judex in foro externo ex illa sufficienti præsumptione prolationis te ut hæreticum certum condemnaret, ita Confessarius in foro interno, atque adeo cum reservatione, condemnare debebit.

9 Verum cum Delugo *d.* 20. *de pœn. n.* 18. & 19. Meroll. apud Dian. *mox citand.* Quintanad. *de pœn. sing.* 11. *n.* 1. Dian. *par.* 4. *tr.* 3. *res.* 4. dicente, utramque opinionem esse probabilem, & aliis; scrupulum removendum judico ex dictis, quia nimirum reservatio peccatorum debet restringi juxta regulam, quam modo *n.* 1. tradidimus, ut scilicet faveamus conscientiis, quantum, salvis præcepti verbis, favere possumus, quam regulam observare non cogitur forum externum.

10 Quæris: si tu dubius de Casu reservato, dubius v. g. an commiseris hæresim, absolvaris a communi Confessario; sed postea re melius expensa comperias, te vere hæresim illam externam commisisse, obligaberisne illam iterum confiteri apud Confessarium habentem potestatem illam absolvendi?

11 Respondeo: Hic tangitur illa quæstio, An obligetur quis confiteri iterum peccatum, quod apud Confessarium deposuit ut dubium, si deinde comperiat esse certum, de qua quæstione satis dixi *l.* 1. *Method. Conf.* 1. §. 4. ubi notavi, communem opinionem esse obligari, quia ejusmodi peccatum videtur in priore confessione solum fuisse indirecte absolutum; innui tamen sententiam censentem, non obligari, esse probabilem, quia dici probabiliter potest, illud absolutum fuisse directe.

12 Juxta hanc ergo posteriorem sententiam, tu non obligaberis iterum confiteri dictam hæresim, quia juxta sententiam hanc fuit tua hæresis satis, superque directe absoluta.

Mere interna.

13 Superfluum esset quærere, an peccata (utique mortalia) interna, possint reservari; sufficit nobis advertere, ea numquam fuisse reservata, quia Ecclesia propter suam benignitatem profitetur, se non judicare de interioribus, nisi quando voluntarie quis Sacramento pœnitentiæ se se subjiciat.

Ut ergo peccatum sit reservatum, necesse est, ut ipsum aliquo tandem modo in actum exeat exteriorem.

14 Tempestive autem hic incidit Suar. *t.* 4. *de Relig. tr.* 8. *l.* 2. *c.* 8. *n.* 12. Sanch. *l.* 2. *in Dec. c.* 8. *n.* 6. Castrop. *de pœn. p.* 15. §. 3. *n.* 4. Delugo *loc. mox citando*, aliorumque contra Turian. notabilis observatio, ducta ex duobus principiis hactenus judicatis. Altero; Ecclesia non reservat, nisi peccata externa. Altero; Ecclesia non reservat venialia. Ex his enim fit, ut si quis in Diœcesi, ubi esset reservatum omne furtum v. g. vel omnis percussio proximi: furaretur unum julium v. g. parvam scilicet materiam animo surripiendi quantitatem notabilem, vel percuteret proximum leviter, animo lædendi graviter, peccaret quidem mortaliter, sed non peccato reservato: quia illud, quod est mortale, & unde malitia mortalis in actum externum promanat, totum est internum, illud vero, quod est externum, est ex se, & objective veniale, atque adeo non reservatum; vide quæ dicam *infr.* c. 6. §. 2. *num.* 3. & 4.

15 Pari modo quando reservatur (inquit Delugo *d.* 20. *de pœn. n.* ...) peccatum circa castitatem, quoties in actum externum prodiit, requiritur etiam, quod ipsa actio externa secundum se habeat gravitatem.

Nam, si quis intentione mortali, & gravi contra castitatem, dicat alteri aliquod verbum turpe ex se leve, vel exerceat aliquam aliam actionem externam ex se levem, licet hæc actio denominetur mortalis ab intentione graviter mala, a qua procedit, non erit reservata: quia sicuti sola voluntas interna non reservatur, ita nec quando non procedit in actum externum habentem ex se gravem malitiam, & indecentiam. Hactenus Delugo. In quam eamdem rem sic Castr. *de pœn. d. un. p.* 15. §. 3. *n.* 4. Visio curiosa fœminæ, levis tactus manus, & similes, tametsi iniqua, & mortali intentione fiant, casus reservati non erunt, quia ea malitia, quatenus mortalis est, non prodit in externum actum. Hac enim de causa exclusimus verba hæreticali intentione dicta, ex quibus per se spectatis, colligi hæresis non possit. Hæc Castr.

Non completa in ea ratione, qua reservantur.

16 Si reserventur v. g. incæstus, adulterium, homicidium, furtum, &c. non incurret in reservationem ille, qui solum dicta peccata attentaverit, vel inchoaverit. Ita Sylv. Graff. Henriq. quos citat, sequiturque Castr. *l. c.* §. 2. *n.* 3. Quare, qui solum turpiter tetigit alterius uxorem, eamdemque est amplexatus, vel osculatus; Qui solum percussit, vel vulneravit, quamvis graviter; Qui scalas apposuit, & arcam aperuit, ut furaretur, sed reipsa non est furatus &c. peccatum reservatum nunquam commisit. Ratio ducitur ex principio allato *n.* 2. quia legi reservationis stricta est apponenda interpretatio, & ideo de peccato est intelligenda, quod absolute completum est in suo genere, qualis est incæstus, adulterium, furtum, &c. consummata, non vero amplexus, oscula vel furtum attentatum.

17 Hinc fit, ut in ejusmodi forma reservandi non includatur ille, qui solum mandat, vel solum auxiliatur, vel solum consilium dat: hi enim non dicuntur absolute committere, sed compellere illud peccatum, cui modis dictis cooperatur.

Dixi *in ejusmodi forma reservandi*; si enim expresse reservantur similia attentata, vel inchoata, non est dubium, tunc etiam illa reservari. Sic in aliqua Religione reservatur quicumque lapsus carnis externus, & sic excommunicatio *C. si quis suadente* lata contra percussores Clericorum *C. Quanta de sentent. excom.* extenditur ad mandantes, & consilium dantes, &c.

C A P U T V.

De Peccatis Summo Pontifici reservatis.

§. I. *Præmittitur notabile discrimen inter peccata reservata Pontifici, & Episcopis.*

1 CAsus Pontificii, hoc est Summo Pontifici reservati, ut habet Suar. *d.* 29. *de pœn. sect.* 2. & alii passim, semper adnexam habent excommunicationem, & quidem etiam ipsam reservatam. Nam licet aliquando aliquod peccatum reservari Pontifici, sine mentione Excommunicationis legas in nonnullis decretis, tamen ea sufficienter interpretatur partim Castr. *de pœn. p.* 15. §. 2. *n.* 1. partim Boss. *de Jubil. sect.* 1. *cas.* 2. Floron. *de casib. reserv. p.* 1. *cas.* 2. *n.* 7. qui omnes concludunt, nullum esse casum Pontificium excommunicatione liberum.

2 At vero Casus Episcopales, hoc est reservati Episcopis, non omnes excommunicationem adnexam habent: solent enim ab ipsis reservari & casus nullam excommunicationem habentes, & item habentes.

3 Quæres, quando asserimus casus Pontificios habere adnexam excommunicationem reservatam, itane id intelligendum est, ut sola excommunicatio sit reservata, an etiam ipse casus, idest, an etiam ipsum delictum reservatum sit?

Resp. Etiam ipsum delictum, quando est affectum Excommunicatione. Id, quod probatur a Sanch. *l.* 2. *in Dec. c.* 8. *n.* 5. a posteriori: nam si bona fide absolveris a tali delicto, & ab excommunicatione reservata, v. g. ab hæresi externa per Confessarium ex invincibili ignorantia, putantem se illa absolvere posse, comperta deinde carentia potestatis in eo Confessario, non solum debes absolutionem excommunicationis petere, & obtinere ab habente Jurisdictionem ad illam excommunicationem absolvendam; verum etiam debes, in omnium sententia, ab eodem obtinere absolutionem delicti hæresis, quia hoc non fuit directe absolutum, sed propter bonam fidem solum indirecte cum aliis peccatis a te expositis Confessario. At si ipsum delictum non esset reservatum, fuisset directe absolutum, & non indigeret nova directa absolutione. Ita Sanch. *l. c.*

4 Dixi *quando est affectum Excommunicatione*; nam si per ignorantiam quis nesciret huic peccato esse excommunicationem Pontificiam adnexam, vel ratione metus, ut *sup. c.* 3. *n.* 2. dixi, adnexa de facto non esset, tunc illud delictum a te sic commissum non esset Pontifici reservatum, possetque absolvi per quemcumque Confessarium potentem absolvere a peccatis mortalibus. Ratio est, quia ex una parte huic, propter dictam ignorantiam, vel metum, numquam fuit adnexa excommunicatio, & ex alia casus ipse non est reservatus Pontifici, nisi quando *ut n.* 1. *diximus*, est cum excommunicatione conjunctus. Ita Suar. *d.* 29. *de pœn. sect.* 2. Sanch. *l. c.* Castr. *t.* 1. *tr. d.* 4. *punct.* 3. *initio* citans Bonac. Vasquez Layrn. *aliosque.*

5 Jam vero ex dato discrimine inter reservata Pontifici, & Episcopo, duæ suboriuntur aliæ differentiæ. Prima, quando Summus Pontifex, sive per Jubilæum, sive per quodcumque privilegium concedit Jurisdictionem alicui absolvendi a Casibus Papalibus, concedit etiam facultatem absolvendi excommunicationes eidem Papæ reservatas: quia sicuti hæc duo, Casus, & excommunicationes Papales, sunt semper connexa, ita, concessa potestate ad unum ex ipsis, intelligitur concessa ad alterum.

6 At vero, quando Episcopus concedit Jurisdictionem absolvendi a Casibus sibi reservatis, non intelligitur concedere Jurisdictionem absolvendi ab excommunicationibus sibi eidem reservatis, quia cum ipse habeat multos casus reservatos distinctos a reservatis excommunicationibus, concessio pro illis non potest extendi ad has, neque contra, nisi aliud ex concessionis verbis, aliisque circumstantiis conjiciatur. Ita Bonac. Barb. aliique ex communi sententia, quos habes apud Bossium *loc. cit.*

7 Secunda differentia. Si quando propter ignorantiam, vel propter metum cadentem in virum constantem, juxta supradicta, non incurrit aliquis excommunicationem dum patrat delictum Summo Pontifici reservatum, v. g. dum incidit in externam hæresim, poterit absolvi a quocumque simplici, seu communi Confessario, ut dixi *n.* 4. quia illud delictum, quandoquidem non habet adnexam excommunicationem reservatam: non habetur, saltem ex usu Ecclesiæ, pro reservato. At non ita in delictis Episcopalibus: Quamvis enim per ignorantiam, vel propter aliud, non incurras excommunicationem, adhuc illud delictum fere semper remanet reservatum, nec poterit a simplici Confessario

fessario absolvi, sed solum ab habente Jurisdictionem ad reservata, quia in Casibus Episcopalibus non adest usus Ecclesiæ, quod non habeatur pro reservato illud delictum, cui non est adnexa excommunicatio reservata Episcopalis, & quamvis hæc per ignorantiam, vel metum, non incurratur: sic docent Suar. *d. 3. de pœnis sect.* 3. *n.* 11. Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 2. *c.* 6. *n.* 10. Boss. *de Jubil. sect.* 1. *c.* 28. *n.* 2. aliique. Et ratio ulterior est, quia Episcopi aliquando, imo fere semper reservant ipsa delicta ratione ipsorum, & non ut facere solet Pontifex, ratione excommunicationis, vel saltem reservant immediate, & Casum, & Excommunicationem.

8 Dixi fere semper; nam si quando ex verbis, vel circumstantiis constaret, delictum illud fuisse ab Episcopo reservatum ratione excommunicationis, tunc profecto eadem esset ratio, quæ in Pontificiis, unde qui ob ignorantiam, vel ob aliud non contraheret hanc excommunicationem, nec contraheret dicti delicti reservationem.

9 Sed quid præsumendum, quando neque ex verbis, neque ex circumstantiis id colligi queat?

Resp. præsumendum esse, reservationem ab Episcopo factam fuisse, ratione ipsius delicti, vel ratione ut dictum est, utrinsque immediate, atque adeo etiam casum esse immediate reservatum. Ratio ducitur ex communiter contingentibus, quia scilicet hic est consuetus usus Episcoporum, qui in reservationibus suis ad ipsa delicta fere semper attendunt.

10 Quæres primo. Si Summus Pontifex auferat censuram adnexam casui sibi reservato, remanetne ipse casus eidem Pontifici reservatus?

Respondeo. Probabile est non remanere reservatum, atque adeo posse absolvi a communi Confessario. Ratio est, quam diximus *n.* 4. & 7. & quam recte notat Sanchez, *l.* 2. *in Decalogo cap.* 8. *num.* 5. sicuti enim a principio, & veluti in fieri sunt simul casus, & excommunicatio Pontifici reservata, ita in conservari, ut scilicet, remota excommunicatione reservata, per potentem illam absolvere, removeatur, & reservatio casus & data a Pontifice (ut supra etiam nos diximus n. 5.) facultate absolvendi pro tali excommunicatione, censeatur etiam data pro tali peccato, & contra.

11 Quid si idem casus esset Pontificius, & Episcopalis, nempe si sibi illud reservasset Pontifex, & ex propria sua Jurisdictione etiam Episcopus (quod fieri, an liceat, infra indicabimus) Remota per absolutionem Pontificis excommunicatione a tali casu, remaneretne reservatus ipse Casus Episcopo? Respondeo: Si in rigore juris loquamur remanere reservatum Episcopo, quia ubi plura Jura urgent, ut hic urget jus Pontificis, & jus proprium Episcopi, remisso uno, non intelligitur remissum & aliud. At Nav. *in Man. c.* 17. *n.* 261. *Ver. Nono dico*, cum aliis docet, hodie usum, & consuetudinem interpretari, etiam sublatam esse Episcopalem reservationem. Ita etiam tenet Floron. *de Casib. reserv. p.* 1. *casu* 2. *c.* 13. citans Graffium, Henriq. Homobonum. Mihi difficilis est, quæ credatur hæc consuetudo, quia raro peccatum reservatur idem ab Episcopis, quod a Pontifice, unde potuerit ejusmodi usus introduci.

12 Idem dicerem, si quis esset excommunicatus excommunicatione Pontificia, & Episcopali de eadem re: neque enim absolutus ab excommunicatione Pontificia intelligeretur absolutus ab Episcopali, quia existentibus duobus impedimentis, uno sublato, alterum non tollitur, ut colligitur *ex cap. Tuarum, de auctorit. & usu pallii, & ex l. si Domus, ff. de servit.* licet intelligi etiam ab Episcopali, usu communi sic interpretante, docent Raguccius, Naldus, aliique apud Dianam *p.* 5. *tr.* 9. *ref.* 60. Sed ego etiam de ejusmodi usu, propter rationem, a me modo dictam, valde dubito.

Quæres secundo: Quod dictum est, remota excommunicatione non remanere casum reservatum in casibus illis Pontifici reservatis, proceditne etiam in casibus illis Pontificiis, qui cum ipsi Pontifici sint reservati, idem tamen Pontifex concessit, ut possint ab Episcopo absolvi, qualis est v. g. abortus fœtus animati, & alii, quos mox *c.* 6. §. 1. *n.* 2. enumerabo?

Resp. Salvo meliore judicio, mihi videtur (nam apud neminem id lego) procedere; nam ii nunc sunt quidem Casus Episcopales, ut ibidem dicam, sed per hujusmodi concessionem non mutant reservationem, quam habent Pontificiam, quare solum sunt reservati, quando (ut supra dictum est de casibus omnibus a Pontifice reservatis) conjunctionem habent cum excommunicatione; unde, ea remota ob ignorantiam; vel ob metum, vel per Absolutionem, non remanebunt casus reservati, sed poterunt absolvi a communi Confessario.

§. II. *Peccata, seu Excommunicationes Summo Pontifici reservata.*

1 IN tres Classes ea distribuo. Prima continetur in Bulla Cœnæ, Secunda in quodam Decreto Clementis VIII. Tertia in Constitutionibus aliorum Pontificum.

Duarum priorum summam attuli *in Opusc. Method. Confessionis lib.* 3. *c.* 7. §. 4. *a num.* 13. Tertiam habes apud Filliuc. *tr.* 10. *c.* 9. *n.* 213. Castrop. Suar. Bonac. & fuse Duard. Alter. Sayr. *cum de censuris, & sexcentos alios.* Nolo ergo actum agere, sed ad magis necessaria progredior.

CAPUT VI.

De peccatis Episcopo reservatis.

§. I. *An in jure sint aliqui Casus reservati Episcopis?*

1 CErtum est, ab aliisque satis probatum, nullum hodie de facto casum esse reservatum in Jure Episcopis, saltem quia (ut notat Floronus 1. *p. de cas. reserv. c.* 1. §. 1. *n.* 5.) consuetudine ita servatur. Lege Suar. *de pœn. d.* 28. *sect.* 3. *n.* 6. Barb. *de potest. Episc. alleg.* 51. *n.* 2. Quintan. *sing.* 1. *de pœnit. n.* 1. Castropal. *de pœn. q.* 15. §. 2. *n.* 2. aliosque. Eos igitur, pro sua Diœcesi, quilibet Ordinarius reservare poterit, quos prudenter ad bonum suarum ovium expedire judicaverit: vel ii reservati etiam erunt Episcopis, quos de facto propria alicujus Diœcesis consuetudo reservavit.

2 Quoniam vero aliquot inveniuntur casus Summo Pontifici reservati, quos Summus Pontifex concessit, ut ii possint absolvi ab Episcopis, quale est ex Trid. *sess.* 24. *c.* 5. *de ref.* omne delictum quomodocumque Pontifici reservatum, si sit occultum, & non deductum ad forum contentiosum, & qualis etiam est levis percussio Clerici, inter limites peccati mortalis, ut dicemus in explicatione excommunicationis, *Si quis suadente*, & qualem etiam esse abortum fœtus animati, diximus *l.* 5. *in Dec. c.* 2. §. 4. *a n.* 7. Quoniam, inquam, hæc ita se habent: Quæritur, an ejusmodi casus sint Episcopis concessi jure suæ ordinariæ jurisdictionis, & sic possint, debeantque vocari casus Episcopo reservati, an vero sint Pontificii.

3 Sanch. *l.* 4. *in Dec. c.* 54. *n.* 27. Pontius *de matr. l.* 8. *c.* 6. *n.* 9. Fragos. *t.* 1. *l.* 4. *d.* 10. *n.* 98. putant, dici, & esse Episcopales, hoc est absolute Episcopis reservati, quia sunt concessi dignitati Episcopali, atque adeo perpetuo, quod est jam nunc illos esse ordinariæ Jurisdictionis Episcoporum: Castrop. *in Bull. Cœn. p.* 8. §. 1. *n.* 7. & Henriq. *l.* 6. *c.* 14. *n.* 7. censent remanere Pontificios, quia tales sunt per se, licet Episcopis sint, per delegationem, concessi.

4 Sed vera decisio, utramque sententiam fortasse concilians, est, eos esse vere, & per se Pontificios; neque enim per delegationem concessam Episcopis, mutant suam primævam naturam reservationis Pontificiæ, ut supra dixi *c.* 5. §. 1. *n.* 11. Sed tamen posse aliquo tandem modo, & quoad aliquem effectum vocari Episcopales, quia, cum eorum absolutionis potestas sit adnexa dignitati, fiunt ejus ordinariæ, & perpetuæ Jurisdictionis. Vide omnino quæ dicam infra *c.* 13. *n.* 13.

5 Permaxime autem utilis est hæc decisio; nam Confessarius electus per Bullam Cruciatæ absolvit casus Episcopales, toties, quoties, & eodem modo Mendicantes extra Italiam absolvunt per sua privilegia Casus eosdem Episcopales, & denique ipse Episcopus solet alicui Confessario delegare potestatem absolvendi suos Casus Episcopales: Si ergo prædicti Casus, de quibus loquimur, absolute remanent Pontificii, nec Bulla Cruciatæ, nec privilegia Mendicantium, nec dicta Episcopi delegatio per concessionem Casuum Episcopalium se extendent ad illos. At certe se extendent, (excipiamus semper hæresim etiam occultam, propter ejus enormitatem) si sint, ut nos probabiliter sustinemus, aliquo tandem modo Episcopales, & Jurisdictioni Episcopali connexi.

6 Dices. Si hi Casus sunt jam concessi Episcopis, non autem aliis communibus Confessariis, ergo sunt ipsis Episcopis reservati. Ergo falsum est, quod dictum est *n.* 1. de facto non esse alios Casus reservatos Episcopo, nisi in Diœcesi specialiter reserventur. Resp. Nego primam, & secundam consequentiam. Illi enim casus sunt Pontificii, nec esse tales desinunt, nec, *ut n.* 4. dixi naturam reservationis mutarunt per delegationem, qua concessi fuerunt Episcopis. Quis enim dicat delicta occulta in Cœna Domini, esse, vel vocari posse casus absolute reservatos Episcopis? & tamen Tridentinum illos ipsis concessit. Ne igitur immisceas hæc duo, Casus reservatos in Jure Episcopis, & Casus reservatos in Jure Pontifici, sed per particularem delegationem ordinariæ potestati Episcoporum concessos, ut recte notavit Floron. *p.* 1. *de cas. reser. c.* 1. §. 1. *n.* 5. Illud prius nos cum DD. citatis negavimus dicto *n.* 5. non autem hoc posterius: quæ differentia quam diversam praxim pariat, habetur infra *c.* 9. §. 1. *n.* 5. 6. & 7.

☞ Recole Propositionem III. ex damnatis ab Alexand. VII. *Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem Heresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno* 1619. *die* 18. *Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Emin. Cardinalium visa, & tolerata est.*

§. II. *Quos casus reservare sibi potest Episcopus.*

1 SIgnate dictum est §. *præced. n.* 1. (Episcopus reservare poterit Casus, quos prudenter expedire judicaverit, &c.) nam Casus reservare cum moderamine debet, ne Sacramenti pœnitentiæ usus difficilior reddatur, quam par est: de quo moderamine extant documenta Sacræ Congregationis apud Quarant. *V. Casu reserv. fine.* Graffis *de cas. reserv.* Barb. *de potest. Episc. alleg.* 50. *n.* 288. *aliosque loc. cit.* Et Barb. quidem bene enumerat casus reservari consuetos, modumque eosdem interpretandi.

2 At quæstio est, an ipsi possint peccatum mortale cujuscumque gravitatis reservare? Resp. spectata natura reservationis, posse, quia statim atque peccatum est mortale, capax est reservationis, ut supra vidimus: at spectata Summi Pontificis dispositione, aliud est dicendum de Episcopis, aliud de Prælatis, seu Capitulis Regularium.

3 Ajo igitur Primo, Episcopos, seu Ordinarios licite non posse. Explico id, afferendo ea, quæ docet de hac re Quintan. *sing.* 8. *de Pœn. n.* 5. Is enim cum attulisset verba Trid. asserentis, posse sibi Episcopos atrociora quædam, & graviora crimina reservare, cumque etiam protulisset S. Congr. & Clem. VIII. monitionem, qua Episcopi admonentur, ne in Casuum reservatione modum excedant, sed reservent sibi atrociorum tantum, & graviorum criminum absolutionem, addit num. 4. *Si sit reservatum furtum, vel detentio Decimarum, quando quis furaretur, vel retineret ex Decimis duodecim, vel quatuordecim argenteos, neminem dicturum, hunc atrox, & grave crimen commisisse, eumque esse atrocissimum latronem, & sacrilegum gravissimum.* Et paulo post: *Quantitas ergo* (ait) *duodecim argenteorum, licet sufficiens sit ad mortale, non tamen ad reservationem prudenter in Diœcesibus faciendam, cum ad hanc requiratur gravitas valde considerabilis, & atrocitas.* Hæc ex illo. Unde recte a nobis dictum est, Episcopos ex dispositione Pontificis fuisse limitatos, ut non reservarent quodcumque peccatum mortale, sed tantummodo atrox, & grave.

4 Quid autem, si non gravia reservent, reservabuntne valide? Resp. Silvest. & Henriq. quos refert, sequiturque Suar. ap. dictum Quintanad. *l. c. n.* 7. validam esse dicunt ejusmodi reservationem, licet, quia potius in destructionem, quam in ædificationem ea tenderet, illicitam. At Sot. & Ricardus, quos refert, sequiturque Vasq. apud eumdem, nec validam dicunt, nec licitam; quia Episcopi carent ea Jurisdictione; cum Pontifex ipsis illam limitaverit (ut *n.* 1. dictum est) in dispositionibus Tridentini, Sacr. Congr. & Clem. VIII. Mihi placet opinio Suarez, quia in dictis dispositionibus, quas ad verbum affert Quintan. *l. c.* nullum verbum est, sive irritans factum, sive Jurisdictionem tollens.

5 Hæc quæstio, si recte advertis, non est eadem, sed solum simili illi, de qua egimus supra *c.* 2. *n.* 3. ibi enim actum est de reservatione omnium, vel majoris partis delictorum, hic agimus etiam de unico, si ex aliquo capite non sit atrox, nec sit notabiliter grave.

6 Ajo secundo, Prælatos, cum Capitulis Regularium posse, & valide, & licite peccatum mortale, quamvis non tam atrox, reservare juxta id, quod ipsi bonum, & utile pro suis Religiosis prudenter judi caverint. Ratio est, tum quia in præcedentibus dispositionibus solu locutio est cum Episcopis: tum quia idem Clemens id concedit Regularibus, dum in Catalogo Casuum, quos sibi reservare ii possunt, al qua peccata inserit, mortalia quidem, sed certe non admodum gravia quale est, proprietas contra Votum paupertatis, quæ sit peccatu mortale, furtum de rebus Monasterii in ea quantitate, quæ sit pecc tum mortale, lapsus carnis voluntarius opere consummatus. Acce & ratio disparitatis: Regulares enim profitentur perfectionis statum unde gravius semper judicatur peccatum ipsorum, quam judicetur lud, quod committunt sæculares, qui statum illum perfectum n profitentur.

§. III. *Peccata hodie reservata Archiepiscopo Panormitano.*

1 QUælibet Diœcesis proprios solet statuere Casus reservatos, om recensere nostrum non est, satis igitur nobis superque erit nostræ Panormitanæ Diœcesis casus reservatos in ultima Sync anni 1652. propositos, hic additis nonnullis notulis, afferamus.

CASUS RESERVATI IN PANORMITANA DIŒCESI.

1 *Raptores Virginum.*
2 *Prolem suffocantes.*
3 *Nefandum Sodomiæ scelus committentes.*
4 *Paganis mulieribus, aut bestiis abutentes.*
5 *Qui sanctimoniales, vel alias mulieres, intra Monasterium commorantes, turpiter alloquuntur, vel turpe quid intendunt, aut tractant.*
6 *Sortilegium operantes, veneficia, superstitionesque exercentes, & quolibet Sacramento, vel Sacramentali ad id abutentes.*
7 *Litterarum, ac Sigilli Archiepiscopalis, & ejus Curiæ falsarii, & qui litteras, & scripturas Archivii, vel furto arripiunt, vel quovis modo mutilant, aut deturpant, ut integre legi nequeant.*
8 *Notarii, qui legata ad pias causas facta non denunciant.*
9 *Clerici ad quoslibet Ordines per saltum, vel furtive promoti.*
10 *Bonorum Ecclesiasticorum invasores.*

I. *Raptores Virginum.*

11 Qui igitur rapit puerum, vel viduam, vel uxoratam, quamvis ex dictis, *lib. 2. Meth. Conf. c. 7. §. 9. & l. 7. in Dec. c. 6. §. 1. & 2.* Raptum committat, hic non comprehenditur.

Nomine autem Raptoris ex ordinaria significatione hujus criminis, intelligitur committens Raptum, unam ex speciebus luxuriæ. Ad hujusmodi autem raptum, ut ibidem explicuimus, tria requiruntur: Vis illata, Finis inhonestæ libidinis, Abductio in alium locum; Quoniam ergo ibidem diximus, constitui raptum, sive vis illata sit ipsi virgini, consentientibus parentibus, vel iis, sub quorum cura vivit virgo, sive sit illata consentiente ipsa virgine, prædictis non consentientibus; ideo hic consequenter dicendum est, esse casum reservatum, quocumque ex iis modis raptus committatur.

12 Præterea, Diximus aliquanto superius, peccatum, quod reservatur, nisi quid aliud exprimatur, debere esse in illo genere completum. Jam quæro, ut raptus virginis hic Panormi reservatus, oportet ne, ut sit per copulam consummatus? Respondeo, non oportere. Ratio est, quia ut *dicto lib. 7. in Decal. c. 6. §. 2. n. 10.* docuimus, raptus satis consummatur per ipsam abductionem ad finem libidinis. Ita Sanch. *lib. 7. de matr. d. 12. numer. 7.* Less. *lib. 4. c. 3. num. 66.*

Nomine Raptoris non solum intelligitur hic quasi habitualiter rapiens, sed etiam ille, qui vel semel rapit: ejusmodi enim est locutio Doctorum, cum agunt de raptu, etiam si semel committatur.

II. *Prolem suffocantes.*

13 Occidi potest proles, Primo, per abortum fœtus animati (nam si nondum est animatus, non dicitur, saltem proprie, proles) Secundo, per suffocationem, quæ fit, dum in eodem lecto infans ponitur cum nutrice, vel Matre, ibique opprimatur ab ipsis, periculum advertentibus, & non curantibus. Tertio, per suffocationem ejusdem infantis de industria factam, ut si mater suam prolem volens occultare ex adulterio genitam, eam suffocet. Quarto, si infantem vulnerando, vel venenum propinando, quamvis non suffocando, eadem ipsum occidat. Quinto, si filium jam grandiusculæ ætatis, seu jam adolescentem ejus mater, vel pater suffocet, seu alio modo interficiat. Quærimus jam, an commissum hoc crimen singulis prædictis modis casus sit reservatus?

14 Resp. Si reservator hos omnes modos reservare voluisset, dixisset sane se reservare abortum, occisionem filii, vel ejusdem homicidium, vel quid simile: nunc vero, cum meminerit solum suffocationis, puto, salvo meliori judicio, solum aliquos ex dictis voluisse comprehendere, nempe quando mater, vel alia, aliusve (neque enim Synodus dicit suam prolem, sed absolute, prolem) infantem ex eo, quo in eodem lecto decumbat, opprimit, modo dicto, vel quando quis prolem statim natam, ne appareat, suffocat, seu occidit; hi enim sunt in locutione communi prolis suffocatores, idest, qui vel opprimunt in lecto, vel faciunt, ut proles non appareat; alia enim sunt mera homicidia.

Dixi *seu occidit*; nam si quis prolem statim natam alio modo interimat, & non per materialem suffocationem, puto, propter rationem dictam, esse peccatum hic reservatum.

III. *Nefandum Sodomiæ scelus committentes.*

15 Nos cum communi sustinuimus (quidquid dicat Bordon. cum aliquibus *in cons. regul. res. 48. q. 5. n. 2.*) tum agentem, tum patientem esse Sodomitam. Hic igitur uterque comprehenditur: vide, quæ dixi *l. 7. in Dec. c. 7. §. 6. n. 3.* ubi tamen solum Agentem incidere in reservatum, nisi major expressio fiat, fassi sumus esse probabile. Debet autem esse actus consummatus, idest, cum effusione seminis in vase præpostero: secus, quamvis esset Sodomia attentata, & incepta fuisset copula in vase præpostero, sed deinde, extra effusum fuisset semen, non erit hic reservata, quia, ut supra diximus, peccatum reservatum debet esse actus in eo genere, quo reservatur, completus. Præterea, quoniam fœmina cum fœmina congrediens non committit vere, & proprie Sodomiam; nam Sodomia est congressus consummatus inter masculos in vase innaturali, nec subjacebit huic reservationi. Idem dic de viro congrediente cum fœmina in vase non naturali.

16 Quod si fœmina cum fœmina in vase præpostero in quod effundat semen, congrediatur (quod fieri posse potius est a nobis propter modestiam supponendum, quam inquirendum) esse veram Sodomiam docet Mazzucchellus apud Dian. *par. 7. tr. 12. res. 13.* sed non assentior, quia non est perfecta Sodomia, sed imperfecta, ut diximus dicto §. 6. quare consequenter dicendum erit, non esse hic reservatam.

17 De impubere non placet indistincta doctrina ejusdem Bord. *ib. res. 58. q. 11. n. 18.* dicentis, impuberem non subjacere huic reservationi, quia regulariter non seminat, atque adeo non effundit semen intra vas alterius: non inquam, placet, debebat enim castigatius loqui, & sic distinguere: Impuberem, si non seminet, non committere proprie Sodomiam, si vero seminet, quod certe sæpissime, ante decimum quartum annum pubertatis, malitia supplente ætatem, evenit, Sodomiam verum committere, & consequenter in casum incidere reservatum.

18 Denique quia hic casus reservatur in nostra Synodo sub has formis *committentes*, non vero sub hac *exercentes*, non possumus dicere, illud non esse reservatum, nisi frequenter fiat: non possumus inquam; siquidem, & qui semel sodomita est, dicitur committere Sodomiæ scelus.

IV. *Paganis mulieribus, aut bestiis abutentes.*

19 Sustinui *lib. 7. in Dec. c. 1. §. 1. n. 6.* congressum cum muliere pagana, hoc est infideli, seu non baptizata, non differre a speciebus aliis luxuriæ: hic tamen, propter ejus peculiarem, licet non essentialiter diversam deformationem, merito a nostra Synodo reservatur. Non baptizata, dixi, non ergo reservatur congressus cum hæretica, vel cum schismatica baptizatis, hæ enim non sunt paganæ.

20 Quid de congressu feminæ baptizatæ cum homine infideli? vel de masculo fideli congrediente cum puero non baptizato? Resp. Neuter est casus reservatus, quia ut supra vidimus, stricta est in lege reservatorum facienda interpretatio; si ergo est contra viros abutentes mulieribus paganis, non est extendenda, ut sit contra mulieres abutentes viris paganis, vel, contra viros abutentes masculis paganis. Neque obstat major, vel æqualis peccati gravitas; in reservatione enim non semper attenditur ad majorem, vel minorem criminis gravitatem: sed sæpissime ad reprimendam aliquorum gravium criminum frequentiam, vel ad obviandum scandalo publico, quod ex illis oriatur, vel quid simile.

Propter eamdem rationem, licet concubitus cum Dæmone, sive succubo, sive incubo, sit majus peccatum, quam concubitus cum bestiis, tamen hic solum bestiarum abusus, qui solet frequentior, non vero abusus Dæmonum, reservatur.

V. *Qui Sanctimoniales, vel alias mulieres intra Monasterium commorantes turpiter alloquuntur, vel turpe quid intendunt, aut tractant.*

21 Comprehendit hic casus tum ipsas Moniales professas, tum novitias, tum educandas, tum quascumque etiam uxoratas, quæ forte, propter aliquam urgentem causam, intra Monasterium degunt. Patent hæc ex illis verbis (vel alias mulieres.)

Præterea, qui turpiter, idest, de rebus obscœnis cum prædictis alloquitur sine intentione ulterius progrediendi, etiam si de turpibus aliorum actibus, v. g. de alienis amoribus agat, ut item, qui, quamvis indifferentes, vel etiam spirituales sermones habeat cum illis, eos tamen habet cum intentione mortali aliquid turpe, sive copulam, sive osculum, sive tactum committendi, sive etiam in sola morosa delectatione sistendi, in casum reservatum incidet. Ratio est manifesta, quia hæc, vel turpia sunt, vel intendunt turpia.

Neque obstat, Peccatum, ut reservetur, debere esse ex se, & ex objecto, grave exterius, ut diximus supra *c. 4. n. 13.* qualis non est indifferens hæc, vel spiritualis locutio, quamvis ex prava intentione facta: Non obstat, inquam, quia hic adest expressa reservantis voluntas, quæ ibi supponebatur non esse: & ex alia parte hanc potestatem non fuisse ab Episcopis ablatam, nuper diximus *hoc eod. cap. 6. §. 2. num. 4.*

22 Animadvertendum insuper est, ex alia Constitutione ejusdem Synodi adesse excommunicationem reservatam contra illos, qui absolute alloquuntur Moniales, vel existentes in Monasterio, idque sine licentia: sic enim habetur in Constitutionibus Synodalibus ult. Panormit. celebratis anno 1654. *c. 7. num. 162. p. 4.*

Quoniam circa accessum ad Moniales earumque colloquia, nostri regiminis initio, edicta promulgari mandavimus, eorum formam sub pœnis inibi statutis inviolabiliter observari præcipimus, & speciatim pœnam excommunicationis in edictis latam, contra alloquentes sine licentia cum Monialibus, ipso facto, ipsoque jure incurrendam, nobisque reservatam, denuo indicimus, atque innovamus.

Dixi autem *etiam in Monasteriis existentes*, quia in dictis edictis comprehenduntur etiam & hi, ubi etiam datur forma dictarum licentiarum.

23 Jam vero tres in hoc Casu reservato, de quo loquimur, sese offerunt difficultates. Prima, an si quis tractet alia crimina, v. g. agat cum Moniali de homicidio patrando, & furto, &c. incurrat in hunc casum reservatum?

Resp. Non incurrere, quia hæc, & similia, quamvis gravissima crimina, non veniunt in communi locutione, sub nomine turpium: Turpia enim solum sunt ea, quæ pertinent ad Venerem, seu ad præceptum sextum.

24 Secunda difficultas, an hic detur parvitas materiæ? An scilicet qui duo, vel tria verba obscœna cum Moniali loquatur, incidat in reservatum, posito, quod sic peccaverit mortaliter, ut semper ex dictis, hic supponendum est.

25 Respondeo: quærit Verric. *tr. 8. q. mor. 66. n. 32.* an quando Episcopus excommunicat, quomodocumque colloquentes cum Monialibus, excommunicationem incurrat ille, qui duo verba obscœna cum prava intentione colloquitur? & Respondet, incurrere, quia tunc ratione qualitatis verborum, haberetur materia gravis, prout docet, ait, Thomas del Bene, & Merolla. At oppositum Respondet Bord. *apud eumdem* Verr. dicens, ad incurrendam dictam excommunicationem, non sufficere quatuor verba, etiam obscœna, quia materia, quæ non est gravis, saltem non est apta ad incurrendam tam gravem pœnam, qualis est excommunicatio.

Utraque sententia videtur probabilis; unde in casu nostro utrumque erit probabile, nimirum colloquentem duo, vel tria verba mortaliter turpia cum Moniali incidere, & non incidere in casum reservatum; quamvis si indifferentia alloquatur per unum Miserere, & aliquod amplius in sententia Dian. *part. 3. tr. 2. resol. 48.* vel per unum quadrantem horæ, sententia ejusdem Verric. *l. c. n. 31.* magis apparenter, effugisset excommunicationem, quia tunc ex qualitate verborum, & parvitate tam angusti temporis, non fuisset materia gravis. Verum, quod dictum est de horæ quadrante, nunc expendere proprius locus non est. Certe, non esse consulendum, judico.

26 Tertia difficultas, an qui verba obscœna loqueretur cum Moniali, nihil illa respondente, incurreret in Casum reservatum? Resp. Inquiro a te, si quis posita excommunicatione contra colloquentes absolute cum Monialibus, ipse solus loqueretur, nihil respondente Moniali, incurreretne is in excommunicationem? Respondebis, esse duas sententias. Nonnulli enim cum Vidal. *tit. de Mon. in qu. 4. n. 25.* Januario *de casib. reserv. res. 39.* Th. de Bene *de Imm. c. 14. dub. 5. sect. 3. n. 4.* Graf. *in quinque casibus l. 2. c. 5. n. 1.* negant, quia solum loquens non dicitur colloqui. Nonnulli cum Merol. *t. 1. d. 1. c. 2. n. 607.* affirmant, quia ex communi usu, idem sunt, alloqui seu loqui cum alio, & colloqui. Cum ergo utraque hæc sententia sit probabilis in casu excommunicationis impositæ in illa Diœcesi, sub illa voce *colloquentes*, quamvis affirmans, judicetur probabilior, idem tibi videbitur dicendum in casu nostro reservationis, imo & in casu excommunicationis allatæ a nostra Synodo de locutione cum Monialibus, sine licentia. Nihilominus in nostris casibus, tum reservationis, tum dictæ excommunicationis, dico, semper adesse reservationem, & excommunicationem, etiam nihil respondente Moniali. Ratio ducitur a verbis Synodi, quæ non dicunt, *colloquuntur*, sed *alloquuntur*: alloquitur autem quis, etiamsi nullus respondeat. Idem enim est alloqui, ac loqui cum alio, si vel primis labiis Latinitatem attigisti. At in omni rigore diceris loqui cum alio, etiam illo nihil respondente, sed tamen ad tuam locutionem attendente.

27 Illud item certum habeo, ipsam Monialem audientem ejusmodi turpia, sed nihil respondentem, quamvis peccet, si cooperetur voluntarie, audiendo cum loquente, tamen non incidere in Casum reservatum. Ratio est; quia in verbis reservationis dicitur, reservari peccatum, quo quis turpiter alloquitur Moniales, non vero peccatum, quo Monialis audit alios turpiter loquentes.

28 Illud item certum habeo, si Monialis turpiter responderet, imo si etiam ipsa incipiat turpiter loqui cum Sæculari, non incurrere in hunc casum reservatum, quia in verbis reservationis dicitur reservari peccatum, quo quis cum Moniali loquitur obscœne, nihil autem dicitur de ipsa Monial. turpiter loquente cum Sæculari.

29 Quid, si Monialis turpiter loquatur cum alia Moniali? Resp. Certum mihi videtur, incidere in reservatum, quia verba reservationis absolute pronunciant de omnibus, qui Sanctimoniales turpiter alloquantur.

30 Neque obstat illud, *qui*, masculini generis: non obstat, inquam; nam novum non est in jure, sub nomine masculino, intelligi & fœmininum; nisi ex subjecta materia astringatur locutio ad masculos. Lege Gloss. *in eos, qui Clementi, p. de sepult.* & Alter. *l. 1. de cons. d.* 14. *c.* 1. *col.* 2. qui docent, dum Pontifex excommunicat eos, qui sepeliunt excommunicatum (utique vitandum) in loco sacro, comprehendi & mulieres, probatque ex eo, quod sub dictione, *qui*, continetur dictio, *quæ*, quia Masculinum concipit Fœmininum. Ita enim Gloss. *in C. General. V. Universos, de elect. in* 6. & ducitur argumentum *ex C. Si quis suadente* 16. *q.* 4. omnesque apud Leaud. *de excomm. d.* 7. *q.* 13. Et certe in casu nostro patet ex inconvenienti; nam secus sequeretur, Sæcularem mulierem, colloquentem turpiter cum Moniali, hic non comprehendi, quod nemo dicet.

Si quis ad Moniales turpia scriberet, non puto, eum incursurum in casum hunc reservatum, quia scriptio non est proprie locutio. An incurrat ex vi illius verbi *tractant*, alia est consideratio.

VI.

CONSTITUTIO

SS. DOMINI NOSTRI

BENEDICTI PAPÆ XIV.

Super Clausura Monasteriorum quorumcumque Virorum Regularium.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Ad perpetuam rei memoriam.

" Regularis disciplinæ observantiam ante etiam, quam & Generalium, ac Particularium alicujus Nationis aut Provinciæ Conciliorum decretis confirmaretur, & Romanorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum legibus, sanctionibusque præscriberetur, quoad vetitum mulieribus quibuscumque, etiam consanguineis intra quorumcumque religiosorum virorum clausuram ingressum tam integerrime custoditam fuisse constat, ut, nedum feminis quibuscumque, sed masculis quoque, non tam ad Monasteriorum claustra, seu septa, quam ad ipsa eorumdem Monasteriorum Oratoria, & Ecclesias nullus patuerit aditus, & accessus; quin imo sub gravissimis pœnis fuerit interdictus; ne scilicet, ut inquit S. Gregorius PP. I. Prædecessor noster, in servorum Dei secessibus occasio præbeatur popularibus conventibus, & simpliciores ex hoc animas, plerumque, quod absit, in scandalum trahat. Hujusmodi autem regularis disciplinæ observantia, etsi pro temporum varietate, ac necessitate tot, tantasque subiit vices, ut iidem Prædecessores Nostri aditum, & accessum ad publicas Monasteriorum Ecclesias duntaxat sive masculis, sive feminis sacrosanctum Missæ sacrificium audiendi, prædicationibus verbi Dei interessendi, & Sacramentum sanctissimæ Eucharistiæ sumendi, ac peccata sua confitendi causa, sine tamen Parochorum præjudicio, interdum concesserint; vicissim tamen ipsi Prædecessores Nostri tam ante Conc. Trid. decreta, quam post eorumdem Decretorum promulgationem denuntiationemque providis, saluberrimisque Constitutionibus, ordinationibusque sub pœna etiam excommunicationis latæ sententiæ feminis quibuscumque aditum, ingressumque hujusmodi intra Monasteriorum clausuram interdixerunt. Quoniam autem sicut dolentes accepimus, alii quidem Apostolicas leges, ac præcepta hujusmodi vel ausu temerario parvipendentes, vel ad eorum arbitrium interpretantes, feminis quibuscumque aditum, ingressumque tam manifeste, ac tanta solemnitate vetitum permittunt; alii vero privilegia, indulta, prærogativas, facultates, licentias, & alias quocumque pacto excogitatas concessiones sibi sive a jure, sive ab homine factas, & impertitas, seu facta, & impertita, ac quorumcumque munerum, dignitatum, ac præeminentiarum ratione debitas, seu debita arrogantes, prætendentes, obtendentesque feminas quaslibet intra Monasteriorum claustra, septa, cœnacula, cubicula, aliasque officinas, aut admitti, ac recipi sinunt, mandantque, aut una secum ducunt; alii denique sub pietatis, ac religionis prætextu, cum supplicationes, sive cum Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, sive cum sacris Sanctorum Sanctarumque Reliquiis, Statuis, & Imaginibus per claustra, septa, & alia Monasteriorum loca de more, ut asserunt, habentur, sine ullo prorsus discrimine masculos, & feminas supplicationes hujusmodi per eadem loca sequi, & comitari licitum, quin imo, ut indulgentias lucrari valeant, necessarium esse obtendunt: Hinc est, quod Nos, qui, dum in minoribus essemus, quamplurimos hujusmodi abusus compertos habebamus, in hac sublimi sacrosancti Apostolatus specula constituti, non tam assiduis nonnullorum aliarum Ecclesiarum Antistitum documentis, quam justis etiam superiorum, aliorumque virorum ex religiosis Ordinibus Dei honorem, & instituti sui disciplinam zelantium expostulationibus de antedictis, similibusque abusibus in dies admonemur, ut opportunum, ac salutare iisdem abusibus tollendis, quantum cum Domino possumus, remedium afferamus; auctoritate Apostolica, tenore præsentium primum quidem omnes, & singulas Constitutiones sanctionesque a Romanis Pontificibus Prædecessoribus Nostris tam ante, quam post Concilii Tridentini decreta super clausura Monasteriorum quorumcumque religiosorum virorum editas renovamus, & confirmamus, necnon in posterum ab omnibus, & singulis, ad quos spectat, & in futurum spectabit, sub iisdem pœnis in Constitutionibus, sanctionibusque eorumdem Prædecessorum Nostrorum Romanorum Pontificum, & decretis ejusdem Concilii Trid. contentis inviolabiliter observandas esse statuimus, decernimus, percipimus, atque mandamus. Deinde motu proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostris, deque Apostolicæ potestatis plenitudine earumdem præsentium tenore omnia, & singula indulta, privilegia, prærogativas, facultates, licentias, & quocumque alio pacto nuncupatas concessiones omnibus, & singulis quibuscumque Ecclesiasticis personis quacumque auctoritate, dignitate, honore, præeminentia, ac jurisdictione fungentibus, etiam Venerabilibus Fratribus Nostris S. R. E. Cardinalibus, sive singulis, sive eorum Cardinalium Congregationibus, etiam de latere Legatis, sive qui Provinciis & Legationibus Status nostri Ecclesiastici pro tempore præsunt, sive quos ad Carissimos in Christo Filios Nostros Romanorum Regem in Imperatorem pro tempore eligendum, vel electum, Reges, & Reginas illustres, aliasque summas Potestates, prout rerum conditio postulaverit, mitti, & ablegari contigerit, sive qui, licet aliarum insignium Ecclesiarum Antistites, tamen tanquam Apostolicæ hujus S. Sedis Legati de latere alias nuncupati, & habiti sunt, & fortasse habentur, aut haberi & esse prætendunt, & in posterum habendi sunt; sive Ordinarii, sive Extraordinarii Nostri, & ejusdem Apostolicæ Sedis ubicumque etiam ad ipsos Imperatorem, & Reges, ac summas Potestates Nuntii, sive Inter-Nuntii resident; ac demum quibuscumque aliis quocumque nomine, & expressione nuncupatis personis quocumque tempore a quibusvis, etiam ab ipsis Romanis Pontificibus Prædecessoribus Nostris, quacumque de causa, occasione, titulo, colore, & prætextu per quascumque Apostolicas, sive in simili forma Brevis, sive sub plumbo expeditas litteras sub quibuscumque verborum formis facta, data, concessa, & impertita, sive factas, datas, concessas, & impertitas sub hujusmodi accessu, & ingressu revocamus, abolemus, annullamus, atque irritamus, necnon a datarum earumdem præsentium die revocata, abolita, annullata, & irrita, ac nullius prorsus vigoris esse, & fore, neminique cuilibet quocumque tempore suffragari statuimus, decernimus, & declaramus quemlibet omnium antedictorum etiam speciali mentione dignorum quacumque facultate hujusmodi temere uti audentem ipso facto absque ulla alia declaratione pœnas, & Ecclesiasticas censuras, a quibus, præterquam a Nobis, & pro tempore existente Romano Pontifice, nisi in mortis articulo absolvi possit, incurrere, & incursum esse, licentiamque hujusmodi cuicumque concessam nullo modo suffragari, atque nullius momenti perinde ac si minime concessa fuisset, ipso facto fore, & haberi, ac pœnas, & censuras ipso facto, ut præmittitur per contrafacientem incurri, & incursas esse. Decernentes easdem præsentes litteras, & in eis contenta quæcumque etiam eo quod quicumque in præmissis interesse habentes, seu habere quomodolibet prætendentes, cujusvis status, gradus, ordinis, præeminentiæ & dignitatis existant seu alia specifica, & individua mentione, & expressione digni illis non consenserint, nec ad ea vocati, citati, & auditi, causæque propter quas præsentes emanarint, sufficienter adductæ, verificatæ, & justificatæ non fuerint, aut ex alia qualibet etiam quantumvis juridica, & privilegiata causa, colore, prætextu, & capite, etiam in corpore juris clauso, etiam enormis, enormissimæ, & totalis læsionis, nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, aut intentionis nostræ, vel interesse habentium consensu, aliove quomodolibet, etiam quantumvis magno, & substantiali, ac incogitato, & inexcogitabili, individuamque expressionem requirente defectu notari, impugnari, infringi, retractari, in controversiam vocari, aut ad terminos juris reduci, seu adversus illas aperitionis oris, restitutionis in integrum, aliudve, quodcumque juris, facti, vel gratiæ remedium intentari, vel impetrari, aut impetrato, seu etiam motu, scientia, & potestatis plenitudine paribus concesso, vel emanato quempiam in judicio, vel extra illud tueri, seu se juvare ullo modo posse; sed ipsas præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere ac ab illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit inviolabiliter, & inconcusse observari; sicque, & non aliter in præmissis per quoscumque Judices Ordinarios, & Delegatos etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales etiam de latere Legatos, & Sedis prædictæ Nuntios, aliosve quoslibet quacumque præeminentia, & potestate fungentes, & functuros, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac, quatenus opus sit, nostra, & Cancellariæ Apostolicæ regula de jure quæsito non tollendo, aliisque Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, necnon quibusvis etiam juramento confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alias roboratis statutis, & consuetudinibus ac usibus, & stylis, etiam immemorabilibus, privilegiis quoque, indultis, & litteris Apostolicis prædictis, aliisque quibuslibet personis, etiam quacumque Ecclesiastica, vel mundana dignitate fulgentibus, & alias quomodolibet qualificatis, ac specialem expressionem requirentibus sub quibuscumque verborum tenoribus, & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus efficacissimis, & insolitis clausulis, irritantibusque, & aliis decretis, etiam motu scientia, & potestatis plenitudine similibus, ac concistorialiter, & alias quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, editis, factis ac pluries iteratis, & quanticumque vicibus approbatis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus, & singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & individua, ac de verbo ad verbum non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret; tenores hujusmodi, ac si de verbo ad verbum nihil penitus omisso, & forma in illis tradita observata, exprimerentur, & insererentur, præsentibus pro plene, & sufficienter expressis, & insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris ad præmissorum effectum hac vice duntaxat specialiter, & expresse derogamus, ac derogatum esse volumus, ceterisque contrariis quibuscumque. Ceterum per præsentes non intendimus derogatum esse iis concessionibus, quæ ad favorem quarumcumque Nobilium feminarum, ex eo, quod sive eorumdem majores, ac pro tempore existentes de familia fuerint, & habeantur fundatores, vel insignes benefactores illius Monasterii intra cujus claustra, vel septa feminas etiam de familia ingredi vel concessum, vel cautum esse sibi voluerunt, & de concessione hujusmodi confirmationem ab Apostolica hac Sancta Sede obtinuerunt: sive feminæ hujusmodi sint consanguineæ, & affines eorum, qui sunt Domini in temporalibus locorum in quibus Monasteria sita reperiuntur, & quacumque legitimo titu-

li, vel

„ li, vel consuetudinis causa, & occasione ingressu hujusmodi de præsenti gaudent, factæ, & impertitæ fuerunt; dummodo concessiones hujusmodi per Apostolicas in simili forma Brevis, vel sub plumbo desuper expeditas litteras duntaxat, & non aliter omnino factas, & impertitas fuisse prius Ordinariis locorum Antistitibus, vel Præsulibus per legitima, & authentica documenta constare fecerint; & dummodo nec vagandi, nec otiandi, nec comedendi, cœnandique, nec per ambulacra, cubicula, cœnacula, aliaque loca, & officinas discurrendi causa, seu ad Ecclesiam accedendi, sacrosanctum Missæ Sacrificium audiendi, aliaque erga Deum pietatis officia, & opera exercendi studio ingrediantur; & dummodo de earum adventu, & ingressu, interdiu, & opportune faciendo superiores pro tempore existentes prius certiores fiant ad hoc, ut absque fratrum incommodo, & offensione, recto tramite ad Ecclesiam pergatur, & alia de jure servanda serventur. Volumus autem, ut earumdem præsentium litterarum transumptis, seu exemplis, etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis, & Sigillo personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides in Judicio, & extra illud ubique locorum habeatur, quæ haberetur ipsis præsentibus, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die tertia Januarii millesimo septingentesimo quadragesimo secundo Pontificatus Nostri, anno secundo.

D. Card. Passioneus.

„ Anno a Nativitate Domini Nostri JESU CHRISTI millesimo septingentesimo quadragesimo secundo Indictione quinta, die vero quarta Januarii, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. BENEDICTI, Divina Providentia Papæ XIV. anno secundo, supradicta Constitutio affixa, & publicata fuit ad valvas Basilicæ Lateranensis, & Principis Apostolorum, & Cancellariæ Apostolicæ, Curiæ generalis in Monte Citatorio, & in Acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis, & consuetis Urbis per me Antonium Pelliccia Apostol. Curs.

Nicolaus Capelli Mag. Curs.

CONSTITUTIO

SS. DOMINI NOSTRI

BENEDICTI PAPÆ XIV.

Super Clausura Monialium.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Ad perpetuam rei memoriam.

„ SAlutare in Catholica Ecclesia institutum ab ipsa antiquitate susceptum, ac tanta cum solicitudine, & pastorali zelo custoditum, ut flos ille Ecclesiastici germinis decus, atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis, & honoris opus integrum, atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi, Sacræ Virgines, quarum, quo sublimior gloria est, major, & cura est intra monasteriorum septa, & claustra, vigili, sollicitaque custodia servarentur; tam ante, quam post Tridentinæ Synodi decreta Romani Pontifices Prædecessores Nostri tot sanctissimis Legibus, & initis Apostolicæ providentiæ, charitatisque consiliis communire, & confirmare studuerunt; ut, quæ se Christo dicaverint, & a carnali concupiscentia recedentes, tam carne, quam mente se Deo voverint, consumment opus suum magno præmio destinatum. Quoniam autem etsi providas hujusmodi sanctiones. Constitutionesque, si ea, qua decet, regularis disciplinæ observantia custodirentur, satis esse scimus, ut Virgines ea, quæ cœlestis earumdem sponsi Jesu Christi sunt, cogitantes sint sanctæ & corpore, & spiritu; longa tamen experientia edocti, & assiduis Venerabilium Fratrum aliarum Ecclesiarum Antistitum querelis admoniti, supremas Apostolicæ auctoritatis, providentiæque partes requiri, ut abusibus quamplurimis ex nimia quorumcumque, aut sibi quocumque pacto arrogantium, aut prætendentium, aut obtendentium facultatem alias sibi quomodolibet sive a jure, sive ab homine concessam, vel demandatorum munerum rationem debitam esse, ut sive ipsi, sive alii ingredi clausuram monialium, aut ipsæ moniales e clausura ob quascumque etiam non legitimas causas egredi, & extra clausuram hujusmodi commorari possint, licentiam concedendi indulgentias sensim invectis opportune occurratur: Hinc est, quod nos pro suprema omnium Christifidelium procuratione imbecillitati nostræ universalis Orthodoxæ Ecclesiæ regimine divinitus imposita opportunum abusibus hujusmodi remedium, quantum cum Domino possumus adhibere satagentes, auctoritate Apostolica tenore præsentium, omnes, & singulas Constitutiones a Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris tam ante, quam post Conc. Trid. Decreta super clausura monialium renovamus, & confirmamus, necnon in posterum omnibus, & singulis ad quos spectat, & in futurum spectabit, sub iisdem pœnis in Constitutionibus eorumdem Prædecessorum Romanorum Pontificum, & Decretis Conc. Trid. præfati contentis inviolabiliter observandas esse statuimus, decernimus, præcipimus, atque mandamus. Præterea motu proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostris, deque Apostolicæ potestatis plenitudine earundem præsentium tenore omnia, & singula indulta, privilegia, prærogativas, facultates, licentias, & quocumque alio pacto nuncupatas concessiones, omnibus, & singulis quibuscumque Ecclesiasticis personis, quacumque actoritate, dignitate, honore, præeminentia, ac jurisdictione fulgentibus, etiam Venerabilibus Fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, sive singulis, sive eorundem Cardinalium Congregationibus, etiam de latere Legatis, sive qui Provinciis, & Legationibus status nostri Ecclesiastici, qui pro tempore præsunt, sive quos ad charissimos in Christo Filios nostros Romanorum Regem in Imperatorem pro tempore eligendum, vel electum, Reges & Reginas illustres, aliasque Semmas potestates, prout rerum conditio postulaverit mitti, & ablegari contigerit; sive qui licet aliarum insignium Ecclesiarum Antistites, tamen tanquam Apostolicæ hujus S. Sedis Legati de latere alias nuncupati, & habiti sunt, & fortasse habentur, aut haberi, & esse prætendunt, & in posterum habendi sunt; sive Ordinarii, sive Extraordinarii nostri, & ejusdem Apostolicæ Sedis ubicumque etiam apud ipsos Imperatorem, & Reges, ac summas potestates Nuntii, sive Inter-Nuntii resident (exceptis duntaxat locorum Ordinariis, iisque omnibus superioribus, quibus tanquam Ordinarii, & ordinaria jurisdictione utentibus Monialium Monasteria subjecta, & addicta sunt in casibus tamen necessariis, & servatis aliis de jure servandis, & non aliter omnino) ac demum quibuscumque aliis quocumque nomine, & expressione nuncupatis personis quocumque tempore a quibusvis etiam ab ipsis Romanis Pontificibus Prædecessoribus Nostris quacumque de causa, occasione, titulo, colore, & prætextu per quascumque Apostolicas, sive in simili forma Brevis, sive sub plumbo expeditas litteras sub quibuscumque verborum formis, factas, datas, concessas, & impertitas sub hujusmodi ingressu revocamus, abolemus, annullamus, atque irritamus; necnon a datarum earumdem præsentium die revocata, abolita, annullata, & irrita, ac nullius, quorsus momenti, ac vigoris esse, & fore neminique cuilibet quocumque tempore suffragari, ac quemlibet omnium antedictorum etiam speciali mentione dignorum quacumque facultate hujusmodi, sive pro se, sive pro aliis temere uti audentem, ipso facto, absque ulla alia declaratione pœnas, & Ecclesiasticas censuras contra violantes clausuram monialium inflictas, a quibus præterquam a Nobis, & pro tempore existente Romano Pontifice, nisi in mortis articulo absolvi possit, incurrere, & incursum esse; licentiamque hujusmodi concessam nullo modo suffragari, ac nullius momenti perinde, ac si minime concessa fuisset, ipso facto fore, & haberi, ac pœnas, & censuras Ecclesiasticas ipso etiam facto, ut præmittitur per contrafacientem incurri, & incursas esse statuimus, decernimus, ac declaramus. Decernentes easdem præsentes litteras, & in eis contenta quæcumque, etiam ex eo, quod quicumque in præmissis interesse habentes, seu habere quomolibet prætendentes cujusvis status, gradus, ordinis, præminentiæ, & dignitatis existant, seu alia specifica, & individua mentione, & expressione digni illis non consenserint, nec ad ea citati, vocati, & auditi, causæque propter quas præsentes emanarint sufficienter adductæ, verificatæ, & justificatæ non fuerint, aut ex alia qualibet etiam quantumvis juridica, & privilegiata causa, colore, prætextu, & capite, etiam in corpore juris clauso, etiam enormis enormissima, & totalis læsionis nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, aut intentionis nostræ, vel interesse habentium consensu, aliove quomodolibet, etiam quantumvis magno, & substantiali, ac incogitato, & inexcogitabili individuamque expressionem requirente defectu notari, impugnari, infringi, retractari in controversiam vocari, aut ad terminos juris reduci, seu adversus illas aperitionis oris, restitutionis in integrum, aliudve quodcumque juris facti, vel gratiæ remedium intentari, vel impetrari, aut impetrato, seu etiam motu, scientia, & potestatis plenitudine paribus concesso vel emanato quempiam in judicio, vel extra illud uti, seu se jurare ullo modo posse; sed ipsas præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit, inviolabiliter, & inconcusse observari; sicque, & non aliter in præmissis per quoscumque Judices Ordinarios, & Delegatos, etiam Causarum Palatii Apostolici Auditores, ac Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales etiam de Latere Legatos, & Sedis prædictæ nuntios, aliosve quoslibet quacumque præeminentia, & potestate fungentes, & functuros sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac, quatenus opus sit nostræ, & Cancellariæ Apostolicæ regula de jure quæsito non tollendo, aliisque Constitutionibus Apostolicis, necnon quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, ac usibus, & stylis etiam immemorabilibus; privilegiis quoque indultis, & litteris Apostolicis prædictis, aliisque quibuslibet personis etiam quacumque Ecclesiastica, vel mundana dignitate fulgentibus, & alias quomodolibet qualificatis, ac specialem expressionem requirentibus sub quibuscumque verborum tenoribus, & formis, ac cura quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis aliisque efficacioribus efficacissimis, & insolitis clausulis, ac irritantibus, & aliis decretis, etiam motu, scientia, & potestatis plenitudine similibus, ac concistorialiter, & alias quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, editis, factis, ac pluries iteratis, & quantiscumque vicibus approbatis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus & singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia exquisita forma ad hoc servanda foret, tenores hujusmodi, ac si de verbo ad verbum, nihil penitus omisso, & in illis tradita observata exprimerentur, & insererentur, præsentibus pro plene, & sufficienter expressis, & insertis habentes, illis aliis in suo robore permansuris ad præmissorum effectum hac vice duntaxat specialiter, & expresse derogamus, ac derogatum esse volumus, ceterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, ut earumdem præsentium litterarum transumptis, seu exemplis, etiam impressis manu alicujus notarii publici subscriptis, & sigillo personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides in judicio, & extra illud ubique locorum habeatur, quæ haberetur ipsis præsentibus, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris, die tertia Januarii millesimo septingentesimo quadragesimo secundo Pontificatus Nostri Anno secundo.

D. Card. Passioneus.

„ Anno a Nativitate Domini Nostri JESU CHRISTI millesimo septingentesimo quadragesimo secundo, Indictione quinta, die vero quarta Januarii, Pontificatus autem Sanctissimi in Cristo Patris, & Domini Nostri Domini BENEDICTI Divina Providentia PAPÆ XIV. Anno secundo, supradicta Constitutio affixa, & publicata fuit ad valvas Basilicæ Lateranensis, & Principis Apostolorum, & Cancellariæ Apostolicæ, Curiæ generalis in Monte Citatorio, & in Acie Campi Floræ, & in aliis locis solitis, & consuetis Urbis per me Antonium Pelliccia Apost. Curs.

Nicolaus Capelli Mag. Curs.

VI. *Sortilegium operantes, & magicas artes, veneficia, superstitionesque exercentes, & quolibet Sacramento, vel Sacramentali ad id abutente.*

31 Tres hic adsunt clausulæ. Prima, *Sortilegium operantes*, quare

etiam, qui semel per sortilegium, utique mortale, peccat, subjacet reservationi, quia jam operatur sortilegium.

32 Hoc autem delictum est illud, quo quis per sortes inquirit ea, quæ sunt illi abscondita. Quoniam autem dictæ sortes, aliæ sunt consultoriæ, aliæ divisoriæ, aliæ divinatoriæ, & primas quidem, ac secundas aliquando esse licitas, nunquam vero tertias, docet S. Thom. 2. 2. *q. 96. art.* 8. Quintanad. *de pœn. sing.* 4. Ideo non omne, & quodcumque sortilegium, sed illud, quod est mortaliter illicitum, erit casus reservatus.

33 Secunda clausula, *Magicas artes, veneficia, superstitionesque, utique mortales exercentes*. Cum ergo, qui semel hæc patrat, non dicatur hæc exercere; Ideo, ut ea sint reservata, frequentiam superaddendam esse puto, quæ frequentia sit a prudenti viro decernenda. Confirmo ex paritate, ducta a pœna suspensionis ab exercitio Ordinis, privationisque omnium Beneficiorum, & dignitatum, lata a S. Pio V. contra Clericos Sodomiam exercentes; nam propter hoc verbum, *exercentes* communiter DD. apud Dian. *p. 2. tr. 12. res. 65.* docent, bis, aut ter, Sodomiam committentem, non incidere in prædictas pœnas, sicuti neque dicitur v. g. Mercator, qui bis, vel ter Mercatoriam agit; ita igitur in casu nostro. An omnes superstitiones hic reserventur, expende ex doctrina, quam habet Th. Hurt. *p. 1. Res. Mor. Fol. mihi* 290.

34 Tertia clausula, *quodlibet Sacramento, vel Sacramentali abutentes*. Quia ergo etiam, qui semel aqua benedicta v. g. abutitur, dicitur abuti Sacramentali, ideo non effugiet, ex singularitate criminis, reservationem. Abuti autem hic significat illud quodcumque peccatum, quod quis committit, usurpando Sacramenta, vel Sacramentalia cum gravi peccato circa prædicta: idest, circa sortilegia, magiam, veneficia, superstitiones; hoc enim indicat illud, *ad id abutentes*.

VII. *Litterarum, ac Sigilli Archiepiscopalis falsarii, & qui litteras, & scripturas Archivii vel furto arripiunt, vel quovis modo mutilant, aut deturpant, ut integre legi nequeant.*

35 Percurre separatim prædictas clausulas.

36 Prima clausula, *Litterarum, &c. falsarii*. In Bulla Cœnæ, & *in Cap. Falsariorum de crimine falsi*, excommunicantur falsarii Litterarum Apostolicarum. Ad hujus ergo Constitutionis instar, nunc Archiepiscopus Panormitanus reservat crimen, quo falsæ redduntur litteræ Archiepiscopales, quare proportionaliter ad ea, quæ de illa excommunicatione Pontificia decernunt Doctores, erit loquendum de hoc nostro casu reservato. Hinc, cum non sit excommunicatus in Bulla Cœnæ, qui falsificat litteras, emanatas a Delegatis, vel Officialibus Papæ; nec qui falsificat, ut ego puto, litterarum Apostolicarum copias rescriptas: & in sententia aliquorum, nec qui emendat merum errorem Grammaticæ, & similia, videnda apud Fill. *tr. 16. c. 8. n. 190.* Suar. Alter. aliosque apud Leand. *de excomm. d. 13. a q. 9.* Ideo idem erit in casu reservato hoc nostro, respectu litterarum Archiepiscopalium.

Ad casum autem hunc reservatum non requiritur copulative hæc tria facere, puta, litteras, & sigillum Archiepiscopi, & sigillum ejus Curiæ falsificare: satis enim erit, si quodcumque ex his fiat, ita enim colligitur ex fine intento ab Archiepiscopo, qui est, ut pure, & sine falsitate Archiepiscopales litteræ legantur.

37 Sed eritne ex his falsarius ille, qui sigillum novum Archiepiscopi, vel ejus Curiæ effingeret, illoque uteretur? Resp. Fore puto, quia si id non est falsare sigillum, quidnam erit?

38 Quid, si quis efformaret seu fingeret litteras Archiepiscopales ex integro, essetne falsarius litterarum Archiepiscopi? Resp. pari modo puto. Falsitas enim, quæ hic prohiberi intenditur, non necessario supponit veras litteras, quæ deinde tenerentur, sed est omnis falsitas, quæ nocet veritati litterarum Archiepiscopalium.

In Bulla Cœnæ Domini excommunicantur falsificantes litteras Apostolicas, & deinde in alia clausula excommunicantur ii, qui falso fabricant easdem Apostolicas litteras. Unde videntur hæc duo crimina esse diversa, nec posse inferri, reservato uno reservari utrumque, & consequenter cum in nostra Synodo solum reserventur falsarii, qui idem sunt, ac falsificantes, non vero reservantur ii, qui de novo falso fabricant, videtur non esse verum, etiam hos incidere in casum reservatum.

Nihilominus ego puto, in dicta Bulla Cœnæ id ad majorem declarationem expressum sic fuisse; nam cæterum dico, posterius crimen includi omnino in priore, quod confirmo ex doctrina Alter. *d. 6. in Bull. Cœn. l. 5. c. 3. V. Quare*, qui expresse, docet, falsam fabricationem ex integro Bullarum Apostolicarum esse crimen falsi.

39 Quid denique, qui litteras hujusmodi omnino laceret, inciditne in casum reservatum? Resp. Fill. *tract. 16. c. 8. n. 190.* notat in Bulla Cœnæ, non ex eo, quod falsarius excommunicatur, excommunicari eum, qui litteras Apostolicas dilacerat. diversa enim satis sunt lacerare, & falsificare; scriptura enim lacerata ex omni parte, & omnino, non potest abuti, potest falsificata; & ita igitur quoad reservationem in casu nostro.

40 Secunda clausula, *Qui litteras, & scripturas Archivii furto arripiunt*, utique Archivii Archiepiscopalis, ejusque Curiæ, de quibus immediate antea fuit locutio; furto autem abripuit etiam qui violenter per rapinam aufert; rapina enim præter violentiam involvit etiam malitiam furti.

Non dubito tamen hic, posse esse levitatem materiæ, Quid enim si quis furetur paginam quampiam nullius, vel levis momenti? is certe, sicut non peccabit mortaliter, sic neque reservatione afficietur.

41 Tertia clausula, *Qui quovis modo mutilant, aut deturpant, ut integre legi nequeant*, mutilare hic, aut deturpare non est idem, ac omnino dilaniare, seu lacerare: sicuti enim, qui hominem mutilat, non dicitur hominem occidere, sed aliquod hominis membrum amputare, sic non dicitur mutilare aut deturpare scripturam is, qui omnino illam dilaniat, ita ut usui amplius esse non possit; sed qui ex scriptura aliquam partem abscindit, vel nihil abscindendo ita deturpat, ut integre non possit legi. Dico igitur, in hac clausula reservari casum, quo quis scripturam prædictam mancam, & mutilam reddit: nam casum, quo quis eam ita dilacerat, ut usui esse nequeat, hic non reservari probabiliter docuimus *n. 39.*

VIII. *Notarii, qui legata ad pias causas facta non denunciant.*

42 Hæc clausula supponit, Notarios mortaliter peccare, dum ejusmodi legata non denunciant; secus enim non inciderent in casum reservatum: at unde est, quod ipsi in hoc peccant? Resp. Peccant ex eo, quod sive non observant hoc ipsum præceptum, quod involvitur in hoc casu, qui nunc reservatur, sive non observant peculiare præceptum in nostra Diœcesi, ipsis Notariis impositum; sic enim habetur in postrema Synodo Panorm. ann. 1652. *p. 4. n. 242.*

„ *Notariis vero pœnam excommunicationis indicimus, nisi in singulis*
„ *Testamentis, Codicillis, aliisque tabulis eas particulas, intra tres*
„ *menses nobis deferant; propria ipsorum manu signatas, in quibus ali-*
„ *quid in causas pias, vel in rei male partæ, seu ablatæ, aut furti sa-*
„ *tisfactionem quomodocumque legatur.*

43 Porro hic duo adverto. Primo latius patere hoc præceptum, quam clausulam reservationis, de qua loquimur; præceptum enim comprehendit quodcumque legatum; tum ad causas pias, tum in satisfactionem rei ablatæ, aut furti; at reservatio solum loquitur de legatis ad pias causas; quamvis enim legata ad satisfactionem rei ablatæ, & furti vocari possint legata ad pias causas, tamen cum tam signate Legislator in hoc præcepto, lato sub pœna excommunicationis, solum mentionem faciat legatorum ad pias causas, ideo stricte (ut debemus ex supradictis) id interpretando, satis probabiliter dicere, salvo meliori judicio, possumus, solum hæc legata ad causas pias, voluisse legislatorem reservare.

44 Animadverto secundo, excommunicationem in hoc præcepto Synodi Notariis indictam, videri esse excommunicationem ferendam; illud enim, *pœnam excommunicationis indicimus*, non solet significare excommunicationem latæ sententiæ, ex doctrina Sayr. *de cens. l. 1. c. 11. n. 12.* Avilæ *de cens. p. 2. c. 2. dist. unic. dub. 2. & passim aliorum.*

45 Verum hinc emergit molesta difficultas; nam in sententia non ignobilium Doctorum præceptum datum sub sola pœna excommunicationis ferendæ, non statim est signum obligationis sub mortali. Si ergo Notarius non obligatur sub mortali ex vi talis excommunicationis ad denunciandum legata, qua ratione erit casus reservatus denunciationis omissio, cum non reserventur nisi peccata mortalia?

Dicam, quod sentio in hunc modum. Verum sit, excommunicationem ferendam non esse ex se signum mortalis obligationis, de qua re nos agimus *l. 3. de Sacrif. Miss. c. 1. §. 8.* at hoc dicitur, conceditur que nisi aliud plus ex verbis Legislatoris colligatur. Cum igitur in re nostra Legislator ex una parte imponat præceptum Notariis sub pœna excommunicationis ferendæ; ex alia vero idem Legislator dicat, se velle peccatum, quod Notarii committunt, dum non denunciant, esse reservatum, clare colligitur, velle illam inobedientiam esse gravem, ac mortalem: quia sine hac gravitate reservatio, ut nimis sæpe dictum est, consulere non posset.

IX. *Clerici ad quoslibet Ordines per saltum, vel furtive promoti.*

46 Clericus, qui ordinatur per saltum, idest, qui recipit Ordinem superiorem, non recepto prius inferiore, suspenditur in Jure ab Ordine superiore, sic recepto. Videas *c. unic. de Cler. promoto per saltum*. Rursus qui furtive, idest, Episcopo non approbante, promovetur, suspenditur, & per aliquos irregularis fit, imo & excommunicatur. Sic habent Suar. *de cens. dist. 42. sect. 3. n. 5.* Bonac. *de irreg. dist. 7. q. 3. p. 4. n. 6.* Castrop. *p. 6. dist. 6. p. 17.* Hæc igitur duo delicta reservantur in præsenti clausula.

47 Sed quas actiones comprehendit hæc furtiva promotio? Resp. Furtiva promotio multipliciter esse potest. Primo si Ordinandus decipiat Episcopum simulando ætatem sufficientem. Secundo, falsificando patrimonium. Tertio, litteras dimissoriales fingendo. Quarto, absque notitia, & voluntate Episcopi ordinantis cum aliis promovendis se ingerendo. Ex his modis proprie furtiva susceptio est hoc quarto modo; illud enim *furtiva*, significat clanculam susceptionem, ita ut sine scientia ordinantis quis conficietur cum aliis ordinandis, & sic, nesciente, & consequenter nolente, & approbante Episcopo, ordinetur. Cæteri tres præcedentes modi potius dicuntur dolosæ susceptiones, & solum large dici possunt furtivæ: in illis enim decipitur quidem Episcopus, sed non proprie, modo furtivo, & occulto, ut in quarto. Quemadmodum igitur DD. cum Suar. *dist. 42. de cens. sect. 3. n. 5.* P. Bardi *in select. leg. 7. q. 10.* citans *Laym. Sayr. Gasp. Hurt.* communiter docent, pœnam latam in Sacris Canonibus contra furtive promotos, esse solum contra hunc quartum modum, ita dicendum esse in casu nostro censeo, cum in utroque casu sint stricte verba interpretanda.

48 Quæres, de quibusnam Ordinibus hic locutio est? Resp. Cum prima Tonsura ex communi sententia Ordo non sit, ut habes apud DD. citatos a Castr. *loc. cit. de Ord. d. unic. p. 1. n. 4.* citante *Vasq. Coninch. Laym. aliosque*; ejus furtiva susceptio non erit casus reservatus. At vero quia Minores Ordines sunt (definit enim Trid. *sess. 23. c. 2. & can. 2.* Ordines septem esse in Ecclesia, Sacerdotii, Diaconatus, Subdiaconatus, & quatuor Minorum Ordinum) ideo eorum furtiva susceptio casus erit reservatus.

49 Dices, at Minores Ordines ex sententia Vasq. aliorumque non sunt Sacramenta, ergo neque proprie, & vere Ordines. Resp. Primo, Minores Ordines esse Sacramenta, tenet communior sententia, quam docet S. Thom. sequiturque Castr. *loc. cit. p. 3. n. 4.* citans *S. Thom. Bellarm. Coninck. aliosque*. Resp. Secundo, licet Minores non essent Sacramenta, non propterea negari debet esse proprie Ordines: Ad hoc enim, ut Minor sit proprie Ordo, satis est, si ille sit potestas quædam moralis relata ad aliquod Ministerium Altaris, quæque Ordinatum constituat in gradu superiori, comparatione Ministrorum Ecclesiæ; nec solum comparatione aliorum Fidelium, quod solum facit prima Tonsura, cum Minores faciant, etiam comparatione ipsorum Ministrorum Ecclesiæ, quales sunt ipsi Tonsurati, lege Castr. *l. c.* Cum ergo noster Legislator dicat (quoscumque Ordines) Minores autem omnium consensu, proprie Ordines sint, quamvis non sint in aliquorum opinione, Sacramenta. illos etiam comprehendere voluit Legislator.

X. *Bonorum Ecclesiasticorum invasores.*

50 Bona alia sunt stabilia, mobilia alia, unde lex hæc videtur extendi ad eum, qui alterutra rapit. Verum, salva meliore sententia, quia proprie, & stricte loquendo (ut hic ex supradictis loquendum nobis est) non dicitur quis invadere bona mobilia, v. g. pecuniam, vestem, & similia, sed furari, rapere, tollere, usurpare; nam invadere proprie est de bonis stabilibus, & significat in prædium, in feudum in domum, possidenda, sese immittere, ideo mihi videtur hic non comprehendi, nisi invasores bonorum stabilium.

Confirmo, quia in Bulla Cœnæ *n. 17.* excommunicantur, qui usurpant fructus, reditus, & proventus ad Sedem Apostolicam, & quascumque Ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum pertinentes: & *n. 20* excommunicantur invadentes, destruentes, occupantes, & detinentes in totum, vel in partem Regna, Civitates, Terras, & loca ad Romanam Ecclesiam pertinentia. Vide igitur *num.* 20. ubi agitur de bonis immobilibus usurpari verbum invadendi, non vero *n.* 17. ubi agitur de mobilibus.

51 Nomine autem Ecclesiasticorum bonorum intelligi ea bona, quæ sunt Ecclesiarum, unde bona patrimonialia hic non includi, nequaquam est dubitandum. Dubitari tamen posset de bonis patrimonialibus, ad quorum titulum quis est ordinatus. An scilicet is, qui dictum patrimonium invadit, incidat in reservatum?

52 Resp. Non incidere. Hujus autem responsionis ratio tota pendet ex solutione illius quæstionis, An bonum quodcumque stabile, statim ac que fit patrimonium Ordinati, fiat bonum proprie Ecclesiasticum? Profecto cum

cum agitur de rebus Ecclesiasticis non alienandis, quærunt DD. an sub prohibitione Trid. *sess. 25. cap. 11. de reserv.* & in extrav. *Ambitiosæ*, ne bona Ecclesiastica alienari possint, includatur dictum Ordinati patrimonium, & resolvunt communiter, non includi, ut recte notat Bon. *t. 1. 2. de reb. Eccl. non alien. q. un. p. 2. n. 28. fine*, quia extravagans Ambitiosæ quam Trid. confirmat, expresse loquitur de bonis immobilibus, & mobilibus pretiosis, Deo dicatis. Porro ex hac doctrina vides, ut aliquod sit bonum Ecclesiasticum, debere esse dicatum absolute Deo: quare cum dictum patrimonium non sit dicatum immediate Deo, vel Ecclesiis, sed solum in alimentum temporale Ordinati, absolute, & proprie Ecclesiasticum non erit. Adde, dictum patrimonium mortuo Ordinato, redire sine alia licentia ad pristinum statum, quod certe non posset, si esset proprie bonum Ecclesiæ. Vera igitur est nostra Responsio, invadentem bona prædicti patrimonii, non incurrere in casum reservatum, quia non invadit bona simpliciter, & absolute Ecclesiastica.

53 Dices, at dictum patrimonium non potest alienari ab Ordinato sine Episcopi licentia, donec aliunde non habeat Ordinatus, unde vivat: ergo est bonum Ecclesiasticum? Resp. nego consequentiam. Ratio enim, cur non possit alienari, non est, quia sit Ecclesiasticum bonum, sed quia ex peculiari Jure Trid. sic statuit, ut scilicet viventi Ordinato congrua alimenta non desint. Recte ergo Marchinus, *de Ordin. tr. 2. p. 6. c. 7. diff. 12.* quando ex probabiliore sententia, docet, bona patrimonialia, ad quorum titulum, quis est ordinatus, non subjacere gabellis, nec collectari posse, non dicit, quia hæc sunt bona Ecclesiastica, sed quia privilegio bonorum Ecclesiasticorum gaudent: cur autem hoc privilegio gaudeant, ad nos in præsenti non pertinet edocere, si cui id scire placet, ipsum, & ab ipso DD. citatos adeat.

C A P U T VII.

De Casibus Reservatis pro Religiosis.

§. I. *Quibus Casibus Reservatis in Universum subdantur Religiosi?*

1 CErtum est, Religiosos subjacere casibus in sua Religione reservatis. Certum item, eosdem non affici casibus, qui reservantur ab Episcopis, ut ex superius allatis patet: quamvis enim hi domicilium habeant in Diœcesi Episcoporum, habent tamen amplam exemptionem ab ipsorum Jurisdictione.

2 Verum, an iidem Religiosi afficiantur casibus a Summo Pontifice absolute reservatis, aliqui dubitarunt, sed immerito: sunt enim & ipsi, ut cæteri Fideles, Summo Pontifici subjecti, nec unquam ab universali lege, qua Pontifex casus reservat, liberati ab eodem Pontifice ipsi fuerunt. Solum enim per varia privilegia iisdem concessa, indulsit Pontifex, ut de iis casibus absolvi a Superioribus, juxta privilegiorum tenorem possint, non vero eos ab incursione reservatorum exemit.

3 Hinc ergo fit, ut si Religiosus incidat in casum quemcumque Papalem, non possit absolvi a Confessario regulari, qui a Superiore Monasterii est expositus ad excipiendas Confessiones in eo Monasterio subditorum; nisi specialem potestatem ei Confessario attribuerit legitimus Superior. Et ratio est, quia ex una parte, ut dictum est, casus supponitur esse Papalis, & ex altera supponitur per ipsam simplicem deputationem Confessariorum, non concedi a Superioribus facultas absolvendi a reservatis, ut certum est apud omnes; legatur Delugo *in resp. mor. l. 1. dub. 27.* Suar. *t. 4. de Relig. tr. 8. sect. 2. c. 22. n. 12.* Pelliz. *t. 2. tr. 8. c. 2. n. 53.* Castrop. *de pœnit. dist. unic. part. 15. §. 3. n. 11.*

4 Quintanadvennas docet *de pœnit. sing. 19. n. 4.* Superiores in Societate nostra concedere ejusmodi Confessariis licentiam absolvendi a casibus Pontificiis (exceptis casibus contentis in Bulla Cœnæ Domini) eo ipso, quod ipsos deputant ad audiendas nostrorum Confessiones. Id quod probat ex eo, quod Pater noster Generalis, ex potestate, quam habet a Summo Pontifice, concedit in Compendio Privilegiorum omnibus Confessariis nostris approbatis, ut possint absolvere quoscumque Fideles, ad eos undecumque accedentes, ab omnibus peccatis, & censuris, exceptis iis, quæ continentur in Bulla Cœnæ: at sub nomine Christi fidelium, (ait hic Auctor) cur comprehendi non debeant nostri? Hæc ille, concludens, non esse mirum, si hic Confessarius non valeat nostros absolvere a casibus in Societate reservatis, possit vero a dictis Papalibus, non esse, inquit, mirum, quia hos reservat Societas, nec eorumdem absolutionem P. Generalis concedit, dum communes Confessarios deputat, illorum vero Papalium (præter casus dictos Bullæ Cœnæ,) idem P. Generalis voluit in dicto §. 1. concedere.

5 Hæc Quintanadvennas: quibus ego non acquiesco; nam adverto (quod certe miror, minus advertisse Quintanadvennas) P. Generalem, dum dicto primo §. concedit, nostros Confessarios posse absolvere omnes Christifideles a prædictis Papalibus, loqui de Fidelibus Sæcularibus, seu externis; nullo modo de nostris. De nostris enim loquitur paulo post, in eodem verbo *absolvo* §. 6. ubi, cum retulisset per Præpositum Generalem, vel per alios, quos ipse deputaverit, posse nostros absolvi ab omnibus casibus Pontificiis, exceptis quibusdam ibi notatis, addit, *Communicatur hæc facultas Superioribus, & iis, quibus ipsi commiserint*. Ecce, quomodo Pater Generalis restringit Confessarios nostros, dum eam facultatem non concedit omnibus Confessariis, sed solum Superioribus, & iis Confessariis, quibus iidem Superiores concedere voluerint. Cum ergo tam distincte P. Generalis loquatur in hoc §. 6. certe nostros non comprehendere voluit in §. 1.

6 Et sane mirum esset, si ejusmodi nostrorum simplex Confessarius non posset nostrum absolvere ab usurpatione alicujus rei, contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale quodcumque, quia hic est unus ex casibus nostris reservatis, ut infra videbimus, possit tamen eumdem absolvere a sacrilegio; per quod noster effringeret Ecclesiam, eamque spoliaret, quia hoc peccatum est Pontificium, nec contentum in Bulla Cœnæ, & sic de similibus. Quod certe inconveniens ostendit a posteriore, doctrinam Quintanad. nulla esse ratione recipiendam.

§. II. *Explicatio Decreti Clementis VIII. de Casibus Reservatis Regularium.*

ILlud sic habet, quod invenies tum in Bullario, tum apud Juniper. *de casib. Reserv. initio*, tum *in Ordin. Societ. Jesu cap. 4. de casib. reserv.* 8.

1 Sanctissimus Dominus noster, jam pridem accurate perpendit, & re ipsa comperit, quod reservatio facultatis absolvendi Religiosos pœnitentes a peccatis quibusdam gravioribus, nisi Superiores admodum prudenter ac moderate illa utantur, nonnullos infirmiores, qui interdum Superiori suo conscientiæ maculas detegere formidant, adducere posset in æternæ damnationis periculum, & spiritualis remedii desperationem.

2 Quocirca, ut huic malo Sanctitas Sua opportune provideret, decrevit, ut nemo ex Regularium Superioribus peccatorum absolutiones sibi reservet, exceptis iis, quæ sequuntur, aut omnibus, aut eorum aliquot, prout subditorum utilitati expedire in Domino judicaverit.

3 Primo, Veneficia, Incantationes, Sortilegia.

II. Apostasia a Religione, sive Habitu dimisso, sive retento, quando eo pervenerit, ut extra septa Monasterii, seu Conventus fiat egressio.

III. Nocturna, & furtiva e Monasterio, seu Conventu egressio, etiam non animo apostatandi facta.

IV. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale.

V. Juramentum falsum in Judicio regulari, seu legitimo.

VI. Procuratio, auxilium, seu consilium ad abortum faciendum, post animatum fœtum, etiam effectu non secuto.

VII. Falsificatio manus, aut sigilli Officialium Monasterii, aut Conventus.

VIII. Furtum de rebus Monasterii, seu Conventus in ea quantitate, quæ sit peccatum mortale.

IX. Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus.

X. Occisio, aut vulneratio, seu gravis percussio cujuscumque personæ.

XI. Malitiosum impedimentum, aut retardatio, aut apertio litterarum a Superioribus ad inferiores, & ab inferioribus ad Superiores.

4 Si quod aliud peccatum grave pro Religionis conservatione, aut pro conscientiæ puritate reservandum videtur, id non aliter fiat, quam Generalis Capituli in toto Ordine, aut Provincialis in Provincia, matura discussione, & consensu.

5 Non licet Superioribus Regularium Confessiones subditorum audire, nisi quando peccatum aliquod reservatum admiserunt, aut ipsimet sponte, aut proprio motu id ab ipsis petierint.

6 Superiores in singulis domibus deputent duos, tres, aut plures Confessarios, pro subditorum numero majori, vel minori, iique sint docti, prudentes, charitate præditi, qui a non reservatis eos absolvant & quibus etiam reservatorum absolutio committatur, quando casus occurrerit, in quo eam debere committi ipse in primis Confessarius judicaverit.

7 Tam Superiores pro tempore existentes, quam Confessarii qui postea ad Superioritatis gradum fuerint promoti, caveant diligenter, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in Confessione habuerint, ad exteriorem gubernationem utantur.

8 Licebit tamen Superioribus determinare pœnitentias graves quibusdam peccatis, etiam non reservatis, a Confessariis imponendas, quæ subditos ab ejusmodi perpetrandis cohibere possint. Atque &c. Non obstantibus &c. Dat. Romæ apud S. Petrum 26. Maii 1593.

9 Hactenus Decretum Clem. VIII. quod deinde confirmavit Urbanus VIII. addens verba sequentia:

Sanctitas sua deinceps declaravit, ut si hujusmodi Regularium Confessariis casus alicujus reservati facultatem petentibus Superior dare noluerit, possint nihilominus Confessarii illa vice pœnitentes Regulares, etiam non obtenta a Superiore facultate, absolvere.

Hæc ad verbum Clemens, & Urbanus: sequuntur aliquæ notulæ, quibus eadem illustrentur.

SUPER ILLUD NUMERI PRIMI.

Prudenter, & moderate.

10 Quamvis supra dixerimus, Prælatis Regularium pro suis Religiosis licere aliquid amplius reservare, quam Episcopis pro Sæcularibus suis, tamen maxime notanda sunt hæc verba *prudenter, & moderate*, in quo vereor, ne aliqui Superiores ex nimio zelo maxime delinquant: sed hoc satis sit innuisse.

11 At si imprudenter, & immoderate se gerant, licet (ut certum est) tunc peccent, validane erit reservatio? Respondeo, validam puto, si cætera serventur, quæ sunt in memorato Decreto descripta; quia nullum verbum hic adest irritans factum, quoad hoc, de quo hic quæritur. Et nota, hos undecim casus non esse eo ipso reservatos, sed reservabiles. Sane si eo ipso essent reservati, non diceret Pontifex, ut Prælati, vel omnes, vel aliquos sibi reservent.

SUPER ILLUD NUMERI SECUNDI.

Aut omnibus, aut eorum aliquot.

12 Non negat Pontifex, posse omnes prædictos casus reservari a Prælatis Regularibus, idque etiam sine Capituli consensu, sed statim addit (prout prudenter expediet) quod maxime, ut modo *n. 10.* dixi, est animadvertendum. Hinc merito dicimus, non semper licite Prælatos reservare omnes hos casus, quia Prælatus in illis reservandis habere debet probabilitatem, ad subditorum suorum salutem, & utilitatem facere, illam omnium reservationem, quod certe non semper subditorum utilitati id convenire solet. Moneo tamen in Societate judicatum a Congregatione Generali fuisse de Societatis bono esse, omnes reservare, quibus alii sunt superadditi, ut mox videbimus id, quod non fuisse nimium, probat Suar. *t. 4. in 3. part. tr. 10. lib. 2. c. 5. a n. 5.*

13 Quæres, si ante hoc decretum erant alii casus in aliqua Religione reservati, talesne remansissent, etiamsi de novo non fuissent a dicta Religione juxta hoc decretum reservati?

Resp. Probabilius, imo certum judico, non remansisse. Pontifex enim voluit, ut in Religione non essent casus reservati, nisi juxta formam in hoc suo Decreto firmatam: at si illi antiqui remansissent, jam adessent casus reservati, & non juxta ejusmodi formam, ergo, &c. Vide id late apud Juniperum, *l. c. q. 2. per totum.*

SUPER ILLUD NUMERI TERTII.

Veneficia, & quæ sequuntur.

14 Hic esset locus omnes prædictos undecim casus explicandi; sed quia non pauci Doctores satis dilucide eos sigillatim explicant, supervacaneum judico, pluribus in his immorari. Hi autem Doctores præcipui sunt Castropal. *de Sacr. pœnit. disp. unic. p. 15. §. 2. a n. 15.* Fag. *præcept. Eccl. 2. lib. 8. c. 4. & seq.* Juniper. *de casib. res. tota part. 3.* latissime, Pellizar. *tr. 6. cap. 1. a n. 21.* Bordon. *t. 1. a respons. 37. usque ad 50.*

SUPER ILLUD NUMERI QUARTI.

Si aliquod aliud reservandum videbitur, fiat in Capitulo Generali, vel Provinciali, matura discussione, & consensu, &c.

15 Ex hac clausula, per quam in Capitulo Generali pro toto Ordine, & in Provinciali pro Provincia reservari debet aliquod aliud peccatum, præter undecim dicta (hæc enim quilibet Superior, etiam sine Capitulo, ut diximus, potest) clare fit; Primo, ut non possit Capitulo Provinciali, etiam cui præsideat Generalis, illud aliud reservari pro toto Ordine, quia tunc non est, nisi Capitulum Provinciale, quod solum potest reservare pro Provincia.

16 Secundo fit, ut nec possit in Capitulo Conventuali unius Monasterii pro ipso uno Monasterio, quia id non concedit Clemens, cum requirat saltem Capitulum Provinciale: Sed quid? Poteritne in Capitulo Generali, vel Provinciali reservari casus pro uno, vel duobus Monasteriis tantum? Resp. posse, quia Pontifex solum præcipit, ut reservatio fiat cum consensu Capituli Generalis, vel Provincialis, non vero ut semper fiat pro toto Ordine, vel tota Provincia, ita Delugo *disp. 20. de pœnit. n. 44.* citans Suarium, quidquid dicat Juniper. *de casib. reserv. p. 1. disp. 4. q. 5. n. 4.*

17 Ter-

17 Tertio fit, ut quia prædicta reservatio decernenda est a Capitulo, ideo necessario debeat intervenire suffragium majoris partis Capituli, secus Decretum Capituli non esset.

18 Hinc nota, in Societate nostra suffragantes in Congregatione Generali se habere, ut se habet Capitulum Generale in aliis Religionibus.

Sed quid de Congregatione Provinciali? Id enim scire necessarium est, ut videamus, an Congregatio nostra Provincialis possit pro sua Provincia reservare casus alios, præter illos undecim? Resp. Negari merito a Suar. *T. 4. de Relig. tr. 8. lib. 2. cap. 18. n. 15. & ib. tr. 10. lib. 8. cap. 5. n. 4.* Ratio esse debet, quia Congregatio nostra Provincialis non habet suffragium, nisi Consultivum, & Electivum Procuratoris. At Clemens Octavus requirit Capituli consensum: Nomine autem Capituli non intelligitur, nisi Congregatio Vocalium, habentium suffragium activum ad eligendum Generalem, vel Provincialem, quod nostra Provincialis Congregatio non habet, habet vero ad eligendum Generalem Congregatio Generalis.

19 Quarto, quia requiritur matura discussio, & consensus, fit, ut quærere debeamus, quidnam intelligatur per hæc? Sane, per *maturam discussionem* intelligitur seria, & diligens rei examinatio. Per *consensum* vero non intelligitur solum consilium, sed suffragium majoris partis Capituli; id enim significat illud *Consensus Capituli*, in hoc autem differt obligatio faciendi aliquid juxta consilium alicujus ab obligatione faciendi juxta alicujus consensum, quod satisfiat priori obligationi, si petatur consilium, sed sine obligatione illud sequendi; posteriori vero non satisfiat, per petitionem solam consilii, sed oporteat, ut adsit alterius consensus, juxta quem fiat res. Debet igitur in re nostra adesse matura consideratio, & non consilium solum, sed assensus.

Denique, Ne te prætereat, prædicta omnia, cum sint de solemnitate substantiæ actus, seu decreti, nisi ad unguem serventur, nullam fore, & irritam reservationem. Sed adhuc

20 Inquires primo, si Capitulum reservet aliquod peccatum, concedens illius absolutionem Prælatis localibus cum potestate, ut illam aliis delegare possint: poteritne deinde Generalis, vel Provincialis sine consensu Capituli a prædictis Prælatis illam tollere, vel limitare.

Resp. Non posse, quia hæc esset nova reservatio facta sine Capituli consensu. Ita docet ex Suario Delugo *loc. cit. n. 43.*

21 Inquires secundo, an per hoc Decretum, in quo conceditur Superioribus, posse reservare undecim dictos casus, restricta iisdem sit potestas reservandi Censuras? Pontifex enim loquitur solum de casibus, deque his præcipit, ne sine Capitulo reserventur alii, præter dictos undecim; de Censuris ne verbum quidem.

Resp. Propter hanc rationem non fuisse in Censuris restrictam Superiorum potestatem docuerunt Suar. *t. 3. in 3. p. d. 29. sect. 3. n. 13. & t. 4. de Relig. tr. 8. l. 2. c. 18. n. 17.* Castr. *de pœn. p. 2. §. 2. n. 6.* Pelliz. *tr. 8. c. 1. n. 6.*

Sed jam hodie communior Doctorum sententia est, fuisse restrictam, & ita declarasse Sacram Congregationem, testantur Diana, & Delugo locis mox citandis. Merito sane: quia secus eluderetur nimis clare Decretum Pontificis: posset enim Superior sine capitulo imponere censuram cuicumque casui, & deinde illam sibi reservare, quod esset, sibi reservare casum contra Pontificis Decretum. Lege Junip. qui recte respondet rationibus Suarii.

Atque hanc posteriorem sententiam in praxi esse excipiendam, ipsemet Suar. loc. cit. fatetur, dum ibid. dicto *n. 13.* ait, *Quamquam melius censebimus id non facere, nisi speciali Capituli consensu ad omnem dubitationem tollendam.* Eamque absolute amplectuntur Th. Sanch. Coriolanus, Peyrinus, Megala, Mols. Leo, aliique cum Junip. *1. p. de casib. reserv. dist. 2. n. 3. per totam*, & Dian. *p. 3. tr. 2. res. 3.* adde, & Avers. *q. 17. de pœnit. sect. 2.* & Delugo *disp. 20. de pœnit. n. 47.*

Inquires Tertio, Potestne capitulum Generale, non obstante dicto Decreto Clem. VIII. reservare omne peccatum mortale Inobedientiæ contra Præceptum Obedientiæ a Prælatis impositum?

Resp. Concedit Delugo *de pœnit. disp. 15. n. 47.* Quia, inquit, quamvis reservatione hac facta, posset Prælatus prohibere sub præcepto Obedientiæ hoc, vel illud peccatum quodcumque, seu omnia peccata, quæ sibi vellet reservare, & sic sequerentur eadem inconvenientia, quæ dicta sunt sequi, si reservaret sibi censuras; tamen id sequerentur, inquit, per accidens, & indirecte, quod nondum a Decreto Pontificio vetitum est.

Sed ego valde ambigo, an valide fieri id possit, quia sic manifeste eluderetur mens Pontificis nolentis tantam concedere potestatem Prælatis sine speciali consensu Capituli circa hoc, vel illud peccatum reservandum, ut clare colligitur ex verbis prædicti Decreti Clem. VIII. & notat idem ipse Delugo *ib. n. 46.* Quod si Congregatio modo allata solum declaravit de Censuris, certe idem declarasset, propter identitatem rationis, si de dicto præcepto tam universali Obedientiæ interrogata fuisset, vel illud in mentem ipsi venisset.

SUPER ILLUD NUMERI QUINTI.

Non liceat Superioribus Subditorum Confessiones audire, nisi reservatorum, vel sponte, aut proprio motu volentium.

22 His, cum plana sint, nihil occurrit superaddere, nisi forte advertere illud, *sponte*, quod non excludit inductionem alterius, & illud, *proprio motu*, quod dictam inductionem excludit. Cum igitur Pontifex loquatur sub disjunctione, non fiet in rigore contra Decretum, si quis confiteatur Superiori inductus, seu motus ab ipso, vel ab alio, sed non coactus. Monet tamen jure Suar. *t. 1. de Relig. tr. 8. cap. 15. n. 5.* ne timor aliquis, vel nimia persuasio tollat spontaneam pœnitentis voluntatem.

SUPER ILLUD NUMERI SEXTI.

Superiores deputent duos, tres, aut plures Confessarios doctos, prudentes, &c. pro subditorum numero majori, vel minori.

23 Quinque hic sese mihi offerunt difficultates. Prima, An Religiosus indifferenter possit confiteri cum his pluribus constitutis Confessariis, modo uni, modo alteri, an potius, posito quod unum elegerit, nequeat ad alium recurrere?

Resp. Hunc posteriorem modum docuit Suar. *l. c. n. 7.* quem secutus est Castr. *de pœnit. p. 15. §. 5. n. 7.* sed jam cum gravissimis Doctoribus, ut habet Junip. *p. 1. disc. 6. q. 1. n. 7.* & cum Quintan. vel certus, vel probabilior nobis est ille prior, & talis est praxis in Societate, quam tamen contrariam immerito dicit esse Juniper. *de pœnit. sing. 19. n. 56.* ex Coriolano: sed fortasse vel olim ante decretum Urban. VIII. de quo Quintan. *n. 7.* ita erat, vel in aliqua forte Provincia. Ratio autem nostræ probabilioris sententiæ est, quia per posteriorem, vix consuleretur facilitati pœnitentium, quam intendit Pontifex. Merito ergo P. N. Generalis *in Respon. Gener. manuscript. V. Absolutio a præsent. n. 3.* sic respondit Provinciali Flandriæ 10. Aug. 1625. Secundarius Confessarius, licet non deberet habere Jurisdictionem, nisi quando non potest haberi primarius; ad tollendos tamen scrupulos, intentio nostra est, ut uterque plenam jurisdictionem habeat, &c.

24 Secunda difficultas, An Superiores, dum jubentur, Confessarios duos, tres, vel plures juxta numerum subditorum deputare, possint nihilominus excedere hunc numerum, ita ut legitime valeant in conventu parvo deputare tres, vel quatuor?

Resp. Valere non est mihi dubium, quia ex una parte Pontificis intentio fuit, ut daretur facilitas pœnitentibus; cui non obstat, imo favet major multiplicatio; & ex alia Superior committendo uni, vel alteri suam potestatem, non privat se Jurisdictione, ut non possit aliis eamdem delegare. Delegabit autem, vel dando directe Jurisdictionem dictis Sacerdotibus, vel dando privilegium suo subdito, ut eligat sibi Confessarium, quem velit ex illis.

25 Hinc insurgit tertia difficultas, An Superior ita possit suam Jurisdictionem communicare prædictis excedentibus numerum, ut ii superadditi absolutam, & permanentem habeant Jurisdictionem? Resp. Suar. *t. 4. de Relig. tract. 8. lib. 2. cap. 15. fine*, quem sequitur Juniper. *de reserv. p. 1. disp. 6. q. 1. cap. 1. n. 9.*) propendet ad negandum; licet enim possit Superior pro una vice, seu ad aliquem actum deputare alios, non tamen (ait) permanenter, quia id esset contra regularem observantiam, & contra dispositionem Pontificiam. Addit, nec Superiorem posse concedere subdito, ut is sibi eligat Confessarium, quem voluerit, & quotiescumque voluerit.

26 Mihi hæc doctrina sic absolute prolata videtur scrupulosa, & fortasse falsa. Prius, quia nimirum sine solido fundamento stringit Superiorum potestatem, adde & pœnitentium conscientias. Posterius, quia non video, unde facultas, quam habent Superiores in jure delegandi suam Jurisdictionem confessariis, restringatur. Pontifex enim in decreto hoc solum habet, ut Superiores deputent duos, vel tres, &c. non vero tollit, ut modo dixi, ut non possint plures. Pari modo, dum de reservatis Casibus Pontifex agens, subdit, ut dictis Confessariis deputatis detur a Superioribus potestas absolvendi ab illis, quando casus occurrerit, positivam clausulam ponit, ut omnino tunc committatur talis potestas, non vero addit negativam, ut non possit alio modo universaliter committi, etiam antequam casus occurrat.

Melius igitur mihi arridet doctrina Quintan. *de pœnit. singul. 10. n. 4.* qui agens de potestate concedenda circa absolutionem reservatorum, postquam probavit Episcopos, & Prælatos Regularium posse eam generaliter concedere Confessoribus, ut absolvant, vel alicui subdito, ut absolvatur, & postquam dixit, quoad Episcopos expedire, ut in locis suæ Diœcesis assignent aliquos Confessarios pios, & doctos, qui absolvere valeant a reservatis, imo aliquando id esse necessarium in locis, ubi non est Bulla Cruciatæ, vel non adsunt Religiosi privilegiati, qui possint a reservatis absolvere, sic addit de Religiosis.

27 *Quoad Religiosos non ita facile hoc admitterem, imo absolute negarem expedire (nota, expedire, dixit, non autem non posse, vel esse contra dispositionem Pontificis) cum semper intra domum habeant Prælatum, vel cito habituri sint, si forte mane, vel vespere absit, qui eam facultatem possit concedere, & strictius consulendum est perfectioni Religiosi, quam Secularium disciplinæ: at in aliquibus casibus existimarem, hanc generalem facultatem concedendam, nam.*

28 *Primo, Poterit Superior Confessario ordinario illam concedere pro occasionibus, in quibus Superior vel est occupatus, vel ipsi eundum est extra Urbem, & differri nequit Sacrificium, vel communio sine nota.*

29 *Secundo, In Conventibus paucorum Regularium expediet, ut Superior immediatus illam etiam concedat, ne, cum petitur, colligi possit, quisnam sit is, pro quo petitur.*

30 *Tertio, Etiam scrupuloso pœnitenti aliquoties concedi oportet generalem facultatem, ne scrupulis angatur, existimans se sine licentia absolvi non posse, quia falso judicat se passim in reservata incidere.*

31 *Quarto, Pro aliquibus magis festivitatibus ter, aut quater in anno, etiam forsan concedenda foret, nisi in destructionem potius, quam in ædificationem vergere cognosceretur.*

Hæc Quintanadvennas. Ex quibus collige universalem regulam; Posse scilicet licentiam generalem concedi ad absolutionem prædictorum Casuum reservatorum in Religione; imo & aliorum Papalium (pro quibus tamen Superior potestatem delegare valet) posse, inquam, quoties rationabilis causa adsit, per virum prudentem expendenda.

32 Quarta difficultas, quid significat illud, *aut plures pro majori subditorum numero*. Duos enim sensus facere potest. Primum, ut in magno Monasterio sint plures, quam tres, nempe quatuor, sed ita, ut si adhuc notabiliter crescat subditorum numerus, non superaddatur quintus, sextus, & sic deinceps. Secundum, ut crescente numero subditorum, superaddatur tunc quintus, sextus, septimus, &c.

33 Hac in re memini, me legisse quemdam Doctorem, qui nunc in mentem non venit, docentem in quocumque numerosissimo Monasterio ad summum quatuor Confessarios deputari posse. Quintanad. *de pœnit. sing. 19. n. 6.* contra ait: autumare Sapientes, non solum debere plures, & plures deputari, sed ea proportione, ut pro singulis denariis Religiosorum, addatur unus. Ex qua doctrina, ut vides, sequeretur in Monasterio centum Religiosorum, debere deputari decem Confessarios, & sic deinceps.

34 Certe neutra ex his sententiis placet; nam si maturo judicio verba Decreti expendantur, invenies & excedi numerum quaternarium posse, & non oportere multiplicari ad proportionem dicti denarii; sed debere fieri, quod utile, & bonum subditorum fore prudentia Superiorum judicaverit. Illud notat idem Quintanadv. *l. c. n. 7.* privilegium quod in nostris ordinationibus refertur, per quod non obligetur Societas præter Confessarium ordinarium, multiplicare alios, sublatum fuisse ab Urbano VIII.

35 Quinta difficultas. An in parvo Conventu sufficiat unum Confessarium deputare? Resp. Suar. *t. 4. de Relig. lib. 2. tract. 8. cap. 15. n.* Castr. *de pœnit. punct. 15. §. 5. n. 7.* Juniper. *de casib. reserv. 1. p. 1. dist. 6 cap. 1. n. 7.* aliique docent, si Conventus parvus sit, judiceturque sufficiens unus Confessarius, unum sufficere, afferuntque duas rationes Primam; quia non videtur Pontifex obligare ad plures, nisi sub conditione, si unus non judicetur sufficiens. Secundam; quia in Monasteriis Monialium unus solet esse Confessarius, quando ille unus sufficiens existimatur. Ergo cur non idem dicendum sit de aliis Religiosis?

36 Mihi nullo modo hæc doctrina placere potest. Ratio ducitur Decreto adeo diserte præcipiente pluralitatem. Hæc sunt ejus verba *Superiores in singulis domibus deputent duos, tres, aut plures*; Si enim Pontifex jubet duos, cur restringis ad unum?

Hinc respondeo ad primam rationem, negando, Pontificem loqui sub conditione, & item negando, esse præsumendum, ipsum velle aliter, quam nos docemus: ubi enim clara lex est, locum interpretatio nullo modo reperit.

Ad secundam ajo, esse magnam disparitatem, nam Monialibus provisum fuit a Tridentino, ut ter in anno alius extraordinarius offeratur,

tur, quo remedio quia carebant Religiosi, merito Clemens VIII. voluit saltem duos Confessarios in quacumque domo constitui, & ita posthæc scripta, a me visus tenet Quintanadv. *de pœnit. singul.* 19. *n.* 6. *contra* Suarez.

SUPER ILLUD EJUSDEM NUMERI QUINTI.

Quibus Confessariis etiam reservatorum Absolutio committatur; quando casus occurrerit.

37 Si Petrus v. gr. Religiosus delicto reservato maculatus, absolutionem petit ab aliquo ex Confessariis deputatis, huic Confessario debebit Superior concedere potestatem illum pœnitentem absolvendi, quando ipsemet Confessarius judicat sibi illam esse committendam: tunc vero sic judicabit, quando nec damnum proximo, nec bono publico Religionis, nec ipsi pœnitenti ex ea absolutione timeri rationabiliter potest.

38 At vero, si dictus Petrus absolutionem hanc petat ab alio Sacerdote, seu Confessario ex non deputatis, non obligabitur Superior illi committere dictam potestatem, quia Pontifex loquitur solum de deputatis.

39 Scio, esse consilium omnino sequendum, ut etiam tum ejusmodi Sacerdoti (nisi valde sit ineptus, timeaturque rationabiliter malus eventus, &c.) committatur, ne difficile sit remedium pœnitenti. Imo aliqui docent, debere saltem ex obligatione charitatis committi, præsertim, si ejusmodi Sacerdos, quamvis non deputatus, talis sit, ut merito deputari possit.

Hæc sunt facilia. Sed quid, si Superior, quamvis deputatus Confessarius judicet in Domino sibi committendam esse potestatem absolvendi: ipse tamen Superior committere nolit? Id quod tyrannicum esse merito Suarez pronunciavit apud Quintan. *l. c. sing.* 13.

40 Resp. Huic malo occurrit Decretum Urbani VIII. volentis, ut tunc, etiam repugnante Superiore, habeat Confessarius potestatem absolvendi. Urbanus enim post confirmatum Decretum, de quo loquimur, Clementis VIII. sic voluit, ut adderetur, sicuti habes *in* 4. *t. Bull. fol. mihi* 273. & refert idem Quintan. *de pœnit. sing.* 11. *n.* 4.

Sanctitas Sua deinceps declaravit, ut si hujusmodi Regularium Confessariis casus alicujus reservati facultatem petentibus Superior dare noluerit, possint nihilominus Confessarii illa vice, pœnitentes Regulares, etiam non obtenta a Superiore facultate, absolvere.

41 Idem Auctor. *l. c. n.* 6. cum aliis quibusdam putat, hanc facultatem etiam concedi Confessario docto, & pio, qui est alias aptus, ut possit deputari Confessarius Regularium, quia, inquit, sic præsumitur esse mens Pontificis. Id ego nequaquam admitto, quia, cum agimus de Jurisdictione necessaria ad actum, non est satis qualiscumque interpretatio concessionis datæ. Neque dicas cum eodem, tunc adesse licentiam Pontificis de præsenti, nec solum ratihabitionem de futuro, idque propter vitandum scandalum, & ne ipsius oves pereant. Ne hoc, inquam, dicas: nam sic recurris ad aliud caput universale de vitando scandalo, & de ratihabitione, id quod quantum se extendat, alibi quæritur, nos autem nunc loquimur solum, spectato hoc Urbani Decreto, quod cum clare loquatur de Confessariis deputatis, non video, qua ratione hic Auctor velit ad deputabiles extendere.

42 Quæres, si idem dictus Petrus illa vice fuit sine consensu Superioris absolutus modo dicto, a Confessario deputato; qui usus est facultate sibi ab Urbano concessa, si, inquam, dictus Petrus iterum incideret in casum reservatum, possetne absolvi iterum a dicto, vel alio deputato Confessario, positis iisdem circumstantiis, ob quas fuit prima vice absolutus, idest, quod prædictus Confessarius judicet prudenter, eandem ipsi esse licentiam, quam tamen negat Superior?

43 Resp. posse, docet Pelliz. *tract.* 8. *cap.* 2. *n.* 60. adducens Dianam, Alfonsum de Leone, Bordonum, & merito, quia in Decreto nulla particula taxativa adest, restringens ad unam tantum absolutionem. Et illud (illa vice) satis verificari potest, si significet illam vicem, quando ea facultate utitur. Cum igitur iterum casus idem occurrat, iterum dabitur eadem facultas absolvendi, si Superior modo dicto neget, atque ita, toties quoties.

§. III. *De casibus reservatis in Societate Jesu.*

QUoad alias Ordinum familias cognoscere quisque debebit suo Superiori reservatos casu, ego hic solum indicabo de mea: Societas ergo in Congregatione Generali reservavit illos undecim omnes reservabiles per Clementem VIII. & insuper sequentes decem superaddidit, ut habetur *in Ordin. ejusdem Societatis cap.* 5. *de casibus reserv. ex Decret. Congr. General.* 40. *&* 46. *aliis* 67. *&* 75. qui sunt hujusmodi.

I. *Perjurium, & falsum testimonium in judicio, vel extra.*

II. *Furtum, & usurpatio alicujus rei contra votum paupertatis, in ea quantitate, quæ efficiat peccatum mortale.*

III. *Lapsus carnis voluntarius, & quidquid est contra votum Castitatis, quod in actum externum prodeat.*

IV. *Inobedientia expressa, qua quis asserit, se nolle parere.*

V. *Seditio in Superiorem, & divisio a capite in grave nocumentum Societatis.*

VI. *Detractio famæ, bonæque existimationis aliorum, & discordiarum seminatio inter fratres.*

VII. *Impedimentum, excludens a Societate, reticuisse in examine, vel in eo mentitum esse; unde grave aliquod incommodum oriri possit.*

VIII. *Acceptio, seu missio litterarum absque licentia expressa, quæ scilicet acceptio, vel missio contineat rationem peccati mortalis.*

IX. *Transgressio votorum simplicium, quæ Professi emittunt post professionem.*

X. *Censuræ Societatis nostræ, seu peccata, quæ in nostris Constitutionibus, Bullis, vel Decretis adnexam habent excommunicationem.*

XI. *Hæc omnia, cum manifeste erunt mortalia, & in actum exteriorem prodierint, reservantur Superiori domus, vel Collegii, & ab alio, nisi de expressa licentia illius, absolvi non possunt.*

12 Addit præterea *n.* 7. dicta Ordinatio nostra in hunc modum: *Ad summum, ut omnes eximantur scrupuli, cum Confessarius bona fide dubitans, an mortale sit, quod proponitur ab eo, etiamsi ex genere suo reservatum sit, potest absolvere, licet ejusmodi dubitatio ex ignorantia nasceatur, sed neque postea, si manifeste adverteris fuisse mortale, repetenda erit Confessio, bona siquidem, & vera fuit Absolutio.* Hactenus Ordinatio.

Si autem dubitetur, An peccatum sit reservatum, necne, idem dicendum; debere ego universaliter docui *in Opusc. Meth. Conf. cap.* 1. §. 4. *n.* 7. & probat recte Delugo *de pœnit. d.* 28 *n.* 22.

Jam vero pro horum decem casuum explicatione in brevem summam prius redigam, quæ super illos habet Castrop. *de pœnit. p.* 15. §. 3. ex de penu meo pauca depromam:

I. *Perjurium, & falsum Testimonium in judicio, vel extra.*

13 Duo peccata reservantur separatim non unitim, hoc est; Primo, perjurium mortale quodcumque, factum, sive in judicio, quod fieri potest ab Actore, Reo, Teste, sive extra illud, quod usurpari consuevit in contractibus, ac politicis conversationibus. Secundo, falsum testimonium, quo proximum graviter lædas, etiam si juratum non sit; nam quando est juratum, includitur in casu priore, hoc est in Perjurio.

II. *Furtum, & usurpatio alicujus rei contra Votum Paupertatis in ea quantitate, quæ efficit peccatum mortale.*

14 Furtum, & usurpatio, utique gravia, ex rebus Monasterii sunt reservata Superioribus, ex Clemente III. Hic autem in Societate superadditur, *ex bonis cujuscumque personæ*, hoc enim significat illud absolute dictum *Alicujus rei*; quæ autem sit ejusmodi quantitas *lib.* 8. *in Decalog. tr.* 2. *cap.* 4. dictum est.

III. *Lapsus carnis voluntarius, & quidquid est contra Votum Castitatis, quod in actum externum prodeat.*

15 Reservatur in Societate non solum lapsus carnis perfectus, seu consummatus in sua specie, v. g. Fornicatio, Adulterium, &c. Verum etiam non consummatum, dummodo prodeat in actum externum, & sit per se Castitati graviter contrarius.

16 Dixi, *per se*; nam si actus externus sit solum contrarius Castitati ex intentione agentis; vel sit ex se venialis sed ex tua intentione interna, mortalis, sicuti communiter dicitur de visione curiosa fœminæ, de levi tactu manus, & similibus, licet ex tua interna intentione mala mortaliter, tamen non erunt casus reservati, quia ea malitia, quatenus est mortalis, non prodit in exteriorem actum... ar erunt reservati, si in eo visu, vel tactu tuam pravam voluntatem fœminæ indicares, quia tunc fuit quædam sollicitatio, atque adeo externa graviter mala. Vide mox a *n.* 49. & quoad dictam actionis levitatem. vide, quæ ego superius *cap.* 4. *n.* 14. *&* 15. attuli ex Delugo.

IV. *Inobedientia expressa, qua quis asserit se nolle parere.*

17 Hic reservatur inobedientia formalis, quæ semper ex contemptu præcepti, vel præcipientis oritur: hujus generis enim est illa, qua quis asserit *se nolle parere*: nam cæterum inobedientia materialis adest in violatione cujuscumque præcepti.

18 Quoniam autem debet esse mortalis, dubitari potest, an qui non vult Superiori obedire in levi materia, incidat in casum reservatum; & incidere dicendum est, quia si id, nihil aliud addendo externe significes, denotas, te paratum non esse Superiori obedire etiam in gravi, quod est graviter contemnere. Non sic, si exprimas te esse paratum obedire in gravi materia, sed nunc te non obedire, quia nunc res præcepta levis est, non inquam, sic: nam tunc non graviter, sed leviter tantummodo, idest in materia levi, obedire recusas.

19 Quid, si nolis obedire in hac re levi, quia Superior est indoctus, vel imprudens? Resp. Lessius putat, non esse mortale, atque adeo nec reservatum; at Castrop. *l. c.* hoc dictum Lessii approbat, si id non declaret nec aliis, nec Superiori, at si declaret (etiam cum restrictione ad levem materiam) erit, inquit mortale, & reservatum, quia est gravis Superioris contemptus, & ipsius muneris non mediocris injuria. Vide, quæ in hoc argumento affero *n.* 30.

V. *Seditio in Superiorem, & Divisio a capite in grave nocumentum Societatis.*

20 Seditionem hanc committis, si animos fratrum commoveas, ne illum, ut Superiorem recognoscant, vel ne illius jussis obtemperent; a capite autem te dividis, si ab obediendo Generali te subtrahas; quæ, cum semper sint in grave detrimentum Religionis, non videntur habere levem materiam.

VI. *Detractio Famæ, bonæque æstimationis aliorum, & Discordiarum seminatio inter Fratres.*

21 Reservatur hic, Primo, alterius famæ gravis denigratio. Quoniam vero differt Detractio, de qua hic est sermo (quæque ea est, quæ fit in absentia infamati) a contumelia, quæ fit in præsentia, ideo putat merito Castr. Contumeliam non esse peccatum reservatum, quæ quia difficilius committitur, judicata fuit reservatione non indigere.

22 Secundo, reservatur discordiarum seminatio, quæ est, quando tuis verbis, vel factis dissentientes reddis Fratrum voluntates, in materia gravi. Nomine autem Fratrum intelligit Castropal. Christianos omnes: lege, quæ dicam *n.* 28. *&* *n.* 60.

VII. *Impedimentum excludens a Societate tacuisse in Examine, (quod scilicet solet fieri de ingressuro in Societatem,) vel in eo mentitum esse, unde grave incommodum oriri possit.*

23 Illud (*Impedimentum excludens*) notat impedimenta essentialia (*vel in eo mentitum esse*) notat & impedimenta essentialia, & secundaria. Quæ autem hæc sint, late prosequitur alibi Castr. *t.* 3. *d.* 1. *de Relig. statu p.* 8. & breviter, essentialia sunt quinque: Primo, recessisse ab Ecclesia, fidem abnegando, vel in errorem contra fidem incurrendo, &c. Secundo, Homicidium perpetrasse. Tertio, habitum alicujus Religionis assumpsisse. Quarto, Vinculo matrimonii consummati, vel servitutis obstrictum esse. Quinto, Infirmitatem pati; unde obscuretur Judicium, vel ad id dispositionem notabilem habere. Secundaria sunt duo. Primo, ex infecto sanguine Judæorum, & Saracenorum procedere. Secundo, Majoratum habere in Hispania, nisi habita facultate a P. Generali.

VIII. *Acceptio, seu Missio litterarum absque licentia expressa, quæ scilicet Acceptio, vel Missio contineat rationem peccati mortalis.*

24 Si litteræ in se contineant rationem peccati mortalis, sed Superior det licentiam illas mittendi, eritne tunc casus reservatus? Erit, Respondet Castrop. quia licentia est invalida, cum non possit Superior concedere missionem mortaliter peccaminosam, unde ejusmodi missio tunc remanebit sine licentia. Addit, si tamen litteræ non contineant in se rationem peccati, sed solum extrinsece sit gravis prohibitio v. g. ne eæ mittantur sine licentia, tunc per licentiam purgari Missio ab omni labe, & propterea tunc non fore reservatum. Verum vi...

IX. *Transgressio votorum simplicium, quæ professi emi[ttunt] post Professionem.*

25 Circa id nihil notandum hoc in loco occurrit, ...ex. ...ropal. ipse tamen alibi late ejusmodi Vota explicat. Sunt aute... [ag]endis ad animarum salutem: at quia hoc est Votum solem[ne] ... *statu Relig. d.* 5. *p.* 2. *& deinceps*, mihi videtur ejus transg[ressio] hic non comprehendi, ubi solum est locutio de transgressio[ne] Votorum simplicium. Votum obedientiæ Summo Pontifici in missionibus ... [Q]uartum Professorum, ut ibidem etiam advertit Castropal. *tra[ct.]* ... Secundo, Votum paupertatis non relaxa[ndi] ... Tertio, non ambiendi Prælationem intra Societatem. Quart[o] non ambiendi ullam Prælationem extra Societatem, illamque [non] acceptandi, nisi forte in ... su, quo sit coactus obedientia ej[us] qui potest præcipere sub pœna peccati. Quinto, Votum manife[st]andi hos sive intra, sive extra Societatem ambientes, ipsi Soci[et]ati, vel ejus Præposito. Sexto, Votum non detrectandi consilia [P]ræpositi Generalis, vel ab eo substituti, eaque sequendi, si Deo grata judicaverit, si quando in Prælatum quis assumatur. Castrop. [d]e hoc ultimo nihil advertit. Adverterem ego

hujus

fuerit, quando tu illud commisisti, posse hodie illud absolvi a Communi Confessario, quia hodie huic Confessario non est restricta potestas.

10 Contra si hodie fatearis dictum adulterium v. g. quando jam factus est casus reservatus, cum tamen ejusmodi non fuerit quando in illud incidisti, non poteris hodie a communi Confessario absolvi, siquidem hodie Jurisdictio illi jam invenitur esse restricta.

CAPUT II.

Quis possit Casus, & sub qua limitatione reservare?

1 QUod possit Pontifex pro toto Orbe, Episcopus autem pro sua Diœcesi, nimis est certum ex Tridentino, & hic quidem etiam respectu Regularium non exemptorum; Nam de exemptis dicam mox sigillatim. Denique certum etiam est, Prælatos eorumdem Regularium (siquidem hi Jurisdictionem spiritualem etiam habent in suos) posse, pro iisdem suis casus reservare: sed cum limitationibus paulo inferius explicandis.

Reservatio an debeat esse pro omnibus?

2 Tria nota. Primum, Aversa *q. 12. de pœn. sect. 1.* & Pelliz. *tr. 6. c. 2. n. 52.* citans Suar. & Floron. docent; Episcopum non posse valide reservare decem v.g. peccata, pro omnibus suis subditis Sacerdotibus sæcularibus, & insuper alia decem pro Regularibus; nam ipse debet se æqualiter gerere pro Regularibus, perinde se gerit cum Parochis. Ego de hac doctrina valde dubito. Cur enim ex rationabili causa non possit Episcopus, plus fidere de Sacerdotibus, & Parochis, quos forte idoneos, & doctos cognoscit, dando eis majorem potestatem, quam aliquibus Religiosis, de quorum aptitudine forte aliquod dubitet?

An possit esse nimia.

3 Secundum: Si reservatio sit indiscreta, seu nimia, puta cedens in damnum potius, quam in utilitatem animarum, reddensque usum Confessionis nimis onerosum, peccabit mortaliter reservans, etiamsi sit Summus Pontifex. At vero, si fiat ejusmodi detrimentosa reservatio ab Episcopo, an sit valida? (nam si a Summo Pontifice fiat, validam esse, fatemur omnes) est quæstio videnda apud Delugo *d. 20. de pœn. sect. 3.* qui postquam attulisset Vasq. docentem, esse invalidam propter verba Trid. *sess. 14. c. 7.* asserentis, Episcopos reservare posse casus in salutem, non in destructionem, & Suarium docentem esse validam: quia prædicta Tridentini verba non clare auferunt potestatem ab Episcopo, postquam, inquam, eos attulisset, Suariique sententiam approbasset, addit limitationem, dicens, esse invalidam, saltem quando Parochis diminueretur notabiliter munus absolvendi: sic enim Episcopus moraliter tolleret ab his munus Parochi, quod certe tollere non potest, nisi propter eorum ineptitudinem, vel in pœnam: sic ille. Addamus nos, idem debere dici de Regularibus exemptis legitime, & absolute ab Episcopo approbatis: cum enim ab his ex communi sententia, alibi *l. 5. de pœn. c. 5. §. 4. a n. 49.* nobis dicta, & ex ipso Delugo *de pœn. d. 21. sect. 3. a n. 36.* confirmata, invalide, sine justa causa Episcopus auferret dictam approbationem simpliciter, & absolute datam Regularibus, invalide etiam notabiliter diminueret. Illud est certum, in dubio, semper præsumendum, esse licitam, validamque reservationem, quia semper præsumere debemus pro Superiore; recurri nihilominus posset ad Superiorem majorem, ut moderationem adhiberet. Lege Suar. *de pœn. d. 29. sect. 4. Instr. Sacr. Congr.* apud Quarantam, *V. Casus reserv.*

An semper sit perpetua?

Tertium: Casus ab Episcopis, & Prælatis Regularium duobus possunt modis reservari. Primo, per modum legis, seu statuti, ut fit communiter in Synodo Diœcesana, vel capitulis Religiosorum, & tunc reservatio durat, etiam post illorum mortem, & donec a successore revocetur, quia lex est ex se perpetua. Secundo, per modum præcepti, seu edicti ab Episcopo, vel regulari Prælato promulgati; & tunc reservatio spirat Episcopi, vel Prælati morte, ut est communis doctrina de duratione legis, & præcepti. Lege tamen Quintan. *de pœn. sing. 11. n. 2.* qui notat tamen, præcepta Generalis Societatis Jesu, atque adeo ejusdem reservationes, ut etiam communicationes Privilegiorum durare etiam ipso defuncto, vel amoto ab officio, nisi ea revocentur a successore, idque propter peculiare Societ. Jesu Decretum, quod fuisse deinde a sequente Generali extensum ad præcepta aliorum Superiorum, ne te prætereat, lege *in Cong. 4. Dec. p. & can. 25. & in Congr. 7. Decr. 56. & can. 10.* & apud Castr. *t. 3. tr. 16. d. 5. p. 9. n. 1.* Idem ergo evenire posset in aliis Religionibus, si simile quid in illis esset legitime statutum.

CAPUT III.

Quinam subjaceant Casibus Reservatis?

1 CErte non nisi subditi reservantis. Sed adhuc sunt enodandæ sequentes quæstiunculæ.

An operans ex conscientia erronea?

Commisit quis delictum, v. g. Stuprum, quod non est in ejus Diœcesi reservatum, ipse tamen, per errorem, reservatum esse omnino putat, subjacebit ne reservationi?

Resp. negative (DD. passim ap. Avers. *de pœnit. q. 17. sect. 1.*) Unde is poterit absolvi a quocumque Confessario inferiore, sine necessitate recurrendi ad Superiorem, apud quem est potestas absolvendi a reservatis. Ratio est in promptu, quia error delinquentis non potest diminuere jurisdictionem, qua circa illud peccatum gaudet Confessarius.

An operans ex metu?

2 Titius timore mortis, vel alterius gravis mali, a grassatoribus v. g. incusso, nisi occideret Petrum, illum occidit, & nunc petit a communi Confessario ejus homicidii absolutionem, quod est in Diœcesi reservatum, validene absolvetur? quod est quærere; An operans ex metu subjaceat casui reservato tali operatione adnexo; Resp. valide absolvi. Ita Graff. *de cas. reserv. l. 1. c. 13. n. 33.* Floron. *cas. 4. §. 1. n. 16.* Avers. *l. c.* Bord. *inf. l. 1. de excomm. c. 3.* aliique. Ratio ducitur ex benignitate Ecclesiæ, quæ sicut excusabat ab excommunicatione eum, qui coactus metu gravi cadente in constantem virum committit peccatum, cui adnexa est excommunicatio, v. g. excusat eum, qui Clericum (quamvis cum peccato) percutit ex metu cadente in constantem virum, ut tanquam probabilius nos sustinebimus in lib. de Excommunicatione, ita excusat ab incursu in casum reservatum. Et ratio ulterior esse debet: quia reservatio, ut etiam dicta excommunicatio sunt odiosæ, atque adeo, quanto strictius potest, sunt interpretandæ, & consequenter, ut intelligantur de peccato plene voluntario; at quæ fiunt ex metu, licet absolute voluntaria sunt, tamen aliquo tandem modo involuntaria.

An Moniales?

3 Vel quæris de Monialibus exemptis a Jurisdictione Episcopi, vel de non exemptis? Priores, puta exemptæ, non subjacent, testibus Quintan. *sing. 26. de pœn. n. 1.* Pelliz. *de Mon. c. 9. q. 15. n. 14.* (docebat olim communis doctrina) casibus reservatis ab Episcopo, quia illius subditæ nequaquam sunt. Imo aliqui cum Pelliz. *de Monial. c. 5. n. 191.* probabiliter id extendunt ad puellas sæculares, quæ in Monasterio, earumdem Monialium exemptarum educendæ conservantur. Cum enim per quasi domicilium commorentur in loco illo exempto, participare debebunt de exemptione. Adde, sic esse interpretandam Ecclesiæ voluntatem, ut habeant puellæ eadem remedia suæ salutis, quæ habent cæteræ, cum quibus conviviunt.

4 Contra hanc communem doctrinam, illud mihi dicendum venit in mentem: Notavimus in superioribus *de Sacr. Pœn. c. 3. §. 2. n. 21.* Gregorium XV. statuisse, etiam has exemptas, non alios, quam ab Episcopo approbatos, habere posse in Confessarios. Jam ex hoc sequitur, Episcopum posse restringere dictam approbationem, & Confessarium, quem his Monialibus concedit, limitare, ne valeat absolvere ab hoc, vel illo peccato; qua ratione, jam Moniales hæ subjacebunt reservationi Episcopi.

Certe ita nunc esse dicendum, convincit discursus, quare doctrina Pelliz. *de Mon. c. 9. n. 24.* & Quintan. *de pœn. sing. 26. n. 1.* contrarium dicens, vera solum fuit ante dictum Greg. XV. Decretum, non vero postea. Hodie ergo, cum Episcopi semper approbent Confessarios sub restrictione, ne absolvant a reservatis (quando contrarium non exprimunt) eodem modo approbare præsumentur hos Confessarios Monialium, quamvis exemptarum.

Posteriores vero, id est, Moniales non exemptæ subjacent omnibus casibus, quos reservat earum Episcopus pro tota Diœcesi, quia ejus sunt legitimæ subditæ, ut notat idem Pelliz. Imo ex praxi communi habetur, ut Episcopus aliquos casus superaddat reservatos pro solis suis his Monialibus, quod certe potest, quando in Domino judicaverit ad Monialium bonum conducere. Ex dictis fit, Moniales absolvi non posse a reservatis, nisi a legitimo Confessario, habente facultatem pro dictis reservatis; de qua re multa habet Quintanad. *l. c.* nimis fortasse benigne, lege item multa apud Pelliz. *cit. l. 5. de pœn. c. 5. §. 4. n. 40.*

An Novitii?

5 Decantata quæstio; nam propterea breviter tibi illam indico legendam, si placet, apud Doctores mox citandos latius. Eam vero hic explicabo sub illa æquivalenti quæstione: Per quem nam Novitii absolvi a reservatis valeant?

6 Distinguendum est. Aliud enim dicendum de peccatis reservatis ab Episcopis, aliud de peccatis reservatis a Prælatis ejus Religionis, in qua Novitius es.

Pro Reservatis ab Episcopo.

7 A casibus reservatis ab Episcopo per te Novitium commissis, sive ante, sive post ingressum in Religionem, non potes, ut habet Aver. *q. 17. de pœn. sect. 1.* dum es Novitius absolvi per communem Confessarium sæcularem, nisi is auctoritatem absolvendi a reservatis obtinuerit ab eodem Episcopo. Ratio est manifesta, quia prædictus communis Confessarius, ut supra diximus, limitam habet Jurisdictionem, quæ ad reservata non extenditur: at vero ab iisdem reservatis Episcopo poteris, dum es Novitius, absolvi per communem Confessarium tuæ Religionis approbatum a Superiore. Ratio est, quia ex una parte Religiosi, ut superius vidimus, cum sint exempti, non subjacent Casibus reservatis Episcopo, & ex alia Novitii in favorabilibus gaudent omnibus privilegiis suæ Religionis, ut notat Sanch. *l. 6. in Dec. c. 10. a n. 10.* nam propterea ita poterunt absolvi a Casibus Summo Pontifici reservatis, sicuti possunt cæteri Religiosi professi, nempe a Superioribus talis Religionis juxta privilegia, quæ quælibet Religio habere solet, & juxta ea, quæ dicentur suo loco inferius, *c. 11. §. 1.*

Pro Casibus Reservatis a Religione.

8 Porro pro Casibus reservatis in Religione, est iterum diligenter subdistinguendum; vel enim Primo, locutio est de Confessariis Regularibus, imo & Sæcularibus, quibus Superior Religionis exemptæ concessit licentiam absolvendi suos Religiosos subditos independenter ab Episcopo (quod certe ex privilegiis exemptionis facere possunt, qualem exemptionem hodie habent Religiones fere omnes) & de his Confessariis dico, non posse absolvere Novitium a dictis Casibus reservatis in Religione, nisi specialem ad hoc facultatem obtineant a Superiore Religionis. Ratio est, quia ejusmodi Confessarii jurisdictionem absolvendi reservatam nondum acceperunt a suo Superiore. Neque obstat, prædictos Confessarios jam habere licentiam excipiendi prædictas Confessiones. Non obstat inquam; Nam Superior, cum licentiam, seu jurisdictionem absolvendi concedit, concedit limitate, idest, duntaxat pro non reservatis, nisi contrarium exprimat, ut infra dicemus.

9 Vel secundo, locutio est de iisdem Confessariis, sive Regularibus, sive sæcularibus, quibus non jam Superior Regularis, sed Episcopus conferat Jurisdictionem, approbationemque absolvendi suos subditos. Et de his Confessariis duplex est sententia, utraque probabilis. Alii enim negant, hos posse absolvere Novitios a Casibus prædictis reservatis in Religione, in qua sunt Novitii, quia Novitius (inquiunt) per ingressum in Religionem, quasi mutavit domicilium, relinquens Territorium Episcopi, cui non amplius est subditus: unde sicuti ab eo judicari in foro externo non potest, ita nec poterit absolvi in foro interno. Hanc sententiam sequitur cum Corduba, aliisque Laym. *lib. 4. tr. 5. c. 4. n. 4.* Suar. *tom. 4. de Relig. tr. 8. lib. 2. c. 17. n. 14.* & Ascan. Tamb. *de Jure Abb. t. 2. d. 6. q. 6. n. 11.*

10 Alii vero affirmant, quia quamvis quoad forum Pœnitentiæ Novitii sint exempti a Jurisdictione Episcopi, propter privilegia Religionis, quibus & ipsi gaudent, unde possunt tum judicari in foro externo, tum in foro interno a Superioribus suæ Religionis, tamen in odiosis Novitii non veniunt nomine Religiosorum. Cum ergo odiosum ipsis sit, non posse absolvi ab Episcopo, poterunt tunc (si volint) tenere se, ut Sæculares, & sic ab Episcopo, vel a Confessario, per ipsum approbato, legitime absolvi, non solum a non reservatis, sed etiam a Casibus reservatis in Religione, qui casus, ut supponere semper debemus, non sint ab Episcopo reservati pro prædicto Confessario. Ita si[bi] contrarius Ascan. Tamb. *de Jure Abbat. t. 2. d. 13. q. 5.* plur. citans Henriq. Joan. la Cruz, aliique apud Boss. *de Jubil. sect. 3. c. 4. n. 1.* & apud Avers. *qu. 16. sect. 7.* & apud Dian. *par. 1. tr. 6. resol. 27. & p. 3. tract. 2. res. 4. & p. 4. resol. 5.* Barbos. *in select. lib. 6. q. 23. n. 3.* nole[ns] quid decernere de Novitiis Societatis.

11 Suar. *l. c.* qui priorem sententiam sequitur, dicit, Privilegiu[m] exemptionis totum, & integrum participari a Novitio: Cum ergo [in] exemptione ab ipsis participata includatur, ipsos eximi a necessita[te] adeundi Episcopum pro reservatis, non poterunt amplius illum adire p[ro] absolutione; licet enim hæc pars exemptionis non valendi petere ab Ep[i]scopo sit (ait Suarez) odiosa: tamen, quia includitur in ipsa exemptio[]ne, si illam integre participant Novitii, etiam huic parti subjacebun[t].

12 Sed profecto non apparet ratio, cur Novitius, ex vi privileg[ii] exemptionis, non possit acceptare id, quod sibi favet: puta, ut absol[vi] valeat a Superiore suæ Religionis, & respuere, quod sibi nocet, sci[li]cet, ut absolvi non valeat ab Episcopo. Favet huic nostræ sentent[iæ]

K 2

Rodriq. & Sanch. apud Castrop. *tom. 3. disp.* 1. De Religionis essentia, & prærequisitis, qui *punct.* 1. *n.* 9. cum universaliter proposuisset utrum Novitii absolvi possint ab Episcopo, aliisque Parochis sicut alii sæculares manentes in eadem Diœcesi, sic respondet: *Plures Doctores ajunt posse, quia Novitius esto subdatur Religionis Prælatis, novumque domicilium acquirat, non censetur præcedens ammittere, sed conservare, ac proinde poterit ab habentibus jurisdictionem Episcopalem absolvi, sicut antea poterat, cum sæcularis esset, & ita tenet Rodr. & indicat Sanch.* At verius puto oppositum, ut expendit Suar.

C A P U T IV.

De peccatis, quæ sive non possunt, sive non solent reservari.

1 HÆc sunt. Primo venialia, ac mortalia, rite alias absoluta. Secundo, mortalia dubia. Tertio, mere interna. Quarto, non completa.

2 Porro, antequam hæc quatuor sigillatim declarem, adverte, ad multa sequentia decernenda, legem, seu præceptum constituentia Casus reservatos, cum sint odiosa (restringunt enim libertatem absolvendi) esse stricte interpretanda (sicuti de similibus legibus odiosis docent Auctores, ut Salas *d.* 21. Sa *v. Interpretatio, n.* 1. & Castr. *de legib. d.* 5. *p.* 3. §. 3. *n.* 11.) hoc est, debere verba, quibus casus reservantur, sumi secundum propriam ipsorum significationem, & quando dubitatur de ipso sensu, benigniorem partem esse accipiendam. Hoc in memoriam redacto, per quatuor proposita breviter, sed sufficienter discurramus.

Venialia, ac mortalia, alias rite absoluta.

3 Hæc ideo non solent reservari, quia cum ea non obligemur confiteri, inutiliter reservarentur. Dixi *non solent*, nam an possint, lege Suar. *t.* 4. *ad* 3. *partem d.* 29. *sect.* 3. affirmantem, & Vasqu. *to.* 4. *ad* 2. *partem q.* 91. *art.* 3. *dub.* 2. negantem.

4 Hinc fit, ut si tu committas peccatum, quod ex se est reservatum, sed ob defectum plenæ advertentiæ, vel ob parvitatem materiæ cognoscas, te non peccasse, nisi venialiter, illud non sit reservatum; Fac V. G. homicidium, & furtum esse reservata, tu vero occidas aliquem inadvertenter, sed tamen negligentia dumtaxat veniali intercedente, vel fureris unum, vel alterum obolum, non eris peccati reservati reus.

5 Aliud amplius addit Quintanad. *de pœn. sing.* 8. nempe, cum ab Episcopis (nam de Prælatis Regularium alia est ratio mox dicenda *c.* 6. §. 1.) aliquod peccatum mortale, v. g. furtum reservatur, non intelligi reservatum in quacumque materia notabili, quamvis mortali, sed in materia ejus generis, quæ possit dici delictum esse atrox. Verum id commodius explicabitur infra *loc. cit.*

Mortalia dubia.

6 Esto possint, ut censet Turrian. *in select. d.* 38. mortalia dubia reservari, tamen quando id expressis verbis non fit, sed absolute aliquod peccatum reservatur, de certo intelligitur, non de dubio. Ratio ducenda est ex dictis *num.* 1. quia stricta est in hac materia interpretatio facienda.

7 Sive ergo dubites, te commisisse illud peccatum, quod est reservatum, sive an illud, quod commisisti, sit mortale, sive an illud comprehendatur in Decreto de peccatis reservatis, quod est habere dubium facti, vel Juris, reservationem non incurris. Vide Suar. *de censur. d.* 40. *sect.* 6. Dian. *p.* 4. *tr.* 6. *res.* 4. Meroll. alios cit. *tom.* 2. *d.* 3. *c.* 3. *n.* 270.

8 Hic scrupulum injicit Sanch. *l.* 1. *Sum. c.* 10. *n.* 15. quem sequitur Bonac. *de pœn. d.* 7. *q.* 7. *par.* 5. §. 4. Ait enim, si peccatum sit dubium, sed præsumptio in foro externo stet pro peccato, sicuti in eodem externo foro judicaretur, ut certum, ita in foro interno judicandum esset, ut certum, atque adeo, ut reservatum. Profers v. g. propositionem hæreticam, sed dubium tibi est, an in ea prolatione mortaliter peccaveris, tunc, sicuti judex in foro externo ex illa sufficienti præsumptione prolationis te ut hæreticum certum condemnaret, ita Confessarius in foro interno, atque adeo cum reservatione, condemnare debebit.

9 Verum cum Delugo *d.* 20. *de pœn. n.* 18. *&* 19. Meroll. apud Dian. *mox citand.* Quintanad. *de pœn. sing.* 11. *n.* 1. Dian. *par.* 4. *tr.* 3. *res.* 4. dicente, utramque opinionem esse probabilem, & aliis; scrupulum removendum judico ex dictis, quia nimirum reservatio peccatorum debet restringi juxta regulam, quam modo *n.* 1. tradidimus, ut scilicet faveamus conscientiis, quantum, salvis præcepti verbis, favere possumus, quam regulam observare non cogitur forum externum.

10 Quæris: si tu dubius de Casu reservato, dubius v. g. an commiseris hæresim, absolvaris a communi Confessario; sed postea re melius expensa comperias, te vere hæresim illam externam commisisse, obligaberisne illam iterum confiteri apud Confessarium habentem potestatem illam absolvendi?

11 Respondeo: Hic tangitur illa quæstio, An obligetur quis confiteri iterum peccatum, quod apud Confessarium deposuit ut dubium, si deinde comperiat esse certum, de qua quæstione satis dixi *l.* 1. *Method. Conf.* 1. §. 4. ubi notavi, communem opinionem esse obligari, quia ejusmodi peccatum videtur in priore confessione solum fuisse indirecte absolutum; innui tamen sententiam censentem, non obligari, esse probabilem, quia dici probabiliter potest, illud absolutum fuisse directe.

12 Juxta hanc ergo posteriorem sententiam, tu non obligaberis iterum confiteri dictam hæresim, quia juxta sententiam hanc fuit tua hæresis satis, superque directe absoluta.

Mere interna.

13 Superfluum esset quærere, an peccata (utique mortalia) interna, possint reservari; sufficit nobis advertere, ea numquam fuisse reservata, quia Ecclesia propter suam benignitatem profitetur, se non judicare de interioribus, nisi quando voluntarie quis Sacramento pœnitentiæ se se subjiciat.

Ut ergo peccatum sit reservatum, necesse est, ut ipsum aliquo tandem modo in actum exeat exteriorem.

14 Tempestive autem hic incidit Suar. *t.* 4. *de Relig. tr.* 8. *l.* 2. *c.* 18. *n.* 12. Sanch. *l.* 2. *in Dec. c.* 8. *n.* 6. Castrop. *de pœn. p.* 15. §. 3. *n.* 4. Delugo *loc. mox citando*, aliorumque contra Turian. notabilis observatio, ducta ex duobus principiis hactenus judicatis. Altero; Ecclesia non reservat, nisi peccata externa. Altero; Ecclesia non reservat venialia. Ex his enim fit, ut si quis in Diœcesi, ubi esset reservatum omne furtum v. g. vel omnis percussio proximi: furaretur unum julium v. g. parvam scilicet materiam animo surripiendi quantitatem notabilem, vel percuteret proximum leviter, animo lædendi graviter, peccaret quidem mortaliter, sed non peccato reservato: quia illud, quod est mortale, & unde malitia mortalis in actum externum promanat, totum est internum, illud vero, quod est externum, est ex se, & objective veniale, atque adeo non reservatum; vide quæ dicam *infr. c.* 6. §. 2. *num.* 3. *&* 4.

15 Pari modo quando reservatur (inquit Delugo *d.* 20. *de pœn. n.* [illegible]) peccatum circa castitatem, quoties in actum externum prodiit, requiritur etiam, quod ipsa actio externa secundum se habeat gravitatem.

Nam, si quis intentione mortali, & gravi contra castitatem, dicat alteri aliquod verbum turpe ex se leve, vel exerceat aliquam aliam actionem externam ex se levem, licet hæc actio denominetur mortalis ab intentione graviter mala, a qua procedit, non erit reservata: quia sicuti sola voluntas interna non reservatur, ita nec quando non procedit in actum externum habentem ex se gravem malitiam, & indecentiam. Hactenus Delugo. In quam eamdem rem sic Castr. *de pœn. d. un. p.* 15. §. 3. *n.* 4. Visio curiosa fœminæ, levis tactus manus, & similes, tametsi iniqua, & mortali intentione fiant, casus reservati non erunt, quia ea malitia, quatenus mortalis est, non prodit in externum actum. Hac enim de causa exclusimus verba hæreticali intentione dicta, ex quibus per se spectatis, colligi hæresis non possit. Hæc Castr.

Non completa in ea ratione, qua reservantur.

16 Si reserventur v. g. incæstus, adulterium, homicidium, furtum, &c. non incurret in reservationem ille, qui solum dicta peccata attentaverit, vel inchoaverit. Ita Sylv. Graff. Henriq. quos citat, sequiturque Castr. *l. c.* §. 2. *n.* 3. Quare, qui solum turpiter tetigit alterius uxorem, eamdemque est amplexatus, vel osculatus; Qui solum percussit, vel vulneravit, quamvis graviter; Qui scalas apposuit, & arcam aperuit, ut furaretur, sed reipsa non est furatus &c. peccatum reservatum nunquam commisit. Ratio ducitur ex principio allato *n.* 2. quia legi reservationis stricta est apponenda interpretatio, & ideo de peccato est intelligenda, quod absolute completum est in suo genere, qualis est incæstus, adulterium, furtum, &c. consummata, non vero amplexus, oscula vel furtum attentatum.

17 Hinc fit, ut in ejusmodi forma reservandi non includatur ille, qui solum mandat, vel solum auxiliatur, vel solum consilium dat: hi enim non dicuntur absolute committere, seu compellere illud peccatum, cui modis dictis cooperatur.

Dixi *in ejusmodi forma reservandi*; si enim expresse reservantur similia attentata, vel inchoata, non est dubium, tunc etiam illa reservari. Sic in aliqua Religione reservatur quicumque lapsus carnis externus, & sic excommunicatio C. *si quis suadente* lata contra percussores Clericorum C. *Quanta de sentent. excom.* extenditur ad mandantes, & consilium dantes, &c.

C A P U T V.

De Peccatis Summo Pontifici reservatis.

§. I. *Præmittitur notabile discrimen inter peccata reservata Pontifici, & Episcopis.*

1 CAsus Pontificii, hoc est Summo Pontifici reservati, ut habet Suar. *d.* 29. *de pœn. sect.* 2. & alii passim, semper adnexam habent excommunicationem, & quidem etiam ipsam reservatam. Nam licet aliquando aliquod peccatum reservari Pontifici, sine mentione Excommunicationis legas in nonnullis decretis, tamen ea sufficienter interpretatur partim Castr. *de pœn. p.* 15. §. 2. *n.* 1. partim Boss. *de Jubil. sect.* 1. *cas.* 2. Floron. *de casib. reserv. p.* 1. *cas.* 2. *n.* 7. qui omnes concludunt, nullum esse casum Pontificium excommunicatione liberum.

2 At vero Casus Episcopales, hoc est reservati Episcopis, non omnes excommunicationem adnexam habent: solent enim ab ipsis reservari & casus nullam excommunicationem habentes, & item habentes.

3 Quæres, quando asserimus casus Pontificios habere adnexam excommunicationem reservatam, itane id intelligendum est, ut sola excommunicatio sit reservata, an etiam ipse casus, idest, an etiam ipsum delictum reservatum sit?

Resp. Etiam ipsum delictum, quando est affectum Excommunicatione. Id, quod probatur a Sanch. *l.* 2. *in Dec. c.* 8. *n.* 5. a posteriori: nam si bona fide absolveris a tali delicto, & ab excommunicatione reservata, v. g. ab hæresi externa per Confessarium ex invincibili ignorantia, putantem se illa absolvere posse, comperta deinde carentia potestatis in eo Confessario, non solum debes absolutionem excommunicationis petere, & obtinere ab habente Jurisdictionem ad illam excommunicationem absolvendam; verum etiam debes, in omnium sententia, ab eodem obtinere absolutionem delicti hæresis, quia hoc non fuit directe absolutum, sed propter bonam fidem solum indirecte cum aliis peccatis a te expositis Confessario. At si ipsum delictum non esset reservatum, fuisset directe absolutum, & non indigeret nova directa absolutione. Ita Sanch. *l. c.*

4 Dixi *quando est affectum Excommunicatione*; nam si per ignorantiam quis nesciret huic peccato esse excommunicationem Pontificiam adnexam, vel ratione metus, ut *sup. c.* 3. *n.* 2. dixi, adnexa de facto non esset, tunc illud delictum a te sic commissum non esset Pontifici reservatum, possetque absolvi per quemcumque Confessarium potentem absolvere a peccatis mortalibus. Ratio est, quia ex una parte huic, propter dictam ignorantiam, vel metum, numquam fuit adnexa excommunicatio, & ex alia casus ipse non est reservatus Pontifici, nisi quando *ut n.* 1. *diximus*, est cum excommunicatione conjunctus. Ita Suar. *d.* 29. *de pœn. sect.* 2. Sanch. *l. c.* Castr. *t.* 1. *tr. d.* 4. *punct.* 3. *initio* citans Bonac. Vasquez Laym. *aliosque*.

5 Jam vero ex dato discrimine inter reservata Pontifici, & Episcopo, duæ suboriuntur aliæ differentiæ. Prima, quando Summus Pontifex, sive per Jubilæum, sive per quodcumque privilegium concedit Jurisdictionem alicui absolvendi a Casibus Papalibus, concedit etiam facultatem absolvendi excommunicationes eidem Papæ reservatas: quia sicuti hæc duo, Casus, & excommunicationes Papales, sunt semper connexa, ita, concessa potestate ad unum ex ipsis, intelligitur concessa ad alterum.

6 At vero, quando Episcopus concedit Jurisdictionem absolvendi a Casibus sibi reservatis, non intelligitur concedere Jurisdictionem absolvendi ab excommunicationibus sibi eidem reservatis, quia cum ipse habeat multos casus reservatos distinctos a reservatis excommunicationibus, concessio pro illis non potest extendi ad has, neque contra, nisi aliud ex concessionis verbis, aliisque circumstantiis conjiciatur. Ita Bonac. Barb. aliique ex communi sententia, quos habes apud Bossium *loc. cit.*

7 Secunda differentia. Si quando propter ignorantiam, vel propter metum cadentem in virum constantem, juxta supradicta, non incurrit aliquis excommunicationem dum patrat delictum Summo Pontifici reservatum, v. g. dum incidit in externam hæresim, poterit absolvi a quocumque simplici, seu communi Confessario, ut dixi *n.* 4. quia illud delictum, quandoquidem non habet adnexam excommunicationem reservatam: non habetur, saltem ex usu Ecclesiæ, pro reservato; At non ita in delictis Episcopalibus. Quamvis enim per ignorantiam, vel propter aliud, non incurras excommunicationem, adhuc illud delictum fere semper remanet reservatum, nec poterit a simplici Con-

fessario

fessario absolvi, sed solum ab habente Jurisdictionem ad reservata, quia in Casibus Episcopalibus non adest usus Ecclesiæ, quod non habeatur pro reservato illud delictum, cui non est adnexa excommunicatio reservata Episcopalis, & quamvis hæc per ignorantiam, vel metum, non incurratur: sic docent Suar. *d. 3. de pœnis sect. 3. n.* 11. Laym. *l. 1. tr.* 5. *p. 2. c. 6. n.* 10. Boss. *de Jubil. sect.* 1. *c. 28. n.* 2. aliique. Et ratio ulterior est, quia Episcopi aliquando, imo fere semper reservant ipsa delicta ratione ipsorum, & non ut facere solet Pontifex, ratione excommunicationis, vel saltem reservant immediate, & Casum, & Excommunicationem.

8 Dixi fere semper; nam si quando ex verbis, vel circumstantiis constaret, delictum illud fuisse ab Episcopo reservatum ratione excommunicationis, tunc profecto eadem esset ratio, quæ in Pontificiis, unde qui ob ignorantiam, vel ob aliud non contraheret hanc excommunicationem, nec contraheret dicti delicti reservationem.

9 Sed quid præsumendum, quando neque ex verbis, neque ex circumstantiis id colligi queat?

Resp. præsumendum esse, reservationem ab Episcopo factam fuisse, ratione ipsius delicti, vel ratione ut dictum est, utriusque immediate, atque adeo etiam casum esse immediate reservatum. Ratio ducitur ex communiter contingentibus, quia scilicet hic est consuetus usus Episcoporum, qui in reservationibus suis ad ipsa delicta fere semper attendunt.

10 Quæres primo. Si Summus Pontifex auferat censuram adnexam casui sibi reservato, remanetne ipse casus eidem Pontifici reservatus?

Respondeo. Probabile est non remanere reservatum, atque adeo posse absolvi a communi Confessario. Ratio est, quam diximus *n.* 4. & 7. & quam recte notat Sanchez, *l.* 2. *in Decalogo cap.* 8. *num.* 5. sicuti enim a principio, & veluti in fieri sunt simul casus, & excommunicatio Pontifici reservata, ita in conservari, ut scilicet, remota excommunicatione reservata, per potentem illam absolvere, removeatur, & reservatio casus & data a Pontifice (ut supra etiam nos diximus n. 5.) facultate absolvendi pro tali excommunicatione, censeatur etiam data pro tali peccato, & contra.

11 Quid si idem casus esset Pontificius, & Episcopalis, nempe si sibi illud reservasset Pontifex, & ex propria sua Jurisdictione etiam Episcopus (quod fieri, an liceat, infra indicabimus) Remota per absolutionem Pontificis excommunicatione a tali casu, remaneretne reservatus ipse Casus Episcopo? Respondeo: Si in rigore juris loquamur remanere reservatum Episcopo, quia ubi plura Jura urgent, ut hic urget jus Pontificis, & jus proprium Episcopi, remisso uno, non intelligitur remissum & aliud. At Nav. *in Man. c.* 17. *n.* 261. *Ver. Nono dico*, cum aliis docet, hodie usum, & consuetudinem interpretari, etiam sublatam esse Episcopalem reservationem. Ita etiam tenet Floron. *de Casib. reserv. p.* 1. *casu* 2. *c.* 13. citans Graffium, Henriq. Homobonum. Mihi difficilis est, quæ credatur hæc consuetudo, quia raro peccatum reservatur idem ab Episcopis, quod a Pontifice, unde potuerit ejusmodi usus introduci.

12 Idem dicerem, si quis esset excommunicatus excommunicatione Pontificia, & Episcopali de eadem re: neque enim absolutus ab excommunicatione Pontificia intelligeretur absolutus ab Episcopali, quia existentibus duobus impedimentis, uno sublato, alterum non tollitur, ut colligitur *ex cap. Tuarum, de auctorit. & usu pallii, & ex l. si Domus, ff. de servit.* licet intelligi etiam ab Episcopali, usu communi sic interpretante, docent Raguccius, Naldus, aliique apud Dianam *p.* 5. *tr.* 9. *ref.* 60. Sed ego etiam de ejusmodi usu, propter rationem, a me modo dictam, valde dubito.

Quæres secundo: Quod dictum est, remota excommunicatione non remanere casum reservatum in casibus illis Pontifici reservatis, proceditne etiam in casibus illis Pontificiis, qui cum ipsi Pontifici sint reservati, idem tamen Pontifex concessit, ut possint ab Episcopo absolvi, qualis est v. g. abortus fœtus animati, & alii, quos mox *c.* 6. §. 1. *n.* 2. enumerabo?

Resp. Salvo meliore judicio, mihi videtur (nam apud neminem id lego) procedere; nam ii nunc sunt quidem Casus Episcopales, ut ibidem dicam, sed per hujusmodi concessionem non mutant reservationem, quam habent Pontificiam, quare solum sunt reservati, quando (ut supra dictum est de casibus omnibus a Pontifice reservatis) conjunctionem habent cum excommunicatione; unde, ea remota ob ignorantiam; vel ob metum, vel per Absolutionem, non remanebunt casus reservati, sed poterunt absolvi a communi Confessario.

§. II. *Peccata, seu Excommunicationes Summo Pontifici reservata.*

1 IN tres Classes ea distribuo. Prima continetur in Bulla Cenæ, Secunda in quodam Decreto Clementis VIII. Tertia in Constitutionibus aliorum Pontificum.

Duarum priorum summam attuli *in Opusc. Method. Confessionis lib.* 3. *c.* 7. §. 4. *a num.* 13. Tertiam habes apud Filliuc. *tr.* 10. *c.* 9. *n.* 213. Castrop. Suar. Bonac. & fuse Duard. Alter. Sayr. *cum de censuris, & sexcentos alios.* Nolo ergo actum agere, sed ad magis necessaria progredior.

C A P U T VI.

De peccatis Episcopo reservatis.

§. I. *An in jure sint aliqui Casus reservati Episcopis?*

1 CErtum est, ab aliisque satis probatum, nullum hodie de facto casum esse reservatum in Jure Episcopis, saltem quia (ut notat Floronus 1. *p. de cas. reserv. c.* 1. §. 1. *n.* 5.) consuetudine ita servatur. Lege Suar. *de pœn. d.* 28. *sect.* 3. *n.* 6. Barb. *de potest. Episc. alleg.* 51. *n.* 2. Quintan. *sing.* 1. *de pœnit. n.* 1. Castropal. *de pœn. q.* 15. §. 2. *n.* 2. aliosque. Eos igitur, pro sua Diœcesi, quilibet Ordinarius reservare poterit, quos prudenter ad bonum suarum ovium expedire judicaverit: vel ii reservati etiam erunt Episcopis, quos de facto propria alicujus Diœcesis consuetudo reservavit.

2 Quoniam vero aliquot inveniuntur casus Summo Pontifici reservati, quos Summus Pontifex concessit, ut ii possint absolvi ab Episcopis, quale est ex Trid. *sess.* 24. *c.* 5. *de ref.* omne delictum quomodocumque Pontifici reservatum, si sit occultum, & non deductum ad forum contentiosum, & qualis etiam est levis percussio Clerici, inter limites peccati mortalis, ut dicemus in explicatione excommunicationis, *Si quis suadente*, & qualem etiam esse abortum fœtus animati, diximus *l.* 5. *in Dec. c.* 2. §. 4. *n.* 7. Quoniam, inquam, hæc ita se habent: Quæritur, an ejusmodi casus sint Episcopis concessi jure suæ ordinariæ jurisdictionis, & sic possint, debeantque vocari casus Episcopo reservati, an vero sint Pontificii.

3 [illegible] Mich. *l.* 4. *in Dec. c.* 4. *n.* 27. Fontius *de matr. l.* 8. *c.* 6. *n.* 9. Fragos. [illegible] putant, dici, & esse Episcopales, hoc est ab[illegible] Episcopis reservatos, quia sunt concessi dignitati Episcopali, at[illegible] adeo perpetuo, quod est jam nunc illos esse ordinariæ Jurisdictionis Episcoporum: Castrop. *in Bull. Cœn. p.* 8. §. 1. *n.* 7. & Henriq. *l.* 6. *c.* 14. *n.* 7. censent remanere Pontificios, quia tales sunt per se, licet Episcopis sint, per delegationem, concessi.

4 Sed vera decisio, utramque sententiam fortasse concilians, est, eos esse vere, & per se Pontificios; neque enim per delegationem concessam Episcopis, mutant suam primævam naturam reservationis Pontificiæ, ut supra dixi *c.* 5. §. 1. *n.* 11. Sed tamen posse aliquo tandem modo, & quoad aliquem effectum vocari Episcopales, quia, cum eorum absolutionis potestas sit adnexa dignitati, fiunt ejus ordinariæ, & perpetuæ Jurisdictionis. Vide omnino quæ dicam infra *c.* 13. *n.* 13.

5 Permaxime autem utilis est hæc decisio; nam Confessarius electus per Bullam Cruciatæ absolvit casus Episcopales, toties, quoties, & eodem modo Mendicantes extra Italiam absolvunt per sua privilegia Casus eosdem Episcopales, & denique ipse Episcopus solet alicui Confessario delegare potestatem absolvendi suos Casus Episcopales: Si ergo prædicti Casus, de quibus loquimur, absolute remanent Pontificii, nec Bulla Cruciatæ, nec privilegia Mendicantium, nec dicta Episcopi delegatio per concessionem Casuum Episcopalium se extendent ad illos. At certe se extendent, (excipiamus semper hæresim etiam occultam, propter ejus enormitatem) si sint, ut nos probabiliter sustinemus, aliquo tandem modo Episcopales, & Jurisdictioni Episcopali connexi.

6 Dices. Si hi Casus sunt jam concessi Episcopis, non autem aliis communibus Confessariis, ergo sunt ipsis Episcopis reservati. Ergo falsum est, quod dictum est *n.* 1. de facto non esse alios Casus reservatos Episcopo, nisi in Diœcesi specialiter reserventur. Resp. Nego primam, & secundam consequentiam. Illi enim casus sunt Pontificii, nec esse tales desinunt, nec, *ut n.* 4. dixi naturam reservationis mutarunt per delegationem, qua concessi fuerunt Episcopis. Quis enim dicat delicta occulta in Cœna Domini, esse, vel vocari posse casus absolute reservatos Episcopis? & tamen Tridentinum illos ipsis concessit. Ne igitur immisceas hæc duo, Casus reservatos in Jure Episcopis, & Casus reservatos in Jure Pontifici, sed per particularem delegationem ordinariæ potestati Episcoporum concessos, ut recte notavit Floron. *p.* 1. *de cas. reser. c.* 1. §. 1. *n.* 5. Illud prius nos cum DD. citatis negavimus dicto *n.* 5. non autem hoc posterius: quæ differentia quam diversam praxim pariat, habetur infra *c.* 9. §. 1. *n.* 5. 6. & 7.

☞ Recole Propositionem III. ex damnatis ab Alexand. VII. *Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem Hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno* 1619. *die* 18. *Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Emin. Cardinalium visa, & tolerata est.*

§. II. *Quos casus reservare sibi potest Episcopus.*

1 SIgnate dictum est §. *præced. n.* 1. (Episcopus reservare poterit Casus, quos prudenter expedire judicaverit, &c.) nam Casus reservare cum moderamine debet, ne Sacramenti pœnitentiæ usus difficilior reddatur, quam par est: de quo moderamine extant documenta Sacræ Congregationis apud Quarant. *V. Casu reserv. fine.* Graffis *de cas. reserv.* Barb. *de potest. Episc. alleg.* 50. *n.* 288. *aliosque loc. cit.* Et Barb. quidem bene enumerat casus reservari consuetos, modumque eosdem interpretandi.

2 At quæstio est, an ipsi possint peccatum mortale cujuscumque gravitatis reservare? Resp. spectata natura reservationis, posse, quia statim atque peccatum est mortale, capax est reservationis, ut supra vidimus: at spectata Summi Pontificis dispositione, aliud est dicendum de Episcopis, aliud de Prælatis, seu Capitulis Regularium.

3 Ajo igitur Primo, Episcopos, seu Ordinarios licite non posse. Explico id, afferendo ea, quæ docet de hac re Quintan. *sing.* 8. *de Pœn. n.* 5. Is enim cum attulisset verba Trid. asserentis, posse sibi Episcopos atrociora quædam, & graviora crimina reservare, cumque etiam protulisset S. Congr. & Clem. VIII. monitionem, qua Episcopi admonentur, ne in Casuum reservatione modum excedant, sed reservent sibi atrociorum tantum, & graviorum criminum absolutionem, addit num. 4. *Si sit reservatum furtum, vel detentio Decimarum, quando quis furaretur, vel retineret ex Decimis duodecim, vel quatuordecim argenteos, neminem dicturum, hunc atrox, & grave crimen commisisse, eumque esse atrocissimum latronem, & sacrilegum gravissimum.* Et paulo post: *Quantitas ergo* (ait) *duodecim argenteorum, licet sufficiens sit ad mortale, non tamen ad reservationem prudenter in Diœcesibus faciendam, cum ad hanc requiratur gravitas valde considerabilis, & atrocitas.* Hæc ex illo. Unde recte a nobis dictum est, Episcopos ex dispositione Pontificis fuisse limitatos, ut non reservarent quodcumque peccatum mortale, sed tantummodo atrox, & grave.

4 Quid autem, si non gravia reservent, reservabuntne valide? Resp. Silvest. & Henriq. quos refert, sequiturque Suar. ap. dictum Quintanad. *l. c. n.* 7. validam esse dicunt ejusmodi reservationem, licet, quia potius in destructionem, quam in ædificationem ea tenderet, illicitam. At Sot. & Ricardus, quos refert, sequiturque Vasq. apud eumdem, nec validam dicunt, nec licitam; quia Episcopi carent ea Jurisdictione; cum Pontifex ipsis illam limitaverit (ut *n.* 1. dictum est) in dispositionibus Tridentini, Sacr. Congr. & Clem. VIII. Mihi placet opinio Suarez, quia in dictis dispositionibus, quas ad verbum affert Quintan. *l. c.* nullum verbum est, sive irritans tactum, sive Jurisdictionem tollens.

5 Hæc quæstio, si recte advertis, non est eadem, sed solum similis illi, de qua egimus supra *c.* 2. *n.* 3. ibi enim actum est de reservatione omnium, vel majoris partis delictorum, hic agimus etiam de unico, si ex aliquo capite non sit atrox, nec sit notabiliter grave.

6 Ajo secundo, Prælatos, cum Capitulis Regularium posse, & valide, & licite peccatum mortale, quamvis non tam atrox, reservare juxta id, quod ipsi bonum, & utile pro suis Religiosis prudenter judicaverint. Ratio est, tum quia in præcedentibus dispositionibus solum locutio est cum Episcopis: tum quia idem Clemens id concedit Regularibus, dum in Catalogo Casuum, quos sibi reservare ii possunt, aliqua peccata inserit, mortalia quidem, sed certe non admodum gravia, quale est, proprietas contra Votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale, furtum de rebus Monasterii in ea quantitate, quæ sit peccatum mortale, lapsus carnis voluntarius opere consummatus. Accedit & ratio disparitatis: Regulares enim profitentur perfectionis statum, unde gravius semper judicatur peccatum ipsorum, quam judicetur illud, quod committunt sæculares, qui statum illum perfectum non profitentur.

§. III. *Peccata hodie reservata Archiepiscopo Panormitano.*

1 QUælibet Diœcesis proprios solet statuere Casus reservatos, omnes recensere nostrum non est, satis igitur nobis superque erit nostræ Panormitanæ Diœcesis casus reservatos in ultima Synodo anni 1652. propositos, hic additis nonnullis notulis, afferamus.

CA

CASUS RESERVATI IN PANORMITANA DIŒCESI.

1 *Raptores Virginum.*
2 *Prolem suffocantes.*
3 *Nefandum Sodomiæ scelus committentes.*
4 *Paganis mulieribus, aut bestiis abutentes.*
5 *Qui sanctimoniales, vel alias mulieres, intra Monasterium commorantes, turpiter alloquuntur, vel turpe quid intendunt, aut tractant.*
6 *Sortilegium operantes, veneficia, superstitionesque exercentes, & quolibet Sacramento, vel Sacramentali ad id abutentes.*
7 *Litterarum, ac Sigilli Archiepiscopalis, & ejus Curiæ falsarii, & qui litteras, & scripturas Archivii, vel furto arripiunt, vel quovis modo mutilant, aut deturpant, ut integre legi nequeant.*
8 *Notarii, qui legata ad pias causas facta non denunciant.*
9 *Clerici ad quoslibet Ordines per saltum, vel furtive promoti.*
10 *Bonorum Ecclesiasticorum invasores.*

I. *Raptores Virginum.*

11 Qui igitur rapit puerum, vel viduam, vel uxoratam, quamvis ex dictis, *lib. 2. Meth. Conf. c. 7. §. 9. & l. 7. in Dec. c. 6. §. 1. & 2.* Raptum committat, hic non comprehenditur.

Nomine autem Raptoris ex ordinaria significatione hujus criminis, intelligitur committens Raptum, unam ex speciebus luxuriæ. Ad hujusmodi autem raptum, ut ibidem explicuimus, tria requiruntur: Vis illata, Finis inhonestæ libidinis, Abductio in alium locum; Quoniam ergo ibidem diximus, constitui raptum, sive vis illata sit ipsi virgini, consentientibus parentibus, vel iis, sub quorum cura vivit virgo, sive sit illata consentiente ipsa virgine, prædictis non consentientibus; ideo hic consequenter dicendum est, esse casum reservatum, quocumque ex iis modis raptus committatur.

12 Præterea, Diximus aliquanto superius, peccatum, quod reservatur, nisi quid aliud exprimatur, debere esse in illo genere completum. Jam quæro, ut raptus virginis hic Panormi reservatus, oportet ne, ut sit per copulam consummatus? Respondeo, non oportere. Ratio est, quia ut *dicto lib. 7. in Decal. c. 6. §. 2. n. 10.* docuimus, raptus satis consummatur per ipsam abductionem ad finem libidinis. Ita Sanch. *lib. 7. de matr. d. 12. numer. 7.* Less. *lib. 4. c. 3. num. 66.*

Nomine Raptoris non solum intelligitur hic quasi habitualiter rapiens, sed etiam ille, qui vel semel rapit: ejusmodi enim est locutio Doctorum, cum agunt de raptu, etiam si semel committatur.

II. *Prolem suffocantes.*

13 Occidi potest proles, Primo, per abortum fœtus animati (nam si nondum est animatus, non dicitur, saltem proprie, proles) Secundo, per suffocationem, quæ fit, dum in eodem lecto infans ponitur cum nutrice, vel Matre, ibique opprimatur ab ipsis, periculum advertentibus, & non curantibus. Tertio, per suffocationem ejusdem infantis de industria factam, ut si mater suam prolem volens occultare ex adulterio genitam, eam suffocet. Quarto, si infantem vulnerando, vel venenum propinando, quamvis non suffocando, eadem ipsum occidat. Quinto, si filium jam grandiusculæ ætatis, seu jam adolescentem ejus mater, vel pater suffocet, seu alio modo interficiat. Quærimus jam, an commissum hoc crimen singulis prædictis modis casus sit reservatus?

14 Resp. Si reservator hos omnes modos reservare voluisset, dixisset sane se reservare abortum, occisionem filii, vel ejusdem homicidium, vel quid simile: nunc vero, cum meminerit solum suffocationis, puto, salvo meliori judicio, solum aliquos ex dictis voluisse comprehendere, nempe quando mater, vel alia, aliusve (neque enim Synodus dicit suam prolem, sed absolute, prolem) infantem ex eo, quo in eodem lecto decumbat, opprimit, modo dicto, vel quando quis prolem statim natam, ne appareat, suffocat, seu occidit; hi enim sunt in locutione communi prolis suffocatores, idest, qui vel opprimunt in lecto, vel faciunt, ut proles non appareat; alia enim sunt mera homicidia.

Dixi *seu occidit;* nam si quis prolem statim natam alio modo interimat, & non per materialem suffocationem, puto, propter rationem dictam, esse peccatum hic reservatum.

III. *Nefandum Sodomiæ scelus committentes.*

15 Nos cum communi sustinuimus (quidquid dicat Bordon. cum aliquibus *in cons. regul. ref. 48. q. 5. n. 2.*) tum agentem, tum patientem esse Sodomitam. Hic igitur uterque comprehenditur: vide, quæ dixi *l. 7. in Dec. c. 7. §. 6. n. 3.* ubi tamen solum Agentem incidere in reservatum, nisi major expressio fiat, fassi sumus esse probabile. Debet autem esse actus consummatus, idest, cum effusione seminis in vase præpostero: secus, quamvis esset Sodomia attentata, & incepta fuisset copula in vase præpostero, sed deinde, extra effusum fuisset semen, non erit hic reservata, quia, ut supra diximus, peccatum reservatum debet esse actus in eo genere, quo reservatur, completus. Præterea, quoniam fœmina cum fœmina congrediens non committit vere, & proprie Sodomiam; nam Sodomia est congressus consummatus inter masculos in vase innaturali, nec subjacebit huic reservationi. Idem dic de viro congrediente cum fœmina in vase non naturali.

16 Quod si fœmina cum fœmina in vase præpostero in quod effundat semen, congrediatur (quod fieri posse potius est a nobis propter modestiam supponendum, quam inquirendum) esse veram Sodomiam docet Mazzucchellus apud Dian. *par. 7. tr. 12. ref. 13.* sed non assentior, quia non est perfecta Sodomia, sed imperfecta, ut diximus dicto §. 6. quare consequenter dicendum erit, non esse hic reservatam.

17 De impubere non placet indistincta doctrina ejusdem Bord. *ib. ref. 38. q. 11. n. 18.* dicentis, impuberem non subjacere huic reservationi, quia regulariter non seminat, atque adeo non effundit semen intra vas alterius: non inquam, placet, debebat enim castigatius loqui, & sic distinguere: Impuberem, si non seminet, non committere proprie Sodomiam, si vero seminet, quod certe sæpissime, ante decimum quartum annum pubertatis, malitia supplente ætatem, evenit, Sodomiam verum committere, & consequenter in casum incidere reservatum.

18 Denique quia hic casus reservatur in nostra Synodo sub has forma *committentes*, non vero sub hac *exercentes*, non possumus dicere, illud non esse reservatum, nisi frequenter fiat: non possumus inquam; siquidem, & qui semel sodomita est, dicitur committere Sodomiæ scelus.

IV. *Paganis mulieribus, aut bestiis abutentes.*

19 Sustinui *lib. 7. in Dec. c. 1. §. 1. n. 6.* congressum cum muliere pagana, hoc est infideli, seu non baptizata, non differre a speciebus aliis luxuriæ: hic tamen, propter ejus peculiarem, licet non essentialiter diversam deformationem, merito a nostra Synodo reservatur. Non baptizata, dixi, non ergo reservatur congressus cum hæretica, vel cum schismatica baptizatis, hæ enim non sunt paganæ.

20 Quid de congressu feminæ baptizatæ cum homine infideli? vel de masculo fideli congrediente cum puero non baptizato? Resp. Neuter est casus reservatus, quia ut supra vidimus, stricta est in lege reservatorum facienda interpretatio; si ergo est contra viros abutentes mulieribus paganis, non est extendenda, ut sit contra mulieres abutentes viris paganis, vel, contra viros abutentes masculis paganis. Neque obstat major, vel æqualis peccati gravitas; in reservatione enim non semper attenditur ad majorem, vel minorem criminis gravitatem: sed sæpissime ad reprimendam aliquorum gravium criminum frequentiam, vel ad obviandum scandalo publico, quod ex illis oriatur, vel quid simile.

Propter eamdem rationem, licet concubitus cum Dæmone, sive succubo, sive incubo, sit majus peccatum, quam concubitus cum bestiis, tamen hic solum bestiarum abusus, qui solet frequentior, non vero abusus Dæmonum, reservatur.

V. *Qui Sanctimoniales, vel alias mulieres intra Monasterium commorantes turpiter alloquuntur, vel turpe quid intendunt, aut tractant.*

21 Comprehendit hic casus tum ipsas Moniales professas, tum novitias, tum educandas, tum quascumque etiam uxoratas, quæ forte, propter aliquam urgentem causam, intra Monasterium degunt. Patent hæc ex illis verbis (vel alias mulieres.)

Præterea, qui turpiter, idest, de rebus obscœnis cum prædictis alloquitur sine intentione ulterius progrediendi, etiam si de turpibus aliorum actibus, v. g. de alienis amoribus agat, ut item, qui, quamvis indifferentes, vel etiam spirituales sermones habeat cum illis, eos tamen habet cum intentione mortali aliquid turpe, sive copulam, sive osculum, sive tactum committendi, sive etiam in sola morosa delectatione sistendi, in casum reservatum incidet. Ratio est manifesta, quia hæc, vel turpia sunt, vel intendunt turpia.

Neque obstat, Peccatum, ut reservetur, debere esse ex se, & ex objecto, grave exterius, ut diximus supra *c. 4. n. 13.* qualis non est indifferens hæc, vel spiritualis locutio, quamvis exprava intentione facta: Non obstat, inquam, quia hic adest expressa reservantis voluntas, quæ ibi supponebatur non esse: & ex alia parte hanc potestatem non fuisse ab Episcopis ablatam, nuper diximus *hoc ead. cap. 6. §. 2. num. 4.*

22 Animadvertendum insuper est, ex alia Constitutione ejusdem Synodi adesse excommunicationem reservatam contra illos, qui absolute alloquuntur Moniales, vel existentes in Monasterio, idque sine licentia: sic enim habetur in Constitutionibus Synodalibus ult. Panormit. celebratis anno 1654. *c. 7. num. 162. p. 4.*

Quoniam circa accessum ad Moniales earumque colloquia, nostri regiminis initio, edicta promulgari mandavimus, eorum formam sub pœnis inibi statutis inviolabiliter observari præcipimus, & speciatim pœnam excommunicationis in edictis latam, contra alloquentes sine licentia cum Monialibus, ipso facto, ipsoque jure incurrendam, nobisque reservatam, denuo indicimus, atque innovamus.

Dixi autem *etiam in Monasteriis existentes*, quia in dictis edictis comprehenduntur etiam & hi, ubi etiam datur forma dictarum licentiarum.

23 Jam vero tres in hoc Casu reservato, de quo loquimur, sese offerunt difficultates. Prima, an si quis tractet alia crimina, v. g. agat cum Moniali de homicidio patrando, & furto, &c. incurrat in hunc casum reservatum?

Resp. Non incurrere, quia hæc, & similia, quamvis gravissima crimina, non veniunt in communi locutione, sub nomine turpium: Turpia enim solum sunt ea, quæ pertinent ad Venerem, seu ad præceptum sextum.

24 Secunda difficultas, an hic detur parvitas materiæ? An scilicet qui duo, vel tria verba obscœna cum Moniali loquatur, incidat in reservatum, posito, quod sic peccaverit mortaliter, ut semper ex dictis, hic supponendum est.

25 Respondeo: quærit Verric. *tr. 8. q. mor. 66. n. 32.* an quando Episcopus excommunicat, quomodocumque colloquentes cum Monialibus, excommunicationem incurrat ille, qui duo verba obscœna cum prava intentione colloquitur? & Respondet, incurrere, quia tunc ratione qualitatis verborum, haberetur materia gravis, prout docet, ait, Thomas del Bene, & Merolla. At oppositum Respondet Bord. *apud eumdem* Verr. dicens, ad incurrendam dictam excommunicationem, non sufficere quatuor verba, etiam obscœna, quia materia, quæ non est gravis, saltem non est apta ad incurrendam tam gravem pœnam, qualis est excommunicatio.

Utraque sententia videtur probabilis; unde in casu nostro utrumque erit probabile, nimirum colloquentem duo, vel tria verba mortaliter turpia cum Moniali incidere, & non incidere in casum reservatum; quamvis si indifferentia alloquatur per unum Miserere, & aliquod amplius in sententia Dian. *part. 3. tr. 2. resol. 48.* vel per unum quadrantem horæ, sententia ejusdem Verric. *l. c. n. 31.* magis apparenter, effugisset excommunicationem, quia tunc ex qualitate verborum, & parvitate tam angusti temporis, non fuisset materia gravis. Verum, quod dictum est de horæ quadrante, nunc expendere proprius locus non est. Certe, non esse consulendum, judico.

26 Tertia difficultas, an qui verba obscœna loqueretur cum Moniali, nihil illa respondente, incurreret in Casum reservatum? Resp. Inquiro a te, si quis posita excommunicatione contra colloquentes absolute cum Monialibus, ipse solus loqueretur, nihil respondente Moniali, incurreretne is in excommunicationem? Respondebis, esse duas sententias. Nonnulli enim cum Vidal. *tit. de Mon. in qu. 4. n. 25.* Januario *de casib. reserv. ref. 39.* Th. de Bene *de Imm. c. 14. dub. 5. sect. 3. n. 4.* Graf. *in quinque casibus l. 2. c. 5. n. 1.* negant, quia solum loquens non dicitur colloqui. Nonnulli cum Merol. *t. 1. d. 1. c. 2. n. 607.* affirmant, quia ex communi usu, idem sunt, alloqui seu loqui cum alio, & colloqui. Cum ergo utraque hæc sententia sit probabilis in casu excommunicationis impositæ in illa Diœcesi, sub illa voce *colloquentes*, quamvis affirmans, judicetur probabilior, idem tibi videbitur dicendum in casu nostro reservationis, imo & in casu excommunicationis allatæ a nostra Synodo de locutione cum Monialibus, sine licentia. Nihilominus in nostris casibus, tum reservationis, tum dictæ excommunicationis, dico, semper adesse reservationem, & excommunicationem, etiam nihil respondente Moniali. Ratio ducitur a verbis Synodi, quæ non dicunt, *colloquuntur*, sed *alloquuntur*: alloquitur autem quis, etiamsi nullus respondeat. Idem enim est alloqui, ac loqui cum alio, si vel primis labiis Latinitatem attigisti. At in omni rigore diceris loqui cum alio, etiam illo nihil respondente, sed tamen ad tuam locutionem attendente.

27 Illud item certum habeo, ipsam Monialem audientem ejusmodi turpia, sed nihil respondentem, quamvis peccet, si cooperetur voluntarie, audiendo cum loquente, tamen non incidere in Casum reservatum. Ratio est; quia in verbis reservationis dicitur, reservari peccatum, quo quis turpiter alloquitur Moniales, non vero peccatum, quo Monialis audit alios turpiter loquentes.

28 Illud item certum habeo, si Monialis turpiter responderet, imo si etiam ipsa incipiat turpiter loqui cum Sæculari, non incurrere in hunc casum reservatum, quia in verbis reservationis dicitur reservari peccatum, quo quis cum Moniali loquitur obscœne, nihil autem dicitur de ipsa Monial. turpiter loquente cum Sæculari.

29 Quid, si Monialis turpiter loquatur cum alia Moniali? Resp. Certum mihi videtur, incidere in reservatum, quia verba reservationis absolute pronunciant de omnibus, qui Sanctimoniales turpiter alloquantur.

30 Neque obstat illud, *qui*, masculini generis: non obstat, inquam; nam novum non est in jure, sub nomine masculino, intelligi & fœmininum; nisi ex subjecta materia astringatur locutio ad masculos. Lege Gloss. *in eos, qui Clementi, p. de sepult.* & Alter. *l.* 1. *de conf. d.* 14. *c.* 1. *col.* 2. qui docent, dum Pontifex excommunicat eos, qui sepeliunt excommunicatum (utique vitandum) in loco sacro, comprehendi & mulieres, probatque ex eo, quod sub dictione, *qui*, continetur dictio, *quæ*, quia Masculinum concipit Fœmininum. Ita enim Gloss. *in C. General. V. Universos, de elect. in* 6. & ducitur argumentum *ex C. Si quis suadente* 16. *q.* 4. omnesque apud Leaud. *de excomm. d.* 7. *q.* 13. Et certe in casu nostro patet ex inconvenienti; nam secus sequeretur, Sæcularem mulierem, colloquentem turpiter cum Moniali, hic non comprehendi, quod nemo dicet.

Si quis ad Moniales turpia scriberet, non puto, eum incursurum in casum hunc reservatum, quia scriptio non est proprie locutio. An incurrat ex vi illius verbi *tractant*, alia est consideratio.

VI.

CONSTITUTIO

SS. DOMINI NOSTRI

BENEDICTI PAPÆ XIV.

Super Clausura Monasteriorum quorumcumque Virorum Regularium.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Ad perpetuam rei memoriam.

,, REgularis disciplinæ observantiam ante etiam, quam & Generalium, ac Particularium alicujus Nationis aut Provinciæ Conciliorum decretis confirmaretur, & Romanorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum legibus, sanctionibusque præscriberetur, quoad vetitum mulieribus quibuscumque, etiam consanguineis intra quorumcumque religiosorum virorum clausuram ingressum tam integerrime custoditam fuisse constat, ut, nedum feminis quibuscumque, sed masculis quoque, non tam ad Monasteriorum claustra, seu septa, quam ad ipsa eorumdem Monasteriorum Oratoria, & Ecclesias nullus patuerit aditus, & accessus; quin imo sub gravissimis pœnis fuerit interdictus; ne scilicet, ut inquit S. Gregorius PP. I. Prædecessor noster, in servorum Dei secessibus occasio præbeatur popularibus conventibus, & simpliciores ex hoc animas, plerumque, quod absit, in scandalum trahat. Hujusmodi autem regularis disciplinæ observantia, etsi pro temporum varietate, ac necessitate tot, tantasque subiit vices, ut iidem Prædecessores Nostri aditum, & accessum ad publicas Monasteriorum Ecclesias duntaxat sive masculis, sive feminis sacrosanctum Missæ sacrificium audiendi, prædicationibus verbi Dei interessendi, & Sacramentum sanctissimæ Eucharistiæ sumendi, ac peccata sua confitendi causa, sine tamen Parochorum præjudicio, interdum concesserint; vicissim tamen ipsi Prædecessores Nostri tam ante Conc. Trid. decreta, quam post eorumdem Decretorum promulgationem denuntiationemque providis, saluberrimisque Constitutionibus, ordinationibusque sub pœna etiam excommunicationis latæ sententiæ feminis quibuscumque aditum, ingressumque hujusmodi intra Monasteriorum clausuram interdixerunt. Quoniam autem sicut dolentes accepimus, alii quidem Apostolicas leges, ac præcepta hujusmodi vel ausu temerario parvipendentes, vel ad eorum arbitrium interpretantes, feminis quibuscumque aditum, ingressumque tam manifeste, ac tanta solemnitate vetitum permittunt; alii vero privilegia, indulta, prærogativas, facultates, licentias, & alias quocumque pactu excogitatas concessiones sibi sive a jure, sive ab homine factas, & impertitas, seu facta, & impertita, ac quorumcumque munerum, dignitatum, ac præeminentiarum ratione debitas, seu debita arrogantes, prætendentes, obtendentesque feminas quaslibet intra Monasteriorum claustra, septa, cœnacula, cubicula, aliasque officinas, aut admitti, ac recipi sinunt, mandantque, aut una secum ducunt; alii denique sub pietatis, ac religionis prætextu, cum supplicationes, sive cum Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, sive cum sacris Sanctorum Sanctarumque Reliquiis, Statuis, & Imaginibus per claustra, septa, & alia Monasteriorum loca de more, ut asserunt, habentur, sine ullo prorsus discrimine masculos, & feminas supplicationes hujusmodi per eadem loca sequi, & comitari licitum, quin imo, ut indulgentias lucrari valeant, necessarium esse obtendunt: Hinc est, quod Nos, qui, dum in minoribus essemus, quamplurimos hujusmodi abusus compertos habebamus, in hac sublimi sacrosancti Apostolatus specula constituti, non tam assiduis nonnullorum aliarum Ecclesiarum Antistitum documentis, quam justis etiam superiorum, aliorumque virorum ex religiosis Ordinibus Dei honorem, & instituti sui disciplinam zelantium expostulationibus de antedictis, similibusque abusibus in dies admonemur, ut opportunum, ac salutare iisdem abusibus tollendis, quantum cum Domino possumus, remedium afferamus; auctoritate Apostolica, tenore præsentium primum quidem omnes, & singulas Constitutiones sanctionesque a Romanis Pontificibus Prædecessoribus Nostris tam ante, quam post Concilii Tridentini decreta super clausura Monasteriorum quorumcumque religiosorum virorum editas renovamus, & confirmamus, nec non in posterum ab omnibus, & singulis, ad quos spectat, & in futurum spectabit, sub iisdem pœnis in Constitutionibus, sanctionibusque eorumdem Prædecessorum Nostrorum Romanorum Pontificum, & decretis ejusdem Concilii Trid. contentis inviolabiliter observandas esse [illegible], decernimus, præcipimus, atque mandamus. Deinde [illegible] proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostris, deque Apostolicæ potestatis plenitudine earumdem præsentium tenore omnia, & singula indulta, privilegia, prærogativas, facultates, licentias, & quocumque alio pacto nuncupatas concessiones omnibus, & singulis quibuscumque Ecclesiasticis personis quacumque auctoritate, dignitate, honore, præeminentia, ac jurisdictione fungentibus, etiam Venerabilibus Fratribus Nostris S. R. E. Cardinalibus, sive singulis, sive eorum Cardinalium Congregationibus, etiam de latere Legatis, sive qui Provinciis & Legationibus Status nostri Ecclesiastici pro tempore præsunt, sive quos ad Carissimos in Christo Filios Nostros Romanorum Regem in Imperatorem pro tempore eligendum, vel electum, Reges, & Reginas illustres, aliasque summas Potestates, prout rerum conditio postulaverit, mitti, & ablegari contigerit, sive qui, licet aliarum insignium Ecclesiarum Antistites, tamen tanquam Apostolicæ hujus S. Sedis Legati de latere alias nuncupati, & habiti sunt, & fortasse habentur, aut haberi & esse prætendunt, & in posterum habendi sunt; sive Ordinarii, sive Extraordinarii Nostri, & ejusdem Apostolicæ Sedis ubicumque etiam ad ipsos Imperatorem, & Reges, ac summas Potestates Nuntii, sive Inter-Nuntii resident; ac demum quibuscumque aliis quocumque nomine, & expressione nuncupatis personis quocumque tempore a quibusvis, etiam ab ipsis Romanis Pontificibus Prædecessoribus Nostris, quacumque de causa, occasione, titulo, colore, & prætextu per quascumque Apostolicas, sive in simili forma Brevis, sive sub plumbo expeditas litteras sub quibuscumque verborum formis facta, data, concessa, & impertita, sive factas, datas, concessas, & impertitas sub hujusmodi accessu, & ingressu revocamus, abolemus, annullamus, atque irritamus, necnon a datarum earumdem præsentium die revocata, abolita, annullata, & irrita, ac nullius prorsus vigoris esse, & fore, neminique cuilibet quocumque tempore suffragari statuimus, decernimus, & declaramus quemlibet omnium antedictorum etiam speciali mentione dignorum quacumque facultate hujusmodi temere uti audentem ipso facto absque ulla alia declaratione pœnas, & Ecclesiasticas censuras, a quibus, præterquam a Nobis, & pro tempore existente Romano Pontifice, nisi in mortis articulo absolvi possit, incurrere, & incursum esse, licentiamque hujusmodi cuicumque concessam nullo modo suffragari, atque nullius momenti perinde ac si minime concessa fuisset, ipso facto fore, & haberi, ac pœnas, & censuras ipso facto, ut præmittitur per contrafacientem incurri, & incursas esse. Decernentes easdem præsentes litteras, & in eis contenta quæcumque etiam eo quod quicumque in præmissis interesse habentes, seu habere quomodolibet prætendentes, cujusvis status, gradus, ordinis, præeminentiæ & dignitatis existant seu alia specifica, & individua mentione, & expressione digni illis non consenserint, nec ad ea vocati, citati, & auditi, causæque propter quas præsentes emanarint, sufficienter adductæ, verificatæ, & justificatæ non fuerint, aut ex alia qualibet etiam quantumvis juridica, & privilegiata causa, colore, prætextu, & capite, etiam in corpore juris clauso, etiam enormis, enormissimæ, & totalis læsionis, nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, aut intentionis nostræ, vel interesse habentium consensu, aliove quomodolibet, etiam quantumvis magno, & substantiali, ac incogitato, & inexcogitabili, individuamque expressionem requirente defectu notari, impugnari, infringi, retractari, in controversiam vocari, aut ad terminos juris reduci, seu adversus illas aperitionis oris, restitutionis in integrum, aliudve, quodcumque juris, facti, vel gratiæ remedium intentari, vel impetrari, aut impetrato, seu etiam motu, scientia, & potestatis plenitudine paribus concesso, vel emanato quempiam in judicio, vel extra illud tueri, seu se juvare ullo modo posse; sed ipsas præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere ac ab illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit inviolabiliter, & inconcusse observari; sicque, & non aliter in præmissis per quoscumque Judices Ordinarios, & Delegatos etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales etiam de latere Legatos, & Sedis prædictæ Nuntios, aliosve quoslibet quacumque præeminentia, & potestate fungentes, & functuros, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac, quatenus opus sit, nostra, & Cancellariæ Apostolicæ regula de jure quæsito non tollendo, aliisque Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, necnon quibusvis etiam juramento confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alias roboratis statutis, & consuetudinibus ac usibus, & stylis, etiam immemorabilibus, privilegiis quoque, indultis, & litteris Apostolicis prædictis, aliisque quibuslibet personis, etiam quacumque Ecclesiastica, vel mundana dignitate fulgentibus, & alias quomodolibet qualificatis, ac specialem expressionem requirentibus sub quibuscumque verborum tenoribus, & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus efficacissimis, & insolitis clausulis, irritantibusque, & aliis decretis, etiam motu scientia, & potestatis plenitudine similibus, ac concistorialiter, & alias quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, editis, factis ac pluries iteratis, & quantiscumque vicibus approbatis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus, & singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & individua, ac de verbo ad verbum non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret; tenores hujusmodi, ac si de verbo ad verbum nihil penitus omisso, & forma in illis tradita observata, exprimerentur, & insererentur, præsentibus pro plene, & sufficienter expressis, & insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice duntaxat specialiter, & expr[illegible] derogamus, ac derogatum esse volumus, ceterisque contrariis qui[illegible]buscumque. Ceterum per præsentes non intendimus derogatum e[illegible] iis concessionibus, quæ ad favorem quarumcumque Nobilium femi[illegible]narum, ex eo, quod sive eorumdem majores, ac pro tempore ex[illegible]istentes de familia fuerint, & habeantur fundatores, vel insign[illegible] benefactores illius Monasterii intra cujus claustra, vel septa femin[illegible] etiam de familia ingredi vel concessum, vel cautum esse sibi v[illegible]luerunt, & de concessione hujusmodi confirmationem ab Apostolic[illegible] hac Sancta Sede obtinuerunt: sive feminæ hujusmodi sint consan[illegible]neæ, & affines eorum, qui sunt Domini in temporalibus locorum [illegible] in quibus Monasteria sita reperiuntur, & quacumque legiti[illegible]

„ li, vel consuetudinis causa, & occasione ingressu hujusmodi de præsenti gaudent, factæ, & impertitæ fuerunt; dummodo concessiones hujusmodi per Apostolicas in simili forma Brevis, vel sub plumbo desuper expeditas litteras duntaxat, & non aliter omnino factas, & impertitas fuisse prius Ordinariis locorum Antistitibus, vel Præsulibus per legitima, & authentica documenta constare fecerint; & dummodo nec vagandi, nec otiandi, nec comedendi, cœnandique, nec per ambulacra, cubicula, cœnacula, aliaque loca, & officinas discurrendi causa, seu ad Ecclesiam accedendi, sacrosanctum Missæ Sacrificium audiendi, aliaque erga Deum pietatis officia, & opera exercendi studio ingrediantur; & dummodo de earum adventu, & ingressu, interdiu, & opportune faciendo superiores pro tempore existentes prius certiores fiant ad hoc, ut absque fratrum incommodo, & offensione, recto tramite ad Ecclesiam pergatur, & alia de jure servanda serventur. Volumus autem, ut earumdem præsentium litterarum transumptis, seu exemplis, etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis, & Sigillo personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides in Judicio, & extra illud ubique locorum habeatur, quæ haberetur ipsis præsentibus, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die tertia Januarii millesimo septingentesimo quadragesimo secundo Pontificatus Nostri, anno secundo.

D. Card. Passioneus.

„ Anno a Nativitate Domini Nostri JESU CHRISTI millesimo septingentesimo quadragesimo secundo Indictione quinta, die vero quarta Januarii, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. BENEDICTI, Divina Providentia Papæ XIV. anno secundo, supradicta Constitutio affixa, & publicata fuit ad valvas Basilicæ Lateranensis, & Principis Apostolorum, & Cancellariæ Apostolicæ, Curiæ generalis in Monte Citatorio, & in Acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis, & consuetis Urbis per me Antonium Pelliccia Apostol. Curs.

Nicolaus Capelli Mag. Curs.

CONSTITUTIO
SS. DOMINI NOSTRI
BENEDICTI PAPÆ XIV.

Super Clausura Monialium.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Ad perpetuam rei memoriam.

„ SAlutare in Catholica Ecclesia institutum ab ipsa antiquitate susceptum, ac tanta cum solicitudine, & pastorali zelo custoditum, ut flos ille Ecclesiastici germinis decus, atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis, & honoris opus integrum, atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi, Sacræ Virgines, quarum, quo sublimior gloria est, major, & cura est intra monasteriorum septa, & claustra, vigili, sollicitaque custodia servarentur; tam ante, quam post Tridentinæ Synodi decreta Romani Pontifices Prædecessores Nostri tot sanctissimis Legibus, & initis Apostolicæ providentiæ, charitatisque consiliis communire, & confirmare studuerunt; ut, quæ se Christo dicaverint, & a carnali concupiscentia recedentes, tam carne, quam mente se Deo voverint, consumment opus suum magno præmio destinatum. Quoniam autem etsi providas hujusmodi sanctiones. Constitutionesque, si ea, qua decet, regularis disciplinæ observantia custodirentur, satis esse scimus, ut Virgines ea, quæ cœlestis earumdem sponsi Jesu Christi sunt, cogitantes sint sanctæ & corpore, & spiritu; longa tamen experientia edocti, & assiduis Venerabilium Fratrum aliarum Ecclesiarum Antistitum querelis admoniti, supremas Apostolicæ auctoritatis, providentiæque partes requiri, ut abusibus quamplurimis ex nimia quorumcumque, aut sibi quocumque pacto arrogantium, aut prætendentium, aut obtendentium facultatem alias sibi quomodolibet sive a jure, sive ab homine concessam, vel demandatorum munerum rationem debitam esse, ut sive ipsi, sive alii ingredi clausuram monialium, aut ipsæ moniales e clausura ob quascumque etiam non legitimas causas egredi, & extra clausuram hujusmodi commorari possint, licentiam concedendi indulgentias sensim invectis opportune occurratur: Hinc est, quod nos pro suprema omnium Christifidelium procuratione imbecillitati nostræ universalis Orthodoxæ Ecclesiæ regimine divinitus imposita opportunum abusibus hujusmodi remedium, quantum cum Domino possumus adhibere satagentes, auctoritate Apostolica tenore præsentium, omnes, & singulas Constitutiones a Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris tam ante, quam post Conc. Trid. Decreta super clausura monialium renovamus, & confirmamus, necnon in posterum omnibus, & singulis ad quos spectat, & in futurum spectabit, sub iisdem pœnis in Constitutionibus eorumdem Prædecessorum Romanorum Pontificum, & Decretis Conc. Trid. præfati contentis inviolabiliter observandas esse statuimus, decernimus, præcipimus, atque mandamus. Præterea motu proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostris, deque Apostolicæ potestatis plenitudine earundem præsentium tenore omnia, & singula indulta, privilegia, prærogativas, facultates, licentias, & quocumque alio pacto nuncupatas concessiones, omnibus, & singulis quibuscumque Ecclesiasticis personis, quacumque actoritate, dignitate, honore, præeminentia, ac jurisdictione fulgentibus, etiam Venerabilibus Fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, sive singulis, sive eorundem Cardinalium Congregationibus, etiam de latere Legatis, sive qui Provinciis, & Legationibus status nostri Ecclesiastici, qui pro tempore præsunt, sive quos ad charissimos in Christo Filios nostros Romanorum Regem in Imperatorem pro tempore eligendum, vel electum, Reges & Reginas illustres, aliasque Semmas potestates, prout rerum conditio postulaverit mitti, & ablegari contigerit; sive qui licet aliarum insignium Ecclesiarum Antistites, tamen tanquam Apostolicæ hujus S. Sedis Legati de latere alias nuncupati, & habiti sunt, & fortasse habentur, aut haberi, & esse prætendunt, & in posterum habendi sunt; sive Ordinarii, sive Extraordinarii nostri, & ejusdem Apostolicæ Sedis ubicumque etiam apud ipsos Imperatorem, & Reges, ac summas potestates Nuntii, sive Inter-Nuntii resident (exceptis duntaxat locorum Ordinariis, iisque omnibus superioribus, quibus tanquam Ordinarii, & ordinaria jurisdictione utentibus Monialium Monasteria subjecta, & addicta sunt in casibus tamen necessariis, & servatis aliis de jure servandis, & non aliter omnino) ac demum quibuscumque aliis quocumque nomine, & expressione nuncupatis personis quocumque tempore a quibusvis etiam ab ipsis Romanis Pontificibus Prædecessoribus Nostris quacumque de causa, occasione, titulo, colore, & prætextu per quascumque Apostolicas, sive in simili forma Brevis, sive sub plumbo expeditas litteras sub quibuscumque verborum formis, factas, datas, concessas, & impertitas sub hujusmodi ingressu revocamus, abolemus, annullamus, atque irritamus; necnon a datarum earumdem præsentium die revocata, abolita, annullata, & irrita, ac nullius, quorsus momenti, ac vigoris esse, & fore neminique cuilibet quocumque tempore suffragari, ac quemlibet omnium antedictorum etiam speciali mentione dignorum quacumque facultate hujusmodi, sive pro se, sive pro aliis temere uti audentem, ipso facto, absque ulla alia declaratione pœnas, & Ecclesiasticas censuras contra violantes clausuram monialium inflictas, a quibus præterquam a Nobis, & pro tempore existente Romano Pontifice, nisi in mortis articulo absolvi possit, incurrere, & incursum esse; licentiamque hujusmodi concessam nullo modo suffragari, ac nullius momenti perinde, ac si minime concessa fuisset, ipso facto fore, & haberi, ac pœnas, & censuras Ecclesiasticas ipso etiam facto, ut præmittitur per contrafacientem incurri, & incursas esse statuimus, decernimus, ac declaramus. Decernentes easdem præsentes litteras, & in eis contenta quæcumque, etiam ex eo, quod quicumque in præmissis interesse habentes, seu habere quomolibet prætendentes cujusvis status, gradus, ordinis, præminentiæ, & dignitatis existant, seu alia specifica, & individua mentione, & expressione digni illis non consenserint, nec ad ea citati, vocati, & auditi, causæque propter quas præsentes emanarint sufficienter adductæ, verificatæ, & justificatæ non fuerint, aut ex alia qualibet etiam quantumvis juridica, & privilegiata causa, colore, prætextu, & capite, etiam in corpore juris clauso, etiam enormis enormissima, & totalis læsionis nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, aut intentionis nostræ, vel interesse habentium consensu, aliove quomodolibet, etiam quantumvis magno, & substantiali, ac incogitato, & inexcogitabili individuamque expressionem requirente defectu notari, impugnari, infringi, retractari in controversiam vocari, aut ad terminos juris reduci, seu adversus illas aperitionis oris, restitutionis in integrum, aliudve quodcumque juris facti, vel gratiæ remedium intentari, vel impetrari, aut impetrato, seu etiam motu, scientia, & potestatis plenitudine paribus concesso vel emanato quempiam in judicio, vel extra illud uti, seu se jurare ullo modo posse; sed ipsas præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit, inviolabiliter, & inconcusse observari; sicque, & non aliter in præmissis per quoscumque Judices Ordinarios, & Delegatos, etiam Causarum Palatii Apostolici Auditores, ac Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales etiam de Latere Legatos, & Sedis prædictæ nuntios, aliosve quoslibet quacumque praeminentia, & potestate fungentes, & functuros sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac, quatenus opus sit nostræ, & Cancellariæ Apostolicæ regula de jure quæsito non tollendo, aliisque Constitutionibus Apostolicis, necnon quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, ac usibus, & stylis etiam immemorabilibus; privilegiis quoque indultis, & litteris Apostolicis prædictis, aliisque quibuslibet personis etiam quacumque Ecclesiastica, vel mundana dignitate fulgentibus, & alias quomodolibet qualificatis, ac specialem expressionem requirentibus sub quibuscumque verborum tenoribus, & formis, ac cura quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis aliisque efficacioribus efficacissimis, & insolitis clausulis, ac irritantibus, & aliis decretis, etiam motu, scientia, & potestatis plenitudine similibus, ac consistorialiter, & alias quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, editis, factis, ac pluries iteratis, & quantiscumque vicibus approbatis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus & singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia exquisita forma ad hoc servanda foret, tenores hujusmodi, ac si de verbo ad verbum, nihil penitus omisso, & in illis tradita observata exprimerentur, & insererentur, præsentibus pro plene, & sufficienter expressis, & insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris ad præmissorum effectum hac vice duntaxat specialiter, & expresse derogamus, ac derogatum esse volumus, ceterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, ut earumdem præsentium litterarum transumptis, seu exemplis, etiam impressis manu alicujus notarii publici subscriptis, & sigillo personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides in judicio, & extra illud ubique locorum habeatur, quæ haberetur ipsis præsentibus, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris, die tertia Januarii millesimo septingentesimo quadragesimo secundo Pontificatus Nostri Anno secundo.

D. Card. Passioneus.

„ Anno a Nativitate Domini Nostri JESU CHRISTI millesimo septingentesimo quadragesimo secundo, Indictione quinta, die vero quarta Januarii, Pontificatus autem Sanctissimi in Cristo Patris, & Domini Nostri Domini BENEDICTI Divina Providentia PAPÆ XIV. Anno secundo, supradicta Constitutio affixa, & publicata fuit ad valvas Basilicæ Lateranensis, & Principis Apostolorum, & Cancellariæ Apostolicæ, Curiæ generalis in Monte Citatorio, & in Acie Campi Floræ, & in aliis locis solitis, & consuetis Urbis per me Antonium Pelliccia Apost. Curs.

Nicolaus Capelli Mag. Curs.

VI. *Sortilegium operantes, & magicas artes, veneficia, superstitionesque exercentes, & quolibet Sacramento, vel Sacramentali ad id abutente.*

31 Tres hic adsunt clausulæ. Prima, *Sortilegium operantes*, quare etiam,

etiam, qui semel per sortilegium, utique mortale, peccat, subjacet reservationi, quia jam operatur sortilegium.

32 Hoc autem delictum est illud, quo quis per sortes inquirit ea, quæ sunt illi abscondita. Quoniam autem dictæ sortes, aliæ sunt consultoriæ, aliæ divisoriæ, aliæ divinatoriæ, & primas quidem, ac secundas aliquando esse licitas, nunquam vero tertias, docet S. Thom. 2. 2. *q. 96. art.* 8. Quintanad. *de pœn. sing.* 4. Ideo non omne, & quodcumque sortilegium, sed illud, quod est mortaliter illicitum, erit casus reservatus.

33 Secunda clausula, *Magicas artes, veneficia, superstitionesque, utique mortales exercentes.* Cum ergo, qui semel hæc patrat, non dicatur hæc exercere; Ideo, ut ea sint reservata, frequentiam superaddendam esse puto, quæ frequentia sit a prudenti viro decernenda. Confirmo ex paritate, ducta a pœna suspensionis ab exercitio Ordinis, privationisque omnium Beneficiorum, & dignitatum, lata a S. Pio V. contra Clericos Sodomiam exercentes; nam propter hoc verbum, *exercentes* communiter DD. apud Dian. *p. 2. tr. 12. res. 65.* docent, bis, aut ter, Sodomiam committentem, non incidere in prædictas pœnas, sicuti neque dicitur v. g. Mercator, qui bis, vel ter Mercatoriam agit; ita igitur in casu nostro. An omnes superstitiones hic reserventur, expende ex doctrina, quam habet Th. Hurt. *p.* 1. *Res. Mor. Fol. mihi* 290.

34 Tertia clausula, *quodlibet Sacramento, vel Sacramentali abutentes.* Quia ergo etiam, qui semel aqua benedicta v. g. abutitur, dicitur abuti Sacramentali, ideo non effugiet, ex singularitate criminis, reservationem. Abuti autem hic significat illud quodcumque peccatum, quod quis committit, usurpando Sacramenta, vel Sacramentalia cum gravi peccato circa prædicta: idest, circa sortilegia, magiam, veneficia, superstitiones; hoc enim indicat illud, *ad id abutentes.*

VII. *Litterarum, ac Sigilli Archiepiscopalis falsarii, & qui litteras, & scripturas Archivii vel furto aeripiunt, vel quovis modo mutilant, aut deturpant, ut integre legi nequeant.*

33 Percurre separatim prædictas clausulas.

36 Prima clausula, *Litterarum, &c. falsarii.* In Bulla Cœnæ, & *in Cap. Falsariorum de crimine falsi*, excommunicantur falsarii Litterarum Apostolicarum. Ad hujus ergo Constitutionis instar, nunc Archiepiscopus Panormitanus reservat crimen, quo falsæ redduntur litteræ Archiepiscopales, quare proportionaliter ad ea, quæ de illa excommunicatione Pontificia decernunt Doctores, erit loquendum de hoc nostro casu reservato. Hinc, cum non sit excommunicatus in Bulla Cœnæ, qui falsificat litteras, emanatas a Delegatis, vel Officialibus Papæ; nec qui falsificat, ut ego puto, litterarum Apostolicarum copias rescriptas: & in sententia aliquorum, nec qui emendat merum errorem Grammaticæ, & similia, videnda apud Fill. *tr. 16. c. 8. n.* 190. Suar. Alter. aliosque apud Leand. *de excomm. d. 13. a q. 9.* Ideo idem erit in casu reservato hoc nostro, respectu litterarum Archiepiscopalium.

Ad casum autem hunc reservatum non requiritur copulative hæc tria facere, puta, litteras, & sigillum Archiepiscopi, & sigillum ejus Curiæ falsificare: satis enim erit, si quodcumque ex his fiat, ita enim colligitur ex fine intento ab Archiepiscopo, qui est, ut pure, & sine falsitate Archiepiscopales litteræ legantur.

37 Sed eritne ex his falsarius ille, qui sigillum novum Archiepiscopi, vel ejus. Curiæ effingeret, illoque uteretur? Resp. Fore puto, quia si id non est falsare sigillum, quidnam erit?

38 Quid, si quis efformaret seu fingeret litteras Archiepiscopales ex integro, essetne falsarius litterarum Archiepiscopi? Resp. pari modo puto. Falsitas enim, quæ hic prohiberi intenditur, non necessario supponit veras litteras, quæ deinde tenerentur, sed est omnis falsitas, quæ nocet veritati litterarum Archiepiscopalium.

In Bulla Cœnæ Domini excommunicantur falsificantes litteras Apostolicas, & deinde in alia clausula excommunicantur ii, qui falso fabricant easdem Apostolicas litteras. Unde videntur hæc duo crimina esse diversa, nec posse inferri, reservato uno reservari utrumque, & consequenter cum in nostra Synodo solum reserventur falsarii, qui idem sunt, ac falsificantes, non vero reservantur ii, qui de novo falso fabricant, videtur non esse verum, etiam hos incidere in casum reservatum.

Nihilominus ego puto, in dicta Bulla Cœnæ id ad majorem declarationem expressum sic fuisse; nam cæterum dico, posterius crimen includi omnino in priore, quod confirmo ex doctrina Alter. *d. 6. in Bull. Cœn. l. 5. c. 3. V. Quare*, qui expresse, docet, falsam fabricationem ex integro Bullarum Apostolicarum esse crimen falsi.

39 Quid denique, qui litteras hujusmodi omnino lacerat, inciditne in casum reservatum? Resp. Fill. *tract. 16. c. 8. n.* 190. notat in Bulla Cœnæ, non ex eo, quod falsarius excommunicatur, excommunicari eum, qui litteras Apostolicas dilacerat. diversa enim satis sunt lacerare, & falsificare; scriptura enim lacerata ex omni parte, & omnino, non potes abuti, potes falsificata; & ita igitur quoad reservationem in casu nostro.

40 Secunda clausula, *Qui litteras, & scripturas Archivii furto arripiunt*, utique Archivii Archiepiscopalis, ejusque Curiæ, de quibus immediate antea fuit locutio; furto autem abripuit etiam qui violenter per rapinam aufert; rapina enim præter violentiam involvit etiam malitiam furti.

Non dubito tamen hic, posse esse levitatem materiæ; Quid enim si quis furetur paginam quampiam nullius, vel levis momenti? is certe, sicut non peccabit mortaliter, sic neque reservatione afficietur.

41 Tertia clausula, *Qui quovis modo mutilant, aut deturpant, ut integre legi nequeant*, mutilare hic, aut deturpare non est idem, ac omnino dilaniare, seu lacerare: sicuti enim, qui hominem mutilat, non dicitur hominem occidere, sed aliquod hominis membrum amputare, sic non dicitur mutilare aut deturpare scripturam is, qui omnino illam dilaniat, ita ut usui amplius esse non possit; sed qui ex scriptura aliquam partem abscindit, vel nihil abscindendo ita deturpat, ut integre non possit legi. Dico igitur, in hac clausula reservari casum, quo quis scripturam prædictam mancam, & mutilam reddit: nam casum, quo quis eam ita dilacerat, ut usui esse nequeat, hic non reservari probabiliter docuimus *n.* 39.

VIII. *Notarii, qui legata ad pias causas facta non denunciant.*

42 Hæc clausula supponit, Notarios mortaliter peccare, dum ejusmodi legata non denunciant; secus enim non inciderent in casum reservatum: at unde est, quod ipsi in hoc peccant? Resp. Peccant ex eo, quod sive non observant hoc ipsum præceptum, quod involvitur in hoc casu, qui nunc reservatur, sive non observant peculiare præceptum in nostra Diœcesi, ipsis Notariis impositum; sic enim habetur in postrema Synodo Panorm. ann. 1652. *p. 4. n.* 242.

„ *Notariis vero pœnam excommunicationis indicimus, nisi in singulis*
„ *Testamentis, Codicillis, aliisque tabulis eas particulas, intra tres*
„ *menses nobis deferant; propria ipsorum manu signatas, in quibus ali-*
„ *quid in causas pias, vel in rei male partæ, seu ablatæ, aut furti sa-*
„ *tisfactionem quomodocumque legatur.*

43 Porro hic duo adverto. Primo latius patere hoc præceptum, quam clausulam reservationis, de qua loquimur; præceptum enim comprehendit quodcumque legatum; tum ad causas pias, tum in satisfactionem rei ablatæ, aut furti; at reservatio solum loquitur de legatis ad pias causas; quamvis enim legata ad satisfactionem rei ablatæ, & furti vocari possint legata ad pias causas, tamen cum tam signate Legislator in hoc præcepto, lato sub pœna excommunicationis, solum mentionem faciat legatorum ad pias causas, ideo stricte (ut debemus ex supradictis) id interpretando, satis probabiliter dicere, salvo meliori judicio, possumus, solum hæc legata ad causas pias, voluisse legislatorem reservare.

44 Animadverto secundo, excommunicationem in hoc præcepto Synodi Notariis indictam, videri esse excommunicationem ferendam; illud enim, *pœnam excommunicationis indicimus*, non solet significare excommunicationem latæ sententiæ, ex doctrina Sayr. *de cens. l. 1. c. 11. n.* 12. Avilæ *de cens. p. 2. c. 2. disp. unic. dub. 2. & passim aliorum.*

45 Verum hinc emergit molesta difficultas; nam in sententia non ignobilium Doctorum præceptum datum sub sola pœna excommunicationis ferendæ, non statim est signum obligationis sub mortali. Si ergo Notarius non obligatur sub mortali ex vi talis excommunicationis ad denunciandum legata, qua ratione erit casus reservatus denunciationis omissio, cum non reserventur nisi peccata mortalia?

Dicam, quod sentio in hunc modum. Verum sit, excommunicationem ferendam non esse ex se signum mortalis obligationis, de qua re nos agimus *l. 3. de Sacrif. Miss. c. 1. §. 8.* at hoc dicitur, conceditur que nisi aliud plus ex verbis Legislatoris colligatur. Cum igitur in re nostra Legislator ex una parte imponat præceptum Notariis sub pœna excommunicationis ferendæ; ex alia vero idem Legislator dicat, se velle peccatum, quod Notarii committunt, dum non denunciant, esse reservatum, clare colligitur, velle illam inobedientiam esse gravem, ac mortalem: quia sine hac gravitate reservatio, ut nimis sæpe dictum est, consistere non posset.

IX. *Clerici ad quoslibet Ordines per saltum, vel furtive promoti.*

46 Clericus, qui ordinatur per saltum, idest, qui recipit Ordinem superiorem, non recepto prius inferiore, suspenditur in Jure ab Ordine superiore, sic recepto. Videas *c. unic. de Cler. promoto per saltum.* Rursus qui furtive, idest, Episcopo non approbante, promovetur, suspenditur, & per aliquos irregularis fit, imo & excommunicatur. Sic habent Suar. *de cens. disp. 42. sect. 3. n.* 5. Bonac. *de irreg. disp. 7. q. 3. p. 4. n. 6.* Castrop. *p. 6. disp. 6. p.* 17. Hæc igitur duo delicta reservantur in præsenti clausula.

47 Sed quas actiones comprehendit hæc furtiva promotio? Resp. Furtiva promotio multipliciter esse potest. Primo si Ordinandus decipiat Episcopum simulando ætatem sufficientem. Secundo, falsificando patrimonium. Tertio, litteras dimissoriales fingendo. Quarto, absque notitia, & voluntate Episcopi ordinantis cum aliis promovendis se ingerendo. Ex his modis proprie furtiva susceptio est hoc quarto modo; illud enim *furtiva*, significat clanculam susceptionem, ita ut sine scientia ordinantis quis conjicietur cum aliis ordinandis, & sic, nesciente, & consequenter nolente, & approbante Episcopo, ordinetur. Cæteri tres præcedentes modi potius dicuntur dolosæ susceptiones, & solum large dici possunt furtivæ: in illis enim decipitur quidem Episcopus, sed non proprie, modo furtivo, & occulto, ut in quarto. Quemadmodum igitur DD. cum Suar. *disp. 42. de cens. sect. 3. n.* 5. P. Bardi *in select. leg. 7. q. 10.* citans *Laym. Sayr. Gasp. Hurt.* communiter docent, pœnam latam in Sacris Canonibus contra furtive promotos, esse solum contra hunc quartum modum, ita dicendum esse in casu nostro censeo, cum in utroque casu sint stricte verba interpretanda.

48 Quæres, de quibusnam Ordinibus hic locutio est? Resp. Cum prima Tonsura ex communi sententia Ordo non sit, ut habes apud DD. citatos, a Castr. *loc. cit. de Ord. d. unic. p. 1. n.* 4. citante *Vasq. Coninch. Laym. aliisque*; ejus furtiva susceptio non erit casus reservatus. At vero quia Minores Ordines sunt (definit enim Trid. *sect. 23. c. 2. & can. 2.* Ordines septem esse in Ecclesia, Sacerdotii, Diaconatus, Subdiaconatus, & quatuor Minorum Ordinum) ideo eorum furtiva susceptio casus erit reservatus.

49 Dices, at Minores Ordines ex sententia Vasq. aliorumque non sunt Sacramenta, ergo neque proprie, & vere Ordines. Resp. Primo, Minores Ordines esse Sacramenta, tenet communior sententia, quam docet S. Thom. sequiturque Castr. *loc. cit. p. 3. n.* 4. citans *S. Thom. Bellarm. Coninch. aliosque.* Resp. Secundo, licet Minores non essent Sacramenta, non propterea negari debet esse proprie Ordines: Ad hoc enim, ut Minor sit proprie Ordo, satis est, si ille sit potestas quædam moralis relata ad aliquod Ministerium Altaris, quæque Ordinatum constituat in gradu superiori, comparatione Ministrorum Ecclesiæ; nec solum comparatione aliorum Fidelium, quod solum facit prima Tonsura, cum Minores faciant, etiam comparatione ipsorum Ministrorum Ecclesiæ, quales sunt ipsi Tonsurati, lege Castr. *l. c.* Cum ergo noster Legislator dicat (quoscumque Ordines) Minores autem omnium consensu, proprie Ordines sint, quamvis non sint in aliquorum opinione, Sacramenta, illos etiam comprehendere voluit Legislator.

X. *Bonorum Ecclesiasticorum invasores.*

50 Bona alia sunt stabilia, mobilia alia, unde lex hæc videtur extendi ad eum, qui alterutra rapit. Verum, salva meliore sententia, quia proprie, & stricte loquendo (ut hic ex supradictis loquendum nobis est) non dicitur quis invadere bona mobilia, v. g. pecuniam, vestem, & similia, sed furari, rapere, tollere, usurpare; nam invadere proprie est de bonis stabilibus, & significat in prædium, in feudum, in domum, possidenda, sese immittere, ideo mihi videtur hic non comprehendi, nisi invasores bonorum stabilium.

Confirmo, quia in Bulla Cœnæ *n.* 17. excommunicantur, qui usurpant fructus, reditus, & proventus ad Sedem Apostolicam, & quascumque Ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum pertinentes: & *n.* 20 excommunicantur invadentes, destruentes, occupantes, & detinentes in totum, vel in partem Regna, Civitates, Terras, & loca ad Romanam Ecclesiam pertinentia. Vide igitur *num.* 20. ubi agitur de bonis immobilibus usurpari verbum invadendi, non vero *n.* 17. ubi agitur de mobilibus.

51 Nomine autem Ecclesiasticorum bonorum intelligi ea bona, quæ sunt Ecclesiarum, unde bona patrimonialia hic non includi, nequaquam est dubitandum. Dubitari tamen posset de bonis patrimonialibus, ad quorum titulum quis est ordinatus. An scilicet is, qui dictum patrimonium invadit, incidat in reservatum?

52 Resp. Non incidere. Hujus autem responsionis ratio tota pendet ex solutione illius quæstionis, An bonum quodcumque stabile, statim ac que fit patrimonium Ordinati, fiat bonum proprie Ecclesiasticum? Profecto

cum

cum agitur de rebus Ecclesiasticis non alienandis, quærunt DD. an sub prohibitione Trid. *sess.* 25. *cap.* 11. *de reserv.* & in extrav. *Ambitiosæ*, ne bona Ecclesiastica alienari possint, includatur dictum Ordinati patrimonium, & resolvunt communiter, non includi, ut recte notat Bon. *t.* 1. 2. *de reb. Eccl. non alien. q. un. p.* 2. *n.* 28. *fine*, quia extravagans Ambitiosæ quam Trid. confirmat, expresse loquitur de bonis immobilibus, & mobilibus pretiosis, Deo dicatis. Porro ex hac doctrina vides, ut aliquod sit bonum Ecclesiasticum, debere esse dicatum absolute Deo: quare cum dictum patrimonium non sit dicatum immediate Deo, vel Ecclesiæ, sed solum in alimentum temporale Ordinati, absolute, & proprie Ecclesiasticum non erit. Adde, dictum patrimonium mortuo Ordinato, redire sine alia licentia ad pristinum statum, quod certe non posset, si esset proprie bonum Ecclesiæ. Vera igitur est nostra Responsio, invadentem bona prædicti patrimonii, non incurrere in casum reservatum, quia non invadit bona simpliciter, & absolute Ecclesiastica.

53 Dices, at dictum patrimonium non potest alienari ab Ordinato sine Episcopi licentia, donec aliunde non habeat Ordinatus, unde vivat: ergo est bonum Ecclesiasticum? Resp. nego consequentiam. Ratio enim, cur non possit alienari, non est, quia sit Ecclesiasticum bonum, sed quia ex peculiari Jure Trid. sic statuit, ut scilicet viventi Ordinato congrua alimenta non desint. Recte ergo Marchinus, *de Ordin. tr.* 2. *p.* 6. *c.* 7. *diff.* 12. quando ex probabiliore sententia, docet, bona patrimonialia, ad quorum titulum, quis est ordinatus, non subjacere gabellis, nec collectari posse, non dicit, quia hæc sunt bona Ecclesiastica, sed quia privilegio bonorum Ecclesiasticorum gaudent: cur autem hoc privilegio gaudeant, ad nos in præsenti non pertinet edocere, si cui id scire placet, ipsum, & ab ipso DD. citatos adeat.

CAPUT VII.

De Casibus Reservatis pro Religiosis.

§. I. *Quibus Casibus Reservatis in Universum subdantur Religiosi?*

1 CErtum est, Religiosos subjacere casibus in sua Religione reservatis. Certum item, eosdem non affici casibus, qui reservantur ab Episcopis, ut ex superius allatis patet: quamvis enim hi domicilium habeant in Diœcesi Episcoporum, habent tamen amplam exemptionem ab ipsorum Jurisdictione.

2 Verum, an iidem Religiosi afficiantur casibus a Summo Pontifice absolute reservatis, aliqui dubitarunt, sed immerito: sunt enim & ipsi, ut cæteri Fideles, Summo Pontifici subjecti, nec unquam ab universali lege, qua Pontifex casus reservat, liberati ab eodem Pontifice ipsi fuerunt. Solum enim per varia privilegia iisdem concessa, indulsit Pontifex, ut de iis casibus absolvi a Superioribus, juxta privilegiorum tenorem possint, non vero eos ab incursione reservatorum exemit.

3 Hinc ergo fit, ut si Religiosus incidat in casum quemcumque Papalem, non possit absolvi a Confessario regulari, qui a Superiore Monasterii est expositus ad excipiendas Confessiones in eo Monasterio subditorum; nisi specialem potestatem ei Confessario attribuerit legitimus Superior. Et ratio est, quia ex una parte, ut dictum est, casus supponitur esse Papalis, & ex altera supponitur per ipsam simplicem deputationem Confessariorum, non concedi a Superioribus facultas absolvendi a reservatis, ut certum est apud omnes; legatur Delugo *in resp. mor. l.* 1. *dub.* 27. Suar. *t.* 4. *de Relig. tr.* 8. *sect.* 2. *c.* 22. *n.* 12. Pellizz. *t.* 2. *tr.* 8. *c.* 2. *n.* 53. Castrop. *de pœnit. dist. unic. part.* 15. §. 3. *n.* 11.

4 Quintanadvennas docet *de pœnit. sing.* 19. *n.* 4. Superiores in Societate nostra concedere ejusmodi Confessariis licentiam absolvendi a casibus Pontificiis (exceptis casibus contentis in Bulla Cœnæ Domini) eo ipso, quod ipsos deputant ad audiendas nostrorum Confessiones. Id quod probat ex eo, quod Pater noster Generalis, ex potestate, quam habet a Summo Pontifice, concedit in Compendio Privilegiorum omnibus Confessariis nostris approbatis, ut possint absolvere quoscumque Fideles, ad eos undecumque accedentes, ab omnibus peccatis, & censuris, exceptis iis, quæ continentur in Bulla Cœnæ: at sub nomine Christi fidelium, (ait hic Auctor) cur comprehendi non debeant nostri? Hæc ille, concludens, non esse mirum, si hic Confessarius non valeat nostros absolvere a casibus in Societate reservatis, possit vero a dictis Papalibus, non esse, inquit, mirum, quia hos reservat Societas, nec eorumdem absolutionem P. Generalis concedit, dum communes Confessarios deputat, illorum vero Papalium (præter casus dictos Bullæ Cœnæ,) idem P. Generalis voluit in dicto §. 1. concedere.

5 Hæc Quintanadvennas: quibus ego non acquiesco; nam adverto (quod certe miror, minus advertisse Quintanadvennas) P. Generalem, dum dicto primo §. concedit, nostros Confessarios posse absolvere omnes Christifideles a prædictis Papalibus, loqui de Fidelibus Sæcularibus, seu externis; nullo modo de nostris. De nostris enim loquitur paulo post, in eodem verbo *absolvo* §. 6. ubi, cum retulisset per Præpositum Generalem, vel per alios, quos ipse deputaverit, posse nostros absolvi ab omnibus casibus Pontificiis, exceptis quibusdam ibi notatis, addit, *Communicatur hæc facultas Superioribus, & iis, quibus ipsi commiserint*. Ecce, quomodo Pater Generalis restringit Confessarios nostros, dum eam facultatem non concedit omnibus Confessariis, sed solum Superioribus, & iis Confessariis, quibus iidem Superiores concedere voluerint. Cum ergo tam distincte P. Generalis loquatur in hoc §. 6. certe nostros non comprehendere voluit in §. 1.

6 Et sane mirum esset, si ejusmodi nostrorum simplex Confessarius non posset nostrum absolvere ab usurpatione alicujus rei, contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale quodcumque, quia hic est unus ex casibus nostris reservatis, ut infra videbimus, possit tamen eumdem absolvere a sacrilegio; per quod noster effringeret Ecclesiam, eamque spoliaret, quia hoc peccatum est Pontificium, nec contentum in Bulla Cœnæ, & sic de similibus. Quod certe inconveniens ostendit a posteriore, doctrinam Quintanad. nulla esse ratione recipiendam.

§. II. *Explicatio Decreti Clementis VIII. de Casibus Reservatis Regularium.*

ILlud sic habet, quod invenies tum in Bullario, tum apud Juniper. *de casib. Reserv. initio*, tum *in Ordin. Societ. Jesu cap.* 4. *de casib. reserv.* 8.

1 *Sanctissimus Dominus noster, jam pridem accurate perpendit, & re ipsa comperit, quod reservatio facultatis absolvendi Religiosos pœnitentes a peccatis quibusdam gravioribus, nisi superiores admodum prudenter ac moderate illa utantur, nonnullos infirmiores, qui interdum Superiori suo conscientiæ maculas detegere formidant, adducere posset in æternæ damnationis periculum, & spiritualis remedii desperationem.*

2 *Quocirca, ut huic malo Sanctitas Sua opportune provideret, decrevit, ut nemo ex Regularium Superioribus peccatorum absolutiones sibi reservet, exceptis iis, quæ sequuntur, aut omnibus, aut eorum aliquot, prout subditorum utilitati expedire in Domino judicaverit.*

3 *Primo, Veneficia, Incantationes, Sortilegia.*

II. *Apostasia a Religione, sive Habitu dimisso, sive retento, quando eo pervenerit, ut extra septa Monasterii, seu Conventus fiat egressio.*

III. *Nocturna, & furtiva e Monasterio, seu Conventu egressio, etiam non animo apostatandi facta.*

IV. *Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale.*

V. *Juramentum falsum in Judicio regulari, seu legitimo.*

VI. *Procuratio, auxilium, seu consilium ad abortum faciendum, post animatum fœtum, etiam effectu non secuto.*

VII. *Falsificatio manus, aut sigilli Officialium Monasterii, aut Conventus.*

VIII. *Furtum de rebus Monasterii, seu Conventus in ea quantitate, quæ sit peccatum mortale.*

IX. *Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus.*

X. *Occisio, aut vulneratio, seu gravis percussio cujuscumque personæ.*

XI. *Malitiosum impedimentum, aut retardatio, aut apertio litterarum a Superioribus ad inferiores, & ab inferioribus ad Superiores.*

4 *Si quod aliud peccatum grave pro Religionis conservatione, aut pro conscientiæ puritate reservandum videtur, id non aliter fiat, quam Generalis Capituli in toto Ordine, aut Provincialis in Provincia, matura discussione, & consensu.*

5 *Non licet Superioribus Regularium Confessiones subditorum audire, nisi quando peccatum aliquod reservatum admiserunt, aut ipsimet sponte, aut proprio motu id ab ipsis petierint.*

6 *Superiores in singulis domibus deputent duos, tres, aut plures Confessarios, pro subditorum numero majori, vel minori, iique sint docti, prudentes, charitate prædití, qui a non reservatis eos absolvant & quibus etiam reservatorum absolutio committatur, quando casus occurrerit, in quo eam debere committi ipse in primis Confessarius judicaverit.*

7 *Tam Superiores pro tempore existentes, quam Confessarii qui postea ad Superioritatis gradum fuerint promoti, caveant diligenter, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in Confessione habuerint, ad exteriorem gubernationem utantur.*

8 *Licebit tamen Superioribus determinare pœnitentias graves quibusdam peccatis, etiam non reservatis, a Confessariis imponendas, quæ subditos ab ejusmodi perpetrandis cohibere possint. Atque &c. Non obstantibus &c. Dat. Romæ apud S. Petrum 26. Maii* 1593.

9 Hactenus Decretum Clem. VIII. quod deinde confirmavit Urbanus VIII. addens verba sequentia:

Sanctitas sua deinceps declaravit, ut si hujusmodi Regularium Confessariis casus alicujus reservati facultatem petentibus Superior dare noluerit, possint nihilominus Confessarii illa vice pœnitentes Regulares, etiam non obtenta a Superiore facultate, absolvere.

Hæc ad verbum Clemens, & Urbanus: sequuntur aliquæ notulæ, quibus eadem illustrentur.

SUPER ILLUD NUMERI PRIMI.

Prudenter, & moderate.

10 Quamvis supra dixerimus, Prælatis Regularium pro suis Religiosis licere aliquid amplius reservare, quam Episcopis pro Sæcularibus suis, tamen maxime notanda sunt hæc verba *prudenter, & moderate*, in quo vereor, ne aliqui Superiores ex nimio zelo maxime delinquant: sed hoc satis sit innuisse.

11 At si imprudenter, & immoderate se gerant, licet (ut certum est) tunc peccent, validane erit reservatio? Respondeo, validam puto, si cætera serventur, quæ sunt in memorato Decreto descripta; quia nullum verbum hic adest irritans factum, quoad hoc, de quo hic quæritur. Et nota, hos undecim casus non esse eo ipso reservatos, sed reservabiles. Sane si eo ipso essent reservati, non diceret Pontifex, ut Prælati, vel omnes, vel aliquos sibi reservent.

SUPER ILLUD NUMERI SECUNDI.

Aut omnibus, aut eorum aliquot.

12 Non negat Pontifex, posse omnes prædictos casus reservari a Prælatis Regularibus, idque etiam sine Capituli consensu, sed statim addit (prout prudenter expediet) quod maxime, ut modo *n.* 10. dixi, est animadvertendum. Hinc merito dicimus, non semper licite Prælatos reservare omnes hos casus, quia Prælatus in illis reservandis habere debet probabilitatem, ad subditorum suorum salutem, & utilitatem facere, illam omnium reservationem, quod certe non semper subditorum utilitati id convenire solet. Moneo tamen in Societate judicatum a Congregatione Generali fuisse de Societatis bono esse, omnes reservare, quibus alii sunt superadditi, ut mox videbimus id, quod non fuisse nimium, probat Suar. *t.* 4. *in* 3. *part. tr.* 10. *lib.* 2. *c.* 5. *a n.* 5.

13 Quæres, si ante hoc decretum erant alii casus in aliqua Religione reservati, talesne remansissent, etiamsi de novo non fuissent a dicta Religione juxta hoc decretum reservati?

Resp. Probabilius, imo certum judico, non remansisse. Pontifex enim voluit, ut in Religione non essent casus reservati, nisi juxta formam in hoc suo Decreto firmatam: at si illi antiqui remansissent, jam adessent casus reservati, & non juxta ejusmodi formam, ergo, &c. Vide id late apud Juniperum, *l. c. q.* 2. *per totum*.

SUPER ILLUD NUMERI TERTII.

Veneficia, & quæ sequuntur.

14 Hic esset locus omnes prædictos undecim casus explicandi; sed quia non pauci Doctores satis dilucide eos sigillatim explicant, supervacaneum judico, pluribus in his immorari. Hi autem Doctores præcipui sunt Castropal. *de Sacr. pœnit. disp. unic. p.* 15. §. 2. *a n.* 15. Fag. *præcept. Eccl.* 2. *lib.* 8. *c.* 4. *& seq.* Juniper. *de casib. res. tota part.* 3. latissime, Pellizar. *tr.* 6. *cap.* 1. *a n.* 21. Bordon. *t.* 1. *a respons.* 37. *usque ad* 50.

SUPER ILLUD NUMERI QUARTI.

Si aliquod aliud reservandum videbitur, fiat in Capitulo Generali, vel Provinciali, matura discussione, & consensu, &c.

15 Ex hac clausula, per quam in Capitulo Generali pro toto Ordine, & in Provinciali pro Provincia reservari debet aliquod aliud peccatum, præter undecim dicta (hæc enim quilibet Superior, etiam sine Capitulo, ut diximus, potest) clare fit; Primo, ut non possit Capitulo Provinciali, etiam cui præsideat Generalis, illud aliud reservari pro toto Ordine, quia tunc non est, nisi Capitulum Provinciale, quod solum potest reservare pro Provincia.

16 Secundo fit, ut nec possit in Capitulo Conventuali unius Monasterii pro ipso uno Monasterio, quia id non concedit Clemens, cum requirat saltem Capitulum Provinciale Sed quid? Poteritne in Capitulo Generali, vel Provinciali reservari casus pro uno, vel duobus Monasteriis tantum? Resp. posse, quia Pontifex solum præcipit, ut reservatio fiat cum consensu Capituli Generalis, vel Provincialis, non vero ut semper fiat pro toto Ordine, vel tota Provincia, ita Delugo *disp.* 20. *de pœnit. n.* 44. citans Suarium, quidquid dicat Juniper. *de casib. reserv. p.* 1. *disp.* 4. *q.* 5. *n.* 4.

17 Ter-

17 Tertio fit, ut quia prædicta reservatio decernenda est a Capitulo, ideo necessario debeat intervenire suffragium majoris partis Capituli, secus Decretum Capituli non esset.

18 Hinc nota, in Societate nostra suffragantes in Congregatione Generali se habere, ut se habet Capitulum Generale in aliis Religionibus.

Sed quid de Congregatione Provinciali? Id enim scire necessarium est, ut videamus, an Congregatio nostra Provincialis possit pro sua Provincia reservare casus alios, præter illos undecim? Resp. Negari merito a Suar. *T.* 4. *de Relig. tr.* 8. *lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 15. *& ib. tr.* 10. *lib.* 8. *cap.* 5. *n.* 4. Ratio esse debet, quia Congregatio nostra Provincialis non habet suffragium, nisi Consultivum, & Electivum Procuratoris. At Clemens Octavus requirit Capituli consensum: Nomine autem Capituli non intelligitur, nisi Congregatio Vocalium, habentium suffragium activum ad eligendum Generalem, vel Provincialem, quod nostra Provincialis Congregatio non habet, habet vero ad eligendum Generalem Congregatio Generalis.

19 Quarto, quia requiritur matura discussio, & consensus, fit, ut quærere debeamus, quidnam intelligatur per hæc? Sane, per *maturam discussionem* intelligitur seria, & diligens rei examinatio. Per *consensum* vero non intelligitur solum consilium, sed suffragium majoris partis Capituli; id enim significat illud *Consensus Capituli*, in hoc autem differt obligatio faciendi aliquid juxta consilium alicujus ab obligatione faciendi juxta alicujus consensum, quod satisfiat priori obligationi, si petatur consilium, sed sine obligatione illud sequendi; posteriori vero non satisfiat, per petitionem solam consilii, sed oporteat, ut adsit alterius consensus, juxta quem fiat res. Debet igitur in re nostra adesse matura consideratio, & non consilium solum, sed assensus.

Denique, Ne te prætereat, prædicta omnia, cum sint de solemnitate substantiæ actus, seu decreti, nisi ad unguem serventur, nullam fore, & irritam reservationem. Sed adhuc

20 Inquires primo, si Capitulum reservet aliquod peccatum, concedens illius absolutionem Prælatis localibus cum potestate, ut illam aliis delegare possint: poteritne deinde Generalis, vel Provincialis sine consensu Capituli a prædictis Prælatis illam tollere, vel limitare.

Resp. Non posse, quia hæc esset nova reservatio facta sine Capituli consensu. Ita docet ex Suario Delugo *loc. cit. n.* 43.

21 Inquires secundo, an per hoc Decretum, in quo conceditur Superioribus, posse reservare undecim dictos casus, restricta iisdem sit potestas reservandi Censuras? Pontifex enim loquitur solum de casibus, deque his præcipit, ne sine Capitulo reserventur alii, præter dictos undecim; de Censuris ne verbum quidem.

Resp. Propter hanc rationem non fuisse in Censuris restrictam Superiorum potestatem docuerunt Suar. *t.* 3. *in* 3. *p. d.* 29. *sect.* 3. *n.* 13. *& t.* 4. *de Relig. tr.* 8. *l.* 2. *c.* 18. *n.* 17. Castr. *de pœn. p.* 2. *§.* 2. *n.* 6. Pelliz. *tr.* 8. *c.* 1. *n.* 6.

Sed jam hodie communior Doctorum sententia est, fuisse restrictam, & ita declarasse Sacram Congregationem, testantur Diana, & Delugo locis mox citandis. Merito sane: quia secus eluderetur nimis clare Decretum Pontificis: posset enim Superior sine capitulo imponere censuram cuicumque casui, & deinde illam sibi reservare, quod esset, sibi reservare casum contra Pontificis Decretum. Lege Junip. qui recte respondet rationibus Suarii.

Atque hanc posteriorem sententiam in praxi esse excipiendam, ipsemet Suar. loc. cit. fatetur, dum ibid. dicto *n.* 13. ait, *Quamquam melius censebimus id non facere, nisi speciali Capituli consensu ad omnem dubitationem tollendam*. Eamque absolute amplectuntur Th. Sanch. Coriolanus, Peyrinus, Megala, Molf. Leo, aliique cum Junip. 1. *p. de casib. reserv. dist.* 2. *n.* 3. *per totam*, & Dian. *p.* 5. *tr.* 2. *ref.* 3. adde, & Aversi. *q.* 17. *de pœnit. sect.* 2. & Delugo *disp.* 20. *de pœnit. n.* 47.

Inquires Tertio, Potestne capitulum Generale, non obstante dicto Decreto Clem. VIII. reservare omne peccatum mortale Inobedientiæ contra Præceptum Obedientiæ a Prælatis impositum?

Resp. Concedit Delugo *de pœnit. disp.* 15. *n.* 47. Quia, inquit, quamvis reservatione hac facta, posset Prælatus prohibere sub præcepto Obedientiæ hoc, vel illud peccatum quodcumque, seu omnia peccata, quæ sibi vellet reservare, & sic sequerentur eadem inconvenientia, quæ dicta sunt sequi, si reservaret sibi censuras; tamen id sequerentur, inquit, per accidens, & indirecte, quod nondum a Decreto Pontificio vetitum est.

Sed ego valde ambigo, an valide fieri id possit, quia sic manifeste eluderetur mens Pontificis nolentis tantam concedere potestatem Prælatis sine speciali consensu Capituli circa hoc, vel illud peccatum reservandum, ut clare colligitur ex verbis prædicti Decreti Clem. VIII. & notat idem ipse Delugo *ib. n.* 46. Quod si Congregatio modo allata solum declaravit de Censuris, certe idem declarasset, propter identitatem rationis, si de dicto præcepto tam universali Obedientiæ interrogata fuisset, vel illud in mentem ipsi venisset.

SUPER ILLUD NUMERI QUINTI.

Non liceat Superioribus Subditorum Confessiones audire, nisi reservatorum, vel sponte, aut proprio motu volentium.

22 His, cum plana sint, nihil occurrit superaddere, nisi forte advertere illud, *sponte*, quod non excludit inductionem alterius, & illud, *proprio motu*, quod dictam inductionem excludit. Cum igitur Pontifex loquatur sub disjunctione, non fiet in rigore contra Decretum, si quis confiteatur Superiori inductus, seu motus ab ipso, vel ab alio, sed non coactus. Monet tamen jure Suar. *t.* 1. *de Relig. tr.* 8. *cap.* 15. *n.* 5. ne timor aliquis, vel nimia persuasio tollat spontaneam pœnitentis voluntatem.

SUPER ILLUD NUMERI SEXTI.

Superiores deputent duos, tres, aut plures Confessarios doctos, prudentes, &c. pro subditorum numero majori, vel minori.

23 Quinque hic sese mihi offerunt difficultates. Prima, An Religiosus indifferenter possit confiteri cum his pluribus constitutis Confessariis, modo uni, modo alteri, an potius, posito quod unum elegerit, nequeat ad alium recurrere?

Resp. Hunc posteriorem modum docuit Suar. *l. c. n.* 7. quem secutus est Castr. *de pœnit. p.* 15. *§.* 5. *n.* 7. sed jam cum gravissimis Doctoribus, ut habet Junip. *p.* 1. *disc.* 6. *q.* 1. *n.* 7. & cum Quintan. vel certus, vel probabilior nobis est ille prior, & talis est praxis in Societate, quam tamen contrariam immerito dicit esse Juniper. *de pœnit. sing.* 19. *n.* 56. ex Coriolano: sed fortasse vel olim ante decretum Urban. VIII. de quo Quintan. *n.* 7. ita erat, vel in aliqua forte Provincia. Ratio autem nostræ probabilioris sententiæ est, quia per posteriorem, vix consuleretur facilitati pœnitentium, quam intendit Pontifex. Merito ergo P. N. Generalis *in Respon. Gener. manuscript. V. Absolutio a præsent. n.* 3. sic respondit Provinciali Flandriæ 10. Aug. 1625. Secundarius Confessarius, licet non deberet habere Jurisdictionem, nisi quando non potest haberi primarius; ad tollendos tamen scrupulos, intentio nostra est, ut uterque plenam jurisdictionem habeat, &c.

24 Secunda difficultas, An Superiores, dum jubentur, Confessarios duos, tres, vel plures juxta numerum subditorum deputare, possint nihilominus excedere hunc numerum, ita ut legitime valeant in conventu parvo deputare tres, vel quatuor?

Resp. Valere non est mihi dubium, quia ex una parte Pontificis intentio fuit, ut daretur facilitas pœnitentibus; cui non obstat, imo favet major multiplicatio; & ex alia Superior committendo uni, vel alteri suam potestatem, non privat se Jurisdictione, ut non possit aliis eamdem delegare. Delegabit autem, vel dando directe Jurisdictionem dictis Sacerdotibus, vel dando privilegium suo subdito, ut eligat sibi Confessarium, quem velit ex illis.

25 Hinc insurgit tertia difficultas, An Superior ita possit suam Jurisdictionem communicare prædictis excedentibus numerum, ut ii superadditi absolutam, & permanentem habeant Jurisdictionem? Resp. Suar. *t.* 4. *de Relig. tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 15. *fine*, quem sequitur Juniper. *de reserv. p.* 1. *disp.* 6. *q.* 1. *cap.* 1. *n.* 9.) propendet ad negandum; licet enim possit Superior pro una vice, seu ad aliquem actum deputare alios, non tamen (ait) permanenter, quia id esset contra regularem observantiam, & contra dispositionem Pontificiam. Addit, nec Superiorem posse concedere subdito, ut is sibi eligat Confessarium, quem voluerit, & quotiescumque voluerit.

26 Mihi hæc doctrina sic absolute prolata videtur scrupulosa, & fortasse falsa. Prius, quia nimirum sine solido fundamento stringit Superiorum potestatem, adde & pœnitentium conscientias. Posterius, quia non video, unde facultas, quam habent Superiores in jure delegandi suam Jurisdictionem confessariis, restringatur. Pontifex enim in decreto hoc solum habet, ut Superiores deputent duos, vel tres, &c. non vero tollit, ut modo dixi, ut non possint plures. Pari modo, dum de reservatis Casibus Pontifex agens, subdit, ut dictis Confessariis deputatis detur a Superioribus potestas absolvendi ab illis, quando casus occurrerit, positivam clausulam ponit, ut omnino tunc committatur talis potestas, non vero addit negativam, ut non possit alio modo universaliter committi, etiam antequam casus occurrat.

Melius igitur mihi arridet doctrina Quintan. *de pœnit. singul.* 10. *n.* 4. qui agens de potestate concedenda circa absolutionem reservatorum, postquam probavit Episcopos, & Prælatos Regularium posse eam generaliter concedere Confessoribus, ut absolvant, vel alicui subdito, ut absolvatur, & postquam dixit, quoad Episcopos expedire, ut in locis suæ Diœcesis assignent aliquos Confessarios pios, & doctos, qui absolvere valeant a reservatis, imo aliquando id esse necessarium in locis, ubi non est Bulla Cruciatæ, vel non adsunt Religiosi privilegiati, qui possint a reservatis absolvere, sic addit de Religiosis.

27 *Quoad Religiosos non ita facile hoc admitterem, imo absolute negarem expedire (nota, expedire, dixit, non autem non posse, vel esse contra dispositionem Pontificis) cum semper intra domum habeant Prælatum, vel cito habituri sint, si forte mane, vel vespere absit, qui eam facultatem possit concedere, & strictius consulendum est perfectioni Religiosi, quam Secularium disciplinæ: at in aliquibus casibus existimarem, hanc generalem facultatem concedendam, nam.*

28 *Primo, Poterit Superior Confessario ordinario illam concedere pro occasionibus, in quibus Superior vel est occupatus, vel ipsi eundum est extra Urbem, & differri nequit Sacrificium, vel communio sine nota.*

29 *Secundo, In Conventibus pauperum Regularium expediet, ut Superior immediatus illam etiam concedat, ne, cum petitur, colligi possit, quisnam sit is, pro quo petitur.*

30 *Tertio, Etiam scrupuloso penitenti aliquoties concedi oportet generalem facultatem, ne scrupulis angatur, existimans se sine licentia absolvi non posse, quia falso judicat se passim in reservata incidere.*

31 *Quarto, Pro aliquibus magis festivitatibus ter, aut quater in anno, etiam forsan concedenda foret, nisi in destructionem potius, quam in ædificationem vergere cognosceretur.*

Hæc Quintanadvennas. Ex quibus collige universalem regulam; Posse scilicet licentiam generalem concedi ad absolutionem prædictorum Casuum reservatorum in Religione; imo & aliorum Papalium (pro quibus tamen Superior potestatem delegare valet) posse, inquam, quoties rationabilis causa adsit, per virum prudentem expendenda.

32 Quarta difficultas, quid significat illud, *aut plures pro majori subditorum numero*. Duos enim sensus facere potest. Primum, ut in magno Monasterio sint plures, quam tres, nempe quatuor, sed ita, ut si adhuc notabiliter crescat subditorum numerus, non superaddatur quintus, sextus, & sic deinceps. Secundum, ut crescente numero subditorum, superaddatur tunc quintus, sextus, septimus, &c.

33 Hac in re memini, me legisse quemdam Doctorem, qui nunc in mentem non venit, docentem in quocumque numerosissimo Monasterio ad summum quatuor Confessarios deputari posse. Quintanad. *de pœnit. sing.* 19. *n.* 6. contra ait: autumare Sapientes, non solum debere plures, & plures deputari, sed ea proportione, ut pro singulis denariis Religiosorum, addatur unus. Ex qua doctrina, ut vides, sequeretur in Monasterio centum Religiosorum, debere deputari decem Confessarios, & sic deinceps.

34 Certe neutra ex his sententiis placet; nam si maturo judicio verba Decreti expendantur, invenies & excedi numerum quaternarium posse, & non oportere multiplicari ad proportionem dicti denarii; sed debere fieri, quod utile, & bonum subditorum fore prudentia Superiorum judicaverit. Illud notat idem Quintanadv. *l. c. n.* 7. privilegium quod in nostris ordinationibus refertur, per quod non obligetur Societas præter Confessarium ordinarium, multiplicare alios, sublatum fuisse ab Urbano VIII.

35 Quinta difficultas. An in parvo Conventu sufficiat unum Confessarium deputare? Resp. Suar. *t.* 4. *de Relig. lib.* 2. *tract.* 8. *cap.* 15. *n.* 7. Castr. *de pœnit. punct.* 15. *§.* 5. *n.* 7. Juniper. *de casib. reserv. t. p.* 1. *dist.* 6. *cap.* 1. *n.* 7. aliique docent, si Conventus parvus sit, judiceturque sufficiens unus Confessarius, unum sufficere, afferuntque duas rationes. Primam; quia non videtur Pontifex obligare ad plures, nisi sub conditione, si unus non judicetur sufficiens. Secundam; quia in Monasteriis Monialium unus solet esse Confessarius, quando ille unus sufficiens existimatur. Ergo cur non idem dicendum sit de aliis Religiosis?

36 Mihi nullo modo hæc doctrina placere potest. Ratio ducitur Decreto adeo diserte præcipiente pluralitatem. Hæc sunt ejus verba *Superiores in singulis domibus deputent duos, tres, aut plures*; Si enim Pontifex jubet duos, cur restringis ad unum?

Hinc respondeo ad primam rationem, negando, Pontificem loqui sub conditione, & item negando, esse præsumendum, ipsum velle aliter, quam nos docemus: ubi enim clara lex est, locum interpretatio nullo modo reperit.

Ad secundam ajo, esse magnam disparitatem, nam Monialibus provisum fuit a Tridentino, ut ter in anno alius extraordinarius offeratur,

tur, quo remedio quia carebant Religiosi, merito Clemens VIII. voluit saltem duos Confessarios in quacumque domo constitui, & ita postharc scripta, a me visus tenet Quintanadv. *de pœnit. singul.* 19. *n.* 6. *contra* Suarez.

SUPER ILLUD EJUSDEM NUMERI QUINTI.

Quibus Confessariis etiam reservatorum Absolutio committatur; quando casus occurrerit.

37 Si Petrus v. gr. Religiosus delicto reservato maculatus, absolutionem petit ab aliquo ex Confessariis deputatis, huic Confessario debebit Superior concedere potestatem illum pœnitentem absolvendi, quando ipsemet Confessarius judicat sibi illam esse committendam: tunc vero sic judicabit, quando nec damnum proximo, nec bono publico Religionis, nec ipsi pœnitenti ex ea absolutione timeri rationabiliter potest.

38 At vero, si dictus Petrus absolutionem hanc petat ab alio Sacerdote, seu Confessario ex non deputatis, non obligabitur Superior illi committere dictam potestatem, quia Pontifex loquitur solum de deputatis.

39 Scio, esse consilium omnino sequendum, ut etiam tum ejusmodi Sacerdoti (nisi valde sit ineptus, timeaturque rationabiliter malus eventus, &c.) committatur, ne difficile sit remedium pœnitenti. Imo aliqui docent, debere saltem ex obligatione charitatis committi, præsertim, si ejusmodi Sacerdos, quamvis non deputatus, talis sit, ut merito deputari possit.

Hæc sunt facilia. Sed quid, si Superior, quamvis deputatus Confessarius judicet in Domino sibi committendam esse potestatem absolvendi: ipse tamen Superior committere nolit? Id quod tyrannicum esse merito Suarez pronunciavit apud Quintan. *l. c. sing.* 13.

40 Resp. Huic malo occurrit Decretum Urbani VIII. volentis, ut tunc, etiam repugnante Superiore, habeat Confessarius potestatem absolvendi. Urbanus enim post confirmatum Decretum, de quo loquimur, Clementis VIII. sic voluit, ut adderetur, sicuti habes *in* 4. *t. Bull. fol. mihi* 273. & refert idem Quintan. *de pœnit. sing.* 11. *n.* 4.

Sanctitas Sua deinceps declaravit, ut si hujusmodi Regularium Confessariis casus alicujus reservati facultatem petentibus Superior dare noluerit, possint nihilominus Confessarii illa vice, pœnitentes Regulares, etiam non obtenta a Superiore facultate, absolvere.

41 Idem Auctor. *l. c. n.* 6. cum aliis quibusdam putat, hanc facultatem etiam concedi Confessario docto, & pio, qui est alias aptus, ut possit deputari Confessarius Regularium, quia, inquit, sic præsumitur esse mens Pontificis. Id ego nequaquam admitto, quia, cum agimus de Jurisdictione necessaria ad actum, non est satis qualiscumque interpretatio concessionis datæ. Neque dicas cum eodem, tunc adesse licentiam Pontificis de præsenti, nec solum ratihabitionem de futuro, idque propter vitandum scandalum, & ne ipsius oves pereant. Ne hoc, inquam, dicas: nam sic recurris ad aliud caput universale de vitando scandalo, & de ratihabitione, id quod quantum se extendat, alibi quæritur, nos autem nunc loquimur solum, spectato hoc Urbani Decreto, quod cum clare loquatur de Confessariis deputatis, non video, qua ratione hic Auctor velit ad deputabiles extendere.

42 Quæres, si idem dictus Petrus illa vice fuit sine consensu Superioris absolutus modo dicto, a Confessario deputato; qui usus est facultate sibi ab Urbano concessa, si, inquam, dictus Petrus iterum incideret in casum reservatum, possetne absolvi iterum a dicto, vel alio deputato Confessario, positis iisdem circumstantiis, ob quas fuit prima vice absolutus, idest, quod prædictus Confessarius judicet prudenter, eandem ipsi esse licentiam, quam tamen negat Superior?

43 Resp. posse, docet Pelliz. *tract.* 8. *cap.* 2. *n.* 60. adducens Dianam, Alfonsum de Leone, Bordonum, & merito, quia in Decreto nulla particula taxativa adest, restringens ad unam tantum absolutionem. Et illud (illa vice) satis verificari potest, si significet illam vicem, quando ea facultate nititur. Cum igitur iterum casus idem occurrat, iterum dabitur eadem facultas absolvendi, si Superior modo dicto neget, atque ita, toties quoties.

§. III. *De casibus reservatis in Societate Jesu.*

QUoad alias Ordinum familias cognoscere quisque debebit suo Superiori reservatos casu, ego hic solum indicabo de mea: Societas ergo in Congregatione Generali reservavit illos undecim omnes reservabiles per Clementem VIII. & insuper sequentes decem superaddidit, ut habetur *in Ordin. ejusdem Societatis cap.* 5. *de casibus reserv. ex Decret. Congr. General.* 40. *&* 46. *aliis* 67. *&* 73. qui sunt hujusmodi.

I. *Perjurium, & falsum testimonium in judicio, vel extra.*

II. *Furtum, & usurpatio alicujus rei contra votum paupertatis, in ea quantitate, quæ efficiat peccatum mortale.*

III. *Lapsus carnis voluntarius, & quidquid est contra votum Castitatis, quod in actum externum prodeat.*

IV. *Inobedientia expressa, qua quis asserit, se nolle parere.*

V. *Seditio in Superiorem, & divisio a capite in grave nocumentum Societatis.*

VI. *Detractio famæ, bonæque existimationis aliorum, & discordiarum seminatio inter fratres.*

VII. *Impedimentum, excludens a Societate, reticuisse in examine, vel in eo mentitum esse; unde grave aliquod incommodum oriri possit.*

VIII. *Acceptio, seu missio litterarum absque licentia expressa, quæ scilicet acceptio, vel missio contineat rationem peccati mortalis.*

IX. *Transgressio votorum simplicium, quæ Professi emittunt post professionem.*

X. *Censuræ Societatis nostræ, seu peccata, quæ in nostris Constitutionibus, Bullis, vel Decretis adnexam habent excommunicationem.*

XI. *Hæc omnia, cum manifeste erunt mortalia, & in actum exteriorem prodierint, reservantur Superiori domus, vel Collegii, & ab alio, nisi de expressa licentia illius, absolvi non possunt.*

12 Addit præterea *n.* 7. dicta Ordinatio nostra in hunc modum: *Ad extremum, ut omnes eximantur scrupuli, cum Confessarius bona fide dubitans, an mortale sit, quod proponitur ab eo, etiamsi ex genere suo reservatum sit, potest absolvere, licet ejusmodi dubitatio ex ignorantia procedat, sed neque postea, si manifeste adverterit fuisse mortale, repetenda erit Confessio, bona siquidem, & vera fuit Absolutio.* Hactenus Ordinatio. Si autem dubitetur, An peccatum sit reservatum, necne, idem dicendum debere ego universaliter docui *in Opusc. Meth. Conf. cap.* 1. §. 4. *n.* 7. & probat recte Delugo *de pœnit. d.* 28 *n.* 22.

Jam vero pro horum decem casuum explicatione in brevem summam prius redigam, quæ super illos habet Castrop. *de pœnit. p.* 15. §. 3. ex de penu meo pauca depromam:

I. *Perjurium, & falsum Testimonium in judicio, vel extra.*

13 Duo peccata reservantur separatim non unitim, hoc est; Primo, Perjurium mortale quodcumque, factum, sive in judicio, quod fieri et ab Actore, Reo, Teste, sive extra illud, quod usurpari consuevit in contractibus, ac politicis conversationibus. Secundo, falsum testimonium, quo proximum graviter lædas, etiam si juratum non sit; nam quando est juratum, includitur in casu priore, hoc est in Perjurio.

II. *Furtum, & usurpatio alicujus rei contra Votum Paupertatis in ea quantitate, quæ efficit peccatum mortale.*

14 Furtum, & usurpatio, utique gravia, ex rebus Monasterii sunt reservata Superioribus, ex Clemente III. Hic autem in Societate superadditur, *ex bonis cujuscumque personæ*, hoc enim significat illud absolute dictum *Alicujus rei*; quæ autem sit ejusmodi quantitas *lib.* 8. *in Decalog. tr.* 2. *cap.* 4. dictum est.

III. *Lapsus carnis voluntarius, & quidquid est contra Votum Castitatis, quod in actum externum prodeat.*

15 Reservatur in Societate non solum lapsus carnis perfectus, seu consummatus in sua specie, v. g. Fornicatio, Adulterium, &c. Verum etiam non consummatum, dummodo prodeat in actum externum, & sit per se Castitati graviter contrarius.

16 Dixi, *per se*; nam si actus externus sit solum contrarius Castitati ex intentione agentis; vel sit ex se venialis sed ex tua intentione interna, mortalis, sicuti communiter dicitur de visione curiosa fœminæ, de levi tactu manus, & similibus, licet ex tua interna intentione mala mortaliter, tamen non erunt casus reservati, quia ea malitia, quatenus est mortalis, non prodit in exteriorem actum: at erunt reservati, si in eo visu, vel tactu tuam pravam voluntatem fœminæ indicares, quia tunc sunt quædam sollicitatio, atque adeo externe graviter mala. Vide mox a *n.* 49. & quoad dictam actionis levitatem vide, quæ ego superius *cap.* 4. *n.* 14. *&* 15. attuli ex Delugo.

IV. *Inobedientia expressa, qua quis asserit se nolle parere.*

17 Hic reservatur inobedientia formalis, quæ semper ex contemptu præcepti, vel præcipientis oritur: hujus generis enim est illa, qua quis asserit *se nolle parere*: nam cæterum inobedientia materialis adest in violatione cujuscumque præcepti.

18 Quoniam autem debet esse mortalis, dubitari potest, an qui non vult Superiori obedire in levi materia, incidat in casum reservatum; & incidere dicendum est, quia si id, nihil aliud addendo externe significes, denotas, te paratum non esse Superiori obedire etiam in gravi, quod est graviter contemnere. Non sic, si exprimas te esse paratum obedire in gravi materia, sed nunc te non obedire, quia nunc res præcepta levis est, non inquam, sic: nam tunc non graviter, sed leviter tantummodo, idest in materia levi, obedire recusas.

19 Quid, si nolis obedire in hac re levi, quia Superior est indoctus, vel imprudens? Resp. Lessius putat, non esse mortale, atque adeo nec reservatum; at Castrop. *l. c.* hoc dictum Lessii approbat, si id non declaret nec aliis, nec Superiori, at si declaret (etiam cum restrictione ad levem materiam) erit, inquit mortale, & reservatum, quia est gravis Superioris contemptus, & ipsius muneris non mediocris injuria. Vide, quæ in hoc argumento affero *n.* 30.

V. *Seditio in Superiorem, & Divisio a capite in grave nocumentum Societatis.*

20 Seditionem hanc committis, si animos fratrum commoveas, ne illum, ut Superiorem recognoscant, vel ne illius jussis obtemperent; a capite autem te dividis, si ab obediendo Generali te subtrahas; quæ, cum semper sint in grave detrimentum Religionis, non videntur habere levem materiam.

VI. *Detractio Famæ, bonæque æstimationis aliorum, & Discordiarum seminatio inter Fratres.*

21 Reservatur hic, Primo, alterius famæ gravis denigratio. Quoniam vero differt Detractio, de qua hic est sermo (quæque ea est, quæ fit in absentia infamati) a contumelia, quæ fit in præsentia, ideo putat merito Castr. Contumeliam non esse peccatum reservatum, quæ quia difficilius committitur, judicata fuit reservatione non indigere.

22 Secundo, reservatur discordiarum seminatio, quæ est, quando tuis verbis, vel factis dissentientes reddis Fratrum voluntates, in materia gravi. Nomine autem Fratrum intelligit Castropal. Christianos omnes: lege, quæ dicam *n.* 28. *& n.* 60.

VII. *Impedimentum excludens a Societate tacuisse in Examine, (quod scilicet solet fieri de ingressuro in Societatem,) vel in eo mentitum esse, unde grave incommodum oriri possit.*

23 Illud (*Impedimentum excludens*) notat impedimenta essentialia (*vel in eo mentitum esse*) notat & impedimenta essentialia, & secundaria. Quæ autem hæc sint, late prosequitur alibi Castr. *t.* 3. *d.* 1. *de Relig. statu p.* 8. & breviter, essentialia sunt quinque: Primo, recessisse ab Ecclesia, fidem abnegando, vel in errorem contra fidem incurrendo, &c. Secundo, Homicidium perpetrasse. Tertio, habitum alicujus Religionis assumpsisse. Quarto, Vinculo matrimonii consummati, vel servituris obstrictum esse. Quinto, Infirmitatem pati; unde obscuretur Judicium, vel ad id dispositionem notabilem habere. Secundaria sunt duo. Primo, ex infecto sanguine Judæorum, & Saracenorum procedere. Secundo, Majoratum habere in Hispania, nisi habita facultate a P. Generali.

VIII. *Acceptio, seu Missio litterarum absque licentia expressa, quæ scilicet Acceptio, vel Missio contineat rationem peccati mortalis.*

24 Si litteræ in se contineant rationem peccati mortalis, sed Superior det licentiam illas mittendi, eritne tunc casus reservatus? Erit, Respondet Castrop. quia licentia est invalida, cum non possit Superior concedere missionem mortaliter peccaminosam, unde ejusmodi missio tunc remanebit sine licentia. Addit, si tamen litteræ non contineant in se rationem peccati, sed solum extrinsece sit gravis prohibitio, v. g. ne eæ mittantur sine licentia, tunc per licentiam purgari Missionem ab omni labe, & propterea tunc non fore reservatum. Verum vide *n.* 29.

IX. *Transgressio votorum simplicium, quæ professi emittunt post Professionem.*

25 Circa id nihil notandum hoc in loco occurrit, Castropal. ipse tamen alibi late ejusmodi Vota explicat. Sunt autem sex. Primo, Votum obedientiæ Summo Pontifici in missionibus peragendis ad animarum salutem: at quia hoc est Votum solemne quartum Professorum, ut ibidem etiam advertit Castropal. *tract. de statu Relig. d.* 5. *p.* 2. *& deinceps*, mihi videtur ejus transgressio hic non comprehendi, ubi solum est locutio de transgressionibus Votorum simplicium. Secundo, Votum paupertatis non relaxandæ. Tertio, non ambiendi Prælationem intra Societatem. Quarto, non ambiendi ullam Prælationem extra Societatem, illamque non acceptandi, nisi forte in casu, quo sit coactus obedientia ejus, qui potest præcipere sub pœna peccati. Quinto, Votum manifestandi hos sive intra, sive extra Societatem ambientes, ipsi Societati, vel ejus Præposito. Sexto, Votum non detrectandi consilia Præpositi Generalis, vel ab eo substituti, eaque sequendi, si Deo grata judicaverit, si quando in Prælatum quis assumatur. Castrop. de hoc ultimo nihil advertit. Adverterem ego

hujus

hujus Voti transgressionem, cum ea committatur, quando quis est extra Societatem, hic locum non habere, ut etiam transgressionem ambientis, quando ea juxta Urbani VII. Constitutionem committeretur ab illo, qui in aliam Religionem, etiam legitime migraverit. Tunc enim sic Transgressores peccabunt quidem contra Votum, sed peccatum non fore reservatum, puto, quia prædicta reservatio facta est pro subditis Societatis, quales jam hi non esse supponuntur.

X. *Censuræ Societatis Nostræ, seu peccata, quæ in nostris Constitutionibus, Bullis, seu Decretis annexam habent Excommunicationem.*

26 Notanter additur (seu peccata) tum non solum ipsæ Censuræ; verum etiam peccata, quibus illæ sunt annexæ, per se, & directe reservantur.

27 Quæ autem sint hæ, habes apud Castr. hic; & quoad nostra Decreta habes *in Catalog. nostrarum Censurarum, & præceptorum, &c.*

Hæc ex citato Auctore, quibus juvat addere, quæ sequuntur.

Discutiuntur tria ex prædictis.

I. *Discordiarum disseminatio inter fratres.*

II. *Missio Litterarum.*

III. *Inobedientia in re levi ex motivo Imprudentiæ Superioris.*

28 In Doctrina hactenus rescripta ex Castr. tria videntur difficilia. Primum est in Societate reservatam disseminationem discordiarum inter Sæculares, vel alios Religiosos, de qua dictum est *n.* 22. Nam quando Spiritus sanctus detestatur eum, qui seminat inter fratres discordias, quem textum inducit Castropalaus, fatebitur quis intelligi Christianos omnes: at cum nostra lex loquatur cum nostris, dicere quis posset, nomine Fratrum nostros duntaxat intelligi, non externos. Ita videtur primo aspectu; sed tamen standum est responso, quod habebis mox *n.* 60.

29 Deinde mihi difficile fit id, de quo *n.* 24. dictum est, nimirum esse reservatam Missionem Litterarum graviter peccaminosam, si fiat cum licentia Superioris. Profecto licentia Superioris, quamvis illicite data, adhuc licentia est, & vere, qui mittit litteras eas peccaminosas cum prædicta illicita licentia, non potest, morali, & communi saltem loquendi modo, dici, mittere sine licentia. Si Superior concedat tibi licentiam dandi vile aliquod pretium, paucos v. g. Julios meretrici, peccabis quidem & tu, & Superior: at ex probabili sententia, non contra Paupertatem, quia non sine licentia pecuniam illam expendis. Adde, reservationem esse odiosam atque adeo potius restringendam, quam extendendam.

30 Tertio denique non video, cur Lessii sententia allata *n.* 19. quæ docet, dicentem, se nolle obedire in re levi addentemque expresse rationem, quia superior est imprudens, non peccare peccato hic reservato, non video, inquam, cur rejiciatur sententia hæc a Castropalao. Respondet Castr. quia tunc est contemptus Superioris, ejusque muneris.

31 Verum hoc negari potest; nos enim contendimus, tunc non esse contemptum Superioris, sed ut hominis indocti, atque adeo nec muneris. Patet, quia si subditus se declaret, id ab ipso fieri, idest, se non obedire, quia res est levis, clare significat, se idem non facturum, idest se obediturum in re gravi, ut in simili paulo ante dixerat Castropalaus: ergo clare, nec Superiorem, ut Superiorem graviter contemnit, nec ejus munus. Vide, quæ de ejusmodi contemptu ego *lib.* 2. *in Decal. cap.* 1. §. 4. *n.* 6. dixi; Vide item paulo post *n.* 55. ubi P.N. Generalis, dum pronunciat, dicentem in materia levi (*Nolo parere*) incidere in reservatum, non loquitur de hoc nostro casu, sed de alio, in quo fiat prædicta expressio, seu declaratio.

Explicatur magis, ac magis, quæ Inobedientia reservatur.

32 Si Superior tibi aliquid in virtute Sanctæ Obedientiæ legitime imponat, tu vero dicas, *Nolo parere*, certum est, te peccare, atque incidere in casum reservatum, quia peccas contra præceptum, idque illis verbis exprimis: At si idem tibi aliquid imponat sine ejusmodi obligatione præcepti, tu vero expresse dicas, *Nolo parere*, dubitari posset, an pecces, incurrasque in reservatum, & ratio dubitandi esset, quia contra nullum præceptum Obedientiæ tunc operaris.

33 Nihilominus omnes nostri Doctores passim docent, te regulariter peccare, quia, ut est apud omnes, certum, non solum peccatur peccato Inobedientiæ, quando quis transgreditur præceptum Superioris prædicto modo latum, verum etiam quando quis graviter contemnit ipsum Superiorem, ut Superior est, vel ipsius munus, vel etiam ipsam rem præceptam, ut relatam ad præcipientem. Cum igitur, *Nolo parere*, etiam abstrahendo a præcepto lato in virtute Sanctæ obedientiæ, sit regulariter magnus contemptus, non est mirum, si afferat culpam mortalem, adeoque hic reservatam.

34 Dixi, *regulariter*; nam si dictum illud, *Nolo parere*, si in iis circumstantiis, in quibus non appareat externe gravis contemptus (quod licet raro, interdum tamen evenire posset) non possumus negare, tunc nec mortaliter peccari, nec incurri in reservationem, ut tandem insinuat Delugo *de pœnit. d.* 20. *a n.* 43. & *Resp. moral. sect.* 4. *disp.* 22.

35 Sed adhuc quæres primo, si peccatum est inobedientiæ, non observare, seu non exequi, quod tibi injunctum est in virtute Sanctæ Obedientiæ, estne etiam reservatum?

36 Resp. In nostra Societate non est reservatum, quia in nostro Jure universaliter non reservatur, nisi illa Inobedientia expressa, qua quis dicit, *Nolo parere*. Verum reservari specialiter Inobedientiam, cui annexa sit Censura nostrarum Constitutionum, vel Decretorum (nam minime ex vi Juris nostri, si Censura aliunde procedat) dixi *n.* 27.

37 Quæres secundo: Si quis Superiori non jubenti in virtute Obedientiæ dicat similia verba, sed non eadem illa, *Nolo parere*, incideretne in reservatum? dicat v. gr. Non possum facere, vel vadat V. R. & hoc aliis imperet: sum occupatus, nec me V. R. conturbet, Superiorem V. R. in hoc non agnosco, &c.

38 Resp. Delugo *lib.* 4. *Resp. mor. d.* 22. *cit.* hæc late prosequitur, & denique distinguit, si ex circumstantiis hæc verba eumdem sensum faciant, quem regulariter faciunt illa, *Nolo parere*, cum par sit Superioris contemptus, efficient peccatum mortale, & reservatum; si vero dicantur in circumstantia, & in modo, quæ usque ad veniale mitigent contemptum, sane non efficient. Si tamen dicat quis *nolo facere*, videtur, ait Delugo, idem esse ac si dicat *nolo parere*: siquidem *nolle parere* nihil est, nisi *nolle facere, seu exequi, quod imponitur*. Hoc postremum dictum ego confirmo ex responsis mox afferendis *n.* 33. 55. & [illegible] contemptus fundatur in illo tantum *Nolo*, quod jam invenitur in illo *Nolo facere*. Vide etiam *n.* 57. ubi subditus excusatur ab incursu in reservationem, si respondet, se non facturum. Cujus certe excusationis ratio hæc videtur esse, quia sic non respondet, *Nolo*.

39 Audivi quemdam asserentem, solum reservari, quando præcise, & signate dicuntur hæc verba *Nolo parere*, vel *Nolo obedire*: idem cum hæc sonant, non vero, quando dicuntur verba quomodocumque æquivalentia, quamvis in circumstantiis, in quibus significetur idem, vel etiam major, & quidem peccaminosus contemptus, quia lex reservationis, ajebat, est odiosa, unde non extendenda ad similia solum prædicta verba habet. Sed profecto hic nimis ad litteram, littera autem occidit, videtur esse locutus.

40 Quæres tertio: Nomine Superioris, venitne in hac reservatione Minister? Resp. Venire maxime, & ita expresse statuunt nostra Decreta. *Cong. Gener. Decret.* 45. atque id etiam respectu professorum, voluit etiam Societas, ut in hoc Minister esset veluti persona Rectoris; non venire autem Subministrum ne respectu quidem Fratrum Coadjutorum, notabitur infra *n.* 58.

41 Quæres quarto; Si quis internuncio, quo Superiore aliquid (sine obligatione præcepti) jubet, dicat, absente dicto Superiore: Nolo parere, committeretne peccatum reservatum?

42 Resp. Si dicat internuncio, ut amico, non committet, quia non apparet tunc contemptus ullus Superioris: multo minus si secum ipse solus mente, vel etiam ore nullis audientibus dicat, *Nolo facere*, *Nolo parere*. At si dicat internuncio, ut internuncio, seu, ut loquenti Vice Superioris, Delugo *disp.* 22. distinguit, docens regulariter esse reservatum; quia sic, ut plurimum, est gravis contemptus Superioris, aliquando tamen non esse, quia aliquid contra Superiorem dicere, ipso absente, diminuit de contemptu, sicuti diminuitur injuria, quam detrahens facit alteri absenti, cum contra crescat, si per contumeliam irrogetur præsenti.

43 Ego vero potius regulam in contrarium constituerem, ut regulariter non sit reservatum, quia frequentissime absentia Superioris mirum quantum diminuit contemptum, esto aliquando, tantus esse possit ex circumstantiis, & modo loquendi contemptus, ut censendus sit omnino gravis.

44 Hactenus a me allata ita Societatis, vel R. P. N. Generalis judicio submissa volo, ut libere ipsi ea corrigant, expungant, inverso stylo omnino deleant.

Sed pro coronide subscribamus hic denique nonnullas in manuscripto, quod apud me habeo, responsiones Peritorum instituti nostræ Societatis, pertinentes ad casus reservatos: hoc enim pacto non parum illustrabuntur multa, quæ in præcedentibus dicta sunt.

CASUS RESERVATI IN GENERE.

45 *Casus, cujus signa externa ita sunt indifferentia, ut possit in bonam, & in malam partem accipi, non erit reservatus.*

46 *Mere scrupulosis ad tollendos scrupulos, si opus sit, potest facultas generalis concedi, ut a certo aliquo casu, perpetuo absolvantur. Nam casus dubii, vel qui scrupulosis tales videntur, non reservantur.*

CASUS RESERVATI IN PARTICULARI.

Contra Paupertatem.

47 *Eum, qui tantum foris prandium sumeret sine venia Superioris, uti pœnæ sine dubio subjicerem, ita reservatione Absolutionis non obligarem.*

Contra Castitatem.

48 *Ut peccatum contra Votum Castitatis censeatur ita prodire in actum externum, ut sit reservatum, necesse est, talem actum, esse, qui ex se non sit indifferens, qui scilicet in bonam, & malam partem accipi possit, ut est aspectus; sed debet habere malitiam exteriorem, quæ sit index internæ malæ voluntatis.*

49 *Non videtur casus reservatus, si quis ex contactu manus alterius, qui ex se turpis non est, peccet mortaliter delectatione morosa, modo illa delectatio non prodeat in actum exteriorem; sin vero ex illo contactu, vel solo aspectu sequatur voluntaria pollutio, est casus reservatus ratione hujus pollutionis, quæ est peccatum contra Castitatem in actum externum, non ratione illius aspectus, aut contactus. Quidquid in oppositum dicat non nemo* apud Dian. p. 4. tr. 4. res. 61. *qui citat* Suar. *pro nostra Decisione.*

50 *Hinc etiam non censetur reservatus aspectus, etiam animo libidinoso factus, nisi talis sit, qui, spectatis omnibus circumstantiis, non sit indifferens amplius.*

51 *Aspectus, Locutio, Lectio cum delectatione interna mortaliter mala, tunc solum censetur reservata, quando actio externa ex se indicat malitiam actus interni, nec manet amplius, ut tam in bonam, quam in malam partem accipi possit. Quando vero actio externa in individuo sit talis, vel non sit, spectat ad Theologos judicare.*

Contra Obedientiam.

52 *Casus reservatus est deliberata inobedientia expressa verbis* (Nolo facere.)

53 *Tametsi Constitutiones, & Regulæ non obligent sub mortali nisi adsit Præceptum, est tamen casus reservatus inobedientiæ, si quis dicat Ministro* (Nolo facere) *licet nullum sit præceptum, eo quod, ex vi Voti, ac Obedientiæ obligamur, etiam secluso præcepto, ne Superiorem, vel Obedientiam contemnamus, quod in proposito accidit. Et licet Minister non possit imperare in virtute Obedientiæ, tamen contemptus Superioris est grave peccatum, quod involvitur in Verbo* (Nolo)

54 *Et complectitur etiam Sacerdotes, licet Decretum Quartum Congregat. septimæ tantum meminerit fratrum*, & cap. 2. Ordinat. General. *tantum Coadjutorum.*

55 *Casus reservatus est dicere* Nolo facere, *etiam in materia levi.* (Vide supra n. 31.) *quia hic peccatum attenditur, non tam ex gravitate materiæ, quam contemptu, qui involvitur in verbo* Nolo.

56 *Qui Rectori seu Regenti Convictorii, aut Residentiæ Superiori respondet*, Nolo, *incurrit in casum reservatum.*

57 *Quamvis graviter peccet, qui jubenti Superiori dicit se non facturum, non videtur tamen incidere in casum reservatum, cum non clare dicat* (Nolo facere) *qui solus intelligitur expresse reservatus*, cap. 2 Ord. Gen. §. 18.

58 *Qui noluit parere Subministro, non incidit in casum reservatum licet sit Superior fratrum.*

Detractio.

59 *In sexto casu, ubi reservatur Detractio famæ, bonæque existimationis aliorum, verbum hoc* (aliorum) *complectitur, tam nostros, quam alios quoscumque.*

60 *Detractio gravis famæ, etiam externorum, est casus reservatus.*

61 *Cessavit jam declaratio illa R. P. Claudii de casu Murmurationis reservatæ in dubio, atque adeo idem judicandum est deinceps de ejusmodi, quod de aliis communiter reservatis.*

Occultatio Impedimenti.

62 *Casus reservatus est, si Candidatus in examine reticeat ejusmodi habitus pravos suos, ex quorum reticentia grave incommodum* [illegible] *sit Societati: sic enim locus examinis* C. B. lit. A. *videtur exp*[illegible] cap. 5. Ordin. General. casu 7.

Apu

Apertio Litterarum.

63 *Apertio Litterarum ad suum Superiorem scriptarum tunc erit casus reservatus, quando apertio illarum erit peccatum mortale, nam pendet a circumstantiis.*

Falsificatio Sigilli.

64 *Nomine Officialium, per quorum Sigilli falsificationem incurritur casus reservatus ex Decreto Clem. VIII. intelligitur etiam, qui ratione Officii habent proprium Sigillum in Ordine, ut præter Superiores Societatis, sunt Assistentes, Secret. Provinc. General. Admonitor.*

Machinatio in Superiores, & Seminatio discordiarum.

65 *Prohibetur doceri a nostris hæc propositio;* In ordin. pro stud. super Juribus propos. 21. *Nonnulla peccata, quæ reservantur in Societate, ut Machinatio in Superiores, Seminatio discordiarum, & similia, licet attingant gravitatem peccati mortalis, non sunt reservata, nisi sequatur effectus.*

CAPUT VIII.

De Absolutione a Reservatis ex Jure Ordinario.

1 NOnnulla per occasionem de hac Absolutione tetigimus in Superioribus, nunc in proprio loco plura sunt superaddenda. Cum autem ea possit impendi Jure ordinario, idest ab habente ordinariam potestatem absolvendi reservata, & Jure delegato, idest ab habente delegatam; in hoc capite de illa, deinde in sequentibus Capitibus de hac breviter differemus.

§. I. *Quis possit absolvere a peccatis, vel excommunicationibus reservatis Jure Ordinario,*

☞ In hac materia præ oculis habenda est 3. Propositio ex damnatis ab Alex. VII. *Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem Hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1619. die 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Emin. Cardinalium visa, & tolerata est.*

1 POtest primo, qui reservavit; seu is, cui facta est reservatio; v. gr. Capitulum Generale reservat peccata Provinciali, vel Superiori locali; tunc Provincialis, vel Superior localis pro tempore existentes, seu successores in officio, possunt jure suo directe absolvere. Item Episcopus reservat aliqua peccata, poterit ergo Episcopus ipse, ut item successor in Episcopatu ea directe jure suo absolvere.

2 Potest secundo, Superior horum: Quare in Religionibus poterit Generalis, & Provincialis absolvere casus reservatos Superiori locali sicut a casibus in aliqua Diœcesi reservatis Episcopo: potest tum Papa absolvere, tum Legatus a Latere ejus Provinciæ, ut notat Gavantus *in suo Manuali V. Legatus*, & Avers. *q. 1. pœnit. sect.* 4. Limitat tamen ibid. Gavantus, ne Legatus possit absolvere a Censuris per sententiam latis.

3 Potest tertio, Inferior, cujus dignitati Superior perpetuo concessit, ut possit absolvere a reservatis. Ejusmodi est Episcopus, cujus dignitati concessit Tridentinum, ut is absolvere possit ab omnibus Pontificiis casibus occultis, de qua re infra: tunc enim Episcopus Jure ordinario absolvit. Ejusmodi etiam sunt Prælati Regularium, quorum officio Pontifex Summus concessit potestatem absolvendi suos subditos a casibus Pontificiis, modo superius indicato.

De Pœnitentiario Ecclesiæ Cathedralis breviter, & absolute negat, ei sive ex jure, sive ex consuetudine concessum esse, posse absolvere a reservatis sine sui Episcopi speciali commissione: quod late contra nonnullos prosequitur Dian. *p. 9. tr. 8. res. 11. & 12.*

4 De Vicariis Episcoporum dicam mox *cap. 10. §. un. n. 9.* De Vicariis autem Prælatorum Regularium, an scilicet Superiores, an Ministri, an cæteri similes, vel Vicepriores, Vicerectores, &c. saltem quando abest horum Superior hac eadem potestate ordinaria gaudeant; pendet ex cognitione potestatis, quæ prædictis conceditur in Religione quaque sua. Lege Quintan. *tract. de pœnit. singul. 13. a n. 2.* Pelliz. *tr. 8. cap. 2. a n. 519.* Delugo *de pœnit. disp. 19. n. 16.* Juniper. *de casib. reserv. p. 1. disp. 8. q. 2. cap. 2.*

5 Profecto in mea, Ministro nulla conceditur in hoc potestas, ut in sequentibus responsis dixerunt Peritiores Instituti Soc. Jesu supra citati; *In Manuscripto*, quod apud me habeo.

I. *Absente Rectore non habet Minister facultatem absolvendi a reservatis, nisi ei specialiter concessum sit; quod non expedit fieri, maxime si ad paucos dies duntaxat absit; potest enim quis confiteri Ordinario cum onere se sistendi Superiori.* Quomodo id intelligatur, vide omnino infra *cap. 12. §. 3. n. præsertim* 11.

II. *Minister non potest, absente Rectore, dare facultatem absolvendi a reservatis, nisi hoc etiam, præter curam domus, quam ipsi concedit, officium specialiter commissum sit a Rectore abituro.*

III. *Minister non potest deputare Confessarium, nec dare facultatem absolvendi a reservatis, nec & ipse absolvere.*

IV. *Si tamen relinquatur cum titulo, ac potestate Rectoris, videtur habere istam potestatem.*

V. *Denique Præfatio Compendii Privilegiorum loquitur de Vicerectoribus ordinariis (non de Ministro ad breve tempus pro Rectore relicto) qui administrant cum plena potestate, & sunt veri Superiores.*

6 Verum ad ea, a quibus discesseram, redeamus. Quod diximus de peccatis, dic proportionaliter de excommunicatione reservata: ea enim per se loquendo, & communiter ex Jure Ordinario, de quo loquimur, potest Primo absolvi ab ipso reservante, seu ab ejus successore in officio, & ab eo, cui excommunicatio reservatur. Secundo a Superiore illorum. Tertio a Delegato perpetuo, &c.

7 Dixi autem (*per se loquendo*) nam per accidens ratione necessitatis urgentis, possunt & alii: sed hæc potestas potius est ex Jure Delegationis, quam ex Jure Ordinario, ut videbimus late inferius, *c. 12. §. 3.*

8 Dixi item, *communiter;* nam quamvis ipse reservatus possit ab excommunicatione sibi reservata communiter suum subditum absolvere; excipiuntur tamen quatuor casus. Ita Coninch. *disp. 14. de excomm. n. 656.* Primus, quando quis fuit excommunicatus per Delegatum Pontificis ad certam causam finiendam, si non vult parere ejus sententiæ definitivæ, & per annum in contumacia perseveret: tunc enim non potest ipsemet, qui excommunicavit, sed solus Summus Pontifex; ita habetur C. *quærenti de off. Deleg.* Secundus, quando excommunicatio lata ab inferiore confirmatur a Superiore ex perfecta cognitione causæ, & ex certa scientia, tunc enim excommunicatio evadit reservata ipsi Superiori. Ita Coninch. *disp. 10. de excom. n. 656.* Tertius, quando Episcopus aliquem excommunicat, reservatque ejus excommunicationis absolutionem non sibi, sed Papæ: tunc enim solus Summus Pontifex absolvet. Ita Campanil. *in divers. Jur. rub. 11. cap. 15. n. 132. cui adde Post. de Marinis lib. 1. contr. 17.* licet hunc tertium casum neget Dian. *p. 2. tract. 4. res. 158.* dicens, adhuc posse per legitimam appellationem, Metropolitanum. Quartus, quando Incendiarii sunt nominatim excommunicati, & denunciati, tunc enim ex *c. Tua nos, de sentent. excom.* a solo Summo Pontifice possunt absolvi.

9 Prædicta potestas, qua quis gaudet Jure ordinario, duos effectus parit in illam habente. Primus est, ut possit eam aliis delegare, idest habens Jurisdictionem ordinariam, potest eam aliis exercendam committere; Nam propterea recte Barbos. *de potest. Episc. p. 1. tit. 4. n. 48.* ex Suario, aliisque notat, Archiepiscopum, dum ipse actu visitat Diœcesim sui suffraganei, sicuti potest absolvere subditos prædicti suffraganei per se, ita etiam posse pro illo tempore per alios, quia tunc utitur Jurisdictione ordinaria. Atque hoc, quod dicimus, in hac materia, de qua agimus, verum est etiam, si ejusmodi ordinarius sacerdos non sit, ut usuvenire solet, quando Prelatus aliquis non est sacerdos: Is enim, licet non possit per se absolvere, potest tamen illam potestatem sacerdoti committere.

10 Secundus est, ut inferior præsente superiore, v. gr. Provincialis præsente Generali, & Localis præsente Provinciali, possit libere uti tota potestate, quam Jure ordinario habet: siquidem cum uterque sit Ordinarius independenter unus ab altero, suam quisque exercere Jurisdictionem potest, sive immediate absolvendo, sive alteri, ut modo diximus, suam potestatem conferendo.

§. II. *An Ordinarii Prælati obligentur ejusmodi potestatem reservata absolvendi, alteri delegare?*

1 HÆc eadem est quæstio, atque illa, an superior, Episcopus v. g. vel Prælatus Regularis, in casu occurrenti teneatur dare licentiam idoneo Confessario petenti auctoritatem absolvendi ejus subditum nolentem accedere immediate ad superiorem? Dico (*in casu occurrenti*) nam, an obligetur, antequam fiat petitio, constituere Confessarium, qui possit universaliter absolvere reservata, non multo ante dictum est *cap. 7. §. 2. a n. 26.*

2 Ad propositam autem quæstionem ex communi sententia universaliter idem dicendum est, quod de Prælatis Regularibus specialiter nuper indicavimus, *c. 7. §. 2. a n. 37.* idest quando ex licentia non timetur rationabiliter damnum pœnitentis, qui ob facilitatem Absolutionis, non emendabitur, nec timetur damnum boni publici, vel tertii, ut esset gravis infamia communitatis, vel facilitas peccandi in aliis, qui casuum reservatorum legem non curarent; si hæc, inquam, non timentur, Superior licentiam denegare non debebit, ac denegando mortaliter peccaret: multo magis, si Confessarius testetur pœnitentem esse in periculo omittendi omnino Confessionem. Ita Quintan. *de pœnit. sing. 13. p. 5.* lege item Cast. *de pœnit. p. 15. §. 5. n. 5.* Quando vero aliquod ex his malis timetur (quod timeri posse rarissimum esse notant passim Doctores, quia hic agimus in foro Conscientiæ de peccatore vere, ut supponitur, pœnitente) denegabit licentiam sine peccato. Sed addo, etiam in hoc casu, regulariter melius fore, si licentiam concedat, injungendo aliquam obligationem hujus, vel illius remedii, quo obviari probabiliter possit damno, quod timetur, itemque possit occasiones peccandi removeri.

3 Quod si dubium sit, an prædicta pericula adsint, debet omnino licentiam concedere Superior, quia necessitas pœnitentis ponendi se in statu gratiæ certa est, atque adeo prævalere debet prædicto dubio periculi.

4 Quando superior Regularis irrationabiliter petitam licentiam pro suo subdito deneget: qua ratione Confessarius pro illa vice adhuc possit pœnitentem absolvere, dictum est supra *cap. 7. §. 2. a num. 40.* Quod certo non invenio de Superioribus non Regularibus.

5 Illud autem hic est maxime inculcandum Superioribus quibuscumque, ne, quando ab ipsis postulatur dicta licentia, interrogationes illas superaddant, quibus petant a Confessario, an peccatum pœnitentis sit talis rationis, an in talibus circumstantiis, an commissum a Laico, an a Sacerdote, an cum complice, vel sine illo, &c. Hæc enim, ob periculum prodendi pœnitentem, neque ipse exposcere, nec licite explicare Confessarius potest. Legatur Quintan. *de pœnit. sing. 12. num. 5. & sing. 13. num. 7.*

6 Deniq; sciscitabitur a me Confessarius ordinarius, an ipse obligetur sumere onus pœnitentis adeundi superiorem, ut impetret facultatem absolvendi dictum pœnitentem a peccato reservato? Respondeo: Hac de re nos satis egisse *lib. 3. Method. Conf. cap. 9. §. 4. n. præsert.* 17.

CAPUT IX.

Agimus in Universum de Absolutione a reservatis jure Delegationis.

§. I. *Quis possit jure Delegationis absolvere a reservatis.*

1 UNo verbo, is potest, qui legitime eam Delegationem habet; verum id latiore indiget explicatione.

2 Dixi superius, & nunc suo loco confirmo, non eo ipso, quo quis deputatur ad Confessiones excipiendas, habere licentiam, seu delegationem absolvendi a reservatis: Imo, si Prælatus tibi concessit approbationem audiendi Confessiones, & absolvendi a reservatis per annum unum, quo elapso, iterum concederet approbationem Confessiones audiendi, non intelligeretur reconcedere potestatem absolvendi a reservatis, ut notat Bordonus, *res. 39. n. 8.* Debet ergo hujusmodi licentia esse expressa, ita ut, nec satis sit, si superior tibi facultatem concedat eligendi Confessarium, quem velis, ut definivit Bonifacius *cap. 1. de pœnit. & remiss. in 6.* hac de re loquens: quia, inquit, in generali Concessione non veniunt ea, quæ non esset quis verosimiliter concessurus. Legatur Suar. *de pœnit. d. 30. sect. 5. n. 5.* & Corolian. *de casib. res. p. 1. art. 9. sect. 2. ad n. 5.* Contra vero, si Prælatus tibi concedat posse absolvere reservata, intelligitur, concedere posse absolvere, etiam non reservata, & te approbat ad excipiendas Confessiones; quia, qui vult consequens, vult etiam antecedens, seu id, sine quo aliud esse non potest, ut docet Pelliz. *tract. 6. cap. 2. n. 135.*

Si autem licentia sit ad certum genus peccati, vel ad certum tempus (ut fit in Bulla Cruciatæ) sub certa forma, vel simili quapiam restrictione, non posse ulterius ad alia peccata, vel ad aliud tempus, &c. extendi, palam est.

3 Licentiam absolvendi reservata concessam ad annum v. g. *Die 21. Decemb.* 1642. durantem usque ad *Diem 23. Decembris*, sequentis anni 1643. docet Pelliz. *l. c. n. 130.* quia *Dies termini non computatur in terminum*, additque; ita judicasse Doctores recentiores.

Verum penes hos Doctores sit ejusmodi dicti fides. Nam cæterum hæc, de qua agimus, est collatio jurisdictionis, quæ æquiparatur Donationi. In Donationibus autem non video, quo modo dies termini non computetur in terminum. Si enim mihi dones, seu commodes, seu loces ad annum usum tuæ domus, finitur donatio seu locatio de momento ad momentum, ita testante ipsa praxi. Hæc mea doctrina late confirmatur ex iis, quæ adducit Merolla *t. 2. dub. 4. c. 4. a n. 629.* explicans illud pronunciatum, *Dies termini non computatur in terminum.* Et de traditione Jurisdictionis ad absolvendum per Bullam Cruciatæ ita supponunt communiter Doctores, apud Bardi *in exp. Bull.*

Cruc. p. 1. tract. 2. c. 6. dicentes, eam durare præcise, vel a publicatione ad publicationem, vel ad annum naturalem, &c. sine additione aliorum duorum dierum &c.

4 Si delegans dicat, *Do tibi Confessario omnem meam auctoritatem*, non confertur tibi ulla potestas circa reservata, ut notat Coriolanus, *hic*, quia sub tanta generalitate non veniunt ea, quæ speciali indigent concessione, qualis est potestas pro reservatis. At si dicat: *Do omnes casus, seu concedo, ut ab omnibus casibus possis absolvere*, Inclinat conferri potestatem in reservata idem Coriolanus; id enim videtur significare illud (omnes) siquidem, qui totum dat, nihil excludit: Non ita in formula præcedente, in qua nullo modo facta est mentio, *Nec casuum, nec omnium casuum*.

5 Si Pontifex Summus dicat; *Concedo tibi, ut possis absolvere ab omnibus casibus mihi reservatis*, potes absolvere, etiam ab illis, quos Pontifex perpetuo delegavit Episcopis. Ii enim jam sunt, & remanent Pontificii, ut supra *c. 6. §. 1.* dictum est. Si idem Pontifex, propter magnam auctoritatem, quam supra Episcopos habet, dicat, *Do tibi potestatem absolvendi casus Episcopo reservatos*, probabile est, te non posse absolvere casus prædictos: quia ii, ut jam dictum est, non sunt reservati Episcopo, sed Pontifici, & solum sunt Episcopo delegati. Verum probabile etiam est, te posse absolvere, quia propter delegationem factam perpetuam Episcopali dignitati, jam possunt dici aliquo tandem modo casus Episcopales, & casus Episcopo reservati, ut item dicam inferius, *c. 13. n. 13.* probabiliter ex vi Bullæ Cruciatæ. Quod si Pontifex dicat, *Concedo tibi potestatem absolvendi ab omnibus casibus, quos potest absolvere Episcopus*, tunc profecto multo probabilius poteris absolvere prædictos casus Episcopis perpetuo concessos: eos enim jam potest, licet per delegationem, & quidem perpetuam, Episcopus absolvere.

6 Idem dic, si ipse Episcopus dicat: *Do tibi, ut possis absolvere a casibus, & censuris, a quibus ego possum absolvere*, vel, *a casibus, & a censuris Episcopalibus*, vel, *ab omnibus meis casibus, & censuris*: potes enim absolvere a prædictis, jam ab his potest absolvere Episcopus, & propter Jurisdictionem ordinariam, quam in illa habuit a Tridentino, ut diximus, aliquo tandem modo sunt Episcopales, & Episcopo reservati. Idem erit, si dicat, *a casibus, & censuris mihi reservatis*: jam enim ob dictam delegationem, sicuti illi possunt dici aliquo modo Episcopales, ita Episcopo reservati, & sic docet loquens de abortu fœtus animati Banci *in selectis quæstionibus*, *q. 48. petit. 6.* De hæresi vide limitationem Trid. *sess. 24. c. 6. de Reform.*

7 At si dicat idem Episcopus, *Do tibi omnes casus, quos mihi reservavi*: certe non poteris absolvere a prædictis, quia illos non sibi reservavit Episcopus, sed Pontifex, licet deinde eos Episcopis concesserit.

8 Si quicumque delegans dicat, *Concedo tibi, ut possis omnes casus reservatos etiam futuros absolvere*, poteris absolvere a futuris, quos reservabit ille idem, qui tibi hoc concessit, non vero, quos successor ejus reservabit, quia par in parem potestatem non habet, unde non potest ligare manus successoris, ut is non possit reservare, quos velit. Ita Pelliz. *loc. cit. n. 13. ex Rodolph.*

9 Si tibi quis concedit absolute omnes casus reservatos, & deinde per aliam concessionem strictiorem concedat limitate; potes omnes absolute, ut habet ibidem Pelliz. *ib. n. 132.* quia strictior concessio non est revocatio prioris concessionis, ergo adhuc remanet. Excipe, nisi strictior contineat aliqua forte verba priorem implicite revocantia.

10 Si nuntium mittas ad Prælatum, ut det tibi potestatem ad reservata, is autem eidem nuntio dicat, se concedere, tu valide absolveres, etiam si tibi concessio non fuerit manifestata. Ratio ducitur ex doctrina Sanch. *l. 4. de matr. d. 26.* docentis, prodesse privilegiato privilegium illi concessum, si obtentum est, non motu proprio concedentis, sed ad petitionem, seu ad instantiam nuncii, vel procuratoris, missi a dicto privilegiato, & ipsi nuncio manifestatum, licet nondum manifestatum ipsi privilegiato: ita ergo in casu nostro; sed de hoc aliquanto latius dicemus, mox *a n. 18.*

11 Si dicat Episcopus, vel Prælatus Regularis, *Concedo tibi facultatem absolvendi a Casibus Reservatis*, non intelligitur ab Excommunicationibus: nec, si concedat potestatem absolvendi ab excommunicationibus, intelligitur data potestas in casus reservatos. Ratio est, quia sunt diversæ potestates, & una ab altera non dependet: nam potestas excommunicationes absolvendi, etiam in foro interno tantum, potest concedi cuicumque Clerico in Minoribus, cum potestas absolvendi a casibus solum Sacerdotibus concedi possit. At vero, si Summus Pontifex concedat casus suos alicui, intelligi etiam excommunicationes, satis diximus supra *c. 5. §. 1. n. 5.* & iterum dicetur infra *c. 10. n. 6.*

12 Denique hic superest magis, ac magis declarandum, quomodo interpretandæ sint ejusmodi concessiones absolvendi a reservatis; id quod ut planius habeas, sequentem titulum præmittamus.

Concessio absolvendi, largene, an stricte interpretanda?

13 Præmittenda hic est resolutio illius celebris quæstionis, an potestas absolvendi a reservatis sit large, an stricte interpretanda? Et quidem omnes ut Sanch. *l. 8. de matr. disp. 2. n. 1.* & Bardi *de Bull. Cruc. part. 1. tit. 1. a c. 5. n. 6.* conveniunt, ordinariam potestatem absolvendi a reservatis, quam habent Superiores, de quibus *in c. præc.* diximus, esse interpretandam large, quia omnis potestas dispensandi in legibus, qualis est etiam potestas absolvendi a reservatis, cum respiciat Communitatem, cui utile est habere, ad quem recurrant subditi, large est interpretanda, licet ipsa actualis dispensatio, quia vulnerat jus commune (*Dispensatio enim est concessio, ut non servetur aliqua lex*) debeat stricte interpretari.

14 Quæstio igitur est solum de potestate delegata; Utrum scilicet potestas, quam Episcopus mihi dat, ut absolvam pœnitentes a reservatis, large sit interpretanda, an vero stricte.

Distinguunt communiter Doctores, asserentes, potestatem prædictam delegatam Confessario, non expressis personis absolvendis, esse large interpretandam, quia tunc adest prorsus similis ratio boni Communitatis, ut modo dictum est de potestate ordinaria. Ita Castrop. *de legib. disp. 4. punct. 11. n. 2. & 3.* alios citans. At quando delegata est, expressis personis absolvendis, duplex est sententia. Sanch. *l. 8. de matr. disp. 2. n. 6.* cum aliis distinguit: si facultas dicta absolvendi conceditur Confessario, cui Superior vult favere, late esse interpretandam; si conceditur in gratiam ipsius pœnitentis absolvendi, esse interpretandam stricte.

15 Castropalaus vero, *loc. cit. c. 5.* absolute in utroque casu, potestatem delegatam absolvendi a reservatis, quando exprimuntur personæ absolvendæ, esse ait interpretationis strictæ. Illud tamen *n. 7.* notat, potestatem concessam absolvendi a reservatis in Jubilæis, & in Bulla Cruciatæ esse large interpretandam, quia est data in bonum commune Fidelium, quod dici non potest (ait ipse) de licentia data a Prælatis, quando saltem datur pro aliquo peculiari pœnitente. Utraque sententia videtur probabilis.

16 His breviter explicatis jam patet responsio ad quæstionem in hoc titulo propositam. Concessionem, scilicet, de qua loquimur, debere interpretari large, si detur non expressis personis absolvendis, si vero hæ personæ exprimantur, stricte, vel large, juxta duas probabiles sententias jam dictas.

17 Profecto utilis est hæc doctrina, sed quia in casu hoc de delegatione, ad absolvenda reservata, tota res pendet ab intentione concedentis potestatem, ideo a tenore concessionis, a forma petitionis (juxta quam Superior facultatem dare præsumitur) a verbis in contextu dictæ Concessionis appositis, & similibus, qualitas, & quantitas licentiæ mensuranda est, quæ omnia maxime ex mox dicendis, præsertim §. 3. non parum explicabuntur.

Occasione ejus, quod dictum est n. 6. *quærimus universaliter, an ignorans licentiam ipsi datam absolvendi a reservatis, valide absolvat?*

18 Figuremus casum in sequentem modum. Ego, sive quia Bullæ Cruciatæ fruor, sive, quia obtinui facultatem a Superiore, ut absolvar a casu reservato, per eum Confessarium quem elegero, ipsum eligo, & sine dolo, sed ex ignorantia illi non manifesto ejusmodi potestatem: ipse item, ex pari ignorantia, me bona fide absolvit; inquiro, sumne directe absolutus a prædicto casu reservato?

19 Resp. De hac quæstione interrogatus nudius tertius quidam Theologus, dixit, per se loquendo esse absolutum, additque hanc esse opinionem Suar. *l. 8. de leg. c. 25. n. 16.* & Meroll. *tom. 3. disp. 6. c. 6. a n. 94. usque ad* 100. Ratio (dicebat) est, quia effectus prædictæ licentiæ Superioris, vel Privilegii nequit impediri per ignorantiam Confessarii: posita enim electione dicti Confessarii, Summus Pontifex, vel Superior censetur electo Sacerdoti Jurisdictionem conferre. Dixi (*per se*) nam per accidens posset esse invalida Confessio, si nimirum pœnitens animadverteret, Confessarium ignorare suam Jurisdictionem, & tamen procedere ad Absolutionem; tunc enim graviter Confessarius peccaret; & item pœnitens, cooperando, unde hic non esset dispositus ad Absolutionem recipiendam.

20 Verum hæc doctrina mihi valde difficilis est. Nam nemo acquirit Jurisdictionem ullam, sive contentiosam, sive voluntariam, nisi illam velit acquirere, seu, nisi illam acceptet: at hic Confessarius electus, cui non manifestatur ipsum electum fuisse, nondum acceptavit Jurisdictionem, ergo, qua ratione juridice absolvet? sane fac Episcopum te elegisse, & approbasse in Confessarium: Si interim, dum tu nullo modo noscis ejusmodi electionem, bona fide absolveres aliquem a mortalibus, num valida directe esset Absolutio? Non utique, siquidem tu nondum acceptasti Jurisdictionem, & fortasse nunquam acceptaturus sis, quia v. g. non vis officium Confessarii exercere.

21 Confirmatur. Quærunt Sanch. aliique apud Castrop. *l. c. disp. 2. p. 13. §. 11. n. 6.* & Dian. *p. 11. tract. 3. res. 32.* (& nos infra dicemus *l. 8. de matr. tract. 6. de solemn. c. 2. §. 5. n. 7.*) An si licentiam assistendi contractioni Matrimonii datam a Parocho Sacerdos ignoret, valide assistat Matrimonio? & respondet, invalide assistere; quia eam licentiam, seu Jurisdictionem nondum habet, donec acceptet: acceptare autem legitime non potest, dum eam datam esse nescit: Esto teneat, si eam per Nuncium petiisse, judicandum fore jam acceptasse in acceptatione Nuncii, ut etiam nos modo diximus *num.* 10. Porro ex hac doctrina clare sequitur, idem esse dicendum in casu nostro: invalidam scilicet fore illam absolutionem de reservatis, dum supponimus, Sacerdotem nec per se, nec per suum Nuncium jurisdictionem acceptasse.

22 Ad auctoritatem Suarii, & Merollæ dico, eos loqui, quando Privilegium concessum est toti Religioni; tunc enim etiamsi hic Religiosus illud nesciat, secundum illud tamen operatur; sed certe, tunc non abest acceptatio. Religiosus enim eo ipso, quod eam Religionem profitetur, tacite acceptat omnia ejus privilegia: Et de hoc casu loqui Suar. *l. c.* patet ex lectura loci citati ipsius, & ex de Lugo *disp. 19. de pœn. ad n. 17.* testante, ipsum de hoc loqui.

Hanc meliorem sententiam sequitur P. Tancredi *in Conf. mor. disp. 2. n. 16.* dicens, hanc esse probabiliorem, significare fortasse volens oppositam esse probabilem; quod tamen ego significare non possum.

23 P. Bardi *in exposit. Bull. Cruc. p. 2. tit. 5. c. 1. sect. 10.* eandem sententiam tenet in expositione Bullæ Cruciatæ: distinguit tamen asserens, quod dictum est, intelligi de Jurisdictione, non autem de Approbatione, quæ etiam per Tridentinum requiritur in Confessario. Si quis enim haberet (ait) Jurisdictionem, eamque sibi inesse sciret, sed haberet dictam approbationem Episcopi, quam tamen habere nesciret, valide absolveret: quia Approbatio est mera testificatio idoneitatis Sacerdotis, cujus cognitio, vel acceptatio nullo jure requiritur ad validitatem actus, cum tamen requiratur cognitio, & acceptatio Jurisdictionis juxta illud juris privilegium; quod afferunt Bartol. *in l. Barb. n. 18. de off. Prætor.* Sanch. *l. 3. de matr. disp. 27. n. 8.* aliique: *Ignoranti non acquiritur, seu non prodest jurisdictio*, quod dictum non intelligitur de Approbatione. Hanc disparitatem inter Jurisdictionem, & Approbationem impugnat P. Mendo allat. a Barb. *l. c. in 2. editione*, dicens, etiam Approbationem debere esse Confessario notam, quia etiam ipsa pertinet ad Jurisdictionem: Id quod certe tenendum est, & omnino consulendum in praxi.

§. II. *An per licentiam concessam absolvendi a reservatis, valide ea peccata absolvantur, quæ fuerunt commissa in confidentiam licentiæ concedendæ.*

1 RESP. Absolvi. Ita Sanctarel. *de Jubil. c. 8. d. 10.* Bossius, *de Jubil. sect. 1. cas. 12.* & passim; Ratio est, quia confidentia non tollit potestatem, quæ datur, sive a Jubilæo, sive a Bulla Cruciatæ, sive a Prælatis. Excipe, nisi expresse contrarium exprimatur in licentia: nam propterea, quia in Bulla Compositionis exprimitur, non concedi beneficium Compositionis usurpanti bona incerta ex confidentia, seu spe dictæ Compositionis: ideo tunc Bulla rapienti dicta certa bona ex dicta confidentia non suffragabitur. Atque hinc ducitur Confirmatio nostræ Responsionis; Si enim, quando volunt Superiores id negare, expresse negant, signum satis probabile est, quod si expresse non negent concedant. Juvat hic adnectere, quod diserte habet de Lugo *part. 26 de just. Si Sacerdos*, ait, *habet Jurisdictionem quoad aliqua peccata non vero quoad alia, quæ reservata erant, tunc, si Confessio bona fide facta est, non erit repetenda quoad peccata non reservata: quia ab iis jam absolutus est Pœnitens directe a legitimo Judice (erit tamen repetenda quoad sola reservata, a quibus non fuit directe absolutus) quia utile per inutile non vitiatur.*

§. III. *De peccatis reservatis post licentiam Absolutionis commissis.*

1 SI pœnitens post impetratam licentiam, ut absolvatur a reservatis, nulla alia nova reservata committat, poterit per illam licentiam absolvi, etiam post plures annos, etiam si mortuus sit, vel amotus ab officio Superior, qui illam concessit. Quintanad. *de pœn. sing. 11. n. 9.* & de Lugo, *de pœn. disp. 20. n. 125.* Ratio ducitur ex illa communi sen-

sententia, quod, quando est gratia facta, quales solent esse ejusmodi licentiæ, sine limitatione alicui pœnitenti concessæ, non expirant morte concedentis, sed ex se sunt perpetuæ, dum positive non revocantur, ut habet Sanch. *l. 8. de matr. disp.* 28. *n.* 85. & nos intra *lib. de matr. tract. 2. c.* 5. dicemus: de licentia autem loquor, quæ non est addicta tempori; nam licentia concessa in Bulla Cruciatæ, cum sit addicta uni anno, in eo uno anno illa dumtaxat tibi proderit.

2 At si pœnitens nova peccata reservata committat post licentiam impetratam, debet quæstio resolvi, perpensa concedentis intentione, perpensisque verbis Superioris, & modo concessionis.

3 Omissis autem aliis sententiis, fuse relatis a de Lugo *loc. cit. n.* 120. dico, cum eodem, debere distingui duos modos, sub quibus dari solet hujusmodi licentia a Superioribus, de qua hic loquimur. Primo, quando, sive Confessario, ut absolvat, sive pœnitenti, ut absolvatur, datur licentia ad absolutionem talis, vel talis peccati, & tunc ajo, non extendi eam concessionem ad commissa post datam licentiam. Manifesta est ratio: quia in hac forma concessionis se Superior restringit ad tale, vel tale peccatum.

4 Hinc primo, si petas, sic: *Volo absolvi a quodam peccato reservato*, vel Confessarius petat: *Volo absolvere quemdam a peccato reservato*, & annuat Superior, non poteris absolvi, vel absolvere a peccato reservato commisso post dictam concessionem, neque a commisso post tuam petitionem, seu postquam mandasti Confessario, ut eam licentiam peteret. Ratio est, quia concessio intelligitur facta juxta petitionem; petitio autem, & mandatum fuerunt de tali quodam peccato.

5 Hinc secundo, quando ejusmodi licentiæ conceduntur per Sacram Pœnitentiariam, & petitio fuit facta pro aliquibus peccatis; concessio autem fiat cum illa clausula, *Super præmissis, seu a præmissis*, non conceditur licentia absolvendi a peccatis reservatis commissis post licentiam impetratam, vel postulatam, quia hæc non fuerunt Pontifici enarrata: ipse autem concedit super præmissis, idest super enarratis. Neque obstat, quod ex vi Bullæ Cruciatæ, possint absolvi peccata reservata commissa, etiam post sumptam Bullam, quamvis commissa ex ejusdem Bullæ confidentia, ut modo §. 2. statuimus, non obstat, inquam, quia, in hac potestate absolvendi a reservatis, nullam restrictionem Bullæ tenor apponit in nostro casu.

6 Sed accedamus jam ad secundum modum. Quando enim licentia sine mentione implicita, vel explicita talis peccati concessa est, sive pœnitenti, ut absolvatur, sive Confessario, ut absolvat, etiamsi addatur (pro hac vice) videtur posse ille absolvi, & hic absolvere a reservatis commissis post ejusmodi licentiæ concessionem, imo & post ejusmodi concessionis acceptationem, dummodo peccatum reservatum iteratum fuerit ante collatam absolutionem. Ratio potest esse, quia hæc formula concessionis non se arctat ad sola commissa: sensus enim est, ut una vice, illum a reservatis absolvas: At jam ille sic, una vice absolvitur. Unus tamen scopulus est hic maxime declinandus, scilicet ne in longum tempus differatur confessio, de qua re mox *n.* 10. Dixi autem (*videtur*) nam praxis hujus doctrinæ semper mihi scrupulosa visa est.

7 Hinc prudenter se gerat Confessarius petens a Superiore, vel a pœnitentiaria ejusmodi licentias, & ne illas postulet eo modo, quo dictum est *n. 4. & 5.* Imo, neque hoc modo dicto *n. 6.* ne scilicet scrupulis subjaceat concessio; sed pro omnibus commissis reservatis quæ tempore Confessionis invenerit.

8 Dices, ex hac posteriore parte sequuntur duo absurda, Alterum, dari ansam huic pœnitenti, ut committat ante absolutionem illa reservata, quia jam est securus de eorum omnium absolutione. Alterum, posse differre diu Confessionem, & interim multa reservata eadem spe confidenter admittere.

9 Resp. Ad primum, id per accidens esset. Et sane sicuti simile quid potest occurrere accipienti Bullam Cruciatæ, vel aliud Jubilæum, & tamen id non judicatur absurdum: quia judicatur majus bonum, quod subditus liberetur a suis peccatis, & non abeat in desperationem, quam quod permissio hæc sit occasio per accidens peccandi. Ita in casu nostro, &c.

10 Ad secundum dico. Cum illa verba sub tempore præsenti dicta (*Do licentiam pro hac vice*) sint accipienda morali modo, semper illis intelligitur decerni tempus competens, & rationabile ad ejusmodi absolutionem impertiendam, non vero quodcumque: unde, quia tota hæc res dependet, ut dixi, ab intentione concedentis illud (*Do tibi licentiam pro hac vice*) moraliter acceptum, & juxta mentem rationabilem dantis intellectum, videtur significare dari licentiam pro quocumque etiam longissimo tempore, si nova reservata non admittas; quia ex una parte, ut dictum est *n.* 1. est gratia facta, & ex alia non est ratio, unde dici possit, gratiam illam fuisse in hoc casu coarctatam ad tempus: At vero si nova admittas intelligendum est dari licentiam pro tempore præsenti, vel quod præsenti, prudentis judicio, omnibus circumstantiis expensis, æquipolleat, quia, sic præsumitur esse rationabilis voluntas licentiam ejusmodi concedentis, ut dictum est.

11 An petens a Superiore licentiam, ut absolvat a reservato, intelligatur posse etiam ipse petens absolvi? Negative respondet pro nostris ex Soc. de Lugo *de pœn. disp.* 20. *n.* 119. & Dian: *part.* 1. *tract.* 8. *resol.* 48. *fin.* pro aliis, expendi debere usum Religionis, &c. Lege ipsum.

§. IV. *An peccata, oblita in Confessione valida, remaneant reservata?*

1 Titius, tribus v. g. peccatis reservatis infectus, confitetur sine fraude duo, oblitus nimirum unius, absolutionemque a potente absolvere reservata, recipit: Inquiro, an hoc unum remaneat reservatum, itaut Titius pro illius absolutione confugere debeat ad Superiorem, seu potentem absolvere reservata: an satis sit, eam petere a quocumque communi Confessario?

2 Triplex est sententia: Prima Suarii, *de pœn. disp.* 31. *sect.* 4. *a n.* 12. docentis reservationem ejusmodi casus obliti cessare, non quidem semper, sed solum, quando pœnitens accedit ad Superiorem modo quodam extraordinario, hoc est, in ea circumstantia, in qua appareat expresse, vel tacite peti ab ipso absolutionem reservatorum, ut si subditus tempore Jubilæi accedat ad deponenda peccata ad Superiorem; non autem cessare, quando accedit ad eumdem, more ordinario, pro Confessionibus quotidianis, & solitis. Ratio est, inquit, quia in posteriore hoc modo nulla implicita voluntas est tollendi reservationem; adest vero, saltem tacite, in priore: siquidem tunc Superior vult, ut pœnitens fruatur omni privilegio Jubilæi.

3 Secunda est Vasq. *de pœn. ad q.* 91. *art.* 3. *dub.* 5. docentis cessare quidem reservationem prædictam, quando pœnitenti concessa est facultas eligendi Confessarium, per quem possit a reservatis absolvi, perinde ac accidit, quando pœnitens suscipit Bullam Cruciatæ, vel Jubilæum, non vero, quando ipse pœnitens recurrit ad Superiorem, ut ad ipsum Confessionem exhibeat. Ratio est, inquit, quia in priori casu, præsumitur Superior per Bullam, vel Privilegium concedere quantum potest, atque adeo, præsumitur tollere reservationem casus quamvis obliti: at in posteriore non præsumitur, quia illud peccatum oblitum non venit in judicium, nec pro illo pœnitens accipit a Superiore remedia sui peccati, qui videtur finis reservationis, & ex alia parte tunc Superior exercet suam potestatem tollendi reservationem.

Tertia sententia est Joannis de Lugo, *disp.* 20. *sect.* 7. *de pœn. n.* 85. *& deinceps*, Castrop. *de pœn. punct.* 15. §. 6. *n.* 3. quibus adde plures apud Aversi. *q.* 17. *de pœn. sect.* 8. & apud Bossium *de Jubilæo sect.* 1. *casu* 29. Dicast. apud Dian. *p.* 11. *tract.* 8. *res.* 28. ubi disputat, an habens licentiam te absolvendi pro hac vice, possit ex vi talis licentiæ te ab oblitis absolvere, aliorumque plurium, dicentium, semper tolli reservationem, modo bona fide, ut dictum est, illud peccatum sine culpa taceatur: Sicuti per eosdem, imo etiam per Suarium, & Vasquez, tollitur Censura, seu excommunicatio reservata ab eo, qui illam inculpabiliter oblitus, absolvitur a Superiore legitimo per absolutionem a Censuris generalem. Ratio hujus tertiæ sententiæ est, quia posito, quod is, qui tunc absolvit, habeat potestatem absolvendi a reservatis, præsumitur velle absolvere, seu remittere, quantum potest, & quantum item potest prodesse pœnitenti. Cum ergo possit reservationem tollere, non est, cur non tollat.

5 Dico (*Quantum potest*) nam, ut modo diximus, remanet in hoc pœnitente obligatio confitendi directe apud legitimum ordinarium Confessarium hoc peccatum, sicut alia peccata mortalia non reservata, & nondum confessa: hæc enim obligatio cum sit a Christo Domino inducta, non potest tolli ab illo, qui solum absolvit illud peccatum indirecte, & Superior tunc solum abstulit reservationem, quam auferre poterat; non vero directe absolvit peccatum, quod sibi non fuit expositum. Hæc sententia cæteris videtur probabilior, atque ex ejus ratione facile fundamentis duarum præcedentium responderi potest.

6 Inquires: Cuinam Confessario est deinde aperiendum ejusmodi peccatum oblitum? certum enim est, ut diximus, debere subdi clavibus, ut indirecte absolvatur. Resp. Non necessario opus erit illud aperire Superiori, vel ejus Delegato potenti absolvere a reservatis, quia jam reservatio est ablata, ut dictum est: sed satis erit, si subdatur Confessario communi approbato, valenti absolvere a mortalibus; nam non sufficit, si subdatur Sacerdoti simplici: hic enim non habet potestatem absolvendi directe mortalia, sed solum venialia, ut expresse docet de Lugo *loc. cit. n.* 88. cum Suario, & Vasq. & nos item judicavimus *in Meth. Conf. l. 2. c. 10. §. 3. 55. fine.*

§. V. *An enarrata in Confessione invalida remaneant reservata? Quid de oblitis in eadem?*

1 Dico Primo: Si Confessio fuit invalida, quia dolose tacuisti, vel peccatum aliquod reservatum, vel aliquod mortale non reservatum, non cessabit ejus reservatio, ut docet ibidem de Lugo, *n.* 106. quidquid benignius videatur concedere Castrop. *de pœn. p.* 15. §. 6. *n.* 2. Ratio est, quia præsumi nec debet, nec potest, Superiorem velle tollere reservationem ab eo, qui sic fraudulenter se gerit.

2 Dico secundo cum eodem *n.* 102. Si Confessio fuit invalida ob alia capita, ob defectum v. g. doloris, seu propositi, valde probabile est, tolli reservationem illorum peccatorum, quæ confessus es apud potentem absolvere a reservatione. Ratio est, quia licet ab illorum reatu absolutus non fueris propter Confessionem invalidam, tamen jam te Superiori præsentasti, ab eo pœnitentiam, & medicinam de ejusmodi reservatis recepturus; ergo non est, cur reservatio auferenda non sit. Notat vero ibidem recte ex Vasq. de Lugo, te debere observare, quæ imposita tibi fuere in illa Confessione, quamvis invalida, quia sub onere illa præstandi videtur Superior eam reservationem abstulisse.

3 Atque id verum est, etiam quando ejusmodi Confessio facta invalide fuit apud delegatum, v. g. apud Confessarium electum per Bullam Cruciatæ, vel apud Confessarium a Prælato tibi concessum, ad absolutionem peccati tui reservati. Nam licet ii Delegati non habeant potestatem absolvendi, nisi in Sacramento Pœnitentiæ, quod in hoc casu supponitur invalidum, tamen ex usu, & benignitate Ecclesiæ, ipse Superior intelligitur tollere reservationem illam, quoties pœnitens se præsentat Delegato legitime constituto ab eodem Superiore. Ita Trullench. *de Bull. Cruc. l.* 1. §. 7. *c.* 2. *dub.* 3. Castrop. *de pœn. punct.* 15. §. 6. *n.* 5. de Lugo *de pœn. disp.* 20. *sect.* 7. aliique apud Dian. *p.* 1. *tract.* 11. *n.* 18. *& p.* 3. *in addit. res.* 16.

4 Si in Jubilæo simile quid occurrat, ex alio capite potest evenire, ut in casu, de quo loquimur, non tollatur reservatio, quia nimirum ex vera sententia in Jubilæo requiritur Confessio valida, saltem, quando quis peccatis mortalibus aggravatur. Si ergo Confessio tunc est invalida, tu non lucraberis Jubilæum, & consequenter nec Jubilæi beneficiis (inter quæ est ablatio reservationis) frui poteris.

5 Comitolus, *in res. mor. l.* 1. *q.* 30. & Henriq. *l.* 7. *c.* 11. *n.* 4. tolli etiam in Jubilæo prædictam reservationem putant; quibus non assentior; quia etiamsi probabile sit, Confessionem non requiri ad Jubilæum acquirendum in eo, qui non habet mortalia: at in eo, qui iis laborat, requiri omnino, nec sufficere contritionem, puto cum de Lugo *de pœn. d.* 27. *num.* 103.

6 Dico tertio: Difficile mihi est decernere, an etiam reservatio peccati bona fide obliti, atque adeo, quod quis non confessus est, tollatur in his Confessionibus invalidis ex proxime dictis capitibus. Nam ex una parte, is non accepit Pœnitentiam, vel remedia a potente illum absolvere, ut fuit in casu *n.* 2. quia non enarravit illud peccatum reservatum, cujus per inadvertentiam oblitus est: ergo non poterit gaudere benignitate dicta *n.* 2. At, ex alia parte, ipse jam se præsentavit Superiori, vel ejus Delegato paratus illud peccatum enarrare, si oblitus non fuisset; ergo non videtur privandus dicta benignitate Ecclesiæ, qua reservatio peccatorum oblitorum tollatur, & ita tenet de Lugo *de pœn. disp.* 20. *n.* 106. Verum ego hæreo, quia esse paratum, non videtur esse ad hoc sufficiens. Decernant sapientes.

§. VI. *An cum quis absolvitur, remaneat absolutus ab excommunicationibus oblitis?*

1 Hactenus egimus de peccatis oblitis, nunc breviter de oblitis excommunicationibus dicamus: an scilicet, quando Confessor præmittit Absolutionem a Censuris per illa, vel similia verba *Absolvo te ab omni excommunicatione in quantum possum, & indiges*, subjungitque Absolutionem a peccatis, an, inquam, per prædictam Absolutionem deleatur excommunicatio, qua pœnitens erat irretitus, sed ejus immemor, Confessario nequaquam aperuit.

Resp. ut dixi *l. 2. meth. conf. c.* 14. §. 3. *a n.* 55. posito quod Confessarius habuerit potestatem, seu Jurisdictionem ad ejusmodi excommunicationem auferendam, deleri: unde postea pœnitens illius recordatus, illius Absolutione non indigebit. Ratio est, quia Confessor semper

habet, habereque debet intentionem simpliciter absolutam absolvendi, quantum licite potest, servandique partes omnes officii sui, quas non servaret, si absolvere intenderet a peccatis, & non a Censuris. Id quod propter eamdem rationem est verum, non solum in Confessario ordinario, sed etiam in Delegato, ut notat Coninch. *disp.* 8. *de pœn. d.* 12. *n.* 94. Castrop. *de pœn. p.* 15. §. 6. *n.* 5.

Si Confessarius careat Jurisdictione ad absolvendam eam excommunicationem oblitam, illam non deleri, nimis est manifestum. Quare, quando ea in mentem revocabitur, legitimo Superiore indigebit.

2 Dixi (quantum licite potest) quare, si in privilegio, seu in Jubilæo esset forma, ne possit licite quis absolvi, nisi aliqua conditione adimpleta, v. g. nisi satisfacta parte, non censeretur Confessor per illud *absolvo te ab omni excomm.* absolvere, si parti minime sit satisfactum, ut recte notat de Lugo *disp.* 16. *sect.* 15. *n.* 625. Ratio est, quia ut dictum est, Confessor solum habet habereque præsumitur intentionem absolvendi quos, & quantum valide, & licite potest.

3 Petes, si Confessor absolvere potens, absolvat a peccatis, dicendo *Absolvo te a peccatis tuis*, nulla præmissa formula Absolutionis a censura, ut usuvenire solet in brevibus confessionibus, & non raro in articulo mortis, remanebitne ignarus suæ censuræ, imo & conscius, si tamen propter imminentem mortem loqui non potest absolutus?

4 Resp. Remansurum, ut docet Suar. *de Cens. disp.* 10. *sect.* 2. *n.* 9. Ratio est, quia in illo, *Absolvo te a peccatis*, involvitur Absolutio a quocumque vinculo nato ex peccatis, atque adeo a censuris: cum igitur ejusmodi Confessor supponatur velle licite fungi suo munere, supponetur etiam ab eo censuræ vinculo Pœnitentem absolvere; multoque magis id erit in articulo mortis, si tunc expresse absolvens intendat per illa verba sola, *Absolvo te a peccatis*, absolvere etiam a censuris. Ad majorem autem certitudinem, sic absolvat, *Absolvo te ab omnibus Censuris, & peccatis*, quia certum est, illud, *Ego te absolvo*, sufficere ad absolutionem peccatorum, quod non est ita certum, licet sit probabilissimum, sufficere etiam ad absolutionem censurarum.

§. VII. *Casus reservatos qua ratione possit quis fateri Superiori, vel inferiori Delegato?*

1 QUandoquidem pluries firmatum jam est supra posse Superiorem, vel immediate per se, vel suum Delegatum casus reservatos absolvere, quæret aliquis, an is, qui habet casus reservatos, possit hos solos fateri Superiori potestatem habenti illos absolvendi, & ab ipso absolvi, ac pro cæteris remitti ad inferiorem: vel contra fateri solos non reservatos inferiori, qui absolvat, remittatque pro cæteris reservatis ad Superiorem?

2 Dico, ut jam dixi *loc. cit. meth. conf. c.* 10. §. 1. *n.* 27. absolute id fieri non posse. Ratio est, quia esset dimidiare confessionem sine necessitate. Quare in hisce eventibus, vel Superior audiat omnia, & absolvat, vel audiens reservata extra confessionem, tollat reservationem, seu mittat ad inferiorem, cui conferat potestatem absolvendi a reservatis. Si vero sit inferior, mittat pœnitentem ad Superiorem, vel ipse adeat, impetretque potestatem, & demum rite absolvat. Ita Coninch. *disp.* 8. *de pœn. dub.* 13. *n.* 100. Præpositus, *de Conf. q.* 1. *dub.* 9. aliique passim; quidquid dicat Cajet. *in summa V. Conf. c.* 10. qui ait, contrariam esse Romanæ Curiæ consuetudinem, in qua discutienda, inquit, non oportet nimium sapere, quidquid, inquam, dicat: nam consuetudo illa solum est quoad tollendas censuras, & reservationem, non vero quoad absolvendum sacramentaliter.

3 Dixi autem (*absolute*) nam si aliqua necessitas urgeret, posset: ut si v. g. pœnitens non posset adire inferiorem, sed solum Superiorem, qui tamen Superior propter aliquod grave impedimentum, v. g. articulum mortis, non posset omnia peccata audire, &c.

C A P U T X.

Agimus de Absolutione reservatorum Jure Delegationis in particulari.

1 HIS in universum explicatis, exposcit ordo, & facilitas doctrinæ, ut de Delegationibus in particulari disseramus.

Et quidem, si reservans, seu Superior concedat facultatem alicui, v. g. Confessario ad absolvendum hunc peculiarem pœnitentem, seu excommunicatum, dicitur, is Confessarius habere specialem delegationem. Huc reducere libet facultatem concedi solitam a Pontifice in Jubilæis secundum varios, modo amplos, modo limitatos eorum tenores. Si vero prædictus Superior det facultatem generalem circa casus, vel excommunicationes reservatas, dicitur is Confessarius habere delegationem universalem.

2 Porro de speciali Delegatione certa regula dari non potest, nisi ea; ut serventur illa, quæ talis delegationis tenor præscribit. At generales Delegationes, de quibus certa dari doctrina potest, quatuor hodie inveniuntur:

Prima, in Tridentino, quod concedit Episcopis potestatem absolvendi omnes casus occultos.

Secunda, in privilegiis concessis a Pontifice Regularibus.

Tertia, in eodem Tridentino, quod confirmat consuetudinem Ecclesiæ, qua quilibet Sacerdos in casu articuli mortis, modo jam explicando, absolvit ab omnibus casibus, & excommunicationibus.

Quarta, in Bulla Cruciatæ.

De his igitur nostrum erit hic breviter disserere: in hoc capite de prima dicam; deinde, in suis distinctis capitibus, de cæteris.

§. Unicus. *De Delegatione concessa Episcopis a Tridentino circa casus, excommunicationesque reservatas, & occultas.*

1 TRidentini verba sunt hujusmodi *sess.* 24. *c.* 6. *de ref.*

Liceat Episcopis, &c. in quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis delinquentes quoscumque sibi subditos in diœcesi sua, per se ipsos, aut Vicarium, ad id specialiter deputandum in foro Conscientiæ, gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine, in eodem foro conscientiæ, eis tantum, non eorum Vicariis sit permissum.

Hactenus Tridentinum: in cujus verbis aliquid specialiter, sigillatim adnotemus.

☞ Nota tamen prius prop. 3. ex præscriptis ab Alex. VII. *Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem Hæresis, & aliorum criminum quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno* 1619. *die* 18. *Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Eminentiss. Cardinalium visa, & tolerata est.*

E P I S C O P I.

2 Nimirum illi, sive Episcopi, sive Archiepiscopi (atque hi etiam ante usum Pallii) qui habent subditos (non vero mere Titulares.) Confirmati item, etiam ante consecrationem (sed qui possessionem habeant sui Episcopatus, seu Archiepiscopatus, ut ex C. *Junctæ de elect. in extrav. com.* 2. notat universaliter *p.* 2. *l.* 7. *c.* 1. *q.* 2.) hic comprehenduntur, quia hæc potestas absolvendi, de qua loquimur, est Jurisdictionis, non Consecrationis. Lege Meroll. *tom.* 2. *disp.* 4. *c.* 6. *n.* 132. & Præposit. *in* 3. *part. q.* 5. *de Irreg. dub.* 10. *n.* 81.

3 Plures Doctores affirmant, venire huc omnes habentes Jurisdictionem, quasi Episcopalem, etiamsi careant territorio, quales sunt Superiores Conventuales in Ordine ad suos Religiosos. Sed de hac re vide paulo post *c.* 11. §. 1. *n.* 11.

IN QUIBUSCUMQUE CASIBUS OCCULTIS.

4 Delictum tunc est occultum in hac materia, quando non est notorie divulgatum, & potest tergiversatione celari. Quamvis ergo possit per paucos testes probari, occultum erit. Ita cum aliis Bardi, *in Bull. Cruc. p.* 2. *tract.* 6. *c.* 1. *sect.* 10. *n.* 97. & Leand. *d.* 17. *de excom. q.* 47. sed nos universaliter de hoc egimus *in nostro Decalogo*, *l.* 9. *c.* 3. §. 2. *a n.* 9. & tandem hanc regulam dedimus; ut illud delictum sit publicum in re, de qua agimus, quando prudenter, & ex circumstantiis judicatur, illud facile fore communiter evulgandum; quare illud erit occultum, quod ejusmodi non est. Legatur item Fagund. *præc. Eccl.* 2. *l.* 8. *c.* 8. *a n.* 23. & 26. qui etiam, valde probabiliter docet, delictum deductum ad forum exterius, sed quod non fuit probatum, esse occultum: imo & postquam est punitum, posse ab Episcopo absolvi, docet Leander *loc. cit. q.* 57. contra Suarium, aliosque non paucos, citans pro se Sanchez, aliosque.

5 Illud hic adde. Quid enim, si publicum sit delictum in una Civitate, v. g. Romæ, & petatur a pœnitente Absolutio hic Panormi, ubi ejusmodi delictum est occultum, nec de proximo erit probabiliter evulgandum, poteritne absolvi? Resp. Utrumque esse probabile, puta & posse, & non posse. Ratio, quod non possit, est, quia jam non est occultum delictum. Ratio, quod possit, est, quia jam cum hic Panormi sine ullo inconveniente habetur a Populo, ut innocens, delictum erit occultum in ordine ad finem, quem requirit Ecclesia, qui est, ne alii scientes illud absolvi ab Episcopo, concipiant facilitatem incidendi in reservata Pontifici. Adde potestatem hanc absolvendi, utpote favorabilem, esse ample interpretandam.

An, & quando Episcopus possit casus, excommunicationesque publicas absolvere, dicam infra *c.* 12. §. 2.

A CASIBUS ETIAM SEDI APOSTOLICÆ Reservatis.

6 Quoniam supra *c.* 9. §. 1. *n.* 5. diximus, omnes casus Pontificios reservari ratione excommunicationis, ideo cum hoc loco Summus Pontifex concedat Episcopis casus ipsi Summo Pontifici reservatos, concedit sine dubio omnes occultas excommunicationes reservatas, etiam in Cœna Domini, de qua re mox aliquanto latius, ubi, & quid de hæresi? Atque id confirmat illud, quod dixi sup. *c.* 9. §. 1. *n.* 11.

S I B I S U B D I T O S.

7 An Episcopi possint, etiam non sibi subditos, sed peregrinantes in suis Diœcesibus absolvere, dixi in Superioribus *l. de pœn. c.* 4. §. 3. *a n.* 9. Hic autem incidit illa quæstio, an Episcopus possit absolvere Religiosos exemptos, habitantes in Monasteriis suæ Diœcesis a casibus occultis Papæ reservatis, sicuti potest suas oves, quando dicti Religiosi se subjiciunt cum licentia suorum Superiorum ipsi Episcopo? Et Affirmative respondet Leand. *p.* 4. *tract.* 2. *disp.* 27. *q.* 20. Et iterum *de irreg. d.* 27. *q.* 8. quem si placet, lege. Si superior juste neget dictam licentiam, non posse: posse autem, si injuste, docet Sanch. cit. ab eodem Leandro, & apud eumdem Leandrum, docet Suar. Molin. Pont.

I N D I Œ C E S I S U A.

8 Non puto id dictum esse taxative, quasi Conc. definiat, hanc Absolutionem debere omnino impendi in Diœcesi propria, sed demonstrative, quasi notet id, quod communiter solet fieri: fit enim communiter in propria Diœcesi. Sive ergo subditus existat in propria absolventis Diœcesi, sive in aliena, poterit a suo Episcopo, etiam existente in aliena a dictis reservatis absolvi, ut not. Sanch. Diana, aliique apud eundem Leand. Ratio est, quia hic est usus Jurisdictionis voluntariæ, quæ in aliena Diœcesi exerceri potest; non vero Jurisdictionis contentiosæ, quæ, quia affert strepitum Judicii, non nisi in proprio territorio, exercenda necessario est. Neque valet, Episcopus non potest, saltem communiter, excommunicare aliquem, dum existit in aliena Diœcesi, ergo nec absolvere: Non valet, inquam: quia absolvere est actus Jurisdictionis voluntariæ, actus autem excommunicandi est Jurisdictionis contentiosæ, ut dicimus *in tract. de excomm. c.* 5. §. 5.

PER SE IPSOS, AUT PER VICARIUM ad id specialiter deputandum.

9 Non potest Vicarius Episcopi, ut docent Suar. *t.* 5. *d.* 7. *c.* 6. *n.* 157. Sbroz. aliique cum Merolla sine speciali mandato absolvere a casibus, seu Censuris Pontificiis occultis concessis Episcopo, potest ex speciali delegatione, quia, sic Concilium requirit ibi (*ad id specialiter deputandum.*) Addit. Henriq. *l.* 14. *c.* 14. *n.* 19. sive *in comm. lit. l. & l.* 6. *c.* 14. *n.* 7. *in comment. lit. O.* cui adhærent alii, quos citat Barb. *p.* 2. *de pot. Epis. alleg.* 30. *a n.* 11. non posse Episcopum hujusmodi potestatem absolvendi (ut etiam dispensandi, &c.) committere generaliter suo Vicario, sed tantum, quando casus occurrerit; melius tamen posse docet Sanch. *l.* 2. *de Matrim. disp.* 40. *n.* 17. (Excepto casu hæresis, de quo mox) quia illud *specialiter deputandum*, verificatur, si deputetur specialis ille Vicarius ad absolvendum ab omnibus, &c.

An Vicarius Generalis possit absolvere, ut & dispensare in casibus, in quibus potest Episcopus ratione concessionis, & impedimenti recurrendi ad Pontificem, dicam infra *c.* 12. §. 2. *n.* 39.

10 Sed per hanc occasionem quæres: an possit idem Vicarius Episcopi absolvere a casibus, quos sibi reservavit suus idem Episcopus?

Resp. Barb. *de pot. Episc. p.* 3. *All.* 54. *n.* 116. cum Meroll. *tom.* 3. *de jurisd. Vic. d.* 7. *c.* 6. *n.* 408. citans Sbroz. Ugol. Reb. ait, non posse ex generali concessione Vicariatus; nam ex generali concessione non veniunt ea, quæ speciali indigent expressione. Poterit ergo ex concessione speciali. Hæc est doctrina solidæ praxis: Cæterum, an ex doctrina illa Sanch. *l.* 3. *matr. d.* 29. *a n.* 15. Meroll. *loc. cit. n.* 133. & aliorum docentium absolute Vicarium Episcopi posse sine speciali mandato audire Confessiones omnium de Diœcesi, & concedere aliis licentiam audiendi, videatur colligi, simili modo posse casus dictos reservatos absolvere, aliis decernendum relinquo.

11 Illud scito, Episcopum hanc, ut & similes potestates specialiter suo Vicario concedendas, non solum legitime illas ipsi tribuere, eam, vel eas specialiter exprimendo, verum etiam exprimendo aliquam ex his, & deinde apponendo clausulam generalem pro cæteris, ut in simili adnotavit Quarant. *V. C. Sede vacante* §. 2. & Meroll. cum aliis *l. c. n.* 410.

IDEM IN HÆRESIS CRIMINE, &c.

12 Tridentinum, propter gravitatem criminis Hæresis, disponit, & illud

illa si externa sit, & occulta, absolvi quidem in foro conscientiæ possit ab Episcopo, sed vel immediate ab ipso, vel mediate dando alicui Sacerdoti potestatem, solum quando casus occurrerit, non vero generaliter. Hunc esse sensum verborum Concilii pluribus probat Fag. *prac. Eccl. l. 2. l. 8. c. 18. n. 36.*

Nihil prætterea hic explicandum occurrit, nisi forte recolere, hanc Episcopi potestatem non fuisse, nec esse per Bullam Cœnæ Domini, vel revocatam, vel limitatam, esse probabilissimum, ut nos probavimus *l. 2. in Dec. c. 1. §. 9. n. 12.*

IN FORO CONSCIENTIÆ.

13 Non ergo hæc Absolutio ab Episcopo per se, vel per alium collata delinquenti occulto impedit, ne idem delinquens possit accusari, capi, damnari in foro externo. Verum, ut hæc & quid importet hujusmodi clausula (*in foro Conscientiæ*) distinctius noscas, vide, quæ dicam infra *c. 13. a n. 35.*

CAPUT XI.

De Delegatione facta Regularibus ad absolvendos casus, & excommunicationes reservatas.

Duplex Delegatio facta est Regularibus circa prædicta, altera Prælatis ad absolvendos suos subditos, altera iisdem, vel cæteris Confessariis regularibus ad absolvendos Sæculares. De utraque separatim.

§. 1. *Prælatorum Regularium potestas ad suos subditos absolvendos.*

☞ Memineritis hic Propos. 4. ex damnatis ab Alex. VII. *Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque Sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter ipsam incursa.*

1 Varii varia congerunt in hanc rem. Ego sequor Suar. *t. 4. de relig. tr. 8. l. 2. c. 19. a n. 16.* Peyrin. *t. 2. in Conf. 4. Sixti 4. n. 32. d. 17.* Adde & Portel. & utrosque Rodriq. quos refert, nec refellit Pelliz. *tr. 8. c. 2. n. 53.* ac Leand. *de excomm. q. 72.* saltem probabiliter asserentes, Prælatos Regulares Mendicantium, eorumque Privilegia participantes, id est, Generalem, Provincialem, Superioresque locales (nisi quod obstet mox afferendum *n. 6.*) posse absolvere suos etiam Novitios (teste Suar. *l. c. a n. 11.*) ab omnibus peccatis, censurisque a jure vel ab homine latis quomodocumque reservatis etiam Papalibus, etiam contentis in Cœna Domini (excipe hæresim, de qua mox *a n. 12*) Ratio tam amplæ potestatis est: quia, tum ex suo jure ordinario, quod dictis Superioribus competit, tum ex variis privilegiis prædictis Mendicantibus concessis ea colligitur, & quidem tanquam ordinariis Pastoribus, atque adeo cum potestate delegandi.

2 Affert Peyrin. de dicta ampla potestate concessionem S. Pii V. factam prælatis Cassinensibus (ut ait Suar. *l. c. cap. 29. n. 12. juncto c. 22. a n. 8.*) anno 1571. quam hic instar omnium inserere operæ pretium est; nam cæterum apud eumdem Peyrin. eumdemque Leand. invenies probatum, eam non esse revocatam per Bullam Cœnæ, nec per Decreta Clementis Octavi, vel Urbani Octavi, nec hactenus ab aliis. Concessio autem sic habet:

3 *Ut possint* (Prælati Cassinensium, & consequenter participantes cum ipsorum Privilegiis) *absolvere omnes suos fratres, tam professos, quam novitios, in Religione tamen perseverantes, a quibuscumque peccatis, censuris, & pœnis per eos tam ante, quam post ingressum in dictam Congregationem, seu Professionem incursis, & in futurum incurrendis: etiamsi fuerint de casibus Apostolicæ Sedi reservatis, vel comprehensis in Bulla, quæ dicitur Cœna Domini singulis annis legi consueta, quoties opus fuerit, injuncta eis pro modo culpæ salutari pœnitentia.* Hactenus S. Pius V.

4 Unde colligit primo, Leand. *l. c. q. 30.* cui adde Fag. *p. leg. 11. d. 24. §. 14. n. 20.* non solum excommunicatum per sententiam generalem ab aliquo Judice, verum etiam excommunicatum per sententiam particularem, si is ingrediatur in Religionem, posse ex vi privilegiorum Religiosorum absolvi a suo Prælato, dummodo satisfacta sit pars: quia dicta privilegia generaliter concedunt dictis Superioribus potestatem absolvendi suos ab omni censura lata ab homine.

5 Colligit Secundo, propter eamdem rationem, Ascan. Tamb. *de jure Abb. tom. 2. disp. 4. q. 10.* posse eosdem Prælatos absolvere suos a percussione publica Clerici. Verum de ejusmodi delictis publicis universaliter mox a *n. 9.*

6 Duo hic sunt animadvertenda. Alterum, in aliquibus Religionibus interdum aliquod peccatum reservatur Provinciali, & tunc Rector, seu Prior non potest illud absolvere; interdum reservatur Generali, & tunc, nec Rector, nec Provincialis poterit. Quisque igitur suorum Ordinum dispositiones consulat; nam cæterum de jure constant Privilegia modo dicta.

7 Quoad nostram Societatem scimus aliquid restrictum esse de memorata nostrorum Superiorum potestate, tum circa casus Pontificios, tum circa reservata ab ipsa Socier. *ut in Comp. Priv. Soc. V. Absolutio, & in Catal. prac. & Cens. & in Gen. 9. Congr. confecto*, videri facile potest, & mox a nobis iterum indicabitur *n. 13.*

QUOAD PROXIME INGRESSUROS
In Novitiatum.

8 Inquires Primo, dictum est *n. 1.* (etiam Novitios) Quid de sæculari proxime ingressuro in Novitiatum? poterit non solum a non reservatis, sed etiam a reservatis absolvi a Prælato Regulari, vel de ejus concessione ab alio Confessario?

Resp. Negat Th. Hurt. *p. 2. t. 12. c. 1. §. 2. dub. 10. n. 201.* cum quo sentio, quia hic vere non est nisi mere sæcularis, circa quem nullam habet jurisdictionem Prælatus regularis. Quidquid ergo concedat Dian. *n. 11. tr. 4. ref. 16.* afferens Peyr. Pelliz. & Vecch. nullam enim firmam affert pro dicta concessione rationem.

Portella *in Reg. dub. v. Novit. absolutio* affert pro hac concessione quædam Privilegia, quæ tamen ego sup. *l. de pœn. c. 2. §. 2. n. 4.* indicavi, hodie esse omnino revocata.

CIRCA DELICTA PUBLICA.

9 Inquires Secundo. Quando dictum est *n. 1.* posse Prælatos regulares absolvere suos, sive per se, sive per Delegatum Confessarium ab omnibus casibus, & excommunicationibus etiam reservatis, intelligiturne tum de occultis, tum de publicis? Resp. Sane de occultis (excepta hæresi, de qua mox separatim) posse mihi certum est, & fuse probat Leand. *de excomm. d. 17. a qu. 6.* Primo, ex propriis Religiosorum privilegiis. Secundo, quia occulti jam sunt Episcopales, quos ad hoc, ut supra etiam nos docuimus cum Sanch. Tertio, ex concessione facta Episcopis a Tridentino concedente posse ipsos ab omnibus casibus, & excommunicationibus occultis, quoquo modo Pontifici reservatis, absolvere subditos suos. Quam concessionem competere Regularibus Prælatis idem Auctor probat, tum de jure, quia in hoc habent dicti Prælati Episcopalem Jurisdictionem in suos, tum ex privilegio concesso Prælatis Dominicanorum, ut hac potestate Tridentini gauderent. De occultis ergo mihi certum est; at de publicis non est ita mihi certum.

10 Nihilominus satis idem mihi probabile videtur, posse etiam de publicis: semper intellige pro foro tantum conscientiæ. Primo, quia absolute, & non cum limitatione publici, vel occulti loquuntur Privilegia. Secundo; quia Julius Secundus apud Peyrin. *t. 2. in const. Sixti 4. n. 15.* declarat, non obstante Bulla Cœnæ (de cujus reservationibus dubitari poterat) Privilegiatos Regulares posse in perpetuum absolvere suos ab omnibus in ea contentis, ac si Bulla prædicta Cœnæ non esset facta, nec fieret. Sed tunc (nimirum, si hæc Bulla facta non esset) etiam publica potuissent, ergo & nunc.

Tertio, quia Doctores in multis æquiparant Privilegium Bullæ Cruciatæ cum hoc privilegio Mendicantium. Sed ex privilegio Cruciatæ absolvuntur, saltem semel, casus reservati etiam publici, ut *c. 13. n. 1.* dicemus, ergo, &c.

Quarto, quia Privilegium Martini V. sic habet apud Leand. *d. 15. de excomm. q. 73.* de Priore Sancti Benedicti, & consequenter de Participantibus in Privilegiis.

Ut ipse in foro Conscientiæ possit absolvere Monachos ab omni excommunicatione, etiamsi talis esset, quam ipse Summus Pontifex reservare consuevit, & cum eis in omni irregularitate, etiam in illis casibus, in quibus Papa sibi vicem reservat, in morte videlicet, & in membrorum truncatione, & enormi sanguinis effusione, valeat dispensare, dum tamen aliquod horum trium non sit notorium.

Hæc Martinus V. Si ergo excipit, quoad notoria, solum irregularitatem contractam ex his tribus Morte, Truncatione, Effusione, non autem aliquid excepit ex absolutione Excommunicationis, clare sequitur, ex vi hujus privilegii, etiam publica reservata Pontifici, posse a dictis absolvi.

11 Merito ergo Tamb. modo *n. 5.* dixit, a prædictis Prælatis posse absolvi publicos percussores Clerici. Merito item modo *n. 4.* Leand. voluit, a dictis Prælatis posse absolvi suum subditum per sententiam particularem excommunicatum satisfacta parte: at profecto tunc excommunicatio publica est. Merito denique Suar. aliique *l. c.* absolute nihil distinguentes de occultis, vel publicis, docuerunt, posse ejusmodi Prælatos absolvere suos ab omnibus, etiam Cœnæ Domini, &c.

CIRCA HÆRESIM.

12 Quamvis etiam hodie nonnulli concedant, Prælatos Mendicantium, & eorum privilegia participantium posse ab Hæresi, saltem quando est occulta, suos subditos absolvere: nihilominus quid tandem in praxi amplectendum sit, incipiendo a societate, mox intelliges.

Pater noster Generalis ex auctoritate, qua pollet, communicandi, vel restringendi privilegia nostro Ordini concessa, prohibet, *In Comp. privil. Soc. v. Absolut.* ne a Rectoribus, vel Præpositis absolvatur peccatum hæresis, unde multo magis ne absolvatur peccatum relapsus in illam, & apostasiæ ab Ecclesia commissum a nostris. Provincialibus vero concedit, ut ab illis solum absolvantur dicta peccata in casu magnæ distantiæ Generalis, idque sub onere, quo Pœnitens obligetur, sive per se, sive (salvo sigillo) per ipsum Provincialem, se coram Generali, præsentare. Id jam olim erat. Verum hodie, ne Provincialis quidem potest suos subditos absolvere ab hæresi, vel ejus relapsu in locis Sacræ Inquisitioni Hispaniæ subjectis. Ratio est, quia hanc potestatem a se abdicavit N. P. Generalis, ut item Congregatio Generalis V. *Decret. 16. fol. mihi 348.* accedente Pontificis Summi auctoritate. Lege Castr. *t. 1. tr. 5. d. 4. p. 3. §. 3.* & decretum hac de re dictæ V. Congregationis.

13 Dixi (*Quamvis occulti*). Nam id mihi indicat Revocatio facta a Summo Pontifice per Breve, cujus meminit dictum Decretum, & quam revocationem acceptavit Congregatio Generalis, hoc est, tota Societas. Cum enim Pontifex revocaverit per dictum Breve, privilegia, quæ Pontifices concesserant Societati circa Absolutionem hæresis, & circa lectionem librorum prohibitorum: quia privilegia illa comprehendebant sine dubio Absolutionem hæresis occultæ, dicendum est, hanc fuisse revocatam. Et nota obiter, id etiam esse in ordine ad externos; omnis enim potestas absolvendæ hæresis, juxta prædicta a nobis, ablata est.

14 Alios Religiosos in iisdem locis Hispanicæ Inquisitioni subjectis non habere potestatem absolvendi suos subditos ab hæresi, diserte tandem docet Leand. mox citandus. Et quidem hodie multo magis ita dicendum est post declarationem Innoc. X. 23. Maii 1656. publicatam hic Panormi per Edictum Inquisitorum 15. Febr. 1657. Ubi vero Hispanica Inquisitio non adest, concedit potestatem prædictam idem Leand. an probabiliter, tunc decernes, quando rationes, hinc inde probantes, apud Dian. *p. 11. tr. 2. ref. 18.* legeris: ut item apud Amadeum, *in Am. tr. de fide propos. 1. & 2.* & plenius apud eumdem Leand. *d. 27. de excom. a q. 76.*

CONFESSARIUS REGULARIS
In ordine ad suum Superiorem.

15 Diximus aliquanto superius *c. 7. §. 1. n. 3. & c. 9. §. 1. a n. 2.* Confessariis Regularium non eo ipso, quod ipsi deputantur Confessarii, concedi potestatem absolvendi Religiosos, sive a reservatis Pontifici, sive a reservatis in tali Religione: Quæro jam nunc, an dictus Confessarius ordinarius pro Regularibus subditis Deputatus, possit aliquando absolvere ipsum Superiorem a dictis casibus reservatis?

16 Resp. Ut ex radice habeatur hæc resolutio, præmitte cum Delugo *de pœn. d. 20. a n. 67.* Superiorem, seu Prælatum regularem posse eligere sibi pro suo Confessario Sacerdotem, quem voluerit, etiam non subditum, etiam non Religiosum, etiam non Approbatum ab Ordinario, & ab eo absolvi a non reservatis, ut patet *ex c. finali de pœn. & remiss.* Sicut enim ipse potest suis subditis quemcumque ex dictis concedere, ita & sibi, ne scilicet pejoris ipse sit conditionis. Ita Pasq. *dec. 97. & 98.* Tamb. *de jure Abb. to. 2. d. 6. q. 10.* Th. Hurt. *p. 1. res. mor. fol. mihi* 104. excludens Parochos, Pelliz. *tr. 8. c. 2. a n. 2.* qui ultimus id limitat pro Jesuatis in ordine ad suos, & in Prælatis Regularibus exemptis in ordine ad Moniales: adsunt enim peculiares dispositiones Pontificum apud ipsum legendæ, ne Jesuatus Superior eligere possit pro suo Confessario non approbatum ab Ordinario, & ne dicti Prælati concedant Monialibus Confessarium, pari modo ab Ordinario non approbatum.

17 Hoc posito, Resp. ac Dico Primo, in Religionibus, in quibus non sit aliqua legitima restrictio, Confessarios ordinarios Domus religiosæ posse absolvere, testibus Quintan. *de pœn. sing. 23.* Fag. *Eccl. prac. 4. l. 1. c. 9. n. 6.* & Sanch. *l. 8. de matr. d. 3. n. 4.* ipsum Superiorem ab omnibus, a quibus dicti Confessarii possunt alios Religiosos, atque adeo ab omnibus non reservatis. Patet id *ex cap. dict. fin.* & ne ipse Superior sit aliis deterioris conditionis.

18 Dico Secundo, propter easdem rationes, Superior, quicquid potest con-

concedere pro aliis, potest pro se ipso, si pariter nulla restrictio ipsi legitime sit facta. Quare potest delegare Confessario suo potestatem, ut absolvat ipsum Superiorem a reservatis, a quibus ipse Superior potest pro aliis delegare.

19 Dico tertio, in nostra Societate (nam in aliis Religionibus consulat quisque Ordinationes suas) nequaquam procedere doctrinam præcedenti dicto traditam. Hinc Rector v. gr. nostri Collegii potest quidem delegare Confessarium, ut is absolvat cæteros subditos ipsius a reservatis, non vero, ut absolvat ab iisdem ipsum Rectorem. Ratio est expressa limitatio *In nost. Ord. cap. 6. n. 6.* A reservatis, dixi; nam a non reservatis posse delegare, certum est. Ita Delugo *d. 20. de pœnit. n. 66.* Pelliz. *tract. 6. cap. 1. n. 63.*

20 Et quidem olim, si Rector, seu Superior localis noster in casum reservatum incidebat, absolvebatur a Confessario ordinario cum onere se præsentandi Provinciali. Quod si ipse Provincialis incidebat, absolvebatur ab eodem Confessario Ordinario cum onere se præsentandi ei, qui ad hunc finem a Generali esset destinatus, ut habetur in eadem ordinatione, quam etiam refert Quint. *l. c.*

21 Nunc vero (quia id durum certe erat) jam adhibitum est planius remedium, quo scilicet dictis Superioribus designatus est a Congregatione Generali 8. *Can. 6. & 8.* Confessarius in casu, quo ipsi inciderent in reservata. Designatus autem est his verbis.

Facultas absolvendi a reservatis Superiores locales, si quando (quod Deus avertat) in aliquem inciderint, committatur libere uni ex Confessariis Collegii, vel Domus a Provinciali designando. Denique similis facultas absolvendi Provincialem ejus socio absolute concedatur.

22 Hactenus octava Congregatio. Juniperus autem *de casib. reserv. p. 1. d. 8. q. 2. c. 1. n. 20.* ait, prædictam concessionem eligendi Confessarium quemcumque voluerit Superioribus factam; quia est ex jure Pontificio *dict. c. fin.* non posse ab aliquo restringi. Ex quo Juniperi dicto sequeretur, restrictionem *n. præced.* allatam irritam esse. Sed certe dictum Juniperi non valet in Societate, in qua omnia Privilegia nobis sunt communicanda a R. P. Generali, etiam illa, quæ continentur in jure communi, quia Greg. XIII. *in comp. privil. Soc. V. commun. §. 5.* de omnibus omnino facultatibus edicit, ne personæ Societatis possint illis uti, nisi de Generalis licentia, & habes apud Suar. *t. 4. de Rel. tr. 10. c. 5. & ib. tr. 8. l. 2. c. 14. n. 15.* qui Prælatis inferioribus aliarum Religionum concedit posse dispensare a quibusdam præceptis Ecclesiæ suos subditos (quod certe ipsis Prælatis convenit ex jure communi) at non Prælatis inferioribus Societatis, nisi, ut dictum est, illis a Patre Generali fiat ejusmodi potestatis communicatio. *Prædicto* autem *c. fin.* alio modo respondet Delugo *d. 20. de pœnit. n. 64.* cui non placet modus alius respondendi allatus a Suario. Consultius ergo fecisset Juniperus, si Societatem ab illa Doctrina excepisset, ut excepit Delug. *l. 4. Resp. moral. d. 28.* Bardi *in select. lib. 6. q. 19. n. 0.* Pelliz. *tr. 6. cap. 1. n. 63. & tr. 8. c. 2. n. 71.* alias vero Religiones remisisset ad dispositiones suas.

23 Dico denique quarto, sine solido fundamento Quintan. *de pœnit. sing. 23. n. 5.* dixisse, Superiores prædictos Societatis solum pro reservatis commissis occasione sui muneris, seu, ut Superior est, non posse sibi Confessarium eligere, sed pro cæteris posse; sine solido, inquam, fundamento: innititur enim in quadam privata Epistola R. P. Claudii Generalis, sic, ut is Auctor putat, declarantis. Sed certe P. Claudius nec clare loquitur, ut ex ipsis Epistolæ verbis, quæ idem Quintan. *l. c.* affert, cognoscere poteris, nec per privatum responsum judicandus est P. Claudius voluisse ferre legem universalem de re tanti momenti, & de qua tanta ratio habetur in Societate.

Quæres, Potest ne Rector, v. g. qui est in fine sui regiminis, dare facultatem absolvendi a reservatis suo subdito, & deinde, regimine abdicato, absolvi a dicto olim subdito suo a reservatis, forte commissis in tempore, vel post tempus, quo regebat?

Resp. Id universaliter de omnibus Superioribus exagitat Delugo *de pœnit. dub. 19. a n. 3.* quæ res cum rara sit, sufficit hunc tibi Doctorem indicasse.

CIRCA NOVITIOS.

Satis explicui supra *cap. 1. a n. 5.* quisnam absolvere valeat Novitios a reservatis: quæ ergo in hoc argumentum cadunt, illinc pete.

CIRCA ITER AGENTES.

24 De hac re in universum egi *in tract. de Approb. conf.* & videri potest Suar. *t. 4. de Rel. tr. 8. l. 2. c. 17.* Addatur & Ascan. Tamb. *de jure Abb. t. 2. dub. 6. q. 6.* Delugo *de pœnit. dub. 15. sect. 6. a n. 100.* Quintanad. *de pœnit. sing. 22.* Quare illud duntaxat, quod in hunc locum remisi, de quodam peculiari jure nostræ societatis superest explicandum.

CIRCA ITER AGENTES IN SOCIETATE.

25 Habe, in ipsa fronte hujus argumenti verba Ordinationis nostræ hac de re sic disponentis, *cap. 6. de casib. reserv. n. 6.*

26 *De iter agentibus* (ait) *quando ad aliquem Societatis locum divertunt, potest a reservatis ordinarius loci illius Confessor absolvere, aut, si is haberi non possit, quilibet alius Societatis Sacerdos approbatus, aut, si is quoque desit, etiam externus.*

27 *In omnibus tamen his casibus cum onere, & obligatione, ut se sistant postmodum Superiori suo, ad quem ituri, vel redituri sunt; eique, aut alteri de ejus licentia confiteantur.*

28 *Si vero accidat, ut aliquis tanquam hospes sit in aliquo Collegio, diu tamen ibi moraturus (puta spatio unius, aut alterius circiter mensis) si eo tempore in casum aliquem reservatum incideret, poterit, ac debebit absolvi a Superiore illius loci, in quo est, vel de ejus licentia, tanquam si proprius esset ejus subditus, sine obligatione sistendi se Superiori ejus loci, ad quem proprie pertinet.*

29 Hactenus Ordinatio, de qua multa Suar. *l. c. & dub. 20. de pœnit. sect. 5.* Delugo *l. c.* Quintan. *l. c.* Castr. *de pœnit. p. 5. n. 9.* Turr. Vasq. Jo: Sanch. apud Quintan. aliique. Tu breviter nota Primo, obligationem esse, ut iterum confitearis peccata illa reservata, ut habet Ordinatio *n. 27.* allata. Neque obstat, non posse obligari quempiam ad confitenda bis eadem peccata, non obstat, inquam: quia ad hoc respondent variis modis prædicti Doctores, sed planior est illa responsio, quam affert ex R. P. Mutio Generali Delugo, non posse quidem ab alio obligari quempiam ad iteratam Confessionem ejusdem peccati, sed posse se ipsum ad illam obligare, ut fit in casu nostro, in quo ipsemet pœnitens se obligat, & quidem voluntarie; cum enim ipsi offeratur commoditas illius absolutionis, ea lege, ut voluntarie acceptet iterum idem peccatum confiteri, si ipse, ut commoditate fruatur, acceptet, voluntarie acceptat. Lege id apud Delug. *l. c. n. 116. juncto n. 128.*

30 Nota secundo, etiamsi Confessarius hunc pœnitentem non admoneat de hac obligatione, ipsummet tamen accedendo ad talem Confessionem, illaque fruendo, obligationem acceptare. Unde semper obligatur sub mortali (est enim res gravissima) illam ponere.

31 Nota tertio, prædictum P. Mutium explicasse apud Delugo *l. c.* non esse Societatis mentem, eam facultatem dare, quando subditus ex industria, eo ipso fine facit iter, aut alias iter facturus, ex industria confessionem differt, ut possit ipso itinere absolvi: Addit, nec posse etiam in itinere adire externos, cum adsunt proprii.

32 Nota quarto, hæc dicta esse de casibus reservatis. Quare, si dictus Pœnitens iter agens, servando Ordinationem prædictam, confiteatur alia non reservata, non habet dictam (ut habet Suar. *t. 4. de Rel. tr. 8. l. 2. c. 17. n. 10.*) obligationem se sistendi Superiori, nec iterum ea non reservata confitendi, quia quoad non reservata, non limitatur, ut detur Absolutio cum dicto onere.

33 Nota quinto, Castr. *l. c.* qui etiam citat Suar. asserere, se propendere ad dicendum, nostrum, qui iter agit, quando moratur, etiam per breve tempus, ubi adest Confessor ordinarius Collegii, in quo ipse moratur, non posse Absolutionem obtinere a suo socio, quamvis hic forte esset Confessor ordinarius Collegii iter agentis. Ratio est, quia prædicta nostra Ordinatio allata *n. 28.* præscribit, ut hospes absolvatur a Confessario Domus, quando is hospes in ea domo commoratur, etiam pro brevi tempore. Licet ergo, ait Castr. consuetudo obtinuerit, posse a tali socio absolvi alios Religiosos iter agentes, non tamen poterit Religiosus noster. Hæc ille. Scio Quintan. *de pœnit. sing. 12.* concedere posse, sed prædictam rationem nequaquam solvit.

34 Dices pro Quintan. *in cit. manusc. Res. Gen. V. Con. §. 6. n. 2. & 3.* stare duo responsa N. P. Generalis. Ecce illa, Primum: *Si nullus sit inter eos* (iter agentes) *reliquorum Superior, & non nisi ad breve tempus v. gr. octo dierum in alieno Collegio moraturi sunt confiteri vel Superiori illius loci, vel Ordinario illius, vel ei, cui ex nostris in itinere confitebantur. Lugd. Provinc.* 1579.

Alterum. *Quando duo Sacerdotes simul mittuntur foras, debent sibi invicem confiteri; nec possunt alteri, etiam de nostris, in itinere forsan occurrenti. Si per Collegium aliquod transeant, in eoque quiescant aliquot diebus, potest etiam unus alteri confiteri, licet non debeat.* C. *Tol.* 1628.

35 Resp. Hæc responsa particularia, nec nobis authentica, non posse prævalere supra Ordinationem publicam authenticam, sed juxta hanc debere illa reformari.

36 Petes, si prædictus in itinere absolutus a reservatis, deinde legitimum suum Superiorem, sive per se, sive per alium conveniret, & patefaceret reservatum in genere, reciperetque pœnitentiam, vel remedia, prout Superiori visum fuerit, sed obtineret remissionem obligationis iterum peccatum illud confitendi, securusne esset pœnitens recipiendo ejusmodi remissionem, & superior illam concedendo? Ratio dubitandi est, quia Ordinatio *n. 27.* allata præscribit iteratam Confessionem, quam hic pœnitens in prædicto casu non ponit.

37 Resp. Quamvis id apud neminem legerim; puto tamen utrumque securum fore. Nam pœnitens jam fuerat in itinere directe absolutus ab illis peccatis, & ex alio capite jam legitimus Superior remittit illi libere eam obligationem iterum confitendi. Ipse autem superior securus item erit, quia ejusmodi tota causa ad ipsum pertinet. Quare poterit prudenter judicare sic sufficienter Ordinationi satisfactum esse. Ita, inquam, puto, salvo meliori Judicio, cui libenter me subjicio.

38 Denique habes hic & aliud responsum ad iter facientes pertinens *in præd. Resp. V. Confess. §. 6. n. 1. & 9.*

Si inter eos (inquit) *qui iter faciunt, sit ordinarius eorum Superior, v. g. Rector, Provincialis, potest in alieno Collegio audire suorum subditorum Confessiones, si velit.*

§. II. *Prælatorum, & Confessariorum Regularium potestas ad absolvendum Seculares Remissive.*

1 SAtis de hac potestate nos egimus *lib. 3. meth. Conf. cap. 7.* Vide multa apud Castr. *t. 3. d. 4. vot. Rel. obed. p. 8. n. 12. ubi etiam, quoad alias pœnas.* Quare unum tantummodo occurrit monendum, Ut, quamvis aliquando possint religiosi Mendicantes absolvere nominatim excommunicatos pro foro Conscientiæ, modo ibidem a nobis explicato, non debeant tamen passim id facere, sed remittant Pœnitentem ad suum Episcopum, vel ejus licentiam expostulent, nimirum ne veniat in contemptum ejus Jurisdictio. Quod si rationabilis adsit causa, ut si nimis Episcopus distet, aut licentiam neget, tunc enim vero absolvi pro foro interno ejusmodi pœnitens poterit, si alias est dispositus, nec per ipsum stat, quominus a suo Prælato absolutionem pro foro externo obtineat. Consonant huic monitioni, ea quæ de Bulla Cruciatæ dicentur inferius *cap. 13. n. 19.*

CAPUT XII.

De Delegatione, seu potestate simplicis Sacerdotis in casu necessitatis ad absolvendum.

COnceditur simplici sacerdoti posse absolvere ab omnibus casibus, & excommunicationibus quomodocumque reservatis. Primo, in articulo, seu proximo, & probabili periculo mortis, & ex Castr. *loc. mox cit.* etiam dubio. Secundo, in impedimento perpetuo, quo pœnitens convenire Superiorem non potest. Tertio, in aliqua alia urgente necessitate, & quidem cum quibusdam oneribus, ut mox explicabimus per suos paragraphos.

§. I. *In Articulo, seu Periculo mortis.*

1 CElebris est quæstio, an in dicto periculo pœnitentis, quilibet quamvis simplex Sacerdos, valide, & licite possit eum directe absolvere ab omnibus casibus, & excommunicationibus etiam ob hæresim contractis? nam non posse a suspensione, vel interdicto, docemus omnes cum Delug. *de pœnit. dub. 20. n. 103.*

Quod possint, absente legitimo Confessario (& quoad excommunicationes, quas dictus Sacerdos absolvere alias nequit, imponendo onus comparendi, quod mox §. 4. n. 2. explicabitur) nunquam fuit dubium ut videbis; at, hoc præsente, maxime controvertitur inter Doctores & duplex est de more sententia.

2 Prima, quam cum multis mox citandis, secutus sum *in opusc. meth. Conf. lib. 3. cap. 7. §. 1. n. 1.* & nunc iterum sequor, affirmat. Ratio potissima, & veluti Achilles nunquam evincendus, ducitur ex Trid. *sess. 14. cap. 6. de casib. reserv.* sic absolute pronunciante:

„ *Pie admodum, ne hac ipsa occasione reservatorum aliquis pereat,*
„ *in Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in ar-*
„ *ticulo mortis, atque adeo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes a qui-*
„ *busvis peccatis, & censuris absolvere poterunt.*

3 Quæ verba adeo sunt clara, ut nimis immerito Turr. *in Censura Theol. dub. 77.* dixerit, hanc sententiam esse improbabilem; saltem enim auctoritas in signum Doctorum eam sequentium, tam valide Tridentini testimonio vallata, non debuit nota improbilitatis inuri. Eam inter cæteros tenent Navar. Sa, Ledesm. Rodriq. Vega, Henr. ap. Marchin. *de peste cap. 3.* P. Hurt. *de fide d. 84. sect. 4.* aliique

quos

quos refert Dian. *p.* 5. *tr.* 5. *ref.* 5. *& tr.* 3. *ref.* 65. & Castr. *t.* 1. *tr.* 4. *d.* 4. *p.* 3. §. 5. *n.* 8. cum Barb. Sairo, Reginal. aliisque, quos refert Delugo, *de pœnit. d.* 18. *sect.* 2. *n.* 23. quibus addantur Verricelli, *tr.* 2. *q. mor.* 23. & Leand. *de pœnit. tr.* 5. *d.* 11. *q.* 18.

4 Confirmatur primo, quia Tridentinum non addit (si desit copia legitimi confessarii) cur igitur nos addere velimus? cum solemnia sint illa axiomata: *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Quod voluit lex, expressit: Beneficium Principis, ubi nullum est alterius præjudicium, est late interpretandum. Quæ sunt in favorem animæ non sunt restringenda.*

5 Confirmatur secundo; nam ipsemet Castr. *l. c.* aliique plures, qui nostram sententiam non sequuntur, adhuc nostram vocant probabilem.

6 Confirmatur tertio, quia negatio est malignantis naturæ omnia removens: cum igitur Tridentinum dicat, nulla est reservatio, &c. omnem omnino, & in quibuscumque circumstantiis reservationem tollit pro illo articulo.

7 Confirmatur quarto, quia illud argumentum, quod pro hac sententia *l. c.* olim induxi, non probabilem solum eam reddit, ut ibidem dixi, sed, re melius considerata, reddit moraliter certam.

Argumentum autem breviter est hujusmodi. Non potest negari hanc sententiam nostram esse probabilem, ut fatetur ipse Castr. *l. c. n.* 8. *&* 9. & sexdecim Doctores a Delugo *l. c.* adducti, & plures a Verricelli mox citando; sed in Jurisdictione probabili, sententia est communis, quod Ecclesia dat Jurisdictionem certam: ergo prædicta Jurisdictio non erit amplius probabilis, sed certa. Minorem hujus argumenti, præterquam quod nos eam ex communi consensu firmavimus supra *lib. de pœnit. cap.* 4. §. 8. eamdem probat ipse Castr. *eod. t.* 1. *d.* 2. *de consc. opin. p.* 5. *n.* 9. cui adde Verric. *tr.* 2. *q. mor.* 25. & Dicast. *tr.* 8. *de pœnit. d.* 10. *dub.* 14. *a n.* 368. afferentes Suar. Less. Th. Sanch. Basil. de Leone, Coninch. Bonac. aliosque, qui omnes affirmant, operanti ex opinione probabili, qua scilicet quis probabiliter judicat, se habere Jurisdictionem, statim de facto ab ipsa Ecclesia Jurisdictionem certo conferri. Hoc argumentum latius, & cum magna contentione prosequitur idem Verricelli *loc. cit.*

8 Sed jam secunda sententia negat: eam enim amplam potestatem pro illo articulo arctat ad eum solum casum, quo legitimus desit Confessor, vel si adsit, nolit Confessionem audire. Ita tenet Sanch. & ab ipso citati *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 13. *n.* 7. Rosella, Sylv. Armill. Covarr. Catechismus S. Pii V. Graff. Guttierez, Zambr. Sot. Suar. Valent. Molin. Azor. aliique. Ita etiam Bonac. Coninch. Ochag. quos citat, sequiturque Delugo *d.* 18. *de pœnit. n.* 24. Ita tenet etiam Castr. *t.* 1. *tr.* 4. *d.* 4. *p.* 3. §. 5. *n.* 9. alios citans.

9 Tria nihilominus concedunt nonnulli cum Sanch. *l. c. n.* 4. ex sectatoribus hujus secundæ sententiæ. Primo, si morti proximus laborans casibus, vel excommunicationibus reservatis, non possit personaliter convenire potentem absolvere ab his, ipsum non teneri per litteras, vel nuncium ab eo petere facultatem, ut absolvatur; quia id nimis est grave, & affert periculum infamiæ, quare tunc poterit absolvi a quocumque simplici Sacerdote.

10 Secundo, nec eumdem teneri sumere Bullam Cruciatæ, ut sic possit a dictis reservatis absolvi, quia hoc est medium extraordinarium.

Tertio, si quando dubitatur, an possit adesse Confessarius legitimus, tunc posse simplicem Sacerdotem morti proximum a dictis reservatis absolvere: quia in ejusmodi dubio præsumitur Ecclesia jurisdictionem illi Sacerdoti conferre. Quod si superveniat legitimus dictus Confessarius, poterit nihilominus simplex Sacerdos confessionem inceptam finire, & absolutionem impendere, quia causa jam cœpta est.

11 Porro plurimæ afferuntur rationes pro hac secunda sententia, quas invenies præcipue *ap.* Delugo, & Castr. *cit.* Ego duas, quæ sunt difficiliores, hic proponam, & solvam, cæteras quilibet mediocriter in Theologicis versatus, poterit, ut mihi videtur, facile diluere.

12 Prima ratio, quam affert Delugo, ut ejus vis appareat, sic induci potest: Nullus quamvis in articulo mortis (nisi sub onere se præsentandi Superiori, vel legitimo delegato, cum primum potest) absolvi valet ab excommunicationibus reservatis (nam in casibus quamvis reservatis, non urget hoc onus, ut mox dicetur) ergo supponit Pontifex, non posse pœnitentem se antea præsentare: Ergo, si est Superior, vel ejus Delegatus præsens, cui se pœnitens præsentare possit, obligabitur se ipsi præsentare: ergo cessat in alio simplici Sacerdote potestas eum pœnitentem absolvendi.

13 Resp. Distinguo primum consequens. Supponit Pontifex pœnitentem se non potuisse præsentare, tamquam necessarium ad hoc, ut detur simplici Sacerdoti potestas, sive facultas absolvendi in articulo mortis, in dicto casu, nego: supponit Pontifex tamquam id, quod communiter accidere solet: concedo consequentiam.

14 Deinde concedo secundam consequentiam, sed nego prorsus tertiam: Causa enim, unde Ecclesia cum Tridentino mota est ad concedendam simplici Sacerdoti ejusmodi potestatem, fuit quidem periculum, quod communiter, & de facili potest, & solet esse, sed tamen illam absolute, & in omnibus casibus concessit, ut vidimus in textu Trid. nihil limitantis: & fortasse, neque illa facilis absentia fuit causa adæquata concessionis dictæ, sed insuper fuit facilitas, & summa commoditas, atque libertas eligendi quemcumque Sacerdotem, quam in tanto illo periculo voluit pia Ecclesia offerre morientibus: Moribundus ergo excommunicatione reservata alligatus, si præsentem habeat simplicem Sacerdotem, & insuper habeat præsentem Superiorem, poterit absolvi a simplici, sed debebit se præsentare Superiori, non ut accipiat absolutionem, quam jam legitime obtinuit, sed ad subdendum se remediis, vel pœnitentiæ, quæ imponere velit Superior: id enim est se præsentare, ut omnes docent, & nos paulo inferius §. 4. *a n.* 2. explicabimus; quod certe diversissimum est ab absolvi.

15 Audivi quemdam Theologum asserentem, esse inter Doctores controversum, an simplex Sacerdos possit, præsente Superiore, absolvere peccata reservata, at nullam esse controversiam, nec diversitatem opinionum circa Absolutionem excommunicationum reservatarum: sed esse certum, quod harum Absolutio, si possit haberi a Superiore, vel ejus legitimo delegato, non possit obtineri a quocumque Sacerdote; ratio, dicebat, est, quia hic pœnitens tenetur, cum primum potest se præsentare Superiori, at illo præsente, potest: ergo ab illo absolvi debet. Verum facile negatur consequentia: transit enim ab obligatione præsentationis ad absolutionem, quæ longe sunt diversæ, ut dictum est.

16 Præterea, quando Castr. *t.* 1. *tract.* 4. *d.* 4. §. 5. *n.* 8. dixit, nostram opinionem esse probabilem, signate locutus est tum de peccatis, tum de excommunicationibus reservatis. Ecce ejus verba: *Dubium est, an pro articulo, vel periculo mortis simplex Sacerdos possit præstare dictam Absolutionem, præsente proprio Sacerdote, vel Superiore, cui casus sunt reservati? Affirmant plures, tam de Absolutione peccatorum, quam Censurarum*, & sic tenent Navarr. Sa, Henriq. Manuel, Barb. Sair. Regin. &c.

Hæc ille. Qua veritate ergo potuit doctus ille Theologus asserere, circa absolutionem excommunicationis non haberi opinionum diversitatem?

17 Jam vero secunda ratio, quam ibidem affert Delugo, sic formari potest: Trid. *l. c.* non condidit novum jus, sed retulit id, firmavitq; *Quod custoditum hactenus fuit ab Ecclesia Dei*: Sed ab Ecclesia semper custoditum fuit, ut præsente proprio Confessario, simplex Sacerdos non absolveret moribundum, ergo, &c. Major continet verba Tridentini. Minor probatur ex tribus textibus Sacrorum Canonum, in quibus agitur de absolutione moribundi: in primo enim *c. si jubet* 26. *q.* 6. dicitur: *Eam posse dari a quocumque Sacerdote, si absit Prælatus ordinarius.* In secundo, *c. si Presbyt. in consul.* 26. *q.* 6. sic habetur, *Presbyter non reconciliet pœnitentes, nisi absente Episcopo ultima necessitas cogat.* In tertio, *In extrav. inter cunct.* §. *intendimus*, *De privil. & extrav.* 1. §. *Decernimus*, declarat Pontifex *Pœnitentes posse absolvi in certis casibus, si haberi nequeant recursus ad Episcopum, vel Pontificem*: ergo (infert Delugo *n.* 8.) declarat, si ejusmodi recursus dari possit, illos pœnitentes absolvi non posse ab inferiore.

18 Resp. Daremus certe manus, si vera esset Major, & Minor hujus argumenti; nunc vero cum falsum aliquod assumant, negatur omnino consequentia. Discurramus de Minore, mox de Majore.

19 Dico, Minorem esse falsam, si locutio sit de Absolutione Sacramentali, de qua nostra est disputatio. Uno enim verbo assero in citatis textibus agi de pœnitentibus ex publica pœnitentia, admodum in veteri illa ætate usurpari solita, ut expendens tres prædictos textus clare videre poterit accuratus lector. Et miror, voluisse aliquos nostram responsionem impugnare, fatentes eos textus loqui de pœnitentia publica, sed addentes, eamdem esse, quoad hoc, rationem publici, & occulti. Miror, inquam: cum enim Sacramentalis Absolutio tendat ad internam, atque invisibilem reconciliationem cum Deo, & in ordine ad vitam æternam consequendam, reconciliatio autem illa publicæ pœnitentium tendat ad ædificationem externam, & satisfactionem exhibendam visibili Ecclesiæ (ut interim alia discrimina taceam) eas Absolutiones esse valde diversa, vel cæcus videt. Merito igitur pia Mater Ecclesia voluit Fidelibus maximam se Deo reconciliandi facilitatem offerre in eo mortis periculo, unde proxime pendet æternitas, quam facilitatem concedere pro illa externa reconciliatione, nec laboravit, nec erat conveniens.

Discurramus nunc de Majore. Dico illud, quod in dicta Majore asseritur (*id concedit Tridentinum, quod custoditum antea semper fuit in Ecclesia Dei.*) Dico inquam esse falsum: Tridentinum enim non dicit se concedere, *quod custoditum semper fuit in Ecclesia*; sed absolute pronunciat: *In Ecclesia Dei custoditum semper fuisse, nullam esse in articulo mortis reservationem*, quod certe, ut ex se patet, satis diversum est. Imo ex hoc Tridentini pronunciato confirmantur maxime, quæ dicta sunt in præcedentibus, puta, eos textus loqui de reconciliatione publici pœnitentis; si enim loquerentur de Sacramentali, nullo modo Trid. poterat absolute, & sine addito pronunciare, custoditum semper fuisse in Ecclesia, ut pro articulo mortis nulla sit reservatio.

Explicatur illud (*A quocumque sacerdote.*

20 Etiamne ergo excommunicatus, suspensus, interdictus, irregularis, hæreticus, schismaticus Sacerdos poterit tunc absolvere modo dicto, &c.

21 Resp. Ita, quoad validitatem, quia id significat illa amplissima vox Tridentini (omnes Sacerdotes.) Quoad licitum vero usum, nimis certum est, te, quamvis constitutum in mortis periculo, si adsit, vel adesse non difficulter possit bonus Sacerdos, hoc est, prædictis impedimentis non irretitus, non posse petere Absolutionem ab excommunicato, suspenso, &c. quia nulla tunc te cogit necessitas, ut cooperis cum illorum peccatis, modo explicato *in nostr. Meth. comm. cap.* 5. §. 4. *& in nostr. Dec. l.* 5. *c.* 1. §. 4. *a n.* 39. at, si bonus haberi nequeat, tunc præscindendo ab alio inconvenienti, licitum erit; nam te extrema illa necessitas excusat a peccato, quod alias esset in ejusmodi cooperatione, ut ibidem diximus in simili. Inconveniens autem illud certe esset, si communicando v. gr. cum hæretico videaris approbare ejus errorem, seu sectam. Lege §. 4. *cit. Meth. comm.*

Explicatur, *Quid sit periculum, seu articulus mortis.*

22 Periculum, & Articulum in hac re sic explicat Dicast. *de pœnit. n.* 409. *Pro eodem accipitur periculum, & articulus, quando mortis periculum est proximum, & verum in fieri; non autem, quando fere certum est, mortem diutius esse differendam, quo tempore potest occurrere opportunitas habentis facultatem legitime absolvendi.* Hæc ille, qui deinde *n.* 411. tunc approbat posse absolvi damnatos in triremibus, ut in articulo mortis, quando debent periculosum mare transire: aut non esset aptus Sacerdos, aut haberi a tali damnato de facili non posset. Infero ego, non igitur omnes remigantes, ut putant minus bene aliqui apud Dianam, *p.* 11. *tr.* 3. *ref.* 2.

23 Pergit Dicastillus ibidem. *Plura sunt alia pericula, quæ arbitrio prudentis potius, quam certa regula designari possunt: ut, cum quis in morbum periculosum incidit, qui majore ex parte mortem solet afferre, aut iter agit expositum prædonibus, occidere solentibus, vel curationem alicujus morbi aggreditur, quæ periculosa esse soleat.* Hæc ille.

24 Hinc non judico, in articulo, seu periculo hoc existere eum, qui tertiana simplici febre laborat, vel simili, quia non solet hæc majore ex parte mortem afferre.

25 Contra in dicto periculo constitutos judico

I. Damnatos ad mortem violentam, ipsis de proximo infligendam.

II. Navigantes, non semper, sed solum, quando incipit gravis tempestas, vel in casu modo dicto *n.* 22. de damnatis ad triremes.

III. Milites, etiam spontaneos, ita Diana *p.* 11. *tract.* 5. *resol.* 29. ex Dicast. quando proximum est periculum, ut notat Laym. *lib.* 4. *tr.* 6. *c.* 13. *n.* 9. Ver. His adde.

IV. Prægnantes sub partu, quando expertæ sunt difficilem alias, & periculosum partum, & fortasse etiam omnes Puellas primi partus, & ut vult Castr. *l. mox citando* etiam illas, quæ ex complexione delicata, vel aliunde, prudenter periclitari timent. Non igitur omnes parturientes, ut aliqui putant *ap.* Dian. *l. c.*

V. Eos, qui timent insaniam de proximo, seu se amissuros usum rationis.

VI. Eos, qui serviunt peste infectis.

VII. Eos, qui febri, quam vocant malignam, vel simili periculosa, laborant.

VIII. Eos, quorum capita sunt proscripta, idest, qui impune possunt ab omnibus occidi, nec in loco sunt tuto, v. g. non sunt in regione distanti, vel diversi dominii; nam tunc non essent in periculo vitæ.

IX. Eos, qui iter faciunt inter grassatores, seu latrones, qui quoslibet occidere consueverunt, ut modo diximus ex Dicastill.

X. Eos,

X. Eos, qui capitalem inimicitiam cum aliquo habent, a quo timent, se esse facile occidendos. Legatur Laym. citatus, & Castr. *c.* 1. *tr.* 4. *disp.* 4. *p.* 3. §. 5.

26. Nimis ergo rigide locutus est Valent. apud Th. Sanch. *in Dec. l.* 2. *c.* 13. *n.* 1. (cui adde Sot. & Covar. ibidem citatos) dicens nomine articuli mortis intelligi illud tempus, quo instat inevitabiliter mors; Nimis, inquam, rigide; nam intelligitur etiam periculum probabile, sed vero proximum mortis, ut recte probat G. Hurt. *d.* 20. *de pœn. diff.* 9. aliique, ex eo Delugo *de pœnit. d.* 18. *n.* 21. quod Canones hac de re loquentes, modo utuntur voce (articuli) modo (periculi.) Et sane: sicut obligatio, seu præceptum confitendi mortalia urget, non solum in stricto articulo, sed etiam in proximo probabili periculo mortis, ut communiter docetur, ita concedi prædicta facultas debuit omnibus Sacerdotibus, ut facilius Fideles dictam possent obligationem adimplere.

27 Tandem huc faceret quæstiuncula illa; an merus Clericus in Minoribus, vel etiam Laicus possit absolvere ab excommunicatione constitutum in articulo mortis. Verum id *in tr. de excomm. c.* 7. §. 4. *n.* 32. non admittemus.

§. II. *De Impedimento perpetuo, vel longi temporis.*

28 Quando quis est ita impeditus, ut moraliter ante mortem non possit personaliter (nam non obligari per Nuncium supra §. *præc. n.* 8. dictum est) confugere ad Pontificem, vel ejus Delegatum, potest absolvi a casibus, & excommunicationibus reservatis per Confessarium approbatum, & hoc deficiente, per simplicem Sacerdotem, cum onere comparendi, mox §. 4. *a n.* 2. explicando.

29 Ut id clarius fiat, sciendum est, jura loquentia de excommunicatione contracta ex percussione Clerici disponere, ut ii, qui hanc, etiam publicam, & enormem contraxerunt, si adire Pontificem, vel Delegatum non possint, possint ab Episcopo cum dicto onere mox explicando absolvi, intellige in utroque foro, quia in prædicto casu jura *c. Mulieres, c. ea noscitur, c. Quamv. c. de cætero de sent. excomm. c. Quod de his, c. de Mon. De sent. excomm. c. eos, c. quod eodem in* 6. non se restringunt ad aliquod forum in particulari.

30 Nonnulli autem asserunt, Eiscopos habere hanc auctoritatem jure Delegationis, ut insinuat Pelliz. *tr.* 8. *c.* 3. *n.* 9. Nonnulli vero, ut Avila *de Cens.* 2. *p. c.* 7. *d.* 1. *dub.* 6. cum quibus ego sentio, jure ordinario, ut dixi supra *c.* 6. §. 1. *n.* 3. in simili de hac re, ut etiam an ab hæresi, & videatur Dian. *p.* 11. *tr.* 8. *res.* 1. & 2.

31 Dixi (vel ejus Delegatum) nam si possent adire ad Regulares, qui haberent potestatem delegatam a Summo Pontifice absolvendi reservata Pontificia prædicta, non possent absolvi ab Episcopo, quia tunc jam cessat impedimentum, ut tenent Delugo *de pœn. d.* 20. *n.* 211. Leand. *d.* 15. *de excomm. q.* 61. aliique. Quamvis benignius Coninch. *de pœn. disp.* 8. *dub.* 11. teneat in hoc casu, quo adsint Regulares Delegati, adhuc posse illos impeditos absolvi ab Episcopo, quia, constante impedimento adeundi Pontificem, statim Episcopo restituitur ejus ordinaria potestas absolvendi illas excommunicationes, quæ fuerat ipsi ablata per reservationem. Ita etiam tenet G. Hurt. & Com. apud Dian. *p.* 5. *tr.* 9. *res.* 6. Leander autem dicit, hanc esse probabilem sententiam, licet præcedentem probabiliorem.

32 His præmissis, assero, quamvis prædicta disponantur a Sacris Canonibus pro excommunicatione ex percussione Clerici contracta, tamen intelligi idem de omnibus casibus, seu excommunicationibus Papæ reservatis, etiam in Cena Domini, etiam ob hæresim. Ita Suar. *de pœn. d.* 20. *sect.* 3. *n.* 9. Castr. *l. c. n.* 5. Sanctar. *de hær. c.* 6. *d.* 5. aliiq; Et quoad Hæresim, contra Sanch. *in summa l.* 1. *c.* 13. *n.* 37. Ratio est, quia eadem ratio confessionis militat in omnibus, unde Regula Generalis hæc formetur: Quilibet impeditus perpetuo, seu longo tempore, in quo prudenter timet de morte, antequam habeatur, qui de jure Ordinario, vel Delegato, valeat eum absolvere, potest absolutionem de prædictis directe ab Episcopo obtinere, quia is reputatur, ac si esset in periculo mortis; sub hac tamen lege, ut qui fuit absolutus ab excommunicatione reservata Summo Pontifici, si deinde aditum ad ipsum habeat, vel ad ejus Delegatum, debeat coram illo comparere, ut mox universaliter explicabitur §. 4.

33 Quid, si haberi Episcopus nequeat, possetne in prædicto impedimento perpetuo, vel longi temporis Absolutionem de his obtinere pœnitens a Parocho, seu a quolibet legitimo Confessario, & hoc deficiente, a quocumque Sacerdote?

34 Resp. Negant multi, ut Bonac. *de Cens. in p. disp.* 1. *q.* 22. agens *de casib. Bullæ Cœnæ*, Vasq. *de pœn. q.* 9. *art.* 3. *dub.* 8. & 9. Duar. *in Bull. Cœn. l.* 3. §. 2. *q.* 8. *n.* 28. Dian. *p.* 9. *tr.* 7. *res.* 10. aliique citati a Boss. *in q. mor. tit.* 4. *de Jurisd. absolv. a casib. reser.* §. 11. quia prædicti textus solum concedunt, ut in prædictis impedimentis adeatur Episcopus, nihil de aliis Confessariis. Multi autem non minus probabiliter, in foro tamen Conscientiæ, & quoad excommunicationem, cum prædicto onere mox explicando, concedunt, quia reservatio, quæ est instituta ad bonum animæ, in ejus damnum surgeret, nisi sic eos textus interpretaremur. Ita Castr. *de pœn. p.* 15. §. 4. *n.* 3. & *de Cens. d.* 1. *p.* 11. §. 5. *n.* 6. Suar. *de pœn. d.* 30. *sect.* 3. *n.* 10. *fin.* Alter. *t.* 1. *d.* 6. *l.* 1. *c.* 6. & 8. aliiq; *ap. eosd.* Ludov. Bertan. Lotth. *in res. Th. tr.* 1. *q.* 1. *art.* 9. *n.* 1.

35 Ex his diluitur illa difficultas, An sicuti Episcopus potest hunc impeditum absolvere a Papalibus, sic Parochus, vel quilibet Confessarius possit absolvere a casibus, vel excommunicationibus Episcopo forte reservatis, eum, qui habet modo dicto impedimentum, quo confugiendi ad Episcopum aditus non datur.

36 Resp. Et id etiam plures negant, ut Alter. Duar. *ll. cc.* Delugo *de pœn. d.* 20. *n.* 225. Suar. *l. c. n.* 12. quia Sacri Textus illud concedunt ob difficultatem adeundi Pontificem: at accessus ad Episcopum solet esse facilior; nihilominus etiam plures, ut Castrop. Duar. Boss. *ll. cc.* Gran. *in* 3. *p. contr.* 7. *tr.* 10. *d.* 17. aliique apud Dian. *p.* 9. *tr.* 7. *res.* 10. Lotth. *l. c.* expresse addens etiam hæresim quamcumque cum Castrop. contra Sanch. &c. Favet Dicastil. apud Dian. *p.* 11. *tr.* 8. *res.* 49. satis probabiliter, in eodem foro Conscientiæ, & cum oneribus mox declarandis concedunt, propter rationem modo dictam; cum enim reservatio sit odiosa, non debet in damnum animarum vergere, ut certe, si secus dicere vellemus, vergeret in hoc casu.

37 Sed quæso te, quænam in particulari sunt impedimenta, quæ specialiter sufficiant ad hoc, ut Episcopus ejusmodi excommunicationes Papæ reservatas, etiam publicas absolvere possit? Quod est petere, quandonam prudenter judicandum sit, prædicta impedimenta esse perpetua, vel longi temporis, ita ut moraliter constet, non posse ante mortem absolvi a legitimo superiore?

38 Resp. præter periculum mortis, quod pertinet ad doctrinam §. *præc.* est

I. Infirmitas longa, etiamsi periculosa nunc non sit.

III. Paupertas: ut si Romam non nisi mendicando ire deberet is, qui mendicare non solet.

IV. Ætas senilis, seu puerilis: imo si contraxisset quis excommunicationem ante pubertatem, ejusque absolutionem peteret post pubertatem, posset Episcopus absolvere.

V. Fragilitas sexus, idest, esse mulierem cujuscumque conditionis.

VI. Astrictus alteri, ut filiusfamilias, vel servus, quando sine præjudicio domini Papam adire nequit.

VII. Cura animarum, vel temporale dominium, quando rationabiliter timetur, ne cives, vel vassalli damnum patiantur.

VIII. Debilitas in viris delicatis, qui judicantur, non posse ferre itineris labores.

IX. Quodlibet aliud impedimentum, quod prudentis judicio legitimum putetur. Hæc cum citationibus Sacrorum Textuum habes collecta apud Leand. *d.* 17. *de excom. q.* 58. & apud Dian. *p.* 5. *tr.* 9. *res.* 6. inter quæ adnumerant merito alii inimicitias graves, quæ impediant iter, necessitatem succurrendi familiæ, vel parentibus, retentionem in carcere, in triremibus, in Claustro, obligationem exercendi munus publicum, quod illud iter non permittat, si munus relinqui sine gravi detrimento non valeat, & similia, quæ etiam habes apud Suar. *de Cens. d.* 22. *sect.* 2. *a n.* 63. Delugo *d.* 20. *de pœn. n.* 219. Castr. *tom.* 1. *tr.* 4. *d.* 4. *p.* 3. §. 5. *a num.* 3.

39 Quæres: Sicuti Episcopus per se potest absolvere in prædictis necessitatibus, & impedimentis recurrendi ad Pontificem, potestne etiam ejus Vicarius Generalis?

40 Respondeo: Ex commissione Episcopi, non est dubium: Ita Sanch. *de matr. l.* 2. *d.* 40. *n.* 14. Quintan. *tract.* 9. *sing.* 1. *n.* 6. cum enim hæc potestas Episcopo conveniat ratione dignitatis, potest illam alteri, quamvis non Vicario Generali delegare. At an ex ipsa constitutione Vicariatus hæc potestas absolvendi (ut etiam dispensandi) in casibus necessitatis conveniat Vicario, major est difficultas. Certe mihi, & aliis negandum videtur, juxta Sanch. *de matr. l. c. n.* 6. Fagund. Suar. aliosque apud Dian. *p.* 9. *tr.* 6. *res.* 56. & *ibid. tr.* 9. *res.* 41. quidquid alii nimis indulgenter concedant apud eumdem Dianam: ratio est eadem, imo major, quam innuimus supra *c.* 10. §. *unic. n.* 10. Lege Dian. *ib.* idem dicentem de Confessario electo per Bullam Cruciatæ, & de Regulari privilegiato: hi enim non possunt extendere privilegia absolvendi, vel dispensandi, quæ habent, ad illos casus, ad quos Episcopi potestas extenditur ratione dictæ necessitatis, &c.

41 Ejusmodi absolutum ab Episcopo, vel modo dicto ab ejus Delegato, quando non est recursus ad Pontificem in dictis excommunicationibus reservatis publicis, debere se præsentare Pontifici, vel ejus Delegato in iis casibus, in quibus impedimentum forte cessaret; ut si pauper fieret dives, &c. (excepto impedimento impubertatis) recte notat Hurt. *disp.* 15. *de excomm. diff.* 3. *n.* 10. & nos supra indicavimus, atque infra §. 4. *n.* 5. universaliter notabimus.

42 Præterea prædicta impedimenta, quæ sufficere dicimus Episcopo, ut absolvat pœnitentem a reservatis Summo Pontifici, sufficiunt etiam proportionaliter, in foro tamen interno, & cum oneribus mox explicandis, ut deficiente Episcopo, possit alius Sacerdos absolvere, ut diximus *num.* 35.

§. III. *De necessitate alia urgenti.*

1 Potest evenire, ut non sit perpetuo quis impeditus, nec longo eo tempore, in quo non sit habiturus Confessarium legitimum, sed tamen aliqua interim urgeatur necessitate.

2 Quare inquirimus, quid tunc agendum ab eo, qui & alia peccata non reservata habet, & casibus item, vel excommunicationibus reservatis, etiam ob hæresim contractis (teste Castrop. *t.* 1. *tr.* 4. *p.* 3. §. 6. *n.* 2.) forte laborat, potestne ex illa necessitate directe a non reservatis, & a reservatis indirecte absolvi ab ordinario Confessario cum onere se præsentandi, iterumque peccata illa reservata rite confitendi? Scimus enim (quidquid aliqui sentiant in oppositum) non posse directe: quia ille Confessarius, qui supponitur præsens, caret Jurisdictione pro reservatis, ut clarius mox *n.* 4. explicabimus.

3 Dico; de tota hac quæstione me disputasse *in Meth. Confess. c.* 1. §. 6. *a n.* 18. ubi ex sententia probabili affirmavi posse, & addi duos alios modos, quibus uti valet is, qui in necessitate dicta positus caret Confessario potente a reservatis absolvere, quæ hic non sunt cum Lectoris molestia repetenda. Qualis autem debeat esse necessitatis gradus, sive ex notabili infamia, sive ex alio gravi detrimento procedens, ibidem distincte declaravi.

4 Illud discrimen clarius hic est explicandum: nam supra docuimus, in articulo mortis, & impedimento perpetuo, non adesse onus comparendi coram Superiore, quando quis per inferiorem absolvitur a casu reservato; sed solum, quando absolvitur ab excommunicatione, quam inferior absolvere nequit: at quando quis sequens hanc sententiam probabilem ab inferiori, vel simplici Sacerdote absolvitur, propter urgentem necessitatem aliam, v. g. ne incurrat notabilem infamiam, ni communicet, unde vult præmittere modo dicto Sacramentalem Confessionem, semper debebit postea se sistere Superiori, vel ejus Delegato, nec solum ut accipiat pœnitentiam, vel remedia suorum peccatorum, sed ut absolvatur, tum ab illis casibus, tum ab illis excommunicationibus, quas ille inferior non poterat absolvere.

Ratio autem discriminis, est, quia in nostra sententia pro articulo mortis, & pro suo impedimento perpetuo, quod mortis articulo æquivalet, Confessor ex Tridentino habet plenam Jurisdictionem, unde absolvit directe pœnitentem; solum pro excommunicatione, quam extra illum articulum absolvere is non potest, debet dictus pœnitens ex peculiari Sacrorum Canonum dispositione, quam explicabimus, §. 4. *n.* 2. comparere coram Superiore ad suscipienda remedia, &c. At in casu alterius urgentis necessitatis, cum Confessor ille non habeat plenam Jurisdictionem, sed solum propter ejusmodi necessitatem, concedatur posse dimidiari Confessio, in hoc, inquam, casu Confessor pœnitentem absolvit indirecte a reservatis, & non absolvit ab excommunicatione quam absolvere non potest, quia caret Jurisdictione, ut supponimus unde in dicto pœnitente remanet obligatio subdendi clavibus illa peccata, & obtinendi Absolutionem ab illa excommunicatione.

5 Scio esse alias sententias de hac necessitate iteratæ Confessionis ut videre est apud Quintan. *de pœn. sing.* 11. *a n.* 6. Dicast. apud Dian. *p.* 11. *tr.* 8. *res.* 49. & Delugo *de pœn. d.* 20. *a n.* 218. Sed hæc nostra planior est, tutior, & in praxi omnino servanda.

6 Scio etiam, alicui posse in mentem venire (ut innui in parenthesi quam interposui *n.* 2.) non esse ejusmodi onus confitendi iterum dictos casus reservatos. Sed fuisse a nostris Ordinationibus vide *in Ord. p.*

stud.

Bull. super Propos. 25. prohibitum, ne id doceatur, etiam scio: Prohibetur enim hæc propositio.

Is, qui a reservato peccato, pro tali cognito, ex necessitate aliqua indirecte est absolutus, non tenetur deinceps se Superiori sistere, nec per se, nec per alium, sed manet simpliciter absolutus, & sine ullo onere quærendi directe a reservato Absolutionem.

Quæres, cur additur illud (*pro tali cognito*) Respondeo, ob ea, quæ dicta superius sunt *c. 7. §. 3. n. 11.*

7 Inquires hac occasione, si pœnitens bona fide a te Confessario inferiore seu Sacerdote simplici, modo dicto, sed nulla urgente necessitate accipiat Absolutionem, ad quam dandam ipse Jurisdictione caret, ut supponimus, valida ne erit Absolutio? Resp. Si omnia peccata, quæ pœnitens aperuit, sunt reservata; certum est, esse invalidam, quare cum id advertet pœnitens, debebit iterum ea omnia legitimo Confessario subdere. Ratio est manifesta, quia Confessarius ille inferior non habebat Jurisdictionem ullam circa hujusmodi peccata, quæ omnia supponuntur esse reservata, ergo validum Sacramentum Pœnitentiæ facere, quacumque tandem bona fide posita, non potuit.

8 At, si cum peccatis reservatis aperuit pœnitens alia non resevata mortalia, vel aliqua venialia cum legitimo dolore, invalida erit Absolutio ex Vasquez apud mox citandos, quia (inquit) Confessarius non habet potestatem dimidiandi Absolutionem sine necessitate, quam hic non adesse, supponimus. Sed valida erit ex Suarez, quia, inquit, cum tunc Confessor polleat Jurisdictione ad aliqua, illa absolvet directe, & indirecte alia. Nam propterea errore detecto, iterum hæc indirecte absoluta subdenda erunt legitimo Confessario, ut directe absolvantur, non vero alia: hæc enim alia ob bonam fidem Confessarii, & Pœnitentis, rite fuerunt, & directe absoluta, quia ad illa, ut supponimus, Jurisdictionem habebat Confessarius. Dimidiatio autem illa materialiter solum se habet, non formaliter quod integritati Confessionis non obstare, docetur communiter *in tr. de pœn.* Utramque sententiam probabilem esse censeo.

9 Si Confessor in posteriori hoc casu pœnitentem absolvit mala fide, idest scienter illum sacrilege se gerere, certum est, quia sine necessitate Confessionem dimidiar. Verum tu, si bona fide processisti in recipienda absolutione, uti doctrina *n. præced.* allata potes. Cum contra, si mala fide, hoc est scienter, id aliquando facias, quia peccabis actualiter, unde indispositus ad absolutionem accedens, nulliter illam recipies.

OCCASIONE PRÆDICTORUM QUÆRIMUS CONSEQUENTER, an aliquando in nostra Societate sine ulla necessitate possit quis per inferiorem absolvi a reservatis?

10 Cum in præcedentibus dictum sit, ut quis per inferiorem absolvatur a reservatis, requiri necessitatem illam, quæ sufficiat ad dimidiandam Confessionem, quamque distincte me explicasse, dixi *in Meth. commun. loc. cit.* oritur mihi dubitatio: an circa hoc aliqua peculiari concessione gaudeant nostri e Societate Religiosi? Et quidem gaudere, quando iter facimus, certum est, eo modo, & in iis circumstantiis, quas supra *c. 11. §. 1. a n. 25.* memoravimus; in qua concessione nulla fit mentio necessitatis, sed solum carentiæ proprii Confessarii, seu Superioris, licet cum onere se præsentandi, &c. At estne alius casus præter prædictum itineris?

11 Esse videtur primo aspectu ille alius, quando abest a Collegio, vel Domo Superior, & vult quis communicare. Sic enim videntur concedere illi Theologi, quos peritos nostri instituti appellavimus in Superioribus, & ita in manuscripto quod apud me habeo, *V. Absolut. a reserv. in gen. n. 3.*

Si quis, inquiunt, *Superiore occupato v. g. vel absente ad horam, lapsus sit in casum reservatum, & instet tempus celebrandi, vel communicandi, & insuper justam ob causam nolit confiteri Ordinario, non potest ab alio valide absolvi. Quare quæsito aliquo titulo, differenda potius est celebratio, vel communio, usque dum conveniri possit, qui habet auctoritatem. Alioquin potest talis absolvi ab Ordinario cum onere comparendi.*

Et alibi *v. Absol. a reserv. absente Superiore n. 4.*

Absente Rectore, non habet Minister facultatem absolvendi a reservatis, nisi ei specialiter concessum sit, quod non expedit fieri, si ad paucos dies dumtaxat absit. Potest enim quis confiteri Ordinario cum onere se sistendi Superiori.

12 Vides, nullam fieri mentionem necessitatis, sed solum absentiæ Superioris? Quare videtur Pater Generalis in prædictis casibus concessisse ordinariis Confessoribus auctoritatem absolvendi a reservatis cum dicto onere, sicuti concessa est pro iter agentibus.

13 Dixi (*videtur*) Nam ego ita esse nequaquam puto. Primo, quia hæc responsa dictorum peritorum, seu cujuscumque sint, non habent in Societate vim universalem legis; fuerunt enim data juxta varias circumstantias, quæ pro tempore occurrebant, eaque particularibus provinciis. Et sane verosimile non est, Societatem, seu Præpositum Generalem voluisse eam tanti momenti facultatem omnibus per rescripta hæc privata concedere.

Secundo, quia pro iter agentibus adest expressa instructio pro tota Societate, atque in nostris Ordinationibus, & decretis inserta, quæ non est de dictis casibus, de quibus certe facta fuisset mentio in dictis Ordinationibus, si Societas ad eos concessionem aliquam voluisset extendere.

Tertio, quia in his responsis nec explicite, nec implicite conceditur ejusmodi facultas, nulla existente necessitate; nec colligitur ex modo loquendi ipsorum, ut contra, clare dicitur in casu de iter agentibus. Credibile ergo fit, prædicta responsa supponere id, quo DD. semper supponunt; ad dimidiandam Confessionem, debere adesse necessitatem urgentem communicandi, non igitur illa non urgente poterit.

§. IV. *Tres conditiones requisitæ, ut quis legitime ab excommunicationibus reservatis absolvatur per inferiorem, in casu periculi mortis, impedimenti perpetui, &c.*

Ejusmodi tres conditiones, quæ præter cæteras communes hic requiruntur, hæ sunt. Promissio de comparendo. Promissio de stando mandatis Ecclesiæ. Satisfactio Partis. Quamvis autem earum aliquæ necessariæ interdum etiam sint pro absolutione excommunicationis non reservatæ, tamen, quia maxime requiruntur pro reservatis, hic proprius est locus illas omnes universaliter explicandi; quod jam separatim præsto.

PRIMA CONDITIO.

Promissio de comparendo.

2 Cum quis, ob periculum mortis, vel impedimentum perpetuum, longive temporis juxta ac dictum in præcedentibus est, absolvitur ab excommunicatione reservata per Sacerdotem alias non volentem eam excommunicationem absolvere, debet promittere, & ad id Sacerdos pœnitentem obligare, ut cum primum commode poterit, quando nimirum forte convalescet, vel desinet impedimentum (id quod morali modo, juxta conditiones personæ, loci, temporis est judicandum) compareat coram Superiore, non ut accipiat Absolutionem, jam enim in illo periculo eam accepit, sed, ut vel pœnitentiam, vel remedia ab ipso habeat de commisso delicto; idque sub pœna reincidentiæ, idest, si non compareat, propter peccatum inobedientiæ in re gravi, reincidat in eamdem, hoc est, in similem excommunicationem, a qua fuerat absolutus, ut late explicat de Lugo *de pœn. disp. 20. num. 205.* Castrop. *tom. 1. tract. 4. disp. 4. part. 3. §. 5. num. 20. cap. Quamvis, cap. ea noscitur, de sent. excomm. cap. eos, qui eod. in 6.*

Scio, Dian. *p. 10. tr. 14. res. 63.* approbare, tamquam non improbabilem, sententiam Januarii, *de casib. reserv. resol. 12.* dicentis, hanc obligationem, quam habet absolutus a Censura reservata in periculo mortis inductam olim a Sacris Canonibus, *cap. eos, qui de sent. excom. in 6.* fuisse abrogatam a Tridentino pro foro conscientiæ, dum pro illo articulo dixit, nullam esse reservationem: Scio, inquam, hoc, sed non est recedendum a nostra Doctrina, quæ est communis Doctorum.

3. Dixi (ab excommunicatione reservata) nam pro casibus reservatis, quibus non est connexa excommunicatio, nullum adest jus commune, quod obliget ad hujusmodi promissionem de comparendo, quando quis absolvitur (ut supra vidimus) in periculo mortis, vel perpetuo impedimento, longive temporis: & præterea pro his casibus in tempore, quilibet Sacerdos directe omnia peccata absolvere potest, quia ex Tridentino habet omnimodam potestatem legitimi Confessarii, ut notat recte Diana aliique *p. 10. tract. 14. resol. 63.* & tandem lege item Sanch. *lib. 2. in Decal. cap. 13. num. 24. & 25.* Castrop. *l. c. num. 17.* quidquid dicant Vasq. & Gasp. Hurt. apud Delugo *l. c. num. 208.*

4 Dixi item (quam primum poterit, &c.) ut notarem, ab eo, qui judicatur certo moriturus, vel certo numquam fore liberandus a dictis impedimentis, non esse exposcendam ejusmodi promissionem, quia inutilis esset. Imo notant Sanch. *loc. cit. n. 30.* & Castrop. *loc. cit. n. 18.* si per errorem Confessarii data fuisset a dicto pœnitente dicta promissio, etiam jurata, non obligari deinde ad illam memoratum pœnitentem, si forte v. g. per miraculum cessaverit impedimentum: quia, stante impedimento, non obligabatur jurare: quod si juraverit, non se intendit obligare, nisi juxta intentionem legitimam Confessarii, & juxta sacra jura: at Confessarius legitime operans, & jura non intendunt obligare eum, cui impedimentum numquam erit defuturum. Sed certe hic casus nimis rarus erit, & fortasse, quia noscere non possumus an affuerit miraculum, physice impossibilis.

Contra, si quis dictas excommunicationes absolvens, negligeret de ea obligatione pœnitentem admonere (quam certe admonitionem scienter omittere, est mortale, quia res est gravis) adhuc pœnitens, quando eam obligationem resciverit, obligabitur sub mortali se Superiori sistere, siquidem hæc est dispositio Sacrorum Canonum in re gravi lata (ut omnes Doctores supponunt) etiam pro foro conscientiæ; atque ideo ab omnibus observanda.

5 His communibus explicatis, sunt pro praxi tres Notationes superaddendæ. Prima, Sacerdos communis in prædictis necessitatibus urgentis mortis, vel perpetui impedimenti absolvens ab excommunicatione, quam absolvere alias non potest, debet ex jure exposcere a pœnitente, non solum dictam promissionem, sed etiam illam Juramento vallatam. Ratio est, quia tunc *cap. Quod de his, De sent. excom. & sæpe in eod. tit.* ejusmodi Sacerdos se habet perinde ac Confessarius absolvens ab excommunicatione reservata.

6 Notatio secunda. Cum certum sit quando quis absolvitur in necessitate, saltem ab excommunicatione, *si quis suadente*, per Judicem Papa inferiorem in foro externo, Pœnitentem debere jurare, se cum potuerit, Pontificem aditurum, ut *n. præced.* dictum est, debebunt ne emittere idem Juramentum adeundi legitimum Superiorem, ii qui absolvuntur per Confessarium in foro Sacramentali Pœnitentiæ a dicta excommunicatione percussionis Clerici, ut item ab aliis?

Respondeo: Affirmant, & quidem probabiliter non pauci, ut Thes. *de pœn. Eccl. p. 1. c. 22.* cum Avila, Sanch. Tanner. Henr. Duar. *in Bulla Cœnæ l. 3. §. 4. q. 2.* etiam in aliis omnibus excommunicationibus.

7 Sed certe mitius loquuntur alii, ut Bordonus, *t. 3. controv. 27. n. 60.* Filliuc. *p. 1. tr. 11. c. 10. n. 352.* Boss. *de Jub. sect. 1. casu 22. n. 16.* Tanc. Pasq. *de Jub. q. 272.* loquens solum quando quis absolvitur ex vi Jubilæi. Nec improbabiliter, hoc est, tum in prædicta absolutione percussionis, tum in aliis excommunicationibus, satis esse pro prædicto foro Sacramentali seriam promissionem, sine Juramento, quæ tamen obligabit, ut modo dixi, sub mortali. Ratio hujus probabilitatis est: tum quia jura de hac re, cum sint odiosa, restringenda sunt, tum quia ne Sacramentum Confessionis novis obligationibus difficilius evadat, recte intelligi possunt de solo foro externo.

8 Notatio tertia. Sub hoc onere comparendi absolutus, satis obligationem sibi impositam adimplet, si compareat sive personaliter, sive per alium (qui sine necessitate nominandi pœnitentem, pœnitentis delictum explicet) si compareat, inquam, vel coram Superiore jure suo potente absolvere illam excommunicationem, seu delictum, vel si compareat personaliter coram ejus Delegato, quales sunt illi Regulares, qui, ut superius vidimus, gaudent multis privilegiis, & quales sunt Confessarii per Jubilæum, & Bullam Cruciatæ, de quibus mox: Ratio est clara, quia hi delegati sunt loco Superioris in iis, quibus potestatem habent absolvendi. Ita Bardi *in Bull. Cruc. p. 2. tr. 6. c. 4. sect. 7.* Delugo *de pœn. d. 20. n. 201.* & alii.

SECUNDA CONDITIO.

Promissio standi mandatis Ecclesiæ.

9 Ut propositum amplius non peccandi, quod in omni peccatorum Absolutione requiritur, firmius persistat, quando quis de reservatis absolvitur, jura *c. Ex tenore, & c. Gravem, c. Nuper de sent. excomm.* exposcunt, ut absolvendus ab aliquibus gravibus delictis, adhibeat juramentum de parendo mandatis Ecclesiæ, hoc est, de iterum non committendo simile delictum. Jam difficultas est, an ejusmodi juramentum sit exigendum non solum quando quis absolvitur pro foro externo, verum etiam quando pro interno in Sacramento Pœnitentiæ.

10 Resp. Exigendum esse præsertim in percussione Clericorum, & casibus Bullæ Cœnæ, pro utroque foro nonnulli sustinent, ut Duard. *in Bull. Cœn. l. 3. §. 4. q. 2. n. 3.* Thes. *de pœn. Eccl. part. 1. c. 22.* aliique, quia non adest ratio, cur servari non oporteat in foro pœnitentiali conscientiæ id, quod Canones præscribunt. Esse exigendum solum, quando quis absolvitur pro foro externo, non vero, quando pro foro interno, sustinent alii, ut Boss. *de Jub. sect. 2. cap. 21.* Filliuc. *par. 1. tract. 21. cap. 10. n. 332.* Alt. *l. 4. dict. 6. cap. 1.* Pelliz. *t. 2.*

tr. 7. c. 1. n. 115. Favet Dian. *part. 5. tr. 9. resol. 23. v. etiam part. 2. tr. 1. resol. 42.* clarius ex Bord. Dian. *p. eod. tr. 4. resol. 68.* Pasq. *de Jub. q. 262.* tunc enim satis esse docent propositum consuetum emendationis; tum quia Canones per dictam solemnitatem juramenti volunt alios terrere, quæ ratio cessat, quando quis absolvitur in interiore foro duntaxat; quia ejusmodi obligatio jurandi est odiosa, & reddens magis difficilem Confessionem Sacramentalem; unde non debemus præsumere impositam ab Ecclesia fuisse, dum expresse forum conscientiæ non inclusit.

11 Hæc sententia probabilis est quoad alias excommunicationes; nam de contentis in Bulla Cœnæ dicam infra *c. 13. n. 33. & 34.* Interim universaliter moneo, prudenter facturum Confessarium, si juramentum hoc exigat, quando advertit fore, ut per illud pœnitens magis penetret gravitatem delicti, seque ab illo facilius abstineat: nam si prævideat periculum iterum labendi, vel quid simile, nequaquam exigat, ne pejerandi occasionem proximo præbeat.

TERTIA CONDITIO.

Satisfactio.

12 Quamvis aliquando contrahi possit excommunicatio sine læsione partis, ut est, v. g. excommunicatio ob peccatum hæresis, unde tunc nulla erit satisfactio exposcenda, sed solum emendationis propositum, tamen non raro adest partis læsio, ut v. g. in percussione Clerici. Nomine igitur satisfactionis hic intelligitur restitutio pecuniæ, vel famæ, vel honoris, quæ parti læsæ debetur, ut notat Suar. *de Cens. disp. 7. sect. 5. n. 47.*

13 Hinc fit, ut pœna pecuniaria, si forte debeatur Fisco, vel Ecclesiæ, vel Notario, non veniat in hanc præsentem considerationem, quia prædicti hic non sunt pars læsa.

14 Hinc etiam, quamvis plures in percussione Religiosi partem læsam judicent esse Religionem, seu ejus Prælatum, tamen satis probabiliter multi, quos citant, & sequuntur Verricelli, *tr. 8. q. mor. n. 8.* & Leand. *de excom. dub. 17. q. 93. & 94.* putant, non esse nisi ipsum Religiosum percussum, cui satisfaciendum sit, idque in utroque foro: si enim ipse percussus fuit, ipse est pars læsa. Confirmatur; quia, quando dicitur (concordata parte) non intelligitur Respublica, sed persona particularis. Confirmatur iterum, quia, si in casu dictæ excommunicationis pars læsa esset publica potestas, seu Prælatus, certe esset Ecclesia, vel Pontifex, qui excommunicationem contra prædictam percussionem tulit; at Pontifex, dum concedit, ut quis ab illa absolvatur, jam ipse condonat.

15 Jam vero quoniam certum est, te, antequam impendas absolutionem, debere sub mortali exigere a pœnitente, ut satisfaciat, vel reddendo ablatum, compensando injuriam factam, vel remissionem ab eo obtinendo, &c. Quærimus primo, quid faciendum in praxi, si ea præmitti non possit, sive ob impotentiam pœnitentis, sive ob dubium, quod forte vertitur de qualitate satisfactionis, sive ob obstinationem partis læsæ, quæ non est contenta satisfactione rationabili sibi oblata, sive ob quid simile?

16 Resp. Quando impotentia non solum est præsens, sed moraliter certe prævidetur, semper esse futura, nihil requirendum a pœnitente; nam res frustranea requireretur, sic Suar. Hurtad. Præpos. Turrian. apud Dian. *p. 5. tr. 9. ref. 11. & p. 1. tr. 11. resol. 124.* At vero, quando potentia probabiliter futura sit; Si loquamur pro foro externo, debet pœnitens, antequam absolvatur præmittere cautionem de satisfaciendo, id est, debet dare vel pignus, vel fidejussionem, vel, si ea non possit, debet juramentum proferre, quod satisfaciet, ut nimirum certa sit promissa satisfactio. Ita *c. ex tenore de sent. excom.* At si loquamur pro foro Sacramentali, seu Conscientiæ, quamvis Delugo *de pæn. dub. 10. nu. 204.* Castrop. *l. mox citanda* loquens *de satisfact. pœnitentia*, Favet Suar. allatus a Diana *p. 5. tr. 9. ref. 23.* loquens ex *privileg. Mendic.* & plures apud Leand. *l. c. §. 4. q. 118.* eamdem cautionem videantur requirere, quia sine distinctione de ea præmittenda loquuntur: tamen alii, ut Trull. *in Bull. Cruc. l. 7. §. 2. dub. 12.* citans Navar. aliosque, Pelliz. *to. 2. tr. 7. c. 1. n. 115.* Dian. *p. 2. tr. 16. ref. 42.* vide etiam *p. 5. tr. 9. ref. 23.* Pasq. *de Jub. q. 225.* Castr. *t. 1. tr. 4. dub. 4. p. 3. §. 5. n. 15.* Bonac. *de Cens. dub. 1. p. 9. n. 34. & 35.* eam non esse necessariam probabiliter docent (excipio dictos casus Bull. Cœnæ, de quibus dicam §. 13. *n. 34.* & delictum dantium causam interdicto, quando in periculo mortis conceditur ipsis Sacramentum Pœnitentiæ, de quo *in tr. de Interdicto*, Deo favente, dicemus.) Ratio, quod pro foro Sacramenti non sit necessarium juramentum, sed sufficiat seria promissio, est, quia illa cautio, sive pignoratitia, sive fidejussoria, sive juratoria pro solo foro externo imposita a Sacris Canonibus esse videtur: sufficiat ergo tunc, si pœnitens habeat propositum satisfaciendi, quando poterit, & sic tum valide, tum licite absolvetur. Quod autem id sufficiat, probant eædem fere conjecturæ, quas modo attuli *n. 10.*

17 Noto autem ex Ludov. a Cruce *in Bull. Cruc. d. 1. c. 4. d. 8. n. 4.* idque multos sentire dicit Præpos. apud Dian. *p. 5. tr. 9. resol. 11.* fine, docetque Laym. *l. 1. p. 2. tr. 5. c. 6. v. Duo insuper*, si forte is ab excommunicatione absolutus non servet promissionem, scilicet, non satisfaciat, cum poterit, licet peccet, non tamen reincideret in ullam excommunicationem; quia a nullo jure imponitur hæc reincidentia contra non satisfacientem; imponitur vero contra non comparentem, ut vidimus *num. 2.*

18 Quærimus secundo, quid si præmitti potest satisfactio, & non præmittitur? Resp. certe tunc, per se loquendo, & tu Confessarius peccas, & pœnitens, ut habet Leand. *tr. de excom. d. 17. §. 3. q. 90.* Tu, quia dees muneri tuo, imo etiam, quia aliquando noces parti, cum, post Absolutionem, difficilius exhiberi soleat satisfactio. Pœnitens, quia differt notabiliter, & sine causa (ut supponimus) reddere id, quod debet, injuste retinens, sive rem, sive famam, sive honorem alienum. Dixi (per se loquendo) propter ea, quæ mox afferam *n. 21.*

19 Sed ecce, occasione prædictorum, se offert difficultas molestissima Confessariis. Titius v. g. percussit Clericum, cui nondum voluit, cum potuerit, satisfacere; nunc vero cum animo contrito, & cum satisfaciendi proposito accedit ad te Confessarium habentem facultatem illum absolvendi, poterisne cum hoc solo proposito illum absolvere?

Resp. Cum ejusmodi satisfactio sit quædam restitutio rei, vel honoris, vel famæ ablatæ, ideo ita te gerere in hoc casu debes, quemadmodum te gereres, si ad te accederet aliquis injustus detentor rei alienæ, qui nondum voluit restituere, nunc vero restituere quam primum promittit. Neque enim obligatio hujus satisfactionis aliquid plus rationе sui habet, quam habeat quæcumque alia obligatio restitutionis.

20 Verum non sedet animus. Inquiris enim rursus, ecquonam modo me gerere deberem, si ageretur de restitutione? Respon. Id præclare docet Dicast. *de rest. tr. 4. d. 19. dub. 1.* cujus doctrinam ego attuli *l. 8. in Dec. tr. 4. c. 6. n. 20.* Ne autem longe abeas: Ecce illam.

Pœnitenti, qui prima vice fatetur, se culpabiliter non restituisse alienum; nunc tamen habere firmum propositum statim restituendi, non est neganda Absolutio. Si tamen bis, aut ter, aut sæpius fuerat jussus in aliis confessionibus restituere, & tamen, cum posset, non fecit, regulariter non est absolvendus, quousque fecerit reipsa restitutionem. Ratio prioris partis est: quia sicuti in omnibus aliis Confessarius credere potest, & debet pœnitenti, ita in hoc. Ratio posterioris est, quia talis homo est in periculo proximo, experientia ipsa comperto, iterum differendi restitutionem; ideo non recte aliqui putant, esse probabile, absolvi tunc illum posse; nam idem posset de Concubinario, etiam illo, qui sæpius jussus non ejecit domo concubinam.

21 Dixi autem, *regulariter non esse absolvendum*; nam talis esse posset pœnitens, talesque circumstantiæ, ut Confessarius deberet esse contentus solo proposito restituendi, etiamsi si antea, sæpe jussus, omiserit restitutionem. Et Molina quidem exemplum adhibet, ut si Confessarius non leviter credat, pœnitentem reipsa restituturum statim, & sine mora: quia non ea acrimoniæ fuerat illi jussa restitutio in aliis Confessionibus, vel si aliæ adsint circumstantiæ ad id credendum, præsertim, si injungat illi, ut non prius accedat ad Eucharistiam, quam restituat.

Hæc ibi ex Dicast. quæ tibi usui erunt & hic.

22 Denique, quamvis aliqui absolute videantur docere, quæ diximus, tamen sunt adhibendæ exceptiones duæ, allatæ *n. 16.* altera pro casibus Bullæ Cœnæ, altera pro dantibus causam interdicto, & quoad eosdem dictæ Bullæ casus, eo modo, quo dicam §. *seq. n. 34.*

CAPUT XIII.

De Delegatione concessa per Bullam Cruciatæ circa casus reservatos.

1 Qui Bullam Cruciatæ sumpserit, potest, durante anno, eligere Confessarium ex approbatis ab Ordinario, per quem Confessarium absolvi possit pro foro interno ab omnibus casibus, & Censuris, satisfacta parte, & quidem toties, quoties a reservatis Episcopo: at a reservatis Pontifici semel in vita, & semel in periculo mortis, atque ab iisdem Pontificiis, iterum, si secundam Bullam sumpserit, non vero tertio, si tertiam, sive dicti casus sint publici, sive occulti (excepta semper hæresi) modo, quando delicta sunt deducta ad forum contentiosum, cautiones mox dicendæ *n. 17. & 19.* adhibeantur.

Circa hanc delegationem, si sequentia adnotaveris, omnia fere, quæ ad illam spectant, facile cognosces.

Super illud, *Ex approbatis ab Ordinario.*

2 Quid hic intelligatur nomine Ordinarii, & alia huc pertinentia, dixi late alibi, hoc est sup. *tract. de Sacr. pæn. c. 5. §. 4.* Ne igitur recoctam crambem repetamus, locum citatum adeat studiosus.

Super illud, *Et iterum si secundam Bullam.*

3 Si a commisso delicto reservato Pontifici, v. g. per lectionem libri hæretici de Religione tractantis, fuisti per Bullam jam absolutus, & deinde in eodem anno incidas, sive in idem peccatum legendi librum hæreticum, sive in aliud specie distinctum, occupandi v. g. bona naufragantium, non potes ex vi ejusdem Bullæ in vita absolvi, nec a peccato novo legendi, nec a peccato usurpandi. Ratio est, quia Bulla non concedit, ut possis in vita absolvi semel a quolibet peccato Pontifici reservato. concedit enim solum unam absolutionem in vita a peccatis Pontifici reservatis; indigebis ergo tunc secunda Bulla; ea tamen lege, ut si tertio incidas, non tibi profutura sit tertia. Ita Bardi *in Bull. Cruc. p. 2. tr. 6. c. 1. f. 1.* cum aliis; contra quem Leand. *tr. 2. de excomm. d. 17. §. 3. n. 83.* pugnant, dicens, esse probabile per unicam Bullam concedi posse absolvi ab omnibus, dummodo ab unoquoque in specie semel tantum in vita, intra publicationis annum, quis absolvatur. Certe, id esse probabile negare non possum, quia etiam hunc sensum facere commode possent verba Bullæ, si attente legantur.

4 Ex eo autem quod in nostra sententia Bulla, semel dictam reservatorum absolutionem concedat, fit, ut si in ea confessione aperias plura peccata contracta ex pluribus aliis delictis diversis, puta, occupatione bonorum naufragantium, percussione Cardinalium, læsione immunitatis Ecclesiasticæ, &c. fit, inquam, ut possis ab omnibus simul absolvi per unam Bullam, quia, sic unicam absolutionem recipis. Idem per secundam Bullam, sed non tertio, per tertiam, ut dictum est.

5 Quæres, si quis non sit usus Bulla anno v. g. præterito, quoad absolutionem a reservatis, potestne illa anni præteriti uti hoc anno? Respondeo, cum Bardi *l. c. sect. 2. n. 11. seu n. 19. in editione secunda*, non posse: quia privilegium solum fuit pro illo solo uno anno, Leander vero *l. c.* putat non improbabiliter, posse, quia sequens publicatio hujus anni non suspendit privilegium absolvendi, concessum anno præterito; quare, cum illud perseveret in præsenti anno, quia est gratia facta, potest Fidelis uti illo. Sed certe fallitur: nam ratio, cur non possit, non est quia illa privilegia suspenduntur a nova publicatione, sed quia illa fuerunt solum pro illo anno, illique anno addicta. Frustra ergo ipse Navarrum doctissimum quidem virum in suam sententiam citat; si ipse Navarrus nostram hanc tam claram rationem advertisset, ab illa doctrina sine dubio abstinuisset.

Super illud, *In mortis articulo.*

6 Si quilibet Sacerdos in hoc articulo potest absolvere a reservatis, ut late nuper disseruimus, quid emolumenti affert hoc Bullæ privilegium? Respondeo, duo emolumenta, alterum, quod absolutionem hanc potest tibi conferre electus ex vi Bullæ etiam præsente proprio Parocho, quod certe inserviet pro illis, qui, ut ibidem vidimus, sustinent id tunc non posse quemlibet Sacerdotem.

7 Alterum, quod si tunc absolvaris ab excommunicatione reservata, liber eris ab onere te præsentandi Superiori, quia electus per Bullam jam est tuus Superior delegatus a Pontifice, a quo onere (si absolvaris ex universali facultate concessa pro periculo mortis) liber nequaquam eris.

Super illud, *Excepta hæresi, &c.*

8 Quamvis multi multa afferant, quibus probent, hæresim formalem saltem occultam posse per Bullam Cruciatæ absolvi ex illo principio, quod ex una parte potestas concessa Episcopis absolvendi ab illa adhuc in ipsis ex sententia probabilissima remanet post Bullam Cœnæ, & ex alia parte Bulla Cruciatæ concedit posse absolvi omnia, quæ possunt Episcopi; tamen cum propter ejus gravitatem hæresis absolutio non veniat in concessione generali, ideo, saltem hodie, non possumus, ubi est Tribunal Sacræ Inquisitionis Hispanicæ, ejusmodi sententiæ adhærere quod etiam alibi puto, semper saltem esse consulendum. Cæterum qui de hac quæstione late rationes utrinque adductas cognoscere cupit, eas legat ab aliis fuse agitatas, ut a Bart. Trull. Lud. aliisque cit. a Leand. *l. c. qu. 85. & 86. & q. 83. & 39.* Lege item in simili

mili Suar. Bauci, Bron. aliosque apud Amad. contra Anton. *Tr. de fide prop.* 2. *&* 3. Lotth. *resol. Theol. q.* 1. *art.* 1. Nec legere graveris ea, quæ ad facilem reddendam hanc Hæresis absolutionem a me sunt alibi disputata, *l.* 2. *in Decal. c.* 1. §. 8.

9 Dixi autem signate (*Hæresim formalem*) idest cum errore intellectus; quare sortilegium, maleficium, superstitio, magia, adoratio Dæmonum, sollicitatio in confessione, lectio librorum hæreticorum, blasphemiæ hæreticales, & omnia alia crimina contenta in edictis Inquisitorum possunt per Bullam absolvi, toties quoties, si sint Episcopalia, semel in vita, & semel in morte, si sint Pontificia, qualis est v. g. lectio libri hæretici de religione tractantis, & hæc iterum cum secunda Bulla; sed non tertio. Ita Leander *tr.* 1. *de excomm. d.* 17. §. 3. *q.* 88. multos referens.

10 Quæres per hanc occasionem, an per Bullam Cruciatæ concedatur, posse absolvi pœnitentem, antequam denunciet aliquod crimen Inquisitori ex obligatione denunciandum. Resp. Non posse (quidquid dicat Navarr. apud Leandrum *de excom. dicta d.* 17. *q.* 85.) quia in Bulla ejusmodi potestas non invenitur concessa.

11 Illud tamen est hic universaliter advertendum, aliquando posse ex præsumpta voluntate Inquisitorum, quos ita rigidos esse non est præsumendum, ut quando adest causa rationabilis differendi denunciationem, pœnitentes velint repellere a beneficio absolutionis: tunc enim satis erit, si firmiter promittant denunciare. Justa autem causa erit (ut notat ibid. Leander) si necessitas Communionis urgeat ad vitandam infamiam, vel utilitas extraordinaria obtinendi Jubilæum, vel Tribunal longe distare. Addo ego semper casum, quo Confessor vult studere, vel consulere doctos circa obligationem, quam habeat pœnitens, quando dubia est obligatio, &c. Aliud benignius docet Sanctarell. *tr. de Hæresi c.* 9. *dub. un. n.* 16. *fine* ex Navarro, sufficere nimirum saltem propositum firmum denunciandi: & loquitur (ait Dian. *p.* 1. *tr.* 4. *resol.* 27.) de denunciando Hæretico. An tamen id in praxi sit deducendum, me doctior decernat.

Super illud, *Toties quoties*.

12 Hic quæritur, an a Pontificiis casibus etiam in Cena Domini occultis possit per Bullam absolvi, toties quoties, an solum semel in vita, & semel in morte modo superius dicto.

13 Resp. Æque probabile judico posse, ut habent Sanch. Trull. Dian. aliique cit. a Leand. *tract. de excom. d.* 17. §. 3. *n.* 84. & non posse toties quoties. Excipio hæresim, etiam occultam, de qua modo a *n.* 8. dictum est. vide Henr. Lud. a Cruc. aliosque cit. ab eodem Leand. *ib.* Ratio, quod possit, est, quia per Bullam potest quis absolvi toties quoties ab Episcopalibus, sed jam omnes Pontificii occulti sunt hodie concessi Episcopis, atque adeo sunt aliquo tandem modo Episcopales, ut vidimus sup. *c.* 6. §. 1. *n.* 3. *&* *cap.* 9. §. 1. *n.* 5. ergo, &c.

14 Neque obstat, idem dici propter hanc rationem posse de hæresi occulta; non obstat, inquam, quia de illa propter ejus enormitatem, & propter sensum Ecclesiæ, quæ eam regulariter excipit, non debemus loqui perinde ac de cæteris.

Ratio, quod non possit, est, quia hi casus Pontificii occulti, ex eo, quod concedantur Episcopis, non desinunt esse Pontificii: ergo non desinunt esse reservati ipsi Pontifici. Adde in Bulla dici sine limitatione, omnes Pontificios posse absolvi semel; ergo comprehendit etiam occultos.

15 Sed affirmativa sententia respondet, occultos desinere esse Pontificios stricte, statim atque conceduntur Episcopis jure ordinario, ut dictum est. Ad id, quod additur, respondet, limitationem illam publicitatis implicite poni in Bulla, dum per eam conceditur, ut Episcopales, quales sunt Pontificii occulti, absolvi possint, toties quoties, non vero alios. Utraque ergo sententia probabilis est.

Super illud, *Ab omnibus Censuris*.

16 Certum mihi, & Thomæ Sanch. *l.* 6. *Decal. c.* 17. *n.* 41. *&* 43. Henr. *l.* 7. *c.* 13. *n.* 3. Castrop. *tract.* 25. *de Bull. Cruc. p.* 8. §. 4. *n.* 8. Trullench. *de Bull. Cruc. lib.* 1. §. 7. *c.* 2. *dub.* 10. aliisque est, Primo, per Bullam posse absolvi excommunicationem, suspensionem, interdictum personale speciale, quando hæc postrema duo sunt proprie censuræ; nam excommunicatio semper est censura, ut in propriis tractatibus explicabimus (excipimus excommunicationem ex hæresi contractam) sive hæ censuræ sint occultæ, sive publicæ, & deductæ ad forum contentiosum, sive sint a jure, sive ab homine per sententiam specialem contra aliquem in particulari fulminatam, & sive prædictæ sint censuræ denunciatæ nominatim, sive sint excommunicationes contractæ ex percussione publica Clerici. Ratio tantæ potestatis est, quia in Bulla, quoad hæc, nulla apponitur restrictio, & ex alio capite beneficium Principis late est interpretandum (semper intellige reservatas Papæ semel in vita, & semel in morte, & iterum cum alia Bulla, sed non tertio, non reservatas vero toties quoties, &c.) vide Leandrum *d.* 17. *de excomm. q.* 87. *&* 95. alios citantem.

17 Quando autem dictum est (etiam deductæ ad forum contentiosum) maxime advertere debes illud, quamvis per Bullam possit quis absolvi ab excommunicatione deducta ad forum contentiosum, pendente tamen lite, illicite concederetur absolutio, nam sic afferretur præjudicium Judici Ecclesiastico.

18 Excipe tamen, quando Judex, vel longe distat, vel injuste agit, vel nimis rigorose se gerendo negat absolutionem. Tunc enim, si pœnitens ex parte sua est promptus justo ejus, qui excommunicationem fulminavit, præcepto obedire, cum jam cesset contumacia, poterit pro foro interno (& semper, satisfacta parte, uti dicemus) absolvi per Bullam. Simile quid dictum est supra *c.* 11. §. 2. de Mendicantium Privilegiis.

19 Declara etiam id in excommunicatis nominatim. Quamvis enim per Bullam possit absolvi pro foro conscientiæ nominatim excommunicatus, tamen non erit passim absolvendus, sed erit ad suum Prælatum remittendus, ne veniat in contemptum Jus dicti Prælati. Adhibe tamen præcedentem exceptionem.

20 Certum item est, vi Bullæ absolvi non posse cessationem a Divinis. Ita Trullench. & Castr. *l. c.* (Vide etiam de iis, & aliis pœnis eumdem Cast. *t.* 3. *d.* 4. *de voto Relig. obed. p.* 8. *n.* 12.) nec Interdictum, sive generale, sive speciale locale, nec personale generale; ut *in tract. de interd.* dicitur, nec tas irregularitates, quæ non sunt censuræ, nec sunt pœnę, sed inductæ ob indecentiam, qua quis laborans repellitur ab administrando altari, qualis est v. g. irregularitas ex Bigamia, &c. quia Bulla solum concedit absolutionem a censuris, ex quibus non est irregularitas ex indecentia.

21 Quæstio igitur solum proponi solet de irregularitate, quę incurritur in pœnam alicujus delicti, v. g. ob malam ministrationem Sacramentorum cum violatione censurę ob Hęresim, ob Apostasiam a fide, &c. An scilicet possit absolvi per Bullam?

Respondeo, affirmat Leander, *de irreg. d.* 27. *q.* 36. & apud Dianam *p.* 1. *tract.* 11. *res.* 27. aliique saltem tamquam probabile. Excipiunt tamen iidem, imo & omnes irregularitatem ex delicto homicidii, vel mutilationis, quia illi semper est annexa indecentia. Verum omnino puto, esse absolute de omnibus negandum cum Suar. *de Cens. d.* 1. *sect.* 13. *num.* 6. Leand. *l. c.* Castrop. *de Bull. Cruc. p.* 8. §. 4. *num.* 5. Gigal. *de irreg. c.* 6. *q.* 5. *&* *ult.* alisque prope innumeris apud citatos.

22 Triplex autem pro nostra sententia afferri solet ratio. Prima, quia Bulla eas Censuras tollere potest, & ad summum eas pœnas, quæ impediunt receptionem Eucharistiæ, vel Sacramenti Pœnitentiæ, ut notat *l. c.* Suarez, non autem alias, quæ non impediunt ejusmodi receptionem. At irregularitates, de quibus loquimur, imo alia pœna quæcumque, non sunt pœnæ ex se impedientes dictam receptionem. Adde, in Bullis recentioribus (ut notat Leander *l. c.*) ablatum esse illud, (ut possit absolvi a pœnis.)

23 Secunda; quia sequeretur, majorem esse potestatem Confessariorum electorum per Bullam, quam ipsius Bullæ Generalis Commissarii, quod certe videtur absurdum, & incredibile; sequela manifesta est: quia Commissario non conceditur, posse auferre irregularitatem contractam ex Apostasia, ex Hæresi, &c. ut patet ex ipsa Bulla originali; sed tu id concedis prædicto Confessario; ergo &c.

24 Hæc secunda ratio non convincit: non enim est mirum, si in hoc vinceret potestas Confessarii potestatem Commissarii; nam certe vincitur in aliis innumeris; sic in simili respondet Sardi *in Bull. Cruc. p.* 2. *tr.* 6. *c.* 7. *sect.* 1. *num.* 7.

Prima autem ratio, dicta *n.* 22. gratis assumit, quod dicit. Quod autem ibidem additur (fateor) majorem vim habet, si per legitimam potestatem illud (a pœnis) ablatum est a Bulla.

25 Tertia ergo ratio, quam affert Henriquez *l.* 7. *c.* 13. *num.* 6. videtur absolute efficacior, quia in Bulla, ut patet ex ejus tenore, nulla datur potestas Confessario ad dispensandum, sed solum ad absolvendum; at irregularitas, ut etiam suspensio, per dispensationem tolluntur, non per absolutionem; ergo ad eas potestas concessa prædicto Confessario non extenditur.

26 Posse item absolvi quempiam virtute Bullæ, etiamsi in ejus confidentiam peccaret, non vero per eamdem posse componi in male ablatis ex ejusdem confidentia, dictum est supra *c.* 9. §. 2.

Super illud, *Satisfacta parte*.

27 Multa diximus de hac clausula aliquanto superius, *c.* 12. *a n.* 12. quæ sunt omnino hic recolenda; nunc solum quærimus id, quod proprie pertinet ad hunc locum. Cum enim Bulla requirat, ut excommunicationis absolutio non conferatur, nisi satisfacta parte, dubium emergit, an nihilominus, si ea, propter inadvertentiam, vel propter aliud, conferretur ante præmissam satisfactionem, conferretur valide nam, an licite, diximus ibidem satis.

28 Respondeo, ut universaliter decidatur, an, non satisfacta parte, valide conferatur absolutio, quando adest pars læsa, ut ibidem explicuimus, distinguendum est. Nam, si ea conferatur a Superiore, valide confertur; quia satisfactio non est pars essentialis absolutionis excommunicationis. Si vero conferatur a Delegato ipsius, erit subdistinguendum; si enim ejusmodi Delegato detur absoluta facultas absolvendi excommunicationem, idem dic, quod dictum est de Superiore. At si Delegato detur ejusmodi facultas cum prædicta clausula (satisfacta parte) duplex est sententia:

29 Prima negat, valide conferri ejusmodi absolutionem, quia satisfactio in hoc modo delegandi exigitur per modum conditionis, at, conditione non servata, in irritum abit concessio. Major probatur ex illa communi doctrina, quod ablativus absolutus, qualis est ille (satisfacta parte) resolvitur in conditionem, si parti satisfeceris; ita tenent plures apud Trullench. *in Bull. Cruc. l.* 1. §. 7. *c.* 2. *&* *dub.* 12. *n.* 1. & ap. Castr. *tr.* 25. *de Bull. Cruc. p.* 8. §. 5. *num.* 6. & apud Dian. *p.* 5. *tr.* 9. *ref.* 12.

30 Secunda affirmat, secundum Laym. *l.* 5. *tr.* 5. *p.* 2. *c.* 6. *n.* 8. *v. Quod si.* Lud. a Cruc. *in Bull. Cruc. d.* 1. *c.* 4. *dub.* 9. aliosque apud cit. conferri valide, quia, quoties in delegatione exprimitur ea forma, quæ a jure communi requiritur, non aliter requiritur, quam requirat ipsum jus, nisi aliter in concessione delegationis exprimatur: sed in jure communi exigitur quidem satisfactio, ut licite ejusmodi delegatio exerceatur, at non, ut valide; in nullo enim jure aliter, ac dicimus, invenies; ergo &c. Utraque ex his sententiis probabilis est, & ita tandem pronunciat Ludovicus a Cruce, quamvis addat, priorem sententiam esse in praxi sequendam.

31 Dixi (nisi aliter exprimatur:) nam si in concessione delegationis dicatur (si non satisfactum fuerit, irrita sit concessio, irrita sit absolutio, nulla, invalida) absolutionem invalidam fore, parte non satisfacta, certum est, quia illa expressio indicat aliquid plus requiri, quam a solo jure requiratur.

32 Cum ergo in Bulla Cruciatæ, ut etiam in facultatibus concessis Regularibus absolvendi excommunicationes, ponatur quidem illa clausula (*satisfacta parte*) sed sine aliis verbis expresse irritantibus, probabile satis erit, validam fore absolutionem, parte nondum satisfacta.

33 At vero, quia in concessione, quam Pontifex concedit de absolvendis casibus Bullæ Cœnæ pro articulo mortis, exprimit tunc debere saltem præmitti satisfactionem, & cautionem (quæ sit hæc, diximus supra *c.* 12. §. 4. *num.* 15. *&* 16.) videaturque exprimere sub pœna nullitatis, ideo sine illis invalida erit in dictis casibus absolutio. Verba Bullæ Cœnæ hæc sunt.

Cæterum a prædictis sententiis nullus per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, nec etiam tunc, nisi de stando mandatis Ecclesiæ, & satisfaciendo cautione præstita, absolvi possit, etiam prætextu quarumvis facultatum.

34 Quæres, possumusne dicere, hanc Bullę Cœnę clausulam intelligi duntaxat, quando absolutio casuum dictę Bullę datur pro foro externo; non vero, quando pro foro interno, & Sacramentali? Resp. difficile videtur, sic posse dici. Ratio est, quia dum Pontifex addit illud (*nisi in mortis articulo*) & (*etiam prætextu quarumvis facultatum*) apparet, ipsum loqui de absolutione etiam in foro Sacramentali, hęc enim absolutio tunc solet dari, & pro prędicto foro solent ejusmodi facultates concedi; nam cęterum rarissime in eo articulo agitur de absolutione pro foro externo, & ideo ego *dict. c.* 12. §. 4. *n.* 11. 16. *&* 22. visus sum indicasse, id esse servandum in absolvendis casibus Bullę Cœnę.

Cęterum tu judica, Lector, an sit pręferenda sententia Sanch. *l.* 2. *in Dec. c.* 13. *n.* 35. qui sic habet: Quamvis Confessarius non imponat prędictum se pręsentandi onus, valet absolutio in periculo mortis, quod Ecclesia noluerit valorem absolvendi in tanta necessitate ex Confessoris negligentia, aut ignorantia pendere, ut optime docet Henriq. *de pæn. c.* 10. *ad fin.* Quare idem dicendum est, si omittat petere cautionem parendi mandatis Ecclesiæ, & satisfaciendi; imo idem dicendum est extra eum articulum. Et paulo post: Nec earum expressio in Bulla Cęnæ, ad

absolvendum ab his excommunicationibus Cœnæ inducit conditionem irritantem aliter factam, cum sola forma jure communi petita exprimatur, ut probavi *l. 2. de Matr. disp. 33. n. 3.* Hactenus Sanch.

Super illud. *In foro interno*.

35 Quamvis non pauci asserant, absolutionem excommunicationis vi Bullæ habitam, prodesse etiam pro foro externo, quia concessio Bullæ est absoluta, nec restricta ad aliquem forum; ut tenet Vega, Garcia, aliique apud Castropalaum, mox citandum. Vera tamen sententia est, non prodesse, nisi pro foro interno. Excipe ea, quæ mox dicam *a n. 43.* Ita tenent Sanch. Toletus, Suar. aliique apud Castr. *de Bull. Cruc. p. 8. §. 5. n. 9.* Lege Dian. *p. 5. ref. 13.* & Gibalinum *n. 26. loco mox citando.* Ratio hujus veræ sententiæ est, quia intentio Pontificis concedentis per Bullam absolutionem censurarum est, ut cum pura conscientia possint fideles accedere ad Sacram Eucharistiam, & indulgentiam acquirere, ad quod certe satis superque est absolutio pro foro interno.

36 Confirmatur, quia incredibile est, Summum Pontificem voluisse concedere cuicumque Confessario tantam potestatem, per quam eluderentur, & pertubarentur, imo & contemnerentur Tribunalia ecclesiastica.

37 Confirmatur iterum: quia hodie extat Bulla Cruciatæ concessa ab Urbano VIII. ubi declaratur, Bullæ hoc privilegium suffragari in foro conscientiæ tantum, ut late habes multis citatis apud Dianam *p. 11. tr. 2. ref. 62.* Lege item Suar. *t. 4. de Relig. tr. 10. l. 9. c. 2. n. 32. & 38.* qui solvit quamdam objectionem ductam a quadam constitutione Pii.

38 At, cupidum te video, distinctius sciendi, quid sit, & quam utilitatem conferat hæc absolutio excommunicationis pro foro interno dumtaxat?

Resp. Qui sic est absolutus coram Deo, & in rei veritate liber fit ab excommunicatione, unde potest se gerere, sicuti se gerunt cæteri Fideles non excommunicati; sed ita, ut quoad actiones externas, & præsertim, quoad subeundum judicium Judicis Ecclesiastici, sit perinde, ac absolutus nullatenus fuisset.

Qui igitur est excommunicatus excommunicatione occulta, & deinde absolutus in foro conscientiæ dumtaxat, se poterit, teste Suar. *l. c. n. 37.* gerere, ut non excommunicatum in omnibus actibus tum publicis, tum privatis. Nam excommunicatione coram Deo caret, & quia excommunicatio erat occulta, nihil erit scandali coram hominibus. At quando excommunicatio non est occulta, sed deducta ad forum externum, tunc absolutus in foro tantum interno, caute se primo gerere debet in actionibus externis. Secundo, a judicio externo Ecclesiæ liber non erit, quæ duo, si alia duo addam, satis tibi fient clara.

39 Primum, absolutus in foro conscientiæ ab excommunicatione aliis nota, potest se immiscere tum humanis, tum divinis, sed non cum aliorum scandalo, idest non coram iis, qui excommunicationem sciunt, & nesciunt absolutionem.

40 Quid, si iis dicam, & probem, me esse absolutum per Bullam v. g. Respondeo, adhuc te peccare, si coram eisdem publice, & indifferenter te ingeras, quia sic videris contemnere Ecclesiam, quæ te pro excommunicato in foro externo habet. At si caute, & coram paucis, qui tuæ sint conscii absolutionis, te ingeras, non peccas, quia sic non intervenit prædictus contemptus. Lege Suar. *l. c. c. 2. n. 37.* & Bardi *in Bull. Cruc. p. 2. tr. 6. c. 5. sect. 2. n. 20.* Thes. *de pœn. Eccl. p. 1. c. 22.* Ricciol. *l. 4. c. 68.* De his etiam Tancredi *p. 2. q. Moral. tr. 5. q. 42.* alique agunt.

41 Sed quid, si hic deductus ad forum externum, & nunc absolutus pro foro conscientiæ non molestetur amplius a Judice Ecclesiastico? Respondeo, tunc non posse præsumi Judicem approbare talem absolutionem juxta mox dicenda *n. 44.* Cum ergo tunc non adsit ullus, ne virtualis quidem contemptus, nihil te restringo, si fideles sciant ejusmodi tacitam approbationem.

42 Quid denique, si tua excommunicatio sit aliis cognita; sed non fuerit deducta ad forum externum? Resp. Tunc sane potes etiam te gerere ut non excommunicatum coram iis, qui sciunt tuam absolutionem, quia etiam tunc nullus est contemptus, &c.

43 Secundum. Quamvis in foro conscientiæ sis absolutus, potest nihilominus contra te Judex procedere, ac si non fuisses absolutus, tum ob delictum, ob quod incidisti in excommunicationem, tum ob ipsam excommunicationem, tum ob actiones externas prohibitas, quas forte post dictam fori interni absolutionem cum peccato gessisti. Quare poterit Judex procedere ad te denunciandum, ut excommunicatum, ad finem, ut viteris ab aliis, & si forte publice celebrasti Missas, vel obtinuisti Beneficium post dictam absolutionem, potest te declarare irregularem, & privatum beneficio.

Dixi (*cum peccato, & publice*) mihi enim cum Suar. *l. c. n. 38.* videtur probabile, quod Judex Ecclesiasticus, si ipsi constet ejusmodi absolutio, ut ita loquar, privata, non possit procedere contra sic absolutum ob communicationem cum fidelibus, celebrationemque Missarum, vel beneficii impetrationem, si hæc facta fuerunt cum moderatione dicta *n. 38. & 39.* ubi enim non est delictum, non potest Judex urgere ad pœnam; imo ut notat ibid. Suar. pro aliis actionibus peccaminosis poterit quidem illum punire, sed minus; quantum scilicet præcise est necessarium ad satisfactionem scandali per illum dati, & ad puniendam negligentiam obtinendi satisfactionem pro foro externo. Lege Gibalin. *de censur. d. 9. q. 1. n. 23.* alios referens *fol. mihi 405.*

44 Potest tamen dictus Judex procedens ex officio (non tamen, si contra instet pars, quæ legitime contradicat) se mitem præbere cum ejusmodi privatim absoluto, quando ipsi Judici moraliter constat absolutio: potest enim illum excusare; potest illum non denunciare excommunicatum, potest non declarare irregularem, nec beneficio privatum, potest repellere accusationem Procuratoris Fiscalis contra Reum forte instantis; uno verbo potest esse contentus illa absolutione, aliamque nequaquam requirere, ita Coninc. aliique cit. & excepti a Dian. *p. 5. tr. 9. ref. 13.*

45 Si roges; per quid judici constabit de dicta absolutione?

Respondeo, vel per testificationem fide dignorum, vel per schedulam Confessarii testantis, se illum reum absolvisse vigore Bullæ: quam schedulam ad solam pœnitentis instantiam facere poterit Confessarius, ne scilicet Confessionis sigillum violet. Et quidem ejusmodi schedulam in re nostra fidem facere, docet Suar. *de Cens. d. 7. sect. 5. n. 26.* & Maschardus *de prob. t. 1. conc. 12.* & de eodem multa apud Dianam habes, *p. 11. tr. 2. ref. 62.*

46 Unum notat Filliuc. *tr. 11. c. 11. n. 293.* eam posse a Confessario modo dicto scribi, sed raro, & non nisi ex rationabili causa, quod certe intelligo, quando est timor, seu periculum, ne ea abutatur pœnitens, contemnendo procurare absolutionem pro foro externo; secus, cur danda non sit?

47 Inquires denique: Quandoquidem hæc privata excommunicationis absolutio datur pro foro conscientiæ, estne necessarium ut conferatur pœnitenti intra Sacramentum Pœnitentiæ?

Resp. Vi Bullæ, & privilegiorum Mendicantium non esse necesse, ut dicam *in l. 10. tr. 1. de excomm. c. 12. §. 3.* quia in his non ponitur clausula ad id obligans. Lege interim Sanch. *l. 8. de matr. d. 16. n. 11. ref. 25.* G. Hurt. *de excom. d. 15. diff. 5. n. 18.* aliosque. In aliis facultatibus impetratis, vel impetrandis, diligenter adverti debebit, an clausula aliqua ad id obligans ponatur: si ea enim ponitur, deberi intra Sacramentum conferri absolutionem, dubium non est.

48 Denique ibidem *§. ult. n. 2.* ego notabo excommunicationis cujuscumque absolutionem pro foro interno regulariter esse dandam intra Sacramentum Pœnitentiæ, cum requisita ad absolutionem illam conferendam, atque a Pœnitente obtinendam, melius in ipso Pœnitentiæ Sacramento ponantur.

DE SACRAMENTO EXTREMÆ UNCTIONIS.

LIBER SEXTUS.

SACRAMENTUM Extremæ Unctionis est, *Unctio exterior facta cum oleo benedicto in sensibus corporis infirmi a presbytero, sub præscripta forma verborum, ad auferendas reliquias peccatorum, & corroborandum infirmum contra omnia mala, quæ solent tempore mortis imminere.* De illa ergo late Theologi tractent: nos ea, quæ sunt pro praxi scitu necessaria, sic breviter expedimus.

CAPUT PRIMUM.

De materia, & Forma Extremæ Unctionis.

§. I. *Materia Remota.*

1 EJus remota Materia est Oleum olivarum ab Episcopo benedictum. Si vero scire cupis, an Oleum non benedictum sit apta materia ad valorem hujus Sacramenti (nam certo est graviter illicita) &, an Summus Pontifex possit concedere hanc benedictionem simplici Sacerdoti, lege Emmanuel Sa Genuin. *v. Extr. Unct. n. 6.* qui concedit prius ex his: Lege item eumdem expurgatum *ibid.* qui utrumque concedere videtur. Sed & lege Castr. *de Extr. Unct. p. 2.* qui cum communi utrumque probabilius negat. Hoc oleum jam benedictum potest in vase stanneo conservari, ut habet Ritual. Roman. *de Conf.* verum Religiosiores Parochi usurpant communiter argenteum.

OLEUM NON BENEDICTUM quatenus addi potest benedicto.

2 In eodem Rituali Romano sic habetur: Oleum benedictum, si forte infra annum aliquo modo ita deficiat, ut sufficere non posse videatur, neque aliud benedictum haberi queat, modico oleo non benedicto in minori quantitate superfuso reparari potest. Hæc Rituale. Quod dum dicit (modico) insinuat, totum Oleum non benedictum, quod addi benedicto, sive simul, sive successive potest, non posse excedere quantitatem Olei benedicti, imo debere esse in parva quantitate, ut contra nonnullos late probat Quintan. *de Extr. Unct. sin. 1.* Lege item de hac mistione Dian. *p. 11. tr. 3. ref. 15.* Ratio autem hujus doctrinæ est, quia modicum illud non benedictum, quod additur Oleo benedicto, non extrahit ab esse Olei benedicti.

3 Eadem autem ratio probat, oleum olivarum, cui addatur aliquod aliud genus Olei in parva quantitate, v. g. Balsamum, Oleum amygdalarum, vel simile, esse aptam materiam, quæ benedicatur in Oleum infirmorum; quia per parvam illam quantitatem non extrahitur a suo esse; sicuti Vinum, si modica aqua immisceatur est apta materia consecrationis, &c. Ne igitur audias illos, qui nullam prorsus mistionem Balsami in Oleo infirmorum admittunt.

4 Confirmatur primo nostra doctrina ex Sa Expurg. *n. 16. fin.* qui docet Oleum rosaceum, vel violaceum, si formam Olei amisit ob violarum, vel rosarum mistionem, non posse esse aptum ad Sacramentum hoc. Quasi dicat, si non amisit, aptum esse: at certe per modicam mistionem non amittit.

5 Confirmatur Secundo, quia Suar. non putat *d. 40. de Sacr. sect. 1. circa finem*, & Henr. *l. 3. c. 8. n. 2.* esse sententiam probabilem eorum, qui dicunt, olim Oleum Balsamo immistum, usui fuisse ad Unctionem infirmorum, cum æque pro Sacramento Confirmationis, atque pro Sacramento Extremæ Unctionis benedici ab Ecclesia fuerit consuetum. Profecto hujus consuetudinis non alia esse poterat ratio, nisi quia modica solet esse illa mistura Balsami, quæ propterea oleum in suo esse, seu substantia relinquit. Vides? Confirmatio invalide fieret ex solo oleo olivarum, ut supra docui, quia pro illa requiritur Chrisma, idest Oleum Balsamo mistum; at Extrema Unctio fit valide in solo Oleo, sed & valide in Oleo cum modico Balsamo, quia hoc modicum non removet Oleum ab esse Olei.

OLEUM INFIRMORUM VETUS.

6 Interrogabis, An liceat, ad administrandam Extremam Unctionem uti Oleo benedicto præcedentis anni?

7 Respondeo, urgente necessitate, licere: at ea non urgente, validam quidem fore administrationem, sed ita illicitam, ut periculum subsit peccandi mortaliter. Scio, Emmanuelem Sa Genuinum *V. Extr. Unct. n. 6.* putare, adhiberi posse oleum non eodem anno benedictum, cui sententiæ Sa *ib.* expurgatus addit rationem; De solo enim (ait) Chrismate comburendo præceptum est C. *fin. dict. 4. de Consecr.* Hæc ille; cujus rationis vis ea esse mihi videtur: Non præcipitur comburi oleum Extremæ Unctionis antiquum, ergo poterit servari; ergo, ne sit otiosa, & frustranea conservatio, uti eo licite ad Sacramentum poterimus.

8 Huic sententiæ Emmanuelis favet Leander *tr. 4. de Extr. Unct. d. 2. q. 11.* dicens, post longam consultationem cum multis Theologis, fuisse resolutum, usurpantem prædictum oleum vetus non peccare mortaliter.

9 Verum Bonacina, Possevinus, Zambranus apud eumdem Leand. sustinent, esse peccatum uti oleo alterius anni, licet non explicent, peccatum mortale ne sit, an veniale. Et quidem Leander *l. c.* ait, hos dicere, esse peccatum mortale, sed Castr. *de Extr. Unct. p. 7. n. 12.* ait, hos non explicare, an hoc peccatum mortale sit. Quinam ex his duobus Doctoribus verius referat, videat, qui otiosus est.

Denique Castr. *l. c.* sic habet: Cum gravis sit materia uti oleo vete-

ri,

ris anni, si præceptum adsit, culpam gravem constituere debet. Hæc ille, sed non explicat, an hujusmodi præceptum adsit.

Ex his vides, cur ego *num.* 7. dixi subesse periculum mortaliter peccandi, &c.

10 Sed quando erit judicanda urgens necessitas, ita ut omne peccatum evitetur? Resp. quando timetur præpopera infirmi mors, ut item, quando de ea dubitatur: quia in dubio favendum est periclitanti: quod judicium vel Medicus, vel prudens Vir dabit, & quidem benigne potius, quam rigorose. In his ergo eventibus, si tempus non suppetat conquirendi novum, utere veteri sine scrupulo.

§. II. *Materia Proxima.*

1 PRoximam materiam dant quinque sensuum unctiones ex prædicto Oleo benedicto. Non enim probo sententiam aliquorum, quos referunt, sed rejiciunt Suar. *t.* 4. *in* 3. *p. disp.* 14. *sect.* 2. *num.* 8. & Bellar. *lib. de Extr. Unct. cap.* 10. putantes, sufficere unctionem cujuslibet partis corporis: sic enim non verificaretur hujus Sacramenti forma, quæ ut videbimus, sensus ipsos exprimit signate.

2 Dixi (quinque sensuum) nempe Oculorum, Aurium, Narium, Oris, Manuum, intellige, vel locorum his sensibus vicinorum, si forte quis aliquo ex his careat. Quare unctio renum, seu lumborum, & unctio pedum, non sunt de necessitate Sacramenti, imo in fœminis illa in renibus, propter decentiam, semper omittenda est, & etiam in viris, quando difficulter moveri situ possunt: Illa autem in pedibus, solum ibi est exhibenda, ubi fert consuetudo, ut utrumque cum aliis notat Castrop. *t.* 4. *de Extr. Unct. p.* 3. *num.* 3.

3 Cum autem dictum est (oculorum, aurium, &c.) non ita intelligo, quasi sentiam ex necessitate Sacramenti inungendos esse utrosque oculos, utrasque aures, &c. satis enim est ad valorem, unum oculum, unam aurem, &c. inungi; unde in casu necessitatis, idest periculi præproperæ mortis, vel similis, unus ex singulis est inungendus. Dico in casu necessitatis: Nam, quia gravis hæc res semper visa est Ecclesiæ, erit mortale extra necessitatem utrosque sensus non inungere.

4 Quamvis autem Castrop. *loc. cit. num.* 7. doceat, hoc Sacramentum nunquam esse incipiendum ministrari, si timeatur, non posse omnes quinque unctiones perfici, tamen hoc ipse idem limitat pro casu necessitatis, adducitque Laym. aliosque. Nam quando, nullum (inquit) Sacramentum ægrotus suscepisset, timereturque decessurus ante finitas quinque unctiones, posset (addo ego, & deberet) sub conditione infirmus inungi in sensu magis obvio, v. g. in Capite, pronunciante Sacerdote formam exprimentem quinque sensus, sic: *Per istam Sanctam Unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum, per auditum, odoratum, gustum, & tactum deliquisti.* Neque hoc est contra Doctrinam *num.* 1. allatam ex Bellarmino, nunc enim cogor a necessitate providere infirmo, si forte possim, &c.

5 Tandem moneo, unctionem singulorum sensuum tantam requiri, quanta sufficit, ut sit sensibilis, quamvis per unam guttulam, seu stillulam fiat, quia solum requiritur, ut vere possit dici sensus inunctus, ad quod quælibet sensibilis certo sufficit.

§. III. *Forma Extremæ Unctionis.*

1 FOrma hujus Sacramenti sunt verba deprecatoria, & invalida essent, sive indicativa, sive imperativa (quidquid aliqui pauci contradicant) quia in orationis modum hoc Sacramentum instituit Christus Dominus, ut habetur Jacobi 5. orent super eum, &c. Ea autem est hujusmodi per singulos sensus.

Ad Oculos. Per istam Sanctam unctionem, † & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus, quidquid per visum deliquisti. Amen.

Ad Aures. Per istam Sanctam Unctionem, † & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus, quidquid per auditum deliquisti. Amen.

Ad Nares. Per istam Sanctam Unctionem, † & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus, quidquid per odoratum deliquisti. Amen.

Ad Os, compressis labiis. Per istam Sanctam Unctionem, † & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus, quidquid per gustum, & locutionem deliquisti. Amen.

Ad Manus. Per istam Sanctam Unctionem, † & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus, quidquid per tactum deliquisti. Amen.

Ad Pedes. Per istam Sanctam Unctionem, † & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus, quidquid per gressum deliquisti. Amen.

Ad Lumbos, seu Renes. Per istam Sanctam Unctionem, † & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus, quidquid per lumborum delectationem deliquisti. Amen.

2 In prædicta forma puto probabilius, cum Hurt. & aliis *de Extr. Unct. diff.* 5. de necessitate, seu essentia Sacramenti non esse illud (Sanctam) nec illud (per suam piissimam misericordiam) multo minus illud, Amen. Nam cætera certum sit, esse de essentia; & omnia, ut acent (excipio illud, Amen) esse de præcepto gravi, ut notat recte Suar. *T.* 5. *in* 3. *p. d.* 40. *sect.* 3.

Tanquam verius item puto, essentiale esse, cuilibet unctioni, suam formam distincte repetere, nec sufficere, quinque unctionibus celeriter peractis, unicam formam omnes sensus complectentem exprimere, in hunc modum: *Per istam Sanctam Unctionem, † & piissimam misericordiam suam, indulgeat tibi Deus, quidquid per visum, auditum, odoratum, gustum, & tactum deliquisti:* solum igitur sub conditione id fieri poterit, quando timetur ocyor mors: ut modo §. 2. *num.* significavi.

3 Invocatio explicita Trinitatis, seu ejus expressa mentio, nec necessaria est, ut vult Castr. *tract.* 4. *de Extr. Unct. d. un. p.* 4. nec consueta. Unctiones item expedire per modum Crucis, quamvis sit consuetum, tamen non est, ita Suarez *t.* 4 *in* 3. *p. d.* 40. *sect.* 2. *num.* 5. nec de necessitate Sacramenti, nec de præcepto gravi, unde, præciso contemptu, & scandalo, quod certe rarum est, id omittere, peccatum mortale non erit.

4 Si necessitas urgeat, ut si infirmus timeatur decessurus sine hoc Sacramento, adhiberi possunt plures Sacerdotes, quorum singuli suas unctiones agant, verum singuli sub suis formis; nullo enim modo potest alter ungere, & alter formam proferre. Lege Suarium, *loc. cit. disp.* 44. *sect.* 2. 3. Coninch. *d.* 19. *d.* 9. Hurt. *de Extr. Unct. diff.* 12.

5 Si Sacerdos non possit progredi ad perficiendum hoc Sacramentum, supplenda ab alio Sacerdote esse, quæ restabunt, recte cum D. Thoma, aliisque monet Sa *de Extr. Unct. num.* 10.

§. IV. *Modus, seu Solemnitas administrandi Extremam Unctionem.*

PArochus, vel ejus jussu Sacerdos superpelliceo, & stola indutus (secus fore mortale, & potius, si vestes non suppeditant, omitti de e Extremæ Unctionis collationem, asserit Suarez, *d.* 44. *sect.* 2. *num.* sed nequaquam debere omitti, docet Quintan. *de Extr. Unct. sing.* 5. *num.* 4. cum quo sentio: quia in hoc Sacramento levis judicandus est defectus vestium, quare illæ cedere solidæ decumbentis utilitati debent) Sacerdos, inquam, sic indutus, atque associatus Clerico (potest uti Laico, potest nullum advocare, si in promptu is nequaquam sit, ut notat Laym. *lib.* 5. *tract.* 8. *cap.* 8. *num.* 2.) ingreditur in locum ægroti, eumdemque confiteri se sacramentaliter volentem, libenter audit, tum preces antecedentes ad Sacram Unctionem devote fundit, quas preces non posse sub peccato mortali omitti, nisi urgente necessitate, putant Quintanadv. & Bonacina. Addo libens, & nisi excuset parvitas materiæ, ut si ex illis modica pars omitteretur. Mox Psalmos Pœnitentiales, ac Litanias, quæ solum sub consilio, recitari genibus flexis ab adstantibus curat, dum ipse interim infirmi sensus digito inungit ad modum Crucis, quam autem Crucis efformationem non esse sub præcepto modo docuimus, peractaque qualibet unctione, ipse idem inuncta loca tergit gossipio, vel stupa, vel lana, vel simili, illa mutando ad singulas unctiones, quæ in vase mundo reponit, ad ea comburenda, combustionis cineres in Sacrarium projecturus. Denique recitat Orationes consequentes ad Sacram Unctionem, sub eodem peccati mortalis onere (nisi necessitas excuset, vel parva materia) sicuti diximus de similibus orationibus antecedentibus.

2 Hoc Sacramentum ministrare sine lumine, non esse peccatum, bonum est scire, ut recte notat Quintan. *de Extr. Unct. sing.* 5. *num.* 4.

3 Supersunt tres quæstiunculæ. Prima, quonam digito hæ unctiones sunt expediendæ?

Secunda, quæ pars manus ejus, qui non est Sacerdos est inungenda, exteriorne, an interior, quam volam appellamus, ejus, inquam, qui non est Sacerdos; nam omnes scimus Rituale Romanum reformatum præscribere, ut Sacerdotes (qui jam fuerunt in vola manus Sacro Chrismate uncti) in exteriore manu inungantur, dum eis Extremæ unctionis Sacramentum ministratur.

Tertia, quid de inversione ordinis Unctionum?

4 Resp. Si de valore Sacramenti loquamur: Primo, quocumque digito ejusmodi Sacra Unctio exhibeatur: Secundo quæcumque pars manus inungatur: Tertio, a quocumque sensu, mutato Ordine, incipiatur, validum erit Sacramentum, quia cum sic jam adsit unctio a Christo instituta, adest jam quod est de substantia: neque enim credibile sit, Christum Dominum voluisse, valorem tanti Sacramenti a circumstantiis tam levibus dependere.

5 Si vero loquamur de licito usu, puto, non esse saltem mortale, quocumque digito exhiberi unctionem, vel exteriorem manum non Sacerdotis inungere, quia hæc duo levia sunt.

6 At invertere ordinem Unctionum; ita ut prius ungantur aures, quam oculi, &c. esse grave peccatum, docet Castr. *de Extr. Unct. p.* 3. *num.* 11. his verbis: *Grave peccatum, utpote contra Ecclesiæ consuetudinem, ordinem invertere* (hoc est, si prius ad aures deinde in oculis, &c. Unctio fieret) ut ex communi docet Suar. *t.* 4. *in* 3. *p. d.* 4. *sect.* 2. *fin.* Emm. Sa *V. Extr. Unct. num.* 12. Bonac. aliis relatis *d.* 7. *de Sacramentis quæst. un. p.* 5. *num.* 20.

7 Profecto animadverto, etiam doctissimos viros labi interdum in adducendis Auctoribus, sive ob Amanuensium, sive ob Typographorum incuriam; legi locum Suarii a Castropalao citatum, ubi non (*grave*) sed (*aliquod*) esse peccatum dicitur: At illud (*aliquod*) satis minus est, quam illud (*grave*) Legi Emmanuelem Sa, tum genuinum, tum expurgatum in editione Romana, qui nec *n.* 12. *cit.* a Castropalao, nec in toto verbo *Extrema Unctio* hujus rei meminit. Legi Bonacinam, qui loco ab eodem citato, solum docet, Ordinem in ungendis quinque sensibus non esse necessarium necessitate Sacramenti, quia mutato ordine, adhuc completa manet significatio: at de necessitate præcepti, ne verbum quidem.

8 Ego, si me consulis, puto, non esse mortale; excipe semper contemptum, & scandalum, quæ certe raro hic contingere possunt. Ratio est, quia, ut in simili dictum est sæpius, hæc non est tanta variatio, ut mortalem culpam parere possit. Merito ergo dixit Suarez, esse aliquod peccatum, idest, veniale, & fortasse citatus Castropalaus non discedit ab hac sententia. Cum enim illud grave, non raro a Doctoribus ut Sanch. *t.* 1. *in dec. lib.* 5. *cap.* 6. *num.* 21. *& lib.* 4. *de matr. d.* 23. *num.* 9. *circa fin.* Item Castr. *tom.* 3. *d.* 2. *de voto p.* 17. *num.* 6. *fine*, usurpetur pro gravi in genere peccati venialis, possumus opinari, Doctissimum Castropalaum voluisse dumtaxat notare, peccatum hoc non fore ex peccatis venialibus levibus, sed in genere venialium, esse ex gravibus.

C A P U T II.

De subjecto hujus Sacramenti.

1 IS, qui valide, & licite potest Extremam unctionem recipere, est Homo Viator, Baptizatus, Usus rationis compos, in gratia existens, seu putans in eadem existere, graviter infirmus, & denique, qui in eodem periculo hoc idem Sacramentum non susceperit. Illustremus singula.

§. I. *Viator.*

1 NOn ergo mortuus hujus est Sacramenti capax, illi autem, de quo dubitatur, an expiraverit, nonnisi sub conditione dandum est. Imo supra *cap.* 1. §. 2. *n.* 4. dixi, ab eo conferendo abstinendum esse, si prævideatur infirmus esse moriturus, ante quam quinque unctiones perficiantur, nec sit casus necessitatis, juxta ibidem dicta.

§. II. *Baptizatus.*

1 CAtechumenus, & multo magis infidelis Extremæ Unctionis capax non est, quia Baptismus re ipsa susceptus, qui est Sacramentorum Janua, necessario præcedere ad illam debet. Si autem accidat, aliquem graviter infirmum baptizari in fine vitæ, statim a Baptismo, extreme ungi poterit.

2 Quamvis autem ex congruentia soleat dicto baptizato in fine vitæ porrigi Viaticum; prius quam ei conferatur Extrema Unctio, tamen cum hæc sint Sacramenta, quorum unum ab alio non dependet, necesse non est, sub tanto rigore ejusmodi ordinem custodire. Ita Suarez, *de Extr. Unct. d.* 44. *sect.* 1. *num.* 8.

§. III. *Usus rationis compos.*

1 NOn quidem, quod actu ratione utatur, sed quod usum rationis habuerit. Unde licet Infantes, perpetuoque amentes invalide inungantur; pueri tamen septennes, cum supponantur usum rationis obtinuisse, valide, & licite unguntur. Non est autem necesse, ut mortaliter peccare potuerint, cum sit satis, si potuerint venialiter: quare non sunt laudandi Episcopi, qui requirunt, puerum excessisse pubertatem. Et quamvis juxta aliquorum probabilem sententiam, his septem annorum pueris non liceat dare Viaticum, pro quo suspiciendo expectandus est decimus circiter annus, tamen licebit, debebitque dari Extrema Unctio, quia hæc sunt Sacramenta disparata, & Extrema Unctio non requirit tantam discretionem, quantam illorum opinio requirit ad sumendam Eucharistiam. Dixi (*juxta aliquorum sententiam*) nam ego

justi-

sustinuit *in opusc. meth. comment. cap.* 5. §. 8. *num.* 14. posse, & debere etiam his dari Viaticum.

2 An autem satis sit ad validam, licitamque unctionem, solum posse peccare, saltem venialiter, unde licitum sit, sive pueris septennibus, sive aliis illam conferre immediate post Baptismum, quando moraliter certum est, nondum eos, ne venialiter quidem peccasse; duplex est sententia. Affirmat Suarez, *loc. cit. d.* 42. *num.* 8. aliique innumeri, quia solum requirunt potentiam peccandi. Negat Joan. Sanch. apud Leand. *disp.* 3. *de Extr. Unct. quæst.* 5. Jo: Sanch. *in select. d.* 27. *num.* 18. & 19. quem sequitur Leand. *loc. cit.* cum aliis, quia sic non verificaretur forma hujus Sacramenti, quæ dicit: Indulgeat tibi Deus, quidquid peccasti, &c.

3 Utraque sententia, saltem propter auctoritatem Doctorum, est probabilis: unde fit, ut probabile item non sit Beatissimæ Virgini ministratum fuisse hoc Sacramentum.

Si dubitetur, an puer usu rationis polleat; poterit, & debebit ecclesiastice inungi, sed sub conditione. Ita Jo: Sach. *in select. d.* 17. *num.* 17. Leand. *de Extr. Unct. d.* 3. *quæst.* 3. Dian. 3. *p. tract.* 4. *resol.* 169. Addens, negotia, in quibus nihil amittendum timetur, sed potius lucrum speratur, audacter esse tractanda.

Accedamus nunc ad Phraeneticos. Qui post usum rationis in Phrænesim, vel in amentiam inciderunt, hoc Sacramento frui posse, certum est. Nec enim opus est, ut expresse infirmus illud, dum sane esset mentis, petierit; cum sufficiat, vel aliquod dedisse petitionis signum, vel solum esse fidelem, de quo præsumatur velle, saltem in mortis articulo, ritu Christiano decedere, & de quo non constet esse in mortali, modo mox explicando §. *seq. num.* 2.

Cavendum tamen semper est, ne quoad Phraeneticos, sit periculum irreverentiæ, eo enim existente, non erunt ungendi.

§. IV. *In gratia existens, seu putans, &c.*

1 Cum hoc Sacramentum sit vivorum, ut explicuimus, *In op. meth. comm. cap.* 2. §. 1. *juncto lib.* 1. *de Sacram. in gen. sup. cap.* 3. §. 2. *num.* 4. & videri potest Coninch. *disp.* 19. *de Extr. Unct. a num.* 19. requirit statum gratiæ in suscipiente. Quod si quis bona fide putans se esse in eo statu, tamen revera sit in mortali, hoc peculiare habet hoc Sacramentum, ut in omnium sententia cum attritione illud mortale remittat; nam propterea dicitur, auferre reliquias peccatorum id, quod pluribus explicant Theologi.

2 Huc ergo pertinent peccatores, de quibus notat Primo, Coninch. *d.* 19. *de Sacr. dub.* 6. *n.* 19. citans Suar. *d.* 42. *de Extr. Unct. sect.* 1. *n.* 10. si post peccatum commissum, v. gr. post duellum, tempus superfuit, quo vulneratus pœnitere potuit, præsumendum esse, saltem per attritionem pœnituisse, nisi contrarium clare constet, quod certe clare constare difficile est. Quare, si sit a sensibus abalienatus, unde non possit nec conteri, nec Sacramentalem absolutionem cum attritione suscipere, erit regulariter per Extremam Unctionem reficiendus, quia regulariter præsumitur attritus, & non potest de statu actuali peccati constare. Vide omnino, quæ dixi *in opuscul. meth. comm. cap.* 5. §. 9.

3 Notat secundo Sa, *Verb. Extrema Unct. num.* 1. suscipientem hoc Sacramentum, non debere esse excommunicatum; nam propterea si sit, vel si timeatur esse ejusmodi, erit prius, sive absolute, sive sub conditione, *si indiget*, absolvendus: pro eo enim articulo quilibet Sacerdos hanc absolvendi potestatem habet, eo modo, & cum iis oneribus, quæ supra *de Sacr. Pœn. tr. de cas. reserv. cap.* 12. §. 4. pluribus explicuimus.

4 Dices, si suscepturus hoc Sacramentum debet existere in gratia, ut dictum est, *num.* 1. quomodo ad administrandum illud infirmo abalienato a sensibus, de quo solum nunc est locutio, satis est mihi ministranti, si illum attritum duntaxat esse præsumam?

5 Respondeo. Hunc nodum solvit Suar. 3. *part. tom.* 4. *d.* 42. *de Extrema Unct. sect.* 1. *num.* 10. & ego indicavi; dum eodem *num.* 1. dixi (*vel bona fide putans se esse in gratia.*) Cum enim dictus Suarez sibi sic objecisset: *Fidelis non potest licite accipere hoc Sacramentum cum sola attritione cognita, ergo nec Minister potest licite dare*: Cum inquam sic objecisset, ita respondet: *Utique potest: quia si conferat, Sacramentum non carebit effectu suo. Diximus enim supra, Sacramentum hoc facere de attrito contritum, quoties suscipiens non peccat de novo in ejus susceptione. Sed ille recipiens, de quo loquimur, non peccat de novo, nam ratione talis status, in quo est a sensibus destitutus, est incapax novi peccati, & alias supponitur attritus, quo pacto abstulit obicem gratiæ; ergo fit contritus virtute hujus Sacramenti, recipitque gratiam, & consequenter Minister illi hoc Sacramentum conferre digne poterit.* Hæc Suarez.

§. V. *Infirmus.*

1 Ejusmodi sunt omnes ii, qui ex vulnere (quidquid aliqui dicant, qui volunt, ut præter vulnus, morbus aliquis accedat) qui ex morsu viperæ, vel rabie Canis (ergo etiam, qui ex veneno quocumque) qui ex senio, qui ex humorum inordinatione, qui ex naturæ debilitate, ut etiam mulieres, quæ ex prægnatione, vel puerperio: Omnes, inquam, hi si in mortis probabili periculo esse juxta prudentis, & quidem benignum judicium judicantur, possunt Extremam Unctionem suscipere, etiamsi in lecto non jaceant.

2 At vero, Qui mortis supplicio sunt afficiendi, qui periculosam navigationem aggressuri, qui ad prælium quantumvis atrox præparantur, nec licite, nec valide eamdem Unctionem suscipient, quia ut sic non sunt infirmi.

Imo Suar. *dicta d.* 42. *sect.* 2. *num.* 4. sustinet, non solum illicitam, sed invalidam esse collationem hujus Sacramenti factam infirmo, qui prudenti judicio non periclitatur, quod certe probabile est; quia hoc Sacramentum institutum est pro fine vitæ. Sed est etiam probabile, esse validam, & licitam, ut sustinet Coninch. *loc. sup. cit.* quia Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 3. dicit, hoc Sacramentum conferendum esse infirmis, præsertim periculose decumbentibus. Notandum enim est illud (*præsertim*) quod indicat posse, quoad valorem, etiam aliis infirmis.

3 Quid, si sit dubium, an infirmus sit in dicto periculo? Resp. etiam in prædicta sententia Suarii, ministretur (ait Capeavilla *de ministr. Unct. cap.* 5. *quæst.* 11.) huic Extrema Unctio. Sed expectetur (inquit Castr. *de Extr. Unct. d. unic. p.* 6. *num.* 13.) donec constet de periculo. Utraque sententia est probabilis, sed prior magis est animæ favens, adeoque libentius excipienda.

4 Et quidem adverte, etiam in prædicta Suarii sententia (quam certe esse in praxi sequendam, & non illam Coninch. ipse usus Fidelium communis ostendit) periculum esse expectandum, non vero vitæ desperationem; Nam concors est Theologorum vox, Extremam Unctionem esse conferendam, quando sensus, & mens recipientis vigent, ut nimirum reverenter, & cum majori dispositione recipiatur. in quo tamen rigorose loquitur Catechismus, *p.* 2. *de Unct. cap.* 6. *num.* 9. *Gravissime*, inquit, *ii peccant, qui illud tempus ægroti ungendi observare solent, cum jam, salutis spe amissa, vita, & sensibus carere incipiant.*

5 Ejusmodi dictum lenit Quintanad. *de Extr. Unct. sing.* 8. *num.* 3. dicens ad mortalem culpam incurrendam requiri, ut tanta dilatio, dedita opera, & ex negligentia fiat.

6 Adhuc mitius Suarez *loc. cit. d.* 42. *sect.* 1. *cap.* 7. *Ministri* (ait) *curare debent, ut hoc Sacramentum detur Fidelibus, dum sunt sui compotes. An vero hoc ita sit necessarium, ut cadat sub præceptum, Auctores nihil dicunt, neque ego facile hanc obligationem imponam saltem sub gravi culpa.* Hactenus Suarez: lege tamen exceptionem mox *num.* 1. ponendam.

7 Hæc quoad Ministros: Sed quid de ipso infirmo, obligatumne sub mortali ad hoc Sacramentum suscipiendum?

Respondeo. Communem esse opinionem solum obligari sub veniali, quia hoc non est Sacramentum necessarium: Excipe primo, quando ex contemptu omittat, vel cum gravi scandalo, quod certe non adest, solum ex eo, quod infirmus requisitus velit differre ad tempus commodius; sed adesset, inquit Coninch. *d.* 19. *dub.* 10. *n.* 30. & Laym. *tract. de Extr. Unct. cap.* 7. *num.* 2. quando requisitus ex nulla causa nollet, unde astantes (ait Layman) conciperent, illum esse hæreticum, vel, ob hominis auctoritatem, ad vilipendendum hoc Sacramentum, moveri possent. Deinde Hurt. *de Extr. Unct. diff.* 11. notat, rarum esse, quod sequatur ejusmodi grave scandalum ex mera omissione.

8 Excipe Secundo, quando aliud Sacramentum infirmus non suscepit, nec contritionem elicuit; nam tunc videtur ex obligatione charitatis ad se ipsum, teneri ad suscipiendam Extremam Unctionem, ut si sit forte in peccato sibi non cognito, gratiam cum attritione acquirat, justusque decedat.

9 Atque id, quod in hac secunda exceptione dictum est, debere etiam servari a Ministris, & assidentibus circa infirmum, operæ pretium est advertere.

10 Denique Prælati, & Parochi sub quanam obligatione teneantur ad hoc Sacramentum suis ovibus administrandum, dicam *cap.* 4. *num.* 5.

§. VI. *Quomodo reiterari potest Extrema Unctio?*

1 Quamvis Extrema Unctio Characterem non imprimat, ut supponit Trid. *sess.* 7. *cap.* 9. *de Sacr. in gen.* Ex Eugenii IV. definitione, nihilominus, eodem periculo mortis perseverante iterari nec licite, nec valide potest, quia semel habita, sufficit pro eodem periculo, ut ex usu Ecclesiæ constat antiquissimo. At si novum superveniat periculum, licet infirmitas non cessaverit, valide poterit, & licite; quia tunc censetur alia nova infirmitas, atque adeo novo remedio, novoque indigens auxilio.

2 Hæc sunt certa, & omnibus obvia. Verum gravis difficultas apud Doctores agitatur, quonam modo hoc novum periculum cognosci possit? Quod tamen ex sequentibus eorumdem Doctorum explicationibus habebis, spero, manifeste.

3 Hurtadus *de Extr. Unct. diff.* 10. *in fine*, sic loquitur: *Ut vero novum adsit periculum, non requiritur majus temporis intervallum, quam quod requiritur, ut infirmus dicatur prius periculum evasisse, seu fuisse extra illud.*

4 Bonacina *d.* 8. *de Extr. Unct. quæst. un. p.* 6. *n.* 4. sic, *Si status*, inquit, *Infirmitatis mutetur, potest iterari Extrema Unctio. Itaque, si existens in periculo mortis infirmus percipit Extremam Unctionem, deinde per aliquot dies evasit mortis periculum, ut si per mensem convaluit a periculo mortis, potest iterum recipere hoc Sacramentum, si iterum incidat in grave ejusdem mortis periculum.*

5 Suarez T. 4. *in* 3. *p. d.* 40. *sect.* 4. *num.* 7. cum dixisset, frivolum esse, ad iterandam Extremam Unctionem, unius anni interruptionem postulare, vel unius mensis, sic addit: *Ideo hæc regula non est admodum certa, ideoque prudentis arbitrio hoc relinquendum est, ut nimirum, considerata diuturnitate ægritudinis, & statuum ejus, & interruptionis eorum inter se, practica, & communi existimatione, illa censeantur diversa pericula, & status ita diversi, ut perinde se habeant, ac si essent morbi omnino distincti.*

6 Coninch. d. 19. *de Extrema Unctione*, *d.* 8. *d.* 26. ita docet; *Intervallum inter periculum transactum, & periculum novum in eadem infirmitate, debet esse notabile; idest tantum, ut utrumque periculum, non solum secundum apparentiam, & effectus, sed in re ipsa possit dici distinctum, ita ut æger medio tempore, prudenti judicio possit dici fuisse extra periculum mortis, quoad illum morbum attinet.*

7 Denique Rituale Romanum his verbis breviter, & diserte propositam rem, sic expedit: *In eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit, ut, cum infirmus convaluerit, iterum in periculum mortis incidit.*

C A P U T III.

De Ministro hujus Sacramenti.

§. I. *Minister est Sacerdos.*

1 Pro valore, est quilibet simplex Sacerdos, licet excommunicatus, vel degradatus. Pro licito autem usu debet esse Sacerdos non excommunicatus, nec alia innodatus Censura, & Jurisdictionem habens in infirmum, qualis est Prælatus pro suis ovibus, ut item est Parochus pro suis, vel alius Sacerdos ex alterutrius commissione tacita, vel expressa. Quare in necessitate quilibet Sacerdos nulla Censura ligatus licite confert, quia potest præsumere licentiam Parochi, vel Prælati, cum in his actionibus, quæ non ut valide, sed ut licite fiant, dependent a Superiore, non requiratur nisi probabilis ejusdem consensus; jure, ut ait Castrop. *de Extr. Unct. p.* 7. *num.* 4. sic disponente.

2 Si sine ulla licentia Sacerdos alterum ungeret, saltem sæpe id faciendo videtur res gravis, atque adeo culpa mortalis; usurpat enim jurisdictionem alterius. Non ita, si semel, aut iterum, sic enim leve quid est, ut in simili alibi memini, *In opusc. de excomm. cap.* 5. §. 4. *n.* 8. me declarasse.

3 An Sacerdos excommunicatus licite ex necessitate inungat? colligi ex ibidem dictis potest.

§. II. *Sub qua obligatione.*

1 Parochus, & Prælati tenentur ex justitia (Lege Laym. *lib.* 5. *tr.* 3. *cap.* 3. *n.* 3. Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *res.* 170. Suar. *t.* 4. *in* 3. *p. d.* 44. *sect.* 3.) & obligatione sui officii sub mortali (alii enim Sacerdotes, solum ex charitate) hoc Sacramentum conferre suis ovibus, sive expresse sive tacite petentibus, quam tacitam petitionem ego interpretor adesse, quoties infirmus graviter decumbit, nec Sacerdotem excludit, imo si excludat, debet a Parocho persuaderi, &c. Licet enim infirmus, modo supradicto, non obligetur saltem regulariter sub mortali Extremam Unctionem suscipere, quia potest suo juri cedere; non tamen ita Parochus, qui ut pastor debet in gravi articulo suis ovibus spiritualibus remediis providere.

2 Pro tempore pestis videantur Castrop. *loc. cit. p.* 8. *n.* 5. & multi, qui citat

citat Leand. *de Extr. Unct. d. 1. q. 8. & 9.* Adde Suar. *t. 4. d. 44. sect. 3. n. 20.* Nobis in præsenti satis sit duo notare. Primo, Docent non pauci, ut Dian. Villalob. Amicus, Franc. de Lug. Suar. aliique cum Medul. Theolog. *de Extr. Unct. cap. 1. num. 8*, si peste infecti sint confessi, unde censeantur esse in gratia, posse Extremam Unctionem absolute omitti.

3 Secundo; Docent Tannerus, allatus a Medulla Theolog. *loc. cit.* Suar. *de Extr. Unct. d. 44. sect. 3. num. 20.* aliique, non teneri Parochum, quando, adhibitis remediis, adhuc subest periculum suæ vitæ, hoc Sacramentum porrigere: sed addit Suar. *loc. cit.* Parochum obligari adhiberi convenientia remedia, quibus possit sine morali periculo Extremam Unctionem ministrare. Lege ipsum, qui hæc remedia enumerat.

§. III. *Religiosi an sint hujusmodi Sacramenti Ministri.*

1 CONtra Religiosos conferentes hoc Sacramentum fulminatur ipso facto excommunicatio Pontifici reservata *in Clement. prima de Privilegiis.* Intellige autem, quando sine licentia tacita, vel expressa Parochi, vel sine Pontificis privilegio id faciant. Quibus tamen ipsi ex privilegio conferre Extremam Unctionem possint, habes late apud Quintanadvennas, *l. mox citando*, ex quo duo seligo duntaxat.

2 Primo. Si Novitius Sacerdos conferat alicui Extremam Unctionem sine licentia Parochi, peccat quidem modo dicto §. 3. *num. 3.* at non afficitur hac excommunicatione. Ita Suar. *tom. 5. in 3. p. d. 22. de Confess. sect. 4. num. 3.* (quidquid dicat Navarr. *in man. cap. 22. num. 102. V. excomm. 7. num. 32.* apud Suar. cit.) nam hæc excommunicatio est contra Religiosos, Novitii autem, in odiosis, Religiosorum nomine non veniunt.

3 Secundo; in dicta Clementina non est sermo de Religioso ministrante hoc Sacramentum alteri Religioso, qui est exemptus a jurisdictione Parochi. Ratio est, quia dictæ prohibitionis totus finis est, ne præjudicium aliquod oriatur Parochis; quod neutiquam fit, si Religiosus Religiosum inungat, in quos nulla Parochus Jurisdictione gaudet.

§. IV. *De Adjutore Ministrantis hoc Sacramentum.*

1 ADjutor, seu respondens Sacerdoti hoc Sacramentum Ministranti, indicavi supra, solere esse Clericum, imo sufficere etiam Laicum, & aliquando posse nullum adesse. Inquiro nunc præterea, an liceat esse Fœminam?

2 Respondeo, nequaquam licere: nec scilicet respondendo ad preces, nec multo magis tergendo sensus infirmi Uncti.

3 Quid, si deficiant viri omnes? Adhuc sentio cum Quintanadvennas *de Extr. Unct. sing. 6.* potius Sacerdotem sibi debere respondere, & eumdem ipsum abstergere unctiones, quam Fœminam adhibere. Nam ex una parte, ejusmodi Adjutorem adesse, non est necessarium in hac functione, & ex alia Fœminæ in Sacris Canonibus semper arcentur ab immediatis hisce ministeriis Sacramentorum.

C A P U T IV.

Quo tempore ministrari potest Extrema Unctio.

1 QUacumque hora, quocumque tempore, quocumque die; non enim est, unde coarctatum sit ejusmodi tempus.

2 Solum in tempore Interdicti prohibitum id invenimus in Sacro textu *cap. Quod in te de pœnit. & remiss.*

3 Excipi tamen ab hac probatione debent primo ii, quibus pro illo tempore concessum est privilegium, quod an, & quatenus concedatur a Bulla Cruciatæ, dicitur *in tract. de Interd.* Interim lege a Cruc. *in exped. Bull. Cruc. cap. 6. dub. 5. num. 1.* ubi etiam dicitur, quoad Religiosos.

4 Excipe secundo, quando moriturus Sacramentum Pœnitentiæ recipere non potuit; nam in hoc casu Extrema Unctio est medium valde probabiliter necessarium ad animæ infirmi salutem, unde illam non prohibet Ecclesia, sicut nec tunc prohibet collationem Sacramenti Pœnitentiæ.

4 Quoniam vero acquiri primam gratiam, & peccatum oblitum remitti Fideli baptizato per susceptionem aliorum Sacramentorum bona fide, & cum attritione factam, est solum probabile, ita Suar. *de Extr. Unct. disp. 41. sect. 1. num. 19.* per Pœnitentiam vero, & Extremam Unctionem sit moraliter certum Suar. *ibid.* ideo puto non esse alienum ab Ecclesiæ pietate concedere, ut infirmus, si tempore interdicti non potuit recipere Sacramentum Pœnitentiæ (esto receperit aliquod aliud Sacramentum, etiam Eucharistiam) posse Unctionem Extremam rite suscipere, illique a Sacerdote eam ministrari, ut scilicet certius ejus saluti consulatur.

D E S A C R A M E N T O O R D I N I S
L I B E R S E P T I M U S.

C A P U T P R I M U M.

§. I. *Quid sit Ordo, & quotuplex?*

1 ORdo, seu Ordinatio est *Signum sensibile, quo spiritualis potestas cum impressione characteris tribuitur viro baptizato circa Eucharistiam, qua conficiendam, qua ministrandam.*

2 Signate autem dicimus (*circa Eucharistiam*) omnes enim Ordines relationem, seu habitudinem habent, sive remote, sive proxime ad unicum Eucharistiæ sacrificium, vel conficiendum, vel ministrandum: Nam propterea licet illi plures sunt, tamen, quia omnes habent prædictam moralem unitatem per eamdem relationem ad Eucharistiam, unum sunt Sacramentum, lege Bellarminum *lib. 1. de Ord. cap. 8.* & Marchinum *de Ord. p. 1. cap. 15.*

3 Ordines autem esse septem, idest quatuor Minores, Ostiariatum, Lectoratum, Exorcistatum, Acholytatum, tres vero Majores, nimirum Subdiaconatum, seu Hyppodiaconatum, Diaconatum, & Sacerdotium vel pueri non ignorant, quorum officia dicam inferius.

4 Primam tonsuram, & Cardinalatum non esse Ordines, Episcopatum vero non esse diversum Ordinem a Sacerdotio, sed ejus extensionem quamdam; qua Episcopo datur potestas ordinandi Sacerdotes, Episcopos; & denique Archiepiscopatum, & Papatum non esse ordines diversos ab Episcopatu, seu a dicta extensione Sacerdotis, satis sit innuere: legantur Doctores passim. Ut Bellarm. *loc. cit. cap. 50.* Leand. *de Ord. disp. 1. quæst. 5. & 10.* alios citans *& quæst. 14. 15. 17.* Sanch. *in cons. lib. 7. cap. 10. dub. 9.* Castrop. *de Ord. p. 3. num. 3.* Quintan. *de Ord. sing. 4. num. 5.*

5 Solum nota, ex eo, quod Episcopatus est extensio Sacerdotii, sequi nulliter, & invalide ordinari in Episcopum, eum, qui Sacerdos non est, quia Episcopatus prærequirit essentialiter Sacerdotium; quod non ita est in aliis ordinibus. Nam quamvis illicite quis initiaretur v. gr. Sacerdotio, si præcedentibus Ordinibus careret, valide tamen initiaretur: quia Sacerdotium non essentialiter, sed solum ex præcepto, illos alios ordines supponit.

§. II. *An omnes Ordines sint Sacramentum?*

1 MInores quatuor esse Ordines, certum est, quia tales pronunciat Tridentinum *sess. 23. can. 2. de Sacram. Ord.* & merito, quia faciunt gradum, seu ordinem in Ecclesia supra tonsura insignitos, quæ tonsura est janua, seu fundamentum Ordinum, non Ordo.

2 An vero Minorum horum Ordinum collationes sint Sacramenta, dissentiunt DD. Vasquez *tom. 3. in 3. p. d. 157.* aliique, quos citat Leand. *de Ord. d. 1. quæst. 6.* late probant non esse: Sanch. *in consil. lib. 7. cap. 1. d. 7.* Leand. *loc. cit. quæst. 6.* Aversa *de Ord. quæst. 1. sect. 2.* Castrop. *tom. 4. tract. de Ord. p. 3. num. 9.* tamen cum communiore, & probabiliore sententia esse, probat; quos Doctores, si est otium, adi.

M A J O R E S.

3 Subdiaconatus collationem esse item Sacramentum, est longe probabilius, quamvis fatear, opinionem dicentem non esse, in censuram vocari non posse, eam enim nonnulli Docti sequuntur, vocantque probabilem.

4 Quod autem collatio Diaconatus sit Sacramentum, videtur accedere ad certitudinem fidei. Lege Aversam *loc. cit. sect. 3.* Apud Castrop. *loc. cit. num. 5.* Sot. Layman, aliosque apud Leand. *de Ord. d. 1. quæst. 7.* & Marchin. *tract. 1. de Ord. p. 1. cap. 8.* vocat valde probabilem.

5 Denique Sacerdotium, & Episcopatum, prout includit Sacerdotium, de fide est, esse Sacramentum. At prout superaddit extensionem dictam *præced. num. 5.* licet non sit de fide, est tamen certissimum esse Sacramentum, ut apud Vasq. aliosque citatos videre poteris.

6 Quoad praxim, illud ex dictis colligi debet, Ordinem, cum jam teneamus esse Sacramentum, unde suam producit gratiam, debere digne ministrari ab Episcopo ordinante, & digne recipi ab ordinato, idest sine conscientia peccati mortalis, ut supra libro primo de Sacramentis in universum explicatum est. Sed difficultas propria hic se offert: An id sentiendum sit de omni Ordine, etiam de prædicta extensione; ita ut per quacumque indignam collationem, vel receptionem illorum committatur novum numero peccatum?

7 Respondeo. Ita est sentiendum in sententia, quam ut probabiliorem secuti sumus, docentem, eos omnes esse Sacramenta, multo magis de illa extensione, quam diximus, certo esse Sacramentum. At quia non potuimus negare probabile esse Subdiaconatum, & Minores Ordines non esse Sacramenta, ut modo vidimus: ideo probabile etiam erit, ea ministrare, ut vult Leand. cum multis *disp. 2. de Ord. quæst. 21. & 22.* Quintanad. *de Ord. sing. 17. num. 1.* vel suscipere, non esse saltem mortale.

C A P U T II.

De materia, Forma, & Officiis Primæ Tonsuræ; & Minorum Ordinum.

§. I. *Prima Tonsura.*

1 EST *deputatio ad canendum in Choro, seu Ecclesia, & ad ejusdem obsequium.*

2 Confertur ab Episcopo per abscissionem capillorum, loco materiæ, & per hæc verba, loco formæ, ab eodem Episcopo, & simul ab ordinando pronunciata: *Dominus pars hæreditatis meæ, & pars mea Deus in æternum.*

Dico (loco materiæ, loco formæ) cum enim prima Tonsura Ordo non sit, vera materia, formaque non indiget: nam propterea his omissis, valide quis (teste March. *de Ord. tract. 2. p. 1. cap. 12.*) deputaretur ad obsequia prædicta, si quocumque alio modo ipso consentiente, ad ea addiceretur ab Episcopo.

3 Officium primæ Tonsuræ est, deputare Fidelem ad canendum in Ecclesia, ob quam rationem vocatur is Psalmista, & ei imponitur ut semel recitet septem Psalmos Pœnitentiales cum Litaniis, & Precibus consequentibus. Destinatur item per ipsam Fidelis ad obsequium, & famulatum Ecclesiæ, unde fit capax beneficiorum Ecclesiasticorum, & aptus ad Ordines sequentes.

4 Ut autem id hac occasione dicam, adverte, prædictas Ordinationes imponi ab Episcopo tum tonsurato, tum cuilibet ordinato in Minoribus, & quidem semel, etiamsi receperit simul dictam Tonsuram & quatuor omnes Ordines: imponi inquam, non sub peccato, sed sub consiglio. Ita March. *loc. cit. cap. 8.* cum Navarr. & Reginaldo, sicuti idem sentiendum esse de Matutino, & Missis, quæ idem Episcopus imponit Ordinato in Sacris, dicam mox *cap. 2. §. 4.*

§. II. *Ostiariatus.*

1 EST *Ordo Ecclesiasticus, per quem datur potestas claudendi, aperiendi, & custodiendi Ecclesiam.*

2 Ejus materia remota sunt claves Ecclesiæ, proxima est porrectio, seu traditio clavium. Forma sunt illa Episcopi verba: *Sic age, quasi rationem Deo redditurus pro his rebus, quæ his clavibus includuntur.* Adduntur tanquam cærimoniæ, aperire, & claudere fores ejusdem Ecclesiæ, & illi tradi campanulam, seu funiculum, quo ea ligatur, quorum ostenditur exercitium Ordinis, quem susceperunt.

3 Ostiarii munus est secundum Leand. *de Ord. d. 2. quæst. 10.* ex Marc. *loc. cit. tract. 2. p. 2. cap. 3.* aperire, claudere, custodire Ecclesiam, advocare, & admittere dignos, indignos exuludendos, Campanas pulsare (explicat Gasp. Hurt. *de Ord. diff. 5.* id intelligi, tempore sacrificii) supellectilem Sacram custodire, denique aperire librum ei, qui est prædicaturus, quod tamen ultimum in usu certe non est. Lege G. Hurt. *ibid.*

§. III. *Lectoratus.*

1 EST *Ordo Ecclesiasticus, quo conceditur potestas Prophetias, & scripturas legendi in Ecclesia.*

2 Ejus materia remota est liber continens Sacra Lectiones, idest, Epistolas, & Prophetias, proxima est ejusdem libri traditio. Forma: *Accipe, & esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter, & viriliter officium tuum impleveris, partem cum iis, qui verbum Dei ab initio bene ministraverunt.*

3 Munus

3 Munus ergo Lectoris est legere prædictas Prophetias, & Sacras scripturas, etiam Evangelium, sed extra Missam; nam in hac est officium respective Subdiaconi, & Diaconi. Item ejusdem Lectoris est munus, Catechumenis baptizandis fidei rudimenta tradere. Olim panes, & fructus novos Lector benedicebat minori tamen solemnitate, quam ea, quæ convenit Ordinatis in Sacris, ut notat G. Hurt. *loc. cit.* verum hodie id abrogatum esse, Marchinus *de Ordin. tract.* 2. *p.* 3. *cap.* 3. testatur.

§. IV. *Exorcistatus.*

1 EST *Ordo Ecclesiasticus conferens potestatem imponendi manus super Energumenos, legendique Exorcismos, ad Dæmones fugandos.*

2 Materia ejus remota est liber Exorcismorum, proxima ejusdem libri traditio; Forma: *Accipe, & commenda memoriæ, & habe potestatem imponendi manus super Energumenos, sive Baptizatos, sive Catechumenos.*

3 Ejus ergo officium est manus imponere super Energumenos atque exorcismos legere; Olim Exorcista edicebat Populo, ut qui non communicarent, darent locum aliis communicaturis, & aquam, qua in ministerio Baptismi usurus erat Baptizans, infundebat, sed hodie hæc, ipso non usu abrogata esse, idem *ibid.* notat Marchinus.

§. V. *Acolythatus.*

1 EST *Ordo Ecclesiasticus, quo datur potestas accendendi lumina, cereumque accensum transferendi ad altare, porrigendi Subdiacono Urceolos, pro Sacro ministerio.*

2 Materia remota hujus Ordinis est duplex, altera, est candelabrum cum cereo extincto, altera, sunt Urceoli vacui. Horum traditio est materia proxima. Notatque Bonacina *de Sacr. Ord. quæst. un. p.* 3. *n.* 6. citat. Henr. Filliuc. & communiter satis esse, si unus Urceolus tangatur ab ordinando; Forma item duplex est. Altera: *Accipe Ceroferarium cum Cereo, ut scias, te ad accendenda Ecclesiæ lumina mancipari in nomine Domini.* Altera: *Accipe Urceolos, ad suggerendum vinum, & aquam in Eucharistiam Sanguinis Christi, in nomine Domini.*

3 Circa quæ, triplex est sententia: alii, ut Bonac. Rich. Angel. aliique apud Lean. *de Ord. quæst.* 17. affirmant priorem: alii, ut S. Thom. Val. Gran. Bonac. aliique *apud Leand. citatum*, posteriorem; alii denique, ut Aversa *de Ord. quæst.* 2. *sect.* 4. utramque simul esse materiam, & formam adæquatam hujus Ordinis, & per ipsas imprimi characterem. Omnes probabiliter.

4 Officium ergo Acolythi est præparare lumina ad Sacrificium: Cereum, ubi est legendum Evangelium, ferre: Diacono, & Subdiacono inservire (nam inde dicitur Acolythus, latine, pedissequus) Aquam, & vinum in Urceolis ministrare, eosdemque vino, & aqua plenos eidem Subdiacono porrigere.

5 Acolythum, imo & cæteros quocumque Ordine, quamvis Minori, insignitos, & solum tonsuratos posse licite tangere vasa sacra, sed in quibus non sit Sanctissima Eucharistia, teste G. Hurt. *de Ord. diff.* 1. & plur. apud eundem Leand. docuimus *In opusc. de Sacr. Missæ lib.* 1. *cap.* 2. §. 1. *num.* 9.

§. IV. *Aliquot quæstiunculæ de Initiatis Tonsura, & Minoribus.*

AN HI, CUM INITIANTUR, OBLIGENTUR Sacram Eucharistiam sumere, & quid de aliis?

1 PRima tonsura, & Minoribus initiati, eo die, quo initiantur, obligantur ne Sacram Communionem suscipere, & per hanc occasionem, quid de aliis in Sacris?

2 Respondeo tribus dictis. Dico primo, Tonsura, & Minoribus initiatos non obligari. Primo, quia non adest Textus ad id obligans. Secundo, quia aliqua Rubrica sic forte disponens, nullum indicat præceptum, unde solum continet consilium. Tertio, Praxis idem persuadet, quando scilicet Ordines conferuntur a Prandio.

3 Dico secundo, idem affirmari debere de Subdiaconatu, & Diaconatu propter duas priores rationes proxime dictas; semper supponendo non esse alicubi peculiare præceptum.

4 Dico tertio, Sacerdotio initiatum omnino sub pœna culpæ mortalis communicare debere, teste Quintanad. *de Ord. sing.* 8. *num.* 2. quia debent participare de suo sacrificio.

AN PECCET QUIS, SI INITIATUR TONSURA, & Minoribus, sine intentione ascendendi ad alios Ordines. Et quid de Episcopo, si id sciens, illum initiet?

5 Neutrum peccare mortaliter, puto cum Sanch. *de Ord. lib.* 7. *num.* 16. Coninc. Laym. C. Hurtad. Bonac. aliisque apud Leand. *de Ord. d.* 9. *quæst.* 9. & 10. quia nulla gravis deordinatio in hoc apparet, nec grave præceptum; non ita in eo, qui Religionem ingreditur animo non perseverandi, quia hic decipit Religionem, dum alitur ejus expensis contra ejusdem Religionis voluntatem, lege Coninch. *de Ordin. d.* 10. *num.* 105.

6 Dices. At Tridentinum *sess.* 23. *cap.* 4. *de Ref.* prohibet illos prima Tonsura ordinari, de quibus probabilis conjectura non sit, eos non sæcularis judicii fugiendi fraude ut Deo serviant, hoc vitæ genus elegisse.

Respondeo. Tridentinum loquitur de initiato ex intentione fugiendi judicium sæculare, non autem de intentione non ascendendi ad alios ordines.

7 Quod si quæras, an is, qui contra Tridentinum initiatur ex intentione fugiendi dictum judicium, peccet mortaliter? Respondeo, esse duas sententias. Navarr. Barbos. March. Molses. aliique cum Leand. *loc. cit. quæst.* 11. putant, peccare mortaliter: Sanch. *loc. cit.* G. Hurt. Coninch. Diana, Laym. Bon. apud Leand. *loc. cit.* cum aliis, mortaliter non peccare.

Hanc posteriorem sequor; quia, nec Tridentinum imponit præceptum grave, nec gravem injuriam is, qui cum ejusmodi intentione ordinatur, irrogat vel Ecclesiæ, vel potestati sæculari; quilibet enim uti potest sua libertate in eligendo vitæ statu, esto deinde per accidens sequatur exemptio a sæcularibus, & esto sic ordinatus ad statum altiorem nolit ascendere.

7 Verum peccatne saltem venialiter? Respondeo, Sanch. *loc. cit. n.* 17. sic habet: *Si Ordines Minores, aut primam Tonsuram accipiens solum intendat declinare jurisdictionem fori sæcularis, nonnulla culpa est, quod deficiat recta intentio Ordines suscipiendi.* Certe ex modo loquendi, illud (*nonnulla*) solum venialem notat. Quare si deinde Sanchez *n.* 18. dicit, non peccare Episcopum, si prædictum ordinet, intelligendus erit, (ne sibi sit contrarius) non peccare mortaliter; nam non posset effugere veniale, si sciens ad illud cooperaretur.

10 Notabile demum est illud, quod docet Layman, nimirum, Rectores Academiarum sine veniali solere assumere Minores Ordines, absque intentione permanendi in Clericatu, sed solum, ut sic possint Scholares Ecclesiasticos regere. Quæ Doctrina ostendit, posse adesse justam causam, unde ne venialiter quidem peccetur.

AN PECCET IS, QUI MINORIBUS INITIATUR ob solam spem Beneficium ecclesiasticum consequendi?

11 Marchinus *de Ord. tract.* 1. *p.* 8. *cap.* 1. *a num.* 13. ad hanc quæstionem sic respondet: Si dicta spes sit causa principalis finalis, & primaria, mortaliter peccabitur; secus, si sit secundaria, & impulsiva. Quæ doctrina confirmari potest ex Divo Thoma 2. 2. *quæst.* 183. *art.* 1. docente, appetere Episcopatum ob divitias (intelligendus enim est principaliter) esse mortale.

12 Profecto, si id, ita absolute dictum, verum esset, væ Sacerdotibus, væ Clericis, væ Fidelibus. Quotuscumque enim est, qui ob finem habendi temporalia ad spiritualia non moveatur?

13 Naviter igitur intelligendum est, quid sit hac in re moveri a lucro, vel simile spe temporali tanquam a fine, seu causa principali, ita ut mortaliter tunc peccetur. Certe est, cum quis ita movetur ab hoc fine lucri, & ita spiritualia ad illud ordinat, ut velit legem Dei in re gravi negligere, dummodo eo lucro potiatur. Hanc profecto intentionem si vel Clericus, vel Episcopus habet in sua Ordinatione, peccare mortaliter, non est dubium, deque hac loquitur Sanctus Thomas.

At si ejusmodi intentionem non habeat, sed ita velit finem illum lucri, media sua ordinatione, ut sive expresse, sive tacite sit paratus, legem Dei non negligere, hunc difficile est pronunciare mortaliter peccaturum. Quamvis enim aliqua sit venialis deordinatio spiritualibus uti, tanquam mediis ad temporalia; tamen, dum constat voluntas prædicta, esse gravis, & mortalis deordinatio neqnaquam videtur. Lege nonnulla admodum huc facientia *in nostro opusc. de Sacr. Missæ lib.* 2. *cap.* 1. §. 1.

AN INITIATUS TONSURA, VEL MINORIBUS peccet, si sine ulla causa uxorem ducat, & a Clericatu discedat?

14 Quamvis aliqui, ut Th. Azor. Sylv. aliique apud Leand. *de Ord. d.* 7. *quæst.* 13. nullam hic agnoscant culpam, tamen adesse venialem mihi probabile est cum Sanch. *lib.* 7. *de matrim. d.* 31. *num.* 7. quia ejusmodi Clericus videtur recedere a statu, quem in ipsa receptione Tonsuræ videtur implicite Ecclesiæ, aliquo tandem modo, promisisse. Non ergo hanc culpam ego duco ex capite inconstantiæ; hoc enim fortasse non attingeret culpam, cum sit solum defectus majoris boni, ut in simili diximus *lib.* 3. *in Decal. cap.* 11. *num.* 2. sed ex capite dictæ infidelitatis in re non notabiliter gravi.

15 Hunc autem Clericum, si beneficio gaudet, vel Ecclesiastica pensione, illis privari statim, ipso jure, inito valide matrimonio, ne te, quæso, prætereat. Lege Sanch. *lib.* 7. *de matr. disp.* 44. *num.* 5. Castrop. *de Ord. d. unic. p.* 17. *num.* 15. Laym. *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 14. *num.* 7.

AN TONSURA INITIATUS, SIVE SIMPLEX CLERICUS, sive Beneficiatus peccet, si Tonsuram, quam Clericam appellamus, non deferat?

Idem per occasionem quærimus de initiato in Sacris, & quid de vestibus Clericalibus?

16 Triplex est, quoad Clericam, sententia. Prima docet (cum Panorm. S. August. Tab. Arm. Sylvest. Ban. Soto apud March. *de Ord. tract.* 2. *p.* 1. *cap.* 6.) omnes Clericos peccare mortaliter, si Clericam ferre negligant per tempus notabile. Secunda satis communis (cum Vasq. *cap.* 3. *in* 3. *d.* 250. *cap.* 8. G. Hurt. *de Ord. diff. ult.* Sanch. *in cons. lib.* 7. *cap.* 1. *d.* 49. Leand. *d.* 13. *de Ord. quæst.* 34. & 36.) asserit non omnes, sed Clericos Beneficiatos, & constitutos in Sacris. Tertia contendit, (cum March. *loc. cit. tract.* 2. *cap.* 6. Castrop. *de Ord. d. unic. p.* 18. *num.* 3. Cajet. aliisque apud Dian. *p.* 3. *tract.* 4. *resol.* 183.) nullos peccare mortaliter, nisi adsit temeritas, contumacia, & contemptus.

17 Huic tertiæ sententiæ ego adhæreo libentius. Ratio est, quia consideratis diligenter, expensisque singulis textibus allatis in contrarium sentientibus; nullum inveni, qui præceptum saltem grave contineret: aliquam diligentem considerationem hic inserere animus fuit. Verum, quia post meum in expendendo laborem impensum (sincere enuncio, me non mentiri) incidi in Marchinum, *loc. cit.* apud quem legi meam diligentiam ab ipso fuisse præventam, ideo judico, satis superque esse, si te ad illum, Lector benigne remittam.

18 Excipe autem contemptum, &c. quod ex Cajetano sic diserte notavit Laym. *lib.* 5. *tract.* 9. *cap.* 12. *num.* 2. his verbis, in quibus statuitur etiam de vestibus, & comprehenduntur item initiati in Sacris: *Sylvester, Armilla, Vasquez ajunt non esse mortale, Clericum Beneficiatum, vel constitutum in Sacris non ferentem Tonsuram, aut habitum Clericalem, (seclusa contumacia, & contemptu) nisi notabilis excessus fiat ultra modum consuetum, & hoc placet, tum esse mortale, si spectatis circumstantiis personæ, loci, diuturnitate temporis, &c. Clericalis Tonsura, & habitus neglectus notabiliter repugnet honestati, & bono exemplo Clericorum, cujus gratia talis habitus lege Ecclesiastica præcipitur. Sin vero ex justa causa, vel ad tempus breve, sine honestatis detrimento habitus deponatur, nulla omnino culpa est. Spectanda etiam est cujuscumque Diœcesis consuetudo.* Hæc Laym. quæ, quasi iisdem verbis, approbat Castrop. *loc. cit.*

19 Nec dissimilis est Trullench. *lib.* 6. *de Ord. cap. un. d.* 15. *n.* 6. cujus verba exscribere non erit inutile, quia explicant prædictam Laym. & Cajet. doctrinam; Sic enim ait: *Cajetanus docet, Initiatum non gestantem habitum Clericalem, & Tonsuram apertam, tunc peccare mortaliter, quando adest temeritas, contumacia, & contemptus. Cujus sententia sustineri posset, si adesset aliquod signum, quo appareret Clericus, quod tanquam probabile admittunt Ledesma, & Villalobos. Secus, si nullum signum Clericatus appareat, ut si habitum laicalem, & ensem sine corona deferret. Ideo & bene prædicti Villalobos, & Ledesma concludunt, Clericum initiatum tunc solum peccare mortaliter, cum ita defert habitum, ut videatur non Clericus. Excipe semper necessitatem justam, qualis esset paupertas, vel fuga inimici, parvitatem item temporis ob aliquam congruentiam, &c.* Hæc ex Trullench. Addo ego Barb. & Gasp. Hurt. *loc. cit.* & Vasq. *loc. cit. cap.* 2.

CAPUT III.
De Subdiaconatu.

§. I. *Quid ille sit, & qua materia, & forma constet, & quod ejus officium.*

1 SUbdiaconatus est *Ordo Sacer Ecclesiasticus, quo datur potestas assistendi in altari Presbytero sacrificanti, ministrando ei Calicem cum vino, & patenam cum Hostia, & item potestas legendi epistolas in Missa.*

2 Materia, & forma est duplex. Altera est Calix cum Patena sine vino, & Hostia, quæ est materia remota, nam proxima est ejusdem porrectio cum hac forma ex verbis monitoriis composita potius, quam ex imperativis: *Videte cujus ministerium vobis traditur: ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, quod Deo placere possitis.* Ita post accuratam considerationem se invenisse asserit Vasq. *t.* 3. *in* 3. *p. disp.* 23 *cap.* 5.

cap. 51. n. 52. cum plausu suorum Auditorum; nam sic, ait, constabit hoc Sacramentum more cæterorum rebus, verbis, & non est cum molestia quærendum, cur hic Ordo conferatur sine forma verborum. Altera materia remota, est liber: proxima, ejus porrectio; forma hujusmodi: *Accipite librum Epistolarum, & habete potestatem legendi in Ecclesia Sancta Dei, tam pro vivis, quam pro defunctis, in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

3 Ex his materiis, & formis nonnulli sentiunt, ut Vasq. Coninc. March. apud Leand. *de Ord. d. 2. q. 15.* Cajet. *de Ord. d. unic. p. 2. n. 13.* vocans id commune, & certum, conferri Subdiaconatum per priorem. Alii vero ut Medin. Filliuc. Aversa, G. Hurt. aliique apud Leand. *citatum* per priorem simul, & unitim cum posteriore. Id quod, & an duplex Character partialis imprimatur, & duplex feratur gratia, an potius unus, & una? similesque quæstiones, quæ ad praxim non faciunt, Doctores citati prosequantur.

4 Munera Subdiaconi, idest Subministri Sacerdotis, his verbis numerantur in Pontificali. Subdiaconus debet

I. Aquam ad ministerium altaris præparare.

II. Diacono ministrare.

III. Pallas altaris, & corporalia abluere (de hoc omnino vide *in c. 2. n. 5. in nostro opusc. de Sacr. Miss.*)

IV. Calicem, & Patenam in usum sacrificii eidem offerre.

V. Panem consecrandum pro populo in altare ponere. Hæc in Pontificali, quibus ex aliis Rubricis additur

VI. Crucem in supplicationibus gestare.

VII. Epistolam in Missa solemni canere.

VIII. Denique Subdiaconus ad mulierum januam, sicuti Diaconus ad januam virorum, dum ii templa ingrediebantur, antiquitus, ap. Clem. Rom. *lib. 8. const. cap. 11. alias* 15. ad sexus distinguendos, assidebant.

5 Hæc sunt Subdiaconi munera, quibus adde obligationes duas, quas sub mortali in susceptione sui Ordinis contrahit, puta castitatem servandi, & horas Canonicas persolvendi.

6 Denique tria adverte. Primo, porrectionem, seu traditionem prædictam, quæ est materia proxima Subdiaconatus, ut etiam similem traditionem in Diaconatu, & Sacerdotio, debere, sub pœna nullitatis Ordinis fieri ab Episcopo ordinante: quæ tamen invaliditas non clare apparet in Minoribus Ordinibus; nam olim ab alio, quam ab Episcopo, hoc est Archidiacono tradebatur Acolyto materia, ut notavit Vasq. *disp. 237. c. 2. n. 23.* ap. Av. *q. 2. de Ord. init. sect. 2.* Secundo, formam priorem Subdiaconatus dictam *n.* 2. solum esse illa verba (Videte cujus ministerium vobis traditur) cætera enim videntur solum ad adhortationem pertinere. Lege Vasquez citatum dicto *num.* 2.

Tertio, In secunda forma invocationem Sanctissimæ Trinitatis non esse de necessitate Sacramenti, lege Bonac. *de Sacr. d. 6. q. un. p. 3. n.* 14. Cur autem dicatur (videte) in plurali, rationem a Theologis scholasticis petito.

§. II. *Quæstiones aliquot circa materiam Subdiaconatus.*

SI TRADATUR CALIX SINE PATENA, vel contra, validane est ordinatio?

1 VAlidum esse putat Sylvest. *V. Ord. 2. q. 11. fin.* invalidum Marchinus *de Ord. tr. 2. p. 6. c. 1. d. 2.* & Leander *de Ord. d. 3. q. 15.* quia Concilia semper utrumque exprimunt. Et ratio ipsa dictat, ut utrumque tradatur, sicut ad utramque partem Sacrificii, nimirum Corporis, & Sanguinis Christi, illa traditio refertur. Certe hoc posterius, saltem in praxi, utpote tutius, & meliori rationi innixum, erit sustinendum, idque satis confirmabitur ex dicendis de Sacerdotio mox, *c. 4. §. 3. n. 9.* ubi dubiam putabimus ordinationem Sacerdotis, si porrigatur sola Hostia, vel solus Calix.

AN IN SUBDIACONATU CALIX, ET Patena non consecrata sufficiant ad valorem Ordinis, ut item in Sacerdotio?

2 Sufficere docet Bonac. *de Sacr. d. 8. q. un. p. 3. n.* 5. Diana, Sa, aliique cum Leand. *d. 3. de Ord. q. 16.* quia nullo jure præcipitur, illa debere ad hunc effectum esse consecrata. Non sufficere contendit Castropalaus: *de Ord. d. un. p. 4. n. 13.* quia, per hæc non consecrata, nequaquam significatur, tangentem ea vasa deputari ad rem sacram Sacrificii: & quia secus posset dici esse materiam aptam quodlibet vasculum, ligneum, coriaceum, argillaceum.

Denique Marchinus *de Ord. p. 6. c. 1. d. 1. n. 3.* Bonacinæ sententiam post factum tolerat, non vero antea, quia Calix non consecratus non est Calix in jure Canonico.

3 Equidem assero Primo Marchini dictum (cum sit de valore Ordinationis, ut ratio ab ipso allata clare demonstrat) sustineri non posse: quando enim ante ordinationem inepta est materia, est item postea, & e contra. Si enim umquam valet illud axioma juris, *Quod ab initio invalidum est, tractu temporis non convalescit*, certe valet in administratione Sacramentorum, in quibus, ut omnes scimus, & alibi nos explicuimus, retrotractio, fictio juris locum habere nequaquam potest.

4 Assero secundo, Bonacinæ sententiam esse probabiliorem, loquendo de Sacerdotio, mihi moraliter certam. Ratio est, quia materia propria Sacerdotii est Hostia, & Vinum, quæ etiamsi dentur in manus ipsas ordinandi, sufficientissima sunt ad valorem Ordinis, cum solum propter congruentiam tradantur in Calice, & Patena ut ex Vasquez, aliisque dicemus infra *c. 4. §. 3. n. 5.* Ergo parum nocebit, si deficiant Calix, & Patena consecrata, cum solum ad summum esset perinde ac si Patena ipsa, & Calix deficerent, modo ex alia parte adsit contactus moralis, qui sufficienter potest adesse, sicuti ibidem *n. 7.* dicemus, si vero Calix, & Patena cooperta sint, vel in disco, aut ara portatili materia consecranda tradatur, & per velum, vel per aram tangatur. Atque ex his patet responsio ad rationes Castropalai.

Pro Subdiaconatu sufficit ratio allata *num.* 2.

AN IN SUBDIACONATU, UT ETIAM CÆTERIS Ordinibus, & præsertim in Sacerdotio, sit de necessitate valoris Sacramenti, contingere physice materiam, an potius sufficiat porrectio facta ab Episcopo cum acceptatione ordinandi?

5 Id quærimus in Ecclesia Latina: nam in Ecclesia Græca non solum Subdiaconatum, verum etiam Diaconatum, & Sacerdotium, & Episcopatum conferri per manuum impositionem, nullus ignorat. Neque mireris hanc diversitatem, quia Christus Dominus instituit materias, & formas hujus Sacramenti Ordinis, non cum omnimoda determinatione, sed reliquit aliqua determinationi Ecclesiæ: Instituit enim veluti in genere, ut Episcopus per aliquod manuum signum, seu extensionem communicaret ordinando potestatem; quale autem hoc signum esset, voluit, ut Ecclesia decerneret; quæ in Græcis determinata fuit extensio manuum super ordinandi caput ab ipsis vocata Chirotonia, idest manus impositio; in Latinis item fuit extensio ejusdem manus, qua porrigantur, seu tradantur ordinando prædicta instrumenta. Et quidem, loquendo de Ordinibus Sacris, Subdiacono porrigitur Patena, & Calix sine Vino, & Hostia: Sacerdoti autem eadem Patena, & Calix, sed cum Vino, & Hostia: nam Episcopatus, etiam in Latinis confertur per manuum impositionem, & Diaconatus, etiam per eamdem impositionem confertur saltem tamquam per materiam inadæquatam, ut mox dicemus. Hunc explicandi modum post accuratam considerationem, video inter cæteros modos, ab aliis excogitatos, esse expeditiorem, qui quidem modi poterunt legi apud Doctores late ut Del. *d. 2. de Sacr. sect.* 5. March. *de Ord. tract. 2. p. 7. c. 3. n. 9.* Avers. *de Ord. quæst. 2. sect. 1.* Dicast. *de Ord.* aliique ab ipsis citatos.

6 Plures ergo Doctores ut Cajetanus, Sot. Vasq. Reg. Laym. Hurt. aliique apud Leand. *de Ord. disp. 3. q. 22.* & Avers. *l. mox citand.* non requirunt contactum physicum, & realem, ut necessarium ad valorem horum Ordinum; satis enim esse putant, si adsit contactus moralis, idest ut ordinandus aliquo gestu corporis, v. g. extensione manus significet, se illa instrumenta, vel materiam, quæ offert, seu porrigit Episcopus, acceptare. Verum plures ut Cajet. se retractans apud Leand. *l. c.* Sanch. *in conf. lib. 7. disp. 1. dub. 2.* Coninch. *disp. 20. dub. 3.* Marc. *de Ord. p. 5. n. 23.* Avers. *q. 2. de Ord. sect. 2.* Aliique apud prædictos, requirunt omnino ut essentialem, & prorsus necessarium contactum physicum, & realem. Conflictus rationum ex utraque parte allatarum, nimis obvius est apud citatos; nam propterea a me, qui solam praxim promoveo, est omnino omittendus.

7 Illud diserte pronuncio; quamvis utraque sententia sit probabilis, nihilominus in praxi ita adhiberi debere physicum contactum, ut is, qui solum moraliter tetigit, sit iterum sub conditione ordinandus, & interim abstinere debeat ab exercitio Ordinis præsertim Sacerdotii, Ratio hujus monitionis, quam facit Hurtad. *de Ord. diff.* 16. licet prioris opinionis sectator est, quia tantus rigor, quo Ecclesia Latina contactum physicum præcipit, & solicitudo tanta, qua is physicus contactus in eadem Ecclesia servatur, ostendit, illum esse necessarium ad valorem.

8 Hinc Sacerdos sine physico contactu initiatus Confessiones Fidelium excipere non posset, nec accipere stipendia pro Missis, nec reditus beneficii Sacerdotalis; quia nemo, extra casum necessitatis, vult absolutionem recipere, vel obligationem Sacrificii habere ab eo, qui ejusmodi dubitatione initiatus fuit, nec eidem porrigere pingues reditus Beneficiorum, &c.

9 Dixi (*præsertim Sacerdotii*) quia in Sacerdote est grave periculum nullitatis Sacrificii, & Confessionum, damnique Pœnitentium; nam propterea præter Sacerdotium non puto necessariam in aliis Ordinibus prædictam iterationem promotionis.

10 Inquires. Prædictus contactus physicus debetne fieri simul physice cum prolatione formæ?

Respondeo: Satis esse (cum Leand. *disp. 1. de Sacr. in gen. q.* 16. alios citante) simul moraliter, idest, sive paulo post, sive paulo ante, ita tamen, ut distantia sit valde exigua; nam verum moraliter esse debet quod, dum Episcopus profert formam, ordinandus tangat. Addit Delugo *in resp. mor. l. 1. dub.* 33. eum, qui non tetigit Calicem, & Patenam, dum actu forma proferebatur, sed modo dicto, paulo post posse quidem ad majorem animi sui quietem sub conditione reinitiari, sed non esse necessarium. Quæ doctrina ostendit, valde ipsi certam esse responsionem nostram, nec solum probabilem. Aliquæ aliæ quæstiones ad prædictam materiam, & formam Subdiaconi facientes habebis infra *c. 4. §. 3. n. 6. & 8.* in simili, cum de Sacerdotio.

§. III. *Quæstiones aliquot circa obligationem Subdiaconi de servanda castitate.*

1 DUas obligationes Subdiaconum subire in sui ordinatione diximus §. 1. Castitatem scilicet custodiendi, & horas Canonicas recitandi, quibus potest addi tertia, idest, & patrimonium aptum ad se alendum possidendi, de quibus necesse habemus (initium sumendo a prima) separatim hic disputare.

PRIMA OBLIGATIO.

Custodiendi Castitatem.

2 Et quidem. Prima quæstio, quoad castitatem, ea est: An ad illam teneatur Subdiaconus (idem dic de cæteris constitutis in Sacris) ex voto, quod, dum ordinatur, sive explicite emittat, sive implicite, dum vult ordinari eo modo, & cum iis oneribus, quæ Subdiaconatui affixit Ecclesia: affixit autem Ecclesia obligationem, ut votum castitatis ipse ordinandus emitteret. An potius teneatur non ex dicto voto, sed immediate ex præcepto ejusdem Ecclesiæ, quatenus scilicet Ecclesia præceperit, ut Subdiaconus a venereis abstineret: sic enim etiamsi expresse ordinandus castitatem non voveat, adhuc obligabitur ex præcepto; sicuti Fideles, etiam si non voveant Sacro interesse die festo, adhuc tenentur ex præcepto Ecclesiastico.

3 Valde autem hic notandum est, huic obligationi servandæ castitatis, quam habet ordinatus in Sacris, esse annexum impedimentum dirimens matrimonium, hoc est invalide constitutum in Sacris contrahere matrimonium, si forte illud attentet: id quod de fide est, cum sit a Concilio Trid. *sess. 24. can. 9.* definitum, cujus verba mox ponemus *num.* 8.

4 Porro quoad obligationem servandæ castitatis triplex est sententia. Alii ut Sanch. *l. de matr. disp. 27. n.* 10. Vasq. *in 3. p. disp.* 248. Pont. *l. 7. de matr. c.* 27. March. *de Ord. tr. 2. p. 5. c.* 8. Suar. *de Relig. t. 3. l. 9. c. 17.* asserunt teneri ex voto; Alii ut Val. Sot. Pallud. quos sequitur Avers. *q. 4. sect. 7. v. Præferendus*, ex Præcepto; Alii ut Conin. *d. 20. dub.* 13. Rebell. *l. 5. de matr. q.* 10. Hurtad. *de Ord. diff.* Archid. *l. 7. concordiæ, c.* 40. ex utroque, & quidem omnes magnæ auctoritatis Doctores, iique non vulgaribus innixi rationibus; unde & omnibus est merito concedenda probabilitas.

5 Verum, quia non pauci ex his Doctoribus confundunt obligationem servandæ castitatis cum obligatione non ducendæ uxoris sub impedimento dicto nullitatis, coacti fuerunt admittere obligationem Præcepti, ubi tantummodo est votum. Explico clarius, dum meam sententiam profero.

6 Ego enim sustineo, obligationem servandæ castitatis in constitutis in Sacris immediate ex Voto (sive implicito, sive explicito, eo modo, quo explicui *n.* 2.) At impedimentum explicitum *n.* 3. quod iidem habent, dirimens matrimonium, esse immediate ex Ecclesiæ præcepto.

7 Prior pars probatur, primo, quia in aliquibus Textibus apud Prædictos Auctores, obligatio ad castitatem, in ordinato in Sacris, vocatur Votum.

Secundo, quia in aliis textibus præcipitur, ut nullus ad Subdiaconatum promoveatur, nisi prius se caste victurum promittat.

Tertio quia omnes fatentur, ut alibi nos *lib. 2. meth. Conf. c. 5. §. 1. n. 4. in edit. Panor. ann.* 1641. diximus, & potest videri signate apud

Verricelli *tract. 4. mor. 5. num. 2.* Sacerdotem peccare ſacrilege, ſi mere interne admittat delectationes venereas, cum teneatur ad ſervandam omnimodam caſtitatem. Ergo fateri etiam omnes debent, eum teneri ex Voto, & non ex Præcepto Eccleſiæ. Patet conſequentia, quia Eccleſia non præcipit mere interiora, ſicut nec judicat de internis, ut omnes ſcimus.

8 Poſterior pars, quod impedimentum dirimens matrimonium immediate in iiſdem ſit ex Eccleſiæ præcepto, probatur Primo, ex Tridentino *ſeſſ. 14. Canon. 9.* in iis verbis: *Qui dixerit, Clericos in Sacris conſtitutos, vel Regulares ſolemniter Caſtitatem profeſſos, poſſe matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe, non obſtante lege Eccleſiaſtica, vel voto, anathema ſit.* Tridentinum, quod, ſi bene expendatur, duo decernit. Primo, non poſſe licite prædictos contrahere matrimonium, quia obſtat votum. Secundo, invalide illud contrahere, quia obſtat lex Eccleſiaſtica.

Probatur ſecundo, quia Votum ex ſe, in quantum dicit promiſſionem Deo factam, non irritat matrimonium, ut patet ex Voto caſtitatis ſimplici, quod, quoad promiſſionem Deo factam omnino convenit cum Voto caſtitatis ſolemni. Rurſus Ordo Sacer ex ſe nec matrimonium irritat, ut patet in Græcis, ergo quandoquidem apud Latinos, tum Sacer Ordo, tum Votum Profeſſorum illud irritat, nonniſi ex lege Eccleſiaſtica provenire immediate poteſt.

Probatur tertio, quia multi Sacri textus apud prædictos Doctores allati ſemper ita jubent ordinatis in ſacris ſervare caſtitatem, ut addant relationem ad irritationem matrimonii quaſi dicat Eccleſia: Advertite, quod ſacræ veſtræ ordinationi ego conjungo matrimonii irritationem.

9 Ex dictis fit primo, ut ſi quis ordinetur Ordine Sacro cum expreſſa intentione nolendi vovere caſtitatem, cum hic vere non voveat, quia Votum debet ex propria voluntate proficiſci, voto non teneatur; at ſi matrimonium init, nulliter ineat, quia ejuſmodi irritatio matrimonii non dependet a voluntate propria, ſed a lege Eccleſiaſtica; ſicuti, ſi meus frater ducit uxorem Bertam, ego fio affinis cum ipſa Berta, affinitate dirimente matrimonium, quod forte attentarem cum ipſa poſt mortem mei fratris; fio, inquam, affinis, etiamſi ego nollem; quia impedimentum hoc non dependet a mea voluntate, ſed a lege Eccleſiaſtica.

10 Adverte autem hunc, qui ſcienter Sacros Ordines ſuſcipit, & caſtitatem vovere non vult, *non tantum peccare* (ſunt verba Hurtadi *de Ord. diff. 26.*) *pro tunc, quando ordinatur, non vovendo; ſed etiam pro tempore ſequenti, quouſque, aut explicite, aut implicite voveat, quia ad eam vovendam tenetur, tanquam ad aliquod annexum ſtatui, quem ſuſcipit.* Hæc Hurtadus. Et ſane prædictus nolens vovere nimis temere decipit Eccleſiam in re gravi, quæ nunquam ad Ordines ipſum admitteret, ſi ejuſmodi in eo diſpoſitionem cognoſceret.

11 Dixi (*ſcienter*) nam ſi ſuſciperet Ordinem Sacrum prorſus inculpate neſciens aliquid de voto, nec de eo, quod faciunt alii, tunc eſſet ordinatus, & ſine peccato non emiſiſſet votum: at irritum eſſet ejus matrimonium, quod forte contraheret: quia jam habet Ordinem, cui adnexa eſt ab Eccleſia irritatio. Votum autem, quod tunc per ignorantiam non emiſit, debet deinde emittere, uti dictum eſt, cum primum eam ignorantiam depoſuit, ſi velit uti Ordinibus ſuſceptis; vel, ſi nolit uti Ordinibus, petat diſpenſationem a Pontifice, quam tamen Pontifex difficulter concedat: quia difficillime poteris hodie, in tanta harum rerum peritia, inculpatam tuam ignorantiam probare.

12 Dixi iterum (*qui ſacros Ordines ſuſcipit*) nam ſi quis adultus non haberet intentionem ſuſcipiendi Ordines, Ordines non ſuſciperet, quia nemo valide ſuſcipit Sacramenta, niſi ea ſuſcipere intendat. Unde, quia hic vere Ordines non [illegible]ret, nec ad ſervandam caſtitatem, nec ad alia onera Ordinis Sacri teneretur, neque laboraret impedimento dirimente matrimonium; ſolum peccavit ſacrilege propter defectum illius intentionis, ut ex ſe patet.

13 Ex iiſdem ſupradictis fieret ſecundo, ut ſi quis injuſto metu, vel vi coactus ſuſciperet Ordinem Sacrum, teneretur Voto, quia *Lib. 2. Decal. cap. 2. §. 5.* dictum eſt, metus ex ſe non tollit voluntarium. Dixi tamen (teneretur) nam cæterum, quia vota ex injuſto timore extorta irrita tunc eſſe ex lege ſaltem Eccleſiæ, notavi *Lib. 1. in Decal. cap. 8. §. 8. num. 3.* ideo hodie non tenetur. Quoniam vero eadem Eccleſia nunquam invalidavit (& nec poteſt) receptionem Sacramenti factam ex timore, idcirco is ita ordinatus contrahit impedimentum dirimens ſubſequens matrimonium, quod impedimentum Ordini Sacro eadem Eccleſia connexuit, quod diſpenſari poterit a Summo Pontifice, quia idem metus dat juſtam cauſam diſpenſandi.

Ita, poſt maturiorem conſiderationem puto tenendum, quamvis *lib. 1. in Decal. cap. 2. §. 8. num. 4.* ſequendo aliam opinionem dixerim, initiatum ex metu valide, & licite matrimonium poſſe contrahere, quod certe eſt probabile: quia probabile eſt, Eccleſiam conjunxiſſe impedimentum dirimens matrimonium ſoli Ordini ſacro ſuſcepto modo ordinario, & conſueto, ideſt cum cognitione Voti illi Ordini adnexi, & voluntarie emiſſi, ut notat Boſſius *l. mox c. a num.* 201. probatque.

14 Dices: Qui ex metu injuſto, ut ibidem diximus, ſolemniter profitetur, poteſt probato metu valide inire matrimonium nec ſolum licite; cur ergo non ita is, qui Ordinem Sacrum ex ſimili metu ſuſcipit?

Reſpond. Clara eſt ratio, quia hic, ut modo dixi, verum Ordinem ſuſcipit; unde & contrahit id, quod Ordini eſt adnexum: at ille, cum vere non ſit profeſſus, nullam obligationem adnexam profeſſioni ſubire poteſt.

15 Denique fieret tertio, ut ex vi prædictæ doctrinæ, ſi infans rationis impos ordinaretur, quem in jure *C. un. de Cl. per ſaltum promoto*, certum eſt valide, licet illicite, ordinari in Sacris (non vero, per aliquos in Epiſcopatu, quia Epiſcopus ordinatur in Paſtorem, ad quod munus eſt incapax is, qui ratione caret, ut docet Sanctus Thomas, aliique cum Caſtrop. *d. un. de Ord. p. 7. num. 5.* lege Leand. *de Ord. d. 5. queſt. 8.* quæ ratio, an convincat, non eſt otium nunc quærere; quæram tamen breviter inferius *cap. 5. §. 1. num. 12.*) ſi infans, inquam, ordinaretur in Sacris, non eſſet obligatus ad votum ſervandum, quia infans emittere votum non valet; ſed tamen invalide grandior factus iniret matrimonium, quia cum habeat Ordinem Sacrum, & habet impedimentum Ordini Sacro adhæreſcens.

16 Dixi autem (*fieret ex vi prædictæ doctrinæ*) nam cæterum Eccleſia id voluit limitare in Infantibus, diſpoſuitque merito, ut ipſis, adveniente uſu rationis, daretur optio, teſte Sanch. aliiſque communiter apud March. *tract. 2. p. 5. cap. 8. diff.* 10. Boſſ. *tom. 2. mor. p. 3. tit. 3. num.* 109. ut ſi velint Ordini ſtare, ſtent, ac deinceps obligabuntur ad caſtitatem; quia per dictam electionem implicite illam vovent; ſi nolint, ducant uxorem, ut libet, ſed Sacerdotio non utantur.

17 Quid ſi (ut id hac occaſione non taceam) initietur puer rationis compos, ſed nondum pubes, ſciens Ordini Sacro annexum eſſe votum caſtitatis?

18 Reſp. Sanch. *lib. 7. de matr. d. 40. n. 8.* alios citans, putat, hunc puerum ante decimum ſextum annum ætatis completum, non teneri ad continentiam poſt Tridentinum, imo ipſi licere uxorem ducere. Ratio eſt, inquit, quia Sacer Ordo, qui imbibit Votum caſtitatis, perinde eſt, ac profeſſio religioſa: ſed Tridentinum irritam reddit profeſſionem ante illam ætatem emiſſam, ergo & hoc Votum.

19 Verum Marchinus *loc. cit.* cui adde Leand. *de Ord. d. 13. q. 7.* Boſſ. *loc. cit. n.* 206. aliique putant, teneri ad caſtitatem, ut & ad horas Canonicas recitandas, quia ex una parte puer rationis compos valide ſe obſtringit Votis, & ex alia Tridentinum reddit quidem nullam profeſſionem emiſſam ante illam ætatem, non vero Votum in Sacerdotio imbibitum. Neque valet paritas in rebus dependentibus a voluntate Legiſlatoris, multo magis hic, ubi magna fuit ratio irritandi pro ea puerili ætate profeſſionem religioſam, quæ ſecum affert onera, puta alia duo Vota Paupertatis, & Obedientiæ, item clauſuram, rigorem vitæ, &c. quæ non affert Ordo Sacer. Lege Pontium *lib. 7. matr. cap. 29. num. 15. fin.* dicentem opinionem Thomæ Sanch. eſſe ſine fundamento. Sed lege Boſſium *loc. cit. num.* 207. aſſerentem, utramque opinionem eſſe probabilem.

§. IV. *Secunda obligatio horas Canonicas perſolvendi Remiſſive.*

UBI TAMEN DE NOCTURNO, ET MISSIS AB EPISCOPO in ipſa Ordinatione impoſitis.

1 DE obligatione recitandi horas Canonicas dixi abſolutiſſime *in lib. 2. Dec. toto cap. 5.* Nunc id tanquam in loco non inopportuno, quæro dumtaxat, an Nocturnum, quod recitandum imponit Subdiacono, ut & Diacono Epiſcopus in eorum ordinatione, obligentur ii recitare ſub mortali. Idem quæro de Miſſis tribus, quas imponit Sacerdoti. Nam de Pſalmis Pœnitentialibus impoſitis ordinatis in Minoribus jam memini me dixiſſe ſupra *cap. 2. §. 1. num. 4.*

2 Reſpondeo, Dian. & Bonac. *cap. 2. apud mox citand.* obligari putant ſub mortali, ſed rigoroſe nimis: nam, tam ſevera obligatio ex nullo capite adeſſe convincitur, puta, nec ex Jure, nec ex Pontificali, juſſu Clem. VIII. edito: in his enim tam gravis præceptio non legitur. Ita Sanchez *lib. 7. conſ. cap. 2. dub. 2. num. 6.* Pet. Anello Perſ. *tract. de hor. Can. cap. 5. d. 3. num.* 10. Bard. *ſelect. lib. 8. queſt. 7.* aliique.

3 At hæ orationes, & Miſſæ imponuntur in Pœnitentiam; ergo, cum ſint materia notabilis, obligabunt ſub gravi culpa.

Reſpond. Unde colligis imponi in pœnitentiam, quæ ſemper imponi debet ſuppoſita culpa? At culpane eſt, an potius ſumma probitas ad Ordines promoveri? Dic ergo melius, imponi in gratiarum actionem, vel quid ſimile, & ad ſummum, ut conſilium.

§. V. *Tertia obligatio ſufficiens Patrimonium poſſidendi Remiſſive.*

DE hac obligatione commodiore loco ſeparatim agam paulo inferius *cap. 5. §. 4.*

CAPUT IV.

De Diaconatu.

§. I. *Quid ille ſit, & quæ ejus materia, forma, & officium.*

1 E*St Ordo Sacer Eccleſiaſticus, quo confertur poteſtas proxime aſſiſtendi Presbytero in miniſterio altaris, legendi Evangelium in Miſſa.*

Nota illud (*proxime*) per quod maxime diſtinguitur a Subdiaconatu.

Ejus materia, & forma duplex eſt: Altera eſt liber Evangeliorum, ejuſdemque porrectio cum his verbis tanquam forma: *Accipe poteſtatem legendi Evangelium in Eccleſia, tam pro vivis, quam pro defunctis, in Nomine Domini.*

Altera eſt impoſitio manus dexteræ facta ab Epiſcopo ſuper caput ordinandi ſub his verbis: *Accipe Spiritum ſanctum ad robur, & ad reſiſtendum Diabolo, & tentationibus ejus, in Nomine Domini.*

3 Equidem ſicuti in Subdiaconatu, ita hic duplex adeſt opinio. Nonnulli enim ut Vaſq. Sotus, Val. Reginald. apud Leand. *de Ord. d. 3. queſt.* 12. G. Hurtad. *de Ord. diff.* 12. Caſtrop. *de Ord. d. unic. p. 4. n.* 10. putant traditionem Evangeliorum cum ſua forma eſſe materiam, & formam adæquatam Diaconatus. Nonnulli vero ut Bellarm. *de Ord. cap. 9.* Conin. *d.* 20. *d. 7. n.* 62. Corn. a Lap. *in cap. 6. actorum* March. *de Ord. tract. 2. p. 7. cap. 2.* Sanch. *in conſ. lib. 7. cap. 1. d. 3.* Averſ. *queſt. 2. ſect. 6.* aliique dicunt eſſe partialem, quæ cum prædicta traditione libri integret adæquatam. Probabilius eſt hoc poſterius, quia Eugenius in Decreto Fidei, ait Diaconatum conferri per libri Evangeliorum traditionem, & Concilium Carthanenſe Quartum *cap. 4.* aſſignat per Ordinatione Diaconi impoſitionem manus. Ne igitur hæc duo dicta ſibi repugnent, vel certe, ut cohæreant, expeditius dicendum erit, hunc Ordinem per alterutrum inadæquate, per utrumque integre, & adæquate conferri, atque ideo Eugenium, & Concilium ſolum in iis verbis aſſignaſſe materiam adæquatam. Quandonam imprimitur Character, an duplex gratis conferatur? & ſimilia, ſunt quæſtiones a Scholaſticis expendendæ.

4 Munus Diaconi, ideſt Miniſtri Sacerdotis, eſt aſſiſtere proxime Presbytero ſacrificanti, id quod involvit multa, ſed præſertim prærogativam legendi Evangelium in Miſſa. Munus etiam ejuſdem, ex præſcripto Sacerdotis Euchariſtiam miniſtrare, quando urget neceſſitas, ut item Sacrorum lotioni aſſiſtere: quæ duo ego ſatis clare proſecutus ſum *in opuſc. de comm. cap. 6. num. 1. & in opuſc. de Sacrif. Miſſæ lib. 1. cap. 3. §. 2. ibid. lib. 2. cap. 8. §. 8. num. 2.*

5 Semel quæſitum fuit, an Diacono liceat deferre Pixidem, in qua ſint ſacræ formulæ de uno altari in alterum?

Reſpondimus licere, cum Leand. *de Ord. d. 2. queſt.* 18. March. *ibid.* citat. quia ex S. Th. *3. p. queſt. 82. art. 3. ad 1.* Diaconus debet habere poteſtatem ſuper Chriſti corpus in Sacris vaſis contentum. Confirmavimus quia ex quotidiana praxi Diaconus, pro ſolemni Proceſſione, vel expoſitione, Pixidem, ſeu Lunulam, in quibus eſt Euchariſtia, educit a Sacrario, vel a ſublimi loco ſumit, adducitque in manus Sacerdotis.

6 Quæſitum iterum fuit de munere prædicandi Verbum Dei. Et putavi cum Lean. *de Ord. d. 2. queſt. 36. & queſt. 29.* hoc munus eſſe proprium Diaconi: neque enim putandum eſt, tradi illi Evangelii librum ut eum ſolum legat, verum etiam, ut, ſi alias eſt idoneus, illud interpretetur, & fidelibus evulget.

Quicquid ergo dicant aliqui, ut Chamer. & Med. *ap.* Leand. cit. concedentes Diaconis ſolum, quando adeſt penuria Sacerdotum: mihi enim durum videtur, Eccleſiam velle prohibere illis officium, quod propria ordinatione ipſis competit. Multo magis durum videri deb[illegible] Caſtrop. *de Ord. d. un. p. 4. num.* 11. qui fatetur, materiam adæquata[illegible] Diaconatus eſſe traditionem Evangelii, ut denotetur, inquit ipſe idem munus Diaconi eſſe legem Evangelicam prædicare.

§. II. *Quæſtiones aliquot circa materiam Diaconatus.*

1 SI non tradatur liber Miſſalis (ut certe ſolet) ſed alius liber continens Evangelia, vel eorum partem, inquiro, an promotio Diaconi valide conſiſtat?

Reſpon-

Respondeo, valide consistere, quia jam adsunt Evangelia, quod solum requiritur.

2 Inquiro iterum. Quid, si solum tradatur liber Sacer, v. gr. liber Exorcismorum, vel Concilium Tridentinum, vel similis liber Evangelium non continens.

Respondeo, non fore ordinationem validam, quia sic, non adessent Evangelia, quæ significant formam, quam ordinans profert: *Accipe potestatem legendi Evangelium, &c.*

3 Inquiro tertio, Quid, si tota Scriptura tradatur?

Respondeo, fore certe validam ordinationem, quia Evangelia jam adsunt. Unde idem dicendum erit, si tradatur solum Testamentum novum, non vero, si tradatur solum vetus Testamentum, quia in novo adsunt Evangelia, in veteri non item.

4 Quod si traderetur liber continens solum acta Apostolica, Epistolas S. Pauli, & Apocalypsis, incerta mihi esset ordinatio, & sub conditione repetenda; nam quamvis in actibus, aliisque prædictis libris adsit doctrina Evangelii, non sunt tamen Evangelia.

C A P U T V.

De Sacerdotio.

§. I. *Quid sit, ejusque materia, forma, & officium.*

1 SAcerdotium est Ordo Sacer, per quem datur potestas conficiendi Christi Corpus, & Sanguinem, ac remittendi Fidelibus peccata.

2 Ejus materia, & forma duplex est. Prior est Calix cum Vino, & Patena cum Hostia, earumque traditio. Forma est ejusmodi: *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, Missasque celebrandi, tam pro vivis, quam pro defunctis, in nomine Domini.*

Posterior est ultima impositio manuum, ab ipso solo Episcopo facta ipsi Sacerdoti cum his verbis tanquam forma: *Accipe Spiritum sanctum; quorum remiseris peccata, remittuntur eis, & quorum retinueris, retenta sunt.*

3 Dixi (ultima impositio) nam in solemnitatibus Ordinationis Sacerdotis præcedit alia impositio manuum, facta ab Episcopo ordinante, & ab aliis tribus saltem Sacerdotibus Ordinationi assistentibus, super caput Sacerdotis ordinandi, sicut etiam præcedunt aliæ cæremoniæ, puta impositio vestium Sacerdotalium, Sacra unctio manuum, &c. quæ omnia licet magni momenti, de substantia tamen nequaquam sunt, quicquid dicat de Lugo *de Lugo de Sacr. in gen. d. 2. sect. 5. a num. 90.* putans prædictam manuum præcedentem impositionem esse de essentia.

4 Est autem & hic duplex opinio: Non pauci enim, ut Valent. Bonac. Nugeo, aliique apud Leand. *de Ord. d. 3. quæst. 6.* & apud Aversa *de Ord. quæst. 2. sect. 8.* putant esse materiam, & formam adæquatam Sacerdotii solam traditionem dicti Calicis, & Patenæ cum Vino, & Hostia cum suis verbis: Non pauci autem, ut Laym. G. Hurt. Grand. Filliuc. Campan. Delug. Marc. aliique cit. & Leand. & Aversa. citat. Item Bellar. *lib. de Ord. cap. 9.* & Sanch. *lib. 7. cons. cap. 8. dub. 3.* putant utramque esse adæquatam: alterutram vero esse inadæquatam.

5 Hæc posterior sententia videtur probabilior, quia in Conciliis, Patribus, & Sacra Scriptura Ordinatio Sacerdotis semper vocatur impositio manus, ut notat erudite Bellarm. *loc. cit.* Cum ergo nos modo *n. 3.* excluserimus illam præcedentem impositionem manuum, hanc excludere non possumus: at quia adæquata sine dubio non est, erit omnino inadæquata. Cæteras quæstiones, & sane multas hinc pullulantes, lege apud Scholasticos, dummodo semper certum sit, Apostolos fuisse vere Sacerdotes institutos a Christo in ultima Cœna, ut definit Trid. *sess. 22. Can. 2.*

Munera Sacerdotis, præter munus sacrificandi, seu conficiendi Christi Corpus, & Sanguinem, & absolvendi a peccatis, multa sunt, & omnibus obvia; nam propterea non sunt hic cum lectorum tædio transcribenda. Inter cætera illius etiam est prædicare verbum Dei, sed cumulative cum Diacono, propter superius dicta *cap. 4. §. 1. num. 6.*

§. II. *Quæstiones aliquot circa Presbyteratum.*

1 PRima quæstio. An Sacerdos ante ultimam manuum impositionem, sed post dictam Calicis, & Patenæ traditionem, ejusque prolatam formam valide consecret Sanctissimum Christi Corpus, & Sanguinem?

Respondeo valide, quia jam per illam traditionem complete ipsi communicata est hæc potestas, & uti habetur ex Trid. *loc. cit.* per illam est vere Sacerdos, ac de facto valide consecrat in Missa Ordinationis, quam concelebrat cum Episcopo, antequam accipiat, per dictam manuum impositionem, potestatem absolvendi a peccatis: consecrat, inquam, in dicta Missa Ordinationis, sive solus, sive actione communi cum aliis, quæ sunt quæstiones a Scholasticis agitatæ.

2 Hinc vides Primo, has duas potestates, idest conficiendi Eucharistiam, & absolvendi a peccatis, esse inter se distinctas, nec unam ab alia dependere, non vero ita in aliis Ordinibus, ut pluribus prosequuntur idem Scholastici.

3 Hinc etiam vide Secundo, si cui forte per errorem, vel quid simile, tradita est prior potestas, non vero posterior; invalide absolveret a peccatis.

Vides Tertio, in prædicto casu, solum posteriorem esse supplendam, quia prior suum effectum habuit, suumque characterem impressit.

4 Quæstio secunda. Utrum necesse sit necessitate valoris Sacramenti, ut ordinandus tangat immediate Hostiam, an sufficiat tangere cum Calice solam Patenam, ubi est Hostia, non vero ipsam Hostiam?

Respondeo cum G. Hurt. *de Ord. diff. 15.* Conin. *d. 20. dub. 7. num. 51.* Castrop. *de Ord. d. un. p. 4. num. 20.* Vasq. Gran. Sanch. apud Leand. *de Ord. d. 3. q. 24.* longe probabilius est etiam practice sufficere, si cum Calice solam Patenam, ubi sit Hostia, tangat: sufficienter enim dicitur acceptare Hostiam, dum acceptat vas, in quo illa est; sicuti de facto non tangitur vinum, sed Calix, in quo illud continetur. Ita G. Hurtad. *loc. cit.* licens id esse maxime certum moraliter; & recte Vasq. *d. 146. cap. 2. num. 19. & 20.* aliique apud Leand. *loc. cit. quæst. 24.* notat, cum ordinatus habeat tunc manus linteo colligatas, difficile esse tangere cum Calice ipsam Hostiam, præsertim habenti digitos breviores, & denique Leander recte hic putat, etiam si sit præceptum tangendi ipsam Hostiam, non esse credibile esse sub mortali, &c.

5 Quæstio tertia. Si tradatur Hostia immediate in manum Sacerdotis, vel si tradatur Hostia, & vinum immissa in Calice, validane est ordinatio?

Respondeo, validam esse, quia id, quod per se, & de essentia requiritur, est traditio illarum substantiarum: & solum ob congruentiam, & præcepto Ecclesiæ, usurpatur Calix, & Patena.

6 Quæstio quarta. Satisne est tangere Calicem, in quo sit vinum & a superimposita sit Patena cum Hostia, sine necessitate tangendi physice ipsam Patenam? quæ quæstio communis est etiam Subdiacono sine pro hoc, sine Vino, & Hostia?

Resp. cum Coninch. *loc. cit.* G. Hurt. Vasq. Val. aliisque apud Leand. *loc. cit. quæst. 25.* ad valorem satis esse, quia Calix, & Patena Calici superposita videntur facere unum; & ex alia parte, sicuti pro Sacerdotio, pro quo debet in Calice adesse vinum, sufficit ad ipsum vinum moraliter, & humano modo tangendum, si tangatur vas illud continens; ita nunc sufficiet tangere Calicem continentem supra se Patenam, in qua sit Hostia, ad hoc ut morali modo dicatur, & ipsa Patena cum Hostia tangi. At vero ex præcepto, secundum Coninch. *loc. cit.* & Castr. *de Ord. d. un. p. 4. num. 20.* seu saltem antiqua consuetudine tum patena, tum Calix tangendus sine dubio est.

7 Propter prædictam rationem ductam a natura contactus moralis, sufficit etiam ad valorem, ut vult Castr. *loc. cit.* Avers. *quæst. 2. sect. 2. v. non per hoc*, cum Coninch. Vasq. Bon. si tangatur Calix, & Patena velo aliquo cooperta, vel si tradantur in disco v. gr. vel ara portatili, si hæc immediate, non vero Calix, & Patena tangantur: ut sic enim etiam ipsa humano modo tanguntur.

8 Denique adverte, non esse necesse prædicta tangere tota manu, seu pugno, seu aperta palma, satis enim, ut habet Avers. *loc. cit.* est tangere extremis digitis, imo, quia satis esset tangere una manu (docet Avers. *ibid.*) ideo satis esse puto, si uno extremo digito tangas, quia sic sufficientissime quælibet res est, & dicitur tacta.

9 Quæstio quinta. Quandoquidem pro Ordinatione Sacerdotis Calix vinum continere debet, & Patena Hostiam, ut dictum est, esset ne valida initiatio: si deesset alterum? v. g. esset solum vinum in Calice, vel Hostia in Patena.

Resp. Video speculative sustineri posse, cum Henr. *lib. 10. cap. 6.* Filliuc. *tr. 9. cap. un. n. 43.* & aliis cit. a Leand. *d. 3. de Ord. quæst. 8.* & esse validam, quia, dum datur potestas consecrandi unam speciem, indivisibiliter datur potestas consecrandi & aliam: tamen quia cum summo rigore utraque requiratur ab antiquissima Ecclesiæ consuetudine, ideo dubia saltem mihi semper erit, cum G. Hurt. *de Ord. diff. 14. v. observandum* March. *p. 8. cap. 5.* Avers. *quæst. 2. sect. 8.* alios citante Leand. *loc. cit. q. 9.* practice ejusmodi ordinatio alterutra specie carens, & propterea sub conditione repetenda, ut factum esse testatur Tannerus *tom. 4. d. 7. quæst. 2. d. 4.* in eventu hujus casus, qui ipsius ætate fuit diligenter exagitatus.

10 Subinquires. Quid; si in Calice sit vinum solum sine aqua, vel vinum aqua multa dilutum?

Resp. si vinum solum, sufficiens erit ad valorem sine dubio: aqua enim solum imponitur ex præcepto: at si vinum sit aqua multa dilutum, distinguendum est: si enim aqua non sit in tanta quantitate, ut illud vinum amittat denominationem vini, ita scilicet, ut possis absolute dicere: In hoc Calice est absolute vinum, ut facile posset evenire, si vinum sit valde generosum, quamvis aquæ quantitas fuerit nonnihil notabilis, erit ad valorem Ordinis sufficiens: at, si tanta quantitate sit aqua, ut amittatur denominatio vini, quod facilius eveniret, si vinum sit admodum leve, nec valde generosum, nequaquam sufficeret, seu saltem valde dubia redderetur ordinatio. Ratio est manifesta, quia in priori casu dicetur absolute in Calice esse vinum, in posteriore autem non item, vel certe sub dubio.

11 Non multis abhinc annis, peracta jam aliquorum Sacerdotum promotione, comprehensum est, in Calicem, qui ad illam ordinationem usurpatus fuit, infusam fuisse ab imperito Ministro totam aquam, & totum vinum, quibus Urceoli consueti paris magnitudinis pleni erant, & præsto aderant in abaco ad Sacrum ministerium, dubitatumque fuit, an tanta mistio aquæ abduxerit vinum illud ab absoluta denominatione vini.

Super qua dubitatione longa, diligenti discussio facta est a Theologis, inter quos ego adfui omnium minimus; omnesque præter admodum paucos, decrevimus illos Sacerdotes debere sub conditione, Ordinem iterum rite recipere, saltem propter rationes, quas supra *c. 2. §. 1. a n. 7.* indicavi, cum agerem de contactu physico materiæ ordinationis, cui sententiæ probi illi Sacerdotes, imo & idem Episcopus, qui illos initiaverat, adhæserunt.

12 An Calix, & Patena debeant esse consecrata? Dixi sup. *c. 3. §. 2. n. 2.*

An debeat intercedere contactus physicus? Dixi *ib. n. 5.*

An simul cum prolatione formæ? Dixi *ib. n. 10.*

NOTATIO PRO CASU, QUO SIT REITERANDA. Ordinatio sub conditione.

13 Ad reddendam facilem ejusmodi reiterationem, quæ, propter aliquos casus supradictos, vel similes, est sub conditione exhibenda, notatur eam posse fieri quolibet anni tempore, posse a quocumque Episcopo, posse in Oratorio privato, posse absque cæteris cæremoniis; sed solum supplendo id in quo adest dubium. Ratio est, quia solemnitates, alias requisitæ, sunt institutæ pro ordinatione absoluta, non autem pro ordinatione conditionata; tunc enim non est Ordinationem celebrare, sed, quod imperfecte præstitum est, supplere. Ita ex Gran. Quint. *de Ord. sing. 1.*

C A P U T VI.

De Subjecto Ordinis.

§. I. *Quoad valorem.*

1 ORdinis capax est solum Baptizatus, *c. Veniens de Presbyter. non baptizatis, & passim*, & quidem mas, ut vult Leand. alios citans *de Ord. a quæst. 1.* March. alios item citans *de Ord. tr. 1. p. 4. cap. 1.* Excluditur ergo fœmina, & is, qui januam Sacramentorum, idest Baptismum non est ingressus.

2 De non Baptizato nil occurrit, quod addam: de fœmina illud quæri solet, an is, qui simul fœmina est & masculus, quem Hermaphroditum appellamus, sit capax Ordinis.

HERMAPHRODITUS.

3 Resp. Is Hermaphroditus, in quo prævalet sexus virilis, est Ordinis capax, sicut & matrimonii. Ita Leand. Marc. *ll. cc.* Verum irregularis ne est? Affirmat Henriq. Negat Hurtad. *de irreg. diff. 14. num. 52.* Sed certe etiamsi non esset in rigore irregularis, tenendum tamen est cum Castrop. *de Ord. d. unic. p. 6. num. 3.* illum non esse ordinandum, quia in se monstruosum esset, hominem aliquo tandem modo fœminam odinari.

4 Is autem, in quo prævalet fœmineus sexus, Ordinum capax non erit.

5 Is denique, in quo uterque sexus æque prævalet (quod tamen nunquam esse, sed necessario unum prævalere putat Vasqn. *d. 245. cap. 2. num. 17.*) aliqui affirmant, capacem esse Ordinis, aliqui negant; sed concordant omnes, esse propter modo dictam rationem irregularem. Vide hæc fuse disputata apud citatos.

6 Sed quid primo, de eo, qui nullum sexum habet, qualem puerum natum esse, testatur Livius *Dec. 4. lib. 1.*

Resp. Incapacem Ordinis hunc pronuncio, quia veré non est vir.

7 Quid secundo, de eo, qui ex muliere erupit in virum?

Resp. Hic non erit incapax, nec ex hoc capite irregularis. Ratio est, quia præsens status debet considerari, in quo jam est vir, & in nihilo fœmina.

Quod si ita erumpat in virum, ut remaneat etiam fœmina, idem dic, quod modo dictum est n. 5.

8 Quid Tertio, si ex viro desciscat quis in mulierem?

Respond. Id evenire posse difficile apparet Joanni de Lug. *in resp. mor. l. 1. d. 31.* sed tamen id si eveniret, esset is incapax Ordinis, quia secundum præsentem statum fœmina esse supponitur.

9 Sed si antea fuerat ordinatus, amittetne Characterem Sacerdotii, possetque ne consecrare valide?

Respondeo, id dicam infra *l. 8. de matr. c. 12. §. 2. n. 36.*

10 Qui se finxit fœminam, irregularem volunt Majolus, *de irregul. l. 1. c. 27. n. 4.* & Ugolinus, *de irregul. c. 48.* §. 1. *n.* 2. sed certe nullo fundamento dictum est, nisi forte aliud addatur caput, quale posset esse infamia ex ejusmodi fictione contracta.

P U E R,

11 Is Puer, qui caret usu rationis, idest infans, capax est Ordinis. Unde valide eos suscipere, docent communiter Doctores apud Leand. *d. 5. Ord. q. 8. ex c. unic. de Cler. per saltum promoto*, & ego supra indicavi *c. 3. §. 3. n. 15.*

12 Multi tamen addunt ex Doctrina S. Th. aliorumque apud Castr. *d. un. de Ord. p. 7. n. 5.* infantem invalide ordinari in Episcopum: quia Episcopus consecratur in pastorem, ad quod munus est incapax, qui ratione caret. Sed certe, sic etiam esset incapax potestatis ad absolvendum ✠ peccatis: ergo non posset ordinari in Sacerdotem cum hac potestate. Propter hanc rationem, aliasque Dicast. *de Ord. d. 1. dub. 21. n. 318.* sustinet etiam infantem valide ordinari in Episcopum.

EXCOMMUNICATUS, QUEM NOLIT
Episcopus ordinare, &c.

13 Mos est, ut Episcopus ante ordinationem enunciare faciat, se non intendere ordinare excommunicatum, irregularem, nec furtive accedentem ad ordines, nec similes. Jam quæritur si quis ex dictis adhuc ad Ordines suscipiendos accederet, valide ne ordinaretur, si non proprie ex defectu capacitatis suæ certe ex defectu intentionis Episcopi? juvat enim hac occasione breviter explicare.

Respondeo, esse multo probabilius valide ordinari: Tum quia, ut habetur in Pontificali, post prædictam protestationem solet Episcopus absolvere ordinandos ab omni excommunicatione ad effectum solum illos Ordines suscipiendi; Tum quia illam protestationem ad terrorem enunciat, habet autem animum etiam intrusos promovendi; Tum quia idem Episcopus (nisi oppositum constet) præsumitur, quando actu confert Ordines, voluntatem priorem, si quam contrariam habuit, mutare, & illum jam præsentem ordinare. Dico (nisi oppositum constet) nam si certo constaret, Episcopum persistere in ea negativa voluntate, nec te absolvisse; certum est, te Ordinem non recipere, quia intentio ministrantis semper requiritur ad valorem Sacramenti. Ita Sanch. *l. 7. matr. d. 16. n. 11.* Laym. *de Sacr. in comm. c. 4. n. 7.* Thes. *de pœn. Eccl. p. 2. V. Ordo c. 7.* Imo adverto, quando agitur de Sacerdotio, si aliquod sit rationabile dubium de voluntate Episcopi, debere sub conditione reiterari Sacerdotii imitationem: id enim persuadet periculum gravium damnorum, si forte prior initiatio fuit invalida, ut in universum alibi dictum est superius.

Pro consolatione Lectoris sic benigne habet Sa *V. Ordo n. 38. Si Episcopus dicat; nolo, vel non intendo ordinare excommunicatos, vel irregulares, intelligitur, si sciat talem esse. Quare is, quem ordinat, non sciens talem esse, vere est ordinatus.* Hæc Sa. Non tamen omitterem conditionatam reordinationem.

§. II. *Quoad licitam receptionem Ordinum.*

I. UT licite quis Ordines recipiat, debet Primo, esse confirmatus.

II. Tantam habere ætatem, quantam requirunt Sacri Canones.

III. Titulum habere patrimonii, vel beneficii, vel Religiosæ paupertatis.

IV. Non esse irregularem, vel simili affectum impedimento, quæ omnia impedimenta simul colligit Trul. *de Ord. l. 6. c. un. d. 11. n. 12.*

V. Sufficientibus esse litteris peritum.

VI. Esse in statu gratiæ.

Quoniam vero de Primo, *l. 3. de Conf. c. 3. §. 4. n. 4.* Quarto, *Cum de irreg. c. 6.* §. 1. Quinto, *ib.* §. 12. *c. 1. & 2.* & Sexto, *l. 1. de Sacr. in gen. c. 3.* §. 2. alibi commodior est tractandi locus, hic solum superest de duobus agere, puta de ætate, & de titulo.

DE ÆTATE ORDINANDORUM.

1 Quod illicite, sed tamen valide ordinetur infans, satis innuimus aliquanto superius *c. 2. §. 3. n. 15.* De adultis ergo agendum hic erit.

2 Et quidem quamvis in sacris Canonibus alia ætas decreta olim pro Ordinibus suscipiendis fuerit: hodie tamen sequentes dispositiones Concilii Tridentini sunt observandæ.

ÆTAS PRO PRIMA TONSURA.

3 Ætas pro Tonsura est septennium completum: non septenni Tonsuram concedere, illa culpa erit, quam dicam *n. 6.* Ejusmodi ætas statuitur in jure, & colligitur ex Tridentino, *sess. 23. c. 4. de Reform.* quod vult, ut initiandus prima Tonsura sciat rudimenta fidei, & item legere, & scribere.

4 Quod si septennio minor comprehendatur ex præcoce ingenio usu rationis pollere, ac legere, & scribere sciat, ordinari prima Tonsura posse, merito docet Quintannadv. *de Ordin. sing. 21.*

ÆTAS PRO MINORIBUS.

6 Ad Ordines Minores licet nonnulli probabiliter doceant, ut Narb. *de ætate ad n. 7. q. 9. n. 3. & ad ann. 12. q. 1. n. 6.* aliique requiri annum ætatis decimumquartum, tamen probabilius est, ut plures habent apud Leand. *de Ord. d. 5. q. 2.* satis esse septennium completum. Ratio est, quia non apparet prohibitio in contrarium. Quoniam tamen communiter non statim a septennio scit puer, quod requirit Tridentinum pro Minoribus, ideo communiter non statim sunt ordinandi.

6 Quæres. Peccatne mortaliter, qui Minoribus ordinat non septennem; nam qui majoribus, peccare mortaliter, non est dubium.

Resp. qui ordinat saltem sola prima Tonsura non septennem, non peccare mortaliter, docent aliqui. Verum post prædictum *c. Nullius*, & post Tridentinum *l. c.* esse mortale, merito docent Sanch. *in Conf. l. 7. c. 1. d. 33. n. 15. & 16.* aliique: siquidem prohibitio est de re gravi. Excipit necessitatem, si quando hæc unquam adsit, *ib.* Sanch.

ÆTAS PRO ORDINIBUS MAJORIBUS.

7 Id sic decernitur a Trid. *sess. 23. c. 12. Reform. Nullus in posterum ad Subdiaconatus Ordinem ante 21. Ad Diaconatum ante 23. ad Presbyteratum ante 25. ætatis suæ annum promoveatur.*

8 Satis esse, si ii anni sint incepti, etiam per unum diem, concors est Doctorum sententia.

9 Si inceptus sit dies, sed nondum advenit hora nativitatis: vel si venit nativitatis hora, v. g. hora matutina, sed non completus est dies; sive, si dies hic sit bissextilis, an ordinari quis possit, &c. Vide apud Doctores, ut Boss. *tom. 2. mor. par. 3. tit. 2. de supputat. temp. a n. 42.* Leand. *d. 6. de Ord. a q. 6. & quoad annum bissext. q. 20.* Marc. *tract. 1. p. 5. c. 4.* Narb. *de ætate ad ann. 22.* sunt enim hi casus admodum rari, meque utiliora explicare volentem impedire non debent.

10 Illud non est omittendum. Quid enim fiet, si omnibus diligentiis factis, dubium sit, an ætatem requisitam quis habeat ad Ordines suscipiendos.

11 Resp. si dubium sit negativum, non potest licite promoveri, quia, ut universaliter alibi dixi *l. 1. in Dec. c. 3. §. 7. Veb. Ætas*; & docet Sanch. *l. 2. de matr. d. 41. n. 38.* certa obligatio ætatis requisitæ non potest vinci ab incertitudine, qua laborat, provectioris ætatis.

12 Si vero dubium sit positivum, idest vere probabile sit, te gaudere requisitis annis, licet æque probabile, imo probabilius sit, illis te non gaudere, licite ad Ordines admitti poteris, ut colligitur ex dictis *dicto l. 1. in Dec. c. 3. §. 3. n. 7.* quia qui probabili ratione movetur ad operandum, prudenter operatur, atque adeo sine culpa. Quodnam sit vere probabile, vide omnino *in nostro Dec. l. 1. c. 3. §. 3. n. 11.*

13 Si parentes ordinandi testentur de requisita ætate, concedere Ordines poterit sine scrupulo Episcopus; quia licet testimonium parentum pro filiis in aliqua materia ab aliquibus sufficiens non judicetur, hic tamen, ubi in nullius est præjudicium sufficiens judicandum est. Ita Dian. *p. 1. tr. 3. res. 27.*

Ætatem pro ordinatione incipere a die nativitatis, non vero a die conceptionis ostendit communis usus, & colligitur ex doctrina, quam habet in simili Merolla *to. 2. disp. 4. c. 6. a n. 660.*

§. III. *De titulo Ordinandorum.*

1 TRidentinus *sess. 21. c. 2. de Reform.* præcipit, ne quis possit ordinari in Sacris, nisi ad titulum beneficii, vel Patrimonii, vel paupertatis, ejus scilicet, quam solemniter emittunt Religiosi, quales etiam esse eos, qui emittunt vota biennii in societate Jesu, decrevit Greg. XIII. *Quanto fructuosius.* Ratio hujus dispositionis fuit, ut ordinatus in Sacris haberet, unde ali honeste posset. Nam propterea quantitas beneficii, vel patrimonii arbitrio Episcopi remittitur ab eodem Tridentino, qui secundum varias regiones sufficientem summam determinet. Sane Synodus Panormitana *p. 2. n. 82.* hodie requirit censum scutorum sexaginta annuorum Panormi; in aliis vero Diœcesis locis, scutorum quadraginta. Ad Minores non expostulari ejusmodi Titulos ex jure communi, saltem hodie, operæ pretium est admonere. Lege Castrop. *de Ord. d. un. p. 9. n. 2.* citans Trident. Navarr. Barbos. aliosque.

2 Quoad titulum beneficii, nota, non sufficere quodcumque tenue; suppleatur ergo tunc ex patrimonio, ut sufficiat tota summa, ad alimenta honeste præstanda.

3 Quoad titulum patrimonii, nota praxim aliquorum Episcoporum, qui ne ad primam quidem Tonsuram volunt aliquem admittere, nisi patrimonium necessarium pro Ordinibus Sacris se habere legitime ostendat: prudenter sane, ne Clericatum deinde cum dedecore exerceat, vel ab illo ad sæculum redire cum inconstantia cogatur. Sed quia communior praxis id non requirit; non possumus Episcopum ad hoc obligare, sed laudare dumtaxat.

4 Quoad titulum paupertatis, nota Primo, extare Bullam S. Pii V. Romanus Pont. *Sacr. Cenc. Act. edit. 14. Octob.* 1568. *in Bullar. noviss. tom. 2. fol. mihi* 205. quæ prohibet, ne Novitii ante professionem ordinentur in Sacris ad titulum paupertatis, ac secus facientes, ipso facto, suspensioni subjicit, & in Ordine sic suscepto ministrantes irregularitate afficit.

5 Nota secundo, eum, qui emissa invalida professione ob metum, vel ob aliquod impedimentum vere professus non est, & universaliter, qui ad sæculum libere, & licite redire potest, (abstraho hic a Scholasticis Societatis) si ordinetur ad titulum paupertatis, esse etiam suspensum, & modo dicto irregularem ex eadem S. Pii V. Bulla. De hac Bulla agunt multi, quos citat Boss. *in moral. variis, tit. 3. de Ord.* §. 8. *n.* 22. Bonac. *de Claus. q. 2. p. 10. diff. 5. n. 4. & de susp. d. 3. §. 4. n. 3.* Castr. *de Ord. d. un. p. 9. n. 3.* Et quidem is dupliciter peccat. Primo, quia sine patrimonio, seu sine ullo titulo. Secundo, quia sine Dimissoriis proprii Episcopi ordinatur, ut notat recte Diana *p. 4. tr. 2. res. 82.*

6 De ejectis adesse decretum Sacræ Congregationis, ut sint etiam suspensi perpetuo, ablata potestate Ordinariis locorum eam suspensionem moderandi, vel relaxandi. Hac occasione scias, quod Decretum affert ad verbum Donat. *l. de Reg. tr. 8. q. 7. t. 1. p. 2.* Vide etiam *ib. q. 35. n. 7. & 8.* quod tamen non fuisse acceptatum dicit Th. Hurtad. *p. 1. res. mor. tr. 4. c. 8. n. 799. fol. mihi* 225.

§. IV. *Quæstiones aliquot circa prædictos titulos Ordinandorum.*

AN SUSPENSIONEM INCURRAT,
qui ordinatur sine titulo?

1 NOvitios, vel nulliter professos suspensionem incurrere, jam modo dictum est. De aliis igitur quæro, qui forte sine titulo beneficii, vel patrimonii, vel paupertatis ordinantur.

2 Et sane olim: ipso facto, *c. Nomine c. Sanctorum dist. 70.* suspensionem incurrebant, & celebrantes contrahebant irregularitatem ii qui sine sufficienti titulo Ordines Sacros suscipiebant. Postea vero (*c. Cum secundum Apostol. de præbendis*,) ab Innocentio III. ablata, ex meliori sententia fuit hæc suspensio in illis verbis (*Nos tamen benignius agere cupientes*) & impositum fuit onus Episcopo aliquem sine titulo scienter ordinanti, ut ipse teneretur alere sic ordinatum, donec ei de sufficienti beneficio provideretur.

3 Id olim fuit: Sed quid hodie post Trid. *sess. 21. c. 2. de Reform.* loquimur autem de dicta pœna suspensionis; nam graviter peccari ab ordinante, & ab ordinando, nullus dubitat.

4 Respondeo: multi insignes Doctores, ut Suar. *d. 31. de Cens. sect. 1 n. 35.* Thesaur. *de pœn. Eccl. 4. p. V. Ordo c. 11. n. 4.* Bonac. *l. c. n. 26.* Bord. *t. 2. res. 77. n. 70.* aliique apud Barb. *in l. c. Trid. a n. 71.* dicunt, ejusmodi sic ordinatum incurrere dictam suspensionem, quia putant Tridentinum *l. c.* dum patrimonium, seu alimenta sufficientia omnino requirens in ordinato, sic habet; *Antiquorum Canonum pœnas super his innovando* putant, inquam, incurrere, tum pœnam suspensionis contra ordinatum, tum pœnam oneris alendi contra Episcopum ordinantem.

5 Verum multi non inferioris item ordinis Doctores, ut Sa, To. Henriq. aliique apud Dicast. *t. 2. tr. 16. res. 3.* Sanctarel. *variar. q. 40. n. 15.* Barb. *l. c. n. 73.* March. *de Ord. tr. 2. p. 6. c. 7. diff. 6.* G. Hurt. *de suspen. diff. 15. n. 58.* imo ut habet Bard. *l. c.* numero, & auctoritate superiores, docent, Trident. non innovasse pœnam suspensionis contra ordinatum, quæ jam ante Tridentinum fuerat ablata, sed solum innovasse, vel confirmasse pœnam oneris alendi, quæ ablata non fuerat.

6 Mihi placet huic posteriori sententiæ adhærere, licet fatear, probabi-

babilem esse priorem. Ratio, quæ me movet, est quia non possum mihi persuadere, Tridentinum voluisse innovare pœnam illam, quæ jam erat abolita per Innocent. III. illius expressam mentionem nullo modo faciendo. Adde in pœnis benigniorem sensum esse sustinendum, &c.

7 Si ordinandus pactum ineat cum Episcopo, quod ab eo non petet alimenta: tunc enim vero incurret suspensionem a solo Summo Pontifice dispensandam, *c. pœn. de Simon.* lege Hurt. *l. c.* & ordinans suspenditur per triennium a collatione Ordinum, & eumdem præsentans per idem triennium, ab Ordinum executione.

8 Quando scienter Episcopus ordinat aliquem sine patrimonio, quem alius Episcopus præsentavit, quisnam obligabitur porrigere ejusmodi ordinato alimenta, ordinans, an præsentans?

Resp. id clare decidi a Bonif. VIII. in jure, *si Episc. de Præbend. & dignit. in 6.* quod quando occurrerit casus, facile videre poteris: longum enim esset, decisionem illam varios casus continentem hic referre.

PATRIMONIUM FICTUM.

9 Quid, si quis signat, vel ementiatur patrimonium?

Respondeo. Tunc, si fictum supponis esse patrimonium nullum illud erit; ergo is cum nullo titulo ordinabitur, & sic recurrit doctrina modo prædicta a *n.* 4.

PATRIMONIUM CUM PROMISSIONE
Illud alteri retrodonandi.

10 Quid, si ab amico acceptavi patrimonium, unde cum vero patrimonio promovear, sed eidem amico promiserim, me illud eidem retrodonaturum?

Respondeo: Tunc peccasti graviter, quia in re gravi decepisti Ecclesiam.

Instas; incidine in suspensionem?

Resp. Si hoc modo acquisitum patrimonium verum est patrimonium, non ordinatus fuisti sine titulo, atque adeo in nullius sententia incurristi in suspensionem; si non est verum, ut ego puto, quia morali modo est, ac si illa bona non haberes, Doctores allati *n.* 4. dicunt, te incidisse. At Doctores sequentes opinionem probabiliorem *n.* 6. negant, si nullum pactum inisti cum Episcopo.

11 Bonac. *de Sacr. d. 8. q. un. p. 5. n. 26.* Dian. *p. 8. tr. 6. res. 135.* alios citans, putant prædictum, qui promisit se retrodonaturum amico post Ordines susceptos patrimonium, non obligari ad retrodonandum: quia ex Tridentino bona, ad quorum titulum quis ordinatur, alienari nequeunt, potest is bona illa sibi in conscientia retinere. Suar. *d. 31. de Cens. sect. 1. n. 37.* aliique apud eumdem Dian. *l. c.* dicunt, teneri ad retrodonandum; quia, vel jure invalida fuit donatio amici ob defectum voluntatis de absolute donando, vel certe moraliter, ut ego dixi, seu æquivalenter, nulla fuit.

12 Hæc posterior sententia mihi videtur probabilior. Verum utramque esse probabilem, merito dicit Diana *l. c.* licet priorem ut probabiliorem ipse sequatur: addit ex Sanchez aliisque ejusmodi retrodonationem si forte fiat, rescindi solere a foro exteriore, idque in pœnam Donatoris, qui voluit decipere Ecclesiam, & Episcopum. Unde etiam sequitur, quod judex non obligabit dictum Donatarium, ut donationem sibi factam a suo illo amico illi retrocedat.

13 Si quis ordinandus promittat patrimonium amico reddere, quando ipse jam ordinatus nactus fuerit sufficiens beneficium, vel alia bona, idque cum consensu Episcopi, nullam pœnam, nullamque culpam incurret, quia nulla ratione contra Tridentinum operatur. Ita Trull. *de Ord. l. 6. c. un. dub. 12. n. 3. in Tit. de Patrim.*

IN SYNODO PANORMITANA SUSPENDITUR,
Qui cum ficto patrimonio ordinatur.

14 Denique hic duo adverte. Primo, prædicta sic se habere in jure communi: cæterum quisque sua Diœcesana consulat statuta. Sane Synodus Panormitana *anni 1652. p. 2. c. 7. n. 97.* suspensionem contra prædictos pronunciat, *Declaramus, fictitium esse Patrimonium illud, quod ab aliquo possidetur cum prævio pacto non exigendi fructus annuos, vel eos retrodonandi, vel quomodolibet retrocedendi, Declaramus etiam in pœnam suspensionis a jure impositam eos incurrere; qui cum hoc ficto, & simulato patrimonio ad Sacros Ordines accesserint; eamdemque pœnam suspensionis ipso facto incurrendam, si & quatenus opus est, denuo injungimus.*

ULTRAMONTANI SUSPENDUNTUR, SI CUM
ficto Patrimonio ordinantur.

15 Secundo, adverte adesse decretum Urbani VIII. quod eo ipso Ultramontanos, vel natos extra Italiam suspendit in perpetuum, si ordinentur in Italia cum ficto patrimonio, aliisque eos pœnis ad arbitrium Summi Pontificis subdit. De hoc Decreto iterum redibit sermo non multo post *c. 8. §. 2. n. 4.*

DE PATRIMONIO SUFFICIENTI, SED NON EX
arbitrio Episcopi.

15 Si quis patrimonio fruatur, quod sibi sufficiat ad alimenta sibi congrua; Episcopus tamen nolit patrimoniatum illum ad Ordines admittere, si is nihilominus initietur, diceturne initiari sine sufficienti patrimonio.

17 Rursus, si Episcopus, vel Synodus decernat pro patrimonio sufficienti v. g. quinquaginta aureos annuos, sufficiant autem mihi in meo oppido viginti, vel triginta, si cum his promovear, dicarne promoveri cum sufficienti patrimonio?

18 Respondeo, utrumque dici sine sufficienti patrimonio promoveri; quia manifeste Tridentinum illud vult esse sufficiens, quod approbat Episcopus. Ita Trull. *l. c.* alios citans. Reminiscere nihilominus, tum pro his, tum pro præcedentibus casibus, si parum, seu in quantitate minime notabili sit defectus, esse tunc parvitatem materiæ, atque adeo tantummodo culpam venialem. Quænam sit hæc parvitas, vide apud Dian. *p. 4. tr. 4. res. 52.*

IN PATRIMONIUM ALIENARI QUEAT?

19 Non posse alienari, donec ordinatus nanciscatur sufficiens Beneficium, vel bona, unde alatur, idque cum consensu Episcopi, diserte recipit Tridentinum *sess. 21. c. 2. de Reform.* An autem consensus Episcopi ita requiratur, ut sine illo invalida sit alienatio facta a dicto ordinato jam habente sufficiens beneficium, vel bona, bipartita est sententia apud Barbosam *in l. c. Trid. n. 68. & 69.* videnda, affirmans altera, altera negans, utraque probabiliter, quia verba, & contextus Tridentini in utramque partem probabiliter trahi possunt.

20 Sed adhuc inquires, Primo. An sicuti patrimonium, ad cujus titulum quis ordinatus fuit, potest modo dicto alienari post adeptum sufficiens beneficium; Ita e contra possit Beneficium renunciari post adeptum sufficiens patrimonium, vel sufficientia bona? Tridentinum tamen solum prioris casus meminit.

21 Resp. posse modo dicto; est enim eadem prorsus ratio, eademque Concilii intentio.

22 Inquires secundo. An, si alienarem dictum patrimonium ante adeptum sufficiens beneficium, vel bona non solum illicite mortaliter, ut certum est, sed etiam invalide alienatem?

23 Respondeo, etiam invalide, ut est sententia communis; id enim clare colligitur ex verbis illis Tridentini *l. c. nullatenus possint* addito fine, cur alienatio prohibeatur, qui est, alimenta ordinato in Sacris non deesse.

Imo nec potes hypothecare tuum patrimonium, nec creditori tuo illud cedere, nec alteri remittere. Audi Barbosam *in Trid. l. c. n. 65. p. 3. de potest. Ep. alleg. 19. præsertim n. 75.*

24 Alienari, aut extingui, vel remitti non potest patrimonium, imo nec vendi, nec permutari, nec hypothecari, nec præscribi tempore ordinario, & paulo post, quia dictio illa *nullatenus* importat nullitatem actus ipso jure, ex multis quos plena manu retuli *in tr. de dictionibus.*

25 Audi Aloysium Riccium, *p. 2. dec. Cur Archiepisc. Neap. dec. mihi 212.* multos Auct. & textus adducens; *Eleganter*, inquit, *dubitatum fuit, an prohibitus alienare bona, ad quorum titulum quis fuit ordinatus, censeatur etiam prohibitus obligare eadem bona?* & paulo post cum multa erudite protulisset, sic habet: *Nullatenus potest obligare in specie, seu speciali obligatione, nominando tale bonum patrimoniale; & licet possit, sine incursione pœnæ, obligare in genere, obligando nimirum omnia bona sua, tamen in tali generali obligatione non comprehenduntur hujusmodi bona, ad quorum titulum fuit promotus.*

26 Confirmantur hæc ex sequenti resolutione. Quærunt apud Leand. *de Ord. d. 9. q. 6.* nonnulli, an ordinatus Diaconus cum legitimo patrimonio, si illud ante susceptionem presbyteratus alteri renunciet (idem certe esset, si vendat) & deinde ad Sacerdotium promoveatur, incurrat suspensionem? (peccare enim mortaliter non est dubium) & quamvis multi, qui sententiam illam dictam *n.* 4. sequuntur, affirment, quia hic sine patrimonio ordinabitur, tamen probabilius plures, etiam stando in illa sententia, negant, quia censent hanc renunciationem omnino esse invalidam, unde bene colligunt, hunc revera non ordinari sine patrimonio.

27 Dictum patrimonium licet a Principe collectari non possit; Ita Sanch. *l. c. consil. c. 1. dub. 36.* nec ex illo debeatur gabella; tamen in rigore non esse bonum Ecclesiasticum, dixi contra March. *de Ord. tr. 2. p. 6. c. 7. diff. 12.*

DE AMITTENTE PATRIMONIUM.

28 Titius idoneo patrimonio instructus ordinatus fuit Subdiaconus, sed deinde, sine sua culpa, illud amisit, potestne licite, sine aliis bonis ad ulteriores Ordines ascendere? Idem quæro de simili Diacono, quoad Sacerdotium.

29 Resp. non posse; Ita Castr. *d. un. de Ord. p. 9. n. 4.* cum Suario Barb. Henr. ab eod. cit. Trull. *de Ord. l. 6. c. un. dub. 12. n. 3. in tit. de Patrim.* quia sic promoveretur sine patrimonio contra Tridentinum. Effulget tamen quædam benigna interpretatio; nam, si in Diaconatu, vel Subdiaconatu cum dedecore statu Ecclesiastici, vel mendicare, vel turpi quæstu victum quærere is cogeretur, spem autem haberet, cum Sacerdotio honestius se fore sustendandum, posset Episcopus dispensare ad Sacerdotium, quia hæc esset causa sufficiens dispensandi. Ita Henr. & Avila, quos citat, & non reprobat Castrop. *l. c.*

30 Propter dictas similes rationes cum legitimo patrimonio promotis, sed deinde sine culpa (nam cum culpa dicam infra *de irreg. c. 20. §. 1.*) ob aliquod infortunium, illo privatis, poterit Episcopus permittere celebrationem, aliaque Sacerdotis ministeria. Imo puto, Sacerdotes ejusmodi posse sine ulla Episcopi licentia, porro prosequi in suis dictis ministeriis, quia ubi nulla culpa, nulla esse debet pœna: & quod honestius sic vivent, & quia nullum jus est in oppositum. Jura enim quæ solum vetant, ne ascendatur ad Ordines sine patrimonio, nihil de ejusmodi amissione loquuntur, & denique quia talis est praxis; cum nemo ex Sacerdotibus se gerat (etiam scientibus Prælatis) ut suspensum ex superveniente jactura patrimonii. Vide, quæ, Deo dante, dicam *in Tract. cit. de irreg.*

AN SINE PATRIMONIO INSIGNIS ALIQUIS VIR
initiari possit? Quid de expectante certo hereditatem,
vel quid simile?

31 Docent non pauci, ut Henriq. Avil. aliique ap. Castrop. *de Ord. p. 9. n. 5.* posse aliquando Episcopum dispensare, ut absque patrimonio, vel beneficio ordinetur in Sacris vir litteris insignis, cui merito præsumi potest non defutura honesta alimenta.

32 Sed profecto id videtur contra Trid. *sess. 21. c. 2. de Ref.* & forte dum præcipit, ne quis, quamvis alias sit idoneus minoribus, scientia, & ætate, sine titulo ordinetur, & id prohibere signate voluit.

33 Majorem probabilitatis speciem habet Primo, quod aliqui apud Leand. *disp. 9. de Ord. q. 13.* affirmant, posse scilicet promoveri eum, qui de proximo certo moraliter expectat beneficium; tunc enim (ajunt) modo morali, & humano potest existimari, jam potiri beneficio.

Secundo, quod alii, inter quos est Surd. apud eumdem Leand. dicunt, posse sacris initiari filium, qui pingue patrimonium expectat a Patre. Tertio, quod Sa, multique apud eumd. Leand. *q. 20.* Dian. *p. 4. tr. 4. res. 55.* putarunt, posse scilicet promoveri graduatum in jure Canonico, vel in Theologia præsertim in Collegiatis majoribus Hispaniæ, quibus nunquam desunt beneficia pinguia; tunc enim perinde sunt, ac si beneficio gauderent.

34 His tamen non obstantibus, quæ pensitare nunc non vacat, recedendum non est a tam clara dispositione Tridentini, ibi (*nisi legitime constet beneficium pacifice possidere*) & ibi (*patrimonium vere ab eis obtineri.*) Adde & responsiones Cardinalium apud prædictos Auctores, & præsertim apud Sa *expurgatum.*

AN SINE BENEFICIO SED CUM SOLO
Patrimonio possit quis promoveri.

35 Tridentinum *l. c.* sic disponit: Patrimonium, vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi, quos Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate, vel commoditate Ecclesiarum suarum. Hæc Tridentinum. Cum ergo illud *judicaverit* hic significet boni viri arbitrium, hoc est voluntatem rationi congruam, contra Tridentinum faceret Episcopus, si solius Patrimonii titulo, ad hominem promovendum moveretur. Atque hinc refert Navarrus, apud Trullench. *de Ord. l. c.* se vidisse negatam cuidam fuisse facultatem ascendendi ad Subdiaconatum ob defectum tituli beneficii, licet is habuerit patrimonium trium millium scutorum. Id, quod referens Trullench. *l. c.* ait, hoc Decretum obligare sub mortali, citatque eumdem Navarrum, & Villalobos.

36 Equi-

36 Equidem duo expendenda Lectoribus do. Primo, nonne potuit esse causa rationabilis prædictum hominem promovendi, quia utile, & honorificum est Ecclesiæ, hominem prædivitem ejus servitio addici, & consecrari?

Secundo, tantum rigorem exposcendi omnino Beneficium in ordinandis vix animadverto in Episcopis: usus ne subsecutus Decretum hoc fortasse mitigavit?

C A P U T VII.

De Ministro Ordinis.

§. I. *Quoad Validitatem.*

1 Certum est, ordinarium Ministrum Ordinibus conferendis esse Episcopum, ut habet Tridentinum, *sess.* 23. *c.* 4.

2 Certum item est, omnes Episcopos in hoc æquales esse, & valide cuique Fideli Ordines ministrare: Nam Episcopus quicumque etiam excommunicatus, etiam hæreticus, etiamsi Diaconatum, & alios inferiores Ordines non suscepisset, potest omnes Ordines, quamvis a se non susceptos, alteri conferre, dummodo vere ipse sit Sacerdos, & Episcopus consecratus (non enim satis foret, esse electum, & confirmatum) siquidem Ordines confert, v. g. Diaconatum, non ex vi Diaconatus, quem habeat, sed ex vi Ordinis Episcopalis, qui Diaconatum, aliosque ipso inferiores essentialiter non supponit. Lege Vasq. *t.* 3. *in* 3. *p. d.* 243. *n.* 24. March. *de Ord. tr.* 1. *par.* 3. *c.* 7. aliosque, licet sit contrarius Sanch. *in consil. l.* 7. *c.* 1. *dub.* 14. aliique relati a Leand. *de Ord. d.* 4. *q.* 4.

3 Incertum ergo illud remanet, an alii Episcopo inferiores, idest Sacerdotes communes possit ex delegatione Summi Pontificis Ordines valide conferre? Nam non Sacerdoti, etiamsi sit Cardinalis, tantam potestatem delegari non posse, quia, nec exemplum, nec ulla ratio id persuadet, certum omnino est. Ita Sanch. Coninch. aliique apud Leand. *l. c. q.* 16. & apud Aver. *de Ord. q.* 3. *sect.* 3. *Vers. In hac re.*

4 Resp. distinguendo Ordines in tres classes. Primo, in Sacerdotium. Secundo, in Diaconatum, & Subdiaconatum. Tertio, in Ordines Minores, Tonsuramque primam.

5 Dico jam primo, probabile ab aliquibus existimari, Sacerdoti posse a Pontifice delegari potestatem conferendi alteri Sacerdotium: sed improbabile existimari ab aliis; quod posterius libentius recipio; cum enim hanc delegationem nunquam concesserit Pontifex ab ipso Ecclesiæ initio, non est res tanti momenti sic facile concedenda. Lege citatos.

6 Dico secundo, facilius posse concedi, delegabilem a Summo Pontifice esse Sacerdoti potestatem conferendi Diaconatum, & Subdiaconatum, quia non tam clare apparet hic valde grave inconveniens, imo fertur, Innocentius VIII. id concessisse Abbatibus Cistercienſibus pro suis Monachis. Sed nihilominus id alii negant apud Leand. *l. c. q.* 18. & quoad Innocentium dicunt, ipsum solum concessisse, ut dicti Abbates possint in suis Monasteriis ordinare suos non per se, sed per quemcumque Episcopum.

Dico tertio, Sacerdoti posse Summum Pontificem concedere facultatem conferendi primam Tonsuram, Minoresque Ordines.

Addo, concessam de facto eam esse quibusdam Abbatibus pro suis regularibus. Legantur Diana, *p.* 4. *tr.* 5. *res.* 147. *& p.* 5. *tr.* 13. *res.* 93. *& p.* 7. *tr.* 11. *res.* 41. Leand. *d.* 4. *de Ord. præsertim, q.* 9. *usque ad* 13. Marchinus, *tr.* 1. *p.* 2. *de Ord. c.* 10. Loth. *in res. Theolog. tr.* 7. *q.* 1. *art.* 7. aliique permulti ab ipsis adducti, qui de hac concessione, ejusque extensione hinc inde disputant late.

§. II. *De Ministro Ordinis quoad licitum usum.*

1 Quamvis multa requirantur in Episcopo, ut licite Ordines conferat, status v. g. gratiæ, non esse suspensum a Pontificalibus, &c. tamen, quia de his, & similibus, alibi actum est, hic solum proprius locus est agendi, quosnam Fideles possit licite Episcopus promovere. At quia certum est, non posse, nisi suos; cum ex Sacris Textibus, videre est in Trid. *sess.* 6. *c.* 5. *de Ref.* & *sess.* 14. *c.* 2. non liceat quempiam ordinari, nisi a proprio Episcopo; ideo hic solum superest quærere, quisnam nomine proprii Episcopi intelligendus sit?

2 Resp. in aliis materiis intelligitur ille Episcopus, in cujus Diœcesi habet quis fixum domicilium: at vero in materia ordinationis aliquanto latius, ut vult Sanchez *l.* 3. *de matr. disp.* 23. *n.* 7. accipitur nomen proprii Episcopi. Bonifacius VIII. enim *c. Cum nullus de temp. Ord. in* 6. qui, nec expresse, nec tacite revocatus fuit a Tridentino, quicquid aliqui dicant, vel certe etiamsi fuerit a Tridentino revocatus: revocatio tamen est abrogata ab ipso usu omnium Ecclesiarum, & Episcoporum, juxta dicti Bonifacii dispositionem, quotidie operantium: Bonifacius, inquam, generaliter sic rem hanc disponit, ut velit neminem posse ordinari, etiam prima tonsura, nisi ab Episcopo, qui proprie sit suus, vel *ratione Originis*, vel *ratione Beneficii*, vel *ratione Domicilii*.

3 Non deest tamen duplex exceptio. Prima, habetur in Tridentino *sess.* 14. *c.* 2. *de Reform.* Castrop. *disp. un. de Ord. p.* 85. *n.* 6. *fine*; in favorem familiarium Episcoporum, ut scilicet Episcopus Diœcesis possit ordinare suum non subditum, qui per triennium cum ipso fuerit commoratus, & cui statim Beneficium conferat. Dixi (*Episcopus Diœcesis*) nam id omnino negatur (Leg. Trid. *sess.* 23. *c.* 9. *de Reform.*) Episcopo Titulari Diœcesim non habenti. Ita Trident. *sess.* 14. *c. de Reform.* Castrop. *disp. un. de Ord. p.* 15. *n.* 6. *in fine*. Quod autem familiari huic, saltem intra decem dies, debeat Episcopus beneficium conferre, Quod hæc concessio extendatur etiam ad famulos talium familiarium, Quod triennium debeat esse continuatum, Quod numeretur, etiamsi inceperit ante collationem Episcopatus, Quod servitium debeat fieri Episcopo præsenti, non autem distanti, sunt quæstiunculæ notatæ a Doctoribus apud Leandrum, *de Ord. d.* 8. *a q.* 21. & apud March. *tract.* 1. *de Ord. par.* 5. *c.* 9. Castrop. *de suspens. d.* 4. §. 10. *n.* 4. *Vers. Secundus est.*

4 An huic non subdito, sed familiari possit Episcopus ex titulo familiaritatis dispensare in interstitiis, dicam infra *c.* 11. §. 2. *n.* 10. & 11.

5 Secunda exceptio habetur in jure, *c.* 2. *de Temp. Ordin. in* 6. in quo conceditur, Clericos posse promoveri ad Ordines a vicinis Episcopis sine proprii Episcopi licentia, quando hic proprius notorie ordinavit alienos subditos sine licentia propriorum Episcoporum. Lege Suarez *de Cons. disp.* 31. §. 1. *n.* 13. & Castrop. *l. c. Vers. Sunt tamen*, de his, & similibus.

Sed jam separatim illustremus illa allata a Bonifacio VIII.

PROPRIUS EPISCOPUS RATIONE ORIGINIS.

6 Assero primo, Antonium posse ordinari ab Episcopo, v. g. Panormitano, si ipse natus sit in Panormitana Diœcesi, & ejus parentes ibidem habuerint fixum domicilium eo tempore, quo Antonius natus est. Hæc est certissima assertio: hoc enim permaxime est, esse subditum ratione originis.

7 Idem est, si postquam Antonius in hac Diœcesi est natus, tempore, quo ejus parentes in eadem degebant, postea iidem in aliam Diœcesim se transtulerunt. Ratio est manifesta, quia translatio parentum; postea facta, non potest auferre jus nativitatis acquisitum a filio.

8 Sed quid, si Antonius natus est in hac Diœcesi, dum parentes ipsius hic domicilium non habebant, sed erant in transitu, causa itineris, v. g. vel alterius negotii: eritne Antonius existimandus hujus Diœcesis?

9 Resp. Nonnulli, ut G. Hurt. *de Ord. diff.* 17. Pyrrh. Cord. *l.* 4. *praxis disp. c.* 5. *n.* 32. Leand. *de Ord. d.* 8. *q.* 8. esse existimandum, dicunt, & quidem probabiliter, sed probabilius id alii negant, ut Trull. *l.* 6. *de Ord. c. un. dub.* 7. *n.* 3. Sanch. Henriq. Less. Fill. Laym. March. aliique apud Leand. *l. c.* Castr. *de Ord. disp. un. p.* 15. *n.* 2. Dicast. *de Ord. disp.* 1. *dub.* 16. *n.* 225. quia ex una parte fortuita nativitas non videtur sufficere, ut per eam quis dicatur habere originem ab ea Civitate, ubi, sic per accidens, nascitur, & ex alia parte, in re, ubi disceditur a jure communi, stricta est verborum interpretatio facienda. Sane Medulla Theol. *de Ord. c.* 2. *dub.* 1. *fine*, citans Dianam, *p.* 8. *tr.* 2. *resol.* 15. & deinceps, ubi multa de hoc argumento sic habet: *Studiosi, qui in Universitate habitant etiam ultra decennium, animo redeundi in Patriam; non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab ejus loci Episcopo ordinari non possunt: imo, si ibi ibi ducant uxorem, nec filii eorum: sicut enim is non dicitur Episcopus domicilii respectu Patris, ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio Patris.* Hæc ibi.

10 Hæc tamen omnia licet probabiliorem hanc sententiam faciant, non tamen priorem a sua probabilitate dejiciunt, nam in communi existimatione, communique hominum usu, qui alicubi nascitur, illius loci fit civis. Unde, quod mavis, tuto sequere.

11 Assero secundo, cum Castr. *l. c. n.* 2. March. *de Ord. t.* 1. *p.* 5. *c.* 6. Campan. *in Divers. jurisd. Rub.* 9. *c.* 8. *n.* 4. aliisque apud Leand. *l. c. q.* 9. Dian. *p.* 4. *tr.* 4. *res.* 149. afferentibus declarationem Sacr. Cong. & Trull. multis id probante *de Ord. l.* 6. *c. un. dub.* 7. probabile esse, aliquem posse ordinari in Civitate originis paternæ, hoc est promoveri licite posse prædictum v. g. Antonium ab Episcopo Panormitano, si ejus pater natus, & fixe (ut volunt Quaranta *V. Ord.* §. *Quoad Text.* Rodr. Graft. Tusc. aliique apud Leand. *l. c.*) commoratus sit in Panormitana Diœcesi, tametsi ipse Antonius natus sit, & sit commoratus in Diœcesi aliena: & assero item probabile esse non posse. Ratio probabilitatis est; quia illud (ratione originis, seu esse oriundum, seu originarium) de quo loquitur Bonifacius, significare id debet, quod significatur in jure, *L. assumpt. ff. ad Municipal. L. libertas C. de Municipiis*, at in jure, per hæc vocabula significatur, aliquem computari in civem illius Civitatis, in qua natus est pater, ergo, &c. Ratio probabilitatis posterioris est, quia spectanda est origo propria, non vero paterna, cum vox illa (oriundus, seu origo) sæpissime significet idem, quod significat vox (ortus, seu nativitas.)

12 Ex priore probabilitate infert March. *l. c.* non esse subreptitiam dispensationem, si quis exposuit, se esse oriundum ex tali Civitate, cum tamen ipse sit ortus alibi, sed pater ejus erat natus in Civitate illa, ibique domicilium habebat, sed de hac illatione, valde dubito, præsertim in Dispensationibus matrimonialibus, quæ hodie, ut suo loco dicemus, diriguntur expediendæ ad determinatum Ordinarium loci nativitatis dispensandi.

13 Doctores autem prædicti, qui affirmant, originem patris sufficere, notant, se loqui de filiis legitimis; nam illegitimi non sequuntur nativitatem patris, sed matris, unde hi non possunt ordinari ab Episcopo Civitatis originis patris, sed matris. Nam licet, ut advertit Castrop. *l. c. p.* 15. *n.* 2. *V. dixi matris*, in hac materia Ordinum, non spectetur origo matris, sed patris; tamen, quando filius est naturalis, cum pater soleat esse minus cognitus, origo matris inspicitur. In expositis vero, quando nescitur origo paterna, vel materna, subrogari, ait, locum expositionis, quod ultimum docetur etiam communiter apud Meroll. *l. mox citand.* Grat. *loc. mox cit.* aliosque.

14 Assero tertio, Quamvis nonnulli, ut Leand. *d.* 8. *de Ord. q.* 10. propter rationes modo dictas de patre, extendant idem ad avum, posse scilicet ordinari quempiam in Diœcesi, ubi ejus avus natus est; tenendum tamen est cum aliis ut Trull. *l. c. n.* 5. & March. *de Ord. tr.* 1. *p.* 5. *c.* 6. *n.* 2. dicente, omnes Doctores defendere, non sufficere originem avi.) nequaquam posse; nam secus nimis extenderetur ejusmodi potestas contra dispositionem Sacrorum Canonum, volentium cuicumque Episcopo suos fines præscribere.

15 Hic se offert dissolvenda quæstio, de qua superioribus diebus disputatum Panormi fuit. Solent nonnulli ex civibus Montis Regalis suos infantes Panormum, non plus, quam quatuor circiter milliaribus a Monte Regali distantem, asportare, ut ibi Sacrum Baptismum suscipientes, veluti, sic Civitati donati, potiri deinceps Panormitanis privilegiis possint: an jure, ipsi viderint. Quoniam ergo diversæ hæ sunt Diœceses, quidam ex his Panormi baptizatus, sed natus Montis Regalis ex Montisregalensi patre Ordines postulavit ab Archiepiscopo Panormitano tanquam ejus subditus, legitimene voti compos fieri potuit?

16 Ostendi ego iis, qui id sciscitati sunt, Leand. *de Ord. dub.* 8. *q.* 7. citantem *c. cum nullus de temp. Ord. in* 6. Sanch. *de matr. l.* 3. *d.* 23. *n.* 1. Philib. March. *tr.* 1. *de Ord. p.* 5. *a c.* 5. G. Hurt. *de Ord. diff.* 17. Sayr. Fornar. Machad. & alios, id concedentem his verbis: *Qui in una Diœcesi est natus, in altera baptizatus, in tertia habet domicilium, in quarta Beneficium, optime potest a quolibet ex his Episcopis ordinari, vel ad id litteras Dimissorias accipere.*

17 Verum, quamvis hunc Auctorem ostenderim, dixi, nulla ratione esse approbandum.

I. Quia ratione solius Baptismi non potest quis dici originarius, seu habere originem seu ortum in aliqua Civitate; propriam originem enim dat nativitas temporalis, non spiritualis.

II. Quia nunquam legimus hujusmodi prærogativam faciendi civem alicujus loci, soli ipsi Baptismo fuisse concessam.

III. Quia nemo daret legatum relictum civibus, seu naturalibus alicujus loci, si solum ibi quis fuisset baptizatus: nam si daret, utique veris naturalibus injuriam faceret.

IV. Quia recte sic ait Trull. *l. c. n.* 3. Quod Baptismus det originem, intelligere, modo non constaret in individuo de loco, ubi qui natus est.

V. Quia ex hoc dicto Trull. puto, illos, qui concedunt Baptismi effectum, originem dandi Fidelibus, solum velle, pro foro externo ex Baptismo probari, vel præsumit nativitatem; nam cæterum pro foro interno, & pro externo, quando constat, alibi fuisse nativitatem, procedere non potest illa doctrina, & certe omnis sanæ mentis homo id etiam sentiet in Privilegiis quoad temporalia, nisi expresse vel ex æquitate quadam, quam mox dicam, id Baptismo concedatur

Prin-

Principe, quamvis aliquid plus videatur concedere Gratianus, citandus mox *n.* 24.

VI. Quia volui oculis meis recolere *Cap. cum nullus* citatum a Leand. & Sanch. Marchin. Hurtad. ab eodem pro ejus sententia item citatos, & ne verbum quidem de Baptismo; Unde alios, quos ipse citat videre nolui: nam etiamsi rem dicerent, non recte dicerent.

VII. Quia bene distingnit Meroll. *Tom. 3. disp. 6. c. 6. dub. 5. diff. 5. n.* 180. id, quod forte Doctores, quando videntur diversimode loqui, conciliabit. *Advertendum*, inquit, *gaudere prædictis privilegiis, ut civem ortum, Infidelem baptizatum Neapoli quia tunc Neapoli dicitur renasci. Idem decisum fuit pluries in eadem Regia Camera. Hoc autem limitant aliqui, nisi fuerit baptizatus Neapoli in fraudem, ut originem consequeretur. Ita Stephanus Gratianus, Tom. 1. discep. Forens. c. 75. a n.* 16. Hæc Merolla. Vides, ex æquitate concedi Infideli hic baptizato, fieri hic civem, idque fortasse, quia nescitur non raro ejus origo, vel, si scitur, cum suam patriam reliquerit in favorem fidei, æquum est, ut ea, in qua baptizatur, civitate donetur. Vides item in casu de quo nos agimus, cum adsit aperta fraus consequendi originem, locum ejusmodi æqnitatem non habere.

18 Audiamus & Gratianum. *Per Baptismum* (ait l. cit.) *quis efficitur Civis, & acquiritur origo, quam sicut habemus per nativitatem temporalem, tanquam magis propriam, ita per Baptismum, qui dicitur nativitas, & per eum homo denuo nascitur, cap. Debitum de Baptismo, sive loquamur quoad spiritualia, & beneficialia, sive temporalia: Intelligendo, cessante fraude; nam si quis aliquo loco baptizetur per aliquem, ut acquireret originem illius loci, reputabitur nihilominus pro extraneo, nec diceretur civis in præjudicium aliorum. Ita in specie concludit Gonzales ad Reg. primam Cancell. gl. 9. §. 1. n. 108. juncto n.* 113. Hæc Gratianus. At in casu nostro & fraus est, & præjudicium foret Archiepiscopi Montisregalensis, si prædicto, de quo loquimur, Ordines concederet Archiepiscopus Panormitanus. Sed hæc contra meam consuetudinem nimis fortasse pluribus.

Proprius Episcopus ratione Beneficii.

19 Assero, quemlibet ordinari licite posse ab Episcopo, in cujus Diœcesi habet is Beneficium ecclesiasticum; nam per Beneficium fit ei Episcopo subditus.

20 Inquires: Quid primo, si Beneficium sit simplex, nec residentiam requirat?

Quid secundo, si quis habeat ibi pensionem?

Quid tertio, si quis habeat duo Beneficia, alterum in una, alterum in altera Diœcesi?

Quid quarto, si Beneficium sit admodum tenue?

Resp. ad Primum affirmative cum March. *de Ord. tr. 1. p. 5. c. 8. n.* 3. Barb. *de potest. Episc. alleg. 4. n.* 46. quia Bonifacius VIII. non requirit residentiam.

Ad secundum, negative, quia idem Bonifacius Beneficium requirit; Pensio autem Beneficium non est.

Ad tertium, dicam mox *n.* 34.

Ad quartum Affirmative, cum Piasec. *in praxi p. 1. c. 1. n.* 10. Ric. *in praxi resol.* 260. Squill. *de oblig. Cleric. p. 2. n.* 26. Castr. *de Ord. d. un. p. 15. n.* 5. ajo enim sufficere ad constituendum te subditum Episcopo, si in ejus Diœcesi possideas Beneficium quamvis tenuissimum, quia Bonifacius non requirit, nisi Beneficium: at profecto Beneficium tenuissimum Beneficium est. Ne tamen obliviscaris, ut actu Ordines Sacros suscipias, te debere id supplere de Patrimonio, quod necessarium erit ad honestam sustentationem tuam.

21 Non me latet, Barb. *l. c.* Marant. *p. 2. resp. 29. n.* 78. aliosque requirere, ut beneficium saltem afferat octo, vel quatuor scuta singulis annis, & aliquos, ut Barb. *de jure Eccl. l. 1. c. 33. n.* 4. & Squill. *de Priv. Cler. c. 4. n.* 234. requirere, ne adsit fraus, qualis esset, si fundares Beneficium tenue in aliena Diœcesi, ut illius deinde compos, ibidem initieris, id enim, ajunt, fieret in præjudicium alienæ Jurisdictionis. Non me, inquam, hæc duo latent, sed ego sequor alios hæc non requirentes: Nam quoad primum, jam dixi, etiam tenue Beneficium esse: Quoad secundum vero, non est fraudulentus is, ut vult Leand. cum aliis *d. 8. de Ord. q.* 19. Barb. *in select. 3. q. 3. n.* 7. Dian. *p. 11. tr. 4. res.* 2. qui utitur eo stratagemate, quod nullo jure prohibetur. Non sic in casu de Baptismo, de quo modo dixi *n.* 18. Nam Baptismus nonnisi improprie, & ex æquitate dat nativitatem: Beneficium vero tenue, cum vere, & propriissime Beneficium sit, dat esse proprie Beneficiatum illius Diœcesis, in qua est Beneficium.

22 Illud prorsus non potui annis hisce superioribus approbare. Quidam ex his Theologis, qui solum Scholasticam profitentur, parum, ut animadvertere potui, in Morali, & Canonibus Sacris versatus, contendebat, posse a Laico extraneo fundari in aliena Diœcesi Beneficium, quod eidem statim conferretur; nam sic redditus ratione Beneficii subditus poterit (ajebat Theologus) in illa Diœcesi promoveri.

23 Dixi, ejusmodi doctrinam procedere ex modica Jurium notitia. Jura omnia clamant, ut nullus sit capax Beneficii ecclesiastici, nisi habeat Tonsuram, ut supra nos etiam docuimus. Si ergo Laicus, de quo est sermo, adhuc, post fundatum beneficium, est Laicus, qua ratione poterit ipsi valide conferri illud, vel quocumque aliud beneficium? Nullo modo: & consequenter qua ratione subditus est redditus in illa aliena Diœcesi ratione beneficii, quod beneficium cum nulliter habeat, nullum habet? Hanc solidam doctrinam prius me docuit prædictus discursus (sincere loquor, non mentior) sed deinde inveni subobscure indicatam a Th. Sanch. *in cons. l. 7. d. 23. n.* 13. & Aversi. *de Ord. q. 3. sect. 5. V. Secundus modus fine.*

Proprius Episcopus ratione Domicilii.

24 Assero primo, quemlibet posse ordinari ab Episcopo, in cujus Diœcesi habet actu fixum domicilium, hoc est habet ibi habitationem actualem cum animo ibidem perpetuo manendi. Quod si soleret quis perpetuo æstate in una Diœcesi, hieme in alia, quasi æqualiter habitare, sane is diceretur habere duplex fixum domicilium, & ab utroque Episcopo posset promoveri, ut notat recte Marchin. *de Ord. tr. 1. p. 3. c. 7. nu.* 13. Vide Tancr. *l. c.*

25 Dictum est (perpetuo) nam duplex domicilium distinguunt Doctores: Aliud, in quo quis habitat, & in eodem habitare perpetuo intendit; aliud, in quo majore solum parte anni intendit habitare: illud appellatur verum domicilium, hoc, quasi domicilium. Qua distinctione præ oculis habita, docemus, licet pro receptione aliorum Sacramentorum sufficiat quasi domicilium, vel, pro aliquibus Sacramentis necessariis, qualibet habitatio; at pro receptione Ordinum, qui requirunt maximum delectum, & personæ cognitionem, docemus, inquam, requiri verum, & fixum domicilium. Quare, qui multos annos, etiam decem, etiam viginti, etiam centum proposuit alibi commorari, si expresse, vel tacite habet animum redeundi in patriam, eum sic non dicatur habere ibi fixum domicilium, non poterit in conscientia ab illius loci Episcopo promoveri.

Quoad forum autem externum, puta, ut ab Episcopo tu alibi natus admittaris ad Ordines, tanquam in ejus Diœcesi domicilium habens, debes testibus, probationibus & conjecturis animum tuum ibi perpetuo manendi probare. De quibus probationibus lege Menoch. *de arbitr. lib. 2. cas.* 86. Castr. *de Ord. d. un. p. 13. n.* 3. & breviter alios citantem Bon. *de Ord. disp. 8. q. un. p. 4. n.* 11.

26 Assero secundo, te habentem hic domicilium, & alibi, v. g. Neapoli Beneficium, posse unum Ordinem ab hoc Episcopo (Ita Ricc. *in praxi de Ord. dec.* 304. & 305. Pyrr. Conrad. *in praxi disp. l. 4. c. 3. n.* 32. Avers. *de Ord. q. 3. sect. 6. V. Tertius Modus*, Marian. *l. c. p. 4. resp.* 4. contra nonnullos) alterum a Neapolitano, vel omnes, ubi magis tibi placet ab alterutro recipere, quia semper recipis a proprio Episcopo.

27 Idem ergo erit, si habeas duo Beneficia in duabus Diœcesibus, quia ratione illorum duobus es Episcopis legitime subditus.

28 Assero tertio, non esse improbabile, Barones teste March. *tr. 1. p. 5. c. 7. n.* 15. & 16. alios citante, ut etiam Senatores, qui sunt perpetui Officiales Principis, eorumque filios, in suis Villis, Oppidis, Civitatibus posse recipere Ordines ab Episcopis talium locorum, quamvis ibi nati non sint. Ratio est, quia ratione dominii, vel dicti officii, quod ibi habent, computantur non quidem, ut cives: id etiam negat Text. *L. Civit. C. de Incolis l.* 10. sed ut partes illius populi, ubi ea officia perpetuo exercent, atque adeo computantur inter habentes ibi domicilium. L. *Senatores, eod. tit. de Incolis.*

VIII.

Constitutio Benedicti XIII. qua Ecclesiastica disciplina in Regnis Hispaniarum instauratur, atque Innocentii XIII. eadem de re Constitutio confirmatur.

BENEDICTUS PAPA XIII.

Ad perpetuam rei memoriam.

„ IN supremo militantis Ecclesiæ solio per ineffabilem divinæ sapientiæ, atque bonitatis abundantiam, nullo licet meritorum nostrorum suffragio constituti, ea, quæ a Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris ad Ecclesiasticam disciplinam sartam, tectamque tuendam, & ubi collapsa est instaurandam provide disposita esse noscuntur, Apostolici muniminis nostri patrocinio libenter constabilimus, novisque præsidiis, ut exactius serventur, corroboramus, sicut ad omnipotentis Dei gloriam, Ecclesiæ decus, specialemque Christifidelium ædificationem expedire in Domino arbitramur.

§. I.

„ Alias siquidem emanarunt a fel. rec. PP. Innocentio XIII. Prædecessore nostro litteræ tenoris, qui sequitur, videlicet:

INNOCENTIUS PAPÆ XIII.

Ad perpetuam rei memoriam.

„ APostolici ministerii, quod nobis, licet immerentibus, imposuit superni dispositio consilii, ratio præcipue exigit, ut Ecclesiasticæ disciplinæ in iis, qui in sortem Domini vocati sunt, aut servandæ, aut ubi opus fuerit restaurandæ, juxta sacrorum Canonum instituta, & sanctissimas Ecclesiæ leges, & ordinationes omni studio advigilemus; post enim primi parentis lapsum semper ad inferiora nos deprimit humanæ mortalitatis infirmitas, & carnis fragilitate observantiæ vigor paulatim relaxatur, unde & de mundano pulvere religiosa etiam corda sordescere, & in ipso Agro Domini spinas, ac tribulos identidem germinare quotidiana experientia docemur: quod si noxia inde evellantur, & utilia plantentur, dubitandum non est, quin uberior, benedicente Domino, electi sanctorum operum frumenti messis exurgat, omnisque populus in via Domini, prælucente Clero feliciter progrediatur.

„ Cum itaque dilectus Filius noster Ludovicus Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Belluga, & Moncada nuncupatus Ecclesiæ Carthaginensi ex concessione, & dispensatione Apostolica Præsul, in ipsis Pontificatus nostri primordiis nobis exposuisset nonnulla Ecclesiasticæ disciplinæ rationibus, ac saluberrimis sacri Œcumenici Tridentini Concilii Decretis haudquaquam consentanea sensim in diversis inclytæ Nationis Hispanicæ locis obrepsisse, iisque ut opportunum remedium adhiberetur a Nobis, quibus est commissa plenitudo solicitudinis, nedum ipse Ludovicus Cardinalis, & Præsul, sed & alii venerabiles Fratres Archiepiscopi, & Episcopi Regnorum Hispaniarum humiliter postulassent, eorumque enixis precibus sua etiam studia, ac vota charissimus in Christo Filius Noster Philippus Hispaniarum Rex Catholicus pro ejus singulari pietate, & eximio Christianæ Religionis zelo, datis hac de re ad nos pluribus litteris, conjunxisset: Nos Congregationi particulari nonnullorum ex Venerabilibus Fratribus nostris, ejusdem Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus Concilii Tridentini interpretibus a nobis deputatorum rem omnem sedulo examinandam demandavimus. Id autem cum ab ipsa Congregatione Cardinalium ea, qua par erat maturitate præstitum, illiusque sententia ad Nos per ejusdem Congregationis Secretarium relatata fuerit; de memoratorum Cardinalium consilio, congruum, & opportunum duximus, ea quæ infra sequuntur ad Omnipotentis Dei gloriam, Ecclesiæ utilitatem, veteris disciplinæ instaurationem, & spiritualem Regnorum Hispaniarum ædificationem hac nostra perpetuo valitura Constitutione statuere, decernere, & declarare.

„ I. Primum igitur cum a Patribus memorati Concilii Tridentini, divino afflante Spiritu, sapientissime animadversum fuerit, quantum Christianæ Reipublicæ intersit, accuratum haberi delectum circa eos, quibus Sacra Ministeria committenda sunt, & in quorum vitam ceteri Fideles jugiter oculos conjicientes sumpturi inde sunt exemplum, quod imitentur; propterea que provide ab iisdem Patribus cautum fuerit Ecclesiasticæ Militiæ per primam Tonsuram adscribendos nonnisi illos esse, qui probabilem præbeant conjecturam, se non sæcularis judicii declinandi consilio, sed sincero animo præstandi fidelem cultum, ac servitium Deo hoc vitæ genus elegisse: volumus, ut pro tutiori ipsius Conciliaris sanctionis executione: ab omnibus Regnorum Hispaniarum hujusmodi Archiepiscopis, & Episcopis, non alii ad primam Tonsuram in posterum admittantur, quam quibus Ecclesiasticum aliquod Beneficium statim conferendum

„ sit,

„ sit, aut quos constiterit Litterarum studio operam sic dare, ut quasi in via ad Ordines, tum Minores, tum etiam deinde Majores suscipiendos versari videantur; vel demum quos viderint expedire alicujus Ecclesiæ servitio, vel ministerio deputari.

„ II. Et tam in his, qui ad primam Tonsuram, quam in aliis, qui promoveri ad Ordines etiam Minores optaverint, omnino servetur pariter regula ab eodem Concilio Tridentino tradita; nimirum ut nullus ordinetur, qui judicio sui Episcopi non sit utilis, aut necessarius suis Ecclesiis, quique illi Ecclesiæ, aut pio loco, pro cujus utilitate, aut necessitate assumitur, non adscribatur, ubi reipsa functiones muneri suo consentaneas exerceat. Quod si qui modo reperiantur vel Clericali Tonsura jam initiati, vel ad Ordines sive Minores, sive Majores jam promoti, qui nulli certæ Ecclesiæ, vel loco pio adscripti fuerint, Episcopi adscriptionem hujusmodi vel a seipsis, vel a Prædecessoribus suis omissam statim suppleant non minus quoad omnes in Majoribus Ordinibus etiam Presbyteratus constitutos, quam quoad eos, qui vel sola prima Tonsura, vel Minoribus Ordinibus initiati, Beneficium tamen Ecclesiasticum possident. Ex reliquis autem, ut præfertur, vel sola prima Tonsura insignitis, vel in Minoribus Ordinibus constitutis, sed Beneficio carentibus, nonnisi eos adscribant, quos Ecclesiis suis utiles, vel necessarios esse judicaverint. Ceterum antedictæ adscriptionis executionem differri posse per aliquod temporis spatium, quod ipsis Episcopis conveniens videbitur, permittimus quoad eos, qui a Diœcesi, in qua Tonsuram, vel Ordines susceperunt, caussa ediscendi litterarum scientias in aliqua publica Universitate, vel Gymnasio, sive ex alia rationabili caussa a suo Episcopo approbata, vel approbanda, absentes reperiantur.

„ III. Cum autem Clerici, qui in Episcopalibus Seminariis educantur, ut commodius ad litterarum, sacrarumque rerum studium operam conferre, aliisque a Concilio Tridentino præscriptis addiscendis magis assidue incumbere possint, teneantur juxta ejusdem Concilii Decretum diebus tantum Festis Cathedrali, aliisve loci Ecclesiis inservire: hanc quidem servitii per eos obeundi rationem servari in omnibus Hispaniarum Diœcesibus, nec non ipsos generalibus duntaxat totius Cleri supplicationibus, sive Processionibus interesse volumus, & mandamus, sublata quacumque majoris servitii consuetudine, etiam immemorabili, postpositaque etiam quacumque Appellatione, & Inhibitione. Si quod autem Seminarium reperiatur, cujus fundatione aliter cautum esset ob adjectam gravioris servitii legem ab illo, qui Seminarium ipsum fundaverit, seu dotaverit, vel ei piam aliquam legationem contulerit; Episcopi ad Nos, & pro tempore existentem Romanum Pontificem id referant, ut desuper opportune provideri valeat.

„ IV. Præterea cum maxime deceat, eos, qui propius ad Sacratissima Mysteria accessuri sunt, ultra cetera requisita, congruenti etiam pollere scientia, qua præditi viam salutis indicare aliis Christifidelibus possint: Episcopi nonnisi eos ex Clero tam Sæculari, quam Regulari ad Sacros Ordines admittant, quos ob scientiam, aliasque qualitates eo gradu vere dignos per diligentem inquisitionem compererint; adeo ut satis non sit illos, qui promoveri ad Ordines prædictos optant, linguam latinam intelligere, Cathechismo instructos esse, atque apte respondere quæsitis circa ordinem suscipiendum sibi in examine propositis. Qui vero ad Presbyteratum erunt assumendi, idonei prius per accuratum similiter examen comprobentur ad ministranda Sacramenta; & ad populum docendum ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem: quod quidem ut recte præstari possit, eosdem Episcopos in Domino hortamur, ut quantum fieri potest, eos tantum ad Sacerdotium assumant, qui saltem Theologiæ Moralis competenter periti sint.

„ V. Quod si Domicilium in una Diœcesi habentes, Beneficium vero in altera, ordinari ad ejusdem Beneficii titulum optaverint ab Episcopo, in cujus Diœcesi Beneficium hujusmodi situm est: Episcopus Domicilii debeat eos, si in suam Diœcesim reversuri sunt super scientia, vel idoneitate examinare ante concessionem Litterarum Testimonialium super eorum natalibus, ætate, moribus, & vita juxta Constitutionem fel. rec. Innocentii Papæ XII. Prædecessoris nostri, quæ incipit *Speculatores*, obtinendarum; addito quoque compertæ idoneitatis testimonio in iisdem Litteris; hæque concedi nullatenus debeant, si antedicto examine tanquam habiles approbati non fuerint, iisque juxta præmissam formam non impetratis, minime possint ab alio Episcopo, cui etiam ratione obtenti Beneficii subjecti sint, ad Ordines promoveri; sique secus fiat, Ordinans quidem a collatione Ordinum per annum, Ordinatus vero a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, eo ipso suspensus sit, aliisque insuper gravioribus pœnis pro modo culpæ Nostro, & pro tempore existentis Romani Pontificis arbitrio infligendis uterque subjaceat. Cumque etiam juxta memoratam Innocentii Prædecessoris Constitutionem, ratione, ac titulo Beneficii in aliena Diœcesi obtenti non aliter liceat Ordines ab Episcopo ejusdem Diœcesis suscipere, quam si Beneficium prædictum sit ei reditus, ut ad congruam vitæ sustentationem, detractis oneribus per se sufficiat, declaramus, sufficientiam hujusmodi præfiniendam esse, non juxta Taxam Synodalem, sive morem pro promovendis ad Sacros Ordines vigentem in loco prædicti Beneficii (nisi tamen illud continuam, & præcisam residentiam requirat) sed juxta Taxam, vel ea deficiente, juxta morem in alio loco Domicilii vigentem.

„ VI. Porro ad sartam, tectamque servandam Ecclesiasticam disciplinam non minus momenti habet, quod Clericali militiæ nomen dare non permittatur iis, qui haud satis idonei sint, quam quod eidem militiæ jam adscripti laudabilem vivendi rationem sectentur, eamque morum exhibeant innocentiam, quæ sanctitati suscepti instituti respondeat, multoque magis, quod abstineant iis, quæ a Sacris Canonibus jure, meritoque vetita sunt, uti prorsus indigna hominibus Tabernaculum Domini inhabitantibus, & venerando Altaris ministerio dicatis. Statuimus propterea, atque decernimus, quod qui sunt Clerici, aut prima Tonsura, aut Ordinibus minoribus initiati, nullumque Ecclesiasticum Beneficium possidentes, qui neglectis Concilii Tridentini Decretis, habitum Clericalem, ac Tonsuram non deferant, vel si etiam deferant, non tamen certæ Ecclesiæ, aut Loco Pio, cui ex mandato Episcopi adscripti fuerint, inserviant, sive in Seminario Ecclesiastico, vel in aliqua Schola, aut Universitate de licentia sui Ordinarii non versentur; Episcopi, nulla etiam præmissa monitione, eos privilegio Fori privatos declarent, eorumque adscriptionem servitio certæ Ecclesiæ antea factam, deleri jubeant. Sique ii meliorem vitæ rationem non inierint, aut etiam si alii sint, quos ex propria culpa efficiendos idoneos promotioni ad Sacros Ordines, sperari nequeat; idem Episcopi, servata forma a Sacris Canonibus tradita, ad privationem aliorum Clericalium Privilegiorum contra ipsos procedant. Ubi vero reperiantur Clerici Cappellanias, vel Beneficia cujuscumque etiam tenuis reditus obtinentes, quorum improba vita aliis offensionem præbens destruat potius, quam ædificet, vel concubinarii, aut fœneratores, vel ebrietati, ludisve alearum dediti, vel satores rixarum, vel negotiatores, vel arma gestantes, vel incertis sedibus vagantes, vel Clericalem habitum, Tonsuramque non deferentes, vel Ecclesiastica Immunitate in fraudem Tributorum, & Vectigalium a Laicis non exemptis solvendorum temere abutentes, vel qui demum similia, aut majora crimina patrantes numero magis, quam merito ad Ecclesiam pertinere visi fuerint; Episcopi, præmissis tamen necessariis monitionibus, servatisque aliis de jure servandis contra ipsos, ad pœnas a Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris, & a Sacris Conciliis impositas, & etiam ad privationem Beneficiorum, Capellaniarum, & Ecclesiasticorum Officiorum in omnibus illis casibus, in quibus prædicta privatio a Sacris Canonibus imposita est, humanis quibuscumque rationibus posthabitis, procedant, memores, seipsos neglectæ subditorum emendationis condignas, Deo vindice, pœnas persoluturos.

„ VII. Sed & cum Personæ Ecclesiasticæ nunquam satis in obsequiis Supremo Numini exhibendis, iisque præstandis, quæ eorum statui consentanea sunt, exerceri valeant; plurimum in Domino commendamus pium morem in plerisque Hispaniarum Diœcesibus vigentem, ut Clerici tam in minoribus, quam in majoribus Ordinibus constituti, atque etiam Presbyteri, tametsi Beneficia, vel Officia Ecclesiastica non habentes, superpelliceo induti in Ecclesiis, quibus adscripti fuerint, Missæ Conventuali cum cantu celebratæ, nec non primis, & secundis Vesperis Officii diebus Dominicis, aliisque Festis assistant. Quin imo enixe hortamur, ut Episcopi aliarum Diœcesium, in quibus mos ille institutus hactenus non fuerit, id in posterum servari curent in omnibus, ac insuper satagant, ut omnes Ecclesiastici prædicti etiam collationibus habendis coram Parochis suis, vel aliis ab Episcopo deputatis super casibus conscientiæ forum concernentibus, & super ritibus, ac cæremoniis sacris intersint.

„ VIII. Et quoniam in prædictis Hispaniarum Regnis reperiri intelleximus Beneficia, & Capellanias etiam de Jurepatronatus vel Ecclesiasticorum, vel Laicorum, nullo tamen certo proventu instructas, vel adeo tenui, ut nec ad dimidiam, nec ad tertiam partem congruæ pro Clericis ad Sacros Ordines promovendis necessariæ ascendat; malis haud quidem levibus inde erumpentibus occurrere cupientes statuimus, & mandamus, quod Episcopi ad Beneficiorum, & Capellaniarum, quæ nullum certum reditum habent, suppressionem statim deveniant. De aliis vero Beneficiis, & Capellaniis, quarum certus annuus fructus ad memoratam saltem tertiæ Congruæ partem non ascendit, decernimus nulli in posterum conferendam esse primam Tonsuram ratione juris assequendi aliquod ex dictis Beneficiis, & Capellaniis. Utque Patronatuum jura, quantum fieri possit, salva remaneant, liceat Patronis tam Ecclesiasticis, quam Laicis ad dicta Beneficia, & Capellanias nominare, non tamen veluti ad Beneficia Ecclesiastica requirentia in nominandis primam Tonsuram; sed tanquam ad Legata pia; & nominati, tametsi primam Tonsuram non habentes, ea retinere possint, tanquam pia Legata cum onere adimplendi omnia onera Fundatoribus injuncta.

„ IX. Non sine gravi Nostri dolore etiam accepimus, quod quamquam Tridentina Synodus decreverit omnes, qui Parochiales, vel alias curam Animarum annexam habentes Ecclesias, quocumque modo obtinent, debere diebus saltem Dominicis, & Festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate pascere salutaribus verbis, docendo ea, quæ Christifideles ad salutem scire oportet, ac explicando divinæ legis præcepta, Fideique Dogmata, puerosque ejusdem Fidei rudimenta imbuendo, & brevi, facilique sermone vitia denunciando, quæ declinare, & virtutes, quas sectari oporteat; nihilominus nonnulli Parochialium Ecclesiarum Rectores, hæc, quæ suarum partium adeo sunt, prætermittunt, culpam hujusmodi a se amoliri nitentes, vel prætextu immemorabilis, sed quidem pravæ consuetudinis, vel quia hæc ab ipsis præstari necesse non videatur, suppetente nimirum copia aliorum habentium sacras Conciones in aliis Ecclesiis, itemque imbuentium pueros Mysteriis Fidei, vel in scholis, vel in compitis. Ne itaque sub inani istarum, aliarumque similium excusationum prætextu tanta Christianæ Reipublicæ pernicies struatur, districte præcipimus singulis Hispaniarum Archiepiscopis, & Episcopis, ut omnino efficiant, quod omnes ii, qui animarum curam gerunt, munia prædicta per seipsos, vel, si legitime impediti fuerint, per alios idoneos diligenter exequantur. Si vero aliqui non satis habiles ad illa obeunda reperiantur, iidem Archiepiscopi, & Episcopi per alios a se deputandos sumptibus Parochorum minus idoneorum opportune suppleri studeant: & in posterum Beneficia, quibus animarum cura imminet, nonnisi vere idoneis ad memorata Officia per seipsos adimplenda, conferantur.

„ X. Præterea, ne Constitutionis S. Pii V. etiam Prædecessoris Nostri in qua taxatur Congrua fructuum portio Vicariis perpetu[is] Animarum curam exercentibus assignanda, interpretationem ab eju[s] sententia alienam fieri contingat, declaramus, Constitutionem illam pertinere duntaxat ad Vicarios perpetuos illarum Ecclesiarum Parochialium, quæ aliis Ecclesiis, Monasteriis, Collegiis, Beneficiis, & Locis Piis unitæ sint: nec non portionem annuam fructuum, quæ ibidem statuitur assignanda ipsis Vicariis in summ[a] non majori, quam centum, nec minori, quam quinquaginta scutorum, intelligi debere de scutis argenteis Juliorum decem monet[æ] Romanæ pro quolibet scuto.

„ XI. Quoties itaque in aliis Parochialibus Ecclesiis, quæ, ut præfertur, unitæ non sint, oportuerit ex aliqua justa caussa provid[eri] per Coadjutores Parochorum, aut per Vicarios temporarios; c[u]erit Episcopis pro data sibi a Tridentina Synodo potestate part[em] fructuum prædictis Coadjutoribus, aut Vicariis assignandam determinare in ea quantitate, quæ pro suo prudenti arbitrio, & c[on]scientia conveniens videbitur, ratione videlicet habita redituum, emolumentorum Ecclesiæ Parochialis, in qua deputati fuerint, [?] non inspectis conditionibus Loci, numero animarum, qualitate [la]boris, & quantitate impensarum, quas commissi officii necessi[tas] postulaverit. Quod si Parochi ab Episcopis moniti, congruo iisd[em]

termi

termino præfixo, Coadjutores, sive Vicarios temporarios, quoties opus fuerit assumere neglexerint, poterunt ipsi Episcopi eos, quos huic muneri idoneos censuerint, authoritate propria deputare cum assignatione antedictæ portionis fructuum. Et nihilominus, ubi etiam prædicti Coadjutores, aut Vicarii temporarii a Parochis nominati, vel assumpti fuerint, de eorum idoneitate Episcopis constare per examen debeat, antequam ad exercitium admittantur; nec satis sit, quod ad confessiones audiendas antea fuerint approbati, nisi aliis etiam qualitatibus ad curam Animarum recte exercendam opportunis prædiri noscantur. Quibus, si careant, nec Parochi deinde intra alium similem terminum ab Episcopis præfigendum alios vere idoneos nominaverint; tum pariter ad ipsos Episcopos libere spectet deputatio cum dicta Congruæ assignatione; nec ulla Parochorum contradictio, aut exemptio, aut appellatio, aut cujuscumque Judicis inhibitio executionem deputationis, & assignationis certæ partis fructuum in casibus præmissis suspendere possit, itemque non obstante qualibet contraria consuetudine, etiam immemorabili.

„ XII. Verum, quia non satis Animarum curæ, & necessitatibus quandoque consultum est per hoc, quod ad obeunda Parochialia munia alii Sacerdotes Parochis adjungantur, sed majora remedia adhiberi oportet, quoties nempe ob Locorum distantiam, sive itineris difficultatem Parochiani sine magno incommodo pro Sacramentis percipiendis, divinisque Officiis audiendis accedere ad Ecclesiam Parochialem nequeant; tunc quidem meminerint Episcopi licere sibi pro suo arbitrio, invitis etiam Rectoribus, vel intra easdem Parochias destinare alias Ecclesias, in quibus Sacerdotes Parochorum Coadjutores Sacramenta ministrent, & Divinum cultum exhibeant, vel novas Parochias, novasque Parochiales Ecclesias a veteribus distinctas constituere, iisque novos Parochos præficere, assignata ex reditibus ad veterem Parochialem Ecclesiam quomodocumque pertinentibus convenienti portione ad victum eorum, qui vel tanquam Coadjutores in dictis aliis Ecclesiis deputati, vel tanquam distincti, & independentes Parochi curam Animarum exercuerint; nulla ad præmissa impendia suffragante appellatione, aut inhibitione.

„ XIII. Cum ad præscriptum quoque Tridentinæ Synodi Episcopis is honor tribuendus sit, qui eorum dignitati convenit, eisque in Choro, & in Capitulo, in Processionibus, & aliis actibus publicis primus locus esse debeat, & præcipua omnium rerum agendarum authoritas; mandamus id religiose, ac perpetuo observari in omnibus actibus adeo justæ hujusmodi præeminentiæ, & authoritati consentaneis, non obstantibus privilegiis etiam ex fundatione competentibus, consuetudinibus etiam immmemorabilibus, sententiis, juramentis, & concordiis, quæ suos tantum obligent authores.

„ XIV. Præterea, ut Claustralis quoque disciplinæ vigor illibatus permaneat, Pontificiæ nostræ solicitudinis partes etiam duximus interponendas. Cum itaque experientia compertum fuerit quantum detrimenti illi afferatur, ex quo plures ad religiosum habitum admittantur, quam vires redituum patiantur; moderno, ac pro tempore existenti Nostro, & Apostolicæ Sedis in iisdem Hispaniarum Regnis Nuntio per præsentes committimus, & mandamus, ut curet, & vigilantiam adhibeat, ne contra præscriptum memorati Concilii Tridentini in Monasteria, Conventus, & Domos, tam Virorum, quam Mulierum, sive Bona immobilia possideant, sive non possideant, major numerus recipiatur, quam qui vel ex proventibus propriis ipsorum Monasteriorum, Conventuum, aut Domorum, vel ex consuetis Eleemosynis, aliis quibuscumque obventionibus, in commune tamen conferendis, commode possit sustentari.

„ XV. Quoties vero Regulares ad Ordines erunt promovendi, servetur omnino Decretum Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum a piæ memoriæ Clemente Papa VIII. Prædecessore etiam nostro confirmatum die 25. Martii 1596. quo sancitur non ad alium, quam ad Episcopum Diœcesanum Litteras Dimissorias pro eorundem Ordinum susceptione a suis Superioribus esse dirigendas, præterquam in casu, quo Diœcesanus a Diœcesi abesset, vel Ordinationes non esset habiturus; quo etiam casu in litteris Dimissoriis ad alium Episcopum dirigendis expressa fieri debeat mentio, vel de prædicta Episcopi Diœcesani absentia, vel de illa alia caussa, videlicet, quod Ordinationes non sit habiturus: exceptis tamen quoad prædicta Regularibus illis, quibus per speciale privilegium a Sede Apostolica post Concilium Tridentinum fuerit concessum, ut a quolibet Catholico Antistite ordines suscipere possint, super quo Indulto nihil per præsentes innovare intendimus. Noverint autem Episcopi se debere per semetipsos, secluso ægrotationis casu, Ordines conferre, & sacrorum Ordinum collationem statutis a jure temporibus, ac in Cathedrali Ecclesia, vocatis, & adstantibus Canonicis, publice habendam esse, vel si in alio Diœcesis loco, semper tamen in Ecclesia quantum fieri poterit digniori, & præsente Clero ejusdem loci. Ne vero incertitudo, an ipsi ordinationes sint habituri nimis grave afferat incommodum promovendis varia Diœcesis loca inhabitantibus; per mensem ante singulis vicibus publico Edicto ab iisdem Episcopus denuncietur, se Ordinationes esse habituros, adeo ut quoties, denunciatio hujusmodi facta non fuerit, inde satis intelligant Regulares, Episcopum Diœcesanum Ordinationes ea vice minime esse habiturum, sibique idcirco licitum futurum Ordines ab alio Episcopo suscipere cum Litteris Dimissoriis suorum Superiorum ad eum directis, servata in iis forma superius expressa.

„ XVI. Episcopi in omnibus Mulierum Monasteriis sibi subjectis Ordinaria, in aliis vero exemptis authoritate Sedis Apostolicæ inconcusse observari curent, quæ circa Sanctimonialium clausuram, vetitumque in dicta Monasteria ingressum, tam in Decretis Tridentinæ Synodi, quam in Constitutione similis memoriæ Gregorii Papæ XIII. etiam Prædecessoris Nostri edita Idibus Januarii anni millesimi quingentesimi septuagesimi quinti provide ordinata sunt.

„ XVII. Perpendentes etiam Christianæ Reipublicæ in primis expedire, ut ministerium, ac potestas clavium in remittendis, retinendisque peccatis recte exerceatur, declaramus Sacerdotes, tam Sæculares, quam Regulares, qui ab Episcopis obtinuerint licentiam audiendi Confessiones limitatam, vel quoad genus Personarum, vel quoad tempus, non posse pœnitentiæ Sacramentum administrare extra tempus, vel locum, vel genus Personarum ab ipsis Episcopis præscriptum, quocumque privilegio, etiam in vim Bullæ, quæ appellatur *Cruciatæ Sanctæ*, competente, nullatenus suffragaturo. Cumque idem Innocentius Prædecessor per suas die decimanona Aprilis anni millesimi septingentesimi, expeditas Litteras decreverit Sacerdotibus tam Sæcularibus, quam Regularibus non licere confessiones eorum, a quibus ex indulto prædictæ Bullæ Cruciatæ ad id electi fuerint, audire, absque præcedenti approbatione Ordinarii illius Loci, in quo ipsi Pœnitentes degunt, & Confessores eligunt etiamsi ab Ordinariis aliorum Locorum antea approbati fuissent, ac etiamsi Pœnitentes Ordinariis illis, qui Confessores Electos approbassent, subditi essent; nec non Confessiones aliter factas, ac respective exceptas, nullas fore, irritas, & invalidas, & Confessores ipso jure suspensos esse. Nos eandem Constitutionem approbantes, confirmantes, & innovantes declaramus insuper prædictis Sacerdotibus tam Sæcularibus, quam Regularibus ad Confessiones excipiendas, vel ex vi prædictæ Bullæ Cruciatæ, vel ex quocumque alio privilegio electis suffragari minime etiam posse, quod approbati alias fuerint ab Episcopo illo, qui aliquando fuerit Ordinarius Loci, in quo Confessiones audiendæ sint, sed talis tunc temporis amplius non existat, vel quia ab humanis excesserit, vel Episcopatui renuntiaverit, vel quia ad aliam Ecclesiam authoritate Apostolica translatus reperiatur; sed necessariam omnino esse illius, qui actualiter, & pro tempore Ordinariam Jurisdictionem in ea Diœcesi exerceat, approbationem. Hæc tamen suffragetur etiam tacita, eaque adesse censeatur, quousque præcedens licentia, sive approbatio duret, & revocata ab eo non fuerit; in quo casu nova, & expressa impetranda erit, si illa præcedenter obtenta, vel per temporis adscripti lapsum expiraverit, vel per posteriorem revocationem sublata fuisset.

„ XVIII. Meminerint quoque Regulares, se excipere non posse Confessiones Monialium, tametsi eorum regimini, & gubernio subjectæ sint, nisi ultra licentiam suorum Prælatorum Regularium præcedat examen coram Episcopo Diœcesano faciendum, ejusque specialis quoad Confessiones dictarum Monialium approbatio; remota quacumque contraria consuetudine, etiam immemorabili.

„ XIX. Cumque ex eodem Concilio Tridentino Confessor extraordinarius bis, aut ter in Anno offerri Monialibus debeat, qui omnium Confessiones audiat; si in posterum Superiores Regulares quoad Monasteria ipsis subjecta toties prædictum extraordinarium Confessorem deputare neglexerint, vel si etiam ex proprio eodem Ordine semper deputaverint, nec saltem semel in anno ad id munus elegerint Sacerdotem, aut Sæcularem, aut Regularem alterius diversi Ordinis Professorem: in his casibus Episcopi pro suo arbitrio, & conscientia deputationem hujusmodi facere possint, nec illa quovis titulo, aut prætextu a Superioribus Regularibus valeant impediri.

„ XX. Episcopi insuper abusus omnes, qui in Ecclesiis, aut Sæcularibus, aut Regularibus contra præscriptum Cæremonialis Episcoporum, & Ritualis Romani, vel Rubricas Missalis, & Breviarii irrepserint, studeant omnino removere. Et si adversus ea, quæ in dicto Cæremoniali statuta sunt, consuetudinem etiam immemorabilem allegari contingat; postquam recognoverint, aut eam non satis probari, aut etiam probatam suffragari, utpote irrationabilem de jure non posse: executioni eorum, quæ in dicto Cæremoniali constituta sunt diligenter incumbant; nec ulla suspensiva appellatio admittatur.

„ XXI. Sedulo pariter caveant iidem Episcopi, ut eliminentur abusus, si qui forsan tam quoad Ecclesiasticos Sæculares, quam quoad Regulares inducti fuerint adversus Concilii Tridentini Decretum de observandis, & evitandis in celebratione Missarum *Sess.* 22. & contra Regulares, si opus fuerit, procedant ex Apostolica delegatione in eo Decreto ipsis indulta, postposita quacumque appellatione suspensiva; sed solum reservata in devolutivo super quocumque dubio, quod excitari contigerit, declaratione Congregationis pro tempore existentium S. R. E. Cardinalium memorati Concilii Interpretum.

„ XXII. Cumque circa Missarum celebrationem in privatis Oratoriis, nec non circa usum Altaris gestatorii a recol. memor. Clemente Papa XI. Prædecessore etiam Nostro opportunum Decretum promulgatum fuerit die 15. Decembris anni 1703. Episcopi dent operam ut omnia ibidem statuta etiam in Regnis Hispaniarum serventur: idemque Decretum in suis respective Diœcesibus, ut facilius omnibus innotescat, publicari faciant, addita etiam prohibitione, ne in privatis Regularium Cellis, sive Cubiculis erigatur Altare pro re sacra ibidem facienda, & contra quoscumque contravenientes Censuris etiam Ecclesiasticis procedant, adhibita quoad Regulares authoritate Sedis Apostolicæ in memorato Decreto ipsis delegata, remotaque quacumque contraria consuetudine, etiam immemorabili. Declaramus tamen, quod cum in prædicto Decreto statuatur, non licere Episcopis extra Domum propriæ habitationis in Domibus Laicis erigere Altare, ibique Sacrosanctum Missæ Sacrificium celebrare, sive celebrari facere; hujusmodi prohibitio intelligenda non sit de Domibus etiam Laicis, in quibus Episcopi forte occasione Visitationis, vel itineris hospitio excipiantur, ut nec etiam quando Episcopi in casibus a Jure permissis, vel de speciali Sedis Apostolicæ licentia absentes a Domo propriæ ordinariæ habitationis, moram idcirco faciant in aliena Domo per modum similis habitationis: his enim casibus licita iis erit erectio Altaris ad effectum prædictæ celebrationis, non secus, ac in Domo propriæ ordinariæ habitationis.

„ XXIII. Præcipimus quoque accurate attendi, ac adimpleri quæcumque alia præscribuntur in ejusdem Generalis Synodi sess. 25. de Regularibus, & Monialibus. Cumque in cap. 25. amplissime derogetur omnibus contrariis privilegiis sub quibuscumque formulis verborum conceptis, ac Mare magnum appellatis, etiam in fundatione obtentis, nec non Constitutionibus, & Regulis etiam juratis, atque etiam consuetudinibus, vel Præscriptionibus, etiam immemorabilibus; sciant omnes derogationem hujusmodi non ad ea tantum referri, quæ in prædicto capite continentur, sed etiam ad alia, quæ in singulis superioribus capitulis ejusdem sessionis constituta sunt.

„ XXIV. Ad hæc, ut recta in Judiciis ratio servetur, præcipimus, quod ubi in Caussis Criminalibus Ordinarii Locorum in Regnis Hispaniarum processerint ex Officio, hoc est non ad ullius querelam, sive accusationem, si ab eorundem Ordinariorum sententiis Appellatio, vel ad Sedis Apostolicæ Nuntium, vel ad Me-

„ tropolitanos interposita fuerit; tum (ne alioquin si nullus Actoris partes gerat, delinquentes pœnam suis criminibus debitam effugiant) Procuratores Fiscales Tribunalis Nuntiaturæ Apostolicæ, & respective etiam Curiæ Metropolitanæ, instantias, aliosque actus desuper necessarios peragant, & prosequantur, ut prædictæ Ordinariorum sententiæ justam confirmationem, & executionem obtineant. Quod si dictis Procuratoribus Fiscalibus non citatis, & inauditis, contrarias sententias in gradu appellationis proferri contigerit; istæ prorsus nullæ sint, ac irritæ cum omnibus actis gestis, nullumque sortiri debeant effectum; quinimo præcedentes Ordinariorum sententiæ executioni mandentur perinde ac si appellatio ab iis interposita nullatenus fuisset.

„ XXV. Cæterum cum generaliter circa appellationes, & inhibitiones satis provisum fuerit per Constitutionem piæ mem. Innocentii Papæ IV. Prædecessoris etiam Nostri in cap. *Romana* ac etiam per Decreta Concilii Tridentini, itemque alia edita die 16. Octobris 1600. a Congregatione Negotiis, & Consultationibus Episcoporum, & Regularium præposita, & a præfato Clemente VIII. confirmata, ac denique etiam alia promulgata tempore Pontificatus similis mem. Urbani Papæ VIII. Prædecessoris ibidem Nostri, die videlicet 5. Septembris 1626. volumus, & mandamus, quod quidquid in omnibus memoratis Constitutionibus, & Decretis statuitur diligentissime per omnes iis comprehensos observetur in Caussis ad Curias Ecclesiasticas pertinentibus in Regnis Hispaniarum; quacumque consuetudine, etiam immemorabili, vel quovis privilegio, aut stylo concedendi etiam quascumque inhibitiones nuncupatas temporarias, penitus excluso.

„ XXVI. Quo vero ad Judices Conservatores, & modum, ac facultatem procedendi in Caussis Civilibus, quæ ad eorum cognitionem pertinere possint, inviolate custodienda erit norma præscripta in Constitutionibus fel. rec. Innocentii IV. Alexandri IV. Bonifacii VIII. Gregorii XV. aliorumque Romanorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum hac de re editis, nec non in Decretis Concilii Tridentini, sub pœnis ibidem contentis, quas præsenti Nostra Constitutione innovamus, & confirmamus; hoc etiam addito, ut iidem Judices Conservatores, & Mandatorum suorum executores exhibere debeant Episcopis, aliisque Locorum Ordinariis litteras suæ deputationis, quarum vigore procedere intendant.

„ XXVII. Enixe denique, & ex intimo Paterni cordis Nostri sensu omnes e religiosissima Hispanica natione monemus, ut memores sint, teneri se exacte, firmiter, & cum effectu observare etiam omnia, & singula in ceteris omnibus ejusdem Tridentini Concilii Decretis sancita. Et ne eorum executio posthac ullo modo impediatur, aut retardetur; decernimus, ac declaramus, nullum pro impedienda, aut suspendenda executione Conciliarium sanctionum ejusmodi, aut Decretorum, quæ ab Ordinariis edita fuerint pro executione pariter eorum, quæ in ipso Concilio statuta sunt suffragari posse, ac debere contrarium Privilegium, quod ante prædicti Concilii promulgationem a Sede Apostolica obtentum fuerit, nisi etiam post ipsum Concilium fuerit in forma specifica ab eadem Apostolica Sede confirmatum, vel noviter concessum; itemque obstare non posse ullum Statutum, vel Concordiam, quæ a prædicta Apostolica Sede specialiter confirmata non sit; neque quemcumque longævum non usum, aut contrariam consuetudinem, vel præscriptionem etiam centenariam, vel immemorabilem, nisi forsan præfatæ consuetudinis, aut præscriptionis materia capax sit, & insuper consuetudo, aut præscriptio immemorabilis probata jam sit admissa a competenti Judice per tres sententias conformes, vel per unam, quæ in judicatum transierit, nec demum quamcumque Appellationem, sive inhibitionem, etiam temporariam; reservato duntaxat recursu in devolutivo ad memoratam Congregationem Cardinalium ejusdem Concilii Interpretum; quibus etiam tanquam Executoribus præsentium Nostrarum litterarum, non solum committimus, & mandamus, ut eas, ipsarumque Decreta, & Ordinationes omnes perpetuo, & inviolabiliter observari faciant cum eadem potestate, quæ iisdem Cardinalibus a Sede Apostolica tributa est pro executione Decretorum memorati Concilii, sed etiam privative facultatem impertimur, quandocumque opus fuerit interpretandi, explicandi, ac declarandi eandem nostram Constitutionem, omnesque, & singulas ordinationes in ea contentas (exceptis his, quæ ad Cæremoniale Episcoporum, Rituale Romanum, & Rubricas Missalis, & Breviarii pertinent) quatenus illis dubietas aliqua, aut difficultas emerserit, non retardata tamen interim illarum executione, adeo ut ante hujusmodi executionem nec ullus recursus ad eandem Congregationem Cardinalium, nec ulla super quovis Dubio consultatio promoveri possit. Decretis vero, & Declarationibus a prædicta Congregatione faciendis postquam nostra, aut Romani Pontificis pro tempore existentis approbatio accesserit, statim quæcumque reclamatio, aut consultatio omnino cessare, perpetuumque silentium desuper impositum censeri debeat.

„ Decernentes pariter easdem præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere, ac illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit, in omnibus, & per omnia plenissime suffragari, & ab eis respective inviolabiliter, & inconcusse observari debere. Sicque, & non aliter per quoscumque Judices Ordinarios, & Delegatos, etiam Caussarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, ac Sedis præfatæ Nuntios, aliosve quoslibet, quacumque præeminentia, & potestate fungentes, functuros, sublata eis, & eorum cuilibet, quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & authoritate, ubique judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his a quoquam quavis authoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

„ Non obstantibus præmissis, ac quatenus opus sit Nostra, & Cancellariæ Apostolicæ Regula de jure quæsito non tollendo, aliisque Constitutionibus, & Ordinationibus, Apostolicis, nec non quorumque Ordinum, Congregationum, Institutorum, & Societatum, etiam Jesu, & quorumvis Monasteriorum, Conventuum, Ecclesiarum, Locorum Piorum, aliisque, quibusvis etiam juramento, Confirmatione Apostolica, aut quavis firmitate alia roboratis Statutis, & consuetudinibus, ac præscriptionibus quantumque longissimis, & immemorabilibus, Privilegiis quoque, Institutis, & Litteris Apostolicis, Ordinibus, Congregationibus, Institutis, & Societatibus, etiam Jesu, ac Monasteriis, Conventibus, Ecclesiis, & Locis Piis prædictis, illorumque respective Superioribus, aliisve quibuslibet Personis, etiam specialissima mentione dignis, sub quibuscumque verborum tenoribus, & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, & insolitis clausulis, irritantibusque, & aliis Decretis, etiam Motu proprio, ac ex certa scientia, & de Apostolicæ Potestatis plenitudine in genere, vel in specie, seu alias quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus, & singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa, & individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, illorum omnium, & singulorum tenores, ac si de verbo ad verbum exprimerentur, & insererentur, nihil penitus omisso, & forma in illis tradita observata, eisdem præsentibus pro expressis, & insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice duntaxat specialiter, & expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque.

„ Volumus autem, ut earumdem præsentium Litterarum transumptis, seu exemplis, etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus Personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides tam in Judicio, quam extra illud ubique adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

„ Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die 13. Maji 1723. Pontificatus Nostri Anno secundo.

§. II.

„ Cum autem, sicut accepimus, tametsi præmissa a memorato Innocentio Prædecessore, maturo, ac saluberrimo fuerint constituta, & ordinata consilio, illa nihilominus, nedum plenariæ executioni, ut par erat, demandata fuerint, neque proinde optatos fructus usquequaque proferre valuerint; Hinc est, quod nos probe considerantes, nihil magis alios ad veram Pietatem, & Dei cultum assidue instruere, & excitare, quam eorum vitam, & exemplum, qui se divino Ministerio dedicarunt, facileque fieri posse, ut populus in via Domini prospere, & feliciter progrediatur, si Clerus illi præluceat, ac suavem in eo Sanctioris Disciplinæ, bonorumque operum odorem diffundat, ac propterea eorundem præmissorum ad hunc tam pium, & salutarem finem tendentium subsistentiæ, ac paratæ executioni, sublatis quibusvis impedimentis, quantum cum Domino possumus, Pastorali nostra cura, & sollicitudine consulere cupientes, præinsertas Innocentii Prædecessoris Litteras, & quæcumque in eis constituta, ordinata, sancita, decreta, & declarata, ac alias quomodolibet contenta, & expressa, authoritate Apostolica, & tenore præsentium perpetuo approbamus, & confirmamus, ac quatenus opus sit innovamus, & de novo constituimus, innovamus, ordinamus, sancimus, decernimus, & declaramus, illisque inviolabilis Apostolicæ firmitatis robur adjicimus.

§. III.

„ Nec non tam dilecto Filio Nostro, & Sedis præfatæ in Regnis Hispaniarum Nuntio nunc, & pro tempore existenti, quoad ea, quæ ad ipsum, ejusque Tribunal pertinent, quam Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis, Episcopis, ceterisque Locorum Ordinariis, & Superioribus, ac etiam dilectis Filiis utrique Clero, Sæculari, & Regulari eorundem Regnorum districte, ac sub interminatione Divini Judicii, authoritate præfata, harum serie præcipimus, & mandamus, ut illa omnia, & singula, omni mora, dilatione, & cunctatione sublata, debita obedientia exequantur, & accurate, & exacte servent, faciantque respective illa ab iis, ad quos spectat, & quandocumque spectabit in futurum, eadem authoritate omnimode executioni demandari, & inviolabiliter observari.

§. IV.

„ Decernentes pariter ita in præmissis per quoscumque Judices Ordinarios, & Delegatos, etiam Caussarum Palatii Apostolici Auditores, ac ipsius S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, & dictæ Sedis Nuntios, aliosve quoslibet, quacumque præeminentia, & potestate fungentes, & functuros, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & authoritate, judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his a quoquam, quavis authoritate, scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

§. V.

„ Non obstantibus omnibus, & singulis illis, quæ prædictus Innocentius Prædecessor in Litteris suis præinsertis voluit non obstare; ceterisque contrariis quibuscumque.

§. VI.

„ Ut autem eædem præsentes Litteræ ad omnium notitiam facilius deveniant, volumus illas, seu earum exempla ad valvas Ecclesiæ Lateranensis, ac Basilicæ Principis Apostolorum, nec non Cancellariæ Apostolicæ, Curiæque Generalis in Monte Citatorio, & in Acie Campi Floræ de Urbe, ut moris est, affigi, & publicari: Sicque publicatas, & affixas omnes, & singulos, quos illæ concernunt perinde arctari, & afficere, ac si unicuique eorum nominatim, & personaliter intimatæ fuissent.

§. VII.

„ Utque ipsarum Litterarum transumptis, seu exemplis etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, & sigillo Personæ in Ecclesiastica Dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides tam in Judicio, quam extra illud ubique adhibeatur, quæ eisdem præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

„ Datum Romanæ apud S. Mariam Majorem sub Anno Piscator die 23. Septembris 1724. Pontificatus Nostri Anno primo.

CAPUT VIII.

De Litteris Dimissoriis, & Commendatitiis.

§. I. *Quando, & quomodo dantur.*

1 STatuitur a Trid. *sess. 23. de Ref. c. 2. juxta c. 1. de Temp. Ord. in* ut si proprius Episcopus sit æger, seu aitas impeditus (nam illud, sit æger solum punitur a Tridentino e. g. ex Barbos. *l. c. Trid. n. 2.*) pos dare licentiam; ut ordinandus promoveatur ab alieno Episcopo sive i determinate a quocumque, sive ab hoc, vel illo determinate.

2 Hæc licentia dari quidem potest oretenus, quia Concilium requi duntaxat consensum proprii Episcopi, sed solet ad majorem, facili remque fidem faciendam expediri per litteras patentes, quæ vocant *Dimissoriæ*, quia subditum dimittunt ad alienum Episcopum; app lantur etiam *Reverendæ*, ob reverentiam illis debitam.

3 Præ-

3 Præter memoratam licentiam, debet ordinandus habere a proprio Episcopo suorum morum approbationem, quæ dari consuevit, interdum in ipsismet Dimissoriis, interdum separatim. Quando autem sunt separatæ, vocantur *litteræ Commendatitiæ, vel Testimoniales*, quia in his Episcopus suum subditum commendat alieno, deque ejus probis moribus testificatur.

4 Ultramontani, idest, qui nati sunt ultra Montes Alpinm, quales sunt Hispani, Lusitani, Galli, Germani, &c. ut item, qui nati sunt extra Italiam, si velint ad quemcumque Ordinem, etiam Minorem, etiam primam Tonsuram intra Italiam promoveri, debent sub pœna suspensionis, aliisque pœnis inflictis a Decreto Urbani VIII. *Secr.* 1624. 11. *Decemb.* quod per extensum affert March. *de Ord. tr.* 1. *p.* 5. *c.* 11. *n.* 14. non solum ostendere Dimissorias, ut dictum est, a suis propriis Episcopis sibi concessas, sed easdem insuper recognitas, probatas & subscriptas a Nunciis, seu Collectoribus Apostolicis commorantibus in loco, unde ordinandi discesserunt, & deinde item recognitas a Vicario Generali Urbis Romæ.

5 Si sustineas, Siciliam in favorabilibus venire sub nomine Italiæ, hoc Decreto Siculus ordinandus non comprehenditur, quia in hac probabili sententia, quam ego *l.* 3. *Meth. Conf. c.* 7. §. 4. *n.* 16. *in edit. Rom.* docui, non est natus extra Italiam.

6 Denique hanc constitutionem non afficere Religiosos, quia nulla fit in illa Regularium mentio, fuisse decisum Florentiæ tenet Marchin. *l. c. n.* 17. Quare hos habentes Dimissorias a suis Prælatis, a quocumque Episcopo Italo ordinari posse concludit.

§. II. *Quis possit prædictas litteras concedere?*

EPISCOPUS, ET SIMILES ECCLESIASTICAM Jurisdictionem habentes in subditos.

1 Dimissorias concedit proprius Episcopus, sive Originis, sive Beneficii, sive Domicilii. Imo etiam Abbas, vel Prior, qui habeant quasi Episcopale, & distinctum ab Episcopo territorium. Item Vicarius Generalis, si ab Episcopos ad id habeat speciale mandatum, vel si Episcopus agat in remotis: id, quod evenit, (ait Sanch. *in conf. l.* 7. *c.* 1. *dub.* 20 *n.* 42.) quando Episcopus invenitur extra Provinciam in partibus remotis per duas dietas, licet Barb. *de pot. Episc. p.* 3. *alleg.* 54. *n.* 48. *V. p.* 2. *alleg.* 7. *n.* 9. sentiat tunc Episcopum dici in remotis agere, quando est ultra Montes (intellige etiam, quando est ultra mare) sufficit enim, ait, quod hujusmodi remotio sit inconveniens ordinando. Sed nimis indistincte loquitur Barbosa: dicerem distinctius, quando hujusmodi remotio prudenti hominum existimatione notabiliter esset ordinandis incommoda. Putabis enim remote agere Archiepiscopum Messanensem, si forte inveniatur Regii in Calabria, brevissimo freto a Sicilia distantis?

2 Commendatitias, sive Testimoniales litteras, puto de jure non posse dari, nisi ab Episcopo domicilii. Ratio est, quia mores, qui in his litteris sunt approbandi, solum illi solent esse noti, non aliis.

CAPITULUM SEDE VACANTE.

3 Trid. *sess.* 7. *can.* 10. *de Ref.* sic statuit: *Non liceat Capitulis, Sede vacante, infra annum a die vacationis Ordinarii, licentiam, aut litteras Dimissorias, seu Reverendas, ut vocant, alicui, qui beneficii Ecclesiastici recepti, sive recipiendi occasione arctatus non fuerit, concedere &c.*

Nota Primo posse Capitulum, intra dictam annum concedere Dimissorias pro prima Tonsura, quia hæc non est Ordo. Ita docet Quintan. *de Ord. sing.* 4. afferens declarationem Cardinalium.

4 Nota secundo; illud *a die vacationis*, significat quamcumque vacationem, sive ex Episcopi morte, quando vacatur, *infra annum luctus*, sive ex translatione, sive ex renunciatione, &c.

5 Nota tertio illud, *qui arctatus fuerit*, est enim exceptio, quia conceditur Capitulo, ut possit dare Dimissorias, etiam intra dictum annum, obligatis ad suscipiendos Ordines.

6 Petes. Si Tonsuratus aliquis, vel quilibet nondum Sacerdos benecium simplex habeat cum libertate satisfaciendi per alium Missas ex beneficio debitas, poteritne Capitulum Sede Vacante dimissorias huic concedere? Ita Quintan. *de Ord. sing.* 4.

7 Resp. quamvis iis, qui præsentantur ad Capellaniam, aut beneficium, licet tempus ipsos non urgeat, possit, ut vult Pyrr. Conrad. *in praxi disp.* 4. *c.* 4. *n.* 12. & 13. dictum Capitulum concedere Dimissorias ad primam Tonsuram, ut sic potiri possint beneficio, quia ut dictum est, prima Tonsura non est Ordo; tamen ad alios Ordines non potest, quando, ut proponitur, Missæ, & onera satisfacienda ex beneficio præstari possunt per alium. Ratio est, quia hic commodius quidem præstaret per se, sed non potest dici arctatus a beneficio recepto, vel recipiendo; nam beneficium jam recepit, & satisfactionem jam præstare potest per alium.

8 Nota quarto, illas duas voces, *licentiam, aut litteras Dimissorias*, idem prorsus significare, ut expendit Sanch. *l.* 7. *conf. c.* 2. *dub.* 26. *n.* 2. idest facultatem suscipiendi Ordines.

9 Nota hic iterum, *licentiam, aut litteras Dimissorias*, has enim solum prohibetur Capitulum tunc dare; nam propterea potest concedere licentiam extero Episcopo exercendi Pontificalia, & ordinandi, tum exteros, tum subditos ipsius Capituli, qui aliunde v. g. a Pontifice habuerunt suæ ordinationis licentiam.

10 Rursus, propter eamdem rationem, potest Capitulum intra prædictum annum concedere litteras Commendatitias, seu Testimoniales, quia hæ litteræ non continent licentiam suscipiendi Ordines. Id certe est maxime advertendum; Sæpe enim occurrit, ut quis in prædicto anno vacationis impetret Breve Apostolicum, per quod promoveri possit, sive a viciniore, sive a quocumque Episcopo Catholico, & tunc, non obstante ejusmodi Brevi, debebit ordinandus petere, & obtinere a dicto Capitulo testimonium suæ vitæ, quod certe tunc dare potest Capitulum; quia id non est concedere, ut dixi, licentiam suscipiendi Ordines (hanc enim prædictus ordinandus habet per dictum Breve a Papa) sed solum est, testari de moribus. Et quidem Papa solet in eodem Brevi ordinandum admonere, ut has litteras testimoniales omnino obtineat a Capitulo in ea, vel simili clausula, *cum licentia tui Ordinarii*, quę, quamvis dicat, *licentia*, tamen intelligitur solum de litteris commendatitiis, seu Testimonialibus, quia licentiam Ordinum jam ipse Pontifex, ut dictum est, concedit. Ita Barb. *de pot. Epis. alleg.* 7. *n.* 14. & 15. Meroll. *t.* 3. *d.* 7. *c.* 7. *dub.* 6. Gav. *in prax. Epis. V. Cap. Sede vacant. n.* 30. Dian. *p.* 8. *tr.* 4. *res.* 42. March. *de Ord. tr.* 1. *p.* 6. *c.* 3. *n.* 17. aliique plures.

11 Nota quinto, illud, *infra annum*: poterit ergo Capitulum, seu Vicarius ejus Generalis (sed ex speciali mandato, ut ait Barb. *de pot. Episc. q.* 3. *alleg.* 54. non vero ex ipsa ratione Vicariatus, ut diximus t. 1. de Vicario Episcopi) dimissorias, seu Commendatitias pro suis subditis concedere post dictum annum.

12 Atque hæc pro Sæcularibus. Quid de Regularibus commorantibus in Diœcesi?

Resp. Regulares non indigent Dimissoriis, quas concedere ipsis debeat Episcopus, vel Capitulum Sede vacante, in cujus Diœcesi ipsi Regulares commorantur. Nam satis est, si ipsi habeant Dimissorias a suis Prælatis Regularibus eo modo, quem mox dicam. Quare infra dictum annum Sedis vacantis, si hi habeant dictas Dimissorias a Prælatis suis, poterunt ordinari in eadem Diœcesi, in qua Sedes vacat, ab aliquo Episcopo, qui forte ex licentia Capituli ibi Pontificalia exerceat, & multo magis ab aliis Episcopis, quando in suis Diœcesibus ordinationem celebrant. Ita fuse probat, & efficaciter Quint. *de Ord. sing.* 8. Pyr. Conrad. *in praxi disp. l.* 4. *c.* 6. *n.* 16.

PRÆLATI REGULARIUM EXEMPTORUM.

13 Hos posse concedere Dimissorias suis subditis, imo & Novitiis (sed his cum Patrimonio, vel Beneficio, ut supra dixi, & non ad titulum Paupertatis) quia participant omnia Religiosorum privilegia, dubium ne sit, ut habes de Religiosis apud Quintan. *de Ord. sing.* 8. Sanch. *in sum. l.* 6. *c.* 10. *a n.* 18. Dian. *p.* 5. *tr.* 10. *res.* 43. March. *tr.* 1. *de Ord. p.* 6. *c.* 4. *n.* 6. & de Novitiis apud Marchinum, aliosque, quos vide propter varios casus, quos ipsi discutiunt.

14 Hic adverte, extare Decr. Clem. VIII. *Quod per extensum cum alia declar. Card. affert* Pyrr. Conrad. *de disp. l.* 4. *c.* 6. *n.* 17. quo vult has Dimissorias Regularium debere dari cum duabus conditionibus sub pœna privationis officiorum, & vocis activæ, & passivæ Prælati eas non observantis. Prima, ut hæ Dimissoriæ non dirigantur nisi ad Episcopum illius Diœcesis, ubi habitat Religiosus ordinandus, nisi forte is Episcopus absuerit, vel Ordines non celebraverit. Secunda, ut in Dimissoriis hoc ipsum exprimatur.

15 Verum hoc Decr. ait Castr. *de Ord. disp. un. p.* 15. *n.* 8. *fin.* non videri usu receptum: quia illud Prælati regulares observare non solent.

16 Licentiam suscipiendi Ordines, seu Dimissoriarum concessionem non posse a nostris Soc. JESU Superioribus localibus dari, sed a Provinciali, vult P. N. Generalis *in Comp. Privil. Societ. Jesu V. Ordines.* An ampliorem potestatem habeant Superiores locales aliarum Religionum, eorum praxis, & ordinationes consulantur.

§. III. *De Duratione prædictarum litterarum.*

1 HÆ Dimissoriæ, seu licentiæ absolute a quocumque legitime concessæ non cessant lapsu temporis, ut vult Camp. *in suo Diversorio Rub.* 9. *c.* 7. *n.* 5. dicens ita fuisse decisum, Barb. *in Trid. sess.* 7. *c.* 11. *de Ref. n.* 3. Clar. *de pot. Episc. p.* 2. *alleg.* 7. *n.* 23. Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 8. *n.* 83. & Meroll. *t.* 3. *d.* 7. *d.* 6. *n.* 88. Nam, si tempus fuit limitatum, cessabunt sane, eo finito tempore. Poterunt ergo dictæ absolutæ litteræ habere effectum post amotionem ab officio, vel mortem concedentis, quia sunt gratiæ factæ; nisi tamen, ut semper supponendum est, a successore non revocentur. Lege Sanch. *l.* 7. *conf. c.* 1. *dub.* 20. *n.* 18. Omnes enim licentiæ a quocumque successore, æqualem potestatem habente, revocari possunt.

2 Idem dic, si datæ fuerint a Capitulo Sede vacante, eodem enim modo durabunt, etiam post Sedem plenam, nisi a novo Episcopo revocentur.

3 Verum commendandi sunt ii Episcopi, qui imitantur S. Carolum Borromæum, ut refert Pyrr. Conrad. *l. c. n.* 21. in edictis de Sacra Ordinatione præcipientem, ne dimissoriæ sint vetustiores duobus, vel tribus mensibus a die ultimæ ordinationis computandis, nisi ob absentiam Superioris: commendandi, inquam, sunt, quia in decursu notabili temporis facile mutari ordinandi mores possunt, & ex Agno Lupus evadere promovendus.

IX.

CONSTITUTIO INNOCENTII XII.

Qua plura declarantur, ac præscribuntur pro tollendis abusibus, & fraudibus circa Ordinationes alienorum subditorum.

„ SPeculatores Domus Israel... Hac generali nostra, & perpetuo valitura Constitutione decernimus, & declaramus, *nulli Episcopo*, seu cujusvis loci Ordinario, tametsi Cardinalatus honore fulgeat, licere externum quempiam, ac sibi ratione originis, seu domicilii juxta modum inferius declarandum, legitime contracti non subditum, ad Clericalem tonsuram promovere, cujusvis Beneficii Ecclesiastici, ei statim, ac tonsura hujusmodi insignitus fuerit, conferendi, seu ad quod is a Patronis jam præsentatus, seu nominatus fuerit, prætextu, etiamsi Beneficium prædictum de novo ea expresse adjecta lege fundatum fuisse constiterit, ut quis immediate post Clericalem characterem susceptum ad illud instituatur; Præterea Clericum, qui legitime jam a proprio Episcopo ad eamdem Clericalem tonsuram; seu etiam ad minores ordines promotus fuerit, non posse ad alio Episcopo, ratione, ac titulo cujuscumque Beneficii in illius Diœcesi obtenti ad ulteriores ordines promoveri, nisi ante eorumdem susceptionem Testimoniales litteras proprii Episcopi, tam Originis quam Domicilii super suis Natalibus, ætate, moribus, & vita sibi concedi obtinuerit, easque Episcopo ordinanti in actis illius curiæ conservandas exhibuerit. Licet vero Clericus ratione cujusvis beneficii in aliena Diœcesi obtenti subjici dicatur Jurisdictioni illius Episcopi, in cujus Diœcesi Beneficium hujusmodi situm est, eam tamen de cœtero hac in re inconcusse servari volumus Regulam, ut nemo ejusmodi subjectionem ad effectum suscipiendi ordines acquirere censeatur, nisi Beneficium prædictum ejus sit redditus, ut ad congruam vitæ sustentationem, sive juxta taxam Synodalem, sive, ea deficiente, juxta morem regionis pro promovendis ad Sacros Ordines, detractis oneribus, per se sufficiat, illudque ab ordinando pacifice possideatur, sublata quacumque facultate supplendi, quod deficeret fructibus ejusdem beneficii, cum adjectione patrimonii etiam pinguis, quod ipse ordinandus in eadem, seu alia quavis Diœcesi obtineret; ac Episcopus sic ordinans tam de prædictis testimonialibus litteris, quam de redditu Beneficii hujusmodi expressam in consueta collatorum Ordinum attestatione mentionem facere debebit. Cæterum subditus ratione originis tantum sit, ac esse intelligatur, qui naturaliter ortus est in ea Diœcesi, in qua ad Ordines promoveri desiderat, dummodo tamen ibi natus non fuerit ex accidenti, occasione nimirum itineris, officii, legationis, mercaturæ, vel cujusvis alterius temporalis moræ seu permanentiæ ejus patris in illo loco, quo casu nullatenus ejusmodi fortuita nativitas, sed vera tantum, & naturalis Patris origo erit attendenda. Quod si quis tanto temporis spatio in eo loco, in quo ex accidenti, sicut præmittitur, natus est, moram traxerit, ut potuerit ibidem canonico aliquo impedimento irretiri, tunc etiam ab ordinario ejus loci litteras testimoniales, ut supra, obtinere, illasque Episcopo ordinanti per eum in collatorum ordinum testimonium simi-

,, liter recensendas præsentare teneatur. At si Pater in alieno loco, ubi ejus filius natus est, tamdiu, ac eo animo permanserit, ut inibi vere domicilium de jure contraxerit, tunc non origo Patris, sed domicilium per Patrem legitime ut præfertur, contractum pro ordinatione ejusdem filii attendi debeat. Subditus autem ratione Domicilii ad effectum suscipiendi ordines is duntaxat censeatur, qui, licet alibi natus fuerit, illud tamen adeo stabiliter constituerit in aliquo loco, ut vel per decennium saltem in eo abitando, vel majorem rerum, ac bonorum suorum partem cum instructis ædibus in locum hujusmodi transferendo, ubique insuper per aliquod considerabile tempus commorando, satis superque suum perpetuo ibidem permanendi animum demonstraverit, & nihilominus ulterius utroque casu se vere, & realiter animum hujusmodi habere jurejurando affirmet. Si quis tamen a propriæ originis loco in ea ætate discesserit, qua potuerit alicui canonico impedimento obnoxius effici, etiam Ordinarii suæ originis testimoniales litteras, ut supra, afferre debebit, ac de illis expressa similiter mentio in susceptorum ordinum litteris facienda erit. Ad hæc nullus Episcopus alienæ Diœcesis subditum familiarem suum ad aliquos sacros, seu Minores Ordines, vel etiam primam tonsuram promovere seu ordinare præsumat absque ejus proprii, originis scilicet seu domicilii, Prælati testimonialibus litteris, ut supra, & nisi ad præscriptum *Conc. Trid. præfati* sess. 23. cap. *9. de Reform.* familiarem prædictum per integrum, & completum triennium, in suo actuali servitio secum retinuerit, ac suis sumptibus aluerit; Beneficium insuper, quod ei ad vitam sustentandam, juxta modum superius præfinitum, sufficiat quacumque fraude cessante, statim, hoc est saltem intra terminum unius mensis a die factæ Ordinationis, re ipsa illi conferat, ac in Ordinationis hujusmodi testimonio expressam, itidem familiaritatis, ac litterarum prædictarum mentionem facere teneatur. Porro, ut quicumque fraudibus aditus omnino præcludatur, volumus, & Apostolica Auctoritate statuimus, atque decernimus, ut Episcopus quilibet suos ratione originis, sive domicilii subditos Clericos quoscumque ab alienis Episcopis quavis auctoritate, etiam cum suis commendatitiis litteris promotos, nedum ad formam *Conc. Tridentini supradicti sess.* 14. *cap.* 3. *de Reform.* quoad scientiam examinare valeat, verum etiam Ordinum eis collatorum testimoniales litteras, gratis tamen, recognoscere, ac diligenter perquirere, an quoad illos prætensis Constitutionis forma, & dispositio adimpleta fuerit, assignato, sic promotis termino competenti et magis bene viso, ad docendum de ejusmodi adimplemento, ita ut quos eo termino elapso id minime prædstitisse compererit, a susceptorum Ordinum exercitio, si ita, & quamdiu ei expedire videbitur, suspendere, illisque, ne in Altari, aut in aliquo ordine ministrent, interdicere possit.

,, Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, Anno 1694. die 4. Novembris.

CAPUT IX.

De Examine Ordinandorum.

1 DE doctrina, quæ est exploranda in ordinandis, dicam, *in l. de Irreg. c.* 12. §. 1. & 2. nunc solum agendum est de jure, quod Episcopi in iis examinandis habent.

2 Trid. *sess.* 14. *de Ref.* jubet, examen debere præcedere ordinationem: debet autem fieri a proprio Episcopo, etiam quoad Religiosos ordinandos, vide Trid. *sess.* 23. *c.* 12. *de Ref.*

Possunt tamen Episcopi se remittere examini Superiorum, si non appareat clara ordinandi ignorantia. Possunt etiam committere aliis, quos ipse Episcopus designabit, & possunt etiam in ipsis litteris Dimissoriis illos designare, & maxime possunt hoc examen committere ipsi Episcopo, ad quem subditum suum dimittunt, ut Sacra Congregatio declaravit, teste Barb. *de potest. Episc. p.* 2. *alleg.* 7. *n.* 22. Si Summus Pontifex alicui Religioni post hoc Trid. Decr. concessit, ut ejus Religiosi absque examine promoverentur, examinari certe ab Episcopis non debent.

3 Quando quis a suo Episcopo examinatus, & approbatus mittitur ad alium Episcopum, adhuc jus integrum est huic Episcopo iterum illum examinandi, quia potest velle cognoscere, cuinam Ordines conferat: non tamen habet obligationem examinandi, quicquid dicat *ib.* Barb. quia Trid. dicens, neminem esse ab alieno ordinandum, nisi prævio examine, non tollit examen posse fieri per alium: at certe hic alienus Episcopus dum approbat examen alterius Episcopi, per illum Episcopum tanquam per suum examinatorem, ipse examinasse censetur. Excipe, ut modo dixi, nisi clara appareat imperitia promovendi.

CAPUT X.

De Temporibus Ordinationum.

PRIMA TONSURA.

1 IN quocumque die, sive festo, sive profesto conferri hæc licite potest. Ita Sanch. *in cons. l.* 7. *c.* 1. *dub.* 52. *n.* 1.

ORDINES MINORES.

2 Minores vero possunt Primo, in sex Sabbatis addictis pro conferendis Majoribus, quæ mox enumerabo.

3 Possunt secundo, quocumque die Dominico, vel festo de Præcepto, etiamsi solum in ea Diœcesi dictum festum habeatur, ut notat Castr. *l. c. p.* 13. *n.* 2. Unde ego extenderem, propter paritatem rationis, etiamsi in sola Civitate celebretur festum. Quamvis autem Alexander III. velit, ut in dictis Dominicis, & festis non conferantur dicti Minores Ordines, nisi uni, vel duobus: potest tamen paucis, teste Sanch. *l. c. n.* 3. quia ejus intentio solum est, ut non appareat ordinatio generalis.

4 Possunt Tertio, ex generali consuetudine, in die Veneris, (vide Sanch. *l. c. n.* 3.) ante prædicta sex Sabbata, & Castr. *l.* 4. *de censur. p.* 10. §. 1. *n.* 8.) addit etiam in feria quarta Quatuor Temporum, quo sic sequentis diei labor Episcopis minuatur.

5 Præterea quamvis in Pontificali ad conferendos Ordines, etiam Minores, signetur tempus de mane, ex consuetudine tamen etiam potest a prandio, lege March. *tr. de Ord. p.* 7. *c.* 1. *n.* 15. Leand. *de Ord. p.* 11. *q.* 6.

6 Rejicienda autem est saltem hodie sententia aliquorum, ut March. Zerolæ, apud Leand. *de Ord. d.* 11. *q.* 2. putantium Minores Ordines quovis die, quem elegerit Episcopus, posse conferri; hodie inquam: quia Urb. VIII. in novo Pontificali, ut videre est apud Delugo *resp. mor. l.* 1. *dub.* 24. [illegible] ordinationem Minorum, ultra Dominicam, solis diebus [illegible] de Præcepto, id tamen non ligat manus Summi Pontificis, [illegible] posit concedere alicui, ut alio tempore ordinetur, [illegible] propter ea, quæ *n.* 10. dicam, advertere.

7 Leander [illegible] videtur sibi contrarius, dum in uno loco negat, in altero affirmat [illegible] *ib. q.* 24.) licere Episcopis conferre Minores [illegible] non de Præcepto. Sed tunc hoc [illegible] est, quia, ut vidimus, Urb. VIII. requirit, vel Dominicam, vel festum de Præcepto.

ORDINES MAJORES.

8 Ordines Majores, idest Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium possunt conferri de jure in sex tantum Sabbatis, *cap. de eo, de Temp. Ord.* hoc est, in quatuor Sabbatis quatuor anni temporum, & in Sabbato ante Dominicam Passionis, & in Sabbato Sancto. Quod si contingat propter multitudinem ordinandorum, vel gravem Episcopi ordinantis infirmitatem, non posse perfici ordinationes in Sabbato, tunc conceditur (lege Sanch. *in consil. l.* 7. *c.* 1. *dub.* 15. *nu.* 4.) ut continuato jejunio, tum ab ipso Episcopo, tum ab ordinandis compleatur die Dominico immediate sequenti. Semper autem conferuntur inter celebrationem Missæ. Unde, de mane.

9 Episcopatum quolibet die Dominico posse conferri, jus C. *Quod a Patribus d.* 71. manifeste concedit; imo solum tunc licite posse, non vero in aliis diebus festivis, probat Sanch. *in consil.* 7. *c.* 1. *dub.* 15. *n.* 11.

10 Dixi, *de jure*, nam Summ. Pontifex, qui unus in hoc dispensare potest, solet per Breve speciale, vel per Privilegia concessa Regularibus, de quibus mox, indulgere, ut extra prædicta tempora, idest, ut extra sex memorata Sabbata, in tribus diebus festivis, alicui conferri prædicti tres Majores Ordines possint.

11 Quærunt autem hic Recentiores, An Breve intelligatur, præter Dominicam, de diebus festivis de Præcepto, quando in eo solum dicitur absolute (*Concedimus, ut in tribus diebus festivis ordinari possis.*) Fag. *l.* 1. *in Eccl. præc. c.* 2. *n.* 12. March. *t.* 1. *tr.* 7. *c.* 6. *n.* 12. aliique apud Dian. *p.* 5. *tr.* 13. *ref.* 97. cum paucis probare pluribus contendit, intelligi quemcumque diem, in quo Ecclesia facit Officium duplex, vel semiduplex, quamvis sit dies festus de præcepto; quia in jure ejusmodi dies vocatur absolute festivus, seu festum.

Th. Hurt. *in ref. mor. p.* 2. *tr.* 12. *n.* 1582. solum intelligit diem festum duplicem Majorem, quamvis non de præcepto.

Communis tamen opinio intelligit omnino diem festum de præcepto. Ita apud cit. & apud Delugo *in resp. mor. l.* 1. *dub.* 34.

12 Nimis autem oscitanter legit Pontificale novum Urb. VIII. quidam Juris Canonici peritus, qui nudiustertius contendebat contra Fag. jam rem esse decisam: si enim, ajebat, Urbanus pro Minoribus requirit diem festum de præcepto, multo magis pro Majoribus; Oscitanter quidem: Urbanus enim loquitur de jure; at nos in præsentia agimus ex Summi Pontificis Privilegio per suum Breve alicui determinatæ personæ concesso.

13 Ego igitur, an sententia Fagundez probabilis sit, saltem pro diebus festis duplicibus, nolo decernere: fortasse enim eam improbabilem esse contra versatile, & acutum alicujus ingenium evincere non possem.

Sed ajo, observandum omnino in praxi, ut eligatur dies festivus de præcepto. Ratio est, quia universalis consuetudo Ecclesiarum, & communis Episcoporum praxis videtur explicuisse, Summum Pontificem in his Brevibus, nomine festi, intelligere festum de præcepto: nam videmus, rarissime Episcopum velle sequi opinionem contrariam, & ideo omnino prædictæ antiquissimæ consuetudini standum; Quam ut amplectamur, persuadet ritus, quam Sacri Canones semper requirunt, ut ordinationes in diebus solemnibus celebrentur, quem certe ritum, etiam in privatis, seu privilegiatis ordinationibus, quantum fieri potest, par est sequi. Adde, valde rationi consentaneum esse, ut etiam in negotio ordinationis, nomine diei festi, non intelligatur, nisi illud festum, quod in communi hominum existimatione festum censetur; hoc autem est festum de præcepto.

14 Solve hic, Lector, quæstiunculam novam. Contingit in annorum decursu, ut aliquando incidat in feriam quartam Cinerum festum de præcepto S. Mathiæ (simile quid evenire potest aliis diebus) in qua non fiat officium duplex S. Mathiæ, sed simplex feriæ illius privilegiatæ. Quæro jam, an liceat, eo die conferre Ordines Minores, vel cum Brevi Pontificio supradicto, Majores? Ratio dubitandi est, quia Minores ex Urbano VIII. debent conferri in die dominico, vel festivo de præcepto, & ex Brevi Pontificio in tribus diebus festivis Majores. Cum ergo dies festivi de præcepto, præter Dominicam, soleant esse sub officio duplici, in feria autem quarta Cinerum prædicta non fiat officium duplex, sed feriæ privilegiatæ, satis dubitari posse videtur, an nihilominus tunc conferri dictos Ordines concedatur.

15 Resp. De hac difficultate olim interrogatus, negative respondi, quia mihi tunc visum fuit collective requiri festum duplex, & festum de præcepto. Nunc vero maturius rem expendendo, affirmative resp. Nam intentum Pontificis principale est, ut ejusmodi Ordines dentur in diebus apud Fideles solemnibus, & ad hoc sufficit diem esse de præcepto. Confirmatur, quia tum Urb. VIII. in Pontificali novo, tum Brevia illa Pontificia solum dicunt, conferri debere eos Ordines diebus festivis, nihil de officio, an sit duplex, necne, vel an sit correspondens festo, an non agentia. Confirmatur iterum ex Leand. *de Ord. d.* 11. *q.* [illegible] qui in Brevibus prædictis ait, venire omnia festa, quæcumque sint, modo ab Ecclesia servari mandentur. Nota illud (quæcumque sint.)

Per Occasionem quærimus, an Religiosi gaudeant Privilegio, ut ordinari licite possint extra Tempora.

16 Quod nostra Iesu Societas hoc privilegio gaudeat, communicando tamen ordinandis a solo N. P. Generali, certum est ex Bulla Greg. XIII. edita 21. *Septemb.* 1582. *in Priv. Soc. V. Ordin.* & data sub clausula, ut ejusmodi privilegium non communicetur aliis Regularibus. Lege Quintan. *d. Ord. sing.* 8.

17 Tam grave est hoc Societatis Privilegium, ut Castrop. *de Ord. p.* 13. *n.* 11. damnet de mortali Episcopum, qui nolit ordinare extra tempora nostrum præsentatum a dicto Patre Generali (ut etiam non servatis interstitiis, præsentatum a dicto Patre Generali, vel Provinciali) quia Greg. XIII. dum hæc nostris concedit, loquitur cum Episcopis per verba præceptiva, *Præcipimus, &c.*

18 Quamvis autem Gregorius prædictus neget communicationem hujus Privilegii aliis Religiosis, non propterea ligantur manus successorum Pontificum, vel Prædecessorum, quibus non sit legitime derogatum. Quare Marchin. *tr.* [illegible] *p.* 7. *c.* 7. citans Rodriq. Barb. Homobon. Portell. testatur idem Privilegium concessum fuisse

I. Mendicantibus, & a Clem. VIII. absque ulla limitatione, deinde confirmatum.

II. Monachis, (idem *ib.*) Divi Hieronymi, & S. Benedicti a Alex. VI. & Eugenio IV.

III. Ordini, (idem citans Portellam, & Dian.) sive Congregationi S. Joan. Evangelistæ in Portugalia a Clem. VIII.

IV. Barnabitis (idem *ib.*) a Greg. XV.

V. Pasqual. *Centur.* 4. *q.* 256. item testatur, concessum esse Theatinis a Greg. XIV.

VI. Th. Hurt. *in mor. p.* 2. *tr.* 12. *c.* [illegible] *n.* 1848. ait, concedi omnibus qui communicant in Privilegiis. & Castr. *disp. de Ord. p.* 13. *n.* 13. omnibus

bus Mendicantibus, & qui communicat in Privilegiis Sancti Benedicti: hæc tamen Pasqualigus *l. c.* limitat, quando communicatio non est generica, sed veluti sic, vel simili modo: *Communico vobis Privilegia aliis concessa, licet fuerint illis concessa irrevocabiliter.*

Sed Thom. Hurt. *loc. cit. n.* 1814. ait, Paulum V. Minoribus, & Clem. VIII. Patribus Evangelistis concessisse hoc privilegium sine ulla limitatione incommunicabilitatis. Quare, quæcumque alia Religio, cum his communicans, etiam per communicationem generalem, illud participabit, etiam quoad Novitios: sed his cum Patrimonio, vel Beneficio juxta supra dicta. Hoc Privilegium magnum vocat idem Thom. Hurt. *loc. cit. num.* 1818. addens, illi sine scrupulo se posse Episcopos conformare: quæ eadem verba dixerat pro Mendicantibus Marchin. *loc. supra cit.*

19 Hæc, Doctores prædicti, quorum fidem sublevandi mihi, vel deprimendi, voluntas non est.

C A P U T XI.

De Interstitiis.

§. I. *Quid sint, & qua ratione servanda.*

1 SAcri Canones vulgatis Juribus præcipiunt, ut Ordines conferantur ordinandis cum certo temporis intervallo inter unum, & alterum Ordinem; quod certe ita constitutum est, ut interim per exercitia inferioris Ordinis promovendus ad Superiores disponatur.

2 Hæc intervalla temporum vocantur *interstitia*, quæ, sine dispensatione, servanda ab omnibus sunt, etiam a Religiosis, præscindendo a Privilegiis, de quibus mox, idque sub mortali, quia res est gravis, licet ex communi sententia non incurratur suspensio, nec irregularitas ab eo, qui illa forte non observet, ut notat Suar. *de censf. d.* 21. *num.* 43. March. *de Ord. tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 1. *num.* 16. Dian. *p.* 5. *tract.* 10. *resol.* 40. *& p.* 4. *tract.* 4. *resol.* 209. Castr. *d.* 4. *de censf. p.* 10. §. 1. aliique.

3 Hinc Lezana, *in summa V. Interstitia num.* 3. immerito ex Bulla Pii II. (quæ, quamvis valde fuerint amplificata a Sixto V. hodie tamen servatur solum juxta restrictionem factam a Clement. VIII. Roman. Pontif. *in Bull. tract.* 3. *fol.* 40.) colligit, ordinandum non servantem interstitia incurrere suspensionem. Immerito sane.

Hæc enim Bulla tria solum edicit. Primo, ut suspensionem ipso facto incurrat, qui sine dispensatione Canonica, aut legitima licentia ordinatur extra tempora. Secundo, ut eandem incurrat, qui sine Dimissoriis. Tertio, ut eandem, qui ante legitimam ætatem. Lezana autem illud, *fine dispensatione Canonica*, vult distinguere ab illo, *aut legitima licentia*, additque illud, *fine dispensatione*, cadere in alia impedimenta, atque adeo in impedimentum ex intervallo interstitiorum, nondum decurso, illud, *fine licentia*, cadere in prædicta tria. Verum nimis gratis hic Auctor loquitur, & illud, *aut*, clare ostendit, utramque clausulam cadere in illa tria, unamque ex ipsis clausulis esse alterius explicationem.

4 Porro inter primam Tonsuram, & Ostiariatum non invenio, debere intercedere interstitia.

5 Quoad Minores Ordines inter se Tridentinum, *sess.* 23. *cap.* 11. *de Reform.* requirit, ut ordinatus in Minoribus promoveatur per temporum interstitia, instructus in iis, quæ ad Ordinem exercendum pertinent. Insinuat ergo, debere intercedere aliquod saltem intervallum, ut ipso exercitio instruatur in Ordine recepto, & disponatur ad alium; sed quia non determinat intervalli spatium, addit, nisi aliud Episcopo expedire magis videatur. Ideo ipsius Episcopi prudenti arbitrio id remittitur. Vide §. *sequentem num.* 6.

6 Inter Acolythatum, & Subdiaconatum Tridentinum *loc. cit.* requirit anni unius Ecclesiastici, ut mox de cæteris Ordinibus dicam, intervallum. Excipe nisi legitima consuetudo aliud alicubi introduxerit, ut dicto *num.* 6. mox indicabo.

7 Inter Subdiaconatum, & Diaconatum, atque inter hunc, & Sacerdotium ex eodem Tridentino debet annus intercedere, atque ex communi, tutissimaque sententia, Ecclesiasticus, idest ab uno Sabbato v. gr. Quatuor Temporum Quadragesimæ ad aliud simile Sabbatum sequentis Quadragesimæ; etiam si non intercesserint eo anno duodecim menses integri. Ne sit tamen dubium, sufficere annum naturalem, quia multo magis, nomine anni requisiti a Tridentino, potest intelligi annus naturalis duodecim mensium, quæ est significatio principalis.

8 Ex quo ultimo sequitur (ait Pasq. *centur.* 4. *quæst.* 355.) si intercesserint duodecim menses, licet Ecclesiasticus annus non finierit, licite te posse ad alium Ordinem ascendere. Casus posset occurrere, si anno præcedente, Sabbatum Sanctum, in quo tu v. gr. ordinatus fuisti, inciderit in diem 22. v. g. Martii, & anno sequenti incidat in 22. v. g. diem Aprilis: tunc ergo poteris in hoc anno ordinari in Sabbato ante Dominicam Passionis, si sit tunc completus annus naturalis, licet nondum advenerit Sabbatum Sanctum, in quo finitur annus Ecclesiasticus.

9 Quoniam vero extare dicitur Responsio Pontificis, *apud eumdem ibid.* quæ ait, sufficere ita annum Ecclesiasticum, ut satis sit, si transierint quatuor interstitia, idest quatuor intervalla temporum, sequitur, ordinatum anno superiore in Sabbato Sancto, vel in Sabbato ante Dominicam Passionis, licite ordinari posse in Sabbato Quatuor Temporum Quadragesimæ, quia sic jam sunt transacta intervalla Quatuor Temporum, nempe a dicto Sabbato Quadragesimæ ad Sabbatum post Pentecosten: ab hoc, ad illud Septembris: ab hoc, ad illud Decembris; & denique ab hoc, ad simile Sabbatum sequentis Quadragesimæ.

10 Hunc præcedentis numeri doctrinam habet Pasqualig. *loc. cit.* additque rationem a priori hujus rei esse posse, quia hæc duo Sabbata, idest, Sanctum, & Passionis sunt vel pars, vel appendices Quatuor Temporum, quæ servantur initio Quadragesimæ; quare, qui ordinatur in hoc Sabbato Quatuor Temporum initio Quadragesimæ, censetur ordinari in illis Sabbatis, puta Sancto, & Passionis, quæ sunt pars, seu appendix hujus, atque adeo, fictione Juris; non ante terminum debitum. Verum hujus doctrinæ penes ipsum sit fides, non apud me.

11 Denique inter Sacerdotium, & Episcopatum, de Jure communi, nulla necessitas est, ut intercedant dies; ita Sanchez *in consil. lib.* 7. *cap.* 1. *dub.* 15. *num.* 11. alios citans. Sed quamvis Sanchez *loc. cit.* affirmet, uno, eodemque die dominico posse quempiam suscipere Sacerdotium, & Episcopatum, melius tamen negat Aversa *de Ord. quæst.* 3. *sect.* 9. *V. Ad consecrationem*, saltem ex eo capite, quod cum novus Sacerdos, quam novus Episcopus concelebrare debet cum Ordinante id, quod eodem die non potest, quia eodem die bis celebraret.

§. II. *De dispositione Interstitiorum.*

1 NE alterum ex his cum altero confundas, tria Decreta Tridentini hic debes advertere, ejusque verba diligenter expendere circa promovendos ad Ordines Majores; nam de Minoribus jam diximus §. *præced. num.* 5.

Primum, de Ordinato in Minoribus promoveri cupiente ad Subdiaconatum, sic disponit: *Hi vero* (*Trid. sess.* 23. *cap.* 11. *de Reform.* idest in Minoribus constituti, *nonnisi post annum a susceptione postremi gradus Minorum Ordinum ad Sacros promoveantur, nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas, judicio Episcopi, aliud exposcat.*

Secundum, de Subdiacono sic (Lege (Trident. *sess.* 23. *cap.* 13. *ibid.*) *Promoti ad Subdiaconatus Ordinem, si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorem Ordinem, nisi aliud Episcopo videatur, ascendere non permittantur.*

Tertium, de Diacono sic (*Ibidem cap.* 14.) *Ad Presbyteratus Ordinem assumantur, qui in Diaconatu ad minus annum integrum* (*nisi ob Ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem aliquid Episcopo videatur*) *ministraverint.*

2 Ex his tria habes. Primo, posse Episcopum (quis autem debeat, dicam mox *a num.* 9.) dispensare in Interstitiis, quod non potuit in extra tempora, ut supra notavi.

3 Secundo, debere adesse causam: Tum quia id prædicta Decreta significant: Tum quia omnis dispensatio, ut alibi dictum est, requirit proportionatam causam.

4 Tertio, a Concilio jam explicari quantitatem, ut ita dicam, talis causæ: Nam majorem causam requirit a Diaconatu ad Sacerdotium, ut illa conjunctio ostendit (*ob Ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem*) quam a Subdiaconatu ad Diaconatum, quod significant verba illa (*nisi aliud Episcopo videatur*) & ab Acolythatu ad Subdiaconatum, ut ostendit illa disjunctio (*nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas aliud exposcat*) semper autem intellige non necessitatem puram, & absolutam, sed moralem, & cum latitudine aliqua, ut vult Aversa *l. mox citando* cum Barbos. & Diana.

5 Puto autem, utilitatem sufficientem adesse, quando pauci sunt boni Ministri sive in tota Civitate, sive in aliqua peculiari Ecclesia, cui per ordinandum providcatur: Adesse autem necessitatem, quando desunt Ecclesiæ Ministri. Et Hurt. *de Ord. diffic.* 23. quidem censet, causam sufficientem esse, quando quis habet Beneficium, vel Capellaniam cum onere Missam celebrandi.

Idem Hurt. *loc. cit.* Leand. *de Ord. disp.* 11. *quæst.* 21. sufficiens etiam putat, si in ordinando magnæ litteræ adsint, vel virtus insignis. Affertur pro hac causa declaratio Cardinalium.

Sed pro Diaconatu ad Sacerdotium negat Aversa, *de Ord. quæst.* 3. *sect.* 9. *Versu Idemque Concil.* quia licet utilitas sit Ecclesiæ habere Ministros virtute præstantes; *non tamen* (ait) *ea sola potest vocari necessitas.* Hurtado consentit Marchin. *tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 3. *de Ordin.* de eo, in quo est excellens in litteris profectus, & addit, vel ætas provecta cum integritate morum, vel item vacatio studiorum in aliqua universitate, quo, media celebratione Missæ, sustentare se quis possit in studiis.

6 Inquires: Potestne Episcopus in Interstitiis dispensare, ut uno, eodemque die plures Ordines eidem conferantur?

Resp. Ut prima Tonsura, & Minores Ordines simul, & in eodem die conferantur, potest ex causa (sufficere hic qualemcumque notat Aversa *loc. cit. Ver. Tertia conditio sit, fine*, Sanch. *in conf. lib.* 7. *cap.* 1. *dub.* 55. *&* 56.) quia id ipsi non est prohibitum, imo, ubi est consuetudo, posset sine causa, quia huic consuetudini non derogavit Tridentinum.

7 Ut Acolythatus, & Subdiaconatus eodem die conferantur, potest item Episcopus (ita Sanch. *ibid.*) sed ex causa, & ubi est consuetudo, etiam sine causa, propter rationes *num. præc.* dictas.

8 Denique, ut plures Ordines Majores eodem conferantur die, non potest Episcopus, ut fertur in Trident. *sess.* 23. *cap.* 3. *de Ref. c. Litteras de Temp. Ordinat.* dispensare, neque hodie ullum extat privilegium circa hoc alicui concessum, neque video in nostris locis ullam introductam esse consuetudinem.

De Sacerdotio cum Episcopatu jam dixi, §. 2. *num.* 11.

QUISNAM EPISCOPUS DISPENSAT in prædictis interstitiis?

9 Dico, Episcopum vel Originis, vel Beneficii, vel Domicilii posse suum dispensare juxta prædicta in Interstitiis. Si quando hic proprius Episcopus aliquem mittat cum Dimissoriis ad alium Episcopum, potest proprius huic alieno committere, ut ipse dispenset: tunc enim alienus dispensabit, ut Delegatus a proprio. Capitulum Sede vacante tunc solum potest in his dispensare, cum potest concedere dimissorias, ut recte notat March. *tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 2. *num.* 8. Dian. *p.* 4. *tract.* 4. *num.* 209. & alii, licet absolute concedat Meroll. *t.* 3. *d.* 7. *num.* 48.

10 An autem Episcopus possit in Interstitiis dispensare suum familiarem triennalem ex solo capite familiaritatis?

Negat Sanch. *loc. cit. cap.* 1. *conf. dub.* 77. *n.* 3. March. *tr.* 1. *de Ord. p.* 7. *cap.* 7. item id negat, etiam Episcopo Beneficii; Castr. autem *de Ord. d. un. p.* 15. *n.* 6. id familiari negans, addit rationem, quia hæc sunt diversa privilegia, posse ordinare familiarem, & posse in interstitiis dispensare: unde unius concessio ad concessionem alterius extendenda non est. Et sicuti, ait, Episcopus non potest dispensare in illegitimo natali suum familiarem ad Ordines Minores, ita nec in Interstitiis. Denique dicit, ita decisum fuisse, referri a Garzia 2. *p. de Benef. cap.* 5. *num.* 86.

11 Sed profecto probabilius affirmat Aversa *quæst.* 3. *de Ord. sect.* 6. *v. Relinquit tamen*, cum aliis: quicquid enim sit de aliis dispensationibus, v. g. circa illegitimum natalem, certe in Interstitiis militat peculiaris ratio: Si enim Episcopo competit principale, idest, posse suum familiarem ordinare, videtur etiam competere, posse dispensare in Interstitiis, quod est valde accessorium ad ordinandum, & quasi imbibitum in potestate ordinandi, quod certe non est in cæteris. Decisioni autem a Garzia relatæ opponitur declaratio Sacræ Congregationis, concedentis Episcopo pro suo familiari dispensationem in Interstitiis, quam referunt Joan. de Cruc. *p.* 2. *dub.* 44. *de Ord.* Dian. *p.* 3. *tract.* 4. *resol.* 190.

AN PRÆLATI REGULARES Dispensent suos in Interstitiis?

12 Cum religiosis exemptis dispensatne in Interstitiis Episcopus ejus loci, ubi ii habitant de familia, an eorum Superiores?

13 Profecto bipartita est sententia. Alii, ut Bonac. Vasquez, Henr. Ascan. Tamb. Less. & plures apud Pasqu. *cent.* 3. *quæst.* 353. quibus adde Dian. *p.* 4. *tract.* 4. *res.* 209. qui affert declarat. Cardinalium in dicto Episcopo: Alii, ut Pasq. *loc. cit.* Suar. *tom.* 4. *de Rel. tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 21. Sanch. *lib.* 7. *conf. cap.* 1. *d.* 54. *n.* 8. in Superioribus hanc potestatem agnoscunt: illi, quia universaliter Tridentinum loco sæpius citato hanc potestatem Episcopis tribuit; hi, quia volunt in hoc Tridentini loco, nomine Episcopi, intelligi eos, qui, cum habeant jurisdictionem quasi Episcopalem, tribuunt Dimissorias suis subditis. Hi autem sunt Superiores Regulares (ut supra *cap.* 8. §. 2. *n.* 13. indicavi) si enim ad ipsos pertinet concedere licentiam ordinandi, ad eosdem pertinebit, & dispensandi, ut, non servatis interstitiis, ordinentur.

14 Monet hic opportune Suar. *loc. cit. n.* 23. ex modestia Religiosos fieri

" liter recensendas præsentare teneatur. At si Pater in alieno loco, " ubi ejus filius natus est, tamdiu, ac eo animo permanserit, ut inibi " vere domicilium de jure contraxerit, tunc non origo Patris, sed domicilium per Patrem legitime ut præfertur, contractum pro ordi- " natione ejusdem filii attendi debeat. Subditus autem ratione Domi- " cilii ad effectum suscipiendi ordines is duntaxat censeatur, qui, li- " cet alibi natus fuerit, illud tamen adeo stabiliter constituerit in ali- " quo loco, ut vel per decennium saltem in eo abitando, vel majo- " rem rerum, ac bonorum suorum partem cum instructis ædibus in lo- " cum hujusmodi transferendo, ubique insuper per aliquod considera- " bile tempus commorando, satis superque suum perpetuo ibidem per- " manendi animum demonstraverit, & nihilominus ulterius utroque " casu se vere, & realiter animum hujusmodi habere jurejurando af- " firmet. Si quis tamen a propriæ originis loco in ea ætate discesse- " rit, qua potuerit alicui canonico impedimento obnoxius effici, etiam " Ordinarii suæ originis testimoniales litteras, ut supra, afferre debe- " bit, ac de illis expressa similiter mentio in susceptorum ordinum " litteris facienda erit. Ad hæc nullus Episcopus alienæ Diœcesis sub- " ditum familiarem suum ad aliquos sacros, seu Minores Ordines, " vel etiam primam tonsuram promovere seu ordinare præsumat abs- " que ejus proprii, originis scilicet seu domicilii, Prælati testimonia- " libus litteris, ut supra, & nisi ad præscriptum *Conc. Trid. præfati* " sess. 23. cap. *9. de Reform.* familiarem prædictum per integrum, & " completum triennium, in suo actuali servitio secum retinuerit, ac " suis sumptibus aluerit; Beneficium insuper, quod ei ad vitam su- " stentandam, juxta modum superius præfinitum, sufficiat quacumque " fraude cessante, statim, hoc est saltem intra terminum unius men- " sis a die factæ Ordinationis, re ipsa illi conferat, ac in Ordinatio- " nis hujusmodi testimonio expressam, itidem familiaritatis, ac litte- " rarum prædictarum mentionem facere teneatur. Porro, ut quicum- " que fraudibus aditus omnino præcludatur, volumus, & Apostolica " Auctoritate statuimus, atque decernimus, ut Episcopus quilibet suos " ratione originis, sive domicilii subditos Clericos quoscumque ab a- " lienis Episcopis quavis auctoritate, etiam cum suis commendatitiis " litteris promotos, nedum ad formam *Conc. Tridentini supradicti* " *sess. 14. cap. 3. de Reform.* quoad scientiam examinare valeat, ve- " rum etiam Ordinum eis collatorum testimoniales litteras, gratis ta- " men, recognoscere, ac diligenter perquirere, an quoad illos præsen- " tis Constitutionis forma, & dispositio adimpleta fuerit, assignato, sic " promotis termino competenti ei magis bene viso, ad docendum de " ejusmodi adimplemento, ita ut quos eo termino elapso id minime " præstitisse compererit, a susceptorum Ordinum exercitio, si ita, & " quamdiu ei expedire videbitur, suspendere, illisque, ne in Altari, " aut in aliquo ordine ministrent, interdicere possit.

" Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, Anno 1694. die " 4. Novembris.

C A P U T IX.

De Examine Ordinandorum.

1 DE doctrina, quæ est exploranda in ordinandis, dicam, *in l. de Irreg. c. 12. §. 1. & 2.* nunc solum agendum est de jure, quod Episcopi in iis examinandis habent.

2 Trid. *sess. 14. de Ref.* jubet, examen debere præcedere ordinationem: debet autem fieri a proprio Episcopo, etiam quoad Religiosos ordinandos, vide Trid. *sess. 23. c. 12. de Ref.*

Possunt tamen Episcopi se remittere examini Superiorum, si non appareat clara ordinandi ignorantia. Possunt etiam committere aliis, quos ipse Episcopus designabit, & possunt etiam in ipsis litteris Dimissoriis illos designare, & maxime possunt hoc examen committere ipsi Episcopo, ad quem subditum suum dimittunt, ut Sacta Congregatio declaravit, teste Barb. *de potest. Episc. p. 2. alleg. 7. n. 22.* Si Summus Pontifex alicui Religioni post hoc Trid. Decr. concessit, ut ejus Religiosi absque examine promoverentur, examinari certe ab Episcopis non debent.

3 Quando quis a suo Episcopo examinatus, & approbatus mittitur ad alium Episcopum, adhuc jus integrum est huic Episcopo iterum illum examinandi, quia potest velle cognoscere, cuinam Ordines conferat: non tamen habet obligationem examinandi, quicquid dicat *ib.* Barb. quia Trid. dicens, neminem esse ab alieno ordinandum, nisi prævio examine, non tollit examen posse fieri per alium: at certe hic alienus Episcopus dum approbat examen alterius Episcopi, per illum Episcopum tanquam per suum examinatorem, ipse examinasse censetur. Excipe, ut modo dixi, nisi clara appareat imperitia promovendi.

C A P U T X.

De Temporibus Ordinationum.

P R I M A T O N S U R A.

1 IN quocumque die, sive festo, sive profesto conferri hæc licite potest. Ita Sanch. *in cons. l. 7. c. 1. dub. 52. n. 1.*

O R D I N E S M I N O R E S.

2 Minores vero possunt Primo, in sex Sabbatis addictis pro conferendis Majoribus, quæ mox enumerabo.

3 Possunt secundo, quocumque die Dominico, vel festo de Præcepto, etiamsi solum in ea Diœcesi dictum festum habeatur, ut notat Castr. *l. c. p. 13. n. 2.* Unde ego extenderem, propter paritatem rationis, etiamsi in sola Civitate celebretur festum. Quamvis autem Alexander III. velit, ut in dictis Dominicis, & festis non conferantur dicti Minores Ordines, nisi uni, vel duobus: potest tamen paucis, teste Sanch. *l. c. n. 3.* quia ejus intentio solum est, ut non appareat ordinatio generalis.

4 Possunt Tertio, ex generali consuetudine, in die Veneris, (vide Sanch. *l. c. n. 3.*) ante prædicta sex Sabbata, & Castr. *l. 4. de censur. p. 10. §. 1. n. 8.*) addit etiam in feria quarta Quatuor Temporum, quo sic sequentis diei labor Episcopis minuatur.

5 Præterea quamvis in Pontificali ad conferendos Ordines, etiam Minores, signetur tempus de mane, ex consuetudine tamen etiam potest a prandio, lege March. *tr. de Ord. p. 7. c. 1. n. 15.* Leand. *de Ord. p. 11. q. 6.*

6 Rejicienda autem est saltem hodie sententia aliquorum, ut March. Zerola, apud Leand. *de Ord. d. 11. q. 2.* putantium Minores Ordines quovis die, quem elegerit Episcopus, posse conferri; hodie inquam: quia Urb. VIII. in novo Pontificali, ut videre est apud Delugo *resp. mor. l. 1. dub. 34.* addidit ordinationem Minorum, ultra Dominicam, solis diebus festis de Precepto, id tamen non ligare manus Summi Pontificis, qui non possit concedere alicui, ut alio tempore ordinetur, operæ pretium est, propter ea, quæ *n. 12.* dicam, advertere.

7 Leander *de Ord. d. 11. q. 2.* videtur sibi contrarius, dum in uno loco negat, in altero affirmat (idem *ib. q. 24.*) licere Episcopis conferre Minores in festis duplicibus, non de Præcepto. Sed sane hoc posterius negandum est, quia, ut vidimus, Urb. VIII. requirit, vel Dominicam, vel festum de Præcepto.

O R D I N E S M A J O R E S.

8 Ordines Majores, idest Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium possunt conferri de jure in sex tantum Sabbatis, *cap. de eo, de Temp. Ord.* hoc est, in quatuor Sabbatis quatuor anni temporum, & in Sabbato ante Dominicam Passionis, & in Sabbato Sancto. Quod si contingat propter multitudinem ordinandorum, vel gravem Episcopi ordinantis infirmitatem, non posse perfici ordinationes in Sabbato, tunc conceditur (lege Sanch. *in consil. l. 7. c. 1. dub. 15. nu. 4.*) ut continuato jejunio, tum ab ipso Episcopo, tum ab ordinandis compleatur die Dominico immediate sequenti. Semper autem conferuntur inter celebrationem Missæ. Unde, de mane.

9 Episcopatum quolibet die Dominico posse conferri, jus C. *Quod a Patribus d. 71.* manifeste concedit; imo solum tunc licite posse, non vero in aliis diebus festivis, probat Sanch. *in consil. 7. c. 1. dub. 15. n. 11.*

10 Dixi, *de jure*, nam Summ. Pontifex, qui unus in hoc dispensare potest, solet per Breve speciale, vel per Privilegia concessa Regularibus, de quibus mox, indulgere, ut extra prædicta tempora, idest, ut extra sex memorata Sabbata, in tribus diebus festivis, alicui conferri prædicti tres Majores Ordines possint.

11 Quærunt autem hic Recentiores, An Breve intelligatur, præter Dominicam, de diebus festivis de Præcepto, quando in eo solum dicitur absolute (*Concedimus, ut in tribus diebus festivis ordinari possis.*) Fag. *l. 1. in Eccl. præc. c. 2. n. 12.* March. *t. 1. tr. 7. c. 6. n. 12.* aliique apud Dian. *p. 5. tr. 13. ref. 97.* cum paucis probare pluribus contendit, intelligi quemcumque diem, in quo Ecclesia facit Officium duplex, vel semiduplex, quamvis sit dies festus de præcepto; quia in jure ejusmodi dies vocatur absolute festivus, seu festum.

Th. Hurt. *in ref. mor. p. 2. tr. 12. n. 1582.* solum intelligit diem festum duplicem Majorem, quamvis non de præcepto.

Communis tamen opinio intelligit omnino diem festum de præcepto. Ita apud cit. & apud Delugo *in resp. mor. l. 1. dub. 34.*

12 Nimis autem oscitanter legit Pontificale novum Urb. VIII. quidam Juris Canonici petitus, qui nudiustertius contendebat contra Fag. jam rem esse decisam: si enim, ajebat, Urbanus pro Minoribus requirit diem festum de præcepto, multo magis pro Majoribus; Oscitanter quidem: Urbanus enim loquitur de jure; at nos in præsentia agimus ex Summi Pontificis Privilegio per suum Breve alicui determinatæ personæ concesso.

13 Ego igitur, an sententia Fagundez probabilis sit, saltem pro diebus festis duplicibus, nolo decernere: fortasse enim eam improbabilem esse contra versatile, & acutum alicujus ingenium evincere non possem.

Sed ajo, observandum omnino in praxi, ut eligatur dies festivus de præcepto. Ratio est, quia universalis consuetudo Ecclesiarum, & communis Episcoporum praxis videtur explicuisse, Summum Pontificem in his Brevibus, nomine festi, intelligere festum de præcepto: nam videmus, rarissime Episcopum velle sequi opinionem contrariam, & ideo omnino prædictæ antiquissimæ consuetudini standum; Quam ut amplectamur, persuadet ritus, quam Sacri Canones semper requirunt, ut ordinationes in diebus solemnibus celebrentur, quem certe ritum, etiam in privatis, seu privilegiatis ordinationibus, quantum fieri potest, par est sequi. Adde, valde rationi consentaneum esse, ut etiam in negotio ordinationis, nomine diei festi, non intelligatur, nisi illud festum, quod in communi hominum existimatione festum censetur; hoc autem est festum de præcepto.

14 Solve hic, Lector, quæstiunculam novam. Contingit in annorum decursu, ut aliquando incidat in feriam quartam Cinerum festum de præcepto S. Mathiæ (simile quid evenire potest aliis diebus) in qua non fiat officium duplex S. Mathiæ, sed simplex feriæ illius privilegiatæ. Quæro jam, an liceat, eo die conferre Ordines Minores, vel cum Brevi Pontificio supradicto, Majores? Ratio dubitandi est, quia Minores ex Urbano VIII. debent conferri in die dominico, vel festivo de præcepto, & ex Brevi Pontificio in tribus diebus festivis Majores. Cum ergo dies festivi de præcepto, præter Dominicam, soleant esse sub officio duplici; in feria autem quarta Cinerum prædicta non fiat officium duplex, sed feriæ privilegiatæ, satis dubitari posse videtur, an nihilominus tunc conferri dictos Ordines concedatur.

15 Resp. De hac difficultate olim interrogatus, negative respondi, quia mihi tunc visum fuit collective requiri festum duplex, & festum de præcepto. Nunc vero maturius rem expendendo, affirmative resp. Nam intentum Pontificis principale est, ut ejusmodi Ordines dentur in diebus apud Fideles solemnibus, & ad hoc sufficit diem esse de præcepto. Confirmatur, quia tum Urb. VIII. in Pontificali novo, tum Brevia illa Pontificia solum dicunt, conferri debere eos Ordines diebus festivis, nihil de officio, an sit duplex, necne, vel an sit correspondens festo, an non ajenia. Confirmatur iterum ex Leand. *de Ord. d. 11. q. 3.* qui in Brevibus prædictis ait, venire omnia festa, quæcumque sint, modo ab Ecclesia servari mandentur. Nota illud (quæcumque sint.)

Per Occasionem quærimus, an Religiosi gaudeant Privilegio, ut ordinari licite possint extra Tempora.

16 Quod nostra Jesu Societas hoc privilegio gaudeat, communicando tamen ordinandis a solo N. P. Generali, certum est ex Bulla Greg. XIII. edita 21. *Septemb. 1582. in Priv. Soc. V. Ordin.* & data sub clausula, ut ejusmodi privilegium non communicetur aliis Regularibus. Lege Quintan. *de Ord. sing. 8.*

17 Tam grave est hoc Societatis Privilegium, ut Castrop. *de Ord. p. 13. n. 11.* damnet de mortali Episcopum, qui nolit ordinare extra tempora nostrum præsentatum a dicto Patre Generali (ut etiam non servatis interstitiis, præsentatum a dicto Patre Generali, vel Provinciali) quia Greg. XIII. dum hæc nostris concedit, loquitur cum Episcopis per verba præceptiva, *Præcipimus, &c.*

18 Quamvis autem Gregorius prædictus neget communicationem hujus Privilegii aliis Religiosis, non propterea ligantur manus successorum Pontificum, vel Prædecessorum, quibus non sit legitime derogatum. Quare Marchin. tr. 1. *p. 7. c. 7.* citans Rodriq. Barb. Homobon. Portell. testatur idem Privilegium concessum fuisse

I. Mendicantibus, & a Clem. VIII. absque ulla limitatione, deinde confirmatum.

II. Monachis, (idem *ib.*) Divi Hieronymi, & S. Benedicti a Alex. VI. & Eugenio IV.

III. Ordini, (idem citans Portellam, & Dian.) sive Congregationi S. Joan. Evangelistæ in Portugalia a Clem. VIII.

IV. Barnabitis (idem *ib.*) a Greg. XV.

V. Pasqual. *Centur. 4. q. 256.* item testatur, concessum esse Theatinis a Greg. XIV.

VI. Th. Hurt. *in mor. p. 2. tr. 12. c. 1. n. 1848.* ait, concedi omnibus qui communicant in Privilegiis. & Castr. *disp. de Ord. p. 13. n. 13.* omnibus

bus Mendicantibus, & qui communicat in Privilegiis Sancti Benedicti: hunc tamen Pasqualigus *l. c.* limitat, quando communicatio non est generica, sed veluti sic, vel simili modo: *Communico vobis Privilegia aliis concessa, licet fuerint illis concessa irrevocabiliter.*

Sed Thom. Hurt. *loc. cit. n.* 1834. ait, Paulum V. Minoribus, & Clem. VIII. Patribus Evangelistis concessisse hoc privilegium sine ulla limitatione incommunicabilitatis. Quare, quæcumque alia Religio, cum his communicans, etiam per communicationem generalem, illud participabit, etiam quoad Novitios: sed his cum Patrimonio, vel Beneficio juxta supra dicta. Hoc Privilegium magnum vocat idem Thom. Hurt. *loc. cit. num.* 1818. addens, illi sine scrupulo se posse Episcopos conformare: quæ eadem verba dixerat pro Mendicantibus Marchin. *loc. supra cit.*

19 Hæc, Doctores prædicti, quorum fidem sublevandi mihi, vel deprimendi, voluntas non est.

C A P U T XI.

De Interstitiis.

§. I. *Quid sint, & qua ratione servanda.*

1 SAcri Canones vulgatis Juribus præcipiunt, ut Ordines conferantur ordinandis cum certo temporis intervallo inter unum, & alterum Ordinem; quod certe ita constitutum est, ut interim per exercitia inferioris Ordinis promovendus ad Superiores disponatur.

2 Hæc intervalla temporum vocantur *interstitia*, quæ, sine dispensatione, servanda ab omnibus sunt, etiam a Religiosis, præscindendo a Privilegiis, de quibus mox, idque sub mortali, quia res est gravis, licet ex communi sententia non incurratur suspensio, nec irregularitas ab eo, qui illa forte non observet, ut notat Suar. *de cens. d.* 21. *num.* 43. March. *de Ord. tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 1. *num.* 16. Dian. *p.* 5. *tract.* 10. *resol.* 40. *&* *p.* 4. *tract.* 4. *resol.* 209. Castr. *d.* 4. *de cens. p.* 10. §. 1. aliique.

3 Hinc Lezana, *in summa V. Interstitia num.* 3. immerito ex Bulla Pii II. (quæ, quamvis valde fuerint amplificata a Sixto V. hodie tamen servatur solum juxta restrictionem factam a Clement. VIII. Roman. Pontif. *in Bull. tract.* 3. *fol.* 40.) colligit, ordinandum non servantem interstitia incurrere suspensionem. Immerito sane.

Hæc enim Bulla tria solum edicit. Primo, ut suspensionem ipso facto incurrat, qui sine dispensatione Canonica, aut legitima licentia ordinatur extra tempora. Secundo, ut eandem incurrat, qui sine Dimissoriis. Tertio, ut eandem, qui ante legitimam ætatem. Lezana autem illud, *sine dispensatione Canonica*, vult distinguere ab illo, *aut legitima licentia*, additque illud, *sine dispensatione*, cadere in alia impedimenta, atque adeo in impedimentum ex intervallo interstitiorum, nondum decurso, illud, *sine licentia*, cadere in prædicta tria. Verum nimis gratis hic Auctor loquitur, & illud, *aut*, clare ostendit, utramque clausulam cadere in illa tria, unamque ex ipsis clausulis esse alterius explicationem.

4 Porro inter primam Tonsuram, & Ostiariatum non invenio, debere intercedere interstitia.

5 Quoad Minores Ordines inter se Tridentinum, *sess.* 23. *cap.* 11. *de Reform.* requirit, ut ordinatus in Minoribus promoveatur per temporum interstitia, instructus in iis, quæ ad Ordinem exercendum pertinent. Insinuat ergo, debere intercedere aliquod saltem intervallum, ut ipso exercitio instruatur in Ordine recepto, & disponatur ad alium; sed quia non determinat intervalli spatium, addit, nisi aliud Episcopo expedire magis videatur. Ideo ipsius Episcopi prudenti arbitrio id remittitur. Vide §. *sequentem num.* 6.

6 Inter Acolythatum, & Subdiaconatum Tridentinum *loc. cit.* requirit anni unius Ecclesiastici, ut mox de cæteris Ordinibus dicam, intervallum. Excipe nisi legitima consuetudo aliud alicubi introduxerit, ut dicto *num.* 6. mox indicabo.

7 Inter Subdiaconatum, & Diaconatum, atque inter hunc, & Sacerdotium ex eodem Tridentino debet annus intercedere, atque ex communi, tutissimaque sententia, Ecclesiasticus, idest ab uno Sabbato v. gr. Quatuor Temporum Quadragesimæ ad aliud simile Sabbatum sequentis Quadragesimæ; etiam si non intercesserint eo anno duodecim menses integri. Ne sit tamen dubium, sufficere annum naturalem, quia multo magis, nomine anni requisiti a Tridentino, potest intelligi annus naturalis duodecim mensium, quæ est significatio principalis.

8 Ex quo ultimo sequitur (ait Pasq. *centur.* 4. *quæst.* 355.) si intercesserint duodecim menses, licet Ecclesiasticus annus non finierit, licite te posse ad alium Ordinem ascendere. Casus posset occurrere, si anno præcedente, Sabbatum Sanctum, in quo tu v. gr. ordinatus fuisti, inciderit in diem 22. v. g. Martii, & anno sequenti incidat in 22. v. g. diem Aprilis: tunc ergo poteris in hoc anno ordinari in Sabbato ante Dominicam Passionis, si sit tunc completus annus naturalis, licet nondum advenerit Sabbatum Sanctum, in quo finitur annus Ecclesiasticus.

9 Quoniam vero extare dicitur Responsio Pontificis, *apud eumdem ibid.* quæ ait, sufficere ita annum Ecclesiasticum, ut satis sit, si transierint quatuor interstitia, idest quatuor intervalla temporum, sequitur, ordinatum anno superiore in Sabbato Sancto, vel in Sabbato ante Dominicam Passionis, licite ordinari posse in Sabbato Quatuor Temporum Quadragesimæ, quia sic jam sunt transacta intervalla Quatuor Temporum, nempe a dicto Sabbato Quadragesimæ ad Sabbatum post Pentecosten: ab hoc, ad illud Septembris: ab hoc, ad illud Decembris; & denique ab hoc, ad simile Sabbatum sequentis Quadragesimæ.

10 Hunc præcedentis numeri doctrinam habet Pasqualig. *loc. cit.* additque rationem a priori hujus rei esse posse, quia hæc duo Sabbata, idest, Sanctum, & Passionis sunt vel pars, vel appendices Quatuor Temporum, quæ servantur initio Quadragesimæ; quare, qui ordinatur in hoc Sabbato Quatuor Temporum initio Quadragesimæ, censetur ordinari in illis Sabbatis, puta Sancto, & Passionis, quæ sunt pars, seu appendix hujus, atque adeo, fictione Juris; non ante terminum debitum. Verum hujus doctrinæ penes ipsum sit fides, non apud me.

11 Denique inter Sacerdotium, & Episcopatum, de Jure communi, nulla necessitas est, ut intercedant dies; ita Sanchez *in consil. lib.* 7. *cap.* 1. *dub.* 15. *num.* 11. alios citans. Sed quamvis Sanchez *loc. cit.* affirmet, uno, eodemque die dominico posse quempiam suscipere Sacerdotium, & Episcopatum, melius tamen negat Avers. *de Ord. quæst.* 3. *sect.* 9. *V. Ad Consecrationem*, saltem ex eo capite, quod tam novus Sacerdos, quam novus Episcopus concelebrare debet cum Ordinante id, quod eodem die non potest, quia eodem die bis celebraret.

§. II. *De dispositione Interstitiorum.*

1 NE alterum ex his cum altero confundas, tria Decreta Tridentini hic debes advertere, ejusque verba diligenter expendere circa promovendos ad Ordines Majores; nam de Minoribus jam diximus §. *præced. num.* 5.

Primum, de Ordinato in Minoribus promoveri cupiente ad Subdiaconatum, sic disponit: *Hi vero* (*Trid. sess.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* idest in Minoribus constituti, *nonnisi post annum a susceptione postremi gradus Minorum Ordinum ad Sacros promoveatur, nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas, judicio Episcopi, aliud exposcat.*

Secundum, de Subdiacono sic (Lege (Tridenr. *sess.* 23. *cap.* 13. *ibid.*) *Promoti ad Subdiaconatus Ordinem, si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorem Ordinem, nisi aliud Episcopo videatur, ascendere non permittantur.*

Tertium, de Diacono sic (*Ibidem cap.* 14.) *Ad Presbyteratus Ordinem assumantur, qui in Diaconatu ad minus annum integrum* (*nisi ob Ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem aliquid Episcopo videatur*) *ministraverint.*

2 Ex his tria habes. Primo, posse Episcopum (quis autem debeat, dicam mox *a num.* 9.) dispensare in Interstitiis, quod non potuit in extra tempora, ut supra notavi.

3 Secundo, debere adesse causam: Tum quia id prædicta Decreta significant: Tum quia omnis dispensatio, ut alibi dictum est, requirit proportionatam causam.

4 Tertio, a Concilio jam explicari quantitatem, ut ita dicam, talis causæ: Nam majorem causam requirit a Diaconatu ad Sacerdotium, ut illa conjunctio ostendit (*ob Ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem*) quam a Subdiaconatu ad Diaconatum, quod significant verba illa (*nisi aliud Episcopo videatur*) & ab Acolythatu ad Subdiaconatum, ut ostendit illa disjunctio (*nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas aliud exposcat*) semper autem intellige non necessitatem puram, & absolutam, sed moralem, & cum latitudine aliqua, ut vult Avers. *l. mox citando* cum Barbos. & Diana.

5 Puto autem, utilitatem sufficientem adesse, quando pauci sunt boni Ministri sive in tota Civitate, sive in aliqua peculiari Ecclesia, cui per ordinandum provideatur: Adesse autem necessitatem, quando desunt Ecclesiæ Ministri. Et Hurt. *de Ord. diffic.* 23. quidem censet, causam sufficientem esse, quando quis habet Beneficium, vel Capellaniam cum onere Missam celebrandi.

Idem Hurt. *loc. cit.* Leand. *de Ord. disp.* 11. *quæst.* 21. sufficiens etiam putat, si in ordinando magnæ litteræ adsint, vel virtus insignis. Affertur pro hac causa declaratio Cardinalium.

Sed pro Diaconatu ad Sacerdotium negat Aversa, *de Ord. quæst.* 3. *sect.* 9. *Versu Idemque Concil.* quia licet utilitas sit Ecclesiæ habere Ministros virtute præstantes; *non tamen* (ait) *ea sola potest vocari necessitas.* Hurtado consentit Marchin. *tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 3. *de Ordin.* de eo, in quo est excellens in litteris profectus, & addit, vel ætas provecta cum integritate morum, vel item vacatio studiorum in aliqua universitate, quo, media celebratione Missæ, sustentare se quis possit in studiis.

6 Inquires: Potestne Episcopus in Interstitiis dispensare, ut uno, eodemque die plures Ordines eidem conferantur?

Resp. Ut prima Tonsura, & Minores Ordines simul, & in eodem die conferantur, potest ex causa (sufficere hic qualemcumque notat Aversa *loc. cit. Ver. Tertia conditio sit*, *five*, Sanch. *in conf. lib.* 7. *cap.* 1. *dub.* 55. *&* 56.) quia id ipsi non est prohibitum, imo, ubi est consuetudo, posset sine causa, quia huic consuetudini non derogavit Tridentinum.

7 Ut Acolythatus, & Subdiaconatus eodem die conferantur, potest item Episcopus (ita Sanch. *ibid.*) sed ex causa, & ubi est consuetudo, etiam sine causa, propter rationes *num. præc.* dictas.

8 Denique, ut plures Ordines Majores eodem conferantur die, non potest Episcopus, ut fertur in Trident. *sess.* [illegible] *de Ref. c. Litteras de Temp. Ordinat.* dispensare, neque hodie ullum extat privilegium circa hoc alicui concessum, neque video in nostris locis ullam introductam esse consuetudinem.

De Sacerdotio cum Episcopatu jam dixi, §. 2. *num.* 11.

QUISNAM EPISCOPUS DISPENSAT in prædictis interstitiis?

9 Dico, Episcopum vel Originis, vel Beneficii, vel Domicilii posse suum dispensare juxta prædicta in Interstitiis. Si quando hic proprius Episcopus aliquem mittat cum Dimissoriis ad alium Episcopum, potest proprius huic alieno committere, ut ipse dispenset: tunc enim alienus dispensabit, ut Delegatus a proprio. Capitulum Sede vacante tunc solum potest in his dispensare, cum potest concedere dimissorias, ut recte notat March. *tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 2. *num.* 8. Dian. *p.* 4. *tract.* 4. *num.* 209. & alii, licet absolute concedat Meroll. *t.* 3. *d.* 7. *num.* 48.

10 An autem Episcopus possit in Interstitiis dispensare suum familiarem triennalem ex solo capite familiaritatis?

Negat Sanch. *loc. cit. cap.* 1. *conf. dub.* 77. *n.* 3. March. *tr.* 1. *de Ord. p.* 7. *cap.* 7. item id negat, etiam Episcopo Beneficii; Castr. autem *de Ord. d. un. p.* 15. *n.* 6. id familiari negans, addit rationem, quia hæc sunt diversa privilegia, posse ordinare familiarem, & posse in interstitiis dispensare: unde unius concessio ad concessionem alterius extendenda non est. Et sicuti, ait, Episcopus non potest dispensare in illegitimo natali suum familiarem ad Ordines Minores, ita nec in Interstitiis. Denique dicit, ita decisum fuisse, referri a Garzia 2. *p. de Benef. cap.* 5. *num.* 86.

11 Sed profecto probabilius affirmat Aversa *quæst.* 3. *de Ord. sect.* 6. *v. Relinquit tamen*, cum aliis: quicquid enim sit de aliis dispensationibus, v. g. circa illegitimum natalem, certe in Interstitiis militat peculiaris ratio: Si enim Episcopo competit principale, idest, posse suum familiarem ordinare, videtur etiam competere, posse dispensare in Interstitiis, quod est valde accessorium ad ordinandum, & quasi imbibitum in potestate ordinandi, quod certe non est in cæteris. Decisioni autem a Garzia relatæ opponitur declaratio Sacræ Congregationis, concedentis Episcopo pro suo familiari dispensationem in Interstitiis, quam referunt Joan. de Cruc. *p.* 2. *dub.* 44. *de Ord.* Dian. *p.* 3. *tract.* 4. *resol.* 190.

AN PRÆLATI REGULARES Dispensent suos in Interstitiis?

12 Cum religiosis exemptis dispensatne in Interstitiis Episcopus ejus loci, ubi ii habitant de familia, an eorum Superiores?

13 Profecto bipartita est sententia. Alii, ut Bonac. Vasquez, Henr. Ascan. Tamb. Less. & plures apud Pasqu. *cent.* 3. *quæst.* 353. quibus adde Dian. *p.* 4. *tract.* 4. *res.* 209. qui affert declarat. Cardinalium in dicto Episcopo: Alii, ut Pasq. *loc. cit.* Suar. *tom.* 4. *de Rel. tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 21. Sanch. *lib.* 7. *conf. cap.* 1. *d.* 54. *n.* 8. in Superioribus hanc potestatem agnoscunt: illi, quia universaliter Tridentinum loco sæpius citato hanc potestatem Episcopis tribuit; hi, quia volunt in hoc Tridentini loco, nomine Episcopi, intelligi eos, qui, cum habeant jurisdictionem quasi Episcopalem, tribuunt Dimissorias suis subditis. Hi autem sunt Superiores Regulares (ut supra *cap.* 8. §. 2. *n.* 13. indicavi) si enim ad ipsos pertinet concedere licentiam ordinandi, ad eosdem pertinebit, & dispensandi, ut, non servatis interstitiis, ordinentur.

14 Monet hic opportune Suar. *loc. cit. n.* 23. ex modestia Religiosor[illegible]

fieri

Quod si ita erumpat in virum, ut remaneat etiam fœmina, idem dic, quod modo dictum est n. 5.

8 Quid Tertio, si ex viro deficiscat quis in mulierem?

Respond. Id evenire posse difficile apparet Joanni de Lug. *in resp. mor. l. 1. d. 31.* sed tamen id si eveniret, esset is incapax Ordinis, quia secundum præsentem statum fœmina esse supponitur.

9 Sed si antea fuerat ordinatus, amitteretne Characterem Sacerdotii, possetque ne consecrare valide?

Respondeo, id dicam infra *l. 8. de matr. c. 12. §. 2. n. 36.*

10 Qui se finxit fœminam, irregularem volunt Majolus, *de irregul. l. 1. c. 27. n. 4.* & Ugolinus, *de irregul. c. 48. §. 1. n. 2.* sed certe nullo fundamento dictum est, nisi forte aliud addatur caput, quale posset esse infamia ex ejusmodi fictione contracta.

P U E R,

11 Is Puer, qui caret usu rationis, idest infans, capax est Ordinis. Unde valide eos suscipere, docent communiter Doctores apud Leand. *d. 5. Ord. q. 8. ex c. unic. de Cler. per saltum promoto*, & ego supra indicavi *c. 3. §. 3. n. 15.*

12 Multi tamen addunt ex Doctrina S. Th. aliorumque apud Castr. *d. un. de Ord. p. 7. n. 5.* infantem invalide ordinari in Episcopum: quia Episcopus consecratur in pastorem, ad quod munus est incapax, qui ratione caret. Sed certe, sic etiam esset incapax potestatis ad absolvendum a peccatis: ergo non posset ordinari in Sacerdotem cum hac potestate. Propter hanc rationem, aliasque Dicast. *de Ord. d. 1. dub. 21. n. 318.* sustinet etiam infantem valide ordinari in Episcopum.

EXCOMMUNICATUS, QUEM NOLIT
Episcopus ordinare, &c.

13 Mos est, ut Episcopus ante ordinationem enunciare faciat, se non intendere ordinare excommunicatum, irregularem, nec furtive accedentem ad ordines, nec similes. Jam quæritur si quis ex dictis adhuc ad Ordines suscipiendos accederet, valide ne ordinaretur, si non proprie ex defectu capacitatis suæ certe ex defectu intentionis Episcopi? juvat enim hac occasione breviter explicare.

Respondeo, esse multo probabilius valide ordinari: Tum quia, ut habetur in Pontificali, post prædictam protestationem solet Episcopus absolvere ordinandos ab omni excommunicatione ad effectum solum illos Ordines suscipiendi; Tum quia illam protestationem ad terrorem enunciat, habet autem animum etiam intrusos promovendi; Tum quia idem Episcopus (nisi oppositum constet) præsumitur, quando actu confert Ordines, voluntatem priorem, si quam contrariam habuit, mutare, & illum jam præsentem ordinare. Dico (nisi oppositum constet) nam si certo constaret, Episcopum persistere in ea negativa voluntate, nec te absolvisse; certum est, te Ordinem non recipere, quia intentio ministrantis semper requiritur ad valorem Sacramenti. Ita Sanch. *l. 7. matr. d. 16. n. 11.* Laym. *de Sacr. in comm. c. 4. n. 7.* Thes. *de pœn. Eccl. p. 2. V. Ordo c. 7.* Imo adverto, quando agitur de Sacerdotio, si aliquod sit rationabile dubium de voluntate Episcopi, debere sub conditione reiterari Sacerdotii imitationem: id enim persuadet periculum gravium damnorum, si forte prior initiatio fuit invalida, ut in universum alibi dictum est superius.

Pro consolatione Lectoris sic benigne habet Sa *V. Ordo n. 38. Si Episcopus dicat; nolo, vel non intendo ordinare excommunicatos, vel irregulares, intelligitur, si sciat talem esse. Quare is, quem ordinat, non sciens talem esse, vere est ordinatus.* Hæc Sa. Non tamen omitterem conditionatam reordinationem.

§. II. *Quoad licitam receptionem Ordinum.*

I. UT licite quis Ordines recipiat, debet Primo, esse confirmatus.

II. Tantam habere ætatem, quantam requirunt Sacri Canones.

III. Titulum habere patrimonii, vel beneficii, vel Religiosæ paupertatis.

IV. Non esse irregularem, vel simili affectum impedimento, quæ omnia impedimenta simul colligit Trul. *de Ord. l. 6. c. un. d. 11. n. 12.*

V. Sufficientibus esse litteris peritum.

VI. Esse in statu gratiæ.

Quoniam vero de Primo, *l. 3. de Conf. c. 3. §. 4. n. 4.* Quarto, *Cum de irreg. c. 6. §. 1.* Quinto, *ib. §. 12. c. 1. & 2.* & Sexto, *l. 1. de Sacr. in gen. c. 3. §. 2.* alibi commodior est tractandi locus, hic solum superest de duobus agere, puta de ætate, & de titulo.

DE ÆTATE ORDINANDORUM.

1 Quod illicite, sed tamen valide ordinetur infans, satis innuimus aliquanto superius *c. 2. §. 3. n. 15.* De adultis ergo agendum hic erit.

2 Et quidem quamvis in sacris Canonibus alia ætas decreta olim pro Ordinibus suscipiendis fuerit: hodie tamen sequentes dispositiones Concilii Tridentini sunt observandæ.

ÆTAS PRO PRIMA TONSURA.

3 Ætas pro Tonsura est septennium completum: non septenni Tonsuram concedere, illa culpa erit, quam dicam *n. 6.* Ejusmodi ætas statuitur in jure, & colligitur ex Tridentino, *sess. 23. c. 4. de Reform.* quod vult, ut initiandus prima Tonsura sciat rudimenta fidei, & item legere, & scribere.

4 Quod si septennio minor comprehendatur ex præcoce ingenio usu rationis pollere, ac legere, & scribere sciat, ordinari prima Tonsura posse, merito docet Quintannadv. *de Ordin. sing. 21.*

ÆTAS PRO MINORIBUS.

6 Ad Ordines Minores licet nonnulli probabiliter doceant, ut Narb. *de ætate ad n. 7. q. 9. n. 3. & ad ann. 12. q. 1. n. 6.* aliique requiri annum ætatis decimumquartum, tamen probabilius est, ut plures habent apud Leand. *de Ord. d. 5. q. 2.* satis esse septennium completum. Ratio est, quia non apparet prohibitio in contrarium. Quoniam tamen communiter non statim a septennio scit puer, quod requirit Tridentinum pro Minoribus, ideo communiter non statim sunt ordinandi.

6 Quæres. Peccatne mortaliter, qui Minoribus ordinat non septennem; nam qui majoribus, peccare mortaliter, non est dubium.

Resp. qui ordinat saltem sola prima Tonsura non septennem, non peccare mortaliter, docent aliqui. Verum post prædictum *c. Nullius*, & post Tridentinum *l. c.* esse mortale, merito docent Sanch. *in Conf. l. 7. c. 1. d. 33. n. 15. & 16.* aliique: siquidem prohibitio est de re gravi. Excipit necessitatem, si quando hæc unquam adsit, *ib.* Sanch.

ÆTAS PRO ORDINIBUS MAJORIBUS.

7 Id sic decernitur a Trid. *sess. 23. c. 12. Reform. Nullus in posterum ad Subdiaconatus Ordinem ante 21. Ad Diaconatum ante 23. ad Presbyteratum ante 25. ætatis suæ annum promoveatur.*

8 Satis esse, si ii anni sint incepti, etiam per unum diem, concors est Doctorum sententia.

9 Si inceptus sit dies, sed nondum advenit hora nativitatis: vel si venit nativitatis hora, v. g. hora matutina, sed non completus est dies; sive, si dies hic sit bissextilis, an ordinari quis possit, &c. Vide apud Doctores, ut Boss. *tom. 2. mor. par. 3. tit. 2. de supputat. temp. a n. 42.* Leand. *d. 6. de Ord. a q. 6. & quoad annum bissext. q. 20.* Marc. *tract. 1. p. 5. c. 4.* Narb. *de ætate ad ann. 22.* sunt enim hi casus admodum rari, meque utiliora explicare volentem impedire non debent.

10 Illud non est omittendum. Quid enim fiet, si omnibus diligentiis factis, dubium sit, an ætatem requisitam quis habeat ad Ordines suscipiendos.

11 Resp. si dubium sit negativum, non potest licite promoveri, quia, ut universaliter alibi dixi *l. 1. in Dec. c. 3. §. 7. Verb. Ætas*; & docet Sanch. *l. 2. de matr. d. 41. n. 38.* certa obligatio ætatis requisitæ non potest vinci ab incertitudine, qua laborat, provectioris ætatis.

12 Si vero dubium sit positivum, idest vere probabile sit, te gaudere requisitis annis, licet æque probabile, imo probabilius sit, illis te non gaudere, licite ad Ordines admitti poteris, ut colligitur ex dictis *dicto l. 1. in Dec. c. 3. §. 3. n. 7.* quia qui probabili ratione movetur ad operandum, prudenter operatur, atque adeo sine culpa. Quodnam sit vere probabile, vide omnino *in nostro Dec. l. 1. c. 3. §. 3. n. 11.*

13 Si parentes ordinandi testentur de requisita ætate, concedere Ordines poterit sine scrupulo Episcopus; quia licet testimonium parentum pro filiis in aliqua materia ab aliquibus sufficiens non judicetur, hic tamen, ubi in nullius est præjudicium sufficiens judicandum est. Ita Dian. *p. 1. tr. 3. ref. 27.*

Ætatem pro ordinatione incipere a die nativitatis, non vero a die conceptionis ostendit communis usus, & colligitur ex doctrina, quam habet in simili Merolla *to. 2. disp. 4. c. 6. a n. 660.*

§. III. *De titulo Ordinandorum.*

1 TRidentinus *sess. 21. c. 2. de Reform.* præcipit, ne quis possit ordinari in Sacris, nisi ad titulum beneficii, vel Patrimonii, vel paupertatis, ejus scilicet, quam solemniter emittunt Religiosi, quales etiam esse eos, qui emittunt vota biennii in societate Jesu, decrevit Greg. XIII. *Quanto fructuosius*. Ratio hujus dispositionis fuit, ut ordinatus in Sacris haberet, unde ali honeste posset. Nam propterea quantitas beneficii, vel patrimonii arbitrio Episcopi remittitur ab eodem Tridentino, qui secundum varias regiones sufficientem summam determinet. Sane Synodus Panormitana *p. 2. n. 82.* hodie requirit censum scutorum sexaginta annuorum Panormi; in aliis vero Diœcesis locis, scutorum quadraginta. Ad Minores non expostulari ejusmodi Titulos ex jure communi, saltem hodie, operæ pretium est admonere. Lege Castrop. *de Ord. d. un. p. 9. n. 2.* citans Trident. Navarr. Barbos. aliosque.

2 Quoad titulum beneficii, nota, non sufficere quodcumque tenue; suppleatur ergo tunc ex patrimonio, ut sufficiat tota summa, ad alimenta honeste præstanda.

3 Quoad titulum patrimonii, nota praxim aliquorum Episcoporum, qui ne ad primam quidem Tonsuram volunt aliquem admittere, nisi patrimonium necessarium pro Ordinibus Sacris se habere legitime ostendat: prudenter sane, ne Clericatum deinde cum dedecore exerceat, vel ab illo ad sæculum redire cum inconstantia cogatur. Sed quia communior praxis id non requirit; non possumus Episcopum ad hoc obligare, sed laudare dumtaxat.

4 Quoad titulum paupertatis, nota Primo, extare Bullam S. Pii V. Romanus Pont. *Sacr. Conc. Act. edit. 14. Octob. 1568. in Bullar. noviss. tom. 2. fol. mihi* 205. quæ prohibet, ne Novitii ante professionem ordinentur in Sacris ad titulum paupertatis, ac secus facientes, ipso facto, suspensioni subjicit, & in Ordine sic suscepto ministrantes irregularitate afficit.

5 Nota secundo, eum, qui emissa invalida professione ob metum, vel ob aliquod impedimentum vere professus non est, & universaliter, qui ad sæculum libere, & licite redire potest, (abstraho hic a Scholasticis Societatis) si ordinetur ad titulum paupertatis, esse etiam suspensum, & modo dicto irregularem ex eadem S. Pii V. Bulla. De hac Bulla agunt multi, quos citat Boss. *in moral. variis, tit. 3. de Ord. §. 8. n. 22.* Bonac. *de Claus. q. 2. p. 10. diff. 5. n. 4. & de susp. d. 3. §. 4. n. 3.* Castr. *de Ord. d. un. p. 9. n. 3.* Et quidem is dupliciter peccat. Primo, quia sine patrimonio, seu sine ullo titulo. Secundo, quia sine Dimissoriis proprii Episcopi ordinatur, ut notat recte Diana *p. 4. tr. 2. ref. 82.*

6 De ejectis adesse decretum Sacræ Congregationis, ut sint etiam suspensi perpetuo, ablata potestate Ordinariis locorum eam suspensionem moderandi, vel relaxandi. Hac occasione scias, quod Decretum affert ad verbum Donat. *l. de Reg. tr. 8. q. 7. t. 1. p. 2.* Vide etiam *ib. q. 35. n. 7. & 8.* quod tamen non fuisse acceptatum dicit Th. Hurtad. *p. 1. ref. mor. tr. 4. c. 8. n. 799. fol. mihi* 225.

§. IV. *Quæstiones aliquot circa prædictos titulos Ordinandorum.*

AN SUSPENSIONEM INCURRAT,
qui ordinatur sine titulo?

1 NOvitios, vel nulliter professos suspensionem incurrere, jam modo dictum est. De aliis igitur quæro, qui forte sine titulo beneficii, vel patrimonii, vel paupertatis ordinantur.

2 Et sane olim: ipso facto, *c. Nomine c. Sanctorum dist. 70.* suspensionem incurrebant, & celebrantes contrahebant irregularitatem ii qui sine sufficienti titulo Ordines Sacros suscipiebant. Postea vero (*c. Cum secundum Apostol. de præbendis*,) ab Innocentio III. ablata, ex meliori sententia fuit hæc suspensio in illis verbis (*Nos tamen benignius agere cupientes*) & impositum fuit onus Episcopo aliquem sine titulo scienter ordinanti, ut ipse teneretur alere sic ordinatum, donec ei de sufficienti beneficio provideretur.

3 Id olim fuit: Sed quid hodie post Trid. *sess. 21. c. 2. de Reform.* loquimur autem de dicta pœna suspensionis; nam graviter peccari ab ordinante, & ab ordinando, nullus dubitat.

4 Respondeo: multi insignes Doctores, ut Suar. *d. 31. de Cens. sect. 1. n. 35.* Thesaur. *de pœn. Eccl. 4. p. V. Ordo c. 11. n. 4.* Bonac. *l. c. n. 26.* Bord. *t. 2. ref. 77. n. 70.* aliique apud Barb. *in l. c. Trid. a n. 71.* dicunt, ejusmodi sic ordinatum incurrere dictam suspensionem, quia putant Tridentinum *l. c.* dum patrimonium, seu alimenta sufficientia omnino requirens in ordinato, sic habet; *Antiquorum Canonum pœnas super his innovando* putant, inquam, incurrere, tum pœnam suspensionis contra ordinatum, tum pœnam oneris alendi contra Episcopum ordinantem.

5 Verum multi non inferioris item ordinis Doctores, ut Sa, To[l]. Henriq. aliique apud Dicast. *t. 2. tr. 16. ref. 3.* Sanctarel. *variar. q. 49. n. 15.* Barb. *l. c. n. 73.* March. *de Ord. tr. 2. p. 6. c. 7. diff. 6.* G. Hurt. *de suspen. diff. 15. n. 58.* imo ut habet Bard. *l. c.* numero, & auctoritate superiores, docent, Trident. non innovasse pœnam suspensionis contra ordinatum, quæ jam ante Tridentinum fuerat ablata, sed solum innovasse, vel confirmasse pœnam oneris alendi, quæ ablata non fuerat.

6 Mihi placet huic posteriori sententiæ adhærere, licet fatear, pro-babi-

babilem esse priorem. Ratio, quæ me movet, est quia non possum mihi persuadere, Tridentinum voluisse innovare pœnam illam, quæ jam erat abolita per Innocent. III. illius expressam mentionem nullo modo faciendo. Adde in pœnis benigniorem sensum esse sustinendum, &c.

7 Si ordinandus pactum ineat cum Episcopo, quod ab eo non petet alimenta: tunc enim vero incurret suspensionem a solo Summo Pontifice dispensandam, *c. pœn. de Simon.* lege Hurt. *l. c.* & ordinans suspenditur per triennium a collatione Ordinum, & eumdem præsentans per idem triennium, ab Ordinum executione.

8 Quando scienter Episcopus ordinat aliquem sine patrimonio, quem alius Episcopus præsentavit, quisnam obligabitur porrigere ejusmodi ordinato alimenta, ordinans, an præsentans?

Resp. id clare decidi a Bonif. VIII. in jure, *si Episc. de Præbend. & dignit. in 6.* quod quando occurrerit casus, facile videre poteris: longum enim esset, decisionem illam varios casus continentem hic referre.

PATRIMONIUM FICTUM.

9 Quid, si quis fignat, vel ementiatur patrimonium?

Respondeo. Tunc, si fictum supponis esse patrimonium nullum illud erit; ergo is cum nullo titulo ordinabitur, & sic recurrit doctrina modo prædicta a *n.* 4.

PATRIMONIUM CUM PROMISSIONE
Illud alteri retrodonandi.

10 Quid, si ab amico acceptavi patrimonium, unde cum vero patrimonio promovear, sed eidem amico promiserim, me illud eidem retrodonaturum?

Respondeo: Tunc peccasti graviter, quia in re gravi decepisti Ecclesiam.

Instas; incidine in suspensionem?

Resp. Si hoc modo acquisitum patrimonium verum est patrimonium, non ordinatus fuisti sine titulo, atque adeo in nullius sententia incurristi in suspensionem; si non est verum, ut ego puto, quia morali modo est, ac si illa bona non haberes, Doctores allati *n.* 4. dicunt te incidisse. At Doctores sequentes opinionem probabiliorem *n.* 6. negant, si nullum pactum inisti cum Episcopo.

11 Bonac. *de Sacr. d. 8. q. un. p. 5. n. 26.* Dian. *p. 8. tr. 6. res.* 135. alios citans, putant prædictum, qui promisit se retrodonaturum amico post Ordines susceptos patrimonium, non obligari ad retrodonandum: quia ex Tridentino bona, ad quorum titulum quis ordinatur, alienari nequeunt, potest is bona illa sibi in conscientia retinere. Suar. *d. 31. de Cens. sect. 1. n. 37.* aliique apud eumdem Dian. *l. c.* dicunt, teneri ad retrodonandum; quia, vel jure invalida fuit donatio amici ob defectum voluntatis de absolute donando, vel certe moraliter, ut ego dixi, seu æquivalenter, nulla fuit.

12 Hæc posterior sententia mihi videtur probabilior. Verum utramque esse probabilem, merito dicit Diana *l. c.* licet priorem ut probabiliorem ipse sequatur: addit ex Sanchez aliisque ejusmodi retrodonationem si forte fiat, rescindi solere a foro exteriore, idque in pœnam Donatoris, qui voluit decipere Ecclesiam, & Episcopum. Unde etiam sequitur, quod judex non obligabit dictum Donatarium, ut donationem sibi factam a suo illo amico illi retrocedat.

13 Si quis ordinandus promittat patrimonium amico reddere, quando ipse jam ordinatus nactus fuerit sufficiens beneficium, vel alia bona, idque cum consensu Episcopi, nullam pœnam, nullamque culpam incurret, quia nulla ratione contra Tridentinum operatur. Ita Trull. *de Ord. l. 6. c. un. dub. 12. n. 3. in Tit. de Patrim.*

IN SYNODO PANORMITANA SUSPENDITUR,
Qui cum ficto patrimonio ordinatur.

14 Denique hic duo adverte. Primo, prædicta sic se habere in jure communi: cæterum quisque sua Diœcesana consulat statuta. Sane Synodus Panormitana *anni* 1652. *p. 2. c. 7. n. 97.* suspensionem contra prædictos pronunciat, *Declaramus, fictitium esse Patrimonium illud, quod ab aliquo possidetur cum prævio pacto non exigendi fructus annuos, vel eos retrodonandi, vel quomodolibet retrocedendi. Declaramus etiam in pœnam suspensionis a jure impositam eos incurrere; qui cum hoc ficto, & simulato patrimonio ad Sacros Ordines accesserint; eamdemque pœnam suspensionis ipso facto incurrendam, si & quatenus opus est, de novo injungimus.*

ULTRAMONTANI SUSPENDUNTUR, SI CUM
ficto Patrimonio ordinantur.

15 Secundo, adverte adesse decretum Urbani VIII. quod eo ipso Ultramontanos, vel natos extra Italiam suspendit in perpetuum, si ordinentur in Italia cum ficto patrimonio, aliisque eos pœnis ad arbitrium Summi Pontificis subdit. De hoc Decreto iterum redibit sermo non multo post *c. 8. §. 2. n. 4.*

DE PATRIMONIO SUFFICIENTI, SED NON EX
arbitrio Episcopi.

16 Si quis patrimonio fruatur, quod sibi sufficiat ad alimenta sibi congrua; Episcopus tamen nolit patrimoniatum illum ad Ordines admittere, si is nihilominus initietur, diceturne initiari sine sufficienti patrimonio.

17 Rursus, si Episcopus, vel Synodus decernat pro patrimonio sufficienti v. g. quinquaginta aureos annuos, sufficiant autem mihi in meo oppido viginti, vel triginta, si cum his promovear, dicamne promoveri cum sufficienti patrimonio?

18 Respondeo, utrumque dici sine sufficienti patrimonio promoveri; quia manifeste Tridentinum illud vult esse sufficiens, quod approbat Episcopus. Ita Trull. *l. c.* alios citans. Reminiscere nihilominus, tum pro his, tum pro præcedentibus casibus, si parum, seu in quantitate minime notabili sit defectus, esse tunc parvitatem materiæ, atque adeo tantummodo culpam venialem. Quænam sit hæc parvitas, vide apud Dian. *p. 4. tr. 4. res. 52.*

AN PATRIMONIUM ALIENARI QUEAT?

19 Non posse alienari, donec ordinatus nanciscatur sufficiens Beneficium, vel bona, unde alatur, idque cum consensu Episcopi, diserte præcipit Tridentinum *sess. 21. c. 2. de Reform.* An autem consensus Episcopi ita requiratur, ut sine illo invalida sit alienatio facta a dicto ordinato jam habente sufficiens beneficium, vel bona, bipartita est sententia apud Barbosam *in l. c. Trid. n. 68. & 69.* videnda, affirmans altera, altera negans, utraque probabiliter, quia verba, & contextus Tridentini in utramque partem probabiliter trahi possunt.

20 Sed adhuc inquires. Primo. An sicuti patrimonium, ad cujus titulum quis ordinatus fuit, potest modo dicto alienari post adeptum sufficiens beneficium; Ita e contra possit Beneficium renunciari post adeptum sufficiens patrimonium, vel sufficientia bona? Tridentinum tamen solum prioris casus meminit.

21 Resp. posse modo dicto; est enim eadem prorsus ratio, eademque Concilii intentio.

22 Inquires secundo. An, si alienarem dictum patrimonium ante adeptum sufficiens beneficium, vel bona non solum illicite mortaliter, ut certum est, sed etiam invalide alienarem?

23 Respondeo, etiam invalide, ut est sententia communis; id enim clare colligitur ex verbis illis Tridentini *l. c. nullatenus possint* addito fine, cur alienatio prohibeatur, qui est, alimenta ordinato in Sacris non deesse.

Imo nec potes hypothecare tuum patrimonium, nec creditori tuo illud cedere, nec alteri remittere. Audi Barbosam *in Trid. l. c. n. 65. p. 3. de potest. Ep. alleg. 19. præsertim n. 75.*

24 Alienari, aut extingui, vel remitti non potest patrimonium, imo nec vendi, nec permutari, nec hypothecari, nec præscribi tempore ordinario, & paulo post, quia dictio illa *nullatenus* importat nullitatem actus ipso jure, ex multis quos plena manu retuli *in tr. de dictionibus.*

25 Audi Aloysium Riccium, *p. 2. dec. Cur Archiepisc. Neap. dec. mihi* 212. multos Auct. & textus adducens; *Eleganter*, inquit, *dubitatum fuit, an prohibitus alienare bona, ad quorum titulum quis fuit ordinatus, censeatur etiam prohibitus obligare eadem bona?* & paulo post cum multa erudite protulisset, sic habet: *Nullatenus potest obligare in specie, seu speciali obligatione, nominando tale bonum patrimoniale; & licet possit, sine incursione pœnæ, obligare in genere, obligando nimirum omnia bona sua, tamen in tali generali obligatione non comprehenduntur hujusmodi bona, ad quorum titulum fuit promotus.*

26 Confirmantur hæc ex sequenti resolutione. Quærunt apud Leand. *de Ord. d. 9. q. 6.* nonnulli, an ordinatus Diaconus cum legitimo patrimonio, si illud ante susceptionem presbyteratus alteri renunciet (idem certe esset, si vendat) & deinde ad Sacerdotium promoveatur, incurrat suspensionem? (peccare enim mortaliter non est dubium) & quamvis multi, qui sententiam illam dictam *n.* 4. sequuntur, affirment, quia hic sine patrimonio ordinabitur, tamen probabilius plures, etiam stando in illa sententia, negant, quia censent hanc renunciationem omnino esse invalidam, unde bene colligunt, hunc revera non ordinari sine patrimonio.

27 Dictum patrimonium licet a Principe collectari non possit; Ita Sanch. *l. c. consil. c. 1. dub. 36.* nec ex illo debeatur gabella; tamen in rigore non esse bonum Ecclesiasticum, dixi contra March. *de Ord. tr. 2. p. 6. c. 7. diff. 12.*

DE AMITTENTE PATRIMONIUM.

28 Titius idoneo patrimonio instructus ordinatus fuit Subdiaconus, sed deinde, sine sua culpa, illud amisit, potestne licite, sine aliis bonis ad ulteriores Ordines ascendere? Idem quæro de simili Diacono, quoad Sacerdotium.

29 Resp. non posse; Ita Castr. *d. un. de Ord. p. 9. n. 4.* cum Suario Barb. Henr. ab eod. cit. Trull. *de Ord. l. 6. c. un. dub. 12. n. 3. in tit. de Patrim.* quia sic promoveretur sine patrimonio contra Tridentinum. Effulget tamen quædam benigna interpretatio; nam, si in Diaconatu, vel Subdiaconatu cum dedecore statu Ecclesiastici, vel mendicare, vel turpi quæstu victum quærere is cogeretur, spem autem haberet, cum Sacerdotio honestius se fore sustendandum, posset Episcopus dispensare ad Sacerdotium, quia hæc esset causa sufficiens dispensandi. Ita Henr. & Avila, quos citat, & non reprobat Castrop. *l. c.*

30 Propter dictas similes rationes cum legitimo patrimonio promotis, sed deinde sine culpa (nam cum culpa dicam infra *de irreg. c. 20. §. 1.*) ob aliquod infortunium, illo privatis, poterit Episcopus permittere celebrationem, aliaque Sacerdotis ministeria. Imo puto, Sacerdotes ejusmodi posse sine ulla Episcopi licentia, porro prosequi in suis dictis ministeriis, quia ubi nulla culpa, nulla esse debet pœna: & quod honestius sic vivent, & quia nullum jus est in oppositum. Jura enim quæ solum vetant, ne ascendatur ad Ordines sine patrimonio, nihil de ejusmodi amissione loquuntur, & denique quia talis est praxis; cum nemo ex Sacerdotibus se gerat (etiam scientibus Prælatis) ut suspensum ex superveniente jactura patrimonii. Vide, quæ, Deo dante, dicam *in Tract. cit. de irreg.*

AN SINE PATRIMONIO INSIGNIS ALIQUIS VIR
initiari possit? Qui d de expectante certo hæreditatem,
vel quid simile?

31 Docent non pauci, ut Henriq. Avil. aliique ap. Castrop. *de Ord. p. 9. n. 5.* posse aliquando Episcopum dispensare, ut absque patrimonio, vel beneficio ordinetur in Sacris vir litteris insignis, cui merito præsumi potest non defutura honesta alimenta.

32 Sed profecto id videtur contra Trid. *sess. 21. c. 2. de Ref.* & forte dum præcipit, ne quis, quamvis alias sit idoneus minoribus, scientia, & ætate, sine titulo ordinetur, & id prohibere signate voluit.

33 Majorem probabilitatis speciem habet Primo, quod aliqui apud Leand. *disp. 9. de Ord. q. 13.* affirmant, posse scilicet promoveri eum, qui de proximo certo moraliter expectat beneficium; tunc enim (ajunt) modo morali, & humano potest existimari, jam potiri beneficio.

Secundo, quod alii, inter quos est Surd. apud eumdem Leand. dicunt, posse sacris initiari filium, qui pingue patrimonium expectat a Patre. Tertio, quod Sa, multique apud eumd. Leand. *q.* 20. Dian. *p. 4. tr. 4. res.* 55. putarunt, posse scilicet promoveri graduatum in jure Canonico, vel in Theologia præsertim in Collegiatis majoribus Hispaniæ, quibus nunquam desunt beneficia pinguia; tunc enim perinde sunt, ac si beneficio gauderent.

34 His tamen non obstantibus, quæ pensitare nunc non vacat, recedendum non est a tam clara dispositione Tridentini, ibi (*nisi legitime constet beneficium pacifice possidere*) & ibi (*patrimonium vere ab eis obtineri.*) Adde & responsiones Cardinalium apud prædictos Auctores, & præsertim apud Sa *expurgatum.*

AN SINE BENEFICIO SED CUM SOLO
Patrimonio possit quis promoveri.

35 Tridentinum *l. c.* sic disponit: Patrimonium, vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi, quos Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate, vel commoditate Ecclesiarum suarum. Hæc Tridentinum. Cum ergo illud *judicaverit* hic significet boni viri arbitrium, hoc est voluntatem rationi congruam, contra Tridentinum faceret Episcopus, si solius Patrimonii titulo, ad hominem promovendum moveretur. Atque hinc refert Navarrus, apud Trullench. *de Ord. l. c.* se vidisse negatam cuidam fuisse facultatem ascendendi ad Subdiaconatum ob defectum tituli beneficii, licet is haberit patrimonium trium millium scutorum. Id, quod referens Trullench. *l. c.* ait, hoc Decretum obligare sub mortali, citatque eumdem Navarrum, & Villalobos.

36 Equi-

76 Equidem duo expendenda Lectoribus do. Primo, nonne potuit esse causa rationabilis prædictum hominem promovendi, quia utile, & honorificum est Ecclesiæ, hominem prædivitem ejus servitio addici, & consecrari?

Secundo, tantum rigorem exposcendi omnino Beneficium in ordinandis vix animadverto in Episcopis: usus ne subsecutus Decretum hoc fortasse mitigavit?

C A P U T VII.

De Ministro Ordinis.

§. I. *Quoad Validitatem.*

1 Certum est, ordinarium Ministrum Ordinibus conferendis esse Episcopum, ut habet Tridentinum, *sess.* 23. *c.* 4.

2 Certum item est, omnes Episcopos in hoc æquales esse, & valide cuique Fideli Ordines ministrare: Nam Episcopus quicumque etiam excommunicatus, etiam hæreticus, etiamsi Diaconatum, & alios inferiores Ordines non suscepisset, potest omnes Ordines, quamvis a se non susceptos, alteri conferre, dummodo vere ipse sit Sacerdos, & Episcopus consecratus (non enim satis foret, esse electum, & confirmatum) siquidem Ordines confert, v. g. Diaconatum, non ex vi Diaconatus, quem habeat, sed ex vi Ordinis Episcopalis, qui Diaconatum, aliosque ipso inferiores essentialiter non supponit. Lege Vasq. *t.* 3. *in* 3. *p. d.* 243. *n.* 24. March. *de Ord. tr.* 1. *par.* 3. *c.* 7. aliosque, licet sit contrarius Sanch. *in consil. l.* 7. *c.* 1. *dub.* 14. aliique relati a Leand. *de Ord. d.* 4. *q.* 4.

3 Incertum ergo illud remanet, an alii Episcopo inferiores, idest Sacerdotes communes possit ex delegatione Summi Pontificis Ordines valide conferre? Nam non Sacerdoti, etiamsi sit Cardinalis, tantam potestatem delegari non posse, quia, nec exemplum, nec ulla ratio id persuadet, certum omnino est. Ita Sanch. Coninch. aliique apud Leand. *l. c. q.* 16. & apud Aver. *de Ord. q.* 3. *sect.* 3. *Vers. In hac re.*

4 Resp. distinguendo Ordines in tres classes. Primo, in Sacerdotium. Secundo, in Diaconatum, & Subdiaconatum. Tertio, in Ordines Minores, Tonsuramque primam.

5 Dico jam primo, probabile ab aliquibus existimari, Sacerdoti posse a Pontifice delegari potestatem conferendi alteri Sacerdotium: sed improbabile existimari ab aliis; quod posterius libentius recipio; cum enim hanc delegationem nunquam concesserit Pontifex ab ipso Ecclesiæ initio, non est res tanti momenti sic facile concedenda. Lege citatos.

6 Dico secundo, facilius posse concedi, delegabilem a Summo Pontifice esse Sacerdoti potestatem conferendi Diaconatum, & Subdiaconatum, quia non tam clare apparet hic valde grave inconveniens, imo fertur, Innocentius VIII. id concessisse Abbatibus Cistercienfibus pro suis Monachis. Sed nihilominus id alii negant apud Leand. *l. c. q.* 18. & quoad Innocentium dicunt, ipsum solum concessisse, ut dicti Abbates possint in suis Monasteriis ordinare suos non per se, sed per quemcumque Episcopum.

Dico tertio, Sacerdoti posse Summum Pontificem concedere facultatem conferendi primam Tonsuram, Minoresque Ordines.

Addo, concessam de facto eam esse quibusdam Abbatibus pro suis regularibus. Legantur Diana, *p.* 4. *tr.* 5. *ref.* 147. & *p.* 5. *tr.* 13. *ref.* 93. & *p.* 7. *tr.* 11. *ref.* 41. Leand. *d.* 4. *de Ord. præsertim*, *q.* 9. *usque ad* 13. Marchinus, *tr.* 1. *p.* 2. *de Ord. c.* 10. Loth. *in ref. Theolog. tr.* 7. *q.* 1. *art.* 7. aliique permulti ab ipsis adducti, qui de hac concessione, ejusque extensione hinc inde disputant late.

§. II. *De Ministro Ordinis quoad licitum usum.*

1 Quamvis multa requirantur in Episcopo, ut licite Ordines conferat, status v. g. gratiæ, non esse suspensum a Pontificalibus, &c. tamen, quia de his, & similibus, alibi actum est, hic solum proprius locus est agendi, quosnam Fideles possit licite Episcopus promovere. At quia certum est, non posse, nisi suos; cum ex Sacris Textibus, videre est in Trid. *sess.* 6. *c.* 5. *de Ref.* & *sess.* 14. *c.* 2. non liceat quempiam ordinari, nisi a proprio Episcopo; ideo hic solum superest quærere, quisnam nomine proprii Episcopi intelligendus sit?

2 Resp. in aliis materiis intelligitur ille Episcopus, in cujus Diœcesi habet quis fixum domicilium: at vero in materia ordinationis aliquanto latius, ut vult Sanchez *l.* 3. *de matr. disp.* 23. *n.* 7. accipitur nomen proprii Episcopi. Bonifacius VIII. enim *c. Cum nullus de temp. Ord. in* 6. qui, nec expresse, nec tacite revocatus fuit a Tridentino, quicquid aliqui dicant, vel certe etiamsi fuerit a Tridentino revocatus: revocatio tamen est abrogata ab ipso usu omnium Ecclesiarum, & Episcoporum, juxta dicti Bonifacii dispositionem, quotidie operantium: Bonifacius, inquam, generaliter sic rem hanc disponit, ut velit neminem posse ordinari, etiam prima tonsura, nisi ab Episcopo, qui proprie sit suus, vel *ratione Originis*, vel *ratione Beneficii*, vel *ratione Domicilii*.

3 Non deest tamen duplex exceptio. Prima, habetur in Tridentino *sess.* 14. *c.* 2. *de Reform.* Castrop. *disp. un. de Ord. p.* 85. *n.* 6. *fine*; in favorem familiarium Episcoporum, ut scilicet Episcopus Diœcesis possit ordinare suum non subditum, qui per triennium cum ipso fuerit commoratus, & cui statim Beneficium conferat. Dixi (*Episcopus Diœcesis*) nam id omnino negatur (Leg. Trid. *sess.* 23. *c.* 9. *de Reform.*) Episcopo Titulari Diœcesim non habenti. Ita Trident. *sess.* 14. *c. de Reform.* Castrop. *disp. un. de Ord. p.* 15. *n.* 6. *in fine*. Quod autem familiari huic, saltem intra decem dies, debeat Episcopus beneficium conferre, Quod hæc concessio extendatur etiam ad famulos talium familiarium, Quod triennium debeat esse continuatum, Quod numeretur, etiamsi incœperit ante collationem Episcopatus, Quod servitium debeat fieri Episcopo præsenti, non autem distanti, sunt quæstiunculæ notatæ a Doctoribus apud Leandrum, *de Ord. d.* 8. *a q.* 21. & apud March. *tract.* 1. *de Ord. par.* 5. *c.* 9. Castrop. *de suspens. d.* 4. §. 10. *n.* 4. *Vers. Secundus est.*

4 An huic non subdito, sed familiari possit Episcopus ex titulo familiaritatis dispensare in interstitiis, dicam intra *c.* 11. §. 2. *n.* 10. & 11.

5 Secunda exceptio habetur in jure, *c.* 2. *de Temp. Ordin. in* 6. in quo conceditur, Clericos posse promoveri ad Ordines a vicinis Episcopis sine proprii Episcopi licentia, quando hic proprius notorie ordinavit alienos subditos sine licentia propriorum Episcoporum. Lege Suarez *de Cons. disp.* 31. §. 1. *n.* 13. & Castrop. *l. c. Vers. Sunt tamen*, de his, & similibus.

Sed jam separatim illustremus illa allata a Bonifacio VIII.

PROPRIUS EPISCOPUS RATIONE ORIGINIS.

6 Assero primo, Antonium posse ordinari ab Episcopo, v. g. Panormitano, si ipse natus sit in Panormitana Diœcesi, & ejus parentes ibidem habuerint fixum domicilium eo tempore, quo Antonius natus est. Hæc est certissima assertio: hoc enim permaxime est, esse subditum ratione originis.

7 Idem est, si postquam Antonius in hac Diœcesi est natus, tempore, quo ejus parentes in eadem degebant, postea iidem in aliam Diœcesim se transtulerunt. Ratio est manifesta, quia translatio parentum; postea facta, non potest auferre jus nativitatis acquisitum a filio.

8 Sed quid, si Antonius natus est in hac Diœcesi, dum parentes ipsius hic domicilium non habebant, sed erant in transitu, causa itineris, v. g. vel alterius negotii: eritne Antonius existimandus hujus Diœcesis?

9 Resp. Nonnulli, ut G. Hurt. *de Ord. diff.* 17. Pyrrh. Cord. *l.* 4. *praxis disp. c.* 5. *n.* 32. Leand. *de Ord. d.* 8. *q.* 8. esse existimandum, dicunt, & quidem probabiliter, sed probabilius id alii negant, ut Trull. *l.* 6. *de Ord. c. un. dub.* 7. *n.* 3. Sanch. Henriq. Less. Fill. Laym. March. aliique apud Leand. *l. c.* Castr. *de Ord. disp. un. p.* 15. *n.* 2. Dicast. *de Ord. disp.* 1. *dub.* 16. *n.* 225. quia ex una parte fortuita nativitas non videtur sufficere, ut per eam quis dicatur habere originem ab ea Civitate, ubi, sic per accidens, nascitur, & ex alia parte, in re, ubi disceditur a jure communi, stricta est verborum interpretatio facienda. Sane Medulla Theol. *de Ord. c.* 2. *dub.* 1. *fine*, citans Dianam, *p.* 8. *tr.* 2. *resol.* 15. & deinceps, ubi multa de hoc argumento sic habet: *Studiosi, qui in Universitate habitant etiam ultra decennium, animo redeundi in Patriam; non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab ejus loci Episcopo ordinari non possunt: imo, si ibi ibi ducant uxorem, nec filii eorum: sicut enim is non dicitur Episcopus domicilii respectu Patris, ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio Patris.* Hæc ibi.

10 Hæc tamen omnia licet probabiliorem hanc sententiam faciant, non tamen priorem a sua probabilitate dejiciunt, nam in communi existimatione, communique hominum usu, qui alicubi nascitur, illius loci fit civis. Unde, quod mavis, tuto sequere.

11 Assero secundo, cum Castr. *l. c. n.* 2. March. *de Ord. t.* 1. *p.* 5. *c.* 6. Campan. *in Divers. jurisd. Rub.* 9. *c.* 8. *n.* 4. aliisque apud Leand. *l. c. q.* 9. Dian. *p.* 4. *tr.* 4. *ref.* 149. afferentibus declarationem Sacr. Cong. & Trull. multis id probante *de Ord. l.* 6. *c. un. dub.* 7. probabile esse, aliquem posse ordinari in Civitate originis paternæ, hoc est promoveri licite posse prædictum v. g. Antonium ab Episcopo Panormitano, si ejus pater natus, & fixe (ut volunt Quaranta *V. Ord.* §. *Quoad Text.* Rodr. Graff. Tusc. aliique apud Leand. *l. c.*) commoratus sit in Panormitana Diœcesi, tametsi ipse Antonius natus sit, & sit commoratus in Diœcesi aliena: & assero item probabile esse non posse. Ratio probabilitatis est; quia illud (ratione originis, seu esse oriundum, seu originarium) de quo loquitur Bonifacius, significare id debet, quod significatur in jure, *L. assumpt. ff. ad Municipal. L. libertas C. de Municipiis*, at in jure, per hæc vocabula significatur, aliquem computari in civem illius Civitatis, in qua natus est pater, ergo, &c. Ratio probabilitatis posterioris est, quia spectanda est origo propria, non vero paterna, cum vox illa (oriundus, seu origo) sæpissime significet idem, quod significat vox (ortus, seu nativitas.)

12 Ex priore probabilitate infert March. *l. c.* non esse subreptitiam dispensationem, si quis exposuit, se esse oriundum ex tali Civitate, cum tamen ipse sit ortus alibi, sed pater ejus erat natus in Civitate illa, ibique domicilium habebat, sed de hac illatione, valde dubito, præsertim in Dispensationibus matrimonialibus, quæ hodie, ut suo loco dicemus, diriguntur expediendæ ad determinatum Ordinarium loci nativitatis dispensandi.

13 Doctores autem prædicti, qui affirmant, originem patris sufficere, notant, se loqui de filiis legitimis; nam illegitimi non sequuntur nativitatem patris, sed matris, unde hi non possunt ordinari ab Episcopo Civitatis originis patris, sed matris. Nam licet, ut advertit Castrop. *l. c. p.* 15. *n.* 2. *V. dixi matris*, in hac materia Ordinum, non spectetur origo matris, sed patris; tamen, quando filius est naturalis, cum pater soleat esse minus cognitus, origo matris inspicitur. In expositis vero, quando nescitur origo paterna, vel materna, subrogari, ait, locum expositionis, quod ultimum docetur etiam communiter apud Meroll. *l. mox citand.* Grat. *loc. mox cit.* aliique.

14 Assero tertio, Quamvis nonnulli, ut Leand. *d.* 8. *de Ord. q.* 10. propter rationes modo dictas de patre, extendant idem ad avum, posse scilicet ordinari quempiam in Diœcesi, ubi ejus avus natus est; tenendum tamen est cum aliis ut Trull. *l. c. n.* 5. & March. *de Ord. tr.* 1. *p.* 5. *c.* 6. *n.* 2. dicente, omnes Doctores defendere, non sufficere originem avi) nequaquam posse; nam secus nimis extenderetur ejusmodi potestas contra dispositionem Sacrorum Canonum, volentium cuicumque Episcopo suos fines præscribere.

15 Hic se offert dissolvenda quæstio, de qua superioribus diebus disputatum Panormi fuit. Solent nonnulli ex civibus Montis Regalis suos infantes Panormum, non plus, quam quatuor circiter milliaribus a Monte Regali distantem, asportare, ut ibi Sacrum Baptismum suscipientes, veluti, sic Civitati donati, potiri deinceps Panormitanis privilegiis possint: an jure, ipsi viderint. Quoniam ergo diversæ hæ sunt Diœceses, quidam ex his Panormi baptizatus, sed natus Montis Regalis ex Montisregalensi patre Ordines postulavit ab Archiepiscopo Panormitano tanquam ejus subditus, legitimene voti compos fieri potuit?

16 Ostendi ego iis, qui id sciscitati sunt, Leand. *de Ord. dub.* 8. *q.* 7. citantem *c. cum nullus de temp. Ord. in* 6. Sanch. *de matr. l.* 3. *d.* 23. *n.* 1. Philib. March. *tr.* 1. *de Ord. p.* 5. *a c.* 5. G. Hurt. *de Ord. diff.* 17. Sayr. Fornar. Machad. & alios, id concedentem his verbis: *Qui in una Diœcesi est natus, in altera baptizatus, in tertia habet domicilium, in quarta Beneficium, optime potest a quolibet ex his Episcopis ordinari, vel ad id litteras Dimissorias accipere.*

17 Verum, quamvis hunc Auctorem ostenderim, dixi, nulla ratione esse approbandum.

I. Quia ratione solius Baptismi non potest quis dici originarius, seu habere originem seu ortum in aliqua Civitate; propriam originem enim dat nativitas temporalis, non spiritualis.

II. Quia nunquam legimus hujusmodi prærogativam faciendi civem alicujus loci, soli ipsi Baptismo fuisse concessam.

III. Quia nemo daret legatum relictum civibus, seu naturalibus alicujus loci, si solum ibi quis fuisset baptizatus: nam si daret, utique veris naturalibus injuriam faceret.

IV. Quia recte sic ait Trull. *l. c. n.* 3. Quod Baptismus det originem, intelligere, modo non constaret in individuo de loco, ubi qui natus est.

V. Quia ex hoc dicto Trull. puto, illos, qui concedunt Baptismi effectum, originem dandi Fidelibus, solum velle, pro foro externo ex Baptismo probari, vel præsumit nativitatem; nam cæterum pro foro interno, & pro externo, quando constat, alibi fuisse nativitatem, procedere non potest illa doctrina, & certe omnis sanæ mentis homo id etiam sentiet in Privilegiis quoad temporalia, nisi expresse, vel ex æquitate quadam, quam mox dicam, id Baptismo concedatur.

Prin-

Principe, quamvis aliquid plus videatur concedere Gratianus, citandus mox *n. 24.*

VI. Quia volui oculis meis recolere *Cap. cum nullus* citatum a Leand. & Sanch. Marchin. Hurtad. ab eodem pro ejus sententia item citatos, & ne verbum quidem de Baptismo; Unde alios, quos ipse citat videre nolui: nam etiamsi rem dicerent, non recte dicerent.

VII. Quia bene distinguit Meroll. *Tom. 3. disp. 6. c. 6. dub. 5. diff. 5. n. 180.* id, quod forte Doctores, quando videntur diversimode loqui, conciliabit. *Advertendum*, inquit, *gaudere prædictis privilegiis, ut civem ortum, Infidelem baptizatum Neapoli quia tunc Neapoli dicitur renasci. Idem decisum fuit pluries in eadem Regia Camera. Hoc autem limitant aliqui, nisi fuerit baptizatus Neapoli in fraudem, ut originem consequeretur. Ita Stephanus Gratianus*, Tom. 1. *discep. Forens. c. 75. a n. 16.* Hæc Merolla. Vides, ex æquitate concedi Infideli hic baptizato, fieri hic civem, idque fortasse, quia nescitur non raro ejus origo, vel, si scitur, cum suam patriam reliquerit in favorem fidei, æquum est, ut ea, in qua baptizatur, civitate donetur. Vides item in casu de quo nos agimus, cum adsit aperta fraus consequendi originem, locum ejusmodi æquitatem non habere.

18 Audiamus & Gratianum. *Per Baptismum* (ait l. cit.) *quis efficitur Civis, & acquiritur origo, quam sicut habemus per nativitatem temporalem, tanquam magis propriam, ita per Baptismum, qui dicitur nativitas, & per eum homo denuo nascitur, cap. Debitum de Baptismo, sive loquamur quoad spiritualia, & beneficialia, sive temporalia: Intelligendo, cessante fraude; nam si quis aliquo loco baptizetur per aliquem, ut acquireret originem illius loci, reputabitur nihilominus pro extraneo, nec diceretur civis in præjudicium aliorum. Ita in specie concludit Gonzales ad Reg. primam Cancell. gl. 9. §. 1. n. 108. juncto n. 113.* Hæc Gratianus. At in casu nostro & fraus est, & præjudicium foret Archiepiscopi Montisregalensis, si prædicto, de quo loquimur, Ordines concederet Archiepiscopus Panormitanus. Sed hæc contra meam consuetudinem nimis fortasse pluribus.

Proprius Episcopus ratione Beneficii.

19 Assero, quemlibet ordinari licite posse ab Episcopo, in cujus Diœcesi habet is Beneficium ecclesiasticum; nam per Beneficium fit ei Episcopo subditus.

20 Inquires: Quid primo, si Beneficium sit simplex, nec residentiam requirat?

Quid secundo, si quis habeat ibi pensionem?

Quid tertio, si quis habeat duo Beneficia, alterum in una, alterum in altera Diœcesi?

Quid quarto, si Beneficium sit admodum tenue?

Resp. ad Primum affirmative cum March. *de Ord. tr. 1. p. 5. c. 8. n. 3.* Barb. *de potest. Episc. alleg. 4. n. 46.* quia Bonifacius VIII. non requirit residentiam.

Ad secundum, negative, quia idem Bonifacius Beneficium requirit; Pensio autem Beneficium non est.

Ad tertium, dicam mox *n. 34.*

Ad quartum Affirmative, cum Piasec. *in praxi p. 1. c. 1. n. 10.* Ric. *in praxi resol. 260.* Squill. *de oblig. Cleric. p. 2. n. 26.* Castr. *de Ord. d. un. p. 15. n. 5.* ajo enim sufficere ad constituendum te subditum Episcopo, si in ejus Diœcesi possideas Beneficium quamvis tenuissimum, quia Bonifacius non requirit, nisi Beneficium: at profecto Beneficium tenuissimum Beneficium est. Ne tamen obliviscaris, ut actu Ordines Sacros suscipias, te debere id supplere de Patrimonio, quod necessarium erit ad honestam sustentationem tuam.

21 Non me latet, Barb. *l. c.* Marant. *p. 2. resp. 29. n. 78.* aliosque requirere, ut beneficium saltem afferat octo, vel quatuor scuta singulis annis, & aliquos, ut Barb. *de jure Eccl. l. 1. c. 33. n. 4.* & Squill. *de Priv. Cler. c. 4. n. 234.* requirere, ne adsit fraus, qualis esset, si fundares Beneficium tenue in aliena Diœcesi, ut illius deinde compos, ibidem initieris, id enim, ajunt, fieret in præjudicium alienæ Jurisdictionis. Non me, inquam, hæc duo latent, sed ego sequor alios hæc non requirentes: Nam quoad primum, jam dixi, etiam tenue Beneficium esse: Quoad secundum vero, non est fraudulentus is, ut vult Leand. cum aliis *d. 8. de Ord. q. 19.* Barb. *in select. 3. q. 3. n. 7.* Dian. *p. 11. tr. 4. res. 2.* qui utitur eo stratagemate, quod nullo jure prohibetur. Non sic in casu de Baptismo, de quo modo dixi *n. 18.* Nam Baptismus nonnisi improprie, & ex æquitate dat nativitatem: Beneficium vero tenue, cum vere, & propriissime Beneficium sit, dat esse proprie Beneficiatum illius Diœcesis, in qua est Beneficium.

22 Illud prorsus non potui annis hisce superioribus approbare. Quidam ex his Theologis, qui solum Scholasticam profitentur, parum, ut animadvertere potui, in Morali, & Canonibus Sacris versatus, contendebat, posse a Laico extraneo fundari in aliena Diœcesi Beneficium, quod eidem statim conferretur; nam sic redditus ratione Beneficii subditus poterit (ajebat Theologus) in illa Diœcesi promoveri.

23 Dixi, ejusmodi doctrinam procedere ex modica Jurium notitia. Jura omnia clamant, ut nullus sit capax Beneficii ecclesiastici, nisi habeat Tonsuram, ut supra nos etiam docuimus. Si ergo Laicus, de quo est sermo, adhuc, post fundatum beneficium, est Laicus, qua ratione poterit ipsi valide conferri illud, vel quocumque aliud beneficium? Nullo modo: & consequenter qua ratione subditus est redditus in illa aliena Diœcesi ratione beneficii, quod beneficium cum nulliter habeat, nullum habet? Hanc solidam doctrinam prius me docuit prædictus discursus (sincere loquor, non mentior) sed deinde inveni subobscure indicatam a Th. Sanch. *in cons. l. 7. d. 23. n. 13.* & Avers. *de Ord. q. 3. sect. 5. V. Secundus modus fine.*

Proprius Episcopus ratione Domicilii.

24 Assero primo, quemlibet posse ordinari ab Episcopo, in cujus Diœcesi habet actu fixum domicilium, hoc est habet ibi habitationem qualem cum animo ibidem perpetuo manendi. Quod si soleret quis perpetuo æstate in una Diœcesi, hieme in alia, quasi æqualiter habitare, sane is diceretur habere duplex fixum domicilium, & ab utroque Episcopo posset promoveri, ut notat recte Marchin. *de Ord. tr. 1. 3. c. 7. nu. 13.* Vide Tancr. *l. c.*

25 Dictum est (perpetuo) nam duplex domicilium distinguunt Doctores: Aliud, in quo quis habitat, & in eodem habitare perpetuo intendit; aliud, in quo majore solum parte anni intendit habitare: illud appellatur verum domicilium, hoc, quasi domicilium. Qua distinctione præ oculis habita, docemus, licet pro receptione aliorum Sacramentorum sufficiat quasi domicilium, vel, pro aliquibus Sacramentis necessariis, quælibet habitatio; at pro receptione Ordinum, qui requirunt maximum delectum, & personæ cognitionem, docemus, inquam, requiri verum, & fixum domicilium. Quare, qui multos annos, etiam decem, etiam viginti, etiam centum proposuit alibi commorari, si expresse, vel tacite habet animum redeundi in patriam, cum sic non dicatur habere ibi fixum domicilium, non poterit in conscientia ab illius loci Episcopo promoveri.

Quoad forum autem externum, puta, ut ab Episcopo tu alibi natus admittaris ad Ordines, tanquam in ejus Diœcesi domicilium habens, debes testibus, probationibus & conjecturis animum tuum ibi perpetuo manendi probare. De quibus probationibus lege Menoch. *de arbitr. lib. 2. cas. 86.* Castr. *de Ord. d. un. p. 13. n. 3.* & breviter alios citantem Bon. *de Ord. disp. 8. q. un. p. 4. n. 11.*

26 Assero secundo, te habentem hic domicilium, & alibi, v. g. Neapoli Beneficium, posse unum Ordinem ab hoc Episcopo (Ita Ricc. *in praxi de Ord. dec. 304. & 305.* Pyrr. Conrad. *in praxi disp. l. 4. c. 3. n. 32.* Avers. *de Ord. q. 3. sect. 6. V. Tertius Modus*, Marian. *l. c. p. 4. resp. 4.* contra nonnullos) alterum a Neapolitano, vel omnes, ubi magis tibi placet ab alterutro recipere, quia semper recipis a proprio Episcopo.

27 Idem ergo erit, si habeas duo Beneficia in duabus Diœcesibus, quia ratione illorum duobus es Episcopis legitime subditus.

28 Assero tertio, non esse improbabile, Barones teste March. *tr. 1. p. 5. c. 7. n. 15. & 16.* alios citante, ut etiam Senatores, qui sunt perpetui Officiales Principis, eorumque filios, in suis Villis, Oppidis, Civitatibus posse recipere Ordines ab Episcopis talium locorum, quamvis ibi nati non sint. Ratio est, quia ratione dominii, vel dicti officii, quod ibi habent, computantur non quidem, ut cives: id etiam negat Text. *L. Civit. C. de Incolis l. 10.* sed ut partes illius populi, ubi ea officia perpetuo exercent, atque adeo computantur inter habentes ibi domicilium. L. *Senatores, eod. tit. de Incolis.*

VIII.

Constitutio Benedicti XIII. qua Ecclesiastica disciplina in Regnis Hispaniarum instauratur, atque Innocentii XIII. eadem de re Constitutio confirmatur.

BENEDICTUS PAPA XIII.

Ad perpetuam rei memoriam.

,, IN supremo militantis Ecclesiæ solio per ineffabilem divinæ sapientiæ, atque bonitatis abundantiam, nullo licet meritorum nostrorum suffragio constituti, ea, quæ a Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris ad Ecclesiasticam disciplinam sartam, tectamque tuendam, & ubi collapsa est instaurandam provide disposita esse noscuntur, Apostolici muniminis nostri patrocinio libenter constabilimus, novisque præsidiis, ut exactius serventur, corroboramus, sicut ad omnipotentis Dei gloriam, Ecclesiæ decus, specialemque Christifidelium ædificationem expedire in Domino arbitramur.

§. I.

,, Alias siquidem emanarunt a fel. rec. PP. Innocentio XIII. Prædecessore nostro litteræ tenoris, qui sequitur, videlicet:

INNOCENTIUS PAPÆ XIII.

Ad perpetuam rei memoriam.

,, APostolici ministerii, quod nobis, licet immerentibus, imposuit superni dispositio consilii, ratio præcipue exigit, ut Ecclesiasticæ disciplinæ in iis, qui in sortem Domini vocati sunt, aut servandæ, aut ubi opus fuerit restaurandæ, juxta sacrorum Canonum instituta, & sanctissimas Ecclesiæ leges, & ordinationes omni studio advigilemus; post enim primi parentis lapsum semper ad inferiora nos deprimit humanæ mortalitatis infirmitas, & carnis fragilitate observantiæ vigor paulatim relaxatur, unde & de mundano pulvere religiosa etiam corda sordescere, & in ipso Agro Domini spinas, ac tribulos identidem germinare quotidiana experientia docemur: quod si noxia inde evellantur, & utilia plantentur, dubitandum non est, quin uberior, benedicente Domino, electi sanctorum operum frumenti messis exurgat, omnisque populus in via Domini, prælucente Clero feliciter progrediatur.

,, Cum itaque dilectus Filius noster Ludovicus Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Belluga, & Moncada nuncupatus Ecclesiæ Carthaginensi ex concessione, & dispensatione Apostolica Præsul, in ipsis Pontificatus nostri primordiis nobis exposuisset nonnulla Ecclesiasticæ disciplinæ rationibus, ac saluberrimis sacri Œcumenici Tridentini Concilii Decretis haudquaquam consentanea sensim in diversis inclytæ Nationis Hispanicæ locis obrepsisse, iisque ut opportunum remedium adhiberetur a Nobis, quibus est commissa plenitudo sollicitudinis, nedum ipse Ludovicus Cardinalis, & Præsul, sed & alii venerabiles Fratres Archiepiscopi, & Episcopi Regnorum Hispaniarum humiliter postulassent, eorumque enixis precibus sua etiam studia, ac vota charissimus in Christo Filius Noster Philippus Hispaniarum Rex Catholicus pro ejus singulari pietate, & eximio Christianæ Religionis zelo, datis hac de re ad nos pluribus litteris, conjunxisset: Nos Congregationi particulari nonnullorum ex Venerabilibus Fratribus nostris, ejusdem Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus Concilii Tridentini interpretibus a nobis deputatorum rem omnem sedulo examinandam demandavimus. Id autem cum ab ipsa Congregatione Cardinalium ea, qua par erat maturitate præstitum, illiusque sententia ad Nos per ejusdem Congregationis Secretarium relatata fuerit; de memoratorum Cardinalium consilio, congruum, & opportunum duximus, ea quæ infra sequuntur ad Omnipotentis Dei gloriam, Ecclesiæ utilitatem, veteris disciplinæ instaurationem, & spiritualem Regnorum Hispaniarum ædificationem hac nostra perpetuo valitura Constitutione statuere, decernere, & declarare.

,, I. Primum igitur cum a Patribus memorati Concilii Tridentini, divino afflante Spiritu, sapientissime animadversum fuerit, quantum Christianæ Reipublicæ intersit, accuratum haberi delectum circa eos, quibus Sacra Ministeria committenda sunt, & in quorum vitam ceteri Fideles jugiter oculos conjicientes sumpturi inde sunt exemplum, quod imitentur; propereaque provide ab iisdem Patribus cautum fuerit Ecclesiasticæ Militiæ per primam Tonsuram adscribendos nonnisi illos esse, qui probabilem præbeant conjecturam, se non sæcularis judicii declinandi consilio, sed sincero animo præstandi fidelem cultum, ac servitium Deo hoc vitæ genus elegisse: volumus, ut pro tutiori ipsius Conciliaris sanctionis executione: ab omnibus Regnorum Hispaniarum hujusmodi Archiepiscopis, & Episcopis, non alii ad primam Tonsuram in posterum admittantur, quam quibus Ecclesiasticum aliquod Beneficium statim conferendum

,, sit,

„ sit, aut quos constiterit Litterarum studio operam sic dare, ut quasi in via ad Ordines, tum Minores, tum etiam deinde Majores suscipiendos versari videantur; vel demum quos viderint expedire alicujus Ecclesiæ servitio, vel ministerio deputari.

„ II. Et tam in his, qui ad primam Tonsuram, quam in aliis, qui promoveri ad Ordines etiam Minores optaverint, omnino servetur pariter regula ab eodem Concilio Tridentino tradita; nimirum ut nullus ordinetur, qui judicio sui Episcopi non sit utilis, aut necessarius suis Ecclesiis, quique illi Ecclesiæ, aut pio loco, pro cujus utilitate, aut necessitate assumitur, non adscribatur, ubi reipsa functiones muneri suo consentaneas exerceat. Quod si qui modo reperiantur vel Clericali Tonsura jam initiati, vel ad Ordines sive Minores, sive Majores jam promoti, qui nulli certæ Ecclesiæ, vel loco pio adscripti fuerint, Episcopi adscriptionem hujusmodi vel a seipsis, vel a Prædecessoribus suis omissam statim suppleant non minus quoad omnes in Majoribus Ordinibus etiam Presbyteratus constitutos, quam quoad eos, qui vel sola prima Tonsura, vel Minoribus Ordinibus initiati, Beneficium tamen Ecclesiasticum possident. Ex reliquis autem, ut præfertur, vel sola prima Tonsura insignitis, vel in Minoribus Ordinibus constitutis, sed Beneficio carentibus, nonnisi eos adscribant, quos Ecclesiis suis utiles, vel necessarios esse judicaverint. Ceterum antedictæ adscriptionis executionem differri posse per aliquod temporis spatium, quod ipsis Episcopis conveniens videbitur, permittimus quoad eos, qui a Diœcesi, in qua Tonsuram, vel Ordines susceperunt, caussa ediscendi litterarum scientias in aliqua publica Universitate, vel Gymnasio, sive ex alia rationabili caussa a suo Episcopo approbata, vel approbanda, absentes reperiantur.

„ III. Cum autem Clerici, qui in Episcopalibus Seminariis educantur, ut commodius ad litterarum, sacrarumque rerum studium operam conferre, aliisque a Concilio Tridentino præscriptis addiscendis magis assidue incumbere possint, teneantur juxta ejusdem Concilii Decretum diebus tantum Festis Cathedrali, aliisve loci Ecclesiis inservire: hanc quidem servitii per eos obeundi rationem servari in omnibus Hispaniarum Diœcesibus, nec non ipsos generalibus duntaxat totius Cleri supplicationibus, sive Processionibus interesse volumus, & mandamus, sublata quacumque majoris servitii consuetudine, etiam immemorabili, postpositaque etiam quacumque Appellatione, & Inhibitione. Si quod autem Seminarium reperiatur, cujus fundatione aliter cautum esset ob adjectam gravioris servitii legem ab illo, qui Seminarium ipsum fundaverit, seu dotaverit, vel ei piam aliquam legationem contulerit; Episcopi ad Nos, & pro tempore existentem Romanum Pontificem id referant, ut desuper opportune provideri valeat.

„ IV. Præterea cum maxime deceat, eos, qui propius ad Sacratissima Mysteria accessuri sunt, ultra cetera requisita, congruenti etiam pollere scientia, qua præditi viam salutis indicare aliis Christifidelibus possint: Episcopi nonnisi eos ex Clero tam Sæculari, quam Regulari ad Sacros Ordines admittant, quos ob scientiam, aliasque qualitates eo gradu vere dignos per diligentem inquisitionem compererint; adeo ut satis non sit illos, qui promoveri ad Ordines prædictos optant, linguam latinam intelligere, Cathechismo instructos esse, atque apte respondere quæsitis circa ordinem suscipiendum sibi in examine propositis. Qui vero ad Presbyteratum erunt assumendi, idonei prius per accuratum similiter examen comprobentur ad ministranda Sacramenta; & ad populum docendum ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem: quod quidem ut recte præstari possit, eosdem Episcopos in Domino hortamur, ut quantum fieri potest, eos tantum ad Sacerdotium assumant, qui saltem Theologiæ Moralis competenter periti sint.

„ V. Quod si Domicilium in una Diœcesi habentes, Beneficium vero in altera, ordinari ad ejusdem Beneficii titulum optaverint ab Episcopo, in cujus Diœcesi Beneficium hujusmodi situm est: Episcopus Domicilii debeat eos, si in suam Diœcesim reversuri sunt super scientia, vel idoneitate examinare ante concessionem Litterarum Testimonialium super eorum natalibus, ætate, moribus, & vita juxta Constitutionem fel. rec. Innocentii Papæ XII. Prædecessoris nostri, quæ incipit *Speculatores*, obtinendarum; addito quoque compertæ idoneitatis testimonio in iisdem Litteris; hæque concedi nullatenus debeant, si antedicto examine tanquam habiles approbati non fuerint, iisque juxta præmissam formam non impetratis, minime possint ab alio Episcopo, cui etiam ratione obtenti Beneficii subjecti sint, ad Ordines promoveri; sique secus fiat, Ordinans quidem a collatione Ordinum per annum, Ordinatus vero a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, eo ipso suspensus sit, aliisque insuper gravioribus pœnis pro modo culpæ Nostro, & pro tempore existentis Romani Pontificis arbitrio infligendis uterque subjaceat. Cumque etiam juxta memoratam Innocentii Prædecessoris Constitutionem, ratione, ac titulo Beneficii in aliena Diœcesi obtenti non aliter liceat Ordines ab Episcopo ejusdem Diœcesis suscipere, quam si Beneficium prædictum sit ei redditus, ut ad congruam vitæ sustentationem, detractis oneribus per se sufficiat, declaramus, sufficientiam hujusmodi præfiniendam esse, non juxta Taxam Synodalem, sive morem pro promovendis ad Sacros Ordines vigentem in loco prædicti Beneficii (nisi tamen illud continuam, & præcisam residentiam requirat) sed juxta Taxam, vel ea deficiente, juxta morem in alio loco Domicilii vigentem.

„ VI. Porro ad sartam, tectamque servandam Ecclesiasticam disciplinam non minus momenti habet, quod Clericali militiæ nomen dare non permittatur iis, qui haud satis idonei sint, quam quod eidem militiæ jam adscripti laudabilem vivendi rationem sectentur, eamque morum exhibeant innocentiam, quæ sanctitati suscepti instituti respondeat, multoque magis, quod abstineant iis, quæ a Sacris Canonibus jure, meritoque vetita sunt, uti prorsus indigna hominibus Tabernaculum Domini inhabitantibus, & venerando Altaris ministerio dicatis. Statuimus propterea, atque decernimus, quod qui sunt Clerici, aut prima Tonsura, aut Ordinibus minoribus initiati, nullumque Ecclesiasticum Beneficium possidentes, qui neglectis Concilii Tridentini Decretis, habitum Clericalem, ac Tonsuram non deferant, vel si etiam deferant, non tamen certæ Ecclesiæ, aut Loco Pio, cui ex mandato Episcopi adscripti fuerint, inserviant, sive in Seminario Ecclesiastico, vel in aliqua Schola, aut Universitate de licentia sui Ordinarii non versentur; Episcopi, nulla etiam præmissa monitione, eos privilegio Fori privatos declarent, eorumque adscriptionem servitio certæ Ecclesiæ antea factam, dejici jubeant. Sique ii meliorem vitæ rationem non inierint, aut etiam si alii sint, quos ex propria culpa efficiendos idoneos promotioni ad Sacros Ordines, sperari nequeat; idem Episcopi, servata forma a Sacris Canonibus tradita, ad privationem aliorum Clericalium Privilegiorum contra ipsos procedant. Ubi vero reperiantur Clerici Cappellanias, vel Beneficia cujuscumque etiam tenuis reditus obtinentes, quorum improba vita aliis offensionem præbens destruat potius, quam ædificet, vel concubinarii, aut fœneratores, vel ebrietati, ludisve alearum dediti, vel satores rixarum, vel negotiatores, vel arma gestantes, vel incertis sedibus vagantes, vel Clericalem habitum, Tonsuramque non deferentes, vel Ecclesiastica Immunitate in fraudem Tributorum, & Vectigalium a Laicis non exemptis solvendorum temere abutentes, vel qui demum similia, aut majora crimina patrantes numero magis, quam merito ad Ecclesiam pertinere visi fuerint; Episcopi, præmissis tamen necessariis monitionibus, servatisque aliis de jure servandis contra ipsos, ad pœnas a Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris, & a Sacris Conciliis impositas, & etiam ad privationem Beneficiorum, Capellaniarum, & Ecclesiasticorum Officiorum in omnibus illis casibus, in quibus prædicta privatio a Sacris Canonibus imposita est, humanis quibuscumque rationibus posthabitis, procedant, memores, se ipsos neglectæ subditorum emendationis condignas, Deo vindice, pœnas persoluturos.

„ VII. Sed & cum Personæ Ecclesiasticæ nunquam satis in obsequiis Supremo Numini exhibendis, iisque præstandis, quæ eorum statui consentanea sunt, exerceri valeant; plurimum in Domino commendamus pium morem in plerisque Hispaniarum Diœcesibus vigentem, ut Clerici tam in minoribus, quam in majoribus Ordinibus constituti, atque etiam Presbyteri, tametsi Beneficia, vel Officia Ecclesiastica non habentes, superpelliceo induti in Ecclesiis, quibus adscripti fuerint, Missæ Conventuali cum cantu celebratæ, nec non primis, & secundis Vesperis Officii diebus Dominicis, aliisque Festis assistant. Quin imo enixe hortamur, ut Episcopi aliarum Diœcesium, in quibus mos ille institutus hactenus non fuerit, id in posterum servari curent in omnibus, ac insuper satagant, ut omnes Ecclesiastici prædicti etiam collationibus habendis coram Parochis suis, vel aliis ab Episcopo deputatis super casibus conscientiæ forum concernentibus, & super ritibus, ac cæremoniis sacris intersint.

„ VIII. Et quoniam in prædictis Hispaniarum Regnis reperiri intelleximus Beneficia, & Capellanias etiam de Jurepatronatus vel Ecclesiasticorum, vel Laicorum, nullo tamen certo proventu instructas, vel adeo tenui, ut nec ad dimidiam, nec ad tertiam partem congruæ pro Clericis ad Sacros Ordines promovendis necessariæ ascendat; malis haud quidem levibus inde erumpentibus occurrere cupientes statuimus, & mandamus, quod Episcopi ad Beneficiorum, & Capellaniarum, quæ nullum certum reditum habent, suppressionem statim deveniant. De aliis vero Beneficiis, & Capellaniis, quarum certus annuus fructus ad memoratam saltem tertiæ Congruæ partem non ascendit, decernimus nulli in posterum conferendam esse primam Tonsuram ratione juris assequendi aliquod ex dictis Beneficiis, & Capellaniis. Utque Patronatuum jura, quantum fieri possit, salva remaneant, liceat Patronis tam Ecclesiasticis, quam Laicis ad dicta Beneficia, & Capellanias nominare, non tamen veluti ad Beneficia Ecclesiastica requirentia in nominandis primam Tonsuram; sed tanquam ad Legata pia; & nominati, tametsi primam Tonsuram non habentes, ea retinere possint, tanquam pia Legata cum onere adimplendi omnia onera Fundatoribus injuncta.

„ IX. Non sine gravi Nostri dolore etiam accepimus, quod quamquam Tridentina Synodus decreverit omnes, qui Parochiales, vel alias curam Animarum annexam habentes Ecclesias, quocumque modo obtinent, debere diebus saltem Dominicis, & Festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate pascere salutaribus verbis, docendo ea, quæ Christifideles ad salutem scire oportet, ac explicando divinæ legis præcepta, Fideique Dogmata, puerosque ejusdem Fidei rudimenta imbuendo, & brevi, facilique sermone vitia denunciando, quæ declinare, & virtutes, quas sectari oporteat; nihilominus nonnulli Parochialium Ecclesiarum Rectores, hæc, quæ suarum partium adeo sunt, prætermittunt, culpam hujusmodi a se amoliri nitentes, vel prætextu immemorabilis, sed quidem pravæ consuetudinis, vel quia hæc ab ipsis præstari necesse non videatur, suppetente nimirum copia aliorum habentium sacras Conciones in aliis Ecclesiis, itemque imbuentium pueros Mysteriis Fidei, vel in scholis, vel in compitis. Ne itaque sub inani istarum, aliarumque similium excusationum prætextu tanta Christianæ Reipublicæ pernicies struatur, districte præcipimus singulis Hispaniarum Archiepiscopis, & Episcopis, ut omnino efficiant, quod omnes ii, qui animarum curam gerunt, munia prædicta per seipsos, vel, si legitime impediti fuerint, per alios idoneos diligenter exequantur. Si vero aliqui non satis habiles ad illa obeunda reperiantur, iidem Archiepiscopi, & Episcopi per alios a se deputandos sumptibus Parochorum minus idoneorum opportune suppleri studeant: & in posterum Beneficia, quibus animarum cura imminet, nonnisi vere idoneis ad memorata Officia per seipsos adimplenda, conferantur.

„ X. Præterea, ne Constitutionis S. Pii V. etiam Prædecessoris Nostri in qua taxatur Congrua fructuum portio Vicariis perpetui Animarum curam exercentibus assignanda, interpretationem ab eja sententia alienam fieri contingat, declaramus, Constitutionem illam pertinere duntaxat ad Vicarios perpetuos illarum Ecclesiarun Parochialium, quæ aliis Ecclesiis, Monasteriis, Collegiis, Benef ciis, & Locis Piis unitæ sint: nec non portionem annuam fr ctuum, quæ ibidem statuitur assignanda ipsis Vicariis io summ non majori, quam centum, nec minori, quam quinquaginta sc torum, intelligi debere de scutis argenteis Juliorum decem mone Romanæ pro quolibet scuto.

„ XI. Quoties itaque in aliis Parochialibus Ecclesiis, quæ, ut pr fertur, unitæ non sint, oportuerit ex aliqua justa caussa provid per Coadjutores Parochorum, aut per Vicarios temporarios; cu erit Episcopis pro data sibi a Tridentina Synodo potestate part fructuum prædictis Coadjutoribus, aut Vicariis assignandam det minare in ea quantitate, quæ pro suo prudenti arbitrio, & c scientia conveniens videbitur, ratione videlicet habita redituum, emolumentorum Ecclesiæ Parochialis, in qua deputati fuerint, non inspectis conditionibus Loci, numero animarum, qualitate boris, & quantitate impensarum, quas commissi officii necess postulaverit. Quod si Parochi ab Episcopis moniti, congruo iisd

term

termino præfixo, Coadjutores, sive Vicarios temporarios, quoties opus fuerit assumere neglexerint, poterunt ipsi Episcopi eos, quos huic muneri idoneos censuerint, authoritate propria deputare cum assignatione antedictæ portionis fructuum. Et nihilominus, ubi etiam prædicti Coadjutores, aut Vicarii temporarii a Parochis nominati, vel assumpti fuerint, de eorum idoneitate Episcopis constare per examen debeat, antequam ad exercitium admittantur; nec satis sit, quod ad confessiones audiendas antea fuerint approbati, nisi aliis etiam qualitatibus ad curam Animarum recte exercendam opportunis præditi noscantur. Quibus, si careant, nec Parochi deinde intra alium similem terminum ab Episcopis præfigendum alios vere idoneos nominaverint; tum pariter ad ipsos Episcopos libere spectet deputatio cum dicta Congruæ assignatione; nec ulla Parochorum contradictio, aut exemptio, aut appellatio, aut cujuscumque Judicis inhibitio executionem deputationis, & assignationis certæ partis fructuum in casibus præmissis suspendere possit, itemque non obstante qualibet contraria consuetudine, etiam immemorabili.

„ XII. Verum, quia non satis Animarum curæ, & necessitatibus quandoque consultum est per hoc, quod ad obeunda Parochialia munia alii Sacerdotes Parochis adjungantur, sed majora remedia adhiberi oportet, quoties nempe ob Locorum distantiam, sive itineris difficultatem Parochiani sine magno incommodo pro Sacramentis percipiendis, divinisque Officiis audiendis accedere ad Ecclesiam Parochialem nequeant; tunc quidem meminerint Episcopi licere sibi pro suo arbitrio, invitis etiam Rectoribus, vel intra easdem Parochias destinare alias Ecclesias, in quibus Sacerdotes Parochorum Coadjutores Sacramenta ministrent, & Divinum cultum exhibeant, vel novas Parochias, novasque Parochiales Ecclesias a veteribus distinctas constituere, iisque novos Parochos præficere, assignata ex reditibus ad veterem Parochialem Ecclesiam quomodocumque pertinentibus convenienti portione ad victum eorum, qui vel tanquam Coadjutores in dictis aliis Ecclesiis deputati, vel tanquam distincti, & independentes Parochi curam Animarum exercuerint; nulla ad præmissa impendia suffragante appellatione, aut inhibitione.

„ XIII. Cum ad præscriptum quoque Tridentinæ Synodi Episcopis is honor tribuendus sit, qui eorum dignitati convenit, eisque in Choro, & in Capitulo, in Processionibus, & aliis actibus publicis primus locus esse debeat, & præcipua omnium rerum agendarum authoritas; mandamus id religiose, ac perpetuo observari in omnibus actibus adeo justæ hujusmodi præeminentiæ, & authoritati consentaneis, non obstantibus privilegiis etiam ex fundatione competentibus, consuetudinibus etiam immmemorabilibus, sententiis, juramentis, & concordiis, quæ suos tantum obligent authores.

„ XIV. Præterea, ut Claustralis quoque disciplinæ vigor illibatus permaneat, Pontificiæ nostræ solicitudinis partes etiam duximus interponendas. Cum itaque experientia compertum fuerit quantum detrimenti illi afferatur, ex quo plures ad religiosum habitum admittantur, quam vires redituum patiantur; moderno, ac pro tempore existenti Nostro, & Apostolicæ Sedis in iisdem Hispaniarum Regnis Nuntio per præsentes committimus, & mandamus, ut curet, & vigilantiam adhibeat, ne contra præscriptum memorati Concilii Tridentini in Monasteria, Conventus, & Domos, tam Virorum, quam Mulierum, sive Bona immobilia possideant, sive non possideant, major numerus recipiatur, quam qui vel ex proventibus propriis ipsorum Monasteriorum, Conventuum, aut Domorum, vel ex consuetis Eleemosynis, aliis quibuscumque obventionibus, in commune tamen conferendis, commode possit sustentari.

„ XV. Quoties vero Regulares ad Ordines erunt promovendi, servetur omnino Decretum Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum a piæ memoriæ Clemente Papa VIII. Prædecessore etiam nostro confirmatum die 25. Martii 1596. quo sancitur non ad alium, quam ad Episcopum Diœcesanum Litteras Dimissorias pro eorundem Ordinum susceptione a suis Superioribus esse dirigendas, præterquam in casu, quo Diœcesanus a Diœcesi abesset, vel Ordinationes non esset habiturus; quo etiam casu in litteris Dimissoriis ad alium Episcopum dirigendis expressa fieri debeat mentio, vel de prædicta Episcopi Diœcesani absentia, vel de illa alia caussa, videlicet, quod Ordinationes non sit habiturus: exceptis tamen quoad prædicta Regularibus illis, quibus per speciale privilegium a Sede Apostolica post Concilium Tridentinum fuerit concessum, ut a quolibet Catholico Antistite ordines suscipere possint, super quo Indulto nihil per præsentes innovare intendimus. Noverint autem Episcopi se debere per semetipsos, secluso ægrotationis casu, Ordines conferre, & sacrorum Ordinum collationem statutis a jure temporibus, ac in Cathedrali Ecclesia, vocatis, & adstantibus Canonicis, publice habendam esse, vel si in alio Diœcesis loco, semper tamen in Ecclesia quantum fieri poterit digniori, & præsente Clero ejusdem loci. Ne vero incertitudo, an ipsi ordinationes sint habituri nimis grave afferat incommodum promovendis varia Diœcesis loca inhabitantibus; per mensem ante singulis vicibus publico Edicto ab iisdem Episcopus denuncietur, se Ordinationes esse habituros, adeo ut quoties, denunciatio hujusmodi facta non fuerit, inde satis intelligant Regulares, Episcopum Diœcesanum Ordinationes ea vice minime esse habiturum, sibique idcirco licitum futurum Ordines ab alio Episcopo suscipere cum Litteris Dimissoriis suorum Superiorum ad eum directis, servata in iis forma superius expressa.

„ XVI. Episcopi in omnibus Mulierum Monasteriis sibi subjectis Ordinaria, in aliis vero exemptis authoritate Sedis Apostolicæ inconcusse observari curent, quæ circa Sanctimonialium clausuram, vetitumque in dicta Monasteria ingressum, tam in Decretis Tridentinæ Synodi, quam in Constitutione similis memoriæ Gregorii Papæ XIII. etiam Prædecessoris Nostri edita Idibus Januarii anni millesimi quingentesimi septuagesimi quinti provide ordinata sunt.

„ XVII. Perpendentes etiam Christianæ Reipublicæ in primis expedire, ut ministerium, ac potestas clavium in remittendis, retinendisque peccatis recte exerceatur, declaramus Sacerdotes, tam Sæculares, quam Regulares, qui ab Episcopis obtinuerint licentiam audiendi Confessiones limitatam, vel quoad genus Personarum, vel quoad tempus, non posse pœnitentiæ Sacramentum administrare extra tempus, vel locum, vel genus Personarum ab ipsis Episcopis præscriptum, quocumque privilegio, etiam in vim Bullæ, quæ appellatur *Cruciatæ Sanctæ*, competente, nullatenus suffragaturo. Cumque idem Innocentius Prædecessor per suas die decimanona Aprilis anni millesimi septingentesimi, expeditas Litteras decreverit Sacerdotibus tam Sæcularibus, quam Regularibus non licere confessiones eorum, a quibus ex indulto prædictæ Bullæ Cruciatæ ad id electi fuerint, audire, absque præcedenti approbatione Ordinarii illius Loci, in quo ipsi Pœnitentes degunt, & Confessores eligunt etiamsi ab Ordinariis aliorum Locorum antea approbati fuissent, ac etiamsi Pœnitentes Ordinariis illis, qui Confessores Electos approbassent, subditi essent; nec non Confessiones aliter factas, ac respective exceptas, nullas fore, irritas, & invalidas, & Confessores ipso jure suspensos esse. Nos eandem Constitutionem approbantes, confirmantes, & innovantes declaramus insuper prædictis Sacerdotibus tam Sæcularibus, quam Regularibus ad Confessiones excipiendas, vel ex vi prædictæ Bullæ Cruciatæ, vel ex quocumque alio privilegio electis suffragari minime etiam posse, quod approbati alias fuerint ab Episcopo illo, qui aliquando fuerit Ordinarius Loci, in quo Confessiones audiendæ sint, sed talis tunc temporis amplius non existat, vel quia ab humanis excesserit, vel Episcopatui renuntiaverit, vel quia ad aliam Ecclesiam authoritate Apostolica translatus reperiatur; sed necessariam omnino esse illius, qui actualiter, & pro tempore Ordinariam Jurisdictionem in ea Diœcesi exerceat, approbationem. Hæc tamen suffragetur etiam tacita, eaque adesse censeatur, quousque præcedens licentia, sive approbatio duret, & revocata ab eo non fuerit; in quo casu nova, & expressa impetranda erit, si illa præcedenter obtenta, vel per temporis adscripti lapsum expiraverit, vel per posteriorem revocationem sublata fuisset.

„ XVIII. Meminerint quoque Regulares, se excipere non posse Confessiones Monialium, tametsi eorum regimini, & gubernio subjectæ sint, nisi ultra licentiam suorum Prælatorum Regularium præcedat examen coram Episcopo Diœcesano faciendum, ejusque specialis quoad Confessiones dictarum Monialium approbatio; remota quacumque contraria consuetudine, etiam immemorabili.

„ XIX. Cumque ex eodem Concilio Tridentino Confessor extraordinarius bis, aut ter in Anno offerri Monialibus debeat, qui omnium Confessiones audiat; si in posterum Superiores Regulares quoad Monasteria ipsis subjecta toties prædictum extraordinarium Confessorem deputare neglexerint, vel si etiam ex proprio eodem Ordine semper deputaverint, nec saltem semel in anno ad id munus elegerint Sacerdotem, aut Sæcularem, aut Regularem alterius diversi Ordinis Professorem: in his casibus Episcopi pro suo arbitrio, & conscientia deputationem hujusmodi facere possint, nec illa quovis titulo, aut prætextu a Superioribus Regularibus valeant impediri.

„ XX. Episcopi insuper abusus omnes, qui in Ecclesiis, aut Sæcularibus, aut Regularibus contra præscriptum Cæremonialis Episcoporum, & Ritualis Romani, vel Rubricas Missalis, & Breviarii irrepserint, studeant omnino removere. Et si adversus ea, quæ in dicto Cæremoniali statuta sunt, consuetudinem etiam immemorabilem allegari contingat; postquam recognoverint, aut eam non satis probari, aut etiam probatam suffragari, utpote irrationabilem de jure non posse: executioni eorum, quæ in dicto Cæremoniali constituta sunt diligenter incumbant; nec ulla suspensiva appellatio admittatur.

„ XXI. Sedulo pariter caveant iidem Episcopi, ut eliminentur abusus, si qui forsan tam quoad Ecclesiasticos Sæculares, quam quoad Regulares inducti fuerint adversus Concilii Tridentini Decretum de observandis, & evitandis in celebratione Missarum *Sess.* 22. & contra Regulares, si opus fuerit, procedant ex Apostolica delegatione in eo Decreto ipsis indulta, postposita quacumque appellatione suspensiva; sed solum reservata in devolutivo super quocumque dubio, quod excitari contigerit, declaratione Congregationis pro tempore existentium S. R. E. Cardinalium memorati Concilii Interpretum.

„ XXII. Cumque circa Missarum celebrationem in privatis Oratoriis, nec non circa usum Altaris gestatorii a recol. memor. Clemente Papa XI. Prædecessore etiam Nostro opportunum Decretum promulgatum fuerit die 15. Decembris anni 1703. Episcopi dent operam ut omnia ibidem statuta etiam in Regnis Hispaniarum serventur: idemque Decretum in suis respective Diœcesibus, ut facilius omnibus innotescat, publicari faciant, addita etiam prohibitione, ne in privatis Regularium Cellis, sive Cubiculis erigatur Altare pro re sacra ibidem facienda, & contra quoscumque contravenientes Censuris etiam Ecclesiasticis procedant, adhibita quoad Regulares authoritate Sedis Apostolicæ in memorato Decreto ipsis delegata, remotaque quacumque contraria consuetudine, etiam immemorabili. Declaramus tamen, quod cum in prædicto Decreto statuatur, non licere Episcopis extra Domum propriæ habitationis in Domibus Laicis erigere Altare, ibique Sacrosanctum Missæ Sacrificium celebrare, sive celebrari facere; hujusmodi prohibitio intelligenda non sit de Domibus etiam Laicis, in quibus Episcopi forte occasione Visitationis, vel itineris hospitio excipiantur, ut nec etiam quando Episcopi in casibus a Jure permissis, vel de speciali Sedis Apostolicæ licentia absentes a Domo propriæ ordinariæ habitationis, moram idcirco faciant in aliena Domo per modum similis habitationis: his enim casibus licita iis erit erectio Altaris ad effectum prædictæ celebrationis, non secus, ac in Domo propriæ ordinariæ habitationis.

„ XXIII. Præcipimus quoque accurate attendi, ac adimpleri quæcumque alia præscribuntur in ejusdem Generalis Synodi sess. 25. de Regularibus, & Monialibus. Cumque in cap. 25. amplissime derogetur omnibus contrariis privilegiis sub quibuscumque formulis verborum conceptis, ac Mare magnum appellatis, etiam in fundatione obtentis, nec non Constitutionibus, & Regulis etiam juratis, atque etiam consuetudinibus, vel Præscriptionibus, etiam immemorabilibus; sciant omnes derogationem hujusmodi non ad ea tantum referri, quæ in prædicto capite continentur, sed etiam ad alia, quæ in singulis superioribus capitulis ejusdem sessionis constituta sunt.

„ XXIV. Ad hæc, ut recta in Judiciis ratio servetur, præcipimus, quod ubi in Caussis Criminalibus Ordinarii Locorum in Regnis Hispaniarum processerint ex Officio, hoc est non ad ullius querelam, sive accusationem, si ab eorundem Ordinariorum sententiis Appellatio, vel ad Sedis Apostolicæ Nuntium, vel ad Me-

„ tropolitanos interposita fuerit; tum (ne alioquin si nullus Actoris partes gerat, delinquentes pœnam suis criminibus debitam effugiant) Procuratores Fiscales Tribunalis Nuntiaturæ Apostolicæ, & respective etiam Curiæ Metropolitanæ, instantias, aliosque actus desuper necessarios peragant, & prosequantur, ut prædictæ Ordinariorum sententiæ justam confirmationem, & executionem obtineant. Quod si dictis Procuratoribus Fiscalibus non citatis, & inauditis, contrarias sententias in gradu appellationis proferri contigerit; istæ prorsus nullæ sint, ac irritæ cum omnibus actis gestis, nullumque sortiri debeant effectum; quinimo præcedentes Ordinariorum sententiæ executioni mandentur perinde ac si appellatio ab iis interposita nullatenus fuisset.

„ XXV. Cæterum cum generaliter circa appellationes, & inhibitiones satis provisum fuerit per Constitutionem piæ mem. Innocentii Papæ IV. Prædecessoris etiam Nostri in cap. *Romana* ac etiam per Decreta Concilii Tridentini, itemque alia edita die 16. Octobris 1600. a Congregatione Negotiis, & Consultationibus Episcoporum, & Regularium præposita, & a præfato Clemente VIII. confirmata, ac denique etiam alia promulgata tempore Pontificatus similis mem. Urbani Papæ VIII. Prædecessoris ibidem Nostri, die videlicet 5. Septembris 1626. volumus, & mandamus, quod quidquid in omnibus memoratis Constitutionibus, & Decretis statuitur diligentissime per omnes iis comprehensos observetur in Caussis ad Curias Ecclesiasticas pertinentibus in Regnis Hispaniarum; quacumque consuetudine, etiam immemorabili, vel quovis privilegio, aut stylo concedendi etiam quascumque inhibitiones nuncupatas temporarias, penitus excluso.

„ XXVI. Quo vero ad Judices Conservatores, & modum, ac facultatem procedendi in Caussis Civilibus, quæ ad eorum cognitionem pertinere possint, inviolate custodienda erit norma præscripta in Constitutionibus fel. rec. Innocentii IV. Alexandri IV. Bonifacii VIII. Gregorii XV. aliorumque Romanorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum hac de re editis, nec non in Decretis Concilii Tridentini, sub pœnis ibidem contentis, quas præsenti Nostra Constitutione innovamus, & confirmamus; hoc etiam addito, ut iidem Judices Conservatores, & Mandatorum suorum executores exhibere debeant Episcopis, aliisque Locorum Ordinariis litteras suæ deputationis, quarum vigore procedere intendant.

„ XXVII. Enixe denique, & ex intimo Paterni cordis Nostri sensu omnes e religiosissima Hispanica natione monemus, ut memores sint, teneri se exacte, firmiter, & cum effectu observare etiam omnia, & singula in ceteris omnibus ejusdem Tridentini Concilii Decretis sancita. Et ne eorum executio posthac ullo modo impediatur, aut retardetur; decernimus, ac declaramus, nullum pro impedienda, aut suspendenda executione Conciliarium sanctionum ejusmodi, aut Decretorum, quæ ab Ordinariis edita fuerint pro executione pariter eorum, quæ in ipso Concilio statuta sunt suffragari posse, ac debere contrarium Privilegium, quod ante prædicti Concilii promulgationem a Sede Apostolica obtentum fuerit, nisi etiam post ipsum Concilium fuerit in forma specifica ab eadem Apostolica Sede confirmatum, vel noviter concessum; itemque obstare non posse ullum Statutum, vel Concordiam, quæ a prædicta Apostolica Sede specialiter confirmata non sit; neque quemcumque longævum non usum, aut contrariam consuetudinem, vel præscriptionem etiam centenariam, vel immemorabilem, nisi forsan præfatæ consuetudinis, aut præscriptionis materia capax sit, & insuper consuetudo, aut præscriptio immemorabilis probata jam sit admissa a competenti Judice per tres sententias conformes, vel per unam, quæ in judicatum transierit, nec demum quamcumque Appellationem, sive inhibitionem, etiam temporariam; reservato duntaxat recursu in devolutivo ad memoratam Congregationem Cardinalium ejusdem Concilii Interpretum; quibus etiam tanquam Executoribus præsentium Nostrarum litterarum, non solum committimus, & mandamus, ut eas, ipsarumque Decreta, & Ordinationes omnes perpetuo, & inviolabiliter observari faciant cum eadem potestate, quæ iisdem Cardinalibus a Sede Apostolica tributa est pro executione Decretorum memorati Concilii, sed etiam privative facultatem impertimur, quandocumque opus fuerit interpretandi, explicandi, ac declarandi eandem nostram Constitutionem, omnesque, & singulas ordinationes in ea contentas (exceptis his, quæ ad Cæremoniale Episcoporum, Rituale Romanum, & Rubricas Missalis, & Breviarii pertinent) quatenus illis dubietas aliqua, aut difficultas emerserit; non retardata tamen interim illarum executione, adeo ut ante hujusmodi executionem nec ullus recursus ad eandem Congregationem Cardinalium, nec ulla super quovis Dubio consultatio promoveri possit. Decretis vero, & Declarationibus a prædicta Congregatione faciendis postquam nostra, aut Romani Pontificis pro tempore existentis approbatio accesserit, statim quæcumque reclamatio, aut consultatio omnino cessare, perpetuumque silentium desuper impositum censeri debeat.

„ Decernentes pariter easdem præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere, ac illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit, in omnibus, & per omnia plenissime suffragari, & ab eis respective inviolabiliter, & inconcusse observari debere. Sicque, & non aliter per quoscumque Judices Ordinarios, & Delegatos, etiam Caussarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, ac Sedis præfatæ Nuntios, aliosve quoslibet, quacumque præeminentia, & potestate fungentes, functuros, sublata eis, & eorum cuilibet, quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & authoritate, ubique judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his a quoquam quavis authoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

„ Non obstantibus præmissis, ac quatenus opus sit Nostra, & Cancellariæ Apostolicæ Regula de jure quæsito non tollendo, aliisque Constitutionibus, & Ordinationibus, Apostolicis, nec non quorumque Ordinum, Congregationum, Institutorum, & Societatum, etiam Jesu, & quorumvis Monasteriorum, Conventuum, Ecclesiarum, Locorum Piorum, aliisque, quibusvis etiam juramento, Confirmatione Apostolica, aut quavis firmitate alia roboratis Statutis, & consuetudinibus, ac præscriptionibus quantumque longissimis, & immemorabilibus, Privilegiis quoque, Institutis, & Litteris Apostolicis, Ordinibus, Congregationibus, Institutis, & Societatibus, etiam Jesu, ac Monasteriis, Conventibus, Ecclesiis, & Locis Piis prædictis, illorumque respective Superioribus, aliisve quibuslibet Personis, etiam specialissima mentione dignis, sub quibuscumque verborum tenoribus, & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, & insolitis clausulis, irritantibusque, & aliis Decretis, etiam Motu proprio, ac ex certa scientia, & de Apostolicæ Potestatis plenitudine in genere, vel in specie, seu alias quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus, & singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa, & individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, illorum omnium, & singulorum tenores, ac si de verbo ad verbum exprimerentur, & insererentur, nihil penitus omisso, & forma in illis tradita observata, eisdem præsentibus pro expressis, & insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice duntaxat specialiter, & expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque.

„ Volumus autem, ut earumdem præsentium Litterarum transumptis, seu exemplis, etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus Personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides tam in Juditio, quam extra illud ubique adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

„ Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die 13. Maji 1725. Pontificatus Nostri Anno secundo.

§. II.

„ Cum autem, sicut accepimus, tametsi præmissa a memorato Innocentio Prædecessore, maturo, ac saluberrimo fuerint constituta, & ordinata consilio, illa nihilominus, nedum plenariæ exectioni, ut par erat, demandata fuerint, neque proinde optatos fructus usquequaque proferre valuerint; Hinc est, quod nos probe considerantes, nihil magis alios ad veram Pietatem, & Dei cultum assidue instruere, & excitare, quam eorum vitam, & exemplum, qui se divino Ministerio dedicarunt, facileque fieri posse, ut populus in via Domini prospere, & feliciter progrediatur, si Clerus illi præluceat, ac suavem in eo Sanctioris Disciplinæ, bonorumque operum odorem diffundat, ac propterea eorundem præmissorum ad hunc tam pium, & salutarem finem tendentium subsistentiæ, ac paratæ executione, sublatis quibusvis impedimentis, quantum cum Domino possumus, Pastorali nostra cura, & sollicitudine consulere cupientes, præinsertas Innocentii Prædecessoris Litteras, & quæcumque in eis constituta, ordinata, sancita, decreta, & declarata, ac alias quomodolibet contenta, & expressa, authoritate Apostolica, & tenore præsentium perpetuo approbamus, & confirmamus, ac quatenus opus sit innovamus, & de novo constituimus, innovamus, ordinamus, sancimus, decernimus, & declaramus, illisque inviolabilis Apostolicæ firmitatis robur adjicimus.

§. III.

„ Nec non tam dilecto Filio Nostro, & Sedis præfatæ in Regnis Hispaniarum Nuntio nunc, & pro tempore existenti, quoad ea, quæ ad ipsum, ejusque Tribunal pertinent, quam Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis, Episcopis, ceterisque Locorum Ordinariis, & Superioribus, ac etiam dilectis Filiis utrique Clero, Sæculari, & Regulari eorundem Regnorum districte, ac sub interminatione Divini Juditii, authoritate præfata, harum serie præcipimus, & mandamus, ut illa omnia, & singula, omni mora, dilatione, & cunctatione sublata, debita obedientia exequantur, & accurate, & exacte servent, faciantque respective illa ab iis, ad quos spectat, & quandocumque spectabit in futurum, eadem authoritate omnimodæ executioni demandari, & inviolabiliter observari.

§. IV.

„ Decernentes pariter ita in præmissis per quoscumque Judices Ordinarios, & Delegatos, etiam Caussarum Palatii Apostolici Auditores, ac ipsius S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, & dictæ Sedis Nuntios, aliosve quoslibet, quacumque præeminentia, & potestate fungentes, & functuros, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & authoritate, judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his a quoquam, quavis authoritate, scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

§. V.

„ Non obstantibus omnibus, & singulis illis, quæ prædictus Innocentius Prædecessor in Litteris suis præinsertis voluit non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque.

§. VI.

„ Ut autem eædem præsentes Litteræ ad omnium notitiam facilius deveniant, volumus illas, seu earum exempla ad valvas Ecclesiæ Lateranensis, ac Basilicæ Principis Apostolorum, nec non Cancellariæ Apostolicæ, Curiæque Generalis in Monte Citatorio, & in Acie Campi Floræ de Urbe, ut moris est, affigi, & publicari. Sicque publicatas, & affixas omnes, & singulos, quos illæ concernunt perinde arctari, & afficere, ac si unicuique eorum nominatim, & personaliter intimatæ fuissent.

§. VII.

„ Utque ipsarum Litterarum transumptis, seu exemplis etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, & sigillo Personæ in Ecclesiastica Dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides tam in Juditio, quam extra illud ubique adhibeatur, quæ eisdem præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

„ Datum Romanæ apud S. Mariam Majorem sub Anno Piscatoris die 23. Septembris 1724. Pontificatus Nostri Anno primo.

CAPUT VIII.

De Litteris Dimissoriis, & Commendatitiis.

§. I. *Quando, & quomodo dantur.*

1 STatuitur a Trid. *sess.* 23. *de Ref. c.* 2. *juxta c.* 1. *de Temp. Ord. in* 6. ut si proprius Episcopus sit æger, seu alias impeditus (nam illud, sit æger solum punitur a Tridentino e. g. ex Barbos. *l. c. Trid. n.* 2.) possit dare licentiam; ut ordinandus promoveatur ab alieno Episcopo sive indeterminate a quocumque, sive ab hoc, vel illo determinate.

2 Hæc licentia dari quidem potest oretenus, quia Concilium requirit duntaxat consensum proprii Episcopi, sed solet ad majorem, faciliorem que fidem faciendam expediri per litteras patentes, quæ vocantur *Dimissoriæ*, quia subditum dimittunt ad alienum Episcopum; appellantur etiam *Reverendæ*, ob reverentiam illis debitam.

3 Præ-

3 Præter memoratam licentiam, debet ordinandus habere a proprio Episcopo suorum morum approbationem, quæ dari consuevit, interdum in ipsismet Dimissoriis, interdum separatim. Quando autem sunt separatæ, vocantur *litteræ Commendatitiæ, vel Testimoniales*, quia in his Episcopus suum subditum commendat alieno, deque ejus probis moribus testificatur.

4 Ultramontani, idest, qui nati sunt ultra Montes Alpium, quales sunt Hispani, Lusitani, Galli, Germani, &c. ut item, qui nati sunt extra Italiam, si velint ad quemcumque Ordinem, etiam Minorem, etiam primam Tonsuram intra Italiam promoveri, debent sub pœna suspensionis, aliisque pœnis inflictis a Decreto Urbani VIII. *Secr.* 1624. 11. *Decemb.* quod per extensum affert March. *de Ord. tr.* 1. *p.* 5. *c.* 11. *n.* 14. non solum ostendere Dimissorias, ut dictum est, a suis propriis Episcopis sibi concessas, sed easdem insuper recognitas, probatas & subscriptas a Nunciis, seu Collectoribus Apostolicis commorantibus in loco, unde ordinandi discesserunt, & deinde item recognitas a Vicario Generali Urbis Romæ.

5 Si sustineas, Siciliam in favorabilibus venire sub nomine Italiæ, hoc Decreto Siculus ordinandus non comprehenditur, quia in hac probabili sententia, quam ego *l.* 3. *Meth. Conf. c.* 7. §. 4. *n.* 16. *in edit. Rom.* docui, non est natus extra Italiam.

6 Denique hanc constitutionem non afficere Religiosos, quia nulla fit in illa Regularium mentio, fuisse decisum Florentiæ tenet Marchin. *l. c. n.* 17. Quare hos habentes Dimissorias a suis Prælatis, a quocumque Episcopo Italo ordinari posse concludit.

§. II. *Quis possit prædictas litteras concedere?*

EPISCOPUS, ET SIMILES ECCLESIASTICAM Jurisdictionem habentes in subditos.

1 DImissorias concedit proprius Episcopus, sive Originis, sive Beneficii, sive Domicilii. Imo etiam Abbas, vel Prior, qui habeant quasi Episcopale, & distinctum ab Episcopo territorium. Item Vicarius Generalis, si ab Episcopos ad id habeat speciale mandatum, vel si Episcopus agat in remotis: id, quod evenit, (ait Sanch. *in conf. l.* 7. *c.* 1. *dub.* 20 *n.* 42.) quando Episcopus invenitur extra Provinciam in partibus remotis per duas dietas, licet Barb. *de pot. Episc. p.* 3. *alleg.* 54. *n.* 48. *V. p.* 2. *alleg.* 7. *n.* 9. sentiat tunc Episcopum dici in remotis agere, quando est ultra Montes (intellige etiam, quando est ultra mare) sufficit enim, ait, quod hujusmodi remotio sit inconveniens ordinando. Sed nimis indistincte loquitur Barbosa: dicerem distinctius, quando hujusmodi remotio prudenti hominum existimatione notabiliter esset ordinandis incommoda. Putabis enim remote agere Archiepiscopum Messanensem, si forte inveniatur Regii in Calabria, brevissimo freto a Sicilia distantis?

2 Commendatitias, sive Testimoniales litteras, puto de jure non posse dari, nisi ab Episcopo domicilii. Ratio est, quia mores, qui in his litteris sunt approbandi, solum illi solent esse noti, non aliis.

CAPITULUM SEDE VACANTE.

3 Trid. *sess.* 7. *can.* 10. *de Ref.* sic statuit: *Non liceat Capitulis, Sede vacante, infra annum a die vacationis Ordinarii, licentiam, aut litteras Dimissorias, seu Reverendas, ut vocant, alicui, qui beneficii Ecclesiastici recepti, sive recipiendi occasione arctatus non fuerit, concedere &c.*

Nota Primo posse Capitulum, intra dictam annum concedere Dimissorias pro prima Tonsura, quia hæc non est Ordo. Ita docet Quintan. *de Ord. sing.* 4. afferens declarationem Cardinalium.

4 Nota secundo; illud *a die vacationis*, significat quamcumque vacationem, sive ex Episcopi morte, quando vacatur, *infra annum luctus*, sive ex translatione, sive ex renunciatione, &c.

5 Nota tertio illud, *qui arctatus fuerit*, est enim exceptio, quia conceditur Capitulo, ut possit dare Dimissorias, etiam intra dictum annum, obligatis ad suscipiendos Ordines.

6 Petes. Si Tonsuratus aliquis, vel quilibet nondum Sacerdos benecium simplex habeat cum libertate satisfaciendi per alium Missas ex beneficio debitas, poteritne Capitulum Sede Vacante dimissorias huic concedere? Ita Quintan. *de Ord. sing.* 4.

7 Resp. quamvis iis, qui præsentantur ad Capellaniam, aut beneficium, licet tempus ipsos non urgeat, possit, ut vult Pyrr. Conrad. *in praxi disp.* 4. *c.* 4. *n.* 12. & 13. dictum Capitulum concedere Dimissorias ad primam Tonsuram, ut sic potiri possint beneficio, quia ut dictum est, prima Tonsura non est Ordo; tamen ad alios Ordines non potest, quando, ut proponitur, Missæ, & onera satisfacienda ex beneficio præstari possunt per alium. Ratio est, quia hic commodius quidem præstaret per se, sed non potest dici arctatus a beneficio recepto, vel recipiendo; nam beneficium jam recepit, & satisfactionem jam præstare potest per alium.

8 Nota quarto, illas duas voces, *licentiam, aut litteras Dimissorias*, idem prorsus significare, ut expendit Sanch. *l.* 7. *conf. c.* 2. *dub.* 26. *n.* 2. idest facultatem suscipiendi Ordines.

9 Nota hic iterum, *licentiam, aut litteras Dimissorias*, has enim solum prohibetur Capitulum tunc dare; nam propterea potest concedere licentiam extero Episcopo exercendi Pontificalia, & ordinandi, tum exteros, tum subditos ipsius Capituli, qui aliunde v. g. a Pontifice habuerunt suæ ordinationis licentiam.

10 Rursus, propter eamdem rationem, potest Capitulum intra prædictum annum concedere litteras Commendatitias, seu Testimoniales, quia hæ litteræ non continent licentiam suscipiendi Ordines. Id certe est maxime advertendum; Sæpe enim occurrit, ut quis in prædicto anno vacationis impetret Breve Apostolicum, per quod promoveri possit, sive a viciniore, sive a quocumque Episcopo Catholico, & tunc, non obstante ejusmodi Brevi, debebit ordinandus petere, & obtinere a dicto Capitulo testimonium suæ vitæ, quod certe tunc dare potest Capitulum; quia id non est concedere, ut dixi, licentiam suscipiendi Ordines (hanc enim prædictus ordinandus habet per dictum Breve a Papa) sed solum est, testari de moribus. Et quidem Papa solet in eodem Brevi ordinandum admonere, ut has litteras testimoniales omnino obtineat a Capitulo in ea, vel simili clausula, *cum licentia tui Ordinarii*, quę, quamvis dicat, *licentia*, tamen intelligitur solum de litteris commendatitiis, seu Testimonialibus, quia licentiam Ordinum jam ipse Pontifex, ut dictum est, concedit. Ita Barb. *de pot. Epis. alleg.* 7. *n.* 14. & 15. Meroll. *t.* 3. *d.* 7. *c.* 7. *dub.* 6. Gav. *in prax. Epis. V. Cap. Sede vacant. n.* 30. Dian. *p.* 8. *tr.* 4. *res.* 42. March. *de Ord. tr.* 1. *p.* 6. *c.* 3. *n.* 17. aliique plures.

11 Nota quinto, illud, *infra annum*: poterit ergo Capitulum, seu Vicarius ejus Generalis (sed ex speciali mandato, ut ait Barb. *de pot. Episc. q.* 3. *alleg.* 54. non vero ex ipsa ratione Vicariatus, ut diximus c. 1. de Vicario Episcopi) dimissorias, seu Commendatitias pro suis subditis concedere post dictum annum.

12 Atque hæc pro Sæcularibus. Quid de Regularibus commorantibus in Diœcesi?

Resp. Regulares non indigent Dimissoriis, quas concedere ipsis debeat Episcopus, vel Capitulum Sede vacante, in cujus Diœcesi ipsi Regulares commorantur. Nam satis est, si ipsi habeant Dimissorias a suis Prælatis Regularibus eo modo, quem mox dicam. Quare infra dictum annum Sedis vacantis, si hi habeant dictas Dimissorias a Prælatis suis, poterunt ordinari in eadem Diœcesi, in qua Sedes vacat, ab aliquo Episcopo, qui forte ex licentia Capituli ibi Pontificalia exerceat, & multo magis ab aliis Episcopis, quando in suis Diœcesibus ordinationem celebrant. Ita fuse probat, & efficaciter Quint. *de Ord. sing.* 8. Pyr. Conrad. *in praxi disp. l.* 4. *c.* 6. *n.* 16.

PRÆLATI REGULARIUM EXEMPTORUM.

13 Hos posse concedere Dimissorias suis subditis, imo & Novitiis (sed his cum Patrimonio, vel Beneficio, ut supra dixi, & non ad titulum Paupertatis) quia participant omnia Religiosorum privilegia, dubium ne sit, ut habes de Religiosis apud Quintan. *de Ord. sing.* 8. Sanch. *in sum. l.* 6. *c.* 10. *a n.* 18. Dian. *p.* 5. *tr.* 10. *res.* 43. March. *tr.* 1. *de Ord. p.* 6. *c.* 4. *n.* 6. & de Novitiis apud Marchinum, aliosque, quos vide propter varios casus, quos ipsi discutiunt.

14 Hic adverte, extare Decr. Clem. VIII. *Quod per extensum cum alia declar. Card. affert* Pyrr. Conrad. *de disp. l.* 4. *c.* 6. *n.* 17. quo vult has Dimissorias Regularium debere dari cum duabus conditionibus sub pœna privationis officiorum, & vocis activæ, & passivæ Prælati eas non observantis. Prima, ut hæ Dimissoriæ non dirigantur nisi ad Episcopum illius Diœcesis, ubi habitat Religiosus ordinandus, nisi forte is Episcopus absfuerit, vel Ordines non celebraverit. Secunda, ut in Dimissoriis hoc ipsum exprimatur.

15 Verum hoc Decr. ait Castr. *de Ord. disp. un. p.* 15. *n.* 8. *fin.* non videri usu receptum: quia illud Prælati regulares observare non solent.

16 Licentiam suscipiendi Ordines, seu Dimissoriarum concessionem non posse a nostris Soc. JESU Superioribus localibus dari, sed a Provinciali, vult P. N. Generalis *in Comp. Privil. Societ. Jesu V. Ordines.* An ampliorem potestatem habeant Superiores locales aliarum Religionum, eorum praxis, & ordinationes consulantur.

§. III. *De Duratione prædictarum litterarum.*

1 HÆ Dimissoriæ, seu licentiæ absolute a quocumque legitime concessæ non cessant lapsu temporis, ut vult Camp. *in suo Diversorio Rub.* 9. *c.* 7. *n.* 5. dicens ita fuisse decisum, Barb. *in Trid. sess.* 7. *c.* 11. *de Ref. n.* 3. Clar. *de pot. Episc. p.* 2. *alleg.* 7. *n.* 23. Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 8. *n.* 83. & Meroll. *t.* 3. *d.* 7. *d.* 6. *n.* 88. Nam, si tempus fuit limitatum, cessabunt sane, eo finito tempore. Poterunt ergo dictæ absolutæ litteræ habere effectum post amotionem ab officio, vel mortem concedentis, quia sunt gratiæ factæ; nisi tamen, ut semper supponendum est, a successore non revocentur. Lege Sanch. *l.* 7. *conf. c.* 1. *dub.* 20. *n.* 18. Omnes enim licentiæ a quocumque successore, æqualem potestatem habente, revocari possunt.

2 Idem dic, si datæ fuerint a Capitulo Sede vacante, eodem enim modo durabunt, etiam post Sedem plenam, nisi a novo Episcopo revocentur.

3 Verum commendandi sunt ii Episcopi, qui imitantur S. Carolum Borromæum, ut refert Pyrr. Conrad. *l. c. n.* 21. in edictis de Sacra Ordinatione præcipientem, ne dimissoriæ sint vetustiores duobus, vel tribus mensibus a die ultimæ ordinationis computandis, nisi ob absentiam Superioris: commendandi, inquam, sunt, quia in decursu notabili temporis facile mutari ordinandi mores possunt, & ex Agno Lupus evadere promovendus.

IX.

CONSTITUTIO INNOCENTII XII.

Qua plura declarantur, ac præscribuntur pro tollendis abusibus, & fraudibus circa Ordinationes alienorum subditorum.

„ SPeculatores Domus Israel... Hac generali nostra, & perpetuo valitura Constitutione decernimus, & declaramus, *nulli Episcopo*, seu cujusvis loci Ordinario, tametsi Cardinalatus honore fulgeat, licere externum quempiam, ac sibi ratione originis, seu domicilii juxta modum inferius declarandum, legitime contracti non subditum, ad Clericalem tonsuram promovere, cujusvis Beneficii Ecclesiastici, ei statim, ac tonsura hujusmodi insignitus fuerit, conferendi, seu ad quod is a Patronis jam præsentatus, seu nominatus fuerit, prætextu, etiamsi Beneficium prædictum de novo ea expresse adjecta lege fundatum fuisse constiterit, ut quis immediate post Clericalem characterem susceptum ad illud instituatur; Præterea Clericum, qui legitime jam a proprio Episcopo ad eamdem Clericalem tonsuram; seu etiam ad minores ordines promotus fuerit, non posse ad alio Episcopo, ratione, ac titulo cujuscumque Beneficii in illius Diœcesi obtenti ad ulteriores ordines promoveri, nisi ante eorumdem susceptionem Testimoniales litteras proprii Episcopi, tam Originis quam Domicilii super suis Natalibus, ætate, moribus, & vita sibi concedi obtinuerit, easque Episcopo ordinanti in actis illius curiæ conservandas exhibuerit. Licet vero Clericus ratione cujusvis beneficii in aliena Diœcesi obtenti subjici dicatur Jurisdictioni illius Episcopi, in cujus Diœcesi Beneficium hujusmodi situm est, eam tamen de cætero hac in re inconcusse servari volumus Regulam, ut nemo ejusmodi subjectionem ad effectum suscipiendi ordines acquirere censeatur, nisi Beneficium prædictum ejus sit redditus, ut ad congruam vitæ sustentationem, sive juxta taxam Synodalem, sive, ea deficiente, juxta morem regionis pro promovendis ad Sacros Ordines, detractis oneribus, per se sufficiat, illudque ab ordinando pacifice possideatur, sublata quacumque facultate supplendi, quod deficeret fructibus ejusdem beneficii, cum adjectione patrimonii etiam pinguis, quod ipse ordinandus in eadem, seu alia quavis Diœcesi obtineret; ac Episcopus sic ordinans tam de prædictis testimonialibus litteris, quam de redditu Beneficii hujusmodi expressam in consueta collatorum Ordinum attestatione mentionem facere debebit. Cæterum subditus ratione originis tantum sit, ac esse intelligatur, qui naturaliter ortus est in ea Diœcesi, in qua ad Ordines promoveri desiderat, dummodo tamen ibi natus non fuerit ex accidenti, occasione nimirum itineris, officii, legationis, mercaturæ, vel cujusvis alterius temporalis moræ seu permanentiæ ejus patris in illo loco, quo casu nullatenus ejusmodi fortuita nativitas, sed vera tantum, & naturalis Patris origo erit attendenda. Quod si quis tanto temporis spatio in eo loco, in quo ex accidenti, sicut præmittitur, natus est, moram traxerit, ut potuerit ibidem canonico aliquo impedimento irretiri, tunc etiam ab ordinario ejus loci litteras testimoniales, ut supra, obtinere, illasque Episcopo ordinanti per eum in collatorum ordinum testimonium simi-

bus Mendicantibus, & qui communicat in Privilegiis Sancti Benedicti: but tamen Pasqualigus *l. c.* limitat, quando communicatio non est generica, sed veluti sic, vel simili modo: *Communico vobis Privilegia aliis concessa, licet fuerint illis concessa irrevocabiliter.*

Sed Thom. Hurt. *loc. cit. n.* 1854. ait, Paulum V. Minoribus, & Clem. VIII. Patribus Evangelistis concessisse hoc privilegium sine ulla limitatione incommunicabilitatis. Quare, quæcumque alia Religio, cum his communicans, etiam per communicationem generalem, illud participabit, etiam quoad Novitios: sed his cum Patrimonio, vel Beneficio juxta supra dicta. Hoc Privilegium magnum vocat idem Thom. Hurt. *loc. cit. num.* 1818. addens, illi sine scrupulo se posse Episcopos conformare: quæ eadem verba dixerat pro Mendicantibus Marchin. *loc. supra cit.*

19 Hæc, Doctores prædicti, quorum fidem sublevandi mihi, vel deprimendi, voluntas non est.

C A P U T XI.

De Interstitiis.

§. I. *Quid sint, & qua ratione servanda.*

1 SAcri Canones vulgatis Juribus præcipiunt, ut Ordines conferantur ordinandis cum certo temporis intervallo inter unum, & alterum Ordinem; quod certe ita constitutum est, ut interim per exercitia inferioris Ordinis promovendus ad Superiores disponatur.

2 Hæc intervalla temporum vocantur *interstitia*, quæ, sine dispensatione, servanda ab omnibus sunt, etiam a Religiosis, præscindendo a Privilegiis, de quibus mox, idque sub mortali, quia res est gravis, licet ex communi sententia non incurratur suspensio, nec irregularitas ab eo, qui illa forte non observet, ut notat Suar. *de cens. d.* 21. *num.* 43. March. *de Ord. tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 1. *num.* 16. Dian. *p.* 5. *tract.* 10. *resol.* 40. & *p.* 4. *tract.* 4. *resol.* 209. Castr. *d.* 4. *de cens. p.* 10. §. 1. aliique.

3 Hinc Lezana, *in summa V. Interstitia num.* 3. immerito ex Bulla Pii II. (quæ, quamvis valde fuerint amplificata a Sixto V. hodie tamen servatur solum juxta restrictionem factam a Clement. VIII. Roman. Pontif. *in Bull. tract.* 3. *fol.* 40.) colligit, ordinandum non servantem interstitia incurrere suspensionem. Immerito sane.

Hæc enim Bulla tria solum edicit. Primo, ut suspensionem ipso facto incurrat, qui sine dispensatione Canonica, aut legitima licentia ordinatur extra tempora. Secundo, ut eandem incurrat, qui sine Dimissoriis. Tertio, ut eandem, qui ante legitimam ætatem. Lezana autem illud, *sine dispensatione Canonica*, vult distinguere ab illo, *aut legitima licentia*, additque illud, *sine dispensatione*, cadere in alia impedimenta, atque adeo in impedimentum ex intervallo interstitiorum, nondum decurso, illud, *sine licentia*, cadere in prædicta tria. Verum nimis gratis hic Auctor loquitur, & illud, *aut*, clare ostendit, utramque clausulam cadere in illa tria, unamque ex ipsis clausulis esse alterius explicationem.

4 Porro inter primam Tonsuram, & Ostiariatum non invenio, debere intercedere interstitia.

5 Quoad Minores Ordines inter se Tridentinum, *sess.* 23. *cap.* 11. *de Reform.* requirit, ut ordinatus in Minoribus promoveatur per temporum interstitia, instructus in iis, quæ ad Ordinem exercendum pertinent. Insinuat ergo, debere intercedere aliquod saltem intervallum, ut ipso exercitio instruatur in Ordine recepto, & disponatur ad alium; sed quia non determinat intervalli spatium, addit, nisi aliud Episcopo expedire magis videatur. Ideo ipsius Episcopi prudenti arbitrio id remittitur. Vide §. *sequentem num.* 6.

6 Inter Acolythatum, & Subdiaconatum Tridentinum *loc. cit.* requirit anni unius Ecclesiastici, ut mox de cæteris Ordinibus dicam, intervallum. Excipe nisi legitima consuetudo aliud alicubi introduxerit, ut dicto *num.* 6. mox indicabo.

7 Inter Subdiaconatum, & Diaconatum, atque inter hunc, & Sacerdotium ex eodem Tridentino debet annus intercedere, atque ex communi, tutissimaque sententia, Ecclesiasticus, idest ab uno Sabbato v. gr. Quatuor Temporum Quadragesimæ ad aliud simile Sabbatum sequentis Quadragesimæ; etiam si non intercesserint eo anno duodecim menses integri. Ne sit tamen dubium, sufficere annum naturalem, quia multo magis, nomine anni requisiti a Tridentino, potest intelligi annus naturalis duodecim mensium, quæ est significatio principalis.

8 Ex quo ultimo sequitur (ait Pasq. *centur.* 4. *quæst.* 355.) si intercesserint duodecim menses, licet Ecclesiasticus annus non finierit, licite te posse ad alium Ordinem ascendere. Casus posset occurrere, si anno præcedente, Sabbatum Sanctum, in quo tu v. gr. ordinatus fuisti, inciderit in diem 22. v. g. Martii, & anno sequenti incidat in 22. v. g. diem Aprilis: tunc ergo poteris in hoc anno ordinari in Sabbato ante Dominicam Passionis, si sit tunc completus annus naturalis, licet nondum advenerit Sabbatum Sanctum, in quo finitur annus Ecclesiasticus.

9 Quoniam vero extare dicitur Responsio Pontificis, *apud eumdem ibid.* quæ ait, sufficere ita annum Ecclesiasticum, ut satis sit, si transierint quatuor interstitia, idest quatuor intervalla temporum, sequitur, ordinatum anno superiore in Sabbato Sancto, vel in Sabbato ante Dominicam Passionis, licite ordinari posse in Sabbato Quatuor Temporum Quadragesimæ, quia sic jam sunt transacta intervalla Quatuor Temporum, nempe a dicto Sabbato Quadragesimæ ad Sabbatum post Pentecosten: ab hoc, ad illud Septembris: ab hoc, ad illud Decembris; & denique ab hoc, ad simile Sabbatum sequentis Quadragesimæ.

10 Hunc præcedentis numeri doctrinam habet Pasqualig. *loc. cit.* additque rationem a priori hujus rei esse posse, quia hæc duo Sabbata, idest, Sanctum, & Passionis sunt vel pars, vel appendices Quatuor Temporum, quæ servantur initio Quadragesimæ; quare, qui ordinatur in hoc Sabbato Quatuor Temporum initio Quadragesimæ, censetur ordinari in illis Sabbatis, puta Sancto, & Passionis, quæ sunt pars, seu appendix hujus, atque adeo, fictione Juris; non ante terminum debitum. Verum hujus doctrinæ penes ipsum sit fides, non apud me.

11 Denique inter Sacerdotium, & Episcopatum, de Jure communi, nulla necessitas est, ut intercedant dies; ita Sanchez *in consil. lib.* 7. *cap.* 1. *dub.* 15. *num.* 11. alios citans. Sed quamvis Sanchez *loc. cit.* affirmet, uno, eodemque die dominico posse quempiam suscipere Sacerdotium, & Episcopatum, melius tamen negat Avers. *de Ord. quæst.* 3. *sect.* 9. *V. Ad Consecrationem*, saltem ex eo capite, quod tam novus Sacerdos, quam novus Episcopus concelebrare debet cum Ordinante id, quod eodem die non potest, quia eodem die bis celebraret.

§. II. *De dispositione Interstitiorum.*

1 NE alterum ex his cum altero confundas, tria Decreta Tridentini hic debes advertere, ejusque verba diligenter expendere circa promovendos ad Ordines Majores; nam de Minoribus jam diximus §. *præced. num.* 5.

Primum, de Ordinato in Minoribus promoveri cupiente ad Subdiaconatum, sic disponit: *Hi vero* (*Trid. sess.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* idest in Minoribus constituti, *nonnisi post annum a susceptione postremi gradus Minorum Ordinum ad Sacros promoveantur, nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas, judicio Episcopi, aliud exposcat.*

Secundum, de Subdiacono sic (Lege (Trident. *sess.* 23. *cap.* 13. *ibid.*) *Promoti ad Subdiaconatus Ordinem, si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorem Ordinem, nisi aliud Episcopo videatur, ascendere non permittantur.*

Tertium, de Diacono sic (*Ibidem cap.* 14.) *Ad Presbyteratus Ordinem assumantur, qui in Diaconatu ad minus annum integrum (nisi ob Ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem aliquid Episcopo videatur) ministraverint.*

2 Ex his tria habes. Primo, posse Episcopum (quis autem debeat, dicam mox *a num.* 9.) dispensare in Interstitiis, quod non potuit in extra tempora, ut supra notavi.

3 Secundo, debere adesse causam: Tum quia id prædicta Decreta significant: Tum quia omnis dispensatio, ut alibi dictum est, requirit proportionatam causam.

4 Tertio, a Concilio jam explicari quantitatem, ut ita dicam, talis causæ: Nam majorem causam requirit a Diaconatu ad Sacerdotium, ut illa conjunctio ostendit (*ob Ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem*) quam a Subdiaconatu ad Diaconatum, quod significant verba illa (*nisi aliud Episcopo videatur*) & ab Acolythatu ad Subdiaconatum, ut ostendit illa disjunctio (*nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas aliud exposcat*) semper autem intellige non necessitatem puram, & absolutam, sed moralem, & cum latitudine aliqua, ut vult Avers. *l. mox citando* cum Barbos. & Diana.

5 Puto autem, utilitatem sufficientem adesse, quando pauci sunt boni Ministri sive in tota Civitate, sive in aliqua peculiari Ecclesia, cui per ordinandum provideatur: Adesse autem necessitatem, quando desunt Ecclesiæ Ministri. Et Hurt. *de Ord. diffic.* 23. quidem censet, causam sufficientem esse, quando quis habet Beneficium, vel Capellaniam cum onere Missam celebrandi.

Idem Hurt. *loc. cit.* Leand. *de Ord. disp.* 11. *quæst.* 21. sufficiens etiam putat, si in ordinando magnæ litteræ adsint, vel virtus insignis. Affertur pro hac causa declaratio Cardinalium.

Sed pro Diaconatu ad Sacerdotium negat Aversa, *de Ord. quæst.* 3. *sect.* 9. *Versu Idemque Concil.* quia licet utilitas sit Ecclesiæ habere Ministros virtute præstantes; *non tamen* (ait) *ea sola potest vocari necessitas.* Hurtado consentit Marchin. *tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 3. *de Ordin.* de eo, in quo est excellens in litteris profectus, & addit, vel ætas provecta cum integritate morum, vel item vacatio studiorum in aliqua universitate, quo, media celebratione Missæ, sustentare se quis possit in studiis.

6 Inquires: Potestne Episcopus in Interstitiis dispensare, ut uno, eodemque die plures Ordines eidem conferantur?

Resp. Ut prima Tonsura, & Minores Ordines simul, & in eodem die conferantur, potest ex causa (sufficere hic qualemcumque notat Aversa *loc. cit. Ver. Tertia conditio sit, sine*, Sanch. *in conf. lib.* 7. *cap.* 1. *dub.* 55. & 56.) quia id ipsi non est prohibitum, imo, ubi est consuetudo, posset sine causa, quia huic consuetudini non derogavit Tridentinum.

7 Ut Acolythatus, & Subdiaconatus eodem die conferantur, potest item Episcopus (ita Sanch. *ibid.*) sed ex causa, & ubi est consuetudo, etiam sine causa, propter rationes *num. præc.* dictas.

8 Denique, ut plures Ordines Majores eodem conferantur die, non potest Episcopus, ut fertur in Trident. *sess.* 23. *cap.* 3. *de Ref. c. Litteras de Temp. Ordinat.* dispensare, neque hodie ullum extat privilegium circa hoc alicui concessum, neque video in nostris locis ullam introductam esse consuetudinem.

De Sacerdotio cum Episcopatu jam dixi, §. 2. *num.* 11.

QUISNAM EPISCOPUS DISPENSAT in prædictis interstitiis?

9 Dico, Episcopum vel Originis, vel Beneficii, vel Domicilii posse suum dispensare juxta prædicta in Interstitiis. Si quando hic proprius Episcopus aliquem mittat cum Dimissoriis ad alium Episcopum, potest proprius huic alieno committere, ut ipse dispenset: tunc enim alienus dispensabit, ut Delegatus a proprio. Capitulum Sede vacante tunc solum potest in his dispensare, cum potest concedere dimissorias, ut recte notat March. *tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 2. *num.* 8. Dian. *p.* 4. *tract.* 4. *num.* 209. & alii, licet absolute concedat Meroll. *t.* 3. *d.* 7. *num.* 48.

10 An autem Episcopus possit in Interstitiis dispensare suum familiarem triennalem ex solo capite familiaritatis?

Negat Sanch. *loc. cit. cap.* 1. *conf. dub.* 77. *n.* 3. March. *tr.* 1. *de Ord. p.* 7. *cap.* 7. item id negat, etiam Episcopo Beneficii; Castr. autem *de Ord. d. un. p.* 15. *n.* 6. id familiari negans, addit rationem, quia hæc sunt diversa privilegia, posse ordinare familiarem, & posse in interstitiis dispensare: unde unius concessio ad concessionem alterius extendenda non est. Et sicuti, ait, Episcopus non potest dispensare in illegitimo natali suum familiarem ad Ordines Minores, ita nec in Interstitiis. Denique dicit, ita decisum fuisse, referri a Garzia 2. *p. de Benef. cap.* 5. *num.* 86.

11 Sed profecto probabilius affirmat Aversa *quæst.* 3. *de Ord. sect.* 6. *v. Relinquit tamen*, cum aliis: quicquid enim sit de aliis dispensationibus, v. g. circa illegitimum natalem, certe in Interstitiis militat peculiaris ratio: Si enim Episcopo competit principale, idest, posse suum familiarem ordinare, videtur etiam competere, posse dispensare in Interstitiis, quod est valde accessorium ad ordinandum, & quasi imbibitum in potestate ordinandi, quod certe non est in cæteris. Decisioni autem a Garzia relatæ opponitur declaratio Sacræ Congregationis, concedentis Episcopo pro suo familiari dispensationem in Interstitiis, quam referunt Joan. de Cruc. *p.* 2. *dub.* 44. *de Ord.* Dian. *p.* 3. *tract.* 4. *resol.* 190.

AN PRÆLATI REGULARES Dispensent suos in Interstitiis?

12 Cum religiosis exemptis dispensatne in Interstitiis Episcopus ejus loci, ubi ii habitant de familia, an eorum Superiores?

13 Profecto bipartita est sententia. Alii, ut Bonac. Vasquez, Henr. Ascan. Tamb. Less. & plures apud Pasqu. *cent.* 3. *quæst.* 353. quibus adde Dian. *p.* 4. *tract.* 4. *res.* 209. qui affert declarat. Cardinalium in dicto Episcopo: Alii, ut Pasq. *loc. cit.* Suar. *tom.* 4. *de Rel. tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 21. Sanch. *lib.* 7. *conf. cap.* 1. *d.* 54. *n.* 8. in Superioribus hanc potestatem agnoscunt: illi, quia universaliter Tridentinum loco sæpius citato hanc potestatem Episcopis tribuit; hi, quia volunt in hoc Tridentini loco, nomine Episcopi, intelligi eos, qui, cum habeant jurisdictionem quasi Episcopalem, tribuunt Dimissorias suis subditis. Hi autem sunt Superiores Regulares (ut supra *cap.* 8. §. 2. *n.* 13. indicavi) si enim ad ipsos pertinet concedere licentiam ordinandi, ad eosdem pertinebit, & dispensandi, ut, non servatis interstitiis, ordinentur.

14 Monet hic opportune Suar. *loc. cit. n.* 23. ex modestia Religiosor

fieri

fieri, ut Superiores in suis Dimissoriis rogent Episcopos, ut in his dispenſent cum ſuis Religiosis.

Utraque opinio ita mihi (etiam practice) visa est probabilis, licet probabilior certe sit ſecunda, ut, me consentiente, Illustrissimus Archiepiscopus Montis Regalis Don Joannes Torresiglia, modo ipse rogatus in prædictis Dimissoriis dispensabat, modo Superioribus in iisdem litteris se dispensasse attestantibus, acquiescebat.

15 Illud tamen, ut certum habe; Judicium de caussis dispensandi pertinere ad dictos Superiores. Ratio est manifesta, quia ipsi norunt necessitatem, vel utilitatem Ecclesiæ suæ.

16 Illud item ne lateat, Provincialem nostræ Societatis (*c. 10. n. 16.*) posse dispensare in Interstitiis, licet non posse dixerimus in Extra tempora, ad hoc enim requiritur Pater Noster Generalis. Ratio est, quia illud concessit idem Pater Generalis Provincialibus, vide *In Comp. Priv. Soc. Jesu V. Ord.* hoc non item. Cæteri Religiosi suam praxim, vel privilegia consulant.

X.

Constitutio Benedicti XIV. de *Ordinationibus Regularium*.

BENEDICTUS EPISCOPUS

SERVUS SERVROUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

„ IMpositi Nobis licet immerentibus Apostolici Ministerii ratio postulat, ut ad tuendum Ecclesiasticæ disciplinæ vigorem, non modo novas interdum Leges provide constituamus; verum etiam veteres a Prædecessoribus Nostris sapienter statutas, si quidem fallacium rationum præsidio debitis fraudentur effectibus, novis & inviolabilibus sanctionibus communiamus; si vero earum claritas pravis, & captiosis interpretationibus involvi & obumbrari dignoscatur, easdem perspicuis apertisque declarationibus in propria luce collocemus.

„ Sane quæ olim de Ordinationibus Regularium controversia viguit, an scilicet Regulares a quocumque Catholico Antistite indistincte ordinari possent, an vero id juris privative pertineret ad Episcopum illius Diœcesis, intra quam sita est Religiosa Domus, quam Regularis ad Ordines promovendus inhabitat, providis Romanorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum Constitutionibus & declarationibus jamdudum sublata fuit. In qua quidem controversia Episcopi Locorum Ordinarii jura sua fundantes in generalibus Canonum statutis, & in ipsis exemptionum privilegiis, quæ Regularibus indulta sunt, ajebant, ipsorum Ordinationes, utpote Diœcesanis Episcopis expresse reservatas, neque spectare posse ad Ordinarios eorum Originis, quam Regulares a se abdicant, dum sæculo nuntium remittunt; neque porro ad Ordinarios Beneficii, quoniam ipsi ad titulum Beneficii non promoventur; proindeque unice spectare ad Episcopos Ordinarios eorum Domicilii, nimirum illius Diœcesis, ac Loci, in quo ipsi Ordinandi commorantur. Contra vero Regulares Apostolicis Privilegiis innixi, quæ certis ordinibus recentius elargita, ac deinceps per viam communicationis ad omnes extensa fuerant, licitum sibi esse contendebant Sacros Ordines a quocumque Catholico Antistite, juxta eorum Privilegiorum tenorem, pro arbitrio suscipere.

„ Verum quum felicis recordationis Prædecessor Noster Gregorius Papa XIII. per suam Apostolicam Constitutionem, quæ incipit: *In tanta rerum:* datam apud S. Petrum Anno Incarnationis Dominicæ 1573. Kalendis Martii, justis gravibusque de caussis, alteram Constitutionem sui nostrique pariter Prædecessoris S. Pii Papæ V. cujus initium est: *Etsi Mendicantium:* ad juris communis & Sacri Concilii Tridentini terminos reduxisset; eodem quoque anno in caussa Monachorum Ordinis Carthusiani Decretum edidit, quo ipsos ab Episcopis Diœcesum, in quibus eorum Monasteria respective sita sunt, vel nonnisi de istorum licentia, ab aliis quibusque Episcopis ordinandos esse declaravit; quemadmodum legitur in *Lib.* 1. Decretorum Congregationis Concilii *pag. 75. a terg. Dub. An Nostri Ordinandi obligentur habere expressam licentiam Ordinarii, in cujus Diœcesi sunt, pro Ordinibus conferendis ab Episcopo alterius Diœcesis: Sanctissimus Dominus Noster, etiam ex sententia Sacræ Congregationis Concilii, declaravit, obligari.*

„ Contigit autem, sub illius Successore Sixto Papa V. eandem quæstionem retractari, instante universo Ordine Fratrum prædicatorum. Qua de re idem prædecessor, post maturum caussæ totius examen in præfata Congregatione Concilii habitum, constituit, licere Superioribus Regularibus Litteras Dimissoriales concedere suis respective Subditis, ad Ordines suscipiendos; sed eas tamen Diœcesano dumtaxat Episcopo directas, nec alteri unquam, nisi quum forte is a Diœcesi abfuerit, aut, quatenus in Diœcesi extiterit, Clericorum tamen Ordinationem non sit habiturus. Ita relatum habetur *Lib.* 4. prædictorum Decretorum *pag.* 108. *Sanctissimus Dominus Noster Xistus V. ex sententia Congregationis, respondit, Regulares posse concedere dimissorias ad Episcopum Diœcesanum, eoque absente, vel etiam præsente, & Ordinationem non tenente, ad quemcumque; dummodo ab eo Episcopo, qui Ordines contulerit, examinentur quoad doctrinam.*

„ Demum a sanctæ memoriæ Prædecessore quoque Nostro Clemente Papa VIII. adhujusmodi controversias perpetuo extinguendas, sequens Decretum editum fuit: *De mandato Sanctissimi Domini Nostri Clementis Divina Providentia Papæ VIII. tenore præsentium mandatur omnibus & singulis quorumcumque Regularium Superioribus, ut de cetero observent, & observari faciant ea, quæ in Decreto Sacræ Congregationis Concilii Tridentini continentur, cujus tenor est talis: Congregatio Concilii censuit, Superiores Regulares posse suo subdito itidem Regulari, qui præditus qualitatibus requisitis Ordines suscipere voluerit, Litteras dimissorias concedere, ad Episcopum tamen Diœcesanum, nempe illius Monasterii, in cujus familia ab iis, ad quos pertinet, Regularis positus fuerit; &, si Diœcesanus abfuerit, vel non esset habiturus Ordinationes, ad quemcumque alium Episcopum; dum tamen ab eo Episcopo, qui ordines contulerit, examinetur quoad doctrinam, & dum ipsi Regulares non distulerint de industria concessionem dimissoriarum in id tempus, quo Episcopus Diœcesanus vel absuturus, vel nullas esset habiturus Ordinationes. Verum, cum a Superioribus Regularibus, Episcopo Diœcesano absente, vel Ordinationes non habente, Litteræ dimissoriæ dabuntur, in eis utique hujusmodi caussam absentiæ Diœcesani Episcopi, vel Ordinationum ab eo non habendarum, exprimendam esse. Quod qui non fecerint, officii, & dignitatis, seu administrationis, ac vocis activæ, & passivæ privationis, ac alias arbitrio ejusdem Sanctissimi Domini Nostri papæ reservatas pœnas incurrant. In quorum fidem &c.*

Datum Romæ die 15. mensis Martii 1596.

„ Hoc emanato Pontificio Decreto, eoque tam claris verbis concepto, jure sperandum videbatur hujus generis lites non amplius auditum iri; sed contra accidit, dum ex una parte nonnulli Episcopi ultra montes constituti contendere cœperunt, necessarias esse Regularibus Dimissorias etiam Ordinariorum eorum Originis, quo possent ab Episcopis aliorum Locorum ad Sacros Ordines promoveri; ex altera vero Regulares, obtendentes, in præfato Clementis VIII. Decreto derogatum non fuisse Apostolicis Privilegiis, quæ eorum Ordinibus, sive directe, sive per communicationem indulta fuerant, ut scilicet a quocumque Catholico Antistite ordinari possent, hujusmodi Decreti vim & observantiam declinare se posse putarunt.

„ Verum, quod attinet ad Episcopos, ipsa Congregatio Concilii die 28. Februarii anni 1654. ut notatum reperitur *Libro XIX.* ipsius Decretorum *pag.* 316., ita rescripsit: *Regulares volentes se promovere ad Ordines, non teneri ostendere Dimissorias Ordinariorum propriæ Originis, sed sufficere ut observent formam præscriptam in Decreto san. mem. Clementis VIII.* Quod etiam amplissime confirmatum fuit in alio Decreto edito die 17. Martii anni 1674. Decretorum *Libro XXVIII. pag.* 261. *& sequentibus.*

„ Quod vero spectat ad Regulares; quum eorum præsumptum jus, una cum rationibus ab ipsis plenissime deductis, in quadam Congregatione particulari nonnullorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium a felicis recordationis Prædecessore Nostro Innocentio Papa XIII. deputata, cui Nos in minoribus tunc existentes nostram qualemcumque operam, pro demandato Nobis Secretarii munere, contulimus, diligenter expensum, & examinatum fuisset; cumque ad hujusmodi quæstionem definiendam, id potissimum visum esset in jure statuendum, an ad effectum eximendi Regulares a præfati Decreti Clementini observantia, sufficeret, quod Privilegia suscipiendi Ordines a quocumque, ipsis concessa fuissent post Concilium Tridentinum, a quo hujusmodi antiqua Privilegia abrogata fuisse satis constat; an vero oporteret eadem concessa fuisse post ipsum Clementis Prædecessoris Decretum: Ac præterea an hujusmodi Privilegia æque suffragarentur iis, ad quos per viam communicationis extensa dicerentur; ac iis, quibus directe & expresse indulta fuerunt; Idem Innocentius Prædecessor, audito præfatæ Congregationis particularis consilio, decrevit, satis esse, ad supradictum effectum, quod hujusmodi Privilegia post Concilium Tridentinum concessa fuerint, quamvis præfato Clementino Decreto posteriora non sint; dummodo tamen directe concessa fuisse constet, non vero in communicatione Privilegiorum de uno in alium Ordinem derivata asserantur; quemadmodum ipse Innocentius in suis Apostolicis Litteris, incipientibus: *Apostolici ministerii*, die 30. Maji anni 1723. datis, ac deinde confirmatis a sanctæ memoriæ Prædecessore pariter Nostro Benedicto Papa XIII. per alias similes Litteras datas die 23. Septembris anni 1724. quarum initium est: *In supremo:* aperte declaravit, his verbis: *Quoties ergo Regulares ad Ordines erunt promovendi, servetur omnino Decretum Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum a piæ memoriæ Clemente VIII. Prædecessore etiam Nostro confirmatum die 15. Martii 1596. quo sancitur, ad Episcopum Diœcesanum Litteras Dimissorias pro eorundem Ordinum susceptione a suis Superioribus esse dirigendas, præterquam in casu, quo Diœcesanus a Diœcesi abesset, vel Ordinationes non esset habiturus, quo etiam casu in Litteris Dimissoriis ad alium Episcopum dirigendis expressa fieri debeat mentio, vel de prædicta Episcopi Diœcesani absentia, vel de illa alia caussa, videlicet quod Ordinationes non sit habiturus; exceptis tamen, quoad prædicta, Regularibus illis, quibus per speciale Privilegium a Sede Apostolica post Concilium Tridentinum fuerit concessum, ut a quolibet Catholico Antistite Ordines suscipere possint, super quo Indulto nihil per præsentes innovare intendimus.*

„ Porro si aliqui vigilias laboresque suos, non tam in extricandis inutilibus quæstionibus, vel forte in rebus profanis, & ab Ecclesiastica professione alienis addiscendis consumerent, quam in studio sacrarum Legum, quibus Ecclesiastica disciplina continetur, utiliter collocarent; ac nisi aliquibus arbitrium pro lege, præjudicata opinio pro ratione, atque in Legum etiam clarissimarum interpretatione, suus cuique sensus pro authoritate esset; nec olim Nobis in nostro Bononiensi Archiepiscopatu residentibus contigisset, ut Regularis quidam ex ea Urbe repente digressus, suique Superioris Dimissorias ad Episcopum finitimum deferens, tametsi nullo pacto docere posset, Nos Clericorum Ordinationem non habituros, Sacrum Presbyteratus Ordinem susciperet, nullaque interjecta mora Bononiam ad primum Sacrificium non sine pompa offerendum reverteretur; Quam tamen intolerandam audaciam Nos ad Canonicarum sanctionum rigorem exigere, atque etiam, servata Pastorali mansuetudine, vindicare non prætermisimus; ut videre est in monito Pastorali a Nobis tunc edito, *inter impress. Monit.* 3. *Lib.* 11. Neque rursus, ex quo ad universalis Ecclesiæ regimen, Deo sic disponente, assumpti fuimus, plurium Episcoporum Fratrum Nostrorum querelæ ad Apostolatum Nostrum delatæ fuissent; qui nimirum, non non [illegible] magno animi nostri dolore, apud Nos expostulare non desinunt, a pluribus sæpe Regularibus in eorum Diœcesibus respective commorantibus simili[illegible] perpetrari, in spretum Ecclesiasticarum Legum, atque pœnalium sanctionum, quibus ipso facto adstringuntur; (siquidem in autographo supra relati Clementini Decreti distincte legitur: *incurrant*; non autem, quod falso non nemo asseruit: *incurrent*,) dum scilicet, Superiores Regulares, qui Subditis suis non ad præscriptum ejusdem Decreti Dimissorias Litteras concedunt, suorum Officiorum, ac Dignitatum, & vocis activæ, atque passivæ amissione mulctantur; Ordinati vero, suspensionis pœnam, atque etiam, si in suscepto Ordine ministraverint, Irregularitatem incurrunt; ac denique Antistites, qui ipsis manus imponunt, non facile effugiunt Canonicas pœnas adversus eos propositas; qui alienos Subditos absque sufficientibus Dimissoriis ordinare præsumunt. Qui etiam plerumque culpa non vacant in eo, quod, quum ex usu rerum intelligere possint, complures Regulares non alia de caussa, proprio domicilio relicto, iter arripere, quam ut se subducant examini Episcopi Diœcesani, cujus hac in re jurisdictionem, aut nimium rigorem perhorrescunt, aliumque inveniant, qui vel nullo, vel admodum levi præmisso examine, Ordines

„ ipsis

„ ipsis impertiatur; quoties hujusmodi facilitate erga illos utuntur, toties adversus consultissima Tridentinæ Synodi Decreta delinqnunt: Ea siquidem *seff. 23. cap. 12. de Reformatione*, sic statuit: *Regulares quoque, nec in minori ætate, nec sine diligenti Episcopi examine ordinentur, privilegiis quibuscumque quoad hoc penitus exclusis.*

„ Nos autem consueta Sedis Apostolicæ clementia uti volentes, libenter abstinemus a designandis aut nominandis hoc loco Regularibus, de quorum excessibus in hoc rerum genere graves Episcoporum querimoniæ ad Nos delatæ fuerunt. Quæcumque etiam hac in re inordinate ad hunc diem admissa sunt, a districtioris judicii inquisitione liberamus: Quin imo omnes & singulos in hoc delinquentes, sive Superiores Regulares, sive Regulares ad Ordines promotos, sive Antistites, qui eos ordinaverint, a quibuscumque sententiis, censuris, & pœnis Ecclesiasticis, quas hac de caussa respective antehac incurrerint, quibusque innodati forsan existant, authoritatis nostræ plenitudine, ac de Apostolica benignitate, tenore præsentium absolvimus, & absolutos esse & censeri decernimus, & cum iisdem super quacumque irregularitate per eos forsan, caussa & occasione præmissis, quomodolibet contracta, ad omnes etiam sacros & Presbyteratus Ordines, eorumque exercitium, atque ad omnia & singula eorum respective Religionum munera, pari authoritatis plenitudine dispensamus. De cetero tamen infrascriptas Leges in posterum omnino observandas, Motu proprio, & ex certa scientia Nostra, ac matura deliberatione præmissa, edicimus atque statuimus.

„ Quæcumque nimirum hac in re præfatis Prædecessoribus Nostris Gregorio XIII. Sixto V. Clemente VIII. & Innocentio XIII. in supra citatis ipsorum Litteris seu Decretis, statuta, mandata, definita, atque sancita fuerunt, ea omnia & singula, motu, scientia, & potestatis plenitudine præfatis, earundem præsentium serie, confirmamus, roboramus, & innovamus; atque ab omnibus ad quos spectat, seu quandocumque in futurum spectabit, inviolabiliter observari præcipimus & jubemus; Transgressores quoque omnibus pœnis in præmissis contentis, aliisque per Apostolicas Constitutiones, & per sacros Canones latis atque statutis, cum effectu subjacere, easque ipso facto & absque aliqua declaratione incurrere decernimus: Superiores nimirum Regulares eas omnes, quas, ut præfertur, supradictus Clemens VIII. Prædecessor constituit & sanxit; Regulares autem qui contra illius Decreti præscriptum promoti fuerint, & Antistites eos promoventes, Canonicas pœnas atque censuras, quæ adversus sacram Ordinationem suscipientes ab Episcopo, qui proprius ad hunc effectum dici & haberi, nequit, nec non adversus Episcopos, alienos Subditos indebite ordinantes, in jure Canonico, & in Constitutionibus Apostolicis statutæ habentur.

„ Præterea volumus atque decernimus, ut Superiorum Regularium Dimissoriæ, quæ ideo ad alium Antistitem directæ fuerint, propterea quod Episcopus Diœcesanus extra Diœcesim commoretur, vel Ordinationem non sit habiturus, nullius sint roboris & momenti, nisi illis juncta fuerit authentica attestatio Vicarii Generalis, vel Cancellarii, aut Secretarii ejusdem Episcopi Diœcesani, ex qua constat, vel ipsum a Diœcesi abesse, vel Clericorum Ordinationem habiturum non esse proximo legitimo tempore per Ecclesiasticas Leges ad hunc effectum statuto: Hoc enim expresse declarari opus est, ad excludendam nonnullorum arrogantiam, qui quum Privilegio gaudeant suscipiendi Ordines extra tempora, existimarunt Episcopos ipsorum voluntati adeo addictos esse debere, ut si quandocumque ipsis placuisset ad Ordines promoveri, non statim, ipsoque die ab ipsis designato, voti compotes fierent, jam dici posset, Ordinationem ab Episcopo non haberi, proindeque alius Episcopus pro suscipiendis Ordinibus adeundus esset. Quod si aliquis Antistes Regularem virum, in sua Diœcesi proprium domicilium non habentem, solis ipsius Superioris dimissorialibus Litteris contentus, sine adjuncta præfata attestatione in forma probanti, ad Ordines promovere præsumpserit; decernimus & declaramus hunc ipso facto incurrere in pœnas Canonicas adversus eos constitutas, qui alienum Subditum legitimis Dimissoriis destitutum ordinaverint.

„ Quemadmodum vero eorum Ordinum Regularium Privilegia firma & rata esse volumus, quibus ab Apostolica Sede reperitur indultum, ut eorum Alumni a quolibet Catholico Antistite ipsius Sedis gratiam & communionem habente ordinari valeant; dummodo hujusmodi Privilegia post Tridentinum Concilium, & ipsis Ordinibus nominatim atque directe, non autem per communicationem concessa fuerint: Ita porro omnia similia Privilegia, quæ aliis Ordinibus ante præfatum Concilium Tridentinum, ab ipsa etiam Apostolica Sede, & sub quibuscumque tenoribus & formis, indulta sint, vel etiam post ipsum Concilium non ipsis directe concessa, sed per communicationem ad eos extensa esse dicantur, iisdem authoritate & tenore, nulla & irrita, omnique vigore ac robore, ad effectum, de quo agitur, penitus destituta & vacua esse volumus & statuimus: Decernentes, hujusmodi Privilegia nequaquam post Concilium Tridentinum indulta censeri, nisi, vel post ipsius Concilii confirmationem reipsa fuerint concessa, vel, quatenus antea concessa, & posterius confirmata esse asserantur, hujusmodi confirmationes *in forma specifica* cum litterali veteris Indulti insertione, ejusque expressa innovatione factæ dignoscantur; ac declarantes, alterius generis confirmationes, quæ *in forma communi* nuncupantur, nemini ad præmissum effectum ullo pacto suffragari. Quod vero spectat ad eorundem Privilegiorum usum & exercitium, monendi sunt ii, quibus eadem, juxta præmissa, pleno jure competere dignoscuntur, ut non sine justa caussa, ne extra debitas circumstantias, pro libito ipsis utantur: minime vero ad ostentandam duntaxat ipsorum Privilegiorum singularitatem; quemadmodum aliquibus in more positum esse novimus, qui pridie illius diei, quo ab Episcopo Diœcesano Clericorum Ordinationes publice habendæ sunt, ad alterius Episcopi Diœcesim consulto migrant, moxque suscepto ibidem Ordinationis munere, ad pristinum domicilium redeunt; idque se facere ajunt, ut jurium suorum indemnitati consulant; quasi vero Apostolica Privilegia, nonnisi cum aperto Episcopi Diœcesani contemptu, suam vim & robur habitura forent.

„ Denique tam Ven. Fratres Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos, quam Dilectos Filios omnium Regularium Ordinum Professores, quam maximo possumus Apostolicæ voluntatis studio, per misericordiam Dei Nostri, & per charitatem Sancti Spiritus, hortamur in Domino & obtestamur, ut tam in hoc negotio, quam in ceteris omnibus, soliciti sint unitatem spiritus, & sinceræ dilectionis concordiam servare. Meminerint Regulares, quo loco Spiritus Sanctus posuerit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quod ipsis a Sacrosancta Œcumenica Lateranensi Synodo sub Leone X. habita, inculcatum fuit, per hæc verba: *Eosdem insuper Fratres in virtute sanctæ obedientiæ monemus, ut eosdem Episcopos loco Sanctorum Apostolorum subrogatos, pro debita & Nostra ac Apostolicæ Sedis reverentia, congruo honore & congruenti observantia venerentur.* Neque obliviscantur Episcopi, Regulares viros ipsis datos esse adjutores in Dominicæ vineæ cultura; subdit enim eadem sancta Synodus: *Ipsos quoque Episcopos hortamur, ac per viscera misericordiæ Dei Nostri requirimus, ut Fratres ipsos affectu benevolo prosequentes charitative tractent, ac benigne foveant &c., & tanquam in agro Dominico cooperatores, eorumque laborum participes, prompta benignitate recipiant*: Demum & Episcopi & Regulares simul animum advertant ad id, quod ibidem subjicitur: *Una est Regularium & Secularium, Prælatorum & Subditorum, exemptorum & non exemptorum universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur, eorumque omnium unus Dominus, una Fides, & propterea decet eos, qui ejusdem sunt corporis, unius etiam esse voluntatis.*

„ Hæc profecto Christianæ veritatis & charitatis documenta quum utrimque servata fuerint, omnibus in rebus, adeoque in hac etiam Ordinationum materia, importunæ partium querelæ penitus conticescent. Neque enim Regulares conqueri poterunt, quod, recusantibus Episcopis sacram Ordinationem administrare, præterquam in Temporibus ab Ecclesia statutis, eorum Privilegia de Ordinibus extra Tempora suscipiendis effectu vacua remaneant; Episcopi enim alios etiam opportunos dies ordinandis Regularibus facile invenient. Episcoporum autem cessabunt querelæ, quod Superiores Regulares, ad eludendam Decreti Clementini observantiam, advenientibus Ordinationum temporibus, subditos suos domicilio moveant, eosdemque statim post susceptos Ordines, falsis de caussis ad pristinum Monasterium reverti jubeant; siquidem Regulares hujusmodi agendi rationem (quam & alias in foro externo graviter vindicatam fuisse, & in posterum districte coercendam fore noverint), tum a probi viri honestate & fide alienam, tum etiam debitæ erga sacros Ecclesiarum Antistites observantiæ contrariam esse, ipsi per se facile cognoscent.

„ Præsentes vero Nostras Litteras, & in eis statuta quæcumque, etiam ex eo, quod quilibet in præmissis, seu eorum aliquo, jus, vel interesse, seu habere quomodolibet prætendentes, cujusvis status, gradus, ordinis, præeminentiæ, vel dignitatis existant, sive alias specifica, & individua mentione & expressione digni, illis non consenserint, nec ad ea vocati & auditi, neque caussæ, propter quas eædem præsentes emanaverint, adductæ, verificatæ, vel sufficienter, aut ullo modo justificatæ fuerint, aut ex alia qualibet, etiam quantumvis juridica, & privilegiata caussa, colore, prætextu, & capite, etiam in corpore juris clauso, nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, seu intentionis Nostræ, aut interesse habentium consensus, aliove quolibet, etiam quantumvis magno, ac formali & substantiali defectu notari, impugnari, infringi, retractari, in controversiam vocari, aut ad terminos juris reduci, seu adversus illas aperitionis oris, restitutionis in integrum, aliudve quodcumque juris, facti, vel gratiæ remedium intentari, vel impetrari, aut etiam Motu pari, & de Apostolicæ potestatis plenitudine simili concesso vel emanato quempiam in judicio, vel extra illud uti, seu se juvare ullo modo posse; sed ipsas præsentes semper firmas, validas, & efficaces existere & fore, suosque plenarios & integros effectus sortiri & obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit inviolabiliter, & inconcusse observari.

„ Sicque & non aliter in præmissis censeri, atque ita per quoscumque Judices Ordinarios & Delegatos, etiam Caussarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales, etiam de Latere Legatos, & Apostolicæ Sedis prædictæ Nuntios, aliosve quoslibet quacumque præeminentia ac potestate fungentes & functuros, sublata eis, & eorum cuilibet aliter judicandi, & interpretandi facultate, judicari, & definiri debere, ac irritum & inane, si secus super his a quoquam quavis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

„ Non obstantibus, quatenus opus sit, Nostra, & Cancellariæ Apostolicæ Regula, de jure quæsito non tollendo, aliisque Apostolicis, ac in Universalibus, Provincialibus, & Synodalibus Conciliis editis generalibus, vel specialibus Constitutionibus & Ordinationibus, nec non quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus etiam immemorabilibus, privilegiis quoque, exemptionibus, & indultis, etiam in corpore juris clausis, aut Litteris Apostolicis, quibusvis Personis, Collegiis, Locis, Ordinibus etiam Militaribus, Congregationibus, Societatibus, & Institutis, aliisve quibuslibet specifica & individua mentione dignis, etiam sub quibuscumque verborum tenoribus & formis, & cum quibusvis etiam clausulis & decretis, etiam derogatoriarum derogatoriis, & irritantibus, in genere, vel in specie, etiam Motu simili, & de Apostolicæ potestatis plenitudine, seu consistorialiter, ac alias quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, ac pluries confirmatis, approbatis, & innovatis. Quibus omnibus & singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, & individua mentio, seu quævis alia expressio ad id servanda foret, illorum tenores, formas, caussas, & occasiones præsentibus pro plene & sufficienter expressis, & exactissime servatis, & specificatis respective habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat, ad præmissorum effectum plenissime & amplissime, Motu pari derogamus, & derogatum esse volumus, ceterisque contrariis quibuscumque.

„ Volumus insuper, & eadem authoritate prædicta mandamus, ut eædem præsentes, & in eis contenta quæcumque ad omnium notitiam facilius deducantur, nec quisquam de eis ignorantiam prætendere valeat, ipsas præsentes, seu earum transumpta, ad valvas Ecclesiæ Sancti Joannis in Laterano, & Basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, necnon Cancellariæ Apostolicæ, Curiæque Generalis Innocentianæ in Monte Citatorio, & in Acie Campi Floræ, per aliquem ex Cursoribus Nostris, ut moris est, publicari, & affigi, sicque Publicatas, & affixas, omnes & singulos, quos concernunt, seu concernent in futurum, perinde afficere & arctare, ac si unicuique illorum personaliter intimatæ, & notificatæ fuissent.

„ Utque earundem præsentium transumptis seu exemplis, etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, ac sigillo personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, eadem prorsus fides,

„ tam

76 Equidem duo expendenda Lectoribus do. Primo, nonne potuit esse causa rationabilis prædictum hominem promovendi, quia utile, & honorificum est Ecclesiæ, hominem prædivitem ejus servitio addici, & consecrari?

Secundo, tantum rigorem exposcendi omnino Beneficium in ordinandis vix animadverto in Episcopis: usus ne subsecutus Decretum hoc fortasse mitigavit?

CAPUT VII.

De Ministro Ordinis.

§. I. *Quoad Validitatem.*

1 Certum est, ordinarium Ministrum Ordinibus conferendis esse Episcopum, ut habet Tridentinum, *sess.* 23. *c.* 4.

2 Certum item est, omnes Episcopos in hoc æquales esse, & valide cuique Fideli Ordines ministrare: Nam Episcopus quicumque etiam excommunicatus, etiam hæreticus, etiamsi Diaconatum, & alios inferiores Ordines non suscepisset, potest omnes Ordines, quamvis a se non susceptos, alteri conferre, dummodo vere ipse sit Sacerdos, & Episcopus consecratus (non enim satis foret, esse electum, & confirmatum) siquidem Ordines confert, v. g. Diaconatum, non ex vi Diaconatus, quem habeat, sed ex vi Ordinis Episcopalis, qui Diaconatum, aliosque ipso inferiores essentialiter non supponit. Lege Vasq. *t.* 3. *in* 3. *p. d.* 243. *n.* 24. March. *de Ord. tr.* 1. *par.* 3. *c.* 7. aliosque, licet sit contrarius Sanch. *in consil. l.* 7. *c.* 1. *dub.* 14. aliique relati a Leand. *de Ord. d.* 4. *q.* 4.

3 Incertum ergo illud remanet, an alii Episcopo inferiores, idest Sacerdotes communes possit ex delegatione Summi Pontificis Ordines valide conferre? Nam non Sacerdoti, etiamsi sit Cardinalis, tantam potestatem delegari non posse, quia, nec exemplum, nec ulla ratio id persuadet, certum omnino est. Ita Sanch. Coninch. aliique apud Leand. *l. c. q.* 16. & apud Aver. *de Ord. q.* 3. *sect.* 3. *Vers. In hac re.*

4 Resp. distinguendo Ordines in tres classes. Primo, in Sacerdotium. Secundo, in Diaconatum, & Subdiaconatum. Tertio, in Ordines Minores, Tonsuramque primam.

5 Dico jam primo, probabile ab aliquibus existimari, Sacerdoti posse a Pontifice delegari potestatem conferendi alteri Sacerdotium: sed improbabile existimari ab aliis; quod posterius libentius recipio; cum enim hanc delegationem nunquam concesserit Pontifex ab ipso Ecclesiæ initio, non est res tanti momenti sic facile concedenda. Lege citatos.

6 Dico secundo, facilius posse concedi, delegabilem a Summo Pontifice esse Sacerdoti potestatem conferendi Diaconatum, & Subdiaconatum, quia non tam clare apparet hic valde grave inconveniens, imo fertur, Innocentius VIII. id concessisse Abbatibus Cistercienfibus pro suis Monachis. Sed nihilominus id alii negant apud Leand. *l. c. q.* 18. & quoad Innocentium dicunt, ipsum solum concessisse, ut dicti Abbates possint in suis Monasteriis ordinare suos non per se, sed per quemcumque Episcopum.

Dico tertio, Sacerdoti posse Summum Pontificem concedere facultatem conferendi primam Tonsuram, Minoresque Ordines.

Addo, concessam de facto eam esse quibusdam Abbatibus pro suis regularibus. Legantur Diana, *p.* 4. *tr.* 5. *ref.* 147. & *p.* 5. *tr.* 13. *ref.* 93. & *p.* 7. *tr.* 11. *ref.* 41. Leand. *d.* 4. *de Ord. præsertim*, *q.* 9. *usque ad* 13. Marchinus, *tr.* 1. *p.* 2. *de Ord. c.* 10. Loth. *in ref. Theolog. tr.* 7. *q.* 1. *art.* 7. aliique permulti ab ipsis adducti, qui de hac concessione, ejusque extensione hinc inde disputant late.

§. II. *De Ministro Ordinis quoad licitum usum.*

1 Quamvis multa requirantur in Episcopo, ut licite Ordines conferat, status v. g. gratiæ, non esse suspensum a Pontificalibus, &c. tamen, quia de his, & similibus, alibi actum est, hic solum proprius locus est agendi, quosnam Fideles possit licite Episcopus promovere. At quia certum est, non posse, nisi suos; cum ex Sacris Textibus, videre est in Trid. *sess.* 6. *c.* 5. *de Ref.* & *sess.* 14. *c.* 2. non liceat quempiam ordinari, nisi a proprio Episcopo; ideo hic solum superest quærere, quisnam nomine proprii Episcopi intelligendus sit?

2 Resp. in aliis materiis intelligitur ille Episcopus, in cujus Diœcesi habet quis fixum domicilium: at vero in materia ordinationis aliquanto latius, ut vult Sanchez *l.* 3. *de matr. disp.* 23. *n.* 7. accipitur nomen proprii Episcopi. Bonifacius VIII. enim *c. Cum nullus de temp. Ord. in* 6. qui, nec expresse, nec tacite revocatus fuit a Tridentino, quicquid aliqui dicant, vel certe etiamsi fuerit a Tridentino revocatus: revocatio tamen est abrogata ab ipso usu omnium Ecclesiarum, & Episcoporum, juxta dicti Bonifacii dispositionem, quotidie operantium: Bonifacius, inquam, generaliter sic rem hanc disponit, ut velit neminem posse ordinari, etiam prima tonsura, nisi ab Episcopo, qui proprie sit suus, vel *ratione Originis*, vel *ratione Beneficii*, vel *ratione Domicilii*.

3 Non deest tamen duplex exceptio. Prima, habetur in Tridentino *sess.* 14. *c.* 2. *de Reform.* Castrop. *disp. un. de Ord. p.* 85. *n.* 6. *fine*; in favorem familiarium Episcoporum, ut scilicet Episcopus Diœcesis possit ordinare suum non subditum, qui per triennium cum ipso fuerit commoratus, & cui statim Beneficium conferat. Dixi (*Episcopus Diœcesis*) nam id omnino negatur (Leg. Trid. *sess.* 23. *c.* 9. *de Reform.*) Episcopo Titulari Diœcesim non habenti. Ita Trident. *sess.* 14. *c. de Reform.* Castrop. *disp. un. de Ord. p.* 15. *n.* 6. *in fine*. Quod autem familiari huic, saltem intra decem dies, debeat Episcopus beneficium conferre, Quod hæc concessio extendatur etiam ad famulos talium familiarium, Quod triennium debeat esse continuatum, Quod numeretur, etiamsi inceperit ante collationem Episcopatus, Quod servitium debeat fieri Episcopo præsenti, non autem distanti, sunt quæstiunculæ notatæ a Doctoribus apud Leandrum, *de Ord. d.* 8. *a q.* 21. & apud March. *tract.* 1. *de Ord. par.* 5. *c.* 9. Castrop. *de suspens. d.* 4. §. 10. *n.* 4. *Vers. Secundus est.*

4 An huic non subdito, sed familiari possit Episcopus ex titulo familiaritatis dispensare in interstitiis, dicam infra *c.* 11. §. 2. *n.* 10. & 11.

5 Secunda exceptio habetur in jure, *c.* 2. *de Temp. Ordin. in* 6. in quo conceditur, Clericos posse promoveri ad Ordines a vicinis Episcopis sine proprii Episcopi licentia, quando hic proprius notorie ordinavit alienos subditos sine licentia propriorum Episcoporum. Lege Suarez *de Conf. disp.* 31. §. 1. *n.* 13. & Castrop. *l. c. Vers. Sunt tamen*, de his, & similibus.

Sed jam separatim illustremus illa allata a Bonifacio VIII.

PROPRIUS EPISCOPUS RATIONE ORIGINIS.

6 Assero primo, Antonium posse ordinari ab Episcopo, v. g. Panormitano, si ipse natus sit in Panormitana Diœcesi, & ejus parentes ibidem habuerint fixum domicilium eo tempore, quo Antonius natus est. Hæc est certissima assertio: hoc enim permaxime est, esse subditum ratione originis.

7 Idem est, si postquam Antonius in hac Diœcesi est natus, tempore, quo ejus parentes in eadem degebant, postea iidem in aliam Diœcesim se transtulerunt. Ratio est manifesta, quia translatio parentum, postea facta, non potest auferre jus nativitatis acquisitum a filio.

8 Sed quid, si Antonius natus est in hac Diœcesi, dum parentes ipsius hic domicilium non habebant, sed erant in transitu, causa itineris, v. g. vel alterius negotii: eritne Antonius existimandus hujus Diœcesis?

9 Resp. Nonnulli, ut G. Hurt. *de Ord. diff.* 17. Pyrrh. Cord. *l.* 4. *praxis disp. c.* 5. *n.* 32. Leand. *de Ord. d.* 8. *q.* 8. esse existimandum, dicunt, & quidem probabiliter, sed probabilius id alii negant, ut Trull. *l.* 6. *de Ord. c. un. dub.* 7. *n.* 3. Sanch. Henriq. Less. Fill. Laym. March. aliique apud Leand. *l. c.* Castr. *de Ord. disp. un. p.* 15. *n.* 2. Dicast. *de Ord. disp.* 1. *dub.* 16. *n.* 225. quia ex una parte fortuita nativitas non videtur sufficere, ut per eam quis dicatur habere originem ab ea Civitate, ubi, sic per accidens, nascitur, & ex alia parte, in re, ubi disceditur a jure communi, stricta est verborum interpretatio facienda. Sane Medulla Theol. *de Ord. c.* 2. *dub.* 1. *fine*, citans Dianam, *p.* 8. *tr.* 2. *resol.* 15. & deinceps, ubi multa de hoc argumento sic habet: *Studiosi, qui in Universitate habitant etiam ultra decennium, animo redeundi in Patriam; non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab ejus loci Episcopo ordinari non possunt: imo, si ibi ibi ducant uxorem, nec filii eorum: sicut enim is non dicitur Episcopus domicilii respectu Patris, ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio Patris.* Hæc ibi.

10 Hæc tamen omnia licet probabiliorem hanc sententiam faciant, non tamen priorem a sua probabilitate dejiciunt, nam in communi existimatione, communique hominum usu, qui alicubi nascitur, illius loci fit civis. Unde, quod mavis, tuto sequere.

11 Assero secundo, cum Castr. *l. c. n.* 2. March. *de Ord. t.* 1. *p.* 5. *c.* 6. Campan. *in Divers. jurisd. Rub.* 9. *c.* 8. *n.* 4. aliisque apud Leand. *l. c. q.* 9. Dian. *p.* 4. *tr.* 4. *ref.* 149. afferentibus declarationem Sacr. Cong. & Trull. multis id probante *de Ord. l.* 6. *c. un. dub.* 7. probabile esse, aliquem posse ordinari in Civitate originis paternæ, hoc est promoveri licite posse prædictum v. g. Antonium ab Episcopo Panormitano, si ejus pater natus, & fixe (ut volunt Quaranta *V. Ord.* §. *Quoad Text.* Rodr. Graff. Tusc. aliique apud Leand. *l. c.*) commoratus sit in Panormitana Diœcesi, tametsi ipse Antonius natus sit, & sit commoratus in Diœcesi aliena: & assero item probabile esse non posse. Ratio probabilitatis est; quia illud (ratione originis, seu esse oriundum, seu originarium) de quo loquitur Bonifacius, significare id debet, quod significatur in jure, *L. assumpt. ff. ad Municipal. L. libertas C. de Municipus*, at in jure, per hæc vocabula significatur, aliquem computari in civem illius Civitatis, in qua natus est pater, ergo, &c. Ratio probabilitatis posterioris est, quia spectanda est origo propria, non vero paterna, cum vox illa (oriundus, seu origo) sæpissime significet idem, quod significat vox (ortus, seu nativitas.)

12 Ex priore probabilitate infert March. *l. c.* non esse subreptitiam dispensationem, si quis exposuit, se esse oriundum ex tali Civitate, cum tamen ipse sit ortus alibi, sed pater ejus erat natus in Civitate illa, ibique domicilium habebat, sed de hac illatione, valde dubito, præsertim in Dispensationibus matrimonialibus, quæ hodie, ut suo loco dicemus, diriguntur expediendæ ad determinatum Ordinarium loci nativitatis dispensandi.

13 Doctores autem prædicti, qui affirmant, originem patris sufficere, notant, se loqui de filiis legitimis; nam illegitimi non sequuntur nativitatem patris, sed matris, unde hi non possunt ordinari ab Episcopo Civitatis originis patris, sed matris. Nam licet, ut advertit Castrop. *l. c. p.* 15. *n.* 2. *V. dixi matris*, in hac materia Ordinum, non spectetur origo matris, sed patris; tamen, quando filius est naturalis, cum pater soleat esse minus cognitus, origo matris inspicitur. In expositis vero, quando nescitur origo paterna, vel materna, subrogari, ait, locum expositionis, quod ultimum docetur etiam communiter apud Meroll. *l. mox citand.* Grat. *loc. mox cit.* aliosque.

14 Assero tertio, Quamvis nonnulli, ut Leand. *d.* 8. *de Ord. q.* 10. propter rationes modo dictas de patre, extendant idem ad avum, posse scilicet ordinari quempiam in Diœcesi, ubi ejus avus natus est; tenendum tamen est cum aliis ut Trull. *l. c. n.* 5. & March. *de Ord. tr.* 1. *p.* 5. *c.* 6. *n.* 2. dicente, omnes Doctores defendere, non sufficere originem avi) nequaquam posse; nam secus nimis extenderetur ejusmodi potestas contra dispositionem Sacrorum Canonum, volentium cuicumque Episcopo suos fines præscribere.

15 Hic se offert dissolvenda quæstio, de qua superioribus diebus disputatum Panormi fuit. Solent nonnulli ex civibus Montis Regalis suos infantes Panormum, non plus, quam quatuor circiter milliaribus a Monte Regali distantem, asportare, ut ibi Sacrum Baptismum suscipientes, veluti, sic Civitati donati, potiri deinceps Panormitanis privilegiis possint: an jure, ipsi viderint. Quoniam ergo diversæ hæ sunt Diœceses, quidam ex his Panormi baptizatus, sed natus Montis Regalis ex Montisregalensi patre Ordines postulavit ab Archiepiscopo Panormitano tanquam ejus subditus, legitimene voti compos fieri potuit?

16 Ostendi ego iis, qui id sciscitati sunt, Leand. *de Ord. dub.* 8. *q.* 7. citantem *c. cum nullus de temp. Ord. in* 6. Sanch. *de matr. l.* 3. *d.* 23. *n.* 1. Philib. March. *tr.* 1. *de Ord. p.* 5. *a c.* 5. G. Hurt. *de Ord. diff.* 17. Sayr. Fornar. Machad. & alios, id concedentem his verbis: *Qui in una Diœcesi est natus, in altera baptizatus, in tertia habet domicilium, in quarta Beneficium, optime potest a quolibet ex his Episcopis ordinari, vel ad id litteras Dimissorias accipere.*

17 Verum, quamvis hunc Auctorem ostenderim, dixi, nulla ratione esse approbandum.

I. Quia ratione solius Baptismi non potest quis dici originarius, seu habere originem seu ortum in aliqua Civitate; propriam originem enim dat nativitas temporalis, non spiritualis.

II. Quia nunquam legimus hujusmodi prærogativam faciendi civem alicujus loci, soli ipsi Baptismo fuisse concessam.

III. Quia nemo daret legatum relictum civibus, seu naturalibus alicujus loci, si solum ibi quis fuisset baptizatus: nam si daret, utique veris naturalibus injuriam faceret.

IV. Quia recte sic ait Trull. *l. c. n.* 3. Quod Baptismus det originem, intelligere, modo non constaret in individuo de loco, ubi quis natus est.

V. Quia ex hoc dicto Trull. puto, illos, qui concedunt Baptismi effectum, originem dandi Fidelibus, solum velle, pro foro externo ex Baptismo probari, vel præsumit nativitatem; nam cæterum pro foro interno, & pro externo, quando constat, alibi fuisse nativitatem, procedere non potest illa doctrina, & certe omnis sanæ mentis homo id etiam sentiet in Privilegiis quoad temporalia, nisi expresse vel ex æquitate quadam, quam mox dicam, id Baptismo concedatur

Prin-

Principe, quamvis aliquid plus videatur concedere Gratianus, citandus mox *n.* 24.

VI. Quia volui oculis meis recolere *Cap. cum nullus* citatum a Leand. & Sanch. Marchin. Hurtad. ab eodem pro ejus sententia item citatos, & ne verbum quidem de Baptismo; Unde alios, quos ipse citat videre nolui: nam etiamsi rem dicerent, non recte dicerent.

VII. Quia bene distinguit Meroll. *Tom. 3. disp. 6. c. 6. dub. 5. diff. 5. n.* 180. id, quod forte Doctores, quando videntur diversimode loqui, conciliabit. *Advertendum*, inquit, *gaudere prædictis privilegiis, ut civem ortum, Infidelem baptizatum Neapoli quia tunc Neapoli dicitur renasci. Idem decisum fuit pluries in eadem Regia Camera. Hoc autem limitant aliqui, nisi fuerit baptizatus Neapoli in fraudem, ut originem consequeretur. Ita Stephanus Gratianus, Tom. 1. discep. Forens. c. 75. a n.* 16. Hæc Merolla. Vides, ex æquitate concedi Infideli hic baptizato, fieri hic civem, idque fortasse, quia nescitur non raro ejus origo, vel, si scitur, cum suam patriam reliquerit in favorem fidei, æquum est, ut ea, in qua baptizatur, civitate donetur. Vides item in casu de quo nos agimus, cum adsit aperta fraus consequendi originem, locum ejusmodi æquitatem non habere.

18 Audiamus & Gratianum. *Per Baptismum* (ait l. cit.) *quis efficitur Civis, & acquiritur origo, quam sicut habemus per nativitatem temporalem, tanquam magis propriam, ita per Baptismum, qui dicitur nativitas, & per eum homo denuo nascitur, cap. Debitum de Baptismo, sive loquamur quoad spiritualia, & beneficialia, sive temporalia: Intelligendo, cessante fraude; nam si quis aliquo loco baptizatur per aliquem, ut acquireret originem illius loci, reputabitur nihilominus pro extraneo, nec diceretur civis in præjudicium aliorum. Ita in specie concludit Gonzales ad Reg. primam Cancell. gl. 9. §. 1. n.* 108. *juncto n.* 113. Hæc Gratianus. At in casu nostro & fraus est, & præjudicium foret Archiepiscopi Montisregalensis, si prædicto, de quo loquimur, Ordines concederet Archiepiscopus Panormitanus. Sed hæc contra meam consuetudinem nimis fortasse pluribus.

Proprius Episcopus ratione Beneficii.

19 Assero, quemlibet ordinari licite posse ab Episcopo, in cujus Diœcesi habet is Beneficium ecclesiasticum; nam per Beneficium fit ei Episcopo subditus.

20 Inquires: Quid primo, si Beneficium sit simplex, nec residentiam requirat?

Quid secundo, si quis habeat ibi pensionem?

Quid tertio, si quis habeat duo Beneficia, alterum in una, alterum in altera Diœcesi?

Quid quarto, si Beneficium sit admodum tenue?

Resp. ad Primum affirmative cum March. *de Ord. tr. 1. p. 5. c. 8. n.* 3. Barb. *de potest. Episc. alleg. 4. n.* 46. quia Bonifacius VIII. non requirit residentiam.

Ad secundum, negative, quia idem Bonifacius Beneficium requirit; Pensio autem Beneficium non est.

Ad tertium, dicam mox *n.* 34.

Ad quartum Affirmative, cum Piasec. *in praxi p. 1. c. 1. n.* 10. Ric. *in praxi resol.* 260. Squill. *de oblig. Cleric. p. 2. n.* 26. Castr. *de Ord. d. un. p. 15. n.* 5. ajo enim sufficere ad constituendum te subditum Episcopo, si in ejus Diœcesi possideas Beneficium quamvis tenuissimum, quia Bonifacius non requirit, nisi Beneficium: at profecto Beneficium tenuissimum Beneficium est. Ne tamen obliviscaris, ut actu Ordines Sacros suscipias, te debere id supplere de Patrimonio, quod necessarium erit ad honestam sustentationem tuam.

21 Non me latet, Barb. *l. c.* Marant. *p. 2. resp. 29. n.* 78. aliosque requirere, ut beneficium saltem afferat octo, vel quatuor scuta singulis annis, & aliquos, ut Barb. *de jure Eccl. l. 1. c. 33. n.* 4. & Squill. *de Priv. Cler. c. 4. n.* 234. requirere, ne adsit fraus, qualis esset, si fundares Beneficium tenue in aliena Diœcesi, ut illius deinde compos, ibidem initieris, id enim, ajunt, fieret in præjudicium alienæ Jurisdictionis. Non me, inquam, hæc duo latent, sed ego sequor alios hæc non requirentes: Nam quoad primum, jam dixi, etiam tenue Beneficium esse: Quoad secundum vero, non est fraudulentus is, ut vult Leand. cum aliis *d. 8. de Ord. q.* 19. Barb. *in select. 3. q. 3. n.* 7. Dian. *p. 11. tr. 4. ref.* 2. qui utitur eo stratagemate, quod nullo jure prohibetur. Non sic in casu de Baptismo, de quo modo dixi *n.* 18. Nam Baptismus nonnisi improprie, & ex æquitate dat nativitatem: Beneficium vero tenue, cum vere, & propriissime Beneficium sit, dat esse proprie Beneficiatum illius Diœcesis, in qua est Beneficium.

22 Illud prorsus non potui annis hisce superioribus approbare. Quidam ex his Theologis, qui solum Scholasticam profitentur, parum, ut animadvertere potui, in Morali, & Canonibus Sacris versatus, contendebat, posse a Laico extraneo fundari in aliena Diœcesi Beneficium, quod eidem statim conferretur; nam sic redditus ratione Beneficii subditus poterit (ajebat Theologus) in illa Diœcesi promoveri.

23 Dixi, ejusmodi doctrinam procedere ex modica Jurium notitia. Jura omnia clamant, ut nullus sit capax Beneficii ecclesiastici, nisi habeat Tonsuram, ut supra nos etiam docuimus. Si ergo Laicus, de quo est sermo, adhuc, post fundatum beneficium, est Laicus, qua ratione poterit ipsi valide conferri illud, vel quocumque aliud beneficium? Nullo modo: & consequenter qua ratione subditus est redditus in illa aliena Diœcesi ratione beneficii, quod beneficium cum nulliter habeat, nullum habet? Hanc solidam doctrinam prius me docuit prædictus discursus (sincere loquor, non mentior) sed deinde inveni subobscure indicatam a Th. Sanch. *in conf. l. 7. d. 23. n.* 13. & Aversl. *de Ord. q. 3. sect. 6. V. Secundus modus fine.*

Proprius Episcopus ratione Domicilii.

24 Assero primo, quemlibet posse ordinari ab Episcopo, in cujus Diœcesi habet actu fixum domicilium, hoc est habet ibi habitationem actualem cum animo ibidem perpetuo manendi. Quod si soleret quis perpetuo æstate in una Diœcesi, hieme in alia, quasi æqualiter habitare, sane is diceretur habere duplex fixum domicilium, & ab utroque Episcopo posset promoveri, ut notat recte Marchin. *de Ord. tr. 1. p. 3. c. 7. nu.* 13. Vide Tancr. *l. c.*

25 Dictum est (perpetuo) nam duplex domicilium distinguunt Doctores: Aliud, in quo quis habitat, & in eodem habitare perpetuo intendit; aliud, in quo majore solum parte anni intendit habitare: illud appellatur verum domicilium, hoc, quasi domicilium. Qua distinctione præ oculis habita, docemus, licet pro receptione aliorum Sacramentorum sufficiat quasi domicilium, vel, pro aliquibus Sacramentis necessariis, quælibet habitatio; at pro receptione Ordinum, qui requirunt maximum delectum, & personæ cognitionem, docemus, inquam, requiri verum, & fixum domicilium. Quare, qui multos annos, etiam decem, etiam viginti, etiam centum proposuit alibi commorari, si expresse, vel tacite habet animum redeundi in patriam, eum sic non dicatur habere ibi fixum domicilium, non poterit in conscientia ab illius loci Episcopo promoveri.

Quoad forum autem externum, puta, ut ab Episcopo tu alibi natus admittaris ad Ordines, tanquam in ejus Diœcesi domicilium habens, debes testibus, probationibus & conjecturis animum tuum ibi perpetuo manendi probare. De quibus probationibus lege Menoch. *de arbitr. lib. 2. cas.* 86. Castr. *de Ord. d. un. p. 13. n.* 3. & breviter alios citantem Bon. *de Ord. disp. 8. q. un. p. 4. n.* 11.

26 Assero secundo, te habentem hic domicilium, & alibi, v. g. Neapoli Beneficium, posse unum Ordinem ab hoc Episcopo (Ita Ricc. *in praxi de Ord. dec.* 304. & 305. Pyrr. Conrad. *in praxi disp. l. 4. c. 3. n.* 32. Aversl. *de Ord. q. 3. sect. 6. V. Tertius Modus*, Marian. *l. c. p. 4. resp.* 4. contra nonnullos) alterum a Neapolitano, vel omnes, ubi magis tibi placet ab alterutro recipere, quia semper recipis a proprio Episcopo.

27 Idem ergo erit, si habeas duo Beneficia in duabus Diœcesibus, quia ratione illorum duobus es Episcopis legitime subditus.

28 Assero tertio, non esse improbabile, Barones teste March. *tr. 1. p. 5. c. 7. n. 15. & 16.* alios citante, ut etiam Senatores, qui sunt perpetui Officiales Principis, eorumque filios, in suis Villis, Oppidis, Civitatibus posse recipere Ordines ab Episcopis talium locorum, quamvis ibi nati non sint. Ratio est, quia ratione dominii, vel dicti officii, quod ibi habent, computantur non quidem, ut cives: id etiam negat Text. *L. Civit. C. de Incolis l.* 10. sed ut partes illius populi, ubi ea officia perpetuo exercent, atque adeo computantur inter habentes ibi domicilium. L. *Senatores, eod. tit. de Incolis.*

VIII.

Constitutio Benedicti XIII. qua Ecclesiastica disciplina in Regnis Hispaniarum instauratur, atque Innocentii XIII. eadem de re Constitutio confirmatur.

BENEDICTUS PAPA XIII.

Ad perpetuam rei memoriam.

„ IN supremo militantis Ecclesiæ solio per ineffabilem divinæ sa-
„ pientiæ, atque bonitatis abundantiam, nullo licet meritorum no-
„ strorum suffragio constituti, ea, quæ a Romanis Pontificibus præde-
„ cessoribus nostris ad Ecclesiasticam disciplinam sartam, tectamque
„ tuendam, & ubi collapsa est instaurandam provide disposita esse no-
„ scuntur, Apostolici muniminis nostri patrocinio libenter constabili-
„ mus, novisque præsidiis, ut exactius serventur, corroboramus, sicut
„ ad omnipotentis Dei gloriam, Ecclesiæ decus, specialemque Chri-
„ stifidelium ædificationem expedire in Domino arbitramur.

§. I.

„ Alias siquidem emanarunt a fel. rec. PP. Innocentio XIII. Præ-
„ decessore nostro litteræ tenoris, qui sequitur, videlicet:

INNOCENTIUS PAPÆ XIII.

Ad perpetuam rei memoriam.

„ APostolici ministerii, quod nobis, licet immerentibus, imposuit
„ superni dispositio consilii, ratio præcipue exigit, ut Ecclesia-
„ sticæ disciplinæ in iis, qui in sortem Domini vocati sunt, aut ser-
„ vandæ, aut ubi opus fuerit restaurandæ, juxta sacrorum Canonum
„ instituta, & sanctissimas Ecclesiæ leges, & ordinationes omni stu-
„ dio advigilemus; post enim primi parentis lapsum semper ad infe-
„ riora nos deprimit humanæ mortalitatis infirmitas, & carnis fragili-
„ tate observantiæ vigor paulatim relaxatur, unde & de mundano pul-
„ vere religiosa etiam corda sordescere, & in ipso Agro Domini spi-
„ nas, ac tribulos identidem germinare quotidiana experientia doce-
„ mur: quod si noxia inde evellantur, & utilia plantentur, dubitan-
„ dum non est, quin uberior, benedicente Domino, electi sanctorum
„ operum frumenti messis exurgat, omnisque populus in via Domini,
„ prælucente Clero feliciter progrediatur.
„ Cum itaque dilectus Filius noster Ludovicus Sacræ Romanæ Ec-
„ clesiæ Cardinalis Belluga, & Moncada nuncupatus Ecclesiæ Cartha-
„ ginensi ex concessione, & dispensatione Apostolica Præsul, in ipsis
„ Pontificatus nostri primordiis nobis exposuisset nonnulla Ecclesiasti-
„ cæ disciplinæ rationibus, ac saluberrimis sacri Œcumenici Tridenti-
„ ni Concilii Decretis haudquaquam consentanea sensim in diversis
„ inclytæ Nationis Hispanicæ locis obrepsisse, iisque ut opportunum
„ remedium adhiberetur a Nobis, quibus est commissa plenitudo so-
„ licitudinis, nedum ipse Ludovicus Cardinalis, & Præsul, sed & alii
„ venerabiles Fratres Archiepiscopi, & Episcopi Regnorum Hispania-
„ rum humiliter postulassent, eorumque enixis precibus sua etiam stu-
„ dia, ac vota charissimus in Christo Filius Noster Philippus Hispa-
„ niarum Rex Catholicus pro ejus singulari pietate, & eximio Chri-
„ stianæ Religionis zelo, datis hac de re ad nos pluribus litteris, con-
„ junxisset: Nos Congregationi particulari nonnullorum ex Venerabi-
„ libus Fratribus nostris, ejusdem Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinali-
„ bus Concilii Tridentini interpretibus a nobis deputatorum rem o-
„ mnem sedulo examinandam demandavimus. Id autem cum ab ipsa
„ Congregatione Cardinalium ea, qua par erat maturitate præstitum,
„ illiusque sententia ad Nos per ejusdem Congregationis Secretarium
„ relatata fuerit; de memoratorum Cardinalium consilio, congruum,
„ & opportunum duximus, ea quæ infra sequuntur ad Omnipotentis
„ Dei gloriam, Ecclesiæ utilitatem, veteris disciplinæ instaurationem,
„ & spiritualem Regnorum Hispaniarum ædificationem hac nostra per-
„ petuo valitura Constitutione statuere, decernere, & declarare.
„ I. Primum igitur cum a Patribus memorati Concilii Tridenti-
„ ni, divino afflante Spiritu, sapientissime animadversum fuerit, quan-
„ tum Christianæ Reipublicæ intersit, accuratum haberi delectum cir-
„ ca eos, quibus Sacra Ministeria committenda sunt, & in quorum
„ vitam ceteri Fideles jugiter oculos conjicientes sumptnri inde sunt
„ exemplum, quod imitentur; proptereaque provide ab iisdem Patri-
„ bus cautum fuerit Ecclesiasticæ Militiæ per primam Tonsuram ad-
„ scribendos nonnisi illos esse, qui probabilem præbeant conjecturam,
„ se non sæcularis judicii declinandi consilio, sed sincero animo præ-
„ standi fidelem cultum, ac servitium Deo hoc vitæ genus elegisse:
„ volumus, ut pro tutiori ipsius Conciliaris sanctionis executione: ab
„ omnibus Regnorum Hispaniarum hujusmodi Archiepiscopis, & Epi-
„ scopis, non alii ad primam Tonsuram in posterum admittantur,
„ quam quibus Ecclesiasticum aliquod Beneficium statim conferendum

„ sit,

,, sit, aut quos constiterit Litterarum studio operam sic dare, ut quasi in via ad Ordines, tum Minores, tum etiam deinde Majores suscipiendos versari videantur; vel demum quos viderint expedire alicujus Ecclesiæ servitio, vel ministerio deputari.

,, II. Et tam in his, qui ad primam Tonsuram, quam in aliis, qui promoveri ad Ordines etiam Minores optaverint, omnino servetur pariter regula ab eodem Concilio Tridentino tradita; nimirum ut nullus ordinetur, qui judicio sui Episcopi non sit utilis, aut necessarius suis Ecclesiis, quique illi Ecclesiæ, aut pio loco, pro cujus utilitate, aut necessitate assumitur, non adscribatur, ubi reipsa functiones muneri suo consentaneas exerceat. Quod si qui modo reperiantur vel Clericali Tonsura jam initiati, vel ad Ordines sive Minores, sive Majores jam promoti, qui nulli certæ Ecclesiæ, vel loco pio adscripti fuerint, Episcopi adscriptionem hujusmodi vel a seipsis, vel a Prædecessoribus suis omissam statim suppleant non minus quoad omnes in Majoribus Ordinibus etiam Presbyteratus constitutos, quam quoad eos, qui vel sola prima Tonsura, vel Minoribus Ordinibus initiati, Beneficium tamen Ecclesiasticum possident. Ex reliquis autem, ut præfertur, vel sola prima Tonsura insignitis, vel in Minoribus Ordinibus constitutis, sed Beneficio carentibus, nonnisi eos adscribant, quos Ecclesiis suis utiles, vel necessarios esse judicaverint. Ceterum antedictæ adscriptionis executionem differri posse per aliquod temporis spatium, quod ipsis Episcopis conveniens videbitur, permittimus quoad eos, qui a Diœcesi, in qua Tonsuram, vel Ordines susceperunt, caussa ediscendi litterarum scientias in aliqua publica Universitate, vel Gymnasio, sive ex alia rationabili caussa a suo Episcopo approbata, vel approbanda, absentes reperiantur.

,, III. Cum autem Clerici, qui in Episcopalibus Seminariis educantur, ut commodius ad litterarum, sacrarumque rerum studium operam conferre, aliisque a Concilio Tridentino præscriptis addiscendis magis assidue incumbere possint, teneantur juxta ejusdem Concilii Decretum diebus tantum Festis Cathedrali, aliisve loci Ecclesiis inservire: hanc quidem servitii per eos obeundi rationem servari in omnibus Hispaniarum Diœcesibus, nec non ipsos generalibus duntaxat totius Cleri supplicationibus, sive Processionibus interesse volumus, & mandamus, sublata quacumque majoris servitii consuetudine, etiam immemorabili, postpositaque etiam quacumque Appellatione, & Inhibitione. Si quod autem Seminarium reperiatur, cujus fundatione aliter cautum esset ob adjectam gravioris servitii legem ab illo, qui Seminarium ipsum fundaverit, seu dotaverit, vel ei piam aliquam legationem contulerit; Episcopi ad Nos, & pro tempore existentem Romanum Pontificem id referant, ut desuper opportune provideri valeat.

,, IV. Præterea cum maxime deceat, eos, qui propius ad Sacratissima Mysteria accessuri sunt, ultra cetera requisita, congruenti etiam pollere scientia, qua præditi viam salutis indicare aliis Christifidelibus possint: Episcopi nonnisi eos ex Clero tam Sæculari, quam Regulari ad Sacros Ordines admittant, quos ob scientiam, aliasque qualitates eo gradu vere dignos per diligentem inquisitionem compererint; adeo ut satis non sit illos, qui promoveri ad Ordines prædictos optant, linguam latinam intelligere., Cathechismo instructos esse, atque apte respondere quæsitis circa ordinem suscipiendum sibi in examine propositis. Qui vero ad Presbyteratum erunt assumendi, idonei prius per accuratum similiter examen comprobentur ad ministranda Sacramenta; & ad populum docendum ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem: quod quidem ut recte præstari possit, eosdem Episcopos in Domino hortamur, ut quantum fieri potest, eos tantum ad Sacerdotium assumant, qui saltem Theologiæ Moralis competenter periti sint.

,, V. Quod si Domicilium in una Diœcesi habentes, Beneficium vero in altera, ordinari ad ejusdem Beneficii titulum optaverint ab Episcopo, in cujus Diœcesi Beneficium hujusmodi situm est: Episcopus Domicilii debeat eos, si in suam Diœcesim reversuri sunt super scientia, vel idoneitate examinare ante concessionem Litterarum Testimonialium super eorum natalibus, ætate, moribus, & vita juxta Constitutionem fel. rec. Innocentii Papæ XII. Prædecessoris nostri, quæ incipit *Speculatores*, obtinendarum; addito quoque compertæ idoneitatis testimonio in iisdem Litteris; hæque concedi nullatenus debeant, si antedicto examine tanquam habiles approbati non fuerint, iisque juxta præmissam formam non impetratis, minime possint ab alio Episcopo, cui etiam ratione obtenti Beneficii subjecti sint, ad Ordines promoveri; sique secus fiat, Ordinans quidem a collatione Ordinum per annum, Ordinatus vero a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, eo ipso suspensus sit, aliisque insuper gravioribus pœnis pro modo culpæ Nostro, & pro tempore existentis Romani Pontificis arbitrio infligendis uterque subjaceat. Cumque etiam juxta memoratam Innocentii Prædecessoris Constitutionem, ratione, ac titulo Beneficii in aliena Diœcesi obtenti non aliter liceat Ordines ab Episcopo ejusdem Diœcesis suscipere, quam si Beneficium prædictum sit ei reditus, ut ad congruam vitæ sustentationem, detractis oneribus per se sufficiat, declaramus, sufficientiam hujusmodi præfiniendam esse, non juxta Taxam Synodalem, sive morem pro promovendis ad Sacros Ordines vigentem in loco prædicti Beneficii (nisi tamen illud continuam, & præcisam residentiam requirat) sed juxta Taxam, vel ea deficiente, juxta morem in alio loco Domicilii vigentem.

,, VI. Porro ad sartam, tectamque servandam Ecclesiasticam disciplinam non minus momenti habet, quod Clericali militiæ nomen dare non permittatur iis, qui haud satis idonei sint, quam quod eidem militiæ jam adscripti laudabilem vivendi rationem sectentur, eamque morum exhibeant innocentiam, quæ sanctitati suscepti instituti respondeat, multoque magis, quod abstineant iis, quæ a Sacris Canonibus jure, meritoque vetita sunt, uti prorsus indigna hominibus Tabernaculum Domini inhabitantibus, & venerando Altaris ministerio dicatis. Statuimus propterea, atque decernimus, quod qui sunt Clerici, aut prima Tonsura, aut Ordinibus minoribus initiati, nullumque Ecclesiasticum Beneficium possidentes, qui neglectis Concilii Tridentini Decretis, habitum Clericalem, ac Tonsuram non deferant, vel si etiam deferant, non tamen certæ Ecclesiæ, aut Loco Pio, cui ex mandato Episcopi adscripti fuerint, inserviant, sive in Seminario Ecclesiastico, vel in aliqua Schola, aut Universitate de licentia sui Ordinarii non versentur; Episcopi, nulla etiam præmissa monitione, eos privilegio Fori privatos declarent, eorumque adscriptionem servitio certæ Ecclesiæ antea factam, deleri jubeant. Sique ii meliorem vitæ rationem non inierint, aut etiam si alii sint, quos ex propria culpa efficiendos idoneos promotioni ad Sacros Ordines, sperari nequeat; idem Episcopi, servata forma a Sacris Canonibus tradita, ad privationem aliorum Clericalium Privilegiorum contra ipsos procedant. Ubi vero reperiantur Clerici Cappellanias, vel Beneficia cujuscumque etiam tenuis reditus obtinentes, quorum improba vita aliis offensionem præbens destruat potius, quam ædificet, vel concubinarii, aut fœneratores, vel ebrietati, ludisve alearum dediti, vel satores rixarum, vel negotiatores, vel arma gestantes, vel incertis sedibus vagantes, vel Clericalem habitum, Tonsuramque non deferentes, vel Ecclesiastica Immunitate in fraudem Tributorum, & Vectigalium a Laicis non exemptis solvendorum temere abutentes, vel qui demum similia, aut majora crimina patrantes numero magis, quam merito ad Ecclesiam pertinere visi fuerint; Episcopi, præmissis tamen necessariis monitionibus, servatisque aliis de jure servandis contra ipsos, ad pœnas a Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris, & a Sacris Conciliis impositas, & etiam ad privationem Beneficiorum, Capellaniarum, & Ecclesiasticorum Officiorum in omnibus illis casibus, in quibus prædicta privatio a Sacris Canonibus imposita est, humanis quibuscumque rationibus posthabitis, procedant, memores, seipsos neglectæ subditorum emendationis condignas, Deo vindice, pœnas persoluturos.

,, VII. Sed & cum Personæ Ecclesiasticæ nunquam satis in obsequiis Supremo Numini exhibendis, iisque præstandis, quæ eorum statui consentanea sunt, exerceri valeant; plurimum in Domino commendamus pium morem in plerisque Hispaniarum Diœcesibus vigentem, ut Clerici tam in minoribus, quam in majoribus Ordinibus constituti, atque etiam Presbyteri, tametsi Beneficia, vel Officia Ecclesiastica non habentes, superpelliceo induti in Ecclesiis, quibus adscripti fuerint, Missæ Conventuali cum cantu celebratæ, nec non primis, & secundis Vesperis Officii diebus Dominicis, aliisque Festis assistant. Quin imo enixe hortamur, ut Episcopi aliarum Diœcesium, in quibus mos ille institutus hactenus non fuerit, id in posterum servari curent in omnibus, ac insuper satagant, ut omnes Ecclesiastici prædicti etiam collationibus habendis coram Parochis suis, vel aliis ab Episcopo deputatis super casibus conscientiæ forum concernentibus, & super ritibus, ac cæremoniis sacris intersint.

,, VIII. Et quoniam in prædictis Hispaniarum Regnis reperiri intelleximus Beneficia, & Capellanias etiam de Jurepatronatus vel Ecclesiasticorum, vel Laicorum, nullo tamen certo proventu instructas, vel adeo tenui, ut nec ad dimidiam, nec ad tertiam partem congruæ pro Clericis ad Sacros Ordines promovendis necessariæ ascendat; malis haud quidem levibus inde erumpentibus occurrere cupientes statuimus, & mandamus, quod Episcopi ad Beneficiorum, & Capellaniarum, quæ nullum certum reditum habent, suppressionem statim deveniant. De aliis vero Beneficiis, & Capellaniis, quarum certus annuus fructus ad memoratam saltem tertiæ Congruæ partem non ascendit, decernimus nulli in posterum conferendam esse primam Tonsuram ratione juris assequendi aliquod ex dictis Beneficiis, & Capellaniis. Utque Patronatuum jura, quantum fieri possit, salva remaneant, liceat Patronis tam Ecclesiasticis, quam Laicis ad dicta Beneficia, & Capellanias nominare, non tamen veluti ad Beneficia Ecclesiastica requirentia in nominandis primam Tonsuram; sed tanquam ad Legata pia; & nominati, tametsi primam Tonsuram non habentes, ea retinere possint, tanquam pia Legata cum onere adimplendi omnia onera Fundatoribus injuncta.

,, IX. Non sine gravi Nostri dolore etiam accepimus, quod quamquam Tridentina Synodus decreverit omnes, qui Parochiales, vel alias curam Animarum annexam habentes Ecclesias, quocumque modo obtinent, debere diebus saltem Dominicis, & Festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate pascere salutaribus verbis, docendo ea, quæ Christifideles ad salutem scire oportet, ac explicando divinæ legis præcepta, Fideique Dogmata, puerosque ejusdem Fidei rudimenta imbuendo, & brevi, facilique sermone vitia denunciando, quæ declinare, & virtutes, quas sectari oporteat; nihilominus nonnulli Parochialium Ecclesiarum Rectores, hæc, quæ suarum partium adeo sunt, prætermittunt, culpam hujusmodi a se amoliri nitentes, vel prætextu immemorabilis, sed quidem pravæ consuetudinis, vel quia hæc ab ipsis præstari necesse non videatur, suppetente nimirum copia aliorum habentium sacras Conciones in aliis Ecclesiis, itemque imbuentium pueros Mysteriis Fidei, vel in scholis, vel in compitis. Ne itaque sub inani istarum, aliarumque similium excusationum prætextu tanta Christianæ Reipublicæ pernicies struatur, districte præcipimus singulis Hispaniarum Archiepiscopis, & Episcopis, ut omnino efficiant, quod omnes ii, qui animarum curam gerunt, munia prædicta per seipsos, vel, si legitime impediti fuerint, per alios idoneos diligenter exequantur. Si vero aliqui non satis habiles ad illa obeunda reperiantur, iidem Archiepiscopi, & Episcopi per alios a se deputandos sumptibus Parochorum minus idoneorum opportune suppleri studeant: & in posterum Beneficia, quibus animarum cura imminet, nonnisi vere idoneis ad memorata Officia per seipsos adimplenda, conferantur.

,, X. Præterea, ne Constitutionis S. Pii V. etiam Prædecessoris Nostri in qua taxatur Congrua fructuum portio Vicariis perpetuis Animarum curam exercentibus assignanda, interpretationem ab ejus sententia alienam fieri contingat, declaramus, Constitutionem illam pertinere duntaxat ad Vicarios perpetuos illarum Ecclesiarum Parochialium, quæ aliis Ecclesiis, Monasteriis, Collegiis, Beneficiis, & Locis Piis unitæ sint: nec non portionem annuam fructuum, quæ ibidem statuitur assignanda ipsis Vicariis in summa non majori, quam centum, nec minori, quam quinquaginta scutorum, intelligi debere de scutis argenteis Juliorum decem monetæ Romanæ pro quolibet scuto.

,, XI. Quoties itaque in aliis Parochialibus Ecclesiis, quæ, ut præfertur, unitæ non sint, oportuerit ex aliqua justa caussa provideri per Coadjutores Parochorum, aut per Vicarios temporarios; cu[rae] erit Episcopis pro data sibi a Tridentina Synodo potestate partem fructuum prædictis Coadjutoribus, aut Vicariis assignandam determinare in ea quantitate, quæ pro suo prudenti arbitrio, & conscientia conveniens videbitur, ratione videlicet habita redituum, emolumentorum Ecclesiæ Parochialis, in qua deputati fuerint, non inspectis conditionibus Loci, numero animarum, qualitate laboris, & quantitate impensarum, quas commissi officii necessitas postulaverit. Quod si Parochi ab Episcopis moniti, congruo iisdem termi[no]

„ termino præfixo, Coadjutores, sive Vicarios temporarios, quoties opus fuerit assumere neglexerint, poterunt ipsi Episcopi eos, quos huic muneri idoneos censuerint, authoritate propria deputare cum assignatione antedictæ portionis fructuum. Et nihilominus, ubi etiam prædicti Coadjutores, aut Vicarii temporarii a Parochis nominati, vel assumpti fuerint, de eorum idoneitate Episcopis constare per examen debeat, antequam ad exercitium admittantur; nec satis sit, quod ad confessiones audiendas antea fuerint approbati, nisi aliis etiam qualitatibus ad curam Animarum recte exercendam opportunis prædíti noscantur. Quibus, si careant, nec Parochi deinde intra alium similem terminum ab Episcopis præfigendum alios vere idoneos nominaverint; tum pariter ad ipsos Episcopos libere spectet deputatio cum dicta Congruæ assignatione; nec ulla Parochorum contradictio, aut exemptio, aut appellatio, aut cujuscumque Judicis inhibitio executionem deputationis, & assignationis certæ partis fructuum in casibus præmissis suspendere possit, itemque non obstante qualibet contraria consuetudine, etiam immemorabili.

„ XII. Verum, quia non satis Animarum curæ, & necessitatibus quandoque consultum est per hoc, quod ad obeunda Parochialia munia alii Sacerdotes Parochis adjungantur, sed majora remedia adhiberi oportet, quoties nempe ob Locorum distantiam, sive itineris difficultatem Parochiani sine magno incommodo pro Sacramentis percipiendis, divinisque Officiis audiendis accedere ad Ecclesiam Parochialem nequeant; tunc quidem meminerint Episcopi licere sibi pro suo arbitrio, invitis etiam Rectoribus, vel intra easdem Parochias destinare alias Ecclesias, in quibus Sacerdotes Parochorum Coadjutores Sacramenta ministrent, & Divinum cultum exhibeant, vel novas Parochias, novasque Parochiales Ecclesias a veteribus distinctas constituere, iisque novos Parochos præficere, assignata ex redditibus ad veterem Parochialem Ecclesiam quomodocumque pertinentibus convenienti portione ad victum eorum, qui vel tanquam Coadjutores in dictis aliis Ecclesiis deputati, vel tanquam distincti, & independentes Parochi curam Animarum exercuerint; nulla ad præmissa impendia suffragante appellatione, aut inhibitione.

„ XIII. Cum ad præscriptum quoque Tridentinæ Synodi Episcopis is honor tribuendus sit, qui eorum dignitati convenit, eisque in Choro, & in Capitulo, in Processionibus, & aliis actibus publicis primus locus esse debeat, & præcipua omnium rerum agendarum authoritas; mandamus id religiose, ac perpetuo observari in omnibus actibus adeo justæ hujusmodi præeminentiæ, & authoritati consentaneis, non obstantibus privilegiis etiam ex fundatione competentibus, consuetudinibus etiam immemorabilibus, sententiis, juramentis, & concordiis, quæ suos tantum obligent authores.

„ XIV. Præterea, ut Claustralis quoque disciplinæ vigor illibatus permaneat, Pontificiæ nostræ solicitudinis partes etiam duximus interponendas. Cum itaque experientia compertum fuerit quantum detrimenti illi afferatur, ex quo plures ad religiosum habitum admittantur, quam vires redituum patiantur; moderno, ac pro tempore existenti Nostro, & Apostolicæ Sedis in iisdem Hispaniarum Regnis Nuntio per præsentes committimus, & mandamus, ut curet, & vigilantiam adhibeat, ne contra præscriptum memorati Concilii Tridentini in Monasteria, Conventus, & Domos, tam Virorum, quam Mulierum, sive Bona immobilia possideant, sive non possideant, major numerus recipiatur, quam qui vel ex proventibus propriis ipsorum Monasteriorum, Conventuum, aut Domorum, vel ex consuetis Eleemosynis, aliis quibuscumque obventionibus, in commune tamen conferendis, commode possit sustentari.

„ XV. Quoties vero Regulares ad Ordines erunt promovendi, servetur omnino Decretum Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum a piæ memoriæ Clemente Papa VIII. Prædecessore etiam nostro confirmatum die 25. Martii 1596. quo sancitur non ad alium, quam ad Episcopum Diœcesanum Litteras Dimissorias pro eorundem Ordinum susceptione a suis Superioribus esse dirigendas, præterquam in casu, quo Diœcesanus a Diœcesi abesset, vel Ordinationes non esset habiturus; quo etiam casu in litteris Dimissoriis ad alium Episcopum dirigendis expressa fieri debeat mentio, vel de prædicta Episcopi Diœcesani absentia, vel de illa alia caussa, videlicet, quod Ordinationes non fit habiturus: exceptis tamen quoad prædicta Regularibus illis, quibus per speciale privilegium a Sede Apostolica post Concilium Tridentinum fuerit concessum, ut a quolibet Catholico Antistite ordines suscipere possint, super quo Indulto nihil per præsentes innovare intendimus. Noverint autem Episcopi se debere per semetipsos, secluso ægrotationis casu, Ordines conferre, & sacrorum Ordinum collationem statutis a jure temporibus, ac in Cathedrali Ecclesia vocatis, & adstantibus Canonicis, publice habendam esse, vel si in alio Diœcesis loco, semper tamen in Ecclesia quantum fieri poterit digniori, & præsente Clero ejusdem loci. Ne vero incertitudo, an ipsi ordinationes sint habituri nimis grave afferat incommodum promovendis varia Diœcesis loca inhabitantibus; per mensem ante singulis vicibus publico Edicto ab iisdem Episcopus denuncietur, se Ordinationes esse habituros, adeo ut quoties, denunciatio hujusmodi facta non fuerit, inde satis intelligant Regulares, Episcopum Diœcesanum Ordinationes ea vice minime esse habiturum, sibique idcirco licitum futurum Ordines ab alio Episcopo suscipere cum Litteris Dimissoriis suorum Superiorum ad eum directis, servata in iis forma superius expressa.

„ XVI. Episcopi in omnibus Mulierum Monasteriis sibi subjectis Ordinaria, in aliis vero exemptis authoritate Sedis Apostolicæ inconcusse observari curent, quæ circa Sanctimonialium clausuram, vetitumque in dicta Monasteria ingressum, tam in Decretis Tridentinæ Synodi, quam in Constitutione similis memoriæ Gregorii Papæ XIII. etiam Prædecessoris Nostri edita Idibus Januarii anni millesimi quingentesimi septuagesimi quinti provide ordinata sunt.

„ XVII. Perpendentes etiam Christianæ Reipublicæ in primis expedire, ut ministerium, ac potestas clavium in remittendis, retinendisque peccatis recte exerceatur, declaramus Sacerdotes, tam Sæculares, quam Regulares, qui ab Episcopis obtinuerint licentiam audiendi Confessiones limitatam, vel quoad genus Personarum, vel quoad tempus, non posse pœnitentiæ Sacramentum administrare extra tempus, vel locum, vel genus Personarum ab ipsis Episcopis præscriptum, quocumque privilegio, etiam in vim Bullæ, quæ appellatur *Cruciatæ Sanctæ*, competente, nullatenus suffragaturo. Cumque idem Innocentius Prædecessor per suas die decimanona Aprilis anni millesimi septingentesimi, expeditas Litteras decreverit Sacerdotibus tam Sæcularibus, quam Regularibus non licere confessiones eorum, a quibus ex indulto prædictæ Bullæ Cruciatæ ad id electi fuerint, audire, absque præcedenti approbatione Ordinarii illius Loci, in quo ipsi Pœnitentes degunt, & Confessores eligunt etiamsi ab Ordinariis aliorum Locorum antea approbati fuissent, ac etiamsi Pœnitentes Ordinariis illis, qui Confessores Electos approbassent, subditi essent; nec non Confessiones aliter factas, ac respective exceptas, nullas fore, irritas, & invalidas, & Confessores ipso jure suspensos esse. Nos eandem Constitutionem approbantes, confirmantes, & innovantes declaramus insuper prædictis Sacerdotibus tam Sæcularibus, quam Regularibus ad Confessiones excipiendas, vel ex vi prædictæ Bullæ Cruciatæ, vel ex quocumque alio privilegio electis suffragari minime etiam posse, quod approbati alias fuerint ab Episcopo illo, qui aliquando fuerit Ordinarius Loci, in quo Confessiones audiendæ sint, sed talis tunc temporis amplius non existat, vel quia ab humanis excesserit, vel Episcopatui renuntiaverit, vel quia ad aliam Ecclesiam authoritate Apostolica translatus reperiatur; sed necessariam omnino esse illius, qui actualiter, & pro tempore Ordinariam Jurisdictionem in ea Diœcesi exerceat, approbationem. Hæc tamen suffragetur etiam tacita, eaque adesse censeatur, quousque præcedens licentia, sive approbatio duret, & revocata ab eo non fuerit; in quo casu nova, & expressa impetranda erit, si illa præcedenter obtenta, vel per temporis adscripti lapsum expiraverit, vel per posteriorem revocationem sublata fuisset.

„ XVIII. Meminerint quoque Regulares, se excipere non posse Confessiones Monialium, tametsi eorum regimini, & gubernio subjectæ sint, nisi ultra licentiam suorum Prælatorum Regularium præcedat examen coram Episcopo Diœcesano faciendum, ejusque specialis quoad Confessiones dictarum Monialium approbatio; remota quacumque contraria consuetudine, etiam immemorabili.

„ XIX. Cumque ex eodem Concilio Tridentino Confessor extraordinarius bis, aut ter in Anno offerri Monialibus debeat, qui omnium Confessiones audiat; si in posterum Superiores Regulares quoad Monasteria ipsis subjecta toties prædictum extraordinarium Confessorem deputare neglexerint, vel si etiam ex proprio eodem Ordine semper deputaverint, nec saltem semel in anno ad id munus elegerint Sacerdotem, aut Sæcularem, aut Regularem alterius diversi Ordinis Professorem: in his casibus Episcopi pro suo arbitrio, & conscientia deputationem hujusmodi facere possint, nec illa quovis titulo, aut prætextu a Superioribus Regularibus valeant impediri.

„ XX. Episcopi insuper abusus omnes, qui in Ecclesiis, aut Sæcularibus, aut Regularibus contra præscriptum Cæremonialis Episcoporum, & Ritualis Romani, vel Rubricas Missalis, & Breviarii irrepserint, studeant omnino removere. Et si adversus ea, quæ in dicto Cæremoniali statuta sunt, consuetudinem etiam immemorabilem allegari contingat; postquam recognoverint, ant eam non satis probari, aut etiam probatam suffragari, utpote irrationabilem de jure non posse: executioni eorum, quæ in dicto Cæremoniali constituta sunt diligenter incumbant; nec ulla suspensiva appellatio admittatur.

„ XXI. Sedulo pariter caveant iidem Episcopi, ut eliminentur abusus, si qui forsan tam quoad Ecclesiasticos Sæculares, quam quoad Regulares inducti fuerint adversus Concilii Tridentini Decretum de observandis, & evitandis in celebratione Missarum *Sess.* 22. & contra Regulares, si opus fuerit, procedant ex Apostolica delegatione in eo Decreto ipsis indulta, postposita quacumque appellatione suspensiva; sed solum reservata in devolutivo super quocumque dubio, quod excitari contigerit, declaratione Congregationis pro tempore existentium S. R. E. Cardinalium memorati Concilii Interpretum.

„ XXII. Cumque circa Missarum celebrationem in privatis Oratoriis, nec non circa usum Altaris gestatorii a recol. memor. Clemente Papa XI. Prædecessore etiam Nostro opportunum Decretum promulgatum fuerit die 15. Decembris anni 1703. Episcopi dent operam ut omnia ibidem statuta etiam in Regnis Hispaniarum serventur: idemque Decretum in suis respective Diœcesibus, ut facilius omnibus innotescat, publicari faciant, addita etiam prohibitione, ne in privatis Regularium Cellis, sive Cubiculis erigatur Altare pro re sacra ibidem facienda, & contra quoscumque contravenientes Censuris etiam Ecclesiasticis procedant, adhibita quoad Regulares authoritate Sedis Apostolicæ in memorato Decreto ipsis delegata, remotaque quacumque contraria consuetudine, etiam immemorabili. Declaramus tamen, quod cum in prædicto Decreto statuatur, non licere Episcopis extra Domum propriæ habitationis in Domibus Laicis erigere Altare, ibique Sacrosanctum Missæ Sacrificium celebrare, sive celebrari facere; hujusmodi prohibitio intelligenda non sit de Domibus etiam Laicis, in quibus Episcopi forte occasione Visitationis, vel itineris hospitio excipiantur, ut nec etiam quando Episcopi in casibus a Jure permissis, vel de speciali Sedis Apostolicæ licentia absentes a Domo propriæ ordinariæ habitationis, moram idcirco faciant in aliena Domo per modum similis habitationis: his enim casibus licita iis erit erectio Altaris ad effectum prædictæ celebrationis, non secus, ac in Domo propriæ ordinariæ habitationis.

„ XXIII. Præcipimus quoque accurate attendi, ac adimpleri quæcumque alia præscribuntur in ejusdem Generalis Synodi sess. 25. de Regularibus, & Monialibus. Cumque in cap. 25. amplissime derogetur omnibus contrariis privilegiis sub quibuscumque formulis verborum conceptis, ac Mare magnum appellatis, etiam in fundatione obtentis, nec non Constitutionibus, & Regulis etiam juratis, atque etiam consuetudinibus, vel Præscriptionibus, etiam immemorabilibus; sciant omnes derogationem hujusmodi non ad ea tantum referri, quæ in prædicto capite continentur, sed etiam ad alia, quæ in singulis superioribus capitulis ejusdem sessionis constituta sunt.

„ XXIV. Ad hæc, ut recta in Judiciis ratio servetur, præcipimus, quod ubi in Caussis Criminalibus Ordinarii Locorum in Regnis Hispaniarum processerint ex Officio, hoc est non ad ullius querelam, sive accusationem, si ab eorundem Ordinariorum sententiis Appellatio, vel ad Sedis Apostolicæ Nuntium, vel ad Metropo-

„ tropolitanos interposita fuerit; tum (ne alioquin si nullus Actoris partes gerat, delinquentes pœnam suis criminibus debitam effugiant) Procuratores Fiscales Tribunalis Nuntiaturæ Apostolicæ, & respective etiam Curiæ Metropolitanæ, instantias, aliosque actus desuper necessarios peragant, & prosequantur, ut prædictæ Ordinariorum sententiæ justam confirmationem, & executionem obtineant. Quod si dictis Procuratoribus Fiscalibus non citatis, & inauditis, contrarias sententias in gradu appellationis proferri contigerit; istæ prorsus nullæ sint, ac irritæ cum omnibus actis gestis, nullumque sortiri debeant effectum; quinimo præcedentes Ordinariorum sententiæ executioni mandentur perinde ac si appellatio ab iis interposita nullatenus fuisset.

„ XXV. Cæterum cum generaliter circa appellationes, & inhibitiones satis provisum fuerit per Constitutionem piæ mem. Innocentii Papæ IV. Prædecessoris etiam Nostri in cap. *Romana* ac etiam per Decreta Concilii Tridentini, itemque alia edita die 16. Octobris 1600. a Congregatione Negotiis, & Consultationibus Episcoporum, & Regularium præposita, & a præfato Clemente VIII. confirmata, ac denique etiam alia promulgata tempore Pontificatus similis mem. Urbani Papæ VIII. Prædecessoris ibidem Nostri, die videlicet 5. Septembris 1626. volumus, & mandamus, quod quidquid in omnibus memoratis Constitutionibus, & Decretis statuitur diligentissime per omnes iis comprehensos observetur in Caussis ad Curias Ecclesiasticas pertinentibus in Regnis Hispaniarum; quacumque consuetudine, etiam immemorabili, vel quovis privilegio, aut stylo concedendi etiam quascumque inhibitiones nuncupatas temporarias, penitus excluso.

„ XXVI. Quo vero ad Judices Conservatores, & modum, ac facultatem procedendi in Caussis Civilibus, quæ ad eorum cognitionem pertinere possint, inviolate custodienda erit norma præscripta in Constitutionibus fel. rec. Innocentii IV. Alexandri IV. Bonifacii VIII. Gregorii XV. aliorumque Romanorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum hac de re editis, nec non in Decretis Concilii Tridentini, sub pœnis ibidem contentis, quas præsenti Nostra Constitutione innovamus, & confirmamus; hoc etiam addito, ut iidem Judices Conservatores, & Mandatorum suorum executores exhibere debeant Episcopis, aliisque Locorum Ordinariis litteras suæ deputationis, quarum vigore procedere intendant.

„ XXVII. Enixe denique, & ex intimo Paterni cordis Nostri sensu omnes e religiosissima Hispanica natione monemus, ut memores sint, teneri se exacte, firmiter, & cum effectu observare etiam omnia, & singula in ceteris omnibus ejusdem Tridentini Concilii Decretis sancita. Et ne eorum executio posthac ullo modo impediatur, aut retardetur; decernimus, ac declaramus, nullum pro impedienda, aut suspendenda executione Conciliarium sanctionum ejusmodi, aut Decretorum, quæ ab Ordinariis edita fuerint pro executione pariter eorum, quæ in ipso Concilio statuta sunt suffragari posse, ac debere contrarium Privilegium, quod ante prædicti Concilii promulgationem a Sede Apostolica obtentum fuerit, nisi etiam post ipsum Concilium fuerit in forma specifica ab eadem Apostolica Sede confirmatum, vel noviter concessum; itemque obstare non posse ullum Statutum, vel Concordiam, quæ a prædicta Apostolica Sede specialiter confirmata non sit; neque quemcumque longævum non usum, aut contrariam consuetudinem, vel præscriptionem etiam centenariam, vel immemorabilem, nisi forsan præfatæ consuetudinis, aut præscriptionis materia capax sit, & insuper consuetudo, aut præscriptio immemorabilis probata jam sit admissa a competenti Judice per tres sententias conformes, vel per unam, quæ in judicatum transierit, nec demum quamcumque Appellationem, sive inhibitionem, etiam temporariam; reservato duntaxat recursu in devolutivo ad memoratam Congregationem Cardinalium ejusdem Concilii Interpretum; quibus etiam tanquam Executoribus præsentium Nostrarum litterarum, non solum committimus, & mandamus, ut eas, ipsarumque Decreta, & Ordinationes omnes perpetuo, & inviolabiliter observari faciant cum eadem potestate, quæ iisdem Cardinalibus a Sede Apostolica tributa est pro executione Decretorum memorati Concilii, sed etiam privative facultatem impertimur, quandocumque opus fuerit interpretandi, explicandi, ac declarandi eandem nostram Constitutionem, omnesque, & singulas ordinationes in ea contentas (exceptis his, quæ ad Cæremoniale Episcoporum, Rituale Romanum, & Rubricas Missalis, & Breviarii pertinent) quatenus illis dubietas aliqua, aut difficultas emerserit; non retardata tamen interim illarum executione, adeo ut ante hujusmodi executionem nec ullus recursus ad eandem Congregationem Cardinalium, nec ulla super quovis Dubio consultatio promoveri possit. Decretis vero, & Declarationibus a prædicta Congregatione faciendis postquam nostra, aut Romani Pontificis pro tempore existentis approbatio accesserit, statim quæcumque reclamatio, aut consultatio omnino cessare, perpetuumque silentium desuper impositum censeri debeat.

„ Decernentes pariter easdem præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere, ac illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit, in omnibus, & per omnia plenissime suffragari, & ab eis respective inviolabiliter, & inconcusse observari debere. Sicque, & non aliter per quoscumque Judices Ordinarios, & Delegatos, etiam Caussarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, ac Sedis præfatæ Nuntios, aliosve quoslibet, quacumque præeminentia, & potestate fungentes, functuros, sublata eis, & eorum cuilibet, quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & authoritate, ubique judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his a quoquam quavis authoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

„ Non obstantibus præmissis, ac quatenus opus sit Nostra, & Cancellariæ Apostolicæ Regula de jure quæsito non tollendo, aliisque Constitutionibus, & Ordinationibus, Apostolicis, nec non quorumque Ordinum, Congregationum, Institutorum, & Societatum, etiam Jesu, & quorumvis Monasteriorum, Conventuum, Ecclesiarum, Locorum Piorum, aliisque, quibusvis etiam juramento, Confirmatione Apostolica, aut quavis firmitate alia roboratis Statutis, & consuetudinibus, ac præscriptionibus quantumque longissimis, & immemorabilibus, Privilegiis quoque, Institutis, & Litteris Apostolicis, Ordinibus, Congregationibus, Institutis, & Societatibus, etiam Jesu, ac Monasteriis, Conventibus, Ecclesiis, & Locis Piis prædictis, illorumque respective Superioribus, aliisve quibuslibet Personis, etiam specialissima mentione dignis, sub quibuscumque verborum tenoribus, & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, & insolitis clausulis, irritantibusque, & aliis Decretis, etiam Motu proprio, ac ex certa scientia, & de Apostolicæ Potestatis plenitudine in genere, vel in specie, seu alias quomodolibet in contrarium permissorum concessis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus, & singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa, & individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, illorum omnium, & singulorum tenores, ac si de verbo ad verbum exprimerentur, & insererentur, nihil penitus omisso, & forma in illis tradita observata, eisdem præsentibus pro expressis, & insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice duntaxat specialiter, & expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque.

„ Volumus autem, ut earumdem præsentium Litterarum transumptis, seu exemplis, etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus Personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides tam in Juditio, quam extra illud ubique adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

„ Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die 13. Maji 1723. Pontificatus Nostri Anno secundo.

§. II.

„ Cum autem, sicut accepimus, tametsi præmissa a memorato Innocentio Prædecessore, maturo, ac saluberrimo fuerint constituta, & ordinata consilio, illa nihilominus, nedum plenariæ executioni, ut par erat, demandata fuerint, neque proinde optatos fructus usquequaque proferre valuerint; Hinc est, quod nos probe considerantes, nihil magis alios ad veram Pietatem, & Dei cultum assidue instruere, & excitare, quam eorum vitam, & exemplum, qui se divino Ministerio dedicarunt, facileque fieri posse, ut populus in via Domini prospere, & feliciter progrediatur, si Clerus illi præluceat, ac suavem in eo Sanctioris Disciplinæ, bonorumque operum odorem diffundat, ac propterea eorundem præmissorum ad hunc tam pium, & salutarem finem tendentium subsistentiæ, ac paratæ executione, sublatis quibusvis impedimentis, quantum cum Domino possumus, Pastorali nostra cura, & sollicitudine consulere cupientes, præinsertas Innocentii Prædecessoris Litteras, & quæcumque in eis constituta, ordinata, sancita, decreta, & declarata, ac alias quomodolibet contenta, & expressa, authoritate Apostolica, & tenore præsentium perpetuo approbamus, & confirmamus, ac quatenus opus sit innovamus, & de novo constituimus, innovamus, ordinamus, sancimus, decernimus, & declaramus, illisque inviolabilis Apostolicæ firmitatis robur adjicimus.

§. III.

„ Nec non tam dilecto Filio Nostro, & Sedis præfatæ in Regnis Hispaniarum Nuntio nunc, & pro tempore existenti, quoad ea, quæ ad ipsum, ejusque Tribunal pertinent, quam Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis, Episcopis, ceterisque Locorum Ordinariis, & Superioribus, ac etiam dilectis Filiis utrique Clero, Sæculari, & Regulari eorundem Regnorum districte, ac sub interminatione Divini Juditii, authoritate præfata, harum serie præcipimus, & mandamus, ut illa omnia, & singula, omni mora, dilatione, & cunctatione sublata, debita obedientia exequantur, & accurate, & exacte servent, faciantque respective illa ab iis, ad quos spectat, & quandocumque spectabit in futurum, eadem authoritate omnimodæ executioni demandari, & inviolabiliter observari.

§. IV.

„ Decernentes pariter ita in præmissis per quoscumque Judices Ordinarios, & Delegatos, etiam Caussarum Palatii Apostolici Auditores, ac ipsius S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, & dictæ Sedis Nuntios, aliosve quoslibet, quacumque præeminentia, & potestate fungentes, & functuros, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & authoritate, judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his a quoquam, quavis authoritate, scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

§. V.

„ Non obstantibus omnibus, & singulis illis, quæ prædictus Innocentius Prædecessor in Litteris suis præinsertis voluit non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque.

§. VI.

„ Ut autem eædem præsentes Litteræ ad omnium notitiam facilius deveniant, volumus illas, seu earum exempla ad valvas Ecclesiæ Lateranensis, ac Basilicæ Principis Apostolorum, nec non Cancellariæ Apostolicæ, Curiæque Generalis in Monte Citatorio, & in Acie Campi Floræ de Urbe, ut moris est, affigi, & publicari Sicque publicatas, & affixas omnes, & singulos, quos illæ concernunt perinde arctari, & afficere, ac si unicuique eorum nominatim, & personaliter intimatæ fuissent.

§. VII.

„ Utque ipsarum Litterarum transumptis, seu exemplis etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, & sigillo Personæ in Ecclesiastica Dignitate constitutæ munitis eadem prorsus fides tam in Juditio, quam extra illud ubique adhibeatur, quæ eisdem præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

„ Datum Romanæ apud S. Mariam Majorem sub Anno Piscatori[s] die 23. Septembris 1724. Pontificatus Nostri Anno primo.

CAPUT VIII.

De Litteris Dimissoriis, & Commendatitiis.

§. I. *Quando, & quomodo dantur.*

1 STatuitur a Trid. *sess.* 23. *de Ref. c.* 2. *juxta c.* 1. *de Temp. Ord. in* [...] ut si proprius Episcopus sit æger, seu alias impeditus (nam illud, sit æger solum punitur a Tridentino e. g. ex Barbos. *l. c. Trid. n.* 2.) poss[it] dare licentiam; ut ordinandus promoveatur ab alieno Episcopo sive i[n] determinate a quocumque, sive ab hoc, vel illo determinate.

2 Hæc licentia dari quidem potest oretenus, quia Concilium requi[rit] duntaxat consensum proprii Episcopi, sed solet ad majorem, facil[io]remque fidem faciendam expediri per litteras patentes, quæ vocant[ur] *Dimissoriæ*, quia subditum dimittunt ad alienum Episcopum; appe[l]lantur etiam *Reverendæ*, ob reverentiam illis debitam.

3 Præ-

3 Præter memoratam licentiam, debet ordinandus habere a proprio Episcopo suorum morum approbationem, quæ dari consuevit, interdum in ipsismet Dimissoriis, interdum separatim. Quando autem sunt separatæ, vocantur *litteræ Commendatitiæ*, *vel Testimoniales*, quia in his Episcopus suum subditum commendat alieno, deque ejus probis moribus testificatur.

4 Ultramontani, idest, qui nati sunt ultra Montes Alpium, quales sunt Hispani, Lusitani, Galli, Germani, &c. ut item, qui nati sunt extra Italiam, si velint ad quemcumque Ordinem, etiam Minorem, etiam primam Tonsuram intra Italiam promoveri, debent sub pœna suspensionis, aliisque pœnis inflictis a Decreto Urbani VIII. *Secr.* 1624. 11. *Decemb.* quod per extensum affert March. *de Ord. tr.* 1. *p.* 5. *c.* 11. *n.* 14. non solum ostendere Dimissorias, ut dictum est, a suis propriis Episcopis sibi concessas, sed easdem insuper recognitas, probatas & subscriptas a Nunciis, seu Collectoribus Apostolicis commorantibus in loco, unde ordinandi discesserunt, & deinde item recognitas a Vicario Generali Urbis Romæ.

5 Si sustineas, Siciliam in favorabilibus venire sub nomine Italiæ, hoc Decreto Siculus ordinandus non comprehenditur, quia in hac probabili sententia, quam ego *l.* 3. *Meth. Conf. c.* 7. §. 4. *n.* 16. *in edit. Rom.* docui, non est natus extra Italiam.

6 Denique hanc constitutionem non afficere Religiosos, quia nulla fit in illa Regularium mentio, fuisse decisum Florentiæ tenet Marchin. *l. c. n.* 17. Quare hos habentes Dimissorias a suis Prælatis, a quocumque Episcopo Italo ordinari posse concludit.

§. II. *Quis possit prædictas litteras concedere?*

EPISCOPUS, ET SIMILES ECCLESIASTICAM Jurisdictionem habentes in subditos.

1 Dimissorias concedit proprius Episcopus, sive Originis, sive Beneficii, sive Domicilii. Imo etiam Abbas, vel Prior, qui habeant quasi Episcopale, & distinctum ab Episcopo territorium. Item Vicarius Generalis, si ab Episcopo ad id habeat speciale mandatum, vel si Episcopus agat in remotis: id, quod evenit, (ait Sanch. *in conf. l.* 7. *c.* 1. *dub.* 20 *n.* 42.) quando Episcopus invenitur extra Provinciam in partibus remotis per duas dietas, licet Barb. *de pot. Episc. p.* 3. *alleg.* 54. *n.* 48. *V. p.* 2. *alleg.* 7. *n.* 9. sentiat tunc Episcopum dici in remotis agere, quando est ultra Montes (intellige etiam, quando est ultra mare) sufficit enim, ait, quod hujusmodi remotio sit inconveniens ordinando. Sed nimis indistincte loquitur Barbosa: dicerem distinctius, quando hujusmodi remotio prudenti hominum existimatione notabiliter esset ordinandis incommoda. Putabis enim remote agere Archiepiscopum Messanensem, si forte inveniatur Regii in Calabria, brevissimo freto a Sicilia distantis?

2 Commendatitias, sive Testimoniales litteras, puto de jure non posse dari, nisi ab Episcopo domicilii. Ratio est, quia mores, qui in his litteris sunt approbandi, solum illi solent esse noti, non aliis.

CAPITULUM SEDE VACANTE.

3 Trid. *sess.* 7. *can.* 10. *de Ref.* sic statuit: *Non liceat Capitulis, Sede vacante, infra annum a die vacationis Ordinarii, licentiam, aut litteras Dimissorias, seu Reverendas, ut vocant, alicui, qui beneficii Ecclesiastici recepti, sive recipiendi occasione arctatus non fuerit, concedere &c.*

Nota Primo posse Capitulum, intra dictam annum concedere Dimissorias pro prima Tonsura, quia hæc non est Ordo. Ita docet Quintan. *de Ord. sing.* 4. afferens declarationem Cardinalium.

4 Nota secundo; illud *a die vacationis*, significat quamcumque vacationem, sive ex Episcopi morte, quando vacatur, *infra annum luctus*, sive ex translatione, sive ex renunciatione, &c.

5 Nota tertio illud, *qui arctatus fuerit*, est enim exceptio, quia conceditur Capitulo, ut possit dare Dimissorias, etiam intra dictum annum, obligatis ad suscipiendos Ordines.

6 Petes. Si Tonsuratus aliquis, vel quilibet nondum Sacerdos beneficium simplex habeat cum libertate satisfaciendi per alium Missas ex beneficio debitas, poteritne Capitulum Sede Vacante dimissorias huic concedere? Ita Quintan. *de Ord. sing.* 4.

7 Resp. quamvis iis, qui præsentantur ad Capellaniam, aut beneficium, licet tempus ipsos non urgeat, possit, ut vult Pyrr. Conrad. *in praxi disp.* 4. *c.* 4. *n.* 12. & 13. dictum Capitulum concedere Dimissorias ad primam Tonsuram, ut sic potiri possint beneficio, quia ut dictum est, prima Tonsura non est Ordo; tamen ad alios Ordines non potest, quando, ut proponitur, Missæ, & onera satisfacienda ex beneficio præstari possunt per alium. Ratio est, quia hic commodius quidem præstaret per se, sed non potest dici arctatus a beneficio recepto, vel recipiendo; nam beneficium jam recepit, & satisfactionem jam præstare potest per alium.

8 Nota quarto, illas duas voces, *licentiam*, *aut litteras Dimissorias*, idem prorsus significare, ut expendit Sanch. *l.* 7. *conf. c.* 2. *dub.* 26. *n.* 2. idest facultatem suscipiendi Ordines.

9 Nota hic iterum, *licentiam*, *aut litteras Dimissorias*, has enim solum prohibetur Capitulum tunc dare; nam propterea potest concedere licentiam extero Episcopo exercendi Pontificalia, & ordinandi, tum exteros, tum subditos ipsius Capituli, qui aliunde v. g. a Pontifice habuerunt suæ ordinationis licentiam.

10 Rursus, propter eamdem rationem, potest Capitulum intra prædictum annum concedere litteras Commendatitias, seu Testimoniales, quia hæ litteræ non continent licentiam suscipiendi Ordines. Id certe est maxime advertendum; Sæpe enim occurrit, ut quis in prædicto anno vacationis impetret Breve Apostolicum, per quod promoveri possit, sive a viciniore, sive a quocumque Episcopo Catholico, & tunc, non obstante ejusmodi Brevi, debebit ordinandus petere, & obtinere a dicto Capitulo testimonium suæ vitæ, quod certe tunc dare potest Capitulum; quia id non est concedere, ut dixi, licentiam suscipiendi Ordines (hanc enim prædictus ordinandus habet per dictum Breve a Papa) sed solum est, testari de moribus. Et quidem Papa solet in eodem Brevi ordinandum admonere, ut has litteras testimoniales omnino obtineat a Capitulo in ea, vel simili clausula, *cum licentia tui Ordinarii*, quæ, quamvis dicat, *licentia*, tamen intelligitur solum de litteris commendatitiis, seu Testimonialibus, quia licentiam Ordinum jam ipse Pontifex, ut dictum est, concedit. Ita Barb. *de pot. Epis. alleg.* 7. *n.* 14. & 15. Meroll. *t.* 3. *d.* 7. *c.* 7. *dub.* 6. Gav. *in prax. Epis. V. Cap. Sede vacant. n.* 30. Dian. *p.* 8. *tr.* 4. *res.* 42. March. *de Ord. tr.* 1. *p.* 6. *c.* 3. *n.* 17. aliique plures.

11 Nota quinto, illud, *infra annum*: poterit ergo Capitulum, seu Vicarius ejus Generalis (sed ex speciali mandato, ut ait Barb. *de pot. Episc. q.* 3. *alleg.* 54. non vero ex ipsa ratione Vicariatus, ut diximus *c.* 2. de Vicario Episcopi) dimissorias, seu Commendatitias pro suis subditis concedere post dictum annum.

12 Atque hæc pro Sæcularibus. Quid de Regularibus commorantibus in Diœcesi?

Resp. Regulares non indigent Dimissoriis, quas concedere ipsis debeat Episcopus, vel Capitulum Sede vacante, in cujus Diœcesi ipsi Regulares commorantur. Nam satis est, si ipsi habeant Dimissorias a suis Prælatis Regularibus eo modo, quem mox dicam. Quare infra dictum annum Sedis vacantis, si hi habeant dictas Dimissorias a Prælatis suis, poterunt ordinari in eadem Diœcesi, in qua Sedes vacat, ab aliquo Episcopo, qui forte ex licentia Capituli ibi Pontificalia exerceat, & multo magis ab aliis Episcopis, quando in suis Diœcesibus ordinationem celebrant. Ita fuse probat, & efficaciter Quint. *de Ord. sing.* 8. Pyr. Conrad. *in praxi disp. l.* 4. *c.* 6. *n.* 16.

PRÆLATI REGULARIUM EXEMPTORUM.

13 Hos posse concedere Dimissorias suis subditis, imo & Novitiis (sed his cum Patrimonio, vel Beneficio, ut supra dixi, & non ad titulum Paupertatis) quia participant omnia Religiosorum privilegia, dubium ne sit, ut habes de Religiosis apud Quintan. *de Ord. sing.* 8. Sanch. *in sum. l.* 6. *c.* 10. *a n.* 18. Dian. *p.* 5. *tr.* 10. *res.* 43. March. *tr.* 1. *de Ord. p.* 6. *c.* 4. *n.* 6. & de Novitiis apud Marchinum, aliosque, quos vide propter varios casus, quos ipsi discutiunt.

14 Hic adverte, extare Decr. Clem. VIII. *Quod per extensum cum alia declar. Card. affert* Pyrr. Conrad. *de disp. l.* 4. *c.* 6. *n.* 17. quo vult has Dimissorias Regularium debere dari cum duabus conditionibus sub pœna privationis officiorum, & vocis activæ, & passivæ Prælati eas non observantis. Prima, ut hæ Dimissoriæ non dirigantur nisi ad Episcopum illius Diœcesis, ubi habitat Religiosus ordinandus, nisi forte is Episcopus absuerit, vel Ordines non celebraverit. Secunda, ut in Dimissoriis hoc ipsum exprimatur.

15 Verum hoc Decr. ait Castr. *de Ord. disp. un. p.* 15. *n.* 8. *fin.* non videri usu receptum: quia illud Prælati regulares observare non solent.

16 Licentiam suscipiendi Ordines, seu Dimissoriarum concessionem non posse a nostris Soc. JESU Superioribus localibus dari, sed a Provinciali, vult P. N. Generalis *in Comp. Privil. Societ. Jesu V. Ordines.* An ampliorem potestatem habeant Superiores locales aliarum Religionum, eorum praxis, & ordinationes consulantur.

§. III. *De Duratione prædictarum litterarum.*

1 HÆ Dimissoriæ, seu licentiæ absolute a quocumque legitime concessæ non cessant lapsu temporis, ut vult Camp. *in suo Diversorio Rub.* 9. *c.* 7. *n.* 5. dicens ita fuisse decisum, Barb. *in Trid. sess.* 7. *c.* 11. *de Ref. n.* 3. Clar. *de pot. Episc. p.* 2. *alleg.* 7. *n.* 23. Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 8. *n.* 85. & Meroll. *t.* 3. *d.* 7. *d.* 6. *n.* 88. Nam, si tempus fuit limitatum, cessabunt sane, eo finito tempore. Poterunt ergo dictæ absolutæ litteræ habere effectum post amotionem ab officio, vel mortem concedentis, quia sunt gratiæ factæ; nisi tamen, ut semper supponendum est, a successore non revocentur. Lege Sanch. *l.* 7. *conf. c.* 1. *dub.* 20. *n.* 18. Omnes enim licentiæ a quocumque successore, æqualem potestatem habente, revocari possunt.

2 Idem dic, si datæ fuerint a Capitulo Sede vacante, eodem enim modo durabunt, etiam post Sedem plenam, nisi a novo Episcopo revocentur.

3 Verum commendandi sunt ii Episcopi, qui imitantur S. Carolum Borromæum, ut refert Pyrr. Conrad. *l. c. n.* 21. in edictis de Sacra Ordinatione præcipientem, ne dimissoriæ sint vetustiores duobus, vel tribus mensibus a die ultimæ ordinationis computandis, nisi ob absentiam Superioris: commendandi, inquam, sunt, quia in decursu notabili temporis facile mutari ordinandi mores possunt, & ex Agno Lupus evadere promovendus.

IX.

CONSTITUTIO INNOCENTII XII.

Qua plura declarantur, ac præscribuntur pro tollendis abusibus, & fraudibus circa Ordinationes alienorum subditorum.

„ SPeculatores Domus Israel... Hac generali nostra, & perpetuo „ valitura Constitutione decernimus, & declaramus, *nulli Episcopo*, „ seu cujusvis loci Ordinario, tametsi Cardinalatus honore fulgeat, li„ cere externum quempiam, ac sibi ratione originis, seu domicilii „ juxta modum inferius declarandum, legitime contracti non subdi„ tum, ad Clericalem tonsuram promovere, cujusvis Beneficii Eccle„ siastici, ei statim, ac tonsura hujusmodi insignitus fuerit, conferen„ di, seu ad quod is a Patronis jam præsentatus, seu nominatus fue„ rit, prætextu, etiamsi Beneficium prædictum de novo ea expresse „ adjecta lege fundatum fuisse constiterit, ut quis immediate post Cle„ ricalem characterem susceptum ad illud instituatur; Præterea Cleri„ cum, qui legitime jam a proprio Episcopo ad eamdem Clericalem „ tonsuram; seu etiam ad minores ordines promotus fuerit, non posse „ ad alio Episcopo, ratione, ac titulo cujuscumque Beneficii in illius „ Diœcesi obtenti ad ulteriores ordines promoveri, nisi ante eorumdem „ susceptionem Testimoniales litteras proprii Episcopi, tam Originis „ quam Domicilii super suis Natalibus, ætate, moribus, & vita sibi „ concedi obtinuerit, easque Episcopo ordinanti in actis illius curiæ „ conservandas exhibuerit. Licet vero Clericus ratione cujusvis bene„ ficii in aliena Diœcesi obtenti subjici dicatur Jurisdictioni illius E„ piscopi, in cujus Diœcesi Beneficium hujusmodi situm est, eam ta„ men de cætero hac in re inconcusse servari volumus Regulam, ut „ nemo ejusmodi subjectionem ad effectum suscipiendi ordines acqui„ rere censeatur, nisi Beneficium prædictum ejus sit redditus, ut ad „ congruam vitæ sustentationem, sive juxta taxam Synodalem, sive, „ ea deficiente, juxta morem regionis pro promovendis ad Sacros Or„ dines, detractis oneribus, per se sufficiat, illudque ab ordinando pa„ cifice possideatur, sublata quacumque facultate supplendi, quod de„ ficeret fructibus ejusdem beneficii, cum adjectione patrimonii etiam „ pinguis, quod ipse ordinandus in eadem, seu alia quavis Diœcesi „ obtineret; ac Episcopus sic ordinans tam de prædictis testimoniali„ bus litteris, quam de reddito Beneficii hujusmodi expressam in con„ sueta collatorum Ordinum attestatione mentionem facere debebit. „ Cæterum subditus ratione originis tantum sit, ac esse intelligatur, „ qui naturaliter ortus est in ea Diœcesi, in qua ad Ordines promoveri „ desiderat, dummodo tamen ibi natus non fuerit ex accidenti, occa„ sione nimirum itineris, officii, legationis, mercaturæ, vel cujusvis „ alterius temporalis moræ seu permanentiæ ejus patris in illo loco, quo „ casu nullatenus ejusmodi fortuita nativitas, sed vera tantum, & natu„ ralis Patris origo erit attendenda. Quod si quis tanto temporis spatio in eo „ loco, in quo ex accidenti, sicut præmittitur, natus est, moram traxerit, „ ut potuerit ibidem canonico aliquo impedimento irretiri, tunc etiam ab „ ordinario ejus loci litteras testimoniales, ut supra, obtinere, illasque „ Episcopo ordinanti per eum in collatorum ordinum testimonium simi-

bus Mendicantibus, & qui communicat in Privilegiis Sancti Benedicti: hæc tamen Pasqualigus *l. c.* limitat, quando communicatio non est generica, sed veluti sic, vel simili modo: *Communico vobis Privilegia aliis concessa, licet fuerint illis concessa irrevocabiliter.*

Sed Thom. Hurt. *loc. cit. n.* 1854. ait, Paulum V. Minoribus, & Clem. VIII. Patribus Evangelistis concessisse hoc privilegium sine ulla limitatione incommunicabilitatis. Quare, quæcumque alia Religio, cum his communicans, etiam per communicationem generalem, illud participabit, etiam quoad Novitios: sed his cum Patrimonio, vel Beneficio juxta supra dicta. Hoc Privilegium magnum vocat idem Thom. Hurt. *loc. cit. num.* 1818. addens, illi sine scrupulo se posse Episcopos conformare: quæ eadem verba dixerat pro Mendicantibus Marchin. *loc. supra cit.*

19 Hæc, Doctores prædicti, quorum fidem sublevandi mihi, vel deprimendi, voluntas non est.

C A P U T XI.

De Interstitiis.

§. I. *Quid sint, & qua ratione servanda.*

1 SAcri Canones vulgatis Juribus præcipiunt, ut Ordines conferantur ordinandis cum certo temporis intervallo inter unum, & alterum Ordinem; quod certe ita constitutum est, ut interim per exercitia inferioris Ordinis promovendus ad Superiores disponatur.

2 Hæc intervalla temporum vocantur *interstitia*, quæ, sine dispensatione, servanda ab omnibus sunt, etiam a Religiosis, præscindendo a Privilegiis, de quibus mox, idque sub mortali, quia res est gravis, licet ex communi sententia non incurratur suspensio, nec irregularitas ab eo, qui illa forte non observet, ut notat Suar. *de cens. d.* 21. *num.* 43. March. *de Ord. tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 1. *num.* 16. Dian. *p.* 5. *tract.* 10. *resol.* 40. *&* *p.* 4. *tract.* 4. *resol.* 209. Castr. *d.* 4. *de cens. p.* 10. §. 1. aliique.

3 Hinc Lezana, *in summa V. Interstitia num.* 3. immerito ex Bulla Pii II. (quæ, quamvis valde fuerint amplificata a Sixto V. hodie tamen servatur solum juxta restrictionem factam a Clement. VIII. Roman. Pontif. *in Bull. tract.* 3. *fol.* 40.) colligit, ordinandum non servantem interstitia incurrere suspensionem. Immerito sane.

Hæc enim Bulla tria solum edicit. Primo, ut suspensionem ipso facto incurrat, qui sine dispensatione Canonica, aut legitima licentia ordinatur extra tempora. Secundo, ut eandem incurrat, qui sine Dimissoriis. Tertio, ut eandem, qui ante legitimam ætatem. Lezana autem illud, *sine dispensatione Canonica*, vult distinguere ab illo, *aut legitima licentia*, additque illud, *sine dispensatione*, cadere in alia impedimenta, atque adeo in impedimentum ex intervallo interstitiorum, nondum decurso, illud, *sine licentia*, cadere in prædicta tria. Verum nimis gratis hic Auctor loquitur, & illud, *aut*, clare ostendit, utramque clausulam cadere in illa tria, unamque ex ipsis clausulis esse alterius explicationem.

4 Porro inter primam Tonsuram, & Ostiariatum non invenio, debere intercedere interstitia.

5 Quoad Minores Ordines inter se Tridentinum, *sess.* 23. *cap.* 11. *de Reform.* requirit, ut ordinatus in Minoribus promoveatur per temporum interstitia, instructus in iis, quæ ad Ordinem exercendum pertinent. Insinuat ergo, debere intercedere aliquod saltem intervallum, ut ipso exercitio instruatur in Ordine recepto, & disponatur ad alium; sed quia non determinat intervalli spatium, addit, nisi aliud Episcopo expedire magis videatur. Ideo ipsius Episcopi prudenti arbitrio id remittitur. Vide §. *sequentem num.* 6.

6 Inter Acolythatum, & Subdiaconatum Tridentinum *loc. cit.* requirit anni unius Ecclesiastici, ut mox de cæteris Ordinibus dicam, intervallum. Excipe nisi legitima consuetudo aliud alicubi introduxerit, ut dicto *num.* 6. mox indicabo.

7 Inter Subdiaconatum, & Diaconatum, atque inter hunc, & Sacerdotium ex eodem Tridentino debet annus intercedere, atque ex communi, tutissimaque sententia, Ecclesiasticus, idest ab uno Sabbato v. gr. Quatuor Temporum Quadragesimæ ad aliud simile Sabbatum sequentis Quadragesimæ; etiam si non intercesserint eo anno duodecim menses integri. Ne sit tamen dubium, sufficere annum naturalem, quia multo magis, nomine anni requisiti a Tridentino, potest intelligi annus naturalis duodecim mensium, quæ est significatio principalis.

8 Ex quo ultimo sequitur (ait Pasq. *centur.* 4. *quæst.* 355.) si intercesserint duodecim menses, licet Ecclesiasticus annus non finierit, licite te posse ad alium Ordinem ascendere. Casus posset occurrere, si anno præcedente, Sabbatum Sanctum, in quo tu v. gr. ordinatus fuisti, inciderit in diem 22. v. g. Martii, & anno sequenti incidat in 22. v. g. diem Aprilis: tunc ergo poteris in hoc anno ordinari in Sabbato ante Dominicam Passionis, si sit tunc completus annus naturalis, licet nondum advenerit Sabbatum Sanctum, in quo finitur annus Ecclesiasticus.

9 Quoniam vero extare dicitur Responsio Pontificis, *apud eumdem ibid.* quæ ait, sufficere ita annum Ecclesiasticum, ut satis sit, si transierint quatuor interstitia, idest quatuor intervalla temporum, sequitur, ordinatum anno superiore in Sabbato Sancto, vel in Sabbato ante Dominicam Passionis, licite ordinari posse in Sabbato Quatuor Temporum Quadragesimæ, quia sic jam sunt transacta intervalla Quatuor Temporum, nempe a dicto Sabbato Quadragesimæ ad Sabbatum post Pentecosten: ab hoc, ad illud Septembris: ab hoc, ad illud Decembris; & denique ab hoc, ad simile Sabbatum sequentis Quadragesimæ.

10 Hunc præcedentis numeri doctrinam habet Pasqualig. *loc. cit.* additque rationem a priori hujus rei esse posse, quia hæc duo Sabbata, idest, Sanctum, & Passionis sunt vel pars, vel appendices Quatuor Temporum, quæ servantur initio Quadragesimæ; quare, qui ordinatur in hoc Sabbato Quatuor Temporum initio Quadragesimæ, censetur ordinari in illis Sabbatis, puta Sancto, & Passionis, quæ sunt pars, seu appendix hujus, atque adeo, fictione Juris; non ante terminum debitum. Verum hujus doctrinæ penes ipsum sit fides, non apud me.

11 Denique inter Sacerdotium, & Episcopatum, de Jure communi, nulla necessitas est, ut intercedant dies; ita Sanchez *in consil. lib.* 7. *cap.* 1. *dub.* 15. *num.* 11. alios citans. Sed quamvis Sanchez *loc. cit.* affirmet, uno, eodemque die dominico posse quempiam suscipere Sacerdotium, & Episcopatum, melius tamen negat Avers. *de Ord. quæst.* 3. *sect.* 9. *V. Ad Consecrationem*, saltem ex eo capite, quod tam novus Sacerdos, quam novus Episcopus concelebrare debet cum Ordinante id, quod eodem die non potest, quia eodem die bis celebraret.

§. II. *De dispositione Interstitiorum.*

1 NE alterum ex his cum altero confundas, tria Decreta Tridentini hic debes advertere, ejusque verba diligenter expendere circa promovendos ad Ordines Majores; nam de Minoribus jam diximus §. *præced. num.* 5.

Primum, de Ordinato in Minoribus promoveri cupiente ad Subdiaconatum, sic disponit: *Hi vero* (*Trid. sess.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* idest in Minoribus constituti, *nonnisi post annum a susceptione postremi gradus Minorum Ordinum ad Sacros promoveatur, nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas, judicio Episcopi, aliud exposcat.*

Secundum, de Subdiacono sic (Lege (Trident. *sess.* 23. *cap.* 13. *ibid.*) *Promoti ad Subdiaconatus Ordinem, si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorem Ordinem, nisi aliud Episcopo videatur, ascendere non permittantur.*

Tertium, de Diacono sic (*Ibidem cap.* 14.) *Ad Presbyteratus Ordinem assumantur, qui in Diaconatu ad minus annum integrum (nisi ob Ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem aliquid Episcopo videatur) ministraverint.*

2 Ex his tria habes. Primo, posse Episcopum (quis autem debeat, dicam mox *a num.* 9.) dispensare in Interstitiis, quod non potuit in extra tempora, ut supra notavi.

3 Secundo, debere adesse causam: Tum quia id prædicta Decreta significant: Tum quia omnis dispensatio, ut alibi dictum est, requirit proportionatam causam.

4 Tertio, a Concilio jam explicari quantitatem, ut ita dicam, talis causæ: Nam majorem causam requirit a Diaconatu ad Sacerdotium, ut illa conjunctio ostendit (*ob Ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem*) quam a Subdiaconatu ad Diaconatum, quod significant verba illa (*nisi aliud Episcopo videatur*) & ab Acolythatu ad Subdiaconatum, ut ostendit illa disjunctio (*nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas aliud exposcat*) semper autem intellige non necessitatem puram, & absolutam, sed moralem, & cum latitudine aliqua, ut vult Avers. *l. mox citando* cum Barbos. & Diana.

5 Puto autem, utilitatem sufficientem adesse, quando pauci sunt boni Ministri sive in tota Civitate, sive in aliqua peculiari Ecclesia, cui per ordinandum provideatur: Adesse autem necessitatem, quando desunt Ecclesiæ Ministri. Et Hurt. *de Ord. diffic.* 23. quidem censet, causam sufficientem esse, quando quis habet Beneficium, vel Capellaniam cum onere Missam celebrandi.

Idem Hurt. *loc. cit.* Leand. *de Ord. disp.* 11. *quæst.* 21. sufficiens etiam putat, si in ordinando magnæ litteræ adsint, vel virtus insignis. Affertur pro hac causa declaratio Cardinalium.

Sed pro Diaconatu ad Sacerdotium negat Aversa, *de Ord. quæst.* 3. *sect.* 9. *Versu Idemque Concil.* quia licet utilitas sit Ecclesiæ habere Ministros virtute præstantes; *non tamen* (ait) *ex sola potest vocari necessitas.* Hurtado consentit Marchin. *tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 3. *de Ordin.* de eo, in quo est excellens in litteris profectus, & addit, vel ætas provecta cum integritate morum, vel item vacatio studiorum in aliqua universitate, quo, media celebratione Missæ, sustentare se quis possit in studiis.

6 Inquires: Potestne Episcopus in Interstitiis dispensare, ut uno, eodemque die plures Ordines eidem conferantur?

Resp. Ut prima Tonsura, & Minores Ordines simul, & in eodem die conferantur, potest ex causa (sufficere hic qualemcumque notat Aversa *loc. cit. Ver. Tertia conditio sit, fine*, Sanch. *in cons. lib.* 7. *cap.* 1. *dub.* 55. *&* 56.) quia id ipsi non est prohibitum, imo, ubi est consuetudo, posset sine causa, quia huic consuetudini non derogavit Tridentinum.

7 Ut Acolythatus, & Subdiaconatus eodem die conferantur, potest item Episcopus (ita Sanch. *ibid.*) sed ex causa, & ubi est consuetudo, etiam sine causa, propter rationes *num. præc.* dictas.

8 Denique, ut plures Ordines Majores eodem conferantur die, non potest Episcopus, ut fertur in Trident. *sess.* 23. *cap.* 3. *de Ref. c. Litteras de Temp. Ordinat.* dispensare, neque hodie ullum extat privilegium circa hoc alicui concessum, neque video in nostris locis ullam introductam esse consuetudinem.

De Sacerdotio cum Episcopatu jam dixi, §. 2. *num.* 11.

QUISNAM EPISCOPUS DISPENSAT in prædictis interstitiis?

9 Dico, Episcopum vel Originis, vel Beneficii, vel Domicilii posse suum dispensare juxta prædicta in Interstitiis. Si quando hic proprius Episcopus aliquem mittat cum Dimissoriis ad alium Episcopum, potest proprius huic alieno committere, ut ipse dispenset: tunc enim alienus dispensabit, ut Delegatus a proprio. Capitulum Sede vacante tunc solum potest in his dispensare, cum potest concedere dimissorias, ut recte notat March. *tract.* 1. *p.* 7. *cap.* 2. *num.* 8. Dian. *p.* 4. *tract.* 4. *num.* 209. & alii, licet absolute concedat Meroll. *t.* 3. *d.* 7. *num.* 48.

10 An autem Episcopus possit in Interstitiis dispensare suum familiarem triennalem ex solo capite familiaritatis?

Negat Sanch. *loc. cit. cap.* 1. *cons. dub.* 77. *n.* 3. March. *tr.* 1. *de Ord. p.* 7. *cap.* 7. item id negat, etiam Episcopo Beneficii; Castr. autem *de Ord. d. un. p.* 15. *n.* 6. id familiari negans, addit rationem, quia hæc sunt diversa privilegia, posse ordinare familiarem, & posse in interstitiis dispensare: unde unius concessio ad concessionem alterius extendenda non est. Et sicuti, ait, Episcopus non potest dispensare in illegitimo natali suum familiarem ad Ordines Minores, ita nec in Interstitiis. Denique dicit, ita decisum fuisse, referri a Garzia 2. *p. de Benef. cap.* 5. *num.* 86.

11 Sed profecto probabilius affirmat Aversa *quæst.* 3. *de Ord. sect.* 6. *v. Relinquit tamen*, cum aliis: quicquid enim sit de aliis dispensationibus, v. g. circa illegitimum natalem, certe in Interstitiis militat peculiaris ratio: Si enim Episcopo competit principale, idest, posse suum familiarem ordinare, videtur etiam competere, posse dispensare in Interstitiis, quod est valde accessorium ad ordinandum, & quasi imbibitum in potestate ordinandi, quod certe non est in cæteris. Decisioni autem a Garzia relatæ opponitur declaratio Sacræ Congregationis, concedentis Episcopo pro suo familiari dispensationem in Interstitiis, quam referunt Joan. de Cruc. *p.* 2. *dub.* 44. *de Ord.* Dian. *p.* 3. *tract.* 4. *resol.* 190.

AN PRÆLATI REGULARES Dispensent suos in Interstitiis?

12 Cum religiosis exemptis dispensatne in Interstitiis Episcopus ejus loci, ubi ii habitant de familia, an eorum Superiores?

13 Profecto bipartita est sententia. Alii, ut Bonac. Vasquez, Henr. Ascan. Tamb. Less. & plures apud Pasqu. *cent.* 3. *quæst.* 353. quibus adde Dian. *p.* 4. *tract.* 4. *res.* 209. qui affert declarat. Cardinalium in dicto Episcopo: Alii, ut Pasq. *loc. cit.* Suar. *tom.* 4. *de Rel. tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 21. Sanch. *lib.* 7. *cons. cap.* 1. *d.* 54. *n.* 8. in Superioribus hanc potestatem agnoscunt: illi, quia universaliter Tridentinum loco sæpius citato hanc potestatem Episcopis tribuit; hi, quia volunt in hoc Tridentini loco, nomine Episcopi, intelligi eos, qui, cum habeant jurisdictionem quasi Episcopalem, tribuunt Dimissorias suis subditis. Hi autem sunt Superiores Regulares (ut supra *cap.* 8. §. 2. *n.* 13. indicavi) si enim ad ipsos pertinet concedere licentiam ordinandi, ad eosdem pertinebit, & dispensandi, ut, non servatis interstitiis, ordinentur.

14 Monet hic opportune Suar. *loc. cit. n.* 23. ex modestia Religiosorum

fieri

„ ipsis impertiatur; quoties hujusmodi facilitate erga illos utuntur, toties adversus consultissima Tridentinæ Synodi Decreta delinquunt: Ea siquidem *sess. 23. cap. 12. de Reformatione*, sic statuit: *Regulares quoque, nec in minori ætate, nec sine diligenti Episcopi examine ordinentur, privilegiis quibuscumque quoad hoc penitus exclusis.*

„ Nos autem consueta Sedis Apostolicæ clementia uti volentes, libenter abstinemus a designandis aut nominandis hoc loco Regularibus, de quorum excessibus in hoc rerum genere graves Episcoporum querimoniæ ad Nos delatæ fuerunt. Quæcumque etiam hac in re inordinate ad hunc diem admissa sunt, a districtioris judicii inquisitione liberamus: Quin imo omnes & singulos in hoc delinquentes, sive Superiores Regulares, sive Regulares ad Ordines promotos, sive Antistites, qui eos ordinaverint, a quibuscumque sententiis, censuris, & pœnis Ecclesiasticis, quas hac de caussa respective antehac incurrerint, quibusque innodati forsan existant, authoritatis nostræ plenitudine, ac de Apostolica benignitate, tenore præsentium absolvimus, & absolutos esse & censeri decernimus, & cum iisdem super quacumque irregularitate per eos forsan, caussa & occasione præmissis, quomodolibet contracta, ad omnes etiam sacros & Presbyteratus Ordines, eorumque exercitium, atque ad omnia & singula eorum respective Religionum munera, pari authoritatis plenitudine dispensamus. De cetero tamen infrascriptas Leges in posterum omnino observandas, Motu proprio, & ex certa scientia Nostra, ac matura deliberatione præmissa, edicimus atque statuimus.

„ Quæcumque nimirum hac in re præfatis Prædecessoribus Nostris Gregorio XIII. Sixto V. Clemente VIII. & Innocentio XIII. in supra citatis ipsorum Litteris seu Decretis, statuta, mandata, definita, atque sancita fuerunt, ea omnia & singula, motu, scientia, & potestatis plenitudine præfatis, earundem præsentium serie, confirmamus, roboramus, & innovamus; atque ab omnibus ad quos spectat, seu quandocumque in futurum spectabit, inviolabiliter observari præcipimus & jubemus; Transgressores quoque omnibus pœnis in præmissis contentis, aliisque per Apostolicas Constitutiones, & per sacros Canones latis atque statutis, cum effectu subjacere, easque ipso facto & absque aliqua declaratione incurrere decernimus: Superiores nimirum Regulares eas omnes, quas, ut præfertur, supradictus Clemens VIII. Prædecessor constituit & sanxit; Regulares autem qui contra illius Decreti præscriptum promoti fuerint, & Antistites eos promoventes, Canonicas pœnas atque censuras, quæ adversus sacram Ordinationem suscipientes ab Episcopo, qui proprius ad hunc effectum dici & haberi, nequit, nec non adversus Episcopos, alienos Subditos indebite ordinantes, in jure Canonico, & in Constitutionibus Apostolicis statutæ habentur.

„ Præterea volumus atque decernimus, ut Superiorum Regularium Dimissoriæ, quæ ideo ad alium Antistitem directæ fuerint, propterea quod Episcopus Diœcesanus extra Diœcesim commoretur, vel Ordinationem non sit habiturus, nullius sint roboris & momenti, nisi illis juncta fuerit authentica attestatio Vicarii Generalis, vel Cancellarii, aut Secretarii ejusdem Episcopi Diœcesani, ex qua constat, vel ipsum a Diœcesi abesse, vel Clericorum Ordinationem habiturum non esse proximo legitimo tempore per Ecclesiasticas Leges ad hunc effectum statuto: Hoc enim expresse declarari opus est, ad excludendam nonnullorum arrogantiam, qui quum Privilegio gaudeant suscipiendi Ordines extra tempora, existimarunt Episcopos ipsorum voluntati adeo addictos esse debere, ut si quandocumque ipsis placuisset ad Ordines promoveri, non statim, ipsoque die ab ipsis designato, voti compotes fierent, jam dici posset, Ordinationem ab Episcopo non haberi, proindeque alius Episcopus pro suscipiendis Ordinibus adeundus esset. Quod si aliquis Antistes Regularem virum, in sua Diœcesi proprium domicilium non habentem, solis ipsius Superioris dimissorialibus Litteris contentus, sine adjuncta præfata attestatione in forma probanti, ad Ordines promovere præsumpserit; decernimus & declaramus hunc ipso facto incurrere in pœnas Canonicas adversus eos constitutas, qui alienum Subditum legitimis Dimissoriis destitutum ordinaverint.

„ Quemadmodum vero eorum Ordinum Regularium Privilegia firma & rata esse volumus, quibus ab Apostolica Sede reperitur indultum, ut eorum Alumni a quolibet Catholico Antistite ipsius Sedis gratiam & communionem habente ordinari valeant; dummodo hujusmodi Privilegia post Tridentinum Concilium, & ipsis Ordinibus nominatim atque directe, non autem per communicationem concessa fuerint: Ita porro omnia similia Privilegia, quæ aliis Ordinibus ante præfatum Concilium Tridentinum, ab ipsa etiam Apostolica Sede, & sub quibuscumque tenoribus & formis, indulta sint, vel etiam post ipsum Concilium non ipsis directe concessa, sed per communicationem ad eos extensa esse dicantur, iisdem authoritate & tenore, nulla & irrita, omnique vigore ac robore, ad effectum, de quo agitur, penitus destituta & vacua esse volumus & statuimus: Decernentes, hujusmodi Privilegia nequaquam post Concilium Tridentinum indulta censeri, nisi, vel post ipsius Concilii confirmationem reipsa fuerint concessa, vel, quatenus antea concessa, & posterius confirmata esse asserantur, hujusmodi confirmationes *in forma specifica* cum litterali veteris Indulti insertione, ejusque expressa innovatione. factæ dignoscantur; ac declarantes, alterius generis confirmationes, quæ *in forma communi* nuncupantur, nemini ad præmissum effectum ullo pacto suffragari. Quod vero spectat ad eorundem Privilegiorum usum & exercitium, monendi sunt ii, quibus eadem, juxta præmissa, pleno jure competere dignoscuntur, ut non sine justa caussa, ne extra debitas circumstantias, pro libito ipsis utantur: minime vero ad ostentandam duntaxat ipsorum Privilegiorum singularitatem; quemadmodum aliquibus in more positum esse novimus, qui pridie illius diei, quo ab Episcopo Diœcesano Clericorum Ordinationes publice habendæ sunt, ad alterius Episcopi Diœcesim consulto migrant, moxque suscepto ibidem Ordinationis munere, ad pristinum domicilium redeunt; idque se facere ajunt, ut jurium suorum indemnitati consulant; quasi vero Apostolica Privilegia, nonnisi cum aperto Episcopi Diœcesani contemptu, suam vim & robur habitura forent.

„ Denique tam Ven. Fratres Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos, quam Dilectos Filios omnium Regularium Ordinum Professores, quam maximo possumus Apostolicæ voluntatis studio, per misericordiam Dei Nostri, & per charitatem Sancti Spiritus, hortamur in Domino & obtestamur, ut tam in hoc negotio, quam in ceteris omnibus, soliciti sint unitatem spiritus, & sinceræ dilectionis concordiam servare. Meminerint Regulares, quo loco Spiritus Sanctus posuerit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quod ipsis a Sacrosancta Œcumenica Lateranensi Synodo sub Leone X. habita, inculcatum fuit, per hæc verba: *Eosdem insuper Fratres in virtute sanctæ obedientiæ monemus, ut eosdem Episcopos loco Sanctorum Apostolorum subrogatos, pro debita & Nostra ac Apostolicæ Sedis reverentia, congruo honore & congruenti observantia venerentur.* Neque oblivilcantur Episcopi, Regulares viros ipsis datos esse adjutores in Dominicæ vineæ cultura; subdit enim eadem sancta Synodus: *Ipsos quoque Episcopos hortamur, ac per viscera misericordiæ Dei Nostri requirimus, ut Fratres ipsos affectu benevolo prosequentes charitative tractent, ac benigne foveant &c., & tanquam in agro Dominico cooperatores, eorumque laborum participes, prompta benignitate recipiant*: Demum & Episcopi & Regulares simul animum advertant ad id, quod ibidem subjicitur: *Una est Regularium & Secularium, Prælatorum & Subditorum, exemptorum & non exemptorum universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur, eorumque omnium unus Dominus, una Fides, & propterea decet eos, qui ejusdem sunt corporis, unius etiam esse voluntatis.*

„ Hæc profecto Christianæ veritatis & charitatis documenta quum utrimque servata fuerint, omnibus in rebus, adeoque in hac etiam Ordinationum materia, importunæ partium querelæ penitus conticescent. Neque enim Regulares conqueri poterunt, quod, recusantibus Episcopis sacram Ordinationem administrare, præterquam in Temporibus ab Ecclesia statutis, eorum Privilegia de Ordinibus extra Tempora suscipiendis effectu vacua remaneant; Episcopi enim alios etiam opportunos dies ordinandis Regularibus facile invenient. Episcoporum autem cessabunt querelæ, quod Superiores Regulares, ad eludendam Decreti Clementini observantiam, advenientibus Ordinationum temporibus, subditos suos domicilio moveant, eosdemque statim post susceptos Ordines, falsis de caussis ad pristinum Monasterium reverti jubeant; siquidem Regulares hujusmodi agendi rationem (quam & alias in foro externo graviter vindicatam fuisse, & in posterum districte coercendam fore noverint), tum a probi viri honestate & fide alienam, tum etiam debitæ erga sacros Ecclesiarum Antistites observantiæ contrariam esse, ipsi per se facile cognoscent.

„ Præsentes vero Nostras Litteras, & in eis statuta quæcumque, etiam ex eo, quod quilibet in præmissis, seu eorum aliquo, jus, vel interesse, seu habere quomodolibet prætendentes, cujusvis status, gradus, ordinis, præeminentiæ, vel dignitatis existant, sive alias specifica, & individua mentione & expressione digni, illis non consenserint, nec ad ea vocati & auditi, neque caussæ, propter quas eædem præsentes emanaverint, adductæ, verificatæ, vel sufficienter, aut ullo modo justificatæ fuerint, aut ex alia qualibet, etiam quantumvis juridica, & privilegiata caussa, colore, prætextu, & capite, etiam in corpore juris clauso, nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, seu intentionis Nostræ, aut interesse habentium consensus, aliove quolibet, etiam quantumvis magno, ac formali & substantiali defectu notari, impugnari, infringi, retractari, in controversiam vocari, aut ad terminos juris reduci, seu adversus illas aperitionis oris, restitutionis in integrum, aliudve quodcumque juris, facti, vel gratiæ remedium intentari, vel impetrari, aut etiam Motu pari, & de Apostolicæ potestatis plenitudine simili concesso vel emanato quempiam in judicio, vel extra illud uti, seu se juvare ullo modo posse; sed ipsas præsentes semper firmas, validas, & efficaces existere & fore, suosque plenarios & integros effectus sortiri & obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit inviolabiliter, & inconcusse observari.

„ Sicque & non aliter in præmissis censeri, atque ita per quoscumque Judices Ordinarios & Delegatos, etiam Caussarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales, etiam de Latere Legatos, & Apostolicæ Sedis prædictæ Nuntios, aliosve quoslibet quacumque præeminentia ac potestate fungentes & functuros, sublata eis, & eorum cuilibet aliter judicandi, & interpretandi facultate, judicari, & definiri debere, ac irritum & inane, si secus super his a quoquam quavis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

„ Non obstantibus, quatenus opus sit, Nostra, & Cancellariæ Apostolicæ Regula, de jure quæsito non tollendo, aliisque Apostolicis, ac in Universalibus, Provincialibus, & Synodalibus Conciliis editis generalibus, vel specialibus Constitutionibus & Ordinationibus, nec non quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus etiam immemorabilibus, privilegiis quoque, exemptionibus, & indultis, etiam in corpore juris clausis, aut Litteris Apostolicis, quibusvis Personis, Collegiis, Locis, Ordinibus etiam Militaribus, Congregationibus, Societatibus, & Institutis, aliisve quibuslibet specifica & individua mentione dignis, etiam sub quibuscumque verborum tenoribus & formis, & cum quibusvis etiam clausulis & decretis, etiam derogatoriarum derogatoriis, & irritantibus, in genere, vel in specie, etiam Motu simili, & de Apostolicæ potestatis plenitudine, seu consistorialiter, ac alias quomodolibet in contrarium præmissorum concessis, ac pluries confirmatis, approbatis, & innovatis. Quibus omnibus & singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, & individua mentio, seu quævis alia expressio ad id servanda foret, illorum tenores, formas, caussas, & occasiones præsentibus pro plene & sufficienter expressis, & exactissime servatis, & specificatis respective habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat, ad præmissorum effectum plenissime & amplissime, Motu pari derogamus, & derogatum esse volumus, ceterisque contrariis quibuscumque.

„ Volumus insuper, & eadem authoritate prædicta mandamus, ut eædem præsentes, & in eis contenta quæcumque ad omnium notitiam facilius deducantur, nec quisquam de eis ignorantiam prætendere valeat, ipsas præsentes, seu earum transumpta, ad valvas Ecclesiæ Sancti Joannis in Laterano, & Basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, necnon Cancellariæ Apostolicæ, Curiæque Generalis Innocentianæ in Monte Citatorio, & in Acie Campi Floræ, per aliquem ex Cursoribus Nostris, ut moris est, publicari, & affigi, sicque Publicatas, & affixas, omnes & singulos, quos concernunt, seu concernent in futurum, perinde afficere & arctare, ac si unicuique illorum personaliter intimatæ, & notificatæ fuissent.

„ Utque earundem præsentium transumptis seu exemplis, etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, ac sigillo personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, eadem prorsus fides,

„ tam

" tam in judicio, quam extra illud ubique locorum habeatur, quæ
" ipsis præsentibus haberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.
" Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc Nostrarum confir-
" mationis, approbationis, innovationis, voluntatis, mandati, statuti,
" decreti, declarationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis
" autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei,
" ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum.
" Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem Anno Incarnationis
" Dominicæ 1746. 3. Kal. Martii, Pontificatus Nostri Anno septimo.

CAPUT XII.

§. I. *Pœnæ male conferentis, vel recipientis Ordines.*

1 PRimo. Qui scienter ordinantur in Sacris ab Episcopo, qui Episcopatui, & usui Ordinis Episcopalis renunciavit (si ea renunciatio habuit effectum per acceptationem Summi Pontificis) suspenduntur, *c. de ordinatis ab Episcopo*, ab Ordine suscepto.

2 *Hæc suspensio reservatur Summo Pontifici; dum enim in Textu, ibidem, dicitur, ut si non scienter, nec per ignorantiam crassam, & supinam, quis ita ordinatus fuerit, possit ab Episcopo dispensari, sequitur quod si scienter, vel per supinam ignorantiam, non possit ab Episcopo.*

3 Secundo. Ii, qui ordinantur ab Episcopo excommunicato, suspenso, interdicto, schismatico, hæretico suspenduntur (*c. 1. & 2. de Schism. & Ord. ab eo*) ab Ordine sic male suscepto.

4 *Requiritur, ut Episcopus* (Lege Bauni *de Ord. quæst.* 13. *d.* 11. Suar. *de censur. d.* 31. *sect.* 1. *n.* 64. Bonac. *to.* 3. *disp.* 3. *de cens. in p. q.* 1. *p.* 10.) *vel sit denunciatus ut talis, vel, ut sit excommunicatus per publicam Clerici percussionem; debet enim esse talis, ut sit vitandus, seu non toleratus.*

5 *Cum ordinato a schismatico dispensat unus, Pontifex Summus*, Lege Gloss. *c. 2. de Schis. & Apost. V. Potestatem. Cum cæteris colligetur ex dicendis, cum agam de suspensis, c. 10. Deo dante, de Absolutione a suspensione.*

6 Tertio, Ordinatus per Simoniam manet suspensus (*cap. ex multis 1. q. 3. & alibi*) ab Ordinibus sic susceptis, & ordinans suspenditur a collatione Ordinum a Pontificalibus, & ab ingressu Ecclesiæ.

7 *Cum eo, qui scienter hanc Simoniam commisit solum dispensat Pontifex, sed cum eo, qui ignoravit, commissam fuisse Simoniam, potest Episcopus.* Lege Glossam *ib. V. Possit.*

8 Quarto. Qui innodatus excommunicatione (*c. Cum illorum de sent. excomm.*) ob Clerici percussionem recipit Ordines, sive Majores, sive Minores (ne includas primam Tonsuram, quia hæc Ordo non est) suspenditur, si sit Clericus Regularis, si vero sit Clericus Sæcularis, est deponendus a susceptis.

9 *Cum iis, qui existentes excommunicati dicta excommunicatione ob Clerici percussionem, scienter Ordines recipiunt, unus, Papa dispensat. Ib.*

10 Antonius Thesaurus *de pœnis Ecclesiast. p. 2. V. Ordo c. 4. V. Amplia; primo, extendit hanc suspensionem ad omnes excommunicatos suscipientes scienter Ordines. Sed, quia Textus c. Cum illorum cit. signate solum loquitur de excommunicatione ob dictam percussionem, hæc doctrina mihi incerta relinquitur. Cur enim extendenda sit tanta pœna ad omnes excommunicationes, si Textus tantummodo loquitur de una?*

11 *Qui quacumque excommunicatione irretitus Ordines suscipit, irregularitatem non incurrere dicemus, cum agam de irreg. c. 14. §. 1. n. 8. & 9.*

12 Quinto. Qui Ordines quoscumque recipit ab Episcopo, quamvis proprio, exercente Pontificalia in aliena Diœcesi, absque licentia Ordinarii loci, suspenditur ex Trid. *sess. 6. c. 2. de Ref.* donec suo Prælato visum fuerit.

13 *Quid sit exercere Pontificalia, & quas actiones hæc comprehendat, lege apud Castr. de cens. disp. 4. p. 10. §. 1. n. 1. sed latius apud Bonacinam t. 3. de cens. in partic. disp. 3. q. 2. p. 12.*

14 *Quoniam autem Tridentinum l. c. requirit licentiam Ordinarii, supponit Vasquez, apud Castrop. mox citand. sufficere licentiam Ordinarii, qui sit in aliquo loco exempto ab Jurisdictione Episcopi talis loci, seu territorii, nulla alia licentia ab ipso Episcopo loci requisita, & favet Ludov. Bertram. Loth. in resol. mor. fol. 145. loquens de Abbatibus, quoad usum Pontificalium. Sed tenendum cum Castropalao, de Ord. d. unic. p. 15. n. 10. Ascan. Tamb. de Jure Abb. To. 1. disp. 21. q. 4. merito tantam licentiam negante cum aliis, quos apud eumdem lege.*

15 Sexto. Qui culpabiliter (Trid. *sess. 23. de Ref. cap.* 8. Pius II. *l. mox citand.*) Ordines, etiam Minores (quicquid neget de Minoribus Bauni apud Dian. *p. 11. tr. 5. res. 2.*) recipit ab alieno Episcopo sine licentia, seu dimissoriis, seu sine litteris commendatitiis proprii Ordinarii, suspenditur per Tridentinum ab Ordine, quamdiu Episcopo proprio judicabitur expedire: Ipse vero Episcopus scienter, vel mala fide ordinans (non ergo per rationabilem ratihabitionem) suspenditur per annum a collatione Ordinum, sive omnium, ut Barb. pluresque apud Leand. *de Ord. d. 8. q. 31.* sustinent, sive solum illorum, quos male confert, ut non pauci, sicut Navar. March. aliique apud Leand. *l. c.* defendunt.

16 Bonac. *T. 3. de Cens. in part. disp. 3. q. 1. p. 11. num. 18. hic comprehendit cum recipientem, tum conferentem primam Tonsuram, quia putat primam Tonsuram, venire in Sacris Textibus nomine Ordinis: non vero comprehendit* Castr. *d. 4. de cens. p. 10. §. 1. n. 4. ob oppositam rationem.*

Dixi (per Tridentinum) *nam in Bulla, de qua mox n. 18. & de qua item dixi supra c. 11. §. 1. n. 3. similem suspensionem* Pius II. *imponit,* cum ex Sacrarum, confirmata a Sixto V. sed ad terminos ipsius Pii II. reducta a Clem. VII. ut dixi sup. *c. 11. §. 1. n. 3. sed loquitur de Ordinibus Sacris: at Tridentinum loquitur etiam in Minoribus.*

Præterea Pius II. dixit absolute, suspensus sit: *at Tridentinum dicit, quamdiu Episcopo proprio judicabitur expedire, unde videtur, Tridentinum Pii II. dispositionem mitigasse.*

Contra Ultramontanos, &c. esse suas peculiares pœnas, si ordinatus sine Dimissoriis, & sine requisitis ab Urbano VIII. dictum est supra c. 8. §. 1. n. 4.

17 *Inquires. Si quis absque Dimissoriis proprii Episcopi petat ordinari ab alieno, sed interim tempore, quo is ordinatur, inveniatur Episcopus proprius concessisse Dimissorias, incurretne sic ordinatus suspensionem?*

Resp. Distinguit recte sic Merolla, *t. 3. disp. 6. c. 6. n. 112. citans Navar. Si proprius Episcopus concessit Dimissorias motu proprio, vel ad instantiam alterius, quam ipsius ordinandi, incidit in suspensionem ordinandus: at si concessit ad ipsius instantiam, puta per suum Procuratorem, vel Nuncium ad id destinatum, aut per litteras suas, non incidit. Ratio est, quia gratia priori modo concessa non prodest ignoranti, secus vero concessa modo posteriori. Hanc rationem facilius intelliges, si legas, quæ dixi supra l. 5. de pœn. tr. de casib. reserv. c. 9. §. 2. a n. 18.*

18 Septimo. Qui Ordines suscepit Sacros cum culpa ante legitimam ætatem, ipso jure suspenditur a Pio II. *l. c.* tum ab Ordine sic suscepto, tum ab aliis Ordinibus ante susceptis, ut ego puto, quicquid alii, ut Villal. Avilla, Henr. apud Dian. *p. 3. tr. 4. res. 182.* restringant ad solum Ordinem sic susceptum.

19 *Ratio hujus meæ sententiæ est, quia sic expresse habet Pius Secundus. Ecce ejus verba:* Omnes, qui absque dispensatione, sive extra tempora a Jure statuta, sive ante ætatem legitimam, vel absque Dimissoriis litteris ad aliquem ex Sacris Ordinibus se fecerit promoveri, a suorum Ordinum executione, ipso jure, suspensus sit.

Hæc Pius. In quibus illud (suorum) *absolute dictum, etiam rite susceptus comprehendere videtur.*

20 *Inquires. Qui bona fide, putans se habere legitimam ætatem, promoveatur ad gradum Sacerdotalem, potestne, errore cognito, licite, & sine timore incurrendi in irregularitatem, celebrare post adeptam requisitam ætatem?*

Resp. affirmative, & ita Gasp. Hurt. *de susp. diff.* 13. *n.* 6. Dian. *p. 3. tr. 4. res.* 182. Bauni *de Ord. q. 13. dub. 6. Cum enim hic non sit suspensus, quia culpam, cui Pius suspensionem adnexuit, non commisit, non violat Censuram celebrando, atque ideo irregularitatem non incurret. Sed nec peccat, quia jam Ordinibus est initiatus, & nunc in ætate requisita munus, quod habet, exercet.*

21 *Quod etiam hic bona fide ante ætatem promotus possit licite celebrare, antequam debitam acquirat ætatem, probabile putat Ledesma,* apud Dian. *loc. cit. sed non est audiendus, quia nimis abhorret ab Ecclesiæ sensu, ut quis ante ætatem debitam altari deserviat, & dum Tridentinum vetuit, ne quis ante ætatem promoveretur ad Ordines, vetuit item, ne Ordinibus uteretur.* De prima Tonsura infanti collata, vide Dian. *p. 11. tr. 6. res.* 8.

22 Octavo. Qui scienter, seu cum culpa ordinatur in Sacris, extra tempora a Jure statuta sine dispensatione, suspenditur.

23 *Lege, quod modo dixi n. 19. nam videbis hanc esse suspensionem ab omnibus Ordinibus etiam rite antea susceptis: quicquid sit, an aliqui putent, esse solum ab Ordine sic suscepto.*

24 Nono. Tum is, qui eadem die duos Sacros Ordines suscipit, tum is, qui eos confert, suspenditur, C. *litteras de Temp. Ord.*

Qui eodem die, dixi, *nam cæterum, si alia communia interstitia non serventur, peccari quidem, sed non incurri suspensionem, non multo ante dictum est.*

25 *Hanc suspensionem sibi reservat Pontifex, dum dicit* (tandiu volumus manere suspensos, donec de illis aliter disponamus.)

26 *Præterea Textus loquitur de conferente, & de accipiente Diaconatum, & Sacerdotium eodem die, vel uno, & altero sequenti die, v. g. Sabbato, & Dominica, continuato jejunio, quod fictione juris censeatur idem, & unus dies: At Rubrica hujus Textus absolute de omnibus Ordinibus Sacris loquitur: sic enim summat hoc Capitulum (Duo Sacri Ordines non possunt conferri eidem uno die, vel duobus, continuato jejunio.)*

27 Decimo. Qui ordinatur per saltum, idest, qui recipit Ordinem superiorem, non recepto prius inferiore, suspenditur (*c. un. de Clerico promoto per saltum*) ab Ordine sic suscepto, donec susceperit Ordinem prætermissum, & accedente Episcopi dispensatione, juxta id, quod habet Trid. *sess. 23. c. 14. de Ref.* his verbis, *cum promotis per saltum, si non ministraverit, Episcopus ex legitima causa possit dispensare.*

28 Undecimo. Qui, durante matrimonio, etiam rato, suscipere præsumpsit Ordinem Sacrum, suspenditur, *Extrav. Jo. 22. de Voto*, V. Bonac. *de suspen. d. 3. p. 5. n. 13. §. 1.* ab Ordine sic suscepto, etiam post dissolutum matrimonium, nec valet ad alios Ordines ascendere, nec admitti ab Beneficium, vel Officium Ecclesiasticum.

29 *Moneo, id intelligi de conjugato, recipiente Ordines sacros extra casus, qui ex Jure permittuntur, qualis est, quando cum quibusdam requisitis, de quibus alibi* (in Trid. *de matrim. cap.* 8. & *habet c. Epist. d. 79. C. Agatosa 27. q. 2. r. Conjugatus, de convers. Conjug.*) *dicemus, accedit consensus utriusque conjugis.*

30 *Prædicta suspensio reservatur Papæ, nisi sic ordinatus in Religionem per professionem ingrediatur; nam tunc poterit cum eo Episcopus dispensare. Ita Extrav. Jo. 22. cit.*

31 *Qui contra, cum sit in Sacris, matrimonium contrahit, non incurrit suspensionem, sed subjacet pœnæ Depositionis, & Degradationis, aliisque septem pœnis, quas enumeratas lege apud Bauni de Ordin. q. 15. dub. 8.*

32 Duodecimo. Novitius, vel nulliter professus, qui ordinatur ad titulum Paupertatis suspenditur.

Hanc suspensionem explicuimus supra §. 3. c. 1. n. 4. & 5.

33 Decimotertio. Universaliter, qui ordinatur in Sacris sine Titulo vel Patrimonii, vel Beneficii, vel Paupertatis, idque cum pacto cum Ordinante de non petendis alimentis ab ipso, suspenditur.

De hoc argumento plene differuimus d. c. 5. §. 4.

34 Decimoquarto. Qui ordinatur furtive, idest, qui sine scientia Ordinantis consociatur cum ordinandis, & sic nesciente, & consequenter nolente, atque adeo non examinante Episcopo, Ordines suscipit, suspenditur C. 1. *de eo, qui furtive*, arbitrio Episcopi, data delinquenti pœnitentia pro mensura delicti, si ejusmodi sic ordinatus non fuit ad id prohibitus sub excommunicatione.

Si vero (ait Sacer Textus d. cap. 1. de eo, qui furtive) *Interminatio anathematis super hoc facta est, moneas eum, ut in aliquo Monasterio, seu Canonica habitum suscipiat Regularem, cui ex quo in habitu illo aliquanto tempore fuerit laudabiliter conversatus, poteris misericorditer providere* (loquitur Pontifex cum Episcopo) *alioquin nulla ratione concedimus eum ad Sacerdotalem Ordinem promoveri.*

35 *Profecto hodie hanc posteriorem pœnam puto nequaquam incurri, quia licet in Pontificali Romano reformato ante actum Ordinationis imponi ab Episcopo contra hos furtive accedentes; pœnam excommunicationis solum ferendæ, sed textus hic loquitur de lata.* Vide Gloss. *in c. 1. citatum*, & Thesaur. *de pœn. Eccl. p. 2. c. 7. §.* adverte secundo multos cit.

36 *Quod autem, nomine furtive accedentis, intelligatur solum is quem modo explicui n. 34. probabilior est sententia apud dictum* Bon. *de Ord. q. unic. p. 4. n. 31. & latius de irreg. q. 3. p. 4. n. 6.* Suar. *de Cens. d. 42. sect. 3. n. 5.* Bard. *in select. l. 7. q. 10. alios citans.*

Prædictam pœnam, sive appelles suspensionem cum aliquibus, ut Gibal. *cap. 5. de irreg. q. 1. n. 21. sive cum aliis irregularitatem, parum refert, cum sufficiat nobis scire, eam posse ab Episcopo, vel Summo Pontifice sub distinctione data n. 34. dispensari, & quidem tum pro executione Ordinum susceptorum, tum pro ulterioribus suscipiendis, ut notat* Thesaur. *ib. initio.*

37 Decimoquinto. Qui ordinatur in Sacris cum Dimissoriis habitis a Capitulo intra primum annum Sedis Vacantis, nisi ratione Beneficii sit arctatus ad Ordines suscipiendos, suspenditur ad beneplacitum futuri Prælati. Ita Trid. *sess. 7. c. 10. de Reform.*

38 Decimosexto, Religiosus suscipiens Ordinem sacrum in apostasia, ab

ab eo suspenditur, (*C. ult. de Apostatis*) nec potest nisi a Summo Pontifice dispensari.

Atque hæc de pœnis, saltem usu frequentioribus, Ordinem perperam recipientium, vel conferentium; nam pœnæ, quæ incurruntur propter malum usum Ordinum jam susceptorum, dicentur propter malum usum Ordinum jam susceptorum, dicentur, Deo favente, cum de irregularitate, *c.* 24. §. 3.

§. II. *Consilium circa suspensionem quamdam ratione Ordinum.*

1 PAter Joan. Petrus Mustica doctissimus hac nostra ætate Theologus floruit cum admirabili sapientiæ, & virtutis fama in hoc Panormitano Societatis nostræ Collegio. Is morti proximus, me perantiquum familiarem suum, gemmis sane auroque pretiosiore dono condecorare voluit, peramplo scilicet Manuscripto plurium Consiliorum, quæ idem ipse, per varias occasiones, ediderat; quod ego amice custodio, curiose lego, & ejus sapientia animum subinde reficio.

2 Quoniam ergo in quodam Consilio plura habet circa suspensionem ob Ordines sine litteris Dimissoriis receptos, ideo hic illud inserere libuit in tui gratiam, Lector, & in mei animi grati monumentum.

F A C T I S P E C I E S.

3 Titius Diœcesis Mazariensis, Sede Vacante, infra annum obtinuit a Summo Pontifice Privilegium suscipiendi Ordines ab alieno Episcopo in hæc verba. (*Ut ab Ordinario viciniori, constito illi prius per legitimas probationes de Vita, & moribus, cæterisque requisitis, &c. vel de ejus licentia, cujus testimonio, vita, & mores tui commendentur, a quovis alio Antistite, &c. promovearis*) sic ibi. Et obtentis litteris commendatitiis sui Vicarii Capitularis, ordinatus est ab Episcopo Cephaludensi Subdiaconus, & Diaconus, non obtenta licentia Episcopi vicinioris. Nunc eidem Clerico Titio, volenti initiari Sacro Ordine Presbyteratus, ab Illustrissimo Archiepiscopo Panormitano, utique viciniori, opponitur, ipsum Titium esse suspensum, ob omissionem licentiæ, quæ erat obtinenda ab Episcopo viciniore.

4 Ego censeo, prædictum Clericum nullam incurrisse suspensionem in suscipiendis sacris Ordinibus Subdiaconatus, & Diaconatus ab Episcopo Cephaludensi sine licentia Episcopi vicinioris. Ducor, quia hæc suspensio, aut dicitur esse ab Homine, aut dicitur esse a Jure; sed neutrum verum est, ut probabo: ergo nullam incurrit suspensionem.

5 Quod nulla in hoc casu sit suspensio ab Homine, res est luce clarior. Quia nec a Summo Pontifice lata est, nec ab Ordinario propriæ Diœcesis, v. g. Vicario Capitulari, nec ab ullo Episcopo viciniore, nec ab Episcopo Cephaludensi.

6 Tota ergo controversia esse potest de suspensione a Jure, & hanc non adesse, seu non esse latam in prædicto casu, sic evinco: Suspensio a Jure lata, cum quis ordinatur sine litteris testimonialibus, vel commendatitiis, tunc tantum incurritur ab eo qui sic ordinatur, quando ordinatur sine litteris Dimissoriis, seu commendatitiis, sui proprii Ordinarii: sed in prædicto casu Titius non est ordinatus sine litteris commendatitiis sui proprii Ordinarii, has enim habuit a Vicario Capitulari suæ propriæ Diœcesis, qui utique est Ordinarius ipsius Titii proprius (Dimissorias concedere ille non poterat) ergo in prædicto casu Titius non incurrit suspensionem a Jure latam.

7 Probo majorem propositionem; quia Concilium Tridentinum, quod est Jus novum, & interpretativum Jurium antiquorum de his litteris agens, seu de ista licentia, & consensu, semper vult, ut licentia, consensus, & litteræ sint Prælati proprii, vel, quod idem est, sui. Sic habetur *sess.* 14. *c.* 2. *de Ref.* ibi (*absque sui proprii Prælati expresso consensu, ac litteris Dimissoriis*) & eumdem sensum faciunt verba *c.* 3. ibi (*suos Clericos, absque suo examine, & commendatitiis litteris*) & *sess.* 23. *cap.* 8. quem locum mox ponderabo (*sine Ordinarii sui litteris commendatitiis*) & eadem *sess.* 23. *c.* 16. ibi (*sine commendatitiis sui Ordinarii litteris.*)

Sed quod Caput est in terminis nostri proprii casus, in quo obtentum est speciale Pontificis Privilegium suscipiendi Ordines a quovis Antistite de licentia Ordinarii vicinioris, loquens Concilium Tridentinum *sess.* 23. *citata*, *cap.* 8. nil aliud statuit, nisi (*Ut probitas, ac mores Ordinarii sui testimonio commendentur.*) Et deinde subdit, incurrendam esse suspensionem ab eo, qui secus fecerit: nimirum, *qui fuerit ordinatus sine testimonio Ordinarii sui de vita, & moribus.* Non ergo incurritur suspensio a Titio ordinato sine licentia Ordinarii non sui, idest sine licentia vicinioris. Et hanc intelligentiam dederunt Concilio Tridentino Auctores sequentes.

Henric. Henriq. Theologus Societatis Jesu *in sum. lib.* 13. *c.* 48. *n.* 2. Franciscus Tolet. ejusdem Societ. *in sum. lib.* 1. *c.* 49. *n.* 4. ubi tandem concludit loquens de prædicto loco Concilii requirentis tantum licentiam Ordinarii sui (*hoc est, quod sub hac pœna statuitur*)

Stephanus Quaranta *in summ. Bullar. verb. Ordo* §. *suspensionis pœnam*, Aloysius Ricc. *in prax. Episc. to.* 3. *resol.* 235. *initio*, qui omnium apertissime intelligit Concilium, cum exclusione licentiæ alterius Ordinarii in terminis nostri casus, in quo est obtentum privilegium a Sede Apostolica. Formalia ejus Auctoris verba sunt: *Papa potest alicui concedere privilegium, ut possit ordinari a quocumque catholico Antistite, quo casu solum requiruntur litteræ testimoniales proprii Episcopi de vita, & moribus.*

Fornarius *de Sacram. Ord. c.* 4. *n.* 3. quem citat. Barb. *loco mox allegando.*

P. Marius Andria apud Steph. Quarant. *l. c.*

Omnium novissimus Augustinus Barb. *de potest. & offic. Episc.* 2. *p. alleg.* 7. *n.* 15. qui aperte etiam excludit novas litteras Dimissorias obtinendas ab alio, sed satis esse testimoniales proprii Ordinarii de vita, & moribus: & ex defectu litterarum tantum testimonialium docet, incurri suspensionem latam in Concilio Trid. *sess.* 23. *c.* 8.

Denique hanc ipsam doctrinam, & intelligentiam Tridentini fuisse traditam a Sacra Congregatione Cardinalium Interpretum Concilii Tridentini, refert Ricc. *l. c.*

8 Dices Primo, Concilium Tridentinum non apposuisse expresse *sess.* 23. *cit. c.* 8. particulam, *tantum*, dicens requiri commendatitias Ordinarii proprii tantum.

9 Aut dices, ex omissione tantum commendatitiarum Ordinarii proprii incurri suspensionem.

10 Resp. Id, quod non apponitur, nec requiri, & haberi pro excluso per Jura vulgata; quod in re nostra verius est, cum versemur in pœnalibus, & in odiosis. Si ergo pœna suspensionis ponitur in omissione commendatitiarum proprii Ordinarii, sine ulla alia mentione suspensionis incurrendæ ex omissione licentiæ alterius Ordinarii, utique ista suspensio nulla erit; quia pœna non incurritur, nisi sit expressa. Adde, quod sic intellexerunt Tridentinum, & Doctores citati.

11 Dices Secundo: in litteris ipsis Apostolicis hujus Brevis, seu Privilegii, præter commendatitias Ordinarii proprii, de quibus loquitur Tridentinum *sess.* 23. *cap.* 8. *cit.* requiri licentiam Ordinarii vicinioris, & ejus testimonium, seu litteras commendatitias.

12 Resp. Id esse verissimum de litteris, & licentia Ordinarii vicinioris. At ubi, quæso, apparet ex omissione istarum litterarum, sive licentiæ, incurri suspensionem? Sane fatendum est, nullam incurri suspensionem, quia, neque in Jure, nec in ipsis litteris Apostolicis privilegii, nulla suspensio expresse imponitur; pœna autem non incurritur, nisi exprimatur. Quod ergo notandum est in istis litteris Apostolicis, illud est, imponi a Pontifice obligationem habendi licentiam a viciniori Episcopo, non autem imponi suspensionem contra Clericum, qui talem licentiam a viciniori Episcopo non obtinuit. Hoc censeo accurata animadversione dignum esse.

13 Dices Tertio, incurri suspensionem, non obtenta licentia Episcopi vicinioris, propter paritatem rationis; Nimirum, sicut incurritur, non obtenta licentia a proprio Ordinario, ita & incurritur, non obtenta licentia Episcopi vicinioris.

14 Sed hæc objectio nullam habet vim. Nam pœna, præsertim Censuræ, non infertur ex paritate rationis, ut est vulgatissimum apud Auctores de Censuris scribentes. Quinimo iidem asserunt, quod pœna, imposita ob delictum minus, non est extendenda ad delictum majus.

Non valet ergo dicere, est imposita suspensio huic delicto, quod est, non obtinere licentiam Ordinarii proprii, igitur imposita censenda est alteri simili delicto, quod est, non obtinere licentiam Ordinarii vicinioris. Et adest ratio, cum licentia Ordinarii vicinioris non sit ita simpliciter necessaria, ut ex omissione incurratur suspensio; quia nimirum non potest Episcopus vicinior plenam, & exactam approbationem alieni Clerici inducere.

15 Dices Quarto: Prædictus Clericus contraxit tandem suspensionem, quia obtinens licentiam ab Ordinario viciniore, censetur non obtinuisse eam ab Ordinario proprio; quia Ordinarius vicinior in isto casu habendus est tanquam proprius.

16 Resp. Primo, Ordinarium proprium sumendum esse rigorose pro Ordinario propriæ Diœcesis, tum quia versamur in pœnalibus, & odiosis, in quibus nunquam facienda est extensio, sed sumenda sunt vocabula in significatione strictiori, tum quia Concilium Tridentinum omnibus locis supra citatis, præsertim *sess.* 23. *c.* 8. ubi imponit suspensionem Clerico ordinato sine licentia proprii Ordinarii, proprium Ordinarium contradistinguit ab omni alio, etiam viciniore, & ita Ordinarius vicinior in tali casu nulla ratione est habendus tanquam proprius.

17 Resp. Secundo ad hanc objectionem, eam nobis maxime favere, si vim habeat. Nam, si vicinior est habendus ut proprius, utique poterit prædictum Clericum absolvere a suspensione contracta; sic enim argumentor: Ordinarius proprius hujus Clerici potest eum absolvere a prædicta suspensione in utroque foro de potestate ordinaria, quia talis suspensio non est Pontifici reservata: sed Ordinarius vicinior, ut objectio concludit, est habendus tanquam proprius, seu, per æquivalentiam, est proprius: ergo Ordinarius vicinior potest prædictum Clericum absolvere a prædicta suspensione in utroque foro.

18 Dices Quinto: Contraxit hic Clericus suspensionem ex alio capite, videlicet, quia est ordinatus ab alieno Episcopo sine litteris Dimissoriis Ordinarii proprii, cui delicto certum est esse impositam suspensionem in Trid. *sess.* 23. *c.* 8.

19 Resp. litteras Dimissorias Ordinarii proprii esse necessarias tunc tantum, quando Clericus est ordinandus ab alieno Episcopo sine privilegio Pontificis; quando autem obtinetur tale privilegium, non requiruntur litteræ Dimissoriales Ordinarii proprii Clerici ordinandi; & ita sentiunt Henriq. *l.* 13. *c.* 38. *num.* 1. Quintan. *in sum. Bullar. verb. Ordo* §. *suspensionis pœna*, ubi citat Patrem Marium Andriam, Tolet. *l.* 1. *sum. cap.* 49. *num.* 4. Ric. *t.* 3. *prax. Episc. res.* 235. *initio*, ubi affert declarationem Cardinalium, Barb. *de potest. & offic. Episc. p.* 2. *alleg.* 7. *n.* 15.

Et ratio est, quia Papa ipse dat licentiam, & Dimissoriam.

20 Litteræ autem propriæ Dimissoriæ differunt a litteris Testimonialibus de vita, & moribus Clerici ordinandi, ut apertissime docent Ricc. *l. c. n. ult.* Quarant. *l. c.* Barb. *l. c. n.* 16. ubi citat Bonac. & alios, & ita etiam sentit Doctor Navar. *l. Consilior. tit. de tempor. ordin. cons.* 19. *in edit. vetusta, & cons.* 27. *in edit. nova, n.* 1.

Satis sit hoc discrimen, ne longum faciam, quia Dimissoriæ proprie dant licentiam alieno Ordinario ordinandi Clericum non suum subditum; At vero litteræ Testimoniales continent tantum simplex testimonium, & approbationem de vita, & moribus Clerici ordinandi, sine ulla concessione licentiæ ad suscipiendos Ordines, quod explico a simili. Approbatio Confessarii facta ab Ordinario est simplex testimonium, seu judicium de ejus sufficientia ad audiendas Confessiones: non autem est licentia, quæ tunc datur, cum datur Jurisdictio; sic ergo, litteræ Testimoniales similes sunt Approbationibus: litteræ vero Dimissoriales concedunt facultatem, & licentiam alieno Ordinario, &c.

Cætera, in quibus differunt inter se utræque litteræ, colliguntur ex Zerol. *in praxi Episc. p.* 1. *verb. Dimissoriæ;* ubi late agit de iis, quæ continentur in Dimissoriis.

21 Dices Sexto: Sed neque potuit prædictus Clericus licite obtinere has ipsas litteras Testimoniales de vita, & moribus suis a proprio suo Ordinario, quia jam Sedes vacabat intra annum; talis ergo obtentio fuit illicita, & nulla.

Resp. Hanc objectionem non esse alicujus momenti; Nam infra annum a Sede vacante prohibitum est Capitulo, seu Vicario Capitulari concedere litteras proprie Dimissorias, non autem concedere litteras Testimoniales de moribus, & vita; Has ergo licite potuit prædictus Clericus obtinere, quia licite potuit Vicarius Capitularis infra annum eas concedere. Et quod hoc infra annum possit Vicarius, sive Capitulum præstare, sentiunt clare Barb. *l. c. n.* 16. post alios, quos refert, & sequitur. Quarant. *l. c. & verb. Capitulum, Sede vacante, q.* 10. §. 3. *limita*, Navar. *l. c.* & Ric. *l. c. n. ult.*

22 Dices Septimo: Pontifex in privilegio obtento fortasse requirit litteras Ordinarii proprii proprie Dimissorias, quas jam non obtinuit prædictus Clericus.

23 Respondeo. Has non requiri in privilegio obtento, sed solum litteras Testimoniales Ordinarii proprii, ut patet ex Textu Brevis: nec potuit Pontifex proprie Dimissorias requirere concedendas a proprio Ordinario, cum eas infra annum non possit Vicarius Capitularis concedere, ut habetur in jure: Pontifex autem præsumitur habere omnia Jura in scrinio pectoris sui, ut dicitur *cap.* 1. *de Constitutionibus in* 6. & in eodem Privilegio aperte ostendit, se habere notitiam Sedis vacantis; solum ergo requirit Pontifex testimo-

nium Ordinarii proprii de vita, & moribus Clerici, quod jam Clericus authentice ostendat.

Et hæc dicta sunt circa Majorem propositionem allatam in nostro syllogismo supra n.4.

24 Quod attinet ad Minorem, res est clara; nam litteras Testimoniales proprii Ordinarii & habet, & affert, sigillo munitas authentico.

25 Brevis ergo ratio est, quia non incurritur suspensio, nisi sit lata: at ob hoc delictum peculiare Clerici Titii non est lata ulla suspensio, ergo.

26 Ex dictis infertur, Episcopum Cephaludensem non incurrisse suspensionem a collatione Ordinum, nec postea conferendo, contraxisse irregularitatem.

Hactenus Pater Petrus Mustica, & ego item de Ordine hactenus.

X I I.

SS. DOMINI NOSTRI

BENEDICTI PAPÆ XIV.

CONSTITUTIO

Ad Episcopos directa de Parochorum electione.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Venerabiles Fratres, salutem, & Apostolicam Benedictionem.

„ CUm illud semper plurimum formidaverit Ecclesia Catholica, ne indignis quibusque, & extra Sacerdotale meritum constitutis cura animarum, & Dominici Gregis custodia crederetur; quia totius familiæ status, & ordo nutat, si quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite. Hinc Canonicis Sanctionibus ac præsertim Sanctæ Tridentinæ Synodi Decretis provide consultum est, regimen Ecclesiarum Parochialium iis esse committendum, quorum omnis ætas a puerilibus exordiis ad perfectiores annos per disciplinæ Ecclesiasticæ stipendia ita concurrisset, ut de illorum supra alios provectione, ac potiori doctrinæ, morum, ac diuturni laboris suffragio nefas esset dubitare. Quia vero perniciosa apud plurimos opinio sensim invaluit, Tridentini Decretis non præscriptam esse dignioris electionem, sed caveri tantummodo, ne indignis Ecclesiæ Parochiales, aliaque Beneficia, quibus cura imminet animarum, conferrentur: fan. mem. Innocentius XI. Prædecessor Noster erroneam doctrinam a vera, & sincera patrum mente longius deflectentem damnavit, & edocuit quam prudens, & diligens esse debeat Pastoralis Officii dispensatio.

„ Ad tramites idcirco ejusdem Sanctæ Synodi usu receptum est, occurrente Parochialis Ecclesiæ vacatione, quæ libere ab Ordinario conferenda sit, concursum institui, ut habita in eo de cujuslibet ætate, moribus, doctrina, & sufficientia solerti inquisitione, Episcopus eligat quem ceteris magis idoneum judicaverit.

„ At quia contingere quandoque potest, quod favore, vel gratia, vel minus æquo judicio minus digni dignioribus præponantur: san. mem. Pius V. Noster Prædecessor, ne quid in hujusmodi electione esset inordinatum, atque præposterum edita saluberrima Constitutione voluit injuste in concursu rejectis, interposita ad Metropolitanum, vel Episcopum viciniorem, vel Sedem quandoque Apostolicam appellatione, prælectum ad novum examen provocare, & Ecclesiam alteri non rite collatam, novo facto meritorum periculo, si ita jus esset, vindicare. Et ne frivolæ appellationis diffugio locus esset, provide ibidem cautum est, dictæ appellationi in devolutivo tantum deferri oportere, non suspensa, aut quoquomodo retardata Prælecto ab Ordinario Parochialis Ecclesiæ possessione.

„ Consultissimæ hujusmodi leges eum in finem institutæ, ne in tanti momenti re imperiti magistris, novi antiquis, rudes præferantur emeritis, violatæ sunt hominum fraude, & malitia, ipsa medela vulnus exasperantium. Sæpissime enim rejecti ab Ordinario dictæ Constitutionis obtentu in vocem appellationis facile prorumpere, & minus legitima concurrente causa electos ab Episcopo ad novum examen provocare consueverant; illosque præterea relicta Gregis, & Ecclesiæ custodia longum iter arripere, & diuturni laboris, temporis, & pecuniæ impensa exhaustos, litem in secunda, tertia, & ulteriori quandoque instantia sustinere cogebant. Quinetiam experientia compertum est, magno justitiæ detrimento litem ipsam absolvi. Quandoquidem ii, qui examini se subjecerant, atque in primævo concursu utpote legitimarum institutionum nescii rejecti fuerant, longa postmodum decurrente lite, sedulam litteris ex industria navantes operam, præferri aliis merebantur, & acerbe succensebant Episcopo, judici quidem adeptæ, non autem adipiscendæ peritiæ, per injuriam se fuisse rejectos.

„ Hinc apud bene moratos homines, & justitiæ vindices, frequens querelarum occasio, quibus sedandis cum Congregatio Concilii Tridentini interpres omne studium diligentiamque conferret: nobis, qui Secretarii munere fungebamur, mandatum est, ut sermone, typis postea vulgato, rem sedulo expendere, ingruentis mali originem, & apta eidem avertendo remedia investigare pro viribus niteremur. Sensus hic de re nostros explicantes, vitio potissimum laborare comperuimus praxim examinis oretenus habiti, nec scriptis consignati: Electi siquidem ad curam animarum ab Ordinario Collatore, & ad iteratum examen coram alio Judice provocati, jus legitimæ collationis tueri non poterant certo, ac permanenti testimonio jam probatæ idoneitatis; sed a novi examinis alea subeunda coram Judice Appellationis gestarum rerum prorsus ignaro, tota res pendere videbatur. Quocirca gravi Justitiæ detrimento recepta in foro erat opinio, provocari posse ad alium Judicem, nullo exhibito indebitæ rejectionis documento. Quod quidem cum a Sacrorum Canonum censura longius aberraret, facile huic corruptelæ occurri posse censuimus, si certa primum & apte disposita habendi examinis forma præscriberetur: Si quæstiones examinatis propositæ, & consentaneæ illorum responsiones, totaque rei gestæ series in scriptis redigeretur; & si acta demum totius concursus ad Judicem Appellationis integra asportarentur.

„ Inita a Nobis consilii ratio non solum arrisit Congregationi, illam die 16. Novembris 1720. ratam habenti: sed etiam Pontificii Judicii accessione roborata fuit a Clemente XI. Ecclesiasticæ disciplinæ vindice, & assertore eximio. Utque locorum Ordinarii ea omnia filiali, quo par erat obsequio, & diligentia exequerentur, iis datæ sunt die 10. Januarii 1721. opportunæ litteræ nostro calamo exaratæ, ejusdemque Pontificis sensu, & oraculo comprobatæ, quarum tenorem, etsi alias prælo commissum, & insertum in Bullario dicti Clementis Prædecessoris Nostri, congrue hic duximus referendum.

Reverendissime Domine uti Frater.

„ Quo Parochiales Ecclesiæ dignioribus personis gubernandæ traderentur, statuit, ut notum est, Sacrosancta Tridentina Synodus sess. 24. cap. 18. ut vacante Ecclesia Parochiali, indiceretur, & fieret concursus; ac postquam concurrentes ab Episcopo, vel ejus Vicario Generali, atque ab Examinatoribus Synodalibus saltem tribus examinati, & approbati essent, Episcopus eum eligeret, quem ætate, moribus, doctrina, prudentia, aliisque rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam necessariis, & opportunis, digniorem ceteris, magisque idoneum judicaret. Adjecitque ad hanc Concilii Sanctionem validius confirmandam, re, & nomine Sanctissimus Pontifex Pius V., quod si unquam Episcopus minus habilem, postpositis magis idoneis, elegisset, possent ii, qui rejecti essent, a mala hujusmodi electione ad Metropolitanum, vel si ipse eligens Metropolitanus, aut exemptus foret, ad viciniorem Ordinarium, ut Sedis Apostolicæ Delegatum, vel alias ad ipsam Sedem Apostolicam appellare, ac Prælectum ad novum examen coram ipso appellationis judice, & ejus examinatoribus provocare: ea tamen cautione, ut appellatio non in suspensivo, sed in devolutivo esse deberet: quemadmodum in ejus Constitutione, quæ trigesima tertia est, latius; concludendo quod, constito de prioris eligentis irrationabili judicio, illoque revocato, Parochialis Ecclesia magis idoneo conferatur.

„ Cum autem neque Concilii Decreto, neque Pontificis Bulla examinis in concursu peragendi forma, seu methodus ulla certa, ac peculiaris servanda proponatur; difficile dictu est, quanta examinum aliorum alibi diversitas extiterit, atque hinc occasio querelarum. Nam alicubi, cum non eædem omnibus quæstiones, non iidem casus propositi fuissent, erant identidem, qui, vel in judicio, vel extra conquererentur, sibi quidem postpositis difficiliores, Prælecto autem faciliores ad solvendum quæstiones obrigisse. Alibi vero eædem quidem omnibus quæstiones propositæ fuerunt, sed neque hæ, neque datæ a concurrentibus responsiones scripto, seu litteris consignabantur. Cumque postmodum, nec raro contingeret, ut e postpositis quispiam jure Bullæ supradictæ novum ad examen coram Judice Appellationis; ejusque examinatoribus electum provocaret; Sacra Congregatio usque ab anno 1603. considerans gravamen non alia ratione, quam novo examine probari posse; provocationem ad novum examen censuit admittendum, gravamine nec dum probato, & requisitis tantummodo probationibus in subsequenti judicio, in quo, probato per novum examen appellantis gravamine quoad doctrinam, probandi superest ejusdem præ jam electo in reliquis ad regendam Ecclesiam requisitis præstantia, ut de majori alterutrius ad Parochialis Ecclesiæ Guberniam idoneitate sententia fieri possit, cum non continuo, si quis est doctior, is etiam aptior, seu magis idoneus ad id regimen habeatur, vel etiam habendus sit. Quam Sacræ Congregationis Sententiam Scriptores, & Tribunalia laudarunt. Aliis vero in Diœcesibus laudabilis invaluit consuetudo, ut eædem omnibus quæstiones, iidemque casus proponantur, ac (ne quæ detur ansa Cancellario quidquam suo Marte abolendi, minuendi, mutandi) ut ipsimet concurrentes, quæ interrogati fuerint, quæque responderint sua perscribant. Atque Ordinarii, qui morem hunc longe optimum in examinando tenuere, Sacræ deinde Congregationi etiam, atque etiam considerandum, reliquerunt, his, qui sic examinati essent, atque postpositi, imposterum, ut solent, appellantibus, indulgenda nec ne statim electi novum ad examen provocatio, nulla gravaminis prærequisita probatione videretur; cum isti ex actis primi examinis gravamen doctrinæ facile alioquin probare possent; quod alii aliter nimirum examinati probare, nisi secundo, seu novo examine non poterant; nec defuere alii probitatis ac peritiæ in administrandis diu Ecclesiis laude præstantes, qui monerent, frænum aliquod hujusmodi appellantium licentiæ tandem injiciendum, eorumque jam nimis crebras novum ad examen provocationes esse reprimendas: quippe quæ vix unquam sine magno Ecclesiarum damno contingunt. Nam cum novum examen coram judice appellationis longe procul a Parochia peragendum sit; Electus ab Episcopo, qui provocatur, Parochiam quam possidet, cogitur interea temporis deserere, eamque Æconomo, vel Vicario cuipiam, veluti sponsam ignotis custodibus relinquere, sponso non parumper, sed diu sane ab futuro, dum nempe, implicita, ut fit, lite, tema etiam, vel quaterna, alia ex aliis examina super præstantia primum doctrinæ, tum deinde aliorum, quæ ad integrandam idoneitatem opportuna sunt, contentiose multiplicentur, & commode, ne dicam otiose, transigantur, antequam deliberari possit utri concurrentium Parochia sit adjudicanda.

„ Ad tollendam non minus querelarum, quam incommodorum occasionem Sacra Congregatio Concilii Tridentini interpres, postquam rem omnem a capite repetitam in gemina sessione 1. Octobris, & 16. Novembris 1720. summo studio recognovit, tandem, Sanctissimo etiam annuente, statuit (quod per præsentes litteras encyclicas exequitur) omnes, & singulos Episcopos, aliosque Prælatos penes quos sit jus, & auctoritas faciendi concursum hortari, ut examen ejusmodi instituere non graventur, quale jam, & multæ Diœceses, & Urbs ipsa observat, atque Apostolica etiam Dataria postulat, sive, cum Sede Vacante, vacat Ecclesia aliqua Parochialis, ut dicitur juxta Decretum, sive demum, cum, vacante in Collegiatis, aut Cathedralibus Ecclesiis dignitate aliqua majori, annexam habente curam animarum, faciendus est concursus, atque ad Apostolicam Datariam transmittendus, ut notum est, atque in litteris, quæ de Ordine Sanctissimi trinæ a Dataria prodeunt, clare præscribitur.

„ Vacante itaque Ecclesia Parochiali, quæ conferenda sit per concursum, atque hoc solitis formulis indicto, hæc, quæ sequuntur ex Sacræ Congregationis Sententia, consilio, suasione servanda proponuntur.

„ Primum nempe, ut assignentur eædem omnibus concurrentibu

„ quæ-

„ quæstiones, iidem casus, idemque Textus Evangelii super quo sermonis aliquid perscribant ad probandam dicendi pro concione facultatem.

„ Alterum, ut casus, & quæstiones resolvendæ dictentur omnibus eodem tempore, atque omnibus pariter eodem tempore Textus Evangelii tradatur.

„ Tertium, ut certum, idemque omnibus spatium temporis constituatur, intra quod casus resolvant, quæstionibus respondeant, conciunculam componant.

„ Quartum, ut omnes concurrentes in conclavi claudantur, unde, quandiu scribent (dabitur enim omnibus scribendi copia) nemo eorum egredi, neque alius quispiam eo ingredi, nisi postquam scripta confecerint, & exhibuerint.

„ Quintum, ut omnes sua quisque manu, tum responsa, tum sermonem scribant, subscribantque.

„ Sextum, ut responsa quidem latine, sermo autem, ea, qua ad populum haberi solet, lingua scribatur.

„ Postremum, ut unumquodque responsum, & unusquisque sermo, cum ab unoquoque concurrentium exhibebitur, non solum ab eo, qui scripsit, atque a Cancellario concursus, verum etiam ab Examinatoribus, & ab Ordinario, vel ejus Vicario, qui concursui interfuerint, subscribatur.

„ Peracto secundum hanc formulam concursu, collataque ei, qui magis idoneus, ac dignior judicatus fuerit, Ecclesia Parochiali, non admittatur appellatio aut mala relatione Examinatorum, aut irrationabili Judicio Episcopi, nisi intra decem dies a die collationis interponatur.

„ Si quis autem hoc intra spatium appellaverit, actaque concursus petat ad Judicem appellationis transferenda: mittantur vel acta ipsa originalia concursus clausa, & obsignata, vel certe unum aliquod authenticum eorum exemplum a Cancellario concursus, atque altero Notario collatum, & auscultatum coram Vicario, vel alio in ecclesiastica dignitate constituto, quem eligat Ordinarius, ad quem etiam Notarii Cancellario adjungendi electio pertinebit, necnon ab Examinotoribus Synodalibus, qui concursui interfuerunt, subscriptum.

„ Ex quibus dictis, vel authentica eorum exemplo, nisi gravamen, quoad doctrinam probet is, qui sic, ut præmittitur, examinatus, aut a mala relatione Examinatorum, aut ab irrationabili Judicio Episcopi appellaverit, novum ad examen provocandi facultatem a Sacra Congregat. frustra postulabit.

„ Quemadmodum, & in judicio appellationis persequi jus suum tentabit is, qui forte se gravatum doleat quoad reliqua, nisi, interposita mature, ut dictum est, appellatione ab irrationabili Judicio Episcopi, gravamen, quoad illa, ostenderit vel ex actis primi concursus, vel saltem ex attestationibus, & documentis extrajudicialibus etiam, sed non levibus.

„ Atque ita quidem sensit Sacra Congregatio, & Sanctissimus assensit. At si quis tamen Ordinariorum aliter, ac supra descriptum est, concurrentium examina instituere perrexit, perget & Sacra ipsa Congregatio more pristino appellantibus, qui se gravatos dixerint, provocationem ad novum examen, nulla gravaminis prævia probatione indulgere. Interim tamen, ne harum litterarum memoria dilabatur, vult eadem Sacra Congregatio, eas in uniuscujusque Ordinarii Cancellaria perpetuo conservari. Cujus interea consilium tum voluntatem dum ego omnibus significo, amplitudini tuæ fausta omnia a Cœlo precor.

„ Romæ hac die 10. Januarii 1721. Amplitudinis Tuæ.

Uti Frater

P. M. Card. Corradinus Præfectus.

P. Lambertinus Secretarius.

„ Quantum recta dispensandis Ecclesiasticis muneribus, administrandæ justitiæ, componendis dissidiis, continendisque in Officio Clericis proficeret saluberrima præmissarum legum institutio, satis superque experientia comperuimus, cum Anconitanam primum Ecclesiam, ac deinde Bononiensem Sponsam Nostram paterna charitate cominus amplecteremur. Freti siquidem dictarum legum præsidio Digniores Parochiis, & curæ animarum præfecimus: tantaque, benedicente Domino, id accidit animorum consensione, ut nemo questus sit, traditum minus digno celsioris loci præmium, vel minus juste alteri credita vacantis Ecclesiæ gubernacula. At quia certis admonemur indiciis non ita ad alios Episcopos contigisse, imo non deesse, qui privatis abrepti studiis, sæpe declinare, ac redarguere Judicium Episcopale præsumant: Nos propterea solliciti de implendis prout decet, muneris nostri partibus, nonnulla præfatis litteris addendas, nonnulla vero tacite, breviterque ibidem tradita, clarius explicanda censuimus, ut recte omnia, atque ex ordine peragantur.

„ Mœrentes igitur audivimus, quod in plerisque Diœcesibus, etsi recepta sit laudabilis, firmiterque custodienda consuetudo in scriptis redigendi examen concurrentium; nihilominus Examinatorum suffragia in sola litterarum peritia versantur, nec illorum exquiritur sententia de Clericorum ætate, institutione, gravitate, & honestate morum, prudentia, muniis antea exercitis, & an tales demum sint, qui oves suas verbo, & exemplo juvare possint. Quam devia sit hujusmodi praxis a Tridentina Semita, is plane intelliget, qui expendet verba relata cap. 18. sess. 24. de Reform. Peracto deinde examine renuntientur quotcumque ab iis idonei judicati fuerint moribus, doctrina, prudentia, & aliis rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam opportunis. Idque probe noscens Congregatio ejusdem Concilii interpres pluries edixit, Examinatores suo deesse muneri, si doctrinæ tantum Judices essent, nec inquirerent qui præ aliis probitate morum, laboribus, præstito antea Ecclesiæ obsequio, ceterisque dotibus ad Officium Parochi cumulate obeundum necessariis, essent idonei, & commendabiles.

„ Absoluto examine, ut cuique satis compertum est, fit tantummodo potestas Examinatoribus renuntiandi quotquot regendæ Ecclesiæ idoneos judicaverint, reservata uni Episcopo electio dignioris, quemadmodum sancitum est a Tridentino illis verbis: *Ex hisque Episcopus eligat, quem ceteris magis idoneum judicaverit*. At si quem Clericorum forte contigerit appellare a mala relatione Examinatorum, quorum cura unice versata fuerit in exquirenda doctrina, non facta uno eodemque tempore solerti etiam investigatione aliarum qualitatum, quæ Pastoris congruant officio: Ordo Judicii secum feret, ut etiam Judex, ad quem provocatum fuit in sola doctrinæ indagine immoretur: Nec sine gravi animarum detrimento, & disciplinæ injuria præficiatur Ecclesiæ, qui litteris magis pollet, licet ceteris minus aptus, & quandoque indignus; Contra vero arceatur ille, qui licet impar doctrinæ merito, attamen moribus, gravitate, prudentia, probato nomine, diuturno Ecclesiæ famulatu, ac multiplici virtutum laude præcellit.

„ Factum præterea satis extirpandis abusibus non videtur, si tam Episcopus, quam Examinatores conjunctis studiis, industriæ nervos omnes intenderint in conferenda concordi Judicio Ecclesia personæ, quæ licet scientia, & litteris alteri concedat, majori tamen ceterarum qualitatum eminet ornamento: Si quidem postpositus, suæ nimium fidens doctrinæ ab irrationabili judicio Episcopi, non raro appellat; Causaque ad Judicem Appellationis delata, idem totus est in perquirenda majori doctrina, ac reparando gravamine litterato homini irrogato, nusquam librato aliarum virtututum pondere, quæ in Appellante desiderantur: Lugentque ut plurimum vigiles Ecclesiarum Antistites exitum hujusmodi Appellationis, intimeque dolent, Parochias doctis, non aptis Pastoribus, ut dictum est, regendas committi.

„ At si Judex etiam Appellationis (quod raro evenit) tantum tribuens scientiæ, quantum satis majori, & accuratiori examine inquirat, qui mores hominum sint, quæ gravitas, prudentia, qui suscepti antea labores, quæ virtutum specimina, quæ demum totius antea actæ vitæ ratio, pascendo Gregi consentanea: Tot judici exhibeantur attestationes ab Appellante ex industria collectæ, ut, revocato Episcopali Judicio tanquam irrationabili non vereatur Judex succurrere eidem Appellanti, quem tam copiosa, tamque conspicua probitatis adjuvant documenta.

„ Demum cum præcipue Episcopis tanquam in specula constitutis pateant subditorum excessus, contingere solet, ut in concursu tam inspecta scientia, quam moribus ille idoneus ab Examinatoribus renuntietur, cui fœda aliqua vitii labes, ac criminis macula inusta sit, omnibus præterquam Episcopo occulta. Si Episcopus justa suadente causa, crimine non revelato, eumdem criminosum tacitus præterierit, aliumque immunem a sorde prælegerit: illico postpositus, simulato gravamine, provocat ad superiorem Judicem criminis ignarum, & consueto diffugio Appellationis evehitur ad Pastorale fastigium, qui non potest consulere populo, sed nocere, nec præstare regimen, sed augere discrimen.

„ Ne igitur improbi ingenii homines remedium Appellationis ad Justitiæ præsidium institutum, callide traducant ad iniquitatis defensionem: Optimum factu aliquibus fortasse videretur, si appellatione quavis sublata, cura præficiendi rectores animarum prorsus relinqueretur Episcopis, rationem villicationis suæ Christo Judici tantum reddituris. Verum nullo pacto probare id possumus, quod adversaretur menti Concilii Tridentini, tacite permittentis appellationem in devolutivo a mala relatione Examinatorum, quemadmodum innuere videntur verbalia: nec prædictorum Examinatorum relationem, quominus executionem habeat, ulla devolutio, & appellatio etiam ad Sedem Apostolicam, sive ejusdem Sedis Legatos, aut Vice Legatos, aut Nuntios, seu Episcopos, aut Metropolitanos, Primates, vel Patriarchas interposita impediat, aut suspendat; Cui sanctioni respondet etiam Constitutio Piana, admittens Appellationem in devolutivo ab irrationabili Judicio Episcopi.

„ Qua de re, ut in hujusmodi perpetuo negotio apte omnia, atque composite peragantur, Officii Nostri esse duximus, eum Vobis, Ven. Fratres, gerendarum rerum ordinem præscribere, quem longo usu utilem agnovimus in instituendis animarum Rectoribus, qui credito sibi Gregi præesse, & prodesse possint.

„ I. Episcopus, habita notitia vacationis Ecclesiæ, statim, ad præscriptum Tridentini, idoneum in ea deputet Vicarium cum congrua ejus arbitrio fructuum portionis assignatione, qui onera ipsius Ecclesiæ sustineat, donec ei de Rectore provideatur.

„ II. Publico evulgetur edicto notitia concursus, congruo, & ab Episcopo præfinito tempore celebrandi: eodemque edicto omnes clare, & aperte moneantur, ut interim decurrente termino assignato coram Cancellario Episcopali, vel altero ab Episcopo deputando, suarum qualitatum, meritorum, & munerum probationes, attestationes tam judiciales, quam extrajudiciales, aliaque id genus documenta, quæ fraude vacent, exhibeant. Alioquin dicto termino elapso, documenta hujusmodi quæcumque, & qualiacumque ea sint, nullatenus recipientur.

„ III. Eveniente die concursus, a Cancellario Episcopali singulorum merita, qualitates, & requisita (ut vocant) incorrupta fide deprompta a juribus tempore habili exhibitis, in scriptis summatim redigantur. Porro copia epitomes tradetur non solum Episcopo, vel Vicario Generali vices illius obeunti, sed singillatim omnibus Examinatoribus ad concursum adscitis, ut cum de scientia, tum de vita, moribus, aliisque regendæ Ecclesiæ necessariis dotibus ferant judicium.

„ IV. Die præstituta ab Episcopo habeatur concursus, servata accurate in omnibus forma tradita in supra relatis litteris anno 1721. editis, totaque rerum in eo gestarum series scriptis diligenter enucleetur. Porro Examinatores ad assequendam certam, & indubiam conjecturam scientiæ, postquam diligenter expenderint singulorum peritiam in evolvendo, explicandoque oretenus, aliquo Ecclesiasticæ doctrinæ capite, vel a SS. Patribus, vel a Sacro Concilio Tridentino, vel a Catechismo Romano excerpto, ac pari diligentia libraverint a quolibet scripto datas responsiones quæstionibus propositis, & postquam demum deprehenderint qua quisque polleat gravitate sententiarum, & elegantia sermonis in conciuncula scripto pariter exarata, & textui Evangelico, vel altero dato themati accommodata: parem, ni forte majorem solertiam Examinatores adhibeant in perscrutandis aliis qualitatibus, regimini animarum consentaneis, morum honestatem inquirant, gravitatem, prudentiam, præstita hactenus Ecclesiæ obsequia, acquisitam in aliis muneribus laudem, aliaque spectabilium virtutum ornamenta, doctrina arcto fœdere consocianda: hisque omnibus conjunctim expensis, inhabiles per sua suffragia rejiciant, & idoneos Episcopo renuntient.

luto concursu ab Episcopo, vel, eo impedito, a Vicario una cum Examinatoribus Synodalibus non paucioribus quam notula compendiaria requisitorum antea distributa tradatur cellario, qui illam comburat, vel penes acta secreto custodiat, nemini ostendat, nisi de mandato Episcopi, vel ejus Vicarii Generalis. Subinde vero Ordinarius, cum primum ei libuerit, eligat ex approbatis digniorem, nec illi possessio, ullo appellationis, vel inhibitionis obtentu, retardetur.

„ VI. Si quem Clericorum appellare contigerit a mala relatione Examinatorum, vel ab irrationabili judicio Episcopi coram Judice appellationis acta concursus integra omnino producat, & Judex nisi illis visis, & gravamine comperto, sententiam non pronuntiet. Præterea in ferenda sententia, ac reparando gravamine idem Judex innitatur solummodo probationibus ab actis elicitis tam respectu doctrinæ, quam aliorum meritorum. Quia vero a publica indictione usque ad diem habiti concursus tantum temporis intercessit, quantum satis fuit commode exhibendis necessariis juribus, attestationibus, requisitis, aliisque meritorum documentis; idcirco, ut quævis via fraudibus præcidatur, volumus, ac districte mandamus, ne dd. attestationes, fides tam judiciales, quam extrajudiciales, & documenta quæcumque studiose conquisita, & post concursum, ut ajunt expiscata ullo modo recipiantur: non obstantibus supra memoratis litteris, a Congregatione Concilii Tridentini interprete anno 1721. editis, quibus ad præmissorum effectum in hac parte derogamus; illis tamen in reliquis una cum omnibus in eis contentis firmiter in suo robore permansuris.

„ VII. Ubi vero Episcopus posthabito uno, vel altero ex approbatis Ecclesiam contulerit magis idoneo ob aliquam sibi ipsi tantum notam causam, quam censeat significari oportere Judici appellationis ad detegendam injuste fortasse prælectionis notam: familiaribus litteris Judicem certiorem efficiat, inviolabilis secreti lege adjecta. Nemo sit, qui hanc praxim nostræ tribuat solertiæ, cum illa profluat a Tridentini Decretis. Sessione etenim 24. cap. 20. de Reform. ita disponitur. Præterea si quis in casibus a jure permissis appellaverit, aut de aliquo gravamine conquestus fuerit, seu alias ob lapsum biennii, de quo supra ad alium Judicem recurrerit, teneatur acta omnia coram Episcopo gesta ad Judicem appellationis expensis suis transferre, EODEM TAMEN EPISCOPO PRIUS ADMONITO, UT SI QUID EI PRO CAUSÆ INSTRUCTIONE VIDEBITUR, POSSIT JUDICI APPELLATIONIS SIGNIFICARE.

„ Et quamvis jure Nobis timendum sit, ne dicta praxis monendi Judicem, ad quem appellatum est in more olim posita, hac tempestate obsoleverit, & a foro recesserit; attamen Episcopus (ut dictum est) si ex causa sibi tantum, & non aliis nota, quæ tamen approbari digna sit, Ecclesiam contulerit; illam Judici appellationis, datis secreto litteris, denuntiet, & aperiat. Sciant porro Judices, delatas ab Episcopo causas, & rationes inviolabilis secreti fide esse custodiendas, nec parvi pendendum esse testimonium illius Pastoris, cui Divino mandatur eloquio, oves suas agnoscere. Facile enim credi non potest, Episcopus suæ non minus, quam alienæ salutis adeo immemores, ut non deterriti Divini interminatione Judicii odio, vel favore moveantur; & in Sacrorum Canonum singularem injuriam, dicant malum bonum, bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.

„ Si vero Episcopo fuit suspecta fides Judicis, ad quem appellatum est, nec eidem revelanda censuerit hujusmodi occulta rationum momenta; illa significet secretis litteris S. R. E. Cardinali Præfecto pro tempore Congregationis Concilii, qui consilio nec auctoritate deerit, quo minus a Judice appellationis debitus justitiæ locus tribuatur.

„ Præterea quia æquitati etiam convenit, causas appellationum, quæ magno litigantium dispendio, & Ecclesiæ pernicie immortales quandoque existunt quanta fieri potest brevitate terminari: Idcirco ubi a Judice appellationis lata sit sententia, quæ prælectioni factæ ab Episcopo omnino sit conformis, nullus pateat novæ appellationi aditus, sed auctoritate rei judicatæ controversiæ finis imponatur. Sin vero Judex appellationis aliter, quam Ordinarius pronuntiaverit; liceat Prælecto ab Episcopo, qui causa cecidit, ad alium Judicem appellare, firmiter interim retenta Parochialis Ecclesiæ possessione. Tandem postquam tertius quoque Judex sententiam dixerit, ne partes ultra modum graventur laboribus, & expensis; præsertim quia agitur de cura animarum, cui damnosum est, certi Pastoris destitui solatio, is legitimum regendæ Ecclesiæ jus obtineat, cui duo conformes assistunt sententiæ, nec ullum novæ appellationis remedium succumbenti suffragetur.

„ His fine regulis, quamvis appellatio sublata non sit, satis tamen præsidii comparatum esse arbitramur Ecclesiasticæ disciplinæ a recto gerendarum rerum ordine. Unum superest, ut proposita hactenus media debitæ executioni mandentur; cumque in scopum locorum Ordinarii vigilantiam suam desiderari non patiantur. Ferendum quippe non esset ad Nostri Apostolatus auditum novas in dies ferendi querelas, ac submovendis abusibus novas implorari leges ab iis, qui jam præstitutas negligunt, & contemnunt.

„ Demum cum non raro contingat Ecclesias Parochiales, Dignitates, Canonicatus, aliaque Beneficia, curam animarum habentia, a Sede Apostolica esse conferenda, vel quia vacaverint in mensibus reservatis, vel quia ex alio capite dictæ Sedi reservata sint: Nos Prædecessorum Nostrorum vestigiis inhærentes præcipimus, & mandamus, ut uno, vel altero eveniente casu, concursus ab Episcopo sine ullo discrimine indicatur, nulla ad hunc actum petita venia, vel licentia, quam Nostris hisce litteris sibi tributam Episcopi intelligant. Absoluto-concursu, si res sit de Beneficiis Curatis, quæ tantum ratione mensium reservata sint, Episcopus inter approbatos eligat magis idoneum, & Datariæ significet, nec acta concursus transmittat, nisi a Dataria cum id opportunum duxerit, requirantur. Sin vero dicta Beneficia, quibus cura imminet animarum, ex alio quovis capite, quam mensium Apostolicorum, S. Sedi reservata sint, eo sane casu, veteri non immutato more, abstineat Episcopus a ferendo dignioris judicio, & acta concursus ultro Datariæ exhibeat.

„ Licebit tamen Ordinariis pro suo arbitrio familiaribus litteris Datario scriptis eidem denunciare personam, quam censent regendæ Ecclesiæ magis idoneam, eumdemque commonere, an occulta aliqua, & in actis juste reticita subsit causa, quæ cuipiam obstet ad Beneficium Curatum obtinendum. Nos ipsi postmodum ab hac Sede omnium Principe, & Magistra, luculento edocebimus exemplo quanti faciendum sit Episcopale judicium, quantoque vos honore prosequamur, Vener. Fratres, in partem nostræ sollicitudinis evocatos; quibus interim Apostolicam Benedictionem permanenter impertimur.

„ Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem die 14. Decembris 1742. Pontificatus Nostri anno tertio.

XI.

CONSTITUTIO

SS. DOMINI NOSTRI

BENEDICTI PAPÆ XIV.

De Episcoporum Residentia.

BENEDICTUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

„ AD universæ Christianæ Reipublicæ Statum, ad Ecclesiasticarum legum custodiam, & fidelium populorum salutem, tam magni refert singulos Patriarchalibus, Primatialibus, Metropolitanis, & Cathedralibus Ecclesiis præpositos, in ipsis Ecclesiis, vel Diœcesibus sibi creditis assidue residere; ut difficile sit aliud ullum reperire Ecclesiasticæ disciplinæ caput, quod aut conciliaribus Canonibus, atque Decretis, aut Apostolicæ Sedis Constitutionibus, & Sanctionibus tam sæpe, tamque impense inculcatum fuerit, & commendatum. Ut autem antiquiora Canonica statuta prætereamus, nobis satis erit innuere, quid hac de re decreverit Sacrosancta Tridentina Synodus sess. 6. cap. 1. & sess. 23. cap. 1. de Reform. tum ea, quæ recol. mem. Prædecessor Noster Urbanus Papa VIII. præscripsit in sua Constitutione data apud S. Petrum die 12. Decembris anni 1634. quę incipit: *Sancta Synodus*, & in qua precedentes aliorum Romanorum Pontificum Pii IV. Gregorii XIII. & Clementis VIII. Leges, & Constitutiones retulit, confirmavit, & ampliavit. Neque opus est recensere omnes Encyclicas litteras, quę ad Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, & Episcopos de implendo hujusmodi residentiæ onere identidem admonendos ab hac Apostolica Sede mitti consueverunt, ut patet ex Epistola jussu Ven. Servi Dei Innocentii Papæ XI. Prædecessoris quoque Nostri scripta die 5. Februarii anni 1678. item ex alia die 24. Decembris anni 1707. a felic. record. Clemente Papa XI. ad suum, & Apostolicæ Sedis Nuntium Neapoli commorantem conscripta, ut illius Regni Præsules ad residendum in propriis Ecclesiis, & Diœcesibus adigerentur, necnon ex ejusdem Clementis litteris in forma Brevis, datis die 25. Majii 1709. ad Archiepiscopos, & Episcopos Poloniæ, qui obtentu turbarum, & dissensionum, quæ tunc in eo Regno versabantur, suas relinquerant Ecclesias, atque Diœceses.

„ Neque porro Nos hac in re Apostolici Officii Nostri partes desiderari permisimus, vix enim inscrutabili divinæ providentiæ consilio in hac suprema Ecclesiæ universalis specula collocati fuimus, quum veterem Prædecessorum Nostrorum morem in usum revocantes, ad Ven. Fratres omnium per Orbem Ecclesiarum Antistites Apostolica scripta dreximus, quibus inter cetera salubria monita, hoc etiam de residendo in propriis Ecclesiis peculiari studio iis inculcare, & tam gravissima damna, quæ ex eorum absentia proveniunt, quam magnas utilitates, quas eorum præsentia concreditis ipsis Diœcesibus affert, ante oculos præponere non prætermisimus, ut videre est in §. 4. Epistolæ Encyclicæ diei 3. Decembris anni 1740. a Nobis conscriptæ, quæ in tomo 1. Bullarii Nostri nuper vulgati num. 1. impressa est. Qui autem hominum corda scrutatur Deus, is sane novit quanto, & quam acerbo animi nostri dolore nonnunquam acceperimus, Ecclesiasticas regulas ab aliquo ex Fratribus hac in parte violari, & quantopere studuerimus nunc admonendo, nunc obsecrando, nunc increpando, absentes quidem per litteras, præsentes vero ipsa voce ad debitum Residentiæ Officium revocare. Quin etiam laudabilibus Prædecessorum Nostrorum vestigiis inhærentes, in nostra, & Cancellariæ Apostolicæ Regula, qua Beneficia in octo anni mensibus vacatura nostræ dispositioni, & collationi reservavimus, simul etiam iisdem Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis residentibus gratiam alternativæ mensium, certis modo, & forma ab iis acceptandam, libenter obtulimus; nimirum, ut quamdiu ipsi apud Ecclesias, aut Diœceses suas vere, & personaliter residerent, de Beneficiis hujusmodi Ecclesiasticis, quæ extra Romanam Curiam in Februarii, aliisque alternis anni mensibus vacare contingeret, dummodo alias dispositioni Apostolicæ reservata, vel affecta non essent, libere disponere valerent, facultatem tempore Pontificatus Nostri duraturam concessimus, quo scilicet iidem Episcopi, & majores Ecclesiarum Præsules ampliorem potestatem in Beneficiis prædictis conferendis sic obtinentes, hac etiam Apostolicæ Nostræ liberalitatis gratificatione illecti, ad personalem residentiam prædictam libentius obeundam adducerentur.

„ Quoniam vero, & certæ quædam causæ adesse possunt, & hujusmodi occasiones incidere, propter quas, prævio Romani Pontificis assensu, & approbatione, liceat Episcopo a propria Ecclesia, & Diœcesi per aliquod definitum tempus abesse, ea vero absentia, quæ ad modicum tempus protrahitur, neminem desertæ residentiæ reum constituit; ideo, & in Conciliis, & in Apostolicis Constitutionibus ad præcavendos abusus tam circa hujusmodi causarum, & occasionum relevantiam, quam circa tollerabilia temporum spatia, providæ statutæ leges, & regulæ reperiuntur. Et quidem justæ, ac legitimæ absentiæ causæ a præfata Tridentina Synodo citat. cap. 1. sess. 23. non aliæ agnitæ fuerunt, quam Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, & evidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ utilitas. Verum his etiam causis deficientibus, quum eadem Sacrosancta Synodus perpendisset ex veterum Canonum sententia, minime abesse videri eos, qui aliquantisper absunt, & statim sunt reversuri; omnibus Ecclesiarum Antistitibus indixit, ut sibi licitum non putarent singulis annis ultra duos, aut tres ad summum

mum

„ mum menses, sive continuos, sive interruptos extra proprias Diœceses commorari; eosque simul admonnit, ne per illius temporis spatium, Dominici Adventus, Quadragesimæ, Nativitatis, Resurrectionis Domini, Pentecostes item, & Corporis Christi diebus ab Ecclesiis suis Cathedralibus abessent, nisi forte Episcopalia munia in aliis Diœcesum suarum locis eos detinerent; eamque præterea rationem ab iis haberi voluit, ut absque ullo Gregis detrimento concessa uterentur libertate, & ut id æqua ex causa fiat; quibus verbis animi levitas, oblectationum cupiditas, aliæque futiles causæ penitus excluduntur.

„ Præfatus autem Urbanus Prædecessor ad peculiares occurrentes casus descendens, Episcopis in Curia promotis unum concessit mensem (quem postea declaratum fuit, a die ipsorum promotionis in Consistorio computandum esse) quo mense elapso, singuli ad proprias Ecclesias se conferre deberent. Sed quum in Concilio Romano, habito a fel. rec. Benedicto Papa XIII. Prædecessore pariter Nostro, Episcopi exposuissent, tam exigui temporis spatio non posse a recens promotis sua in Urbe negotia expediri, idem Benedictus facultatem concessit Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali suo, & Romani Pontificis pro tempore in Urbe, ejusque Districtu Vicario, ut præfatum unius mensis terminum, juxta casuum contingentiam, & causa cognita, ad alios quadraginta dies, & non ultra prorogare posset.

„ Præterea Episcopis ad Sacra Apostolorum limina statutis temporibus visitanda personaliter accedentibus supradictus Urbanus Prædecessor indulsit, ut qui Ecclesiis citra Montes, & citra Mare positis præsiderent, per quatuor; qui vero Ultramarinis, & Ultramontanis Ecclesiis præessent, per septem menses continuos a residentia in suis respective sedibus facienda, hujusmodi visitationis gratia, excusarentur.

„ Cum vero idem Urbanus declarasset, se, per ea, quæ in suis præfatis litteris constituerat, minime sublatam voluisse dictam trium mensium licentiam a Concilio indultam; hinc plures ortæ quæstiones, & varia condita sunt Decreta ab eodem Urbano, ejusque successoribus approbata; cujusmodi sunt, non licere trimestrem absentiam prædictam conjungere, sive cum eo tempore, quo permittitur Episcopis post suam promotionem in urbe commorari, sive cum eo, quod ad peragendam sacrorum liminum visitationem eisdem concessum fuit: neque fas esse absentiæ tempora ita disponere, ut tres postremi menses unius anni continuentur cum tribus prioribus mensibus anni subsequentis. Sicut etiam vetitum est prædictos menses conjungere cum eo anni tempore, quo propter aeris insalubritatem, alicui Episcopo permittitur extra Diœcesim degere; ne scilicet continuatis absentiæ temporibus, vernos simul, & æstivos menses, sive æstivos una cum autumnalibus extra Diœcesim duci contingat. Denique, ne quis indulgentia Sacri Concilii per fraudem abuti posset, declaratum fuit, prædictam trium mensium vacationem intra cujusque anni limites coerceri, ut qui uno anno usus ea non fuerit, non ideo sequenti anno diutius ab Ecclesia sua abesse valeat.

„ Et quoniam Tridentina Synodus sub Legibus de Residentia hujusmodi ipsos etiam S. R. E. Cardinales nominatim comprehendit; præfatus Urbanus Prædecessor, advertens nonnunquam evenire, quod aliquis ex Cardinalibus alicui Patriarchali, seu Metropolitanæ, aut Episcopali Ecclesiæ præpositus, unum simul ex Episcopatibus Suburbicariis obtineret, constituit, ut hujusmodi Cardinales in primodictis Ecclesiis, non autem apud Episcopatus Suburbicarios, residere tenerentur.

„ Denique tam in prædicto Concilio, quam in citata Urbani Constitutione, contra transgressores hujusmodi Legum, quæ ad Residentiam pertinent, gravissimæ pœnæ statutæ fuerunt; quarum executionem idem Urbanus primo quidem demandavit Auditori caussarum Curiæ Cameræ Apostolicæ; Verum biennio post, totam hujus materiæ cognitionem delegavit Congregationi particulari a se deputatæ quam compositam esse voluit ex tunc & pro tempore existentibus Cardinali Romani Pontificis in Urbe Vicario, necnon ejusdem Pontificis Datario, & Secretario Status, ac Secretario Brevium, duobus item Secretariis Congregationum, negotiis & consultationibus Episcoporum & Regularium, ac interpretationi & executioni Decretorum prædicti Concilii Tridentini respective præpositarum. Et quidem prædicto Cardinali Vicario facultatem tribuit, ut, justis ex caussis, & cum consilio prædictorum Prælatorum, concedere posset Episcopis licentiam abessendi a propriis Ecclesiis & Diœcesibus spatio dumtaxat dierum quadraginta, ut in ipsius Urbani Litteris datis die 1. Januarii Anni 1636. distinctius præscribitur.

„ Hujus Congregationis Caput, seu Præfectus, ex quo eadem instituta est, semper fuit præfatus Cardinalis Vicarius pro tempore existens; quemadmodum ejusdem Secretarii munus is semper gessit, qui Congregationi Concilii Tridentini fuit a Secretis; unde etiam Nos ipsi, dum in minoribus constituti Officio Secretarii prædictæ Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini interpretum fungeremur, par quoque munus Secretarii alterius Congregationis super Residentia Episcoporum simul sustinuimus. Quæ sane Congregatio, ut ex illius Secretariæ Regestis apparet, tam ipsius Urbani Prædecessoris temporibus, quam aliis subsequentibus, non semel singulis Annis adunari consuevit; id quod a san. mem. Prædecessore pariter Nostro Clemente Papa XI. in usum revocatum fuit, & identidem peractum, Nobismetipsis præfatum Secretarii munus obeuntibus, confectisque a Nobis, & impressis Foliis, ea prorsus methodo, quæ pro caussis ad Congregationem Concilii pertinentibus observatur.

„ Ut autem Episcopi a suis Ecclesiis vel Diœcesibus licite abesse possint, quum præter caussam Canonicam, expressa quoque licentia Romani Pontificis, ut supra diximus, sit necessaria; excepto casu prædictæ trimestris absentiæ a Concilio permissæ, pro qua nulla peculiaris requiritur licentia, quum idem Concilium Episcoporum abscedentium conscientiæ relinquat, de æquitate caussæ judicium facere: hinc est, quod quæcumque hujus generis licentia olim indulgeretur, per speciale Chirographum manu Pontificis signatum expediebatur. Postmodum vero inductus fuit mos describendi omnes hujusmodi licentias in unico Folio, quod Pontifici subscribendum deferebatur; quem sane morem a præcessoribus Secretariis invectum, Nos quoque servavimus.

„ Cum autem post absentiam duodecim annorum, quorum duos apud Anconitanam, & decem apud Bononiensem Ecclesias Regimini Nostro successive commissas, assidue residendo transegimus, in Urbem reversi, & ad Apostolicam Sedem, quamvis immerentes, evecti fuerimus; Congregationis præfatæ sessiones, materia forsan deficiente, non amplius frequentari comperimus; neque porro Chirographa, aut Folia signanda Nobis oblata fuerunt; sed facta Nobis oretenus a Prælato dictarum Congregationum super executione & interpretatione Concilii, & super Residentia Episcoporum Secretario, tam petitionum Episcoporum, qui vacationem a Residentia postulabant, quam caussarum, quibus hujusmodi petitiones innitebantur, relatione; nostroque desuper accepto responso; opportuna singulis Decreta perscribi, eaque a Cardinali Vicario Nostro, tamquam sæpedictæ Congregationis super Residentia Episcoporum Præfecto, signari consueverunt. Verum quum Nos hanc agendi rationem pro rei gravitate nimis compendiariam judicaverimus; visum est Nobis motu proprio & ex certa scientia, non solum pro debita, ut ajunt, actus solemnitate, sed etiam pro ipsius rei substantia, & pro maturiori examine caussarum, quæ ad hujusmodi licentias obtinendas afferuntur, infrascriptas leges & ordinationes inviolabiliter in posterum observanda, Apostolica authoritate, tenore præsentium, edicere & constituere.

„ Primum itaque relata superius Sacrosanctæ Tridentinæ Synodi Decreta, *sess. 6. cap. 1. & sess. 23. cap. 1. de Reform.*, laudatasque Romanorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum Pii IV. Gregorii XIII. Clementis VIII. & Urbani pariter VIII. Constitutiones, & Ordinationes, nec non omnes & singulas, quas supra innuimus, Resolutiones Apostolicæ Sedis authoritate editas, innovantes, & tam Decretorum, quam Constitutionum, Ordinationum, & Resolutionum hujusmodi tenores etiam veriores pro satis hic expressis, ac etiam de verbo ad verbum insertis habentes, & haberi volentes; illaque & illas, quatenus opus sit, iterum plenissime approbantes & confirmantes; omnia & singula in ipsis contenta, ab iis ad quos spectat, & pro tempore in posterum spectabit, attendi & in his omnibus, quæ Nostris hisce Litteris non adversentur, exactissime impleri & observari volumus, statuimus, & in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, atque præcipimus; non obstantibus quibuscumque privilegiis, aut contrariis, etiam quantumvis inveteratis, usibus, & consuetudinibus, quæ potius abusus & corruptelæ dici debent, quibus, si forte adesse, aut allegari contingat, motu ac scientia simili, ac de prædictæ Apostolicæ authoritatis Nostræ plenitudine, derogamus, ac derogatum esse volumus & decernimus.

„ Secundo loco, & consequenter ad præmissa, adversus prædictarum Legum & Constitutionum transgressores, omnes & singulas pœnas in eisdem Decretis & Constitutionibus latas & comminatas, authoritate quoque Nostra confirmamus & innovamus; amissionis scilicet quartæ partis fructuum unius anni, ipso facto ab iis incurrendæ, qui legitimo impedimento, seu justis & rationabilibus caussis cessantibus, & absque expressa, ut præfertur, Apostolicæ Sedis licentia, sex mensibus continuis extra suam Diœcesim morando abfuerint; & amissionis alterius quartæ partis fructuum, eodem modo incurrendæ, ubi hujusmodi absentia ad alios sex menses protrahatur; ut in prædicto Concilio Tridentino *sess. 6. cap. 1. de Reform.* statutum fuit; incursus quoque in peccati mortalis reatum, & obligationis restituendi fructus in absentia perceptos, nulla etiam prævia declaratione, eosque erogandi in Ecclesiarum fabricas; seu in subventionem pauperum ipsius loci, quacumque conventione seu compositione pro hujusmodi fructibus male perceptis prohibita; ut in eodem Concilio *sess. 23, cap. 1.* præscribitur. Similiter impositam a prædicto Pio IV. Prædecessore pœnam amissionis facultatum testandi & disponendi, si quæ transgressoribus hujusmodi competere dignoscantur; nec non inhabilitatis ad majores Dignitates & Ecclesias obtinendas, quam præfatus quoque Prædecessor Clemens VIII. indixit, per omnia confirmamus & innovamus. Quibus omnibus hoc etiam superaddimus, ut iidem transgressores omnibus & singulis Indultis & Privilegiis, quæ forsan ipsis, tamquam Pontificio Solio Assistentibus, concessa fuerint, ipso facto privati esse censeantur: Decernentes, sub transgressorum nomine comprehendi non solum eos, qui præter tres menses a Concilio toleratos, absque legitima caussa, & expressa Romani Pontificis licentia, extra proprias Diœceses commorantur; sed eos etiam, qui hujusmodi licentiam falsis simulativе caussis dolose extorquere non dubitaverint; vel ea semel rite recteque obtenta, præscriptos in eadem limites, ac præfinitum tempus prætergressi fuerint. Quod si nihilominus aliqui, non minus Canonica statuta, quam propositas hujusmodi pœnas contemnentes, in sua contumacia obfirmati perseverare præsumpserint; volumus adversus istos ad ulteriora cum effectu procedi, juxta mentem ejusdem Concilii Tridentini, quod in *citato cap. 1. sess. 6.*, Romanum Pontificem pro tempore existentem hortatur, ut suæ supremæ Sedis authoritate in hujusmodi transgressores ad severiorem Sacrorum Canonum normam animadvertat, atque etiam Ecclesiis ipsis de utilioribus Pastoribus provideat, sicut in Domino noverit salubriter expedire.

„ Tertio loco volumus & mandamus, ut prædictæ Congregationis super Residentia Episcoporum ab Urbano Papa VIII. institutæ exercitium, atque sessiones resumantur; confirmantes ipsius Præfecturæ munus dilecto Filio Nostro Joanni Antonio Tituli Sancti Martini in Montibus Presbytero S. R. E. Cardinali Guadagni nuncupato moderno Nostro in Urbe ejusque Districtu in spiritualibus Vicario, ejusque in Officio Vicariatus hujusmodi Successoribus; sicut etiam Officium Secretarii ejusdem Congregationis dilecto Filio Magistro Joseph Alexandro Furietto, ejusque Successoribus Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum Secretariis; eosdemque statuentes in hujusmodi Congregatione nunc & deinceps pro tempore locum habere & suffragium ferre, quicumque ea officia & munera obtinent, sive obtinebunt in posterum, quæ in præcitatis Urbani Prædecessoris Litteris designantur. Præterea quum minime expediat hujusmodi Congregationem Promotore Fiscali carere, Nos eum, qui in Tribunali prædicti Cardinalis Vicarii Urbis Officium gerit Promotoris Fiscalis, ejusque in Officio Successores pro tempore, ad idem munus obeundum deputamus in præfata Congregatione, cui ipsum, seu ipsos cum consultivo suffragio volumus interesse. At vero perpendentes, quod si Congregatio illhæc toties habenda foret, quoties ab aliquo Episcopo licentiam abscedendi a Diœcesi peti contingeret, eadem aut propter frequentiam nimis onerosa evaderet, aut propter negotiorum levitatem tractu temporis negligi & parvipendi posset; volumus atque statuimus, eandem tunc tantum cogendam, haben-

„ dam-

,, damque esse, quum aut a Nobis, sive a Successoribus Nostris Romanis Pontificibus, alicujus negotii cognitio ipsi remissa & delegata fuerit; aut, hujusmodi etiam remissione cessante, quoties de pœnis superius constitutis, adversus aliquem transgressorem reipsa decernendis infligendisque deliberandum fuerit; siquidem hujusmodi pœnarum modus, prout cujusque major, aut minor contumacia exegerit, ab eadem Congregatione statuendus erit; ut facta per ipsius Secretarium Nobis, seu Successoribus Nostris relatione, approbataque Congregationis resolutione, ad hujusmodi pœnarum executionem cum effectu procedatur; aut denique quum aliquis Episcopus instantiam proponat abessendi a propria Diœcesi ratione alicujus muneris sive officii, cujus ea dicatur natura esse, ut Apostolicum Indultum de non residendo ad longum tempus ipsi sit concedendum; Nos etenim hujusmodi Indulta nemini unquam concedi debere decernimus, nisi prævio caussarum examine in eadem Congregatione peragendo, Nostraque & Successorum Nostrorum scientia & approbatione, & mediante expeditione Litterarum Apostolicarum in forma Brevis; ideoque mandamus Nostro & Romani Pontificis pro tempore existentis Supplicum Libellorum Secretario, aliisque Secretariis quarumvis Congregationum, quibus ea de re preces oblatæ fuerint, ut illas ad prædictam Congregationem super Residentia Episcoporum omnino remittant; simulque prohibemus Nostro & Successorum Nostrorum pro tempore Secretario Brevium, ne Litterarum Apostolicarum super Indultis hujusmodi exempla Nobis, aut Successoribus Nostris signanda ullatenus afferat, nisi authentica documenta, tam de caussarum examine in dicta Congregatione peracto, quam de Apostolica approbatione & assensu consequenter emanatis, eidem fuerint exhibita.

,, Quarto loco statuimus, ut Folia superius enunciata in posterum omnino conficiantur, in quibus nimirum describantur nomina Episcoporum, quibus dantur Indulta commorandi extra Diœcesim, una cum caussis ab ipsis adductis atque probatis, & spatio temporis ad quod hujusmodi Indulta conceduntur: quæ quidem Folia a Romano Pontifice subscripta, in Tabulario prædictæ Congregationis, ut alias, asservari præcipimus: Quod tamen intelligi volumus non de iis Indultis, quæ per Apostolicas Litteras in forma Brevis expedienda esse in paragrapho superiore præscripsimus; sed de alterius generis Indultis, de quibus infra dicendum erit, quæque, post Pontificium assensum a Secretario requisitum & obtentum, expediri debebunt per Decreta a prædicto Cardinali Vicario Urbis, tanquam præfatæ Congregationis Præfecto, subscripta. Decet enim has quoque licentias non sine Pontificia subscriptione prodire; idque obtinebitur accedente Signatura Pontificis super prædictis Foliis, in quibus singulorum Indultorum tenores & caussæ a Secretario descripta erunt; quemadmodum elapsis temporibus, atque etiam a Nobis ipsis, dum hujusmodi Secretarii munere fungeremur, servatum fuisse narravimus.

,, Quinto loco, quoniam experiendo cognovimus, quod ad obtinenda Indulta commorandi extra Diœcesim, infrascriptæ plerumque caussæ ab Episcopis afferri solent; nimirum aut necessitas assistendi personaliter alicui liti, seu controversiæ, in qua Ecclesiæ, aut Cleri sui, vel etiam propriæ Familiæ res agatur, quæque in Romana Curia introducta sit, vel alia in Urbe, in qua resideant majora Tribunalia, quorum ea de re judicium esse debeat, aut corporalis ægritudo, qua correptus fuerit Episcopus dum extra Diœcesim, Conciliaribus mensibus utens, morabatur, itaut ad eandem Diœcesim reverti nequeat; aut diversa valetudo in ipsa Diœcesi contracta, ad quam depellendam Medici putent necessarium fore, Episcopum aerem & solum aliquantisper mutare; aut denique malignitas aeris in Diœcesi vigens, quam aliquibus anni mensibus devitari oporteat; & quoniam nec ulla ex præmissis caussis, absque expressa Romani Pontificis approbatione, quemquam ab onere residendi eximere potest; &, nisi certis expressis circumstantiis, iisque verificatis, difficile est ad hujusmodi approbationem rite recteque procedere; necessarium Nobis visum est infrascriptas Regulas statuere, quas in singulis respective casibus ab iis ad quos spectat, & pro tempore spectabit, observari mandamus, atque præcipimus.

,, Si quis igitur in posterum licentiam petierit abscedendi a Diœcesi sibi concredita, ut judiciali controversiæ, quæ alibi vertitur, per se ipsum intersit, exprimere debebit in precibus tum Locum, sive Urbem, in qua hujusmodi lis agitatur; tum etiam an ea pertineat ad ipsam Oratoris Ecclesiam, seu Clerum, vel potius ad ipsius Familiam. Et quidem si ad Familiam pertineat, absque eo quod Secretarius Congregationis Pontificem aut Cardinalem Præfectum adeat, rescribendum ab ipso erit, ut Orator ad effectum de quo in precibus, utatur mensibus a Concilio indultis. Quod si eis jam usus fuerit, ulterior ipsi licentia non concedetur. Si vero de ejus Ecclesiæ vel Cleri rebus agatur, exponi debebunt, tum status litis, ejusdemque gravitas, tum caussæ, propter quas necessaria creditur in loco judicii Oratoris præsentia; tum etiam declarandum an Mensibus Conciliaribus usus fuerit. Et si quidem nondum illis usus sit, rescribendum erit, ut eos in hujusmodi caussam impendat. Si vero id amplius Episcopo integrum non sit, (qua in re nec dolus nec fraus intercesserit) & alioquin ipsius instantia justa videatur, tantum illi temporis, & non amplius, ad commorandum extra Diœcesim tribuatur, quantum judicatum fuerit necessarium esse, ad Caussæ Defensores, Advocatos, & Judices de omnibus, quæ ad rem pertinent, sufficienter instruendos. Si enim licentia abessendi a Diœcesi usque ad finalem exitum caussæ extendi deberet, nemo non videt, quam diuturna plerumque foret in hisce casibus Episcoporum absentia, & quam facile evenire posset, ut pleræque Diœceses complurium annorum spatio suorum Pastorum præsentia carerent.

,, Qui vero licentiam abessendi petierint ratione infirmitatis extra Diœcesim contractæ dum vacatione a Concilio indulta uterentur, asserentes ea de caussa regressum ad propriam Diœcesim sibi prohiberi, exponere debebunt contractæ infirmitatis qualitatem, & super ea testimonium Medici juramento firmatum exhibere. Atque ubi petita licentia ipsis indulgeatur, ea semper ad certum ac definitum tempus concedi debebit, adjecta quoque clausula *si tamdiu infirmitas duraverit*.

,, Ab iis autem, qui hujusmodi licentiam postulaverint, eo quod aeris mutatione opus sibi esse dicant ad convalescendum ex morbis, quos in suis Ecclesiis residendo contraxerunt, exprimendum erit in precibus, quo morbi genere, & quam graviter laborent, ac proferendum testimonium Medici, qui jurejurando testetur, utile ac necessarium Oratori esse, ut in aliam Regionem atque aerem per aliquod tempus se transferat. Nec illud silentio prætereundum, an scilicet Orator, antequam morbo corriperetur, trimestri licentia a Concilio permissa usus fuerit: Si enim id nondum fecerit, & tempus a Concilio indultum sufficiens ipsi non reputetur, poterit eidem concedi, ut per quatuor menses, in quibus tamen Conciliares Menses comprehendantur, a Residentia absens permaneat: At si prædictos Conciliares Menses, remoto omni dolo & fraude, jam extra Diœcesim transegerit; tantum temporis ipsi indulgeatur, quantum ad confirmandam ipsius valetudinem vere necessarium esse prudenter judicabitur.

,, Qui tandem licentiam commorandi extra Diœcesim postulabit propter malignitatem aeris, quem in sua Diœcesi aliquo anni tempore insalubrem esse affirmet; is videat etiam atque etiam quid agat: Et quidem pro veritate exponat, quibus anni mensibus perniciosus sit Regionis aer: Item an eadem Cœli temperies totam comprehendat Diœcesim, itaut nullus intra ejus tractum locus existat, in quo suspectum illud tempus absque salutis detrimento transigere valeat; postremo, an Conciliaribus Mensibus usus fuerit. Etenim si nondum eos sibi sumpserit, non ægre obtinebit Indultum abessendi per quatuor menses (quatenus periculum ab aere tamdiu durare censeatur) in quibus tamen tres illi a Concilio permissi numerandi erunt: Si autem hujusmodi Concilii indulgentia jam usus fuerit, frustra novum Indultum prædicta de caussa ab Apostolica Sede postulabit; sibique imputare debebit, quod quum sciret certo anni tempore in sua Diœcesi aerem insalubrem fore, concessos vacationis menses in tempus illud non reservaverit. In omnibus autem absentiæ Indultis, quæ ratione aeris insalubris in posterum concedentur, hanc clausulam adjici volumus: *Dummodo intra Diœcesim aliquis locus non adsit, in quo aer salubris sit, & in quo Episcopus commorari possit*.

,, Sane prædictus Urbanus Prædecessor non prætermisit eorum Antistitum caussam considerare, qui Provincialibus Conciliis, vel Congregationibus, seu Assembleis generalibus, in quibus Ecclesiastici intervenire solent, personaliter interesse, sive in aliis muneribus, aut Reipublicæ officiis, quæ ipsorum Episcopatibus Ecclesiisque adjuncta sunt, ad certum tempus extra Diœcesim occupari solent, ac debent; & his quidem in præcitata Constitutione licentiam abessendi concessit pro eo definito tempore, quo ejusmodi Concilia, Congregationes, & Assembleæ peragentur, exercitiumque muneris seu officii publici eorum Ecclesiis adjuncti, actu duraverit; dummodo iis finitis, recto tramite ad Ecclesias sibi commissas sese conferrent; cujus concessionis æquitatem Nos quoque agnoscentes, eandem approbamus, & confirmamus. Sed quum idem Urbanus nihil statuerit de Episcopis, qui a Residentiæ suæ loco discedunt pro Processuum in caussis Beatificationum aut Canonizationum compilatione, Apostolica authoritate ipsis delegata; necesse est aliquid a Nobis pro his etiam casibus opportune constitui.

,, Expediuntur a Congregatione Sacrorum Rituum Litteræ, quas vocant Remissoriales & Compulsoriales, quibus committitur, ut supradicti Processus authoritate Apostolica conficiantur, eæque diriguntur tribus Episcopis aut Superioribus Prælatis, cum clausula, ut *duo ad munus procedant*. Cumque in hujusmodi Episcoporum numero semper includatur Ordinarius loci, in quo Processus construitur, fere contingit, e tribus, ad quos Litteræ sunt directæ, unum dumtaxat a residentia avocari. Ubi itaque aliquis Episcopus Titularis Ecclesiæ in partibus Infidelium constitutæ haberi possit, volumus eum in præfatis Litteris pro uno ex tribus Episcopis comprehendi. Quod si tres omnino Antistites in propriis Ecclesiis residentes ad hujusmodi effectum delegari oporteat, statuimus atque præcipimus, ut Litteræ a prædicta Congregatione dirigantur Episcopis, qui viciniores sunt Diœcesi, in qua Apostolicus processus conficiendus erit. Quoniam vero non de re agitur, quæ duabus tribusve hebdomadibus perfici queat, sed quæ plurium sæpe mensium, aut etiam annorum operam requirit; volumus ut Episcopi, qui ejusmodi delegationem acceptaverint, necessariam licentiam abscedendi a Diœcesi, caussam absentiæ exprimendo, petere & impetrare non omittant, sub pœnis adversus eos constitutis, qui absque caussa extra Diœcesim commorantur. In hujusmodi autem licentiis concedendis, statuimus, ut Conciliares Menses sempre comprehendantur, & præter eos, triginta dumtaxat dies, si opus fuerit, adjiciantur; nam & ad plura peragenda quadrimestre spatium sufficiens est; &, si adhuc facienda supersint, quatuor alii menses sequenti anno in idem opus insumi poterunt.

,, Hæc sunt quæ salubriter in Domino statuenda judicavimus, quæque pro regula & norma in posterum haberi volumus, ut a Venerab. Fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, gravissimum, quod ipsis incumbit, Residentiæ officium exacte impleatur. Itaque Dilecto Filio moderno præfatæ Congregationis super eadem Residentia Secretario, ejusque Successoribus in perpetuum, injungimus, & in virtute sanctæ Obedientiæ, sub pœnis contra inobedientes mandatis Apostolicis in re gravi, præcipimus atque jubemus, ut supplices Libellos pro parte quorumcumque Antistitum sibi oblatos, in quibus ea, quæ supra adnotavimus, expressa non fuerint, quibusque necessaria authentica documenta, superius pariter indicata, non sint adjuncta, nullo modo recipiant, multoque minus ad Pontificem referant: In Decretis autem, quæ post Pontificium assensum ab ipsis Secretariis in consueta audientia reportatum, a Cardinali ejusdem Congregationis Præfecto subscribenda erunt, suprascriptas clausulas respective apponere non prætermittant; illud etiam expresse cavendo, ut quæ concedentur Indulta, a die Datæ ipsorum Decretorum decurrere intelligantur.

,, Denique Ven. Fratres Patriarchas, Primates, & Metropolitanos, & Episcopos universos monemus, ut non solum ipsi statuta de Residentia leges adamussim observent, sed etiam memores sint Decreti a Sacra Tridentina Synodo editi *Sess. 6. Cap. 1. de Reformat.* quo jubentur singuli pro virili parte in aliorum agendi rationem respective vigilare, & non residentes Romano Pontifici infra certum tempus denunciare. Nostris quoque, & Apostolicæ Sedis Nuntiis hoc idem demandamus & injungimus; ubi intra ipsorum Nuntiaturæ Districtum aliquis Episcopus, seu Superior Prælatus existat, qui Canonicas Leges hac in parte violare dignoscatur.

,, Et quia Nobis relatum est, nullibi frequentius prædictas Leges

,, ab

„ ab Episcopis violari, quam in proximo Neapolitano Regno, (neque vero id mirum in tanto eorundem numero) volumus atque statuimus, ut in Indultis absentiæ, quæ pro Episcopis prædicti Regni in posterum expediri contingat, ad ceteras clausulas superius præscriptas, hæc etiam addatur, ut obtenta licentia exhiberi debeat Apostolico Nuntio Neapoli commoranti, alioquin nullius roboris & momenti habeatur. Nos siquidem prædicto nuntio earundem præsentium tenore committimus, ut hujusmodi Licentias in acta sui Tribunalis referri faciat, itemque de caussis, propter quas concessæ fuerint, inquirat, ac tempus in iis præfinitum observet, ad hoc scilicet, ut & per eum resciri possit, si quid obreptum aut subreptum fuerit in precibus; & ipsum latere nequeat, si quis præscriptos sibi limites transgrediatur, sive absque necessario Apostolicæ Sedis Indulto, extra tempora a Concilio permissa, longe ab Ecclesia & Diœcesi sua commoretur. Pro iis autem, qui, ut Nobis pariter relatum fuit, Diœceses suas deserunt, & non quidem in Urbem Regni principem, ubi Apostolicus Nuntius moram trahit, sed in alias se conferunt ejusdem Regni Civitates, quin ipse Nuntius quidquam de ipsis audiat; injungimus eidem Nuntio, ut per Officiales suos atque Ministros, quos in omnibus Diœcesibus retinjet, curet se certiorem fieri de Episcopis, quicumque a propriis Diœcesibus recedunt: ut & ii, qui obtentis licentiis abutuntur, & multo magis ii, qui proprio marte se gerere præsumunt, (dum vel absque prævia licentia, præter tempus a Concilio indultum a suis Diœcesibus absunt, vel si ob aliquem inopinatum eventum ab ipsis discedere compulsi fuerint, hujusmodi licentiam, statim ac ad destinatum locum pervenerint, petere & impetrare non curant;) severiori sacrorum Canonum, & Apostolicarum sanctionum censuræ subjiciantur.

„ Ceterum intendimus sub præsentium Litterarum Nostrarum ordinatione & dispositione etiam ipsos Ven. Fratres Nostros S. R. E. Cardinales, qui Patriarchalibus, Primatialibus, Archiepiscopalibus, & Episcopalibus Ecclesiis prædictis ex concessione & dispensatione Apostolica nunc præsunt, & in futurum præerunt, comprehendi, ac comprehensos esse & fore.

„ Præsentes quoque Litteras, omniaque & singula in eis contenta, de subreptionis, & obreptionis, aut cujuscumque nullitatis vel invaliditatis vitio, intentionisque Nostræ, ac quocumque alio defectu, etiam ex eo, quod in præmissis quomodolibet interesse habentes seu habere prætendentes, & præsertim ejusdem S. R. E. Cardinales, præmissis non consenserint, nec ad ea vocati & auditi, solemnitatesque, & alia servanda & adimplenda nullatenus servata & adimpleta fuerint, ac quocumque alio colore, prætextu, occasione, & caussa, etiam necessario exprimenda, a quoquam notari, impugnari, in jus vel controversiam revocari, aut ad terminos juris reduci, vel adversus illa aperitionis oris, restitutionis in integrum, vel aliud quodvis juris, facti, vel gratiæ remedium impetrari nullo unquam tempore posse; sed semper perpetuoque valida, firma, & efficacia esse & fore, suosque plenarios & integros effectus sortiri, & obtinere, ac per omnes & singulos, ad quos spectat, & quomodolibet spectabit in futurum inviolabiliter observari, perinde ac si in Consistorio Nostro secreto, & de eorundem Fratrum Nostrorum consilio, & unanimi assensu emanassent; Sicque & non aliter in præmissis omnibus & singulis per quoscumque Judices Ordinarios vel Delegatos, etiam Caussarum Palatii Apostolici Auditores, nec non prædictæ S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, Vicelegatos, & Apostolicæ Sedis Nuntios, prædictamque Congregationem super Residentia deputatam, & quoscumque alios quavis authoritate & potestate fungentes nunc, & pro tempore existentes, sublata eis & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, declarandi, interpretandi, & definiendi facultate, judicari & definiri debere, & quidquid secus super his a quoquam quavis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari, irritum & inane decernimus.

„ Non obstantibus Constitutionibus & Ordinationibus Apostolicis, etiam in Universalibus, Generalibus, Provincialibus, & Synodalibus Conciliis editis vel edendis, nec non, quatenus opus sit, de non tollendo jure quæsito, aliisque Cancellariæ Apostolicæ Regulis, Statutis quoque, etiam juratis, & consuetudinibus, etiam diuturnis & immemorabilibus, dictarum respective Ecclesiarum, nec non licentiis, privilegiis, & indultis etiam Apostolicis, eisdem Ecclesiis, earumque Præsulibus quomodolibet hactenus concessis, omnibusque & singulis aliis, quæ prædictus Urbanus suarum Litterarum firmitati & executioni voluit non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque.

„ Ut autem eædem præsentes, & in eis contenta quæcumque, ad omnium notitiam deducantur, & ne aliquis illorum ignorantiam prætendere possit; volumus, quod eædem præsentes per aliquem, seu aliquos ex Cursoribus Nostris ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, ac Cancellariæ Apostolicæ, & in Acie Campi Floræ de Urbe publicentur, & earum copiæ ibidem affigantur, & affixæ relinquantur, quæ sic publicatæ & affixæ omnes & singulos, quos concernunt, arctent & afficiant, non secus ac si eorum unicuique personaliter intimatæ & notificatæ fuissent; quodque earundem præsentium transumptis etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, & sigillo Personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides adhibeatur in judicio & extra illud ubique locorum, quæ adhiberetur ipsis præsentibus, si forent exhibitæ vel ostensæ.

„ Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc Nostrarum Ordinationum, Confirmationum, Derogationum, Præceptorum, Statutorum, & Decretorum infringere, seu eidem ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum.

„ Datum Romæ apud S. Mariam Majorem Anno Incamationis Dominicæ 1746. 3. Nonas Septembris, Pontificatus Nostri Anno septimo.

DE SACRAMENTO MATRIMONII, LIBER OCTAVUS.

TRACTATUS PRIMUS. DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

Juvat me impedimenta amovere Matrimonii, priusquam de ipso magis proxime tractationem instituam; Nam propterea in primo, & secundo tractatu hujus octavi Libri agam de Matrimonii Impedimentis, deque horum Dispensatione, ut scilicet, illis per dispensationem amotis, possim propius, atque expeditius ad ipsius Matrimonii considerationem accedere. Faveat conatibus nostris omnium bonorum Auctor, & Donator Deus.

CAPUT PRIMUM.

Quid, & quotuplex sit impedimentum Matrimonii?

1 ID, quod obstat, ne matrimonium contrahatur, sive illud sit physicum, ut ætas infantilis, quæ est inepta ad matrimonium, sive sit morale, ut prohibitio v. g. ne affinis contrahat cum affine, dicitur matrimonii impedimentum.

2 Est autem in duplici Classe: Aliud enim est solum impediens, impedit nimirum, sed non invalidat matrimonium, qualis est v. g. votum simplex Castitatis: Aliud ita impedit, ut etiam invalidet, quale est idem votum Castitatis solemne. Illa primi generis vocantur absolute Impedientia, hæc Dirimentia.

3 De impedientibus dicemus postea, nunc (utpote gravioris momenti) locum demus Dirimentibus, quæ sunt duodecim de jure antiquo, quibus, si duo addas ex jure novo Tridentini, omnia sunt quatuordecim, his vulgatis versibus comprehensa:

4 *Error, conditio, votum, cognatio, crimen,*
Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis.

Et ex Tridentino.

Si Parochi, & duplicis desit præsentia Testis,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

Hoc est, Matrimonium cum aliquo ex prædictis impedimentis factum retractatur, atque omnino irritum est, ac nullum, ac si factum non fuisset.

5 Hæc impedimenta, aliqua sunt inducta Jure naturæ, aliqua Jure Ecclesiastico. De Jure naturæ sunt illa quatuor: Error in persona, impotentia perpetua, consanguinitas in primo gradu rectæ lineæ, Patris verbi gratia cum filia, & ligamen, idest ligatum esse actuali matrimonio. Cætera sunt de Jure Ecclesiastico, ut distinctius dicemus in explicatione singulorum.

6 Quæ autem sunt ex jure naturæ, dispensabilia non sunt, & locum habent etiam in infidelium matrimoniis.

7 An alia potestas (præter Summum Pontificem) sive Ecclesiastica ipso inferior, sive Civilis, Imperatoria, Regia, &c. Matrimonii impedimenta constituere valide possit, lege apud Doctores passim, ut Sanchez *lib. 7. de matrim. ad* 1. Pont. *lib. 7. de matrim. a cap.* 1. Coninch. *disp.* 30. *de matr. d.* 1. Perez *d.* 31. *de matr. sect.* 4. Aversa *quæst.* 9. *de matr. sect.* 2. & 3. aliosque apud ipsos.

CAPUT II.

Impedimentum primum Matrimonii, idest

E R R O R.

§. I. *Quis ille sit?*

1 UT hujus impedimenti notitia plana sit, Adverte Primo, in contrahentibus Matrimonium duorum genera errorum posse contingere. Primum, in personis ipsis, quæ contrahunt, ut si tu volens contrahere cum Maria, invenias Catharinam.

Secundum, in qualitatibus personarum, ut, si quis volens contrahere cum Maria pulchra, vel nobili, vel divite, inveniat ipsam eamdem deformem, vel ignobilem, vel pauperem. Inter has qualitates, ne adnumeres Servitutem; hæc enim propter suas peculiares considerationes certo est impedimentum dirimens, ut *cap.* 3. explicabimus; adnumeres tamen ipsum nomen contrahentium, nam ex solo nominis errore non vitiari matrimonium, quando constat de persona, nimis est certum.

2 Adverte secundo, Errorem posse interdum esse antecedentem, & dantem caussam contractui, interdum comitantem. Prior contingit, quando consensus totus innititur errori. Contingit autem sive circa substantiam: ut, si Antonius ideo ducit hanc, quia putat esse Mariam, ita ut, si scivisset non esse Mariam, non consensisset in illam: sive circa qualitates, ut, si ideo ducit Mariam, quia putat esse divitem, ita, ut si scivisset, non esse divitem, in illam non consensisset. Posterior, idest error comitans contingit, quando consensus non innititur errori; & quidem pari modo, sive circa substantiam, ut si Antonius ducit hanc, v. g. Bertam, ita ut, si scivisset esse Mariam, adhuc consensisset: sive circa qualitates, ut si Antonius ducit Mariam, putans eam esse divitem, ita tamen, ut si scivisset divitem non esse, adhuc illam duxisset.

3 Adverte tertio, Errorem circa prædicta posse esse vincibilem, vel invincibilem, ut alibi nimis sæpe per alias occasiones explicuimus.

4 Adverte denique quarto, Conditionem aliquam posse apponi contractui, atque adeo matrimonio tribus modis. Actualiter, Virtualiter, Habitualiter. Actualiter est, quando expresse ea ponitur, ut: *Si es dives, te volo ducere, secus nequaquam*. Virtualiter, quando licet in contractu actualiter non ponatur; tamen de ea cogitatum fuit, & fuit apposita antea, & illa non retractata, datur consensus contractui, ut si Antonius v. g. se declarasset, nolle ducere Mariam, nisi sub conditione,

ditione, quod sit dives, vel pulchra, vel non ex genere Judæorum, &c. & deinde, hoc animo non mutato, consensit in Mariam, quæ est inops, vel fœda, vel ex Judæorum genere. Habitualiter, quando nec de illa conditione cogitatum fuit, nec illa apposita est in contractu, quamvis in ea dispositione sit, vel fuerit contrahens, ut si de illa cogitasset, non contraxisset. Duxit Antonius v. gr. Mariam, nihil cogitando de ejus paupertate, vel divitiis, sed deinde invenit, eam esse pauperem: id quod, si scivisset, vel cogitasset, nunquam illam duxisset.

5 His positis sint duæ regulæ: Altera facilis in praxi: *Error circa substantiam jure naturali est impedimentum dirimens*: Altera difficilior, propter exceptiones, quas habere debet: *Error circa qualitates personæ non est impedimentum dirimens*. Sed singulas separatim explicemus.

ERROR CIRCA SUBSTANTIAM.

6 Error circa substantiam personæ, ut cum unus, vel una supponitur pro alio, vel pro alia, sive sit antecedens, sive comitans, sive vincibilis, etiamsi crassus sit, & supinus, sive invincibilis, irritum prorsus reddit matrimonium. Ita Sanch. *lib. 7. de matrim. d. 17. num. 7.* Gasp. Hurtad. *d. 13. de matrim. diff.* 1. Filliuc. *Tom. 1. tract. 10. de matrim. p. 2. cap. 2. num.* 3. aliique passim. Et ratio est manifesta, quia ejusmodi errores & quicumque similes constituunt ignoratam eam personam, in quam, tanquam in objectum, tendere deberet consensus: at circa id, quod ignoratur, nullus actus, seu consensus voluntatis tendere potest, juxta illud Juris (*L. 9. C. de Juris, & facti ignorantia.*) *Errantis nullus est consensus*. Confirmatur, si quis volens a te emere aurum, tu ei des vitrum, quem tamen ipse per errorem putet esse aurum, nonne est invalida emptio? Ita igitur erit, si Antonius volens ducere personam Mariæ, inveniat esse Bertam.

7 Contra, si Antonius ducens Bertam, quam Bertam esse cognoscit, diceret: *Si hæc esset Maria, illam certe ducerem*, validum, secundum Sanch. *lib. 1. num. 6.* esset Matrimonium cum Berta; quia ejusmodi ducendi modus ostendit id, in quod Antonius consentiret, non vero id, in quod consentit de præsenti; consentit enim re ipsa in Bertam.

8 Dices: At Sacramentum Baptismi v. gr. est validum, si quis, dum baptizat hunc, putat esse alium.

Respondeo, id non esse mirum, quia Baptizans dirigit actionem, & intentionem suam in hunc præsentem, quicumque tandem sit: at contrahens suum consensum dirigit in determinatam personam hanc v. g. Mariam. Quod si baptizatus diceret: *Volo baptizare hunc, si is est Petrus*, certe non baptizaret, si esset Paulus; quam tamen intentionem conditionalem illicite, & nimis imprudenter haberet.

9 Dices iterum: Venditio hujus equi valida est, etiam si emptor putet, venditorem esse Titium, cum vere sit Cajus.

Respondeo, neque id mirum esse; quia regulariter ad contractum emptionis, & venditionis parum conducit, sitne hic vel ille, qui vendit, dummodo legitime vendat, cum tota venditionis substantia versetur circa objectum, seu materiam, quæ emitur. Addo nihilominus, neque illam fore validam emptionem, qua conditionaliter quis sic emeret: *Emo a Titio equum v. g. si hic venditor est Titius*, & reipsa Titius non esset.

10 Inquires. Quodnam peccatum committat is, qui per dolum cooperatur, ut quis cum errore contrahat matrimonium?

Respondeo, si, ut contrahatur cum errore personæ, de quo hic agimus, peccare mortaliter non est dubium, quia tunc cooperatio esset ad invalidum matrimonium; id, quod rem esse gravem vel stultus videt. Si vero ut contrahat cum errore qualitatum, de quo loquemur *num. seq.* satis alibi explicui, nempe, *lib. 7. Decal. cap. 5. §. 2.*

ERROR CIRCA QUALITATES.

12 Error circa qualitates, sive is error a te ipso proveniat, sive per dolum ab alio, sive idem error sit antecedens, sive comitans, sive quomodocumque vincibilis, sive invincibilis, non facit matrimonium invalidum, sed illud erit validum, sive contrahens cogitaverit de hujusmodi qualitatibus, sive non cogitaverit, modo non adsit aliqua ex duabus exceptionibus mox explicandis.

Ratio est quia ad valorem contractus Matrimonii satis est, si consensus sit circa substantiam corporis, quæ mutuo datur: quidquid ergo extra corporum substantiam, accidentale est, nec (si aliud non addatur) potest invalidum reddere contractum matrimonii.

12 Confirmatur Primo, quia ad valorem contractus civilis, v. gr. venditionis, satis est consensus in substantiam, de qua agitur, nec est opus ad circumstantias omnes advertere, secus cum præjudicio humani commercii vix ullus consisteret contractus, quia vix unquam advertuntur ejusmodi omnes circumstantiæ.

13 Confirmatur Secundo, quia eodem modo professio Religiosa est valida, quamvis ejus qualitates, & asperitates victus, fratrum mores, rigores Prælatorum, &c. non advertantur. Id quod recte Sanch. *lib. 10. de matr. cap. 9. num.* 14. probat ex ea ratione: quia secus nullus status perpetuus, qualis est Religio, & Matrimonium, diceretur, & esset stabiliter electus, quia semper novæ circumstantiæ in illo advertentur. Qua ratione tamen aliquando error in qualitatibus, quia redundat in substantiam, professionem irritet, diximus *lib. 8. in Decal. tract. 1. cap. 7. §. 11. a num. 17.*

PRIMA EXCEPTIO.

14 Accedamus nunc ad exceptiones. Exceptio prima est, validum non esse Matrimonium, si expresse contraxeris sub conditione talis qualitatis, quam deinde talem adfuisse non invenies; ut si dicas: *Si es dives, si es virgo, si es nobilis, si non es ex progenie Judæorum, tecum contraho*: Virginitate enim, vel divitiis, vel nobilitate non existente, vel existente Judæorum progenie, nulliter contrahis. Ratio est manifesta, quia consensus conditionatus de præsenti, conditione non existente, nullus est. Atque hæc, ut vides, est conditio actualiter posita in ipso contractu matrimonii.

15 Sed quid primo, si conditio sit virtualis, quam explicuimus, *num. 4.* v. g. ego nunquam contrahere volo cum Maria, nisi sub conditione, quod sit virgo, & deinde, hoc animo non retractato, sed nec actu cogitans ad hanc meam dispositionem, contraho cum Maria, putans esse virginem, cum talis tamen non sit, validumne est matrimonium?

16 Respondeo esse invalidum, quia illa prior intentio, cum non sit retractata & adhuc duret, ut supponimus, æquivalet conditioni actualiter positæ. Confirmatur, quia idem diximus *lib. 2. opusc. de Sacr. Miss. cap. 1. §. 2.* & alibi de confectione Sacramentorum, valere scilicet intentionem virtualem, ac si esset actualis.

17 Ex dictis merito declaratum fuisse nullum matrimonium cujusdam mulieris, testatur Pontius *lib. 4. matr. cap. 21. num.* 13. quæ sæpe dixerat, se potius mortem sibi allaturam, quam cum certo quodam viro inituram matrimonium, si is esset ex Judæorum progenie: & post illud contractum ex Judæis inventus est, quia (inquit Pontius) ex circumstantiis clare apparuit, illam conditionem virtualiter remansisse. Merito item simile quid refert Barb. (*in voto decisivo 19. art.* 3. multa de hac quam erudite afferens) de matrimonio cujusdam mulieris, quæ se nobilem finxerat. Merito denique similem casum narrat Caramuel, *in Theol. fundament. primæ edit. num.* 1390. *fol.* 708. quos omnes, si est otium, lege.

18 Quid Secundo, si conditio sit habitualis, quam explicuimus eodem *num.* 4. Si quis v. g. ita sit dispositus, ut si advertisset ad hanc, vel illam qualitatem, non contraxisset: nunquam tamen ad illam advertit, & deinde contraxit, nihil item advertendo?

Respondeo. Tunc certe validum est matrimonium, quia in contractibus non attenditur ad id, quod fecisses, vel voluisses in aliis circumstantiis, sed ad id, quod re ipsa fecisti, & voluisti circa substantiam contractus, ut sic enim absolute consensum præbuisti substantiæ, nec adfuit illa conditio, sed solum adfuisset, quod nihil operatur. Confirmatur, quia idem docuimus *loc. cit.* id est, non sufficere ad validitatem confessionis Sacramentorum dispositionem habitualem.

SECUNDA EXCEPTIO.

19 Jam vero secunda exceptio ejusdem posterioris regulæ hæc est. Quando error circa qualitates refunditur, seu redundat in substantiam personæ, seu adducit errorem in substantiam, invalidum parit matrimonium. De matrimonio loquor; nam pro aliis materiis aliter sumi errorem in substantia declaravimus *in lib. 8. in Dec. tract. 3. cap. 7. §. 11. num. 17.*

20 Sed hoc opus, hic labor. Ecqua enim ratione hanc redundantiam cognoscam? Operosum id esse fateor, ut etiam fatetur Sanchèz *lib. 7. matr. d. 18. num.* 25. ex quo tamen, aliisque Doctoribus duas vias ad inveniendum quod quæris, indicabo, quarum altera ostendet nullitatem matrimonii, altera validitatem.

21 Prior via. Si occasione, seu consideratione alicujus qualitatis formet homo conceptum alicujus personæ determinatæ, seu individuæ, & singularis, tunc illa qualitas refunditur in personæ substantiam, & consequenter si qualitas illa non adsit, sed per errorem putetur adesse, invalidat matrimonium. Exemplo res fiet clarior. Videt quis mulieres duas, alteram sedentem, stantem alteram, ac dicit: *Volo contrahere matrimonium cum hac, quæ sedet*. Vel videt alius duas puellas, & ex amico audit hanc esse nobilem, illam ignobilem, hanc esse virginem, viduam autem illam, dicitque *se velle contrahere cum ea, de qua meliores audit qualitates*: Ajo, illam sessionem, hanc nobilitatem, hanc virginitatem, melioresque qualitates, qualitates quidem esse, sed in præsenti esse signa substantiæ ejus, cum qua ille homo inire matrimonium intendit, atque adeo important determinationem personæ, cum tota intentio illius sit ad illud individuum, quod sedet, quod nobile est, quod virgo, &c. Si ergo alia dicto homini præsentetur, cum qua per errorem contrahat, nulliter contrahit.

22 Posterior via. Contra, si aliunde formaverit homo conceptum talis determinatæ personæ. Cognovit v. g. hoc individuum, hanc determinatam puellam Mariam; sed illam jam incognitam, quoad personam, putat divitem, nobilem, ex hac progenie, ex illa Civitate, vel Amici ut talem eamdem jactent, cum talis vere non sit, & sub hoc errore cum illa matrimonium contrahat, valide contrahit, quia tunc error est in qualitatibus, quæ non referuntur in substantiam personæ: jam enim illam ducis, quam ducere decrevisti.

CONFIRMANTUR PRÆDICTA
auctoritate Doctorum.

23 Explicabunt magis magisque rem, de qua agimus, verba aliqua Pontii, Coninch. Laym. Pontius *lib. 4. cap. 21. num.* 13. sic habet: *Denique hinc fit, vitiari quandoque matrimonium ex errore in ejusmodi qualitatibus, ut cum animus contrahentis expresse innititur illi qualitati, quamvis accidentali: est enim ille consensus virtualis conditionalis. Unde si quis contraheret cum aliqua, quia existimabat, divitem esse vel nobilem, vel honestam, vel virginem, ita ut his qualitatibus ducatur ad contrahendum, & his innitatur expresse, aliter non contracturus, in quo casu talis consensus dependet ab ea circumstantia, & illam habet pro conditione assensus, invalidum erit matrimonium, si dives non sit, aut nobilis, aut honesta, aut virgo; in foro quidem conscientiæ, si ita res se habet: & etiam in exteriori foro, si probari poterit.*

24 Coninch. *d. 31. dub. 1. num. 17. Petrus incidit in aliquam personam sibi incognitam, agit aliquantulum cum ea, deinde rogat, quænam sit, falsoque dicitur ei, esse filiam unicam talis Ducis, deinde eam duxit uxorem, est solum error qualitatis, & matrimonium valet, quia determinatur ad concipiendam certam personam ex priore conversatione, per eam narrationem non determinatur, ut putet eam esse aliam ab ea, qua cum egit, sed, ut putet ei talem qualitatem convenire. Excipe casum quo filia talis Ducis per famam ei prius esset singulariter nota, tunc per eam narrationem determinaretur, ut hanc in particulari sibi ducendam proponeret.*

25 Idem paulo ante *loc. cit. num.* 13. dixerat: *Solius illius qualitatis error involvit errorem personæ, quæ determinat intellectum contrahentis, ut certam, ac omnino determinatam personam concipiat, cum qua fit, & nunc intendit contrahere, eamque, cum qua externum contractum celebrat.*

26 Et paucis interjectis lineis: *Ita ut verum sit, ipsum non intendere cum hac contrahere, sed cum ea, quam hanc putat esse.*

27 Laym. *lib. 5. tract. 10. p. 4. cap. 3. num. 2. Si Caja visu prius nota, & ad matrimonium determinata fuisset, tametsi postea simulet se primogenitam, cum non sit, valebit matrimonium, nisi actualis intentio fuisset, saltem animo retenta, non excipiendi eam, nisi primogenita sit.*

Atque hæc ex prædictis Doctoribus verba allata sufficiant: Cæterum, qui alia cupit, & adeat Barbos. *in voto decisivo 19. num.* 3. qui nimis multa refert per extensum.

§. II. *Ex dictis deciduntur duo casus: alter olim decisus a Tabiena; alter allatus ab Hostiensi.*

1 CIrca annum 1508. Adolescens quidam petiit in uxorem filiam cujusdam, quam valde formosam forte viderat, verum illam ei denegavit Pater, causans, eam esse secundogenitam; se tamen facile daturum primogenitam, quam nubere prius decebat. Ad hæc adolescens petiit a Patre, ut prædictam primogenitam ostenderet cuidam viro gravi, ut is sincere, & ex fide ipsi Adolescenti referret, an etiam & ipsa pulchra esset: annuit Pater, sed vero illi ostendit filiam secundogenitam, nam primogenita deformis erat. Adolescens ergo a viro illo gravi conscius factus, etiam illam ipsi ostensam pulchram esse, cum ea contraxit per verba de præsenti sub Vesperas fortasse, vel sub luce candelarum, quando ejus formam advertere non potuit. Inventa deinde ea nequaquam pulchra contendebat Adolescens, matrimonium

nullum

nullum fuisse. Sed Tabiena (*in summa V. Impedimentum quæst.* 4.) ut ipsemet refert, respondet, fuisse validum, quia error fuit in qualitate pulchritudinis, non in substantia; Adolescens enim jam consensit in primogenitam, quam ipsi obtulit Pater; quare illam duxit, quam voluit. Hanc responsionem approbat Sanch. *loc. cit. num.* 35. aliique, sed illam reprobat Pontius *lib.* 4. *cap.* 24. *num.* 5. quia adolescens consensit in illam, quæ fuit ostensa viro illi gravi, at hæc non fuit primogenita.

2 Quid ego sentiam paucis expedio: Ex regula data *num.* 16. colligo Pontii sententiam esse potius approbandam, quam illam Tabienæ, & Sanchez: etenim Adolescens, occasione pulchritudinis se determinavit ad volendum illam determinatam, quam ostendit Pater; Pater autem secundam ostendit; ergo illam determinavit Adolescens. Falsum igitur videtur esse, quod ait Tabiena, adolescentem non consensisse in secundogenitam ipsi a Patre denegatam, sed primogenitam, quam Pater obtulit: falsum, inquam, quia ipse consensit in personam illam determinatam, quam vidit ille vir gravis, & non in aliam, quam Pater obtulit: obtulit enim hic primogenitam, sed adolescens non se determinavit ad oblatam a Patre, sed ad ostensam amico.

Casus aliter sic narratur, seu figuratur ab Hostiensi apud Barbos. *loc. cit.*

3 Anglus quidam vilis conditionis Romam veniens, finxit se filium esse Regis Angliæ. Quo mendacio seduxit nobilem puellam ad contrahendum cum ipso matrimonium. Non multo post, detecta fraude, quæsitum fuit, an validum deberet pronunciari matrimonium.

4 Resp. Mihi videri nullum esse pronunciandum. Ratio est ex dictis duplex; nam primo, puella illa non videtur consensisse absolute in personam præsentem, sed in illam, prout ipsi affixa esset nobilitas regia: puella enim semper præsumitur fuisse cum expressa intentione, perinde ac solent esse nobiles cæteræ puellæ, ut nollent nubere cum homine vili, & hanc intentionem nunquam retractasse.

Secundo, efficacius, quia puella non alia via cognovit hunc hominem præsentem, cujus matrimonio consensit, nisi occasione, seu consideratione filiationis Regiæ, quare ipsa consensit in hunc hominem, ut filium Regis, non vero in hunc hominem, qui judicaretur Regis filius, quemadmodum diximus *num.* 21. de eo, qui legit pro sua uxore illam, quæ sedebat; nam ita hæc puella elegit illum, qui cum veritate esset filius Regis, non vero qui ficte.

5 Profecto, si puella hæc consensisset in hunc præsentem, quem judicabat, sive ex se, sive ex dolo alterius, esse filium Regis, validum fuisset matrimonium. At vero, quia puella consensit in filium Regis, quem ipsa sibi in mente proposuit (sic enim videtur res se habuisse) non fuit validum, quia, ut constat ex dictis, error fuit in qualitate redundante in personam. Lege Barb. *in voto decisivo* 19. *cit. num.* 3. qui multorum Doctorum verba affert, ad firmandam hanc decisionem, etiam in foro externo; quia ex dictis circumstantiis, aliisque expensis, illud præsumitur, quod dictum hactenus a nobis est.

6 Et quidem, quamvis ille homo se finxisset filium Regis, nec explicuisset cujus Regis, idem puto dicendum: eadem enim est ratio (licet Bonac. *de imped. matr. quæst.* 3. *p.* 2. *num.* 8. non eamdem esse dicat) ac si explicuisset; si enim puellæ consensus innixus totus fuit nobilitati illi regiæ, voluit cum filio Regis, quicumque is Rex esset, matrimonium celebrare, non autem cum homine vili præsente. Nam universaliter, si quis dicat: *Volo hunc, quem puto v. g. esse Regem, errat in qualitate tantum*: si sic: *Volo Regem v. g. quem puto esse hunc*, tunc error qualitatis redundat in substantiam, ut diximus: casus autem noster hic posterior est.

C A P U T III.

Impedimentum Secundum.

CONDITIO SERVITUTIS IGNORATÆ.

§. I. *In quo consistat Impedimentum.*

1 QUando persona libera forte contrahit matrimonium cum persona, quæ sit vere serva (hoc est Municipium, quod bello justo captum sit, licet deinde aliis venditum) vel servitutem dictæ personæ ignorat, vel scit. Si ignorat, invalidum erit matrimonium, servitus enim alterius ex sponsis ab altero ignorata impedimentum est dirimens, de quo loquimur. Si scit, validum erit, etiam non consentiente domino, unde hic de illo agendum non est. Dixi (vere serva) nam ii, qui alicui propter mercedem famulantur, hoc impedimentum nequaquam contrahunt.

2 Ratio, cur inductum fuit hoc impedimentum, est, quia licet servitus sit qualitas; tamen deceptio in ipsa trahit gravissima incommoda, unde merito Ecclesia sic definivit. Nescimus autem, a quo Pontifice hoc impedimentum fuerit inductum, sed illud tamen passim supponunt Sacri Canones, *c. fin. de Conjug.* C. *Si quis ingenuus*, & *c. Cujus rei* 29. *quæst.* 2.

3 Ratio etiam, quod etiam domino nolente, sit validum matrimonium cum serva, vel servo cognito contractum, est, quia quilibet est dominus sui corporis, ut docet recte S. Thom. *in* 4. *d.* 29. *quæst. unic. art.* 4. Sanch. *lib.* 4. *de matr. d.* 22. *num.* 4. in iis, quæ pertinent ad prolis generationem. Adde, dominum non habere jus tollendi a servo remedium concupiscentiæ. Quod si ex eo matrimonio cum serva oriantur alteri conjugi aliqua incommoda, & quidem non levia, dum aliquando obsequia debita domino a serva impediant obsequia debita viro, tamen jam ipse liber cedit juri suo, quando servitutem alterius cognoscens, matrimonium init cum illa.

4 Sive autem ignorata fuerit servitus per ignorantiam invincibilem, sive, ut probabilius est, etiam per vincibilem, & crassam, sive per errorem antecedentem ad ipsum matrimonium, sive etiam ipsi comitantem, impedimentum dirimens erit: quia sic semper est ignorata servitus, unde personam liberam suo juri cessisse in contractu tam oneroso, & perpetuo præsumere non vult Ecclesia. Ita Sanch. *lib.* 7. *de matr. d.* 19. *num.* 20. & Hurt. *d.* 14. *de matr. diff.* 2.

5 Si ipsa persona serva sine ulla culpa ignoret suam servitutem, & bona fide contrahat cum libero, adhuc est impedimentum dirimens, et etiam est, si cognoscatur servitus, sed nesciatur, eam esse impedimentum (quæ dicitur ignorantia Juris) quia Ecclesia, independenter ab ipsius cognitione, affixit ejusmodi impedimentum servituti.

6 Hic per occasionem nota, in casibus, in quibus inter servum, & liberam, vel contra, est validum matrimonium, filios sequi conditionem ventris ex communi doctrina, quod etiam servatur, quando filii eorumdem essent naturales. Sensus autem hujus dicti est, ut in favorem libertatis, si mater fuerit libera, sive solum, quando concepit, sive solum, quando uterum gessit, sive solum quando peperit etiamsi libertatem per unum diem habuerit, libera sit proles. Serva autem tunc solum erit dicta proles, quando mater toto tempore, quo concepit, uterum gessit, peperitque libera non fuit, lege Sanch. *lib. de matrim. d.* 24. *num.* 10.

An peccet mancipium, si matrimonium contrahat cum persona libera volente, & sciente, sed nesciente, vel nolente domino.

7 Paulo ante dixi, nullam legem tollere a servo jus libertatis ad matrimonium: nunc ergo consequenter ajo, illicite a domino matrimonium, vel usum ejus rationabilem prohiberi suo servo, ac posse ejusmodi servum, ac debere a Judice Ecclesiastico protegi. Vide tamen apud Sanch. *lib.* 7. *de matr. d.* 21. *num.* 5. excusationem quamdam.

Objicies: Ergo peccaret dominus servum uxoratum vendendo, vel mittendo in regionem distantem, quando illum sequi non valet uxor, quia sic impediret usum matrimonii.

Resp. Ita putant nonnulli cum Sanch. *ibid. d.* 22. *n.* 11. & 12. Verum de Lugo, *de just. d.* 3. *n.* 34. cum quo sentit Coninc. *d.* 3. *dub.* 2. *n.* 37. & Perez, *de matr. d.* 21. *sect.* 7. rectius distinguunt. Vel agimus, an peccet dominus contra Justitiam, & dicendum contra justitiam non peccare, quia jus conjugis non debet juri domini præjudicium ferre; secus, neque posset illum apud se retinere, vel sibi emere, quando multum distat uxor, quod esset contra praxim quotidianam, qua, absque ullo scrupulo, ex eo capite quod eorum uxores sequi ipsos non valeant, emuntur servi.

Vel agimus, an peccet contra charitatem; & dicendum, tunc demum vendentem, & ementem peccare, quando sine suo gravi damno potest ab ea venditione, vel emptione se abstinere, & tamen non se abstinet; obligat enim tunc charitas ad succurrendum bono spirituali conjugum: in quo casu poterit Judex ecclesiasticus dominum cogere, ut vendat servum in loco, ubi is queat cum sua conjuge convivere. De qua re vide distinctius Pontium, *lib.* 7. *de matr. cap.* 34. *num.* 6. atque dic idem de missione servi in partes remotas ab uxore, &c.

8 His positis: Respondeo ad id, quod propositum est in titulo hujus paragraphi, verbis Conin. *d.* 31. *de matr. num.* 32. qui cum dixisset, ex Sacro Textu omnes communiter colligere, dominum non posse sine justa causa, servorum matrimonia directe impedire, idest, nolendo hæc illis ullo modo permittere, addit: *Nota tamen, nisi aliqua justa causa aliud suadeat (qualis esset, si timerent servi, ne dominus malitiose eorum matrimonium impediret) teneri prius dominorum consensum petere, antequam cum aliqua contrahant; id, quod colligitur ex Concilio* (quod refertur C. Fin. 29. quæst. 2.) *quod requirit voluntatem dominorum, ut conjugia servorum sint omnino legitima. Ratio autem est, quia hoc exigit reverentia, quam iis debent. Præsertim cum sæpe multum dominorum intersit, utrum servi cum hac, vel illa contrahant, ideoque durum iis sit, si servi, iis inconsultis, cum hac, vel illa contrahant, quæ ipsis valde ingrata, ac multas molestias paritura sit.* Hæc Coninch. Sanch. *lib.* 7. *de matr. disp.* 21. *a num.* 12. de Lugo, & ibidem Coninch. *ll. cc.*

In concursu obsequii domini, & conjugis, cui debeat prius satisfieri; habes dilucide *apud citatos.*

§. II. *Servitus diminuta quid operetur.*

1 ID expeditius explicabo per sequentium casuum figurationes. Berta est nunc serva, quæ tamen hinc ad duos annos ex testamento sui domini acquiret libertatem. Porro, dum præfixum libertatis tempus nondum advenisset, contraxit matrimonium cum Titio ejusmodi temporaneam servitutem ignorante, validene contraxit, sustinendumque matrimonium, saltem post annos illos duos exactos?

2 Resp. Invalide contraxisse, nec sustineri posse matrimonium, ait Pont. *lib.* 7. *de matr. c.* 43. *num.* 1. *in fine*, nisi adveniente libertatis tempore legitima adsit ratificatio. Ratio est, quia Sacri Canones distincte loquuntur, nec excipiunt servitutem temporaneam: & ex alia parte, eo medio tempore vere ea persona serva est, ut expresse habetur in Jure *L. Statum liberum, ff. de statu libero.* Sanch. *lib.* 7. *d.* 19. *n.* 4. & Perez *de matr. d.* 21. *sect.* 1. putant, probabile esse, valere matrimonium, si servitus removenda sit infra sex menses, cum parum pro nihilo reputetur. Sed his non acquiesco, quia carentia servitutis est de substantia contractus matrimonii, & solemnitate actus, quæ ad unguem observanda est.

3 Contra: Catharinæ, quæ serva est, dominus concedit tunc duos annos libertatis intra quos, dum libertate gaudet, nubit cum Titio ejusmodi Catharinæ conditionem ad servitutem migraturæ nesciente, valide ne nubit? Scio autem, ut notat Sanch. *loc. cit. num.* 3. non posse concedi libertatem ad tempus; semel enim concessa libertas, etiam pro brevi tempore, cum revocari ea ex jure non possit, perpetua est: sed casus proponitur pro iis locis, ubi forte lex Municipalis admittit ejusmodi temporaneam libertatem.

4 Resp. Catharinam nubere invalide, ita Sanch. *loc. cit.* quia ipsa, dum reditura est ad servitutem, vere libera non est. Ita decrevit Textus dicens, eo medio tempore non cessare, sed dormire servitutem. Et quidem merito ita decretum est, quia si conjux redire debet ad servitutem, non poterit libere dare corpus suum alteri in perpetuum, quod est de essentia matrimonii: Nam propterea servus similis temporaneus non potest Ordines Sacros licite recipere nec domicilium mutare cum præjudicio domini.

5 Denique Maria fuit serva, nunc vero libera jam est, quo pacto Latine vocatur *liberta*, Titioque nubit nescienti antiquam Mariæ servitutem, nubitne valide?

* Resp. Valide sane. Ita Rebell. *lib.* 3. *sect.* 2. *num.* 19. & Perez *loc. cit.* quia libera vere est.

§. III. *Servitus, vel Libertas putata.*

6 TRiplex est casus decidendus. Primus: Duxit Titius Bertam liberam, quam tamen per errorem putat servam. Valuitne mamonium?

Resp. Sane valuit, tum quia Ecclesia veram servitutem, non autem putatam constituit esse impedimentum: tum quia in hoc casu non obstat servitus matrimonio, si Titius putavit Bertam esse servam, & tamen illam duxit.

7 Secundus casus est prædicto oppositus. Antonius duxit Mariam servam, quam tamen ipse putat liberam, validene duxit?

Resp. Profecto non oportebat hunc casum proponere; in hoc enim adest ipsissimum impedimentum servitutis ignoratæ, de quo hactenus locuti sumus.

8 Quandoquidem ergo hic casus proponendus non erat, succedat alius loco ejus. Petrus servus ducit Mariam servam, putans ipsam esse liberam, valetne matrimonium, quasi servitus unius compensetur cum servitute alterius?

Resp. Valere. Ita Aversa *quæst.* 12. *de matr. sect.* 2. & communiter, non quidem propter dictam compensationem, sed, quia Sacri Canones statuerunt damtaxat (ut patet in Textibus, supra citatis) esse impedimentum dirimens servitutem ignoratam ab altero libero. Quare irritum reddiderunt solum matrimonium personæ liberæ cum persona serva ignorata, non vero personæ servæ cum persona serva, quamvis ignorata.

9 Tertius casus. Titius liber contrahit cum Lucia serva, putans

eam esse liberam, sed eo animo, ut si scivisset eam esse servam, adhuc cum ea contraxisset, qui est error in qualitate servitutis, non antecedens, sed comitans, contraxitne valide?

Resp. Sanch. *l. 7. de matr. d. 18. n. 6.* Bonac. *de matr. quæst. 3. punct. 4. n. 4.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 4. c. 2.* aliique docent invalide; Sylvester, aliique valide, citati a Bossio *c. 2. de matr. num. 85.* Sed cum Sanch. est sentiendum, quia intentio Titii antecedens tetendit absolute in servam vere a se ignoratam, atque adeo in habentem impedimentum dirimens; quo existente, consensus validus ad matrimonium esse non potest.

§. IV. *Servitus cessans per ipsum matrimonium.*

1 IN favorem libertatis decernitur a Jure Civili, *Auth. Ad hoc C. de latina lib.* & late habet Sanch. *de matr. l. 7. d. 20.* ut, si dominus personam servam suam tradat in matrimonium personæ liberæ, servitute nequaquam detecta, secuto matrimonio, eo ipso, serva fit libera, quod idem satis probabiliter est, si ipse dominus, vel domina matrimonium contrahat cum suo mancipio, ut tenet Pont. *l. 7. de matr. c. 44. a n. 2.* G. Hurtad. *d. 14. diff. 4.* aliique. De quodam Turca prætendente servam, quam duxit, remanere servam, quamvis baptizetur vide Tancr. *d. par. 2. q. Moral. tr. 5. q. 65.* Jam quæritur, an in his, similibusque casibus in quibus persona serva evadit in ipsa matrimonii contractione libera, servitus ignorata sit impedimentum dirimens?

2 Resp. Duæ sunt de more sententiæ. Sanch. *l. c. n. 13.* docet, non esse dirimens, sed tunc matrimonium valere, quia (inquit) in eo instanti, in quo matrimonium contrahitur, jam realiter illa persona fit libera: ergo evolat impedimentum: Imo tametsi in illo instanti non evolaret, cum statim, finito consensu, finienda sit servitus, & item abolenda sit vilitas talis personæ, morali, & humano modo, dicenda esset dicta servitus nequaquam adesse, tam parvum enim instans nullius considerationis in humanis commerciis est.

3 Verum Hurtadus *l. c. diff. 3.* aliique docent, adesse impedimentum dirimens, & non valere matrimonium, quia servitus (inquiunt) non tollitur nisi a matrimonio valido; ergo debet in priori signo supponi validitas matrimonii, ut in posteriori dicta servitus tollatur ex vi talis matrimonii: quod tamen in casibus dictis esse nequit; cum in prioris signo supponatur servitus ignorata.

Confirmatur, quia in Jure Canonico servitus ignorata, absque ulla limitatione est impedimentum: at nunc jam est servitus ignorata. Esto autem vilitas illa personæ in dictis casibus cessasse dicenda sit; tamen cum Ecclesia voluerit sine ulla limitatione servitutem ignoratam esse impedimentum, semper tale erit, sive vilem reddat, sive non vilem personam.

Profecto secundum prudentem hominum existimationem servitus non redderet vilem Reginam v. g. in bello justo captam, & tamen matrimonium cum tali servitute ignorata nullum esset.

4 Utramque opinionem esse probabilem, rationes utrinque allatæ me fateri cogunt: neque obstat probabilitati prioris sententiæ illud, quod noluimus concedere eidem Sanch. *§. 2. n. 2.* ibi enim agebatur de tempore, hic de instanti.

§. V. *Obligatio servitutem occultantis.*

1 CErtum est, quando post contractum matrimonium cognoscitur servitus antea ignorata, debere conjuges abstinere a petendo, vel reddendo debito conjugali; & posse propria auctoritate relinquere hoc matrimonium, & aliud inire, si nolunt legitime hoc ratificare, perinde ac debet fieri in cæteris impedimentis dirimentibus. Solum hic, & semper advette, scandalo existente, accedere debere Judicis Ecclesiastici auctoritatem: nisi sub aliquo rationabili prætextu obviam ire scandalo ex se dicti conjuges possent, ut dicam in simili cum de Divortio. Infra *tr. 7. de obligationibus, c. 3. §. 6. a n. 4.*

2 Hoc, inquam, certum est. Sed quæritur Primo, An persona decipiens, hoc est, quæ suam servitutem occultavit, possit licite resilire a matrimonio sic invalide contracto, nolendo illud ratificare, si alter illud ratificatum velit? nam personam deceptam licite resilire posse, etiam alia nolente, non est dubium.

3 Resp. Etiam illam posse; licite enim peccaverit attentando matrimonium, quod Ecclesia prohibet, tamen, quia revera nullum illud est pro utraque persona, & recte solet dici, nunquam posse matrimonium ex una tantum parte claudicare, ideo æque utraque persona potest. Quare dicta persona decipiens non obligatur de novo consentire, vide etiam infra *tr. 3. de spons. c. 2. §. 2. nu. 13.* si decepta id requirat, quia non obligatur ex vi matrimonii: hoc enim, ut dixi, nullum est, nec ratione sponsalium, seu promissionis factæ; nam infra dicemus, illud matrimonium invalide attentatum, nec parere vera sponsalia, nec validam promissionem; cum neque hæc valeant inter personas inhabiles, idest inter habentes impedimentum dirimens, si promissio fuit absoluta, & non pro tempore, quo cessabit impedimentum, uti *ib.* latius explicabimus.

4 Dixi (præscindendo ab alio damno) nam si decipiens in honore, vel bonis nocuisset deceptę, tunc ratione damni illati obligaretur damnum resarcire, vel matrimonium legitime contrahere eo modo, quo distinctius a me explicatum est *lib. 7. Decalog. cap. 5. §. 3. num. 26.*

C A P U T IV.

Impedimentum Tertium.

VOTUM SOLEMNE CASTITATIS.

1 NOn quodcumque votum Castitatis simplex (id enim est impedimentum solum impediens, ut infra dicemus) sed illud, quod in solemni professione Religiosa simul cum Paupertatis, & Obedientiæ voto emittitur, est impedimentum dirimens illud matrimonium, quod celebrari, post dictum votum, attentatur; idque ex probabiliore sententia solum de jure Ecclesiastico: ut, contra nonnullos, putantes esse de jure naturæ, probat Suar. *t. 3. de Relig. l. 2. c. 6. & 7.* Sanch. *l. 7. de matr. d. 26.* Pont. *l. 7. de matr. c. 22. n. 4.* Perez *de matr. sect. 6.* Aversa *q. 15. de matr. sect. 1.* aliique.

2 Illud nota, votum simplex Castitatis emissum in Societate JESU post biennium Noviciatus, esse idem impedimentum dirimens subsequens matrimonium, idque ex peculiari jure novo Greg. XIII. qua certe vi, ante dictum jus carebat ejusmodi votum, quia vere non est votum solemne, ut late Suarez *t. 4. de Relig. tr. 10. l. 4. c. 1.* & breviter explicat Hurtad. *d. 15. de matr. diff. un.*

Quam excommunicationem incurrat tentans contrahere Matrimonium cum hoc impedimento, dicam infra *c. 16. §. 4.* sicuti de voto Castitatis imbibito in Sacris Ordinibus dicam infra, *cap. 8.*

C A P U T V.

Impedimentum Quartum.

COGNATIO.

Hæc alia est Naturalis, alia Spiritualis, alia Legalis.

§. I. *Naturalis.*

1 COgnatio naturalis, ut habet Sanch. *l. c. d. 50.* quæ etiam consanguinitas appellatur, *est vinculum personarum descendentium ab eodem stipite per carnalem propagationem.*

Ut, quæ ad hoc argumentum pertinent, facilius intelligas, ne te prætereat cognitio Terminorum sequentium; Nam stipes est illa persona, a qua aliæ personæ, de quarum cognatione tractatur, descendunt. Titius v. g. qui est Pater Antonii, & Antoniæ, dicitur stipes utriusque, & sic cæterorum.

2 Linea est illa series personarum, quæ per varias generationes descendunt a prædicto stipite. Hæc autem quadruplex est:

3 Prima vocatur Recta, quam scilicet constituunt eæ personæ, quarum una est ab alia, sive sint ascendentes, ut Avus, Atavus, Abavus: sive descendentes, ut Pater, Filius, Nepos, Pronepos, Abnepos. Idem dicito, tum hic, tum in sequentibus, de fœminis, Avia, Atavia, &c. Filia, Neptis, &c.

4 Secunda vocatur Transversalis, seu Collateralis, quam constituunt eæ personæ, quæ, licet descendant ab eodem stipite, v. g. Titio, tamen una non descendit ab alia, ut frater, soror, Consobrinæ.

5 Tertia vocatur æqualis, estque eadem dicta transversalis, quando eædem dictæ personæ distant æqualiter a stipite, v. g. a dicto Titio, ut frater, ac soror ex eodem Patre, &c.

6 Quarta vocatur inæqualis, estque eadem dicta transversalis, quando eædem dictæ personæ distant inæqualiter ab eodem stipite, ut frater, & sororis filius, qui certe inæqualiter distant a prædicto Titio; frater enim est in primo gradu, sororis autem filius in secundo cum eodem Titio prædicto.

7 Gradus denique, ducta metaphora a scalis, est illa distantia, quæ intercedit inter dictas personas.

8 Jam vero, quoniam computatio prædictorum graduum inter memoratas personas, alia est apud Jura Canonica pro Matrimoniis dirigendis, quæ solum numerant quatuor gradus, alia apud Jura Civilia pro successionibus constituendis, quæ numerant gradus decem, ideo nos computationem Canonicam hic explicamus, explicaturi civilem, cum de Testamentis.

9 Ad Canonicam igitur computationem cognoscendam, tres sunt Regulæ menti figendæ. Prima, pro linea recta. Secunda, pro linea transversali æquali. Tertia, pro transversali inæquali. Et quamvis hæ regulæ satis sint planæ, tamen moneo Lectorem difficulter a sola earum lectione easdem perfecte percepturum; opem ergo Præceptoris periti submisso animo quærere ne dedignetur.

PRIMA REGULA PRO LINEA RECTA.

10 In hac linea tot sunt gradus, quot sunt personæ, seu quot sunt factæ generationes, sed dempto stipite. Exempli gratia.

PATER TITIUS, STIPES.

Filius qui vocatur	Antonius
Nepos	Bartolus
Pronepos	Cæsar
Abnepos	Didacus,

11 In hac igitur linea, Antonius est in primo gradu conjunctus cum Titio, quia dempto ipso stipite, qui est ipse Titius, una remanet persona. At Bartolus est in secundo gradu cum dicto Titio, quia Titio dempto, duæ remanent personæ, seu duæ factæ sunt generationes: Titius enim generavit Antonium, Antonius Bartolum; & sic de cæteris.

SECUNDA REGULA PRO LINEA

Transversali in distantia æquali.

12 In hac linea, tot gradibus una persona distat ab alia, quot gradibus illa una distat a communi stipite, dempto tamen ipso eodem stipite. Hinc Antonius frater, & Antonia soror uno gradu inter se distant, atque adeo Antonius est in primo gradu consanguinitatis cum Antonia, quia uno gradu distant a Patre, & sic de cæteris in hunc modum.

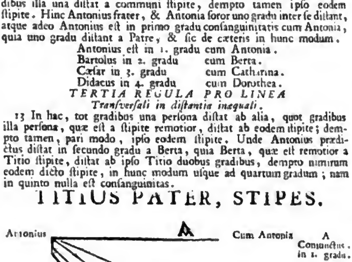
Antonius est in	1. gradu	cum Antonia.
Bartolus in	2. gradu	cum Berta.
Cæsar in	3. gradu	cum Catharina.
Didacus in	4. gradu	cum Dorothea.

TERTIA REGULA PRO LINEA

Transversali in distantia inæquali.

13 In hac, tot gradibus una persona distat ab alia, quot gradibus illa persona, quæ est a stipite remotior, distat ab eodem stipite; dempto tamen, pari modo, ipso eodem stipite. Unde Antonius prædictus distat in secundo gradu a Berta, quia Berta, quæ est remotior a Titio stipite, distat ab ipso Titio duobus gradibus, dempto nimirum eodem dicto stipite, in hunc modum usque ad quartum gradum; nam in quinto nulla est consanguinitas.

TITIUS PATER, STIPES.



14 Quod notavimus in Antonio, idem nota in cæteris proportionaliter; nam Bartolus v. g. cum Dorothea erit in quarto gradu, & sic de gradibus superioribus.

15 Nota

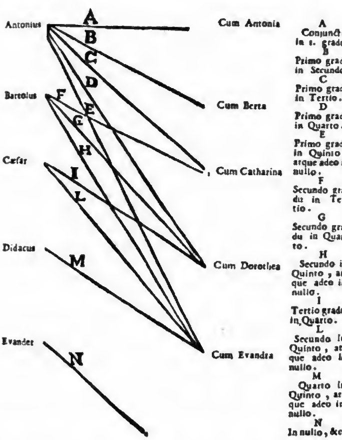
15 Nota Secundo, quod dictum est de Antonio respectu Bertæ, & de cæteris collocatis in eadem linea sinistra respectu collocatorum in linea dextra, idem dici debere de Antonia respectu Bartoli, cæterisque collocatis in linea dextra respectu collocatorum in linea sinistra.

16 Nota diligenter Tertio, doctrinam sequentem: Quamvis distantia remotior sit illa, quæ consanguinitatis gradus constituat, ut dictum est (qui gradus, quando non exeunt a quarto, sunt necessario dispensandi a Pontifice, ut dicemus, in Matrimoniis ineundis inter consanguineos) tamen solet etiam considerari gradus proximior, & de illo juxta Bullam S. Pii V. debet obtineri ab eodem Pontifice declaratio, quod is gradus proximior matrimonio non officiat, modo infra *de dispensat. c. 9. §. 7.* distinctius explicando, quæ distinctio est omnino videnda. Unde, quia dictus Antonius v. g. distat uno gradu a Titio, prædicta vero Berta distat duobus gradibus ab eodem Titio, ideo sic consuevimus loqui: *Antonius distat primo in secundo gradu a Berta*, seu *Antonius, & Berta sunt conjuncti*, seu *sunt in primo, & secundo gradu*, seu *in primo cum secundo gradu a stipite*, & sic de cæteris.

Nota igitur diligenter, prædictis modis non explicari plures consanguinitates, quas forte quis habet ex diversis stipitibus, aliam verbi gratia, ex parte Patris, aliam ex parte Matris, quæ certe plures consanguinitates explicari distincte debebunt a petentibus dispensationem, si illas plures habebant, ut infra distinctius advertemus: nota, inquam, prædictis modis explicari duntaxat unam consanguinitatem lineæ Transversalis inæqualis; nam propterea additur (ab uno stipite)

17 Ut id explicatius habeas; sequentem figuram hic aspice, & lege: memor, hic etiam locum habere duas notationes *n. 14.* allatas.

TITIUS PATER, STIPES.



18 His præmissis, dico omnem consanguinitatis gradum usque ad quartum inclusive tantum, & non ultra, hodie esse impedimentum dirimens matrimonium, idque non solum in linea recta, sed etiam transversali, ut notant Doctores mox citandi: quia Concilium Lateranense indistincte, & absolute loquitur de dictis quatuor gradibus, dum ait, esse impedimentum dirimens Matrimonium. Id, quod factum est ob reverentiam, quæ debetur sanguine conjunctis, & ut propter bonum, pacemque publicam, matrimonia extenderentur ad extraneos, & denique consanguinei ob spem Matrimonii munus caste simul cohabitarent.

19 Signate adverte illud (usque ad quartum gradum, &c. & non ultra) nam propterea Cæsar v. g. positus in figura respectu Evandræ, quia est in quinto gradu cum ipsa, nullam cum ea consanguinitatem habet, unde potest illam ducere sine ulla dispensatione, ut clare habet Textus, C. *fin. de consang.* & passim Doctores, ut Perez, *de matr. d. 28. sect. 7. n. 5.* Campan. *in Diverf. Juris Rubr. 2. c. 3. n. 45.* aliique notant.

20 Inquires. Cum prædictus Cæsar sit (ut patet ex Figura) conjunctus cum Catharina in tertio gradu cum quinto, & modo nos *n. 16.* diximus de proximiore gradu debere obtineri declarationem illam, quam induxit S. Pius V. estne necesse hic, ubi consanguinitatem nullam esse dicimus, dictam declarationem nihilominus petere, & obtinere?

Resp. Nequaquam id necessarium esse; nam, ut recte notat Leand. *p. 2. de Sacr. d. 14. de matr. q. 39.* Sanch. *l. 8. de matr. d. 24. n. 23. fin.* hæc declaratio petenda & obtinenda est, quando a Pontifice conceditur dispensatio alicujus gradus: at pro quinto non datur dispensatio, ergo nec danda est declaratio.

21 Denique gradum primum in recta linea jure naturæ irritare matrimonium, quale esset inter Patrem, & Filiam, & inter Matrem, & Filium, certum esse fuse habes apud Doctores, ut Sanch. *l. 7. de matr. d. 15.* Pont. *l. 7. c. 31.* Per. *d. 28. de matr. sect. 7.* Cæteros vero gradus in eadem recta linea probabilius est, jure naturæ nequaquam irritare. Unde non sequor eos, (apud Sanch. *l. c. a n. 15.*) qui dicunt, dirimi jure naturali matrimonium in recta linea usque ad secundum gradum inclusive, nec eos, qui usque ad quartum, nec eos, qui usque ad septimum, nec eos, qui usque in infinitum, ita ut hi postremi asserant, nunc Adamum, si resurgeret, non posse ullam ducere ex mulieribus Universi: quia omnes sunt ab illo per lineam rectam descendentes, quæ, & similia videri possunt apud Sanch. *aliosque citatos.*

22 Quoad lineam transversalem, nullum ejus gradum dirimere Matrimonium de jure naturæ etiam inter fratrem, & sororem, sed solum jure Ecclesiastico, mihi item probabilius videtur. Id, quod vide apud eosdem, scilicet Pont. *l. 7. c. 23.* citantem S. Thom. Sotum, Alensem, Gasp. Hurtad. *d. 17. de matrim. diff. 5.* Perez *loc. cit. sect. 5.* aliosque, quamvis non negem, Vasq. Sanch. Rebell. Valent. quos sequitur, citatque Bonac. *de matr. q. 3. punct. 5. n. 12.* aliosque doctissimos viros putare, primum gradum in linea hac transversali dirimere matrimonium jure naturæ, qualis est inter fratrem & sororem.

§. II. *Cognatio Spiritualis.*

1 HÆc est vinculum, seu connexio inter aliquas personas procedens ex regeneratione spirituali, idest ex Baptismo, vel Confirmatione; nam ex aliis Sacramentis ejusmodi cognatio nequaquam oritur.

2 Ea autem multipliciter oriebatur ex jure antiquo: hodie tamen reducta est a Trid. *sess. 24. de Ref. matr. c. 2.* lege Sanch. *l. 7. d. 54. n. 9.* fuse explicantem locum hunc Tridentini, ad quatuor capita; Nam Primo, contrahitur nunc cognatio spiritualis a Baptizato, vel Confirmato cum Baptizante, vel Confirmante.

Secundo, ab eodem Baptizato, vel Confirmato cum Patrino, vel Matrina (*Compare, o Comare*) & hæ duæ cognationes vocantur Paternitas, & Filiatio utique spiritualis, quasi is fiat filius illorum per regenerationem spiritualem.

Tertio, a Patrino, vel Matrina cum Patre, & Matre Baptizati, vel Confirmati.

Quarto, a Patre, & Matre Baptizati cum ipso Baptizante, vel Confirmante, & hæ postremæ duæ vocantur Compaternitas, quasi hi sint simul Patres Baptizati, vel Confirmati.

Breviter in Baptismo (idem in Confirmatione) Baptizatus spiritualiter conjungitur cum Baptizante, & cum Patrino, vel Matrina per Filiationem; Pater vero, & Mater ejusdem Baptizati conjungitur cum eodem Baptizante, & cum Patrino, vel Matrina per Compaternitatem.

3 Quæ speciatim requiruntur, ut hæc spiritualis cognatio nascatur, & alia valde plura ad hanc cognationem pertinentia dixi satis de Baptismo *l. 2. de Bapt. cap. 4. §. 2. a n. 19.* Illud utile est vel addere, vel recolere, si quis baptizet, vel confirmet, vel sit Patrinus nesciens Baptizatum, vel Confirmatum esse filium hujus, vel illius, adhuc contrahere, ut vult Avers. *q. 16. de matr. sect. 2. V. Habet hæc spiritualis*, cum his cognationem; ignorantia enim non valet impedire id, quod Ecclesia ejusmodi actionibus adnexuit.

4 His præmissis, Assero, cognationem spiritualem prædictam, esse impedimentum dirimens Matrimonium contrahendum a personis, inter quas eam esse jam diximus *n. 2.* idque ex Jure Ecclesiastico, non autem ex Jure Naturali, vel Divino ut clare constat ex Sacris Testibus *toto tit. de Cognat. spirit. & 30. q. 1.*

5 In hac autem cognatione spirituali non numerantur gradus aliqui sicuti in præcedenti cognatione naturali numeravimus, sed solum conjunctio, & impedimentum est inter personas prædictas; eaque in perpetuum, hoc est, etiamsi moriatur persona, ratione cujus illa conjunctio contracta fuit, ut cum communi docet Sanch. *l. c.*

6 Si eadem cognatio forte superveniat Matrimonio jam contracto, an impediat petitionem, vel redditionem debiti conjugalis dixi pluribus, cum de Baptismo *l. 2. de Baptism. c. 2. §. 2. num. 10. & cap. 4. §. 2. num. 17.*

§. III. *Cognatio Legalis.*

1 IN Jure Civili (Jura hæc habes apud Sanch. *l. c. disp. 63.*) communi conceditur, ut quilibet possit sibi adoptare quempiam in filium, quinque positis conditionibus. Prima, ut Adoptans sit sui juris. Secunda, ut sit vir. Tertia, ut sit potens ad generandum. Quarta, ut sit major 25. annis, excedatque Adoptatum saltem 18. annis. Quinta, ut non possit quis adoptari in eo cognationis gradu, quo forte conjunctus est cum Adoptante: Filius v. g. naturalis Adoptantis, non potest adoptari in filium adoptivum: & nepos naturalis, quamvis possit adoptari in filium, non tamen potest adoptari in nepotem, &c.

Hæc omnia implicite comprehendit vulgata descriptio Adoptionis, quæ est hæc: *Adoptio est extraneæ personæ legitima assumptio.* Per vocem enim illam (*legitima*) notantur primæ quatuor conditiones; per vocem (*extraneæ*) notatur quinta, eo modo, quo jam explicatum est: siquidem hic per illam non significatur, personam adoptatam debere carere omni gradu naturali conjunctionis, sed solum eo, ad quem assumitur.

2 Si quæres, cujus auctoritate hujusmodi adoptio expedienda sit: Dico, eam expediri posse ex auctoritate Magistratus inferioris, summo Principe, & posse ex auctoritate ejusdem Principis summi; cum hoc tamen discrimine, ut facta auctoritate Supremi Principis (quæ consuevit proprio vocabulo appellari *Arrogatio*, estque in Jure perfectissima Adoptio, neque fieri potest, nisi arrogans sit ætatis saltem 40. annorum) facta; inquam, sic habeat hos duos effectus, ut Arrogatus transeat in potestatem Arrogantis, & ut sit ejus hæres necessarius; etiam ex testamento, qui effectus Adoptioni communi nequaquam conveniunt.

3 In eodem Jure, apud eumdem Sanch. civili ex dicta Arrogatione, vel Adoptione, quam cognationem legalem appellamus, tres oriuntur dictæ cognationis species. Prima est in linea recta inter Adoptantem & Adoptatum. Vide mox *n. 5.* Secunda, in linea collaterali inter Adoptatum, & filios carnales Adoptantis, legitimos tantum ex Coninch. *d. 32. de matr. n. 44.* sed ex Pontio *l. 7. de matr. c. 41. n. 8.* etiam illegitimos. Tertia, inter Adoptatum, & uxorem Adoptati.

4 His præmissis ajo, Ecclesiam approbasse has prædictas tres species cognationum, & in reverentiam, quæ ab adoptato filio debetur Patri assumenti ipsum in filium adoptatum, eas ita approbasse, ut etiam voluerit, inter illas personas jam memoratas in tribus dictis speciebus invalide celebrari Matrimonium, & consequenter cognationem legalem esse impedimentum dirimens.

5 Primam speciem ex dictis, quæ est in linea recta, approbavit Ecclesia, ut impedimentum dirimens in Decreto, C. *Ita diligere 20. q. 3.* & illud quidem, ut non solum contraheretur ab adoptato, verum etiam ab ejus filiis, & nepotibus, qui essent in ejus potestate e o tem-

nium Ordinarii proprii de vita, & moribus Clerici, quod jam Clericus authentice ostendit.

Et hæc dicta sunt circa Majorem propositionem allatam in nostro syllogismo supra n. 4.

24 Quod attinet ad Minorem, res est clara; nam litteras Testimoniales proprii Ordinarii & habet, & affert, sigillo munitas authentico.

25 Brevis ergo ratio est, quia non incurritur suspensio, nisi sit lata: at ob hoc delictum peculiare Clerici Titii non est lata ulla suspensi, ergo.

26 Ex dictis infertur, Episcopum Cephaludensem non incurrisse suspensionem a collatione Ordinum, nec postea conferendo, contraxisse irregularitatem.

Hactenus Pater Petrus Mustica, & ego item de Ordine hactenus.

XII.

SS. DOMINI NOSTRI

BENEDICTI PAPÆ XIV.

CONSTITUTIO

Ad Episcopos directa de Parochorum electione.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Venerabiles Fratres, salutem, & Apostolicam Benedictionem.

„ CUm illud semper plurimum formidaverit Ecclesia Catholica, ne indignis quibusque, & extra Sacerdotale meritum constitutis cura animarum, & Dominici Gregis custodia crederetur; quia totius familiæ status, & ordo nutat, si quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite. Hinc Canonicis Sanctionibus ac præsertim Sanctæ Tridentinæ Synodi Decretis provide consultum est, regimen Ecclesiarum Parochialium iis esse committendum, quorum omnis ætas a puerilibus exordiis ad perfectiores annos per disciplinæ Ecclesiasticæ stipendia ita concurrisset, ut de illorum supra alios provectione, ac potiori doctrinæ, morum, ac diuturni laboris suffragio nefas esset dubitare. Quia vero perniciosa apud plurimos opinio sensim invaluit, Tridentini Decretis non præscriptam esse dignioris electionem, sed caveri tantummodo, ne indignis Ecclesiæ Parochiales, aliaque Beneficia, quibus cura imminet animarum, conferrentur: san. mem. Innocentius XI. Prædecessor Noster erroneam doctrinam a vera, & sincera patrum mente longius deflectentem damnavit, & edocuit quam prudens, & diligens esse debeat Pastoralis Officii dispensatio.

„ Ad tramites idcirco ejusdem Sanctæ Synodi usu receptum est, occurrente Parochialis Ecclesiæ vacatione, quæ libere ab Ordinario conferenda sit, concursum institui, ut habita in eo de cujuslibet ætate, moribus, doctrina, & sufficientia solerti inquisitione, Episcopus eligat quem ceteris magis idoneum judicaverit.

„ At quia contingere quandoque potest, quod favore, vel gratia, vel minus æquo judicio minus digni dignioribus præponantur: san. mem. Pius V. Noster Prædecessor, ne quid in hujusmodi electione esset inordinatum, atque præposterum edita saluberrima Constitutione voluit injuste in concursu rejectis, interposita ad Metropolitanum, vel Episcopum viciniorem, vel Sedem quandoque Apostolicam appellatione, prælectum ad novum examen provocare, & Ecclesiam alteri non rite collatam, novo facto meritorum periculo, si ita jus esset, vindicare. Et ne frivolæ appellationis diffugio locus esset, provide ibidem cautum est, dictæ appellationi in devolutivo tantum deferri oportere, non suspensa, aut quoquomodo retardata Prælecto ab Ordinario Parochialis Ecclesiæ possessione.

„ Consultissimæ hujusmodi leges eum in finem institutæ, ne in tanti momenti re imperiti magistris, novi antiquis, rudes præferantur emeritis, violatæ sunt hominum fraude, & malitia, ipsa medela vulnus exasperantium. Sæpissime enim rejecti ab Ordinario dictæ Constitutionis obtentu in vocem appellationis facile prorumpere, & minus legitima concurrente causa electos ab Episcopo ad novum examen provocare consueverant; illosque præterea relicta Gregis, & Ecclesiæ custodia longum iter arripere, & diuturni laboris, temporis, & pecuniæ impensa exhaustos, litem in secunda, tertia, & ulteriori quandoque instantia sustinere cogebant. Quin etiam experientia compertum est, magno justitiæ detrimento litem ipsam absolvi. Quandoquidem ii, qui examini se subjecerant, atque in primævo concursu utpote legitimarum institutionum nescii rejecti fuerant, longa postmodum decurrente lite, sedulam litteris ex industria navantes operam, præferri aliis merebantur, & acerbe succensebant Episcopo, judici quidem adeptæ, non autem adipiscendæ peritiæ, per injuriam se fuisse rejectos.

„ Hinc apud bene moratos homines, & justitiæ vindices, frequens querelarum occasio, quibus sedandis cum Congregatio Concilii Tridentini interpres omne studium diligentiamque conferret: nobis, qui Secretarii munere fungebamur, mandatum est, ut sermone, typis postea vulgato, rem sedulo expendere, ingruentis mali originem, & apta eidem avertendo remedia investigare pro viribus niteremur. Sensus hic de re nostros explicantes, vitio potissimum laborare comperuimus praxim examinis oretenus habiti, nec scriptis consignati: Electi siquidem ad curam animarum ab Ordinario Collatore, & ad iteratum examen coram alio Judice provocati, jus legitimæ collationis tueri non poterant certo, ac permanenti testimonio jam probatæ idoneitatis; sed a novi examinis alea subeunda coram Judice Appellationis gestarum rerum prorsus ignaro, tota res pendere videbatur. Quocirca gravi Justitiæ detrimento recepta in foro erat opinio, provocari posse ad alium Judicem, nullo exhibito indebitæ rejectionis documento. Quod quidem cum a Sacrorum Canonum censura longius aberraret, facile huic corruptelæ occurri posse censuimus, si certa primum & apte disposita habendi examinis forma præscriberetur: Si quæstiones examinatis propositæ, & consentaneæ illorum responsiones, totaque rei gestæ series in scriptis redigeretur; & si acta demum totius concursus ad Judicem Appellationis integra asportarentur.

„ Inita a Nobis consilii ratio non solum arrisit Congregationi, illam die 16. Novembris 1720. ratam habenti: sed etiam Pontificii Judicii accessione roborata fuit a Clemente XI. Ecclesiasticæ disciplinæ vindice, & assertore eximio. Utque locorum Ordinarii ea omnia filiali, quo par erat obsequio, & diligentia exequerentur, iis datæ sunt die 10. Januarii 1721. opportunæ litteræ nostro calamo exaratæ, ejusdemque Pontificis sensu, & oraculo comprobatæ, quarum tenorem, etsi alias prælo commissum, & insertum in Bullario dicti Clementis Prædecessoris Nostri, congrue hic duximus referendum.

Reverendissime Domine uti Frater.

„ Quo Parochiales Ecclesiæ dignioribus personis gubernandæ traderentur, statuit, ut notum est, Sacrosancta Tridentina Synodus sess. 24. cap. 18. ut vacante Ecclesia Parochiali, indiceretur, & fieret concursus; ac postquam concurrentes ab Episcopo, vel ejus Vicario Generali, atque ab Examinatoribus Synodalibus saltem tribus examinati, & approbati essent, Episcopus eum eligeret, quem ætate, moribus, doctrina, prudentia, aliisque rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam necessariis, & opportunis, digniorem ceteris, magisque idoneum judicaret. Adjecitque ad hanc Concilii Sanctionem validius confirmandam, re, & nomine Sanctissimus Pontifex Pius V., quod si unquam Episcopus minus habilem, postpositis magis idoneis, elegisset, possent ii, qui rejecti essent, a mala hujusmodi electione ad Metropolitanum, vel si ipse eligens Metropolitanus, aut exemptus foret, ad viciniorem Ordinarium, ut Sedis Apostolicæ Delegatum, vel alias ad ipsam Sedem Apostolicam appellare, ac Prælectum ad novum examen coram ipso appellationis judice, & ejus examinatoribus provocare: ea tamen cautione, ut appellatio non in suspensivo, sed in devolutivo esse deberet: quemadmodum in ejus Constitutione, quæ trigesima tertia est, latius; concludendo quod, constito de prioris eligentis irrationabili judicio, illoque revocato, Parochialis Ecclesia magis idoneo conferatur.

„ Cum autem neque Concilii Decreto, neque Pontificis Bulla examinis in concursu peragendi forma, seu methodus ulla certa, ac peculiaris servanda proponatur; difficile dictu est, quanta examinum aliorum alibi diversitas extiterit, atque hinc occasio querelarum. Nam alicubi, cum non eædem omnibus quæstiones, non iidem casus propositi fuissent, erant identidem, qui, vel in judicio, vel extra conquererentur, sibi quidem postpositis difficiliores, Prælecto autem faciliores ad solvendum quæstiones obtigisse. Alibi vero eædem quidem omnibus quæstiones propositæ fuerunt, sed neque hæ, neque datæ a concurrentibus responsiones scripto, seu litteris consignabantur. Cumque postmodum, nec raro contingeret, ut e postpositis quispiam jure Bullæ supradictæ novum ad examen coram Judice Appellationis; ejusque examinatoribus electum provocaret; Sacra Congregatio usque ab anno 1603. considerans gravamen non alia ratione, quam novo examine probari posse; provocationem ad novum examen censuit admittendum, gravamine nec dum probato, & requisitis tantummodo probationibus in subsequenti judicio, in quo, probato per novum examen appellantis gravamine quoad doctrinam, probandi superest ejusdem præ jam electo in reliquis ad regendam Ecclesiam requisitis præstantia, ut de majori alterutrius ad Parochialis Ecclesiæ Gubernium idoneitate sententia fieri possit, cum non continuo, si quis est doctior, is etiam aptior, seu magis idoneus ad id regimen habeatur, vel etiam habendus sit. Quam Sacræ Congregationis Sententiam Scriptores, & Tribunalia laudarunt. Aliis vero in Diœcesibus laudabilis invaluit consuetudo, ut eædem omnibus quæstiones, iidemque casus proponantur, ac (ne qua detur ansa Cancellario quidquam suo Marte abolendi, minuendi, mutandi) ut ipsimet concurrentes, quæ interrogati fuerint, quæque responderint sua perscribant. Atque Ordinarii, qui morem hunc longe optimum in examinando tenuere, Sacræ deinde Congregationi etiam, atque etiam considerandum, reliquerunt, his, qui sic examinati essent, atque postpositi, imposterum, ut solent, appellantibus, indulgenda nec ne statim electi novum ad examen provocatio, nulla gravaminis prærequisita probatione videretur; cum isti ex actis primi examinis gravamen doctrinæ facile alioquin probare possent; quod alii aliter nimirum examinati probare, nisi secundo, seu novo examine non poterant; nec defuere alii probitatis ac peritiæ in administrandis diu Ecclesiis laude præstantes, qui monerent, frænum aliquod hujusmodi appellantium licentiæ tandem injiciendum, eorumque jam nimis crebras novum ad examen provocationes esse reprimendas: quippe quæ vix unquam sine magno Ecclesiarum damno contingunt. Nam cum novum examen coram judice appellationis longe procul a Parochia peragendum sit; Electus ab Episcopo, qui provocatur, Parochiam quam possidet, cogitur interea temporis deserere, eamque Æconomo, vel Vicario cuipiam, veluti sponsam ignotis custodibus relinquere, sponso non parumper, sed diu sane abfuturo, dum nempe, implicita, ut fit, lite, terna etiam, vel quaterna, alia ex aliis examina super præstantia primum doctrinæ, tum deinde aliorum, quæ ad integrandam idoneitatem opportuna sunt, contentiose multiplicentur, & commode, ne dicam otiose, transigantur, antequam deliberari possit utri concurrentium Parochia sit adjudicanda.

„ Ad tollendam non minus querelarum, quam incommodorum occasionem Sacra Congregatio Concilii Tridentini interpres, postquam rem omnem a capite repetitam in gemina sessione 1. Octobris, & 16. Novembris 1720. summo studio recognovit, tandem, Sanctissimo etiam annuente, statuit (quod per præsentes litteras encyclicas exequitur) omnes, & singulos Episcopos, aliosque Prælatos penes quos sit jus, & auctoritas faciendi concursum hortari, ut examen ejusmodi instituere non graventur, quale jam, & multæ Diœceses & Urbs ipsa observat, atque Apostolica etiam Dataria postulat, sive cum Sede Vacante, vacat Ecclesia aliqua Parochialis, ut dicitur juxta Decretum, sive demum, cum, vacante in Collegiatis, aut Cathedralibus Ecclesiis dignitate aliqua majori, annexam habente curam animarum, faciendus est concursus, atque ad Apostolicam Datariam transmittendus, ut notum est, atque in litteris, quæ de Ordine Sanctissimi trinæ a Dataria prodeunt, clare præscribitur.

„ Vacante itaque Ecclesia Parochiali, quæ conferenda sit per concursum, atque hoc solitis formulis indicto, hæc, quæ sequuntur ex Sacræ Congregationis Sententia, consilio, suasione servanda proponuntur.

„ Primum nempe, ut assignentur eædem omnibus concurrentibus

„ quæ-

„ quæstiones, iidem casus, idemque Textus Evangelii super quo sermonis aliquid perscribant ad probandam dicendi pro concione facultatem.

„ Alterum, ut casus, & quæstiones resolvendæ dictentur omnibus eodem tempore, atque omnibus pariter eodem tempore Textus Evangelii tradatur.

„ Tertium, ut certum, idemque omnibus spatium temporis constituatur, intra quod casus resolvant, quæstionibus respondeant, conciunculam componant.

„ Quartum, ut omnes concurrentes in conclavi claudantur, unde, quandiu scribent (dabitur enim omnibus scribendi copia) nemo eorum egredi, neque alius quispiam eo ingredi, nisi postquam scripta confecerint, & exhibuerint.

„ Quintum, ut omnes sua quisque manu, tum responsa, tum sermonem scribant, subscribantque.

„ Sextum, ut responsa quidem latine, sermo autem, ea, qua ad populum haberi solet, lingua scribatur.

„ Postremum, ut unumquodque responsum, & unusquisque sermo, cum ab unoquoque concurrentium exhibebitur, non solum ab eo, qui scripsit, atque a Cancellario concursus, verum etiam ab Examinatoribus, & ab Ordinario, vel ejus Vicario, qui concursui interfuerint, subscribatur.

„ Peracto secundum hanc formulam concursu, collataque ei, qui magis idoneus, ac dignior judicatus fuerit, Ecclesia Parochiali, non admittatur appellatio aut mala relatione Examinatorum, aut irrationabili Judicio Episcopi, nisi intra decem dies a die collationis interponatur.

„ Si quis autem hoc intra spatium appellaverit, actaque concursus petat ad Judicem appellationis transferenda: mittantur vel acta ipsa originalia concursus clausa, & obsignata, vel certe unum aliquod authenticum eorum exemplum a Cancellario concursus, atque altero Notario collatum, & auscultatum coram Vicario, vel alio in ecclesiastica dignitate constituto, quem eligat Ordinarius, ad quem etiam Notarii Cancellario adjungendi electio pertinebit, necnon ab Examinotoribus Synodalibus, qui concursui interfuerunt, subscriptum.

„ Ex quibus dictis, vel authentica eorum exemplo, nisi gravamen, quoad doctrinam probet is, qui sic, ut præmittitur, examinatus, aut a mala relatione Examinatorum, aut ab irrationabili Judicio Episcopi appellaverit, novum ad examen provocandi facultatem a Sacra Congregat. frustra postulabit.

„ Quemadmodum, & in judicio appellationis persequi jus suum tentabit is, qui forte se gravatum doleat quoad reliqua, nisi, interposita mature, ut dictum est, appellatione ab irrationabili Judicio Episcopi, gravamen, quoad illa, ostenderit vel ex actis primi concursus, vel saltem ex attestationibus, & documentis extrajudicialibus etiam, sed non levibus.

„ Atque ita quidem sensit Sacra Congregatio, & Sanctissimus assensit. At si quis tamen Ordinariorum aliter, ac supra descriptum est, concurrentium examina instituere perrexit, perget & Sacra ipsa Congregatio more pristino appellantibus, qui se gravatos dixerint, provocationem ad novum examen, nulla gravaminis prævia probatione indulgere. Interim tamen, ne harum litterarum memoria dilabatur, vult eadem Sacra Congregatio, eas in uniuscujusque Ordinarii Cancellaria perpetuo conservari. Cujus interea consilium tum voluntatem dum ego omnibus significo, amplitudini tuæ fausta omnia a Cœlo precor.

„ Romæ hac die 10. Januarii 1721. Amplitudinis Tuæ.

Uti Frater

P. M. Card. Corradinus Præfectus.

P. Lambertinus Secretarius.

„ Quantum recta dispensandis Ecclesiasticis muneribus, administrandæ justitiæ, componendis dissidiis, continendisque in Officio Clericis proficeret saluberrima præmissarum legum institutio, satis superque experientia comperuimus, cum Anconitanam primum Ecclesiam, ac deinde Bononiensem Sponsam Nostram paterna charitate cominus amplecteremur. Freti siquidem dictarum legum præsidio Digniores Parochiis, & curæ animarum præfecimus: tantaque, benedicente Domino, id accidit animorum contensione, ut nemo questus sit, traditum minus digno celsioris loci præmium, vel minus juste alteri credita vacantis Ecclesiæ gubernacula. At quia certis admonemur indiciis non ita ad alios Episcopos contigisse, imo non deesse, qui privatis abrepti studiis, sæpe declinare, ac redarguere Judicium Episcopale præsumant: Nos propterea solliciti de implendis prout decet, muneris nostri partibus, nonnulla præfatis litteris addendas, nonnulla vero tacite, breviterque ibidem tradita, clarius explicanda ceusuimus, ut recte omnia, atque ex ordine peragantur.

„ Mœrentes igitur audivimus, quod in plerisque Diœcesibus, etsi recepta sit laudabilis, firmiterque custodienda consuetudo in scriptis redigendi examen concurrentium; nihilominus Examinatorum suffragia in sola litterarum peritia versantur, nec illorum exquiritur sententia de Clericorum ætate, institutione, gravitate, & honestate morum, prudentia, muniis antea exercitis, & an tales demum sint, qui oves suas verbo, & exemplo juvare possint. Quam devia sit hujusmodi praxis a Tridentina Semita, is plane intelliget, qui expendet verba relata cap. 18. sess. 24. de Reform. Peracto deinde examine renuntientur quotcumque ab iis idonei judicati fuerint moribus, doctrina, prudentia, & aliis rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam opportunis. Idque probe noscens Congregatio ejusdem Concilii interpres pluries edixit, Examinatores suo deesse muneri, si doctrinæ tantum Judices essent, nec inquirerent qui præ aliis probitate morum, laboribus, præstito antea Ecclesiæ obsequio, ceterisque dotibus ad Officium Parochi cumulate obeundum necessariis, essent idonei, & commendabiles.

„ Absoluto examine, ut cuique satis compertum est, fit tantummodo potestas Examinatoribus renuntiandi quotquot regendæ Ecclesiæ idoneos judicaverint, reservata uni Episcopo electio dignioris, quemadmodum sancitum est a Tridentino illis verbis: *Ex hisque Episcopus eligat, quem ceteris magis idoneum judicaverit*. At si quem

„ Clericorum forte contigerit appellare a mala relatione Examinatorum, quorum cura unice versata fuerit in exquirenda doctrina, non facta uno eodemque tempore solerti etiam investigatione aliarum qualitatum, quæ Pastoris congruant officio: Ordo Judicii secum feret, ut etiam Judex, ad quem provocatum fuit in sola doctrinæ indagine immoretur: Nec sine gravi animarum detrimento, & discipline injuria præficiatur Ecclesiæ, qui litteris magis pollet, licet ceteris minus aptus, & quandoque indignus; Contra vero arceatur ille, qui licet impar doctrinæ merito, attamen moribus, gravitate, prudentia, probato nomine, diuturno Ecclesiæ famulatu, ac multiplici virtutum laude præcellit.

„ Factum præterea satis extirpandis abusibus non videtur, si tam Episcopus, quam Examinatores conjunctis studiis, industriæ nervos omnes intenderint in conferenda concordi Judicio Ecclesiæ personæ, quæ licet scientia, & litteris alteri concedat, majori tamen ceterarum qualitatum eminet ornamento: Si quidem postpositus, suæ nimium fidens doctrinæ ab irrationabili judicio Episcopi, non raro appellat; Causaque ad Judicem Appellationis delata, idem totus est in perquirenda majori doctrina, ac reparando gravamine litterato homini irrogato, nusquam librato aliarum virtututum pondere, quæ in Appellante desiderantur: Lugentque ut plurimum vigiles Ecclesiarum Antistites exitum hujusmodi Appellationis, intimeque dolent, Parochias doctis, non aptis Pastoribus, ut dictum est, regendas committi.

„ At si Judex etiam Appellationis (quod raro evenit) tantum tribuens scientiæ, quantum satis majori, & accuratiori examine inquirat, qui mores hominum sint, quæ gravitas, prudentia, qui suscepti antea labores, quæ virtutum specimina, quæ demum totius antea actæ vitæ ratio, pascendo Gregi consentanea: Tot judici exhibeantur attestationes ab Appellante ex industria collectæ, ut, revocato Episcopali Judicio tanquam irrationabili non vereatur Judex succurrere eidem Appellanti, quem tam copiosa, tamque conspicua probitatis adjuvant documenta.

„ Demum cum præcipue Episcopis tanquam in specula constitutis pateant subditorum excessus, contingere solet, ut in concursu tam inspecta scientia, quam moribus ille idoneus ab Examinatoribus renuntietur, cui fœda aliqua vitii labes, ac criminis macula inusta sit, omnibus præterquam Episcopo occulta. Si Episcopus justa suadente causa, crimine non revelato, eumdem criminosum tacitus præterierit, aliumque immunem a sorde prælegerit: illico postpositus, simulato gravamine, provocat ad superiorem Judicem criminis ignarum, & consueto diffugio Appellationis evehitur ad Pastorale fastigium, qui non potest consulere populo, sed nocere, nec præstare regimen, sed augere discrimen.

„ Ne igitur improbi ingenii homines remedium Appellationis ad Justitiæ præsidium institutum, callide traducant ad iniquitatis defensionem: Optimum factu aliquibus fortasse videretur, si appellatione quavis sublata, cura præficiendi rectores animarum prorsus relinqueretur Episcopis, rationem villicationis suæ Christo Judici tantum reddituris. Verum nullo pacto probare id possumus, quod adversaretur menti Concilii Tridentini, tacite permittentis appellationem in devolutivo a mala relatione Examinatorum, quem admodum innuere videntur verbalia: nec prædictorum Examinatorum relationem, quominus executionem habeat, ulla devolutio, & appellatio etiam ad Sedem Apostolicam, sive ejusdem Sedis Legatos, aut Vice Legatos, aut Nuntios, seu Episcopos, aut Metropolitanos, Pimates, vel Patriarchas interposita impediat, aut suspendat; Cui sanctioni respondet etiam Constitutio Piana, admittens Appellationem in devolutivo ab irrationabili Judicio Episcopi.

„ Qua de re, ut in hujusmodi perpetuo negotio apte omnia, atque composite peragantur, Officii Nostri esse duximus, eum Vobis, Ven. Fratres, gerendarum rerum ordinem præscribere, quem longo usu utilem agnovimus in instituendis animarum Rectoribus, qui credito sibi Gregi præesse, & prodesse possint.

„ I. Episcopus, habita notitia vacationis Ecclesiæ, statim, ad præscriptum Tridentini, idoneum in ea deputet Vicarium cum congrua ejus arbitrio fructuum portionis assignatione, qui onera ipsius Ecclesiæ sustineat, donec ei de Rectore provideatur.

„ II. Publico evulgetur edicto notitia concursus, congruo, & ab Episcopo præfinito tempore celebrandi: eodemque edicto omnes clare, & aperte moneantur, ut interim decurrente termino assignato coram Cancellario Episcopali, vel altero ab Episcopo deputando, suarum qualitatum, meritorum, & munerum probationes, attestationes tam judiciales, quam extrajudiciales, aliaque id genus documenta, quæ fraude vacent, exhibeant. Alioquin dicto termino elapso, documenta hujusmodi quæcumque, & qualiacumque ea sint, nullatenus recipientur.

„ III. Eveniente die concursus, a Cancellario Episcopali singulorum merita, qualitates, & requisita (ut vocant) incorrupta fide deprompta a juribus tempore habili exhibitis, in scriptis summatim redigantur. Porro copia epitomes tradetur non solum Episcopo, vel Vicario Generali vices illius obeunti, sed singillatim omnibus Examinatoribus ad concursum adscitis, ut cum de scientia, tum de vita, moribus, aliisque regendæ Ecclesiæ necessariis dotibus ferant judicium.

„ IV. Die præstituta ab Episcopo habeatur concursus, servata accurate in omnibus forma tradita in supra relatis litteris anno 1721. edictis, totaque rerum in eo gestarum series scriptis diligenter enucleetur. Porro Examinatores ad assequendam certam, & indubiam conjecturam scientiæ, postquam diligenter expenderint singulorum peritiam in evolvendo, explicandoque oretenus, aliquo Ecclesiasticæ doctrinæ capite, vel a SS. Patribus, vel a Sacro Concilio Tridentino, vel a Catechismo Romano excerpto, ac pari diligentia libraverint a quolibet scripto datas responsiones quæstionibus propositis, & postquam demum deprehenderint qua quisque polleat gravitate sententiarum, & elegantia sermonis in conciuncula scripto pariter exarata, & texui Evangelico, vel altero dato themati accommodata: parem, ni forte majorem solertiam Examinatores adhibeant in perscrutandis aliis qualitatibus, regimini animarum consentaneis, morum honestatem inquirant, gravitatem, prudentiam, præstita hactenus Ecclesiæ obsequia, acquisitam in aliis muneribus laudem, aliaque spectabilium virtutum ornamenta, doctrinæ arcto fœdere consocianda: hisque omnibus conjunctim expensis, inhabiles per sua suffragia rejiciant, & idoneos Episcopo renuntient.

„ V. Absoluto concursu ab Episcopo, vel, eo impedito, a Vicario Generali una cum Examinatoribus Synodalibus non paucioribus quam tribus, notula compendiaria requisitorum antea distributa tradatur Cancellario, qui illam comburat, vel penes acta secreto custodiat, & nemini ostendat, nisi de mandato Episcopi, vel ejus Vicarii Generalis. Subinde vero Ordinarius, cum primum ei libuerit, eligat ex approbatis digniorem, nec illi possessio, ullo appellationis, vel inhibitionis obtentu, retardetur.

„ VI. Si quem Clericorum appellare contigerit a mala relatione Examinatorum, vel ab irrationabili judicio Episcopi coram Judice appellationis acta concursus integra omnino producat, & Judex nisi illis visis, & gravamine comperto, sententiam non pronuntiet. Præterea in ferenda sententia, ac reparando gravamine idem Judex imitatur solummodo probationibus ab actis elicitis tam respectu doctrinæ, quam aliorum meritorum. Quia vero a publica indictione usque ad diem habiti concursus tantum temporis intercessit, quantum satis fuit commode exhibendis necessariis juribus, attestationibus, requisitis, aliisque meritorum documentis; idcirco, ut quævis via fraudibus præcidatur, volumus, ac districte mandamus, ne dd. attestationes, fides tam judiciales, quam extrajudiciales, & documenta quæcumque studiose conquisita, & post concursum, ut ajunt expiscata ullo modo recipiantur: non obstantibus supra memoratis litteris, a Congregatione Concilii Tridentini interprete anno 1721. editis, quibus ad præmissorum effectum in hac parte derogamus; illis tamen in reliquis una cum omnibus in eis contentis firmiter in suo robore permansuris.

„ VII. Ubi vero Episcopus posthabito uno, vel altero ex approbatis Ecclesiam contulerit magis idoneo ob aliquam sibi ipsi tantum notam causam, quam censeat significari oportere Judici appellationis ad detegendam injuste fortasse prælectionis notam: familiaribus litteris Judicem certiorem efficiat, inviolabilis secreti lege adjecta. Nemo sit, qui hanc praxim nostræ tribuat solertiæ, cum illa profluat a Tridentini Decretis. Sessione etenim 24. cap. 20. de Reform. ita disponitur. Præterea si quis in casibus a jure permissis appellaverit, aut de aliquo gravamine conquestus fuerit, seu alias ob lapsum biennii, de quo supra ad alium Judicem recurrerit, teneatur acta omnia coram Episcopo gesta ad Judicem appellationis expensis suis transferre, EODEM TAMEN EPISCOPO PRIUS ADMONITO, UT SI QUID EI PRO CAUSÆ INSTRUCTIONE VIDEBITUR, POSSIT JUDICI APPELLATIONIS SIGNIFICARE.

„ Et quamvis jure Nobis timendum sit, ne dicta praxis monendi Judicem, ad quem appellatum est in more olim posita, hac tempestate obsoleverit, & a foro recesserit; attamen Episcopus (ut dictum est) si ex causa sibi tantum, & non aliis nota, quæ tamen approbari digna sit, Ecclesiam contulerit; illam Judici appellationis, datis secreto litteris, denuntiet, & aperiat. Sciant porro Judices, delatas ab Episcopo causas, & rationes inviolabilis secreti fide esse custodiendas, nec parvi pendendum esse testimonium illius Pastoris, cui Divino mandatur eloquio, oves suas agnoscere. Facile enim credi non potest, Episcopos suæ non minus, quam alienæ salutis adeo immemores, ut non deterriti Divini interminatione Judicii odio, vel favore moveantur, & in Sacrorum Canonum singularem injuriam, dicant malum bonum, bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.

„ Si vero Episcopo fuit suspecta fides Judicis, ad quem appellatum est, nec eidem revelanda censuerit hujusmodi occulta rationum momenta; illa significet secretis litteris S. R. E. Cardinali Præfecto pro tempore Congregationis Concilii, qui consilio nec auctoritate deerit, quo minus a Judice appellationis debitus justitiæ locus tribuatur.

„ Præterea quia æquitati etiam convenit, causas appellationum, quæ magno litigantium dispendio, & Ecclesiæ pernicie immortales quandoque existunt quanta fieri potest brevitate terminari: Idcirco ubi a Judice appellationis lata fit sententia, quæ prælectioni factæ ab Episcopo omnino sit conformis, nullus pateat novæ appellationi aditus, sed auctoritate rei judicatæ controversiæ finis imponatur. Sin vero Judex appellationis aliter, quam Ordinarius pronuntiaverit; liceat Prælecto ab Episcopo, qui causa cecidit, ad alium Judicem appellare, firmiter interim retenta Parochialis Ecclesiæ possessione. Tandem postquam tertius quoque Judex sententiam dixerit, ne partes ultra modum graventur laboribus, & expensis, præsertim quia agitur de cura animarum, cui damnosum est, certi Pastoris destitui solatio, is legitimum regendæ Ecclesiæ jus obtineat, cui duo conformes assistunt sententiæ, nec ullum novæ appellationis remedium succumbenti suffragetur.

„ His sane regulis, quamvis appellatio sublata non sit, satis tamen præsidii comparatum esse arbitramur Ecclesiasticæ disciplinæ a recto gerendarum rerum ordine. Unum superest, ut proposita hactenus media debitæ executioni mandentur; eumque in scopum locorum Ordinarii vigilantiam suam desiderari non patiantur. Ferendum quippe non esset ad Nostri Apostolatus auditum novas in dies ferendi querelas, ac submovendis abusibus novas implorari leges ab iis, qui jam præstitutas negligunt, & contemnunt.

„ Demum cum non raro contingat Ecclesias Parochiales, Dignitates, Canonicatus, aliaque Beneficia, curam animarum habentia, a Sede Apostolica esse conferenda, vel quia vacaverint in mensibus reservatis, vel quia ex alio capite dictæ Sedi reservata sint: Nos Prædecessorum Nostrorum vestigiis inhærentes præcipimus, & mandamus, ut uno, vel altero eveniente casu, concursus ab Episcopo sine ullo discrimine indicatur, nulla ad hunc actum petita venia, vel licentia, quam Nostris hisce litteris sibi tributam Episcopi intelligant. Absoluto concursu, si res sit de Beneficiis Curatis, quæ tantum ratione mensium reservata sint, Episcopus inter approbatos eligat magis idoneum, & Datariæ significet, nec acta concursus transmittat, nisi a Dataria cum id opportunum duxerit, requirantur. Sin vero dicta Beneficia, quibus cura imminet animarum, ex alio quovis capite, quam mensium Apostolicorum, S. Sedi reservata sint, eo sane casu, veteri non immutato more, abstineat Episcopus a ferendo dignioris judicio, & acta concursus ultro Datariæ exhibeat.

„ Licebit tamen Ordinariis pro suo arbitrio familiaribus litteris Datario scriptis eidem denunciare personam, quam censent regendæ Ecclesiæ magis idoneam, eumdemque commonere, an occulta aliqua, & in actis juste reticita subsit causa, quæ cuipiam obstet ad Beneficium Curatum obtinendum. Nos ipsi postmodum ab hac Sede omnium Principe, & Magistra, luculento edocebimus exemplo quanti faciendum sit Episcopale judicium, quantoque vos honore prosequamur, Vener. Fratres, in partem nostræ sollicitudinis evocatos; quibus interim Apostolicam Benedictionem permanenter impertimur.

„ Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem die 14. Decembris 1742. Pontificatus Nostri anno tertio.

XI.

CONSTITUTIO

SS. DOMINI NOSTRI

BENEDICTI PAPÆ XIV.

De Episcoporum Residentia.

BENEDICTUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

„ AD universæ Christianæ Reipublicæ Statum, ad Ecclesiasticarum legum custodiam, & fidelium populorum salutem, tam magni refert singulos Patriarchalibus, Primatialibus, Metropolitanis, & Cathedralibus Ecclesiis præpositos, in ipsis Ecclesiis, vel Diœcesibus sibi creditis assidue residere; ut difficile sit aliud ullum reperire Ecclesiasticæ disciplinæ caput, quod aut conciliaribus Canonibus, atque Decretis, aut Apostolicæ Sedis Constitutionibus, & Sanctionibus tam sæpe, tamque impense inculcatum fuerit, & commendatum. Ut autem antiquiora Canonica statuta prætereamus, nobis satis erit innuere, quid hac de re decreverit Sacrosancta Tridentina Synodus sess. 6. cap. 1. & sess. 23. cap. 1. de Reform. tum ea, quæ recol. mem. Prædecessor Noster Urbanus Papa VIII. præscripsit in sua Constitutione data apud S. Petrum die 12. Decembris anni 1634. quæ incipit: *Sancta Synodus*, & in qua precedentes aliorum Romanorum Pontificum Pii IV. Gregorii XIII. & Clementis VIII. Leges, & Constitutiones retulit, confirmavit, & ampliavit. Neque opus est recensere omnes Encyclicas litteras, quæ ad Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, & Episcopos de implendo hujusmodi residentiæ onere identidem admonendos ab hac Apostolica Sede mitti consueverunt, ut patet ex Epistola jussu Ven. Servi Dei Innocentii Papæ XI. Prædecessoris quoque Nostri scripta die 5. Februarii anni 1678. item ex alia die 24. Decembris anni 1707. a felic. record. Clemente Papa XI. ad suum, & Apostolicæ Sedis Nuntium Neapoli commorantem conscripta, ut illius Regni Præsules ad residendum in propriis Ecclesiis, & Diœcesibus adigerentur, necnon ex ejusdem Clementis litteris in forma Brevis, datis die 25. Majii 1709. ad Archiepiscopos, & Episcopos Poloniæ, qui obtentu turbarum, & dissensionum, quæ tunc in eo Regno versabantur, suas relinquerant Ecclesias, atque Diœceses.

„ Neque porro Nos hac in re Apostolici Officii Nostri partes desiderari permisimus, vix enim inscrutabili divinæ providentiæ consilio in hac suprema Ecclesiæ universalis specula collocati fuimus, quum veterem Prædecessorum Nostrorum morem in usum revocantes, ad Ven. Fratres omnium per Orbem Ecclesiarum Antistites Apostolica scripta direximus, quibus inter cetera salubria monita, hoc etiam de residendo in propriis Ecclesiis peculiari studio iis inculcare, & tam gravissima damna, quæ ex eorum absentia proveniunt, quam magnas utilitates, quas eorum præsentia concreditis ipsis Diœcesibus affert, ante oculos præponere non prætermisimus, ut videre est in §. 4. Epistolæ Encyclicæ diei 3. Decembris anni 1740. a Nobis conscriptæ, quæ in tomo 1. Bullarii Nostri nuper vulgati num. 1. impressa est. Qui autem hominum corda scrutatur Deus, is sane novit quanto, & quam acerbo animi nostri dolore nonnunquam acceperimus, Ecclesiasticas regulas ab aliquo ex Fratribus hac in parte violari, & quantopere studuerimus nunc admonendo, nunc obsecrando, nunc increpando, absentes quidem per litteras, præsentes vero ipsa voce ad debitum Residentiæ Officium revocare. Quin etiam laudabilibus Prædecessorum Nostrorum vestigiis inhærentes, in nostra, & Cancellariæ Apostolicæ Regula, qua Beneficia in octo anni mensibus vacatura nostræ dispositioni, & collationi reservavimus, simul etiam iisdem Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis residentibus gratiam alternativæ mensium, certis modo, & forma ab iis acceptandam, libenter obtulimus; nimirum, ut quamdiu ipsi apud Ecclesias, aut Diœceses suas vere, & personaliter residerent, de Beneficiis hujusmodi Ecclesiasticis, quæ extra Romanam Curiam in Februarii, aliisque alternis anni mensibus vacare contingeret, dummodo alias dispositioni Apostolicæ reservata, vel affecta non essent, libere disponere valerent, facultatem tempore Pontificatus Nostri duraturam concessimus, quo scilicet iidem Episcopi, & majores Ecclesiarum Præsules ampliorem potestatem in Beneficiis prædictis conferendis sic obtinentes, hac etiam Apostolicæ Nostræ liberalitatis gratificatione illecti, ad personalem residentiam prædictam libentius obeundam adducerentur.

„ Quoniam vero, & certæ quædam causæ adesse possunt, & hujusmodi occasiones incidere, propter quas, prævio Romani Pontificis assensu, & approbatione, liceat Episcopo a propria Ecclesia, & Diœcesi per aliquod definitum tempus abesse, ea vero absentia, quæ ad modicum tempus protrahitur, neminem desertæ residentiæ reum constituit; ideo, & in Conciliis, & in Apostolicis Constitutionibus ad præcavendos abusus tam circa hujusmodi causarum, & occasionum relevantiam, quam circa tollerabilia temporum spatia, providæ statutæ leges, & regulæ reperiuntur. Et quidem justæ, ac legitimæ absentiæ causæ a præfata Tridentina Synodo citat. cap. 1. sess. 23. non aliæ agnitæ fuerunt, quam Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, & evidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ utilitas. Verum his etiam causis deficientibus, quum eadem Sacrosancta Synodus perpendisset ex veterum Canonum sententia, minime abesse videri eos, qui aliquantisper absunt, & statim sunt reversuri; omnibus Ecclesiarum Antistitibus indixit, ut sibi licitum non putarent singulis annis ultra duos, aut tres ad summum

„ mum menses, sive continuos, sive interruptos extra proprias Dioeceses commorari; eosque simul admonuit, ne per illius temporis spatium, Dominici Adventus, Quadragesimæ, Nativitatis, Resurrectionis Domini, Pentecostes item, & Corporis Christi diebus ab Ecclesiis suis Cathedralibus abessent, nisi forte Episcopalia munia in aliis Dioecesum suarum locis eos detinerent; eamque præterea rationem ab iis haberi voluit, ut absque ullo Gregis detrimento concessa uterentur libertate, & ut id æqua ex causa fiat; quibus verbis animi levitas, oblectationum cupiditas, aliæque futiles causæ penitus excluduntur.

„ Præfatus autem Urbanus Prædecessor ad peculiares occurrentes casus descendens, Episcopis in Curia promotis unum concessit mensem (quem postea declaratum fuit, a die ipsorum promotionis in Consistorio computandum esse) quo mense elapso, singuli ad proprias Ecclesias se conferre deberent. Sed quum in Concilio Romano, habito a fel. rec. Benedicto Papa XIII. Prædecessore pariter Nostro, Episcopi exposuissent, tam exigui temporis spatio non posse a recens promotis sua in Urbe negotia expediri, idem Benedictus facultatem concessit Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali suo, & Romani Pontificis pro tempore in Urbe, ejusque Districtu Vicario, ut præfatum unius mensis terminum, juxta casuum contingentiam, & causa cognita, ad alios quadraginta dies, & non ultra prorogare posset.

„ Præterea Episcopis ad Sacra Apostolorum limina statutis temporibus visitanda personaliter accedentibus supradictus Urbanus Prædecessor indulsit, ut qui Ecclesiis citra Montes, & citra Mare positis præsiderent, per quatuor; qui vero Ultramarinis, & Ultramontanis Ecclesiis præessent, per septem menses continuos a residentia in suis respective sedibus facienda, hujusmodi visitationis gratia, excusarentur.

„ Cum vero idem Urbanus declarasset, se, per ea, quæ in suis præfatis litteris constituerat, minime sublatam voluisse dictam trium mensium licentiam a Concilio indultam; hinc plures ortæ quæstiones, & varia condita sunt Decreta ab eodem Urbano, ejusque successoribus approbata; cujusmodi sunt, non licere trimestrem absentiam prædictam conjungere, sive cum eo tempore, quo permittitur Episcopis post suam promotionem in urbe commorari, sive cum eo, quod ad peragendam sacrorum liminum visitationem eisdem concessum fuit: neque fas esse absentiæ tempora ita disponere, ut tres postremi menses unius anni continuentur cum tribus prioribus mensibus anni subsequentis. Sicut etiam vetitum est prædictos menses conjungere cum eo anni tempore, quo propter aeris insalubritatem, alicui Episcopo permittitur extra Dioecesim degere; ne scilicet continuatis absentiæ temporibus, vernos simul, & æstivos menses, sive æstivos una cum autumnalibus extra Dioecesim duci contingat. Denique, ne quis indulgentia Sacri Concilii per fraudem abuti posset, declaratum fuit, prædictam trium mensium vacationem intra cujusque anni limites coerceri, ut qui uno anno usus ea non fuerit, non ideo sequenti anno diutius ab Ecclesia sua abesse valeat.

„ Et quoniam Tridentina Synodus sub Legibus de Residentia hujusmodi ipsos etiam S. R. E. Cardinales nominatim comprehendit; præfatus Urbanus Prædecessor, advertens nonnunquam evenire, quod aliquis ex Cardinalibus alicui Patriarchali, seu Metropolitanæ, aut Episcopali Ecclesiæ præpositus, unum simul ex Episcopatibus Suburbicariis obtineret, constituit, ut hujusmodi Cardinales in primodictis Ecclesiis, non autem apud Episcopatus Surburbicarios, residere tenerentur.

„ Denique tam in prædicto Concilio, quam in citata Urbani Constitutione, contra transgressores hujusmodi Legum, quæ ad Residentiam pertinent, gravissimæ poenæ statutæ fuerunt; quarum executionem idem Urbanus primo quidem demandavit Auditori caussarum Curiæ Cameræ Apostolicæ; Verum biennio post, totam hujus materiæ cognitionem delegavit Congregationi particulari a se deputatæ quam compositam esse voluit ex tunc & pro tempore existentibus Cardinali Romani Pontificis in Urbe Vicario, necnon ejusdem Pontificis Datario, & Secretario Status, ac Secretario Brevium, duobus item Secretariis Congregationum, negotiis & consultationibus Episcoporum & Regularium, ac interpretationi & executioni Decretorum prædicti Concilii Tridentini respective præpositarum. Et quidem prædicto Cardinali Vicario facultatem tribuit, ut, justis ex caussis, & cum consilio prædictorum Prælatorum, concedere posset Episcopis licentiam abessendi a propriis Ecclesiis & Dioecesibus spatio dumtaxat dierum quadraginta, ut in ipsius Urbani Litteris datis die 1. Januarii Anni 1636. distinctius præscribitur.

„ Hujus Congregationis Caput, seu Præfectus, ex qua eadem instituta est, semper fuit præfatus Cardinalis Vicarius pro tempore existens; quemadmodum ejusdem Secretarii munus is semper gessit, qui Congregationi Concilii Tridentini fuit a Secretis; unde etiam Nos ipsi, dum in minoribus constituti Officio Secretarii prædictæ Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini interpretum fungeremur, par quoque munus Secretarii alterius Congregationis super Residentia Episcoporum simul sustinuimus. Quæ sane Congregatio, ut ex illius Secretariæ Regestis apparet, tam ipsius Urbani Prædecessoris temporibus, quam aliis subsequentibus, non semel singulis Annis adunari consuevit; id quod a san. mem. Prædecessore pariter Nostro Clemente Papa XI. in usum revocatum fuit, & identidem peractum, Nobismetipsis præfatum Secretarii munus obeuntibus, confectisque a Nobis, & impressis Foliis, ea prorsus methodo, quæ pro caussis ad Congregationem Concilii pertinentibus observatur.

„ Ut autem Episcopi a suis Ecclesiis vel Dioecesibus licite abesse possint, quum præter caussam Canonicam, expressa quoque licentia Romani Pontificis, ut supra diximus, sit necessaria; excepto casu prædictæ trimestris absentiæ a Concilio permissæ, pro qua nulla peculiaris requiritur licentia, quum idem Concilium Episcoporum abscedentium conscientiæ relinquat, de æquitate caussæ judicium facere: hinc est, quod quæcumque hujus generis licentia olim indulgeretur, per speciale Chirographum manu Pontificis signatum expediebatur. Postmodum vero inductus fuit mos describendi omnes hujusmodi licentias in unico Folio, quod Pontifici subscribendum deferebatur; quem sane morem a præcessoribus Secretariis invectum, Nos quoque servavimus.

„ Cum autem post absentiam duodecim annorum, quorum duos apud Anconitanam, & decem apud Bononiensem Ecclesias Regimini Nostro successive commissas, assidue residendo transegimus, in Urbem reversi, & ad Apostolicam Sedem, quamvis immerentes, evecti fuerimus; Congregationis præfatæ sessiones, materia forsan deficiente, non amplius frequentari comperimus; neque porro Chirographa, aut Folia signanda Nobis oblata fuerunt; sed facta Nobis oretenus a Prælato dictarum Congregationum super executione & interpretatione Concilii, & super Residentia Episcoporum Secretario, tam petitionum Episcoporum, qui vacationem a Residentia postulabant, quam caussarum, quibus hujusmodi petitiones innitebantur, relatione; nostroque desuper accepto responso; opportuna singulis Decreta perscribi, eaque a Cardinali Vicario Nostro, tamquam sæpedictæ Congregationis super Residentia Episcoporum Præfecto, signari consueverunt. Verum quum Nos hanc agendi rationem pro rei gravitate nimis compendiariam judicaverimus; visum est Nobis motu proprio & ex certa scientia, non solum pro debita, ut ajunt, actus solemnitate, sed etiam pro ipsius rei substantia, & pro maturiori examine caussarum, quæ ad hujusmodi licentias obtinendas afferuntur, infrascriptas leges & ordinationes inviolabiliter in posterum observanda, Apostolica authoritate, tenore præsentium, edicere & constituere.

„ Primum itaque relata superius Sacrosanctæ Tridentinæ Synodi Decreta, *sess. 6. cap. 1. & sess. 23. cap. 1. de Reform.*, laudatasque Romanorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum Pii IV. Gregorii XIII. Clementis VIII. & Urbani pariter VIII. Constitutiones, & Ordinationes, nec non omnes & singulas, quas supra innuimus, Resolutiones Apostolicæ Sedis authoritate editas, innovantes, & tam Decretorum, quam Constitutionum, Ordinationum, & Resolutionum hujusmodi tenores etiam veriores pro satis hic expressis, ac etiam de verbo ad verbum insertis habentes, & haberi volentes; illaque & illas, quatenus opus sit, iterum plenissime approbantes & confirmantes; omnia & singula in ipsis contenta, ab iis ad quos spectat, & pro tempore in posterum spectabit, attendi & in his omnibus, quæ Nostris hisce Litteris non adversentur, exactissime impleri & observari volumus, statuimus, & in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, atque præcipimus; non obstantibus quibuscumque privilegiis, aut contrariis, etiam quantumvis inveteratis, usibus, & consuetudinibus, quæ potius abusus & corruptelæ dici debent, quibus, si forte adesse, aut allegari contingat, motu ac scientia simili, ac de prædictæ Apostolicæ authoritatis Nostræ plenitudine, derogamus, ac derogatum esse volumus & decernimus.

„ Secundo loco, & consequenter ad præmissa, adversus prædictarum Legum & Constitutionum transgressores, omnes & singulas poenas in eisdem Decretis & Constitutionibus latas & comminatas, authoritate quoque Nostra confirmamus & innovamus; amissionis scilicet quartæ partis fructuum unius anni, ipso facto ab iis incurrendæ, qui legitimo impedimento, seu justis & rationabilibus caussis cessantibus, & absque expressa, ut præfertur, Apostolicæ Sedis licentia, sex mensibus continuis extra suam Dioecesim morando abfuerint; & amissionis alterius quartæ partis fructuum, eodem modo incurrendæ, ubi hujusmodi absentia ad alios sex menses protrahatur; ut in prædicto Concilio Tridentino *sess. 6. cap. 1. de Reform.* statutum fuit; incursus quoque in peccati mortalis reatum, & obligationis restituendi fructus in absentia perceptos, nulla etiam prævia declaratione, eosque erogandi in Ecclesiarum fabricas; seu in subventionem pauperum ipsius loci, quacumque conventione seu compositione pro hujusmodi fructibus male perceptis prohibita; ut in eodem Concilio *sess. 23. cap. 1.* præscribitur. Similiter impositam a prædicto Pio IV. Prædecessore poenam amissionis facultatum testandi & disponendi, si quæ transgressoribus hujusmodi competere dignoscantur; nec non inhabilitatis ad majores Dignitates & Ecclesias obtinendas, quam præfatus quoque Prædecessor Clemens VIII. indixit, per omnia confirmamus & innovamus. Quibus omnibus hoc etiam superaddimus, ut iidem transgressores omnibus & singulis Indultis & Privilegiis, quæ forsan ipsis, tamquam Pontificio Solio Assistentibus, concessa fuerint, ipso facto privati esse censeantur: Decernentes, sub transgressorum nomine comprehendi non solum eos, qui præter tres menses a Concilio toleratos, absque legitima caussa, & expressa Romani Pontificis licentia, extra proprias Dioeceses commorantur; sed eos etiam, qui hujusmodi licentiam falsis simulativе caussis dolose extorquere non dubitaverint; vel ea semel rite recteque obtenta, præscriptos in eadem limites, ac præfinitum tempus pretergressi fuerint. Quod si nihilominus aliqui, non minus Canonica statuta, quam propositas hujusmodi poenas contemnentes, in sua contumacia obfirmati perseverare presumpserint; volumus adversus istos ad ulteriora cum effectu procedi, juxta mentem ejusdem Concilii Tridentini, quod in *citato cap. 1. sess. 6.*, Romanum Pontificem pro tempore existentem hortatur, ut sue supreme Sedis authoritate in hujusmodi transgressores ad severiorem Sacrorum Canonum normam animadvertat, atque etiam Ecclesiis ipsis de utilioribus Pastoribus provideat, sicut in Domino noverit salubriter expedire.

„ Tertio loco volumus & mandamus, ut predicte Congregationis super Residentia Episcoporum ab Urbano Papa VIII. institute exercitium, atque sessiones resumantur; confirmantes ipsius Prefecture munus dilecto Filio Nostro Joanni Antonio Tituli Sancti Martini in Montibus Presbytero S. R. E. Cardinali Guadagni nuncupato moderno Nostro in Urbe ejusque Districtu in spiritualibus Vicario, ejusque in Officio Vicariatus hujusmodi Successoribus; sicut etiam Officium Secretarii ejusdem Congregationis dilecto Filio Magistro Joseph Alexandro Furietto, ejusque Successoribus Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum Secretariis; eosdemque statuentes in hujusmodi Congregatione nunc & deinceps pro tempore locum habere & suffragium ferre, quicumque ea officia & munera obtinent, sive obtinebunt in posterum, quæ in præcitatis Urbani Prædecessoris Literis designantur. Præterea quum minime expediat hujusmodi Congregationem Promotore Fiscali carere, Nos eum, qui in Tribunali prædicti Cardinalis Vicarii Urbis Officium gerit Promotoris Fiscalis, ejusque in Officio Successores pro tempore, ad idem munus obeundum deputamus in præfata Congregatione, cui ipsum, seu ipsos cum consultivo suffragio volumus interesse. At vero perpendentes, quod si Congregatio illhæc toties habenda foret, quoties ab aliquo Episcopo licentiam abscedendi a Dioecesi peti contingeret, eadem aut propter frequentiam nimis onerosa evaderet, aut propter negotiorum levitatem tractu temporis negligi & parvipendi posset; volumus atque statuimus, eandem tunc tantum cogendam, haben-

„ dam-

„ damque esse, quum aut a Nobis, sive a Successoribus Nostris Romanis Pontificibus, alicujus negotii cognitio ipsi remissa & delegata fuerit; aut, hujusmodi etiam remissione cessante, quoties de pœnis superius constitutis, adversus aliquem transgressorem reipsa decernendis infligendisque deliberandum fuerit; siquidem hujusmodi pœnarum modus, prout cujusque major, aut minor contumacia exegerit, ab eadem Congregatione statuendus erit; ut facta per ipsius Secretarium Nobis, seu Successoribus Nostris relatione, approbataque Congregationis resolutione, ad hujusmodi pœnarum executionem cum effectu procedatur; aut denique quum aliquis Episcopus instantiam proponat abessendi a propria Diœcesi ratione alicujus muneris sive officii, cujus ea dicatur natura esse, ut Apostolicum Indultum de non residendo ad longum tempus ipsi sit concedendum; Nos etenim hujusmodi Indulta nemini unquam concedi debere decernimus, nisi prævio caussarum examine in eadem Congregatione peragendo, Nostraque & Successorum Nostrorum scientia & approbatione, & mediante expeditione Litterarum Apostolicarum in forma Brevis; ideoque mandamus Nostro & Romani Pontificis pro tempore existentis Supplicum Libellorum Secretario, aliisque Secretariis quarumvis Congregationum, quibus ea de re preces oblatæ fuerint, ut illas ad prædictam Congregationem super Residentia Episcoporum omnino remittant; simulque prohibemus Nostro & Successorum Nostrorum pro tempore Secretario Brevium, ne Litterarum Apostolicarum super Indultis hujusmodi exempla Nobis, aut Successoribus Nostris signanda ullatenus afferat, nisi authentica documenta, tam de caussarum examine in dicta Congregatione peracto, quam de Apostolica approbatione & assensu consequenter emanatis, eidem fuerint exhibita.

„ Quarto loco statuimus, ut Folia superius enunciata in posterum omnino conficiantur, in quibus nimirum describantur nomina Episcoporum, quibus dantur Indulta commorandi extra Diœcesim, una cum caussis ab ipsis adductis atque probatis, & spatio temporis ad quod hujusmodi Indulta conceduntur: quæ quidem Folia a Romano Pontifice subscripta, in Tabulario prædictæ Congregationis, ut alias, asservari præcipimus: Quod tamen intelligi volumus non de iis Indultis, quæ per Apostolicas Litteras in forma Brevis expedienda esse in paragrapho superiore præscripsimus; sed de alterius generis Indultis, de quibus infra dicendum erit, quæque, post Pontificium assensum a Secretario requisitum & obtentum, expediri debebunt per Decreta a prædicto Cardinali Vicario Urbis, tanquam præfatæ Congregationis Præfecto, subscripta. Decet enim has quoque licentias non sine Pontificia subscriptione prodire; idque obtinebitur accedente Signatura Pontificis super prædictis Foliis, in quibus singulorum Indultorum tenores & caussæ a Secretario descripta erunt; quemadmodum elapsis temporibus, atque etiam a Nobis ipsis, dum hujusmodi Secretarii munere fungeremur, servatum fuisse narravimus.

„ Quinto loco, quoniam experiendo cognovimus, quod ad obtinenda Indulta commorandi extra Diœcesim, infrascriptæ plerumque caussæ ab Episcopis afferri solent; nimirum aut necessitas assistendi personaliter alicui liti, seu controversiæ, in qua Ecclesiæ, aut Cleri sui, vel etiam propriæ Familiæ res agatur, quæque in Romana Curia introducta sit, vel alia in Urbe, in qua resideant majora Tribunalia, quorum ea de re judicium esse debeat; aut corporalis ægritudo, qua correptus fuerit Episcopus dum extra Diœcesim, Conciliaribus mensibus utens, morabatur, itaut ad eandem Diœcesim reverti nequeat; aut diversa valetudo in ipsa Diœcesi contracta, ad quam depellendam Medici putent necessarium fore, Episcopum aerem & solum aliquantisper mutare; aut denique malignitas aeris in Diœcesi vigens, quam aliquibus anni mensibus devitari oporteat; & quoniam nec ulla ex præmissis caussis, absque expressa Romani Pontificis approbatione, quemquam ab onere residendi eximere potest; &, nisi certis expressis circumstantiis, iisque verificatis, difficile est ad hujusmodi approbationem rite recteque procedere; necessarium Nobis visum est infrascriptas Regulas statuere, quas in singulis respective casibus ab iis ad quos spectat, & pro tempore spectabit, observari mandamus, atque præcipimus.

„ Si quis igitur in posterum licentiam petierit abscedendi a Diœcesi sibi concredita, ut judiciali controversiæ, quæ alibi vertitur, per se ipsum intersit, exprimere debebit in precibus tum Locum, sive Urbem, in qua hujusmodi lis agitatur; tum etiam an ea pertineat ad ipsam Oratoris Ecclesiam, seu Clerum, vel potius ad ipsius Familiam. Et quidem si ad Familiam pertineat, absque eo quod Secretarius Congregationis Pontificem aut Cardinalem Præfectum adeat, rescribendum ab ipso erit, ut Orator ad effectum de quo in precibus, utatur mensibus a Concilio indultis. Quod si eis jam usus fuerit, ulterior ipsi licentia non concedetur. Si vero de ejus Ecclesiæ vel Cleri rebus agatur, exponi debebunt, tum status litis, ejusdemque gravitas, tum caussæ, propter quas necessaria creditur in loco judicii Oratoris præsentia; tunc etiam declarandum an Mensibus Conciliaribus usus fuerit. Et si quidem nondum illis usus sit, rescribendum erit, ut eos in hujusmodi caussam impendat. Si vero id amplius Episcopo integrum non sit, (qua in re nec dolus nec fraus intercesserit) & alioquin ipsius instantia justa videatur, tantum illi temporis, & non amplius, ad commorandum extra Diœcesim tribuatur, quantum judicatum fuerit necessarium esse, ad Caussæ Defensores, Advocatos, & Judices de omnibus, quæ ad rem pertinent, sufficienter instruendos. Si enim licentia abessendi a Diœcesi usque ad finalem exitum caussæ extendi deberet, nemo non videt, quam diuturna plerumque foret in hisce casibus Episcoporum absentia, & quam facile evenire posset, ut pleræque Diœceses complurium annorum spatio suorum Pastorum præsentia carerent.

„ Qui vero licentiam abessendi petierint ratione infirmitatis extra Diœcesim contractæ dum vacatione a Concilio indulta uterentur, asserentes ea de caussa regressum ad propriam Diœcesim sibi prohiberi; exponere debebunt contractæ infirmitatis qualitatem, & super ea testimonium Medici juramento firmatum exhibere. Atque ubi petita licentia ipsis indulgeatur, ea semper ad certum ac definitum tempus concedi debebit, adjecta quoque clausula *si tamdiu infirmitas duraverit*.

„ Ab iis autem, qui hujusmodi licentiam postulaverint, eo quod aeris mutatione opus sibi esse dicant ad convalescendum ex morbis, quos in suis Ecclesiis residendo contraxerunt, exprimendum erit in precibus, quo morbi genere, & quam graviter laborent, ac proferendum testimonium Medici, qui jurejurando testetur, utile ac necessarium Oratori esse, ut in aliam Regionem atque aerem per aliquod tempus se transferat. Nec illud silentio prætereundum, an scilicet Orator, antequam morbo corriperetur, trimestri licentia a Concilio permissa usus fuerit: Si enim id nondum fecerit, & tempus a Concilio indultum sufficiens ipsi non reputetur, poterit eidem concedi, ut per quatuor menses, in quibus tamen Conciliares Menses comprehendantur, a Residentia absens permaneat: At si prædictos Conciliares Menses, remoto omni dolo & fraude, jam extra Diœcesim transegerit; tantum temporis ipsi indulgeatur, quantum ad confirmandam ipsius valetudinem vere necessarium esse prudenter judicabitur.

„ Qui tandem licentiam commorandi extra Diœcesim postulabit propter malignitatem aeris, quem in sua Diœcesi aliquo anni tempore insalubrem esse affirmet; is videat etiam atque etiam quid agat: Et quidem pro veritate exponat, quibus anni mensibus perniciosus sit Regionis aer: Item an eadem Cœli temperies totam comprehendat Diœcesim, itaut nullus intra ejus tractum locus existat, in quo suspectum illud tempus absque salutis detrimento transigere valeat; postremo, an Conciliaribus Mensibus usus fuerit. Etenim si nondum eos sibi sumpserit, non ægre obtinebit Indultum abessendi per quatuor menses (quatenus periculum ab aere tamdiu durare censeatur) in quibus tamen tres illi a Concilio permissi numerandi erunt: Si autem hujusmodi Concilii indulgentia jam usus fuerit, frustra novum Indultum prædicta de caussa ab Apostolica Sede postulabit; sibique imputare debebit, quod quum sciret certo anni tempore in sua Diœcesi aerem insalubrem fore, concessos vacationis menses in tempus illud non reservaverit. In omnibus autem absentiæ Indultis, quæ ratione aeris insalubris in posterum concedentur, hanc clausulam adjici volumus: *Dummodo intra Diœcesim aliquis locus non adsit, in quo aer salubris sit, & in quo Episcopus commorari possit*.

„ Sane prædictus Urbanus Prædecessor non prætermisit eorum Antistitum caussam considerare, qui Provincialibus Conciliis, vel Congregationibus, seu Assembleis generalibus, in quibus Ecclesiastici intervenire solent, personaliter interesse, sive in aliis muneribus, aut Reipublicæ officiis, quæ ipsorum Episcopatibus Ecclesiisque adjuncta sunt, ad certum tempus extra Diœcesim occupari solent, ac debent; & his quidem in præcitata Constitutione licentiam abessendi concessit pro eo definito tempore, quo ejusmodi Concilia, Congregationes, & Assembleæ peragentur, exercitiumque muneris seu officii publici eorum Ecclesiis adjuncti, actu duraverit; dummodo iis finitis, recto tramite ad Ecclesias sibi commissas sese conferrent; cujus concessionis æquitatem Nos quoque agnoscentes, eandem approbamus, & confirmamus. Sed quum idem Urbanus nihil statuerit de Episcopis, qui a Residentiæ suæ loco discedunt pro Processuum in caussis Beatificationum aut Canonizationum compilatione, Apostolica authoritate ipsis delegata; necesse est aliquid a Nobis pro his etiam casibus opportune constitui.

„ Expediuntur a Congregatione Sacrorum Rituum Litteræ, quas vocant Remissoriales & Compulsoriales, quibus committitur, ut supradicti Processus authoritate Apostolica conficiantur, eæque diriguntur tribus Episcopis aut Superioribus Prælatis, cum clausula, ut *duo ad munus procedant*. Cumque in hujusmodi Episcoporum numero semper includatur Ordinarius loci, in quo Processus construitur, fere contingit, e tribus, ad quos Litteræ sunt directæ, unum dumtaxat a residentia avocari. Ubi itaque aliquis Episcopus Titularis Ecclesiæ in partibus Infidelium constitutæ haberi possit, volumus eum in præfatis Litteris pro uno ex tribus Episcopis comprehendi. Quod si tres omnino Antistites in propriis Ecclesiis residentes ad hujusmodi effectum delegari oporteat, statuimus atque præcipimus, ut Litteræ a prædicta Congregatione dirigantur Episcopis, qui viciniores sunt Diœcesi, in qua Apostolicus processus conficiendus erit. Quoniam vero non de re agitur, quæ duabus tribusve hebdomadibus perfici queat, sed quæ plurium sæpe mensium, aut etiam annorum operam requirit; volumus ut Episcopi, qui ejusmodi delegationem acceptaverint, necessariam licentiam abscedendi a Diœcesi, caussam absentiæ exprimendo, petere & impetrare non omittant, sub pœnis adversus eos constitutis, qui absque caussa extra Diœcesim commorantur. In hujusmodi autem licentiis concedendis, statuimus, ut Conciliares Menses semper comprehendantur, & præter eos, triginta dumtaxat dies, si opus fuerit, adjiciantur; nam & ad plura peragenda quadrimestre spatium sufficiens est; &, si adhuc facienda superfint, quatuor alii menses sequenti anno in idem opus insumi poterunt.

„ Hæc sunt quæ salubriter in Domino statuenda judicavimus, quæque pro regula & norma in posterum haberi volumus, ut a Venerab. Fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, gravissimum, quod ipsis incumbit, Residentiæ officium exacte impleatur. Itaque Dilecto Filio moderno præfatæ Congregationis super eadem Residentia Secretario, ejusque Successoribus in perpetuum, injungimus, & in virtute sanctæ Obedientiæ, sub pœnis contra inobedientes mandatis Apostolicis in re gravi, præcipimus atque jubemus, ut supplices Libellos pro parte quorumcumque Antistitum sibi oblatos, in quibus ea, quæ supra adnotavimus, expressa non fuerint, quibusque necessaria authentica documenta, superius pariter indicata, non sint adjuncta, nullo modo recipiant, multoque minus ad Pontificem referant: In Decretis autem, quæ post Pontificium assensum ab ipsis Secretariis in consueta audientia reportatum, a Cardinali ejusdem Congregationis Præfecto subscribenda erunt, suprascriptas clausulas respective apponere non prætermittant; illud etiam expresse cavendo, ut quæ concedentur Indulta, a die Datæ ipsorum Decretorum decurrere intelligantur.

„ Denique Ven. Fratres Patriarchas, Primates, & Metropolitanos, & Episcopos universos monemus, ut non solum ipsi statuta de Residentia leges adamussim observent, sed etiam memores sint Decreti a Sacra Tridentina Synodo editi *Sess. 6. Cap. 1. de Reformat.* quo jubentur singuli pro virili parte in aliorum agendi rationem respective vigilare, & non residentes Romano Pontifici intra certum tempus denunciare. Nostris quoque, & Apostolicæ Sedis Nuntiis hoc idem demandamus & injungimus; ubi intra ipsorum Nuntiaturæ Districtum aliquis Episcopus, seu Superior Prælatus existat, qui Canonicas Leges hac in parte violare dignoscatur.

„ Et quia Nobis relatum est, nullibi frequentius prædictas Leges

„ ab

„ ab Episcopis violari, quam in proximo Neapolitano Regno, (neque vero id mirum in tanto eorundem numero) volumus atque statuimus, ut in Indultis absentiæ, quæ pro Episcopis prædicti Regni in posterum expediri contingat, ad ceteras clausulas superius præscriptas, hæc etiam addatur, ut obtenta licentia exhiberi debeat Apostolico Nuntio Neapoli commoranti, alioquin nullius roboris & momenti habeatur. Nos siquidem prædicto nuntio earundem præsentium tenore committimus, ut hujusmodi Licentias in acta sui Tribunalis referri faciat, itemque de caussis, propter quas concessæ fuerint, inquirat, ac tempus in iis præfinitum observet, ad hoc scilicet, ut & per eum resciri possit, si quid obreptum aut subreptum fuerit in precibus; & ipsum latere nequeat, si quis præscriptos sibi limites transgrediatur, sive absque necessario Apostolicæ Sedis Indulto, extra tempora a Concilio permissa, longe ab Ecclesia & Diœcesi sua commoretur. Pro iis autem, qui, ut Nobis pariter relatum fuit, Diœceses suas deserunt, & non quidem in Urbem Regni principem, ubi Apostolicus Nuntius moram trahit, sed in alias se conferunt ejusdem Regni Civitates, quin ipse Nuntius quidquam de ipsis audiat; injungimus eidem Nuntio, ut per Officiales suos atque Ministros, quos in omnibus Diœcesibus retinet, curet se certiorem fieri de Episcopis, quicumque a propriis Diœcesibus recedunt: ut & ii, qui obtentis licentiis abutuntur, & multo magis ii, qui proprio marte se gerere præsumunt, (dum vel absque prævia licentia, præter tempus a Concilio indultum a suis Diœcesibus absunt, vel si ob aliquem inopinatum eventum ab ipsis discedere compulsi fuerint, hujusmodi licentiam, statim ac ad destinatum locum pervenerint, petere & impetrare non curant;) severiori sacrorum Canonum, & Apostolicarum sanctionum censuræ subjiciantur.

„ Ceterum intendimus sub præsentium Litterarum Nostrarum ordinatione & dispositione etiam ipsos Ven. Fratres Nostros S. R. E. Cardinales, qui Patriarchalibus, Primatialibus, Archiepiscopalibus, & Episcopalibus Ecclesiis prædictis ex concessione & dispensatione Apostolica nunc præsunt, & in futurum præerunt, comprehendi, ac comprehensos esse & fore.

„ Præsentes quoque Litteras, omniaque & singula in eis contenta, de subreptionis, & obreptionis, aut cujuscumque nullitatis vel invaliditatis vitio, intentionisque Nostræ, ac quocumque alio defectu, etiam ex eo, quod in præmissis quomodolibet interesse habentes seu habere prætendentes, & præsertim ejusdem S. R. E. Cardinales, præmissis non consenserint, nec ad ea vocati & auditi, solemnitatesque, & alia servanda & adimplenda nullatenus servata & adimpleta fuerint, ac quocumque alio colore, prætextu, occasione, & caussa, etiam necessario exprimenda, a quoquam notari, impugnari, in jus vel controversiam revocari, aut ad terminos juris reduci, vel adversus illa aperitionis oris, restitutionis in integrum, vel aliud quodvis juris, facti, vel gratiæ remedium impetrari nullo unquam tempore posse; sed semper perpetuoque valida, firma, & efficacia esse & fore, suosque plenarios & integros effectus sortiri, & obtinere, ac per omnes & singulos, ad quos spectat, & quomodolibet spectabit in futurum inviolabiliter observari, perinde ac si in Consistorio Nostro secreto, & de eorundem Fratrum Nostrorum consilio, & unanimi assensu emanassent; Sicque & non aliter in præmissis omnibus & singulis per quoscumque Judices Ordinarios vel Delegatos, etiam Caussarum Palatii Apostolici Auditores, nec non prædictæ S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, Vicelegatos, & Apostolicæ Sedis Nuntios, prædictamque Congregationem super Residentia deputatam, & quoscumque alios quavis authoritate & potestate fungentes nunc, & pro tempore existentes, sublata eis & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, declarandi, interpretandi, & definiendi facultate, judicari & definiri debere, & quidquid secus super his a quoquam quavis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari, irritum & inane decernimus.

„ Non obstantibus Constitutionibus & Ordinationibus Apostolicis, etiam in Universalibus, Generalibus, Provincialibus, & Synodalibus Conciliis editis vel edendis, nec non, quatenus opus sit, de non tollendo jure quæsito, aliisque Cancellariæ Apostolicæ Regulis, Statutis quoque, etiam juratis, & consuetudinibus, etiam diuturnis & immemorabilibus, dictarum respective Ecclesiarum, nec non licentiis, privilegiis, & indultis etiam Apostolicis, eisdem Ecclesiis, earumque Præsulibus quomodolibet hactenus concessis, omnibusque & singulis aliis, quæ prædictus Urbanus suarum Litterarum firmitati & executioni voluit non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque.

„ Ut autem eædem præsentes, & in eis contenta quæcumque, ad omnium notitiam deducantur, & ne aliquis illorum ignorantiam prætendere possit; volumus, quod eædem præsentes per aliquem, seu aliquos ex Cursoribus Nostris ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, ac Cancellariæ Apostolicæ, & in Acie Campi Floræ de Urbe publicentur, & earum copiæ ibidem affigantur, & affixæ relinquantur, quæ sic publicatæ & affixæ omnes & singulos, quos concernunt, arctent & afficiant, non secus ac si eorum unicuique personaliter intimatæ & notificatæ fuissent; quodque earundem præsentium transumptis etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, & sigillo Personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides adhibeatur in judicio & extra illud ubique locorum, quæ adhiberetur ipsis præsentibus, si forent exhibitæ vel ostensæ.

„ Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc Nostrarum Ordinationum, Confirmationum, Derogationum, Præceptorum, Statutorum, & Decretorum infringere, seu eidem ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum.

„ Datum Romæ apud S. Mariam Majorem Anno Incarnationis Dominicæ 1746. 3. Nonas Septembris, Pontificatus Nostri Anno septimo.

DE SACRAMENTO MATRIMONII, LIBER OCTAVUS.

TRACTATUS PRIMUS. DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

Juvat me impedimenta amovere Matrimonii, priusquam de ipso magis proxime tractationem instituam; Nam propterea in primo, & secundo tractatu hujus octavi Libri agam de Matrimonii Impedimentis, deque horum Dispensatione, ut scilicet, illis per dispensationem amotis, possim propius, atque expeditius ad ipsius Matrimonii considerationem accedere. Faveat conatibus nostris omnium bonorum Auctor, & Donator Deus.

CAPUT PRIMUM.

Quid, & quotuplex sit impedimentum Matrimonii?

1 Id, quod obstat, ne matrimonium contrahatur, sive illud sit physicum, ut ætas infantilis, quæ est inepta ad matrimonium, sive sit morale, ut prohibitio v. g. ne affinis contrahat cum affine, dicitur matrimonii impedimentum.

2 Est autem in duplici Classe: Aliud enim est solum impediens, impedit nimirum, sed non invalidat matrimonium, qualis est v. g. votum simplex Castitatis: Aliud ita impedit, ut etiam invalidet, quale est idem votum Castitatis solemne. Illa primi generis vocantur absolute Impedientia, hæc Dirimentia.

3 De impedientibus dicemus postea, nunc (utpote gravioris momenti) locum demus Dirimentibus, quæ sunt duodecim de jure antiquo, quibus, si duo addas ex jure novo Tridentini, omnia sunt quatuordecim, his vulgatis versibus comprehensa:

4 *Error, conditio, votum, cognatio, crimen,*
Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis.

Et ex Tridentino.

Si Parochi, & duplicis desit præsentia Testis,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

Hoc est, Matrimonium cum aliquo ex prædictis impedimentis factum retractatur, atque omnino irritum est, ac nullum, ac si factum non fuisset.

5 Hæc impedimenta, aliqua sunt inducta Jure naturæ, aliqua Jure Ecclesiastico. De Jure naturæ sunt illa quatuor: Error in persona, Impotentia perpetua, consanguinitas in primo gradu rectæ lineæ, Pater verbi gratia cum filia, & ligamen, idest ligatum esse actuali matrimonio. Cætera sunt de Jure Ecclesiastico, ut distinctius dicemus in explicatione singulorum.

6 Quæ autem sunt ex jure naturæ, dispensabilia non sunt, & locum habent etiam in infidelium matrimoniis.

7 An alia potestas (præter Summum Pontificem) sive Ecclesiastica ipso inferior, sive Civilis, Imperatoria, Regia, &c. Matrimonii impedimenta constituere valide possit, lege apud Doctores passim, ut Sanchez *lib. 7. de matrim. ad* 1. Pont. *lib. 7. de matrim. a cap.* 1. Coninch. *disp.* 30. *de matr. d.* 1. Perez *d.* 31. *de matr. sect.* 4. Avers. *quæst.* 9. *de matr. sect.* 2. & 3. aliosque apud ipsos.

CAPUT II.

Impedimentum primum Matrimonii, idest

ERROR.

§. I. *Quis ille sit?*

1 Ut hujus impedimenti notitia plana sit, Adverte Primo, in contrahentibus Matrimonium duorum genera errorum posse contingere. Primum, in personis ipsis, quæ contrahunt, ut si tu volens contrahere cum Maria, invenias Catharinam.

Secundum, in qualitatibus personarum, ut, si quis volens contrahere cum Maria pulchra, vel nobili, vel divite, inveniat ipsam eamdem deformem, vel ignobilem, vel pauperem. Inter has qualitates, ne adnumeres Servitutem; hæc enim propter suas peculiares considerationes certo est impedimentum dirimens, ut *cap.* 3. explicabimus; adnumeres tamen ipsum nomen contrahentium, nam ex solo nominis errore non vitiari matrimonium, quando constat de persona, nimis est certum.

2 Adverte secundo, Errorem posse interdum esse antecedentem, & dantem caussam contractui, interdum comitantem. Prior contingit, quando consensus totus innititur errori. Contingit autem sive circa substantiam: ut, si Antonius ideo ducit hanc, quia putat esse Mariam, ita ut, si scivisset non esse Mariam, non consensisset in illam: sive circa qualitates, ut, si ideo ducit Mariam, quia putat esse divitem, ita, ut si scivisset, non esse divitem, in illam non consensisset. Posterior, idest error comitans contingit, quando consensus non innititur errori; & quidem pari modo, sive circa substantiam, ut si Antonius ducit hanc, v. g. Bertam, ita ut, si scivisset esse Mariam, adhuc consensisset: sive circa qualitates, ut si Antonius ducit Mariam, putans eam esse divitem, ita tamen, ut si scivisset divitem non esse, adhuc illam duxisset.

3 Adverte tertio, Errorem circa prædicta posse esse vincibilem, vel invincibilem, ut alibi nimis sæpe per alias occasiones explicuimus.

4 Adverte denique quarto, Conditionem aliquam posse apponi contractui, atque adeo matrimonio tribus modis. Actualiter, Virtualiter, Habitualiter. Actualiter est, quando expresse ea ponitur, ut: *Si es dives, te volo ducere, secus nequaquam.* Virtualiter, quando licet in contractu actualiter non ponatur; tamen de ea cogitatum fuit, & fuit apposita antea, & illa non retractata, datur consensus contractui, ut si Antonius v. g. se declarasset, nolle ducere Mariam, nisi sub conditione,

ditione, quod sit dives, vel pulchra, vel non ex genere Judæorum, &c. & deinde, hoc animo non mutato, consensit in Mariam, quæ est inops, vel fœda, vel ex Judæorum genere. Habitualiter, quando nec de illa conditione cogitatum fuit, nec illa apposita est in contractu, quamvis in ea dispositione sit, vel fuerit contrahens, ut si de illa cogitasset, non contraxisset. Duxit Antonius v. gr. Mariam, nihil cogitando de ejus paupertate, vel divitiis, sed deinde invenit, eam esse pauperem: id quod, si scivisset, vel cogitasset, nunquam illam duxisset.

5 His positis sint duæ regulæ: Altera facilis in praxi: *Error circa substantiam jure naturali est impedimentum dirimens*: Altera difficilior, propter exceptiones, quas habere debet: *Error circa qualitates personæ non est impedimentum dirimens*. Sed singulas separatim explicemus.

ERROR CIRCA SUBSTANTIAM.

6 Error circa substantiam personæ, ut cum unus, vel una supponitur pro alio, vel pro alia, sive sit antecedens, sive comitans, sive vincibilis, etiamsi crassus sit, & supinus, sive invincibilis, irritum prorsus reddit matrimonium. Ita Sanch. *lib. 7. de matrim. d. 17. num. 7.* Gasp. Hurtad. *d. 13. de matrim. diff. 1.* Filliuc. *Tom. 1. tract. 10. de matrim. p. 2. cap. 2. num. 3.* aliique passim. Et ratio est manifesta, quia ejusmodi errores & quicumque similes constituunt ignoratam eam personam, in quam, tanquam in objectum, tendere deberet consensus: at circa id, quod ignoratur, nullus actus, seu consensus voluntatis tendere potest, juxta illud Juris (*L. 9. C. de Juris, & facti ignorantia.*) *Errantis nullus est consensus*. Confirmatur, si quis volens a te emere aurum, tu ei des vitrum, quem tamen ipse per errorem putet esse aurum, nonne est invalida emptio? Ita igitur erit, si Antonius volens ducere personam Mariæ, inveniat esse Bertam.

7 Contra, si Antonius ducens Bertam, quam Bertam esse cognoscit, diceret: *Si hæc esset Maria, illam certe ducerem*, validum, secundum Sanch. *lib. 1. num. 6.* esset Matrimonium cum Berta; quia ejusmodi ducendi modus ostendit id, in quod Antonius consentiret, non vero id, in quod consentit de præsenti; consentit enim re ipsa in Bertam.

8 Dices: At Sacramentum Baptismi v. gr. est validum, si quis, dum baptizat hunc, putat esse alium.

Respondeo, id non esse mirum, quia Baptizans dirigit actionem, & intentionem suam in hunc præsentem, quicumque tandem sit: at contrahens suum consensum dirigit in determinatam personam hanc v.g. Mariam. Quod si baptizatus diceret: *Volo baptizare hunc, si is est Petrus*, certe non baptizaret, si esset Paulus; quam tamen intentionem conditionalem illicite, & nimis imprudenter haberet.

9 Dices iterum: Venditio hujus equi valida est, etiam si emptor putet, venditorem esse Titium, cum vere sit Cajus.

Respondeo, neque id mirum esse; quia regulariter ad contractum emptionis, & venditionis parum conducit, sitne hic vel ille, qui vendit, dummodo legitime vendat, cum tota venditionis substantia versetur circa objectum, seu materiam, quæ emitur. Addo nihilominus, neque illam fore validam emptionem, qua conditionaliter quis sic emeret: *Emo a Titio equum v. g. si hic venditor est Titius*, & reipsa Titius non esset.

10 Inquires. Quodnam peccatum committat is, qui per dolum cooperatur, ut quis cum errore contrahat matrimonium?

Respondeo, si, ut contrahatur cum errore personæ, de quo hic agimus, peccare mortaliter non est dubium, quia tunc cooperatio esset ad invalidum matrimonium; id, quod rem esse gravem vel stultus videt. Si vero ut contrahat cum errore qualitatum, de quo loquemur *num. seq.* satis alibi explicui, nempe, *lib. 7. Decal. cap. 5. §. 2.*

ERROR CIRCA QUALITATES.

12 Error circa qualitates, sive is error a te ipso proveniat, sive per dolum ab alio, sive idem error sit antecedens, sive comitans, sive quomodocumque vincibilis, sive invincibilis, non facit matrimonium invalidum, sed illud erit validum, sive contrahens cogitaverit de hujusmodi qualitatibus, sive non cogitaverit, modo non adsit aliqua ex duabus exceptionibus mox explicandis.

Ratio est quia ad valorem contractus Matrimonii satis est, si consensus sit circa substantiam corporis, quæ mutuo datur: quidquid ergo extra corporum substantiam, accidentale est, nec (si aliud non addatur) potest invalidum reddere contractum matrimonii.

12 Confirmatur Primo, quia ad valorem contractus civilis, v. gr. venditionis, satis est consensus in substantiam, de qua agitur, nec est opus ad circumstantias omnes advertere, secus cum præjudicio humani commercii vix ullus consisteret contractus, quia vix unquam advertuntur ejusmodi omnes circumstantiæ.

13 Confirmatur Secundo, quia eodem modo professio Religiosa est valida, quamvis ejus qualitates, & asperitates victus, fratrum mores, rigores Prælatorum, &c. non advertantur. Id quod recte Sanch. *lib. 10. de matr. cap. 9. num.* 14. probat ex ea ratione: quia secus nullus status perpetuus, qualis est Religio, & Matrimonium, diceretur, & esset stabiliter electus, quia semper novæ circumstantiæ in illo advertentur. Qua ratione tamen aliquando error in qualitatibus, quia redundat in substantiam, professionem irritet, diximus *lib. 8. in Decal. tract. 1. cap. 7. §. 11. a num. 17.*

PRIMA EXCEPTIO.

14 Accedamus nunc ad exceptiones. Exceptio prima est, validum non esse Matrimonium, si expresse contraxeris sub conditione talis qualitatis, quam deinde talem adfuisse non invenies, ut si dicas: *Si es dives, si es virgo, si es nobilis, si non es ex progenie Judæorum, tecum contraho*: Virginitate enim, vel divitiis, vel nobilitate non existente, vel existente Judæorum progenie, nulliter contrahis. Ratio est manifesta, quia consensus conditionatus de præsenti, conditione non existente, nullus est. Atque hæc, ut vides, est conditio actualiter posita in ipso contractu matrimonii.

15 Sed quid primo, si conditio sit virtualis, quam explicuimus, *num. 4.* v. g. ego nunquam contrahere volo cum Maria, nisi sub conditione, quod sit virgo, & deinde, hoc animo non retractato, sed nec actu cogitans ad hanc meam dispositionem, contraho cum Maria, putans esse virginem, cum talis tamen non sit, validumne est matrimonium?

16 Respondeo esse invalidum, quia illa prior intentio, cum non sit retractata & adhuc duret, ut supponimus, æquivalet conditioni actualiter positæ. Confirmatur, quia idem diximus *lib. 2. opusc. de Sacr. Miss. cap. 1. §. 2.* & alibi de confectione Sacramentorum, valere scilicet intentionem virtualem, ac si esset actualis.

17 Ex dictis merito declaratum fuisse nullum matrimonium cujusdam mulieris, testatur Pontius *lib. 4. matr. cap. 21. num. 13.* quæ sæpe dixerat, se potius mortem sibi allaturam, quam cum certo quodam viro inituram matrimonium, si is esset ex Judæorum progenie: & post illud contractum ex Judæis inventus est, quia (inquit Pontius) ex circumstantiis clare apparuit, illam conditionem virtualiter remansisse. Merito item simile quid refert Barb. (*in voto decisivo 19. art. 3.* multa de hac quam erudite afferens) de matrimonio cujusdam mulieris, quæ se nobilem finxerat. Merito denique similem casum narrat Caramuel, *in Theol. fundament. primæ edit. num. 1390. fol. 708.* quos omnes, si est otium, lege.

18 Quid Secundo, si conditio sit habitualis, quam explicuimus eodem *num. 4.* Si quis v. g. ita sit dispositus, ut si advertisset ad hanc, vel illam qualitatem, non contraxisset: nunquam tamen ad illam advertit, & deinde contraxit, nihil item advertendo?

Respondeo. Tunc certe validum est matrimonium, quia in contractibus non attenditur ad id, quod fecisses, vel voluisses in aliis circumstantiis, sed ad id, quod re ipsa fecisti, & voluisti circa substantiam contractus, ut sic enim absolute consensum præbuisti substantiæ, nec adfuit illa conditio, sed solum adfuisset, quod nihil operatur. Confirmatur, quia idem docuimus *loc. cit.* id est, non sufficere ad validitatem confectionis Sacramentorum dispositionem habitualem.

SECUNDA EXCEPTIO.

19 Jam vero secunda exceptio ejusdem posterioris regulæ hæc est. Quando error circa qualitates refunditur, seu redundat in substantiam personæ, seu adducit errorem in substantiam, invalidum parit matrimonium. De matrimonio loquor; nam pro aliis materiis aliter sumi errorem in substantia declaravimus *in lib. 8. in Dec. tract. 3. cap. 7. §. 11. num. 17.*

20 Sed hoc opus, hic labor. Ecqua enim ratione hanc redundantiam cognoscam? Operosum id esse fateor, ut etiam fatetur Sanchez *lib. 7. matr. d. 18. num. 25.* ex quo tamen, aliisque Doctoribus duas vias ad inveniendum quod quæris, indicabo, quarum altera ostendet nullitatem matrimonii, altera validitatem.

21 Prior via. Si occasione, seu consideratione alicujus qualitatis formet homo conceptum alicujus personæ determinatæ, seu individuæ, & singularis, tunc illa qualitas refunditur in personæ substantiam, & consequenter si qualitas illa non adsit, sed per errorem putetur adesse, invalidat matrimonium. Exemplo res fiet clarior. Videt quis mulieres duas, alteram sedentem, stantem alteram, ac dicit: *Volo contrahere matrimonium cum hac, quæ sedet*. Vel videt alius duas puellas, & ex amico audit hanc esse nobilem, illam ignobilem, hanc esse virginem, viduam autem illam, dicitque *se velle contrahere cum ea, de qua meliores audit qualitates*: Ajo, illam sessionem, hanc nobilitatem, hanc virginitatem, melioresque qualitates, qualitates quidem esse, sed in præsenti esse signa substantiæ ejus, cum qua ille homo inire matrimonium intendit, atque adeo important determinationem personæ, cum tota intentio illius sit ad illud individuum, quod sedet, quod nobile est, quod virgo, &c. Si ergo alia dicto homini præsentetur, cum qua per errorem contrahat, nulliter contrahit.

22 Posterior via. Contra, si aliunde formaverit homo conceptum talis determinatæ personæ. Cognovit v. g. hoc individuum, hanc determinatam puellam Mariam; sed illam jam incognitam, quoad personam, putat divitem, nobilem, ex hac progenie, ex illa Civitate, vel Amici ut talem eamdem jactent, cum talis vere non sit, & sub hoc errore cum illa matrimonium contrahat, valide contrahit, quia tunc error est in qualitatibus, quæ non referuntur in substantiam personæ: jam enim illam ducis, quam ducere decrevisti.

CONFIRMANTUR PRÆDICTA auctoritate Doctorum.

23 Explicabunt magis magisque rem, de qua agimus, verba aliqua Pontii, Coninch. Laym. Pontius *lib. 4. cap. 21. num. 13.* sic habet: *Denique hinc fit, vitiari quandoque matrimonium ex errore in ejusmodi qualitatibus, ut cum animus contrahentis expresse innititur illi qualitati, quamvis accidentali: est enim ille consensus virtualis conditionalis. Unde si quis contraheret cum aliqua, quia existimabat, divitem esse vel nobilem, vel honestam, vel virginem, ita ut his qualitatibus ducatur ad contrahendum, & his innitatur expresse, aliter non contracturus, in quo casu talis consensus dependet ab ea circumstantia, & illam habet pro conditione assensus, invalidum erit matrimonium, si dives non sit, aut nobilis, aut honesta, aut virgo; in foro quidem conscientiæ, si ita res se habet: & etiam in exteriori foro, si probari poterit.*

24 Coninch. *d. 31. dub. 1. num. 17.* *Petrus incidit in aliquam personam sibi incognitam, agit aliquantulum cum ea, deinde rogat, quænam sit, falsoque dicitur ei, esse filiam unicam talis Ducis, deinde eam duxit uxorem, est solum error qualitatis, & matrimonium valet, quia determinatur ad concipiendam certam personam ex priore conversatione, per eam narrationem non determinatur, ut putet eam esse aliam ab ea, qua cum egit, sed, ut putet et talem qualitatem convenire. Excipe casum quo filia talis Ducis per famam ei prius esset singulariter nota, tunc per eam narrationem determinaretur, ut hanc in particulari sibi ducendam proponeret.*

25 Idem paulo ante *loc. cit. num. 13.* dixerat: *Solius illius qualitatis error involvit errorem personæ, quæ determinat intellectum contrahentis, ut certam, ac omnino determinatam personam concipiat, cum qua hic, & nunc intendit contrahere, eamque, cum qua externum contractum celebrat.*

26 Et paucis interjectis lineis: *Ita ut verum sit, ipsum non intendere cum hac contrahere, sed cum ea, quam hanc putat esse.*

27 Laym. *lib. 5. tract. 10. p. 4. cap. 3. num. 2.* *Si Caja visu prius nota, & ad matrimonium determinata fuisset, tametsi postea simulet se primogenitam, cum non sit, valebit matrimonium, nisi actualis intentio fuisset, saltem animo retenta, non excipiendi eam, nisi primogenita sit.*

Atque hæc ex prædictis Doctoribus verba allata sufficiant: Cæterum, qui alia cupit, & adeat Barbos. *in voto decisivo 19. num. 3.* qui nimis multa refert per extensum.

§. II. *Ex dictis deciduntur duo casus: alter olim decisus a Tabiena; alter allatus ab Hostiensi.*

1 Circa annum 1508. Adolescens quidam petiit in uxorem filiam cujusdam, quam valde formosam forte viderat, verum illam ei denegavit Pater, causans, eam esse secundogenitam; se tamen facile daturum primogenitam, quam nubere prius decebat. Ad hæc adolescens petiit a Patre, ut prædictam primogenitam ostenderet cuidam viro gravi, ut is sincere, & ex fide ipsi Adolescenti referret, an etiam & ipsa pulchra esset: annuit Pater, sed vero illi ostendit filiam secundogenitam, nam primogenita deformis erat. Adolescens ergo a viro illo gravi conscius factus, etiam illam ipsi ostensam pulchram esse, cum ea contra it per verba de præsenti sub Vesperas fortasse, vel sub luce candelarum, quando ejus formam advertere non potuit. Inventa deinde ea nequaquam pulchra contendebat Adolescens, matrimonium nullum

nullum fuisse. Sed Tabiena (*in summa V. Impedimentum quæst.* 4.) ut ipsemet refert, respondet, fuisse validum, quia error fuit in qualitate pulchritudinis, non in substantia; Adolescens enim jam consensit in primogenitam, quam ipsi obtulit Pater; quare illam duxit, quam voluit. Hanc responsionem approbat Sanch. *loc. cit. num.* 35. aliique, sed illam reprobat Pontius *lib.* 4. *cap.* 24. *num.* 5. quia adolescens consensit in illam, quæ fuit ostensa viro illi gravi, at hæc non fuit primogenita.

2 Quid ego sentiam paucis expedio: Ex regula data *num.* 16. colligo Pontii sententiam esse potius approbandam, quam illam Tabienæ, & Sanchez: etenim Adolescens, occasione pulchritudinis se determinavit ad volendum illam determinatam, quam ostendit Pater; Pater autem secundam ostendit; ergo illam determinavit Adolescens. Falsum igitur videtur esse, quod ait Tabiena, adolescentem non consensisse in secundogenitam ipsi a Patre denegatam, sed primogenitam, quam Pater obtulit: falsum, inquam, quia ipse consensit in personam illam determinatam, quam vidit ille vir gravis, & non in aliam, quam Pater obtulit: obtulit enim hic primogenitam, sed adolescens non se determinavit ad oblatam a Patre, sed ad ostensam amico.

Casus aliter sic narratur, seu figuratur ab Hostiensi apud Barbos. *loc. cit.*

3 Anglus quidam vilis conditionis Romam veniens, finxit se filium esse Regis Angliæ. Quo mendacio seduxit nobilem puellam ad contrahendum cum ipso matrimonium. Non multo post, detecta fraude, quæsitum fuit, an validum deberet pronunciari matrimonium.

4 Resp. Mihi videri nullum esse pronunciandum. Ratio est ex dictis duplex; nam primo, puella illa non videtur consensisse absolute in personam præsentem, sed in illam, prout ipsi affixa esset nobilitas regia: puella enim semper præsumitur fuisse cum expressa intentione, perinde ac solent esse nobiles cæteræ puellæ, ut nollent nubere cum homine vili, & hanc intentionem nunquam retractasse.

Secundo, efficacius, quia puella non alia via cognovit hunc hominem præsentem, cujus matrimonio consensit, nisi occasione, seu consideratione filiationis Regiæ, quare ipsa consensit in hunc hominem, ut filium Regis, non vero in hunc hominem, qui judicaretur Regis filius, quemadmodum diximus *num.* 21. de eo, qui legit pro sua uxore illam, quæ sedebat; nam ita hæc puella elegit illum, qui cum veritate esset filius Regis, non vero qui ficte.

5 Profecto, si puella hæc consensisset in hunc præsentem, quem judicabat, sive ex se, sive ex dolo alterius, esse filium Regis, validum fuisset matrimonium. At vero, quia puella consensit in filium Regis, quem ipsa sibi in mente proposuit (sic enim videtur res se habuisse) non fuit validum, quia, ut constat ex dictis, error fuit in qualitate redundante in personam. Lege Barb. *in voto decisivo* 19. *cit. num.* 3. qui multorum Doctorum verba affert, ad firmandam hanc decisionem, etiam in foro externo; quia ex dictis circumstantiis, aliisque expensis, illud præsumitur, quod dictum hactenus a nobis est.

6 Et quidem, quamvis ille homo se finxisset filium Regis, nec explicuisset cujus Regis, idem puto dicendum: eadem enim est ratio (licet Bonac. *de imped. matr. quæst.* 3. *p.* 2. *num.* 8. non eamdem esse dicat) ac si explicuisset; si enim puellæ consensus innixus totus fuit nobilitati illi regiæ, voluit cum filio Regis, quicumque is Rex esset, matrimonium celebrare, non autem cum homine vili præsente. Nam universaliter, si quis dicat: *Volo hunc, quem puto v. g. esse Regem, errat in qualitate tantum*: si sic: *Volo Regem v. g. quem puto esse hunc*, tunc error qualitatis redundat in substantiam, ut diximus: casus autem noster hic posterior est.

CAPUT III.

Impedimentum Secundum.

CONDITIO SERVITUTIS IGNORATÆ.

§. I. *In quo consistat Impedimentum.*

1 Quando persona libera forte contrahit matrimonium cum persona, quæ sit vere serva (hoc est Municipium, quod bello justo captum sit, licet deinde aliis venditum) vel servitutem dictæ personæ ignorat, vel scit. Si ignorat, invalidum erit matrimonium, servitus enim alterius ex sponsis ab altero ignorata impedimentum est dirimens, de quo loquimur. Si scit, validum erit, etiam non consentiente domino, unde hic de illo agendum non est. Dixi (vere serva) nam ii, qui alicui propter mercedem famulantur, hoc impedimentum nequaquam contrahunt.

2 Ratio, cur inductum fuit hoc impedimentum, est, quia licet servitus sit qualitas; tamen deceptio in ipsa trahit gravissima incommoda, unde merito Ecclesia sic definivit. Nescimus autem, a quo Pontifice hoc impedimentum fuerit inductum, sed illud tamen passim supponunt Sacri Canones, *c. fin. de Conjug. C. Si quis ingenuus*, & *c. Cujus rei* 29. *quæst.* 2.

3 Ratio etiam, quod etiam domino nolente, sit validum matrimonium cum serva, vel servo cognito contractum, est, quia quilibet est dominus sui corporis, ut docet recte S. Thom. *in* 4. *d.* 29. *quæst. unic. art.* 4. Sanch. *lib.* 4. *de matr. d.* 22. *num.* 4. in iis, quæ pertinent ad prolis generationem. Adde, dominum non habere jus tollendi a servo remedium concupiscentiæ. Quod si ex eo matrimonio cum serva oriantur alteri conjugi aliqua incommoda, & quidem non levia, dum aliquando obsequia debita domino a serva impediant obsequia debita viro, tamen jam ipse liber cedit juri suo, quando servitutem alterius cognoscens, matrimonium init cum illa.

4 Sive autem ignorata fuerit servitus per ignorantiam invincibilem, sive, ut probabilius est, etiam per vincibilem, & crassam, sive per errorem antecedentem ad ipsum matrimonium, sive etiam ipsi comitantem, impedimentum dirimens erit: quia sic semper est ignorata servitus, unde personam liberam suo juri cessisse in contractu tam oneroso, & perpetuo præsumere non vult Ecclesia. Ita Sanch. *lib.* 7. *de matr. d.* 19. *num.* 20. & Hurt. *d.* 14. *de matr. diff.* 2.

5 Si ipsa persona serva sine ulla culpa ignoret suam servitutem, & bona fide contrahat cum libero, adhuc est impedimentum dirimens, & etiam est, si cognoscatur servitus, sed nesciatur, eam esse impedimentum (quæ dicitur ignorantia Juris) quia Ecclesia, independenter ab ipsius cognitione, affixit ejusmodi impedimentum servituti.

6 Hic per occasionem nota, in casibus, in quibus inter servum, & liberam, vel contra, est validum matrimonium, filios sequi conditionem ventris ex communi doctrina, quod etiam servatur, quando filii eorumdem essent naturales. Sensus autem hujus dicti est, ut in favorem libertatis, si mater fuerit libera, sive solum, quando concepit, sive solum, quando uterum gessit, sive solum quando peperit, sive si libertatem per unum diem habuerit, libera sit proles. Serva autem tunc solum erit dicta proles, quando mater toto tempore, quo concepit, uterum gessit, peperitque libera non fuit, lege Sanch. *lib.* 7. *de matrim. d.* 24. *num.* 10.

An peccet mancipium, si matrimonium contrahat cum persona libera volente, & sciente, sed nesciente, vel nolente domino.

7 Paulo ante dixi, nullam legem tollere a servo jus libertatis ad matrimonium: nunc ergo consequenter ajo, illicite a domino matrimonium, vel usum ejus rationabilem prohiberi suo servo, ac posse ejusmodi servum, ac debere a Judice Ecclesiastico protegi. Vide tamen apud Sanch. *lib.* 7. *de matr. d.* 21. *num.* 5. excusationem quamdam.

Objicies: Ergo peccaret dominus servum uxoratum vendendo, vel mittendo in regionem distantem, quando illum sequi non valet uxor, quia sic impediret usum matrimonii.

Resp. Ita putant nonnulli cum Sanch. *ibid. d.* 22. *n.* 11. & 12. Verum de Lugo, *de just. d.* 3. *n.* 34. cum quo sentit Coninc. *d.* 3. *dub.* 2. *n.* 37. & Perez, *de matr. d.* 21. *sect.* 7. rectius distinguunt. Vel agimus, an peccet dominus contra Justitiam, & dicendum contra justitiam non peccare, quia jus conjugis non debet juri domini præjudicium ferre; secus, neque posset illum apud se retinere, vel sibi emere, quando multum distat uxor, quod esset contra praxim quotidianam, qua, absque ullo scrupulo, ex eo capite quod eorum uxores sequi ipsos non valeant, emuntur servi.

Vel agimus, an peccet contra charitatem; & dicendum, tunc demum vendentem, & ementem peccare, quando sine suo gravi damno potest ab ea venditione, vel emptione se abstinere, & tamen non se abstinet; obligat enim tunc charitas ad succurrendum bono spirituali conjugum: in quo casu poterit Judex ecclesiasticus dominum cogere, ut vendat servum in loco, ubi is queat cum sua conjuge convivere. De qua re vide distinctius Pontium, *lib.* 7. *de matr. cap.* 34. *num.* 6. atque dic idem de missione servi in partes remotas ab uxore, &c.

8 His positis: Respondeo ad id, quod propositum est in titulo hujus paragraphi, verbis Conin. *d.* 31. *de matr. num.* 32. qui cum dixisset, ex Sacro Textu omnes communiter colligere, dominum non posse sine justa causa, servorum matrimonia directe impedire, idest, nolendo hæc illis ullo modo permittere, addit: *Nota tamen, nisi aliqua justa causa aliud suadeat (qualis esset, si timerent servi, ne dominus malitiose eorum matrimonium impediret) teneri prius dominorum consensum petere, antequam cum aliqua contrahant; id, quod colligitur ex Concilio* (quod refertur C. Fin. 29. quæst. 2.) *quod requirit voluntatem dominorum, ut conjugia servorum sint omnino legitima. Ratio autem est, quia hoc exigit reverentia, quam iis debent. Præsertim cum sæpe multum dominorum intersit, utrum servi cum hac, vel illa contrahant, ideoque durum iis sit, si servi, iis inconsultis, cum hac, vel illa contrahant, quæ ipsis valde ingrata, ac multas molestias paritura sit.* Hæc Coninch. Sanch. *lib.* 7. *de matr. disp.* 21. *a num.* 12. de Lugo, & ibidem Coninch. *ll. cc.*

In concursu obsequii domini, & conjugis, cui debeat prius satisfieri; habes dilucide *apud citatos*.

§. II. *Servitus diminuta quid operetur.*

1 Id expeditius explicabo per sequentium casuum figurationes. Berta est nunc serva, quæ tamen hinc ad duos annos ex testamento sui domini acquiret libertatem. Porro, dum præfixum libertatis tempus nondum advenisset, contraxit matrimonium cum Titio ejusmodi temporaneam servitutem ignorante, validene contraxit, sustinendumque matrimonium, saltem post annos illos duos exactos?

2 Resp. Invalide contraxisse, nec sustineri posse matrimonium, ait Pont. *lib.* 7. *de matr. c.* 43. *num.* 1. *in fine*, nisi adveniente libertatis tempore legitima adsit ratificatio. Ratio est, quia Sacri Canones distincte loquuntur, nec excipiunt servitutem temporaneam: & ex alia parte, eo medio tempore vere ea persona serva est, ut expresse habetur in Jure *L. Statum liberum, ff. de statu libero*. Sanch. *lib.* 7. *d.* 19. *n.* 4. & Perez *de matr. d.* 21. *sect.* 1. putant, probabile esse, valere matrimonium, si servitus removenda sit infra sex menses, cum parum pro nihilo reputetur. Sed his non acquiesco, quia carentia servitutis est de substantia contractus matrimonii, & solemnitate actus, quæ ad unguem observanda est.

3 Contra: Catharinæ, quæ serva est, dominus concedit tunc duos annos libertatis intra quos, dum libertate gaudet, nubit cum Titio ejusmodi Catharinæ conditionem ad servitutem migraturæ nesciente, validene nubit? Scio autem, ut notat Sanch. *loc. cit. num.* 3. non posse concedi libertatem ad tempus; semel enim concessa libertas, etiam pro brevi tempore, cum revocari ea ex jure non possit, perpetua est: sed casus proponitur pro iis locis, ubi forte lex Municipalis admittit ejusmodi temporaneam libertatem.

4 Resp. Catharinam nubere invalide, ita Sanch. *loc. cit.* quia ipsa, dum reditura est ad servitutem, vere libera non est. Ita decrevit Textus dicens, eo medio tempore non cessare, sed dormire servitutem. Et quidem merito ita decretum est, quia si conjux redire debet ad servitutem, non poterit libere dare corpus suum alteri in perpetuum, quod est de essentia matrimonii: Nam propterea servus similis temporaneus non potest Ordines Sacros licite recipere nec domicilium mutare cum præjudicio domini.

5 Denique Maria fuit serva, nunc vero libera jam est, quo pacto Latine vocatur *liberta*, Titioque nubit nescienti antiquam Mariæ servitutem, nubitne valide?

Resp. Valide sane. Ita Rebell. *lib.* 3. *sect.* 2. *num.* 19. & Perez *loc. cit.* quia libera vere est.

§. III. *Servitus, vel Libertas putata.*

6 Triplex est casus decidendus. Primus: Duxit Titius Bertam liberam, quam tamen per errorem putat servam. Valuitne mamonium?

Resp. Sane valuit, tum quia Ecclesia veram servitutem, non autem putatam constituit esse impedimentum: tum quia in hoc casu non obstat servitus matrimonio, si Titius putavit Bertam esse servam, & tamen illam duxit.

7 Secundus casus est prædicto oppositus. Antonius duxit Mariam servam, quam tamen ipse putat liberam, validene duxit?

Resp. Profecto non oportebat hunc casum proponere; in hoc enim adest ipsissimum impedimentum servitutis ignoratæ, de quo hactenus locuti sumus.

8 Quandoquidem ergo hic casus proponendus non erat, succedat alius loco ejus. Petrus servus ducit Mariam servam, putans ipsam esse liberam, valetne matrimonium, quasi servitus unius compensetur cum servitute alterius?

Resp. Valere. Ita Aversa *quæst.* 12. *de matr. sect.* 2. & communiter, non quidem propter dictam compensationem, sed, quia Sacri Canones statuerunt damtaxat (ut patet in Textibus, supra citatis) esse impedimentum dirimens servitutem ignoratam ab altero libero. Quare irritum reddiderunt solum matrimonium personæ liberæ cum persona serva ignorata, non vero personæ servæ cum persona serva, quamvis ignorata.

9 Tertius casus. Titius liber contrahit cum Lucia serva, putans

eam esse liberam, sed eo animo, ut si scivisset eam esse servam, adhuc cum ea contraxisset, qui est error in qualitate servitutis, non antecedens, sed comitans, contraxitne valide?

Resp. Sanch. *l. 7. de matr. d.* 18. *n.* 6. Bonac. *de matr. quæst.* 3. *punct.* 2. *n.* 4. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 2. aliique docent invalide; Sylvester, aliique valide, citati a Bossio *c.* 2. *de matr. num.* 85. Sed cum Sanch. est sentiendum, quia intentio Titii antecedens terendit absolute in servam vere a se ignoratam, atque adeo in habentem impedimentum dirimens, quo existente, consensus validus ad matrimonium esse non potest.

§. IV. *Servitus cessans per ipsum matrimonium.*

1 IN favorem libertatis decernitur a Jure Civili, *Auth. Ad hoc C. de latina lib.* & late habet Sanch. *de matr. l.* 7. *d.* 20. ut, si dominus personam servam suam tradat in matrimonium personæ liberæ, servitute nequaquam detecta, secuto matrimonio, eo ipso, serva fit libera, quod idem satis probabiliter est, si ipse dominus, vel domina matrimonium contrahat cum suo mancipio, ut tenet Pont. *l.* 7. *de matr. c.* 44. *a n.* 2. G. Hurtad. *d.* 14. *diff.* 4. aliique. De quodam Turca prætendente servam, quam duxit, remanere servam, quamvis baptizetur vide Tancr. *d. par.* 2. *q. Moral. tr.* 5. *q.* 65. Jam quæritur, an in his, similibusque casibus in quibus persona serva evadit in ipsa matrimonii contractione libera, servitus ignorata sit impedimentum dirimens?

2 Resp. Duæ sunt de more sententiæ. Sanch. *l. c. n.* 13. docet, non esse dirimens, sed tunc matrimonium valere, quia (inquit) in eo instanti, in quo matrimonium contrahitur, jam realiter illa persona fit libera: ergo evolat impedimentum: Imo tametsi in illo instanti non evolaret, cum statim, finito consensu, finienda sit servitus, & item abolenda sit vilitas talis personæ, morali, & humano modo, dicenda esset dicta servitus nequaquam adesse, tam parvum enim instans nullius considerationis in humanis commerciis est.

3 Verum Hurtadus *l. c. diff.* 3. aliique docent, adesse impedimentum dirimens, & non valere matrimonium, quia servitus (inquiunt) non tollitur nisi a matrimonio valido; ergo debet in priori signo supponi validitas matrimonii, ut in posteriori dicta servitus tollatur ex vi talis matrimonii: quod tamen in casibus dictis esse nequit; cum in prioris signo supponatur servitus ignorata.

Confirmatur, quia in Jure Canonico servitus ignorata, absque ulla limitatione est impedimentum: at nunc jam est servitus ignorata. Esto autem vilitas illa personæ in dictis casibus cessasse dicenda sit; tamen cum Ecclesia voluerit sine ulla limitatione servitutem ignoratam esse impedimentum, semper tale erit, sive vilem reddat, sive non vilem personam.

Profecto secundum prudentem hominum existimationem servitus non redderet vilem Reginam v. g. in bello justo captam, & tamen matrimonium cum tali servitute ignorata nullum esset.

4 Utramque opinionem esse probabilem, rationes utrinque allatæ me fateri cogunt: neque obstat probabilitati prioris sententiæ illud, quod noluimus concedere eidem Sanch. §. 2. *n.* 2. ibi enim agebatur de tempore, hic de instanti.

§. V. *Obligatio servitutem occultantis.*

1 CErtum est, quando post contractum matrimonium cognoscitur servitus antea ignorata, debere conjuges abstinere a petendo, vel reddendo debito conjugali; & posse propria auctoritate relinquere hoc matrimonium, & aliud inire, si nolunt legitime hoc ratificare, perinde ac debet fieri in cæteris impedimentis dirimentibus. Solum hic, & semper adverte, scandalo existente, accedere debere Judicis Ecclesiastici auctoritatem: nisi sub aliquo rationabili prætextu obviam ire scandalo ex se dicti conjuges possent, ut dicam in simili cum de Divortio. Infra *tr.* 7. *de obligationibus, c.* 3. §. 6. *a n.* 4.

2 Hoc, inquam, certum est. Sed quæritur Primo, An persona decipiens, hoc est, quæ suam servitutem occultavit, possit licite resilire a matrimonio sic invalide contracto, nolendo illud ratificare, si alter illud ratificatum velit? nam personam deceptam licite resilire posse, etiam alia nolente, non est dubium.

3 Resp. Etiam illam posse; licite enim peccaverit attentando matrimonium, quod Ecclesia prohibet, tamen, quia revera nullum illud est pro utraque persona, & recte solet dici, nunquam posse matrimonium ex una tantum parte claudicare, ideo æque utraque persona potest. Quare dicta persona decipiens non obligatur de novo consentire, vide etiam infra *tr.* 3. *de sponf. c.* 2. §. 2. *nu.* 13. si decepta id requirat, quia non obligatur ex vi matrimonii: hoc enim, ut dixi, nullum est, nec ratione sponsalium, seu promissionis factæ; nam infra dicemus, illud matrimonium invalide attentatum, nec parere vera sponsalia, nec validam promissionem; cum neque hæc valeant inter personas inhabiles, idest inter habentes impedimentum dirimens, si promissio fuit absoluta, & non pro tempore, quo cessabit impedimentum, uti *ib.* latius explicabimus.

4 Dixi (præscindendo ab alio damno) nam si decipiens in honore, vel bonis nocuisset deceptæ, tunc ratione damni illati obligaretur damnum resarcire, vel matrimonium legitime contrahere eo modo, quo distinctius a me explicatum est *lib.* 7. *Decalog. cap.* 5. §. 3. *num.* 26.

CAPUT IV.

Impedimentum Tertium.

VOTUM SOLEMNE CASTITATIS.

1 NOn quodcumque votum Castitatis simplex (id enim est impedimentum solum impediens, ut infra dicemus) sed illud, quod in solemni professione Religiosa simul cum Paupertatis, & Obedientiæ voto emittitur, est impedimentum dirimens illud matrimonium, quod celebrari, post dictum votum, attentatur; idque ex probabiliore sententia solum de jure Ecclesiastico: ut, contra nonnullos, putantes esse de jure naturæ, probat Suar. *t.* 3. *de Relig. l.* 2. *c.* 6. & 7. Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 26. Pont. *l.* 7. *de matr. c.* 22. *n.* 4. Perez *de matr. sect.* 6. Aversa *q.* 15. *de matr. sect.* 1. aliique.

2 Illud nota, votum simplex Castitatis emissum in Societate JESU post biennium Novitiatus, esse idem impedimentum dirimens subsequens matrimonium, idque ex peculiari jure novo Greg. XIII. qua certe vi, ante dictum jus carebat ejusmodi votum, quia vere non est votum solemne, ut late Suarez *t.* 4. *de Relig. tr.* 10. *l.* 4. *c.* 1. & breviter explicat Hurtad. *d.* 15. *de matr. diff. un.*

Quam excommunicationem incurrat tentans contrahere Matrimonium cum hoc impedimento, dicam infra *c.* 16. §. 4. sicuti de voto Castitatis imbibito in Sacris Ordinibus dicam infra, *cap.* 8.

CAPUT V.

Impedimentum Quartum.

COGNATIO.

Hæc alia est Naturalis, alia Spiritualis, alia Legalis.

§. I. *Naturalis.*

1 COgnatio naturalis, ut habet Sanch. *l. c. d.* 50. quæ etiam consanguinitas appellatur, *est vinculum personarum descendentium ab eodem stipite per carnalem propagationem.*

Ut, quæ ad hoc argumentum pertinent, facilius intelligas, ne te prætereat cognitio Terminorum sequentium; Nam stipes est illa persona, a qua aliæ personæ, de quarum cognatione tractatur, descendunt. Titius v. g. qui est Pater Antonii, & Antoniæ, dicitur stipes utriusque, & sic cæterorum.

2 Linea est illa series personarum, quæ per varias generationes descendunt a prædicto stipite. Hæc autem quadruplex est:

3 Prima vocatur Recta, quam scilicet constituunt eæ personæ, quarum una est ab alia, sive sint ascendentes, ut Avus, Atavus, Abavus: sive descendentes, ut Pater, Filius, Nepos, Pronepos, Abnepos. Idem dicito, tum hic, tum in sequentibus, de fœminis, Avia, Atavia, &c. Filia, Neptis, &c.

4 Secunda vocatur Transversalis, seu Collateralis, quam constituunt eæ personæ, quæ, licet descendant ab eodem stipite, v. g. Titio, tamen una non descendit ab alia, ut frater, soror, Consobrinæ.

5 Tertia vocatur æqualis, estque eadem dicta transversalis, quando eædem dictæ personæ distant æqualiter a stipite, v. g. a dicto Titio, ut frater, ac soror ex eodem Patre, &c.

6 Quarta vocatur inæqualis, estque eadem dicta transversalis, quando eædem dictæ personæ distant inæqualiter ab eodem stipite, ut frater, & sororis filius, qui certe inæqualiter distant a prædicto Titio; frater enim est in primo gradu, sororis autem filius in secundo cum eodem Titio prædicto.

7 Gradus denique, ducta metaphora a scalis, est illa distantia, quæ intercedit inter dictas personas.

8 Jam vero, quoniam computatio prædictorum graduum inter memoratas personas, alia est apud Jura Canonica pro Matrimoniis dirigendis, quæ solum numerant quatuor gradus, alia apud Jura Civilia pro successoribus constituendis, quæ numerant gradus decem, ideo nos computationem Canonicam hic explicamus, explicaturi civilem, cum de Testamentis.

9 Ad Canonicam igitur computationem cognoscendam, tres sunt Regulæ menti figendæ. Prima, pro linea recta. Secunda, pro linea transversali æquali. Tertia, pro transversali inæquali. Et quamvis hæ regulæ satis sint planæ, tamen moneo Lectorem difficulter a sola earum lectione easdem perfecte percepturum; opem ergo Præceptoris periti submisso animo quærere ne dedignetur.

PRIMA REGULA PRO LINEA RECTA.

10 In hac linea tot sunt gradus, quot sunt personæ, seu quot sunt factæ generationes, sed dempto stipite. Exempli gratia.

PATER TITIUS, STIPES.

Filius qui vocatur	Antonius
Nepos	Bartolus
Pronepos	Cæsar
Abnepos	Didacus,

11 In hac igitur linea, Antonius est in primo gradu conjunctus cum Titio, quia dempto ipso stipite, qui est ipse Titius, una remanet persona. At Bartolus est in secundo gradu cum dicto Titio, quia Titio dempto, duæ remanent personæ, seu duæ factæ sunt generationes: Titius enim generavit Antonium, Antonius Bartolum; & sic de cæteris.

SECUNDA REGULA PRO LINEA

Transversali in distantia æquali.

12 In hac linea, tot gradibus una persona distat ab alia, quot gradibus illa una distat a communi stipite, dempto tamen ipso eodem stipite. Hinc Antonius frater, & Antonia soror uno gradu inter se distant, atque adeo Antonius est in primo gradu consanguinitatis cum Antonia, quia uno gradu distant a Patre, & sic de cæteris in hunc modum.

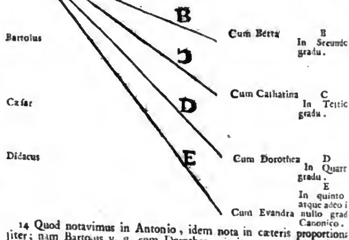
Antonius est in 1. gradu	cum Antonia.
Bartolus in 2. gradu	cum Berta.
Cæsar in 3. gradu	cum Catharina.
Didacus in 4. gradu	cum Dorothea.

TERTIA REGULA PRO LINEA

Transversali in distantia inæquali.

13 In hac, tot gradibus una persona distat ab alia, quot gradibus illa persona, quæ est a stipite remotior, distat ab eodem stipite; dempto tamen, pari modo, ipso eodem stipite. Unde Antonius prædictus distat in secundo gradu a Berta, quia Berta, quæ est remotior a Titio stipite, distat ab ipso Titio duobus gradibus, dempto nimirum eodem dicto stipite, in hunc modum usque ad quartum gradum; nam in quinto nulla est consanguinitas.

TITIUS PATER, STIPES.



14 Quod notavimus in Antonio, idem nota in cæteris proportionaliter; nam Bartolus v. g. cum Dorothea erit in quarto gradu, & sic de gradibus superioribus.

15 Nota

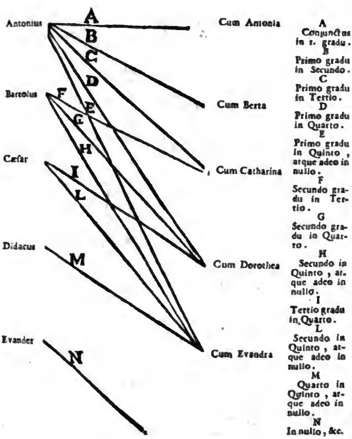
15 Nota Secundo, quod dictum est de Antonio respectu Bertæ, & de cæteris collocatis in eadem linea sinistra respectu collocatorum in linea dextra, idem dici debere de Antonia respectu Bartoli, cæterisque collocatis in linea dextra respectu collocatorum in linea sinistra.

16 Nota diligenter Tertio, doctrinam sequentem: Quamvis distantia remotior sit illa, quæ consanguinitatis gradus constituat, ut dictum est (qui gradus, quando non exeunt a quarto, sunt necessario dispensandi a Pontifice, ut dicemus, in Matrimoniis ineundis inter consanguineos) tamen solet etiam considerari gradus proximior, & de illo juxta Bullam S. Pii V. debet obtineri ab eodem Pontifice declaratio, quod is gradus proximior matrimonio non officiat, modo infra *de dispensat. c. 9. §. 7.* distinctius explicando, quæ distinctio est omnino videnda. Unde, quia dictus Antonius v. g. distat uno gradu a Titio, prædicta vero Berta distat duobus gradibus ab eodem Titio, ideo sic consuevimus loqui: *Antonius distat primo in secundo gradu a Berta*, seu *Antonius, & Berta sunt conjuncti*, seu *sunt in primo, & secundo gradu*, seu *in primo cum secundo gradu a stipite*, & sic de cæteris.

Nota igitur diligenter, prædictis modis non explicari plures consanguinitates, quas forte quis habet ex diversis stipitibus, aliam verbi gratia, ex parte Patris, aliam ex parte Matris, quæ certe plures consanguinitates explicari distincte debebunt a petentibus dispensationem, si illas plures habebant, ut infra distinctius advertemus: nota, inquam, prædictis modis explicari duntaxat unam consanguinitatem lineæ Transversalis inæqualis; nam propterea additur (ab uno stipite)

17 Ut id explicatius habeas; sequentem figuram hic aspice, & lege: memor, hic etiam locum habere duas notationes *n. 14.* allatas.

TITIUS PATER, STIPES.



18 His præmissis, dico omnem consanguinitatis gradum usque ad quartum inclusive tantum, & non ultra, hodie esse impedimentum dirimens matrimonium, idque non solum in linea recta, sed etiam transversali, ut notant Doctores mox citandi: quia Concilium Lateranense indistincte, & absolute loquitur de dictis quatuor gradibus, dum ait, esse impedimentum dirimens Matrimonium. Id, quod factum est ob reverentiam, quæ debetur sanguine conjunctis, & ut propter bonum, pacemque publicam, matrimonia extenderentur ad extraneos, & denique consanguinei ob spem Matrimonii munus caste simul cohabitarent.

19 Signate adverte illud (usque ad quartum gradum, &c. & non ultra) nam propterea Cæsar v. g. positus in figura respectu Evandræ, quia est in quinto gradu cum ipsa, nullam cum ea consanguinitatem habet, unde potest illam ducere sine ulla dispensatione, ut clare habet Textus, *C. fin. de consang.* & passim Doctores, ut Perez, *de matr. d. 28. sect. 7. n. 5.* Campan. *in Diversf. Juris Rubr. 2. c. 3. n. 45.* aliique notant.

20 Inquires. Cum prædictus Cæsar sit (ut patet ex Figura) conjunctus cum Catharina in tertio gradu cum quinto, & modo nos *n. 16.* dixerimus de proximiore gradu debere obtineri declarationem illam, quam induxit S. Pius V. estne necesse hic, ubi consanguinitatem nullam esse dicimus, dictam declarationem nihilominus petere, & obtinere?

Resp. Nequaquam id necessarium esse; nam, ut recte notat Leand. *p. 2. de Sacr. d. 14. de matr. q. 39.* Sanch. *l. 8. de matr. d. 24. n. 23. fin.* hæc declaratio petenda & obtinenda est, quando a Pontifice conceditur dispensatio alicujus gradus: at pro quinto non datur dispensatio, ergo nec danda est declaratio.

21 Denique gradum primum in recta linea jure naturæ irritare matrimonium, quale esset inter Patrem, & Filiam, & inter Matrem, & Filium, certum esse fuse habes apud Doctores, ut Sanch. *l. 7. de matr. d. 15.* Pont. *l. 7. c. 31.* Per. *d. 28. de matr. sect. 7.* Cæteros vero gradus in eadem recta linea probabilius est, jure naturæ nequaquam irritare. Unde non sequor eos, (apud Sanch. *l. c. a n. 15.*) qui dicunt, dirimi jure naturali matrimonium in recta linea usque ad secundum gradum inclusive, nec eos, qui usque ad quartum, nec eos, qui usque ad septimum, nec eos, qui usque in infinitum, ita ut hi postremi asserant, nunc Adamum, si resurgeret, non posse ullam ducere ex mulieribus Universi: quia omnes sunt ab illo per lineam rectam descendentes, quæ, & similia videri possunt apud Sanch. *aliosque citatos.*

22 Quoad lineam transversalem, nullum ejus gradum dirimere Matrimonium de jure naturæ etiam inter fratrem, & sororem, sed solum jure Ecclesiastico, mihi item probabilius videtur. Id, quod vide apud eosdem, scilicet Pont. *l. 7. c. 23.* citantem S. Thom. Sotum, Alensem, Gasp. Hurtad. *d. 17. de matrim. diff. 5.* Perez *loc. cit. sect. 5.* aliosque, quamvis non negem, Vasq. Sanch. Rebell. Valent. quos sequitur, citatque Bonac. *de matr. q. 3. punct. 5. n. 12.* aliosque doctissimos viros putare, primum gradum in linea hac transversali dirimere matrimonium jure naturæ, qualis est inter fratrem & sororem.

§. II. *Cognatio Spiritualis.*

1 HÆc est vinculum, seu connexio inter aliquas personas procedens ex regeneratione spirituali, idest ex Baptismo, vel Confirmatione; nam ex aliis Sacramentis ejusmodi cognatio nequaquam oritur.

2 Ea autem multipliciter oriebatur ex jure antiquo: hodie tamen reducta est a Trid. *sess. 24. de Ref. matr. c. 2.* lege Sanch. *l. 7. d. 54. n. 9.* fuse explicantem locum hunc Tridentini, ad quatuor capita; Nam Primo, contrahitur nunc cognatio spiritualis a Baptizato, vel Confirmato cum Baptizante, vel Confirmante.

Secundo, ab eodem Baptizato, vel Confirmato cum Patrino, vel Matrina (*Compare, o Comare*) & hæ duæ cognationes vocantur Paternitas, & Filiatio utique spiritualis, quasi is fiat filius illorum per regenerationem spiritualem.

Tertio, a Patrino, vel Matrina cum Patre, & Matre Baptizati, vel Confirmati.

Quarto, a Patre, & Matre Baptizati cum ipso Baptizante, vel Confirmante, & hæ postremæ duæ vocantur Compaternitas, quasi hi sint simul Patres Baptizati, vel Confirmati.

Breviter in Baptismo (idem in Confirmatione) Baptizatus spiritualiter conjungitur cum Baptizante, & cum Patrino, vel Matrina per Filiationem; Pater vero, & Mater ejusdem Baptizati conjungitur cum eodem Baptizante, & cum Patrino, vel Matrina per Compaternitatem.

3 Quæ speciatim requiruntur, ut hæc spiritualis cognatio nascatur, & alia valde plura ad hanc cognationem pertinentia dixi fatis de Baptismo *l. 2. de Bapt. cap. 4. §. 2. a n. 19.* Illud utile est vel addere, vel recolere, si quis baptizet, vel confirmet, vel sit Patrinus nesciens Baptizatum, vel Confirmatum esse filium hujus, vel illius, adhuc contrahere, ut vult Avers. *q. 16. de matr. sect. 2. V. Habet hæc spiritualis*, cum his cognationem; ignorantia enim non valet impedire id, quod Ecclesia ejusmodi actionibus adnexuit.

4 His præmissis, Assero, cognationem spiritualem prædictam, esse impedimentum dirimens Matrimonium contrahendum a personis, inter quas eam esse jam diximus *n. 2.* idque ex Jure Ecclesiastico, non autem ex Jure Naturali, vel Divino ut clare constat ex Sacris Testibus *toto tit. de Cognat. spirit. & 30. q. 1.*

5 In hac autem cognatione spirituali non numerantur gradus aliqui sicuti in præcedenti cognatione naturali numeravimus, sed solum conjunctio, & impedimentum est inter personas prædictas; eaque in perpetuum, hoc est, etiamsi moriatur persona, ratione cujus illa conjunctio contracta fuit, ut cum communi docet Sanch. *l. c.*

6 Si eadem cognatio forte superveniat Matrimonio jam contracto, an impediat petitionem, vel reditionem debiti conjugalis dixi pluribus, cum de Baptismo *l. 2. de Baptism. c. 2. §. 2. num. 10. & cap. 4. §. 2. num. 17.*

§. III. *Cognatio Legalis.*

1 IN Jure Civili (Jura hæc habes apud Sanch. *l. c. disp. 63.*) communi conceditur, ut quilibet possit sibi adoptare quempiam in filium, quinque positis conditionibus. Prima, ut Adoptans sit sui juris. Secunda, ut sit vir. Tertia, ut sit potens ad generandum. Quarta, ut sit major 25. annis, excedatque Adoptatum saltem 18. annis. Quinta, ut non possit quis adoptari in eo cognationis gradu, quo forte conjunctus est cum Adoptante: Filius v. g. naturalis Adoptantis, non potest adoptari in filium adoptivum: & nepos naturalis, quamvis possit adoptari in filium, non tamen potest adoptari in nepotem, &c.

Hæc omnia implicite comprehendit vulgata descriptio Adoptionis, quæ est hæc: *Adoptio est extraneæ personæ legitima assumptio.* Per vocem enim illam (*legitima*) notantur primæ quatuor conditiones; per vocem (*extraneæ*) notatur quinta, eo modo, quo jam explicatum est: siquidem hic per illam non significatur, personam adoptatam debere carere omni gradu naturali conjunctionis, sed solum eo, ad quem assumitur.

2 Si quæres, cujus auctoritate hujusmodi adoptio expedienda sit: Dico, eam expediri posse ex auctoritate Magistratus inferioris, summo Principe, & posse ex auctoritate ejusdem Principis summi; cum hoc tamen discrimine, ut facta auctoritate Supremi Principis (quæ consuevit proprio vocabulo appellari *Arrogatio*, estque in Jure perfectissima Adoptio, neque fieri potest, nisi arrogans sit ætatis saltem 40. annorum) facta; inquam, sic habeat hos duos effectus, ut Arrogatus transeat in potestatem Arrogantis, & ut sit ejus hæres necessarius; etiam ex testamento, qui effectus Adoptioni communi nequaquam conveniunt.

3 In eodem Jure, apud eumdem Sanch. civili ex dicta Arrogatione, vel Adoptione, quam cognationem legalem appellamus, tres oriuntur dictæ cognationis species. Prima est in linea recta inter Adoptantem & Adoptatum. Vide mox *n. 5.* Secunda, in linea collaterali inter Adoptatum, & filios carnales Adoptantis, legitimos tantum ex Coninch. *d. 32. de matr. n. 44.* sed ex Pontio *l. 7. de matr. c. 41. n. 8.* etiam illegitimos. Tertia, inter Adoptatum, & uxorem Adoptati.

4 His præmissis ajo, Ecclesiam approbasse has prædictas tres species cognationum, & in reverentiam, quæ ab adoptato filio debetur Patri assumenti ipsum in filium adoptatum, eas ita approbasse, ut etiam voluerit, inter illas personas jam memoratas in tribus dictis speciebus invalide celebrari Matrimonium, & consequenter cognationem legalem esse impedimentum dirimens.

5 Primam speciem ex dictis, quæ est in linea recta, approbavit Ecclesia, ut impedimentum dirimens in Decreto, *C. Ita diligere 30. q. 3.* & illud quidem, ut non solum contraheretur ab adoptato, verum etiam ab ejus filiis, & nepotibus, qui essent in ejus potestate o tem-

pore quo celebraretur adoptio, durareque in perpetuum, idest etiam finita adoptione, ut notat *ibid.* Sanch.

6 Secundam speciem approbavit eadem Ecclesia ut Impedimentum dirimens, in decretalibus, sed est temporale: finitur enim finita adoptione.

7 Tertiam speciem approbavit Ecclesia tacite, & ex antiqua consuetudine; nam cæterum id expresse non reperitur in Jure Canonico.

8 Ex dictis duæ, ut vult Sanch. *lib. 7. disp. 63. n. 28.* personæ v. gr. Titius & Maria alias inter se conjunctæ si ab eodem adoptatæ fuerint; Rursus adoptans, & Mater adoptati; vide eumdem *ibid.* Præterea, secundum Perez *d. 30. sect. 4. n. 4.* Adoptans, & filia nata ex filia Adoptiva, hæ, inquam, personæ non habent inter se cognationem legalem, quia non sunt in illis tribus speciebus *n. 3.* numeratis, quas solas induxit Jus Civile, quasque approbavit Ecclesia. Quare illæ poterunt inter se validum inire Matrimonium.

9 Benigna autem interpretatio quorumdam non est hic silenda. Nonnulli ut Tolet. *l. 7. c. 4.* Pont. *lib. 7. de matr. c. 41.* sustinent hoc impedimentum induci, tum ab Arrogatione, quam explicui *n. 2.* tum ab adoptione: quia Ecclesia adnexuit hoc impedimentum absolute adoptioni, at utraque vere adoptio est: Sanch. tamen benignius *l. c. n. 8.* Coninch. *d. 32. n. 44.* Perez *loc. cit. sect. 2.* Avers. *q. 16. de matr. sect. 3. V. At vero*, ubi plures citat, aliique putant, solam prædictam arrogationem parere cognationem, cui Ecclesia conjunxerit impedimentum; quia Matrimonium est jus valde favorabile, unde ejus impedimenta sunt stricte interpretanda, quæ stricta interpretatio tunc in re, de qua loquimur, fiet, quando nomine adoptionis, cui ejusmodi impedimentum adjungitur, intelligatur una illa adoptio, quæ est perfectissima, idest arrogatio, non autem quæcunque. Profecto utramque sententiam probabilem esse, inficiari non possum.

10 Inquires. Cognatio hujusmodi legalis superveniens Matrimonio jam contracto privatne jure petendi, vel reddendi debitum conjugale?

Resp. Nequaquam, cum Sanch. *l. c. n. 19.* quia nulla apparet lex Canonica hanc privationem inducens.

CAPUT VI.

Impedimentum Quintum.

CRIMEN.

NOn quodvis Crimen, sed solum illud, quod est contra fidem Matrimonii, & ex quo timeri possit conjugis, sive viri, sive fœminæ occisio, est impedimentum dirimens. Quod certe quadruplex est.

PRIMUM CRIMEN.

§. I. *Conspiratio cum occisione Conjugis, & sine Adulterio.*

1 SI Titius v. g. qui est Bertæ conjux, conspiraret cum Catharina ad interficiendam Bertam, sequaturque ex ea conspiratione ejusdem Bertæ interfectio, nascitur impedimentum dirimens inter Titium, & Catharinam. Idem dicendum, si Berta conspiraret cum Cajo v. g. ad occidendum Titium, quia in hoc Canones, tum de occisione uxoris loquuntur, tum de occisione viri. Ita Sanch. *lib. 7. de matr. d. 78. n. 8.* contra paucos. Quare ut hoc impedimentum enascatur, non requiritur ullum adfuisse adulterium inter Titium, & Catharinam, cum, *C. 1. de convers. C. Si quis vivente 31. n. 1.* satis sit ipsa una conspiratio cum dicta occisione secuta, tametsi in aliis tribus criminibus mox explicandis requiratur præterea commissum inter dictas personas adulterium.

2 Nota insuper tria. Primum, conspirationem fieri debere a prædictis ex intentione ineundi inter se Matrimonium. Qui igitur ex alio motivo conspiraret, puta ex odio, vel ex spe successionis, &c. & post commissam occisionem superveniret voluntas contrahendi Matrimonium, non enasceretur in ipsis impedimentum. Lege Sanch. *lib. 7. d. 78. n. 13.* Pont. *l. 7. c. 45. n. 4.*

3 Recte item Pontius *loc. cit.* notat illam intentionem ineundi inter se Matrimonium debere esse exterius explicatam: Si enim solum mente retineretur, hoc impedimentum non consurgeret, quia non adesset conspiratio duorum.

4 Nota Secundo, eamdem conspirationem satis haberi, si conjux sive consilio, sive mandato, sive alia cooperatione auxilium afferat ad mortem. Ratihabitio autem sola subsequens occisionem ideo non sufficit, quia jura de ratihabitione non loquuntur.

5 Nota Tertio, mortem debere esse secutam, quia pœna, nisi aliud exprimatur, imponi semper intelligitur delicto completo. Non sufficit ergo secundum Pont. *loc. cit.* attentatio, imo nec vulnus, si id sufficiens non fuisset ad afferendam mortem, sed ea consecuta sit ex culpa, vel ignorantia medicantis.

SECUNDUM CRIMEN.

§. II. *Adulterium cum occisione sine mutua conspiratione.*

1 SI idem Titius vir Bertæ, etiamsi sit ejus vir per Matrimonium tantummodo ratum, committat cum Catharina adulterium, alter autem horum adulterorum, etiam sine consensu alterius, mortem paret Bertæ, & re ipsa sequatur mors, (*C. Significavit nobis, De eo, qui duxit.*) enascetur impedimentum dirimens Matrimonium inter Titium, & Catharinam. Dictum est (etiam per Matrimonium tantummodo ratum) quia etiam tunc est perfectissimum adulterium, ut docemus omnes. Idem dic de Berta, si committat adulterium cum Cajo.

2 Nota hic quatuor. Primum, machinationem mortis Bertæ jam secutæ fieri debere ex intentione ducendi Catharinam. Ita Sanch. *l. c.* Quare si fiat ex intentione liberius v. g. vivendi, vel ducendi aliquam fœminam incertam, vel ex simili alia causa, non consurget impedimentum. Semper tamen in foro externo præsumetur, ut vult idem *l. c. n. 19.* intentio ducendi hanc, quoties occisor vult contrahere, cum qua adulterium perpetravit.

3 Nota Secundo, esse quæstionem, An hæc prava intentio debeat fuisse explicata ei, cum quo intenditur celebrari Matrimonium? Et ajo ita doceri a Pont. *loc. cit. n. 5.* afferente D. Thom. & dicente esse sententiam communem DD. sed prorsus non acquiesco. Negative enim respondendum est cum Avers. *de matr. q. 18. sect. 4. Vers. Tertio Rursus*: quia in hoc secundo crimine non requiritur conspiratio duorum, sicuti requisita fuit in crimine præcedente.

4 Nota Tertio, adulterium, sive præcedat mortis machinationem, sive sequatur, sufficiens esse ad constituendum impedimentum *ex hoc secundo capite.*

5 Hinc: si prædictus Titius mandasset sicario, ut occideret dictam Bertam ex intentione ducendi Catharinam, & post ejusmodi mandatum, ante mortem Bertæ, committeret adulterium cum Catharina, consurgeret impedimentum: non vero consurgeret, si cum eadem Catharina copulam habuisset post Bertæ mortem. Ita Sanch. *l. c. n. 10.* in simili de committente adulterium post propinatum venenum.

6 Nota Quarto, nonnulla circa adulterium hoc. Primo enim non sufficiunt oscula, ut habet Sanch. *l. c.* & Coninch. *d. 31. n. 62.* vel tactus turpes, sed requiritur copula consummata. Secundo, requiritur adulterium formale respectu utriusque, idest, non solum prædicto Titio, sed etiam Catharinæ debet esse notum, ipsum Titium esse uxoratum: si enim Catharina putet Titium non esse conjugatum, copula, quam cum Titio habet, est adulterium in se, & respectu ipsius Titii, qui jam scit se uxoratum esse, sed non respectu Catharinæ, quæ putat, ipsum Titium esse solutum. Quare tunc non orietur impedimentum. Ita plures, ut Sanch. *loc. c. n. 12.* Avers. *l. c. Ver. Octavo loquendo*, Coninch. *d. 31. n. 61.* Perez *d. 33. sect. 2.* Castr. *d. 4. de sponf. p. 12. n. 8.* contra Pont. *lib. 7. c. 45. n. 5.* asserentem sufficere, etiamsi malitia adulterii nota sit uni ipsi occisori. Tertio, non sufficit, tuum adulterium esse formaliter tale ex sola conscientia erronea. Hinc, si dicti Titius, & Catharina putent Bertam vivere, cum tamen sit mortua, vel putent inter Titium, & Bertam esse verum Matrimonium, cum tamen ob aliquod impedimentum verum non sit, adulterium Titii cum Catharina non sufficit ad inducendum hoc impedimentum. Ratio horum trium est, quia jura in re odiosa sunt stricte interpretanda. Ergo in casu nostro sunt intelligenda, nonnisi de vero adulterio, quod omni ex parte vere, & realiter adulterium sit.

TERTIUM CRIMEN.

§. III. *Adulterium cum promissione Matrimonii.*

1 SI Titius vir Bertæ, etiam per solum matrimonium ratum, committat adulterium cum Catharina, promittens huic matrimonium post Bertæ mortem, incidit in impedimentum dirimens matrimonium inter ipsum Titium, & dictam Catharinam. *C. Si quis vivente. C. Relatum 31. q. 1. Significatur nobis, De eo, qui duxit.* Vides Primo, hic non requiri occisionem, nec conspirationem, nec intentionem mortis; sufficit enim adulterium cum promissione, quam certe promissionem negari non potest, dare ansam captandæ mortis conjugi. Vides Secundo, nec requiri juramentum, quia promissio sine juramento verissima promissio est. Vides Tertio, promissionem non debere esse revocatam: nam si est revocata, evolat, & non persistit promissio: at adulterium, & simul promissio hoc impedimentum delinquentibus affigunt. Revocatio aut vel expressa esse potest, vel tacita, cujus tacitæ nonnulla exempla habere potes a Sanch. *l. 7. matr. d. 79. n. 6.*

2 Sed adhuc sunt addendæ notationes quatuor. Notatio prima. Adulterium hic intelligitur eo modo, quo intelleximus §. *præc. n. 6.*

3 Notatio secunda. Promissio debet esse acceptata ab altero conjuge; si enim acceptata non est, vim promissionis, saltem completæ non habet; Sed non est necesse, ut alter repromittat, siquidem nullum jus requirit ejusmodi repromissionem; quæ tamen debet esse acceptata, ideo alteri significari omnino debet, ut dicam *n. 6.*

Quid, si solum sit externa, sed ficto animo facta, atque adeo nullo modo interna? Resp. non sufficere tum pro foro conscientiæ tum, si possit probari pro foro fori, quia vere tunc non est promissio, cui jura (quæ cum sint odiosa, non debent extendi) adnexuerunt impedimentum. Ita Henriq. *l. 12. c. 14. n. 3.* G. Hurtad. *d. 23. matr. diff. 2. n. 8. & 9.* Perez *de matr. d. 33. sect. 4. V. Sufficere quoque*, aliique, licet Sanch. *lib. 7. matr. d. 79. n. 10.* Coninch. *d. 31. n. 57.* & Castropal. *d. 4. de sponf. p. 12. n. 11.* putent sufficere, quia finis legis est tollere ab adulteris occasionem captandæ mortis conjugi. Sed certe finis legis non cadit sub legem, nisi quatenus in verbis legis comprehenditur. Quare sententia Henriq. est a nobis approbanda.

4 Notatio tertia. Requiritur, ut dicta promissio sit absoluta, vel si sit conditionata, ut transierit in absolutam per adventum conditionis, qui scilicet adventus fuerit ante mortem conjugis. Si sic v. g. promittat dictus Titius prædictæ Catharinæ, *Te ducam in uxorem, si meus Pater discesserit ab hac Urbe*, necesse est, ut vult Castr. *l. c. n. 13.* citans Coninch. G. Hurtad. Avers. contra Sanch. Navar, & Rodriq. ut discessus Patris sit ante mortem Bertæ, ut cum adulterio consurgat impedimentum.

5 Quid si sic promittat Titius? *Te Catharinam ducam, si moriatur Berta mea uxor.*

Resp. tunc cum adulterio exurgere impedimentum, quia in casu hoc hujusmodi promissio æquivalet promissioni absolutæ, ut recte notat Avers. *d. q. 18. sect. 3. Ver. Si tamen*; siquidem hæc conditio (*si moriatur mea uxor*) semper imbibitur in promissione, quantumvis absoluta matrimonii, facta a conjugato: ergo non reddit illam diversam ab absoluta, & ex alia parte illa locutio potius auget, quam minuit ansam captandæ mortis conjugi.

6 Notatio quarta. Dictum est, promissionem debere esse acceptatam. Jam quæro, an acceptatio hæc debeat esse externo aliquo signo facta ei, qui promisit.

Resp. ita profecto, secus completa promissio non esset. Ita Sanch. *d. 79. n. 29.* Coninch. *l. c. n. 56.* aliique. Lege item Delugo, *de Just. t. 2. disp. de Dona. & prom. n. 63.* qui hanc exteriorem significationem acceptationis necessariam esse putat in promissionibus onerosis (qualis certe est ea, de qua loquimur) quamvis non in gratuitis.

– Quid, si alter, qui debet acceptare, taceat?

Resp. si taceat, & interne non acceptet, ut dixi *n. 3.* sufficiens, & vera acceptatio non est. Quæstio ergo solum esse posset, quando qui acceptet interne, & taceat. Ad quam dico, reduci id tandem ad illam regulam: *Qui tacet, consentire videtur*: quam communiter DD. explicant, valere semper in favorabilibus ipsi tacenti; non vero in odiosis, seu ipsi nocivis. Quid ergo? valetne in casu nostro? Sanch. *l. c. n. 25.* Cum Bonac. *de matr. q. 3. p. 5. n. 9.* Avers. *q. 18. sect. 3. Verb. Quidemum*, & Castr. *l. c. n. 10.* putat non valere, quia, sumus (ait) in nocivis: illa enim acceptatio revera affert, causatque impedimentum matrimonii, quod incommodum est, & detrimentum. Coninch. *loc. c. n. 58.* Pont. *lib. 7. cap. 45.* G. Hurtad. *lib. 1. diff. 2. n. 9. fin.* Rebell. *lib. 3. q. 8. n. 5.* Perez *disp. 33. sect. 5.* putant valere; quia sumus (ait) in favorabilibus: illud enim matrimonium apprehenditur ab illis adulteris ut bonum. Quoniam vero utraque sententia est probabilis, rationes utrinque adductæ apud earum Doctores videantur.

8 Si ex circumstantiis colligatur, illud silentium esse potius contemptum, quam acceptationem, certum est non sufficere, quia non esse tunc judicandum adesse acceptationem, ut non judicatur (inquit in simili Delugo *l. c.*) dicente scurra puellæ Regiæ, Tibi promitto matrimonium, puella taceat, tunc enim silentium illud contemptum significat, non consensum.

Ex dictis vides adulterium solum sine alia promissione, vel promissionem solam (quæ certe est peccatum grave secundum Avers. *q. 18. matr. sect. 3. Ver. Videtur impedire*) sine adulterio non esse impedimentum dirimens, ut recte monet *ibid.* Aversa.

9 Ex dictis sequentem casum decidamus. Titius, & Catharina bona fide putantes Titii uxorem obiisse, sibi invicem promiserunt matrimonium, deinde cognoverunt eam vivere, & nihilominus commiserant

ferunt adulterium, incurreruntne impedimentum, de quo loquimur?

10. Respondeo, Incurrerunt (ait Avers. *q.* 8. *de matr. sect.* 3. *Vers. Sed plerique*, & in simili Perez *d.* 64. *sect.* 3. *n.* 3.) quia jam adsunt illa duo, quæ ad pariendum hoc impedimentum requiruntur, nempe promissio, & adulterium. Et quamvis ex Jure supra dixerimus, Adulterium debere esse formale, hoc est cognitum, ut tale: tamen non invenitur in Jure, quod promissio debeat esse cum notitia, quod propter viventem conjugem, fieri illa promissio non possit.

11 Hæc illi, a quibus dissentire me cogit distinctio hic adhibenda. Collig. ex Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 79. *n.* 6. & 7. Si Titius, & Catharina adulterium post cognitionem vitæ Bertæ committunt ex vi promissionis factæ, seu ex confidentia, quod erant (ut ita loquar) sponsi cum spe futuri matrimonii, sane tunc assentior impedimentum consurgere, quia sic persistit promissio, & quidem sub mala fide, quæ antea erat sub bona. At vero, si cognita Bertæ vita, apprehenderint Titius, & Catharina promissionem illam jam evanuisse, quia inter ipsos matrimonium intercedere amplius non potest, committuntque deinde adulterium abstrahendo ab illa promissione, impedimentum non contrahent, quia sic adulterium non est conjunctum cum promissione; si quidem illa jam, ut dictum est, in hoc posteriore casu amplius non persistit.

QUARTUM CRIMEN.

§. IV. *Adulterium conjunctum cum matrimonio attentato.*

1 SI Titius vir Bertæ per matrimonium, etiam tantummodo ratum, committat cum Catharina adulterium, & insuper iidem, idest Titius, & Catharina attentent contrahere matrimonium per verba de præsenti, statim enascitur inter ipsos impedimentum dirimens: attentent (dixi) nam vivente conjuge, verum numquam erit cum alio matrimonium. Neque mirum est, in hoc casu enasci dictum impedimentum; si enim illud, ex sola promissione matrimonii cum adulterio consurgit, multo magis ex consensu præsenti.

Nihil præterea hic notandum occurrit, quod ex proxime dictis colligi non possit.

§. V. *Quo jure inductum est Impedimentum Criminis?*

1 SAne Jure Ecclesiastico, ut patet ex Textibus initio hujus c. allatis. Verum institui hunc paragraphum, ut notarem duo.

Primum, cum Infideles non subjaceant legibus Ecclesiasticis, ideo fit, ut si duo ex ipsis committant prædicta crimina, non futurum sit invalidum eorum matrimonium ex hoc Capite, ut re ipsa invalidum non fuit matrimonium David cum Bersabæa Adultera post Uriæ mortem, ab eodem David interfecti.

2 Secundum. Quid, si aliquod ex prædictis criminibus committatur ab altero, qui sit Christianus, altero existente Infideli?

Resp. Sane tunc redundaret impedimentum dirimens inter ipsos: nam ad contrahendum invalide matrimonium, satis superque est, ut alter ex contrahentibus impedimento alligetur. Quemadmodum contingit in impedimento solemnis voti, vel Ordinis Sacri, quod, quamvis in altero duntaxat inveniatur, irritum tamen reddit matrimonium. Sunt nihilominus in casu nostro aliquot exceptiones, quas admittit Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 78. *n.* 3. rejicit vero Avers. *de matr. q.* 18. *sect.* 5. quasque, si tempus tibi suppetit, & curiositas movet, vel necessitas decidendi urgeat, apud ipsos lege, rarissime enim evenire solent.

CAPUT VII.
Impedimentum Sextum.
CULTUS DISPARITAS.

1 INter personam baptizatam, & non baptizatam, quamvis Catechumenam, invalide initur Matrimonium, quod significamus, cum disparitatem cultus esse asserimus impedimentum dirimens. Id autem est inductum Jure Ecclesiastico propter periculum, quod subiret proles nascitura pravæ educationis. Quod quidem periculum notat Matrimonium inter Fidelem, & infidelem illicitum jure naturæ esse, sed non notat esse invalidum, ut minus recte aliquot pauci putant. Locum Juris, in quo hoc impedimentum constituitur, non facile invenies; id, quod pluribus disputatum habes apud Pontium *l.* 7. *c.* 47. satis tamen nobis est asserere, saltem ipsa consuetudine, & usu a Sancta Ecclesia illud fuisse approbatum.

2 Si infidelitas superveniat Matrimonio jam contracto, illud non dirimit, sed qua ratione possit esse causa divortii, infra dicam *tr.* 7. *De obligat. c.* 3. §. 7. *a n.* 2.

3 Infidelem autem, dixi, nam cum hæretico contractum matrimonium a Catholico validum est, quia hæreticus supponitur baptizatus; erit tamen illicitum, quia regulariter timentur pericula malæ educationis filiorum, vel perversionis alterius conjugis, quibus tamen in raro casu cessantibus potest Summus Pontifex dispensare. Quæ, & similia distinctius dicam infra, *t.* 1. *de matr. ut Sac. c.* 5. & *t.* 7. *de oblig. c.* 3. §. 2. *a nu.* 2. & passim Doctores, ut Sanch. *l.* 7. *d.* 72. Coninch. *d.* 31. *dub.* 3. *a n.* 42. Delugo, *de Fide d.* 62. *q.* 2. Aversa *loc. cit. sect.* 2.

CAPUT VIII.
Impedimentum Septimum.
VIS.

DE Impedimento hoc, quod exurgit ex Vi, Coactione, & Metu, dicemus commodius non multo post *Tr.* 3. *de sponsal. c.* 2. §. 2. & *tr.* 4. *sess.* 24. *de consensu c.* 6. §. 2.

CAPUT IX.
Impedimentum Octavum.
ORDO SACER.

1 ORdinem Sacrum, hoc est Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium esse in Ecclesia Latina impedimentum dirimens Matrimonium, est ita certum, ut sit ex Tridentino de Fide *sess.* 24. *de matrim. cap.* 9.

2 Adde insuper, si ordinatus quis in Sacris audeat Matrimonium contrahere, incidere in excommunicationem latæ sententiæ, ut infra *hoc eodem tr.* 1. *c.* 17. §. 4. dicemus, & incidere in irregularitatem Bigamiæ similitudinariæ, ut explicabimus, cum de Irregularitate, & denique post sententiam incidere in privationem beneficiorum, ut habetur in Jure *C. Decernimus dist.* 28.

3 Inquires. In Ecclesia Græca, seu Orientali, si ordinatus in Sacris ducat uxorem, validene ducit? Nam licet Græcis jam uxoratis antea, concedatur postea, Ordines Sacros, non vero Episcopatum, valide suscipere, & illos in Matrimonio exercere; tamen non conceditur Matrimonio conjungi eos, qui Sacris Ordinibus sunt insigniti: nam propterea quæritur, an sit ipsis Ordo Sacer impedimentum dirimens, ita ut si Græcus Sacerdos uxorem ducat, non illicito modo, sed invalide ducat?

4 Respondeo, invalide dicit Azor. *t.* 1. *tr.* 13. *cap.* 14. *qu.* 7. valide Arcudius, *in Con. l.* 7. *c.* 42. cui fortasse magis habebit fidem Lector, utpote viro docto ex Græcis, & in suis ritibus peritiori, quam Azor. Ipsum adi.

5 Multa hic essent superaddenda, nisi alibi de iis sufficienter dixissem, nam propterea hic indicare loca satis erit. Quodnam Sacrilegium committat Sacro Ordine initiatus, si contra Castitatem peccet, dixi *in Methodo Conf. lib.* 2. *cap.* 7. §. 1. *n.* 4. & 5.

Quid de Sacerdote Græco; Dixi in libris Decalogi, vide *l.* 2. *in Decal. c.* 6. §. 3. *n.* 3.

An Sponsus, invita Sponsa, Ordinem sacrum licite suscipere valeat? infra *tr.* 3. *de sponsal. c.* 5. §. 3.

An Ordo sacer dissolvat vinculum Matrimonii rati; infra *tr.* 5. *de matr. ut Sacr. c.* 7. §. 1. *n.* 13.

An ex consensu uxoris possit ordinari uxoratus, & quid si ordinetur absque ejus consensu, infra *tr.* 7. *de oblig. cap.* 4. §. 2.

An obligatio servandæ Castitatis annexa ordinato in Sacris sit ex voto, an ex præcepto? supra *l.* 7. *de Ord. c.* 3. §. 3.

An infans, vel ignorans hanc obligationem, illam subeat, si ordinetur? *Ibid. a nu.* 15.

An metu, vel vi coactus Sacrum Ordinem suscipere, eamdem servandæ castitatis obligationem contrahat? *Ib. a n.* 13.

An in Sacris constitutus incurrat excommunicationem, si attentet Matrimonium contrahere? Infra *cap.* 17. §. 14. ut modo *n.* 2. dixi.

CAPUT X.
Impedimentum Nonum.
LIGAMEN.

1 PErsonam alteri per Matrimonium ligatam non posse, vivente conjuge, alteri, per simile Matrimonium ligari, est res adeo certa, & a Tridentino definita, ut probatione non indigeat, debeatque Inquisitoribus deferri, qui, dum vivit conjux, aliud Matrimonium contrahit. Lege Dian. *p.* 4. *tr.* 7. *ref.* 4. Castr. *t.* 1. *tr.* 4. *d.* 16. §. 8. Th. Hurtad. *p.* 1. *Resp. mor. tr.* 5. *c.* 2. *n.* 32. Imo per aliquos etiam ut Carenam *p.* 1. *tit.* 5. *n.* 6. *juncto n.* 33. *ad* 47. Bord. *de Sacro Trib. c.* 22. *q.* 39. sed omnino vide Thom. Hurt. *l. c. n.* 34. & 35. etiam qui sponsalia nova, dum ipse est matrimonio devinctus, init cum aliqua.

Conveniunt autem DD. hoc impedimentum esse ex jure naturali, & Divino, quamvis non negent, olim concessisse Deum Hebræis polygamiam, hoc est uxores plures, de qua re Pontius, *l.* 7. *matr. c.* 49. Sanch. *l.* 7. *c.* 80. aliique multa scribunt.

2 Aliud hic superaddere non occurreret, nisi animadverterem, velle Lectorem hac occasione opportune doceri, quam cognitionem mortis alterius debeat habere alter conjux, ut possit ad alias nuptias animum adjicere.

3 Ajo, hanc Regulam dari ab omnibus receptam; Ita apud Sanch. *l.* 2. *d.* 46. Apud Barbos. *in Collect. ad cap. in præsentia de sponsal.* eamque in utroque foro. Non sufficit ad secundum Matrimonium contrahendum verisimilitudo, vel probabilitas mortis conjugis, multo minus dubium negativum, sed necessaria est cognitio moraliter certa. Hæc regula probatur, Primo, quia in Sacro Textu *C. Dominus*, *de secundis Nuptiis*, dicitur. *Donec constet, quod ab hac vita conjux migraverit*, & alibi *C. in præsentia. De sponsal. Donec certum nuncium recipiant de morte Virorum.* Secundo, quia hic agimus de tollenda possessione prioris conjugis. At contra possidentem probationes debent esse claræ, & convincentes. Tertio, quia incommoda gravia, quæ solent enasci, si inito secundo matrimonio, inveniatur vivere prior conjux, satis ostendunt, in tam gravi negotio ex valde firmis rationibus esse procedendum.

4 Neque obstat Pontifex, *C. Quoniam, ut lite non contestata, V. Si autem:* dum alibi dicit: *Tandiu aliter conjugum expectetur, donec de ipsius obitu verosimiliter præsumatur.* Non obstat, inquam, quia illud (*præsumatur*) notat, requiri verosimilitudinem, quæ solet præsumi in Jure: at hæc in tanta re, in qua agitur de secundo matrimonio, non ducitur in Jure, nisi ex rationibus moraliter certis. Aliam explicationem hujus textus affert Guttierez, quam vide apud Sanch. *l. mox citando n.* 9.

5 Verum, his habitis, vix aliquid habuimus: Nam Inquiro, undenam, & qua ratione ejusmodi moralis certitudo conquirenda sit? Molesta difficultas in praxi, nam propterea id a jure Judicis arbitrio tandem remittitur. Ita Menoch. *de arbitr. casu* 470. *n.* 128. Sanch. *l.* 2. *d.* 46. *n.* 7. Lucem nihilominus ex sequentibus probationibus, seu conjecturis non exiguam hauriemus.

6 Primo. Non sufficit sola conjugis absentia longi temporis, etiamsi interim adhibita sit diligentia, etiamsi, ut habet Textus, *C. in præsentia de sponsal.* fœmina esset juvenis, & se continere non posset, quia vita hominis præsumi posset durare usque ad annos centum. Lege Sanch. citatum *n.* 1.

7 Secundo: Non sufficit, si nullus habeatur testis, de visu, sed solum aliqui de auditu, & de fama testimonium ferant, conjugem obiisse: id enim rem certam nequaquam reddit. Ita communis fert opinio. Ita Sanch. *l. c. n.* 15. Pont. *l.* 7. *c.* 53. *n.* 3.

8 Tertio, non sufficit, ut vult Sanch. *l. c. n.* 12. unus privatus testis de visu, quia pari modo unus tanti negotii rem certam non reddit. Et quamvis aliquando testis unus admittatur ad aliquam probationem certam faciendam: id tamen est in re alteri nequaquam præjudicante; at in casu nostro præjudicium ferretur ipsi primo conjugi.

9 Objicies: Modo Sacer Textus dixit, requiri certum nuncium. Ergo unus sufficit testis, secus dixisset *nuncios*.

Respondeo, propter hanc considerationem putarunt plures, ut Hostiensis & Vertic. apud Sanch. *l. c. n.* 10. sufficere testem unum de visu. Sed immerito, nam illa vox (*nuncium*) in hoc textu est neutrius generis, & stat pro (*Nunciatione*) sensusque est hujusmodi, *Donec certum nuncium, seu certam nunciationem* (avviso Italice) *recipiunt*. Nec gratis accipimus hanc interpretationem, cum ipsa materia, de qua agitur, illam prorsus expostulet. At hæc tria non sufficiunt, sufficiunt vero tria sequentia.

10 Quarto enim, si cum fama, seu cum testibus de auditu adjungantur aliæ conjecturæ non levis momenti, utique sufficiunt, secundum Bonac. *de matr. qu.* 3. *par.* 10. *n.* 14. & Avers. *qu.* 14. *matr. sect.* 3. *vers. Tertio ulterius*, alios citans; quia sic, rem moraliter, & humano modo certam faciunt, atque hic maxime valet prudens Judicis arbitrium.

11 Quinto. Si cum unico Teste de visu aliæ simili modo conjecturæ, seu adminicula conjungantur, multo magis, si per distantiam major probatio speranda non sit, sufficere docet Sanch. *l. c. n.* 12. Benignius de his videtur loqui Th. Hurtad. *p.* 1. *res. mor. num.* 106. *fol. mihi* 109.

12 Sexto, Si Rector Parochiæ testificatur de morte prædicta, vel exhibeatur ejus authentica fides, probabitur tunc sufficienter mors, quia hæc est probatio publici Officialis, seu per publicam scripturam exhibita, quæ fidem moraliter certam facit.

13 Sed

13 Sed quid, si adhibitis necessariis diligentiis moraliter constat de morte conjugis, unde bona fide matrimonium quis novum contrahat, sed casu occurrat, conjugem illum vivere, validumne fuit novum Matrimonium?

14 Respond. omnino fuisse invalidum; neque enim bona fides, imo neque Judicis sententia, si forte interposita fuisset, potest tollere impedimentum dirimens matrimonium. Quare conjux ille, qui defunctus credebatur, si forte appareat, revocare sibi omnino suam conjugem debebit.

15 Inquiret Curiosus. Si Titius v. g. mala fide contraxisset cum Catharina, quæ tamen Catharina putabat fide bona, & forte ex judicis sententia Bertam conjugem priorem Titii jam e vivis decessisse, contingat autem, ut deinde idem Titius affirmet Catharinæ, matrimonium inter ipsos esse irritum, qui sua Titii conjux Berta vere vivebat, quando idem Titius contraxit matrimonium cum ipsa Catharina, illine obligabitur credere Catharina?

Resp. Nisi certo ostendatur ex aliis probationibus, tunc vivam fuisse Bertam, non obligatur, quia propria Titii confessio ipsi Titio præjudicat, non vero alteri tertio. Legantur Sanch. *lib.* 10. *d.* 12. *num.* 50. & ea, quæ ego dixi in hanc rem *lib.* 2. *in Dec. cap.* 3. §. 7. *v. Matr. num.* 3.

16 Jam si occurrat oppositum, quid dicendum? Vere mortua est uxor Titii, sed putantes ipsi Titius, & Catharina Bertam vivere, matrimonium cum mala fide contraxerunt, contraxeruntne valide?

Resp. si fides mala fuit, innixa certitudini, quamvis solum existimatæ, invalide contraxerunt, quia tunc adesse sufficiens consensus non potuit: Si vero fuit innixa dubitationi, vel probabilitati, quam ipsi non curarunt indagare (quod idem esset, si pendente lite pro validitate prioris matrimonii, novum contraxissent) sic enim etiam contraxerunt cum dubio, si inquam, sic fuit, & deinde invenitur vere fuisse Bertam mortuam, valide contraxerunt. Ratio est, quia in hoc casu adfuit sufficiens consensus, ut dicemus infra *t.* 4. *de consensu matr. d.* 2. *art.* 2. Quem locum nisi legas, hanc rationum diversitatem intelligere profecto nequaquam poteris.

CAPUT XI.

Impedimentum Decimum.

PUBLICA HONESTAS.

§. I. *Quid illud sit?*

1 IMpedimentum publicæ honestatis (seu, ut solet etiam appellari, Justitiæ publicæ honestatis, propterea quod ab Ecclesia institutum est propter quamdam honestatem, & decentiam publicam) oritur ex duobus capitibus, puta ex sponsalibus, & matrimonio tantum rato, sed in diversis gradibus.

2 Si enim Titius v. g. contraxit sponsalia cum Berta, idem Titius non poterit, etiam post mortem Bertæ, ut testatur Villalob. *de communi sententia tom.* 1. *in summ. tract.* 14. *diff.* 16. *n.* 4. Avers. *quæst.* 17. *matr. sect.* 4. *V. Semelque*, conjungi in Matrimonio cum consanguineis Bertæ in primo gradu, nempe cum Matre, vel Sorore, vel filia dictæ Bertæ, nec Berta cum similibus consanguineis Titii; quia ex sponsalibus, respectu dictorum nascitur Impedimentum dirimens. Dico (respectu dictorum) nam respectu aliorum quorumcumque ex sponsalibus solum oritur Impedimentum impediens, ut dicemus infra *cap.* 16. *num.* 6. suo loco.

3 Si vero idem Titius contraxit matrimonium per verba de præsenti cum Berta, sed nondum consummavit (si enim consummavit, oritur Impedimentum aliud, quod appellatur Affinitatis, & de quo *c. seq.* dicemus) quo pacto est matrimonium tantummodo ratum, non poterit Titius contrahere matrimonium cum nulla ex consanguineis Bertæ usque ad quartum gradum inclusive, nec Berta cum similibus consanguineis Titii, ut notat, saltem ex recepta legitima consuetudine, Pont. *lib.* 7. *matr. cap.* 36. *num.* 4. Aversa *loc. cit. vers. Hinc*. Notetur bene hæc diversitas, nam ego ad aliqua peculiaria de duobus dictis capitibus separatim explicanda gradum facio.

§. II. *Publica honestas ex sponsalibus.*

1 TRia peculiaria de hac habet Trid. *sess.* 24. *cap.* 3. *de Refor. matr.* Primo disponit, ut, quia jure antiquo hæc publica honestas orta ex sponsalibus extendebatur usque ad quartum gradum, nunc restringatur, ut dictum est, ad primum.

2 Secundo, ut non enascatur hoc impedimentum, nisi ex sponsalibus validis. Quare, si ex quocumque capite, sive ex defectu consensus, quamvis solum interni. Ita G. Hurt. *de matr. d.* 21. *diff.* 1. *num.* 3. alios citans contra Sanch. Henriq. Pont. & Avers. *quæst.* 17. *matr. sect.* 5. *V. Si autem*, sive ex impedimento oculto, quo sponsi laborarent, invalida essent sponsalia, hoc impedimentum nullum esset.

3 Tertio, ut sponsalia debeant esse absoluta, nam si sint conditionata, hoc Impedimentum pari modo non incurritur: Vide *num.* 9.

DISSOLUTIS SPONSALIBUS, AN ETIAM
Dissolvatur hoc Impedimentum?

4 Circa hæc sic dubitare posses. Primo, Titius, & Berta contraxerunt valide sponsalia, sed deinde, sive mutuo consensu ea dissolverunt, sive ex justa causa alter legitime a sponsalibus recedendo, ea fuerunt legitime dissoluta. Tu ergo nunc dubitas, an sponsalibus jam cessantibus cesset etiam impedimentum publicæ honestatis?

5 Resp. cessare putat G. Hurt. *d.* 21. *diff.* 1. *n.* 3. Pont. *lib.* 7. *cap.* 36. *num.* 9. Barbos. *in d. Cap. Trid. num.* 8. Sa *Ver. Matr. num.* 12. Castrop. *disp.* 4. *p.* 10. *num.* 9. Leand. *tract.* 9. *d.* 19. *quæst.* 4. Cornejo, *d.* 7. *dub.* 30. *quæst.* 5. aliique, quia cum nunc sint dissoluta illa sponsalia, jam verificatur, illa esse invalida. Unde ex Tridentino, ut dictum est *n.* 2. non parient Impedimentum. Non cessare docent Sanch. *lib.* 7. *d.* 28. *num.* 21. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. Perez *de matr. d.* 8. *sect.* 2. Avers. *de matr. quæst.* 17. *sect.* 5. *Ver. Addit.* Bonac. *quæst.* 3. *p.* 11. *num.* 7. cum aliis, quia initio fuerunt valida sponsalia, unde jam ortum fuit impedimentum, illo autem semel exorto, non dependet a voluntate sponsorum ejus cessatio. Confirmatur, quia non cessat hoc impedimentum morte alterius ex sponsis, ut §. 1. diximus, & tamen tunc dissolvuntur sponsalia.

6 Utraque sententia videtur probabilis. Quod enim prior, ut ait Pont. *loc. cit.* afferat pro se declarationem Cardinalium, nihil est, quia etiam posterior, ut vult Bonac. *loc. cit.* illam pro se Cardinalium declarationem inducit, imo & stylum, ut habet Avers. *loc. cit.* Curiæ Romanæ, per quem obtineri in ejusmodi casu, de quo loquimur, dispensatio solet. Ad rationem posterioris posset prior respondere, hoc impedimentum non enasci, nisi quando adsunt sponsalia: at quando sunt retractata, moraliter non adsunt, unde non est mirum, si non remanet impedimentum.

Ad confirmationem potest afferri disparitas; nam, quia sponsalia retractata non fuerunt a Sponsis ante mortem, noluit Ecclesia, ut impedimentum aboleretur per solam mortem, quia judicatur permanere.

7 Pro priore sententia habeo Consilium Patris Petri Mosticæ Doctissimi Theologi nostræ ætatis, *in suis manuscriptis consiliis cons.* 40. cujus supra etiam memini, qui consilium sic absolvit: *Unde potest, qui contraxit sponsalia de futuro cum filia, postea vero per mutuum consensum dissoluta, potest, inquam, contrahere matrimonium cum Matre sine ulla dispensatione Summi Pontificis. Et ita ego sentio, salvo meliori Judicio aliorum præstantissimorum Theologorum. Atque hanc sententiam deduxerunt in praxim Archipresbyter Sambucensis, & Episcopus Agrigentinus permittentes, quod Joseph Torres sine dispensatione duceret in uxorem N. Buscemi sororem minorem, qui paulo antea eodem anno* 1634. *inierat sponsalia cum sorore majore N. Buscemi, quæ mutuo sponsi, & sponsæ consensu fuerunt dissoluta.* Verum id olim fortasse erat; nam hodie extat Decretum Sacræ Congregationis latum jubente Alexandro VII. contra priorem dictam sententiam, quod certe omnino servandum est, & ita etiam refert Fagnanus C. Ad audientiam *num.* 23.

SECUNDA SPONSALIA
An pariant Impedimentum.

8 Dubitare potes sic Secundo: Titius contraxit valide sponsalia cum Berta: mox alia sponsalia (& quidem illicite) contraxit cum Antonia sorore Bertæ, pariunt ne hæc secunda sponsalia Impedimentum contra ipsum Titium, ita ut non possit amplius sine dispensatione ducere Bertam?

Resp. non parere. Ita Aversa *quæst.* 16. *sect.* 5. *V. Alia tandem*; quia hæc secunda sponsalia sunt invalida, quæ ex Tridentino, ut dictum est, Impedimentum non afferunt.

SPONSALIA CONDITIONATA
An pariant dictum Impedimentum?

9 Dubitare denique posses Tertio, An sponsalia facta sub conditione de futuro suspendente consensum, si adveniat deinde conditio; tunc emergat hoc Impedimentum?

Resp. cum communi sententia emergere; ita Doctores supra citati, nam ex sponsalibus conditionatis non nascitur; quia illa nondum sunt vera sponsalia: at adveniente, & purificata conditione, jam sunt vera, absoluta, & propria sponsalia: ergo &c.

§. III. *Publica Honestas ex Matrimonio Rato.*

1 EX matrimonio tantummodo rato oriri Impedimentum hodie dirimens matrimonium usque ad quartum gradum inclusive, supra indicavimus: nam olim extendebatur usque ad gradum septimum. Jam inquiro, ejusmodi Impedimentum oriturne etiam ex matrimonio rato invalido?

2 Resp. esse bene distinguendum: Ita Pont. *loco mox citando num.* 5. aliique passim; nam oritur ex invalido, quod invalidum sit ex omnibus aliis capitibus, præter quam, si sit invalidum, ex defectu consensus. Quare, si matrimonium ratum fuit invalidum, quia fuit cum consanguinea, cum affini, cum Professa solemniter, &c. jam incurristi Impedimentum dirimens publicæ honestatis ex matrimonio rato; at si fuit invalidum ex defectu tui liberi consensus, qualis etiam est consensus ex metu, ex errore personæ, ex amentia, ut notat Hurtad. *de matr. d.* 21. *diff.* 2. *num.* 8. Impedimentum hoc non contraxisti.

3 Notas differentiam? Impedimentum publicæ Honestatis ex sponsalibus nunquam ex Tridentino oritur ex ipsis sponsalibus invalidis: At Impedimentum ejusdem publicæ honestatis ex matrimonio rato oritur semper, excepto cum affuit defectus ipsius consensus; tunc enim non oritur, ut dictum est.

Ex defectu ætatis, quando sufficiens consensus deficit pro matrimonio, non incurritur publica honestas ex matrimonio rato, quia hoc est defectus pleni consensus: At vero, quia ille consensus valeret, ut sponsalia, incurri publicam honestatem ex sponsalibus, dicam infra *Tract.* 3. *de spons. cap.* 2. §. 4. *num.* 4.

4 Quid, quando Matrimonium ratum sit invalidum, quia contrahitur clandestine; idest, quia celebratur sine Parocho, & Testibus?

Resp. Non contrahi hoc impedimentum tenet Sanc. *lib.* 7. *d.* 30. *num.* 13. & Coninch. sed immerito: nam propterea contra eos arguit recte Perez, *d.* 32. *matr. sect.* 3. citans Hurtad. Pont. *lib.* 7. *cap.* 36. *num.* 5. afferens declarationem Card. Avers. *quæst.* 17. *sect.* 5. *Ver. Addit.* Sanch. cum enim (ait) in hoc casu matrimonium non sit invalidum ex defectu consensus, sed ex defectu solemnitatis illi consensui annexæ ab Ecclesia, non est ratio, cur Impedimentum non enasci concedamus.

5 Quid de Matrimonio rato conditionato per conditionem futuram suspendentem dicti Matrimonii consensum?

Resp. Dum manet conditionatum, non parit hoc impedimentum, quia tunc nondum vere est matrimonium. At adveniente conditione, parit, quia jam tunc absolutum est, & verum Matrimonium.

6 An autem, adveniente conditione, antequam novum consensum legitime adhibeant conjuges, oriatur publicæ honestatis impedimentum, tanquam a sponsalibus, atque adeo usque ad primum gradum duntaxat; an vero tanquam a matrimonio jam rato, adeoque usque ad quartum gradum, quæstio est apud Doctores. Nam aliqui volunt Matrimonium sub dicta conditione celebratum, adveniente conditione non habere vim, nisi sponsalium, antequam de novo rite consentiant sponsi, & hi debent consequenter tenere; tunc oriri impedimentum tantummodo usque ad primum gradum. Aliqui vero contendunt, dictum matrimonium jam habere totam vim Matrimonii rati, & hi debent consequenter docere, tunc oriri impedimentum usque ad quartum gradum. Quoniam vero nos infra T. 3. *de consensu* §. 4. *num.* 11. docebimus, utramque sententiam esse probabilem, sed priorem probabiliorem, ideo idem dicimus in præsentia de Impedimento. Lege id breviter apud G. Hurtad. *d.* 21. *matr. diff.* 2. *num.* 8.

CAPUT XII.

Impedimentum Undecimum.

AFFINITAS.

§. I. *Quid sit, & quatenus extendatur.*

1 AFfinitas est propinquitas, seu attinentia quædam, quæ ex copula carnali (quam completam vir, & mulier, sive licite per conjugium, sive illicite per culpam habent) provenit inter consanguineos viri, & dictam mulierem, & inter consanguineos mulieris, & dictum virum. Cum enim vir, & mulier per copulam, vel semel habitam, fiat una caro, & unum principium ejusdem filii, merito consanguinei utriusque ad ipsos attinebunt, modo dicto; quæ attinentia vocatur Affinitas, quia consanguinei alterius (quilibet juxta suum gradum) veluti accedunt ad fines alterius. Ipsi vero vir, & mulier copulam habentes non sunt, nec vocantur affines, secundum Sanch. *lib.* 7. *d.* 64. *num.* 4. G. Hurt. *d.* 20. *diff.* 1. *num.* 1. Perez *d.* 31. *sect.* 2. se fiunt

fiunt una caro, & vocantur stipites Affinitatis: sunt enim radix, seu causa, unde cæteri fiant affines.

2 Quoniam vero affinitas habet, ut dictum est, suos gradus, perinde ac consanguinitas, ad eos distinguendos solet a Canonistis hæc dari regula: *Persona addita personæ per carnis copulam mutat genus, non gradum attinentiæ*. Merito dicitur (*mutat genus*) nam ex consanguineis fiunt affines, & merito dicitur (*non gradum*) quia eo gradu, quo erant consanguinei, fiunt in eodem gradu affines. Sed clarius habe sequentem Regulam explicantem illam Canonistarum. Quoto gradu consanguinitatis est quis conjunctus, vel distat ab uno ex illis, qui copulam inter se habent, eodem gradu affinitatis est conjunctus, vel distat ab altero ex ipsis, qui prædictam copulam habent. Si ergo Antonius v. g. est in primo gradu cum Maria, cum qua Titius per copulam se conjunxit, & in eodem gradu affinis erit Berta soror Mariæ cum dicto Titio. Pari modo, si Cæsar est pater Titii, atque adeo in primo gradu cum ipso conjunctus in linea recta, erit affinis in primo eodem gradu in linea recta cum Maria, & similiter in eodem primo gradu erit pater Mariæ cum Titio, & sic de cæteris, mutando semper nomen *consanguinitatis in Affinitatem*, & ut dictum est, servando semper eumdem gradum.

3 His declaratis, dicendum est, Affinitatem ortam ex copula licita, hoc est inter legitimos conjuges, hodie esse Impedimentum dirimens subsequens matrimonium usque ad quartum gradum consanguinitatis inclusive: Affinitatem vero ex copula illicita, idest fornicaria, hodie esse Impedimentum dirimens idem matrimonium, solum usque ad secundum gradum ejusdem consanguinitatis inclusive. Ratio est expressa dispositio Trid. *sess.* 24. *c.* 4. *de reform. matr.* confirmantis Decretum (*Cod. non debet de Consang. & Affin.*) Innocentii III. in Conc. Lateranensi.

4 Dixi (hodie) nam antea multo latius ejusmodi Affinitas extendebatur; tunc enim affinitas pariebat affinitatem, ut habes late apud Sanch. *l.* 7. *d.* 67. At vero, nunc certa Regula illa est: *Affinitas non parit affinitatem*. Quare hodie inter consanguineos Mariti, & consanguineos uxoris nulla est affinitas, nam solum est inter consanguineos Mariti, & uxorem, & inter consanguineos uxoris, & Maritum.

5 Ex dictis ergo fit, ut duos fratres possint sine dispensatione accipere duas sorores, vel soror, & frater Petri v. g. copulari matrimonio cum fratre, & sorore Antonii v. g. Item fit, ut unus ex fratribus ducere possit viduam, & alter frater possit ducere filiam ejusdem viduæ genitam ex mortuo marito. Item, ut Pater ducere possit viduam, & ejusdem patris filius ducere ejusdem viduæ filiam ex Marito, atque hæc omnia, quia affinitas non parit affinitatem. Ita Sanch. *l.* 7. *matr. d.* 67. *n.* 3.

6 Idem dic, si Cajus v. g. ducat viduam relictam a propriæ uxoris fratre. Clarius: Cajus duxerat Bertam, hæc autem Berta habet fratrem nomine Cæsarem, qui duxerat Catharinam. Dico mortua Berta, & Cæsare posse Cajum ducere Catharinam, quia Cajus contraxit quidem affinitatem cum Cæsare, sed ex dictis nullam cum uxore Cæsaris, nempe Catharina.

QUÆSTIUNCULA ORTA EX PRÆDICTIS.

7 Diebus hisce superioribus emersit sequens difficultas, cujus expressam solutionem apud neminem ex Scriptoribus, nec ego, nec nostri Collegii Panormitani Theologi invenire potuimus.

8 Si ex vivis excedat Berta uxor Titii, perseverat in Titio affinitas cum omnibus Bertæ consanguineis, quia, ut cum Sancto Thoma ex Textu notat Sanch. *l.* 7. *d.* 64. *n.* 2. *ex C. Fraternitatis* 35. *q.* 10. affinitas semel orta perpetuo remanet.

9 Sed quid, si post mortem Bertæ nascatur ex sorore v. g. dictæ Bertæ puella aliqua, hæc puella erit ne affinis ipsi Titio, ita ut inter ipsam, & Titium nequeat validum matrimonium intercedere?

10 Resp. Theologi fere omnes prædicti, & ego minimus omnium, diximus esse affinem, & inter ipsos invalidum fore matrimonium. Ratio fuit, quia Affinitas non solum extenditur ad consanguineos viventes, vel natos, vivente ipsa uxore, sed etiam ad consanguineos natos post ipsius uxoris mortem. De novo enim nati vere, & in omni rigore sunt consanguinei dictæ uxoris, quamvis mortuæ. Et sane Pater in Cœlo v. g. existens, ut suum filium, suosque nepotes recognoscit filium posthumum, & nepotes descendentes. Si ergo postea nati, sunt vere consanguinei uxoris Titii, erunt affines ejusdem Titii.

11 Noluit acquiescere huic rationi unus ex prædictis nostris Theologis. Unde quæstionem hanc Romæ decidendam misit ad Patrem Ludovicum Leti Nostræ Societatis virum Doctissimum, & præcipue in Sacris Canonibus excultissimum, qui respondit certissimam esse doctrinam a me, prædictisque Theologis allatam. Huic responsioni, nec dum ille unus acquievit, donec suum argumentum dissolutum viderit: Argumentum autem fuit hujusmodi: Affinitas non resultat nisi mediante Matrimonio: ergo, non stante matrimonio, resultare ex numquam poterit. Sed post mortem prædictæ Bertæ jam non stat Matrimonium cum Titio, quia ex S. Paulo Matrimonium dissolvitur per mortem: ergo nec resultabit affinitas in Titio cum natis post mortem Bertæ.

12 Respondi in hunc modum: Affinitas non resultat, nisi mediante Matrimonio, quod aliquo tempore extitit, concedo, quod nunc actu existat, nego. Unde nego consequentiam. Cujus distinctionis ratio est, quia, ut diximus, adhuc de novo nati (Matrimonio scilicet amplius non existente) sunt consanguinei uxoris: ergo non possunt non esse affines Mariti; Sacri enim Canones ad contrahendam Affinitatem nihil aliud requirunt, nisi consanguinitatem cum altero ex conjugibus, nec distinguunt, stante, vel non stante Matrimonio.

13 Confirmatur. Affinitas usque ad secundum gradum contracta ex copula fornicaria semper consurgit, ut vidimus; quamvis ibi non adsit, nec stet Matrimonium. Satis enim est, ut aliquo tempore adfuerit copula illa illicita: ergo & in casu nostro satis est, quod aliquo tempore adfuerit copula licita.

14 Et hinc ducitur ratio a priori. Nam Affinitas non oritur ex Matrimonio immediate, sed ex mistione Corporum, etiam semel habita inter virum, & mulierem. Quamvis ergo per mortem dissolvatur Matrimonium, non dissolvitur immediata radix affinitatis, quæ est, copulam intercessisse inter virum, & mulierem: ergo affinitas, quæ nasci ex tali radice debet, impediri non poterit.

§. II. *Quo jure inductum est hoc Impedimentum Affinitatis*.

Quamvis naturaliter consurgat attinentia consanguineorum alterius conjugis cum altero, quam affinitatem appellamus; ea enim consurgit ex ipsa mistione corporum, qua conjuges fiunt una caro; tamen eam attinentiam esse impedimentum dirimens Matrimonium subsequens, omnino inductum est ab Ecclesia. Ita Sanchez *l.* 7. *d.* 66. & 67. & Pont. *l.* 7. *c.* 34. idque propter convenientias supra explicatione impedimenti ex consanguinitate indicatas hic proportionaliter applicandas. Addita etiam est excommunicatio contra ineuntes Matrimonium cum hoc impedimento, ut dicam *c.* 17. §. 2.

2 Hinc recte colligit Hurtadus, *d.* 20. *matr. diff.* 5. *n.* 8. duos Infideles, qui dictam affinitatem contraxerunt, posse tempore infidelitatis valido Matrimonio conjungi cum affinibus, quia infideles non subjacent Ecclesiæ legibus. Cætera ad Infideles circa hoc pertinentia vide apud citatum Hurtadum.

§. III. *Affinitas superveniens Matrimonio*.

1 Diximus Affinitatem dirimere Matrimonium subsequens; Si autem ea superveniat Matrimonio jam contracto, hic dicendum est. De Cognitione spirituali superveniente dixi *l.* 2. *c.* 4. §. 2. *a n.* 17.

2 Breviter. Si vir, vel uxor copulentur cum aliquo ex consanguineis in primo, vel secundo gradu tantum sui conjugis, non dirimetur Matrimonium jam factum, sed impedietur, ne conjux a suo conjuge debitum conjugale petere licite possit. Si Titius v. g. vir Bertæ cognoscat turpiter Sororem, vel Matrem Bertæ, non poterit amplius petere debitum a Berta, nisi accedat legitima dispensatio ejus, qui dispensare potest, de quo dicam infra *tr.* 2. *c.* 5. Ultra peccatum igitur incestus, quod committet Titius, cognoscendo suam affinem, incidet ipso facto in prædictam pœnam. Hoc igitur impedimentum non oritur, si conjux cum suis propriis consanguineis incestum committat, sed solum, si committat cum consanguineis sui conjugis.

3 Ne autem hic duo confundas, quæ sunt satis diversa. Nam, si Titius, v. g. vir Bertæ cognoscat turpiter aliquam Bertæ consanguineam in remotioribus gradibus, a primo, & secundo, hoc est in tertio, vel quarto, committit quidem incestum, quia ex supradictis, consanguinei ejus uxoris sunt ipsi Titio affines, at non amittit jus petendi debitum a sua uxore Berta, quia Tridentinum hanc pœnam non valendi petere debitum, sicut & impedimentum dirimens ex copula illicita, restrinxit ad primum, & secundum dumtaxat, ut dixi.

Simili modo, si idem Titius v. g. cognoscat turpiter aliam extraneam, nulla consanguinitate ad se, vel ad uxorem suam pertinentem, cognoscat, v. g. Mariam, contrahet impedimentum, ne ipse Titius post mortem suæ uxoris Bertæ possit Matrimonium contrahere cum consanguineis Mariæ in primo, & secundo gradu, & si cum his forte postea copulam habeat, committet incestum speciatim in Confessione aperiendum. At vero si copulam postea habeat cum consanguineis dictæ Mariæ in gradibus remotioribus, hoc est in tertio, & quarto, illicite quidem, ut ex se patet, faciet, sed non contrahet conjunctionem cum dicta Maria, & consequenter neque incurret impedimentum dirimens Matrimonium, forte contrahendum cum illa, ut signate declaravit S. Pius V. *ad Dominum* 1557. *Declarat. Card. apud* Pot. *l.* 7. *matr. d.* 33. *n.* 6. unde nec peccabit peccato incestus, sicuti recte notavit Sanch. *lib.* 7. *matr. d.* 67. *n.* 7. quare nec speciatim, ut incestum in Confessione explicandum, quia in copula illicita (ut nimis sæpe dictum est) Tridentinum abstulit ab his remotioribus gradibus contractionem impedimenti, &c.

Vides ergo diversitatem, præsertim illam de incestu? Titius enim cognoscendo consanguineas Bertæ uxoris suæ in remotioribus illis gradibus, committit incestum: Idem vero Titius cognoscendo consanguineas dictæ Mariæ sibi extraneæ, sed jam unitæ per copulam illicitam, cognoscendo, inquam, eas, quæ Mariæ sunt conjunctæ in primo, & secundo gradu, committet quidem incestum, sed cognoscendo eas, quæ eidem Mariæ sunt conjunctæ in tertio, & quarto incestum non committit.

4 Dixi autem *n.* 2. (petere licite non potest) potest enim, imo & debet reddere, ne ex peccato unius conjugis patiatur damnum alter. Nam propterea si & alter consenserit ad prædictum incestum, etiam & ipse petere non poterit, ut explicatius alibi docui. *L.* 7. *in Decal. cap.* 4. §. 2. *num. præsert.* 12.

5 Tria tunc exciderunt, quæ te ignorare non convenit. Primum, secundum Sanchez *l.* 7. *d.* 31. *n.* 1. & Pontium *l.* 10. *c.* 7. *n.* 6. aliosque, excusari ab hac pœna non valendi petere debitum a suo conjuge, mulierem, quæ præcisa vi oppressa fuit a consanguineo sui viri; quia tunc cum culpam non committat mulier, non meretur pœnam, esto naturaliter oriatur affinitas. Secundum, eamdem excusationem concedi probabiliter a nonnullis, ut Pont. *loc. cit.* Bonac. *de matr. qu.* 4. *p.* 2. *nu.* 5. Aversi. *q.* 17. *matr. sect.* 3. *Ver. Quod si fœm.* contra Sanch. & Pontium si ex metu gravi, sive mulier, sive vir cogatur similem incestum committere: nam quamvis tunc peccent, Ecclesia tamen non videtur tunc illum, vel illam castigare tanta pœna velle. Tertium probabiliter etiam a nonnullis concedi eamdem excusationem, si adsit ignorantia, sive facti, sive juris, sive pœnæ, dummodo non sit affectata, ut liberius dicti conjuges peccent, id quod clare docet Sanchez *l. c. d.* 32. *a n.* 43. De his tribus, lege Dianam *par.* 11. *tr.* 4. *res.* 38.

§. IV. *Qualis copula Affinitatem pariat*.

1 Quoniam copula radix est prædictæ Affinitatis; ideo maxime hic explicari solet, qualis esse debeat copula, ut ex illa certo Affinitas oriatur. Dico, hac in re unum esse certum, incerta duo. Certum est, nequaquam sufficere actus quantumcumque turpes esse, sed requiri copulam consummatam intra vas fœminæ, ubi effundatur semen.

2 Hinc non consurgit hoc impedimentum ex copula sodomitica, nec ex copula cum mortua, nec ex effusione seminis omnino extra vas, nec ex congressu spadonum, qui verum semen non emittunt, nec ut declaravit S. Pius V. ex Matrimonio rato non consummato: ex illo tamen oriri impedimentum publicæ honestatis, ne obliviscaris.

3 Contra ut vult Sanch. *l.* 7. *d.* 64. *n.* 17. consurgit ex copula habita cum dormiente, cum ebria, cum insana, cum invita, cum coacta, cum ignorante sive jus, sive factum; tunc enim vera fit seminum commistio, & fit unum principium generationis.

4 Atque hic nota diligenter differentiam, nam nunc docemus, oriri Affinitatem a copula, etiam vi, vel metu habita: at paulo ante *in* §. *præc. n.* 6. docuimus ex copula vi, metu, &c. habita, non oriri pœnam non valendi petere debitum: quæ duo, quia sunt valde diversa, ideo valde notanda. Prius enim est ante contractum matrimonium; posterius vero est post illud jam legitime celebratum.

5 Jam vero, incertum est Primo. An oriatur Affinitas, si semen emittatur extra vas, sed illud sibi matrix attrahat, vel si aliqua tandem arte etiam ope Dæmonis intra vas mulieris intromittatur. Negat Pontius, *l.* 7. *c.* 33. *n.* 2. Affirmat cum communi Sanch. *l.* 7. *d.* 65. *n.* 15. Pont. *q.* 3. *p.* 12. *n.* 14. Avers. *q.* 17. *sect.* 1. *Ver. Dubitari etiam*. Perez *d.* 31. *sect.* 1. *n.* 4. G. Hurt. *d.* 20. *de mat. diff.* 1. *n.* 3. & merito, jam enim sic adest verissima seminum commistio.

6 Incertum, est secundo. An prædicta affinitas oriatur, intromisso semi-

femine viri, si mulier suum semen fœmineum non emittat, quod aliquando in fœmina frigidiore fertur posse contingere?

Resp. Quamvis debeat semper præsumi, fœminam etiam & ipsam seminasse, unde, nisi evidentissime contrarium constet in praxi, tum in foro fori, tum in foro conscientiæ est pronunciandum, affinitatem esse contractam, tamen pro eo raro casu, qui posset contingere, duæ sunt sententiæ.

7 Non oriri tunc affinitatem, docet Perez, *l. 2. n. 5.* G. Hurtad. *l. c. n. 4.* Aversf. *l. 2. V. Dubitatur tamen* aliique, & novissime Verricelli, *tr. 4. q. mor. 27. sect. 10.* Ratio principalior est, quia ex Medicorum sententia ad generationem requiritur necessario semen fœmineum. Quando igitur hoc abest, cum vir, & mulier non possint fieri unum principium generationis, quod est radix affinitatis, ipsa affinitas oriri non potest.

8 Oriri tunc affinitatem, docet Sanch. *l. c. num.* 20. Pontius *l. 7. cap. 33. n. 2.* aliique, quia hi probabilius putant, non esse necessarium ad generationem fœmineum semen, esto adjuvet. Quare sine hoc poterunt vir, & mulier fieri unum principium generationis.

9 Utraque sententia est probabilis, ut fatetur idem Sanch. *l. c. n. 19.* & in simili iterum dicetur a nobis aliquanto inferius. *Tr. 5. c. 7. num. 5.*

C A P U T XIII.

Impedimentum Duodecimum.

I M P O T E N T I A.

§. I. *Quid sit, & quotuplex sit?*

1 IMpotentia coeundi, seu inhabilitas ad consummandam copulam (quam Sacri Canones *Toto tit. de frigid. & malefic.* frigiditatem appellant) est impedimentum dirimens Matrimonium contrahendum, idque jure naturæ, quia si impotens es ad actum conjugalem, de jure naturæ est, ut non possis tradere tuum corpus ad actum illum impossibilem. Quare, sive tu scias, sive tu nescias impotentiam, si tamen vere impotens sis, impedimento eris affectus, & consequenter ineptus ad Matrimonium.

2 Dixi autem, Primo, (*impotentia coeundi*) nam impotentia generandi (quam *sterilitatem* appellamus) impedimentum non est dirimens; Ita Sanch. *l. 7. d. 97. n. 20.* tunc enim si haberi nequit primarius finis Matrimonii, nempe prolis generatio; habetur tamen secundarius, qui est remedium concupiscentiæ. Potissimum, quia jam adest immediate potestas perficiendi copulam, esto absit, quasi per accidens, effectus copulæ, idest proles; nam propterea potest Maritus commisceri cum uxore vicina partui, quamvis sine effectu novæ prolis, &c.

3 Dixi item (*dirimens Matrimonium contrahendum*) nam impotentia superveniens Matrimonio jam contracto, sive consummato, sive rato, illud non dirimit. An vero tunc liceat usus Matrimonii, dicemus §. 5.

4 Impotentia autem hæc tunc certo adest, quando aliquid, ut volunt Sanch. *l. 7. d. 92. per totum*, & *d.* 107. Pont. *l. 7. c. 60. n. 3.* & Gasp. Hurtad. *d. 22. diff.* 1. 5. & 7. ex his tribus certo deest, ut scilicet deest potentia ad penetrationem vasis, vel potentia ad emittendum verum semen, vel potentia ad illud emittendum intra vas, neque enim sufficit, si emittatur extra vas, quamvis in ejus ore, Lege G. Hurt. *l. c.*

5 Hæc autem certitudo potest esse vel certa, & evidens physice (ut si vir amputata habeat virilia, aut omnino arida) vel certe, seu valde verosimiliter evidens (quo pacto dicetur certa moraliter) ut si membrum virile sit aliquantum aridum, vel fœmina sit ita arcta, ut valde probabiliter non possit incisione, vel alio remedio adjuvari. Quando autem adsunt indicia probabiliter indicantia impotentiam, ita ut oppositum probabilitatem nullam habeat, dicitur certo moraliter adesse impotentiam. Nos hanc probabilitatem vocabimus deinceps veram probabilitatem, vel ut dixi certitudinem moralem.

6 Quando hæc certitudo, sive physica, sive moralis non adest, tunc profecto impotentia erit dubia, idque tunc est, quando indicia ad prædictam certitudinem physicam, vel moralem non attingunt. Quare, quando potentia est probabilis, ita ut etiam oppositum, idest impotentia sit probabilis, inter dubias connumero in hac materia, quia cum tunc deficiat in certitudine physica, vel morali, incerta censenda est in tanto negotio pertinente ad Matrimonium. Quoniam ergo ejusmodi impotentia vel est perpetua, vel temporalis, vel dubia, loquamur de singulis separatim.

§. II. *Impotentia absolute perpetua.*

1 IMpotentia absoluta, & perpetua (quæ tunc adest, quando ita certe, physice, vel moraliter, ut modo explicavi, nec arte, nec medicamento, absque gravi periculo, removeri potest) est certe impedimentum dirimens Matrimonium contrahendum, vel cum ipsa contractum. Constat ex claris Juribus. *C. Fraternitatis de frigid. & malefic.*

Si mulier adeo sit arcta, ut nulla incisione, vel remedio adjuvari possit, est certo perpetuo impotens, at si incisione non valde difficili adjuvari posset, tunc non esse, sed impotentiam temporalem, docet Sanch. *l. 7. d. 95.* cum communi, quia putat obligari fœminam, eam non valde difficilem incisionem pati. At esse perpetuam, & Matrimonium dissolvendum, tenet mordicus Pontius *l. 7. c. 62. late.* Lege etiam Dian. *p. 11. tr. 5. ref.* 11. latissime, quia contra putat, non obligari fœminam ad incisionem illam. Si eum legas, merito illi non repugnabis.

2 Quid, si solum per miraculum tolli possit impotentia?

Respondeo, adhuc esse impotentiam perpetuam, atque adeo afferentem impedimentum dirimens. Ratio est, quia consideranda impotentia est juxta cursum naturalem, non juxta miraculosum: Puta tamen, impotentiam ex maleficio, si per orationes, suffragia, & exorcismos, multo magis, si per medicamenta naturalia removeri posse prudenter judicaretur, non esse perpetuam, sed temporalem, quia tunc essent remedia spiritualia quidem, sed quasi ordinaria, & non miraculosa.

3 Quid, si ejusmodi maleficiati impotentia ope magica tolli possit?

Respondeo, si cum peccato, reputabitur perpetua, quia, quod cum peccato fieri debet, impossibile reputandum est: Si sine illo, sane reputabitur possibile, atque adeo perpetua impotentia non erit: intellige, quando hæc possibilitas facile, seu certe non valde difficulter habere executionem possit.

4 Triplici autem modo a Mago obtineri ejusmodi impotentiæ remotio solet. Primo, per novum maleficium, & tunc impotentia est perpetua, quia ejus remotio non posset haberi nisi cum peccato. Secundo, per nullum maleficium, sed vel tollendo signum malefici sine maleficio novo, vel adhibendo medicamenta naturalia, & tunc impotentia est temporalis, si haberi id non valde difficulter posset, quia sic sine peccato, ut alibi diximus, *l. 2. in Decal. c. 6. §. 5.* impotentia tolleretur. Tertio, si quamvis obtineri remotio impedimenti posset a Mago sine novo maleficio, tamen prævideas, illum eam non ablaturum nisi cum maleficio, quod evenire solet, quando signum maleficii haberi non posset ex eo, quod v. g. fuit projectum in Mare, vel constitutum fuit in actione transeunte, v. g. in comestione, vel incantatione verborum, & hoc pacto impedimentum erit perpetuum, quia licet alias posset sine peccato tolli; tamen de facto nunc sine illo non tolletur.

An Mulier jam conjugata obligetur pati incisionem, nec periculosam, nec gravis doloris, etiam si defectus procedat ex parte viri, Alii negant, Alii affirmant, utrique probabiliter, ut late cum aliis minutiis prosequitur Diana *tr. 5. res.* 11.

5 Porro, quando certo physice, vel moraliter constat de impotentia, cum qua contractum forte fuit Matrimonium, nullum illud omnino censendum erit. Ita Sanch. *l. 7. d. 107. n. 2.* & deinceps. Pontn. *l. 7. c. 66. n.* 1. Gasp. Hurtad. *d. 22. diff.* 11. Perez *d. 37. sect.* 15. Quare tunc non licebit conjugibus se, ut conjuges gerere, sed sunt separandi. Quod si Judex præceptum illis forte imponat etiam sub excommunicatione, ut se maritaliter tractent, non valebit præceptum, nec excommunicatio, quia inniteretur præsumptioni potentiæ, adeoque validitati Matrimonii: at præsumptio cedit veritati certæ. Pro foro autem externo semper requiritur sententia Judicis declarantis Matrimonii invaliditatem, quam statim Judex (*C. Laudabilem de frig. & malef.*) debebit ferre, si certa modo dicto appareat impotentia (nam, si dubia, dicam infra) nullo requisito juramento conjugum, nec testimonio septimæ manus: quæ omnia distinctius explicabimus non multo post.

MATRIMONIUM EUNUCHI, SEU SPADONIS.

6 Hinc, si quis ambobus testibus careat, vel certe attritos habeat, invalide Matrimonium contrahit, quia cum verum semen emittere non possit, impedimento laborat perpetuo. Quod cum definitum sit a Sixto V. 1587. apud Gutz. *l. 2. q. Canon c. 16. in 2. edit.* Sanch. *d. 92. n. 17.* Pont. *l. 7. c. 67. & 68.* aliud addere opus non est. Illum, qui cum sana, atque integra virilia habeat, uno pollet testiculo, esse potentem ad semen verum emittendum, & consequenter esse aptum ad Matrimonium, notat cum Medicis Perez *d. 37. sect. 8. n. 4.*

MATRIMONIUM DECREPITI.

7 Quamvis Ecclesia, teste Sanch. *l. 7. d. 92. n. 20.* non rejiciat senes a Matrimoniis ineundis, quia præsumit, vel ex ipsa natura, vel ex medicamentis, vel ex qualitate ciborum posse fieri sufficientes ad actum conjugalem; tamen si supponamus, hanc sufficientiam adesse nullatenus posse, quid dicendum? Loquamur prius de Sene, mox de Vetula.

8 Senex, si ita viribus exhaustus supponatur, ut nunquam possit actum conjugalem consummare, invalide contrahet, quia tunc ejusmodi impotentia esset in futurum perpetua. Ita Sanch. *d. 92. n. 74.* Aversf. *q. 15. sect. 4. Septimo possunt.* Bonac. *q. 3. p. 13. n.* 18. aliique contra Henr. apud Bonac. *l. c.* aliosque putantes, valide contrahere; quia semper retinet potentiam suam intrinsecam seminandi. Si vero sit ejusmodi, ut possit adjutus a prædictis cibis, ac medicamentis illum actum consummare, quamvis generare non possit, quia illud semen sterile sit, contrahet valide, quia impotentia tunc esse temporalis. Nam propter similem rationem morti proximus, licet ob diutissimam febrim tunc non sit aptus ad copulam; tamen aptus est ad Matrimonium, quia illa debilitas est (puta cum convalescet) amovibilis.

9 Pontius *apud* Hurt. *mox citandum*, tenet, Matrimonium non solum iniri posse valide ob finem generandi sobolem, ut communiter fit, sed etiam si fiat solum ad mutuam societatem cum uxore, unde impotentem perpetuo, atque prædictum senem effectum posse valide Matrimonium inire cum prædicto fine. Sed quia nos cum Hurtad. *d. 22. matr. diff.* 4. qui id efficacem probat, hanc sententiam rejicimus; ita Sixtus V. modo allatus, & apud Hurt. *l. c. n.* 12. ideo absolute dicimus, ejusmodi impotentem non esse aptum ad Matrimonium. Certe secus, etiam Eunuchus posset valide ad prædictum finem Matrimonium contrahere, & tamen Sixtus V. Cum Sanch. *l. 7. matr. d. 97. n. 23.* definivit non posse. Imo, dum ibidem dixit, impotentium esse impedimentum dirimens, nec distinxit ad hunc, vel illum usum, nostrum videtur casum definivisse. Si ejusmodi mulier, & vir impedimenti conscii nolint se copulare Matrimonio, sed quoddam Societatis vinculum inire, videtur concedere Averta *l. c.* Henriq. *l. c.* Sanch. *l. c.* quicquid dicat contra Sanch. Hurt. *diff.* 22. *c. 5. n. 18.* sed amoto periculo incontinentiæ.

10 Vetula quomodocumque decrepita, & certo inepta ad suum semen effundendum, si est capax seminis viri, valide contrahet in sententia eorum, qui putant, semen mulieris non esse necessarium ad generationem prolis: at invalide in eorum sententia, qui contra putant, esse simpliciter necessarium. Quoniam vero utraque opinio, ut supra dixi *cap. 12. §. 4. n.* 1. probabilis est, erit & probabilis validitas, & probabilis item invaliditas Matrimonii. An ejusmodi senes decrepiti, si inveniantur Matrimonio copulati, possint conari licite ad copulam, vel alios tactus inter se exercere, dixi satis distincte *lib. 7. in Decal. cap. 3. §. 5. n. 37. & 38.* De uxore reclamante, quod duxerit virum senem, atque adeo impotentem, disputat Tancr. *in q. mor. p. 2. tr.* 1. *n.* 24. qua soliditate rationum, expendat Lector.

MATRIMONIUM MULIERIS PARIENTIS

Cum suæ vitæ, vel prolis periculo.

11 Si Mulier potens quidem sit ad actum conjugalem, sed cum suæ vitæ periculo, vel cum prolis morte, vel cum abortu semper pariat, valide Matrimonium iniri poterit; Sanch. *d. 92. n. 28. & 29.* Boss. *de effectibus matr. cap. 1. n.* 175. quia jam potens est, ad quod essentialiter requiritur ad Matrimonium, nempe ad copulam.

12 Sed licite ne, si id advertens, & sciens faciat? Quod certe contingere posset in Vidua, quæ hæc mala jam experta in præcedente Matrimonio sit?

Resp. Si id faciat, nesciente novo Marito, certe peccabit, quia illi magnum damnum infert, dum in re tam gravi, eum decipit. Ipso autem sciente, nequaquam peccabit ex hoc capite, quia scienti, & consentienti non fit injuria, at moraliter peccabit (ait Bossius *l. c.*) ex alio capite, hoc est propter damnum, quod facit sibi, & proli, dum illius mortis (& aliquando etiam sine Baptismo) & sui periculi causa est. Neque excusari potest, ait idem Auctor, a fine remedium adhibendi tentationibus concupiscentiæ: eas enim aliis remediis orationum, & mortificationum cum Dei gratia superare poterit. Verum hanc non peccaturam, si nubat Marito scienti, docent nonnulli, quia ut mox dicet Sanchez in simili, non facit injuriam nec proli, nec sibi. Non proli, quia melius est, aliquo tandem tempore esse, quam vis sine Baptismo (tunc enim non habet peccatum a se commissum sed originale commissum ab alio) quam numquam esse. Non sibi quia durum esset negare Mulieri, & aliquando quidem valde calidæ remedium Matrimonii a Christo Domino ad eum finem inter cæteros institutum, & eam compellere ad remedia illa mortificationum valde dura, & extraordinaria; nam neque infirmum, ut vitam servet, obligamus ad remedia admodum difficilia adhibenda, vel conquirenda. Profecto hanc sententiam probabilem esse negare non possum.

13 At-

13 Atque hæc de Matrimonio contrahendo. Quid, si hæc pericula superveniant Matrimonio jam a Muliere contracto? Poteritne ipsa reddere, & petere dubium conjugale?

Resp. Probabilius cum Sanch. *d.* 209. *n.* 9. *&* 11. Boss. *l. c. n.* 173. *&* 177. aliisque, puto posse, quia tunc separare virum a thoro, vel cohabitatione uxoris nimis esset utrique durum, quod certe deberent facere, ne manerent sub continuo periculo peccandi.

14 Dices: Non separentur: sed se gerant, ut frater, & soror.

Respondeo. At nimis esset durum simul esse in eadem habitatione cum tanto peccandi periculo.

15 Illud tamen Mulieri concedo, ut quamvis (sicuti dictum est) possit, non obligetur cum tanto damno debitum reddere.

MATRIMONIUM IMPUBERIS.

16 Impotentia ad generandum, qua laborat ætas puerilis, cum ex se non sit perpetua, impedimentum dirimens ex jure naturæ non est; Ita Pont. *l.* 7. *matr. c.* 65. *n.* 4. *fine*, (unde inter Infideles, si cætera non deessent, valeret ejusmodi Matrimonium, puta, ut exercendum suo tempore) Ecclesia tamen illam esse impedimentum dirimens definivit *Toto tit. de Desp. Impub.* cum illa exceptione, *Nisi malitia suppleat ætatem*. Est igitur hic explicanda tum definitio, tum exceptio.

17 Quoad definitionem Ecclesia statuit, ut nec puer, qui ille in hac materia est, qui annum decimum quartum nondum complevit, nec puella, quæ est illa, quæ nondum complevit annum duodecimum, quo tempore dicuntur Impuberes, statuit, inquam, ut non possint valide Matrimonium de præsenti contrahere cum quocumque quamvis puberi. Addunt Sacri Canones, illud Matrimonium, si forte contrahatur, valere, ut sponsalia; de quare infra *l.* 3. *de sponf. c.* 3. §. 1.

18 At peccabitne impubes sic Matrimonium attentando?

Respondeo: Peccaturum mortaliter tenent non pauci, apud Sanch. mox citandum, Leand. *d.* 1. *matr. q.* 30. multos citans, Pont. *l.* 7. *matr. c.* 65. *n.* 3. sibi fortasse contrarius, quia fit, inquiunt, injuria Sacramento, redditur enim irritum ætatis defectu. Verum alii putant, ut Sanch. *l.* 1. *d.* 17. *nu.* 5. *&* 6. Pont. fortasse sibi contrarius *l.* 52. *c.* 5. *n.* 4. (Qui dicatur Pubertati proximus, vide apud Dian. *p.* 11. *tr.* 7. *ref.* 39.) mortaliter non peccaturum, quia ejusmodi Matrimonium sic contrahi, permittunt Canones, & illud interpretantur, tamquam Matrimonium de futuro, idest tamquam sponsalia. Hæc posterior sententia, ut benignior est, ita sit item probabilior.

19 Quoad exceptionem, *Nisi malitia suppleat ætatem*, præmitte, nomine Malitiæ, hic duo intelligi. Primo, Maturitatem Judicii, ut possit cum rationis usu contractum Matrimonii celebrari: secus enim illud esset irritum ex defectu consensus. Secundo, Potentiam coeundi, idest emittendi verum semen intra vas fœmineum, quam certe vel ex facto, quia forte copulam cum aliqua habuit impubes, vel ex habitu, & dispositione corporis, addita propinquitate ad ipsos annos pubertatis, colligere poteris, ut late, & minute colligit Sanchez, *loco mox citando*. His duobus positis, declarat, seu statuit Pontifex, esse validum Matrimonium initum ab impubere.

20 Verum licitumne etiam erit.

Resp. certum est, Matrimonium ab ejusmodi impubere debere fieri cum licentia Episcopi, & item ex gravissima, & urgentissima causa, ut loquitur Sanch. *l.* 7. *d.* 174. *n.* 12. quia a Sacro Textu *c.* 2. *de Desp. Impub.* requiritur pro causa, bonum pacis: & tunc jam validum erit, & licitum. Notat tamen Pyrrhus Conrad. *in praxi disp.* 4. *c.* 3. *nu.* 5. quia vix solet intervenire gravissima hæc causa, ideo omnes Episcopos hanc dispensationem remittere ad Pontificem, quamvis solum per duos menses puer distet a pubertate.

21 Quod si forte deinde comperiatur, erratum fuisse, & ejusmodi impuberem non esse habilem copulæ exercendæ, adhuc esset validum Matrimonium, quia tunc judicari vult Ecclesia, inhabilitatem illam esse temporalem: quare vult, ut expectetur usque ad completissimam pubertatem, quæ in viris est anno decimo octavo, in fœminis anno decimo quarto. Quod, si neque in his annis habilis esset, tunc enim vero emergit rationabilis dubitatio, an inhabilitas sit perpetua, an temporalis, erit opus triennali experientia, de qua mox.

22 Sed adhuc dubitabis. Si certa appareat malitia ætatem supplens, impubes autem sine licentia Episcopi, & sine gravi causa Matrimonium contrahat, peccabitne mortaliter; quamvis valide contrahat ex dictis *n.* 19.

Respondeo, quicquid colligi possit ex Pontio *l.* 12. *matr. c.* 5. *n.* 4. certe Sanch. *t.* 7. *de matr. d.* 104. *n.* 12. referens Navarr. Sylvestrum, aliosque, & non reiiciens, indicat, peccaturum mortaliter, quia id, quod certe in se grave est, prohibitum est graviter in Jure.

23 Siste hic Lector; paulo ante *n.* 18. diximus, non peccare mortaliter impuberem, cui malitia non supplet ætatem, Matrimonium contrahendo, nunc vero docemus, impuberem, cui malitia supplet ætatem, peccare mortaliter, si sine gravi causa, consensuque Episcopi Matrimonium contrahat. Hæc certe non videntur sibi cohærere.

24 Respondeo. Cohærere satis, nam quando non adest malitia supplens ætatem, nullum fit Matrimonium; sed ex dispositione Sacrorum Canonum sic concedentium, fiunt sponsalia, ut supra vidimus. Quare nihil fit contra voluntatem Ecclesiæ. At quando malitia supplet ætatem, fit verum Matrimonium, quod Ecclesia fieri pro eo impubertatis tempore prohibuit, nisi accedente gravi causa legitime approbanda. Sic post accuratam considerationem concilianda hæc duo dicta videntur mihi.

MATRIMONIUM HERMAPHRODITI.

25 Circa Hermaphoditos, idest habentes sexum virilem simul & fœmineum, sex distinguo casus in hunc modum: videnda tamen sunt non pauca a me supra *l.* 7. *de Ord. c.* 5. §. 1. dicta, cum *de Ordine*.

26 Primus casus. Quidam duos habet sexus, sed secundum unum est impotens, potens secundum alium: quid Juris?

Respondeo, hunc cum Sanch. *l.* 7. *d.* 106. non posse Matrimonium contrahere, nisi secundum sexum, quo est potens. Id probatione non indiget.

27 Secundus. Quidam habet duos sexus in utroque potens, quid item Juris?

Resp. Si æqualiter est in utroque potens, dicam mox *n.* 29. Si vero prævalet sexus fœmineus, reputanda est mulier, unde nec poterit valide Ordines suscipere, nec profiteri in Religione virorum, nec uxorem ducere, sed Maritum. Non tamen concederem fieri Monialem, idque propter illam aliqualem potentiam sexus masculini. Si vero prævalet sexus masculinus, Mas reputabitur, & ut talis Matrimonium inire potest, nam propterea nec profiteri posset in Religione Monialium, nec nubere viro, poterit tamen valide Ordines suscipere, sed illicite, quia, ut alibi diximus, Hermaphroditus est omnino ab altari repellendus. Eidem denique non concederem, fieri Religiosum, ut nec concessi præcedenti, fieri Monialem.

28 Tertius. Quidam nullum sexum habet, quid Juris?

Respondeo, Certe supponis rem admodum innaturalem: sed esto. Is inhabilis ad Matrimonium erit ex omni parte.

29 Quartus. Quidam, post probationes Medicorum, & Matronarum peritarum, secundum utrumque sexum est æqualiter potens: quid Juris?

Resp. Hic Matrimonium contrahere poterit secundum illum sexum, quem elegerit: quo electo, peccabit mortaliter, si forte, alio uti velit. Imo Parochus hujus Matrimonio assistere non debet, ut volunt Sanch. *l. c.* & Pont. *lib.* 7. *c.* 65. *n.* 7. nisi is dictam electionem coram Judice Ecclesiastico faciat, eamque sub juramento. Unde fit, ut si mortuo conjuge, viduus remaneat, licet valide contraheret secundum alium sexum, electionem factam mutando, peccaret tamen contra juramentum, imo ex Sanchez, aliisque peccaret mortaliter, etiamsi juramentum non emisisset, quod tamen ultimum negat Hurtad. *d.* 22. *matr. diff.* 10. *n.* 34.

30 Hinc duos Hermaphroditos æqualiter, vel fere æqualiter prævalentes in utroque sexu, non posse ad usum promiscuum utriusque sexus, hoc est modo masculini, modo fœminini, nec licite, nec valide contrahere inter se Matrimonium docet Perez, *d.* 37. *matr. sess.* 15. *n.* 2. quia illa essent, quasi duo Matrimonia, id, quod & videtur abhorrere ab ipsa natura rationali, & inusitatum quid esset in Ecclesia Dei, ne dicam in bene ordinata Republica.

31 Si alter sexum unum eligat, alter alterum, & ad unum solum usum contrahant, non video, unde invaliditas oriri possit.

Propter majorem rationem, majoraque incommoda, is æqualiter potens in utroque sexu, nec Religionem virorum, nec mulierum ingredi valet, nec Ordines suscipere, idque nec licite, nec valide, ut late prosequitur Sanch. *l. c. &* *l.* 7. *cons. cap.* 1. *d.* 31.

32 Quintus casus. Quædam conjugata incœpit esse vir, prorumpente natura in sexum masculinum: quid Juris?

Respondeo, si remanet in illa etiam sexus fœmineus, validum fuit Matrimonium, ipsaque tenetur, hunc sexum etiam nunc eligere, seu in hoc sexu perseverare. Si vero non remaneat, tunc Matrimonium fuit, & tunc item est invalidum, quia sexus ille fœmineus, sub quo contraxit, non erat perpetuus, atque adeo ineptus ad Matrimonium illud. Non erat autem perpetuus, quia latebat in illa sexus virilis, saltem in dispositione corporis, qui suo tempore jam erupit. Ex qua doctrina sequitur, hanc solum per bonam fidem potuisse uti Matrimonio, nam cæterum vera conjux non erat.

33 Ob similem rationem recte docet Delugo *in Resp. mor. l.* 1. *d.* 31. Diana *p.* 3. *tr.* 14. *ref.* 49. & de hoc casu late Portella *in dub. Regul. v. professio in fine*. Monialem, quæ erumpat in marem, nulliter professam fuisse, atque adeo a Monasterio educendam, neque cogendam professionem emittere in Monasterio virorum, quia nec ipsa profitens habuit intionem profitendi, nisi apud Moniales, nec aliter illam acceptavit Prælatus nisi ut fœminam, quicquid aliqui dixerint apud eumdem Delugo, qui, cum casus hic occurrisset, cogere prædictum intendebant ad profitendum in Religiosorum Monasterio.

34 Sextus. Quidam conjugatus incœpit esse fœmna, subtrahente natura instrumentum genitale. Quid Juris?

Respondeo, Tantam mutationem evenire non posse putat Delugo *l. c.* ex Medicorum relatione. Si tamen occurrat, docet Matrimonium quidem fuisse, sed statim mutato sexu, dissolvi vinculum dicti Matrimonii, quia Matrimonium (inquit,) constare nequit inter duas fœminas, sicuti, nec inter duos mares: unde addit, se mirari, quod Thom. Sanch. in suo opere de Matrimonio non meminerit hujus capitis, unde vinculum Matrimonii, quamvis consummati, dissolvi, etiam ante mortem alterius ex conjugibus, possit.

35 Verum mihi valde difficile est concedere, Matrimonii vinculum ante alterutrius obitum dissolvi: cum omnes Scripturæ, Patres, & Theologi clament, Matrimonium consummatum nonnisi morte disjungi. Melius igitur, & expeditius in præsentia, id dicamus, quod modo in simili fere casu dictum est *n.* 32. nimirum hoc Matrimonium fuisse ab ipso initio invalidum, quia sexus, sub quo contractum fuit Matrimonium, & consequenter habilitas personalis ad Matrimonium non erat perpetua, latente in corporali dispositione sexu alio, qui deinde tandem apparuit. Delugo autem immerito miratur silentium Thomæ Sanchez; nam, etiamsi in dicto casu dissolveretur vinculum Matrimonii, non debuit dictus Sanchez ejus mentionem facere, quam ipsemet Delugo, ex Medicorum relatione, ait, evenire non posse.

36 Propter eamdem rationem, si quis Professus in Religione converteretur modo dicto in fœminam, nulliter professus fuisset, nec esset cogendus, ut profiteretur apud Moniales, ut in simili dictum est modo *n.* 33.

37 Quod si quis jam initiatus Sacerdos simili ratione desciceret in fœminam, fuissetne verus Sacerdos? id enim hac occasione innuere, curiosum est.

Respondet Delugo *l. c.* ipsum fuisse verum Sacerdotem, & Sacerdotis characterem per hujusmodi mutationem non amittere, invalide tamen in posterum consecraturum, vel absoluturum a peccatis; sicuti, inquit, Anima Sacerdotis extra corpus characterem servat, quia is est indelebilis, cum tamen non possit valide consecrare, quia exercitium Ordinis conceditur composito, idest homini, non vero solum animæ. Sed in his nostrum non est pluribus immorari, vel nostras considerationes immiscere.

§. III. *Impotentia respectiva.*

1 POsse dari Impotentiam, hoc est posse personam aliquam esse ineptam ad actum conjugalem cum hac peculiari persona, licet cum aliis sit apta, scimus, & habemus in Jure, C. *ult.* 33. *q.* 1. Nec obstat in eodem Jure dici, C. *Requisiti* 33. *q.* 1. *&* C. *Laudabilem*, *De frigid. & malefic.* fieri non posse, ut aliquis sit impotens cum una, & potens cum alia, non obstat, inquam, quia in hoc posteriore loco Textus loquitur de impotentia ex frigiditate, quæ certe, si est, respectu omnium est.

2 Triplici autem modo hæc respectiva Impotentia accidere contingit. Primo, ex improportione instrumentorum generationis, ut si fœmina, respectu instrumenti viri hujus, sit arcta, vel vir propter pinguedinem prope accedere ad vas mulieris non valet. Secundo, ex maleficio, tendente contra hanc personam particularem. Tertio ex quadam antipathia naturali circa hanc. Quæ tria capita late explicat Aversa, *q.* 13. *sect.* 3. *Ver. Sexto demum.* & Pontius *l.* 7. *c.* 62.

3 Dico jam, hanc impotentiam cum hac, si sit perpetua, esse impedimentum dirimens Matrimonium contrahendum cum hac: vel si cum illa contractum fuit, esse separandos conjuges modo, quo dictum §. 3. *n.* 5.

4 Dictum hoc certum est, quia Canones absolute, & sine distinctione impotentiam perpetuam constituunt impedimentum dirimens. Adde ratio-

trimonem; Ideo enim absoluta impotentia dirimit Matrimonium subsequens, quia persona, quæ ejusmodi impotentia laborat, non est apta ad actum generandi; sed idem est in respectiva pro hoc Matrimonio, ergo pro hoc impedimentum erit dirimens.

5 Si omnibus a prudentibus viris, & matronis expensis, temporalis sit ejusmodi impotentia, eam non esse impedimentum dirimens, constat ex dictis. Quod si dubium adsit, num hæc sit perpetua, an temporalis, mox universaliter dicam §. *seq.*

§. IV. *Quomodo Judicium ferendum sit, quando dubia apparet impotentia in Matrimonio jam contracto.*

1 SÆpissime incertum est, an prædicta impotentia perpetua vere adsit inter conjuges legitimo Matrimonio unitos. Qua ratione igitur hæc incertitudo, sive pro foro conscientiæ, sive pro foro externo evincenda est?

2 Pro foro conscientiæ. Quando dubium est, an Impotentia sit perpetua, an sit temporalis, poterunt conjuges pro tempore, idest solum per triennium, commisceri, ut nimirum experiantur, an ipsa temporis, & ætatis, & circumstantiarum opportunitate cesset impotentia, atque adeo evincatur. Nam in prædicto dubio habent conjuges jus inquirendi de potentia, vel impotentia, quæ aliter inquiri non potest, nisi copulam attentando, quod si semen aliquando dispergatur, cum id sit per accidens, non erit culpa, ut mox iterum dicam *n.* 8. Solum triennium dixi, nam tantum temporis prudenter præfixit (*C. Laudabilem C. Fin. de Frigidis*) Ecclesia requiri, & sufficere ad indagandam hanc veritatem. Post triennium igitur, si persistat impotentia, sunt separandi conjuges modo nuper dicto supra *hoc eodem cap.* 2. *n.* 5. Quando non sit dubium, sed spes vere probabilis consummandi copulam, dicam *n.* 8. cum Sanchez.

3 Pro foro externo (cujus etiam non pauca faciunt, ut videbis, etiam pro interno) alia ratione procedendum est, quando conjuges conveniunt, fatendo impotentiam, alia vero, quando dissentiunt.

Quando conveniunt.

4 In hoc casu, quamvis conveniant conjuges, affirmando impotentiam, si tamen ejus moralis saltem certitudo, per Medicos, & Matronam peritam, modo supradicto non appareat; conjugibus fidem nec habeat statim Judex, nec Matrimonium invalidum statim pronunciet, nam ex communiore, ac probabiliore sententia tria præstanda antea sunt, vide C. *Laudabilem De frigid.* Sanc. Pontan. aliosque cum Aversf. *q.* 13. *sect.* 5. §. *Statuendum tamen.* Primo per tres annos continuos debent ejusmodi conjuges frequenter (& quidem morali frequentia, & humana) experiri, an vere sint impotentes; id quod facient, attentando copulam maritalem. Secundo, iidem post dictos tres annos jurare debent, se coire non potuisse, licet conati sint. Tertio, debet accedere Testimonium septimæ manus, ut jura loquuntur, idest debent septem propinqui ex parte viri, & septem ex parte fœminæ, vel in horum defectu totidem vicini, vel saltem quot haberi possunt, debent, inquam, jurare se credere conjuges verum dicere, dum it jurant se per illum triennium copulam perficere non potuisse. Hæc dispositio merito a Sacris Canonibus statuta est, ne inter ipsos conjuges intercurrat aliqua fraus, vel collusio, & ne, si facilis fides habeatur, aliqua deceptio sublateat. His ergo tribus conditionibus positis de invaliditate talis Matrimonii, sententiam Judex proferat.

5 Duo nota. Primo, si ante finem triennii appareat certo physice, vel moraliter impotentia perpetua; ut si apparerent virilia arida, &c. ut supra diximus, tunc non erit expectandus triennii finis, nec adhibendum Testimonium supradictum septimæ manus; hoc enim Testimonium requiritur, quando res est dubia, ut videbimus: sed si res certa sit, ad quid ejusmodi Testimonium? statim ergo ferenda est sententia a Judice de invaliditate Matrimonii, quia tunc subintrat doctrina data §. 2. *n.* 5.

Ita docet Hurtad. *d.* 22. *matr. d.* 11. *n.* 38. contra Sanch. & Pontium ab ipso cit. requirentes, etiam hic, septimæ manus Testimonium. Ratio autem Hurtadi, quæ est modo dicta, satis efficax mihi videtur.

6 Nota secundo. Quando nam debeat incipere ejusmodi triennalis experientia? Sanchez cum communi dicit, incipere a die intentatæ primæ copulæ: Pontius a die, quo Judex decernit, faciendam esse ejusmodi triennalem experientiam: Aversa, a die, quem præfiget Judex, ut rationabilius judicabit; id enim totum Judicis arbitrio remittitur.

Ex iis sententiis. Prima est servanda, quando agimus pro foro conscientiæ juxta dicta *n.* 2. Secundam, vel tertiam (cum utraque sit probabilis) poterit, ut libet, amplecti Judex, imo etiam primam, quando illa uti necessarium, seu opportunum ipse arbitrabitur, quod certe erit, si post multum tempus ad Judicem acceditur, & interim conjuges experti copulam fuerunt.

7 Dum autem dicitur triennium debere esse continuum, morali intelligatur modo (ut contra aliquos, requirentes continuitatem physicam, bene docet Diana *p.* 11. *tr.* 5. *ref.* 8. Gasp. Hurt. *d.* 22. *diff.* 11. *n.* 41. *fine,*) idest non magna interruptione facta: quod si magna ob aliquem casum inintercessit, suppleatur prudentis Judicis arbitrio, post triennium.

8 Denique, si dum attentat conjux copulam, non potest intra vas semen emittere, sed dispergat extra, sane non peccabit, quia hæc effusio ipsi voluntaria non est, sed per accidens sequitur ad experientiam, quam is legitime facere valet. De qua re lege Sanch. *l.* 9. *d.* 17. *n.* 20. & 24. qui addit, quamdiu vere probabilis spes est consummandi copulam, etiam per sex, etiam per plures annos, posse conjugem illam tentare: nam, si non est spes vere probabilis, sed solum dubia (quos terminos explicui supra §. 1. *a n.* 5.) tunc profecto tentare copulam conjux non poterit, nisi per triennium, ut jam dictum est *n.* 2.

QUANDO DISSENTIUNT.

9 Si alter conjux affirmat, se esse potentem, quam potentiam negat alter, quid decernet Judex?

Respondeo, ac distinguo duos casus. Primus casus. Si qui negat potentiam, reclamet statim, hoc est infra bimestre a Matrimonio contracto, afferatque signa, impotentiam physice, vel moraliter certam ostendentia, debebit illum Judex audire; *Ex dicto cap.* 1. *de frigidis*, deinde (ex doctrina Sanchez, & Pontii, non vero Hurtadi, ut diximus *n.* 5.) recipere ejusdem juramentum, & insuper Testimonium septimæ manus, modo supra *n.* 4. explicato, & sic Matrimonium illud pronunciare invalidum, illudque dissolvere: at si afferat signa nequaquam modo dicto certa, sed dubia, debebit Judex illis conjugibus concedere triennalem experientiam, qua transacta, imo & nondum transacta, si appareat certo impotentia, dissolvat Matrimonium: si vero adhuc remaneat dubia, altero affirmante, negante altero, fiat, quod mox dicam *n.* 11. & 12.

10 Secundus casus. Si quis negans potentiam alterius reclamet tarde, idest post bimestre (etiam post annos) afferatque signa impotentiæ certa physice, ut vult Sanch. *l.* 7. *d.* 109. *n.* 5. vel moraliter (adverte, à Sanch. signa certa moraliter vocari hic verosimiliter evidentia) tunc Judex præcedentibus juramento negantis, & juramento septimæ manus, dissolvat eodem modo Matrimonium, quo in primo casu. Ita omnino quoad dissolutionem puto cum Sanch. *l. c.* quem affert, sed non sequitur Aversf. *q.* 13. *de matr. sect.* 5. *V. quod si pars*, sive cito, sive tarde, sive vir, sive fœmina reclament; si enim certa apparet impotentia, nullum fuit Matrimonium.

11 Hæc doctrina de hoc secundo casu est aliquanto magis controversa, quam doctrina de casu primo, nam propterea eos duxi distinguendos. Dixi autem (quoad dissolutionem) Nam, an necessario adhibendum sit juramentum negantis, & Testimonium septimæ manus, recurrit doctrina Sanch. & Pontii, illud requirentium, Hurtadi vero non requirentis, ut vidimus *n.* 5.

Quod si idem tardius reclamans affert signa, seu probationes dubias (reclamanti enim semper incumbet probare impotentiam alterius) ut tandem res decernatur, quærat Judex testes spectatæ virtutis, qui forte ab utroque conjuge audierint, ipsos potuisse, vel per triennium non potuisse Matrimonium consummare, factisque cæteris probationibus per juramenta dicta *n.* 4. cum sit potentia, vel impotentia jam moraliter constet, nisi aliud in contrarium advertatur ex circumstantiis, dissolvat Judex, vel firmet Matrimonium. Si tamen his omnibus diligentiis exhibitis, vel illi testes de eo auditu haberi non possint, vel prudenti judicio, quamvis illi habeantur, adhuc res non appareat certa moraliter, concedat Judex prædictam triennalem experientiam, qua elapsa, si res aduc dubia remaneat, vel etiam pure probabilis (idest ea probabilitate, quæ non pertingat ad certitudinem, quam explicui §. 1. *n.* 5. & 6.) confirmet Matrimonium, quia tunc non potest spoliare conjugem suo conjuge: nam ad spoliandum eum, qui est in possessione bona fide habita, ut habuit conjux, de quo loquimur, quando Matrimonium sine ulla suspicione impotentiæ contraxit, non sufficit probabilitas, sed requiritur certitudo, multo magis in negotio Matrimonii, cujus valori est semper favendum, etiam post quodcumque tempus.

12 Quid si probetur per certas probationes mala fides, nempe conjugem cum cognitione suæ impotentiæ Matrimonium contraxisse?

Respondeo. Profecto putarem, salvo peritiore judicio, tunc esse Matrimonium a Judice dissolvendum, quia in eo casu conjugi non faveret possessio.

13 Denique iterum adverte, prædicta pro foro externo non tollere obligationem fori interni; quia conjuges, si vere cognoscant potentiam, vel impotentiam, tenentur vel persistere in Matrimonio, vel illud dissolvere, ut ex dictis patet. Hæc clare sint dicta satis, nam late agitata, sed profecto non parum implena habes apud Sanch. Pont. Hurt. Aversf. Perez, aliosque apud eosdem, nec omittas Sanch. *lib.* 7. *de matr. D. præsertim* 107. & 108. multa in hoc argumentum afferentem contra Jo. Sanchez.

14 Illud ne a te hac occasione excidat, sententiam de Matrimonii invaliditate, etiam ter latam, etiam elapso quocumque tempore, numquam transire in rem judicatam, idest, detecto errore, deberi retractari dictam sententiam, & iterum debere conjuges conjungi, etiamsi transissent ad secundas Nuptias: quia si illud primum fuit validum, hæ secundæ Nuptiæ nullæ fuerunt, & illud prius Matrimonium nulla humana potentia dissolvi potuit. Si bona, vel mala fide processerunt conjuges ad obtinendam dissolutionem Matrimonii ratione prædictæ impotentiæ, & deinde post legitimam sententiam appareat certa potentia, Matrimonium esse necessario restabiliendum docet Sanch. *lib.* 7. *d.* 99. & 100. sed Pontius *l.* 7. *c.* 65. *n.* 6. negat, si bona fide processerunt. Eos lege, & item Aversam omnino *l. c. Ver. in casu nostro.*

§. V. *Impotentia, sive absoluta, sive respectiva superveniens Matrimonio.*

1 SUperveniens impotentia Matrimonio jam legitime contracto nequaquam illud dirimere potest, quia Matrimonium semel validum semper est validum, & ita deciditur in jure; C. *Hi qui* 32. *q.* 7. Quod si in alio jure, C. *Quod proposuisti ib.* videtur contrarium decidi, non ita est, quia in hoc secundo Textu locutio est de sponsalibus de futuro, vel de impotentia, quæ Matrimonium præcessit.

2 An autem conjuges, quibus impotentia superveniat, licite possint usum Matrimonii quoad oscula, tactus, &c. exercere, si periculum pollutionis non adsit, concedit Sanch. *lib.* 9. *d.* 44. *n.* 22. & latius *ib. d.* 17. *n.* 19. & 20. & nos satis explicuimus, *lib.* 7. *in Dec. c.* 3. §. 5. *n.* 37. & 38.

Quando, omnibus expensis, dubium est, an impotentia perpetua præcesserit, unde sit dubium de validitate Matrimonii, an potius subsecuta sit, vide late apud Sanch. *lib.* 7. *matrim. d.* 103. Reginald. *lib.* 31. *n.* 105. Aversf. *q.* 13. *matr. sect.* 4. Bonac. *qu. de matrim. part.* 13. *num.* 11. aliosque.

CAPUT XIV.

Impedimentum Decimumtertium.

RAPTUS.

DE hoc impedimento late egi *lib. septim. in Decal. capit.* 6. §. 6. *a num.* 9.

CAPUT XV.

Impedimentum Decimumquartum.

ABSENTIA PAROCHI, ET TESTIUM.

DE hoc agam, Deo favente, infra commodius *Tractat.* 4. *fere per totum.*

CAPUT XVI.

De Impedimentis solum impedientibus Matrimonium.

1 Erant hæc olim duodecim his versibus comprehensa.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Atque Catechismus, sponsalia, jungito votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.
Incestus, raptus sponsæ, mors mulieris,
Susceptor propriæ sobolis, mors presbyteralis,
Vel si pœniteat solemniter, aut Monialem
Accipiat, prohibent hæc conjugium sociandum.

Cum his ergo olim illicite contrahebatur Matrimonium, sed valide. Ita Sanch. *lib.* 7. *d.* 17. & communiter. Nunc partim a Tridentino, partim a consuetudine legitime usurpata, reducta sunt ad quatuor, quæ propterea solum explicabo. Illa cætera videat Lector apud Doctores passim: Hæc autem quatuor (quorum duo sunt impedimenta admodum limitata) hoc versu comprehendere, in gratiam Tyronum, volui.

Sacratum tempus, Vetitum, Sponsalia, Votum.

SACRATUM TEMPUS.

2 Tridentinum *sess.* 24. *c.* 10. *de Reform. matrim.* limitans Canones antiquos solum prohibet (sub qua culpa suo loco dicam infra *tr.* 7. *de solemn.*

dem. matrim. c. 4. §. 4.) ne ab adventu Domini usque ad Epiphaniam, & a die Cinerum usque ad Dominicam in Albis inclusive, celebrentur Benedictiones solemnes Matrimonii, & solemnes traductiones Sponsæ ad domum Sponsi cum multis lætitiæ signis. Non ergo prohibet iniri Matrimonia, vel consuetas denunciationes fieri, vel privatas traductiones Sponsæ ad sponsi domum: vide Sanch. *lib.* 7. *matr. d.* 6. *n.* 6. Pont. *lib.* 6. *c.* 7. Et habetur, C. *Final. de Clandestina Dispensatione*; id, quod indicavi, dum dixi modo, hoc impedimentum esse valde limitatum.

V E T I T U M.

3 Quando Episcopus, vel etiam Parochus, ut notat Sanch. C. 1. *de matr. contra Interd. Eccles.* Vide Cartarium *dec.* 23. aliique graviter alicui prohibent etiam extra judicium, ne Matrimonium tunc contrahatur, sed differatur ob aliquam rationabilem causam, puta, ut interim cognoscatur de aliquo impedimento dirimenti, vel ut rixæ, & discordiæ componantur, &c. licet valide, illicite tamen graviter contrahunt Matrimonium, & debebit judex Ecclesiasticus, C. 1. *de matr. contra Interd. Eccl.* Vide Cartar. *Decis.* 23. pœnam arbitrariam non obedientibus infligere.

4 Excommunicatus, sive majori, sive minori excommunicatione cum interdictus sit, ut dicemus *in Tract. de Excommunicatione*, recipere Sacramenta, illicite etiam recipiet Matrimonium, licet valide, ut *ibidem* explicabimus.

5 Tempore autem interdicti prohibitæ quidem sunt Benedictiones Matrimonii, non tamen ipsius Matrimonii contractio, ut item dicemus cum de Interdicto.

Ex dictis vides, quam merito dixerim, hoc impedimentum esse limitatum, ac diminutum.

S P O N S A L I A.

6 Hoc tertium enim vero, ut & quartum, sunt impedimenta, licet solum impedientia, absoluta tamen, & non limitata.

Si quis ergo cum aliqua persona contraxit sponsalia, illicite Matrimonium contrahet cum quacumque alia, nisi forte antea sponsalia priora legitime dissolvantur: valide tamen dictum Matrimonium per verba de præsenti contrahet, quia hoc impedimentum solum impedit, non dirimit Matrimonii contractionem.

7 Est autem de jure naturæ hoc impedimentum: quilibet enim debet stare promissis in contractibus onerosis. Verum de sponsalibus infra valde plura dicenda sunt.

V O T U M.

8 Hic nequaquam agimus de voto solemni Castitatis incluso in Professione Religiosa, vel Sacerdotio: illud enim impedimentum dirimens est, juxta ea, quæ nuper vidimus, sed de voto Castitatis simplici nostra præsens est locutio, quod impedimentum est solum impediens, quodque quatuor sub se peculiaria vota comprehendit, quorum aliqua directe, aliqua indirecte Castitatem requirunt, & opponuntur Matrimonio, non quæ illud invalidum reddunt, sed illicitum. Sunt autem ea: Votum simplex Castitatis, Votum non ducendi uxorem, seu vitam cælibem agendi, Votum ingrediendi Religionem, Votum suscipiendi Ordinem Sacrum. Est autem hoc impedimentum de Jure naturæ: quilibet enim obligatur, vota, quæ Deo promittit, adimplere.

C A P U T XVII.

Aliquot quæstiones pertinentes universaliter ad prædicta impedimenta.

Q U Æ S T I O P R I M A.

§. I. *Quanam specie peccati peccet, qui cum impedimento dirimente copulam habet, vel Matrimonium contrahit?*

1 HUnc peccare mortaliter, dictum est sæpe: at nunc scire Lector cupit, ecquanam peccati specie? Claritatis gratia sequentibus quatuor dictis huic desiderio faciam satis.

2 Dictum primum. Si duæ personæ non conjugatæ, vir scilicet, & mulier nullo impedimento dirimente affecti copulam habeant, ea specie malitiæ peccant, quod affert ex se peccatum, quod committunt, v. g. duæ personæ liberæ non consanguineæ peccabunt sola fornicationis specie.

3 Dictum secundum. Adveniente, seu considerato impedimento, si vir, & mulier copulam habeant, ultra malitiam quam ex se eiusmodi copula affert, contrahent aliam, quam forte affert impedimentum, v. g. quando vir, & mulier sunt consanguinei, si copulam habeant, ultra speciem peccati fornicationis, contrahent peccatum incestus. Unde, si antea vir, & mulier fuissent extranei, sed postea vel votum, vel affinitas aliqua ipsis superveniret, certe, quamvis antea eorum copula fuisset solum fornicaria; tamen deinde sacrilega erit, vel incestuosa, & sic de similibus. Idem dic, si iidem cum impedimento dirimente contrahant, & deinde commisceantur; cum enim Matrimonium illud sit nullum, remanent eædem malitiæ, quæ erant antea.

4 Dixi (*Quam forte affert impedimentum*) nam aliquando illam novam malitiam non affert; error v. g. in persona malitiam aliam novam afferre non solet; si enim putans, te habere copulam cum Maria libera, invenias eam fuisse Antoniam item liberam, sane solam malitiam simplicis luxuriæ a te contractam esse, nemini esse dubium potest. Pari modo in impedimento raptus: Tridentinum enim voluit, ut irritum esset Matrimonium inter raptorem, & raptam, quamdiu rapta est in potestate raptoris, idque voluit ob libertatem Matrimonii. Jam si rapiens, & rapta communi consensu copulam deinde habeant, fornicationis solam malitiam contraheut, quia motivum propter quod Ecclesia Matrimonium inter has personas invalidum reddidit, fuit libertas Matrimonii, quod motivum non addit aliquam rationem novæ malitiæ supra simplicem fornicationem. Idem denique in impedimento Criminis: Ecclesia enim sancivit, ne vir, & fœmina convenientes ad occidendum alterutrius conjugem eo animo, ut inter se Matrimonium contrahant, valide illud ineant, idque sancivit in pœnam delicti, & ad præcavendum, ne spe Matrimonii simile delictum committatur. At hoc motivum nullam novam malitiæ speciem addit, &c.

5 Dictum tertium. Prædicti, qui Matrimonium contrahunt cum impedimento dirimente quocumque, sive jure naturæ, sive Ecclesiastico, inducto, ultra nullitatem Matrimonii, peccant etiam contra illas virtutes, ratione quarum adest illud impedimentum. Si enim v. g. sint consanguinei, Matrimonium attentando faciunt contra reverentiam debitam consanguineis, dum volunt illud, quod ipsis est impossibile, & quod ob motivum talis virtutis ipsis est prohibitum. Multo magis, quia sic habent animum utendi consanguineo pro conjuge, & si impotentes sint ad prolem, habent animum peccandi contra naturam, & si conjugati, contra justitiam, adulterando, &c. Hos tamen peccare peccato inobedientiæ puto cum Perez *l. c.* quia non quælibet transgressio præcepti affert malitiam peculiarem contra Obedientiam, nisi quando fit expresso animo non obediendi, vel nisi prohibitio sit facta a Superiore, ut ipsi obediatur, quæ hic non adesse supponimus.

6 De Impedimentis solum impedientibus, Dico, quamvis cum illis valide Matrimonium ineatur, peccari tamen a contrahente Matrimonium; cum illis, inquam, quatuor, quæ hodie durant. Nam cum primo fit contra promissionem datam Sponsæ, cum secundo fit contra votum factum Deo, cum tertio, & quarto contra prohibitionem, qua Episcopus, vel Parochus tibi distulit Matrimonium.

7 At inquires: Peccaturne peccato sacrilegii, quatenus qui contrahunt cum impedimento dirimente, injuriam faciunt Sacramento Matrimonii, quod nulliter suscipiunt?

8 Respondeo. Ita putat Coninch. *d.* 30. *d.* 2. *n.* 18. *q.* 9. *sec.* 5. aliique, sicuti peccat, quando nulliter cætera Sacramenta conficere quis attentat: ut si quis baptizaret sine debita forma, vel materia. Certe Fideles, quando contrahunt Matrimonium cum impedimento dirimente, sciunt, sic se non solum irritum reddere contractum civilem Matrimonii, verum etiam Sacramentum illi contractui a Christo Domino annexum.

9 Negat Sanch. *ibid. n.* 1. Perez *ibid.* G. Hurt. *d.* 12. *diff.* 3. *n.* 11. Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *res.* 297. cum aliis, quia irritatio, cujus nunc dictæ personæ sunt causæ, cadit dumtaxat in ipsum contractum civilem; ipsi enim solum hunc contractum nullum faciunt, esto sequatur deinde in eo actu non adesse rationem Sacramenti. Lege Perez *d.* 22 *sec.* 5. *nu.* 5. G.Hurt. *d.* 12. *diff.* 4. Avers. *q.* 19. *sec.* 5. *Ver. Rursus.* Utraque sententia probabilis est.

Q U Æ S T I O S E C U N D A.

§. II. *An qui metu gravi coactus Matrimonium cum impedimento dirimente contrahit, valide contrahat, & licite.*

1 QUoad primum, idest quoad valorem convenimus omnes eum omnino abesse ab ejusmodi Matrimonio ex gravi metu contracto: non solum ob rationem, quam infra *Tr.* 4. *c.* 6. §. 2. dicemus, universalem, quia omne Matrimonium, etiam nullo impedimento contractum, irritum est, si ex metu gravi contrahatur, modo ibidem explicando; verum etiam ex peculiari ratione ducta ab impedimentis dirimentibus.

2 Et quidem ratio peculiaris pro impedimentis jure naturæ inductis est manifesta; nam si personæ jure naturæ sunt inhabiles, Pater v. g. est inhabilis ad contrahendum Matrimonium cum Filia, numquid metus habilitatem illam dare illis potest? At ratio peculiaris pro impedimentis ab Jure Ecclesiastico inductis difficilior est, & difficultas ducitur ex ea communi doctrina, quod præcepta Ecclesiæ non obligant cum tanto rigore, & cum periculo magni mali, quale malum supponimus adesse, quando ex gravi metu quis Matrimonium contrahere cogitur. Quare tunc præceptum Ecclesiæ, quod induxit tale impedimentum, non obligabit, & consequenter tunc nullum impedimentum erit.

3 Varias rationes fortasse minus aptas invenies apud Doctores, illam ego, post diligentem considerationem, esse puto. Quando dicimus, Ecclesiæ præcepta non obligare, ubi magna est difficultas, malique magni periculum, sensus est, quod fideles illa præcepta tam difficilia transgrediendo non peccent: At non est sensus, quod illa, quæ ipsa Ecclesia, imo & Princeps Sæcularis legitime decernit, & vult, esse talia, talia non sint respectu patientis gravem metum; Secus enim contractus Minoris factus ex timore sine auctoritate Judicis, validus esset, quod nemo dixit: nam timor magni mali excusat quidem ab observandis præceptis; sed non propterea tollit, talem esse actum in se, qualem pronunciat legitimus Superior, qui eum actum, sive sponte, sive metu factum, annullat. Certe pari modo, qui cum ignorantia inculpabili impedimenti contrahit Matrimonium, non peccat durante ignorantia, sed tamen invalide contrahit. Ita Sanch. *l.* 2. *d.* 38. & communiter *ex C. Inquisitor de sent. excomm. & C. Litteras de Restitut. spoliator.* quia ignorantia non facit personas ex ineptis aptas. Ita in casu nostro.

4 Quoad secundum, an metu gravi contrahens Matrimonium cum impedimento dirimente illicite agat? Dico, illicite quidem graviter agere, quando contrahit cum animo utendi conjugio, sic contracto, vel cum animo cohabitandi cum conjuge, cum periculo incontinentiæ. Patet, quia hic animus peccaminosus manifeste est: At si hic animus desit, est distinguendum; quando enim contrahis cum impedimentis Jure Ecclesiastico constitutis, ne venialiter quidem peccas, quia tunc, si esset peccatum, ideo esset, quia fieret contra præceptum positivum Ecclesiæ vetantis, ne quis attentet contrahere Matrimonium cum impedimento: at præcepta positiva Ecclesiæ, ut dictum est, non obligant cum tanto periculo gravis mali, ergo, &c. Et ita docent communiter Sanchez, Coninch. G. Hurtad. eos citans *d.* 12. *diff.* 4. aliique.

5 At vero in eodem casu, quo dictus pravus animus deest, quando ex dicto metu contrahis cum impedimentis jure naturæ constitutis v. g. cum impotentia, vel tu Pater cum tua filia, sunt duæ sententiæ. Altera (quam habet G. Hurt. *d.* 12. *diff.* 4. sequiturque Perez *d.* 22. *sect.* 5. *n.* 5.) docet te semper peccare mortaliter, quia (inquit) tunc contrahere, est contra jus naturale prohibens Matrimonium. Altera (quam sustinet Sanch. *lib.* 7. *matr. d.* 5. sequitur Coninch. *d.* 30. *n.* 19. & Castrop. *de sponsf. p.* 12. *n.* 3.) docet, te ne venialiter quidem peccare, eo prorsus modo, quo te non peccare, dictum est *n. præced.* in impedimentis ab Ecclesia constitutis. Ratio est, quia (inquit) ex una parte tunc Matrimonium non fit valide, & ex alia ille solus inefficax consensus fatis a peccato liberatur ex capite dicti metus. Et quidem hanc posteriorem sententiam probabiliorem existimo.

6 Verum urget Hurtad. Intentare id facere, quod jure naturæ prohibitum est, est intrinsece malum, quale esset v. g. intentare homicidium innocentis. Sed intentare Matrimonium cum impedimento dirimente est intrinsece malum: ergo excusari numquam, ne ex gravissimo quidem mortis metu, potest.

Respondeo, distinguendo Majorem: intentare id facere, quod prohibitum est jure naturæ, v. g. homicidium innocentis cum animo volendi illud facere, est intrinsece malum, concedo Majorem; cum animo illud nolendi facere, & cum certitudine, quod non faciet, est intrinsece malum, nego Majorem, abstrahendo ab alio inconvenienti. Neque enim condemnabis eum, qui metu suæ mortis adactus, fingeret occidere innocentem, projiciendo v. g. contra illum sagittam, sciens certo nullum illi se damnum allaturum: hæc enim non esset vera attentatio homicidii, sed solum, quasi illusoria quædam attentatio, quam licite exhibere possum, ut ego mortem evitem. Quoniam ergo meticulose contrahens cum dicto impedimento scit pro certo, se nullum celebrare Matrimonium; illa non erit vera attentatio Matrimonii; atque adeo erit talis actio digna, quæ metu gravi excusari a peccato possit. Atque hæc ad defendendam sententiam Sanchez mento dicta sint.

7 Quod si sciens, te nullum celebrare Matrimonium, adhuc contra jus velis vere contrahere, tunc profecto non est mirum, si pecces, ut etiam peccares, si similem animum habens contraheres cum impedimento inducto ab Ecclesia; nam tunc esset, nolle obedire legi, & animum fornicandi habere, &c.

8 Quid, si prædictus impeditus jure naturæ putaret, se vere contrahere posse, & propterea metu coactus contraheret?

Resp. hunc multo minus peccaturum; quia bona fides eum invincibiliter ignorantem excusat: ea tamen fide ablata, ipsum se gerere non posse ut conjugem, satis supra monuimus.

9 Affectum impedimento solum impediente, nec peccare in prædicto metu, si absint pericula, & inconvenientia dicta *n.* 4. similis ratio persuadet; nam & ipsum tunc invalidum est, non quidem ex ratione talis generis impedimenti, sed ex ratione universali infra, ut diximus, explicanda, quod scilicet omne matrimonium est nullum, si ex metu gravi contrahatur.

§. III. *Qui putans impedimentum adesse, cum tamen non adsit, an valide contrahat?*

DE hac quæstiuncula commodius agemus infra *Tract. 4. cap. 2. §. secund.*

§. IV. *Quam pœnam incurrant contrahentes cum impedimento.*

BReviter. Præter peccatum, quando adest impedimentum solum impediens, & præter peccatum, & invaliditatem matrimonii, quando adest impedimentum dirimens, nulla pœna ipso facto universaliter incurritur ab impeditis, Matrimonium non prævia dispensatione contrahentibus.

Dico (universaliter) nam incurritur excommunicatio ipso facto, sed non reservata in iis casibus, qui habentur in Clementina unica de consanguinitate, his verbis.

Eos, qui scienter in gradibus consanguinitatis, & affinitatis Constitutione canonica interdicti, aut cum Monialibus contrahere matrimonium non verentur, nec non Religiosos, & Moniales, & Clericos in Sacris constitutos Matrimonium contrahentes, excommunicationis sententiæ ipso facto decernimus subjacere.

Cum autem hæc Constitutio alia Impedimenta non meminerit, ad illa ex regula generali, quod odia sunt restringenda, extendi nequaquam debet; Ita Aversa, *q. 9. de matr. sect. 5. Verb. Denique*. Unde ex eodem principio recte Pontius *l. 7. matr. c. 41. n. 9.* docet, hac excommunicatione non affici eos, qui cum obstringantur vinculo Cognationis legalis, vel spiritualis, Matrimonium inter se contrahunt, quia Constitutio solum meminit Consanguinitatis, & Affinitatis.

TRACTATUS II.

DE

DISPENSATIONE IMPEDIMENTORUM MATRIMONII.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Dispensatio, & qua ratione interpretanda?

1 DIspensatio, ut habent Gloss. *Requiritis* 1. *q.* 7. *V. ut plerique*, & apud Sanch. *l. 8. matr. d. 2. n. 2.* Castrop. *Tom. 1. tract. 3. d. 6. p. 1. n. 2.* aliique apud Dian. *part. 8. tract. 3. resol. 1.* Est *Juris relaxatio facta cum cognitione causæ ab eo, qui potest relaxare*. Clarius: Est *actus Jurisdictionis, quo pro aliquo peculiari casu, vel persona tollitur obligatio alicujus legis, ea lege interim in suo robore pro aliis remanente*.

2 Hæc igitur dispensatio stricte est interpretanda, salva semper proprietate verborum: vide C. 1. *de filiis Presbyt. in 6.* Sanch. *l. c.* Ratio est, quia natura dispensationis est contra jus commune: illud enim tollit pro aliquo casu, vel persona particulari; ergo est odiosa juri, atque adeo bono communi, propter quod latum est jus; ergo quanto minus potest, debet extendi.

3 Hinc fequitur, etiam dispensationes matrimoniales, de quibus loquimur, debere stricte interpretari, jam enim etiam ipsæ vulnerant jus commune, & ita sustinet communis opinio. Ita Sanchez *l. c. n. 30.* nihilominus Merolla *T. 2. d. 4. c. 6. n. 28.* cum aliis tenet, has largam habere interpretationem. Ratio est, inquit, quia ex communi doctrina, quando per aliquam dispositionem redimus ad observantiam juris, illa dispositio non est odiosa juri, sed illi favens, quia jam illud servat? Sed per Dispensationes matrimoniales redimus ad jus naturæ, concedentis amplissimam libertatem in Matrimoniis; ergo odiosæ illæ non sunt, adeoque, nec stricte intelligendæ. Bono autem communi larga hæc interpretatio nocere dicenda non est, quandoquidem favet primordiali hominum libertati in Matrimoniis contrahendis.

4 Hæc Merollæ opinio nimis probat, ideoque probat nihil, probat enim omnem dispensationem habere largam interpretationem, quia hæc semper favet hominum primordiali libertati. Ad argumentum ergo ipsius, concessa Majore, neganda est Minor; nam Jus naturæ non præcipit, sed solum non prohibet matrimonia, ad quæ Natura ipsa propendet. Si ergo a jure positivo aliqua ex illis ob commune bonum prohibentur (ut certe prohibentur) sane in casibus deinde, in quibus pro aliquo ex his prohibitis dispensatur; jus, & bonum commune violabitur.

5 Quando dispensatio æquivalet legi communi, qualis est dispensatio, quæ clauditur in jure communi, vel quæ conceditur communitati, largam profecto habet interpretationem, sed absque admiratione, quia tunc per illam jus commune non vulneratur, sed imo jus constituitur. Lege hæc, & similia apud Dianam *p. 8. tract. 3. resol. 32.* aliosque citatos.

CAPUT II.

De Potestate dispensandi.

1 POtestas, quam quis habet, sive ordinariam, sive delegatam, sed generaliter alicui concessam dispensandi cum omnibus, est late interpretanda. Ita Sanch. *l. c. d. 2. n. 1.* Suar. *l. 7. de legibus c. 17.* Lessius *l. 2. c. 42. n. 60.* Ratio brevis est, quia potestas ad dispensandum non est contra jus, nec in alterius præjudicium, imo bono communi favet; siquidem bonum est commune, adesse eos in Republica, qui subditis consulere per dispensationes possint. Aliquas limitationes vide apud eumdem Sanch. *l. c. a n. 2.*

2 Dixi (*generaliter, & cum omnibus*) nam si hæc potestas dispensandi concedatur alicui per modum mandati, ut solet pro dispensationibus matrimonialibus, in quibus sic v. g. dicit Pontifex Delegato: *Dispenses cum Petro, si ejus preces veritate nitantur*, vel quamvis extrema hæc, vel similia verba non apponantur; tamen concedat Princeps Delegato potestatem dispensandi solum cum aliqua peculiari persona, si inquam, sic potestas dispensandi concedatur, erit stricte interpretanda. Sic Sanch. *l. 8. d. 2. n. 6.* Ratio est, quia in hoc casu, concessio potestatis, vel est inchoata dispensatio, vel speciatim relata ad peculiarem dispensationem, & consequenter juxta prædicta esse stricti juris debet. Sit exemplum illud, quod affert Conradus: Concedit absolute Pontifex Delegato, seu executori potestatem dispensandi super quarto gradu consanguinitatis in favorem v. g. Titii: Delegatus autem invenit, quartum ejusmodi gradum esse v. g. in eo duplicem, hoc est, ex duobus stipitibus esse Titium, & Bertam consanguineos, habetne executor potestatem dispensandi in utroque gradu? Sane non habet, quia cum hæc potestatis concessio facta sit pro peculiari casu, & persona, stricte est interpretanda. Quare intelligenda erit de uno quarto gradu, nimirum proveniente ab uno stipite, non vero ex duobus, vel pluribus.

CAPUT III.

De Potestate dispensandi Impedimenta Matrimonii, quæ resident in Summo Pontifice, Remissive.

1 EAm amplissime residere in Summo Pontifice, sed quoad ea impedimenta, quæ non sunt de jure naturæ, sive impedientia, sive dirimentia, res est indigna, de qua dubitetur. De jure autem naturæ certo esse, diximus supra, impedimentum ex errore personæ, ex ligamine, ex impotentia perpetua, ex consanguinitate in primo gradu rectæ lineæ. Adde ex impedientibus Sponsalia, qui esset præjudicium alterius ex Sponsis, nisi forte Summus Pontifex, ut Judex, illa sponsalia propter legitimam causam declaret irrita, vel esse dissolvenda.

2 Hæc sunt clara. Illud est controversum, An Pontifex possit dispensare in radice matrimonii, id quod cum ad frequentem praxim non pertineat, videatur, quando erit opus, apud Sanch. *l. 8. matr. d. 7. n. 4.* Molin. *d. 624.* Coninch. *d. 33. dub. 4.* Perez *d. 44. sect. 5.* G. Hurtad. *d. 26. matr. diff. 1. n. 5.* & ex Jurisperitis Marc. Cuttelli *Tr. de Donation. d. 2. particula 6. a n. 33. & præsertim n. 160. & 164.* aliosque.

CAPUT IV.

De Potestate, quæ residet in Episcopo dispensandi Impedimenta Matrimonii.

§. I. *De Potestate Episcopi dispensandi in impedimentis solum impedientibus.*

1 LOquitur de solum illis quatuor, quæ sunt hodie impedientia, *Sacratum tempus, Vetitum, Sponsalia, Votum*, facilisque est doctrina, nam potest Episcopus dispensare in primo, sed eo modo, quem infra *cum de solemnitat. matr. tr. 6. c. 4. §. 5. n. 4.* distinctius dicam. Potest item in secundo, quia est dispensare in prohibitione a se, vel a Parocho, cujus ipse est Superior, lata. Non potest autem in tertio, quia esset præjudicium alterius ex Sponsis; nisi forte, ut Judex, ex ratione, quam diximus modo de Pontifice. Denique non potest in quarto quoad Votum absolute Castitatis, & Religionis, quia hæc sunt reservata Pontifici. Quoad alia Vota potest, sed advertendo, semper debere adesse in dispensatione concedenda rationabilem causam, ut *l. 2. in Decal. c. 16. §. 4.* universaliter est explicatum.

§. II. *De Potestate Episcopi in Impedimentis dirimentibus. Præmittuntur aliqua scitu necessaria.*

1 PRæter Impedimentum ætatis (in quo ex urgentissima causa posse de jure Episcopum dispensare, quando malitia supplet ætatem supra *Tract. 1. de Imped. c. 13. §. 2. n. 20.* vidimus, ubi etiam monuimus, praxim esse, ut etiam in hoc solus Papa dispenset) in nullo alio impedimento dirimente potest ullam dispensationem Episcopus, per se loquendo, concedere: quia nullus inferior potest quid in lege Superioris, qualis est hæc de Impedimentis dirimentibus. Lege Castrop. *T. 1. tr. 3. de legib. d. 6. p. 4.* aliosque passim.

2 Dictum est (per se loquendo) nam ex præsumpta Summi Pontificis voluntate aliquando potest, & quidem in inductis a jure Ecclesiastico; nam ab aliis ne ipse quidem Pontifex potest, ut diximus.

3 Id autem, ut facilius intelligatur, prænotare juvat tria in universum.

I. Circa potestatem Episcopi in legibus Superioris esse duos loquendi modos. Alter docet, Episcopum habere potestatem omnem dispensandi in dicta lege Superioris, exceptis solum iis, in quibus a Superiore positive, & expresse limitatur. Alter docet, Episcopum nullam dispensandi potestatem habere in dicta Superioris lege, nisi solum in iis, quæ Superior posi tive concedat. Posteriorem hunc sentiendi modum probabiliorem esse dicit Castrop. *l. c. n. 8.* Unde videtur innuere priorem esse probabilem, quem ut probabilem etiam docet Bonac. apud Castrop. *l. c. n. 7.*

4 II. Quoties in Sacris Canonibus aliquid prohibetur, sed additur, impersonaliter, ut in eo possit dispensari, poterit tunc Episcopus. Sic habet Castrop. *l. c. p. 5. n. 1.* Sanch. *l. 8. d. 5. n. 1.* Suar. *de leg. l. 6. c. 15. n. 6.* Merolla *Tr. 2. d. 4. c. 6. n. 178. & 182.* & communiter. Cum enim certum sit, in illis posse Summum Pontificem, superflua esset hujusmodi clausula, nisi tunc potestas intelligeretur Episcopis esse concessa.

5 III. Merito addit idem Castrop. *l. c.* Episcopum dispensare posse in dictis Superioris legibus, etiam Concilii Generalis. Primo, in materia levi. Secundo, in lege non obligante ad culpam ullam, vel ad solum veniale. Tertio, in casu aliquo extraordinario urgente necessitate, quando periculum est in mora, & non facilis est aditus ad Pontificem. Quarto, in dubiis, quando nimirum dubium est negativum, an casus indigeat dispensatione. Quinto, in legibus propriis, & non universalibus. Sexto, in iis casibus, pro quibus præscripta est legitima consuetudo, ut possit Episcopus dispensare.

6 His præmissis, cum alia decernere ad institutum nostrum non pertineat, disputationem nos restringemus ad sequentes quæstiones, ex quarum decisione non ignorabitur, quandonam Episcopus dispensatione expedire in impedimentis matrimonialibus possit.

§. III. *An Episcopus propter solam bonam fidem Contrahentium possit dispensare in impedimento dirimente?*

1 DIco nequaquam posse, quia bona fides non dat potestatem inferiori ad dispensandum in eo, in quo ipse inferior potestatem nullam habet. Neque dicas Trident. *sess. 24. c. 5. de Reform. matrim* concedere impersonaliter, ut facilius dispensetur bona fide contrahenti Matrimonium cum impedimento dirimente, quam cum mala per quem modum impersonaliter loquendi, modo diximus, concedi potestatem Episcopis, Ne id dicas (inquam) hæc enim non est concessio, sed permissio, quia Concilium solum enunciative dicit, facilius dispensari posse (utique ab eo, qui eam potestatem habet, nempe Sum-

Summo Pontifice) quando Matrimonium fuit bona fide contractum, quam, cum mala. Non ergo Concilium dat potestatem dispensandi, nec impersonaliter quidem, idque patet; quia secus posset Episcopus etiam dispensare, quando intercessit mala fides, licet difficilius, quod nemo dixit.

§. IV. *An Episcopus in necessitate aliqua dispensare valeat in prædictis impedimentis dirimentibus?*

1 VEl sermo esse potest, an Episcopus valeat in his dispensare post contractum Matrimonium, vel ante contractum, idque vel in impedimento publico, vel in occulto. Secernamus hæc diligenter, ne confusa reddatur tractatio.

IN IMPEDIMENTO OCCULTO, APPARENTE post contractum Matrimonium.

2 Potest in hoc Episcopus pro foro tantum Conscientiæ dispensare, quando adsunt simul quatuor circumstantiæ. Primo, si adsit gravissima necessitas. Secundo, si ea sic urgeat, ut non sit tempus adeundi Pontificem, vel ejus Delegatum dispensare volentem. Tertio, si impedimentum, ut dictum est, sit occultum. Quarto, si adfuit bona fides, quando contractum est Matrimonium, idest adfuit inculpata ignorantia impedimenti.

3 Hæc doctrina sub quatuor dictis conditionibus jam hodie recipitur communiter a Doctoribus ut Sanch. *lib.* 2. *d.* 40. *n.* 5. *&* *n.* 10. Pont. *lib.* 8. *cap.* 13. Averf. *q.* 19. *matr. sect.* 2. Perez, *de matr. d.* 33. *sect.* 6. Castr. *d.* 4. *de sponf. p. ult.* §. 1. *n.* 8. Et deinceps ducta ratione a præsumpta mente, & benignitate Pontificis, qui in tanta necessitate præsumitur, nolle ita sibi, in damnum Fidelium reservare potestatem dispensandi, ut eam tunc non possit Episcopus concedere. Non ergo necessitas dat hanc jurisdictionem, quam certe dare non potest, sed benignitas Pontificis ob illam necessitatem.

4 Sed quandonam impedimentum judicabitur occultum, & quando judicanda erit sufficiens necessitas?

Respondeo, de priore dicam mox *c. seq. a n.* 26. De posteriore hic breviter habetur.

Quæcumque urgens gravis necessitas, undecumque ducta, satis est, dummodo sit urgens, nec alio modo possit auxilium ferri, nisi per dispensationem Episcopi, nam, ut supponimus, non est aditus ad Pontificem. Addunt tunc non immerito aliqui, raro alium casum posse contingere tantæ necessitatis præter sequentem, vel ei similem: Titius, & Berta in facie Ecclesiæ contraxerunt bona fide, de qua loquimur (nam de fide mala mox *n. seq.*) Matrimonium, sed invenitur Berta Impedimento occulto laborasse ex Affinitate contracta cum dicto Titio per copulam, quam ante Matrimonium ipsa habuit cum consanguineo in primo, seu secundo gradu ipsius Titii. Certe si sine scandalo, & periculo infamiæ non potest Berta se separare a Titio, donec impetretur dispensatio a Pontifice, in gravissima necessitate esse judicabitur, quia non potest prodere Marito, vel aliis suum delictum; quare ab Episcopo tunc dispensari poterit. Non apparet autem facile in aliis impedimentis tanta necessitas, quia impedimenta alia sine infamia manifestari poterunt, & dum impetratur dispensatio, sine incommodo separabuntur conjuges.

5 Dixi autem (*raro alium casum posse contingere*) negare enim non possumus, aliquando etiam præscindendo ab infamia, posse aliquam aliam necessitatem adesse, id quod ex mox dicendis patebit, præsertim *n.* 10. *&* *n.* 22.

6 Hæc cum bona fide. Si vero dicti Titius, & Berta contraxerunt in fide mala, idest cognoscentes Impedimentum, poteritne Episcopus dispensare, concurrentibus cæteris conditionibus prædictis?

Resp. Si uterque mala fide processit, non poterit Episcopus, teste Sanch. *l.* 2. *d.* 40. *matr. n.* 4. Coninch. Tancr. G. Hurt. aliique quos citat, sequiturque Lot. *Tr.* 2. *ref. Theol. q.* 3. *art.* 2. quia in hoc casu non præsumitur Pontifex potestatem Episcopo concedere, & confirmatur ex Trid. *sess.* 22. *cap.* 5. *de Ref. matr.* quod vult, ut qui mala fide Matrimonium contraxerunt (quod saltem est intelligendum, quando mala fides in utroque est conjuge) spe dispensationis careant. Si ergo Pontifex ipse profitetur, nolle tunc dispensare, præsumerene poterimus, eam potestatem Episcopis concessisse?

7 Notat autem Pont. *lib.* 8. *cap.* 13. *n.* 4. *fine*, eum, qui solemnitates Denunciationum ex præsumptione, & temeritate omisit, mala fide contraxisse, atque adeo cum hoc non posse dispensare Episcopum juxta dicta.

At, si saltem alter bona fide processit, multi Doctores ut Sanch. *loc. cit.* Pont. Perez, Castrop. Lot. *loc. cit.* concedunt; posse Episcopum, ne scilicet alterius peccatum alteri noceat, dispensare, quicquid dicat Averf. *q.* 19. *de matr. sect.* 2. Garz. *de Benef. p.* 11. *cap.* 5. *n.* 357. qui etiam tunc negare contendit, cujus tamen rationes facile ab non imperito Lectore dissolventur.

An denique paterna Pontificis, ac summa benignitas concedat Episcopis dictam potestatem, etiam quando adfuit mala fides in aliquo raro, & vere urgentissimo casu, operæ pretium esset, ut a sapientibus expenderetur.

In impedimento occulto ante contractum Matrimonium.

8 Antonius, & Antonia laborant Impedimento occulto dirimente, & nisi Matrimonium celebrent, periculum est magni damni: poteritne dispensare Episcopus ad illud contrahendum, si periculum sit in mora, unde expectari Pontificia dispensatio non detur?

9 Resp. posse, in foro conscientiæ tamen. Ita Doctores non pauci, ut Sanch. *l. c.* Pont. Perez, Castr. *l. c.* G. Hurt. *d.* 26. *diff.* 2. Loth. *l. c. tr.* 3. & ratio est eadem præsumpta voluntas Summi Pontificis, quam diximus, adesse in jam contracto. Solum hic iidem notant, difficilius hanc necessitatem occurrere posse in Matrimonio hoc contrahendo, quam in jam contracto. Quando enim Matrimonium nondum contractum est, poterit Sponsa *v. g.* uti remedio, quod indicat Sanch. *l. c.* ad declinandam contractionem Matrimonii, ut scilicet voveat per aliquot dies Castitatem, quanti circiter requiruntur ad obtinendam Pontificis dispensationem, & deinde dicat cum veritate, sibi in mentem venisse votum Castitatis a se emissum (non autem aperiat temporale ne fuerit, an perpetuum; cum enim temporale possit Episcopus dispensare, non bene consuleret necessitati expectandi dispensationem a Pontifice) atque edicat, sibi propterea non licere assensum Matrimonio præbere, donec veniat dispensatio. At hoc remedio uti nequit conjux, quando jam contractum fuit Matrimonium, quia tunc alter conjux potest dicere se habere jus ad petendum, & tunc deberet alter reddere, ut alibi explicuimus. Verum igitur est facilius posse urgere necessitatem in Matrimonio contracto, quam in contrahendo, cum in contracto hoc remedio uti nequaquam possis.

10 Facilius, inquam, nam cæterum posse, saltem raro, illam urgere, etiam ante contractum Matrimonium, iidem DD. ut Sanch. *l. c.* Hurtad. *l. c. n.* 7. consentiunt, eamque omnes admittunt, qua aliqui morti proximus astringeretur ad Matrimonium cum aliqua contrahendum, ut sic legitima redderetur proles antea suscepta, vel ut resarciretur honor puellæ, vel ut statim sedarentur graves inimicitiæ.

In impedimento publico post contractum Matrimonium.

11 Ut hunc casum plane decisum habeas, lege hic Consilium, quod quidam ex nostris hujus Panormitani Collegii doctus Theologus ad Episcopum Agrigentinum multis ab hinc annis scripsit, quod ego tunc in Theologia morali adhuc Tyro, in summam fideliter contraxi, & in usum forte futurum (ut nunc contingit) mihi reservavi.

12 Titius, & Berta, præmissis legitimis Denunciationibus, cæterisque requisitis, bona fide (nam si mala, idem esset dicendum, quod *n.* 6. dictum est) Matrimonium contraxerunt, ac filios genuerunt multos, quorum unus nunc est superstes. Sed ecce post annos septem a Matrimonio apparuit Impedimentum inter ipsos dirimens consanguinitatis secundi in quartum gradum. Notitia hujus impedimenti est inter vicinos, & suppono, posse facile probari, imo & esse publicum.

13 Certum est, filios esse legitimos ob bonam fidem, ut notat Filliuc. *t.* 1. *tr.* 19. *n.* 132. Sanch. *lib.* 8. *d.* 34. *n.* 46. & passim alios citans. Verum quærendum est, quid remedii ad hoc Matrimonium validandum?

14 Primum remedium est recursus ad Summum Pontificem. At hoc factum est, sed inutiliter, quia, vel requisitæ sunt aliquot expensæ, vel accessus ad Romanam Curiam. Conjuges autem ita sunt ingenti oppressi paupertate, ut neutrum possint.

15 Secundum remedium est dissolutio Matrimonii. At, hoc durissimum est, & affert dedecus conjugibus, & tamen ii sunt digni mitiori remedio ob bonam fidem, & ob recursum jam factum ad Pontificem.

16 Tertium, ut simul cohabitent, tamquam Soror, & Frater. At hoc non vulgaribus incommodis plenum est: tum quia affert scandalum scientibus impedimentum, tum quia difficile erit, eos in tanta familiaritate continentiam observare; tum quia, dum ii cognoscunt impedimentum, verosque se non esse conjuges, quæ pax erit inter illos? qui amor?

17 Quartum, ut Episcopus suppetat expensas necessarias ad profectionem in Curiam Romanam. Hoc remedium affert Vasq. 1. 2. *t.* 2. *disp.* 178. *cap.* 1. *n.* 16. Bonac. *de legib. disp.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *n.* 19. dicens, has debere Episcopum subministrare suis ovibus. Verum hoc remedium est Episcopo molestum, & durum nimis, & ideo a Salas, apud Bonac. *l. c.* citans *praxim Doctorum, & sententiam* Sanch. Castr. *loco mox citando, n.* 9. Pont. *l.* 8. *c.* 13. *n.* 3. nequaquam admittitur.

18 Remedium ergo quintum puto esse, ut Episcopus dispenset, potest enim in hoc casu in foro Conscientiæ, etiam existente nunc impedimento publico; nam si occultum esset, multo magis posse, modo diximus *n.* 2. Doctores, qui videntur insinuare, posse Episcopum dispensare in prædictis circumstantiis, sunt Sotus, *l.* 1. *de just. q.* 7. Vasq. *l. c.* Salas, *de leg. d.* 20. *sect.* 2. *n.* 27. Castr. *t.* 1. *tr.* 3. *d.* 6. *p.* 5. *n.* 7.

Dico (*insinuare videntur*) quia absolute docent, Episcopum in simili necessitate posse dispensare in Impedimento Matrimonii dirimente, & numquam addunt limitationem, sed loqui de occulto; Ergo sentiunt de omni etiam publico, & merito, quia eædem rationes ductæ a charitate, & benignitate Pontificis, ita præsumuntur adesse aliquando in publico, perinde ac in occulto.

19 Puto item, hanc dispensationem concedi debere ab Episcopo, atque peccare, nisi concedat: quia illam ex Justitia obligatur Episcopus (quando rationabiliter debetur) concedere, ut universaliter docet Suar. *de leg. cap.* 18. *n.* 22.) Verum de hac obligatione legatur omnino Castr. *t.* 1. *tr.* 3. *d.* 6. *n.* 6. §. 2. *a n.* 8. qui benignius loquitur.

20 Hactenus illius Theologi consilium, quod posset confirmari ex Doctrina Perez, *de matr. d.* 43. *sect.* 6. *n.* 6. qui sic habet, *Ut Episcopus dispenset in impedimento dirimente, requiritur, ut illud sit occultum. Si enim esset casus, quod impedimentum sit publicum, potius oriretur scandalum, si Episcopus dispensaret, quam scandalum cessaret: Omnes enim sciunt, per se loquendo, non posse Episcopum ejusmodi dispensationes concedere. Si tamen poneremus, impedimentum esse publicum, & simul publicam esse gravissimam necessitatem, posset similiter Episcopus dispensare.* Hæc ille.

In impedimento publico ante contractum Matrimonium.

21 Quamvis hic casus videtur molestior; tamen, ut in simili nuper *a n.* 9. dictum est, molestia in eo dumtaxat sita est, quod difficilius tanta necessitas inveniatur, aliisque remediis ita destituta, ut etiam ante contractum Matrimonium possit ab Episcopo in Impedimento publico dispensari. At si in rarissimo casu urgentissima adesset dicta necessitas, cur ex eadem benignitate, & charitate Pontificis concedenda non sit ejusmodi potestas Episcopis in præsenti casu, sicut in præcedenti? Recte igitur etiam in casu præsenti concedit Leand. apud Dian. *p.* 11. *tr.* 8. *ref.* 3. *v. Sed observa.*

22 Fac enim, aliquem morti proximum urgeri ad Matrimonium contrahendum cum aliqua puella, ut sic legitima reddatur proles antea suscepta, vel ut resarciatur honor dictæ puellæ, vel, ut sic sedentur graves discordiæ (in quibus casibus *n.* 10. concessimus Episcopo potestatem dispensandi in impedimento publico apparente post contractum Matrimonium) tunc sane propter easdem rationes debemus concedere ante Matrimonium contractum; Et confirmari id potest ex doctrina modo *n.* 20. allata a Perez, cum hic, ut supponere etiam debemus, non solum Impedimentum sit publicum, sed etiam publica necessitas. Adderem, si forte necessitas publica non sit, reddi eam publicam per prudentem evulgationem posse, ut scilicet sic scandalum, quod forte proveniret ex ejusmodi Episcopi dispensatione devitetur. Pensitent Lectores prædicta, & sapienter dijudicent.

In dubio, an Episcopus possit dispensare in impedimentis Matrimonii?

23 Si exhibitis diligentiis moralibus (quæ certe exhiberi omnino debent) dubium sit negativum, an impedimentum vere adsit, dispensatione in re nostra non indigemus, nec Episcopi, nec Pontificis, & absque illa procedi potest ad Matrimonium, ut vult Sanch. *lib.* 8. *matr. d.* 6. *n.* 18. Pont. *lib.* 8. *cap.* 13. *n.* 2. Et nos *lib.* 1. *in Decal. cap.* 3. §. 7. *v. matr. n.* 3. quia tunc Possessio stat pro libertate hominis potentis uxorem ducere, solum (quando opus esse judicabitur) Episcopus, ad scandalum vitandum, declaret, dispensationem non esse necessariam, vel ad cautelam dispenset. Idem multo magis erit, si probabile sit, impedimentum non adesse.

At vero, si certum sit impedimentum, sed dubia causa, seu dubium sit, an adsit tanta necessitas, quantam requiri hactenus explicuimus, tunc enim vero dubitari potest.

An

An Episcopus, potestatem habeat dispensandi?

Et breviter, Respondeo, non habere, quia in hoc dubio possidet certitudo Impedimenti dirimentis; potestas autem Episcopi est dubia, dubia enim causa non potest dare certam potestatem, ergo ex a me dictis *l. 2. in Dec. c. 3. §. 6. v. Dispens. v. Jurisdict. v. Subditus* non potest se extendere ad dissolvendum certum Impedimentum.

24 Dices. Episcopus in dubio, an adsit sufficiens causa ad Votum non reservatum dispensandum, ad Jejunium Ecclesiasticum solvendum, ad laborandum die festivo, potest dispensare ex receptissima doctrina Doctorum apud Merol. *t. 2. d. 4. c. 6. dub. 23. n.* 107. & Dian. *p. 8. tr. 3. res.* 29. ergo & in casu nostro.

Resp. Nego consequentiam, quia potestas dispensandi in Votis non reservatis, & cæteris prædictis est certa in Episcopo, ut omnes docemus, & sic, operari supra dubiam causam, in prædictis potest; At in Episcopo non adest potestas dispensandi in casu nostro, idest in impedimentis: ergo non potest operari circa certum impedimentum, & ex alia parte causa dubie sufficiens, non potest Episcopo dare certam potestatem, ut dictum est.

Adde, totam hanc potestatem esse ex præsumptione voluntatis Pontificis: At in re tam gravi, quis illam in dubio præsumere audebit?

Quid, si Episcopus putet, se habere causam, sed deinde post datam dispensationem, inveniat se erravisse, hoc est causam illam non adfuisse? Resp. id me dicturum infra *c. 12. §. 1.*

In casu obtentæ dispensationis subreptitiæ an aliquid possit Episcopus?

25 Non dubitarunt aliqui, ut Glossa, Hostien. Gutt. aliique apud Castr. *mox citandum*, affirmare, posse Episcopum firmam per suam dispensationem reddere eam dispensationem, quam aliqui forte subreptitie habuerunt a Summo Pontifice quasi jam summus Pontifex eam veluti imperfectam concesserit, quæ possit perfici ab Episcopo. Sane Pont. *l. 8. c. 13. n. 7.* incertus de hac potestate est, quia eam videtur Sacer Textus C. *Quia circa de consanguin.* concedere: Verum nos nullatenus incerti esse debemus, quia illam admittere non possumus, perinde non admittunt Castr. *d. 4. de matr. p. ult.* §. 1. *n.* 10. Avers. *q.* 19. *de matr. sect. 2. Vers. Octavo addiderunt*. Perez, *d. 43. sect. 6.* aliique, nullibi enim illa conceditur, & Textus allatus solum permittit Episcopo, ut propter multas difficultates separationis, dissimulet, si Matrimonium sit nullum, & a conjugibus validum reputetur. Adde, posse dici illam fuisse peculiarem concessionem pro illo speciali casu, non vero legem universalem.

26 Hæc quoad Episcopum. An autem dispensatio bona fide a Summo Pontifice impetrata, si deinde inveniatur subreptitia, possit aliquando præsumi, ratam, & firmam haberi ab eodem Pontifice, dixi *l. 1. in Dec. c. 3. §. 7. V. Dispensat. n. 8. & 9.*

C A P U T V.

An alii a Summo Pontifice, vel Episcopo possint aliquid in impedimentis Matrimonii?

1 POtest dubitari Primo, de Vicario Episcopi. Secundo, de Capitulo Sede Vacante. Tertio, de Regularibus per privilegia. Quarto, de Commissario Bullæ Cruciatæ.

Vicarius Episcopi.

2 Quoniam hæc potestas dispensandi in prædictis necessitatibus est ordinaria Episcopo, ideo ea delegabilis est. Quare specialem concessionem ejusmodi potestatis suo Vicario, seu alteri poterit Episcopus communicare. Lege Sanch. *l. 2. matr. d. 40. a n.* 12.

3 Verum adverte, hanc potestatem Vicarium non habere ex vi Vicariatus, sed debere specialiter ipsi ab Episcopo concedi, ut notat Sanch. *l. 2. matr. dist. 40. n.* 12. Castrop. *d. 4. spons. p. ult.* §. 1. *n.* 14. Gasp. Hurt. *d. 26. diff. 2. n.* 7. aliique.

Capitulum Sede Vacante, ejusque Vicarius.

4 Sane poterit Capitulum, quia, Sede Vacante, succedit in tota Jurisdictione Episcopi: Vicarius autem ipsius poterit quidem: sed ex speciali concessione, non vero ex vi Vicariatus juxta dicta *num. præc.*

Regulares.

5 Nullum circa hoc, ut habet Sanch. *l. 8. matr. disp. 6. n.* 28. Religiosi privilegium habent, nisi aliqui ex illis possint dispensare cum Infidelibus existentibus in remotissimis Regionibus. Et quidem (ut constat) in Impedimentis solum Jure Ecclesiastico inductis. De qua re vide Sanch. *l. c. n.* 20.

An vero possint dispensare in petitione debiti, si superveniat legitimis conjugibus Affinitas ex copula illicita, dicam mox *c. 6. n.* 4.

Commissarius Bullæ Cruciatæ.

6 Potestas, quæ Commissario huic conceditur super hac re, illa una est, qua cum quibusdam conditionibus possit is dispensare in Impedimento Affinitatis, contracto ex copula fornicaria. Id ut explicetur, habe præ oculis ipsa verba Bullæ, apud Lud. a Cruc. *in Exposit. Bul. Cruc. in initio operis*, in quibus ea potestas Commissario conceditur.

Item (ait Summus Pontifex) *Reverendo Episcopo, qui Commissarius deputatur, datur facultas dispensandi in foro Conscientiæ duntaxat, nullis datis litteris, seu per Confessorem laceratis, cum his, qui primo, & secundo Affinitatis, ex fornicatione contractæ, gradibus conjuncti, Matrimonium contrahere, dummodo post Conc. Trid. illius formam servaverit, ac impedimenta hujusmodi occulta sint penitus, & alter contrahentium, tempore contracti Matrimonii impedimenti ignarus extiterit, & quod de nullitate prioris consensus prius certificati tacitaque (si videbitur ad evitanda scandala) causa nullitatis, Matrimonium inter se, etiam secrete, de novo contrahere possint, prolemque susceptam, & suscipiendam exinde legitimam decernendo*. Hactenus Bulla. Discurre per singulas clausulas.

Qui Commissarius deputatur.

7 Ne ignores, Commissarium hunc, cui Pontifex prædictam potestatem concedit, residere in Hispania, qui tamen substituit alios in singulis Provinciis, quibus eam potestatem subdelegat. Ille vocatur Commissarius Generalis, hi Commissarii Provinciales.

8 Inquiro jam primo, quo jure Generalis hanc potestatem Provincialibus Commissariis concedit?

Resp. quia hæc potestas Generali Commissario est concessa, & omnibus successoribus; ideo ordinaria est, atque adeo delegabilis. Adde id peculiariter concedi a Pontifice Commissario Generali, ut *n. seq.* jamjam explicabo.

9 Inquiro secundo. An Commissarius Provincialis, qualis est noster Archiepiscopus Panormitanus pro tota Sicilia, possit hanc eamdem potestatem dispensandi in dicto impedimento subdelegare alteri tertio, seu Commissariis specialibus, quos ipse Commissarius Provincialis solet in singulis Civitatibus constituere, quosque vocamus, distinctionis gratia, Commissarios particulares?

10 Resp. Ex vi prædictæ Bullæ mihi videtur, non posse, quia quamvis Commissarius Generalis possit suam potestatem amplissime concedere Commissariis Provincialibus; sic enim habent verba ejusdem Bullæ.

Item, ut (Commissarius Generalis) *deputare possit Commissarium in singulis Provinciis per locorum Ordinarios, quorum conscientiæ onerantur, prævia matura deliberatione approbandos cum simili, vel limitata potestate.*

11 Tamen, nihil Pontifex concedit, ut ii Provinciales possint deinde alteri tertio eam potestatem communicare. Confirmatur Primo, quia quamvis Delegatus Principis, etiam ad universitatem causarum, possit alium subdelegare; nihilominus hic alius non potest tertium delegare, ut recte probant Sanch. *l. 3. matr. dub. 31. n. 9.* Merol. *t. 3. d. 7. c. 4. n.* 105. alios citans, aliique & ego mox *n.* 14. latius dicam. Confirmatur Secundo, quia prædicti Commissarii particulares, & tertius quicumque non deputari solent, nisi ab ipso Commissario Provinciali, & non per locorum Ordinarium, ut requiritur a Summo Pontifice ad concedendam potestatem illam, &c.

12 Dixi autem (*Ex vi prædictæ Bullæ*) nam, si adsit aliqua peculiaris dispositio magis ampla, non erit mirum, si extendatur potestas. Sane nostro Archiepiscopo Panormitano Commissarius Generalis hanc potestatem subdelegandi in hunc modum concedit, vide *in lit. Deputationis Commiss. hujus Regni, quæ servatur apud dictum Archiep.*

Quoniam in Regno Siciliæ sunt Diœceses distinctæ, nec Archiepiscopus potest per seipsum in omnibus providere, ideo concedimus, ut ipse valeat per singulas Diœceses nominare, seu eligere Commissarios particulares in Diœcesibus, vel locis, ubi ipse necessarium judicabit, quibus nos concedimus facultatem exercendi munus Commissarii in iis locis, pro quibus fuerint designati, dummodo servent Bullam Pontificis, instructionemque, &c. Hæc ille.

Vides autem, qua ratione in hac dispositione non ipse Archiepiscopus subdelegat, sed solum nominat, seu eligit personas, quibus Commissarius ipse Generalis potestatem concedit, quæ est doctrina valde communis apud Doctores, ut Sanch. Merol. Pont. *mox citandi* in aliis materiis.

Vide item, hos debere esse approbatos ab Ordinario; Id enim vult Bulla Pontificis, cujus verba attulimus *n.* 10.

13 Sed remanet illa difficultas, An Archiepiscopus possit pari modo eligere aliquem v. g. Theologum, non ad totum dictum munus Commissarii, sed solum ad valendum dispensare in una aliqua causa v. g. in impedimento Matrimonii ex copula illicita, altero nascente, &c.

Resp. Aliquis difficulter id concedet, quia finis Commissarii Generalis; & verba prædicta ejusmodi concessionis, solum volunt, ut singulæ Diœceses, vel loca habeant suos Commissarios ad omnes causas, non vero separatim ad unam, vel alteram: quam separationem non videtur posse fieri ab hoc Archiepiscopo: cum eam in mandatis non habeat. Constituat ergo Theologum illum (sed semper cum dicta Approbatione Ordinarii) absolute Commissarium, & tuto procedet.

Aliquis autem concedet cum Approbatione prædicta, quia cui conceditur totum, videtur concedi pars. Hæreo, cuinam ex his sententiis hærere debeam: Tu tua sapientia ad alterutram me, Lector, impelle. An vero ex dictis, & ex doctrina Sanch. *l. 4. matr. d. 32. n.* 18. Merol. *t. 3. d. 7. c. 4.* Pont. *l. 5. c. 26. n. 108. & c. 28. n. 2. fine*, aliorumque colligi valeat, posse etiam valide sic dispensare Archiepiscopum? *Ex nunc ego dispenso illud v. g. impedimentum ex copula illicita modo supradicto exortum, dispenso, inquam, pro illa, vel illis personis, pro quibus talis Theologus judicaverit esse dispensandum*. Tu, idem Lector, dijudica.

14 Dices, Possumusne affirmare, Delegatum, atque adeo Commissarium Generalem Cruciatæ posse subdelegare aliquem, vel aliquos, quibus det potestatem subdelegandi, saltem ex eo capite, quod sit Delegatus Principis, & ad universitatem causarum, tunc enim jam Archiepiscopus noster posset subdelegare Theologum illum, &c.

Resp. Primo, esto possit: unde habes, quod de facto sic subdelegaverit? Ego sane contrarium habeo, nam Commissarius Generalis modo *n.* 12. pronunciavit, a se subdelegari nominatos a Commissariis Provincialibus: ergo videtur excludere ipsos Provinciales Commissarios ab ejusmodi potestate subdelegandi.

Resp. Secundo, me ideo dixisse (*esto possit*) quia id communiter reprobatur. Audi Meroll. *t. 3. d. 7. c. 4. a n.* 105. quæstionem hanc diserte resolventem. *Verum* (ait) *Delegatus Principis possit delegare cum potestate subdelegandi causam sibi commissam?* Et respondet. Jason *apud dictum* Merollam *dicit, forsan posse, sicuti potest Ordinarius. Ratio esse potest, quia Delegatus Principis est major Ordinario quoad causam sibi delegatam, sed est valde probabile, Ordinarium posse delegare cum potestate subdelegandi, ergo multo magis id poterit Delegatus Principis. Verum hæc sententia communiter reprobatur: Quia delegatus non habet facultatem ultra sibi concessam, cum ergo Delegato Principis solum reperiatur in jure concessum posse subdelegare, & nullibi concedatur, quod possit dare potestatem subdelegandi, id non poterit. Et idem dicendum est a fortiori de Delegato ad universitatem causarum propter eamdem rationem. Ita tenent* Glossa, Felinus, Panorm. Alexander, Bertach. Maranta, Mandosius, *quos citat, sequiturque* Sanch. *l. 3. matr. d. 31. n. 9. Dispar autem est ratio de Ordinario, & Delegato. Nam Delegatus non habet facultatem ultra sibi concessam, Ordinarius vero habet facultatem, & Jurisdictionem universam, eamque proprio nomine exercet*. Hactenus Merolla.

Resp. Tertio. Si Commissarius Generalis putasset, se posse hanc potestatem subdelegandi communicare Commissariis Provincialibus, sane illam ipsis directe communicasset, & non esset usus modo illo dicto *n.* 12.

Atque hæc nimis fortasse pluribus, sed fuit rejicienda sententia cujusdam Theologi; cui hæc mea difficilis visa est.

Dispensandi.

15 Hinc inquiro. An Commissarius possit dispensare in dicto impedimento sine ulla compensatione eleemosynæ in favorem Cruciatæ.

Resp. In aliis casibus, in quibus commissarius dispensare potest, dicitur in Bulla, ut is habeat potestatem *dispensandi, & componendi:* unde videtur etiam in hoc, de quo agimus, idem esse dicendum. Verum mihi non est omnino certum, illud (*componendi*) cadere super casum nostrum. Nam primo, in Bulla dicitur: *Datur potestas Commissario dispensandi, & componendi in commutatione legatorum, & datur potestas dispensandi, & componendi in irregularitate contracta, &c.* Deinde vero dicitur. *Item dispensandi in Affinitate orta ex copula, &c.* Vides in prioribus casibus poni illud (*componendi*) non vero in nostro? Nihilominus puto non esse recedendum a praxi, quam video hic adesse, dandamque esse eleemosynam juxta qualitatem personæ, & delicti. Quæ praxis minime innititur in eo; quod omnes concessiones hujus Bullæ tendunt in subsidium temporale Cruciatæ. Sane D. Franciscus Salerno Com-

Commissarius, Sede Vacante, non multis ab hinc annis hanc dispensationem concessit cuidam pauperi cum onere elargiendi Julios circiter quinque, hoc est tarenos Siculos sex, in subsidium Cruciatæ, & potuisset minus, si dispensandus pauperior fuisset.

Idem propter easdem rationes puto dicendum de dispensatione ad petendum debitum conjugale in casu, quem dicemus infra *c. 6. n. 3.*

In foro Conscientiæ dumtaxat.

16 Non ergo hæc dispensatio a Commissario expedienda est publice. Hinc praxis est, ut petatur dispensatio pro quodam determinato Matrimonio invalido ex dicta Affinitate copulæ illicitæ, non nominatis personis, explicato tamen distincte gradu primo (vide mox *c. 9. §. 7. n. 2.*) vel secundo rectæ lineæ, vel transversalis (nam ultra non extendi hoc impedimentum ex copula fornicaria, dictum est supra satis) quibus vel dispensat oretenus Commissarius, facta compositione, de qua modo dictum est, vel dando litteras, in quibus nullus nominatur ex dispensatis: quæ tamen litteræ statim erunt lacerandæ, ut dicitur in Bulla.

Dummodo, &c.

17 Hic ponuntur conditiones quinque, sub quibus solis potest Commissarius prædictam dispensationem concedere: iis autem positis potest, etiamsi facilis esset aditus ad Pontificem, quia hæc restrictio non ponitur in Bulla.

18 Prima conditio est, ut Matrimonium reperiatur contractum juxta formam Concilii Tridentini, idest coram Parocho, & Testibus, & insuper cum debitis Denunciationibus, nam sine illis non dicitur servata forma Tridentini. Quod si Episcopus unam, vel omnes has Denunciationes dispensavit, jam servata fuit Tridentini forma, ut late habes apud Bardi, *in Bull. Cruc. p. 3. tract. 3. c. 3. sect. 1. n. 2.* qui notat, si una tantum omittatur, quamvis cum culpa, Matrimonium adhuc dici contractum sub debita forma, quia levis est omissio, quando tamen Parochus est certus non apparere pro illo Matrimonio ullum impedimentum.

19 Secunda, ut idem Matrimonium fuerit contractum bona fide, saltem ex parte unius ex conjugibus, qui ignoraverit intercessisse ejusmodi impedimentum Affinitatis ex copula illicita. Quando ergo uterque conjux impedimentum novit, nihil illis concedere potest Commissarius. Olim quædam scivit suum impedimentum, sed deinde ex aliorum dictis sibi persuasit, illud non adesse: apparuit tamen clare post contractum Matrimonium, fuitne Matrimonium illud bona fide contractum? Respondi affirmative, quia jam sine dolo, & sine fraude contractum fuit.

20 Tertia, ut impedimentum sit occultum. Quando autem hujusmodi esse existimandum sit, mox dicam *n. 25. & seq.*

21 Quarta, ut alter impedimenti ignarus certificetur de nullitate prioris consensus, tacita, si videbitur, causa nullitatis. Quare, si hæc certificatio facta non fuerit, non valere dispensationem, merito docet Trull. *in Bull. Cruc. l. 2. §. 4. dub. 4.*

22 Quinta, ut adsit necessitas, ea scilicet, qua, si illud Matrimonium dirimeretur, periculum esset alicujus scandali. Quoniam vero ex dissolutione Matrimonii, existente impedimento occulto, facile mulieris fama jacturam pateretur, innuptaque facile remaneret, ideo regulariter semper adest ejusmodi quarta conditio; si nihilominus in aliquo raro casu scandalum nullum timeretur, non poterit tunc Commissarius dispensare.

23 Si autem, postquam dispensatum fuit, divulgetur publice forte impedimentum, tunc a Pontifice petenda est obtentæ dispensationis ratificatio, & interim pro foro externo erunt conjuges separandi, quia pro externo foro non valet Commissarius dispensare. Quod idem observandum est, quoties in foro Conscientiæ dispensatur in quocumque alio impedimento occulto.

24 Hi tamen occulte dispensati, sed deinde cognito publice impedimento, si copulam habeant, non peccant peccato fornicationis, quia vere conjuges sunt; sed solum si ea copula sciatur, peccant, vel contra reverentiam debitam Ecclesiæ, vel ratione scandali, &c.

25 Sed quandonam impedimentum hoc dicetur occultum?

Resp. Ad hunc effectum, ut possit dispensare Commissarius (idemque dic de aliis impedimentis, & delictis quando dispensari, vel absolvi conceduntur occulta) cum non intendatur, nisi obviari scandalo publico, illud dicetur occultum, quod non est publicum, nec famosum, nec manifestum, nec notorium. Quare etiamsi probari per duos testes plane possit, adhuc dicetur occultum. Vide Sanch. *l. 8. de matr. d. 34. n. 55.* Verricel. *in q. Mor. tr. 3. q. 51. n. 1.* aliosque ab ipso citatos. Ut ergo publicum sit, & non occultum, debet esse cognitum a majore parte Collegii, vel Viciniæ, vel Communitatis, ubi inveniantur saltem personæ decem. Sed certe (ut nos *l. 9. in Dec. c. 3. n. 10.* advertimus) prudentis arbitrio id maxime relinquendum; nam aliquando in magna Civitate, etiamsi decem rem aliquam sciant, non dicetur publica in ea Civitate, nisi forte in iis circumstantiis, in quibus facile res ad alios divulgabitur.

26 Quando impedimentum est deductum ad forum contentiosum, ... ne dicetur publicum, deducitur autem ad dictum forum per citationem partis. Quare ante illam, etiamsi delatum sit ad judicem, non dicetur ad forum contentiosum esse deductum, neque ex hoc capite publicum, esto sit ex alio ex prædictis.

27 Addit Sanch. duo *l. c.* Castr. *de Bull. Cruc. d. unic. p. 11. n. 8.* Bardi *in Bull. Cruc. p. 3. tr. 3. c. 3. sect. 2.* Primum, esse ex hoc eodem capite occultum, si quamvis fuerit deductum ad forum contentiosum; tamen per sententiam, sive interlocutoriam, sive definitivam, causa fuerit expedita in favorem rei, etiamsi testes in favorem fuerint falsi, quia tunc remanet, ut erat prius, idest non probatum; quicquid dicat Suarez, *de Cens. d. 43. s. 3.* qui immerito negat de Interlocutoria. Nam infamia delicti etiam aufertur per sententiam interlocutoriam, quæ pronunciat exposita indicia nihil probare: esto igitur possit iterum dictum delictum, ... u impedimentum deduci in judicium, si nova indicia apparerent, sed ... m nunc non apparent: ergo nunc remanet ex hoc capite occultum.

28 Addit secundo, esse adhuc occultum impedimentum, si sciatur ... g. copula illicita, sed in eo loco nesciatur esse impedimentum, ... ia jam sic cessat scandalum, quoad Matrimonii contractionem.

29 Addam ego alia quatuor ex Doctoribus M. Paulo Leone *in praxi Litter. Pœn. p. 2. init.* Portell. apud Dian. *p. 8. tr. 3. ref. 110.* & aliis: ... m Primo, placet permaxime mihi ea doctrina, quæ docet, non ... se a Delegato dispensari ei impedimento, vel absolvi illud delictum, quando in potestate, quam delegat Superior, dicat: *Dummodo impedimentum, seu delictum sit omnino occultum*, quod solet dici, quando delictum, unde oritur impedimentum, est enorme; quia illud ... *ximo*) explicatur (*totaliter, & indistincte*) tunc ergo, nec publicum esse debet, nec probabile: lege Verricelli *l. c. n. 8.*

30 Secundo. Si res sit occulta in eo loco, ubi expedienda est dispensatio, & alibi sit publica, eritne in re nostra adhuc occulta.

Resp. Erit, quando abest periculum, ut postea, etiam ibi manifesta fiat. Quia esse impedimentum occultum, ibi verificari solum oportet, ubi dispensationis favor impenditur.

31 Tertio. Si delictum, seu impedimentum deductum fuit in judicium, & in eo fuit punitum, notoriumne erit?

Resp. in re nostra notorium erit, non occultum; publica enim pœna publicum denotat delictum. Idem dic, si adhuc causa examinatur, saltem quia est in proximo periculo manifestationis.

32 Quarto. Quid, si delictum in Judicio, nec fuit punitum, nec absolutum, quia non potuit probari; unde veluti negative cessavit judicium?

Resp. tunc ex Glossa *in C. Omnipotens de Accus. V. Denuncietur*, post annum elapsum dicetur, & erit, quantum est ex hoc capite, occultum, quia quod probari nequit, præsumendum est, non adesse.

Matrimonium secrete contrahere possint.

33 Magna est controversia. An Matrimonio, quando revalidandum est, debeat adesse præsentia Parochi, & Testium, da qua re ego pluribus, infra *tr. 4. de cons. c. 4. n. 3.* sed hic ejusmodi quæstio locum non habet; quia, quamvis in aliis casibus illa requireretur, hic nequaquam requiritur; siquidem expresse Pontifex concedit, ut secrete possit ejusmodi Matrimonium revalidari, & merito, tum quia scandala sic vitantur, tum quia jam supponitur Matrimonium illud in facie Ecclesiæ, hoc est cum dicta Parochi, & Testium assistentia, fuisse celebratum.

34 Quod si eveniat, ut deinde fiat impedimentum publicum, debebit peti pro foro externo dispensatio, juxta dicta *n. 23.* & debebit advocari Parochus cum Testibus; ut nos *l. c.* dicemus, notatque recte Trull. *l. 2. §. 4. d. 1. n. 7.*

Prolem susceptam, suscipiendamque exinde legitimam decernendo.

35 Hanc legitimationem valere solum pro foro conscientiæ certum sit, quia tota potestas Commissarii est pro interno foro dumtaxat. Quare, in foro tantum conscientiæ poterit sic legitimatus promoveri, ut habet Sanch. *l. 8. matr. d. 6. n. 25.* ad Ordines Sacros, beneficiaque Ecclesiastica recipere.

36 An possit ex vi hujus legitimationis succedere in bonis temporalibus perinde ac legitimus, quæstio est inter Doctores, mox citandos, quos adi, si placet. Illud recole ex alio capite, nimirum ex vi bonæ fidei, qua saltem alter ex conjugibus Matrimonium contraxit, prolem, de qua agimus, legitimam esse, tum per leges civiles, tum per Canonicas. Unde jam ex hoc capite poterit succedere in bonis temporalibus. Lege Sanch. *l. 8. matr. d. 32. n. 46.* aliosque a me citandos. Infra *l. de irreg. c. 17. §. 2. n. 2.*

C A P U T VI.

Quis possit dispensare ad petendum debitum, si quando conjugibus superveniat dicta Affinitas ex copula illicita.

1 QUomodo oriatur hoc impedimentum, diximus supra, *tr. 1. c. 17. §. 3.* hic, quisnam illud dispensare potest, erit breviter dicendum.

2 Potest Primo, Episcopus respectu suarum ovium, etiamsi aditus facilis sit ad Summum Pontificem, nullaque urgeat peculiaris necessitas, idque saltem ex consuetudine jam legitime introducta, ut habet Pontius *l. 8. c. 13. n. 9.* Sanch. *l. 8. matr. d. 12. n. 13.* Castrop. *de spons. d. 4. p. ult. §. 1. n. 16.* aliique, quicquid neget Hurtad. *d. 26. diff. 2. n. 8. de matr.* Ejus Vicarius non potest, nisi ipsi specialiter ab Episcopo ejusmodi potestas concedatur, quia est regula generalis apud Meroll. *t. 3. d. 7. de Jur. Vic. c. 6. a n. 128.* aliosque ab ipso citatos, Vicarium ex generali commissione Vicariatus non posse ea dispensare, quæ sunt voluntariæ jurisdictionis, sed solum quæ sunt jurisdictionis necessariæ: at dispensare, est actus jurisdictionis voluntariæ, ut omnes apud eumdem docent.

3 Potest Secundo, Commissarius Bullæ Cruciatæ: sic enim habet Bulla: *Item Commissario datur facultas dispensandi in simili Affinitatis impedimento super debiti exactione in eodem foro conscientiæ tantum.*

4 Rodriquez, & Villalobos apud Bardi *de Bull. Cruc. p. 3. tr. 3. c. 5. n. 2.* extendunt hanc facultatem Commissarii, ut possit dispensare ad petendum debitum cum conjuge, cui id interdicitur ratione cognationis spiritualis, contractæ cum altero conjuge. Sed merito eos refellunt Sanch. *l. 8. matr. d. 15. n. 13.* Trull. apud Bard. & ipse Bard. *l. c.* aliique, quia Commissario solum conceditur dispensatio ad petendum debitum, quando impedimentum superveniet ex Affinitate orta ex copula illicita; at cognatio spiritualis nullo modo dicitur Affinitas: quare a diversis non potest fieri illatio. Neque dicas, concesso majori, intelligitur concessum minus, id enim verum habet, quando minus continetur in majori, non vero, quando est diversum.

5 Religiosi privilegiati, quales sunt, qui communicant cum nostris Privilegiis, possunt in prædicto casu Affinitatis supervenientis dispensare ad petendum; etiam post ablata vivæ vocis oracula, quia hoc Privilegium habetur per Bullam, ut fuse probat Th. Hurtad. *2. mor. q. tr. 12. c. 1. n. 1194.* & G. Hurtad. *d. 26. matr. diff. 2. n. 8.* Loth. *tr. 1. ref. q. 1. art. 5.* Dian. *p. 11. tr. 8. ref. 16. ubi, an extra confessionem*, idem dices de dispensatione ad petendum debitum ab eo, qui cum voto simplici Castitatis Matrimonium celebravit.

6 Duo adverte. Primo, pro nostris requiri, ut communicationem hujus privilegii concedat Pater Generalis, vel Provincialis: ita enim id restrinxit nobis idem Generalis.

7 Secundo. Dispensationem hanc posteriorem ad petendum debitum ab eo, qui cum dicto Voto iniit Matrimonium non posse dispensari a Commissario Cruciatæ, quia hoc ipsi nullibi conceditur.

8 Quæres, Potestne Episcopus? Resp. negat G. Hurtad. *l. c. n. 9.* quia id esset (inquit) dispensare in voto Castitatis, quoad aliquem actum, ad quem non se extendit Episcopi potestas, quia votum Castitatis est Summo Pontifici reservatum. Sed profecto affirmandum puto; idque saltem ex consuetudine, ut dixi, *l. 3. in Dec. c. 16. §. 4. n. 43.* (quem locum recolere non erit inutile, quia ad rem multa) idemque docet merito Castrop. *de spons. d. 4. p. ult. §. 1. n. 17.*

C A P U T VII.

De causis dispensandi in Impedimentis Matrimonii.

§. I. *Præmittuntur aliqua de his causis in universum.*

1 AD dispensationem quamcumque requiri causam rationabilem, & proportionatam, sæpe diximus cum Sanch. *l. 8. matr. d. 18.* & Castrop. mox citando, aliisque, qua deficiente, dispensatio ab inferiore in lege Superioris facta, illicita est, & nulla: sed ut vult Castrop.

tom. 1.

tom. 1. *tr.* 3. *d.* 6. *p.* 8. §. 1. alios citans valida; licet illicita, si fiat (ut etiamsi a te petatur) a Superiore, vel ab Inferiore in propria lege.

Et quidem Cajet. aliique apud Sanch. mox citandum, peccare mortaliter ait Superiorem, si sine causa dispenset in sua, vel Prædecessoris lege, nisi parvitas materiæ excuset, sed tamen regulariter solum venialiter peccare tum Superiorem, tum subditum sine causa eam petentem tenent alii, sentitque Sanch. *l.* 8. *d.* 18. *n.* 7. & apud Dian. *p.* 8. *tr.* 10. *de leg. res.* 32. *& res.* 35. & latius *p.* 8. *tr.* 3. *res.* 6. *& seq.* Valent. Suar. aliique apud Dianam, qui addit, ea jam obtenta uti, ne peccatum quidem veniale esse: excipe, nisi adsit scandalum, & grave damnum aliorum, quale esset, ait Sanch. *l. c.* alios nimis gravari ex eo, quod alii absque causa, lege solvendi tributa liberarentur.

3 Nota tria. Primo, nisi expresse dispensans dicat, se sine causa dispensare, semper intelligitur dispensare cum causa, quia non possumus præsumere, nisi clare constet peccatum alterius.

4 Secundo. Qui potens dispensare in lege Superioris, dispensat prudenter, puta cum morali præcognitione causæ, & circumstantiarum, putans bona fide se habere causam dispensandi, cum tamen causa non adsit, valide concedit dispensationem ex Sanch. *l.* 8. *matr. d.* 17. *n.* 11. Azor. Jo: Sanch. Suar. Rebell. *ll. mox citandis*, aliique: tunc enim credendum est, ad tollendos scrupulos, ratam fieri a Superiore dispensationem, sed invalidam hanc dispensationem docet esse Castrop. *l. c.* §. 2. *n.* 5. Pont. Bonac. Baldel. *ll. mox citandis*, aliique; quia bona fides excusat a peccato, sed non dat actui valorem. Utraque sententia mihi probabilis apparet.

5 Tertio. Si Pontifex committat Episcopo, v. g. ut dispenset, præcognita veritate causæ; Episcopus vero sine ejusdem causæ præcognitione, atque adeo imprudenter dispenset, cum tamen in rei veritate adsit causa sufficiens, invalidam eam dispensationem esse, contendit Pont. *l.* 8. *c.* 14. *n.* 8. Bonac. *q.* 2. *de leg. p.* 3. *n.* 8. Baldell. *l.* 5. *d.* 52. *n.* 4. Castr. *l. c.* §. 2. *n.* 5. quia, si causa cognita non est, monere dispensantem non potest, & sic dispensatio esset facta ab inferiore sine causa, atque adeo nulliter. At Sanchez, *lib.* 8. *de matr. d.* 34. *a n.* 2. Suar. *de leg. l.* 6. *c.* 19. Jo: Sanch. *disp.* 54. *n.* 39. Rebell. *part.* 2. *lib.* 3. *q.* 5. *n.* 12. distinguit; si enim (ait) commissio sic habeat *Dispenses, si preces veritate nitantur*, valida erit valde probabiliter in foro conscientiæ dispensatio, quia jam adest revera causa, ut supponimus, quamvis in foro externo, si causa notoria non esset, judicaretur nulla. Si vero commissio sic, vel simili modo se habeat: *Si per diligentem examinationem inveneris preces veritate niti*, invalida erit dispensatio, quia tunc illa præcognitio causæ requiritur, ut forma necessaria ad dispensationis valorem. Sane nec Pontium, nec Sanchez improbabilitatis damnare audeo. His præmissis accedamus propius ad nostra.

§. 11. *De causis in particulari dispensandi in Impedimentis Matrimonii.*

1 AD sex reduci hujusmodi causæ solent (ut est apud Pyrrhum Conr. *in praxi l.* 7. *c.* 2. & Barb. *in Trid. sess.* 24. *c.* 5. Sanch. *l.* 8. *d.* 19. Dian. *part.* 8. *tract.* 3. *res.* 93.) ad angustiam loci, ad paupertatem, vel incompetentiam dotis, ad grave periculum litis, vel inimicitiæ, ad ætatem excedentem fœminæ, ad conservationem familiæ Illustris, quo reducuntur merita in Ecclesiam personæ petentis dispensationem, ad infamiæ fœminæ periculum, vel gravis scandali timorem; ad largam eleemosynam. Nonnihil explicationis addamus singulis.

Angustia loci.

2 Si mulier in loco, in quo habitat, ob ejus angustiam virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui possit nubere, non inveniat, est sufficiens causa, ob quam Pontifex dispenset, ut dicta mulier nubat cum consanguineo, vel affine.

3 Notanda autem hic sunt quinque. Primo, Ad verificandam hanc causam, satis est, si consideretur proprium oppidum, ubi mulier degit, quia molestum est mulieri relinquendo suos, nuptias extra suum oppidum, etiam in loco vicino, conquirere. Suburbia tamen, nisi forte per unum circiter milliare distent, non essent extra propriam Civitatem, ut notavit Conradus *l. c. cap.* 5. *n.* 42.

4 Secundo, in numerosa Civitate difficile est non invenire parem, qui non sit conjunctus cum muliere, facile in minus frequenti oppido; nam propterea additur aliquando in Brevi dispensationis (*modo ejusmodi oppidum non excedat numerum trecentorum focularium*) licet fatear, non semper addi, quia non potest negari aliquando, etiam in loco frequenti par mulieris, qui conjunctus non sit, nequaquam inveniri.

5 Tertio. Ut expendatur, an in aliquo loco inveniatur vir non conjunctus paris conditionis cum fœmina, expendendæ prudenter sunt qualitates, & conditiones personarum. Nam Primo, debent semper excludi conjugati, Religiosi, ordinari in Sacris, hi enim utpote impediti, non possunt cadere in considerationem Nuptiarum. Secundo, excludendi item sunt moraliter inepti, ut sunt aliqui intractabilis ingenii, perditorum morum, &c. Tertio, non est item habenda ratio illorum, qui valde impares sunt fœminæ, ut qui sunt valde pauperes respectu facultatum mulieris, vel qui sunt valde exiguæ, vel provectæ ætatis respectu ejusdem. Nota illud (valde)

6 Quarto. Si omnibus his expensis, solum inveniatur unus, aut alter paris conditionis, adhuc persistet causa hæc; nam non est restringenda mulier ad unum, vel alterum, respectu cujus forte fœmina antipathiam habet naturalem, & recte Sanch. *l. c. n.* 14. notat, hanc causam non esse stricte, sed morali modo, verificandam, satisque esse, si communiter in eo loco non inveniatur vir paris conditionis, &c.

7 Quinto. Si petatur dispensatio in gradibus propinquioribus, puta in secundo, vel tertio gradu ab eodem stipite, non solet aliquando esse sufficiens hæc sola causa ducta ab angustia loci; nam propterea requiri solet alia causa, qualis esset illa, ut si extra dictum locum nubere cogeretur, Dos, quam mulier habet, insufficiens esset ad nubendum pari. Et quidem universale est, secundum G. Hurt. *l.* 20. *de matr. diff.* 3. *n.* 3. & apud Dian. *p.* 8. *tr.* 8. *res.* 93. *V. Adverte etiam*, ut quando una causa non sufficit, plures unitæ sufficiant.

Dixi (*non solet aliquando*) nam cæterum quilibet Pontifex stylum observat, quem mavult.

Paupertas, vel Impotentia Dotis.

8 Si mulier dote careat, vel careat congruenti, cum qua juxta ipsius conditionem non possit virum non conjunctum paris conditionis invenire, est causa ad dispensandum sufficiens.

9 Notanda autem sunt tria. Primo, si fœmina habeat parentes divites, qui cogi possunt ad eam dotandam, ea non dicetur carere dote. At si solum habeat alios etiam fratres, qui ad ipsam dotandam cogi non possunt, vel si habeat solum spem, imo, & jus ad aliqua bona sibi ab intestato forte proventura, carere dicetur dote. Ita Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* [illegible] & Aversf. *q.* 10. *de matr. sect.* 4. quia de præsenti vere pauper est, & ut suppono, certa non est de vicina successione. Et recte Sanch. *l. c. n.* 27. ait, si Parentes puellæ nunc non valent dotare filiam, ne dotando ipsi secundum eorum statum indigeant, filiam esse pauperem, quamvis post eorum mortem sit successura in hæreditatem sufficientem.

10 Quid, si deinde, mortuo v. gr. consanguineo, ipsa ab intestato succedat ejus bonis, vel ab amico donationem, vel legatum acquirat, vel thesaurum inveniat, &c. persistentne causæ hæc incompetentiæ Dotis?

11 Resp. Si hæc eveniant post contractum Matrimonium cum consanguineo, vel affini, dispensatione præcedente, persistet dispensatio, & Matrimonium; quia jam semel validum matrimonium ex dispensatione dicta legitime data, a nullo eventu infirmari potest. Idem dicam infra *cap.* 12. §. 3. *n.* 9. si hæc eveniant post concessam, & expeditam legitime dispensationem, idque saltem probabiliter; quem locum lege.

12 At vero, si hæc eveniant ante dispensationem expeditam a Delegato, vel ante dispensationem a Pontifice concessam, major est difficultas. Distinguunt Doctores: Si Mulier tempore, quo verificanda est hæc causa paupertatis, idest, vel ante expeditionem Delegati, vel ante concessionem Pontificis ea bona, vel per modicissimum tempus acceptavit, quamvis statim alteri donaverit, non potest dici pauper: unde nulla esset sequens dispensatio concessa ex causa paupertatis, vel incompetentiæ dotis; quia, si acceptavit ea bona, etiam per unicum momentum, dives dicetur: secus quælibet ditissima potest prætendere dispensationem ob paupertatem per similem renunciationem suarum divitiarum, quod nimis alienum est a mente Pontificis dispensantis ob causam paupertatis.

13 Hoc intelligit Aversf. *l. c.* quando fœmina consulto renunciat, ut deinde jam pauper effecta dispensationem petat. Putat enim, si qua mulier bona fide renunciet sua bona alicui ob alios fines, & deinde per novum consilium velit nubere, careatque dote, tunc posse petere dispensationem ob causam inopiæ, quia sine fraude, sine dolo vere pauper de præsenti est. Hoc dictum modo allato vestitum satis probabile esse puto.

14 Verum, si eadem mulier non acceptavit illam successionem, vel illud legatum, donationemve, ait nihilominus idem Aversa, & Sanch. *l. c.* eam esse pauperem, quia in nullo momento sibi ea bona acquisivit; quare poterit proferre Pontifici pro causa dispensationis suam paupertatem, & valida erit concessio dispensationis, & ejus executio; quia vere pauper est, nec in ullo momento fuit dives, etiamsi non acceptaverit ob finem obtinendi dispensationem.

15 Mihi non placet hæc sententia, quia licet physice hæc sit pauper, humano, & morali modo reputanda est dives: qui enim facile divitias acquirere potest, pauper in civilibus commerciis non dicitur. Addit Ocagavia apud Dian. *p.* 8. *tr.* 3. *res.* 44. hanc Sanch. doctrinam reijciens, sic facilem aperiri viam ad sæpius contrahenda Matrimonia cum conjunctis, quod vitare intendit Ecclesia. Ego denique nunquam credidero, Pontificis mentem esse, ut huic nolenti (ut nubat conjuncto) acceptare divitias, quæ fuerunt in promptu, concedatur dispensatio ob paupertatem, quam paupertatem tam facile a se repellere per acceptationem poterat.

16 Secundo. Si puella competente quidem dote, juxta suum statum, gaudet; sed quia est v. gr. deformis, vel provectioris ætatis, vel aliquo crimine infamata, illa dos non existimatur sufficiens ad inveniendum virum suæ conditioni parem, dicetur, ex Sanch. *lib.* 8. *de matr. d.* 19. *n.* 29. vere pauper, & sine dote. Unde si Pontifici exponatur eam esse sine dote, & sic concedatur dispensatio, valide (ait Sanch.) concedetur. Mihi, occurrente nudiustertius hoc casu, visa fuit invalida dispensatio, tum ex aliis rationibus, quas afferemus infra in proprio loco *cap.* 10. §. 3. *a num.* 3. tum ex eo, quia (ut infra item dicemus) Princeps, ut valide concedat gratiam, debet scire diversitatem, & quantitatem ejusdem gratiæ, quam concedit: at longe diversa est gratia dispensationis concessæ competentem dotem habenti, quam habenti nullam.

17 Tertio. Si mulieri competentem dotem habenti velit consanguineus valde dictam dotem augere, si ei a Pontifice illius mulieris Nuptiæ concedantur, certe non propterea hæc esset causa sufficiens; quia Pontifex pro causa non vult lucrum acquirendum a muliere, sed solum paupertatem.

18 Quarto. Pro gradibus propinquioribus requiritur major causa, nec solet esse satis sola mulieris paupertas: nam propterea tunc solet addi illa causa, nempe consanguineum, seu affinem promittere puellæ ipsius dotis augmentum. Quali autem modo hæc promissio expedienda sit, explicant Sanch. *lib.* 8. *de matr. d.* 35. *n.* 6. & Conrad. *lib.* 7. *prax. cap.* 2. *a n.* 38.

19 Quinto denique adverte, has esse diversas causas, *Mulierem esse indotatam*, hoc est vere pauperem, quia est sine omni dote, quo pacto datur dispensatio in forma pauperum, & non imponitur solutio expensarum, & *Mulierem carere dote competente*, quo pacto, saltem aliqua imponitur, ut recte notat Conradus *lib.* 7. *cap.* 2. *a n.* 21. Quare, si proposuisti Pontifici priorem causam ex his, dispensatio est invalida, si solum verificetur posterior: & tunc, ut sit valida, erit impetranda ab eodem Pontifice alia gratia, quam vocamus *Perinde valere*, ut notat *ibid.* Conradus.

Litis, vel Inimicitiæ sedatio.

20 Si sit periculum litis circa dotem fœminæ, cum rationabili timore, ne ea indotata, vel sine competente dote remaneat, vel si sit periculum litis circa successionem plurium bonorum, ad quæ jus habet mulier, est sufficiens causa, ut nubat cum conjuncto, si hic lites sibi assumat, vel si eo Matrimonio dictæ lites componentur. Neque enim hoc posterius est solum acquisitio lucri, quod modo *n.* 6. exclusimus a causis moventibus Pontificem, sed est amissio bonorum, ad quæ jus mulier habet & cessatio molestiarum litigandi, quam ferre muliebris fragilitas nequit

21 Similis item causa sufficiens esset, si per ejusmodi Matrimonium graves inimicitiæ sedarentur.

Ætas excedens.

22 Si fœmina excedat vigesimum quartum ætatis annum, nec invenire potuit, ob quamcumque rationem, virum, cum tamen interim ipsa nubere voluisset, est sufficiens causa: Cum enim periculum sit ne hæc innupta remaneat, pia Mater Ecclesia hanc, ut causam sufficientem consuevit admittere; quo possit nubere conjuncto, præsertim in gradibus remotioribus.

Illustris Familiæ conservatio, & merita excellentia erga Ecclesiam.

23 Hæ sufficientes etiam causæ sunt; bonum enim, & utile est Ecclesiæ, ut in ipsa conserventur Familiæ Illustres, & ut item ii, qui singularia obsequia ei præstant, remuneratione non careant.

Infamiæ periculum, & scandala.

24 Si per dispensationem contrahendi Matrimonium cum conjun-

cesset

cesset periculum, quod forte patitur fœmina, ne remaneat diffamata, vel cessent gravia scandala, sufficiens erit causa. Diffamata remaneret, si illa fuisset cognita a consanguineo, vel affini, vel ex frequenti conversatione orta fuisset copulæ suspicio. Licet hæc posterior minor sit causa, & cum aliqua alia regulariter conjungenda. Scandala sequerentur, si probabiliter peccatorum periculum adesset, ut si separari vir, & mulier non possent, unde esset incontinentiæ periculum, vel timor esset, ne perseverarent in concubinatu, &c. Vide Sanch. *l. 8. d. 19. n.* 10.

Larga Eleemosyna.

25 Summus Pontifex aliquando dispensat in Impedimentis, de quibus loquimur, solum ex eo, quod erogetur larga eleemosyna, quam ipse Pontifex applicat operibus piis, & tunc dicitur dispensatio concedi ex nulla causa. Intellige ex nulla causa intrinsece pertinente ad Matrimonium; nam cæterum jam adest causa intrinseca, nempe ipsa eleemosyna.

26 Quoniam vero id solet concedi divitibus, vel nobilitate præditis, nota, Trid. *sess. 24. c. 5. de Ref. matr.* velle, ne concedatur dispensatio in secundo gradu consanguinitatis, vel Affinitatis ex copula licita, ut vult Coninch. *d. 33. n. 44.* nisi magnis Principibus. Nomine autem Principis Sanch. *l. 8. d. 19. n. 1.* putat comprehendi omnes Titulatos, Henriq. *l. 12. c. 3. n. 6. & 9.* comprehendi omnes personas opulentas, vel præcipuas, ita praxi interpretante rigorem Tridentini.

27 Nota item per hanc occasionem, esse nobilem, verificari, si nobilitas sit ex parte Patris, Ita Sanch. *l. c. n. 6.* non vero ex parte Matris solius. Esse ex principalioribus verificari, si sit valde, secundum Sanch. *l. 8. de matr. d. 35. n. 25,* potens, & dives. Esse denique ex Magistratibus, qua ratione verificetur, vide Sanch. *l. c.* & Conrad. *de disp. l. 7. c. 2. a n.* 115. Præterea idem Sanch. *ib.* explicat quantum differat, si in Brevi Dispensationis dicatur, *Qui ut asseris, nobilis existis*: ab illo: *qui ut asseritur, nobilis existis:* Vide etiam infra *c. 12. §. 5. n. 3.* Nota denique esse ex honestis familiis, verificari, si familia nullo turpitudinis vitio laboret, & sic videtur Conrad. *in praxi l. 7. c. 2. n.* 118. posse servari.

C A P U T VIII.

Quandonam Dispensatio est subreptitia, atque adeo invalida?

1 SI in libello, quo Oratores, idest Dispensandi rogant Pontificem, ut dispenset in aliquo Impedimento (idem dic in petitione cujuscumque gratiæ a quocumque Principe, &c.) sive data opera, sive per errorem taceatur aliquid, quod erat exprimendum, vel proponatur aliquid, quod non ita se habet, sicuti proponitur, gratia, seu dispensatio sic concessa dicitur subreptitia, seu quod pro nobis idem est, obreptitia. Ita Sanch. *l. 8. de matr. d. 21. n. 2.* Moneta *de commut. voluntatum c. 6.* Illa dicitur taciturnitas veri, hæc falsitatis expressio, utraque nullam reddens, ipso facto, juxta mox dicenda, dispensationem, seu gratiam. Gratiam, inquam; nam, ut Rescripta justitiæ vitio subreptionis infecta nulla sint, debet præcedere exceptio partis. Cujus diversitatis rationem affert, explicatque recte Sanch. *l. c. num. 3.*

2 Ut autem explicetur, quandonam hoc vitium subreptionis adsit; præmitte, causam, ob quam movetur Pontifex, seu Princeps ad aliquam gratiam concedendam, vel esse finalem, vel esse impulsivam.

3 Finalis, quæ etiam dicitur motiva, in casu nostro est illa, qua non existente, non concederetur gratia, vel concederetur cum aliqua moderatione (in aliis materiis lege Tiraq. *in tract. causa cessante*) quando enim gratia cum aliqua moderatione conceditur, jam absolute non conceditur ea, quæ petitur. Ita Fill. *tr. 10. p. 2. c. 10. num. 304.*

4 Impulsiva est illa, qua non existente, concederetur quidem gratia (ut habet Sanch. *l. c. a n.* 8. Suar. *de Voto l. 6. d. 27. n. 11.*) & quidem sine limitatione, sed non tam facile, tam prompte, tam cito.

His ita explicatis, Regula generalis est, ut Si subreptio sit circa causam finalem, hoc est, si Princeps motus fuit ad concedendam talem, vel tantam gratiam ex ea causa, quæ vere non existit, gratia sit nulla: Si vero sit circa causam impulsivam, hoc est, si Princeps ex ea causa, quæ vere non existit, motus solum fuit ad facile, vel cito dandam, valida sit gratia.

5 Adverte tria. Primo, hic locutionem esse de veritate, & falsitate pertinentibus ad gratiam, si enim ad gratiam per se non pertineant, nec connexionem cum gratia, quæ petitur, habeant, illam non vitiant. Exempla duo solent afferri.

Aliquis Clericus malis imbutus moribus petit Beneficium Ecclesiasticum ab Episcopo, tacens ejusmodi suos improbos mores, & forte concubinatum, quæ si scivisset Episcopus, Beneficium ipsi non contulisset, contulit tamen, & profecto valide. Rursus; Quidam vere pauper postulat a te stipem, cum sit homo improbus, & forte hæreticus; hæc tamen ipse nequaquam patefacit, eleemosynamque a te recipit, valide recipit, quamvis, si tu novisses eum esse hæreticum, omnino repulisses. Ratio autem horum est, quia tum illius Clerici, tum hujus pauperis delicta, & mores per se non pertinent ad Beneficii, vel eleemosynæ concessionem; collatio enim Beneficii solum per se respicit habilitatem, eleemosyna indigentiam personæ. Simile quid igitur in casu nostro.

6 Secundo, quando jus requirit, ut in concessione alicujus gratiæ exprimatur aliqua rei circumstantia, vel qualitas, hæc profecto, si non exprimatur, etiamsi levis momenti sit, subreptitiam facit, atque adeo nullam gratiam. Ita colligunt Doctores, ut Sanch. *lib. 8. de matr. d. 12. n. 13.* Castr. *T. 1. tract. 3. disp. 6. part. 16. §. 4. n. 5. fine*, ex Sacro Textu, *C. si motu proprio, De præbendis in 6.* in quo pronunciatur subreptitia concessio Beneficii, quia impetrans tacuit, se habere Beneficium exiguum, quamvis si Pontifex id scivisset, cum eadem fere facilitate illud aliud concessisset. Sed quia id erat explicandum ex jure, numquam te ipsa Pontifex concedere sine illa expressione præsumitur.

7 Tertio, si silentium alicujus veritatis sit solum causa impulsiva concedendi gratiam, non obstat validitati, quando bona fide illa veritas tacetur, ut omnes docemus. At nec obstare, quando mala fide, hoc est, quando eadem solum impulsiva tacetur consulto, ad evitandam difficultatem concessionis a Principe impetrandæ, docet Sanch. *l. c. num. 74.*

Hæc breviter de his universaliter dicta sufficiant; nam, quæ in particulari, jamjam dicentur in nostra materia Dispensationum Matrimonialium, sive de taciturnitate veri, sive de Expressione falsi; rem totam clarius explicabunt.

C A P U T IX.

Taciturnitas veri quandonam in particulari vitiat Dispensationem?

1 NUllo expeditiori modo huic titulo fieri satis potest, quam ea percurrendo, de quibus in nostra re solet esse dubitatio, quod jam aggredior sigillatim.

§. I. *Quando tacetur repulsa, alias data.*

1 TItius rogavit Pontificem, ut dignaretur concedere dispensationem, qua possit ducere v. g. consanguineam; Pontifex abnuit, repulitque Oratorem. Jam, si rursus velit Titius rogare Pontificem, opusne habet hujusmodi repulsam exponere, imo & repulsas, si plures oravit, & repulsus pluries fuit, ne Dispensatio forte concedenda sit subreptitia?

Resp. Nequaquam, secundum Suar. *de leg. l. 2. c. 22.* Sanch. *l. 8. de matr. d. 22. n. 14.* Castrop. *T. 1. tr. 3. d. 6. p. 16. §. 4. n. 1.* Dian. *p. 8. c. 13. res. 54.* alios citans, id opus esse, quia, qui dictas repulsas tacet, neque contra jus ullum facit, neque contra stylum Curiæ, & ex alia parte jam tota, integraque causa Pontifici aperitur, ut suppono, quam solam respicit Pontifex, nihil laborando de data repulsa. Idem dic de aliis Principibus, ad quos pertinet gratias concedere, idque etiam si nova causa non superaddatur, quicquid dicat Menoch. apud Sanch. *l. c.* Neque enim verum est, quod ipse assumit, nempe Pontificem, seu Principem, si recordaretur repulsæ, gratiam non concessurum; non, inquam, verum est, quinimo præsumendum est, concessurum facilius ex multiplicatione precum, quibus majus Oratoris desiderium, & forte major necessitas indicatur.

2 Quid, si Superior, v. g. Pontifex negavit gratiam? Possumne tacendo repulsam Superioris exposcere eamdem ab Inferiore, v. g. ab Episcopo in iis casibus, quibus potest & Inferior?

Resp. Potes, testibus Suar. & Castrop. *ll. cc.* quia militat eadem ratio *n. prec.* dicta. Scio id negari a Sanchez *l. c. d. 14. n. 5.* quia (inquit) Superior per illam repulsam tollit potestatem ab Inferiore, quoad eamdem gratiam: scio, inquam, hoc, sed certe id gratis videtur dictum.

4 Multo magis Inferior poterit dispensare (*sane ex causa*) in iis, quæ ipse potest, licet sciat, Superiorem non sulere, nec velle in illis dispensare: id quod idem Sanchez negare non potuit, quia multo minus præsumitur Superior in iis ab Inferiore potestatem tollere.

5 Quod dictum est, extende (ut id hac occasione scias) ad cæteros Superiores Regulares: neque enim ex eo, quod licentiam mihi Religioso alter Superior, sive æqualis, sive major denegavit, obligor eam repulsam exprimere alteri æquali, vel inferiori, ut licentiam eamdem mihi concedat. Quod si in Regulis Societatis Nostræ dicatur, ut subditus passus repulsam, eam, & ejus causam explicet alteri Superiori, si ab eo eamdem postulat, consilium id est, & directiva instructio, non autem forma ad invalidam licentiam, ut signate pro nostra Societate docet Bardi *in select. l. 6. q. 12.*

§. II. *Quando tacetur dispensatio, alias concessa.*

1 HIc sermo est, quando secunda dispensatio, quæ ponitur, est in eadem materia. Si enim in diversa, omnes, ut Suar. *de leg. l. 6. c. 23.* Sanch. *l. 8. de matr. d. 22. n. 5.* Castr. *l. c. n. 3.* aliique conveniunt, opus non esse, meminisse prioris. Fac v. g. te impetrasse dispensationem illegitimi natalis ad Beneficium acquirendum, deinde vero velis obtinere dispensationem voti Religionis assumendæ, quod tu forte emiseras, non obligaris meminisse illegitimi natalis dispensationem, cum hæc sit ab illa diversa, nec in ullo hanc officere possit, illam tacuisse.

2 Rursus sermo non est, quando prior dispensatio fuit propter aliquem defectum nulla; hujus enim mentionem facere, quando eamdem impetrare validam velis, necesse non est. Ita Sanch. *l. 8. de matr. d. 22. n. 21.* Vide Taxedam apud Dian. *p. 8. tr. 3. res. 59.* siquidem si nulla fuit, nullum nunc effectum parere potest, juxta regulam Juris; *Reg. Non præstat, de Reg. Juris in sexto;* nec enim præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum. His habitis.

3 Statue regulam hanc. Quoties cognitio concessæ in eadem materia dispensationis rationabiliter impediret dispensantem ad concedendam secundam dispensationem, toties ejus mentio fieri debet, quando hæc secunda petitur, ne gratia sit subreptitia: Quoties vero non impediret, non debet. Ratio regulæ est, quia secus involuntarie concederetur gratia, atque adeo nulliter. Tunc autem rationabiliter impedire censebitur, quando major est gratia, concedere posteriorem, posita concessione prioris, quam hac non posita. Cujus ulterior ratio est, quia concedens, ut voluntarie concedat ipsam gratiæ substantiam, debet cognoscere, teste Castr. *l. c. n. 5.* cum Suar. & Pont. quantitatem gratiæ, quam concedit; in id enim, quod non cognoscitur, voluntas nostra ferri non potest.

4 Sed explicemus Regulam per exempla sequentia in re nostra, hoc est dispensationibus matrimonialibus.

Exemplum primum. Antonius obtinuit a Pontifice dispensationem ducendi Bertam consanguineam, deinde vult ducere aliam consanguineam, nempe Catharinam, obligaturne priorem dispensationem exponere Pontifici, ut valida sit hæc posterior?

5 Resp. Si prior dispensatio quoad Bertam adhuc viget, quia v. g. Antonius mutato consilio vult aliam consanguineam, v. g. Catharinam ducere, obligatur prioris mentionem facere, quia ex Regula data, ejus concessio, dum adhuc viget, maxime impedit Pontificem, ne secundam concedat: numquam enim ipse tam exorbitantem, & magnam gratiam concedere intendit, ut quis habeat potestatem, seu libertatem ducendi hanc, vel illam consanguineam.

6 Si vero prior dispensatio effectum habuit, & jam cessavit (ut si Antonius duxit jam Bertam, sed nunc est mortua, vel etiam, non quidem illam duxit, sed nunc pari modo est mortua, vel Professionem solemnem emisit, unde inepta est ad Matrimonium.) non opus habet Antonius, ut habent Sanch. *l. c. n. 13.* Castrop. *l. c. n. 7.* Perez *d. 46. sect. 3. n. 5.* ap. Dian. *p. 8. tr. 3. res. 55.* petendo secundam dispensationem cum Catharina, prioris dispensationis meminisse, quia cum illa jam cessaverit, impedire non præsumitur Pontificem, ne ex nova rationabili causa novam dispensationem, quasi requisitam ab illa nova causa, concedat; id enim non est concedere plures dispensationes simul, sed pluries dispensationem, idest unam post aliam, quod certe valde minus est.

7 Inquires. In casu, quo non cessavit, & tamen sine ejus mentione impetretur secunda, quandoquidem alterutra debet esse invalida: quænam illa erit, prior, an posterior?

8 Resp. Sanch. *l. 8. de matr. d. 22. n. 19.* putat invalidam fore priorem, quia Pontifex non intendit concedere posteriorem, nisi priore exclusa, quam item jam renunciat Antonius, dum posteriorem petit.

9 Verum ego non video, qua ratione Pontifex excludat priorem, dum illius non recordatur, cum ex alia parte gratis diceres, Pontificem habere universalem voluntatem non concedendi posteriorem, nisi intelligatur esse ab ipso exclusa prior. Nec item video, qua ratione illam renunciat Antonius, quia nullum actum renunciationis facit, imo etiam si faceret, nulla esset renunciatio, donec a Pontifice acceptetur, ut de omni simili renunciatione docet idem Sanch. *l. 8. de matr. d. 23.*

10 Melius ergo Caſtr. *T. 1. tr. 3. d. 6. p. 26. §. 4. n. 9.* Suar. Pont. *ll. cc.* cum aliis ſuſtinent, invalidam fore poſteriorem, quia nunquam Pontifex intendit poſteriorem concedere, quando perſiſtit prior, ne tantam concedat libertatem, &c. ut dictum eſt *n. 5.*

11 Exemplum ſecundum. Titius impetravit diſpenſationem de impedimento Criminis ob uxoricidium. Deinde, commiſſo iterum eodem crimine, petit ſimilem diſpenſationem de ſecundo Uxoricidio, obligaturne mentionem facere prioris diſpenſationis?

12 Reſp. Obligatur, ut habet Sanch. *lib. 8. de matr. d. 22. n. 20.* Caſtrop. *l. c. n. 5.* Pont. *lib. 8. c. 17. n. 8.* ſub pœna nullitatis poſterioris diſpenſationis. Ratio eſt, quia prior impedit Pontificem, ne ſecundam concedat; nam longe difficilius eſt, ſecundo delicto gratiam concedere, quam primo. Unde ut videatur, an Pontifex vere velit concedere iterum, debet internoſcere, an antea quid ſimile conceſſerit. Nam recte monet Textus *l. 3. C. de Epiſcopali audient.* (V. Tiraquel. *de pœn. temperand. cauſ.* 10. *n. 4.* Sanch. *loc. cit. n. 1.*) *Remiſſionem veniæ crimina, niſi ſemel commiſſa, non habeant.* Intellige in ordine ad forum externum, & ad has extrinſecas gratias a Principe concedi ſolitas; aliud enim eſt coram Deo pro vere pœnitente.

13 Filliucius, *tr. 10. p. 2. de matr. n. 32.* poſtquam datæ doctrinæ meminit, qua ſcilicet diſpenſatio prioris delicti explicari debeat in petitione poſterioris, addit hæc verba: *ſed hoc non puto receptum.* Certe voluiſſem, ut non tam jejune id dixiſſet, ſed confirmaſſet validius; ut ego poſſem a mea reſolutione, aliqua tandem motus ratione, diſcedere.

14 Exemplum tertium. Sejus ligatus voto Caſtitatis obtinuit diſpenſationem, ut poſſit Matrimonium contrahere ſemel tantum. Contraxit: ſed mortua uxore, vult iterum uxorem ducere, & quia votum rediit, debet petere novam diſpenſationem; inquiro, ut hæc nova diſpenſatio non ſit ſubreptitia, debetne mentionem facere prioris?

15 Reſp. cum Caſtr. *l. c. n. 5. & 7.* eſſe valde probabile, nequaquam debere. Ratio ducitur ex dictis *n. 6.*

16 Exemplum quartum. Cajus obtinuit diſpenſationem ducendi quamdam ſuam conſanguineam, ſed nunc dubium, ſeu ſcrupulus illi ſuboritur, an ea diſpenſatio ſit omnibus expenſis legitima, quare ſupplicat denuo, ut ſibi diſpenſetur a Pontifice pro eadem conſanguinea, debetne prioris diſpenſationis meminiſſe?

17 Reſp. non debet, ſi credatur Caſtrop. *l. c. n. 7.* Sanch. *l. c. n. 15. & 16.* quia ſi prior eſt valida, poſterior non eſt neceſſaria: ſi autem eadem prior eſt nulla, cum nulla nullum effectum habeat, perinde eſt, ac impetrata non fuiſſet. Addit Sanch. *l. c.* præſertim, quando poſterior impetranda non eſt amplior, quam prior.

§. III. *Quando tacetur, plura ſubeſſe impedimenta.*

1 PLuribus impedimentis laborat Cajus, ne poſſit ducere Cajam; Eſt enim illius conſanguineus, eſt illius affinis, Voto item Caſtitatis aſtrictus, vel etiam habet impedimentum Criminis, vel eſt ex duplici ſtipite conſanguineus, vel ex duplici capite affinis, &c. & interrogat, an ſimul hæc impedimenta proponere debeat Pontifici, an ſatis ſit de illis ſigillatim cum Pontifice agere, & diſtinctas obtinere de ſingulis diſpenſationes?

Reſp. Probabiliorem eam ſententiam vocat Sanch. *l. 8. de matr. d. 23. n. 1.* quæ ſuſtinet, ſatis eſſe ſigillatim, quia nullibi impoſitum eſt hoc onus exponendi ſimul omnia; cum ſatis ſit afferre cauſam, quæ perſuadeat circa unam diſpenſationem, & hanc obtinere, & ſic de aliis ſeparatim, ſicuti poteſt obtineri, & haberi Abſolutio unius Excommunicationis, relicta alia, quam quis forte etiam habet.

2 Communior tamen, & probabilior ſententia, & ab ipſa praxi ut habent Sanch. *loc. cit. n. 2.* Caſtrop. *loc. cit. n. 11.* Suar. *de legibus, lib. 6. cap. 24.* Pontan. *lib. 8. cap. 17. §. 4.* Gaſp. Hurt. *d. 26. diff. 6.* Laym. Santarell. Dian. apud Averſ. *q. 19. ſect. 6. Verſ. Oportere*) firmata docet, opus eſſe, ut exponantur omnia: nempe, ut Pontifex cognoſcat qualitatem, & quantitatem gratiæ, quam concedit, ut nuper in ſimili dictum eſt. Non eſt igitur ratio, quaſi non poſſit concedi una diſpenſatio ſine alia; poteſt enim, ſicuti de Abſolutione Excommunicationis dictum eſt, ſed propter rationem jam dictam, cum certum ſit, longe majorem gratiam fieri uni tibi, ſi Pontifex duo, vel tria impedimenta auferat, quam ſi unum. Quare ſive ex ignorantia non omnia exponantur, ſive impedimenta ſolum impedientia ſint, vel dirimentia, debebunt ſimul Pontifici proponi.

3 Prædicta communis ſententia temperatur tribus modis. Nam Primo; ſi unum impedimentum, v. g. conſanguinitatis, debet quidem a Pontifice diſpenſari, ſed aliud poteſt alia via tolli, quam per diſpenſationem Pontificiam, quale eſt Votum Caſtitatis ſimplex (quod ſi non ſuit poſt pubertatem ratificatum, poteſt per irritationem a patre tolli, vel quale eſt impedimentum a ſponſalibus, quod poteſt mutuo conſenſu ſponſorum auferri) tunc non erit tibi neceſſe hoc impedimentum alia via amovibile manifeſtare Pontifici; poteris enim conſanguinitatem ſolam exponere, deque illa diſpenſationem obtinere, deinde vero (poteras & antea) Votum, vel ſponſalia aliis viis a te tollere.

4 Quod ſi velis, ut utrumque impedimentum tibi Pontifex diſpenſet, utrumque ſimul aperire debes juxta noſtram ſententiam probabiliorem *n. 2.* explicatam. Et vides rationem? Ut utrumque diſpenſet Pontifex (quæ eſt major gratia) debet cognoſcere ſimul utrumque, quo ſcilicet videat, an tantam gratiam velit concedere. At quando ipſe unum tantum impedimentum diſpenſat (aliud enim alia via alius a te tollet) ſatis eſt, ſi unum ipſe cognoſcat, quia ipſe unam gratiam facit.

5 Scio, eumdem Sanch. *l. 8. de matr. d. 23. n. 4.* docere; quando unum impedimentum eſt Votum, & aliud eſt alterius generis, v. g. conſanguinitatis, te poſſe ſeparatim a Pontifice obtinere diſpenſationem Voti, non facta mentione conſanguinitatis, & deinde obtinere diſpenſationem conſanguinitatis, non facta mentione Voti: ſed non contra, prius diſpenſationem conſanguinitatis, & poſtea Voti.

6 Scio Caſtrop. *T. 3. tr. 3. d. 6. p. 16. §. 4. n. 12.* diſtinguere, & docere, quando diſpenſatio unius impedimenti habet alium effectum, quam habilem perſonam reddere ad Matrimonium (qualis eſt diſpenſatio Voti Caſtitatis, quæ habet alios effectus, v. g. non peccare contra Religionem fornicando, &c.) poſſe, tacito altero, ſeparatim prius Voti diſpenſationem obtinere, & deinde diſpenſationem conſanguinitatis: at non e contra, prius conſanguinitatis, & deinde Voti, quia diſpenſatio conſanguinitatis tendit ad faciendam habilem perſonam ad Matrimonium, & ad nihil aliud, ſeu nullum alium effectum habet, niſi perſonam habilem ad Matrimonium facere.

7 Scio Coninch. *d. 33. n. 74. & 75.* alio modo diſtinguere, ac dicere quando duo, vel plura impedimenta ſunt quodammodo ejuſdem rationis facientia majorem indecentiam in Matrimonio, ut ſunt duæ conſanguinitates, vel duæ affinitates, vel altera conſanguinitas, altera affinitas, &c. debere ſimul exponi Pontifici: at vero, quando ſunt diverſæ omnino rationis, qualia ſunt cognatio, & Votum, non eſſe neceſſe ſimul exponere; nam vel unius, vel alterius diſpenſatio (ait) obtineri, tacito altero ex his poterit.

8 Scio, inquam hæc, quæ diſtinctius apud eoſdem legi poſſunt: ſed ego tibi, Lector, propoſui viam tutam, & minus ſcrupulis obnoxiam, nempe, quando impedimentum, quod poteſt alia via tolli, illa alia via tollere intendis, non obligaris illius mentionem facere; at quando intendis, ut eadem via, idest, ut idem Superior utrumque tollat ad finem contrahendi Matrimonium, certe obligaris. Et ratio eſt jam dicta, quia tunc Superior majorem, & ampliorem gratiam concedit.

9 Temperatur ſecundo prædicta communis ſententia. Nam ſi forte unum impedimentum includitur in alio, ſufficiet, ut vult Sanch. *l. 8. de matr. d. 24. n. 38.* ſi ſolum hoc aliud explicetur; ſed adverte, id in uno tantum caſu poſſe contingere (ut cum Sanchez recte notat Averſ. *q. 19. ſect. 5. V. Secundo ſi inter*) nempe ſi tu labores impedimento publicæ honeſtatis cum Berta, v. g. ex eo, quod habuiſti Matrimonium ratum, vel ſponſalia cum ejus olim vivente ſorore, & deinde exponas Pontifici aliud impedimentum affinitatis, quod cum eadem Berta contraxiſti ex eo, quod Matrimonium conſummaſti cum eadem ejus ſorore. In hoc ergo unico caſu ſatis erit, exponere Pontifici hoc impedimentum affinitatis ex conſummato Matrimonio conſurgens, quia in hoc includitur dictum impedimentum ex Matrimonio rato, ex ſponſalibus, quæ certe ſupponuntur præceſſiſſe ad Matrimonium legitime conſummatum. Quare, dum Pontifex illi diſpenſat, diſpenſat & huic, & quando committit alicui, ut diſpenſat in illo, committit, ut & diſpenſet in hoc. Alium caſum ſimilem non inveniri iidem docent, niſi velis huc reducere, quando unus gradus conjunctionis includitur in alio. De qua re infra *c. 9. §. 2.*

10 Temperatur tertio. Nam, ſi occurat adeſſe in aliquo duo impedimenta; alterum occultum, v. g. affinitatis ex copula fornicaria, vel crimen alterum publicum, v. g. conſanguinitatis, tunc ex benigna Pontificis mente nolentis homines ſua occulta crimina publice manifeſtare, ſatis erit petere publice (ita Averſa *l. c. Vot. juxta has rationes:* quod ſolet fieri per viam Datariæ) diſpenſationem impedimenti publici, v. g. dictæ conſanguinitatis, tacito occulto, & deinde ſecrete, quod fit per viam Pœnitentiariæ, petere diſpenſationem occulti, v. g. dictæ Affinitatis, vel Criminis. Sed adverte, Pœnitentiario narrari debere publicum impedimentum, addendo, vel de illo impetratam, vel impetrandam eſſe ab eodem Summo Pontifice diſpenſationem.

§. IV. *Quando tacetur Matrimonium fuiſſe contractum cum impedimento.*

1 PEtrus contraxit Matrimonium per verba de præſenti cum Maria ejus conſanguinea, quare nulliter contraxit. Nunc ſive ante conſummationem, ſive poſtea (quo pacto commiſit inceſtum) poſcit a Pontifice diſpenſationem hujus impedimenti, obligaturne exponere, ſe cum dicto impedimento contraxiſſe, vel conſummaſſe?

2 Reſp. Si cum ſcientia impedimenti contraxit (idem dic, ſi contraxit cum quocumque alio impedimento, ut putat Aver. *l. c. ſect. 6.* cum Sanch. *l. 8. de matr. d. 25. n. 24. & alibi*, quicquid contrarium ſentiat Henriq. *l. c. c. 3. n. 8.*) debet exponere, ſic ſe contraxiſſe, vel conſummaſſe; ſecus nullam diſpenſationem recipiet. Ratio eſt, quia Tridentinum *ſeſſ. 24. c. 5. de Ref.* monet Pontificem, ne in hoc caſu diſpenſet (hoc eſt, ut difficulter diſpenſet) ad puniendam malam fidem ejus, qui ſic contrahere præſumpſit. Propter eamdem rationem ſi quis Matrimonium contraxiſſet cum impedimento cognito (quale etiam eſt Impedimentum abſentiæ Parochi, & Teſtium) ſub ſpe facilioris diſpenſationis, debet etiam hanc ſpem declarare, quia multo magis Tridentinum vult, ut in eo caſu non diſpenſetur. Et nota, explicandam Pontifici eſſe rem, ſicuti ſe habuit, hoc eſt, malam fidem fuiſſe ex parte utriuſque conjugis, vel fuiſſe ex parte unius tantum. Lege Averſam *l. c. V. At ſi ex duobus*, quicquid innuatur in oppoſitum apud Dian. *p. 10. tr. 11. reſ. 44.* ubi multa ad rem hanc.

3 At vero, ſi quis dictum Matrimonium in facie Eccleſiæ contrahit bona fide cum ignorantia Impedimenti, poterit ejuſmodi contractionem tacere, quia ejuſmodi Matrimonium bona fide contractum diſpenſationi non nocet, nec difficiliorem eam reddit; imo quia reddit faciliorem, conſilium tibi do, ut illud exponas; nam ſic facilius gratiam impetrabis. Verum adverte Primo, quando ignorantia fuit craſſa, quamvis ſine temeritate, non poſſe te exponere poſitive Matrimonium bona fide contraxiſſe; id enim tunc falſum eſſet, ſed ſolum tibi tunc concederetur, poſſe negative te habere, hoc eſt, te poſſe facere, quia vere tunc non fuit contractum cum ſcientia, & præſumptione, quam præſumptionem, ac temeritatem vult punire Tridentinum.

Adverte ſecundo, idem Tridentinum (*ſeſſ. 24. c. 5. de Ref. matr.* Averſa *l. c. ſect. 6. initio*) velle, ut qui Matrimonium contraxit cum Impedimento dirimente, non præmiſſis denunciationibus, etiamſi Impedimentum is ignoraſſet, iiſdem ſubjiciatur pœnis. Quare is explicare debebit nullitatem ſui Matrimonii: quia neglexiſſe denunciationes, difficiliorem tunc reddit diſpenſationem.

§. V. *Quando tacentur qualitates extrinſecæ.*

1 ANtonius, & Antonia, ſive divites, ſive inopes, ſive nobiles ſive ignobiles, ſive vidui, ſive non vidui, ſimileſque qualitates Matrimonio extrinſecas habentes, neceſſitatemne habent eas explicandi, quando aliquam diſpenſationem a Pontifice expoſcunt?

2 Reſp. Quamvis interdum conſultum ſit eas explicare ad facilitandam diſpenſationem, tamen non ex obligatione, quia illarum notitia vel ignorantia non nocent diſpenſationi.

3 Excipit viduitatem ex parte fœminæ Pont. *l. 8. c. 17. n. 42.* nota enim, fœminam viduam, præſertim habentem filios, debere manifeſtare, ſe eſſe talem, ſi petat diſpenſationem nubendi v. g. cum conſanguineo, vel affine, quia Pontifex diſpenſando maxime intendit ſi vere fœminæ, ne innupta remaneat, quam miſerationem non habet reſpectu viduæ, de cujus ſecundis nuptiis jura nihil laborant.

3 Adverte tamen, quamvis ex te non obligeris explicare tuos titulos, tuas divitias, inopiam, nobilitatem, ignobilitatem, &c. tamen de his interrogeris, ſive tu, ſive tuus Procurator, debebis omnino veritatem aperire, ut nempe Datarius arbitretur quantitatem Compoſitionis. Qui ſint nobiles, & ſimilia, ſatis indicavi ſup. *c. 7. n. 26.*

§. VI. *Quando tacentur ipſi individuales gradus, vel ſimilia pertinentia ad conſanguinitatem, vel Affinitatem.*

1 INdicavimus non multo antea, debere explicari, non ſolum impedimenta diverſa ſpecie, v. g. an ſit impedimentum ex conſanguinitate an ex affinitate, an ex crimine, an ex voto, &c. ſed etiam, an ſi diverſa veluti numero, an ſcilicet ſit conſanguinitas in ſecundo gradu

an

an in tertio, &c. Adde nunc, debere etiam explicari, an sit unica conjunctio, an multiplex ex diversis stipitibus, idest tum ex parte patris, tum matris, vel avi, vel aviæ, &c. An sit publica honestas ex Matrimonio rato, an ex sponsalibus. An conjunctio sit per lineam rectam, an per transversalem, & an sit spiritualis, & quænam, Paternitas scil. an Compaternitas, quas supra *Tr. 1. c. 5. §. 2. n. 2.* explicuimus. Quod autem hæc conjunctio sit ex Baptismo, vel ex Confirmatione, non est obligatio explicandi, quia ex utroque Sacramento patitur eadem conjunctio.

2 In sola affinitate ex copula fornicaria forte non esset necesse explicari, an sit per lineam rectam, v. g. per copulam habitam cum matre ejus, quam ducere vis, an cum sorore, indicare videtur Sanch. *l. 8. de matr. d. 24. n. 14.* sed quia, ob majorem peccati enormitatem, difficilior tunc est dispensatio, explicari debere, colligi potest ex dictis §. 2. n. 3.

3 Præterea si velis ducere Bertam v. g. cujus sororem, v. g. Mariam cognovisti, una est Affinitas, si Mariam centies cognoveris: at si cognovisti duas v. g. Bertæ sorores, v. g. Mariam, & Agatham: quamvis semel tantummodo singulas, sane contraxisti, duas Affinitates speciatim explicandas; licet sint in eodem gradu. Lege Molin. *tr. r. de just. d. 161.* Aver. *q. 19. sect. 5. V. Affirmandum tamen est.* Quicquid dicat Texeda apud Dian. *p. 8. tr. 3. ref. 60.*

4 Atque ex priore parte hujus dicti fit, ut si tu supplicasti Pontificem pro hoc impedimento exorto ex copula fornicaria habita cum unica sorore Bertæ, quam intendis ducere; Pontifex autem, ut consuevit, committat Delegato, ut expediat dispensationem: tu vero ante Dispensationis expeditionem iterum, iterumque cognoscas eamdem sororem, fit, inquam, ut adhuc possit Delegatus dispensationem valide expedire, quia per iteratas copulas nova non insurgit Affinitas. At si Delegatus jam dispensavit, postea vero tu eamdem Mariam, ante Matrimonium rite initum, cognoscas, fit, ut contrahas omnino novam Affinitatem a Pontifice necessario de novo dispensandam. Ita Sanch. *lib. 8. de matr. c. 24. n. 7. & 8.* communiter apud Dianam *p. 8. tr. 3. ref. 65. Vers. sed quia;* nam prior ablata jam fuit per dispensationem: quare nunc de novo alia consurgat necesse est.

§. VII. *Quando tacetur gradus proximior.*

1 ALoysius, & Aloysia sunt consanguinei (idem dic, si sint Affines) cum gradu secundo in tertio, vel tertio in quarto, &c. obligantur ne, non solum explicare gradum remotiorem, propter quem solum requiritur dispensatio; quia ille est, qui constituit gradum conjunctionis, ut supra vidimus (qui locus omnino est recolendus) verum etiam gradum proximiorem, si forte petant dispensationem ad Matrimonium inter ipsos contrahendum?

2 Resp. Quod obligentur in consanguinitate, & Affinitate ex copula licita, non est dubium, quia sic statuerunt Gregorius XI. Clemens VII. Pius IV. & S. Pius V. Dixi (ex copula licita) nam, quando petitur dispensatio in solo foro conscientiæ Affinitatis ex occulta copula fornicaria, valere illam, quamvis gradus propinquioris mentio non fiat, dummodo non sit primus, nec esse necessarias litteras declaratorias, monet recte Sanch. *lib. 8. de matr. d. 24. n. 33.* sed quæritur Primo: An obligentur sub pœna invaliditatis; secundo, an saltem sub pœna peccati?

3 Quoad primum, quando sive per ignorantiam, sive per malitiam, sive bona, sive mala fide tacitus fuit proximior gradus, qui si sit primus, esset invalida dispensatio, & invalide Delegato etiam ignoranter procedente ea concederetur. At in casu, in quo taciti fuerint proximiores gradus, qui sint alii a primo, esset valida; sive proximior sit vir, sive fœmina, ut contra Sanch. & Molinam recte probat Pont. *l. 8. c. 27. n. 27.* Ratio horum satis illa efficax est, quia expresse ita decrevit S. Pius V. *Sanctiss. Attend. edita 20. Augusti 1566.* revocans Decretum Pii IV. quo sub clausula irritante volebat, semper quemcumque gradum proximiorem esse Pontifici proponendum.

In hoc S. Pii V. motu duo notant recte idem Pont. *ib.* Leand. *d. 24. de matr. q. 39.* aliique. Primo, Pontificem loqui tantum in consanguinitate, & affinitate, unde & in affinitate orta, sive ex copula licita, sive illicita, quando pro illicita forte publica petitur dispensatio in foro externo; non tamen loqui in publica honestate ex Matrimonio rato, in qua sufficit explicare gradum remotiorem.

Secundo, eumdem motum non habere locum; cum gradus remotior est extra quartum, quia tunc non est necessaria dispensatio; ut declaravit Sacra Congregatio, &c.

4 Jam vero praxis hodie est, ut si impetres a Pontifice dispensationem ducendi v. g. Aloysiam tibi conjunctam secundo in tertio gradu, ipse Pontifex non committat Delegato, ut dispenset in dicto secundo gradu, sed, ut dispenset in tertio gradu, & declaret, ejusmodi Matrimonio non obesse illum secundum: cujus declarationis commissio potest per litteras Pontificias separatas dari, sed hodie communiter video, dari in ipso Brevi dispensationis.

5 Instas: Si alii gradus proximiores, præter primum, non obstant Matrimonio, cur addenda est ejusmodi declaratio?

Resp. Ut obviam eat scandalo; cum enim nonnulli censuerint, ejusmodi alios proximiores gradus indigere dispensatione, voluerunt Pontifices, ne quis putaret, dispensatos in remotiori gradu nulliter Matrimonium iniviffe, voluerunt, inquam, ut ejusmodi declaratio expresse fieret.

6 Quoad secundam difficultatem, quod peccatum committatur, si dicti gradus proximiores præter primum taceantur: Dico duo, alterum de Delegato, alterum de ipsis Oratoribus dispensandis.

Nam, si Delegatus, seu executor, cui commissa est expeditio dispensationis, adverteret, seu sciret Oratores exposuisse, sive bona, sive mala fide, solum gradum remotiorem, tacuisse autem proximiorem, peccaret mortaliter, exequendo eam dispensationem, teste Conrad. *de Dispens. l. 7. c. 7. n. 59.* quia ipse, qui operatur in foro externo, debet se conformare voluntati Pontificum, qui saltem pro foro externo statuerunt, ne concederetur dispensatio gradus remotioris sine declaratione prædicta quoad gradum proximiorem.

7 At vero, si ipsi Oratores, petendo dispensationem remotioris gradus, taceant, etiam scienter, gradum proximiorem præter primum, puto, probabile esse non peccare mortaliter, si omni scandalo obvietur; tota enim illa declaratio, nonnisi ad scandalum amovendum ordinata est, atque adeo pro foro externo, non autem pro interno, quando dictus gradus proximior esset forte occultus, vel alia via posset obviari scandalo, dando notitiam Decreti S. Pii V. declarantis, illos proximiores a primo nihil officere Matrimonio.

8 Hanc doctrinam habent Sanch. *l. 8. de matr. d. 24. n. 29.* Pont. *lib. 8. c. 17. §. 5. n. 26.* Aversa *q. 19. sect. 5. Vers. septimo &c.* quia obligatio hæc tota quanta est, fundatur, ut diximus adæquate in scandalo: quare hoc remoto non apparet, unde peccatum mortale desumi possit. Addit insuper Pont. *l. c. n. 27.* contra Sanchez id, quod dictum est, intelligi eodem modo, tum de mare, tum de fœmina.

9 Inquiret curiosus Sacrorum Textuum, si valida est dispensatio tacito gradu proximiore, præter primum, cur Urbanus VIII. per litteras in forma Brevis, quas affert Barbosa *in Voto decisivo 3. fin.* declarat, nullum fuisse Matrimonium duorum, qui solum petierant, & obtinuerant dispensationem pro tertio gradu consanguinitatis, cum tamen ipsi essent conjuncti in secundo cum tertio?

Resp. Hujus difficultatis Barbosa *loc. cit.* fatetur ingenue, se nescire solutionem. Ita etiam mihi respondit quidem doctus Theologus a me de hac re quid sentiret interrogatus, addens, & quidem merito, standum nihilominus nobis esse datæ hactenus doctrinæ, pro qua stat Decretum Generale, & publicatum S. Pii V. Profecto cum non sit credibile, Urbanum VIII. per litteras privatas voluisse abrogare dictum Generale Decretum, mihi videtur esse putandum, in memoratis privatis litteris aliquem irrepsisse errorem, a Ministris commissum.

§. VIII. *Quando tacetur copula incestuosa inter dispensandos habita.*

1 SEnsus quæstionis est, an incestus, quem forte commiserunt inter se Oratores petentes dispensationem (quod antea erat impedimentum solum impediens: hodie vero, ut supra vidimus, nullum impedimentum est) an, inquam ejusmodi incestus, si non tanquam illi dispensandum sit, sed propter alias causas, sit Pontifici proponendus, ut valida impetretur dispensatio ab ipsis, qui sunt consanguinei, vel affines, ad finem ineundi Matrimonium?

Dico (ad finem ineundi Matrimonium) nam, si Matrimonium contraxerunt, multo magis si consummarunt, non præmissa Consanguinitatis, vel Affinitatis dispensatione, tunc incestum hunc esse exponendum, certum est, & nos diximus §. 4. Porro celebris est præsens quæstio; & duplex circa illam sententia est.

2 Prima, quam sequitur Pont. *l. 8. c. 17. §. 4.* aliique mox citandi *n. 5.* dicit prædictos non obligari ad copulam, vel copulas manifestandas, etiam spe facilioris dispensationis, inter se habitas, nec ob tale silentium invalidam reddi dispensationem. Fundamentum est duplex.

Primum, quia nullo jure requiritur ejusmodi incestus expressio.

Secundum, quia argumenta secundæ sententiæ eam expressionem requirentis facile solvuntur, ut videre poteris apud eumdem Pontium, & apud Fagundez *præcep. 8. Dec. c. 11.* qui loquens de copula incestuosa occulta, sic primam hanc sententiam explicat. In hac opinione prima dicendum est, sive copula occulta fuerit habita ante dispensationis petitionem, sive post petitionem ipsius, sive ante dispensationem Ordinarii, sive post illam, non esse necessario explicandam, nec vitiare dispensationem, etiam si malitiose, vel per ignorantiam fuerit suppressa. Hactenus ille.

3 Secunda, quam sequitur Sanch. *l. 8. de matr. d. 25. n. 8.* cum aliis citandis, *n. 5.* docet prædictos, si habuerunt copulam (& quidem consummatam) debere omnino eam explicare, ut etiam spem facilioris dispensationis, si hæc adfuit; secus nullam fore dispensationem, sive ex malitia, sive ex errore, sive ex ignorantia non explicetur. Fundamentum est item duplex.

Primum, quia ita est stylus Curiæ. Secundum, quia Pontifex aliquando interrogat, an intercesserit ejusmodi copula incestuosa, injungitque convenientem pœnitentiam, quod est signum incestus: quamvis hodie non sit amplius impedimentum, conjunctum tamen impedimento consanguinitatis, vel Affinitatis difficiliorem reddere dispensationem, unde, & propterea debeat exponi.

4 Explicat autem Sanchez, aliique hanc secundam sententiam. Primo, ut si sit copula occulta, manifestetur solum Pœnitentiariæ, tacitis nominibus supplicantium. Secundo, ut hæc obligatio imponatur dumtaxat, quando copula est incestuosa ex parte utriusque; hoc est, quando uterque scit se esse consanguineos, vel affines. Tertio, ut item solum sit obligatio eam explicandi, quando copula præcessit supplicationem Pontifici factam, & quando præcessit executionem a Delegato, non vero quando habita est post executam dispensationem, licet antequam Matrimonium de præsenti contraheretur, quia tunc cum præcesserit dispensatio, illa copula non est in rigore incestuosa. Quarto, non est necesse explicare numerum copularum cum eadem forte habitarum, quia hæc multiplicitas cum eadem non affert novum Impedimentum, juxta ea, quæ nos supra §. 6. n. 3. docuimus. Quinto, non est necesse explicare copulam habitam inter conjunctos conjunctione legali, vel spirituali, vel conjunctione publicæ honestatis, quia hæc non est proprie incestus: ita illi. Sed debere explicari in hac sententia, putat Castr. *loc. mox citand. n. 7.* quia putat esse proprie in specie incestus.

5 Ex his sententiis priorem sequuntur Doctissimi viri, ut Pontius *l. c.* G. Hurt. *d. 16. diff. 5.* Averl. *q. 18. sect. 6.* Perez *d. 46. sect. 7.* Dian. *p. 1. tr. 10. ref. 44.* Sed *p. 4. tr. 4. ref. 225.* se retractat. Et ipse Sanch. quamvis sequatur posteriorem, fatetur tamen esse hanc probabilem, saltem de copula occulta, & in foro interno. Posteriorem vero, quæ est communior, multo plures, ut Sanch. *l. c.* & alii 18. citati ab ipso, & a Barb. *in Voto dec. 83. n. 14. & Voto 17. n. 57.* Fag. *præc. Dec. 8. n. 11.* Castr. *d. 4. de spons. p. ult. §. 3. n. 4.* Dian. *dict. ref. 135.* amplectuntur, ita ut ego sic concludam, sicuti concludit his verbis Fagund. *l. c. Si meum judicium expectes circa has opiniones, dico primam, quæ loquitur de occulta, & in foro interno, esse valde probabilem, secundam probabiliorem, & ordinarie in praxi tenendam.*

6 Porro illud in omni sententia monendum; si forte Pontifex in litteris, quibus Delegato committit dispensationem exequendam, explicite hanc clausulam inserat: *Dummodo copula non intercesserit, vel dummodo non intercesserit, sub spe facilioris Dispensationis,* Executorem Dispensationis debere omnino supplicantes interrogare, ipsosque teneri verum respondere, alioqui nulla esset dispensatio, ut item esset nulla, si intercesserit copula, &c. & ipse dispensaret.

Addit tamen recte Sanch. *l. 8. d. 25. n. 13.* necessariam distinctionem; Nam quando executor pro foro externo dispensat; non potest interrogare de copula occulta, de qua non adsit infamia æquivalens semiplenæ probationi; quod si interroget, poterunt supplicantes negare sub apta æquivocatione, quamvis forte adesset aliqua suspicio de illa, nec per dictam negationem vitiabitur dispensatio. At quando Executor dispensat pro foro interno, ut solet esse Confessarius per Pœnitentiariam delegatus, debebit interrogare de copula occulta, & supplicantes fateri debebunt, eaque supposita, non poterit Confessarius dispensationem exequi: quod si exequeretur, exequeretur nulliter, ut item nulliter daretur, si falso illam negarent supplicantes. Vide hæc latius apud Sanch. & Castrop. aliosque citatos. Idem proportionaliter dic, quando adest clausula, dummodo non adfuerit spes facilioris dispensationis, de qua plura vide apud Dian. *l. c.*

C A P U T X.

Expressio falsi quandonam vitiet dispensationem?

1 NUper, *c. 8. n. 4.* post explicationem causæ finalis, & causæ impulsivæ, regulam generalem cognoscendi, quandonam vitiatur gratia

gratia a Principe concessa, attulimus: illam ergo præsenti argumento hic breviter applica. Nulla redditur dispensatio matrimonialis ex falsitate, quam proponis, quando illam a Pontifice postulas, si falsitas est in causa finali, si vero in causa impulsiva, valida est. Recole omnino cætera ibidem dicta, quibus in memoriam redactis, discurramus per aliquos speciales casus pertinentes ad dictam expressionem falsi, ad quam etiam spectant ea, quæ forte per errorem Pontifici proponuntur.

§. I. *Quando falso proponitur Impedimentum unum pro altero.*

1 ANtonius proposuit, se esse Bertæ affinem in tertio gradu, v. g. cum esset in tertio gradu consanguineus, obtinuitne valide dispensationem Matrimonii cum eadem Berta?

Resp. Nequaquam cum Sanch. *l.* 8. *de matr. disp.* 24. *n.* 5. & 10. Pyrrh. Conrad. *de dispens. l.* 7. *c.* 5. *a n.* 71. & universaliter scito, invalidam esse dispensationem, si unum impedimentum exponatur pro alio, quia cum hæc sint impedimenta diversa, nulla apparet Pontificis voluntas in rescripto, per quam possimus colligere, ipsum dispensasse in impedimento, quod non fuit ipsi propositum: Excipi tamen hic potest, quod supra diximus in unico illo casu, quando illud unum impedimentum involvebatur in alio. Lege supra *cap.* 9. §. 3. *n.* 9.

2 Neque dicas, Pontificem, si scivisset, dispensasse; ne id dicas, inquam, quia conditio nihil ponit in esse, nisi purificetur. Cum ergo ea in hoc casu purificata non sit, quia Pontifex impedimentum verum nunquam cognovit, ideo remanet, impedimento vero non fuisse dispensatum.

3 Dian. *p.* 1. *tr.* 10. *de leg. ref.* 36. *V. Nota etiam*, & *p.* 8. *tr.* 3. *ref.* 64. *fine*, putat, executorem posse valide expedire dispensationem consanguinitatis, licet in Brevi dicatur Affinitatis: sed lege Conrad. *l. c.* qui recte illum impugnat. Portella item *in Resp. mor. T.* 2. *cas.* 49. *n.* 2. ex parte Dianæ, citatque pro se Bonacinam, sed sui dicti rationem non affert.

§. II. *Quando falso proponitur gradus conjunctionis, hoc est, unus pro alio.*

1 SEd quid, si error, seu falsitas contingeret circa gradus ejusdem conjunctionis?

Resp. Cum necessaria distinctione: Si enim pro gradu proximiore expressisti remotiorem, ut si eras in secundo consanguinitatis, expressisti tertium, invalida erit dispensatio, vide Sanch. *l. c. n.* 2. sic enim manifeste Pontifex non cognosceret quantitatem gratiæ, quam concederet. At si contra, pro remotiore expressisti proximiorem, etiam advertenter, ut si cum esses in tertio, exposuisti esse in secundo, probabile est, ut habet Sanch. *l. c. n.* 17. valere dispensationem, quia cum Pontifex intendat tollere impedimentum, satis videtur tollere, dum illud tollit in eo strictiori gradu, in quo sine dubio imbibitur, qui minus strictus est. Quare in hoc non sequimur Conradum, *l. c. n.* 94. sententiam oppositum, licet, fatear, probabiliter.

§. III. *Quando proponitur unica causa falsa.*

1 SI unica causa dispensandi proponatur Pontifici, atque hæc sit usquequaque falsa, corruit omnino dispensatio; cum enim dispensatio semper detur ex causa, si hæc falsa sit, cum tunc nulla sit, dispensatio non datur.

2 Dixi (usquequaque falsa) nam posset esse ipsa falsa, sed motivum, quod apparet in illa, posset esse verum ex alia causa non proposita. Proponis v. g. ut Pontifex dispenset Matrimonium inter Antonium, & Antoniam, quia secus hæc ob carentiam dotis remaneret innupta: falsa autem est, eam carere dote; verum tamen est, eam remansuram innuptam, sed ex alia causa, quæ non fuit proposita, nempe v. g. ex deformitate, ex grandæva ætate, ex infamia contra ipsam exorta, vel ex simili alio defectu. Tunc ergo validane est dispensatio?

3 Resp. Communis, & in praxi excipienda opinio est Sanch. *in sum. lib.* 4. *c.* 47. *n.* 17. Guttier. apud Dian. mox cit. Conrad. *in prax. f.* 395. Marc. Ant. *in suis variis ref.* 1. *ref.* 39. *n.* 11. Barb. *in Collect. c. Cum dilecta de rescript. in* 6. aliorumque ab ipsis citatorum, qui dicunt eam validam, etiamsi per inculpatum errorem falsitas hæc contigeret. Ratio est, quia Pontifex movetur solum ex causa proposita, & ex illo motivo, quod relationem habet ad dictam propositam causam; non ergo ab illo motivo relato ad causam non propositam.

4 Confirmo Primo, a posteriori satis efficaciter; Nam cur tanta Doctorum, & Pontificum diligentia in proponendis, examinandis, & approbandis causis? Sane sufficeret in supplicationibus sic semper ponere: *Supplicatur Sanctissimus Pontifex, ut dispenset cum Antonia, ne innupta remaneat*, ut certe ex aliqua tandem causa remaneret. Confirmo Secundo ex dictis in hac eadem re supr. *cap.* 7. §. 2. *n.* 16.

Quicquid igitur dicat Leand. Martin. apud Dian. *p.* 10. *tr.* 11. *ref.* 42. & Martin. Sancti Joseph apud eumdem Dian. valde, ut videtur, ad hanc sententiam propendentem, qui citant etiam Sanch. *lib.* 8. *de matr. disp.* 19. *n.* 29. alio in loco ab eo, quem modo ipse idem, & modo nos citavimus pro nostra sententia. Sed certe, vel hic locus est bene explicandus, ne sibi Sanch. contradicat, vel ipse a nobis in hac re, ejus pace, non est approbandus.

§. IV. *Quando ex pluribus causis propositis aliqua est falsa.*

1 DIstinguendum hic est; Nam quando præsumitur ex circumstantiis a prudenti expendendis, Pontificem motum fuisse ex utraque indivisibiliter sumpta, nulla est dispensatio, quia tunc corruit veritas causæ Pontificem moventis: At vero, quando saltem una est vera, eaque ejus est generis, ut spectata ordinaria consuetudine, & praxi dispensandi judicetur sufficiens causa motiva (nec solum impulsiva) ad dispensationem obtinendam, non vitiabitur forte dispensatio, quamvis alia sit falsa; quia tunc jam adest sufficiens causa. Lege Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 21. *a n.* 42. Leand. Ocag. aliosque, quos citat, sequiturque Dian. *p.* 10. *tract.* 11. *ref.* 43. & apud Castropal. *l. mox citand.* Bardi *in select. lib.* 4. *q.* 4.

Exemplum. Proposuit Curialis duas causas, alteram, quia cum prædicta Antonia copulam habuit Antonius consanguineus, alteram, quia eadem diffamata est in Civitate ob suspicionem copulæ. Certe existente veritate dictæ suspicionis, & diffamationis, quamvis falsum fuerit, intercessisse copulam, valida forte erit dispensatio, quia prædicta diffamatio solet esse sufficiens causa ad dispensationem. Dixi bis (forte) propter dicenda mox *n.* 5.

2 Adverte diligenter duo: Primo, invalidam fore dispensationem, si aliud ex circumstantiis colligatur: Exemplum sit illud, quod affert Corduba apud Dian. *p.* 8. *tr.* 3. *ref.* 65. Semel negavit cuidam Pontifex dispensationem ob illam causam suspicionis copulæ. Curialis autem, ut [illegible] obtineret, addidit falso, adfuisse copulam: unde concessa fuit dispensatio. Ajo, illam invalide fuisse concessam, quia clare colligi debuit, Pontificem ad solam copulam attendisse, cum repulisset jam aliam, nempe copulæ suspicionem.

3 Adverte secundo, cum Castr. *tom.* 1. *tr.* 3. *d.* 1. *p.* 16. §. 5. *n.* 2. semper scrupulosum esse, velle sustinere valorem dispensationis in casu veritatis unius, & falsitatis alterius causæ. Ratio est clara, quia quisnam potest etiam probabiliter scire, Pontificem, cui proponuntur duæ causæ, altera vera, altera falsa (præsertim, quando gravior est falsa, quamvis alias sufficiens) quis inquam, sciet, Pontificem absolute motum fuisse a vera, non autem a falsa? Solum igitur tunc veram esse doctrinam *n.* 1. datam ego, a Castr. & fortasse etiam Auctores modo pro ipsa citati, judicabimus, quando illa causa falsa proposita est de re extrinsece pertinente ad materiam dispensationis, & quæ Pontificem ad illam dispensationem concedere movere non soleat, quod est dicere, quando prudenter judicatur, falsam esse solam causam mere impulsivam.

§. V. *Quando duæ simul dispensationes petuntur, altera cum causa vera, altera cum falsa.*

1 TItius duo a Summo Pontifice postulavit, alterum, ut votum suæ Castitatis dispensaretur, alterum, ut posset consanguineam ducere; pro voto autem allegavit causam mendacem, veram pro consanguinitate: Quoniam vero utramque dispensationem obtinuit, nunc quærit, an utraque sit invalida, an solum prior? Et idem quæri potest, quando pro una dispensatione tacuit, quod erat necessarium ad substantiam dispensationis, pro alia explicuit.

2 Resp. Si dolose se non gessit, sed per solum errorem, seu ignorantiam non valde crassam, Titius falsam rationem pro voto assignavit, erit secundum Castr. *l. c. n.* 5. valida dispensatio pro consanguinitate, quia non est ratio, cur ipsa valida tunc non sit: at si per dolum, & malam fidem, vitiabitur, teste eodem *ibid. n.* 6. utraque dispensatio in casu nostro; quia cum utraque ordinetur ad eumdem finem Matrimonii, Pontifex non præsumitur alteram concedere ei, qui circa alteram in ordine ad eumdem effectum dolose se egit.

3 Dico in casu nostro, in quo dispensatio ordinatur ad eumdem Matrimonii finem; Nam, si petisset, atque impetrasset dispensationem voti v. g. & irregularitatis, causamque etiam mala fide falsam allegaverit pro voto, veram pro irregularitate, quia hæ dispensationes sunt ad valde diversos fines, & in rescripto dispensationis, ut supponimus, una non concedatur dependenter ab alia, erit valida, quoad irregularitatem. Ita Castr. *l. c. a n.* 7. at invalida, pro voto.

§. VI. *Quando erratum est in nomine supplicantium.*

1 DUplici modo solet poni nomen, & cognomen supplicantium in petitione dispensationis, vel scilicet sub propriis vocibus; v. g. *Supplicatur Beat. Vestra ex parte Petri de Marinis, & Bertæ de Martellis:* Vel, sub nomine parentum (quod faciunt sæpe Curiales, quia non bene legunt cognomen supplicantium, cum tamen habeant arborem consanguinitatis ad ipsos a patribus transmissam) ut, *Supplicatur Beat. Vestra ex parte Petri Francisci, & Bertæ Mariæ*; cum F. & M. majusculis, significantes Petrum esse Filium Francisci, & Bertam esse filiam Mariæ. Nam, ne quis putet unam, eamdemque personam habere illa duo nomina, sic solent scribere majuscule, cum scribant litteris minoribus, quando illa duo nomina sunt ejusdem personæ, sic: *Ex parte Petri francisci, & Bertæ mariæ*, ut recte notat Conrad. *de dispens. lib.* 7. *cap.* 5. *n.* 18.

2 Porro, sive erretur in nomine, sive in cognomine, quocumque ex prædictis duobus modis indicata fuerint, si constet de corpore, hoc est de personis postulantibus dispensationem, ut si loco Petri dicatur Titius, loco Bertæ, dicatur Agatha, valida erit pro utroque foro dispensatio; Est opinio Sanch. *lib.* 8. *de matr. d.* 21. *n.* 37. & communis apud Dian. *p.* 8. *tr.* 3. *ref.* 63. (si constet, inquam, nam secus indeterminata fuisset dispensatio, atque adeo nulla.) Ratio est, quia jam ad illam personam direxit intentionem Pontifex. Confirmatur, quia in Pœnitentiaria pro dispensationibus in occultis impedimentis, ne nominantur quidem supplicantes, sed solum significatur persona, ut de ipsa constet, sic: *Quidam talis Diœcesis cognovit occulte Sororem suæ Sponsæ, &c.*

Confirmatur secundo, a simili: nam in Jure Civili (*In Instit. de legatis, l. si quis in fundo ff. de legatis primo*) habetur hæc dispositio: Si quis, in Nomine, Cognomine, Prænomine, Agnomine Legatarii, Testator erraverit, si tibi de persona constat, nihilominus legatum valet. Nomina enim significandorum hominum gratia reperta sunt, qui si alio quolibet modo intelligantur, nihil interest. Hactenus Textus.

3 Quod si Conrad. *loc. c.* dicat dispensationem censeri invalidam in Romana Curia, si erratum sit in Nomine, vel Cognomine, intelligo, id esse pro foro externo, quando in illo, & pro illo de persona constare forte non potest.

§. VII. *Quando erratum est in nomine Diœcesis.*

1 HOc enim vero diligentiori examine pensitandum est. Nam licet primo aspectu videatur esse ejusmodi error valde accidentalis, & ejusmodi sane est, si ex se spectetur; trahit tamen errorem alium pertinentem ad substantiam dispensationis. Solet enim communiter Pontifex committere dispensationis executionem Ordinario Diœcesis ejus, in qua natus est supplicans, non autem in qua quis Domicilium forte habet, sic disponente Tridentino, *sess.* 22. *cap.* 5. *de Reform.* pro foro externo (pro foro interno enim in occultis committitur, ut dicemus infra *cap.* 12. *initio*, Confessario, &c.) Nam ideo semper in petitione explicari debet supplicantium propria Diœcesis. Si ergo loco tuæ Diœcesis alteram, etiam sine tua culpa, exponas, cum Pontifex intendat concedere Jurisdictionem, seu potestatem exequendi dispensationem Episcopo Diœcesis tuæ Nativitatis, certe invalide alter Episcopus dispensationem exequeretur, utpote, qui a Pontifice non fuerit ad illam delegatus.

2 Dico igitur cum Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 21. *n.* 39. Conrad. *in praxi disp. lib.* 7. *cap.* 5. *a n.* 24. Perez, *d.* 47. *sect.* 8. *n.* 18. Sal. *de leg. n.* 20. 26. Meroll. *t.* 2. *d.* 4. *c.* 6. *n.* 377. aliisque in hoc errore, hoc est, si tu cum sis v. g. Diœcesis Agrigentinæ, erret (etiam inculpate) Curialis, exponatque te esse v. g. Catanensis Diœcesis, unde committatur executio Ordinario Catanensi, nec Ordinarium hunc Catanensem, nec Ordinarium Agrigentinum nec separatim, nec conjunctim valide tibi dispensationem executurum. Ratio est, quia Pontifex, nisi aliud expresse dicat, se conformare intendit Tridentino; ergo in casu posito non vult committere dispensationem Catanensi. Quomodo ergo hic illam exequi poterit? Ex alia parte de facto non committit Agrigentino ergo similiter qua ratione hic poterit illam exequi? Nam quod committeret, si sciret, nihil juvat; conditionalis enim voluntas nihil operatur

3 Hinc nullo modo assentior Pont. *l.* 8. *c.* 17. *n.* 43. Dian. *p.* 8. *tr.* 3. *ref.* 64. afferenti Amicum, Texedam, Perez, aliisque putantibus Agrigentinum posse exequi prædictam dispensationem. Et ad paritatem quam

ipsi

ipsi inducunt, ductam ex errore nominis personæ, quando constat de ejus corpore, unde idem dicere contendunt de errore nominis Diœcesis, quando de ea constat. Resp. Adesse disparitatem, quia in errore nominis personæ, una est persona, quam in mente habet Pontifex, qui concedit dispensationem: at in errore Diœcesis duo sunt Ordinarii, nempe in exemplo nostro, Agrigentinus, in qua natus est supplicans; atque huic non dat commissionem Pontifex: & Catanensis, & neque huic, utpote non proprio Episcopo supplicantis, dictam commissionem ex Tridentino dare Pontifex intendit. Quamvis ergo hanc Pontii doctrinam aliqui probabilem appellent apud citatum Dianam; illis tamen ego acquiescere nequaquam possum.

4 Inquires. Quando Sponsus est unius Diœcesis, Sponsa vero alterius, explicandane est utrinsque Diœcesis in petitione dispensationis?

Resp. Ita, ut nimirum Pontifex eligat Ordinarium, cui vult committere executionem dispensationis. Eligere tamen ipse solet Ordinarium Diœcesis Oratricis. Quando ergo Sanch. *l. 8. de matr. d. 35. n. 5.* dicit sufficere expressionem Diœcesis alterutrius, intelligit (puto) secundum praxim antiquam, quam jam in desuetudinem abiisse, colligo ex praxi hodierna, quæ semper exprimit, ut notat utramque Conradus *in praxi dispens. l. 7. c. 5. n. 24.*

5 Inquires iterum. Ad quem pertinebit, dispensationem exequi, si vacante Ecclesia v. g. Mazzariensi, proponatur a supplicante Pontifici, ut committat causam Episcopo viciniori, addatque idem supplicans, viciniorem esse Episcopum Cephaludensem, cum tamen revera sit Agrigentinus; Pontifex autem annuat postulatis, dirigatque commissionem Episcopo Cephaludensi.

Resp. Bardi *in select. lib. 4. q. 6.* duo hic dicit. Primo, hunc casum esse similem, imo eumdem, ac præcedentem hactenus a nobis explicatum. Secundo, pertinere ad Episcopum Agrigentinum, quare ipsum posse eam dispensationem exequi, quia est attendenda mens Pontificis, qui vere vult committere talem delegationem viciniori, idque esse probabilius.

6 Profecto, quoad hoc posterius dictum, ipsi adhæreo cum Pont. Bonac. Sal. Santarello apud eumdem Bard. *n. 4.* apta enim est ejus ratio: at quoad prius, nequaquam. Puto enim casum esse diversum; nam in casu præsenti Patris Bardi, constat de corpore, ut ita loquar, Diœcesis, siquidem mens Pontificis est viciniori potestatem conferre; vicinior autem est solus Agrigentinus. Cum ergo viciniorem designat, Agrigentinum designat. Sed in casu præcedenti a nobis allato, non constat de Diœcesis corpore; nam Diœcesis, ubi natus est Orator, non est, nec esse potest in mente Pontificis, cum ex una parte illam nesciat, & ex alia posset ea esse vel Messanensis, vel Catanensis, vel alia, nec unquam solet Pontifex committere indeterminate sic; Vicario ejus Diœcesis, in qua quis natus est.

Monitio ad sanandos prædictos errores.

7 Pro his, & similibus casibus procedentibus ex errore, vel quando dubia existit impetratio dispensationis, adverte, eam sanari, idest, validam fieri per novas litteras, seu nova rescripta a Pontifice obtinenda, narrato tamen fideliter errore, quæ novæ litteræ vocantur *Perinde Valere*. Per illas enim vult Pontifex, ut litteræ priores valeant, ac si error non irrepserit. Et quidem hæ litteræ facilius impetrantur, sine nova compositione, nec cum multis expensis.

CAPUT XI.

Quid statuendum, si quid dubii intercurrat circa dispensationem Matrimonialem? Remissive.

1 DE hac re late egi *l. 1. in Decal. cap. 3. §. 7. V. Dispensatio, & V. Matrimonium*. Illud te, hac occasione, ne prætereat; non esse dubiam, sed certo invalidam dispensationem. (Ita Suar. *lib. 6. de voto c. 27. n. 6.* Sanch. *l. 8. de matr. d. 21. n. 10.*) si supplicans narret, se ambigere v. g. an copulam consummaverit cum Sorore ejus, quam ducere intendit, an votum Castitatis emiserit, an consanguinitate sit cum Sponsa conjunctus, &c. ipse autem certo Castitatem voverit, copulam consummaverit, consanguinitate sit astrictus, &c. Ratio est manifesta, quia ejusmodi deceptio facit gratiam incognitam danti, atque ideo involuntariam.

CAPUT XII.

Explicantur clausulæ Rescripti dispensationis pro foro externo.

1 COmmittere solet Pontifex, ut sæpius supra indicavimus, Ordinario supplicantium, hoc est Episcopo, vel ejus Vicario executionem dispensationis pro foro externo, idque per viam Datariæ; nam pro foro interno de occultis committit per viam Pœnitentiariæ dictam executionem Confessario ejusdem supplicantis. Quoniam ergo in his commissionibus multa sunt, quæ declarationem exposcunt, earum singulas breviter explicabimus in hoc capite pro foro externo, in sequenti pro interno, quas latius habes apud Sanch. *lib. 8. de matr. d. 34. & 35.* & Conrad. *in praxi disp. toto lib. 7. & 8.*

§. I. *In prima clausula agitur de persona executoris.*

1 IN prima hac clausula Benedictionem suam impendens Pontifex Episcopo, vel ejus Vicario Generali, ipsi committit expeditionem causæ, idest, ut exequantur, & actu concedant dispensationem. Oritur autem statim prima dubitatio, cuinam ex ipsis?

An solus Episcopus, vel Vicarius solus, an uterque dispensationem exequi valeat?

2 Quando ad utrumque diriguntur litteræ, mandatumque in illis contentum sub disjunctione; hoc est; ad alterutrum illorum committitur (quod tamen non esse in usu advertit Conrad. *in praxi disp. l. 7. c. 4. n. 37.*) poterit dispensationem exequi alteruter ex nominatis, ad electionem supplicantis. Quando autem diriguntur ad Vicarium absolute, vel absolute ad Episcopum, solus ille, ut vult Sanch. *l. 8. de matr. d. 27. n. 3.* ad quem diriguntur, potestatem habet exequendi. Quamvis enim idem sit Tribunal Episcopi, & Vicarii: id tamen est in iis, quæ jure ordinario competunt Episcopo, non in iis, quæ delegantur a Pontifice. Cum ergo nunc supponamus, dirigi mandatum ad Vicarium, non potest se ingerere Episcopus, nec contra.

Vicarius relicto officio.

3 Secunda dubitatio. Si Vicarius Episcopi prædictus, dum informationes instruit pro dispensationis executione, desinat esse Vicarius, vel quia ipse idem creetur Episcopus ejusdem loci, vel quia amoveatur ab officio, poteritne deinde perficere probationes, & dispensationem concedere?

Resp. Quando (ut loquitur Conrad. *l. c. n. 36.*) commissio est realis, ut esse communiter solet, non poterit, poterit quando est personalis.

4 Sed quid est, & qua ratione cognoscetur, realisne sit, an personalis commissio?

Resp. Realis est, quando commissio fit alicui, non habito respectu ad personam, ejusque qualitatem, sed ad officium quod gerit; Personalis, quando alicui fit, habito respectu ad personam. Quare, si aliunde colligi non potest intentio committentis, utere hac regula. Quoties litteris mandati nominatur solum dignitas, sic v. g. *Tibi Vicario committo, &c.* commissio est realis. Quoties vero nominatur persona, v. g. sic, *Tibi Petro committo*, est personalis.

5 Recte igitur diximus, quando commissio est realis, nihil amplius posse delegatum, deposito officio, quia is non habet amplius illud munus, cui connexa fuit commissio: posse autem, quando commissio est personalis, quia jam remanet eadem persona cui commissio facta est.

Si commissio fiat personæ, & officio sic: *Tibi Petro Vicario*, vel *Tibi Vicario Petro*, probabilius censet Sanch. *lib. 8. de matr. d. 27. a n. 14.* Castr. *t. 1. tr. 3. d. 4. p. 16. §. 6.* commissionem esse personalem. Sed hæc, & similia multa ad ejusmodi realem, vel personalem commissionem facientia, vide late apud eumdem, aliosque.

Vicarius succedens.

6 Dubitatio tertia. Remoto, vel defuncto Vicario, cui commissa est a Pontifice executio, potestne Vicarius in eodem officio succedens?

Resp. Si commissio sit realis, ut certe communiter esse solet, poterit executioni mandari a Vicario, qui de novo creabitur ab Episcopo: ab Episcopo, inquam, non a Capitulo Sede vacante; de hoc enim mox. Ratio responsionis est jam dicta *n. 5.*

7 Quod si commissio sit personalis, non poterit ob rationem ibidem dictam. Hæc est probabilissima sententia, quam etiam firmant Decisiones Rotæ Romanæ allatæ a Conrado, *in praxi disp. lib. 7. cap. 4. n. 36.* & apud Sperell. *t. 1. disp. 34.*

Hic daretur occasio explicandi, an facultas, quam forte mihi Rectori concessit ad approbandos Confessarios mei Collegii Episcopus, me amoto ab officio, transeat ad meum successorem; verum, ne tam sæpe divertam ad alias materias, videatur id apud Sanch. *l. c. & d. 28. n. 44.* Delugo, *in resp. mor. l. 1. d. 19.* aliosque.

Episcopus Vicinior.

8 Dubitatio quarta. Quando committit Pontifex exequendam dispensationem Episcopo viciniori (quis iste sit? & qua ratione mensuranda distantia? vide apud Conradum mox citand. *n. 20.*) id quod consuevit fieri in eventibus, quibus sedes propriæ Diœcesis vacat: si hæc deinde fiat per novum Episcopum plena, potestne ille vicinior exequi amplius dispensationem illam?

9 Resp. Non potest, saltem re integra, & hunc esse stylum certissimum notat Conrad. *in prax. lib. 7. cap. 4. n. 25.* Ratio est, quia semper supponitur, Pontifex velle servare dispositionem Trid. *sess. 22. cap. 5. de Ref.* jubentis dispensationes esse exequendas a proprio Episcopo, unde nisi huic dispositioni expresse deroget, semper intelligitur conditionate sic committere Episcopo viciniori: *Exequere dispensationem hanc, si vacat Sedes propria.*

10 Quæres; Poteritne tunc Episcopus proprius, seu novus, quando jam plena sit Sedes?

Resp. Nequaquam, quia huic novo hujus Diœcesis Episcopo nihil commisit Pontifex. In hoc ergo casu, quo fiat plena sedes, cum non possit Episcopus vicinior, ut dictum est *n. præced.* nec possit Episcopus hic novus, ut nunc dicimus, erit necesse confugere ad Pontificem pro mutatione Judicis, seu Delegati, ut idem Conradus indicat *l. c.* loquens de casu, in quo litteræ Pontificis illi viciniori nondum fuerint præsentatæ.

Capitulum, seu Vicarius Capituli, Sede vacante.

11 Dubitatio quinta. Concessiones dispensandi, commissas Vicario Episcopi, potestne exequi Capitulum Sede Vacante, vel ejus Vicarius?

Resp. Quod non possit ipsum Capitulum, certum est; illud enim succedit quidem in omni Jurisdictione ordinaria Episcopi, non vero in delegata, qualis est præsens.

12 At quoad ejus Capituli Vicarium celebris est quæstio; nam concedit Sanch. *lib. 8. de matr. d. 27. n. 32.* cum paucis, quia Vicarius Capituli vocatur interdum Vicarius Episcopi ex eo, quia est Vicarius Capituli, in quo residet tota jurisdictio Episcopi.

13 Negat Conrad. *l. 7. c. 4. n. 11.* cum Barb. *de Canon. c. 42. n. 57.* Sperell. *T. 1. decis. 31.* Antonel. *in prax. Ep. l. 4. c. ult.* & Ventrig. *Ann. 38. n. 24.* alios citante: multæ declarationes S. Cong. & multæ Dec. Rotæ Rom. ap. citatos negant cum multis; quia certi sumus de mente Pontificis nolentis Vic. Capituli (etiamsi idem, qui fuerat Vic. Episc. nunc sit electus Vic. Capituli) has dispensationes committere. Quando enim Pontifex scit, Sedem Episcopalem vacare, etiamsi litteræ expeditæ essent ante vacantiæ cognitionem, statim scribit alias litteras continentes, ut loquimur, mutationem Judicis, ac Viciniori Episcopo dispensationem committit; nunquam vero, etiam enixe exoratus, committit Vicario Capituli, ut idem Conradus testatur. Et merito quidem non vult Pontifex in hac re gravissima fidere Vicario Capituli, qui tumultuarie, & ab amicis creatus sæpe supponitur.

14 Nonnulli pro sententia Sanchez, afferunt Pontium, magnique faciunt unanimem consensum horum duorum, alias frequentissime dissidentium, sed nihil conficiunt; nam Pontius & id obiter tractat, & remittit se ad doctrinam Salas: at Salas *de legib. d. 20. sect. 7. n. 124.* (ut & Sacra Congregatio, si recte intelligatur, quam adducit Gavantus, *in man. Ep. V. Capitulum S. Vac. n. 53. & 55.* & ex Gavanto Dian. *p. 5. tr. 14. ref. 29.*) non loquitur; quando commissio data est Vicario Episcopi, de qua est nostra quæstio, sed de alia commissione extraordinaria, quando data esset Vicario talis Diœcesis, v. g. Vicario Panormitano: qui casus est valde diversus a nostro, cum commissio in hoc casu non detur Vicario Episcopi, sed Vicario cuicumque, qui sit Panormitanæ Diœcesis: & tamen hæc doctrina cum sit raræ praxis, aliis discutiendam relinquo.

An Vicarius hanc potestatem sibi delegatam possit alteri committere?

15 Dubitatio sexta. An Vicarius, & quicumque Delegatus ad has dispensationes expediendas possit vices suas alteri committere; quod est quærere, an possit eas alteri subdelegare?

16 Antequam respondeam, scito, duo hic considerari posse, Alterum est examen, & verificatio causæ, ob quam erit dispensatio concedenda, qualis est receptio v. g. Testium. Alterum est ipsa actualis dispensatio, & hoc dicitur importare nudum ministerium, idest ipsius Executoris operationem, illud dicitur importare usum Jurisdictionis.

17 Hoc posito, Respondeo, Examen, & verificationem causæ posse alteri committi, sed nullo modo nudum ministerium. Ita Sanch. *l. 8. de matr. d. 27. n. 43.* & communiter, Merolla *T. 1. disp. 4. c. 6. n. 619.* lege etiam eumdem *T. 3. d. 7. c. 4. a n. 172.* & paulo antea *n. 57.* Ratio est, quia Pontifex committit Delegato, ut ipse dispenset, & non aliter; quod est nudum exercere ministerium. At examen, & verificationem causæ non præsumitur idem Pontifex committere ipsi uni Delegato, sed committere juxta consuetudinem Tribunalium, qua per alios instruuntur informationes, recipiuntur testes, &c. Ex quibus deinde soleat Delegatus causam instructam bene recognoscere, & suum dispensandi ministerium tandem exhibere.

18 Hinc,

18 Hinc, si testes recipiendi sint extra propriam Diœcesim, poterit, & debebit Executor litteras rogatorias scribere, quibus Ordinarium illius alienæ Diœcesis roget, ut testes recipiat, informationesque transmittat ad ipsum Executorem. Et quia hos testes, in hac causa, non auctoritate sua ordinaria is recipit, ideo debebit servare formam sibi præscriptam ab Executore prædicto; ad quod certe in aliis causis non tenetur, cum possit secundum proprias consuetudines procedere. Lege id latius apud Barb. *in voto decis. 17. n. 184.*

Quid faciet Vicarius, seu Executor, si erravit in exequendo?

19 Dubitatio septima. Post negatam, vel concessam dispensationem, si clare appareat ab Executore erratum fuisse, quid faciendum?

20 Resp. Quia commune est (ut vult Guttier. *l. 2. Canon. c. 2.* multos citans) omnibus Delegatis, ut postquam Delegatus functus est munere suo, nihil amplius possit, ideo ejusmodi Executor sanare non potest errorem; quare tanquam Delegatus nihil poterit.

21 Verum quia is Executor solet esse, ut diximus, Vicarius, atque adeo Ordinarius, ipsi tanquam Ordinario incumbet providere, in quantum potest, ne delicta committantur. Quare si erratum fuit in concedenda dispensatione, ipse, ut Ordinarius, debebit sponsos inhibere, ne procedant ad Matrimonium, vel si jam ad illud processum fuerit, debebit eos separare, ne sint in peccato, donec iterum legitime a Pontifice concedatur dispensatio. At vero si negavit: tunc enim vero nihil potest, quia ut Delegatus functus est, sicuti diximus, munere suo; ut Ordinarius autem non habet auctoritatem exequendi dispensationem per errorem Sponsis negatam, quia hæc auctoritas illi ut Ordinario a Pontifice tradita numquam fuit. In hoc ergo casu iterum Romam ad Pontificem narrato errore confugiendum erit, ut notant Sanch. *l. 8. matr. d. 17. n. 39.* Squillant. *de Priv. Cleric. c. 2. Priv. 2. n. 205.* aliique ab eodem citati. Si dispensatio fuit concessa per Pœnitentiariam pro foro conscientiæ, poterit aliquando a Confessario sanari error eo modo, quo infra *c. 13. §. 1. n. 8.* paulo post dicam.

Quid autem faciendum, si de ejusmodi errore non constet, sed solum dubitetur, satis explicui *Lib. 1. in Decal. c. 3. §. 7. V. Dispens. & V. Matr.* Vide etiam Sanch. *l. 8. de matr. d. 21. n. 25.*

§. II. *In secunda clausula refertur supplicantium narratio.*

1 HIc Pontifex narrat id, quod sibi a supplicantibus propositum fuit. Quoniam ergo ea, quæ ii cum veritate exponere debent, superius sunt indicata, immorandum in hac clausula nobis non est.

§. III. *In tertia clausula datur Executori mandatum inquirendi veritatem, & dispensandi.*

1 HIc Delegato Pontifex committit, ut de veritate causæ propositæ quærat, eaque inventa, dispenset.

Qualis debeat esse hæc inquisitio.

Dubitabis ergo Primo. An ejusmodi informatio, seu inquisitio fieri a Delegato debeat judicialiter, recipiendo Testes coram Notario, &c. an extrajudicialiter? Supponimus enim, quando res non est notoria, fieri omnino debere hujusmodi externam inquisitionem, quia hic agitur de dispensatione in foro externo.

2 Resp. posse fieri judicialiter, sed satis etiam esse, teste Sanch. *l. 7. de matr. d. 35. n. 15.* si fiat extrajudicialiter, siquidem Pontifex solum præcipit ejusmodi veritatem indagare, ut Delegatus suæ conscientiæ satisfaciat, & ut ex veritate cognita procedat; nam propterea, si notoria est veritas, vel aliunde ea Judici constet, id satis, superque est, lege Sanch. *l. c. n. 16.*

3 Hinc, si hujusmodi informationes fiant extrajudicialiter, possunt fieri extra propriam Diœcesim: at vero, si judicialiter (ut certe semper fieri video) non possunt in aliena Diœcesi, sine licentia ejus Ordinarii, utpote exercitium Jurisdictionis contentiosæ. Nota tamen, factis etiam judicialiter cum licentia illius Episcopi probationibus, secundum Sanch. *l. 3. de matr. d. 8. n. 6.* posse Executorem concedere dispensationem, etiam in aliena Diœcesi: quia ipsa concessio dispensationis non est actus Jurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ, quæ in alieno territorio exerceri sine dubitatione potest.

Tempus, quo causa verificanda est.

4 Dubitatur Secundo. Quandonam causa dispensationis verificari debeat? Et, quia quatuor tempora distingui possunt, Primo, quando mittitur Romam, seu supplicatur Pontifex. Secundo, quando, audita supplicatione, Pontifex annuit, dicens: *Fiat, ut petitur.* Tertio, quando Executor dispensationem concedit. Quarto, post concessam dispensationem, & dum Sponsi actu Matrimonium per verba de præsenti contrahunt; ideo quæritur, si pro causa, v. g. dispensandi, ut Antonius, & Antonia consanguinei Matrimonium ineant, assignetur Antoniæ paupertas, vel diffamatio, quandonam ex his quatuor temporibus verificari debeat, eam esse pauperem, vel diffamatam? Respondeo quatuor Dictis.

5 Dico Primo, non esse opus, ut verificetur primo tempore; Ita Sanch. *l. 8. de matr. d. 30. n. 2.* Bonac. *de disp. d. 1. q. 2. p. 10. §. 1. n. 2.* Perez, *de matr. d. 45. s. 6. n. 2.* quia id nec a Jure præscribitur, & res est admodum remota ad dispensationem.

6 Dico Secundo, probabilius esse secundum Sanch. *l. 8. matr. d. 30. n. 4.* Pont. *l. 8. c. 20. n. 2.* Castrop. *T. 1. tr. 3. d. 4. p. 15. n. 2.* Perez *de matr. d. 41. sec. 6. n. 2.* oportere verificari secundo tempore, sed probabile etiam esse, non oportere. Ita Conrad. *in praxi disp. l. 7. c. 2. n. 32.* Garzias *p. 6. de Benef. c. 2. n. 287. & seq.* Ratio prioris probabilitatis est, quia Pontifex annuit postulatis, si res veritate nitatur: ergo causam, a qua movetur ad annuendum, oportebit verificari, quando ipse annuit. Ratio probabilitatis posterioris est, quia Pontifex non dispensat immediate, ut olim fiebat (si enim ipse immediate dispensaret, sine dubio causa vera tunc esse deberet) sed dispensat mediate per Executorem. Cum igitur veritas causæ ex natura dispensationis tunc adesse requiratur, quando dispensatio fit, non quando committitur fieri, non erit necesse eam esse veram, quando Pontifex annuit, satis erit, quando Executor actu dispensat, ut mox dicemus. Sensus ergo verborum Pontificis hic est: *Dispensa, si vera est hæc causa, quando dispensandum a te erit.*

7 Neque dicas, ex posteriore probabilitate sequi, si Pontifex concessisset dispensationem ab Executore expediendam pro Matrimonio duorum consanguineorum, vel affinium, si concessisset, inquam, ex causa, quod inter illos intervenerit copula, posse Executorem illam expedire, si copula habeatur ante ejus expeditionem, seu post impetratam gratiam a Pontifice; Ne, inquam, id dicas; nam respondet Garzias *l. c.* & ap. Conradum *l. c. n. 33.* non posse præsumi, Pontificem velle concedere commissionem dispensandi, dando occasionem, qua post ipsius commissionem committendum sit a supplicantibus peccatum, qualis esset prædicta copula: præsumitur vero, quando similis occasio non datur; ut est in casu prædictæ paupertatis, vel diffamationis, vel similis.

8 Dico tertio, certum esse, causam dispensandi omnino debere verificari tertio tempore, hoc est, quando Executor dispensationem concedit. In hoc omnes (ut Sanch. *l. c. n. 12.* Jo. Præpos. *3. p. de disp. matr. dub. 4. n. 35.* Diana *p. 8. tr. 3. res. 77.*) consentiunt, quia executori non datur potestas, nisi preces supplicantium veritate nitantur: & quia natura dispensationis, ut modo dixi, requirit, ut adsit causa, quando ea conceditur. Unde si mulier prædicta erat inops, vel diffamata tempore dictæ commissionis a Papa, sed deinde tempore executionis faciendæ a Delegato dives evasisset, vel diffamatio cessasset, nulliter concederetur dispensatio.

9 Dico Quarto. Quamvis Sanch. *l. 8. de matr. d. 30. n. 14.* Meroll. *T. 2. d. 4. c. 6. n. 331.* multos citans, cum aliis putet, debere causam, v. g. dictam paupertatem persistere, quando initur Matrimonium, quod sane probabilissimum est; tamen est etiam probabilem cum Suar. *l. 8. de leg. c. 30.* Dicast. apud Dianam *l. c.* Gran. Sales apud Meroll. *l. c.* Castrop. *T. 1. tr. 3. d. 4. p. 15. a n. 4.* Pontio, aliisque (fatente hanc probabilitatem eodem Sanch. *l. c.*) id necesse non esse: Nam dispensatio non fuit concessa, neque explicite, neque implicite sub conditione perseverantiæ; semel autem legitime ea existente, libera est mulier ab impedimento, ergo & Matrimonium inibit legitime.

10 Quando datur dispensatio comedendi carnes v. g. diebus vetitis ob dubiam infirmitatem, non est mirum, debere causam, idest infirmitatem dubiam perseverare, quando successive comedendæ sunt carnes, quia in his dispensationibus circa res habentes tractum successivum, sic præsumitur (teste Castrop. *l. c. n. 9.*) rationabilis mens illas concedentis; id quod non videtur præsumi in casu nostro.

Causa vera, sed verificata falsis Testibus.

11 Certum est, si falsa sit causa dispensationis datæ, v. g. incompetentia dotis, & falsis Testibus probata, nullam esse dispensationem. Ita Castrop. *T. 1. tr. 3. d. 6. p. 16. §. 5. n. 4.* quia nulla causa nullam parit concessionem. At si sit vera, licet falsis Testibus probata, subsistet dispensatio, teste eodem Castrop. *ibid.* cum Sanch. & Pontio, quia verificatur conditio a Pontifice requisita.

12 Quid, si falsitatem causæ allegavit sollicitator, me ignorante, possumne judicare Pontificem ratam pro me habere dispensationem? Respondeo, non potes (vide Castrop. *ibid.* cum Tiraquel. & Sanchez) quicquid aliqui asserant; quia intercurrente cujuscumque ignorantia, si requisita causa deest, deest & illi causæ innixa concessio.

§. IV. *In quarta clausula injungitur pœnitentia salutaris.*

DE hac pœnitentia dicam commodius infra *C. sequenti numero 3.*

§. V. *In quinta clausula aliquæ causæ in genere ponuntur.*

1 NOn raro Pontifex refert, supplicantes petisse dispensationem ex hac, vel illa causa determinata, tum addit in hunc modum: *Exceptis aliis, seu præter alias causas rationabiliter earum animum moventes,* & addit item sic: *De præmissis te informes, &c.*

2 Dubitatur ergo, an debeat de his causis in genere positis se informare Delegatus? Nam de determinatis omnino debere, jam vidimus supra. Resp. cum Sanch. *l. 8. matr. d. 35. n. 24.* & Conrad. *in praxi l. 7. c. 2. n. 113.* Nequaquam; dum enim in particulari illas non exprimit, signum est evidens, eas solum apponi ob alium finem, puta, ut appareat dispensationem rationabiliter, & honeste concedi.

3 Atque hinc etiam fit, ut quando aliqua qualitas, v. g. nobilitas supplicantis narratur solum a Pontifice, opus non sit eam verificari per probationes ab Executore faciendas. Quod, si nobilitas, vel quælibet alia qualitas in Brevi concessionis apponatur per modum conditionis: Si es nobilis, Si es pauper; vel per modum causæ finalis: Quia es nobilis, Quia es pauper, tunc sane verificari oportebit. Ita Sanch. *l. c. n. 25.* & Conrad. *l. c.* Et quidem, quando dispensatio est in secundo, & tertio gradu consanguinitatis, si ponatur nobilitas, poni ut conditionem, vel, ut causam finalem, iidem Doctores notant. Quædam alia circa nobilitatem dixi supra *c. 7. §. 2. n. 26. & 27.*

§. VI. *In sexta clausula prohibetur executor aliquid muneris, vel compensationis accipere.*

1 ID sane non solum monet, sed præcipit: sic enim habet: *Quod si spreta hac monitione, aliquid muneris, aut præmii recipias, excommunicationem latam incurras.* Imo interdum, quando scilicet dispensatio conceditur in forma pauperum, idest, sine illa compositione, seu eleemosyna, quam pro divitibus solet taxare Datarius, addit Pontifex, ut dispensatio tunc nulla sit.

2 Dubitatur ergo, an nihilominus Executor possit accipere saltem esculenta, & poculenta, quæ paucis diebus consumi solent?

3 Respondet Primo Sanch. *l. 8. de matr. d. 35. n. 12.* non posse, quia omne genus muneris vetat Pontifex ibi (*aliquid muneris*) intelligit tamen Sanch. si ea mittantur a partibus ante finitam Delegationem, vel cum pacto, seu conventione dandi postea.

Addit Conrad. *in praxi l. 7. c. 6. n. 14.* ejusmodi executorem debere omnia gratis exhibere; quare nec pro labore studii, nec pro accessu ad Testes examinandos aliquam posse mercedem accipere.

4 Respondet Secundo Perez *de matr. d. 48. sect. 2. n. 6.* & ap. Dian. *p. 8. tr. 3. res. ult.* loquentem de simili clausula *in litteris Pœnit.* duo asserens: Primum, per dictam clausulam non prohiberi Officiali aliquid modicum accipere pro laboris impensa in exequenda dispensatione, si illud sit jure, vel consuetudine debitum, quam tamen consuetudinem adesse, difficile putat, quia ejusmodi labor est admodum exiguus.

Secundum, non prohiberi esculenta, & poculenta non magni momenti, cum enim non dentur (ut supponendum est) ad corrumpendum Judicem, sed solum, ut majori brevitate suum munus perficiat; non videtur (ait) cadere in dictam prohibitionem.

§. VII. *In septima clausula ponitur; Non obstantibus, &c.*

1 TAmetsi hæc clausula, *Non obstantibus Constitutionibus Pontificum*, addatur in mandato de Dispensando: illa tamen non tollit impedimentum in illo mandato non expressum. Cadit igitur solum illa non obstantia super impedimentum expressum, ut recte notat Conrad. *ib. c. 7. n. 4.*

C A P U T XIII.

Explicantur clausulæ Rescripti dispensationis pro foro interno.

1 INdicavimus aliquanto superius, quando occultum est impedimentum, ejus dispensationem peti, & impetrari per viam Pœnitentiariæ, quæ nec ipsa immediate illam expedit, sed committit alteri per litteras sigillatas, quarum præcipuas Clausulas jam expendo.

§. I. *In prima Clausula committitur Delegato executio.*

1 IN hac Pontifex, ubi salutationem impertiit ei, cui delegat commissionem, requirit in eodem duas qualitates, quarum alterutra deficiente, nulla concederetur a Delegato dispensatio. Eæ sunt, ipsum esse Doctorem

ctorem in Theologia, vel in Jure Canonico, & eumdem esse Confessarium approbatum ab Ordinario. Verba Pontificis hæc sunt: *Discreto viro Confessario Magistro in Theologia, vel Decretorum Doctori ex approbatis ab Ordinario.* His autem qualitatibus existentibus, est in potestate dispensandi hunc, vel illum eligere. Sed perpendamus jam utramque qualitatem.

2 *Confessario.* Olim satis erat, Delegatum hunc esse Confessarium, sed probabile saltem erat, non opus tunc fuisse, ut dispensatio expediretur ab ipso in actu Confessionis Sacramentalis, quia verba Brevis, non clare hunc rigorem requirebant: hodie vero clare solet poni, ut nonnisi in ipso actu Confessionis Sacramentalis prædictus Confessarius dispenset, ut cum multis notat Dian. *p. 8. tr. 3. res.* 106.

3 Addit idem *ib. res.* 107. ex Marco Leone sufficere, etiamsi Confessio sit sacrilega, dummodo ejusmodi sacrilegium non oriatur ex defectu integritatis circa rem, pro qua petitur dispensatio. Sed hæc doctrina mihi nimis difficilis est; nam si requiritur Confessio Sacramentalis, quomodo sacrilega satis est, quæ Sacramentalis non est, cum in ea Sacramentum non conficiatur, nec ea Confessio, si sit sacrilega, pars esse Sacramenti possit.

4 Quoniam vero absolute, nomine Ordinarii, ex communiore opinione intelligitur Ordinarius loci, quando ejusmodi Confessarius dicitur debere esse approbatus ab Ordinario, de Ordinario loci locutio erit; nam, an illud benignius dici possit, supra *l. 5. de pœn. c. 5.* §. 4. *a n.* 11. investigavimus. Illud certe est sub probabili opinione, an Confessarius approbatus pro Confessionibus virorum tantum, valeat expedire dispensationes, seu litteras directas ad fœminas; nam affirmativam sequitur Sanch. *l. 8. de matr. d. 34. n. 16.* negativam alii ap. Dian. *l. c. res.* 103. utiq; non improbabiliter.

5 *Magistro, &c.* Aptus ergo non est Doctor in Jure Civili, neque ii, qui titulum habent Magistri in aliqua Religione, neque ii, qui tantum sunt Licentiati, sed solum illi, qui vel in Theologia, vel in Jure Canonico ad gradum Doctoratus in aliqua Universitate promoti fuerint: hi enim in Sacris Canonibus veniunt nomine Magistrorum.

6 Non nego interim ex privilegio aliis id posse concedi, ut concessum est nostris Sacerdotibus Societatis, qui, si sint approbati ab Ordinario, & Deputati ad hoc a P. Gen. vel ad hoc idem deputati sint ab alio Sacerdotis nostri Superiore, possunt (& super hoc consule *Compend. Privil. Societ. V. Confes.* §. 3. Conrad. *in praxi dispens. lib. 7. cap. 4. n. 70.*) ex Privilegio concesso a Gregorio XIII. & modo dicto nobis communicato, vel communicando ab eodem P. Gen. vel Superiore, possunt, inquam, aperire litteras Pœnitentiariæ, & illas exequi. Alios Religiosos, qui in hoc Privilegio participant, debere esse approbatos ab Ordinario, & ab ipsorum Generali, vel de ejus licentia a Superioribus deputatos pari modo ad hoc esse debere, recte monet Sanch. *lib. 8. de matr. d. 34. n.* 11. quia hæ sunt necessariæ conditiones requisitæ in corpore dicti Privilegii Gregorii XIII.

7 Inquires: Si Confessarius rite electus a supplicante aperiat legitime litteras, judicetque, non posse concedi dispensationem, quia putat, v. g. ob aliquod caput, causam non verificari, atque ideo litteras esse subreptitias, poteritne alius similis Confessarius, si judicet causam verificari, vel ille idem Confessarius, si re maturius expensa, mutet sententiam, iterum negotium resumere, & dispensare?

8 Resp. cum Sanch. *lib. 8. de matr. d. 27. n.* 40. Bonac. *de dispensat. d. 1. q. 2. p. 2. n.* 2. Castr. *t. 1. tr. 3. d. 16. p.* 15. §. 1. *n.* 3. Lezana *in sum. V. lit. Apostol. n.* 19. Perez *de matr. d. 48. sect. 5. n.* 7. Utrumque posse (esto non posse, contendat Marcus *in praxi pœnit.* apud Dian. *p. 8. tr. 3. res.* 104.) Opinio enim, vel error alterius non debet obstare supplicanti.

9 Neque obstat Primo, litteras fuisse apertas ab alio, quia, per apertionem materialem, sive a Confessario, sive etiam forte a Laico factam, ut vult Sanch. *lib. 8. de matr. d. 34. n.* 12. non amittunt litteræ valorem suum, & quando Confessario injungitur, ut litteras aperiat, intelligitur de formali apertione, idest, cum facultate dispensandi.

10 Neque obstat Secundo, quod Delegatus, data sententia, jam functus fuerit officio suo, unde nihil amplius possit, ut diximus supra *c.* 12. §. 1. *n.* 20. non obstat, inquam, quia ibi res vertitur in foro externo, pro quo Delegatus gerere se debet secundum rationem fori externi, quod in Jure non admittit reditum ad eamdem causam, data semel sententia. At hic res agitur in foro interno conscientiæ, cujus natura est, ut vel idem Confessarius mutando prudenter consilium, vel alius, sequendo opinionem probabilem, possit mutare per meliorem considerationem judicium, & absolvere.

11 Ex hac doctrina clare sequitur, Confessario, electo forte antequam tibi dispensationem expedierit, defuncto, posse a te eligi alium similem. Unde vides, commissiones has pro foro interno semper esse similes (nisi a Superiore restringantur) commissionibus realibus, quæ, ut supra dixi, transeunt in successorem, atque adeo in casu nostro commissio transibit in successorem a te legitime electum.

§. II. *In secunda clausula committitur Veritatis indagatio.*

1 INjungitur hic Confessario, ut is diligenter se informet de veritate causæ propositæ: Si ergo illi ea constet, jam sufficientem veritatem indagatam habet, ut supra diximus in simili.

2 Ejusmodi autem informatio cum nunc sit pro dispensatione in foro conscientiæ, ejusdem foro conformanda erit: atque adeo non est sumenda, nisi ab ipso supplicante, sine Testibus, sine Notario, imo & sine juramento ipsius supplicantis: quicquid in contrarium dicat Pont. *lib. 8. cap. 2. n.* 16. contra quem agit Perez *l. c.* Si autem hæc informatio vel non sumatur, vel veritas Confessario non constet, nulla erit dispensatio, ob non servatam formam a Delegante præscriptam.

3 Sed quid, si supplicans dicat, imo & juret, rem ita se habere, ut ipse Pontifici proposuit, sed executor aliunde sciat, eam esse falsam? Resp. Non debet dispensare, ait Sanch. *l. 8. de matr. d. 34. n.* 21. quia ipsi non sub alia forma concessa est dispensandi potestas, nisi indagata veritate, eaque comperta: dummodo semper advertas, ut docet Sanch. *l. 3. de matr. d. 16. a n.* 8. ut sigillum Confessionis fartum tectum custodias.

§. III. *In tertia clausula designat Pontifex pœnitentiam dispensando imponendam.*

1 IN hac designatione pro foro interno, ut etiam pro foro externo, de quo diximus *in c. præc.* & hac locutionem de simili pœnitentia remisimus, diligenter est distinguendum; nam in aliquibus operibus se remittit Pontifex arbitrio Delegati: in aliquibus Pontifex ipse determinat. In illis igitur aliquid potest Delegatus, in his prorsus nihil. Perpendantur ergo verba Pontificis, & secundum illa, ad amussim se Delegatus gerat.

2 Illud notat, & late habet Sanch. *l. 8. de matr. d. 34. a n.* 16. si culpa sit jam per alias Confessiones absoluta, non debere necessario iterum Delegato illam absolvi, & pro ea iterum pœnitentiam Sacramentalem imponi; tunc ergo solum pœnitentiæ, quas designat Pontifex, sunt Delegato injungendæ.

3 Delegatus ergo non potest opera specialiter a Pontifice injuncta, qualis est v. g. servitium Ecclesiæ per tres, vel quatuor menses, quod in dispensationibus in forma Pauperum aliquando imponit Pontifex, non potest, inquam, illa, vel mutare in alia, quamvis pia opera: nec contrahere, nec differre post Matrimonium, nec mitigare: potest tamen hanc, vel illam Ecclesiam, imo & locum pium designare. Ratio est, quia servitium est a Pontifice definitum: Ecclesia non item. Vide de his fuse Pyrrhum Conradum (*l. 8. in praxi disp. c. 6. n.* 16. & colligitur ex Sanch. *l. 8. de matr. d. 34. a n.* 32. probatque Bardi *in select. l. 4. q.* 5.) in quo invenies, si secus fiat, dispensationem fore nullam, & certe, eam esse praxim in Curia, supponit etiam Dian. *p. 7. tr. 10. res. 9. & p. 9. tr. 9. res.* 11. quidquid in oppositum fuse disputet Tancr. *1. p. mor. tr. 5. q.* 21.

4 Inquires. Potestne Delegatus concedere, ut quando pœnitentia imponitur a Pontifice per aliquot menses, fiat partim, antequam Matrimonium ineatur, partim vero postea, & interim ipse dispensationem concedat, pœnitentia non integre peracta? Hæc quæstio non est eadem ac illa: An Delegatus possit dispensare, antequam pœnitentia ullo modo peracta sit: id, quod non posse, modo statuimus, & recte probat Bardi *l. c.* sed an possit, antequam ex parte peracta sit,

5 Resp. Conradus *l. c.* omnino esse debere pœnitentiam integre peractam docet. Sed quidam Theologus mihi nudiustertius retulit se scire, hic Panormi Vicarium quemdam ad similes dispensationes Delegatum, semel, aut iterum concessisse dispensationem Matrimonii, antequam tota pœnitentia, sed solum quoad aliquam partem, completa fuerit.

6 Confirmabat ex eo, quod in Brevi Pontificio, postquam imponitur, ut Oratores in Ecclesia publica adsint Sacro cum candelis in manu accensis, & ut vir servitium exhibeat per tres, vel quatuor menses in aliqua Ecclesia designanda a Delegato, addi solet: *Qua pœnitentia publice peracta, dispenses.* Hæc enim verba videntur solum cadere in priorem pœnitentiam, quæ est publice facienda, non vero in servitio illo corporali, quod potest in aliquo loco pio, quamvis non publico, ad arbitrium Delegati exhiberi.

7 Sed profecto hæc firmitatem non habent. Quare si Vicarius ille hac doctrina usus est, penes ipsum sit auctoritas. Expende enim clausulas Rescripti, quod tria præscribere solet. Primo, ut Delegatus Oratores separet, si forte simul habitent. Secundo, ut imponat eisdem publicam pœnitentiam assistendi in Missa cereis accensis. Tertio, ut vir conferat servitium alicui loco pio per tres menses, quibus præscriptis, concludit: *Et peracta publice pœnitentia, dispenses, &c.* Notas verba? Ideo Pontifex solum meminit in hac conclusione pœnitentiæ publice peractæ, quia illam omnino vult jam peractam esse ante dispensationem; non meminit autem servitii illius, quod jam integre peractum esse vult, quia jam hoc dixerat in illis verbis: *Ut vir conferat servitium per tres menses:* Si enim vir conferat solum per duos, jam non servat id, quod præscriptum fuit ad dispensationem obtinendam; hanc enim vim habet illud (*conferat*) positum ante illud (*dispenses*) quasi dicatur; *postquam contulerit, dispenses.* Hic est sensus tenoris Rescripti, si sincere illud interpretari velimus, & ad intentionem Pontificis attendamus, qui prius vult satisfactionem per illam pœnitentiam sibi dari, & deinde, quasi satisfactus, gratiam dispensationis concedere.

8 Adde primo, illud (*ut*) significare conditionem, idest: *Si contulerit servitium*, sicuti notat Conrad. ex Surdo *in praxi disp. lib.* 8. *cap. 6. n.* 54.

9 Adde secundo, in his dispensationibus in forma pauperum, in quibus imponitur hoc servitium, illud imponi loco eleemosynæ, quæ imponitur divitibus, subrogando scilicet servitium eleemosynæ. Quemadmodum ergo a divite prius solvitur eleemosyna, & deinde ipsi conceditur gratia; ita a paupere prius implendum est servitium, cum commune sit jus, quod subrogatum debeat habere easdem conditiones quas habet id, cui subrogatur.

10 Adde tertio, esse valde inconveniens, ut Matrimonium celebretur ab Oratore, lætitiæque solitæ signa exhibeantur, traducatur Sponsa coram omnibus in domum Sponsi, fiant benedictiones Matrimonii ab Ecclesia institutæ, &c. quando eadem Ecclesia vult, ut Orator maneat in pœnitentia.

11 Denique. Quid, si deinde Orator jam dispensatus omittat servitium? Respondebis, illicite omittet, sed valide persistet dispensatio. Audio: sed hoc non satis esset ad difficiles reddendas ejusmodi dispensationes, & ad exemplum aliorum, quæ est intentio Ecclesiæ; ergo dicendum est, non solum illicite agi, sed invalide.

§. IV. *In quarta clausula requiritur, impedimentum esse occultum.*

DE hac re plene diximus, supra *c. 5. a n.* 25. ubi notavimus quid præstandum (*ib. n.* 24.) si post dispensationem res forte divulgetur?

§. V. *In quinta clausula præscribitur revalidatio Matrimonii.*

SI forte Matrimonium inter impeditos per impedimentum dirimens contractum fuit, cum fuerit nullum, revalidari per novum consensum debet: id ergo monet in hac Clausula Pontifex. Nos autem de hac revalidatione commodius tractabimus pluribus infra *lib. 4. de consensu cap.* 7.

§. VI. *In sexta Clausula advertitur, hanc dispensationem valere tantum pro foro Conscientiæ.*

1 QUandoquidem Dispensatio, de qua agimus, expedienda est per viam pœnitentiæ, quia est pro impedimentis occultis, ideo recte advertit Pontifex, eam dari solum pro foro interno. Judex ergo in externo foro procedere poterit in hoc casu, ac si ei Matrimonio dispensatum non fuisset.

2 Verum non est negandum, si Judex sciat ejusmodi dispensationem fuisse datam, posse interdum illi acquiescere, imo recte Filliuc. *tr. 10. de matr. p. 2. cap. 10. n.* 358. notat, posse evenire, ut Confessarius (habita licentia, ut suppono a Pœnitente) faciat fidem apud Judicem se absolvisse, & dispensasse. Ex quo Testimonio dissimulare Judex poterit, & Matrimonium illud non condemnare. Potest item contingere, ut Parochus vel Episcopus nolit assistere huic Matrimonio, quia scit impedimentum occultum esse inter contrahentes; tunc ergo Confessarius poterit per similem licentiam Pœnitentis, certiorem facere Parochum, vel Episcopum, qui sane ad ejusmodi testimonium acquiescere omnino debebunt.

§. VII. *In septima Clausula præcipitur lacerari litteras.*

EXecutor horum impedimentorum, quæ occulta supponuntur, nullas litteras, nullamque fidem debebit dare iis, quibus dispensationem concedit. (Excipe, quæ diximus §. *præced. n.* 2.) ipsumque Summi Pœnitentiarii Breve, seu Rescriptum, ex cujus vi dispensationem expedit, lacerare, vel quod idem est, comburere obligabitur: id quod non raro sub pœna excommunicationis præcipitur, quia ut

habet

habet *ibid. n.* 357. Filliuc. Pontifex non vult, ut sic dispensatus uti possit ea dispensatione in foro externo.

An poterit Confessarius illud Breve apud se retinere?

Resp. Cum certe ad alium usum, non vero ad forum externum, ut supponimus, retineat, erit materialis retentio, unde nec ipsi (ut vult idem Filliuc. *ibid.*) prohibita, maxime si in illo aliqua fiat scissura, præsertim sigilli, &c. Addit Sanch. *lib.* 8. *de matr. d.* 34. *n.* 42. Si ejusmodi Breve apud ipsum dispensatum remaneat, non propterea invalidam fore dispensationem; nam, quando Pontifex Delegato dicit: *Quod si restitueris, nihil illi præsentes litteræ suffragentur*, sensus est, ut nihil suffragentur in foro externo.

CAPUT XIV.

De duratione Dispensationis, & Potestatis dispensandi.

§. I. *An cesset, seu valeat Dispensatio, seu dispensandi potestas, si non acceptetur?*

1 HIc sunt tria fere certa, unum controversum. Certum est Primo, si tu petas a Pontifice v. g. per medium tuum Procuratorem dispensationem, vel potestatem dispensandi, & Pontifex concedit, valere gratiam: ita Sanch. *lib.* 8. *de matr. d.* 26. quia jam adest tua acceptatio in persona tui Procuratoris, cui mandatum petendi dedisti.

2 Certum est Secundo, Si te nesciente, aliquis tibi easdem gratias impetret, valide impetrare; valide enim impetrari omnes gratias pro alio nesciente, recte probat Sanch. *ibid. c. Si motu proprio de Presbyt. in* 6. Quilibet enim, sicuti generalem animum habet lucrandi donationes liberales, ita & has gratias, & privilegia, quæ tandem aliquid donant, nempe exemptionem a lege. Ad complementum tamen valoris requiritur tua acceptatio, ut sic illa gratia uti possis, & ad quosdam alios effectus, qui infra indicabuntur. Si igitur res ita se habet in cæteris gratiis, ita etiam se habebit in dispensationibus Matrimonialibus, Imo in his, quoad impedimenta Consanguinitatis, vel Affinitatis, est illud peculiare, ut si sciantur, vel acceptentur ab uno ex conjugibus, sit ex alio capite valida dispensatio. Cum enim tunc dispensetur in impedimento afficiente utramque personam, acceptatio unius, ne careat suo effectu, prodest etiam alteri.

3 Certum est etiam Tertio, si aliquo tempore nolueris acceptare prædictas gratias, posses postea quandocumque volueris, illas valide acceptare, quia donec Pontifex, seu Princeps eas non revocaverit, semper persistent, atque adeo eas acceptare tibi integrum semper erit.

4 Hæc sunt certa. Controversum est, an si impetrata dispensatione de impedimento, quo laborant vir, & mulier nescientes, sive bona, sive mala fide procedant, ad Matrimonium, Matrimonium infirmetur ex aliquo alio capite? Verum de hac quæstione a me infra. *Tr.* 4. *de Consensu cap.* 2. §. 2. dicetur satis.

§. II. *An cesset ex renunciatione? Quid ex non usu?*

1 IMpetrasti dispensationem, seu gratiam, & acceptasti, illam tamen nunc renuncias, peritne gratia? Quod enim eam possis renunciare certum est, quia quilibet potest renunciare suam rem, quales esse supponuntur hæ gratiæ, & privilegia concessa in utilitatem propriæ personæ; nam concessa alicui in favorem status, ut est privilegium Canonis concessum Clericis, non posse a Clerico renunciari, scimus omnes.

2 Resp. Si Superior legitimus tuam renunciationem acceptavit, expirat gratia; si non acceptavit, non expirat. Ratio prioris partis est, quia, si tu gratiam renunciasti, & superior acceptavit, jam amplius illa tua non est. Ratio partis posterioris est, quia sicuti universaliter Donatio alicujus rei non acceptata non transfert rei dominium in alterum, sed remanet res in Donante, ita in renunciatione gratiæ non acceptata a Superiore remanet ea gratia in ipso renunciante.

3 Hinc sequitur Primo, ut quamvis millies renunciaverit quis impetratæ dispensationi, etiam lacerando litteras concessionis, possit illa uti, quia dum Superior renunciationem non acceptat, remanet gratia apud dispensatum.

4 Superior autem legitimus, qui in casu nostro Dispensationum matrimonialium acceptare renunciationem valeat, est solus Summus Pontifex, quia universaliter ille, vel ejus Superior potest renunciationem gratiæ acceptare, qui illam concedere potest. Unde fit, ut Ordinarius loci, & Confessarius, quibus solet committi potestas dispensandi, non possint (ut notat Castrop. *t.* 1. *tr.* 3. *d.* 17. *n.* 10.) legitime renunciationem dispensationis aceeptare, quia in rescripto Pontificis conceditur quidem illis dicta potestas dispensandi, sed nihil de potestate renunciationem acceptandi.

5 Sequitur Secundo, ex non usu Dispensationis, neque illam cessare, ut vult Pont. *l.* 8. *de matr. cap.* 18. §. 5. *n.* 20. Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 32. *n.* 7. Castrop. *l. c. p.* 18. *n.* 3. quia si cessaret, certe non aliunde, nisi quia tacite per non usum v. gr. quinque, octo, decem annorum intelligeretur renunciata; sed renunciatio sola, ut dictum est, etiam expressa non sufficit ad gratiæ cessationem, ergo multo minus tacita.

§. III. *An ex revocatione.*

1 UT expeditius huic quæstioni faciam satis, præmitte tria. Primo, Privilegium, quod nihil aliud est, nisi potestas alicui concessa ad faciendum aliquid alias ex lege prohibitum (neque enim hic nos loquimur de privilegio, quod dominium alicujus rei transfert in privilegiatum, de quo Castr. *t.* 1. *tr.* 3. *d.* 1. *p.* 21. §. 1.) privilegium, inquam, seu similis gratia revocari (secundum Suar. *de leg. l.* 8. *cap.* 37. Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 33. *n.* 1. citantem multa Jura, & DD.) potest ex natura sua ab eo, qui illud concessit, vel ab ejus Successore, vel ab ejus Superiore. Ratio est, quia Superior quando privilegium concedit, nec suo, nec Successoris, nec Superioris juri præjudicat. Quare & ipse, & illi semper retinent potestatem requirendi a subdito legis observantiam, vel certe de novo ejusmodi observantiam præcipiendi. Dixi (ex natura sua) propter ea, quæ mox subdam.

2 Præmitte Secundo. Privilegium aliud est onerosum, aliud mere liberale, seu gratiosum. Onerosum est illud, quod conceditur ex causa onerosa, seu per modum contractus, puta sub onere alicujus pretii, vel operis. Ejusmodi est privilegium, quod alicui conceditur cum conditione, si tantam eleemosynam erogaverit, si illam peregrinationem susceperit, si ad præliandum contra Infideles se contulerit, &c. Atque huc etiam reducunt aliqui privilegium remuneratorium, seu concessum ob aliqua merita, ut si gratia quæpiam alicui concedatur, quia ad bellum is se contulit, quia illud, vel illud beneficium contulit Ecclesiæ, vel Principi, &c.

3 Privilegium autem mere liberale est illud, quod, præscindendo a quocumque onere, gratis conceditur.

4 Ex hac duplici Privilegiorum classe onerosum, nisi adsit justa ac proportionata causa, & nisi fiat restitutio, seu compensatio prædicti pretii, revocari non potest. Quod si revocaretur, nulla esset revocatio, utpote injusta. Ita cum aliis Castrop. *l. c.* §. 2. Sanch. Suar. Pont. *ll. cc.* aliique ab eodem citati. Id, quod DD. extendunt ad privilegium remuneratorium, notantque nonnulli, ejusmodi esse non pauca privilegia concessa Religionibus, quando saltem habent proportionem cum meritis illis, quorum mentio in tenore concessionis Privilegii fit.

5 Privilegium vero mere liberale datum a Superiore contra proprium jus revocari quidem valide potest ab ipso, vel ejus Successore, vel ejus majore Superiore, ut dictum est *n.* 1. tamen si revocetur sine causa justa, peccabit revocans, sed (præscindendo ab aliquo graviore inconveniente, quod posset occurrere) solum venialiter; cum enim ex natura sua beneficium absolute collatum requirat esse perpetuum, si Superior sine causa illud postquam dedit, revocet, faciatque temporale, non poterit (quamvis ea mutatio fuerit sub ejus potestate) notam inconstantiæ, & levitatis evitare.

6 His positis, restringendo nos ad nostrum argumentum de Dispensationibus Matrimonialibus (de gratiis enim aliis universaliter, præcitati legantur Doctores) dico, nobis esse cum distinctione respondendum. Nam vel sermonem habemus de dispensationibus in foro externo concessis per viam Datariæ, vel de concessis in foro conscientiæ per viam Pœnitentiariæ. Illæ sine justa causa revocari non possunt a Pontifice, quia sunt privilegia concessa per modum contractus sub onere eleemosynæ solutæ a Dispensato. Quare, si Pontifex, existente justa causa, revocare valide eas velit, debet pretium, ut modo *n.* 4. dictum est, reddere. Hæ vero pro foro conscientiæ datæ, neque sine justa causa debent revocari, quia ut diximus, adesset culpa levitatis, & inconstantiæ, tamen hæ valide revocabuntur, ut jam *n.* 6. indicavimus, sive immediate ipse Pontifex illas dispensationes expedierit, sive mediis suis Delegatis, Illud signate docet Sanch. *lib.* 8. *de matr. d.* 33. *n.* 13. Pœnitentiarium non posse sine causa valide revocare eas concessiones dispensationum, quas expedire consuevit: eas enim concedit auctoritate sibi tradita a Pontifice: at non constat, ipsum habere potestatem concessas revocandi, ut libet. Lege Suar. allatum a Pont. *lib.* 8. *de matr. cap.* 19. §. 2. *n.* 13. majorem potestatem circa prædictas revocationes concedentem.

§. IV. *An Dispensatio, vel Potestas delegata ad dispensandum cesset morte Pontificis delegantis?*

1 DE dispensatione difficultas non est. Si enim illa semel jam legitime concessa fuit, non cessat morte concedentis: quia non potest infirmari ex superveniente facto, quod firmum semel absolute fuit, ut ex multis Doctoribus notavit Sanch. *lib.* 8. *de matr. d.* 28. *n.* 91. & ex doctrina afferenda colligam *n.* 10.

2 De Potestate autem delegata ad dispensandum est difficultas. Pro qua præmitte primo sic. Negotium aliquod alicui Delegato commissum, vel ab eodem Delegato fuit cœptum, & tunc res dicitur non integra, vel nondum cœptum fuit, & res dicitur tunc integra.

3 Sed quæ actio delegati facit rem cœptam, vel non cœptam, ideoque non integram, vel integram?

Resp. cum Sanch. *l. c. n.* 94. In litteris Justitiæ, idest, in iis, in quibus constituitur quis Judex in aliqua causa, tunc res non est integra, quando Judex primum actum juridicum exercet. Et per Sanch. quidem *l. c.* hic primus actus est citatio partis, per Castr. vero *t.* 1. *tr.* 3. *d.* 4. *p.* 16. §. 1. *n.* 2. & 4. est quilibet alius actus, quo Judex incipit uti jurisdictione, ut inhibere locum judicii, præcipere, ut citetur pars, &c. Et nota, per primum hunc actum dici jurisdictionem delegatam radicari, & firmari in delegato. In litteris vero gratiæ, idest, quando non adest pars contraria, quæ citari possit, ut est in rescriptis dispensationum, & gratiarum (de quibus noster dumtaxat est sermo) tunc res non est integra, quando Delegatus auctoritative fecit primum actum, ut si cœpit vocare partem, vel si mandavit cognosci de veritate precum, &c. Quo pacto etiam in ipso dicitur jurisdictio radicari.

4 In litteris ergo, in quibus nulla actio cœpta a Delegato est, res integra erit, sicuti in quibus prædicta aliqua actio cœpta fuit, rem non esse integram, dictum est.

Solam præsentationem litterarum Delegato factam nunquam facere negotium cœptum, notat ibid. Castr. *l. c. n.* 7.

5 Præmitte secundo sic: Gratia, quæ in his litteris (de quibus nos agimus) continetur, interdum est facta, interdum facienda. Gratia facta est illa, quæ conceditur alicui, ut illa gratia is fruatur ut sua. Talis esse v. gr. potest, quam Pontifex alicui, v. g. Petro daret, ut dispensaret cum iis, cum quibus ipse Petrus vellet. Ita Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 27. *n.* 27. Castr. *l. c.* §. 2. aliique passim. Gratia autem facienda est illa, quæ conceditur ita alicui certæ personæ, v. g. Cæsari, ut ipsi immediate non concedatur, sed concedatur alteri, hoc est, Cæsar illam Titio v. gr. conferat. Quandoquidem enim tunc nondum dicto Titio concessa est gratia, merito dicitur gratia ipsi facienda.

6 Hac autem peculiare habet gratia facta, ut non expiret per mortem ejus, qui illam dedit, vel per ejus amotionem ab officio, siquidem præter claros Textus (*C. Gratum*, *C. Relatum de off. Delegati*, *L. Mandati*, *C. Mandati*) gratia Principis debet esse ex se, nisi expresse limitetur, perpetua. At gratia facienda expirat in prædicta morte, vel amotione ab Officio; nam tunc ejusmodi collata potestas non habet, nisi rationem mandati, seu commissionis, qua Princeps mandat suo Delegato, ut concedat v. gr. Dispensationem. De ratione autem mandati est, sicuti habent jura vulgata, ut expiret morte mandantis, vel amotione ab officio, quia mortui neque extat mandatum, neque non mandatum, & amoti ab officio mandatum extat illegitimum, hoc est procedens ab eo, qui jam ex officio mandare amplius non potest. Noli autem hujus rei ulteriorem rationem quærere; quia totum id ad dispensationem Juris tandem revocandum est.

His non ignoratis, alterum in re nostra est certum, alterum non nihil controversum.

7 Certum est, gratiam, seu concessionem, seu indultum alicui datum, ut possit absolute dispensare cum aliis, seu cum personis indeterminatis non expirare, secundum Sanch. *l. c. n.* 72. & Pont. *lib.* 8. *de matr. c.* 29. §. 1. *n.* 1. morte concedentis, vel amotione ab officio etiam re integra, idest, etiamsi cum hoc, vel cum aliquo dispensare is nondum cœperit, idque in utroque foro, quia ex modo dictis hæc est gratia facta ipsi Delegato, sive sit Vicarius pro foro externo, sive Confessarius pro interno.

8 Hinc Primo, facultas, quam Pontifex concedit Commissar. Generali Cruciatæ, ut possit dispensare in quodam impedimento Matrimonii ut supra vidimus, quia nullas personas exprimit, non expirat morte Pontificis pro tempore, quo conceditur.

9 Hinc Secundo, licentia, quam concedit Episcopus Sacerdoti, ut possit audire Confessiones Fidelium, quia est gratia facta Sacerdoti (cum personæ absolvendæ non exprimantur) non expirat morte Episcopi vel ejus translatione, ut praxis quotidiana demonstrat, donec revocetur.

10 Hinc

10 Hinc tertio, Potestas concessa alicui, qua eligere valeat, sive determinate hunc, sive indeterminate aliquem in suum Confessarium, sicuti per Rescriptum Pœnitentiariæ, vel Bullam Cruciatæ, vel per Jubilæum fieri consuevit, & facultas tibi concessa eligendi aliquem, qui dispenset super tuo aliquo voto, aut impedimento, sicuti fit communiter, committendo id viro Theologo, &c. & facultas alicui concessa ad comedendas carnes v.g. celebrandi in privato Oratorio, vel ad Ordines suscipiendos: hinc, inquam, ejusmodi, & similes facultates concessæ absolute, & non limitate ad aliquem forte terminum, non expirant morte concedentis, vel amotione ab officio, donec legitime revocentur, quia eo ipso, quod acceptatæ fuerint ab eo, cui conceduntur, imo ex Castr. *l. c.* §. 2. *n.* 5. cit. Suar. & Sanch. eo ipso, quod datæ fuerint, sunt ex dictis *n.* 4. gratiæ factæ ipsi, non vero illis, qui eligendi sunt ad tale munus implendum, seu ad tales gratias exequendas. Alia similia vide apud Dianam, *p.* 11. *tr.* 7. *ref.* 7.

11 Jam vero controversum est, an gratia, seu indultum alicui datum, ut dispenset cum hac determinata persona, expiret morte, vel amotione concedentis, atque adeo quid dicendum in re nostra quando Pontifex concedit Vicario pro foro externo, vel huic determinato Confessario pro interno, ut dispenset in impedimento cum illa, vel illa persona determinata?

12 Ut hæc difficultas dissolvatur, aliam viam init Sanch. aliam Pont. qui licet in doctrina universali discrepent, tamen in materia nostra dispensationum tandem, ut videbis, conveniunt, docentes, eas esse gratias factas, nec expirare, &c.

13 Sanch. ergo (*l.* 8. *de matr. d.* 28. *n.* 87.) quem alii communiter sequuntur, distinctione utitur; docet enim, quando gratia exequenda per alium ita conceditur, ut hic alius, qui ut Executor delegatur, inventa veritate causæ, obligetur eam gratiam exequi, docet, inquam, ejusmodi gratiam esse gratiam factam, atque ideo non expirare morte concedentis. Ratio est, inquit, quia per illam obligationem, qua Delegans præceptive imposuit sic Delegato, *Dispensa*, *concede gratiam*, *&c.* illa persona dispensanda acquirit jus ad gratiam, quare facta jam esse censenda est. Quando autem ejusmodi gratia exequenda per alium ita conceditur, ut hic alius, qui, ut Executor delegatur, non obligetur eam gratiam exequi, sed suæ libertati, seu voluntati relinquitur, tunc non est gratia facta, sed facienda, quia tunc nullum jus acquirit ad eam gratiam persona, quæ eam gratiam expectat.

14 Porro ex priore parte hujus doctrinæ sequitur: ut, quia in dispensationibus impedimentorum, de quibus nostra est locutio, Pontifex semper obligat Delegatum, ut inventa veritate dispenset, sequitur, inquam, esse gratiam factam, ac propterea modo dicto non expirare morte Pontificis concedentis; esto in aliis Delegationibus, seu Concessionibus, ubi Delegato talis obligatio non imponitur, sit gratia facienda, & consequenter morte Pontificis expiret, in hac sententia.

15 Hæc in via Sanch. Pont. vero *l.* 8. *de matr. c.* 19. §. 1. *n.* 5. Sa *V. Dispensatio n.* 6. *in utraque edit.* Inclinat Perez *de matr. d.* 47. *sect.* 5. *&* 6. *n.* 6. Propendet etiam Delugo *in Resp. Mor. l.* 1. *d.* 20. *nu.* 8. alios citans, magna ex parte, Castr. *l. c. n.* 3. prædictam Sanchez distinctionem admittere respuit, sed sequentem universalem regulam cum unica exceptione statuit: Omnis licentia, seu facultas, seu indultum, vel gratia commissa alicui in ordine ad causandum effectum in alio, est gratia facta, atque ideo non expirabit morte concedentis, vel amotione ab officio. Ratio regulæ est, inquit, quia cum concedens gratiam velit per illam commissionem huic personæ determinatæ favere, censendus est, efficaciter huic favere velle, atque ideo per gratiam firmam, ac stabilem.

16 Exceptio autem dictæ regulæ est. Nisi contrarium disponat Jus Canonicum, quia tunc non censetur concedens alicui dare facultatem, nisi eo modo, quo jus disponit. Ne autem scrupulosa sit hæc exceptio, cum ferat incertitudinem circa casus aliter a jure dispositos, addit Pontius, in duobus tantum esse aliter dispositum. Primo, in materia ambitiosa, seu Beneficiali: de hac enim solum agit Textus, *c. Si cui de Præb. in* 6. in quo disponitur, facultatem alicui concessam de providenda certa persona de Beneficio vacaturo, expirare expirante concedente. Secundo, in materia fori contentiosi, adeoque in rescriptis Justitiæ, ut habetur in aliis Juribus *C. Gratum*, *C. Relatum de offic. Deleg.* ad quam reducuntur leges, quæ statuunt mandatum expirare morte mandantis.

17 Ex hac ergo doctrina Pontius probat, ideo, Pontifice mortuo (idem dic de aliis Superioribus concedentibus similes gratiosas potestates) non expirare in Delegato potestatem dispensandi in impedimentis, de quibus nos loquimur, quamvis res integra sit, quia est gratia facta ob regulam jam datam, & non excluditur ab exceptione, cum hæ dispensationes nec sint in materia beneficiali, nec in materia Justitiæ.

18 Utraque ex his viis probabilis est. Unde item vides, in re nostra hos Doctores tandem convenire, ut te visurum promisi *n.* 12.

19 Dices: ex via Sanch. sequitur, potestatem Pontificis, vel Episcopi v. g. datam Confessario, ut valeat absolvere a reservatis talem determinatum pœnitentem, expirare morte concedentis, quia non est gratia facta, cum in voluntate Confessarii sit, si velit, vel nolit illius pœnitentis Confessionem excipere, & absolvere, quod videtur durum.

20 Resp. Durum videtur Pontio *l. c.* mihi, & aliis, quod tamen durum non fuit visum Sancio, & Castr. *ll. cc.* qui concedunt sequelam: infertur enim, inquiunt, ex doctrina probabiliter ab ipsis allata.

21 Verum nobis id amplius inquirendum non est: dummodo sciamus, saltem in alia via Pontii, nos posse tuto sequi probabiliorem opinionem multorum, inter quos est Delugo *de pœnit. disp.* 19. *n.* 37. docentium non expirare. Nec forte omnino præter mentem Sanch. quia, ut habet idem Pont. *l. c. n.* 8. (lege Dian. *p.* 11. *tr.* 7. *ref.* 7.) non potest negari hanc potestatem esse regulariter in favorem Confessarii, tum etiam pœnitentis, cui tandem concedenda est gratia Dispensationis, vel Absolutionis. Cur ergo non dicendum sit, eam, utpote gratiam pœnitenti factam, non expirare?

22 Defuncto nuper Archiepiscopo, dubitatum fuit, an facultas, quam concesserat cuidam Rectori ex nostris, ut approbaret quemcumque aptum judicaret, eidemque concederet licentiam administrandi Sacramentum Pœnitentiæ, perierit defuncto Episcopo?

23 Certe ex dictis sequitur, nequaquam periisse, etiam re integra, quia hæc fuit gratia facta ipsi Rectori, & quidem circa personas indeterminatas. Ita sustinet signate Fragos. *t.* 1. *seu p.* 1. *lib.* 3. *d.* 5. *n.* 50. *vol. mihi* 291. his verbis: Unde, quamvis possint ejusmodi facultates pro libito revocari, certum est, non expirare morte concedentis, durareque, donec viduatis Ecclesiis provisum fuerit de Pastore, a quo possunt revocari. An dicta facultas transierit ad Successorem dicti Rectoris, pertinet ad §. 6. paulo post afferendum.

De Sacram. Tom. II.

§. V. *An expiret Dispensatio, vel Potestas dispensandi, vel alia gratia, si qui concessit, moriatur, vel amoveatur ab officio, antequam litteras Concessionis dederit?*

1 ASsero Primo, in foro conscientiæ valere prædictas gratias, de quibus nostra est locutio, etiamsi scriptura nulla super illis confecta sit, valere, inquam, statim ac simplici verbo conceditur. Ita Mol. *t.* 1. *d.* 599. Jo: Præp. *q.* 8. *de dispens. matr. d.* 7. *nu.* 46. Perez, *de matr. d.* 47. *sect.* 6. aliique apud Dian. *p.* 8. *tr.* 3. *ref.* 84. Poteris ergo ea in foro conscientiæ uti, etiamsi concedens moriatur, antequam litteræ concessionis expeditæ fuerint. Excipe semper, nisi aliud cautum sit in concessione, vel in lege aliqua municipali. Ratio est, quia, neque ex natura donationis gratiæ, neque ex Juris communis dispositione apparet, cur ejusmodi gratia non valeat: cum per simplicem concessionem voluntarie datam concedens transferat gratiam in alium, ut est communis doctrina apud Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 29. *n.* 2. March. *de Ord. tr.* 1. *p.* 7. *c.* 6. *n.* 15. Azor. *p.* 2. *l.* 7. *c.* 1.

2 Assero secundo, prædictas gratias non prodesse, nec vim habere in foro externo, litteris non expeditis. Si tamen expediantur, etiam post mortem concedentis, retrotrahi, hoc est vim habere a puncto concessionis. Ratio est, quia prior hujus assertionis pars clare habetur in Regula 53. & Reg. 50. Cancellariæ: posterior vero colligitur ex iisdem Regulis, ut late habes apud Mol. *l. c.*

3 Dices Reg. Cancell. (quæ habetur apud Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 29. *n.* 11.) non solum loquitur in casu hujus secundæ assertionis, sed etiam in casu assertionis primæ jam dictæ *n.* 1. hæc enim sunt ejus verba; *Nulla dispositio cuiquam in Judicio, vel extra suffragetur, antequam super ea litteræ Apostolicæ sint confectæ*. Ergo perperam dictum est oppositum dicto *n.* 1.

4 Resp. Hæc verba intelligenda sunt, non suffragari in judicio, vel extra judicium in foro externo, neque enim (ut recte ait Præpositus *l. c.*) credendum est, Pontificem voluisse adversari sententiæ receptæ a tot Doctoribus, qui docent pro foro conscientiæ non esse necessariam ex se, & ex vi Juris communis illam litterarum expeditionem.

5 Atque hinc collige, eum, cui a fide digno significatum certo est, Pontificem dispensasse in impedimento, posse in foro conscientiæ Matrimonium contrahere, vel nulliter antea contractum nunc revalidare, etiamsi ante litterarum expeditionem moriatur Pontifex, & item dic de aliis Superioribus, quoad alias gratias. Idemque item dic, si pari modo certo scias a fide digno Pontificem dispensationem, vel aliam gratiam tibi per litteras, seu per scripturam concessisse; cum tamen dictæ litteræ ad te nondum transmissæ sint, quia est eadem, imo major ratio.

6 Dixi (certo scias) sane certitudine morali, quam, quænam illa sit, explicui in simili supra *tr.* 1. *de imped. c.* 10. *a n.* 5. *& c.* 13. *n.* 5. Mihi enim, & Amico apud Dian. *p.* 8. *tr.* 3. *ref.* 84. *V. At hic*, non videtur sufficere probabilitas concessionis: nunquam enim præsumendum est, Pontificem, vel Principem concedere gratiam illam voluisse, de qua solum mera probabilitas habetur, quod illi concesserint, id enim multis fraudibus, & erroribus esset obnoxium.

§. VI. *An cesset Dispensatio, vel Potestas ad dispensandum morte Delegati, Remissive?*

1 DIximus, an, & qua ratione cessent gratiæ morte Pontificis, vel alterius Principis, hoc est morte Delegantis: Quid, si moriatur Delegatus, cui gratiam exequi commissum fuerat? Sed, quia de hoc argumento, quantum ad nostras dispensationes Matrimoniales pertinet, egimus supra *c.* 12. §. 1. *a n.* 6. absolvamus nunc Tractationem hanc Secundam, & tantisper quiescamus.

TRACTATUS III.

DE CONSENSU

Per verba de futuro, idest,

DE SPONSALIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Natura Sponsalium.

§. I. *Quæ sint sponsalia, & quam promissionem continere debeant, ut obligent.*

1 SPonsalia, quamvis non raro sumantur pro Matrimonio rato non consummato, idest pro Matrimonio contracto per verba de præsenti, sed nondum habita corporum commistione; tamen proprie in tota hac tractatione significant mutuam sponsionem, seu promissionem futuri Matrimonii; nam propterea Sponsus, & Sponsa proprie vocantur, & sunt ii, inter quos ejusmodi mutua sponsio intercessit, licet improprie, ut dixi, aliquando sic appellentur illi, qui matrimonium tantummodo ratum contraxerunt.

2 Promissio autem quadruplici modo exhiberi, seu considerari potest. Primo, ut est interna, nec dum alteri insinuata. Secundo, ut est insinuata alteri, qui tamen nondum illam acceptavit. Tertio, ut est alteri insinuata, & ab illo acceptata quidem, sed non sub mutua repromissione. Puella v. g. acceptavit promissionem matrimonii a te ipsi factam, sed non repromisit matrimonium ex parte sua. Atque his tribus modis promissio Matrimonii dicitur esse facta gratis, quia obligatio est ex una tantum parte, ejus nimirum, qui sponte promisit. Quarto, promissio considerari potest, ut est alteri insinuata, ab eodemque acceptata, & per ejus repromissionem confirmata, qua ratione promissio dicitur facta per modum contractus, qui certe mutuum utriusque consensum continet.

3 Dico igitur primo, ut sponsalia obligationem in spondentibus pariant, non satis esse primam, nec secundam, nec tertiam promissionem ex dictis, sed addendam esse & quartam. Sanch. Pont. Coninch. & innumeri apud Leand. *de matr. d.* 1. *q.* 5. Ratio, quod non sufficiat prima, & secunda, evidens est ex iis, quæ dicemus *in tractatione de contractu promissionis*, ubi cum communi docebimus promissionem mente retentam, vel etiam verbis expressam, si non sit acceptata, non obligare, & signate in materia sponsalium firmat Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 3. 6. *&* 7.

4 Ratio autem, quod nec tertia sit satis, est, quia promissio facta ex una tantum parte, & ab altero acceptata, qualis est hæc tertia, licet posset aliquando esse valida, & obligans, quo pacto diceretur claudicare contractus ex una parte, quæ se non obligavit, ut si quis se prorsus obligando promitteret tibi aliquid vendere, quando tu emere velles, & ut te posset sponsus obligare ad ducendam sponsam (sive sub mortali, sive sub veniali, juxta Jus, quod sponsæ tradere

O vellet)

vellet) quando ipsa libere vellet ei nubere, licet inquam, valida, & obligans esset hæc promissio, quia tamen regulariter nunquam sponsi sic promittunt matrimonium: ideo hæc sola tertia saltem in praxi non sufficit. Quod autem nunquam sic promittant sponsi, patet, quia nunquam regulariter aliquis promittit alteri gratis futurum matrimonium, scilicet sine spe, seu sine conditione, qua alter certo etiam & ipse se obliget ad idem matrimonium, atque adeo semper requirit, quod alter repromittat; fieri enim ab utroque Sponso semper intenditur contractus innominatus, do, ut des, *Promitto, si tu promittas*. Vide hæc pluribus apud Sanch. *l. c. d.* 5.

5 Ratio denique, quod quarta promissio ex supra memoratis ponat obligationem in conscientia, & consequenter contineat vere sponsalia, patet; quia cum contineat mutuam obligationem, quæ certe est ex justitia, nihil ei deest de contractu, cujus definitio est (vide, *L. Habeo ff. de v. s.*) Ultro, citroque obligatio; & quia est in re gravi, nihil deerit a mortali. Quod si addatur juramentum, enascetur alius titulus obligationis, scilicet ex virtute Religionis, ut ex tractatu de juramento supponimus.

Dices. At Vasq. *d.* 4. *de matr.* Pont. *l.* 12. *de matr. c.* 4. *n.* 10. docent in omni contractu, atque adeo in contractu matrimonii ipsam acceptationem, quam nos modo posuimus in tertio loco, esse repromissionem, ergo promissio acceptata satis, superque constituet vera sponsalia.

Resp. At G. Hurt. *d.* 1. *de matr. diff.* 4. hanc doctrinam merito refellit, quia potest quis acceptare, seu admittere tuam promissionem v. g. sed nec implicite, nec explicite repromittere fidem suam.

Quoad forum externum,

6 His positis: Inquires Primo, posita tanta obligatione sub mortali, quantam inducunt sponsalia in foro conscientiæ, quid erit in foro externo? Poteritne Judex cogere sponsum tempore debito recusantem inire Matrimonium?

7 Resp. Quatuor esse sententias: Primo enim negat S. Th. apud Avers. *mox cit.* cum Angelo, & Armilla, etiam si sponsalia fuerint juramento vallata, a Judice posse cogi prædictum sponsum recusantem. Ratio hujus sententiæ, præter aliquos Sacros Textus, ducitur ex libertate Matrimonii, & ex periculo mali ejus eventus, si forte ab invito contrahitur.

8 Secundo. Affirmat S. Bonav. *apud eumdem mox cit.* cum Sanch. Pontio, aliisque, etsi juramentum non præcesserit, quia præter aliquos Textus, quos etiam ipsi inducunt, Judex potest, imo & debet compellere subditos ad complendum id, ad quod ipsi ex justitia in conscientia tenentur.

9 Tertio. Distinguit Sotus apud eumdem, afferens & ipse quemdam Textum: concedit enim posse compellere; si præcessit juramentum, non vero si non præcessit: quia Judicis est juramenti observationem, non vero cujuscumque generis obligationes exigere.

10 Quarto. Alio modo distinguit Aversa *de matr. q.* 8. *sect.* 8. *a V. Quinto dubitatur*, dictos Textus afferens, & concilians. Ait enim, si Judex ex circumstantiis prævideat malum exitum Matrimonii, discordias, rixas, occisionem uxoris, viri fugam a domo, &c. ne cogat etiam eum, qui juravit, sed prius serio admoneat; tum utatur remedio carcerationis, imo & censurarum, quando videbitur opportunum, sed nunquam deveniat ad hoc, ut sponsi contrahant inviti Matrimonium. Ratio hujus doctrinæ est, quia sic vitantur omnia incommoda, & quantum prudenter a Judice potest, redditur unicuique Jus suum.

11 Hanc quartam sententiam, quam etiam lego apud G. Hurt. *d.* 1. *de matr. diff.* 17. & quam, si attente expendantur, approbat prædictus Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 20. ego, si Judex essem, cum moderatione mox dicenda amplecterer, atque in praxi tuto deducerem. Merito enim hæc verba addunt Avers. & Sanch. nunquam tamen (ajunt) debebit pertinaciter Judex insistere, ut finaliter compellat, quando videt alterum nimis retinentem; imo debebit ipsum forte excommunicatum absolvere, quamvis non petentem Absolutionem: ne scilicet Judex ipsi scandalo sit. Et Aversa quidem, quoad forum externum, de quo hic agimus, loqui videtur, etiamsi intercesserit violatio virginis, seu copula cum honesta persona: pari enim modo (inquit) se habet Judex in foro externo cum dicto violatore, si denique persuaderi non potest ducere violatam.

Imo moneo Judicem, ne procedat ad excommunicationem, quando prævidet per illam nihil profuturum; quid enim prodest vulnus infligere, nulla existente spe recuperandæ sanitatis?

Dixi (in foro externo) nam in foro conscientiæ aliud omnino est, ut de eodem violatore suo loco diximus, *l.* 7. *in Dec. c.* 5. §. 3. *a n.* 43.

12 De hoc delicto nolendi servare sponsalia, etiam Judicem Laicum posse cognoscere, notat Sanch. *ib. n.* 9. si non sit controversia de validitate sponsalium, aut de sufficientia causæ ad illa dissolvenda; tunc enim spectaret ad solum Judicem Ecclesiasticum.

Quo tempore implenda sint Sponsalia.

13 Inquires secundo. Quandonam est tempus debitum, post quod peccabit mortaliter, & modo dicto cogendus est a Judice sponsus ad contrahendum actu Matrimonium?

Resp. Quando advenit terminus prefixus in sponsalibus (intellige nulla rationabili causa excusante, quæ forte superveniet, de quibus caussis infra) ut si dictum fuit, *ducam te post annum*, erit terminus, transacto moraliter anno; nam trium, vel quatuor dierum dilatio, abstrahendo ab alio incommodo, non videtur saltem gravis in hac re.

14 Quid, si nullus sit prefixus terminus, ut si dictum fuit, *te ducam*? Sanch. *lib.* 2. *de matr. d.* 28. quem Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *ref.* 245. defendit, ait, tempus obligans sub mortali, præscindendo ab excusatione forte superveniente, esse, quando alter ex Sponsis requirit Matrimonium. Pont. autem, *l.* 12. *de matr. c.* 6. *n.* 1. (quem defendit Avers. *q.* 8. *de Sponf. sect.* 8. *V. Quarto dub.*) esse statim atque opportune, & commode Matrimonium celebrari potest. Sed profecto facile has sententias conciliabimus, si asseramus, obligari quidem statim, quia natura promissionis est ea, ut servetur, quamprimum morali, & humano modo potest, vide *L. in omnibus oblig. ff. de reg. Jur. L. cum, qui ff. de verb. obl.* At excusari ejusmodi Sponsos, quoties alter non requirit cum possit: quia tunc judicatur remittere, & non curare de dilatione, ut habetur in Textu *L. Sæpe de Sponf.*

§. II. *An Sponsalia ex voluntate spondentium vel venialem obligationem parere possint, vel nullam?*

1 SI promittentes sponsalia nolint expresse sub mortali se ad illa obligare, sed sub veniali duntaxat, Sanch. *l. c. d.* 9. *n.* 6. concedit, non fore obligationem, nisi sub veniali; Negat Vasq. *d.* 6. *de matr. c.* 3. cui assentitur Pont. *l.* 2. *de matr. c.* 12. *n.* 12. ait enim, semper fore sub mortali. Ratio Sanch. est, quia tota hæc obligatio dependet a voluntate se obligantis: sicut enim, etiam in voto de re gravi, potest, ex probabili [illegible] sententia, se quis obligare sub levi culpa, sic in casu nostro. Ratio Vasquez est, quia ipse putat, obligationem hanc non dependere immediate a voluntate se obligantis, sed ex ipsa promissione, quamvis solum externa; ea enim posita, jure naturæ sequitur in materia gravis obligatio.

2 Ego, qui cum Sanch. & aliis probabilius judico, totam obligationem in quacumq; promissione oriri ex voluntate se obligantis, consequenter cum eodem censeo, posse sub dicta obligatione levi contrahi hæc sponsalia.

3 Sed erit maxime advertendum cum Avers. *l. c. q.* 8. *V. Suadetur*, tunc illa non esse in rigore sponsalia: hæc enim rigorosam, & certam obligationem futuri Matrimonii continere debent: concedunt enim sponsis, ex sententia probabili, amplexus, & oscula, eademque inducunt impedimentum publicæ honestatis, qui certe effectus supponunt sponsos habere jus rigorosum ad futurum Matrimonium, atque adeo obligationem gravem ad nuptias, nisi quid rationabile oberit, contrahendis.

4 Ex eodem principio, quod tota obligatio mensuretur a voluntate promittentis, sequitur, posse sub nulla obligatione, idest, ne sub veniali quidem, sponsalia contrahi; quia enim sic velle possunt promittentes. Verum, quæso te, quænam sponsalia hæc erunt nulli obligationi subjecta?

§. III. *An sponsalia ex voluntate spondentium contrahi possint sub obligatione pœnæ?*

Ubi

DE ARRHIS, ET PIGNORE.

1 COntrahine possunt sponsalia sub obligatione, ut, qui promissis non stat, solvat pœnam aliquam, v. g. aureos centum, vas argenteum, torquem aureum?

2 Resp. Non posse. Unde nec deberi in utroque foro ejusmodi pœnam sive magnam, sive exiguam; & valde probabiliter, etiam si additum fuisset juramentum. Ratio est, quia, licet de jure naturæ id illicitum non sit, tamen per Sacros Canones C. *Gemma de Sponf.* prohibetur, & si fiat, irrita pronunciatur pœna, unde (ut deducit Avers. *q.* 8. *de matr. sect.* 8. *V. Et quidem*) irrita, ac nulla redduntur sponsalia sic contracta. Congruentia autem, cur id prohiberetur, fuit, ne ob timore solvendæ pœnæ, minus libere nuptiæ contraherentur; nam propterea, sive pœnam apponant ipsi sponsi, sive eorum parentes, sive eorumdem consanguinei, vel valde amici (quia sic, æquale est periculum impediendi libertatem Matrimonii) pari modo de ea procedit prohibitio. Et Sanch. quidem *l.* 1. *de matr. d.* 30. *n.* 8. eamdem doctrinam extendit, ut non valeat pœna, sub qua quis promittit, se non ducturum uxorem, & paulo post, *n.* 9. ut, nec valeat eadem pœna apposita dissolventi Matrimonium modo licito, v. g. in primo bimestri per ingressum Religionis, vel alias per justum divortium: simili enim ratione læderetur Matrimonii libertas. Atque hæc satis sit innuisse: nam cætera vide apud Sanch. & Aversam, nec omittas legere, quæ dicam infra *c.* 4.

3 Ne tamen intermisceas pœnam cum Arrha, vel cum Sponsalitia largitate; Arrha enim est, quæ actu traditur inter promittentes ad securitatem Matrimonii in hunc fere modum: *Ego promitto, nuptias me tecum contracturum, & in Arrham, idest, in securitatem meæ promissionis, consigno tibi centum, ut si ego a promissione resiliam, tua sint: si vero tu resilias, reddas illa, & insuper in pœnam addas alterum tantum, id est alia centum, quod jura vocant Duplum.* Hæc est Arrha, quam certe eadem jura concedunt in sponsalibus, quando Arrham recipiens est major 25. annis. Posse iterum procedi ad pœnam reddendi triplum, vel quadruplum, idest, ducenta alia, vel trecenta, sed non ultra, idque ab iisdem majoribus vigintiquinque annis, signate monet Text. *L. fin. C. de Sponf.* Intellige autem, si resiliatur injuste; nam si juste rescindatur promissio, & Matrimonium non contrahatur ex justa causa, Arrha nequaquam amittitur, sed restituenda est suo domino, sicuti etiam restituenda est ei, qui illam dedit, si Matrimonium celebretur: sunt enim Arrhæ quasi pignora, quæ, promissione completa, redire ad suum dominum debent. Arrham autem posse dari in quacumque quantitate, etiam in re immobili, & etiam ab utroque contrahente, recte contra Bart. & alios docent Sanch. *l.* 1. *de matr. disp.* 35. *n.* 9. & Hurt. *de matr. d.* 1. *diff.* 19. alios citantes.

4 At vero pœna non traditur actu, sed in hunc fere modum. *Ego tibi promitto futurum Matrimonium, tu mihi: sub pœna, ut qui promissionem sub debito tempore non implebit, soluturus sit aureos centum.* Vides, pœnam non solvi statim, Arrham vero statim tradi? Arrham igitur, ut dixi, in sponsalibus jura permittunt, pœnam vero nequaquam. Cur autem illam permittant, non vero hanc, difficile est indagare, & nobis id prolixius inquirendi otium non est. Videatur de hoc Sanch. *lib.* 1. *de matr. d.* 35. *n.* 2. deque aliis minutioribus quæstionibus pertinentibus ad Arrham Sanch. *ib. dict. d.* 35. & deinceps, Avers. *l. c. sect.* 10. Hurt. *l. c. a diff.* 18. aliisque.

5 Pignus autem, ut etiam fidejussor, si detur in securitatem Arrhæ, poterit (inquit Sanch. *l. c.*) interponi in sponsalibus, non vero, si detur in securitatem solvendi pœnam. Ratio est (inquit) quia accessorium sequitur naturam principalis; quare, sicuti prohibetur pœna, & non Arrha, sic prohibetur pignus, quod sit accessorium ad securitatem pœnæ, non vero, quod sit accessorium ad securitatem Arrhæ. Hæc Sanch. Verum, quia semper pignus (si recte expendas, ut expendit Avers. *q.* 81. *matr. sect.* 10. *V. Sed potius*) succedit loco pœnæ, non vero Fidejussor, ideo absolute tenendum est, non posse in sponsalibus interponi pignus, posse Fidejussorem.

6 Denique sponsalitia largitas est donatio, quam intuitu futuri Matrimonii solent Sponsi invicem facere liberaliter, de qua propria est suo loco tractatio. Vide infra *tr.* 2. *de oblig. matr. c.* 2. §. 2. & 3.

7 In his pœnis, & Arrhis, ne iterum ad ea cum molestia revertı cogar, adverto duo. Alterum, etiamsi pœna possit valide apponi in sponsalibus; tamen non esset ea ante Judicis sententiam solvenda; quia pœnæ ejusmodi temporales non obligant, ex probabilissima opinione antequam Judex sententiam de illis ferat. At vero ipsa Arrha, etiam ante ipsam sententiam, est in conscientiæ foro reddenda a resiliente injuste, quia ejus non est. Sed duplex, triplum, quadruplum, non est in conscientia solvendum, nisi post sententiam, docet Sanch. *l. c. d.* 37 *n.* 1. quia horum solutio habet rationem pœnæ: quamvis esse solvendum in conscientia ante sententiam, docet Pont. *l.* 12. *matr. c.* 19. *n.* 5. (hunc sequuntur alii plures cum Avers. *l. c. q.* 8. *sect.* 10. §. 8. eos citante) maxime petente parte, saltem, quando intentio promittentium fuit ut statim ejusmodi duplum solveretur: quia tunc id requirit expressa conventio Sponsorum. Video utramque sententiam esse probabilem, sed mihi probabilior est illa prior, quia se obligantes ad pœnam, cujus rationem habet hæc dupli solutio, ut notat Sanch. *ib.* saltem regulariter præsumuntur se obligare ad eam juxta naturam ipsius pœnæ, quæ est, illam non deberi nisi post sententiam.

8 Alterum. Si apposita fuisset pœna in sponsalibus (utique contra leges, quod tamen per se non puto esse nisi culpam venialem, ut te

n. t

net Sanch. *lib.* 1. *matr. d.* 30. *n.* 2. quicquid dicat Bonac. *de matr. q.* 1. *p. ult. n.* 3. qui putat esse mortalem) & sponsus, vel sponsa illam pœnam exegisset a frangente fidem, obligareturne huic fidem frangenti restituere?

Resp. Sanch. *l. c. d.* 21. *n.* 2. (quem sequuntur Less. & Coninch. apud Hurt. *d.* 1. *matr. diff.* 18. *n.* 77. Cui adde Aversf. *l. c. q.* 8. *V. Septimo*) docet, non obligari, sed posse in conscientia illam sibi retinere, donec juridice ad restituendum condemnetur, quia jura irritantia hanc pœnam, solum videntur denegare actionem petendi, & obligationem solvendi, non autem impedire translationem dominii in eum, qui illam re ipsa exegit: Sicuti contigit in solutione facta legatario, cui aliquid relictum est per Testamentum minus solemne, & sicuti evenit lucranti in ludo pecunia credita, loquendo de jure communi. At vero Hurt. *l. c.* (cum quo prorsus sentio) docet, obligari reddere, nec posse in conscientia illam sibi retinere. Ratio mihi efficax est, quia nullus adest titulus, quo transferri possit dominium illius rei in recipientem: is enim recepit ob pœnam; at hæc jam manifeste irritata est per leges, quæ irritatio non habetur in dicto legato, ludoque. Aptius ergo pro nostra sententia est exemplum de usurario, & latrone; sicuti enim hi retinere non possunt pecuniam sibi extortam, quamvis cum juramento promissam, & deinde traditam, quia ejusmodi promissio non affert titulum justum; ita in casu nostro.

§. IV. *Quid sint sponsalia ficta, & quam obligationem inducant?*

1 PRomittit Primo quis oretenus, se ducturum Bertam, sed sine animo promittendi, vel sine animo se obligandi. Secundo, promittit alius ore, & animo promittendi, seque obligandi, sed sine animo exequendi. Tertio, promittit denique alius nihil considerans; præscindit enim ab animo promittendi, vel se obligandi, vel exequendi. In his ergo nos quærimus, ad quidnam hic obligetur? id enim est, quærere de sponsalibus fictis.

Promissio sine animo promittendi, vel se obligandi.

2 Quoad primum, Dico Primo, sive sustineas cum Sanchez, ut vidimus §. 2. *n.* 2. promissionem externam solitarie sumptam sine voluntate se obligandi non esse veram promissionem; sive multo magis cum Pont. *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 3. esse promissionem veram; imo & verum contractum, quem tamen ego alibi rejicio.

Dico, inquam, te semper peccare mortaliter, si sic ficte spondeas, obligationemque contrahis restituendi damna, si quæ ex ejusmodi ficta sponsione consequantur. Quod pecces mortaliter, ratio est, quia decipis proximum in re gravi; nam ideo alter se putat obligatum ad Matrimonium, & ut tale se gerit, quia supponit obligationem tuam. Hinc recte colligit Sanch. *d.* 9. *lib.* 1. *matr. n.* 3. non peccare mortaliter eum, qui solum ex parte sua ficte promitteret absque promissione mutua alterius partis, & absque alio damno hujus alterius partis: quia tunc non adest dicta repromissio, qua se alteri obligatum sentit, quicquid dicat Avers. *q.* 6. *de matr. sect.* 1. *V. Quare*, putans, semper peccare mortaliter. Quod obligeris ad damna, ratio est, quia eorum tu causa es deceptione tua, ut supponimus.

3 Dico Secundo. Per ejusmodi promissionem sine animo promittendi, vel sine animo se obligandi non haberi vera sponsalia: Patet ex dictis, quia ad sponsalia, ut nuper docuimus, requiruntur promissio, & obligatio dans promissario jus justitiæ ad futuras nuptias: at ea promissio, quæ excludit animum promittendi, vel se obligandi dare jus justitiæ nequaquam potest. Ita Sanch. *lib.* 1. *de matr. d.* 9. *n.* 3. & 5. & *d.* 10. *n.* 1. Molin. *t.* 2. *d.* 352. Suar. *lib.* 2. *de Rel. lib.* 1. *de Voto cap.* 2. & 3. *opusc.* 4. *de Volunt. Div. d.* 2. *sect.* 2. *n.* 16.

4 Dico tertio, etiamsi addatur ejusmodi fictæ promissionis juramentum, nec verum esse contractum, nec vera sponsalia. Ratio est, quia (ut ait S. Th. apud Sanch. *l. c. n.* 9.) juramentum ex sui ratione non obligat, nisi juxta jurantis intentionem. Cum ergo is, de quo loquimur, intentionem non habeat se obligandi, obligare se per ejusmodi juramentum non poterit.

5 Dices. Si ficta promissio etiam jurata jus justitiæ non tribuit, nec vera sponsalia constituit, unde ergo ficte promittens obligatur ex justitia ad resarcienda damna ex ejusmodi promissione redundantia?

Resp. Concedo, ex hac ficta promissione non oriri jus justitiæ, nec obligationem ex ipsa promissione, seu contractu: ficta enim promissio nec vera promissio est, nec verus contractus; sed ajo, oriri ex fictione ipsa: Cum enim fictio prædicta sit causa, ut supponimus, damni, debet omnino damnum ex radice damnificationis resarciri.

6 Instas. Ergo hinc sequitur, ut si nullum damnum sequatur alteri, ad nihil teneatur ficte promittens, esto peccaverit, ut dictum est.

Resp. Ita docet Sanch. *lib.* 1. *de matr. d.* 10. *n.* 10. quando promissio facta est gratis, idest sine remissione alterius, & non interveniat fractio juramenti. At, si facta est mutua promissio, idest, te ficte promittente, alter vero animo repromisit, urget magis instantia facta, & potest esse duplex difficultas. Prima, an quando nullum damnum subsecutum est, & nihil aliud additur, subnascatur obligatio adimplendi promissionem factam? Secunda, an si præter fictam promissionem accedat aliud, v. g. defloratio Puellæ, cui deflorator ficte promiserit conjugium, aliqua subnascatur obligatio?

Resp. Circa hanc posteriorem difficultatem de defloratore, quoad obligationem ad conjugium: pluribus dixi *lib.* 7. *in Decal. cap.* 5. §. 3. *a n.* 26. & potest idem videri Sanch. *l. c. a n.* 2. Hurt. *disp.* 1. *de matr. diff.* 12. Avers. *de matr. q.* 8. *sect.* 2. *V. Nec obstat*.

7 Circa priorem vero, quæ est hujus loci, assero cum eodem Sanch. *l. c. n.* 15. & 16. esse probabile, teneri ficte promittentem ad contrahendum Matrimonium cum Sponsa v. g. decepta, sed addo cum eodem Sanch. esse probabilius, non teneri. Ratio hujus additi est, quia quamvis peccaverit deceptor contra justitiam, tamen deceptio, dum nullius damni causa fuit, mansit in intentione, nec habuit effectum, unde non apparet aliquid quod sit restituendum: & sane cum promissio ficta vere non sit promissio, sequitur, nec promissionem deceptæ fuisse veram repromissionem (hæc enim supponit veram promissionem alterius) quare remanet, quod nec decepta sit obligata ad matrimonium. Si ergo decepta libera remanet, liber etiam remanebit deceptor a necessaria obligatione illam ducendi. Sicuti, si ficte tibi promitterem Romam adire, quando mihi dederis centum aureos: Si ego nolim adire, unde tu mihi nihil des, esto, fefellerim ficte promittendo, tamen nec tu mihi, nec ego tibi aliquid debeo, præscindendo ab alio damno, vel injuria, ut certe præscindimus in casu nostro.

8 Quæres. Quid primo, si omnibus expensis, dubium esset, an fuerint contracta vera sponsalia. Quid Secundo, si dubium esset, an quando ea quis contraxit, animum verum habuerit se obligandi, teneturne ad illa?

9 Resp. In priori casu in foro conscientiæ non tenetur. Ita Leand. *d.* 1. *de matr. q.* 47. cum Sanch. Henr. Bonac. Pont. aliisque, quia melior est conditio certæ libertatis ipsius, quæ, ut alibi sæpe dictum est, a dubia promissione vinci non potest. In posteriore casu Sanch. *lib.* 1. *de matr. d.* 9. *n.* 12. (& communiter, *apud eumdem Leand.*) docet obligari ad servandam promissionem, quia jam possidet promissio, quam certe quis adhibuit. Verum in eodem conscientiæ foro (præscindendo a damno, quod forte nascatur alteri sponso ex tali promissione, hoc enim certum est esse restituendum) cur non possit dici, etiam in hoc posteriore casu non possidere promissionem, quia de ipsa, an vera, & obligans fuerit, dubitatur, unde de ejus substantia non constet? Id in simili, ne contra communem doctrinam ire videremur, aliis discutiendum relinquimus *lib.* 1. *in Decal. cap.* 3. §. 7. *V. Profess. Relig. & V. Matr. n.* 2. *edit. Ven.* Idem ergo non faciamus.

Promissio sine animo exequendi.

10 Quoad secundum de eo scilicet, qui ore promittit, & insuper animo promittendi, seque obligandi, sed animo non exequendi. Dico primo, eum peccasse mortaliter, quia habet animum non adimplendi id, ad quod se graviter obligat. Dico secundo, eumdem obligari ad futurum matrimonium. Ratio est, quia hæc sunt vera sponsalia, cum in his clare intercedat mutua promissio. Ita Sanch. *lib.* 1. *de matr. d.* 9. *n.* 2. & aliquid simile esse in voto, nos contra Valentiam diximus, cum de Voto *lib.* 3. *in Decal. cap.* 12. §. 1. *n.* 4.

Promissio præscindens ab animo se obligandi, &c.

11 Quoad tertium de eo, qui promittit præscindendo ab obligatione, est diligenter distinguendum. Si enim is novit, quid sit promittere nuptias vel promittit juxta morem communem, quo solent sponsalia promitti, sicuti non peccat, sic obligatur stare promissis, veraque contrahit sponsalia. Ratio est, quia sic se implicite obligavit: dum enim sic promisit, nec contrarium expressit, implicite voluit totum illud, quod in tali promissione involvitur; involvitur autem obligatio contrahendi matrimonium.

12 Verum, si ex una parte præcisive se habuit, & ex alia non novit, eam promissionem afferre dictam obligationem, nec voluit facere, quod alii solent, cum nec implicite se obligaverit, vera sponsalia non contraxit, consequenter ad illa servanda non obligatur. Ita ibidem insinuat Sanch. & nos latius explicuimus dicto §. 1. præsertim *n.* 5. Supponimus autem hic, bona fide hunc processisse; nam, si mala fide, ut alterum deciperet, sic se gessit, recurrit doctrina de ficte promittente paulo superius allata.

CAPUT II.

De quibusdam conditionibus requisitis in Sponsalibus.

PRæter ea, quæ hactenus dicta sunt, debent sponsalia esse Primo, Voluntaria. Secundo, Non extorta Metu. Tertio, Signo certo expressa. Quarto, Non necessario aliis, sed solum Sponsis, manifesta. Quinto, Absoluta, non condionata.

§. I. *Sponsalia Voluntaria esse debent.*

Ubi,

DE ERRORE, DECEPTIONE, IGNORANTIA forte intercurrentibus in illis.

1 QUod ad Sponsalia requiratur libertas, & plena deliberatio, nec sufficiat semiplena, potius est, tanquam res clara, supponendum, quam probandum. Cum enim sponsalia obligent ad mortale, eam petere debent advertentiam, quæ ad mortale requiritur, quæ non est, nisi plena, & perfecta. Sed quæ tandem est hæc?

Resp. Esse eam, qua intellectus sine ullo errore, aut ignorantia apprehendit rem, & sufficienter advertit, sitne bona, vel mala, seu advertit, quænam in sua natura illa sit. Sanch. *lib.* 1. *de matr. d.* 8. *n.* 2. & 4. Pont. *lib.* 4. *de matr. cap.* 1.

2 Hinc neque ab eo, qui usu rationis caret, etiamsi sit septennio major, neque a furioso, neque ab ebrio, imo neque ab iracundo, vel valde cupiente, quando ira, & cupiditas ita privant hominem usu rationis, ut impediant advertentiam requisitam ad mortale (quod certe rarissimum est) valida sponsalia, sicuti nec validum matrimonium ineuntur. Sanch. Hurt. Pont. Becan. aliique apud Leand. *d.* 1. *de matr. q.* 18.

3 Quoniam vero ignorantia, deceptio, error minuunt voluntarium, quin aliquando tollunt, ideo, pro re nostra, de illis aliqua hic sunt adnotanda.

4 Primo. Si error sit ejusmodi, ut sufficeret ad reddendum irritum matrimonium, qualis est error personæ, & conditionis servilis, sine dubio reddit irrita etiam sponsalia. Si vero error sit circa alias qualitates sponsi, vel sponsæ, quæ sint tales, quæ sufficerent ad rescindenda sponsalia, quando post illa supervenirent, de qua re infra *cap.* 3. §. 7. & 8. saltem dat jus ad rescindenda sponsalia facta per dictum errorem, quo illæ qualitates tunc non advertebantur, rescindenda inquam, modo mox dicendo *n.* 8.

5 Secundo. Si altera pars, v. gr. Sponsus dolo, & fraude sponsam decepit in prædictis qualitatibus, & hic dolus dedit causam contractui, scilicet, hoc dolo inducta sponsa consensit, nulla sunt sponsalia ex Avers. *l. mox citand.* sed contrarium tenet cum Less. & aliis Coninch. *d.* 23. *de spons. dissol. dub.* 9. *n.* 73. An autem remaneat decipiens ex parte sua, saltem in vim promissionis obligatus, ad standum sponsalibus, si decepta id requirit, idem dic, quod de incutiente metum ad eadem sponsalia extorquenda, infra §. 2. *n.* 13. dicemus. Quod si circa easdem qualitates nec sponsus, nec sponsa decipit, sed iis nescientibus decipit alius, non sunt irrita sponsalia: ex hac tamen causa possunt juste rescindi modo mox dicendo *n.* 8. ita Avers. *sect.* 5. *de matr. q.* 8.

6 Tertio. Si ex ignorantia, vel imprudentia seipsum sponsus decipit in prædictis qualitatibus, pari modo valida erunt sponsalia, sed pari modo ex hac etiam causa rescindi possunt. Idem *ibid.*

7 Quarto. Quando error, vel dolus in iisdem qualitatibus intercessit, sed non inde inductus est sponsus, vel sponsa ad contrahendum (qui error apud Theologos, & Juristas dicitur comitans) valida sunt sponsalia, quia non sunt contracta ex vi illius erroris, vel doli.

8 Quid si dubitat, an vere contraxerit ob qualitates, circa quas fuit error, vel dolus?

Resp. Si hæ qualitates erant tam graves, ut sufficerent ad sponsalia dissolvenda, de quibus quidem qualitatibus hic loquimur, non debebit se tenere obligatum ad sponsalia, quia nisi ipsi clare constet, se vere, etiam cum illa cognitione, sponsalia inire voluisse, potest se tenere tanquam inductum ad illa ex eo errore, vel dolo.

9 Quæres. Si in aliquibus ex dictis casibus sponsalia valida sic contracta possunt facile rescindi (id quod, ut DD. notant, non solum ministerio Judicis, verum etiam ab ipsa parte errante, vel decepta, fieri, per meram suam voluntatem, potest, quæ scilicet jure suo resiliat a sponsalibus sic initis) si, inquam, tam facile rescindi possunt, quid interest, quoad praxim scire, an sponsalia sint valida, necne?

10 Reſp. Multum ſane intereſſe; nam ſi ipſo jure ſunt valida, quamvis ſtatim reſcindenda, parient Impedimenta publicæ honeſtatis, ideſt, una pars non poteſt contrahere matrimonium cum conſanguineis in primo gradu conjunctis cum alia parte, juxta Decretum Tridentini; quod Impedimentum non pariunt, ſi ſint invalida. Idem dic de jure ad amplexus, & oſcula, donec reſcindantur, quæ duo in ſimili innui etiam ſupra *c. 1. §. 2. num. 3.*

§. II. *Non extorta metu.*

1 METus poteſt eſſe Primo, vel injuſte incuſſus ad extorquenda ſponſalia, vel juſte. Secundo, vel gravis, qui dicitur cadens in conſtantem virum, vel levis. Tertio, poteſt incuti vel ad extorquenda, ut dictum eſt, ſponſalia, vel ad aliquid aliud; ut ſi inimicus mortem alicui minaretur, & is ex ſe, & libere eligeret inire ſponſalia cum inimici ſorore, ut mortem ſic effugeret. Quarto, vel incuſſus ab extrinſeca cauſa libera, v. g. a Parente, a Judice, ab inimico: vel ab extrinſeca cauſa neceſſaria, v. g. ab infirmitate, tempeſtate, apprehenſione infirmi, unde quis moveatur ad ſponſandam v. g. ſuam concubinam. Nota autem metum illum, qui cauſatur a prædicta cauſa extrinſeca neceſſaria, vere eſſe, & dici metum ab intrinſeco; vere enim is, qui movet te ad matrimonium promittendum, eſt tuus timor conceptus ex infirmitate, naufragio, gehenna &c.

Has metuum Claſſes diſtincte explicui *l. 1. in Dec. c. 2. §. 5.*

Metus gravis injuſte incuſſus quomodo ſponſalia irritet?

2 Hic, ſive a parte, ſive ab aliis incuſſus ad extorquenda ſponſalia, reddunt ipſa, non ſolum Jure Eccleſiaſtico (ut colligo *ex cap. Ex litteris de diſpenſ. Impub.*) ſed etiam Jure naturæ nulla; Ita ſuſtinui *l. c.* & rationem ſatis efficacem (ut mihi videtur) attuli, loquendo ibi de omni contractu afferente obligationem Juſtitiæ; & loquendo de Matrimonio: at certe eadem eſt ratio nunc de ſponſalibus. Videatur locus, *l. 1. in Dec. c. 2. §. 7.* ne actum agere hic cogamur.

3 Quod autem ſaltem ex Jure Eccleſiaſtico ſint nulla prædicta meticuloſa ſponſalia, eſt communior opinio apud Sanch. *l. 3. de matr. d. 19. n. 13.* idque, etiamſi eſſent juramento firmata, ita ut non ſit opus relaxatione juramenti, ad ea non ſervanda, ut docet idem *ib. d. 21. n. 3.* quem ſequitur Dian. *p. 3. tr. 4. reſol.* 278. & Aver. *q. 4. ſect. 6. V. Afferendum*, alios citans.

Metus gravis juſte incuſſus.

4 Hic incuſſus ad extorquenda ſponſalia, ut ſi v. g. Judex tibi dicat, quia homicidium commiſiſti, *Niſi deſpondeas Bertam, te juſte ad triremes, vel ad mortem propter homicidium commiſſum condemnabo*, non reddit ſponſalia nulla; vide Averſ. *l. c. ſect. 4. v. Et hæc*, Sicuti, nec per ſimilem metum, nullum reddi Matrimonium, nos diximus *l. 1. in Dec. c. 2. §. 7. n. 3.* & dicemus infra *tr. 4. de conſenſu c. 6. §. 2.* militat enim eadem ratio *ib.* dicta. Et quamvis Bonac. *ib.* a me citatus doceat, metu hoc juſto invalidum reddi matrimonium, ob perfectam libertatem, quam matrimonium, quod eſt ex ſe indiſſolubile, requirit; tamen idem dicere nequaquam poterit de ſponſalibus, quæ ex ſe indiſſolubilia non ſunt, ſed reſcindi ex ſupervenientibus cauſis poſſunt.

Metus levis, ſive juſte, ſive injuſte incuſſus.

5 Hic non reddit irrita ſponſalia: Ita aliqui apud Aver. *l. c. V. dicendum tamen*, & nos item *l. c. §. 6.* idem ſuſtinemus de matrimonio, eadem autem eſt ratio de ſponſalibus. Monui tamen *ib.* ſaltem propter auctoritatem extrinſecam, eſſe probabile, quod ſponſalia metu levi juſto extorta ſint valida, ſed irritanda, etiam propria auctoritate: cum enim (ut Sanch. *l. 4. de matr. d. 19. n. 6.*) altera pars in conſcientia teneatur relaxare fidem hoc metu extortam, poterit ipſemet vim patiens pari modo in conſcientia reſumere fidem a ſe datam, idque etiamſi ſponſalia juramento firmata fuerint, modo tamen abſolutionem juramenti obtinuerit, ut idem notat *ib. d. 21. n. 4.* in foro externo non dari actionem huic patienti metum levem, ſive juſtum, ſive injuſtum, *ib.* monui.

Metus injuſtus non incuſſus ad extorquenda ſponſalia, ſed ad aliud.

6 Hic non irritat ſponſalia, neque ex ſolo hoc capite, niſi alia rationabilis ſuperveniat cauſa, irritari poſſunt. Ita colligitur ex iis, quæ habet Sanch. *l. 4. de matr. d. 12. a n. 8.* & ex iis, quæ nos *l. c. §. 5. n. 12.* diximus, dum docuimus, Matrimonium hoc modo celebratum eſſe validum: quia non ex vi metus, ſed ex propria voluntate in illa occaſione metus, eligitur matrimonium; quare ſponſalia inita ex metu illo mortis ab inimico incuſſo ob alium finem, quem *n. 1.* tertio loco explicui, valida ſunt.

Metus quicumque, ſive gravis, ſive levis incuſſus a cauſa extrinſeca non libera.

7 Hic pari modo non irritat ſponſalia: unde ſponſalia, quæ *n. 1.* exempli cauſa attulimus contracta ex metu naufragii, &c. valida ſunt. Ratio eſt, quia tunc homo a ſe ipſo, non ab alio impulſus, eligit tanquam medium ſui boni illa ſponſalia. Lege Sanch. *l. 4. de matr. d. 12. n. 3.* & nos idem dicemus de Matrimonio infra *c. 8. §. 2.*

Obligatio incutientis metum.

8 Inquires; Cum certum ſit, illam partem, quæ metum gravem injuſtum paſſa eſt, poſſe licite reſilire a ſponſalibus; quid dicendum de ea parte, v. g. de ſponſo, qui metum injuſte incuſſit, ſeu, quo ſciente, incuſſus eſt ab alio metus, ultra peccatum mortale, quia eſt injuria in re gravi, obligaturne ſtare ſponſalibus, ſi forte ſponſa, quæ metum paſſa eſt, velit Matrimonium contrahere?

9 Reſp. Certum eſt Primo, non obligari ad Nuptias contrahendas ex vi juſtitiæ ſponſalium, quia, jam dictum eſt, hæc ſponſalia irrita eſſe.

10 Certum eſt Secundo, obligari ad reſarciendum omnia damna forte inde conſecuta ſponſæ, multo magis, ſi adfuit violatio, de qua re diſtincte *l. 7. in Decal. c. 5. §. 3. n. præſert.* 43. locutus ſum.

11 Supereſt ergo quæſtio; An obligetur ad Nuptias, ſaltem ex vi fidelitatis, ſeu ex vi promiſſionis?

12 Reſp. Obligari, niſi aliquid ſuperveniat, quod ab obligatione excuſet, docet Averſa *q. 8. de matr. ſect. 4. V. Dum vero*, ſicuti idem *c. 4. ſect. 2. §. Eſtque*, docuerat; in matrimonio meticuloſe inito, eum, qui metum injuſte incuſſit, obligari ad iterum contrahendum valide Matrimonium, ſi altera pars Matrimonium ratificari expoſtulet.

13 Sed non obligari, colligitur ex Caſtr. *d. 2. de ſponſ. q. 12. n. 2.* & ex Sanch. *l. 4. de matr. d. 15. n. 5.* quatenus hi probabilius reputant, incutientem metum ad ipſum Matrimonium extorquendum, non obligari in foro conſcientiæ, donec per Judicem condemnetur, ad illud ratificandum, etiamſi altera pars metum paſſa ratificatum velit. Nam ex hoc colligitur, quod multo probabilius idem reputabunt in ſponſalibus, propter paritatem, imo majoritatem rationis. Ratio præcipua hujus doctrinæ eſt, quia in contractu oneroſo, cum ſua natura ipſe ſit ex utraque parte obligatorius, certe, ut ſervetur æqualitas, aut utraque pars obligata remanere debebit, aut neutra, Cum igitur certum ſit in caſibus poſitus, partem, quæ metum paſſa eſt, non remanere obligatam, nec remanebit alia. Moneo tamen præ oculis ſemper habendum, quod diximus *n. 10. & in Dec. loco ib. cit.*

14 Quod diximus de incutiente metum, dic cum Sanch. *l. 1. de matr. d. 11. n. 5.* de decipiente, idemque dic de ficte conſentiente cum eadem monitione *n. 10.* Adde tamen, neutrum obligari ad aliquid, ſi mutua fuit, & æqualis deceptio, vel fictio; quia in injuriis datur compenſatio, & deceptione deceptio eliditur. Lege Sanch. *l. 3. de matr. d. 10. præſer. n. 11.* Laym. *l. 5. tr. 10. c. 1. n. 11.* & Boſſ. *de matr. c. 2. n. 62.*

Animadverſio pro metu juſte incuſſo a lege.

15 Denique adverte ſponſalia inita ex metu juſte incuſſo per legem, ut ſi Judex dicat, *Si non deſpondeas Bertam, quam, quia violaſti, debes ex lege, & ex obligatione uxorem ducere, te in triremes trudam*: adverte, inquam, ſponſalia hæc & valida eſſe, & reſcindi non poſſe, quia ex nulla parte injuriam continent, ut ex dictis, *& ex 1. lib. in Dec. l. c.*

§. III. *Signo certo expreſſa.*

1 QUæcumque verba, ſigna, ſcripturæ, nutus, quibus ſponſus, & ſponſa determinatæ perſonæ ſignificent promiſſionem reciprocam de futuris nuptiis, ſufficiunt ad conſtituenda ſponſalia, ſive ea ſigna ejuſmodi ſint ex propria ſignificatione, ſive ex conſuetudine, ſive ex propria voluntate ſpondentium, ſive quocumque alio modo, dummodo, ut dixi, Sponſus, & Sponſa inter ſe ſignificent, intelligantque promiſſionem. Cum enim ſponſalia ſint merus contractus civilis, ſatis ſunt ea verba, vel ſigna, quæ internum conſenſum, ſeque obligandi intentionem ſufficienter exprimunt. Merito igitur Sanch. *l. 1. de matr. d. 18. n. 3.* ait, apud Indos illa verba, *Ego te ducam*, reſpondente alio, *Ego te ducam*, & alia verba apud Indos, *Sepeliam te, quando morieris;* Merito, inquam, ait, parere vera ſponſalia, nam quamvis ex ſe hæc non ſit determinata promiſſio, tamen ex uſu illius regionis animus ſpondendi Matrimonium explicatur.

2 Idem dic, ſi poſt tractatum de ſponſalibus addant Sponſi, *Placet*, vel quid ſimile; nam tunc ex circumſtantiis ſatis prædictus animus exprimitur.

3 Pari modo (ut vult Sanch. *l. c. n. 4.*) ſi ſponſus v. g. dixit verba certo ſignificantia promiſſionem, & ſponſa reſpondeat, *Conſentio, Volo*, vel quid ſimile; quia verba ſequentia intelliguntur ad ſenſum præcedentium, niſi clare contrarium explicetur.

4 Dixi autem *n. 1.* (determinatæ perſonæ) nam ſponſalia non conſtituentur, ſi perſonæ ſint indeterminatæ: ut ſi quis ita dicat, *Accipio in Sponſam meam unam ex his tribus filiabus tuis*; quia ſic incerta eſt promiſſio, cum neſciatur, in quam ex filiabus terminetur.

5 Ex dictis ergo, ſi conſtet affuiſſe intentionem ſpondendi, & ſponſus, ac ſponſa per illa ſigna, vel verba, quamvis ex ſe non ſufficienter explicativa, ſatis promiſſionem mutuam cognoverint, vera enaſcentur ſponſalia, veramque in foro conſcientiæ obligationem inducent.

6 In foro autem externo Judex, cui intentio ſpondentium interna conſtare non poteſt, debebit pronunciare juxta verba, vel ſigna externa. Quare, ſi ea mutuam promiſſionem ſignificent, vel ex ſe, vel ex circumſtantiis, vel ex conſuetudine loci, pronunciabit valida ſponſalia: ſi non ſignificent, pronunciabit invalida; ſi vero dubia eſt ſignificatio, puto, debere a Judice ferri ſententiam pro validitate ſponſalium; quia in cauſa Matrimonii judicandum ſemper a Judice eſt in ejus favorem, ut docet cum communi Sanch. *l. c.* qui tamen excipit, quando dubium oritur ex impedimento Impotentiæ. At cauſa ſponſalium cauſa Matrimonii eſt. Quid in foro conſcientiæ ſit in dubio dati conſenſus in Matrimonium ſentiendum, meam ſententiam propoſui *lib. 1. in Dec. c. 2. §. 7.* Sed hoc *in edit. 2. Ven. ejuſd. Decal.*

7 Jam vero his in univerſum dictis, ipſa verba, vel ſigna certo, vel dubie ſignificantia, hic claritatis gratia in ſuas Claſſes diſtributas ſubſcribamus.

Verba, quæ certo conſtituunt Sponſalia.

8 *Accipiam, vel ducam te*, vel v. g. *Mariam, in meam, vel in ſponſam meam.*

9 *Promitto, me ducturum te*, vel, *Mariam in craſtinum.*

10 *Accipiam, ducam, te*, vel *Mariam*. Nam ex communi uſu, ſubintelligitur in uxorem.

11 *Deinceps, poſthac: ex nunc te ducam*, vel *te accipiam in uxorem.*

12 *Non aliam, ſed te ducam.*

13 *Promitto*, vel *me obligo*, vel *do tibi fidem meam, quod te ducam*,

14 *Sub fide mea te ducam.*

15 *Habeas me infidum, niſi te ducam.*

16 *Ego te accipio in uxorem.* Et altera reſpondeat, *Ego te accipiam in virum*, conſtituunt ſponſalia. Nam licet illud Sponſi *Accipio*, ſignificet de præſenti, unde videatur per hæc verba conſtitui Matrimonium; tamen illa expreſſio Sponſæ reſpondentis per futurum, oſtendit, conſenſum eſſe de futuro; atque adeo conſtituuntur ſponſalia, non vero Matrimonium.

Verba, quæ certo non conſtituunt ſponſalia, ſed potius Matrimonium.

17 *Accipio te in meam.*

18 *Habeo te in uxorem.*

19 *Providebo tibi, ſicuti uxori.* Sed vide *n. 28.*

20 *Ex nunc reputo te uxorem*, ſeu *in uxorem meam.*

21 *Ex nunc*, vel, *ſemper*, vel *omnibus diebus vitæ meæ*, vel *poſthac*, vel *ab hoc tempore habebo te, tenebo te pro uxore, tractabo te, providebo tibi, ut uxori. Poſthac*, vel *ex nunc eris mea.*

Prædictæ formulæ, exprimente uxore ſimili modo ſuum conſenſum, non conſtituunt ſponſalia; nam conſtituunt Matrimonium; quia ſic explicatur conſenſus de præſenti. Cum autem in ultima ex prædictis non additur illud *ex nunc, poſthac, vel ſemper*, dubia res eſt, de qua mox *n. 28.*

22 *Volo te in uxorem: Volo te in virum*, non conſtituunt ſponſalia, ſed matrimonium, quia conſenſus eſt de præſenti. Si autem dicatur *Volo te ducere in uxorem*, dubia res eſt, de qua *n. 29.*

23 Verba illa negativa: *Nunquam aliam a te ducam*, non inducunt ſponſalia, nec Matrimonium; ſed ad ſummum ſic dicentes tenebuntur ſolum ſub conditione, illam ducere, ſi aliquam ducere velint. Vide Sanch. *l. 1. de matr. d. 19. n. 1.* & Averſ. *q. 8. ſect. 3. V. debet*, Si dicatur *Nullam aliam ducam, niſi te*, mox *n. 31.* explicabo.

24 *Non aliam, niſi te duco*, Matrimonium conſtituit, non ſponſalia, quia ſic exprimitur conſenſus de præſenti.

Verba, quæ ſub dubio conſtituunt ſponſalia, niſi major expreſſio addatur.

25 *Promitto, me deſponſaturum te, vel Mariam,*

26 *Te deſponſabo.*

27 *Tecum ſponſalia contraham.* Hæc tria afferunt incerta ſponſalia: eſt tamen probabilius ex Sanch. *l. c. d. 18. n. 13.* ſponſalia non afferre: ſunt enim ſolum promiſſio de ſponſalibus contrahendis.

28 *Habebo, tenebo te ut uxorem, providebo tibi ut uxori*, dubiæ ſunt formulæ, an ſcilicet Matrimonium, an ſolum ſponſalia conſtituant,

quando

quando non additur aliqua ex illis particulis dictis *n. 21. ex nunc semper*; &c. Nihilominus Sanch. *l. c. n.* 18. & Hurt. *d.* 1. *de matr. diff.* 13. citans Coninch. ajunt probabilius esse, quod sine illis particulis constituant sponsalia, quia ex se hæc verba respiciunt futurum. Recte *ex se* (ajunt) nam constituent Matrimonium, si consuetudo loci, vel tractatus antecedens de Matrimonio, vel quid simile efficiat, ut ea verba significent consensum de præsenti, quæ consideratio semper in hac materia adhibenda est, ut universim innui *n.* 1. 2. & 3. Ex quo conciliatur, quod diximus *n.* 19. de illa formula (*providebo tibi ut uxori*) & quod hic dicimus de eadem: hic enim, ut probabilius asserimus per eam ex se constitui sponsalia: ibi autem diximus constitui Matrimonium; sed intelligendum est non ex se, sed vel ex circumstantiis, vel ex usu regionis ad similitudinem ejus, quod *n.* 1. attulimus de ea Indorum formula, quamvis per verbum futurum, *Sepeliam te*, &c. Illa item formula; *mea eris*, dubia est; Siquidem sensus potest esse, *mea eris uxor*, vel *mea eris sponsa*. Sed mihi quidem longe probabilius est, per eam constitui sponsalia, quia id notat illud futurum (*eris*) quod tamen contrahi ad præsens, unde, & tunc constitui Matrimonium, si addatur *ex nunc postbac*, &c. diximus *eod. n.* 21. & idem si similia addantur *ib.* diximus, de illis aliis formulis, *habebo te*, *tenebo te pro uxore*, &c.

29 *Volo*, vel *placet* infinito adjunctum, sic *volo*, vel *placet contrahere tecum*, *ducere*, *accipere te in uxorem*, pari modo *volo te habere*, *te tenere in uxorem*, dubia sunt verba. Constituunt sponsalia ex Sanch. *l. c.* quia ex se hæc verba satis verificantur, si ea proferens nolit nunc illam esse suam, sed tempore futuro; Verum ab Hurt. *l. c.* hæc putantur verba satis æquivoca, quia possunt significare merum duntaxat desiderium promittendi, atque adeo Judex, qui intentionem sic loquentium non poscit, debebit pronuntiare (ait Hurt.) per hæc verba, nec Matrimonium, nec sponsalia fuisse constituta. Lege etiam Delugo *l.* 3. *Resp. Mor. d.* 16. *n.* 47. & 48.

30 *Accipio te in meam ex crastino*, seu *in crastinum*, non sponsalia, sed Matrimonium constituere, docet Hurt. *l. c.* quia sensus est, *nunc volo*, seu *consentio*, *ut cras sis mea*: consensus ergo est, inquit, de præsenti, licet executio debeat esse cras. At Sanch. *l. c.* ait constituere sponsalia, quia ratione illius additi (*ex crastino* &c.) promissio est de futuro. Incerta igitur res hæc apparet mihi.

31 *Nullam aliam ducam*, vel *duco*, *nisi te*, vel *præter te*, vel *quam te*, nec sponsalia constituere, nec Matrimonium putant Sanch. *ib. n.* 5. 8. & 10. & Pont. *l.* 2. *de matr. c.* 10. Rem esse dubiam dicit Aversf. *q.* 8. *de matr. sect.* 3. *V. Debet*. Distinguit autem Hurt. *l. c. diff.* 13. *n.* 57. Si enim dicatur *duco*, constituitur (*ait*) Matrimonium; si *ducam*; constituuntur sponsalia. Huic postremo adhæreo, quia per illud, *duco*, consensus præsens exprimitur; per illud, *ducam*, exprimitur futurus; nam propterea *n.* 11. hanc posteriorem numeravi inter formas constituentes sponsalia, & illam priorem *n.* 14. recensui inter constituentes Matrimonium.

Signa, quæ Sponsalia constituunt.

32 Porrigere, & tangere sibi manus in signum fidei, & promissionis, quam sibi dant Sponsi de futuris Nuptiis.

33 Immissio annuli in digitum ad idem significandum.

34 Missio, & acceptatio munerum juxta morem Sponsorum, præcedente tractatu de Matrimonio.

Ex his vides non solum prædicta signa sola, sed nec ipsam copulam solam, constituere sponsalia, nisi supponatur tractatio de Nuptiis, vel quid simile: secus enim prædicta præstari possent animo fornicario.

35 Taciturnitas filii præsentis, quando Parentes, Tutores, vel curam illius loco Parentum gerentes Matrimonium ipsius promittunt, parit sponsalia. Parentes, inquam, Tutores, &c. non vero extranei; nam non assentior Pontio *l.* 2. *c.* 14. *n.* 7. asserenti, & Dianæ *p.* 3. *tr.* 4. *ref.* 271. judicanti esse probabile, constitui sponsalia, etiam si extranei sint, qui promittunt; non assentior, inquam, quia extranei carent auctoritate exprimendi aliorum consensum, & taciturnitas tunc dicti filii non præsumitur rationabiliter esse consensus: facile enim potest procedere ex eo, quod non curat ea, quæ dicti extranei ex se promittunt, cum non teneatur ipsis respondere.

36 Si filius absens, vel infans, postea fiat præsens, vel septennis, quando ab iisdem Parentibus edisceт promissionem pro ipso factam de ipsius Matrimonio, & ipse taceat, sponsalia item init. Ita Coninch. *d.* 21. *dub.* 3. *num.* 39. multo magis, si ratificet per verba, vel per cohabitationem, vel per oscula, & amplexus, vel per visitationem, vel per appellationem Sponsæ, vel per similia, sic enim est clara sponsalium approbatio, quod etiam definitur in Jure, *C. un. de Desponf. Impub. in* 6.

§. IV. *Non necessario aliis manifesta.*

1 IN hoc, inter alia multa, Matrimonium differt a sponsalibus quod post Tridentinum, Matrimonium invalide initur, nisi ineatur publice, hoc est, coram Parocho, & Testibus, id, quod dicitur inire matrimonium in facie Ecclesiæ: at non sic sponsalia; ad horum enim valorem satis est, si soli Sponsi inter se mutuam promissionem adhibeant. Quare sponsalia clandestina & valida sunt, & nisi aliud mali immisceatur, licita, ut declaravit Sac. Congr. apud Rebell. & Hurt. *l. c. diff.* 16. *n.* 69. *Decret. Trid.* (ait Sacr. Congr.) *quod statuit, ut Matrimonium fiat coram Parocho, & Testibus, non habet locum in sponsalibus.*

2 Porro dubitabis: An matrimonium ipsum clandestinum, quod est invalidum, ut matrimonium, inducat tamen valida sponsalia, & sic qui, absente Parocho, & Testibus, Matrimonium contraxit, obligetur iterum legitime contrahere, quasi tunc sponsalia contraxisset.

3 Resp. Vel agimus de Matrimonio clandestino contracto ab Impuberibus, vel a Puberibus: Pubertas acquiritur a viro decimoquarto anno completo, a fœmina duodecimo item completo.

4 De priore non est controversia. Sicut enim omnes docemus, matrimonium clandestinum, ut etiam publicum, si contrahatur inter dictos impuberes nullum esse, tum ratione impubertatis, quia tunc non sunt apti ad Matrimonium: tum ratione clandestinitatis, quia per Trid. *sess.* 24. *c.* 1. *de matr.* Matrimonium clandestinum irritum est, & nullum: eodem modo cum Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 21. *n.* 5. docemus omnes, ejusmodi Matrimonium esse, in ratione sponsalium, validum, ita ut impuberes, qui clandestine invalidum matrimonium contraxerunt, tamen contraxerunt vera sponsalia, & item resultavit Impedimentum publicæ honestatis. Ratio est, quia ejusmodi Matrimonium obligare ut sponsalia, definivit *C. fin. de Desponf. Impub.* & *C. un.* §. *Idem quoque eod. n.* 6. & ratio definitionis fuit, quia quando actus includitur in eo, quod fit, si non valet eo pacto, quo fit, valet meliori modo, quo potest. At sponsalia satis manifeste includuntur in eo contractu clandestino. Cum igitur ex alia parte Tridentinum solum annullaverit Matrimonium clandestinum, non vero clandestina sponsalia, sequitur, ea esse valida. Excipe, nisi prædicti expresse excluserint sponsalia, ut si dixissent: *Contrahimus Matrimonium, quod si Matrimonium non valet, nolumus nos obligare ad sponsalia*; nam tunc sponsalia inclusa nequaquam fuissent in illo clandestino matrimonio.

5 De posteriori celebris est, & vulgata quæstio. An Matrimonium clandestinum inter puberes, cum non valeat post Tridentinum ut Matrimonium, valeat, obligetque ut sponsalia, sicuti modo diximus de clandestino inter impuberes.

6 Negat Sanc. *l. c. disp.* 20. eumque sequitur Bonac. Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *ref.* 258. Becan. Nav. aliique apud Aversf. *l. mox citan. V. Si autem*. Innititur in illis Tridentini verbis: *Ad sic*, idest clandestine *contrahendum eos Sancta Synodus omnino inhabiles reddit*. Si enim essent habiles (ait Sanch.) ad sponsalia, non essent omnino inhabiles. Confirmat; nam tunc solum, actus, si non valet, ut agitur, valet meliori modo, quo potest, quando est defectus ex parte causæ efficientis, ut est in matrimonio impuberum: at quando est defectus ex parte efficientis, & formæ, ut est in casu nostro, in quo Tridentinum inhabiles reddit illas personas, & requirit publicitatem illam tanquam formam, corruit omnino totus actus; unde, quia ejusmodi actui resistit Jus Tridentini, non potest ex illo oriri obligatio sponsalium.

7 Præter citatos, hanc etiam sententiam sequitur Bossius, *de matr. c.* 1. §. 7. citans pro ea 35. Doctores, addens, non posse hoc Matrimonium, etiamsi juratum fuerit, & etiamsi accesserit postea copula, parere valida sponsalia, quia illud totum, quantum, quantum est, est actus nullus ex Tridentino: ex actu autem nullo, nullus procedere potest effectus.

8 Nihilominus Aversf. *q.* 8. *sect.* 3. *V. Videtur*, citans pro se Navarr. & præterea Cord. Conin. Laym. Rebell. (quibus adde alios apud Boss. *l. c.* afferentes declarationem Sacr. Congr.) ait, valere saltem, ut sponsalia, æque prorsus, ac valet in impuberibus. Ratio potissima est, quia fundamentum, quo innixus est Sanch. non videtur solidum; nam Tridentinum inhabiles omnino reddidit Fideles ad contrahendum matrimonium clandestine, non vero sponsalia: scilicet non abstulit vim obligationis per modum sponsalium imbibitam in Matrimonio clandestino, sed valorem duntaxat matrimonii de præsenti; Jus ergo Tridentini resistit contractui clandestino, ut Matrimonium est, non vero, ut est promissio sponsalium. Quare negandum est illud, quod assumit Sanch. in Confirmatione, nimirum, quod eæ personæ tunc sint inhabiles ad sponsalia, & quod tunc desit forma data a Tridentino; Tridentinum enim solum eas personas reddidit inhabiles, & eam formam dedit pro Matrimonio tantum, non pro sponsalibus in eo contractu imbibitis.

9 Prior ex dictis sententiis videtur probabilior, quia, dum absolute loquitur Tridentinum, absolute nullum totum actum quoad omnes partes quomodocumque imbibitas refellit, nihilominus posteriori probabilitatem suam ne denegemus.

10 Quod si clandestine contrahentes habeant intentionem faciendi sponsalia, si non possint validum facere Matrimonium, etiam Sanch. *l. c. n.* 6. concedit, tunc fieri valida sponsalia, sed magis consequenter negat Boss. *l. c.* quia sic contrahentes non promittunt sponsalia externis verbis, seu signis externis, sed solum interne, quod ex supradictis ad validitatem non sufficit: verba enim illa clandestini matrimonii, cum actum omnino nullum, ex sententia Sanch. & ipsius Bos. contineant, videntur non posse intentionem promissionis sponsalium legitime significare.

§. V. *Absoluta sponsalia, & non conditionata. Remissive.*

DE his agetur commodius, cum de consensu ipsius contractus Matrimonii, Deo favente, infra *tr.* 4. *de Consensu c.* 5. disputabimus.

C A P U T III.

Quis possit Sponsalia contrahere?

HIc solum duo difficultatem habent, Primo, an possit quis in quacumque ætate. Secundo, an possit quis impedimento aliquo laborans valide inire sponsalia?

§. I. *Ætas quandonam irritat Sponsalia?*

1 QUæstio potest esse Primo de eo, qui septennium complevit, sed nondum est pubes. Secundo, de eo, qui illud non complevit.

De eo, qui septennium complevit.

Dico primo. Qui septennium complevit, quamvis nondum pubes, valide, & licite sponsalia contrahit, si usu rationis est compos (nam impos rationis etiam septennio major non est aptus ad sponsalia, ut supra vidimus.) Ita S. Th. *in* 4. *d.* 27. *q.* 2. *art.* 6. omnesque fere Theologi; quidquid dicat Sylv. *q.* 6. *V. Sponf.* aliique perpauci, requirentes ad sponsalia eamdem ætatem, quæ requiritur ad Matrimonium. Ratio nostræ doctrinæ est, quia licet sit determinata ætas pro Matrimonio, pro quo jura requirunt pubertatem, scilicet duodecimum annum completum in fœmina, decimumquartum item completum in viro; tamen pro sponsalibus expresse conceditur sufficere (*C. Litt.* & *C. Accessit, de Dispenf. Impub.* & *alibi*) tum pro fœminis, tum pro viris septennium completum. Hujus autem rei congruentia est, quia ad Matrimonium, quod ex se est indissolubile, maturiore opus est judicio, quam ad sponsalia, quæ rescindi ex multis causis possunt.

De eo, qui septennium non complevit.

2 Dico secundo. Minor septennio carens usu rationis invalide init sponsalia, Patet id ex dictis, *sup. c.* 2. §. 1. *n.* 2. & habetur in Jure, *C. un. de disp. impub. in* 6.

3 Dico tamen tertio. Idem minor septennio, si usu rationis polleat; etiamsi eum usum per miraculum recepisset, valide, & licite contrahit sponsalia. Hoc dictum magis est controversum, quam præcedens; nam aliqui cum Aversa *q.* 8. *de matr. sect.* 7. *V. Dicendum tamen* requirunt, præter usum rationis, ætatem septennii completi; aliqui apud Dian. ut S. Th. *l. c. ad Septimum*, & apud eumdem Aversf. *p.* 3. *tr.* 4. *ref.* 274. præter dictum usum, requirunt ætatem, saltem proximam septennio. Sed nos cum Sanch. *l.* 1. *de matr. disp.* 16. *n.* 14. Pontio, *l.* 2. *c.* 5. & Leand. *de matr. disp.* 1. *q.* 28. alios citante, requirimus usum solum rationis; fatemur tamen propter aliquos Textus, quos prædicti Doctores inducunt, ipsorum sententiam esse probabilem. Ratio nostra potissima est, quia, quando jus sive concedit, sive præscribit pro sponsalibus septennium, ideo præscribit, quia tunc præsumit in sponsis usum rationis necessarium ad illa contrahenda: prorsus sicuti ideo præscribit ætatem pubertatis pro Matrimonio; quia tunc præsumit potentiam ad generandum. Si ergo jam habetur sufficiens usus rationis ante septennium, sufficienter Jura servabuntur, sicuti proportionaliter Jura, quæ requirunt pubertatem pro Matrimonio, sufficienter servantur etiam ante pubertatem, quando ante illam constat, quod malitia suppleat ætatem, ut cum communi docet idem Sanch. *l.* 7. *d.* 140. *n.* 5. & 15.

4 Illud est notandum cum eodem *l.* 1. *de matr. d.* 16. *n.* 10. ante septennium non esse sponsalia, nisi appareat & in foro externo, nisi probetur, sponsos esse compotes usus rationis, sed, post septennium completum, esse sponsalia; nisi appareat, seu probetur eos rationis non esse

eſſe capaces. Ratio eſt, quia poſt ſeptennium præſumitur uſus rationis; antea vero præſumitur carentia uſus rationis.

5 Dixi, valide, & licite: Et quidem, quoad valide, jam probatum eſt; quoad vero etiam licite, probatur, quia, ſi ex una parte ea ſunt valida, ut vidimus, cum ex alia parte nullum jus ſit in contrarium, non eſt, unde oriri debeat culpa, ſive venialis, ſive mortalis: & certe licet a Pontio *l. 7. de matr. c. 65. n. 3.* putetur inire Matrimonium ante pubertatem eſſe mortale, quod negat Sanch. *l. 1. de matr. d. 17. n. 5. & 6.* (intellige, quando initur exercendum poſt pubertatem) tamen utrique conveniunt non eſſe peccatum ſponſalia contrahere ante ſeptennium. Conſonat in utroque dicto Leand. *l. c. q. 29. & q. 30.*

6 Dices. Qui pollens ratione ſponſalia celebrat ante ſeptennium, imo etiam poſt, ſed ante pubertatem, poteſt deinde ſtatim ac pubertatem attigerit ex ſua mera voluntate illa diſſolvere, ut mox dicemus, & docet Sanch. *lib. 1. diſp. 51. num. 9. & 14.* ergo videtur illicitum eſſe tunc contrahere. Probatur conſequentia, quia Sponſis conceduntur ex probabili ſententia oſcula, & amplexus; at illicitum videtur, ipſis hæc concedi propter ſponſalia, & deinde eoſdem libere eadem ſponſalia poſſe diſſolvere.

7 Reſp. cum Averſa, *q. 8. de matr. ſect. 7. §. Ad Tertium vero*, etiam ex voluntate utriuſque poſſunt reſcindi ſponſalia inita inter puberes, ut infra videbimus, & tamen his eadem oſcula, & amplexus conceduntur; ergo argumentum hoc ab omnibus eſt diſſolvendum. Diſſolvi autem facile poteſt, quia inconveniens non eſt, jus oſculandi tamdiu durare, quamdiu durant ſponſalia, quibus reſciſſis, deperdatur & Jus: Sicuti durante contractu v. g. cenſus, adeſt Jus in Creditore exigendi penſionem, quo tamen reſciſſo, & jus exigendi reſcinditur.

§. II. *Impedimenta, quibus contrahentes forte laborant, an irritent ſponſalia?*

1 AN Titius, & Berta conſanguinei, antequam obtineant diſpenſationem, ſint habiles ad contrahenda valide ſponſalia? Quod eſt quærere, an impedimentis dirimentibus affecti a validitate ſponſalium repellantur, ſicuti repellantur a validitate Matrimonii? Rurſus, an Antonius voto ſimplici Caſtitatis aſtrictus, ſit aptus ad eadem contrahenda: quod eſt quærere, an impedimentibus non dirimentibus laborantes valide celebrent ſponſalia?

2 Dico Primo, cum Averſ. *l. c. ſect. 3. initio*, eſſe probabilius, Titium prædictum cum Berta eſſe ſecundum præſentem ſtatum inhabilem ad valorem ſponſalium. Probatur, quia non poteſt valide ſe quis obligare ad illud, quod ponere ex ſe non poteſt: ergo qui non valet propter impedimentum dirimens (quod certe ipſe non poteſt ex ſe tollere) Matrimonium contrahere, nec promittere illud per ſponſalia valebit.

Dixi ſecundum præſentem ſtatum, propterea, quæ mox addam *n. 5.*

3 Dico Secundo, cum eodem *ib.* & cum Sanch. *l. 1. de matr. d. 46. n. 3.* prædictum Antonium non poſſe valide ſponſalia, nec Matrimonium promittere. Ratio eſt, quia promiſſio etiam jurata faciendi rem malam non obligat; unde non eſt vera promiſſio, atque adeo nec ſponſalia. At Antonius Voto dicto ligatus, promitteret, per ſponſalia violare votum Caſtitatis: ergo, &c.

4 Hinc colligis, reſpectu ſponſalium omnia impedimenta eſſe dirimentia, quia ex diverſa via, altera explicata *nu. 2.* altera *n. 3.* ſponſalium promiſſio irrita redditur. Non ſic quoad Matrimonium ipſum: nam dirimentia reddunt omnino nullum Matrimonium, at, ſolum impedientia non irritant Matrimonium, ſed inducunt dumtaxat peccatum in contrahentibus. Et quidem hujus ſecundi generis eſt dictum votum ſimplex Caſtitatis, ut ſuo loco Matrimonii eſt diſputatum.

5 Dico Tertio, cum G. Hurt. *diſp. 1. de matr. diff. 21. initio*, quæ hactenus diximus, hoc eſt, non fieri ab his impeditis vera ſponſalia, & peccari ea attendendo, intelligi, ſi promiſſio referatur ad quodcumque tempus, quo durat impedimentum, vel etiam, ut colligo ex Sanch. *lib. 5. de matr. d. 5. n. 26.* ſi promiſſio ab impedito fiat abſolute; nam tunc promiſſio videtur referri ad quodcumque tempus. At dico valida fieri, & (ut idem Sanch. *n. 16.* notat) etiam licita, ſi referantur ad tempus, quo ceſſabit impedimentum, ut ſi quis conſanguineus ſic promittat conſanguineæ: *Nunc ſpondeo tibi futuras Nuptias, celebrandas poſt obtentam diſpenſationem:* quo pacto certe ſeulus eſt conditionatus, hoc modo: *Sponaeo, ſi Pontifex diſpenſaverit.* Ratio hujus doctrinæ eſt, quia pro illo priori tempore urget inhabilitas, & impedimentum perſonæ, unde & peccati radix, ſi pro illo tempore promittas, non vero pro poſteriore.

6 Hæc autem vera ſponſalia, non ſunt vera, pro tempore ante obtentam diſpenſationem: pro eo enim tempore, cum adhuc non ſit poſita conditio, deficit perfectus, & abſolutus conſenſus, qui eſt omnino neceſſarius ad quemcumque contractum: ſed ſunt vera poſt conditionem adimpletam, puta poſt diſpenſationem impetratam: quia tunc, ſi nihil aliud obſtet, purificata jam conditione, abſolutus (ſaltem ex probabili ſententia mox *n. 9.* dicenda) redditur conſenſus.

7 Hinc fit, ut antea, nec inducatur impedimentum publicæ honeſtatis (ut habetur in Text. *c. 1. de ſponſ. in 6.* de qua re vide Sanch. *l. c. n. 12. in fin.* & apud Dian. *p. 11. tr. 2. reſ. 68.*) nec concedantur oſcula, & amplexus ſponſis, ut *ib. n. 38.* notat Sanch. quia pro illo tempore veri ſponſi non ſunt.

8 Dices. At cur hæc oſcula conceſſimus §. *præc. n. 5.* Sponſis impuberibus, ſeu certe ſuppoſuimus, ut etiam cur diximus, in ipſis oriri impedimentum publicæ honeſtatis, cum tamen pro eo tempore ſint inhabiles ad Matrimonium?

9 Reſp. Quia illi non ſunt inhabiles ad ſponſalia, etiam pro illo tempore, eos enim ad ſponſalia admittunt Sacri Canones, ut ibi vidimus, & habet pluribus Sanch. *l. 1. de matr. d. 16. n. 2.* at impeditos, de quibus nunc loquimur, Eccleſia, nec ad Matrimonium admittit, nec ad ſponſalia.

Sponſalia invalida ob impedimentum an indigeant novo conſenſu poſt diſpenſationem?

10 Inquires. Obtenta diſpenſatione, ſeu ablato impedimento, ſtatimne ſine alio novo conſenſu, ſeu ſine nova ratificatione, valida ſunt dicta ſponſalia, an requiritur novus conſenſus, vel ratificatio?

11 Reſp. Celebris eſt de hac re, & utrimque ſæpius diſputata quæſtio. Alii cum Sanch. *lib. 5. de matr. d. 5. n. 24.* & Paſqual. *dec. 506.* innumeros citante, non requirunt novum conſenſum, ſeu ratificationem; Unde ajunt, ſponſos, poſt impetratam diſpenſationem, non poſſe reſilire, quia, ea habita, ſtatim conſolidantur, ſeu abſoluta evadunt ſponſalia, atque adeo obligant. Alii vero cum Sacra Rota multos citante apud Dian. *p. 6. in calce libri dec. 2.* requirunt novum conſenſum, vel ratificationem. Quare, ſi Sponſi nollent ratificare, poſſent reſilire, quia antea, per hos Auctores, erant invalida ejuſmodi ſponſalia, cum fuerint inter inhabiles: ergo poſt diſpenſationem debent iterum celebrari, ut fiant valida: ſecus in ſua invaliditate remanebunt.

Utramque ſententiam probabilem judico, ut iterum fuſius cum ſimili quæſtione circa ipſum Matrimonium agemus, infra *tr. 4. de conſenſu c. 5. §. 4. n. 11.* explicabitur.

C A P U T IV.

De quibuſdam pactis, quæ ſolent apponi in ſponſalibus.

1 PRimum pactum eſſe poteſt hujuſmodi: *Si quis ex Sponſis recedat a Matrimonio, ſolvat intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis, quod alter patietur ex receſſu.*

Reſp. hoc pactum eſſe legitimum: hæc enim non eſt pœna appoſita ſponſalibus, quam ſupra *c. 1. §. 3.* rejecimus, ſed debitum juſtitiæ, & etiam, præciſo pacto, reſarciendum: quare, tametſi videatur aliquantulum ſic violari libertas Matrimonii, tamen cum id imbibatur in natura cujuslibet contractus, atque adeo in contractu ſponſalium, nihil contra allatam reſponſionem.

2 Secundum pactum: *Promitto te ducere cum pacto, ut parentes, vel conſanguinei tui ſub pœna ſolvendi centum aureos curent, ut tu Matrimonium reipſa mecum contrahas.*

Reſp. pactum eſſe legitimum; quia ſic parentes, & conſanguinei ſolum obligantur curare, ut fiat Matrimonium; quod (ſi aliud non addatur, ideſt ſine minis, & violentia fiat) curare poſſunt ſine læſione libertatis, ad quod duntaxat curandum, obligantur ex illa promiſſione, ut notat Sanch. *l. 1. de matr. d. 30. n. 4.*

3 Tertium pactum: *Si mecum contrahes Matrimonium, donabo tibi centum, ſecus nequaquam donabo.*

Reſp. cum neceſſaria diſtinctione, ſi ejuſmodi pactum apponitur cauſa libidinis, idque conſtet, illegitimum eſt, & rejicitur a lege, *l. Si ita ſtipul. foro. ff. de v. oblig. & alibi.* Si vero (ut ſolet communiter fieri) adſit cauſa juſta, ut ſi fiat dotis nomine, vel ad compenſandam nobilitatem, vel juventutem, vel pulchritudinem &c. legitimum eſt, & approbatur C. *de illis de cond. appoſ.* lege Sanch. *l. c. d. 33. & 34.* ubi multa habes de hoc pacto, quod etiam clare expendit Caſtr. *d. 1. de ſponſ. p. 10. & 11.*

4 Quartum pactum: *Tecum contraham, ſi tu cohabitare mecum in meo v. g. oppido, nec alio commigrare, promittas.* Quid ſi addatur, *ſub pœna ſolvendi centum?* Reſp. legitimum eſſe pactum, etiam de habitatione perpetua, illoque teneri conjuges, ſecuto Matrimonio; nam voluntarie acceptari poteſt, & ex alio capite nullam continet injuſtitiam. Ita Sanch. *l. 1. de matr. diſp. 40.* Pont. *l. 12. c. 20. n. 8.* Diana *p. 3. tr. 3. reſ. 212.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 3. c. 2. n. 5.* Caſtr. *l. c. p. 15. §. 2. n. 3.* aliique. Quare, ſi vir v. g. nollet deinde pactum obſervare, non tenetur eum ſequi uxor, & e contra. Pœna autem illa ſolvenda erit, quia non eſt pœna appoſita pro ſponſalibus adimplendis, quam ſupra rejecimus, ſed pro prædicta habitationis ſecuritate. Ita Averſ. *q. 12. de matr. ſect. 3. V. Octavo.*

Intellige autem ſemper modo non adſit rationabilis cauſa recedendi: puta ſanitas, capitales inimicitiæ, & ſimiles; nam tunc cum non adſit culpa, nec pœnam ſubire debebit conjux recedens, & obligabitur alter eum ſequi.

5 Hinc naſcitur ſequens difficultas. Petrus, & Berta ſponſalia ſine ullo ejuſmodi pacto contraxerunt: mox Petrus rogat, vel cogit Sponſam; ut ſecum abeat in aliam regionem: obligaturne Sponſa illum ſequi?

Reſp. Non obligari, & ſi Petrus diſcedat, ſolvi juſte, & licite ſponſalia, etiam jurata a ſponſa poſſe: quia quamvis uxor, modo infra *tr. 7. de oblig. c. 1. §. 1.* explicando, obligatur ſequi virum, non tamen ſponſa ſponſum. Ita Averſ. *q. 8. ſect. 11. V. Quarto ſimiliter.* Petrus vero peccabit, vel non peccabit, prout vera, & ſufficiens cauſa illum excuſabit, vel non excuſabit ab ejuſmodi diſceſſu.

6 Sed quid Juris, ſi nullo ejuſmodi præcedente pacto, iniatur Matrimonium, ſemperne conjuges mutuo ſe debent ſequi alio commigrantes? Reſp. de hac re infra dicam *tr. 7. de oblig. c. 1. §. 1. a n. 7.*

C A P U T V.

De diſſolutione Sponſalium.

AD octo capita reduco cauſas, ex quibus quæri ſolet, an diſſolvere ſponſalia ſine culpa quis poſſit, quas jam ſuis paragraphis explicandas aggredior.

P R I M A C A U S A

§. I. *Mutuus conſenſus*

Inter puberes.

1 SPonſalia a puberibus contracta, etiam jurata licite diſſolvuntur mutuo, ſed certe libero, & non coacto conſenſu, quo uterque velit a ſponſalibus diſcedere, idque etiamſi in honorem Dei per votum illa fuerint inita, ut ſi quis, voto addito, pauperem deſponſaverit. Ratio eſt, quia ſemper intelligitur factum ejuſmodi Votum ſub conditione, *ſi altera pars velit*. Ita S. Thom. *in 4. d. 27. art. 3. n. 5.* & communiter.

2 Quare, ſi quis ex ſponſis, quamvis cum peccato recedat a ſponſalibus, poterit licite alter ſi velit, & ipſe ex ſe, & ſine officio Judicis, reſilire. Ratio eſt, quia jam ſic ſponſalium diſſolutio erit ex mutuo conſenſu, licite autem hic alter recedet, quia in Textu *L. Cum proponens C. de pactis* merito dicitur, *Frangenti fidem ſervanda fides non eſt.*

3 Dictus autem receſſus a ſponſalibus duplici modo exhiberi poteſt. Primo explicite, quando ſcilicet quis expreſſis verbis negat, velle ad Matrimonium procedere, & de hoc dictum eſt hactenus. Poteſt Secundo implicite, & interpretative, quando ſcilicet, ita ſe gerit ſponſus, ut facto ipſo, ſponſalia recuſare cenſeatur, & certe etiam tunc poterit relictus annuere, & ſic ſponſalia diſſolvere.

4 Hoc implicito modo recedit quis, vel ob nimiam dilationem, vel ob profectionem in regionem aliam, de quibus ſigillatim eſt diſſerendum.

Quoad dilationem, qui differt inire Matrimonium ultra terminum, qui forte præfixus fuit (nam ſi præfixus non fuerit, dicam mox *n. 6.*) cenſetur a ſponſalibus reſilire. Id, quod ut explicatius habeas, fac ſic contracta fuiſſe ſponſalia: *Spondemus intra annum inire Matrimonium:* elabatur autem annus, nec alter e Sponſis compareat ad Matrimonium celebrandum, inquiro, an ſtatim primo die, imo prima hora poſt annum, judicandus hic ſit, plus juſto differre; atque adeo licitum ſit alteri recedere, & ſponſalia diſſolvere.

5 Affirmative reſp. cum S. Th. *l. c.* communis opinio, & colligitur ex Sac. Text. *c. Sicuti de Sponſ.* ubi cum jubeatur quidam puniri, qui, relictis prioribus ſponſalibus, evolavit ad aliud Matrimonium, additur, niſi forſan terminum præfixerit, nec per eum ſtetit, quin ad præfixum terminum Matrimonium conſummaverit. Quam deciſionem adeo ſtricte excipit Coninch. *d. 23. dub. 6. n. 47.* ut etiamſi juſtam cauſam alter habuerit differendi, adhuc doceat, alterum poſſe licite reſilire,

& diſ-

& dissolvere sponsalia. Verum nec illam communis opinionis doctrinam indistinctè reciperem, nec huic strictæ acceptioni acquiescerem; putarem enim Primo, duos, vel tres, certe paucos dies (ubi aliud incommodum non apparet) non afferre dilationem plus justo, quia communiter (nisi aliud expressum ex pacto fuerit) præfixio ejusmodi termini in re nostra, ut in similibus commerciis humanis, non intelligitur cum tanto rigore, ut pauci dies contumacem hominem reddant. Putarem Secundo, contra Coninch. id multo magis esse, si addatur causa rationabilis differendi: tunc enim æquitas vult, ut relictus non sit adeo rigorosus, ut modicam dilationem habeat pro contumacia. Expensis ergo damno, vel molestia, vel periculo incontinentiæ alterius, ac necessitate, qua urgetur, qui differt, & similibus, judicet prudens, an sit notabilis dilatio, & quidem in utroque foro. In dubio autem recurratur ad Judicem modo mox dicendo *n.* 10.

6 Quod si terminus nullus præfixus est (in quo casu, ut supra diximus, celebrandum est Matrimonium, quamprimum sine magno incommodo potest, præsertim altero requirente) difficilius est dignoscere, quantum temporis spatium sit expectandum, ut plus justo longior existimetur dilatio.

7 Dico nihilominus pari modo, ac dictum est *n.* 5. *fin.* id esse omnibus expensis dijudicandum: quare licet biennium non censeatur nimium a lege, *L. Si is C. de Sponf.* imo, nec (*C. Sicut de Sponf.*) quinquennium, quia tunc fortasse ex circumstantiis eo tempore præsentibus ita judicari potuit, tamen multo minus spatium regulariter sufficiens erit, quod ut dixi, a viro prudenti singula considerante decernatur. Lege Sanch. Laym. Rebell. Guttier. aliosque cit. a Castrop. *disp.* 5. *de sponf. p.* 23.

8 Quoad profectionem in regionem aliam; Qui ex sponsis alio commigrat, diuque abest a loco, ubi Matrimonium erat contrahendum, renunciare præsumitur, imo facto ipso renunciat sponsalibus; nam propterea alterum a promissione, etiam jurata, liberat: qui sic liberatus poterit ex se sine Judicis officio, libere ad alias Nuptias se convertere.

9 Sed quænam temporis diuturnitas ad hoc sufficiet, ut nimirum profectio prædicta ita longa existimetur, ut contomaciam importet?

Resp. Lex Civilis, *l.* 2. *C. de Exempt.* significat, non sufficere minus triennio, *l.* 2. *C. de sponf.* non sufficere minus biennio: sed standum est Legi Canonicæ, *C. de illis de sponf.* & quidem in utroque foro, quæ absolute concedit sponsæ, posse dissolvere sponsalia, quando alter sponsus alio se confert, his verbis: *De illis, qui promittunt se mulieres ducturos, & postea dimittunt terram, se in partes alias transferentes, &c. liberum erit mulieribus ad altera se vota transferre.*

10 Verum adhuc urgeo, & inquiro, quodnam tempus requiritur, ut terram quis dimisisse censeatur? Resp. id, non alio modo cognosci posse quam ex iisdem, vel similibus circumstantiis, quas modo diximus *n.* 5. In dubio autem recurratur ad Judicem, cujus auctoritate causa dissolvendi sponsalia definiatur; & certe prudenter muneri Judex satisfaciet suo, si absentem sponsum, vel sponsam (in hoc enim sunt pares, licet Canones communiter loquantur de maribus, qui facilius alio proficisci solent) per internuncium, quando potest, moneat, terminumque competentem præscribat, quo elapso, libera pronuncietur sponsa, vel sponsus.

Inter puberes.

11 Atque hæc de sponsalibus contractis a puberibus. At si qui impuberes, modo supra explicato, sponsalia inierint, non possunt, etiam mutuo consensu, ea dissolvere, dum sunt impuberes. Ita definivit Sacer Text. *C. de illis, & C. a nob. de sponf. impub.* Sanch. fuse *l.* 1. *de matr. d.* 51. Ratio autem definitionis fuit, ne in eo infirmæ ætatis debili judicio imprudens esset mutatio. Quando tamen quilibet ex ipsis attingit pubertatem, potest valide, & licite statim dissentire, & sic dissolvere sponsalia, ita ut, quamvis alter, sive pervenerit, sive non pervenerit ad pubertatem velit in sponsalibus persistere; tamen jam dissoluta ea omnino in utroque foro fiunt. Ita deciditur in Textibus citatis. Ratio autem Decisionis fuit, quia sponsalia impuberum, cum sint inita in ea debili ætate, non debent esse adeo firma, ut ad eorum dissolutionem, non sufficiat alterutrius dissensus, maturo, idest pubertatis tempore habitus.

12 Dixi (*statim*) nam secus approbare videbuntur sponsalia, nisi ducatur excusatio ab inadvertentia, vel ignorantia, vel bona fide, qua quis credat, se posse ex intervallo dissentire. Ita Aversf. *q.* 8. *de Sponf.* *V. Notant.*

13 Dixi iterum (*statim*) quod est morali modo sumendum; ita ut ejusmodi dissensus valide, & licite exhiberi possit intra tres dies ante, vel post pubertatis ætatem, ut idem *ib.* notat: & merito, id enim dicitur in jure fieri statim; quod intra triduum fit, nisi tamen, ut ego interpretor, aliqua urgeat circumstantia, vel negotii qualitas contrarium persuadens, ita in jure illud (*incontinenter*) explicatur triduo, vide *L. fin. de Errore Advocati*, & illud (*illico*) explicatur *L. fin. C. de Judiciis*, intra triduum, ut docent Canonistæ *in C. de illis, modo citato*, notatque Mandosius, *de Mont.* dicens statim aliquod probari, quod infra tres dies probatur.

14 Quid si pubes contraxerit cum impubere, & sponsus impubes perveniens ad pubertatem approbaverit sponsalia, poteritne pubes se solo dissolvere sponsalia? Resp. non posse, quia hæc facultas valendi se solo ea dissolvere, concessa est dumtaxat impuberi non approbanti sponsalia, quando attingit pubertatem, ut jam dictum est satis, non vero puberi.

15 Quod si sponsalia contracta fuerint ante septennium, idque ante usum rationis, cum irrita sint ipso jure, nec ullam obligationem inducant, nullius consensu indigent, ut dissolvantur.

16 Denique, quando dicimus, impuberem, cum pervenerit ad pubertatem, licite resilire posse a sponsalibus, quæri potest, an comprehendamus casum, quo impuberes dicti interposuerant suis sponsalibus juramentum?

17 Resp. Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 51. *n.* 22. aliique citati a Castr. *d.* 1. *de sponf. d.* 17. *n.* 8. ajunt, non comprehendi: quare tunc non posse eos licite sine mutuo consensu a promisso Matrimonio recedere. Pontius autem *l.* 23. *c.* 9. *n.* 7. quem sequitur cum aliis idem Castr. *n.* 9. asserit comprehendi; atque adeo licite posse resilire, ac si juramentum non adfuisset, id, quod probabile esse, idem Sanc. ingenue fatetur.

18 Hanc posteriorem sententiam probabiliorem pronuncio, qua jus *C. Ex lit. de sponf.*) in quo fundatur sententia prior, id clare non decernit, & ex alia parte, alibi dictum est, & omnes ex aliis Juribus *C. Quemadmodum de jurejurando L. fin. C. de non numerata pecun.*) docent, juramentum sequi naturam actus, cui adhæret, nisi a jure contrarium dispositum fuerit. Cum ergo sponsalia impuberum sint irritabilia, etiam per unum ex sponsis, qui pubertatem attingit, ejusmodi etiam erit juramentum illis adhærens.

SECUNDA CAUSA.

§. II. *Religionis Ingressus.*

Ubi

DE EJUSDEM VOTO.

1 HIc, alterum est certum, sub controversia alterum. Certum est, & definitur *c.* 2. *de Converf. conjug.* dissolvi rite, & licite sponsalia per solemnem professionem Religiosam, sicuti, ut infra dicemus, Matrimonium ratum. Et ratio valde congrua est, quia debuit cuique relinqui facultas assumendi statum Religiosum, qui singularem continet status excellentiam. Idem ergo erit, ut notat G. Hurt. *d.* 2. *de matr. diff.* 6. *initio*, per vota biennii Soc. JESU, quæ verum Religiosum efficiunt, & post Bullam Gregorii XIII. *Ascendente Domino*, irritat Matrimonium, quod forte post illa contraheretur, non autem per ea biennii vota dirimi Matrimonium ratum, quamvis hoc dirimatur a solemni professione, infra explicabimus *tr.* 7. *c.* 6. §. 2.

2 Quid si prædictis sponsalibus additum fuit juramentum? Resp. Idem fore dicendum, quia, ut modo diximus, juramentum sequitur naturam actus, cui adhæret, & ita tenet Sanch. Coninch. Pont. cum Castr. *disp.* 1. *de sponf. p.* 16. *n.* 5. quibus adde G. Hurt. *d.* 2. *de matr. diff.* 5. *n.* 17.

Non igitur assentior Rebell. aliisque citatis ab Aversf. *q.* 7. *de Sponf. sect.* 12. *v. secundo*, dicentibus, esse obligationem, imo nec Scoto apud eosdem dicenti, esse consilium, si prædictus, qui sponsalia juravit, procedat ad Matrimonium, ut sic servet juramentum; nam deinde, inquit, antequam illud consummet, Religionem ingredi poterit: non, inquam, assentior, quia sic delusorium actum ageret, animum habens Matrimonium deserendi. Præter quam quod sponsam deciperet, quæ nunquam Matrimonium contraheret cum viro hunc animum habente.

3 Quando Religionis electionem concedimus dictis sponsis, semper excipimus, modo alteri ex sponsis non intersit Matrimonium celebrari; puta, si necessarium sit Matrimonium ad honorem sponsæ a te forte cognitæ, & ad legitimandam prolem forte natam, &c. sed hoc non est ex vi sponsalium, est enim ex vi damnorum illatorum, &c.

Ingressus in Novitiatum.

4 Alterum, quod controvertitur est, an id non solum concedatur solemni professioni, sed etiam ipsi ingressui in Novitiatum? Resp. Plures ut Sanch. *lib.* 1. *de matr. disp.* 42. aliique apud Castr. *d.* 1. *de sponf. p.* 18. *n.* 1. æque concedunt. Plures tamen apud Castr. *l. c. n.* 2. concedere omnino renuunt.

5 Sed verius, & probabilius sic distinguo, cum Castr. *l. c. n.* 4. Vel loquimur de eo, qui manet in sæculo; & de hoc dicito, liberum manere a sponsalibus, ac posse, si velit ad aliud Matrimonium se convertere. Ratio est, quia alter, dum Novitiatum ingreditur, recedit a sponsalibus; ergo, si alter etiam & ipse recedat, jam mutuo consensu erunt sponsalia dissoluta; quod si ille ficte, idest non cum animo profitendi ad Novitiatum se contulit, adhuc is, qui remanet in sæculo, poterit licite recedere, quia in sponsalibus semper imbibitur, ut mox dicemus, conditio, nisi res sint notabiliter mutatæ: At per dictum fictum ingressum mutatæ sunt nimis manifeste res. Primo, quia Sponsa v. g. quæ remanet in sæculo, deberet expectare finem Novitiatus alterius. Secundo, deberet nubere ei, qui Monachus fuit. Tertio, deberet nubere ei, qui illam despexit, dum per fictum ingressum eam deserere voluit.

6 Vel loquimur de eo, qui novitiatum assumpsit, & de hoc dicito, quamvis licite ingrediatur, tamen ipsum non esse liberum absolute a sponsalibus: sed si forte egrediatur ante professionem, debere observare promissionem datam alteri, si alter velit. Ratio potissima præter cæteras est, quia ingressus in novitiatum non solvit sponsalia ex sui natura, cum novitius possit egredi, & sponsalia adimplere. Neque ex jure positivo, illud enim, quod modo dixi, concedi a jure professionis, non potest extendi ad novitiatum; tum quia, quæ pendent a jore positivo non possunt extendi de casu in casum: tum quia disparitas est manifesta; nam professio constituit statum perpetuum, quod non constituit novitiatus.

Votum assumendi Religionem.

7 Inquires. Si professio Religiosa dissolvit sponsalia, dissolvitne etiam Votum simplex eamdem assumendi?

Resp. cum distinctione, quæ consequitur ex dictis. Vel enim est sermo, An licite ejusmodi votum emittatur a sponsis: & Ajo licite emitti; quia sicuti licitum est sponso, profiteri in Religione, ita & illam vovere, præscindendo ab aliquibus circumstantiis, quæ illud inficerent, qualis esset, fuisse a sponso sponsam violatam, de quibus *l.* 7. *in Dec. c.* 5. §. 3. *a n.* 43. dictum est, id quod ego iterum, iterumque monere soleo. Vide mox §. 4. *n.* 8.

Vel sermo est, An eo ipso dissolvantur sponsalia: & Ajo, licet alter, qui non vovit, possit, si velit, recedere a sponsalibus, quia, ut modo in simili diximus, alter per prædictum votum jam renunciat Matrimonio, atque adeo tunc pro dissolutione jam mutuus consensus adesset; tamen, non eo ipso consurgeret dissolutio: Nam si is, qui Religionem vovit, in nulla forte ex Religionibus admittatur, seu quoquo modo a Religione liber egrediatur, debebit stare initis sponsalibus, si alter, qui remansit in sæculo, sic velit. Ratio est eadem, quam modo dixi de novitiatu, quia votum prædictum, nec ex natura sua debet sponsalia dissolvere, neque ex jure Ecclesiastico: dum nullibi in jure hoc privilegium ejusmodi voto concedatur. Ita Castr. *l. c. p.* 20. *n.* 4.

8 Quæres. Si quis vovisset Religionem assumere, ut etiam si quis vovisset ordinari in Sacris, & deinde contraheret sponsalia, valida ne essent hæc sponsalia, & ad illa teneretur ne is, qui vovit?

Resp. Nec valida erunt, nec ad illa tenebitur, etiamsi illa jurasset, quia tunc sponsalia subsequentia votum, sunt de re illicita. Si tamen præter dicta sponsalia intercessisset defloratio, vel quid simile, alia prortus esset ratio, de qua ego *l.* 7. *in Dec. c.* 5. §. 4. *a n.* 34. plane disserui.

TERTIA CAUSA.

§. III. *Ordo Sacer.*

1 POsito, quod Ordinem Sacrum susceperis, non est dubium sponsalia remanere dissoluta, quia jam assumptus est status Matrimonio insociabilis. Ordinem Sacrum dixi: per Minores enim ea non dissolvi, cum illi statum nuptiis incompatibilem non constituant, certum est. At controversia esse potest, an eumdem Ordinem Sacrum sponsus licite possit, invita sponsa suscipere.

Resp. licite, ex Pont. Laym. aliisque cit. a Castr. *l. c. p.* 19. & ex Dian. aliisque, quos citat, sequiturque Aver. *q.* 7. *de sponf. sect.* 12. *V. Dicit tamen.* Ratio est, ajunt, quia etiam status, quem affert Ordo Sacer, est admodum perfectus, & statui Religioso æquipollens. Sed illicite ex Sanch. Coninch. Rebel. Castr. eos *ib.* citante, quibus adde G. Hurt. *d.* 2. *de matr. diff.* 4. Ratio est, inquiunt, quia Ordini Sacro, tametsi perfectum certe statum vivendi is contineat, non conceditur a jure spon-

sponsalia dirimere, cum e contra statui Religioso, propter ejus peculiarem, singularemque perfectionem, id concedatur in supradicto Textu, *C. de convers. conjug.*

Utraque sententia sua probabilitate non caret.

Votum assumendi Ordines Sacros.

2 Quid de voto assumendi Ordines Sacros? Resp. Si votum fuerit emissum ante sponsalia, jam modo §. 2. *n.* 8. dixi; si vero postea, allati Doctores *n. praeced.* Pont. & Laym. consequenter dicent, & quidem probabiliter, ejusmodi votum licite emitti a sponsis, & debere ab iisdem observari, & per illud eodem modo dissolvi sponsalia, quo *ib. n.* 7. diximus de voto ingrediendi in Religionem. At vero Doctores *eod. n. praec.* allati cum Sanch. & Castr. *p.* 20. *n.* 3. consequenter, & item probabiliter, docebunt, illicite emitti; unde illud non acceptari a Deo, nec per illud dissolvi sponsalia. Ratio utriusque sententiæ est, quia cum prior concedat licite dissolvi sponsalia per ipsum Ordinem Sacrum, licite etiam concedet per ejus Votum; cum vero posterior neget id Ordini Sacro, negabit etiam ejus Voto.

Gasp. Hurt. *l. c.* ait, etiam in hac sententia posteriori, mortua uxore, debere Sponsum suscipere Ordines ad observandum votum, quod non potuit tempore vitæ uxoris adimplere; sed est distinguendum: Si enim vovit suscipere Ordines pro tempore, quo forte supervivet uxori, obligatur, ut in simili dicam infra §. 5. *n.* 22. quia sic promissum votum est de re bona; At si promisit absolute pro omni tempore, cum votum sit de re mala, votum non subsistit, quia in hac sententia fit contra jus sponsæ, atque adeo nunquam obligare poterit.

QUARTA CAUSA.

§. IV. *Votum simplex Castitatis, seu Cœlibatus.*

1 Assero Primo, probabile esse per votum simplex Castitatis, seu Cœlibatus post sponsalia emissum dissolvi ex utraque parte sponsalia, & illud licite emitti ab altero ex Sponsis, etiam altero renuente. Ita docent plerique cum Aver. ut S. Th. Vasq. Suar. Bonac. Pont. quos citat, sequiturque Aver. *l. c. V. Sed dicendum*. Ratio est, inquiunt, quia per ejusmodi votum assumit quis statum valde perfectum, Deo gratum, quo eidem Deo se ille offert; sicuti (quamvis perfectiore modo) facit is, qui se dedicat Deo per professionem religiosam.

2 Moneo autem, hanc sententiam habere locum in foro conscientiæ tantum; nam in foro externo quis Judex credat, te vere ob votum simplex Castitatis sponsalia deserere?

3 Moneo item, habere locum in vero voto facto ob cultum Dei, seu animæ salutem: secus, si ob odium sponsæ, vel quid simile; tunc enim non esset votum, ut alibi explicatur, cum disputatur de voto.

4 Atque has duas monitiones habere debere etiam locum in præcedentibus votis assumendi Religionem, vel Ordinem Sacrum, jam vides.

5 Assero Secundo, probabile item esse illicite, & invalide emitti ejusmodi votum Castitatis, seu cœlibatus post sponsalia, unde per illud ea nequaquam dissolvi.

Ratio hujus probabilitatis est, quia non sufficit quæcumque perfectio operis ad tollendam obligationem Justitiæ, qualis invenitur in sponsalibus, sed id debet in jure concedi, seu declarari ab Ecclesia. Cum igitur videamus, id certo Ecclesiam concessisse professioni Religiosæ, & consequenter ejus voto, voto autem simplici Castitatis id clare concessisse non videamus, consequenter dicimus, hoc votum ejusmodi prærogativa carere. Dixi, clare; nam Textus, *in c. veniens, Qui clericis, vel voventes*, quem inducunt Doctores allati *n.* 2. scilicet Less. Laym. Sanch. aliique apud Aversf. *l. c.* Alii apud Castr. *l. c. p.* 20. *n.* 6. profecto aperte non loquitur, ut Castr. *l. c. n.* 5. expendit.

6 Ex priore sententia sequitur, sponsum emittentem post sponsalia hoc votum, remanere liberum ab illis, ipsaque sponsalia esse prorsus dissoluta, atque adeo alterum sponsum, qui votum non emisit, posse licite, & valide alias nuptias sibi procurare.

7 Ex posteriore vero sequitur, ejusmodi sponsum non remanere liberum a sponsalibus, sed debere procedere ad Matrimonium; si alter velit, sponsaliaque ipsa non fuisse dissoluta. Lege Castr. qui advertit, hunc post Matrimonium reddere posse debitum, sed non petere, & obligari ad petendam dispensationem, ne permaneat in periculo continuo incontinentiæ.

8 Ex iis sententiis elige quam mavis, modo advertas, hæc dicta esse, præscindendo ab alio damno: Nam si copulam quis v. g. a sponsa habuit, imo a quocumque cum promissione Matrimonii, sane is, nec per similem votum Castitatis antecedens, nec per consequentem promissionem Matrimonii, poterit a nuptiis liberari, sponsa nolente: sed de hac re dixi late *l.* 7. *Dec. c.* 5. §. 3. *a n.* 24.

9 Denique Cajetanus indicat, etiam per merum propositum servandi Castitatem, seu vitam cœlibem, dissolvi licite posse sponsalia, ita ut, solo amore caste vivendi, possit sponsus, vel sponsa recusare Nuptias promissas. Sed non est a nobis audiendus, sicuti non auditur ab Aver. *l. c. V. Septimum demum*; Nam ejusmodi propositum non inducit statum incompossibilem cum Matrimonio, & tanta concessio a nullo jure illi facta esse probatur, & denique obligatio orta ex Justitia, quæ invenitur in sponsalibus, vinci non potest a proposito exercendæ cujuslibet virtutis, ad quam quis non obligatur.

QUINTA CAUSA.

§. V. *Matrimonium, vel Sponsalia cum alio contracta.*

1 Certum est Primo, quando alter ex sponsis Matrimonium de præsenti cum alio contrahit (sane cum peccato, quia ut supponimus, fidem sine causa sufficienti alteri datam frangit) valere Matrimonium, dissolutaque esse illa priora sponsalia, quamvis jurata, liciteque alterum posse sibi de alio conjuge providere. Ratio est clara, quia sponsalia priora non sunt impedimentum dirimens, cum tamen Matrimonium jam actu consistens (nam mortuo conjuge, an obligetur hic redire ad prima sponsalia dicam a *n.* 4.) dirimat aliud Matrimonium, cum illud reddat impossibile.

Quod si dictum Matrimonium, post prædicta sponsalia initum, fuisset nullum, quia v. g. contractum fuisset cum consanguinea; tunc certe illa non dissolverentur. Quare qui dictum Matrimonium attentavit, redire cogitur ad Sponsam, licet hæc non obligetur illum admittere, quia potest uti jure suo non servandi fidem illi, qui prius fidem frangere voluit.

2 Certum est Secundo, sponsalia posteriora inita etiam cum juramento post sponsalia priora, esse ex se nulla. Ratio est, quia posteriora sunt illicita: ergo non obligantia, atque adeo nulla. Adde, in pari casu debere prævalere priorem promissionem, utpote, tempore præcedentem, juxta vulgatum jus: *Qui prior est tempore, prior est Jure*. Non ita in Matrimonio; illud enim, quamvis post sponsalia cum alio inita contrahatur, est validum, atque adeo, cum Matrimonium sit vinculum indissolubile, semper tale remanebit, & sic semper excludet quæcumque sponsalia cum aliis.

Hæc sunt facilia, & quibuscumque obvia: supersunt tamen difficultates sequentes.

PRIMA DIFFICULTAS.

An sponsalia reviviscant?

3 Titius sponsus Bertæ Bertam deserens contraxit Matrimonium de præsenti cum Antonia. Post duos annos Antonia excessit e vita (idem esset, si legitime professionem emisisset) Berta autem Titium compellit ad Matrimonium sibi ante duos annos promissum, obligabiturne, saltem in foro conscientiæ Titius illam ducere?

Resp. Non obligari, docet Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 48. *n.* 3. aliique apud Castr. *l. mox citando*: obligari docet Castr. *de spons. d.* 1. *p.* 21. Aversf. *q.* 8. *de matr. sect.* 13. *V. Tertio*, G. Hurt. *d.* 2. *de matr. diff.* 7. Ratio Sanch. potissima est, quia, ut habent jura (*L. Qui res §. aream ff. de solutionibus C. Quaeris de conf. d.* 4.) obligatio semel extincta non reviviscit: at jam illa sponsalia per Matrimonium cum alia contractum extincta fuere; ergo, &c. Adde, adesse aliquos Sacros Textus pro hac sententia.

Ratio Castr. est, quia gratis dicitur extinctam esse obligationem priorum sponsalium: fuit enim solum suspensa donec duraturum erat Impedimentum illud, idest Matrimonium subsecutum cum alia conjuge; At eo jam ablato per mortem conjugis, suum effectum habere debebit.

4 Confirmat Castr. sic. Si equum Petro promittas, vel vendas, qua promissione, vel venditione non obstante, Francisco eumdem equum venderes, & traderes, Francisci equus erit, ut deducitur in jure, *L. Quoties C. de rei vendit*. At si Franciscus equum tibi reddiderit, cui dubium erit, te obligatum esse Petro equum reddere, & priorem promissionem, & venditionem exequi, siquidem id facere potes; ergo ita in casu nostro.

5 Confirmari item potest alio exemplo, cui Sanch. *l. c.* pace tanti viri, valde frigide respondet: Sic enim argumentor, Is, qui vovit Castitatem, & deinde ducit uxorem, hac mortua, debet redire ad votum promissum, ut omnes docent: ergo pari modo, mortuo conjuge debet redire ad sponsalia antea rite promissa. Huic argumento respondet Sanch. afferendo disparitatem, quia nimirum votum Castitatis est diversæ rationis Matrimonio: at sponsalia, & Matrimonium non sunt rationes diversæ, unde non est mirum (ait) si hic extinguantur per Matrimonium sponsalia, ibi vero votum suspendatur duntaxat. Verum ut dixi, satis frigida est responsio. Quid enim ad rem hanc operari plus potest diversitas, vel identitas illa, si utrobique urget antea facta promissio?

6 Hæc sententia Castr. mihi magis animo sedet, illam Sanch. propter ejus, & plurium aliorum auctoritatem, non possum non vocare probabilem. Ad Textus, qui contra Castr. afferuntur *n.* 3. dic per eos solum definiri, contrahentem cum aliqua Matrimonium de præsenti non posse ab illa separari, ut priori sponsæ nubat, quod certum esse jam dixi *n.* 1. At vero, an per dictum Matrimonium solvantur sponsalia antea celebrata, an potius suspendantur, nihil jura definiunt.

SECUNDA DIFFICULTAS.

Quæ sponsalia præferantur, an priora sine copula, vel posteriora cum copula?

7 Cajus Catharinam desponsavit, mox per secunda sponsalia, utique cum peccato, promisit Nuptias Bertæ penitus insciæ priorum sponsalium, eamque sub hac promissione cognovit; & quia res occulta nequaquam fuit, ad Judicem confugiens utraque mulier, sibi exposcebat pro viro Cajum: quam ergo in utroque foro Cajus ducere obligabitur, præsertim nunc post Tridentinum?

8 Dixi (Bertæ penitus insciæ) nam, si scivisset, cum sic fuisset in culpa, non esset in utroque foro Berta nullatenus audienda. Dixi item (post Tridentinum) nam antea (imo & nunc ubi Tridentinum non est promulgatum) sponsalia per copulam transibant in Matrimonium de præsenti. Quare tunc hic casus coincidisset cum præcedente allato *num.* 1.

8 Sed jam Resp. ad casum propositum. Pont. *l.* 12. *de matr. c.* 14. Coninch. *d.* 23. *dub.* 4. *concl.* 4. aliique quos citat, & excipit Castr. *de spons. d.* 1. *p.* 22. *n.* 6. sustinent, solvi priora sponsalia, idque propter damnum illatum posteriori sponsæ, ob habitam cum sponso copulam, quod damnum reparari non potest, nisi per subsequens Matrimonium. Quare in hac sententia Cajus est Bertæ concedendus, nisi forte idem Cajus Catharinam cognovisset; tunc enim prævalere non est dubium priora sponsalia.

10 Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 49. & Aversf. *l. c. V. Sexto*, alios citantes docent, non dissolvi, adeoque Cajum in quocumque foro esse Catherinæ reddendum. Ratio est, quia jus prioris sponsalitii, ne unguem quidem diminui potuit per secunda sponsalia injuste inita, & prorsus nulla, unde impedimentum publicæ honestatis non parientia. Cajus ergo alio modo, augendo dotem, consulat Bertæ.

11 Illud fatetur hæc sententia posterior, si forte magnum periculum immineat Bertæ, Catharinæ vero nullum, vel leve damnum ex privatione conjugii cum Cajo, tunc per accidens prævalituram conditionem Bertæ, quatenus ob charitatem, Catharina debet priora sua sponsalia remittere, ut a damno tam gravi Berta liberetur. Atque hanc solam doctrinam fortasse admittit Diana *p.* 11. *tr.* 2. *ref.* 70. si attente legatur, quamvis, multis citatis, videatur esse in priori sententia.

12 Objicies contra hanc posteriorem sententiam Sanch. Diximus *l.* 7. *in Dec. c.* 5. §. 3. *n.* 35. cum communiore sententia, si quis post votum simplex Castitatis Deo promissum violavit honestam puellam sub promissione Matrimonii, debere postponere votum, & puellam ducere. Ergo multo magis idem debet quis in simili violatione facere post sponsalia homini promissa.

13 Resp. disparitatem *ib.* a me insinuatam fuisse; nam votum cum obliget ex virtute Religionis circa Deum, qui non est tam rigidus exactor, ut homo, quique benigne judicatur suum jus remittere in concurrentia juris Justitiæ, quod est homini servandum, non adeo urget ut promissio facta homini, qui non facile suum jus remittere præsumitur; quare hæc semper urget fortius. Alias responsiones lege apud Aversam citatum.

14 Objicies iterum cum Castr. *l. c.* contra hanc eamdem sententiam Sanch. Si equum Petro liberaliter promissum vendas Joanni, pretio accepto, & consumpto, equum Joanni tradere obligaris *arg. l. Quoties C. de rei vendit.* ubi res solum vendita uni, sed alteri & vendita, & tradita, huic debetur. At per priora sponsalia te in Matrimonium promisisti, per secunda vero te quasi vendidisti recepto pretio copulæ, quinimo & tradidisti te seu corpus tuum, si non quoad dominium, saltem quoad usum. Ergo hæc secunda sponsalia exequi debes, non priora.

15 Resp. falsum est, priora sponsalia comparare posse promissioni liberali de dando v. g. equo, quamvis enim ea habuerint initium a libera

bera voluntate; tamen cum sint onerosa, sane obligantia sunt, & mere liberalia non sunt, posita repromissione alterius. Falsum item nihil pretii recepisse sponsum in prioribus sponsalibus, ut videtur supponere Castropalaus; recepit enim repromissionem, quasi pretium suæ promissionis. Falsum denique, se sponsum quasi vendidisse, recepta copula, quasi recepto pretio; non enim potuit seipsum, quasi vendere huic, si ante se quasi vendiderat, seu ut ita loquar, se inceperat vendere alteri. Neque favet prætensæ huic venditioni, sponsum tradidisse usum sui corporis; cum enim id fuerit contra jus prioris sponsæ, nihil absolute suum tradidit, ut vere tuum equum tu Joanni tradidisti in exemplo adducto. Traditio igitur illius usus corporis nullam legitimam possessionem peperit, æque ac non consurgit possessio legitima, quando quis rem furto ablatam accepto pretio alteri vendidit, & tradidit.

16 Ex dictis posterior, hoc est, Sanch. sententia est absolute præferenda. Verum, si posterior sponsa copulam passa pateretur grave damnum, prior vero nullum, vel satis leve, rediret doctrina modo data *n.* 11.

TERTIA DIFFICULTAS.

An aliquando valeant secunda sponsalia.

17 Franciscus sponsalia legitime iniit cum Antonia, deinde alia nova iniit cum Berta sane cum peccato. Sed quid deinde consecutum est? obiit Antonia, seu Religionem professa est, seu libere, & volens recessit a sponsalibus, & Franciscus interrogavit Theologos, an obligaretur ex vi prædictorum sponsalium posteriorum, quamvis cum peccato initorum, Bertam ducere?

18 Resp. Rebell. *p.* 2. *l.* 4. *q.* 8. *sect.* 8. *n.* 56. *V. Verum queres*, Franciscum obligari Bertam ducere, quia nova illa sponsalia, licet non valuerint eo modo, quo facta sunt, valuerunt tamen eo modo, quo valere potuerunt, juxta illud juris vulgatum *Actus, qui non valet eo modo, quo fit, valet eo modo quo potest*, ut supra *cap.* 2. §. 4. *n.* 4. diximus. At jam mortua priore sponsa, potest valere, & effectum suum consequi posterior facta promissio; ergo debebit.

19 Verum respondent alii cum Castrop. *disp.* 1. *de sponsf. part.* 22. *n.* 4. citante Suar. aliosque, non obligari, etiamsi Juramentum adhibitum fuerit, quia illa nova sponsalia nullo modo valuerunt. Quare non possunt deinde fieri valida solum ob mortem, vel mutationem prioris sponsæ, juxta illud non minus vulgatum juris: *Quod ab initio fuit invalidum, tractu temporis non convalescit.*

20 Ad jus allatum a Rebellio respondet hæc Castropalai sententia, illud esse verum, quando actus, dum fit, partim potest valere, partim non ita: nam tunc valebit secundum id, quod valere potest. At in casu nostro nullo modo, nec in parte quidem valida sunt illa sponsalia absolute facta.

21 Posterior sententia ex dictis, cum in illa conveniant Sanch. & Pontius, alias oppositi, magnum signum habet, quod vera sit, & a nobis omnino excipienda.

22 Advette tamen illud (absolute) quod modo dixi; nam si nova sponsalia addita conditione, sic Franciscus iniisset: *Ego promitto Bertæ conjugium, si forte Catharina mea sponsa moriatur, seu remittat promissionem illi a me factam*, seu *Promitto tibi Bertæ conjugium pro tempore, quo legitime ero solutus a sponsalibus a me cum alia factis*. Si, inquam, sic sponsalia hæc nova iniisset, valida fuisset promissio, & tunc, mortua vel animo mutata Catharina, obligaretur Franciscus ad ducendam Bertam, quia si tunc ejusmodi intentionem habuit Franciscus, valide contraxit pro tempore illo futuro.

23 Quid, si esset, omnibus expensis, dubium; an Franciscus habuerit intentionem hanc?

Resp. Aversa *l. c.* ait, Franciscum debere præsumi illam habuisse, atque adeo obligari ad ducendam Bertam; si enim præsumeretur non habuisse, præsumeretur delictum injustitiæ contra priorem sponsam commisisse: at in jure delictum nunquam præsumitur, nisi certo constet.

24 Verum, esto, nolim, nec possim præsumere Francisci delictum, & esto, sic debeat in judicio pronunciare Judex, qui animum internum non videt, adhuc tamen dubium remanet, an revera Franciscus se obligaverit Bertæ, necne, & sic dubitatur de ipsa substantia obligationis, seu promissionis obligantis. Quare recurrit quæstio, an pro foro conscientiæ debeat prævalere certa libertas Francisci contra dubiam promissionem? Sed in simili dictum a nobis est supr. *c.* 1. §. 4. *n.* 10.

QUARTA DIFFICULTAS.

Sponsalia inter impeditos sub conditione, si Papa dispensaverit, *an prævaleant posterioribus inita inter non impeditos?*

25 Cæsar sciens Lucretiam sibi esse consanguineam, eam, nullo designato tempore, desponsavit sub conditione, *si Summus Pontifex dispensaverit*. Interim, antequam dispensatio expedita fuerit, nova sponsalia cum Berta nullo affecta impedimento contraxit. Obtenta jam dispensatione poteritne Cæsar Bertam potius (ut optat) ducere, quam Lucretiam?

26 Respondeo, mihi certum esse cum Diana *par.* 11. *tract.* 2. *res.* 70. posse, supponendo, non abfuisse novum consensum in Cæsare post dispensationem impetratam. Ratio est, quia illa priora sponsalia nulla prorsus fuere, atque adeo posteriora fuerunt valida; & hujus ulterior ratio est, quia jus omnino prohibet sponsalia inter ejusmodi impeditos; sed ante impletam conditionem sunt impediti; ergo, &c. Adde, in re, quæ per leges eximitur a commercio humano, & ex facto, quod a jure improbatur, nullam oriri posse obligationem, vide *L. inter stipulantem* §. *Sacrum ff. de Verb. signific. L. Cum lex ff. de Fidejuss.* Ergo ex promissione facta Matrimonii, quod improbatur inter consanguineos, non potest oriri obligatio pro tempore ante obtentam dispensationem, de quo loquimur, ergo illa promissio Cæsaris, & Lucretiæ nulla fuit, & consequenter valida ejusdem Cæsaris, & Bertæ.

27 Quid si posteriora sponsalia cum Berta contracta fuissent post dispensationem jam expeditam?

Respondeo, esse distinguendum juxta superius dicta *c.* 3. §. 2. *a n.* 9. Si enim sustineas, statim, obtenta dispensatione sine novo consensu, valida esse sponsalia illa facta sub spe, seu conditione dispensationis, sponsalia Cæsaris & Lucretiæ erunt (habita dispensatione) statim valida, & observanda. Si vero sustineas, obtenta dispensatione, non statim convalescere sponsalia, sed requiri novum consensum, seu ratificationem, quam in casu nostro supponimus nequaquam adfuisse, remanent sponsalia priora cum Lucretia invalida, unde valida erunt posteriora cum Berta, atque hæc custodienda. Nos vero, quia utramque sententiam probabilem judicavimus *l. c.* & iterum judicabimus infra, *n.* 4. *de consensu*, *cap.* 7. §. 3. ideo breviter dicimus, si sponsalia cum Berta fuerunt ante impetratam pro Lucretia dispensationem contracta, Bertam fore uxorem Cæsaris, qui est casus allatus *n.* 25. Si vero fuerunt inita post obtentam dictam dispensationem, qui est casus allatus hic *n.* 27. dicimus esse probabile, quod Berta a conjugio Cæsaris sit repellenda, & quod Lucretia sit ad ejusdem conjugium advocanda, sed esse item probabile contrarium, ut patet ex dictis: Advertendo semper, debere resarciri damna, si quæ facta sunt a Cæsare sponsæ relictæ, & præscindendo a copula, de qua jam modo dictum est.

SEXTA CAUSA.

§. VI. *Alterius, vel utriusque Fornicatio.*

1 SI Sponsa, vel sponsus (in hoc enim ut & in obligationibus Matrimonii, sunt pares) fornicetur cum alio, statim innocens, etiam si sponsalia juraverit, potest ab ipsis recedere, ut deciditur C. *Quemadmodum, de Jurejurando*, & patet; quæ enim est major fidei fractio, ob quam omnes concedimus posse a sponsalibus recedere, si hæc non est? Dixi (innocens) nam, qui delictum commisit, debet ex parte sua obligationem adimplere, si alter velit, ne scilicet ex sua iniquitate lucrum reportet,

2 Quid si sponsa vere per vim pateretur fornicationem, quem esse casum rarissimum dixi *l.* 7. *in Dec. c.* 6. §. 2. *n.* 3. Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 55. *n.* 8.

Resp. posse adhuc sponsum eam deserere, non quidem ob fractam fidem, quam in hoc casu non adfuisse supponimus, sed quia sponsa, etiam per vim violata, vilis notabiliter efficitur & probro vertitur viro, fœminam sic violatam ducere, idque cum periculo forte alienam prolem alendi.

3 Dictum est (Sponsa) nam ex communiore sententia Sanch. Pont. *lib.* 12. *c.* 17. *n.* 3. & aliorum, non id concedimus, si sponsus ex violentia cogeretur aliquam cognoscere (si tamen virum posse invitum ad hoc cogi, possibile sit, quod mihi, & Toleto *lib.* 5. *c.* 10. creditu est difficile) nam tunc nec sponsus fidem frangeret cum ageret coactus, nec probrosum esset mulieri eum ducere, cum, in virum aliquam cognovisse, dedecus secundum hominum existimationem non sit. Nota ita si idem sponsus cogeretur sodomitice pati; nam tunc, quia dedecus esset mulieri, ejusmodi virum pro suo habere, ideo judicat Castrop. *l. mox cit. n.* 6. ob hanc solam rationem, posse sponsam illum talia passum a se repellere, id quod ego limitarem, quando res non est occulta, ut etiam in similibus (quando caput ducitur solum a ratione dedecoris) dicendum est.

4 Quod dictum est de fornicatione, extenditur Primo ad oscula, tactusque impudicos: per hæc enim, maxime si sint frequentia, etiam fides frangitur, cum sponsi promiserint Matrimonium, & omnia, quæ illud consequuntur.

5 Extenditur Secundo, ad fornicationem spiritualem, id est ad hæresim. Alter enim potest recedere, si novit alterum in hæresim incidisse: quod dictum limitat Castrop. *l.* 1. *de sponsf. p.* 25. *n.* 11. quando periculosum est sponso innocenti, habitare cum hæretico, & quando sumus in loco, ubi delictum hæresis reddit hominem infamem, ut in Hispania, aliisque Catholicis Regnis. Equidem hanc limitationem, nec apud Sanch. *l. c.* nec passim apud alios lego, & profecto etiam in Regionibus Hæreticorum non condemnarem, sed commendarem potius sponsam, quæ nollet progredi ad Matrimonium ejus sponsi, qui hæresim post sponsalia amplectitur: nimis enim grave est cogi Catholicam ad nubendum homini diversæ, & quidem falsæ Religionis, quem tamen ipsa Catholicum in sponsalibus elegerat,

6 Inquires. Fornicantibus utrisque, idest sponsa cum alio viro, sponso autem cum muliere alia, possuntne utrique ad libitum a sponsalibus resilire?

Resp. Communis opinio cum Sanch. *l.* 1. *d.* 55. *n.* 9. & cum Pont. Coninch. Laym. Guttier. apud Castr. *l. c. n.* 9. quibus adde Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *res.* 284. & quidem satis probabiliter, distinguit; concedit enim sponsum posse, non vero sponsam, quia quod sponsa violata ab aliquo fuerit, maximum est dedecus, non autem, quod sponsus aliquam violaverit, ut modo diximus *n.* 3. Quare ad invicem compensari injuriæ nequaquam possunt. Sed Castr. *l. c. n.* 10. & quidem ex mea sententia probabilius, ne dicam verius, ad quod etiam propendet Aversa *de matr. sect.* 8. *q.* 14. *V. Porro*, putat posse utrosque æque resilire: sponsum, propter rationem jam dictam: sponsam vero, quia, etiamsi ipsa fornicata fuerit, non propterea tollitur, quod vir per suam fornicationem fidem fregerit sponsæ; Sicuti propter similem rationem, quamvis dedecus non sit uxori, si ejus vir aliam cognoscat, tamen ipsa, solum, quia sic datam fidem vir frangit, divertere potest, ut ex certa, & communi doctrina habet ipse Sanch. *l.* 10. *de matr. disp.* 3. *n.* 6. & nos infra suo loco dicemus. Non ergo ex capite dedecoris, quod exclusimus dicto *n.* 3. sed ex capite fractionis fidei, quæ hic adest.

7 Instas. Quando, tum uxor, tum vir adulterantur, nemo potest divertere, quia, ut habet Textus, *C. significasti de Divor. & alibi*, paria delicta mutua compensatione abolentur. Ergo neque sponsi, quamvis utrique fornicantes, poterunt a sponsalibus divertere.

8 Resp. Huic paritati debent etiam Auctores communis sententiæ respondere, nam probat, ne a sponso quidem fornicante posse dimitti sponsam similiter delinquentem; compensarentur enim delicta. Disparitas igitur est, quia cum Matrimonium sit ex se indissolubile, quodlibet caput impediendi ejus separationem sufficere debuit, quale nunc est compensatio adulteriorum. At pro sponsalibus, quæ ob quamlibet mutationem dissolvi possunt, non cogimur similem compensationem injuriarum inducere, sed concedere debemus utrique sponso, ut fidem sibi fractam vindicare possit per separationem, quæ facile, etiam ob alias rationabiles causas, concedi solet sponsis. Ita respondent Sanch. Laym. Gutt. quamvis nobis contrarii, ita igitur & nos,

SEPTIMA CAUSA.

§. VII. *Impedimentum superveniens.*

1 IMpedimenta non dirimentia Matrimonium, quantum facit ad præsens institutum, hodie sunt (ut supra *Tract.* 1. *de impedim. c.* 16. dixi) Votum Religionis, Votum Sacerdotii, Votum Castitatis, Votum Cœlibatus; De his ergo non dirimentibus, cum jam supra *c.* 5. §. 2. *n.* 7. & §. 3. *n.* 2. & §. 4. *per totum*, dixerimus, qua ratione se habeant in sponsalibus, superest hic solum agere de impedimentis dirimentibus, quomodo scilicet & quatenus aliquod impedimentum dirimens superveniens sponsalibus, illa dissolvat, id quod figuratione sequentis casus dilucidius explicabitur.

2 Antonius sponsalia promisit Mariæ; verum non multo post cognovit Agatham Mariæ Sororem; unde (ut scimus omnes) affinitatem ex copula carnali fornicaria dictus Antonius contraxit cum eadem sua sponsa Maria, quæ affinitas, cum sit impedimentum dirimens, in causa est, ut non possit procedi ad Matrimonium de præsenti, nisi prius obtineatur a Summo Pontifice dispensatio.

3 Porro circa hunc casum, & similes, quando copula alterius ex

sponsis supervenit quomodocumque aliud impedimentum dirimens, tria resolvenda se offerunt, quæ jam tribus assertionibus resolvo.

4 Assero Primo, Mariam esse liberam a sponsalibus, ut vult Aversf. *q. 8. de Sponf. sect. 14. V. Ita autem*, Coninch. & Sanchez apud Castrop. *disp. 1. de Sponf. punct. 26.* posse rejicere Antonium, etiamsi se offerat ad obtinendam dispensationem, imo etiamsi dispensationem obtentam exhibeat. Ratio (præter fornicationem, quæ in hoc peculiari casu intervenit, quam esse causam sufficientem, ut innocens resiliat a sponsalibus nuper diximus) est, quia apponens impedimentum dirimens, fecit quantum est ex se, Matrimonium jure impossibile, ergo sufficienter dedit causam alteri resiliendi, & volendi se conformare Juri Matrimonium prohibenti.

5 Assero secundo, Antonium non esse liberum a sponsalibus iidem *ll. cc.* Unde, volente Maria, obligari ad procurandam dispensationem, & ad Matrimonium de præsenti celebrandum. Ratio est, quia, ut superius sæpe diximus, æquum non est, ut liberetur a data fide is, qui delictum commisit: nam, sic ex iniquitate lucrum reportaret. Aversa autem *l. c.* ait, dictum Antonium (præscindendo ab alio damno Mariæ) posse, velle se conformari juri prohibenti; sed ei non acquiesco, propter rationem dictam; & quia de Jure naturæ est, ut qui causa est impedimenti, circa illud, quod ipse promisit, tollere ipsum debeat, quo ablato, jam non erit deffomis Juri prohibenti.

6 Assero tertio, dispensationem prædictam esse procurandam expensis Antonii, & nullo modo Mariæ: patet, quia solum ipse, & quidem injuste, fuit causa, ob quam necessario illa dispensatio procuranda esset. Ita Doctores citati.

7 Sed ecce celebris difficultas. Si magnis expensis hæc dispensatio sit impetranda, adhucne obligabitur ad illam procurandam Antonius nocens?

Resp. Non obligari, putat Fill. Sanch. Coninch. quos citat, sequiturque G. Hurt. *disp. 2. de matr. diff.* 12. Ratio est, inquiunt, quia obligatio orta ex sponsalibus solum urget sponsum ad ponenda media ordinaria, & non valde difficilia, quibus impleri possit Matrimonium, non vero extraordinaria, & difficilia. Excipiunt & merito, nisi sponsa fuerit spe Matrimonii violata, ut damnum pateretur, vel infamiam, si non sequeretur Matrimonium; nam tunc, sine dubio, nullis sumptibus parcere debebit, pro dispensatione impetranda, sponsus.

8 Obligari Antonium semper, etiam magnis sumptibus, concedit cum Petro Ledes. & Ochag. Castr. *l. c. n.* 4. non quidem ex vi sponsalium, ex quibus recte dixerunt prædicti Doctores, non obligari sponsum, nisi ad media ordinaria (nam propterea sponsus ex sola lege sponsalium teneretur dumtaxat procurare dispensationem mediocribus sumptibus, exemplo ducto ab eo, qui post votum Castitatis Matrimonium contrahit; non enim obligatur ante consummationem Matrimonii ingredi Religionem, in qua possit servare Castitatem; quia hoc est remedium extraordinarium, & nimis durum; sufficiunt alia de quibus alibi) non inquam, ex vi sponsalium, sed ex vi, seu ratione damnificationis, cujus, contra sponsæ Jus causa fuit per suum delictum Antonius.

9 Hanc decisionem Castropalai ego verissimam judico, ita ut contrariam ne probabilem quidem vocare velim, quia non video, cur qui causa est damni contra justitiam, non sit obligatus illud quantum potest, resarcire. Inquiro enim a te, si me injuste impedires a consecutione Beneficii, ad quod ego jus habeo per electionem mihi legitime factam, nonne deberes, quacumque impensa, illud impedimentum tollere, si posses?

10 Illud tamen hujus decisionis rigorem aliquantulum mitigat, quod notat G. Hurt. *l. c.* his verbis: *Is, qui fuit causa impedimenti, tenetur ad procurandam dispensationem, quando dans causam impedimenti advertebat impedimentum contrahi, quia tunc libere dedit causam damno exorto ex impedimento: damnificationi autem liberæ, & humanæ satisfaciendum est. At quando tunc non advertebat impedimentum contrahi, non tenetur, quia tunc libere non damnificavit, damnificationi autem, quando non libera fit, non est necessario satisfaciendum.* Hæc ille; unde cum sæpissime non advertatur, frequentissima erit excusatio.

11 Eumdem rigorem mitigabit etiam illud; Nam si forte tot, tantæque deberent esse expensæ, ut si eæ fierent, cederet notabiliter a suo statu Antonius, excusaretur ab illis. Rursus, si comparatione damni, quod patitur Maria, nimis exorbitans deberet esse damnum expensarum, quod deberet pati Antonius, posset differri ad melius tempus procuratio dispensationis, vel conveniri cum Maria, ut remittat, quæ certe non debet esse difficilis, quia justitia non adversatur Charitati, & rectæ rationi: hæ autem dictant, non debere dominum velle rem suam cum tanto rigore sibi restitui, ut damnum aliud tollerabile debitori inferatur. Id, quod ego in simili notavi *lib. 8. in Decal. tr. 4. c. 1. §. 8. n. 4.*

OCTAVA CAUSA.

§. VIII. *Superveniens mutatio notabilis in Sponsis.*

1 EX Doctrina illa universali, quod promissio intelligitur semper fieri, rebus in eodem statu permanentibus, fit, ut si contractis sponsalibus mutatio notabilis superveniat in altero ex sponsis, ipsa, etiam jurata, non obligent. Ea autem consuevit accidere in bonis vel corporis, vel animæ, vel fortunarum; consuevit, inquam, nam cæterum hæc regula generalis datur a Doctoribus apud Coninch. *d. 23. de sponf. dissol. dub.* 8. Ut quoties, initis jam sponsalibus, superaccidat alia quæcumque causa, quæ eorum executionem reddit notabiliter difficiliorem, quæque si initio fuisset, cordatum hominem similis conditionis prudenter ab illis avertisset, toties cessat obligatio respectu illius, cui difficilius redditum est Matrimonium. Atque hanc regulam admitti debere in sponsalibus, recte notat Aversf. *q. 8. de Sponf. sect.* 14. *V. Sexto*, quamvis non admittatur in cæteris contractibus, præsertim onerosis: nam Matrimonium, & consequenter ejus promissio requirit majorem libertatem, cum sit contractus ex se perpetuus, & indissolubilis.

2 Porro hanc regulam aliquantulum illustremus, ea tria bonorum genera sigillatim percurrentes.

Quoad bona Corporis.

3 Si quis ex Sponsis incidat in morbum incurabilem, vel contagiosum, puta, paralysim, lepram, morbum gallicum, si amittat oculos, aures, nares, si fiat claudus, mancus, &c. juste alter recedere a sponsalibus potest. Hæc enim, sicut retraherent a sponsalibus contrahendis, sic excusant a contractis, quamvis juratis; quia nimis grave esset, hæc perpetuo velle in socio pati; poterit ergo is recedere ab hoc contractu sponsalium ex se dissolubili, quod certe non posset, si Matrimonium jam contractum fuisset de præsenti, quod ex se indissolubile est.

4 Tria hic selige, non valde communia. Primum, Morbi gallici vehemens suspicio causam dat dictæ dissolutionis ipsi sponso sano: ex Pont. *lib. 12. c. 17. n. 4.* Adderem ego, idem esse de suspicione cujuscumque infirmitatis incurabilis: par enim est ratio.

5 Secundum. Oris graveolentiam, cui ars Medici subvenire nequit, adnumera inter has infirmitates valentes modo dicto dissolvere sponsalia, ex parte alterius benevolentis. Ita Sanchez *lib. 1. disp. 57. n. 2.* approbatque ibid. Pontius, & merito, quia illam in tanta arcta conjunctione tolerare, nimis esset onerosum.

6 Tertium. Quid si sponsa tempore sponsalium pulcherrima, deinde notabiliter deformis evadat?

Resp. Etiam propter hanc mutationem posse sponsum resilire, docet Castr. *l. 7. de Sponf. punct.* 27. & G. Hurt. *disp. 2. de matr. diff.* 13. Ratio est, quia in materia Matrimonii admodum æstimatur apud homines pulchritudo: verum nota illud (notabiliter deformis)

Quoad bona Animi.

7 Si quis ex sponsis gravi infamia maculetur; si sponsus scortator, aleator, ebriosus evadat: si asper moribus, vel admodum sævus, potest alter recedere, etiam post jurata sponsalia. Rursus, si graves inimicitiæ ortæ fuerint inter sponsorum parentes, dissolvi possunt sponsalia ex parte utriusque. Quod, si inter sponsos ipsos gravis inimicitia fuerit exorta, possunt quidem utrique recedere; sed qui fuit causa inimicitiæ obligatur prius omnia moralia, atque ordinaria remedia adhibere, ad pacem inducendam. Ratio prædictorum eadem est ac præcedens. Adde & timorem rationabilem, ne malum exitum nuptiæ sortiantur. Hinc sequitur, ut si Titius, v. g. desponsaverit Bertam, nescientibus utriusque parentibus, imo & scientibus, unde tamen factum sit, ut ex utraque parte parentes obstinate contradicant, timeaturque gravis discordia inter illos, vel inter sponsos eosdem; sequitur, inquam, ut alter, etiam altero invito, se ad aliud Matrimonium convertere licite possit. Ratio est, quia ex tanta oppositione facile est, oriri inimicitias, incommoda gravia, & inter ipsos sponsos non leves rixas, & discordias. Ne tamen excidat a te monitio, quam facit Sanch. *l. 1. d. 14. n. 3.* ut scilicet caute in hoc procedas; nam sæpe jactantur minæ, opponuntur pericula, amplificantur discordiarum timores, quæ tamen experientia vidit, vana esse, & statim, inito Matrimonio, deferbuisse.

Quoad bona Fortunarum.

8 Si dotem promissam negas, vel negat ille, qui promisit, te ab altero deseri posse, luce clarius est: est enim dotis promissio conditio, sub qua fiunt sponsalia: ergo, ea deficiente, etiam sine culpa promittentis, cessat promissio, quamvis jurata.

9 Quid, si nulla promissa fuerit dos a sponsa divite, quæ deinde post sponsalia in paupertatem notabilem incurrat?

Resp. Quidquid dicant plures apud Sanch. *disp. 69. n. 3.* certum mihi est cum eodem Sanch. & cum Castr. *disp. 1. de sponf. punct. 28. n. 3.* & Aversf. *quæst. 8. de sponf. sect. 14. Verf. Quarto*, alios citantibus, posse sponsum licite recedere. Ratio est, quia, tametsi non fuerit explicite promissa dos; implicite tamen fuit. Omnes enim supponunt, fœminam transire in domum viri cum omnibus suis bonis. Adde, hanc esse mutationem admodum notabilem, quæ quemcumque vel cordatissimum hominem, a contrahendis sponsalitiis, atque adeo a Matrimonio, prudenter averteret.

10 Tria communi huic doctrinæ addi volo. Primum; si timeatur rationabiliter, alterum ex sponsis fore exhæredandum, alteri resilire licet, ut notat Pont. *l. c. c. 17. n.* 8. quia secus, se ipsum is immitteret in periculum sustinendæ paupertatis, atque id ego merito, propter paritatem rationis, extendo ad similem rationabilem metum de futura paupertate forte alteri ex aliis quibuscumque causis provenienda.

11 Secundum. Si rationabiliter timeatur, vel superveniat jam paupertas utrique, uterque licite recedat a sponsalibus, quia tanto difficilius sustineri poterunt onera Matrimonii. Unde hic dari non potest compensatio paupertatis unius cum paupertate alterius. Ita Bonac. sed Rebell. & Pont. neutri licere putant. Aversf. *autem l. c. V. Quarto, circa finem*, prædictos citans, distinguit, aitque, si propter paupertatem nolit quis subire onus Matrimonii, licite recedere: sed si velit contrahere Matrimonium cum æque paupere, illicite recedere a priore. Profecto commoda restrictio, sed illam non possum admittere ut necessariam, quia superveniens paupertas videtur dare jus recedendi absolute, &c.

12 Tertium. Quid si alter ex sponsis ex inopinato valde locuples fiat, poteritne juste ab altero recedere, & Matrimonio meliori se addicere?

13 Respondet Sanch. quem sequitur Castr. *l. c. n.* 5. citans Coninch. & Guttier. (quibus adde Aversf. *l. c.*) non posse. Probat primo, a posteriori, quia sic, quoties dote notabiliter majore Matrimonium inveniret alter ex sponsis, alterum deserere posset; tunc enim jam locuples censetur esse factus. Secundo, a priori, quia si sponsa tua deterior non est facta, iniquum est suo jure illam privare, solum ob bonæ fortunæ mutationem in te factam.

14 Prædictam sententiam sic impugnat G. Hurt. *d. 2. de matr. d. 14. n. 25. Hanc Sanch. & Coninch. sententiam difficilem existimamus, quia dicta mutatio est ita notabilis, ut ex se efficiat impletionem notabiliter gravem, Sponso facto ditiore, & a principio existens, etiam prudentem a sponsalibus retraheret.* Hæc Hurtad. cujus argumento Castr. *l. c.* qui prædictam Sanch. sententiam amplectitur, respondere conatur, dicens: effici quidem impletionem sponsalium notabiliter graviorem, dunioremque, sed non per se, at solum per accidens, eo quod sponsus impeditur ab aliis ditioribus sponsalibus, quæ posset invenire; id quod (ait) nihil probat, propter argumentum modo a posteriore factum; quia scilicet, sic, quilibet sponsus posset semper sponsam deserere, quoties notabiliter ditius Matrimonium ei offerretur.

15 Circa has sententias interponat judicium me sapientior; quod si Leand. *tr. 9. de matr. d. 2. q. 47.* sequi te juvat, invenies apud ipsum, utramque sententiam esse probabilem.

§. IX. *Prædictæ Causæ existentes ante sponsalia, sed postea cognitæ.*

1 REgula universalis. Hæ pari modo sponsalia, etiam jurata infirmant, ac si de novo advenirent. Ita Sanch. Pont. Bonac. & alii innumeri apud Aversf. *q. 8. de sponf. sect. 15. V. dicendum tamen.* Ratio est, quia pro eo, qui antea illas ignoraverat, videntur dictæ causæ tunc supervenire, quando sciuntur.

2 Id autem intellige Primo, de prædictis causis, quæ sint qualitates: si enim fuissent de substantia, seu de individuatione personæ, ut si tu volens contrahere sponsalia cum Berta, cognoscas deinde illam non esse Bertam, sed Mariam, sponsalia non solum infirmari possunt, sed ab initio sunt invalida, sicuti invalidum esset Matrimonium.

3 Intellige Secundo, quando ignorantia ejusmodi causæ, seu defectus tibi dedit causam contrahendi; si enim expresse fuisses eo animo, ut etiam cum illo defectu contracturus fuisses sponsalia, nihil officiet ignorantia:

Ita

Ita Castr. *d.* 1. *de spons. punct.* 29. *n.* 2. Quid si dubius tunc sis, an contracturus fuisses? Respondet Leand. *d.* 2. *de matr. q.* 59. citans Sanch. Bonac. Nav. si defectus de novo cognitus sit gravis, ut si inveniatur, non esse Virgo, vel Dives ea, quam talem putabas, præsumi, te non habuisse animum contrahendi; secus si defectus sit levis, &c.

4 Intellige Tertio, nisi post cognitionem, dicta sponsalia, quæ fuerant initio valida, ratificaveris, quæ ratificatio fieri potuit vel expressis verbis, vel implicite ipso facto, ut si post dictam notitiam, sponsam ut tuam cognovisti. Ita Castr. *l. c. n.* 11. citans Pont. Laym. Sanch. aliosque. Valida, dixi: si enim propter aliquam rationem fuerant initio invalida, ut si fuissent cum errore personæ, vel cum nullo consensu, non validantur per solam copulam, quia hæc non est sufficiens signum veri consensus; potest enim fieri animo fornicario; ut supra *c.* 2. §. 3. *n.* 24. dictum est, & tenet Hurt. *de matr. d.* 16.

Quid si sponsus ad sponsam cognoscendam accederet (sane cum peccato) animo non ratificandi? Resp. Sanch. *l.* 1. *d.* 66. *n.* 3. ait, adhuc ipso facto ratificare; sed Hurt. merito *l. c.* censet, in foro conscientiæ non ratificare, nec cedere juri suo, & sic dissolvere posse sponsalia, nisi alia ratione damni illati, ad illa ratificanda teneretur.

5 Dictum est autem (pro eo, qui antea ignoraverat) nam, si antea eas causas, seu defectus cognovisti, & tamen adhibuisti consensum, rata erunt sponsalia. Excipit Aversa, mox citandus *V. Et quidem*, nisi forte promissio valde fuerit imprudens, & indiscreta, qualis v. g. esset promissio Juvenis nobilis, & divitis facta vilissimæ puellæ; tunc enim ex alio capite non teneretur quis servare promissum: nempe ex eo, quod faceret rem illicitam, & indiscretam; ita Avers. *q.* 8. *de spons. sect.* 16. *V. Pro altera*. Adverte, id dici ex vi promissionis sponsalium, non ex vi damni illati; illud enim esse omnino resarciendum, certum est.

6 Ex dicta regula *n.* 1. allata fit, ut non solum, quando sponsam existimabis virginem, & post sponsalia rescivisti esse defloratam, sed etiam, quando rescivisti esse viduam; quia certe regulariter vilior existimatur ea, quæ virgo non est, fit inquam, ut possis resilire a sponsalibus. Non ita in sponsa respectu Sponsi, qui forte inveniatur non fuisse virgo, nam id vile non est sponsæ, nisi tamen inveniatur valde deditus alienis mulieribus fuisse, sine solida, & continuata emendatione, vel inveniatur habere filios; nam tunc cum molestum id sit notabiliter Sponsæ, poterit a sponsalibus recedere.

7 An in ipso facto in hoc casu ignorantiæ defectum, quoad qualitates (nam, si adfuerit deceptio ex parte alterius, vel metus, diximus supra *c.* 2. §. 1. *&* 2.) irrita sint sponsalia, an irritanda? Resp. Castr. *l. c. n.* 10 & Hurt. *l. c. d.* 16. *n.* 55. merito dicunt, quando res est clara, esse irritanda per voluntatem ejus qui potest resilire, nec necessariam esse Judicis sententiam.

8 Quid si res sit dubia? Resp. Tunc, vel etiam, quando recessio a sponsalibus afferret scandalum, recurrendum esse ad Judicem, monemus omnes. Legatur Castr. *p.* 31. *&* 32. qui alios citans, docet, qualisnam probatio sufficiat in foro externo, ad ejusmodi rescissionem; cui adde G. Hurt. *l. c. diff.* 19. & Sanch. *disp.* 71.

9 Donec autem is, qui ignoravit, non resilit; manent valida sponsalia. Id, quod inde constat; quia secus, cum in casibus, de quibus loquimur, ignorantia adfuisset ipso initio, tunc etiam fuissent invalida, quod tamen non potest sustineri; nam ipso initio fuerunt legitima, cum fuerint rite promissa, & ignorantia, ut nunc supponimus, non fuerit circa substantiam personæ, sed solum circa qualitates, unde ex illis sponsalibus ortum est impedimentum publicæ honestatis ex Sanch. *lib.* 8. *de matr. d.* 68.

10 Denique, Si quæras Primo: an qui juste a sponsalibus resilit, quando scilicet resilit sine ulla culpa, ut esset v. g. ad ingrediendum in Religionem, teneatur restituere ea, quæ forte alter expendit in parandis nuptiis? Resp. Esse probabile obligari, sed esse probabilius, non obligari. Lege Castr. *l. c. p.* 53. Si quæras Secundo, quando omnibus consideratis, dubium est, sint ne valida, an invalida sponsalia, quid sentiendum? Resp. Me de hoc dixisse superius *c.* 1. §. 4. *n.* 9. *&* 10.

§. X. *An laborans alio occulto defectu possit, eo tacito, ad Matrimonium procedere?*

Et item, An tunc possit ad sponsalium impletionem alterum compellere? Remissive.

1 HÆc denique ad complementum hujus Tractationis de sponsalibus essent inquirenda, sed, quia de priore a me satis tractatum est *l.* 7. *in Dec. c.* 5. §. 2. *n.* 5. *&* 6. Ideo vel illa lege, quæ ibi breviter perstrinxi, vel pluribus agitata pete eadem a Sanch. *l.* 6. *de matr. d.* 27. *n.* 8. *&* 9. Castr. *de spons. d.* 1. *p.* 30. Coninch. *de spons. dissol. d.* 27. *dub.* 13. Pont. *l.* 12. *c.* 18. Avers. *q.* 8. *de matr. sect.* 19. G. Hurt. *d.* 2. *de matr. diff.* 17. aliisque, a quibus etiam distincte habebis de posteriore.

TRACTATUS IV. DE CONSENSU

Per verba de præsenti,

ID EST

DE MATRIMONIO

Ut est Contractus.

CAPUT PRIMUM.

De Natura Matrimonii.

§. I. *Quid proprie veniat nomine Matrimonii.*

1 IN toto negotio Matrimonii quatuor intercedunt, quæ ad rem nostram in præsentia faciunt. Primo, Contractus inter personas habiles, quo scilicet hæ consentiunt, atque adeo se obligant ad mutuam corporum traditionem, in ordine ad sobolem generandam. Secundo, Ratio Sacramenti, quæ ex Divina institutione adest in prædicto consensu: hunc enim Christus Dominus elevavit ita, ut significaret, & conferret gratiam Fidelibus: quæ quidem ratio Sacramenti brevi tempore durans, eo scilicet, quo ejusmodi consensus exhibetur, causa dictæ gratiæ eo modo est, quo pluribus explicant Theologi; nam Matrimonium non esse Sacramentum in facto esse, judico cum Castrop. *d.* 2. *punct.* 2. *de spons. n.* 3. & cum aliis probabilius. Tertio, intervenit vinculum perpetuum, quod remanet post ejusmodi consensum, & Sacramentum. Quarto denique interveniunt, seu consequuntur aliæ obligationes ex dicto consensu, scilicet servandi fidem conjugi; cohabitandi cum eodem, filios educandi, &c. hæc quidem duo postrema scilicet, vinculum, seu indissolubilitas, & obligationes, quæ subsequuntur, sunt effectus prædicti consensus, & prædicti Sacramenti.

2 Porro proprie loquendo, tum contractus ipse seu mutuus consensus vocatur Matrimonium, tum vinculum prædictum. Hinc, quando Trid. *sess.* 24. *Can.* 1. dicit, Matrimonium esse Sacramentum, intelligitur de dicto consensu, quando autem Eug. IV. *in Decreto fidei* dicit, consensum esse causam efficientem Matrimonii, & pari modo, quando Doctores dicunt Matrimonium esse ex se indissolubile, esse perpetuum, esse effectum mutui consensus, intelligitur de vinculo: non est igitur a nobis quærendum, ut cum superfluo labore quærit Perez, *de matr. disp.* 3. *sect.* 1. quid proprie sit Matrimonium, consensusne, an vinculum, nam utrumque proprie dici solere Matrimonium, jam vidimus.

3 Si quis ergo a te sciscitetur, in quonam consistat matrimonium, ne sine distinctione respondeas, sed ita distingue Matrimonium pro ut dicit consensum, est *Viri, & Feminæ habilium ad prolem generandam consensus mutuus, quo scilicet iidem invicem dant, acceptantque jus, & dominium corporum ad finem prædictæ prolis generandæ, quique ad rationem Sacramenti est a Christo Domino elevatus.* Matrimonium vero, ut dicit vinculum, recte a Theologis cum Magist. *in* 4. *d.* 7. *& c. illud, de præsumpt.* sic describitur, *est Conjunctio maris, & fœminæ inter legitimas personas individuam vitæ consuetudinem retinens;* vel ut habent Jurisperiti, *l.* 1. *ff. de ritu Nupt. Conjunctio maris, & fœminæ, consortium omnis vitæ, divini, & humani communicatio Juris.* Explicant Matrimonii descriptionem pluribus Pont. *l.* 1. *de matr. c.* 2. *n.* 6. aliique, quorum aliqui recte colligunt, hoc vinculum, seu conjunctionem seu obligationem esse denominationem ortam ex prædicta mutua traditione corporum, &c. quæ omnia satis sit, innuisse breviter.

§. II. *Quotuplex sit Matrimonium.*

1 TRiplex est: Legitimum, Ratum, Consummatum. Legitimum (quod sic appellatur, sive, quia secundum leges fit, sive, quia legitimo initur consensu) est ipse contractus naturalis, qui certe communis est omni Matrimonio, tum in lege naturæ, tum gratiæ. Ratum, est prædictus contractus inter Fideles, qui habet rationem Sacramenti, ut §. *præced.* diximus, sed antequam habeatur copula maritalis. Consummatum est illud ipsum, quod ratum, sed postquam accessit prædicta copula, ita dictum, quia perficitur, seu consummatur; sicuti venditio rei traditione perficitur. Vide, quæ dicam *p.* 4. *c.* 7.

2 Et quidem Ratum, etiam propriissime, Matrimonium est, quia (etiam præscindendo ab actuali copula) in solo consensu, quo se conjuges obligant, per mutuam corporum traditionem utrimque acceptam, tota essentia Matrimonii habetur; quale fuisse Matrimonium SS. Virginis cum S. Joseph. optime, & breviter explicat Castr. *disp.* 2. *p.* 1. *n.* 3. & legi potest S. Th. *in* 4. *d.* 30. *q.* 2. *art.* 1. §. 2. *ad tertium*, Suar. 3. *p. t.* 2. *disp.* 7. Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 28. Avers. *q.* 3. *de matr. sect.* 3. Pont. *lib.* 1. *c.* 12. Christoph. a Castro *in lib. de Beatiss. Virgine*, aliique.

3 Differunt autem permaxime, ut habet idem Castr. *l. c. n.* 4. prædicta matrimonia in eo, quod legitimum, favore fidei solvi potest, cum alter ad fidem convertitur, alio quamvis renuente. Ratum vero solvitur professione solemni Religionis. Consummatum vero nunquam, ut ex dicendis latius, & clarius habebitur, atque hinc, & *ex cap. Deb. de bigamis*, atque *ex Decreto ultimo Concil. Florent.* apte colligitur triplex significatio in Matrimonio; nam quatenus est legitimus contractus, significat conjunctionem Dei cum Anima Fideli per gratiam: Quatenus Sacramentum, præscindendo a copula, significat conjunctionem Christi cum tota Ecclesia per Baptismum: Quatenus Sacramentum consummatum denotat conjunctionem hypostaticam Verbi Divini cum natura humana, quæ omni ex parte insolubilis est, perinde ad Matrimonium consummatum.

4 Nos autem in hac secunda parte agemus de Matrimonio legitimo, quatenus scilicet dicit merum consensum naturalem, nam postea de Matrimonio, ut Sacramentum est, sua erit distincta tractatio.

CAPUT II.

De consensu requisito ad Matrimonium.

§. I. *Qualis Consensus.*

1 NImis est certum, proprium consensum requiri ad Matrimonium, quia tradi suum alteri non potest sine consensu tradentis, multo magis proprium corpus, idque indissolubiliter.

2 Id, quod adeo verum est, ut neque Principem sæcularem, neque Ecclesiasticum posse dare Ius utendi corpore ad prolem suscipiendam, sine proprio utentium consensu, tradunt communiter Doctores apud Sanch. *l.* 2. *de matr. disp.* 16. G. Hurtad. *de matr. diff.* 6. *n.* 15.

3 Deum autem, qui est omnium corporum Dominus, posse dare viro potestatem in corpus mulieris, & contra, sine ipsorum consensu, docet Sanch. *dict. d.* 20. Leand. *d.* 6. *de matr. q.* 3. Hurt. *l. c.* contra Filliuc. & Ochag. cum aliis, recte addens, probabilius esse, illam traditionem tunc non esse Matrimonium: hujus enim essentia requirit mutuum conjugum consensum, ut hactenus dictum est.

4 Quod autem requiratur conjugum consensus, & non alterius, v. g. parentum ad Matrimonii validitatem, habes luculenter apud Bellarm. *l.* 1. *de matr. c.* 19. *&* 20. An vero licite filius, invitis parentibus, consensum Matrimonio præbeat, diximus nos *l.* 5. *Dec.* 2. §. 3. Lege item Barb. *in Voto decisivo*, &c. an valeat statutum afficiens pœnis filios sine consensu parentum contrahentes, ubi affirmantes alios, alios melius negantes refert.

5 Denique cum certum sit, nullum consurgere Matrimonium ex consensu ficto, quæri posset, an sic ficte contrahens obligetur vere consentire, sed id colligitur ex dictis supra *tract.* 3. *de Spons. c.* 1. §. 4.

§. II. *An sufficiat consensus, quando a contrahente non cognoscitur impedimentum dirimens.*

1 TItius, & Berta, dum sive uterque, sive alteruter dubitarent, an inter ipsos esset impedimentum consanguinitatis (idem dic de quocumque impedimento dirimente) contraxerunt Matrimonium, sed non multo post cognoverunt, nullum fuisse ejusmodi impedimentum: fuitne validum Matrimonium? Quid Secundo, si certo putassent, adesse impedimentum, quod vere non erat?

2 Resp. ad primum, Matrimonium esse validum. Ita Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 33. Castr. *d.* 2. *de spons. p.* 5. *n.* 9. Hurt. *d.* 3. *de matr. diff.* 7. *n.* 21. & communiter. Ratio est, quia sic contraxerunt quasi sub conditione de præsenti, si habiles sumus, at jam habiles erant, ergo jam absolutus de facto, atque adeo efficax fuit consensus.

3 Resp. ad secundum, Matrimonium esse invalidum. Contra hanc responsionem habemus Sanch. *cit.* Covar. & Gutier. adductos a Castr. *l. c. n.* 8. Ratio nostræ responsionis est, quia qui firmiter credit laborare impedi-

mento dirimenti, nec absolute, nec sub conditione potest efficaciter consentire Matrimonio. Non absolute, ut certum est, & ipsi adversarii fatentur: quia id quod ut impossibile apprehenditur, non potest quis efficaciter velle. Non sub conditione, sic, *Si forte possim, si forte sim habilis, si forte impedimentum non adsit*; nam si quis se sic haberet, jam non firmiter putaret, sed subdubitaret, se posse, se habilem esse, se impedimentum habere, atque adeo essemus in casu præcedentis numeri.

4 Neque obstat primum argumentum, quo utitur Sanch. *l. c.* quod scilicet excommunicantur, qui sic contrahunt, unde supponuntur, posse habere verum consensum: non obstat, inquam, nam excommunicantur, non quia validum fecerint Matrimonium, sed quia contrahere attentaverint.

5 Neque obstat secundum argumentum, quo idem utitur, quia in Jure ex sponsalibus nullis ratione impedimenti oritur publica honestas, modo adsit consensus, unde supponit Textus, posse adesse consensum cum impedimento dirimenti: non obstat, inquam, quia dictum jus disposuit, ut talis consensus attentatus pareret publicam dictam honestatem, quamvis verus non esset.

6 Neque denique tertio obstat paritas ab eodem allata de hæretico, quis quamvis certo putet, Baptismum non esse Sacramentum, tamen valide baptizat; non obstat, inquam, quia in hæretico supponitur, esse intentio faciendi, quod facit Ecclesia, quæ intentio prævalet. Id, quod non invenitur in casu nostro, ut supponimus. Lege Hurt. *l. c. n.* 23.

7 Quid si contraxerunt cum impedimento, v. g. cum consanguinitate, sed deinde post dispensationem obtentam v. g. a Confessario, illi iterum consenserunt, quam tamen dispensationem ipsis Confessarius non aperuit, validumne tunc esset Matrimonium?

Resp. adhuc invalidum: Ita Boss. *de matr. c.* 2. *n.* 82. contra Paludan. & Ang. putantes esse validum, saltem ex eo capite; quia si aliud non addatur, consensus hic novus solum fuit ratificatio consensus prioris, qui cum fuerit nullus, consequenter & ipsa ratificatio nulla erit. Dixi (saltem ex eo capite) nam, an ex illo alio, quod nondum ipsi dispensationem concessam acceptaverint, colligi potest ex a me dictis supra *l.* 5. *de pœn. tr. de Casibus Reserv. c.* 9. §. 1. *a n.* 18.

§. III. *Circa quid versari debet consensus contrahentium?*

1 Controversum, & sane dignum, quod explicetur, est, de quanam re debeat, seu circa quod objectum debeat versari consensus, tum ut validum sit, tum ut licitum Matrimonium? In Matrimonio enim tria veluti collecta inveniuntur; Bonum Sacramenti, Bonum prolis, Bonum fidei: hoc est, Matrimonium ex natura sua Primo, affert indissolubilitatem, quia est Sacramentum juxta illud S. Pauli *Sacramentum hoc magnum est, Ego autem dico in Christo, & Ecclesia*, ut scilicet sicuti Christus Dominus indissolubiliter est conjunctus cum Ecclesia, ita vir cum uxore modo superius explicato. Secundo, affert intentionem generandi prolem, illamque educandi. Tertio, necessitatem servandi fidem inter ipsos conjuges; atque ad horum aliquod reducuntur alia in Matrimonio inclusa, qualis est cohabitatio conjugum, obligatio reddendi debitum, & similia.

2 Quærimus ergo, An si quis Matrimonium contrahat, non intendendo prædicta omnia bona inclusa in Matrimonio, valide, & licite contrahat? Quid, si intendat alios fines extrinsecos Matrimonii? intendat v. g. divitias ex dote acquirere, honorem ex familia, conjugii voluptatem, & similia?

An valide?

3 Si quis mente intendat, sive explicite, sive implicite (quod implicitum hic evenit, quando non intenditur contrarium) se obligare ad illa tria, scilicet ad perpetuitatem, ad prolem, ad servandam fidem, valide Matrimonium contrahit, invalide vero, si positive habeat animum non se obligandi ad hæc. Ita Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 29. G. Hurt. *de matr. d.* 3. *diff.* 4. aliique. Ratio, quæ dictum hoc simul probat, & explicat, est, quia, ut modo diximus, de essentia Matrimonii est consensus tradendi corpus, quo consensu conjux se obliget ad prolem generandam, fidemque servandam. At vero ipsa executio generationis, vel ipsa actualis custodia fidei de essentia non est; possum enim ego me obligare, v. g. ad servandam castitatem, licet animum habeam ejusdem obligationem (sane cum peccato) non observandi. Cum igitur prædictus contrahens, de quo loquimur, intendat se sive explicite, sive implicite, ut dixi, hanc obligationem subire, substantiam Matrimonii ponit, atque adeo contrahit valide, imo id etiam erit, si intendat se obligare ad status perpetuitatem, quod est bonum Sacramenti; cætera vero bona, puta, bonum prolis, & bonum fidei non excludat; Nam sic, quasi in radice includit cætera dicta bona.

4 Quod si omnem obligationem, vel etiam solum unam ex prædictis tribus, v. g. perpetuum statum excludat, tunc nullum esse Matrimonium patet ex dictis, quia non habetur sic Matrimonii essentia, Lege Hurt. *d.* 7. *diff.* 9. & Perez *de matr. disp.* 13. *sect.* 5.

An licite?

Ubi, qualis finis debeat intendi a contrahente Matrimonium, ne is peccet.

5 Finis alius est principalis, ad quem scilicet quis principaliter intendens, aliquid agit; Alius secundarius, a quo quis non raro applicatur ad agendum. Celebras v. g. ut sacrificium Deo offeras; Ecce causam, seu finem principalem. Sed in hodie facis, aliter non facturus, quia eleemosynam invenisti; ecce finem secundarium, & quem vocamus etiam impulsivum, quo actu applicaris ad celebrandum: nam illum primum vocare solemus motivum.

6 Ita in Matrimonio contrahendo, potest Primo esse finis tradendi mutuo corpora, quæ, ut modo dicebam, est obligatio, in qua tanquam in radice includitur obligatio prolis generandæ, & obligatio reddendi conjugi debitum, & cætera modo *n.* 2. explicata, & in Matrimonio inclusa.

7 Secundo, potest esse finis adhibendi remedium concupiscentiæ, seu evitandi fornicationem, vel habendi conjunctionem mutuam obsequiorum, & similia, quæ includuntur quidem in Matrimonio, sed tanquam quædam secundaria, nam propterea vocantur, & sunt fines secundarii institutionis Matrimonii.

8 Tertio, possunt esse fines quilibet alii, qui nec primario, nec secundario includuntur in institutione Matrimonii; nam propterea sunt, vocanturque fines extranei Matrimonii, quos scilicet conjuges ipsi non raro adhibere solent, ejusmodi est finis acquirendi divitias, voluptatem, bonum nomen, honestam familiam, &c. His positis,

9 Dico Primo. Cum quis contrahit Matrimonium more ordinario, Itaque contrahit ob finem prædictum principalem, vel ob aliquem ex inclusis in ipso principali fine, vel ob aliquem ex finibus prædictis secundariis, non excludendo expresse principalem, licite contrahit. Ratio est, quia sic se conformem reddit ejus institutioni, & non est, unde culpa oriri possit.

10 Dixi (more ordinario) nam posset licite contrahi Matrimonium cum sola intentione se obligandi ad mutuam corporum traditionem, præscindendo a copula, imo copulam excludendo, & sic fuisse Matrimonium SS. Virginis, & S. Joseph, supra insinuavimus, & iterum dicemus clarius infra, *c.* 5. §. 8. *n.* 5. *fine*.

11 Dico secundo. Si quis per suum consensum ordinat suum Matrimonium ad aliquem ex finibus extrinsecis dictis *n.* 8. non excludendo expresse fines illos Matrimonii primarium, & secundarium, peccabit quidem ex communi sententia cum Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 29. *n. præsertim* 21. & Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *& tr.* 4. *n.* 2. *&* 3. aliisque, sed non mortaliter. Ratio est, quia, licet non sit magna deordinatio, cum implicite remaneant illi fines, unde non sit culpa mortalis; aliqua tamen adest deordinatio, dum explicite intenditur finis extrinsecus, & alienus a finibus, ob quos institutum est Matrimonium.

12 Quod si excluderentur expresse fines primarii, nec consentiret quis obligationi tradendi suum corpus, &c. tunc & Matrimonium esset nullum, & consequenter id sic intendere, foret mortaliter illicitum, quia sic irritum redderetur Sacramentum.

13 Dico quarto. Quamvis sententia dicta *n.* 11. probabilis sit, & communiter recepta, tamen probabilis est etiam opposita, excludens etiam peccatum veniale, uti sustinent Castropal. *disp.* 2. *de Spons. q.* 10. *n.* 3. *&* 4. Coninch. *disp.* 25. *dub.* 2. *conclus.* 3. *&* 4. Pont. *lib.* 1. *cap.* 21. *n.* 13. Vel enim hi extrinseci fines ex se honestatem moralem habent, ut esset pax Reipublicæ, concordia consanguineorum, familiæ nobilis conservatio, fornicatio vitanda, &c. & tunc ajo, te venialiter non peccaturum, si ob ejusmodi fines Matrimonium contrahas; quia dum finem illum principalem procreationis sobolis, &c. non excludis, & aliquem ex his extraneis, qui ex se honesti sunt, intendis, non est unde culpam ullam commitas. Quæ enim culpa est, honesto medio, quale est Matrimonium, velle acquirere illud, quod ex se honestum item est?

Vel hi extrinseci fines, ex quorum aliquo moveris ad Matrimonium, sunt ex se indifferentes, qualis est finis divitiarum, voluptatis non peccaminosæ, honoris, &c. & tunc etiam ajo, te nec peccaturum venialiter, abstrahendo ab aliquo alio convenienti. Ratio est fere eadem, quia, dum non excludis finem principalem, ex se nulla est culpa, velle aliquod temporale acquirere, medio aliquo honesto actu. Sine culpam non committit, qui celebrat Sacrum non celebraturus v. g. hodie, nisi stipendium lucratur, modo remaneat intentio principalis sacrificandi in honorem Dei, quæ semper remanet, ut supponimus, siquidem peccaminosum non est sic operari. Ita igitur in casu nostro. Et ad hoc forte respexit Sanch. *l. c. n.* 25. dum denique fassus est, communiter in adhibendis his finibus, ne venialiter quidem peccari, quia dum remanet implicite, modo dicto, finis principalis, cæteri (ait) non tam sunt fines operis, quam motivum, & applicativum operantis.

CAPUT III.

De consensu externo requisito ad Matrimonii valorem.

1 Interno consensui debet accedere mutuus consensus externus, ut Matrimonium valeat, tum quia nullus contractus consistit, nisi fiat externe; debet enim cognosci ab altero, cum quo contrahis: tum quia Matrimonium est Sacramentum, atque adeo ex Christi Domini institutione, necessario signum sensibile. Id ita placet Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 20. ut dicat esse probabilius (certum esse, ego dicerem libentius) neque sine utriusque conjugis externo consensu posse Matrimonium consistere, etiamsi Deus utriusque consensum internum utrique revelet: quod profecto nimis clarum est in hoc præsente rerum statu, in quo Matrimonium est elevatum ad rationem Sacramenti, quod, ut dixi, signum sensibile, secundum præsens ejusdem Dei Decretum, esse debet.

2 Sed internum consensum exprimi quibuscumque signis satisne erit, an necessario debent accedere verba in iis, qui loqui possunt? in illis enim, qui loquela carent, sufficere alia signa jam scimus definitum esse in jure *C. cum ap. & C. Tuæ de Spons.*

Resp. Etiam in potentibus loqui sufficere quælibet signa ad validitatem Matrimonii. Ita Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 31. *n.* 5. cum sexcentis Authoribus ab ipso adductis, quidquid aliqui apud eumdem ibidem negent ex eo, quod putant Sacros Canones decrevisse, semper esse necessaria verba in potentibus loqui. Sed ratio nostræ doctrinæ est, quia ex una parte hi Canones non recte adducuntur, facileque ad eos respondet Sanch. *l. c. n.* 10. ex alia vero Christus Dominus hoc Sacramentum Matrimonii instituit per modum contractus, seu rationem contractus elevavit ad rationem Sacramenti: at quilibet contractus certo signo impleri potest. Confirmatur ex Concilio Florentino, in cujus Decreto de Sacramentis sic habetur: *Consensus per verba regulariter expressus facit Matrimonium*. Nota illud (*regulariter*) non ergo semper, & necessario.

An licite solis signis Matrimonium contrahatur?

4 Inquires Primo. Qui, cum possit loqui, Matrimonium contrahit solis nutibus, vel signis, peccatne?

Resp. certe non invenio præceptum hac de re: quare, qui signis utatur certis, & non dubiis (nam tunc esset mortale ob incertitudinem Matrimonii inde sequentem, & ob scandala, ac lites inde facile proventura) non video, unde peccatum committat. Et quamvis Sanch. *l. c.* dicat, esse veniale, si justa causa non interveniat, cur debeat uti signis, & non verbis; quia est, inquit, a ratione alienum, aliquam deordinationem continens, in hoc gravissimo contractu non exprimere consensum commodiori modo, quo potest, scilicet verbis; nihilominus, quia nos in humanis actionibus, ne sub veniali quidem obligamur perfectissimo modo, & certissimo agere, sed satis abunde est, si perfecto, & certo modo agamus; ideo etiam a veniali signis certis contrahens liberandus est. Ita Castr. *d.* 2. *de Spons. p.* 7. *n.* 5. qui utitur alia ratione a nostra, quia, inquit, ubi lex non est, nec prævaricatio esse potest, ut dicit S. Paulus. Verum hæc ratio non solvit argumentum allatum a Sanch. hic enim contendit, ut modo vidisti, adesse legem naturæ dictantem, alienum esse a recta ratione, in hac gravissima re certissimum modum contrahendi negligere. Expeditius ergo nos negamus, adesse ejusmodi legem: recta enim ratio in moralibus non dictat sub aliqua deformitate, nisi ut utamur modo certo, non autem, ut certissimo.

Quinam ex conjugibus prius consentire debeat per sua signa?

5 Inquires secundo, pro praxi, Quinam prius est interrogandus, ut prædictum consensum externum præbeat, vir, an mulier?

Respon-

Respondet Covar. honestum esse, ut prius fœmina. At Joannes Andreas honestius esse putat, ut vir, qui est caput mulieris, atque hunc sequitur Sanch. *loc. cit. n.* 12. eosdem referens. Ego censeo, sequendam consuetudinem uniuscujusque Ecclesiæ, ut insinuatur a Rituali Romano, ubi de Ritu servando in Matrimonii Sacramento agitur; ab eodem tamen Romano Rituali prius interrogatur vir, postea mulier, id, quod in nostra Diœcesi Panormitana servamus.

Quæ verba, vel signa sunt ad Matrimonium necessaria?

6 Inquires tertio. Quæ verba, vel signa requiruntur, vel sufficiunt, ad ejusmodi consensum exprimendum?

Resp. Regula generalis hæc esto. Illud verbum, seu signum requiritur, & sufficit, quod certo in circumstantiis, in quibus efformatur, exprimit internum consensum. Quæ autem in particulari, ejusmodi sint, satis colligi potest ex iis, quæ dixi paulo superius, *tr. de spons. c.* 2. §. 3. præsertim *a n.* 17. & late habet Sanch. *l.* 1. *de matr. disp.* 18. breviter autem Castrop. *l. c. p.* 8.

Quam simultatem verba contrahentium habere debeant?

7 Inquires quarto. Necessene est, ut simul proferant suum consensum vir & mulier?

Resp. Nequaquam; nam satis est, si unus post alterum proferat, dummodo consensus alterius non fuerit revocatus, isque moraliter perseverare censeatur; siquidem nec ratio contractus, nec ratio Sacramenti majorem simultatem requirit. Ita Aversa *q.* 3. *de matr. sect.* 6. contra aliquos contrarium sentientes, ita etiam Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 32. cum aliis multis.

Nec obstat Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 1. *de ref.* ipsum enim requirit quidem præsentiam Parochi, & Testium, sed nihil innovat, quoad simultatem, de qua loquimur: & certe etiam in humanis aliquibus contractibus requiritur præsentia Notarii, & Testium; sed non infertur necessitas simultanei consensus contrahentium.

8 Consensus autem alterius non perseverare, sed revocari censetur vel explicite, ut si positive incipiat dissentire, vel implicite, ut si v. g. consentiat per verba de præsenti cum alia, vel si transeat tempus, pro quo forte consensit, vel quando tempus nullum fuit præfinitum, si transeat tantum temporis, ad quantum in talibus circumstantiis prudenter censeatur (secundum varias sententias, quas mox referam) non se extendi intentio contrahentis. Lege G. Hurt. *d.* 3. *de matr. diff.* 8.

9 Addit Sanch. *l. c. n.* 4. Si, altero volente non statim consentire, prior, qui consenserat, affirmet, se consensum nunc revocasse, ipsi esse credendum; quia, nisi contrarium constet, præsumitur quis consensisse sub conditione, si alter statim assensum præbeat; præsertim quando est præsens, nec per Procuratorem, vel Epistolam initur Matrimonium. Adde æquum non esse, ut prius consentiens debeat expectare ad quodcumque libitum alterius, &c.

10 Si urgeas: Ecquodnam temporis intervallum potest intercedere inter consensum unius, & alterius, ut Matrimonium validum contrahatur?

Resp. Quodcumque tempus concedit Navarrus, quem citat G. Hurt. *disp.* 3. *de matr. diff.* 8. *n.* 25. dum alter non revocat. Si septennium non transeat, dixit Sotus: Si biennium, Henriquez apud Sanch. *l. c. n.* 4. Si annus, Ledesma apud Hurtadum citat. Denique ipse Sanchez id prudentis arbitrio relinquit, attentis particularibus circumstantiis: nam Matrimonium (ait) est Sacramentum fundatum in contractu civili; quare illud tempus intercedere potest inter consensum unius, & consensum alterius, quod non destruat rationem contractus civilis. Cum ergo a multis circumstantiis pendeat, an civilis contractus judicetur persistere, necne ex tanto, vel tanto temporis intervallo, recte eæ circumstantiæ semper erunt expendendæ. Quis enim neget, majus tempus posse intercedere, quando per Procuratorem contrahitur Matrimonium, quam quando per Principalem, & majus, quando per Epistolas missas v. g. ad Indias, si ibi inveniatur unus ex Sponsis, quam, si per verba inter præsentes? Hæc sententia esset excipienda, nisi scrupulis daret aditum, dum frequentissime timoratus dubitaret, an expensæ omnes circumstantiæ fuerint.

11 Excipiatur igitur a nobis prima sententia Navarri, concedentis quodcumque tempus. Quam sententiam sequitur Bossius *de contractu Matrimonii c.* 2. *n.* 40. citans Majorem, Lessium, Bonac. Coninch. Covar. aliosque; & ratio est eadem, ac modo dicta, sed sine limitatione, quia scilicet Matrimonium est ex iis contractibus, qui subsistunt, non revocato consensu ab altero, si alter quocumque tempore consentit; id quod non potuit negare ipse idem Sanch. *lib.* 3. *de matr. d.* 32. *nu.* 7. in eo casu, quod post longissimum tempus ratificatur Matrimonium ab altero, qui ficte initio consenserat, de qua re suo loco inferius.

C A P U T IV.

De Consensu dato absenti.

§. I. *Per Procuratorem.*

1 SUpponimus tanquam certum, & ab aliis passim probatum, posse per Procuratorem contrahi Matrimonium, illudque esse Sacramentum, ejusque ministros, & suscipientes esse ipsos principales, non vero Procuratorem.

2 Supponimus item ex Sacro Textu, *cap. final. de procurat. in sexto*, Procuratorem institutum ad Matrimonium, imo & ad sponsalia, ex Sanchez mox citando, ut legitimus sit, debere habere speciale mandatum ad Matrimonium circa determinatam personam, non posse limites mandati excedere, & nec posse alterum sibi substituere, nisi hoc expresse contineatur in mandato. Lege Coninch. *disp.* 24. *dub.* 9. *a n.* 67. Pont. *lib.* 2. *cap.* 15. Castrop. *d.* 2. *de Spons. p.* 9. Sanch. *lib.* 2. *de matr. d.* 11. *n.* 15. aliosque. Et Sanch. quidem recte notat, non esse necessariam sexuum diversitatem in ejusmodi Procuratoribus, sed posse esse duos viros, vel duas mulieres, quia non contrahunt nomine proprio, sed alieno. Recte etiam notat Coninch. quem sequitur Aversa mox citandus, sufficere generale mandatum, quo aliquis expresse consensisset in eam, quam Procurator electurus est; & mandasset, ut suo nomine cum ea sine ullo responso contraheret. Cujus rationem ego puto esse illam, quia sic, est ad certam personam. Denique recte notat Avers. *q.* 3. *sect.* 5. *V. Jam vero*, Procuratorem ad Matrimonium posse esse cujuslibet ætatis, dummodo sit compos rationis, & cujuscumque qualitatis. Quamvis ergo ex jure, *C. Qui generali, de procur. in* 6. in Procuratore requiratur ætas decem, & septem annorum, tamen hoc non requiritur, nisi secundum qualitatem negotiorum, ubi est necessaria industria personæ. Quare in Procuratore, ubi non requiritur nisi expressio consensus, & de quo nulla est juris dispositio in contrarium, dicta ætas necessaria non erit. Ita Perez, Reginald. aliiq; apud Dian. *p.* 11. *tr.* 3. *res.* 33.

An constitui Procurator debeat in præsentia Parochi?

3 His suppositis, Prima difficultas est: an, quando is, qui futurus est conjux, constituit Procuratorem ad Matrimonium, debeat ejusmodi mandatum dare in præsentia sui Parochi, & Testium?

4 Respondeo. Ita requirunt aliqui apud Castr. *loc. cit. num.* 4. Verum cum communi sententia, & cum Sanch. Coninch. & eodem Castrop. *loc. cit. n.* 5. eos citante, certum sit, id non requiri. Ratio efficax est, quia Tridentinum requirit præsentiam Parochi, & Testium, quando contrahitur Matrimonium, ut illi testari possint de jam contracto, nihil vero disponit de mandato ad contrahendum: at Matrimonium contrahitur, quando Procurator nomine alterius præbet consensum, suscipitque consensum alterius, non vero, quando constituitur Procurator ad illud. Advertendum tamen est, ita dari ejusmodi mandatum debere, ut possit probari, & constare Ecclesiæ, ipsum datum fuisse. Quare, quamvis omnes concedamus, ut habet Sanch. *l. c. n.* 14. procurationem hanc, seu mandatum, posse dari oretenus, sine scriptura, sicuti potest quodcumque aliud mandatum; omnes tamen advertimus, pari modo constare debere, idem mandatum oretenus fuisse datum.

Hic cum eodem Sanch. & Boss. *de matr. c.* 3. *n.* 203. (Lege item Coninch. *d.* 24. *a n.* 77.) dicimus, Parochum, & Testes non obligari ad videndum litteras mandati; ipsi enim solum Testes esse debent de ipso consensu Matrimonii facto a Procuratore, qui sit de facto legitimus, non vero, ut legitimus cognitus ab ipsis.

Revocatio consensus conjugis, antequam Procurator ejus contrahat, quid operetur?

5 Secunda difficultas. Constituit Titius ejusmodi Procuratorem, juravitque se perseveraturum in consensu ad Matrimonium cum Berta v. g. sed deinde (esto cum peccato) antequam Procurator officium impleat, revocat Titius consensum, sive expresse, sive tacite per nova v. g. sponsalia cum alia, vel per novum mandatum contrahendi cum alia, &c. validumne erit Matrimonium, si Procurator hujus revocationis inscius contrahit nomine Titii cum Berta?

Respond. non fore validum, etiam si solum mente consensum revocaverit, quia essentiale est contractui Matrimonii, adesse consensum utriusque conjugis, nunc autem jam unius consensus deficit.

6 Dices. Alii contractus politici valide fiunt per Procuratorem revocatum, quando revocatio, nec parti, nec Procuratori nota est, ut habetur *L. Si mand. ff. mandati, & alibi*: ergo, & in consensu Matrimonii. Resp. negatur consequentia; nam Respublica, vel Ecclesia supplere possunt consensum contrahentium circa res temporales, & politicas, unde pro quiete, & bono publico supplent in casu dicto; at circa Matrimonium supplere nequeunt, cum sit de hujus essentia proprius conjugis consensus, sine quo per nullam auctoritatem consistere Matrimonium potest.

7 Nota, si post consensum datum Procuratori; dissentias quidem, sed deinde iterum eo tempore assentias, quo Procurator nomine tuo contrahit, validum fore Matrimonium; quia tunc jam adest consensus. Ita Castrop. *loc. cit. n.* 2.

Procurator ad Matrimonium ficte constitutus.

8 Tertia difficultas. Quando constituisti Procuratorem ficte, & non vero animo, sed postea eo tempore, quo Procurator nomine tuo contraxit, verum consensum habuisti, validum ne ejusmodi tuum Matrimonium fuit?

9 Resp. Validum pronunciat Sanch. *dict. d.* 11. *n.* 13. quia jam adest consensus requisitus. Verum Coninch. *d.* 24. *dub.* 9. *n.* 72. longe melius negant. Ratio est, quia, cum prima constitutio Procuratoris fuerit nulla ex defectu tui consensus, is non potuit, quando contraxit, Matrimonium contrahere, ut verus Procurator tuus: ergo nulliter contraxit. Ergo parum juvat, te longe distantem consensisse: opportebat enim de novo Procuratorem legitime constituere ad tuum consensum exprimendum.

In amentiam incidens post Procuratorem constitutum.

10 Quarta difficultas. Quid, si impediatur tuus consensus ex eo capite, quod antequam tuus Procurator contrahat, fias amens? valebitne Matrimonium contractum a tuo Procuratore, te persistente in amentia post mandatum incursa?

11 Resp. Valere asserit Castr. *l. c. num.* 2. citans Sanch. Coninch. Gut. adde Bon. *q.* 2. *p.* 5. *n.* 13. *de matr.* cum aliis, quia Matrimonium per Procuratorem non fit ex vi consensus, quem habeas tunc, quando tuus Procurator contrahit: posset enim evenire, ut tunc esses ebrius, vel dormires, & tamen nemo negat, in hoc casu ebrietatis, vel somni validum esse illud Matrimonium; sed fit ex vi consensus, quem dedisti, quando Procuratorem constituisti, at mente tunc firmus eras, & sanus.

12 Verum Pont. *l.* 2. *c.* 15. *n.* 14. quem sequitur Avers. *q.* 3. *sect.* 6. *V. Hoc tamen*, & Dian. *q.* 3. *tr.* 4. *res.* 249. quem sequuntur alii, asserit, nequaquam valere. Ratio, præter cæteras, est, quia (inquit Aversa) amentia ponit hominem extra statum humani commercii, imo & humanæ rationis; unde videtur extinguere omnem consensum antea ab hujusmodi homine datum. Confirmo efficacius, quia hic non adest sufficiens consensus alterius conjugis mente sani; nam quando hic consentit acceptando, & se invicem alteri tradendo, semper intelligit se consentire ad Matrimonium cum persona, quæ secundum communem hominum, vel mulierum statum, humana sit: At amens est extra hunc statum, unde hic videtur adesse error in persona, qui Matrimonium nullum sine controversia parit. Hæc sententia posterior mihi arridet: Noto tamen, locutionem esse de vera amentia, non autem de phrenesi ad aliquod tempus: hæc enim æquiparatur ebrietati, & non amovet hominem a statu humano.

13 Dices. At alia Sacramenta valida sunt, etiamsi conferantur amenti, si is ante amentiam rite petiit: Cur ergo non idem dicamus in Matrimonio? Resp. quia suscipiens alia Sacramenta, v. g. qui baptizatur, solum debet esse subjectum Baptismi, ad quod satis est, illud petiisse, nec petitionem fuisse revocatam; at suscipientes Matrimonium, sunt etiam Ministri, & legitimum consensum debent elicere, dum administrant. Cum ergo in casu nostro, saltem alter conjux, qui est sanus, non consentit, ut dictum est, in personam amentis, fieri Matrimonium non poterit.

Verba Procuratoris ad Matrimonium.

15 Quinta difficultas. Quibus verbis debet Procurator uti, quando nomine principalium, Matrimonium contrahit? Resp. His, vel similibus verbis: *Talis consentit in te, vel accipit te in virum, vel uxorem, me mediante*, vel *Recipio te in virum, & uxorem nomine talis personæ*. Ita Sanch. *disp.* 11. *cit. n.* 16. Sed quinam Parochus debeat assistere huic Matrimonio per Procuratorem celebrato? Resp. de hoc agam infra *tract.* 1. *de solemn. c.* 2. §. 5. *n.* 25.

§. II. *Per Epistolam.*

1 CUM certum sit etiam per epistolam, ut cæteri civiles contractus, posse Sacramentum Matrimonii celebrari, solum hic ejus

praxim

praxim apponere debemus, quam his verbis affert Castr. *dicta disp. 2. punct. 9. Debet traditio, & acceptatio utriusque contrahentis coram eodem Parocho, & Testibus fieri, alias non possent testari de Matrimonio. Id vero fiet, si scribas Mariæ, te ipsum in maritum ei tradere, eamque in uxorem ex tunc accipere: ipsaque legens litteras coram Parocho, & Testibus affirmet, se etiam tibi tradere, & traditionem a te factam acceptare. En tibi, quomodo traditio, & acceptatio utriusque contrahentis fit coram Parocho, & Testibus. Existimo tamen necessarium esse, quod Parochus, & Testes agnoscant tuas litteras, ut sic sciant, cujus traditionem mulier acceptat, ut notavit Coninch.* Hæc Castrop.

2 Dices: Is qui per epistolam (idem qui per Procuratorem) contrahit Matrimonium, ignorat, an alter sit bene dispositus ad Sacramentum, ejusque effectum suscipiendum: ergo subit periculum cooperandi cum peccato alterius, si forte ille sit in statu peccati.

Resp. Cum quilibet sit existimandus bonus, nisi contrarium constet, poterit alius morali certitudine præsumere, alium esse bene dispositum.

4 Illud certe advertendum est, ipsos principales contrahentes debere esse in statu gratiæ, non quidem necessario eo tempore, quo Procuratorem constituunt, vel epistolam scribunt, sed eo, quo verisimile est fore, ut Procurator nomine ipsorum contrahat, vel quo Epistola legatur: quia, ut diximus, & fuse dicemus inferius, ipsi principales sunt Ministri, & susceptores hujus Sacramenti. Lege Sanch. *dicta d. 11. n. 29. & 30.* Procurator autem ipse non peccat, si, dum contrahit Matrimonium, est in statu lethalis peccati: quia nec recipit in se Sacramentum, nec nomine suo ministrat.

Duæ Monitiones ad contrahentes per Procuratorem vel Epistolam.

5 Prima, Sanch. *l. c. n. 31.* hic apposite monet, optime facturos contrahentes per Procuratorem, vel Epistolam, si deinde per se ipsos iterum contrahant, ut certius sit Matrimonium, si forte illegitimum quid intercurrerit. *Ne timeas (inquit) de iteratione, quæ licet in aliis Sacramentis, manente eadem materia, prohibeatur, non tamen prohibetur in Sacramento Matrimonii, quia hoc fundatur in ratione contractus civilis, qui iterari ex se potest, & solet.* Adde tamen (ut patebit ex iis, quæ dicentur inferius *tr. 5. de matr. ut Sacram. c. 3. n. 3.*) non semper fieri Sacramentum, quoties renovatur consensus; sed solum, quando primo perficitur contractus, si antea propter aliquem defectum legitime perfectus non fuit.

6 Secunda. Prudenter monet Coninch. *d. 24. n. 80. fine*, in hunc modum: *Sed hæc* (contrahere scilicet per litteras) *extra necessitatem non sunt practicanda, quia aliæ viæ commodiores possunt facile reperiri.* Hæc ille, & certe, etiam quando est necessitas, securior via est per Procuratorem, quam per litteras.

CAPUT V.

De Consensu conditionato.

§. I. *Quid, & quotuplex sit conditio.*

1 MAtrimonium (sicuti & cæteri contractus) potest, quantum ad præsens institutum facit, duplici modo contrahi. Primo, absolute, ut *Te in uxorem duco.* Secundo, sub conditione, ut *Te in uxorem duco, si tuus Pater approbaverit*; Qui duo modi contrahendi valde differunt; Consensus enim absolutus vult, & de facto parit eodem ipso momento, quo exhibetur, translationem dominii in corpus. At conditionatus vult quidem eamdem dominii translationem, sed vult eam non haberi, si apposita conditio deficiat. Lege Gasp. Hurtad. *disp. 7. diff. 1.*

2 Hinc fit, ut Matrimonium, absoluto consensu celebratum, nihil expectare debeat ad suos effectus producendos. Debeat vero celebratum consensu conditionato; suspenditur enim perfectio contractus, usque adventum conditionis; nam propterea nihil interim innovandum, nec conjuges se ut tales tractare queunt.

3 Jam vero ejusmodi conditionum divisiones variæ sunt. Prima divisio; Alia est de præsenti, ut *Te duco, si virgo es.* Alia de præterito, ut *Te duco, si sacro interfuisti*; Alia de futuro, ut *Te duco, si Panormum te transferres: si tantam dotem dabis, &c.*

4 Secunda divisio. Quæcumque ex dictis conditionibus potest esse de re impossibili physice, ut, *si volabis, si volasti, &c.* vel de re admodum difficili, quæ æquiparatur impossibili, imo & impossibile vocatur, ut, *si montem aureum mihi donaveris*, vel de re impossibili moraliter, idest de re turpi, seu contra leges, ut *si mendacium dixeris, &c.*

Rursus potest esse de re possibili, sive necessaria, ut, *si cras orietur Sol*, sive contingente, ut, *si Navis ex Asia venerit.*

5 Tertia divisio. Hæc contingens potest esse, vel solum dependens a tua potestate; nam ideo dicitur potestativa, ut, *si venatum ibis*; Vel casualis, ut *si cras fulgurabit, si Navis ex Asia venerit, &c.* hæc enim in tua potestate non sunt; Vel mixta, idest partim dependens a tua potestate, partim a potestate alterius, ut, *si officium a Rege impetravero*, id enim dependet a me acceptante, & a Rege officium conferente.

6 Hinc te moneo, has contingentes conditiones non raro apponi tanquam terminos, vel tanquam diem præfixum, non tanquam conditiones, ut *Duco te, si morietur meus pater*, idest *quando morietur.*

7 Quarta divisio admodum notanda. Conditionum alia est, quæ inest contractui, & a contractu expostcitur, sine qua scilicet contractus esse non potest, ut, *Te duco, si tu consenseris.* Alia, quam contractus ipse non exigit, nec tamen est contractui contraria, ut, *Si pater consenserit, si mendacium dixeris, si furtum feceris, &c.* Alia quæ ipsi contractui contraria est, ut, *Te ducam, si non transtuleris dominium tui corporis ad prolem generandam.*

8 Quinta denique. Alia est positiva, ut sunt præcedentes, præsertim quando dependent ab altero ex conjugibus, ut, *Te duco, si Romam adiveris.* Alia est negativa, ut, *Te duco, si Romam non adiveris.*

9 Adverto primo, aliquos nihil distinguere inter Matrimonium conditionatum, & consensum conditionatum; Sed certe Sanch. *lib. 5. d. 1. n. 5.* bene docet, consensum posse esse conditionatum; Matrimonium vero nequaquam: quia nimirum, quando consensus est conditionatus, nullum adhuc est vere Matrimonium; at quando deinde purificata est conditio, fit verum Matrimonium, quod jam nullo modo conditionatum est, sed absolutum, quia per adventum conditionis transit in absolutum. Vides ergo, quomodo Matrimonium nunquam est, nisi absolutum. Moneo nihilominus, nos, & Doctores passim uti hac voce Matrimonii conditionati, per illam solum significantes, tunc Matrimonium nondum esse perfectum.

10 Adverto secundo, quando inferius sæpe dicemus, per aliquas conditiones ex dictis vitiari contractum Matrimonii, sensum esse, tunc Matrimonium contractum esse nullum. Quando autem dicemus, aliquam ex iisdem conditionibus rejici, seu haberi pro non adjecta, sensum esse, contractum esse validum: de conditione autem illa nihil esse laborandum; cum habenda sit perinde, ac appositam nequaquam fuisset. Sed per singulas conditiones discurramus.

§. II. *Matrimonium sub conditione præsenti, vel præterita.*

1 COnditio de præsenti, vel de præterito non suspendit Matrimonium, seu non reddit illud conditionatum, sed vel est certo Matrimonium, vel certo non est. Ratio ducitur ex natura contractus conditionati cujuscumque. Si enim conditio existit, vel extitit, jam purificata est conditio, & consequenter certo contractus obligat; si vero non existit, vel non extitit, jam non adest conditio, & consequente contractus vitiatur, & certo non obligat; quia solum sub illa voluit se obligare contrahens. Ita Sanch. *l. 5. de matr. d. 6. n. 1.* Lugo *d. 22. de Just. n. 335.* aliique.

2 Extenditur hæc doctrina ad conditiones turpes; quamvis enim mox dicturi simus, conditionem turpem de futuro vitiare contractum, & illum reddere nullum; tamen eadem conditio turpis de præsenti, vel præterito, sicuti non suspendit contractum, quia, ut dictum est, conditio de præterito, vel præsenti certo existit, vel certo non extitit, ita non vitiat. Ratio autem differentiæ est, quia, ex turpi de futuro, allicerentur homines ad turpia patranda, si contractus sustinendus esset, media illa turpi conditione futura: at hoc inconveniens non adest in turpi de præsenti, vel de præterito, cum tunc supponatur delictum jam fuisse patratum; ergo non est, unde non sustineatur.

3 Extenditur etiam eadem doctrina data *n. 12.* ad conditiones de præsenti, vel de præterito, physice impossibiles; id, quod colligetur ex dicendis mox §. 5. & videri possunt Pont. *l. 3. c. 4. n. 12.* & Castr. *d. 2. p. 11. §. 3. n. 5.* extendentes; Thomas vero Sanc. *l. 5. d. 4.* non extendens.

4 Inquires. Ad valorem Matrimonii requiriturne cognitio existentiæ talis conditionis, v. g. si sic tecum contrahat puella, *Si es nobilis, vel si habes, vel si habuisti officium a Rege, tecum contraho*: necessene est, ut ipsa sciat tuam nobilitatem, vel tuum officium? Quod si non novit, dicendumne est, non statim, sed solum, quando novit, fore validum Matrimonium?

5 Resp. Ita putat Coninch. *d. 20. dub. 1. n. 6.* Ratio est, inquit, quia ad Matrimonium opus est, ut uterque contrahens sciat consensum alterius. At in casu hoc, dum puella nescit tuam nobilitatem, non potest tibi notus esse ejus consensus, quia, si sub conditione sibi ignota consentit, non minus ejus dissensus conjici potest, quam assensus.

Confirmatur, quia id esset, ac si diceret puella. *Accipio te in virum, vel non accipio*, quo pacto certum est, esse invalidum Matrimonium.

6 Verum Sanch. & G. Hurt. *d. 7. diff. 2.* citans Sanch. quos sequitur Castr. *d. 2. p. 12. §. 1.* merito putant, fore statim validum Matrimonium, si vera est conditio. Ratio est, quia puella non consentit sub conditione nobilitatis, vel officii sibi noti, sed sub conditione nobilitatis, vel officii, si hæc existant; hunc autem consensum jam tu cognoscis, licet non cognoscas illum ut procedentem a cognitione nobilitatis, vel officii.

Ad confirmationem dic, esse disparitatem maximam, quia formula illa, nec assensum, nec dissensum determinate significat, cum in casu nostro clare significetur, ut dictum est, consensus determinatus sub existentia conditionis, licet, non sub notitia illius.

7 Ex dictis igitur, erit quidem necesse, ut puella cognoscat, an tu sis nobilis, vel officium obtinueris, ut videat, an Matrimonium fuerit validum, nec ne, non vero ut illud validum fiat.

§. III. *Sub conditione de futuro necessario.*

1 A Conditione de futuro necessario, ut *Duco in uxorem Bertam, si cras sol orietur*, non suspenditur contractus Matrimonii, sicuti nec cæteri contractus. Ratio est, quia prædicta conditio, tam ad suspendendum consensum, quam ad demonstrandum consensus certitudinem apposita esse censetur, ut sensus sit demonstrativus, non conditionatus sic: *Sicuti certum est, cras oriri solem, sic certum est me Bertam ducere.*

2 Quod si facias sensum sic, *Duco Bertam, cum cras orietur Sol*, non est mirum, te debere expectare crastinum, quia tunc illud *Cras* est tempus præfixum. An vero, in hoc posteriori sensu, hæc verba constituant Matrimonium, an sponsalia, dixi superius, *tr. 3. de spons. c. 2. §. 3. n. 30.*

3 Addo, evenire posse, ut contrahentes, sive ex ignorantia, sive consulto, vere voluerint expectare prædictæ conditionis necessariæ impletionem (id, quod est ex conjecturis colligendum) & tunc suspenditur sine dubio consensus, quia tunc, ut supponimus, vere sub illa consensum præbuerunt, & voluerunt facere sensum *n. præc.* explicatum.

4 Atque ex hoc Addito vide, an conciliare possis Pontium, & Sanch. Hic enim *l. 5. de matr. d. 2. n. 5.* habet doctrinam a nobis hactenus allatam, Pontius vero, *l. 3. c. 1. n. 12.* dum eam ex parte negat, videtur considerasse id, quod nos in prædicto addito monitum volumus.

5 Notat ibidem merito Sanch. *l. c. n. 7.* si conditio in se sit contingens, sed certo futura, ut, *Si Antichristus nascetur*, non suspendere consensum; cum enim id sit de futuro certo, æquivalet necessario; Non ergo assentio Pont. *l. c. n. 13.* dicenti, consensum tunc suspendi usque ad conditionis eventum; cum enim sit incertum, inquit, quando Antichristus v. g. nascetur, debebit expectari ejus temporis adventus. Non, inquam, assentior, siquidem tu non contraxisti sub conditione, *Si Antichristus tali tempore nascetur*, sed *si Antichristus nascetur*, quod certum est, & tibi satis cognitum.

Ne tamen excidat hic debere etiam addi illud, quod modo addidi *n. 2. & 3.*

§. IV. *Sub conditione de quocumque futuro contingente, sed non turpi.*

Ubi

AN ADVENIENTE CONDITIONE, NECESSARIUS sit novus consensus.

1 IN consensu sic v. g. habito: *Te duco, si Pater tuus consenserit vel, si Avus tuus te dotaverit, &c.* Certum est Matrimonium suspendi, quia sub illa conditione contrahis: accedente autem dicto consensu, vel dote, certum item est, Matrimonii obligationem subsequi debere, cum jam purificata, idest, posita sit conditio, &c. Idem de quacumque alia conditione etiam vana, dummodo non sit turpis ut, *Tecum contraho, si iveris venatum, si in terram expues, &c.* quia contrahentes non prohibentur ponere ex sua libertate (esto imprudentes) conditiones, quas velint, modo non sint turpes, nec a lege reprobatæ. Ita Averf. *q. 5. de matr. sect. 6. V. Quinto* contra Sotum, & alios.

2 Sed difficultas est gravissima hic, & in similibus consensibus conditionatis, vel consensibus respicientibus tempus futurum, ut *Te duco, si tu* tam

tam dotem mihi assignaveris, *Te duco pro die crastino*, in quibus certum est, non esse Matrimonium ante adventum præfixi temporis: Difficultas (inquam) est, An purificata jam conditione dotis, seu adveniente tempore designato, debeas iterum actum consensus exhibere ad valorem Matrimonii, an satis sit prior ille consensus exhibitus ante conditionis, vel temporis adventum, ita ut conditione, vel tempore positis, statim, sine novo tuo actu, validum sit Matrimonium?

3 Resp. Duas de more esse sententias. Prima sustinet, non requiri novum consensum, sed statim validum esse, posita conditione, Matrimonium. Ita Sanch. *l.* 5. *d.* 8. *n.* 5. Coninch. *d.* 29. *n.* 11. G. Hurt. *d.* 7. *diff.* 3. Delugo *de just. d.* 22. §. 14. *n.* 386. & iterum *de pœnit. d.* 13. *sect.* 5. *n.* 111. Castrop. *d.* 2. *p.* 11. §. 2. *n.* 5. *aliique ab ipsis cit.* quorum potissima ratio est, quia consensus ille conditionatus verus consensus est, licet (quia sub illa conditione) imperfectus. Si ergo non est revocatus, ut supponi semper debet, idem manet, adveniente conditione: & quia non amplius pendet a conditione, jam perfectus erit, & absolutus. Ut quid igitur necessaria alterius novi consensus accessio?

4 Quod si ab his Auctoribus requiras, quandonam ex vi Tridentini Parochus, & Testes debent assistere dicto Matrimonio, quando fit consensus conditionatus, an quando impletur conditio?

Respondet Sanch. *l. c.* quando fit consensus conditionatus, quia tunc vere exhibetur consensus ad Matrimonium; Sicuti iidem assistere debent Matrimonio, quod fit per Procuratorem, non vero constitutioni Procuratoris. At vero Coninch. & Hurt. *l. c.* respondet, debere assistere etiam quando impletur conditio, quia illi debent esse Testes Matrimonii: at Testes esse non possent Matrimonii jam contracti, si solum assisterent conditionato consensui, non vero impletioni conditionis.

5 Verum secunda sententia sustinet, requiri novum consensum, sine quo ille prior conditionatus consensus, etiam adveniente conditione, constitueret solum sponsalia absoluta, non vero constitueret Matrimonium. Ita Pontius *l.* 3. *de matr. c.* 14. citans S. Th. aliosque, Bannius fuse *tr.* 12. *q.* 10. Late item Decisio Rotæ apud Dian. *p.* 6. *in calce libri Dec.* 2. aliique, quorum ratio præcipua esse debet, quia licet ille consensus conditionatus sit certe consensus, tamen est imperfectus, ut ipsi Adversarii fatentur: ergo, etiam adveniente conditione, imperfectus ex se manebit. Probatur consequentia, quia in se remanet ille idem, qui erat antea, nec adventus conditionis aliquid influit in illum. Quare si tunc non habebat efficaciam ad perfecte obligandum, nec habebit ex se post conditionem.

6 Quod autem consensus conditionatus non habeat tantam efficaciam, patet, quia secus non posset valide revocari ante completam conditionem, sicuti non potest consensus absolutus. Et secus, huic consensui conditionato non prævaleret consensus absolutus, quo quis iniit cum aliqua Matrimonium absolute, relicta ea, cum qua ante completam conditionem sub conditione contraxerat, ut prævalere docemus omnes.

7 Quare licet (ut videri potest apud Auctores citatos) concedatur ejusmodi conditionatum consensum modo dicto imperfectum, obligare contrahentem in cæteris materiis, in quibus, adveniente conditione, regulariter non debet, ad inducendam obligationem, accedere novus consensus, quia contrahens voluit se obligare pro illo tempore, quo accedet conditio; id tamen in Matrimonio concedere non possumus; non solum, quia, cum gravissimus sit, & indissolubilis contractus, requirit perfectissimum consensum, sed quia in Matrimonio obligatio non oritur, ex promissione, qua se quis velit obligare, sed ex ipso actuali actu, ex vi cujus efficaciter se obligat; huic enim actui, tanquam materiæ proximæ, adhæret ratio Sacramenti a Christo Domino instituti.

8 Ex his vides, in hac sententia Parochum, & Testes huic novo consensui assistere omnino debere, quia solum per hunc consensum contrahitur Matrimonium, cum in conditionato, adveniente conditione, adsit solum ratio sponsalium.

9 Dices cum Castrop. citato. Quando Matrimonium de præsenti contrahitur, prius suum consensum exprimit, v. g. vir, sub conditione tamen in se imbibita, quod mulier consentiat, qua consentiente, opus non est, ut vir de novo consentiat, sed ejus consensus, qui in se conditionalis erat, ante mulieris consensum, redditur absolutus, & perfectus mulieris consensu adveniente. Ita ergo in casu nostro, adveniente conditione, non erit necessarius novus consensus.

10 Resp. Negari consequentiam posse. Nam viri consensus de præsenti, moraliter, & secundum humana commercia, idem censetur esse ante, & post mulieris consensum: quod certe nimis manifeste non habet consensus sub futura conditione, qui solum perseverare judicatur ex eo quod nondum est revocatus: at ille de præsenti idem censetur durare: quia tunc elicitur, & quidem prudenter judicatur, ac si actu eliciatur post mulieris consensum. Quare consensus novus non est necessarius.

Confirmatur, quia viri consensus de præsenti ita præcedit consensum mulieris, ut ex circumstantiis clare appareat, esse vir in tali dispositione, ut si mulier primo consentisset, sequeretur & ipse cum suo consensu. Quare non est mirum, si novus non sit necessarius; sufficit enim consensus cum ejusmodi affectione; id, quod certe non est in casu conditionis de futuro, in quo multæ possent contingere mutationes, &c.

11 Ex his duabus sententiis hæc posterior mihi certior fit: cæterum priorem sententiam, cum tantorum virorum sit, commodaque ratione fulciatur, qua fronte improbabilem appellaveris? Quare merito utramque probabilem esse, superius *tr.* 3. *de Sponf. c.* 3. §. 2. *n.* 18. indicavimus.

Conditio, si Pontifex dispensaverit.

12 Jam vero, ex allata decisione consequitur decisio illius similis difficultatis. An Matrimonium initum inter impeditos sub conditione, si Pontifex dispensaverit, sit validum, statim ac impetratur dispensatio: an potius sit necesse, ut post eam impetratam novus consensus accedat?

Resp. Sanch. Coninch. Hurr. Castrop. *l. c.* non requiri; Pontius, aliique cit. quos ego sequor, requiri consequenter putant. Rationes præcipuæ pro utraque parte sunt eædem ac prædictæ; nam propterea idem de utraque sententia judicium feratur, quod modo *n.* 11. tulimus de sententiis præcedentibus.

An hæc conditio, si Pontifex dispensabit, sit contingens?

14 Circa hanc conditionem, *Si Pontifex dispensaverit*, quæres hac occasione Primo, an semper sit connumeranda inter conditiones contingentes.

Resp. Non semper. Nam in iis rebus, in quibus solet dispensatio concedi (licet solum ex gravi causa) inter contingentes est annumeranda, atque eo erit obligatio expectandi, donec ea impleatur modo dicto *n.* 1. In iis vero, in quibus dispensari a Pontifice non solet, conditio dispensationis est annumeranda inter impossibiles, seu turpes, de quibus mox §. 1. Talis esset dispensatio Matrimonii inter fratrem, & sororem. Quare hi semper remanebunt inhabiles ad Matrimonium, sive apponatur conditio dispensationis, sive non. *Idem* igitur erit dicere: *Ego te duco meam sororem, si Papa dispensaverit*, ac dicere. *Ego te meam sororem duco.*

15 Quæres secundo. Quisnam obligabitur procurare ejusmodi dispensationem solitam concedi (idem dic de aliis conditionibus, quæ procurari deberent, ut Patris consensus, Advocati consilium, &c.) si quando Matrimonium sit sub dicta conditione dispensationis contractum.

Respondet Castr. *l. c.* citans Coninch. nemini ex contrahentibus id per se incumbere, nisi ad id speciatim se quis obligaverit: Incumbet ergo ei, inquit, qui cupit contractum perfici. Expensas autem, ait, debere esse communes, quia utriusque negotium geritur. Quod dictum est de Matrimonio, dic de sponsalibus quando sunt contracta cum dicta conditione.

De dictis expensis multa dixi *Tr.* 3. *c.* 5. §. 7. *a n.* 7.

Si Pater consenserit.

16 Occasione item prædictorum, quærunt hic Doctores.

I. Quantum temporis debet expectari, si nullo præfinito termino aliquis sic contrahat: *Te duco, si Pater meus, vel tuus consenserit?*

Quærunt II. Quid, si Pater consentiat, sed deinde statim consensum revocet, repugnetque? Et utraque quæstio erit etiam in sponsalibus sub eadem conditione contractis.

17 Resp. ad primum; Prudentis arbitrio (ut fieri debere diximus sæpe in similibus) erit competens tempus definiendum.

18 Resp. ad secundum; Tunc non esse positam conditionem, quia illa celeriter addita repugnantia, absolutum Patris consensum moraliter non ostendit.

19 Major difficultas est, si Pater initio repugnet, sed deinde consentiat. In quo casu positam jam esse conditionem, atque adeo Matrimonium obligare, docet Coninch. & Hurt. supra cit. Non esse positam, unde Matrimonium non obligare docent Sanch. *l. c. d.* 7. *n.* 9. & Pont. *l.* 3. *de matr. c.* 17. *n.* 11. quia, si Pater repugnavit, avolavit obligatio. Sed dic, amice, cur per te in casu *n.* 18. allato, statim atque Pater consentit, non firmatur Matrimonium, at nunc statim ac Pater repugnat, evanescit obligatio? Vellem a te hujus paritatis disparitatem.

20 Id fortasse vidit Castrop. *l. c. n.* 7. nam propterea huic difficultati ita respondet, ut utrobique consideret celerem consensus, vel dissensus Patris mutationem; nam, si rogatus Pater, inquit, ita firmiter dissentiat, ut præsumi non possit, intra breve tempus arbitrio prudentis, ejus consensum obtinendum esse; conditio absolute deficit: secus vero si consensus ejus obtinetur intra breve tempus, tametsi rebellis primum extiterit: Sicuti impleta censetur conditio, si Pontifex dispensaverit, tametsi primæ, & secundæ petitioni non acquieverit, si postea dispensationem concesserit.

21 Quod dictum est, certe est regulariter. Cæterum recte monet Avers. *q.* 5. *de matr. sect. V. Sed hæc res*, si intentio contrahentium fuit de consensu, quem statim, audito negotio, daret Pater, tunc ad primum ejusdem nutum standum esse. Vide apud eumdem, quid fiet, quando Pater taceat, & similia.

22 Si Pater erat mortuus, & tu apposuisti Matrimonio tuo hanc conditionem, *Si Patri placebit*, impossibilem conditionem apposuisti, unde de hoc consensu idem dicendum est, quod mox dicam universim de conditione impossibili.

23 Quid, si Pater decedat, priusquam ejus assensus explorari potuerit? Puto; tunc impletam conditionem, & Matrimonium valere. Ratio est, quia ejusmodi conditio, *Si Patri placuerit*, regulariter apponitur, ne patrem filius offendat, si forte Matrimonium eligat sine ejus consensu, quæ ratio cessat, si jam ipse decesserit.

24 Dixi (regulariter) Si enim vere apposita fuisset propter aliquid dependens a vita Patris, tunc sane nullum erit Matrimonium, quia advenire non potest conditio requisita.

§. V. *Sub conditione de futuro impossibili physice.*

Ubi

DE FUTURO MULTUM DIFFICILI.

1 UT, quæ sunt dicenda, planiora fiant, tria distinguamus oportet. Primo, contractus communes de rebus temporalibus. Secundo, ultimas Testatorum voluntates. Tertio, contractum Matrimonii, quando hæc sub conditione impossibili exhibentur. Et exemplum quidem Primi est: *Equum tibi vendo, si tu volabis*. Secundi: *Relinquo Titio meo hæredi, vel legatario centum, si volabit*. Tertii: *Te duco in uxorem, si volabis, si Cœlum manu tetigeris*.

2 Porro ex communi sententia Doctorum, quos habes apud Delugo *de Just. d.* 22. *n.* 340. & apud Pont. *l.* 3. *c.* 3. *n.* 5. in primo, hoc est in contractibus communibus, conditio impossibilis vitiat, seu irritat dictos contractus; ita ut in exemplo allato illa venditio, sit nulla. Ratio est, quia ea conditio, sub qua facta est venditio, poni nunquam potest, & consequenter (ut etiam Jura disponunt, vide *institut. de inutilib. stipul.* §. *Si impossibilis. L. Non solum ff. de Actionibus*,) nec poni poterit venditio.

3 Rursus ex communi sententia Doctorum, quos apud eosdem habes *ib.* in secundo, hoc est in omnibus ultimis voluntatibus (excipit Pontius *l. c.* institutionem filii in hæredem, quando in potestate Patris est) conditio impossibilis non irritat dispositionem, sed ejusmodi conditio rejicitur, ac si apposita non fuisset. Vide tamen omnino, quæ dicam *n.* 9. unde in exemplo allato *n.* 1. debebuntur Titio illa centum. Ratio est, quia licet nunquam evasura sit absoluta illa Testatoris dispositio, propterea quod nunquam eveniret dicta conditio; tamen legislator in legibus asserendis mox *n.* 9. ita statuit, sive ne captiosæ hæ dispositiones cum malo publico inveherentur, sive quia præsumit Testatorem ita velle.

4 Denique ex communi item, & certa sententia apud Doctores mox citandos, conditio impossibilis in tertio, hoc est in Matrimonio, se habet sicuti in dispositionibus dictis ultimarum voluntatum: non enim irritat dictum Matrimonium, sed ipsa regulariter (ut mox explicabo) rejicitur, ac si apposita non fuisset, & Matrimonium statim est validum, si est inter personas habiles ad Matrimonium. Verum id quomodo sit intelligendum, hujus loci est breviter explicare.

5 Equidem celeberrima est difficultas, cur in cæteris contractibus conditio impossibilis illos irritat, non vero in Matrimonio? Si respondeas, quia Decretum est Gregorii IX. *in c. de condit. appositis*, sicuti quoad dispositiones ultimarum voluntatum, ita sancitum est a legibus civilibus mox *n.* 9. afferendis, nullo modo satisfacis. Nam Princeps potest quidem in rebus temporalibus propter bonum commune supplere defectum consensus subditorum, & ita fecit in dictis ultimis dispositionibus; At Ecclesia non potest supplere defectum consensus in Matrimonio, quod, ut supra vidimus, celebrari, nisi per proprium contrahentium consensum, non potest.

6 Tanta visa est hæc difficultas Durando, *in* 3. *d.* 39. *q.* 4. *n.* 9. ut di-

xerit

xerit se minime percipere, unde Ecclesia Matrimonium celebratum sub dicta conditione validum pronunciet, & ideo hanc difficultatem Doctoribus solvendam relinquit. Et Sanchez quidem *l. 5. de matr. d. 4.* postquam retulit sex aliorum explicationes dictæ dispositionis Gregorii IX. in qua ejusmodi Decretum continetur, suam ipse adhibet. Cum autem hæc non placet Joanni Delugo *l. c. a n.* 355. suam etiam is tradit, sed cui fortasse tuus, perinde ac meus animus, non omnino conquiescit.

7 Nos igitur facilem viam, & certe regiam ineuntes, duo statuamus cum Coninch. *d. 29. dub.* 42. quem sequitur G. Hurtad. *d. 7. de matr. diff.* 10. Dico enim Primo, Ecclesiam sic decrevisse regulariter, quia cum nesciatur intentio contrahentium, an scilicet contrahens adhibuerit illam conditionem impossibilem sine animo contrahendi, an potius cum vero contrahendi animo, & solum illam adhibuerit per jocum, vel per ignorantiam, Ecclesia præsumit hoc posterius, quod est in favorem validitatis Matrimonii, & consequenter validum Matrimonium pronunciat, & conditionem habet, ac si adjecta non fuisset.

8 Dico secundo. Si tamen constet, conditionem illam impossibilem appositam fuisse sine animo contrahendi, vel animo volendi vere expectare illam, certe in foro conscientiæ nullum fore Matrimonium, & probari si id posset, etiam in foro fori; nam propterea antecedenti dicto, *n.* 4. apposui illud (regulariter). Ratio est, quia consensus Matrimonii totus, quantus est, dependet ab animo contrahentis.

9 Quamvis autem *n.* 3. absolute, & sine distinctione dixerimus, dispositiones ultimarum voluntatum celebratas sub conditione impossibili valere, rejecta conditione, ita disponentibus Juribus, ut innuimus *n.* 5. unde intelligi in utroque foro, tenet Turrianus, *d. 15. dub. 9. n. 9.* tamen Sanchez, & Vasquez, quos citat, sequiturque Delugo *l. c. a n.* 342. ajunt in dictis ultimis voluntatibus debere servari idem, quod dictum a nobis est modo in Matrimonio, idest, eas factas sub modo impossibili, valere regulariter in foro externo, idque, quando aliunde non constet de voluntate Testatoris; at non valere, si constet, Testatorem apposuisse illam conditionem impossibilem sine animo disponendi, vel cum animo volendi illam expectare, quia si attente expendantur jura, *Lib. 3. de condit. & demonstr. L. 1. de condit. & Instit. L. ab omnibus §. de legatis, 1. Instit. §. impossib. de hæred. instit.* quando voluerunt, ut conditiones impossibiles in ultimis voluntatibus haberentur pro non adjectis, nihil aliud voluerunt, nisi, ut pro non adjectis præsumerentur ab ipsarum legum foro: præsumptio autem semper cedit veritati, quando de hac constat.

10 Quid in dubio, an affuerit ejusmodi animus?

Resp. Tum in Matrimonio, tum in ultimis voluntatibus possessio stabit pro negatione Matrimonii, & pro negatione dispositionis. Lege Hurtad. *l. c.*

Conditio impossibilis putata possibilis.

11 Enascitur ex dictis gravis hæc dubitatio: Si conditio sit re ipsa impossibilis, sed possibilis reputetur (quod ex conjecturis colligi non raro potest) a contrahente Matrimonium, quid judicandum?

Resp. Sanch. *l. 5. de matr. d. 3. n.* 8. sentit, nullum tunc esse contractum matrimoniale, imo & nullam dispositionem ultimæ voluntatis. Ratio est, inquit, quia tunc contrahens, & disponens ita consentiunt, ut vere expectare velint impletionem conditionis; jam enim illam putarunt possibilem, atque adeo quæ impleri posset. Quoniam ergo ex alia parte nunquam ponetur, numquam purificabitur consensus, & sic nulla remanebunt contractus, & dispositio.

12 At vero Delugo *d. 22. de Just. n.* 374. putat non annullari Matrimonium; sed eam conditionem esse rejiciendam, proinde ac adjecta non fuisset, idemque dicit in ultimis voluntatibus. Rationem ducit ex Textu, *in d. c. fin. de condit. appos.* nam Pontifex absolute & sine distinctione definit, esse validum Matrimonium, & conditiones impossibiles esse rejiciendas: hæ autem jam absolute sunt impossibiles, quamvis a te non tales reputatæ. Utraque sententia est probabilis, modo hæc posterior intelligatur juxta dicta *n. 7. 8. & 9.*

Conditio valde difficilis.

13 Subnascitur etiam sequens difficultas. Quid sentiendum, si conditio sit multum difficilis; quæ æquiparari solet impossibili, seu, ut aliqui loquuntur, si conditio non sit impossibilis per naturam, sed solum de facto propter ejus summam difficultatem? v. g. *Te duco in uxorem, si Regnum mihi donabis, si tu* (inops) *mihi mille numerabis, &c.* Ubi nota prius ex his quamvis in se sit possibile, tamen etiam multis est valde difficile: Fa posterius facile fortasse erit aliis, at difficillimum ei pauperi, qui deberet conditionem illam implere.

14 Resp. Prima sententia, quæ est Sanch. *l. 5. de matr. d. 4. n.* 14. aliorumque, asserit, Matrimonium sub priore conditione initum, idest sub conditione, quæ quamvis comparatione aliquorum sit possibilis, est tamen multis valde difficilis, esse validum (regulariter tamen juxta dicta *n. 7. & 8.*) & conditionem illam rejici, sicuti rejicitur conditio quælibet physice impossibilis. Ratio est, quia illa conditio vere est, & appellatur moraliter impossibilis, ergo ut impossibilis debet rejici. At vero Matrimonium sub posteriore conditione celebratum, idest sub conditione, quæ cum sit respectu aliorum facilis, sive possibilis, est tamen valde difficilis solum ei, qui illam debet apponere: hæc prima sententia docet, esse validum, quia in jure non rejiciuntur, nisi conditiones absolute impossibiles, qualis non reputatur illa, quæ solum respectu tui unius est valde difficilis.

15 Secunda sententia, quæ est Pont. *l. 3. c. 3. n.* 15. & Castr. *d. 2. de spons. p.* 11. *§. 2. n.* 2. asserit, ejusmodi Matrimonium contractum sub conditione valde difficili, sive multis, sive uni non esse validum, si de facto non ponatur conditio, & conditionem dictam non rejici. Ratio est, quia conditiones impossibiles solum per naturam in jure rejiciuntur, non vero rejiciuntur hæ conditiones, quæ vocantur improbabiles de facto; cum hæ vere sint potius difficiles, quam absolute impossibiles.

Et confirmatur, quia hæ conditiones difficiles in dispositionibus ultimarum voluntatum non rejiciuntur a jure, ut probat *ib.* Pontius, præsertim ex illo juris, *ex §. impossibilis Instit. de inutilibus stipul.* (*Cui natura impedimento est;*) ergo neque rejici debent in Matrimonio, de quo Ecclesia definivit ad similitudinem dispositionis civilis circa dictas ultimas voluntates.

16 Si conditio ex se possibilis, sed vel per accidens, vel lapsu temporis fiat impossibilis, eam non esse numerandam inter impossibiles, & consequenter nequaquam rejici in Matrimonio, recte monent Sanch. & Pont. & Castropalaus citati.

§. VI. *De conditione turpi de futuro, quamvis ea non sit contraria contractui Matrimonii.*

1 Cum illud possimus, quod jure possumus, ideo conditionem hanc [illegible] appellare jura solent impossibilem. Accedit, quod impossibile [illegible] debet, hominem honestum velle facere id, quod turpe [illegible] de hac enim loquimur, non vero de conditione turpi, quæ poneretur ab alio sine contrahentium voluntate, ut si quis sic contrahat: *Vendo tibi equum, si forte a latronibus tibi tuus ablatus fuerit;* tunc enim valet contractus, quia turpido non ponitur ut admittenda a contrahentibus, sicuti recte notat Delugo *d. 22. de contract. n.* 368.

2 Dico igitur, hanc conditionem haberi pro non adjecta, debereque repelli in Matrimonio, perinde ac repellitur conditio physice impossibilis, cum iisdem tamen limitationibus allatis *§. praced. n. 7. & 8.* Ratio dicti est; quia ita definit *l. c.* Pontifex C. *final. de cond. appos.*

3 Hinc fit, ut hæc conditio, *Te duco in uxorem, si te virginem inveniam*, esse modo dicto rejiciendam, quia est turpis; siquidem illam invenire virginem vis ad eam accedendo, at hic accessus turpis est, cum ante inventionem ejus virginitatis illa non sit conjux tua. Dixi (ad illam accedendo) nam, si velis invenire modo licito, v. g. per obstetricem, conditio turpis non erit, quare non rejicienda.

4 Quæret curiosus; Eademne doctrina est in ultimis voluntatibus, ita ut conditiones turpes in iis rejici debeant?

Resp. Ita Delugo *l. c. n.* 370. cum hoc tamen discrimine, quod conditio impossibilis tunc solum habetur pro non adjecta in ultimis voluntatibus, quando non constat, Testatorem omnino voluisse dispositionem non subsistere, ablata conditione. At vero conditio turpis in iisdem ultimis voluntatibus semper aufertur, & dispositio valet, etiam si de contraria Testatoris mente constet. Ratio autem hujus rei est, quia ita absolute disponunt jura, ne ob metum lucri amittendi legatarius, vel hæres inducantur ad malum: regulariter tamen id etiam disponunt ex præsumpta, vel interpretativa Testatoris voluntate. Et quidem valet legatum, quando non stat per legatarium, quin ponatur modus: At non stat per legatarium apponi modum turpem, sed per legem, quæ modum illum, seu illud turpe onus merito vetat: ergo pari modo valebit legatum sub simili conditione turpi.

5 Quid in cæteris contractibus communibus? Resp. In his ejusmodi conditiones turpes nec rejiciuntur, nec impossibiles reputantur, obligantur tamen sic contrahentes rescindere ejusmodi contractum factum sub conditione turpi, ut sic patranda turpitudo impediatur, de quo ego late, *l. 7. in Dec. c. 5. §. 3. a n.* 8.

§. VII. *Sub conditione, quæ inest contractui Matrimonii.*

1 Si apponatur in contractu conditio, quæ de se inest in dicto contractu, eoque modo exprimatur, quo inest, non suspendit contractum, sed statim est perfectus, v. g. *Vendo tibi equum, si consenseris:* quæ est conditio tacite imbibita in omni contractu, vel, *si pretium dederis*, quæ est conditio ex se inhærens contractui venditionis. Ratio est manifesta, quia cum taciti, & expressi eadem sit ratio (de quo axiomate plura habent Pont. *l. 3. c.* 2. & Barbosa *in Tr. axiom.* 218.) ejusmodi contractus non est per memoratas conditiones proprie conditionatus, sed solum per illas exprimitur id, quod de jure veri contractus est.

2 Id igitur pari modo se habet in contractu Matrimonii. Quare, si dicas: *Contraho tecum, si consenseris, si non es mea consanguinea, si nullum subest impedimentum*, non suspenditur Matrimonium, quia conditiones hæ de se insunt in Matrimonii contractu. Ita Sanch. *l. c. de matr. d. 1. n.* 6. Pont. *l. c.* Aversa *q. 5. de matr. sect. 6. V. In primis.*

3 Dixi (eo modo, quo inest) nam, si ejusmodi conditiones aliter exprimantur, non est mirum, quod suspendant. Sic in jure (*L. si ita legatum, §. illi, si volet §. de legatis primo*) suspenditur dispositio in sequentem modum facta: *Relinquo Titio legatum illud, si velit:* Sensus enim est, si se declaret, quod velit (quæ declaratio non inest in dispositione) quare antequam declaraverit se velle, non habet vim legatum; nam propterea, Titio ante declarationem mortuo, legatum non transmittetur ad ejusdem Titii hæredes. Simili modo in materia beneficiaria, si dicat Pontifex, vel Episcopus: *Confero tibi hoc Beneficium, si es idoneus*, non suspendit. At si dicat: *Confero tibi hoc Beneficium, si inventus fueris idoneus*, suspendit, quia illud explicatur, ut inest de jure Collationi, hoc vero non item.

4 Quod ergo de his dispositionibus dictum est, servari etiam debet in Matrimonio. Unde si sic illud ineas: *Contraho tecum, si Ecclesia id approbaverit*, suspendis, quia conditio aliter exprimitur, ac inest; Sensus enim est: si facto examine constiterit, non adesse Impedimentum. Ita Avers. *l. c. V. Sed certe*, cum Sanch. *l. c.* aliisque, quibus adde Coninch. citatum ab Aversa in contrariam partem: sed si is attente legatur, mihi videtur esse pro parte hac, quæ est communis.

5 Quando aliquis diceret, *si Deo placuerit, vendo tibi equum. Duco te in uxorem, &c.* cum communiter intelligatur de voluntate beneplaciti Dei, qua omnia vult, vel permittit, nec suspendit contractum, nec Matrimonium, sed valide ea init. At si intelligatur de voluntate approbationis, idest, si Deus, ut bonum approbet, tunc propter rationem modo dictam suspendit. Ita Sanch. Aversa aliique citati.

Lege Pasqualigum, *tr. 3. q. mor.* 36. qui ex allata doctrina colligit, legatum quoddam relictum Religioso, si ipsum Religiosus petierit; nec ab ipso Religioso, nec ab ejus Monasterio obtineri posse, nisi ipse Religiosus personaliter petat, nec satis esse, sit petat Monasterium.

§. VIII. *Sub conditione contraria contractui Matrimonii.*

1 Si quis v. g. contrahat: *Te duco in uxorem, si in te non transferam dominium mei corporis ad usum conjugalem*, contrahit cum conditione, seu modo contrario substantiæ Matrimonii. Et de his, vel similibus dico, irritum esse, & nullum Matrimonium, quia non potest Matrimonium subsistere sine suis substantialibus. Quare non immerito sic definivit Pontifex, C. *fin. de cond. appos.* non novum jus condens, sed quod est de jure naturæ declarans.

2 Atque id verum est, tametsi ab altero ex conjugibus ejusmodi conditio apponatur: quia validitas Matrimonii æque pendet ab utriusque consensu, ut contra Covarruviam, & alios requirentes ad nullitatem, ut conditio hæc apponatur ab utroque, notat Castr. *d. 2. de sponsal. p.* 21. *§.* 4. etsi Sanchez probabilem vocet sententiam Covarruviæ.

3 Cum autem hæ conditiones versari possint circa tria bona Matrimonii superius dicta, Sacramentum, Fidem, Prolem: Quæritur, an quæcumque conditio contra hæc tria Matrimonium irritet? Exemplum primi est: *Contraho tecum, donec, seu si non inveniam pulchriorem*, idest contra Matrimonii Sacramentum, quod est indissolubile: Exemplum secundi: *Contraho tecum, si te adulterandam tradideris.* Exemplum tertii: *Contraho tecum, si vitabimus generare, vel educare prolem.*

4 Et omnes quidem conveniunt, conditiones contra bonum Sacramenti, & Fidei in primo, & secundo exemplo allatas irritare Matrimonium, quia hæ sunt contra essentialia Matrimonii. At de conditione contra generationem Prolis, Sanch. *l. 5. de matr. d.* 10. putat ab ea irritari Matrimonium, quia pari modo illius essentiæ ipsa repugnans est.

5 Sed G. Hurt. *d. 7. de matr. diff.* 8. cum Vasq. Rebell. & Coninch. melius distinguit, atque, ab ea Matrimonium irritari, quando apponitur conditio evitandi prolem medio illicito, v. g. si deberet evitari sumendo remedia ad dejiciendum fœtum, occidendo, vel non educando prolem susceptam, &c. Id enim est plane contrarium Matrimonio: non autem

vi-

irritari, quando apponitur eadem conditio modo licito, v. g. si evitanda esset susceptio prolis, quia conjux nolet petere; quod utique licitum ipsi est, vel quia etiam nollet reddere, sed cum consensu alterius conjugis, puta emisso ex utriusque voluntate Voto Castitatis: id enim non repugnat Matrimonio, cujus essentia est obligatio ad transferendum corpus in ordine ad generationem, non vero ipsa actualis generatio, ut supra vidimus. Quare si actualis evitatio prolis fiat propter bonum finem ex utriusque conjugis consensu, ut fuit in Matrimonio Sanctissimæ Virginis, & Sancti Joseph, nec illicita est, nec Matrimonii essentiæ repugnans.

§. IX. *Sub conditione positiva, vel negativa.*

1 HÆc, vel simili positiva conditio sine præfixione temporis: *Te duco in uxorem, si Romam adiveris*, unico, & primo actu impletur. Debet autem impleri, quamprimum moraliter possit. Ita Avers. *q. 4. sect. 6. V. Quarto*. Unde si occurrat moralis opportunitas, & Romam non adeas, solvitur contractus tui Matrimonii; si adeas, stabilitur, & firmus redditur; jam enim purificatur conditio. De hac conditione sic habet Textus (*L. Hæc conditio ff. de condit. & demonst.*) *Si in Capitolium ascenderit, sic recipienda est, si cum primum potuerit, ascenderit.*

2 Contra, hæc, vel similis conditio negativa sine determinatione tempori, *Te duco, si Romam non adiveris*, prorsus vana est, & nullum unquam pariet Matrimonium, quia esset expectandum usque ad mortem, ut videretur, an ille Romam adiret, necne; quod esset dicere, Matrimonium esse adimplendum post mortem, quo nihil magis ridiculum esse posset.

3 Quoniam vero sic aliquis contrahere potest aliquando, *Te duco, modo Romam non adieris*, maxime est advertendum, ejusmodi consensum non esse sub conditione, sed sub modo: quare Matrimonium est validum, quia est absolute contractum, & solum remanet obligatio conjugi Romam non adeundi, seu illum modum servandi, si turpis non est.

§. X. *Monitio ad Parochos.*

1 HActenus dicta de consensu conditionato in Matrimonio locum hodie nullum haberi debebunt, quia monendi sunt Parochi (quorum, & Testium assistentia est post Tridentinum necessaria ad validitatem Matrimonii) ut numquam ejusmodi conditionatos consensus admittant. Nam licet si admitterent, Matrimonium perficiendum foret per conditionis adventum, modo in superioribus explicato; nihil enim circa rem hanc Tridentinum innovavit: nihilominus prudenter Parochi facient, si absolutum requirant consensum. Quod si alicujus conditionis impletio ad Matrimonium expectanda sit, ea expectetur, antequam illud per verba de præsenti celebretur. Utile tamen fuit prędictas conditiones explicare, tum ut natura contractus Matrimonii magis introspiceretur, tum quia illæ locum sæpe habere possent in Sponsalibus, in quibus non est opus præsentia Parochi, ut recte notat Sanch. *lib. 5. d. 1. num. 1.*

CAPUT VI.

De consensu Matrimonii coacto.

§. I. *De consensu dato ex errore, & similibus. Remissive.*

1 QUoad errorem, dolum, deceptionem, recole, quæ superius *tr. 3. c. 2. §. 2.* dicta sunt circa sponsalia; nam quia eadem hic sunt observanda, molestum esset illa repetere.

2 Præterea scito, nihil nos hic agere de consensu Matrimonii habito ex spe lucri, ex blanditiis, ex amore, &c. hæc enim sine dubio nihil obstant validitati Matrimonii, cum ea non faciant involuntarium, sed maxime voluntarium augeant. Lege Sanch. *lib. 4. de matr. d. 11.*

§. II. *De consensu ex metu.*

1 MEmineris, ut supra explicuimus, metum alium esse gravem, alium levem, justum, injustum, incussum, vel ad extorquendum Matrimonium vel ad aliud; incussum item vel ab extrinseca causa libera, vel ab intrinseca.

2 His in memoriam redactis, hic ea ex dictis *lib. 1. in Decal. c. 1. §. 5.* afferam, quæ magis pertinent ad materiam de Matrimonio, quoad meticulosum consensum, in quo versamur. Et quamvis multa de hoc argumento dicta sint supra *tract. 3. de sponf. cap. 2. §. 2.* aliqua tamen ex illis hic repetere, claritatis, & commoditatis gratia, non gravabor.

Metus gravis injuste incussus ad extorquendum Matrimonium.

3 Matrimonium hoc metu contractum est jure naturæ, ex mea sententia, nullum. Id (*l. 1. in Dec. c. 2. §. 5. n. 22.*) satis probatum est ex eo capite, quod quicumque contractus, simili injusto metu initus, non potest parere in alio jus Justitiæ: sic enim orietur Justitia ab injuria, scilicet ab injustitia, quod est impossibile. Est etiam ejusmodi Matrimonium ab Ecclesia (*C. Significavit de eo qui duxit in matr. C. Requisivit. C. Gemma de sponf.*) annullatum, quod nemo negat.

4 Hinc sequitur, etiam juramentum, quo quis vel Matrimonium, vel sponsalia meticulosa firmet, esse nullum, & non obligare ad ratificandum, nec indigere relaxatione, quia Juramentum sequitur naturam contractus, cui adhæret. Si ergo contractus dicti Matrimonii nullam inducit obligationem, nec inducit Juramentum. Ita Avers. *q. 4. sect. 6. V. asserendum*, citans Bard. Sanch. Dian. & alios.

Matrimonium ex metu levi injusto, ad Matrimonium extorquendum incusso.

5 Probabile est, hoc Matrimonium nullum esse in foro conscientiæ, idque potissimum, quia ei deest perfectus consensus, qui Matrimonio quod est ex natura sua indissolubile, necessarius est. At multo est probabilius secundum Sanch. *l. 4. d. 17. n. 1.* Delugo *de Just. d. 22. n. 141.* Pont. *l. 4. c. 18. n. 2.* validum in eodem foro conscientiæ esse; tum jure naturæ, tum positivo. Ratio potissima est, quia cum metus levis sit in potestate ineuntis Matrimonium, ut, & alium contractum, facileque illum is depellere possit; si non depellit, libere, & perfecte sine ulla coactione contrahit, & consequenter cum perfectissima libertate consentit.

6 Dixi (in foro conscientiæ) nam, ne detur ansa litibus, metui levi non datur actio in foro externo, ut omnes docent.

Matrimonium ex metu, sive levi, sive gravi, juste incusso.

7 Matrimonium ex hoc metu est validum. Ratio est, quia radix, unde nullus sit, vel rescindi possit contractus, est injuria, quæ fit contrahenti: at nulla injuria fit ei, cui sic causa metus datur, &c. ergo, &c. Quam enim tibi injuriam irrogo, si dicam: *Nisi mihi hoc vendas, vel nisi Bertam duxeris, accusabo te juste de homicidio a te patrato?* gratiam potius tibi invero, quippe propono, te hoc remedio malum punitionis tibi dentur posse non difficulter effugere. Ita Castrop. *t. 1. tr. 2. disp. 1. punct. 1.* & Sanch. *l. 4. de matr. d. 13. n. 3. & disp. 17. n. 2.* Dices: at Matrimonium debet esse perfecte liberum, quæ libertas certe læditur per metum, etiam juste incussum, ad extorquendum Matrimonium.

8 Resp. Non lædi injuste, sed juste; Matrimonium autem debet esse perfecte liberum libertate non læsa injuste, non vero libertate quomodocumque perfecta. Sic a Castrop. *l. c. d. 1. p. 10. n. 4.* respondetur huic objectioni.

9 Verum, quia alicui videri potuit rationi non plane per hanc responsionem esse satisfactum (Adde & auctoritatem multorũ asserentium, ejusmodi Matrimonium nullum esse) non puto improbabilem opinionem Bonac. *de matr. q. 3. p. 8. a n. 10.* Coninch. *d. 28. d. 1. n. 15.* aliorumque apud Castr. *l. c. n. 1. V. Secunda sent.* aliorumque, qui discurrunt in sequentem modum. Ejusmodi metus gravis justus aliquando incutitur ad alios fines, aliquando ad extorquendum Matrimonium, habet v. g. Cajus jus accusandi Titium ob injuriam sibi illatam per furtum mille aureorum, potest tunc Cajus metum accusationis incutere Titio ad extorquendos mille aureos, dicens, *redde mihi aureos, secus te accusabo*; at non potest dictum accusationis metum incutere ad extorquendum Matrimonium, sic dicens, *Duc meam filiam, secus te accusabo*. Ratio est, inquiunt, quia hic metus injuste incutitur ad hunc finem Matrimonii, cum ipsius libertati repugnet. At vero ad finem extorquendi aureos juste incutitur, quia ad eos recuperandos utitur Cajus licito modo accusationis. Non indigemus autem hac distinctione in alio exemplo, quod Judex v. g. minetur carcerem Petro stupratori virginis, nisi illam ducat, vel dotet; tunc enim licite, & juste Judex potest, imo & debet carcerationis metum incutere ad finem extorquendi Matrimonium, quia Stuprator tenetur ex se secundum leges illud celebrare.

10 Sed nos putamus, in utroque exemplo esse validum Matrimonium, quia in utroque abest injustitia, & coactio. In secundo exemplo, idest in judicem jam conceditur ab adversariis; In primo probatur, quia tunc Cajus dicendo, *Duc meam filiam, secus te accusabo*, non se illicite gerit; nam si recte, & attente res expendatur, Cajus non comminatur accusationem, nec Titium absolute cogit, sed sub conditione proponit, ut, si Titium velit evitare accusationem, cui ipse causam libere dedit, & quam sine peccato deferre Cajus potest, filiam libere ducat. Nihilominus (ut dixi) non nego propter extrinsecam Doctorum auctoritatem, atque eorumdem non contemnendam rationem, posse illorum opinionem probabilem reputari.

Matrimonium contractum ex metu injusto, sive gravi, sive levi, sed non incusso ad Matrimonium extorquendum.

11 Omnes conveniunt, hoc Matrimonium esse validum; nam si quis v. g. ob timorem mortis ab inimico suo injuste inferendæ, eligeret sua prędia mihi vendere, ut expeditius a patria discederet, mortemque vitaret, valida esset venditio; quia timor ab inimico illatus, cum non fuerit directus ad extorquendam venditionem, venditionem inficere non potest. Idem ergo in Matrimonio, & idem in Votis docet merito Sanch. *lib. 4. de matr. d. 12. n. 3. & in lib. 4. Decal. c. 3. n. 4.* aliique.

Matrimonium contractum ex metu, sive gravi, sive levi incusso a causa extrinseca non libera, v. g. a Naufragio.

12 Omnes pari modo consentiunt, hoc Matrimonium validum esse. Ratio est, quia si homo non ab alio, sed a se ipso impulsus eligit illud remedium Matrimonii, tanquam conducens ad liberationem suam, id, quod non est ex metu Matrimonium contrahere, sed ex amore sui boni. Adde, *ut n. præced.* dictum est, consensum Matrimonii non posse infici a timore illo concepto ex naufragio nulla ratione incusso ad extorquendum ipsum Matrimonium.

Matrimonium ex metu doloso an sit validum?

13 Hic incidit auditu jucunda quæstiuncula, quæ in ipsa narratione casus commodius agitabitur.

Titius, vir pius, cupiens Cajum persimiliarem suum a malo animæ statu subducere, quod obtinere non facile poterat, nisi contracto per ipsum Cajum Matrimonio cum Amasia, quam cæco amore captus deperibat, hoc artificio usus est. Dum opportune amicus levi correptus febricula in lecto decumberet, medicum exoravit, ut gravibus verbis affirmaret, hominem maligna, ac periculosa febre laborare. Morem amico gessit nimis indulgens medicus; unde Titius Cajo persuadere potuit, ut Amasiam legitime duceret, ne periculum subiret in pravo statu decedendi. Quare denunciationibus consuetis Episcopi auctoritate dispensatis, Matrimonium coram Parocho, & Testibus, tota lætante familia, quæ id maxime peroptabat, lecto decumbens cum ea puella contraxit. Eo autem vix celebrato, stratagemma illi aperuit Titius, ne scilicet diutius in ea mortis imminentis trepidatione amicum detineret. Et res profecto commode processit; nam Cajus inito conjugio libens acquievit. Obtulit tamen occasionem Theologis disputandi de duobus. Primo, an id potuerit prudenter, & sine peccato moliti Titius, & medicus cooperari?

Secundo, an Matrimonium illud extortum ex metu ægritudinis non veræ, & incusso opera Titii, eo ipso, sine nova ratificatione, validum fuerit? Quoniam vero prius ex his hujus loci non est, agamus solum de posteriore.

14 Resp. Tres non absimiles casus inducit, resolvitque Delugo *de Justit. d. 22. n. 169.* si fingas, inquit, advenire hostes juste occisuros cives omnes præter Religiosos, quibus nolunt nocere, & Petrus circumventus ex metu occisionis, Religiosus fiat, professio valebit. Item Secundo, si fingas revelationem, qua Deus iratus Petro propter ejus peccata vult anno sequente eum de medio tollere, nisi resipiscat, & Petrus eo metu Religiosus fiat, ut imminentem mortem fugiat, professio valebit, redditque rationem, quia, inquit, ad irritationem causandam requiritur, ut metus sit injustus secundum se, idest, ut sit de malo injuste ferendo; at in casibus dictis, licet metus sit causatus a dolo, seu per dolum; tamen ipse metus in se justus est: juste enim timemus mala propter nostra peccata. Cum ergo ex alia parte dolus, & error non fuerit circa substantiam, non est, unde irrita sit illa professio. Ex eadem doctrina infert *n. 170.* Tertium casum, videlicet, validam fuisse professionem cujusdam adolescentis, quem cum meretrice in lecto cubantem amicus quidam deterruit, immisso igne per funiculum sulphure unctum, quem prius, foramine subtili, a cubiculo inferiore ad lectum usque alligaverat; nam cum repente lectulus ardere cœpisset, credens a Deo ejusmodi ignem immissum fuisse in pœnam sui peccati, ad ordinem Religiosum se contulit, & laudabiliter ibi vixit, re nunquam a deceptore detecta: Professio enim illa, licet ex metu facta fuerit, non tamen ex metu formaliter injusto, sed ex dolo dicto, quare valida omnino fuit. Hæc ille. Quæ omnino militat in casu nostro de Matrimonio Caii, cum in hoc par sit ratio Matrimonii, & professionis, ut idemmet Delugo indicat *d. n. 169.* Doctrina hujusmodi sic se habet, si placet, utere; secus illam corrige.

§. III. *De peccato, & obligatione incutientis metum ad Matrimonium. Remissive.*

1 DE his satis dixi supra *Tr. 3. de sponf. c. 2. §. 2. a n. 8.* vide etiam in nost. *l. 5. in Dec. c. 2. §. 3.* ea enim sunt hic proportionaliter applicanda. Quid autem faciat Judex, ne puella ad Matrimonium cogatur, & quando, quave ratione possit illam custodire in Monasterio Monialium, vide apud Dian. *p. 11. tr. 3. res. 20.*

Denique, an peccet, qui coactus metu Matrimonium contrahit, dixi supra *Tr. 1. de imped. c. 11. §. 2.*

CAPUT VII.

De Matrimonii ratificatione, quando illud validum non fuit.

1 TRiplici modo nullum esse Matrimonium universaliter contingit. Primo, per defectum consensus, sive, quia is fuit fictus, sive quia fuit coactus, v. g. ex metu: Secundo, per defectum habilitatis personarum, ut si qui contraxerunt, impedimento dirimente laborabant. Tertio, per defectum solemnitatis inductæ a Tridentino, *sess. 24. c. 1. de matr.* puta si in Matrimonii consensu de præsenti non fuit præsentia Parochi, & testium.

2 Quando hic tertius defectus occurrit, debere iterum ab utroque conjuge renovari consensum, idque coram Parocho, & testibus, si validum velis Matrimonium, nimis est clarum, & clarius fiet ex infra dicendis. Agere igitur hic solum debemus, quando duo priores defectus occurrunt.

§. I. *Ratificatio Matrimonii invalidi ex ficto, vel meticuloso consensu.*

1 QUærimus, an, sicut certum est, eum, qui consensum nullum, seu fictum, vel ex metu præbuit in Matrimonio debere verum, liberumque consensum de novo præbere, si velit Matrimonio validitatem afferre, ita debeat alter, qui vere, & libere consensit, iterum & de novo consentire.

2 Resp. Debere, & illum consensum antiquum non sufficere, ut Matrimonium fiat validum, docet Castr. *d. 3. p. 7.* §. 1 *n. 7.* citans Less. Pont. G. Hurtad. Comitolum, aliosque, cui adde Aversa *q. 3. sect. 6. V. Item*. Et Comitolus adductus a Castr. *l. c.* quidem testatur, ita declarasse Clem. VIII. Ratio est, inquiunt, quia primus consensus illius, qui vere, & libere consensit, non remanet virtute, nec, si remaneret, esset sufficiens ad Matrimonium efficiendum, quando alter vere consentiet. Non remanet, quia Titius v. g. quando vere consentit, consentit cum imbibita conditione, quod Berta v. g. vere consentiat: Ergo si Berta ficte, vel coacte consentiat, non adest Titii consensus, adeoque remanere nullo modo potest. Nec si remaneret, esset sufficiens, quia ille, quamvis ex animo fuerit factus, tamen fuit nullus, quia fuit acceptatio corporis Bertæ; at si Berta vere corpus non dedit, acceptatio vera esse non potuit. Rursus fuit traditio sui, scilicet ipsius Titii corporis, facta Bertæ: at Berta, si, ut dictum est, vere non consensit, Titii corpus non acceptavit, & consequenter vera illa traditio non fuit. Cum ergo ille primus Titii consensus nullus fuerit, semper erit nullus; quod enim nullum est tractu temporis non convalescit, atque adeo non erit opus, ut junctus cum novo consensu alterius efficiat Sacramentum Matrimonii.

3 Adde cum Pontio, allato a Castr. *l. c.* illum consensum Titii primum processisse ex errore personæ; putavit enim Titius Bertam esse habilem ad Matrimonium, cum tamen ob illum consensum fictum, vel coactum fuerit prorsus inhabilis.

4 Ex hac sententia fit, ut Berta debeat (si velit Matrimonium efficere validum) de suo ficto, vel meticuloso consensu certiorem facere Titium, ut scilicet & hic de novo consentiat.

5 Non debere novum consensum elicere illum, qui vere consensit, sed satis esse, si solum renovet consensum is, qui fictionem, vel coactionem passus est, docet S. Thomas, aliique, quos citat, sequiturque Bossius *de matr. c. 2. n. 38.* citans S. Th. Nav. Coninch. Laym. Sanch. Less. Bonac. Filliuc. Dian. aliosque. Ratio est, (inquiunt) quia moraliter, & virtute manet ille primus consensus, non enim ut supponi semper debet, ille unquam revocatus fuit. Hi enim concedunt, Titium v. g. consensisse cum conditione imbibita, si Berta vere consentiret, sed negant tanquam falsum quod ficte Berta consentiente Titius cesset a suo consensu; semper enim ex parte sua, dum illum non revocat, eumdem consensum moraliter, & virtute retinet. Rursus falsum est, primum eumdem consensum nullum esse; constat enim permaxime: nam ex parte ipsius Titii est absoluta acceptatio, & traditio, quæ, si ei adveniat consensus alterius, quocumque tempore adveniat (ut supra vidimus) unum morale facit cum dicto alterius consensu, aptam scilicet materiam, & formam Sacramenti Matrimonii: sicuti si Pontifex tibi conferat beneficium, quod vacabit post decem annos, si tuus Episcopus consenserit, sane adveniente tempore, censetur moraliter uniri consensus novus Episcopi, & antiquus Pontificis, ad moraliter causandam in te collationem beneficii.

6 Ad auctoritatem Clem. VIII. dicunt, vel illam non fuisse, nisi tanquam a Doctore privato, vel de ea non constare authentice.

Ad id, quod additur ex Pontio respondet Boss. *l. c. n. 40.* falsum esse, adfuisse errorem personæ; nam, qui ficte coactus consensit, est illa eadem persona, cum qua intendit alter contrahere, libera, & habilis ad contrahendum, utpote carens omni impedimento; sed solum non subsistit Matrimonium, ratione consensus deficientis, qui defectus non reddit personam inhabilem Matrimonio, sed impedit, ne resultet verus Matrimonii contractus. Eo igitur vero consensu adveniente, statim convalescit Matrimonium, cum cætera requisita permaneant.

8 Ex hac sententia sequitur, non esse Bertæ opus, certiorem facere Titium de nullitate Matrimonii, quia satis est, si ipsa sola, quæ non vere consenserat, consentiat vere.

9 Utraque ex his sententiis probabilis est: hanc tamen posteriorem, utpote magis expeditam, ego libenter eligo.

An in ratificatione hujus Matrimonii sit opus externis signis?

10 Verum, adhuc inquires Primo. Ut convalescat prædictum Matrimonium, debetne externe exprimi consensus ab eo, qui ficte, vel coacte consenserat? (utrum necessario iterum coram Parocho, quæretur mox §. 4.)

11 Resp. Cum necessaria distinctione. Si Matrimonium est deficiens, quia unus duntaxat ex conjugibus ficte, vel ex metu consensit, qui certe est casus, de quo hactenus est disputatum, probabilius cum Bossio *l. c. n. 42.* & cum Sanch. *l. 2. de matr. disp. 32. n. 9.* judico, non esse opus ejusmodi externa expressione: satis esse occultum, & internum mentis consensum, & post quodcumque tempus, posito, quod alter non revocaverit suum verum consensum, sicuti ex eodem Sanch. *n. 14.* & eodem Bossio *n. 43.* solus internus consensus sufficit in persona capaci professionis ad ratificandam professionem, quam ejusmodi persona ficte, vel ex metu emisit, & tunc acceptavit Religio. Ratio est, quia hic præsens consensus cum illo antiquo, qui jam fuit externus, & quidem in persona habili, ut supponimus, sufficienter sensibilis est, & aliis innotescit, aptusque est consequenter ad Matrimonii Sacramentum, & ad professionem Religiosam.

12 Hanc sufficientiam, quia non agnoscit (certe valde probabiliter) Pontius *l. 4. c. 25. n. 2.* citans Comit. & respons. Clem. VIII. quem sequitur Castr. *de spons. c. 7.* §. 1. *n. 6.* ideo requirit, omnino dictam Matrimonii ratificationem debere esse externe exhibitam, sicuti Henriq. & Rebellius apud eumdem Bossium propter eamdem rationem volunt ratificationem prædictæ professionis signo aliquo externo exprimi debere. Imo ex Pontio *l. 4. c. 25. n. 12.* necessario iterum coram Prælato, qui de novo acceptet. Sed de his pertinentibus ad ratificationem professionis, cum sint extra nostram materiam, vide Delugo *in resp. mor. l. 3. dub. 6. &* 16. Auctoresque apud ipsum citatos.

13 Si vero uterque conjux forte ficte, vel coacte initio consensit; tunc enim vero debet, ut docet Sanch. *l. c. d. 32. n. 15.* & Pont. *l. 4. c. 24.* utriusque consensus externus accedere; nam in hoc casu utriusque consensus fuit nullus, & ne ex parte quidem illud fuit Matrimonium inchoatum, & sensibile, ut requirit ratio Sacramenti, quare uterque de Matrimonii nullitate debet admoneri, ut iterum legitime uterque contrahat. Vide Less. *l. 2. c. 17. n. 37.*

14 Inquires secundo. Quid faciet vir v. g. si ei affirmet mulier se contraxisse ficte, vel coacte, quamvis præsente Parocho, & Testibus, addatque nolle tunc ratificare, poteritne vir fidem ipsi habere, & aliam sibi Sponsam conquirere?

Resp. Si manifesta sint indicia, unde mulier ostendat, veram fuisse fictionem, vel coactionem, potest illi habere fidem, imo debebit, & si res sit dubia, & possit exquiri veritas, debitam moraliter diligentiam vir adhibere obligabitur, veritateque comperta, aliam sibi uxorem poterit vir eligere: secus nequaquam. Lege id latius apud Boss. *l. c. n. 66.*

6 Inquires tertio. Si is, qui ficte, vel ex metu cum Berta v. g. contraxit, noscens, hoc Matrimonium esse invalidum, aliam, v. g. Mariam rite ducat, sed deinde, quia fictionem, metumve probare non potest, cogatur ab Ecclesia, etiam per excommunicationem, ut cohabitet cum Berta, quæ vere, & coram Deo sua non est, poteritne a Berta debitum petere, & eidem reddere?

Resp. Illam excommunicationem in foro conscientiæ non ligare & non posse petere, nec reddere nimis est manifestum, quia sic clare fornicationem coram Deo committeret, ut habuisti in superioribus *Tr. de imped. c. 1. n. 25.* & ita docet cum communi S. Th. *in addit. q. 46. art. 2. ad quartum*, & Sanch. *l. 2. d. 39. n. 5.* aliique.

§. II. *Ratificatio Matrimonii invalidi ex aliquo impedimento.*

1 CErtum est, debere removeri ab utroque conjuge consensum, si cessante impedimento velint Matrimonium validum efficere, ipsique cognoscunt, tale impedimentum nunc adesse, v. g. contraxisti ante debitam ætatem cum Berta, vel cum consanguinea, &c. debes accedente ætate, vel dispensatione, tu, & Berta, vel consanguinea nullitatem ejusmodi Matrimonii scientes, iterum, per novum consensum expressum verbis, Matrimonium inire. Ratio est, quia primus ille utriusque consensus, cum fuerit circa personas inhabiles, nulla ex parte fuit Matrimonium. An hic novus consensus debeat fieri in præsentia Parochi, & Testium, quæram §. 4.

2 Quæstio igitur hic illa, & quidem gravissima est, an quando unus duntaxat ex conjugibus sciens impedimentum contraxit; alter vero contraxit bona fide, illud nesciens; an inquam sublato impedimento, non solum ille, qui impedimentum scivit, vel fortasse nunc scit, debeat de novo contrahere, quod certum est debere, verum etiam oporteat alterum, qui nihil scit de impedimento, certiorem fieri de illo, ut de novo (si velit, Matrimonium validum efficere) libere & ipse contrahat, cum antea nulliter, ut dictum est, contraxerit?

3 Tres sunt sententiæ. Prima, ut convalescat dictum Matrimonium, requirit, ut uterque de novo consentiat, & Matrimonium contrahere legitime intendat: quare debebit conjux, qui nullitatis est inscius, fieri dictæ nullitatis conscius (non est autem necesse, causam nullitatis illi aperiri). Ratio hujus primæ sententiæ est; quia nisi ita fiat, semper judicabimus, consensum novum non esse de Matrimonio nunc contrahendo, sed solum esse approbationem primi consensus, seu perseverantiam in illo, qui consensus, cum fuerit nullus, Matrimonium constituere non potest. Ita Sanch. *l. 2. disp. 36. n. 3.* Pont. *l. 4. c. 25.* Coninch. *dis. 24. dub. 10. n. 90.* G. Hurt. *disp. 3. diff. 10.* Comit. *l. 1. res. mor. q. 120.* Castr. *d. 2. de spons. p. 7.* §. 2. *n. 3.* Boss. *de matr. c. 2. a n. 74.* aliique, quibus adde Aversa *q. 11. de matr. sect. 4. vers. Quantum ad tertium*, qui affert discrimen inter hunc casum, & illum, qui a nobis, ut probabilis exceptus est §. *præc. n. 5.* de altero conjuge ficte, vel coacte consentiente: ibi enim deerat solum ex parte unius veritas, & libertas consensus, ideoque hic solus erat supplendus: at in casu præsenti totus actus, tum internus, tum externus ex parte utriusque nullus est, quia ex parte utriusque est inter personas inhabiles, & ideo totus renovandus.

4 Secunda sententia asserit, requiri quidem utriusque consensum, sed non esse necesse, ut ullo modo alteri indicetur nullitas, seu impedimentum, cum sufficiat, si uxor v. g. obtineat a viro nullitatis prorsus ignaro, ut pro sua, scilicet uxoris consolatione, renovet consensum jam factum, & renovante viro, renovet etiam ipsa uxor. Ratio hujus sententiæ est, quia tunc conjuges sunt habiles ad Matrimonium (jam enim, ut supponimus, cessavit impedimentum); ergo, si mutuo consentiant, habetur (inquit hæc sententia) quod requirit essentia Matrimonii. Ita Sot. Rodr. Henr. aliique ap. Castrop. *l. c.* & ap. Aversa *l. c. sect. 5.* Bossius, *l. c. n. 73.* vocans hanc sententiam probabilem, quam etiam sequuntur Fill. & Bonac. apud eumdem Boss. aliique.

5 Tertia sententia affirmat, satis esse, ut solus conjux conscius nullitatis de novo consentiat per aliquem actum externum, sive verbis, sive factis, v. g. per copulam maritali affectu habitam, nec esse necesse, ut alter ignarus ullum consensum det. Quare hæc sententia ait, opus non esse, ut alter admoneatur de nullitate Matrimonii, nec in confuso quidem; nam ipso reddente copulam petitam ab alio conjuge, jam adest sufficiens ejus externus consensus, scilicet redditio hujus, ut relata ad consensum primum non revocatum, quamvis tunc invalidum, quia hæc redditio conjuncta cum dicta petitione alterius, sufficienter contractum Matrimonii novum constituere poterit. Ita Ledesma, aliique, quos citant Sanch. *l. 2. disp. 36. n. 2.* & Boss. *l. c. n. 72.*

6 Prima sententia ex dictis omnino tenenda est: An vero hæ duæ postremæ saltem aliquando sint probabiles, jam subdo. Et quidem Sanch. Boss. Castr. docent, quando gravia incommoda timerentur, si conjux fieret conscius nullitatis Matrimonii, sique admoneretur, ut novum consensum juxta primam sententiam præstet, tunc posse in praxi excipi secundam sententiam: ea autem gravia incommoda sunt ex dictis Sanchez, Bossio, & Castr. *l. c.* si esset probabilis timor scandali, vel infamiæ, scilicet, si adesset periculum v. g. quod vir nullitatis admonitus, nollet denuo contrahere, quo pacto remaneret fœmina remedio destituta cum impedimentum illud probare non posset, maxime quando adest proles. Atque hoc periculum facilius occurrere posse in fœmina, quam in viro, advertit *ib.* Sanch.

7 Quod si, dum dicta gravia inconvenientia timentur, non posset induci, nec ad consensum quidem jam explicatum in secunda sententia, posse tunc licite excipi tertiam sententiam, docet Sanch. *l. c. d.* [illegible] Boss. *l. c. n. 77.* nam Castrop. de hac tertia sententia *l. c.* non me[illegible]

8 His nihilominus non obstantibus, assero cum Pontio, & Aversf. *loc. cit.* primam sententiam esse semper excipiendam, exclusa prorsus secunda, & tertia, quia semper in praxi conjux nullitatis sui Matrimonii ignarus, dum sive expresse, ut dicit secunda sententia, sive tacite, ut dicit tertia, de novo consentit semper, inquam, conjux judicabitur in Matrimonio antiquo, quod est invalidum, persistere, non vero novum facere velle. Quomodo ergo securi erimus de nova Matrimonii validitate? Quod certe inconveniens non adest in casu §. *praeced. n.* 5. ubi actum est de altero conjuge ficte, vel meticulose consentiente: nam ibi non est renovandus actus, seu consensus ab altero, qui vere consensit: validus enim fuit ex parte sua, ut supponitur nunquam fuisse revocatus; at in hoc praesenti casu, cum debeat renovari actus, qui fuit nullus, non est fidendum illum a conjuge renovari, nisi ab eodem sciatur nullitas praecedens, ut dictum est *num.* 3.

Lege Pontium cit. qui, inter caetera multa, confirmat nostram sententiam ex eo, quod quandocumque Matrimonii nullitas tacetur, semper consensus extorquebitur per dolum; si ergo dolosus est consensus, voluntarius non erit; ergo nullo modo aptus ad contractum Matrimonii constituendum.

§. III. *An Matrimonium coram Parocho, & testibus invalide celebratum, sit coram iisdem renovandum.*

1 HAc in re certum est, quando impedimentum est publicum, vel ad forum contentiosum deductum, vel periculum est, ut detegatur, vel potest probari, saltem duobus testibus, certum est, inquam, tunc, quando ablato impedimento renovandus est consensus, renovari debere coram Parocho, & testibus. Ratio est manifesta; quia illud Matrimonium, quod potest probari, esse nullum, nec in se fuit Matrimonium, nec in facie Ecclesiae; ergo ut convalescat, necessaria est, juxta Tridentini dispositionem, praesentia Parochi, & testium, qui apud Ecclesiam testari, & probare possint ejus Matrimonii validitatem.

2 Recte autem cum Henriq. notat Sanch. *l.* 2. *d.* 37. *n.* 11. & 12. si impedimentum fuit deductum ad forum contentiosum, & non probatum, nec probari possit, tunc impedimentum esse, ac dici occultum. Notat item, si tres, vel quatuor audierint impedimentum ex relatione dumtaxat conjugis, adhuc illud esse occultum, quia tota ejusmodi testium efficacia reducitur ad dictum, & confessionem unius conjugis.

3 Quaestio igitur est, an quando impedimentum est occultum, scilicet non est ex iis, quae diximus *n.* 1. debet, eo impedimento sublato, renovari iterum coram Parocho, & testibus dictum Matrimonium, quod jam coram iisdem fuerat celebratum. Duae de more sunt oppositae sententiae utrinque aequo fere Marte pugnantes. Altera affirmat, cujus validior ratio est, quia Tridentinum statuit, pro forma substantiali Matrimonii, Parochi, & testium praesentiam; id, quod propter nimis clara Tridentini verba nemo negat; at cum forma tunc intervenire debeat, cum actus producitur in suo esse (ut habet Baldus *in l. Observari*, §. *fin. n.* 5. *ff. de offic. Proconsulis*,) nunc autem producitur Matrimonium, quandode novo renovatur consensus; ergo nunc debet adesse forma inducta a Tridentino. Adde, sic, Teste Comitolo apud Bossium mox citandum, respondisse Clementem VIII. sic declarasse Sacram Cardinalium Congregationem, sic Romanam Rotam saepe, ne dicam cum Delugo *lib.* 3. *in resp. mor. dub.* 16. *n.* 45. semper decidisse.

4 Si Doctores pro hac parte militantes cognoscere, saltem praecipuos, velis, eos habes apud Boss. *de matr. c.* 2. *n.* 8. Aversa *q.* 11. *sect.* 5. sed praecipuus, & quidem omnium fortissimus de Pont. *l.* 5. *c.* 6. *a n.* 6. cui accedit Delugo *l. c.* hanc sententiam tanquam certam supponens.

5 Altera sententia, eaque negativa docet, non esse necessariam dictorum iteratam assistentiam, sive nullitas Matrimonii primo initi contracta fuerit ex defectu consensus unius, sive utriusque, sive ex quocumque impedimento occulto, & sive bona, sive mala fide (ut notat Boss. *l. c. n.* 24. Sanch. *lib.* 2. *d.* 37. *n.* 8.) dicta nullitas fuerit contracta. Ratio praecipua hujus sententiae tendens ad solutionem rationis sententiae praecedentis est, quia Tridentinum dat quidem Matrimonio pro forma substantiali dictam praesentiam; at non Matrimonio quando renovatur, sed quando celebratur in facie Ecclesiae: in facie autem Ecclesiae tunc fit contractus Matrimonii, quando primo celebratur; & quamvis tunc propter impedimentum invalidus revera contractus ille sit, tamen exterius, in quo solum Ecclesia judicat, apparet validus; & cum Tridentinum intenderit solum posse illud Matrimonium idoneis testibus probari, id solum (quod ad hoc sufficit) ab ipso statutum fuisse, dicendum est. Adde, sic decrevisse S. Pium V. sic declarasse Sacram Cardinalium Congreg. sic Romanam Rotam apud Bossium *l. c. n.* 7. decidisse.

6 Vides, utramque sententiam ad se Pontificem, Cardinales, & Rotam advocare? Sed certe pro neutra convincunt ejusmodi testimonia, sive quia non constat authentice, sive quia, cum utraque sententia sit probabilis, modo unam, modo alteram Patres illi sequuntur, sive quia modo timent publicitatem, modo nequaquam, &c.

7 Pugnantes pro hac sententia plures sunt, quam pro priore, quos Castr. citat, idest Rebell. Coninch. G. Hurt. quos citat idem Castr. *de sponf. d.* 3. *p.* 7. §. 3. Aversf. *q.* 11. *sect.* 5. *v. Posse tamen*, aliosque, quos citat, sequiturque Boss. *l. c.* cui adde Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 37. *n.* 3. Navarr. denique ab utraque sententia pro se afferri, non inutile est, scire.

8 Utraque ergo opinio probabilis merito est: sanum nihilominus est consilium, advocare Parochum, testesque quantum fieri potest in renovatione dicta Matrimonii, ut litibus de nullitate Matrimonii aditus praecludatur. Quando autem subest aliquod periculum, si Parochus advocandus sit, optimum remedium est, ut Confessarius obtineat ab eodem Parocho licentiam assistendi; qua impetrata, advocatis duobus fidis testibus, in solitario cubiculo Matrimonium revalidetur. Caeterum si neque hoc facile fieri possit, tuto amplectatur secundam sententiam, scilicet negativam; nam revera haec (ut habet *l. c.* Boss.) hodie communiter a piis, & doctis viris in praxim deducitur, eamque in praxi servari, testatur Seraphinus *decis.* 90.

9 Atque in hoc casu, si receptae antea jam fuerant benedictiones Ecclesiae, nec erunt repetendae post revalidationem; nam satis est eas semel in facie Ecclesiae fuisse receptas; praeterquamquod in hac re, quae non est de essentia Matrimonii, satis excusat periculum scandali, & notae conjugum ex Sanch. *l. c. n.* 13.

10 Inquires Primo. Si ipsi uni tantum Parocho, vel uni tantum ex testibus notum fuerit impedimentum eo tempore, quo prima vice contractum fuit Matrimonium, quando deinde sublato impedimento renovabitur, debetne in hac sententia coram Parocho, & testibus renovari?

Resp. Nequaquam, quia unus tantum testis non facit impedimentum probabile in foro externo, & ex alia parte ille Parochus, & testes sunt apti ad testificandum contractum Matrimonii secundum formam ab Ecclesia praescriptam: non enim ipsi testes esse debent validitatis Matrimonii, sed contractus Matrimonii, quem certe, ea unius cognitione non obstante, testari satis possunt. Ita Coninch. *disp.* 24. *dub.* 10. *n.* 84. aliique contra Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 37. *n.* 10. requirentem in hoc casu praesentiam Parochi, & testium in restauratione Matrimonii, quia secus non poterunt (ait) testificari de Matrimonio valido. Verum, ut vidimus, ii de contractu Matrimonii testificari debent, & jam possunt, non de validitate.

11 Inquires secundo. Quando Pontifex apponit in Brevi alicujus dispensationis concessae ad revalidandum Matrimonium contractum cum occulto impedimento, haec, vel similia verba (*si ita est, cum eis dispensa, ut inter se publice, & servata forma Tridentini contrahant*) necessarium ne est, ut id fiat coram Parocho, & Testibus?

Resp. Non esse necesse, docet Sanch. *l. c. n.* 9. quamvis enim (ait) non possit tunc delegatus dispensare, ut occulte celebretur Matrimonium, tamen potest dispensare in impedimento, quo per dispensationem cessante, jam ex doctrina data poterunt conjuges inter se solos Matrimonium celebrare. Huic decisioni allatae a Sanch. se opponit toto conatu Guttier. *de matr. c.* 47. *a n.* 6. dicens opinionem Sanch. esse singularem, & periculosam. Ratio praecipua est, quia Pontifex in iis verbis dat formam Delegato, ut non possit dispensare, nisi servata dispositione Tridentini, quod, cum requirat praesentiam Parochi, & testium, si illam non adhibeat, nihil poterit Delegatus. Verum respondebat Sanch. formam a Tridentino impositam, ut modo ipse Sanch. dixit, esse ut semel illa praesentia adsit, quando scilicet in facie Ecclesiae fit contractus. Cum igitur in casu nostro tunc adfuerit praesentia Parochi, & Testium, satis superque servata est forma a Tridentino requisita. Ita Boss. *de matr. c.* 2. *n.* 31. sane probabiliter.

§. IV. *An Matrimonium invalidum ex metu ratificetur per copulam simili metu extortam.*

1 EX dictis oritur quaestio, an si Matrimonii contractum in facie Ecclesiae inisti cum aliqua puella ex metu, & deinde simili metu cogaris ad habendam copulam, illamque tu habeas eodem metu coactus, sed ex affectu maritali, quem affectum saltem tacite habeat, ut supponimus, puella; an, inquam, etiam ratifices Matrimonium, & consequenter illud jam validum in posterum remaneat?

2 Negant plures apud Aversf. *q.* 4. *de matr. sect.* 6. *V. At si quis*, Sanch. Coninch. Pont. Nav. Pet. Ledes. Henriq. & Syl. Ratio est (inquiunt) quia qui cogitur habere praedictam copulam, eamdem imminutionem libertatis patitur, quam qui cogitur ad contractum Matrimonii per verba de praesenti; ergo pari modo ipsi injuria fit, & consequenter Matrimonium hoc, utpote per metum extortum, invalidum erit. Confirmatur, quia si secus esset, non provisum satis fuisset libertati Matrimonii.

3 Affirmant non pauciores, apud Aversf. *l. c.* Sotus, Gabriel. Bart. Ledes. Vega, ipse Aversa, quibus adde Sanch. & Coninch. fatentes hanc sententiam esse probabilem, & asserentes rationem esse, quia durum videtur, eum, cui metus incutitur, ad habendam copulam, obligare, ut non possit consentire sponte ad Matrimonium illud, ut sic effugiat peccatum; eumdemque poni ab Ecclesia in bivio satis duro, ut ipse vel peccet mortaliter, vel patiatur grave damnum, quod ex eo timore expectare debebit. Hoc voluisse Ecclesiam non est praesumendum. Unde dicendum est, Ecclesiam solum voluisse providere libertati Matrimonii, quando ipsum per verba de praesenti contrahitur; & merito, quia tunc periculum coactionis frequenter occurrit, nihil autem curasse, quando ratificatur per copulam, quia modus hujus coactionis rarissimus est. Ulterior autem ratio, eaque a priori hujus posterioris sententiae esse debet, quia in hoc actu, quo quis sponte eligit Matrimonium quasi in remedium evitationis peccati, homo non consentit ex vi metus illati, sed ex se ipso, & ex vi suae spontaneae libertatis volentis effugere peccatum.

4 Confirmatur. Nam invalidatio Matrimonii meticulosi decreta ab Ecclesia est potissimum, & immediate in favorem particularium fidelium: ergo potest fidelis cedere juri suo, suoque favori, & sic valide contrahere. Et sane idem dici potest in sententia nostra, quae indicat, Matrimonium meticulosum esse jure naturae nullum: talis enim est, quia, ut supra indicavimus injuria fit contrahenti: at contrahens juri, quod ex hac injuria habet, cedere pari modo, si velit, potest.

5 Neque dicas, Decreto Ecclesiae irritanti matrimonia clandestina non possunt Fideles cedere; ergo neque Decreto irritanti hoc Matrimonium meticulosum. Ne id dicas, inquam; nam Decretum de clandestino est latum immediate intuitu ipsius Matrimonii, & potissimum intuitu Ecclesiae, ut ei constare possit de contractis Matrimoniis, id, quod non officit in casu nostro.

6 Verum adhuc dices. Sicuti affirmatur, in copula metu extorta posse contrahentem cedere juri suo, & velle Matrimonium perficere; ita affirmari posset, idem esse initio, quando contractus Matrimonii per verba de praesenti ex metu celebratur; ergo simili modo tunc is, qui metum patitur, poterit juri suo cedere, & validum Matrimonium efficere.

Resp. Concedit paritatem, & consequentiam Aversf. *l. c. V. Ubi consequenter*. Nobis non est otium id prosequendi.

7 Tantorum virorum duas hasce sententias suis innixas rationibus in probabiles judicemus, vereor, ne imprudentiae notam apud prudentes incurramus, modo praescindamus a confirmatione *n.* 4. dicta, sed utamur rationibus, seu conjecturis allatis *n.* 3.

TRACTATUS V.

DE MATRIMONIO

UT EST SACRAMENTUM.

CAPUT PRIMUM.

Institutio hujus Sacramenti, ejusque materia, & forma.

1 MAtrimonium in ratione contractus naturalis ipso mundi exordio institutum fuit ad naturae officium, scilicet ad propagandos homines, & post lapsum Adae ad concupiscentiae remedium, sive in illis verbis, quae Adam, inspirante Deo, dixit: Genes. 2. *Os ex ossibus meis*, ut videtur sentire Sanct. August. *de civitate l.* 14. *c.* 2. sive in illis, quae Deus protulit: Gen. 1. *Crescite, & multiplicamini*.

2 At vero fuisse elevatum a Christo Domino ad rationem Sacramenti, sive quando ipse interfuit nuptiis Canae Galileae, sive quando dixit Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, Catholicorum nullus dubitat.

3 Quod autem Matrimonium Fidelium, utpote Sacramentum, conferat gratiae augmentum, & an aliquando possit primam gratiam con-

conferre, & similia, multa, ad Theoricam spectant, & passim Theologi disputant.

4 At qoænam est hujus Sacramenti materia, & forma? Certe Aversf. *q. 2. de matr. sect. 3.* affert decem Theologorum sententias, Sanch, vero *l. 2, disp. 5. de matr. n. 6.* cum attulisset sex, ultimam approbavit, asserens, materiam esse ipsa verba, seu signa, quibus exprimitur consensus mutuæ traditionis utriusque conjugis: formam vero esse eadem ipsa verba, seu signa, quibus exprimitur consensus mutuæ acceptationis eorumdem. Traditio enim illa facta sensibilis per externa verba, vel signa, eum sit inchoatus, & imperfectus contractus, se habet tanquam materia; acceptatio vero facta pari modo sensibilis, utpote quæ perficiat contractum, se habet ut forma. Hæc Sanch. *l. c.* cui libens acquiesco.

5 Quoniam vero Matrimonium Fidelium contractus naturalis est, & simul Sacramentom, inquires curiosus, an Fidelis possit Matrimonium inire, ut solum contractum, non vero, ut Sacramentum? Videtur enim, quamvis illicite, posse tamen valide; quia cujuscumque Sacramenti confectio pendet ab intenrione Ministri volentis illud conferre, & sicuti potest (quamvis illicite) abluere quis puerum, & verba Baptismi proferre, nolens illum baptizare, quando certe illum minime baptizaret, ita in casu Matrimonii, &c. Adde & ulteriorem rationem; nam quemadmodum ablutiooi cum illis verbis sine intentione baptizandi prolatis, non est essentialis, & necessario conjuncta ratio Sacramenti, seu ratio Baptismi; sic contractui naturali Matrimonii, inito sine intentione faciendi Sacramentum, non est essentialis, nec necessario conjuncta ratio Sacramenti. Quod si dicas esse necessario conjuncta ex Christi institutione, etiam independenter a voluntate conferentis, divinantem te potius quis prononciabit, quam certa proferentem.

6 Resp. Urget me ejusmodi allata ratio dubitandi, itaut cum Vasq. *tom. 2. in 3. p. disp.* 138. *c.* 5. Pont. *l.* 1. *c.* 9. *n.* 3. Hurt. *disp. 3. de matr. diff.* 19. aliisque quos citat, sed non sequitur Aversf. *q. 1. de matr. sect.* 5. *V. Primo judicaverunt*, probabilius judicem, posse valide, modo dicto, iniri a Fideli Matrimonium, ut solum contractum, & non ut Sacramentum: esto Suar. Sanch. Coninch. quos citat, sequiturque Aversf. *l. c. V. constans tamen*, quibus addator Castr. *d. 2. de spons. p.* 2. *n.* 5. aliique negent, contendentes Christum Dominum conjunxisse rationem Sacramenti ipsi contractui, ita, ut qoamvis positio contractus dependeat a voluntate Fidelium, eo tamen posito, non dependeat ab ipsorum voluntate ratio Sacramenti, sed eo ipso, quod ejusmodi contractus legitime ponitur, statim ex Christi institutione illi adhæreat ratio Sacramenti. Verum id asserere, esset divinare, ut jam modo dictum est.

CAPUT II.

Minister Sacramenti Matrimonii.

1 Certa jam, & vera sententia nunc est, ipsos conjuges esse ipsos Sacramenti Ministros, perinde ac iidem sunt suscipientes. Ratio est, quia Christus Dominus instituit hoc Sacramentum juxta naturam ipsius contractus; at Ministri, seu ii, qui contractum efficiunt sunt iidem, qui contrahunt, quique in se obligationem suscipiunt; ergo, &c. Lege Bell. *l.* 1. *de matr. c.* 6. *& seqq.* ubi contrariam opinionem appellat temerariam.

2 Hinc fit, ut verba Parochi, quibus dicit, se conjungere Sponsos, non sint de essentia Matrimonii: ipse enim solum est assistens Matrimonio, non illud conferens: nam propterea si assistat in statu peccati mortalis, non peccat assistendo, quia is nec Sacramentum ministrat, nec suscipit.

3 Sed quid, si ipsi conjuges sint in dicto peccati mortalis statu, quando contrahunt?

Resp. Quod peccent ex eo, quod in malo statu hoc Sacramentum suscipiant, certum est, quia omnia Sacramenta vivorum requirunt suscipientem esse in statu gratiæ, ut scil. illam augeant; quemadmodum explicant fuse Theologi; sed dubium est, an item peccent ex eo, quod indigne ministrent.

4 Dico, esse duas oppositas sententias. Navar. apud Sanch. *l. 2. de matr. disp. 6. n.* 3. putat, peccare mortaliter, etiam ot Ministros, quippe qoi conferant sibi hoc Sacramentum ex officio, & ad hoc deputati. Sanch. *ib. n.* 4. citans Suar. & alios aliique censent, ut sic non peccare mortaliter, quia licet conjuges sint ad hoc deputati, non tamen sunt consecrati ad hoc Sacramentum administrandum, pro quo non fuit necessaria consecratio. Quod autem consecratio sit necessaria, ut Minister Sacramenti peccet sup. *l. 2. de Sacram. in genere c.* 2. *p.* 3. *n.* 4. diximus. Hanc posteriorem sententiam ego ibidem amplexus sum, & iterum amplector, licet cum eodem Soar. & Sanchez fatear, opinionem Navarr. esse probabilem.

CAPUT III.

Matrimonium inter absentes an sit Sacramentom?

1 Esse Sacramentum omnino tenendum est cum multis, quos citat, sequiturque Castr. *de spons. d.* 2. *p.* 2. *n.* 9. quidquid dicat Durandus, aliique pauci, Sanch. *l. c. d.* 11. *n,* 26. quorum rationes levissimas vocat ibidem Castr. & easdem solvit. Ratio nostra potissima, cujus vi omnia fere contraria argumenta dissolvuntur, est, quia Christus Dominus instituit hoc Sacramentum, elevando rationem contractus naturalis, qui est in Matrimonio, ad rationem Sacramenti; at ratio contractus naturalis æque est, si fiat per ipsos principales præsentes, ac si fiat per Procuratorem inter absentes, ut nemo negat: ergo, &c. Adde ex Concilio Trident. *sess.* 24. *cap.* 1. haberi, Matrimonium Fidelium esse Sacramentum; at Matrimonium per Procuratorem, sive etiam per Epistolam, non æquivoce nec proportionaliter, sed univoce Matrimonium est; quis enim unquam inter Catholicos fuit, qui auderet dicere, duo genera Matrimoniorum esse in Ecclesia Dei, unde inferre posset, alterum esse Sacramentum, alterum non item?

2 Materia ergo, & forma in Matrimonio per Procuratorem est item traditio, & acceptatio corporum facta a priucipalibus contrahentibus: quatenus exprimitur per verba, vel per signa a Procuratoribus exhibita.

3 Hinc merito Procuratorem non obligamus ad statum gratiæ, quando suum hoc munus exercet, obligamus autem ipsos principales, ut recipientes Sacramentum debere esse in gratia, quando verosimiliter putant, Procuratorem nomine ipsorum contrahere. Quo tempore, etiam si dormirent, reciperent gratiæ augmentum, sicuti tunc reciperent Sacramentum Matrimonii; quemadmodum occurrit, quando quis vigilans, vel sanus petiit Baptismum, & deinde cum dormit, vel phreneticus est, baptizatur; nam tunc & Sacramentum recipit, & gratiam. Dixi (ut recipientes) ut ministrantes enim non habere hanc obligationem, dictum est modo *c.* 2.

CAPUT IV.

Matrimonium Infidelium an sit Sacramentum? Remissive.

1 Cum hoc ad praxim non pertineat, habeat id Lector, Doctoribus citatis, ac citandis Sanch. Pontio, Aversa, Gasp. Hurtado, aliisque.

CAPUT V.

De indissolubilitate Matrimonii.

1 Ut ea omnia, quæ ad indissolobilitatem spectant, cognoscaotur, agam Primo, de indissolubilitate Matrimonii Infidelium, sive ante, sive post susceptionem Baptismi. Secundo, de eadem, quæ inest in Matrimonio rato Fidelium. Tertio, de eadem, quæ in consummato eorumdem.

§. I. *An Matrimonium Infidelium ante conversionem initum sit indissolubile?*

1 Matrimonium Infidelium, sive sit consummatum, sive sit ratum duntaxat, idest nondum consummatum (sic loquamur claritatis gratia; nam cæterum Matrimonium ratum proprie est Matrimoniom contractum per verba de præsenti inter Fideles, quod nondum est consummatum, ut supra diximus *Tr. 4. de Consensu c.* 1. §. 2. *n.* 1.) Matrimonium, inquam, dictum infidelium est ex natura sua indissolubile. Ita Pont. Vasq. Rebell. Bell. quos citat, sequiturque G. Hurt. *d. 8. de matr diff.* 2. quibus adde Castr. *d. 3. de spons. p.* 2. §. 1. *n.* 6. & Leander, *de matr. d.* 5. *q.* 2. aliique contra Sanch. & Coninch. apud eomdem Hurt. aliosque.

2 Ratio a posteriori ducitur ex illis verbis Genesis 2. *Quamobrem relinquet homo Patrem, & Matrem, & adhærebit uxori suæ* (ecce Matrimonium ratum) *& erunt duo in carne una* (ecce consommatum). Cum enim Deus dicat: *relinquet*, *adhærebit*, *erunt*, notat ejusmodi esse naturam Matrimonii, non vero ipsom Deum sic positive velle constituere.

3 Ratio vero a priori præcipua est (nam alias vide apud G. Hurt. & citatos) qoia certum est, illicitum esse concubitum vagum, & communicationem oxorum, & virorum indifferenter: ergo certum est, Matrimonium ex natura sua esse indissolubile. Antecedens conceditur ab omnibus Catholicis, & fere etiam ab omnibus Ethnicis, & probatur communiter ex causa finali Matrimonii, quæ est suscipere, & educare, beneque instruere prolem ad quod omnino requiritur, ut certum ineatur Matrimonium. Consequentia vero probatur; nam si Matrimonium esset ex natura sua, sicuti cæteri contractus, dissolubile ex mutuo consensu contrahentium, possent relinqui viri, & uxores, & alii duci in Matrimonium: ergo admitteretur ipsissima commuoicatio uxorum, & virorum, quæ negatur ab omnibus. Vide, quæ dicam mox §. 2. *n.* 6. Qua ratione autem concesserit Deus Judæis libellum repudii, quo relinquere suam uxorem, & aliam ducere poterant, vide apud Hurtad. *l. c. d.* 15. alios citantem.

§. II. *An sit indissolubile Matrimonium infidelium, quando utrique conjuges per Baptismum convertuntur ad fidem?*

1 Hoc, etiam consummatum, posse auctoritate Pontificis dissolvi, eo modo, quo inferius dicemus, justa intercedente causa, dissolvi posse ratum Christianorum, putat Navarrus, & Sanch. *l. 2. de matr. d.* 17. *n.* 2. eum citans. Negat vero communior opinio cum Azor. Coninch. & Pontio, quos sequitur, citatque Castr. *d. 3. de spons. p.* 2. §. 3. *n,* 2. quibus adde Vasquez quem citat, & excipit Aversa *q. 2. sect. V. Postremo*.

2 Ne autem turpiter labaris, bene distingue. Vel enim Matrimonium infidelium consummatum, sive solum ratum ante Baptismum, etiam est consummatum post illum, vel quamvis consummatum ante Baptismum, tamen post Baptismum consummatum non est. Si illud prius, omnes conveniunt, nulla auctoritate dissolvi posse, utpote jam Matrimonium Christianorum consummatum repræsentans indissolubilitatem Christi cum Ecclesia, & Verbi Domini cum humana natura, æque ac repræsentant cætera Fidelium consummata Matrimonia. Si vero posterius, tunc erit in opinione positum, an dissolvi aliqua tandem ex causa possit?

3 Et quidem (ut dicebam) Sanch. cum Navarro affirmat. Ratio est, quia tunc illud Matrimonium assimilatur Matrimonio rato Fidelium, quod, ut dicemus, potest solvi per ingressum in Religionem. Sed ut item dicebam, Azor. aliique modo citati negant, quia illud Matrimonium, quamvis ante Baptismum consummatum, consummatum tamen est & nunc, cum simus post Baptismum, non est ratio, cur carere debeat prærogativa Matrimonii Fidelium. Ergo sicuti alia Fidelium consummata Matrimonia nulla auctoritate dissolvi possunt, quia id Christus Dominus nunquam concedit, ut mox *c.* 7. dicemus; ita & hoc.

4 Utraque sententia (fatente etiam Castr. *l. c.* qui hanc posteriorem amplectitur) probabilis est. Et certe utraque nonnisi in verosimilibus conjecturis innititur.

5 Inquires. Si vir hic conversus (hac voce compendiosa utimur cum volumus significare, Infidelem suscepisse Baptismum) si hic, inquam, vir habuisset in infidelitate plures uxores, vel primam, & secundam repudiasset, & haberet in præsentia tertiam, vel quartam, atque ad fidem converterentur, quamnam ex his pro legitima uxore retinebit?

Resp. Omnino quam primam duxit, etiamsi cum prima solum haberet Matrimonium ratum, cum aliis vero Matrimonium consummasset. Ratio est, quia, ut §. *præc.* vidimus, Matrimonium, etiam duntaxat ratum, est natura sua indissolubile. Cum ergo vinculum primi Matrimonii unquam dissolutum fuerit, cætera Matrimonia subsequentia nulla fuerunt, & consequenter nonnisi prima est legitima, & vera oxor suo viro legitime restituenda. Ita deciditur *c. gaudemus de divortiis*, & id esse certum in Ecclesia, notat Aversf. *q. 2. de matr. sect.* 4. *V. Et confirmatur*.

6 Atque ex hac Ecclesiæ definitione confirma, quod diximus §. 1. *n.* 1. 2. *&* 3. hæc enim definitio magnum dat signum credendi, Matrimonium infideliom ex natura sua esse indissolubile; secus enim Ecclesia parum curasset tradere viro prædicto primam uxorem. Lege eumdem Aversf. *l. c. & sect. 6. V. In hac re*.

7 Denique scito, Pontificem non posse (ut vult Castr. *de spons. d.* 3. *p.* 2. §. 2. *n.* 1.) quacumque intercedente causa, dissolvere Matrimonium duorum infidelium, sive consummatum, sive non; quia Pontifex non habet auctoritatem in eos, qui sunt extra Ecclesiam.

§. III. *Matrimonium Infidelium, quando alter ex conjugibus convertitur ad fidem, dissolubile est.*

1 Ex tribus saltem capitibus dissolvi potest Matrimonium, etiam consummatum infidelium, quando alter per Baptismum venit ad fidem.

Primo, ex eo, quod conjux infidelis discedat a converso, & nolit cum eo habitare, non ob aliam rationem, nisi, quia is fidem amplexus est.

Secundo, ex eo, quod quamvis habitare cum converso velit, Creatori tamen injuria irroget, puta, si Christum Dominum contemnat, si ejus cultum prohibeat, si familiam forte se convertere volentem quoquo modo impediat.

Tertio,

Tertio, si fidelem conjugem excitet ad quodlibet peccatum, id enim est, etiam Creatori injuriam afferre.

2 Hæc ita se habere, non aliunde efficaciter probatur, quam ex Christi dispositione nobis promulgata per S. Paulum 1. ad Corinth. 7. qui de conjugibus loquens dixit: *Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti*, idest ligamini conjugali *subjectus est frater, aut soror in hujusmodi*, & in hunc sensum, ad quem nos hæc verba afferimus, semper intellexit, imo definivit Ecclesia *C. Quanto, C. gaudemus de Divortiis*.

3 Et quidem primum caput ex dictis discessio est physica, secundum, & tertium est discessio moralis, ut concordi sensu omnes Doctores explicant. Id autem sic disposuit Christus Dominus in favorem Baptismi, ne scil. Baptismus afferret onus cœlibatus, vel pateretur baptizatus periculum perversionis.

4 Inquires obiter, an infidelis peccet non solum nolendo se convertere, sed etiam alio novo peccato nolendo sequi suam conjugem?

Resp. Peccare novo peccato, quia non solum facit contra legem Christi universalem obligantem ad Baptismum, sed etiam contra specialem legem Matrimonii, ne detur justa Divortii causa, qualem certe nunc ipse dat. Ita Sanch. *l. 7. de matr. d. 73. n. 9.* ex S. Ambr. & Soto.

5 Dixi autem *n. 1.* (ex tribus saltem capitibus) nam quamvis aliqui Doctores hæc tria solum capita agnoscant pro primis Ecclesiæ temporibus; pro hac tamen ætate (& certe fateor probabiliter) aliud assignant, nimirum ipsam conversionem unius Fidelis. Nos tamen dicimus, esse probabilius hoc caput, quod aliqui Doctores ut Aversa alios citans *q. 2. de matr. sect. 5. V. Si autem*, Barb. *in Collect. T. 4. p. 2. Decr. 28. q. 2. c. 5. n. 8*) addunt, non admittere. Censemus enim cum Hurt. *d. 8. de matr. diff. 11. & 12.* & Castr. *de spons. 3. p. 3. §. 3. n. 8. & 9.* hanc potestatem dissolvendi Matrimonium non dari a S. Paulo Fideli converso, nisi quando infidelis non conversus discedit physice, vel moraliter, ut explicatum est, & ostendunt illa alia verba universaliter dicta: *Mulier infidelis sanctificata est per virum Fidelem*, in quibus pro ratione negatæ dissolutionis affertur spes conversionis alterius conjugis. At certe infidelis, dum pacifice se habet, magnum judicium etiam nunc magnamque spem præbet cupitæ conversionis.

6 Non admittimus igitur diversitatem illorum primorum temporum hac in re cum nostra ætate. Imo Hurt. *l. c. d. 13. n. 46.* testatur, se audivisse in India, & Japonia hodie servari, quod nos docemus, & ibidem (quod certe advertere ad rem nostram facit) probat, non esse de facto prohibitionem ullam, qua conjux conversus interdicatur cohabitare cum conjuge infideli nolente baptizari, si velit pacifice cohabitare, & ita advertisse Rebellum, & insinuasse Coninch. idem Hurtad. notat.

7 Inquires. Si alter ex conjugibus catholicis in hæresim incideret, vel Gentilis fieret, dissolvine ex hoc capite poterit Matrimonium?

Resp. Negative, nec ratum tantum, & multo minus consummatum. Ita definitur in jure, *C. Quanto, de Divortiis*, & ratio definitionis fuit, ne sub prætextu hæresis conjugia, quæ minus placent, dissolvi tentarentur.

An dictum Matrimonium solvatur in eo momento, quo alter ex conjugibus baptizatur.

8 Hactenus diximus, ex tribus dictis capitibus solvi posse Matrimonium infidelium, altero veniente ad Baptismum. Jam inquirimus, an solvatur statim, in eo scil. puncto, quo Baptismus suscipitur?

Resp. Scio, Rodr. & alios allatos a Castr. *l. c. n. 4.* putare statim: sed vera, & communis opinio est, S. Th. Coninch. Pontii, Sanchez aliorumque cum Castr. eos adducente *l. c.* non statim, sed quando ipse conjux conversus init Matrimonium novum cum alio. Antea igitur, eo intermedio tempore a puncto Baptismi suscepti usque ad punctum novi Matrimonii, remanet vinculum, sed suspensum, unde nec tenetur conversus cohabitare cum non converso, nec impeditur inire, quando velit, dictum novum Matrimonium. Inde ergo fit, ut non conversus nequeat hoc intermedio tempore Matrimonio jungi cum altero; quia vinculum remanet, & insuper fit, ut si forte ipse convertatur, debeat continuare conjugium cum suo conjuge, juxta quod Decretum esse in jure, diximus §. *præc. n. 5. in fine*.

9 Ut autem conversus possit dictum novum Matrimonium inire, non est opus sententia Judicis, quia Christus Dominus hoc privilegium concedens, ejusmodi restrictionem non apposuit. Satis igitur erit, quod certo moraliter constet obstinatio conjugis infidelis Christum, seu fidem afficientis injuria, vel longa ejus distantia.

Quando autem non constat, vel spes est conversionis, erit necessaria monitio, ut is intra terminum deliberet, an velit converti, vel juxta doctrinam modo dictam, an velit pacifice cohabitare. Imo aliquando erit dicta monitio necessaria pro foro externo, ad intercludendas lites de validitate futuri Matrimonii. Lege hæc fusius apud Sanch. *l. 7. de matr. d. 74. a n. 11. & d. 76. a n. 2.*

An dictum Matrimonium dissolvatur per susceptionem Ordinis, vel per vota solemnia in Religione?

10 Inquirimus secundo. An sicuti vinculum dicti Matrimonii solum ante Baptismum consummati dissolvitur, quando conversus novum init Matrimonium, sic dissolvatur, quando susciperet forte Ordinem Sacrum, vel solemniter professionem emitteret in Religione? (quod utrumque posse ipsum facere, nullus negat, per rationem dicendam *n. 17.* Id autem non ignorare proderit multum; nam si vinculum dissolvitur, poterit conjux alter Infidelis valide, & (ut ego contra Pont. cum Castr. *l. c. n. 13. & 14.* puto) etiam quantum ad hoc licite providere sibi de novo Matrimonio. Si vero non dissolvatur, nullo modo poterit, ut ex se patet.

11 Resp. Quamvis aliqui per susceptionem Ordinis Sacri dictum vinculum dissolvi censeant, communis tamen sententia negat. Ratio efficax est, quia hanc potestatem dissolvendi vinculum non agnoscimus, nisi ex Christi Domini dispensatione ex modo dictis *n. 2.* at nec per Ecclesiam, nec per Patres hoc privilegium Ordini Sacro esse concessum, audivimus; ergo, &c.

12 At vero per professionem in Religione duplex sententia est. Prior cum Castr. *l. c. n. 12.* cum Coninch. Pontio, G. Hurtad. aliisque negat. Ratio est eadem, quia nimirum pari modo nullibi invenitur a Christo concessum, quod Matrimonium consummatum ante Baptismum possit per Religiosam professionem dissolvi (de consummato enim loquimur; nam solum ratum posse per dictam professionem, sicuti potest ratum Fidelium, non est dubium, ut notat Hurtadus *d. 8. de matr. diff. 14. n. 51.*) Adde Matrimonium hoc ratum Fidelium ideo per professionem dissolvi, quia Religio assumpta ab uno ex conjugibus non debet nocere alteri, qui nollet fortasse remanere cœlebs. At in casu nostro dicti Matrimonii consummati, esto gravetur infidelis, si cogitur cœlebs manere, id gravamen sibi imputet; nam Ecclesia, ad quam non pertinent Infideles, eorum gravamina non alio modo tollere debet, nisi eos vocando ad Baptismum, & satis ipsi habeant, quod per accidens ipsorum Matrimonium ratum, propter paritatem cum Matrimonio rato Fidelium, dissolvatur per professionem ab altero conjuge converso emissam, ut modo dictum est, non vero prætendant idem de consummato.

13 Posterior sententia cum Sanch. & Henriq. apud eumdem Hurt. *l. c.* concedit, per vota solemnia professionis Religiosæ dissolvi dictum consummatum Matrimonium. Ratio est (inquiunt) quia professio solvit vinculum Matrimonii rati Fidelium, quod est Sacramentum, & consequenter, quod est fortius vinculum, quam sit dictum Matrimonium consummatum Infidelium; ergo solvet & hoc. Probant consequentiam, quia in jure, (*L. De accusat. ff. de diversis, & tempor. præscript.*) habetur illud vulgatum axioma; *Si vincam vincentem te, a fortiori vincam te*. Si enim a professione vincitur vinculum Matrimonii rati Fidelium, multo magis ab eadem vinci poterit vinculum Matrimonii consummati infidelium, quod est minus forte, cum non sit Sacramentum.

14 Verum huic rationi respondent locis citatis Castropalaus, & Hurtadus, hoc axioma intelligi de casibus similibus, & jure ordinario, ac naturali contingentibus, non vero de similibus, & de iis, quæ a jure positivo, & extraordinario præsertim Divino dependent. Prior igitur sententia probabilior sit, posterior saltem ob auctoritatem extrinsecam probabilis. Et quidem loquimur de votis solemnibus in Religione emissis; nam per votum simplicis castitatis non dissolvitur Matrimonium dictum Infidelium, sicuti nec dissolvitur Matrimonium ratum Fidelium, ut certum est, & notat Aversa, *q. 2. de matr. sect. 1. V. Neque*.

15 Unum advertunt concordi animo prædicti DD. Nam, si ejusmodi conversus factus jam sit professus, & deinde alter conjux forte convertatur ad fidem, non erit huic ille professus restituendus.

Quamvis enim in aliquorum sententia vinculum Matrimonii remanserit, unde videatur suum conjugem conjugi reddi debere; tamen non ita est. Si quidem cum ille prior conversus legitime, unde & valide assumpserit statum incompossibilem Matrimonio (nam propterea ex Sanch. *lib. 7. de matr. d. 76.* idem dicendum est, si Ordinem Sacrum susceperit, vel votum simplex castitatis emiserit) non poterit ad Matrimonium redire. Sicuti, si celebrato, jure, divortio, innocens conjux Ordinem Sacrum, vel professionem susciperet, vel votum castitatis simplex emiserit, non poterit licite alterum conjugem sibi reassumere, ut habet idem Sanch. *l. 10. de matr. d. 10. n. 6.*

16 Dixi (factus jam sit professus) nam si esset Novitius, cum nondum statum incompatibilem susceperit, poterit (imo & debebit, nisi alter consentiat) cum res adhuc sit integra, redire ad Matrimonium, ut notat ibidem Sanch. & Coninch. *d. 24. dub. 5. n. 7.*

17 Ex qua doctrina vides, hæc duo esse satis diversa. Aliud enim est, an per professionis vota solemnia dissolvatur vinculum prædicti Matrimonii? Aliud, an conversus possit legitime, unde & licite professionem emittere? Illud prius est in opinione positum (ut vidimus *n. 12. & 13.*) hoc posterius omnes admittimus, & nemo negat, ut diximus *n. 10.* cujus posterioris ratio est, quia nolens converti, dat justam causam, propter quam divortium facere conversus possit, quo divortio facto, jam conversus, utpote innocens, poterit licite illos status eligere, monito prius altero conjuge, juxta modo dicta *n. 9.* & juxta ea; quæ dicuntur, cum de divortio disputatur.

XIII.

BENEDICTI XIV.

Declaratio super dubiis respicientibus Matrimonia in Hollandia, & Belgio contracta, & contrahenda.

„ MAtrimonia, quæ in locis fœderatorum Ordinum dominio in Belgio subjectis iniri solent sive inter Hæreticos ex utraque parte, sive inter Hæreticum ex una parte Virum, & Catholicam Fœminam ex alia, aut viceversa, non servata forma a Sacro Tridentino Concilio præscripta, utrum valida habenda sint, necne, diu multumque disceptatum est, animis Hominum, ac Sententiis in diversa distractis: Id quod satis uberem anxietatis, ac periculorum sementem per multos annos subministravit, quum præsertim Episcopi, Parochi, atque illarum Regionum Missionarii nihil certi hac super re haberent, nihil vero inconsulta Sancta Sede auderent statuere, ac declarare. Cum autem proxime evolutis annis in tam ancipiti, gravique causa Apostolicæ Sedis judicium vehementius exposceretur, urgeretque id imprimis vigilantissimus Iprensis Episcopus, dum pro debito Officii sui, & sui erga Beati Petri Cathedram observantia de Ecclesiæ sibi concreditæ statu ad Romanum Pontificem referebat, ponendumque omnino esse tam prolixæ dubitationi finem gravissimis verbis, ac rationibus persuaderet, Clemens XII. id temporis Romanus Pontifex, qui rei gravitatem, quanti oportebat, æstimaret, Sacræ Congregationi Eminentiss. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum in mandatis dedit, ut de tota controversia diligenter more suo cognosceret. In re itaque tanti momenti volens eadem Sacra Congregatio quam accuratissime procedere commisit sibi cognitionis initium ab exquisitis aliorum quoque Belgii Episcoporum relationibus, atque Sententiis, quas desuper explorari fategit, petendum duxit, eodemque tempore audire voluit præstantes aliquot hujus Almæ Urbis Theologos, quibus injunxit, ut rem totam ea, qua decet, maturitate discuterent, suamque opinionem profiterent. At, dum hæc maxime agerentur, supersedendum per aliquot Menses fuit ab ejusmodi Causæ expeditione propter viduitatem, quæ intercidit Romanæ Ecclesiæ, donec ad Summum Pontificatum feliciter evectus Sanctissimus D. N. BENEDICTUS XIV. inter primas Regiminis suæ curas, Causæ hujus cognitionem repeti jussit a memorata Sacra Congregatione Concilii, quam voluit coram se haberi, ut, auditis Eminentissimorum Patrum Sententiis, ipse demum, quid hac re tenendum foret, supremo suo pronunciaret oraculo. Cum igitur Congregatio præfata sub diem 13. Maji currentis anni 1741. coram Sanctitate Sua fuerit habita, idem Sanctissimus D. N., spatio aliquo temporis ad rem secum expendendam accepto, hanc nuper declarationem, & instructionem exarari præcepit, qua, veluti certa regula, ac norma, omnes Belgii Antistites, Parochi, earumque Regionum Missionarii, & Vicarii Apostolici deinceps in hujusmodi negotiis uti debeant.

„ Primo scilicet, quod attinet ad Matrimonia ab Hæreticis inter se in locis fœderatorum Ordinum dominio subjectis celebrata, non servata forma per Tridentinum præscripta, licet Sanctitas Sua non ignoret, alias in casibus quibusdam particularibus, & attentis tunc

expo-

„ expositis circumstantiis, Sacram Congregationem Concilii pro eorum invaliditate respondisse, æque tamen compertum habens nihil adhuc generatim, & universe super ejusmodi Matrimoniis fuisse ab Apostolica Sede definitum, & alioquin oportere omnino ad consulendum universis Fidelibus in iis locis degentibus, & plura avertenda gravissima incommoda, quid generaliter de hisce Matrimoniis sentiendum sit, declarare, negotio mature perpenso, omnibusque rationum momentis hinc inde sedulo libratis, declaravit, statuitque Matrimonia in dictis fœderatis Belgii Provinciis inter Hæreticos usque modo contracta, quæque imposterum contrahentur, etiamsi forma a Tridentino præscripta non fuerit in iis celebrandis servata, dummodo aliud non obstiterit canonicum impedimentum, pro validis habenda esse; Adeoque si contingat, utrumque Conjugem ad Catholicæ Ecclesiæ sinum se recipere, eodem, quo antea, conjugali vinculo ipsos omnino teneri, etiamsi mutuus consensus coram Parocho Catholico ab eis non renovetur; Sin autem unus tantum ex Conjugibus sive Masculus, sive fœmina convertatur, neutrum posse, quamdiu alter superstes erit, ad alias nuptias transire.

„ Quod vero spectat ad ea Conjugia, quæ pariter in iisdem fœderatis Belgii Provinciis, absque forma a Tridentino statuta contrahuntur a Catholicis cum Hæreticis, sive Catholicus Vir Hæreticam Fœminam in Matrimonium ducat, sive Catholica Fœmina Hæretico Viro nubat, dolens imprimis quam maxime Sanctitas Sua, eos esse inter Catholicos, qui insano amore turpiter dementati ab hisce detestabilibus Connubiis, quæ S. Mater Ecclesia perpetuo damnavit, atque interdixit, ex animo non abhorrent, & prorsus sibi abstinendum non ducunt, laudansque magnopere zelum illorum Antistitum, qui severioribus propositis spiritualibus pœnis Catholicos coercere student, ne Sacrilego hoc vinculo se se Hæreticis conjungant, Episcopos omnes, Vicarios Apostolicos, Parochos, Missionarios, & alios quoscumque Dei, & Ecclesiæ fideles Ministros in iis Partibus degentes serio, graviterque hortatur, & monet, ut Catholicos utriusque sexus ab hujusmodi nuptiis in propriarum Animarum perniciem ineundis, quantum possint, absterreant, easdemque Nuptias omni meliori modo intervertere, atque efficaciter impedire satagant. At, si forte aliquod hujus generis Matrimonium, Tridentini forma non servata, ibidem contractum jam sit, aut imposterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas Sua, Matrimonium hujusmodi, alio non occurrente canonico impedimento, validum habendum esse, & neutrum ex Conjugibus, donec alter eorum supervixerit, ullatenus posse sub obtentu dictæ formæ non servatæ novum Matrimonium inire; Id vero debere sibi potissime in animum inducere Conjugem Catholicum sive Virum, sive Fœminam, ut pro gravissimo scelere, quod admisit, pœnitentiam agat, ac veniam a Deo precetur, coneturque pro viribus alterum Conjugem a vera Fide deerrantem ad gremium Catholicæ Ecclesiæ pertrahere, ejusque Animam lucrari, quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandam opportunissimum foret, sciens de cetero, ut mox dictum est, se istius Matrimonii vinculo perpetuo ligatum iri.

„ Ad hæc declarat Sanctitas Sua, ut quidquid hactenus sancitum, dictumque est de Matrimoniis sive ab Hæreticis inter se, sive inter Catholicos, & Hereticos initis in locis fœderatorum Ordinum dominio in Belgio subjectis, sancitum, dictumque intelligatur etiam de similibus Matrimoniis extra fines Dominii eorumdem fœderatorum Ordinum contractis ab iis, qui addicti sunt Legionibus, seu Militaribus Copiis, quæ ab iisdem fœderatis Ordinibus transmitti solent ad custodiendas, muniendasque Arces conterminas, vulgo dictas *di Barriera*; Ita quidem, ut Matrimonia ibi præter Tridentini formam, sive inter Hæreticos utrinque, sive inter Catholicos, & Hæreticos inita, valorem suum obtineant, dummodo uterque Conjux ad easdem Copias, sive Legiones pertineant; Et hanc declarationem vult Sanctitas Sua complecti etiam Civitatem Mosæ Trajectensis a Republica fœderatorum Ordinum quamvis non jure dominii, sed tantum oppignorationis, ut ajunt, nomine possessam.

„ Tandem circa Conjugia, quæ contrahuntur, vel in Regionibus Principum Catholicorum ab iis, qui in Provinciis fœderatis domicilium habent, vel in fœderatis Provinciis ab habentibus domicilium in Regionibus Catholicorum Principum, nihil Sanctitas Sua de novo decernendum, aut declarandum esse duxit, volens, ut de iis, juxta canonica Juris communis principia, probatasque in similibus casibus alias editas a Sacra Congregatione Concilii resolutiones, ubi disputatio contingat, decidatur; & ita declaravit, statuitque, ac ab omnibus imposterum servari præcepit. Die 4. Nov. 1741.

C A P U T VI.

De indissolubilitate Matrimonii rati Fidelium.

§. I. *An hoc Matrimonium ratum sit auctoritate Pontificis dissolubile.*

1 UT plurium DD. sententias omittam, quas apud Sanch. *l. 2. de matr. d.* 15. Aver. *q. 2. de matr. sect.* 6. præsertim *V. Tertio*, Castr. *d.* 13. *de spons. p.* 2. §. 4. Pont. *l. 9. c. 3. per totum* habes, aliosque, duæ sunt in re præcipuæ. Altera negat cum Pont. *l. c.* cujus potissimum fundamentum a posteriori est, quia si posset a Pontifice, quamvis ex causa, dissolvi ratum, posset & consummatum, quod inauditum in Ecclesia Dei est. Sequela probatur, quia eædem causæ, evitationes scilicet scandalorum, rixarum, & discordiarum æque interdum sunt in consummato, ac sunt in rato. A priori, quia Matrimonium ratum est ejusdem rationis ac consummatum, quoad essentiam: Copula enim nihil addit essentiæ, vel integritati Matrimonii; quod consistit in ipsa traditione, & acceptione corporum. Ergo, si eadem semper est essentia, eadem in utroque indissolubilitas; quare, sicut Pontifex dissolvere nequit consummatum, sic nequibit ratum.

2 Altera sententia affirmat, eamque sequitur Sanch. *l. c. n.* 4. cum aliis. Et Leand. quidem *d. 5. de matr. d.* 7. dicit priorem sententiam esse speculative probabilem, hanc vero posteriorem probabilem esse practice. Eamdem hanc posteriorem tenet Suar. *t. 1. de Relig. l. 6. c. 16. n.* 6. qui refert, se vidisse Bullam Greg. XIII. dispensantis in Matrimonio rato. Sed quid hoc ad aliud, quod narrat Henriq. *l. 11. de matr. c. 8. n.* 11. hoc est, eumdem Greg. XIII. una die tredecim dispensationes dedisse de hac re: Adde, & similes dispensationes, quas fuisse concessas a Martino V. Eugenio V. Pio III. S. Pio V. meminit Hurtad. *l. c.*

3 Fundamentum præcipuum hujus sententiæ a posteriori ducitur a tot dictis concessionibus, quas per Summos Pontifices invalide, vel illicite esse datas, affirmare quis audeat? A priori autem, quia licet firmiter teneamus, Matrimonium ratum esse ex se indissolubile, tamen non propterea negatur Deo potestas dispensandi mutando materiam, ut fuse prosequuntur Theologi. Quoniam ergo videmus Ecclesiam hac potestate per tot Pontificum seriem fuisse usam, tenendum omnino est, eam ipsi a Christo Domino fuisse communicatam. Quare perinde hæc sententia certa alicui videbitur, ac est illa, quam omnes docemus, & Tridentinum definit, ut mox videbimus: puta Matrimonium ratum dissolvi per professionem Religiosam: unde enim Tridentinum id decrevit? certe, non nisi, quia sic Ecclesia ab initio usurpavit: at idem usurpavit in re nostra per tot Pontifices.

4 Hæc sententia est probabilior, fateor tamen priorem sua probabilitate nequaquam carere: responsiones autem argumentorum utriusque partis vide apud citatos.

5 Inquires. An invito altero ex conjugibus possit Pontifex in hoc dispensare? rursus, an sine causa?

6 Respondeo ad prius; Etiam altero invito; sicut, altero invito, potest alter professionem emittens dissolvere vinculum Matrimonii rati. Ratio autem est, quia id Christus Dominus reliquit prudentiæ Pontificis, non arbitrio contrahentium, ita ex Medina Avers. *q. 2. de matr. sect. 6. V. Extendit.*

Respondeo ad posterius; Requiri justam, & vere gravem causam, ut licite Pontifex dispenset, certum est: quia secus male uteretur potestate sibi concessa. Sufficientem autem causam esse, fere omnes fatentur cum Sanch. *l. 2. de matr. d.* 16. si gravia damna, vel perpetuæ discordiæ, rixæque inter conjuges, conjunctosve prudenter metuantur, si mutua cohabitatio esse non possit, eo quod alteri supervenit v. g. Lepra, cui remedium afferri nequeat, si perpetua sit sterilitas, & similia.

7 Docet Sanch. *l. c.* sufficientem esse causam, si sit magna inæqualitas inter virum, & fœminam. Id, nisi inde prudenter timeantur rixæ, & discordiæ malusve exitus Matrimonii, ego non approbo: experimur enim non raro, etiam inæquales ob insigne aliquod donum amari. Expendantur igitur circumstantiæ, & mores personarum; nam sic tandem apparebit, an rationabiliter adsit prædictus timor.

8 Ut vir promoveatur ad Episcopatum, non esse causam sufficientem, nisi valde necessarium sit ad bonum commune, bene docet ibidem Sanchez.

9 At vero, ut valide Pontifex dispenset, nullam requiri causam, quia Christus omnem circa hoc auctoritatem concessit Pontifici, ne relinqueret locum perplexitati, nonnulli putant cum Henr. *l. 11. de matr. c. 8. n. 11. litt. G.* sed tutior apud Avers. *q. 2. de matr. sect. 7. V. Requiritur vero;* communior, verior, & mihi certa sententia est, requiri causam justam, sicuti in dispensatione votorum, & juramentorum communiter docemus, de quibus dictum est *l. 4. in Dec. ubi de disp. Juramenti, & voti.*

§. II. *An Matrimonium Ratum dissolvatur per professionem solemnem?*

1 DIssolvi, non est dubium: & ita definitum legimus in Tridentino, *sess. 14. can. 6. Si quis dixerit, Matrimonium ratum non consummatum, per solemnem professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.* Alios Sacrorum Canonum Textus vide apud citatos: atque hæc definitio Tridentini cum sit absoluta, comprehendit omne Matrimonium ratum, etiam Infidelium venientium ad fidem, etiam altero invito, etiam post multos annos a contracto Matrimonio, si nondum sit consummatum. Lege Sanch. *l. 2. de matr. l.* 24. *n.* 27.

2 Ex eadem definitione fit, ut conjux relictus in sæculo possit non quidem statim post ingressum alterius in Novitiatum (quo certe vinculum Matrimonium non solvitur) sed post professionem emissam, etiam si debeat expectari integer annus, imo etiam plus, ut si sponsa esset duodennis, quæ non poterit profiteri, nisi post quatuor annos, hoc est, donec compleat annum decimumsextum ex Tridentino, ut notat Sanch. Pont. aliique apud Castr. *de spons. p.* 2. §. 5. *n.* 2. fit, inquam, ut possit dictus relictus novum sibi Matrimonium conquirere post professionem alterius. Quod si Religiosus, qui antea fuerat conjux, deinde dispensetur a Pontifice de suis votis solemnibus, & egrediatur a Religione, poterit quamcumque eligere pro suo novo Matrimonio. Idque verum est, etiam si utrique conjuges Religionem assumpsissent, & deinde similem dispensationem obtinuissent: poterunt enim cum aliis quibuscumque Matrimonio copulari. Ratio clara omnium horum est, quia jam ruptum fuit prius vinculum: vide Leand. *d. 5. de matr. q.* 10. citantem Sanch. aliosque. Idque ex institutione Christi Domini, ut mox *num.* 4.

3 Atque hinc etiam collige, ejusmodi Religiosum, qui olim conjux fuit, peccando contra castitatem, peccare quidem sacrilege contra votum, non tamen committere adulterium, quia non peccat contra fidem datam in Matrimonio, cum jam Matrimonium, vinculo dissoluto, nullum adsit, unde etiam sequitur pari modo, contra castitatem ipsum (& quidem sacrilege) peccaturum, si copuletur cum eadem ipsa, cum qua contraxerat Matrimonium ratum, quia dissoluto vinculo, illa sua amplius non est. Id non ita esse, quando quis post divortium professionem emittit, quia divortium non solvat Matrimonii vinculum, dicemus infra cum *de Divortio*.

4 Quo autem jure hæc dissolutio fiat, hoc porro controtroversum est apud DD. nobis tamen ex dictis quæstio remanet decisa: fit enim, ut superius indicavimus, ex dispositione, quam Christus Dominus ob favorem Religionis, quæ est quædam mors spiritualis, concessit Fidelibus, quamque per Ecclesiam ab ipso exordio nobis significavit.

Per professionem cujus Religionis dissolvatur Matrimonium ratum?

5 Jam vero ad majorem præcedentium explicationem, inquires Primo, per cujusnam Religionis professionem hæc dissolutio fiat?

6 Resp. Per ejus Religionis approbatæ a Pontifice professionem, cujus vota solemnia constituunt verum Religiosum: hæc autem sunt, quæ legitime obligant, tum ex parte profitentis, tum ex parte Religionis, nomine Ecclesiæ acceptantis. Hinc vota emissa a tertiariis, qui in sæculo vivunt, vel etiam in aliqua Congregatione simul, sed non cum dicta solemnitate, non dirimunt Matrimonium: dirimunt contra, si in Congregatione collegialiter vivant cum approbatione Pontificis, quia tunc ea Congregatio esset vera Religio. Ita Leand. *d. 5. q. 16. & 10.* citans Sanch. aliosque.

7 Hinc advertis, a voto simplici castitatis nullo modo Matrimonium dissolvi, quia jam solemne illud non est.

8 Quid de votis ordinum militarium? Respondeo: Si de militibus S. J cobi, Alcantaræ, Calatraviæ, & similium agas, eorum vota Matrimonium non dirimunt, quia, esto nonnulli, & quidem probabiliter, asserant, e esse Religiosos, quia tamen ipsorum status non est incompatibilis cum M trimonio, dirimere illud eorum vota non possunt. Si agas de militib S. Jo. Hierosolymitani, vulgo Melitensibus, sine dubio eorum vota rimunt, quia ii sunt veri Religiosi ex communi sententia, nec e ipsorum statu subsistere Matrimonium potest. Lege Sperell. *dec.* 21. 44. & Leand. *d. 5. de matr. q.* 14. qui affert Pontium testantem, ita cram Congregationem Cardinalium declarasse.

9 Pe

9 Per vota Clericorum, vel monialium prædictorum Ordinum qui in claustro vivunt, verique sunt Religiosi, Matrimonium dissolvi, recte notat Sanch. *l. c.* quia tunc illa vota sunt solemnia: in claustro dixi, nam vota Clericorum Ordinum militarium (præter Ordinem S. Jo: Hierosolymitani) qui extra claustra vivunt, cum sint ejusmodi rationis, ac sunt vota eorumdem militum, eamdem naturam sequuntur, nec dissolvere Matrimonium possunt, ut habet Hurt. *d.* 8. *matr. diff.* 6. *n.* 26. contra Pontium.

An per vota biennii Societatis.

10 Quid de votis biennii Societatis Jesu? Respondeo. Affirmat Pont. *l.* 9. *c.* 6. quia hæc vota, licet solemnia non sint, constituunt tamen Religiosum, & post Bullam Gregorii XIII. (*Bulla Ascendente Domino*) sunt impedimentum dirimens Matrimonium illis superveniens, ergo & dirimunt Matrimonium antea contractum.

11 Verum DD. nostræ Societatis, cum quibus est omnino sentiendum, negant, Vasq. Sanch. Henr. G. Hurt. *d.* 8. *de matr. diff.* 5. eosdem citans, & Suar. *t.* 4. *Relig. tr.* 10. *l.* 4. *c.* 2. Adde non nostros, Leand. *l. c. q.* 13. qui citat Cornel. & Ochag. adde & Aversam, *q.* 2. *sect.* 6. §. *Dico præterea*, qui advertit frustra contra prædictos conniti Pontium. Ratio est, quia jus dissolvendi Matrimonium ratum ex institutione Christi Domini inhæret professioni Religiosæ, eo modo, quo traditum, & explicatum est ab Ecclesia; at Ecclesia solum explicuit de professione sub solemnibus votis, non vero de professione sub votis simplicibus, ut merito dixit Tridentinum (per solemnem professionem) quasi excludens omnem non solemnem.

12 Propter eamdem rationem vota formatorum Coadjutorum sive temporalium, sive spiritualium in dicta societate non dirimunt Matrimonium, quia, quamvis per illa ejusmodi coadjutores incorporentur (ut loquitur Suar. *l. c. l.* 7. *c.* 2.) ultimate Societati, tamen id fit per vota tantum simplicia, & non per solemnia. Qui nostri instituti inscius velit cognoscere, in quo differant ejusmodi vota simplicia Coadjutorum a votis solemnibus Professorum, adeat Suar. *l. c.*

Prædictam doctrinam non nemo apud Pont. *de matr. l.* 9. *c.* 6. confirmare voluit ex facto, quod factum narrat etiam Vasq. *p.* 2. *d.* 156. *c.* 10. S. P. Ignatii, qui Coadjutori temporali, qui transiit a Matrimonio rato ad societatem, concessit solemnem professionem, ut scilicet, sic dissolveretur vinculum Matrimonii, quod dissolvi non poterat per vota illa coadjutorum. Optima confirmatio, sed nihilominus posset aliquis obstinate respondere, id fecisse S. Ignatium, ad omnem scrupulum amovendum, ut sic posset conjux relicta in sæculo majori cum securitate Matrimonium aliud inire, si voluisset. Vera tamen, & sufficiens datæ doctrinæ ratio est, quia, ut dixi, hæc vota coadjutorum solemnia nequaquam sunt.

An per Ordinem Sacrum?

13 Quid denique dicemus de voto castitatis imbibito in Ordine Sacro. Respondeo, nequaquam ab illo dirimitur Matrimonium, idque est definitum *in Extravag. Antiquæ de voto*, etiamsi Ordo sit Sacerdotium, imo etiamsi sit Episcopatus, ut notat G. Hurt. *d.* 8. *de matr. d.* 4. *n.* 15.

Ex dictis vides, nec Ordines Sacros, per quamcumque Ecclesiasticam dignitatem, nec vota simplicia, sed solum vota solemnia; sive Religiosorum, sive Monialium, dirimere Matrimonium ratum, ut autem aliæ causæ dirimant, requiri, ex probabili sententia, auctoritatem Summi Pontificis; sicuti §. *præc.* dictum est.

Conjux volens profiteri, differre ingressum in Religionem non debet.

14 Inquires Secundo. Quo remedio utetur conjux, si alter prætextu volendi ingredi in Religionem differat ingressum, vel ingrediens modo in novitiatum unius Religionis, modo alterius solemnia vota procrastinet?

Resp. Per Judicem præscribat ei terminum rationabilem peremptorium, ut profiteatur statim (sane sumpto hoc *statim* morali, & humano modo) vel ad conjugem relictum regrediatur, ut fuse DD. ut Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 24. *n.* 9. Pont. *l.* 9. *c.* 9. & 10. Castr. *de sponsf. p.* 2. §. 5. *n.* 3.

Cum animo ingrediendi Religionem an liceat Matrimonium?

15 Inquires Tertio. Licetne mihi contrahere Matrimonium per verba de præsenti cum certo animo non consummandi, sed ad Religionem sine consensu mei conjugis evolandi?

16 Respondeo duobus dictis. Dico primo, regulariter non licere, idque sub mortali. Ratio est, quia regulariter fit primo injuria uxori, quæ cogetur expectare sine nuptiis, donec tu profitearis. Secundo, quia tua causa frustra fuerunt fortasse multæ expensæ factæ a tua sponsa. Tertio, quia si tu forte non perseveraveris in Religione, cogetur uxor, cum suo dedecore te habere conjugem ex Monachatu. Quarto, quia das ansam non paucis suspicandi, ipsam a te propter aliquod vitium fuisse relictam. Quinto, quia si forte ideo vis contrahere cum animo transeundi ad Religionem, quia votum emiseras castitatis, te exponis evidenti periculo consummandi Matrimonium, ideoque votum violandi. Ita Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 43. *n.* 7. & 12. cui adde Avers. *q.* 2. *sect.* 6. *V. Absolute*, Coninch. *d.* 23. *d.* 3. *n.* 5. G. Hurt. *d.* 2. *de matr. d.* 5. *in fine* aliique, quidquid dicat Pont. *l.* 6. *c.* 1. *n.* 5.

17 Dico Secundo, in aliquo raro casu magnæ necessitatis, peccatum non esse; nam propterea addidimus illud (regulariter) ratio est, quia necessitas tanta vincere posset incommoda illa, quæ modo dicta sunt. Exempla duo affert Sanch. *l. c.* Primum, si forte cogaris per metum gravem contrahere Matrimonium, tu vero firmum animum habeas non consummandi, & resarciendi damna, si quæ sint. Secundum, si illa Matrimonii contractio tibi esset medium necessarium, ut posses ad Religionem transire, ut si v. g. esses carcere inclusus, nec aliud remedium evadendi occurreret, nisi cum illo animo Matrimonium contrahendi. Quod si tua Matrimonii contractio esset necessaria ad honorem puellæ restituendum, quam antea, v. g. violaveras, & ad ejus prolem legitimandam: tunc enim vero non modo non posses ad Religionem ire, sed obligareris juxta alibi dicta, Matrimonium vere contrahere.

An prædicta dissolutio Matrimonii rati liceat ob finem recedendi ab uxore molesta?

18 Inquires Quarto. Si quis dicto Matrimonio tantummodo rato ligatus, solum quia ipsi displicet uxor, eligat Religiosam professionem, tanquam minus sibi malum, peccabitne?

Respondeo. Videtur hic licite uti jure suo posse.

Subinquires. Quid, si notabile damnum venerit fœminæ, quæ difficillime alterum virum invenire fortasse poterit?

Respondeo. Adhuc videtur vir (præscindendo ab alio inconveniente) uti posse jure suo: neque enim charitas illum obligat cum notabili suo damno ad fœminæ commoda quærenda; multo magis, quia damna prædicta per accidens, & indirecte evenirent. Adde, non irrogari injuriam fœminæ, quia etiam ipsa parem habet potestatem, & sub hac implicita conditione contraxit uterque, ut quandocumque Matrimonium non fuerit consummatum, posset alter ad Religionem proficisci. Ita in simili respondet Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 24. *num.* 27.

§. III. *De bimestri concesso sponsis ad deliberandum de Religione assumenda.*

1 QUamvis semper, ut modo indicavi, etiam invito altero, possit conjux alter ad Religionem transire, Matrimonio nondum consummato, tamen dicto conjugi, sive mari, sive fœminæ Sacri canones concedunt bimestre (non necessario ex Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 24. *n.* 5. complectens sexaginta dies, sed dies illos, secundum quod occurrunt eo tempore, quo de præsenti contrahitur Matrimonium) bimestre, inquam, numerandum de momento ad momentum, a puncto Matrimonii contracti, usque ad ingressum in Novitiatum, in quo bimestri possit uterque conjux deliberare, an velit statum Religiosum eligere, quo electo, possit ad illum libere convolare. Quæ omnia habent, & probant DD. quos citat, sequiturque Castr. *d.* 3. *de sponsf. p.* 2. §. 5. citans Pont. Sanch. G. Hurt. & alios, addens hunc terminum duorum mensium posse ex causa a Judice coarctari, vel prorogari.

2 Est autem notandum discrimen inter hoc bimestre, & reliquum tempus consequens; nam intra dictum bimestre conjux potest licite negare debitum alteri, etiam enixe petenti, quia in spatio illius temporis jus dat illi facultatem non reddendi debitum, ne scilicet fiat ineptus ad Religionem: at exacto bimestri, obligatur reddere, vel si reddere nolit, obligatur statim moraliter Religionem ingredi, quia jus illi amplius non suffragatur; licet si de facto ob causam aliquam Matrimonium non consummetur, etiam possit, quamvis altero conjuge invito, ad Religionem evolare. Ita Doctores omnes, *ex C. ex publico, de Convers. Conjug.* Sanchez, Pont. *l. c.* aliique.

Quantum debeat conjux relictus in sæculo expectare, ut legitime queat aliud Matrimonium inire, diximus §. *præc.*

Nolens ingredi Religionem, an possit negare debitum in primo bimestri?

4 His habitis tanquam certis: Inquires Primo, An liceat conjugi denegare in illo bimestri debitum, tametsi firmus sit, se nolle ad Religionem transire?

Resp. Probabilius est, licere, quia qui noluit in priori mense animum Religioni adjicere, poterit in posteriori, quare habet jus custodiendi aptitudinem ad Religionem. Ita Sanch. & Pont. *l. c.* Non nego interim probabile etiam esse cum Coninc. *d.* 26. *dub.* 4. & G. Hurt. *d.* 8. *de matr. d.* 8. non licere, quia dici potest, id solum concessum esse iis, qui animum actu habent deliberandi de Religione.

Sponsa coacta a Sponso in primo bimestri.

5 Inquires Secundo, An si maritus (quem, quia nondum consummavit Matrimonium, solemus etiam vocare sponsum) an inquam, maritus in primo bimestri, si cogat vi uxorem omnino renitentem ad copulam, possit nihilominus uxor uti privilegio Religionem assumendi?

Resp. Quamvis coacta fuerit copula, unde mortaliter tunc peccaverit cogens ex Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 22. *n.* 5. dicunt tamen aliqui, & quidem probabiliter, coactum non posse amplius vinculum Matrimonii dissolvere, quia jam Matrimonium est consummatum & conjuges sunt effecti una caro. Nihilominus probabilius est, ut vult G. Hurt. *d.* 8. *de matr. diff.* 9. citans Pont. & Sanch. Avers. *de matr. sect.* 10. *v. Melius*, posse uxorem coactam in Religionem ingredi, quamvis non dissolvatur vinculum, quia non debet quis ob injuriam ipsi factam privari jure, quod habet.

6 Dixi (in primo bimestri) nam, si, eo transacto, dicta uxor compellatur (saltem quando non apparet, statim conjugem velle in Novitiatum ingredi) cum tunc ei non fiat injuria (obligatur enim reddere debitum,) non poterit dicto privilegio frui.

7 Illud necessario nota, cogentem nec posse Matrimonium novum inire, nec Religionem profiteri, quamvis profiteri coacta juxta posteriorem sententiam possit: Ratio est, quia, cum remaneat vinculum, non liberatur conjux ab obligatione Matrimonii, quam liberationem ideo potuimus concedere coacto; quia non debuit ob injuriam alterius suo jure privari: id, quod non militat in cogente.

Sponsorum copula an Matrimonium consummet?

8 Inquires Tertio, Si sponsi ante contractionem Matrimonii per verba de præsenti copulam habuissent, essetne ejusmodi Matrimonium consummatum, quamvis post verba de præsenti nondum subsecuta sit nova copula?

Resp. Non esse consummatum, quia Matrimonium non consummatur nisi per copulam maritalem; & quamvis ad legitimandam prolem retrotrahatur Matrimonium, quia ob bonum prolis jura fingunt perinde ac Matrimonium legitime contractum antea fuisset, non tamen retrotrahitur ad effectum, ut censeatur Matrimonium consummatum, & ut sic amittant, quantum est ex hoc capite, conjuges privilegium, de quo loquimur: quia, ut indicat Sanch. *d.* 21. *n.* 13. G. Hurt. *d.* 8. *de matr. d.* 9. *n.* 33. *V. addemus*, id numquam jura finxerunt.

C A P U T VII.

Matrimonium Fidelium consummatum indissolubile est.

1 ITa id certum est ex dictis, ut longior probatio sit omnino superflua. Breviter autem sic discurre. Ex una parte Matrimonium est ex natura sua, & ex ratione Sacramenti indissolubile, ut vidimus in superioribus: ex altera non apparet, Christum Dominum dedisse Ecclesiæ potestatem dissolvendi Matrimonium consummatum, imo, ex antiquissima traditione, ejus vinculum esse in omni casu indissolubile excepto ob alterius mortem, semper Ecclesia prædicavit, ergo &c.

2 Non est igitur admittenda consuetudo Græcorum, qui Matrimonium consummatum dissolvunt ob adulterium; ut refert Leand. *d.* 5. *de matr. q.* 5. Divertere enim potest conjux innocens, modo infra explicando, ob alterius adulterium, non vero (quod longe diversum est) vinculum dissolvere.

3 Illud autem hic locum proprium habet, ut explicemus, seu recolamus, in quonam consistat hujusmodi consummatio; nam de ea memini, me iterum dixisse in simili sup. *tr.* 1. *de imped. c.* 12. §. 4.

Enim vero consistit in receptione seminis virilis intra vas naturale mulieris. Hinc si habeatur vasis penetratio, sed sine viri seminatione, non erit consummatio, esto in foro externo consummatio præsumatur. Ita Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 21. G. Hurt. *d.* 8. *de matr. diff.* 9.

4 Si tamen, contra, habeatur seminis receptio, non vero penetratio, quod contingere posse, matrice sibi semen attrahente, supponunt Doctores, habebitur secundum Sanch. *l. c.* & G. Hurt. *l. c. n.* 33. consummatio, quia jam conjuges fiunt una caro, & unum principium generationis, quidquid dubitet Pont. *ib. c.* 10.

5 Verum, requiriturne seminatio facta a fœmina?

Resp. Probabilius esse, non requiri, tenet Sanchez, licet requiri fateatur

tear ir

teatur esse probabile, quia ex opinione probabili multorum, ut Dianæ *p. 3. tr. 5. res. 19. & in Addit. res.* 21. Averl. *q.* 2. *sect.* 4. *de matr. initio*, citantis S. Th. Verric. late *tr.* 4. *q. mor.* 27. *sect.* 3. requiritur semen mulieris ad generandam prolem; & aliorum opinione non requiritur.

Conjugibus jurantibus, se non consummasse Matrimonium, non est fides habenda in Judicio, nisi adsint alia indicia, v. g. integritas claustri virginalis, vel ipsam non fuisse deductam ad domum sponsi, vel quid simile, ut docent Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 23. *n.* 3. & Pont. *l. c. n.* 6. Quidquid autem concedat idem Sanch. *l. c. nu.* 2. ne innitaris solum integritati prædicti claustri: nam ob plura remedia, quibus utuntur fœminæ, ut virgines appareant, ex sola integritate, nihil certi hac in re haberi posse, late probat *ib.* Verr. *d.* 2. *tr.* 4. *q.* 14.

Quid, si alter neget, alter affirmet, se Matrimonium consummasse? Vide prædictos DD. cum id magis ad forum externum pertineat, quam ad conscientiæ forum de quo agere nostrum est institutum.

An conjuges, quamvis Matrimonium consummaverint, licite ex mutuo consensu Religionem profiteri valeant, dicam infra *tr.* 7. *de oblig. cap.* 4. §. 1.

XIV.

CONSTITUTIO

BENEDICTI PAPÆ XIV.

Qua forma præscribitur in judiciis caussarum matrimonialium servanda.

BENEDICTUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

„ DEi miseratione, cujus judicia incomprensibilia sunt, & viæ investigabiles, ut suprema Ecclesiæ specula immerentes constituti, ut super universum Dominicum gregem excubias sedulo agamus, ad commissum Pastoralis Officii munus pertinere dignoscimus, subnascentes ex infernalis hostis astutia, & hominum malitia abusus, quibus & animarum saluti pernicies, & Sacramentis Ecclesiæ injuria infertur, radicitus evellere, & potestatis Nobis desuper traditæ operam interponere, ut & humana cohibeatur temeritas, & veneranda Divinæ Legis servetur auctoritas.

„ Siquidem matrimonii fœdus a Deo institutum, quod & quatenus naturæ officium est pro educandæ prolis studio, aliisque matrimonii bonis servandis, perpetuum, & indissolubile esse convenit; & quatenus est Catholicæ Sacramentum, humana præsumptione dissolvi non posse, Salvator ipse ore suo pronuntiavit, dicens: Quod Deus conjunxit, homo non separet: Ad aures Apostolatus nostri pervenit in quibusdam Ecclesiasticis Curiis inconsulta nimis judicum facilitate infringi, & temere, atque inconsiderate de eorumdem matrimoniorum nullitate latis sententiis potestatem conjugibus fieri transeundi ad alia vota. Quos sane improvidos Judices humanæ naturæ conditione, & voce ipsa quodammodo admoneri oportebat, ne tam præcipiti audacia sanctum matrimonii nexum frangerent, quem perpetuum, atque indissolubilem primus humani generis parens præmonuit, inquiens: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: Et illud additum est: Quamobrem relinquet homo Patrem suum, & Matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.

„ Hujusmodi autem abolendæ pravitatis notitia diversis ex Patribus Nobis delata est, atque etiam indicata sunt exempla nonnullorum Virorum, qui post primam, & secundam, ac tertiam, quam duxerant, uxorem, ob nimiam Judicum præcipitantiam in nullitate matrimoniorum declaranda, adhuc illis primis uxoribus superstitibus ad quartas contrahendas nuptias devenerant, & similiter fœminarum, quæ post primum, secundum, & tertium maritum, quarto etiam illis quoque viventibus se junxerant, non sine pusillorum scandalo, & bonorum omnium detestatione, qui sacra matrimonii vincula ita contemni, & temere perfringi dolebant. Nos autem his intellectis gravi affecti dolore intimo animo ingemuimus, & non prætermisimus Apostolicæ Nostræ sollicitudinis partes in Domino adimplere. Si quidem primo Pontificatus Nostri anno ad Episcopos illarum partium, in quibus prædicta acciderant, plenissimis datis litteris, graviter conquesti sumus de hujusmodi pravitate, quæ in Ecclesia Dei tolerabatur, & ad eam abolendam eorum animos erigere, & Pastoralem zelum accendere curavimus: quod etiam egimus cum aliis aliarum Regionum Episcopis, ubi hujusmodi pravum dirimendorum matrimoniorum usum irrepsisse, cognovimus.

„ Verum nobis responsum est, id sæpe contingere partim ex culpa illorum Judicum, quibus vel in prima instantia cum causa coram Judice Ordinario ex aliqua legitima causa cognosci nequit, vel in secunda cum in partibus nullus adest Judex, ad cujus Tribunal causa in gradu appellationis devolvatur, vel si adest, justa de causa coram eo disceptari nequit, causæ matrimoniales huiusmodi a Sede Apostolica committuntur, qui ob inscitiam, vel ob malam voluntatem proclives sunt ad matrimonia dissolvenda, atque eadem matrimonia, levi, vel etiam habito nullo examine, irrita, ac invalida declarant; partim etiam ex facto conjugum super nullitate suorum matrimoniorum litigantium, cum frequenter unus tantum eorum, qui dissolutionem matrimonii postulat in Judicio compareat, & sententia nullo contradicente, secundum sua vota obtenta, ad alias Nuptias convolat; vel ambobus conjugibus in Judicium venientibus, alter, qui pro matrimonio, alter vero qui contra agit, sententia de nullitate matrimonii prolata, nullus est, qui ad superiorem Judicem appellationem interponat, vel quia litigantes in specie quidem discordes, revera inter se concordes sunt, & invicem colludentes contractum, matrimonium dissolvi cupiunt; vel quia pars, quæ pro validitate matrimonii stabat, ejusque nullitatem acriter contra adversarium impugnabat, lata a Judice sententia contra matrimonium mutat voluntatem, vel pecunia sibi ad sumptus litis non suppetente, vel aliis deficientibus auxiliis ad litigandum necessariis, & inceptum opus, ac causam post primam sententiam deserit. Quo fit, ut deinde ambo conjuges, vel unus eorum ad aliud contrahendum matrimonium se conferat.

„ Quod autem ad Judices pertinet, quibus extra Romanam Curiam pro litigantium commodo causæ matrimoniales committuntur, paterna illa vigilantia, qua de justitia unicuique integræ, sapienterque administranda solliciti esse debemus encyclicis litteris ad Venerabiles Fratres, Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, & Episcopos scriptis vigesimasexta Augusti anno secundo Pontificatus Nostri providere curavimus, in quibus ea præscripsimus, quæ sacris Canonibus, & Concilii Tridentini consona, si diligenter, ut speramus, serventur imposterum causæ nonnisi personis congrua juris peritia, & necessaria probitatis, spectatæque fidei munitis præsidio committentur. Insuper ad ea, quæ in iisdem encyclicis litteris constituta sunt, id etiam in præsenti adjungimus: Quod, quamvis Concilii Tridentini decretum, quo causæ matrimoniales subtractæ fuerunt, Decani, Arcidiaconi, & aliorum inferiorum judicio, & Episcoporum tantum examini, & jurisdictioni reservatæ, duntaxat procedat de Arcidiaconis, Decanis, aliisque inferioribus, qui in eadem Diœcesi constituti, vel privilegio aliquo, vel præscriptione saltem in visitatione causarum matrimonialium cognitionem sibi adrogabant; idcirco minime obstet commissionibus, quæ pro iisdem causis matrimonialibus definiendis a Sede Apostolica alicui eorum in secunda instantia fierent; nihilominus præcipimus, ac mandamus iis, ad quos hujusmodi commissionum, seu delegationum expediendarum cura pertinet, ut in futurum causarum matrimonialium cognitionem non committant nisi Episcopis præsertim vicinioribus, vel si nullus sit Episcopus, cui ex legitima causa commode committi possit, tum commissio, & delegatio dirigatur uni ex iis, qui secundum Ordinem, & modum a Nobis in præfatis encyclicis litteris præscriptum pro Judice idoneo ab Episcopo cum consilio sui Capituli nominatus fuerit.

„ Quod vero ad Ordinem, & seriem judiciorum in causis matrimonialibus pro debita, & congrua earum terminatione servandum spectat, motu proprio, certa scientia, ac matura deliberatione nostris, deque Apostolicæ potestatis plenitudine hac nostra in perpetuum valitura sanctione constituimus, decernimus, ac jubemus, ut ab omnibus, & singulis locorum Ordinariis in suis respective Diœcesibus persona aliqua idonea eligatur, & si fieri potest, ex Ecclesiastico cœtu, juris scientia pariter, & vitæ probitate prædita, quæ matrimoniorum defensor nominabitur, cum facultate tamen eam suspendendi, vel removendi, si justa causa adfuerit, & substituendi aliam æque idoneam, & iisdem qualitatibus ornatam, quod etiam fieri poterit, quotiescumque persona ad matrimoniorum defensionem destinata, cum se occasio agendi obtulerit, erit legitime impedita.

„ Ad officium autem defensoris matrimoniorum hujusmodi, ut supra electi, spectabit in judicium venire quotiescumque contigerit, matrimoniales causas super validitate, vel nullitate coram legitimo Judice disceptari, eumque oportebit in quolibet actu judiciali citari, adesse examini testium, voce, & scriptis matrimonii validitatem tueri, eaque omnia deducere, quæ ad matrimonium sustinendum necessaria censebit.

„ Et demum defensoris hujusmodi persona, tanquam pars necessaria, ad judicii validitatem, & integritatem censeatur, semperque adsit in judicio, sive unus ex conjugibus, qui pro nullitate matrimonii agit, sive ambo, quorum alter pro nullitate, alter vero pro validitate in judicium veniant. Defensor autem cum ei munus hujusmodi committetur, juramentum præstabit fideliter officium suum obeundi, & quotiescumque contigerit, ut in Judicio adesse debeat pro alicujus matrimonii validitate tuenda, rursus idem juramentum præbebit, quæcumque vero, eo non legitime citato, aut intimato, in Judicio peracta fuerint, nulla, irrita, cassa declaramus, ac pro nullis, cassis, ac irritis haberi volumus, perinde ac si citata, & intimata non esset ea pars, cujus citari intererat, & quam juxta legum, & Canonum præscripta ad legitimam judicii validitatem citari, aut intimari omnino necessarium erat.

„ Cum igitur coram Ordinario, ad quem causas hujusmodi cognoscere pertinet, controversia aliqua proponetur, in qua de matrimonii validitate dubitabitur, & existentibus in Judicio, vel uno ex conjugibus qui pro nullitate matrimonii, vel ambobus, quorum alter pro validitate, alter vero pro nullitate actionem intendat, defensor matrimonii partes omnes officii sui diligenter adimpleat. Itaque si a Judice pro matrimonii validitate judicabitur, & nullus sit, qui appellet, ipse etiam ab appellatione se abstineat; idque etiam servetur, si a Judice secundæ instantiæ pro validitate matrimonii fuerit judicatum, postquam judex primæ instantiæ de illius nullitate sententiam pronuntiaverat; sin autem contra matrimonii validitatem sententia feratur, defensor inter legitima tempora appellabit, adhærens parti, quæ pro validitate agebat; cum autem in judicio nemo unus sit, qui pro matrimonii validitate negotium insistat, vel si adsit, lata contra eum sententia, judicium deseruerit, ipse ex officio ad superiorem Judicem provocabit.

„ Appellatione a prima sententia pendente, vel etiam nulla ob malitiam, vel oscitantiam, vel collusionem defensoris, & partium interposita, si ambo, vel unus ex conjugibus novas Nuptias celebrare ausus fuerit, volumus, ac decernimus, ut non solum serventur, quæ adversus eos qui matrimonium contra interdictum Ecclesiæ contrahunt, statuta sunt, præsertim ut invicem a cohabitatione separentur, quoad usque altera sententia super nullitate emanaverit, a qua intra decem dies non sit appellatum, vel appellatio interposita deserta deinde fuerit; sed ulterius ut contrahens, vel contrahentes matrimonium hujusmodi omnibus pœnis contra polygamos a sacris Canonibus, & Constitutionibus Apostolicis constitutis omnino subjaceant, quas in eos, quatenus opus sit motu, scientia, ac potestate simili rursus statuimus, decernimus, ac renovamus.

„ Posteaquam vero appellationis beneficio ad alterum judicem causa in secunda instantia delata fuerit omnia, & singula quæcumque coram Judice in prima instantia servanda præfinita fuerunt, etiam coram altero in secunda exacte, ac diligenter custodientur, citato in quolibet judicii actu defensore matrimonii, qui voce, & scripto Matrimonii validitatem strenue, ac pro viribus tuebitur, & si judex in secunda instantia fuerit Metropolitanus, aut Sedis Apostolicæ Nuntius, aut Episcopus vicinior matrimonii defensor sit, qui ab ipso fuerat deputatus, quemadmodum ipsis deputare mandamus, ut quæ Nobis superius constituta sunt peragere possit; Si autem judex in secunda instantia erit judex commissarius, cui a Sede Apostolica causæ cognitio demandata sit, & qui Tribunal, & jurisdictionem ordinariam non habeat, & propterea careat defensore matrimonii, volumus, ut illo defensore matrimonii utatur qui constitutus fuit ab Ordinario, in cujus Diœcesi causam cognoscet, etiam si idem Ordinarius sit, qui primam sententiam in eadem causa pronuntiaverit.

„ Instru-

„ Instructo autem in hunc modum judicio, si secunda sententia alteri conformis fuerit, hoc est, si in secunda æque in hac prima nullum, ac irritum matrimonium judicatum fuerit, & ab ea pars, vel defensor pro sua conscientia non crediderit appellandum, vel appellationem prosequendam minime censuerit, in potestate, & arbitrio conjugum sit novas nuptias contrahere, dummodo alicui eorum ob aliquod impedimentum, vel legitimam causam id vetitum non sit, potestas tamen post alteram sententiam conformem, ut supra, conjugibus facta intelligatur, & locum habeat, salvo semper, & firmo remanente jure, seu privilegio causarum matrimonialium, quæ ob cujuscumque temporis lapsum, nunquam transeunt in rem judicatam: Sed si nova res, quæ non deducta, vel ignorata fuerit, detegatur, resumi possunt, & rursus in judicialem controversiam revocari. Quod si a secunda sententia super nullitate, vel altera pars appellaverit, ut hujusmodi sit, ut ei salva conscientia, defensor matrimonii acquiescendum non putet, vel quia sibi videtur manifeste injusta, vel invalida, vel quia fuerit lata in tertia instantia, & sit revocatoria alterius præcedentis super validitate in secunda instantia emanata, volumus, ut firma remanente utrique conjugi prohibitione ad alias transeundi nuptias, quas si contrahere ausi fuerint, poenis, ut præfertur, a nobis constituendis subesse decernimus, causa in tertia, vel quarta instantia cognoscatur, servatis diligenter omnibus, quæ a nobis prima, & secunda instantia demandata fuerunt, nempe in quolibet judiciali actu citato, & audito defensore matrimonii, qui a Judice tertiæ instantiæ deputatus fuerit. Defensor autem matrimonii, quem ad munus suum gratis obeundum pro amore Dei, & proximi utilitate, & Ecclesiæ reverentia in Domino exhortamur, si operam suam sine mercede, aut salario aliqua ex causa exhibere recusaverit, ab ipsius causæ Judice ei constituatur, & ab ea parte, quæ pro validitate matrimonii agit, si ipsi facultas sit, solvatur: Sin minus a Judice primæ vel secundæ, vel tertiæ instantiæ respective subministrabitur, qui pecuniam, ex mulctis suorum Tribunalium redactas, vel redigendas, & in opera pia erogandas in hujusmodi sumptus insumere poterunt. Cum vero Judices causæ erunt Judices Commissarii, qui neque forum habent, & consequenter neque pecuniam ex mulctis collectam, volumus, ac mandamus, ut defensori matrimonii satisfiat ex pecunia mulctarum illius Episcopi, in cujus Dioecesi Judex Commissarius juxta Sedis Apostolicæ mandatum judicium exercebit.

„ Hactenus quidem quoad causas matrimoniales, quæ extra Romanam Curiam pertractantur: Quoad causas vero quæ Romæ disceptandæ sunt, cum earum cognitio in prima instantia ad S. R. E. Cardinalem in præfata Urbe, ejusque suburbiis, & districtu Vicarium Nostrum in spiritualibus pro tempore spectet, mandamus ac jubemus, ut omnia, & singula, quæ in aliis causis extra Romanam Curiam pertractandis præscripta fuerunt, nempe ut judicium peragatur citato, & audito Defensore matrimonii ab eodem Cardinali Vicario deputato, aliaque, ut supra, omnino serventur, tum etiam in aliis causis, quæ in prima instantia ex consensu partium, vel in secunda per appellationem ad Sedem Apostolicam, omisso medio interpositam, vel in tertia Romam deferuntur, quas omnes judicari volumus vel in Congregatione S. R. E. Cardinalium super interpretatione, & executione Concilii Tridentini, vel in causarum Palatii Nostri Auditorio, dummodo nobis, & Romano Pontifici pro tempore justis ex causis non videatur particularis Congregatio S. R. E. Cardinalium, vel Romanæ Curiæ Prælatorum deputanda. Cum autem causa super matrimonii nullitate agitabatur in dicta Congregatione S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, defensor matrimonii a Cardinali Præfecto ejusdem Congregationis: Si vero in Palatii nostri auditorio, ab Auditore Decano præfati Tribunalis: Si demum in Congregatione particulari a persona ejusdem Congregationis digniore deputetur. Unica quidem resolutio pro nullitate matrimonii emanata, si causa in Congregatione Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, vel in Congregatione particulari deputata cognoscatur, & similiter in Palatii Nostri Auditorio unica sententia super eadem nullitate pronuntiata minime sufficiat ad tribuendam liberam conjugibus facultatem novas nuptias contrahendi, sed si causa in præfata Congregatione Cardinalium Tridentini Concilii Interpretum introducta fuerit, rursus in eadem ad defensoris matrimonii instantiam reproponatur: Si vero Congregationi particulari commissa fuerit, ad petitionem ejusdem defensoris altera etiam particularis Congregatio deputabitur. Si vero in Palatii Nostri Auditorio judicata sit, a præfato defensore appellatione interposita ab aliis auditoribus juxta ordinem in gyrum, seu turnum definiatur: Si autem causa universo Tribunali commissa fuerit, ab omnibus auditoribus rursus examinabitur, nolentes omnino, ut nullo in casu matrimonii vinculum dissolutum censeatur, nisi duo judicata, vel resolutiones aut sententiæ penitus similes, & conformes, a quibus neque pars, neque defensor matrimonii crediderit appellandum, emanaverint, quod si secus factum fuerit, & novum initum matrimonium, nostræ voluntatis hujusmodi transgressores poenis a nobis, ut supra statutis submittantur.

„ Et quoniam sæpe apud Sedem Apostolicam preces porrigi solent pro dispensatione matrimonii rati, & non consummati, quæ ut plurimum pro voto consultivo ad Congregationem S. R. E. Cardinalium Concilii Interpretum, vel nonnunquam ad aliquam Congregationem particularem deputatam a Romanis Pontificibus pro tempore remitti solent, ut hujusmodi instantiæ ordine, ac rite procedant volumus, ac mandamus, ut supplex libellus Nobis, vel Romano Pontifici pro tempore exhibeatur, in quo plena, & accurata totius facti species contineatur, causæque omnes in eo exprimantur, quæ ad obtinendam petitam dispensationem conducere posse a supplicante censentur, ut Romanus Pontifex eo lecto, & mature considerato, secum deliberare possit, an petitionem rejiciat, vel ejus examen alicui ex dictis Congregationibus committat, a qua postea quam suum votum consultivum editum fuerit, a secretario ejusdem Congregationis totius negotii series exacte Romano Pontifici pro tempore referatur, qui pro sua prudentia judicabit, an Congregationis resolutio sit approbanda, vel potius totius causæ examen alteri Congregationi, vel Tribunali, prout eidem Pontifici videbitur, rursus committendum.

„ Demum volumus, ac decernimus easdem præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit in omnibus, & per omnia plenissime, & inviolabiliter observari. Sicque, & non aliter per quoscumque Judices ordinarios, & Delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac eosdem S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, & Sedis Nuntios, aliosve quoslibet quacumque præeminentia, & potestate fungentes, & functuros, sublata, eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, ubique judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, necnon quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, & litteris Apostolicis sub quibuscumque tenoribus verborum, & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, & insolitis clausulis, irritantibusque, & aliis decretis etiam motu, scientia, & potestatis plenitudine paribus in genere, vel in specie, sed alias quomodolibet concessis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus, & singulis etiam si pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totius tenoribus specialis, specifica, expressa, & individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma in illis tradita observata eisdem præsentibus pro expressis, & insertis habentes illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice duntaxat expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, ut præsentes litteræ in valvis Ecclesiæ Lateranensis, & Principis Apostolorum, necnon Cancellariæ Apostolicæ, ac in Acie Campi Floræ de Urbe, ut moris est publicentur, & affigantur, sicque publicatæ, & affixæ omnes, & singulos, quos illæ concernunt, perinde arctent, & afficiant, ac si unicuique eorum nominatim, & personaliter intimatæ fuissent; quodque earumdem præsentium transumptis, sive exemplis etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis, & Sigillo alicujus personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem prorsus fides tam in Judicio, quam extra illud ubique adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur si forent exhibitæ vel ostensæ.

„ Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostri Decreti, Statuti, Constitutionis, prohibitionis, revocationis, annullationis, declarationis, mandati, ac voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac BB. Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

„ Datum Romæ apud S. Mariam Majorem tertio nonas Novembris anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo quadragesimo primo, Pontificatus Nostri anno secundo.

TRACTATUS VI.

DE SOLEMNITATIBUS

Contractus Matrimonii.

XV.

BENEDICTI PAPÆ XIV.

Epistola circa occultorum Matrimoniorum contractionem.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Venerabiles Fratres, salutem, & Apostolicam Benedictionem.

„ Satis Vobis compertum esse non dubitamus, *Venerabiles Fratres*, eam semper fuisse piæ Matris Ecclesiæ vigilem curam, ut Sacramentum Matrimonii, *Magnum* ab Apostolo nuncupatum, publice, & palam a Fidelibus celebretur. Quod quidem ut diligentius, quam antea factum fuerat, imposterum ab omnibus observaretur, Sancta Tridentina Synodus, Lateranensis Concilii sub Innocentio III. celebrati vestigiis inhærendo, præcepit, ut imposterum, antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio Contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solemnia publice denuntietur; deindeque, nullo legitimo concurrente impedimento, ad illius celebrationem in facie Ecclesiæ coram Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus, vel tribus Testibus præsentibus rite procedatur. Voluit etiam eadem Sancta Synodus, apud Parochum diligenter Librum custodiri, in quo Conjugum, & Testium nomina, diesque, & locus Matrimonii describantur.

„ Providæ tamen hujusmodi leges, tanta auctoritate saluberrime institutæ, prava horum temporum conditione sensim prolabi visæ sunt, & enerves propemodum reddi, ob Matrimonia usu nimis recepta, quæ occulte adeo celebrantur, ut illorum notitia, quantum fieri potest, oblitteretur, & in tenebris ignorantiæ perpetuo jaceat consepulta. In more etenim positum est, illa celebrari nullis prævius factis Denunciationibus, coram solo Parocho, vel alio Sacerdote de ejus licentia, adhibita præsentia tantum duorum Testium apposite a Contrahentibus advocatorum, quorum fides nemini illorum est suspecta; remque peragi sæpe extra Ecclesiam, quandoque etiam intra illam, januis tamen occlusis, vel eo temporis momento, quo semota alterius cujusvis præsentia, scientia initi Matrimonii, præter Parochi Contrahentium, Testiumque personas alios penitus effugiat.

„ Quantum a Sacramenti dignitate, & ab Ecclesiasticarum legum præscripto occulta hæc Matrimonia, *Conscientiæ* vulgo nuncupata, ut plurimum abhorreant, satis superque conjicere quis poterit, qui mentis aciem ad exitiosos illorum effectus convertat. Hinc enim gravia ortum habent peccata, præsertim vero eorum, qui Divini Judicii interminatione posthabita, priore Uxore cum qua clam contraxerunt, relicta, cum alia spe futuri Matrimonii decepta, & in turpem secum vivendi licentiam abducta, palam contrahere promittunt. Quorumdam vero mentem ita pravæ cupiditates excæcant, ut novum contrahere secretum Matrimonium audeant post alterum secreto itidem contractum, & nondum prioris Conjugis morte solutum, seseque magno scelere polygamos reddant. Alii etiam eo impudentiæ devenere, ut in hujus magni Sacramenti contemptum, post primas secreto initas, alteras aut publice, aut privatim nuptias contrahendo, sese audacius polygamia pariter innodare

„ non perhorrescant. Age vero quam gravia, quam nullo pacto ferenda ex his Matrimoniis mala oriantur. Si enim ad quacumque Matrimonii suspicionem sommovendam, Virum seorsim a Muliere vivere contingat, sublata est illico individua vitæ consuetudo, & contemptum est verbum Domini: *Adhærebit Homo Uxori suæ, & erunt duo in carne una*: Sin hæc vitæ consuetudo servetur, nemo est, qui illam criminis non arguat, & utpote detestabilem, in scandali materiam non traducat. Neque illata per scandalum dispendia repente sublata celebratio occulti Matrimonii, quod in tenebris delitescit, & ab omnibus ignoratur.

„ Leviora quoque damna non sunt, quæ susceptæ Proli irrogantur. Sæpe enim contigit, illam a Parentibus, & a Matre præsertim amotam, nec pie, nec liberaliter institui; sed incertis fortunæ casibus objectam relinqui; nisi etiam Parentes ipsi contra naturæ leges, ausu nefario illius vitæ insidientur. Ubi vero tam immane facinus Parentes deterreat, illosque ad sobolem alendam, instituendamque humanitas ipsa compellat; alia imminet Liberis susceptis ex occulto Matrimonio lugenda Avitarum facultatum, & Bonorum jactura, pro quorum possessione assequenda quamvis clament jura sanguinis, illis tamen careant necesse est propter occulta Parentum Matrimonia, & ademptam legitimitatis, & Filiationis probationem. Huic etiam malorum origini sunt referenda ipsa quoque secreta Matrimonia contracta a Filiisfamilias contra Patris juste dissentientis voluntatem; ex quibus quam gravia incommoda exoriri soleant, neminem latet. Quid plura? Adeo invaluit malitia, ut quandoque in Minoribus Ordinibus constituti Pensiones, & Beneficia, ad Divinum Cultum, & Ecclesiastica munia instituta, etiam post initum clam Matrimonium retinuerint, sibique de mammona iniquitatis loculos miserrime comparaverint.

„ Deflenda hæc igitur potius uberibus lacrymis, quam latiore calamo explicanda malorum congeries, cum ex hac Apostolicæ Sedis specula omnes sibi vindicet nostræ vigilantiæ curas; temperare non possumus, quin Vos ipsos, Ven. Fratres, in partem nostræ sollicitudinis avocantes, vestram pietatem, & zelum excitemus ad custodiendas vigilias noctis super Grege Vobis credito, quem luctuosa horum temporum conditio in discrimen adducit. Primum itaque periculi non infrequens occasio Vos reddat difficiliores ad remittendum Publicationes, a quibus contracturi Matrimonium sæpe per malitiosam suggestionem petunt dispensari. Quam caute, solerterque oporteat ea in re Episcopos versari, non obscura Vobis a Concilio Tridentino exhibentur argumenta. Si enim (ait eadem Sancta Synodus) probabilis fuerit suspicio, Matrimonium malitiose impediri posse, si præcesserint Denunciationes; tunc vel una tantum Denunciatio fiat; vel saltem Parocho, & duobus Testibus præsentibus Matrimonium celebretur, & deinde ante illius consummationem Denunciationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur. Præterea licet Episcopo relictum sit omnimode super Denunciationibus dispensare, hæc tamen facultas, non a sola Dispensantis voluntate pendet, sed a Tridentino coercetur arctis prudentiæ, discretique arbitrii legibus; quoad idem est, ac legitimam causam dispensationis requirere.

„ Parem itaque, imo fortasse majorem vigilantiam necesse est a Vobis adhiberi, ne post remissas Denunciationes celebretur Matrimonium coram Parocho, vel alio Sacerdote ab ipso Parocho, vel a Vobis deputato, præsentibus duobus, vel tribus Testibus confidentibus, ne ulla celebrationis notitia, vel rumor oriatur. Id enim ut ad præscriptum Sacrorum Canonum licite fieri possit, non satis est obvia quævis, & vulgaris causa, sed gravis, urgens, & urgentissima requiritur. A Sacro Nostræ Pœnitentiariæ Tribunali, eo potissimum casu fit potestas ita celebrandi Matrimonium, quo Vir, & Fœmina in figura Matrimonii publice degentes, & de quibus nulla viget criminis suspicio, in occulto tamen Concubinatu perseverent: Facile enim quisque conjiciet, quam absonum esset, eos, a statu damnationis per gratiam Sacramenti revocandos, ad publice contrahendum Matrimonium prævis Denunciationibus compelli. Hanc vero praxim Vobis duximus proponendam, non quia Dispensatio præmisso casui solum congruat, cum alii similes, & fortasse urgentiores esse possint, in quibus dispensatio expediat; sed quia Vestri pastoralis Officii partes versari debent in sedula investiganda legitima, & urgenti causa Dispensationis, ne Matrimonia occulte celebrata luctuosos habeant exitus, quos intimo cordis mœrore recensuimus.

„ Hunc porro in scopum Vos hortamur, & impense admonemus, ut Personarum Matrimonium secreto contrahere petentium diligens fiat a Vobis inquisitio: An scilicet ejus qualitatis, gradus, & conditionis sint, quæ id probe exposcant; An sint sui, vel alieni juris; An Filiifamilias, quorum nuptiæ Patri juste dissentienti sint invisæ; ab Episcopali etenim, quod geritis, munere nimium esset alienum, facilem præberi Filio inobedientiæ occasionem: An vero sit de Personis Ecclesiasticis, licet in Minoribus Ordinibus constitutis, Pensiones, & Beneficia Ecclesiastica obtinentibus, ut detestabilis illorum retentio in statu Uxorati congruis remediis postea compescatur. Potissimum vero curet Vestra sollicitudo, antequam secreti Matrimonii licentia concedatur, quod Contrahentes clara, & indubia, & a quavis fraude immunia exhibeant documenta status liberi, ad avertendum ab iis, qui improbi sunt ingenii, polygamiæ periculum.

„ Quod attinet ad Ministrum secreti Matrimonii, volumus ad id munus deputari Parochum alterius ex Contrahentibus, quem notitia Personarum, experientia, & diuturnus rerum usus quovis Sacerdote extraneo peritiorem effecisse præsumuntur. Si quæ tamen Vobis occurrant circumstantiæ, quæ alium Sacerdotem loco Parochi exposcere videantur; gravi impellente causa, is Sacerdos a Vobis eligatur, qui probitate, & doctrina, & obeundi muneris peritia commendetur. Uni tamen, aut alteri Sacramenti Ministro a Vobis deputando districte præcipiatur, ne Matrimonio intersit, nisi prius paterna charitate Conjuges in Domino monuerit, Sobolem procreandam regenerari quamprimum oportere Sacro Baptismatis lavacro; ac Christo Judici districtam reddituros esse rationem, nisi Filios ut legitimos agnoverint, eosque pietate, bonisque moribus imbuerint, & frui patientur Bonis temporalibus, a Majoribus in supremis tabulis relictis, vel provide legum auctoritate delatis.

„ Celebrato autem Matrimonio, indilate a Parocho, vel alio Sacerdote, coram quo initum est, exhibeatur Episcopo illius scriptum documentum, cum nota loci, & temporis, Testiumque, qui celebrationi interfuerunt [illegible], quoad ad perennem gestæ rei memoriam præfatum documentum fideliter transcribatur in Libro prorsus distincto ab altero, in quo Matrimonia publice contracta de more adnotantur. Hujusmodi Liber pro Matrimoniis secretis apposite compactus, clausus, & Sigillis obsignatus, in vestra Episcopali Cancellaria caute erit custodiendus: Et eo tantum casu resignari, & aperiri vestra accedente licentia patiemini, quo alia id genus Matrimonia describi oporteat, vel id sibi vindicet justitiæ administrandæ necessitas, vel demum aliquod documentum ab eo exposcant verum interesse habentes, quibus probationum aliunde petendarum non suppetit copia: Sedulo tamen animadvertentes, quod, re absoluta, denuo claudatur, & Sigillis, ut antea, obsignetur. Fides, seu Attestationes clam celebrati Matrimonii a Parocho, vel Sacerdote, qui vices Parochi gessit, exarandæ, Vobisque exhibendæ, transcribantur in dicto Libro, prout jacent de verbo ad verbum a Persona a Vobis deputanda, quæ apud omnes integritatis, probatique nominis luculentum habeat testimonium. Fides vero, & Attestationes ipsæ in secretiori loco sartæ, tectæque a Vobis serventur.

„ Quod si ex occulto hujusmodi Matrimonio Prolem nasci contingat, eadem mundetur salutari Aqua Baptismi in Ecclesia, in qua aliis Infantibus hoc Sacramentum indistincte confertur. Et quia ad operiendum clam initum Matrimonium, facile est in Libro Baptizatorum nullam fieri mentionem Parentum, & eorum Nomina consulto reticeri: Volumus, ac expresse mandamus, quod a Patre Baptizati, eoque defuncto, ab illius Matre suscepta Proles vobis denuncietur; dictaque Denunciatio fiat vel immediate per Parentes ipsos, vel per litteras eorum charactere exaratas, vel per fide dignam Personam ab ipsis Parentibus designatam, ut certo, & clare Vobis constet, quod Proles tali loco, & tempore, vel reticitis, vel falso expressis nominibus Parentum baptizata, est legitima, licet occulti Matrimonii fœdere procreata. Quæ sane omnia cum Vobis innotuerint, ne illorum excidat memoria, in Libro fideliter describentur ab eo, cui facta a Vobis est potestas adnotandi Matrimonia occulte celebrata. Liber, in quem Baptizatorum, ac utriusque Parentis nomina referentur, quamvis distingui debeat ab altero Matrimoniorum; Eadem tamen diligentia, iisdemque cautelis in Cancellaria Episcopali clausus, & sigillis obsignatus, erit custodiendus, prout Librum Matrimoniorum caute custodiri supra mandavimus.

„ Quia vero nonnulli deesse non possunt, qui propriæ conscientiæ vocibus obsurdescant, & nostris hisce mandatis parere negligant; debita pœnarum districtione pro modo culpæ a Vobis puniantur. Quinimmo cum satis Nobis experientia compertum sit, in hujusmodi negotiis homines, in terram oculos declinantes, ob humanos respectus tardiores effici, & a recte agendi semita revocari: Mandamus idcirco, Matrimonia occulta a Vobis evulgari, & nota fieri, si certo Vobis constiterit, ex aliquo Matrimonio occulto procreatam fuisse Sobolem, & baptizatam suppressis Parentum nominibus, nulla præstita Vobis notitia, ut par erat, ab illius Parentibus intra triginta dies a Nativitate numerandos.

„ Ne autem Contumaces, & Inobedientes violatæ fidei, proditique Secreti Pastores suos insimulent, sedulo a Vobis curandum est, ut a Parocho, vel alio Sacerdote pro secreta celebratione Matrimonii a Vobis deputando, Conjuges clare, & aperte moneantur, ea lege, & pacto illis permitti Secreti Matrimonii celebrationem, ut Soboles inde procreanda non solum regeneretur Sacro Baptismate, sed post Baptisma denuncietur Episcopo cum nota loci, & temporis administrati Sacramenti, ac sincera indicatione Parentum, a quibus ortum habuit, quemadmodum supra præmissum est: Alioquin Matrimonium licet contractum data per Episcopum Secreti fide, in lucem proferetur in gratiam Filiorum, & ad propulsandam ab illis gravem, nulloque pacto ferendam jacturam. Volumus denique, ac mandamus, Fides, seu Attestationes Matrimonii clam initi, & Sobolis ex eo procreatæ, excerptas ex dictis Libris, modo quo dictum est apud Vos caute custodiendis tantam promereri fidem, quantam sibi alii Libri Parochiales Baptismatis, & Matrimonii vindicare consueverunt.

„ Hæc a Vobis, Ven. Fratres, in hac temporum calamitate observari enixe præcipimus ad communem Animarum salutem, & ad præsidium Ecclesiasticæ disciplinæ, propter invalescentem hominum malitiam nova semper detrimenta vel patientis, vel reformidantis. Ceterum nostris hisce litteris sublata nolumus ea validiora remedia, quæ huic malo, in diem ingruenti, concona dignoscet prudentia vestra, ad Pastorale officium cumulate obeundum. Vobis interea paternæ charitatis, & benevolentiæ testem, Apostolicam Benedictionem impertimur.

„ Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem die 17. Novembris 1741. Pontificatus Nostri Anno Secundo.

CAPUT PRIMUM.

Quænam sint ejusmodi solemnitates?

1 Duæ potissimum sunt: Altera, inducta a Trid. *sess.* 24. *c.* 1. *de Ref. matr.* illa est, ut Matrimonium contrahatur coram Parocho, & Testibus. Altera, a Sacris Canonibus alias lata, sed ab eodem Trid. *ibid.* confirmata, est, ut antequam Matrimonium per verba de præsenti celebretur, præmittantur denunciationes. Est etiam alia tertia minoris momenti solemnitas, seu cæremonia, qua Matrimonium contractum benedici a Parocho solet, & de hac etiam erit suo loco paulo inferius opportuna tractatio.

2 Inter illa autem duo priora maximum discrimen intercedit; Si enim non adsint Matrimonio Parochus, & Testes, nullum est Fidelium Matrimonium, & sine dubio graviter peccabitur; at si non præmittantur denunciationes, peccabitur quidem modo inferius *c.* 3. §. 1. *n.* 2. explicando, sed validum erit Matrimonium.

3 Dixi (Fidelium) nam ad Matrimonia Infidelium, quamvis temporaliter subjectorum Ecclesiæ, hæc decreta non extenduntur, unde Matrimonia Judæorum, Turcarum, & hujusmodi nec præsentia Parochi, & Testium indigent, nec denunciationibus. Eosdem, quando jam conjugati veniunt ad fidem, non obligari ad supplendas prædictas solemnitates, recte notat Boss. *de matr. c.* 1. §. 32.

CAPUT II.

De prima solemnitate, quæ requirit præsentiam Parochi, & Testium.

§. I. *Qua ratione hanc inducere potuit Concilium.*

1 T[illegible] pertineat [illegible] asticos, breviter tamen id innuere alienum a nobis non est.

2 Pro-

2 Propter bonum commune, bonamque gubernationem valet potestas humana irritum reddere contactum civilem, sive ipsum contractum irritando, sive inhabiles reddendo personas ad hoc, vel illo modo contrahendum, ut de facto jus civile gessit, quando irritavit contractus Minorum initos sine tutoris licentia, &c. & jus Ecclesiasticum, quando irritavit professiones Religiosas ante annum 16. ætatis, & ante annum novitiatus emissas; ergo Potestas Ecclesiastica, in qua residet summa auctoritas circa ea, quæ ad bonum commune, & circa gubernationem Fidelium pertinent, potuit, ad tollenda innumera scandala, quæ oriebantur ex Matrimoniis clandestinis, potuit, inquam, irritum reddere contractum Matrimonii initum sine præsentia Parochi, & Testium, irritando ipsum contractum sic celebratum, imo & reddendo personas sibi subditas inhabiles ad contrahendum sine dicta præsentia. Hoc posito sic prosequimur argumentationem, quo pacto etiam solvimus objectionem, quæ afferri contra nos potest.

3 Materia, & forma Sacramenti Matrimonii est validus contractus inter virum, & fœminam: sed Ecclesia potest facere, ut hic contractus non sit validus juxta jam dicta, ergo potest facere, ut tunc non fiat Sacramentum Matrimonii. Id, quod non est absolute, seu formaliter, & directe mutare materiam, & formam Sacramenti, ad quam mutationem nulla humana potestas se extendit, sed est illam mutare consequenter, & indirecte, quod nullum est inconveniens. Finge, me posse hunc panem mutare in lapidem, jam non constabit in eo lapide Consecratio Eucharistica, & tamen tunc non dices, me absolute mutasse materiam Eucharistiæ, & recte; solum enim posses dici, mutasse indirecte, & consequenter, quod certe inconveniens nullum affert. Ita proportionaliter in casu nostro, &c.

§. II. *Explicatur primo dicta solemnitas, quæ est præsentia Parochi.*

1 ITa necessaria est præsentia Parochi, dum Fidelium Matrimonia contrahuntur, ut si forte contrahantur coram toto populo, uno tamen absente Parocho, nulla consurgant Matrimonia. Quod verum etiam est in casu urgentissimæ necessitatis, ut, si expediret morti proximos conjuges Matrimonio legitime copulari, ad salvandum honorem alterius, vel ad prolem legitimandam, & Parochus in loco degens, præsens adesse non posset. Quamvis enim aliqui apud Castrop. *d. 2. de spons. p. 13.* §. 8. *n. 9.* & alii apud Bossium, *c. 1. de matr.* §. 24. qui ad idem propendet, censuerint, non esse credibile Tridentinum voluisse comprehendere casum tantæ necessitatis, unde putaverint, validum tunc fore Matrimonium sine Parocho: tamen communiter DD. contrarium sentiunt, etiamsi adfuerint plures testes; atque cum his est omnino sentiendum, quia verba Tridentini sunt valide universalia, & clara. Ita Sanch. *l. 3. de matr. d. 27. n. 4.* Coninch. *d. 27. dub. 1. n. 11.* Pontius *l. 5. c. 6. n. 3.* G. Hurtad. *p. 5. de matr. diff. 3. n. 11.* Aversa *q. 6. de matr. s. 2. V. Cæterum*, aliique passim.

Hæc dispositio an liget ignorantes?

2 Quid, si contrahentes per ignorantiam invincibilem hoc Decretum omnino nescirent?

Respondeo, adhuc Matrimonium sine Parocho nullum fore, quia irritatio hæc Matrimonii clandestini non est pœna delicti, quam pœnam non subit ignorans, sed est dispositio legalis, quæ etiam ignorantes afficit, Lege Coninch. *dub. 11. n. 13.* Sanch. *n. 10. l. c. num.* 18. G. Hurtad. *l. c.* Aversa *l. c.* aliosque.

An Matrimonium sine solemnitate initum propria auctoritate dissolvi queat?

3 Ex certa doctrina, quam hactenus protulimus, sequitur Primo, tuta conscientia posse sic contrahentes, nulla ab aliquo petita venia, Matrimonium dissolvere, ubi scandalum nullum sequeretur, in hujus enim timore debet ad Judicem Ecclesiasticum recurri, vel alio modo prudenti, occurri scandalo; vide Boss. *l. c.* §. 10. Quomodo autem obligetur alter ex conjugibus, vel restituere interesse forte alteri illatum, vel iterum legitime contrahere ob copulam forte extortam, cui non nisi legitimis nuptiis satisfieri possit, vel ob aliam rationem, *l. 7. in Decal. c. 3.* §. 3. satis dictum est a nobis.

A Tridentino sublata jam sunt Matrimonia præsumpta.

4 Sequitur Secundo, jam hodie post Tridentinum sublata esse Matrimonia, sive præsumpta, sive per tacitum consensum inita, quia cum de illo tacito, vel præsumpto consensu testari non possit Parochus, nullum semper erit ejusmodi Matrimonium, utpote sine necessaria Parochi præsentia celebratum.

5 Hinc, quamvis olim (*Ex c. Is, qui fidem de spons.*) sponsalia inter puberes transirent in Matrimonium per copulam subsequentem affectu maritali habitam, & quamvis sponsalia inter impuberes, vel inter impuberem, & puberem transirent (*Ex c. un. §. Idemque de disp. impub. in 6.*) item in Matrimonium per copulam ætate perfecta simili maritali affectu habitam, vel per actus illos similes, quibus juris interpretatione explicatur consensus de præsenti, ut per cohabitationem cum sponsa, per traductionem ejusdem in domum sponsi, per annulum in digitum sponsæ immissum, per oscula, &c. & quamvis validum (*Ex c. Præposuit de conjug. servorum*) item fieret Matrimonium contractum cum serva, vel servo, si post cognitam servitutem haberetur copula: quamvis, inquam, hæc, & similia, ita olim fuerint, hodie tamen non ita, quia post Trid. requiritur, ut dictum est, præsentia Parochi, & Testium, qui scilicet possint de contracto Matrimonio fidem facere.

Quid in locis, ubi Tridentinum non est receptum, vel Parochi non adsunt?

6 Jam vero duplex exceptio, seu melius duplex explicatio advertenda est circa prædictum Trid. Decretum. Nam Primo, ipsum non procedit, pro locis ubi Tridentinum non est receptum, vel legitima consuetudine abrogatum forte est. Secundo, nec procedit pro locis, ubi nec Parochi habitant, nec eorum vicegerentes, nec adsunt proxima loca, ubi iidem incolant.

7 Prius ex his patet, quia ex regulis generalibus lex non obligat, ubi ea recepta non est, vel ubi est abrogata.

8 Posterius autem probatur, quia casus, pro quibus servari lex physice non potest, videtur legislator excipere. Ita Coninch. *d. 27. n. 11.* & Hurt. *d. 5. de matr. diff.* 5. aliique ab ipso citati. Adhiberi tamen in hoc casu debent Testes, quia hi adesse jam possunt, ut sic servetur, quantum fieri potest, forma Concilii.

Dixi (physice non potest) moralem enim necessitatem (sic appellemus distinctionis gratia) modo *n.* 1. exclusimus.

9 Castrop. *de spons. d. 2. p.* 13. 8. *n.* 8. dicens, se sentire cum reliquis Doctoribus, refugit admittere hanc Conin. & Hurtadi Doctrinam. Verum ego duo inquiro breviter ab ipso. Primo, rationem aliquam, cur ejusmodi doctrinæ nolit acquiescere: sed ille vix ullam affert. Secundo, cur dicat (cum reliquis DD.) quasi non nisi Conin. & Hurt. hanc sententiam tenuerint. At Diana *p. 11. tr. 6. res. 1.* eum attulisset de hac re declarationem Sacr. Congr. Conc. quam nos mox afferemus, factam multo ante, quam Castr. scripserit, multos citat Auctores, quorum non pauci ipso Castr. sunt antiquiores, Less. Sylv. Laym. Joannem Præpositum, Petrum Marchantium, Jacobum item Marchantium, aliosque, quos & alios citat, sequiturque Boss. *de matr. c. 1.* §. 24.

Juvat autem prædictam declarationem hic subscribere propter multos casus, qui in ea deciduntur: est autem tenoris sequentis ad Episcopum Tricaniensem die 19. Januarii 1605. missam:

10 *Congregatio Concilii censuit Primo, ubi decretum Concilii non est publicatum, valere Matrimonia contracta absque observantia formæ a Concilio præscriptæ.*

11 *Secundo, publicationem præsumi, ubi Decretum fuit aliquo tempore in Parochia tamquam Decretum Concilii observatum.*

12 *Tertio, Hæreticos quoque, ubi decretum dicti c. 1. est publicatum, teneri talem formam observare, & propterea etiam ipsorum Matrimonia absque forma Concilii, quamvis coram Ministro hæretico, vel Magistratu loci contracta, nulla, atque irrita esse.*

13 *Quarto, ubi etiam constat, Decretum Concilii esse publicatum, vel aliquo tempore in Parochia tamquam Decretum Concilii observatum, sed Parochialis Ecclesia, utpote vacans proprio Parocho careat, & Cathedralis item careat Episcopo, atque capitulo habentibus a Concilio facultatem alium Sacerdotem ad id delegandi, nullusque alius ibi sit, qui vices Parochi, vel Episcopi suppleat, Matrimonium valere absque præsentia Parochi, servata tamen in eo, in quo potest, forma Concilii, idest adhibitis saltem duobus Testibus.*

14 *Quinto, si existant quidem Parochus, & Episcopus, sed, nullo constituto Vicario, uterque metu hæreticorum lateat, ita ut vere ignoretur, ubinam sit, vel eodem metu a Diœcesi adsit, nec ad alterutrum sit tutus accessus, validum est Matrimonium contractum absque forma, adhibitis tamen, ut dictum est, duobus testibus.*

Quod autem attinet ad casum specialem in scripturis contentum, Congregatio ita duxit respondendum, cum secundum ea, quæ proponantur, Matrimonium fuerit contractum in Parochia, ubi fuerat publicatum dictum Decretum, & extaret in Diœcesi Antuerpiensi, cujus erat Parochia Vicarius, qui juxta Concilii Decretum poterat providere, utique hujusmodi Matrimonium absque forma contractum, esse nullum. Hactenus Sacr. Congr.

Accedentes ad loca, ubi Tridentinum non est receptum, vel inde recedentes, an ligentur a dicta solemnitate?

15 Vir, & fœmina degentes in loco, ubi Tridentinum receptum erat, volentes contrahere Matrimonium, transierunt in locum, ubi non erat receptum, ibique clandestine contraxerunt licitene, & valide id attentarunt?

Resp. Hi sane peccaverunt, sicuti ante Tridentinum ex communi sententia (quam habet Castr. *d. 2. de spons. p. 13.* §. 2. *n.* 1. cui adde Boss. *c. 1. de matr.* §. 2. citantem S. Th. aliosque) peccabatur ab iis, qui clandestine contrahebant: agebant enim contra Sacros Canones severe prohibentes Matrimonia clandestina, licet tunc non sub pœna irritante, quam certe prohibitionem non obscure indicat Tridentinum, *sess. 24. c. 1. de ref. matr.* dum sic ait: *Ecclesia semper Matrimonia clandestina detestata est.*

16 At vero, quoad valorem, Resp. Non ignobiles DD. sine distinctione resolvunt, hos contraxisse valide. Ratio est, inquiunt, quia hoc Tridentini Decretum non afficit personas utcumque, sed ut contrahentes in locis, ubi Tridentinum publicatum, & receptum est; fraus autem illa, si qua fuit, actum invalidare non potuit, cum illi jure suo, alio declinandi usi fuerunt. Ita Coninch. *d. 27. n. 11.* Sanch. *l. c. n.* 1. G. Hurtad. *d. 5. de matr. diff. 4. n. 5.* Boss. §. 29. aliique.

Verum ex Delugo *l. 1. de resp. mor. d.* 36. omnino distinguendum est; nam si transierunt, ita ut domicilium mutaverint, valide contraxerunt, si vero ita ut domicilium vere non mutaverint, contraxerunt invalide. Ratio efficacior est, expressum Urb. VIII. Breve datum de hac re, quod per extensum ponit *ibid.* Delugo.

17 Quid, si prædictus casus eveniat contra? Vir, & fœmina degentes in loco, ubi Tridentinum receptum non erat, diverterunt ad locum, ubi erat receptum, animo ibi Matrimonium contrahendi, ibique contraxerunt clandestine. An ex eo, quod advenæ non tenentur legibus incolarum, licite, & validene contraxerunt?

Resp. Quoad peccatum idem dic, quod modo dictum est in casu præcedenti; Quoad valorem, assero, invalide hos contraxisse: nam esto peregrini non teneantur legibus locorum pertinentibus ad speciale bonum: at tenentur legibus pertinentibus ad bonum commune; & certe saltem contractus debere iniri juxta leges loci, ubi contractus celebrantur, communissima sententia est. Ita Conin. Boss. aliique *locis modo citatis*, quibus adde Pontium, *l. 5. de matr. c. 7. §. 1. & seq.* nimis fortasse fuse hac de re disputantem.

18 Ex dictis solvuntur duo casus sequentes. Titius incola erat loci, ubi Tridentinum receptum erat, Berta autem habitatrix erat loci, ubi non erat receptum; quid Juris, si Primo, Titius ad locum Bertæ, vel Secundo, Berta ad locum Titii divertat, indigentne præsentia Parochi, & Testium, ut contrahant Matrimonium?

19 Resp. Quoniam, ut dictum est, in contractibus ineundis, ratio habenda est loci, ubi fit contractus: ideo in primo casu, si Titio ad Bertæ locum divertente, ibi Matrimonium contrahatur, non indiget ejusmodi Matrimonium Parocho. At in casu secundo, hoc est, Berta transeunte ad Titii locum, indiget. Ratio utriusque est, quia sic servatur solemnitas contractus juxta leges loci. Lege Boss. *l. c.*

§. III. *Qualis debeat esse præsentia Parochi, & Testium?*

1 UT nihil obscurum remaneat de ejusmodi prima solemnitate quatuor sunt in consequentibus explicanda sigillatim: Qualis debeat esse præsentia, qualis ritus, qui Parochus, qui testes.

Præsentia moralis, satis superque est.

2 Ejusmodi ergo præsentia Parochi, & testium, cum requiratur, ut ii testificari possint de Matrimonio contracto, non est satis physica solum, & materialis, sed requiritur humana, & moralis, qua scilicet ipsi intelligant, & advertant, quid a contrahentibus agatur. Lege Sanch. *l. 3. de matr. d.* 39. Boss. *c. 3. de matr.* §. 1. passim.

3 Quoniam vero hæc humana præsentia, seu assistentia duo dicit: Alterum, quod se tenet ex parte intellectus, alterum, quod se tenet ex parte voluntatis, sit regula generalis: *Ex his duobus sufficit prius, puta Parochum, & testes re ipsa percipere, quod hæ certæ personæ Matrimonium ineant: non requiritur autem necessario posterius, puta, quod Parochus, & Testes percipere velint, dummodo tamen, ut dictum est, percipiant.* Ex corollariis, quæ jam subdo, clarius explicabitur regula.

Præsentia amentis.

4 Hinc enim Amentes, Furiosi, Infantes, Ebrii, Dormientes quam-

vis Matrimonio sint præsentes, quia testificari illud non possunt, merito ab hoc munere repelluntur.

Præsentia non advertentis.

5 Quid, si quis intersit animo advertendi, sed deinde propter mentis evagationem non advertat, quæ appellatur a Theologis assistentia virtualis?

Resp. hanc non esse satis; quamvis enim attentio virtualis satis sit in Ministro, ut conficiat Sacramenta; tamen in casu nostro, in quo Parochi, & testes debent testificari de facto aliorum, sufficiens non est. Ita Suar. *l. c. n.* 5. contra Henriq. quia sine attentione actuali veri testes esse non possunt.

Præsentia non cognoscentis.

6 Hinc Secundo, si sponsa, vel sponsus velo faciem coopertus, saltem ex voce non cognoscatur certo a Parocho, & testibus, invalidum Matrimonium contrahetur, quia tunc iidem non possunt de Matrimonio testificari.

Præsentia Casualis.

7 Hinc Tertio, etiamsi Parochus, vel testes non sint ad id specialiter vocati, sed casu in loco contrahendi Matrimonium adsint, vel illuc casu transeant, advertant tamen ad id, quod agitur, validum erit Matrimonium. Ita Sanch. *l.* 3. *de matr. d.* 39. *n.* 11. quidquid dicat Pont. *l.* 5. *de matr. c.* 21. *n.* 4. Exceptus a Leand. *d.* 7. *de matr. q.* 38. qui ait Parochum, & testes debere esse vocatos, eosdemque debere libere Matrimonio assistere: id quod probat ex quadam declaratione Sacræ Congregationis. Sed contra Pont. est etiam Hurt. *d.* 5. *de matr. d.* 15. *n.* 50. & Aversf. *q.* 6. *de matr. sect.* 6. *v. Quod si*, qui notat, prædictam Congregationem loqui, quando ex illo casuali transitu, vel præsentia, non potest bene percipi, quid agatur.

Præsentia per Interpretem.

8 Hinc Quarto, si Parochus, & Testes nesciunt idioma contrahentium, sufficit, si ex signis, at vero certis, vel (ut habet Sanch. *l. c. n.* 3. sed mox explicandus) ex interprete ab ipsis, & a Sponsis libere electo, sufficit, inquam, si certo matrimonialem consensum ipse Parochus, & testes percipiant. Certo autem percipient, non ex dicto solius interpretis, qui certe decipere assistentes posset, sed additis aliis signis, nutibus, immissione annuli in digitum Sponsæ, &c. Et sic intelligendus est Sanch. *l. c. n.* 4. ut notat Leand. *d.* 9. *de matr. q.* 36. nam si Sanchez secus dicat, puta merum interpretem sufficere, bene illum ob dictum periculum deceptionis impugnat Pont. *l.* 5. *c.* 11. *n.* 10. *&* 11. Posse adhiberi duplicem interpretem, scilicet interpretem interpretis, docet Delugo *de pœn. d.* 17. *n.* 71.

Præsentia coacta.

9 Hinc Quinto, si iidem vi, vel dolo coacti intersint, modo vere percipiant, quid agatur, licet ipsi nolint percipere, sed oculos auresque claudendo, ab iis, quæ fiunt, se avertere satagant, si nihilominus ut dico, percipiant, valida est assistentia, quia quamvis ex parte voluntatis adsit repugnantia, adest tamen totum id, quod requiritur a Tridentino. Ita Sanch. Boss. Castr. *ll. cc.* & Coninch. *d.* 27. *n.* 44. aliique, quibus adde Pontium, *l. c. n.* 5. qui tametsi, ut modo vidimus, negaverit valorem præsentiæ casualis, illum tamen concedit huic præsentiæ dolosæ, vel coactæ; utrum autem consequenter ipse viderit.

10 Contra, ut bene distinguit Sanch. *l. c. n.* 6. & nos jam innuimus, si dum prædicti conantur, seu affectant non percipere, vere minus percipiant, invalida erit præsentia, quia sic apti testes Matrimonii esse nequeunt. Ad quem rationem quia minus attendit Bossius, *l. c. n.* 22. nimis immerito vanam, & inutilem appellavit distinctionem Sanch.

11 Illud item hic certum est, peccare graviter eos, qui Parochum vi, vel dolo, ad assistendum Matrimonio retinent (idem dic de iis, qui metu retinent, de quo mox) atque etiam puniendos ab Ordinario, & conjuges esse inhibendos, ne consummenr Matrimonium, antequam fiant, nisi factæ fuerint, consuetæ denunciationes. Ratio autem, quod ii, qui vi, vel dolo Parochum retinent, etiam præscindendo ab injuria coactionis, peccent, est, quia Sacri Canones volunt, ut Matrimonia ineantur & cum assistentia, & cum approbatione Ecclesiæ, cujus vicem gerit Parochus; at hæc approbatio, quæ certæ res gravis est, non habetur, Parocho repugnante, vel decepto.

12 Dixi (Parocho repugnante, vel decepto) nam, si vi, vel dolo retineres testes (præscindendo ab injuria forte illis illata) Sanch. *dic. d.* 39. *n.* 12. ait, te solum peccare venialiter, quia Ecclesia eos non requirit, ut approbent nomine ipsius Matrimonium, sed solum, ut sint meri testes. At Castr. *d.* 2. *de spons. p.* 13. §. 9. *n.* 11. ait, esse mortale, quia pari modo Ecclesia requirit approbationem ipsorum, perinde ac Parochi. Sententia Sanchez, quia est benignior, approbanda videtur: non enim facile præcepta odiosa sunt intelligenda de mortali, quando ut est in casu nostro, declarare legem possumus de veniali: ut universaliter habet ipsemet Castrop. *t.* 1. *d.* 1. *de leg. p.* 9. *n.* 1.

13 Nota denique in hoc puncto de peccato cum G. Hurt. *d.* 5. *de matr. d.* 15. *n.* 51. quando esset gravis necessitas contrahendi, & sine justa causa nollent Parochus, & testes assistere, posse dolosa æquivocatione eos induci ad assistendum, sed non posse cogi, quia vim facere nequeunt privati.

14 Semel, ut quidam fallerent Parochum præsentem, & colloquentem cum quadam puella, v. g. Maria, præsentibus ex condicto testibus, sponsus ad idem colloquium accedens, nullis præmissis denunciationibus, dixit, *Venio, ut videam dominam Mariam, quæ est mea conjux*, & ipsa respondit, *Hic est meus conjux*. His ita ex arte peractis quæsitum fuit, an validum fuerit hoc Matrimonium?

15 Resp. aliquos gravissimos Jurisperitos, ut refert Delugo, *d.* 13. *de Just. n.* 23. putasse validum fuisse: Verum idem Delugo docet, non fuisse, quia illa verba non dicta sunt practice, ut causativa Matrimonii quod tunc celebraretur, & de qua celebratione Parochus esse testis debebat, sed demonstrative, ut significantia Matrimonium jam factum. Addit idem Delugo, licet Matrimonium esset dubium, & in dubio soleat præsumi in favorem validitatis Matrimonii, tamen quia in hoc Parochus fuit invitus, & non præcessere denunciationes, unde hoc Matrimonium, secundum jura, fuit clandestinum, illi non est favendum, quia, ut sic causa est odiosa, idest contra jura clandestinum Matrimonium irritantia, (ut alias notant Doctores cum Sanch. *l.* 3. *de matr. d.* 45. *n.* 1.) & consequenter non erit validum pronunciandum.

Extorta metu, vel mendaciis præsentia.

16 Hinc Sexto: si, primo, Parochus propter aliquem metum assistat, secundo, si ex eodem metu det licentiam [illegible] alteri Sacerdoti, validum [illegible] Matrimonium. Ratio pro primo est, quia esto, ea, quæ fiunt ex metu, fiant ex vi, [illegible] modo vidimus, non tollit validitatem [illegible] assistentiæ. Ratio pro secundo e[illegible] verior doctrina habet, [illegible] metu extortam valere. Adde, hanc licentiam assistendi non esse [illegible], ut habet Sanch. *l.* 3. *d.* 30. *de matr. n.* 13. Idem [illegible] vero animo eam licentiam [illegible] Parochus, nam tunc adesset titulus coloratus, hoc est licentia externe data, & communis populi error, quo omnes putant vero animo datam esse licentiam. Sanch. *l.* 3. *de matr. d.* 22. *a n.* 60. & Avers. *q.* 6. *de matr. sect.* 4. *V. Debetque.*

17 Idem denique puto, valere scilicet licentiam, si Parochus illam det deceptus ex mendaciis, vel dolo alicujus, ut si quis fingat apud Parochum instantiam Principis pro dicta licentia impetranda. Nam quamvis nihil magis contrarium consensui, quam error, unde tunc videatur Parochus vere licentiam non dare, tamen non ita est in casu nostro, siquidem cum illa rogatio Principis non pertineat ad licentiæ concessionem, nisi admodum extrinsece, judicandum est cum Sanch. *l.* 3. *de matr. d.* 30. *n.* 14. eam non esse rationem finalem ad concedendam licentiam, sed solum impulsivam, quæ non vitiat consensum.

Assistentia Matrimonii contra prohibitionem Episcopi.

18 Sed jam, his statutis, inquires, si Episcopus Parochum prohibeat, ne huic, vel illi Matrimonio assistat, ipse vero assistat contra prohibitionem, esto cum peccato, de quo hic non agimus, valide ne erit assistentia, atque adeo Matrimonium?

19 Respondeo. Si Episcopus legitime amoveat, vel suspendat Parochum ab officio, validam non esse, patet ex se: sed, si ei perseveranti in suo munere, Episcopus prohibeat dictam assistentiam, quæ est quæstio proposita, duobus modis prohibitio procedere posset. Primo, si Episcopus solum prohibeat, ne Parochus assistat. Secundo, si & prohibeat, & addat clausulam irritantem in hunc modum: *Prohibeo, ne assistas Matrimonio, quod si assistas, nulla sit assistentia, & consequenter nullum Matrimonium.*

20 Si ergo sit primo modo, valebit assistentia (ut vult Sanch. *l.* 3. *de matr. dis.* 21. *n.* 11. Vide etiam *dis.* 31. *n.* 2. Martin. Perez *de matr. dis.* 41. *sect.* 4.) & Matrimonium, quia illa prohibitio solum notat illicitum usum, non vero inducit invaliditatem. Ratio est, quia dum Parochus remanet Parochus, habet ex Tridentino (cui Episcopus derogare non potest) ut valide assistat.

21 Si autem sit secundo modo, difficilis est resolutio. Adhuc tamen dico, validam esse assistentiam, validumque Matrimonium. Ratio est eadem, quia si is remanet Parochus, jam assistet ut Parochus, & consequenter valide: Ita Delugo, *l.* 1. *Resp. Mor. dub.* 45. referens, Sacram Congregationem monuisse quemdam Episcopum, ut revocaret edictum, quo præcipiebat, ut si Parochi assisterent Matrimonis occultis, idest non præmissis denunciationibus assistentia, & Matrimonia essent invalida; quod certe præceptum (ait merito Delugo) dare non poterat Episcopus, quia hoc fuisset condere novum impedimentum dirimens Matrimonia, ad quod non extenditur Episcopi potestas.

22 Quid, si Episcopus interdixit Parocho, ne daret licentiam alteri Sacerdoti, ut sic assisteret Matrimonio, vel præcepit, ne daret, nisi talibus Sacerdotibus approbatis, ipse vero contra prohibitionem daret, validane esset licentia?

Respondeo, Diana *p.* 11. *tract.* 3. *res.* 32. *V. Quæro sexto*, utitur distinctione. Si non adest, inquit, in tali prohibitione Decretum irritans, erit valida: si adest, erit invalida. Sed tu vide, an ex doctrina modo allata a Delugo colligere possis, in utroque casu esse validam, quia in utroque casu agit Parochus ut Parochus.

Assistentia Matrimonii contra prohibitionem Summi Pontificis.

23 Si Summus Pontifex idem prohibet Parochis, sub expressa clausula assistentiam, vel Matrimonium irritante (nam secus semper esset interpretandum pro valore, & in favorem Matrimonii) censeo invalidam fore assistentiam, & Matrimonium; nam Summus Pontifex potest dimidiare auctoritatem Parochi, potest novum impedimentum dirimens condere, potest Conc. Trid. derogare, &c. Lege Bossium, *l. c.* §. 5. qui immerito de præsenti resolutione absolute sic data dubitavit; sicuti valde merito *ib.* cum Reginaldo, Pontio, & Barbosa notavit mortaliter peccaturos eos, qui scienter contra Pontificis (adde vel Episcopi) prohibitionem justa de causa latam, quamvis sine clausula irritante, Matrimonium contraherent: excepto, si certo scirent, nullum subesse impedimentum, causamque omnem prohibitionis cessare.

Pœna hanc solemnitatem non servantium.

24 Pœna contrahentium sine Parocho, & testibus præter peccatum, & irritationem Matrimonii sic contracti, nulla lata est a Trid. in jure autem antiquo ante Tridentinum est privatio cujusdam favoris, quo scilicet, qui ignoranter contrahit cum impedimento dirimente, facit nihilominus prolem legitimam: cujus favoris privatio etiam nunc viget, cum non fuerit a Tridentino tacite quidem ablata. Lege Aver. *q.* 16. *de matr. s.* 8. G. Hurt. *disp.* 5. *de matr. diff.* 17. Sanch. *l.* 3. *de matr. diff.* 48. Coninch. *d.* 27. *d.* 10. Boss. *de matr. toto c.* 6. aliosque.

25 Pœna Parochi, vel Sacerdotis assistentis Matrimonio sine aliis testibus, ut etiam testium assistentium absque Parocho, vel alio Sacerdote de Parochi licentia, est illa, quam iis infliget Ordinarius, & quidem gravem, ejus arbitrio. Ita Tridentinum *sess.* 24. *c.* 1. *de ref. matr.* Unde probabiliter aliæ pœnæ graviores fuerunt a dicto Tridentino sublatæ, quia quando lege nova (inquit Hurt. *l. c.*) imponitur mitior pœna, quam erat imposita lege antiquiore, cessat antiqua, unde tacite a nova lege videtur auferri.

§. IV. *Præter assistentiam quemnam ritum debeat observare Parochus? Quibus verbis utetur?*

1 EA servare debet, quæ Tridentinum *sess.* 24. *c.* 1. *de ref. matr.* præscripsit; præscripsit autem Primo in hunc modum: Parochus virum, & mulierem interrogatus, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat, *Ego vos in Matrimonium conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, vel aliis utatur verbis, juxta receptum cujuscumque Provinciæ ritum.

2 Ubi nota Primo, sensum illius (*conjungo vos*) esse declaro, seu approbo conjugalem vestram conjunctionem; nam cæterum contractus Matrimonialis fit per verba ipsorum conjugum; unde constat, hæc Parochi verba non esse neque de essentia, neque de ulla ratione Matrimonii.

3 Nota Secundo, hæc verba debere a Parocho proferri, etiamsi per interpretem, modo superius dicto, consensum conjugum exceperit. neque enim necesse est, ut conjuges ea intelligant, sicuti nec necesse est ut pœnitens, qui confitetur per similem interpretem, intelligat idioma Confessarii ipsum absolventis.

4 Nota Tertio. Si hæc verba non proferat Parochus, quamvis peccet quia contra præscriptum Tridentini agit; non tamen, ut ego cum Sanch. & Coninch. Diana, Avers. *q.* 6. *de matr. s.* 7. *V. Oblig.* censeo, peccabit, nisi venialiter, quia hæc non videtur esse res gravis. Putat tamen esse mortale Avers. *l. c.* aitque, ita sentire communiter alios. Mihi certe incredibile apparet silentium horum verborum [illegible] & Parocho in rebus Sacramento Matrimonii necessariis non de[illegible] damnationem æternam a[illegible].

Quam interrogationem faciet Parochus?

5 Nota Quarto, illud (interrogatus, &c.) interrogari enim (& quidem rite prius vir, deinde mulier) debebunt, non de impedimentis, an forte aliquo laborent: id enim tunc non est expediens, & jam si aliquo laboraverunt, supponitur circa illud dispensatum, sed solum de mutuo consensu ab ipsis exhibendo. Hanc tamen interrogationem omittere, propter similem rationem, quam modo diximus, non puto fore mortale. Imo si ex se sponsi non interrogati consensum præbeant, non esset a Parocho addenda, quia tunc otiosa foret interrogatio. V. Sanch. Coninch. Dianam apud eumdem Avers. *l. c.*

Quam Notationem?

6 Jam vero præscribit Secundo, *ib.* Concilium, ut habeat Parochus librum, in quo conjugum, & Testium nomina, diemque, & locum contracti Matrimonii describat, quem diligenter apud se custodiat.

7 Nota, hoc grave quid esse, cum requiratur, ut constet in Ecclesia de Matrimoniis contractis, ac propterea peccari, teste Aversa *l. c. V. Debet*, mortaliter a Parochis, si idipsum non servent.

Consuetudines servet Parochus, & ad sacram Communionem Sponsos adhortetur.

8 Nota Quinto, *ib.* Concilium confirmat alias consuetudines, si quæ sunt in Provinciis, juxta quas cum laude, idest pie, ac religiose administrari forte soleat hoc Sacramentum, hortaturque, ut Sponsi antequam contrahant Matrimonium, rite confessi Sacra Eucharistia reficiantur.

Exquirat a Sponsis notitiam rerum fidei.

9 Hactenus ex Tridentino, sequuntur quædam pertinentia ad ritum, de quo agimus. Primum est, ut Parochus advertat, an sciant conjuges rudimenta fidei, quod si nesciant, non possent ex rigore expelli a Matrimonio celebrando, quia nihil de hoc Concilium, vel Sacri Canones decernunt. Imo nec Episcopum posse præcipere, ut hi ignorantes arceantur, putant nonnulli: quia (ajunt) sic conderet novum impedimentum dirimens, ad quod, ut modo diximus, non se extendit potestas Papa inferioris. Verum contra est, quia hoc non est ponere novum impedimentum, sed differre Matrimonium pro tempore opportuniore, & ad Parochum pertinet uti aptis remediis pro instructione suorum. Differat igitur cum prudentia, dum omnino expellere integrum ei non est.

In Ecclesia assistat Matrimoniis Parochus.

10 Secundum, ut in tali loco, hoc est in Ecclesia celebretur regulariter Matrimonium, & non alibi. Quare prudenter in Panormitanæ Diœcesis Synodo anni 1652. *p.* 2. *n.* 116. sic præscribitur: *Nullo autem in loco, nisi in Ecclesia, quæ propria Sacramentorum domus est, Sponsos* (Parochus) *jungat, nisi justam ob causam nobis* (hoc est Archiepiscopo) *probatam.*

Quocumque tempore assistat.

11 Tertium denique est videre, an tali solum tempore Matrimonia sint celebranda? Verum nihil de hoc Sacri Canones, vel Concilia. Quare possunt quocumque tempore mane, vespere, die Festivo, Feriato, &c. Nam quando in Sacris Canonibus prohibentur nuptiæ in Quadragesima, vel Adventu, id non intelligitur de ipso Matrimonii contractu, sed de solemnitatibus Benedictionis, & traductionis, quæ fieri solent post Matrimonium contractum, ut omnibus est compertum, & nos infra explicabimus.

§. V. *Quis Parochus.*

1 Proprius debet esse Parochus, qui assistere debet illis, qui in Matrimonio sunt copulandi.

Quare I. Summus Pontifex pro toto Orbe.

II. Archiepiscopus pro suis, & in decursu visitationis pro ovibus sui suffraganei; vel quando ad eum fuit appellatum, & sententia data transiit in rem judicatam, vel elapsum est decennium appellationis.

III. Episcopus pro sua Diœcesi.

IV. Abbates nulli Episcopo subjecti pro suis, in quos habent jurisdictionem Episcopalem (non tamen qui Abbatiam illam habent in commendam) de qua quæstione vide Dianam *p.* 11. *tr.* 3. *res.* 31.

V. Capitulum Sede vacante item pro suis.

VI. Legatus a Latere pro suæ Legationis Provincia.

VII. Cardinales pro suo titulo. Hi omnes (ut Pont. *l.* 5. *c.* 10. Sanch. *l.* 3. *de matr. d.* 28. & passim) possunt Matrimoniis legitime assistere, quia omnes sunt Ordinarii, & Pastores respective ad prædictos.

Item possunt Vicarii Generales ipsorum, ex vi Vicariatus. Ita Sanch. *l.* 3. *de matr. d.* 7. *n.* 10. Item Viceparochi, idest ii, quibus legitime Parochiæ cura plene mandatur, quamvis enim non sint proprietarii Parochiæ, sed delegati; vere tamen pro eo tempore Parochi sunt, & Pastores. Hæc fuse docent Sanch. *l.* 3. *de matr. dis.* 29. *n.* 18. Castr. *disp.* 2. *de spons. p.* 13. §. 11. *n.* 2. G. Hurt. *disp.* 5. *de matr. diffic.* 9. Coninch. *disp.* 27. *a dub.* 2. Pont. *l.* 5. *c.* 11. Perez *de matr. disp.* 41. *sect.* 1. contra alios in aliquo discrepantes.

2 Rursus. Parochus non Sacerdos, Parochus excommunicatus, etiamsi nominatim sit denunciatus, atque adeo vitandus, suspensus, irregularis, interdictus, Parochus putatus communiter talis ob titulum coloratum (Idem de Episcopo, Archiepiscopo, &c.) imo etiam cum solo communi errore, licet sine titulo, quando dicitur Parochus intrusus, valide assistunt, ut item valide dant licentiam Sacerdoti, ut assistat, quia hujusmodi assistentia, assistendique licentia non sunt actus jurisdictionis, a cujus usu excommunicatus, prædictique privantur. Ita Doctores citati apud Dian. *p.* 11. *tr.* 3. *res.* 33. *v. Et tandem.* Vide etiam *ibid. tr.* 5. *resol.* 10. contra alios.

Valide, dixi, nam an licite, dicam *in tr. de excomm. c.* 8. §. 1.

Quis ex licentia Parochi?

3 Præterea Parochus, vel ii, quos modo recensuimus, possunt hanc licentiam assistendi delegare alteri: sed certe solum ei, qui sit Sacerdos (non requiritur autem, ut sit approbatus ab Ordinario) clare enim Tridentinum *sess.* 24. *c.* 1. *de reform. tr.* requirit Sacerdotem, & nil præterea.

Licentia autem hæc, vel scripto, vel voce delegari a prædictis potest, vel particulariter ad hoc certum Matrimonium, vel generaliter ad Matrimonia quæcumque.

4 Si detur alicui Sacerdoti licentia absolute ad omnia Sacramenta administranda, dari etiam hanc assistentiam, quia, improprie saltem, hæc assistentia est quædam administratio Sacramenti Matrimonii, docet Coninch. & ex declaratione Card. Pont. & Castr. apud Dianam *p.* 11. *tr.* 3. *res.* 32. Vide etiam *ib. tr.* 5. *res.* 10. sed de hoc subdubitat Avers. *q.* 6. *de matr. s.* 4. §. *Item*, nisi alia circumstantia id persuadeat. Hurt. vero *disp.* 5. *de matr. diff.* 11. clare negat: requirit enim licentiam generalem ad exercendum officium Parochi. Ratio est, inquit, quia hæc assistentia non est administratio Sacramenti Matrimonii, cujus soli conjuges sunt Ministri. Certe utraque sententia probabilis est.

Qua licentia?

5 Non sufficit tamen licentia præsumpta, nec tacita de futuro; tacita vero de præsenti, ut si Parochus videns Sacerdotem parare se dictæ assistentiæ, & cum possit prohibere, taceat, sufficere probabilius est. Vide Castr. *l. c.* §. 12. *num.* 3. & 4. citantem Pont. Sanch. Coninch. contra Menochium, aliosque.

Licentiam hanc etiam metu, vi, dolo, &c. extortam valere diximus §. 3. *n.* 4.

Mors Parochi post licentiam datam quid operetur?

6 Si Parochus dedit mihi potestatem assistendi huic Matrimonio, & antequam assistam, moritur (idem si amoveatur ab officio) valide ne ego assistam, distinguendum est. Vel enim Parochi mors nondum scitur, vel jam scitur. Si prius ob titulum coloratum, & communem errorem, valide assistes juxta legem *Barbarius ff. de off. Prat.* Si posterius, assistes invalide, quia delegatio ad casum determinatum spirat, mortuo delegante. Lege Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 28. *a n.* 64. Vide etiam Delugo *l.* 1. *res. mor. dub.* 35. afferentem differentiam inter delegationem ad unum quid determinatum, & delegationem ad casus, personasque indeterminatas, de qua re nos universaliter agimus supra *tr.* 2. *de disp. c. ult.*

Licentia data, sed non scita, quid operetur?

7 Si licentiam datam esse a Parocho, Sacerdoti non constet invalide hic assistet, quia eam nondum habet, donec acceptet; acceptare autem legitime non potest, dum eam datam esse ignorat. At si dictus Sacerdos nuncium suum misit ad Parochum, ut dictam licentiam peteret, quam Parochus concessit, & nuncius nomine Sacerdotis acceptavit, assistet valide. Ita Castr. *disp.* 2. *de spons. p.* 13. *n.* 6. citans Coninch. & Sanch. contra G. Hurt. & Pont. quos citat, sequiturque Dian. *p.* 11. *tr.* 3. *res.* 32. *Quæro quinto*, (sed certe illicite graviter, quia sic semper adest periculum eam nondum esse datam, unde Matrimonium sit invalidum). Ratio autem, quod tunc si vere, quando fit assistentia, inveniatur licentia fuisse concessa, sic dicta assistentia valida est, quia communiter Doctores tradunt, ut notat Castr. *l. c.* & *t.* 1. *tr. de Priv. disp.* 4. *p.* 3. §. 3. *n.* 10. & colligitur ex Jure. *c. Si tibi absenti de Præb. n.* 6. cujuslibet beneficii, privilegii, dispensationis, facultatis, & gratiæ concessio a puncto concessionis factæ Nuncio ad id specialiter destinato acceptanti, habet effectum. Lege, quæ in hanc eamdem rem ego dixi supra *l.* 5. *de pœnit. tr. de casib. reserv. c.* 9. §. 1. *a. n.* 18.

Licentia data a Parocho suo Capellano.

8 Si Parochus det licentiam generalem ministrandi Sacramenta, seu juxta dicta *n.* 4. exercendi officium Parochi Sacerdoti suo v. g. Coadjutori, quem nos Capellanum Parochiæ appellare solemus, an, sicuti potest Capellanus is assistere ipse Matrimoniis, ita possit alium subdelegare, qui alicui Matrimonio assistat, dubitari merito potest. Ad quod resp. Sanch. *l.* 3. *de matr. disp.* 31. *n.* 19. videtur ex contextu velle, quod possit in absentia Parochi non vero in ejus præsentia, quia in absentia est delegatus ad universitatem causarum, non vero in præsentia: at sentio cum Hurtad. *disp.* 5. *de matr. diff.* 10. qui vult posse in utroque casu, quia in utroque est delegatus ad universitatem causarum.

Licentia assistendi revocari potest &c.

9 Denique licentiam hanc assistendi datam Sacerdoti posse revocari, sed, ut revocatio habeat effectum, debere a Sacerdote per nuncium ad id ipsi destinatum cognosci revocationem iidem doctores notant.

In Ordine ad quosnam Parochianos potest Parochus prædictam licentiam concedere?

10 Præmitto, quatuor modis posse quempiam esse (quantum ad præsens institutum facit) in aliquo loco. Primo, animo ibi perpetuo, seu absolute habitandi, quo pacto dicitur is habere ibi domicilium. Secundo, animo ibidem habitandi pro majori parte plus minus anni, ut habet Hurt. *l. c. diff.* 6. *n.* 19. vel, ut alii apud Delugo *in Resp. mor. l.* 1. *dub.* 37. *n.* 4. pro parte anni absolute majorem, seu saltem pro æquali, perinde solent habitare scholastici in universitate, litigantes in curia Principis, &c. quo pacto dicuntur habere ibi quasi domicilium. Tertio, transeuntes per aliquot dies, vel paucos menses, animo redeundi ad locum sui domicilii. Quarto vage, idest sine ullo animo hic, vel illic, sive per domicilium, sive per quasi domicilium, habitandi. Notas differentiam? Hi quarti nullum certum habent domicilium, habent tertii, ut & duo primi.

11 Dico jam Primo. Parochus loci potest valide assistere Matrimonio existentium in eodem loco primis duobus modis, idest per domicilium, vel quasi domicilium in dicti Parochi Parochia habitantium (etiam primo die, quo sine fuco, & fallacia ibi habitare dictis modis incipiunt) non vero potest valide assistere Matrimonio in eodem loco existentium tertio modo, idest transeunter. Ratio est, quia respectu illorum is verus est Parochus, non vero respectu horum. Ita DD. cit. præter Pont. *l.* 5. *c.* 14. §. 1. *n.* 8. qui cum Sa, *V. Parochus n.* 2. *in utraque dedit* (vide quæ dixi *l.* 5. *de pœn. c.* 4. §. 3.) affirmat, Parochum valide assistere Matrimonio etiam existentium tertio modo in loco, ubi ipse est Parochus.

12 Dico Secundo, Matrimoniis vagorum quilibet Parochus potest assistere ex sententia Sanch. Pont. *ll. cc.* & Barbosæ *in Trid. sess.* 24. *c.* 7. referentis decisionem quamdam de hac re. Ratio est, quia cum hi nullum habeant Parochum, quemlibet eligere possunt pro suis Matrimoniis, sicuti quemlibet eligunt pro suis Confessionibus. At ex sententia Coninch. & Hurt. *l. c.* aliorumque apud Bossium *de matr. c.* 4. §. 15. non potest quilibet Parochus, sed solus ille, in cujus Parochia hi vagi inveniuntur, quando contrahunt. Ratio est (inquit) quia tunc ille est ipsorum Parochus. Sane hæc posterior opinio tutior est, & eligenda saltem in praxi, licet priorem esse probabilem, negare non possim, quam magis esse receptam, testatur ibidem Bossius. Quoniam vero mox dicemus, satis esse ad validam assistentiam Matrimonii Parochum unius ex contrahentibus; ideo si unus sit vagus quamvis alter certam habeat alicubi sedem, potest Parochus huic Matrimonio assistere; tamquam Matrimonio vagorum.

13 Debere autem dictum Parochum, antequam iis vagis assistat, diligenter inquirere, an aliquo impedimento laborent, imo ex Tridentino *sess.* 24. *c.* 7. *de ref. Matr.* debere Parochum licentiam habere ab Ordinario hos (sive uterque, sive alter tantum sit vagus) Matrimonio conjungendi, monitione opus non est.

14 Eos, qui sunt in via, animo relinquendi antiquum domicilium, & aliud acquirendi, qui tamen nondum ad hoc pervenerunt, ad vagos reducit Castrop. *n.* 11. ex Sanchez, & Gutierez, quare pari modo a Parocho, ubi inveniuntur, Matrimonio erunt ex tutiore nostra sententia copulandi; hi enim, cum pristinam reliquerint habitationem, novam vero nondum acquisierint, nullum per se Parochum habent; habent ergo more vagorum illum, in cujus Parochia inveniuntur

An suis, sed existentibus extra Parochiam?

15 Ex dictis emergit gravis dubitatio; Si unus ex conjugibus habitet in una Parochia, alter in alia, quis erit aptus Parochus pro illorum

M:::

Matrimonio? Ut responsionem distincte percipias, figuremus duos casus.

16 Primo, Petrus, & Berta habitant ambo in Parochia Sancti Antonii. Secundo; Titius, & Catharina non habitant ambo in eadem Parochia, sed Titius in Parochia Sancti Antonii, Catharina in Parochia Sancti Nicolai.

Hac figuratione posita, nimis certum est, Parochum Sancti Antonii valide assistere Matrimonio Petri, & Bertæ, quia cum iis utriusque sit Parochus, non est, unde de assistentia legitima dubitetur. Atque hic est primus casus.

17 Quoad secundum; certum item sit, tum Parochum Sancti Antonii posse assistere in Parochia ipsius Sancti Antonii Matrimonio Titii, & Catharinæ, tum Parochum Sancti Nicolai posse assistere in Parochia ipsius Sancti Nicolai eidem Titii, & Catharinæ Matrimonio. Ratio est, quia satis servatur forma Tridentini. Ii enim, dum in sua Parochia existunt, vere Parochi sunt respectu Matrimonii inter illos duos, quorum unus est suus Parochianus, esto alter ex conjugibus alterius sit Parochiæ; connexorum enim eadem est ratio.

18 Certum præterea sit nobis, vel profecto valde probabile, Parochum Sancti Antonii valide assistere dicto Matrimonio Titii, & Catharinæ in Parochia Sancti Nicolai, & Parochum Sancti Nicolai in Parochia Sancti Antonii. Ratio est, quia ille Parochus est proprius respectu Matrimonii inter illos duos quorum alter suus est Parochianus. Esse enim ipsum in aliena Parochia non tollit, ipsum esse eodem modo Parochum suorum Parochianorum, sicuti est in sua; sed solum notat, illum officium congruentius tunc pertinere ad Parochum loci, quam ad ipsum. Ita Sanchez, *l. 3. de matr. d.* 19. Castr. *d. 2. p.* 13. §. 9. *n.* 7. Leand. *d. 7. de matr. q.* 16. Coninch. *d.* 27. *n.* 19. Henriq. *l.* 11. *de matr. c.* 3. G. Hurt. *l. mox cit.* quamvis Navarrus, & Pontius id negent apud G. Hurt. *d.* 5. *de matr. diff.* 6.

19 Illud ergo superest aliquanto incertius. Quid si, vel Parochus Sancti Antonii, vel Parochus Sancti Nicolai assistat sive Matrimonio Petri, & Bertæ, sive Matrimonio Titii, & Catharinæ in aliena omnino, seu tertia Parochia, v. g. in Parochia Sancti Hyppoliti, ad quam nec conjuges, nec duo illi Parochi ullo modo pertinent?

20 Respondeo, adhuc valide assistere. Ratio est fere eadem, quia ibi est Parochus respectu illius Matrimonii inter duos, quorum altera sua ovis est: quare satis, superque satisfit Tridentino quod nihil aliud requirit, nisi præsentiam proprii Parochi; ita Sanch. *l. c.* G. Hurtad. *l. c.* Coninch. *l. c.* aliique contra Navarrum, quem sequitur Pontius, aliique, quos citat Hurtad. aliosque, quorum sententiam tamen probabilem esse non nego. Præterea sicuti diximus, posse valide Parochum extra Parochiam suis assistere: ita affirmamus, posse Sacerdotem, cui Parochus assistendi licentiam det; Excepto, si ita det, ut expresse sub clausula irritante illam ipsi limitet, ut assistat in propria Parochia, de qua te late Coninch. *d.* 27. *d.* 3. Pont. *l.* 5. *a n.* 29. Sanch. *l. 3. de matr. d.* 33. Aversa *q. 6. de matr. sect.* 4. *V. Item dubitarunt*, aliique.

21 Si inquiras, an peccet Parochus, si in aliena Parochia assistat Matrimonio suæ ovis?

Respondeo non peccare, quia assistere non est actus Jurisdictionis (hanc enim jurisdictionem, quando est contentiosa, fateor licitum non esse exerceri in alieno Territorio) nec continet strepitum externum, ut continent Denunciationes, & Benedictiones, quas item fateor illicite fieri in Territorio non suo. Ita Hurtadus, & Leand. *l. c.* Quod dictum est de Parocho, ob parem rationem dic de Sacerdote delegato ad assistendum, quantum est ex hoc capite; nam si forte a Parocho, ut modo innui, prohibitus fuisset, secundum gravitatem prohibitionis esset culpa mensuranda.

Pœna assistentis Matrimonio alieni Parochiani.

22 Pœna, quam incurrit Parochus, vel Sacerdos assistens Matrimonio parochiani non sui, vel illud benedicens, ex Trid. *sess.* 24. *c.* 1. *de ref. matr.* (G. Hurt. *d. 6. diff.* 17. *fine*) est, tamdiu suspensum manere ab officio, & beneficio, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, qui Matrimonio interesse debebat, seu a quo Benedictio suscipienda erat, absolvatur, quæ suspensio est ipso facto, ut habet Aversa *q. 6. sect.* 8. *V. Demum*, addens, si Parochus det licentiam Sacerdoti assistendi Matrimonio ovis non suæ, pœnam hanc ab ipso Sacerdote, non a Parocho incurri, quia Tridentinum assistenti imponit hanc pœnam, non vero assistentiam mandanti.

Quisnam Parochus assistet Matrimonio inter absentes.

23 Inquires item hic; quinam Parochus assistere debeat Matrimonio, quando hoc contrahitur per procuratorem, vel per epistolam? Respondeo, casu duplici modo posse occurrere. Primo, ut alter ex Sponsis sit parochianus loci, ubi contrahitur Matrimonium per procuratorem alterius Sponsi absentis, & tunc poterit, ut patet ex supradictis, huic Matrimonio assistere Parochus illius loci, vel alius Sacerdos ex licentia dicti Parochi, vel ex licentia Parochi absentis. Secundo, ut uterque sponsus sit absens, & procuratores contrahere debeant in loco, qui ad neutrum sponsum pertinet, v. g. sponsus sit Panormitanus, sponsa sit Hispana, & utriusque procuratores sint Messanæ. De his ergo quæri potest, quis debeat esse Parochus assistens? Id certe apud neminem ex iis Doctoribus, quos præ manibus habeo, invenire potui. Ad hoc ergo sic, salvo Sapientiorum judicio, responderem: Cum Doctores omnes, & Tridentinum semper clament, debere esse proprium Parochum, saltem unius ex contrahentibus, qui Matrimonio assistat, fit, ut quia Parochus Messanensis non sit Parochus, neque utriusque, neque alterius, neque ullo modo ejusmodi contrahentes sint vagi, fixam enim habent sedem suam, alter Panormi, altera in Hispania; procuratores autem supponimus contrahere Matrimonium Messanæ, fit, inquam, ut non possit dictus Parochus Messanensis esse legitimus assistens talis Matrimonii. Debet igitur esse Parochus sponsi, vel sponsæ, qui, quia est absens, det licentiam alicui sacerdoti existenti Messanæ. Neque id difficile factu erit: Sicuti enim debet Messanam afferri fides denunciationum, quæ necessario, ut mox dicemus ex Tridentino, exhiberi debet in Parochia sponsæ, & sponsi, ita poterit afferri licentia assistendi.

§. VI. *Qui Testes?*

1 Plura de hujusmodi Testibus dicta sunt propter connexionem, quam habent in hac re cum Parocho: solum ergo duo sunt vel addenda, vel confirmanda.

2 Primo. Non sufficit, si unus, imo etiam plures testes sint præsentes consensui viri, & alter, sive alii, etiam plures consensui mulieris, vel contra. Nam iidem tum testes, tum Parochus integro contractui Matrimonii præsentes esse debent, ut de illo testificari queant, & Tridentino satisfacere.

3 Secundo, quamvis in aliis commerciis humanis plerumque, præsertim in rebus gravibus, ut actus sint legitimi, desiderantur testes idonei, sive omni exceptione majores: unde in jure repelluntur a testificando infames, excommunicati, propinqui, fœminæ, &c. tamen in casu nostro satis est a validitatem quilibet, qui usu rationis polleat, advertatque, quid agatur. Quare sufficiunt prædicti infames, excommunicati, propinqui, fœminæ, ut etiam servi, pueri rationis compotes, imo etiam infideles. Ratio est, quia Tridentinum testes requirit, nihil restringens ad eorum qualitates exquirendas: & merito, quia id afferret periculum, vel scrupulum nullitatis Matrimonii. Adde primo, si necessaria foret in testibus qualitas aliqua, jam suppleri a Parocho, qui certe est testis qualificatus, quique aliis auctoritatem præsentia sua conferre potest. Et certe suppletur etiam ex voluntaria electione utriusque partis. Adde Secundo, cum hæc Tridentini dispositio corrigat Jus commune, in quo ante Tridentinum nulla erat necessaria testium præsentia, interpretandam illam esse, ita ut quanto minus possit, illud Jus corrigat. Hæc fuse Sanch. *l. 3. disp.* 39. & 41. Castrop. *disp. 2. de sponf. p.* 13. §. 13. Aversf. *q. 6. de matr. sect.* 5. Boss. *de matr. c.* 5. §. præsertim 12. Leand. *disp. 7. de matr. q.* 54. Diana vocans hanc doctrinam communem, *p.* 11. *tr.* 3. *ref.* 33. aliique.

4 Dixi in casu nostro, idest a contractione Matrimonii, nam ad probandam Matrimonii jam contracti invaliditatem, ut illud scilicet dissolvatur, testes debere esse omni exceptione majores recte notant iidem Doctores, & decrevit Summus Pontifex *Cap.* 1. *de Consanguineis.*

CAPUT III.

De Denunciationibus.

§. I. *Quanta sit earum obligatio.*

1 TRIdentinum *sess.* 24. *cap.* 1. *de ref. Matr.* sic habet: *Ut imposterum, antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesiam inter Missarum solemnia publice denuncietur, inter quos Matrimonium sit contrahendum.*

2 Porro hæ denunciationes, quæ tandem nihil aliud sunt, nisi monitiones quædam, ut, qui forte noverit impedimentum aliquod intercedere inter eos, de quibus fit monitio, illud Parocho manifestet; hæ, inquam, denunciationes, si negligantur, non invalidant Matrimonium, ut nuper diximus; at peccari, tum a Parocho, tum a contrahentibus, qui eas omittunt, dubium non est, & quidem ex se mortaliter, quia ex se gravis res est.

3 Excusat autem a mortali Sanch. *l. 3. de matr. disp. 5. n.* 7. Villalob. Diana, aliique apud Aversf. mox citandum. Primo, parvitas materiæ, puta, si omitteretur tertia denunciatio, quando nullum esset mortale periculum, quod aliquod subesset impedimentum. Sed Aversa *q.* 17. *sect.* 1. *V. non est itaque*, citans Pontium, Coninch. hanc putat non esse parvitatem materiæ, unde asserit, illam relinquere, semper esse mortale. Ego in ejusmodi unica omissione, dicto periculo non subjecta, grave momentum tum fane non invenio.

4 Excusat Secundo, dispensatio Superioris ex causa justa. Sed quis Superior? Quæ causa? Jam subdo, ubi etiam habebitur tertia excusatio, idest necessitas.

Quis in denunciationibus dispenset.

5 Episcopus, & ejus Vicar. Gen. (non quidem foraneus) & omnes, qui jurisdictione Episcopali gaudent, veniuntque sub nomine Ordinarii (quos supra *c.* 2. nos recensuimus) possunt dispensare ad unam, vel ad omnes denunciationes, juxta exigentiam causæ, de qua mox.

6 Quid, si contrahentes sint diversarum Diœcesum, indigent ne dispensatione utriusque Episcopi?

Resp. non indigere. Unus enim Episcopus sufficienter dispensare potest: siquidem cum suo subdito dispensans, dispensat etiam valide, ratione connexionis cum altero; idque etiamsi Matrimonium contrahendum sit in Diœcesi alterius.

7 Idem Episcopus delegare alteri Clerico, quamvis non Sacerdoti, potestatem dispensandi in denunciationibus potest, potest etiam & Vicarius Gen. etiam ex vi Vicariatus eamdem delegare, saltem specialiter in hoc, vel illo casu, ut fuse habes apud Sanchez *lib. 3. de matr. disp.* 7. Barbos. *in Trid. sess.* 24. *c. 1. de ref. matr. a n.* 55. Pont. *l.* 5. *c.* 31. aliosque.

8 Parochus dispensare in denunciationibus nequit, nisi tantæ esset necessitatis, ut Episcopus obligaretur dispensare, & ad ipsum aditus non daretur. Vide Sanch. *l. c. disp.* 10. *n.* 27. Aversf. *l. c. sect. 2. V. Si tamen*, Barbos. *l. c. n.* 50.

Quas ob causas?

9 Causæ, sine quibus Episcopus nequit dispensare, & cum quibus potest, ad duas reducuntur. Prima est probabilis suspicio, ne Matrimonium malitiose impediatur. Ita expresse Trid. *l. c.*

10 Secunda est periculum gravis damni, sive animæ, sive corporis, sive famæ; quæ omnia explicata minutius legere potes apud Sanch. *l. c. disp.* 9. Pont. *l. c. c.* 31. G. Hurt. *disp. 5. de matr. diffin.* 20. Aversf. *l. c. sect. 2. V. Utque*, aliosque. Has causas notat Aversf. *l. c.* cognoscendas esse ab Episcopo privatim, & extrajudicialiter. Recte: nam Trid. ejus prudentiæ, & judicio id remittit.

11 Matrimonium contrahendum inter magnates, quia solent esse nota eorum impedimenta, & inter eos, qui inæqualis sunt conditionis, ut inter nobilem, & ignobilem, senem, & puellam, divitem, & pauperem, quia esset nimius pudor, & verecundia ex parte unius ex his conjugibus id publice in Ecclesia prædicari: & inter diuturnos concubinarios existimatos ut conjuges, quia per denunciationes Matrimonii contrahendi palam fieret eorum peccatum, ad secundum hoc caput reducuntur; quare afferunt sufficientem Episcopo, sed prudenter omnia consideranti, causam ad dispensandum super denunciationes, ut docent plures, quos citat, sequiturque Leand. *disp. 7. de matr. q.* 62. 63. & 64. Quando gravis urget causa, ut si quis in articulo mortis vellet Amasiam ducere in uxorem, ut damnationis periculo liberaretur, vel ut prolem legitimaret, vel ne puellam cum dedecore relinqueret, obligari Episcopum sub mortali ad dispensandum, merito iidem notant. Addit Leander, tunc, si non est aditus ad dispensantem, posse licite in dictis gravibus necessitatibus Matrimonium contrahi sine dispensatione denunciationum, quia necessitas non habet legem; sed certe tunc jam adest Parochus, qui, ut dixi *n.* 8. dispensare poterit.

12 Duo tamen sunt præstanda. Alterum, debere Episcopum reddi moraliter certum, sed extrajudicialiter, nullum impedimentum subesse inter dispensandos. Alterum, debere Episcopum prohibere eosdem ne post contractum Matrimonium illud consumment, antequam fiant dictæ denunciationes, id, quod intelligitur quando Episcopus expensis causis solum distulit denunciationes: nam si judicavit esse omnino omittendas, non habet locum dicta prohibitio, ut notat Aversf. *loc. c. sect. 2. V. Cæterum.*

13 Quod si conjuges, quibus non est data totalis dispensatio denunciationum, Matrimonium consumment, etiam abstrahendo a peculiari Episcopi prohibitione, & etiam si sint moraliter certi nullum sibi

sibi obstare impedimentum, peccabunt ex vi Tridentini mortaliter, ut verius putat Sanch. *lib. 3. de matr. disp.* 11. non solum prima vice, sed toties, quoties copulantur. Quamvis Henriq. citatus ab eodem putet, solum prima vice peccare. Mihi expendenti utriusque rationes, quas ipsi afferunt, videtur utrosque loqui probabiliter, quando conjuges moraliter sunt certi de impedimenti carentia. Id, quod fortasse innuit Sanch. dum suam sententiam veriorem pronunciat, sic enim videtur veram supponere contrariam.

§. II. *Praxis denunciationes exhibendi.*

1 Debent denunciationes, ex Tridentino *l. c.* fieri a proprio contrahentium Parocho, tribus continuis diebus festivis, inter Missarum solemnia, ad finem, ut impedimentum, sive dirimens, sive solum impediens, quod forte inter contrahentes intercedit, manifestetur. Expende breviter singula.

A proprio contrahentium Parocho.

2 A proprio Parocho, seu ab ejus delegato debent hæ denunciationes fieri, hæque, ut ex se patet, in propria contrahentium Parochia; Quod si contrahentes ad suam propriam quisque pertineat Parochiam, in utraque illas fieri oportebit. Quid, si quis plura habeat domicilia, quales sunt illi, qui per medium annum habitant in una Parochia, seu Diœcesi, & per aliud medium in alia?

Respondeo, in ea satis erit fieri, ubi facilius creditur sciri posse impedimenta. Ita Sanch. *l. 3. de matr. disp. 6.* adderem debere fieri in utraque, quando alterutram sufficientem ad intentum Parochus non judicaverit.

3 Pro vagis non solum debet Episcopus (sine cujus licentia a Parochis, ut supra vidimus, non sunt hi copulandi) eorum impedimenta inquirere per denunciationes faciendas in loco, unde forte venerunt, sed etiam, juxta suam prudentiam, debet per alias diligentias veritatem carentiæ impedimentorum agnoscere. Ratio est, quia pro iis, qui vagantur, imo & qui exteri hinc inde habitare solent, solæ denunciationes non videntur sufficientes ad impedimenta detegenda.

Tribus continuis diebus festivis.

4 Id non notat, festivos dies ad denunciationes aptos, debere esse sine interjectis feriis; nam possunt recte denunciationes fieri tribus diebus Dominicis, sed solum notat tamquam melius, ut si post primam v. g. denunciationem sequatur alius dies festivus, non negligatur tunc fieri denunciatio secunda; cujus forte ratio est, ne si tunc negligatur, & diu sequentes denunciationes differantur, Parochiani obliviscantur monitionis antea factæ, & ipsi etiam differant, seu negligant impedimentum detegere.

5 Nonnulli apud G. Hurt. *diff. 5. de matr. diffi.* 118. *n.* 60. putant, non posse denunciationes fieri tribus diebus festivis immediate sibi succedentibus, ut accidit v. g. in Paschate; sed certe immerito, quia sufficienter sic Tridentini præscriptum custoditur.

6 Illud consilium non contemnendum, ut expleta tertia denunciatione, expectentur aliqui pauci dies, quo videri possit, an impedimentum aliquod opponatur: nam cæterum id non esse necesse, & posse eodem die, quo ultima fit denunciatio, contrahi Matrimonium, mihi dubium non est. Dixi (aliqui pauci dies) nam non esse differendum diu Matrimonium, puta post duos, vel quatuor menses monet Pont. *loc. cit. c.* 30. & Bonac. apud Barb. *l. c. n.* 31. quia facile illo temporis spatio aliquod suboriri inconveniens posset, quod antea non erat.

Inter Missarum solemnia.

7 Non id dicitur tamquam necessarium: Existimo enim cum Aversa *quæst. 7. de matr. sect. 1. V. Adnotari*, intentioni Tridentini satisfieri, si hæ denunciationes fiant in loco publico, ubi sit magnus fidelium concursus, vel post concionem, vel post similes actiones frequentia populi celebres.

Quamnam obligationem contrahant ex his denunciationibus Fideles detegendi impedimenta?

8 Hæ denunciationes sunt veluti edictum Episcopale, quo præcipitur fidelibus, ut si noverint aliquod impedimentum, sive dirimens, sive tantum impediens Matrimonium, ut esset votum simplex castitatis, vel sponsalia cum altero contracta, illud Parocho manifestent. Hinc ergo sequitur, fideles, etiam ipsos contrahentes, obligari ad dictam manifestationem sub mortali. Ita Sanch. Pont. Guttier. & communiter cum Castr. *disp. 2. de sponf. p.* 13. §. 6. Est enim res gravis. Noverint, inquam, sive ex causa scientiæ, sive ex auditu a fide dignis, non vero si a fide non dignis, neque si non recordentur a quo, vel a quibus audierint: nam si non dicetur quis noscere impedimentum, ad effectum qui intenditur ab Ecclesia, cum in ea incertitudine ad nihil procedi prudenter possit.

9 Quid, si impedimentum sit occultum, ut esset affinitas orta ex copula fornicaria, obligabimiurne illud manifestare?

Resp. Si non potes avertere sponsos a Matrimonio, obligaris, sed occulte, etiam si scires sub secreto naturali, & cum juramento (sed non si scires confessione Sacramentali) quia hæc manifestatio non est ordinata ad puniendum, sed ad peccatum removendum. Ita Sanch. *l. 3. de matr. disp.* 13. & Hurt. *disp. 4. diffi.* 21. apud quos multa minutiora legere poteris de hac re.

10 Si tu scires impedimentum occultum, quod probare non posses, te non obligari detegere putat Pontius, *l. 5. c. 34. n.* 5. aliique, quia nemo tenetur (inquiunt) denunciare, quod nequit probare. Sed puto, te obligari. Ita Sanch. Fagund. Gasp. Hurtad. Laym. Coninch. aliique quos citat, sequiturque Boss. *c. 7. de matr. n.* 137. Leand. *disp. 7. de matr. q.* 88. Castr. *l. c.* Ratio est, quia hæc revelatio non est ad puniendum, sed ad evitandum peccatum, & ex alia parte impedire Matrimonium potest etiam unus denunciator, ut notat idem Sanch. *l. 3. de matr. disp. 13. n.* 2. vel certe is unus poterit viam aperire, ut major diligentia ad cognoscendam veritatem impedimenti adhibeatur. Atque in hoc casu, quo defertur a Fideli impedimentum, non debebit Parochus procedere ad alias denunciationes, neque ad assistendum Matrimonio, sed negotium occulte remittat ad Episcopum, & ab eo (qui sane obligabitur rem inquirere, & examinare) expectet, quid faciendum.

Quas autem probationes facere debeat Episcopus, vide apud Sanch. *l. 1. de matr. disp.* 71. Pont. *l. 5. c.* 35. & 36. Sanch. *l. 1. de matr. disp.* 71. & 72. Pont. *dict. l. 5. de matr. c.* 35. & 36. aliosque.

11 Quod si Episcopus, vel ejus Minister, ut veritatem venetur, ipsos conjuges forte interroget de impedimento, debebunt & ipsi (nisi velint a Matrimonio desistere) veritatem aperire. Si enim ex se, ut modo dixi, obligantur illud detegere, multo magis (ut vult Sanch. *l. 3. de matr. disp.* 14. Pont. *lib. 5. cap.* 33. Aversa *quæst. 7. sect.* 4.) si interrogentur: quod sane idem dici solet de ordinando, & de eligendo ad beneficium, si hi habeant impedimentum, &c.

Quod si habuerint dispensationem, neque ipsi, neque alii obligantur detegere, quia frustranea esset manifestatio. Illud posset evenire, ut dispensatio fuerit in foro conscientiæ pro impedimento occulto, quod tamen, si est periculum, quod publicetur, manifestari debebit, ut de remedio illo provideatur, quod supr. *Tr. 2. de dispens. cap. 5. num.* 23. indicavimus.

12 Quid faciet Confessarius, si in volentibus contrahere, advertat, adesse impedimentum, quando prævidet, se non profuturum, si illos de eo admoneat, diximus satis *in opusc. Confessionis l. 3. c.* 4. Vide etiam Sanch. *l. 2. de matr. disp.* 38. & Boss. *c. 2. de matr. a nu.* 86.

13 Denique ne te lateat, non teneri eum revelare, qui prudenter timet secuturum sibi gravissimum damnum, aut inter alios magnum scandalum; Lex enim charitatis, aut præceptum Superioris non obligat in tanto dispendio, ut advertit Nav. *in sum. c. 22. n.* 83. Sanch. Henr. Coninch. cum Castr. *l. c.* aliique.

Pœnæ contra non præmittentes Matrimonio denunciationes.

14 Matrimonium celebratum cum Parocho, & Testibus, sed omissis culpabiliter denunciationibus, aliqui cum Molina *tract. 1. disp.* 176. Hurt. aliique apud Castr. sustinent, non subjici pœnis Matrimonii clandestini; sed jam communis est doctrina (Castr. *disp. 2. de sponf. p.* 13. §. *ult.* Sanch. Nav. Pont. G. Hurt. quos citat, sequiturque Leand. *disp. 7. de matr. q.* 91.) subjici, quia in jure C. *Cum inhibitio. De cland. Desponf.* Matrimonium sine denunciationibus clandestinum esse dicitur, id quod Tridentinum numquam correxit. Molinæ autem sententiam probabilem merito censet Castrop. *l. c.* quamvis ipse nostram, hoc est, communem sequatur.

15 In Jure autem (*d. c. Cum inhibitio*, G. Hurt. *disp. 5. de matr. diffi.* 17. *n.* 34.) prima pœna contra Parochos, vel Sacerdotes ex eorum delegatione assistentes ejusmodi Matrimonio clandestino, idest non præmissis denunciationibus, his verbis fertur: *Si Parochialis Sacerdos tales* (idest, eos, pro quibus denunciationes præmissæ non fuerunt) *conjunxerit, per triennium ab officio suspendatur, gravius puniendus, si culpæ gravitas postulaverit.* Hanc suspensionem esse latæ sententiæ, dicit Covarruvias, esse ferendam Henr. & Sayrus, quorum utramque sententiam esse probabilem, judicat Filliuc. *Tr. 17. c. 6. n.* 102. eosdem citans.

16 Secunda est contra ipsos contrahentes, sic enim dicitur ibidem; *C. Cum inhibitio. De sponf. Sed his, qui taliter præsumpserint, etiam in gradu concesso, copulari, condigna pœnitentia imponatur.*

17 Tertia. C. *Ex tenore. Qui filii sint legitimi*, ut si conjuges prolem suscipiant, ignorantes, se impedimento dirimenti laborare, ipsa proles, quæ alias legitima a jure esse concedebatur, legitima non sit, si dicti conjuges contraxerunt non præmissis denunciationibus.

18 Aliam pœnam iisdem imposuit Trident. *sess. 24. c. 7. de ref. matr.* in hunc modum; *Qui quamvis ignoranter, intra gradus prohibitos contraxerunt, spe consequendæ dispensationis careant, si* (certe cum culpa) *Matrimonium contraxerunt, denunciationibus non præmissis.* Hæc Tridentinum, quod quidem non ligat manus Pontificum, quasi hi non possint dispensare, sed solum his verbis notatur habito hoc sensu Concilii, difficilius Pontificem dispensaturum, & ipsos dispensandos obligari, quando petunt dispensationem, exprimere Pontifici, se licet ignoranter, quoad impedimentum, tamen sine denunciationibus contraxisse. Hæc latius disputata, lege apud citatos, Sanch. Coninch. cum Castrop. *disp. 2. de sponf. p.* 13. §. *ult.* & Aversa *q. 7. de matr. sect.* 3. §. *seq.* aliosque.

CAPUT IV.

De Benedictionibus, seu, ut vocant, velationibus Matrimonii.

§. I. *Sub qua obligatione, &c.*

1 Hæc est postrema solemnitas Matrimonii inter Missarum solemnia omnino præstanda conjugibus, quando utrique contrahunt primas nuptias, etiam alias corrupti, sed non uxorati. Cum autem ea Matrimonio accidentalis, illique jam contracto adveniat, ejus omissio ipsum invalidare non potest. Dixi (quando utrique) nam si alter ex conjugibus secundas nuptias contrahit, an sit hoc Matrimonium secundum benedicendum, dicam mox §. *seq.*

2 An vero hujusmodi solemnitatis omissio afferat peccatum, distinguendum est. Nam vel quæris, an sit peccatum illas omnino negligere: vel quæris, an peccatum sit, Matrimonium consummare, antequam illæ accipiantur. In hoc posteriori casu multos habemus Doctores asserentes, non esse mortale (præciso semper scandalo, earumque contemptu) imo nec esse veniale. Ita Sanch. Azor. Pont. adducti, & excepti a Leand. *disp. 7. de matr. q.* 82. adde Aversa *q. 20. de matr. sect.* 4. §. *Deinde.* Solum enim consilium hoc est, non præceptum, ut clare ostendunt illa Concilii verba, *Sancta Synodus hortatur, ut conjuges ante benedictionem Sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent.*

3 At in priori casu, dissentiunt prædicti. Aversa enim, *de matr. c. 9. n.* 7. & Leand. *l. c.* cum aliis ajunt, esse mortale, Sanch. & Bonacina cum aliis ab iisdem citatis ajunt, mortale non esse. Illi affirmant, quia censent illud esse præceptum Ecclesiæ de re gravi; hi negant, quia contra putant, præceptum, utpote de suscipiendo Sacramentali, non autem Sacramento, de re gravi non esse. Utrumque probabile. Sed mihi probabilior est sententia hæc negans, quia nisi clare constent onera gravia, nolo ea fidelibus imponere.

4 Et hic quidem non improbabiliter docet Sanch. *l. 3. de matr. dis.* 12. *n.* 10. Cui adde Villalob. apud Leand. *l. c. q.* 74. Episcopum posse per alias pœnas cogere conjuges ad ejusmodi benedictiones assumendas, sed non per excommunicationem, quia hæc res non est adeo gravis, ut per excommunicationem urgeri queat: quidquid contra Sanch. sentiant Leander, *l. c.* & alii.

5 In sententia autem affirmante esse mortale, benedictiones negligere (quæ sententia certe probabilis est) obligatio sub mortali solum esset, ne prima vice conjuges consumment Matrimonium, omissa benedictione, non vero pro vicibus aliis.

§. II. *Secundæ Nuptiæ an sint benedicendæ?*

1 Quando conjuges ambo, vel alter ipsorum contrahit secundas nuptias, non debent benedici, ut probant ex Sacris Canonibus Bellarminus *de matr. c.* 16. Sanch. *l. 7. disp.* 22. Barbos. *in Trid. sess. 24. c. 1. de reform. matr.* Aliique. Ratio præcipua est, quia benedictiones solemnes Ecclesiæ non solent ex Jure repeti, *C. Vir de sec. Nupt.* super eadem re.

2 Nihilominus quamvis ita res se habeat ex vi Juris; tamen standum erit consuetudini, quam singulæ Ecclesiæ laudabiliter servant. Nam alicubi, quando alter solus ex conjugibus, sive vir, sive fœmina acceperat in primis suis nuptiis benedictionem, rursus accipit in secundis, si ducat conjugem, sed primas nuptias ineuntem, & certe ita esse consuetudine introductum, absolute docet Sanch. *l. c.* testans adesse etiam de hoc quamdam Extravag. Joan. 22.

3 Alicubi autem, quando fœmina tunc primum contrahit, seu antea

bene-

benedicta non fuerat, iterum cum viro, quamvis viduo ante benedicto, benedicitur, non autem contra, idest, quando fœmina benedicta fuerat, licet vir non fuerit benedictus. Et Aversf. *l. c.* §. *Jam vero*, quidem testatur, in Italia introductum communiter esse. Servetur ergo, ut dicebam, cujuscumque Ecclesiæ consuetudo.

4 Pœnam Parochi benedicentis secundas nuptias in casu per jura, vel prædictas consuetudines non permisso, esse arbitrariam ab Episcopo infligendam, concludit Boss. *c. 9. de matr. n. 43.*

§. III. *Quisnam nuptias benedicit?*

1 INflicta est a Tridentino pœna suspensionis ipso facto ab Officio, & beneficio ei Parocho, qui benedicit conjuges alienæ Parochiæ; quæ suspensio sit duratura, quandiu ab Ordinario ejus Parochi, a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur. Vide, quæ dixi supra *c. 2. §. 5. n. 22.*

2 Hinc igitur vides, per Parochum, vel per Sacerdotem ex ejus licentia nuptias esse benedicendas: & quia benedictiones dandæ sunt inter Missarum solemnia, ideo ad has non posse delegari, nisi Sacerdotem.

3 Si antequam conjuges benedictiones acceperint, mutent domicilium, Parochus hujus domicilii debere benedictiones dare dubium ne sit, quia tunc ille est proprius Parochus; & denique hic discurre, sicut discurrimus de Parocho, cum de ejus præsentia ad Matrimonium nuper disputavimus.

4 Sed peccabitne Parochus benedicens conjuges alienæ Parochiæ?

Resp. quandoquidem is læderet jus alieni Parochi, & incurreret ipso facto in suspensionem modo dictam, ideo ex capite incursus in suspensionem, aliquis posset excusare a mortali prædictum Parochum, quia sicuti nonnulli DD. quos ego *l. 3. opusc. de Sacrif. Missæ c. 1. §. 8. n. 7.* citavi, docent pœnam, etiam ipso facto, suspensionis, non esse signum obligationis sub mortali, ita in casu hoc. Ex capite item læsionis juris alieni facile etiam quis posset excusare a mortali eumdem Parochum, si semel, aut iterum alienam ovem benediceret, quando modicum judicaretur esse præjudicium Parochi proprii, non vero quando sæpe, & cum gravi ejusdem præjudicio. Ita de Fideli Eucharistiam semel, aut iterum suscipiente extra suam Parochiam in Paschate, qui cæterum paratus est suum Parochum recognoscere, ita, inquam, ego philosophatus sum *in opusc. de Commun. c. 4. §. 4. nu. 50.* pari igitur modo posset aliquis philosophari in præsenti casu.

§. IV. *Quonam tempore benedictiones concedendæ non sint?*

1 QUamvis jure antiquo dies plures exciperentur, in quibus prohibitum erat benedictiones conferre, hodie tamen Trident. *sess. 14. c. 10. de reform. matr.* prohibitionem restringit ad Adventum, & Quadragesimam his verbis; *Ab Adventu Domini Nostri usque in diem Epiphaniæ, & a Feria quarta Cinerum usque in Octavam Paschatis inclusive, antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari Sancta Synodus præcipit; in aliis vero temporibus nuptias solemniter celebrari permittit.*

2 Hoc præceptum, quo solum prohibentur dictæ benedictiones (nam cæterum quocumque tempore possunt iniri sponsalia, denunciationes fieri, contrahi Matrimonia, illaque consummari) censeo cum Aversf. *q. 10. de matr. sect. 2. V. Oblig.* obligare sub mortali. Ratio est, quia id præcipit Tridentinum in honorem, & reverentiam illorum dierum, sicuti præcipit Ecclesia jejunia, festos dies, &c.

3 Præterea conjuges recipientes benedictionem prædictis diebus jubentur (*c. Non oportet 2. 33. q. 4.*) separari ad arbitrium Episcopi (sed certe excluso incontinentiæ periculo) quod si conjuges sic puniuntur, multo magis & ipsi Parochi diebus illis vetitis benedicentes, erunt ad arbitrium ejusdem Episcopi puniendi; nam in jure non adest pœna taxata, ut notat Aversf. *l. c.* Posse autem Episcopum dispensare, ut dictis diebus benedictio ex causa urgente (quæ certe rarissime contingere potest) omittatur, docet Sanch. *l. 7. de matr. d. 7. num. 6.*

4 Tempore interdicti localis generalis, vel cessationis a divinis dubitare quis posset, an conferri ita licite queant ejusmodi benedictiones, sicuti ex probabilissima sententia apud Hurt. *de interd. dis. 8. n. 27.* licite possunt contrahi Matrimonia; & dubitationi respondendum est negative, idest non conferri licite. Ratio est, quia hæc sunt proprie officia Ecclesiastica, quæ tempore dicti interdicti certo prohibentur. Vide de hoc nimis plura apud Boss. *cap. 9. de matr. §. 19. & seqq.*

§. V. *Quandonam, & sub qua obligatione a solemni traductione Sponsæ in domum Sponsi sit abstinendum?*

1 QUemadmodum urget prohibitio adhibendi benedictiones tempore Adventus, & Quadragesimæ, ita & traducendi sponsam in sponsi domum cum solemni pompa; id enim videtur a Sacris officiis fideles avocare, quod pro sacris illis diebus minus decet. Dico (cum solemni pompa) non enim vetatur simplex deductio sponsæ in domum sponsi.

2 Docet autem Sanch. *l. 7. de matr. d. 7. n. 18.* pompam moderatam non afferre culpam ullam, paulo excedentem afferre venialem saltem, excedentem vero ita, ut ex arbitrio prudentis, judicetur notabiliter detrahere sanctis illis diebus, atque ansam dare aliis notabilis offensionis, & scandali, culpam afferre mortalem.

3 At Pont. *l. 6. c. 8. n. 10.* quem sequitur Aversf. *l. c. V. Non obligare*, docet potius esse dicendum, absolute mortalem culpam afferre, quia id grave præceptum est; Siquidem ejusmodi pompa interdicitur in reverentiam illorum dierum, sicuti de benedictionibus a nobis dictum est §. *præc. n. 2.* & solum afferre culpam venialem ex parvitate materiæ, quando scilicet pompa est adeo moderata, ut ex illa parum detrahi sanctitati illorum dierum prudenter judicetur.

4 Profecto utrumque video probabiliter loqui: sed locutio Sanchez videtur esse castigatior, quia non est eodem modo sentiendum de benedictionibus, quæ sunt officia Ecclesiastica, atque de hac pompa, quæ cum sit mere sæcularis, & extra sacra loca fiat, non statim attingere videtur illorum dierum sanctitatem, illisque statim detrahere; unde absolute, & de genere suo mortale esse peccatum dicendum sit.

5 Puto denique, per se posse Episcopum dispensare, & concedere solemnem dictam traductionem, si enim potuit §. *præc. n. 2.* concedere benedictiones in diebus vetitis, quæ sunt officia Ecclesiastica, multo magis prædictam pompam, quæ ex natura sua sæcularis est. Dico (per se) nam ex alio capite vix unquam poterit Episcopus illam concedere; nam cum ad dispensationem legis latæ a summo Pontifice nequeat Episcopus, ut alibi dictum est, dispensare, nisi ex rationabili, & proportionata causa; quandonam hæc aderit in casu pompæ, de qua agimus? Quæ semper superflua, ac prodiga consuevit esse, ac facile differri in aliud non sacrum tempus potest.

TRACTATUS VII.

DE OBLIGATIONIBUS EX MATRIMONIO

Consurgentibus, ubi etiam de Divortio.

Duo genera obligationum considero in conjugibus, alteram necessariam voco, voluntariam alteram. Prior quinque habet capita, posterior duo, ut jam ex sigillatim explicandis patebit.

CAPUT PRIMUM.

De obligationibus Conjugum necessariis.

§. I. *Prima obligatio, hoc est cohabitatio.*

1 SIve ex Matrimonii natura, sive ex lege divina nobis promulgata per illa Summi Dei verba, Gen. 2. *Propter hoc relinquet homo Patrem, & Matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*, individuam vitam agere conjuges debent sub eodem tecto, in eadem mensa, in eodem toro. Unde, nisi a gravi causa excusentur, grave ex genere suo peccatum committunt, si secus faciant.

2 Gravis autem causa esset, si timeret alter ex conjugibus sibi mortem, vel læsionem membrorum, vel grave damnum, sive animæ, sive corporis; ut si ab altero sollicitaretur ad peccatum, si periculum subiret inficiendi se morbo aliquo contagioso. Si autem ejusmodi pericula non essent ex cohabitatione, essent vero ex debiti redditione, teneretur conjux cum conjuge infirmo cohabitare, consuetaque præstare obsequia; reddere autem debitum non teneretur, juxta ea, quæ a nobis dicta sunt *l. 7. Dec. cap. 3. §. 5. n. 24.* legique potest Aversa *q. 23. de matr. sect. 3. V. Decimo tandem.*

3 Verum adverte Primo, si in casibus, in quibus excusaris a cohabitatione, nesciatur causa, debere ostendi, & publicari aliquam aptam excusationem, ne ansa detur aliis cogitandi aliquid minus decorum de altero conjuge.

4 Adverte Secundo, si nulla adsit excusatio, posse virum, vel uxorem cogi ad mutuam dictam habitationem, tum a Judice Ecclesiastico, tum a Judice Sæculari (sed hoc, quando causa non cohabitandi non dependet a controversia valoris Matrimonii) Ratio est, quia Ecclesiastica potestas sic tuebitur jura Matrimonii, quod est Sacramentum; Sæcularis vero tuebitur jura civilia, cum Matrimonium contractus civilis sit.

5 Adverte Tertio. Quid dicendum Primo, si ipsa uxor quamvis, ut dictum est, non obligetur, velit tamen cohabitare cum suo viro laborante morbo contagioso propter amorem, quo illum prosequitur, potestne licite cohabitare? Secundo; Quid dicendum, si velit debitum reddere cum suæ vitæ periculo?

Resp. de priore ex his satis ego *l. 6. in Dec. c. 2. §. 7. n. 7.* De posteriore *l. 7. in Dec. c. 3. §. 5. num. 24.*

Profectio conjugis in alium locum.

7 Quoniam vero non raro occurrit casus, quo unus ex conjugibus alio proficisci debeat, quæstio hic celebris est, an alter eum debeat comitari, ut cum illo juxta Matrimonii leges cohabitet? Loquimur autem, quando ante contractum Matrimonium nullum præcessit pactum, quo conjuges se obligaverint habitare certo in loco: si enim pactum præcessit, satis dictum est supra *Tract. 3. cap. 4. num. 4.*

8 Resp. Id quatuor sequentibus regulis planum fiet. Prima, uxor debet sub mortali sequi virum, quando ex quacumque causa, sed non ex turpi, & inhonesta, alio vir commigrat, modo uxori id grave non afferat nocumentum (ut habet Laym. *l. 5. tr. 10. p. 3. c. 2. n. 5.*) seu, ut habet Sanch. *lib. 9. de matr. d. 4. n. 15.* modo ipsius uxoris statum id non dedeceat.

9 Multo autem magis debebit uxor sequi virum, si antea sciebat consuetudinem viri, qua alibi habitare consueverat. In quo certe casu major causa, seu majus damnum esse illud debebit, quod ipsa ab ejusmodi sequela excusare valeat: illa enim scientia posita, visa est uxor consentire transmigrare. Lege Castrop. *d. 1. de sponf. p. 15. §. 1.*

10 Regula secunda. Vir tenetur uxorem sequi, si ea alio ex necessitate commigrare, seu alibi habitare compelletur, puta propter sanitatem, vel simile quid: nam in mutuis obsequiis paris sunt conditionis conjuges. Sunt tamen suæ excusationes pro viro, quas modo diximus pro uxore, hic proportionaliter applicandæ.

11 Regula tertia. Si mutuo consensu, & sine scandalo, aliove incommodo conjuges recedant, seque ab habitatione separent; cum tunc injuria alteri non fiat, non est, unde ex hoc capite culpa ulla committatur. Incommodum autem esset, si quia separationis causa nescitur, daretur occasio male judicandi de alterutro; si separatio fieret ex indignatione, vel odio, si periculum esset incontinentiæ. Et quidem propter hanc postremam considerationem, recte Abbas *c. 1. n. 7. De conjugio*, monet, ne Judex Ecclesiasticus ulla ratione permittat conjuges juniores separatim vivere; prudenter Sanctus Paulus 1. ad Cor. 7. *Nolite* (inquit) *fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, & iterum revertimini, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.*

12 Regula quarta. Si vir non alio commigret ibi domicilium fixurus de quo casu hactenus dictum est, sed velit per Provinciam vagari, uxor non obligatur (ut habent Sanch. *l. c.* & Castr. *l. c. n. 5.*) cum viro peregrinari, quia sic vagari, non decet mulierem: nisi forte quando celebratum fuit Matrimonium, sciebat uxor, hanc esse consuetudinem viri; tunc enim videtur consensisse huic incommodo; multo minus vir obligabitur sequi uxorem vagari volentem (qui certe casus rarissimus est) Adde si vir ex aliqua justa causa vagari cogeretur, non esse obligandum, secundum Sanch. *n. 14.* & Castr. *n. 5.* ducere uxorem volentem eum sequi, quia nimis id molestum esset ipsi viro, & nimis indecens uxori.

13 Nota, quamvis longam peregrinationem nemo ex conjugibus vovere, vel suscipere valeat licite, nisi ex aliqua necessitate, vel ex mutuo consensu, idque juxta dicta *n. 11.* brevem tamen suscipere, vel vovere potest vir, invita uxore; sed non uxor, invito viro. Ratio est, quia vir non est uxori subditus, cum ipse sit uxoris caput, unde liberior vir esse debet in iis, quæ non multum offendunt rationem conjugii, quam uxor, quæ cum subdita sit viro, gubernanda est, præsertim in ejusmodi peregrinationibus, quæ tametsi breves, mulieri nequaquam convenire, nisi cum quibusdam circumstantiis solent.

Cohabitatio cum conjuge excommunicato.

14 Ex dicta cohabitationis obligatione, ne ea sit unquam impedita conceditur conjugi, ut licite possit cum altero communicare, etiamsi is sit ex-

com-

communicatus vitandus, ut omnes docemus, & ego diserte iterum, & minutius dicam, si Deo placuerit *in Tr. de Extrem.* in explicatione illius carminis *utile, Lex, humile, res ignorata, necesse*, ubi particula, *Lex*, significat legem Matrimonii, illuc adi, ubi excipiemus participationem in crimine criminoso, &c.

A servitute cohabitatio, conjugum non impedienda.

15 De hac re satis multa dixi supra *t. 1. de impedim. c. 3.* Solum in præsentia restat sequens doctrina.

Matrimonium inter duos liberos ejusmodi effectum inducit, ut neuter licite possit, se in servitutem tradere, seu vendere altero invito; id enim præter gravem ignominiam, quam affert alteri, maximum prædictæ obligationi cohabitationis præjudicium ferret.

16 Invenio autem notabile discrimen inter virum, & uxorem. Nam uxor non potest se valide vendere absque viri consensu, potest se valide (quamvis illicite) vendere vir sine consensu uxoris. Ratio est, quia uxor ob subjectionem, quam habet sub viro, non potest de se disponere, potest, quantum est ex hoc capite Justitiæ vir, qui non est subjectus uxori, nisi in convenientibus ad redditionem debiti conjugalis, quam certe servitus ex se non impedit. Hanc sententiam sequuntur Sanch. *l. 7. de matr. d. 32. n. 2.* citans D. Thomam, Aversf. *q. 32. de matr. sect. 1. V. Rursus*, aliique, sed Pont. *l. 7. de matr. c. 44.* æquales facit in hoc conjuges, & invalidam esse putat, invito altero sui cujuscumque conjugis venditionem, quam æqualitatem probabiliter adesse, negare non possum.

17 Dixi, altero invito: ex communi enim consensu non esset peccatum se vendere, quantum est ex capite Justitiæ, quia volenti, & consentienti non fit injuria; Nam cæterum scimus omnes, facile posse intervenire alia inconvenientia, unde illicita esset ejusmodi venditio.

18 Advertendum tamen est, in eo casu, quo venderet se vir, volente uxore; ipsam uxorem non amittere suam libertatem, sed solum sibi præjudicare non parum. Tunc enim ejus vir factus jam servus, ipsa consentiente, debebit præferre obsequia Domini obsequiis alias debitis ipsi uxori. Idem dic, si uxor, consentiente viro. (Qui certe mihi videtur casus moraliter impossibilis) se vendat.

§. II. *Secunda, & Tertia conjugum obligatio,*

Idest

Mutua præstatio alimentorum, & educatio filiorum. Remissive.

1 DE his quæstionibus dictum est a me satis *l. 5. in Decal. cap. 3. §. 3.* quem locum studiosus adire facile poterit, vel adeat Aversam, *q. 21. de matr. sect. 4.* Castrop. *d. 3. de sponsal. p. 5. §. 2.* de priori argumento bene disserentes, & de posteriore Bonac. *circa 4. Decal. præcept.* aliosque *ibid.* citatos.

§. III. *Quarta conjugum obligatio,*

Idest

Correctio Mutua.

1 VItæ magna conjunctio, quæ est inter conjuges, exigit, ut mutuo iidem se conjugali affectu corrigant, & ad peccata evitanda se invicem adjuvent, id, quod duobus fieri potest modis, Primo, adhortatione. Secundo, punitione. Tum igitur vir, tum conjux adhortatione uti poterunt, & aliquando, juxta regulas correctionis fraternæ, debebunt; ita tamen, ut vir (quippe qui uxoris caput) illa, quæ pertinent ad familiæ gubernationem, possit uxori præcipere, sed præcipere non possit uxor viro; nam hæc solum poterit, debebitque proponere; atque illa prudenter urgere.

2 At vero, quoad punitionem, nullo modo conceditur uxori, posse virum punire, viro autem uxorem punire leviter, & moderate conceditur; leviter, inquam, quia ipsa serva non est, sed viri socia, atque una caro cum illo. Et quidem nunquam ex odio, sed ex charitate, zelo, & amore Justitiæ: semper autem juxta proportionem culpæ, imo levius, quam culpa requirit, ut par inter conjuges amor custodiatur. Hinc fit, ut si grave delictum committat uxor gravi punitione corrigendum, id ad maritum non pertineat, sed ad publicum Judicem.

3 Si quæras magis in particulari mensuram ejusmodi punitionis.

Resp. Id ita cordate, ac breviter explicari a Castr. *d. 3. de spons. p. 5. §. 3. n. 31.* ut satis sit ejus verba hic subscribere.

4 *Certum est*, inquit, *non posse maritum punire uxorem pœna mortis, mutilationis, exilii, perpetui carceris* (intelligo publici, vel perpetui, vel diuturni) *vulneris, alteriusque percussionis, ex quo ejus salus, vel membrum periculum subeat; has enim pœnas sibi Respublica reservavit; quas nec dominis, ratione servorum, permisit. Plerumque censerem, subtractione cibi maritum uti debere in uxore punienda, quia hæc pœna sufficiens videtur ad communes defectus puniendos. Cui pœnæ addi possunt aliquot reclusionis dies, etiam compedibus appositis; Uxorem tamen cædere alapis, conculcare pedibus, fustibus percutere, raro permitterem, quia conjugali affectui, & amori, qui semper spectandus est, hæ graves punitiones, si frequentes sint, non leviter obstant. Minus censeo concedendam verberum punitionem, quia hæc servorum propria est; & licet aliquando, causa urgente, ingenui soleant affici hac punitione, id contingit, cum in minori ætate sunt constituti. Quapropter (nisi causa gravissima urgeret) peccatum mortale existimarem tam punitionem, etiamsi in suo genere levis, & moderata sit, quia ex se uxorem maxime dedecet, & in plurimum sententia præbet divortii causam. Atque ita sustinet Sotus, Sanch. Molin.* Hæc Castr.

5 Recte autem idem Doctor *ib. n. 3.* notat, in hac re maxime esse spectandam loci consuetudinem, attenta uxoris conditione. Quippe uxor humilis, & plebeja gravius puniri solet, quam nobilis: In cujus dicti confirmationem mihi affirmavit quædam nobilis fœmina, nunquam hic Panormi a viris solere nobiles uxores, ne leviter quidem, percuti, seu verberari: quod si quis secus id facere auderet, universos uxoris propinquos, dicebat fore commovendos.

§. IV. *Quinta conjugum obligatio, quæ est respectu thori, scilicet circa debitum conjugale. Remissive.*

HÆc est præcipua conjugum obligatio, quia scilicet hi tenentur debitum conjugale sibi invicem reddere, ad quod per contractum Matrimonii, ad prolem generandam, se se obstrinxerunt. Quoniam vero de ea *l. 7. in Decal. c. 3. §. 5.* præsertim a §. 5. late satis disputavimus, inde totam hujus rei explicationem, sine molesta mea explicatione, habere facile potes.

C A P U T II.

De obligationibus voluntariis, quas possunt in rebus temporalibus suscipere inter se conjuges.

HUc reducimus Donationes, & Sponsaliciam largitatem: Nam de contractu dotis, ejusque restitutione, mortuo conjuge, quæ est e obligatione necessaria, altius esse solet disputandi locus, nempe *in tract. de contractibus.*

§. I. *Donationes liberales inter Conjuges.*

IN jure communi (de quo nos semper loquimur) donationes inter vivos factæ invicem a conjugibus, constante Matrimonio, invalidæ sunt, atque ideo revocari possunt, etiamsi Matrimonium fuerit solum ratum, etiamsi donatio fuerit facta ante Matrimonium, sed dilato ipsius effectu in tempus jam celebrati Matrimonii. Constant hæc ex jure, *Toto tit. ff. & C. de Donat. & C. finali eod.*

2 Ratio autem convenientiæ pro ejusmodi invaliditate fuit, quia, si ejusmodi donationes concederentur, alterum ex his duobus consequeretur, quod scilicet, vel facile depauperarentur conjuges, quia, ne se ostenderent parum amantes, prodige donarent, vel orirentur inter eosdem continuæ discordiæ, si non donarent.

3 Eodem modo prohibetur, conjugem aliquam summam alteri conjugi remittere; non autem prohibetur eidem legatum relinquere, vel aliquid donare causa mortis, vel aliquid eidem repudiare, v. gr. hæreditatem, aut fidei commissum, vel aliquid per contractum venditionis, vel similem tradere. Ratio discriminis inter prædictam alicujus summæ remissionem, & hos casus, est, quia illa remissio vere est donatio: at legatum, & illi contractus non sunt propriæ donationes. Ita Mol. *d. 289.* Sanch. *de matr. l. 6. d. 1.* Turr. *d. 75 dub. 1.* Bonac. *d. 3. de contr. q. 13 p. 4. an. 26.* Onate *de contr. T. 2. tr. 50. d. 33. a n. 6.* aliique; Specialiter vero, quod donatio causa mortis non prohibetur inter conjuges, vide apud Dian. *p. 6. tr. 6. res. 30.* contra Clarum, & Fagundez ab eodem citatos, putantes prohiberi.

4 Illud operæ pretium est hic obiter adnotare, quod, licet donatio conjugum inter vivos non confirmaretur morte donantis, de qua re mox *a n. 22.* nisi, ut nonnulli existimant, præcesserit traditio; Donatio tamen causa mortis, quam non prohiberi inter conjuges, modo indicavi, etiam non præcedente traditione, morte conjugis donantis confirmatur. Lege Molinam *d. 288. n. præsert. 17.* & Sanch. *l. 4. cons. c. 1. d. 13. n. 4.*

5 Huic generali doctrinæ de invaliditate donationis inter conjuges addunt eadem jura quinque exceptiones, in quibus valida est donatio prædicta, constante Matrimonio.

6 Nimirum I. Quando Maritus condonat, vel remittit dotem uxori.

7 II. Quando uxor, quæ dotem non attulit, constituit dotem viro. Rationabilis exceptio; nam ejusmodi constitutio dotis non est liberalis donatio, quia per illam compensatur onus alendi ipsam uxorem, & familiam, quod vir tunc in Matrimonio subit.

8 Quando autem contra vir, post contractum Matrimonium, constituit uxori dotem, vel illam auget, distinguendum erit. Si enim mere liberaliter, & gratis id faciat, invalide facit, quia tunc est pura donatio; at vero si dictam dotem constituat, vel augeat in recompensationem, quod ipse sit, v. g. Ignobilis, vel senex, uxor vero nobilis, vel puella, vel quid simile, valide constituet, augebitque, quia tunc non est pura donatio, sed recompensatio. Atque per hanc distinctionem conciliare fortasse poteris Auctores inter se, quoad hoc dissentientes, quos relatos habes apud Dian. *part. 8. tract. 6. res. 29.*

9 III. Excipitur, quando conjux donator adeo ratione suarum facultatum modice donat, ut non efficiatur moraliter pauperior, nec donatarius locupletior. Atque huc nonnulli merito reducunt, quando donatio fit inter conjuges Principes non habentes Superiorem, quamvis utrique servent jus commune.

10 Huc item reducuntur Sanchez, & alii apud Dianam *p. 8. tr. 6. res. 26.* id probabile esse dicentes, quando conjux dat reditus, v. g. annuos, pro sepultura, seu pro sepulchro, vel capella alterius conjugis, tunc enim conjux hic alter non fit locupletior. Sed non placet, quia is conjux donatarius posset illam sepulturam, quoad dictos reditus annuos, qui sunt temporales, quique sub ipsius dominio jam esse supponuntur, vendere, & sic fieri locupletior. Præterquamquod donans jam factus fuit per prædictam donationem, pauperior. Melius igitur distinguit Fagund. *de contr. lib. 4. c. 11. n. 24.* Si enim capella, vel sepulchrum emptum sit, vel dotatum pro conjuge paupere, ad Dei honorem, cultumque, poterit sustineri donatio; quia sic potius est donatio facta Deo, quam conjugi: At sustineri non poterit, quando rationem ejusmodi non habet.

11 IV. Quando uxor dat viro causa studiorum, ad ipsum doctorandum, vel causa acquirendæ nobilitatis, honoris, dignitatis, imo & causa ludorum, qui publica auctoritate celebrantur: hæc enim non tam videntur donata viro, quam expensa ab uxore ob suum decus in persona viri.

12 V. Quando vir aliquid annuum, vel menstruum tradit uxori, ad se sustentandam, juxta vires allatæ ab ipsa dotis: Addo libens, & juxta conditionem sui status. Hæc enim non est pura donatio, sed debitum ex vi contractus Matrimonii.

Hæc, & minutiora quædam lege apud Doctores, quos citant Bonac. *d. 4. de contr. q. 13. p. 4. a n. 27.* & Diana *l. c.*

13 Illa duo omittere nolo.

I. Quid fiet, si alter conjux, dum habet bona aliqua ab altero donata, gemmam, torquem aureum, vas argenteum, &c. illam extraneo vendat, vel donet, utique cum peccato, quod mox iterum dicam *n. 24.* obligabiturne extraneus illa restituere, si conjux suam donationem talium rerum factam alteri revocet? Quæ certe restitutio fieri vix posset sine dedecore conjugis, qui vendit, vel donavit, & sine periculo rixarum inter conjuges utrosque.

14 Resp. Ex rigore legum restituere obligabitur, ut ex se patet. Verum advertere debemus (ait Caramuel apud Dian. *p. 8. tr. 6. res. 19*) has leges prudenter esse interpretandas, neque credendum, in publicam perniciem tendere, adeoque communem sententiam respondentem obligari donatarium, vel emptorem ejusmodi ad restitutionem, videri prudentum judicio limitandam. Hæc ex illo. Adderem insuper ego, in casu prædicti dedecoris, vel discordiæ, ipsum conjugem, qui donavit, obligari ad non revocandam donationem, vel ad non dissolvendam emptionem, nisi valde magna causa, seu satis urgens necessitas revocationem persuadeat, quia ipse obligatur ad non dehonorandum conjugem, & ad pacem domesticam custodiendam.

15 II. in dubio, an donatio conjugis fuerit facta causa mortis, an inter vivos, præsumi, eam esse causa mortis, dicit cum multis Dian. *p. 8. tr. 6. res. 30.* Assentior dicto, sed ejus rationibus, quas apud ipsum lege, non acquiesco. Illa sit ergo efficacior, quia donatio liberalis, quanto minus potest, nocere debet donanti (nisi contrarium exprimatur in donatione). nemo enim, ut alibi diximus, & fatentur omnes, res suas prodigere præsumitur; nam propter non absimilem rationem in materia voti, idem sustinuimus, ut quantum potest, minus aggravet voventem. Cum ergo donatio causa mortis minus noceat donanti, quam donatio inter vivos, ut ex dictis constat, illa erit in dubio præsumenda.

An possit conjux obligationes cæteras suscipere pro conjuge?

16 Præterea, quod uxor non possit, constante Matrimonio, marito donare, extenditur ad quamcumque obligationem uxoris pro marito, & qui-

& quidem in nostro Siciliæ Regno in hunc modum, t. 2. *Prag. tit.* 53. *Pragm.* 35. §. 3. disponitur:

Obligationes Mulierum, quæ deinceps fient ob causam, & utilitatem virorum ipsorum, sint ipso jure nulla, non obstante juramento, quod præsumitur extortum fuisse in fraudem. Item quamcumque renunciationem, & certiorationem Vellejani. Solum dictas obligationes in eo casu valere volumus, quo debeant ipsarum viri a captivitate redimi.

17 Unde vides, hanc legem non prohibere obligationes pro aliis a marito: nam has suscipere potest uxor. Adverte tamen, debere accedere consensum mariti: siquidem solemne est apud DD. uxorem, constante matrimonio, non posse disponere ex rebus dotalibus, sine viri licentia. De qua re vide Onnate T. 2. *de contr. d.* 40. *n.* 22. Fundum vero dotale ne cum licentia quidem alienare, ut idem *n.* 37. notat.

18 Dixi (dotalibus) nam in jure communi potest de paraphernalibus, ut idem habet *ib. a n.* 30. licet in Jure Castellæ, & consuetudine Lusitaniæ, ne de his quidem possit sine dicta licentia disponere.

Donatio remuneratoria conjugum.

19 Quid autem dicendum de donatione remuneratoria?

Resp. Delugo *d.* 23. *de Just. n.* 134. ait, hanc esse pari modo invalidam, tum quia militant eædem rationes depauperationis, vel discordiæ, tum quia ita colligi ipse, ait, ex jure.

20 At Sanch. *l.* 6. *de matr. d.* At 6. *n.* 11. ait, non esse invalidam, quia prohibita donatione, non intelligitur prohibita remuneratio, ut etiam nos dicemus *in tr. de Donatione*.

21 Excipe, seu explica, nisi affuerit excessus notabilis; nam tunc saltem excessus est mera donatio, atque adeo invalida. Ita etiam tenent plures cum Bonac. *d.* 3. *de contr. q.* 13. *p.* 4. *n.* 27. *V. Secundus est*, citans Mol. Clarum, aliosque & cum Diana *p.* 8. *tr.* 6. *res.* 28. citante Dicast. Azor. aliosque. Quæ certe opinio est probabilior, quam firmat etiam ex Jurisperitis Marius Cutel. *tr.* 1. *de Donat. Disc.* 2. *pratic.* 12. *a n.* 19. *& a n.* 44. quem omnino lege: nam late explicat, quæ debeant esse ejusmodi merita, & quomodo probanda, ut appareat donationem vere esse remuneratoriam. Joanni autem Delugo non valde favent illæ leges ab ipso citatæ; nam dispositio talium legum, in quibus ipse fundatur, quæ est universalis, statuens donationem inter conjuges prohiberi, quæ donantem pauperiorem, & accipientem facit locupletiorem, verissima est. At per donationem remuneratoriam donans non fit absolute, & simpliciter pauperior, jam enim antea ipse beneficium acceperat, nec donatarius fit locupletior: jam enim antea beneficium contulerat.

An morte confirmetur conjugum Donatio?

22 His statutis, inquires Primo: Quanam ratione valeat donatio facta in vita, si alteruter ex conjugibus moriatur, sive per mortem naturalem, sive civilem, qualis civilis est deportatio in exilium, & ex Sanch *l.* 6. *de matr. d.* 17. *n.* 9 *& l.* 7. *sum. c.* 3. *n.* 68. *& c.* 15. *n.* 31. Professio solemnis in Religione successionis incapace?

Locutio autem semper est Primo, quando res donata tradita jam est, atque adeo in possessione; si enim non fuisset secuta traditio, cum illa donatio invalida fuerit, nihil remansisset, quod morte confirmari posset, nisi ut dico, adfuisset traditio, seu possessio. Secundo, locutio item semper est, quando donatio excedens 500. solidos fuerit insinuata: nam si insinuata non fuit, donatio ejusmodi quoad excessum supra dictos solidos cum sit in jure nulla, non confirmaretur morte conjugis, de qua insinuatione satis abunde dicam *in tr. de Donatione*.

23 Sed jam Resp. cum necessaria distinctione. Vel enim moritur prius conjux donans, qui in vita donationem non revocavit, ut certe revocare non poterat, & tunc assero, eam donationem ipsius morte confirmari, idest eam quæ ante mortem erat invalida, unde & revocabilis, fieri jam postea validam, & consequenter res donatas, & traditas juste retineri a conjuge donatario posse. Imo addo, donationem retrotrahi ad tempus, quo facta fuit, ac proinde omnes fructus ex illo tempore pertinere ad ipsum donatarium. Ratio est, quia donans, quandoquidem eam donationem revocare valens, non revocavit, firmam esse post mortem voluisse a tempore, quo donavit, putandus est; id enim nulla unquam lex prohibuit.

24 Hinc notat Bonac. *l. c. n.* 16. *V. Addunt nonnulli*, posse conjugem, rem ab altero conjuge sibi donatam retinere, ut expectet, donec videat, an donatio confirmetur morte: nulli enim sic injuriam facit. Sed id caute intellige, ita nimirum, ut rem donatam non distrahat, secus in casu revocationis rem suam habere non posset alter conjux. Unde peccaret ille conjux, qui distraheret juxta damnum quod inferret alteri, & ad restitutionem teneretur, modo dicto *n.* 14.

25 Vel secundo, moritur prius conjux donatarius, & tunc assero, illam donationem, quæ prorsus erat nulla, nullam remanere, atque adeo non posse hæredes donatarii rem illam sibi retinere. Ratio est manifesta, quia res illa donatarii non est, quia donatio est nulla; ergo ad donatarii hæredes nullo modo pertinet, sed illam conjux donans sibi vendicabit.

26 Vel tertio, moriuntur simul tam conjux donans, quam donatarius, ut posset accidere naufragio, bombarda, ædificio diruto, &c. & tunc assero diligenter investigandum esse, quis prius, etiam per brevissimum tempus expiraverit. Si donans, confirmabitur ejus morte donatio, si donatarius, non confirmabitur, ut modo dictum est.

27 Quid, si post expensas omnes præsumptiones, quas in simili mox afferam, adhuc sit dubium, quisnam prius animam efflaverit?

Resp. Cum Molina, Covarruvia, ac Turriano allatis, exceptisque a Bonac. *l. c. n.* 27. *v. Si vero*, in ejusmodi dubio usui debere esse regulam vulgatam: Melior est conditio possidentis. Illius igitur erit res illa donata, a quo invenitur possideri.

Matre, & filio simul decedentibus, quis succedat?

28 Hic occasione juvat digredi ad similem casum, de quo non multis ab hinc diebus interrogatus fui. Mortua est ex diruto pariete vidua mater, & filius parvulus unigenitus sub eodem tecto, eodemque in lecto dormientes. Quæsitum ergo fuit, an præsumendum sit, matrem prius animam emisisse, quam filium; id enim maxime intererat decernere; si enim filius matri præmortuus est, succedebat mater in bona paterna dicti filii, qua deinde mortua, succedere debuerant consanguinei ejusdem matris, & quidem eidem matri proximiores. Si vero mater filio præmortua esset, succedere debebant consanguinei patris, tanquam ejusdem patris. & dicti filii proximiores. Quid ergo statuendum?

29. Resp. Longa est hæc disputatio inter Jurisperitos. Et quidem si ageretur de morte naturali, ut si nesciretur, an mortua prius fuerit mater, an filius in loco distanti, v. g. in Indiis, præsumeretur mortua prius mater utpote grandior natu, atque adeo naturali morti vicinior. At cum in præsenti casu versemur in morte violenta, alia est indaganda conjectura. Dic ergo, ex textibus mox citandis, tamquam probabilius in nostro casu existimari debere, præmortuum fuisse filium parvulum, utpote propter teneram ætatem facilius morti obnoxium. At contra: si filius fuisset grandior, cum mater, utpote fœmina, debilior sit, ipsam matrem fuisse præmortuam, præsumendum foret. Vide hæc fuse apud Jurisperitos *in l. Qui duos §. Cum in Bellum, ff. de reb. dub. L. cum pubere, L. cum mulier*.

30 Quid, si omnibus expensis, in dubio adhuc res versaretur? Tunc putarem, vel pro possidente esse sententiam ferendam, ut modo dixi *n.* 27. in simili: vel si nullus possideret, dividenda esse bona pro ratadubii. Sed redeamus ad nostra.

Donatio suppellectilium an valeat inter Conjuges?

31 Inquires secundo. An si conjux alteri conjugi donet, constante Matrimonio, vestes, annulos, & suppellectilia domus, ejusmodi donatio confirmetur morte donantis?

Resp. Confirmari, sicut cæteras aliarum rerum donationes, si vera donatio fuit. Verum hic opus est, hic labor, conjicere, an in hoc genere dictorum donatorum donatio fuit vera, quando ex verbis donantis id cognosci non potest.

32 Ajo, distinguendum esse: Vel enim sunt vestes pretiosæ, vel ordinariæ, & viles (id, quod certe judicio prudentis, spectata nobilitate, vel qualitate conjugum dijudicandum est: nam vestis v. g. serica erit pretiosa pro uxore rustica, quæ ejusmodi non est pro nobili). Si vestes ergo donatæ sint ex prioribus, non censentur donatæ, sed solum usus esset concessus: si ex posterioribus, donatæ censeri poterunt. Ratio est, quia donatio nunquam præsumitur, nisi de ea certo constet, cum nemo præsumatur prodigere res suas *L. cum de indeb. ff. de prob.* Cum ergo facile donentur vilia, præsertim ei, quem amas, difficulter pretiosa; ideo illa donata esse, hæc non item dijudicari poterit. Lege Glos. *in l. cum quid ff. si certum petatur*, quæ notat, quoties extat conjectura, ut aliquid sit collatum ex alia causa, quam donationis, nunquam intelligi esse donatum: At in casu nostro est conjectura, ea pretiosa concedi, ut decentior appareat conjux in alterius decus, ad quod sufficit duntaxat earum rerum solus usus.

33 Excipe tres casus. Primo, quando in aliqua Regione etiam pretiosa absolute donari consueverunt. Secundo, quando conjux est multum nobilis, & dives. Tertio, quando dantur occasiones, quod conjux aliquid donaverit conjugi. In his enim tribus casibus præsumitur absoluta, & vera donatio. In Primo, quia donans præsumitur, se conformasse consuetudini. In secundo, quia tunc valet, quod modo diximus, puta, rem pretiosam existimari vilem (sed profecto talem metiendam ad proportionem personæ, &c.) In Tertio, quia videtur tunc esse retributio ex gratitudine, juxta dicta *a n.* 20.

Donata intuitu alterius Conjugis.

34 Inquires Tertio. An donata conjugi intuitu alterius conjugis, v. g. intuitu Amicitiæ, Beneficii, Consanguinitatis alterius, acquirantur ei, in cujus intuitum donantur, an ei, cui donantur? Petrus v. g. dat Bertæ annulum ex eo quia maritus ejusdem Bertæ, qui est Medicus, ipsi Petro sanitatem reddidit, cujusnam erit annulus, Bertæ, an Medici mariti? Supponimus autem Medicum satis abunde pretium suæ artis habuisse.

35 Resp. Si donavit in dictum pretium laboris, vel alio modo constet, Petrum voluisse rem dare Marito, non est dubium, quod res donata acquiratur Marito, quia acquisitio rei donatæ dependet a voluntate donatoris. At, si velit donare uxori quidem, sed intuitu viri, licet Bon. *l. c. n.* 10. cum Bart. & aliis putet, acquiri viro; tamen Bald. aliique ap. Bon. *l. c.* putant, acquiri uxori, quia jam uxori res donatur. Profecto utrumque probabile, sed hoc posterius probabilius; Meum enim est, seu in meum dominium transit id, quod mihi tu donas, licet intuitu, & ex meritis alterius, sicuti gloria, quam Infanti baptizato dat Deus ex meritis Christi, vere infantis est.

Donata Mulieri putatæ uxori.

36 Inquires Quarto, de eo casu, quem Caram. *in Theol. mor. l.* 2. *n.* 647. (Vide etiam Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *res.* 27.) sic proponit, decernitque: *Petrus habebat bona fide Antoniam in uxorem, & quia illam amabat, multa dona ipsi dedit: postea comperiens Matrimonium esse nullum, requirit, an illa donationes teneant, an revocari queant?*

Respondet, *eas fuisse: sicuti fuerunt initio: neque enim tempus eas mutat. At quomodo initio fuerunt?*

Respondeo, & Primo quidem, *si fuerunt remuneratoria, valida fuerunt.* Secundo autem, *si gratiosa, debet videri, an si Petrus cognovisset eam, ut Amasiam, adhuc dedisset, & tunc fuissent item valida.* Tertio, *si non dedisset, nisi ut uxori, dic tunc donationes processisse ex errore, ac propterea nec fuisse liberas, nec fuisse validas. Tamen* (addit) *cur non possint compensari cum usum corporis date a muliere, etiam ex errore ipsi credito per errorem viro?* Hæc ex illo. Cujus ultimo huic addito ego necessariam limitationem adnecto, debere scilicet prudentis arbitrio expendi dona, ut fiat scilicet justa compensatio inter ipsa, & proportionatum pretium usus corporis talis fœminæ. Deinde dico, si mulier dedit usum sui corporis, nonne dedit etiam usum sui corporis vir? Et fortasse ita, ut magis gratum fuerit mulieri habuisse talem virum existimatum, quam contra.

Donata cum Juramento.

37 Inquires Quinto. Si conjux alteri quid donet, adjecto donationi juramento, confirmaturne donatio, adeoque sit valida?

Respondeo, esse validam in eo sensu, ut non possit revocari ob juramenti reverentiam, docet communis sententia. Quid autem in nostra sententia dicendum sit, & quomodo distinguendum, diximus, cum egimus *de Juramento*, *l.* 3. *in Dec. c.* 3. §. 5. *a n.* 41. ubi etiam vidimus §. 6. si juramentum det robur dictæ donationi ex virtute Religionis tantum, non tamen dare ex obligatione Justitiæ.

§. II. *De sponsalitia largitate.*

1 Sponsalitia largitas, quæ solet esse inter Sponsos, antequam contrahatur Matrimonium per verba de præsenti, est vera donatio, & hic de ea est breviter differendum; est autem duplicis generis. Alia pura, quando nimirum inter Sponsos nec osculum intercessit, nec copula. Alia non pura, quando scilicet intercessit: hic de priore, mox §. *seq.* de posteriore.

Sponsalitia largitas pura.

2 Sit generalis Regula. Sponsalicia largitas pura, seu pura donatio cujuscumque rei, etiam pretiosæ factæ inter Sponsos de futuro, ita valida est, ut si subsequatur Matrimonium, illudque consummetur, donata acquiratur omnino donatario, sine necessitate insinuationis, ut habet Diana, *p.* 8. *tr.* 6. *res.* 25. secus dicta donata revertantur ad donatorem. Notentur singulæ clausulæ dictæ Regulæ.

3 Dictum est Primo (*Sponsalitia largitas*) non enim hic loquimur si constet aliquid independenter a Matrimonio secuturo fuisse donatum sic enim non est sponsalitia largitas, sed donatio facta extraneo, de qua hic non agimus.

4 Di-

4 Dictum est Secundo (*Donatio cujuscumque rei*) nulla enim est prohibitio, seu limitatio circa res, quas Sponsi sibi invicem donare possunt.

5 Dictum est Tertio (*inter Sponsos de futuro*) Hinc ergo fit, ut si inter illos adsit impedimentum dirimens, etiamsi contracta sint sponsalia sub conditione dispensationis, & ante dispensationem aliquid donetur, illam non fore sponsalitiam largitatem, sed donationem, qualis solet fieri extraneis, eodemque modo mensurandam, ac illa. Ratio est, quia tunc ii non sunt vere sponsi. Ita Sanch. *l. 6. de matr. d. 18. n. 7. & d. 19. n. 6.* Vide etiam multa in hanc rem apud Dian. *p. 11. tr. 4. a ref. 18.*

6 Dictum est Quarto (*Ita valida est, ut si subsequatur Matrimonium &c.*) donationes enim sponsorum semper præsumuntur fieri sub conditione futuri eventus, idest futuri matrimonii: unde si hoc non subsequatur, res donatæ restituendæ sunt integræ donatori, cum iis limitationibus seu explicationibus mox afferendis *an. 9.* Quare, quando Sponsus, vel Sponsa dono sibi invicem dant vestes, aliaque similia, cum donatio absoluta nunquam, ut nuper *§. 1. n. 22.* diximus, præsumatur, semper præsumuntur donari ex causa futuri matrimonii, & ob ejus decus, non vero absolute, ut transferatur dominium illarum in alterum; nisi forte sint vestes quotidianæ, & non pretiosæ, vel adsint aliæ conjecturæ probantes absolutam donationem, qualem esse concedimus, si res sint esculentæ, & poculentæ, quæ servari usque ad contractum matrimonium non solent, vel, quando in aliqua Regione sit mos usurpatus a Sponsis absolute donandi. Vide hoc fusius agitatum a Jo: Angel. Boss *To. 2. tit. 8. De restit. jocalium dissol. spons.* ubi multa ad rem de hoc argumento notat. Etiamsi dicat Sponsus, *Dono, seu dono mitto has res pretiosas Sponsæ*, adhuc non præsumi absolutam donationem, quia sensus solet esse, dono ad ornatum meæ futuræ conjugis, dono ad ejus usum, si sequatur matrimonium, &c.

7 Dictum est Quinto (*Illudque consummetur*) quia sic solum videtur conditio integre completa, siquidem ante consummationem potest matrimonium dissolvi per ingressum in Religionem. Ita Sanch. *l. c. d. 19. a n. 1.*

8 Dictum est Sexto (*Donata acquiruntur omnino Donatario*). Ratio est, quia positis iis, quæ jam prædicta sunt, purificatur conditio, atque adeo valida facta est donatio.

9 Dictum est Septimo (*Secus revertantur ad Donantem, &c.*) Id, quod clarius sic distingue, *Ex l. cum veterum C. de Donat. ante Nupt.* & ex Mol. *d. 196.* & ex Boss. *l. c.* aliisque. Vel primo matrimonium non sequitur ob solius donantis culpam, sive is sit Sponsus, sive Sponsa, & tunc donans duo mala contrahit; alterum est, quod res omnes per sponsalitiam largitatem donatas recuperare non valebit: remanet enim apud eum, qui culpam non habet. Alterum, quod restituere eidem debebit omnia, quæ per similem largitatem forte habuit ab alio.

10 Vel Secundo Matrimonium non sequitur culpa donatarii, & tunc is omnia restituet donanti, qui est sine culpa: & merito, nam æquitas non patitur, ut relictus sine sua culpa amittat Sponsam, seu Sponsum, & item dona alteri concessa intuitu Matrimonii.

11 Vel Tertio, Matrimonium non sequitur nullius culpa, ut, si alterutter ex Sponsis moriatur, vel fiat Religiosus (hæc enim culpa non est) & tunc omnia reducentur in pristinum, hoc est, Sponsus debebit restituere totum, quod habuit a Sponsa, & hæc totum, quod habuit ab illo. Excipe in hoc tertio casu, nisi forte hæc passa sit osculum, vel copulam, de qua re mox infra *§. 3. n. 4.*

12 Vel denique Quarto, non subsequitur matrimonium ex communi utriusque libero consensu, & tunc pari modo, ac dictum est *n. prec.* omnia reducentur in pristinum, idest, totum, quod dono alter accepit, restituetur alteri, quia ob consensum libere præstitum dissolvendi sponsalia, tacite convenisse videntur, ut quilibet restituat accepta: neque hic osculum, aut copula aliquid proderit Sponsæ, ut mox infra *d. 3. n. 5.* videbimus.

Res habita per Sponsalitiam largitatem, an necessario servanda pro filiis Donantis?

Affertur communis Doctrina affirmans.

13 Jam vero insurgit nunc quæstio, an, quando ex secundo jam Matrimonio enascuntur filii, ea, quæ mulier habuit a sponso per donationem, si transeat ad secundas nuptias, debeat reservare pro dictis filiis, an possit de illis donatis libere disponere, eaque dare etiam filiis posterioris Matrimonii?

14 Huic quæstioni Respondetur communiter, debere reservari pro filiis prioris Matrimonii, si ipsi vivunt, sicuti etiam omnia bona, ab ipsa matre per donationem inter vivos, vel per ultimam voluntatem habita a primo conjuge, sive tempore constantis Matrimonii, sive tempore sponsalitii, quia ita habetur in jure, *L. Fœmina, C. de secund. Nupt.* & ita habent Gomez, Molina, Sanch. Turrian. apud Bonac. *d. 3. de contr. q. 13. p. 3. n. 31.* Illa autem, quæ ab aliis habuit mulier intuitu viri prioris Matrimonii, debere etiam reservari dictis filiis, docet idem Bonac. *l. c. p. 4. n. 32. V. Secundo collegi*, quod certe est consequenter ad Bartoli opinionem, quam ipse Bonac. tenet, bona scilicet data uxori intuitu viri acquiri ipsi viro, ut vidimus supra *§. 1. n. 35.* At in alia probabiliter sententia Baldi *ibid.* allata, quam multi tenent, ea bona acquiri ipsi uxori, non ita est: & mihi videtur satis probabile, non ita esse; nam dicta lex *Fœmina* solum dicit esse reservandum pro filiis quidquid ex bonis priorum Maritorum fuerint assecutæ. At hæc bona, de quibus est quæstio, Maritorum non sunt, ut tamquam probabilius *ibid.* judicavimus.

15 Omnes autem a dicta reservatione pro filiis prioris Matrimonii excipimus cum eodem Bonac. *l. c. p. 3. n. 32. V. Hoc tamen*, medietatem sponsalitiæ largitatis, quando intercessit osculum, vel copula: nam quia hæc medietas, tunc acquiritur ipsi uxori, ut mox dicemus, ideo de ea poterit libere disponere sine ulla obligatione eam reservandi pro dictis filiis.

16 Dictum est *n. 14.* (pro filiis, si ipsi vivunt) si enim vel mortui fuerint filii procreati e dicto priore Matrimonio, vel nulli sint filii procreati, dispositio hæc legis (*Fœmina*) locum nullum habet, sed in mulieris libera potestate remanebunt ea bona, ut clare notat eadem *l. Fœminæ.*

Affertur nostra opinio negans donata uxori debere servari pro filiis prioris Matrimonii.

17 Hactenus communem doctrinam in medium attulimus. Nunc studiosis Lectoribus meis considerandum propono, hæc ideo ab Imperatore fuisse disposita; quia leges civiles, quæ abhorrent a secundis Nuptiis, volunt ab illis Viduas retrahere. Cum ergo leges Canonicæ, quas sequi debemus, Nuptias secundas non reprobent, unde nullam culpam mulier ad eas transeundo, etiam intra annum luctus, committat, pœnam amissionis prædictorum donatorum nequaquam incurret.

18 Confirmatur Primo, ex Sacro Textu, *C. penult. & C. ult. de sec. Nupt.* qui sic habet:

Super illa quæstione, an mulier possit sine infamia nubere intra tempus luctus, hoc est intra annum a morte viri, *secundum leges definitum, Respondemus, quod cum Apostolus dicat: Mulier viro suo mortuo, soluta est a lege viri sui, in Domino nubat, cui voluerit: per licentiam, & auctoritatem Apostoli ejus infamia aboletur.*

19 Confirmatur Secundo: Nam Glossa communis *dicto c. ult.* cum attulisset aliquorum opinionem asserentium, propter dictam Apostoli licentiam mulierem non evadere pœnam, qua privatur antenuptiali donatione, & omni eo, quod ex liberalitate viri ad eam potuit pervenire, & item asserentium, Ecclesiam non potuisse hanc pœnam tollere, cum inquam Glossa communis hæc attulisset, Glossa marginalis notavit in margine *n. 4.* sic:

Imo potuit, quidquid dicat Bernardus, cui standum non est.

Si ergo ablata est ab Ecclesia ejusmodi pœna, cur debebit mulier eas donationes amittere?

20 Ad hæc scio quid respondere possint Jurisperiti civiles, nimirum, duas esse constitutas pœnas contra Viduam transeuntem ad secundas Nuptias in anno luctus, alteram infamiæ, alteram amissionis bonorum ipsi donatorum: priorem tolli a sacris Canonibus, non vero posteriorem. Ita Glossa Civilis, *in d. l. 1. C. de sec. Nupt.* cujus hæc verba sunt in Additione.

Pœna, quæ imponitur mulieri, eo quod nimis festinanter nubit, de qua in hac l. (idest pœna infamia) est sublata per dictum Apostoli. Pœna vero, quæ imponitur, ideo quod nubit secundo, de qua l. Fœminæ, & alibi, non est sublata. Ita dicunt communiter omnes Canonistæ in c. penult. & fin. de secundis Nuptiis. De quo vide omnino Abbatem in d. c. finali.

21 Verum ego tria habeo contra hanc Glossam, & consequenter contra responsionem Jurisperitorum. Primum, si in margine *d. c. fin.* ut ego *n. 19.* modo notavi, leguntur illa verba (*Imo potuit &c.*) qua veritate dicitur, omnes Canonistas ita sentire in dicto *c. fin.* Num fortasse, quando scripta est prædicta Glossa Civilis, nondum illi capitulo erat addicta Glossa hæc marginalis Canonica?

22 Secundum: Si nobis conceditur, sublatam esse pœnam infamiæ inflictam *l. 1.* citata, non ex alio capite, nisi quia est pœna; qua ratione negas, non esse sublatam pœnam amissionis donatorum inflictam, quam ipsa Glossa Civilis etiam pœnam merito appellat, dicens hac amissione puniri dictam mulierem? Certe nimis gratis id negas, cum nulla prorsus appareat ratio disparitatis.

23 Dices, eam satis apparere, quia pœna infamiæ nubentis intra annum est pœna mulieris ipsi inflicta in odium tantæ festinantiæ; at amissio donatorum inflicta ex susceptis secundis Nuptiis, est lata in favorem filiorum prioris Matrimonii. Resp. hanc amissionem redundare in favorem filiorum, ultro concedimus: sed dicimus (quod certe nemo negabit) radicem hujus favoris esse pœnam, quam Jura Civilia abhorrentia a secundis Nuptiis infligunt. Cum ergo hæc pœna non sit ex Sacris Canonibus infligenda, nec favor ille redundabit pro filiis.

24 Tertium: Cur prædicta Glossa Civilis remittit me ad Abbatem, *in d. c. fin. de sec. Nupt.* cum ego illum inveniam pro nostra sententia? Esto dicat contrariam esse multorum Canonistarum. Verba Abbatis, quæ multum faciunt ad hanc quæstionem elucidandam, hæc sunt:

Quamquam ista littera, nempe concedens secundas Nuptias, loquatur de Infamia, tamen ratio litteræ est universalis quoad omnes pœnas. Probatur hoc satis in antiqua, dum Papa prohibuit, ne ad jacturam, vel infamiam allegaretur, esse transitus ad secundas Nuptias contra istam mulierem, & si audacia concederetur, tenere contra communem opinionem, quod, etiam pœnas inflictas favore filiorum, mulier non deberet incurrere. Primo, quia favor filiorum non debet esse causa puniendi mulierem, vel impediendi Matrimonium a Deo concessum. Item ex defectu potestatis; nam Imperator non habet potestatem interdicendi Matrimonium ad tempus, vel apponendi pœnam, per quam tollatur indirecte libera facultas contrahendi: Non enim negari potest quia ex ipsis pœnis, etiam inflictis favore filiorum, intimidatur Matrimonium, & tollatur libera contrahendi facultas, & sic posset mulier incurrere peccatum fornicationis, abstinendo se a secundo Matrimonio, ne incurreret pœnas Juris.

25 Sed paulo post, sic addit:

In judicando tamen, vel consulendo, grave esset recedere a communi opinione Doctorum, quam non reperio in hoc per aliquem violatam, & ideo non attentarem, venire contra opinionem tantorum.

Hactenus Abbas. Cujus ultima clausula, an sit nimis timida, Lector dijudicet.

§. III. *Sponsalitia largitas non pura.*

Idest:

Quando inter Sponsos intercessit osculum, vel copula.

1 UT quod proposuimus declarandum, intelligatur planissime, satis erit, si hic afferamus, *L. si a Sponso, C. de Don. ante Nuptias*, & breviter explicemus.

Si a Sponso (ait lex) *rebus Sponsa donatis, interveniente osculo ante Nuptias, hunc, vel illam mors contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad superstitem pertinere præcipimus, dimidiam ad defuncti, vel defunctæ hæredes: Osculo non interveniente, tota Donatio infirmetur; Quod si Sponsa, interveniente, vel non interveniente osculo, aliquid Sponso fuerit largita, & ante Nuptias hunc, vel illam mors contigerit, omni donatione infirmata, ad donatricem Sponsam, vel ejus successores donatarum rerum dominium transferatur.*

2 Ubi nota Primo, loqui Textum de osculo, sed Doctores extendere propter parem, imo majorem rationem, ad copulam. Convenientia hujus dispositionis fuit, velle saltem per medietatem donatorum, ruborem Sponsæ, & difficultatem iterum nubendi, quam passa est ex osculo, vel copula, compensare.

3 Nota Secundo, hunc favorem dari Sponsæ, non vero Sponso, quia hic dictum ruborem, & difficultatem non patitur.

4 Quid, si sponsalia dissolvantur alio modo sine ullius culpa, v. g. per alterius ingressum in Religionem?

Respondeo, adhuc hunc favorem concedi Sponsæ, non vero Sponso, quia æque illa passa est ruborem, non vero hic.

5 Quid si solvantur ex communi consensu?

Respondeo, tunc nihil lucrari Sponsum, quia consentiendo dissolutioni sponsalium videtur remittere jus suum. Ita Molin. *d. 290. n. 1. & 3.* Sanch. *lib. 6. de matr. d. 21. n. 6.* Turr. *d. 77. dub. 4.* aliique. Aliqui autem ad hunc effectum, ut nihil lucretur Sponsa, requirunt, ut consensus utriusque sit simul. Verum sufficere ex intervallo, etiam si antea Sponsus, vel Sponsa consentire noluissent, probat Sanch. *l. c. n. 7.* & merito: æque enim sic censetur facta remissio.

6 Quid, si culpa Sponsi, vel Sponsæ sponsalia dissolvantur, ut fornicatione, vel hæresi, vel simili causa ab alterutro data, lucrabiturne alter aliquid ex forte sibi donatis?

Resp. cum Sanch. *l. c. n.* 8. Sponsam, si non sequatur matrimonium culpa Sponsi, acquirere sibi totam sponsalitiam largitatem habitam a Sponso, & pari modo Sponsum, si non sequatur Matrimonium, culpa Sponsæ, eamdem sponsalitiam largitatem acquirere. Ratio est eadem, quam diximus §. *prec. n.* 10.

7 Nota Tertio, osculum, vel dictam copulam dare sponsæ dictam medietatem, quando vere Sponsa est. Non ergo, si hæc intercesserint ante vera sponsalia; ut si intercessissent cum impedimento dirimente cognito ab utroque Sponso, vel cum sponsalitiis sub conditione celebratis, quæ certe nulla sunt ante adventum conditionis; tunc enim osculum, & copula essent omnino inhonesta, quibus favere, concedendo illis dimidietatem donatorum, Jura nunquam volunt. Atque in hoc casu, licet aliqui dicant, si forte aliquid Sponsus a Sponsa, vel contra, receperit, debere tradi Fisco, tamen verius judicat Sanch. *l. 6. de matr. d.* 20. posse retineri, donec accedat sententia Judicis contra retinentem.

8 At si impedimentum dirimens fuit ignoratum a Sponso, vel ab altero ex ipsis, quid Juris?

Respondeo cum Sanch. *l. c.* si ab utrisque fuit ignoratum, non amittet medietatem dictam Sponsa, quia cum inculpate gravamen pudoris per osculum, vel copulam senserit, non est defraudanda illius compensatione, quæ per dictam dimidietatem donatorum fit. Si item fuit ignoratum a Sponsa, quamvis cognitum a Sponso, eamdem medietatem etiam debebit acquirere, quia pari modo sine culpa gravamen passa est. Si denique e contra ignoratum fuit impedimentum a Sponso, cognitum autem a Sponsa, nihil ipsa acquiret, sed totam sponsalitiam largitatem restituere Sponso debebit, quia, ut dictum est, culpæ Sponsæ favere Jura non debent.

9 Nota Quarto, ut largitas prædicta habeat effectum transferendi dominium in Sponsam medietatis donatorum, satis esse, si dictum osculum, vel copula intervenerit, sive ante dictam largitatem, sive postea; par enim gravamen, & ruborem in utroque tempore patitur Sponsa.

CAPUT III.

De Dissolutione Cohabitationis, & Thori, hoc est de Divortio.

1 EXplicatis obligationibus conjugum ex eorum conjunctione provenientibus, admoneor jam ad ea declaranda procedere, quæ ad eorumdem quasi disjunctionem pertinent, idest ad Divortium, quod jam facio.

§. I. *Quid, quotuplex, & quando licitum sit Divortium?*

1 NOn est hic sermo de dissolutione vinculi matrimonii, de hac enim dictum est *Tr.* 3. Sed de ejus dissolutione quoad thorum, & cohabitationem, remanente vinculo. Id, quod valde diversum est, ut ex ibidem dictis patet. Separatio autem hæc quoad thorum, & cohabitationem, tunc vocatur Divortium, quando est perpetuum, juxta Textum, *l. Divortium, ff. de Divortiis*, in quo dicitur: *Divortium non est verum, nisi quod animo constituenda perpetua separationis fit*. Nihilominus, si perpetuum non sit, sed ad tempus, vocatur etiam, quamvis minus proprie, Divortium.

2 Porro, ut tota ejus tractatio ordine ipso docendi clarior fiat, duo erunt separatim explicanda. Alterum, quandonam illud licitum sit? sive loquamur de perpetuo, sive de temporaneo. Alterum quosnam effectus pariat? de quibus distinctim in paragraphis sequentibus: nunc autem juvabit unitim eadem duo sub compendiosa explicatione complecti, ut uno aspectu totam doctrinam mox latius agitandam comprehendas.

3 Quoad prius, sic statue. Divortium perpetuum est licitum tantummodo propter adulterium alterius conjugis. Divortium vero ad tempus licitum est propter alias causas, quæ in universum ad illam reducuntur, scilicet ad grave periculum sive animæ, sive corporis, sive famæ: in particulari autem sunt tres; Hæresis alterius conjugis, sollicitatio ad peccatum, quam alter alteri faciat, sævitia ejusdem. Ratio prædictæ diversitatis est, quia divortium propter adulterium fundatur in eo, quod per illud delictum fides conjugis absolute frangitur: ergo fides illi amplius absolute non debetur. Adde, absolute Christum Dominum ejusmodi separationem concessisse, dum dixit Matth. 19. *Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*. Dimissio autem absolute data perpetua est.

4 At vero divortium ad tempus propter tres illas causas fundatur in eo, quod non obligatur quis ad commorandum cum altero, a quo tanta mala patitur, utique dum illa patitur. Cum ergo si conjux cum effectu emendetur, & quando est necessarium, securitatem det, non patiatur amplius alter mala illa, obligabitur admittere conjugem, unde fiet, ut divortium perpetuum non sit. Circa causam vero hæresis erit adnotanda quædam distinctio, quam infra ponam §. 7. *n.* 5.

5 Quoad posterius unus est præcipuus effectus (nam minus principales paulo inferius attingentur) ut conjux innocens, postquam legitime divertit proprie a dicto divortio, scilicet, perpetuo, possit, si velit, Ordines Sacros suscipere, vel solemnem professionem in Religione, vel Votum simplex Castitatis in sæculo emittere. At si divertit per divortium improprie dictum, scilicet ad tempus, hæc non posse. Ratio discriminis est, quia si separatio perpetua est, non habetur, unde impediri possit conjux innocens a susceptione boni alterius status ex se perpetui. Verum si separatio perpetua non est, habetur, unde impediatur: nam transacto eo tempore, conjux suum conjugem repetere debebit: judicatur autem transisse tempus, quoties emendatur, ut dictum est, conjux. Illud nota, si quando nulla spes adest ejusmodi emendationis, posse innocentem status illos perpetuos suscipere, sed id non est per se ex vi divortii, sed ex vi defectus dictæ spei. ut infra explicatius dicendum erit.

His veluti in compendium hoc initio ad faciliorem doctrinam explicatis, eadem suo Ordine in sequentibus repetamus, & illustremus.

§. II. *Divortium licitum est ex causa adulterii.*

Ubi

Cujusnam adulterii?

1 QUod licitum sit divortium, scilicet separatio perpetua, quoad thorum, & cohabitationem ob adulterii crimen, certum est ex fide, ut constat *ex Matth.* 19. Certum etiam est ex lumine naturæ, quia frangenti fidem fides servanda in eodem contractu non est, ut docemus omnes.

2 Quoniam vero æqualis fides utrique conjugi debetur, pares in hoc sunt conjuges, nec potest, sive lege, sive consuetudine introduci, ut divortium celebrari queat ob adulterium uxoris, non vero ob adulterium viri: Dixi (esse pares in hoc) nam in criminalibus pares non sunt. Cum enim in Republica majus dedecus existimetur afferre adulterium uxoris, quam viri; ideo vir criminaliter accusare uxorem adulteram potest, non vero uxor virum adulterum. Sed prosequamur cætera, in quibus sunt pares.

3 Rursus ergo, quia fracta fide absolutum jus habet innocens adrecedendum, ideo, quocumque elapso tempore (*C. admonere*, 33. *q.* 2.) celebrare conjux innocens divortium poterit, nisi forte is remiserit, vel quid acciderit, propter quod dictus innocens ejusmodi jus amiserit, de qua re mox §. *seq.*

Quid hic veniat nomine Adulterii.

4 Tota difficultas hic in eo versatur, ut videamus, quidnam intelligatur nomine adulterii, ad hunc effectum divertendi? nam ad effectum deponendi illud Sacramentaliter apud Confessarium, diximus *in opusc. meth. Conf. l.* 2. *c.* 7. §. 6.

5 Breviter assero Primo, nomine adulterii hic intelligi copulam carnalem consummatam, sive naturalem, sive sodomiticam activam, vel passivam, sive etiam bestialem. Ratio universalis est, quia tunc frangis conjugi fidem, quando tuam carnem, quam illi uni conjugi promiseras, dividis cum aliis; at dividis, cum copulam consummatam habes cum dictis. Ita cum communi Sanch. *l.* 10. *de matr. d.* 4. *n.* 3. & 4. & de copula sodomitica ita expresse S. Th. Sa, Henr. Hurt. & innumeri apud Leand. *d.* 26. *de matr. q.* 11. aliique; unde propter paritatem rationis idem dicere cum aliis debemus de Bestialitate.

6 Scio Pontium, *l.* 8. *c.* 16 *n.* 5. quem sequitur Avers. *q.* 23. *de matr. sect.* 1. *V. Hinc tandem*, excludere sodomiam (& sane propter paritatem suæ rationis deberet etiam excludere Bestialitatem) quia, inquit, divisio carnis non fit per infusionem seminis in alienam carnem, sed propter mistionem seminis in semine, seu cum carne alterius in vase apto ad generationem, id, quod in sodomia non contingit; scio, inquam hoc, sed quia ipsemet Pontius *l. c.* tandem fatetur, in praxi excipiendam esse opinionem communem, ab ea nobis recedendum non erit.

7 Quid de sodomia cum propria uxore?

Resp. hanc puto, non venire hic nomine adulterii, quia vere tunc non est perfecta divisio cum alterius carne. Ita cum communi Sanch. *l. c.* Esset tamen sufficiens causa divortii temporalis, quando conjux alium solicitaret ad ejusmodi peccatum, juxta ea, quæ mox dicemus §. 7.

8 Assero secundo, tactus impudicos, oscula, pollutionem ipsius conjugis extra vas, etiam procuratam alienis manibus, seu instrumentis, imo & copulam sine seminis emissione non intelligi hic nomine adulterii, quamvis hæc fiant cum animo perveniendi ad adulterium. Ratio horum omnium est quia hi non sunt actus perfecti contra datam fidem, cum non dividant carnem conjugis cum alterius carne; nam propter eamdem rationem nec nomine adulterii hic venit copula cum fœmina mortua, quia illa non est vera caro, sed veluti statua lapidea. Ita Sanch. Filiuc. Bonac. aliique apud Leand. *l. c. q.* 8. 9. & 10.

9 Dictum est semper (*hic*) nam cæterum in ordine ad Confessionem esse ejusmodi peccata adulterii, *in meth. Conf. l.* 2. *c.* 7. §. 6. & rursus *l* 7. *in Decal. c.* 3. §. 1. docui, ut monui *n.* 4.

§. III. *Casus quinque, in quibus non est licitum Divortium, quamvis adsit causa Adulterii.*

ADULTERIUM UTRIUSQUE.

1 PRimus Casus est, quando uterque conjux adulterium commisit; tunc enim quia delicta compensantur, neuter ex conjugibus poterit divertere. Idque verum est, etiamsi unus conjugum plura, vel publice, alter unum, vel occulte adulterium commiserit, & etiamsi unus per sodomiam, alter per fornicationem: & etiamsi unus se emendaverit, scilicet non amplius adulteretur, alter vero (sed admonitus ut desistat) persistat tamen in adulterando. Ita Doctores citati, & ratio est, quia, posita fidei fractione, semper locum suum habet Jus compensandi, etiam contra emendatum, donec conjux innocens injuriam remittat, de qua remissione mox *n.* 16. Illud (admonitus, ut desistat) vide fusius apud Sanch. *l.* 10. *matr. d.* 7. Coninch. *d.* 35. *dub.* 2. Avers. *l. c. sect.* 4. *V. Quinto*, aliosque.

2 Hæc autem intelligenda sunt, si ante peractum divortium uterque adulteretur. Sed quid, si celebrato jam divortio ob adulterium unius, deinde alter, qui fuerat innocens, adulteretur & ipse, obligabitur ne hic alteri reconciliari ex eo, quod sic compensentur duo dicta adulteria?

3 Obligari, tenent Coninch *l. c.* G. Hurt. *d.* 11. *de matr. diff.* 3. *n.* 21. Leand. *d.* 26. *matr. q.* 23. Avers. *q.* 23. *matr. sect.* 4. *V. Septimo*, Sanch. *lib.* 10. *matr. d.* 9. *n.* 30. citans S. Th. aliosque. At Sanch. sustinet, non obligari, nisi post sententiam, qua Judex cogat fieri reconciliationem, ob periculum fornicationis, quod ex illa separatione consurgit.

4 Verum sententia Coninch. est a nobis approbanda. Ratio est quia quamvis post divortium factum fidem fregerit conjux, qui antea fuerat innocens, jam nunc est nocens, ergo alter jam acquirit jus compensandi.

5 Quid fiet, si post divortium, conjux innocens rite solemnem professionem emiserit, & post professionem adulteraverit, an scilicet reddendus sit conjugi volenti recompensationem? Dicam §. 8. *a num.* 8.

Adulterium unius, sed altero consentiente.

6 Secundus casus est, si conjux adulterium committat consentiente alio conjuge, quod dicitur conjugem prostituere. Ita constat ex sacro Textu *C. Discret. De eo, qui cognoscit consanguin.* Ratio autem est, quia cum uterque tunc delinquat, alter per adulterium, alter per lenocinium, æquitas non vult, ut alter jure suo cadat, alter non item. Ita Sanch. Pont. Castrop. *ll. cc.* & communiter.

7 Consentit autem (secundum eosdem, quibus adde Avers. *q.* 23. *matr. sect.* 3. *V. Quinto*) conjux, sive expresse, sive tacite, non impediendo, cum possit.

8 Inquires. Si vir neget alimenta uxori, si eam deserat, si eam domo expellat, si cum ea crudeliter agat; unde ipsa sibi de aliquo amatore provideat, censebiturne vir consentire uxoris adulterio, & consequenter propter delictorum compensationem cadere a jure divertendi.

9 Respondeo: Sanch. *l. c. d.* 5. *n.* 6. Pont. *l.* 9. *c.* 17. *n.* 7. G. Hurt. *d.* 11. *diff.* 3. *n.* 12. aliique citantes aliqua jura sustinent, non cadere, quia id non est consentire ad adulterium, sed solum occasionem remotam adulterii tribuere. Excipiunt, nisi animo, ut mulier fornicetur, ea vir faciat: nam tunc jam consentiret adulterio, & consequenter a suo jure divertendi caderet.

10 At S. Th. Aug. Covar. aliique apud Avers. *l. c. V. At ex opposito*, citantes & ipsi quoddam jus, sustinent cadere, quia cum conjux [illegible] cienter tunc sit causa illarum injuriarum, videtur etiam esse causa, [illegible] de adulterium sequatur; quare non debet ex sua malitia ejusmodi conjux commodum reportare, & jus divertendi retinere.

11 Mihi videtur excipienda distinctio Avers. *l. c. V. Coharenter*, nam illæ injuriæ, si solitarie sumantur, cum sint in alio genere ab adulterio non sufficiunt, ne ad tacitum quidem consensum, quando vir rationabiliter non prævidet, uxorem fornicaturam; at quando prævidet, aut certe prævidere debet, quia aliquo modo subdubitat hujusmodi fornicatione uxoris; & tamen ab injuriis illis non desistit, cum certo desistere obligetur, tunc a dicto jure se separandi merito

excidet

excidet, qui cum suæ uxoris ipse curam habere debeat, si ea tam gravia incommoda sexui fragili afferat, jam sufficientem causam dare adulterio, & consequenter tacite consentire censebitur.

12 Atque ex data distinctione, Textus, quos affert utraque sententia, satis conciliari poterunt.

Adulterium materiale, idest vacans culpa adulterii.

13 Tertius casus. Quando adulterium vacat vera adulterii culpa, jus divertendi alteri conjugi non tribuit. Merito quidem, quia non est plectendus quis pœna addicta, seu conjuncta ejusmodi delicto, sine formali, & vera culpa talis delicti. Exempla sunt, si conjux fornicetur, prudenter putans suum conjugem obiisse: si per ignorantiam invincibilem, credens quis hanc esse suam, ad illam accedat; si per vim omnino absolutam cogatur conjux adulterium committere, &c. in his enim & similibus casibus, cum sit involuntaria ratio adulterii, separationem, quæ ex formali adulterio consequitur, subire conjugem, æquum non est.

14 Quid si per metum gravem?

Resp. Sylv. aliiqi & eos citans Aver. *q. 23. sect. 3. V. Tertio*, dicunt, adulterium ex metu extortum non dare alteri divertendi jus, quia ad hunc effectum est perinde, ac adfuisset vis, & absoluta coactio, siquidem metus tanti mali excusare debet a pœna, de qua agimus.

15 Verum Sanch. Coninch. Rebell. quos citat, sequiturque G. Hurt. *d. 11. de matr. diff. 3.* docent, dare jus divertendi, quia metus voluntarium per se, & absolute, ideoque culpam non tollit. Utrumque probabiliter dictum esse judico.

Remissum fuisse adulterium.

16 Quartus casus. Quando innocens conjux, (V. G. Vir remisit culpam adulterii commissi ab uxore) non potest amplius ab illa divertere, quia injuria semel condonata non reviviscit. Quod si post remissum unum adulterium conjux incidat in aliud, tunc enim vero poterit alter divertere, quia remissio illa non poterat se extendere ad futura.

17 Remissio autem hæc fiet, vel expresse, si conjux externe dicat, se remittere; vel tacite, si idem conjux conscius adulterii, ex animo remittendi admittat adulterii reum, sive ad copulam, sive ad oscula, sive ad amplexus, &c. quia sic jam illam tractat ut uxorem, ita Sanch. *l. 10. de matr. disp. 14. n. 18. & 19.* Castrop. *disp. 3. de spons. p. 6. §. 2. n. 4.* aliique.

18 Inquires. Si conjux solo animo condonet adulterium conjugi, unde hic eamdem conditionem nondum acceptaverit, poteritne deinde animum mutans retractare condonationem, & divortium celebrare?

Respondeo, non posse probat Sanch. *ib.* quia ad hanc Condonationem, quæ non est, nisi cessio juris proprii, ut firma sit, non requiritur alterius acceptatio: statim enim ac extitit, jam remissum est delictum, quod reviviscere amplius non potest.

19 Quid, si uxor V. G. admittat quidem virum suum, qui adulteravit, sed animo non remittendi illi adulterium?

Resp. cum Sanch. *l. 10. de matr. d. 14. n. 30.* in hoc casu non posse amplius uxorem Divortium petere in foro externo, quia illa admissio probat apud Judicem, qui animum internum non novit, remissionem. At vero coram Deo cum hæc non sit vera remissio, dico, conjugem in foro conscientiæ jus suum divertendi non amittere.

20 Idem esse dicendum, si dicta uxor admittat virum, nec habens animum remittendi, nec habens animum non remittendi, quia tunc vere non remittit, docet Aversf. *q. 23. de matr. sect. 8. V. Sexto præterea* contra Sanch. *l. 10. de matr. d. 14. dicto n. 30. fin.* dicentem tunc remittere.

Periculum incontinentiæ in Innocente.

21 Quintus casus. Si vir V. G. innocens divertere valens ab uxore adulterante, experiatur se sine uxore facile labi contra castitatem, licet ex vi adulterii uxoris jus habeat ad divertendum, tamen illud impediri a damno proprio spirituali, recte monet Pont. *l. 9. c. 17. n. 4.* quia tunc prævalere debet salus spiritualis.

§. IV. *An possit innocens adulterum non repellere?*

1 DIximus hactenus, posse innocentem divertere, nunc inquiro, an obbligetur?

Respondeo, regulariter non obligari. ita Sanch. Castrop. G. Hurt. mox citandi, quia quilibet juri suo cedere potest; nec aliud caput assignari valet, unde hæc obligatio oriatur.

2 Dixi regulariter: nam in aliquo gravissimo casu obligaretur; quando enim dimissio V. G. uxoris esset apta sine ullo inconveniente ad emendationem dictæ uxoris, quæ si non esset dimissa, perseveraret in peccato, vel quando dicta dimissio esset apta ad delendum scandalum, quod habent populi de viro, quasi is patrocinetur adulterio uxoris, & eadem dimissio esset non valde incommoda ipsi viro, essetque item unicum medium sufficiens ad dictam emendationem ponendam, vel ad dictum scandalum amovendum, quando, inquam, adessent hæc, obligaretur innocens divertere, ut fuse habent Sanch. *lib. 10. d. 13.* G. Hurt. *d. 11. dif. 4.* Coninch. *d 35. dub. 3.* aliique.

§. V. *Quænam certitudo adulterii requiratur ad divertendum?*

1 CUm conjuges sint in possessione maritalis conjunctionis, non possunt ab ea per divortium deturbari, nisi adsit certitudo causæ, seu delicti divortium inducentis. Hinc non satis est, quod alter dubitet, vel probabiliter suspicetur de alterius delicto, ut illum dimittat. Regula enim generalis alibi allata est, neminem posse a suæ rei, vel juris possessione dejici, nisi certo moraliter constet titulus, unde ejici possit ab illa: & ita docent in nostro casu de divortio omnes DD. ut testatur Castr. *d. 3. p. 6. §. 4. n. 7.* & colligitur *ex cap. ex parte. De spons.*

2 Si quando ergo in alio Textu (*C. Dixit Dominus 32. q. 1.*) dicitur dimitti posse uxorem ob suspicionem fornicationis, intelligitur ob suspicionem violentam; & in sententia probabili Farinacii aliorumque apud Castrop. *l. c. n. 8. fine*, ob suspicionem vehementem, ex qua fieri rem moraliter certam, idem Farinacius putat.

3 Si inquiras, quoad effectum divortii (nam quoad alios effectus, qui ad nos nunc pertinent, vide citatos) quænam conjecturæ, seu probationes certitudinem hanc moralem faciant de adulterio commisso?

4 Resp. certum esse eas quæ, si in judicio exhiberentur ad probationes adulterii, illud ibi sufficienter probarent, sufficere etiam ut illud privatim constet; sed descendendo magis ad signa particularia, dico, quando adulter publice moratur in domo adulteræ, seu contra, vel quando extant filii ex adulterio, vel quando extat suspicio violenta, ut si fuerit inventus nudus cum nuda, vel solus cum sola in eodem thoro, certitudo moralis delicti est.

5 Oscula, & amplexus sola non sufficiunt ad moralem certitudinem de adulterio; sufficiunt autem adminiculata cum aliis conjecturis, v. g. a tempore, a loco, a mora: puta, si ea fuerunt in loco secreto, & tempore apto ad delictum, vel quid simile.

6 Amatoriæ literæ duntaxat non sufficiunt, at si in iis mentio fiat de copula habita, plane sufficiunt.

7 Confessio propria serio facta item sufficit, non vero facta ad se jactandum; id quod a circumstantiis colligi a prudenti debet, quæ jactantia potest etiam esse *in præced. n.*

8 Dictum alicujus testantis adulterium, vel testantis indicia violenta de illo, non sufficit, nisi sit dictum fide dignissimi, vel plurium fide dignorum. Hæc sparsim apud Sanch. *lib. 10. de matr. d. 12.* Castrop. *l. c. n. 8.* Mascard. *De probatione conf. 38. & 64.* *Aversf. q. 2. 3. de matr. sect. 2. V. Admonet*, aliosque.

9 Huc denique facit casus sequens. Berta est certo adultera, sed ejus vir Titius nescit id certo: solum enim de uxoris adulterio subdubitat, ex quo motus (sane insufficienter ex dictis) eam deseruit, quæro, an Berta possit cogere Titium ad secum cohabitandum, & ad non negandum thori commercium?

10 Respondeo: Sanchez, & Coninch. apud G. Hurt. *disp. de matr. diff. 7.* ajunt, posse, quia separatio est pœna uxori infligenda: at, donec Titius certo sciat delictum, eam pœnam infligere juste nequit. Si ergo nondum Berta a suo jure cohabitandi, & conversandi cum suo viro dejecta est, illum ad se revocare poterit.

11 At idem Hurt. *l. c.* citans Rebellium, & Cajetanum merito ait, non posse, quia cum ipsa certo fregerit viro fidem, jam cecidit a jure exposcendi sibi fidem; Divortium enim vere non est pœna, sed quasi effectus necessario sequens ad fidei fractionem; sine jure autem virum cogere ad secum habitandum nequaquam valet uxor.

§. VI. *An auctoritate propria fieri possit Divortium ob adulterium?*

1 NOn ignoro, nobiles aliquos Doctores, ut Pont. *lib. 9. c. 18.* Aversf. *l. c. V. explicatur*, docere te, etiamsi certo scias tui conjugis adulterium, non posse eum a thoro, & cohabitatione depellere, nisi accedat judicis sententia.

2 Sed nec ignoro, alios, ut Sanch. *l. 12. de matr. d. 12. n. 31.* Castr. *l. 3. de spons. p. 6. §. 4. n. 2.* Leand. *d. 26. de matr. q. 40. & 41.* non minus nobiles, velle contrarium, scilicet te scientem conjugis adulterium, posse, nulla præcedente sententia, ab illo divertere: secluso tamen scandalo, sive adulterium sit publicum, sive, occultum, sive ex causa adulterii, sive ex aliis causis pro temporali divortio mox explicandis.

3 Me cum his posterioribus sentire cogit ratio duplex. Prima, quia in Sacro Textu (*C. Dixit Dominus 32. q. 1. n. 2.*) dicitur, *Ubicumque est fornicatio, vel fornicationis suspicio* (sane violenta, ut modo dixi) *libere dimittatur uxor*. Notas illud (*libere*) quæ enim esset tua libertas, si tibi judex esset implorandus? Secunda, quia ut toties dictum est, frangenti fidem fides non est servanda in omnibus contractibus civilibus. etiam auctoritate propria, & in foro conscientiæ; ergo & in casu nostro, cum jus divertendi, ut modo indicavimus, non sit pœna a judice infligenda; illam enim solum ipse declarat, sed est quasi effectus necessario procedens a fide non servata Addam & rationem tertiam ductam ab exemplo Sancti Joseph, volentis propria auctoritate relinquere Sanctissimam Virginem, ut probat Maldonatus *in primum c. Matth.*

4 At in Sacris Canonibus vetatur fieri divortium absque auctoritate judicis?

Respondeo, falsum id esse, & in aliquibus Textibus, qui de hac re circumferuntur, apte respondet Castrop. *l. c.*

5 Dictum autem est (secluso scandalo) quod certe evitabitur, si conjux simulando graves causas abeat in loca longinqua, ubi ejus Matrimonium ignoratur.

6 Quæres. Est ne alius modus vitandi ejusmodi scandalum?

Respondeo, apud Doctores hunc modum passim lego, sed certe puto, id dici loco exempli: quare si aliud occurrat, illo utere. Ego sane tanquam modum sufficientem approbarem, si conjuges per aptam æquivocationem simularent, se velle communi consensu castitatem servare, vel quid simile, quod amovere possit a fidelibus suspicionem delicti, si quando est occultum in altero conjuge, & quo tolleretur aliis ansa deserendi conjuges sine causa.

De simili scandalo fugiendo vide Castrop. *tr. 16. disp. 2. p. 7. n. 6.* (quem sequitur Gibalinus *de Clausura disp. 2. c. 11. n. 55. fol. mihi 235.*) qui Castropalaus cum dixisset, si quis absque gravi difficultate non potest probare nullitatem veram suæ professionis, posse ipsum fugere a Religione, &c. sic addit: *Limitant hæc Lessius, Sanchez, Suarez, nisi oriatur scandalum. Sed raro, vel nunquam ex tali fuga orietur scandalum sub obligatione vitandum: tum quia raro inde sumunt alii occasionem fugiendi absque legitima causa, tum quia ipse legitime fugiens utitur jure suo, a quo usu sine gravi damno abstinere non potest*, &c. Hæc ille.

Quid, si nullitatem probare absque difficultate possem? Resp. *ibid.* Castropal. te sub mortali fugere, antequam probes non posse. Posse adhuc sine mortali, dicit Gibalinus *l. c.* idque propter rationes jam dictas, quæ videntur etiam hic militare. Uterque tamen convenit, posito quod fugerit, esto peccaverit, non teneri ad Religionem reverti. Porro prædictam doctrinam casui nostro aptare, tu ipse facili negotio, Lector, potes.

7 Si conjux ob adulterium occultum relictus querelam apud judicem deponat, se injuste relictum esse, qua ratione se gerere debeat conjux alter, qui juste eum deseruit, & similia multa, quæ pertinent ad forum externum, legi poterunt apud citatos.

8 Illud hic ne te prætereat, conveniunt omnes, conjugem adulterum obligari ad reconciliationem cum conjuge innocente, quandocumque innocens velit, si separatio facta sit auctoritate propria: At, si facta sit auctoritate Judicis, non omnes Doctores in eadem est sententia: Nam aliqui apud Sanch. *lib. 10. de matr. disp. 10. n. 2. & 10.* tenent, si innocens acceptavit sententiam Judicis de divortio, ipsum adulterum non obligari amplius ad reconciliationem: unde posse, innocente invito, Ordines Sacros suscipere, Religionem profiteri, cœlibem manere in sæculo, &c. quia innocens per acceptationem sententiæ de divortio remittit mutuam societatem, ad quam alius obligabatur. Alii tamen, ut Sanch. *l. c.* Castrop. *disp. 3. de spons. p. 6. §. 7. n. 1.* alios citantes tenent, ipsum adulterum per se obligari ad reconciliationem, neque posse prædictos status eligere, dum subest reconciliationis spes, de qua spe mox infra §. 7. n. 7. dicemus in simili. Ratio est, quia sententia de divortio, cum sit declaratio Juris, non potest plus concedere, quam ipsum jus naturæ concedit: at de jure naturæ adulterium nullo modo eximit adulterum a sua obligatione manendi cum sua, secus ex delicto commodum reportaret; ergo, &c. illud autem, quod dicitur, innocentem per acceptationem sententiæ remittere mutuam societatem, falsum omnino est, quia gratis dicitur.

9 Hæc posterior sententia est omnino excipienda, priorem vocat non improbabilem *l. c.* Castrop. sed mihi pace tanti viri videtur ob rationes modo dictas improbabilis.

Dixi autem (*per se obligari*); nam quando rationabile periculum esset, ne ipse conjux, quamvis alias nocens, occideretur, vel inique. crude-

literve

literve eractaretur, si ad conjugem innocentem rediret; sane non obligabitur: Ita Castrop. *l. c. n.* 3. sed id per accidens est, ex illo scilicet capite, quod mutua societas conjugum nunquam censetur fuisse permissa cum tanto periculo, vide Castrop. *l. c. n.* 3.

§. VII. *causa celebrandi Divortium ad tempus.*

1 EAs generatim ad unam causam damni gravis reduci, vel in specie ad tres, puta ad hæresim, ad sollicitationem ad peccandum, & ad sævitiem nuper dixi §. 1. *n.* 3. Dixi item has tres causas inducere separationem conjugum ad illud duntaxat tempus, quo illæ durant, ibidemque huic doctrinæ rationem breviter, quantum fuit satis, indicavi. Nunc ergo aliquid de singulis scitu, vel explicatu dignum superaddamus.

PRIMA CAUSA.

Hæresis.

2 Cum ratio, cur propter hæresim, ut & propter Apostasiam a fide (quam spirituale adulterium appellare consuevimus) separari possit conjux, sit, ne ex cohabitatione cum hæretico alter periculum subeat infectionis, prolesque male educetur, ideo etiam si in aliquo peculiari eventu hoc periculum non esset, non propterea Catholicus divertere vetabitur: satis enim est, ut periculum adsit, ut plurimum. Nomine autem hæresis intellige veram, & pertinacem, qua scilicet hæreticus correctionem non admittat, seu illam admittere paratus non sit.

3 Hic autem nota; quamvis non omnes conveniant, posse propria auctoritate fieri divortium ob adulterium carnale, ut §. *prec.* vidimus: omnes tamen convenire, posse ob adulterium hoc spirituale. Ratio fortasse est, quia id ab ipso jure conceditur, vel quia in hoc magnum est periculum contagii. Ita Sanch. *l.* 10. *de matr. d.* 15. *n.* 6.

4 Adde, conjugem separari non solum posse a conjuge hæretico, verum etiam obligari (secundum Castr. *d.* 5. *de matr. p.* 6. *n.* 2. citans Sanch. Coninch. Layman) quando reipsa dictum periculum adsit, quia conjux tenetur saltem gravissimum hoc infidelitatis periculum vitare. Benignius loquitur Castrop. credit enim tunc esse hanc obligationem, quando duo concurrunt, puta, quando conjux hæreticus Catholicum niteretur pervertere, & quando gravissimum esset periculum assentiendi. Ipsum lege. Si ejusmodi periculum non sit, imo adsit spes conversionis dicti hæretici, posse Catholicum, si velit, cum eo habitare, merito sustinet Avers. *q.* 23. *de matr. sect.* 9. *V. Secundo.*

5 Quod autem in adulterio spirituali utriusque conjugis non detur compensatio delictorum (sicut dari diximus in adulterio carnali) nec in spirituali unius cum carnali alterius, juvat breviter meminisse; nam caeterum late id prosequitur Sanch. *lib.* 10. *de matr. d.* 16. & breviter Castrop. *l. c. n.* 8. quibus adde Pont. *lib.* 9. *cap.* 22. *n.* 6. Avers. *q.* 23. *de matr. sect.* 9. *V. Pontius.*

De Hæretico emendato.

6 Inquires autem Primo, hæreticum emendatum admitterene conjux Catholicus obligatur?

Resp. conveniunt Doctores communiter obligari, si divortium ex hæresi, imo etiam ex aliis prædictis duabus causis factum fuit auctoritate privata sine Judicis ministerio: At si fuit factum post Judicis sententiam, sive condemnantis conjugem de hæresi, sive de divortio, iidem DD. non conveniunt. Plures enim apud Sanch. *l.* 10. *de matr. d.* 5. *n.* 18. putant, adesse etiam tum obligationem in Catholico admittendi hæreticum emendatum, & solum hanc obligationem non adesse, quando ipse Catholicus vellet in Religionem ingredi: id enim (ajunt) deducitur ex Sacro Texto. At absolute non adesse ejusmodi obligationem, unde absolute dictum conjugem Catholicum posse, sive manere in sæculo cum perpetuo divortio, sive Ordines Sacros suscipere, sive multo magis Religionem profiteri, merito putat Sanch. *l. c.* Castrop. *l. c. n.* 5. Avers. *q.* 23. *sect.* 9. *V. Concedendum*, aliique. Ratio non ducitur ex natura hæresis, nec ex natura sententiæ (quod addo propter dicta *n.* 7. & 8.), sed quia Ecclesia in odium ipsius hæretici, hanc potestatem concessit Catholico, cujus concessionis jura iidem expendunt & contraria solvunt. Addit tamen Castrop. *l. c. n.* 4. consilium optimum sæpe esse, ut Catholicus resipiscentem hæreticum quomodocumque damnatum recipiat, propter bonum pacis, & propter charitatem, quam conjugi jam emendato alter conjux debet.

7 Atque hæc de potestate, quam habet conjux Catholicus: verum hæreticus, quamvis emendatus potestatem ad utrumlibet non habet, sed obligatur reconciliari cum suo conjuge, si hic velit. Quare si quem ex illis statibus, Sacri Ordinis, vel Religionis, vel voti simplicis castitatis, eligere cupiat (cupiat, inquam, nam ad illas non obligatur) id exequi non poterit sine consensu sui conjugis, sive expresso, sive tacito, qualis esset, si circumstantiis appareret, non esse spem reconciliationis, vel si conjux sæpius ab emendato requisitus illum admittere respuerit: censetur enim tunc dare licentiam perpetuæ separationis.

8 Admoneo tamen primo, ad electionem talium statuum debere accedere auctoritatem Judicis, ne suscepto Ordine, vel Religione emergant lites, &c.

9 Admoneo secundo, votum imperfectum castitatis simplicis, idest de non petendo debitum posse a prædicto conjuge secundum Pont. *l.* 9. *c.* 11. *n.* 3. ut a quocumque alio, emitti sine alterius conjugis consensu, abstrahendo ab alio inconveniente, & a periculo non servandi votum, quia sic non præjudicatur uxori, sed sibi ipsi duntaxat.

SECUNDA CAUSA.

Sollicitatio, seu inductio ad peccandum.

10 In hac causa notant Doctores, debere admoneri conjugem, ut desistat a sollicitando, & tunc demum, eo non desistente, posse alterum, etiam propria auctoritate, divertere pro tempore, pro quo timetur rationabiliter similis sollicitatio; consulatur item aliorum scandalo, quantum fieri rationabiliter potest, ne scilicet infamia notentur conjuges, vel ansa detur aliis suos conjuges deserendi.

11 Ex hoc ergo capite licitum est uxori divertere a viro, qui lenocinium exercet, vel in domum introducit eos, qui uxorem sollicitent, vel eamdem cogit ad furta tegenda, & simulanda, vel ut pellicem foveat, vel ipse conjux sit veneficus; ex consortio enim dæmonis grave animæ, imo & corporis malum merito sibi alter timere debet. Lege Castr. *l. c.* §. 9. *n.* 1. & 2. G. Hurt. *d.* 13. *d. c.* Sanch. *l.* 10. *de matr. d.* 17. & 18.

12 Transacto autem periculo ejusmodi sollicitationis, ut si v. g. mortuus jam fuerit juvenis, in cujus gratiam leno erat tuus vir, nec aliud periculum prudenter timeas, obligari te ad ipsum tuum virum redire (quantum est ex hoc capite) dubitandum non est.

TERTIA CAUSA.

Sævitia Conjugis.

13 Sævitia profecto non levis sed tanta, ut grave malum, seu damnum ex illa immineat uxori a viro, quod solet esse frequentius, vel viro ab uxore, qod solet evenire rarius, dat ex Jure, *C. ex litt. de Divort.* causam divertendi pro tempore, quo illud periculum durat. Censetur etiam ad hunc effectum sævitia contra conjugem ea, quæ sit contra ejus conjunctos, & filios, vel parentes necessario in eadem manentes domo, & etiamsi malum quamvis non timeatur ab ipso conjuge, timeatur tamen ab ipsius conjunctis, v. gr. ab alterius parentibus in eadem domo pariter manentibus, ut notat Avers. *q.* 23. *de matr. sect.* 10. *V. Rursus.*

14 Ad hoc caput pertinet periculum cujuscumque alterius mali gravis, ut si conjux sit ita furiosus, ebrius, malo contagioso affectus, ut inde grave damnum uxori immineat. Ex dictis deducitur (ait Leand. *d.* 26. *de matr. qu.* 46.) justam divortii causam esse, *Quod vir gladium apposuerit ad collum uxoris animo illam occidendi, vel feriendi, Quod alter conjux alteri per venenum, vel per maleficia, vel alio modo insidias vitæ paraverit, Quod vir graviter, & atrociter uxorem percusserit, sive id fecerit gladio, sive hasta, in capite, facie, oculo, aut in pectore, aut in manibus, Quod vir uxorem acriter, & immoderate, excedendo levem correctionem viro permissam, verberaverit*; Hæc ille, cui adde Avers. *l. c. V. Non sufficit timor*, qui ex Herinq. & Sanch. docet, hujus generis censeri nimis molestam cohabitationem conviciis, & frequentibus jurgiis obnoxiam. Intelliguntur autem hæc afferre potestatem divertendi tempore, quo pericula prædicta non cessent. Quod si nunquam cessare prudenti, & morali certitudine judicabuntur, sane perpetuum tunc erit divortium.

15 Porro prædictæ sævitiæ, vel damni periculum ita (dum periculum durat) potestatem se separandi dant conjugi, ut separationem exequi possit auctoritate propria, tum quia de Jure naturæ est, vitare malum grave, tum quia hic regulariter periculum est in mora, si deberet expectari ministerium Judicis. Cæterum, quando afferret scandalum separatio, & periculum in mora non esset, accedere debere Judicis auctoritatem, certum sit. Ita intelligenda sunt alia Jura, ne sint contraria dicto *cap. Ad litteras*. Lege Pont. *lib.* 9. *c.* 23. *n.* 7. & Sanch. *lib.* 10. *de matr. d.* 18. *n.* 3.

An possit a viro expelli a cohabitatione conjux, solum ex eo capite, quod dotem ipsa non solverit, huc reduci posset: Verum de hac re *l.* 5. *in Dec. c.* 3. §. 3. *n.* 4. actum est a me satis.

§. VIII. *De effectibus Divortii ex Adulterio.*

PRIMUS EFFECTUS.

Potestas suscipiendi novum vitæ statum.

1 PRimus Divortii celebrati propter adulterium effectus est, concedere liberam facultatem innocenti eligendi statum vitæ, quem ipse velit, sive per susceptionem Ordinis Sacri, sive per professionem in Religione, sive per votum simplicem Castitatis in sæculo. Aliud Matrimonium inire nequaquam conceditur, quia vinculum prioris Matrimonii, vivente conjuge cum quo consummatum est Matrimonium, semper, ut toties dictum est, perseverat.

2 Prædictum Privilegium est conjugis innocentis; nam conjux nocens debebit expectare, ut eligere possit (quando libere volet, non enim obligatur) aliquem ex dictis vitæ statibus, donec non sit amplius spes reconciliationis juxta dicta sup. §. 6. *n.* 7. & §. 7. *n.* 7. vel donec ipse conjux innocens consentiat, de quo consensu infra disputabimus *n.* 4.

Conjux innocens, ut status prædictos suscipiat, an egeat sententia de Divortio?

3 Circa prædictam communem doctrinam quatuor sunt quæstiones dissolvendæ. Prima. An, ut innocens statum aliquem ex illis suscipiat, requiratur divortium fuisse per sententiam Judicis celebratum? An vero sufficiat factum auctoritate propria, stante adulterio moraliter certo, sive notorio, sive occulto?

4 Resp. Si quæras de susceptione valida, & licita, dico cum Sanch. *l.* 10. *de matr. d.* 22. *a n.* 12. & Castr. *d.* 3. *de spons. p.* 6. §. 6. *n.* 3. aliisque communiter, innocentem, non solum valide, sed etiam licite status illos suscipere, quando sententia Judicis præcessit. Ratio est manifesta, quia ex una parte adulter omnino amisit jus cohabitationis cum innocente, ex alia per sententiam Judicis satisfit omni incommodo, quod oriri possit ex assumptione illorum statuum, ut mox clarius patebit.

5 Si autem quæras de susceptione, duntaxat valida, dico, valide suscipi illos status ab innocente, etiam si non præcesserit sententia Judicis; imo etiam si adulterium fuerit occultum, & non notorium, dummodo certum fuerit. Ratio est modo dicta, quia jam totum jus cohabitandi amisit adulter, idque in perpetuum; ergo cum nullum alterius jus ipsi obsistere possit, valebit statum vitæ, quem velit, eligere.

6 Sed quid, Eligetne tunc licite?

Resp. nequaquam, sed illicite, & quidem mortaliter, ut expresse habet *ib.* Castr. nisi licentiam obtineat a conjuge, quamvis nocente. Ratio est, quia conjux, quamvis nocens, separatus ante sententiam, & spoliatus suo conjuge, debebit restitui in sua possessione, quandocunque restitutionem sui dicti conjugis petat: non solum, quando adulterium fuit occultum, verum etiam, in sententia probabili, quando fuit notorium. Et hujus rei ratio ulterior est, quia antequam procedatur ad probationes, ob quas debebit ferri definitiva sententia, debet illi, qui sua re spoliatus fuit, eadem restitui: at sane hæc restitutio in casu nostro esset grave damnum Religionis, & scandalum proximorum. Ita Sanch. Castr. citati, & Avers. *q.* 23. *sect.* 8. *V. Quarto.*

Quid, si sententia de Divortio processit ex errore?

7 Secunda quæstio. Quid fiet, si sententia divortii, sive postea, sive antequam innocens statum aliquem ex dictis susceperit, appareat fuisse falsa?

Resp. Debebit (ut vult Sanch. *lib.* 10. *de matr. disp.* 9. *n.* 9. Pont. *l.* 9. *c.* 20. *n.* 2. Castr. *l. c. n.* 6.) restitui alteri conjugi, quia ligamen Matrimonii, utpote jus jam legitime quæsitum, semper evincere debet quidlibet aliud subsequens. Et ex alia parte, Ecclesia nunquam præsumitur velle persistere in sententia, quæ inveniatur falsa, atque adeo injusta.

Quid, si innocens post sententiam de Divortio incidat ipse in adulterium?

8 Tertia quæstio. Quid, si postquam dictos status elegit innocens, incidat in adulterium, eritne obligatio compensandi cum adulterio alterius, ita ut ipse restituendus sit conjugi, tametsi Sacros Ordines susceperit, vel Professionem solemnem emiserit?

9 Resp. Castr. *d. d.* 3. *p.* 6. §. 6. *n.* 11. citans Pont. Mol. Coninck aliosque probare contendit, esse restituendum conjugi. Ratio principalior est, inquit, quia non apparet, unde non debeat fieri compensatio delictorum, perinde ac fieri debere certum est, si adulterium antea committatur; æque enim frangitur fides Matrimonii, cujus vinculum semper remanet, vivente naturaliter conjuge.

10 At Sanch. *l. c. a n.* 30. Henr. aliosq; cit. cum D. Th. distinguit. Quando enim (ait) sententia abiit in rem judicatam, scilicet, quando elapsum est tempus appellationis, vel similis remedii, non est conjux prædictus incidens in adulterium restituendus alteri, nec sunt amplius ea adul-

ea adulteria capacia mutuæ compensationis; est autem restituendus, & adulteria illa sunt compensanda, quando sententia non abiit in rem judicatam, vel quando dicta sententia lata fuit contra Minorem, v. g. qui potest uti beneficio restitutionis in integrum. Ratio est (inquit Sanchez) quia quod semel bene definitum est, non est retractandum. Audit hoc Castr. respondetque, quod semel bene definitum est, non esse quidem retractandum ex causis, ex quibus definitum est; retractari tamen posse ex nova causa superveniente, ut est in casu nostro; nam tunc illa sententia non erit proprie prioris sententiæ retractatio, sed novæ causæ decisio.

11 Profecto hæc (quæ certe in utramque partem sunt probabilia) latius persequi, necesse non est. Legantur Castrop. & Sanch. cit. Illud ego moneo, Episcopos, & Prælatos caute in iis admittendis ad Ordines, vel professionem Religiosam, præsertim quando sunt juvenes, debere procedere, ne forte cogantur, conjugem prædictum aliquando restituere; nam propterea, me Auctore, nunquam eos sine consensu alterius conjugis ad professionem, vel Sacros Ordines admittant.

An legitime quis separatus ab uxore possit dicere, se non esse conjugatum?

12 Quarta quæstio: An peccet conjux rite separatus ab alio, si volens suscipere Ordines Sacros, vel Religionem, interrogatus ab Episcopo, vel Prælato neget, se esse conjugatum?

Resp. Sanch. *d. d.* 11. *n.* 14. ait, non peccare, præscindendo ab alio damno: quia (inquit) cum debita æquivocatione non mentitur, & ex alio capite perinde est in ordine ad Ordines, vel Religionem esse sic separatum, ac si conjugatus non esset. Contra, Navar. apud Sanch. *l. c.* putat hunc peccare, & invalide profiteri quando Prælatus eo animo elicit, ut eum non admitteret, si conjugatus esset.

13 Equidem nec Navar. quoad illud (Invalide) assentior, nec absolute assentior Sanch. Non Nav. quia nisi in Religione adsit statutum irritans, vel expresse admisso sit sub conditione carentiæ conjugii, valet professio, ut diserte docet idem Sanchez: ad irritam enim reddendam professionem non sufficit voluntas habitualis (imo ex Aversf. *q.* 23. *de matr. sect.* 8. *V. Sed certe*, nec statutum mere prohibens,) sic enim invalida esset professio juvenis obtusi ingenii, quia si id novisset Prælatus, certo non admisisset. Nec assentior Sanch. quia semper est damnum notabile Religionis admittere conjugatum cum periculo, ne si res pateat, turbetur Religio, quæ in re tam gravi merito invita esse debet; quare semper aderit peccatum in hujusmodi conjuge negante, imo non patefaciente suum conjugium: ita Aversf. *l. c.* Adde valde incommodum fore Religioni, habere sine suo consensu obligationem, seu saltem dubium (propter varias opiniones supradictas) de obligatione reddendi conjugem suæ uxori, si forte is adulterium committat.

SECUNDUS EFFECTUS
Divortii ex Adulterio.
Libertas non restituendi dotem, & præstationis alimentorum.

14 Secundus divortii perpetui (de quo loquimur) effectus est, dare potestatem innocenti viro, ne obligetur dotem reddere uxori expulsæ ob adulterium. Verum id explicatius afferamus.

Si loquamur post sententiam, qua Judex privet adulteram sua dote (ut certe privare debebit) omnes consentiunt, juste tunc sibi illam retineri ab innocente viro: at ante sententiam non conveniunt omnes.

15 Nam non posse eam retineri a dicto viro innocente, saltem ante sententiam Judicis declaratoriam delicti uxoris, existimat Castr. *disp.* 3. *de spons. p.* 6. *§.* 5. *n.* 7. quia amissio dotis est vera pœna, ad quam nullus tenetur, nisi post sententiam, unde uxor, quamvis nocens, donec sententia accedat, ea gaudere debebit, si eam habeat, vel si eam non habeat, petere eam juste poterit; petit enim rem suam. Quare eam ipsi reddere debebit vir, quamvis innocens. Solum ergo vir hic innocens implorare Judicem poterit, & post ejus sententiam, dotem eam sibi vel repetere, vel retinere.

16 Contra; posse eam ab innocente retineri, etiam ante sententiam Judicis, censet Sanch. *d.* 8. *n.* 13. quia, is, cui competit exceptio, ne aliquid solvere cogatur, habet jus illud retinendi, tum in foro fori, tum in foro poli: at maritus habet jus se opponendi contra uxorem adulteram volentem repetere suam dotem; ergo potest illam sibi retinere. Minor probatur, quia potest opponere delictum adulterii.

17. Verum Castropalaus replicat, negando hanc Minorem. Maritus enim (ait) non habet jus retinendi dotem absolute, siquidem maritus, quamvis habeat jus apponendi uxori delictum, non tamen habet jus retinendi dotem, nisi media sententia de patrato delicto.

18 Vides utramque sententiam esse probabilem. Sanch. enim probabiliter dicit, maritum habere jus retinendi, etiam ante sententiam, quia ante illam habet jus se opponendi, quod Castrop. probabiliter negat.

An vir innocens alimenta adulteræ præstare teneatur.

19 Quid de alimentis? Obligaturne conjux innocens illa subministrare uxori expulsæ propter adulterium?

Resp. in meliori sententia non obligatur in foro conscientiæ, quia propter adulterium consortis a debito omni solutus est conjux. Ita Sanch. *l.* 10. *de matr. d.* 8. *a n.* 25. Castr. *l. c. n.* 5. Farin. *t.* 4. *q.* 143. *n.* 41. *&* 42. Præterea, nec in casu litis expensas litis contribuere uxori adulteræ, si certum est adulterium, obligatur innocens conjux: & ratio est eadem, quia ab omni debito propter adulterium conjugis liberatur conjux alter. An autem in foro fori obligetur, vide apud citatos. Verum conjux nocens debebit innocenti tradere alimenta, ut item expensas litis, si forte hic innocens adulterium alterius probare intendat; quia innocens cadere non debet a jure suo, quo potest & alimenta, & litis expensas ab altero exposcere.

20 Propter non dissimilem rationem, si uxor domo fugiat ob timorem, ne male tractetur a viro suspicante uxoris adulterium, quod vere uxor commisit, nec in foro quidem externo; ita Farin. *l. c.* Castr. *l. c. fin.* alimenta illi subministrare tenetur vir, quia scilicet universaliter vir non obligatur alere uxorem fugientem extra domum viri, ipso viro causam recessus non dantem.

TERTIUS EFFECTUS
Divortii ex Adulterio.
Potestas educandi, vel non educandi filios. Remissive.

21 Tertius effectus divortii est dare potestatem innocenti, ut sine suo onere educentur filii; id quod cum multis scateat limitationibus, ac distinctionibus non valde nobis scitu necessariis, magis enim pertinent ad Jurisperitos, videantur apud eosdem, nec tamen omittantur Theologi, ut Sanch. *l.* 10. *de matr. d.* 20. Castr. *d.* 3. *de spons. p.* 6. *§.* 10. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 7. *n.* 19.

§. IX. *De iisdem tribus effectibus Divortii celebrati propter hæresim.*

1 Quamvis Divortium propter hæresim celebratum non pariat ex se, suaque natura primum effectum, quem parit adulterium carnale: non enim datur libera potestas Catholico conjugi assumendi aliquem ex illis statibus, puta Ordinem, Religionem, vel votum simplex castitatis; nihilominus, quia parit illum eumdem effectum ex institutione, & dispositione Ecclesiæ, ut supra §. 7. *a n.* 6. diximus, ideo inde habe ea, quæ essent hic afferenda.

2 Quoad secundum effectum pertinentem ad dotem, sit hæc regula. Si divortium factum est non culpa uxoris, sed viri, restituendam esse uxoris dotem: si vero factum est culpa uxoris, dotem ipsi non esse restituendam. id quod Castrop. *l. c. n.* 2. & Sanch. *l.* 10. *de matr. d.* 4. *n.* 20. *& d.* 20. *n.* 7. colligunt ex jure, C. *Plerumque*, *De Donat. inter Virum, & Uxorem*, in quo universaliter disponitur, ut uxor amittat dotem, vel dotalium, si ejus culpa divortium fiat. Puto autem Castr. intelligere post sententiam, Sanch. etiam ante, eo modo, quo iidem dixerunt in adulterio carnali, quorum placita nos retulimus, § *præc. a n.* 14.

3 De alimentis idem dic, quod *ib.* diximus *n.* 19.

4 Quoad tertium effectum, id speciale habet divortium ob hæresim, ut filii semper educandi sint apud conjugem Catholicum, idque in favorem fidei, ne scilicet proles erroribus inficiatur. Lege id pluribus apud Sanch. *d.* 10. *a n.* 4. aliosque.

§. X. *De tribus iisdem effectibus adulterii ob sollicitationem ad peccandum, & ob sævitiam.*

1 Quoad primum effectum, cum separatio conjugum ex his duabus causis sit ex natura sua temporalis, nemo ex conjugibus statum aliquem ex illis, quos diximus §. 8. *n.* 1. assumere potest, nisi mutuus adsit consensus, sicuti prorsus cæteri alii conjuges post consummatum Matrimonium, de qua res mox *c.* 4.

Expectari igitur debet, si forte evanescat spes reconciliationis, hac enim evolante, poterunt dicti conjuges eligere novum vitæ statum eo proportionaliter modo, quo supra definitum est.

2 Quoad secundum effectum sit hæc regula. Conjux ille, qui alias obligatus erat, debebit dotem, & alimenta subministrare ei, qui culpam non dedit separationi; non autem debebit ei, qui culpam dedit quæ regula satis explicata manet ex prædictis, advertendo tamen, tum in his causis, tum in præcedentibus intelligi semper pro tempore, quo actualiter legitime perseverat separatio.

3 Pont. *l.* 9. *c.* 13. *n.* 12. censet, quando divortium est factum ob sævitiam uxoris, ipsam non obligari ad restituendam dotem viro innocenti. Ratio est, inquit, quia amissio dotis solum est annexa delicto adulterii, vel occisioni mariti, non autem aliis delictis.

4 Sed contra merito se opponit Castr. *l. c.* §. 10. *n.* 2. Nam in Sacro Textu, cuicumque delicto, ex quo divortium fit, seu mutua cohabitatio solvitur (sane pro tempore, quo ut modo dixi, legitime durat sejunctio) amissio dotis annectitur.

6 Quoad tertium effectum, idem dico, quod modo indicavi §. 8. *n.* 21.

CAPUT IV.

Occasione prædictorum quærimus, qua ratione Conjuges post consummatum Matrimonium valeant communi consensu mutationem status assumere.

1 Hactenus declaravimus; quandonam in casu delicti alterius conjugis possit alter novum vitæ statum suscipere. In præsentia vero quærimus, quid extra casum delicti?

2 Et quidem, quod mutuo consensu valeant conjuges etiam post consummatum Matrimonium se separare, & vitam cœlibem agere, & certum est, & multi Sancti veteres nos suo exemplo docuerunt. Verum id a conjugibus, præsertim si sint juvenes esse cum magna prudentia, imo & longa experientia suæ continentiæ præstandum, non est hic, nisi serio monendum. Legatur Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 34. Pont. *l.* 9. *de matr. c.* 11. aliique.

3 Jam vero discurramus per singulos illos vitæ status supra memoratos, Professionem Religiosam, Ordinis Sacri susceptionem, & simplicem votum Castitatis.

§. I. *Quoad Professionem Religiosam sine licentia Conjugis.*

1 Nec licite, nec valide conjux sine expressa licentia alterius professionem in Religione emittit: prorsus sicut servus, domino non consentiente. Si tamen sine prædicta licentia emittat, poterit omnino ab altero conjuge repeti, imo ipsemet, relicta Religione, poterit propria auctoritate (gravi scandalo semper prudenter amoto) ad conjugem reverti, & ad hanc reversionem sane obligabitur, etiamsi conjux alterius ingressui non consentiens nequaquam positive revocet. Ratio est, quia ex una parte id requirit justitia debita conjugi, & ex alia professio fuit nulla: *Ex c.* 2. *d.* 32. *q.* 5. Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 34. *c.* 15. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 7. *n.* 4. esto Pont. *l. c. n.* 8. censeat sine sententia Judicis, causæque discussione non posse hunc professum Religionem deserere.

2 Licentia autem, ut voluit Sanch. Pont. Laym. cum Castr. *disp.* 3. *de spons. p.* 6. §. 11. *n.* 6. *ex c. Veniens De convers. Conjugat.* debet libere data esse a conjuge. Quare coacta, vel dolo, vel metu extorta non sufficit ad validitatem professionis.

3 Inquires: Conjux sine licentia alterius factus professus, si deinde redeat ad uxorem, obligaturne Primo; servare Castitatem, quantum potest, v. g. non petendo debitum, Secundo, obligaturne, mortua uxore, redire ad religionem?

5. Resp. ad primum. Si professionem emittens habuit expressum animum Castitatem vovendi, etiamsi ad sæculum rediret, certum est obligari ad servandam, quantum potest, Castitatem, & consequenter ad non petendum debitum: nam ad satisfaciendum uxori, satis est, si reddat. Si vero hunc animum expressum non habuit, non obligabitur, quia ex communi more emittendi professionem semper intelligit profitens vovere Castitatem statui Religioso annexam. Quod si Pontifex in Sacro Textu (*C. Quidam*, *C. Placet. De convers. conjug*) dicit, hunc conjugem teneri ad id, quod potest, id dicit, tum ex quadam præsumptione, quod conjugatus animum habuerit servandi Castitatem, etiam extra Religionem, tum ut conjugi proponat id, quod tutius est. Ita Pont. *l.* 9. *de matr. c.* 11. *n* 4. idemque tenet in simili de professione ex alio capite nulla, Bordon. *t.* 3. *contr.* 16. *n.* 25. licet Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 34. *n.* 2. aliique strictius loquantur, quibus adde Dian. *p.* 6. *tractat.* 6. *resol.* 51.

5 Ad secundum respondeo, certumesse teste, Castr. *l. c. num.* 3. non obligari, neque ad illam Religionem, ubi professus fuerat, redire, neque aliam suscipere, nisi forte ad aliquod ex his se obligare expresse intenderit.

Atque

Atque hæc de Professione nuncupata sine licentia conjugis: sequitur, ut dicamus de eadem ex alterius consensu.

Quoad eamdem cum licentia Conjugis.

6 Profecto validam esse eam professionem, & præscindendo ab alio inconveniente, per se licitam, omnes docemus. Sed, quia tunc vinculum Matrimonii non dissolvitur, ideo, si cognosceret vir professus uxorem suam, etiam professam, peccaret quidem contra votum, non vero contra justitiam, Ita Castrop. *d. 2. de spons. p. 1. n. 3.* quia adhuc illa sua est, si evolaverunt ad Religionem Matrimonio consummato.

7 Est autem advertendum id, quod Sacri Canones, *C. cum sis, C. Uxorat. De conv. conjug.* statuunt circa hanc professionem, ut scilicet neuter conjugum possit Religionem ingredi, nisi uterque ingrediatur. Et Religionem quidem S. Joannis sufficere, & sic usu servari, docet Pont. *l. c. cap. 12. n. 3.* contra Sanch. id negantem. Additur tamen in prædictis Textibus, tunc nihilominus virum posse, ut etiam uxorem (quicquid in contrarium dicat de uxore Hurt. contra quem agit Cast. *l. c. n. 9.*) Religionem ingredi, remanente altero conjuge in sæculo, quando concurrunt tria.

8 Primo. Ut conjux relictus in sæculo sit senex. Senex autem ad hunc effectum ordinarie erit, si mas sit sexaginta annorum, fœmina quinquaginta, quando jam non solent amplius apti esse ad generandum. Cæterum in casibus particularibus poterit Episcopus, spectata conjugum valetudine, robore, modo vivendi, arbitrari adesse, vel abesse debitam senectutem.

9 Secundo, ut ejusmodi conjux relinquendus in sæculo non sit suspectus de incontinentia.

10 Tertio, ut idem emittat votum Castitatis, quod certe votum simplex erit, adeoque si post mortem alterius conjugis aliud Matrimonium (utique illicite) contrahat, contrahet valide, & impetrata dispensatione voti, etiam licite.

11 Nonnulli, præter licentiam alterius conjugis, requirunt licentiam Episcopi, saltem ut licite assumatur dicta professio. Et sane tametsi de rigore Juris hæc non requiratur, ut expendendo Textus prosequitur Castr. *l. c. n. 11.* nihilominus ex consuetudine, ut idem ibidem habet, jam necessaria est ejusmodi licentia ad licitam admissionem, & ita usus obtinuit.

12 Inquires. Quid si eveniat casus, ut profitente uno ex conjugibus, alter qui dedit licentiam, nolle deinde ingredi Religionem, si juvenis est, & si senex, non vult votum Castitatis emittere?

13 Resp. tunc professio illius, qui ad Religionem transiit, est quidem valida, quia si præcessit alterius liber consensus, satis fuit legitime suscepta; sed tamen relictus in sæculo ad Religionem, vel votum persuaderi posset, cogi non posset, quia Religio, & votum ex propria voluntate, non vero ex aliena sunt suscipienda. Imo in hoc casu, si continentiæ periculum, uxorem, v. g. premeret, debebit Episcopus conjugem, quamvis professum uxori periclitanti restituere (nam ex se exire a Religione nequit, quia ut dictum est, fuit valida professio) licet, uxore deinde mortua, vel votum Castitatis emittente, obligetur dictus Professus ad suam Religionem reverti. Vide Sanch. *lib. 7. de matr. d. 33. n. 14. & 15.* Pont. *lib. 9. c. 12.* aliosque.

14 Quæres. Ille relictus in sæculo, peccabitne nolens ingredi Religionem, vel votum Castitatis emittere?

Resp. Si gravi causa non movetur (sic puto) graviter peccabit, tum quia contra Sacros Canones agit, tum quia Religioni, pro qua dedit licentiam, illud damnum affert, quod modo sup. *c. 3. §. 8. n. 6.* diximus, nempe obligationem restituendi conjugem. &c.

15 Si relicta in sæculo voveat tandem Castitatem, non poterit amplius revocare ad se professum, quia per licentiam, quam dedit, ut suus conjux profiteretur, concessit illi, ut posset, imo ut deberet non petere debitum: per votum autem, quod ipsa emisit Castitatis, non potest ipsa petere: ergo ad quid inserviret illa revocatio? Ita discurrit Pont. *l. c. n. 5.* & consequenter vides professum, si quando restitueretur uxori in casu *d. n. 13.* posse quidem reddere debitum; at quia vere est professus, debet, ut vult Pont. *l. c. n. 4.* quando potest, suum votum servare, atque adeo, nisi ipsi dispensetur a summo Pontifice, petere debitum non valebit.

§. II. *Quoad Ordines Sacros sine consensu Conjugis,*

1 Quamvis certissimum sit, valide Sacris Ordinibus initiari conjugatum, invita uxore, semper tamen moraliter illi cite. Idque verum est; sive post Matrimonium consummatum, sive etiam post solum ratum; Ratum enim dat dumtaxat facultatem ad professionem emittendam, non vero ad Ordines Sacros suscipiendos, ut supra suo loco vidimus.

2 Hinc fit, ut sic ordinatus possit revocari a sua uxore, possitque ipse revocationi assentiri, & reddere debitum, sed quia Ordini Sacro annexum est votum, seu præceptum servandæ Castitatis, petere non poterit, ut in simili n. 16. dictum est & hic notat Pont. *d. lib. 9. c. 13. num. 13.*

3 Quid si non revocetur?

Respond. Tunc non tenebitur quidem ex se redire ad illam: Ordo enim validus merito id concedere debet, (ut advertit Castr. *lib. 5. n. 8. ex Extrav. Antiqua, de Voto.*) posset tamen, si vellet, ut diximus *n. 4.* de professo, uxore non consentiente; par enim est ratio. Quamvis enim illa professio fuerit nulla, Ordo vero hic sit validus; tamen obligatio reddendi debitum uxori est eadem, & ex parte ordo Sacer non pugnat ex se cum Matrimonio, nisi ratione voti Castitatis ipsi Ordini adnexi. Si ergo voto Professionis non obstante, potest in illo casu ex se redire, potest redire & ordinatus, cui nihil obstare posset nisi idem votum Castitatis. Lege Castr. *l. c.* contra nonnullos citatos a Sanch. *l. 7. de matr. d. 40. n. 5.*

4 Denique adverte, si conjugatus, etiam Matrimonio non consummato, ad Ordinem Sacrum (non ergo si ad Minores) ascendat sine uxoris expressa licentia, in suspensionem, seu irregularitatem incurrere ex jure (*In Extrav. citata*, & habet Pontius *l. c. n. 2.*) Unde neque in suscepto Ordine ministrare, neque ad Superiores promoveri, neque Beneficium, vel Officium Ecclesiasticum obtinere poterit.

Quoad eosdem Ordines cum consensu Conjugis.

5 Hactenus de susceptione Sacrorum Ordinum sine consensu conjugis, quid Juris cum ejusdem consensu?

Assero, posse eos suscipi cum dicto consensu, sed cum similibus conditionibus explicatis *n. 8.* Nempe, ut uxor prius Religionem profiteatur, aut si sit senex, & de incontinentia non sit suspecta, Castitatis votum simplex emittat.

6 Scio G. Hurt. *d. 11. de matr. diff. 9.* dicere contra Sanchez, ut ad Sacros Ordines promoveri possit, sufficere, si uxor manens in sæculo castitatem voveat, liberetque per suam licentiam dictum virum ab obligatione thori, & cohabitationis, nec requiri, ut uxor profiteatur, quia (inquit) *in cap. Conjugatus de convers. conjug.* Professio uxoris non requiritur.

7 Verum pro Sanch. pugnat Castr. *lib. 3. de spons. d. 3. p. 6. §. 11. n. 7.* Fatetur enim, vera esse sententia Hurtadi in rigore Juris, sed jam ex vi consuetudinis, nullum tunc conjugatum permitti initiari Sacris, nisi prius uxor profiteatur, vel si sit vetula, castitatem voveat. Nota autem (ut colligo ex Pont. *l. 7. de matr. d. 39. n. 1.*) debere accedere licentiam etiam Episcopi, si non ex rigore juris, certe ex consuetudine, ut in simili dixi *n. 11.*

8 Quando autem modo dicto (secundum Castr. *d. 3. de spons. p. 6. §. 11. n. 11.*) remanet voto constricta uxor in sæculo, admonent DD. cum Sanch. *lib. 8. de matr. d. 39. n. 8.* non posse ipsam cum suo conjuge ordinato manere in eodem cubiculo, ut habetur in *Cap. Episcopus d. 77.* imo prudens consilium tradunt esse, ut ne in eadem quidem domo habitent, ad vitandam scilicet incontinentiæ suspicionem.

9 Præterea hoc uxoris votum Castitatis, licet sit simplex; tamen habet hoc peculiare, ut si ipsa post mortem sui conjugis jam ordinati contrahat novum Matrimonium, invalide contrahat.

Ratio, cur hunc effectum pariat hoc votum nunc, non vero, quando conjux in Religione Professionem emisit, est quia Ordini Sacro, ad quem licentiam concessit ipsa uxor, debetur hæc reverentia, ne uxor eadem aliud Matrimonium ineat. Hanc doctrinam habet Sanch. *lib. 7. de matr. d. 40. n. 2.* quam Azor. *p. 2. lib. 13. c. 14.* affirmat esse omnium: Pont. *lib. 7. cap. 2. n. 10.* tamen id negat, asserens par esse utrumque votum, & neutrum dirimere Matrimonium subsequens, sane probabilius.

Inquires per hanc occasionem. Primo, an ipse Presbyter Græcus, si post mortem suæ uxoris aliam ducat, valide ducat? Secundo, An licite? Tertio, An vidua prædicti Græci Sacerdotis, si ad secundas nuptias convolet, valide convolet, & licite?

Resp. ad Primum. Docet Petr. Arcud. *lib. 7. de matr. c. 4.* Matrimonium secundum Presbyteri Græci validum esse (licet nunc dictus Presbyter sit repellendus ab exercitio Ordinis, si velit ipse, vel uxor persistere in eo Matrimonio) quia, inquit, nec ipse emisit ullum votum Castitatis, nec adest Canon Matrimonium illud invalidans; sed tamen, quia fit bigamus per secundas nuptias, merito privatur exercitio Altaris. Ita Arcudius contra Cariophylum putantem hoc Matrimonium esse invalidum.

Resp. ad Secundum, Sacerdotem prædictum graviter peccare, secundas nuptias celebrando. Non solum enim Canones Græcorum (ut colligo ex allatis ab Arcudio citato) illum faciunt bigamum, eamdemque Sacerdotali exercitio privant, ut dictum est, verum etiam vocant illas nuptias illicitas, illegitimas, nefarias.

Resp. ad Tertium, validum esse Matrimonium viduæ relictæ a Presbytero Græco, ut etiam esse licitum. Ita Contra Cariophylum, qui videtur hoc Matrimonium damnare, docet his verbis Arcud. *l. c. Quod Sacerdotum vidua ad secunda vota minime transeant, non vitus sed virtutis est.*

Confirmo, quia Sanch. *lib. 7. de matr. c. 40. n. 5.* ait, licite viduam Sacerdotis secundo nubere, si non consensit Ordinationi sui primi viri, & probabile esse etiam licite secundo nubere, quando uxor nesciebat, id sibi prohiberi. Sed audio, uxores communiter non solere dare ejusmodi consensum, quod si dent, eas nescire ejusmodi prohibitionem non valendi transire ad secundas nuptias: ergo, &c. Supponimus autem, dictam viduam nullum votum Castitatis emisisse, ut certe emittere non solent.

Confirmo iterum, quia in dubio, an emiserim votum, & in dubio, quod existat lex, seu præceptum, melior est conditio meæ libertatis, atque adeo non obligor illam servare, ut de lege dubia docet Sanch. *lib. 2. in Dec. c. 10. n. 32.* & de voto *n. 36.* Cum ergo, ad minus saltem dubia sit lex hæc, vel votum de abstinendo a secundis nuptiis, quoad prædictam viduam, ipsa non obligabitur.

Nec contrarius est Pont. *lib. 7. de matr. c. 25. & 6.* dum dicit. Matrimonium relictæ a Sacerdote Græco esse quidem validum, sed illicitum, quia est contra eorum Canones: non est, inquam, contrarius, quia & ipse, & Canones, quos affert, videntur loqui de vidua, quæ dedit licentiam, seu consensit sui viri Ordinationi, sciens sibi sic prohiberi secundas nuptias, vel de vidua, quæ Castitatem forte voverit: Lege diligenter tum ipsum, tum Sanch. *ll. cc.*

10 Inquires iterum. Si eveniat casus similis illi, cujus supra §. 1. *n. 12.* memini, hoc est, si promoto conjuge in Sacris, uxor nec Religionem ingredi velit, nec Castitatem vovere, quid faciet vir jam ordinatus?

11 Resp. Sanch. *lib. 7. de matr. d. 39. n. 12.* ait, uxorem debere cogi ad votum, ad hoc enim emittendum se obligavit, dum libere dedit licentiam viro, ut ad Ordines ascenderet. Verum Castrop. *l. c. n. 19.* ait, non posse cogi, sed si uxor petat, debere ipsi suum virum restitui. Ratio est, quia nemo unquam cogi invitus potest ad vovendam Castitatem. Utraque probabilis est sententia; verum mihi magis placet hæc posterior: tuetur enim magis libertatem; Quia tamen Uxor supponitur promisisse, se professionem, vel votum emissuram, nolens deinde promissionem servare, causa valde rationabilis debet accedere, ne graviter peccet, nolendo custodire Sacros Canones in re tam gravi. Sic puto, ut *ib. n. 14.* in simili putavi.

12 Illud item Castr. *l. c. n. 23.* contra plures Doctores habet, hunc Ordinatum cum licentia uxoris, sed nolentis nec profiteri, nec vovere, incidere etiam in eamdem illam suspensionem, seu irregularitatem, de qua modo dixi *n. 4.* Ratio est, quia in Sacro Textu (*Extrav. Antiq. de Voto.*) dicitur, eum incidere in dictam suspensionem, qui aliter quam Sacris Canonibus noverit convenire, Sacros Ordines susceperit. At Sacri Canones requirunt ad dictos Ordines non solum licentiam uxoris, sed ejus professionem, vel votum. Nota tamen illud (noverit) si enim bona fide inculpate maritus, supponens uxorem Canones servaturam, promoveatur, non puto eum fore suspensum, quia sic non novit se ordinari contra Sacros Canones. Sed profecto, ne prædicta incommoda eveniant, praxis esse debet, ut prius profiteatur, vel voveat uxor, & deinde maritus promoveatur.

13 Denique, ut vir ad Episcopatum ascendat, requirunt omnino jura, ut uxor Religionem ingrediatur, ad Cardinalatum vero nihil aliud est opus, præter illud, quod ad Ordines Sacros necessarium esse, hactenus definivimus.

§. III. *Quoad votum simplex Castitatis.*

1 Quemadmodum §. 1. indicavimus, posse conjuges mutuo consensu cælibem vitam agere, sic poterunt voto se castitatis astringere: eadem

eadem enim est ratio de utroque: eosole tamen cautionem, quam ibidem adnotavimus, ut item illa, quæ huc facere videntur, quæque in præcedentibus per occasionem sunt definita.

2 Si quis rite uxoratus, deinde ob impedimentum impotentiæ, quod creditum fuit perpetuum, Professionem emisit, vel Ordines Sacros suscepit, quid faciet in casu, quo deinde appareat, eum esse potentem? redire ne poterit, ac debebit ad uxorem?

Resp. redire debere, quia prævalet validitas Matrimonii rite suscepti. Verum id, & multa ad idem facientia late prosequitur Dian. *p. 11. tr. 5. ref. 9.*

Et jam ad finem *Tractatus de Matrimonio*, fauste feliciterque perveni; Id quod Summo Deo acceptum referens, similem felicitatem studiosis Lectoribus meis ab eodem enixe precor.

DE CONTRACTIBUS IN PARTICULARI,

Quos dirigit Jus Naturale.

LIBER NONUS.

EA, quæ pro praxi scire oportuit de Contractibus in genere, *in lib. 8. Decal. tr. 3. c. 6.* indicavi satis: Nam propterea, iis non repetitis, ad peculiares Contractus explicandos nunc opportune descendendum est.

TRACTATUS I.

DE CONTRACTU MUTUI, & de Usura.

CAPUT PRIMUM.

De Mutuo.

§. I. *Quid sit mutuum.*

1 MUtuum, quod sic dicitur, quia *de meo Tuum fit*: commode definiri potest in hunc modum: *Est traditio rei consistentis in Pondere*, ut Massæ Argenti, *Numero*, ut Pecuniæ, *& Mensura*, ut vini, frumenti, &c. *spe recuperandi statuto tempore tantumdem in suo genere.*

Hanc definitionem *l. 8. in Dec. tr. 3. c. 7. §. 1.* explicuimus: nunc duo recolamus, vel explicemus: Alterum quoad tempus mutuum restituendi: Alterum quoad illud (*tantumdem.*)

Tempus restituendi Mutuum.

2 Mutuatarius tenetur restituere mutuum tempore constituto, vel post ejus usum completum, non autem tenetur reddere antea, quamvis mutuum a mutuante repetatur: potest tamen antea reddere si velit. Nam, ut habetur in Jure, *l. Quod in diem ff. de solutionibus*, quoties in gratiam debitoris apponitur dies solutionis, potest (ut vult Nav. *in Man. c. 17. n. 219.* citans Ang. *V. Usura 1. n. 36.*) debitor ante illum diem solvere; unde fit, ut in contractu mutui creditori non liceat obligare debitorem, ut ipse debitor nequeat ante diem fixum solvere. Ratio est, quia mutui natura postulat, ut quamvis non teneatur debitor debitum solvere ante præfixum diem, in sua tamen potestate sit illud ante solvere, quia integrum semper est homini, rem quæ domino debetur eidem consignare.

Quod si mutuatarius præfixo tempore non restituat, & propterea mutuans aliquod damnum patiatur, tenetur in conscientia illud resarcire, sicuti etiam tenetur restituere ea, quæ mutuans insumpsit in repetendo ejusmodi debitum. Ratio est, quia tunc mutuatarius causa prædictorum damnorum est. An autem is præmonendus sit de interesse, quod sit mutuanti, diximus satis *l. 8. in Dec. tr. 3. c. 8. §. 3. a n. 9.* & iterum dicemus mox infra *c. 3. §. 3. a n. 5.*

3 Sed quid, si nullus fuit præfixus terminus ad reddendum mutuum?

Resp. adhuc non posse mutuantem statim repetere: sic enim nullum fuisset mutuum. Tunc ergo vel ex circumstantiis, vel Judicis arbitrio statuendum est, quando nam possit repeti, ut notat M.noch. *de Arbit. l. 2. c. 22.* Tiraq. *in l. Ut nunquam n. 21. C. de revocanda Donat.* aliique.

4. Si forte confessus es per scripturam, etiam publicam, te recepisse numerato pecuniam mutuam, spe, quod certo tibi esset numeranda, quæ tamen deinde tradita tibi non fuit, qua exceptione uti possis in foro externo, ne cogaris reddere, quod non accepisti (nam in interno clarum est, te non obligari) lege fuse apud Mol. *d. 302.* Delugo *de Just. d. 25. n. 5.* aliosque.

Tantundem restituendum in Mutuo.

5 Jam vero aliquanto latius explicandum est illud (*tantumdem*) ex qua particula maxime discernitur, quandonam in mutuo involvatur usura; si enim plus requiras, quam sit res mutuata, committis usuram, ut late explicabimus inferius.

6 Certum autem est, ei qui mutuat pecuniam auream, præscindendo a pacto, juste communiter reddi argenteam, vel æream, si tantumdem in valore reddatur, & ex ea minutioris pecuniæ redditione nullum damnum sequatur mutuanti.

7 At quæri potest, an possit mutuator prætendere sibi fieri supplementum mere ex ipsa redditione minutioris pecuniæ?

Resp. affirmative, atque adeo posse exigere pecuniam ejus rationis, quam numeravit, vel aliquod proportionatum petere, quo ipsi damnum compensetur: Imo etiam posse pactum facere ab initio mutui, ut sibi ejus rationis reddatur pecunia, quam dedit. Ratio est, quia pecunia aurea utilior est, & pretiosior, quam argentea, & hæc, quam ærea; nec tenetur mutuator gratis privare se hujusmodi commodis, quæ sunt extra ipsum mutuum. Ita Sylv. *V. Solutio q. 2.* Ang. *V. Solutio n. 2.* Bart. *in l. Paul. n. 3. ff. De solutione*, aliique.

8 Contra vero, qui mutuat pecuniam, puta, æream, licitene potest exigere, vel pactum facere ut detur argentea, vel aurea?

Resp. nequaquam cum Navar. *in Man. c. 17. n. 219.* Jason. aliisque *in l. 2. ff. de rebus venditis*, quia imponeret onus debitori ultra debitum, seu ultra sortem: plus enim valet, ut dictum est, aurea, quam argentea, & hæc, quam ærea.

Sed certe incidit hic celebris dubitatio: quid faciendum, quando res mutuata diversimode valet tempore accepti, quam tempore soluti mutui. Sane de hac instituere particularem paragraphum distinctionis gratia operæ pretium erit, quod jam facio.

§. II. *De diversitate valoris in Mutuo.*

1 UT distinctius procedamus, loquamur prius de pecunia, tum de rebus aliis; habent enim suas quæque proprias difficultates.

Quoad pecuniam.

2 Titius dedit mutuo Cajo centum v. g. quos vocant, Zecchinos aureos, quorum singuli, tunc valebant viginti Juliis; nunc vero, tempore præfixi termini reddendi, valent eorum singuli, viginti quinque Juliis.

Inquiro Primo. Poteritne juste Titius nunc exigere a Cajo centum Zecchinos ex auro?

Quid secundo. Si contra, hoc est, si tunc valebant Juliis vigintiquinque, nunc vero solum viginti? Hæc autem inquiro, quando nullum præcessit pactum: nam, an licite possit pactum aliquod præcedere, dicam mox a *n. 9.* seu potius adverto, idem, quoad hoc pactum, dicendum esse de pecunia, quod dicto *n. 9.* dicetur de rebus.

Resp. ad primum, negative; solum enim potest tot exigere, quot complent valorem antiquum centum illorum aureorum.

Contra vero Resp. ad secundum affirmative; poterit enim exigere tot, quot tunc mutuos dedit vel eorum æquivalentem valorem. Ita Mol. *d. 278. n. 7.* & latius *d. 312. a n. 2.* Covarr. *de Coll. Numismatum, c. 7. §. ult. n. 3.*

3 Ratio utriusque responsionis est, quia valor ille crescit, vel decrescit domino pecuniæ, qui sane nunc est mutuatarius; a mutuo enim transferri dominium rei mutuatæ, non vero incommodato, diximus satis alibi: ergo illi ejus utilitas vel damnum cedere debet. Præterea mutuatarius debet illud, quod ipsi mutuatum fuit; ac ipsi mutuata fuit pecunia sub ratione pecuniæ, secundum valorem temporis, quo acceptum a se fuit mutuum, non vero secundum valorem temporis, quo mutuum reddit; ergo illum valorem debet, non hunc, quia solum debet tantundem.

4 Confirmatur ex *c. Cum olim de censibus*, ubi dicitur, Censum esse solvendum secundum monetam priorem, & non posteriorem, quæ forte curret minoris valoris, & *ex c. Cum Canonici de eodem*, ubi decernitur, pensionem esse solvendam juxta æstimationem prioris pecuniæ, quando imposita est pensio.

5 Scio a Nav. *in Man. c. 17. n. 294. & in Comment. de Cambiis n. 48* oppositum doceri, quia mutuator, (ait) erat servaturus suam pecuniam usque ad tempus, quo valor erat augendus. Sed nihil dicit contra nos: Nos enim in hac Conclusione non loquimur de alio contractu, quem quis potest celebrare cum mutuatario circa damnum emergens, vel lucrum cessans, de hoc enim inferius agemus: sicuti, neque de pacto aliquo justo, quo convenisti cum eodem, ut tibi semper detur valor præsens pecuniæ, sive crescat, sive decrescat in posterum, de quo mox dicam *n. 10.* & denique neque de illo casu, quo forte commodas tuam auream pecuniam ad ornatum v. g. quando certe eadem erit in individuo reddenda, quia tunc pecunia non fungitur munere pecuniæ, sed rei: solum enim loquimur de mero mutuo, ratione cujus de allata doctrina dicimus, non deberi tibi, nisi tantumdem ejus quod mutuasti, quod certe est pretium illud currenti tempore, quo mutuam pecuniam dedisti.

Quoad Res.

6 Quamvis, quod de pecunia dictum est, intelligendum etiam sit de aliis rebus functionem habentibus, unde, si mutuasti mensuram tritici, contingat autem propter novam v. gr. Pragmaticam mensura augeri, vel decrescere, semper tibi debeatur ea mensura, qua tu mutuasti, ut patet ex dictis, quia jus habes semper ad tantumdem; quæstio tamen remanet, quando non crevit quidem, vel decrevit mensura, sed quod sæpe solet accidere, quando decrescit, vel augetur ipsum mutuatæ rei pretium: mutuavi tibi mense superiore quatuor v. gr. frumenti modios, qui tunc valebant aureis sex; nunc vero valent, propter abundantiam, tribus aureis, vel propter penuriam, octo: possumne nunc licite exigere modios quatuor, quocumque tandem pretio ii valeant?

7 Respondeo. Si nullum præcessit pactum, debebit mutuatarius semper reddere quatuor modios, & consequenter eosdem tu poteris exigere. Ita Less. *lib. 2. c. 20. dub. 17. n. 150.* Ratio est, quia ita usu, & consuetudine, & quasi virtuali pacto inter mutuum celebrantes, receptum est, ut nimirum, si nulla præcesserit contraria conventio, res debeat reddi in pari bonitate, & mensura, abstrahendo a pretio; ergo enim quando tibi mutuum do modium frumenti, modium frumenti semper a te mihi reddendum expecto, quidquid sit de pretio. Non sic, si mutuo pecuniam, quia tunc secundum ejus pretium, ejusque valorem præsentem, qui est de essentia pecuniæ mutuo, non vero secundum massam ipsam materialem.

Sotus *in 4. q. 2. d. 15.* (cui adde Petrum a Navar. *l. 3. c. 2. n. 252.* Palud. *in 3. d. 37. q. 2. c. 4.*) docet, in hoc casu, quando nullum præcessit pactum, posse haberi rationem valoris, qui est tempore, quo celebretur mutuum, & hunc exigi posse. Verum contrarius est usus, & virtuale pactum, ut dictum est.

8 Objicies. Si hæc essent vera, mutuans, quando non fuit terminus præfixus ad restituendum mutuum, sive explicite, sive tacite, ut supra dictum est, posset licite repetere frumentum, vinum, oleum, &c. eo tempore, quo videt ea pluris valere, quod videtur durum.

Resp. At non durum videtur eidem Sot. *lib. 6. q. 1. art. 2.* & Molinæ, *d. 311. n. 2.* Nam sibi debet mutuatarius imputare, quod prius non solverit, quando forte minus valebat. Et sicuti si mutuatarius solvisset, quando forte minus valebat, non poterat mutuans illud non acceptare; ita, si mutuans nunc, aucto frumenti valore exigit, non poterit mutuatarius denegare solutionem, posito, quod vere nunc debeat,

debeat, ut supponimus, tempus aliquod, quo imbibitum est in contractu mutui, esse transactum.

9 Diximus, si nullum præcessit pactum; nam si hoc præcesserit, est diligenter expendendum, an illud sit justum, & servandum. Quatuor enim iniri modis id poterit. Primo, ut, sive crescat pretium frumenti v.g. sive decrescat, totidem mensuræ reddantur. Secundo, ut si frumenti valor decrescat, reddatur tantum, quantum æquivalet valori frumenti, qui currit tempore, quo datur mutuum. Tertio, ut si frumenti valor crescat, reddatur tantum, quantum æquivalet ejusmodi valori aucto. Quarto, ut reddatur absolute tantum, quantum æquivalet valori frumenti, qui currat tempore, quo reddetur mutuum.

10 Dico jam, primis duobus modis justum esse pactum, etiamsi illud ineas, quia prævideas minus, vel magis valiturum frumentum. Ratio est, quia dominus habet jus, tum ad illas suas mensuras absolute, tum ad easdem juxta pretium præsens sui frumenti; ergo vel secundum mensuras, vel secundum pretium præsens poterit pacisci. Ita Sanctarel. *in manuscrip. de contract. Mutui c. 6. dub. 4.* quod apud me haben.

At in tertio modo ex prædictis dico, nisi adsit alius titulus damni emergentis, vel lucri cessantis, esse pactum injustum. Ratio est, quia tu non mutuas, nec mutuare juste potes, secundum valorem futurum non existentem nunc: ad illum enim nullum jus habes.

Denique in quarto modo idem dico, quando adeo ejusmodi pactum absolute fiat, quia prævidetur pretium fore augendum: nam secus esset, si par sit periculum, quod crescat, vel decrescat: tunc enim non erit usura, sed ludus sortis: & erit similis primo modo jam allato.

11 Ex dictis colligi potest, an juste paciscaris, ut te dante rem veterem, v. g. frumentum, vel vinum vetus, obliges mutuatarium, ut reddat novum. Distinguendum enim est, ac dicendum, si hæc obligatio afferat aliquod gravamen supra mutuum acceptatum, injustum fore pactum; si non afferat, fore justum. Quoniam igitur pluris valet vinum v. g. vetus, quam novum, cum contra pluris valeat frumentum novum, quam vetus; ideo de vino poteris (sed certe noles) dictum pactum celebrare, non vero de frumento; Pari igitur modo discurre de similibus.

12 Quod si libenter a mutuatario redderetur novum frumentum pro veteri mutuato, quia ipsi id sit facilius, & nullum ipsi detrimentum afferens: libenter enim novum æstate reddere juvat ex sua messe illud, quod habuit hieme a mutuante, non erit illicitum, si præcedat pactum de reddendo frumento novo, quia tunc nullum gravamen, ut supponimus, fit mutuatario. Lege *Mol. d. 312. n. 12.* loquentem de re simili, idest de reddente libere, & sine proprio detrimento pecuniam auream mutuanti æream, nec omittas nostrum *lib. 8. Decal. tr. 3. c. 8. §. 1. num. 11.*

13 Denique nota, hanc negotiationem circa veterem, & novam rem posse in alia figura sine ullius usuræ periculo celebrari, si nimirum vendas nunc vinum v. g. justo pretio currenti, & anticipato pretio item justo emas vinum, quod novum erit tempore vindemiæ pretio tunc currenti, quod certe minus communiter erit, ut colliges ex dicendis infra, præsertim *c. 4. §. 4.*

§. III. *An, & quando sit præceptum de dando Mutuo?*

1 AJo Primo, aliquo tandem modo adesse præceptum de dando mutuo. Ratio præcipua est, quia est præceptum de facienda eleemosyna extreme indigenti; ergo & præceptum de dando mutuo. Antecedens est certum (secundum Castrop. *t. 1. tr. 6. de Charit. d. 2. p. 11. n. 1.*) saltem ex ea ratione universali, quod proximus est amandus re, & veritate, id quod non servat, qui ei in tanta necessitate non succurrit. Consequentia probatur, quia ideo danda est proximo eleemosyna, quia obligamur ex charitate succurrere indigenti in extrema necessitate; ergo, si proximus nostro mutuo indigebit ad suam necessitatem sublevandam, illud dare obligabimur.

2 Dices. Hac doctrina posita, vel tollitur præceptum de danda eleemosyna, vel tollitur præceptum de dando mutuo; ergo, &c. Antecedens probatur, quia si radix harum obligationum est sublevatio indigentis, nunquam dives volet dare eleemosynam ad ejusmodi sublevationem, sed mutuum: ergo jam tolletur de medio præceptum de danda eleemosyna. Contra, si aliquis non volet dare mutuum, sed semper absolute, & gratis donare, cum sic melius sublevetur indigens, jam tollet præceptum de dando mutuo. Adde, enalci posse inconvenitns non tolerandum; nam dives avarus semper diceret extreme non indigenti; *Frater, dabo tibi mutuum, quo pacto jam sublevabo tuam indigentiam extremam*, cui dicto pauper acquiescere obligabitur, acceptando mutuum pro tempore, quo perveniet ad pinguiorem fortunam, & sic non poterit absolute accipere quidpiam occulte, etiam in extrema necessitate, sed semper sub ratione mutui.

3 Resp. Nonnulli totum hunc discursum approbant: dicunt enim, tibi solum esse præceptum de sublevanda inopis necessitate, quocunque tandem modo subleves, sive donando, sive mutuando; sed non satisfaciunt. Dico ego, non tolli præceptum de danda eleemosyna, quia, quando pauper est indigens extreme cum nulla spe proxima aliquid habendi, tu non potes eligere mutuum, sed obligaris absolute donare: & pauper ille accipere, etiam occulte, potest absolute, etiam te nolente, quia in extrema necessitate omnia sunt communia, ut *lib. 8. in Dec. tr. 3. c. 6. §. 1.* diximus. Nec tollitur præceptum mutuandi; nam in casu, quo pauper extreme indigens spem proximam habeat aliquid possidendi (propter quam spem non erit proprie, & vere in extrema necessitate) tu certe potes non dare mutuum, sed potes eligere donare eleemosynam. Verum, si tunc id velis, commutabis in melius præceptum mutuandi, non vero omnino tolles (melius enim est donare, quam mutuare); quæ profecto commutatio inconveniens nullum affert: nam propterea *n. 1.* dixi, esse præceptum aliquo tandem modo mutuandi, idest, saltem æquivalenter per mutuum inclusum in ipsa donatione. At id quod additur, jam patet ex dictis.

4 Ajo secundo Principes posse penuriæ tempore divites cogere ad mutuandum, v. g. ad mutuandum hieme frumentum populo reddituro æstate. Ratio est, quia divites possunt, ut habet Gloss. *c. Sicut, V. E. surientium d. 47.* & Covarr. *lib. 3. variar. c. 14. n. 5.* cogi tempore necessitatis ad dandam indigentibus eleemosynam; ergo multo magis cogi possunt ad mutuum subministrandum.

Adde, posse quempiam in aliquibus casibus cogi ad vendendum, vel locandum ob commune bonum, ut ex omnium sententia docet Covar. *ibid. cap. 6. & 7.* Afflictus *in Proœm. Constit. q. 3. n. 10.* aliique. Ergo multo magis ad mutuandum.

CAPUT II.

De Usura, quoad ejus naturam.

§. I. *Quid sit, & quotuplex Usura?*

1 COnnexa maxime est Usura cum mutuo, ea enim tota fundatur in mutuo, & sic definitur: *Est lucrum, quæsitum ex mutuo, vi mutui.* Nota autem illud, teste Innoc. Abbat. aliisque *in Rubr. de Usuris n. 3.* (vi mutui) in quo consistit essentia usuræ, ut modo notavimus *c. 1. §. 1. n. 5.*

2 Alia autem est Mentalis, quæ sola intentione habendi lucrum ex vi mutui, committitur. Alia Realis, quæ reipsa committitur, idest accepto reipsa lucro.

3 Alia Expressa, quæ scil. per expressum pactum habendi lucrum fit. Alia Tacita, quæ per tacitum.

4 Alia Palliata, cum scilicet committitur sub pallio alterius contractus, v. g. Venditionis, Locationis, Dilationis, quam creditor concedit sub debitori, &c. Alia Clara, cum scilicet sine ullo involucro manifeste lucrum quis petit ex vi mutui. Palliatam vocamus communiter usuram virtualem, Claram vero appellamus usuram formalem.

5 Nonnulli addunt aliam divisionem, in usuram lucratoriam quæ est jam dicta, in qua scilicet lucrum intenditur, vel exigitur: in punitoriam, per quam scilicet dans mutuum obligat mutuatarium, ut si non reddat mutuum tempore præfixo, incidat in pœnam solvendi aliquid mutuanti; in Restauratoriam, seu Compensatoriam, per quam mutuans aliquid exigit, ut restauret, seu sibi compenset lucrum, quod ipsi cessavit, vel damnum, quod ipsi emersit, ratione dati mutui. Cum autem nos (ut etiam faciunt Doctores passim) de Usura loquimur, loquimur de Lucratoria: nam Punitoria, & Restauratoria vere usuræ non sunt, ut ex dicendis patebit.

§. II. *An, & quo Jure Usura prohibita sit?*

1 JUs Civile, quod concedit, sive (ut alii melius sentiunt,) quod permittit simplicem usuram, (de qua re lege Doctores Bart. *lib. 1. de Summa Trin.* Covar. *lib. 3. var. cap. 1. n. 6.* Less. *lib. 20. dub. 4. n. 31.* aliosque) correctum est a lege Canonica *in tot. tit. de Usuris*, & in *Clem. prima eodem*, *& alibi* juxta multa Sacræ Scripturæ loca, præsertim illud Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Usura tamen usurarum, seu, ut vocatur a Græcis apud Less. *l. c.* Anatocismus (idest quando lucrum adjicitur sorti, unde lucrum habitum ex usura pariat aliud lucrum) est etiam in Jure Civili *l. Placuit, l. Ut nulli, C. de Usuris*, prohibitus.

2 Verum enim vero, est de fide, Usuram esse illicitam? Rursus est ne de fide, illam non solum Jure positivo, sed etiam Jure naturæ, illicitam esse?

Resp. Omnes conveniunt, de fide credendum, usuram esse illicitam, idque propter loca evidentia, & mox afferenda *c. 3. §. 1. n. 2.* in quibus id definitur in prædictis Sacris Testibus. Esse autem illicitam Jure naturæ, tametsi Banoez putet, etiam de fide esse; Salas tamen cum aliis negat, solum enim hi putant eum, qui contrarium nunc diceret, fore non quidem Hæreticum, sed temerarium, erroneum, periculosum; a quibus tamen Censuris voluissem, ut etiam hi abstinerent; cum Theologi valde laborent (ut videre est apud Delugo *de Just. d. 25. sect. 3.*) in invenienda ratione, quæ id efficaciter probet.

3 Porro ex duobus principiis ratio ejusmodi naturalis, qualiscumque ea sit, duci consuevit. Alterum est, In mutuo ea gratuita voluntate, & mera Donatione mutuantis transferri dominium rei mutuatæ in dominium mutuatarii qui tamen remanet obligatus reddere tantundem suo tempore, Alterum, Non posse te accipere lucrum ex re alterius, nisi ex aliquo titulo illud tibi debeatur. His positis, sic formatur ratio: In Mutuo non invenitur titulus, unde lucrum supra sortem exigere possis; ergo injuste illud exigeres. Antecedens probatur, quia ex priore principio in mutuo transfertur dominium rei mutuatæ in Mutuatarium; ergo tota res, ejusque usus jam est mutuatarii, licet cum obligatione tantundem reddendi. Si ergo tota res, totusque ejus usus est mutuatarii, quodnam erit in mutuo caput, ex vi cujus lucrum accipere possit? Quare, si illud sumeres, ex re aliena contra secundum principium sumeres.

Sed hæc, & responsiones ad illa fusius agitantur apud citatos. Nos ad praxim semper collimantes, ejusmodi disputationes, non admodum ad eam rem necessarias, libenter prætermittimus.

4 Illud non omittendum. An semper prohibeatur usura sub mortali, an potius in ipsa detur parvitas materiæ, & consequenter tunc committatur solum culpa venialis? Constanter assero, ipsam ex genere suo esse sub mortali vetitam, adesse nihilominus parvitatem materiæ. Ratio potissima, & convincens est, quia tota ejus malitia est contra Justitiam: ac hæc admittit parvitatem materiæ ex omnibus; ut patet in furante obolum, v. g. vel inferente damnum leve, ita Delugo *d. 25. de Just. n. 252.*

5 Diana, *p. 5. tr. 5. res. 30.* propter auctoritatem Alphonsi de Leone negantis, in usura dari parvitatem materiæ, ex eo argumento, quod quidquid sorti accedit, Usura est, Diana, inquam, hanc rem nobis cogitandam reliquit. Sed ne amplius (oro) quis cogitet, idque propter rationem a nobis modo allatam. Respondeaturque Alphonso in hunc modum: Quidquid adjicitur sorti, esse quidem usuram, sed exiguæ materiæ, atque adeo peccatum veniale, sicuti quodlibet furtum, etiam sacrilegum, rei Ecclesiæ in modica materia furtum est, & sacrilegum, sed veniale.

CAPUT III.

Casus in Mutuo usuram certo non continentes.

1 IN tres classes distinguo casus ad hanc tractationem de usura pertinentes, nimirum. Primo, in eos casus, qui certo usuram non continent. Secundo, in eos, qui certo continent. Tertio, in eos, qu sub controversia. Incipiamus a primis in hoc capite, tractaturi de ali separatim in capitibus subsequentibus.

§. I. *Lucrum ex Mutuo ratione gratitudinis.*

1 NEc peccat, nec obligationem contrahit restituendi, si mutu quis intendendo, imo & habendo aliquid ex mutuatarii bene nevolentia, gratitudine, liberalitate, amicitia; quamvis intentione habeat non mutuandi, si re sperata careat. Ratio est, tum quia id n est exigere lucrum ex vi mutui, tanquam ex Justitia, in quo consist essentia Usuræ; sed ex vi alterius tituli, quem vere adesse suppon mus: tum quia qui ejusmodi gratitudinem intendit, rem honestam, rectæ rationi congruentem intendit. Nam propterea poterit mutuatariu excitare, & rogare, ut se gratum ostendat; excitat enim ad id, qu honestum est. Ita Mol. *d. 305. n. 3.* Less. *lib. 2. c. 20. n. 38.* aliiqu Affertur a Molina exemplum de mutuante pecuniam Principi ad finer ut ab illo obtineat officium, vel dignitatem ex Principis liberalitat is enim quamvis principaliter officium intendat, non propterea est u rarius, quia non intendit ex vi Justitiæ, sed ex vi liberalitatis.

Nota, hoc (*Ex vi Justitiæ*) includi in descriptione usuræ, ibi (*vi Mutui*) Illud enim (*vi*) significat urgentem, & omnimodam obli tionem, quæ est ipsissima obligatio Justitiæ.

Hi

Hic habe præ oculis propositionem 41. inter damnatas ab Innoc. XI. quæ sic habet: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum.*

2 Objicies. Lucæ 6. dicitur: *mutuum date, nihil inde sperantes:* & in C. *Consuluit de usuris*, dicitur esse usuram, dare mutuum ex spe lucri principaliter, non vero ex spe lucri minus principaliter: ergo omnem spem, saltem principaliter intentam, excludere debemus, ne in usuram incidamus.

Resp. Illicitum esse, aliquid sperare ex mutuo, tanquam debitum ex Justitia, & quidem etiam si speres minus principaliter, quia adhuc committis injustitiam, cum lucrum accipias sine titulo; non vero esse illicitum, sperare aliquid tamquam congruum ex gratitudine; Illud ergo prohibetur, non hoc. Unde, quando prædictum *Cap. Consulun* dicit licere sperare lucrum minus principaliter ex mutuo, semper intelligendum ita est, ut sensus sit, licere illud sperare non tanquam debitum ex Justitia, sed tanquam congruum ex gratitudine, & amicitia duntaxat. Vide omnino, quæ dicam infra *c.4.§.1.& c.5.§.4.*

3 Duo tamen scopuli sunt in praxi diligentissime declinandi. Alter, ne fiat pactum antea, Alter, ne sit quis nimis importunus in petendo lucrum ex gratitudine. Quamvis enim pactum fiat expresse, ut lucrum detur ex gratitudine duntaxat, & quamvis mutuans solum utatur precibus, unde speculative non videatur sic induci malitia usuræ; tamen, quia ut vere effugiatur injustitia, mutuatarius ex mera, & pura libertate, & voluntate dare debet, quæ libertas facile in prædictis scopulis violatur, & infringitur, cum illud pactum antea factum, & importunæ illæ preces ostendant involuntarium, & multo magis si mutuatarius concipiat timorem, ne alia vice difficulter inveniat, qui mutuet, ideo dixi, esse in praxi geminos illos scopulos solertissime cavendos.

4 Inquires: Peccone, & obligor ad restitutionem, Primo, si accipiam bona fide lucrum, tanquam ex gratitudine, vel simili justo titulo; mutuatarius tamen vere det, tanquam debitum ex Justitia? Secundo, quid si contra mutuatarius det ex gratitudine, tu vero accipias ex Justitia?

5 Resp. ad primum, te non peccare; quando tamen rescies mutuatarium dedisse ex vi Justitiæ, reddere debes omnino lucrum, quod extat, vel id, quo factus es ditior, quia tunc jam cognoscis, te titulum non habere retinendi.

6 Ad secundum, te peccasse quidem ex conscientia erronea, sed illa deposita, lucrum tuto retines, quia jam habes titulum justum retinendi. Utramque responsionem legere poteris apud Less. *l.* 20. *dub.6.*

Quid, si mutuatarius det aliquid mutuanti, dum ei restituit sortem, mutuans vero dubitet, quo animo detur? Potestne illud retinere mutuans?

7 Resp. Te debere restituere, quia in dubio melior est conditio possidentis: Nunc autem vere, & civiliter possidet mutuatarius, quamvis materialiter lucrum sit apud te; sicuti quando latro possidet, rem meam: possessio vera, & civilis est apud me, licet possessio materialis, seu ut vocamus, naturalis, sit apud latronem. Less. *ib.* contra Cajetanum.

8 Postremo, hic est rejicienda falsa illa sententia Soti, *in 4. d. 15. qu. 2. art. 3.* apud Mol. *mox cit.* & aliquorum ipsum sequentium, qui asserunt, usurarium non teneri restituere, si mutuatario non manifestavit suam intentionem exigendi supra sortem, quamvis peccet exigendo; sed peccare, & restituere tunc solum debere, quando id manifestavit. Ratio est, ajunt, quia quando non manifestatur hujusmodi intentio mutuatario, ipse mutuatarius præsumitur dare gratis. Falsa enim vero sententia, & ut falsa merito visa est, Mol. *d. 306. n. 5.* Sot. *l. 9. de Just. q. 4. art. 4.* Med. *q. 4. de Usura*, aliisque ab eodem Molina citatis. Ratio est, quia sine fundamento sic præsumitur, imo cum maximo fundamento præsumitur contrarium. Nemo enim censetur gratis donare, ut infra, cum de donatione fusius, Deo dante, docebimus.

Præterea, si vera esset hæc sententia, sequeretur, usurarium mentalem nunquam obligari ad restitutionem, quia eo ipso, quod sit solum mentalis, jam mutuat sine explicito pacto, & sine manifestatione suæ intentionis, & tamen *in c. Consuluit, de Usuris*, teneri ad restitutionem mentalem usurarium, clare decernitur.

§. II. *Lucrum ex mutuo ratione alicujus oneris suscepti a Mutuante.*

Ratione laboris.

1 POtest primo teste Med. *de Cambiis q. 2.* Nav. *in man. c. 17. n. 203.* Mol. *d. 304.* Cœlest. *tr. 11. de Usuris c. 3. Quares 3.* mutuans aliquid proportionatum exigere ratione notabilis laboris, quem forte suscipit in gratiam mutuatarii, in parandis v. gr. pecuniis, in numeranda ejus magna quantitate, in mensurando tritico, in trasportando vino ad domum mutuatarii, &c. Ratio est, quia licite potest quis locare laborem suum extraordinarium alteri.

2 Dixi, *proportionatum*: in hoc enim fæde labuntur nonnunquam aliqui, qui usuras palliant, dum pro parvo labore sumunt non exiguam mercedem, tunc enim quis non videt, vel usuram committi palliatam, vel clarum furtum? expendat igitur homo prudens, & expertus, quanti sit ejusmodi labor.

3 Dixi item, *in gratiam mutuatarii*, quod certe fere semper est, quando datur mutuum. Quando enim mutuans dat mutuum tibi, in tuam gratiam numerat, mensurat, transfert in domum tuam rem mutuatam. At quando mutuatarius reddit, discrimen invenio inter numerationem, seu mensurationem, & inter translationem. Nam, quoad translationem mutuatarius ipse debet rem transportare in locum, in quo rem habuit a mutuante, ne scilicet mutuans ex mutuo dato damnum expensarum transportationis patiatur; unde si mutuans in alium locum non æquivalentem velit rem transferri, certe suis expensis facere id debet, non mutuatarii, quia tunc rem propriam in gratiam suam alio transfert. Quoad numerationem vero, vel mensurationem, cum mutuans Jus habeat, ne defraudetur in numero, vel in mensura, debet mutuatarius coram mutuante numerare, vel mensurare, & quidem propriis ipsius mutuatarii expensis. Ratio est, quia ad mutuatarium pertinet, cum reddit mutuum, scire ne plus, vel minus reddat. Certe in decimis Ecclesiæ solvendis ex frumento, solent in nostris Regionibus domini suis expensis frumentum mensurare coram eo, qui Ecclesiæ decimas recipit. Et merito; nam rem suam gerit dominus, dum mensurat: ne scilicet det plus, quam debet, cum suo damno; vel minus quam debet, cum suo peccato; vide, quæ dicam infra *in tract. de Camb. cap. 3. §. 3. num. 6.*

Ratione gravaminis extrinseci.

4 Potest secundo mutuans aliquid proportionatum accipere, si præter rem, quam dat mutuam, aliud gravamen mutuo extrinsecum suscipiat; mutuat, v. g. tibi Petrus centum aureos hic, & suscipit onus pro te illos expendendi, in emendis tibi vestibus, vel mercibus; potest sane aliquid proportionatum accipere ex tali gravamine. Ratio est jam dicta, quia hæc nova onera sunt pretio æstimabilia, quæ nemo obligatur gratis suscipere.

Ratione promissionis mutuandi.

5 Potest tertio mutuans aliquid a te accipere, si se obliget ad mutuandum, quoties tu volueris, seu quoties tu pecunia indigueris. Ratio est eadem, quia id novum est gravamen. Hinc licite Mercator aliquid lucri accipit a Principe vel Civitate, quando se obligat ad mutuandum ipsis, quoties frumento v. g. indiguerint, &c. & ita docet Tolet. *l. 5. c. 38. n. 6.* Sot. aliique.

Ratione assecurationis.

6 Potest quarto mutuans aliquid a te accipere ratione assecurationis. Ut id intelligas, vel scito, vel recolito, posse mutuatarium ad assecurandum mutuantem de dato mutuo, rogare aliquid tertium, ut fidejubeat, seu assecuret mutuantem de ejus sorte, cui tertio aliquid solvit pro tali fidejussione, aliquid, inquam, proportionatum a viro prudenti decernendum juxta pericula, quæ omnibus expensis in eo mutuo timeri possunt. Imo quamvis Covar. *l. 3. var. c. 2. n. 6.* negat pro fidejussione posse aliquid accipi, quando nullum est periculum in solutione; tamen alii cum Nav. *in man. c. 17. n. 285.* affirmant, posse, quia adhuc est pretio æstimabile sic fidejubere: Adde, saltem moraliter, propter tot rerum mundanarum varietates, semper subesse aliquod periculum, sed certe tunc valde minus (si minus est periculum) debere esse, quod accipitur, monitione non indiget.

7 His positis, Quærimus, An sicuti mutuatarius potest advocare pro suo fidejussore hunc tertium, dando illi proportionatam mercedem, ita licite, & juste possit acceptare pro fidejussore suo ipsum eumdem mutuantem, qui licite possit proportionatum pretium a mutuatario accipere?

Resp. licite, & juste posse, si aliud non addas. Ratio est, quia hoc est subire novum gravamen, & sicuti juste solvi potest tertio ejusmodi merces, ita poterit solvi mutuanti.

8 Dixi (*si aliud non addas*) nam si a mutuante obligaretur mutuatarius ad eligendum pro suo Assecuratore ipsum mutuantem, injuste se gereret, quia obligaret mutuatarium ad aliquod præstandum, ad quod ex vi mutui non obligatur; quare adderet mutuatario novum gravamen, quæ injustitia esset manifesta. Contra prædicta videntur prima facie esse aliqui Sacri Textus, præsertim *C. Naviganti, C. De Usuris*, quorum explicationem lege ap. DD. Mol. Less. Sal. apud de Lug. mox citand. & breviter omnes complectentem de Lug. *d. 25. de Just. a n. 78.*

Denique adverte, multa huc pertinentia propter connexionem casuum fore iterum dicenda *c. 4. & seq.*

§. III. *Lucrum in Mutuo ex damno emergente.*

1 PRæmittendum est pro Tyronibus, quid sit damnum emergens, quid lucrum cessans. Damnum emergens dicitur illud, quod patimur in nostris bonis, quæ possidemus eo quod alteri illa concedimus. Quare, si ut tibi dem mutuos centum aureos, cogar ab alio eosdem ad usuram cum meo interesse, decem v. g. aureorum, accipere: vel, si ut tibi mutuem frumentum v. g. cogar res meas vili pretio cum meo damno, quinque v. g. aureorum, vendere, vel hinc ad quatuor menses idem triticum pro meo victu carius cogar emere, duobus v. g. aureis amplius, dicor pati *damnum emergens*, in illis decem, quinque, & duobus aureis.

2 Huic affine est lucrum cessans. Hoc enim est illud damnum, quod patimur, non quidem in bonis, quæ possidemus, sed in lucro, quod probabiliter acquireremus, si nostrum alteri non concederemus. Habeo v. g. pecuniam paratam ad emendum nunc tempore Messis triticum cum spe lucrandi, omnibus expensis, aureos centum: Si tibi hanc pecuniam mutuem, quo mutuo posito, acquirere ejusmodi lucrum non possum, cessabit mihi lucrum in aureis centum, & hoc, *lucrum cessans*, appellatur. Unde vides, lucrum cessans posse etiam vocari damnum emergens, quatenus, qui lucrum speratum non acquirit, damnum pati, dici profecto potest. In hoc §. dicemus de damno emergente, dicturi mox de lucro cessante.

3 Certum est apud omnes, posse mutuantem exigere totum illud damnum, quod ratione mutui ipsi provenit, seu emergit; nam ratio naturalis manifeste dictat, ut nemo obligetur cum suo damno alteri beneficium præstare. Ita passim Theologi, ut S. Th. 2.2 *q. 77. art. 1. & q. 78. art. 2. ad primum*, Valent. *2.2. t. 3. disp. 5. q. 20. p. 2. concl. 3.* aliique. Unde licitum est mutuanti pacisci, etiam ante mutuum datum, de hoc damno emergente a die contractus celebrati, quia justam rem depoicit.

4 Tria tamen requiruntur, ne injustitia, seu usura intercurrat. Primo, ut mutuum sit revera causa hujus damni, & aliter impediri damnum non possit: si enim mutuans habeat alias pecunias, seu illas facile parare queat, quibus possit damnum illud impedire, vel amicus pecuniam offerat, non poterit ex hoc capite lucrum accipere ex mutuo, quia tunc mutuum non esset causa ejusmodi damni.

Secundo, ut admoneatur mutuatarius de ejusmodi damno, seu, quod idem est, ut ab initio fiat pactum de hoc damno; nam fortasse nolet is accipere mutuum cum eo onere.

Tertio, ut non excedat limites valoris damni, ut ex se patet, & nos alibi diximus.

5 Duo autem damna possunt, debentque hic distingui. Alia sunt, quæ ex mutuo sequuntur mutuanti, pro tempore, quo ex conventione durat mutuum, hoc est, usque ad præfixum terminum, quo debet mutuum reddi, & de his damnis hactenus locuti sumus. Alia sunt, quæ sequuntur ex eodem mutuo pro tempore, quod currit post terminum prædictum, quæ alio vocabulo dicuntur damna ex mora, idest, quæ ex mora solvendi sorte sequuntur mutuanti. De his igitur posterioribus quærendum est, an, & quatenus debeant resarciri a mutuatario.

6 Debere resarciri, si de illis dictus mutuatarius fuerit admonitus, vel si pactum de ipsis præcesserit, tenent omnes: quia ut supponimus, vera causa talium damnorum tunc pari modo est mutuatarius. Requiritur tamen, ut vere, & necessario sequantur ratione mutui. Unde si mutuans, propter moram mutuatarii in reddendo, accepit pecuniam solvendo interesse, ut suis usibus necessariis subveniret, hoc interesse, tanquam damnum emergens, debebit resarcire mutuatarius: at si ut luderet, vel quid simile non necessarium faceret, non debebit mutuatarius, quia is non obligatur, nisi ad damnum emergens, quod ipsi imputetur ut causæ: at in hoc eventu ejusmodi interesse non imputatur mutuatario, sed ipsi mutuanti.

7 Præterea requiritur, ut mutuatarius potuerit in termino solvere; nam non dicitur esse in mora, si inculpabiliter solvere non potuit.

8 Quoad illud, quod dictum est (*si fuerit admonitus*) adverte, esse controversiam inter doctores, an si de hoc damno mutuanti secuturo post moram non sit admonitus mutuatarius, nec præcesse-

rit de illo pactum, debeat nihilominus hoc resarcire dictus mutuatarius.

Et quidem licet nonnulli, ut Nav. *in Comm. de Usuris*, *n.* 59. Petr. Nav. *l.* 3. *c.* 2. *n.* 208 dicant debere, quia non est necesse, ajunt, ut moneatur cum ipsa dies solutionis interpellet pro homine, ut dicitur *in l. Magna*, C. *de contrah. stipul.* tamen ego *l.* 8. *Dec. tr.* 3. *c.* 8. §. 3. *n.* 9. cum Azor. dixi debere admoneri, quia probabilius existimavi, hanc monitionem debere præcedere: fortasse enim mutuatarius statim solveret sortem, nec ad hoc novum damnum resarciendum obligaretur, & donec admoneatur, potest præsumere, creditorem remittere. Dies autem interpellat quidem pro homine, sed non quoad damnum hoc secutum; sed quoad debitum, seu sortem principalem. Excepi tamen ibi ex Sa, *V. Mora n.* 2. & iterum excipio consuetudinem apud Mercatores, qui in contractu mutui pecuniarum semper supponuntur pacisci de damno quocumque eventuro; quæ consuetudo, ubi adest, merito servanda est.

§. IV. *Lucrum in Mutuo ex lucro cessante.*

1 Damnum emergens debere modo jam prædicto a mutuatario resarciri, docent omnes: non autem omnes idem docent de lucro cessante; Nam Durandus, *in* 3. *d.* 37. *q.* 2. *ad primum*, Scot. *in* 4. *dist.* 15. *q.* 2. Sot. *l.* 6. *de Just. q.* 1. *art.* 3. *concl.* 4. apud Molin. *mox citandum n.* 10. aliique negant. Verum jam communis nunc est, & vera sententia affirmativa, idest, idem dici debere de lucro cessante, quod diximus de damno emergente. Ratio fundamentalis est, quia est etiam pretio æstimabile, me amittere lucrum, quod probabiliter sperabam. Cum ergo tu hujus jacturæ sis causa, resarcire teneris: frustra autem citatur D. Th. contra nos, Nam advertunt Cajet. 2. 2. *q.* 77. *art.* 5. *ad primum*, & Molina, *disp.* 315. *ad finem*, D. Thomam nullo modo contra nos esse: is enim, vel solum dicit lucrum, quod est in potentia remota, & non est spes illud habendi, non posse vendi: vel si loquatur de lucro probabili, & in potentia proxima, solum vult, ut non vendatur ad æqualitatem, sed quanti duntaxat ab experto viro æstimatur spes illa probabilis lucri.

2 Sunt autem & hic tres conditiones necessariæ, ad exigendum in mutuo hoc lucrum cessans. Primo, ut pecunia, quam mutuas, sit destinata negotiationi, secus non cessaret ratione mutui tibi lucrum. Quod si habes domi aliam pecuniam otiosam, hanc tamen, quam mutuas, negotiationi destinaveras, adhuc potes, si hanc destinatam mutuas, exigere lucrum cessans, quia vere ratione mutui cessat tibi ejusmodi lucrum ex hac destinata pecunia.

3 Si quis sit dubius, an negotiationi destinanda sit pecunia in occasionibus, quæ se forte offerrent, non potest totum lucrum accipere, sed ad rationem dubii a prudenti viro decernendum.

4 Si quis sub conditione sic destinaverit: Vellem meas pecunias negotiationi exponere; sed quia adest, qui eas petit mutuas, illi do: si, inquam, sic destinaverit, poteritne licite exigere, vel pacisci de toto lucro cessante?

Quod possit, dicit Less. *l.* 2. *c.* 20. *n.* 50. *&* 95. esse opinionem probabilem. Ratio præcipua est, quia adhuc mutuo re ipsa id, cujus carentia est causa, ut mihi cesset lucrum. In praxi tamen notant aliqui Recentiores, ob periculum palliandi usuram, id non esse facile admittendum.

5 Secunda conditio est, ut admoneatur de hoc onere mutuatarius eo modo, quod nuper *n.* 4. diximus de damno emergente. Lege Valen. *t.* 3. *d.* 5. *q.* 20. *p.* 2. *concl.* 3. §. *Tertia conditio*, cui adde Lopez *l.* 1. *de contract. c.* 23.

6 Tertia conditio, ut non exigatur (testibus Less. *l. c. n.* 96. Tolet. l. 5. *c.* 33.) nisi quanti æstimatur spes illa lucri, quam certe posse multipliciter impediri, negari non potest, deductis item expensis, & periculis.

7 Laborem, quem mutuans posuisset in acquirendo lucro, quod nunc cessat ratione mutui, non debere regulariter deduci, notant Lessius, Salas, Reginaldus, aliique, quos sequitur Dicast. *l.* 2. *de Just. tr.* 10. *d.* 1. *d.* 5. *n.* 178. quia homines communiter volunt potius laborare, quam otiantes nihil lucrari. Exciperem, nisi forte labor fuisset futurus adeo magnus, ut esset probabile, mutuantem aliquo saltem pretio illum laborem fuisse redempturum.

Alias quasdam conditiones requirit Conrad. *q.* 30. *de contr.* quæ certe vel non sunt necessariæ, vel ad prædictas reducuntur.

8 Quoniam vero spes dicti lucri est incerta, duplici modo potest initio mutui fieri de dicto lucro pactum. Primo, ut tunc determinetur lucrum aliquod mediocre, quod deductis omnibus expensis, vir expertus enunciabit: & tunc sane etiamsi minus, vel plus fuisset lucrum illud, determinatum exigi solum poterit. Ratio est; quia tanti vendidit illud lucrum mutuans, quanti probabiliter valere judicatum fuit, ergo tanta correspondens merces est semper danda.

Secundo, ut nihil antea determinetur, sed solvatur postea id lucri, quod deprehendetur cessasse: deprehendi autem poterit vel ex eo, quod mercatores alii in simili negotiatione lucrati sunt, vel ex eo, quod ille ipse, qui mutuavit, lucratus est in negotiatione simili per aliam æqualem pecuniam.

9 Sed certe valde difficile est cognoscere, quanti fuisset lucrum, quod mutuanti cessat ex pecunia mutuata: quare in foro interno, suam mutuans conscientiam consulat, ut tantum exigat, quanti ei, deductis deducendis, vere cessat. In foro autem externo difficulter probari clare potest, vel quod cessaverit lucrum, vel quod tantum cessaverit, ut docet Menoch. *de arb. l.* 2. *cent.* 2. *casu* 119. unde nullus ex mutuatariis obligatur in dicto externo foro solvere lucrum cessans, nisi Actor probet ob mutuum amisisse illud lucrum, id quod etiam notavit Cassanæus. *dec* 79.

Conjecturæ autem, quod lucrum tandem aliquod mutuanti cessaverit, ducentur Primo ex eo, quod mutuans solitus erat negotiationi suas pecunias exponere. Secundo, quod habebat merces paratas, quas de more emisset ad lucrum, nisi mutuasset. Tertio, ex testibus, qui de more testificentur. Quantum autem cessaverit, Judicis arbitrio relinqui, notat Rebuff. *in l. un. de sent. qua pro eo*, *n.* 516.

10 Quæres: sicuti potest, ab initio mutui, fieri pactum de lucro cessante, licitene potest, etiam ipsum lucrum cessans tunc exigi? Mutuo v. g. tibi nunc centum aureos pro uno anno, in quo omnibus expensis, mihi cessabunt de lucro decem, licitene possum nunc accipere a mutuatario hos decem?

Resp. Negative. Ratio manifesta est, quia sic non mutuares centum, sed nonaginta, ut fusius docet Medin. *de usura q.* 3. §. *Sept. conditio*, Petr. Nav. *l.* 3. *c.* 2. *n.* 305. Less. *c. n.* 99 aliique, & nos aliqua remedia, seu justa artificia tradidimus *l.* 8. *in Dec. tr.* 3. *c.* 8. §. 3. *a n.* 16. quorum auxilio aliquid anticipato sumi posse.

§. V. *Lucrum in mutuo ex pœna conventionali.*

1 Non loquimur de pœna, quæ in mutui contractu apponi eo pacto posset in possessionem lucri cessantis, & damni emergentis: hæc enim ante sententiam, & omnino, debetur in conscientia, quia compensat interesse mutuantis, de quo jam paulo ante dictum est satis, sed loquimur de pœna mere conventionali, quæ ex solo pacto debeatur mutuatario, in casu, in quo, præfixo termino, non reddat mutuum, etiamsi nullum damnum emerserit, vel lucrum non cessaverit mutuanti. Hanc aliqui vocant pœnam punitivam, quia punit violationem fidei mutuatarii, qui non reddit mutuum, quando reddendum promisit.

2 Duo in hac difficultate sunt discutienda. Alterum, an hæc pœna conventionalis juste, & licite apponi possit in mutuo, sic *Do tibi mutuos centum aureos pro hoc anno, in fine cujus, ni reddideris, solves mihi in pœnam aureos quinque?* Alterum: An solutio dictæ pœnæ debeatur in conscientia ante condemnationem Judicis, vel ante petitionem partis?

3 Quoad primum, Assero, juste, & licite posse. Ratio est, quia in omni contractu juste ponitur pœna resiliendi, vel ipsum contractum non observandi, & hujus ratio est, quia pœna juste imponitur pro culpa.

4 Tres autem conditiones requiruntur ad justitiam hujus pœnæ. Prima, ut præcesserit culpa mutuatarii; quare, si is non habeat in præfixo termino, unde solvat mutuum, non obligatur in conscientia ad dictam pœnam, quia tunc nullam culpam ipse commisit.

5 Quæres. Quid, si adeo est impotens ad solvendum, quia prodige vixit, & inutiliter sua bona sumpsit?

6 Resp. Mol. *disp.* 317. *n.* 8. & Less. *l.* 2. *c.* 20. *n.* 132. ajunt, in eo casu ideo obligari, quia tunc poterat facile advertere, se ex culpa sua reddi impotentem: at Delugo *d.* 22. *de Just. n.* 398. ait, ideo obligari, quia sufficit culpa antecedens, qua quis prævideat se futurum impotentem ad solvendum.

Notas? Molina dicit (*quia facile poterat advertere*) Delugo ait (*qua quis prævideat*) quæ duo dicta sunt longe diversa; Molinæ enim sufficit, quod facile potuerit esse advertentia; at Delugo requirit ipsam advertentiam.

7 Certe, quia culpa non est, nisi præcedat advertentia illa, quam *l.* 1. *in Dec. c.* 3. §. 10. explicuimus, sentiendum est cum Delugo: nisi forte debitor prædictus negligentia graviter culpabili impedierit advertentiam futuræ impotentiæ: nam tunc aderit negligentia graviter culpabilis. & consequenter contrahetur dicta pœna; quod fortasse respexit doctissimus Molina.

8 Secunda conditio: Ut non ponatur hæc pœna ad palliandam usuram. Illa autem palliatur, si mutuans ideo hanc pœnam ponat, quia lucrum habere vult ex ipso mutuo, quod ut occultet, dictam pœnam obtendit, quam palliationem clare apparet adesse, quando sciens mutuans, non posse mutuatarium solvere in tempore præfixo, adhuc hanc pœnam apponit.

9 Tertia conditio: Ut non sit immoderata, sed juxta qualitatem culpæ, secus id, quod culpam excedit, injuste corraderetur. Unde differre solutionem per biduum, vel per hebdomadam, æstimari culpam, saltem dignam tanta pœna, notat Delugo *l. c.* Præterea, si pars, non vero totum solvatur, diminuet certe de culpa: sed non diminuet, quando, totum non solvi, æque mutuanti noceat, ut, si prædium non emit mutuans, quia totam summam non habuit, id quod recte notat Bonac. *l.* 3. *de contr. p.* 3. *p.* 7. *n.* 2. *V. Ex quo.* Nec displicet interim Pasqual. *cent.* 4. *q.* 362. asserens, creditorem acceptantem solutionem partis debiti, censeri, liberare debitorem a mora: sibi enim eam partem acceptando, præjudicat; nam dum partem acceptat, videtur inquit, implicite pœnam moræ, & quodcumque interesse ratione moræ habitum remittere. Hæc Pasqualigus, quibus necessario addendum est, nisi creditor explicet, acceptare se partem sine præjudicio sui interesse.

10 Quoad posterius triplex adest sententia. Nam Primo, pœnam conventionalem deberi in conscientia ante omnem Judicis condemnationem, etiam parte non petente, docent Felin. Lessius, aliique apud Castr. & Sanch. mox citandos. Ratio est, inquiunt, quia quod ex contractu debetur, debetur in conscientia, etiam parte non petente, nec Judice condemnante: at hæc pœna, cum sit conventionalis, ex contractu debetur.

11 Secundo, non deberi, etiam si pars petat, nisi accedat Judicis sententia, tenet Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 37. Castr. *t.* 2. *tr.* 3. *d.* 2 *p.* 3. *n.* 4. Vasq. *p.* 2. *d.* 183. *c.* 1. aliique plures apud Dian. *p.* 1. *tr. de contr. res.* 29. aliique. Ratio est, ajunt quia eo ipso, quod ponitur ut pœna, quamvis ponatur ex pacto initio contractus, præsumitur poni juxta naturam aliarum pœnarum legalium, quæ est, ut non debeatur, antequam accedat Judicis sententia, præsertim, quia sæpissime ejusmodi pœnæ conventionales sunt rigidæ, expeditque eas moderari per Judicem, ut recte advertit Menoch. de arbitrariis *l.* 2. *cent.* 3. *casu* 266.

12 Tertio, deberi ante Judicis condemnationem, non tamen antequam pars petat, sentiunt Suar. *l.* 5. *de leg. c.* 6. *n.* 8. Bonac. *d.* 3. *de contr. qu.* 3. *p.* 7. *n.* 4. Delugo *d.* 22. *de just. a n.* 406. aliique. Ratio est (inquiunt) quia hæc videtur esse intentio contrahentium, cui in foro conscientiæ standum est, ut ex una parte nolint sibi imponere onus recurrendi ad Judicem cum expensis, litibus, incertitudine eventus, &c. & ex alia parte, nec velint se obligare, parte non petente, nisi expresse ad hoc ipsum se obligent in contractu.

13 Has duas postremas sententias, quas fuse agitatas vide apud citatos, esse utrasque probabiles, non ambigo: primam vero nequaquam recipio, quia usu videtur explicatum, parte non petente (adde tamen, potente petere) remitti, vel saltem differri debitum.

§. VI. *Lucrum in mutuo ratione periculi.*

1 Non est hic sermo, an mutuans possit periculum mutui apud se, accepta a mutuatario mercede, sumere: de hoc enim tractavimus modo §. 2. *n.* 6. sed, an idem mutuans possit aliquid proportionatum lucrari ex eo, quod videt suam pecuniam Petro v. g. mutuatam periclitari propter dubiam fidelitatem, vel propter paupertatem, vel propter aliud, quod timetur in Petro. Vides, in casu dicti §. 2. adesse duo contractus, alterum mutui, alterum assecurationis mutui; in hoc autem casu adesse duntaxat contractum mutui, pro cujus periculo vult mutuans aliquid sibi solvi.

2 Assero, posse aliquid accipi, sed proportionatum: Ita Valent. *t.* 3. *dub.* 5. *q.* 20 *part.* 2. *conc.* 4. Silv. *v. usura q.* 15. Sa, Molin. Less. Bonac. Filiuc. Diana eos sequens, & citans *p.* 1. *tr. de contract. res.* 37. *& res.* 4[illegible] Delugo *de Just. disp.* 25 *n.* 81. aliique, quamvis aliqui negant, ut Navar. Sotus, Tol. Sal. Reb. aliique apud delugo *l. c.*

Dico (proportionatum) nam aliquando est majus, aliquando minus periculum propter varias personæ mutuatariæ circumstantias, propter longius, vel brevius tempus, quo mutuum restitui debet, vel propter quid simile. Ratio autem nostræ sententiæ ducitur ex eo, quod negari nequit, esse pretio æstimabile, & quidem extra ipsum mutuum, quod mutuans subeat periculum amittendi suam pecuniam, & [illegible]

idem

)dem toto anno v. g. quo durat mutuum, molestiam passurus sit, quam ei affert timor suam pecuniam amittendi. Hujus autem periculi timorem esse extra mutuum, patet, quia ab illo separari potest: Nam si mutuum dem homini fidelissimo, certoque, ac tuto pignore apud me deposito, quo pacto certitudinem habeam, quod mutuum non sim amissurus, adhuc constat mutuum, & tamen nullum odoratur periculum amissionis.

Confirmatur, quia si tibi locem, vel commodem equum, vel domum, probabiliter timens, ne apud te hominem socordem, & dubiæ fidei deteriora illa fiant, vel amittantur, possum aliquid accipere, seu exigere, propter periculum, quod in tui gratiam subeo: ergo & in casu nostro.

3 Hinc vides primo, quando apud te certum pignus habuisti pro assecuratione tui mutui, vel fidelissimum fidejussorem, te non posse, ex hoc capite periculi, aliquid sumere, quia tunc, eum periculum nullum subesse supponatur, molestiam non patieris, ergo illius tolerantiam vendere non poteris.

4 Vides secundo, etiamsi deinde suo præfixo tempore totum mutuum integre tibi solvatur, posse nihilominus dictum aliquod proportionatum a te exigi, & retineri. Ratio est, quia hoc exigis ratione gravaminis, quod jam certe suscepisti tolerando per annum illud periculum, & timorem amittendi mutuum.

5 Objicies: Si ratione periculi, & metus liceret ex mutuo aliquid accipere, is qui est meticulosior, posset plus accipere, quia major molestia, quam is patitur, majorem mercedem meretur; at id videtur falsum; ergo & id unde sequitur.

Resp. Communiter a Doctoribus, ut Molin. *disp. 356. num. 3.* Sal. *de contract. tr. de usur. dub. 22.* aliisque, negari solet sequela majoris; nam timor, ajunt, debet niti aliqua ratione probabili, ita ut quilibet vir prudens, attenta qualitate mutuatarii, ceterisque adjunctis, probabiliter queat dubitare ejusmodi periculum non recuperandi mutuum; quare si vere non adest, sed adest solum falsa apprehensio mutuantis, non erit satis ad aliquid exigendum: sicuti in Matrimonio, metus ex falsa apprehensione contractus non est satis ad ipsum invalidandum, ex Sanch. *l. 4. de matr. disp. 1. n. 16.*

6 Dixi (*Communiter a Doctoribus negari*) nam inclinat Delugo *l. c.* (sed timide, relinquens aliorum Judicio) posse etiam tum, aliquid accipere, quia quidquid sit (ait) in contractu matrimonii, pro cujus invaliditate potuit ob suas peculiares rationes requiri a jure metum ex re ipsa, non autem ex falsa apprehensione conceptum, de qua re alibi disputatur; in nostro certe casu videtur esse satis hunc metum hominis pusillanimi, quia jam in homine adest major modestia animi, quam majori pretio vendere is possit; sicuti enim adest in claudo major molestia ambulandi, quam adsit in homine robusto, licet, ex vitio, & infirmitate procedens, quam certe majorem molestiam si in tui gratiam claudus subeat, poterit aliquid plus exigere, quam exigit is, qui nullam, vel satis minorem molestiam in ambulando sentiret; ita in casu nostro. Hæc Delugo.

§. VII. *Lucrum in Mutuo ex contractu innominato, do, ut des.*

1 NUmero tibi centum aureos, ea lege, ut si ego moriar infra decem annos, tu nihil mihi, vel meis heredibus reddere obligeris: si autem vixero, reddere tenearis alios centum, atque adeo ducentos aureos, nimirum decem pro singulis annis præcedentibus; licitus ne est hic contractus?

2 Resp. esse licitum; sed adverto, hunc non esse contractum mutui.

Quod sit licitus, probatur; quia est par periculum amittendi, & lucrandi, atque adeo est contractus ludi sortis, qui per omnes est licitus.

Quod non sit contractus mutui, patet; nam præter ceteras rationes mutuum debet in omnem eventum restitui (*L. Incendium, C. si certum petatur*) quamvis fortuito pereat. Sed in casu, de quo loquimur, si ego ante decimum annum moriar, tu potes illos centum sine scrupulo retinere: hic ergo non est contractus mutui.

3 Potius ergo erit, ut dictum est in titulo, contractus innominatus, do ut des. De eo tamen hic agere volui, quia Silvester *V. usura 3. q. 36. & 37.* Armill. *V. usura nu. 36. & 37.* Ang. *V. usura 1. n. 42. & 43.* aliique dicunt, hunc contractum esse usurarium, quia tunc (ajunt) si ego non morerer, exigerem lucrum ex mutuo. Verum, ut jam dictum est, nec exigerem lucrum ex mutuo, quia hoc non est mutuum, nec exigerem injuste, quia ex ludo sortis exigerem.

§. VIII. *Exigere in Mutuo id, quod debetur ex Justitia, vel ex Charitate.*

1 PRimo. Debes certo ex Justitia mihi centum: ego tibi mutuo alia centum, sed exigo ex pacto, ut reddas illa centum, quæ mihi alias ex Justitia debes.

Secundo, debes certo ex Charitate mederi, vel adjuvare pauperem in extrema necessitate, ego tibi mutuo decem cum pacto, ut medearis, vel adjuves dictum pauperem: licite ne hæc exigo?

2 Resp. ad primum, affirmative, quia non exigo ex vi mutui, sed ex vi Justitiæ extra mutuum. Ad secundum, negative respondet Petr. Navar. *l. 3. c. 2. n. 251.* quia adderem novum gravamen ex Justitia, cum solum ille ante obligatus fuisset ex Charitate. Sed affirmative, id est licite me gerere, respondet Mol. *disp. 309.* & merito, quia cum adsit obligatio ex Charitate, parum addit, qui insuper addit obligationem ex Justitia, unde sic non videtur moraliter superaddi novum gravamen.

3 Dictum est autem (debes certo) nam si dubie debeas, negative in utroque casu respondendum est, quia clara est injustitia, velle certo, quod dubie debetur tibi.

Quid si probabiliter debeas? Resp. Caram. *in Th. mor. l. 2. d. 15. casu 4. a n. 731.* affirmative respondet. At hæc sententia difficillima mihi est creditu; quia sic facis certum debitum, quod erat solum sub probabilitate, & me privas eo jure, quo poteram meam probabilitatem apud Judices urgere; quo pacto fortasse vincerem, nihilque tibi essem traditurus. Id quod certe pretio non parvo æstimabile esse, negabit nemo.

4 Contra. Ego mutuans v. g. debeo equum, vel damnum, quod tibi intuli in fama, honore, rebus tuis, licitene, & juste possum tibi mutuare cum pacto, ut hæc omnino remittas? Id enim etiam hic est resolvendum propter connexionem materiæ.

Resp. esse nimis manifestum non posse, quia peterem plusquam mihi debetur ex mutuo: remissio enim prædictorum est nimis manifeste pretio æstimabilis.

5 Quid de pœna, quam mutuans tibi ob aliquam rationem forte debebit post sententiam Judicis, potestne is licite tibi mutuare pecuniam cum pacto, ut illam pœnam remittas ante dictam sententiam, quando ipse certe nondum obligatur ad illam subeundam?

Resp. non posse, ut habet Angel. *V. usura 1. ex Molina d. 305.* Less. *l. c. 20. dub. 7.* & Salas *de usuris dub. 12.* nam licet tunc non sit debita hujusmodi pœna proxime, est tamen remote debita, cum mutuatarius habeat jus accusandi mutuantem: quare mutuans peteret lucrum ex mutuo, si peteret remissionem illius, quæ certe remissio non parvi æstimatur apud homines.

6 Quid denique de vindicta, quam mutuans timet, ne mutuatarius in aliquo forte offensus, sumat de ipso mutuante? potestne mutuans mutuare pecuniam cum pacto, ut mutuatarius ab illa vindicta desistat?

Resp. Ut desistat a vindicta injusta, vel injusto modo intenta, qualis esset vindicta, quæ fieri debet auctoritate publica, & ipse mutuatarius intenderet facere auctoritate privata, poterit licite. Idem dic, ut desistat ab odio. At ut desistat a vindicta, seu satisfactione justa, & ab illa satisfactione, quam juste potest implorare ab auctoritate publica, non poterit licite. Ratio est, quia ibi peteret, quod sibi debetur, atque adeo non imponeret mutuatario novum gravamen: hic vero secus. Ita Nav. *c. 17. in man. n. 2. 39.* Cajet. *in sum. V. usura 1.* 3. Sylv. *V. usura 1. q. 11.*

7 Hic tamen recolendum est, quod dixi superius *c. 3. §. 1. de requirente gratitudinem*; nam inde colliges, in rigore non esse illicita hæc, quæ in hoc §. dicta sunt peti tanquam ex gratitudine, & amicitia. An vero possit fieri pactum, ut dum ego tibi beneficium mutui impendo, tu impendas beneficium hoc remissionis, quamvis semper ex congruentia; dicam infra *cap. 4. §. 2. n. 9.* & explicatius *c. 5. §. 4.*

§. IX. *Lucrum in mutuo, quod exigitur a Montibus Pietatis.*

1 HUc id reducimus, quia in Montibus datur mutuum cum certo lucro, ut jam videbimus.

Est enim Mons Pietatis summa aliqua pecuniæ, vel tritici; &c. in communi posita ex alicujus donatione, vel eleemosyna, destinata ad mutuandum indigentibus, salvo semper capitali, quodcumque tandem illud sit. Habet autem tres conditiones.

Primam, ut mutuo detur certa quædam quantitas ex summa, idque ad tempus certum.

Secundam, ut mutuatarius det idonea pignora custodienda apud prædicti Montes administratores, quæ non solventibus statuto tempore mutuatariis, venduntur retenta a Monte parte sibi debita, alia vero, si superest, ipsi mutuatario reddita.

Tertiam, ut mutuatarius pro rata pecuniæ sibi mutuatæ, & pro rata temporis solvat singulis mensibus certum quia pro laboribus, & stipendio ministrorum Montium, pro conductione domus, in qua hi ministri resident, pro libris rationum & pro aliis sumptibus ad Montis conservationem necessariis.

2 Asserendum est, hujusmodi Pietatis Montes licitos, imo & vere pios esse. Ratio evidens, & principalior est, quia illud, quod solvitur oro ejusmodi mutuo, solvitur propter expensas necessarias ad conservandos Montes in commodum mutuatariorum. Sane si mutuares Petro centum modios frumenti, qui ad illum pervenire non possint nisi opera, & laboribus asportantium, nonne deberet Petrus, in cujus gratiam fit translatio frumenti transportationis solvere stipendium? Ita prorsus in casu Montium Less. *l. 2. c. 20. n. 191.* dicit, hanc doctrinam esse de fide tenendam; Mol. *d. 315.* ait, contrariam opinionem non esse tutam. Lupus *in c. Navig. de usuris §. 3. n. 83.* esse temerariam, Tolet. *l. 5. c. 38.* asserit, eum qui contrariam affirmat, esse excommunicatum. Merito autem hæ censuræ contorquentur, quia hi Montes fuerunt approbati in suis Constitutionibus a Paulo II. a Sixto IV. Innoc. VIII. Alex. VI. Julio II. ut habetur in Bulla Leonis X. & etiam in Concilio Lateranensi, *sub Leone X. sess. 10.* & in Trid. *sess. 22. c. 8. 9. & 11. de Ref.*

3 Objicies. Cajet. *t. 2. opusc. 6.* qui interfuit dicto Conc. Lateranensi, scripsit integrum opusculum contra hos Montes: & Sotus *l. 5. q. 1. art. 6.* ait, ea quæ sunt definita a Concilio Lateranensi, non esse usu recepta.

4 Resp. Cajet. scripsit illud Opusculum multis annis ante dictum Concilium, nempe anno 1498. ut patet ex fine opusculi, cum tamen Concilium hanc veritatem definiverit an. 1515. Sotus vero fundamento valde infirmo nexus est; nam definita in eo Concilio saltem per totam Italiam usu recepta sunt. Quod si non essent recepta, adhuc Sotus nihil contra rem nostram diceret; nam cum Concilium definit aliquid, quod ad Fidelium mores pertinet, errare non potest, nec id dependet ab ejus receptione, quare cum Concilium definierit, Montes Pietatis licitos esse, nemo sine temeritate oppositum proloqui potest, imo Concilium excommunicat ipso facto contrarium dicentes, vel prædicantes.

5 Denique sive ad ornatum, sive ad complementum hujus argumenti adverte, si Mons aliquis exigeret a mutuatariis, ut solverent tria v. g. pro singulis centenariis, cum tamen pro expensis, & rebus necessariis sufficerent duo, tunc illicite, & usurarie acturos ministros, si tria exigant, ut ex dictis patet. Contra, si progressu temporis duo, quæ nunc solent juste solvi, appareret non sufficere, tunc poterunt exigi tria, ut idem constat ex dictis.

6 Quæres. Si quid forte superest de sumptibus necessariis, potestne in Montis utilitatem accrescere?

Resp. Nequaquam ex Filliuc. *tr. 32. c. 9. n. 172.* Ratio est, quia Mons non potest licite locupletari ex mutuo, quod concedit, sed potest dumtaxat, se servare indemnem. Quare superfluum est restituendum mutuatariis, qui plus, quam debuere, solverunt. Quod si hi ignorentur, tunc expendatur in usus pios, vel distribuatur in pauperes, vel componatur cum Bulla compositionis, ubi illa adest. Verum, quia inter alios pios usus merito connumeratur & ipse Mons, ideo tunc superfluum eidem Monti (non vero ministris, quibus sufficienter est satisfactum) fas erit attribui.

Dixi ex Filliuc. nam Delugo *d. 25. de Just. n. 105.* propendet ad dicendum (licet denique se remittat intentioni mutuantium, & consuetudini) propendet, inquam, ad dicendum quando bona fide ministri Montis exigunt tria, v. g. pro centum, putantes hoc sufficere, posse id, quod forte superest, retineri absolute pro Monte: sicuti si forte non sufficeret, ipse Mons damnum pateretur, nec a mutuatariis illud resarciendum postularet: tunc enim, inest initio mutui, fuit per utriusque Montis scilicet, & mutuatarii periculum sicut supra in simili dictum est de ludo sortis: ergo eorumdem erit, sive emolumentum, sive detrimentum.

CAPUT IV.

Casus in Mutuo Usuram certo continentes.

§. I *Exigere in Mutuo benevolentiam ex Justitia.*

1 CUm possim, ut *c. præced. §. 2.* diximus, a mutuatario exigere gratitudinem, benevolentiam, amorem, quæro hic, an possim hæc exigere quasi debita ex Justitia.

2 Resp.

2 Resp. nequaquam, sed solum, sicuti ib. diximus, tanquam congruentia, & cum libertate mutuatarii. Ratio est manifesta, quia si exigeres amorem ex Justitia, exigeres plus quam tibi a mutuatario debetur; ab ipso enim debetur tantummodo ex convenientia. Lege Valent. *t. 3. d. 5. q. 21. p. 2.*

☞ In hac tamen materia recole semper Propositionem 42. inter damnatas ab Innoc. XI. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex Justitia debitum.*

§. II. *Exigere tanquam ex Justitia in mutuo obligationem remutuandi, fidejubendi, vendendi, agros colendi, &c.*

1 SI quis mutuet alteri cum pacto, ut mutuatarius teneatur remutuare mutuanti; quando is indiguerit.

2 Si cum pacto, ut mutuatarius mihi, in aliquo negotio, vel alteri meo amico fidejubeat.

3 Si cum pacto, ut idem mutuatarius aliquod iter suscipiat, vel aliquod opus in meum obsequium faciat, puta medendi, docendi, vendendi, advocandi, agros meos suo tempore colendi, &c.

4 Si cum pacto, ut idem conferat mihi mutuanti, vel amico aliquod officium temporale, vel aliquod beneficium Ecclesiasticum.

5 Si cum pacto, ut idem mutuatarius exhibeat mihi mutuanti, vel alteri munus, quod vocant a lingua, quale est alloqui Principem, Judicem, &c. Vel ab obsequio, quale est comitari me mutuantem, vel meam uxorem, filios, &c. Vel a manu, quale est aliquid mihi mutuanti, vel meis elargiri.

6 Si cum pacto, ut ipse mutuatarius frequentet officinam, vel scolam, vel molendinum mutuantis.

7 Si quis, inquam, cum aliquo ex his pactis, ea ex Justitia requirendo mutuet, usorarius clare est. Ratio ducitur ex dictis, quia hæc sunt gravamina ultra, seu præter mutuum, suntque obligationes civiles; sane pretio æstimabiles. Hæc sparsim habes apud Doctores, apud quos invenies, an officium temporale, & beneficium Ecclesiasticum, si sic acquiruntur, valide acquirantur? & an saltem sint renuncianda? & denique, an fructus ex illis percepti sint restituendi? præsertim in beneficio Ecclesiastico, ubi sic interveniret Simonia, quæ omnem collationem invalidat cum onere restituendi. Hæc autem solum innuo, nam cæterum pertinet ad alias materias.

8 Dixi tamen (requirendo ex Justitia) nam si solum, & sincere sine pallio usuræ hæc requirantur, imo & ad illa excitet mutuans mutuatarium, tanquam rememorando id, quod de jure naturæ est, nempe congruentiam ex gratitudine, non erit usura, ut *ex præced.* §. constat:

9 Huc pertinet sequens contrahendi modus, quo sic dicas: *mutuabo interim, dum frequentabis meum Molendinum, vel quid simile facies: at quando desieris hæc præstare, tenearis mihi mutuum reddere;* Quæro enim, an hæc sit usura?

Resp. Mol. *d.* 309. *n.* 15. & Lessius, *l.* 2. *c.* 2. *n.* 57. aliique citandi infra *c.* 5. *§.* 4. *n.* 2. licet teneant, periculum maximum esse, ne illa pallietur, tamen in rigore, si sine fuco, & fallacia fiat, usuram non esse putant. Ratio est, quia nihil sic requiritur tanquam ex Justitia.

10 Confirmant Primo. Nam sic nullum onus mutuatario imponitur, nec ei libertas adimitur, sed potestati ejus relinquitur, si velit, vel nolit meum Molendinum v. g. frequentare.

11 Confirmant Secundo, quia licite possum desinere tibi beneficium conferre, quando tu mihi desinis benefacere, nec ulla est injustitia in me, si nolim perseverare in beneficio mutuandi, quando tu recusas mihi aliud conferre beneficium: tunc enim merito possum te, tanquam ingratum, excludere, & gratitudinem, tanquam conditionem, requirere, non tanquam pretium. Seu huic doctrinæ ne acquiescas, sicut nec acquiescam ego *c.* 5. *§.* 5. *n.* 4.

§. III. *Exigere in mutuo obligationem reddendi pecuniam in frumento, &c. ubi remissive de contractu ad Metam.*

1 RUstico mutuavi pecuniam, cum pacto, ut teneretur eam solvere tempore Messis in frumento, oleo, vino, aliisque fructibus, justo quidem pretio, puta quo tunc hi fructus valebunt, sum ne usurarius? Resp. affirmative cum Conrad. *de contract. q.* 16. Azor. *p.* 3. *l.* 8. *de mutuo c.* 7. Cæl. *tr.* 11. *de mutuo c.* 2. quia addis novum gravamen: Mutuum enim pecuniæ requirit, ut solvatur pecunia, tu vero obligas, ut detur frumentum, &c.

Objicies: At hic modus contrahendi est valde frequens in utraque Sicilia.

Resp. Nego, hunc modum esse in Sicilia frequentem. Ajo enim, alium contractum esse illum, qui in Sicilia frequens est, quique vocatur, *contractus ad Metam*, quo scilicet aliquis emit nunc hieme frumentum, quod erit estate consignandum, eo pretio, quod tunc determinabitur a Magistratu, de quo contractu per aliam occasionem nos *l.* 8. *in Dec. tr.* 3. *c.* 7. *a n.* 9. egimus. Unde hic advertis id, quod nimis sæpe notant Doctores, & iterum ego mox citatus notabo §. 4. *a n.* 11. eamdem negotiationem, quæ usurario fit modo, posse alio modo ab usura omnino liberari. Id quod patet in negotiatione, de qua loquimur: Nam si mutuas pecuniam, cum pacto, ut tibi restituatur frumentum, qui est casus propositus *n.* 1. est usura propter rationem dictam; at si eamdem pecuniam non mutues, sed rustico solvas in pretium frumenti, quod tibi vendit, consignandum suo tempore, juxta leges dicti contractus ad metam, usura non est, sed licitum lucrum, de quo contractu, ut dixi, a nobis pluribus *l. c.* disputatum est.

§. IV. *Exigere in Mutuo obligationem exigendi debita mutuantis, vel obligationem acceptandi, vel solvendi partem debiti in alia re, vel similium.*

1 SI alteri mutues cum pacto, ut is teneatur cum suo notabili opere, ac labore exigere a tuo aliquo debitore id, quod ejusmodi debitor debet, usura est, ut vult Sot. *lib.* 6. *q.* 1. *art.* 2. multo magis si cogas mutuatarium, ut id faciat cum suis expensis.

2 Si cum pacto, ut mutuatarius partem mutui accipiat in pecunia, & alteram in debito, quod difficile recuperari potest, usura est, vide Mol. *d.* 310.

3 Si mutues, v. g. centum, cum pacto, ut mutuatarius quinquaginta accipiat in pecunia, & quinquaginta in alias merces, v. g. vino, frumento, veste & simili non facile vendenda, usura est. Conrad. *q.* 36. *de contract.* Mol. *l. c.*

4 Si mutues hic Panormi, vinum, oleum, &c. cum pacto ut reddas alibi, v. g. Neapoli, ubi æqualiter valet, sed transportatio tibi sit gravaminis, usura est. Nav. *in man. c.* 17. *n.* 42. *&* 43.

5 Si mutues vinum, oleum &c. hic Panormi cum pacto, ut reddat alibi, ubi plus valet, multo magis usura est. Consule Mol. *d.* 310. Quod si mutuatarius indigeret frumento in alio loco, & tu illud frumentum, quod ibi fortasse habes, mutuares *ib.* cum pacto, ut hic redderet, excusareris ab usura; quia tunc perinde est, ac si tu illud frumentum illuc transportares in commodum mutuatarii, & ille inde transportaret hoc in tui commodum, atque adeo esset æqualis commutatio gravaminum.

6 Si mutues vinum, v. g. cum pacto, ut tibi reddatur vinum Chium, vinum Falernum, vel etiam vinum ejusdem qualitatis, sed determinate hujus regionis, & non alterius, quod parere difficile sit mutuanti, usura est.

7 Si mutues cum pacto, ut quod mutuatarius debet tibi post annum, reddat nunc, vel post sex v. g. menses, usura est. De hoc dicam aliquid aliud separatim, mox §. 7.

8 Si mutues cum pacto, ut quod tibi debeo disjunctive, v. g. vel vinum, vel frumentum, vel pecuniam, tenear dare determinate in vino, v. g. vel determinate in frumento, &c. usura est.

9 Horum omnium, & similium ratio est eadem toties dicta, quia sic gravamen novum imponitur mutuatario.

10 Semper tamen adverte duo. Primo, non esse usuram, si mutuatarius hæc præstet voluntarie, & non palliate, sed vere ex gratitudine, vel ex eo, quod ipsi difficile non est, nec damnosum, ut supra notavimus.

11 Secundo, multa ex his posse, mutata forma contrahendi liberari ab usura, videlicet, si non celebretur contractus mutui, sed contractus emptionis, vel locationis, vel similis, ut dictum item paulo superius est. Certe si mutues cum pacto, ut quis tuos agros conducere obligetur, usuram ex dictis contrahes, quia addis novum hoc gravamen: at si idem conducat tuos eosdem agros per contractum conductionis, & locationis, deinde vero tu eidem mutues summam aliquam pecuniæ, qua is possit boves parare, rusticos alere, cæterosque sumptus expedire eisdem agris necessarios, usurarius non eris, esto non initurus fuisses hunc secundum contractum, nisi præcessisset prior conductionis, & locationis. Ratio est, quia sic beneficium facis illi conductori, non vero gravamen addis mutuo: nam ille liber remanet, & potest, si velit, ab altero pecuniam pro suis agris mutuam petere, ut supponimus.

Atque hoc pacto intelligendi sunt DD. Mol. *d.* 310. & Nav. *l.* 2. *c.* 2. *n.* 30. quando concedunt, posse te dare mutuum ad agros tuos colendos.

12 Rursus, duobus modis potest alicui anticipato dari pecunia: Primo, eam mutuando sub aliqua ex præcedentibus obligationibus, & hoc pacto esse usuram, jam definitum est.

13 Secundo, non quidem mutuando, sed ineundo contractum locationis, & conductionis operæ, & laboris te solvente pretium anticipato. Vis v. g. seu conducis operam Rustici, Medici, Advocati ad tuum colendum agrum, ad tuam sanitatem procurandam, ad tuas lites patrocinandas, idque sub certa mercede, quam illis, ipso initio initi contractus, solvis. Sane hoc non est usuram exercere, sed licite negotiari, imo prædictis benefacere.

De mutuo vini, vel frumenti veteris cum pacto, ut reddatur novum, satis supra diximus *c.* 2. *§.* 2.

§. V. *Pro voluntate mutuandi an accipi aliquid possit?*

1 NIhil potest ex hac voluntate supra sortem accipi, si jocari nolimus; nam voluntas hæc imbibitur in mutuo.

Si enim mutuas, certe mutuare vis. Sicuti ergo si vendes rem tuam, non potes ex voluntate vendendi aliquid accipere ex Delugo, *d.* 25. *de Just. n.* 30. ita si mutues. Et profecto claris injustitiis aperiretur via, si quis ita posset vendere: *Ego, quia, vendere volo meam domum, quæ pretio justo rigoroso valet, v. g. centum aureis, exigam a te centum aureos pro domo, & decem pro voluntate vendendi*, Inepte sane; tu enim non obligaris quidem vendere, sed posito, quod sive oratus, sive sponte vendere velis, non potes exigere, nisi quantum ipsa res tua valet Ita in casu nostro, &c.

§. VI. *An pro commoditate mutui aliquid possit exigi?*

1 UT distincte id intelligas, debes distinguere commoditatem, quæ ex accepto mutuo provenit mutuatario, a commoditate, quæ ex eodem dato mutuo se privat mutuans.

2 Si de priore commoditate loquaris, manifestum est, ut notat De lugo, *l. c.* te non posse quid accipere, quia commoditas alterius non est tua; ergo illam vendere non potes: secus panem pretii duorum obolorum posses vendere, quanti valet vita hominis, quam panis conservat ementi

3 Si de posteriore, major est ratio dubitandi: Nihilominus nec illam vendere potes, quia in dando mutuo, per quod fit beneficium mutuatario, semper involvitur aliqua commoditas ipsi donata a mutuante & consequenter aliqua incommoditas a mutuante suscepta.

4 Quod si magna, & extraordinaria esset ejusmodi mutuantis commoditas, qua se ipse privat, certe tunc vendi posset, quia ille excessus esset pretio æstimabilis supra rationem mutui, & reduceretur sive ad caput molestiæ, de qua *c.* 3. §. 6. dictum est, & iterum dicetur *c.* 5. §. sive ad damnum emergens.

§. VII. *An pro dilatione redditionis mutui aliquid exigi possit?*

1 DEbebam Petro, ex mutuo mihi ab ipso concesso, ducentos aureos, reddendos hinc ad duos annos: paciscor ergo cum illo ut in fine secundi anni solvam eidem Petro centum, ea lege ut pro aliis centum det dilationem mihi usque ad finem tertii anni, est ne usura

Resp. Est, sive usura, sive injustitia; hoc enim modo aggravas creditorem, ut expectet usque ad tertium annum, ad quod non obligatur

2 Dices: Si dicta dilatio est cum dicto pacto usura; ergo esset etiam usura, vel certe injustitia, quando Ministri Principum, seu cujuscumque domini a debitoribus Principis, vel domini aliquid accipiunt, eosdem debitores expectent ultra tempus præfixum.

Resp. Concedo sequelam; hoc enim sine dubio delictum est, ut habet Delugo *d.* 22. *de Just. sect.* 5. *n.* 70. citans Mol. & Sal. quia pretio accepto, concedunt debitoribus dilationem, quam dare non possunt in damnum domini, in cujus præjudicium fit dilatio. Lege eumdem distinctius de hac dilatione, & similibus horum ministrorum negotiationibus agentem, de quibus etiam nos egimus *lib.* 8. *in Dec. tr.* 3. *c.* 7. *§.* 8. *a n.*

3 Quod si contractus *n.* 1. allatus fit alio modo, sic. *Ex mutuo debeo ducentum post duos annos: Paciscor ego nunc dare centum post primum annum; modo tu pro aliis centum expectes annum alium, nempe usque ad tertium* non est usura, teste Caram. *l.* 2. *Th. mor. d.* 14. *n.* 748. cujus verba exhibit Dian. *p.* 9. *tr.* 6. *res.* 24. ut superius docuimus, nam esset compensatio gravaminum, essetque contractus innominatus, quo das tuum gravamen reddendi illa centum post annum, cum potuisses post duos, Petrus det suum gravamen expectandi pro aliis centum, usque ad tertium annum, cum potuisset exigere post annum secundum.

4 Alium modum effugiendi usuram in hoc casu, relinquendo contractum mutui, affert Delugo *l. c. n.* 57. si nimirum dicta dilatio, & solutio fiant voluntarie cum libertate utriusque: sed certe erit sic periculum palliandi usuram, quod periculum videbis clarius, postquam legeris ea, quæ afferam inferius *c.* 5. *§.* 4.

☞ Titulus hujus §. tibi in mentem adducat Propositionem 42. ex damnatis ab Alex. VII. Quæ sic habet: *Licitum est mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendum sortem usque ad certum tempus.*

CAPUT V.

Casus in mutuo usuram sub dubio continentes.

§. I. *Bona fides an licitum lucrum ex mutuo reddat?*

1 DEdi tibi mutuo aureos centum cum pacto, ut post annum redderes centum & decem, ignorans invicibiliter hanc esse usuram: putabam enim, posse id juste fieri, bonaque omnino fide processi; si enim usuram agnovissem, aliam tecum, vel cum alio contractum celebrassem, nempe contractum veri Cambii, census emptionis fructuum anticipato, (quem contractum ad metam paulo superius appellavimus) vel similem: quo contractu justo, omnibus expensis, lucratus aureos decem supra meam sortem fuissem, licitne ejusmodi decem aureos a te possum exigere?

2 Resp. Certe dubia res est hæc. Less. *lib.* 2. *c.* 20. *n.* 105. tamen probabiliter putat, juste posse, quando mutuans expressit, se velle contrahere omni meliori modo, quo potest: Sa vero *V. usura n.* 8. absolute concedit. Quoniam vero idem Less. *ib.* avertit, non facile practice id esse usurpandum, ideo nobis ad praxim semper intentis, hanc difficultatem innuisse sufficiat, quam nihilominus *l.* 1. *in Dec. tr.* 3. *c.* 8. §. 3. *a n.* 21. examinavimus late, & poterint legi Less. *l. c.* aliique, inter quos est Delugo *d.* 25. *de Just. sect.* 9. Dian. *p.* 1. *tr. de contract. resol.* 47. & *p.* 3. *tr.* 5. *miscel. res.* 92. Tancr. *t.* 2. *disp.* 4. *q.* 7. *dub.* 3. *n.* 99.

§. II. *Promissio non repetendi Mutuum an licitum reddat lucrum?*

1 DO tibi mutuos centum, & me obligo, eos non repetere per unum, per duos, per decem annos, possumne licite aliquod proportionatum accipere propter hanc solam obligationem?

Resp. Negatur communiter, & sententiam affirmantem vocant nonnulli novam, inauditam, falsissimam, periculosam in fide, & aperientem viam usuris. Less. *l.* 2. *c.* 20. *dub.* 14. tamen licet negantem sententiam excipiat, affirmantem tamen ait videri alicui non improbabilem.

2 Dubia igitur res est. Quoniam ergo eam affirmantem nolumus in praxi deducere, nobis utile non est, eam fusius prosequi, ut in simili diximus §. *praced.* prosecuti tamen sumus pluribus, *l.* 8. *in Dec. tr.* 3. *c.* 8. *toto* §. 5. videri apud DD. potest, scilicet, Less. *l. c.* Delug. *l. c. sect.* 3. Arag. 2. 2. *q.* 38. *art.* 1. Dicast. *l.* 2. *de Just. tr.* 10. *disp.* 2.

§. III. *Molestia, quam subit mutuans ex privatione sua pecunia, an licitum reddat lucrum ex Mutuo?*

1 DUplex in re nostra distingui debet molestia: Altera quæ sumitur ex periculo, quod subit mea pecunia, dum tibi, non certe fidelissimo, eam concedo mutuam: & de hac nuper locuti sumus *c.* 3. §. 6. Altera, quæ sumitur ex absentia pecuniæ mutuatæ; est enim (ait Caram. *l.* 4. *Th. mor. d.* 14. *n.* 361.) aliquod solatium videre in arca suam pecuniam; ergo molestia erit carentia hujus solatii. De hac loquimur in præsentia, & quærimus, an pro illa, quam mutuans subit in gratiam mutuatarii, aliquod lucrum possit exigere?

2 Incerta res est, quia ex una parte aperiretur ampla via ad usuras: at ex alia videtur adesse hæc molestia in mutuante, atque adeo vendi eam ab ipso posse, quando illa vere adest. Quod confirmari posset, quia non invenitur in omni mutuo: verum iterum dico, esse rem incertam, & propterea in praxim non deducendam, præcipue ex eo capite, de quo *l.* 8. *in Dec. cap.* 8. §. 6. dixi, quia nimirum ejusmodi molestia apud homines non venit in consideratinnem, unde nec materia esse lucri debet. Lege Dicast. *l.* 2. *de Just. tr.* 10. *d.* 2. *dub.* 11.

Confirmatur. Nam si tua pecunia est longe a te distans, v. g. apud Trapezitam, parvum, ne dicam nullum erit solatium, quod ab ipsius præsentia capere possis; ergo illud vendere non potes.

3 Denique pro toto hoc capite adverte, præsumptiones, quibus probari possit aliquem esse usurarium, legi posse apud Tancr. 2. *p. q. mor. q.* 64. *a num.* 22.

§. IV. *Non petere redditionem Mutui, dum Mutuatarius aliquid pro me facit.*

1 DIxi *c.* 4. §. 2. *n.* 9. sequens, vel simile mutuum, licite in rigore celebrari, per Molin. & Less. posse. Mutuo Petro mille aureos, usque ad tempus, quo ipse frequentabit meum molendinum, licite ergo etiam per eosdem erit hoc sequens mutuum. Eidem Petro mutuo mille aureos, usque ad tempus, quo ipse singulis mensibus donet ex liberalitate mihi duos aureos, v. gr. quando autem non donabit, volo, ut reddat mihi meos mille aureos. Vides? non peto illos aureos duos, ut pretium mutui, quod mutuum certe gratis concedo, sed volo experiri beneficentiam, & gratitudinem mutuatarii, & volo, illum esse terminum mutui, qui est terminus ejus liberalitatis. Inquiro ergo, an id sine scrupulo in praxi deduci possit?

☞ Antequam responsionem legas, recole Propositionem 42. inter damnatas ab Alex. VII. *Licitum est mutuanti &c.*

2 Respondet Sal. *dub.* 2. *de usur.* & Delug. *disp.* 25. *de Justit. a n.* 53. aliique apud Dianam *p.* 11. *tr.* 8. *res.* 23. licere te sic mutuum celebrare, quia hoc modo, tu solum vis repetere tuum mutuum, quando cessabit beneficentia mutuatarii, quod non est illicitum, ajunt, quia præfigere terminum suo mutuo, licitum est cuilibet; & ex alia parte Petrus non cogitur dare illos duos ex debito, sed ex liberalitate, quando voluerit per illos aureos tuam benevolentiam conciliare. Suppone tamen semper gravamen, quod imponitur mutuatario esse, judicio prudentis juxta regulas gratitudinis, æquale gravamini, quod mutuans subit mutuum non repetendi, ut scilicet sic nihil occulte contra Justitiam intercurrat, sed gravamina juste compensentur.

3 Neque sic omne lucrum ex mutuo justificari posse dicunt, dum mutuans posset semper petere lucrum ex mutuo, non tanquam debitum, sed ut experiretur benevolentiam, & gratitudinem mutuatarii: nam respondent duplici modo formari posse casum. Primo, relinquendo libertatem, tum in mutuante, tum in mutuatario, & tunc dicunt non committi usuram, quia ut supra, *d. c.* 4. §. 2. dixerunt Molina, & Lessius conditio est hæc, sub qua datur mutuum, non pretium mutui. Secundo, posset id fieri, non relinquendo mutuatarium in sua libertate, sed obligando, ut omnino det aliquid propter mutuum, sicuti in exemplo allato, ut singulis mensibus omnino solvat illos duos aureos, & tunc fatentur, usuram committi. Cum igitur hoc posterius sit illicitum, licitum vero illud prius, concludunt, falsum esse omne lucrum ex mutuo justificari posse.

4 His tamen non obstantibus, periculosum est id absolute concedere, & an concedi possit, incertum. Nam *in d. c.* 4. §. 2. *n.* 9. solum in rigore speculativo locuti sumus. Periculosum, quia ut ipsemet Delugo prudenter ibidem addit, id non esse consulendum, sed dissuadendum propter magnum periculum usurariæ conventionis. Incertum, quia sicuti pactum antea initum de dando aliquid ex liberalitate ei, qui confert beneficium Ecclesiasticum, semper præsumitur esse ex obligatione, non autem ex liberalitate, atque adeo regulariter peccari peccato simoniæ, ita ejusmodi pactum dandi illos aureos in casu nostro, &c.

Dixi (regulariter) nam scio, aliquos putare in simili pacto, si sincere fiat, non committi in aliquo casu simoniam, ut potes videre apud Dianam *l. c.* sed nobis satis est communiter simoniam adesse.

5 Semper autem dictum est (non dat illos aureos ex debito) quia si daret ex debito dictos aureos Petrus, subiret clare novum gravamen: se enim subjiceret debito Justitiæ, cui antea subjectus non erat, quod manifeste importat usuram.

6 Id certe occurreret etiam in re, quam alias facile, & voluntarie quis faceret; nam si quis non solum facile, & sine ullo incommodo operationem quampiam exerceret, sed etiam cum delectatione, quale esset Musico, v. g. cantiunculas emodulari, si tamen is ad illas canendas se obligaret, aliquid ei deberetur, & tu injuste illud denegares, quia subit ille gravamen, dum quod facere poterat ex liberalitate, facit jam ex obligatione Justitiæ. Recte igitur Salas, & Delugo citati, imo omnes semper excludimus obligationem ex debito. Quamvis enim Petrus, v. g. nullum incommodum sentiat adeundi ad tuum molendinum, quia v. g. illud proxime situm est ad ejus domum, non propterea negabis esse gravamen, & aliquo pretio æstimabile, se ad illud adeundum obligare.

CAPUT VI.

Quando in pignore dato in securitatem Mutui adsit Usura?

1 NOn raro, ob securitatem mutui dat mutuatarius mutuanti pignus, imo & non raro addit fidejussorem; quæ sane, quando lucrum non accipitur ob periculum, licite fieri vidimus supra.

Porro ex hoc tres emergunt difficultates. Prima de pignore fructifero: cujusnam sint fructus? Secundo de pacto legis commissoriæ. Tertio, de eodem pacto, quando additur fidejussor.

2 Sunt hæ difficultates satis communes. Verum, si nostra doctrina communis erit, illud novi sufficiat, quoad clare, & breviter præcisis Doctorum anfractibus, sigillatim, Deo dante, enodabuntur.

§. I. *An mutuans percipere queat fructus pignoris fructiferi sibi dati?*

1 REgula sit generalis, non posse, ut patet ex Textu (*c.* 1. & 2. & *C. Conquestus, de usuris C. significante, de Pignoribus.*) Et ratio est manifesta, quia in hoc, præter cætera, differt contractus mutui a contractu pignoris, quod in mutuo transfertur dominium illudque acquirit, ut supra dictum est, mutuatarius: at in pignore non transfertur dominium pignoris in eum, qui pignus accipit. Cum ergo mutuans in casu, de quo loquimur, accipit pignus a mutuatario, ejusmodi pignus remanet in dominio ipsius mutuatarii; ergo ipsi fructificat, ergo mutuans sibi eos fructus applicare non potest, sed vel reddere debet mutuatario, vel computare in sortem, idest in partem solutionis debiti: Quod si adfuit pactum, ut fructus pignoris cederent mutuanti, pactum usurarium fuit, quia addit novum gravamen mutuatario.

2 Propter eamdem rationem (ut id hac occasione non decidat) quando pignus non est fructiferum, v. g. est vestis, vel aliquid quod usu atteritur, non potest poni pactum, ut ei uti possit ille, qui pignus retinet; esset enim id novum onus mutuatarii; nam præter integrum mutuum suo tempore reddendum, peteretur damnum ex concessione ejusmodi usus. Quod si eis nihilominus mutuans uteretur, quamvis dictum pactum non præcesserit, peccaret contra Justitiam, quia invito domino, rem alienam contrectaret.

3 Duo autem hunc rigorem temperabunt. Primum, quando pignus usu ipso consumitur, quale esset vas argenteum, torques aureus, &c. facilius poterit præsumi, vel ipsum dominum facultatem concedere utendi, vel esse parvitatem materiæ semel, vel iterum eo uti. Secundum quando pignori, quod ex usu atteritur, ipso tamen raro usu ipsi consulatur, quia nimirum sic a tineis non corrodetur, non exedetur a pulvere, &c. idem poterit, imo & debebit præsumi, semper reddendo, ut hæc non fiant cum præjudicio domini, seu quando dominus omnino nolle judicatur.

4 Ex ratione regulæ allatæ *n.* 1. commune est in omni pignore (nec solum in pignore dato in mutuo) debere servari ejus fructus pro domino, qui pignus dedit, quia ut dixi, de natura pignoris est, ut ejus dominium non transferatur in pignoratarium. Idque verum est, etiamsi fructus illi sint ex prædio, quod alias domino erat inutile, quia semper sunt fructus rei domini, retentis tamen justis expensis culturæ, & laboris pro pignoratario, ut notant Doctores. ut Sal. Less. Lop. aliique ap. Delugo *disp.* 25. *de Just. n.* 131. & potest colligi ex dictis a nobis *lib.* 8. *in Dec. tr.* 3. *c.* 7. §. 7. *a n.* 2. & *c.* 3. §. 5. *n. præsent.* 4.

5 Propter eamdem rationem, si equum das pignori, erit is tuis expensis alendus: quia tuus est equus, & sicut tibi fructificat, ita a te sustentandus erit. Moneo tamen, persæpe usu v. g. dicti equi compensari posse, & debere expensas, quibus alitur, ut videre est apud Bonac. *d.* 3. *de contract. q.* 10. *p.* 1. *n.* 11. reddito, quod superabundat, domino.

6 Scio autem, adesse remedium faciendi fructus tuos ex pignore, quod accepisti: si nimirum illud emas cum pacto retrovendendi; nam tunc non erit amplius pignus, sed res tibi vendita, quare tibi fructificabit, sed consequenter a te erit alenda, licet tibi etiam peribit, ut notat *ib.* Delugo *n.* 132. si peribit.

7 Si forte culpa sua pignoratarius fructus non colligat ex pignore, an & quatenus tenearis ad restitutionem, facile habere poteris ex Doctoribus citatis, & ex universaliter dictis a nobis *lib.* 8. *in Dec. tr.* 3. *c.* 3. §. 5.

8 Quæres, Fructus prædicti pignoris, quamvis sint domini, suntne subjecti, seu hypothecati ipsi creditori?

Resp. sane esse; ut habetur in jure, *l. Potior* §. *Si de fruc. ff. Qui potior in pignore*, & videri latius potest apud Molinam in simili.

9 Denique regula eadem allata *n.* 1. tres habet exceptiones valde solemnes in jure. Prima est, ut tamen Gener possit (ut habet Mol. *d.* 529. & Bonac. *l. c. nu.* 6.) accipere sibi fructus pignoris, non computando eos in sortem, quando ejusmodi pignus datur ipsi a Socero ob dotem, quam dandam post annos promittit, & interim dictum pignus

pignus ipsi debet; idque præter cætera jura, habetur clare *in C. salubriter de usuris.*

10 Secunda, ut dominus directus feudi possit sibi retinere fructus feudi, non computando in sortem, quando feudatarius ob aliquod debitum illi in pignus dedit feudum, ut habetur *in c. 1. de Feudis, & c. Conquestus de usuris.* Sed adsunt quædam limitationes, seu declarationes omnino videndæ apud Molin. *d.* 313. Nav. *cap. 17. in man. n.* 217. & 218. Less. *l. 2. c.* 20. *n.* 139. Salas *de contract. tr. de usur. d.* 28. Delugo *disp.* 25. *de Just. tota sect.* 8. Dian. *p.* 11. *tr.* 8. *res.* 27. aliosque.

11 Tertia, idem cum iisdem limitationibus etiam potest dominus directus, si forte emphyteuta illi oppignoraret prædium concessum in emphyteusim. Lege citatos.

§. II. *De pacto legis promissoria in favorem mutuantis.*

1 IN toto *Titulo ff. de l. commissoria* conceditur venditori alicujus rei, ut si ejus emptor pretium non solvat constituto tempore, res habeatur ut non vendita, sed possit dictus venditor ad suum arbitrium, vel repetere sibi suam rem: vel emptorem obligare ad solvendum pretium; quo pacto emptor dicitur cadere in commissum. Justam esse hanc legem, & servandam in venditione, pro qua lata est, concedunt omnes: sed quæritur, utrum aliquid simile sit in mutuo: An nimirum juste ponatur pactum, ut si mutuatarius præfixo tempore mutuum non reddat, pignus quod est in manu mutuantis, intelligatur esse venditum ipsi mutuanti pro suo credito, pro suo mutuo. Nam quando non præcedit pactum, an pignus intelligatur venditum, vel vendi possit, dicemus, Deo favente, cum de pignore erit germana tractatio, infra *tr. 7. c. 3. §. 6.*

2 Resp. id pactum in pignoribus, omnibus atque adeo in pignore pro mutuo reprobatur a legibus (*L. ultima C. de pactis pign. C. significante, de Pignor.*) irritumque redditur; & merito, quia aliquando pignus est majoris valoris, quam mutuum, seu creditum, unde ad pericula injustitiæ amovenda, recte ejusmodi pactum leges reprobarunt.

3 Quod si fiat pactum, ut debitore non solvente debitum in suo termino, pignus remaneat venditum, non pro credito, nec pretio aliquo determinato, sed pro pretio justo, quod tunc curret, vel quod boni viri arbitrio secundum occurrentes circumstantias decernetur, reddito excessu, si quis sit ipsi debitori, eritne licitum?

4 Resp. fore illicitum, si id tanquam gravamen pro mutuo imponatur, ut ex dictis patet: at si imponatur ut creditor habeat suum, indemnisque reddatur, licitum fore. Ita Mol. *d.* 324. Tiraq. *l. 2. de Retract. n.* 318. Ratio est, quia illud est injustum pactum in mutuo, quod ordinatur ad habendum aliquod lucrum supra mutuum, sicuti illud est injustum pactum in cæteris contractibus, quod ordinatur ad habendum plus, quam creditori debetur. At vero illa pacta, quæ ordinantur ad habendum secure, ipsum solum mutum, vel creditum, usuraria, vel injusta nequaquam sunt. Hujus autem generis est, petere Pignus, vel Fidejussorem sufficientem, vel velle hypothecam generalem, vel specialem super bona debitoris, &c. quilibet enim securitatem suæ rei potest juste postulare. Quare, cum pactum, quod ordinatur ad vendendum pignus elapso termino, imponatur (ut supponimus) ad securitatem mutui dumtaxat, de quo loquimur, usurarium non erit, cum non possit esse rationabiliter injustus mutuatarius ex eo, quod mutuans, seu Creditor velit omnino suum recuperare.

Quod si mutuatarius damnum considerabile subiret ex pacto, vi cujus vendi deberet pignus alteri, sane non posset permitti ejusmodi pactum, quia sic adderetur gravamen, ut ex toties dictis patet. Vide, quæ dicam iterum infra de venditione pignoris, *tr. 5. de Fidejuss. & c. 3. §. 4. n. 1.*

§. III. *De pacto legis Commissoria in favorem Fidejussoris.*

1 ACcidit sæpe, ut præter pignus in potestate mutuantis ad sui crediti, seu mutui securitatem repositum, accesserit itidem fidejussor pro eodem mutuo; quæritur jam, an fidejussor, quando subit onus fidejubendi, possit inire pactum cum mutuatario, ut ipso mutuatario non reddente mutuum, pignus remaneat pro ipso fidejussore, non quidem absolute, seu pro pretio determinato, id enim in simili probatum est §. *præc.* sed pro pretio justo, illo scilicet, quod viri arbitrio judicabitur vel curret in foro, reddito excessu ipsi debitori?

2 Ne quæstiones implicemus, hic non loquimur, an pro fidejussione possit aliquid recipere, quod certe potest, atque adeo posset fidejussor a mutuatario exigere, ut pignus sibi remaneat pro vendito, si tanti valet pignus, quanti sua fidejubendi opera, vel quantum ipse forte solvet in gratiam mutuatarii, ut infra, cum de fidejussione dicemus. Neque loquimur, an id possit constitui in pœna mutuatarii non solventis, posset enim si pœna esset proportionata culpæ, ut universaliter supra dictum est *c. 3. §. 5.* ubi notavimus prærequiri sententiam, &c. sed quærimus pro solo mutuo, quod dictus fidejussor forte solvet in gratiam mutuatarii, an possit dictum pactum fieri?

3 Equidem puto, cum Molin. *d. disp.* 324. *fine* contra Covar. ab eod. citatum, posse. Ratio est modo dicta §. 2. quia id pactum non imponitur pro mutuo ullo, sed ut fidejussor indemnis servetur de eo, quod forte solvet pro mutuatario, quod certe semper potest exposcere.

CAPUT VII.

De dominio circa res per usuram acquisitas.

§ I. *Quandonam Usurarius dominium acquirat rei per usuram acceptæ.*

1 RES per usuram acquisitæ, vel primo sunt habentes functionem, puta, pecunia, frumentum, oleum, &c. vel Secundo functionem non habentes, ut vestis, equus, prædium. De his posterioribus usurarius ex nostra sententia, ut mox videbimus, non acquirit dominium, quia res aliena, ubi discerni potest, semper remanet domini.

2 De illis prioribus distinguendum est; nam vel usurarius illas commiscuit cum suis, ita ut discerni nequeant, vel non immiscuit, seu ita immiscuit, ut discerni possint.

3 Si loquamur de casibus, in quibus commiscuit, ita ut discerni nequeant acquirere illorum dominium usurarius, sed cum obligatione eas reddendi domino in æquivalenti, omniaque damna resarciendi. Ita passim jura, §. *Si duorum, Inst. De rer. divis. L. Si alieni ff. de solut.* docentque Less. *l. 2. c. 10. n* 256. & Mol *d.* 316. addentes, cum cujus est res permista cum re alterius, habere jus in eo cumulo, quamdiu extat, sive apud ipsum usurarium, sive apud alium, & ante alios creditores illi debet ex eo cumulo satisfieri. Et quidem merito, quia in illo cumulo certum est, adesse rem domini, quamvis ea non discernatur, ergo potior ratio ejus domini habenda est, quam aliorum creditorum, qui rem suam non habent in cumulo.

4 Verum, si loquamur in casibus, quando non immiscuit, an scilicet pecuniæ (sub hoc nomine, intellige hic semper oleum, frumentum, &c. functionem recipientia) non immistæ cum suis usurarius dominium acquirat? res est controversa apud Doctores. Et quamvis, ut notat Delugo *l. c. n.* 207. raro accidat, ut eas non immisceat usurarius cum suis, qui est casus præcedentis numeri secundi; tamen quia negari non potest, posse contingere, ut non statim immisceat, ideo non est hæc quæstio a nobis omittenda; præsertim cum per hanc occasionem multa sint dicenda circa res functionem non habentes.

5 Triplex autem est circa id opinio. Prima, quam sequitur Molin. *d.* 316. Less. *loc. cit. n.* 158. Salas *loc. cit.* aliique apud Delugo *mox citand.* negant, ab usurario, ut & a quocumque latrone acquiri dominium pecuniæ usurariæ, vel furtivæ, quando hæ discerni valent, additque multo magis non acquiri dominium ab usurario rerum non habentium functiones, ut v. g. equi, vestis, prædii, id quod ego *n.* 1. tanquam mihi certum, supponere volui.

6 Secunda, quam tenet Delugo *disp.* 25. *de Just. a n.* 206. alios citans, affirmat acquiri dominium ab usurario rerum acceptarum per usuram, sive hæ sint functionem habentes, sive non habentes, quando discerni valent: sed dominium certe debile, quia remanet in ipso omnimoda obligatio restituendi, etiam in individuo, quidquid ipse per dictam usuram accepit.

7 Tertia sententia distinguit, affirmat enim acquiri dominium ab usurario rerum habentium functionem, etiamsi hæ discerni possint, non vero dominium rerum functionem non habentium. Hanc sententiam sequuntur aliqui apud Salas, *de usura dub.* 28. *n.* 4. qui eam improbabilem esse, & fundamento carere docet, & quia sane talis est, cum non sit major ratio de una, quam de aliis, ideo de illa amplius loqui ne laboremus; vide tamen, quæ dicam *c. 8. §. 1 n. 1.*

8 Quamvis autem secunda sententia, quam sequitur, ut dixi, Delugo, quamque ipse fuse probat, probabilis censenda sit; tamen mihi multo probabilior est prima, cujus ratio ut intelligatur, recolendum est illud, quod ego *lib. 1. in Dec. c. 2. §. 5. n.* 11. quæsivi, an contractus ex metu gravi injusto factus sit eo ipso invalidus, an vero sit quidem validus, sed irritandus a Judice; & quidem ibi claro argumento, ut mihi videtur, confeci, esse invalidum ipso facto, quia nimirum in jure naturæ impossibile est, ut ex injustitia oriatur Justitia, sed si ex contractu meticuloso orietur contractus validus, orietur Justitia ex injustitia, ergo & cætera. Minorem probavi; nam, si contractum dicis esse validum, dicis inde nasci obligationem; contractus enim essentialiter est *ultro citroque obligatio*, ergo hæc obligatio Justitiæ orietur ex injustitia: non aliunde enim oritur per te, nisi ex contractu meticuloso injusto.

9 Ex his ergo ducitur ratio primæ sententiæ, quam ego sequor, quæ scilicet docet, usurarium non acquirere dominium rerum per usuram acceptarum, si discerni valeant: nam mutuatarius usuras, seu lucrum ex mutuo dat usurario per contractum jure naturæ invalidum: dat enim vi coactus, non potens scilicet aliud facere, ne vilis habeatur, ne difficulter postea mutuum inveniat, &c. Ergo dat per contractum meticulosum, ergo per contractum, ut dictum est, invalidum, & consequenter non valentem parere translationem dominii in accipiente.

10 Objicies (& hæc est potior ratio contra nos) mutuatarius, licet vi, & metu sit coactus; voluntarie tamen dat usuras usurario: metum enim non tollere voluntarium simpliciter, omnes docemus: ergo usurarius earum dominium acquirit; accepit enim rem a volente, & potente donare.

Resp. Nego consequentiam; ad trasferendum enim dominium non satis est, ut quomodocumque voluntarie ad te mea res perveniat, seu tibi voluntarie detur, seu debet dari, atque ad te pervenire cum aliquo titulo: at usurarius nullum titulum habet, non emptionis, non lucri cessantis, non liberalis donationis, non alterius generis (si enim aliqui ex his adesset, jam non esset usura) ergo, &c.

11 Dices: Titulus erit ipsa datio mutuatarii voluntaria simpliciter quamvis hæc sit meticulosa, quæ certe datio simpliciter voluntaria cum non adsit in furto, ut non adfuit in pignore juxta dicta *c. 6. §. 1* non est mirum, quod per ipsam fur, & pignoratarius dominium non acquirant: Cum ergo in casu nostro adsit ejusmodi voluntaria datio, poterit ea erit ad transferendum dominium in usurarium.

Resp. At hoc probavit nostra ratio, quod scilicet ex donatione meticulosa, quamvis aliquo modo voluntaria, cum sit datio intrinsece affecta seu maculata ab injustitia, non possit oriri justum dominium in usurario æque ac non potest in fure. Quidquid ergo dicat Delugo *l. c.* contendens, hanc esse injustitiam, seu injuriam extrinsecam: esto enim si dationi in genere consideratæ extrinseca; non tamen dationi huic singulari, de qua loquimur, extrinseca est, sed prorsus intrinseca, vel certe omnino impediens, ne sequatur translatio dominii in usurario.

Nota, quosdam contractus meticulosos in utraque sententia eo ipso esse invalidos, quos ex Sanch *l. 4. de matr. d.* 8. nos alibi enumeravimus.

Fructus rei acceptæ per usuram cujus sint?

12 Ex dictis infertur Primo, si prædium, domus, equus habita ab usurario per usuram fructus faciant, omnes illos mutuatario deberi, quia illa in dominio mutuatarii sunt, unde ipsi (deductis expensis) fructificant, ut iterum dicam *c. 9. §. 1.*

Delugo *l. c.* In sua sententia distinguit: Vel enim (inquit) eos fructus a re sua percepisset mutuatarius si rem illam usurario non dedisset pro lucro usuræ, vel non percepisset, quia domum, v. g. mutuarius non locavisset. Si prius, eos fructus debebit restituere usurarius mutuatario, ut scilicet nullum damnum patiatur dictus mutuatarius injusta læsione; at si posterius, non debebit, quia ex una parte mutuatarius non est læsus, jam enim ipse non percepisset ex re illa fructus, ut supponimus; & ex alia parte hi sunt fructus rei, cujus dominium in sententiam Delugo, ipse mutuans habet; ergo ipsi mutuanti fructificat. Id quod probabile est, sicuti probabilis est illa sententia: sed certe nostra probabilior, ut modo vidimus, unde sequitur fructus debere esse mutuatarii, utpote fructus rei suæ, ut dictum est.

Res empta ex pecunia usuraria cujus sint?

13 Infertur Secundo seu hic per occasionem notetur, res, quas usurarius sibi emit pecunia ipsa usuraria, quamvis non permista, in ipsius usurarii transire dominium. Ita Mol. id late probans *d.* 326. (idem de re empta a fure pecunia furtiva). Ratio est, quia res empta est fructus pecuniæ, quæ est sterilis, sed est veluti effectus voluntariæ emptionis, seu susceptæ negotiationis. Cum ergo ejusmodi emptio seu negotiatio sit tota ipsius usurarii, seu furis, ideo in ipsius ementis seu negotiantis dominium res empta veniet. Hanc illationem concedunt omnes, etiam illi, qui negant, dominium usurarum transferri in usurarium, & colligitur aperte ex jure, *l. 8. C. Si quis alteri l. Si ex C. de rei vindic.* notatque Mol *d.* 327. Less. *lib. 2. cap. 20. n.* 161. Salas *l. c.* 39. aliique remanere nihilominus in usurario, & fure obligationem eumdem reddendi, & damna inde secuta mutuatario, vel domino, ut sæpius est dictum sæpe.

S.

§. II. *An bona usurarii sint obligata pro usuris?*

1 QUandoquidem in usurario remanet dicta obligatio, Quærimus an ea afficiat solum personam ipsius, an etiam ejusdem bona, ita ut omnia bona usurarii remaneant hypothecata pro usuris solvendis.

2 Resp. Sed ante responsionem duo præmitto. Primo, posse nos loqui de bonis usurarii (idem etiam est in fure) emptis pecunia ipsa usuraria, vel posse nos loqui de bonis aliis, quæ alia propria pecunia, vel alia via ad ipsum pervenerunt. Nemo loquimur autem de bonis ipsis in individuo extantibus male acquisitis per usuram, hæc enim certo semper deberi domino apud quemcumque inveniantur, constat ex dictis, & dicam *c.* 8. §. 1. *n.* 1.

3 Secundo præmitto, quid sit, rem meam esse alteri, sive tacite, sive expresse hypothecatam? est enim rem meam esse realiter obligatam alteri. Quare ipsi rei sic affixa est obligatio, ut quamvis transeat, sive per venditionem, sive per donationem, sive per alium contractum in cujuscumque possessionem, semper creditor possit ab illa re exigere suum creditum: est enim pignus suæ rei. Licet ergo usurarius sit obligatus personaliter ad solvendas usuras, unde & omnia bona sua sint etiam tacite obligata, ut habet Delugo, *disp.* 20. *de Just. n.* 107. & possit, debeatque cum illis, vel eorum pretio satisfieri creditoribus, id tamen est ratione personæ; nam propterea si aliqood ex his bonis transeat in dominium alterius possessoris, qui personam usurarii non repræsentet, si v. g. alicui tale bonum v. g. domus legitime vendatur, excutit domus a se ejusmodi obligationem, quod non posse facere, si esset realiter obligata.

4 Nunc jam respondeo tribus dictis. Dico primo, personam usurarii, & ejus bona omnia, dum ea possidentur ab usurario, esse obligata pro usuris, vel furtis solvendis. Ratio est manifesta, quia usurarius obligatur ad restitutionem acceptorum per usuram ex injusta acceptione, unde semper ipse per quæcumque bona, quæ habet, tenetur ejusmodi restitutionem expedire.

5 Dico Secundo, Bona usurarii, vel furis empta, vel abita aliunde, quam ex pecunia usuraria, vel furtiva, non esse neque tacite, neque expresse ex se hypothecata pro solvendis usuris.

6 Dico Tertio, Bona eorumdem empta pecunia usuraria, vel furtiva, quamvis aliqui dicant esse realiter hypothecata pro dictis usuris, vel furtis, unde affirmant quomodocumque proveniant, sive per contractum onerosum, qualis est venditio, sive per lucrativum, qualis est donatio, transire cum hoc onere; tamen probabilius longe est nequaquam esse ex se hypothecata, nec cum dicto onere transire.

7 Ratio potissima secundi, & tertii dicti est, quia ex una parte, (ut modo diximus §. *præced.*) res empta fructus est negotiationis ementis, atque adeo sit ejus dominii, & ex alia parte, hypotheca realis, seu obligatio vel debet induci a jure, sic ipso disponente, vel a conventione partium: non enim naturaliter ex se inducta est; cum ergo sive loquaris de rebus emptis pecunia usuraria, vel furtiva, sive de rebus aliunde habitis, non apparet in jure, eas esse realiter hypothecatas pro usuris, vel furtis, quia nullibi toto corpore legum id legitur, neque ex se constat, sequitur eam non esse a nobis inducendam.

8 Quando igitur Pontifex C. *de Usuris* decrevit, ut ad solvendas usuras, venderetur prædium usuris emptum, locutus est de prædio, quod emerat pecunia usuraria ipse usurarius, illudque possidebat, non autem de prædio, quod translatum fuerat ad alios; & quamvis potuisset Pontifex statuere, ut venderentur alia bona possessa ex alio titulo ab usurario propter obligationem personalem, quam modo *n.* 4. diximus: tamen in odium, & pœnam delicti usuræ, recte statuit, ut non hæc, sed illa empta cum pecunia usuraria auctoritate Judicis venderentur.

9 An autem, quando res empta cum pecunia usuraria est in possessione ipsius usurarii, debeat potius reddi ipsi mutuatario, a quo illa pecunia habita fuit: & sic ipse debeat præferri cæteris creditoribus forte anterioribus, & privilegiatis dicti usurarii, sicuti ex Delugo *disp.* 20. *de Just. n.* 15. præferuntur ii, qui pecuniam dant ad reparationem, vel conservationem rei, alia est quæstio alibi decernenda.

CAPUT VIII.

De alienatione rerum acceptarum per usuram facta ab Usurario.

§. I. *De alienatione rei in Specie.*

1 REgula prima. Si extet apud usurarium res ipsa aliena in specie, seu ut nos Theologi loquimur, in individuo, nec suis rebus immista, non potest a te illa acceptari, nec ab ipso potest alienari. Ratio est, quia res aliena, qualis est hæc, in nostra sententia (supra *c.* 7. §. 1. *n.* 9.) in qua dominium non fuit translatum in usurarium, invito domino, contrectari non valet. Quare si mala fide accipis, teneberis ex injusta acceptione, si bona fide, seu ignoranter, teneberis ex re accepta, juxta universales restitutionis leges.

2 Duas hic exceptiones invenio, alteram de rebus usu consumptibilibus, seu functionem recipientibus, puta pecunia, vino, frumento, & similibus; alteram, de rebus aliis. Quoad res consumptibiles, Valent. *Tom.* 3. *d.* 5. *q.* 21. *p.* 3. *V. sequitur secundo*, Med. *l. mox citand.* ait, in hisce rebus prædictam regulam non omnino procedere: quare, si per donationem, vel venditionem habuisti ab usurario oleum, vinum, pecuniam ipsam in individuo usurariam, si ex hac venditione, vel donatione dictus usurarius non factus est impotens ad restituendum, non obligaris restituere. Ratio est (inquit) quia res usu consumptibiles, cum ex se requirant restitui in aliquo æquivalente, transeunt statim in dominium ejusdem possessoris. Verum efficacior ratio prædictę doctrinæ illa esse mihi videtur, quia nimirum, si usurarius non est factus impotens, tunc creditor, seu dominus cum totam actionem habeat contra usurarium, a quo recipere suum potest, non est, unde sit involuntarius contra te, qui bona fide accepisti: Nam si accepisti mala fide, invalidam esse acceptionem, teque esse obligatum ad restitutionem ex radice injustæ acceptionis dubium non est.

3 Circa hanc exceptionem habet hic studiosus sequentem considerationem.

Delugo *d.* 20. *de Just. num.* 304. sic habet: *Medina dixit, si ejusmodi res sunt consumptibiles, & quæ functionem recipiunt in proprio genere, posse ab usurario, & aliis valide alienari, si ex hoc non fit impotens ad restituendum creditoribus, quam sententiam communiter omnes alii rejiciunt, quia ii non possunt transferre dominium, quod non habent.* Hæc Delugo.

Bonacina autem *d.* 3. *de contract. q.* 3. *p.* 14. *n.* 3. sic habet: *Addunt Medina, & plures alii Doctores apud Salas de usuris disp.* 30. *num.* 3. *contra Petrum a Navarra, validum esse contractum ab usurariis factum non solum de rebus, quarum habent dominium, verum etiam de aliis, quarum dominium non habent, sed recipiunt functionem, & sunt usu consumptibiles. Opinio ipsorum Doctorum probabilis est, sed intelligenda cum Molina disp.* 330. *modo usurarii habeant alia bona, quibus commode possint satisfacere. Tunc enim Creditores non censentur inviti circa alienationem rei suæ, & consequenter transfertur dominium in accipientem. Ita videtur sentire Salas dub.* 42. *num.* 3. *cum Salonio, Bannez, Aragonio.* Hæc Bonacina.

4 Vidisti? Delugo dicit, doctrinam Medinæ ab omnibus rejici, & tamen Bonac. eam amplectitur, aliosque eam amplexos esse, testatur. Et nihilominus puto, hos Doctores non esse contrarios; nam Delugo loqui videtur, seu loqui debet ex ipsa natura dominii, Bon. vero ex interpretativa voluntate mutuatarii, quod certe non negabit Delugo, qui in sequenti exceptione interpretativam hanc voluntatem admittit, ut jam subdo.

5 Alteram exceptionem invenio apud prædictum Delugo *d.* 20. *de Just. n.* 105. de rebus functionem non habentibus; puta, veste, vase argenteo, torque aureo, &c. *excipitur*, inquit, *qui rem illam ab usurario emit, quando præsumi facile potest consensus domini: Unde excusari possunt, qui pignora ab usurariis emunt, ut ab Hebræis, quia domini non solent multum curare, ad quos postea perveniant illæ res.* Hæc Delugo, quibus confirmat, ut dixi, doctrinam a nobis traditam *n.* 2. *fin.*

§. II. *Alienatio rerum usurarii non in fraudem creditorum.*

1 REgula secunda. Debitor usurarius (ut etiam fur) si habeat, unde possit satisfacere omnibus creditoribus, potest donare, vendere, & quoscumque contractus, sive onerosos, sive lucrativos inire de rebus, quarum ipse liberum dominium habet, per quos non fit impotens ad satisfaciendum illis: & consequenter, qui ab eo accipit, potest accepta retinere licite, & juste, etiamsi deinde debitor per alias profusas donationes, vel aliunde, reddatur impotens sine accipientis cooperatione.

Hæc Regula sequitur clare ex dictis §. *præced.* nulla enim obstat ratio, quin de suis rebus possit libere quis disponere. Dixi, *libere*, nam de bonis hypothecatis realiter disponere non potest, sive quoad totum, sive quoad partem, quæ obligationem hypothecæ adæquat, quia res sic hypothecatæ sunt obligatæ creditoribus, ut dictum est supra *c.* 7. §. 2. *num.* 3.

§. III. *Alienatio rerum usurarii in fraudem creditorum.*

1 REgula tertia. Si usurarius, vel etiam fur, per alienationem suæ rei fieret impotens ad satisfaciendum suis creditoribus, non posset sine injustitia contra dictos creditores illam rem alienare nec per contractum onerosum, v. g. venditionem, nec per lucrativum, v. g. donationem, & qui reciperet, peccaret, & teneretur ad restitutionem. Ratio est clara, quia nemo potest se inhabilem reddere in fraudem creditorum, idest nemo potest se inhabilem reddere ad satisfaciendum creditoribus illud, quod ipsis debet ex justitia, nec alter huic inhabilitati cooperari.

2 Hic tres invenio exceptiones. Prima est, non habere locum hanc regulam, quando per venditionem v. g. usurarius tantum utiliter accipit, quantum tradit, vendit v. g. domum, & accipit tantum, quanti domus valet. Ratio est, quia si habet tantumdem, jam non fit magis impotens, quam ante venditionem erat; nam in eo pretio, quod recipit, valebit creditoribus æque satisfacere. Quid si deinde ipse non satisfaciet?

Resp. Ipsi imputabitur, non vero ementi, qui jam tantumdem dedit.

3 Dixi, *utiliter*: nam si usurarius tantum accipiat, quantum dat, sed inutiliter pro creditoribus (ut si pecunia usuraria emat cibos, non quidem necessarios, de quibus mox *n.* 5. sed superfluos ad convivia v. g. & comessationes, haberet quidem quantum dat, sed inutiliter pro creditoribus) non poterit sine injustitia sic quis emere, nec alii possunt sine cooperatione ad eamdem injustitiam ipsi vendere, ut communiter docent Doctores. Quamvis enim, ut diximus, detur æquale, si tamen inutiliter datur, injustitia fit creditoribus, dum res ipsis utilis, fit per te, ipsis inutilis.

4 Secunda exceptio, quam affert Molina *disp.* 228. & *disp.* 230. quam sent. probab. dicit Delugo mox citand. & ego *lib.* 8. *in Decal. tract.* 3. *cap.* 3. §. 4. *n.* 26. indicavi, est nec peccare, nec onus restitutionis mihi remanere de jure naturæ, quando acceptavi solum, sed non induxi usurarium, vel furem ad donandum, vel ad vendendum rem suam, quamvis ipsi fiant impotentes ad solvendum suis creditoribus. Ratio est, quia utor jure meo intra terminos justitiæ, dum accepto rem mihi a domino oblatam, quæ nulli, ut supponimus, erat realiter obligata, & ex alia parte non cooperor cum ipsius peccato, quia jam ipse peccatum fecit offerendo; ego autem acceptando, solum utor in mei commodum ejus peccato, libere ab ipso jam commisso. Cætera huc pertinentia, & quid de hac re statuerint leges positivæ, & quatenus observandæ, lege apud Molin. *loc. cit.* Less. *l.* 2. *c.* 20. *n.* 206. Delug. *disp.* 20. *de Just. n.* 16. aliosque.

5 Tertia exceptio est, non peccare, nec obligari ad restitutionem usurarium, vel etiam furem, quando illi tantum expendunt, quantum ad eorumdem statum requiritur in parando victu, cultuque pro se, suisque filiis, & uxore, &c. necessariis, in solvenda mercede suis famulis, sibi item necessariis, ac suo statui, imo in faciendis liberalibus donationibus, quas sine dedecore omittere quis non potest; & ni faceret, vilis haberetur, ut item me nec peccare, nec obligari ad restitutionem, si ejusmodi res necessarias ipsis vendam. Ratio est, quia ad hæc quilibet habet jus, etiam in præjudicium creditorum. Hæc fuse, & minutatim expensa vide apud Delugo *loc. cit.*

CAPUT IX.

De Restitutione usurarum.

§. I. *Quænam obligatur usurarius restituere?*

1 TRia obligatur restituere usurarius, unum nequaquam. Obligatur enim Primo, restituere totum id, quod per usuram accipit. Patet, quia lucrum usurarium contra Justitiam accipit. Lege S. Th. 2. 2. *q.* 62. *art.* 1. & 2.

2 Obligatur Secundo, restituere omnes fructus, quos ipse usurarius percepit ex re usuraria fructifera, deductis semper expensis, quamvis dominus ex sua negligentia, eos non fuisset percepturus, idque ex nostra sententia. Verum hoc non est necesse hic fusius prosequi, jam enim dictum est de eo satis supra *cap.* 7. §. 1. *præsertim a n.* 12.

Sed quæres nihilominus, an ad aliquid obligetur solvendum usurarius, si ipse propter negligentiam non percepit fructus, quos nec mutuatarius propter similem negligentiam percepisset, v. gr. ex agro inculto, quæ nec mutuans coluisset, nec coluit mutuatarius.

Resp. Ad nihil obligari; quia in nihilo dominum damnificavit. Et ex alia parte res domini fructum nullum fecit. Ita Cælestinus, *Tr. 11. de usur. cap.* 8.

3 Obligatur Tertio restituere omne lucrum cessans, quod mutuatario cessavit, & omne damnum emergens, quod idem est passus, ut si propter solutionem usurarum, quam usurario fecit, res suas vilius vendiderit, vel pecuniam acceperit ad interesse, ut solveret usuras, quia omnium horum est causa usurarius juxta regulas dictas de lucro cessante, & damno emergente. Lege Molinam *d.* 331.

4 Obligatum ad prædicta usurarium excusari ab impotentia, vel ab extrema, seu gravi necessitate sua, vel suorum, modo alibi explicato, non est necesse monere, cum id ex regulis generalibus excusationibus debitorem a restitutione nimis sit manifestum.

5 At vero non obligatur usurarius restituere illud, quod forte lucratus est ex rebus usu consumptibilibus, quare si in lucrum suæ usuræ accepisset pecuniam, vinum, oleum, & cum his aliquid lucratus esset, quamvis obligetur illa restituere, non tamen obligatur restituere hoc lucrum. Ratio est, quia usurarius fit vere dominus illius lucri: hoc enim non est fructus rei, sed industriæ, & personæ, ut supra diximus in simili.

Hæc in proprio loco volui breviter repetere, nam cæterum memor sum, sparsim ea me in superioribus innuisse.

§. II. *De obligatione restituendi cooperantium cum usurario.*

1 De his, qui cooperantur cum usurario, sive sint famuli, sive amici, sive Notarii, sive alii, a nobis actum est, *in nost. Dec. l.* 5. *c.* 2. §. 4. *a n.* 41. Lege item Molinam, Lessium; aliosque allatos a Diana *p.* 5. *tr.* 7. *de scandalo ref.* 8.

§. III. *De obligatione restituendi, quam contrahit hæres, vel legatarius usurarii.*

1 Hæres semper, & in omni casu tenetur restituere rem a Testatore acceptam per usuram, si illa in specie, seu ut loquuntur Theologi, in individuo extet; quia semper est domini, semperque pro domino clamat: si vero illa non extet, & illa omnia, quæ cum aliena fuerint, transierunt in usurarii dominium juxta varias sententias supradictas, tenetur etiam hæres restituere, sed in æquivalenti, quoties usurarius in vita non satisfecit. Hujus autem ratio est, quia obligatio, qua defunctus astringebatur, transmittitur ad hæredes, qui succedunt in locum defuncti, & una, eademque persona reputantur. Ita passim Doctores, *in l. Hered. ff. de Hered. constit.*

2 Non tamen hæres tenetur ultra vires hæreditatis, si inventarium fecit, ut patet ex C. *Quamquam de Usuris*: Bona enim hæreditaria sunt infecta, non alia. Quod si inventarium scribere neglexerit, licet in foro externo adhuc cogatur restituere, tamen in foro conscientiæ non obligatur ultra hæreditatis vires, quia forum externum ideo cogit, quia præsumit fraudes, internum vero respicit veritatem. Ita Bonac. *d.* 3. *de contr. q.* 4. *p.* 15. *n.* 16. alios citans; esto Molin. *d.* 331. putet teneri etiam in foro conscientiæ.

Quando Hæredes sunt plures.

3 Si plures sint hæredes, scire cupio, an teneantur singuli in solidum solvere usuras?

Resp. Singulos solum obligari pro rata, idest pro sua parte; quare si unus nolit, vel non possit restituere, non tenebitur alter ad ejus partem. Ratio est, quia sicuti bona dividuntur in partes, sic & debita, & sicut ex parte commodum sentiunt, sic ex parte onus; nam repræsentant quidem illi singuli defunctum, at non totaliter, sed ex parte singuli, totaliter omnes simul. Ita Molin. aliique quos citat, sequiturque Delugo *d.* 26. *de Just. n.* 237. contra Navar. Sa, aliosque.

8 Excipe Primo cum Bonac. *loco cit.* nisi aliquis ex cohæredibus in culpa fuisset, ne totalis restitutio fieret. Recte, tunc enim non est mirum, si is obligetur ad totum, quando totius causa damni est.

5 Excipe Secundo, nisi quis ex cohæredibus rem ipsam in specie apud se habeat; nam hæc tota debebitur domino, quia, ut modo dixi, ea semper pro domino clamat.

Legatarius.

6 Quid de legatario? is obligaturne ad solvendas usuras defuncti?

Resp. Per se non obligari, quia ipse, ut etiam donatarii, non repræsentant testatoris personam, & sicuti non succedunt in jura ipsius, sic nec in onera. Loquimur autem semper, si res ipsa aliena non extet in individuo: Hæc enim semper debetur domino, ut item, si res sit hypothecata alteri, eo modo, quo supra dictum est *c.* 7. §. 2. *n.* 3.

7 Dixi, *ex se*, nam est notanda sequens doctrina: si usurarius relinquit hæredibus bona, quæ sufficerent ad restitutionem usurarum, aliorumque debitorum, & præterea ad dandam legitimam, si adsint sui ascendentes, vel descendentes, vel ad dandam quartam, si hæredes sint extranei, quæ quidem quarta de jure his extraneis debetur, vel juxta locorum leges plus minusve; ut nos dicemus Deo favente, cum de testamentis, tunc legatarius quicunque ad nihil prorsus, ut modo dixi, obligatur, etiamsi hæredes non solvant usuras defuncti. Ratio est jam dicta, quia debita personalia, quæ non continent rem ipsam in individuo alienam, non transeunt ad legatarios. At vero, si usurarius non reliquit bona, quæ sufficerent ad dictam usurarum restitutionem, vel quæ non sufficerent ad hoc, ut hæredes haberent suam dictam legitimam, vel dictam quartam, tunc debebunt legatarii concurrere ad restitutionem usurarum, ita scilicet, ut ante omnia solvi debeant debita defuncti, deinde danda legitima, vel quarta hæredibus, cum denique, quod remanet, distribuendum est inter legatarios, modo *ibid.* pluribus explicando.

Hæres, vel Legatarius an obligetur restituere usuras Defuncti, si cadant a suo statu?

8 De hac re sic universaliter ex sententia probabili me *lib.* 8. *in Decal. tr.* 4. *c.* 1. §. 9. *n.* 3. docuisse, memini. Adverte, si quis in statum honorificum ascendisset propter rem alienam mala fide acceptam, tunc faciendam esse restitutionem, etiam cum diminutione sui talis status. quia hoc non esset cadere, sed redire ad suum; multo magis, si in pari necessitate esset is, a quo rem surripuisti: tunc enim deberet esse melior conditio innocentis domini.

9 Illud subadverte, si filius v. g. usurarii mala fide cœpit possidere, teneri eum, etiam cum diminutione status relicti a patre, ad restituendum, quia ejusmodi possessio eum, mala fide, nihil ipsi suffragatur. Si vero cœpit possidere bona fide, non teneri postea a suo statu bona fide possesso decidere, ut restituat, si cognoscat, ea esse bona aliena: quia quilibet jus habet ad conservandum statum bona fide acquisitum. Hæc ibi, & ita Diana *p.* 5. *tr.* 14. *ref.* 57. ex Cælestin. & Scoto, & consentire videtur Delugo *d.* 21. *de Just. n.* 12.

§. IV. *Cuinam sint usuræ restituendæ?*

1 Ane iis, a quibus usuras quis accepit. Quod si hi mortui inveniantur, restituendæ eæ erunt hæredibus, seu iis, qui ipsorum nomine acquirere possunt. Ratio est clara, quia hi sunt domini. Quid, si sint ignoti ii, quibus debetur ejusmodi restitutio?

Respondeo, tunc debere restitui pauperibus, vel operibus piis, ut decrevit Alex. III. unde tunc habere locum Bullam compositionis in loco, ubi adest Privilegium Bullæ Cruciatæ diximus *lib.* 8. *ad Decal. tr.* 4. *c.* 1. §. 3. *n.* 20. & docet Molina *disp.* 748. Ludov. a Cruc. *in Bulla Cruc. d.* 3. *dub.* 14. aliique.

CAPUT X.

De petente ad usuram.

1 Duo hic sunt certa, tertium sub controversia. Certum est Primo, mutuatario licere, ut vult Sanch. *l.* 3. *in Decal. cap.* 8. *n.* 10. aliique, solvere usuras ob mutuum jam acceptum. Ratio est, quia hæc non est causa peccandi, quæ detur usurario, cum is posset facile illas non acceptare; sibi ergo imputet, si recipiat. Excusatur autem mutuatarius (ne infidelis habeatur, & ne mutuum, quo alia vice fortasse indigebit, non inveniat) a cooperatione, quæ videtur esse cum peccato usurarii.

2 Certum est Secundo, posse secundum Sanch. *ib.* Molin. Vasq. aliosque apud Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *de scandalo ref.* 8. aliquem petere pecuniam mutuam ab eodem usurario, promittendo illi lucrum ex mutuo, quando ea pecunia is indiget. Ratio est, quia sic petens, nec consilium dat, nec intendit, ut supponimus, eam usurarii injustitiam, quod certe esset iniquum, sed intendit utilitatem propriam, supposita malitia usurarii, quam mutuatarius solam permittit; nam cæterum propria indigentia dat ipsi sufficientem causam, ne sit cooperator cum usurarii peccato.

3 Controversum ergo remanet Tertium, an idem licere possis, quando illa non indiges, sed sine necessitate illam velis expendere ad ludos, ad convivia, &c.

4 Respondeo, tres esse sententias. Prima negat. Secunda affirmat. Tertia distinguit: hæc enim tertia asserit, non posse, si usurarius non est paratus ex malitia sua ad dandas pecunias sub usura; at posse, si est ex sua malitia paratus, ibi enim tu excitares usurarium ad peccatum injustitiæ, hic non item. Sane, ut vides, prior pars hujus rationis probat primam sententiam negantem, at posterior probat secundam affirmantem, si supradicta ratio profunde consideretur.

5 Equidem assero (ut *l.* 5. *in Dec.* 5. §. 4. *n.* 44. fusius dixi) has sententias omnes esse probabiles, sed probabilissime addo cum Petro Hurtado 2. 2. *d.* 173. *sect.* 14. §. 174. posse semper, vel certe regulariter ab usurariis sine ulla causa necessitatis peti mutuum, etiam signate ad usuras (sed semper intendendo proprium commodum, non vero ipsam injustitiam usurarii, nec positive ad usuram committendam ipsum excitando.) Ratio est, quia cum usurarii sint parati ad ejusmodi lucrum usurarium accipiendum, non jam ex passione, sed ex malitia delinquunt.

6 Hactenus de peccato usuræ; nam de pœnis usurarii, deque Judice competente contra ipsum, quæ maxime pertinent ad forum externum, Legatur Molin. *disp.* 333. & 334. Salas *dub.* 45. & 46. *de usuris*, Tolet. *l.* 5. *summa, c.* 36. Nav. *c.* 17. *n.* 279. Less. *dub.* 12. *Canonistæ in toto titulo de usuris*, Covar. *tertio variarum* c. 3. Delugo *d.* 25. *de Just. a n.* 238. Bonac. *d.* 3. *de contr. q.* 4. *p. ult.* Card. Tuschus *T.* 8. *Usura, concl.* 334. Aliique pene innumeri apud ipsos.

CAPUT XI.

Summa Modorum aliquot lucrandi ex pecunia sine culpa usuræ.

1 Juvat denique hos modo hic jungere, ut uno intuitu appareant, quæ sparsim dicuntur hic, & alibi dicentur. Quatuor enumerantur a Valentia; duos ego breviter addam.

Quatuor sunt modi (ait Valent. *T.* 3. *in* 2. 2. *disp.* 5. *q.* 25. *p.* 2. *fine*) *tolerabiles percipiendi annuatim certum lucrum, salvo & securo capitali, ut puta quinque pro centum.*

2 *Primo, si ad id suppetat titulus aliquis ex certioribus, ut lucri cessantis, vel damni emergentis, qui modus patet quam latissime.* De hoc modo fuse ego egi *in lib.* 8. *Decal. tract.* 3. *cap.* 8. §. 3.

3 *Secundo, si societas ineatur cum pacto assecurationis capitalis, & lucri quinarii pro majori lucro sperato, quod socio in compensationem ejusmodi onerum relinquatur, sive ista pacta fiant explicita intentione, sive implicita.* De hoc ego pluribus agam infra *lib. hoc* 9. *tract.* 8. *de Societate* §. 3.

4 *Tertio, si ematur census realis cum pacto utrinque redimendi, & assecurandi, sive implicita item, sive explicita intentione.* De hoc ego agam item infra *in tract.* 2. *de cens. c.* 2.

5 *Quarto, si absque expressa determinatione Contractus societatis, vel census, &c. intentio saltem generalis sit accipiendi id lucrum, aliquo tandem modo justo, & licito, ad quem, consideratis personarum, & facti circumstantiis, videatur, factum ipsum revocari posse.*

Hic modus non est diversus a dictis, vel dicendis, sed solum ostendit implicitam intentionem aliquando sufficere ad justitiam contractus. Lege eundem Valentiam, & nos quidem de hac re diximus *in l.* 8. *Decal. tr.* 3. *c.* 8. §. 3. *a n.* 21.

6 Hæc ex Valentia. Addi etiam potest Quinto, si fiat contractus, quem Siculi appellamus *ad Metam*, de quo disputatum a nobis est latissime *in lib.* 8. *Decal. tr.* 3. *c.* 7. §. 7. *a n.* 21.

7 Sexto si fiat contractus veri cambii, una cum suis requisitis conditionibus, de quibus infra agam pluribus.

8 Si cui aliquis alius modus in mentem veniat, hic oro, subscribat, dum ego calamum a pagina, quietis gratia, tantisper amoveo.

TRACTATUS II.

DE CONTRACTU CENSUALI

seu de censibus.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit, & quotuplex Census?

1 Census, ut hic sumi solet pro annuo redditu, *Est annua pensio, quæ ex re alterius frugifera accipitur.*

Multiplices autem habet divisiones, quarum præcipuæ sunt sequentes.

Census reservativus, & consignativus.

2 Primo, dividitur census in reservativum, & consignativum. Reservativo, do tibi meum prædium, & reservo mihi ex illo certam pensio[nem]

pensionem, ut scilicet tu singulis annis, vel mensibus solvas mihi aliquam justam summam, v. g. decem aureos. In consignativo, retineo quidem dominium rei meæ, v. g. prædii, domus & cætera: sed in illis constituo pensionem, v. g. decem aureos singulis annis, vel mensibus, tibi solvendos. Solum ergo transfero in te jus percipiendi pensionem a re mea, non vero rem meam; neque enim in hoc census genere vendo tibi rem meam, nec fructus ipsos percipiendos a re mea, sed jus ad illos percipiendos, ut ex infra dicendis clarius intelliges. Nam propterea Jurisperiti censum consignativum sic definiunt: *Est jus percipiendi annuam, vel menstruam pensionem ex re fructifera, vel persona alterius*. Unde cum dicis: *Habeo censum in fundo Petri*, sensus est: *Habeo jus exigendi certam pecuniæ summam, seu certos fructus ex Petri fundo*. Lege Valent. *T. 3. 2. 2. d. 5. q. 22. p. 1.* Mol. *d. 383.* Less. *loc. cit. cap. 22. d. 1.* aliosque.

Adverte, eum qui emit censum, idest cui solvenda est pensio, appellari censuistam, seu censualistam: qui vero vendit, idest qui soluturus est censum, vocari censuarium.

Personalis, Realis, Mistus.

3 Secundo, census consignativus, de quo solet hic esse sermo, propter graves, & proprias difficultates, quibus scatet, triplex est, ratione scilicet rei, super qua constituitur, quæ item est triplex. Primo enim constituitur super aliqua persona, diciturque census personalis, & tunc pensio solvenda est, veluti ex fructibus propriæ artis, industriæ, operæ, laboris ipsius personæ, in qua census fundatur. Merus autem erit personalis, si nihil addas; at si addas aliam rem, ex qua non solvatur quidem pensio, sed sit veluti pignus, seu hypotheca ad assecurationem dicti census, dicitur (testibus Mol. *l. c.* & Less. *l. c. d. 2.*) non mere personalis.

Secundo, constituitur census, seu fundatur in aliqua re utili, & fructifera, sive immobili, ut sunt prædia, domus, &c. sive aliquando mobili, seu se movente, quæ facit fructum, ut sunt greges, armenta, &c. diciturque census realis. Tertio constituitur in re, & in persona, ita ut si res pereat, debeat ipsa persona solvere ex fructu suæ artis, vel industriæ, diciturque census mistus.

Perpetuus, & Temporalis.

4 Tertio, dividitur census ratione temporis. Alius enim est perpetuus, idest pensio est perpetuo solvenda, nam & ad hæredes transit. Alius temporalis, idest solvenda ad tempus, sive incertum, ut si esset ad vitam alterius, quo pacto vocari vulgo solet Vitalitius; sive certum, ut si esset ad decem, ad quindecim, ad viginti annos. Unde clare colligis, non esse licitum constituere censum perpetuum super personam, quia hæc perpetua non est, & consequenter fructum perpetuum non facit.

Redimibilis, & Irredimibilis.

5 Quarto, dividitur ratione pacti, nam pacisci solent contrahentes aliquando, ut census redimatur, & tunc dicitur census redimibilis. Quod si pactum sit, ut census redimatur, seu extinguatur, quandocumque voluerit venditor, restituendo pecuniam totam, quam habuit ex venditione, pactum erit in gratiam venditoris. Si quandocumque voluerit emptor, erit in gratiam emptoris; si quandocumque venditor, vel emptor voluerint, erit ex parte utriusque, atque adeo in utriusque gratiam. Aliquando autem paciscuntur contrahentes, ut nunquam census redimatur, & tunc erit census irredimibilis, atque adeo perpetuus. In dubio, an census sit redimibilis, an irredimibilis, esse irredimibilem putat Delug. *d. 27. de Just. num. 7.* contra alios, quem vide.

Pecuniarius, Fructuarius.

6 Quinto, dividitur ratione pensionis: erit enim census pecuniarius, si solvitur pecunia: Fructuarius, si fructus, oleum, frumentum, vinum, &c. quæ ex re percipiuntur.

Certus, Incertus.

7 Sexto denique, certus dicitur census, si debeat solvi determinata pars fructuum, puta semper; & in omni eventu, quinque mensuræ hordei, vini, &c. Incertus, si indeterminata, seu ut aliqui loquuntur, aliquota, puta tertia, vel quarta, vel quinta pars fructuum, qui ex re, illo anno, provenient.

CAPUT II.

De Justitia prædictorum Contractuum.

1 PRædictos census esse fere omnes licitos, & justos, nisi aliunde, sive in pretio, sive ex aliquo adjuncto delinquatur, tanquam certum supponimus omnes.

Dixi, fere quia dubitatur, ut volunt Val. *t. 3. 2. 2. d. 59. p. 2. & q. 25. p. 2.* Less. *l. c. cap. 22. n. 18.* de mere personali, deque vitalitio, de quibus hic breviter. Nec omittemus tamen dicere id, quod scitu necessarium erit de Reali.

§. I. *Personalis an sit licitus?*

1 DIco Primo, hunc esse justum, ac licitum ex natura sua, quia a veritate aberrat id, quod aliqui cum Navarro dicunt hunc contractum non esse, nisi mutuum cum lucro, atque adeo esse meram usuram: aberrat, inquam a veritate; nam contractus hic est emptio fructuum, seu lucri, quod homo opera sua acquirere potest. Sicut ergo omnes concedimus, censum realem esse licitum, quia per illum emitur jus ad percipiendos fructus agri, domus, piscinæ, &c. ita concedere debemus, esse licitum, emere jus ad fructus, quos homo sua arte, & opera facere potest.

2 Sed adverte Primo, quod sicuti venditor tunc debebit hos efficere, ne fraudet emptorem, ex quibus solvere possit pensionem, sic emptor debet in emendo ejusmodi censum, cognoscere talem personam esse idoneam, ad lucrandam illam pensionem, quam venditor vendit: lucrandam, inquam, sua idest venditoris industria, artificio, officio, &c. secus nihil emeret, unde pensionem injuste sumeret.

3 Objicies cum Nav. Martin. V. & Calist. III. in suis Bullis paulo post referendis, solum dixerunt, census reales esse licitos: ergo personales reprobarunt. Resp. dictos Pontifices non negasse, census personales esse licitos, sed solum declarasse, census reales licitos esse, de quibus interrogati fuerunt, ut loco citato notat Valent. Quare nihil contra nos.

4 Dico tamen Secundo, census hos personales propter fraudis, & usuræ timorem, esse jure Pontificio prohibitos; nam propterea addidimus in præcedenti conclusione illud (ex natura sua). Hæc conclusio patebit ex dicendis, quia Pontifices semper requirunt census debere constitui in re immobili. Quoniam ergo prohibitio fundatur in præsumptione fraudis, & usuræ, si hæ vere omnibus consideratis absint, licitus erit in foro conscientiæ contractus, si cætera adsint; nam in foro fori Judices debent judicare juxta prædictum jus Pontificium.

§. II. *An licitus sit Vitalitius?*

1 CEnsus vitalitius, de quo hic dubitari, & disputari solet, celebratur primo, in hunc modum: *Do tibi centum aureos, quos a te nunquam auferam, eo tamen pacto, ut tu, donec ego vixero, vel donec vixerit meus filius, vel nepos, si nascentur* (quamvis nondum sint nati) *vel donec vixerit Petrus, vel Paulus, vel uterque; Tu* inquam, *des mihi quinque pro singulis annis*; & hic vocatur census vitalitius personalis.

2 Celebratur secundo, hoc alio modo: *Do tibi centum, quibus mihi vendas jus ad fructus tui prædii, donec vixeris, dando mihi ex illis fructibus quinque, v. g. singulis annis tua vita, vel alterius*, & hic appellatur census vitalitius realis.

3 Dico jam Primo, hoc contractus posse licito modo celebrari (semper præscindendo ab aliquo extrinseco inconvenienti, & supposito pretio justo, de quo mox infra *c. 3.*) hoc est, esse licitos hos contractus, non solum quando census dictus constituitur supra rem realem v. g. Prædium, sed etiam, quando duntaxat supra personam, quantumvis hæc persona nulla ratione ex sua arte, & industria sit fructifera. Ratio hujus dicti est, quia Justitia hujus contractus nequaquam innititur in eo, quo ematur jus ad fructus; sed in contractu sortis, in quo specialiter contrahentes se exponunt periculo lucri, & damni, cum mors sit incerta. Si enim sic dicas. *Do tibi centum, quæ a te, vel a tuis nunquam sint auferenda, tu vero reddas mihi, vel meo hæredi singulis annis* (tua vita durante) *decem*; nonne potest esse, ut æqualiter ego, vel tu, juxta longitudinem, vel brevitatem tuæ vitæ, lucrum vel jacturam faciamus?

4 Dico Secundo, census eosdem vitalitios posse licite celebrari etiam post Bullam S. Pii V. Ratio est, quia Justitia hujus contractus, de quo agimus, non innititur, ut modo diximus, in emptione fructuum, vel alterius rei, sed in periculo æquali, estque contractus sortium. Hæc sententia, (quam sequitur Lop. *c. 55. de contr. concl. 3.* Rodr. *l. 1. sum. c. 44.*) est mihi probabilior. (Esto Mol. *d. 389. in pr. clausf.* dicat, id esse contra Bullam S. Pii V.) Pius enim non videtur prohibuisse ludum sortis, sed contractum illum personalem, qui fundatur in fructibus, vel operibus solius personæ. Adde id, quod modo dixi §. *præced. n. 4.*

5 Atque hinc fit, ut quamvis pensiones, quæ sperantur colligendæ, sint minoris summæ, quam summa data, vel sint majoris, semper sit licitus contractus, quia per hunc non emuntur illæ pensiones, sed justo pretio emitur spes ad illas: unde sub æquali periculo potest evenire, ut nihil habeas, si statim moriatur venditor, vel multum, si vivat diu.

§. III. *An licitus sit Realis?*

1 ADeo licitus est census realis (præscindendo semper ab aliquo extrinseco inconvenienti, &c.) ut putem, docere contrarium, esse nunc saltem temerarium, & erroneum. Ratio est, quia Mart. V. Calist. III. Nicol. V. in Constitutionibus mox afferendis §. 8. censum realem approbant, & approbationis quidem ratio potissima fuit, quia est verus contractus emptionis, quo non quidem emitur ipsa pensio, si naturam contractus census bene cognoscas; sed vel emitur jus percipiendi ipsam ex fructibus rei, ut habent communiter Doctores apud Laym. *lib. 3. tr. 4. c. 18 n. 3.* vel, ut habet Delugo *disp. 37. de Just. n. 10.* emitur pars usus fructus illius prædii, super quo census constituitur, ita ut dominium totum directum prædii maneat apud venditorem, dominium vero utile, quod appellatur usus fructus ex parte, vendatur; nam propterea minoris semper debet vendi, quam valeat totum prædium, quia minoris æstimatur dominium utile quamvis totum, & integrum, quam dominium ipsum utile simul cum dominio directo, quorum utrumque venditur absolute, quando venditur prædium, cum in censu vendatur solum ususfructus, ut dictum est.

2 Ex hac ratione, sive ut Doctores communiter, sive ut Delugo illam inducit, vides Primo, non solum posse emi census antiquos jam constitutos, sed etiam posse novos constitui. Nam eadem est ratio, per quam antiqui recte constituti sunt, ac illa, per quam nunc de novo constituuntur; utrobique enim non est mutuum cum lucro, sed vera emptio, & venditio; Et profecto antiqui ipsi nonne olim fuerunt novi?

3 Vides Secundo, facile solvi argumentum aliquorum (Dec. *consil. 323.* Aret. *consil. 151.*) putantium, ejusmodi census esse illicitos. Qui vendit (ajunt) censum recipiendo v. gr. mille ab emptore, debet singulis annis ad rationem v. g. quinque pro centenario ipsi dare quinquaginta; dabit ergo ex obligatione centum in duobus annis, & tamen semper debebit mille, quod est capitale, quodque semper, ex natura hujus census realis, dare debebit, si vult censum extinguere: ergo obligabitur dare plus, quam acceperit, quæ est clara usura. Facile, inquam, solvitur; nam sicuti juste emit quis prædium, quamvis idem ex fructibus, quos per annos consequentes colliget, compenset sibi totum pretium, quod dedit, & adhuc ipsi remanet totum prædium, quod posset vendere, quanti emit; ita etiam licita, & justa erit emptio census realis, quamvis pensiones solvendæ sint supra pretium ipsius capitalis. Et ratio ulterior hujus justitiæ est, quia ego non emo ipsas pensiones futuras, sed ut modo vidimus, jus præsens ad illas, quod jus a me habitum, & veluti a me possessum, necesse est, ut mihi tanquam domino fructificet.

4 Vide. Tertio, necessarium esse ad justitiam venditionis census, *Medul. Th. lib. 3. tr. 5. c. 3. d. 9. n. 3. ex Bonac.* ut res sit fructifera, unde injustus est venditor census, idest censuarius, si obliget emptori, idest censualistæ, rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit: aut si obligat rem, eos quidem reddentem, sed jam in aliis censibus venditam.

5 Denique, quamvis census sit supra prædium, ejusque fructus; scias tamen bene, & licite te posse percipere a possidente prædium, pensionem pecuniariam, quia in constituendo ejusmodi censu, adsunt implicite duo contractus; Alter est venditionis census fructuarii, quo mihi venditur jus ad fructus, seu, ex explicatione Delugo, ususfructus partialis; Alter permutationis, quo venditor sibi retinet fructus, & solvit, servata æqualitate, pecuniam computando unum annum forte sterilem pro alio. Lege Mol. *d. 385.* Arag. *2. 2. q. 78. art. 4. concl. 2.* Delugo *l. c.* aliosque.

CAPUT III.

Quodnam pretium sit justum in dictis contractibus.

§. I. *Pretium justum in Vitalitio.*

1 JUstum pretium census vitalitii, sive realis, sive personalis est illud, quod communi hominum æstimatione in singulis locis judicatur, sive summum, sive medium, sive infimum. Quod si fuerit a Principe taxatum, illud erit indivisibiliter servandum,

sicuti simpliciter fit in cæteris rebus, quæ venduntur, & quibus taxa ponitur a Republica.

2 Inquires. Si nec Princeps taxaverit, nec communis æstimatio, quomodo ab ipsis contrahentibus erit taxandum?

3 Resp. juxta prudentis viri arbitrium, habita (ut vult Boss. *lib. 2. c. 22. d. n. 41. & d. 13. n. 103.*) ratione ætatis, complexionis, modi vivendi illius, pro cujus vita solvenda est pensio; copia item, vel penuria pecuniarum in Civitate, & habita etiam ratione, quod ejus adveniente morte, capitale amittendum sit. Quare minoris emi debet census vitalitius, si supra vitam robusti, vel juvenis censum constituas, quam senis, vel infirmi. Hæc etiam debere considerari a Principe, si quando ipse fortasse taxare velit Justum pretium census vitalitii, manifestum est; secus erit injustum nec ei standum; injustitia tamen debet evidenter constare. Lege de his Garziam *de contract. c. 37. n. 4.* & Rodriq. *in sum. l. 1. c. 44.*

4 Quando pretium non est taxatum, putat Molin. *d. 388.* hoc modo esse statuendum pretium census vitalitii personalis; ut scilicet habeatur ratio ad quot annos pervenire possit is, ad cujus vitam census emitur, & desumatur dimidium dictorum annorum, quod erit, inquit justum pretium dicti census vitalitii. Si sit v. gr. spes, ut ille vivat viginti annos, pretium constituatur quasi certo victurus sit, decem: posset enim vivere triginta, & posset cras mori. Sumatur igitur medietas illorum viginti annorum, idest decem. Hæc aliquibus merito non placent, & præsertim Jo. Delugo *d. 17. de Just. n. 39.* qui tandem concludit hunc Molinæ discursum juvare quidem, sed omnes tamen alias circumstantias *num. prac.* a me dictas esse considerandas.

5 Illud denique nota in censu vitalitio, si is fuerit justo pretio, v. g. centum aureis emptus, non posse in ejusmodi emptione poni pactum, ut æquali pretio revendatur. Patet ratio, quando revendetur, cum sit transactum aliquid de vita, ut communiter solet occurrere; pauciores solutiones remanebunt, quam erant initio. Decernatur ergo tunc prudenter judicio, quot anni, & quæ spes remaneant.

§ II. *Pretium justum in aliis Censibus.*

1 PAri modo justum pretium aliorum censuum est, quod communi usu Provinciæ, vel Civitatis est receptum. Rursus, si Princeps juste taxaverit, illi standum erit, nisi evidenter injustum pretium apparuerit, ut modo diximus de vitalitio. Si nec usus, nec Princeps taxavit, determinent sine dolo contrahentes, omnibus expensis.

2 Aliqui hanc regulam tradunt (ut Med. *q. 12. de Usur. ad 3.* Conrad. *de censib. q. 82. concl. 3.*) ut scilicet eo pretio ematur census perpetuus, quo emeretur ipse fundus, vel alia res fructifera, quæ tantumdem redderet in fructibus, deductis expensis. Quare eo pretio, quo emi potest res fructifera, quæ singulis annis reddit fructus centum aureorum, eodem potest (ajunt) emi census perpetuus, & irredimibilis. Sed certe verius est, posse censum paulo minoris emi, cum plus sit, plenum dominium rei habere, quam solum jus, quamvis perpetuum, percipiendi fructus.

3 Præterea, quia in contractu censuali non emitur res censui subjecta, sed jus percipiendi fructus ex re, ideo si res illa (ut habet Covar. *lib. 3. var. c. 7. n. 6.* Tol. *l. 5. c. 47.*) magnos afferat fructus, poterit in ea constitui jus exigendi omnes illos, atque adeo magna pensio (deductis semper expensis) non enim debet haberi ratio in emptione census, quantinam illa res æstimetur, & quanti vendi possit, sed quanti sint, & quanti valoris fructus, quos illa de liquido parit.

4 Denique, eadem proportione servata, multo minoris vendi debet, si sit census redimibilis a venditore, quia hoc facit deteriorem conditionem emptoris. Multo minoris, inquam, juxta arbitrium prudentis viri omnes circumstantias expendentis. His explicatis, quatuor hic sunt notatu digna.

Licita est venditio census majori pretio, quam sit taxa.

5 Notatio prima. Quando a Principe taxatum est pretium census (ut certe pro Sicilia Philip. Rex & pro Germania Carolus V. ap. Medul. Th. *l. 3. tr. 5. dub. 9. n. 1.* taxavit ad rationem quinque pro centum, & Summ. Pontif. Clem. VIII. *anno 1593. Quoad sublevationem*, ad rationem septem pro centum, pro statu Ecclesiastico) quando inquam, taxatum est pretium census, illicitum & injustum est emere censum minori pretio quam sit taxatum, licitum tamen, & justum erit, vendere pro pretio minori. Exemplo id intelliges facile. Si das in Sicilia ducentos aureos Petro, volens ab ipso emere censum super ejus predium, Petrus non debebit tibi solvere singulis annis, nisi decem; nec potes illum obligare, ut solvat undecim, duodecim, vel amplius, quia non potes emere minori pretio censum decem aureorum annuorum, nisi ducentis aureis; idest ad rationem quinque pro centum, ut statuit Philippus Rex. At vero potes velle, ut Petrus solum reddat annuatim octo v. g. vel quinque, vel minus, & sic Petrus solum venditor vendet tibi censum pro majori pretio; nam pretio ducentorum aureorum vendet censum annuum octo aureorum, idest ad rationem non quinque pro centum, sed minus, idest quatuor pro centum. Ratio hujus doctrinæ est, quia pretium in censibus taxatur in favorem venditorum, qui nonnisi ob necessitatem, solent vendere census, & quærere solent emptores. Quare, si non taxaretur a Principe pretium, cogeretur vendere illos census pretio valde tenui.

Quomodo supplendum, quando census emitur injusto pretio.

6 Notatio secunda. Ad quid obligaris, si censum a censuario emisti majoris? Emisti v. g. contra taxam censum decem aureorum annuorum, pretio centum aureorum, cum debuisses emere pretio ducentorum aureorum, & per duos annos, v. g. habuisti pensionem correspondentem, idest viginti aureos, debesne restituere censuario venditori non solum centum aureos ad supplementum legitimi pretii census, eorumque interesse, quod forte venditor passus est ex carentia illius pecuniæ, an etiam illos viginti aureos, seu saltem decem, quos habuisti?

Resp. Esse recte tres casus distinguendos: vel enim Primo, pretium fuit taxatum cum clausula irritante contractum, vel Secundo, sine clausula irritante, vel Tertio, nulla lex, nullaque consuetudo pretium taxavit.

7 Si occurrat primum (& in Sicilia quidem esse taxatum cum clausula irritante, ut scilicet invalide vendatur census, nisi ad rationem quinque pro centum, innuimus modo, & iterum dicemus inferius, *c. 6. §. 1. a n. 1.* ubi etiam probavimus, legem hanc fuisse cum Justitia latam) si occurrat, inquam, primum, sunt tria sub pœna peccati mortalis restituenda. Primo, dictum supplementum pretii. Secundo, damnum quod ex hujus carentia forte passus est venditor (quæ duo dicta certa sunt ex universalibus regulis restitutionis) Tertio denique, pensiones acceptæ, at non omnes; sed solum qua parte excedunt justum pretium. Ratio hujus tertii est, quia ex uno capite contractus in hoc casu est irritus; ergo censuista non habet absolute titulum justum retinendi pensiones acceptas. Verum ex alio capite, quia saltem ex voluntate, & consensu, ut ex præsumptione, quod clausula illa non irritet contractum, nisi qua parte continet injustitiam; validus est in conscientia contractus pro parte correspondente justo pretio: ideo poterit censuista retinere partem pensionis, quæ fuit ex justo pretio, quandoquidem pro hac parte fuit, ut dico, validus contractus. Hinc in exemplo posito dictos emptor debebit Primo, restituere centum aureos, Secundo, interesse, si forte ex horum centum carentia venditori natum est, Tertio, decem aureos, nam alios decem, utpote juste in conscientia acquisitos, retinere poterit.

8 Si occurrat Secundum, & Tertium, hoc est, si emisti supra taxam sine clausula irritante præceptam, vel ubi non est lex, præsertim taxans, duo tantum sunt restituenda, idest dictum supplementum pretii & interesse ex ipso, si forte venditori accidit (& semper erit emptor, ut omnes scimus, in peccato, dum hæc duo non restituit) poterit tamen sibi retinere omnes, & integras pensiones, idest in dicto exemplo aureos vinginti. Ita tenet Less. *lib. 2. c. 22. d. 55.* Delugo *d. 26. de Just. n. 54.* aliisque.

Ratio est, quia tunc, ut supponimus, contractus est validus, ergo dominium juris ad censum translatum est in emptorem; ergo emptor pensiones illas tamquam suas accepit, quamvis semper cum obligatione, ut dictum est, solvendi quod est supplendum de pretio ipso, & solvendi damnum, &c. Sicuti si emis domum, nec integrum pretium solvis, fructus locationis domus tuus est, quia provenit ex re tua, licet obligeris semper supplere pretium, & damnum, quod forte provenit venditori domus ex carentia pretii.

Quo pretio vendi possit census jam constitutus.

9 Notatio tertia requirit solutionem illius celebris quæstionis; An census licite possit emi minori pretio, quam fuerit ab initio constitutus. Emisti v. g. censum quinque aureorum annuorum pretio centum aureorum, an possim ego a te emere ejusmodi censum, pretio v. g. nonaginta aureorum?

10 Respond. vel possumus loqui, quando non adest pretium census determinatum a Principe, seu consuetudine, vel quando adest. In priori casu est communis opinio cum Less. *l. 2. c. 22. n. 47.* docens, posse. Et ratio est, quia pretium vulgare, quale esset hoc, non consistit in indivisibili, & sæpe, quod est emptum pretio rigoroso, redimitur infimo. Adde, sicut in aliis rebus, sic in censibus, pretium augeri, & minui juxta copiam, vel penuriam emptorum, & venditorum: diminui item, quando merces est ultronea, juxta ea, quæ de capitibus, unde crescat, vel decrescat rerum pretium *cap. 8. Decalog. tract. 3. cap 7. §. 4.* diximus.

11 In posteriori casu duplex est opinio. Negat altera, altera concedit. Ratio negantium est, quia supposito Decreto Principis taxante pretium, cum illud consistat in indivisibili, præteriri nequit. Ratio Mol. *d. 393. n. 3.* Less. *l. c. n. 45.* Nav. *in sum. 23. n. 91.* Lopez *de contr. c. 58.* concedentium est, quia Decretum, seu Lex statuens certum pretium censibus, intelligenda est de censu, quando constituitur, seu fundatur; de hoc enim loquitur Lex (Summa Corona *1. p. de cens. n. 18.* Navar. sibi contr. *in com. de usuris, n. 112.* Diana *loco mox citand.* afferens Navar. Silvest. Joan. a Cruce) non vero, quando venditur census jam constitutus. Imo iidem dicunt, id in praxi fere ubique sic esse receptum. Utraque opinio probabilis est.

12 Sed quanti minoris? Respondeo, id debere decerni eo prorsus modo, quo *num. praced.* dictum est. Sane Diana *par. 2. tract. 8. res. 36* non condemnavit eum, qui emit rogatus enixe a venditore censum decem aureorum annuorum, pretio octoginta aureis, cum alias debuisset emere aureis centum. Et ratio Dianæ, aliorumque ab ipso citatorum fuit, quia merces ultroneæ vilescunt pro tertia parte, imo per aliquos, etiam pro medietate.

De expensis Scriptura, locoque, & tempore solvendi pensiones.

13 Notatio quarta. Ad Justitiam pretii, & obligationis justæ in censibus, pertinent item tria. Primo, expensæ scripturæ census. Secundo Locus. Tertio, tempus solvendi pensionem institutam. Quare

14 Dico Primo, Expensas pro scriptura, ejusque expeditione, u etiam salarium pro Procuratore, seu Exactore census debere fieri a emptore. Ratio est, quia scriptura fit in utilitatem ipsius, nimirum ad ejus jus probandum; nam propterea illa apud emptorem remanet Ita Bald. aliique apud Bonac. *de contr. d. 3. q. 4. p. un. n. 32.* Idem di de Gabella; hæc enim communiter solet imponi ementibus censum non vendentibus.

15 Dico Secundo, ex se pensionem solvendam esse in fine anni a tempore quo constituitur census; est enim eruenda ex fructibus, qui ann exacto solent perfici. Dixi (ex se) nam scio alicubi esse consuetud nem, ut exactis aliquot mensibus, per partes solvatur pensio, quæ ul legitime adest, servanda est. Id præsertim solet accidere, quando ce sus impositus est super Gabellas, quæ mensatim, idest per menses, s let exigi: ut item, quando impositus super prædium, quod fructific ter in anno, ut si mense Julii producat frumentum, mense Octob vinum, mense Martii ligna, vel quid simile. Illud adoo cum Sala *tr. de usur. dub. 42.* si census ante finem anni redimatur, pensionem non esse integre solvendam, sed ad ratam temporis transacti, ut ex patet.

16 Dico tertio, censum esse solvendum in loco, quo fuerit conv tum; id quod tamen, si fuerit onerosum emptori, compenset vendit vendendo censum aliquanto minoris. Quod si non fuerit expresse conv tum, servetur consuetudo civitatis, in qua fundatur census; tunc nim videtur implicite conveniri secundum consuetudinem communi usurpatam. Quod si neque hæc adsit, puto cum Virginio *de censib. p. n. 73.* solvi debere in loco, in quo voluit censuarius, ut *in l. qui ff. de eo, qui certo loco*, nam profecto rationabiliter solvitur p sio, ubi est res, vel prædium subjectum censui: pensio enim est fructuum, qui a re nonnisi in loco, ubi est, producuntur.

C A P U T IV.

De aliquibus pactis, quæ solent addi censibus.

1 PRæmittendum est Primo, ad Justitiam census in conscientia, scindendo a legibus positivis, satis esse, adesse eas conditio quæ sunt de jure naturæ. Eas autem ad duas reducit Lessius *l. 2. 22. n. 74.* Primo, ut sit æqualitas secundum æstimationem inter cen & pretium. Secundo, ut quando aliqua gravamina hinc inde, pr naturam contractus, per pacta accessoria imponantur, ea ex prud arbitrio debite compensentur, supponendo semper hujusmodi pacta non destructiva ipsius contractus.

2 Præmittendum Secundo, universalaliter loquendo, omnia pacta, licita sunt in cæteris venditionibus, & emptionibus rerum, licit le, etiam in emptione, & venditione census, quia ejusmodi

non tollunt, nec sunt contraria naturæ contractus censuum. Neque dicas, posse apponi unum, non vero multa: ne id, inquam dicas; nam si licitum est ponere unum pactum, utique justum, licitum erit ponere multa item justa, dummodo contraria in se non sint, mutuoque se non destruant.

His præmissis, expendamus aliqua pacta, quatenus ex natura sua possunt addi licite, & sine injustitia huic contractui; nam an ab aliqua lege positiva sint prohibita, erit *c.* 5. disserendum.

§. I. *Pactum redemptionis ante, vel post certum tempus.*

1 DIco duo. Primum est, esse licitum emere censum cum pacto, ut possit redimi a venditore intra certum tempus, v. g. intra sex annos, sed iis elapsis, & censo non redempto, fiat census irredimibilis. Secundum, esse licitum etiam, testibus Mol. *d.* 391. *n.* 5. & Val. *T.* 3. *in* 2. 2. *d.* 5. *q.* 22. *p.* 4. emere censum cum pacto, ut census possit a venditore redimi post aliquot annos, v. g. post sex, at antea non posse. Ratio horum est, quia licitum est emere censum perpetuum irredimibilem, ut omnes concedimus; ergo & redemibilem: nulla enim disparitas (posito pretio justo) afferri potest, ut supra vidimus: Ergo licitum etiam erit constituere prædicta pacta. Probatur hæc ultima consequentia, quia nihil aliud faciunt, nisi quod diminuunt de perpetuitate. Et quidem jus redimendi, vel non redimendi censum intra certos annos est pretio æstimabile; cur ergo emi (seclusa lege in contrarium) juste non possit?

2 Dixi (seclusa lege) nam posterius pactum ex dictis, quia habet speciem quamdam usuræ, & periculum illam palliandi, prohibuit S Pius V. in Bulla modo dicta, & inferius citanda. Prius autem pactum aliqui cum Navarr. Less. Molin. Salas, *apud Delugo* dicunt, non fuisse prohibitum a dicto S. Pio V. licet fuisse prohibitum teneat Bonac. Rebell. apud eumdem Delugo *n.* 4. cum quo sentio, quia una ex conditionibus a S. Pii V. positis est, ut census possit semper redimi a venditore. Ita etiam tenet Delugo, *d.* 27. *de Just. n.* 112. licet probabilem fateatur esse sententiam Navarri.

§. II. *Pactum absolutum redemptionis ex parte venditoris, vel ex parte emptoris.*

1 DIco Primo, licitum esse, emere censum realem cum pacto, ut idem census possit redimi, quandocumque voluerit venditor redimere.

Hoc pactum approbatur, imo in omni censu requiritur a Pontificibus Martino, Calisto, Pio; & probatur ratione, quia licitum est, res alias vendere cum pacto, ut emptor illas teneatur vendere ad arbitrium venditoris; ergo & census. Nec est periculum usuræ, quia hoc non est mutuum, sed venditio, & emptio. Adde, in mutuo mutuatarium obligari ad reddendam pecuniam mutuatam: at censuarius, qui est venditor, non obligatur reddere pecuniam acceptam, sed solum, si velit potest illam emptori reddere, & sic censum extinguere: ergo hoc non est mutuum.

2 Dico Secundo, licitum esse, emere censum realem cum pacto, ut possit redimi, quando voluerit venditor, vel quando voluerit emptor, quod est dicere, emere censum ex utraque parte redimibilem,

3 Hoc pactum, licet propter similitudinem cum usura sit a S. Pio V. prohibitum secundum præsumptionem fori externi, ut habet Medulla Theol. *l.* 3. *tract.* 5. *c.* 3. *d.* 9. *n.* 7. aliique, tamen ex natura sua licitum est. Ita Less. *l.* 2. *c.* 22. *dub.* 10. & Valentia, *t.* 3. *in* 2. 2. *d.* 5. *q.* 25. *p.* 2. qui addit, Romæ in consultatione, cui ipse interfuit, a viris doctissimis id fuisse probabile judicatum. Probatur autem, quia qui emit censum realem redimibilem solum ex parte venditoris, modo dicto *n.* 1. in priori pacto, quod omnes approbamus. v. g. qui centum aureis emit censum quinque aureorum, non videtur illicite agere, si post dictum censum constitutum, seu post celebratum jam contractum cum priori dicto pacto, deinde de novo paciscatur cum eodem venditore, ut venditor non solvat quinque, sed quatuor cum pacto tamen, ut non possit redimere dictum censum, nisi quando voluerit ipse emptor; non videtur, inquam agere illicite, quia illud onus satis compensatur ab ea diminutione census. Ergo, quod licite fit per duos contractus, potest fieri simul in uno, quando jam erit casus posterioris pacti, de quo loquimur; nam plures licitos contractus simul exercere, illicitum non esse, docemus ex Jure (*C. un. de commodato l.* 1. *ff. de Deposito*) passim omnes.

4 Ex his tamen vides, quando apponitur ejusmodi pactum, debere compensari hoc onus, & consequenter debere censum emi majori pretio, secundum quod prudens vir existimaverit.

5 Dico tertio, si ponatur pactum, maxime in censu mere personali; ut solum tunc possit redimi census, quando voluerit emptor, valde suspectum illum esse, quod usura committatur, licet in rigore, si hoc tantum onus juste compensetur ab emente, non videatur ex natura rei usurarium; quia tamen nolumus illum in praxim deducere, satis sit id innuisse, & videri poterit Valentia, *T.* 3. *in* 2. 2. *d.* 5. *q.* 25. *p.* 2. *V. Quartum*, qui testatur, nullum Doctorem id in censu mere personali concessisse.

§. III. *De pacto solvendi pensionem, etiamsi res illi subjecta pereat.*

1 RAtio dubitandi, cur id pacisci non possis, est, quia contractus censualis intrinsece postulat, ut pereunte re (cum tunc pereat & fructus) pereat & census.

Nihilominus dico, hoc pactum esse quidem præter naturam contractus censualis; non vero esse contra, quasi ipsum censualem contractum destruat. Quare dico, seclusa lege positiva, esse licitum ex natura sua, licet non negem, esse dissuadendum propter periculum usuræ. Ita Valentia *l. c.* & Lessius *l.* item *c.* Et Valentia quidem ait, hoc idem censuisse illos Doctissimos in ea consultatione, de qua *in praced.* §. meminimus *n.* 3. Ratio autem, quod liceat, est: Tum quia sicuti in aliis contractibus potest addici hoc pactum: ita in casu nostro, dummodo tamen hoc onus, quod imponitur venditori, compensetur augendo pretium census, vel quod in idem recidit, dummodo minor pensio designetur: Tum quia hic sunt duo contractus implicite, alter constitutionis census, alter quo venditor census constituitur fidejussor pensionum, solvendarum.

2 Hinc vides, hoc pactum posse tutius reduci ad pactum assecurationis, ut si res, in qua census fundatur, pereat, damno venditoris pereat; qui sit obligatus, vel pretium totum reddere, vel super alia sua bona censum constituere. Sed, ut dixi, debet compensari tantum onus, quod venditori imponitur. Et quidem in nostro regno, ejusmodi assecuratio in ipsa fundatione census solet apponi per illam clausulam (*& super omnia bona. &c.*) idque concessit Nicolaus V. ut paulo post videbimus, dum concessit, posse apponi omnia pacta, utique præter ea, quæ sunt contra substantiam contractus.

3 Atque ex his, & aliis oneribus, quæ in fundationibus censuum in Sicilia solent addi ad securitatem emptoris, puto, rationabiliter latam esse a domino Rege nostro Pragmaticam, idest legem infra *c.* 6 §. 5. *n.* 5. ponendam, qua ut compensatio fieret ad æqualitatem tot pactorum, quæ contra venditorem apponi solent, sancivit, ne census emerentur in posterum amplius ad rationem decem pro centum, sed ad summum, ad rationem quinque pro centum; nam sic compensat emptor illa onera, quæ imponit venditori census. Non est igitur acquiescendum aliquibus, qui ajunt, injustam fuisse hanc Pragmaticam, seu hanc legem, ex eo, quia putant regem habuisse respectum ad proprium interesse, quo multas censuum pensiones solvebat Regnicolis, ad rationem decem pro centum. Non est, inquam, acquiescendum, quia quicquid sit de intentione interna regis (quæ tamen bona in dubio semper est præsumenda) cum lex sit justa ex objecto, ut diximus, non potest reprobari, ut injusta ex quocumque affectu regis interno, ut si Rex ferat legem, qua damnandi sint fures ad triremes, non propterea ea lex est injusta, & repellenda, quia ipse ex odio peccaminoso velit suorum bonorum subreptores cruciare. Sed de Justitia hujus Pragmaticæ iterum dicetur infra *c.* 6. §. 5. *a num.* 2.

§. IV. *Pactum, ut, non soluta pensione, res cedat in commissum.*

1 SOlet aliquando addi pactum, ut si censuarius pensionem non solvat intra duos, vel tres annos, res censui subjecta cadat in commissum, idest incurrat pœnam, ut dicta res fiat emptoris census. Id ne licitum est?

Dico, positis tribus conditionibus, esse licitum. Ita Tol. *l.* 5. *c.* 48. quia iis positis, ex nulla parte apparet injustitia, seclusa lege in contrarium.

2 Prima conditio est, ut culpa sua venditor census pensionem non solverit, cum tamen potuerit. Secunda, ut, pœna proportionetur culpæ unde non potest pro exigua pensione non soluta cadere in commissum prædium multi valoris, sed judicio prudentis æqualitas decernatur. Tertia, ut pro onere talis pacti, quod subit venditor, augeatur pretium vel diminuatur pensio modo jam dicto §. 3.

3 His conditionibus positis, non possunt esse nobis contrarii multi, qui cum Bonac. *de contr. d.* 3. *p. un. n.* 39. ideo esse licitum, negant, quia pœna debet esse moderata, & culpæ proportionata: cum enim nos proportionem dictam requiramus, hi Doctores contra nos nequaquam sunt. Vide, quæ dicam *c.* 5. *a n.* 14.

§. V. *Pactum de rescindendo contractu.*

1 DIco in contractu censuali licite (ut vult Mol. *d.* 391. *fine*) posse, abstrahendo a contraria lege, apponi pactum, ut si per duos, vel tres annos censuarius pensionem non solverit, cogatur, seu teneatur restituere emptori pretium totum, & rescindere contractum. Probatur facile ex dictis. In hoc autem pacto recte notat Medina, *q.* 15. *de us.* apud Cœlest. *tr.* 12. *de Cens. c.* 2. *versus fin.* non oportere augeri pretium ab emptore, qui post pactum requirit. Ratio, puto, est, quia de jure naturæ sit, ut des mihi meum pretium, si servare non vis obligationem solvendi id, quod ego per illud pretium emo. Quædam circa hæc peculiaria pro nostro Siciliæ Regno, dicentur paulo inferius. *c.* 6.

§. VI. *Pactum redimendi Censum totum simul.*

1 IN censu redimibili solet adjici pactum, ut is redimi a censuario nequeat per partes, sed in totum. Emisti v g. a me pretio centum aureorum censum annuum redimibilem quinque aureorum, cum pacto, ut dando tibi quinquaginta, diminuam censum: sed si velim redimere, debeam reddere centum; qua integra solutione facta, integer census, & totus extinguatur.

2 Dico Primo, ex natura rei ejusmodi pactum esse licitum. Ita Tol. *l.* 5. *c.* 45. Mol. *d.* 393. *n.* 7. Arag. 2. 2. *q.* 74. *d.* 4. *fine*. Ratio est, quia, sicuti alias res emptas cum pacto retrovenditionis, non potest venditor eas redimere per partes; id enim esset in damnum emptoris, quia emptor partiali illa pecunia non poterit uti ad emendas res majoris valoris, quas forte vellet emere, & quia pecunia per partes reddita facile consumitur, &c. Ita in casu census, &c.

3 Non approbo Nav. *in comm. de usur. n.* 78. dicentem in hoc pacto; ut illud sit licitum, debere pretium census augeri: non approbo, inquam, quia hoc pactum est imbibitum in ipso contractu emptionis, ut scilicet, qui velit eamdem rem, quam vendidit, redimere, totum pretium offerat; sicut totum obtulit, qui emit.

4 Recte autem Lopez *l.* 1. *de contr. c.* 59. Garzias *de contr. c.* 28. contra Bannez, aliosque notant, censum posse emi cum ejusmodi pacto, etiam post Bullam S. Pii V. quia Pius id nunquam prohibuit. Illud tamen fateor, si alicubi sit legitima consuetudo, vel lex Municipalis, ut redimatur per partes, esse servandam, si non appareat clare injusta; quia leges, & consuetudines justæ semper sunt servandæ.

5 Denique ex ratione hujus primi dicti inferri facile potest etiamsi pactum redimendi totum simul non præcesserit, tamen totum simul, & non per partes esse ex se censum redimendum. Ita Less. *l. c. c.* 22. *n.* 73. Mol. *l. c.* quia, ut dictum est, id postulat ipsa natura retrovenditionis.

6 Dico Secundo, posse nihilominus poni pactum, ut possit redimi per partes, & id solum declaravere Martinus & Calistus, dum contractum census continentem hoc pactum approbaverunt: non enim reprobarunt, si hoc non contineret. Ratio est, quia non apparet, unde id sit illicitum, cum sit in favorem venditoris, cui rationabile est favere, utpote qui subeat onus solvendi pensionem quotannis.

7 Multi DD. ut Nav. *in comm. de usur. n.* 101. Summa Cor. 2. *p. tr. de Cens. n.* 13. *&* 16. Montalin. *in Lucerna anima c.* 18. §. 6. *n.* 14. putant absolute posse censum redimi per partes notabiles, ut per tertiam, per quartam, &c. non autem per partes minimas, & quidem Romæ sic fieri dixit Montal. *l. c.* Sed certe id, si ita est, confirmat, quod modo diximus, servandam esse legitimam consuetudinem.

§. VII. *Pactum de redimendo cum eadem moneta.*

1 QUoad pactum de redimendo cum eadem, vel cum diversa moneta, nihil occurrit dicendum præter id, quod late docet Less. *l.* 2. *c.* 22. *dub.* 8. nimirum per se, & abstrahendo ab aliquo lucro cessante, non licere, si afferre eamdem, vel diversam sit novum gravamen, quod aliunde non recompensetur, quia satis est venditori, si justa, & æquivalenti moneta retrovendat.

2 Quod si gravamen aliunde compensetur, vel sit æquale periculum quod crescat, vel decrescat valor monetæ, tunc licere etiam in terminis Bullæ S. Pii V. quia est novus contractus sortis, mihi dubium non est, legique potest Delugo *disp.* 27. *de Just. sect.* 11. addit Bonac. *de cont. d.* 3. *q.* 4. *p. unic. n.* 41. *V. Advert.* 2. censum extingui posse etiam aliis de rebus, quibus tamen censuista contentus sit, loco pecuniæ: idque etiam post Bullam S. Pii V. quia Pontifex, esto voluerit numeratam pecuniam in constitutione census, de qua tamen re inferius dicam, tamen in constitutione id solum voluisse, non in extinctione, tenendam est. Atque hæc de ejusmodi pactis ex natura ipsorum licitis, Videamus nunc, an adsint aliquæ leges in contrarium.

CA-

CAPUT V.

De Constitutionibus Pontificiis circa Censuum creationem.

1 QUinque Pontificum Bullæ, qui de hac re disposuerunt, sunt hic præcognoscendæ.

MARTINUS V. ET CALISTUS III.

Primo enim Martinus V. & secundo, non multo post, idem, quod Martinus approbavit Calistus III. per constitutiones, quæ habentur *in tit. de Emptione, & Venditione, inter Extravagantes*. Sed quia hi Pontifices non requirunt eas conditiones in suis Bullis appositas ad Justitiam census, sed solum declarant, census cum illis conditionibus creatos, esse licitos, ut sentit Mol. *d.* 389. Tolet. *l.* 5. *c.* 46. *fine* (quidquid dicat Nav. *in comm. de usur. n.* 72.) ideo de his non est, cur fusius sit a nobis agendum.

NICOLAUS V.

2 Tertio, Nicolaus V. anno 1451. ad petitionem Alphonsi I. Regis utriusque Siciliæ edidit circa constitutionem censuum in illis Regnis Bullam requirentem quatuor conditiones, sed de hac Bulla late mox, utpote ad nos Siculos maxime pertinente, disputabimus; hic autem fuit solum innuenda, ubi cæteras Bullas afferimus.

S. PIUS V.

3 Quarto, S. Pius V. anno 1569. edidit Constitutionem, quæ incipit, *cum onus Apostolica*, & est 72. *in Bullario Romano*, in qua requirit fere decem & septem conditiones, quarum certe plurimæ non requiruntur ex natura rei in Censuum constitutione. Quare, ubi ea non est promulgata, vel recepta, non obligat, sicuti non obligant cæteræ leges positivæ, ubi receptæ non sunt. Et sane hanc Pii Bullam non obligare in Gallia, nec in Germania, nec in Belgio, in quibus Regnis hæc Bulla non fuit promulgata, nec usu recepta, docet *l.* 2. *c.* 22. *dub.* 99. nec in Regno Castellæ docet Molin *d.* 392. *n.* 1. *fine*, nec in Regno Siciliæ, teste Less. *l. c. n.* 99. nos docebimus *cap. seq.* pluribus. Solum ergo in terris Pontifici subjectis, & ubi fuerit forte promulgata, receptaque obligabit. Quod si ex parte fuerit recepta, ex parte obligabit, ut habet Less. *l. c. n.* 100. & ut patet ex illo vulgari principio, quod leges juste, legitimeque receptæ vim habent obligandi. At si aliquo in loco neque hæ, neque aliæ sint leges, vel consuetudines legitimæ in constituendis censibus, satis erit servare legem naturalem, quæ tantummodo æqualitatem inter census, & pretium requirit, ut mox iterum dicam *in* 4. *cons.*

Denique non est improbabile, quod affirmat Valent. *t.* 3. *in* 2. 2. *d.* 6. *quæst.* 22. *part.* 5. *V. Quamquam probabiliter* (sed neget Less. *lib.* 2. *q.* 22. *n.* 100.) ex Nav. hanc S. Pii V. Constitutionem procedere ex præsumptione usuræ, & sic non obligare in foro conscientiæ eum, qui conditiones in illa præscriptas non servat, si cæterum servet eas conditiones quæ requiruntur ex Jure naturæ.

Notat tamen, & merito *ibid.* Valent. obligari Judices, etiam in conscientia, ut in locis, ubi ea viget, non admittant in judicio emptiones censuum aliter, quam dicta constitutio jubet.

Pertinet autem ad ulteriorem doctrinam, conditiones a S. Pio V. requisitas hic breviter percurrere, ut percurrit Cœlestinus *tr.* 12. *de Cens. c.* 3. Summa Cor. *de Censib.* aliique; nam cæterum Duardus integrum volumen de his scripsit *T.* 1. *&* 2. *de Censib.*

4 Prima ergo conditio est, ut census non constituatur nisi supra rem immobilem.

5 Secunda, nonnisi supra rem certam, quæ nominatim certis finibus sit designata.

6 Tertia, ut nonnisi supra rem fructiferam, & quidem rationem habendo unius anni pro alio, ut notat Bonac. *de contr. d.* 3. *q.* 4. *p. unic. n.* 21. *V. Addo, non opus esse.*

7 Quarta, ut integrum, totumque pretium census numerato solvatur coram Notario, & testibus.

Hic nota cum Sa, Megala, Mald. aliisque quos citat, sequiturque Diana *part.* 1. *tract.* 8. *resol.* 44. esse nihilominus licitum in conscientia, etiam in terminis hujus Bullæ (esto neget Fill. & Salas apud eumdem) constituere censum de pecunia antea debita, vel tradendo tempore, quo celebratur ipse contractus census, aliquas merces in pretium, vel non statim data pecunia, ut etiam licitum esse, ex pensionibus census non solutis augere censum antiquum, vel novum constituere. Ratio horum est, quia ideo requiritur a Pontifice, ut pecunia sit numerata, ne fiant fraudes, & usuræ, quare si illæ vere absint, ejusmodi numeratio non obligabit in conscientia.

8 Quinta, ne deducantur in pactum anticipatæ pensiones, idest, ne venditor cogatur solvere pensionem temporis nondum elapsi.

9 Sexta, ne venditor obligetur ad casus fortuitos, ad quos ex natura contractus non tenetur.

10 Septima, ne addatur pactum, quo non possit venditor vendere, cui voluerit, rem censui subjectam, nec pactum solvendi aliquid emptori pro facultate vendendi, quam dare sibi reservavit idem emptor, quod solet juste apponi in censu emphyteutico, vocaturque Laudemium.

11 Octava, ne fiant pacta, quibus censuarius ob moram solvendi, teneatur ad interesse lucri cessantis, aut ad solvendas expensas, quas forte faciet emptor ad exigendam pensionem.

12 Hic nota duo. Primum, hanc octavam conditionem addidisse Pontificem, ut removeret omnem ansam usuræ, nam cæterum jure naturæ teneatur venditor resarcire omnia damna, quæ emptor pateretur, & expensas, quas forte fecerit (sed necessarias) ad suam pensionem acquirendam. Quare ab hac obligatione S. Pius V. censuarium nequaquam liberat, unde fit, ut semper possit Emptor hæc damna petere a Judice, & per sententiam habere recompensationem, & censuarius semper obligetur, etiam ante sententiam, illas recompensare, &c. Ejusmodi mora solvendi, quid & quatenus operetur, vide *in nost. Doc. lib.* 8. *tract.* 3. *cap.* 8. §. 3.

13 Secundo nota, emptorem posse licite exigere a venditore pignora, & fidejussiones, tum pro pensione, tum pro evictione, idest pro periculo, quod subit emptor, ne propter aliquod Jus alterius evincatur, seu auferatur ab ipso Jus ad prædium, seu ad prædii fructus, quod Jus ipse emptor emerat; & ut securius pensio annua ipsi solvatur. Ratio horum est, quia ex una parte de jure naturæ habemus, ut quilibet rem suam, quanta potest securitate, tractet, & ex alia S. Pius V. hæc non prohibuit.

14 Nona, ne fiat pactum, ut si non solvatur pensio, teneatur censuarius ad aliquam pœnam, vel ad amittendam rem censui subjectam.

15 Hic nota duo. Primo pœnam aliquam moderatam, & proportionatam non esse contra Justitiam ex natura contractus, ut superius admonui.

Secundo, errare Notarios, si ubi recepta est hæc Bulla, apponant pœnam, quam vocamus commissi, idest, qua amittatur res, si pensio non solvatur: hi enim confundunt censum reservativum, in quo potest poni talis pœna; cum consignativo, de quo loquimur, in quo non potest, ubi hæc Bulla S. Pii V. est recepta; nam cæterum ex natura contractus posse illam poni, dixi sup. *c.* 4. §. 4. & iterum infra dicam *c.* 6. § 1. *num.* 6.

16 Decima, ne pensiones annuæ non solutæ, vel non solvendæ augeant censum antiquum.

17 Undecima, ne ex illis alius creetur.

18 Notat autem Mol. *d.* 390. hanc conditionem involvi in quarta modo dicta, ex vi cujus præsens debet esse pecunia, qua constituitur census, ut nos jam *ib.* explicuimus.

19 Duodecima, ne fiant pacta, quibus aliqua onera cogatur solvere is, qui ex natura contractus ad ea non obligabatur: si v. g. qui emit, debet solvere Gabellam, ne imponatur hoc onus ei, qui censum vendit: nec contra, si debet, qui vendit, imponatur, ei qui emit. Pari modo, si Tributum v. g. super prædium suum censuarius reddebat Principi, ne id imponatur emptori; tributa enim solvuntur a domino feudi, qualis est nunc censuarius.

20 Decimatertia, ut pereunte, sine culpa censuarii, re subjecta censui, census omnino pereat.

21 Decimaquarta, ut pereunte ex parte, ita scilicet, ut non produci fructus possint sufficientes, nisi ad partem pensionis, census etiam ad partem solum debeatur.

22 Decimaquinta, ut semper census sit redimibilis, reddito eodem pretio. Vide, quæ dixi supra *c.* 4. §. 1.

23 Decimasexta, ut si venditor census, seu censuarius velit censum redimere, seu extinguere, debeat monere emptorem ante duos menses, & tunc post denunciationem possit eum cogere intra annum, ut censum extinguat, quo elapso cogere amplius non possit.

24 Has denunciationes non esse necessarias in terris non subjectis dominio temporali Ecclesiæ, docet Mol. *d.* 391. *claus.* 19. *fine*. Notant item merito nonnulli, si dominus census nolit obstinate extinguere censum, prætium accipiendo, posse censuarium tunc coram Notario, & Testibus, pretium deponere, admonito domino census; nam sic liberabitur censuarius ab onere solvendi amplius pensionem.

25 Decimaseptima, ne emptor possit ob ullas causas ab invito censuario repetere pretium, seu capitale, ne in pœnam quidem non solutæ pensionis.

Ex hac conditione vides censum debere semper esse irredimibilem ex parte emptoris, & debere semper ex parte venditoris redimibilem esse. Id esse ex lege positiva, non de jure naturæ, si proportionatum sit pretium, dixi supra *c.* 4. §. 1. *&* 2.

26 Postremo, census sine his conditionibus creandus a tempore publicationis hujus Bullæ, quæ fuit 1568. mense Februarii, ut fœneratitius haberi vult S. Pius V. saltem in foro externo (semper intellige, ubi recepta est) nam quid in interno, sæpe innui superius, & mox iterum dicam *n.* 32. *& infr. c.* 6. *n.* 4.

27 Hactenus ex S. Pii V. constitutione, in qua tria denique notare operæ pretium est. Primo multos cum Farin. *cons.* 54. *n.* 20. *& l.* 1. *d.* 10 *n.* 4. existimare, si in contractu censuali desit aliqua ex his conditionibus non magni ponderis, quæque non sit destructiva contractus, ut si contractus non celebretur coram Testibus, & Notario, aut non per scripturam publicam, aut non per pecuniam numeratam, de qua numeratione dixi, quoad forum conscientiæ *in conditione quarta*, *n.* 7. non statim eum judicandum esse invalidum, & illicitum, sed potius validum licitumque etiam in foro externo. Ratio est, quia semper est præsumendum pro actu, ut potius valeat, quam pereat, & quod licitus fuerit, quam illicitus, si solum omittantur conditiones; quæ cum sint leves, non sunt de solemnitate necessaria, nec inducunt formam substantialem contractus.

28 Id certe multo verius est, si addatur instrumento contractus hæc vel similis clausula: *Contrahimus juxta formam Bullæ, vel servatis conditionibus Pontificiis, nec aliter, nec alio modo.*

Tunc enim, si quid in tali contractu oppositum inveniatur, quod Bullæ adversetur, haberi debet pro non adjecto, atque huic doctrinæ favet illud juris (*L. Cum precario ff. de precariis*) *vitiosa debent haberi pro non opposita.*

29 Idem denique verum erit, si contrahens sit rusticus, vel mulier, nam de his non præsumendum est, velle celebrare contractum illicitum & usurarium, ut notat Covar. *l.* 3. *var. c.* 8. *n.* 3. Tiraq. *de contract. et vent. in Praf. n.* 34. *&* 35. aliique.

30 Secundo, notare operæ pretium est, has conditiones Pontificis extendi solum ad contractus censuales, qui fiunt per modum emptionis & venditionis, idest, quibus, addito pretio, emitur census; de his enim agit Pontifex, non ergo ad eos, qui fiunt per contractum donationis, vel dotis constituendæ, vel per viam legati, seu ultimæ voluntatis, &c. ex Navarro Less. *l.* 2. *c.* 22. *n.* 96. in his enim satis est servare ea, quæ sunt necessaria de jure naturæ.

31 Tertio, nota, esse probabilem opinionem illorum, qui affirmant, solas conditiones ex prædictis requiri pro foro conscientiæ ad validum, licitumque contractum census, quas de jure naturæ esse supra diximus ex Lessio sup. *c.* 4. *n.* 1. ceteras esse pro externo. Lege Bonac. *de contr. disp.* 3. *q.* 4. *p. un. n.* 45. vide etiam, quæ dicam infra *c.* 6. §. 2. *n.* 4. aliosque ab ipso Bonacina citatos.

GREGORIUS XIII.

32 Hic, anno 1574. apud Bullarium ad petitionem Regis Philippi secundi approbavit Bullam Nicolai V. pro Regno Siciliæ ultra Pharum, deditque facultatem, ut in Sicilia constituerentur census juxta Bullam Nicolai V. non obstante Bulla S. Pii V. addit tamen quasdam conditiones, quas nos inferius paulo post expendemus. Interim videatur Summa Corona 2. *p. de Cens. n.* 16.

CLEMENS VIII.

33 Denique Clemens VIII. anno 1592. edidit Constitutionem, quæ incipit: *Quæ ad sublevationem*, Ubi præcipit, ne in Statu Ecclesiastico posterum creentur census, nisi ad summum ad rationem septem pro centenario.

CAPUT VI.

De constitutione Census pro Regno Siciliæ in forma Bullæ Nicolai V. & Gregorii XIII.

§ I. *Proponitur Bulla Nicolai V.*

1 BUllam Nicolai V. pro utraque Sicilia ultra, & citra Pharum habes in Bullario, eamdemque refert Collerius *de Contract. Censu initio*, Summa Corona *de usura circa contract. Censuales*, Dur. *de* ... *c.* 1. *init o*, Petrus de Gregorio *de Cens.* Lup. *commen.* 2. *de usur. n.* 58. qui ultimus, dum addit, hanc Bullam esse valde periculosam, & præbere materiam usuræ, fœde labitur, cum Nicolaus V. sub indignatione Dei præcipiat, nequis audeat contradicere iis, quæ dicta Bulla definit, & concedit. Nec minus errat Augustinus Moni-

nus *in Lucerna anima c. 18. §. 9. n. 21.* dum ait, id esse permissum a Nicolao, tanquam minus malum, ad majora mala vitanda; sicuti Judæis fuit permissum repudium, & usuras errat, inquam, vehementer, cœcutitque in tenebris, quamvis lucernam sibi præferre profiteatur: non enim id Pontifex permittit ut minus malum, sed concedit, declaratque licite posse constitui cum conditionibus ab ipso assignatis.

2 Jam vero Bulla hæc, quam præter dictos Auctores exscribit Rex Alphonsus Primus *in titulo de Censibus inter Pragmaticas hujus Regni*, est hujus tenoris.

Nicolaus Episcopus Servus servorum Dei, &c. *Solicitudo Pastoralis.* Et infra: *Regis præfati* (idest Alphonsi) *supplicationibus inclinati, tam eidem Regi, quam hujusmodi Regnorum Siciliæ citra, & ultra Pharum, omnibus, & singulis præsentibus, & futuris, hujusmodi censualia supra rebus, & proprietatibus suis & facultatibus, & emolumentis eorumdem, Instrumentato gratiæ pro consimili pretio illa redimendi mediante, dummodo annualis census hujusmodi censualium decimam partem principalis recepti, seu pretii eorumdem non excedat, inter se contrahendi, vendendi, & emendi cum opportuna contrahentium securitate, tuitione, & indemnitate, cum potestate vendentes personas, earumque proprietates, redditus, Jura, Jurisdictiones, Census ac omnia, & singula mobilia, & immobilia bona obligandi, & obligari faciendi, ac etiam quascumque alias obligationes, & submissiones cuicumque foro, nec non renunciationes, promissiones, stipulationes, pœnis, juramentis, & aliis cautionibus vallatas, & alia quæcumque, de quibus inter ementes, & vendentes hujusmodi censualia conventum, & in pactum deductum fuerit, plenam licentiam, & liberam, auctoritate Apostolica, tenore præsentium, concedimus facultatem: Decernentes, & declarantes eosdem incolas, & habitatores censualia hujusmodi, modo præmisso, in Regnis ipsis Siciliæ citra, & ultra Pharum, inter se libere, ac licite contrahere, ac vendere, & emere posse, neque propterea usurariam pravitatem committere, dummodo alias, quam ut præmittitur, quodlibet annum censuale decimam partem principalis recepti, seu pretii venditionis ipsius non excedat, & pensionibus, seu annualitatibus illorum in sortem non computatis, pro tali redemptione, præter principalem summam nihil ultra præcipiatur ab emptore, vel exhibeatur a venditore. Non obstantibus, &c. Nulli ergo liceat, hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli se noverit incursurum. Datum Romæ anno 1452. pridie Kalendas Octobris, Pontificatus nostri anno VI.*

3 Hactenus Bulla, in qua vides, recte posse (ut faciunt Lupus, & Somma Corona *loc. c.*) conditiones ab ea requisitas ad quatuor revocari.

Prima est, ut census possit constitui, aut specialiter super re certa, aut generaliter super omnibus bonis, addita etiam obligatione omnium bonorum mobilium, & immobilium, & etiam personæ, quæ vendit.

4 Secunda, ut possit eodem pretio redimi, idest extingui.

5 Tertia, ut annua census pensio non excedat decimam partem pretii, idest, ut census non constituatur plus quam ad rationem unius pro decem, seu quod idem est, ad rationem decem pro centum.

6 Quarta, ut ad majorem securitatem census possint pœnæ, & pacta apponi (utique, ut semper supponitur, nec injusta, nec contra substantiam contractus) juxta arbitrium contrahentium; ut admirer Summam Coronam, quæ postquam exscripsit dictam Bullam, ubi clare adest illud (pœnis, & aliis, &c.) ait esse contra hanc Bullam, apponi pactum pœnale, ut bona incidant in commissum. Melius dixisset, ut nos superius ut diximus *cap. 4. §. 4.* iterum dicemus *infr. hoc eodem c. 6. §. 8. n. 7.* non esse ex se injustum; nam secus non concessisset Pontifex; sed ex avaritia emptoris posse facile esse injustum, quando pœna non est moderata, vel tantum onus non aliunde compensetur.

§. II. *Proponitur Bulla Gregorii XIII.*

1 Gregorius autem XIII. dum approbat prædictam Nicolai Bullam, vult, ut sequentes conditiones observentur, Prima, ut tollantur abusus contra Bullam Nicolai V. forte introducti.

2 Secunda, ut possit census redimi.

3 Tertia, ut in creatione census fiat mentio unius, aut plurium rerum certarum, & nominatarum; addi tamen possit generalis obligatio omnium bonorum.

Quam obligationem inducant prædictæ duæ Bullæ?

4 Inquires: Prædicta intelliguntur ne etiam in foro conscientiæ, ita ut contractus censualis celebratus in utraque Sicilia sine his conditionibus non solum sit irritus in foro externo, sed etiam sit irritus in foro interno?

Resp. Ita multi putant cum Bon. *de contr. disp. 3. q. 4. p. un. n. 45.* loquente de conditionibus Bullæ S. Pii V. nam certe idem is diceret de conditionibus nostris a Nicolao requisitis. Hi enim tenent omissionem solemnitatis, saltem non levis (nam de levibus diximus supra *c. 5. n. 27.*) reddere nullum contractum, etiam in se, unde etiam in conscientia. Aliqui tamen probabiliter (ut id esse probabile idem Bonac. *ib.* fatetur) affirmant, non esse irritum in foro conscientiæ, nisi expresse irritum redditum a lege fuerit, ut in casu dicendo infra §. 5. in quo foro illæ solum conditiones requiruntur, quas jure naturæ, seu ex natura contractus requiri dictum est in superioribus, præsertim *c. 4.* initio, quamvis in foro externo præsumatur usurarius contractus ex defectu cujuslibet conditionis ex prædictis, saltem non levis momenti. Imo Molina, Salon. Nav. Salas *apud Bonac. l. c.* aliique existimant, contractum non habendum esse usurarium, & nullum in quocumque foro ante sententiam Judicis, modo celebratus fuerit, servatis conditionibus requisitis ex natura contractus, & consequenter posse ab emptore perseverari in contractu jam celebrato, absque onere computandi in sortem pensiones acceptas, nisi a Judice condemnetur. Post quam condemnationem stare sane sententiæ condemnatus debet: quia justæ sententiæ semper est parendum.

5 Jam vero singulas conditiones Nicolai, & Gregorii percurramus; memineris tamen etiam apud nos Siculos locum habere ea, quæ supra de censu in genere tractata sunt, & pertinent ad ipsam naturam contractus censualis.

§. III. *Prima conditio Census in Sicilia super re, vel rebus.*

1 Prima conditio Nicolai est, ut census constituatur super re certa, utique immobili, & fructifera, vel generaliter super omnibus bonis. Notas? Nicolaus V. dicit *(vel)* at Gregorius id restrinxit; vult enim, ut semper constituatur super una re, vel pluribus certis, & nominatis (utique, ut dictum est, immobilibus, & fructiferis) addita tamen generali omnium bonorum obligatione. Et certe in Regno nostro census passim creantur hodie juxta hanc Gregorii conditionem, in qua sola videtur differre constitutio Gregorii ab illa Nicolai. Sed jam primam hanc conditionem quinque quæstionibus illustremus.

Quid intelligatur nomine rei immobilis?

2 Quæres autem primo; Quid intelligatur nomine rei immobilis?

Resp. Prædia, Domus, & alia hujusmodi ex natura sua perpetua, imo ipse census habetur pro re immobili. Unde licebit super unum censum constituere alium, etiam æqualem, ut docet Molina *d. 289. clausf. 1.* Nav. *in commen. de Us. n. 87.* aliique, sicuti de facto constituitur census per alios census, Jura, & redditus Principum, & Civitatum, ut etiam super Gabellas, officia perpetua, &c.

3 Adverte tamen, censum, super quem alius census imponitur, debere ex se esse irredimibilem, aliter posterior census priore pereunte periret; nam propterea (saltem ad hunc effectum) inter mobilia reputatur redditus non perpetuus a Glossa *in Extrav. ad Cond. V. Mobilibus* Bald. *in l. Hedili §. 15. L. Illud, C. de sec. nup.* Tiraq. *de retr. p. 1. §. 4. n. 119.* aliique. Putat nihilominus Less. *l. c. c. 22. d. 12. n. 77.* posse collocari censum super censum redimibilem, quando qui in primo censu censum secundum fundavit, esset paratus (addo & legitime se obligaret) pereunte primo censu, in alia re fundare secundum.

An satis sit, super omnibus bonis? Ubi de infectione bonorum illius, qui possidet rem subjectam Censui.

4 Quæres secundo, an Siculis liceat nunc fundare censum generatim in omnibus bonis, nullum certum exprimendo? Siculis dico; nam scio, seclusa lege, licitum esse, ut vult Farin. *l. 1. dec. 10. n. 1.* Tol. *l. 5. c. 45. n. 3.* patetque ex Bulla Nicolai V. in qua id conceditur, ut vidimus, quod certe non concessisset, si id ex natura sua esset illicitum. Sed quia Greg. XIII. ut modo vidisti, id prohibuit Siculis, ideo de ipsis hæc quæstio procedit.

5 Resp. Quamvis ante Bullam Greg. XIII. fuerit id Siculis licitum; tamen post illam non licet pro foro externo. Patet ex voluntate expressa Gregorii, ut notavi dicto *nu. 3.* Sicuti etiam, nec licebit, ubi est recepta S. Pii V. Bulla, ut patet ex secunda conditione ejusdem Bullæ allatæ *c. 5.* Dixi (pro foro externo) nam pro interno, *dixi C. eod. §. 1. n. 4.*

Illud autem emolumentum est, quando ponitur census in una re certa, & simul in aliis venditoris bonis, ut quamvis pereat res nominata, non tamen pereat census, quia jam pensio debebitur super cæteris venditoris bonis.

6 Notandum insuper, esse latum discrimen inter obligationem, quæ in censu fit super re certa, & illam, quæ fit super omnibus bonis in confuso: quod sic breviter declarat Delugo *d. 32. de Just. n. 33. & 34.* Cum dictum sit, rem hypothecæ subjectam deferre secus semper onus illud, & obligationem realem: hinc fit, ut ad quemcumque possessorem transierit, possit creditor debitum ex illa exigere: non potest tamen ex jure novo, etiam in hypotheca expressa, agere creditor adversus tertium possessorem, nisi præcedente excussione in bonis debitoris, & fidejussorum, & eorum hæredum, ut habet *in Aut. de fidejussoribus, §. Sed neque & paulo post.* Doctrina hæc non procedit in feudo, super quo census aliquis impositus est; hoc enim si vendatur, vel alienetur, defert ita secum onus illud, ut non debeat prius a venditore census peti redditus, sed immediate ab ipso tertio possessore. Neque enim illa est proprie hypotheca, de qua agimus, sed est venditio partialis dominii utilis illius feudi, ut explicavimus agentes de censibus (ego id dixi superius *c. 2. §. 3. n. 1.*) Aliud vero esset de bonis aliis, quæ hypotheca generali obligata sunt pro securitate census; hæc enim si transeant ad tertium possessorem, non debent illum obligare ad solvendum, nisi facta prius excussione prædicta, quia illa non sunt vendita, sed solum hypothecata. Hæc Delugo; sane præscindendo a pacto (quod certe apud nos apponi in ejusmodi contractibus censualibus solet) puta. *Ne specialitas generalitati deroget, vel contra.*

Infectio bonorum possidentis prædium subjectum Censui.

7 Jam vero hic, ubi agimus de obligatione omnium bonorum, opportunum erit, discutere solemnem illam praxim in Sicilia, qua si tu emas v.g. prædium, in quo ab aliquo tertio fundatus est census pro Francisco v.g. & suis hæredibus, non solum debeas Francisco, vel hæredibus pensionem ex fructibus talis prædii, sed dum illud possides, debes solvere etiam ex fructibus aliorum omnium bonorum tuorum, quæ veluti inficiuntur ex consortio possessionis illius prædii subjecti censui. Id quod, an solidum habeat fundamentum, cum census realis ex natura sua solum debeatur ex fructibus rei in fundatione census obligatæ, dubitabant aliqui ex nostris Theologis; non enim videbant, cur dictus possessor deberet subire tantum onus infectionis prædictæ.

8 Verum hoc esse ita dispositum ab Alphonso I. Rege, qui Nicolai V. Bullam impetravit, certum est, ut mox ex ejus pragmatica videbimus. Unde & ex dicta auctoritate Regis, & ex consuetudine tam antiqua, styloque nostræ Curiæ tam firmo, non apparet, cur Theologos dubitare adhuc possit de Justitia hujus infectionis, quæ inducta a Rege merito fuit ob securitatem majorem emptoris census. Nec tamen dicas, id esse pactum nimis grave contra venditorem census, seu contra eos, qui nunquam rem subjectam censui possidebunt. Ne dicas, inquam; nam propterea Pontifex concessit, ut census possit fundari ad rationem decem pro centum; judicavit enim pro illa sua ætate sic compensari posse ejusmodi infectionis onus, quod saltem in confuso, prævidebat apponendum a Siculis, dum onerosa pacta, quæ ipsi vellent, apponi posse concessit; forasse etiam hoc infectionis onus Pontifici a Ministris Alphonsi significatum fuit: pro nostra autem ætate Dominus Rex voluit, ut fundaretur non plus, quam ad rationem quinque pro centum: quia merito judicavit, prædictum tantus onus, & cætera alia sic satis, superque compensari, ut latius dicam mox infra §. 5. *a n. 2.*

Verba Autem Alphonsi Regis loco supra citato inter pragmaticas hujus Regni hæc sunt: Hac edictali lege perpetuo valitura sancimus, hujusmodi censualium contractus, seu instrumenta tanquam res judicatas nulla appellatione, seu provocatione suspensas, promptam, ac paratam executionem habere, & non solum contra personas, & res, & bona illorum, qui originaliter censualia hujusmodi vendiderint, nec non eorum fidejussorum, hæredum, seu universalium successorum, sed etiam absque aliqua bonorum principalis debitoris discussione contra personas & bona quorumcumque singularium detentorum, rerum, jurium vel bonorum, sub quibus censualia ipsa fuerint specialiter onerata, quamdiu apud eos illorum detentio fuerit, &c.

Remedium, quo vitetur dicta bonorum infectio.

9 Denique hic non est omittenda explicatio cujusdam artificii, quo ne sua bona dicto modo inficiantur, negotiatores aliqui diligenter utuntur, quando in nostro Regno emunt aliquod immobile; de quo sciunt vel dubitant, an constitutus super illud fuerit alius census; nam curant, ut famulus, vel ancilla, vel quicumque fidelis amicus, qui nulla bona alia habet, emat prædium illud cum ipsius ejusdem negotiatoris pecuniis; sic enim nulla bona inficiuntur, non negotiatoris, quia exterius non apparet, hunc emisse prædium illud censui subjectum; neque bona famuli,

famuli, vel amici; quia ut dictum est, nulla bona ia possidet, quæ infici queant. Negotiator vero libere gaudebit illo prædio per submissas illas personas empto, a quibus molestiam nullam sibi unquam inferendam certe scit. Quæret igitur aliquis, an hoc artificio uti sine injustitia, vel peccato possimus?

10 Resp. Præcisa falsitate juramenti, quæ posset in hoc contractu emptionis intermisceri, cui tamen per regulas de juramento æquivoco posset occurri, puto te hoc stratagemate uti licite posse. Tum quia video, etiam timoratos illo uti solere. Tum quia uteris jure tuo, dum illud emis sub alterius nomine, quod prohibitum ex se non est. Adde, id aliud non esse, nisi fugere damnum proprium. Neque dici potest, sic damnum alteri inferri; non inquam, id potest dici; nam ego non obligor melioris conditionis facere pensionem illius censuistæ: & ex alia parte non fit pejoris conditionis census ex meo hoc strategemate, sed remanet in sua conditione, in qua erat antea, idest antequam ego per intermediam illam personam bonum illud immobile acquirerem.

An possit imponi Census super pluribus bonis, quæ separatim non sufficerent?

11 Quæres tertio. Si unam rem sufficientem pensioni vendendæ non habeam, habeam vero tres, vel quatuor, quæ simul acceptæ sufficiant, possumne super has constituere censum?

Resp. Affirmative cum Mol. *d.* 359. *clauf.* 2. modo eæ certæ sint, & nominentur a venditore. Ratio est, quia per æquivalentiam illæ res constituunt unum quid, & perinde est, ac si constituatur super unum sufficiens.

12 Ex dictis tamen sequitur, ut pereunte uno ex his, pereat (si nihil aliud addatur) pro rata, pensio. Et patet, quia supponimus, cæteras res non esse sufficientes: quare tunc perinde esset, ac si prædium v. g. sufficiens, super quo pensio imposita fuit, periret ex parte. Dixi (si nihil aliud addatur) quia, quando solet addi aliud pactum, sive pignus, sive assecuratio, quæ aliunde compensetur, non est mirum, si solvatur pensio tota, ut ex supradictis patet.

Si duo Census super una re impositi inveniantur, quis solvendus?

13 Quæres Quarto. Quando super eadem re constitutus est duplex census a duobus emptoribus, quisnam eorum solvendus est, si fructus non sufficiunt pro utroque?

Resp. Non solvendum pro rata, sed solvendum censum, qui prius fuit impositus super illa re, quem Jurisperiti vocare solent Anteriorem; nam hic maxime valet regula Juris: *Qui prior est tempore, potior est jure*. Et ratio manifesta est, quia primus censuista jam habuit obligatum totum prædium, quoad omnes fructus, & sic evasit dominus illius juris, statim ac emit censum. Ergo si pro secundo nihil remanet fructuum, nihil pro secundo remanebit pensionis, in quod damnum ne se de impingant, sane per summam diligentiam cavere solent accurati censuum emptores.

14 Contra, si res, supra quam instituitur census, dividatur in plures hæredes, vel per partes pluribus extraneis dividatur, poteritne censuista, qui est dominus census, totam suam pensionem a qualibet parte sufficienti, (ut præciso pacto, supponere debemus) exigere, an a singulis pro rata?

Resp. Posse totam a qualibet parte, & ita usu receptum esse: docet Less. *l.* 2. *c.* 22. quicquid dicat Bonac. *d.* 3. *de contr. q.* 4. *p. unic. n.* 38. *V. Quarto*, Delugo *d.* 27. *de Just. n.* 6. *&* *n.* 106. Ratio est, quia illa divisio non facit dominum census pejoris conditionis. Si ergo ante divisionem poterat ex quacumque parte prædii sufficienter pensionem suam exigere, imo & in illa totum censum fundare, sic post illam divisionem. Et profecto quisnam emere census vellet cum tam frequenti periculo, ut sua pensio dividenda esset in minutissimas partes, & consequenter cum summa molestia eam exigendi?

An constitui possit Census super re Feudali, vel Emphyteutica, vel dotali, vel vinculata.

15 Quæres Quinto. An super his possit constitui census?

Resp. certum est, non posse. Ratio in feudo præter cæteras, est, quia ejus dominium directum est apud dominum feudi; cum ergo, feudatario delinquente, feudum libere redire absolute debeat ad Dominum, emptor census amitteret suum censum, atque adeo damnum pateretur.

16 Idem est in re emphyteutica; Nam cum ejus dominus directus sit proprietarius, eam non potest alienari, *l.* 2. *Cod. de jur. emph.* nec alteri obligari sine consensu domini.

17 Quod dictum est de re emphyteutica, dici etiam debet de re dotali, quæ sine consensu uxoris obligari non potest, imo alicubi, ut in nostro Regno, ne cum ejus quidem consensu, constante Matrimonio.

18 Idem deinde dic de re vinculo aliquo alteri obstricta, quia, cum libera debeat res hæc pervenire ad illum alterum, sane cum damno emptoris pensio dissolveretur. Debent igitur bona, in quibus constitui potest census, esse sub vero, & libero dominio vendentis censum, seu ut loqui solemus, sub dominio subjugantis, quæ bona a juristis vocari solent Burgensatica. Qui secus ergo fecerit, decipiet emptorem, atque adeo peccabit, & ad restitutionem obligabitur.

An bona fide faciat, ut possit exigere pensionem ex contractu Census invalido?

19 Petes, si emptor bona fide emit censum constitutum in re aliena, vel vinculo aliquo obnoxia, idque ipse emptor, vel ipsius hæres ignoret, potestne licite, & sine injustitia exigere pensionem?

Resp. Dum ignorat, posse, non est dubium; non solum ex conscientia, qua ipse putat, rem non esse alienam, sed etiam, quia illas pensiones accepit sibi, ut debitas ex vi contractus censualis. At cum idem emptor, vel ejus successor comperiret, illam rem esse alienam, non poterit recipere pensionem, ut habet Mol. *d.* 394. Nav. *In comm. de Censibus*, *n.* 118. Less. *l.* 2. *c.* 22. *n.* 19. aliique. Ratio est, quia tunc dum cognoscit rem illam esse alienam, cognoscit etiam sibi nullum esse jus in fructus alienæ rei nulliter ipsi a non domino venditum. Posse tamen ab emptore cogi venditorem ad reddendum pretium, & ad cetera damna restituenda vel ad constituendum censum super alia re propria, certum est. Quod si clare non appareat, sed sub dubitatione, quæ factis diligentiis tolli non possit, rem esse alienam, pergat censuista ad suas pensiones exigendas, quia tunc ipsi favet possessio.

20 Sed iterum petes, & primo quidem, Ad quid obligabitur censuista, si postquam clare cognovit, censum impositum fuisse super re aliena, inveniatur apud se habere ipsam individuam pecuniam, quam pro suis pensionibus habuit, seu exigit tempore bonæ fidei, vel inveniatur esse in illa factus locupletior? nam si nihil habet, nec factus est in aliquo locupletior, quia v. g. lautius vixit, ad nihil teneri ex regulis generalibus restitutionis tractantibus de restitutione ex re accepta, vel modice doctus non ignorat. Secundo autem circa idipsum petes. Quid erit obligationis, si hanc pecuniam individuam, vel id, in quo factus est ditior; exegit censuista bona fide ab aliquo tertio, in cujus possessione forte res invenitur, nec talis possidens particeps fuit doli venditoris census.

21 Ad utramque petitionem Respondeo: ex iisdem principiis universalibus de restitutione colligi, in utroque hoc casu absolute obligari ejusmodi censuistam ad restituendum id, quod invenitur habere. Si enim ex contractu nullo illam pecuniam habet, certe alienam rem habet, atque adeo restituendam.

22 Adest tamen differentia inter utrumque casum valde notanda; nam in priore potes tu censuista tantam pecuniam retinere (si te per culpam decepit venditor census, vendendo tibi rem alienam) quanta sufficit ad damnum tibi factum resarciendum, sive sit ipsum capitale, sive damnum emergens, sive lucrum cessans, sive quodcumque aliud interesse; taxandum judicio viri experti. At in posteriore casu (quantum est ex hoc capite) non potes idem prætendere, quia nullam culpam commisit tertius: Cum enim ipse censum non fundaverit, pecuniam nullam a te, vel a tuis majoribus per fraudem habuit, quam restituere teneatur.

23 Dixi (quantum est ex hoc capite) nam si propter onus impositi census aliquis tertius minus a primo census fundatore, seu venditore emisset prædium illi censui subjectum, unde ipse tertius aliquid deberet ipsi fundatori, posses tu, modo dicto deceptus, sequestrare pro te id, quod dictus tertius ei fundatori debet, juxta regulas universales, quibus creditor potest sui debitoris credita, ut sibi satisfaciat, præoccupare.

§. IV. *Secunda conditio Census in Sicilia.*

Ut redimi is possit, & quidem eodem pretio.

1 Olim solebat apponi pactum, ut census redimeretur majori pretio, quam fuerit venditum: id Pontifex in hac clausula omnino prohibet. Quare etiam si sustineri posset, illud pactum fuisse ex se licitum (quod tamen puto sustineri non posse) tamen hodie jam ex Pontificis hac prohibitione id amplius licitum non est.

2 Illud quæri posset, An liceat ponatur pactum a Siculis (ut certe poni non raro consuevit) ut quando venditor velit redimere, seu extinguere censum, teneatur totum pretium integre solvere; & Respondeo, licet poni. Ratio est, quia id nec prohibetur a Pontifice, nec est contra naturam contractus; imo juxta ipsius naturam est. Ut nimirum sicuti venditus est census integro soluto pretio, ita eodem integro extinguatur, vel redimatur. Vide, quæ dixi *c.* 4. §. 6.

De redemptione Census animo faciendi fructus suos.

3 Jam vero explicationem magis distinctam dictæ redemptionis census hic afferamus, quam reluitionem a verbo luere, quod ex vocabulario Juris significat liberare) nostrates apellarit; per hanc enim a debitore census liberantur; seu ut etiam loquimur, affrancantur bona censibus subjecta. Et certe ejusmodi debitor, qui illud jus luendi habet, vel est ipse primus venditor census, vel ejus hæres, vel quicumque tertius, ad quem sive pervenerunt prædicta bona, sive ejus interest affrancatio.

4 Resp. Hoc dictum, *Debitor potest redimere Censum*, duplicem habere significationem potest. Primo hanc: Debitor quicumque dando integrum pretium, idest capitale, & solutis pensionibus decursis, potest liberare suum prædium, censumque extinguere. Secundo, hanc: Debitor qui solet esse tertius, qui bona prædicta possideat, dando dictum integrum pretium, solutisque decursis pensionibus, potest sibi emere prædictum censum, seu jus ad fructus dicti prædii: Ita ut debitor hic faciat fructus illos deinceps suos pro casu molestiæ, quam aliquis forte inferret contra possessionem ejusdem prædii. Vides discrimen? In priore significatione extinguitur, cessatque omnino census, atque adeo redemptio est extinctiva census: at in posteriori non extinguitur census, sed redemptio est translativa juris census: transfert enim jus percipiendi consequentes pensiones in ipsum, qui erat antea debitor, quippe nunc redimit, usurus illo jure pro tempore dictæ molestiæ.

His igitur ad explicationem terminorum positis, difficultas est, an creditor licite possit, & an etiam obligetur revendere cum dicta cessione translativa, quam secundo loco explicuimus, quoties debitor ille, seu tertius possessor rei subjugatæ offert capitale cum decursis? Nam, quod obligetur extinguere censum, eo modo, quo explicuimus primo loco, res est certa, & disputatione non indiget. Loquamur prius de potestate breviter, cum aliquanto latius de obligatione; De quibus legi possunt Amatus *ref.* 7. *an.* 29. Roder. *de an. red. l.* 2. *q.* 16. Pont. *cons.* 87. *l.* 1. Felician. *de Cens. l.* 4. *c. ult.* Mastrill. *de Cens. q.* 5. Giurba *decis.* 87. aliique.

5 Quoad prius. Res est certa, creditorem, seu dominum census, si velit, posse licite censum revendere debitori, seu cuicumque possessori prædii subjecti censui, transferendo in illum jura omnia sua, imo etiam cuicumque alteri, cui forte debitor census concessit jus luendi, quod ipse debitor habebat. Ratio est manifesta, quia quilibet potest jura sua alteri cedere, quando nihil obstat in oppositum, ut certe nihil hic obstat, & sane quotidiana praxis ostendit id esse licitum, cum frequentissime ejusmodi revenditiones translativæ jurium in nostro Regno celebrentur.

6 Quoad posterius, in quo consistit præsens, & quidem gravis difficultas, dico obligari creditorem revendere censum debitori, seu cessionario, idque cum prædicta cessione, seu translatione juris: quod est dicere, ejusmodi revenditionem translativam juris esse necessariam, nec solum voluntariam. Probatur duobus præsertim argumentis, alterum ducitur ab æquitate, alterum a rigorosa Justitia.

7 Nam Primo, celebre axioma in moralibus est, ut *illud, quod tibi non nocet, & alteri prodest, faciendum sit*. Quod principium habetur *ex l. Si creditore, ff. de distractionibus*, ibi: *Cui non æquum videbitur vel hoc saltem consequi, quod sine dispendio creditoris factum est?* Sed ejusmodi revenditio translativa, ut videtur *n.* 3. *&* 4. ex una parte non nocet creditori, qui semper apponitur, seu apponi intelligitur illa clausula, *dummodo contra ipsum ex cessione non retorqueat*, & ex alia prodest debitori deponenti pretium: ergo ex æquitate facienda est.

8 Dices, si solum ex æquitate est facienda, non obligabitur creditor ei acquiescere, nisi ex congruitate: Id enim solum importat æquitas ut ea distinguatur a Justitia.

9 Resp. Aliqui, ut huic instantiæ satisfaciant, recurrunt ad illud aliud principium in jure, *paria sunt compelli, & posse compelli*. Qui asserunt, in hoc casu adesse obligationem, etiam ante mandatum Judicis quamvis solum consideremus prædictam æquitatem, quia ad obligationem inducendam satis est quod ex mandato Judicis possit creditor compelli. Animo non sedet hæc responsio; quia non semper compelli, & posse compelli, paria sunt; ad multa enim post sententiam Judicis aliquis obligatur, ad quæ non obligatur antea, adeoque compelli antea non potest; v. g. non obligatur quis ante sententiam solvere pœnam, restituere rem litigiosam, se possessione spoliare, quando ratio contra ipsum luce clarior non apparet, &c. quæ tamen obligabitur facere post sententiam.

Resp. Igitur, hoc primum argumentum, nisi addatur id, quod n pro

proferam *num.* 10. non esse valde efficax ante sententiam Judicis, esse solum efficax post Judicis mandatum, quia sententiæ latæ a Judice secundum æquitatem judicante est omnino parendum, quia etiam sic justa est. Addamus ergo id, quod efficaciter intentum nostrum probat.

10 Nam Secundo, ex vi rigorosæ Justitiæ sic probatur nostra conclusio. Certum, & infallibile principium est, *pacta justa esse servanda*: sed in fundatione census adest pactum, ut emptor, seu dominus census obligetur revendere cum prædicta translatione juris: ergo &c.

11 Minor, in qua hæret vis argumenti probatur, Primo, quia qui contractum præsertim bonæ fidei init cum aliquo, qualis certe est contractus, de quo agimus; census enim, ut notat Delugo *d.* 27. *de Just. ipso initio* est species venditionis. & emptionis, quæ est contractus bonæ fidei; qui, inquam, contractum bonæ fidei init cum aliquo, se implicite obligat ad servanda ea omnia, quæ ex æquitate in eo contractu continentur; sed in contractu ereationis census imbibitur æquitas ad translationem illam jurium, ut diximus *n.* 7. ergo ad illam æquitatem servandam se obligavit creditor.

12 Eadem minor probatur, Secundo, quia in limine fundationis census juxta formam Bullæ Nicolai V. celebrari, ponitur hæc clausula *cum potestate redimendi &c.* Imo, etiamsi ea non explicite poneretur, adhuc intelligeretur implicite adjecta, quia in Sicilia semper supponitur fundari census in forma dictæ Bullæ. Subsumo: sed hoc verbum (*redimere*) non significat solum extinctionem census, & solam affrancationem prædii, sed vero etiam novam emptionem rei (quæ hic non est nisi emptio ipsius census, seu juris ad fructus ex eo prædio percipiendos); ergo cum pactum in ipsa fundatione census positum, & a Pontifice requisitum sit, ut debitor possit, quandocumque voluerit, & sibi utile erit, redimere censum, sane creditor revendere debebit modo dicto, nec sine injustitia ex non observato pacto, imo nec sine inobedientia contra Pontificis præscriptum negare id ullo modo posset.

13 Si Bulla diceret, *Cum potestate redimendi prædium*, sensus fortasse posset esse, cum potestate liberandi, seu affrancandi prædium (sicuti dicimus redimere servum, & redimere captivum ab eo, qui eos in potestate habet. id est liberare servum, seu ejus servitutem extinguere) & tunc, saltem olare, non appareret, nisi pactum mere illum censum extinguendi. At cum Bulla dicat, *Cum potestate redimendi Censualia* (sic appellat Pontifex prisco illo more census) non potest esse sensus, nisi quem nos concedimus, idest cum potestate emendi ipsum censum per translationem juris in se. Patet, quia non potest intelligi, quod quis emat censum, & non consequenter, imo & non coipso emat, seu recipiat jus ad percipiendos fructus prædicti census, adeoque cum translatione juris in se. Profecto hujusmodi est sensus in similibus locutionibus: Cum enim dicimus; *redimere domum*, sensus est, domum ab alio occupatam iterum pretio dato recipere, & Jus in ipsam reassumere. Et cum dicimus *redimere hæreditatem*, sensus est, venditam hæreditatem iterum recipere, iterumque Jus in ipsam assumere, quæ sunt, vel parum litteratis cognita *apud Calepinum, V. Redimo*.

Dixi (cum Bulla dicat, &c.) ejus enim verba hæc signate sunt:
„ *Concedimus Siculis, hujusmodi Censualia constitui super rebus, &*
„ *proprietatibus, ac facultatibus eorumdem, instrumento gratia pro censi-*
„ *mili pretio illa redimendi.*

Vides Tu (illa redimendi) posse referri, ad censualia, ut ego contendo? dixit enim (illa) non (illas); & posse utcumque referri ad res, & proprietates, idest sub genere neutro, ad bona, & prædia, ut contendere adversarius (licet præter ordinarium loquendi modum) posset. Sed tamen ego assero, meam interpretationem esse præferendam. Ratio est, tum quia dicit (illa) ut jam notasti, non (illas) tum quia cum hoc pactum a Pontifice requiratur in favorem ipsius venditoris census, ut in superioribus vidimus, illud interpretari oportet, quanto magis illi favet, maxime in re, a qua in nihilo noceri emptorem, qui nunc est revenditor, diximus *n.* 4.

14 Atque hinc collige minus recte loqui illos, qui cum Roderico, *de ann. reddit. l.* 2. *q.* 16. (quamvis nobiscum is sentiat in reliquis) negant tamen in creatione prima census adesse hoc pactum: minus inquam, recte loqui; nam illi nec considerarunt implicitum pactum servandæ æquitatis quod diximus *n.* 9. nec advertunt illud, *Cum potestate illa redimendi*; rationabilius referri ad censualia, ut modo dictum est.

15 Confirmatur, Primo, ex praxi, quam testantur Joseph. Carlev. *T.* 2. *de Judic. l.* 1. *T.* 3. *disp. ult.* & Arias de Mesa *l.* 1. *res.* 12. adesse in Sicilia, & Neapoli, qua debitor cedit, vel donat Jus suum luendi censum, & cessionatius, vel donatarius, deposito pretio, cogit dominum census ad revenditionem animo faciendi fructus suos, in quo casu hic acquirit censum cum eadem anterioritate, qua primus creditor fruebatur. Si ergo cessionarius, seu donatarius primi debitoris potest cogere ad prædicta primum creditorem census, cur idem non poterit ipse debitor, qui censum vendidit, vel ejus hæredes, si eorum interfit?

16 Confirmatur secundo, quia clausulam hanc potestatis redimendi positam in contractu erectionis census, ita debere explicari de stylo notariorum, ut importet obligationem in revendente, ad cedenda Jura census, quando ea postulatis, qui retulit, testati sunt in quodam casu occurrenti aliqui notarii non ignobiles, a quodam Patre nostræ Societatis, qui id mihi retulit, de hac re consulti.

DUBIUM INCIDENS.

An Ecclesia obligetur revendere censum cum prædicta cessione translativa Jurium?

17 Nec obligari Ecclesiam, nec sine Pontificis facultate posse valide, quia illegitime alienaret bona Ecclesiastica, contendit P. Taner *in* 9. *mor. t.* 1. *tr.* 2 *d.* 109.

Nihilominus assero, & valide posse, & obligari. Ratio est duplex: Primo, quia Ecclesia non facit contra prohibitionem non alienandi bona, quando alienat ex necessitate, & non ex voluntate: sed in casu, de quo agimus, alienat ex necessitate, & non &c. ergo, &c.

Major patet, quia quoties in Jure prohibetur alienatio, non venit necessaria, sed tantum voluntaria; & merito, quia Pontifices noluerunt per prohibitionem præjudicare Juri aliorum; nam propterea, ita passim firmant Doctores. Bord. *t.* 5. *res.* 27. *de alien. rerum Eccl. n.* 6. id probans *ex l. Alien. F. famil. Ercisc. & t.* 3. *contr.* 26. *n.* 10. allegans alias leg. Rotam Romanam, Burd. aliosque plures; item eosdem sequens refert Tiraq. *de retract.* §. 1. Glossa 14 *n.* 11. & plures denique, Arias de Mesa *l.* 3. *c.* 26. *n.* 21 aliique.

18 Minor autem probatur evidenter ex dictis a *n.* 8. ubi ostendimus, hujusmodi revenditionem translativam Juris esse necessariam ex æquitate, & justitia juxta requisita a Summo Pontifice; ut etiam hic possimus contendere pro dicta revenditione adesse jam Pontificis concessionem ... ege Bon. *de Alien. Bon. Eccles. q. unic. p.* 2. *n.* 10. qui inde in simili existimat, retrovenditionem non esse alienationem vetitam Ecclesiasticis, quando pactum retrovendendi positum est in prima venditione, quia tunc retrovenditio non est novus contractus alienationis, sed est impletio contractus prioris. Certe simillimus est, ne dicam idem, casus noster.

19 Secunda ratio nostræ assertionis ducitur ex eo, quod Ecclesia obligatur acceptare pretium sibi oblatum, unde extinguatur census; id quod omnes sine controversia fatemur. Jam hinc sequitur, quod si ipsa cedat prædicta jura, nihil gravetur, nihil de suo amittat, nihil damni patiatur. Jam enim ipsa, extincto censu quem tamen extinguere obligatur, nihil amplius habet, quod amittat, seu in quo gravetur. Si ergo in nihilo gravatur, sequitur rursus, ut non prohibeatur ea jura cedere. Probatur sequela, quia ab illa alienatione prohibetur Ecclesia abstinere, quæ ipsam gravat, ut habet Bord. *t.* 1. *res.* 52. *q.* 4 *& alibi*, & quidem jure si enim ipsam non gravat, frustranea esset prohibitio, & imprudenter, imo invidenter Pontifex se gereret, si vellet, ut alteri denegaretur, quod sine Ecclesiæ gravamine concedi posset.

20 Confirmatur primo nostra assertio: quia ex prehabita consideratione hæc nostra Jurium cessio non est vocanda, nec censenda alienatio, nisi valde æquivoce, & impropric: nam alienatio in re nostra est distractio alicujus boni ab Ecclesia, sed hæc nostra juris cessio nihil boni distrahit, seu tollit ab Ecclesia, ut dictum est, ergo, &c.

21 Confirmatur secundo, ex eodem Bordono *t.* 3 *contr.* 26. *q.* 5. *n.* 5. qui cum illud (*redimere potest*) positum in contractibus censuum, intelligat non de extinctione duntaxat, sed de venditione cum translatione juris, ita pro nobis docet: *Census*, inquit *habet hoc speciale, quod redimi potest, non obstante quavis longissima, & immemorabilis temporis præscriptione: & qui habet jus illud exigendi, licet sit Ecclesia, tenetur illud vendere, sine aliqua Juris solemnitate requisita in alienatione rerum Ecclesiasticorum*. Hæc ille. Notas. Vendere, dixit, non extinguere. Notas iterum? Vendere jus exigendi, dixit, quæ profecto clara est assertio nostra.

22 Et vide inconsequentiam contrariæ opinionis; ea enim concedit, posse ad prædictam Juris cessionem compelli Laicum, at negat posse cogi Ecclesiam. Manifesta inconsequentia. Si enim ideo Laicus cogitur, quia sive ex æquitate, sive ex Justitia obligetur, certe ex eadem æquitate, & justitia obligatur Ecclesia. Nam & Ecclesia pari modo subditur legi æquitatis, & justitiæ, ac subditur Laicus, sicuti pari modo est domina census cum iisdem gravaminibus, & pactis, cum quibus est Laicus. Et sane mirum esset, quod jus exigendi censum a prædio v. g. Lucano donatum, vel venditum Laico Petro, obliget, postulante debitore, Petrum ad revendendum cum cessione translativa jurium, ut hæc sententia, quam impugnamus, concedit: at idem jus exigendi eundem censum ab eodem Lucano prædio donatum, vel venditum Ecclesiæ nequaquam ipsam obliget, eodem debitore postulante. Unde, quæso te, naturam mutavit ejusmodi census, quandoquidem, ut supponimus, cum iisdem oneribus, & pactis ad Ecclesiam pervenit?

Superest jam rationem adversariorum solvere, quam facile quis ex dictis infringere, & quidem evidenter potest.

23 Objiciunt enim primo; sic. Jus, quod Ecclesia habet exigendi census, seu redditus ab hoc prædio, est bonum stabile: ergo si illum transfert in debitorem censuum, alienat bonum stabile contra prohibitionem.

24 Confirmatur Primo, quia hæc prohibitio cum sit favorabilis Ecclesiæ, comprehendit quamcumque cessionem jurium in extraneum: ergo, &c.

25 Confirmatur secundo, quia sic adderetur novum onus Ecclesiæ: nam initio fundationis census solum fuit appositum pactum, ut extingueretur census, non vero, ut in debitorem transferretur.

26 Resp. Nego consequentiam objectionis, ut patet ex dictis; nihil enim alienat, quod bonum suum sit.

17 Ad confirmationem primam distinguo Antecedens: comprehendit quamcumque cessionem jurium in quemcumque extraneum, cum quo nullum præcessit pactum, concedo antecedens: Comprenendit quamcumque cessionem in extraneum, cum quo (seu cum ejus majoribus, vel similibus) præcessit pactum transferendi, nego antecedens. Unde & nego consequentiam.

28 Ad confirmationem secundam, nego induci novum onus; jam enim centies dictum est, hoc onus fuisse, sive implicite, sive explicite positum initio contractus, imo jam etiam dictum est, non esse onus, facere id, quod sibi non nocet, & alii prodest.

29 Instas. At saltem erit onus Ecclesiæ, quod debitores censuum scientes Ecclesiam posse cogi ad revendendum in translatione dicta jurium, facilius quærent se redimere: id, quod sæpissime cederet in damnum Ecclesiæ, quæ nec æqualem, nec promptum invenire posset censum, quem emeret cum pretio sibi reddito.

30 Resp. Esto hoc sit aliquod onus, tamen quia est appositum in erectione ejusdem census, ideo cum patientia tolerandum. Dixi (esto) quia revera tam modicum, & tam remotum hoc gravamen est, ut non evenire debeat in considerationem, maxime in re nostra; neque enim Ecclesia per prohibitionem alienationis rerum Ecclesiasticarum vetatur, ne sit mera, & remota occasio, & ne se ostendat facilem ad revendendum; sed solum ne revendat, quando res prohibita est revendi, & quando ipsi est voluntarium, revenditionem denegare.

31 Objiciunt secundo. Doctores passim docent, si prædium vendatur pupillo cum pacto de hypotheca, non posse fieri hypothecam sine decreto Judicis, quia statim atque fuit prædium in dominio pupilli, cœpit esse sub lege prohibente, ne pupillus sine auctoritate Judicis hypotecam, idest alienationem faceret. Ergo pari, imo majori ratione, in casu nostro etiamsi pactum præcesserit, non poterit Ecclesia hoc pactum exequi sine licentia Pontificis.

32 Resp. Claras esse disparitates. Primo, In pupillo nocitura supponitur, seu melius timetur erectio hypothecæ: at in casu nostro nihil nocet Ecclesiæ translatio juris, de qua loquimur, ut toties probatum est. Secundo, pactum pupilli cum vendente prædium est initum inter ipsos privatos, estque speciale inter has personas contrahentes; at in casu nostro est pactum universaliter requisitum a Summo Pontifice pro omnibus contrahentibus, & ut lex publica ab eodem lata, quare sine restrictione servanda. Tertio, ratio, cur requiratur a pupillo decretum Judicis in erectione dictæ hypothecæ, est parva ætas pupilli, qui judicatur adhuc aptus ex se solo ad contrahendum, & ad discernendas conditiones contractuum. Id quod nihil est in casu nostro.

33 Objiciunt denique Tertio auctoritatem cujusdam docti Causidici, & cujusdam viri fide digni, asserentium tribunalia in nostro Regno decidisse, Ecclesiam hac in re nec debere, nec posse compelli.

34 Resp. Tunc id ita fortasse fuisse decisum, quia probabilis visa fuit illa opinio. Sed hodie, quando rationes jam sunt diligenter ex-

pensæ,

pensæ, certe in favorem nostræ, hoc est, veræ sententiæ erit pronunciandum.

§. V. *Tertia conditio census in Sicilia, ut pensio non excedat decimam pretii.*

1 TErtia conditio est, ut non constituatur census, nisi ad rationem unius pro decem, seu ad rationem decem pro centenario: id quod jussit Pontifex, ne si amplius censuarii dare deberent, facile in paupertatem dilaberentur.

Quoniam vero Carolus V. in Germania, & Philippus II. in Sicilia, & Clemens VIII. pro Statu Ecclesiastico auxerunt pretium census, modo quo supra dictum est, ideo statim oritur difficultas, an si Siculus, cui jam concessit Nicolaus emere censum ad rationem decem pro centum, & cui Philippus negavit, ut sic emeret, cum solum velit ad rationem quinque pro centum, an inquam, possit Siculus in conscientia (nam in foro externo Rex, seu illius Judex ipsum sine dubio condemnaret) licite, & valide emere ad rationem pluris, quam quinque pro centum, puta ad rationem sex, septem, & decem, &c. De hoc supra *c. 4. §. 3. n. 3. & c. 6. §. 3. n. 8.* bis dictum est: id tamen iterum hic quasi in proprio loco est discutiendum.

2 Et quidem primo aspectu, posse videtur, quia non potuit Princeps restringere id, quod Summus Pontifex concessit.

Nihilominus respondeo, non posse. Ratio est, quia Nicolaus V. solum permittens declaravit (ut ex ejus verbis supra *c. 6. §. 1. n. 2.* positis apparet) non fuisse tunc illicitum emere censum in Sicilia ad rationem decem pro centenario. Cæterum non ademit a rege auctoritatem, & providentiam, quam habere debet decernendi pretia rerum, & consequenter pretia censuum: id quod juste fecisse in Sicilia, propter multa pacta, quæ hic ponuntur in creationem censuum, notavi superius *l. c.*

3 Et certe inter alia onera superius acta, non ne magnum onus est facultas emptoris sibi adjudicandi prædium ad discursum, quando pensio a venditore non solvitur? de qua re pluribus mox dicetur §. 7.

Adde aliam rationem ex generali doctrina, qua scimus pretia rerum crescere ex copia ementium. Cum igitur multi pene sine numero sint, qui emant ejusmodi census in forma Bullæ Nicolai, mirum non esse debet, eos majori nunc pretio esse dignos. Quare Rex, ad quam pertinet decernere rerum pretia, recte judicare, & jubere potuit nunc, in tanta emptorum copia (quod tunc forte non judicavit) additis oneribus prædictis, ejusmodi justum pretium esse debere ad rationem quinque pro centum. Quod autem etiam in vendendis censibus valeat, ad majus, vel minus pretium constituendum, emptorum parvus, vel magnus numerus, docet Delugo *d. 25. de Just. d.* 200. & fatentur omnes.

4 Quando autem *n. 3.* asserui *non posse*, intelligo, nec licite, nec valide. Non licite, quia pretia rerum, quando sunt a Principe taxata, obligant, ut illa indivisibiliter serventur, quemadmodum alibi dictum est. Non valide, quia Rex Philippus nullos reddit contractus in posterum creandos, si superent prædictam taxam, cujus verba irritantia contractum majori pretio factum hæc sunt in 2. *Tom. Pragm. Reg. Sicil. tit.* 46. *pragm. 3. de Cens. juxta form. Bullæ.*

5 *Ordiniamo, e comandiamo, che da qui innanzi non si possa in detto „ Regno di Sicilia imporre, costituire, nè fondare di nuovo rendita nis- „ suna di soggiugazioni, e censi redimibili, nè riscattare a meno prezzo „ di ventimila in migliare, che è il beneficio di cinque per cento, e che „ li contratti di rendite, o censi, che d' altra maniera si faran- „ no, siano nulli, e di nessun valore, ed effetto;* (notas invaliditatem contractus?) *e non si possa per virtù di quelli dimandare, nè vituperare in Giuditio, ne fuori, più che a detta ragione, „ e rispetto.*

§. VI. *Quarta, seu ultima conditio census in Sicilia: Ut possint apponi pacta ad arbitrium contrahentium.*

1 VAlde notabilis, & ampla est hujus clausulæ concessio, quia in aliis Bullis multa pacta prohibentur, ut ex superioribus constat. Sed in nostro regno possunt adjici contractui census ex vi istius concessionis, omnia & quæcumque pacta velint contrahentes, dummodo (ut semper supponitur) apponantur ea, quæ sunt conformia juri naturæ, ad quæ nihil aliud requiri, nisi ut servetur æqualitas, gravamina compensentur, & pacta non sint inter se contraria, notavi cum Lessio supr. *c. 4. n. 1. Initio.*

2 Atque hinc fit, ut quando in Sicilia apponitur pactum (& solet quidem semper) ut si censuarius non solvat pensionem, possit censuista prædium, sub quo residet census, sibi adjudicare, non existimetur esse illicitum, & merito: non enim est contra naturam contractus, quia illud nullo modo destruit naturam census, & ex alia parte non videtur esse illicitum, quasi injustum onus imponatur venditori, quia supponimus compensari aliunde ejusmodi gravamen, & nunc post prædictam Philippi Pragmaticam maxime compensari, ex eo, quod emptor non acquirit pensionem, nisi ad rationem quinque pro centum, ut supra vidimus. Neque etiam est illicitum ex alio capite injusto, quia etiam supponimus, illud non apponi propter quamcumque modicam pensionem non solutam, sed propter multas, quæ possint aliqua tandem ratione attingere dimidium valoris prædii, modo mox explicando, & supponimus etiam, poni in pœnam moderatam per judicis sententiam infligendam, ob culpam potentis, & nolentis solvere censum, ut supra *c. 4. § 4. & hoc eodem c. 6. §. 1. n. 6.* vidimus. Non denique est illicitum ex lege positiva, quia jam concessit Nicolaus V. poni quæcumque pacta justa, &c.

His in genere prælibatis, ad aliqua scitu necessaria de hac adjudicatione progrediamur.

§. VII. *An possit quis, vi cessionis habita a domino census sibi adjudicare, hoc est auctoritate Judicis sibi appropriare prædium census subjectum?*

1 NOn raro, puta quando censuarius, idest debitor census sive ob paupertatem, sive propter aliud non solvit pensiones censuistæ, idest creditori debitas, dictas pensiones solvit alius tertius sua pecunia, cui tertio dictus censuista, qui est dominus, & creditor census, cedit totum jus, quod ipse habet in dictum debitorem, & in quæcumque bona obligata, vel hypothecata suo censui. Postquam autem ejusmodi tertius obtinet hoc jus propter multas pensiones a se solutas, petit & obtinet a judice, ut sibi attribuantur illa bona loco censuistæ, a quo ipse tertius jus habuit. Quæstio igitur est, an id valide fiat, & licite?

2 Resp. Supposita æqualitate debiti, & valor prædii, seu boni adjudicati (de qua re mox §. *sequenti* fuse disputabimus.) Resp. inquam valide, & licite fieri, ut ab usu ipso communi in Regno videmus approbari. Et ratio est manifesta, quia ex una parte censuista, quando ei non solvuntur suæ pensiones, habet hoc jus adjudicandi sibi prædium; ut diximus §. *praced. n. 2.* & ex alia idem censuista, utpote dominus talis juris, illud cedere alteri non prohibetur.

3 Hoc profecto facile est. Verum hinc insurgit molestissima difficultas: an scilicet, si tertius hic, non quidem sua pecunia, sed pecunia ipsius censuarii solvat aliquot pensiones censuistæ, quot sufficiunt ad adjudicandum prædium; an, inquam, hic tertius submissus, qui solet esse, vel famulus, vel ancilla ipsius censuarii, vel fidelis amicus, licite possit acquirere idem jus, & sibi bona illa, v. g. prædium adjudicare, & adjudicatum donare ipsi censuario, qui jam in posterum possidebit, quasi per donationem prædium idem, quod antea possidebat: & quia non est extinctus census (cum adjudicatio processerit solum ob pensiones annuas, seu fructus præteritos non solutos, sibique ille submissus censum sibi, ut loquimur, accollaverit) ideo idem censuarius possidebit etiam in posterum prædictum censum. Et consequenter suas faciet ejusdem census pensiones, seu fructus eo modo, quo sibi eas fecisset tertius. Vides artificium? Si censuarius ipse, qui est debitor, nomine suo censum solvisset, nihil juris acquisivisset solutio, sed solum plene per ipsam satisfactum fuisset censuistæ. At quia solvit ille tertius, qui debitor non erat, ideo potuit, ex jure sibi concesso, prædium sibi adjudicare, ut pecuniam solutam recuperaret.

4 Resp. Nunquam mihi persuadere potui, licite & juste fieri a sciente fraudem, ejusmodi artificiosam cessionem. Primo, quia est contra Justitiam commutativam. Secundo, contra justitiam legalem, seu bonum publicum. Tertio, contra virtutem Religonis.

5 Probatur primo; nam tum censuista, vel quicumque sit, qui per hæreditatem, aut ex alio titulo est dominus census, & cui debentur a censuario pensiones, tunc inquam, censuista nullum jus dare ipsi tertio valet, unde ipse tertius nullum jus acquirere potest. Quare si cum illo apparenti jure sibi postea adjudicabit prædium, injuste & invalide ipsi censuario rem illam donabit, & censuarius rem alienam, si eam acceptaverit, possidebit injuste.

6 Quod autem censuista nullum jus dare valeat illi tertio, ubi est sita tota vis argumenti, luce ipsa clarius mihi videtur, si solum animo penetretur hujus negotiationis fraus. Nam censuista nullum jus habet adjudicandi sibi prædium censui subjectum, quando censuarius illi solvit ex sua pecunia pensionem: quis pactum, seu pœna adjudicationis est adnexa non solutioni, idest tunc habet hoc jus adjudicandi sibi prædium censuista, quando censuarius non solvit, cum possit, ut vidimus *n. 1.* At in casu, de quo est sermo, jam censuarius vere, & re ipsa ex sua pecunia solvit; ergo non remanet in censuista jus, quod illi tertio possit cedere.

Neque dicas: Potuit censuarius mutuare, & fortasse mutuavit hanc pecuniam tertio illi, & sic ille tertius pecunia propria pensionem solvit: Ne id dicas, inquam, Primo, quia vere censuarius non mutuat. Id certe patet; nam pauperi famulo, vel ancillæ imo etiam homini diviti nemo mutuat sine securitate, aut pignore, aut fidejussore; quia omnia longe absunt a casu nostro. Secundo, profecto non nisi ficte mutuat, qui mutuat volendo, & intendendo sibi deinde donari fideliter prædium, & omne jus acquisitum, vel acquirendum ex illa pecunia.

7 Confirmatur nostra doctrina; nam quando censuarius potest solvere pensionem, & non vult, nullum debet ex hac injustitia commodum reportare; at nunc potest solvere, quia jam habet pecuniam, quam numerat illi tertio, & tamen non vult ipse solvere pensionem, ergo qua ratione reportabit illud commodum acquirendi prædium?

8 Jam quod id sit contra justitiam legalem, Probatur, quia quando censuista sciens fraudem, cedit per publicum notarium, illud jus, quod ut diximus, non habet, idque regulariter sub juramento (de quo mox) & quando deinde censuarius, atque ille tertius per publicum Judicem exigunt, & acceptant adjudicationem ex nullo jure in conscientia procedentem, non solum peccant contra justitiam commutativam sub restitutionis onere, ut dictum est, sed etiam contra judicia, & officia publica, dum per publicos actus, & scripturas ad solvendas, & palliandas suas fraudes utuntur Judicum, & Notariorum officiis; ergo etiam peccant contra Justitiam legalem. Nam propterea, quando Judices, & Notarii iniquum hoc stratagema advertunt (quod facile adverti ab iis potest, quando ille tertius submissus est pauper, vel si est dives, quando apparet nil ad ipsum attinere solutionem illam) peccant mortaliter contra eamdem justitiam legalem, sicuti qui cooperantur injustitiæ commutativæ peccant item contra commutativam, & subeunt etiam ipsi restitutionis onus.

9 Dixi autem (sciens fraudem, a sciente fraudem, &c.) nam, si quis ex dictis nesciat, nec sit dubium, quod fraudes illæ adsint, potest, & debet judicare non adesse, quia delictum nunquam præsumendum est, & tunc (factis tamen diligentiis ad veritatem noscendam) poterit is sequi doctrinam datam *n. 1. & 2.* quia tunc prudenter putabit, illum tertium solvere censum ex pecunia propria.

10 Dices, vel loqui possumus de censuario, qui non vult solvere immediate pensionem, nisi mediante illo tertio, & tunc peccare censuarium, concedatur; quia cum habeat pecuniam, quam solvat, teneaturque ipse eam solvere, perperam agit non solvendo, unde & perperam tertius cooperando cum ipso. At censuista videtur excusandus, quod coactus a suo interesse, idest ad suas pensiones recuperandas, cedat illi tertio jus suum; supponimus enim illum tertium non soluturum, nisi ejusmodi jus ipsi cedatur a censuista.

11 Resp. non solum censuarium, & tertium illum, sed nec censuistam posse per hanc tuam considerationem excusari. Ratio est, quia ad suas pensiones recuperandas non potest censuista vendere id, quod non habet, sicuti non posset idem censuista, ad recuperandam suam pensionem, vendere equum v. gr. meum illi tertio, quia censuista nullum jus habet ad equum meum. Cum ergo censuista, quando ei solvitur sua pensio ex pecunia censuarii, nullum prorsus jus habeat, seu nullum jus ei remaneat, quid cedere, seu vendere alteri poterit? Quoniam autem tunc solum, præciso alio inconvenienti, posset censuista, vel quilibet alius contrectare equum meum, quando extrema necessitas illum ad hoc urgeret, in qua necessitate omnia sunt communia, (præcise tamen quantum sufficit ad extremam necessitatem sublevandam) ita in casu nostro, &c. Sed quæ te in nostro casu quandonam tanta necessitas?

12 Denique tertio, quod prædictum artificium sit contra virtutem religionis, probatur. Nam in eo contexendo, semper solet intervenire juramentum, quo censuista jus suum cedit illi tertio; & quo hic tertius donat prædium censuario. At qua veritate possunt ipsi jurare, se vendere, vel donare jus, vel prædium, quod ut probavimus, suum non est?

13 Nonnulli prædicta juris ficta (ut ego merito appello) cessione utuntur ad finem excludendi alios creditores. Exemplo rem facile intelliges. Petrus v. g. emit prædium subjectum tribus v. gr. censuum obligationibus; propter quas dictum prædium debet Titio v. g. anteriori decem annuos aureos, alii posteriori v. g. Cajo alios decem, Sempronio denique magis posteriori decem item alios. Petrus ergo submittit aliquem fidelem hominem, cui numerat decem aureos, quos homo i[llegible]

solvi-

solvit Titio anteriori, sibique accipit cessionem jurium a dicto Titio contra prædium possessum a Petro, idque continuat per multos annos, nam postquam summa soluta sufficit ad prædium sibi adjudicandum, illud sibi homo ille fidelis adjudicat, fidelis quidem homini, sed infidelis Deo: & utpote, qui illud acquirit ex vi census anterioris, excludit Cajum, & Sempronium posteriores, prætextu, quod pro illis nihil remaneat fructuum dicti prædii, & prædium sic liberum a se acquisitum donat dictus homo fidelis Petro.

14 Assero, hanc negotiationem esse injustam, propter dicta in præcedentibus. Adde si prædium illud ab initio (ut debet præsumi) erat sufficiens, & nunc est etiam fortasse sufficiens ad omnes tres pensiones solvendas, quo jure possunt hac arte excludi Cajus, & Sempronius? Vel certe, quo jure potest ipsi difficilima reddi solutio suarum pensionum? Quod si prætendatur non esse sufficiens, cur non relinquitur cuique suum jus, experiendi, an omnes possint habere suas pensiones, vel portionem saltem aliquam in anno fortasse aliquo fertili?

Per hanc occasionem quærimus, quid in conscientia de quadam simili cessione in favorem Censuarii?

15 Sensus quæstionis est, an si ipse censuarius possessor prædii pensionem tibi censuistæ solvens, requirat a te, ut ipsi cedas tuas actiones contra alios quoscumque; An, inquam, licite ille requiret, & tu cedes item licite?

16 Resp. Esse bene distinguendum. Quando enim is fundavit censum, seu suum prædium subjecit censui tibi solvendo, vel (dum dictum prædium sibi adjudicavit, seu emit) sibi eidem censum illum, ut dicimus, accollavit, hoc est solvere promisit, dico, nec juste, nec licite ipsum posse requirere ejusmodi cessionem, nec te illi cooperari cedendo (idem de hæredibus, qui antecessoris personam repræsentant. Ratio est; quia si is fundavit censum, jam habuit pecuniam correspondentem valori census; si vero sibi illum accollavit, vel emit, jam tanto minoris habuit prædium, quantum importat debere solvi talem censum. Ergo, cum ipsi sit abunde satisfactus, non potest amplius petere prædictam cessionem; sic enim acquireret jus ad iteratam satisfactionem ex vi dictæ cessionis: nam quando fundavit vel accollavit, vel emit sibi censum, fuit jam, ut dixi, satisfactus, quare si ex vi hujus cessionis posset petere eamdem summam ab alio, certe esset velle iterum satisfieri.

17 Quando autem prædium prædictum tanquam nulli oneri subjectum is habuit, sive ex emptione, sive dote, sive ex alio contractu oneroso, si deinde illud prædium inveniretur subjectum alicui censui tibi solvendo, & de facto is tibi ipsum solveret, juste requireret cessionem, illamque ei tu ex justitia faceres: nam tunc is habet jus possidendi liberum, ut supponimus, & francum prædictum prædium, unde si pro ipso tibi aliquid solvit, juste poterit ab altero, qui censum solvere debet, exigere. Et quidem, si bene advertis, hæc juris cessio eadem est, vel similis, ac dicta *n.* 1. & 2. est enim ac si tertius solveret tibi sua propria pecunia, quam debere ab ipso amitti, justum certe non est.

18 Dixi autem (contractu oneroso) siquidem in lucrativo, si attente consideres, est eadem, vel similis ratio, ac si ipse censum fundasset, vel sibi censum accollavisset; nam propterea justa tunc cessio non esset, donatarius enim, ut alibi dictum est, obligatur solvere onera rei donatæ sine spe recompensationis.

19 Inquires, an sicuti hic possessor, solvens ipse tibi domino census pensiones, potest licite a te petere, & habere cessionem prædictam, quando emerat prædium francum, & liberum, ita in eodem casu empti libere prædii, possit supponere illum tertium fidelem amicum, cui fiat cessio modo prædicto?

20 Resp. Nequaquam posse. Ratio est, quia possessor solvens suis propriis pecuniis, quas non debet, non est defraudandus jure, quo possit illas recuperare: est enim, ut modo innui, tunc fere casus idem, qui dictus est *n.* 3. At illi tertio, cum ipse tertius non solvat, ut hic supponimus, sua propria pecunia, cedi non debet, nec potest ullum jus. Multo magis, quia solutio facta a possessore prædii censui subjecti, cum sit solutio pensionis debitæ domino census, nullum effectum relinquit post se contra ipsum censum, prædiumque censui subjectum; at facta tertio, valde notabilem effectum post se relinquit: posset enim ipse tertius jam cessionarius adjudicare sibi totum prædium, vel ejus partem, & sic recurrerent inconvenientia dicta a *n.* 4.

§. VIII. *An adjudicatio, quæ fieri consuevit in Regno Siciliæ sit justa?*

Præmittuntur aliqua necessaria ad quæstionis intelligentiam.

1 Dominus census Bullaris nostri Regni adjudicare, seu per Judicis sententiam appropriare sibi potest bona sua censui subjecta, seu ut Græco vocabulo loquimur, hypothecata. Ad quod duobus procedere potest modis. Primo, lædendo censuarium supra dimidium, quæ læsio in hac materia vocatur enormissima. Secundo, lædendo eumdem infra dimidium, quæ saltem, vocatur læsio non enormissima; nam quando nulla est læsio, cum omni ex parte adjudicatio sit justa, de ea hic agendum non est. Quomodo autem intelligatur hoc (ultra, vel infra dimidium) passim docent DD ut Less. *l.* 2. *c.* 21. *n.* 20. Fag. *l.* 5. *de contr. c.* 4. *n.* 2. Castr. *de Just. comm. d.* 5. *p.* 27. §. 1. *n.* 3. breviter autem sic habet Less. *l. c.*

2 *In foro externo non datur actio ei, qui emendo carius, vel vendendo vilius, non est deceptus ultra dimidium justi pretii, v. gr. si agrum tuum valentem nunc centum libris, vendas septuaginta, vel sexaginta vel etiam quinquaginta libris, non potes intendere actionem ad rescindendam venditionem, aut resumendum pretium, quia non es deceptus ultra dimidium justi pretii; secus autem, si vendidisses quadraginta esse. & quadraginta novem, vel minoris. Pari modo, si agrum valentem centum libris emas centum quinquaginta duo, vel pluris, potes agere, ut vel restituatur excessus ille, vel emptio rescindatur, non tamen, si emeris centum quadraginta, vel etiam centum quinquaginta.* Hæc recte Lessius.

3 Permittit autem lex utramque deceptionem, quæ non est ultra dimidium, ad vitandas lites: sed non ita esse in conscientia docet communior sententia cum sancto Thoma, secundum quam in conscientiæ foro debet suppleri justum pretium. Sed quid alii sentiant cum quibusdam limitationibus, seu declarationibus, mox dicetur *a n.* 8.

4 Duo insuper nota. Primum, cum licitum sit vendere pro supremo & emere pro infimo, illud pretium sumendum est respectu venditoris agentis de læsione, quod infimum sit, quia emptor juste potuit eo emere. Respectu vero emptoris agentis de læsione, esse sumendum summum pretium, cum venditor juste poterit eo vendere. Ita Covar. *l.* 2. *var.* 2. *n.* 3. aliique. Id autem dictum est, quando est pretium vulgare habens summum, medium, infimum, nam quando est pretium legitimum, idest taxatum a Principe, cum id constet in indivisibili, semper illud sumendum erit.

5 Secundum; Excessus dimidii justi pretii constituitur ex quolibet minimo, etiam uno duntaxat obolo, quod dimidio addatur, juxta Textum legis, *L. Hæc adjectio plur. de verb. signif.* Verum huic refragatur Fagund. *l.* 5. *de contract. c.* 40. *n.* 2. sequentibus verbis: *Rebellius resolvit satis esse, quod unus nummus excedatur a dimidio, & inducit sibi pro se Tiraq. Baldum, Salicetum, sed id non credo, quia parum pro nihilo reputatur, nec de minimis curat Prætor. Arbitrio ergo Judicis id committit, quem oportet habere favorabilem in hoc, & similibus negotiis.* Hæc Fagundez, sed certe praxi nostri Regni in adjudicationibus est, ut semper Judex judicet juxta dictum Rebellii.

Adjudicatio enormissime non lædens an sit licita?

6 His positis: Assero Primo, in posteriori casu, idest si dominus pensionis adjudicavit prædium censuarii, illum enormissime non lædens, lædens nimirum duntaxat infra dimidium, ipsum esse tutum in conscientia, ac juste prædium illud sibi eo modo legitime adjudicatum possidere, ejusque fructibus tanquam legitimum dominum frui posse. Ratio potissima est, quia ejusmodi adjudicatio fit ex vi pacti appositi in contractu creationis census, per quod conventum cum censuario fuit, ut in casu negatæ solutionis pensionum, venderetur prædium in licitatione, seu ut loquimur, in subhastatione ad discursum ultimo emptori plus offerenti. Quod pactum apponi semper solet, & quidem in censu, de quo loquimur, quia Nicolaus V. concessit Siculis, in creatione census posse apponi quæcumque pacta.

7 Quod autem hoc pacto sit justum; probatur primo, quia ex una parte non est destructivum contractus census, ut ex se patet, & ex alia, si affert venditori census aliquod gravamen, jam compensatur ex multis, quæ (ut supra diximus) sunt ex parte emptoris, seu censuistæ. Secundo, quia si non esset justum; non posset in conscientia Judex in vim ipsius procedere ad sententiam adjudicationis, ne in foro quidem externo, quia non posset licite uti pacto inito contra justitiam, & tamen quotidie videmus, illum sine scrupulo procedere, & cum scrupulo injustitiæ, si non procederet. Quod si etiam procedit in enormissima læsione, de qua mox, non absolute procedit; nam ut dicemus paulo post, semper relinquit locum beneficio gratioso. Tertio, quia praxis tot annorum, per quam ejusmodi pactum palam coram Notario, & testibus semper apponitur, clare ostendit, id non esse illicitum.

8 Confirmari potest assertio nostra ex doctrina Escobar Corro, *in tr. Trib. select. tract.* 1. *de utroque foro, casu secundo, art.* 5. *n.* 36. (Lege item Tancr. *p.* 2. *qu. mor. tr.* 5. *q.* 64. *n.* 19.) qui non solum in subhastatione, nec solum præcedente ejusmodi pacto, ut res ad discursum vendantur, sed etiam absolute, docet ementes, vel vendentes cum læsione dimidium non excedente, esse tutos in conscientia. Et quia hæc doctrina ad nos maxime facit, breviter subdo ea, quæ ipse pluribus ad satietatem congerit. Sic ergo *l. c.* docet.

9 *Constanter asserimus, hanc propositionem probabilem esse: Leges Civiles, & Pontificiæ, quæ sustinent contractus emptionis, & venditionis, locationis, & conductionis. & similes* (idest similes emptioni, non vero alios, v. g. solutionis dotis, legati census, &c.) *etiamsi in pretio, vel mercede læsio intercedat vel sit infra, vel supra justum pretium, vel mercedem, dummodo dimidiam non excedat, sunt justæ. Et acceptæ prout debent, nempe deficiente omni dolo, fraude, & falsa assoveratione, etiam procedunt in foro conscientiæ. Et venditor pro majori, & emptor pro minori justi pretio cum his conditionibus tutus manet in utroque foro. Semper intellige, modo noscat contrahens pretium, & rem.* Quod ultimum advertit pro pueris, mulieribus rusticis, si forte ob levitatem, vel inscitiam involuntarie agant.

10 Hanc propositionem probat hic Auctor duodecim argumentis. Primo, quia talis est praxis ementium, & vendentium.

Secundo, quia sic non permittunt solum, sed disponunt, & positive concedunt leges civiles, quod late ipse prosequitur.

Tertio quia pacta debent servari, quando abest fraus, & dolus: at in casu nostro adest bona fide pactum inter venditorem, & emptorem, ut si hic pecuniam illam det, recipiat rem.

Quarto, quia sic decernunt positive, nec solum permissive leges canonicæ; quod probat itidem ipse pluribus.

Quinto, quia quando concurrunt duo præcepta, illud, quod est majus, seu gravius servari debet; at in nostro casu duo præcepta concurrunt; alterum: *Pacta debent servari*; Alterum: *Inter rei valorem, & pretium debet intervenire æqualitas.* Sed majus quid, *l. c.* gravius est pactum, ut definitur *l.* 1. *de pactis*, & alibi: ergo hoc debet servari.

Sexto, quia doctrina communis est, legem posse transferre dominia rerum in alium: sed in casu nostro factum est a lege, & quidem positive, ut ipse ex legibus probat; ergo, &c.

Septimo: stante voluntate, & scientia contrahentium sine dolo, & fraude, nulla est injustitia, præsumuntur enim invicem sibi remittere; ergo nullum peccatum, nullaque restitutionis obligatio.

Octavo, quia si esset injustitia, leges non approbarent undequaque, & absolute læsionem dictam in pretio, sicuti non approbant læsionem in ipsa re vendita, qua quis v. g. loco decem mensurarum panni venditi daret novem.

Nono, quia id probat illud (*naturaliter*) positum *in l. item sic §. quemadmodum. Naturaliter* (inquit dicta lex) *concessum est, quod pluris sit, minoris emere, quod minoris sit, pluris vendere, & ita invicem se emptores, & venditores circumscribere*, idest decipere.

Decimo, ex doctrina Theologorum, qui id concedunt in subhastatione, & eædem sunt rationes extra illam.

Undecimo, ex doctrina plurium docentium, si læsus sciat rei valorem, nullaque fraus interveniat, nullaque levitas, &c. alterum contrahentem tutum esse in conscientia. His Doctores præter illos, quos citat dictus Excob. vide apud Dian. *p.* 5. *tr.* 14. *resol.* 38. agentem *de empt. & vendit. Alearum, & Taxillorum in domo ludentium.*

Duodecimo, quia opposita sententia est causa inquietudinis conscientiæ, & scrupulorum propter frequentissimam varietatem, quam sortiuntur in dies, imo horas, pretia rerum.

11 Hæc ille, quæ pluribus, & sane latissime prosequitur, atque pro hac opinione cit. *n.* 204. plusquam 40. Doctores.

12 Ex qua doctrina sic formatur pro casu nostro argumentum, quoties in communibus venditionibus, & emptionibus læsio non est enormissima, non fit ex sententia hujus Doctoris injustitia, seu in nostra adjudicatione, de qua nunc sermonem habemus, quæ tandem reducitur ad emptionem, & venditionem, non adest læsio enormissima, prout de illa loquimur; ergo, &c.

13 Confirmatur, quia in nostro casu, dum Judex publicus expedit adjudicationem, non permissive solum, sed positive se habet, transferens dominium; id quod, præter alias rationes efficaciores, confirmant etiam argumenta modo dicta ab Escobar: quæ enim probant,

Judicem in emptionibus, & venditionibus dominium positive in alios transferre ob bonum publicum, ne sint lites, vel ob aliud, multo magis idem probant in casu nostro, ne scilicet, ob avaritiam debitorum, credita ex censu remaneant inexacta.

14 Nonnulli acriter contra nostram doctrinam invehuntur, quasi dicamus posse nos pretio injusto, per adjudicationem rem alienam facere nostram; sed prorsus numquam id dicimus; asserimus enim, illud esse pretium justissimum, tum quia est pretium, quod habetur juste in subhastatione, ad quam subhastationem consentit debitor in pacto inito in fundatione census, ut sæpe dictum est; tum quia etiam extra subhastationem esset justum pretium illud, de quo loquimur, vel certe a venditore voluntarie remissum, ut modo dixit Escobar, tum quia id fit ex mandato Principis in casu nostro, qui Princeps potest transferre dominia, &c.

15 Objicies Primo. At in adjudicatione, de qua nobis est sermo, adest involuntarium, neque enim, nisi coacte id patitur censuarius.

Resp. Non quidem coacte, sed maxime voluntarie hoc censuarius patitur, quia per maximam libertatem, consensit in pactum illud, quando vendidit censum, ut ex dictis patet.

16 Objicies Secundo. In jure *L. A. D. §. Pignora ff. De re judicata*, communi præcipitur, ut quando pignus a Judice addicitur creditori, debeat, præcedente æstimatione, vendi, etiam si vendatur sub hasta. In nostro item jure Siculo *in capitulo Ritnum V. Et data, quod est n.* 112. *&* 113. conceditur, ut possit creditor, saltem in aliquo casu, accipere dumtaxat pinguevalens, idest ultra summam sui crediti, lucrari possit insuper quartam partem dictæ summæ ex ea re, quæ vendenda fuisset sub hasta, sed præcedente item æstimatione: ergo in nostro, & in communi jure debet pretium rei esse, quanti illa vere in se valet; ideo enim præcedere debet æstimatio, licet deinde concedatur dicta quarta pars: at in adjudicatione, de qua loquimur, nulla præcedit æstimatio; ergo semper injustum erit, sic vendere, vel emere.

17 Resp. Quæ dicta sunt in majore, recte procedere ex jure communi, & Siculo in cæteris, in quibus nullum adest pactum ad discursum, seu ad subhastationem, per quod renuncietur prædictæ æstimationi præcedenti. Sed in nostra adjudicatione notanter huic Siculo, & communi juri in fundatione census renunciatur, præsente, approbante, & exequente Principe. Cur ergo urges ea jura legitime renunciata? Juribus autem quæ sunt ad peculiarem cujuscumque utilitatem quemlibet renunciare posse, ne ipsi quidem adversarii diffitentur, multo magis ipso Principe consentiente.

18 Objicies Tertio. Aliqui injusta onera, injustaque debita fingunt, ut adjudicatio per fas, vel nefas procedat: vel fraudes in subhastatione committunt removendo licitatores, &c. ergo saltem ex his capitibus manifesta committitur injustitia.

Resp. Hi certe non sunt tolerandi: Verum malitia illorum nequaquam ei officere debet, qui sincere remedia a jure, & a justa conventione concessa sine fraudibus usurpat.

19 Objicies Quarto. De natura subhastationis est, ut concurrant plures volentes emere. Id quod non est in nostra adjudicatione, ubi fiunt quidem proclamationes in foro, sed vel coram paucissimis, vel nullo emptore pretium revera offerente

Resp. Primo, satis esse creditori, si nulla fraude, & sincere curet faciendas publicas proclamationes; cæterum per accidens est, ut nulli appareant licitatores.

20 Resp. Secundo, debitores jam sciunt communiter in hac licitatione immobilium raros, vel nullos comparere, præter ipsum creditorem, & tamen pacto ejusmodi licitationi, sic communiter usurpatæ signate in fundatione census consenserunt: ergo creditor sic emens non injuste emit; volenti enim, & scienti non fit injuria ab eo, qui sine fraude procedit.

Has paucas objectiones attulisse, ac diluisse sufficiat; nam cæteras poterit quilibet ex dictis, & dicendis non difficulter eluere.

21 Verum non est omittendum, quid afferat Diana, *p.* 3. *tr.* 4. *res.* 12. & quid ejus summa: *Ex his* (inquit Diana timide favens nostræ sententiæ) *Amice Lector, cogita, an excusare possis adjudicationes, quæ passim fieri solent in hoc Regno ex pacto vulgo dicto* (a Discurio) *dummodo sine fraude, & non ultra dimidium justi pretii efficiantur: nam in tali casu bona illa venduntur sub hasta, & ad vocem Præconis: ergo si sine fraudibus, & cum solemnitatibus requisitis emuntur intra dimidium justi pretii, erit talis emptio justa, & emptor non tenebitur restituere neque rem, neque fructus, ex rationibus, & auctoritate Doctorum asserentium, merces ultroneas non solum vilescere pro tertia parte, & de hoc non est dubium, verum etiam pro medietate. Ita Prælatinus, Cajetanus, Migalla, Rebellius, Salas, & alii; sed bona, quæ venduntur sub hasta, ubi venduntur bona vigore pacti ad discursum, dicuntur merces ultroneæ, ut patet, & docet Medina, Bordonius, & alii. ergo licite possunt emi pro medietate, & ideo, ut dixi, tu cogita.* Hæc Diana.

22 Quibus summa Diana *V. pretium nu.* 3. immediate addit de suo in hunc modum: *Sed obstat pragmatica Regis Alphonsi, quam dicunt de pinguevalenti, in qua valoris diminutio in adjudicationibus taxatur.* Hæc ibi.

Sed regem Alphonsum loqui de adjucationibus, pro quibus non adest pactum ad discursum, ipsimet adversarii fatentur, & nos innuimus *n.* 17. Quare poterat, & debebat hujus summæ Auctor hoc de suo nequaquam addere.

Adjudicatio enormissime lædens an sit licita?

23 Assero secundo. In priori casu, quem diximus *n.* 1. si Dominus pensionis adjudicavit sibi prædium censuarii, illum enormissime lædens, nimirum supra dimidium, ipsum non esse tutum in conscientia & injuste prædium illud possidere, fructusque percipere. Ratio est, quia pactum, in quo fundatur adjudicatio, quando futura est enormissima læsio, cum sit nimis onerosum contra venditorem, & nimis prodigum (vendit enim is suam rem infra dimidium justi pretii, quod semper fuit in jure existimatum intolerabile damnum) pactum, inquam, hoc contra bonos mores, bonumque publicum est, dans occasionem depauperandi, atque adeo illicitum, & non servandum, nec ementi conferens ullum jus, cum sit injustum. Recte ergo in Text. *C. cum causam C. cum dilecti, de empt. & vendit.* irritatur contractus emptionis, & venditionis ultra dimidium justi pretii, ut si rem, quæ valet centum, emas quadraginta novem, vel vendas centum & quinquaginta uno etiamsi absque dolo, & fraude fiat. Recte, inquam, sic enim bonum publicum requirit, ut dictum est.

24 Atque hinc bene fit, ut si in ordinaria subhastatione, quæ solet esse rerum mobilium, eadem depauperatio accideret, ne illa quidem venditio esset justa. Verum communiter non accidit, quia ex venditione rei mobilis non tam facile homo depauperatur. Patet, per distractionem enim rei mobilis solum amittitur res, & paucissimi fructus forte ex illa re, ut ex fœcunda equa, proveniendi; nam ideo præter hanc rationem adde & alias, quas adduximus *lib.* 8. *in Decal. tr.* 3. *c.* 7. §. 4. *n.* 23. de hac enim ibi fuit locutio, quam appellamus (*all'incanto*) concessimus in subhastationibus mobilium posse rem vendi quanti minoris sine fraude potest. At per distractionem boni fructiferi, de quo hic nos loquimur, non solum amittitur res, sed plurimi etiam fructus, idest per consequentes annos perpetuos, adeoque causa ea est depauperandi. Et aliqua quidem adest, sed toleranda, sed parva, imo propter bonum publicum, positive concessa a nostris legibus in adjudicatione, quando est læsio infra dimidium. At certe magna, & intolerabilis, nec concessa, quando supra.

25 Confirmatur nostra Doctrina, quia per beneficium, seu remedium, quod nos appellamus gratiosum, a prorege conceditur censuario, quandocumque ipse censuarius voluerit, actio ad repetendum bona adjudicata, quando invenitur læsio enormissima: per quod beneficium jubet Princeps recognosci a Judice adjudicationem illam, ut si constet, bona adjudicata excedere dimidium pretii, pro quo processit distractio, tunc soluto debito una cum legitimo interesse, restituantur dicto eidem censuario bona illa, eorumque fructus, quæ fuerunt adjudicata. Si ergo per Judicem restituuntur bona in læsione enormissima signum est, illam adjudicationem non fuisse approbatam a legibus, sed solum, ut debitum solveretur, fuisse permissam. At contra, cum illud beneficium gratiosum non concedatur a Principe, seu a legibus in læsione non enormissima (in qua læsione solum quadrimestre ad redimendum conceditur censuario, intra quod ipse possit, soluto debito, pro quo processit distractio, recuperare bona adjudicata: nam cæterum, eo quadrimestri elapso, adjudicatarius legitime, & perpetuo bona illa adjudicata deinceps possidebit.) Cum, inquam, illud beneficium gratiosum non concedatur, satis manifestum signum est, adjudicationem, procedentem ex læsione non enormissima, non permitti solum a legibus, sed etiam positive concedi.

26 Hic ergo nota, quando adfuit dicta enormissima læsio, etiamsi censuarius beneficium illud a prorege non petat, te in conscientia posse solum retinere tamdiu prædium adjudicatum, quandiu per perceptos fructus deductis expensis tuo credito, ob quod processit adjudicatio, sit satisfactum: nam deinde etiam ante sententiam, reddere obligaris rem domino, ne scilicet alienum sine titulo possideas: id quod, etiam in alio eventu, quando læsio non fuit enormissima, peregisse non paucos, sed certe ex liberalitate scio, quod, ut laudabile consilium ab omnibus excipiendum, merito proponi potest.

27 Objicies. Nam apparet disparitas, cur in læsione enormissima adjudicatio sit illicita; licita autem in læsione non enormissima.

Resp. Primo, aliquam disparitatem a me allatam fuisse modo *n.* 24.

Resp. Secundo, verbis iisdem, quibus utitur in simili prædictus Escobar loco supra citato *nu.* 214. Sic enim habet: *Per aliquos prædicta doctrina, idest, quod in conscientia sit etiam licita emptio, vel venditio cum enormi læsione, cum etiam habet, quamvis pretium sit infra, vel ultra dimidium justi, hoc est, etiam si res ematur minori justo pretio intra dimidium, vel vendatur majori, quamvis excedat dimidium, dummodo deceptio prædicta non interveniat ex dolo, modo supra explicato, &c. Noluerunt enim leges ipso jure irritare ejusmodi contractum, quia ex substantialibus nihil in eis deficit, nempe res, pretium, & consensus: quare prædicti tuti in conscientia in horum sententia, donec per Judiciale Decretum contractus rescindatur.*

Et quamvis id, fundamento hoc, probabile esse aliquibus videatur; nos tamen tale firmare vel consulere non audemus. Tum, quia plurimum esset, laxare habenas in re periculosa. Tum quia in aliquibus videbitur audacia, ita loqui contra tantos Doctores contrarios. Denique aliqui non fuerunt ausi probabilitati principalis nostræ opinionis subscribere, & sic multo minus probabilitati hujus. Omittamus ergo, ut alii, novis fundamentis visis, hoc dicant, nam nos hoc non dicimus, sed omnino negamus,

28 Et paulo post *nu.* 223. sic in eamdem sententiam habet: *Declara nostram opinionem, quod accipi debet de læsione infra dimidium justi pretii: non si excedat; Tum, quia ita volunt Doctores dictam nostram opinionem tuentes, a quibus recedere non audemus. Tum quia in tam gravi læsione potius ignorantia læsi præsumitur, quam scientia, & sic deficit consensus præsumptus saltem, & docent* Covarr. & Menoch. *cum aliis apud* Hermosillam. Hæc ille.

Et hæc nos, allatæ objectioni proportionaliter applicanda. Ex quibus non assentior Patri Vincentio Tancredo, *Tom.* 1. *q. moral. tr.* 2. *qu.* 53. qui adjudicationem, etiam cum læsione enormissima, approbat excipiens solum, quando adjudicans cognoscit dominum prædii esse ineptum ad petendum remedium gratiosum, sed certe nunquam est approbanda, ut constat ex dictis.

Dubium incidens de onerum accollatione.

29 Quærimus, an onera, quæ rem afficiunt, sive sint onera proprietatis, sive census, sive alterius contractus realis, quæ vere debentur supra bona, quæ adjudicare quis sibi intendit, minuant valorem rei, an vero possint computari in pretio ejusdem rei, in ordine ad videndum an in adjudicatione datum sit pretium cum læsione, vel sine læsione enormissima. Fac v. g. prædium a te adjudicandum valere aureos centum, tuum autem creditum propter pensiones non solutas, esse aureorum decem: Si enim prædio sit adnexum onus solvendi alicui tertio aureos quinquaginta, onus hoc minuetne valorem dicti prædii, an computabitur in pretium? nam, si in pretium computetur, non erit læsio enormissima, idest non erit læsio ultra dimidium, quando tu adjudicabis ejusmodi prædium pro tuo credito decem aureorum: erit vero enormissima, si dictum onus sit demendum de valore prædii.

Ostenditur id manifeste; si enim illud onus quinquaginta aureorum ingreditur, ut ita loquar, in pretium: certe totum pretium pro prædio, quod valet centum, erit aureorum sexaginta, idest decem ex pensionibus non solutis, & quinquaginta ex onere accollato, quo pacto dominus prædii, pro suo prædio valente centum habebit in adjudicatione sexaginta, quæ non est læsio enormissima. At vero, si onus hoc dematur de valore prædii, remanebit ejus valor aureorum quadraginta. Tu ergo, si pro decem aureis ex pensionibus non solutis tibi adjudicabis prædium hoc, accipies rem valentem quadraginta aureis pro decem aureis, quæ est manifeste læsio enormissima, quia est ultra dimidium, atque adeo, ex vera nostra sententia, nulla erit adjudicatio. Ecce quantum interest hæc præsens discussio.

30 De qua duas invenio Jurisperitorum nostri Regni sententias. Altera docet, ejusmodi onera accollata minuere rei valorem, atque hanc sequitur Joannes Francisc. *dec.* 127. *n.* 8. pro qua multos Doctores etiam citat Antonius de Amato *in var. res. l.* 2. *res.* 61. Et Castillo quidem addit hanc esse conclusionem dubitatam, cum agitur de adjudicatione ex vi contractus cum pacto ad discursum, affertque duo argumenta præ-

ra præcipua, quæ etiam affert de Amato *loc. cit.* Primum, sic formari potest.

31 Adjudicatio, ut est certi nostri juris, nulla est, si pretium seu creditum, pro quo fit, non est verum, etiamsi deficiat in uno obolo, sed quando onus accollatum non est verum (ut accidere certe potest ex ignorantia facti) adjudicatio non est nulla; ergo onus non est pretium.

32 Secundum, quia cum debitor vult sibi redimere rem alteri adjudicatam (quod posse facere dictum est supra) tenetur solvere pretium, & tamen non tenetur solvere onera accollata, etiam si ea adjudicatarius redemisset a censuario; ergo onera non sunt pretium.

33 Altera sententia tenet, prædicta onera computari in pretio, quam sequitur Provinzal, *in suo Consil. quod habetur inter decis.* Mastril. *Decal. 7.* Franciscus Baronius, *l. mox citando*, Vincentius Tancred. *tr. 2 q. mor. q. 53.* Et hic quidem rationem affert, quia, inquit, adjudicator emit prædium, prout est totum, & virtute solvit pretium valore totius prædii. Addit primo, onera esse partem prætii, citatque quamdam legem dicentem, *quasi in parte pretii ea res sit.* Addit Secundo, si non computarentur in pretio ipsa onera, creditorem non posse causare executionem contra debitorem, unde sic defraudaretur suo credito.

34 In praxi item contrarias invenio in regno decisiones, nam quod onera accollata a creditore computentur in pretio, decisum fuisse in regno testatur Baronius, *de citat. l. 2. in addit. ad q. 16. n. 211.* Quod autem non computentur, apparet decisum apud Castill. *l. c.* & apud de Amato *l. c.* Ex quibus colligitur, utramque sententiam habuisse hactenus, etiam in praxi, Patronos suos; sed spero fore, ut omnes in posterum ad primam sententiam prorsus accedant.

35 Nam, si rem Theologice expendere velimus, inveniemus onera ejusmodi, non posse in pretium computari, atque adeo primam sententiam veram esse, non quidem ex vi argumentorum Jurisperitorum quæ fortasse quilibet in utramque partem vertere non difficulter posset, sed ex ratione a priori, quam jam subdo: Etenim, ut supra *c. 2. §. 3. n. 1.* diximus, per pecuniam, qua censum annuum emimus, ne sit usura, illud facimus, ut emamus jus ad fructus alicujus boni fructiferi, seu ut emamus partem ususfructus alicujus prædii; illud igitur jus seu pars ususfructus pars est prædii empta ab illo, qui censum fundavit, nec est illius, qui prædium nunc possidet. Quando ergo ab hoc possidente prædium illud mihi adjudico, non possum mihi adjudicare jus illud, seu partem illam ususfructus, quæ non est in dominio præsentis possessoris, sed alterius anterioris censuistæ: quare debet hæc pars tolli a prædio: quod prædium ego per adjudicationem, & ad discursum mihi emo. Ergo non potest intelligi, quomodo onera illa accollata sint in prædium; sunt enim jus fructuum, seu ususfructus alterius censuistæ, quod jus ego mihi non adjudico, nec emo, nec mihi attribuere possum, cum pertineat ad alium prædictum censuistam, & ipse habet hoc Jus, non vero possessor præsens.

36 Ex hac præterea ratione patet, nec meum capitale hujus præsentis census, ob cujus fructus non solutos procedit adjudicatio, me posse ponere in pretio, quod offero; nam eadem ratio jam dicta, si rem attente penetres, id manifeste probat.

37 Denique ex dictis vides Primo, rationem secundæ sententiæ allatam *n. 33.* esse nullam: supponit enim adjudicatorem emere prædium, prout est totum, quod falsum esse nostra ratio modo allata *n. 35.* evidenter ostendit. Idem dic de eo, quod addit Primo: supponit enim id, quod est probandum. Et quidem lex, quam *ibidem* inducit, contra ipsam secundam sententiam est: nam illud (*quasi in pretium*) ostendit onus accollatum non esse verum pretium, sed aliquo modo: quatenus scilicet onus accollatum, dum demit partem, atque adeo valorem a re, facit, ut ejus rei pretium debeat esse minus, quam si illa onera non adessent. Postremo, quod addit secundo, idest creditorem non posse causare executionem, si onera non computentur in pretium, nimis est falsum: potest enim executionem causare pro pensionibus non solutis, ut item pro expensis, pro quibus jus duntaxat habet.

38 Post hæc scripta volui duos Jurisperitos certe ex primariis hujus regni de hac difficultate consulere, qui dixerunt, esse distinguendum; nam de censu perpetuo irredimibili proprietatis primam sententiam excipiendam esse, contendebant. De censu autem redimibili, qualis est is, de quo hactenus locuti sumus, in forma Bullæ, esse excipiendam secundam. Volui hujus distinctionis rationem agnoscere, & nihil ad rem obtinui. Illa ergo posset esse fortasse, quia hi forte putabant, censum redimibilem esse debitum supra rem, non autem rem ipsam, seu partem rei, atque adeo esse pretium, cum contra census proprietatis putarent esse rem ipsam, seu partem rei: nam tota res constat ex proprietate, & usufructu, atque adeo non esse pretium.

39 Verum distinctionem hanc nullam esse, patet ex dictis: in utroque enim casu, sive census sit redimibilis, sive non, pars rei non emitur in adjudicatione, quare detrahi omnino debet a valore ejusdem rei, quæ adjudicatur.

40 Prædicta denique confirmetur ex juribus, quæ recentissimus nostri Regni Jurisperitus Marius Cutelli *Tr. 1. de Dom. Disc. 2. p. 6. n. 180.* nostram sententiam sequens sic induxit.

Læsio vero in hoc remedio non ita mensuratur, ut vulgo alibi putant, quando in Decreto ultra pretium adsunt collationes, computando videlicet illas in pretio; nam verius est, quod prius debeant de valore rei detrahi summa accollata, quæ faciunt rem minus valere, ut ex Textu *in l. Fundi partem 79. de contrahend. Empt.* deducunt Matthæus *in L. 1. Glossa 2. Tit. 11. l. 5. fol. 379.* & Gratian. *discept. 258. n. 43. & postea videre si pretium sit minus dimidio restantis valoris rei. Etenim si excedat etiam in obolo, locus est huic remedio. Neque enim in regno, quoad fructus receptum est, ut alia læsione opus sit, quam illa, quæ aliquid ultra dimidium excedit, quicquid sit de jure communi juxta late tradita* per Molinam *de rit. Nupt. l. 3. q. 96. per totum, ubi omnes citat.*

41 *Exemplum sit, si fuerit vendita res, quæ esset valoris unciarum quatuorcentum, pro pretio unciarum nonaginta novem cum accollatione aliarum unciarum ducentarum. Nam minuto pretio rei in illis ducentis accollatis, dum res adjudicata remanet valoris ducentarum unciarum, & apparet distracta pro 99. resultat evidenter læsio enormissima in uncia super medietatem,*

42 *Quæ, quam distent a computo, quod alii faciunt, nemo est, qui non videat: Nam, si in casu prædicto unciæ ducenta accollata jungerentur cum pretio importante unc. 99. non adesset læsio, quia res valens 400. esset vendita pro unc. 299.*

43 *Hæc posui, quia* Castill. *dec. 14.* & Mastr. *dec. 33. & 247.* Giurba *decis. 105. vel quia habuerunt rem pro indubitata, vel aliter, omiserunt ponere hanc praxim, unde sæpius per hoc vidi Judices dubitare, & partes cruciare. Cum hac vero praxi vidi sæpius decisum, & ego obtinui anno 1626. pro Nepote contra Alexandrum Rizzari, referente D. Joppulo. Adde Castelli aliam dec. 127.* Hactenus Cutelli.

Sed nos vela contrahamus, atque de tota hac re contra brevitatem consuetam nostram prædicta dixisse sufficiat.

§. IX. *De fingente velle redimere Censum.*

1 SI quis carens omnino animo redimendi, imo carens etiam pecunia necessaria ad redimendum, fingat se velle redimere censum annuum quem alicui v. g. Petro quotannis debet, idque ut eo metu inductus Petrus diminuat aliquid de pensione, consentiens nimirum, quod census manet cum obligatione minoris pensionis, & sic pensio v. g. quæ erat quinque pro centum fiat quatuor, vel tria pro centum, si quis ita, inquam, fingat, peccatne cum obligatione restitutionis? id certe solet in nostris censibus Bullaribus passim occurrere; nam propterea in calce hujus capitis id omittendum non fuit.

2 Respondeo: Quamvis sic fingens, prima facie, formaliter non videaris injuste agere, quia vere habes jus redimendi censum: tamen dico cum Delugo, *d. 22. de Just. n. 171.* te sic fingentem injuste agere, & esse condemnandum ad restitutionem: extorques enim consensum illum per fraudem, fingendo te vellem censum redimere, cum tamen nolis, & aliquando ob carentiam pecuniæ non possis. Cum igitur dolus tuus in hoc casu det causam contractui diminutionis census, obligaberis ad restitutionem, & ad rescissionem contractus, idque non ex eo, quod non habeas jus veluti remotum redimendi, sed eo quod cum hoc jure uti nolis (vere enim redimere non vis) ita dolose agis, ut ejusmodi dolus det adæquatam causam contractui. Quod autem quando dolus contrahentis dat causam contractui, invalidus sit contractus, est doctrina communis, & nos illam explicavimus *lib. 8. Decal. tract. 3. §. 11. num. 15.*

3 Addit Joan. Delugo *l. c.* Thom. Sanch. Less. Castrop. Diana, apud eumdem Delugo, aliosque fortasse concessuros, ita fingentem non obligari ad restitutionem, explico. Quæri solet, an metus de malo, quod jure alicui infligi potest, irritet contractum? v. g. An, si tu sine animo exequendi comminieris accusare, vel punire Petrum de delicto ab eo commisso, juste possis accipere proportionatam pecuniam, quam ipse tibi solvat, ne illum accuses, vel punias? Et prædicti quidem Doctores respondent, juste posse validamque esse solutionem, & justam; quia satis cedit juri suo, qui, cum possit, in cui gratiam subit onus privandi se illa potestate, quam antea habebat: quam doctrinam probabilem esse fatetur *n. 168.* ipse Delugo, licet ipse cum Bonacina, & Molina illam non sequatur. Cum igitur Doctores prædicti id teneant in hoc casu de accusatione, ideo Delugo dixit, idem fortasse eos esse putaturos de prædicta comminatione redemptionis census.

4 Ego nihilominus constanter assero, eos non idem putaturos. Ratio est, quia patens apparet adesse disparitas: nam qui fingit velle accusare, potest accusare licet animum accusandi non habeat. Hanc igitur potentiam vendit: quare hic contractus non fundatur in dolo, sed subsistit in hac potentia, quæ venditur. At qui fingit velle redimere, cum redimere vere nolit, vel non possit, nihil vendit, & nihil promittit: ex alia vero parte, ejusmodi contractus diminutionis census innititur totus, ut dictum est, in dolo, &c. Quod si cum posses, velles, jam non esset fictio, unde nec injustitia, &c.

CAPUT VII.

An a Montibus, qui vulgo nominantur vacabiles, vel non vacabiles, juste emantur census, seu pensiones annuæ?

1 PRæmittendum est Primo, hujusmodi montes sic solere constitui Principes, vel domini, vel civitates ex Gabellis, fructibus, seu juribus suis solent singulis annis colligere certam quamdam summam, seu redditus, quos omnes, vel certam partem dicti Principes, vel civitates constituunt aliis vendere: quare dividunt summam in varias partes, nimirum in decem, viginti, triginta, &c. ut sic ejusmodi reditus vendi facilius multis possint. Tota ergo hæc summa annuorum redituum reposita pro pensionibus solvendis iis, qui ement, vel emerunt, dicitur mons: ipsi autem annui reditus vocantur montes, qui aliquando denominantur a re, supra quam pecuniæ accipiuntur, ut mons farinæ, mons carnium, mons vini; aliquando ab eorum institutore, ut Romæ adest mons Pius, mons Sixtus, mons Julius: aliquando causa, propter quam fuerunt instituti, ut mons Pacis, mons Fidei, &c.

Nota, singulas portiones, & pensiones horum redituum appellari loca montium, & eos, qui illas emunt, vocari emptores locorum montium.

2 Præmittendum Secundo. Aliquos ex his montes dici irredimibiles, quia empti sunt cum pacto, ut redimi non possint: aliquos redimibiles quia Princeps, seu dominus potest eos redimere, reddendo pecuniam capitalem iis, qui loca montium emerunt: rursus, aliquos dici montes non vacabiles, cum non pereant obitu ementis illos, sed transeant ad hæredes: aliquos vacabiles, seu temporales, quia obitu emptoris vacant; neque enim ad hæredes transeunt, sed redeunt ad Principem, seu dominum.

3 Præmittendum Tertio, hos montes, ut ex eorum explicatione cognovisti, nihil aliud esse, nisi speciem census, sive perpetui, sive vitalitii, seu alterius conditionis, ex his, quos supra initio hujus tractatus explicuimus: speciem, inquam: nam fundantur in Gabellis, juribusque fructiferis, ut modo dixi numero primo; cum cæterum census in genere possint fundari super alia quæcumque bona fructifera, modo quo supra *c. 6. §. præsertim 3 n. 2.* explicatum est.

4 Quare, si ponas, aliquem montem carere bono fructifero, ille sane illicitus omnino erit: Nam pensio, quæ annuatim reciperetur, esset merum lucrum ex mutuo, quæ ipsissima est usura, nisi aliunde ex damno emergente, vel lucro cessante, vel simili titulo justificaretur, ut justificari supra *Tr. 1. de mutuo, & usura c. 3. §. 9.* diximus montes Pietatis: & recte notat in montibus, de quibus hic loquimur, Delugo *d. 45 de Just. n. 198. & n. 203.*

5 His ad cognitionem terminorum præpositis, assero, montes esse licitos, sed ut liciti sint, requirere conditiones quatuor. Prima est, ut reditus, seu loca, supra quæ fundantur pensiones, vere existant. Secunda, ut supra ejusmodi reditus nequaquam imponantur plures pensiones quam ipse mons contineat. Tertia, ut si mons pereat, pereant etiam pensiones, & loca: si vero mons pereat ex parte etiam ex parte pereant pensiones: nam, ut supra vidimus, pereunte re, perit census, seu jus in eo constitutum, præscindendo ab aliquo justo pacto, ut ex supradictis patet. Quarta est, quæ certe est præcipua, quæque etiam colligitur ex supradictis, ut quando montes sunt vacabiles, dentur majores pensiones seu loca, quando sunt non vacabiles, seu perpetui, & ita sane fert consuetudo, ut vacabiles emantur ad rationem novem, decem, & alicubi duodecim pro centum; non vacabiles vero ad rationem quinque, vel quinque cum dimidio.

6 Jam vero his conditionibus vallatos hos montes licitos esse, manifeste

ficte probatur; nam sunt & ipsi quidam census. Quemadmodum ergo in censibus emitur jus percipiendi annualem pensionem ex bonis fructiferis alterius, ita qui ejusmodi loca emunt, jus emunt percipiendi annuam pensionem ex bonis, & Juribus fructiferis dictorum montium.

7 Adverte, eos, qui emerunt dicta montium loca, posse alia ea vendere pluris, vel minoris, quam ipsi emerint; emerunt v. g. aureis centum, sed vendere possunt centum & quindecim, vel nonaginta, nempe, quia sequuntur naturam aliorum censuum, qui modo, quo superius *c. 3. §. 2. a n. 9.* docuimus, justo pluris, vel minoris venduntur, quando concurrunt plures, vel pauciores emptores, unde crescit, vel decrescit pretium, vel quando similes circumstantiæ pretium rei vendendæ vel augent vel diminuunt. Atque hæc de censibus satis.

TRACTATUS III.

DE

CONTRACTU CAMBII

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Cambium?

1 CAMBIUM, ut hic accipimus, est *Permutatio unius pecuniæ cum altera*, sicut cambire in universum nihil aliud est, ex Tiraquello *de retractu l. 1. c. 30. init.* nisi *Rem cum re permutare*. Ex Aristotele autem *pr. phys. c. 6.* triplex est permutatio. Prima, rei cum re, ut, si dem vinum pro frumento: & hæc dicitur absolute permutatio. Secunda, pecuniæ cum re, ut si aurum pro vino, & hæc dicitur emptio, & venditio. Tertia, pecuniæ cum pecunia, ut, si dem auream pecuniam pro argentea, vel etiam pecuniam præsentem hic pro alibi existente, & hæc permutatio vocatur cambium.

2 Hinc vides, recte docere Aristotelem *l. c.* & S. Th. *2. 2. q. 78. art. 1. & c. 14. de Regimin. Principum*, pecuniæ alium usum esse primarium, atque hunc esse, ut sit aliarum rerum pretium. Alium esse secundarium, minusque principalem, eumque esse, ut possit permutari, emi, vendi, commodari; Cujus posterioris usus ratio est manifesta, quia aurum, & argentum non relinquunt naturam suam, suamque æstimabilitatem materiæ ex eo quod per concessionem Gentium sint in pretium aliarum rerum instituta.

3 Quæres. In quo genere contractuum est numerandum cambium?

Respondeo. Aliqui volunt referri ad contractum permutationis: permutatur enim pecunia v. g. aurea cum argentea, vel pecunia præsens cum absente. Aliqui ad contractum innominatum, do, ut des. Aliqui ad contractum emptionis, & venditionis; emitur enim una pecunia pretio alterius. Aliqui ad contractum locationis, & conductionis; nam Mercator, v. g. locat alteri industriam, & operam suam, qua transfert pecuniam ex uno loco in alium, vel qua conquirit pecuniam, scilicet argenteam, ut possit dare pro aurea, &c. Omnes hi profecto loquuntur suo modo probabiliter. Stet nihilominus, semper debere servari æqualitatem inter datum, & acceptum.

CAPUT II.

Quotuplex sit Cambium Reale?

1 REale dico, nam siccum, cum contineat meram usuram, non est a nobis, explicandum, sed expellendum: siccum autem appellatur, & est illud, quod fingitur esse reale, cum non sit; fingitur enim commutari pecunia cum alia, sed vere non commutatur: sicut fingitur aliquando fieri solutio in alio loco cum tamen fiat in loco, ubi datur. Et merito appellatur siccum, quasi sterile, & carens humore, quia non habet justum titulum, unde lucrum afferendum sit. Ita Mol. *d. 139. n. 6.* Less. *lib. 2. c. 23. num. 5.*

2 Porro cambii realis tres invenio Classes. Prima, continet cambia minuta, idest, quando mutatur pecunia major cum minori, pulchra cum deformi, nova cum veteri, vetita cum legitima, usualis in hac Provincia cum usuali in alia Provincia, & hoc vocant aliqui ex Valentia *T. 3. in 2. 2. d. 5. q. 23. p. 1.* purum, seu simplex cambium, seu etiam manuale, quia de manu ad manum fit, idque in eodem loco regulariter.

3 Secunda Classis continet cambia per litteras, quæ vocantur etiam cambia localia, idest, quando præsens pecunia commutatur cum absenti. Quod cambii genus cum fiat per litteras, communiter a litteris nomen accepit.

4 Tertia Classis ad cambia per litteras addit unam quamdam circumstantiam peculiarem, idest, quod soleat fieri ejus solutio in quibusdam nundinis; nam propterea vocatur cambium ad nundinas, vocatur item aliquando cambium cum recursu, & Cambium cum recambio, id, quod paulo post explicabitur latius.

5 Hinc, ne in vocibus hæreas, nota ex Lupo *comment. 3. de usur. §. 3. n. 49.* illum, a quo petitur cambium, appellari campsorem, Nummularium, Argentarium, Mensarium, Bancarium, Trapezitam, & Collybistam (Collybus enim significat proprie illud detrimentum, quod nummularius patitur ex permutatione pecuniæ, ob quod meretur compensationem) Dicitur etiam Collectarius a colligendis nummis, ut apparet in *lege Quisquam, ff. Si certum petatur*. Qui cambium petit, accipitque pecuniam, & sic lucrum alteri ex cambio accepto dat, dicitur campsarius, sumpto modo loquendi ab aliis similibus, in quibus, qui v. g. donum accipit, dicitur donatarius, qui mutuum, mutuatarius. Jam vero per singula tria cambia, quæ *n. 2.* distinximus, discurramus.

CAPUT III.

De Cambio Minuto.

§. I. *An pro hoc cambio liceat lucrari?*

1 PRo cambio minuto licite posse moderatum pretium acquiri a publico nummulario, jam certa, & communis est nunc opinio, Covar. *de collat. Numism. c. 7. n. 4.* Less. *l. 2. c. 23. n. 7.* Mol. *d. 399.*

Ratio est in promptu, quia in illo justi adsunt tituli, unde quis exigere possit ejusmodi lucrum; nam (ut fuse habet Delugo *d. 28. de Just. n. 8* & ut iterum, imo sæpius erit mox in similibus a nobis repetendum) ii, qui cambiunt, seu, qui cambiis dandis operam navant, coguntur facere expensas, pericula subeunt laborantque in conquirendis, asportandis, congerendis, custodiendis pecuniis varii generis; tenentur etiam numerare, imo & dictas pecunias permutare; quando sunt Ministri publici ad hoc deputati, alia item mercimonia deserunt, Officinam conducunt, Reipublicæ serviunt, in loca alia aliquando pecuniam non asportant, ubi fortasse valeret, &c. Ex quibus omnibus, vel singulis fit, ut iis, ex officio ipso cambiendi, aliquod moderatum lucrum recipere, æquum sit.

2 Moderatum autem erit id, quod sive usu in eo loco receptum est (sine fallacia tamen, & sine vi) sive a Principe est constitutum, sive, si nec usus, nec Principis adsit taxa, id, quod a prudenti viro, consideratis omnibus prædictis circumstantiis, præsertim multitudine, vel paucitate petentium, vel donantium ad cambia, judicatum fuerit. Ita Tol. *l. 5. c. 51. V. Tertio*, *ut sit* Rodriquez *in summa 2. p. cap. 105. num. 2.*

PRIMA DIFFICULTAS.

§. II. *An privatis lucrari ex Cambio Minuto liceat.*

1 DIco, licere, teste Lessio, *l. c. d. 2.* non solum ministris publicis, ut modo vidimus, verum etiam hominibus privatis aliquid moderatum, & exiguum lucrari, multo magis, quando in permutatione se aliquo incommodo quis, vel emolumento privat. Quare, si tibi dem pecuniam pretiosam, pulchram splendidam, magnam, antiquam, raram, tradasque tu mihi minutam, detonsam, deformem, æream, possum aliquod moderatum recipere. Sicut, si tibi dem auream pecuniam aptam ad deaurandum Calicem, tu vero des mihi auream, sed non ita aptam, possum aliquid lucri habere. Ita Sylv. *V. Usura §. 1.* quia illa aptitudo est pretio æstimabilis. Moderatum autem dico illud, quod vel judicio prudentis, vel usu ipso, vel aliqua lege constitutum sit.

2 Quid, si prohibitum alicubi sit, ne privati hæc minuta cambia exerceant?

Resp. Licet aliqui doceant, tunc eos peccare mortaliter, si lucrum accipiant, & ad restitutionem teneri; tamen probabilius est, nec teneri ad restitutionem, nec peccare mortaliter. Non tenentur ad restitutionem; nam, ut docent Molin. *disput. 399.* & Less. *l. c. n. 17.* non potest assignari, cuinam restituere teneantur, non enim tenentur restituere illis, cum quibus permutant, quia non plus ab eis receperunt, quam omnibus expensis, valeat pecunia, ut supponimus, nec Reipublicæ, nec alteri, quia hæc, vel alter nullum damnum passi sunt: ergo cum aliud assignari nequeat, nulli restituendum est: Nec peccant mortaliter, ut habet idem Mol. *l. c.* quia, si damnum alteri non faciunt, undenam (propter aliquam venialem inobedientiam) habetur peccatum mortale?

3 Ex dictis *n. 1.* illud discrimen collige inter ministros deputatos ad hoc officium, & inter non deputatos; nam hi non possunt tantum pretium exigere, quantum ministri ex officio deputati. Qui enim tenentur ex officio, coguntur congregare varietatem monetarum, subeunt pericula, expensas, labores, &c. quæ saltem omnia, & necessario non subeunt non deputati.

4 Cœlestinus *T. 2. de cambiis c. 2.* existimat tantumdem posse exigere eos, qui sponte exercent campsariam, quantum qui ex officio, in locis, in quibus pretia dictorum minutorum cambiorum jam sunt constituta, sive ex taxa Principis, sive ex usu recepto. Cujus doctrinæ ratio esse posset, quia tunc jam pretium cambii in foro factum est commune, atque adeo justum pro omnibus exercentibus campsariam. Quare si idem usus etiam esset inter homines privatos, qui talem artem ex officio, sive voluntario, sive a Republica injuncto non exercerent, profecto & hi possent modo dicto lucrari: sicuti enim, si ratione latrociniorum auctum sit pretium frumenti, omnes possent, aucto pretio, vendere; ita in hoc casu posset privatus cambire pretio secundum æstimationem communem.

5 Hæc pro doctrina Cœlestini. Verum diligenter videndum erit, an ejusmodi usus universaliter adsit; ego enim ejusmodi universalem usum nondum vidi: licet enim in aliquibus Regionibus, si deputatus ex officio det tibi unum v. g. tarenum argenteum soleat a te pro suo lucro unum v. g. granum Siculum acquirere; non tamen acquirere simile granum solet, si tu des illi tarenum argenteum, ille vero grana tibi reddat ærea. Multo minus ergo privatis aliter facere licebit.

6 Quæres. An licitum sit nummulario cuicumque permutare pecuniam hic Panormi, ut alibi, v. g. Neapoli, aliam minutam, vel ibi usitatam recipiat, sed ita, ut acquirat lucrum, non ad rationem lucri cambii per litteras, de quo mox, sed ad rationem lucri, quod ex tali minuto cambio conquiri solet?

Respondeo, cum Cajet. *in opusc. de cambiis c. 6.* licere, nam hoc lucrum ex minuto cambio solet esse minus, quam illud ex cambio per litteras, nec loci distantia reddit illicitum, quod ex se licitum est.

SECUNDA DIFFICULTAS.

§. III. *De cambio addita pecuniæ custodia.*

1 HUc etiam id reducitur: nam dum deponitur aliquando pecunia apud Mensam, seu, ut Panormi consuevimus loqui, apud Tabulam, redditur deinde non eadem numero sed alia, unde videtur esse quoddam cambium, quod cambium custodiæ appellant nonnulli. De hoc igitur difficultas est, an tabularii possint lucrum aliquod ex tali custodia recipere.

2 Respondeo. Si sint ministri ad hoc ex officio deputati propter sumptus, quos habent in conservandis pecuniis, in excribendis libris, & in subeundis cæteris laboribus, licite aliquid moderatum accipere clare colligitur ex dictis. Ita Val. *T. 3. in 2. 2. d. 5. q. 23. p. 3.* Lop. *de contr. l. 2. c. 2. concl. 2.* Lege item Delugo *d. 28. de Just. a n. 61. & totam sect. 6.* Verum multis in locis nihil solvitur a deponentibus pecuniam, vel ab extrahentibus illam a banco, vel tabula, ne propter numerationem quidem pecuniæ; nam alicubi ejusmodi deputati ad custodiam, non sunt mere depositarii; non enim debent reddere eamdem pecuniam, sed tantundem, unde cum fiant illius domini, possunt illa uti ad licitas negotiationes, & sic multum lucrari. Alicubi vero residua quædam, imo & tota pecunia, de qua non disponit expresse is, qui illam deposuit, vel ejus legitimus hæres attribuitur tabulæ cum non contemnendo ejusdem tabulæ lucro. Hæc igitur, & similia emolumenta compensant laborem custodiæ, unde nihil pro illa solvi consuetum sit.

3 Quod si pecuniam custodiens sit homo privatus, potest, vel non potest lucrum aliquod accipere juxta obligationem, periculaque quæ suscipit, compensata utilitate ex depositis pecuniis, ut habetur ex dictis?

4 Illa duo quæsita nuper a nobis fuerunt. Primum, si quando est solvenda ratio custodiæ, a quo est solvenda, a deponente pecuniam, an a tertio, cui forte deponens mandavit, ut illi tertio numeraretur? Secundum, potestne custos ejusmodi quando deinde reddidit, seu solvit domino pecuniam, aliquid accipere ob laborem illam enumerandi?

Respondeo ad primum, solvendam esse a deponente. Ita Valent. *l. c.* nam labor custodiæ assumitur in gratiam deponentis, non vero in gratiam illius tertii, cujus justitia postulat, ut integre ipsi solvatur quod ei debetur.

5 Ad secundum, respondeo, custodem nihil posse recipere ob dictam numerationem; nam hanc suscipit in gratiam suam, ne plus solvat quam debet. Cum autem paulo superius dixi, nummularium posse aliquid sumere pro numerandis pecuniis, ideo dixi, quia ipse subinde numerat

numerat in gratiam alterius, ut notat Lessius, *l. 2. c. 25. n. 79.* & debet numerare multas pecunias hinc inde acquisitas, ut sit promptus ad cambiendum, non vero ob numerationem, quam exhibet, quando aliquid ipse debet.

6 Huic responsioni ad secundam hanc quæstionem se opponit Sot. *l. 6. q. 11. art. 5.* & Valent. *l. c.* quatenus asserit, esse consuetudinem aliquid accipiendi ratione numerationis, unde videtur (inquit Sot.) Respublica ad id licentiam concessisse. Sed respondeo, a Republica hanc licentiam numquam concessam fuisse, quia Respublica non potest licentiam dare non solvendi totum, quod ex justitia creditori debetur; nisi quando bonum publicum requireret oppositum, quod bonum in hac re minima non videtur adesse.

7 Nihilominus puto, sententiam Soti in eo casu mihi videri probabilem, quando custos nihil lucri habet ex custodita pecunia. Tunc enim, licet, dum illam tibi reddit, sua intersit reddere, quantum debet, tamen hoc totum pendet a beneficio, quod tibi contulit, volendo tuam pecuniam sine ullo suo emolumento custodire. Cur ergo ex eo beneficio detrimentum patiatur, & tibi tuam pecuniam enumerare propriis sumptibus obligetur?

TERTIA DIFFICULTAS.

§. IV. *De eo, qui ex industria cambit monetam alterius.*

1 FAmulus habens a domino viginti v. g. tarenos, ut cum illis satisfaciat sui domini creditoribus, vel emat pro suo domino vinum, oleum, &c. utitur hac industria, ut illos permutet in monetam æream cum suo lucro; accipit enim moderatum quid, unum v. g. granum ex singulis tarenis, sibique illud reservat. Quærimus, an hoc unum licite possit retinere, posito quod jam per monetam æream, placitum domini bene complevit, ut hic semper supponendum est.

Resp. posse, ita Mol. *d.* 402. Less. *l. c. n.* 18. Bon. *de contr. d. 3. q. 3. de cambiis, n. 5.* Delugo *d. 28. de Just. a n. 24.* quia hoc est lucrum ejus industriæ; non enim pecunia est sicuti ager, & pecus, quæ fructus pariunt domino; sed est ex se sterilis, quare totum lucrum ex illa debetur ei, qui ponit industriam.

CAPUT IV.

De Cambio per litteras.

VEl campsor recipit hic pecuniam, & alibi solvit, vel hic solvit, & alibi recipit. Hæc duo nunc, an campsori liceant cum lucro, investigamus.

§. I. *Hic recipiens & alibi solvens.*

1 DIco Primo licite nummularium, seu campsorem ex officio aliquid moderatum recipere ex eo, quod hic pecuniam suam recipiat, & solvat alibi, sive in diversa Provincia, sive solum in diversa civitate. Capita autem, seu tituli, unde justificetur ejusmodi moderatum lucrum, solent merito afferri sex, vel septem, quæ sigillatim jam profero.

2 Primum, ratione officii. Secundum, ratione laborum, & expensarum parandi scilicet, vel conservandi pecuniam, domum conducendi, scribendi rationes, litterasque chirographi cambii. Tertium, ratione famulatus, quem alteri campsor præstat, dum in ejus commodum transfert pecuniam alio, vel ibi conservat. Quartum ratione periculorum. Et quidem quo longius distat locus, ubi solvenda est pecunia a campsore, eo majora solent esse pericula, cum difficilius pecunia in locum remotum, quam in propinquum transferatur; nam propterea pro cambio in eadem Provincia minus lucrabitur campsor, quam in diversa, juxta mox dicenda *n. 6.* Quintum, ratione assecurationis; Campsor enim veluti locat operam suam, qua se obligat pecuniam tutam, ac certam alio transferre, & quidem periculo suo; nam si pereat, in damnum ipsius perit. Ita Less. *l. 2. c. 25. dub. 3.* Molin. *disp.* 403. Rodr. *part. 2. summæ c. 105. n. 1. & passim.* Huc sexto reducitur illud, quod campsor, vel ejus procurator potest sumere rationem provisionis, ob operam, vel assecurationem quam exhibet pro campsario, de qua re dicentur aliqua inferius, & videri interim potest Less. *l. c. n. 73.* Septimum denique caput est, quia sæpe minor est æstimatio pecuniæ propter ejus abundantiam, vel quid simile, ubi recipitur, quam ubi solvitur, idque forte propter ejusdem pecuniæ penuriam, vel propter adventum Principis, vel propter majores expensas; quæ in loco illo distante fiunt.

3 Si in loco aliquo sit lex juxta, ne quis aliquid lucretur ex cambio in eadem v. g. Provincia, esset servanda, sed non puto obligandum, ut habet Mol. *d. 401. nu. 9.* Vide, quæ supra dixi *c. 3. §. 2. nu. 2.* ante judicis sententiam, ad restitutionem obligari eum, qui lucrum recipit, quando vere, & in conscientia campsor præstitit obsequium dignum ex mercede, nec enim ejusmodi leges videntur incapaces reddere campsores hujusmodi lucri, saltem ante sententiam judicis.

4 Objicies. Si campsor accipit juste pretium, quia transfert per literas pecuniam de uno in alium locum; ergo tantum deberet accipere, quantæ sunt expensæ, cum quibus transferri solet pecunia ipsa, quæ certe sunt multo majores, quam soleant campsores ex suo cambio per literas accipere.

Resp. negandam esse consequentiam, ut certe negant Molina, & Lessius *ll. cc.* quia est justum pretium rerum, quod communi æstimatione justum judicatur. Quoniam ergo ex eo, quod majores labores, & pericula, in transferenda re ipsa, & materialiter pecunia, suscipiuntur, quam per literas (quia illud difficilius, hoc multo facilius, ut constat, exhibetur) ideo communi hominum judicio, illa major est pretii æstimatio, hæc minor, & consequenter hæc merito servatur in casu nostro.

5 Dico Secundo, non solum nummularium ex officio, sed etiam hominem privatum ex simili cambio, per literas posse moderatum quid recipere. Ita Valent. *t. 3. in 2. 2. d. 5. q. 23. p. 6.* Ratio est, quia in hoc, si non omnia illa capita, certo adsunt sufficientia: minus autem debere accipere hunc privatum, quam illum ex officio, colligitur ex dictis, quia illi potiora capita favent, quam huic, nisi tamen pro hoc possit aptari doctrina data paulo ante superius, *c. 3. §. 2. nu. 5. & 6.*

6 Dico tertio, pro hoc cambio per literas, illud pretium accipi juste potest, quod (juxta superius *c. 3. §. 1. n. 24.* dicta hic proportionaliter applicanda) definivit taxa Principis, vel usus communis, vel judicium prudentis æquum judicavi considerata distantia, vel propinquitate loci, imo aliquando & temporis (non quidem per se ratione solius temporis, sed per accidens, quia longius tempus plura pericula solet afferre) considerata item penuria vel copia pecuniæ, ac frequentia, vel infrequentia petentia ad cambia: nam propterea plus solves pro cambio recipiendo in civitate, in qua sunt nundinæ: vel adest adventus Principis, quando multi indigent pecunia, quam in eo loco, in quo ejusmodi circumstantiæ non adsunt. Tandem video, in frequentibus urbibus Europæ esse usu receptum, ut illud sit pretium justum, quod in foro currit, & taxat ipsa mercatorum consuetudo, quod dummodo id fiat bona fide, & sine fraude, non est ab illo recedendum.

7 Nonnulli dubitant, an si pecunia sit prorsus ejusdem valoris hic, & alibi, adhuc qui accipit, ut alibi det, vel qui contra hic dat, ut alibi recipiat, de quo *in §. sequenti*, possit lucrum cambii acquirere. Verum esto, ex hoc præciso capite ejusdem valoris, non possit, adsunt tamen semper alia capita expensarum, laborum, obsequii, pluris valere præsentem pecuniam, quam absentem, &c. Quare semper tibi favebit aliquis titulus recipiendi moderatum lucrum. Lege Mol. *d.* 407. Val. *loc. cit. q. 23. p. 4.* Nav. *cap. 17. sum. a n. 294. & in comm. de usur. n. 51. & 59.* Delugo *d. 28. de Just. num. 50.*

§. II. *Hic solvens, & alibi recipiens.*

1 DIco Primo, hoc cambium cum aliquo moderato lucro esse licitum. Ita Mol. *d.* 404. Less. *l. c. dub.* 4. Cajet. *opusc. de cambiis cap. 6. & 7.* Val. *l. c.* Delugo *l. c. tota sect.* 4. aliique, sive exerceatur a deputato ex officio, sive a privato, sive in diversa, sive in eadem provincia, modo §. 1. dicto. Ratio est, quia non dissimiles tituli justi lucri hic adsunt, quam adfuerunt in præcedenti. Reducuntur autem summatim ad septem.

2 Primo, quia in hoc casu campsor dat tibi præsentem pecuniam, ut a te illam alibi recipiat: Ac merces (quarum naturam hic virtualiter, seu æquivalenter suscipit pecunia) loco absentes minoris æstimantur, quam præsentes, & quæcumque bona in re, semper plus valent, quam in spe.

Secundo, quia campsor veluti ex alio loco in hunc locum transfert pecuniam in tui obsequium, quam scilicet pecuniam tibi indigenti hic solvat; pecuniam autem quam hic tibi præsentem facit campsor, æquivalet, ac si inde huc transtulisset.

Tertio, quia item te liberat a portanda, seu transferenda pecunia in alium locum, quod certe tu tuo periculo portares, seu transferres.

Quarto, quia idem campsor subit periculum, ne tu alibi solvas, vel saltem non cum tanta facilitate. Quod si aliquando campsor sine labore, vel expensis, vel periculo habet alibi pecuniam, non propterea hanc ibi habere caret sua æstimabilitate, & condignitate ad mercedem judicio prudentis proportionatam, modo dicto *part. superiore.*

Quinto, quia ratione officii, si ad hoc sit aliquis addictus, & ratione industriæ, seu operæ, qua semper est pro petentibus paratus ad dandum, & qua officinam conducit, alia negotia non gerit, alios contractus non exercet, uno verbo, ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, sua non est compensatione fraudandus.

Sexto, idem dic, ratione assecurationis, qua sub sua fide campsor aliquando non petens a campsario fidejussorem, nec pignus, acceptat solutionem sibi in loco distanti faciendam.

Septimo, quia sæpe æstimatio pecuniæ est, ob aliquas circumstantias, major in loco, ubi datur, quam ubi redditur. Relege quod modo dictum est §. *præced. num. præsertim* 5. facit enim etiam pro doctrina hujus §.

3 Objicies: Si pecunia loco absens minoris æstimatur, quia est absens: ergo pecunia tempore absens minoris æstimabitur, quia etiam sic est absens; ergo sicuti, quia est loco absens, possum lucrum accipere a te cui præsentem pecuniam numero; potero etiam, quia est tempore absens per lucrum accipere a te, cui nunc numero pecuniam. At hæc est mera usura, quia sic accipitur lucrum solum ratione temporis: ergo & illa erit usura, quæ est ratione loci.

4 Adde. Si pecunia in nostro casu est veluti merx, quam absentem ego emo, præsenti data pecunia; ergo sicut præsenti nunc pecunia possum emere alias merces, v. gr. triticum hinc ad annum tempore messis colligendum, possum, inquam, emere minori pretio, quam nunc; ergo possum nunc eodem modo minori pretio pecuniam emere, quam hinc ad annum solvam, quæ ut dictum est, ipsissima est usura.

5 Respondeo, adesse disparitatem. Nam pecunia loco absens ideo minoris valet, quia subjicitur illis periculis, expensis, laboribus, &c. quod ex se non est ita in pecunia tempore distante. Dico (ex se) nam si etiam ipsa, ratione temporis, aliquibus ex iis incommodis subjiceretur, certe posset etiam tunc aliquid accipi, non quidem mere ratione temporis, sed ratione illorum. Multa hic congerit Delugo *d. 78. de Just. a n. 42.* dicens difficilem esse prædictam objectionem.

6 Ad id, quod additur, adest etiam non dissimilis disparitas; nam mercium aliarum, v. g. frumenti, vini, &c. varia est æstimatio, unde & varia est impositio taxæ, atque ideo non est mirum, si ex varietate circumstantiarum varietur etiam illarum pretium: At pecuniæ æstimatio, ut mensura est rerum, eadem prorsus semper est: Si ergo possum emere nunc minoris frumentum, quod erit futurum, ideo est, quia frumentum, quod erit post menses, minoris nunc æstimatur: at pecunia sub dicta consideratione, sive sit distans, sive præsens, sive futura, semper est ejusdem valoris. Quod si sumatur, ut merx, quod est secundarium munus pecuniæ, & vestiatur aliqua ex prædictis circumstantiis, tunc valebit vel majoris, vel minoris, sicut cæteræ merces; unde ab illa lucrum, ratione illarum circumstantiarum, juste conquiri poteris.

7 Colligitur ex dictis, si Titius dans pecuniam Petro, v. g. hic, ut ab eodem, vel a suo correspondente alibi recipiat, noscat Petrum nullam pecuniam, nullumque correspondentem, seu procuratorem ibi habere, qui possit ipsi facere solutionem, unde prædicta solutio facienda sit hic, puta, in eodem loco, ubi data est pecunia, & quidem cum lucro ejus qui dedit, colligitur, inquam, esse meram usuram, & cambium siccum, quia reipsa nullum est cambium, sed merum mutuum cum lucro, de ratione enim realis cambii est, ut fiat realis commutatio inter pecuniam præsentem, & inter pecuniam, quæ sive in se, sive in alio tandem modo, virtute, vel æquivalenter sit alibi: id quod in casu, de quo loquuntur, non invenitur: quid autem sit ejusmodi pecunia æquivalens, mox infra dicemus *cap. 9. §. 1. n. 9. & n. 15.*

8 Quod si bona fide do meam pecuniam hic Petro, putans, illum in loco distanti habere correspondentem, qui tibi solvat, & tamen de facto ipse non habeat, unde nec stet promissis, nec solvat, non est mirum, quod juste possum ab ipso hic exigere, quanti mea interfuit, pecuniam non fuisse solutam in eo loco: non est, inquam, mirum, quia tunc ejus fallax promissio fuit mihi causa talis damni.

Nota id verum esse tum in hoc genere cambii, de quo hic loquimur, tum de aliis, sive per literas, sive ad nundinas; par enim est ratio, ut, si tu non stes mihi promissis, debeas mihi solvere damnum emergens, & lucrum cessans. Vide tamen omnino, quæ mox dicam infra *c. 5. §. 1. n. 16. & 17.*

§. III. *Quando cum campsario, tum campsori cambium prosit, cujus erit lucrum?*

1 Titius cupit habere Neapoli centum aureos v. g. quos tamen habet hic Panormi; Cajus autem cupit similia centum habere hic Panormi, quæ tamen habet Neapoli. Hi ergo invicem cambiunt, & uterque obtinet, quod ipsis est utile, unde onus alteri æque famulatur. Inquiro, cuiusnam erit lucrum ex tali cambio?

2 Resp. fore illius, qui prævenitur: & ita Molin. *d.* 405. Cajet. *de camb. c.* 6. *&* 7. Syl. *V. Usur.* n. 4. *q.* 8. §. *Secundum*, Gars. *c.* 33. *de contr. n.* 9. Lop. *l.* 2. *de contr. c.* 4. aliique apud Bonac. *disp.* 3. *de contr. q* 5. *n.* 25. Si enim Titius ad te Cajum veniat, ut cambias illa centum, tuum erit lucrum, si tu ad Titium, lucrum erit Titii. Ratio est, quia qui prævenit, præstat alteri obsequium ex se æstimabile, & per accidens est, ut id aliunde vertatur in suum commodum. Sicuti (ait Molina) si Petrus v. g. deberet cum expensis equum, quem conduxit, remittere hinc Panormo Messanam, & Paulus indigeret equo, quo iter facturus Messanam sit, posset, qui prævenitur, totum, & integrum pretium locati equi recipere, quia ei, qui prævenitur, solvitur justum illud pretium, quod est condignum illo obsequio a se exhibito.

3 Ex quo exemplo infert idem Molina, quod sicuti, si Petrus sciret necessitatem Pauli quærentis equum, qui illum Messanam portaret, & Paulus sciret necessitatem Petri volentis reducere equum Messanam, possent licito simul convenire, ut vel gratis, vel cum aliquo lucro ex alterutra parte reduceretur equus, & quomodocumque conventio inter illos fieret, licita esset, quia neuter tenetur celebrare contractum in alterius commodum, sed potest in suum: pari ratione in casu nostro, &c.

4 Quid, si ergo indigens pecunia Neapoli, dem illam hic Panormi nummulario, ut ipse meo nomine det ad cambium tertio, qui illam fortasse optat habere hic Panormi, daturus eamdem cum legitimo lucro Neapoli, possumne licite tunc ego ejusmodi lucrum Neapoli acquirere, ubi jam habeo pecuniam, quam optabam?

Respondeo, licite posse, ut colligitur ex dictis, quia, quod immediate tu potes, si immediate præveniaris, & quod potes si cum alio convenias, idem potes, si præveniatur, vel conventionem faciat ille nummularius, qui tunc tuas vices gerit.

CAPUT V.

De cambio ad nundinas.

§. I. *De cambio ad nundinas absolute.*

1 Mercatores certas quasdam nundinas in aliquibus locis, seu urbibus instituerunt, ut ibi debita solvantur, vel contrahantur, & item, ut ratiocinia reddantur, & scribantur in libris dati, & accepti. Solent præsertim in Italia hæ nundinæ fieri quater singulis annis, spatio inter se distantes trium mensium, quod spatium datur, ut solutiones commode expediri queant. Primæ dicuntur nundinæ Apparitionis, & celebrantur circa festum Epiphaniæ. Secundæ Paschatis, ineunte Majo. Tertiæ Augusti, eo enim mense fiunt. Quartæ omnium Sanctorum, quia paulo post ejusmodi festum celebrantur. Alicubi, ut Francofurti; bis celebrari has nundinas, monet Lessius loco mox citando, nimirum circa Pascha, & circa Septembrem: nam propterea cambium ad has nundinas vocatur a Lessio Francofurtense. Cum autem cambia dicuntur fieri ad primas, vel ad secundas, vel ad tertias, vel ad quartas nundinas, sensus est, quod solutio pecuniæ facienda est post tres, vel post sex vel post novem, vel post duodecim menses.

2 Quid, si dentur pecuniæ hic, ut in eo loco fiat earum solutio, ubi nundinæ non celebrantur?

Respondeo; tunc constituuntur quidam termini, & ita dicitur pecunia dari, & accipi ad primos, vel secundos, vel tertios, vel quartos terminos, idest post tres, sex, novem, vel dodecim menses. Imo, quando non est magna locorum distantia, ut horum mensium spatium necessarium non sit ad ferendas literas cambii, constituuntur alii breviores termini, pro solutionibus faciendis: Et quidem sæpissime constituitur terminus, qui judicatur sufficiens ad hujusmodi literas perferendas, incipiendo a die, quo fiunt literæ cambii, aliquando vero incipiendo a die quo literæ recipiuntur a correspondente, seu procuratore Campsarii in hunc fere modum: *Post dies quindecim, vel post dies viginti, vel post mensem, &c. a receptione harum litterarum, fiat solutio.*

3 Jam vero, si solutio fiat realiter, enumerata in nundinis pecunia, certe vel nihil, vel vix differet tunc cambium a cambio per litteras de quo egimus, *in c. præc.* Sed quia in dictis nundinis solutio transigi sine ulla numerata pecunia solet, datis nimirum tantummodo, & acceptis syngraphis, ideo peculiares inde emergunt difficultates, quæ propriam, atque solemnem hic habent disputationem.

4 Hunc autem modum cambiandi, si nihil aliud addatur, vocamus absolute cambium ad nundinas: si enim eveniat, ut in loco destinato ad cambium, ita fiat solutio, ut necesse sit, addere aliud recambium: tunc vocatur cambium cum recambio, seu cambium cum recursu, de quo in §. *seq.* nam nunc solum statuere debemus, an hoc cambium absolute ad nundinas licitum sit. Et quidem licitum esse mercatoribus, tum aliis privatis, modo adsint quædam conditiones, jam communis est opinio. Ita Less. *l.* 2. *c.* 23. *dub.* 6. Nav. *in summa c.* 17. *n.* 300. aliique apud Delugo *disp.* 38. *de Just. tota sect.* 3. Ratio est quia aliquibus conditionibus, quas mox afferemus, adhibitis, non apparet ubi sit injustitia, & ex alia parte adsunt justi tituli, unde acquiratur lucrum.

5 Duo igitur sunt explicanda. Primo, hi justi tituli, quorum certe aliqui coincidunt cum allatis in §. *præced.*

Secundo, illæ conditiones, quarum item non paucæ insinuatæ superius, sunt tamen hic in suo proprio loco, claritatis gratia, breviter repetendæ.

Tituli justificantes lucrum cambii ad nundinas.

6 Primus titulus est, quia campsor carebit pecunia, quam tibi ipse tradit, post tres, vel plures menses, unde privabitur, etiamsi non sit mercator, opportunitate, & libertate aliquid lucrandi cum illa pecunia a te reddenda, per alias forte negotiationes sese offerentes.

7 Secundus est periculum, cui pecunia tibi a campsore data exponitur. Et quidem, si pro longiore tempore data est, majora erunt pericula: Nam propterea tunc non propter meram temporis longitudinem, sed propter hæc pericula, & aliquid plus exiget non injuste campsor. Quod si is habeat pignus suæ pecuniæ a campsario, quod certe potest habere, quia quilibet negotiari potest cum omni sua cautela, & securitate, tunc non militat periculi titulus, sed alii.

8 Tertius titulus est, quia dum interim expectatur solutio, plures possent esse, qui peterent cambium, & pauciores, qui darent. Cum igitur ex majore numero petentium, & minore numero dantium crescat mercium pretium, crescet etiam in casu nostro. Less. *l. c. num.* 56.

9 Quartus est trajectio actualis, vel, ut hic communiter est, trajectio virtualis pecuniæ ex uno in alium locum. Neque dicas ibi non adesse pecuniam, nec illuc illam trajici, sed solum esse transactionem syngrapharum dati, & accepti, ne id, inquam, dicas; nam ipsa syngrapha continens creditum de pecunia tanti, vel fere tanti æstimatur, quanti ipsa pecunia; nam propterea ejusmodi syngraphæ credita continentes appellantur, & sunt pecunia virtute, & æquivalenter.

10 Quintus titulus est, quia in loco, ubi fit dicta solutio, secundum majorem, vel minorem pecuniæ copiam, major, vel minor est ejus æstimatio.

11 Sextus titulus est, quia communiter in illis locis, ubi facienda est solutio, adest taxa valoris pecuniæ communiter recepta in illis nundinis, vel in illo foro, quæ fit a mercatoribus, omnibus circumstantiis expensis, vel certe ipso negotiantium usu comprobatur. Nam inde evenit, ut pro varietate circumstantiarum aliquando majus, aliquando minus lucrum habeatur ex cambiis. Cum igitur etiam privato liceat servare rei pretium, quod in communi foro currit, poterit quisque secundum hoc pretium acquirere lucrum, ut etiam supra notavimus

12 Septimus ducitur ab expensis, quas campsor facit, conducendo vel habendo alibi suum correspondentem, cui committat litteras cambii

Conditiones adhibendæ in cambio ad nundinas.

Jam vero conditiones debent esse sequentes, puto omnino tres, cum pro locis, ubi non adest Bulla S. Pii V. mox citanda, tum pro locis ubi adest; nutant enim id, quod est de jure naturæ. Aliæ vero tre pro locis, ubi illa forte recepta est.

Conditiones tres ex jure naturæ.

13 Prima conditio ex nutantibus jus naturæ est, ut non exigatur plu vel minus ratione solius temporis, ut modo dictum est. Verum qui dictum est, etiam sæpe lucrum cambii non solere taxari, seu usurpar a justis negotiatoribus ex solo tempore, sed ex circumstantiis illis ad nexis, ut ibidem vidimus, ideo nec conditio apud bonos negotiatore deesse numquam solet.

14 Secunda, ut reipsa litteræ de uno in alium locum transmittar tur, quarum virtute fiat vere solutio pecuniæ, quæ recepta fuit in al loco. Tibi v. g. hic Panormi dedit campsor pecuniam ad cambium pr Neapoli, debes, vel tu, vel aliquis procurator tuo nomine facere so lutionem pecuniæ Neapoli. Si ergo non fiat ibi solutio, licet litter illæ missæ fuerint, tamen cum redeant sine solutione ibidem facta, in nes redibunt, & siccæ, atque ideo cum usura campsor exiget lucru cambii, quia cambium numquam completum fuit; ut iterum in fin li supra monuimus.

15 Tertia conditio maxime notanda, & circa quam sunt difficultat innumeræ, quæ materiam hanc de cambiis celebrem, & satis ætate n stra exagitatam reddiderunt, est, ut campsor sciat, vel rationabili existimet, campsarium habere in loco, ubi fieri debet solutio, pec niam, sive numeratam, sive in credito, quæ est pecunia æquivalens habere, inquam, saltem apud suum procuratorem, vel amicum, a qu vel mutuam, vel ad novum cambium dictus campsarius accipiat. R tio convincens in cambio debere esse hanc conditionem, est manifesta quia cambium vel est permutatio pecuniæ præsentis cum absente, v emptio pecuniæ absentis pretio pecuniæ præsentis, vel quid simile; supra diximus. Si ergo campsor existimet, campsarium nec habere p cuniam in se, nec in credito, nihil ipse campsor permutabit, emet: ergo erit vel clara usura, vel clarum furtum, si aliquod l crum campsor sumat ex permutatione, vel emptione, quæ nulla es Lege Lessium *n.* 61.

16 Illud approbavimus supra: Si postquam campsor bona fide de ad cambium in locum aliquem, putans campsarium habere vel hab posse ibi pecuniam, deprehendat, se a campsario esse deceptum, q nullam ibi is habet, nec habere potest pecuniam, approbavimus, inqua tunc juste posse ab ipso campsario recipi in eodem loco, quo dedi solutionem sui lucri, imo & omne interesse, quod forte ipse camp est passus. Ratio est, quia tunc campsarius tenetur ex fraude, q finxit habere pecuniam in illo loco, unde campsor deceptus fuit. H. doctrinam probabilissimam putat Bonac. *d.* 3. *de contract. q.* 5. *n.* 24. tet ipse in aliquo refragetur. Verum si sine palliata fraude proce tur, eam certissimam, nedum probabilissimam, puto.

17 Siste autem hic tantisper, Amice Lector. Ex hac vera nostra c cessione fœde labi solent aliqui, dum ex hac doctrina putant, se ju semper exigere posse dictum cambii lucrum, quia nimirum campsari idest ille, qui recipit hic pecuniam solvendam ab ipso in alio loc non est inventus in dicto loco, v. g. Neapoli habere pecuniam; nec tem habere correspondentem, qui solvat, imo, & aliquando inven est, ne litteras quidem illuc misisse: labi, inquam, solent, quia non vertunt ad usum, quo ejusmodi cambia fieri frequenter consueve campsarius enim, & campsor conveniunt, ut curam inveniendi in l distanti pecuniam nomine campsarii, & inveniendi correspondente & cætera necessaria ad verum cambium, suscipiat campsor. Si c hæc deficiunt, culpa campsoris deficiunt, non vero culpa campsar Quare campsarius non est condemnandus ad solvendum lucrum cess & damnum campsori emergens, cujus damni non fuit causa cam rius, sed ipse campsor.

Conditiones tres requisitæ a S. Pio V.

18 Progrediamur jam ad alias conditiones tres requisitas a Bull Pii V. quæ incipit: *Pro nostra Pastorali*: quam tamen Lessius *l.* 2 23. *dub.* 9. *fine*, putat, aut paucis in locis esse receptam, aut nusquam, quoad conditiones, quæ de jure naturæ non sunt, u simili supra *in tr. de cens. nu.* 3. *&* *c.* 6. §. 2. *num.* 4. tamquam babile dictum a nobis est.

19 Prima conditio est, ut non fiat pactum ab initio de certo resse, etiam in casu, in quo non fieret solutio tempore præfixo. tu, inquit, non ergo Pius prohibet pactum de lucro incerto solve quod postea deprehenderetur daudum ex interesse, quod passus est psor ex non soluto cambio. Imo aliqui dicunt non solum, ubi no recepta, sed etiam ubi est recepta dicta Bulla Pii, posse fieri pa de determinato lucro ad arbitrium prudentis (vide omnino infra §. 13. & 14) cum Bulla solum prohibeat, fieri ad arbitrium camps qui amore lucri allectus errare posset. Et certe, quando campsor experientia, vel rebus suis nimis inhiat, de jure naturæ est, ut ej bitrio nequaquam stetur.

20 Secunda, ut non possint fieri cambia, nisi pro primis seu mis nundinis, ubi nundinæ celebrantur, vel pro primis termini mox *nu.* 22. clarius explicabo) ubi nundinæ non habentur. Id prohibetur, quando ratione magis distantis termini augetur l cambii: nam, si non augeatur, & tamen longius tempus pro fa solutione concedatur, certe gratiam campsario faceret campsor.

21 Q

21 Quod si quis (ut notat Lessius *l.c.n.17.*) plus exigeret dando ad secundas nundinas, quam dando ad primas, exigeret, inquam, plus non ratione ipsius meri, longioris temporis, sed ratione veri interesse, quod tunc pateretur, non esset ad restitutionem condemnandus etiam in locis, ubi recepta est S. Pii V. Bulla, saltem ante sententiam judicis, quia ob verum titulum in conscientia tunc exigit: nam si exigeret ratione solius temporis, etiam de jure naturæ esset condemnandus, ut dictum est in superioribus sæpe.

22 Tertia denique est, ut in terminis solutionis præfigendis habeatur ratio longinquitatis, & vicinitatis locorum: in quibus solutio est facienda, ut scilicet plus possit lucrari campsor, si debeat numerare pecuniam in loco magis distanti, quam in loco distanti minus. Ubi vides, hic non agi de nundinis, quæ semper fixæ in suis locis sunt, nisi forte tangatur difficultas, quæ ponetur mox *n. seq.* sed agitur de aliis locis, ubi non sunt nundinæ: si enim cambias hic Panormi, ut fiat solutio Messanæ, ad quam Messanam urbem perveniri potest tempore quinque dierum v. g. cur ponis terminum solvendi post duos menses, & vis acquirere illud lucrum, quod acquireres in nundinis quæ sunt longe distantes, seu quod acquireret ille, qui subit pericula duorum mensium, expensasque facit, quæ solent fieri, quando transfertur pecunia in locum magis distantem, itinere v.g. dictorum duorum mensium? Id certe, etiam de jure naturæ vetitum est. Quod si lucrum in hoc casu non augeas, tunc non erit illicitum, imo gratiam facies campsario modo dicto *n. præced.* Præterea nec item erit illicitum, ut vult Bon. *de contr. d. 3. q. 5. n. 13.* velle lucrum, quod solet haberi in nundinis, si locus solutionis est æque distans a nundinis, & credatur probabiliter in loco, ubi solutio sit facienda æqualiter valere pecuniam, ac valet in nundinis.

23 Inquires. Campsores statuere consueverunt, lucrum ex cambio eo majus esse solvendum, quo longius est tempus, ad quod cambium datur etiam in ordine ad primas ipsas nundinas, ut si primo mense dent pecuniam ad cambium solvendum in proximis primis nundinis, plus lucri exigant, quam si dent secundo, vel tertio mense; id ne licitum est?

24 Respondeo: Non pauci, ut Lop. *l. 2. de contr. c. 13.* Rodr. 2 *p. summæ c. 107. n. 6.* aliique putant esse licitum, quia sic habetur ratio brevioris, & longioris temporis, quod proprium est usuræ. Sed Mol. *d.* 404. Less. *l.c. d. 6. & dub.* 11. Cajet. *de camb. c. 7.* Philiar. *l. 5. c. 24. dub.* 2. aliique cum magna probabilitate ajunt esse licitum, quia in longiore tempore majora sunt pericula, diutius campsores privantur sua pecunia, qua negotiari possent, & lucrari, & major est numerus, qui sic petunt ad cambia, unde pretium crescit, ut in simili dictum est supra, non igitur solum ratione meri temporis, &c. Et quidem cum illud sit pretium justum rerum; quod bona fide periti statuunt, præsertim consuetudine sic scita, & tolerata, ideo non sunt prædicti campsores condemnandi.

25 Inquires iterum. Dictum est, ut cambium hoc sit licitum, oportere, ut illæ tres conditiones concurrant, quas diximus a *n. 13.* Quomodo igitur se geret vidua, vel homo non multæ litteraturæ, qui has non discernit, & solum dat alteri pecuniam suam ad cambium?

26 Respondeo: Hæc praxis, quæ maxime hic est cognitu necessaria, explicabitur inferius §. 5. *n. 6. & iterum* §. 7.

§. II. *De cambio cum recambio, seu recursa.*

1 PRaxis hujus cambii (quod Bisuntinum, vel Placentinum apud Lessium *l. 2. c. 23. n. 59.* appellatur) nostro ævo frequentissima, hujusmodi est. Titius campsor hic Panormi, v. g. dat Cajo centum aureos solvendos ab eodem Cajo in proximis nundinis Placentiæ celebrandis, vel in aliquo Italiæ, vel Siciliæ loco. Quoniam vero Cajus neminem habet Placentiæ, vel in illis aliis locis, qui ejus nomine solvat, quod ipse Cajus debet, ideo Titius offert eidem Cajo suum correspondentem, nomine v.g. Sejum, residentem in illis locis. Offert, inquam, ut sicuti est correspondens Titii cum omni potestate ipsi Sejo concessa ab eodem Titio, ita in hoc negotio, ut sit etiam correspondens Caji, & solvat cambium, idest dictos centum aureos cum lucro ibi apud mercatores, seu apud forum decerni solito: Sit autem hoc lucrum nunc v. g. aureorum quinque. Accepta oblatione, scribit ad Sejum Titius, nomine utriusque, puta ejusdem Titii, & dicti Caji, ut scilicet Sejus accepiet creditum Titii, & debitum Caji, & ut correspondens jam Caji solvat cambium, ejusque lucrum, idest centum, & quinque aureos, & ut correspondens Titii eos aureos recipiat, & sic extinguatur cambium. Sed quia Sejus, ut correspondens Caji pecuniam non habet, ideo ipse idem Sejus, ut correspondens Titii, seu Titii nomine offert, & dat illam pecuniam sibi eidem, ut correspondenti, seu Procuratori prædicti Caji, dat, inquam, ad cambium (quod certe erit secundum cambium, seu, ut loquimur, recambium) solvendum a Cajo Panormi. Cum accepta ergo hac pecunia Sejus ut correspondens Caji, extinguit, seu solvit, ut dictum est, prædictum cambium primum Panormi celebratum, ita ut nihil omnino amplius debeat, pro dicto primo Cajus. Lege Lessium, qui recte notat, si dictus Sejus fugeret, vel decoqueret, campsorem Titium non posse agere nomine suo contra campsarium Cajum; is enim Cajus jam solvit cambium ipsi campsori Titio.

2 Quoniam vero dictum secundum cambium parere suum lucrum debet, quod erit v.g. aliorum quinque aureorum, qui solvendi erunt a Cajo Panormi, ideo Cajus debebit Panormi solvere Titio centum, & decem aureos, idest centum ex primo capitali quinque ex lucro primi cambii extincti Placentiæ cum pecunia habita a procuratore Titii, & quinque ex lucro cambii extinguendi Panormi ab eodem Cajo.

3 Suppono ad justitiam secundi cambii, Cajum, seu ejus procuratorem non cogi ad dictum secundum cambium: posset enim Cajus, seu ejus procurator extinguere primum cambium pecunia præsenti sine necessitate sumendi recambium, vel certe posset sumere recambium ab alio, quam a correspondente Titii.

4 Solet autem occurrere, ut Cajus, ne Panormi quidem promptam eam summam habeat, quam debet Titio, unde rursus totam illam camdem summam, ac si iterum illam accepisset a Titio ad cambium, se obligat solvere cum suo lucro iterum Placentiæ, vel alibi, ubi rursus fiet, quod modo *nu.* 1. diximus, & sic continuantur per multos aliquando annos cambia, & recambia, donec reipsa, & numerata pecunia totum capitale cum omnibus lucris intercurrentibus solvat Titio Cajus: nam propterea mercatores hoc appellant etiam cambium cum recursa, recurrit enim, unde inceperat. Et adverte permaxime totum hoc negotium, præter primam traditionem illorum centum aureorum Cajo a Titio numerato datorum, & præter ultimam hanc solutionem, quam numeratam denique fieri oportebit, tractari, & expediri per solas syngraphas, seu per acceptationes, & dationes crediti, & debiti, quæ in libris dati, & accepti scribantur.

5 Quæret is, qui hanc quæstionem introspicere cupit; quando Sejus extinguit primum cambium Placentiæ, quodnam est prius? Quod Sejus, ut correspondens Caji solvat dicta centum & quinque sibi ipsi, ut vicem Titii tenenti, an quod idem Sejus, ut correspondens ejusdem Titii, det summam illam sibi, ut correspondenti ejusdem Caji ad novum cambium finiendum postea Panormi? Breviter quodnam est prius, extinctio primi cambii, an institutio secundi?

6 Respondeo, certe in praxi (ut puto) ne a peritis quidem mercatoribus id advertitur: ipsi enim solum in libris ratiociniorum scribunt rationem dati, & accepti, idque etiam in eadem hora, ne dicam in eodem temporis momento. Cæterum quid prius, quid posterius nobis Theologis relinquunt considerandum: nam ipsi pro conscientia satis habent, si intelligant, se meliori modo (quo licite possunt) solvere primum cambium, & instituere secundum: Theologi autem non pauci, vel de hoc valde implicite loquuntur, vel certe potius id supponunt, quam declarant. Nos ergo pro nostra virili parte sic discurramus.

7 Puto, posse utcumque dici, quod sit prius solutio primi cambii quam institutio secundi, sed expeditius dici, quod sit prior institutio secundi cambii, quam primi cambii solutio: qui certe posterior modus, quam faveat justificationi cambii, ex infra dicendis clare colligetur.

8 Prius igitur solvetur cambium primum, quam instituatur secundum, si Sejus correspondens Titii per actum suæ voluntatis, verbo vel scripto ostensum habeat, quasi per acceptilationem, pro solutis, illos centum, & quinque aureos debitos a Cajo: sic enim jam nihil amplius debebit Cajus pro primo cambio, quia jam est illi remissum a potente illud remittere, nempe a Sejo qui tota Titii potestate gaudet. Esto deinde, quod Cajus, seu Sejus nomine Caji qui talem remissionem acceptavit, velit illam veluti ex gratitudine retrodonare, & instituere secundum cambium ad illam totam pecuniam solvendam. Ita videtur discurrere Naldus, *in summa V. Cambium n. 4.*

9 Contra. Posterius finietur cambium primum, & prius instituetur secundum cambium, si Sejus, qui acceptavit creditum Titii, & debitum Caji, nunc, ut correspondens Caji, accipiat centum illos quinque aureos, ad recambium Panormi cum suo lucro solvendum: accipiat, inquam, a seipso, ut correspondente Titii, & cum illis sic acceptis extinguat cambium primum. Ecce quomodo antecedit recambium; nam cum hac summa habita per dictum recambium, ipse, ut correspondens Caji, solvit primum cambium sibi ipsi, ut correspondenti Titii. Hunc modum nos insinuavimus *n. 1.* eumdemque insinuat Lessius *l. c. n. 161.* in iis verbis: *Sufficit quod campsarius possit habere correspondentem, qui ibi eas pecunias det mutuo, vel ad cambium.* Eundem modum supponit Delugo, *de Just. d. 28. n. 85. 86. 87. & 94. V. Secundo quia*, eumdemque innuere videntur alii Theologi, & merito; nam prior modus suas habet difficultates, quas infra §. 4. *n.* 11. breviter afferemus.

§. III. *Decernitur, an hoc cambium cum recambio licitum sit?*

1 QUamvis multi (ut Molin. *d.* 409. Sot. Coninch. apud Delugo, *l. c. n. 77.* Merend. apud Dianam *p. 9. tr. 8. ref. 67.*) dicant, esse illicitum; multi tamen, ut Navarr. *Cons. 31. de usur. n. 3.* referens ita sensisse virum quemdam doctiss. Societ. Jesu, Boninsig. *c. 6. de cambiis a n.* 7. Sa *V. Cambium*, Diana *p. 3. tr. 8. ref. 1. & p. 9. tr. 8. ref. 67.* Less. *lib. 2. c. 23. n. 61.* Delugo *l. c.* & satis probabiliter (quos ego sequor) licitum esse, docent cum explicatione danda mox §. 4. Probatur, quia si Cajus Campsarius haberet Placentiæ aliquem amicum, qui ibi solveret cambium contractum Panormi, esset justum cambium, ut supra vidimus; ergo etiam si solvat procurator, seu correspondens ejusdem Caji. Certe, si Cajus, & Titius ipsi idem se Placentiam conferrent, possent ibi per se ipsos totum hoc negotium licite absolvere: quis enim id negare potest? cum ergo id, quod per se ipsum quis facere potest, possit per legitimum procuratorem, poterunt Titius, & Cajus in casu nostro, per Sejum procuratorem utriusque, idem efficere; nam quod idem sit procurator Caji, & Titii, non vitiat contractum, cum sæpissime idem possit sustinere vices duorum in contractibus, & idem possit esse procurator multorum, nec duorum dumtaxat. Sicuti autem, si prædictus Sejus esset procurator Petri, & Antonii, posset ad mandatum horum & recipere, & solvere pecuniam aliquo titulo, videlicet ex censu, alteri ex his debitam, & tunc realiter fieret vera solutio, quamvis non numeraretur pecunia, sed solum transferretur debitum, & creditum in libris dati, & accepti, ut Italice dicimus: *Passar le partite*: ita in casu nostro, &c.

2 Non igitur solutio est ficta, ut putant adversarii, sed vera, & realis, unde & cambium erit reale, & non fictum. Nec solutio cum lucro cambii facti Panormi solvitur in eodem loco, idest Panormi, quod esset usura, sed Placentiæ, ubi finitur primum cambium, & pari modo recambium factum Placentiæ non solvitur Placentiæ, ubi institutum est, sed Panormi.

3 Nec obstat, quod in hoc cambio, cujus natura, ex meliori opinione, assimilatur contractui emptionis, & venditionis, nihil adsit, quod ematur, quia deberet emi pecunia absens, idest, quæ sit Placentiæ, ut dictum est supra; ac ibi nulla pecunia est Caji, sed solum in Codice, & libro rationum transferuntur credita, & debita: non obstat, inquam; nam falsum est, quod non adsit aliquo modo pecunia; ipsæ enim litteræ, seu chirographa, seu libri, qui continent credita, tanti plus minus valent, quanti ipsa pecunia numerata; nam propterea potest dici, ibi adesse pecuniam, sed vero virtualem, seu qualitatem, & quæ sufficientissima sit ad veram solutionem faciendam.

4 Nec item obstat, quod campsarius videatur obligari sumere pro suo correspondente illum ipsum hominem, qui est correspondens campsoris, non, inquam, obstat propter duas rationes. Primo, quia ad hoc non cogitur campsarius, ut notavimus supra; imo addo, sic campsario fieri beneficium, dum prompte ipsi offertur a campsore correspondens in loco ubi campsarius difficillime illum inveniret. Ita Lessius *l. c. num.* 2.

Secundo, quia etiamsi cogeretur, illi non fieret injuria; quilibet enim est dominus, & arbiter suæ rei, quilibet habet jus apponendi conditiones, quas vult; dummodo non sit contra naturam contractus, quem celebrat, ut certe hæc non est, & dummodo, si conditio addat aliquod onus, illud compensetur, ut sane in hoc casu de quo loquimur, compensatur: nam audio, de facto semper aliquid diminui de pretio debito campsori, scilicet octavam quamdam partem, quam partem octavam libenter minuit campsor, quia suæ utilitati cedit, quando campsarii se obligent ad sumendum eumdem correspondentem, qui est campsoris.

5 Quæres hac occasione Primo, Quanta merces datur his correspondentibus, seu procuratoribus pro labore, & industria quam adhibent in cam-

in cambiando alicujus nomine, & scribendo, numerando, mittendo litteras, &c.

Respondeo, apud Delugo *d.28. de Just. n. 72.* lego, in singulis Nundinis solere dari tertiam partem aurei pro singulis centenariis, quam provisionem vocari, supra diximus, quod fere concidit cum dicto Lessii *l. c. n. 50.* asserentis solere dari binos, vel ternos aureos in singulos Millenarios.

6 Quæres Secundo. Quænam est utilitas, quæ nascitur campsori ex eo, quod campsarius acceptet pro suo correspondente eundem, qui est campsoris?

Respondeo. Prima utilitas est, ut suo amico, seu correspondenti accrescat salaria, seu pensiones ex his novis negotiis, quæ ille suscipit in gratiam campsariorum.

Secunda utilitas est, quia deinde invicem, quid simile committet forte correspondens Placentinus huic Mercatori Panormitano, & ita hic Panormitanus lucrabitur suas similes provisiones.

Tertia utilitas est, ut ille correspondens habeat multa credita ex recambiis; per quæ multis forte debitis Mercatoris Panormitani satisfacere possit.

Quarta, ne alii, qui campsoris familiares non sunt, cognoscant rationes negotiorum ipsius campsoris, quod permaxime cavent prudentes Mercatores.

Quinta, ne se campsor exponat periculo decoquendi, si non tutum habeat correspondentem, sicuti tutum cognoscit suum.

§. IV. *Quandoquidem tribus modis cambium cum recambio celebrari potest: approbatur primus, & secundus, sed reprobatur tertius.*

1 ASsero Primo, licitum esse cambium cum recambio, si supponas, prædictum procuratorem Sejum habere pecuniam propriam, vel credita propria, vel habere apud se pecuniam Titii campsoris, vel credita alia exigibilia ejusdem Titii (alia, inquam, præter dictum creditum ex primo cambio: nam quando non adest, nisi hoc creditum, dicetur mox *n. 3.*) de quibus Sejus disponere possit (quæ sunt pecuniæ virtuales,) & idem Sejus det Cajo, seu sibi ipsi, ut correspondenti ejusdem Caji totum illud pecuniæ, quod necessarium est ad extinguendum primum cambium, det, inquam, vel mutuo, vel ad novum cambium; seu quod idem nunc est, ad recambium Panormi solvendum: qua pecunia actuali, vel virtuali, idest credito per dictum recambium, vel mutuum, habito, solvat Cajus, seu extinguat primum cambium: soluturus recambium, seu mutuum, postea Panormi. Assero, inquam, hunc modum cambiandi esse licitum. Ratio est quia tunc jam habet Cajus, seu Sejus, ut Caji correspondens, pecuniam sive actualem, sive æquivalentem, seu virtualem (talia enim, ut sæpe diximus, sunt credita illa exigibilia) qua ipse solvit primum cambium. Quoniam autem primum cambium modo dicto solutum justum est, sequitur, quod etiam sit justum recambium, idest cambium secundum, quod solvetur postea Panormi, & etiam sint justa omnia recambia, quæ modo supradicto sine fraude continuabuntur, quia easdem conditiones prorsus hæc continuata recambia habent, quas habet primum cambium, ut supponimus.

2 Assero secundo, esse etiam, imo multo magis licitum, si supponas campsarium, idest, Cajum, habere amicum nomine. v. gr. Antonium Placentiæ, qui Antonius cum habeat, unde solvat, litteras pro ipso Cajo acceptet, & solvat. Ratio est clara; nam qui per amicum solvit, satis dicitur solvere per se ipsum: atque idem erit, si ad Antonium non scribat Cajus, sed scribat Titius campsor dicens, ut sub sua fide Antonius acceptet, solvatque cambium Sejo correspondenti ipsius Titii. Ratio est, quia pari modo tunc solvit Cajus per alium: id quod est perinde, ac si per seipsum solvat.

3 Hæc duo dicta jam sunt ætate nostra, vel satis certa, vel satis probabilia (quamvis sciam, nonnullos citatos *§. præced. n. 1.* mordicus priori dicto contradixisse) unde sequitur, ut cambia, & recambia usurpata altero ex his modis dictis *n. 1. & 2.* juste, & licite apud bonos negotiatores exerceri possint. Ita DD. citati *d. §. præc. n. 1.*

Jam vero maxima difficultas est: An sit etiam licitus tertius alius modus. Quando scilicet prædictus Sejus correspondens utriusque, scilicet Caji, & Titii, nihil aliud habeat, nisi ipsum creditum Titii contra Cajum?

4 Hæc difficultas consistit in eo, An tunc Cajo possit Sejus vendere, vel mutuare, vel ad cambium solvendum Panormi, dare illud creditum, quod certe etiam & ipsum est pecunia virtualis, sicuti cætera alia credita, qua virtuali pecunia habita, vel per emptionem, vel per recambium, vel quocumque simili tandem modo a Cajo, idem Cajus, seu Sejus, ut Caji correspondens, solvat primum cambium, illudque extinguat, sicuti modo *n. 1.* extinguere idem cambium potuit Sejus, mutuando, vel dando ipsi Cajo ad recambium, credita, quæ erat alia ab hoc credito primi cambii, quod tunc primo solvendum, seu extinguendum est Placentiæ.

5 Et quidem aliqui, quos non nominat Delugo, *d. 28 de Just. n.91.* affirmant licite posse; Primo, quia etiam illud creditum est pretio æstimabile. Quare sicuti illud posset vendi, mutuari, dari ad cambium aliis, sic poterit Cajo, seu ejus procuratori: quo habito, quasi habita pecunia, poterit Cajus primum cambium solvere.

6 Secundo, quia Sejus procurator Titii, posito quod in sua potestate est hoc creditum, de quo disponere potest, jam habet fidem, qua tantumdem ab alio tertio mutuari posset; ergo jam est potens dare Cajo pecuniam, quæ non sit ipsummet creditum: quam potentiam satis esse, docet Less. *l.c.c.23.n.61.* ad justificandum hoc cambium.

7 Verum ipse Delugo *l.c.* cum quo sentio, & Patres Sacræ Congregationis apud eundem, nolunt id tanquam licitum admittere. Ratio potissima breviter est, quia, quamvis ejusmodi creditum contra Cajum possit aliis vendi, vel dari ad cambium, non tamen potest ipsi Cajo debitori, seu, quod nunc idem est, prædicto Sejo, qui est correspondens dicti Caji debitoris. Id autem probatur facile, nam ex hac donatione, seu venditione consurgeret in Cajo jus justitiæ ad seipsum, quod est impossibile, cum justitia essentialiter sit ad alterum. Sequela probatur, quia, sic Cajus emeret creditum contra se ipsum; emeret enim jus exigendi illam pecuniam a seipso: ergo consurgeret jus justitiæ contra se.

8 Quod si dicas emere ejusmodi creditum, nihil aliud esse, nisi ipsi Cajo remitti debitum tam tunc aliud fortius argumentum sic urgebit: Emere hoc creditum, nihil est aliud per se, nisi remitti a creditore debitum, seu habere illud pro soluto. Ergo, si sic jam est solutum, seu extinctum debitum cambii nihil post a tunc solvi seu extingui, quia jam supponis per hanc remissionem omne debitum esse solutum. & extinctum non potest enim solvi quod jam antea solutum fuit.

9 Confirmatur quia cambium est essentialiter permutatio pecuniæ cum pecunia; ergo duplex intervenire debet pecunia, sive realis, sive saltem virtualis, seu in credito, nimirum altera, quam do, altera, quam recipio; sed in casu nostro unum est creditum, atque adeo una pecunia; ergo tunc non permutabitur una pecunia cum alia; ergo non erit cambium, ergo neque hæc remissio erit solutio cambii.

10 Dices: Esto hæc sit mera remissio, atque adeo non sit solutio vera cambii, satis nobis est, quod jam per dictam remissionem extinguatur primum cambium, hoc autem extincto accipiet immediate postea Cajus seu Sejus, ut Caji correspondens, pecuniam ad secundum cambium, seu ad recambium solvendum Panormi; nam volet voluntarie ex gratitudine solvere capitale, & lucrum primi cambii, licet sibi immediate antea remissa, quæ est doctrina Naldi allata a nobis supra *§. 2. n. 6.*

11 Respond. id speculative aliquo tandem modo defendi posse, non adeo sum hebes, ut non videam: tamen negare non potes, esse difficillimum & incredibile, ut ejusmodi modus serio, & non palliate ad tegendam usuram fiat; nunquam enim mihi persuadebis mercatorem, seu campsorem, suo inhiantem lucro, seu Sejum prædictum nomine campsoris ex vero animo remittere totum creditum. Nec item mihi persuadere poteris, inopem campsarium velle retrodonare pecuniam, quæ sibi remissa est, quamque immediate antea, ut sibi remissam acceptaret, vellet que se constituere debitorem ejus pecuniæ, cujus solutio ipsi condonata jam fuit.

12 Ad rationem contrariæ opinionis allatam *n. 5.* jam patet, quia illud creditum est vendibile alteri, non vero ipsi Cajo debitori.

Ad allatam vero *n. 6* facile respondetur: nam esto possit dictus Sejus mutuo accipere ab aliis, ut de facto non accipit, sed vendit, seu dat Cajo illud ipsum creditum, quod habet contra eumdem Cajum: id quod jam inane prorsus esse ad effectum, de quo loquimur, probatum est. Lessius ergo *dicto n. 7.* allatus, si admittendus est, debet intelligi sano modo, nimirum quod sufficiat posse pecuniam mutuari, sed cum effectu, ut scilicet reipsa mutuetur.

13 Verum objicies contra hanc doctrinam nostram sic: Multi Doctores vocant probabilem opinionem affirmantem, cum uno illo credito posse exhiberi totum hoc negotium, multo magis, quia hæc sententia dicitur approbata a S. Pio V. pro Bononiensibus, ergo non est, cur illa rejici etiam in praxi possit.

14 Respond. Nec S. Pius V. nec Doctores, qui nominatim citantur pro sententia affirmante loquuntur de nostro casu, sed expresse de casibus seu modis cambiandi *n.1. & 2.* allatis; eosque solum approbant DD. quos ego legere potui. Quare nihil contra nostram doctrinam evinci auctoritate illorum potest. Verba aliquorum ex iis in medium proferantur.

15 Et quidem incipiamus a verbis S. Pii V. quæ, ut Italice fuerunt data ad Bononienses, ejusmodi sunt: *Che ogni persona possa dar danari a Cambio, e fare, che le lettere siano recapitate sopra essi Datori, e tenerle su i Cambj, finchè saranno rimborsati da chi averà preso i danari.* Hæc Pius. Qui approbat quidem cambium, & recambium, sed nihil statuit de modo cambiandi, sive de primo, sive de secundo, sive de tertio paulo ante a nobis insinuatis; id enim relinquit Theologis decernendum.

16 Quoad Doctores, sufficiat afferre verba trium, qui magis apparenter alicui videri possent esse contra nos. Primus quasi agmen ducens sit Lessius *l. 2. c. 23 num. 61.* Verum ejus verba sunt hujusmodi: *Si cambium esset injustum, id ideo esset, quia campsarius non habet pecuniam eo loco. At sufficit, si habeat in credito apud amicum, qui eas ibi det mutuo, vel ad cambium, ut cambiam, ut recte docet Navarrus.* Hæc ille. Notas? *in credito*, dicit, *apud amicum, qui eas det mutuo*, nunquam vero dicit, *in eodem credito*.

17 Secundo, solet citari Marcus Serra, *T. 2. in 2. 2. quæst. 67. art.* At ipse sic habet: *Probabile est licitum esse cambium, quod dirigitur ad eum ubi campsarius nec ullam pecuniam, nec fidem, nec correspondentem, aut procuratorem habet, sed campsor exhibet campsario suum factorem, qui pro illo respondeat, & solvat ex pecuniis ipsius campsoris, & postea eandem pecuniam per aliud cambium remittat &c.*

Vides? nihil de nostro casu circa illud unum creditum, nam *ex pecunia ipsius campsoris*, dicit, qui est primus cambiandi modus allatus, approbatus a nobis *n. 1.* non vero dicit *ex illo solo Credito* qui est tertius cambiandi modus a nobis *n 7.* reprobatus.

18 Tertio, citant aliqui Dianam *p. tr. 8. res. 1. & p. 9. tr. 8. 67.* sed ejus verba dictæ primæ partis, sic leguntur: *Si campsor mittat litteras ad proprium factorem, quibus mediantibus, ex pecunia sua vel aliena factor ille cambium ab ipso factore sa otum persolvat, habito illo per alias litteras ad eundem rursus remisso: cur non licebit tali campsori, ut ex sua propria pecunia illud similiter persolvatur?*

Hæc ibi. Deinde vero in dict. *p. 9. loc. cit.* tandem doctrinam confirmat, ut prorsus nihil aliud addat præterea? proponit enim hunc modum: *An licitum sit cambium, quando responsor ex pecunia ipsius campsoris extinguit primum cambium, modo, quo dictum est in prima parte?* Et sic respondet: negativam sententiam probabiliorem existimavi *loc. cit.* & consulendam; affirmativam tamen probabilem esse dixi. Hæc ille. In quibus locis nihil de casu, de quo nos loquimur.

19 Dices, ergo Dian. *part. 1. tract. 8 resolut. 3.* sibi ipsi repugnat, nam alibi docet, correspondentem campsoris posse esse pauperrimum. Si ergo potest esse pauperrimus nihil aliud habebit, nisi unum illud creditum campsoris, quo scilicet totum hoc negotium expediendum sit.

20 Respondeo, Dianam sibi non esse repugnantem, nam statim ait *dummodo substantialia supradicti cambii talis correspondens efficiat, rasque mittat, & alia necessaria faciat.* At supra, tanquam necessarium posuit, *ut correspondens, saltem pecunia campsoris, vel ab alio mutuata, solvat primum cambium*, quo pacto vides ipsum correspondentem posse esse campsorem pauperiorem; nam non propria, sed aliena pecunia (certe nunquam ex illo uno credito) extinguere primum cambium tenetur.

21 Hæc pauca sufficiant, ut diligenter advertas, hominem Theologum, qui quæstionum apices non considerat, nec accurate distinguit, facile labi, dum, quod unum legat probabile, confundit cum alio, quod ejusmodi fortasse non est. Id timeo, ne erres in tractatu de cambiis: nam dum legis, multos auctores pro approbantibus cambium ad nundinas expediendum a correspondente campsoris, etiam pauperis, putas, citari item pro eo casu, quo nonnisi per illud unum creditum ejusdem campsoris, modo a nobis explicato, & rejecto, expeditur. Prudentius igitur Delugo *l. c.* qui aliquos Doctores afferat approbantes ejusmodi cambium, signate *n. 77.* illos docere, esse id licitum cum aliquibus moderationibus, sed profecto hæc, de qua hactenus disputavimus, præcipuum locum

Sed

debet, ut scilicet habeatur alia pecunia, sive realiter, sive æquivalenter, præter ipsum unum creditum, quod est contra campsarium.

§. V. *Praxis quoad eos, qui utuntur opera alterius ad expedienda cambia, & recambia.*

1 POsita jam nostra sententia, practice omnino suscipienda, sit claritatis gratia quotidianum casum proponamus, & dissolvamus.

2 Vidua, vel quilibet non mercator dat viro indigenti, v. gr. Cajo centum aureos ad cambium, sive Neapoli, sive Placentiæ, sive alibi solvendum: & quia neuter habet ibi correspondentem, confugiunt ad hominem, v. g. nomine Antonium, hic Panormi existentem qui habet in illis locis correspondentem, seu procuratorem nomine Sejum, & rogant, ut ipse Antonius acceptet, dirigatque dicti cambii negotium. Annuit Antonius, format litteras juxta formulas cambii, & mittit ad dictum suum correspondentem Sejus, idque nomine viduæ, & Caji prædictorum sic volentium; qui Sejus acceptat, solvit, remittitque recambium. Tunc autem tum Antonius, tum Sejus licite pro suis laboribus consuetas acquirunt provisiones: Potestne igitur sine injustitia, vel peccato adiri prædictus Antonius, quicumque tandem is sit, & quemcumque habeat correspondentem?

3 Respondeo, esse bene ex prædictis distinguendum. Si enim Antonius, ejusque correspondens sint viri locupletes, vel qui habeant alia contra alios credita, licite, & juste ad eorum operam confugietur, sed injuste, & illicite, si sint ita pauperes, ut non habeant alia credita, de quibus disponere possint, nisi illud illius viduæ. Ratio ex proxime allatis ducenda est, nam si habent pecuniam, vel alia credita, potest correspondens in primo cambio, & Antonius in recambio, vel recambiis (quæ subinde solent continuate fieri) mutuare pecuniam Cajo, vel eamdem dare ad cambium eidem Cajo. Potest, inquam, & de facto dat; licet enim id a mercatoribus explicite non advertatur, cum tamen ipsi habeant intentionem expediendi cambia, meliori modo quo licite possunt, tacite mutuant, vel dant ad cambium, quando pecuniam, vel illa alia credita habentes, transferunt credita, & debita in libris rationum dati, & accepti. Verum si dictus Antonius, ejusque correspondens nec pecuniam habent, nec prædicta alia credita, non possunt nisi illud unicum creditum, quod habent, vendere vel dare mutuum ipsi debitori Cajo, vel ejus procuratori, quod tamen non esse aptum, ad extinguendum primum cambium, jam §. *prec. probatum est.*

4 Quod si ponas, Antonium pauperem, & omnino ineptum, sed Sejum correspondentem divitem, seu modo dicto idoneum ad solvendum cambium, tunc dico, posse juste, & licite fieri primum cambium, quod extinguere debebit Sejus, qui habet unde sed non posse juste, & licite fieri recambium, quod debebit extinguere Antonius, qui supponitur non habere, unde solvat.

5 Quoniam ergo in nostris regionibus, ex illis, qui hoc officium continuandi cambia exercent, aliqui sint locupletes, quales sunt mercatores satis a nobis cogniti, qui mercaturam exercent, unde & præsumuntur habere alibi correspondentes, qui vel ex se, vel ex ipsorum mercatorum bonis apti sint; aliqui vero sint satis pauperes, qui contra præsumuntur, non nisi sibi similes habere correspondentes, ideo ego semper consilium dedi, ut probi negotiatores ad mercatores illos locupletes confugerent, solitas ipsi dantes provisiones pro tali continuatione; semper enim judicavi, illicite, atque adeo cum onere restitutionis recurri ad pauperes illos continuatores, idque propter rationem dictam, quia sicuti mercatores illi præsumuntur habere pecuniam aliam, vel alia credita, sic hi pauperes non habere præsumuntur. Hinc etiam sequitur, ut pauperes hi continuatores non possint juste accipere provisiones, cum nullam operam utilem exhibeant, dum ad nullum cambium reale, vel solvendum, vel finiendum concurrunt; ut interim taceam, non semel contigisse, hos continuatores infimæ notæ, ne litteras misisse quidem, sed ad suum arbitrium domi conscripsisse, quas voluere: qua ratione illud cambium siccum, & usurarium fuisse, vel cæcus videt.

6 Atque ex his etiam cognita nobis erit praxis; quam hic declarandam non multo ante §. 1. *n. 6.* promisi, qua ratione scilicet se gerat vidua, & quicumque homo non magnæ litteraturæ, qui non cognoscunt tot conditiones, quot in cambio justo intercurrere debent: dico enim prudentes, & sine rationabili scrupulo hos posse dare ad cambium mercatoribus locupletibus, nec manifeste malis, qui sub sua cura recipiunt expedite ea, quæ sunt necessaria ad cambium, & recambium; & de hoc modo dicam clarius §. 7.

Dico item, te posse dare ad cambium cuilibet, confugiendo tamen pro mittendis, remittendisque litteris, non quidem ad illos inopes continuatores, sed ad prædictos mercatores, qui hæc negotia cambiorum exercere solent, quia sic prudenter præsumere potes, hos, ut expertos non errare, & ut bonos, nolle fallere in conditionibus necessario ponendis, ac denique, ut divites habere unde cambia prædictis duobus illis modis licitis solvant.

Dices: Delictum numquam est præsumendum, ergo cur ego debeam præsumere illos, quamvis inopes continuatores delinquere, & injustam praxim solvendi cambia exercere; judicabo bonos, & bona fide ad eos, eorumque correspondentes confugiam.

7 Respondeo. Delictum numquam est præsumendum, ut hominem ad aliquam pœnam condemnem. At, ut meæ conscientiæ consulam, & ut certo, & justo titulo lucrum ex alienis pecuniis recipiam, debeo non sub dubio, sed certo justitiam cognoscere, quæ certitudo hic, spectata illorum inopia, non adest. Et quidem magni momenti est prædicta ratio; non enim ego possum (ut alibi fusius dictum est) mihi sumere rem certo alienam, ab alio possessam, si dubitem esse meam, quia illi favet possessio; ergo neque ego possum lucrum ex pecunia, quam alius certo, ut suam, possidet, mihi sumere, prætextu cambii, de quo dubito, an sit verum, & justum, atque adeo, an adsit mihi verus titulus sumendi.

8 Respondeo Secundo, delictum non esse præsumendum in dubio, & quando non adest evidens conjectura delicti, at nunc videor satis prudenter dubitare, spectata paupertate dictorum continuatorum, ipsos alia credita non habere, de quibus disponere possint.

9 Dico (de quibus disponere possint) nam etiamsi habeant credita aliorum, qui pari modo ad ipsos confugiunt, si tamen eorum creditorum ipsi non sunt domini, nec a domino liberam habent potestatem de iis disponendi; qua ratione ea credita valent aliis vendi, vel dari? certe nulliter dabuntur. Quod si ejusmodi correspondentes, quamvis pauperes de prædictis aliorum creditis disponere ex dominorum voluntate possent (quod in his pauperibus non est præsumendum) jam non essemus in casu; tunc enim jam alia credita haberent, quæ dare possent ad cambium, vel mutuare, &c.

10 Denique; propter hæc, & similia viri timorati sanum illud consilium dant, ut in contractu cambii, qui solet coram Notario celebrari, semper scribatur nominatim persona, quæ officium agit correspondentis, & in casu mutationis, ut campsor obligetur mutationem campsario notam facere, aliumque, qui supponitur nominare; nam hoc modo facile cognoscetur, an is aptus sit ad prædictas necessarias translationes dati, & accepti, de quibus dictum est, peragendas.

§. VI. *De pactis, quæ solent apponi in contractu cambii.*

Pactum de pœna ex mora.

1 PRimum pactum solet esse, ut si campsarius sit in mora solvendi cambium; isque sua culpa teneatur solvere campsori interesse lucri cessantis, & damni emergentis juxta legitimas regulas ejusmodi lucri, & damni. Quæres igitur, an licitum sit ejusmodi pactum?

Resp. esse licitum ex Less. *l. 2. c. 23. n. 69.* quia campsor ex culpa aliena damnum pati non debet. Adverte tamen id, quod supra *hoc eod. c. 1. §. 1. n. 17.* monui, jam nunc id esse consuetum in praxi, ut campsor ex conventione cum campsario suscipiat apud se curam solvendi, & si nondi cambium: quare hac conventione posita, nihil ex prædicta mora debebitur campsori, quia nulla culpa est in campsario.

Pactum de obligatione ad recambiendum.

2 Secundum pactum esse solet, ut si, elapso tempore solutionis, campsarius sua culpa non solvit in loco condicto, quod debet, obligetur ad recambiendum, idest ad accipiendam eamdem summam ad recambium, qua summa solvat primum cambium. Quæres igitur, an id pactum sit justum.

Resp. esse justum, si ex ejusmodi recambio campsor tantum habeat, quantum vere ex mora solvendi ipsi cessat de lucro; secus justum non esset, quia esset onus superadditum. Ita Less. *l. c. n. 83.* Recole tamen iterum conventionem, quam modo recolui *n. præced.* qua scilicet campsor suscipit sibi obligationem id curandum de recambio.

Pactum de continuando cambio.

3 Tertium pactum esse solet, ut postquam litteræ a correspondente redeunte Placentia, v. g. Panormum cum recambio, si campsarius pecuniam debitam numerato Panormi non solvat intelligatur iterum fieri tertium recambium, & sic continuare, &c. Quæres igitur, an hoc pactum sit justum?

Resp. justum esse pactum, si fiat de lucro, quantum campsori cessat, vel quantum eidem emergit de damno, quantum nimirum acquisivisset, si alteri dedisset suam pecuniam ad cambium, vel deductis deducendis, alias negotiationes inivisset: Campsor enim non debet suis lucris privari ex culpa campsarii.

Dices: Ergo numquam hæc executio haberi poterit, & recuperari suum a campsore, quia semper campsarius dicet, se bene satisfacere per novum cambium. Respondeo. Nego consequentiam, nam ut colligis ex dictis § 2. campsor libere celebrat novum cambium, quare poterit illud non celebrare & consequenter recambium non facere, & sic poterit cogere campsarium ad reddendum numerato capitale, & lucrum inde acquisitum.

Pactum de solvendo in eodem loco.

4 Quartum pactum consuevit esse, ut non solvatur cambium in loco, ubi destinatur solutio, sed omnino in eodem loco, ubi datur, v. g. in exemplis supra positis, non Placentiæ, sed Panormi. Quæres igitur an hoc pactum sit justum?

Respondeo hoc pactum nimis clare esse iniquum, quia destruit naturam contractus cambii, ut satis dictum est supra, *c. 4. § 2. n. 7. & hoc c. 5. § 1. n. 14.* quod tamen quasi in proprio loco hic, ubi de pactis agimus, fuit iterum recolendum.

Pactum, ut pars soluta intelligatur de lucro.

5 Quintum pactum ut non obligetur idem campsor sumere partem pecuniæ, quam campsarius forte dabit campsori, computando in capitale; sed possit dictus campsor computare in lucra capitalis, seu cambii, donec omnia lucra solvantur. Quæres ergo, an hoc pactum sit justum?

Resp. affirmative, quia quando debetur radix, & fructus ex radice procedentes, solutio prior censetur facta pro fructibus, *Lege prima C. de Solutionibus*, imo etiam si ejusmodi pactum non fieret explicite tamen saltem ex praxi communi, jam implicite fieri semper illud intelligitur, ut notat Delugo *d. 26. de Just. num. 106.*

Pactum de adjiciendo lucrum Sorti.

6 Sextum pactum esse solet, ut donec re ipsa, & numerata pecunia solvatur totum capitale, & lucra, capitale secundi cambii, quod campsarius, seu ejus procurator accipit a campsore, vel ejus procuratore possit conflari, non solum ex summa, quam campsarius accepit in loco, ubi primum cambium institutum est, sed etiam ex lucro talis cambii, & rursus, ut in tertio cambio idem fiat, & idem in quarto, & sic deinceps, uno verbo, ut superaddatur lucrum sorti donec ut dixi, totum capitale, & lucra omnia numerato solvantur. Quæres igitur; an hoc pactum licitum sit?

7 Respondeo, licitum esse, ut habet Delugo *l. c. n. 102.* quia jam lucrum cedit campsori, qui campsor potest ex eo conflare summam capitalis ad suum libitum, & sic aliis dare ad cambium: quare non est ratio, cur non possit, simili modo, dare huic campsario. Illud adverte, id non procedere, si ab initio pactum institutum fuerit, ut solveretur interesse, & lucrum totum in fine totius cambii; tunc enim, cum nondum ejusmodi lucrum esset requisitum, campsor non posset illud adjicere sorti, ut per se patet & idem Delugo notat *l. c.* & distinctius *n. 123.*

Pactum de solvendis provisionibus.

8 Septimum pactum esse solet, ut campsarius solvat provisiones: quæres igitur, an hoc pactum sit justum?

Resp. Si pactum fiat, ut campsarius solvat ea, quæ debet ex opera, quam correspondens, vel quilibet alius suscipit pro ipso campsario, æquum est pactum, ut patet. At iniquum erit, si fiat ut idem campsarius obligetur solvere operam, quam dictus correspondent vel quilibet alius suscipit pro campsore; hanc enim correspondens exigat ab eodem campsore cui servit, si alias stipendium non habet, non a campsario. In quatuor autem videtur correspondens suscipere laborem, & operam in gratiam campsarii, pro quibus dictus correspondens poterit suas provisiones legitime taxatas, vel usu ipso approbatas a campsario accipere; Primo quando nomine campsarii acceptat ejus litteras Placentiæ.

Secundo, quando quærit, & invenit pecuniam ibi ad secundum cambium, ut primum solvat.

Tertio, quando illud solvit. Quarto, quando litteras ad campsarium remittit Panormum. Porro, cujus summæ sint hæ provisiones, diximus supra, §. 3. *n. 5.* & legi potest Lessius, *l. 2. c. 23. n. 55.* qui pro more variorum locorum varia esse ejusmodi pretia erudite demonstrat.

Pactum de executione in personam, & bona campsarii.

9 Octavum pactum solet fieri, ut si non solvat campsarius id, quod debet, intelligatur, non solum fieri novum cambium, & continuari recambia ut modo *n.* 3. dictum est, sed etiam, ut possit ipse campsor in campsarii personam, ejusque bona legitime executionem exercere, vel curare, ut in carcere conjiciatur, &c. id certe Notarii solent ea clausula notare: *Et currentibus, vel non currentibus cambiis, possit nihilominus is, qui dedit pecuniam, cogere accipientem causando executionem contra ipsum, vel eum carcerando, &c.* Quæris ergo, an hoc pactum sit justum?

Respondeo, clarissime injustum esse pactum. Ratio est, quia si currunt cambia, & recambia, jam campsor est per illa satisfactus, per recambium enim solvitur cambium præcedens, & per recambium secundum satisfit recambio primo, & sic de cæteris forte consequentibus. Qua igitur justitia campsor jam satisfactus poterit pro soluto debito campsarium compellere?

Pactum de dando pignore.

10 Nonum pactum solet celebrari, ut campsarius det pignus, vel fidejussorem, vel utrumque. Quæres ergo, an id sit justum?

Resp. Pactum hoc esse licitum, ac justum memini me dixisse superius, quia quilibet suum negotium exercere quam securissime potest. Ibidem tamen monui, injustum esse, si tunc velit campsor lucrari aliquid titulo periculi: quando enim pignus habet, periculo non subjacet, unde ergo ex hoc capite aliquid poterit exigere? In hoc igitur casu, quando accipit pignus, vel similem certam securitatem, ex aliis titulis lucrum accipere poterit, ut *ib.* dictum est. Si campsor nolit pignus, sed ipse assecuret accipiendo in se periculum, ut item, si apud correspondentem fidejubeat pro campsario, aliquid posse recipere, innuimus etiam superius, & videri potest Delugo *d.* 28. *de Just. a n.* 124.

Pactum de pretio lucri.

11 Decimum pactum solet esse, ut detur lucrum cambii ad pretium fori, quod curret tempore solutionis, non vero ad pretium, quod forte tunc currit, quando datur pecunia. Quære igitur, an id sit justum?

Resp. si res est incerta pro æquali periculo campsarii, & campsoris, dubium scilicet sit, an pretium decrescendum, an crescendum sit, justum esse pactum, quia par periculum; at si certo sciatur de incremento, vel decremento, vel totum pactum sit in favorem campsoris, injustum esset, quia tunc vel esset injustitia pro alterutra parte, vel nimis supra meritum faveretur camspori.

Pactum de accipiendo correspondente.

12 Undecimum denique est, ut campsarius obligetur acceptare pro suo correspondente eumdem, qui est correspondens campsoris, sed de hoc dictum est satis supra §. 2. *n.* 3. & §. 3. *n.* 4.

§ VII. *De usu cambiendi per alium.*

1 DUplici id modo consuevit usurpari: Primo, si tu quicumque sis, sive vidua, sive pupillus, uno verbo non mercator, des immediate tuas pecunias ad cambium alicui item non mercatori, & ex utriusque consensu conveniat is, sive mercatorem aliquem, sive continuatorem, ut supra vocavimus, cambiorum, qui vobis provideat de correspondente in loco distanti, in quo solvendum est cambium. Correspondens vero acceptet, scribat, omniaque absolvat; de hoc modo sufficienter diximus §. 5 *n.* 6.

Secundo, si tu quicumque item sis, des Titio mercatori, seu campsori tuas pecunias, ut ipse, cum tuo moderato lucro, & suis consuetis provisionibus, illas tradat ad cambium forte petentibus: quare tu nihil agas, sed solum contribuas pecuniam, ipse autem Mercator tamquam tuus socius, cambia, & recambia instituat, finiatque; de hoc posteriore modo hic breviter agendum erit.

2 Dico Primo. Certum est (sunt verba Delug. *d.* 28. *de Just. n.* 130.) peccare eos, qui dant pecunias suas campsoribus, ut lucrentur per cambia, & participent de lucro, si sciant, vel timeant, campsorem daturum esse ad cambia illicita, & usuraria; secus quando credant non nisi ad cambia licita daturum. Hæc ille. Nota illud (si timeant) utique rationabiliter: id quod confirmat ea, quæ dicta sunt paulo ante §. 5. de cambientibus per pauperes illos continuatores, &c. Posita autem idoneitate mercatoris,

3 Dico secundo. Ut facilius tuum etiam determinatum lucrum sine scrupulo, & certo habeas, quando per socium, quasi per mediatorem exercere vis cambium, securus erit modus, si cum dicto mercatore tres contractus (qui possunt sane fieri, sive in una, sive in pluribus scripturis) ineas. In primo celebres contractum societatis, in quo tu te obligas tantam pecuniam exponere, ille suam industriam conferre (de hoc contractu societatis suo loco late agemus inferius.) In Secundo, ille se obliget ad assecurandum tibi capitale. In Tertio, ille idem se obliget ad assecurandum tibi aliquod moderatum lucrum: pro his tamen oneribus in secundo, & tertio contractu impositis Mercatori, dabis ipsi aliquam moderatam mercedem. Ex figuratione casus res fiet clarior. Tu centum v. g. aureos exponis societati; mercator, seu socius promittit, se eos negotiaturum per annum, dando illos ad legitima cambia, & recambia. Suppone autem, quod judicio prudentis viri in prædictis recambiis sint acquirendi ex lucro, aurei triginta, recte ex vi primi contractus, qui est puræ societatis, ex hoc lucro tibi cedunt quindecim aurei, quindecim vero cedent mercatori socio. At vero pro secundo, & tertio contractu, per quos mercator tibi assecurat dictum capitale centum aureorum, & aliquod determinatum lucrum, debebit idem mercator aliquid habere pro hac assecuratione, quam pro te suscipit. Habeat ergo aureos quinque, quos retinebit sibi ex lucro quindecim aureorum, qui tibi cedere debebat vi primi contractus societatis, nam hinc fiet, ut tu denique habeas securum tuum capitale, & aureos decem de lucro, ille vero habeat aureos viginti.

4 Hunc modum negotiandi esse licitum, ex eo patet quod singuli illi contractus seorsim celebrati liciti sunt, ergo etiam, & unitim, quia unio non mutat, unde nec vitiat naturam contractus, ut fusius probabitur in citato tractatu de contractu Societatis.

5 Quod autem etiam hic possit accipi in majorem tuam securitatem pignus, probat eadem ratio, quam supra §. 6. *n.* 10. diximus, & in hoc casu, de quo hic loquimur signate, concedit Delugo *disp.* 30. *de Just. num.* 71.

6 Præterea quantum sit hoc lucrum, quod tibi tandem cedere debeat, melius mercatores sine fraude negotiantes decernere debent omnibus circumstantiis expensis, quam possimus nos Theologi. Et merito quidem Molin. *d.* 307. allatus a Delugo *d.* 28. *de Just. n.* 5. notavit in his negotiis stare debere praxi mercatorum, quia melius ipsi noverunt justitiam pretii in cambio, quam Theologi. Maxime autem ad id decernendum valet, si utrique Socio commodum sit in tali negotiatione tale pretium. Nam illa est æstimatio recta (ait in simili Valentia *T.* 3. *d.* 5. *d.* 25. *p.* 2. *V. Qui autem*) quæ est prudens, & ea est prudens, quæ utrique parti commoda est. Intellige, in negotiatione dicta ex se justa.

Denique quatuor consideranda hic esse, præter regulas generales, ad determinandum ab ipsis mercatoribus lucrum ex cambio, recte admonent Theologi.

7 Primo, ut assecuratio capitalis non debeat magni, sed moderate æstimari. Ratio est, quia mercator non solet dare illas pecunias a te cambio expositas, nisi personis securis; sed quia adest nihilominus aliquod periculum, quod illæ eædem personæ, vel fiant infideles, vel decoquant, ideo aliqua mercede dignus omnino erit.

8 Secundo lucrum, quod speratur futurum ex tali pecunia, non sumatur summum, nec infimum; sed medium, cum non sit major ratio, quod futurum sit summum, vel infimum, unde æquitas dictat, ut sumatur medium. Et profecto ab experto, & probo viro non aliud, quam medium decerni solet. Vide, quæ dicam mox *num.* 13. & 14.

9 Tertio, debet perpendi etiam labor, & industria correspondentibus, quibus debetur sua provisio, ut omnibus prudenter consideratis, quantum lucri ex exposita pecunia supersit, mensuretur.

10 Quarto, quia hæc conventio per dictos tres contractus, quæ certe fieri non potest, non solum cum mercatore ad exercenda cambia, de quibus hic agimus, sed etiam cum quocumque negotiorum gestore, vel artifice, vel professore cujuscumque officii, de quibus agemus in suo loco *in citato tractatu de Societate*; ideo universaliter docent theologi, quantum debeat esse hujusmodi lucrum, colligi debere ex natura negotiationis, ex gravioribus periculis, quæ timeri possunt, ex majoribus, vel minoribus expensis, & breviter ex variis variorum negotiorum circumstantiis: plus enim lucratur quis, si det operam emendo, vendendoque frumento, quam vino, quam pannis, quam lignis, &c. plura pericula, si extra Regnum, quam in Regno agatur negotium, majores expensæ, si conducendæ sint naves pro longiore navigatione ad transportandas merces, quam pro breviore, &c. nam propterea recte Bonac. *d.* 3. *de contr. q.* 3. *p.* 1. *n.* 3. & 6. cum supposuisset, posse licite exposci pro lucro quinque pro centum addidit *n.* 6. in conventione trium contractuum posse plus exigi, quo negotiatio majorem fructum affert. Scortia autem *in consil. Pontif. Theor.* 290. supponit, tum in cambiis, tum in aliis negotiis posse, per hos tres contractus, pro singulis centenariis capitalis, acquiri sex ob lucrum: sed certe id loco exempli dixit: nam cæterum si negotiatio ejus est conditionis, ut plus lucri pariat, cur plus lucri acquiri non possit, quod si ejus est conditionis, ut pariat minus lucri, qua tu fronte plus lucri corradere non dubitas?

11 Ex his igitur universaliter dictis collige, idem esse considerandum in casu nostro. Si quidem cambii lucra pro locis distantibus, vel propinquis, pro civitatibus, ubi adest pecuniæ copia, vel inopia, pro variis aliis circumstantiis majoris, vel minoris pretii pecuniæ; cambii, in quam, lucra majora esse possunt, vel minora, & juxta has circumstantias, demptisque iis, quæ demi pro provisionibus solent, sunt mensuranda, sive ad quinque, vel ad decem pro centum, sive ad minus vel majus, &c. & ita observant ad unguem probi negotiatores; nam in Nundinis supradictis taxari solent cambiorum pretia, consideratis prædictis omnibus circumstantiis, unde videmus, non semper idem constans esse lucrum, ut, vel mediocriter experti in hac negotiatione probe callent.

Praxis trium contractuum in cambiis.

12 His itaque quasi theorice explicatis, ad praxim horum trium contractuum exhibendam in cambiis maxime faciet, si formulam hic legas qua solent negotiatores Genuenses illos usurpare; eam autem ponit ad verbum idem Scortia *loc. cit.*

Contractus hujusmodi (inquis) est frequentissimus, & admittitur ut justus, a Confessariis, tam in cambiis, quam in aliis negotiationibus, sub hac, vel simili forma.

Io Titio in virtù di questa dico, aver ricevuto in Cartolario 15. di a gente da voi Sempronio scudi dieci mila, quali prometto, e mi obbligo negoziar sopra cambii reali delle fiere di Piacenza, e di quei luoghi, de per la nazione nostra, si faranno dette fiere, per Milano v. g. ad uso vostro, sotto mio nome, rischio, pericolo, e spese per un anno cominciato pagamenti di Agosto di questo anno, e da finire in pagamenti di Agosto del seguente 1621. Al qual tempo prometto, e mi obbligo restituire detti dieci mila scudi con tutti i guadagni, e beneficii, che sopra essi faranno fatti. Il qual pagamento però si farà in quella qualità di moneta d'argento, o d'oro, che allora si pagheranno i cambj di dette fiere: obbligando perciò mia persona, e beni sotto ipoteca. Dichiarando, che per il suddetto tempo, e quello di più, che restassero detti danari appresso di me, a da pagare a voi Sempronio, per cento di detti guadagni, ed utili, a ragione solamente di sei per cento, v. g. l'anno, essendosi così convenuto che tutto quello, che potesse essere di più delli sei per cento, netti di ogni spesa spetti a me per la suddetta promessa, che faccio di negoziarli, o far negoziare sopra cambj a detto mio rischio, pericolo, e spese. E quando rendessero meno delli detti sei per cento l'anno, senza contarli spesa alcuna, ragionando i cambj, come faranno i conti, cioè a Milano per fiera ed in fiera per Milano, s'intenda non avere io da pagare, se non quanto avessero risposto, o rispondessero, che così abbiamo accordato, e in fede ho firmato di mia mano, ec.

13 Hæc Scortia. In hac autem ultima clausula, de qua decernitur si lucrum non ascendat ad sex pro centum, sed sit minus, minus solvendum, ponitur, & servatur in hac formula, ad majorem securitatem conscientiæ; nam cæterum, si sincere omnibus expensis, est æque dubium, ut lucrum futurum sit majus, vel minus, prudenter sine fuco, & fallacia antea decernatur medium quid certum; v. g. de sex, semper poterunt sex accipi, ut paulo superius § 1. *n.* 19. inf. & in simili docui *L.* 8. *in D.c. Tr.* 3. § 7. *n.* 9.

14 Apud nostrates negotiatores solet hoc lucrum cambii, non eodem initio ipso, quo celebratur cambium, sed postea, quando finitur decerni: nam tunc certo scitur ex continua relatione, quam solent habere mercatores, quanti valuit lucrum in loco solutionis cambii, secundum illud, demptis demendis, statuitur, quantum remaneat eo, qui initio pecuniam subministravit. Illud aliqui ex iisdem, pecuniam exponunt, ad majorem conscientiæ quietem, addunt, *lucrum non excedat ad rationem decem pro centum.* Si enim excedat timorati expositores nollunt illum excessum exigere, sed relinquunt utilitatem prædicti socii, seu mercatoris.

Hactenus de cambiis, nunc elanguentibus, ex æstivo calore viribus non nihil quietis defesso calamo concedamus.

TRACTATUS IV.

DE

LOCATIONE,

ET CONDUCTIONE.

1 QUemadmodum unus, idemque est contractus emptionis, & venditionis; differuntque solum per diversam relationem: tu enim diceris vendere, v. gr. equum Petro, Petrus autem emere: ita idem est contractus locationis, & conductionis, ut habet Laym. *l.3. tr.4. c.22. n.1.* licet tu dicaris locare tuam domum v.g. Petro, unde vocaris Locator, Petrus autem appelletur conductor, & a te dicatur domum conducere.

2 Hic ergo *est contractus, quo locator rem, vel personam aliquam, etiam seipsam concedit conductori ad usum, vel fructum sub certa, justaque pensione, seu stipendio nullo addito injusto pacto, idque pro duratione temporis designati.* Multa complectitur hæc descriptio, cujus, si omnia verba separatim explicentur, absoluta erit hæc de locatione tractatio.

CAPUT PRIMUM.

Explicans illud descriptionis:

Contractus, quo Locator Conductori, &c.

1 QUandoquidem contractus est, saltem duorum, ultro citroque se obligantium, consequenter fit, ut locator conductori, & hic illi obligetur in aliquo. Prius igitur de obligationibus locatoris, tum de obligationibus conductoris hic agendum breviter erit.

§. I. *Obligationes locatoris.*

1 TRes locatoe obligationes contrahit. Primo, tradendi rem, quam locat minime vitiatam, Secundo, faciendi se aliquas expensas rei locatæ. Tertio, solvendi melioramenta, quæ imposuit facienda.

Locator ne det rem vitiatam.

Intellige, quæ non sit vitiata in ordine ad usum locandi, ne v. g. vas locatum ad continendum liquorem sit pertusum, ne equus ad iter agendum sit claudus. Intellige iterum (non monito conductore) nam, si hic monitus rem ita vitiatam sub debita justa mercede velit, nullam recipiet, quoad hoc, injuriam. Ratio autem datæ doctrinæ est manifesta, quia sicuti inter vendentem, & ementem, ita inter locantem, & conducentem intervenit implicitum pactum, ut quemadmodum conductor solvit pretium sine defectu, ita locans rem det sine vitio. Quare si des v.g. vas pertusum pro sano, omnia damna conductori resarcire debes. Ita Navar. Molin. Filliucc. Silv. apud Bonac. *d. 3. de contr. q.7.p.2. num. 3.* quia sic damni periculum totum in te suscepisse, præsumendum est.

2 Quid, si inculpabiliter locator vitium ignoret, vel non avertat?

Resp. Vel loquimur in foro conscientiæ, vel in foro externo. In foro conscientiæ, nulla erit culpa locatoris, nec obligatio restitutionis damnorum, ut patet ex regulis generalibus alibi traditis. Duo tamen debes omnino præstare. Primo, ut quando rem advertis, conductorem admoneas; ne longius procedat damnum. Secundo, debes a pensione solvenda aliquid demere, juxta quod minus est res utilis conductori.

3 In foro autem externo est ex circumstantiis colligendum, quid præsumi debeat de te, an scilicet ex culpa, an vero inculpate rem vitiosam locaveris. Sic a jure *L. Sed addes* §. 1. *ff. locati*, non excusatur, qui vas pertusum loeat, quia non præsumitur ejus dominum illum defectum non cognovisse. Contra excusatur a Doctoribus is, qui agrum locat, in quo forte herba inventa est, quæ boves veneno infecit, quia id scivisse dominus agri non præsumitur.

4 Huc pertinet, ne locator det rem tributis, & oneribus subjectam, ac si talis non esset: tributa enim, & omnia onera solvi debent a domino, cujus est res (præscindendo ab aliquo justo pacto) qui enim sentit commodum integræ pensionis, par est, ut sentiat onus. Lege Rebel. *2.p.l. 14. q 9 n.11.* Azor. *3. p. l. 8. c. 8.* Caroc. *4. p. §. ad Legem finalem ff. de Jure Fisci* alios citantem.

Huc etiam pertinet, ne det locator rem alteri, nisi ei, cui locavit: sed in hoc casu inquirere potes, si res eadem duobus successive locetur, quisnam præferendus?

5 Respondeo, primus: si neutri data est possessio, multo magis si possessio est apud eumdem primum. At si possessio sit penes secundum, puto probabilius, hunc secundum esse præferendum, sicuti in pari casu, secundus cui tradita est rei possessio, præfertur in venditione. Et ratio ulterior est, quia possessio ea, seu ea detentio, quam habet secundus, dat ipsi jus, ne spolietur. Ita contra aliquos, qui contendunt, esse primum præferendum, docet Azor. *l. c. q. 5.* inducens quasdam decisiones Rotæ ad nostram hanc majorem probabilitatem confirmandam.

6 Huc denique pertinet, ne locator locet rem, de qua disponere non potest; tunc enim traderet rem, quasi substantialiter vitiatam, ut ex se patet.

7 Quid, si res sit æque communis pluribus, & unus velit rem communem alteri locare, alter vero nolit?

8 Resp. Assero Primo, valere locationem, si socius sine justa causa dissentiat: socio tamen debetur pars pensionis, quamvis res locetur absque illius consensu, quia adhuc illa pars est fructus rei suæ.

9 Assero rursus, si alter ex dictis sociis habeat notabiliter majus jus, huic, utpote principali, competeret jus locandi.

10 Assero Tertio, eum, qui vult locare rem personæ honestæ, præferri ei socio, qui vult locare inhonestæ, nisi hæc plus offerat.

11 Assero Quarto, quando socii sunt æqualis juris, & propter aliquam causam dissentiunt, vel per sortes, vel per judicem contentionem dissolvendam fore. Lege Bon. *d. 3. de contr. q. 7. p. 1. n. 7.* alios citans.

An locator teneatur ad expensas rei locatæ?

12 Non est sermo, quando sive tacite, sive expresse præcessit aliquod justum pactum, vel quando consuetudo justa, & legitima regionis est, ut locator non solvat expensas, sed loquimur, nullo præcedente pacto, vel consuetudine.

13 Et quidem aliæ ex his expensis sunt necessariæ, aliæ licet necessariæ, sunt tamen utiles, ut si illæ factæ fuissent ad plantandam vineam in agro, &c. aliæ nec utiles, nec necessariæ, sed solum facientes ad ornatum, quas voluptuarias *L. 8. in Dec. tr. 3. c. 3. §. 5. n. 13.* appellavimus, ut sunt fontes, statuæ, &c.

De expensis necessariis.

14 Primo ergo, si de necessariis loquamur, est distinguendum. Vel sunt necessariæ ad colligendum v. g. fructus ex agro, ut est arare, fodere, metere, & has facere, pertinere ad conductorem, non est dubium; vel sunt necessariæ ad usum, hoc est, ut conductor possit uti re conducta, quale est reficere tectum domus locatæ, reparare murum minantem ruinam; quale est etiam, agro necessarias fossas, & aggeres facere, ne officiant flumina; quale etiam est calceos ferreos apponere equis ad iter agendum, quale denique est medicamenta adhibere eidem equo infirmo, ne sit ineptus ad ambulandum, &c. & has expensas facere, seu quod expensum est, pro illis solvere, pertinet ad locatorem, quia is debet tradere conductori rem aptam communi usui, unde, & eam non aptam, aptam reddere. Quod si eas compensare renuat locator potest conductor sibi, ut vult Delugo *d 19. de Just. n. 67.* Mol. *d. 496. n. 3.* occulte compensare, vel sibi retinere rem locatam, donec ejus usu compensentur expensæ in ea factæ, quia præscindendo a pacto, vel consuetudine id probat eadem ratio modo dicti. Non ergo assentior Antonio Gomez *2. T. var. c 3.* putanti, has, de quibus loquimur, expensas, si modicæ sunt, pertinere ad conductorem, non inquam assentior, quia si illud pactum, vel consuetudo non interfuit, eadem ratio, quæ probat de expensis notabilibus, probat de medicis.

De expensis necessariis, &c.

15 Secundo, si loquamur de expensis non necessariis, sed tamen, quæ non reddant rem locatam meliorem, & utiliorem, sed solum faciant ad ornatum, vel ad moram commoditatem conductoris, quas vocamus voluptuarias, ad solvendas non obligari puto locatorem, quia non adest ad has consensus ipsius locatoris; sibi igitur imputet conductor, si tales fecit expensas. Excipere autem semper debemus, nisi locator expresse tacite illas approbaverit, ut ex se patet.

16 Tertio denique, si loquamur de expensis, quamvis non necessariis, iis tamen, quæ reddunt rem utiliorem, ut si locator plantaverit vineam in agro conducto, &c. pari modo non esse solvendas docent Mol. *l. c. n. 3.* Delugo *l. c. n. 68.* idque propter eandem rationem, & ad quasdam leges, quæ huic dicto contrariæ videntur. Respondent iidem, eas loqui quando adest tacitus vel expressus consensus locatoris, & quidem locator tacite videtur consentire in expensis non multum gravibus, quia æquitas id requirit; præsertim quando rem locatam meliorem per illas expensas reddidit conductor.

17 Ego dicto *l. 8. Decal.* attuli eundem Delugo *d. 17. de Just. n. 52.* ubi dicit Possessorem bonæ fidei (qualis certe est locator) imo & malæ fidei posse exigere a domino rei expensas; & dominum obligari eas compensare, si melioramenta sint necessaria, vel utilia, non vero, si voluptuaria. Ne ergo hoc (vel utilia) & illud, quod *n. præc.* diximus ex eodem Delugo, sit sibi repugnans, intellige in priore loco ipsum Delugo loqui absolute, in posteriore hoc loqui, domino consentiente tacite, vel expresse, nam quia tacite dominus consentire præsumitur quoties melioramenta rem utilem reddunt ipsi locatori, ideo tunc locator solvere debebit expensas in utilibus melioramentis factis. Ita puto, hæc duo Delugo, imo & Molinæ, ab eodem citati dicta posse conciliari.

18 Addit item idem Delugo duo. Primo, posse conductorem ea melioramenta, de quibus nunc loquimur, sibi sumere, si sine detrimento rei conductæ separari, vel extrahi possunt.

Secundo, id non posse fieri ab emphyteuta, quia emphyteusis ex sua prima institutione ordinata est ad meliorandum prædium; quare ad illa semper adest consensus domini illud concedentis: atque adeo ea melioramenta sibi appropriare juste dominus soluto pretio poterit, ut dicam cum de emphyteusi.

Denique lege præcitatum locum libri octavi in Decalogum, nam *L. 8. in Dec. Tract. 3. c. 3. §. 5.* nonnulla invenies scitu necessaria de ejusmodi melioramentis.

Locator tenetur ad expensas pro melioramentis, ad quas se forte obligavit.

19 Hactenus dictum est de melioramentis, quæ ex se facit conductor: nunc de iisdem dicendum est, quæ facienda imponit conductori locator. In quo casu tria sunt explicanda, unum certum, duo controversa.

20 Certum est, si locator imposuit, ut fierent dicta melioramenta non necessaria, sive utilia, sive non, idque expresse suis expensis, certum est, inquam, deberi a locatore dictas expensas; quod sane probatione non indiget, quia sic locator jam consensit, imo promisit, expensas resarcire.

21 Controversum autem est Primo, An, si locator imposuit, ut fierent prædicta melioramenta, sed non explicatum fuit cujus expensis, an, inquam, ad locatorem pertineat, an ad conductorem hujusmodi expensarum solutio.

22 Respondeo, Molina *disp. 496.* ait, pertinere ad locatorem. Verum Delugo *disp. 29. de Just. n. 69.* melius ait, pertinere ad conductorem, & merito, quia dum locator proponit, & conductor se obligat ad ea melioramenta, se etiam obligat ad ea, quæ sunt necessaria ad talia melioramenta facienda, & consequenter ad expensas: qui enim se obligat ad finem, etiam se obligat ad media necessaria. Sicuti, si te obligas ad solvendam pensionem in loco distanti a te, te etiam obligas ad expensas asportationis pecuniæ ad illum locum. Semper intellige, si conductor sustineat hoc onus, quod aliunde, sive ab ipsa utilitate forte eruenda a talibus melioramentis, sive ex alio capite non compensetur: si enim aliunde non compensetur, debere id aliquo alio modo a te locatore compensari, ipsa naturalis æquitas dictat.

Ad ejusmodi expensas, de quibus hactenus, facient etiam illa, quæ mox dicentur *§. seq. a n. 4.*

Sublocator an aliquando teneatur ad expensas prædictas?

23 Controversum est Secundo. Quid fiet, quando præter locatorem adest sublocator? Verum id per figurationem casus intelliges expeditius. Petrus dominus fundi illud *locat* pro quinque annis Cajo, Cajus sublocat illud Titio, qui Titius ob spem, quam habet retinendi fundum quinque annis, pro eodem tempore, illud valide meliorat; plantando vineam, inserendo arbores, &c. Idque expendendo de suo. Accidit autem, ut primo anno moriatur Cajus Sublocator, unde resolvatur Locatio, & fundum redeat ad ipsum Petrum. Inquiro, horum melioramentorum, sane utilium, expensas repetetne Titius a Caii hæredibus, an a Petro, an eas amittet? Idem dubium est, si Paulus esset usufructuarius dicti fundi per dictos quinque annos, & illud locaret Titio, &c.

24 Respondeo, hujus quæstionis resolutionem dependere ex dictis a n. 13. Nam primo, eas expensas valebit petere Titius, quas ibidem diximus esse necessarias ad usum, nimirum ad hoc, ut ipse Titius subconductor frui re subconducta possit. Secundo alias petere non valebit; sed amittet, præter illas, ad quas tacite, vel expresse Petrus consensit. Tertio,

tio, illas, quas petere potest, necessarium erit ab hæredibus Caji petere. Ratio primi & secundi dicti est, quia Cajus totum suum jus per sublocationem transtulit in Titium. Quare Titius hoc jure instructus poterit illas expensas duntaxat petere, quas Cajus potuisset a Petro. Cum ergo Cajus poterit solum petere expensas, quibus expresse, vel tacite consensit, & quibus res fieret apta ad usum, ut modo diximus; has solum juste Titius poterit, & non alias exigere. Ratio tertii dicti est, quia idem Titius a Cajo subconduxit prædium, sed Caji personam nunc repræsentant hæredes, ergo ab his petere poterit, non ab aliis; esto iidem hæredes deinde possint a Petro domino easdem repetere. Ita intelligo responsionem, quam Delugo *l. c. n.* 70. *fine*, circa hanc quæstionem videtur afferre.

25 Propter eamdem rationem certum est, subconductorem immediate debere sublocatori pensionem solvere, non vero primo Locatori, quamvis domino; cum sublocatore enim ipse contractum iniit. Primo autem Locatori solvere tenebitur ipse primus conductor. Notant tamen Doctores, ut Mol. Vasq. Less. aliique apud Bonac. *de contract. d.* 3. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 5. bona subconductoris, si forte inveniantur in domo subconducta, remanere hypothecata ipsi primo domino, non enim est negandum, primum locatorem habere jus, si non immediate, certe mediate contra subconductorem.

Ex occasione innuitur, quis non possit locare.

26 Ex dictis habes, cum non posse aliquid alicui locare, qui non potest prædictas observare conditiones, id quod cum sit facile, pete, si velis, a Doctoribus citatis: multo magis, quia ex dictis a nobis alibi de iis, qui contractus inire possunt, facile hoc ipsum decernere, non erit defficile.

§. II. *Obligationes Conductoris.*

1 AD tria item obligatur conductor. Primo, ad solutionem pensionis. Secundo, ad aliquas expensas. Tertio, ad reddendam, finito tempore locationis, ipsam rem integram, sicuti accepit. De singulis sigillatim.

Ex occasione innuitur, quis conducere possit?

2 Eum, qui hæc tria servare non potest, vel a lege prohibetur (ut prohibentur Militea, agros conducere) conducere non posse, & eum, qui eadem potest servare, conducere posse, sic facile scitu est, sicuti modo dixi de locatore. Quare a citatis, & citandis ea pete, si placet. Vide etiam infra. Nos, ut premisimus, prædictas tres conductoris obligationes separatim explicemus.

Conductor obligatur ad solvendam pensionem.

3 Hæc obligatio luce clarior est: ideo enim conductor fruitur re locata, ut pensionem conventam, & certe justam (sicuti supponimus) solvat. Quanta autem hæc pensio esse debeat, & nonnulla alia, quæ huc pertinere possent, infra tradam *c.* 4.

Conductor obligatur ad aliquas expensas.

4 Ad illas conductor expensas obligatur, quas modo §. *prae.* dixi, esse necessarias pro colligendis fructibus. Lege Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 22. *n.* 4. *& communiter.* Quid de illis, quæ forte sunt necessariæ ad rem, quam quis conduxit, conservandam? (non dico meliorandam, de hoc enim jam dixi dicto § *prae.*) Conduxisti Domum v. g. sed ecce imminet incendium. Conduxisti agrum, sed ecce ab inopinata alluvione est reparandus, &c. ex quibusnam expensis hæc præstanda, si illa pericula in re conducta accidant sine tua culpa? nam, si culpa tua non est dubium a te esse præstanda.

5 Respondeo, Delugo *l. c.* universaliter docet, secluso pacto, vel consuetudine, ex natura hujus contractus conductorem non teneri ad expensas illas, quæ fiunt ad perpetuam utilitatem rei locatæ, vel pro longiore tempore conductionis. Ex quibus verbis colligere quis posset, incendium illud domus, & alluvionem illam agri esse locatoris expensis avertenda, quia faciunt ad utilitatem perpetuam rei conductæ. Sed puto, illum non loqui universaliter, sed dumtaxat de expensis faciendis in re reparanda, ut reddatur perpetuo melior, ut si murus novus in domo sit ædificandus, &c. At nos hic loquimur solum de avertendis malis, quibus res conducta periret.

6 Dico igitur mihi videri esse distinguendum, nam, vel magnis expensis hæc mala sunt avertenda, vel modicis, & ordinariis. Si hoc posterius, debet fieri expensis conductoris. Ratio est, quia qui rem conducit, obligat se ad illam ordinariis modis, & consuetis, atque adeo ordinariis expensis custodiendam: & ni custodiat, erit in culpa, & consequenter incidet in onus resarciendi totum damnum, quod consequetur: posito enim, quod ipse conductor rem aptam habeat a locatore, debet idem conductor providere, ne inepta reddatur. Maxime igitur idest notandum; ad mala enim avertenda modicis, & ordinariis expensis, obligaris tu conductor, quia obligaris tu rem custodire: At ad aptitudinem dandam rei conductæ obligatur locator, ut docuimus supr. §. *praced. n.* 14.

7 Confirmantur hæc ex Textu. Item (ait Imperator) prospicere debet conductor, ne aliquid rei jus, vel corpus deterius faciat, vel fieri patiatur.

8 Si autem contingat illud prius, ut scilicet magnis, & extraordinariis expensis ea mala, casu, vel certe sine culpa conductoris occurrentia, sint avertenda, puto (salvo meliori judicio) esse id præstandum expensis locatoris, qui est rei dominus. Ratio est, quia, præciso alio pacto in contrarium, ad hæc extraordinaria non se obligavit conductor, ne tacite quidem, quia nemo in hujusmodi contractibus intelligitur obligari, nisi ad consueta, & ordinaria. Confirmatur, quia mox dicemus, si casu conducta res perit, locatori, qui est dominus, perire; ergo, si sit expendendum, ne pereat, dominus expendere debet, præciso ut dixi, pacto in contrarium. Cum ergo adsit solum pactum in contractu ipso implicite imbibitum de exiguis expensis, ut modo vidimus, non vero de magnis, de quibus hic loquimur, ideo illas solum debebit conductor, non has.

9 Quando autem conductor avertit malum magnis expensis suis (quod facere certe debebit, si potest, etiam, mutuando sibi pecunias, quia ad hoc etiam, quando sine magno incommodo potest, urget illum obligatio custodiendi) debebit eas locator reddere conductori, & eo nolente, poterit conductor sibi occulte compensare, vel retinere tantumdem de pensione, vel etiam, si meliorem modum recuperandi suum non habet, poterit retinere rem locatam, donec ipsi satisfiat ex fructibus inde percipiendis. Ratio est, quia tunc conductor utilem rem gerit pro domino, quamvis ad illam ex vi contractus non obligetur. Quare Justitia postulat, ut sit a domino resarciendus.

Conductor obligatur reddere eamdem rem conductam integram.

10 Id certe maxime est de essentia hujus contractus, cum enim res conducta remaneat in dominio locatoris, & conductor solum usum illius habuerit, ratio clare dictat, eam totam, integramque esse reddendam.

Hinc obiter collige, usu consumptibilia v. g. frumentum, vinum pecuniam nequaquam locari posse (nisi forte ad pompam, ut si locare pecuniam auream ad ostensionem, vel ornatum) quia non potes dare alteri ejus usum absolutum, salva re, cum usus ipse rem consumat.

Quid debeat Conductor, si res conducta deterior fiat.

11 Sed quid erit, si res ex aliquo accidenti pereat, vel diminuatur? Id certe hic maxime expendunt Doctores. Loquamur prius, si id eveniat ex culpa conductoris: mox si sine culpa.

12 Et quidem, si culpa, vel pueri sciunt, deberi a conductore totum valorem resarciri. Quanta autem & qualis debeat esse ejusmodi culpa ad tantum onus conductori imponendum, dicemus, cum de contractu Societatis erit agendum: & illud denique resolvemus tunc committi prædictam culpam cum onere restitutionis in foro conscientiæ quando quis non adhibet eam diligentiam in servanda re conducta quam adhiberet in re simili sua custodienda.

13 Verum ut hic in proprio loco id illustremus, breviter recolendum est. Primo, ex legibus dictum *l.* 8 *in Dec. Tr.* 3. *c.* 2. §. 4. a nobis esse, juridicam culpam esse triplicem, latam, levem, levissimam. Lata est omissio diligentiæ, quam solent in simili adhibere prudentes diligentesque: levis, quam solent diligentiores: levissima, quam diligentissimi.

14 Secundo, recolendum est, quod *ib. c.* 5. §. 1 diximus, nempe eum, qui rem accipit in suam solam commoditatem, ut est in commodato, teneri ex culpa levissima: qui vero in utilitatem solam deponentis, ut in deposito gratis accepto, teneri ex dolo, vel lata culpa, non vero ex levi, vel levissima: qui denique in utilitatem utriusque, nempe tum dantis, tum recipientis, ut in locato, ubi alter solvit pensionem locationis, alter utitur re locata, teneri ex dolo, vel culpa lata, vel levi, non vero ex levissima. Atque hæc præciodendo ab alio pacto, quod intervenire juste posset inter contrahentes, ut ibidem, & sæpe alibi notavimus.

15 Tertio, recolendæ sunt dispositiones trium legum, quæ maxime ad rem nostram faciunt, Prima lex, *L. si Merces §. Qui Columnam ff. locati. Qui columnam* (inquit) *transportandam conduxerit, si fracta sit, id periculum is præstat, cujus opera quis utitur, si ejus culpa acciderit: culpa non abest, si omnia facta sunt, quæ diligentissimus quisque observaturus fuisset. Idem si dolia, vel tigna, vel alias res transportandas conduxerit.* Hactenus lex.

16 Intellige autem hoc ultimum (*vel alias res*) eas debere esse similes columnæ, quæ in ea asportanda facile frangi, vel similes dolio pleno, quæ facile effundi possunt. Et Doctores hic proponunt etiam exemplum de transportandis vasis vitreis. Porro, cur hæc lex tam rigorosa est, ut dicat quæ diligentissimus quisque observaturus fuisset, quod certe est condemnare conductorem ex culpa levissima, cum tamen ex aliis legibus, quas attulimus *l.* 8. *tit. in Dec. c.* 2. §. 4. sciamus conductorem obligari solum ex culpa levi, non levissima, cur, inquam, est tam rigorosa?

17 Respondeo, rationem esse, quia ea, quæ est levis culpa in custodiendis aliis rebus, est lata, & gravis in custodiendis, vel transportandis iis, quæ facile frangi, vel effundi possunt; nam quando quis se obligat ad hæc transferenda, se etiam ex pacto, saltem implicito, obligat ad exactissimam diligentiam, cum se obliget ad transferendum secundum artem, & secundum operam, quam in illis rebus periculosis ipse poneret, si res esset propria: at, secundum artem, & secundum operam, hæc requirunt diligentissimam cautionem; hanc igitur, qui eam conduxit, promisit, eamdemque servare ex justitia debet. Atque hinc confirmatur illud, quod toties a me locis citatis, & alibi inculcatum est, nempe eam negligentiam, quæ levis est in uno opere v. g. in effodienda terra, non esse levem, sed latam in alio, v. g. in medendo ægro, imo in eodem ægro, culpa, quæ levis in medendo levi ejus dolore capitis, gravis certe erit, in medenda vehementi febri; quia res ipsa, quam quis suscipit faciendam, quasi juxta suam levitatem, vel gravitatem clamat, ut proportionata diligentia non omittatur.

18 Secunda dispositio. *An* (inquit Textus *L. Videamus ff. locati*) *servorum culpam, & quoscumque induxerit, præstare conductor debeat?* Et paulo post: *Mihi placet, ut culpam, etiam eorum præstet, si tamen culpam in inducendis admisit.*

19 Hactenus lex. Cujus est sensus. An si accendatur v. gr. domus conducta ex culpa tui servi, tu debeas resarcire damnum, ac si tua fuisset culpa?

Respondet Jurisconsultus distinguendo: Si tu cum culpa induxisti servos illos, nempe cognoscens, esse pravos, vel ineptos, debes: si sine culpa, non debes, quia tunc, respectu tui, censetur fuisse casu domus incensa.

20 Quod si quæras, quænam culpa hæc esse debeat; qua tu condemneris ex delicto servi, vel operarii a te inducti?

Respondeo, certe gravis, qua scilicet defeceris in eligendis servis, & quidem juxta modo dicta, ut major diligentia opus sit in eligendo operario ad res majoris momenti, quam ad minoria. Et sane in foro externo facilius in hoc casu condemnaberis (cui standum erit post sententiam) quam in foro interno; nam judex facile præsumet tuam negligentiam, cum tu conscientia facile te excusare poterit ignorantia, inadvertentia, bona fides, qua servum illum, nihil mali futuri præsciens, vel suspicans, induxisti.

21 Tertia dispositio, *Si hoc* (ait *L. eadem §. Si hoc*) *in Locatione convenit*, Ignem ne habeto, *& habuit, tenebitur, etiamsi fortuitus casus admisit incendium, quia non debuit ignem habere.* Et ibidem §. ultimo. *Convenerat, ne in villa urbana fœnum componeret, &c. posuit, deinde servus igne illato succendit: ait Labeo, teneri conductorem ex locato, quia ipse causam præbuit inferendo fœnum contra conductionem.*

22 Hæc ibi. Cur autem hæc? quia jam paulo ante monuimus, pacta justa esse servanda, secus damna secuta merito imputantur ei, qui pactum non servat.

23 His in memoriam redactis, ut quod modo *n.* 10. illustrandum proposuimus, afferamus, quærimus, ad quid tenearis. Si, Primo, præscripto tempore non reddas equum v. g. locatum & is casu moriatur? Si, Secundo, equus locatus item fuit ad tot milliaria peragenda, & tu ad alia illum ducas, unde casu is in foveam præceps ruat? Si, Tertio, idem locatus fuit ad nullam sarcinam, nisi equitem portandum, & tu contra facias, unde, & pariter moriatur equus?

24 Respondeo, te teneri ad omnia damna secuta, quia contra pactum explicitum egisti, nisi forte in primo casu appareat, eodem modo moriturum fuisse equum, si inventus fuisset in potestate domini: de qua tamen re duæ sunt considerationes, *L.* 8. *in Dec. Tr.* 3. *c.* 2. §. 8. *a n.* 7. a nobis expensæ.

25 Quan-

25 Quando tamen rationabiliter conjicies, non esse contra voluntatem locatoris, te ad alium usum re conducta uti, tunc certe nec culpam, nec restitutionis onus subibis.

26 Sed quid, si mala putatione vites v. g. infœcundas reddidisti pro aliquibus annis post finitum tempus tuæ conductionis? Quid, si de muro domus ruinam minante dominum domus tempore, ut succurreret, non admonuisti? Quid, si ob negligentiam, servitutem induci in prædium conductum permisisti? Quid si ingruentem tempestatem contra navem conductam, cum posses, non præcavisti?

27 Respondeo, Teneris etiam ad ejusmodi damna, non quidem ex pacto explicito, quod supponimus hic non adesse, sed ex implicito, quo locator implicite promittit, rem locatam, ut suam custodire, eo modo quo in superioribus dictum est. Denique lege totum titulum *ff. locati, & conducti*, ac Jurisperitos in eundem locum, nam innumera his similia non difficulter invenies.

28 Si nulla culpa conductoris res conducta pereat, sed casu, & fortuna, planum est, & leges prædictæ millies repetunt, in nullo foro teneri conductorem, nisi aliquod justum pactum præcesserit, &c. nec aliud hac in re dicendum occurrit, quo ex dictis colligi non possit.

29 Sed quid in dubio? Si domus conducta incendio consumpta est, & dubitetur de incendii causa, conductorne præsumetur fuisse in culpa incendii?

Resp. cum Laym. *l. 3. tr. 4. c. 12. n. 6.* citans Masc. & Menoc. nequaquam præsumi, sed conductorem absolvendum esse, nisi locator culpam ostendat. Ratio universalis est, quia delictum nunquam præsumitur, nisi clare probetur. Aliam rationem pro incendio lege apud eundem Laym.

C A P U T II.

Explicans illud descriptionis.

Rem, vel personam aliquam, etiam se ipsam concedit Conductori.

1 POtest enim locari non solum res, seu etiam persona, quæ obliget suum famulatum, seu operam suam alteri. De persona commodius dicam in calce hujus tractatus separatim. Quare de re hic dumtaxat agendum.

2 Res ergo, quæ locantur, possunt esse sive mobiles, sive stabiles. Sic locatur domus, prædium, equus, vestis, &c. Et quoniam nomine stabilium veniunt etiam jura, ut si quis habeat Beneficium Ecclesiasticum, quod est jus ad percipiendos fructus Beneficii, vel potiatur aliqua gabella; habet enim jus illam exigendi, ideo etiam hæc locari possunt, pro pretio, omnibus expensis justo: dummodo sis memor, omnia, quæ vendi possunt, posse & locari, exceptis iis, quæ lege prohibentur.

3 Prohibentur autem Primo, locari prædia Ecclesiæ, *Extrav. Ambit.* Lege Doct. cit. a Mol. 465. nisi ad triennium, Vide mox *n. 7.*

Secundo, prædia quæcumque conduci a militibus, *L. iis qui obligati sunt Curia L. Milites. L. Curiales ff. locati*, & Curialibus vetantur.

Tertio, prædia eadem quæcumque prohibentur conduci a Clericis negotiandi causa, licet iidem possint succedere conductori. *C. 1. de vit. & honest. Cler.*

Quarto denique, domus vicina habitationi Magistrorum *L. un. Cod. de studiis liber. urb. Romæ & l. 1. de stud. litterarum*, prohibetur locari fabro, aut alii magistro, quando eorum voces confunderentur. Circa hoc tamen notat Bonac. *de contr. q. 7. p. 2. n. 2.* non videri esse in usu, nisi reclamet Magister.

4 Illud quæri hic Primo potest; An si quis pauper obtineat facultatem a Pontifice, vel Episcopo petendi eleemosynam, possit hoc (ut ita appellemus) jus locare alteri pro tanta pensione, seu diuturna, sive menstrua, sive annua.

5 Concedit Sanch. *l. 1 cons. c. 7. dub. 2.* quia, inquit, nullo jure id prohibetur, & pauper tunc locat jus, quod habet, estque contractus fortunæ, nam, si v. g. omnibus expensis circumstantiis, locetur facultas petendi eleemosynam in hac frequenti Civitate pro pretio decem aureorum, potest evenire, ut conductor percipiat plus, vel ut percipiat minus. Negat vero Delugo *d. 29. de Just. n. 4.* Ratio ejus potissima est, quia, quicquid sit, an sit justus hic contractus inter conductorem, & locatorem, erit injustus contra Fideles dantes eleemosynam, qui nolunt dare pauperi, non vero huic conductori, qui pauper non est.

6 Sed certe responderi potest huic argumento, nam Fideles sic dando dant mediate ipsi pauperi. Quare prior sententia, quam docet Sanchez, approbari potest, modo nihil aliud addatur, quod injustitiam redoleat. Illud negare non potuit *ib.* Delugo, non fore contra voluntatem Fidelium, quando ipse pauper petere per se ipsum nequit, ut petat alius, cui detur ex eadem eleemosyna pretium sui laboris.

7 Potest Secundo quæri major explicatio vocis illius *Triennium*, dum Pontifex prohibet, ne prædia Ecclesiæ locentur, nisi *ad Triennium*. De qua re ego sic ratiocinor.

8 Annus in jure duplex est: Ita *Ap. Glossam in l. ult. C. de temporibus in integrum Restit.* Baldus *ib. & in l. Ædem col. 1. C. locati* Rebuffus *l. cum Prætor, ff. de verb. signif.* Covar. *l. mox citando*: Alius continuus, alius utilis, illum appellarem physicum, hunc vero moralem: continuus, seu physicus currit, completurque duodecim non interruptis mensibus, etiamsi in iis dies adsint aliqui, quibus actor agere non valet, nec reus se defendere, nec operam dare causæ judex, quos dies, merito, vocamus inutiles.

9 Annus autem utilis moralis conflatur, completurque duodecim mensibus, qui careant legalibus impedimentis, puta, quia sint ad litigandum idonei, etiamsi plures dies supra duodecim menses physice continuos sint necessarii, ad complendos duodecim menses litibus aptos.

10 Ex hac certa, & juridica anni utriusque significatione manifeste colligitur, duplex esse triennium. Aliud continuum physice; Aliud utile moraliter. Illud continet tres annos sine interruptione; Hoc autem complectitur annos tres, demptis diebus inutilibus, atque adeo comprehendit aliquando quatuor, aliquando quinque, aliquando sex annos, juxta interruptionem, quam dabunt dies inutiles eo tempore occurrentes. His habitis,

11 Dico, *in extravag. citata* valde probabile esse triennium sumi pro triennio utili, hoc est includere tres annos utiles ei, qui prædium ab Ecclesia conducit, atque adeo tres fructificationes, quas dictum prædium progignit. Hoc dictum explicabitur, & probabitur verbis Filliuc. *T. 3. tr. 44. c. 2. n. 8.* citantis Navar. Covar. Joan. Andr. Brabant. Azor. Quarantam. Ita etiam docet Barb. *in Collect. ad dictam extrav. n. 9.* referens Riccium, Bonac. aliosque qui sic habet: *Itaque si sit fundus, qui alternis annis tantum sit fertilis, poterit locari ad sex annos; si tertio quoque anno sit fertilis, poterit locari ad novennium; quod iidem Doctores diserte docent, Ratio hujus est, quia annus in locatione non taxatur ex simplici decursu temporis, sed ex decursu cum proventu fructuum. Quare ubi fundus alternis, vel tertio quoque anno fertilis est, tunc biennium, vel triennium computatur pro annuo tantum spatio: atque ita fundus, qui in sex vel novem annos locatur, si hoc toto tempore ter tantum fructus ferat, vere in tres annos locatur, nimirum utiles, & feraces.* Hæc Fill.

12 Ex quibus vides, quando Pontifex vult locationem Feudi Ecclesiastici ad triennium tantum, & non ultra, velle triplicem fructificationem, & consequenter, si pro ejusmodi triplici fructificatione requirantur quatuor anni, vel quinque, vel sex, vel septem, vel plures, semper fore locationem ad triennium. Et ita sumi locationem ad triennium concessam a prædicta extravaganti, notant Doctores allegati.

13 Sed ecce scopulus: Ergo, si ager Ecclesiæ fructificet bis in anno, ut in quibusdam locis accidit, non poterit locari, nisi ad annum, & menses sex.

14 Respondeo. Hunc scopulum non adverterunt præcitati Doctores: ego, qui adverti, facili via declinare illum sic volo. Cum sententia asserens, nomine triennii, in hac extravaganti, intelligi Annum continuum physice, qui est annus naturalis, sit satis probabilis, illam tu sequi poteris, quando agrum Ecclesiæ, bis in anno ferentem fructus, locaturus es, & sic per tres annos naturales illum tuto ex dicta probabili sententia locabis.

15 Verum nondum omnia sunt explicata: Magna enim est cura sciendi, quidnam intelligatur nomine fructificationis unius?

Dico, non intelligi germinationem herbarum inutilium, quæ sponte ex terra nascuntur, quia nullus hujusmodi germinationem appellat fructificationem, cum eæ non colligantur, sed a bestiis communibus depascantur, vel certe (ut supponi debet) non sint illi fructus qui a conductore, & a locatore fundi domino intenduntur.

16 Merito igitur idem Filliuc. *l. c. n. 8. initio*: dicit fructificationem esse *editionem fructus justi*. Fructus autem justus (ut ego interpretor) est ille, quem fundus more consueto excultus emittit, ut frumentum, hordeum, vinum, &c. vel qui communiter, ut fructus expectantur a Colonis, quales sunt glandes, castaneæ, & poma silvestria, quæ etiam sine cultura, sed cum domini proventu, a terra progignuntur.

17 Merito item Covar. *T. 2. var. l. 2. c. 36. n. 6.* sic habet: *Extravagans Ambitiosæ intelligenda est in fundis, seu terris, quæ quolibet anno coluntur, & ex iis fructus quolibet anno colliguntur. Aliqui, si res Ecclesiæ ejus sit conditionis, ut ex ea quolibet triennio unicus tantum fructus percipiatur, poterit in novem annos locari.*

18 Hæc Covarruvias. Dixit autem (in fundis, & terris) Nam si nemora & arbores silvestres singulis annis suos silvestres fructus edant, castaneas, glandes, ligna, &c. certe ea singulis annis fructificationem propriam habere dubitare nullus potest, quia hi sunt fructus, qui ab ejusmodi silvis expectantur a conductore, quique locantur justo pretio a locatore.

19 Ex prædicta doctrina voluit doctus quidam Theologus excusare quemdam Abbatem Sanctæ Mariæ de Nemore in Territorio dicto Catamauro, qui superioribus annis locaverat Ecclesiæ suæ feudum ad quinquennium, contendebat enim, cum id legitime potuisse, quia in eo quinquennio physico vix triennium utile continebatur.

20 Hæc excusatio pro nostris Siculis regionibus mihi difficilis visa est, quia ejusmodi feuda, saltem ut plurimum, apud nos sunt omnibus, & singulis annis fructifera, siquidem, sive frumentum, vel quid simile ferunt ex cultura, sive herbas, quæ certe non sunt communes omnibus, nec a dominis negliguntur, sed venduntur passim, sed locari solent, sed fructibus silvestribus arborum comparantur: quare, qui ea conducit, colligit singulis annis proportionatos fructus, licet altero anno parciores, altero pinguiores, & qui eadem locat, proportionatum item suum pretium semper acquirit.

C A P U T III.

Explicans illud descriptionis.

Ad usum, vel fructum.

1 AD usum locantur v. g. Vestis, Equus, Domus, &c. Ad fructum locantur ager, grex, vinea, &c. ex quibus conductor fructus colligere, eosque sibi consumere potest. Sibi inquam, vel cui suum jus sublocavit. Non enim ex vi contractus prohibetur conductor (nisi aliud explicite, vel implicite conveniatur) rem sibi locatam alteri sublocare. Vide Laym. *l. 3. Tr. 4. c. 22.* asserentem illud juris: *Nemo prohibetur, rem, quam conduxit fruendam, alii locare, si nihil in contrarium conventum fuerit.*

Quando autem affuerit, vel non affuerit implicita hæc conventio, colligi ex circumstantiis debet. Si enim ego tibi honesto viro locavi domum honestam meam, non potes illam meretrici sublocare, quando id in domus meæ dedecus vertit, & sic in similibus.

2 Usu consumptibilia non posse locari nisi forte ad pompam, recolo, me dixisse superius *c. 1. §. 2. n. 10.* Ut etiam ex supradictis colligi potest, ad alium usum, præter illum, ad quem conventum est cum locatore, non posse re conducta te uti. Inde item manifeste consequitur, te non posse ad diversum usum alteri rem conductam sublocare, nisi ex rationabili præsumptione voluntatis domini, &c.

An fructus omnes agri conducti sint conductoris?

3 His porro, quæ satis sunt declarata, suppositis, Inquires: fructus agri, propter quos conductor pensionem solvit, suntne locatoris, qui est dominus proprietarius agri sui, an conductoris, qui est veluti usufructuarius?

4 Resp. Antequam colligentur (quando vocantur a juris consultis fructus pendentes) sunt proprietarii. Ratio est, quia tunc fructus faciunt unum cum arboribus, & plantis; cum igitur hæ sub proprietarii sint dominio, erunt ejusdem & illi.

5 At vero, postquam sunt collecti, & separati a prædio, fiunt conductoris, ut habet Mol. *d. 297.* Delugo *d. 29. de Just. num. 26.* contra Glos. Barb. aliosque, etiamsi is nondum solverit pensionem. Interim tamen dominus agri habet hypothecam in dictis fructibus, idest ipsi fructus sunt pignus, seu tacite subjecti pro pensione solvenda, unde recte appellaretur fur ille conductor. *L. Si servus communis §. locavi ff. locati*, si clam eos extra prædium asportaret, locatore invito. Quod autem fructus naturales sint pignus pensionis solvendæ, aperte habetur in jure, *L. in fruct. ff. in quib. causis pign. vel hypoth.*

6 Ex hac secunda parte responsionis confirmari potest decisio, quam affert Diana *p. 3. tr. 1. res. 19.* Lege etiam Rebel. *p. 2. l. 14. q. 9. n. 10.* *Coloni* (inquit) *Religiosorum tenentur solvere gabellam ex fructibus collectis, si eisdem deferant de loco ad locum, aut alienent; tunc enim sunt*

bona

bona laicorum, & non pertinet ne indirecte quidem ad Ecclesiasticos. Ita Fill. *t. 2. tr. 16. c. 11. n. 302.*

7 Hæc ille. Qui dum dicit (*ne indirecte quidem*) non propterea negat esse pignus pensionis solvendæ; quamvis enim sint omnino in dominio Religiosorum; quia tamen ejusmodi laicus est conductor non dominus, illi fructus non amittunt subjectionem, qua inficiuntur de pensione solvenda Religiosis.

8 Ex prima autem parte pensionis confirmatur alia decisio ab eodem Diana *ib.* allata. *Coloni* (inquit) *seu Affictatores prædiorum Ecclesiasticorum non tenentur solvere gabellam vulgo dictam*, Del Fiore, *quia, quando dicti gabelloti taxant, & prætant dictam gabellam, fructus non est separatus a solo Ecclesiastico immunis a gabella, & ideo Carolus de Graffis* de effectib. Cler. effect. 3. n. 9. *sic asserit. In facti contingentia hic Panormi fuit decisum pro Emptoribus fructuum pendentium cujusdam viridarii Religionis Melitensis contra dictos gabellotos, qui pretendebant jus gabella fructuum ab ipsis emptoribus, & hoc, quia fructus non erant separati a solo tempore venditionis.* Hæc ex Diana quasi is, & Carolus dicerent, quia illi fructus non erant separati a solo, idest ab arboribus solo affixis, pertinebant ad Viridarium, seu ejus erant partes, atque ideo immunes a gabellis, sicuti immune erat ipsum viridarium. Lege item Reb. *loc. cit. n. 11.*

Quæstiuncula incidens; an a Pharmacopola locari possint Medicinæ?

1 Denique ex eo, quod usu consumptibilia, ut modo *n. 2.* innui, locari non possunt, resolvitur, an justus sit ille contractus, quem affert, & condemnat Megala apud Delugo, *d. 29. de Just. n. 84.* Diana *p. 1. tr. de contr. res. 89.* quemque ego claritatis gratia sic expeditis propono; Pharmacopola locat per octo v. g. annos alteri officinam, vasa tabulata, & item medicamenta in vasis contenta, dummodo alter reddat interim triginta aureos v. g. pro singulis annis, decem pro officina, decem pro vasis, decem pro medicamentis, exactis autem octo annis, omnia reddat integre cum similibus medicamentis. Ut autem sciatur, quid sit restituendum, præcedit æstimatio prædictorum. Resolvitur, inquam, contra Megalam, justam iniri locationem quoad viginti aureos pro officina, & vasis; supponimus enim, per expertos pensionem illam æqualem judicari pro officinæ, & vasorum usu annuo. At quoad decem illos aureos pro medicamentis dico, claram esse injustitiam; nam medicamenta sunt usu ipso consumptibilia, quæ locationi subjacere non possunt, ut dictum est, & patet: Quid enim locas? Respondebis usum medicamentorum. Legitime respondisti. At usu ipso medicamenta destruuntur; ergo si conductori illorum usum dedisti, & ipsa medicamenta usu ipso destruenda dedisti, & consequenter nihil apud te illorum remanet, a quo fructum pensionis exigere possis.

2 Dices: Esto, non sit locatio, erit justa venditio medicamentorum, seu permutatio horum cum aliis medicamentis in fine designati temporis subrogandis.

Resp. Legitime iterum locutus es. At si ea medicamenta vendidisti, seu permutasti, erant illa in dominio ementis, vel possidentis; ergo nihil horum ad te pertinebit, ex quorum fructu pensionem exigas. Solum tunc ea medicamenta, dum non destruuntur, remanebunt hypothecata ad pretium venditionis, ut evenit in cæteris rebus venditis, pretio non soluto.

3 Quod si dicas, medicamentorum te remanere dominum, sequitur, te illa nequaquam vendidisse, unde & sequitur conductorem iis uti non posse, cum in iis dominium non possit separari ab usu. Unde & denique sequitur injuste te exacturum fore pensionem a re, cujus dominium, & usus remanent apud te.

CAPUT IV.

Explicans illud descriptionis.

Sub certa, justaque pensione.

Circa pensionem a conductore solvendam, quæ aliquando est in pecunia, non raro autem in fructibus, puta in tot mensuris frumenti, olei, vini, &c. videndum est, quanta, quando, & ubi solvenda.

§. I. *Quanta pensio solvenda sit?*

1 Profecto quanta per justam conventionem decreta est: juste autem decernitur, si judicio experti, & omnibus consideratis ipsa non excedat fructus speratos, deductis expensis, cæterisque subducendis, qualia sunt gabellæ, debita forte alias ex aliis titulis; &c. Hae igitur re, tamquam nimis manifesta, constitura. adhuc

Læsio in pensione quid operetur?

2 Inquires Primo, si sive locator, sive conductor lædatur in pensione, daturne ipsis semper actio, qua resarciri læso possit?

Resp. Diximus, cum egimus de contractu venditionis, dari, *Ex l. 2. C. de rescin. vend.* in foro externo actionem, & remedium læso ultra dimidium justi pretii, non autem læso infra dimidium ejusdem pretii. Diximus item satis communem esse doctrinam, in foro interno semper obligari lædentem resarcire læso, sive læsio fuerit ultra, sive circa dimidium. Idem ergo dicendum erit de conductione, & locatione propter paritatem rationis.

3 Signate dictum est (satis communem esse sententiam) nam, quando læsio est infra dimidium, nonnulli tenent, non obligari, id, quod fuse supra *in tr. de Censib. c. 6. §. 5. a n. 8.* agitavimus.

Inutilitas rei locatæ an demat de pensione?

4 Inquires Secundo. Si forte res locata inutilis reddatur ad usum conductoris, sive ex toto, sive ex parte, debebitne eadem pensio solvi?

5 Respondeo, esse distinguendum cum Laym. *lib. 3. part. 4. c. 22. n. 3.* Vel enim Primo, inutilis res conductori est propter impedimentum, quod se tenet ex parte ipsiusmet conductoris, ut, si ipse quia est, v. g. infirmus, non potest colere agrum conductum, vel, quia fuit in carcerem conjectus, non potuit habitare in domo conducta, unde ager, & domus conductori inutiles fuerunt, & in hoc casu debere a conductore totam pensionem solvi, dubium nequaquam sit; quia tunc res conductæ veluti paratæ sunt ad serviendum conductori & per domum, vel agrum non stat, &c. Nam propterea, si famulum conducas, & per ipsum non stet operari, sed ex eo, quod ut, impeditus ob morbum; v. g. illi operas faciendas non offers, ad stipendium eidem solvendum obligaris; præscindendo ab alio pacto expresso, vel tacito, vel legitima consuetudine regionis, quia non est defraudandus sua mercede is, qui ex se tibi servire paratus est.

6 Vel secundo inutilis conductori est res conducta propter impedimentum, quod se teneat ex parte rei locatæ, ut, si incendio conflagravit domus, alluvione ager fuit destructus, bello ingruente res derelicta, justa lite ab alio prædium fuit evictum. & in hoc casu Regula generalis est, quando sine culpa conductoris hæc, sive ex toto, sive ex parte eveniant, esse sive totam, sive partem pensionis diminuendam. Semper excipe, nisi, ut modo in simili dixi, aliquo justo pacto contrarium sit conventum. Ratio Regulæ est manifesta, quia pro usu conductor accepit, & pro eodem locator rem illi tradidit: hoc igitur usu sine culpa conductori amoto, amovendum est onus pensionem solvendi. Imo addi debet, quando in hisce casibus adest culpa locatoris, ipsum obligari non solum ad damna, quæ ea de causa sequuntur conductori, sed etiam ad omne lucrum cessans: & quidem non solum ad lucrum cessans intrinsecum, hoc est quanti pluris in se valituri erant illi fructus, atque usus rei locatæ sed etiam ad extrinsecum, idest quantum cum illis lucraturus, deductis deducendis, fuisset conductor, si cum illis fuisset negotiatus. Ratio est quia omnium horum causa est locator, si ejus culpa desit conductori usus rei locatæ. Idem diximus in mutuo, si mutuanti pecuniam, tempore eam non restituis. Lege Molin. *d. 493. n. 5.* Bonac. *disp. 3. de contr. q. 7. p. 3. a n. 6.* Sa, Less. Filliuc. Rebell. aliosque ab eodem citatos.

Rem conductam relinquere ob pestem.

7 Subinquires primo. Si propter pestem deseratur a me domus conducta, estne judicandum, relinqui a me, qui sum conductor, culpa mea?

Respondeo. Si deseratur tota fere Civitas peste infecta, unde, & tu cum aliis relinquis dictam domum, non est censenda tua culpa, nam propterea pensio a te solvenda non erit. Si vero deseratur a te solum domus illa, erit subdistinguendum, nam si domus est infecta peste, sine tua causa, non debebis pensionem, si vero domus, tua culpa, vel causa contraxit contagium, & idem est, si cum libera sit contagio, illam tamen tu deserere velis, pensionem debebis. Ratio est, quia ibi non tua culpa, hic tua culpa, seu causa, domum derelinquis. Ita Delugo, *d. 29. de Just. n. 29.* Esto aliqui cum Molina ab eodem citato, absolute negent, a se deberi tunc pensionem, & esto alii cum Panormitano. & Lessio absolute affirment saltem ex consuetudine deberi: esto (inquam) nam allata a nobis distinctio est rationabilior, dummodo fatearis, si alicubi alia sit consuetudo legitime introducta, non esse ab ea recedendum.

Res conducta si sterilescat.

8 Subinquires secundo: si propter sterilitatem ager, vel molendinum; v. g. nullos, seu paucos fructus pariat, debebiturne tota, & integra pensio?

9 Resp. primo. Cum communiter conductor, in his conducendis, soleat ex pacto in se periculum sterilitatis totum suscipere, sicuti suscipit totam spem abundantiæ, ideo communiter tota pensio debebitur.

10 Respondeo secundo, licet ex vi contractus conductionis hæc pericula, æque, ac spes magni lucri ex ubertate fructuum, pertineant ad conductorem, ad quem pertinent fructus pro tempore conductionis, sicuti similia pericula, & spes pertinent ad eum, qui agrum emit; non vero ad eum, qui illum vendidit, ut notat Lessius *l. 2. c. 24. n. 16.* & Molina *d. 495. n. 4.* tamen (præscindendo a justo aliquo pacto) ob quamdam æquitatem, & benignitatem juris: *L. Si merces §. vis major, L. Ex conducto, §. Si vis, ff. locati, L. licet, C. locati:* introductum est, ut notabili sterilitate ex quacumque causa proveniente, remittatur, vel juxta mensuram sterilitatis, diminuatur pensio, id, quod per minutiores casus disputatum videri potest apud citatos, & apud Jurisperitos in easdem leges, apud quos scilicet Molin. Less. *ll. cc.* Dian. *p. 3. tr. 6.* Miscell. *res. 17.* Bonac. *d. 3. de contr. q. 7. p. 3. a n. 13* etiam habebis, quid intelligatur nomine magnæ, seu notabilis sterilitatis; An semper incumbat conductori onus probandi sterilitatem; An, si conductor renuntiet casibus fortuitis, intelligatur de solitis; An etiam de insolitis, & si de insolitis; An etiam de inopinatis, vel de inopinabilibus, sive quoad sterilitatem ipsam, sive quoad alios casus, &c.

Rem conductam relinquere domino, qui eam possit alteri locare, an minuat de pensione.

11 Subinquires tertio. Si impedimentum ex ipso conductore proveniat, relinquat autem dictus conductor rem domino, qui dominus possit alteri locare, obligaturne conductor ad pensionem solvendam?

12 Respondeo. Obligabitur, & quidem ad totam pensionem; nec enim assentior Less. *l. 2. c. 24. n. 10.* asserenti, tunc propter libertatem, quam conductor relinquit domino, ut is possit eam rem alteri locare, debere aliquid minus, etiamsi deinde dominus actu non locet (nam si de facto locat, mox dicam) non assentior (inquam) quia tota pensio ex contractu debetur domino, & sibi imputet conductor, quod nolit re uti, nam illa libertas parum utilis est domino, si de facto non locet, cum contra pensio illi certe integra debeatur. Aliqui afferunt contra nos Molinam, *d. 493. n. 4.* sed, Textu Molinæ diligenter expenso, dico, immerito illum contra nos afferri, neque enim contrarium nostræ doctrinæ docet, nisi quando conductor consentit: Ecce Molinæ verba: *Si superveniat impedimentum ex parte ejus qui domum v. g. conduxit, ut si eam non possit habitare, quia alio migraturus est, vel ob alium fortuitum casum se tenentem ex parte ipsius, tenetur ad pensionem integre solvendam locatori, nisi cum eo consentiente paciscatur, ut remittat aliquid ratione potestatis, quam illi faciat locandi rem alicui alteri, ut potest juxta ea, quæ d xi disp. 489. Ita habetur l. sed homines, §. cum quidam ff. locati.* Hæc Molin. Notasti illud (*cum eo consentiente?*)

13 Illud tamen esto certum, si dominus alteri locet æquali pretio suam rem, ut etiamsi famulus expulsus a domino inveniat, cui æquali pretio serviat, nihil tunc deberi a primo conductore, vel a prædicto domino, quia tunc, ipsum conductorem rem conductam deseruisse, vel famulum fuisse expulsum, nihil damni intulit. Si locet minoris, deberi, quod deest ad æquale, certum etiam fit ex dictis.

14 Sed quæres: quid si majori pretio? Locasti v. g. Petro domum centum aureis ad annum: deseruit eam Petrus; tu vero eamdem locasti Francisco ad eumdem annum, aureis centum & decem; ille excessus, idest decem aurei, cui debebuntur? tibi, an Petro?

15 Respondet Delugo *d. 29. citata n. 30.* Petro primo conductori, quia, sicuti res vendita fructificat domino, qui eam emit, sic res conducta pro tempore conductionis fructificat conductori, qui eam conduxit.

16 Sed ego circa hanc quæstionem duo considerabam. Primum, certum videri; tibi domino domus deberi pretium notabilis laboris, & industriæ, si forte illam adhibuisti, in quærendo alium conductorem, ad quem quærendum tu non obligabaris. Secundum, non videri verum, in hoc casu rem conductam fructificare primo conductori: conductor enim ille eam rem renunciat, & locator acceptat, resumit enim domum suam; ergo fructus erunt locatoris, qui est dominus; vel certe, etiamsi ejusmodi renunciatio valida non esset, adhuc illi fructus tunc non essent conductoris, quia eum dereliquit, videtur etiam abdicare a se, & veluti pro derelictis habere fructus quoscumque sive copiosos, sive modicos ex illa proveniendos. Vidit hoc Molina *d. 493. n. 4. fine*, idque non obscure insinuavit; *licet locator* (ait) *non teneatur locare alteri rem illam, possitque accipere integram pensionem a primo conductore:*

si tamen

si tamen illam locet, non facta prius translatione, & compensatione cum primo conductore, utique tenetur deducere de prima pensione pretium, quod pro secunda locatione accepit, nisi primo conductor, quasi pro derelicto relinquat usum illum, ac fruitionem illius rei toto illo tempore. ad quam habet Jus, etiam ut ipse posset eam locare alteri. Hactenus Molina.

17 Ex dictis ergo ad quæstionem propositam respondendum est cum distinctione, nam si primus conductor non abdicat a se rem conductam, verum est, excessum ipsi competere, at si abdicat, ut certe sæpissime accidit, dum is rem conductam derelinquit, tunc sane excessus ille pertinet ad locatorem, qui est dominus, & primo occupat.

§. II. *Quando pensio solvenda.*

1 QUando aliquod pactum designans tempus præcessit, vel consuetudo Regionis explicuit, solutionem fieri, sive in fine anni, sive in fine cujusque mensis, & quidem, vel totam, vel partem, dimidium v. gr. post Semestre, & aliud dimidium post finem anni, vel quid simile, non est difficultas; tunc enim ejusmodi pacta, & legitimæ consuetudines sunt servandæ. At ubi nec pactum adest, nec ulla consuetudo, quandonam solutio erit peragenda?

2 Dico ex circumstantiis, & natura rei conductæ id esse dignoscendum. Si enim ad annum loces, vel si ad anni dimidium, vel si ad mensem certe in fine talis designati temporis erit solutio præstanda, id enim notat illud (ad annum, ad dimidium, ad mensem) Et ratio ulterior est, quia tunc æquum est, ut solvam tibi pensionem, quando jam habui totum usum rei tuæ; at hunc, nonnisi usque ad finem concessi temporis totum habeo. Unde propter eamdem rationem, si rem naturaliter fructuosam loces, tunc videtur conventum tempus solvendi, quando colliguntur fructus. Quod si loces per quatuor, quinque, plures annos, tunc etiam in fine singulorum annorum erit facienda solutio, quia ex communi usu, & legibus *C. Scire debemus, L. Plurib. ff. de verb. signif.* ejusmodi una locatio plurium annorum æquivalet pluribus annis. Ita Mol. *d. 497. n. 1.* Bonac. *d. 3. de contract. q. 7. part. 3. a n. 5.* quibus utuntur leges, & Doctores.

3 His tamquam communibus, & certis jam habitis, mihi sese offert hæc dubitatio: Petrus locavit Paulo domum per novem annos, qui Paulus ostendit chirographa, quæ testantur ipsum solvisse pensionem per tres annos ultimos, & proximos elapsos, teneturne solvere pensiones antecedentium annorum?

Respondeo cum Textu juris, *l. Quicumque C. de Apochis public.* qui sic disponit: *Is, qui ostendit se tribus proximis annis solvisse, retro solvisse præsumitur, nisi contrarium probetur.* Atque ex hoc (*nisi contrarium probetur*) sequitur, ut si vere solutæ non fuerint, obligetur conductor solvere in conscientia, & locator eas exigere possit; etiam se occulte compensando juxta Regulas justæ compensationis. Excipe, nisi aliqua retro antecedens pars fuerit legitime præscripta.

4 Quid, si omnibus conjecturis expensis (expendunt Menoch. *de præsumptionibus*, & Mascardus *de probationibus*) dubium sit, an conductor pensionem solverit?

Respondeo, deberi a te conductore pensionem, quia locator est in possessione crediti contra te. Vide tamen, quæ ego *l. 1. in Decal. c. 3. §. 7. Restitutio*, dixi universaliter de eo, qui dubitat, an restitutionem exhibuerit.

§. III. *Ubi solvenda Pensio.*

1 DE hac re, quando solvendum aliquid contingit ex aliis capitibus, quam ex locatione, egi satis, superque *l. 8. in Decal. tr. 4. c. 2. § 8.* Nunc ergo ea applicando ad locationem, breviter dico, pensionem debere solvi in eo loco, in quo conventum est; vel si nulla facta est conventio, debere in eo loco, qui forte est de consuetudine in ea Regione: vel denique si nihil est conventum, & nulla est ejusmodi consuetudo, debere solvi in eo loco, quem ipsa natura contractus locationis requirit, hæc autem requirit, ut in eo loco solvas, ubi conduxisti.

CAPUT V.

Explicans illud descriptionis.

Nullo addito injusto pacto.

1 ID vel indoctus quisque non ignorat. Verum aliqua pacta, quæ dubia apparent, cognoscere, justa ne sint, an injusta; hoc enim vero perdifficile, etiam doctissimis est. Quod tamen facile, spero, reddetur, si hic nonnulla ejusmodi pacta breviter examinemus.

Primum pactum, quo res conducta permittitur vendi.

2 Ego loco Cæsari hanc domum pro justa pensione centum aureorum singulis annis, quod si mihi quandocumque tradet mille aureos, quanti scilicet juste valet domus, cessabit pensio, & Cæsaris erit domus. Est ne justa conventio?

Resp. esse justam, cum Azor. *3. p. l. 8. c. 11. q. 6.* & Filliuc. *tr. 36. c. 5. n. 81.* quia, donec solvitur totum pretium domus, est contractus locationis, & domus est in tuo dominio. Verum, pretio soluto, jam domus venditur, fitque alterius, idest Cæsaris: id quod ita se habet, sive æstimes ipso initio domum, sive non æstimes; modo, quando initio æstimas, æstimatio non facit venditionem.

3 Explico hoc ultimum. Si æstimes domum, ut sciatur, quantum debeat conductor, si ejus culpa domus pereat, vel deterior fiat: pari modo, si æstimes, ut videatur, quantum pretium debebit tradere Cæsar, quando domum emet, tunc æstimatio non facit venditionem. At si æstimes, ut domus transeat in dominium alterius, quamvis pretium solvendum differatur ad annos, æstimatio facit venditionem. Ex hac ergo explicatione, responsio allata manifesta est, nam tametsi Cæsar ad suum libitum possit, vel domum reddere, & illam non emere, vel totum pretium solvere, & sibi, ut venditam applicare domum, injuste a te non agitur, dum pensionem in totum exigis, quia, non soluto pretio (quamvis facta æstimatione, quæ tamen non facit venditionem) domus est tua, & pensio tibi solvitur pro tua re; eo tamen soluto, vel facta æstimatione, quæ venditionem faciat, jam tua non est amplius, sed est ementis, unde ut cesset tunc pensio, necesse est.

4 Quid, si concedo Cæsari, ut domum meam ab ipso conductam possit, si velit, aliis vendere?

Respondeo, nec est injustitia, si id recte fiat (quicquid dicant Azor. & Filliucius citati) nam donec Cæsar domum alteri vendat, domus est tua, in tuoque dominio persistit, unde tibi pensio merito, & juste solvitur, sed non post venditionem, ut dictum est.

Secundum pactum, quo omnia pericula coniiciantur in conductorem.

5 Loco tibi hoc prædium, hunc gregem, hunc equum, modo omne periculum sive fortuitum, sive insolitum, quandocumque illud sit, tu subeas: estne justa conventio?

Resp. esse justam, cum Azor. *p. 4. l. 8. c. 11. q. 7.* si adsint duæ conditiones. Prima, ut hæc non sit venditio, hoc est illæ res remaneant in dominio locantis; unde si res accidat non perire, debeant omnino eædem reddi tibi locanti, non vero pretium ipsarum. Secunda, ut dematur de pensione solvenda, quantum compensetur tantum onus. Ratio est, quia, si adest prima conditio, cum res non sint venditæ, pensionem ex rebus suis habere juste dominus poterit. Et rursus, si adest conditio secunda, nulla erit injustitia, siquidem ex diminutione pensionis jam inducitur æqualitas.

Tertium pactum, quo Grex, vel quid simile reddatur in fine conductionis in eodem numero, & bonitate.

6 Loco tibi hos ovium greges, hos boves, hos equos, quorum usum, fructumque percipias eo pacto, ut semper debeas conservare eumdem numerum, integrumque mihi reddere finito tempore designato, interim vero pensionem rei locatæ solvas, estne justa conventio?

Respondeo, esse justam, modo serventur duæ prædictæ conditiones, idque propter easdem rationes.

7 Objicits. In ove, quæ forte interim morietur, primo v. gr. anno non potest continuari locatio ad secundum, aliosque consequentes annos, cum ea nihil sit. Quod si respondeatur, ovi demortuæ aliam subrogari, ad servandum numerum, non satisfit objectioni, hæc enim subrogata non erit locatori: quo modo igitur accipiet ex ea pretium justæ locationis?

8 Resp. negando hanc subrogatam non esse locatori; statim enim atque moritur ovis, perit quidem quoad illam locatio, quæ non potest continuari in mortua. Verum, statim ac subrogatur alia, cum subrogetur nomine domini locantis, ejus illa erit, & quoad illam incipiet nova physice locatio. Locator autem semper remanet dominus ejusdem, & quidem totius gregis, quia ascitis novis subinde animantibus, moraliter remanet idem grex, sicuti remanet idem fluvius, quamvis aqua continuo varietur.

9 Quid si locentur, v. g. quatuor boves cum pacto, ut non solum reddendi sint ejusdem numeri, verum etiam ejusdem juventutis?

Resp. Videtur primo aspectu injustum pactum, & sic censet Azor. *loc. cit. c. 12. q. 2.* Sed certe, cum hoc pactum non sit, nisi præter naturam contractus locationis, & locationem non destruens, quia non fit, ut supponimus, venditio (cum dominium bonum remaneat apud locatorem) unde nec fiet contractus mutui, aut alterius generis, ex hac parte non erit conventio injusta. Si ergo ex alia parte pro tanto onere (ut etiam supponimus) omnino aliquid judicio experti de pensione subducatur, revera prædictum pactum injustitiam nequaquam continebit.

Quartum pactum, quo fiat contractus (a godere.)

10 Ego trado tibi mille aureos, tu locas mihi domum ea lege, ut tunc reddatur a nobis acceptum, quando alteruter velit; interim nec tu dabis mihi ullum lucrum ex illis aureis, nec ego tibi pensionem solvam ex illa domo, estne justa conventio, quæ vocatur in Italia contractus *a godere?*

Resp. Si ego tibi tradam rem fructiferam, domum, v. g. locabilem, tu vero mihi prædium æqualium fructuum, fore justum pactum, non est mihi dubium: At si tu des pecuniam, quæ non est ex se fructifera, est illicitum pactum, nisi ex damno tibi emergente justificetur, ut a me dictum est satis. *l. 8. in Dec. tr. 3. c. 7. §. 6. n. 16.*

Quintum pactum, quo locentur cum prædio necessaria ad illud colendum.

11 In nostris Regionibus solet locari prædium cum omnibus bobus illi necessariis item cum toto apparatu necessario ad messem, vel vindemiam, aratris, ferramentis, doliis, torculari, &c. quæ prius æstimata, sed non vendita, debeant locatione finita reddi locatori, ejusdem æstimationis, estne conventio justa?

Resp. Et sane, dummodo serventur duæ illæ conditiones, quas diximus *n. 5.* unde & justitiæ probationem petere facile potes.

Sextum pactum, quo tum conductor, tum locator participet de periculo rei conductæ.

12 Loco tibi bovem æstimatum; v. g. viginti aureos pro tribus aureis in anno, justa pensione, omnibus ab experto viro compensatis. Loco autem hoc pacto, ut, si post annum minuatur æstimatio bovis; vel is pereat sine casu sive culpa tua, tu conductor dimidium jacturæ amittas, & dimidium ego locator. Estne justa hæc conventio, quæ in aliquibus Italiæ locis usurpari solet?

13 Resp. Injustam esse, ait Comitolus: sed ejus pace nec injusta est nec, ut, aliqui perperam dicunt, usuraria. Non usuraria, quia hic nullum intercedit mutuum, cum bos non vendatur, & pretium mutuetur, sed bovis dominium remaneat apud te locatorem, & solum ego conductor per alium contractum assecurationis suscipio, ex parte, periculum, si forte bos moriatur, vel pereat. Non injusta, quia supponere debemus juxta experti (ut toties diximus) judicium, pro onere, quod conductor suscipit, debere diminui pensionem. Sane Delugo *d. 29. de Just. n. 78.* ait, in aliquibus locis Italiæ in hoc casu pensionem æqualem oneribus esse, si pro bove æstimationis viginti aureorum detur pensio aureorum trium, idque aliquos probare ex ipsorum rusticorum confessione, qui judicant, sic bene compensari ejusmodi onus.

CAPUT VI.

Explicans illud descriptionis

Pro duratione temporis designati.

1 QUamvis nimis sit manifestum, non prorogari locationem, nisi pro tempore designato; ad id enim solum adfuit legitimus consensus contrahentium, quare eo finito, debebit res reverti ad dominum modo dicto; tamen non parvæ dubitationes huc pertinentes enodandæ omnino sunt, quas ad tria capita reduco. Primo ad ipsos contrahentes. Secundo ad successores locatoris, vel conductoris. Tertio ad ementem rem locatam.

§. I. *Contrahentes.*

1 INquires primo, An finito tempore locationis, conductor debeat pro æquali pretio præferri cuilibet alteri novo conductori?

Respondeo. Quamvis alicubi aliquæ personæ ex privilegio id habeant, & alicubi fortasse sint propriæ leges id disponentes, eodemque privilegio gaudeat quilibet conductor prædii communis, vel fisci, ut jure *l. penult. & ult. C. de locat. prædii civil. l. 11.* decernitur; tamen universaliter ex jure communi nequaquam conductor præferri debet. Ita *Ibid.* in fine legis. *L. ne cui C. de locato.* Ita etiam Gomez, Mol. Filliuc. apud Bonac. *d. 3. de contr. q. 7. p. ult. n. 1.*

Resp. Textus L. *item quoties §. Qui impleto. L. Sequens ff. locati*, hanc quæstionem resolvit, distinguendo; si remansit in prædio rustico sive hominis privati, sive etiam Ecclesiæ, vel Reipublicæ, prorogari, solum in annum, quamvis prima locatio fuerit ad annos plures, idque sub eodem pretio, & cum iisdem hypothecis, & pignoribus non vero cum eodem fidejussore, nisi hic iterum fidejubeat. At

vero, si remanſit in prædio urbano, videlicet in domo (nota hanc sic vocari apud Jurisperitos) censeri locationem prorogatam, prout alteruter ex contrahentibus velit a conductione recedere.

2 Excipe in utroque casu, nisi dominus obiisset, vel in amentiam incidisset, nam tunc cum nullus consensus, ne præsumptus quidem haberi ab eo possit, non adesset illa conditio modo dicta (sciente, & patiente locatore.) Ita Mol. *d.* 498 *n.* 5. Bonac. *l. c.* aliique.

3 Si prædium rusticum non ferat fructum, nisi singulis bienniis in casu, de quo loquimur, pro biennio prorogatur locatio, ut notat Bartolus apud Mol. *l. c. n.* 12. Quod si contra dictum prædium ferat fructum bis in anno, per annum intelligetur prorogatio, imo per annum intelligetur etiam in prædio urbano, videlicet domo, quando domus non habet usum uniformem in toto anno. Item *Apud eumdem*, vel non solent adesse toto anni tempore conductores, ut sunt tabernæ ad nundinas, & similes.

4 Inquires Tertio. Cum sit certum, ut habet Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 22. *n.* 9. *& comm.* per se loquendo, non posse dominum locatorem expellere a domo, vel prædio conductorem; an nihilominus sint casus, in quibus expellere conductorem ante tempus possit?

5 Resp. esse quatuor, quos percurrit Azor. *d.* 3. *l.* 8. *c.* 8. *q.* 2. Primo, si pensionem debitam non solvat per biennium, nec in promptu offerat pensiones non solutas. Is tamen expulsus, non debebit pensiones post expulsionem: quia harum carentiam ipsi locatori voluntariam esse præsumitur, ut notat Lessius, *l.* 2. *c.* 24. *n.* 38. Secundo, si causa gravis superveniat, qua domus v. g. necessaria sit locatori ad proprium usum, eaque causa prævisa non fuerit, quando initio facta fuit locatio: sed tunc conductor expulsus, cum in nulla sit culpa, multo magis non debebit, nisi pensiones pro tempore, quo rem conductam tenuit. Lege Molinam, *d.* 499. qui multa affert hujus necessitatis exempla, ex quibus colliges gradus necessitatis, ob quam juste conductorem expellere potes. Et quidem si, cum aliam non habeas, corruat domus, in qua tu habitas, vel in illam hostes irruant: si uxorem ducas, vel dignitatem assequaris, vel si filium colloces Matrimonio, unde egeas majori domo, sufficientes necessitates sunt ad expellendum conductorem, si eæ non fuerunt initio prævisæ. Idem Molin. *l. c.* docet, id non concedi locatori jure naturæ, sed ex privilegio juris communis: & quia jura non loquuntur, nisi de domibus, ideo advertit, non esse id ad alia prædia extendendum. Idem habet Bonac. *loc. cit.*

6 Tertio, expellere conductorem potest locator, si res conducta indigeat refectione, quæ fieri non possit, remanente in prædio conductore. Verum, ut modo in simili dictum est, tunc conductor non debebit ratam pensionis, quæ correspondet tempori absentiæ, quia tunc conductor non abest ex ipsius culpa, ut supponimus.

7 Quarto, quando conductor damnum infert rei conductæ, ut si porcos alat in domo, si arbores cædat, si agrum non colat, &c. Ut item, si re conducta abutatur contra bonos mores, ut si introducat in domum conductam Meretrices, Leones, & similes cum dedecore domus, vel cum scandalo, poterit eum locator expellere. Et Less. quidem *l.* 2. *c.* 24. *n.* 36. merito putat, in casu deberi ab hoc pravo conductore pensionem temporis sequentis ab expulsione usque ad tempus designatum locationis (intellige juxta dicta supra *c.* 4. *§.* 1. *a n.* 11.) quia secus causa, & culpa conductoris cessaret locatori sibi debitum lucrum pensionis. Posita aliqua ex his causis, poterit locator expellere conductorem; sed ne ansa detur injustitiæ, alicubi cautum esse, ne id fiat sine auctoritate Judicis, notat *ibid.* Azor. *loc. cit. V. quares an.*

§. II. *Successor.*

1 Successor alius esse universalis potest, qualis est hæres, alius particularis, qualis est legatarius, vel is, cui quis donavit, vel vendidit rem forte locatam. Sit ergo triplex regula.

Successor universalis.

2 Prima, Successor universalis tenetur stare locationi, vel conductioni factæ a suo prædecessore: Lege Manticam, Carocium, aliosque ap. Bonac. *d.* 3. *de contr. q.* 7. *p. ult. n.* 2. Ratio est, quia hæres universalis repræsentat personam ejus, cui in omnibus succedit. Quare debet omnia servare, ad quæ suus prædecessor se obligaverat.

3 Excipe successorem etiam universalem in Majoratu, & item fideicommissum quemcumque: ii enim accipiunt bona ab eo, qui instituit Majoratum, seu fideicommissum, & non ab eo, qui prædium v. gr. locavit, quique non poterat disponere de prædio, nisi pro tempore suæ vitæ, ideo non obligatur stare promissionibus locatoris; is enim non fuit legitimus administrator, ut ita loquar, pro tempore sequenti ad suam mortem.

Successor particularis ex Donatione, Legato, &c.

4 Regula secunda habet duas partes. Prima est: Successor particularis ex donatione, legato, vel simili contractu gratioso, sive succedat in proprietate, sive solum in usufructu talis rei particularis, non tenetur stare locationi prædecessoris, seu donatoris, & consequenter nec conductor tenetur stare ejusmodi conductioni.

5 Secunda pars regulæ est. Si tamen conductor velit stare, & non permittatur, potest ipse conductor agere ad interesse contra eum, qui ipsi rem locavit, vel contra ejus hæredes. Ita iidem DD & passim. Ratio prioris partis regulæ est, quia successor particularis non succedit in omnibus juribus vel debitis prædecessoris, seu donatoris, in illo tantummodo bono peculiari, quod sibi datur; ergo non obligatur ad servanda jura, vel debita, quæ fuerant contracta inter locatorem, & conductorem, quæ cum fuerunt personalia, non fuere translata in ejusmodi particularem successorem, qui nec legantis, nec donatoris personam repræsentat. Ratio posterioris partis regulæ est, quia tunc per translationem rei conductæ in alium, locator, vel ejus hæredes sunt conductori causa illius interesse. Unde merito sic deciditur in jure *L. Emptor, C. de locator. L. Si mortes. §. Qui fundum, ff locati, L. Nihil §. ult. ff. de legatis primo.*

6 Quoad primam partem regulæ, excipe Primo, nisi signate initio locationis deductum esset in pactum, ut pro tempore locationis res locata remaneret particulariter ipsi conductori subjecta, seu hypothecata ad securitatem suæ conditionis: nam tunc invalida fuisset, seu certe invalidanda alienatio subsequens facta a locatore, cum fuerit contra jus particulare conductoris ipsi ortum ex vi talis pacti. Dictum autem est (nisi signate &c.) nam si res locata solum generaliter hypothecata fuisset in hunc fere modum: omnia mea bona sint tibi conductori subjecta ad securitatem tuæ conductionis, tunc valida sine dubio fuisset subsequens alienatio; sed conductor, juxta secundam partem regulæ habet jus se defendendi contra locatorem, seu locatoris hæredes, volentes eum expellere, ut fuse Mol. *d.* 490 qui deinde *n.* 9 prosequitur, quando dicatur ... fit in re locata a Fisco, & paulo post, in quibusnam idem Fiscus succedere soleat,

Excipe secundo id, quod mox excipiam §. 3. *n.* 2. cum de Emente.

Successor sui Administratoris.

7 Regula Tertia, quando aliquis alteri prædecessori sive defuncto, sive viventi succedit, etiam in re particulari, qui prædecessor administrationem rerum illius, qui succedit, legitime habebat, quique prædecessor rem illam locaverat, debet ejusmodi successor stare locationi factæ. Ita Molina Rebel. Mantica, Gomez ap. Bonac. *l. c. n.* 7. Ratio regulæ est, quia quilibet obligabitur rata habere ea, quæ facta sunt a suo legitimo administratore, seu suo procuratore, quamvis deinde hic moriatur, vel a munere amoveatur. Cum ergo hic locator, de quo agimus in hac regula, fuerit legitimus administrator, unde legitime locaverit, debebit ejus successor eam locationem ratam habere.

8 Hinc pupillus debet stare locationi factæ a Tutore, vel Curatore. Hinc ex meliori sententia, quam sequitur cum aliis Molin. *d.* 492. uxor, mortuo marito, debet stare locationi non solum bonorum dotalium, sed etiam paraphernalium factæ ab eodem marito, quia maritus non solum est usufructuarius rerum dotalium, sed etiam est legitimus administrator earumdem rerum dotalium, & etiam, saltem quando uxor non prohibuit, paraphernalium. At vero maritus tunc solum obligatur stare locationi antea a dotante factæ v. gr. domus datæ ipsi in dotem, quando maritus eam rem in dotem accipiens, sciebat, esse locatam, quia sic tacite visus est locationi consentire: secus teste Mol. *ib. n.* 4. si nesciebat, quia tunc, cum sit successor particularis in dominio utili, recurret secunda regula jam *n.* 4. allata.

9 Hinc denique Prælatus, Abbas, Beneficiarius debet stare locationi factæ a suis prædecessoribus de bonis pertinentibus ad Ecclesiam, quia horum illi prædecessores fuerunt legitimi administratores, & hi posteriores succedunt in his bonis Ecclesiæ, quasi eamdem Ecclesiam repræsentantes, ut repræsentabant prædecessores.

10 Dixi de bonis pertinentibus ad Ecclesiam; nam de bonis, quamvis Ecclesiasticis, sed pertinentibus ad suam dignitatem, vel Beneficium, cujus fructus sui sunt, cum ea dictæ personæ administrent, ut res suas, quoad fructus, valide quidem locant pro tempore suæ vitæ, sed non pro tempore post suam mortem, unde tunc successor stare locationi non obligatur. Et nota, in his bonis pertinentibus ad eorum dignitatem, vel Beneficium, successores succedere, tamquam in Majoratu, quibus prædecessor præjudicare non potest, unde si hic prædecessor exegit pensionem pro tempore post mortem suam, potest successor eam nihilominus exigere. Lege Bonac. *disp.* 3. *de contr. q.* 7. *p. ult. n.* 10. *fine.*

11 Atque in hoc solo casu hujus *n.* 10. Sicuti locatoris successor potest recedere a locatione, præter casum, quem mox §. 3. *n.* 2. *&* 3. dicam, cum de emente; sic conductor potest conductionem relinquere. Denique memineris, hæc omnia dicta semper esse, præscindendo ab aliqua legitima consuetudine forte alicubi introducta vel justo pacto, &c.

§ III. *Successor particularis ex Emptione.*

1 Emens rem ab aliquo, est ejus successor particularis. Emens ergo rem locatam, eadem prædicta secunda regula, duas habente partes, utatur, quam modo §. 2. *n.* 4. attulimus.

2 Unum tantum casum excipit, in quo is, qui emit, saltem ex æquitate, stare debet contractui, nec expellere potest conductorem. Nam Colonum v. gr. si, postquam agrum conduxit, illum seminavit, non debet ejusmodi Colonus expelli ab emente memoratum agrum, donec messis colligatur. Ita Silv. Tabiena, aliique apud Bonac. *l. c. n.* 6. quia secus intempestive expelleretur, cum æquum non sit, Colonum fructuum jacturam perdere.

3 Idem cum Quaranta, & Ricc. cum eod. Bonac. *ib. n.* 10. dic de Prælato successore bonorum Ecclesiasticorum particularium Prædecessoris: nam si res non est integra, & conductor operas adhibuit in agro Beneficiarii colendo, dictus successor non potest conductorem expellere, donec annus, vel fructuum collectio finiatur; ne scilicet intempestive cum alterius damno abscindatur locatio.

4 Ex quibus colligo, idem debere dici de omnibus similibus, vel dissimilibus successoribus, quia æquitas non patitur, ut conductor aliquo damno, dum bona fide in operas processit, afficiatur.

CAPUT VII.

Explicans illud descriptionis

Personam aliquam, vel seipsum.

1 Hæc pars descriptionis notat, posse quempiam, vel seipsum, vel aliam personam, in quam quis jus habet, v. g. suum servum locare alteri, quod est operam famulatus alteri promittere, sive universale in omnibus, ut sunt famuli, qui sub pretio se exhibent ad serviendum in quacumque re domino, sive in aliquo peculiari opere, ut sunt artifices, coloni, scientiarum Magistri, &c. De his ergo sub communi nomine famulatus nonnulla perstringam, nec solum ea, quæ stricte pertinent ad contractum locationis, de quo loquimur, sed etiam (quandoquidem adest hæc occasio) ad alia universaliter, quæ spectant ad famulos, & consequenter ad dominos.

2 Ut autem ordinatim procedam. Primo agam de famulis, qui juxta promissum, seu serviunt, seu servierunt. Secundo, de his qui promissionem violantes, non serviunt, cum possint. Tertio, de his, qui non serviunt, cum non possint.

§. I. *De Famulis, qui serviunt, seu servierunt.*

1 Iis, qui debitum obsequium exhibent, vel exhibuerunt, debere justum stipendium, quis ignorat? Sed quærenda sunt adhuc duo. Primo, quodnam est debitum obsequium? Secundo, quodnam est justum stipendium?

Quodnam est debitum obsequium?

2 Illud est, quod moraliter, & communiter in illo genere ab aliis exhiberi solet. Et quia illud habet latitudinem, juxta quam diligens, diligentior, diligentissimus famulus servire potest, satis erit, in gradu infimo, idest, ut famulus exhibeat diligentiam nec necessario maximam nec illam, quæ vergat ad socordiam, idque præciso pacto majoris diligentiæ, pro qua daretur majus stipendium, ut ex se patet.

3 Hinc fit Primo, ut si famulus prædictam diligentiam, saltem in infimo dicto gradu, non servet, ex quo sequatur damnum aliquod domino, fit inquam, ut obligetur ad restitutionem damnorum, imo propter paritatem rationis, etiam lucrorum, domino inde cessantium. Verum hic maxime est notanda monitio alias *Lib.* 8. *in Dec. tr.* 3. *c.* 5. §. 1. *n.* 6 *& lib.* 1. *c.* 3 §. 7. *V Depositum*, & iterum dicam infra *lib.* 9. *tr.* 7. *de Societ. c.* 8. *n.* 5. sæpe tradita, nimirum negligentiam, quæ in uno genere famulatus v. g. in transferendis lignis, est levis, gravem esse in transferendis vasis vitreis. Locum omnino recole.

4 Fit Secundo, ut si, posita prædicta diligentia, famulus alias operas exerceat, lucreturque, possit hoc lucrum sibi acquirere, & retinere, quia quando sese addixit domino, ejusmodi a se potestatem non abdicavit.

Quod-

Quodnam est stipendium justum?

5 Justum item stipendium habet summum, medium, & infimum gradum, estque illud, quo communiter in foro solent operæ, famulique talis ministerii conduci, & satisfaciet dominus, si (præscindendo ab aliquo justo pacto) det infimum, ut notat Bon. *l. c. p. 4. n. 3.* sicuti, nec injuste aget famulus, si petat summum: si petat inquam, nam si tacet, videtur infimo contentus esse, atque adeo non potest, prætextu supremi debiti, compensare sibi usque ad summum.

6 Hæc ita in genere dicta rem exacte nequaquam definiunt; adhuc enim restat scrupulus, ecquodnam sit ejusmodi justum, licet infimum, stipendium præsertim, quia nesciri vix potest in tanta varietate operarum, & ministrorum, quodnam stipendium in foro, & communiter currat. Id ergo prudens, & expertus vir facile explicabitur, si quatuor expendat capita, quæ jam subdo.

7 Primo. Expendat, famulos interdum condonare defectum mercedis domino ob quatuor potissimum subinde rationes, nempe Primo, quia ab ipsis dominis sperant favorem & gratiam, imo etiam munera in Republica, & beneficia, hæc enim sola spes est pretio æstimabilis, tametsi deinde nihil re ipsa requiratur.

Secundo, quia obsequium est admodum exiguum, unde remanet ipsis locus, sive otiandi, sive alio modo lucrandi.

Tertio, quia dum serviunt, aliquam artem addiscunt, ut sunt servientes artificibus, professoribus medicinæ, musicæ, & similibus, quin aliquando ob sola alimenta victus, & non raro ne ob victum quidem, sed solum ob ejusmodi unum finem addiscendi famulantur.

Quarto denique, quia compensatur satis, superque merces ab honore officii. Sic aliqui Officiales in civitatibus, quos juratos Siculi appellamus, modicissimo stipendio fruuntur, licet maximis Reipublicæ occupationibus distendantur, eo scilicet honore contenti, pro quo adipiscendo sæpissime multum se expendisse etiam gloriantur.

8 Secundo, expendat vir prudens numerum famulari volentium, qui frequentissimus hodie solet esse, tanta enim famulorum copia valde diminuit de ipsorum mercede, quia tunc ultro se offerunt pro quocumque pretio; ultroneas autem merces vilescere usque ad tertiam partem, imo aliquando etiam usque ad dimidiam, doceri a nonnullis diximus alibi, *lib. 8. in Dec. c. 7. §. 4. n. 6.* & certe tunc vilius esse debere stipendium, mirum non est: sicuti in cæteris rebus venalibus, quando hæc abundant, usuvenire solet.

9 Tertio, expendat etiam necessitatem ipsorum famulorum, nam licet mera necessitas servi non debeat minuere pretium sui laboris, neque enim, si ego habeo necessitatem vendendi frumentum, præcise ex hoc tu infra infimum pretium potes emere, nisi aliunde dictum pretium vilescat, tamen quia quando hac necessitate laborant multi servi, non inveniuntur domini, qui majus pretium præbere velint, inde fit, ut stipendium, tunc communiter currens in foro, fit minus, & consequenter hoc, quamvis vilius, fit justum.

10 Quarto, est etiam perpendenda, ad justitiam stipendii cognoscendam, ipsa liberalitas domini, qui non raro ad suæ familiæ decus pertinere putat, si (ut magni Principes consueverunt) plus suis famulis impertiant, quam eorum famulatus mereatur.

Atque ex hoc ultimo solvitur illa quæstio: An, si dives dominus det suo honorario famulo victum pro ipso, & hordeum v. g. pro equo, vel aliam victus portionem; qua is honorarius famulus alium pro se famulum habeat, ipse vero, neque equum, nec alium alat, possit sibi illud hordeum, & portionem illam reservare? Posse enim puto, non solum, quia ea non videntur dari, ut ille habeat equum, & famulum; sed ut possit habere, & eorum delectus non redundat in damnum, seu dedecus domini, sed solum ipsius honorarii famuli: quæ sunt rationes Magistrorum Salmaticensium approbantium hanc doctrinam apud Delugo, *d. 16. Just. n. 82.* verum etiam, quia ejusmodi Principes, ac divites domini non ad justum stipendium, ut modo dixi; sed ad liberalem beneficentiam ea mensurant, quæ donant.

11 Quando non stat per famulum, ut serviat, sed per dominum, qui nolit uti ejus opera, an habere debeat æquale stipendium, ac si serviret, dixi satis supra *c. 4. §. 1 n. 5.*

Famulorum expulsio.

12 Huc reduceamus illam quæstionem, an sit aliqua causa, ex qua juste possit dominus, ante finitum conventionis tempus, ejicere servum famulari volentem?

Resp. Præcisis nonnullis legibus, quæ forte alicubi vigent, de quibus Mol. *d. 505. & 506.* potest dimitti prædictus servus ex causa gravi superveniente, quæ in initio prævisa non fuit, ut *ibid.* docet Mol.

13 At, quænam est causa nova?

Resp. non solum esse gravissimam, ut si domini vitæ insidiaretur famulus, si furaretur bona domini, si damnum eidem afferet, &c. verum etiam, si famulatum notabiliter negligeret ita ut adhiberet notabiliter minus infra infimum gradum ordinariæ diligentiæ, quem in simili ministerio solent alii famuli communiter adhibere.

Ratio est, quia jure naturæ, & præcisis legibus positivis, vel peculiari pacto, talis videtur esse intentio contrahentium, ut sicuti dominus dat bonum stipendium, ita bonum obsequium famulus præstare debeat, quod certe illud est, quod saltem infimum diligentiæ gradum attingit modo, quo paulo ante *n. 2. & 3.* explicatum est. Ni ergo illum famulus attingat, merito dominus stare contractui non obligabitur.

Famulorum recessus.

14 Huc etiam reducamus quæstiunculam præcedenti affinem: an scilicet famuli, quando tempus serviendi non est ex pacto determinate definitum, possint, quandocumque velint, a famulatu recedere?

Resp. posse absolute, sed maxime tunc attendendum esse ad consuetudinem regionis, qua famulus soleat, vel non soleat ad libitum a contractu recedere. Perpendendum etiam erit genus famulatus; nam, aliquando ipsa res, in qua obsequium versari debet, ostendit, an ad annum, ad menses, ad dies, an etiam ad horas dumtaxat extendatur. Quibus consideratis, recedendi facultas sive denegetur, sive concedatur a viro prudenti.

Compensatio Famulorum.

15 An famulus, si justam mercedem illi deneget dominus, possit, si alia via suum habendi non appareat, occulte sibi compensare?

Resp. posse, sicuti in similibus certum est. Verum valde cavendus est ille scrupulus, quo famulus immerito putet, mercedem justam non habuisse.

16 Solet autem hic maxime quæri (& molestissimam esse difficultatem Confessariis, in hac decidenda, fatetur Rebell. *2. p. lib. 14. q. 15. s. 9.*) an, quando famulus pro sua necessitate promittit operam domino pro stipendio minori, quam infimo, an, inquam, possit occulte sibi compensare, quod deest, usque ad justum infimum pretium, nam usque ad medium, vel summum jam diximus *n. 5.* non posse.

17 In hac difficultate ob duo capita regulariter non posse, judico, præter caput ductum a condonatione, quæ aliquando præsumitur, fieri a famulo, ut dictum est modo *n. 7.*

18 Nam primo. Si eam necessitatem habet famulus famulandi huic domino pro vili pretio, ideo est, quia non invenit alium dominum pro majori pretio; ad illum enim confugeret, si facile esset illum invenire: si ergo non est facile, sequitur, vile pretium esse commune in foro; atque adeo justum: ergo excedi non poterit a servo. Id vidit Delugo *disp. 16. de Just. n. 80.* qui sic habet: *Quare raro credendum in hac parte famulis obtendentibus defectus justi stipendii. Cur enim alium dominum non quærunt cum majori stipendio, vel non quæsierunt, si invenire facile poterant? Si autem non poterant, non ergo fuit injustum pretium, quo majus communiter non poterant invenire.*

19 Secundo, quia dum servus dicit, se vili mercede servire, decipit dominum, qui regulariter in tanta multitudine servorum, qui hodie serviendo victum quærunt alium, eadem, imo interdum minore mercede, inveniret; ergo servus cum sit causa talis damni domino, resarcire debet: resarciat autem, non petendo stipendium illud majus quod alias, si dominum non decepisset, habere juste potuisset.

20 In hoc secundo capite habeo contrarium prædictum Delug. sed fuse, & ad evidentiam, ut mihi videtur, ejus rationes ego dissolvi per aliam occasionem *In Opusc. de Sacr. Missæ lib 3. c. 1. §. 3.* quando de hac excusatione famulorum pluribus disserui.

Dixi autem *n. 19.* (regulariter) quia, si servus, qui necessitate compulsus, se ob vilem mercedem locavit, vere invenisset majorem, non decepisset cum effectu dominum, quia is nunquam invenisset servientem viliori pretio, atque adeo posset servus sibi compensare ex probabili sententia, quam ibidem explicuimus.

21 Huc etiam pertinet, quando servus, vel amicus exhibet aliqua obsequia, ad quæ non tenebatur; Quæritur enim, an hic possit sibi compensationem ex bonis domini, vel amici facere? Et quidem, si gratis fecit, certum est, non posse. Lege Nav. Less. Vasq. citatos a Bon. *disp. 3. de contr. q. 7. n. 4.* nec enim semel donata potest quis, mutata voluntate sine consensu ejus, qui recipit, sibi resumere. At si invitus, posse (si nihil aliud addatur) dicendum est. Idem *ib.* quia labori debet æqualis merces solvi, & nemo facile præsumitur condonare, cum condonatio sit donatio, quæ non præsumitur, nisi exprimatur.

22 Dixi tamen (si nihil aliud addatur) nam maxime cavendum est, ne dominus, vel amicus rationabiliter putet, gratis a te ea obsequia præstari, & sic tua culpa deceptus, cum potuisset illa habere gratis ab alio, ipse nihil juxta dicta *a n. 17.* tenetur, & tu contra justitiam compensationem attentes.

Famulorum stipendium quando committitur arbitrio domini.

23 Inquires tertio. Si quis serviret, remittendo se sui domini arbitrio, quantum esse debebit justum stipendium, quod dominus obligaretur solvere?

Resp. cum Bon. *l. c. n. 10.* esse illud, quod communiter aliis solvi consuevit, consideratis tamen iis omnibus, quæ modo *a n. 6.* ut justum stipendium taxetur, consideravimus; in hoc enim sæpe falluntur famuli, qui remittunt se arbitrio domini, & deinde mensurant absolute famulatum, non vero ex illis capitibus, puta sive ex condonatione, sive ex eo, quod in propria necessitate illum stipendium est satis utile, sive ex eo quod decipiunt dominum, sive ex spe, quam a domino concipiunt, &c.

Stipendii famulatus Præscriptio.

24 Inquires quarto. Si, per annos aliquos, famulus non petat stipendium sui famulatus, potestne dominus illud præscribere, ita ut non obligetur amplius solvere?

25 Resp. Ex jure communi posse; Si enim servus, cum possit petere, non petit suum creditum, & dominus, quia non est requisitus a servo, bona fide debitum non solvit per triginta annos, jam vi præscriptionis non obligatur amplius prædictus dominus.

26 Dixi per triginta annos, quia hæc est communis doctrina de præscriptione debitorum, ut videri potest breviter apud Delugo *disp. 7. de Just. n. 80.*

27 Dixi rursus (de jure communi) nam in aliquibus regnis triennium sufficere ex jure particulari, non ignoro. Consulat ergo quisque regionis suæ municipalia jura, & quidem de jure Hispanico, quoad hanc præscriptionem stipendii servorum, vide fuse Th. Hurt. *tr. 8. mor. c. 2. a n. 245.*

Solutio stipendii non requisita.

28 Petrus dominus probe novit, Paulum olim suum servum anno v. g. superiore sibi inservisse fideliter, non tamen habuisse stipendium, & nunc, quando non est amplius ejus servus videt, illum non petere: inquires, an obligetur ipse dominus non requisitus illud ei dare?

29 Resp. hanc quæstionem dissolvit idem Th. Hurt. *l. c. n. 148.* dicens, dominum non teneri stipendium offerre, nec deferre famulo extra domum suam existenti, & non petenti (nam intra, semper tacite petit, seu expectat). Ratio est, inquit, quia dum servus sciens sibi deberi mercedem non petit (adeo tamen tanquam omnino necessarium, cum possit, nec ob timorem domini, vel quid simile retrahatur) dominus merito cogitabit, servum velle dictum stipendium donare, seu relaxare; id quod Hurtadus confirmat ex aliis Doctoribus, qui & in gabellis, & in legatis idem dicunt, ut scilicet, quando a Gabellariis, & a Legatariis scientibus sua credita, & petere valentibus, ea non petuntur, non sit obligatio illa offerendi.

Auctis servitiis, augendum pretium famulis.

30 Si famulus tuæ familiæ obsequio se obligavit pretio certo, sed deinde augetur familiæ numerus debetne augeri pretium? Idem quæri potest de quocumque incremento laborum in serviendo.

Resp. cum necessaria distinctione. Si parum augetur de labore, non esse pretium augendum, si multum labor augetur, etiam proportionaliter augendam mercedem. Ratio est, quia pro parvo augmento involvitur consensus implicitus, pro valde magno, non item. Idem dic in Medico, si se obligavit ad serviendum Monasterio, Seminario, familiæ, &c. quando pari modo augentur personæ inserviendæ, ut notat Corrad. *de contr. q. 88.* Azor. *3. p. l. 8. c. 14. q. 1. & 2.* Notentur tamen dicta *n. 11.*

31 Quod si in pretio statuendo habita est ratio singulorum, ut quando conventum fuit dari, pro inserviendo, singulis, tantum pretii, certe, si crescat numerus personarum; debere & crescere pretium sic taxatum, dubium esse non potest.

32 Quid, si quis se conduxit certo pretio ad ædificium v. g. faciendum, & deinde appareat, notabilem auctum fuisse laborem, imo & auctas expensas, quas sibi faber assumpsit faciendas?

Resp. Bonac. *d. 3. de contract. q. 6. p. 4. n. 18.* debere augeri & stipendium. Verum non semper id admittam in praxi, quia solet, in his conventionibus sine fraude initis, admisceri periculum æquale ex utraque parte contrahentium: nam aliquando ædificium, vel simile quidpiam absolvitur paucioribus, aliquando pluribus expensis: ergo est æquale periculum pro utraque parte. Profecto idem Bon. *ib.* docet, non debere augeri stipendium illi, qui se obligavit, ad transferendas cum navigio merces alterius, putans se paucis diebus posse iter absolvere, sed postea ventorum adversantium causa multo pluribus absolvit; id inquam, docet, quia poterat etiam ventorum favore multo paucioribus. At simile quid etiam evenire poterit in casibus aliis.

33 Si Mercator promisit pretium gubernatori navis, ut merces v. g. ad Indos, vel ad alium locum transveheret, sed medio confecto itinere, ob reluctantes ventos reversa est navis in portum, unde discesserat, quale pretium esse debebit conventum ne, an aliud minus? Resp. de hoc peculiari casu pluribus disputant Mol. *d.* 102. Bonac. *l. c. n.* 20. Delugo *d. 29. de Just. n.* 24. aliique, quos adi; nos enim monent famuli a promisso famulatu deficientes, ut ipsos non deseramus.

Stipendium datum Famulo in damnum creditorum domini.

34 Denique, si dominus famulo stipendium solvens fiat impotens ad solvenda ea, quæ hic dominus debet suis creditoribus, potestne licite illud acceptare famulus? Imo, si hanc impotentiam prævideat idem famulus, poteritne illius obsequiis se addicere?

35 Resp. Bonac. *d. 1. de rest. q. ult. punct. 1. n.* 30. breviter sic docet. Famuli inservientes alicui domino, quem sciunt fieri impotentem ad restituendum creditoribus, non possunt aliquid ab eo accipere, aut acceptum retinere, nisi forte tantumdem domino acquisierunt in serviendo: propterea consulendum est hujusmodi famulis, ut discedant. Ita Valent. Aragon. Navar. Mol. aliique. Horum sententiam limitarem cum Vasq. modo dominus illis non indigeat, ita ut sine illis vivere non possit absque magno dedecore, juxta qualitatem, & conditionem personæ. Nam si hoc modo illis indigeat existimo, eos posse sui famulatus stipendium accipere: sicut enim dominus excusatur ob suum tantum incommodum, ita famulus. Hinc patet fortiori, medicum, pharmacopolam, & alios præbentes necessaria infirmo, qui non est creditoribus solvendo, posse ob prædictam rationem pretium accipere. Ita Vasq. Hæc Bonac.

36 Quibus ego aliam limitationem adderem, seu declarationem: Nam, ut famulo non liceat stipendium a domino acceptare, vel illius obsequio se addicere, debet ei constare, dominum impotentem fie reddi ad satisfaciendum suis creditoribus; constare, inquam, saltem certitudine morali, non enim præsumendum est, delictum committi (quale certe a domino, se volente inhabilem reddere, committeretur) nisi de eo constet. Cum ergo famulus nesciat plerumque, nec scire possit potentiam, vel impotentiam domini, facile excusari poterit a peccato, &c.

§. II. *Famuli, qui non serviunt cum possint.*

1 PRo tempore, quo famulus, cum possit, non servit, jam scimus non debere ipsum accipere mercedem, eamdemque ei negari merito posse a domino. Sed quid pro tempore, quo servivit? potestne ali. quando ei negari merces eo prætextu, quod nunc ipse non prosequatur famulatum promissum?

2 Resp. non posse absolute negari, quicquid dicat cum Syl. Azor. *1. p. l. 8. c. 39. q. 6.* putans posse aliquid arbitrio boni viri detrahi. Ratio nostræ doctrinæ est, quia operarius dignus est conventa mercede pro tempore, quo operatur. Si ergo aliquando operatus est, sua mercede pro illo tempore defraudandus non erit.

3 Dixi, *Absolute*, nam si ob recessum famuli, nolentis servire, aliquod lucrum domino cesset, vel damnum emergat, potest dominus tantum de mercede præterit famulatus retinere, quantum ea damna compensentur: tunc enim famulus injusta causa est jacturæ domini.

4 Hinc rusticus, qui se locavit pro toto anno, transacta autem hieme, recedit invito domino, a famulatu, ut æstivo tempore alibi majori stipendio serviat, quando cariores sunt rusticantes famuli, obligatur in conscientia, restituere domino, quantum ipsius interest famulum recessisse. Quare illud dominus, ex mercede forte nondum soluta, poterit sibi retinere.

5 Præterea, servus in casu, de quo loquimur, obligatur redire ad dominum, ut toto promisso tempore famuletur, quia ex contractu, & aliquando ex addito juramento, se obligavit illud complere. Neque liberare se ab hoc redditu potest, etiamsi omnia damna resarcire velit, quia dominus habet jus ad personalem illam obligationem factam a servo.

6 Quid de domino? semel recedente culpa sua famulo, obligaturne is eum iterum recipere?

Resp. saltem non obligari videtur. Ita Delugo *d. 29. de Just. n.* 56. quando recessus ipse tanta culpa æstimatur, ut, propter æqualem, potuisset dominus illum expellere.

§. III. *Famuli, qui non serviunt, cum non possint. Ubi de Famulo ægrotante.*

1 SErvus, durante tempore statuto ad obsequium, conjicitur in carcerem ob aliquod delictum (non ea intentione patratum, ut non serviat) vel, ob mortem sui parentis, adstringitur ad curam suarum rerum, vel in morbum incidit, quo affectus servire non potest, vel in aliqua similia impedimenta incurrit, quæ impossibile illi, sive physice sive moraliter reddunt, posse prosequi famulatum; Servus, inquam, ejusmodi sine dubio potest famulatum relinquere, & dominus obligatur consentire solvendo tamen ratam mercedis debitam factis obsequiis, quia contractus, initio initus, semper censetur factus sub conditione, quod aliquid gra e non obstet. Sicut enim dominus, si conjiceretur v. g. in carcerem, unde non indigeret servis, posset illos dimittere, ita & servus &c.

2 Quæstiunculæ autem tres hic solent de ægroto famulo adnecti. Prima. An sit curandus expensis domini?

3 Secunda. An idem debeat accipere mercedem pro eodem tempore, quo propter infirmitatem (idem propter aliud rationabile impedimentum) non famulatur?

4 Tertia. An servus locatus v. g. in annum, si ægrotet, seu legitime impediatur per mensem v. gr. obligetur, post annum supplere hunc mensem inserviendo & an dominus, pro hoc mense supra dictum annum, admittere illum debeat, soluta debita ipsius mensis mercede: loquimur autem in his semper, præcisso pacto, sive implicito, sive explicito, ad quod dominus, vel famulus se obligasset?

5 Resp. ad Primam, negative: ita multi apud Dian. *p. 1. tr. de contr. res.* 86. Bonac. *d. 3. de contr. q. 7. p. 4. n.* 13. quia ad illas expensas ex vi conductionis non se obligavit dominus, imo nec se obligavit ad alimenta pro illo tempore, quo sibi infructuosus futurus esset servus. Quicquid affirmet de his alimentis Azor. *3. p. 8. c. 14. q.* 3. Excipi debere extremam necessitatem, quando ex charitate debet quilibet cuilibet succurrere, admonitione opus non est.

6 Resp. ad Secundam, item negative. Ita multi apud Dian. *l. c.* Ratio est, quia cessante sine famulatus, non apparet, cur non debeat cessare & obligatio solvendi illius mercedem. Scio, *Apud eumdem l. c.* aliquos esse contrarios huic nostræ, & quidem communi sententiæ, sed non sunt audiendi, quia argumentum ipsorum ductum ex Textu, *l. 1. §. Divus Servus, ff. de variis, & extraord. Condit.* in quo Imperator concedit advocatis defunctis mercedem, etiam si non servierint, facile solvitur; loquitur enim Imperator de advocatis mortuis quidem, sed pro tempore, quo vivebant, & quo per ipsos, dum vivebant, non stetit, quo servirent. Advocatorum enim, ut & procuratorum, medicorum, barbitonsorum, & similium ejus naturæ officia sunt, ut tunc satis, superque censeantur continuato servire, quando sunt prompti ad obsequium, & in occasionibus, quæ se offerunt, a serviendo non deficiunt. Non ita se habet communiter famulorum, de quibus potissime loquimur, conditio; horum enim est continuo servire, & in dies, imo & in horas. Dixi tamen, communiter: nam & his etiam suam deberi mercedem, quando in suo serviendi modo per ipsos non stat famulari, supra *c. 4. §. 1. n.* 4. indicatum est.

7 Ad Tertiam, respondeo item negative. Ratio est: quia contractus fuit addictus ad illum unum annum, quare eo elapso, elabitur obligatio, tum pro servo, tum pro domino: Is enim non obligatur admittere servum volentem resarcire tempus subtractum; sed poterit, juxta supradicta, partem stipendii correspondentem tempori, in quo famulus non servit, ab ipso demere, illumque dimittere: Sicuti enim votum jejunandi huic anno, vel huic diei addictum, anno vel die transacto, non amplius obligat, ita conductio, & locatio, sive domus v. g. sive famulatus pro hoc anno, vel die, iis exactis, non amplius obligant.

TRACTATUS V.

DE

EMPTIONE, & VENDITIONE.

Remissive.

DE hoc argumento late, & pluribus egi *l. 8. in Dec. tr. 3. c. 7. per tot.* quare ibi dicta non sunt a me repetenda, nisi forte Typographus velit totam illam tractationem hic ad Lectoris commodum transcribere, quod certe non recusarem.

An vino vendendo misceri aliquando possit aqua?

Ne autem inutile sit hujus Tractatus meminisse, libet sequentem difficultatem, pertinentem ad venditionis, emptionisque argumentum, diligenter exeutere.

§. Unicus. *An vinum aqua dilutum possit aliquando vendi pretio vini puri?*

1 DIxi, *l. 8. Dec tr. 3. c. 7. §. 5. n.* 4. in hanc sententiam, *An immisceri aliquid possit rei extraordinaria bonitatis, & confectum sic redditum æquale cæteris, taxato pretio, vendere, ut frumentum electum mistum hordeo, vinum generosum mistum aqua?*

Resp. Concederem id aliquando frumento, vix unquam vino.

2 Hæc ibi dixi, nunc vero, re diligenter expensa, sic ajo. *Concederem id aliquando frumento, nunquam vino.* Ita communiter de vino Doctores, ut Petr. de Ledes. Rebell. Sal. Medin. Mol. Nav. Rodriq. Azor. quos citat Dian. *p. 1. tom. 8. res.* 51. Rationes multæ ad idasserendum me urgent.

3 Primo. Ideo pro vino puro vendere posses, ut ais, vinum aqua dilutum, taxato, vel communi pretio, quia per aquam illud reddis æquale vino, quod in eodem foro venditur; tuum enim valde generosum facis, ex aqua, simile communi vino debili. At omnino falsum est, vinum sic reddi æquale, vel simile vino communi; Ergo caput non habes, unde æquali pretio vendere possis.

Minor adeo vera est, ut potius explicatione indigeat, quam probatione. Vinum tuum est conflatum ex vino, & aqua; Vinum fori est vinum solum: Ergo tuum non est redditum huic æquale, vel simile. Licet enim ignoranti mistionem, æquale vel simile appareat, vere tamen hujusmodi non est; sicuti manus Jacob. quæ apparebant manus Esau, vere tamen manus Esau non erant. Quemadmodum ergo, nisi ibi latuisset mysterium, vere Jacob parentem decepisset, ita tu decipis ementem.

4 Atque hinc emergit secunda ratio ducta ex involuntario. Si emptor adverterret, in vino adesse aquam, communiter nollet, illud sic emere: emens enim vinum substantiam vini petit, non substantiam aliam: Ergo involuntarie tuum vinum emit; ergo tu inique vendis. Dico (communiter) nam esto aliqui de hac mistione nil forte laborent, certe in tanta copia ementium semper non pauci nollent sic emere. Saltem igitur hos, qui involuntarii sunt, decipis.

5 Tertio, etiamsi concedatur (quod tamen minime concedi, dicam mox *n.* 13.) te non obligari ad restitutionem, si quando das tuum vinum, quod mistum illa aqua vere tanti pretii æstimetur, quanti tu vendis. At quis te liberabit a peccato, quo per dolum, & fraudem ementem inducis ad emendum? Si ergo te fraude, vel vi, vel metu compellam ad emendum meum v. g. equum justo imo modico pretio, qua valet, nonne fum tibi injurius, & contra te pecco, dum fraudem induco, vel timorem incutio?

6 Quarto. Quia magna est disparitas inter vinum, & frumentum, illique similia, unde concedere aliquando possimus mistionem illam frumento, aquæ autem infusionem nunquam vino. Disparitas autem est duplex. Prima. Quando in frumento, quod communiter venditur in foro, adest aliqua hordei, v. g. vel lolii pars illi commista, tuum autem sit sincerum, & purum, si hordeum, vel lolium, vel quid simile addas tuo (nam addere terram, arenam, vel quid omnino diversum; quod simile non est in frumento fori, non concedo) æquale, ac simile facis tuum illi, quod venditur communiter in foro, quod æque mistum est hordeo, lolioque. At non ita in vino, cui admiscetur aqua, Vinum enim fori est sola substantia vini, non ita tuum, quod a te factum est vinum, & aqua. Hinc facile concedam, posse te vino generoso admiscere vinum tenue (nisi aliud obstet) sic enim redde-

reddere illud potes æquale vino communi, non vero aquam, quæ est peregrina substantia a vino. Dixi (nisi aliud obest:) Nam, si adsit lex v. g. ne vinum unius regionis vendatur tanti, quanti venditur vinum alterius, sane tunc non posset fieri mistio illius vini cum hoc, illodque pretio hujus vendi, ut ex se patet. Sed hæc est alia quæstio, de qua alibi. Præterea, si vinum fori communiter venderetur mistum aqua, concedam, licere tibi aquam immiscere tuo generoso, & puro vino, quia sic facis tuum communi vino æquale. At vinum fori tale esse non supponitur, imo nec præsumitur, præsertim hic Panormi; ubi adeo rigorosa lex adest, ne vino vendendo admisceatur aqua, ut pœna plectatur is œnopola, qui in sua officina, vel parvum aquæ vasculum habere inveniatur.

7 Secunda disparitas: In tuo vino latet deceptio, quia illius emptor aquam in eo, seu alienam substantiam nequit discernere, atque adeo est involuntarius, ut dicebam, in eo emendo: At in frumento facile potest advertere, intercorrere hordeum, vel quid simile purgamentum, idque in tanta, vel tanta quantitate, &c.

8 Quinto. Si tantus rigor in arcenda aqua a loco venditionis vini est in Republica, ut modo innuimus, tantaque vigilantia, ne fiat ejusmodi immistio, viget apud Rectores Civitatum, signum profecto est, magnum hoc esse civium damnum. Atque inde colligimus, eam mistionem, quamvis aliunde parva non esset, esse tamen illicitam ex eo capite, quod non est aperienda via ad furta, & injustitias.

9 Sexto. Vinum merum usui est consecrationi Sanctissimi Christi Sanguinis; est aptum ad multa medicamenta; est ebibendum ab iis non raro, quibus nocumentum affert aqua, quamvis modica, & cuicumque quamvis generoso vino permista. Consule medicos.

10 Septimo. Quid, si servandum sit vinum ad multos dies? Sane mistum aqua acescet facile, non ita, si sit merum. Vidit hoc inconveniens Bonac. *l. mox cit.* qui ita loquitur, ut videatur concedere, mistionem prædictam, quando vinum est consumendum statim, quod solet esse in venditionibus, ut loquimur, ad minutum, non vero, quando in magna quantitate, quin in minutis non est diu servandum, sicuti in quantitate notabili. Sed quæso, unde scias mensuram, quamvis parvam a paupere emptam, non esse conservandam ad aliquem diem, vel usque ad Vesperas? cum tamen experiamur vinum aqua dilutum, etiam uno die, non infrequenter acescere, vel saltem notabiliter evanescere. Vel unde scias, non parari ad medicamentum, vel ad quid simile? Est igitur, id negligere, periculosum plenum opus aleæ.

11 Octavo. Vinum, ut habemus ex omnium medicorum suffragio digeritur, & convertitur in alitum, cum aqua, quia est elementum, & non corpus mistum, non convertatur in aliti substantiam, sed sit tantummodo alimenti vehiculum. Hinc ergo fit, ut qui emit vinum ebibendum, etiam statim, vinum velit purum emere, ut possit ad suum libitum, vel ut vehiculo uti, vel præcipue, ut alimento, non vero velit emere aquam, quæ tametsi generoso vino immista, substantiam aliti non adauget.

12 Afferam in hanc rem narratiunculam non illepidam, quam ab amico, qui præsens interfuit facto, nuper accepi. Appulit non multis ab hinc annis Panormum Civis Mediolanensis ex Comitum familia nobili, qui a paris nobilitatis viro ad prandium cum paucis aliis primoribus invitatus, magna, ut fit, esculentorum copia, & generoso nostrate vino exceptus opipare fuit. Sub finem convivii, incidit sermo de vino propinato, ex qua scilicet regione procreatum esset, dictumque est, ex latifundio Baccbariæ prope Panormum (An a Baccho nomen hoc duxerint majores nostri, an aliunde nobis incertum) similiaque fere esse non pauca, quæ ex vicinis locis ad nos afferuntur vina.

Tunc advena, laudare vinum regionum suarum, nostrum deprimere, bibi suum sine timore, vel ebrietatis, vel offensionis, amabile esse, gratum, suave. Contra Panormitanum vellicare nimis palatum, in caput evolare protinus, sensus ac rationem interturbare; de eo fortasse sapientium illam parœmiam usurpari, primum vini calicem afferre sanitatem, secundum delicias (sed certe dicebat, non mihi.) At vero tertium, esse omnino venenum. Aderat ibi inter ministros, convivio servientes, quidam homo, *Leporum*, (ut cum Catullo loquar) *disertus Pater, & facetiarum*. Is ita Comiti respondit: Nobis etiam, nobilissime vir, Panormi suppetit artificium, quo quando libuerit, generent vites nostræ vinum vino Mediolanensi quam simillimum; imo in cella vinaria domini mei hujus generis copia non deest. O lepidum caput, subjunxit Comes, bonum vinum, instar Evangelici Architriclini ad finem convivii reservasti? Adduc ad nos, amabo te, vel unum calicem ex illo. Afferam ille respondit, si jubes, & amphoram. His dictis, recessit homo a loco, & clam in remoto cubiculo, miscet rubro vino nostrati commodam aquam, eoque conflato plenum cyathum, viro Mediolanensi vinum expetenti, & expectanti, reverenter propinat. Ut vinum is delibavit, Proh dixit, quam excellens vinum! hoc illud erat, quod ego exptotabam, quodque meritis laudibus extollo. Tunc facetus ille, dicam, inquit, ingenue. Locus ac regio, unde præstantissimus hic latex advehitur, puteus est, fons salientis aquæ est. Quoties nos vinum tenue Mediolanensi simile expetimus, aquam infundimus, & Mediolanense procreamus. Plausum dedere assidentes convivæ. Sed Comes, ut erat vir cordatus perinde, ac festivus sibi non defuit, respondetque promptissime: Heus domini: At ego, at nostrates, at medici omnes vinum in stomacho volumus, non aquam. Ad quæ mutire ausus est nemo.

13 Ajo ergo, ementem vinum, etiam ad potandum statim, vinum in stomachum trajicere velle, non aquam. Unde, si tu illi hanc intrudis, injustitiam illi facis, ac restitutioni sis obnoxius, quia plumbum pro argento pretio argenti, hoc est aquam ex fluvio, pretio vini ex dolio, vendis.

Quid de hujusmodi venditione vini diluti sentiant Doctores.

14 Objicies: Delugo, *disp. 26. de Just. a n. 67.* dixit; *Concederem rarissime vino, &c.* ergo in aliquo licet raro casu, licebit. Rursus Less. *l. 2. c. 21. n. 83.* Bonac. *l. mox cit.* Diana *l. mox cit.* citatis aliis, ut Lopez, Joan. la Cruz, Homob. quibus adde ex parte Bauci *in singul. casu 220.* prædictam mistionem concedunt, cur ergo nos tam alieni ab illa recedimus?

Respondeo, expende Lector, naviter hos quatuor Doctores; apud quos habentur cætera omnia aliorum fundamenta, & inde tu ipse Judex decisionis esto.

15 Delogo *l. c. n. 68.* sic loquitur: *Hæc sententia concedens mistionem prædictam non mihi displicet cum aliquibus limitationibus. Prima est, quod vere nullum damnum emptori sequi possit: nam si vinum aqua mistum servare vellet, detrimentum pateretur, eo quod citius acesceret, vel corrumperetur propter aquam admistam. Secunda, quod quando lege taxatum est pretium, admistio non fiat ex materia omnino peregrina, sed ex ea, qua seclusa industria, admisceri solet tali rei per se loquendo. Nam tritico, in area, alia quædam semina diversa, quæ cum tritico enasci solent, miscentur sicuti & palea, pulvis, sordes, quæ si in eadem solum quantitate misceantur ex industria tritico puro, non extrahitur a statu, quem habet triticum lege taxatum. Vinum vero, seclusa industria, non solet esse mistum aqua, quare lex taxans pretium vini, loquitur de vino puro, quale est omne vinum ex torculari extractum, & ideo, qui habet centum amphoras vini puri, & admisceat illis duas aquæ, jam vendit singulas amphoras vini puri pretio excedente taxam, quæ sola refertur ad vinum purum.*

Si tamen consuetudo esset alicubi, admiscendi parum aquæ vino, quando conficitur, quod id periti necessarium judicant ad perfectionem talis vini, non esset illa mistura peregrina, nec præter intentionem legis, quia pertinet ad ipsam confectionem talis vini.

Quando vero pretium non est lege taxatum, & mistio nullum affert nocumentum, quo res minus bona sit, quam alia pura, non video; cur mistio illa contineat aliquid contra justitiam. Et paulo post: *Infero Primo, quando pretium non est lege taxatum, mistionem, etiam materia peregrina, non nocere, nec impedire, quod commune pretium pro illa re accipiatur, si vere non secundum solam apparentiam; sed in sua bonitate, & utilitate æquivaleat rebus puris. Aqua vero vino mista rarissime excusare poterit venditorem, quia licet vinum generosum sit, multum tamen patitur ob eam mistionem, & ad plures effectus minus utile esse solet.*

16 Hæc Delugo, in quibus animadvertis, quam limitate, cauteque loquatur, unde, si attente ejus doctrina expendatur, apparebit illud, quod rarissime concedit, esse solum in eo casu, quem ipse idem dixerat, & nos etiam admisimus *l. 8. in Dec. tr. 3. c. 7. §. 1. n. 6.* quando necessaria est ex arte ad vini confectionem.

17 Lessius *l. c.* sic habet: *Si res ex admistione non esset minus bona, quam ea, quæ ab aliis venditur, non esset condemnandus injustitiæ, qui eodem pretio, venderet, quia illa fraude nullum damnum infert emptori. Cur enim rem suam non possit ad eum statum reducere, in quo sunt res aliorum, & tunc eam vendere eodem pretio, quo alii? Fit hoc interdum in vino, tritico, & similibus speciebus, dum vino valde præstanti miscetur aliud tenue, vel aqua, aut tritico valde puro, secale; ea tamen moderatione, ut non fiat deterior, quam quæ ab aliis passim venduntur.* Et paulo post. *Crediderim tamen, talem posse puniri, tanquam specierum vendendarum adulteratorem, & emptorum deceptorem: tales enim mistiones sunt in Republica valde odiosæ, & auctores infames.*

18 Hæc Lessius. Ubi vides Primo, eum loqui, cum quis rem suam potest reducere ad statum rei, quæ venditur in foro, & in quo sunt res aliorum. At certe aliorum vina non sunt in statu vini lymphati; ergo ad lymphatum Lessii dictum non se extendit. Sed se extendere solum poterit, quando admiscetur vinum tenue, vel illa modica aqua necessaria in confectione primordia vini, & de hac necessaria aqua ipse intelligendus est, quando dicit (*Dum vino præstanti miscetur aliud tenue, vel aqua*) illa enim necessaria aqua valde præstanti vino, seu musto adhiberi solum in aliquibus valde calidis, siccisque regionibus solet, vel certe in aliis, quando suo tempore opportunæ pluviæ defuerunt.

19 Vides secundo, moderationem ab illo affixam (*ut non fiant deteriora*) at semper deterius fit vinum, ut probatum est. Vides tertio, quam severe damnet ejusmodi venditores, dum eos vocat adulteratores, deceptores, infames.

20 Vides quarto, dum pronunciat, te posse puniri, ut adulteratorem, deceptorem, manifeste docere, te in culpam, seu peccatum incidere (nec solum ex præsumptione, quam unam indicavit Valentia mox afferendus *n. 23. fin.*) pœna enim injuste inferretur sine culpa. Quod si paulo ante te non condemnavit injustitiæ, unde colligere posses, te non obligari ad restitutionem; ideo te non condemnavit, quia ut ex predictis patet, loquebatur in iis casibus, in quibus res tua, tuumque vinum deteriora ex mistione non fierent, & statum bonum similem aliis, quæ communiter venduntur, haberent. Id, quod loquendo de vino, tunc est, quando vino præstanti admiscetur vinum tenue, vel aqua illa necessaria in ejus confectione.

21 Bon. *de contract. d. 3. q. 2. p. 6. n. 17.* cum prædictam mistionem absolute concessisset, has rationes addit: *Prima, quia venditor potest res suas ad eum statum revocare, in quo res aliorum existunt. Secunda, quia nullum damnum, vel injuriam infert emptori, cum non teneatur illi tradere res majoris perfectionis, & integritatis, quam ab aliis vendantur. Tertia, quia æstimatio rei desumitur per ordinem ad usus humanos; cum autem res per admistionem recensita sit adhuc æque utilis ad usus humanos, ad quos emitur, ut suppono, sequitur, venditorem non peccare contra justitiam, nec teneri ad restitutionem. Quarta, quia sicut venditor potest minuere mensuram, quando alia ratione non potest justum pretium extorquere ab emptore*, ut ait Valent. *t. 3. d. 5. c. 20. concl. 4. ad fin. Sed corrige, concl. 5. ita, qui vino generoso apponit aquam, cujus appositione vinum non fit deterius, eo quod passim ab aliis venditur; nisi forte periculum sit, ut emptor intentionem habeat illius servandi, sed vinum servare nequeat ob aquæ admistionem.* Et paulo post: *Arcendi tamen sunt venditores ab hujusmodi mistionibus, & fallaciis, &c.*

22 Hactenus Bon. In quo notas primo, primam rationem non posse applicari ad rem nostram, quia vinum per aquam a vini statu distrahitur. Secundam falsam nimis esse, damnum enim & injuria fit ementi involuntarie. Tertiam esse item falsam, vinum enim lymphatum non est æque utile ad usus humanos. Et ipse quidem dicit, (*esse æque utile, ut suppono*) quod certe supponere non debuerat. Præterea licet venditor non teneatur tradere rem melioris conditionis, certe tenetur non tradere deterioris.

23 Notas secundo, non recte applicari eam doctrinam Valentiæ ad casum nostrum. Aliud enim est, vendere rem demendo de mensura, & simul demendo de pretio (quod cum quibusdam conditionibus fieri possit, diximus etiam nos *lib. 8. in Dec. tr. 3. c. 7. §. 11. a n. 4.* ex eodem Valent.) Aliud est, vendere id, quod emens directe non intendit emere, & quod caput est, vendere eodem pretio, quo venditur alia substantia, &c. hoc posterius nonquam profecto docuit Valentia. Ecce ejus verba hic ad apicem descripta *l. c. concl. 5.* non autem quarta, ut citat Bonac *Quando rei vitium adversatur intentioni absolutæ, vel conditionali, sive sit occultum, sive de se manifestum, illicita est venditio, cum venditor sciens emptorem vitium rei ignorare, tacitus rem ei vendit. Si tamen, vitium neque absoluta, neque conditionali intentioni emptoris adversetur; & venditor juste minuat rei pretium propter illud vitium, licita est venditio, quamvis rei vitium dissimulet* (Id semper intellige cum conditionibus, & ab ipso *l. c.* & a me *loco item citato*, explicatis.) Et paulo post; *Similiter, si quis v. g.*

nolo

nollet dare justum pretium pro tanta mensura tritici, licite posset venditor minuere mensuram tacitus, & dare illi tantum tritici, quantum juste emeretur pretio, quod ille vellet dare. Caeterum cavendum est, ne in hac parte permittatur nimia licentia Cauponibus, & hujusmodi; nam hi fere ex cupiditate lucri proclives sunt ab fraudes in mensurandis rebus, ut merito possit fere semper Magistratus praesumere, illos iniquae facere, atque adeo eos punire. Hæc Valentia.

24 Neque ipse idem nobis obstat, dum paulo post sic addit: *Si quis venderet alteri vinum dilutum, quod perinde sit illi futurum usui, quia emit tantum bibendi causa, licite poterit tacitus illud vendere pro justo pretio.* Non, inquam, obstat, nam illud *pro justo pretio*, si bene contextum ejus doctrinæ perpendas, significat illud (*demendo de pretio*) juxta *ac demis de mensura*. Et quidem in eo casu, quo ex malitia nollet emptor dare justum pretium, ut modo ipse Valentia dixit, & ego latius explicui *l. 8. cit. Dec. tr. 3. c. 7. §. 11. n. 5.*

25 Notas Tertio, quam moderate deinde monet Bonac. arcendos esse ejusmodi venditores ab ejusmodi mistionibus, & fallaciis.

25 Et tamen Dian. *p. 1. tr. 8. res. 51.* ut ad ipsum deveniam, sic habet: *Putabam hanc sententiam concedentem praedictam mistionem tantum Doctores duntaxat* (Jo. de la Cruz Less. Homob.) *patronos habere, sed postea inveni Bonacinam virum doctum, etiam illam amplecti: Et probat validissimis rationibus, quas arripe.* Hæc Diana, qui deinde exscribit rationes modo a nobis allatas, rejectasque; ut sane posset quis exclamare; Proh validissimas rationes, quæ tam facile infirmari potuere? Adde Primo, vix Bonacinam posse dici eam opinionem in praxi amplecti, a qua arcendos tam severe monet venditores. Adde Secundo, qua veritate posse illum citari, quasi absolute concedentem, si ipse diserte limitat ad eum solum casum, quo prævideatur, vinum non esse servandum? Id quod ego notavi, ejusque quamvis limitatam concessionem *n. 10.* rejeci. Adde denique Tertio, si quamvis Bonac. aliique *n. 10.* citati benignius quid indulserint, re, si nunc viverent, maturius considerata, futurum fortasse esse, ut in posterum idem non concederent.

XVI.

COSTITUTIO

BENEDICTI XIV.

Contra Clericos secularibus negotiis se immiscentes.

BENEDICTUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

„ Apostolicæ servitutis commissum Nobis divinitus officium assidue vigilare Nos admonet, ut ex prava hominum cupiditate suborientia mala, quantum in Nobis est, provida sollicitudine coercentes, Dominici ovilis gregem, superna opitulante gratia, ad æternam patriam dirigamus. Sed præcipua cura constringit de iis, qui Ecclesiastico Ordini adscripti, & ad sanctioris vitæ genus electi allis in via salutis actuum suorum claritate prælucere debent. Vehementer enim timidi, ac solliciti sumus, ne cæteros Christi fideles, quos pro gradus sui Sanctitate verbis, & exemplo ædificare debent, morum suorum pravitate a cœlestium rerum amore ad terrena desideria avertent.

„ Cum itaque, ut non sine gravi animi Nostri mœrore accepimus, vesana humanarum rerum cupiditas ita nonnullorum Clericorum invaserit animos, ut illicitam Ecclesiasticis negotiationem ad evitandas pœnas adversus illam exercentes a Sacris Canonibus, & Apostolicis Romanorum Pontificum prædecessorum Nostrorum Constitutionibus sancitas sub alieni nominis velamine, Dei timore, Ecclesiastici nominis decore, & æterno suarum animarum periculo posthabitis, temere, nulliterque exercere non dubitent; & quod palam temporalium pœnarum metu aggredi non audent, quæsitis deinde coloribus, & vanis inanium rationum prætextibus clam efficere non timeant, quasi vel Dei oculos, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, latere, vel Supremi Judicis, qui non fallitur, examen effugere possint: Nos attendentes, quod Clericus, qui tantopere mundanis divitiis parandis inhiat, cœlestia despicere, & pro nihilo putare convincitur, & quod Clericus negotiator ex inope dives, & ex ignobili gloriosus tanquam pestis, ut B. Hieronymus docet, fugiendus est, ac exitiosam hujusmodi labem ab Ecclesiastico Cœtu eliminandam, & ut Sancto Ecclesiæ Dei famulatui addicti ab omni turpis lucri cupiditate abhorrentes studeant bene agere, & divites fieri in bonis operibus thesaurizantes sibi fundamentum bonum in futurum, omnes & singulas Romanorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum prædictorum Constitutiones, illarumque quamlibet contra quoscumque Clericos illicitos negotiatores desuper quomodolibet respective cum omnibus, & singulis pœnis contra eosdem Clericos illicite negotiantes editas, quas Constitutiones hujusmodi, ac earum quamlibet præsentibus de verbo ad verbum nihilo penitus omisso pro insertis haberi volumus, Motu proprio, & ex certa scientia, meraque deliberatione, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine Nostris innovamus, confirmamus, & approbamus, eisque, & earum cuilibet novum Apostolicæ firmitatis, & inviolabilis observantiæ robur adjicimus, illasque sic innovatas, confirmatas, & approbatas cum omnibus, & singulis pœnis in eis, & earum qualibet adversus Clericos illicitos negotiatores hujusmodi contentis ad Clericos illicite sub alieno laici nomine quomodolibet negotiantes, perinde ac si per se ipsos, ac proprio eorum nomine negotia ipsa illicita exercerent, omnesque, & singulæ Constitutiones, earumque quælibet adversus eos desuper editæ fuissent, & in eis, & earum qualibet expressi, & denominati reperirentur, motu, & potestatis plenitudine præfatis perpetuo extendimus, & ampliamus; illorumque omnia, & singula bona sic ab eis alieno nomine illicite acquisita sub inevitabili spolii pœna ad formam Constitutionis fel. rec. Pii Papæ IV. similiter Prædecessoris Nostri, quæ incipit -- *Decens esse* -- subjicimus, & subjecta esse volumus, & declaramus.

„ Insuper ut in sortem Domini vocati depositis quocumque mundanarum curarum onere, & humanarum cupiditatum impedimentis, Christum Dominum, qui propter Nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia Nos divites essemus, per calcatas mundi opes liberius, & expeditius sequantur memores salutaris illius B. Apostoli moniti, qui clamat, & dicit: nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit, per easdem Nostras præsentes perpetuo valituras motu, & potestatis plenitudine præfatis decernimus, ac pariter declaramus, quod si aliquod negotium Ecclesiasticis illicitum personis, licet ab eis minime institutum, sed a laica persona inchoatum, & ad eosdem Clericos sive hæreditario jure, aut quocumque alio titulo, sive singulariter, sive communiter, sive separatim, sive conjunctim cum aliis bonis, & aliis cohæredibus, vel sociis laicis existentibus delatum fuerit, vel per se ipsos, eorumque nomine proprio, vel per alios, aut alieno nomine etiam per suos cohæredes, aut socios prosequuti sint, illud statim dimittere teneantur; Si vero negotium hujusmodi sine ipsius Clerici temporali detrimento statim dimitti nequeat, tunc si intra Italiam, Insulasque adjacentes existat Clericus, a Venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium decretorum Concilii Trident. Interpretum Congregatione, si vero extra Italiam, ab eadem Congregatione, vel ab Ordinario Loci licentiam illud ad aliquod tempus retinendi, proviso interim, quod negotium hujusmodi a laico administretur, impetrare teneatur, dictaque Congregatio, aut Ordinarius Loci, perpensis singulorum casuum circumstantiis, licentiam impertiatur, tempusque in eo ad idem negotium dimittendum præscribat, & si Clericus negotium præfactum, licet a Laico, ut præfertur, institutum, absque licentia hujusmodi gratis semper sibi impertienda, aut illud ultra tempus sibi permissum retinuerit, vel etiam intra tempus prædictum negotium per se ipsum administraverit, pro negotiatore illicito haberi, illumque omnibus, & singulis etiam spolii pœnis præfatis subjectum esse motu, & potestatis plenitudine dictis perpetuo volumus, & definimus.

„ Ac demum eo, quod fel. rec. Prædecessor Noster Pius Papa IV. per suas litteras, quarum initium est -- *Romanus Pontifex* -- declaravit, præfata Constitutione super Spoliis Clericorum ob illicitam negociationem a se edita Prælatos, Officiales, ac alios Sæculares, & cujusvis Ordinis Regulares Clericos, aliosque cujuscumque status, gradus, ordinis, conditionis, & præeminentiæ in Urbe, & Curia, ejusque Districtu decedentes, testandi tamen, codicillandi, & alias de bonis suis quibuscumque quomodolibet disponendi, vel ad ipsorum proximiores, decedentibus illis ab intestato, transmittendi facultatem ex speciali Sedis Apostolicæ indulto, vel suorum Officiorum privilegio, vel alio quovis titulo obtinentes nullatenus comprehendi; & quod Paulus Papa V. pariter Prædecessor Noster per suas Litteras, quæ incipiunt -- *In eminenti* -- Clericos Cives, & Curiales, sive Incolas hujus Nostræ Almæ Urbis, tunc suæ, exemit a spolio, quoad bona in eadem Urbe, ejusque Districtu intra decem milliaria consistentia etiam ex redditibus Ecclesiasticis per eos acquisita, unde dubitari contigit, an suffragetur quoque ad evitandum Spolium Cameræ Nostræ Apostolicæ competens pro bonis ex illicita negotiatione provenientibus; Nos Constitutiones Pii, & Pauli Prædecessorum Nostrorum præfatas, quoad bona ex illicita negociatione hujusmodi a Civibus, & Curialibus, sive Incolis Clericis cujuscumque Ordinis, ac Dignitatis quibuscumque indultis, ac privilegiis munitis comparata, & in Urbe, ejusque Districtu præfatis, & ubicumque existentia minime ad præmissorum effectum suffragari, sed illa sic provenientia Cameræ Nostræ Apostolicæ vero jure spolii deberi, perinde ac si Constitutiones Pii, & Pauli Prædecessorum hujusmodi ad præmissorum omnium, & singulorum effectum impediendum minime emanatæ fuissent, Motu simili pariter declaramus, & statuimus, dictasque Pii, & Pauli Prædecessorum Constitutiones quoad præmissorum effectum sortiendum plenarie abrogamus, & abolemus.

„ Decernentes sic in præmissis omnibus, & singulis per quoscumque Judices, & Commissarios quavis auctoritate fungentes, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane quidquid secus super his a quovis quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Quocirca Venerabili Fratri Nostro Annibali S. R. E. Cardinali Episcopo Sabinen. Albani nuncupato Camerario Nostro, & ejus in Camerariatus officio successoribus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus spolia ipsa ex bonis ex illicita negotiatione provenientia, uti vero spolia prout alia ipsius Cameræ jura exigi, & recuperari, ac præsentes Nostras Litteras inviolabiliter observari faciat, nec permittat, Cameram ipsam, vel pro ea agentes desuper modo aliquo molestari, perturbari, aut inquietari, Contradictores quoslibet, & Rebelles per censuras, & pœnas Ecclesiasticas, & appellatione postposita compescendo, nec non legitimis super his habendis servatis processibus censuras, & pœnas ipsas etiam iteratis vicibus aggravando, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis. Non obstantibus prædictis Pii, & Pauli Prædecessorum, aliisque Apostolicis, ac in Provincialibus, & Synodalibus Conciliis editis generalibus, vel specialibus Constitutionibus, & Ordinationibus, ac quibusvis facultatibus testandi, aliisque privilegiis, indultis, & litteris Apostolicis quibusvis concessis, approbatis, & innovatis, etiam si de illis, eorumque totis tenoribus specialis, & expressa mentio facienda esset, illorum tenores pro sufficienter expressis habentes, illis in reliquis in suo robore permanentibus, cæterisque contrariis quibuscumque; etiam si aliquibus communiter, vel divisim ab Apostolica sit Sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per Litteras Apostolicas non facientes plenam, & expressam de indulto hujusmodi mentionem; Et quia difficile foret præsentes Nostras Litteras ad singula quæque loca deferri, volumus, & declaramus, quod earum transumptis etiam impressis manu Notarii publici subscriptis, & alicujus Prælati sigillo munitis eadem prorsus fides in judicio, & extra adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostri decreti, approbationis, confirmationis, innovationis, declarationis, statuti, ordinationis, concessionis, derogationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac BB. Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

„ Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem Anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo quadragesimo quinto, Calendas Martii, Pontificatus Nostri Anno primo.

TRA-

TRACTATUS VI.

DE EMPHYTEUSI, LIBELLO, ET FEUDO.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Emphyteusis, & qua ratione differat a quibusdam similibus contractibus.

1 IN Jure *l. 1. C. de Jure Emph.* sic describitur emphyteusis. *Est contractus, quo quis tradit rem suam immobilem alteri, meliorandam, quoad dominium utile, sub certa pensione reali* (idest vel in pecunia, vel in fructibus, vel in alio) *solvenda domino proprietatis, vel ejus legitimo haredi.*

2 Qui accipit ejusmodi dominium utile, vocatur *Emphyteuta*. Ipse contractus, quo id datur, & accipitur, appellatur Græce *Emphyteusis*, latine, *Insitio*, seu *Implantatio*: solet enim hic contractus celebrari præcipue circa agros, in quibus debeant plantari, & inseri arbores. Ipsa pensio solvenda vocatur Græce *Canon*, hoc est *Regula* quasi pensio ex certa, & fixa regula sit solvenda. In contractu hoc necessariam omnino esse scripturam, tenent Julius Clarus *l. 4 sent. §. Emphyt.* aliique. Verum, non absolute, & omnino necessario, sed solum ad vitandas lites, tenent alii apud Azor. *p. 3. l. 10. de Emphyt. c. 5. q. 3.*

3 Porro ex data descriptione facile erit cognoscere discrimen, quo emphyteusis discrepat Primo, a censu reservativo. Secundo, a censu consignativo. Tertio, a venditione. Quarto, a locatione. Quinto, a libello, & feudo, cum quibus tamen in multis convenit.

Nam primo, a censu reservativo (qui est, quando ego domum, v. g. tibi trado, & reservo ex illa certam pensionem, a te mihi solvendam) differt in quinque. Primo enim emphyteusis debet ex se constitui in re quidem immobili, sicuti debet census; sed insuper debet esse ejus generis ut cultura, vel opera possit fieri melior; ut mox explicabitur, quam meliorationem non requirit contractus census reservati.

Secundo, per Emphyteusim non transfertur dominium directum (quod idem est) proprietas, hæc enim remanet in domino: sed solum dominium utile. At utrumque transfertur per censum reservativum in censuarium.

Tertio emphyteusis non fit ad tempus brevius decennio, secus, ut mox dicemus, est locatio; at census reservativus potest ut libet, ad tempus quodcumque fieri.

Quarto, qui rem accipit in emphyteusim, si Canonem non solvat, amittit rem, hoc est, res etiam cum omnibus meliorationibus ab emphyteuta factis, redit ad dominum, & tunc dicitur res cadere in commissum, seu caducitatem, id quod non accidit in censu reservativo, cum in illo satis sit, omissas solvere pensiones.

Quinto, idem emphyteuta non potest rem vendere, nisi prius admoneat dominum directum (qui si velit ipse emere, erit aliis præferendus, debetque exspectari ejus deliberatio per duos menses) & nisi solvat certum quoddam pretium, quod laudemium appellatur, ex eo quod per illud dominus laudat, seu approbat alienationem faciendam. Quod si emphyteuta dominum non admoneat, eique non solvat dictum pretium, pari modo cadet res in commissum, redibitque ad dominum directum: quæ pœnæ, seu obligationes non sunt in contractu census reservativi.

4 Jam vero secundo, a censu consignativo, qualis est, quem nos Siculi in formam Bullæ, seu Bullarem appellamus, differt inter cætera, quia in emphyteutam transfertur possessio totius prædii sub dicta obligatione pensionis solvendæ: at in censu consignativo non transfertur possessio dicti prædii in alium, sed ipse censuarius remanet dominus sui prædii, illudque possidet sub obligatione reddendi debitam pensionem, quam alius, qui vocatur censualista, sua pecunia emit, eo modo, quo late diximus *in Tract. de Censib.*

5 Tertio, a venditione differt emphyteusis in eo, quod per venditionem transfertur dominium utile, & directum in ementem, cum in emphyteutam transferatur utile duntaxat. Illud hic adverte, quod sicuti, qui emit, venditque perfecto emptionis contractu, non potest resilire, ita qui accipit ad emphyteusim; quare emphyteuta non potest omittere rem proprietario non consentienti.

6 Quarto, a locatione differt, quia hæc non est, nisi ad annos pauciores decennio, cum emphyteusis debeat esse, saltem ad decennium, & solet interdum dari ad unius vitam, vel ad vitam duorum, trium, plurium, imo & in perpetuum. Hinc si locatio esset ad decennium, aliqui apud Bon. *n. 9.* dicunt, non esse locationem, sed emphyteusim. Aliam magis intrinsecam differentiam invenio in aliquibus Doctoribus (quam nostrum non est late discutere) nam per emphyteusim transfertur (ajunt) dominium utile, & jus in re in emphyteutam; at per locationem non transferuntur ejusmodi utile dominium, & jus in re, sed solum jus ad rem, quia res non manet obligata conductori, sed solum ipsa persona, quæ rem locavit. Ita insinuat Delugo *d. 29. de Just. n. 86.* sed vide Mol. *d. 445. n. 7.* Lop. *2. p. de contract. c. 29.* Syl. *V. Emph. initio*, Less. *l. 2. c. 24. dub. 9.* aliosque.

In locatione item major solet pensio imponi quam in emphyteusi, quia huic ex se additur onus meliorandi, de quo mox.

7 Quinto a livello, & feudo, quomodo differat emphyteusis, dicam mox, cum de ipsis.

Ex dictis colliges velim, discrimen inter bona emphyteutica, & allodialia, seu allaudia: hæc enim, tum quoad dominium utile, tum quoad directum pertinent pleno jure ad possessorem, & sic appellantur, quia sunt sine laudo, seu laudatione, seu laudemio, quod alius præstare debeat, quod contra est (ut jam vidimus) in bonis emphyteuticis.

8 Inquires. Quando dubium est, an aliquis contractus sit emphyteuticus, an censualis, qualisnam censendus erit?

Respond. Censualem docet merito Covarr. *lib. 3 var. cap. 7. num. 1.* quia id minus aggravat possidentem; facit enim illum esse dominum etiam proprietatis, quod non faceret emphyteusis; quæ solum constituit dominium utile.

Dixi *Quando dubium est*, nam si alicubi res ex consuetudine semper dari soleat in emphyteusim, emphyteusis est judicanda: sed tunc non esset dubium, nam ex illa consuetudine res esset moraliter certa. Lege Mol. *d. 381. n. 8.*

Ex cognita natura emphyteusis, & differentia a cæteris aliis contractibus vides, in ipsa quinque proprietates inveniri, sequentibus quinque capitibus breviter explicandas. Prima est, quod res danda debeat esse apta meliorari. Secunda, habiles personæ debeant esse, hoc est altera ad dandum prædium, altera ad meliorandum. Tertia, debeat solvi canon. Quarta, debeat admoneri dominus directus, & solvi laudemium, quando prædium forte sit alienandum. Quinta denique, eadem onera emphyteusica subire debeat legitimus successor; Atque hæ quidem proprietates sunt de jure communi; cæterum si alicubi aliæ sint leges municipales, vel legitimæ consuetudines, illas observato.

CAPUT II.

Prima proprietas Emphyteusis.

Res apta meliorari.

RES immobiles, quæ meliorari queunt, dari solum possunt ad emphyteusim, ut domus, ager, vineæ, arboresque solo adhærentes. Hinc ea non potest institui, nec circa res mobiles, nec circa immobiles, quæ ex se per meliorationem non sint augendæ, ut sunt pecunia, census, reditus, &c.

Dixi, *ex se*, nam quando deinde res sunt forte satis melioratæ: dari etiam solent in emphyteusim, quasi continuetur præcedens contractus, & quidem dari potuerunt juxta valorem meliorationum sub majori pensione, quia magis sunt fructuosæ ipsi possidenti.

CAPUT III.

Secunda Proprietas.

Habilitas Personarum.

1 DUo se se offerunt hic explicanda. Primo, quis concedere; Secundo, cui concedi res potest ad emphyteusim.

2 Quoad Primum. Omnes ii concedere possunt rem ad emphyteusim, qui potestatem habent alienandi; per hunc enim contractum alienatur dominium utile in alium. Qui autem ii sunt, diximus *in lib. Dec. tr. 3. c. 7. §. 2. n. 1.*

3 Hinc colligitur, Prælatum, Rectorem, Beneficiarium Ecclesiæ non posse res Ecclesiæ concedere ad emphyteusim ex vulgata Bulla *Ambitiosæ*. Sed hic insurgit ea communis difficultas: An Prælatus possit concedere ad eamdem emphyteusim, iisdemque pactis rem Ecclesiæ, quæ dari solita erit a prædecessoribus: & breviter posse docemus, dummodo non fuerit incorporata ipsi Ecclesiæ, & saltem æqua conditio sit nunc Ecclesiæ atque æquale tempus, perinde erat antea; ut fuse poteris videre apud Bon. *t. 1. Alienat. Bonor. Eccl. q. un. p. 2.* Mol. *d. 468. concl. 8. n. 18.* Lezanam citantem multos *cons. 37. a n. 7.* aliosque.

4 Quoad secundum. Illis concedi potest res in emphyteusim; qui eam meliorem reddere possunt, & ex alia parte prohibiti non sunt inire contractus, de quibus diximus, *l. 8. in Dec. tr. 3. c. 7. §. 2. n. 1.*

CAPUT IV.

Tertia Proprietas.

Solutio Canonis.

1 TErtia proprietas est, ut si emphyteuta Canonem non solvat, cadat in commissum. Et quidem usu receptum esse, ut ejusmodi Canon solvatur in fine anni, testatur Azor. *3. p. l. 10. de Emph. c. 7. q. 2.* Quanti autem pretii is esse debeat, infra *c. 1. n. 8.* dicam.

2 Nota duo. Alterum. Si Canon solvendus est Ecclesiæ, is autem per duos annos non solvatur, cadet res in commissum. Ita *C. Potuit de Locat.* Fill. *tr. 36 c. 7 & passim*, nisi admonitus rei possessor statim solvat. Statim dico: nam per celerem solutionem purgatur mora. Illud autem, *Statim*, aliqui explicant, si solutio fiat quocumque tempore, sed ante judicialem citationem, vel si fiat post illam, at sine dilatione, quamvis ex Claro, *l. 4. sent. §. Emph. q. 8.* & Mol. *d. 353.* probabilius sit, arbitrio Judicis esse judicandum, subita ne sit, an tarda solutio. Verum si Canon solvendus sit personæ privatæ, requiritur quidem omissio solutionis per tres annos, sed per celerem solutionem non purgatur mora de rigore juris, statim enim emphyteuta amittet rem, si dominus directus se declaret, velle rem sibi applicare. Ita Julius Clarus loco citato, aliique; & quidem ab hoc puncto, in quo se dominus declarat, non vero a puncto moræ, censebitur emphyteuta cecidisse in commissum, ut iidem fuse docent.

3 Alterum. Si emphyteuta ignorantiam, vel legitimum impedimentum, cur non solverit, ostendat, non cadet in commissum. Id certe æquitas ipsa requirit; ut scilicet qui sine culpa est, non toleret pœnam commissi. His positis.

4 Inquires adhuc primo, tum in hoc, tum in aliis casibus caducitatis, an teneatur ipse emphyteuta relinquere prædium ante sententiam Judicis?

Resp. Et quidem (quandoquidem universaliter id requiris) distinguendum erit; nam si finitur tempus præfixum ad emphyteusim, tunc de justitia contractus, res ante omnem sententiam relinquenda erit in conscientia: si vero res tollenda sit ab emphyteuta in pœnam Canonis, vel laudemii non soluti, vel ex eo, quod ob culpam emphyteutæ res efficitur notabiliter deterior, requiritur Judicis sententia, quia nemo tenetur pœnas hasce temporales subire, antequam condemnetur.

Hinc sequitur, fructus perceptos ante dictam sententiam, licet ii fuerint percepti post caducitatem, pertinere ad emphyteutam: perceptos vero post sententiam pertinere, teste Molin. *d. 455. n. 4.* ad proprietarium, deductis tamen expensis; nam fructus censentur illi esse, qui ablatis expensis, supersunt.

5 Cum dicimus non obligari emphyteutam relinquere prædium, nisi post sententiam, intellige id non debere extendi ad ipsum Canonem, & laudemium: hæc enim, cum sint solvenda ex Justitia contractus, sunt ante omnem sententiam in conscientia solvenda. Ne ignores item, emphyteutam notabiliter rem deteriorem efficiendo, obligari in conscientia ante omnem sententiam ad ea quæcumque damna, quæ forte proprietarius ex dicta deterioratione passurus est, ut constat ex regulis generalibus damni dati.

6 Quando autem leges, quas citat Castr. *t. 1. tr. 3. d. 1. p. 19. n. 7. & 8.* edicunt, hæredem alicujus non solventem Canonem per biennium, ob cujus negligentiam cadit in commissum, purgari sufficienter, si juret, se ignorasse rem esse emphyteuticam; intellige, purgari sufficienter ipsam caducitatem, quæ est pœna, quam nemo sine culpa subire debet, non vero purgari ipsum Canonem, qui erat per biennium solvendus; is enim semper solvi debebit, cum sit ex justitia, ut modo dictum est.

7 Si per annos elapsos ego non solvi canones, vel laudemium, unde sit a me incursa caducitas, quam tamen prædecessor proprietarius non intentavit; petitne intentare successor ejus, an potius judicandum sit, mihi fuisse a prædecessore condonatam?

Resp. Diversas esse sententias, quarum ad jurisperitos pertinet discussio;

cessin; eas ergo apud eosdem lege. Et præcipue apud Mangonium *dec. 61.* §. 15. aliique.

8 Inquires secundo, an sibi præjudicet proprietarius, si post incursam ab emphyteuta caducitatem, recipiat Canonem, ita ut censeatur caducitas remissa.

Resp. Post expulsum emphyteutam, & valde probabiliter antequam expellat, si recipiat Canones respondentes tempori ante caducitatem, non sibi præjudicat proprietarius, quia nemo etiam in dubio præsumitur, velle præjudicare suis juribus, quando acceptat id, quod sibi debetur. At vero si recipiat Canones respondentes tempori post caducitatem, præsumetur sibi præjudicare, etiam si protestetur, se caducitatem non remittere. Ratio potissima est, quia si accipis Canonem, jam vis illum, a quo accipis, esse tuum emphyteutam; secus peccares acceptando Canonem; Ergo illum non expellis, ergo caducitatem remittis. Protestatio autem nihil tibi favet, cum ea sit contraria facto, quod certe plus valet, quam verba. Ita Clarus *loc. sup. cit. q. 10.* Sylv. *V. Emphyt. q. 9.* Rebell. *p. 13. q. 11.* Ruin. *cons.* 110. Surd *dec. 6. n. 7.* Mantica *de tacitis, & ambiguis Conventionib. l. 3. tit. 33. n. 22.* Castr. *l. c. n. 8.* aliique. Esto contrarium judicet Mangonius *dec. 61. n. 20.* Bart. aliique a prædictis DD. citati.

Monet autem Castrop. *l. c.* id intelligendum esse, quando dominus scivit, emphyteutam a jure suo cecidisse, secus si ignoravit, nam si ignorans recipit solutionem pensionis, ne tacite quidem renovat emphyteusim, quam quidem ignorantiam, cum sit ignorantia facti, & non juris, juramento domini probari sufficienter, tradit Mascardus apud eumdem.

9 Inquires tertio, an casu, & sine culpa emphyteutæ pereunte re, obligetur is solvere pensionem?

Resp. Asserendo illos versus, qui sunt apud Julium Clarum *l. c. q. 10.*

Si perit tota, non debet Emphyteuta.
Sed si pro parte, nulla se liberat arte.

Ratio prioris dicti est, quia res domini domino perit. Destructo autem subjecto, destruatur etiam necesse est id, quod in ipso fundabatur, id est pensio. Unde etiam sequitur, emphyteutam non obligari reædificare v. g. domum casu, & sine sua culpa destructam, quia non ipsi, sed proprietario perit. Ratio posterioris dicti est, quia pensio non tam solvitur in compensationem fructuum, quam in recognitionem dominii directi: & sicut crescit res in utilitatem emphyteutæ, ita decrescit in ejusdem damnum. Atque ex doctrina data infertur, in priori casu non cadere in commissum emphyteutam, si is non solvit amplius Canonem, cadere in posteriore, & quidem non solum in partem, sed in totum, ut tenet Clar. *l. c. q. 8.* Filliuc. *tr. 36. n. 134.* Mol. *d. 474. n. 3.* Reb. *2. p. l. 13. q. 9.* aliique. Si pensio est magna, & pars rei, quæ remanet, sit modica, de æquitate non debere eam solvi, notat Filliuc. *l. c. n. 13.*

Adderem libenter, si ita res periret, ut pars admodum parva remaneret, judicandum esse, ac si periret tota, sic enim tota perit moraliter, cum parum, quod superest, pro nihilo reputetur. Addo item nos loqui, quando pensio constituta est indivisim super totam illam rem, cujus pars perit; nam quando est constituta, quasi super pluribus rebus, tunc sunt plures emphyteuses, & sic pereunte una, non dicitur perire pars, sed tota ipsa una, & solum pensio illi correspondens non debebitur, remanente interim pensione correspondente alteri.

10 Inquires quarto, emphyteuta expulsus propter caducitatem, vel quia finit tempus præscriptum, potestne exigere a proprietario expensas, quibus meliorata est res?

Resp. Quando est expulsus propter suam culpam, non posse: in pœnam enim omnia amittit, ut supra etiam innuimus.

At, quando finit tempus, dico esse distinguenda tria; nam Primo, poterit emphyteuta exigere a domino dictas expensas, ipsique debebunt solvi a dicto domino, si expensæ fuerint magni valoris, & melioramenta per illas facta remanent (finita emphyteusi) cum utilitate domini.

Secundo, si sint modicæ, & ordinariæ, quæ scilicet ad meliorandum prædium, reparandumque pertinent, non erunt ipsi emphyteutæ a proprietario resarciendæ. Idem dic, si fuerint factæ ab emphyteuta ob speciale pactum initum initio contractus cum proprietario. Lege Mol. *d. 463. concl. 1.*

Tertio, si sint superfluæ, quamvis magnæ, non erunt a dicto proprietario resarciendæ.

Ratio primæ partis distinctionis est, quia si expensæ sunt magnæ, & utiles, æquum est, ut eas non amittat emphyteuta, nec enim aliena re ditari debet proprietarius.

Ratio secundæ partis est, quia si sint modicæ, vel sint ordinariæ conducentes ad uberiores fructus colligendos, pertinent ad ipsum emphyteutam, tum quia ipse rem colit, & reparat ob utilitatem suam, tum quia per contractum emphyteusis, ipse, ut supra apud Rebel. *l. c. q. 2.* Mol. *d. 455. & 463.* Clar. *l. c. q. 4.* Fill. *tr. 36. n. 152.* vidimus, prædium meliorare promisit.

Ratio denique tertiæ partis distinctionis est, quia si sint superfluæ non erunt utiles, quare proprietarius illas jure poterit respuere, quia non est cogendus emere rem sibi inutilem. Hæc omnia vide latius apud Doctores disputata *in l. 2. C. de Jur. Emphyt.* Vide etiam supra *in tr. de Locat. c. 1. §. 1. n. 14. & 15.*

CAPUT V.

Quarta Proprietas.

Admonitio Proprietarii, & solutio Laudemii.

1 Quarta proprietas est, ut si res sit vendenda ab emphyteuta, duo fieri debeant. Primo, ut moneatur dominus proprietarius. Secundo, ut solvatur laudemium, idest certum pretium de cujus quantitate jam mox *n. 5.* dicam. Si hæc non fiant, cadet res in commissum.

2 Venditio autem sine dicto consensu tunc inducet caducitatem, quando est perfecta, unde per solam venditionem sine traditione, vel per venditionem sub conditione, si dominus directus consenserit, non incurritur caducitas; nec item incurritur per venditionem servitutis in re emphyteutica, quia hæc non nocet, nisi domino utili, & durat, donec res non revertitur ad dominum directum. Per venditionem hoc sequenti modo factam, *Vendo tibi hanc rem, salvo jure domini directi*, incurri caducitatem secuta traditione, docet Rebell. *loc. cit. quæst. 4. n. 10.* quia re ipsa perfecte vendit, cum protestatio sit contraria facto.

3 Jam vero, ut hæc magis elucescant, Inquires Primo. Sicuti potest emphyteuta rem vendere, itane potest donare, locare ad decennium, vel ultra, legare, tradere in solutionem, uno verbo, quocumque modo alienare?

Resp. posse. Intellige quoad jus suum utile, quo ipse potitur; debebit tamen directum dominum admonere, eidemque laudemium dare, etiamsi a domino non petatur. Et regula generalis est, quod semper debeat solvi laudemium, quando alienatio voluntarie fit ab emphyteuta. Solvendum autem est (nisi alia sit alicubi contraria consuetudo, vel justum pactum) a novo emphyteuta. Vide *l. 3. C. de Jur. Emp.* Mol. *d. 461. n. 1.* Clar. aliique.

4 In quatuor autem sequentibus casibus, nec consensus domini directi requiritur, nec solutio laudemii. Primo, quando hæres notorius, qui dicitur suus, succedit in re emphyteutica, ut Filius Patri, &c. Secundo, quando res emphyteutica redit ad primum emphyteutam, dissoluto contractu, non vero per contractum novum. Tertio, quando Pater aliud non habens, dat in dotem filiæ rem emphyteuticam. Quarto, quando plures habentes rem emphyteuticam in communi, eam inter se dividunt. Quorum omnium ratio est, quia in his quatuor casibus translatio est, seu reputatur necessaria. Vide hæc minutius tractata a DD. præcitatis.

5 Inquires Secundo, quantum est pretium dicti laudemii?

Resp. Ex jure communi *l. 3. c. de Jure emph.* est quinquagesima pars pretii rei, de qua re est emphyteusis: at ex consuetudine esse trigesimam asserit Less. *l. 2. c. 24. n. 57.* Sed esse decimam ait Garzia *t. 14. de contr.* Ex qua loquendi varietate collige, esse diversam in diversis regionibus laudemii taxam, quæ certe servanda est.

6 Neque ab hac doctrina longe abest etiam taxa Canonis solvendi; cum enim, ut supra innui, Canon solvatur non tam in pretium, quam in recognitionem dominii proprietatis, est multum expendenda consuetudo Regionum: solet autem ut plurimum, esse multo minor, quam sit pretium præsentis utilitatis, quæ venditur in hoc contractu. Præsentis utilitatis dico; nam futura utilitas, quæ proveniet ex melioramentis ab emphyteuta faciendis pertinet ad ipsum emphyteutam, quia ea melioramenta faciet. Nec tamen inficior in dicti Canonis taxa definienda, debere haberi rationem non solum dictæ utilitatis veluti in genere, sed hujus rei specialis, quæ inesse a prudenti viro, & experto affirmatur in hac peculiari re, quæ datur in emphyteusim, pluris enim valet dominium utile hujus prædii in perpetuum, quam ad aliquot annos; pluris, quando res, vinea, v. g. recenter plantata, sine multo labore speratur esse melioranda, ut uberius fructificatura, quam vinea effæta, vetus: pluris, si, ut fructus vendi possint, debeant ii cum paucis expensis ad locum vicinum deportari, quam si ad longe distantem, &c.

7 Inquires Tertio, an possit proprietarius primo, non approbare alienationem, quam intendit facere emphyteuta, seu ut loquimur, non dare investituram novo emphyteutæ. Secundo, an possit nolle accipere Laudemium, imo & Canonem?

Resp. Ad Primum, non posse, si res alienanda sit ad hominem aptum, & qui pensionem solvere possit, legitimeque solvere promittat. Quare tunc proprietarius tenebitur assentiri, solumque duos menses habebit ad deliberandum, utrum ipse velit præferri, necne? Resp. ad secundum, nec posse, si opportuno loco, & tempore, tum Laudemium, tum Canon offeratur, & nolit liberaliter emittere. Ratio utriusque responsionis est, quia tunc emphyteuta jure suo alienandi dominium utile quod suum est, utitur, Laudemiumque, & Canonem juste, & sine mora offert, cur ergo illi non acquiescendum? Lege Reb. *l. c.* Sylv. *l. c. q. 14.* Less. *l. c. n. 54.* aliosque.

CAPUT VI.

Quinta Proprietas.

Successio in eadem onera.

1 Quod easdem habeat obligationes successor legitimus, quas contraxit ex justo contractu prædecessor emphyteuta, nimis est manifestum, quare nihil in hoc amplius immorandum.

2 Quæres tamen, qua ratione successoribus deveniant ea, quæ prædecessores acceperunt in emphyteusim?

Resp. Longa est, & propria Jurisperitorum hæc tractatio: illa ergo ab iisdem Clar. *de emph.* Bart. *in Auth. ingress. n. 37. de Sacrosanctis Eccles.* Rodoan. *de spol. Eccl.* Covar. *2. var. cap. 18.* nec omittantur Theologi, ut Mol. *d. 481. & alibi*, Azor. *3. p. l. 10. c. 10.* Fill. *tr. 36. cap. 8.* erit merito requirenda.

3 Notant autem nonnulli, quos inter Bonac. *d. 3. de contr. q. 8. p. 2. n. 34. V. septimo sequitur*, in emphyteusi, & multo magis in feudo, non succedere filias fœminas, nisi expresse aliud exprimatur (adderem ego, & nisi alicubi alia sit consuetudo) cum in contractibus nomine filiorum non veniant filiæ, quicquid sit, an veniant in ultimis voluntatibus, sed certe in his, & similibus maxime perpendendæ sunt (ultra consuetudinem, quam ego modo addidi) leges municipales, & propriæ.

CAPUT VII.

De Livello.

1 Licet communiter etiam feudum, & emphyteusis vocari possint libellum, seu livellum, seu contractus livellarius, proprie tamen livellum est contractus subfeudalis, seu subemphyteuticus, quo scilicet quis feudum, vel emphyteusim ab aliis acceptam, alteri tradit sub justa, & quasi ad libellam mensurata pensione (de qua mensuratione, qualis ea esse debeat vide Sylvest. *V. Usura 2. q. 16.*) Sicut enim conductor potest rem conductam justo pretio sublocare, sic emphyteuta rem acceptam in emphyteusim potest alteri, ut ita dicam, subemphyteuticare.

2 Nihil ergo de hoc contractu est dicendum, quod ex allatis in superioribus colligi non possit, cum livellum, ut dico, vere sit contractus emphyteuticus. Quod si inquiras, a quonam debebit laudemium solvi, quando initur ejusmodi subemphyteusis, & cui solvi oportebit?

Resp. Juxta supr. *c. 5. n. 3.* dicta, debere laudemium solvi a novo emphyteuta domino directo, eumdemque dominum directum approbare debere ejusmodi subemphyteusim, investituram, seu possessionem, eam tradendo novo emphyteutæ.

CAPUT VIII.

De Feudo.

§. I. Summaria cognitio Naturæ, & divisionum Feudi.

1 Hæc Jurisperitorum est germana tractatio: nam propterea solum hic nonnulla delibabo, quæ a Moralibus Theologis ignorari, turpe nimis esset. Et quidem quatuor duntaxat seligenda erunt. Primo, quid & quotuplex sit feudum. Secundo, quæ sunt conditiones contractus feudalis. Tertio, quæ obligationes feudatarii, idest ejus, qui feudum recipit. Quarto, quæ causæ feudatarium feudo privare: Nam de aliis quæstionibus, puta quis possidere feudum possit, quis in eodem succedere, quis de litibus feudalibus sit le-

sit legitimus Judex, & de sexcentis aliis, legantur Jurisperiti passim agentes de feudis.

§. II. *Quid, & quotuplex sit Feudum?*

1 SIc in universum describitur. *Glossa allata a Sylv. V. Feud. initio*, Feudum, *Est concessio rei immobilis pro Homagio*, idest pro obsequio personali, quale est associare Principem ad bellum, convenire ad publica comitia, quod vocant parlamentum, &c. Qui feudum concedit, vocatur dominus, qui recipit, vassallus, seu etiam feudatarius.

Porro genera feudorum undecim numerantur.

1 Proprium, & improprium.
2 Regale, non regale.
3 Antiquum paternum, (est etiam Maternum) & novum.
4 Nobile, ignobile.
5 Ecclesiasticum, sæculare.
6 Masculinum, fœmininum.
7 Hæreditarium, (quod certe debet filius computare in portionem legitimam) & non hæreditarium.
8 Reale, personale.
9 Dividuum, non dividuum.
10 Ligium, (idest quo quis jurat se fidelem futurum, v. gr. suo supremo Principi, nullo excepto) & non ligium, id est, quo quis jurat se fidelem v. g. suo Duci, sed iis exceptis, quæ tendunt contra Regem, vel Imperatorem, seu supremum Principem, contra quos nullo modo se obligat Duci fidelitatem servare.
11 Francum, (idest liberum ab omnibus servitiis, vel ab omnibus legibus pœnalibus feudorum) & non francum (idest non liberum a prædictis) Hactenus divisiones.

§. III. *Quinque conditiones contractus Feudalis.*

1 MOneo, ut alibi sæpe in similibus monui, nos loqui de jure communi: scimus enim, diversissimas esse leges municipales feudi. Ad contractum ergo feudi, de communi jure, requiritur Primo, ut dominium directum remaneat apud dantem, utile sit apud recipientem; in quo, ut vides, convenit cum emphyteusi; atque inde fit, ut fructus omnes feudi pertineant ad feudatarium: omnes, inquam, a die possessionis usque ad suam mortem, vel usque ad abdicationem feudi, si forte illud videns, juxta mox dicenda, relinquere contingat.

2 Secundo, ut constituatur in re immobili, agro, oppido, civitate.

3 Tertio, ut vassallus, seu feudatarius non possit feudum alienare sine domini consensu sub pœna cadendi a possessione feudi, in quo etiam convenit cum emphyteusi: vide tamen quæ mox dicam §. 4. n. 3.

4 Quarto, idem feudatarius præstare debet obsequium domino, quando illud dominus requirit; nam in hoc maxime differt emphyteusis a feudo, quod emphyteuta, etiam non requisitus, debet pensionem solvere: at obsequium (quod certe est personale) feudatarius non debet, nisi requisitus. Quando autem, præter obsequium personale, additur in aliquo feudo obligatio solvendi aliquod reale, certe hoc erit solvendum sine requisitione, quia tunc concessio degnerat a puro feudo, & participat de emphyteusi.

5 Vassallus idem, quando incipit possidere feudum, investiri debet a domino directo, ipsique juramentum fidelitatis præstare: qua autem cæremonia fiat investitura hæc per dictum juramentum (quæ nihil aliud est, nisi immissio in possessione feudi, & utrum juramentum sit de substantia, vide Julium Clarum, aliosque Jurisperitos de feudis.

6 Quæres, quid si omnibus conjecturis expensis, dubitetur quale sit prædium, judicandumne esse feudale, an allodiale?

Resp. Allodiale. Omnis enim res censetur *L. Latius*, *L. in adibus C. de servit.* libera, nisi clare contrarium probetur, & ulterior ratio esse debet, quia prius est, rem esse sui juris, quam alieni. Ergo illud prævalere debet, ut *L. 1. Dec. c. 3. §. 7.* dictum est.

Et nota, ad probandum esse feudale, non sufficere tibi, quod in aliquo loco jurisdictionem habeas: potest enim quis habere alicubi jurisdictionem, non vero vassallos, & feudum, quia subjectio feudi major est, quam subjectio jurisdictionis.

§. IV. *Tres obligationes Feudatarii.*

1 PRima est, ut feudatarius, seu vassallus præstet juramentum fidelitatis, sicuti modo indicatum est. Et quidem omnes (si plures sint feudatarii, & non per modum collectionis, seu communitatis, qui feudum possidere debent) jurent, necesse est, quia omnes fideles esse debent. Contra, si plures sint, qui sint domini directi, satis est, si uni præstetur juramentum, quia nemo cogitur habere plures dominos. Clarus, & Azor. *ll. cc.* aliique.

2 Secunda, ut dictus feudatarius præstet obsequium promissum modo jam dicto, & quia hoc solet esse obsequium personale in bello, ideo fœminæ excluduntur a feudis, nisi expresse admittantur. Tunc enim dominus, vel remittit ejusmodi obsequium, vel concedit posse exhiberi per alium, quod certe potest, quia de re sua disponit.

Tertia, ut non alienet feudum sine domini voluntario consensu, quem tamen dare nequaquam obligatur.

Hinc fit, ut vassallus feudum nec donare, nec in emphyteusim tradere, nec in alium transferre possit, cum tamen possit, ut diximus, emphyteuta cum simili quidem consensu domini directi in alienationibus voluntariis, sed quem consensum dominus dare teneatur.

3 Hinc etiam fit, ut feudatarius non possit feudum habitum a Rege, vel Imperatore, inter multos filios dividere, tum quia divisio est genus quoddam alienationis, tum multo magis, quia ita cautum est propter alias rationes in jure, *l. 2. Feud. tit. 55. §. Præterea.*

4 Hinc nota, posse nihilominus feudatarium abdicare a se feudum, seu illud domino relinquere, cum tamen emphyteuta non possit a se abdicare, seu relinquere domino rem acceptam in emphyteusim, nec conductor rem a se conductam. Ratio discriminis est, quia feudum datum est in utilitatem feudatarii, quare ipse potest illa nolle frui: at emphyteusis, & locatio est in utilitatem dantis, cui debetur supradicta melioratio sui prædii, & pensio.

5 Alia minora feuda non habita ab Imperatore, & Rege posse filiis dividi docent Doctores; quia nemo cogitur vivere in communi, & ex alia parte jura non loquuntur de his minoribus feudis.

6 Inquires. In alienatione feudi, dicta n. 3. sufficitne dictus voluntarius consensus domini, an requiritur etiam consensus agnatorum, quibus competit jus succedendi?

Resp. Requiri utrumque, quia regula generalis est, quando ex alienatione multi patiuntur injuriam, seu damnum, debere omnes alienationi consentire. Unde vides, quantum injuste agant ii, qui rem vinculatam pro posteris vendunt, vel concedunt extraneis. Adde damnum, quod ementes patientur; quando rem legitimis successoribus compellentur reddere. De hac re vide latius Clarum *l. c. q. 41.* & Azor. *3. p. l. 10. de Feud. c. 14.*

§. V. *Causæ amittendi Feudum.*

1 AD quinque commode reducuntur. Prima est gravis ingratitudo vassalli contra dominum directum. Lege *L. 2. Feudi tit. 24. §. Illud, & tit. 28. §. Ad hoc.*

Sed quænam est gravis judicanda?

Resp. Ex aliquibus peculiaribus casibus, quos afferunt signate Doctores, colligi & similes a prudenti Judice possunt. Si enim feudatarius dominum (excepto hæresis, vel læsæ majestatis crimine) accusat apud Judicem, etiam ex justa causa: Si fugæ se dat relicto domino periclitante in bello justo, quem juvare, sed sine sua morte, potuisset: Si non admonet dominum, sciens illi paratas esse insidias; vassallus, enim idest feudatarius conscius dumtaxat insidiarum, judicatur complex *L. Non id-o C. de accus. & l. Sciens, ff. ad L. Pompejam de Parricid.* Multo magis, si ipse insidias paret, rebellisque sit suo domino, si turpiter agat cum filia, nepti ex filio, vel sorore, vel cum uxore domini etiam si hæc sit vidua, ut putat Clarus *l. c. qu. 9.* aliique, si inquam, feudatarius hæc committat, judicatur esse graviter ingratus, & feudo privandus.

2 Secunda causa est, non observasse pacta, sub quibus feudum qui accipit. Hinc primo, si feudatarius, vel ejus hæres non petit a domino investituram, seu renovationem feudi intra annum, & unam diem, amittit feudum; excusabitur tamen, si justa sit causa differendi, ut morbus gravis, inimicitiæ capitales, & similia: imo minorem, si intra legitimum tempus non petit, posse gaudere privilegio restitutionis in integrum, merito docent non pauci, inter quos est Clarus *loc. cit. quæstione 47.*

Hinc Secundo, multo magis feudo quis privabitur, si in extraneum alienet feudum, secuta traditione, sine debito domini consensu. Hinc Tertio idem erit, si vassallus vocatus a domino in curiam, nolit accedere.

3 Tertia causa, sunt duo crimina, quæ forte committat feudatarius, alterum si occidat suum proprium fratrem (addit Sylv. *l. c. V. Feudum, q. 16.* patrem, vel fratris filium) saltem, si id faciat spe hæreditatem obtinendi. Alterum, si occidat quemcumque alium, sed proditorie, *l. 2. de Feud. tit. 17.*

4 In his tribus causis, & explicatis *nu. 2. & 3.* debere sententiam Judicis præcedere, nec obligari, teste Azor. *3. p. l. 10. de Feud. c. 14.* Filliuc. *tr. 36. c. 10. q. 9 n. 196.* feudatarium, ante illam, feudum a te abdicare, quia hæc est pœna, constat ex dictis.

5 Quarta denique causa est ex ipso jure. Nam primo, lapsu termini præscripti in investitura. Secundo, morte feudatarii sine filiis, vel agnatis. Tertio, morte civili professionis in Religione incapaci, vel clericatu, quando in investitura Clericus excluditur, de qua re vide Sanch. *l. 7. in Dec. c. 15.* Quarto præscriptione legitima triginta annorum: sicut enim feudum eo tempore acquiri potest per præscriptionem, ita eodem tempore amitti. In his inquam casibus perdit feudatarius, seu desinit possidere feudum ipso jure.

6 Inquires, quando vassallus feudum amittit, quisnam illud acquirit?

Resp. Cum necessaria distinctione, adhibenda ad varias causas, ob quas amittit.

7 Primo igitur, amittis feudum lapsu termini? Redit feudum ad dominum.

8 Secundo, amittis morte tua naturali, vel civili per professionem in Religione incapaci, non existentibus agnatis, id est consanguineis ex tuo sanguine paterno? Redit item ad dominum.

9 Tertio, amittis ob alienationem sine consensu domini factam? Transfertur feudum ad agnatum strictiorem in gradu, exclusis tamen filiis a te descendentibus, quia hi magis personam tuam repræsentant; quam alii agnati: quare filii delictum tuum videntur repræsentare, non vero alii agnati.

10 Quarto, amittis ob aliquam culpam ex dictis *n. 1. 2. & 3.*? Idem prorsus dicito, quod dictum est in præcedente casu, in quo amisisti ob alienationem sine consensu domini. In hac autem quarta, & in prædicta tertia causa amittendi adest exceptio; nam quando feudum est novum, idest quando feudum non obtinetur ex successione, sed cœpit in ipsa persona inveniri, tunc feudum redit ad dominum, non vero ad Agnatum strictiorem.

11 Quinto, amittis quia feudum, quod accepisti a domino, abdicas a te, seu illud absolute eidem renuncias, ut certe potes juxta dicta §. 3. n. 4.? Redit ad dominum.

12 Sexto, amittis præscriptione? Transfertur ad eum, qui legitime præscripsit.

13 Septimo, amittis ob ea crimina, ob quæ bona delinquentis devolvuntur ad fiscum? Distingue diligenter; nam si tuum feudum est ejus generis, ut illud possis transferre in quos velis, seu in extraneos sine domini licentia, ad fiscum devolvetur; si vero sit ejus generis, ut illud alienare non possis sine licentia domini, ad ipsum dominum redibit. Ratio prioris dicti est, quia tunc ad fiscum pertinent omnia bona, quæ sunt liberæ dispositionis delinquentis. Ratio posterioris dicti est, quia fiscus juri alterius, atque adeo in casu nostro juri domini nunquam præjudicat. Prius autem dictum intelligitur, quando crimina commissa non sunt contra eumdem dominum, nam quando sunt contra ipsum, semper ad ipsum revertetur feudum. Quæ, & similia, ut etiam cui in ejusmodi amissione cadant melioramenta facta a vassallo in feudis, vide *in d. l. 2. Feud.*, & apud Clar *qu. 34. 66. 84 & 88.* aliosque Jurisperitos de feudis late tractantes, nec deseratur Azor. *3. p. l. 10. de Feud. c. 16.* Filii *tr. 36. c. 10. q. 10.*

TRACTATUS VII.

DE

Fidejussione, Pignore, Hypotheca, Deposito, Commodato, & Precario.

CAPUT PRIMUM.

De Fidejussione.

§. I. *Quid sit Fidejussio.*

1 EST *contractus, quo quis in se suscipit obligationem debiti alieni, quod se obligat solvere (si non solvit, seu obligationem non implet debitor) idque in favorem creditoris.* Ita expedite describi potest fidejussio.

2 Dixi autem Primo (*Contractus*) nam inde fit, ut fidejubens contrahat cum creditore, & cum debitore. Cum priore, cui se obligat, cum posteriore, contra quem semper potest agere, si ipse fidejussor solverit, eique creditor, cui solutio facta est, suam actionem cesserit contra debitorem, ut certe cedere cogetur. Atque hinc fit, ut ipse debitor obligetur restituere fidejussori id, quod pro ipso solutum est creditori, ut ex se patet.

3 Quæres hic Primo, An obligetur debitor solvere fidejussori etiam expensas, & damna, quæ forte passus est ob ejus fidejussionem?

Resp. Si debitor ex culpa non solvit, certe obligabitur, quia justum non est, ut alter damnum patiatur ex officio, quod in gratiam, vel utilitatem alterius suscipit. At si debitor non fuit in culpa, quia v. g. erat impotens solvendo, tunc non obligabitur ad dicta damna, & expensas; quia tunc ejusmodi damna non imputantur ipsi debitori, sed necessitati.

4 Quæres Secundo, potesne se occulte compensare fidejussor, si solvit fidejussionem, nec alium modum habet, quo a debitore recuperet illud, quod pro ipso solvit? Si v. g. tu fidejussisti Titio debenti centum Cajo, & compulsus a Judice fuisti ea solvere Cajo, potesne centum occulte tibi accipere a Titio?

Resp. Posse, etiamsi nec Titius, nec alius expresse promiserit non obventurum tibi damnum ob susceptam fidejussionem. Ratio est, quia (nisi prorsus contrarium exprimatur, quod certe exprimitur, quando fidejussor se obligat ut debitorem in solidum cum debitore principali) semper implicite intelligitur idem fidejussor nolle quid amittere de suo, cum donatio nunquam præsumatur, nisi expresse fiat. Less. l. 2. c. 28. n. 23. Id tanquam certum suppponens.

5 Dixi Secundo (*suscipit in obligationem debiti alieni*) nam propterea fidejussor non obligatur, nisi ad id, quod alter debet. Esto igitur fidejussor possit se obligare sub juramento, vel sub hypotheca, vel cum instrumento, seu scriptura publica, vel cum concessione viæ executivæ contra se, quod Juristæ vocant Guarentigium, quo parata habetur executio, &c. Quas obligationes forte non habebat debitor; tamen hæ obligationes non extenduntur ad aliud debitum, sed solum cum majori securitate ad illud damtaxat, quod alter sive civiliter, sive naturaliter debet.

6 Hinc fit Primo, ut non solum injuste obligaretur fidejussor, si cogeretur solvere centum, cum debitor debeat quinquaginta: sed etiam si cogeretur solvere post annum v. g. vel in loco distanti, vel determinate aliquid, quando debitor debebat solvere post duos annos v. gr. in loco præsenti, hanc, vel illam rem indeterminate, &c. quia cogeretur ad aliud ad quod debitor non tenebatur.

7 Fit Secundo, ut si appareat, obligationem debitoris nullam esse, sive quia contractus inter ipsum, & creditorem fuit nullus, sive quia creditor satisfactus jam fuit, vel quid simile, nulla etiam sit fidejussio, quia hæc nullam aliam obligationem induxit, nisi illam debitoris. Excipe semper, nisi aliter constet de voluntate fidejubentis, qua voluerit firmam facere obligationem minoris v. g. alias claudicantem; Sed tunc non fidejuberet, sed principalem se debitorem constitueret, subeundo novam obligationem. Maxime enim est advertendum, aliud esse fidejubere, aliud assecurare contractum. Prius enim solum facit, ut si non solvit debitor, solvat fidejussor; unde si liberatur debitor, liberabitur & fidejussor. Posterius vero facit, ut etiam si liberetur ex aliquo justo capite debitor, ut si contractus non fuit rite confirmatus a suo superiore, vel quid simile, non tamen liberabitur assecurator; hic enim non adhiberetur in subsidium, sed ut principalis, id quod mox explicabitur clarius.

8 Dixi tertio (*quo se obligat solvere*) fidejussor enim, tum in foro externo, tum in interno obligatur ad suam fidejussionem implendam, quando facta, contra debitorem principalem, discussione (de qua mox) ab hoc haberi debitum nequit.

9 Sed quid, obligaturne tunc in foro interno ante sententiam Judicis, an possit illam expectare?

Resp. Teneri ante sententiam Judicis, docet cum Rodr. Bonac. *disp. 3. de contr. q. 9. p. 1. n.* 3. quia tenetur pro principali debitore; sed hic tenetur ante sententiam, quia est debitor v. g. ex contractu, ut supponimus: ergo & fidejussor, qui eamdem subit obligationem. Verum hæc ratio me non urget; diximus enim modo, fidejussorem, licet idem debiti objectum respiciat, non tamen eodem modo, quo debitor ipse: posset ergo esse, ut ex minori obligatione idem debeat solvere fidejussor, nempe expectata sententia, quod non possit ipse debitor. Non teneri ergo, nisi post sententiam, sentiunt aliqui apud Bonac.

10 Equidem id existimo dependere ab intentione fidejussoris: nam si se intendit solum obligare in foro externo, vel solum in interno post datam sententiam, non est dubium, posse sententiam expectare. Contra, si se intendit obligare in foro interno absolute, quis item dubitet, sententiam expectare licite non posse? Difficultas ergo sola est, quando hæc non prævogitantur, sed absolute quis pro alio fidejubet.

11 Profecto dicet aliquis, cur in hoc casu non possit defendi licitum esse, & justum expectare sententiam? Nam ex una parte quilibet intendit, se quanto minus potest, obligare, & ex alia parte in similibus obligationibus politicis quilibet se implicite intendit obligare secundum usum receptum, & communem: at communis usus videtur invaluisse, ut nemo ex fidejussoribus solvat fidejussionem absolute modo dicto datam, nisi coactus a Judice.

12 Verum, quia nec consuetudo hæc, nec implicita illa intentio mihi constat, ideo de hac re prædicto modo dubitasse sit satis. Victorelus *l. in Addition. ad Emman. Sa in edit. expurgata V. fidejuss.* perinde se gessit, ac ego: noluit enim id decernere, sed sic se habet: *Fidejussorem teneri solvere debita, antequam a Judice cogatur. Alii affirmant, Alii negant. Vide Petrum Navarram de restitutione lib. 3. c. 4. n.* 150. *&* 151. *Hæc ille.*

13 Dixi quarto (*Si non implet debitor*) quæ clausula est admodum hic notanda; per hanc enim explicatur, fidejussionem esse obligationem accessoriam contractui, & in subsidium, non vero principalem, nam fidejussor se obligat in eo solo casu, in quo principalis debitor non solvit: quare, si quis pro alio se constituat debitorem, cum non se obliget in defectum alterius, & accessorie, sed æque principaliter, non est fidejussor, sed debitor principalis.

14 Atque hinc fit, ut jam hodie fidejussor etiam juratus, nec teneatur, nec cogi possit ad solvendum, nisi postquam facta est discussio in bonis debitoris. Excipe tamen Primo, nisi ipse fidejussor renunciaverit huic privilegio, quod cum sit inductum in particularium hominum commodum, ipsi particulares valide poterunt renunciare, ut certe renunciare sæpissime solent. Secundo, nisi propter aliquam rationem absentiæ v. g. debitoris, vel elatam impotentiam, vel quid simile, manifeste appareat, non posse præmitti dictam discussionem. Tertio, nisi ipse fidejussor conventus neget esse fidejussorem: tunc enim amittere hoc privilegium voluit lex *l. Si dubitetur* §. 1. *ff. de fidejuss.*

15 Advertit tamen Less. *l.* 2. *c.* 28. *n.* 10. Si fidejussor ante dictam discussionem solverit, ratam esse solutionem, nec rem sibi solutam creditor obligatur derelinquere. Ratio est, quia creditor illud, quod ipsi debebatur, recepit: præterea cum fidejussor, ut dictum est, possit ante dictam discussionem solvere, si velit, ideo non poterit, *l. Heneig.* §. *fidejuss. ff. Mandati*, tunc a creditore repelli; nam dum fidejussor id non facit ob aliquam fraudem, utiliter, & legitime gerit negotium debitoris.

16 Ex dictis vides, quam recte idem Less. *l. c.* dixerit, quatuor conditiones necessario intercurrere debere in fidejussione: Primam, ut hic contractus sit accessorius, supponens aliam obligationem: Secundam, ut fidejussor non obligetur ad plus quam debitor: Tertiam, ut existente invalida obligatione debitoris, nulla sit fidejussio: Quartam, ut fidejussor conveniri non possit nisi facta discussione principalis debitoris.

17 Hactenus de fidejussione in rebus temporalibus, quæ solet esse usu communiori; Cæterum ad quid teneatur, si quis fidejusserit exhibere reum, vel similem personam, lege apud Doctores, ut Bon. *d.* 3. *de contr. q. 9. punct.* 1. *n.* 9. *&* 10 & alios.

§. II. *Multi Fidejubentes.*

1 Sed adhuc inquires Primo, si multi simul fidejubent, omnesne cogi possunt ad totum?

Resp. Si in solidum, idest ad totum, & non ad ratam seu ad partem suam singuli fidejusserunt, clarum est, ad totum posse cogi; nam secus, solum cogi poterunt ad suam partem, pro qua suam fidem interposuerunt.

2 Si ejusmodi fidejussor in solidum, antequam totum solvat, convenit cum creditore, ut is creditor promittat cedere ipsi fidejussori actionem contra alios fidejussores ad ipsorum ratam, poterit postea, imo debebit, testibus Mol. Less. Regin. aliisque cum Bonac. *l. c. n.* 6. *&* 7. alios citante, creditor etiam post solutionem integram a dicto fidejussore factam, cedere eidem fidejussori eam actionem, quia ad illam acquisivit jus fidejussor per prædictam conventionem, cui consentire omnino certe debet creditor, idque propter privilegium, quo gaudet fidejussor appellatum in jure privilegium cedendarum actionum.

3 At, si hac conventione non præcedente, dictus fidejussor totum solvit, non poterit deinde creditor ejusmodi actionem eidem fidejussori cedere, quia creditor integre satisfactus nullum jus habet contra fidejussores. Quare fidejussor præmittere non negligat prædictam conventionem: nam si non præmittet, nihil aliud remedii habebit, nisi se contra debitorem dirigere juxta dicta §. 1. *n.* 2.

§. III. *Prorogatio termini solutionis.*

1 Inquires Secundo, si creditor prorogat debitori terminum solutionis, remanetne fidejussor liber a sua fidejussione? Resp. Cum necessaria distinctione: Si enim fidejussor se obligavit ad annum v. g. liber remanebit, quia obligatio non se extendit ultra pactum conventionem. Nota sicut qui fidejussit pro capitali, non intelligitur fidejussisse pro interesse; ita qui pro uno tempore, non intelligitur pro alio. At vero, si fidejussor se obligavit absolute nullum determinando tempus, non remanebit liber. Ita Azor. 3. *p. lib.* 11. *c.* 22. *dub.* 12. Sylv. *V. fidejuss. q.* 12. quia indefinita fuit obligatio. Addit Mant. *de tacitis, & ambig. obligat.* tempus in dubio censeri appositum ad limitandam obligationem, *ex lib. Item quæritur §. Qui impleret ff. locati, & conducti.*

§. IV. *Pretium ex fidejussione.*

1 Inquires tertio, An ex obligatione, quam subit fidejussor, possit accipere pretium, seu mercedem a debitore, in cujus favorem fidejubet?

Resp. Si adsit periculum solvendi fidejussionem, certum est, posse proportionatum quid accipere, quia sic fidejubere, est pretio æstimabile, ut ex se patet: & quamvis deinde fidejussor nihil damni senserit, potest tamen illud accipere, quia non accipit pro damno, sed pro periculo.

2 Quid autem, si nullum prorsus sit periculum, nulla molestia, nulla incommoditas, ut si fidejussori certum sit nullum ipsi ex fidejussione damnum eventurum, poteritne aliquid accipere?

Resp. Adhuc cum Azor. *l. c. dub.* 5. Bonac. *l. c. n.* 12 alios afferente, posse aliquid proportionatum ex periti viri arbitrio mensurandum. Ratio est, quia adhuc illam obligationem quamvis sine incommodo suscipere, est pretio æstimabile, illamque gratis assumere nemo tenetur.

§. V. *Quis possit fidejubere?*

1 Inquires quarto, quinam possint fidejubere?

Resp. Qui bona habent, vel eorum liberam administrationem. Hinc pauperes, pupilli, filiifamilias non habentes peculium castrense, vel quasi castrense, & Religiosi a fidejubendi munere repelluntur.

2 Repelluntur etiam Clerici a fidejubendo pro Laicis, licet teneat fidejussio, si fit, ut habebant, C. *ult. de fidejuss.* Imo usu jam receptum videtur, apud Less. *l.* 2. *c.* 28. *n.* 19. Bonac. *l. c. p.* 2. saltem raro posse eos fidejubere etiam Laicis, modo id faciant de suo patrimonio, vel fructibus sui beneficii sine damno Ecclesiæ, & sine periculo, ut depauperentur.

3 Repellitur item mulier, quæ invalide fidejuberet pro viro, valide tamen pro filiis, sed cum quibusdam solemnitatibus, idest cum instrumento publico, adhibitis testibus tribus cum subscriptione. Verum ipsa eadem potest eam fidejussionem rescindere (si voluerit uti privilegio Senatus Consulti Vellejani, sed ante sententiæ executionem) & tunc ipsa ad nihil obligabitur etiam in conscientia. Lege Delugo *disp.* 32. *de Just. n.* 11.

4 Excipiuntur autem aliqui casus, in quibus mulier fidejubens uti hoc Vellejano privilegio non valet. Primo, si pretio conducta fidejussit. Secundo, si huic privilegio renunciavit coram Magistratu, vel cum juramento; nam cum hoc privilegium in ipsius favorem peculiarem concessum sit, renunciare illi poterit. Tertio, si fidejussit pro dote, vel pro suo creditore, vel pro libertate servi. Quarto, si fidejussit in fraudem. Quinto, si post annum a fidejussione pignus dedit, aut obligationem iterum suscepit. Quæ omnia pluribus tractata videri possunt apud Doctores, Mol. Rebell. Gomez, aliisque citatos a Bonac. *l. c. p.* 2. & a Sanch. *l.* 4. *de Matr. d.* 9. *n.* 15.

§. VI. *Quando fidejussor potest agere, ut liberetur a fidejussione.*

1 Sane in tribus casibus, qui enumerantur a Sacro Textu *C. fin. de fidejussoribus* his verbis; *Eum, pro quo te fidejussorem obligasti, si diu in debiti obligatione cessavit, aut dissipare bona sua cœpit, seu super hoc te damnatus fuisti, jure poteris convenire ut te a fidejussione debeat liberare.* Hæc Textus. Vide Glossam, & textus civiles ab illa citatos.

C A-

CAPUT II.

De Assecuratione.

1 ASsecuratio est *contractus, quo quis ob pretium suscipit in se periculum rei alienæ, obligando se ad illius rei compensationem ita ut pereunte tota re, totum compenset, pereunte parte, partem*. Licitus est ejusmodi contractus, quia est contractus fortis: & propter eamdem rationem erit licitus, etiam quando assecuratur vita alicujus per aliquot annos, &c.

2 Debet tamen, ut sit justus, habere quatuor conditiones; Primam, ut adsit æqualitas inter pretium, & pericula: id, quod certe vel lex, vel usus communis, vel vir expertus judicabit. Secundam, ut assecuratio sit libera, non extorta. Tertiam, ut assecurator admoneatur de periculis, quo scilicet sic videat, an velit, & quantum possit petere pro gravamine, quod subit. Quartam, ut res, quæ assecuratur, existat, & quidem cum periculo, secus quid assecurabitur? adde & quintam, ut qui assecurat, habeat bona, quibus totius rei assecuratæ compensationem facere possit, si ea tota pereat; vel partis, si solam partem assecuravit.

Qui scit rei eventum, an possit assecurationem præstare?

3 Ex dictis conditionibus infero Primo, si quis petat assecurationem a te certo sciens, rem navium v. g. periisse, vel eam esse vacuam mercibus, invalidam esse tuam assecurationem de navi, vel mercibus, atque adeo injuste illum accipere deinde a te compensationem: quia reipsa nihil assecurare potuisti. Dico (certo) nam si sit dubium, quod dubium tibi notum fiat, poterit procedi ad assecurationem pretii ejusmodi dubio proportionati.

4 Quæres. Quid contra? Si ego sciam per Astrologiam v. g. non fore tempestatem (sic supponamus) vel per admonitionem amicorum certam, mare tutum esse a Piratis: Breviter sim certus nullum subesse periculum, possumne ob assecurationem navis tantum accipere; quantum alius acciperet, qui hæc nescit.

Resp. Posse docet Less. l. 2. c. 28. n. 27. Sed mihi, & Bon. *d. 3. de contr. q. 9. p. 3. V. Sed contrarium mihi*, videtur non posse, quia sic nihil revera assecuraretur, & non esset contractus fortis.

Qui nihil habet, an possit assecurare?

5 Infero Secundo, si tu assecurator nulla bona habens, nec habere sperans, quibus possis compensare rem, si forte pereat, fingas habere, & assecures, invalidam esse tuam assecurationem, & injustam, quia non est æqua conditio ex utraque parte, unde nihil potes accipere pro ejusmodi assecuratione.

Qui partem habet, an possit præstare assecurationem totius?

6 Infero Tertio, quid dicendum, si quis habens in suis bonis, vel habere sperans quinque millia v. g. tantum, assecuret merces navis onerariæ merentes decem millia, poteritne juste pretium, assecurationis accipere, & retinere? pretium inquam correspondens, si non decem millibus, saltem correspondens bonis, quæ jam habet, id est quinque millibus?

6 Respondent Bonac. *l. c.* probabilissimum esse, quod non possit, ne partem quidem accipere, sine onere restitutionis, quia contractus assecurationis ejusmodi est invalidus, fraus enim assecurationis dedit causam huic contractui; nam consensum nullo modo mercator huic præstasset, si scivisset ejus partialem impotentiam: ipse tamen Bon. citans Reb. ait, se putare posse juste partem correspondentem accipere, & retinere, quia hic assecurator jam solvisset pro una parte, id est pro quinque millibus; pro aliis vero quinque millibus jam se exposuit periculo illas resarciendi, & de facto obligabitur restituere, si forte ad pinguiorem fortunam devenerit.

8 Equidem non video, qua ratione sit probabilis hæc posterior Bon. & Rebell. sententia, nam semper urget ratio modo dicta ex involuntario mercatoris; qui certe nunquam consensum præbuisset, etiamsi scivisset mercatorem se obligare ad damna solvenda, postquam ad pinguiorem fortunam devenerit; ipse enim statim volebat & quidem certam compensationem, non vero futuram, & incertam. Sane quoad peccatum mortale ipse idem Bonac. omnino debebit concedere, assecuratorem illud commisisse, quandoquidem in re gravi decepit mercatorem, dum illum posuit in periculo, ut si res periisset, debuisset expectare integram compensationem, sub tanta incertitudine, post indeterminatos annos, puta quando forte assecurator in meliorem fortunam incidisset. Dico ergo prædictum assecuratorem & peccasse, & restitutionis onus subiisse.

Assecuratio pretii justi in subhastatione Hispanice Prometidos *an licita?*

9 In Hispania solet quidam contractus assecurationis celebrari, quem referunt, & approbant Azor. *3. p. l.* 21. *c.* 21. *dub.* 3. & Filliuc. *tr.* 3. *c.* 1. *q.* 10. *n.* 57. nam dum reditus, seu gabellæ publicę (idem dici poterit de aliis rebus) sub hasta, voce Preconis, vendi vel locari proponuntur, ne desint emptores, vel conductores, promittitur certa pecuniæ summa alicui viro, qui pretium augeat usque ad pretium rei subhastationi expositæ justum, cum pacto, ut si non sit alius, qui plus offerat, reditus, seu gabella illi detur, qui pretium justum auxit. Vides? hic vir assecurat Magistratibus pretium justum, & gabellæ locationem: Magistratus vero proportionatam mercedem illi solvit. Estne ergo illicita ejusmodi assecuratio?

Resp. Esse licitam, docent prædicti Azor. & Filliuc. & merito, quia Magistratus redditur securus de justo pretio, deque locatione suæ gabellæ, & vir ille pro eo, quod promittit (quod certe onus est) mercedem justam accipit. Cæteri vero, qui concurrunt ad rem emendam, vel conducendam, non possunt conqueri, quia ille assecurator jus habet (ut & alii omnes) offerendi pretium majus, & minus, &c.

CAPUT III.

De Pignore.

§. I. *Quid sit Pignus?*

1 PIgnus, sicut & depositum, & commodatum aliquando sumuntur pro ipsa re, quæ traditur, aliquando pro contractu, sub quo datur, & in hac posteriore significatione hic de his potissimum est locutio, licet & prior significatio non raro intercurrat.

2 Pignus ergo est *contractus, quo res alicui traditur, seu obligatur ad securitatem crediti*. Quoniam vero aliquando pignus consignatur creditori, ut communiter solet fieri, in rebus mobilibus; pro pecunia enim, quam tibi debeo, trado tibi vas argenteum v. g. in pignus; aliquando vero non consignatur creditori res, sed remanet in manu debitoris, obligata tamen ipsi creditori, ut communiter solet fieri in rebus immobilibus; nam pro pecunia, quam tibi debeo, obligo meum prædium tibi, illudque apud me retineo, tibi tamen realiter obligatum in securitatem tui crediti. Ideo duo sunt genera contractus Pignoris; alterum, quo res traditur creditori, & vocatur proprie, strictéque pignus: Alterum, quo res remanet apud debitorem, & appellatur hypotheca, quod est verbum græcum, latine *supposita*, quasi res supposita, seu obligata alteri. In utroque autem casu dominium rei remanet apud eum, qui pignus dat. Unde vides, hic nos nullo modo loqui de bonis, v. g. de fundo, supra quo census aliquis impositus est, quamvis enim tunc fundus dicatur hypothecatus censui: non tamen illa est propria hypotheca, de qua agimus, sed est ex probabilissima sententia venditio partialis dominii utilis illius fundi, ut diximus, cum de censibus, & notat Delugo *d. 27. de Just. n.* 20.

3 Dictum autem modo est (*ut communiter solet in reb. immob.*) nam interdum etiam res immobilis v. g. prædium creditori datur, ut ipsum apud se habeat, & tunc sane erit Pignus stricte, & proprie sumptum.

4 Ex prædicta differentia cognoscis, cur pignus semper est res determinata; hypotheca vero possit esse de re indeterminata, & in confuso. Ratio est, quia pignus debet dari, ut remaneat in manu creditoris, quod rei indeterminatæ competere non potest: at in hypotheca satis est, ut res remaneat obligata credito alterius, quæ obligatio licet imponatur subinde in aliqua re determinata, & particulari, v. g. in hoc determinato prædio, quo pacto vocatur hypotheca particularis; potest tamen imponi, & non raro imponitur, in omnibus bonis futuris, præsentibus, &c. quo pacto vocatur hypotheca generalis.

5 Quando denique diximus, posse imponi in prædictis bonis hypothecam, semper intelligimus pro illa quantitate, qua valet; nam propterea prædium hypothecatum uni non potest alteri obligari, si prædium non est sufficiens ad utramque obligationem, ut recte notat Azor. *3. p. l. 7. de pign. c.* 2. Fill. *tr.* 38. *c.* 9. *q.* 8. *n.* 179.

§. II. *Quis potest oppignorare, & quæ bona?*

1 JAm quæro a quibus, & quæ bona possunt dari in pignus, seu hypothecam;

Resp. Uno verbo (quod apud alios mox citandos potest pluribus & minutatim videri) ab his, qui habent bonorum liberam administrationem, quique habent bona, imo & jura, quæ possunt vendi, & alienari. Non ergo bona Ecclesiastica; non bona publica; non homo liber: non bona, quæ non sunt sub tuo vel dominio, vel libera administratione, in pignus dari, vel hypothecari possunt. Lege Vasq. *in opusc. c. 1. de pign.* Azor. *3. p. l. 7. de pign. c.* 5. *&* 6. Mol. *d.* 529. Delugo *d. 32. de Just. n. n.* 26. aliosque; & Bonac. quidem *l. 3. de contr. q. 10. p.* 1. concedit, posse te pignus, quod ab alio accepisti, in pignus dare (intellige semper, præscindendo ab aliqua justa explicita, vel tacita conventione) quia potes alteri cedere jus, quod tu habes in pignore. Sed adverte id non esse, nisi pro quantitate, quæ tibi debetur, & pro tempore, quo durat tuum jus: nam ideo, si dominus pignoris tibi debitum solvat, cessare debebit hæc nova oppignoratio.

§. III. *Fructus Pignoris cujus sint? Remissive.*

1 HIs cognitis, quærimus; si forte a meo debitore obtinui in pignus rem fructiferam, cujus erunt ejus fructus?

Resp. Debitoris, quia is semper remanet dominus pignoris, ut superius dictum est fuse *in tr. de mutuo, & usura c. 6. §.* 2.

§. IV. *Res data in pignus proprie dictum, si varietur, an remaneat pignus, & quomodo reddendum?*

1 SI res oppignorata fructifera, v. g. prædium, contingat variari, remanetne eodem modo obligata pro creditore, sicut antea? Idem etiam potest evenire in re non fructifera, &c.

2 Resp. Cum hac distinctione. Potest res variari vel in pejus, vel in melius: Si in pejus, quia v. g. vinea destruitur, domus corruit, silva cæditur, remanebit oppignoratum id, quod saltem de substantia superfuerit, nempe solum, seu fundus, ut etiam, quia ligna sunt pars silvæ, remanebunt etiam & ipsa oppignorata. Si tamen ex dictis lignis fiat aliquod artefactum, v. g. Navis, non amplius oppignorata erunt, quia videntur multum mutata per illam novam efformationem, ita disponente lege. *L. si convenerint* 2. *§. Si quis ff. de Pignoratitia actione*.

3 Dixi *saltem de substantia*, nam si superfuerit solum aliquod de qualitate, non remanebit pignus, unde remanentibus lignis e navi oppignorata, vel corio ex oppignorato bove, inclinat Mol. *d. 533. fin.* non remansura ligna, & corium subjecta pignori.

4 Sed cur modo ligna silvæ remanserunt oppignorata, non vero hæc ligna navis?

Resp. Ratio fortasse est, quia ibi ligna sunt partes immutatæ respectu silvæ; unde recte dicuntur esse de substantia tui pignoris, quod erat silva. At hic ligna ex navi destructa sunt partes valde mutatæ respectu navis, & ideo vocantur qualitatis navis, cujus substantia tota consistit in artificio. Unde, sicuti modo a citata lege (*Si convenerint*) propter novam efformationem, seu compositionem navis, deobligata fuerint ligna silvæ oppignoratæ ab onere pignoris; ita nunc propter difformationem, seu destructionem navis, ligna ab onere pignoris pari modo deobligantur.

5 Si vero in melius res oppignorata varietur, quia prædium v. g. fuit a possessore melioratum, plantando ibi v. g. vineam, vel domus amplior fuit effecta, &c. remanebit etiam ipsum augmentum pignori subjectum, quia accessorium sequitur principale.

6 Sed quid fiet deinde, quando ego debitor solvam, quod debeo, & volo, ut reddatur mihi dictum prædium, seu dicta domus, danda mihi est sic meliorata, necne?

Resp. Vel primo, hæc melioramenta, utique utilia, de quibus nunc loquimur, sunt facta ab ipso creditore: vel secundo, facta sunt a tertio, ad quem forte prædium illud pervenit.

7 Si fuerit hoc posterius, sensit Molin. *d.* 533. contra Covar. Mol. sequitur Delug. *de 32. de Just. n.* 32. non teneri hunc tertium tradere prædium, nisi prius sibi solvatur, quod expendit, & quod plus valet ratione suæ utilis meliorationis. Addit Molina, eidem tertio dari optionem, ut, vel faciat, quod dictum est, vel solvendo illum valorem, quo prædium, antequam illud augmentum accepisset, æstimabatur; sibi prædium retineat. At Covar. sentit, cogi posse hunc tertium, ut reddat prædium accipiendo pretium suarum meliorationum. Et certe hæc sententia Covarr. mihi probabilissima videtur, quia prædium, cum sit verum pignus in hoc casu, de quo loquimur, domini est, & illi debetur.

8 Si fuerit illud prius, hoc est, si tuum prædium datum in pignus fuerit auctum ab ipso tuo creditore, in cujus manu prædium erat, licet ipsi non detur optio prædicta; tamen non tenetur tibi reddere illud, nisi tu præter antiquum debitum, solvas etiam id, quod ille utiliter expendit pro melioramentis dictis eo modo, quo dictum est supra *in tr. de Locat. c. 1. §. 1. n.* 14. *&* 15. a me universaliter. Imo poterit teste Mol. *l. c.* sibi tamdiu retinere prædium, quamdiu ipsi resarciantur expensæ utiliter factæ. Ratio omnium prædictorum est, quia

non est æquum, ut is, qui rem suis expensis utilem tibi fecit, defraudetur sua mercede, deductis semper deducendis, ut semper supponi debet.

9 Sed quid, si rem auxit hujusmodi possessor, sed inutiliter? Ut, si creditor in manu cujus fuit dictum prædium, fecisset in illo picturas, fontes, aliaque ad ornatum superfluum, & inutilem?

Resp. De his non agit expresse hic Mol. sed ex ejus doctrina, & ex Sanch. *lib. 2. sum. c. 23. n. 139.* & ex his, quæ ego *ib. l. c. n. 13. & lib. 8. in Dec. tr. 3. c. 3. §. 5. a n. 13.* dixi, colligi potest, hæc non deberi solvi ab eo, cujus est pignus; sibi enim imputet, quod in aliena re, quam jam sciebat esse alienam, inutiliter sive parum, sive multum expenderit. Recole necessario citatum locum nostrum de locatione; nam ex doctrina ibi tradita poterunt, & debebunt multa huc pertinentia vel explicari, vel addi.

§. V. *In rem sibi hypothecatam quidnam juris habeat creditor?*

1 RESp. Si rem tuam v. g. prædium, obligasti in securitatem alicujus debiti in favorem creditoris, illam tamen creditori non tradidisti, sed apud te reservasti, creditor semper habebit jus in eam rem, quæ onus hoc, & obligationem realem secum semper defert, ut supra iterum dictum est. Hinc fit, ut ad quemcumque possessorem transierit, possit creditor debitum suum ex illa exigere quamvis ex jure novo non possit, *In Auth. de Fidejuss §. Sed neque*, etiam in hypotheca expressa, agere dictus creditor contra tertium possessorem, nisi præcedente excussione in bonis debitoris, & fidejussorum. Debet ergo probare creditor, rem illam fuisse debitoris tempore contracti debiti, vel postea, & fuisse comprehensam in hypotheca, factamque esse discussionem in bonis debitoris, & fidejussorum. Quando autem tertius possessor rei hypothecatæ cogetur solvere, debet ei dictus creditor cedere jus, quod habebat contra debitorem principalem, & fidejussores. Ita Delugo *d. 25. de Just. n. 23.* qui non notat eam doctrinam, quam nos in simili notavimus *sup. c. 1. §. 2. n. 13* quæ tamen erat omnino notanda, propter paritatem rationum, estque multum in praxi animadvertenda.

2 Illud denique nota, quod dictum est de discussione facienda in bonis debitoris, non procedere, ut habet Delugo *l. c. n. 34.* in fundo v. g. super quo census aliquis impositus est; hic enim, si vendatur, vel alienetur, defert ita secum onus illud, ut non debeat prius a venditore census peti reditus, sed immediate ab ipso tertio possessore. Ratio est, quia illa, ut modo *n. 7.* dixi, non est proprie hypotheca, de qua hic agimus, sed venditio particularis dominii utilis illius fundi: at vero circa bona alia, quæ hypotheca generali obligantur pro securitate ejusdem census, erit observanda dicta authentica, hoc est, si transeunt ad tertium possessorem, non debent hunc tertium obligare ad solvendum, nisi facta prius excussione prædicta, quia hæc alia bona non sunt vendita, sed proprie hypothecata.

§. VI. *Pignoris Venditio.*

1 INquires Quarto. Si præfixo tempore debitor debito non satisfacit, licitene creditor pignus, quod apud se retinet, vendet, ut habeat, quod ipsi debetur, reddito semper excessu, si adsit, ipsi domino pignoris?

Ut respondeam, scito pignus aliud vocari Conventionale, estque illud, quod partes inter se dant, recipiuntque, aliud Prætorium, aliud Judiciale, atque hæc sunt ea, quæ auctoritate Prætoris, vel Judicis dantur.

3 Jam nunc Resp. non esse difficultatem Primo, quod pignus conventionale vendi possit, si inter partes conventum est, ut illud post moram solutionis vendatur, juxta ea, quæ explicuimus supra *tr. de Mutuo, & usura, c. 6. §. 2.* nec Secundo, esse difficultatem, quod vendi non possit, si ut illud non vendatur, conventum est. Aliqui tamen in priore casu post dictam moram requirunt, semel saltem, monendum esse dominum pignoris, sed non esse necessario monendum, docet Azor. *3. p. l. 3. q. 5.* Regin. *l. 25. n. 605.* quia ejusmodi monitio non fuit deducta in pactum. Alii item (& sane valde probabiliter) cum iisdem Azor. & Regin. in posteriore casu, quando præcessit pactum, ne pignus venderetur, dicunt, adhuc posse vendi, sed post monitionem: nam de ratione, & natura pignoris est, ut vendi possit, sed assistente debitore, si velit, ne fraudem suspicetur.

Difficultas ergo est, quando de ejusmodi venditione facienda, vel non facienda, nihil est conventum.

4 In hoc casu leges *L. fin. §. Sin autem C. de Jure dominii impetrandi*, disponunt; ut creditor non possit vendere pignus conventionale, nisi præmissa una monitione, & elapsis duobus annis a monitione. Antea igitur nulla ratione vendere poterit: illis autem elapsis, poterit creditor pignus propria auctoritate vendere, sed præsente, & sciente domino. Quod si non inveniatur, qui velit emere, conveniendus est Judex, monito domino, qui si nolit comparere, certum tempus ei assignabitur a Judice ad comparendum, quo non comparente, poterit creditor petere a Principe, ut pignus sit ipsius creditoris, licet cum conditione, ut si intra alios duos annos compareat debitor, satisfaciatque creditori, sibi pignus recipiat.

5 De pignore prætorio nihil est statutum. Remanet igitur, ut vendi possit arbitrio Judicis.

6 De Judiciali leges statuunt, ut illud non detur in manu creditoris, nisi post quatuor menses a lata sententia Judicis: potest tamen ab eodem Judice hoc arctari, vel produci ex justa causa: postea vero expectentur alii duo menses, post quos pignus vendi potest, sed certa auctoritate Judicis intercedente.

7 Notat autem Mol. *d. 538. n. 12.* illud biennium, quod requiri modo diximus in conventionali, posse reduci ad quatuor, vel sex menses, si creditor recurrat ad Judicem, qui convertat pignus illud conventionale in judiciale, hoc est, ut ipsi creditori detur illud pignus auctoritate publica, quod jam habebat ex conventione privata, nam sic pignus jam redditum judiciale, ut hujus naturam sequatur necesse est.

Hæc statuunt leges communes. Quod si alicubi sint alia statuta, vel consuetudines, servanda ea omnino erunt in foro externo. Sed quid pro foro interno?

8 Resp. Ad vendendum Prætorium, vel Judiciale pignus semper auctoritate Judicis opus esse, etiam in foro interno conscientiæ, mihi certum videtur, quia sicuti ea pignora ab auctoritate publica procedunt legitime, ut supponimus; ita ab eadem dissolvi debent. At, quoad pignus conventionale, voluissem sane in aliquem Theologum incidere, qui mihi diserte explicasset, an illa lex de pignore conventionali, quam modo attulimus *n. 4.* urgeat solum in foro externo, an etiam interno conscientiæ? Explico: si quis creditor ante omne judicium exterius, post moram solutionis a debitore incursam, ipsoque monito, vendat; illis duobus annis non elapsis, pignus justo pretio, quo sibi ex integro satisfaciat, quodque forte superest, reddat pignoris domino, an, inquam, in conscientia, quicquid futurum timeatur in foro externo, tutus ejusmodi creditor sit?

9 Certe putarem, nisi me mea fallit opinio, quam nolo ratam, nisi doctiorum accedat assensus, tutum esse. Primo, quia fortasse, seu tacite ejusmodi pactum, idest vendendi pignus modo dicto, initum esse cum domino pignoris semper supponitur, quo pacto supposito, posse vendi pignus, diximus *n. 3.* Supponitur autem fieri ejusmodi pactum, quia dum debitor dat pignus in manum creditoris, illius arbitrio relinquere illud videtur, si monitus, designato tempore ipsi non satisfaciet.

10 Secundo, quia durum, & nimis grave est creditori, tot menses, totque annos expectare, ut suum recuperet.

11 Tertio, quia recursus ad Judicem, & tam longa expectatio vergit in damnum ipsius debitoris, nam obligabitur ad expensas, quas facturus subinde est creditor in ejusmodi terminis computandis, & ad plura alia damna, quæ facile idem creditor causa debitoris patietur, dum sibi non satisfit per duos illos annos a domino pignoris.

12 Quarto, quia præsumendum est, ejusmodi legem esse constitutam ad fraudes tollendas: ubi igitur fraudes vere non adsunt, ut quid tot subtilitates juris in conscientia servandæ sint?

13 Quinto, quia possumus affirmare ab hac lege non invalidari, nec illicitos reddi actus præter illius dispositionem, ante Judicis sententiam, antea ergo ad nullam restitutionem obligabitur, quamvis (si postea creditor, qui vendidit pignus sine illis solemnitatibus, condemnetur a Judice) ipsius sententiæ stare omnino debeat, quia semper justæ Judicis sententiæ, etiam in conscientia parendum est.

14 Sexto, quia Glossa hujus legis in figuratione casus ait, creditorem vendentem pignus sine dictis solemnitatibus amissurum etiam debitum suum: Ergo Glossa supponit, hanc esse legem pœnalem, quoad hanc partem, per quam scilicet debeat dictus creditor amittere debitum, ergo valde probabile erit, esse pœnalem, etiam quoad totam: lex autem pœnalis communiter, non nisi post latam sententiam conscientias ligat. Sic considerasse sufficiat.

CAPUT IV.

Quid, & quotuplex sit Hypotheca?

1 QUid sit hypotheca, diximus per occasionem satis *c. præced. §. 1.* Quotuplex autem ea sit *ib. & §. 3.* indicavimus. Breviter alia est expressa, alia tacita. Hypotheca expressa est ea, quæ ex partium conventione habetur, quarum aliam esse specialem, seu particularem, aliam generalem *l. c.* breviter innuimus. Tacita est illa, quæ implicite involvitur in alio contractu, & dispositione juris. Illud igitur dumtaxat hic explicandum erit, quinam sint ejusmodi contractus, in quibus ex dicta juris dispositione resultat hypotheca, statim atque illi celebrantur, per quam hypothecam bona unius sint obligata alteri ex contrahentibus?

2 Resp. Esse novem. Primo enim invenitur tacita hypotheca in bonis mariti, quæ tacite sunt oppignorata, seu hypothecata pro dote.

3 Secundo in bonis ministrorum Ecclesiæ, quæ sunt hypothecata pro mala administratione.

4 Tertio in bonis promittentis dotem, donec illam promittens solvat.

5 Quarto, in bonis contrahentis cum fisco.

6 Quinto, in bonis patris administrantis bona filii.

7 Sexto, in bonis tutoris, & curatoris pro administratione bonorum pupilli, & minoris.

8 Septimo, in fructibus fundi locati, qui censentur hypothecati pro pensione solvenda, & pro damno forte facto a conductore in eodem fundo.

9 Octavo, sunt etiam hypothecatæ pro eadem pensione, & damnis res in fundum (quem vocamus prædium rusticum) invectæ, sciente domino, & res in domum (quam vocamus prædium Urbanum) invectæ, etiam domino ignorante, modo ejusmodi res invectæ non sint alienæ, & modo sint ibi permansuræ, nam propterea merces vendendas non intelligi hypothecatas, licet in domum sint invectæ, notat Mol. *d. 499. nu. 4.*

10 Nono denique, quod est pro praxi valde notandum, tacita hypotheca invenitur in omni re, ad cujus conservationem mutuatur, seu datur pecunia. Illa enim res ex ejusmodi pecuniæ auxilio conservata remanet obligata pro ea pecunia cum prælatione ante alios habentes priorem hypothecam. Lege hæc distinctius, aliaque huc pertinentia apud Molin. *d. 489. & 497.* Bonac. *d. 3. de contr. q. 10. p. 2.* Azor. Salon. Valq. apud citat. aliosque.

CAPUT V.

De Deposito.

§. I. *Quid sit Depositum.*

1 DEpositum est *contractus, quo sola rei custodia alterius fidei committitur.* Et quidem, si a Judice tibi ejusmodi custodia committatur, vocabitur depositum judiciale; id quod solet fieri, quando res aliqua litigiosa datur alicui in custodiam, donec lis terminetur, nam propterea vocatur etiam sequestrum. Si inter personas privatas res agatur, depositum appellatur depositum privatum, de quo nobis potissimum erit locutio.

CONTRACTUS.

Ubi de rebus apud hospitem depositis.

2 Dictum est Primo, (*contractus*) quo significatur requiri consensum, tam deponentis, quam depositarii. Quare non eo ipso, quod domi meæ aliquid deponis, ego depositi contractum tecum celebravi, nisi signa ostenderim, quibus depositum acceptaverim, vel certe, nisi ex officio id muneris habeam: tunc enim dum illud officio exerceo, implicite rem custodire promitto. Hujus generis fere sunt navigiorum domini, hospitiorumque administratores: tacite enim navigantium, hospitumque res sub sua cura recipiunt: licet satis probabiliter Less. *l. 2. c. 27. n. 10.* hanc promissionem in his, & similibus non cognoscat: idque propter multitudinem in illa loca, quasi publica, accedentium, indeque recedentium; addens, saltem non esse communiter in usu tantam obligationem custodiendi, nisi ab hospitibus peculiaris cura suarum rerum actu illis commendetur.

REI

3 Dictum est Secundo (*Rei*) sane communiter mobilis: non repugnat tamen, posse & immobilia deponi, ut quando vellem v. g. prædium meum amico custodiendum tradere.

CUSTODIA.

Ubi, de expensis pro deposito factis, & lucro acquisito ex eodem.

1 Dictum est Tertio (*sola rei custodia*) quo significatur Primo, rem esse realiter tradendam depositario, neque enim custodiri potest, quin

reipsa

reipsa non recipitur. Secundo, esse statim restituendam, petente domino. Tertio, esse restituendam in eodem loco, in quo tradita est; quia, nisi aliud juste fuerit conventum, hæc tria significant illa verba (*Sola rei custodia*) significatur item. aliquam mercedem esse dandam pro labore custodiæ. Vide, quæ dixi supra *tr. 3. de Camb. c. 3. §. 3.* Significatur denique pactum, quo depositarius non teneatur depositum custodire vel quo non teneatur ex dolo, injustum esse, & invalidum, quia est contra naturam contractus depositi: adde esse contra bonos mores, ut notat cum aliis Barth. a S. Fausto *in Spec. Confess. d. 8. n. 11.*

2 Iisdem verbis illud item significatur, nimirum per depositum non transferri dominium in depositarium, nec illo concedi usum; committitur enim sola custodia. Quod si concedatur usus, jam transibit contractus in mutuum, vel commodatum, vel locatum.

3 Præterea, ex eo, quod per depositum non transfertur dominium in depositarium, colligitur juste depositarium exigere expensas factas circa rem depositam; v.g. circa equum (excipe nisi equo usus fueris, ususque compensetur cum expensis) eumdemque depositarium posse sibi retinere depositum, donec ipsi solvantur dictæ expensæ, ut notat Mol. *d. 526.* nam non tenetur suis sumptibus depositarius alere, seu conservare rem, quæ nec ejus est, nec ab ea emolumentum recipit.

4 Hinc insuper sequitur, ut meo deposito uti nequeat depositarius, quia res deposita ejus non est, sed mea. Sunt tamen duæ exceptiones, Primo, quando creditur, usum non displiciturum domino. Secundo, quando dominus usum concessit saltem tacite. Tacite autem concedere præsumitur, quoties deponit rem usu consumptibilem, & quæ functionem habet: si v. g. deponit quis apud te pecuniam, vel frumentum, nec interdicit tibi ejus usum (interdicere mihi videtur, saltem tacite, si deponat apud te vinum v. g. generosum, vel quid simile difficulter reddendum in sua bonitate, &c.) potes illis uti, quia ex natura rerum hujus generis præsumitur dominus non curare, si illis utaris, eaque convertas in mutuum; jam enim es futurus promptus illa omnino æquivalentia reddere sine mora. Ita Mol. *d. 524.* & Fagun. *in Dec. l. 7. c. 16. n. 18.* ita etiam Laym. *l. 3. sect. 5. tr. 4. c. 26. n. 5. concl. 3.* aliique apud Bonac. *d. 3. de contr. q. 14. p. 1. n. 3.* loquens de Officialibus, & Magistratibus, apud quos frumentum, & similia deponuntur.

5 Quid, si depositarius utatur ad negotiationem dicta v. gr. pecunia, vel frumento apud se depositis, retinere ne juste poterit sibi lucrum ex ea negotiatione receptum?

Resp. Si faciat, invito deponente, non posse, docet Sylvester *V. Depositum n. 10.* sed lucrum esse dandum ipsi deponenti, retentis solum expensis, & æstimatione sui laboris. Sed posse, etiamsi deponens sit communitas, Magistratus, vel privatus homo quicumque, probabilissimum est. Ita Fag. Laym. *ll. cc.* quia illud lucrum est partus industriæ depositarii, & ex alia parte jam hic promptus est reddere integre, & sine mora depositum, statim ac dominus illud petierit.

A depositario autem deberi deponenti non solum rem ipsam depositam, sed etiam damnum lucri cessantis, si forte aliquod factum fuit eidem deponenti, nullus ignorat. Ut etiam, quando res deposita fuit ex illis, quæ functionem non recipiunt, qualis esset v. g. vestis, deberi item, quanti valet ejusmodi usus, vel pueri sciunt.

6 At peccatne is, qui sic se gerit, domino præsertim positive invito?

Resp. Ita puto, sed certe ad mensuram rationabilis involuntarii domini, quia aliqua tandem injuria mihi fit, si mea pecunia, quamvis sine meo damno, tu velis uti, me positive prohibente, unde & volente, ne illa pecunia deposita transeat in mutuum.

ALTERIUS FIDEI COMMITTITUR.

Ubi an depositum confiscatum reddendum sit Fisco?

7 Dictum est Quarto (Alterius fidei committitur) nam propterea, si depositum perit culpa depositarii, obligabitur is ad restituendum tantundem.

8 Quod autem requiratur, ut videre est *l. 8. in Dec. tr. 3. c. 5. §. 1.* ad hanc obligationem inducendam culpa gravis, & quando hanc intervenisse judicandum sit, alibi diximus, ubi etiam notavimus, si casu res deposita pereat sine depositarii culpa, domino perire, quia sicuti domini est, sic domino perit.

9 Quamvis autem tuæ fidei commissum sit depositum, docet nihilominus Nav. quem citat, sed non sequitur Bon. *de contr d. 3. q. 14. p. 3. n. 7.* cum Regin. & Azor. aliisque, te debere depositum Fisco reddere, si forte illud fuerit legitime confiscatum, quia publicatis bonis alicujus, fisco competunt illa bona, quare & deposita ubicumque inveniantur. Verum contrarium sustinet uterque Sa Genuinus, & Expurgatus, *V. depositum n. 6.* qui sic habet, *depositum dandum fisco, si ei omnia bona deponentis sunt adjudicata, ait Navarrus, ego ei, qui deposuit, restituendum crediderim, quoad forum conscientia, nisi id Judex prohibuisset.* Hæc Sà, quem citans sequitur Less. *l. 2. d. 3. n. 4.* addens posse etiam restitui Fisco, quia etiam ipse habet jus rem illam confiscatam sibi vindicandi. Vide, quæ in hanc rem dixi *l. 2. in Dec. c. 1. §. 5. n. 21. & 22.*

§. II. *Quis deponens, quis depositarius esse possit?*

1 OMnes ii ratione utentes, qui rei alicujus administrationem habent, eam rem deponere apud fidelem virum, imo & apud infidelem, sed suo periculo, possunt. Res hæc majore non indiget explicatione. Lege Azor. *p. 3. l. 7. c. 3.* Omnes præterea (abstrahendo ab aliqua peculiari prohibitione) ratione utentes, etiam pupilli, etiam fœminæ, etiam Clerici, etiam Religiosi, sed hi cum licentia suorum superiorum, possunt esse depositarii. Modo notes, neque Ecclesiam, neque Monasterium ad quidquam obligari, si depositum (quamvis cum culpa depositarii Clerici vel Religiosi) pereat, nisi quando ipsius Ecclesiæ, vel Monasterii nomine acceptatum fuit depositum, quia ex culpa peculiaris Religiosi non obligatur Ecclesia, ut pluribus prosequitur Castr. *t. 3. tract. 16. d. 3. p. 16. & ib. disp. mox cit. p. §. 13. 3. num. 6.* aliique.

Duo selecta de Religioso depositario.

2 Primo. Si Religiosus, v.g. Superior legitime, nomine Religionis, depositum suscipiat, illudque expendat pro ipso Monasterio, idque constet, poteritne Religio licite, & sine pœnarum timore, bonum stabile alienare, quando alia via non suppetit, ut sic depositum domino reddi possit?

3 Resp. Posse, docet Castr. *t. 3. tr. 16. disp. 4. p. 13. §. 4. n. 6.* non solum in casu proposito, sed etiam si culpabiliter amissum fuit, licet non in utilitatem Monasterii expensum. Si plura velis, illum lege.

4 Secundum. Si Religiosus depositum suscipiat, superiore non consentiente, mortaliterne contra paupertatis votum peccat?

Resp. Cum ea distinctione, quam recte adhibet idem *ib. d. 3. p. 21. n. 6.* Si pecuniam, vel aliud quidvis (inquit) a sæculari accipias in custodiam, excusaris a vitio paupertatis. Et paulo post *Adverte tamen supradictam depositionem non debere admitti in vim depositi, sed solum in vim cujusdam familiaris custodia, alias peccaret Religiosus adversus paupertatis votum, depositi contractum celebrando, quia esto contractus nullus sit, nullamque obligationem Monasterio imponat: at velle, quantum est ex se, obligationem subire, & vim depositi deponenti concedere, superiore inconsulto iniquum est.* Hæc ibi. Quando ergo idem *ibid. d. 4. p. 13. §. 4. n. 13.* citans Mol. *d. 525.* & Sanch. *l. 6. sum. c. 14. n. 57.* docet Religiosum peccare, si depositum gravis materiæ sine licentia acceptet, est intelligendus (ne sibi sit contrarius) de deposito concedente jus alteri, ut jam distinximus.

Eodemque modo intelligendum esse puto Delugo *d. 33. de Just. sect. 2. n. 6.* qui cum dixisset, Religiosum malefacturum (hoc est, ut ego interpretor, incongrue, quando loquimur de deposito in vim familiaris custodiæ) recipiendo depositum sine Prælati licentia, citavissetque Mol. *d. 525. modo citata*, & Laym. *l. 3. tr. 4. c. 24. n. 6.* addit: *Non tamen credo, id esse contra votum paupertatis, si sistat in mero deposito.* Quod item dixerat Delugo *d. 3. de Just. n. 150.* ubi citaverat Th. Sanch. *l. 7. sum. c. 19. n. 50.* Noto enim illud (*si sistat*) id enim est perinde, ac si dicat: *si sistat in mero deposito familiaris custodia, nec transitum faciat ad dandum jus deponenti.*

6 Hæc absolute. Si enim in aliqua Religione sit præceptum sub mortali, de non recipiendo deposito, tunc servandum id esse, nullus dubitat.

§. III. *Incrementum, & decrementum depositi cujus sit?*

1 EX dictis §. 1. duas enodabis difficultates, quarum alteram hic propono, alteram *in §. seq.* Titius deposuit centum aureos apud me, eosque non petiit per annum; interim eorum valor crevit, vel interim idem valor decrevit. Inquiro, cui crevit, vel decrevit? Ex una enim parte domino dicendum esset, res enim sicuti domino perit, si ea perit; ita eidem crescet, decrescetque. Ex alia vero dicendum esset, perire depositario, quando deponuntur res, quæ functionem accipiunt: hæc enim ex tacita licentia deponentis fiunt, ut modo diximus, depositarii, & est perinde, ac si mutuum illi datum fuisset, cujus natura est, ut per illud transferatur dominium in mutuatarium, ergo ipsi, utpote domino, crescet valor, decrescetque. Consulto dixi (*Res quæ functionem accipiunt*) de his enim est locutio; Nam res, quæ functionem non habet, qualis est v. gr. equus, vas argenteum, &c. jam omnes scimus, eam ad similitudinem commodati crescere, vel decrescere ipsi deponenti, utpote domino.

2 Resp. Hic naviter expendendum esse, an tu depositarius res illas functionem habentes; v. g. illos centum aureos pro mutuo expresse, vel tacite jam acceptaveris, tuosve saltem pro eorum usu effeceris cum obligatione reddendi tantundem; An vero depositam dictam pecuniam, ut depositam duntaxat habueris, cujus posterioris modi signum inter cætera est, si illam obsignatam in sacculo, vel clausam in arca per modum massæ reposuisti. Si prius, valor tibi crescet; tibique eidem decrescet, quia incrementum, & decrementum est tuæ rei; & solum debes ipsum mutuum, ut supra *in tr. de mut. & usur. c. 1. §. 2.* explicuimus, mutuanti reddere. Si posterius; certe crescet, decrescetque deponenti, quia donec depositum in alium contractum transeat, & consequenter ante usum a te factum dictæ pecuniæ, vel certe ante acceptationem ejus pecuniæ in mutuum, semper remanebit depositio, cujus natura est, rem esse domini deponentis, incrementumque, vel decrementum ad ipsum pertinere. Ita tandem concludit Bonac. *loc. c. fin.* & ita etiam dicendum de frumento v.g. deposito in tuo horreo, si illud crescat, &c.

§. IV. *Præsumpta voluntas in commutando deposito, quid operetur?*

1 ALtera difficultas sic proposita nudiustertius fuit. Antonius Faberlignarius deposuit, apud Titium mercatorem, in taberna ejusdem Titii extra urbem sita mille tabulas abiegnas, quarum omnino similes in bonitate idem Titius habebat in alia taberna intra Civitatem. Accidit autem, ut invento emptore, ei Titius vendiderit mille prædictas tabulas: sed quia emptor iis juxta Civitatem ad fabricam domus suæ rusticæ indiguit, Titius ei dedit Antonii tabulas, applicuitque Antonio similes eas, quas in Civitate ipse servabat, ratus gratam Antonio se rem sic facere, quem sciebat, velle suas tabulas (certe non sine sumptibus) in Civitatem invehere. Verum quid deinde consecutum est? Ex incendio in vicinia forte excitato, pars domus Titii cujusque pene tota taberna cum tabulis *ib.* ab Antonio depositis, conflagravit, quæsitumque, non multo post, fuit Titione, an Antonio illæ tabulæ perierint?

2 Resp. huic casum valde similem olim accidisse, deque eo fuisse interrogatum Mol. Nam quidam Navarchus vehebat in Navi suas, & alienas amicorum arcas saccaro plenas, qui inter navigandum in quamdam insulam appulsus, vendidit suas arcas; sed, quia hæ in fundo erant navis, unde difficulter extrahi poterant, dedit emptori illas alienas quæ supereminebant, animoque applicuit amicis suas, æqualis omnino bonitatis, & pretii. Postea vero capta navi a piratis quæsierunt aliqui a Mol. An arcæ illæ, quas ceperunt piratæ, navarcho perierint, an amicis? qui respondit *d. 523. n. 6.* Amicis periisse. Quæ responsio approbatur a Delugo *d. 33. de Just. n. 5.* sed non a Bon. *l. c. n. 3.* Ratio potissima Molinæ ducitur ex præsumpta, & rationabili amicorum voluntate, qua navarcus suas arcas commutavit cum arcis ipsorum. Hac ergo commutatione facta, arearum sublatarum damnum amicis, nempe, ut illarum dominis, attribui omnino debuit.

Bonac. autem ideo Molinæ decisio minus placet, quia illæ arcæ (inquit) a piratis captæ, erant navarchi, non vero, ut Mol. putat, amicorum: non enim vere permutatæ fuerunt cum illis, quæ fuerunt venditæ: siquidem permutatio, utpote contractus, mutuo consensu perfici, tur, qui consensus, amicis absentibus, intervenire non potuit.

4 Verum hæc Bonacinæ ratio facile solvitur; Negatur enim, non intercessisse consensum mutuum, non quidem actualem, & explicitum, sed tacitum, seu præsumptum, qualem ad similes commutationes imo, & donationes, similesque contractus sufficientem esse, concedunt omnes. Quod autem ejusmodi tacitus, seu præsumptus amicorum consensus affuerit, ratio Molin. manifeste probat.

5 Redeo ad casum propositum de Abiegnis tabulis, atque assero eas Antonio periisse, non Titio, quia per illam commutationem ex præsumpto Antonii consensu facta, sub Antonii dominio erant, quando conflagrarunt.

§. V. *Multa de Deposito remissive.*

1 AN res deposita nocitura domino, v. g. gladius furioso, vel pecunia, illam repetenti ad malum finem, reddenda sit, dixi *lib. 8. Dec. tr. 4. c. 1. §. 3. a n. 2.*

2 An

2 An res aliena apud te deposita a fure, possit reddi domino? colligi potest ex iis, quæ ego dixi, *l. 8. Dec. tr. 3. c. 3. §. 2.*

3 An ex deposito possit depositarius sibi compensare id, quod ipsi a domino rei depositæ debetur, *l. 8. Dec. tr. 2. c. 5. §. 7. n. 5.*

4 Ex qua culpa teneatur depositarius ad reddendum depositum, si pereat, *l. 8. Dec. tr. 3. c. 5. §. 3.*

5 An si rem depositam depositarius mittat ad deponentem per hominem (ut credebatur) fidelem, & hic illam non afferat, an inquam, ad aliquid æquivalens obligetur depositarius? colligi potest ex dictis *l. 8. Dec. tr. 4. c. 1. §. 5. a n. 3.*

6 An depositarius in pari periculo suæ rei, & rei depositæ, obligetur eum alienam præferre suæ? Dixi *l. 8. Dec. tr. 3. c. 5. §. 3.*

7 An deponens res suas apud aliquem, qui sit aliorum debitor, præferatur aliis creditoribus depositarii? videri poterit apud Less. Bon. *l. c.* Mol. *d.* 526. Delugo *d. 20. de Just. n.* 84. aliosque.

8 An depositarius uti re deposita possit, & an eum illa lucrari? dixi *lib. 8. in Dec. tr. 2. cap. 9. §. 1. a num. 22. & tract. 3. c. 3. §. 5. n.* 10.

C A P U T VI.

De Commodato.

1 COmmodatum est contractus, *quo ad solum usum pro aliquo tempore res alieni gratis conceditur.*

2 Dicitur Primo (*contractus*) quia in commodato requiritur consensus commodatarii, & commodantis, in quo convenit cum aliis similibus contractibus.

3 Dicitur Secundo (*Quoad solum usum*) in quo differt a mutuo, quod transfertur dominium rei mutuatæ in mutuatarium: nam in commodato solum transfertur usus, non dominium, imo neque possessio naturalis; nam commodans pergit, etiam naturaliter, possidere per commodatarium, quasi per suum ministrum. Semper autem intellige usum illum, quem concedit commodans, ut notavit Sa, *V. commod. n.* 4. Unde peccaret contra Justitiam, qui rem commodatam in unum usum, usurparet in alium; non peccaret autem, si suum usum alteri commodaret, nam (si aliter non expresserit commodans, vel ex circumstantiis aliud non colligatur de domini voluntate) de hoc commodatarius disponens, disponit de suo: propter eamdem enim rationem conductor, usufructuarius, & similes possunt commodare rem conductam, &c. quamvis domini non adsit consensus, dummodo pactum aliquod non præcesserit, vel tacitus domini dissensus non intercurrat. Lege Mol. *d.* 194.

4 Per hoc etiam differt commodatum a puro deposito, per quod nec usus, nec dominium transfertur.

5 Denique ex eadem particula definitionis infertur Primo, expensas ordinarias pro conservanda, seu alenda re commodata, v. g. equo, domo, servo, pertinere ad commodatarium, cujus est usus: extraordinarias vero graves, ut sunt expensæ pro curando equo, vel servo, & pro reficiendo pariete domus collapsæ, pertinere ad commodantem. Ratio est, quia ordinariæ cedunt in utilitatem commodatarii, extraordinariæ vero in utilitatem commodantis, qui est dominus.

6 Dictum est signate (extraordinarias graves) nam leves pertinent etiam ad commodatarium, quia valde rationabile est, ut is, qui alienæ rei usu fruitur, consentiat in ejusmodi modicas expensas.

7 Infertur Secundo, si absque culpa commodatarii pereat res commodata, non ipsi, sed commodanti perire, quia res, quoad proprietatem, commodantis est.

8 Infertur Tertio, si commodas rem vitiosam, v. g. Dolium vitiosum, hoc est, perforatum, peccare te, eum obligatione restituendi damna, si non admonuisti commodatarium de vitio; quia decipisti eum, cum pro usu obtulisti id, quod usui aptum non erat.

9 Dicitur Tertio (*Pro aliquo tempore*) in quo differt a precario, quod ut mox dicemus, ad nutum illud concedentis repeti potest. Hinc commodans injuste ageret, subiretque restitutionis obligationem, si ante tempus concessum, rem commodatam, cum interesse commodatarii, repeteret. Tempus autem hoc, vel expresse præfinitur, ut *commodo tibi librum ad annum, ad mensem, ad diem*; vel tacite, ut *commodo tibi librum, ut illum legas, vel ut illum rescribas*, tunc enim tacite præfinitur tempus sufficiens, & quidem ad legendum brevius, ad conscribendum prolixius. Si quis commodaret dolium, v. g ad mustum servandum, tacite plus temporis præfiniret pro volente illud servare ad usum, quam pro volente illud vendere, postquam ebulliit. Ex his disce cætera.

10 Dicitur Quarto (*Res*) sive regulariter mobilis, sive aliquando etiam immobilis: commodatur enim etiam domus, officina, & prædium &c.

11 Dicitur Quinto (*Gratis*) secus esset locatio, quæ pro usu, qui conceditur, exigit stipendium, vel certe esset alius contractus innominatus, *do, ut des; do, ut facias.*

12 Hæc sunt fere certa, & communia. Illud aliquantulum controversum: An commodans juste possit repetere rem suam v. g. equum commodatum pro mense, ante finitum mensem, ex eo capite, quod illo indigeat?

13 Resp. cum distinctione. Nam si indigentiam suam non prævidit, posse certum est, quia præsumitur, nunquam intentionem commodantis fuisse, usum suæ rei alteri concedere pro tempore, & occasionibus, quibus ipse indigeret. Ita Mol. *d.* 294. Less. *l. 2. c. 27. n.* 18. Azor. 3. *p. l. 7. de Comm.* Delugo *d. 33. de Just. n.* 10. Fill. *tr. 34. c. 8. n.* 183. contra Nav. & Regin. citatos, sed non approbatos a Bon. *d. 3. de contr. q. 16. punct. un. n.* 1. aliique.

14 At si prævidit, & adhuc voluit commodare, nequaquam repetere potest, quia in hoc casu commodans cessit juri suo, donavitque illud absolute commodatario pro illo tempore.

15 Si commodatarius habuisset a Petro, v. g. equum commodatum: sed quia tu commodasti illi equum tuum, is non petiit illum a Petro, tunc te non posse ante tempus equum tuum repetere, ne in necessitate quidem, etiam non præfixa, docet Bon. *l. c.* citans Sa, & Sylv. Verum Delug. Mol. & Less. *l. c.* asserunt, posse, quia nisi animum adeo liberalem habuisses, quo vel expresse, vel tacite aliud intendisses, semper præsumeris, etiam in hoc casu, te non voluisse ita privari tua re, ut in pari necessitate illam repetere nequaquam possis.

Multa de commodato remissive.

16 Denique hic agendum esset Primo, ex qua culpa teneatur commodatarius, si forte ejus causa res commodata periit. Sed de hoc egimus *l. 8. Dec. tr. 3. c. 5. §. 3 n.* 2.

17 Secundo, quid si res periit ita in manu, & ex culpa commodatarii, ut eodem modo periisset apud commodantem? Sed egimus de hoc *l. 8. Dec. tr. 3. c. 2. §. 8. n.* 3.

18 Tertio, ad quid obligatur commodatarius, quando est in mora solvendi suo tempore. De hoc universaliter egimus *d. c. 2. §.* 6. *a n. 6. juncto c. 8. §. 6. a n.* 7.

19 Quarto, an possim compensare, quod mihi debes, retinendo commodatum? Egimus de hoc *l. 8. Dec. tr. 2. c. 6. §. 7. n.* 7.

20 Quinto, An, si ad te mittam rem commodatam per hominem fidelem, & hic ad te illam non afferat, an inquam, obliget ad mittendum æquivalens? de hoc diximus etiam *l. 8. Dec. tr. 4. c. 1. §. 5. a n. 3.*

21 Sexto, an in periculo æquali debeam rem tuam mihi commodatam præferre rebus meis? De hoc egimus item *l. 8. Dec. tr. 3. c. 5. §. 3.*

C A P U T VII.

De Precario.

1 PRecarium, prout sumitur in jure civili, est *contractus, quo quis alteri petenti, seu precanti concedit aliquid utendum sive illud sit mobile, sive immobile, sive servitus, sive aliud quodcumque jus, cum potestate revocandi; quandocumque ipse dominus voluerit.* Differt ergo a commodato, quia pro hoc, sive expresse, sive tacite, præfinitur tempus utendi; at precarium ex natura sua hoc habet, ut sit quocumque tempore revocabile. Ita ex legibus juris communis habent passim Doctores, Delugo *d. 33. de Just. n.* 15. Bonac. *d. 3. de contr. q. 15. p. un.* Less. *l. 2. c. 27. d.* 1. Molin. *d.* 298. Azor. 3. *p. l. 7. de Precar. c.* 1. aliique.

2 Dixi (*in jure civili*) nam in jure Canonico agitur de Precario in toto titulo de Precariis, quod significat concessionem alicujus boni Ecclesiastici pro tota vita alicujus, vel ad certum tempus, intra quod renovari ea solet de quinquennio in quinquennium, ne jus Ecclesiæ in oblivionem abeat. De hac autem nobis nunc sermo non est.

3 Jam vero de nostro precario duo satis erit pro instituto, quos nos suscepimus, adnotare. Primo, in precario adhuc debere, ut vult Bonac. *l. c.* citans Nav. Delugo *l. c.* citans Mol. *d.* 298. aliosque concedi aliquantulum temporis, judicio prudentis definiendum, quo alter utatur re concessa, quia secus præsumeretur fraus, & dolus, dum ex una parte concederetur usus rei, & ex alia statim tolleretur.

4 Secundo. Quandonam finit precarium? Certe finit, quandocumque concedens pericrit, ut modo diximus. Sed difficultas urget; quando antequam petat, moriatur ipse concedens, vel is, cui precarium concessum est. Circa quam difficultatem

5 Ajo Primo, morte ejus, cui precarium concessum est, ipsum precarium finire: quare ad hæredes recipientis non transit. Precario, v.g. mihi concessisti, posse per tuum prædium me transire. Si ego morior, non gaudebit hac concessione meus hæres, quia concessio precarii est personalis, *L. cum Precario, §. ult. ff. de Prec.*

6 Ajo Secundo, morte concedentis non finiri precarium concessum absolute, nisi hæres, seu successor defuncti revocet; *L. Quæsitum §. Quod a Titio, ff. de Precario*, quia per solam mortem non fit revocatio concessionis.

7 Ajo Tertio, si tamen concedens sic, ut habet Mol. *d.* 298. Sanch. *l. 8. de matr. d.* 28. dixit: *Concedo ad meum beneplacitum, seu quamdiu voluero*, tunc probabiliter finiri precarium morte concedentis: nam cum mortuus nec habeat placitum, nec beneplacitum, nec voluntatem, jam remaneret sine placito, & sine voluntate precarius, quod non videtur voluisse concedens, quia concessisse videtur, donec durat ejus beneplacitum.

8 Ajo Quarto, si concessit in hunc modum: *Donec revocavero*, vel *dum non revocavero*, non finiri precarium morte ipsius concedentis, quia non fuit posita ejus revocatio, nec amplius a mortuo poni potest. Quare, ut tunc precarium finem habeat, ponenda erit revocatio ab hærede defuncti.

9 Dixi n. 7. (*Probabiliter*) nam alii, inter quos est Castr. *tr. 3. d. 4. p. 16. §. 5. n.* 5. non minus probabiliter putant, sub neutra ex his formulis, dictis *n. 7. & 8.* finiri concessionem, seu gratiam morte concedentis: quia, in communi loquendi modo, illa clausula (*ad beneplacitum*) æquivalet illi, *donec revocavero*, quam doctrinam ego supra *l. 5. de pœn. c. 4. §. 1. a n.* 5. libens excepi, & explicui satis.

T R A C T A T U S VIII.

D E

CONTRACTU SOCIETATIS:

C A P U T P R I M U M.

Quid sit contractus Societatis ejusque conditiones.

1 PRæmittendum est, societatem esse duplicem *de qua agit L. Societatem universorum, ff. pro socio, & alibi.* Altera est omnium bonorum, cum scilicet duo, vel plures coeunt societatem, sive pro tota vita, sive pro determinato tempore ita ut omnia ipsorum bona omnibus sint communia. In qua, nisi aliud explicetur, intelligitur communicatio bonorum præsentium, & futurorum, quæ durante societate acquirentur: sive acquirantur donatione, sive hæreditate, sive legato, sive peculio castrensi, vel quasi, quæ omnia dissoluta societate (de qua dissolutione infra *c.* 10.) dividenda sunt æqualiter inter socios, vel ejus hæredes, nisi aliquid sit ob rationabilem causam expressum de inæqualitate portionum.

Hæc societas juste potest iniri, etiamsi aliquis ex sociis plura bona habeat, quam alter. Primo, quia forte poterit habere, etiam & hic decursu temporis majora bona. Secundo, quia libere, qui plura habet, vult communicare cum socio minus habente.

2 Altera societas est circa aliquam negotiationem, vel circa bona aliqua particularia. Hæc autem duplici contrahi modo potest. Primo sic: *contrahimus Societatem*: In quo modo non additur illud *omnium bonorum*, nec determinatur peculiaris materia: in hac ergo ratione contrahendi, societas non intelligitur contracta, nisi ad omnes contractus onerosos, qui etiam comprehendunt locationes propriæ operæ, non vero comprehenditur legatum, vel donatio, ut nec ea, quæ alicui ex sociis debebantur contractu oneroso. De hac Societate agitur in jure, *L. Societatem alienibus sequentibus, ff. pro socio.* Sed certe hodie hic societatis modus non est usu receptus, nam nostra ætate accurate explicari solet materia negotiationis, & particularia bona. Secundo igitur contrahitur societas in prædicta particulari materia, seu negotiatione, & de hac, cum sit frequentissimo usu recepta, hic nos acturi pluribus sumus.

3 Est ergo societas, de qua loquimur, & colligitur hæc descriptio ex l. 1. & seqq. ff. Pro Socio, *contractus seu conventio duorum, vel plurium habilium suam pecuniam, operam, industriam, vel laborem pro aliqua negotiatione conferentium ad commune lucrum, itemque ad commune damnum, si forte illud occurrat.*

Dixi

Dixi *habilium*, nam multi non possunt inire societatem, ii nimirum primo, qui rationis compotes non sunt. Secundo, ii qui facultatem non habent disponendi ad suum libitum de rebus, quæ conferant ad societatem; cujus generis sunt Religiosi, servi, pupillus, & minor absque curatoris, vel tutoris licentia, denique filiifamilias de bonis non castrensibus, vel quasi, seu alias sibi non liberis. Tertio, medicus cum infirmo durante infirmitate. Quarto, Advocatus cum Cliente. Quinto, curator, vel tutor cum pupillo, jure sic disponente, quæ satis sit innuisse, & videri possunt apud Doctores, ut Bon. *d. 3. de contr. q. 6. p.* 2.

4 Certum autem est, hunc societatis contractum juste iniri posse; sicuti enim quisque ex solis suis rebus lucrari potest per honestam negotiationem, ita etiam plures conjunctim.

5 Certum item est, societatem differre a mutuo; nam qui mutuat, dominium suæ pecuniæ transfert in mutuatarium. At qui dat pecuniam mercatori v. g. vel artifici ad societatem, dominium pecuniæ apud se retinet (præscindendo ab aliquo peculiari pacto, vel alio modo contrahendi, de quibus infra) confert enim illam, solum ad usum negotiandi. Quamvis autem conferens sit illius pecuniæ dominus, non potest tamen, teste Mol. *d.* 411. aliisque illam sibi resumere, nisi finita societate, quia illius usum communem cum socio ex vi hujus contractus fecit.

6 Permaxime autem est advertendum, quod modo in proxima parenthesi dixi, nimirum (præscindendo ab aliquo peculiari pacto) si enim ineas, v. g. cum Nauclero pactum, ut asportet tuum frumentum in locum, ubi pluris venditur, te conferente frumentum dictum, ipso autem conferente operam, & expensas asportationis; prima facie videtur hæc esse socittas, & tamen non semper ita est. Nam duplici modo te habere in hoc potes. Primo, si ponas tu frumentum, ille vero operam integram asportandi, pro qua tu solvas illi mercedem, nempe sive pecuniam, sive partem aliquotam, sextam v. g. vel septimam lucri ex frumento, quod majori pretio probabiliter vendetur, quæ pars, attentis omnibus judicetur æqualis æstimabilitati talis operæ, seu laboris; cæterum damna omnia, sicut & alia omnia lucra tibi soli cedant. Ecce hæc non est societas, sed locatio, seu conductio operæ, in qua Nauclerus non habebit, nisi mercedem justam suæ operæ; centum v. g. aureos, vel sextam, vel septimam lucri partem. Secundo, potes te gerere, ita ut tu ponas frumentum, ille operam, & industriam cum promissione communis lucri, vel damni, & sic, si lucrum frumenti vendendi, v. g esset mille aureorum, tu quingentos, Nauclerus alios quingentos lucraretur: ecce quomodo hæc est vera societas, & Nauclerus plus acquiret per hanc, quam acquisivisset per solam illam locationem suæ operæ. Hanc doctrinam iterum notabo *c. 9. n.* 2.

Conditiones Justæ Societatis.

7 Ex allata descriptione, & ex regulis generalibus pertinentibus ad Justitiam, octo conditiones debere adesse in societatis contractu, constat. Primo, ut omnes socii aliquid conferant. Secundo, ut negotiatio sit honesta. Tertio, ut æqualitas servetur in omnibus; in conferendo scilicet, quod erit conferendum ab utroque socio. Quarto, ut pecunia forte collata stet periculo domini, idest illius, qui illam confert. Quinto, ut pro quantitate partium collatarum lucrum dividatur. Sexto, ut dividantur etiam damna. Septimo, ut expensæ sint item communes, seu certe æque compensandæ. Octavo, ut non apponantur pacta injusta.

Jam singulas has conditiones suo ordine per singula capita percurramus, & illustremus: nam sic omnibus absoluta numeris erit præsens de societate tractatio.

C A P U T II.

Omnes Socii aliquid conferant.
Qua est Conditio Prima.

1 QUI ad negotiationem simul coeunt, debent omnino aliquo tandem modo ad illam concurrere, sive pecuniam, sive operam, sive industriam, sive instrumenta, vel materiam præbendo, &c. Ratio est, quia si nullo modo concurrant, unde titulum habebunt ad lucrum ex societate contrahendum? Palliat ergo usuram, seu melius furtum manifeste committit, qui ex negotiatione aliorum partem lucri habere velit, sedente ipso domi, & nihil prorsus conferente. Id, præterquam quod sæpe tangetur in sequentibus, ita clarum est, ut majori discussione non indigeat.

C A P U T III.

Negotiatio sit honesta.
Qua est Conditio Secunda.

1 HAnc conditionem, ut negotiatio, in qua contrahitur societas, & pro qua pecunia exponitur, debeat esse licita, ponunt communiter Doctores, ut Mol. *d.* 412. *n.* 3. eamque sic affert Text. *l. Nec permittendum ff. pro Socio.* Favet *l. Quod enim l. Quod autem eodem: Si maleficii societas coita sit constat nullam esse societatem: generaliter enim traditur, rerum inhonestarum nullam societatem esse.* Ex hoc ergo videtur sequi, si ego numerem pecuniam meretrici v. g. ut illa commoda domo instructa, & vestibus ornata lucretur, nullam prorsus fore societatem.

2 Verum distinguendum omnino est ante factum, & post factum ut innuit Bon. *d. 3. de contr. q. 6. pun. .n. 3. ipso init.* Si enim consideres hanc illicite negotiationis societatem, antequam lucrum habitum fuerit, vel antequam turpis negotiatio fuerit facta, nulla est societas, obligunturque socii eam dissolvere, etiam re non integra, quia obligantur semper a peccato recedere. At vero postquam peccatum commissum est, seu turpis negotiatio est patrata, & lucrum conquisitum, non videtur æquum, ut nulla sit societas: ita ut in dicto exemplo meretrix totum lucrum sibi in foro conscientiæ retineat, nihil vero det ei, qui pecuniam contulit. Dico, *in foro conscientiæ*, nam in foro externo conferenti pecuniam in usum malum, non dari actionem, imo cum puniri debere, jam scio, vide *Leges citatas, ff. pro socio.*

3 Ut allatæ distinctionis aliud exemplum habeas, fac duos, vel plures per societatem coire, ut occidant v. g. Petrum, spe, vel promissione acquirendi centum aureos ab ejusdem Petri inimico. Hi profecto ante patratum scelus semper obligantur, inquam hanc conspirationem deponere. At vero, si iniquitate persistente, facto ab omnibus impetu, collatoque sibi invicem auxilio, Petrum occidant cum æquali periculo ne ipsi potius occidantur, quam Petrus, & ne a Principe æquali morte puniantur, non erit æquum, ut unus tantum acquirat centum prædictos aureos, & nihil socii participient de lucro.

4 Quod si conferas tuas pecunias cum aliquo, qui illis pecuniis usuras exerceat, non est mirum, si tu nihil debeas participare de lucro; nam neque ille alius participare poterit, quia tunc totum lucrum est restituendum illis, a quibus acceptum contra justitiam est: at in exemplis prædictis in quibus, post patratum scelus, pecunia, ex probabili sententia, retineri potest ut *l. 7. in Dec. n. 5. §. 3. a n.* 8. docuimus, sane militat nostra doctrina.

5 Ex qua sic breviter, distinguendo, conclude, nullam esse societatem ante factam negotiationem inhonestam, quia est rescindenda; post factam autem, tunc solum esse nullam, & totum ejus lucrum restituendum ei, a quo receptum fuit, quando lucrum fuit contra Justitiam commutativam receptum, non vero alias.

C A P U T IV.

Ut æqualitas servetur in conferendo.
Qua est Conditio Tertia.

1 PRofecto non est æquum, ut tu v. g. conferas centum, & alius v. g. decem, addito pacto, ut æquale deinde lucrum reporteris. Quare vel tunc æquales sunt in æstimabilitate partes, quas uterque conferatis, vel certe lucrum, quod tu recipis, sit ad ratam ejus, quod contulisti, ut in quinta conditione dicemus.

2 Ut autem magis explicetur hæc conditio dictam æqualitatem requirens, quæritur hic: An licitum sit, inire societatem, ita ut unus solum conferat pecuniam, alter vero solum operam seu industriam, vel solum instrumenta, ut equum, navigium, molendinum: vel solam materiam, ut lapides, cœmenta, ligna, & similia ad susceptam negotiationem necessaria: & facile respondetur, esse licitum, *§. de illa Instit. de societ. L. Si non fuerit ff. pro socio*, quia opera, vel illa cætera æqualem possunt habere æstimabilitatem cum pecunia collata, æqualiterque ad lucrum intentum percipiendum.

3 Subinquiritur, an cum alter pecuniam, centum v. g. aureos, alter operam contribuit, debeat (ut servetur æqualitas collationum) comparari opera ad totam pecuniam, ad centum v. g. aureos prædictos, an solum ad periculum, quo centum illi aurei possunt in negotiatione deperdi? quod periculum licet aliquando multum esse possit, aliquando tamen valde erit exiguum, quando scilicet negotiatio suscepta est valde secura, & tuta. Subinquiritur, inquam, an in casu periculi exigui, cui exponuntur centum prædicti aurei, quod periculum sit v. g. ut tria, debeat alterius socii operæ æstimabilitas esse, ut centum; an vero, ut tria dumtaxat.

4 Respondet Sotus, *l. 6. de Just. q. 6. art.* 1. debere operam comparari ad periculum; unde in exemplo allato, debere operæ æstimabilitatem esse, ut tria. Ratio est, inquit, quia ipsa pecunia ex se sterilis, opera vero est fructifera, paritque lucrum; ergo, si opera comparari deberet cum pecunia, sequeretur, quod qui confert operam in contractu societatis, ubi intenditur partus, ut ita dicam, lucri, totum conferret, & qui pecuniam conferret, conferret nihil: probatur consequentia, quia cum pecunia non sit fructifera, conferens pecuniam, nihil conferret ad fructum lucri, sed totum conferret, qui confert operam, quæ sola fructum parit. Si igitur æqualitatem in hoc societatis contractu velimus, ut certe velle debemus, tanta sit æstimabilitas operæ unius socii, quantum periculum pecuniæ alterius, & non quanta est pecunia. Hic mihi videtur esse discursus clare expositus Soti *l. c.*

5 Nihilominus merito Navarr. *in sum. c. 17. n.* 351. asserit, hoc esse novum inventum Soti. Cum Nav. sentiunt Less. *l. 2. c. 25. n.* 14. & Valent. *t. 3. in 2. 2. d. 5. q. 24. p.* 1. debet enim haberi comparatio ad pecuniam, nec solum ad periculum, cui exponitur pecunia. Ratio est duplex. A Priori, quia quilibet potest lucrum reportare ex re sua, ergo ex pecunia sua, etiam in securissima negotiatione, & præscindendo a periculo, licet enim ex se pecunia sit sterilis, & tamen, ut substat negotiationi, multum ferax; cum ergo socius contribuat pecunias, quæ sunt præcipuæ radices lucri (nam opera sine illis inanis est) non est defraudandus suo correspondenti lucro. A posteriori, quia id esset contra praxim omnium mercatorum, imo fidelium, etiam timoratæ conscientiæ: quando enim confert socius mille aureos pro negotiatione certa, & sine periculo, adhuc accipit lucrum correspondens mille aureis, seu ut explicabimus infra *in cap. sequenti* §. 1. *num.* 3. usui mille aureorum.

6 Ad Argumentum Soti jam est responsum: negando enim est, eum, qui confert pecuniam sine periculo, nihil conferre; confert enim ipsam pecuniam, quæ est radix lucri, non ex se sola, sed ut conjuncta cum negotiatione.

7 Non nego interim, aliquando operam aliquanto plus valere, quam pecuniam, si hæc sit parva, illa multum industriæ contineat; imo non raro valere multo plus poterit opera, quia hæc propinquius, & efficacius facit ad pariendum lucrum, cum pecunia solum sit materia, sed nihilominus ajo, plus aliquando valere posse pecuniam; quando videlicet hæc est magna summa, opera vero exigua; quæ omnia sunt a prudenti viro expendenda, ut ex his decernatur, quæ rata lucri danda sit sociis.

8 Denique ad praxim hujus æqualitatis servandam recurratur ad consilium Cajet. *d. 2. q. 78. art.* 2. quod refertur a Rodr. *p. 1. summ. c. 41. n.* 1. nimirum, ut conveniantur mercatores (Addo ego mercatores ejus negotiationis, super qua initur societas) nam hi, utpote experti, consideratis omnibus, æstimabunt pretium pecuniæ, & operæ, vel industriæ, quanti valeant in illa negotiatione, & quæ rata deinde lucri singulis sit distribuenda.

C A P U T V.

Ut pecunia collata stet periculo Domini.
Qua est Conditio Quarta.

1 COnditio hæc quarta duo involvit. Primo, eum qui confert pecuniam, debere, societate completa, totam pecuniam sibi resumere, diviso pro rata lucro acquisito: diviso, inquam, inter ipsum, & socium, seu socios, qui operam contulerint. Secundo, si forte pecunia pereat, totam perire ei, qui illam contulit (præscindendo ab aliquo justo pacto, de quo mox §. 3.) hæc enim duo dicit illud, stet periculo domini, de quibus duobus separatim jam subdo.

§. I. *Tota pecunia finita societate debet dari ei, qui illam contulit.*

1 CLaritatis gratia, sic figuremus casum. Antonius confert centum aureos in societate, quam, præscindendo ab alio pacto, init cum Petro: Petrus vero confert operam suam, quæ judicio prudentis valet decem v. g. aureos. Finita societate, lucrum ex negotiatione invenitur esse viginti aureorum, ex quibus, certum est, decem deberi Antonio, & decem Petro. Sed quæritur, an ex illo capitali centum aureorum debeant dari solum quinquaginta Petro, dando reliqua quinquaginta Antonio, an vero omnes centum debeant dari eidem Antonio, qui eos contulit?

2 Molina *disp. 416. concl.* 1. Cajet. 2. 2. *q. 28. art. 2. ad* 5. Delugo *disp.* 30.

disp. 30. de Just. a n. 16. aliique quorum fundamentum mox proferam, asserunt, debere dari Antonio solum quinquaginta. Sed Valent. *t. 3. in 2. 2. disp. 5. q. 14. p. 2.* Navar. *in sum. c. 17. n. 252. & 253.* Cajet. sibi contrarius *In sum. V. Mercionalis societ.* Sà *V. Societ. n. 5.* Filliuc. *tract. 35. c. 3. n. 43.* plures referens, aliqui asserunt, debere dari Antonio omnes centum, præscindendo, ut dictum est, ab aliquo pacto in contrarium. Hanc posteriorem opinionem, utpote ipsa praxi comprobatam, ego libentius sequor, quam esse de jure communi, docet cum multis Bonac. *disp. 3. de contr. q. 6. p. 3. n. 11.* quatenus jura volunt, ut pecunia pertineat ad eum, qui eam contulit. Hæc autem opinio probatur; Nam, ut supra diximus, & docet S. Th. *2. 2. q. 78. art. 2. ad 5.* qui pecuniam alteri in societatem confert, non transfert dominium pecuniæ in illum. Ergo finita societate, illam totam, ut suam, reassumere non est prohibendus: sicuti totam ipse solus amitteret, si casu periret, ut *§. seq.* dicemus. Adde, in praxi nullum societatem initurum, si ad se non redditura esset tota pecunia (quod certe esset damnum Reipublicæ) nam Antonius, qui in exemplo allato contulit centum, deinde finita societate non haberet, nisi sexaginta, nimirum quinquaginta de sua pecunia, & decem de lucro. Quod inconveniens ostendit argumenta adversariorum efficacia non esse.

3 Porro omnia adversariorum argumenta reducuntur ad hoc, quod sic propono. Si non esset dividenda pecunia collata inter socios, finita societate, non servaretur æqualitas, ergo &c. Antecedens probatur; nam alter amitteret totum, quod contulit, idest totam suam operam, quæ v. g. æstimabatur (ut hic supponimus) decem aureis, & alter non amitteret, sed recuperaret totum, quod contulit, idest totam suam pecuniam, quæ certe est inæqualitas intoleranda.

4 Resp. Nego antecedens; cum enim pecunia a te in societate collata debeat iterum ad te integra reverti, falsum est, centum aureos collatos valere in casu nostro, ut centum (id nota amabo te, studiose Theologe) nam in casu nostro, in ordine scilicet ad negotiationem societatis, centum aurei cum morali spe, quod ad te recursuri sint, non valent centum; est enim, ac si solum locares usum illius pecuniæ pro aliquo tempore, qui usus non valeat, ut centum, sed longe minus, & forte, nec ut decem quidem, sicuti tu unus ex sociis conferres navigium ad asportandas merces tibi, & sociis communes, quod navigium valet mille aureos, non judicareris conferre mille, sed valde minus, v. g. quinquaginta, non enim confers navigium, nam non facis illud commune cum sociis, sed confers usum navigii, quod valet solum, ut quinquaginta. Ita proportionaliter in casu nostro. Nam licet conferas centum aureos expendendos in negotiis societatis: tamen cum illi ad te redituri sint, morali estimatione, imo reipsa, non valent pro societate tanti quanti valerent, si redituri non essent. Contra vero opera, ut decem cum in casu nostro reditura nunquam sit sed omnino peritura, semper, & absolute, ut decem valet. Prudens ergo vir cum æqualitatem partium collatarum expedit, recte dicit, te (qui centum aureos confers) eosdem finita societate integros recuperaturum, & me (qui confero operam, ut decem, omnino deperdam) æquales partes conferre, atque adeo finita societate, juste posse inter nos æqualiter dividi lucrum, vel ad ratam in aliis casibus, ubi idem vir prudens, his omnibus perpensis, judicabit vel te, vel me minus contulisse.

5 Dixi autem (præscindendo ab alio pacto) nam licitum est, contrahere societatem cum pacto, ut pecunia quam confers, sit communis cum socio, qui operam solam ponit. In qua conventione, finita societate, dimidia pars dictæ pecuniæ tibi dabitur, dimidia socio, & quia sub hoc pacto pecunia, dum viget societas, esset in dominio utriusque quia ex conventione facta est pro eo tempore communis, ideo & lucrum, ut habent Nav. *l. c. n. 254.* aliique, quod enascetur ex pecunia utriusque; erit utrique distribuendum. & (si illa peribit) utrique æqualiter perire debebit. Hoc autem beneficium, quod facis socio, communicando illi hoc pacto tuam pecuniam, debere compensari aliquo modo a socio, manifestum est, & sane compensaretur, si opera ejus esset magni momenti ad lucrum consequendum, tua autem pecunia esset modica, vel quid simile.

6 Inquires, Quando celebratur contractus societatis sine expressione prædicti pacti, intelligitur-ne factus cum conventione faciendi communem pecuniam cum socio, necne?

7 Resp. afferendo prius duo principia. Primum, quod habetur *l. pe- ne §. Si placuit, ff. De aqua pluvia arcenda, L. Quod si nolit, §. Qui assiduam, ff. de ædilicio edicto: Quando contractus quilibet celebratur, censetur celebrari juxta consuetudinem loci, in quo fit*, cujus ratio est, quia in his communibus contractibus, quilibet implicite intendit facere, quod alii communiter faciunt. Secundum, de quo vide *Nald. V. Actus n. 7. & Lezanam in Consulto 40. n. 3. Contractus in dubio censetur celebrari cum æqualitate utriusque contrahentis*; nam secus præsumeretur delictum in contrahente, quod nunquam præsumi debere, nisi clare de illo constet, omnia jura clamant.

8 Ex his Resp. ad quæstionem propositam. Si in loco, ubi celebratur contractus, adsit consuetudo, ut per illum contractum fiat communis pecunia cum socio, vel non fiat, juxta illam est judicandus celebratus fuisse, si aliud expresse conventum nequaquam sit. Patet id ex primo principio, & docet Syl. *l. c.* Sa *V. societas*, Mol. *disp. 416. concl. 2.* aliique. Quod si non adsit ejusmodi consuetudo, præsumitur, pecunia non esse communicata, sed remanere sub dominio conferentis. Patet id ex principio secundo; secus enim præsumeretur delictum inæqualitatis committi; supponimus enim non compensari aliunde; si enim appareret in contractu ejusmodi compensatio, jam adesset expressa conventio, & non essemus in dubio.

§. II. *Si perit sine culpa socii pecunia, perit ei, qui eam contulit.*

1 MErito, præscindendo ab aliquo peculiari pacto, vel consuetudine Regionis. Ratio est, quia sicuti tota domino remanet, si remanet, ut *§ præced.* diximus, ita si sine culpa socii perit, tota eidem pereat necesse est. Id, quod verum est, non solum, si pereat post inceptam negotiationem, verum etiam, si pereat antequam negotiatio, seu opera socii incipiat, sed post contractum societatis initum, quia etiam tum, illa pecunia, ut ex prædictis constat, est ejus qui illam contulit, atque adeo illi perit. Ita Tolet. *l. 5. c. 42.* Lop. *l. 1. de contr. c. 64.* Sylv. *V. societas Primo q. 6.* Nav. *in sum. c. 17. n. 251.* aliique. Dixi (si sine culpa socii pereat) si enim illa adsit, socium culpantem fieri reum restitutionis, dicetur infra late.

2 Dices pro Mol. *d. 416. concl. 1.* & Less. *l. 2. c. 25. dub. 2. n. 11.* contrarium sentientibus: Si unus socius negotiationis causa conferret centum aureos, & alter alios centum, ex quibus ducentis centum ponerentur in una navi, & in alia navi alii centum, quarum deinde navium una dumtaxat submergeretur, sane ex centum salvis dimidia pars, id est quinquaginta, essent unius socii, & quinquaginta, idest alia dimidia pars, essent alterius; Ergo pari modo in casu nostro: si perit pecunia, quamvis antequam incipiat negotiatio, dimidium pecuniæ uni, dimidium alteri perire debebit, sicuti periit in præcedenti casu.

3 Resp. Nego paritatem, disparitas enim est valde manifesta; siquidem, in casu navium, illa ducenta propter communicationem talis societatis, erant utriusque socii. & quando in unam navium, invecta fuerunt centum, non fuerunt invecta illa centum unius socii, sed utriusque ergo & utriusque esse debent illa centum, quæ periere. Non sic in casu nostro, ubi illa pecunia collata tota est unius socii, ante cœptam negotiationem, ut supponimus, & dictum toties est, ergo tota ipsi uni pereat, necesse est.

4 Signate autem *n. 1.* additum est (nisi peculiare pactum intercedat) possunt enim socii inter se convenire, ut damnum pecuniæ inter se sit commune, ita ut si pecunia pereat, utrique pereat, idest dimidia pars conferenti illam, & dimidia alteri socio. Ita Nav. *l. c. n. 253.* asserens hanc doctrinam esse communem. Et quidem hoc pactum illicitum non est, quia conjungi solet cum illo alio pacto, quod explicuimus *§. præced. n. 1.* hoc est, ut si pecunia remaneat integra, dividatur cum socio, quod esse illicitum, *ib.* dixi. nam positis conjunctim his duobus pactis, est æquale Periculum, ut socius acquirat dimidium, vel, ut illud amittat, & solvere de suo debeat.

5 Quod si par periculum non adest, vel velis pacisci, salvam pecuniam totam tibi fore dandam, amissam vero non tibi fore totam amissam, sed socio, illicitum clare id pactum erit, nisi forte aliunde tantum onus, quod imponis socio, compenses, ut *ib.* dixi. Et cum hac compensatione solum approbat id in jure Pontifex. Vide *Cap. 1. de Commodato, & c. 2. de Deposito.*

§. III. *An sit modus, quo licite periculum capitalis, imo & lucri, totum rejiciatur in socium?*

Ubi,

De Societate cum tribus contractibus.

1 EX vi solius contractus societatis non licere totum periculum in socium rejicere, nimis clare patet ex dictis; Id enim, ut vult S. Th. *2. 2. q. 78. art. 2. ad 1.* & Val. *l. sup. cit.* passim repugnat naturæ contractus societatis, ut vidimus.

2 Verum ingeniosi Theologi forte ab ipsis mercatoribus, quorum res interest, admoniti, invenerunt modum rejiciendi totum periculum in unum ex sociis sine injustitia. Si nimirum celebrentur tres contractus. Primus sit societatis, ex cujus vi periculum stabit solum ex parte unius socii. Secundus sit contractus assecurationis, quo ille socius, qui operam suam promittit, assecuret alteri socio conferenti pecuniam, quæ est capitale, seu, quæ dicitur sors principalis; assecuret, inquam, illam, & pro hac assecuratione aliquod moderatum pretium, & proportionatum accipiat a socio conferente prædictum capitale. Tertius sit alius contractus similis assecurationi; quo videlicet idem socius, qui operam suam promittit, assecuret alteri socio, qui pecuniam contulit, lucrum aliquod certum, quod prudenter creditur acquirendum esse ex tali negotiatione. & item pro hac secunda assecuratione aliquid proportionatum accipit a socio.

3 His tribus contractibus positis (qui possunt fieri vel separatim, vel simul) socius conferens pecuniam erit securus de sua sorte, & de lucro: Alius autem erit securus de pretio, quod accipit propter assecurationem, quam facit, sed subit periculum solvendi sortem, & lucrum si forte hæc pereant. Recole ea, quæ dixi supra *tr. 6. de Camb. c. 5. §. 7.* ubi eosdem tres contractus explicuimus, & addidimus, posse etiam ad majorem securitatem accipi pignus, &c.

4 Hic modus licet ab Azor. *3 p. l. 9. de societ. c. 1. q. 6.* Soto *de just. l. 6. q. 6. art. 2.* aliisque damnetur tanquam usurarius, approbatur tamen ab aliis, ut Valent. *t. 3. in 2. 2. d. 5. q. 14. p. 2.* Less. *l. 2. c. 15. dub. 3.* Rodr. *in sum. p. 1. c. 46.* & Delugo *d. 30. de just. a n. 40.* vocante hanc sententiam satis communem, aliisque multis apud citatos, qui adducunt cum Delugo *l. c. n. 37.* illum non esse contra motum Sixti V. qui incipit: *Detestabilis avaritia*, condemnantis ut usurarias societates, in quibus salvum exponitur capitale; condemnavit enim duntaxat, quando non intercederent prædictæ assecurationes.

5 Merito autem juvat me sequi hanc posteriorem sententiam; nam sicuti hi tres contractus possunt cum tribus distinctis personis celebrari, quia honesti sunt, & justi, ut etiam ipse idem Azor. *l. c. c. 4. q. 4.* negare non potuit *ib.* ita poterunt, cum eadem quandoquidem identitas personæ substantiam contractus non destruit.

6 Objicies cum Soto, aliisque, qui nostræ sententiæ sunt contrarii. Is, qui per quoscumque contractus pecuniam suam ita tradit, ut periculum ipsius in alterum transferat, non censetur illam dare in societatem, sed dare mutuam: ergo non potest licite ex illa acquirere lucrum; ex mero enim mutuo usura est lucrum exigere. Antecedens probatur. Primo, quia is amittit tunc dominium illius pecuniæ, & transfert in alium. Secundo, quia potest tunc socius illa pecunia uti ad quoscumque usus voluerit, quod est clarum signum, dominium pecuniæ in ipsum fuisse translatum; cum ergo in mutuo transferatur dominium pecuniæ mutuatæ in mutuatarium, in societate autem non ita ut vidimus supra *c. 1. n. 4.* consequenter fit, ut in casu trium contractuum is, qui pecuniam confert, mutuam det pecuniam, non vero in societatem, unde lucrum inde sperare non poterit.

7 Resp. Negando antecedens. Ad probationem primam Respondeo, negando item antecedens; non enim collator pecuniæ amittit dominium pecuniæ collatæ; nam sicuti, si pactum assecurationis iniret cum tertio, non amitteret suæ pecuniæ dominium, ita si init cum eodem socio. Et sicuti non amittit dominium mercium, nec domus, nec prædii, si illi quis ea assecuret, & idem ea retineat, vel titulo famulatus, vel conductionis; & tamen si domus, vel merces casu pereant, damno ejus, qui assecuravit, pereunt: ita in casu nostro. Radicalis autem ratio hujus rei est, quia per se, & absolute, atque directe, merces illæ, ut etiam pecunia, de qua agimus, pereunt ipsi collatori, quia ipsius sunt; res enim, quando perit, domino perit; Nihilominus veluti indirecte damno assecuratoris pereunt, quia assecurans, pretio assecurationis accepto, promisit illud damnum forte providendum domino resarcire. Ad secundam probationem antecedentis, Resp. Socium illum non posse per se uti illa pecunia ad usus, quos voluerit, sed solum ad negotiationem conventam: esto, possit per accidens; quatenus ipse se exhibet resarcire totam pecuniam, si ea forte pereat, & resarcire item totum damnum, si forte ex eo arbitrario suo usu damnum aliquod patiatur dominus pecuniæ.

8 Con-

8 Confirmatum; nam, si socius, qui pecuniam accepit, illamque assecuravit, nullam aliam pecuniam haberet, nisi hanc, & tamen ipse esset debitor aliorum etiam anteriorum creditorum, non posset hac individuali pecunia solvere illa debita, quamvis anteriora, & privilegiata; hæc enim pecunia tota collatoris est, non socii. Imo, si socius illam alteri dedisset, certe collator ageret rei vendicatione, & eam, tanquam individualiter suam, recuperaret; ergo falsum est, quod Sotus assumpsit, nempe, pecuniam illam fuisse mutuam socio datam. Lege Valent. *t. 3. in 2. 2. disp. 5. q. 24. p. 2.* Molin. *d. 417.* Less. *lib. 2. c. 25. dub. 3. n. 29.* aliosque.

9 Quæres per hanc occasionem: si socius accipiens pecuniam ad negotiationem illam, tamen non negotietur, poteritne juste collator, qui prudenter processit, exigere ab ipso lucrum (quamvis illud non assecuraverit) ac si ex negotiatione illud acquisitum esset?

Resp. Licite cum Mol. *l. c.* & Less. *l. c. n. 31. V. Notandum tamen est primo*, posse, non quidem tanquam lucrum immediatum suæ pecuniæ, jam enim pecunia non fuit data ad negotiationem, sed poterit exigere tanquam lucrum, quod ipsi cessavit ex infidelitate.

Dixi (qui prudenter processit) nam mera esset usura, si dares ei, quem scis negotiaturum, tunc enim non esset vera, sed ficta societas; in quo vereor, ne multi hac nostra ætate turpiter labantur.

Praxis prædictorum trium Contractuum.

10 Jam vero non gravabor facilitatis gratia hic ponere formulas contractus, seu chyrographi, quibus, sive implicite, sive explicite ineatur societas in quacumque materia per tres dictos contractus. Sunt autem hujusmodi, quas ad verbum lego apud Cœlestinum *t. 13. c. 6. V. Quæres secundo*, expresse, inquit, sic conjungi possunt hi contractus.

Ego infrascriptus confiteor hoc meo Chyrographo, accepisse a Titio mille aureos, ut eos impendam legitimæ negotiationi, & loco lucri incerti majoris, quod illi ex hac negotiatione posset competere, promitto, me illi daturum sex, & partem quartam in centum quotannis, & ejusdem summæ mille aureorum periculum præstiturum.

11 Tacite sic: *Confero tibi mille ad mercaturam, cum pacto, ut quotannis solvas quinque, vel sex, salva sorte*: Vel, *Ego subscriptus testor, me accepisse mille in mercaturam cum pacto, ut solvam quotannis sex & quartam partem in centum, salva sorte.*

Hæc Cœlestinus in universum. Nam cæterum nos formulam qua per hos tres contractus datur pecunia ad peculiarem negotiationem cambii, attulimus supra *tr. 3. de Camb. c. 5. §. 7. n. 81.*

12 Idem Cœlestinus *ib.* recte deinde (quod accepit a Lessio *l. c.*) monet, expedire hoc tempore consilium dare fidelibus, ut hoc modo contrahant, quia sic contrahere, cedit in mercatorum commodum, & fideles pecuniam suam negotiare volentes, ab usuris se liberant, & tamen lucrum ex sua pecunia reportant.

Facit ad hæc doctrina Alarii in Canonibus conscientiæ libro primo in titulo mutuum, usura *n. 58.* Dans alicui (ait) pecuniam cum intentione generali lucrandi eo meliore modo, quo potest licite, & absque usuræ labe, paciſci potest de certo lucro, salvo capitale, modo hæc concurrant: Primo, ut illa persona, cui datur pecunia, habeat bona fructifera, vel sit industria. Secundo, ut illa clausula generalis (aliquo titulo justo) non solum apponatur a Notario, de stylo, sed sit ex utriusque contrahentium intentione expressa, & utrique nota. Tertio, ut uterque sibi persuadeat, posse se aliquo justo modo contrahere consideratis facti, & personarum circumstantiis, ut quod habeat bona dicta, vel sit industria; tunc enim ex vi illius generalis intentionis erit contractus, vel emptionis census realis utrimque redimibilis, si pecunia detur habenti bona fructifera, aut societatis, cum assecuratione capitalis, & lucri certi, si ille sit industrius. Ita Valentia asserens sic a gravissimis Theologis judicatum Romæ.

Ad idem collimat Franciscus de Auraxo in decisionibus moralibus *disp. 1. de statu civili q. 3 n. 6.* ubi tolerabile vocat ex pecunia data mercatori accipere quotannis decem, vel etiam duodecim, quia mercatores cum tali pecunia multum lucrantur, non vero esse tolerabile, ait, si mutuatur, seu detur aliis, qui non sunt mercatores. Hæc ille. Tu vero ne erres, illud (quotannis decem, vel etiam duodecim) regulare debes juxta ea, quæ mox dicam, præsertim *n. 14.*

Quantum lucri Collator pecuniæ potest acquirere cum dictis tribus contractibus.

13 Denique ad complementum præsentis doctrinæ inquiret timoratus, quantum lucri possit exposcere pro se, relicto reliquo ipsi socio, pro assecurationibus dictis. Dat v. g. centum, potestne pro se velle solum sex, ut est in prædictis formulis Cœlestini, an etiam possit plus, septem, octo, decem, &c.

Resp. Ex Delugo *d. 30. de Just. n. 40.* lucrum certum, quod potes exigere, debere esse adeo moderatum, ut attento capitali, quod confers, & spe lucri, quod posset esse in tali negotiatione, appareat, compensari juste periculum, quod alter socius subit circa securitatem capitalis, & certitudinis lucri, quod tibi promittit. Ratio est, quia secus non satisfit juste tanto oneri, quod socius subit assecurandi, tum capitale, tum lucrum.

14 Ex qua doctrina sequitur, aliquando posse, ex centum juste quotannis exposci sex, vel septem, aliquando decem, imo aliquando etiam plus, quando nimirum prudentes mercatores sine fraude judicant, lucrum ex suscepta tali negotiatione posse adeo esse notabile, ut valeat socius, & decem, & plus tradere collatori pecuniæ, & cum ea parte lucri, quæ ipsi remanet, possit judicari satisfactus de periculo, quod subit per dictas assecurationes. Recte ergo Bonac. *d. 3. de contr. q. 3. p. 11.* cum supposuisset, *ib. n. 3.* posse licite exposci quinque pro centum, addit, *ib. n. 6. In societate trium contractuum potest plus exigi, cum negotiatio majus lucrum affert.*

15 Ex eadem doctrina sequitur, contra aliquando, vix duo, vel tria exposci juste posse ex centum, quando scilicet ea negotiatio, quæ suscipitur, lucrosa valde non est. Determinent igitur experti, attenta qualitate negotiationis, & similibus circumstantiis, quas circumstantias in simili, ne dicam in eadem re, considerandas ego proposui supr. *in tr. de Camb. c. 5. §. 7. a n. 6.*

16 Utile est etiam ad lucrum hoc decernendum, expendere id, quod in simili expendit Valent. *t. 3. in 2. 2. d. 5. q. 25. p. 2. V. Qui autem.* Loquens enim de emptione census realis ex re fructifera ad quinque pro centum cum pacto ex utraque parte, idest venditoris, & emptoris, ut revendi, & reemi quocumque tempore ab iisdem possit, & altero nolente, omnino debeat, sic tradit, definire volens quantitatem justi pretii pro dicto contractu: *Illa est æstimatio recta, quæ est prudens, & ea est prudens, quæ est utrique commoda.* Ita ergo in casu nostro, si definitio tanti lucri cedat sine fuco, & fallacia in commodum utriusque socii, prudenti judicio sic decernente (definitio inquam tanti lucri, non mensurata ex necessitate alterutrius socii, sed ex vi talis negotiationis susceptæ) poterit recte pronunciari, juste lucrum illud acquiri.

CAPUT VI.

Ut pro quantitate partium collatarum lucrum dividatur.

Quæ est Conditio Quinta.

1 QUoniam variis modis partes a sociis conferri possunt, nam posset unus operam dumtaxat conferre, alter dumtaxat pecuniam, vel unus partem pecuniæ, & operam; alter vero tantummodo pecuniam, vel uterque pecuniam, & nihil operæ, quam operam ponere posset tertius quilibet ex communi utriusque, imo & multorum sociorum pecunia conductus: vel contra, nemo pecuniam, sed omnes operam tantummodo, ut quando plures conveniunt, ut lucra omnia ex suis exercitiis acquisita sint communia, nullum capitale conferendo, ideo tunc lucrum erit dividendum, vel per partes æquales, vel proportionales juxta majorem, vel minorem æstimabilitatem eorum, quæ contribuuntur, quod est servari æqualitatem geometricam, non vero arithmeticam. Memores enim nos esse oportet Æsopi fabulæ. Leo, Asinus, & Vulpes inita societate, egressi sunt ad venandum: multa igitur præda capta, præcepit Leo Asino, ut eam ipsis divideret. Ille, tribus partibus factis æqualiter, ut eligerent eos hortabatur. At Leo excandescens Asinum devoravit; inde Vulpi, ut divideret, mandavit. Illa vero in unam partem omnibus congestis, sibi minimum quoddam deposuit. Dum Leo ipsi: Quis te, o optima, dividere sic docuit? Et ea: Asini (inquit) calamitas. *Affabulatio Æsopi.* Fabula significat, castigationes esse hominibus aliorum infortunia. *Affabulatio mea pro re nostra.* Divisionem in societate juxta singulorum merita esse expendendam. Neque enim par est, ut is, qui strenuam, Leonis instar operam navat, perinde ac imbellis quilibet æquali præmio decoretur.

Jam vero, ut facilius in praxim deducatur, quod sic in universum dictum est, subscribamus hic quatuor peculiares casus, seu exempla in hunc modum.

2 Primum exemplum: Petrus in societatem confert mille aureos, cujus usus prudentis mercatoris judicio, valeat aureis centum; Paulus vero confert operam valentem judicio experti item centum aureis, lucrum vero totum est viginti aureorum. Quomodo finita societate distribuendum est?

Respondeo, Petrus extrahat primo loco suos mille, deinde accipiat decem, & alius socius alios decem. Ratio hujus est, quia æquali contributioni æquale lucrum jure debetur.

3 Hic adverte cum Mol. *d. 418. n. 7.* Bonac. *d. 3. de contr. q. 6. p. 4 n. 3. Vers. Octavo sequitur*, tum pro hoc casu, tum pro aliis, lucrum ex societate esse illud, quod remanet ablatis expensis, quæ expensæ debent primo loco ex communi lucro solvi. Ut habetur *L. Mutius ff. pro socio.* Quare, si in dicto exemplo, ubi lucrum totum fuit viginti aureorum, expensæ fuissent aureorum quinque, lucrum, quod dividi tunc deberet, non esset viginti aureorum, sed dumtaxat aureorum quindecim.

4 Secundum exemplum: Petrus, & Paulus socii æqualem pecuniam, æqualem operam ponunt, ita ut Petrus conferat centum, centum item Paulus cum æquali utriusque industria; lucrentur autem viginti. Quomodo deinde pecunia, & lucrum sunt distribuendi?

Respondeo, extrahat Petrus centum, additis decem ex lucro, centum extrahat Paulus, additis item decem ex eodem lucro, & facta erit justa distributio, ita Valent. *T. 3. in 2. 2. d. 5. q. 24 p. 1.* nam ex opera neuter aliquid potest accipere. Ratio est, quia, ut supponis, non minus pecunia, & industria unius conduxit ad lucrum, quam pecunia, & industria alterius, ergo uterque habebit juste æqualem pecuniam, & juste neuter ex æquali opera aliquid acquiret.

5 Quid, si occurrat negotiatio aliqua, in qua notabiliter plus conducat opera unius, quam alterius?

Resp. tunc non esse mirum, si pro ejusmodi æstimabiliore opera aliquid amplius proportionatum socius accipiat; ut sic enim censetur plus conferre in societatem. Vide Valent. *l. c.* Nav. *in sum. c. 17. n. 251.*

6 Tertium exemplum: Petrus unus ex sociis confert centum, Paulus vero confert partem pecuniæ v. g. quinquaginta, & operam. Si ex negotiatione pariatur lucrum viginti aureorum, quomodo pecuniam, & lucrum distribuendum?

Resp. Petrus extrahat suos centum aureos: Paulus vero suos quinquaginta; deinde perpendatur æstimabilitas operæ, & industriæ dicti Pauli. Si enim hæc opera in tali negotiatione valeat, quanti valent quinquaginta redituri ad Petrum, juxta id, quod aliquanto superius *c. 5. §. 1. n. 4.* explicui, dividendum est lucrum æqualiter, quia æquale singuli posuerunt. At, si dicta industria valet plus quam quinquaginta, dandum est, teste Mol. *d. 418. & 419.* Paulo aliquid plus, vel minus proportionatum, quod ejusmodi majori, vel minori operæ, seu industriæ correspondeat.

7 Quartum exemplum: Petrus, & Paulus nihil pecuniæ conferendo, conveniunt, ut omnia lucra, quæ per decem annos acquirent ex sua arte navigandi (idem dic de cæteris exercitiis) sint communia æqualiter: accidit autem, ut Petrus mille acquisiverit, Paulus vero vix centum. Quomodo dividendum est ejusmodi lucrum?

Resp. æqualiter æqualitate arithmetica, & sic singuli habebunt quingentos, & quinquaginta aureos. Ratio est clara, quia, ut supponimus, quando inita fuit societas, æquale erat periculum, ut Petrus, vel Paulus plures haberent, vel pauciores, qui confluerent ad ipsum, navigandi causa. Fac te inivisse societatem cum aliquo in ludendo, & te plus lucratum esse, quam alium, nonne lucrum æqualiter erit dividendum? Ita sane, quia fuit contractus fortunæ, & poterat esse contrarium; ut scilicet alius plus lucraretur, quam tu. Pari igitur modo in casu nostro. Atque hanc decisionem habes apud Delugo *d. 30. de Just. n. 27.* loquentem de simili societate inita inter duos Curiales Romanos circa lucra ex negotiis expediendis.

8 Quæres, Petrus, antequam fluat tempus illud decem annorum, cum videat plus nunc acquirere, quam socius, vult dissolvere societatem, potestne licite?

Respondeo, non posse, quia contractus ille fuit, ut supponimus, justus, ergo servandus pro statuto tempore est, cum nulla hic culpa intercedat socii, qui ex se paratus est ad ponendam operam, quam promisit.

CAPUT VII.

Ut dividantur, seu, ut communia sint damna.

Quæ est Conditio Sexta.

1 SI nullum sit damnum in negotiatione suscepta, totam pecuniam collatam ab uno ex sociis debere, modo explicato, ad ipsum redire, diximus supra. Sed quid, si sit damnum in rebus, vel mercibus ex illa pecunia comparatis? nam si damnum sit in ipsa pecunia, sive post, sive ante susceptam negotiationem, totam perire domino jam diximus *c. 5. §. 2.*

2 Ut id explicemus, duo genera damnorum hic considerari debent: aliud enim est veluti intrinsecum, eveniens in ipsa re, seu negotiatione suscepta, ut si pereat navis, a piratis capiantur merces, &c. aliud est extrinsecum, estque illud, quod ratione societatis cuidam evenit, at non ipsis mercibus, sed sociis; vel eorum necessariis ministris pro communi negotiatione, ut si aliquis ex his sauciettur a latronibus, &c.

Damna intrinseca, cui ex sociis cedant, si occurrent sine ullius culpa.

3 Si de prioribus agamus, expedita est resolutio. Nam si ipsa res v. g. frumentum emptum ex communi negotio pereat, vel vitietur sine ullius culpa, certum est, teste Bonac. *d. 3. contr. q. 6. pun. 4. n. 2.* Delugo *d. 30. de just. n. 31. L. Cum duob. §. Quidam Sagarium ff. Pro socio, & §. Illud instit. de soc.* debere ejusmodi damnum esse commune omnibus sociis. Sicuti enim commune est lucrum, ita & damnum esse debet: & sicuti expensæ sunt communes, ita & hoc damnum, quod valde affine videtur esse naturæ expensarum, quæ ad expendentem non redeunt, sed veluti deperduntur. Et ratio a priori est, quia frumentum illud fuit emptum cum pecunia unius, & cum opera alterius, ergo ad utrumque sociorum pertinet, ergo utrumque ejus damnum sentire fas est.

4 Hinc, si res societatis furto ablatæ forte sint, in utriusque socii damnum ablatas fuisse, recte docet ibidem Bonac.

5 Præscindimus autem a peculiari pacto assecurationis, quo damnum conjiciatur in unum ex sociis: hoc enim, compensatis oneribus, fieri posse supra vidimus, quare tunc, si assecuratori incumbat damnum resarcire, mirum sane non est.

Damna extrinseca cui ex sociis cedant, si pari modo, sine ullius culpa occurrant.

6 Jam vero, si de posterioribus damnis agamus, præmittendum est ea, vel evenire ex societate, tanquam ex causa proxima, vel tanquam ex occasione, seu ex causa remota.

7 Tanquam ex causa proxima eveniunt, si proxime, propter ipsam negotiationem ex societate susceptam, accidant. Unde si exercens societatem, naufragium patiatur, vel a latronibus diripiatur, vel ut defendat collatam mercaturam vulneretur, & ad vulnus curandum, necessaria remedia, quæ communiter adhiberi solent, expendat, damna hæc dicentur evenisse ex societate, tanquam ex causa proxima.

At, si quis exercens societatem, in via v. g. a suo inimico vulneretur, unde multas expensas facere cogatur ad se curandum, vel dum eamdem societatem exercet extra patriam, non sit institutus hæres a suo amico, damnum hoc accidisse dicetur ex societate, tanquam ex occasione, seu tanquam ex causa remota. Hac distinctione posita.

8 Dico Primo, damna prioris generis, hoc est proxima debere esse communia, vide *L. Cum duobus §. Venit, & §. Damna L. Fratres §. Si quis ff. pro socio*, quia sicuti lucrum ex societate est commune, ita æquum est, ut sint communia damna ex eadem societate proxime provenientia.

Id autem intelligitur ex bonis societatis, non enim tenetur Antonius v. g. qui contulit centum aureos in societate, cum Petro conferente suam operam, solvere damna ipsi Petro obvenientia, nisi ut vult Petr. a Nav. *l. 3. de just. n 465.* Rodriq. *par. 1. summa c. 47. n. 6.* Bonac *disp. 3. de contr. q. 6 p. 4. n. 3.* cum illis centum aureis collatis, seu cum parte eorum. Ratio est, quia damna debent resarciri ex bonis societati subjectis: at nunc solum illos centum aureos Antonius societati subjecit.

9 Inquires: Ex prædictis expensis factis in curatione vulnerati causa societatis, detrahendumne est id totum, quod is socius (qui nunc est æger) pro se expendisset, si sanus fuisset?

Respondeo affirmative; nam societas non obligat nisi ad interesse socii, quod is patitur ratione dictæ infirmitatis; ergo solum ad illud, quod tunc infirmitate, & ejus ratione expendit, quodque sanus non expendisset, solum enim in hoc ipse causa societatis patitur interesse.

10 Dico Secundo, damna posterioris generis, hoc est remota, non debere esse communia. Vide Petr. a Nav. Rodriq. *l. c.* Mol. *d. 418.* Less. *l. 2. c. 21. dub. 4. n. 37.* sed qui ea patitur, eadem solus sustineat. Ratio est, quia cum hæc damna non sint proprie ex societate, non censentur socii ad illa consensisse: cedunt ergo soli ei, qui ea patitur.

11 Inquires. Qui exercens societatem v. g. emendi frumenta tempore æstivo, incidit in febrim, unde multa damna patiatur, debet ne putare, ea esse damna prioris generis; atque adeo sibi compensanda, an posterioris?

Resp. Mihi videtur, regulariter hæc esse damna posterioris generis, & consequenter non esse damna communia sociis attribuenda, quia per se hæc non veniunt ex societate, tanquam ex causa, sed potius ex conditione personæ; & certe in praxi ita servari judico, ut scilicet socius in societate ægrotans, suo damno ægrotet. Dixi regulariter nam si forte sit aliqua consuetudo, vel pactum justum in contrario, ea sunt servanda, sicuti mox dicemus de aliis expensis, vel item in casu, quo constaret infirmitatis causam vere fuisse negotium societatis.

12 Hactenus de damnis sine socii culpa promanantibus, nunc de provenientibus ex culpa.

De damnis provenientibus ex culpa alicujus ex sociis.

13 Culpantem socium debere resarcire omnia damna ex sua culpa societati occurrentia, nemo quærit; quia nemo nescit. At difficultas est dignoscere quantitatem culpæ, quæ hujusmodi restitutionis onus imponit. Ad quam difficultatem enodandam utile est præmittere verba Legis, *§. ult. Inst. de societ. L. socius ff. pro socio*: quæ in hunc modum enunciant: *Prævaluit, etiam culpæ nomine, teneri socium: Culpa autem non ad exactissimam diligentiam dirigenda est: sufficit enim talem diligentiam communibus rebus adhibere socium, qualem suis rebus adhibere solet; nam qui parum diligentem socium sibi assumit, de se queri, sibique hoc imputare debet.*

14 Hactenus Textus, ex quo quæstionem propositam de culpa in societate commissa sic explico, formando hanc regulam, tum pro foro interno, tum pro externo. *Quoties socius ponit diligentiam in negotiatione societatis; quam poneret, si illud negotium ad se solum pertineret, ad nihil tenetur, si forte damnum sequatur. Quoties vero eam non adhibet, tenetur, &c.*

Ratio Regulæ est, quia nemo intendit se; suamque operam magis pro aliena re obligare (præscindendo a peculiari pacto, cui esset omnino standum) quam pro sua, &c. Alter majorem diligentiam ab altero non petit, nisi quæ in rebus propriis adhiberi solet; si hanc igitur adhibeat socius, non est, unde damnari rationabiliter possit.

15 Quæ vero sit diligentia, quam quis adhibere solet in rebus propriis, est maxime hic considerandum, ut etiam nos per aliam occasionem *l. 8. in Decal tr. 3. c. 5. & l. 1. c. 3. §. 6. Ver. Depositum*, consideravimus. Non enim tu putas, debere in tuo agro v. g. excolendo eam diligentiæ mensuram apponere, quam apponeres in tuo filio infirmo curando; & tanc illa diligentia, quæ parva judicatur in nauclero, si navim regat plenam lignis, & paleis, magna, & gravis est, si frumento, vel auro, pretiosisque mercibus onustam regat. Idem in artibus, & professionibus: turpiter enim errabit grammaticæ professor, si proferat v. g. mater meus, at non, si merus scriptor eodem modo scribat: Et artifex quidem in fabrefaciendo Calice ex auro exquisitam diligentiam adhibet, ne auri momenta, vel levissima, deperdat, quam non tam exactam ponit in fabrifaciendo vase stanneo, ne stanni particulas amittat. Ex quibus vides, non debere diligentiam socii esse eodem modo mensurandam in gravibus negotiationibus, ac in levibus, in difficilibus, ac facilibus, in raris lucrandi opportunitatibus, ac in frequentibus, &c. Cum enim ipse operam suam prudenter promiserit, eam tunc adhibebit tum in foro conscientiæ, tum in foro externo, quando omnibus expensis, eamdem pro propria re sua sine infidelitate ponet. Atque ad hanc doctrinam reduci tandem ea, quæ sive de culpa juridica lata, levi levissima, sive de culpa Theologica mortali, vel veniali in contractibus commodati, locati, depositi diximus *l. c.* & recte Delugo *d. 8. de Just. n. 110.* loquens de quibusdam legibus condemnantibus commodatarium, vel conductorem de levi culpa, sic habet: *Quis unquam a conductore equi, pretium equi petat, quando conductor diligentiam circa eum adhibuit, quam diligens quisque, & prudens circa proprios equos habere solet? non sunt ergo usu recepta leges illæ in illo sensu.*

Hæc ille, quæ ad culpam in societate commissam aptari facile possunt.

16 Sed adhuc mordicat scrupulus. Quid enim, si quis non quidem graviter per delictum mortale, sed leviter per veniale deficiat ab hac diligentia, per ignorantiam v. g. vel inadvertentiam venialiter culpabilem? Lege *L. 8. in Dec. tr. 3. c. 5. §. 2. n. 3.*

17 Respondeo (salva meliore sententia, & semper præscindendo a peculiari conventione) de qua omnino sunt videnda ea, quæ ego alibi dixi, ubi ex nova promissione obligavi in duobus casibus ad exquisitissimam diligentiam; Respondeo, inquam, hunc non esse reum restitutionis: nam qui adhibet diligentiam absolute, quantam adhiberet in re propria, non obligatur ad restitutionem, ut hactenus dictum est: sed qui deficit leviter, non dicitur absolute deficere de dicta absoluta diligentia, quia parum pro nihilo reputatur, ergo, &c.

18 Confirmatur, quia *ib.* diximus, & confirmatur a Delugo, *d. 8. de Just. n. 56.* non esse obligationem gravem restituendi materiam gravem ex delicto venialiter tantum culpabili; at in casu, de quo hic loquimur, restitutio facienda, tota tandem refunditur in delictum negligentiæ, ergo si hoc erit veniale, & non grave, non poterit parere obligationem gravem.

19 Siste Lector. Advertisti prædictam doctrinam Delugo, unde posse confirmari dixi nostram responsionem? Adverte nunc, qua ratione in alio loco sentiat oppositum ejus, quod dixi *n. 7.* Ecce ejus verba *d. 30. n. 31.* *Prima Regula sit, si culpa saltem levi socii damna evenerunt, ipsi computari, nec alios debere concurrere; imo si quid ea de causa alii paterentur, ab eo resarciendum esset, cujus causa damnum illud advenit.*

20 Hic denique non oportet aliquid monere de ignorantia, vel de inadvertentia, quæ vinci non possunt; quando enim hæc adsunt, cum nulla adsit culpa, pœnam restitutionis non consurgere, alibi late declaravimus.

CAPUT VIII.

Ut expensæ sint communes, vel certe compensentur.

Quæ est conditio septima.

1 DUplicis generis esse possunt ejusmodi expensæ (quantum pertinent ad rem de qua agimus) aliæ enim sunt expensæ, quæ fiunt societatis causa, quæ scilicet exhibentur pro negotiatione, quam socii susceperunt, ut mox magis explicabitur; aliæ sunt expensæ, quas socius, qui suam promisit operam forte facit, ut evitet damna, quæ imminent negotiationi. His distinctis.

2 Dico Primo, has posteriores, & quidem ordinarias, debere ut vult Mol. *d. 418.* Less. *lib. 2. c. 25. dub. 4. n. 36.* fieri ab ipso socio, qui operam promisit, præscindendo ab alio pacto, quia, qui promittit operam, debet adhibere ea, quæ adhiberet in rebus suis; at ad conservanda sua, expensas quisque ordinarias, & moderatas facit.

3 Dixi ordinarias, quia ad extraordinarias non præsumitur quis se obligasse: præscindimus enim, ut toties diximus, a pacto, vel consuetudine, quæ possunt intervenire. Quare de his extraordinariis idem dictum erit, quod mox dicemus de expensis prioris generis.

4 Quoad illas igitur primi generis expensas, dico, eas nisi ex pacto inito, vel justa consuetudine illæ pertineant ad omnes socios (potest enim justum esse ejusmodi pactum, & consuetudo, quando hoc onus æque compensetur, vel quando ineatur societas cum tribus illis contractibus, quos paulo superius explicuimus) dico, inquam, eas expensas prioris generis debere, teste Mol. *l. c.* Less. *l. c. n. 35.* esse communes sociis, patet, quia immediate, & proxime fiunt ob negotiationem communem sociorum.

5 Hic insurgit brevis quæstiuncula. An ex his expensis deducendæ sint eæ, quas fecisset pro se ille socius, qui operam promisit, si socius non fuisset, seu si societatem dictam non inivisset: Petrus v. g. societatem iniens cum Paulo expendit ob destinatam negotiationem quindecim aureos pro suo victu, si autem non vacasset ejusmodi negotiationi, expendisset domi suæ quinque aureos, debetne Petrus deducere hos quinque aureos, & sic solum decem computare pro expensis societatis? Semper autem, ut nimis sæpe monui, loquimur, abstrahendo a justo pacto, vel consuetudine legitima reginnum.

6 Respondeo: Ita putant probabiliter nonnulli. Ut Bald. *in l. 1. n. 9. C. Pro socio*, Angel. *V. Soc. 1. n. 13.* Petr. a Navarr. *l. 7. c. 2. n. 466.* Navarr. *in summ. c. 17. n. 283.* Verum probabilius, testibus Silic. apud Petr. Navarr. Molina, & Lessio *loc. cit.* Bonac. *de contract. dis. 3. q. 6. p. 4. n. 3.* alios citans, non esse deducendas, judico, sed omnes debere esse communes omnibus sociis. Ratio est, tum quia jura absolute concedunt proficiscentem ad negotium societatis posse ex communibus

nibus bonis societatis alimenta accipere; tum quia præscindendo a pacto in contrarium, qui locat operam suam extra domum a conductore, cui servit, est merito alendus. Dico (extra domum suam) nam recte advertit *loc. cit.* Molina, quando expensæ pro tuo victu fiunt in tuo domicilio, quia nimirum negotiatio non est talis, ut a tuo loco discedere oporteat, eas non esse communes, cujus dicti ratio alia esse non potest, nisi quia qui locat operam suam non discedens a suo domo, sibi convenit alimenta præstare. At a domo sua discendens, non ita, &c.

7 Confirmatur ex jure, *L. Cum duobus §. Quidam L. Si Fratres*, *§. Si quis ff. pro socio*, in quo habemus, quando quis proficiscitur ad negotia societatis, expensas esse extrahendas ex communibus bonis societatis. Nota, *quando quis proficiscitur* (ait) quasi dicat, non vero, quando non proficiscitur, sed domi suæ negotiationem socius exercet.

8 His habitis, ad majorem explicationem, inquiret quis, quænam sint illæ expensæ, quæ fiunt causa societatis?

Resp. esse illas, quæ sunt necessariæ, vel utiles societati, ut, si necessarium sit jumenta conducere ad merces deferendas, domum, & servum habere ad easdem conservandas, gabellas solvere, ac similia. Hujus etiam generis sunt expensæ, quas *c. 7.* diximus fieri propter damna, quæ eveniunt ex causa societatis, non vero, quæ ex occasione.

9 Illud semel quæsitum fuit: An eleemosynæ moderate factæ intuitu societatis, ut ea scilicet prosperum exitum habeat, sint extrahendæ a communibus bonis societatis? Et quidem recte respondet Petrus a Navarr. *l. 3. d. disp. c. 2. n. 467.* Rodr. *p. 1. summ. c. 47. n. 5.* esse a communibus bonis extrahendas. Ratio est, quia socius potest ex communibus bonis facere eas expensas, quæ prudenter putantur utiles societati: sicuti ergo putaretur utile, humano subsidio ad negotiationem susceptam uti; ita, imo multo magis, uti divino.

10 Propter eamdem causam, si socius advehens per mare merces a magna tempestate impeteretur, moderatumque votum eleemosynæ pro incolumitate mercium faceret, illud ex communibus bonis esse persolvendum, mihi dubium esse non potest.

11 Illud iterum fuit quæsitum: An si faciendæ sint expensæ necessariæ pro negotiatione, & non possit haberi pecunia communis ex societate, teneatur is, qui operam promisit, illas expensas facere ex suis propriis bonis, vel saltem petere mutuas ab aliis, ad illas faciendas?

Resp. obligari, non modo ex charitate, ut solum contendit Reb. *l. 15. q. 7. n. 7.* sed ex justitia. Ratio est, quia socius ex vi contractus societatis, obligatur, illam diligentiam, & operam adhibere, quam adhiberet in re sua, ut nuper late diximus: at pro re sua ita quis faceret, ergo, &c. non est tamen negandum, ipsum posse, ut vult Mol. *d. 118. num. 5.* Less. Fill. aliique cum Bonac. *d. 3 de contr. q. 6. p. 4. n. 5.* has pecunias repetere a societate, cum utiliter gesserit ejusdem societatis commune negotium.

C A P U T IX.

Ut non apponantur pacta injusta.

Quæ est Conditio Octava.

1 CUm ea pacta sint injusta, quæ contra naturam hujus contractus sunt, quæque inæqualitatem inter socios afferunt, ideo non alio meliori modo ea dignoscentur, quam perpendendo, quæ hactenus de natura hujus contractus sunt explicata; Nihilominus multum ad ejusdem rei praxim faciet, aliqua hic peculiaria pacta discutere, quæ jam ex ordine subscribo.

2 Primum pactum. Antonius confert in societate centum aureos, Petrus operam suam, ita tamen, ut Petrus certam quantitatem, vel certam lucri partem habeat, quanti scilicet æstimatur ejus opera; sive ex negotiatione pariatur lucrum, sive non, & sive pereat pecunia Antonii, sive non, estne hoc pactum justum?

Respondeo, esse justum, cum Mol. *d. 411. n. 2.* Angel. *V. societas pr n. 6.* sed certo in ejusmodi negotiatione non intervenit contractus societatis, sed potius locati, & conducti. Nam in hoc casu Antonius conducit operam Petri, & dat ipsi certam mercedem, sive ex lucro negotiationis, sive aliunde; qui modus contrahendi justus omnino est, quando justa merces operæ præstandæ correspondet.

3 Quid, si ita pactum ineatur: *Si societas bene succedat in lucro, longe majorem dabo tibi mercedem, si male, longe minorem?*

Resp. adhuc juste pactum iniri; non enim sic ineo contractum societatis, sed pari modo contractum locati, & conducti: Ego autem in hunc modum paciscor, ut ea spe diligentior sit socius in negotiationis munere exercendo. Adde, æquale esse periculum majoris, vel minoris mercedis, &c.

4 Secundum pactum. Idem Antonius celebrat contractum societatis cum Petro, ea lege, ut ipsi Petro obveniant duæ partes lucri, & una solum damni, & una lucri, estne id justum?

Resp. Si hæc unius socii onera compensentur pecunia, vel re æquivalenti ab alio socio, justum erit pactum; si vero non compensentur, nimis manifeste erit injustum; quando enim compensantur, servabitur æqualitas, secus non item.

5 Quid, si fiat pactum, ut ad unum ex sociis, v. g. Antonium, nulla damni pars pertineat, & tamen pertineat aliqua lucri pars, totum verum damnum rejiciatur in alterum v. g. in Petrum, sed cum parte lucri si ex negotiatione lucrum proveniat?

Resp. cum prædicta distinctione; eadem enim hic militat ratio. Sed jam video, te advertere, hunc, & præcedentem (quando juste compensantur onera) non esse merum contractum societatis, sed insuper addi unum, vel alterum contractum venditionis, vel similis: venditur enim periculum damni, & locatur opera socii, &c. Ita Mol. *d. 415.*

6 Tertium pactum. Idem Antonius confert pecuniam cum pacto, ut solum tertia pars dictæ pecuniæ pertineat ad ipsum Antonium, & eadem sola tertia pars subsit periculo ad damnum ejusdem Antonii; at vero reliquæ duæ partes pertineant ad Petrum socium conferentem operam, ipsiusque Petri periculo amittantur, si amittentur; & item tertia pars lucri ad Antonium, reliquæ vero duæ lucri partes pertineant ad Petrum, estne hæc justa conventio?

Resp. cum memorata distinctione, ut scilicet, si compensentur onera, justa sit conventio, aliter sit prorsus injusta. Ita Mol. *d. 417.* quicquid in contrarium dicat Sylvester. *V. Societas quæst. 5.* Sicut enim Antonius, qui confert pecuniam, potest, ut superius vidimus, rejicere in socium totum periculum pecuniæ capitalis, tribuendo ipsi socio proportionatam mercedem tanti oneris; cur non poterit duarum partium periculum in socium rejicere, data pariter proportionata mercede?

7 Quartum pactum: Idem Antonius dat Petro, Paulo, Joanni piscatoribus quindecim aureos, singulis nempe aureos quinque, ut scilicet habeant expensas ad piscandum (idem dic de aliis exercitiis, puta excolendis agris, pascendis animalibus, nutriendis bombicibus ad sericum extrahendum, & similibus) dat, inquam, hoc pacto, ut singuli post piscationem, & pisces venditos dent ipsi Antonio dimidiam lucri partem, quod acquirunt, & insuper aureos omnes ab eodem Antonio ante piscationem receptos ipsi eidem reddant: totum autem periculum, quo possent deperdi aurei illi, subeant ipsi piscatores pro sua rata. Estne justum hoc pactum?

Resp. Esse injustum docent Rodr. *in sum. p. 1. c. 46. n. 3.* Nav. *in sum. c. 17. n. 282.* aliique nam nimis dura onera (inquiunt) piscatoribus imponuntur. Et certe injustitia est (ajunt) velle communicare in lucro, & non in jactura, & velle, ut ipsi Antonio reddatur capitale, etiamsi sine culpa sociorum illud pereat. Addit Nav. si piscatores ex dictis pecuniis aliquid expenderint pro sua domo, debere ipsas restituere Antonio, quia Antonius solum contulit pecuniam ad negotiationem, & consequenter ad expensas negotiationis, non vero ad expensas extra negotiationem domi factas.

8 Hæc illi supponentes hunc esse contractum societatis, sed quia vere is non est, est enim conductionis, & locationis operarum piscatorum, ut ex *dictis c. 1. n. 6.* & ex dictis *n. 2. hujus capitis* constat, nullo modo erit ejusmodi contractus condemnandus, si justa, omnibus expensis, merces piscatoribus solvatur, sive in pecunia, sive in lucro sperato, ut dictum est.

9 Illud, quod modo addit Navarrus, approbo quidem, sed eo modo, quo ego retuli; nam dicti piscatores, sive expendant domi, vel extra, sive non expendant, jam totum capitale debebunt reddere, ut ex pacto conventum fuit. At, si Navarrus aliud velit, ut certe velle alicui videri potest, idest, debere a socio operam conferente (quando est initus contractus societatis) deduci expensas, quas domi is fecisset, non approbo, nisi eo modo, quo vidimus supra *c 8. n. 4.*

10 Quintum pactum. Idem Antonius socium asciscit Petrum, additque ne alia negotia suscipiat, juste ne sic paciscitur?

Resp. juste, quia sic Antonius vult Petrum expeditum esse pro suis negotiis, imo, si natura, & qualitas suscepti negotii requirit totum hominem, debebit Petrus, etiam si non adsit pactum, totum se illi negotio addicere: quando enim ipse promisit suam operam, totam, quæ erat necessaria illi negotio, promisit.

11 Quod si non requiratur tota, si additur ab Antonio tale onus Petro, debet certe Antonius aliquo modo compensare: secus liber Petrus erit, & sic alia negotia, ut ei libet, potest assumere, quia nihil hæc obstabunt societati cum Antonio susceptæ, ut supponitur. Sic Medicus operam suam tibi promittit, non tamen propterea alios infirmos curandos cum culpa suscipit, quando omnibus consulere satis potest. Quod dicimus de socio, dic obiter de famulo; is enim, quando abest præjudicium famulatus domini potest, ut innuit Bon. *d. 3. de contr. q. 6. p. 1. n. 5.* alia negotia suscipere, & lucrari, cum tamen non possit, quando præjudicium illud adest.

C A P U T X.

De dissolutione Societatis.

1 SOcietas vel instituta fuit ad tempus determinatum, ut si pro duobus, tribus, decem annis, imo & pro tota vita, vel ad tempus indeterminatum, idest sine temporis mentione: De utroque simul sic breviter habe.

2 Dissolvitur societas Primo, mutuo consensu, seu renuntiatione. Secundo, finito tempore designato. Tertio, finito negotio. Quarto, morte civili. Quinto, morte naturali: quæ omnia, nitidiore stylo, sed subobscuris verbis, sic Text. *L. verum §. ult. ff. pro socio*, complectitur, *societas solvitur ex personis, ex rebus, ex voluntate, ex actione.*

Mutuo Consensu.

3 Recte: nam *Res, per quas causas nascitur, per eadem dissolvitur*; Quod si unus ex sociis incidit in amentiam, non dissolvitur societas, nec ejus curator renunciare potest, nisi in casibus, in quibus socius ille, si fuisset sanus, potuisset. Quare in hoc casu continuare omnino socii debent societatem, & lucrum dividere cum curatore amentis. Vide *L. ult. C. pro socio.*

4 Quid, si quis ex sociis renuntiet, aliis invitis?

Resp. Tunc damnum, quod forte ex tali renuntiatione subsequetur, ad ipsum solum spectabit: si vero nihilominus sequetur lucrum, illud erit commune aliis; nam ipse, quantum est ex parte sua, jam cessit juri societatis, subivitque prædictam obligationem restituendi id, quod sociorum interest, si non fuisset renunciatum ante tempus.

5 Sunt tamen quatuor casus, in quibus licite, aliis invitis, socius renuntiat. Primo, si ei pacta non serventur, nam *Frangenti fidem merito fides frangitur*. Secundo, si socii sint ei injuriosi, vel damnosi, ita ut prudentis arbitrio non sint tolerandi. Tertio, si cesset spes lucrum percipiendi ex negotiatione suscepta. Quarto, si socius debeat Reipublicæ causa abesse, nec commode vel aliis, vel sociis, suas committere partes possit.

Finito tempore designato.

6 Merito. Quia ad tempus ulterius non se extendebat conventio, & obligatio, ut dividitur in jure, *L. actione, §. Item si alicujus, ff. pro socio.* Semper intellige, nisi tacito, vel expresso consensu sociorum innovetur, seu continuetur societas, quia tunc novus censetur advenire contractus.

Finito Negotio.

7 Et id etiam merito; ad illud enim dumtaxat se extendebat, ut supponimus, societas; finiri etiam negotium censetur, si totum capitale, imo si magna ejus pars casu pereat, vel ita mutetur, ut aptum non sit ad negotium, quale esset frumentum, si eo modo vitiaretur, ut amplius humano usui non esset idoneum. Finiri etiam negotium censetur, *L. Verum ff. pro socio, §. Solvitur Institut. de societ.* si in agro a sociis excolendo, ædificetur auctoritate publica Ecclesia. Idem dic, si socius non potest contribuere promissam pecuniam, vel promissam operam, ut, si incidisset in paupertatem, vel in ægritudinem, vel in carcerem fuisset conjectus, vel ejus bona fuissent publicata, vel quid simile.

Morte Civili.

8 Si quis ex sociis civiliter moriatur, cæteri societatem jure dissolvent. Lege Mol. *d. 414. n. 9. juncta disp. 9.* Censetur autem mors civilis pro hac re triplex.

Primo Cessio bonorum.

9 Secundo, maxima, aut media capitis diminutio, *§. cit. solvitur de Instit. de soc.* idest vel deportatio, *L. verum §. ult. ff. pro socio*, in insulam cum amissione libertatis, vel solum deportatio in insulam. Bonac. *d. 3. de contr. q. 6. punct. ult. n. 4.* asserit, finiri societatem capitis diminutione, quam dicit esse exilium, unde pro eodem accipit exilium absolute acceptum, & deportationem in insulam, id quod aliis, qui Text. Civiles *§. 1. & 2. Instit. de capitis diminutione*, legent, judicandum relinquo.

10 Tertio denique censetur capitis diminutio solemnis, *L. Verum §. ult. ff. pro socio*, professio in Religione, de qua lege Mol. *d. 9.* Bonac. *d. 13. de contr. q. 6. p. ult. n. 4.* aliosque ab ipsis citatos.

Morte naturali.

11 Morte item naturali unius ex sociis (etiamsi multi consocii remaneant) finitur societas, quia conjunctim, non separatim fuit conventio (nisi tamen contrarium pacto firmatum fuerit) ita communiter Doctores, & jura, quæ affert Delugo *d. 30. de Just. n. 7.* Unde sequitur, societatem non transire ad hæredem defuncti.

12 Quid, si affuerit pactum, ut ad hæredes transiret? -

Resp. quoad socios superstites remansuram societatem: at non *ibid.* remansuram, quoad hæredem defuncti. Sed quid, si pactum, ut transiret ad hæredes juramento firmatum sit?

Resp. Qui docent juramentum confirmare contractus, affirmant, ejusmodi pactum juratum obligare hæredem ad prosequendam societatem, quia hæres tenetur servare contractus defuncti. Ita Mol. *d. 414. n. 6.* & Less. *l. 2. c. 25. n. 6.* At nos qui docuimus *l. 3. in Dec. c. 3. §. 6.* a juramento non confirmari contractus, debemus excludere hanc obligationem ab hærede defuncti, ut excludit Valaseus apud eumdem Mol. *l. c.* quia juramentum partis non validat actum a jure interdictum, & prohibitum.

CAPUT XI.

De Societate in animalibus.

1 Si Primo, tradas alicui tot oves v. gr. ut statuto tempore det tibi earum pretium. Si Secundo, eidem easdem tradas, ut ipse fructus ab iis accipiat, soluto tibi pretio. Si Tertio, ut custodiat eas, data illi parte fructuum, qua dictam custodiam compenses, non celebras, teste Mol. *d. 401. num. 2. & 3.* contractum societatis: nam Primus est contractus venditi; Secundus est locati; Tertius est famulatus. Verum erit contractus societatis, si tu oves v. gr. alter vero operam, seu industriam conferat, vel si uterque contribuatis æqualem partem industriæ, & parem numerum ovium, vel inæqualem. &c.& fructus inde percepti (idest lana, lac, fœtus) sint dividendi sive arithmetice, idest æqualiter, sive geometrice, idest ad proportionem ejus, quod a singulis collatum est, hic inquam, est contractus societatis, & de eo multa dicta sunt in præcedentibus capitibus, in quibus tractatum est de societate in universum; pro majori tamen ejus explicatione,

2 Inquires Primo: An hic modus societatis animalium sit licitus? *Ego consigno tibi mille oves, ita ut, si aliqua pereat, compleas numerum ex fœtibus, tuque idem apponas operam correspondentem æstimabilitati usus consignatarum ovium, atque in fine singulorum annorum fructus prædictarum ovium (idest lac, & pars remanens fœtuum) dividantur inter me, & inter te?*

Resp. Ut proponitur, non est hic contractus licitus, quia clare non servatur æqualitas. Nam propterea prudentes, & pii negotiatores, ut effugiant injustitiam, & animalia non stent cum periculo in manu alterius v. g. pastoris, semper solent adere alium contractum assecurationis, solvendo ex ipsa parte fructuum percipiendorum aliquid proportionatum ipsi pastori assecuranti in hunc fere modum: *Consigno tibi milles oves, tu apponas industriam, & assecures mihi, te traditurum eumdem numerum ovium æqualis bonitatis; nam ex fructibus percipiendis tibi compenso tantum onus, quod suscipis.* Addi etiam solet alius contractus, quo mihi assecuret pastor aliquod lucrum, sive sex, sive decem, sive plus, minusve pro centenario ad prudentis viri arbitrium, modo superius *c. 5. §. 3.* satis explicato de societate cum tribus contractibus.

3 Inquires Secundo: Cum in hoc contractu soleant initio societatis æstimari animalia, ne deinde controversia sit in iis reddendis; Inquires, inquam, cur tunc non dicendus sit potius contractus venditionis, quam societatis?

Resp. Quia esto, æstimatio aliquando faciat venditionem, aliquando tamen non faciat, ut patet in dote, quæ potest ab uxore viro tradi, interdum per æstimationem facientem venditionem; interdum vero per æstimationem non facientem venditionem. Facit venditionem æstimatio, quando res dotalis æstimatur, ut marito tradatur, tanquam vendita eo pretio. Non facit venditionem, quando res æstimatur solum, ut sciatur valor rei dotalis, ita ut si pereat, & fiat deterior culpa viri, constet, ad quid teneatur vir in casu restitutionis. Quoniam igitur in casu nostro æstimantur animalia solum, ut sciatur quid, & quantum in fine anni sit restituendum, ideo non est contractus venditionis; nam si æstimatio eorumdem animalium fieret, ut illa tanquam vendita eo pretio traderentur pastori, esset quidem contractus venditionis, & consequenter non pertineret ad hunc locum, sed ad tractatum de venditione, & emptione.

4 Inquires Tertio: An socius, præscindendo a contractu assecurationis, sed in vim solius contractus societatis, obligetur in fine anni, puta temporis designati pro societate, restituere prædicta animalia æstimata per æstimationem non facientem venditionem; restituere, inquam, obligetur juxta valorem æstimationis, factæ initio anni, an juxta valorem æstimationis, quæ fit in fine anni? Mille oves v. gr. valent initio anni centum aureis, at in fine anni ob magnam illarum penuriam valebunt ducentis aureis, vel propter abundantiam valebunt minoris, v. gr. aureis quinquaginta, socius recipiens, debetne reddere oves valentes centum aureis, an vero ducentis, vel quinquaginta?

Resp. Cum in mero contractu societatis (nam nunc præscindis ab alio pacto) supra docuerimus, animalia remanere in dominio apponentis, si in fine anni crescit, vel decrescit eorum valor, ipsi apponenti crescit atque decrescit, unde juxta æstimationem, quæ fit in fine anni debebit restituere is, qui eas recepit, & solum illa prior æstimatio inserviet, ut si culpa recipientis animalia perierint, vel deteriora evaserint, compensetur illud quod erit juste compensandum.

5 Instas. In contractu societatis, si pecuniæ valor crescat, non crescit pro apponente illam, sed pro omnibus sociis, ergo pari modo idem dicendum erit, si crescat valor animalium. Conferat v. g. Petrus centum ex auro, valentia centum, & decem argenteos, si finita societate, contingat aureos illos pluris valere v. gr. centum & viginti, Petrus non habebit pro suo capitali collato, nisi tot aureos, quot ascendunt ad centum, & decem argenteos, nam alii decem erunt dividendi, utpote lucrum commune sociis: ita igitur in animalibus?

Resp. pro doctrina ejus, quod assumitur, & pro responsione ad paritatem, quæ inducitur, sunt hic bene tria distinguenda, quæ tribus dictis ego, claritatis gratia, proferam.

6 Dico Primo. Si crescat valor pecuniæ collatæ ab uno ex sociis antequam ea ad merces comparandas expendatur, vel antequam admisceatur ita cum cæteris pecuniis societatis, ut discerni nequeat, ille est dominus hujus valoris, qui eam contulit, quia ipse habet illius dominium, & consequenter & ipsi crescit, & decrescit, & juxta hunc valorem in fine societatis eidem erit pecunia restituenda.

7 Dico Secundo. Si crescat idem valor, postquam comparatæ sunt merces, vel postquam pecunia mista ita est cum cæteris pecuniis sociorum, ut discerni nequeat, incrementi hujus sunt domini omnes socii, quia ipsi simul habent dominium illarum mercium, & pecuniarum; quare ex æquo est dividenda, esto, prius post pactum societatis initio initum, debet extrahi, & reddi apponenti tanta pecunia, quantam apposuit, secundum illum valorem, de quo *n. præced.* dictum est.

8 Dico Tertio, hinc fieri, ut magna sit disparitas inter animalia, & pecuniam, quando hæc, vel illa conferuntur; animalium enim semper dominus est is, qui ea apponit, at pecuniæ non ita: nam ut dictum est, postquam merces comparatæ sunt, & pecuniæ sunt cum cæteris admistæ, pertinent ad totam societatem, non est igitur mirum, si incrementum harum, ut vult Bonac. *d. 3. de contr. q. 6. p. 3. n. 3. & p. 5. n. 8.* pertinet ad lucrum sociorum omnium, modo quo dictum est, non vero incrementum animalium.

CAPUT XII.

De Partitione, quam debent exhibere Fratres mortuo Patre, quæ assimilatur divisioni, quæ sit ratione societatis.

1 Jure novo, *L. 1. Ut liberis, C. de collationibus Auth. ex testam. C. eodem titulo Authent. Trien. & semis. §. Illud quoque, Coll. 3.* statuitur, ut filii suo patri succedere volentes, adducant ad partitionem communem, quæ acceperunt a patre vivente, quod certe similitudinem aliquam præsefert contractus societatis, nam ideo hic sequentem regulam breviter habe.

2 Omnes descendentes legitimi, quibus debetur legitima (nam propterea includuntur etiam legitimati, imo etiam adoptati, non autem illegitimi, quia his legitima non debetur) sive masculi, sive fœminæ, sive sint in patris potestate, sive jam emancipati, volentes succedere patri, vel matri (quoad volentes succedere avo, vel aviæ vide apud mox *n. 4.* citandos) Filii, inquam, volentes succedere parentibus decedentibus testatis, vel non testatis, tenentur conferre ea, quæ habuerunt ex bonis dicti patris, vel matris viventium, ut scilicet ex iis in communi adductis, tanquam ex uno cumulo, fiat justa partitio inter ipsos fratres, sororesque. At vero ascendentes, ut est pater, mater, avus, avia, quando succedunt filiis, vel nepotibus defunctis, non teneantur conferre ea, quæ habuerunt a filiis, vel nepotibus viventibus. Ratio regulæ tunc intelligetur, cum cognoscetur radix, cur facienda sit inter prædictos fratres dicta collatio. Ea autem est, quia omnibus filiis debetur post parentum mortem æqua legitima. Quando ergo parens ante suam mortem aliquid alicui ex filiis tradit, præsumitur (nisi aliud exprimatur, vel tacite ex conjecturis colligatur) dare illud in computum legitimæ, quam post mortem suam illis debet: ne ergo frater plus habeat de legitima, quam alii, hinc est, ut illud debeat in commune adduci, & æque dividi. Quoniam igitur, quando filii dant aliquid patri, vel matri, vel suis ascendentibus, non præsumuntur dare in compensationem legitimæ, cum ascendens, censeatur moriturus, antequam moriatur descendens, sed dare præsumatur per meram donationem, ideo illa non sunt a Patre conferenda, quia, quæ simpliciter donantur, & liberaliter, in commune non conferuntur; nam propterea nec ipse filius ea, quæ accipit a patre liberaliter, & non in compensationem legitimæ obligatur ad conferendum, eo modo, quo a nobis *in lib. 5. Decal. cap. 4. §. 2. a n. 3.* pluribus explicatum est.

3 Nepotes quando, vel mediate, vel immediate succedunt avis, qui & quatenus debeant conferre, habes apud Mol. *d. 237.* Ant. Gom. *in l. Tauri 39. n. 37.* Tusc. *T. 1. a conclus. 418.* Vasq. *in opusc. de test. c. 3. §. 2. d. 14.* Bonac. *d. 3. de contr. q. 6. p. 7. §. un. n. 2. V. Sed modo*, aliosque.

4 Qua ratione autem dignosci queat, parentes dedisse aliquid liberaliter, vel in compensationem legitimæ, adeoque conferendum, duæ sunt regulæ, quas attuli *in lib. Decal. l. c.* illas, & ab illis deductas illationes inde pete.

TRACTATUS IX.

DE

PROMISSIONE

CAPUT PRIMUM,

Quid sit Promissio.

1 De ea loquimur, quando est liberalis, gratuita; si enim est onerosa, idest sub aliquo onere præstando a promissario, jam proprie pertinebit ad contractus, sive nominatos, sive innominatos, emptionem, venditionem, locationem, &c. de quibus suo dictum est loco.

2 De eadem item loquimur, ut est promissio, non vero, ut merum propositum, quod pollicitationem etiam nonnulli appellant. Propositum, enim sive consistat in actu solius intellectus, sive solius voluntatis, sive utriusque, sive etiam in vocibus externis, quibus voluntas interna significatur, de quibus Doctores passim, ut Turr. *disp. 64. de Just. dub. 19.* Suar. *T. 2. de Relig. lib. 1. de Voto c. 2. 3. & 13. Et in opusc. 4. de libert. Divin. d. 2. sect. 2. a n. 18.* Vasq. *T. 2. in 3. p. quæst. 6. de matr. cap. 2.* Delugo *disp. 23. de Just. n. 2.* Propositum, inquam, dicit intentionem aliquid faciendi, seu dandi, at promissio superaddit aliquid aliud, per quod is, cui res promittitur (quem vocare solemus promissarium) merito habet fundamentum expectandi rem illam promissam sibi in ipsius utilitatem, seu obsequium a promittente.

Quid autem sit hoc superadditum, varii varie explicant, quod, quia ad speculationem pertinet, videatur apud citatos.

3 Sic autem describitur promissio liberalis, seu gratuita, de qua præsens est disputatio: *Est affirmatio, & enunciatio (utique deliberata, & spontanea) alicujus rei possibilis, & licitæ in futurum faciendæ ab aliquo insinuata, & absolute data alteri, & acceptata ab eo, in cujus utilitatem, seu obsequium facienda res est.*

4 Hæc descriptio affertur a Vasq. *l. c.* sed addita a nobis una voce. Ipse enim dicit (alteri insinuata) nos vero addimus (& alteri data) cujus additionis ratio est, quia posset insinuari, seu ostendi propositum alicui, nec tamen inde ullam promissionis obligationem nasci. Ut, si tibi ostendam, me velle cras tuum comitem fore in via, & nil addam præterea, quo id me facturum promittam: tunc enim solum ostendo, me esse in ea voluntate, non propterea significo, promis-

promissionem ullam tibi a me dari, ex cujus vi meum comitatum eras expectes, sed si expectes, expectabis ex vi meæ constantiæ, qua non soleo mea proposita mutare, non vero vi promissionis. Et sane sic videtur se gessisse Sanctus Petrus, ut notat Delugo, *l. c. a n. 7.* quando enunciavit: *Etiamsi oporteat me mori tecum, non te negabo.* Nec enim sic aliquid Christo Domino promisit, seu vovit, sed solum ostendit præsentem voluntatem suam. Sic etiam, qui Deo dicit, se nolle amplius peccare, non promittit, sed solum suam præsentem voluntatem ostendit. Dicimus igitur promissionem esse enuntiationem, & ostensionem voluntatis alteri & insinuatam, & datam: nam sic non solum explicatur ostensio voluntatis, sed etiam explicatur fides, quæ datur promissario.

5 Ut autem tota de promissione tractatio ordinatim absolvatur, notentur singula prædictæ descriptionis verba, & in modum sequentem explicentur.

Adverte autem, quia liberalis donatio in futurum ante rei traditionem nihil aliud vere est, nisi promissio donandi. Ideo non pauca ex dicendis hic competent etiam ejusmodi donationi in futurum: nam cæterum de liberali donatione de præsenti suus mox erit agendi locus in particulari *tractat. de donatione.*

CAPUT II.

De illis Verbis.

Est affirmatio, & Enuntiatio.

1 PRomissio non dicit solam affirmationem, hoc est, actum, quo homo affirmet se aliquid facturum, hoc est, merum propositum ore declaratum, ut jam modo dictum est, sed addere debet enuntiationem factam alteri, qua scilicet idem propositum promissario intimetur; proprie enim enuntiare est alteri rem aliquam nuntiare. Actus igitur internus, etiam quo quis vult promittere, non erit promissio, qui, ut sic, potius est inchoatio quædam promissionis, quam promissio. Unde ejusmodi tuum internum propositum non obligabit te ad rem sic initiative promissam adimplendam: non obligabit, inquam, ut promissio, quia vere promissio non est, & ita docet Sanch. *l. c. de matr. d. 2.* & ex aliis principiis Delugo *d. 23. de Just. sect. 2.* quibus adde Baunium *t. 3. Theol. Mor. l. 2. tr. 4. q. 4.* quicquid in oppositum inclinet Mol. *d. 216.* Dian. *p. 6. tr. 6. resol. 107.* aliique, qui propendent ad dicendum, validam esse ejusmodi promissionem ex jure naturæ, quamvis possit ex jure positivo revocari a promittente, quandocumque is voluerit.

2 Dixi (ut promissio) nam, an tunc adsit aliqua obligatio, ne homo videatur levis corde, & inconstans deserendo propositum prudenter conceptum *l. 3. in Dec. c. 11. n. 2.* explicuimus.

Promissio externa sine animo promittendi.

3 Quod, si contra, sit externa enuntiatio, seu promissio solum externe prolata, alterique sub fide solum oretenus intimata, sed sine animo, & voluntate promittendi, eritne vera promissio, & quidem obligans, ut promissio?

4 Respondeo, me *l. 3. in Decal. capite 12. §. 1. n. 3.* docuisse, non esse veram promissionem, & consequenter non afferre obligationem veræ promissionis. Ratio principalior fuit, quia non est verus contractus sine animo contrahendi; ergo neque vera promissio sine animo promittendi. Solum monui, quamvis tunc non afferatur obligatio aliqua ex vi veræ promissionis, tamen sæpe afferri ob damnum, quod forte sequitur promissario ob deceptionem, &c.

5 Sed quid? Ejusmodi sola exterior promissio paritne obligationem aliquam exequendi rem promissam, si non ex vi veræ promissionis, & propriæ; tamen ex vi promissionis impropriæ?

Resp. Certum est, quando dicis externe: *Hoc v. g. faciam cras*, te debere sentire, sicut pronuncias, secus committes mendacium contra virtutem veracitatis. Verum id non pertinet ad promissionem (hæc enim respicit rem in futurum faciendam) sed ad conformitatem orationis cum mente, quæ tota potest adesse de præsenti, etiam si deinde rem ita enuntiatam non exequaris. Dum enim affirmas, ego cras hoc præstabo: ut verum affirmes, satis est, si ejusmodi dictum sit conforme tuæ menti intendenti id exequi cras, quamvis cras deinde, mutato animo, non exequaris: neque enim ad virtutem veracitatis pertinet, ut animum non mutes; hoc enim pertinet ad constantiam, sed solum, ut ita loquaris, sicuti in mente habes.

6 Difficultas igitur potest esse, si consideremus eamdem prædictam virtutem fidelitatis, quæ certe respicit futurum, & ad quam pertinet observare veram promissionem: inquirere enim possumus, An, sicuti certo ad fidelitatem pertinet, observare veram promissionem vero animo factam, sic etiam ad fidelitatem pertineat, observare hanc fictam, solumque externam promissionem? Si v. g. promittam sine ullo animo promittendi, equum tibi cras donaturum, obligabitne me fidelitas ad promissionem hanc fictam adimplendam?

7 Resp. ex *dictis n. 4.* videtur negandum, quia, ubi nulla promissio est, ut hic, nulla erit obligatio: Verum nos ibi signate diximus, nullam adesse obligationem ex vi veræ promissionis, sed nunc difficultas est, an nihilominus adsit obligatio ex vi externæ, quamvis non veræ promissionis, obligationem, inquam, quam inducat eadem virtus fidelitatis.

8 Dico, fidelitatis virtutem obligare (sub mortali ne, an veniali dicam infra *c. 7. §. 3.*) sic ficte promittentem ad dictam promissionem observandam. Ita Delugo *d. 23. de justit. n. 11.* citans Pont. & Turrian. cum aliis. Ratio est, quia hanc promissionem solum externam respicere, & regere debet fidelitas. Ad fidelitatem enim spectat, non solum ordinare hominem in veris, perfectisque promissionibus, quæ constantur ex externo, & interno actu, verum etiam, quæ solum continent externum.

Quemadmodum enim veracitas inclinat ad confirmanda externa verba cum animo interno, sic fidelitas, quæ est valde affinis veracitati, tendit ad confirmandas promissiones, etiam solum externas, cum executione in futurum ponenda, siquidem ad fidelitatem pertinet, vetare, ne decipiatur proximus in recipiendis promissionibus; at hic deciperetur etiam, quando promissio est solum facta exterius. Ne decipiatur, inquam, non ex vero jure, quod sit in ipso promissario (tunc enim esset obligatio ex vera promissione) sed ex obligatione, seu debito, quod habet promittens, ne in suis dictis abroget sibi fidem, illam non servando, & ne sic impediat commercia humana, decipiendo proximum, quod totum videtur a virtute fidelitatis esse regendum.

9 Objicies: ergo eodem modo, si quis se obligaret solum verbis externis ad faciendum aliquid, vel solum verbis externis, voveret aliquid Deo, obligaretur ex vi justitiæ, vel ex Religione illa observare: quod tamen, *l. 3. in Dec. c. 12. §. 1. n. 3. agendo de Voto*, negavimus, quia sine vero animo se obligandi, seu vovendi, nulla est obligatio, nullum votum.

Resp. negando hanc consequentiam: nam ad obligationem Justitiæ fundandam, requiritur, ut transferatur jus Justitiæ in alium, quod jus, cum sit potestas, quam quis habet disponendi, ut liber, de rebus suis, non potest transferri sine ipsius voluntate. Si igitur sine animo obligandi dicas solum verbis te obligare, non habes animum transferendi jus in alium, ergo non transfers jus, & consequenter non surgit obligatio Justitiæ. Rursus ad votum firmandum requiritur, ut Deus acceptet, seu acceptare existimetur, quod per votum promittitur; at, quando tu voto solo externo sine animo vovendi promittis, Deus videt tuum hunc actum non promittendi. Ergo non potest acceptare promissionem, quam nullam esse videt, nec potest ejus impletionem rationabiliter a te expectare; quare votum istud tuum nullam afferet obligationem voti. At in casu tuæ promissionis, quamvis solum externe homini factæ, homo, qui cor tuum non videt, merito, & rationabiliter a te fidem datam expectat, imo exposcit: ergo merito virtus fidelitatis in hoc te dirigere debet, ut scilicet promissum, etiam tunc, serves. Hæc breviter pro curiosis dicta sufficiant; nam cæterum *loc. cit.* latius prosequitur Delugo.

CAPUT III.

De illis Verbis.

Ubique libera.

1 ID commune esse omnibus contractibus, quia omnes voluntarii esse debent, monitione potius indiget, quam probatione. Nam propterea contractus furiosi, amentis, ebrii, dum tamen in amentiæ affectione sunt, invalidus est. Quod si Fabianus Papa *c. n. furiosum 33. q. 7.* dicit neque furiosum, neque furiosam contrahere Matrimonium posse; sed si contractum fuit, non esse separandos, intelligitur, si contractum fuit, dum non erant in affectione furoris, nam eo deinde superveniente, non propterea desinunt veri esse conjuges.

2 His jam certis suppositis, solum hic quærimus, an semiplena deliberatio sufficiat ad inducendam obligationem promissionis, sive sub mortali, sive sub veniali?

3 Dico, nequaquam sufficere, sive res promissa sit gravis, sive levis; sed semper esse necessariam deliberationem plenam, quæ est illa, quæ requiritur ad mortaliter peccandum. Ratio est, quia homo ad certam obligationem sibi inducendam, sive sub mortali, sive sub veniali, debet ut homo illam sibi inducere. At operans per semiplenam deliberationem non ut homo, sed ut semihomo, ut ita loquar, operatur; ergo, &c.

Confirmatur Primo, quia sicuti per promissionem absolute se quis sub fidelitate obligat ad hanc rem v. g. donandam, ita absoluta debet esse deliberatio, qua rem illam a se abdicat.

Confirmatur Secundo, quia sicuti ex communi sententia Legislator non potest imponere alteri legem quomodocumque obligantem, nisi perfecte deliberans; ita nec ipse homo sibi ipsi. Hanc sententiam, ut communem sequitur Mol. *d. 267.* Vasq. *d. 5. de Matrim. cap. 1. num. 3.* Sanch. *l. 1. de Matrim. d. 8. num. 5.* Delugo *d. 23. de just. a num. 17.* aliique, quos adi, ut aliquas objectiones solutas *ibid.* legas.

4 Illud autem hic notant Doctores iidem, in homine sanæ mentis, quando aliquid promittit ex calore, sive iracundiæ, sive affectionis, sive similis passionis raro non adesse plenam deliberationem; quia rarissime tanta esse solet mentis perturbatio, ut non sufficienter volita sint, quæ tunc fiunt; secus homicidia, furta, fornicationes nimis facile (cum soleant in fervore passionis fieri) a peccato mortali excusarentur.

Promissio dubio libera.

5 Sed quid, si vere, omnibus expensis dubitetur, an adfuerit plena deliberatio, quod quidem aliquando posset evenire in promittente, qui sit mentis sanæ, sæpius autem in amente habente lucida intervalla, vel in amente circa aliquam materiam, non vero circa omnem, & in puero existente intra confinia temporis acquirendi perfectum usum rationis, &c.

Respondeo. Si certus es, quod promiseris, sed dubitas, an perfecte deliberate promiseris Sanch. *dict. disput. 8. num. 17.* te obligat ad exequendum, quod promisisti, & idem esse, ait si sic vovisti. Ratio est, inquit, quia possidet tunc promissio, de qua certus es. Verum, sive sis certus, quod ore promiseris, sive sis dubius, si tamen dubitas, an perfecte deliberate promiseris, puta, an promiseris, dum esses extra perfectam deliberationem, te probabiliter non obligat Castrop. *Tom. 1. Tract. 1. d. 3. p. 11. n. 4. & 7.* Ratio est, quia si dubitatur de perfecta deliberatione, non est certum adesse promissionem, de cujus essentia est, esse a plena rationis advertentia: quare tunc prævalebit tua libertas, quæ certa est. Hanc ego sententiam, *l. 1. in Decal. c. 3. V. Vot. n. 6.* secutus sum, ubi dixi etiam, *ib. V. Profess. Relig.* quid sentiendum de professione Religiosa. De Matrimonio autem dixi *sup. lib. 8. de Matrim. tract. 3. de spons. c. 1. §. 4. n. 10.*

CAPUT IV.

De illo Verbo Descriptionis.

Spontanea.

1 HOc etiam est commune omnibus contractibus. Quoniam vero id potest deficere in casu nostro, quando promissio extorquetur metu, dolo, vel ignorantia, seu errore, &c. Ideo hæc sunt breviter percurrenda.

Promissio Violenta, Meticulosa, Fraudulenta.

2 Promissio igitur per vim, vel per metum, vel ex fraude extorta, nulla est. Unde tu sic, animo repugnante, promittens non obligaris facere, vel dare, quod promittis, nec promissarius exigendi jus ullum acquirit. Ratio autem est, quia tibi sic promittenti injuria fit, unde jus ullum oriri non potest in alio.

3 Si metus fuit levis, idem aliqui affirmant, aliqui vero negant. Cum his posterioribus ego sentio, quia dum metus est levis, is facile a te vinci potest (secus levis non esset) si non vincis, tibi imputatur, non alteri metum inferenti. Dixi tamen *l. 1. in Dec. c. 1. §. 5. n. 4.* sententiam affirmantem esse probabilem.

4 Hinc sequitur, promissionem factam parenti a filio, viro ab uxore, Principi a Vassallo, latroni a viatore, propter metum gravem ibidem a nobis explicatum, sine quo facta non fuisset promissio, non inducere obligationem.

5 Quid, si promissioni huic addatur juramentum?

Resp. quando quod promittitur, potest sine peccato adimpleri, inducit obligationem, non ex vi promissionis, quam nullam esse jam vidimus, sed ex vi reverentiæ Deo debitæ ex virtute Religionis, de qua re fuse diximus *l. 3. in Dec. c. 3. § 5. n. 6.* omnino videnda.

Promissio ex errore.

6 Error dupliciter potest in re nostra intervenire. Primo, in ipsa promissione: Secundo, in re promissa.

Quoad

VII. Quando quis alienum factum ita promittit, ut adjiciat pœnam aliquam se subiturum, se v. g. centum aureos soluturum, si illud non fiet.

Et quidem in primis tribus casibus ex dictis Judex dictus Civilis condemnabit sic promittentes ad interesse promissario forte secutum. In aliis tribus saltem ad procurandum, ut factum fiat. In septimo ad solvendam ipsam pœnam. Hæc exactius tractata vide apud Sanch. *l. 1. de matr. d. 24.* Mol. *d. 268.* Delugo *d. 23. de Just. à n. 115.* aliosque.

16 Sed quid, si in hoc septimo eventu promittens diligenter curavit, ut ille alter promissum servaret; adhucne obligabitur ad prædictam pœnam?

Resp. probabilius esse non obligari, idque in utroque foro, quia qui promittit sub aliqua pœna, implicite intelligit, si culpam ea pœna dignam committat. Neque enim promittitur solvi pœna, nisi juxta ejus naturam, quæ semper culpam debet supponere. Ita Sanch. *loc. cit. d. 25. n. 3.* cum multis.

Promissio de re aliena.

17 Inquires quarto. Quandoquidem diximus de promissione alieni facti; quid sentiendum de promissione alienæ rei? Si v. g. promitto tibi librum, qui non est meus, ad quid teneor, cum rescivero librum non esse meum?

Resp. esse distinguendum. Si promisisti liberaliter hunc numero librum alienum, hunc numero equum, &c. te ad nihil condemno, cum resciveris tuum non esse, quia in donationibus liberalibus nemo præsumitur, te obligare ad alterum tantum, quod Juristæ dicunt ad evictionem. At, si eadem liberalitate promisisti librum in genere, equum in genere, &c. certe obligaberis sub ea culpa, quam dicemus infra, afferri a promissione liberali, quia eo modo promittendi rem, quam habere poteras, atque adeo de tuis bonis promisisti. Ita Molin. *d. 251. num. 6.*

18 Quid, si promitto librum, quem scio non esse meum?

Resp. Nimis est manifestum, nullam esse promissionem tuam, quia de aliena re disponere non vales: te tamen non effugere notam deceptoris, atque si sic sis causa alicujus damni, te illud resarcire necessario debere, nimis etiam manifestum est.

C A P U T VI.

De illo verbo.
Ab aliquo (& illo) *Alteri*.

1 HÆc verba exposcerent, ut hic enumerarentur ii, quibus promitti, & qui promittere possunt, qui sane sunt iidem, qui possunt donare, iidemque, quibus donari potest. Verum de his satis a nobis actum est in aliis locis, quæ notabo cum de donatione *c. ult.*

2 Difficultas autem illa, quam nonnulli hic tangunt; An quid promitti possit Hæreticis, Excommunicatis, infidelibus non baptizatis, videatur apud Turrian. *d. 47. dub. 2* & Delugo, *d. 23. de Just. n. 117.*

3 Rursus; an promissio facta Hæretico, ut profitens suam sectam habitet inter Fideles valida sit, & an licita? videatur apud eumdem Delugo, id, quod universalius agitat Verricelli *de Mission. tit. 14. Miscell. 194.* sub ea quæstione, an possit promitti Religionis libertas.

C A P U T VII.

De illis Verbis.
Data alteri, ab eoque acceptata.

1 PRomissionem liberalem esse datam alteri, significat, ut ab initio innui, promittentem fidem dare promissario, ut ipse promissarius rem ab ipso promittente expectet. Quare qui sic promittit, profitetur se suscepisse aliquam tandem obligationem, rem promissam exequendi. De hac ergo obligatione, ecquænam nam sit, in præsentia discurrendum erit. Et quidem agamus prius, quando fides data est, sed nondum acceptata; postea vero, quando & data fuit, & acceptata.

§. I. *Promissio data, sed non acceptata, quam obligationem pariat quoad obligationem ex Justitia.*

1 QUamvis promittens det fidem alteri aliquid præstandi, idque illi per signa externa manifestet, modo superius explicato, unde ex parte sua promittens ponat totum illud, quod requiritur ad veram promissionem, seu fidei dationem; tamen nullus sit, qui eam legitime acceptet; multo magis, si sit aliquis, qui legitime respuat (qui sint hi mox §. 3. explicabimus) nullam contrahit obligationem ex justitia, exequendi quod promisit.

2 Siste hic tantisper. Ne enim confundas promissionem factam homini, de qua loquimur, cum promissione facta Deo: Nam hæc semper valet, & quidem concidit cum voto, quia Deus semper est præsens, & supponitur acceptare. Verum, an omnis promissio facta in causam piam; v. g. promissio aliquid donandi tali Ecclesiæ, tali Hospitali, pauperi tali, &c. ante acceptationem horum valeat, quasi semper acceptetur a Deo, variæ sunt sententiæ Mol & Laym. quos sequitur, citatque Dian. *p. 8 tr. 6. res. 106.* affirmant: opus enim bonum semper a Deo acceptari credendum est. Negant Baunius, Lessius, & Sanchez apud eumdem Dianam, quia ex una parte ejusmodi promissio non semper est votum, ut certum est; Si enim promitto dare pauperi eleemosynam, non statim voveo illam dare, quia non dirigo promissionem ad Deum, & ex altera parte natura promissionis est respectiva ad alium, quare ex consensu etiam alterius debet suam vim accipere. Certe utraque sententia probabilis est.

3 Jam vero, ut redeamus ad nostra, hæc doctrina, quod semper sit necessaria acceptatio ad pariendam obligationem ex justitia, adeo certa est, ut Doctores illam supponentes solum quærunt, an de jure positivo tantum, an etiam de jure naturæ requiratur hæc acceptatio ad hanc obligationem inducendam. In qua quæstione illud prius tenet Molina, *d. 263. n. 11.* & Covarruvias apud Sanchez *lib. 1. de matr. d. 6. n. 10.* hoc posterius tenet merito communis opinio, quam sequitur Sanchez, *l. c.* Lessius adductus a Delugo mox citando, Bonac. *d. 3. de contract. q. 12. p. 2. n. 4.* Delugo *d. 23. de Just. n. 30.* aliique. Et ratio melior esse debet, quia ad inducendam obligationem Justitiæ, debet promittens transferre jus Justitiæ in promissarium, per quod is habeat potestatem exigendi promissum: at hoc jus transferri in alterum non potest, nisi hic alter illud velit recipere, atque adeo nisi acceptet. Ni ita diceremus sequeretur, quod si Rex mihi donaret Regnum, & ego illud acceptare nollem, invitus essem Regni dominus.

4 Confirmatur item a posteriori, quia si promissarius, vel donatarius acquireret rem ante suam acceptationem, v. gr. servum, sequeretur, cum sine sua voluntate, & omnino coactum debere habere curam dicti servi, v. g. si ægrotaret, vel ne delinquat, utpote jam in ipsius dominio constituti. Et rursus sequeretur, promittentem, donantemve, posse exercere superioritatem in promissarium, & donatarium, dum illum posset cogere ad habendum quod ipse nolit, ut ad curam prædicti servi ægrotantis suscipiendam, &c.

5 Neque dicas, ut acquiratur jus ad legatum, non requiritur acceptatio, imo neque notitia legatarii de eo, sed statim secuta morte testatoris, res legata ad legatarium pertinet, ergo eodem modo, ut acquiratur jus ad rem promissam. Ne id dicas, inquam, nam etiam in legatario, vel ejus successore requiritur acceptatio; sed lex propter bonum publicum disposuit, hac acceptatione posita, acquisitionem legati retrotrahi ad tempus mortis testatoris, hoc est, res legata censetur acceptata, & acquisita usque a tempore dictæ mortis, ut dicitur *in tr. de testamentis.*

6 Ex dictis fit, ut promittens possit sine injustitia promissionem, imo & donationem revocare, si nondum promissarius, seu donatarius, sive per se, sive per alium legitime acceptaverit: nam donec ii acceptent, non acquirunt jus in rem, sive promissam, sive donatam. Ergo ille promittens revocando, alterius jus non lædit.

§. II. *An eadem promissio nondum acceptata obliget ex Fidelitate?*

1 DIctum est autem (nullam obligationem contrahit ex Justitia) nunc, an contrahat aliquam ex virtute fidelitatis, controversia est apud Doctores. Vasq. *d. 4. de matr. c. 4. n. 43.* & Turrian. *d. 64. dub. 4. n. 3.* nullam contrahere putant, contrahere aliquam, putat Delugo *d. 23. de Just. n. 41.* Huic assentior cum distinctione tamen; nam si promissarius nihil prorsus audivit de tua liberali promissione ipsi facta, nullam contrahes obligationem, & in hac parte convenio cum Vasquez, & Turriano; at si promissarius scivit tuam promissionem, licet adhuc non acceptaverit, tu contrahes obligationem (quam tamen fateor esse levem ex se, ut fatetur idem *ib.* Delugo.) Ratio est, quia ut supra vidimus, promittens tenetur ex virtute fidelitatis confirmare suum dictum factis.

Quoniam ergo, quando nondum promissarius tuam promissionem scivit, tu nihil ipsi dixisse adhuc censeris; ideo tunc, ne hanc quidem levem obligationem conformandi dictum factis, in favorem ipsius, seu ratione ipsius suscepisti. At quando is scivit, licet nondum acceptaverit, jam illi promissionem enunciasti, quare & obligationem conformandi tuum dictum factis contraxisti. Quod si promissarius deinde nolit acceptare, ex alio capite ab omni obligatione liber eris, nempe quia obligationem omnem tibi sic ipse remittit.

2 Nota autem, hanc obligationem, quia illa satis est levis, ut dixi, & non ab omnibus admittitur, vix in hoc tractatu considerari solere; supponere enim semper solemus, nullam obligationem, neque ex Justitia, ut omnes fatemur, neque ex fidelitate, utpote satis levem, oriri ex promissione non acceptata.

3 Quid, si promissionem prædictam ante acceptationem juraveris?

Resp. Post notitiam, licet ante acceptationem promissarii, multo magis post acceptationem, obligaberis ex vi juramenti, atque adeo ex virtute Religionis, seu ex virtute fidelitatis, ut conjuncta cum virtute Religionis; obligaberis enim juratam rem alteri intimatam exequi, quia obligaberis dicta cum juramento comprobare factis; nisi forte promissarius nolit acceptare; tunc enim satis abunde remittit, vel nisi promissio sit de re mala, de qua infra.

4 At ante notitiam promissarii ad nihil obligaris, quamvis juraveris. Hoc enim juramentum non est factum Deo, quasi aliquid ipsi promiseris; ergo nihil illi debes, nec est factum homini; neque enim juramentum fit homini, nisi ipsi fides detur, seu nisi ipsi dicatur id, circa quod datur fides. Cum ergo ante notitiam promissarii nihil illi dictum sit, nihil illi juratum fuit, atque adeo nihil illi debitum.

5 Confirmatur, quia promissio, & donatio, nondum tradita re facta homini, sive absenti, sive præsenti, semper imbibit conditionem, si alter acceptet. Si ergo quis nec scivit, nec acceptavit promissionem, clare consequitur, illam non posse ullam habere vim, & consequenter nec juramentum illi adhærens, quia etiam juramentum intelligitur, si ponatur illa conditio.

6 Dixi (facta homini) si enim Deo fieret promissio ad pietatem operis, quæ promittitur, sane erit votum juratum, & observandum, quia Deus kujusmodi promissiones pias ipsi directas semper supponitur acceptare, ut *dixi n. 1.* Ita Delugo *disp. 23. de Just. n. 86.*

§. III. *An sint casus, in quibus promissio liberalis obliget sine acceptatione?*

1 PLures docent, esse aliquos casus, in quibus promissio nondum acceptata obliget: unde revocari nullo modo possit. Sed revera in his casibus ideo revocatio locum habere non potest, quia licet primo aspectu non appareat, adest tamen dicta acceptatio. Discurramus per quatuor casus, qui hic agitari solent.

2 Primus casus est, quando promissio ita est facta ad causas pias, ut ea fuerit directa non ad ipsum locum, personamve piam, sed ad Deum, sic, v. g. *Promitto Deo dare pauperi aureos decem.* Hanc enim promissionem revocari non posse, etiam si ille pauper non acceptaverit, fatemur omnes. Verum id merito fatemur; nam asserimus, hic adesse acceptationem: hæc enim est promissio directe facta Deo, atque adeo est ipsissimum votum, quod Deus acceptat, unde & inducens voti obligationem, quæ revocari non possit. Ita Sanch. *l. 1 de matr. à n. 16.* aliique.

3 Secundus casus, quando promissio facta est civitati, & quidem ex quinque causis. Primo, quando facta est ad reparandam ruinam dictæ civitatis; ortam v. g. ex incendio. Secundo, quando facta est ob gratitudinem, quia scilicet aliquid illi promisisti ob honorem ab illa tibi collatum. Tertio, quando facta est ob aliquod opus; v. g. ob ædificium, quod jam cœptum sit fieri. Quarto, quando facta est promissio de aliqua re civitati, & illam dedisti municipibus. In his casibus leges allatæ a Mol. *d. 263.* jubent, non posse revocari quod promissum, vel quod datum est, quamvis præscindatur ab acceptatione. Verum legatur Delugo *d. 23. de Just. à n. 15.* qui respondet, vel in his omnibus supponi positivam acceptationem factam a præsentibus, qui promissionem audierunt, quique per has leges, quasi procuratores facti sunt Reipublicæ, vel eas leges non jubere promissionem obligare ante acceptationem, sed postea.

4 Tertius casus est, quando aliquid promittitur, vel datur infanti: nam tunc promissio, vel donatio est irrevocabilis ex jure. *L. jubemus C. de emancip.* Sed certe lex solum loquitur de emancipatione, non vero de aliis rebus. Quod autem emancipatio data, vel promissa infanti (quamvis eo non acceptante) sit valida, non efficit datæ doctrinæ, ut mox videbis clarius *§. seq. n. 5.*

5 Quæ

15 Quartus casus est, quando promissio facta eidem infanti absenti, directa est alicui præsenti, qui loco absentis acceptet, ut, si sic quis promittat: Promitto tibi præsenti dare centum Francisco infanti. In hoc enim revocari non posse promissionem docetur communiter, etiamsi non Franciscus infans, sed tu solus acceptaveris. Verum hic adesse acceptationem factam a tertio, idest a te, jam supponimus, a te, inquam, quasi constituto legitimo Procuratore in re utili infantis. Quid autem requiratur universaliter ad legitime constituendum aliquem, ut is possit pro alio acceptare, dicetur mox §. 4.

§. IV. *An ad remissionem debiti, & ad cessionem juris sit necessaria acceptatio?*

1 PEr hanc occasionem inquires: An ad remissionem debiti requiratur etiam acceptatio ejus, cui debitum remittitur; v. g. Si ego tibi meo debitori in aureis centum eos remittam, sive animo dumtaxat, sive verbis, sive te nondum acceptante, possumne revocare dictam remissionem, & exigere a te debitum?

2 Resp. requiri acceptationem, unde in exemplo allato, te posse revocare, & consequenter exigere debitum. Ratio est, quia remissio debiti donatio est, nam propterea vocari solet condonatio, & per illam transferri debet jus, quod habet creditor in ipsum debitorem, id quod sine acceptatione non fit, ut ex dictis Delugo *d. 23. de Just. num.* 54. patet.

3 Illud tamen diligentissime est advertendum, non idem esse in cessione, seu renuntiatione juris, quæ fit, quando quis habens jus contra rem, quam alius juste possidet, illi juri cedit. Exemplo res evadet manifesta. Sim ego v.g ex testamento Titii substitutus in hæreditate, quam Cajo reliquit dictus Titius; Cajus autem nolit adire dictam hæreditatem, seu velit cedere suo juri, dico, etiamsi ego nihil scirem de hac cessione, illamque non acceptaverim, me dominum fieri hæreditatis, modo explicito *in tr. de Testamentis*, nec illam cessionem amplius revocari posse a Cajo. Ratio est, quia ego substitutus jam fui a Titio testatore ad habendam hæreditatem, & solum intercedebat impedimentum ex eo, quod prius fuit ad hæreditatem vocatus Cajus. Remoto igitur impedimento, jam ego ex vi substitutionis hæreditatem legitime acquiram. Subsumo: sed ut amoveatur impedimentum, neque notitia mea, nec acceptatio requiritur, sed solum voluntas illius, apud quem potestas erat tollendi, vel ponendi impedimentum: ergo, &c.

4 Atque ex hac doctrina, si recte memineris, colligere *l. 7. in Dec. c. 3. §. 3. n. 7.* potui, conjugem remittentem alteri conjugi culpam adulterii, non posse eam remissionem amplius revocare, quamvis alter eam nesciverit, & non acceptaverit; quia illa est mera cessio, seu renuntiatio juris, non vero remissio debiti. Locum recole.

5 Ex eadem doctrina colligo in præsenti, cur emancipationem infantis fieri sine ipsius infantis consensu, seu acceptatione, disponitur a jure, *L. Jubemus C. de emancipatione*. Ratio est, quia, ut notat Turrianus, *d. 64. dub. 5. n.* 10. in emancipatione pater nihil dat de suo, sed solum cedit patriæ potestati, quam de jure solo positivo pater habebat. Ea ergo potestate de licentia ejusdem juris legitime dimissa, filius statim revertitur ad suam naturalem libertatem.

§. V. *Promissio acceptata quam obligationem in Conscientia pariat?*

1 QUid requiratur ad legitimam acceptationem, mox, ut dixi, diligenter explicabimus, nunc enim ea supposita quærimus, an promissiones liberales (& idem est de donatione gratuita in futurum ante traditionem; tunc enim ea donatio non est, nisi promissio tradendi) an, inquam, eæ obligationem pariant in promittente, ita ut resilire a promisso non possit promittens. Liberalis, & gratuita (dixi) nam in contractibus, & quibuscumque pactis onerosis acceptationem parere obligationem justitiæ, certum est, nec quæstione dignum. Abstrahimus autem a damno, quod ex promissione non servata forte consequeretur, quale esset quando tu v. g. ex eo, quod ego tibi promisi mutuare frumentum, & deinde non mutuavi, debuisti carius emere, quam valebat tempore promissionis; tunc enim quantitatem damni resarcire debebo: damni, inquam, intrinseci ipsi promissioni, idest, quod tu passus es, præter id, quod ipsam rem promissam non habuisti.

2 Jam vero tametsi plures negent, ut Cajet. Armill. Sotus, Petrus Ledesma, aliique apud Sanch. & Dian. mox citandos; plures autem, ut Sanch. *l. 1. de matr. d. 5.* aliique apud ipsum, & apud Dianam *p. 4. tr. 4. resol.* 122. affirment, liberalem promissionem parere obligationem gravem in re notabiliter gravi; assero tamen, id dependere ab intentione promittentis, quæ hac in re, quadruplex esse potest.

3 Si enim Primo, is qui promisit, voluit se obligare ex virtute justitiæ, obligabitur graviter in re gravi, & consequenter promissionem revocare non potest. Velle enim se obligare ex virtute justitiæ, est velle transferre in promissarium jus aliquod, quod (tunc non esset quidem in re, sed ad rem promissam) & velle se constituere illi debitorem illius rei, perinde est, ac si ab illo aliquid ad conferendum ipsi hoc jus accepisses: quod enim quis pretio facere potest, potest ex mera liberalitate facere, cum quilibet de sua re disponere possit.

4 Si Secundo, is qui promisit, se voluit obligare ex virtute fidelitatis duntaxat, obligatur duntaxat venialiter. Velle enim te obligare ex fidelitate est, velle te solum dare promissario rationabilem spem (quod leve quoddam jus vocari potest) per quam is a te expectet prudenter rem promissam; quæ spes fundatur, non solum in ea obligatione, quam habet quilibet conformandi sua dicta cum factis, sed etiam cum fide data, ut in superioribus explicatum est.

5 Si tertio, is qui rem gravem promisit, voluit se obligare graviter, licet non explicet, seu non cogitet ex qua virtute, tunc obligabitur sane graviter; idque ex virtute justitiæ. Ratio est, quia obligatio gravis in hac re oriri non potest, nisi ex eo, quod promittens voluit transferre jus ad rem in promissarium, sicuti in casu numeri tertii. Ita Delugo mox citandus.

6 Si denique quarto, is qui liberaliter, etiam rem gravem, promisit, non decrevit ex qua virtute, nec cogitavit, & aliquando nec scivit, gravem, vel levem obligationem, obligabitur solum venialiter, ut vult Mol. *d.* 262. Onnate, *t. 2. de contr. tr. 9. d. 29. sect. 7. n.* 93. Delugo *d. 23. de Just. a n.* 91. ex virtute fidelitatis. Ratio est, quam a *n.* 10. afferam.

7 Primum ex his quatuor dictis patet, quia posita illa translatione juris graviter læderetur in suo jure promissarius, si promissum non servaretur.

8 Secundum idem patet, quia deludere spem illam, nonnisi leve est.

9 Tertium patet etiam, quia tunc jam res reducitur ad Primum actum, in quo violari diximus justitiam.

10 Quartum denique, quod valde frequens, & quotidianum esse solet, inde probatur, quia quando homines quid promittunt liberaliter, abstraendo, vel non advertendo ad mensuram obligationis, non solent, nec censentur (quando aliud non addunt) se obligare, nisi ad id, quod requirit natura liberalis promissionis: at hæc non requirit nisi obligationem levem.

11 Confirmatur, quia nec ipse promissarius in hoc quarto modo promissionis aliquid amplius expectat, & imprudens ipse in convictu humano judicaretur, si cum eodem rigore expectaret id, quod ipsi modo dicto promittitur, cum quo solet expectari id, quod debetur ex justitia.

12 Confirmatur iterum, quia promittens hoc quarto modo, omnibus expensis, est dubius, an graviter obligetur, an leviter; ergo sicuti in lege, quando dubium est, an illa obliget graviter, an leviter, possum ex Castr. *t. 1. tr. 3. De leg. d. 1. p. 9. n.* 1. eligere, quod minus est, puta obligationem levem; ita hic, ubi adest quasi lex privata, quam sibi indicit promissor.

13 Dictum autem est in hoc quarto dicto (quando aliud non addunt) Nam si quis addat v. g. juramentum, vel scripturam publicam, vel aliquod verbum significans rigorosam obligationem, ut si dicas: obligo me quantum possum, ad hoc, vel illud faciendum, seu donandum, seu vendendum, &c. quæ verba non sint dicta urbanitatis gratia, si inquam, aliquod ex his addas, signum est, te voluisse ex justitia obligare, juxta dicta in primo, vel tertio modo.

14 Hinc ergo recte Sa *V. Promissio n. 1. Vix* ait *quis promittentium obligari intendit, nisi juret, aut faciat instrumentum.*

15 Hinc Mol. *d. 262. n.* 8. ait, in ejusmodi gratuitis promissionibus homines, ut plurimum, nisi aliud exprimatur, velle solum ea fidelitate se obligare.

16 Hinc Less. *l. o. c. 18. dub. 8. n.* 58. quamvis nobis alias contrarius fatetur multorum promissiones, qui leviter solent multa promittere, hoc modo esse intelligendas.

17 Hinc Sanch. *l. 1. de matr. d. 5. n.* 21. alias nobis etiam contrarius, admonet, plurimas promissiones excusari a mortali, quia non intendunt homines se obligare præcise, sed ex quadam benevola honestate.

18 Porro indicia, quibus discerni potest, non affuisse animum se obligandi primo, vel tertio modo ex dictis, idest sub mortali, sunt duo. Primum. si requisitus, ut promissionem juramento firmet, id recuset, non ob juramenti solam reverentiam (quod certe non est passim etiam cum veritate adhibendum) sed ne astringatur ad promissum servandum. Secundum, si quando promisisti, rogatus fuisses, an velles te obligare ad mortale, respondisses, te nolle. Lege Onnate, *l. c sect.* 8. qui latius hæc signa, unde dignoscatur ejusmodi intentio, percurrit.

Promissio dubia.

19 Quid, si omnibus expensis sit dubium, an verba indifferentia ad significandam obligationem, vel solam urbanitatem fuerint a te in promittendo dicta cum animo te obligandi, judicandumne erit, adesse obligationem?

Resp. non esse judicandum. Ratio est, quia in liberalibus donationibus non censetur quis se obligare per verba, quæ in alterutram partem sumi possunt, suntque indifferentia ad significandam vel obligationem, vel urbanitatem, tunc enim verba non arguunt animum se obligandi. Ita Delugo *d. 22. de Just. n.* 65. & Onnate, *l. c.*

20 Quod si hac occasione quæras: Quid, si verba non sint indifferentia, sed explicent obligationem rigorosam, ut si dicam: *Promitto tibi hanc rem, & me ex nunc obligo, quantum possum, ad hoc tibi donandum*, sed vere sum negative dubius, an id ex animo me obligandi, an solum ex urbanitate sic promiserim?

21 Resp. Communis opinio, quam idem Delugo *ib. a n.* 61. sequitur cum Sanch. *l. 1. de matr. disp. 5. n.* 20. & Castr. *t. 2. tr. 1. disp. 3. p. 10. n.* 4 docet in utroque foro esse obligationem rigorosam. Nos autem idem docuimus *l. 1. in Dec. c. 3. §. 7. V. Verum n.* 6. sed addidimus, quoad forum conscientiæ aliquid benignius dici posse, idque non esse improbabile. Locum relege. Quæ tamen benignitas, an excipi possit in promissione, quæ imbibitur in solemni professione, & consequenter in matrimonio, aliis expendendum dedimus *ib. V. Professio Religiosa.*

Notabilis quantitas in promissione liberali quomodo mensuranda?

22 Duo supersunt explicanda. Alterum: Diximus *n. 8. & 9.* promittentem, si se velit obligare, graviter peccare mortaliter, quando res promissa est gravis, & ipse non observat. Jam scire quis cupiet, ecquænam sit gravis ejusmodi res? In promissione prædicta liberali v. g. pecuniæ, peccabone mortaliter, eam promissionem in illa quantitate non servando, in qua peccarem, si illam furarer?

23 Resp. cum Sanch. *l. 1. de matr. disp. 5. n.* 24. & Delugo *d. 23. de Just. n.* 119. requiri quantitatem quadruplo majorem, quam requiratur in furto: Si v. g. teneas, furtum quatuor Juliorum esse mortale sane, ut sit peccatum mortale non servare promissionem, qua te graviter voluisti obligare, requiritur, ut non serves promissionem donandi sexdecim Julios. Ratio potissima est, quia minus offendit, qui rem suam non dat, licet promissam, quam qui alienam furto rapit. Et certe qui liberaliter promittit, non debet tam rigorose urgeri, ut a sua munificentia æque urgeatur, ac a delicto furti.

Lege nostrum opusculum de Sacrificio Missæ *lib. 3. c. 2. §. 9.* ubi resolvo, an non solvens promissum de celebranda una, vel altera Missa, graviter peccet?

Quid addat juramentum supra promissionem acceptatam?

24 Alterum: Diximus *n.* 13. juramentum esse signum, quo quis se ex justitia, atque adeo graviter obligaverit, si illud apposuit liberali promissioni. Hinc quærimus an præscindendo a ratione signi talis animi, se obligare volentis, juramentum ipsum ex se hoc faciat; idest an juramentum additum promissioni liberali, & non obligatoriæ graviter, eo ipso obligationem inducat sub mortali, & vinculum justitiæ superaddat. Vinculum justitiæ, dico: nam quod inducat obligationem sub mortali propter vinculum Religionis, quod a juramento superadditur, certum est ex *dict. l. 3. in Dec. c. 3. §. 3.* quia juramentum semper est in honorem Dei servandum. Solum ergo hic quærimus, an superaddat vinculum justitiæ.

25 Resp. id etiam ex ibidem dictis decisum remanere. Probabile enim ibi reputavimus, nullum justitiæ vinculum addi per juramentum, sed solum vinculum Religionis. Quare vera esse existimamus, quæ Caramuel sic breviter complectitur *lib. 2. Theol Moral. n.* 158. & latius *n. 606. Promissio acceptata* (inquit) *in re gravi, quæ aliter non obligaret, si roboretur juramento, obligat sub mortali, sed solum ex vi juramenti* (hoc est ex virtute Religionis.) *Unde Primo, poterit remitti a promissario. Secundo, si is, qui juravit, obtineat legitimam juramenti dispensationem, etiamsi eam obtineat inconsulto, aut contradicente illo, cui promissio facta fuit, ad nihil obligabitur, & non peccabit, quia tota obligatio*

gatio nascebatur ex juramento (hoc est ex Religione) quod jam tollitur a Vicario Christi, hoc est ab habente potestatem dispensandi. Hæc ille.

26 Recte autem dicit, *obtineat legitimam juramenti dispensationem*, ut innueret debere intervenire causam dispensandi; nam ad legitimam quacumque dispensationem obtinendam debere adesse causam proportionatam, est communis doctrina. Quæ autem, & qualis sufficiat, nos explicuimus, cum de juramenti relaxatione tractavimus *lib. 3. in Decal. §. 3. n. 14.*

§. VI. *Quidnam requiratur ad legitimam acceptationem?*

PERSONA LEGITIMA.

1 REquiritur primo, ut persona, quæ promissionem (imo & quamcumque donationem) acceptat, sit legitima, idest, vel ipse promissarius, vel alius vices legitime gerens: quis autem hic sit, dicam mox separatim.

Acceptatio sive externa, sive solum interna.

2 Requiritur secundo, ut ipsa acceptatio sit quidem, sed non necessario sensibilis, & externa; ad firmandam enim promissionem sufficit, quod sit interna duntaxat. Si enim mihi absenti scribas equum mihi commodatum a te, mihi eidem te donare, & ego sine ullo actu externo, animo interno illum acceptem, acceptabo sufficienter. Idem ergo erit, si scribas mihi, aliquid te mihi promittere, & ego illud interne acceptem. Dixi, ad firmandam promissionem; nam ad hoc, ut promittens, vel donans cognoscat promissionem suam jam esse firmam, noscere sane debebit acceptationem promissarii, vel donatarii; quod absque acceptatione externa esse, sine Dei revelatione, non potest.

3 Dices: Cur ipsa promissio, vel donatio debet esse sensibilis, imo ipsi promissario intimata, & cognita, ut supra vidimus, acceptatio autem promissarii nequaquam?

Respondeo; Quia per promissionem, vel donationem debet dominus transferre jus rei in promissarium, vel donatarium, quod sine ejusdem domini expressione fieri nequit; nequit enim alter, nisi cognoscat hanc voluntatem domini, consentire ad acquirendum ejusmodi jus. At promittens, vel donans nullum jus acquirere debet, quare non est necesse, ut alterius acceptationem sciat.

4 Dices secundo. Cur in aliis contractibus, vel donationibus onerosis ad eorum irrevocabilitatem, & validitatem regulariter requiritur, ut acceptatio sciatur a donatore, vel ab alio contrahente, non autem in casu nostro?

Respondeo; Quia in aliis debet oriri obligatio in utroque contrahentium, & uterque debet acquirere jus alterius, & transferre jus suum alteri. Si enim ego vendo tibi equum, non solum debeo transferre jus equi in te, sed etiam debeo acquirere pretium, quod mihi tradis, vel promittis, quæ absque eo, quod cognoscam tuum assensum, acquirere non possum: at in casu nostro promittens nihil acquirere debet, ut dictum est. Dixi *regulariter in aliis contractibus onerosis*, nam esse aliquos casus, in quibus, neque in his talis cognitio sit necessaria, indicat Delugo, *disp. 22. de Just. a n. 33.*

Acceptatio absoluta.

5 Requiritur tertio, ut promissarius acceptet absolute, non conditionate: si enim conditionata esset acceptatio, deberet omnino expectari positio conditionis, ut ex se patet.

6 Hic incidit ea quæstio, quæ a Mol. *d. 264. n. 5.* nimis indistincte proponitur, unde nec distincte solvitur: An scilicet sufficiat ad legitimam acceptationem, si promissarius hoc modo acceptet promissionem, quam illi præsenti facis hujus libri v. g. *Accepto, si tu vis, vel si tibi placet.*

7 Resp. sufficere, quia si ego promitto, vel dono aliquid tibi præsenti, jam volo, & mihi placet, ut accepies, ergo jam purificata est ejusmodi conditio. Dixi tibi præsenti; nam, si tu esses absens, & per epistolam v. g. aliquid tibi ego promitterem, non sufficeret acceptatio hoc modo facta; quia potuit occurrere, ut ego promittens animum mutaverim, & jam non amplius valeat tua acceptatio, quia jam nolo amplius tibi donare, atque adeo, nec tu valide possis acceptare.

8 Quid, si quis ita acceptet: *Accepto tuam promissionem, si tu illam servare velis*, seu, *remitto me tuæ voluntati, si velis promissis stare.*

Resp. non sufficere, seu melius dico, te sic nihil agere; sic enim acceptando, relinquis promittentem sine ulla obligatione servandi promissum, ergo promissionem nullam acquiris.

Auditio Promissionis.

9 Requiritur quarto, ut qui acceptat, audierit promissionem, vel donationem sibi fuisse factam, audierit, inquam, vel ab ipso domino sive per epistolam legitime subscriptam, vel ab internuncio item legitimo, idest per ipsum dominum designato; non ergo sufficit, si audierit a quocumque alio tertio, qui forte promissionis factæ conscius fuit, & promissario ex se renunciavit. Ita Sanch. *l. 1. matr. d. 6. n. 3.* Mol. *d. 264. n. 3.* Bartolus, Clarus, aliique Jurisperiti ab ipsis citati. Ratio est, quia solus dominus, vel ejus legitime vicem gerens potest transferre in te jus ad rem suam, quod requiritur in valida promissione, vel donatione, non vero quilibet tertius sine legitima commissione ipsi data. Ergo donec dominus per se, vel per alium hanc translationem notam legitime faciat, animum verum transferendi non habuisse judicabitur.

10 Delugo *d. 23. de Just. n. 72.* putat, sententiam contrariam (quam sequitur Greg. Lopez afferens pro se Baldum) quod nimirum sufficiat dictum illius tertii non missi a domino, esse aliquando veram, idest, quando promittens loqueretur coram multis eo animo, ut sic sua promissio perveniret ad promissarium instar testatoris, quando loquitur coram Notario, & testibus, ut cognitio suæ ultimæ dispositionis perveniat ad hæredem viventem, imo etiam ad successores, qui nondum nati sunt: & instar Dei, qui mysteria fidei revelavit Prophetis, ut ad posteros eorum cognitio pariter perveniret.

11 Equidem approbo substantiam hujus doctrinæ, sed assentiri non possum id esse ex contraria sententia. Manifeste enim est ipsissimum, quod nos docemus; nam illi multi præsentes, qui supponuntur cognoscere promittentem loqui cum animo, ut promissio ad promissarium perveniat, quales etiam sunt Notarius, Testes, & Prophetæ, designantur, & destinantur ad ferendam illam notitiam; ergo non sunt tertii non missi.

Acceptatio promissionis veræ.

12 Requiritur quinto, ut acceptatio sit circa veram promissionem, non autem fictam; imo, si tu promisisti serio, idest vero animo promittendi, sed ego putans te fingere, vel jocari, nihilominus acceptem, non erit, ut habet Sanch. *d. 6. n. 13.* sufficiens acceptatio, quia non est acceptatio veræ promissionis. Ratio est, quia ego acceptare non possum nisi id, quod cognosco; cum ergo non cognoscam, nisi fictam promissionem, fictam solum accepto, hoc est accepto nihil.

Acceptatio post mortem promittentis.

13 Requiritur sexto, a nonnullis, ut acceptatio promissionis, seu donationis fiat, antequam promittens, vel donans moriatur. Verum id rejicit Lessius, & merito: potest enim fieri acceptatio etiam post ejus mortem, sive a promissario, seu donatario, sive ab eorum hæredibus. Ratio est, quia cum promissio, & donatio non revocantur, censentur etiam post mortem remanere, unde & apta, ut acceptentur. Ita Less. *lib. 2. c. 18. n. 45. & 46.* sequuntur Sanch. *l. c. n. 5.* Merolla *t. 1. disp. 2. c. 1. n. 890.* aliique.

14 Iidem Lessius, & Sanch. limitant hanc universalem doctrinam ad casum, quo promissio, vel donatio facta est ab ipso promittente, vel donante; at vero quando commissa, seu mandata est, ut fieret ab aliquo nuncio, ajunt non posse valide acceptari post mortem promittentis, vel donantis, quia mandatum datum nuncio statim spirat morte mandantis, atque adeo cum nihil remaneat mandati, nihil post eorum mortem acceptari valide poterit a promissario, vel donatario.

15 Sublimitant tandem iidem, seu excipiunt a dicta limitatione, quando mandatum est ad pias causas. Primo, quia in favorem animæ judicatur mandans voluisse, ut suum mandatum nuncio perseveraret. Secundo, quia cum mandans in alia vita propensior sit ad opera pia, magis est judicandus approbare mandatum illud.

16 Ego, ut ab hac sublimitatione incipiam, illam profecto approbo propter primam rationem dictam, non vero propter secundam.

Secunda enim ratio hæc est, quia in alia vita defunctus propensior est ad opera pia. Hoc dictum absolute non placet, tum quia forte defunctus est damnatus in gehenna, tum quia, esto sit in gloria, tamen ejus approbatio nihil prodest ad rem nostram. Cum enim defunctus amittat omne dominium rerum temporalium, ejus approbatio post mortem nihil juris transferre poterit.

17 Limitatio autem illa, quam Lessius, aliique tradiderunt n. 14. puta mandatum datum nuncio a promittente, vel donante spirare, non usquequaque arridet: licet enim expirare probabile sit, unde invalide acceptari; tamen probabile etiam judico, non expirare in casu nostro promissionis, seu donationis liberalis, quia mandatum favorabile cum sit gratia facta, non expirat morte mandantis. Ita sustinet Sa, *V. donat. n. 21. & V. Mandat. n. 2.* & in simili Dian. *p. 8. tr. 6. res. 95.* & ego *l. 8. in Decal. 4. c. 1. tr. 4. §. 5 n. 11.* dixi. Stet igitur, sive promissio, vel donatio facta sit ab ipso promittente, vel donante, sive mediante nuncio; semper posse post ejus mortem valide acceptari.

18 Denique non posse hæredes promittentis, seu donantis revocare promissionem, seu donationem a defuncto factam, & ab ipso ante acceptationem non revocatam, manifeste sequitur ex data doctrina, cum jus revocandi non transeat ad hæredes, & sic docent apud Merolam, *t. 1. c. 2. d. 2. n. 89.* Bart. Clarus, aliique. Imo ejusmodi promissionem transire in Legatum omnino ex justitia tradendum promissario, dicitur *in tract. de Testam.*

Acceptatio promissarii, & donatarii tacentis.

19 Requiritur septimo ab aliquibus, ut acceptatio fiat expresse. Sed certe jam tacite fieri valide per silentium potest: In contractibus enim lucrativis, ut est ille, de quo loquimur, silentium regulariter arguit acceptationem. Si enim ego tibi offeram centum v. g. aureos, & tu, id a me audiens, taces, approbare, & acceptare convinceris. Ita Sanch. *l. 1. de matr. d. 6. n. 11.* aliique, quibus adde multos citatos, & exceptos a Dian. *p. 8. tr. 6. res. 106 sub finem.*

Ratio est, quia in re sibi utili, & ex qua nonnisi commodum sequitur, maxime valet ea juris regula: *Qui tacet, consentire videtur.*

20 Dixi (*regulariter*) fateor enim posse non raro silentium oriri ex verecundia, ne offendatur, qui offert, si non acceptem; imo, aliquando ex re ipsa oblata oriri potest, ut silentium potius ostendat rem despici, quam acceptari, ut quando tam est vilis, vel parva, vel me indigna res promissa, ut silentium illud sit potius exprobatio, quam approbatio: id, quod certe ex adjunctis erit a prudenti viro colligendum.

§. VII. *Quisnam possit pro alio absente legitime acceptare, seu (quod idem nunc est, quando loquimur in conscientia) stipulari?*

1 PRæmittendum est primo, te iterum, iterumque esse monendum de eo, quod nimis sæpe monuimus, nimirum nos loqui de contractibus lucrativis, idest de promissione, vel donatione liberalibus, nam in contractibus onerosis, cum ex utraque parte inducatur gravamen, certum est, semper adesse debere consensum utriusque, puta promittentis, & promissarii, idque saltem per legitimum procuratorem: tunc enim jam in procuratore ipse principalis consentit, ut habetur expresse in jure, *Instit. de Inut. stipul. §. Si quis alteri*, & Doctoribus ut Mol. *d. 264. §. Quinto quando.* Mer. *t. 1. d. 1 c. 2. an. 866.* Sanch. *l. 1. de matr. d. 7. n. 12.* Dian. *p. 8. tr. 6. res. 93. & seq.* multos citans.

2 Præmittendum secundo, valde pro re, de qua agimus, differre, si promissio, vel donatio facta absenti, dirigatur præsenti; &, si dirigatur absenti. Nam, si absente v. g. Petro, sic dicam, *Promitto, & dono equum Petro*, atque hanc promissionem, seu donationem acceptet nomine Petri aliquis præsens, quicumque ille sit (etiamsi sit tutor, vel curator absentis Petri, & etiamsi sit donatio in causam piam, ut contra aliquos docet Sanch. *l. c. n. 10.* & apud Dian. *l. c. res. 96.*) nihil operabitur ejusmodi acceptatio, estque perinde, ac si nulla prorsus fuisset, unde eam ego potero revocare ante absentis acceptationem. Ratio est, quia cum per hunc modum nulla ratione contrahatur cum præsenti, sed solum cum absente, hujus consensus est expectandus. Excipe, nisi ille præsens fuisset a Petro ad hanc acceptationem faciendam expresse deputatus; valeret enim tunc acceptatio, quia tunc Petrus dicitur præsens in alio, ut in simili dixi *n. 1.*

3 At vero, si sic dicas, *Promitto, vel dono tibi Antonio præsenti equum pro Petro absente*, & Antonius acceptet, tunc enim vero rationabilis quæstio esse potest, an valeat præsentis acceptatio. De priore igitur modo hic non est agendum, quia, ut dictum est, nihil ea operatur, ut cum multis notat Merolla *l. c.* citans Bal. Jason. Tuschum, Covarr. Sanch. aliosque, agendum vero est de posteriore, ac decernendum, an illa acceptatio semper sit legitima, & consequenter valida.

4 Sed quæres antea, si verba nec dirigantur ad absentem, nec ad præsentem, ut si præsente Antonio acceptante, dicas: *Promitto, me daturum equum Petro*, sensus ne erit: *Promitto, me daturum ipsi Petro equum*, an, *Promitto Antonio præsenti, me daturum equum Petro absenti.*

Resp. Merolla, *l. c. n.* 868. citans Sanch. aliosque, ait, sensum esse hoc secundo modo, atque adeo aliquid operari ejusmodi acceptationem posse, quia omnes leges clamant, in dubio eum sensum esse eligendum, qui favet actui, ut scilicet actus sit validus.

5 Verum Bartolus, aliique ab eodem Merolla citati, sed non recepti, censent, sensum esse primo modo, atque adeo, nec valere, nec aliquid operari, quia ea verba, dum nullo modo diriguntur ad præsentem, promissio convincitur facta solum absenti.

6 Ego Bartolum sequor, tum propter rationem jam dictam, tum quia, si omnibus expensis res adhuc versatur in dubio, cum dubitetur, an sit vera, & obligatoria promissio, melior est conditio possidentis suam rem, suamque libertatem, a qua ipsum dimovere non potes, nisi certam probes affuisse acceptationem, quam certam adesse in casu dubio, ostendere non vales, quia sic casus dubius non esset.

7 Hac expedita quæstiuncula, ut regrediamur ad promissionem directam præsenti, sed factam absenti; Dico, tunc solum valere præsentis acceptationem, quando præsens acceptare pro alio absente legitime potest. Ratio est manifesta, quia si præsens non est legitimus promissarii Procurator, nihil nomine promissarii acquirere potest, ergo nihil operabitur, acceptando.

8 Sed ecce difficultas, Ecquandonam ita res se habebit, ut valeat acceptatio præsentis pro absente? Profecto id cognoscemus, si hic afferamus Primo, eos, qui certo possunt pro absente acceptare. Secundo, eos, qui certo non possunt. Tertio, eos, qui sub controversia.

Quisnam pro alio absente potest legitime acceptare promissionem?

9 Præter illum, quem modo diximus, cui ab absente expresse mandatum est, ut loco sui promissionem acceptet, Primo, potest quilibet pro alio absente legitime, ac propterea valide acceptare, seu stipulari, quando, & quatenus sua interest ejusmodi acceptatio. Sed profecto id non tam est acceptare pro alio, quam pro se.

10 Secundo, pater pro filiofamilias, hoc est pro filio existente sub ejus potestate.

11 Tertio, Filiusfamilias pro patre.

12 Quarto, Monachus pro monasterio.

13 Quinto, servus hoc est mancipium pro domino. Mancipium (dixi) nam servus, qui est famulus, non ita, ut dicam mox *n.* 20.

14 Sexto, tutor, ut etiam ex probabiliore sententia curator, quia succedunt loco patris.

15 Septimo, quilibet pro muliere ob favorem dotis, imo ob donationem propter nuptias.

16 Octavo, quilibet pro causa pia: piæ enim causæ eumdem favorem habent, quem habet dos. Lege Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *res.* 96.

17 Nono. personæ publicæ, hoc est Magistratus, seu Judex pro subditis; Prælati item, & Rectores pro propriis Ecclesiis, universitas pro singulis ex universitate; hi enim omnes possunt promissionem, vel donationem *ipsis* directam legitime acceptare pro suis, quamvis absentibus.

18 Ratio autem, quod prædicti acceptare pro aliis possunt, est, vel quia propter bonum commune ita statutum est a legibus, vel quia non raro dictæ acceptationes redundant in bonum præsentis, atque adeo adest acceptatio præsentis. Ejusmodi est, quando acceptat pater pro filio, Prælatus pro Ecclesia, &c. Bonum enim filii, & Ecclesiæ est bonum patris, & Prælati. Verum hæc minutius tractata, atque probata lege apud Sanch. *lib.* 1. *de matr. d.* 7. Merolla *t.* 1. *d.* 1. *c.* 2. *a n.* 871. Tuscum *Tom.* 7. *litt.* 5. *conclus.* 704. aliosque, & quoad pias causas Tiraquel. *de Privil. caus. pia, privil.* 114. quo autem ad personas publicas, & patrem filiumque, lege Manticam, *Tom.* 2. *de tacit. convent. tit.* 25. & 27. Molinam, aliosque citatos.

Quisnam legitime acceptare pro aliis certo non potest?

19 Ii omnes extranei, qui nullum titulum habent acceptandi pro aliis, quod invalide acceptent, jam patet ex dictis. Illi igitur hic numerabuntur, in quibus quamvis appareat aliquis titulus sufficiens, tamen revera non est.

20 Primo igitur, famulus conductus ad serviendum (cum non ex toto, sed ex parte subdatur hero) pro ipso stipulari legitime nequit.

21 Secundo, discipulus nequit pro magistro, idque propter eamdem rationem. Unde sequitur, quod nec contra, magister pro discipulo.

22 Tertio. nec filius emancipatus, idest existens sui juris pro patre, quia quando est emancipatus, non est sub patria potestate.

23 Quarto, nec idem filius, sive emancipatus, sive non, acceptare potest pro matre, quia filius non est sub potestate matris, sed solum patris.

24 Quinto, nec frater pro fratre.

25 Adverte, aliquando per accidens posse hos stipulari pro dictis; quando scilicet, ut supra dictum est, sua interest stipulatio. Nam propterea, in materia feudali, in emphyteusi, in usufructu, si quando prædicti sperant ad se aliquod utile proxime spectaturum, poterunt acceptare pro illis.

Pro quibusdam controvertitur posse pro aliis stipulari?

26 Controvertitur primo, an pater possit pro filio emancipato, idest pro filio sui juris acceptare? Affirmat Sanch. *d. dis.* 7. *n.* 7. cum Bartolo, & Baldo. Negat Merolla *l. c. n.* 880. afferens & ipse Baldum pro se, aliosque. Utrumque probabile.

27 Controvertitur secundo, an mater possit pro filio stipulari? Affirmat Sanch. *l. c. n.* 5. etiamsi filii sint emancipati. Negat, tum pro emancipatis, tum pro non emancipatis, Merolla *l. c. n.* 881. qui tamen monet id, quod ego modo universaliter dixi, posse scilicet matrem pro filiis stipulari in materia feudi, vel emphyteusis, quia tunc stipulatio proxime futura est utilis matri, ratione utilis dominii. Utraque sententia probabilis pari modo est.

28 Controvertitur tertio, an notarius, qui videtur esse persona publica, possit stipulari, seu acceptare promissiones, & donationes ad ipsum directas, sed absenti factas (ut semper hic loquimur.) Negat Sanch. *lib.* 1. *de matr. d.* 7. *n.* 11. cum multis, quos ipse citat, quibus adde Castr. *de Just. comm. d.* 1. *p.* 5. *n.* 6. & 9. Affirmat cum multis Merolla *l. c. n.* 886. & Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *res.* 99. Utrumque simili modo probabile. Sequere id, quod tibi magis arriserit. Mihi quidem arridet sententia Sanch. quia Notarius non est persona publica potestatem aliquam habens in cives, sed solum est publica, quia fidem publicam facit de his, quæ ipse, ut Notarius, scribit.

29 Illud fateor cum iisdem Sanch. & Castr. *ibid.* Notarium stipulari posse pro absentibus, quoad ea, quæ ad judicia pertinent, & a partibus asseruntur, id enim conceditur a legibus propter bonum publicum, quod per judicia dirigitur, non vero conceditur extra judicium. Hæc, quæ pro foro conscientiæ, sunt pro utraque parte probabilia, satis sit sic summatim retulisse.

Ex data doctrina de acceptatione quatuor casus deciduntur.

PRIMUS CASUS.

An semper duplici promissioni correspondere debeat duplex acceptatio?

30 Titius promittit, vel donat, non secuta traditione, Cajo prædium, hac conditione, ut post ejusdem Caji mortem prædium transeat ad Sejum. Acceptavit Cajus, sed postea Titius vult revocare illam conditionem in favorem Seji factam, idque antequam ipse Sejus acceptet; licite ne potest, & valide?

31 Respondent aliqui apud Sanch. *l.* 1. *cons. c.* 6. *d.* 1. non posse, sed posse, idem Sanch. & Delugo, *d.* 23. *de Just. n.* 85. merito respondent. Ratio est, quia in hoc casu duplex involvitur donatio: Altera facta Cajo, quæ jam est irrevocabilis, quia acceptata: altera facta Sejo, quæ, quia nondum est acceptata, revocabilis est. Idem dic, quamvis ejusmodi donatio jurata fuerit, quod constat ex dictis a nobis sup. *cap.* 7. *§.* 1. *n.* 8. quodque etiam docet *ibid.* Delugo, licet neget *ibid.* Sanch.

32 Quod dictum est de promissione, seu donatione, ante rei promissæ traditionem, potest etiam quæri de donatione, secuta jam traditione, an scilicet si donasti, & tradidisti equum, v. g. Petro, ea conditione, ut post annum tradat illum Paulo, an, inquam antequam Paulus acceptet, possit eam donationem Paulo factam revocare?

Et respondeo, posse propter eamdem rationem. Lege Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *resol.* 103.

SECUNDUS CASUS.

An acceptatio unius prosit alteri, ratione connexionis rei promissæ?

33 Promitto Petro absenti centum aureos, in quibus decem promitto tibi præsenti; inquiro, si tu, qui nullum mandatum habes a Petro, ut pro illo acceptes, acceptes tuos decem: inquiro, inquam, an possim revocare promissionem factam Petro, quoad nonaginta, quos nondum ipse Petrus acceptavit?

34 Resp. posse propter eamdem rationem in primo casu dictam.

Excipe, nisi tua intersit, ut Petrus illa centum habeat, ut si v. g. eo mortuo ad te, tuosque hæredes ea pertineant, vel si tu ea decem habere non possis, nisi habeat Petrus sua nonaginta, quod certo evenire posset, si promissio esset, v. g. ut ex vase argenteo promisso, & vendito a Petro, tua decem deberet tibi Petrus numerare.

TERTIUS CASUS.

Res pluribus promissa, & ab iisdem acceptata cui attribuenda?

35 Si eamdem rem promittas successive duobus, tribus, &c. iis legitime acceptantibus, primo tradere eam debes, etiamsi juraveris tradere secundo, vel tertio. Ratio est, quia promissio facta secundo, vel tertio illicita est, posita promissione facta primo; Juramentum autem non est vinculum iniquitatis.

36 Non sic, si cum promiseris primo rem, illamque ipsi non tradideris, promittas deinde secundo, & huic eam tradideris; quamvis enim tu sic peccaveris (ad quid obligeris, dicam infra *c.* 2. *de donat. §.* 1. *n.* 1.) tamen, quia per traditionem secundus rem facit suam, ipsius erit. & hic multum valet illud vulgatum juris; Multa facta tenent, quamvis fieri prohibeantur. Ita Azor. *p.* 3. *l.* 11. *c.* 4. *de promissione q.* 17. & ita nos *l.* 3. *in Decal. c.* 3. *§.* 5. *a n.* 7.

QUARTUS CASUS.

Pereunte re promissa, quid debeatur promissario, qui jam acceptavit?

37 Id explicabitur planius, si sic figures hunc casum. Titius promisit Cajo unam ovem ex duabus, vel tribus, vel centum, quas habet ad electionem ejusdem Caji. Ante electionem vero altera ex illis duabus, vel plures ex illis centum periere sine Titii culpa. Inquiro, an nihilominus Titius debeat dare ovem unam ex illis, quæ superstites sunt?

38 Resp. Recte inquiris (*ante electionem*) nam post electionem a Cajo factam certum est, te ad nihil obligari, quia tunc, sicuti post electionem illa electa Cajo debetur, ita ipsi pereat, congruum est. Recte item notasti (*sine Titii culpa.*) Si enim ejus culpa periit, seu periere, debebit sane superstitem dare, vel omnibus pereuntibus, pretio compensare; id enim damnificatio ex culpa Titii facta omnino exposcit. In casu ergo proposito distinguendum est: si enim una, vel aliquot periere sine culpa Titii, idque ante electionem Caji, remanente altera, vel aliis, obligatur Titius ex iis, quæ superstites vivunt, tradere, etiamsi illa, seu illæ, quæ periere, fuerint viliores. Ita Bonac. *d.* 3. *de contr. n.* 13. *p.* 2. *n.* 17. quia nondum facta electione, illæ oves Titio periere, & Cajus non est defraudandus de re promissa. Azor. *apud Bonac. cit.* tamen benignius loquitur, dicens sufficere si Titius donet valorem ejus, quæ sine ipsius culpa periit, & pari modo Turrian. *apud eumd. Bonac.* dicens, sufficere, si donet aliam similem ei, quæ periit. Si vero omnes periere, tunc ad nihil debebit obligari Titius, nec mirum, quia sine sua culpa deficit materia tota promissionis.

39 Quando autem tum hic, tum alibi dicimus adesse obligationem, semper intellige de illa obligatione, quam ejusmodi promissio inducit, sive ex fidelitate, sive ex justitia, sive ex alio capite, juxta superius explicata.

CAPUT VIII.

De illis ultimis verbis descriptionis Promissionis: in cujus utilitatem res facienda est.

HÆc satis sunt explicata per occasionem in superioribus, & præsertim, *cap.* 6. *§.* 4.

CAPUT IX.

Quando, & quatenus obligatio Promissionis vel est nulla, vel cessat.

1 ABsoluta tractatione de natura, & conditionibus promissionis, ea quo breviter sunt indicanda, quæ in præsenti titulo proponuntur.

2 Quoad prius ergo, regula generalis est, promissionem, & donationem ante traditionem esse invalidam, nullamque parere obligationem, vel Primo, quando est de re illicita, vel Secundo, quando ex ejus observatione daretur occasio peccandi, vel Tertio, quando est ex jure positivo irritata, quæ partim dicta sunt, cum egimus de juramento *l.* 3. *in Decal. c.* 7. *§.* 2. & Voto *ibid. c.* 13. *a n.* 9. partim ex dictis, & dicendis facile colligi possunt.

3 Quoad posterius: promissionis obligatio orta, sive ex fidelitate, sive ex justitia, modo superius explicato, cessat primo, ut *ibidem* dictum est, remissione promissarii. Secundo, ut etiam dictum est *ibidem*, cessatione finis principalis promittendi. Tertio, (quod & *ibidem* explicui) quando res promissa mutata est sine promittentis culpa, in illicitam, in impossibilem, & inutilem. Quarto, quando circumstantiæ sunt notabiliter mutatæ, quod & *lib.* 3. *in Decal. c.* 3. *§.* 4. *n.* 5. etiam explicuimus. Quinto denique ex illis iisdem causis, ob quas revocari potest donatio; de qua re dicam *in tractatu de donatione cap.* 6.

4 In-

4 Interdum autem obligationem solum suspendi, quia forte solum ad tempus res a promissario remissa sit, vel mutata res est per se manifesta. Ut etiam manifestum est, solam partem esse tradendam, quando res promissa est dividua: cessare autem obligationem tradendi partem ineptam, ut etiam superius indicatum est, & dicemus iterum cum *de donatione*.

5 Ex dictis cum Onnate, *Tom.* 2. *tr.* 9. *d.* 29. *sect.* 11. *a n.* 115. Molin. *d.* 272. *n.* 2. Less. *l.* 2. *c.* 18. *d.* 10. Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *res.* 105. alisque colligi possunt sequentia. Primo, si promisisti gladium ei, qui deinde in amentiam incidit, non obligaris, imo nec debes promissum servare, quia illi gladius esset damni causa. Adverto, si tibi usui esse debet gladius, ejus pretium domino deberi, & semper teneri, vel servare illum ei in aliud tempus, vel tradere illum, vel ejus pretium curatori: nam per amentiam is non amisit jus ad rem sibi promissam.

6 Secundo, si duo sibi invicem aliquid promiserunt, sive colligatæ fuissent promissiones in unum contractum, qui solet esse sic: *Hoc tibi liberaliter promitto, & tu pari modo hoc mihi liberaliter promittis*, sive non colligatæ sic: *Ego promitto hoc tibi, sed tu sine memoria istius meæ promissionis aliquid promittis*. Si, inquam, sic mutuo sibi duo promiserint, si alter non impleat, nec tenetur alter, quia hæc justa causa censetur, ut te revocante tuam promissionem, ego meam revocem: sic Molin. *l. c. n.* 10. quicquid dicat Navar. *in summ. c.* 18. *n.* 7.

7 Tertio. Is, qui tempore promissionis erat amicus, si ante traditionem superveniat inimicitia mortalis, non tenetur ad promissionem, quia in promissione semper imbibitur, ex mente interpretativa promittentis, carentia tantæ inimicitiæ, esto peccet aliquando peccato scandali, &c.

8 Quarto. Sponsi non tenentur ad servandam promissionem sponsalium, si res notabiliter mutentur. Sed de hac re nos fuse *in tr. de sponsal.* diximus *l.* 8. *de Matr. tr.* 3. *c.* 5. §. 8.

9 Quinto. Is, qui alteri promisit pecuniam, etiam in eleemosynam & deinde incidit in egestatem, non obligatur illam elargiri, &c.

10 Sexto. Si alicujus filius est in gravem infirmitatem lapsus, unde assistentia partis indigeat, non tenetur pater ad exequendas illas operas alteri forte liberaliter promissas, quæ ejusmodi assistentiam impediant; siquidem assistere filio est præceptum, promissio illa fuit voluntaria. Imo tanta posset esse ægrotantis necessitas, ut etiam alias obligationes ex præcepto superare posset, ut suo loco *in tr. de Legibus* explicari solet.

TRACTATUS X.

DE

DONATIONE.

CAPUT PRIMUM,

Quid sit Donatio.

§. I. *Explicatur natura donationis.*

1 QUamvis, ut superius diximus, promissio acceptata in multis assimiletur, conveniatque cum donatione in futurum item acceptata, sed ante rei traditionem: tamen differunt etiam permaxime in multis. Nam promissio intendit dare, & solum dat jus ad rem promissam, illud tamen ex se esse leve, quantum est ex virtute fidelitatis, diximus *in tr. de promissione*. At donatio etiam in futurum intendit dare, & dat rem ipsam, transfertque dominium in donatarium pro tempore præfixo.

Aliqui autem dicunt, per donationem, re nondum tradita perfecte transferri dominium rei donatæ in donatarium: Solum cum remanet obligatio tradendi rem, quam traditionem non vocant donationem, sed executionem factæ donationis.

Alii vero dicunt, per dictam donationem, re nondum tradita, transferri dominium initiative, cum autem res traditur, transferri perfecte, & tunc perfectam vocari donationem. Utro ex his modis loquaris, profecto ad praxim parum refert, vel nihil.

2 Hinc quando Bonac. *de contract. d.* 3. *q.* 12. *p.* 1. *n.* 24. aliique docent, si dicam: *Dono tibi librum, quem habeo domi, unde nunc non trado*, non transferri dominium libri in te, quia, inquiunt, ita jus positivum disponit: transferri autem, si librum tibi trado; quando, inquam, sic docent, intelligunt, sive intelligere debent non transferri cum effectu, seu executione, vel non transferri, nisi initiative, & non perfecte, modo jam explicato.

3 Jam vero donatio definiri communiter solet, *esse datio liberalis*. Si enim quid detur ex obligatione, seu debito justitiæ, jam donatio non erit, sed vel venditio, vel restitutio, vel quid simile. At (ut verum fatear) hæc donationis descriptio potius est nominis explicatio, quam definitio: qui enim vel tenuem latinitatis nitorem attigit, jam cognoscit, donare nihil aliud esse, nisi liberaliter dare. Et nihilominus nobis ad praxim semper intendentibus artificiosior definitio non est opus. Lege illam apud Onnatem, *Tom.* 2. *de contract. tr.* 10. *dub.* 30. *sect.* 1.

§. II. *Quantum obliget donatio?*

1 UT id distinctius cognoscatur (& faciet etiam ad majorem explicationem præcedentis doctrinæ) quatuor diligenter sunt distinguenda.

2 Primo enim sic potes hæc animo dicere: *Promitto tibi Librum v. g. tunc donare*.

3 Secundo, sic, *Donabo tibi Librum*.

4 Tertio, *Dono tibi Librum, quem domi habeo*.

5 Quarto, *Dono tibi Librum, & nunc illum trado*, illumque re ipsa n recipis.

6 His distinctis. Prima ex his promissio simplex est.

7 Secunda est item simplex promissio, idem enim est dicere, donao tibi librum, ac promitto, tibi librum donare: id, quod cum nil aliud sit, nisi donatio in futurum, recte ab aliquibus dicitur esse romissio donandi.

8 Tertia est donatio transferens dominium rei donatæ in donatarium, ive ut aliqui loquebantur §. *præced. n.* 2. sine ultimo effectu, seu executione requisita ab hujusmodi donatione, sive, ut aliqui *ibid.* loquеantur, initiative.

Quoniam vero in hac donatione nondum adest dicta traditio ideo a urisperitis hæc vocatur donatio, quæ non incipit a traditione, ut etm appellatur promissio rei donatæ: donatur enim per illam res, & mul tacite promittitur tradi.

9 Quarta est donatio perfectissima transferens dominium simul, & possessionem, vocaturque ab iisdem Jurisperitis donatio, quæ incipit a traditione, quæ certe nullam promissionem in se, ne tacite quidem imbibit, cum omnia sint jam exhibita, translatio nimirum dominii, & possessionis traditio in donatarium.

10 Ex his ergo quatuor dispositionibus: Prima, & secunda, si sint acceptatæ, qua ratione pariant obligationem sive ex fidelitate, sive ex justitia, dictum est superius, cum de promissione disputatum est.

11 Tertia, si sit item acceptata, parit semper obligationem sub mortali in materia gravi, nec poterit donans illam revocare sine injustitia, obligaturque rei sic donatæ possessionem, vel statim, vel certe præfixo tempore, si præfixum forte aliquod fuit, tradere. Ratio est manifesta, quia per hanc donationem translatum est dominium in donatarium sive perfecte sive initiative juxta varios dicendi modos jam explicatos. Ergo donatario sua res tradi semper debebit ex justitia, præscindendo a causis, propter quas ejusmodi donatio revocari potest, de quibus inferius dicendum erit.

12 Quarta denique semper, pari imo fortiori modo, parit obligationem sub mortali, non molestandi unquam donatarium: res enim donata non solum est in dominio, sed etiam in legitima possessione donatarii, præscindendo item a causis, ob quas possit revocari, de quibus inferius.

CAPUT II.

De divisionibus donationum.

§. I. *Tres principaliores divisiones donationum.*

1 PRima divisio. Alia est donatio mere gratuita, quæ scilicet, nulla præcedente obligatione, & prorsus sine ullis meritis donatarii, exhibetur a donatore. Alia remuneratoria, quæ scilicet fit ex aliqua obligatione, non quidem justitiæ, sed gratitudinis, quæ virtus tendit ad remunerranda beneficia juxta eorum mensuram. Beneficia, inquam, jam facta non facienda, de qua re lege Dian. *p.* 8. *res.* 115. *V. Notandum est*. Ad donationem autem remuneratoriam satis esse, si donator dicat, se donare ob merita donatarii, nec opus esse, ut merita probentur, idem *ibid. res.* 116. docet.

2 *Secunda divisio*. Alia est pura, idest sine ulla conditione, seu limitatione. Alia non pura, idest cum limitatione loci, temporis, &c.

3 Subdividitur autem donatio non pura in donationem conditionalem: ut *Dono tibi equum, si hoc, vel illud facias*: & in donationem, in diem, *ut dono tibi equum, non nunc statim, sed post meam mortem, post aliquot annos, &c.*

4 Et hæc quidem donatio *in diem*, iterum subdividitur; Alia enim est *in diem certum*, qui scilicet certo erit, sive illum determinate sciamus, quando veniet, sive ignoremus, ut *Dono tibi equum post meam mortem*, vel *post annos quinque*. Alia est *in diem incertum*, quia scilicet incertum est, an unquam adveniet; nam propterea ejusmodi donatio tandem resolvitur in conditionatam, teste Molina; *in summa d.* 205. ut, *Dono tibi equum pro eo tempore, quo nupseris, quo Romam adieris. &c.* sensus enim est, *si nupserit, si adierit Romam, &c.*

5 *Tertia divisio*. Alia est donatio inter vivos, estque ea, qua donator transfert dominium rei in donatarium in vita ipsius donatoris, quam certe solent aliqui donatores facere revocabiliter; ita ut illam possint revocare, quando velint: aliqui irrevocabiliter ita, ut eam amplius revocare non possint. Alia est donatio causa mortis, estque ea, qua donator transfert dominium rei donatæ in donatarium post mortem tuam, idest ipsius donantis.

6 Ubi vides, proprie loquendo donationem factam, sive in sanitate, sive in testamento, sive in periculo mortis, &c. si per eam donans statim transferat dominium rei, esse donationem inter vivos: si post mortem, esse donationem causa mortis. Lege Onnatem, *tom.* 2. *de contract. tr.* 10. *disp.* 31. *sect.* 1. & 5. Vadignum *tr. de contract. d.* 3. *d.* 9. *per totum*, Bonac. *disp.* 3. *de contract. q.* 14. *punct.* 1. *n.* 10. Clar. *apud Bonac. citat.* negantem aliquid ex dictis, Azor. 3. *p. lib.* 11. *c.* 11. *q.* 4. aliisque, nec omittatur Molina *d.* 287. *n.* 22. qui recte percurrit signa, & conjecturas, quibus dignoscatur, an donatio sit inter vivos, an mortis causa, quando desunt verba expressa, quæ donationem hanc vel illam notent. Sed certe non erit inutile hic aliqua ex dictis signis summatim afferre.

Signa donationis inter vivos, causa mortis.

7 Primo, si donans quid, sed transferendo executionem ejusmodi donationis post mortem, tuam donationem facis inter vivos, quia jam nunc donas, & solum donationis effectum illum, seu complementum differs, quod explicuimus *c.* 1. *n.* 1.

8 Secundo, si absolute dones, nihil aliud addendo, donationem facis inter vivos, quia donare sine addito est nunc donare.

9 Tertio, si absolute dones, quando es ægrotus, etiam cum eo periculo mortis, quo verisimile erat, te ob mortis metum fuisse inductum ad donandum, donationem facis inter vivos, quia etiam donare nunc potes, dum es infirmus; Si ergo aliud non expressisti, inter vivos donasti. Excipe, nisi donator ejusmodi donationem, quam donatarius, nec per se, nec per legitimam personam acceptavit, apposuerit in testamento, vel codicillo; tunc enim ea donatio indueret rationem Legati, essetque causa mortis, unde, ut mox dicetur, revocari posset.

10 Quarto, si dones cum addito, *post mortem meam*, vel, *si ex hac infirmitate moriar*, vel, *si ex navigatione e vita discessero*, clara est donatio causa mortis; imo, quando in donatione facta est mortis mentio, propendendum est ad pronunciandum, eam esse causa mortis, nisi aliud clare appareat in contrarium.

11 Quinto, si donatio facta est coram quinque testibus cum solemnitate scilicet requisita a testamento, vel codicillo, magnum est signum, esse causa mortis: id enim persuadet solemnitas propria ultimarum voluntatum, inter quas numerandam esse donationem causa mortis, mox dicemus §. 2. *n.* 10.

12 Sexto, contra si donatio facta est coram duobus testibus, signum habet donationis inter vivos, etiamsi executio ejus, ut dictum est *n.* 7. differatur ad finem mortis, quia id persuadet solemnitas sufficiens ad donationem inter vivos. Adde semper pronunciandum, ut actus valeat potius quam pereat; at periret, seu irrita esset dicta donatio coram tam paucis testibus facta, nisi censeretur esse inter vivos.

Quando omnibus expensis, adhuc dubitatur, qualis sit donatio, qualis sit censenda, dixi supra *lib. de matrim. tr.* 7. *c.* 2. §. 1. *n.* 15.

Quando autem dubitatur de ipsa donationis substantia, hoc est, an ipsa fuerit facta, dixi *l.* 1. *in Dec. l.* 3. *c.* 7.

§. II. *Explicantur magis prædictæ donationum Classes.*

Res promissa uni, alteri tradita.

1 DIco primo, si promisisti mihi acceptanti equum, *v. gr.* donare, & deinde (sane cum culpa contra promissarium superius explicata) donasti alteri eumdem equum, secuta traditione hic alter do-

minium habebit equi: quo autem possum duntaxat. & debeo habere interesse, si quod passus sum, & nihil praeterea. Lege, quae dixi *c. 7. de promissione* § 5. *n.* 30.

Prohibita donatione non prohibetur remuneratio.

2 Dico Secundo, si a Principe prohibeatur donatio, ut prohibuit Clemens VIII. Religiosis donationes, & ut prohibet jus civile donationes inter conjuges, gratuita solum prohibita censetur non vero remuneratoria, quia haec aliquantum deficit a propria donatione, quae propria, tota, quanta est, fundatur in liberalitate, nec oriri debet ex ullo debito etiam gratitudinis: prohibitio autem alicujus rei, cum sit odiosa, restringenda semper est ad rem maxime proprie talem. Ita Sanch. *l. 6. de matr. d. 6. n. 1. & 2.* Dian. *p. 1. tract. de paup. Relig. ref.* 15. & 17. & *p. 8. tr. 6. ref.* 115. aliique contra nonnullos ab eodem citatos, Lege etiam Delugo *d. 23. de Just. n.* 131.

3 Inquires: Si ego donavi aliquid Titio; is autem ob gratitudinem aliud mihi retribuit, si deinde ego aliquid eidem Titio donavero, estne haec secunda donatio remuneratoria, an gratuita?

Resp. Est gratuita, quia tu sine ullo debito donasti secundo: donatio enim Titii, cum non fuerit, nisi ad te remunerandum non potuit ponere novum debitum in te, sed extinxit suum. Quare tu secundo omnino gratis donasti.

4 Quid, si Titius excessit in retribuendo?

Resp. Tunc certe erit gratuita, & liberalis ejus donatio secundum hunc excessum, & consequenter, secundum ejus excessus mensuram, erit remuneratoria tua secunda donatio.

5 Subinquires; Quantus debet esse hic excessus, ut dicatur gratuita in retribuente, seu, qui dici possit meritis praecedentibus non aequipollere?

Resp. Id certa lege definiri non potest; nam quamvis aliqui censeo, quemcumque excessum esse gratuitum, satis enim (ajunt) per aequale fit debita retributio: aliqui vero velint gratitudinem postulare, ut plus semper reddatur, quae est sententia Aristotel. 8. *Ethic.* & S. Thom. 2. 2. *q.* 106. *art.* 6. cui adde Senec. *lib. 1. de benef. c.* 18 quod plus Sanch. *l. mox cit.* & Dian. *p. 1. tr. de paup. Relig ref.* 16. dicit, esse probabile quod debeat esse, ut aliqui dixere, in dimidio, ut si recepisti decem, debeas retribuere decem & quinque. Quamvis, inquam aliqui sic censeant, tamen idem Sanch. *l. 8. de matr. d. 6. n. 9. & l. 1. Conf. c. 6. dub.* 2. cui adde Dian. *p. 8. tr. 6. ref.* 120. denique concludit, totum hoc prudentis arbitrio esse relinquendum, attenta praesertim qualitate donantis; plus enim solent, ac debent Principes retribuere, quam plebeji, vel Religiosi, &c. Quod autem Religiosis, & Religioni insit etiam debitum gratitudinis, ut juxta suam vivendi rationem debeant, sed moderate, benefactoribus retribuere, ipsum lumen naturale manifeste dictat.

Discrimina inter donationem conditionalem, & inter donationem in diem.

6 Dico Tertio: Est latum discrimen inter donationem conditionalem, & inter donationem in diem certum. Si enim sic dicas per donationem conditionatam: *Dono tibi equum si moriar*, cum haec conditio sit necessaria, verificatur etiam nunc. Quare ex nunc debes mihi equum tradere. Si vero sic dicas sine conditione: *Dono tibi equum quando moriar*, debebo expectare tuam mortem, ut mihi tradatur equus. Ita Molin. *d.* 181. *n.* 4. & *d.* 205. & 228. apud quem alia pertinentia ad has donationes in diem certum, vel incertum invenies.

Discrimina inter donationes causa mortis, & inter vivos.

7 Dico Quarto: Sunt denique discrimina non pauca inter donationem inter vivos, & donationem causa mortis; quae late prosequitur Onnate, *l. c. a sect.* 1. & Vadign. *de contr. d. 3. dub.* 9. Illud autem est potissimum, nam donatio causa mortis proprie accepta, potest semper revocari: est enim instar testamenti, vel legati, numeraturque inter ultimas voluntates; at donatio inter vivos, proprie item accepta, rebus immutatis (de qua mutatione mox *c.* 8.) revocari non potest.

8 Dixi (*proprie accepta*) nam si donatio causa mortis sumatur pro qualibet donatione praesenti, facta ob periculum mortis, quae tamen transferat ex voluntate donantis dominium ante ipsam mortem donantis, jam haec non erit essentialiter donatio causa mortis, ut patet ex ejus natura, quam explicavi §. 1. *n.* 4. & 5. sed decidet in donationem inter vivos. Sicut etiam, si donatio inter vivos ita fiat, ut addatur clausula, qua possit revocari, quando voluerit donator, atque adeo semper, ante suam mortem jam haec non erit essentialiter donatio inter vivos, ut patet item ex ejus natura, quam explicui ibidem, sed degenerabit in donationem causa mortis.

9 Quod autem donatio propria, causa mortis, sit numeranda inter ultimas voluntates, & non sit proprie contractus inter vivos, inde probat, & merito Onnate, *ib. d. 31. sect.* 1. *n.* 8. quia ipsa habet omnia signa ultimarum voluntatum; habet enim inquit, Primo, voluntatem deambulatoriam (qua scilicet semper ante mortem potest per alteram voluntatem donantis revocari) Secundo requirit quinque testes. Tertio, insinuatione non indiget. Quarto, sit plene inter absentes. Quinto, plures, qui contrahere non possunt, possunt mortis causa donare. Sexto, denique confirmatur morte donantis, non autem antea.

10 Si donationi causa mortis adjungatur juramentum, quo donans promittit illam non revocare, vel (quod in casu saltem nostro idem moraliter est) quo donans promittat cum juramento, illam adimplere, Onnate *ib. sect.* 8 docet, revocari eam propter Religionem juramenti amplius non posse, sed tunc degenerare a proprie dicta donatione causa mortis & fieri donationem inter vivos. Verum de hoc juramento non revocandi testamentum, & consequenter donationem causa mortis, vide quae nos *l. 3. in Dec. c. 3. §. 5. a n.* 39. diximus, & quae dicemus infra *c.* 4 §. 4. in simili.

11 De donatione causa mortis innumeri Jurisperiti late disputant, innumerique Theologi, quorum praecipuos citatos habes praeter Onnatem *l. c.* & Molin. *a disp.* 287. Dian. *p. 8. tr. 6. ref.* 67. & *seq.* varias de hac dispositione difficultates percurrentem.

Donatio, non subsistente causa ipsius,

Ubi

De simili eleemosyna, vel legato.

12 An donatio facta ob aliquam causam, ea non subsistente sit valida?

Resp. Necessariam esse distinctionem. Donatio enim per errorem facta, quando error cadit in substantialia, & nulla; est autem valida quando in accidentalia, quia ibi non subsistit causa donandi, quare nec donatio ab illa dependens, hic vero subsistit. Et ratio ulterior est, quia non persistente causa cadente in substantialia, donans merito judicatur nequaquam persistere in sua dispositione: at vero, non persistente causa cadente in accidentalia, quia sic levis est mutatio, in eadem dispositione merito persistere judicatur. Vide quae in simili dixi de promissione *c. 4. a n.* 8.

13 Illud diligenter advertendum, sic nomine substantialium intelligi omnes illas causas, quae sunt motivae donationis, hoc est, quae si cognitae fuissent non adesse, facta non fuisset donatio: Accidentalia vero sunt causae tantum impulsivae, idest, quibus cognitis non adesse, adhuc facta donatio fuisset.

Haec breviter innuisse sufficiat; nam multa de hoc argumento ego dixi, *l. 3. in Dec. c. 3. §. 5. a n. 21. de Juram.* & *ibid. c.* 13. *Ubi de Vot.* Vide Dian. *p. 8. tr. 6. ref.* 89.

14 Non subsistente paupertate, sanitate, infirmitate, an donatarius obligetur restituere ea, ad quae donanda principaliter motus fuit donans ab his causis, dixi item *l. 7. in Dec. c. 5. §. 2. n.* 4. & facie, quod *ibid. dixi c. 1. §. 2. n.* 6. ut etiam alibi de occulte deflorata, si aliquid accipiat ex causa virginitatis.

15 In dubio de animo donantis an causa donandi fuerit motiva, an impulsiva? restituendum pro rata dubii puto.

CAPUT III.

Quis possit donare?

1 Donare ii possunt, qui legitime sub suo dominio, vel libera administratione rem donandam habent. Dubitatur autem de aliquibus, de quibus ego alibi per alias occasiones disputavi, quorum loca, in gratiam Lectoris, indicabo infra *c. ult.*

Alia igitur, quae supersunt, hic in propria sede suam tractationem merito exposcunt, & ego breviter studiosis propinabo.

§. I. *Quaedam classes personarum quid, & quantum donare possint.*

REGES, ET PRINCIPES.

1 Reges, & Principes donare quidem, & remunerari de suis propriis bonis libere possunt. Verum de bonis Coronae, quae se habent, ut bona vinculata, & ipsi data ad bonam administrationem, & defensionem Regni, non possunt profuse donare in damnum successorum: nam propterea iidem successores possent revocare has nimis exorbitantes donationes ex praedictis bonis factas: quod minutius, multis adductis Doctoribus, habet Diana, *p. 8. t. 6. ref.* 18. *ibid. ref.* 122. & 123. apud quem etiam habes donationem remuneratoriam Principis non immoderatam, cum transeat in contractu, revocari non posse, eamdemque multis gaudere Privilegiis.

2 Illud in his dubitari solet, An si dicti Reges, ac Principes inveniuntur aere alieno gravati, possint nihilominus donationes liberales, vel remuneratorias facere?

Resp. Posse, sed certe limitatius. Sicut enim tunc possunt expendere ea, quae sunt ad suum decentem statum necessaria, ita & ad has liberales, sed moderatas donationes, quae ad ejus decentiam sine dubio pertineant, cum non possit (ait Delugo *disp. 23. de Just. n.* 148.) Regia dignitas sine liberalitatis exercitio decenter sustineri.

3 Ex qua doctrina collige idem cum proportione sentiendum de aliis Principibus saecularibus, imo & proportionaliter de Ecclesiasticis, aliisque similibus, ii enim eas donationes sive mere liberales, sive remuneratorias facere possunt, quae omnibus a viro prudenti expensis judicantur pertinere ad ipsorum statuum decentiam ita nimirum, ut viles notabiliter haberentur, ni eas facerent: quare, si moderatae, modo dicto sint, ut esse certe omnino debent, ad congruam eorumdem sustentationem revocantur.

§. II. *Rectores civitatum, seu universitatum.*

1 Ii non solum possunt expendere necessaria ad publicam utilitatem, ut ad conducendum Medicum, Advocatum, Magistrum artium, ad fabricandum carcerem, ad pontes necessarios construendos, vias accomodandas, ad procurandam annonam, &c. Verum etiam ad moderatas, juxta quantitatem bonorum civitatis, donationes remuneratorias: imo ad moderatas item, & liberales, conducentes ad bonum universitatis, qualis est eleemosyna, & ad ludos, publicae recreationis gratia exhibendos, dummodo a necessariis, & a debitis solvendis notabile quid non animatur. Lege Sanch. *in conf. lib. 1. cap 9. d.* 8. & Delugo *disp. 23 de Just. n.* 144.

2 Illud profecto, quod ex Bartolo affert Dian *p. 8. tr. 6. ref.* 16. *fine*, approbare non possum, quod scilicet, si Rectores hoc anno civitatem gubernantes, non remunerati sunt obsequium universitati factum ab aliquo, nequeant Rectores anni sequentis remunerari, quia remuneratio (inquit Bartol.) est personalis ex parte remunerantis. Approbare, inquam, non possum, nam rectores sive hujus, sive alterius anni non agunt nomine proprio, sed nomine universitatis, seu civitatis, quae semper est, & remanet eadem persona moralis, &c.

§. III. *Parentes.*

1 Parentes, quamvis multos habeant filios, licite ea possunt donare, quae pertinent ad decentiam sui status. Si vero ea, quae ad ejusmodi decentiam non pertinent, profuse donent; valide donant, quia disponunt de re sua, sed illicite, si notabiliter damnum faciant legitimis filiorum: valide, inquam, donec filii revocent. nam filios posse donationes parentum in suae legitimae praejudicium factas irritare per Judices post parentum mortem, mihi certum est, & videri potest apud Rebel. *p. 2. l. 13. q. 11. n.* 2. atque *lib. 5. in Decal c. 4. §. 1. n.* 2.

2 Quando donationem facit Pater filio Clerico in fraudem Gabellarum, probat *ibid.* Dian. *p. 8. tr. 6. ref.* 130. gabellam deberi, sed deinde quaestionem irresolutam relinquit. Ego sane in memoriam tibi revoco, nemini debere hanc fraudem foro interno suffragari, nam in foro externo, cum dictum fraudis non praesumatur, evinces litem contra Gabellarios. Quod si Pater vere, & sine fallacia ex occasione quidem non solvendi Gabellam, sed ex alio decenti motivo, suum Clerico patrimonium assignet, non mihi videtur esse condemnandus.

3 Quid de donatione Patris facta filio ad Ordines suscipiendos? id hic solum quaero, nam caeterum de donatione, quam Pater, vel mater faciat filio universaliter, *l. 5. in Dec. c. 4. §* 2. dictum est.

Resp. Pater non solum valide potest, sed etiam obligatur dare filio, quod est necessarium ad sumendos Ordines Sacros: Intellige semper, si suppetant Patri facultates, &c. An item ad Ordines minores, & alia minutiora, erudite tractat Cutelli *Tom. 1. de donat. disp. 2 partic.* 12. *n.* 12. Data autem a Patre in patrimonium, ut filius Ordines suscipiat, multi apud eumdem Cutelli dicunt computari in legitimam, & venire in computationem cum aliis fratribus. Multi apud eumdem negant. Utrumque probabile id quod nos satis explicuimus *l. 5. in Dec. c. 4. §. 2. n.* 6. & videri possunt Doctores apud Dian. *p. 8. tr. 6. ref.* 92.

4 Donatio facta a Patre, ut item a quocumque alio facta, filio vel cuicumque alteri facta, hoc est, ut secuta ordinatione non petantur sic donata, vel ut illa ordinatus restituere teneatur, adhibita etiam, ut solet, Antapoca, vel ut vocare consuevimus, Alberano, quatenus invalida sit, & illicita, dixi supra *l. 7. de Ord. l. 3. §.* 3.

§. IV.

§. IV. *Prælati, sive Sæculares, sive Regulares.*

1 PRælati sæculares possunt, juxta prædicta, donare, quæ faciunt ad decentiam status ipsorum. Verum de his dictum est a nobis *l. 8. in Dec. tr. 1. c. 1. §. 4. n. 2.*

Et hi quidem Prælati sæculares de fructibus sui beneficii magis libere possunt disponere, juxta id, quod ibidem breviter explicuimus, quam Prælati Regulares, idest Superiores Religiosorum, quia fructus omnes sunt Religionis, non vero ipsius Regularis Prælati. Quare magis moderate se gerere ii debent in iis donationibus, præsertim liberalibus, quæ religiosam paupertatem minus decent. Qui de his distinctius quid noscere velit, legat Sanchez *l. 6. summæ c. 19. n. 42.* Suar. *t. 4. de Relig. tr. 8. l. 2. c. 26. a n. 82.* Vadign. apud Dian. *p. 8. tr. 6. ref. 12.* Delugo *d. 3. de Just. a n. 183.* aliosque.

2 Dixi (*Superiores Religiosorum*) nam de Episcopis assumptis a Religionibus, quæstio est, an ii possint, quamvis illicite, valide tamen donare ea, quæ supersunt ab ipsorum congrua sustentatione. Et quidem non pauci dicunt, hos semper donare posse prædicta, quæ supersunt, tum illicite tum invalide. Alii vero sustinent, illicite quidem, sed valide, eodem prorsus modo, quo *locis citatis*, diximus de Episcopis non assumptis a Religionibus. Quoniam vero utramque ex his sententiis probabilem existimamus, satis sit sic innuisse. Rationes enim, & Doctores pro utraque parte videri poterunt apud Dianam *p. 8. tr. 6. ref. 132. & 133.* citantem Vadignum, idem de beneficiario Religioso sentientem.

§. V. *Donatio beneficiarii spolio subditi.*

1 AN donatio Episcopi, & clerici beneficiarii subditi spolio intra viginti dies ante obitum suum facta sit invalida?

Resp. Esse invalidam in foro externo, cum Bonac. aliisque mox citandis, quia præsumitur facta in fraudem. At in foro interno cum eodem Bonac. *disp. 3. de contr. q. ult. punct. 5. n. 5.* & Diana *p. 8. tr. 6. ref. 88.* dico, esse validam, si vere fuit donatio inter vivos de rebus, seu de fructibus suis, de quibus juxta supradicta disponere valide beneficiarius poterat. Ratio est manifesta, quia beneficiarius tunc habet potestatem transferendi dominium illarum rerum in alterum, & de facto per illam donationem vere, & sine dolo, ut supponimus transtulit.

§. VI *Novitius.*

1 AN donatio causa mortis facta a Novitio post ingressum in novitiatum sine licentia Episcopi sit valida?

Resp. Esse validam, quia Tridentinum, *sess. 25. c. 16.* Dian. *p. 8. tr. 6. ref. 86.* ibique alii hanc licentiam requirunt in donatione inter vivos duntaxat.

2 An, ut donatio remuneratoria ab codem Novitio post dictum ingressum fiat, eadem licentia indigeat?

Resp. non indigere. Ita idem *ibid. ref. 121.* quia Trid. loquitur de donatione pura.

3 An donatio facta ab aliquo ante ingressum in Novitiatum, animo ingrediendi in Religionem sit valida sine memorata licentia?

Resp. esse validam. Ita idem *ibid. ref. 87.* quia dictum Tridentinum loquitur solum de donatione Novitii; at hic Novitius nondum est.

4 Nota, si prædictus Novitius exeat a Religione, nullam esse donationem ante ejusmodi ingressum factam, resque donatas debere redire ad donantem, quia donatio facta intuitu Religionis, semper imbibit conditionem, *Si in Religione vixero.* Unde idem recte Cutelli, *de donat. t. 1. disc. 2. p. 3. a n. 11.* Late Sanch. *l. 7. summ. c. 5. a n. 54.* extendit ad casum, quo ipse donans exeat a Religione post professionem emissam, quam nullam ex aliquo legitimo capite forte invenit. Si vero exeat post professionem validam scilicet per dispensationem Papæ v. gr. An recuperet prædicta bona ante ingressum donata, longa est, & Jurisperitorum propria disputatio. Vide Cutellum citatum, apud quem etiam invenies quid de exeunte a Societate post vota biennii.

§. VII. *Tutores, & curatores.*

1 TUtores, & curatores, ex Sanch. *l. 8. consf. c. 6. d. 8.* Delugo *d. 23. de Just. n. 145.* Mol. *d. 392. fine*, aliique, possunt solum id donare, quod ad prudentem, & decentem administrationem rerum pupilli pertinet, spectata ipsorum pupillorum facultate, & qualitate. Unde donationes liberales profanas vix his concedo, concedo pias; Sunt enim hæ in eleemosynam, atque adeo in bonum salutis pupillorum, sed adhuc juxta ipsorum statum.

Nec item nego remuneratorias, sed pari modo, quæ non multum excedant. Ratio horum est, quia tutores, curatoresque minus possunt, quam domini suarum rerum; at domini, si prudenter & decenter agant sunt certe parce profusi in rebus suis; ergo parcius profusi esse debent tutores, & curatores, qui domini non sunt, sed meri bonorum pupilli administratores.

2 Inquires: Cum remuneratoria donatio sit illa, quæ fit supra debitum justitiæ, quantumnam hæc impertiri in hoc casu tutorum? Servivit v. g. fideliter quis pupillo per decem annos, debentur ipsi ex stipendio pro suo labore centum aurei: at si tutor solum daret centum, nihil daret ex gratitudine, sed solum ex justitia. Inquires ergo ad quantum extendi potest remuneratio?

3 Resp. Id certa regula definiri nequit, quia totum hoc (ait Delugo, *l. c.*) pertinet ad prudentiam administratoris rerum pupilli, ut ex una parte non sit nimis profusus, & ex alia non sit durus, & exactus retributor obsequiorum, sed attendant ad id, quod decentia status pupilli exigit, ut eum famuli ingratitudinis nota afficere non possint.

CAPUT IV.

Quantum quis donare possit?

1 PRæscindendo a jure civili, quod certe prohibet, ut mox dicemus, aliquas donationes, quilibet valide potest totum, quod habet, alteri donare, quia quilibet de rebus suis disponere, ut libet potest. An vero licite, vel illicite, dependet a fine, cur donet, a damno, quod sibi, vel alteri facit, vel non facit, sic donando, &c. quæ ex dictis, & dicendis facile colligi possunt. At considerando jus commune, duo genera donationum ipsum universaliter prohibet, nimirum donationem omnium bonorum, & donationes carentes insinuatione, de quibus jam sigillatim.

§. I. *Donatio omnium bonorum invalida est.*

1 HAnc tam amplam donationem esse in jure civili prohibitam sub clausula irritante, atque ideo esse invalidam, certum est in jure, *L. stipul. hoc modo, ff. de verb. signif. L. ex re C. de inutilib. stipulat.* & alii apud Julium Clar. *V. Donat. 19.* Rebel. *p. 2. l. 18. q. 7.* Mol. *d. 280.* Bon. *d. 3. de contr. q. 13. p. 5.* Dian. *p. 8. tr. 6 ref. 38.* aliosque. Ratio hujusmodi juris fuit, quia sic donator non posset testari, a qua impotentia testandi jura maxime abhorrent, signateque dicunt, esse id contra bonos mores.

2 Dictum autem est (*inter vivos*) nam donatio omnium bonorum causa mortis prohibita non est, cum ea potestatem testandi non tollat; imo, ipsam esse ultimam voluntatem, nuper diximus.

3 Dictum rursus est (*in jure communi*) nam leges proprias quilibet consulat. Dictum item est (*omnium bonorum*) nam, si sit non omnium sed tamen prodiga, dixi satis *l. 3. in Dec. c. 3. §. 5. a n. 17.*

4 Quæres; donatio bonorum omnium estne invalida secundum totum, an solum secundum partem? Explico; Fac, te donasse omnia tua bona, ex quibus, si centum aureos tibi reservasses, jam non donasses omnia bona. Quæro igitur, an donatio omnium, quam fecisti, sit invalida, tum quoad hos aureos centum, tum quoad alia bona? Idem quæri potest, si donasti omnia præsentia, & futura, an valeat etiam quoad præsentia? jam enim, si præsentia non donasses, non donasses omnia.

5 Respond. Esse invalidam, quoad utrumque. Rationem hujus decisionis ne aliam expectes, nisi illam, quia nimirum, ita leges voluere propter bonum publicum. Ita autem voluere, quia absolute totam donationem indivisibiliter infirmant, ut patebit accurate legenti prædictas leges.

6 Dices: At mox dicemus, donationem factam sine solemnitate insinuationis solum infirmari, quoad partem, idest, quoad excessum, eo modo, quo mox item explicabimus; ergo pari modo dicere debemus in donatione omnium bonorum.

7 Resp. Nego consequentiam, quia in donatione sine dicta solemnitate ita clare decreverunt leges, quod non ita decreverunt in donatione omnium bonorum *l. Sancimus C. de donat.* Leges enim modo *n. 1.* citatæ absolute, & omnino donationem omnium bonorum infirmarunt.

8 Dices iterum cum Dian. *l. c.* Ex regula juris *Utile per inutile non vitiatur*. Ergo non vitiatur illa pars donationis, quæ jam non est donatio omnium bonorum.

Resp. Nego consequentiam; quia cum in casu nostro leges totam donationem irritent, ut dictum est, neque illa pars dicta utilis est.

§. II. *Quatuor casus, in quibus donatio omnium bonorum valida est.*

1 PRæcedentis doctrinæ sunt exceptiones, seu declarationes quatuor. Primo enim, si quis donet omnia bona præsentia nihil aliud addendo, valide donat, quia vere non donat omnia; Cum enim non donet futura, & deinceps acquirenda, poterit de his testari. Nam propterea idem docent communiter Doctores, si in donatione omnium reservet sibi quis aliquam partem, certe, non valde modicam. sed hujusmodi, ut ea reservata censeatur ab homine prudenti non remanere donationem bonorum moraliter omnium. Idem etiam, quando quis sibi reservat usumfructum, vel jus aliquod, quæ simili modo non sunt modici valoris; posset enim hæc donator vendere, & de pretio testari. Non sic, si donet omnem suam hæreditatem; tunc enim invalide donaret, quia tunc de nihilo testari posset, cum sic omnia donasset. Lege Dicast. *de Just. lib. 2. tr. 5. dub. 3. n. 48.* Mol. *d. 280. Ver. Sed dubium postremo est*, aliosque.

Secundo, donatio omnium, facta causæ piæ, est valida, quia est juxta consilium Domini: *Vade, vende omnia, & da pauperibus.* Contra quod jura Civilia aliquid statuere non valent. Ita Hurt. Laym. Vadignus, aliique tum Theologi, tum Jurisperiti apud Dian. *p. 8. tr. 6. ref. 41.* qui rejicit Caramuelem contrarium.

2 Huc etiam, ut vult Sanch. *t. 2. sum. l. 7. c. 1. n. 19.* reduci potest renunciatio omnium bonorum, quam exhibent ii, qui Religiosam eligunt vitam; id enim etiam pertinet ad animæ salutem, estque de ejusdem Domini consilio: *Et sequere me.*

3 Tertio, donatio onerosa omnium bonorum valida est, quia per illam aliud accipit donator, de qua disponere jam poterit.

4 Propter similem rationem ductam ab onere, alienationem, vel donationem omnium bonorum factam causa dotis, Filio, vel filiæ a Patre, imo & a Matre, plerique apud Marium Cutelli *tom. 2. de donat. disc. 1. spec. 1.* & quoad matrem colligitur ex eodem *ibid. disc. 3. spec. 4. initio*, putant, validam esse, quia omnes communiter concedunt, hanc non esse donationem, sed necessitatem onerosam collocandi filios, filiasque matrimonio, quod tamen alii apud eumdem arguant; nam sic, donatis omnibus bonis uni ex filiis ob ejus nuptias, demeretur legitima aliis, quod efficacissimum est argumentum pro negantibus.

5 Quæres; Concesso, quod ejusmodi donatio omnium, facta causa dotis, sit revocanda, expectanda ne est mors conjugis, ut donatio revocetur, an statim poterit revocari mortuo Patre?

Respondet idem Cutelli *ibid. disc. 1. spec. 2.* dicens, sententiam asserentem expectandam esse conjugis mortem, esse fortioribus argumentis vallatam. Ipsum lege.

6 Donatio omnium bonorum inter fratres valida est ex Julio Claro, cum Bonac. *l. c. p. 5.* Rebell. quem citat, sequiturque Dian. *p. 8. tr. 6. ref. 38. & 40.* & Rebellio, idque ob favorem servandæ agnationis, seu propriæ familiæ. Aliqui tamen id non admittunt. Lege citatos.

7 Porro, quando dicta donatio inter fratres est reciproca, seu colligata, ut, *tibi fratri meo dono omnia bona mea, & tu mihi omnia tua*, quid dicendum?

Resp. duobus modis id fieri contingit. Primo, in recompensationem; ut sit sensus: *Si tu des mihi tua, ego invicem tibi donabo mea*, & tunc valida esset donatio perinde, ac valeret inter extraneos; hæc enim non est donatio, sed commutatio. Secundo, non in recompensationem, sed absolute sic, *Dono liberaliter tibi fratri meo.* tu vero independenter ab hac mea donatione dicas, *Ego tibi liberaliter dono mea*, & tunc licet inter extraneos hæc sit clare nulla, & invalida, quia est donatio pura ex parte utriusque (vel saltem ex parte alterius donantis prius, in eo casu, quo qui posterius donat, donaret ad retribuendum) tamen inter fratres si sequaris Julium Clarum allatum *n. 6.* validam pronunciabis donationem; at invalidam, si teneas cum aliis ibidem contrariis. Sed hæc Jurisperiti latius, de quibus non minus late Onnate *Tom. 2. de contr. tr. 10. d. 30.* Theologus, aliique ab eodem citati.

§. III. *Acceptans donationem omnium bonorum an obligetur ea restituere?*

1 ID enim vero pertinet ad moralem Theologum, de quo dico, eum, qui acceptavit ejusmodi bona, eaque possidet, non teneri illa restituere, donec a donatore repetantur, quia ex una parte, jura non faciunt inhabilem donatarium ad retinendum, sed solum concedunt donatori facultatem exigendi, seu revocandi, ut habet Lessius, Rebellius, Turrianus, Filliucius quos citat in simili, sequiturque Bonac. *d. 3. de contract. quæst. 13. p. 6. num. 6.* & ex alia, dum donator non repetit, cum possit, ut supponimus, cedit juri suo, & consentire censetur retentioni alterius. Ita Villalob. Rodriq. aliique apud Dian. *p. 8. tract. 4. resolut. 39.*

2 Sed

2 Sed hic restat dubium, an statim ac donator privatim requirit res ipsi donatario per prædictam donationem omnium bonorum donatas, obligetur donatarius restituere, an potius possit expectare sententiam Judicis?

3 Resp. Statim, nec posse expectare Judicis sententiam. Ratio est, quia donatio ipsa est invalida, nec solum invalidanda: ergo dominium ejusmodi rerum donatarum est apud donatorem, ipsique omnino debitum: antea vero solum retinere poterat, quia, ut dictum est, præsumebatur donator cedere juri suo. Ita mihi videtur esse discurrendum.

§. IV. *An donatio omnium bonorum juramento vallata sit valida?*

1 JUrisperiti communiter docent, esse invalidam, revocarique a donatore posse. Ratio est (loquuntur) quia ejusmodi donatio est contra bonos mores.

2 Sed refragantur Theologi, Molina, Lessius, aliique, quos refert, sequiturque Delugo, *d. 23. de Just. a n.* 163. quibus adde Bonac. *d. 3. de contr. q. 13. p. 6. n.* 1. & Onnate *t. 2. contr. tr.* 10. *d.* 11. *sect. 6. n.* 131. Vide etiam Dian. *p. 8. tr. 6. res.* 43. citantem Suar.& Valq. ii enim ajunt, ejusmodi donationem & validam esse, & non posse a donatore revocari. Ratio est (inquiunt) quia quamvis ejusmodi donatio prodiga sit, & consequenter non solum contra bonos mores politicos, sed etiam morales; est enim saltem peccaminosa venialiter, unde non possit confirmari juramento, quod non est vinculum iniquitatis: tamen id, quod promittitur sub dicto juramento, de quo loquimur, est nolle revocare donationem jam factam, quod licitum est (ajunt) cum nemo prohibeatur nolle revocare donationem, quam libere fecit.

3 Profecto tantorum virorum pace hæc doctrina vel nimis obscura est, vel nequaquam vera. Sic ergo est plane distinguendum: Aliud est donare cum juramento: aliud promittere item cum juramento, se non revocaturum jam donata, ut per aliam occasionem recte distinguit Cast. *t. 3. tr. de Jur. d. 2. p. 8. an. 6.* Juro v. gr. me nunc tibi donare equum: ecce donationem juratam. Deinde juro, hanc donationem jam tibi factam, me non revocaturum etiamsi adveniat casus, in quo libere revocare possem. Ecce promissionem non revocandi, quod donatum est. Pari modo testamentum condo, juroque illam esse meam ultimam voluntatem: at non propterea me sic privo potestate illud revocandi, seu habendi postea aliam voluntatem. Quod si jurem, me testamentum illud jam factum non revocaturum, tunc profecto, promitto per promissorium juramentum aliud diversum a testamento, juro enim testamentum factum non revocare & hoc juramentum, seu promissionem juratam deberi omnino servari, diximus alibi, quia hæc non revocatio nullibi est prohibita.

4 Sic ergo in casu nostro: si juro, me tibi donare omnia bona, tum donatio, tum juramentum huic donationi adhærens, invalida per omnes communiter Doctores sunt, quia sunt de re peccaminosa, saltem venialiter, deque re contra bonos mores.

Verum, si jurem, non revocare ejusmodi donationem jam factam, putaverunt modo Delugo, aliique valere juramentum, nec posse amplius saltem ex virtute Religionis revocari, quia (inquiunt) est de re, quæ sine peccato servari potest, cum leges prohibeant quidem donationem omnium bonorum, sed non præcipiant, ut illa revocetur, vel non revocetur: sed solum permittunt, ut possit donans revocare, si velit; quam permissionem a se per juramentum abjicere, nec peccatum est, nec contra leges, &c.

5 Verum signate dixi (*putaverunt Delugo, aliique*), me enim sic philosophari juvat. Sicuti non valet juramentum de re mala, ita nec valere debet juramentum, per quod persistatur in eadem re mala; ergo, si donatio omnium bonorum ideo non valet, quia est de re prodiga, atque de re peccaminosa, eodem modo valere non debebit juramentum de persistendo, seu de non revocanda ejusmodi donatione, quia est velle persistere in re prodiga, seu continuare culpam prodigalitatis: si te injuste ejicerem in exilium, & deinde jurarem, me nolle te, cum possim, ab exilio revocare: & sicuti, si donarem legitimam mei filii extraneo, & postea jurarem, illam a dicto extraneo me revocare nolle, cum possim.

6 Est igitur res accurate perpendenda, & sic universim (pro similibus juramentis, de non revocando) distinguendum. Quoties non revocare, malum non est, toties juramentum de non revocando valet, & est observandum: Quoties vero non revocare malum est, toties, sicuti non valet, nec est observandum juramentum de eo malo patrando; sic non valet, nec est observandum juramentum de non revocando, quia ubique non debet juramentum esse vinculum iniquitatis.

7 Ex hac autem certa regula fit, ut in casu, de quo loquimur, juramentum non valeat, quia persistere cum illa prodigalitate omnium bonorum, & item nolle eam revocare cum possis, æque malum est. At in exemplis modo allatis de non revocando testamento, & de non revocanda donatione illius equi, valebit juramentum, observandumque erit, quia persistere in testamento legitime facto, & in donatione equi, nec malum ex se est, nec prohibitum, & eodem modo etiam res se habet in pluribus exemplis a me adductis *l. 3. in Dec. c. 3. §. 5. n.* 59.

Non satisfaciunt ergo nonnulli Jurisperiti apud Marium Cutelli *t. 1. de donat. disc. 2. partic.* 8. loquentem *de Juram. apposito donationi patris ad filium*, dum sive absolute concedunt; sive absolute negant, juramentum de hisce similibus valere. Non satisfaciunt (inquam) nam ad pronunciandam dictam validitatem, vel invaliditatem, semper expendi debet, utrum juramentum cadat in rem aliquo tandem modo, sive in se, sive in ejus perseverantia, malam, an non: si posterius, est validum, observandumque: si prius, nec validum, nec observandum.

C A P U T V.

De solemnitate donationis, idest de ejus insinuatione.

§. I. *Quid sit insinuatio, & in cujus quantitatis donatione adhibenda?*

1 PRopria donationis solemnitas a jure requisita, est insinuatio, ut scilicet donatio debeat Judici insinuari, hoc est manifestari. Ad quod certe satis est, si vel ipse donator, vel ejus procurator, vel ipse donatarius, ex donatoris mandato, compareat coram Judice, qui Judex non necessario sedens pro tribunali (cum hic non sit actus jurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ) mandet Notario, ut eam manifestationem redigat in actis ad memoriam in futurum.

2 Hanc solemnitatem, sine qua donatio est invalida, leges invexere, ut a Judice, tanquam a persona agente pro Reipublicæ bono, prodigis donationibus moderatio adhibeatur. Unde recte Onnate *t. 2. de contract. tr.* 10. *d.* 30. *n.* 103. advertit, non posse Judicem denegare approbationem ejusmodi donationis, quando nulla apparet causa negandi; posse autem cum apparet, quia ad hoc instituta est lex insinuationis ut prudenter, sine damno, vel boni communis, vel tertii, vel etiam ipsius donantis donatio fiat.

Quantitas donationis insinuanda.

3 Hæc sunt clara. Illud explicatione indiget: Nam jura non requirunt hanc solemnitatem pro quacumque modicæ rei donatione, sed pro ea, quæ nunc post Imperatorem Constantinum *L. Sancimus §. ult. & penult. L. Si quis pro Redemp. §. penult. C. de donat.* transcendat valorem quingentorum solidorum.

4 Difficultas autem tota versatur in expiscanda mensura, quæ in nostræ ætatis moneta huic summæ quingentorum solidorum correspondeat. Varii varia. Azor. apud Bonac. *d. 3. de contr. q. 13. p. 6. n.* 3. ait unum solidum æquivalere numero aureo valenti decem & septem regalibus, seu Juliis italicis (Julium autem continere tarenum Siculum cum granis item Siculis circiter quinque, alibi monui.)

5 Alii apud eundem Bonac. *l. c.* ajunt, solidum æquivalere quidem nummo aureo, sed nummum aureum volunt continere quatuordecim, aut quindecim Regales, seu Julios, quales sunt Ongari, seu Zecchini Veneti. Unde infert Bon. ex Molina, & aliis, cum debeat hæc computatio fieri secundum tempus, quo valebant solidi, quando condita fuit hæc lex, infert, inquam, validam esse donationem sine insinuatione, si sit valoris septingentorum aureorum.

6 Non longe abest Delugo, *d. 23. de Just. n.* 149. dicens, valorem correspondentem quingentis solidis esse in nostra pecunia, septingenta, & tredecim scuta, quæ vocantur de moneta.

7 Onnate *t. 2. de contr. tr. 10. c. 30. n.* 11. ait, legem Castellæ quingentos solidos vocasse, & confirmasse, esse quingentos Maravedis *de oro*, vel quingentos scutos aureos singulos valoris quatuordecim regalium.

Sed quia pro temporibus diversis (addit idem Onnate) imo & eodem tempore, in diversis locis, varius est valor monetarum, unde varie ipsarum quantitas correspondet prædictis solidis, ideo non esse mirum, quod Julius Clarus asserat, quingentos solidos antiquos conflare summam septingentorum scutorum hujus temporis; Bellarius vero dicat, efficere plusquam mille aureos. Alii autem septingentos & quinquaginta scutos, Angelus sexcentos, Alciatus octingentos. Denique idem Onnate testatur, se observasse in Peruana Provincia, ubi magna vis auri viget, solidos 500. valere duobus millibus scutis.

8 Quid igitur in tanta varietate statuendum nobis est? Statue juxta prudentem ejusdem Onnates monitionem: nimirum, meliorem computationem, hac in re, esse non posse, nisi eam, quam in unaquaque Provincia tenet, & observat praxis Tribunalium; quia praxis, & stylus Curiæ est optimus hujus legis interpres, eique standum, sive congruat cum quingentis solidis antiquis, sive non item. Statue item juxta similem monitionem Bon. qui *d. 3. de contr. c. 13. p. ult. n.* 6. inquit: *Consulenda sunt hac in re statuta cujusque loci, & a Causidicis potius, quam a Theologo petenda est consultatio.*

9 Sane Panormi quæcumque donatio rei immobilis cujusque quantitatis insinuari consuevit, tum ut evitentur lites de ejusmodi quantitate, tum quia capitulum 61. Ferdinandi, & constitutio Comitis Castri, §. 2. de quibus mox infra *§. 2. n.* 6. mentionem faciam, præcipit absolute, & sine limitatione, donationes insinuari debere, (& quidem tum in loco, ubi ea fit, tum in loco, ubi sunt bona donata) Cum enim dicta statuta non taxent quantitatem, recte usus subsecutus explicuit quamcumque.

An donatio non insinuata tota sit invalida?

10 Inquires primo, si quis donet sine insinuatione rem valentem v. gr. mille solidos, estne invalida tota donatio quoad mille, an solum, quoad id quod excedit illos quingentos solidos, idest quoad 500.?

Resp. Solum quoad excessum. Quare in casu dicto valebit quoad quingentos. non vero quoad alios quingentos. Ratio hujus rei nulla alia est, nisi, quia ita expresse definitur in jure *l. Sancimus C. de donat.* aliisque juribus adductis a Diana *p. 8. tr. 6. res.* 46.

An donatio non insinuata, sed juramento firmata sit valida, & revocari non possit, colligi potest ex supradictis in simili *c. 4. §. 4.* Vide etiam Dianam *l. c. res.* 51.

Donata sine insinuatione.

11 Inquires secundo. Excessum supra quingentos solidos modo explicato mihi sine insinuatione donatum, possumne retinere in foro conscientiæ?

Resp. posse cum Delugo *T. 2. de Just. d. 23. n.* 156. Vide etiam Dianam *cit. res.* 53. donec a donatore repetatur modo, quo dixi nuper de donatione omnium bonorum. Ipse autem semper poterit repetere, si volet, etiam si sciat, nullam in donatione irrepsisse fraudem, vel vim, quia hanc facultatem illi leges concedunt. Posse donatorem cedere huic juri, ut scilicet valeat sua donatio sine insinuatione in foro conscientiæ, significant nonnulli Doctores apud Dian. *p. 8. tr. 6. res.* 52.

§. II. *Quænam donationes, quamvis excedentes 500. solidos, non indigeant insinuatione?*

1 PRimo donatio facta causæ piæ (inter pias esse numerandam etiam redimendi captivos, dubium tibi ne sit, ita communiter Doctores apud Dianam *p. 8 tr. 6. res.* 49.

2 Secundo, facta Principi summo, vel facta a Duce militibus de rebus mobilibus.

3 Tertio, donatio facta in remunerationem.

4 Quarto, facta ob causam. Et quidem donationem Patris, atque ex meliore sententia, etiam matris, factam filio contemplatione Matrimonii ejusdem filii, esse ob causam, diximus *l. 5. in Dec. c. 4. §. 2.* & docet Menoch. *cons.* 161. Quare hic consequenter dicendum insinuatione non indigere ex vi juris communis.

5 At nota, donationem extranei factam alicui, etiam contemplatione Matrimonii non esse ex causa, sed prorsus liberalem, quia est voluntaria, & non procedens ex radice necessitatis, cum extraneus non obligetur curare matrimonium alterius. Lege de hoc late Marium Cutelli *T. 1. de donat. disc. 2. partic. 6. a n.* 7. atque adeo certum est, semper hanc extranei donationem esse modo supradicto insinuandam.

6 Dixi (ex vi juris communis) nam in jure nostri Regni Siciliæ communiter nostri Doctores docent, donationem Patris, vel matris filii factam, etiam ob matrimonii causam, debere insinuari: id enim præcipit capitulum 61. Regis Ferdinandi, & novissime constitutio Comitis Castri Proreg. Anno 1618. §. 2. Sed refragatur nihilominus item Cutelli *T. 2. de donat. disc. 1. special.* 4. contendens dictum nostrum jus municipale aliud intendere, non autem necessitatem insinuationis. Illum adi, si tibi est otium; monitus tamen a me, ut insinuationem prædictam ne negligas, tum, ut lites quantum abrumpere potes, abrumpas, tum quia praxis nostri Regni dictum Capitulum Ferdinan-

Ferdinandi, dictamque Castri constitutionem ad litteram observat, ut supra §. 1. *n.* 9. dictum est.

7 Quinto, donatio causa mortis.

8 Sexto, donatio, qua uxor sua bona donat viro in dotem.

Id, quod Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *ref.* 47. extendit etiam ad sponsalitiam largitatem: sed hæc ex jure communi, nam in nostro municipali jure idem dic, quod dictum est modo *n.* 6.

9 Septimo, donatio bonorum, quæ Religiosus secum affert ad monasterium, dum professionem emittit.

10 Hæ septem donationum Classis validæ sunt sine insinuatione, ut habent jura civilia, & docent communiter DD. quorum multi citantur a Dian. *l. c.* Ratio autem primæ est, quia legislator civilis non potest leges condere in detrimentum operum bonorum.

11 Ratio secundæ est, quia donatio facta Principi, vel a prædicto Duce excipitur ab insinuatione *in dict. L. Sancimus.*

12 Ratio tertiæ est, quia remuneratoria, in rigore, non est pura donatio, ut supra indicavimus *c.* 2. §. 2. *n.* 2. Unde donationes reciprocæ, seu colligatæ inter fratres, de quibus *dixi c.* 4 §. 2. *n.* 7. si fiant in recompensationem, ut ibi explicuimus, non indigent insinuatione, indigent vero, si fiant absolute, & independenter, quia illæ non sunt puræ donationes, hæ autem sunt.

13 Huc etiam reduco donationem, qua filius moderatum aliquid donat Patri, ob emancipationem, ejusmodi enim donatio remuneratoria est; filius enim accipit a Patre beneficium solutionis a patria potestate, Pater autem accipit beneficium, non amplius alendi filium. Sed cur hæc beneficia invicem non compensentur, & consequenter quod datur, quamvis propter ipsam emancipationem, cur non dicatur pura donatio indigens insinuatione; Sane ita cum Pinello tenere videtur Molina citatus, sed non exceptus a Delugo *d.* 23. *de Just. n.* 162.

14 Ratio quartæ est, quia non est pura donatio ea, quæ fit ex causa, nam donatio v. g. quam alicui facis, ob obsequium, seu laborem pro te impensum, vocari non poterit liberalis, seu pura.

15 Huc reduco donationem factam ad reparandam domum, quæ ruina cecidit, vel ex igne destructa est, dummodo donata ad illum solum usum expendantur. Ratio est, quia reparatio domus causa legitima est, cum ad bonum publicum faciat reparari domus, & ita decernitur in jure, *l. penult. C. de donat.*

Ratio quintæ est, quia donatio causa mortis, ut supra vidimus, potius est ultimæ voluntatis dispositio, quam donatio. Esto aliqui cum Julio Clar. *q.* 17. dicant, donationem causa mortis indigere insinuatione, quod certe etiam probabile est.

16 Ratio sextæ, & septimæ est, quia illæ non sunt donationes, nam sunt quid consequens ad personam, &c.

Sed quid primo, de remissione debiti?

Resp. distinguendo: nam remissio debiti juris acquisiti, si excedit prædictam summam, sub pœna nullitatis est insinuanda: at vero remissio juris acquirendi non est necessario insinuanda. Ratio est, quia illa æquivalet donationi, non autem hæc, quæ solum est non acquisitio. Nam propterea Confessio, qua dote non soluta, fateatur maritus solutam esse, indiget insinuatione, quia est remissio juris acquisiti.

17 Quid secundo de donatione pluribus facta?

Resp. Si donatio pluribus facta simul, eodemque tempore fiat, invalida est quoad excessum, si non insinuetur, etiamsi donator dicat, se facere diversas donationes: quia adhuc est donatio excedens. Idem dic, si ejusmodi donatio sit diversarum rerum, ut, si quis donaret equum, prædium, vestem, quæ quamvis singulæ non excedant, excedunt tamen simul junctæ. Relege *L. Sancimus*, ubi Legislator hanc donationem pluribus factam insinuationi subjectam vult, & merito, quia sic depauperari etiam facile quis potest.

18 At vero, si successive fiat pluribus, insinuatione non indiget, quia tunc vere sunt multæ donationes, quarum nulla, ut supponimus, excedit summam quingentorum solidorum. Lege Molinam *d.* 278. & Rebellium *p.* 2. *l.* 18. *q* 6. *n.* 7. aliosque apud Dianam *p.* 8. *tr.* 6. *ref.* 48.

19 Hinc si quis donet censum, qui uno anno non excedit quingentos solidos, excedit autem unitim cum aliis annis, si quis, inquam, donet ejusmodi censum exigendum per multos annos; sed solum durante vita donatarii, vel ipsius donatoris, non indiget insinuatione, quia sic censentur multæ donationes distinctæ: cum enim vita possit durare solum per annum, modica judicanda est donatio, quæ fit certa, quæ autem correspondet aliis vitæ annis, cum sit incerta, non est censenda vera donatio. Contra vero, si quis donet eumdem censum exigendum a successoribus donatarii, & solvendum ab hæredibus donatoris; ut etiam si quis donet eumdem censum determinando tot annos, quibus pensiones census excedant quingentos solidos, indiget insinuatione, quia tunc donatio præsumitur esse facta per modum unius. Ita clare decernit dicta *L. Sancimus* §. *ult.*

20 Quid tertio, si contra, hoc est, si multi, v. g. decem, aliquid mihi donent, quorum singulorum donatio non excedat, omnium vero excedat summam 500. solidorum?

Resp. Onnate *tom.* 2. *de contr. tr.* 10. *d.* 30. *n.* 139. sic distinguit: Si ii decem, communicato consilio, donent uni sibi, insinuatione opus esse, quia est una donatio. Si vero singuli per se donent, insinuatione opus non esse, quia sic sunt plures donationes. Hæc Onnate, nullam rationem, nec auctoritatem ullam afferens. Non est igitur approbandus, nisi forte loquatur de donatione facta a multis, qui constituunt unam personam moralem, ut, si universitas, civitas, capitulum donaret: tunc enim esset vere una donatio. Quod autem, si secus intelligatur, approbandus non sit, patet, quia intentio legis est moderari effusas largitiones, hoc est, prodigalitatem ex parte donantis. At, quæ effusio est, si mille, v. g. homines, communicato consilio, donent sibi singuli ex propriis bonis solidum unum?

CAPUT VI.

De revocatione donationis.

1 AD tres reducuntur causæ, ob quas, tum in foro conscientiæ, tum in foro externo revocari queat donatio (multo magis promissio donandi) sive solum acceptata, sive etiam omni ex parte completa per traditionem jam exhibitam. Prima causa est ob ingratitudinem. Secunda ob prolem postea susceptam. Tertia, ob inofficiosam donationem. Breviter de singulis, nam quia satis plene hæ causæ expenduntur a Jurisperitis, & Theologis adductis a Delugo *disp.* 23. *de Just. a n.* 167. & Bonac. *d.* 3. *de contr. q.* 13. *punct. ult.* ideo in his operæ pretium nobis erit necessaria dumtaxat afferre, cætera resecare.

§. I. *Revocatio donationis liberalis ob ingratitudinem Donatarii.*

1 HUjusmodi ingratitudinem, quæ concedit facultatem revocandi rem donatam, & quidem etiam, teste Dicast. Mol. aliisque citatis a Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *ref.* 58. fructus ex ipsa perceptos post litis contestationem, in quinque casibus locum habere sanciunt leges.

2 Primo, quando donatarius atroces injurias contra donatorem effundit, intellige, ex meliore sententia, etiam quando licet non verbis, factis tamen atrociter est injurius, ut, si v. g. cornua ad donatoris postes affigat.

3 Secundo, quando manus impias infert in donatorem.

Tertio, quando notabile, & grave eidem detrimentum facit.

4 Quarto, quando vitæ periculum, sive per se, sive per alium eidem affert.

5 Quinto, quando donatarius non vult implere gravamina, sub quibus donans rem forte donavit. Vide tamen, quæ dicam *n.* 13.

6 Nota primo, hanc revocationem ob ingratitudinem habere locum etiam in Legato, teste Mol. *d.* 112. Sa *V. Legatum*, Bonac. *de contr. d.* 3. *q.* 13. *p. ult. n.* 5. ut, si v. g. Legatarius injurius atrociter esset testatori v. g. cognoscendo dicti testatoris uxorem, &c.

7 Nota secundo, in prædictis committendis debere in culpa esse donatarium. Unde, si juste v. g. donatarius donatorem homicidam accuset, si juste suum repetat, quamvis cum damno donatoris, si juste, ut se defendat, donatorem occidat, &c. non potest ipsi revocari donatio, quia, ubi non adest culpa, nec adesse debet pœna.

8 Nota tertio ejusmodi ingratitudinem debere coram Judice certo probari. Donec ergo quis condemnetur a Judice, poterit sibi retinere donata, nec poterit donans ex se illa reassumere, nec si extra judicium, sententiamque petat, poterit obligare donatarium ad reddendum. Ita Delugo, Mol. Fagund. aliique excepti a Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *ref.* 58. Ratio est, quia ad pœnam non obligatur quis, nisi post sententiam Judicis.

9 Illud concederem cum Lessio, ac Rebellio, quem sequitur, adducitque Bonac. *l. c. p. ult. n.* 8. eum, qui promisit rem donare, nec dum illam tradidit, posse non tradere, ac sibi retinere, si promissarius aliquam ingrati animi notam ex prædictis contraxit, nec aliud oritur scandalum, quia certe non videtur, se voluisse obligare ad tradendam rem promissam in tantæ ingratitudinis circumstantia.

10 Dicast. *l.* 2. *tr.* 5. *d* 1. *dub.* 7. *n.* 107. & 110. apud Dian. *l. c.* tamen sustinet, si aperte constet de ingratitudine donatarii, posse donantem ex se reassumere rem donatam, occulteque compensare, quia tota vis potestatis revocandi fundatur in defectu conditionis implicite appositæ in donatione, idest, *Si donatarius ingratus non extiterit*: quæ certe sententia non est improbabilis.

11 Nota quarto, quid, si ingratitudo æqualis, vel gravior committatur a donatario, præter eas quinque, quas modo numeravimus, eodem ne modo poterit donationem donator revocare?

Resp. Eodem modo putant plures apud Mol. *d.* 281. *n.* 8. quod etiam amplectitur Dian. *p* 8. *tr* 6. *ref.* 54. sed ipse Mol. Rebell. Tur. apud Delugo *l. c. n.* 173. id nequaquam concedunt; nam hæc potestas revocandi donationem, cum sit ex probabiliore opinione solum de jure positivo Legum, non vero de jure naturæ, sitque odiosa, solum restringenda est ad expressa a legibus. Sed non ita diceret Dicastillus, qui modo fundavit totam vim ejusmodi revocationis ob ingratitudinem in opposita implicita conditione, *nisi donatarius ingratus extiterit.*

12 Illud ego noto, esse tam amplam tertiam causam allatam n. 3. ut plures comprehendat ex illis, quas tu similes fortasse vocares, sed illæ vere sunt ex expressis, si accuratius expendantur.

13 Denique, si donans, cognita injuria, dum vixit, donationem non revocavit, a donatario, modis dictis, ingrato, nec revocare incœpit, judicari posse, factam esse remissionem a donante, quod distinctius vide apud Mol. *d.* 281.

14 Si solum fuit res promissa, & nondum tradita, posse in foro conscientiæ, cessante scandalo, non tradi ob æquivalentes causas ingratitudinis concedit Rebell. *q.* 9. *n.* 9. quia præsumi potest, donatorem noluisse rem tradere, potius quam obligare rem suam in casu tantæ ingratitudinis; id, quod firmat, quæ *n.* 9. dicta sunt.

15 Nota quinto, hanc potestatem revocandi non habere locum in donationibus factis Ecclesiæ; nam, quamvis ejus Prælatus ingratus sit, nihil nocere poterit donationi, quæ non ipsi, sed Deo facta est, qui certe ingratus esse non potest. Ita Vadignus, Laym. Hurt. Delugo, Dicast. aliique apud Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *ref.* 56. contra Fagund. *ib.* citatum. Quod si onus a donante donatarius ipsi Ecclesiæ impositum non adimplet, cogi poterit a legitimo Superiore ut adimpleat, non vero ut restituat donata.

16 Denique posset hic quæri, utrum potestas revocandi donationem in dictis casibus transeat ad hæredes? Utrum eadem potestas adsit in donatione remuneratoria? Utrum eadem potestas adsit in donatione beneficiorum ecclesiasticorum? Utrum eadem adsit in matre respectu filii, vel in Patrono respectu liberti? Verum hæc dilucide tractata habes apud DD. citatos, & breviter collectos apud Delugo *l. c.* Vide etiam Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *ref.* 117. quoad donationem remuneratoriam: Quoad quamcumque autem donationem ex causa, vide apud Marium Curelli *tom.* 1. *de donat. disc.* 3. *pratic.* 4. *initio.* Rursus, an donator possit revocare donationem ex eo, quod donatarius non alat donatorem jam lapsum in paupertatem? & an Pater ob causas supradictas possit revocare dotem datam Filiæ, dum vivit ejusdem filiæ Maritus, vel eo mortuo, si extent filii? sed hæc clare habes apud eumdem Dianam *l. c. ref.* 53.

Denique, Quid, si donator juravit se renunciare huic potestati revocandi ex ingratitudine? Verum ex supradictis *c.* 4. *n.* 4. tunc non posse revocare, colliges ex mea sententia.

§. II. *Revocatio ob filios post donationem susceptos.*

1 LEx, quæ disponit donationem revocari ob susceptos filios loquitur quidem de libertis; sed Doctores, apud Dianam, *p.* 8. *tr.* 6. *ref.* 63. sive ob identitatem rationis, sive ob contextus variarum legum extendunt ad alios quoscumque. Verba Legis hæc sunt. L. Si unquam C. de revoc. Donat.

Si unquam libertis Patronus filios non habens bona omnia, vel partem aliquam facultatum fuerit donatione largitus, & postea susceperit liberos, totum ad ipsum revertatur.

Merito quidem, quia non præsumitur velle quis, etiamsi juraverit, donare rem notabilem alii (nam excipiendæ sunt res levioris momenti) in eo casu, quo propriam sobolem nanciscatur, sive illam de novo suscipiat, sive de novo cognoscat esse suam: nam semper ejusmodi donationes imbibunt conditionem, si mihi filius non adsit. Quare tunc donatio erit in totum revocanda, si facta fuit extraneo; nam, si facta fuerit uni ex filiis, dicam *n.* 14.

2 Adverte tamen, donationem factam Ecclesiæ non revocari in totum, sed solum quoad legitimam filii, vel filiorum. Adverte item idem esse,

esse, quando quis juravit; non revocaturum donationem; tunc enim solum, quoad legitimam, erit revocanda, quia cum de aliis portionibus possit Pater ad libitum disponere, &c. sine peccato, ut hic omnino est supponendum, juramentum quoad ipsas validum est, & observandum per dicta *c. 4. §. 4.*

3 Verum non revocatur donatio, quando suscipiuntur filii spurii, vel non legitimi, quia dicta *L. si unquam*, semper loquitur de filiis legitimis.

4 Quid, si legitimentur per subsequens matrimonium?

Resp. revocari, quia hi sunt perfectissime legitimi.

5 Quid si legitimentur per Principis Privilegium?

Resp. Dicastillus negat revocari, quia is, ait, non est perfecte legitimus. Hurtadus tamen, & merito docet revocari, quia is gaudet omnibus privilegiis filii legitimi.

6 An dicta dispositio revocandi donationem ob prolem susceptam locum habeat in donatione remuneratoria?

Resp. cum Mar. Cutel. *to. 1. de donat. disc. 2. partic. 13.* Vide etiam Dian. *p. 8. tr. 6. res. 65.* negative, quia hæc, ut toties dictum est, non est pura donatio, de qua loquitur dicta *L. Si unquam.*

7 An, quando proles præcognita fuit, & nihilominus donatio fuit facta, ea sit revocanda?

Resp. Aliqui, ut Hurt. & Rebel. apud Dian. *l. c. res. 59.* putant non esse revocandam, quia favor (ajunt) hujus legis factus est Patri, & ideo illum renunciare poterit. Alii ut Vadig. Dicast. Delugo apud eumdem, quibus adde Cutel. *t. 2. de Donat. disp. 1. special. 3.* censent esse revocandam, quia contra putant, favorem hujus legis factum esse filiis.

8 An reviviscat donatio, si filius de novo susceptus moriatur?

Resp. reviviscere, saltem communiter, docet Delugo, *d. 23. de Just. n. 180.* quia intentio donatoris, semper præsumitur esse, ut donatio consistet, si filiis, vel nepotibus non præjudicet. Non reviviscere tenet Dicast. apud Dianam *l. c. tr. 61.* citantem Hurt. & Rebel. quia donatio, inquit, semel extincta per susceptum filium non potest iterum vivere sine novo consensu donatoris.

9 Nota denique donatarium, supervenientibus donatoris filiis, teneri in conscientia restituere res donatas, si a donatore etiam extra judicium eæ repetantur; quia, hæc non est pœna, ut erat illa ob ingratitudinem, sed est dispositio juris irritans omnino donationem. Si tamen donator non petat, cum possit, poterunt res donatæ retineri ex eo capite, quod tunc donator præsumitur condonare, ut modo in simili diximus; sup. *c. 4. §. 3. n. 1.* & docet etiam Less. *l. 2. c. 18. dub. 14. num. 100.*

10 Excipe semper ex regulis universalibus restitutionis, nisi bona fide donatarius res acceperit, bonaque item fide non factus locupletior, consumpserit, ut notat recte Delugo *d. 24. de Just. n. 218.*

Dubium incidens. An Testamentum, & legata intelligantur revocata ob susceptam, vel de novo cognitam prolem?

11 Eo ipso revocatum intelligi testamentum, quoad institutionem hæredis, certum est. Sed quid, quoad legata?

Resp. Idem dicendum, ut docet tanquam probabilius, Sanch. *l. 4. cons. c. 1. d. 52. n. 4.* & merito; nam cum legata sint veluti donationes quædam, ratio, quæ probat, superveniente filio, rescindi donationem, urget & in legatis. Est autem in legatis illa exceptio, ut ea legata sustinenda sint, quæ verosimiliter (id quod ex conjecturis est colligendum, ipse Pater adhuc fecisset, natis, vel cognitis de novo filiis. Ita idem Sanch. cum pluribus quibus adde Mol. *d. 175. §. Intelligendum præterea.*

12 Si supervivat Pater post natos, vel cognitos filios, & tamen testamentum nequaquam revocet, putant aliqui, non intelligi revocatum, quia si potuit (ajunt) & noluit, signum dat volendi in eo perseverare. Alii tamen cum eodem Sanch. *l. c. n. 10.* inquiunt, intelligi revocatum. Sed melius distinguendum cum Delugo, *d. 24. de Just. n. 53.* Si enim adsunt conjecturæ, non revocatum expresse fuisse a Patre testamentum, quia expectabat forte tempus aptius revocandi, sed repente mortuus est, utique revocatum intelligetur. Si vero adsior conjecturæ prædictæ perseverantiæ, non erit revocatum.

13 Denique, si vivente adhuc Patre, qui jam condiderat Testamentum, nascatur illi filius, *l. Posthumus initio ff. de injusto rupto*, & statim moriatur, convalescet Patris testamentum, etiamsi illius fuisset institutus hæres quicumque extraneus; nam in jure, quod a principio validum fuit, facilius recuperat suas vires, quam, quod fuerat invalidum de novo eas acquirit.

§. III. *Revocatio donationis inofficiosæ.*

1 Quoties fit donatio (& quidem notabilis quantitatis ut supra monui in simili) ab aliquo, qui dum donat, habet filios (nam in præcedente §. locuti sumus de non habente filios, dum donat, sed habente postea) toties illa donatio, si demat de legitima filii debita erit, & appellabitur inofficiosa, idest contra officium pietatis Patris, vel matris debitum filiis, rescindique omnino debet, etiamsi sit juramento firmata, quia juramentum non potest obligare aliquem in præjudicium aliorum, ut hic esset in præjudicium legitimæ filiorum.

2 Adverte autem, ejusmodi rescissionem peti non posse a filio, nisi defuncto Patre, quia legitima ea non debetur, nisi post Patris mortem.

Ex hac certa doctrina, quatuor dubitationes emergunt.

Donatio inofficiosa totane, an pars sit invalida?

3 Prima, an donatio inofficiosa facta extraneo sit invalida in totum, an solum in parte, quatenus scilicet officit legitimæ filiorum?

Resp. Si ea donatio non fuit facta animo fraudandi legitimam eorum, quibus debetur, solum invalidatur, seu revocatur quoad partem, in quantum scilicet possit remanere dicta legitima. Et puto ad hanc revocationem (sed, ut dixi, post mortem Patris) non esse opus sententia judicis, quia legitima semper est post mortem debita filiis.

4 At si ea donatio facta fuit animo fraudandi legitimam iis, quibus debetur, quod Jurisperiti dicunt donationem esse inofficiosam re, & consilio. Aliqui apud Molinam *d. 283. n. 12.* negant, revocandam esse in totum, aliqui affirmant; at ipse Molina tandem concludit favendum esse possessori.

Addit Delug. *d. 23. de Just. n. 202.* Vide etiam Dian. *p. 8. tr. 6. res. 66. & 84.* non esse fundamentum, cur debeat revocari in totum.

5 Ego dico primo, certum mihi esse revocandam, quoad partem correspondentem legitimæ, & quoad partem eamdem esse invalidam, & posse filium ante omnem sententiam sibi repetere, & obligari donatarium restituere modo supra dicto, *in §. præc.*

6 Dico secundo. Si forte judicet quis revocandam esse in totum, certum mihi esse, id non posse fieri, nisi per sententiam Judicis. Ratio est, quia hæc esset pœna illius animi defraudandi legitimam: At pœnam temporalem subire nemo cogitur ante sententiam.

7 Objicies: Pater dum vivit, sine justitia (esto aliquando cum peccato, quando v. g. est contra charitatem filiis debitam) potest omnia bona sua alienare ad extraneos, etiamsi legitima pro filiis nulla sit remansura, nam dum ipse Pater vivit, est dominus rerum suarum: & legitima non debetur filiis, vel ascendentibus, nisi post Patris mortem; ergo donatarius non obligabitur in conscientia ante sententiam tradere legitimam prædictis filiis defuncti, nec filii possunt repetere ante sententiam, quia ea bona non accipit donatarius a Patre contra Justitiam.

Resp. Urget objectio, sed tamen dico; Esto, sit valida illa donatio, vivente Patre, at hoc mortuo, cum ea remaneat, seu evadat inofficiosa, posse filium legitimam, seu certe sua congrua alimenta ab illa donatione sibi repetere, ac debere donatarium reddere ante omnem sententiam, quia pars illa donationis correspondens legitimæ post mortem Patris, non est donatarii, sed filiorum. Cujus rei ulterior ratio est similis illi rationi, quæ dicta est, *præc. n. 2.* Nam sicuti omnis donatio imbibit conditionem, si filius mihi non nascetur, ita imbibit conditionem, *Si filio meo post meam mortem sua legitima, seu saltem sua alimenta non defuerint.*

Donatio inofficiosa respectu ascendentium.

8 Secunda dubitatio; an idem sit respectu ascendentium? Si scilicet filius descendentibus carens, ita donet extraneo, ut non remaneat pro patre, vel avo sua legitima, quæ certe ipsis debetur, moriente dicto filio, validene donet?

Resp. Idem esse dicendum, invalidamque esse donationem, eo prorsus modo, quo supra de Patris donatione respectu legitimæ filiorum. Ita Doctores omnes, *in l. Si Filius C. de inoffic. Donat.* Et ratio nimis est in promptu, quia nimirum æque illi debetur legitima, &c.

Donatio facta ascendentibus, an revocanda sit, si deinde nascatur Donatori Filius.

9 Tertia: Titius nullos habens filios, suo Patri, vel suo Avo donationem suorum bonorum legitime fecit; deinde ad aliquot annos nati sunt filii ipsi Titio. Quæritur, an, & quatenus hæc donatio valida sit, an invalida?

Resp. Esse invalidam, idque propter rationem universaliter dictam, quia ob susceptam prolem annullatur donatio.

10 Urges, estne invalida quoad legitimam tantum debitam filio jam nato, an secundum totum?

Resp. Esse probabilius, quod sit invalida quoad totum, & consequenter, quod ascendentes post mortem donatoris debeant omnia bona donata restituere ante omnem sententiam filio huic nato. Ratio est, quia secundum ordinem naturalem facultates Patris descendentibus debentur, & solum in defectu descendentium debentur ascendentibus.

11 Objicies: diximus modo, donationem factam Ecclesiæ, si postea nascatur donatori filius, non revocari, nisi quoad nati filii legitimam, ergo pari ratione donatio facta ascendentibus, si postea donatori filius nascatur, non revocari debet, nisi quoad dicti filii legitimam.

Resp. negando consequentiam: nam præsto est disparitas, si quidem illa est donatio facta in bonum animæ, quæ salva legitima, sustineri censenda est a donatore; at hæc facta ascendentibus nulla ratione censetur a donatore sustineri, cum (sicuti modo diximus) Ordo naturalis requirat, ut facultates Patris habeant filii, seu descendentes, quando hi adsunt, non vero ascendentes. Lege Mol. *d. 282. Dubium ulterius est.*

Donatio inofficiosa facta uni ex filiis.

12 Quarta dubitatio. Si Pater det uni ex filiis successive; cum præjudicio legitimæ aliorum filiorum, ea donatio estne inofficiosa?

Resp. esse inofficiosam, & revocandam, imo invalidam, atque afferre eamdem obligationem restitutionis dictam *n. 5.* secundum illum excessum tamen, qui præjudicat dictæ legitimæ. Id satis patet ex dictis, quia sua portio legitima semper æque filiis debetur post mortem Patris.

13 Adde, id locum etiam habere in eo casu, ut vult Cutelli *t. 2. de donat. spec. 2. & spec. 3.* quo Pater causa dotis donationem omnium bonorum, vel excessivam dederit uni ex filiis: erit enim etiam hæc donatio inofficiosa, si non remanet legitima pro aliis filiis, cum nulla causa possit dari, quæ legitimæ favorem superet.

14 Illud permaxime hic est advertendum, in quo maxime labi proclive est ei, qui perfunctorie quæstiones evolvit. Si enim extraneus habuit a Titio v. g. donationem excessivam, quam ipse extraneus bona fide acceptavit, bona fide consumpsit, nec in ullo factus est locupletior, ad nihil in conscientia obligabitur, sive Titio deinde nascatur filius, sive si Titius, quando donavit, filios forte habuerit: ad nihil, inquam, obligabitur, nec ad legitimam quidem dictorum filiorum. Ratio est, quia sub prædictis circumstantiis ex nulla radice restitutionis urgetur ejusmodi extraneus, ut ex regulis universalibus de restitutione constat.

15 At vero Filius, quæ recipit a Patre vivente bona, quæ juxta alibi dicta, præsumuntur pertinere ad legitimam suam, recepit, inquam, cum præjudicio aliorum filiorum, debebit etiam teste Delugo *d. 24. de Just. n. 218. & 219.* in conscientia computare id, quod accepit in suam legitimam, quamvis bona fide acceperit, bonaque fide consumpserit, nec in ullo factus sit ditior. Ratio est, quia quando Pater illi donavit, jam extinxit obligationem donandi ipsi legitimam, & jam ipse filius suam eamdem legitimam habuit. Ergo, quando illam consumpsit, suam legitimam consumpsit. Ergo eamdem, mortuo Patre, exigere non potest; duplicatam enim haberet, quod esset in fratrum suorum præjudicium.

16 Aliud esset, si filius bona fide occulte quid acciperet a Patre & bona item fide consumeret, nec inde fieret in aliquo ditior; tunc enim illud non obligaretur conferre in suam legitimam (quod certe obligatur, si mala fide) quia, dum Pater nihil ipsi dedit, non extinxit jus legitimæ ipsi filio debitæ, quare poterit, mortuo Patre, illam exigere. Neque dicas, hunc filium debere Patri, id, quod etiam ab ipso accepit, consumpsitque, unde debere ipsum compensare hoc debitum cum sua legitima post mortem Patris. Ne id dicas, inquam, nam filius propter bonam fidem jam dictam, & quia res accepta non extat, & in nihilo factus est ditior, nullum debitum habet, quod debeat compensare Patri.

CAPUT VII.

Quæstiones nonnullæ de materia donationis. Remissive.

1 An donatio possit acceptari ab absente? Dixi supra *in tr. de promis. c. 7. §. 4.*

2 An post mortem donatoris? *ib. §. 3. n. 5.*

3 An donatio inter vivos facta Capucinis, Minoribus, & Societati Jesu valeat, & quatenus? vide apud Sanch. *l. 7. summ. c. 25. 26. & 27.* Castr. *t. 3. p. 3. p. 9. & 19.* Dian. *p. 8. tr. 6. res. 104.* aliosque.

4 An Maritus confitens, se recepisse hanc, vel aliam quantitatem ab uxore pro dote, censeatur illam donare? Vide apud Rodr. *in summ. t. 1. c. 163. n. 3.* Dian. *l. c. res. 113.* aliosque.

5 An donatarius, vel legatarius obligetur implere donatoris, vel testatoris sive vota, sive debita ex justitia? Lege apud Dian. *ib. resol. 112.*

6 Donatio liberalis, ut etiam testamentum factum, mero, ... [illegible]

revertit...

reverentia, vel importunitate per aliquos irrita sunt; per aliquos irritanda, sicuti irritandi veniunt contractus onerosi. Utramque sententiam judicant aliqui ut Dian. *ibid. ref.* 129. probabilem. Verum ego de hac re dixi *l.* 1. *in Dec. c.* 2. §. 5. *a n.* 11. ubi adverti, quid intelligendum sit nomine reverentiæ, & importunitatis. Vide etiam, quæ summatim dixi supra *in tr. de promiss. c.* 4. *a n.* 2. cum de promissione.

7 Donatio nunc facta Ecclesiæ construendæ, seu Collegio olim fundando, valet, revocarique non potest. Quamvis enim nullus nunc adesset, qui acceptare legitime posset (nam posset fortasse Prælatus) tamen ex voluntate donantis censetur facta nunc pro tunc, quando aderit Rector Ecclesiæ jam fundatæ, seu constructæ, qui acceptare poterit. Ita colligo ex Add. *in c. ad audientiam de Eccl. ædifican.* Duco autem argumentum ex donantis voluntate, nam aliæ rationes, quas pro hac validitate adducit Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *ref.* 125. non videntur mihi admodum efficaces, lege ipsum.

8 Quid fiat in conscientia, si rem donatam famulus non afferat donatario, & interim donator e vivis decedat; Dixi *l.* 8. *in Decal. tract.* 4. *c.* 1. §. 5. *n.* 11.

9 An peccent, & ad obligationem restitutionis teneantur, qui recipiunt ea, quæ alter cum peccato, seu illicite donat. Dixi *l.* 8. *in Dec. tr.* 1. *c.* 2. §. 4. *n.* 2. & universaliter habet Delugo *t.* 1. *de just. d.* 4. *sect.* 3. *n.* 40. & 50. Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *ref.* 39. aliique.

10 An peccet, & obligationem restitutionis contrahat, qui impedit donationem, sive licite, sive illicite alteri faciendam? Dixi *l.* 8. *in Dec. tr.* 3. *c.* 4. §. 2.

11 De donatione, quam alteri facit filiusfamilias ex bonis Patris, dixi *l.* 5. *in Dec. c.* 4. §. 1. *a n.* 7. *cum de ludo*, & *l.* 8. *tr.* 2. *c.* 3. *n.* 3.

De donatione religiosorum, *l.* 8. *in Dec. tr.* 2. *c.* 4.

De donatione servorum, *ib. tr.* 1. *c.* 2. §. 1.

De donatione, quam facit pater, vel mater Fellin. *l.* 5. *in Dec. c.* 4. §. 2.

De donatione uxoris de bonis mariti, *l.* 8. *in Dec. tr.* 1. *c.* 2. §. 3.

De donatione inter uxorem, & maritum, deque sponsalitia largitate, dixi supra *l.* 8. *de matr. tr.* 6. *de oblig. c.* 2.

An usurarius, an Judæus, an cæcus possit donare causa mortis, vide apud Dianam, apud quem alia non pauca minutiora. Et dum ego tantisper quiesco, tu vale.

D E C E N S U R I S
ET IRREGULARITATE,
Quæ sunt de Jure Ecclesiastico.
LIBER DECIMUS.

MONITIO AD LECTOREM.

Quoniam ea quæ disputanda essent de excommunicatione, suspensione, & interdicto omnibus sunt obvia, & passim legi apud Doctores possunt, ego tum ne meri exscriptoris notam incurram, tum ne meis Lectoribus, vulgaria ipsis apponendo, tædio sim selectas duntaxat aliquas quæstiones, & sane præ cæteris utiliores, de triplici hoc argumento in sequentem modum hic propono. De irregularitate integre agam.

TRACTATUS I.
SELECTA
DE EXCOMMUNICATIONE.
CAPUT PRIMUM.
Divisio Excommunicationis in latam, & ferendam.

1 Excommunicatio latæ sententiæ est, quando lex, vel Prælatus aliquid ita prohibet, ut qui secus fecerit, statim, eo ipso, seu ut etiam loquimur, ipso facto vel ipso jure incidat in excommunicationem; nam ideo in sacro Textu, *C. Pastoralis de appellationibus*, dicitur excommunicatio trahere secum suam executionem. Excommunicatio ferenda quam etiam appellamus comminatoriam, est, quando lex, vel Superior aliquid ita prohibet, ut qui secus fecerit, non statim incidat in excommunicationem; sed postquam constiterit eum transgressum fuisse ejusmodi legem, vel præceptum, & Judex, præcedente monitione, protulerit contra ipsum sententiam excommunicationis. Qui ergo delinquit contra priorem modum, ut excommunicatum in utroque foro se gerat statim: quia statim, patrato delicto, in excommunicationem incidit; qui vero contra posteriorem, non ita, quia nondum est excommunicatus, donec Judex sententiam dictam proferat.

2 An vero sicuti excommunicatio lata præcepto addita signum est ejusmodi præceptum obligari sub mortali: ita etiam, quando additur excommunicatio ferenda, diximus *in opusc. de sacrif. Missæ l.* 3. *c.* 1. §. 8. *a num.* 4.

3 Dico hic operæ pretium est advertere Primo, quod dictum est de excommunicatione latæ sententiæ, puta, eam habere secum suam executionem, verum esse etiam in suspensione, interdicto, irregularitate: quando in his apponuntur illæ clausulæ, ipso facto, vel ipso jure, vel quid simile, indicans ejusmodi pœnas non esse ferendas, sed latas: statim enim (ut dictum est de excommunicatione) sine aliquo Judicis ministerio incurruntur. At quando eædem dictæ clausulæ apponuntur in aliis pœnis, v. g. *Qui hoc delictum patraverit, qui non obedierit, &c. ipso facto incidat in pœnam privationis vocis activæ, & passivæ, in pœnam confiscationis bonorum, in pœnam depositionis officii &c.* non statim ejusmodi pœnæ incurruntur, sed requiritur mandatum, seu sententia Judicis declarantis commissum fuisse delictum, qua declaratione prævia, & non antea, delinquens pœnis illis erit actu subjectus.

4 Imo, idem erit ex Thoma Hurtad. *p.* 2. *fol.* 571. Vide etiam Verric. *fol.* 134. *n.* 2. (licet alii ut Bald. cit. a Thom. Hurtad. *l. c.* & Sam. *de delict.* 7. *contr.* 4. *tr.* 2. id negent) etiam si addatur fortior clausula; sic v. g. *Ne quis hoc delictum committat sub pœna privationis vocis activæ, &c. ipso jure, sine ulla prævia declaratione*; nam etiam tunc requiritur sententia declaratoria delicti commissi. Quod si expresse aliud superaddatur sic: *Sine ulla prævia declaratione delicti*, tunc non est mirum, statim incurri pœnam, quia in tanta expressione voluntatis superioris non datur aditus præsumendi, aliam judicis declarationem esse expectandam.

5 Si quæras rationem disparitatis, cur in his pœnis requiratur dicta declaratio, non vero in excommunicatione, suspensione, &c.

Respondet Sanch. *l.* 9. *de matr. d.* 30 cui adde Suarez *de cens. d.* 3. *sect.* 3. & *l.* 5. *de legib. c.* 5. & Sam. *l. c. n.* 7. & 8. innumer. adducentes, se nullam invenire, nisi usum antiquissimum Ecclesiæ sic usurpantis.

6 Adverte secundo difficile aliquando esse dignoscere, an in aliqua lege excommunicatio, vel quælibet alia censura sit lata, an sit ferenda. Nam licet interdum, quando clara sunt verba, plane discernatur, sæpissime tamen incidimus in ambigua, de qua re Tiraquellus, *in l. Si unquam C. de revocandis donat. V. Revertatur*, latissime. Tunc ergo notentur tres sequentes regulæ.

7 Prima regula, quando ex contextu verborum lex requirit actionem alterius, qui executioni mandet pœnam, tunc pœna est ferenda: quando autem non requirit eam actionem, sed lex immediate pœnam infligit, & exequitur, tunc pœna est lata: & quia, quando ferens censuram utitur præsenti, vel præterito tempore, nullam restrictionem faciens, non requirit regulariter actionem, seu ministerium alterius, ideo regulariter erit tunc lata sententia: quando vero utitur futuro, nullam restrictionem faciens, quia importare facile potest alterius ministerium, ideo tunc erit ferenda.

8 Secunda regula. Quoniam non sunt certæ verborum formulæ, quibus excommunicatio ferri solet, totaque sententia excommunicationis dependet ab intentione illam ferentis, si is se declaret, vel ex aliis circumstantiis clare colligatur, excommunicationem esse latam, vel ferendam, talis omnino est judicanda.

9 Dixi (clare) nam secus nulla feretur excommunicatio; unde Sayr. *l. c. de Cens. c.* 11. *n.* 15. & 16. recte notat in his formulis: Fero in te Ecclesiasticæ censuræ sententiam, ferio te mucrone Christi, vel mucrone Ecclesiastico, indignationem Dei, vel Sancti Petri, vel nostram incurrat, præcipio in virtute Sanctæ Obedientiæ, sub interminatione maledictionis maledico te, &c. in his, inquam, & similibus cito peccetur ab eo, qui non obedit, non tamen incurritur ulla excommunicatio, nec ulla censura, quia in prioribus duabus formulis non determinatur quæ censura, in cæteris nulla clare imponitur excommunicatio, vel censura.

10 Tertia regula. Quando res est dubia, tunc juxta regulam decimam quintam Juris: *Odia restringi, & favores convenit ampliari*, pronunciare debemus, pœnam, seu excommunicationem esse ferendam, non vero latam. Si dicat v. g. lex: *Id ne fiat sub pœna excommunicationis*, an intelligenda sit sub pœna ferenda, an sub lata; tunc ergo restringamus, dicamusque intelligi solum debere de ferenda.

11 Sed adhuc via scrupea est, nondum enim expedite cognoscere ex allatis sic universaliter regulis possum, ferenda ne sit, an lata excommunicatio. Afferamus igitur ipsas peculiares formulas in modum sequentem: & notentur diligentissime verba; parum enim immutata ex una significatione in alteram facillime transiremus.

Certa formula Excommunicationis latæ.

12 Te excommunico, vel excommunicamus, sententiam excommunicationis contra te promulgamus, seu proferimus, excommunicationis sententia te ligo, excommunicationis mucrone te percutio, præcido te ab Ecclesia, extra Ecclesiam te rejicio. Ita Sayr. *de cens. l.* 1. *c.* 11. A sacris humanisque te removeo. Ita Bauni *de cens. tr.* 2. *d.* 1. *q.* 17.

13 Privamus illum omni communione, nulla alia expectata sententia, aut declaratione, vel ministerio Judicis, auctoritate nostra, ex vi hujus legis. Ita Bauni *l. c.*

14 Te anathematizo, seu anathematizamus, vide Sayr. *l. c.*

15 Decernimus, &c. te innodantes excommunicationis vinculo, Lege Sayr. *ibid.*

16 Præcipimus sub pœna, aut sub interminatione excommunicationis latæ sententiæ, vel ipso facto, vel ipso jure, vel statim incurrendæ. Vide Sayr. *l. c.* ipso facto, sit extra Ecclesiam, Bauni *l. c.* De illo *statim* vide mox *n.* 43.

17 Excommunicetur, seu omni communione privetur excommunicatione, seu per excommunicationem latæ sententiæ. Habeatur pro excommunicato; Ita Sayrus.

De formula, excommunicetur, quando nihil aliud additur, vide *n.* 33

18 Excommunicationi subjaceat, vel subdatur, in excommunicationem incidat, excommunicationem incurrat. Ita Sayr. *l. c.*

Sicut in cæteris aliis, sic in formulis præsentibus semper fatemur cum Lez. *in mari magno Præd. n.* 60 Tiraq. *in l. Si unquam, V. Revertatur n.* 148. & 149. *si sit aliqua alia vox, vel circumstantia, quæ ex subjecta materia restringat ad excommunicationem ferendam, tunc non significari latam; & certe in formulis hujus numeri nihil est, quod restringat.*

19 Noveris, te excommunicationi subjacere. Decernimus, te excommunicationi subjacere. Statim noveris, te esse excommunicatum. Ita Sayr. *ibid.*

20 Maneat excommunicatus. Censeatur, vel habeatur excommunicatus, vel pro excommunicato. Sicut excommunicatus vitetur. Ita Sayr. *ibid.*

21 Excommunicatus sit, excommunicationis sententia sit innodatus, excommunicatus existat. Ita Sayr. loc. cit.

Quidquid dicat Navarrus in man. c. 27. n. 12. putans (excommunicatus sit) esse futurum optativi modi, atque adeo continere excommunicationem ferendam. Quidquid, inquam, dicat. Nam verbum (sum, es, est) additum praeterito, praeteritum significat, sicuti additum futuro futurum, seu (ut loquitur Comitolus in Resp. mor. l. 6. qu. 24. ex Nigidio Grammatico) praeterito adnexum, vel futuro, trahitur ad praeteritum, vel futurum. Et sane nemo in similibus ponit, quas ex imperio infligit Superior, cordate dicet, idem esse, sit excommunicatus, atque utinam sit excommunicatus; nam verus sensus est imperativi modi sic: esto excommunicatus, vel sit jam excommunicatus.

22 Anathema sit; *nam licet hac formula olim, nil significaret aliud, quam execrabile, & separatum in genere, tamen teste Sayr. loc. cit. Suar. de Cens. d. 3. sect. 3. ab Ecclesia usurpatur pro peculiari censura excommunicationis latae sententiae, ut clare colligitur ex fine ejusdem Ecclesiae volentis damnare separatione ab Ecclesia eos, quos sic damnat.*

23 Qui hoc fecerit, excommunicatur. Ita Bonac. *de cens. d. 1. q. 1. punct. 1 n. 6.*

24 Qui hoc fecerit, est vel sit, vel erit excommunicatus. Ita Comitolus ob doctrinam datam modo *n. 21.*

25 Noscas, te excommunicatum, excommunicationis te mucrone noveris percussum. Scias, te excommunicatum, te excommunicari. Ita DD. citati.

26 Declaramus, qui hoc fecerit, esse excommunicatum; declara, vel denuncia, illum esse excommunicatum. Ita Avila *de Cens. p. 2. c. 2. dub. 2.*

27 Denunciamus, dicimus, definimus, qui hoc fecerit, esse excommunicatum. Ita Comit. *loc. cit.*

28 *Praedictae formulae significant excommunicationem latam; cum monitione tamen data n. 18.*

Certae formulae excommunicationis ferendae.

29 Praecipio hoc, prohibeo illud sub poena excommunicationis. Sub interminatione excommunicationis, aut anathematis, sub excommunicationis interpositione, sub anathemate. Ita Sayr. *loc. cit. nam in his, licet actus praecipiendi sit de praesenti, non tamen actus excommunicandi.* Sic Avila *loc. cit.*

30 Excommunicetur eum, qui hoc fecerit. Qui hoc fecerit, erit excommunicandus, vel excommunicabitur. Ita Sayr. *l. c.*

31 *Nota, verbum futuri temporis per aliquos, ut Naldus V. Actus n. 34. sequentem Tiraq. l. sup. cit. si fuerit geminatum, inducere excommunicationem latae sententiae. Sed negat merito Comitolus l. c. quia sive unum, sive iteratum futurum, non exit a futuro, quare, si sic dicat Superior;* Excommunicabitur, irritabitur, cessabitur electio, *irritatio non est lata, sed ferenda.*

32 Excommunicetur, communione privetur, excommunicationis vinculo innodetur. Ita Sayr. *l. cit.* Avila *l. c. Imperativus enim modus (ait Comitolus) ex se futurum respicit, nisi per aliquod participium praeteritum ad aliud advocetur, ut n. 21. dictum est.*

33 *Advertunt Bonac. l. c. & Bauni l. c. per hoc Imperativum,* excommunicetur, *vel simile, significari excommunicationem ferendam, quando hoc Imperativum continet praeceptum Judici impositum, ut ferat excommunicationem, quo pacto locutio directa est ad ipsum Judicem, quale est, si Pontifex dicat Judici:* Excommunica illum, si hoc non fecerit, seu excommunicetur ille a te, si hoc non fecerit. *At, si ipse Superior, vel Lex intendat imponere excommunicationem, & propterea locutio dirigatur ad ipsum delinquentem, erit lata; ut si feratur sic excommunicatio:* Excommunicetis, &c. *Tunc enim, cognita illa Superioris intentione, sensus est:* Excommuniceris a me. *Quo pacto ministerium alterius non requiritur. Si de hac intentione non constat, jam diximus n. 10. debere intelligi benigniorem partem, idest, excommunicationem esse ferendam.*

34 Qui hoc fecerit, in excommunicationem comminatoriam incurrat. Noverit se in excommunicationem incursurum. Sciat se esse excommunicandum. Ita DD. cit. quibus adde Felinum, Castrop. quos citat sed non sequitur Leander *de Cens. tr. 1. d. 1. q. 15.*

35 Licitum sit vobis, excommunicationis sententiam contra illos promulgare, Lezana *in mari mag. Frad. n. 58.* Sicut excommunicatus vitetur, *quia* (inquit Abbas apud Leand. *l. c. q. 14.*) *similitudo excommunicationis non est excommunicatio.*

36 Sub anathemate, sub excommunicatione prohibere curetis. Si quis parere contemnat, cum excommunicationi subdatis. Ita Bauni *loc. cit.*

37 *Haec ergo, si sic pronuncientur, ferendam importat excommunicationem, non latam: sive a lege id pronuncietur, sive a Judice, ut notat Avila de cens. p. 2. c. 2. dub. 2. cum Sylvest. contra Hostiens. Applica tamen semper monitionem datam n. 18.*

Duae Formulae Excommunicationis latae, vel ferendae.

38 Nullus Petro communicet, nullus ei communicet, donec satisfactione praemissa absolvatur.

Hae duae formulae continent quidem sententiam latam, quia sunt sub modo imperativo, & locutio non dirigitur ad Judicem, sed ad ipsum delinquentem juxta dicta n. 33. Id, quod etiam ostendit illud (donec absolvatur.) *Si enim debet absolvi, jam incidit in excommunicationem; sed apud Sayrum l. c. dubitatur, an contineant sententiam excommunicationis majoris. Ratio dubitandi est, quia excommunicatio major privat Fideles communicatione hominum & Sacrorum: at per has formulas privatur Petrus sola hominum communicatione, atque adeo videtur incurrere solum excommunicationem minorem, quae, ut supra vidimus, est pars majoris.*

39 *Mihi videtur per haec verba, nec majorem, nec minorem excommunicationem intelligi, quia tam major, tum minor habet alios effectus praeter privationem communicationis hominum, quae sola in his verbis infligitur, & ex alia parte, cum simus in odiosis, verba non sunt extendenda. Per has ergo formulas, non excommunicatio major, vel minor, sed solum talis determinata poena privationis dictae communicationis duntaxat infligitur ex mea sententia.*

40 Habeo te pro excommunicato, *Significat ferendam sententiam, si a Judice sic dicatur; at, si a jure, aut in excommunicatione conditionali, quales sunt omnes, quae dantur cum monitione canonica, aut propter peccata futura, significabit latam, ita Sayrus, l. c. n. 17. citans Sylv. Tabienam, Nav. aliosque.*

41 *Verum ego ambigo de hac doctrina; Quare enim a Sayro, cur ibidem sub n. 10. (ut nos retulimus paulo ante nostro n. 30.) dixit.* Habeatur pro excommunicato, *esse absolute excommunicationem latam: cum idem prorsus sit, vel valde aequipollens cum hac formula;* Habeo te pro excommunicato. *Non igitur ipsi assentior, nam puto utramque formulam semper ex se significare excommunicationem latam. Ex se dico, nam si addatur aliqua monitio antea facienda, vel quid simile requirens Judicis ministerium, tunc non est mirum, quod significet ferendam, quia id regula generalis, dicta n. 7. satis persuadet.*

42 *Per sequentes formulas.* Qui hoc fecerit, excommunicationi subjacebit, subdetur, subjicietur, in excommunicationem incurret, incidet, *latam excommunicationem significari, videtur docere Comitolus in Resp. mor. l. 6. q. 24. Ego animadverto, ipsum confundere illud* subjaceat, subdatur, subjiciatur excommunicationi (*quae certe sunt signa latae sententiae*) *ut vidimus num.* 18. cum subjacebit, subdetur, subjicietur, &c. *quae cum respiciant futurum tempus, videntur esse signa excommunicationis ferendae.*

43 *Has particulas,* Subito, statim, confestim, continuo, incontinenti, e vestigio, repente, sine mora, incunctanter, indilate, immediate, mox (*quibus addit Bonac. de cens. d. 1. q. 1. punct. 1. n. 6.* penitus omnino) *cum omne temporis intervallum excludant, latam significare, ait idem Bonac. ibid.*

44 *Sed certe id nimis confuse pronunciavit. Distinctius ergo Comitolus l. c. ex Tiraquell. l. c. n. 11. distinguendum esse monet; Quando enim apparet, sententiam vel legem excommunicationis per illas particulas praecidere velle cunctationem poenae, nec relinquere locum novae sententiae, seu ministerio Judicis, est lata; ut si dicat,* Statim, confestim, &c. noverit incursurum, seu subiturum excommunicationem) *quae certa formula si careret illis particulis, esset excommunicationis ferendae, ut vidimus n. 14. Quando autem ita tollit tarditatem, ut tamen relinquat, seu ostendat novum hominis ministerium, est ferenda.* Ut si dicat, statim, confestim, erit excommunicandus, noverit se statim excommunicandum. *Nam propterea illam formulam,* Praecipio sub poena excommunicationis statim incurrendae, diximus *nu.* 16. denotare excommunicationem latam; quia poenam excommunicationis statim esse incurrendam, est de praesenti in illam incidere, nec opus esse ullo Judicis ministerio.

45 Removeatur, abjiciatur, expellatur, privetur omni Communicatione fidelium, *Non pauci apud Tiraq. l. c. latam excommunicationem putant:* At, removeatis, expellatis, privetis eum omni communicatione, *esse ferendam: Ratio est (inquiunt) quia hic requiritur ministerium ejus qui removeat, ibi non item.*

46 *Sed mihi videtur, etiam ibi (nisi aliud ex circumstantiis clare colligatur) requiri ministerium ejus, a quo quis removeatur, juxta dicta n. 33. Imo Fellinus allatus a Tiraq. l. c. n. 75. habet etiam, si dicat Superior,* statim, confestim removeatur, *requiri* ministerium Judicis, atque adeo esse excommunicationem ferendam; siquidem illae particulae solum hic accedunt, & accelerant executionem, non faciunt. Atque ad sic sentiendum propendet tandem Tiraq. *l. c. praeser. a nu. 171.* si attente legatur, idemque confirmant ea, quae dixi *n. 33. citat.*

CAPUT II.

Metus gravis quid operetur in Excommunicatione?

§. I. *An excuset ab ejus incursu?*

1 OMnino hic recolendum est, Quid sit metus gravis cadens in constantem virum, Quid incussus, vel non incussus ad extorquendam actionem aliquam, Quid justus, vel injustus, & similia, quae late Sanch. *lib. 4. de matr. a disp.* 1. & ego collegi breviter *lib. 1. in Dec. c. 2. a §. 2.*

2 Quibus in memoriam revocatis, dico metum gravem, quo scilicet timetur grave damnum sive in vita, sive in fama, sive in rebus, qui modo *ib.* dicto, excusat hominem a peccato mortali ob transgressionem praecepti Ecclesiastici, quod non obligat tanti mali periculo; Dico, inquam, cum Bonac. *de Cens. d. 1. q. 2. p.* 3. & communiter cum Doctoribus ab eodem citatis, & cum Doctoribus citatis a Leand. *de Cens. d. 9. a q. 25.* excusare etiam ab excommunicatione, quae ex dispositione Ecclesiae ejusmodi transgressioni adnexa est. Dixi (grave damnum) nam leve, nec a praecepto excusat, nec a censuris Ita G. Hurt. apud Leand. *tr. 1. de Cens. d. 10. q. 29.* Quare, si quis fugiens a satellitibus, a quibus timet mortem, vel mala gravia, ingrediatur in monasterium v. g. Monialium, non incurreret in excommunicationem: & pari modo, si adesset excommunicatio, ne quis v. g. Clericus arma portet; si is ob timorem gravem, ne a suo inimico grave damnum patiatur, illa deferat, excusabitur a peccato inobedientiae, & consequenter ab excommunicatione, cum haec non actioni ferendi arma, sed actioni peccaminosae illa ferendi sit conjuncta. Quare sicut pia Mater Ecclesia tunc illum excusat ab observantia praecepti; ita & ab incursu in poenam. Excipe semper ex regulis generalibus contemptum, & scandalum, & majus aliquod bonum.

3 Quod diximus de excommunicatione, dic etiam de aliis censuris, idque propter eamdem rationem, ut signate cum multis docet Leand. *tr. 1. de Cens. d. 9. a q. 25.*

4 Inquires. Si excommunicatio fulminata sit contra committentes delictum jure naturali prohibitum; v. g. contra delictum homicidii: unde contra hoc delictum concurrant, & praeceptum juris naturae, & praeceptum Ecclesiae, quae illud prohibeat sub dicta poena excommunicationis; ego vero homicidium committam ob metum cadentem in constantem virum, praeter peccatum, incurramne etiam excommunicationem?

5 Resp. Incurrere, non pauci, ut Sanch. dicens esse opinionem omnium *l. 9. de matr. d. 31. nu. 6.* Castr. *de Cens. d. 1. p. 8. nu. 11.* G. Hurt. *de Cens. diff. 23. n. 100.* sustinent. Ratio eorum praecipua est, quia, quando actio aliunde jure naturae prohibita est, si ei addatur excommunicatio ab Ecclesia, non magis aggravantur Fideles ex ejusmodi addita poena, quam aggravabantur antea; jam enim ex praecepto naturali ab illa actione se abstinere debent, idque sub quocumque periculo cujuscumque damni. Si igitur addita intelligitur nova poena excommunicationis, non est unde incurri non debeat. Confirmatur, quia sic videtur Innocentius III. *C. Sacris de iis quae vi,* definivisse.

6 Nihilominus plures ut Avil. *p. 2. c. 6. d. 8. d. 5.* Coninch. *d. 14. de Cens. dub. 12.* Fill. *tr. 11. n. 269.* aliique tenent, non incurrere, cum quibus sentire me cogit, praeter rationem, ipsa eadem benignitas Ecclesiae. Ratio autem est, quia licet metus non tollat vim praecepti naturalis, tollit tamen vim praecepti Ecclesiastici, quia Ecclesia absolute, & universaliter non intendit, gravi periculo imminente, suis legibus Fideles astringere. Unde Fidelis, quamvis tunc non pareat Deo, non tamen inobediens Ecclesiae ullo modo dicendus est; nec aliter definivit Innocentius. Is enim solum dixit non semper metum excusare ab incursione in censuram, quod certe verum est: quia, ut notat G. Hurt. *de Cens. diff. 28. n. 98.* metus levis, & metus gravis incussus in contemptum Ecclesiae, non excusat. Vide Suar. *disp. 6. de Cens. sect.* 3. ad Leand. *t. 1. de cens. d. 10. q. 27.*

7 Quod

7 Quod diximus de Censuris, dicimus, propter eandem rationem, e irregularitate ex delicto. Quare occidens injuste aliquem ob simi- em timorem ab aliquo ipsi incussum, ob timorem, inquam, mortis, el damni gravis, irregularis non erit, ut signate docet Leand., *tr.* 1. *e Irreg. d. 9. q.* 8. erit vero, si occidat ex metu levis mali, ut ex e- uldem Leandri *t.* 1. *de Cens. d.* 10. *q.* 28. & communi doctrina colligitur.

8 Consonat prædictis Delugo *d.* 40. *de Justit. num.* 15. sic docens, *etiamsi* (ait) *contra reum sit plene probatum delictum, adhuc non tene- ur comparere citatus a judice, quia non tenetur obedire cum tanto peri- ulo. Item potest fugere loste o carcere etiam præcipiente judice, ne fu- iat, quia jus naturale, ut fugiat mortem, illi licitam reddit fugam.* Hæc Delugo.

Illud (*in tanto periculo*) explicuerat idem Delugo *ib. n.* 14. his verbis: *Primo, si timeatur sententia mortis. Secundo, si damnandus esset venit ad iremes. Tertio, si confiscanda essent omnia bona. Quarto, si periclitare- ur omnino in honore, & in aliis casibus similibus.*

Dixi autem (*similibus*) nam, non ita erit in dissimilibus, si nimirum non timeatur damnum adeo grave; nam propterea *ib. n.* 16. subjunxit: *Addidi tamen, reum obligari etiam sub peccato, quando damnum, quod imet, non esset tanti momenti, quia leges humanæ possunt obligare, regu- ariter ad aliquod damnum subeundum.*

Hæc ex Delugo, cui ea est admonitio subnectenda, ut scilicet evul- getur, ad evitandum scandalum, rationabilis timor gravis damni. Nam, si tua excusatio nesciatur, debes te gerere ut excommunicatum, & ex- communicationis absolutionem obtinere, ne videaris auctoritatem Ec- clesiæ contemnere.

§. II. *An metus gravis damni excuset ab observandis iis, quæ alias debe- ret excommunicatus observare?*

1 HIC sane opportunum sortitur locum dubitatio illa: An sicuti me- tus gravis excusat ab incursu excommunicationis; ita etiam ab observantia illius? Claritatis gratia figuremus casum.

2 Titius Sacerdos incidit in excommunicationem latæ sententiæ, qua- re, si is Sacrum celebraret, etiamsi per actum contritionis statum gra- tiæ acquisiverit, incurreret in Irregularitatem, ut certum est, & dice- mus *In tr. de Irreg. c.* 14. *inf. §.* 3. Porro accidit, ut quidam Princeps compulerit illum metu gravi ad celebrandum (atque ut suppono pro- pter dicta *§. præc.* non in contemptum Ecclesiæ) ipse autem ejusmodi coactus metu celebravit, contraxit ne irregularitatem?

3 Figuremus & casum alium. Cajus excommunicatus vitandus cogi- tur per metum gravem, & non in contemptum Ecclesiæ, ut audiat la- trum, utque communicet in Divinis, Humanisque, atque illa agat, quæ ab Ecclesia prohibentur excommunicato, peccatne, & pœnas con- entas in ea prohibitione contrahit?

4 Figuremus & Tertio sic. Sejus Sacerdos & Confessarius percussit publice Clericum, suadente Diabolo; unde certo incurrit in excommu- nicationem, & est vitandus, suspensa vel amissa jurisdictione necessaria ad absolvendum; ipse tamen compulsus metu gravi incusso a nescio quo, pœnitentem absolvit; & quærit in præsentia, an licite, & va- lide illum tunc absolverit, quando non observavit id, quod excom- municatus observare debebat, ne scilicet impedita, vel amissa jurisdi- ctione uteretur.

5 Resp. In duobus casibus primis Titium, & Cajum excommunica- tos, etiam vitandos, ut volunt plures apud Leand. *de excom. d. 5. q.* 3. *& seq.* excusatos fuisse; priorem, ab incurrenda irregularitate, po- steriorem vero ab incurrendis iis pœnis, ut etiam a peccato, quantum est ex vi excommunicationis, qua erat affectus; ita plures apud Leandrum. Ratio est ducenda ex dictis, quia existente gravis mali periculo, Ec- clesiæ præcepta (ipsa eadem sic volente) non urgent.

6 In tertio casu autem aliqui cum Hurtado *de Cens. diff.* 23. *n.* 101. existimant, illam absolutionem, non solum fuisse invalidam, sed etiam fuisse illicitam, ex duplici capite. Primo, quia Sacerdos non observa- vit id, quod de jure naturæ est, ut nemo utatur jurisdictione, qua caret. Secundo, quia non observavit Ecclesiæ præceptum prohibentis, ne quis excommunicatus vitandus jurisdictionem exerceat. Sed nos sequimur a- lios cum Alphonso de Leone *de Cens. recoll.* 11. *n.* 433. probabilius do- centes, ejusmodi absolutionem fuisse quidem invalidam, & illicitam so- lum ex priore, non autem ex posteriore capite præcepti Ecclesiæ; quia hoc non obligat in illo metu, ut dictum est.

An metus infamiæ excuset ad Observationem Censurarum?

7 Quæres: Doctrina hactenus allata potestne extendi ad casum, in quo quis timet incurrere notabilem infamiam, seu notam, excommuni- cationem observando? Si Parochus v.g. sit occulte excommunicatus (idem dic, si sit suspensus, irregularis, interdictus) &, nisi celebret, timeat, ob abstinentiam a celebrando, infamari se notabiliter, suumve peccatum manifestari; potestne celebrare sine peccato contra obedientiam debitam Ecclesiæ prohibenti excommunicato, ne Sacrum sub pœna irregularita- tis celebret, & sine incursu in dictam Irregularitatem?

8 Resp. Hunc, ne peccet contra reverentiam debitam Sacrificio, & sumptioni Eucharistiæ, debere esse in statu gratiæ saltem per contri- tionem, si ipsi desit copia Confessarii, jam omnes scimus: sed quoad pœnas ab Ecclesia impositas, Dico, illam doctrinam, etiam ad casum hunc extendi, unde dictum Parochum non peccare contra obedientiam Ecclesiæ, neque irregularitatem incurrere, idque in utroque foro. Ra- tio est, quia periculum notabilis infamiæ, seu jacturæ bonæ famæ est periculum gravis mali, ut merito docent plurimi cum Suario *d.* 6. *de cens. sect.* 3. *num.* 13. *& d.* 15. *sect.* 1. *n.* 4. Jo: Sanch. *in select. d.* 23. *n.* 2. Pasq. *cent.* 3. *q.* 28. multos citans *tr.* 8. *q. mor.* 28. *n.* 6. Avil. *p.* 2. *c.* 6. *d.* 4. *d.* 5. Lezana *V. irreg. n.* 55. *& V. Excomm. n.* 7. Bauni *in casibus sing. fol. mihi* 279. aliique, quibus adde Sà *V. excomm. n.* 7. sic docentem: Excom- municatus occultus potest, ad vitandum scandalum, vel gravem jactu- ram, Missam audire, & celebrare, nec fiet irregularis. Hæc Sa. Ve- rum addenda omnino sunt duo necessaria documenta.

9 Nam Primo, præter statum gratiæ, cujus jam memini *n.* 8. debet interim adhibere omnem diligentiam moralem, qua procuret absolutio- nem, vel dispensationem.

10 Secundo. Intelligat ejusmodi censuratus tot actiones prohibitas li- cere ipsi tunc exercere, tot v. g. Missas celebrare, quot satis sunt pru- dentis arbitrio, ad vitandam infamiam, imo intelligat, etiam ipsi in- cumbere curam inveniendi modum diminuendi, quantum sine gravi in- commodo potest, actiones prædictas, prætexendo v. g. morbum, peregri- nationes, occupationes urgentes, &c. vel transmigrando, si potest in lo- cum alium, &c. Ratio est manifesta; quia solum eam licentiam ipse ha- bet, quando urgetur periculo gravi: At gravi periculo non urgetur, qui ejusmodi remediis sine gravi suo incommodo potest uti.

C A P U T III.
Explicantur aliqua de excommunicatis vitandis.

1 CUM multa dicant Doctores de excommunicato vitando, idest no- minatim denuntiato, deque publico percussore Clerici, hic ali- qua pauca breviter explicanda sunt de hac materia; sunt autem tria.

Primum, Quid requiratur ad prædictam denunciationem constituendam?

Secundum, An denunciatus nominatim in uno loco sit alibi vitandus?

Tertium, Quidnam præstabit certitudinem moralem, te esse excom- municatum, vel denunciatum, vel absolutum, ut scilicet quis tibi de- beat, vel non debeat excommunicationem denegare?

§. I. *Quid requiratur ad prædictam Denuntiationem le- gitime expediendam?*

UT sit quis excommunicatus, ac nominatim denuntiatus, non est satis sententia judicis, per quam aliquis excommunicatur, nec sufficit ejusmodi judicis sententia, per quam declaratur quis, commi- sisse delictum, cui est annexa excommunicatio; sed debet insuper a ju- dice fieri denunciatio, seu declaratio, seu publicatio, quod is, de quo agitur, incurrerit jam de facto in excommunicationem. Quæ publicatio fit, tum ut ab omnibus sciatur, quis ille sit, qui vitandus erit, tum ut ipse denuntiatus rubore suffundatur, & ad resipiscentiam excitetur.

2 Quando igitur ad ejusmodi denunciationem est deveniendum debet præcedere monitio patris, secus regulariter erit injusta, & invalida; deinde debebit a judice per suum Notarium fieri de more scriptura con- tinens nomen proprium, & cognomen excommunicati, vel talia signa, ut de eo individuo omnibus constet, & continens *C. Debet* 11. *q.* 3. cau- sam, propter quam is sit excommunicatus, ac denique ejusmodi scri- ptura affigenda erit in loco publico, ut solet communiter fieri; nam tunc talis certa, individuaque persona excommunicata, erit nominatim denunciata, atque ab omnibus vitanda; Prædictæ scripturæ, quam Cedulones vocamus, non debere addi picturam, per quam apparet ex- communicatus inter Dæmones, monet Pius IV. *in sua Bulla* 56. *in Bulla- rio*. Et in sententia anathematis non debere adhiberi duodecim Sacerdo- tes circumstantes judicem, tenentes in manu cereos accensos, quos in fine in terram projiciant, pedibusque conculcent, declaravit Sacra Cong. apud Rec. *l.* 6. *c.* 62. *n.* 14.

3 Dixi (*regulariter*) quia in criminibus, quæ ipso jure connexam habent excommunicationem, & crimen sit notorium, non necessario de- bere præcedere monitionem, seu citationem, docent non ignobiles Do- ctores, ut Suar. *de Cens. d.* 3. *sect.* 10. *n.* 18. Alterius, aliique apud Leand. *de Cens. d.* 7. *q.* 15. Ego suin Auctor judicibus, ut semper eam præmittant, tum ad tollendas lites, tum ad majorem securitatem vali- ditatis sententiæ.

4 Eosdem etiam admoneo, ut, si reus se tribunali sistat, crimen fa- teatur, satisfactionemque offerat, omnino illum non denuntient: tunc enim eum non poterunt secundum Suar. *de cens. d.* 3. *sect.* 10. *n.* 57. ju- ste denuntiare, quia totum negotium excommunicationis, ejusque de- nuntiationis est in medicinam contumaciæ rei. Si ergo ipse illam de- ponit, injuste amplius vexaretur, sicuti injuste excommunicaretur de fa- cto ille, cui intimata est excommunicatio ferenda, si se Ecclesiæ hu- militer submittat, & pareat, &c.

5 Denique si excommunicatio fuit a superiore injuste lata in rei ve- ritate, sed juste secundum allegata, & probata, reique veritas sciatur ab eo, cui superior committit, ut eam excommunicationem denuntiet, an hic executor denunciare valeat, legere poteris apud Doctores cita- tos a Leand. *de Cens. d.* 7. *q.* 17. *& seqq.*

§. II. *An nominatim Denuntiatus in uno loco sit alibi vitandus.*

1 HIS breviter explicatis, illud jam nunc quæramus, quod modo secundo loco proposuimus. An scilicet excommunicatus denun- tiatus in uno loco v.g. Neapoli, sit hic Panormi, & ubique vitandus? Suppono autem solum in uno loco fuisse denuntiatum; nam cæterum, quando Episcopus, qui aliquem excommunicavit, denuntiavitque, re- quirit alios Episcopos vicinos v. g. ut etiam ipsi eumdem denuntient (quam quidem denuntiationem facere hi Episcopi possunt in Diœcesi- bus sine necessitate recognoscendi processum, & justitiam sententiæ ab alio Episcopo datæ, sed illam justitiam supponendo, nisi forte injustam fuisse denunciationem illam, appareat) & ipsi vicini Episcopi de facto illum alibi, puta in suis Diœcesibus, denuntient, *ibid.* debere ipsum vitari, dubium ne sit, quia jam etiam ibi denunciatus est. Porro al- latæ quæstioni sequens satisfaciet enarratio.

Præmittitur occasio scribendi in utramque partem circa quæstionem in titu- lo propositam, ubi incidit quæstiuncula de Examinatore Synodali per nomen appellativum designato.

2 Vacabat ob Parochi obitum in Diœcesi Monteregalensi animarum cura, affectum Beneficium, ab Archiepiscopo D. D. Joanne Torrisiglia ad competitorum certamen de more providendum. Promulgatis ergo con- suetis edictis, dies affuit, quo examen accurrentium expediretur, ad quam expeditionem obeundam, cum examinatoribus Synodalibus tres e- ligere juxta Trid. *sess.* 24. *c.* 18. *de Ref.* deberet, Archiepiscopus, me, qui per eos dies Collegio Monteregalensi, sane immerito, præeram, tan- quam unum ex Examinatoribus per nuntium admonuit, ut condicto loco, idest in Aula ædium Archiepiscopi cum cæteris duobus conveni- rem. Præsto affui, sed modeste dixi: Quamvis Rector Collegii Mon- teregalensis sit in Synodo Examinator Synodalis electus, tamen, quia sub nomine appellativo Rectoris ibi is nominatur, non pauci vero Do- ctores, ut Garz. & Doctores Rotæ mox citandi, quibus adde Castr. *T.* 2. *d.* 3. *de Benef. p.* 1. *§.* 3. *n.* 8. Th. Hurt. *res. mor. p.* 2. *tr.* 12. *c.* 1. *n.* 67. ci- tans Fill. Massobr. Salgad. Barbosam, dicentque sic servari Romæ, Dia- nam *p.* 11. *tr.* 6. *res.* 33. merito contendant, id illegitime fieri, dixi (inquam) me ab hujusmodi munere examinandi esse omnino subtrahendum.

3 Confirmabam. Concilium enim Tridentinum non obscure suæ men- tis esse significat, a consensu Patrum in Synodo consedentium, non sub nomine appellativo, sed profecto sub nomine proprio Examinatores es- se designandos. Quid enim, si Rector, Prior, Canonicus pro futuro tempore existentes, indocti, nec ad examinandum idonei reperiantur? *Examinatores* (sunt verba Trid. *l. c.*) *in Diœcesana Synodo proponantur, qui Synodo satisfaciant, & ab ea probentur.* Hæc Concilium. Nulla au- tem ratione satisfacere quis, & approbari legitime, idque ad tam dif- ficile, arduumque munus valebit, si prorsus ejus doctrina, morum probitas, Ecclesiæque debita fides ignoretur, ut ignoratur certe futu- rorum olim successorum apta conditio.

4 At cognita erit (inquies) a Prælatis, vel Superioribus, qui eos in illis dignitatibus, sedibusve constituent; unde scilicet Synodus præ- sens documentum aptitudinis eorum accipere jam satis potest.

Audio. Sed hoc pacto ii non cognoscentur immediate a Synodo, quam immediatam eorum cognitionem requirere videtur Tridentinum.

Dd 2 Præ-

Præterea a futuris ipsis Superioribus vix aliquando habebitur doctrinæ ratio, simul & probitatis, similiumque conditionum, quæ pro Examinatoribus requiruntur: siquidem ad gubernandum, vel Canonicatum, similesque dignitates concedendas, diversa prorsus merita considerari solent, ab iis, quæ in Examinatoribus exigi omnino debent.

5 Confirmabam iterum, nam Garzias afferens Doctores Rotæ *p. 1. de Benef. cap. 2. a num. 339.* ex pluribus Rotæ decisionibus probat, designationes has sub nomine Dignitatis, posse quidem comprehendere existentes tempore Synodi in ea dignitate, quippe jam determinate cognitos: Successores tamen eorum, cum cogniti nequaquam sint, comprehendi non posse.

6 Confirmabam tertio. A Concilio Tridentino disponitur, ut singulis annis Examinatores designentur. At, si sufficit eligere Successores in officiis, ad quid tanta sollicitudo singulis annis designandi? Facile enim possent eligi appellativo nomine, qui jam pro futuro tempore non deficient.

7 Dicet quis, Reprehendendi ne ergo de imperitia sunt ii Synodales patres, qui Rectorem Collegii sub nomine appellativo Examinatorem renuntiarunt? Non equidem reprehendo; quilibet enim sibi sapiat, ut velit, & tamen mihi persuadeo, Rectorem eo tempore existentem, quamvis sub nomine appellativo, fuisse a Patribus illis synodalibus forsasse designatum, qui probe prædictam Garziæ doctrinam ab ipsis cognitus erat, non vero successorem quemcumque futuro tempore extiturum. Quid, si putarunt doctrinam Petri Ledesmæ *in sum. 2. p. tr. 7. cap. 1. consil. 7.* fuisse universalem pro toto orbe, cum tamen ipse solum docuerit, in Regno Hispaniæ consuetudinem esse receptam sub appellativo nomine hos Examinatores designandi, cujus tamen apud ipsum sit auctoritas: at in nostro Siciliæ Regno, ac in Monteregalensi Diœcesi, ne umbra quidem ejusmodi consuetudinis apparet, præter unius ultimæ Synodi designationem, quam sciam, de qua nunc vertitur controversia.

Tu ergo, amplissime Præsul, ad evitandas saltem lites de illegitima Parochi electione (subjungebam) alium ex Examinatoribus non ambiguis jubeas, oro, pro tua prudentia substituendum.

8 Annuit: sed confestim vigilantissimus vir interrogavit, an saltem examini possem interesse?

Respondi, id minime prohiberi, modo nequaquam ego suffragium feram, sed trium examinatorum ratio duntaxat habeatur, afferrique jussi Castrop. & Thomam Hurtadum (eramus enim in loco Bibliothecæ Archiepiscopali contiguo), qui cum essent allati, ostendi Castr. *T. 2. d. 3. de Benef. p. 2. § 4. n. 5.* absolute concedere, eum, qui examinator Synodalis non est, posse & examini interesse, & suum suffragium ferre, sed supra trium examinatorum numerum, Hurtadum *resol. mor. p. 2. tr. 12. c. 1. n. 104.* vero probabilius id negare, quia si aliis a tribus sive respondere, sive satisfacere examinandi cogerentur, fieret ipsis injuria, cum præsertim a Concilio Tridentino pro forma examinis solum requirantur, ad concurrentium aptitudinem explorandam, tres examinatores, non plures; Hos, inquam, ostendi, sed ostendi insuper a neutro ablegari meram præsentiam alterius, qui examinator non sit: & quidem merito; id enim, nec formæ examinis substantiali, nec juri examinandorum obesse potest.

Approbato consilio, clausisque libris, advocatus est tertius examinator. atque is post breve temporis lapsum cum accessisset, consedimus, de more, ipso Archiepiscopo præsente.

9 Et jam duo Candidati tantummodo coram steterre alter altero senior seu uterque Doctor Theologus, uterque virtutibus, ut fama erat, ac probis moribus insignis, quorum ætate junior meus olim fuerat in Theologicis auditor. Examini ergo datum est initium, & ne pluribus te, lector, moleste detineam, adeo bene, docte, erudite, in arduis Theologiæ speculativæ, & moralis quæstionibus propositis, uterque se gessit, ut omnes, qui præsentes aderamus, neutri victoriam, sed utrique gloriam eandem concedendam esse censuerimus: iis ergo recedere jussis per jussis ab Aula, quis anteponendus alteri esset, cœptum est deliberari. Et sine ulla hæsitatione, & adamussim in doctrina, & moribus æquales esse, tres examinatores quasi uno suffragio pronuntiarunt. Cum autem Concilium Tridentinum præscribat, ut renuntiatis per examinatores iis qui idonei judicati fuerint, ex his, Episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum existimaverit: ipse vero Archiepiscopus, juxta ac censuerunt examinatores, æqualiter utrumque aptum esse judicaret, hærebat incertus, quid tandem statuere deberet; Denique fixis per brevem morulam in cogitabundum morem humi oculis. mox, ut erat summa pietate, ac Religione præditus, iisdem elevatis ad depictam in tabula oppositam parieti affixam imaginem Christi Domini. Prosequamur, inquit, examen, & ex Synersium consuetudine, aliquid Theologicum utrique conscribendum imponamus, qui quæstionem ingeniosius agitaverit, illi palma esto. Nulla mora: concertantibus iterum ad nostrum consessum accitis: Videte, inquit Archiepiscopus, vos pares esse in moribus, virtutibus, sapientia: uno verbo dicam, condignus est uterque beneficio. Quoniam vero quis ex vobis dignior, nondum apparuit, molior quæstionem Theologicam vobis proponere, ut illam quisque suo Marte separatim conscribat; nam sic, qui in scribendo præcellet, victoria decorabitur, vestro tamen utriusque consensu id præstandum volo; nolo enim a vobis novum hoc experimentum absque vestra omnino libera voluntate reposcere. Annuerunt statim animosi pugnatores, & ad seniorem ex Examinatoribus conversus Archiepiscopus: Affer, inquit, in medium Pater, moralem aliquam Theologicam quæstionem, quæ, ut horum stylus, & doctrina enitescere facilius possit, diligenti discussione sit digna.

Ad hæc eruditus examinator non diu moratus sic enodandam difficultatem breviter exposuit: Cum excommunicatus nominatim denunciatus, debeat, ut nemo ignorat, a Fidelium commercio repelli, illud decidi vellem, an denunciatus in uno loco v. g. Neapoli, sit in loco alio v. g. Montis regalis, imo, & ubique in toto Christianorum Orbe vitandus. Excepto scriptionis argumento, datum unicuique est instrumentum; scribendi, calamus, pagina, atramentum, & præter ea nihil, iidemque sua separata cubicula, quorum januæ in aulam, in qua sedebamus, erant sitæ, ad semihoræ Clepsidram, concessa sunt, nobis interim per suavissimam familiaritatem de variis rebus sermonem de more commiscentibus. Sed jam semihora vix elapsa conscriptam paginam quisque suam nobis scriptores ad judices attulerunt, quorum alter, quem superius ætate grandiorem esse diximus, sic quæstionem evolvebat.

Opinio sustinens, nominatim alibi denunciatum esse hic vitandum, si denunciatio hic occulte sciatur.

10 Ut propositæ quæstio plenius explicetur duæ sunt recolendæ Sacratum Legum dispositiones. Altera habetur in C. *Cum non ab homine. De sententia excommunicationis.* Publicus excommunicatus (inquit ibi Clemens III.) vitetur publice, occultus occulte.

Altera habetur in illa celebri extravagante, *ad evitanda*, per quam Concilium Constantiense, post Clementem prædictum, ut notat Avila *p. 2. c. 6. dub. 11. V. ex hac consil. fine*, concessit fidelibus, ut ii possent communicare cum omnibus excommunicatis quantumcumque publicis præter excommunicatos nominatim denunciatos, & præter publicos Clerici percussores.

11 Sane, si hæc Extravagans non accessisset, jam juxta prædictum Clementis III. Capitulum, *cum non ab homine*, proposita quæstio condata prorsus fuisset: dicendum esset, excommunicatum alibi atque ibidem nominatim denunciatum, esse hic publice vitandum, si publice hic denunciatio sciatur: esse autem occulte vitandum, si illa hic sciatur occulte; non vero esse hic vitandum publice. Sed quia, ut dictum est, accessit deinde dicta extravagans Concilii Constantiensis, videndum erit, an hæc deroget illud capitulum, necne?

12 Assero tanquam probabilius, a prædicta extravagante illud capitulum non fuisse derogatum, atque adeo etiam hodie excommunicatum, nominatimque alibi denunciatum, si hic publice denunciatio sciatur, esse vitandum, tum publice, tum occulte; sed, si sciatur occulte, esse vitandum occulte, non publice. Ita sustinet Avila *de Cens. 2. p. cap. 6. disp. 11. dub. 12.* citans Vasq. Laym. *lib. 1. tract. 5. p. 2. c. 4. n. 3.* Hurt. *de excomm. n. 18.* citans eundem Vasq. Ratio unica & satis efficax videtur esse, quia Concilium Constant. concedendo communicationem cum aliis excommunicatis, & excipiendo nominatim denunciatos, & publicos Clericorum percussores, solum declaravit, hos esse vitandos, non autem alios. At per hanc solam declarationem non apparet, derogasse capitulum illud Clementis III. ergo illud erit etiam hodie ad unguem observandum.

13 Confirmatur, quia statim ac lex legitime est promulgata, debet ab omnibus observari, si illa sciatur: ergo cum denunciatio nominatim excommunicati sit veluti lex, per quam indicitur Fidelibus, ut ipsi cum illo non communicent, si illa sciatur, debet omnino observari. Si ergo hic illa jam scitur, licet alibi fuerit facta, hic est observanda; neque enim qui denunciatur excommunicatus nominatim, denuntiatur solum pro una Diœcesi, sed pro toto orbe, quia ubicumque quis inveniatur, secum habet, & antequam absolvatur, secum affert tum excommunicationem, tum nominatam denunciationem quasi propriæ personæ confixam.

14 Hæc confirmatio probare videtur, etiamsi occulte hic sciatur denuntiatio, debere denunciatum hic vitari, etiam publice, quia ejusmodi denunciatus semper secum fert suam denuntiationem, ac fideles semper prohibentur excommunicatum denunciatum vitare: & certe ita primo aspectu, & ex vi excommunicationis videtur. Sed Pia Mater Ecclesia temperavit *in dicto c. cum non ab homine*, tantum rigorem, ne scilicet publicaretur hic pro nominato excommunicato is, qui pro tali hic publice non cognoscitur, & ideo voluit quidem publicum excommunicatum esse publice vitandum, sed benigne addidit, occultum, occulte, duntaxat.

15 Contra hanc meam sententiam duo habeo Doctores unanimes adversus illam, sed inter se non parum dissidentes, Comitolum, & Castropalaum; Comitolus enim dicit, *l. 1. resp. mor. q. 36.* cum Bon. *disp. 2. de Cens. q. 2 p. 6. § 2. n. 48.* esse obligationem ejusmodi excommunicatum nominatim alibi denunciatum vitandi semper, etiam publice, tum si denuntiatio sciatur publice, tum si occulte, quia inquit, per illam publicam alibi promulgatam denunciationem, amisit excommunicatus jus justitiæ ad suam famam. Lege Delugo *de Just. d. 14. n. 72.* Unde non est cur, si denuntiationem illam ego occulte sciam, non possim, debeamque illum publice vitare; quod etiam magis favet ad terrendos alios, dum vident alibi denunciatum, ubique semper, etiam publice, a communibus commerciis excludi. Sed nos huic rationi jam modo respondimus; dum diximus, ita quidem esse ex vi excommunicationis, & denunciationis: & fateor, ita etiam esse ex vi justitiæ: at non ex perfectione Charitatis, quam in illo Cap. Clementis III. voluit circa hanc materiam amplecti pia mater Ecclesia.

16 Castropalaus autem *de Cens. d. 2. p. 4. n. 9.* contra, putat, nullam esse obligationem hic vitandi sive publice, sive occulte illum, qui alibi fuit publice denunciatus, quando hic occulte scitur, sed solum quando scitur publice. Id probabile putat Dian. *p. 5. tr. 9. res. 134.* cum Alphonso de Leone *de Cens. recol. 3. n. 148.* contendentes hanc esse opinionem Vasquez, quem tamen Avila, & Hurt. pro se modo citarunt. Ratio est, inquit, Castrop. quia post Concilium Constantiense nemo est vitandus, si ejus excommunicatio, seu denuntiatio sciatur occulte, sed solum, quando publice scitur. Concilium enim requirit ad obligationem vitandi excommunicatum, ut publice denunciatus sit (publice inquit) non solum respectu loci, ubi fuit publice denunciatus, sed etiam respectu loci, ubi Fideles inveniuntur, quando eum vitare debebunt.

17 Verum nos huic rationi modo respondimus, dum diximus, Concilium Constantiense solum concessisse communicationem cum aliis excommunicatis, excipiendo Nominatim denuntiatos, & publicos clerici percussores, & nullam aliam licentiam addidisse.

18 Atque in his advertisti Doctorum diversa judicia. Convenimus enim omnes, si publice hic sciatur denunciatio alibi facta, ejusmodi denuntiatum debere hic publice repelli; at si hic sciatur occulte, Comitolus contendit, absolute debere, etiam occulte repelli, Castrop. absolute docet, tum publice, tum occulte admitti posse. Nos vero cum Avila limitate dicimus, admitti quidem posse, imo, & debere publice, occulte autem nec debere, nec posse.

19 Hæc habui, Illustrissime Præsul, quæ tam brevi arctatus tempore, librorum destitutus auxilio ex ingenii mei imbecillitate promere memoriter potui.

His cum plausu lectis, ea, quæ junior Candidatus attulerat alta voce legi præceptum est.

Opinio sustinens, alibi Denunciatum non esse hic, nec publice, nec occulte vitandum, si hic occulte tantum sciatur Denuntiatio.

20 In hac controversia, quæ mihi proposita fuit, tres se se offerunt sententiæ. Prima (quam sequitur Bon. *d. 2. de Cens. p. 6. § 2. n. 48.* cum Comit. *l. 1. resp moral. q. 36.*) asserit, denunciatum alibi, v. g. Neapoli, ubique, atque adeo etiam hic Panormi esse vitandum, non publice solum, verum etiam occulte ab illis, etiam paucissimis, ad quos fama moraliter certa, quamvis occulta, de illa denunciatione pervenit. Ratio hujus sententiæ est, quia per excommunicationem, addita publica denuntiatione, jam amisit excommunicatus jus suæ famæ. Ergo non est excusatio, unde legem prohibentem, ne cum denuntiato communicem, servare non debeam. Excusatio enim esse poterat, ne illum publice, vel occulte repellendo, offenderem in fama; at in fama non offendo, quia eam jam ipse amisit, ergo repellere possum, & consequenter servare legem, seu prohibitionem prædictam semper, sive publice, sive occulte compellor.

21 Secun-

21 Secunda sententia, quam sequitur Laym. *lib. 1. tr. 5. p. 2. c. 4. n. 3.* quamque fateor esse communiorem, distinguit in hunc modum: Facta alibi denuntiatione publica, si hic publice ea sciatur, debet ejusmodi denuntiatus publice, & semper vitari. Si vero ea solum sciatur occulte, debet ab iis, qui eam sciunt, occulte vitari, non publice. Ratio hujus sententiæ est, quia *in C. Cum non ab homine, De sententia excommunicationis*, præcipit Pontifex, ut publice excommunicatus repellatur publice a Fidelium convictu, occultus vero occulte. Ergo cum habeamus hanc claram juris dispositionem, ea est omnino servanda. Neque obstat (inquiunt hujus sententiæ sectatores) Decretum Concilii Constantiensis, quod a Martino V. fuit confirmatum, concedens Fidelibus communicationem cum excommunicatis toleratis. Non obstat (inquiunt) quia idem Decretum excipit nominatim denuntiatos, publicosque Clerici percussores; at is, de quo loquimur, jam nominatim denuntiatus est.

22 Tertia sententia, quam tenet Castr. aliique mox citandi absolute docet, ejusmodi nominatum denuntiatum alibi, v. g. Neapoli, posse admitti hic ad communionem Fidelium, tum publice, tum occulte, si denuntiatio sciatur occulte, & non posse, solum quando scitur publice. Ratio est, quia obligatio vitandi etiam secreto excommunicatum non oritur post Concilium Constantiense ex excommunicatione, sed ex illius notoria denuntiatione, ergo, si hic non est denuntiatio notoria, sed occulta, nullam hic obligationem pariet illum excommunicatum vitandi, at solum pariet, si sit notoria, & publica.

Hæ tres sententiæ probabilitatis metam attingunt, tum propter rationes, quibus innituntur non contemnendas, tum ob gravitatem Doctorum, quibus defenduntur. Mihi tamen probabilior fit hæc tertia, quam Castrop. *d. 2. de Cens. p. 4. n. 9.* Diana etiam probabilem vocat, *p. 5. tr. 9. Res. 134.* Alfon. de Leone *de Censuris Recoll. c. 3. n. 148.* contendens hanc sentent. Vasq. quem contrarii ad se trahunt, aliique sequuntur.

23 Confirmo autem sic: Primo, quia hæc conformior est Concilio Constantiensi volenti Fidelibus timoratis benigne favere.

24 Confirmo Secundo, quia in ipsis verbis Concilii is sensus non obscure indicatur, *Nemo* (sunt verba Concilii) *teneatur abstinere a communicatione cum excommunicato, nisi sententia, seu excommunicatio fuerit a Judice promulgata, vel denuntiata specialiter, & expresse*. Cum enim illud (*Publicata*) duplicem sensum habere possit, Primo, absolute, idest, nisi fuerit immediate a judice publicata in loco tandem aliquo. Secundo, respective, idest, nisi, comparatione illius loci, ubi exhibenda est evitatio, publicata, mediante fama, vel aliquo alio modo, in illo loco fuerit. Cum, inquam, duplex is sensus haberi possit, atque uterque aptari valeat Decreti verbis: æquius erit, eligere hunc posteriorem sensum Fidelibus faventem, quibus favere principalis intentio Concilii in eo Decreto fuit. Sane ex sententia Vasquez, *de Euchar. d. 211. c. 5. n. 45* leges, quæ obscuram habent interpretationem, possunt bene, etiam ad praxim, intelligi secundum sensum, qui probabiliter attribui potest illi legi. At negari non potest posteriorem hunc sensum attribui probabiliter posse verbis prædictis Concilii, ergo, &c.

25 Confirmo Tertio, ex paritate cum notorio Clerici percussore, quam sic explico. Avila *de Cens. 2. p. c. 6. d. 11. dub. 12.* quia tamen nobis in prædictis est contrarius, probabile judicat, percussorem Clerici notorium in una Civitate, v. g. Neapoli, & in alia v. g. hic Panormi occultum, non esse hic vitandum, nec publice, nec occulte. Et ratio est, quia ex Durando, & Paludano, quando quis est publice excommunicatus in uno loco, non debet censeri publice excommunicatus in alio. Id, quod probat Avila. Primo, quia post Constantiense, ut percussorem hunc tenear vitare, requiritur, quod sit notorius percussor: sed hic ubi occulte scitur, non est notorius percussor: ergo, &c.

Secundo, quia hæc supponitur esse notorietas facti: Ergo, ubi factum, idest percussio est occulta, non poterit dici notoria percussio, & consequenter, nec ille dici notorius percussor, atque adeo nec vitandus Quare, ut sit, teste Leand. *d. 15. de excom. q. 55.* vitandus, debet fama publica constare illum percussisse Clericum, & item notorie percussisse.

26 Hæc ex Avila. Ex quibus sic colligo: Concilium Constantiense in percussore requirit notorietatem facti, ad obligandum Fideles, ut illum repellant: unde Avila probabile putat, percussorem alibi publicum, sed hic occultum, non esse hic nec publice, nec occulte repellendum, ergo valde verosimile est, ut idem Concilium etiam in denuntiato requirat hic publicitatem denuntiationis, ut hic sit repellendus. Probatur consequentia, quia æqualiter Concilium statuere videtur de utroque casu, cum æque velit a fidelibus occasionem tollere scrupulorum.

27 Confirmo Quarto, induendo alio modo paritatem eamdem ductam a percussore prædicto. Nam post dictum Concilium non teneor vitare percussorem Clerici, nisi quando nulla potest ejusmodi delictum tergiversatione celari, seu excusari, ergo valde conforme dicto Concilio erit, si idem dicamus de ejusmodi alibi denuntiato, hic enim aliqua tandem ratione, seu probabilitate potest excusari, & sane nonnulli Doctores tenent, legem etiam Pontificiam, quamvis Romæ publicatam, non obligare in aliis provinciis, vel Diœcesibus, nisi illa publicetur; quæ opinio, quando in constitutionibus Pontificiis non additur clausula, *ut publicata Roma intelligatur in omnibus locis promulgata*, satis probabilis ab aliquibus, ut Farin. *frag. p. 1. V. Constitutio n. 656.* Sa, Nav. Abbate, Medina apud Castrop. *Tom. 1. tr. 3. d. 1. p. 12. n. 1.* existimatur; tametsi fatear a Castr. *l. c.* Azor. *p. 1. l. 5. c. 5. q. 3.* circa medium, aliisque multis, & ab aliis improbabilem existimari. Ab iis ergo sustinentibus, eam sententiam esse probabilem, dici poterit, in casu nostro occultum hic, quamvis alibi denuntiatum, excusari, ut non sit hic vitandus, quia ejus denuntiatio, quæ æquivalet legi, nondum est hic publicata; publicetur ergo illa per judicis sententiam, vel immediate ab ipso, suisve Ministris, vel certe, ut dictum est, ab ipsa fama, vel alio modo, & tunc sine dubitatione, ex obligatione erit ille vitandus. Adde, posse etiam excusari ab Auctoribus supra allatis, qui sententiam nostram hanc tertiam diserte sequuntur.

28 Confirmo Quinto, quia excommunicatus quomodocumque vitandus, ubi est occultus, est innocens: ergo habet jus petendi quamcumque rem externam, & consequenter nemo tenebitur illam ei denegare, adeoque nec tenebitur etiam in occulto illum vitare. Ita Leander, *d. 5. de excomm. d. 56.* alias citans.

Ad rationes adversariorum facile respondemus: nam ad rationem primæ sententiæ inductam a diffamatione, concedo, diffamantem hic eos, quorum fama alibi maculata est, nec peccare contra justitiam, sed tacendo interim, an tunc contra charitatem peccetur, dicimus, pie credendum esse, Concilium Constantiense voluisse adhærere perfectioni charitatis, quæ fideles promovet ad contegenda, quantum ex nobis fieri potest, proximorum delicta, etiam alias publica, juxta Sancti Pauli pronuntiatum: Charitas operit multitudinem peccatorum.

29 Ad rationem secundæ sententiæ dicentis, debere servari jus, *C. Cum non ab hom. de sent. excomm.* disponens ut publicus excommunicatus publice vitetur, occultus, occulte, jam patet ex dictis responsio manifesta. Hujus enim legis dispositio satis probabiliter limitata, & mitigata fuit a Concilio Constantiensi, ut dictum est.

30 Hæc pro angustia temporis, quo propositam difficultatem ex temporaneo stylo percurrere jussus sum, minus erudite composita, boni consulere, digneris, Antistes amplissime.

Concertationis finis.

31 Hactenus Dissertatio Theologi junioris, & auditoris olim mei, nam fortasse, quia mei, mihi eruditior visa est, animoque insedit gratius. Nec tamen minus doctam censui senioris communiori sententiæ innixam disputationem (nam censeo cum Leandro *d. 13. de excomm. q. 56.* utramque opinionem esse probabilem) & nisi Junioris urbanitas litem diremisset, incertis adhuc, cuinam Beneficium concedendum esset, ego & examinatorum consessus ambigeremus. Nodus ergo Fabulæ sic dissolutus est.

32 Ubi lecta est utriusque conscriptio, & nutibus, plausibusque ut videbatur, æque probata, antequam e loco concertationis discederent, ut iis absentibus liberiora currerent suffragia, Theologus junior se aliquid velle in medium afferre significavit, atque annuente Antistite, sic exorsus est.

Illustrissime Præsul, absoluto jam examine, ad quod accedere validæ me rationes non moverunt modo, sed coegerunt, eoque a me (quod Summo Deo immortales sint gratiæ) ut ex humanissima horum omnium approbatione conjicio, non infeliciter exacto, oro dominationem vestram, ut beneficium, de quo est contentio, perfamiliari huic meo concertatori, quem ab infantia semper sum veneratus, me meo juri, quodcumque illud sit, cedente liberrime concedat. Ego Junior, hic ætate Senior: Ego Patrimonium aliquantulo locupletius possideo, hic aliquanto tenuius. Ego, ut cætera omittam, experientia ipso minor, longe major ipse. Unum mihi satis erit, superque, si amplissima dominatio vestra mei non immemor, primo vacante non dissimili beneficio, illud præstet, quod ejusdem dominationis vestræ prudentia, atque humanitas gerendum esse dictaverit.

O vere nobilem animum (erat enim & sanguine, & genere præclarus) exclamavit, his auditis, Archiepiscopus, & conferatur (inquit) Parochiæ ministerium amico, sed ne tibi sola spes, quæ fallax esse consuevit, adblandiatur, quando quidem universi juris mei Vicarium propediem Romam legaturus sum, te nunc in ejus muneris locum substituo, optata nostra, interim dum ille redit, promovebit Deus. Plausum dedimus ad hæc, quotquot ibi aderamus omnes: Ille ergo beneficio auctus, hic novo munere decoratus, cum gratias bono Antistiti egissent, læti discessere. Examinatorumque congressus felici omine dissolutus est.

§. III. *Quidnam præstet certitudinem moralem, quod quis sit excommunicatus vitandus, vel denuntiatus?*

1 EX omnium sententia ad obligandos fideles, ut excommunicatum a sua communicatione repellant, requiritur certitudo moralis, quod quis sit excommunicatus vitandus, hoc est, quod sit denunciatus publice, vel publicus percussor Clerici, & quod non fuerit absolutus. Hæc ergo in præsentia sunt aliquanto distinctius explicanda.

2 Dico Primo, si sit probabile aliquem esse excommunicatum vitandum, & item probabile non esse, posse a te illum vitari, & posse non vitari, quia potes alterutram ex his probabilitatibus amplecti. Quod si sit probabile illum esse excommunicatum vitandum, sed nulla probabilitas appareat, illum talem non esse, vitari certe is a te debebit, quia in materia, hæc dicitur, & est certitudo moralis.

3 Dico tamen Secundo, ad expellendum excommunicatum a judicio, concludenter esse probandam excommunicationem, & denunciationem, nec satis esse probabilem, seu verisimilem, ita enim deciditur *cap. 1. de Excep. in 6.*

4 Dico Tertio, quid, si facta morali diligentia (quæ omnino facienda est) remaneat negative dubium, an Primo, quis sit excommunicatus. An, Secundo, sit denuntiatus. An, Tertio, sit ab excommunicatione vitanda absolutus.

5 Respondeo, in Primo, & Secundo casu non obligaris illum vitare, quia possidet tua libertas. Lege, quæ in hanc rem dixi *l. 1. in Decal. c. 3. §. 7. Verb. Censura.* Excipit Suarez, Lezana, Avil. ap. Cast. *l. c. n. 25.* aliique, nisi agatur de administratione, vel receptione Sacramentorum, de qua re nos *Lib. 1. Decal. cap. 3. §. 4. n. 10.* In Tertio obligaris, quia tunc possidet, ut supponis, excommunicatio vitanda: Absolutio autem est dubia.

6 Dico Quarto, undenam haberi possit prædicta certitudo moralis, quod quis sit excommunicatus, denuntiatus nominatim?

Resp. Habetur Primo, a fama publica, quæ sit a viris fide dignis orta. Secundo, a Testimonio duorum, vel trium fide dignorum asserentium, hunc esse denuntiatum Tertio, a testimonio Parochi, ostensis litteris excommunicationis, & denunciationis; secus, si is solum voce testaretur; quia uni testi, quamvis digno, non teneor credere, quamvis possim. Addo, uni Testi licet digno, non esse fidem habendam, quando agitur de gravi alterius præjudicio.

7 Quæ dicta sunt, porportionaliter applica ad certitudinem, quæ requiritur, ut percussor publicus Clerici a te, qui ejusmodi percussioni non adfuisti, vitandus sit.

8 Dico Quinto, undenam habeatur similis certitudo, quod quis licet fuerit excommunicatus vitandus, nunc tamen sit absolutus?

9 Resp. ex similibus Testimoniis, quæ jam modo indicavimus. Quare moralem certitudinem Absolutionis præstabit tibi Primo, eadem fama publica. Secundo, idem testimonium duorum, vel trium, imo hic sufficiet testimonium unius fide dignus, jam enim dixi uni fide digno me posse fidem habere, multo magis in casu, de quo loquimur, in quo agitur de favore. Tertio, dictum ipsius excommunicati, alias, spectata conditione personæ, & negotii, prudenter ipsi credi potest. Quarto, longum tempus, ipsumque, cum sit timoratæ conscientiæ, se, ut non excommunicatum gerere.

10 Dico denique sexto, Quid, si certo sciam ex tua confessione Sacramentali, te esse excommunicatum, possumne tunc, vel debeo te vitare?

Resp. Cum Suar. Avila Bon. Delugo, aliisque cit. a Leand. *de Pœn. tr. 5. d. 10. q. 12.* Quamvis, si a te extra Confessionem sciam, vitandum te esse, debeam te vitare, quia tuum testimonium facit mihi moraliter certam tuam excommunicationem; tamen, si id sciam in tua confessione, nullo modo possum te vitare, neque in publico, nec in occulto, quia, ut alibi dixi, numquam possum uti scientia habita in confessione in incommodum Pœnitentis. Quicquid ergo distinguat Leand. *ib. & rursus d. 15. de excomm. q. 43.* qui dicit, te posse vitare, non in publico sed in secreto, licet ad id non tenearis, absolute enim dico, numquam te posse.

TRA-

TRACTATUS II.
SELECTA
DE SUSPENSIONE.
CAPUT PRIMUM.

Modus dignoscendi, quandonam suspensio sit Censura, quandonam mera pœna?

1 CUM suspensio, quæ nihil aliud est, nisi censura, vel Pœna Ecclesiastica, qua Clericus privatur usu potestatis ei convenientis, aut ratione officii Clericalis, aut ratione beneficii, quod forte Clericus habet, aut ratione utriusque, quæ certe ultima privatio utriusque, idest officii, & beneficii esset adæquata, & plena suspensio. Cumque ea, ut censura, sit illa, quæ imponitur in medicinam, hoc est, ut sic fidelis resipiscat ab inobedientia; ut autem pura pœna, sit illa, quæ imponitur in vindictam delicti commissi, hoc est in ejus delicti punitionem: cum, inquam, hæc ita se habeant, operosum est cognoscere, utro ex his modis imponatur, & tamen id cognoscere est omnino necessarium propter diversam doctrinam, quæ a Sacris Textibus, & a Doctoribus datur pro alterutra.

2 Suarez *de suspens. d. 25. sect. 1. n. 3. initio*, hanc regulam tradit: Tunc suspensio est pura pœna, & non censura, quando imponitur ad certum tempus. Quando vero est censura, non habet terminum præfixum. Addit Suar. *ib. d. 26. sect. 1. n. 15.* si ex materia, & fine legis constet, suspensionem non ferri tantum pro delicto commisso, sed, ut a contumacia recedatur, esse censuram; si constet ferri tantum pro delicto commisso, meram esse pœnam.

3 Id ipsum Gasp. Hurt. *de susp. diff. 3. & diff. 11.* distinctius sic habet: Si suspensio feratur, vel addendo, *in perpetuum*, vel *sine spe relaxationis*, vel ad tempus limitatum, v. g. *Ad biennium, ad triennium, &c.* vel *donec Reus re ipsa satisfaciat*, vel *donec judicaverit*, vel *ad beneplacitum judicis*, vel simili quopiam modo independenter ab ipsa Pœnitentia delinquentis, semper erit pura pœna, etiam si lata sit ob contumaciam. Si vero feratur absque assignatione ulla temporis sic v. g. *Nisi hoc fecerit, suspensus maneat, si hoc fecerit, suspensus sit, &c.* Tunc erit censura, seu pœna medicinalis, cujus censuræ duratio erit valde dependenter a voluntate delinquentis: remittenda enim erit, quando ipse delinquens resipiscet.

4 Hæc doctrina Hurtadi est vera: solum illi addendum est id, quod *n. 2.* addidit Suarez. Sæpe enim potest occurrere, ut ex circumstantiis, & ex verbis, vel ex fine legis appareat, suspensionem, cui nullus terminus præfigitur, esse puram pœnam: Si enim sic dicatur: *Sit suspensus, quia tale delictum commisit*, num dubitabis hanc esse puram pœnam? Sane ejusmodi ego puto esse suspensionem illam absolute prolatam contra culpabiliter ordinatum ante legitimam ætatem, cujus supra *l. 7. de Ordin. c. 12. §. 1. n. 59.* meminimus, videtur enim constare, eam esse inflictam propter peccatum commissum.

5 Ratio traditæ, & sic explicatæ Regulæ est, quia censura, quæ est ex sui natura proprie medicina, non potest habere terminum alium, nisi, donec homo recedat a peccato: ideo enim dicitur ferri in medicinam, ut scilicet a contumacia is recedat. Hinc ergo sequitur, ut quando suspensio fertur ad terminum præfixum, vel in perpetuum, vel sub certa conditione, censura esse non possit: quia tunc, quamvis delinquens se emendaverit, adhuc illa suspensio, usque ad suum terminum vel conditionis impletionem, perseverare debebit, ut nimirum delinquens pœnam suo delicto taxatam solvat. At quando sub nullo termino fertur, judicandum est (nisi ex circumstantiis, ut dicimus, colligatur illa ferri pro peccato commisso) idem tempus a lege, vel judice non fuisse præfixum, quia voluit judex, vel legislator, ut ea suspensio dependeret in sui perseverantia a voluntate, seu resipiscentia delinquentis, atque adeo, ut esset proprie censura, cujus, utpote salutaris medicina, natura est, ut statim atque reum sui peccati pœniteat, debeatur ipsi absolutio, quæ certe non debetur, ut diximus, meræ pœnæ, quæ est ad instar vindictæ, &c.

6 Atque hinc aliam differentiam collige. Nam suspensio, quæ est tantum pœna, non requirit præviam judicialem monitionem, quia infligitur delinquenti ob peccatum jam commissum. At suspensio, quæ est censura, requirit præviam monitionem judicis, sicuti requirit excommunicatio, ut late solet explicari *in Tr. de excommunicatione*.

7 Inquires: Si omnibus circumstantiis expensis, dubia res omnino appareat, an suspensio sit censura, an sit mera pœna, quid judicandum? Resp. Puto, judicandum, eam esse censuram. Quia in lege odiosa benignior interpretatio est adhibenda: at suspensionem esse censuram, magis subdito favet, quam esse pœnam, si quidem censura est medicina ad salutem, quæ certe gratior est, quam vindicta, & censura dependet maxime a voluntate rei, ut dictum est, cum pœna sit necessaria. Adde, apud Doctores, & Sacrum Textum, *C. Quærenti de signif. verborum, & passim*; suspensionem regulariter, & absolute numerari inter censuras, quamvis aliquando sit mera pœna. Ergo, nisi aliud explicetur, vel ex circumstantiis colligatur, semper eam merito censuram pronunciabo.

8 His ita statutis, id quod invenio apud Bardi, vel non intelligo, vel approbare, quamvis amicos, non possum. Docet ipse duo in expositione Bullæ Cruciatæ. Vide Bardi *in exposit. Bull. Cruc. l. 2. tr. 6. c. 7. sect. 1. n. 5. & 11.* Primum, suspensionem, quæ oritur ex eo, quod quis promoveatur absque licentia proprii Ordinarii, posse remitti a Confessario electo per Bullam. Secundum, suspensionem, quæ est pura pœna, remitti per dictam Bullam, non posse.

9 Ex his dictis, alterum, nempe hoc posterius, ultro amplector, at contra illud prius, sic argumentari libet. Suspensio, quæ est pura pœna, remitti nequit vi Bullæ ex ipso Bardi: Sed suspensio orta ex promotione destituta Ordinarii licentia, est pura pœna: ergo nequit per Bullam remitti, quod est contra prius dictum ejusmodi Bardi. Minor autem hujus argumenti manifeste probatur ex regula dicta *n. 2. & 3.* Suspensio enim imposita ad tempus, *donec judex judicaverit*, est pura pœna: At suspensio orta ex promotione sine licentia Ordinarii est imposita ad tempus, *donec judex judicaverit*: Ergo est pura pœna. Ecce Text. Trid. *sess. 23. c. 8. de reform.* quod hanc suspensionem imposuit: *Unusquisque a proprio Episcopo ordinetur. Quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei permittatur, nisi ejus probitas, & mores Ordinarii sui Testimonio commendentur. Si secus fiat, ordinans a collatione ordinum per annum, & Ordinatus a susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur expedire, sit suspensus.*

CAPUT II.

Quæ culpa requiritur ad incurrendam suspensionem?

1 UT incurratur a persona particulari suspensio integra afferens illos duos utrosque effectus quos *c. 1. n. 1.* declaravimus, sive hæc ut censura, sive, ut pœna, sive a jure sit lata, sive ab homine requiritur aliqua culpa. Ratio est quia, si sit pura pęna, supponit culpam, quæ sit punienda: si sit censura, seu medicina, requirit item culpam, quæ sit sananda.

2 Aliquam dixi: nam ex probabili Henriq. *c. 27. n. 159.* & Avila *3. p. d. 3. dub. 3.* sententia satis est venialis, sed est æque probabile, necessario requiri mortalem, ut sustinet Vasq. *p. 2. d. 153. c. 5.* Suar. *d. 4. de cens. sect. 4.* Con. *d. 13. d. 3.* G. Hurt. *de susp. diff. 7. n. 9.* aliique de qua re nos diximus *l. 3. de Sacr. Miss. c. 1. §. 8.* & docet Gibal. cum aliis *de cens. disquis. 5. d. 2. n. 5.*

3 Dixi (*a persona particulari*) Nam, ut incurratur suspensio ab universitate, erit distinguendum. Si enim suspensio feratur distributive contra singulos de universitate, de capitulo, de collegio, &c. requiritur culpa in singulis, quia tunc est suspensio fulminata contra personas particulares, licet multas. Si vero feratur collective contra omnes, ut sunt partes, seu membra ejusdem communitatis, non requiritur culpa in singulis; tunc enim suspensio sic lata afficiet omnes de communitate, ut sunt ejus partes, cum ergo omnes sint partes, omnes afficiet suspensio, quia, quando major pars communitatis delinquit, judicatur delinquere tota communitas, quare tota erit suspensa, etiam minor pars, licet ea non deliquerit. Nec est inconveniens, quod hi pauciores amittant jus acquisitum præstandi actiones solitas exerceri a communitate, quia non amittunt per se; sed per accidens, siquidem communitas, quando est suspensa ab aliquibus actionibus perinde est, ac si nulla communitas esset in ordine ad actiones illas: Communitate ergo, quasi deficiente, quid mirum, si ejus partes, sive culpantes, sive non culpantes, etiam ipsæ deficiant? Ut ejus partes, inquam; nam, ut sunt personæ privatæ, nihil tunc amittunt.

4 Inquires: Si quæ communitas peccaverit quidem, faciendo contra præceptum prohibens aliquid sub pœna suspensionis ipso facto incurrendæ, sed nesciverit illi peccato esse affixam suspensionem illam ne incurret?

5 Resp. Incurrere probabiliter putat Lezan. *t. 1. qu. Reg. c. 14. n. 4.* quia Pontifex non utitur, inquit, in his similibus prohibitionibus sub pœna suspensionis verbo (*præsumens*) quare tunc illa suspensio incurri debebit, tametsi non adsit dolus, & præsumptio, satis enim erit, si adsit peccatum.

6 Verum probabile etiam est, teste Pasq. *cent. 4. q. 358.* non incurrere quia est probabile ad illam incurrendam requiri scientiam talis pœnæ, seu censuræ: nam si est pura pęna, *l. 1. in Dec. c. 2. §. 10. a n. 9.* dictum a nobis est, requiri ejus cognitionem, ut incurratur, si vero est censura, erit medicina, quæ etiam teste Sanch. *lib. 9. de matr. disp. 32. num. 21. fine*, Suar. *de cens. d. 4. sect. 9. num. 19. & 20.* cognosci debet, quia, nisi medicinam cognoscam, medicinam mihi applicare non possum.

7 Inquires iterum. Qui metu gravis mali cadentis in virum constantem eas actiones facit, quibus annexus est incursus in suspensionem, illam ne incurret?

Respondeo, illam non incurrere, ut ex supradictis *c. 2. de excomm.* patet, qui locus est a te recolendus propter hoc aliaque multa *ibidem* latius pertractata.

TRACTATUS III.
SELECTA
DE
INTERDICTO.
CAPUT PRIMUM.

Quid servandum est hodie in Interdicto locali Generali?

§. I. *Præmittitur breviter, quid sit interdictum.*

1 INterdictum Ecclesiasticum absolute, & sine limitatione latum, est regulariter censura, qua Fidelibus vetatur Primo, Officia Divina celebrare.

Secundo, aliqua Sacramenta ministrare, vel suscipere, puta Eucharistiam (nisi in mortis periculo) Extremam Unctionem (nisi forte in eodem articulo, quando quis non potuit de proximo suscipere Sacramentum Pœnitentiæ) & Ordinem. Nam Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, & satis probabiliter Matrimonium non vetantur, ut distinctios videre omnino debes apud Doctores passim.

Tertio vetatur Ecclesiasticam sepulturam Defunctis exhibere.

Hoc vocatur, & est interdictum integrum: nam cæterum ipsum potest ab imponente limitari secundum Nav. Avilam, aliosque cum Lesd. *de interd. d. 4. q. 2.* ad aliquos effectus tantum, quia hi tres effectus interdicti non sunt ita in jure connexi, sicuti sunt effectus excommunicationis, quos dividere non potest quilibet Prælatus, sed Pontifex summus duntaxat.

2 Dictum autem est Primo (*est Censura*) in quo convenit cum excommunicatione, & suspensione. Censura autem est pœna medicinalis, quæ solum infligitur, ut quis a contumacia recedat.

3 Dictum tamen est Secundo (*regulariter*) Nam, sicuti suspensio potest ferri & ut censura, & ut mera pœna in vindictam peccati commissi, ita & interdictum. Verum, quia valde raro, ne dicam nunquam, ut vult Bardi *in exposit. Bull. Cruc. p. 2. tr. 6. c. 7. sect. 2. a n. 17.* interdictum imponi solet ut mera pœna, idem addidimus illud *regulariter est censura*.

4 Regula autem dignoscendi utrum censura sit, utrum mera pœna eadem prorsus est, quæ in suspensione, quamque diximus *in Tr. præced. cap. 1.*

§. II. *Præmittitur breviter, quotuplex sit interdictum.*

1 TRiplex profecto est, personale, locale, mistum. Personale est illud, quo ipsa persona prædictis prohibitionibus afficitur. Is ergo, qui sic personaliter erit interdictus, feret secum impositas prohibitiones in quemcumque locum pervenerit, quamvis nullo interdicto subjectum.

2 Locale est illud, quo locus aliquis prædictis prohibitionibus astringitur: hoc est, quo in ejusmodi loco vetantur fideles illas actiones prohibitas exhibere. In hoc ergo interdicto, personæ fidelium non immediate,

diate, ratione sui, sed mediate, puta ratione loci, ab illis actionibus arcebuntur. Nam propterea, si personæ egrediantur ab illo loco, poterunt libere se gerere, &c.

3 Mistum est, quo tum personæ, tum locus prohibetur, &c.

4 Porro subdividuntur deinde eadem interdicta, ut aliud sit personale generale. Aliud personale speciale, seu particulare. Et rursus. Aliud sit locale generale. Aliud sit locale particulare.

5 Personale generale est, quando interdicitur populus (qui in hac materia comprehendit etiam habitantes in suburbiis) universitas, capitulum, collegium, nempe communitas quælibet, faciens unum corpus morale, seu politicum.

6 Personale speciale est, quando interdicitur hic, vel ille, etiamsi sint plures, sic iste ille, & ille, &c. vel sic, *Interdicuntur omnes, qui tale sacrilegium commiserunt*: quo pacto non interdicuntur, ut partes communitatis, sed singuli, ut personæ particulares.

7 Locale generale est illud, quo interdicitur locus, qui a communitate incolitur, v. g. Provincia, Civitas, Villa, &c. Unde tunc interdicuntur omnia, & singula loca, ut partes sunt communitatis. Comprehenduntur etiam suburbia, *C. Si Civit. de excom. in 6.* Civitate interdicta, etiam alterius dominii, etiam Ecclesiæ Regularium exemptorum, quia secus suo rigore frustraretur interdictum. Vide Trident. *sess. 25. c. 12. de Reform.*

8 Locale particulare est illud, quo interdicitur locus particularis, vel loca particularia, hæc illa, & illa, &c. quæ sunt in aliqua Provincia, Civitate, Villa, &c. non quidem, ut partes communitatis, in qua sunt, sed ut particulares Ecclesiæ.

His in memoriam redactis, ut respondeam quæstioni in titulo hujus capitis propositæ, sequentem §. instituo.

§. III. *Quidnam mitigaverit Bonifacius VIII. in Interdicto locali generali?*

1 JUre antiquo, *C. Permittimus de sent. excomm. Cod. Quod in te de pœn. & remis.* concedebatur Primo, Parochis, & Rectoribus Ecclesiarum, tempore interdicti, semel in hebdomada Missam celebrare, pro conficienda Eucharistia, quæ asservari pro infirmis consuevit.

2 Secundo, Clericis concedebatur posse legere horas Canonicas sine cantu, idque non a pluribus, quam tribus simul.

3 Tertio, concedebatur solum Pœnitentia, & Viaticum morituris.

4 Quarto, concedebatur, ut Clerici qui non essent specialiter interdicti, & interdictum generale servaverint, possent in cœmeteriis sepeliri.

Concessio prima celebrandi privatim officia?

5 At jure novo Bonifacius VIII. C. *Alma Mater de sent. excom. in 6.* amplians prædicta, concedit Primo, ut tempore generalis interdicti localis, ut vult Lezana *V. interdict. n. 16. junct. n. 22.* (quare non in locali speciali, nec in ullo personali, ut constat ex contextu dicti *Cap. Alma Mater*, & ex intentione Pontificis, atque ex ipsa praxi) concedit, inquam, ut Ministri Ecclesiæ, atque adeo Religiosi non interdicti personaliter, teste G. Hurt. *de interd. diff. 7. n. 19.* licite valeant quotidie Missas, & alia divina Officia celebrare (non autem in Oratoriis privatis, quamvis alias approbatis ad sacrificium) ac si nullum adesset interdictum, cum sequentibus tamen conditionibus: Prima, ut id fiat januis clausis; Secunda, ut submissa voce, qui scilicet audiri moraliter nequeant; Tertia, ut non pulsentur Campanæ, intellige ad convocandum populum; nam cæterum poterunt eæ pulsari ad convocandum ad concionem, ad salutationem Angelicam recitandam, ad dici horas designandas. Ad elevationem autem Sacræ Eucharistiæ in Missa, aliqui ut Lezana *V Interd. n. 26.* negant, concedunt aliqui, ut G. Hurt. *de interd. diff. 7. n. 20.* quod posterius probabilius est, quia tunc non pulsatur campanula, ad convocandum populum, sed ad eos monendos, qui sunt in Ecclesia, de reverentia exhibenda: Quarta, ut excludantur excommunicati, & interdicti personaliter.

Hæc concessio facta solum a Bonifacio est prædictis Ecclesiæ Ministris; nam cæteri omnes, non solum, qui dederunt causam interdicto (hi enim semper in jure *C. ult. de verborum signific. in 6.* habentur, ut interdicti personaliter, ac specialiter) verum etiam illi, teste G. Hurt. *loc cit. n. 21.* qui habitant in illa Civitate, seu loco interdicto: quia, secus nullum fere esset interdictum ejusmodi, si prædicti omnes possent admitti ad officia, quamvis privatim celebranda.

6 Ex eo, quod Bonifacius concedit clericis, atque adeo Religiosis modo dicto divina Officia celebrare, colligit Hurtadus, *de interd. diff. 9. n. 29.* Bonac. *de interd. dubitat. 5. p. 5. n. 13.* concedi posse, eos tempore interdicti localis generalis cum iisdem conditionibus sepeliri in Ecclesia, quod est plus quam sepiliri in cœmeterio: quod poterant jure antiquo, ut diximus *n. 4.*

Concessio secunda celebrandi publice in quibusdam Festis.

7 Concedit Secundo, in dicto interdicto generali locali Bonifacius, ut in diebus festis Natalis Domini, Resurrectionis, Pentecostes (& quidem ex probabilissima sententia, tum in primo, tum in sequentibus duobus atque in Natali Domini in tribus sequentibus, quia ii certe pertinent ad eamdem solemnitatem) & in Festis Assumptionis Sanctissimæ Virginis, Festoque Corporis Christi cum tota octava (hoc ultimum concessit Martinus V. & Eugenius IV.) concedit, inquam, ut divina Officia etiam publice celebrentur, ac si interdictum nullum locale adesset, exclusis tamen excommunicatis, sed ipsis interdictis admissis, sub ea lege, ut qui causam interdicto dederunt non appropinquent ad altare.

8 Nota autem hic Primo, festivitates ejusmodi incipere a primis vesperis, ac finiri in completorio inclusive: ad festum enim, etiam pertinet completorium.

9 Nota Secundo, iis, qui causam interdicto dederunt, quia censentur interdicti personaliter, non concedi in prædictis solemnitatibus communionem, sed posse solum Missis, ac divinis Officiis interesse, hi enim removentur ab Altari.

10 Nota Tertio, discrepare Doctores, an illis, qui interdicto locali causam non dederunt, concedatur in diebus prædictis communio, aliis negantibus, ut G. Hurt. *loc. cit. diff. 7.* cum Avil. & Silv. concedentibus aliis, ut Suar. *d. 33. de Cens. sess. 1 n. 36.* Coninch. ap. cit. Hurt. Mihi videtur utrumque esse probabile, quia illa verba Bonifacii: *interdicti, qui non dederunt causam, admittantur in his Festis ad participationem divinorum*, significare possunt, iis concedi Communionem, id enim videtur sonare illud *participatio divinorum*, sed quia sonare etiam possunt divinorum Officiorum consortium, dumtaxat externum; ideo quam mavis sententiam libere amplecti integrum erit tibi.

11 Non solum in his Festis, verum etiam aliis quibuscumque diebus consueto comitatu, tempore interdicti deferendam esse Communionem ad infirmos, dixi *in Opusc. de Comm. c. 6. §. 7.*

12 Nota Quarto, dubitari a Doctoribus, an tempore prædictarum Festivitatum concedatur interdictis sepeliri cum omnibus solemnitatibus, etiam in loco, perinde, ac interdictum non adesset. Conceditur per aliquos, ut Silv. Nav. Sorum, Henriq. apud Bon. *de inter. d. 5. p. 6. n. 7.* quia si Bonifacius concedit principale, idest divina Officia celebrare, concedit accessorium, nimirum sepulturam Ecclesiasticam, quæ accessoria est ad Officium defunctorum. Confirmant, quia ex Sacro Textu cap. Sanc *dist. 14. q. 4. Quibus communicamus vivis, possumus communicare & mortuis*: at illis diebus communicamus vivis, ergo & mortuis, eos sepeliendo. Negatur per aliquos Suar. Avil. Coninch. Filliuc. Ugol. ap. Bonac. *l. c.* quia nolunt sepulturam connumerare inter divina Officia, quæ solum tunc conceduntur. Utrumque probabile.

Concessio tertia tradendi omnibus Sacramentum Pœnitentiæ.

13 Concedit Tertio Bonifacius, ut in memorato interdicto locali generali, possit omnibus, sive sane, sive male valentibus, ministrari Sacramentum Pœnitentiæ, exceptis excommunicatis, & iis, qui dederunt causam interdicto: cum ex jure antiquo, ut vidimus, solum concederetur id morituris.

14 Nota tamen Primo, excommunicatis, iisque, qui dederunt causam interdicto, concedi *C. dicto Alma Mater*, Sacramentum Pœnitentiæ in articulo mortis; sed, si delicto satisfacient, vel sufficientem dabunt cautionem de satisfaciendo, vel si neutrum ex his possint, si jurent, quamprimum satisfacturos, vel facturos, quantum possunt, ut satisfactio a delinquentibus exhibeatur.

15 Nota Secundo, illum esse tempore interdicti, teste Lez. *V. Interd. n. 12.* Confessarium, & posse licite absolvere, qui alias habet jurisdictionem, & approbationem legitimam, & non est interdictus personaliter; si enim personaliter esset interdictus, illicite se gereret, peccaretque graviter, violando interdictum, quo afficitur. Quod si esset interdictus generaliter, solum licite posset, si causam non dedit interdicto. Excipiendus semper est casus urgentis necessitatis, eo modo, quo in superioribus *l. 5. in tr. de casib. reser. c. 12. per totum* dictum est late.

CAPUT II.

Quid indulserit Concilium Constantiense in Interdicto.

1 IN Tractatibus superioribus sæpe dictum est, Concilium Constantiense, seu Martinum V. concessisse, ut cum fidelibus quacumque censura ligatis (nisi nominati fuerint, publiceque denuntiati, vel publici clericorum percussores) possemus communicare in divinis, & humanis eo modo, quo in tract. de excommunicatione explicari solet. Quoniam igitur interdictum censura est, quid ipsi indulgeat in hac communicatione Martinus, videndum est.

2 Et quidem, ex vi interdicti, tres communicationes tantum prohibentur ex jure. Primo enim, interdicti non possunt licite a fidelibus sepeliri in loco sacro. Secundo, clerici non possunt licite coram dictis interdictis divina Officia celebrare. Tertio iis, quibus commissa est cura Ecclesiæ, non possunt licite permittere, ut interdictus divinis Officiis assistat.

3 Quærimus ergo, an Martinus V. aliquid in prædictis tribus communicationum generibus, mitigaverit: & mitigasse certum est. Nam Primo, fideles, sive clerici, sive laici possunt hodie sepelire in loco sacro non interdicto eos, qui, quamvis interdicti sint, etiam personaliter, non sunt tamen nominatim, ac publice, ut interdicti denunciati. Imo eosdem, ut dico, non denunciatos nominatim possumus sepelire in loco sacro interdicto, quamdiu locus non sit nominatim, ac publice denunciatus, ut interdictus.

4 Secundo, Clerici licite possunt celebrare Divina coram iisdem etiam personaliter interdictis (quod si hi se ingerant, ipsi peccabunt, non vero Clerici) possunt, inquam, nisi ii coram quibus sint nominatim ut interdicti denuntiati.

5 Tertio, illi, qui curam habent Ecclesiæ, possunt admittere eosdem etiam personaliter interdictos (Quod, si hi se ingerant, ipsi peccabunt, non illi) possunt, inquam, si pari modo hi admittendi non sint nominatim denuntiati, ut interdicti.

6 Porro illa hic agitari solet difficultas; an communitate denuntiata publice, ut interdicta, intelligantur sic denuntiati etiam singuli de communitate illa, ita ut singuli, ut interdicti nominatim, sint modo jam dicto vitandi; An solum sint vitandi, ut partes, & membra illius, atque adeo solum in actionibus propriis communitatis?

7 Resp. Etiam singulos putat Suar. Filliuc. Henr. Sayr. Coninch. apud Bonac. *de interd. d. 5. p. 5. n. 10.* citans, ac sequens, quia secus inutilis esset hæc denuntiatio; Si enim singuli denuntiati non includantur, nihil, vel parum refert esse communitatem denuntiatam.

8 Nequaquam singulos, censet Alterius, Nav. aliique apud eumdem Bon. Sa *in utraque edit. V. interd. n. 3.* Simile quid dicit Gibal. *de cens. disp. 4. q. 5. n. 8.* loquens *de suspens. communitatis*, quia si solum partes, ut partes illius, atque adeo singuli, non ut privatæ personæ, sed ut ad unum corpus politicum pertinentes. Neque tunc erit inutilis denuntiatio, quia faciet, ut tota communitas in iis vitanda sit, quæ ipsam tangunt, quamvis non in iis, quæ tangunt particulares personas, quæ, ut sic nullo modo sunt, ut interdictæ, denuntiatæ.

9 Video sententiam Suarii esse communiorem, sed hanc Alterii esse probabilem, & fortasse probabiliorem etiam video.

Atque hæc pauca satis de interdicto, cujus rara est praxis, & de quo innumeri Doctores sunt, qui agunt.

TRACTATUS IV.

DE

IRREGULARITATE.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Irregularitas.

1 IRregularitas (quæ censura non est, nec in universum, pura pœna, ut patebit ex dicendis, & videri late probatum potest apud Gibal. *de irreg. c. 1.*) est impedimentum, ut vult Sayrus *de censur. l. 6. c. 1. n. 9.* Coninch. *de irreg. d. 18. n. 1. d. 1.* Turrian. *de cens. l. 8. dis. 57. dubit. 1.* G. Hurt. *de irreg. diff. 1.* Canonicum primario, & directe impediens fideles a susceptione Ordinum, secundario autem, & indirecte impediens ordinatum ab eorum usu, & impediens item eosdem a beneficiis, jurisdictioneque Ecclesiastica juxta mox pluribus explicanda.

Hæc descriptio clarissima reddetur ex dicendis, præsertim *a c. 6.* ubi prædicti effectus irregularitatis separatim enodabuntur.

2 Illud dumtaxat hic non est sine explicatione prætermittendum, puta cur tam signate dictum est (*Impedimentum canonicum?*)

Resp. Quia

Resp. Quia certa est omnium, ut Suar. *de cens. d. 40. sect. 1.* Coninch. *l. c. n. 8.* & Theolog. Antiquor. *in 4. d. 15. q. 3. ar. 2.* sententia, irregularitatem totam pendere, tanquam a causa efficiente, a jure canonico, quod fertur a Summo Pontifice, ita ut non possit imponi ab ullo alio jure speciali, vel præcepto, vel sententia latis ab inferioribus Papa. Vide id latius apud citatos.

CAPUT II.

De subjecto Irregularitatis.

1 SUbjectum, seu is, qui denominatur irregularis, est ille, qui Primo, capax est Ordinis; & Secundo, qui juri est canonico subjectus. Cum enim irregularitas sit impedimentum a jure canonico inductum, quo vetatur Ordinum susceptio, eorumdemque usus, memoratam utramque conditionem requiret in subjecto, cui ipsa affigi debet.

2 Hinc Primo, non baptizatus, hinc Secundo, femina, hinc Tertio, perpetuo amens, quia non sunt Ordinum capaces, nec erunt capaces irregularitatis. Huc reduco Summum Pontificem qui non est subditus irregularitatem imponenti. Quare falsum est, quod asserit Diez, *in prep. Crim. Canon. c. 56. n. 6.* Pontificem summum fore irregularem, si propria manu aliquem occidat. Imo quamvis non debeat, ut habet Bonac. *de cens. d. 7. q. 1. p. 2. n. 8.* Suar. *d. 40. de cens. sect. 7.* irregularis saltem publicus, eligi ad Summum Pontificatum, est enim eo gradu indignus; si tamen eligatur, continuo liberatur ab irregularitate.

3 Hinc Secundo, Episcopi, imo & Cardinales subditi sunt irregularitati, quia subditi sunt juri communi canonico, *C. quia pericul. de sent. excomm. in 6.* a quo irregularitas imponitur, & licet ipsi, nisi exprimantur, non intelligantur comprehensi a lege universali suspensionis, & interdicti, sic jure canonico ob eorum dignitatem disponente, comprehenduntur tamen a lege universali excommunicationis, & irregularitatis, quia non apparet jus excipiens ab illis. Ita aliis citatis Leand. *de Irreg. tr. 1. d. 2. q. 6.*

4 An non baptizatus, si deinde baptizetur censendus sit liber ab irregularitate ex homicidio v. g. commisso ante Baptismum, commodius dicemus infra *c. 23. §. 1.*

CAPUT III.

Quibus verbis infligatur a jure Irregularitas.

1 PRimo, si in jure canonico, cujus est irregularitatem imponere ut supra decuimus, sic dicatur: *Sit irregularis, irregularitatem contrahat, &c.* clarum nimis est, tunc infligi irregularitatem. Unum noto, in vetustiori jure hanc vocem irregularitatis non inveniri, non quia usus irregularitatis non fuerit, sed, quia hæc vox non usurpabatur, utebantur autem aliis dicendi formulis æquivalentibus. Has formulas enumerant Henriq. *l. 14. r. 1.* Vivald. *in Candel. p. 3. de irreg. n. 2.* Suar. *de cens. d. 40. sect. 8.*

2 Si per futurum tempus sic dicatur: *Erit, fiet, evadet irregularis, expelletur ab altari*, multo magis, si dicatur: *Sit irregularis, repellatur ab ordine, &c.* inducetur irregularitas ipso facto. Ita Suar. *disp. 40. de cens. sect. 8. n. 3.* Ratio est, quia irregularitas non pendet a futuro ministerio Judicis, unde illud futurum (fiet, erit, &c.) solum notat, deinceps te debere reputari irregularem, non vero necessarium esse, ut præcedat Judicis sententia. Non esse ita in censuris diximus *in tr. de excom. r. 1.*

3 Quod si, omnibus expensis, res dubia remanet, an scilicet verba significent induci irregularitatem, nec ne, cum hoc sit dubium juris, est judicandum, non infligi irregularitatem, quia irregularitas debet esse expressa in jure, quæ expressio non adest, quando omnibus perpensis res est dubia. Imo etiam si adderetur in jure, quod *talis pœna sit dispensatione delenda*, adhuc per hæc sola verba non tollitur dubium, nam, ut notat Suar. *l. c. n. 10.* necessitas dispensationis potest cadere in alias pœnas, quæ non sint irregularitates.

CAPUT IV.

Quinam actus requiratur in subjecto ad irregularitatem ex delicto incurrendam?

1 DIxi (*ex delicto*) nam ad irregularitatem ex defectu, nequaquam facit hæc præsens questio, quia irregularitas incurritur sine peccato. Ad eam autem ex delicto, requiritur *Actus externus, Opere consummatus, deliberatus, peccaminosus cognitus in ratione pœnæ*. Discurre per singula.

§. I. *Actus debet esse externus.*

1 ECclesia sive nequit, ut vult Propos. *in 3. p. q. 5. de irreg. d. 2. n. 5.* G. Hurt. *de irreg. d. 1. diff. 1. n. 6.* Suar. *de cens. d. 40. sect. 3. n. 6.* Avilla *de Cens. p. 2. d. 2.* Graff. *l. 2. decis. c. 62. n. 5.* sive non vult umquam punire, sive judicare de actibus mere internis, multo minus vult, eos punire irregularitate, quæ est gravissima pœna.

2 Actus tamen externus licet occultissimus capax est irregularitatis. Ita Suar. *l. c. n. 21.* Avil. *l. c.* Coninch. *de Sacr. d. 18. d. 2.* Leand. *de irreg.* multos citans *tr. 2. d. 10. q. 5. & d. 27. q. 19.* contra paucos dicentes incurri ex occulto, inter quos est miranda forte approb. a Diana *p. 11. tr. 1. res. 26.* sed exceptus (certe immerito) a Bruno *de Privil. Reg. tr. 5. c. 4. prop. 1.* statim enim ac actus in externum prodit, manifestus ex se est, judicioque Ecclesiæ subditus.

Adde Trid. *Sess. 24. c. 7. de Ref.* dicens, homicidam, etiam occultum, esse ab Altari repellendum.

3 Neque obstat, quod ex dictis sequeretur, hominem, si velit dispensationem irregularitatis, debere Prælato manifestare suum delictum occultum, ut is judicet de dispensationis causa: non obstat, inquam, quia ejusmodi manifestatio est voluntaria, potest enim irregularis non petere dispensationem, si velit suum impedimentum superiori non declarare.

4 Quod si contingat, aliquem abstinere non posse ab usu Ordinis, v. gr. a celebranda Missa, nisi cum gravi infamia suum crimen divulget, jam non cogetur, ex hoc capite, desistere ab ejus usu, dum periculum infamiæ durat, ut docet Navarr. *in man. c. 27. n. 239.* & Corduba, *casu 41. n. 142.* nosque infra, *c. 14. §. 3. n. 3.* breviter, & latius supra *de excom. t. 2.* explicabimus cum communi sententia contra Valerum *in differ. utr. for. V. irreg. diff. 8.* aliosque, & universaliter ejusmodi dispensationes debere ita prudenter fieri a superiore, ut non infametur peccator occultus, monemus omnes, id enim ex regula generali de vitanda proximi infamia pro certo supponendum semper est.

§. II. *Opere consummatus.*

1 HOc est, debet actus in specie, sub qua prohibetur, esse perfectus.

2 Hinc, qui mortem alicujus concupivit, qui eamdem tentavit, qui vulnus, etiam lethale inflixit, non fit irregularis, si mors ex vi illius ad mortem secuta non sit, quamvis per miraculum non sit secuta, quia pœna hæc, seu onus irregularitatis, cum odiosum sit, restringendum est ad opus integre consummatum, quando aliter expresse non est in jure dispositum. Ita communiter Doct. ut Suar. *l. c. sect. 2. n. 13.* Farin. *in frag. V. irreg. n. 427.* Ugol. *de irreg. c. 5.* G. Hurt. *de irreg. dis. 1. diff. 2. n. 6.*

§. III. *Plene deliberatus.*

1 ITa profecto: non enim tam gravi oneri, seu pœnæ, qualis est irregularitas, est subjiciendus homo, nisi ob actum humanum, & perfecte voluntarium.

2 Hinc infans, dormiens, amens, seu furiosus, ebrius, &c. si occidat, vel rebaptizetur tempore carentiæ rationis, non fient irregulares. Vide Clement. Unde, *de homicid.* Suar. *l. c.* unde, nec recte Gibal. *de irreg. c. 4. q. 2. n. 13.* ulla indigent dispensatione, quando postea usum rationis resument. Porro ex hac certa doctrina duæ emergunt sequentes quæstiunculæ.

PRIMA QUÆSTIO.

Dormiens, vel ebrius assuetus occidere.

3 SI quis tempore somni, vel ebrietatis, vel furoris solitus occidere, bibat, vel comedat ea, ex quibus scit, ita affici, ut hominem in ejusmodi tempore occidat, est ne irregularis? Videtur enim non esse, quia hæc occisio, licet denominetur deliberata ab actu advertentiæ præcedente ipsam occisionem, in se ipsa tamen est formaliter libera, quia actu fit, dum homo inops est rationis.

4 Resp. sub necessaria distinctione. Si is non prævidit occisionem futuram, quod esse non raro potuit, quia non erat assuetus eo tempore somni, vel ebrietatis occidere, non erit irregularis, etiam si per gravem culpam se v. g. inebriaverit, vel cubitum ierit cum intentione occidendi suo tempore inimicum: Manifesta est ratio, quia sic occisionis actus nulla ex parte est deliberatus, & voluntarius.

5 At si is prævidit, quia v. g. erat assuetus eo tempore occidere, & non apposuit sufficientem diligentiam, ne occideret, claudendo v. g. januam domus, adhibitis custodibus, &c. multo magis, si data opera, ut hominem occidat, bibat, vel comedat, somnove se dedat, erit irregularis. Ratio est, quia tunc adest causa culpabilis occisionis, cui culpæ semper annectitur a jure irregularitas, sive ea culpa fuerit ante ipsam occisionem, unde occisio sit denominative libera, sive culpa fuerit in ipsa occisione, unde occisio sit libera formaliter. Patet, quia secus non esses irregularis, si post propinatum tuo inimico venenum, vel post inflictum vulnus, ex quibus is post dies mortuus est, tu interim, ante inimici mortem, resipueris a peccato, & involuntaria omnino actu tibi sit ejusmodi mors. Sufficit ergo, ad incurrendam irregularitatem, occisionem esse denominative liberam, nempe ex causa antecedenter libere data, ut communiter docent Doctores, Sancin. *in C. ad audientiam n. 1. de homic.* Majol. *de irreg. l. 5. c. 48. n. 11.* Covarr. *in Clem. Si furiosus p. 3. initio, n. 3.* Ugol. *c. 24. n. 3. & c. 25. n. 4.* Sylv. *V. Ebriet. q. 4.*

6 Confirmatur Primo, quia, dum Sacri Canones homicidam voluntarium repellunt ab altari, non distinguunt de voluntario in se, & in causa. Cum igitur voluntarium in causa sit in omni proprietate voluntarium, non possumus trahere Canones quasi ii loquantur solum de voluntario in se. Instar omnium sit *C. de cætero, de homicidio*, quod solum voluntarium in causa sufficere dicit, ad incurrendam irregularitatem.

De cætero (inquit) *noveris, quod Diaconus, qui homicidii causam dedisse videtur, non ad Sacerdotium promovendus.*

7 Confirmatur Secundo, quia qui eligit medium, Canem, v. g. Ursum, Leonem ad occidendum inimicum, vel qui prævidet per illud medium esse inimicum occidendum, secuta occisione, fit irregularis, At qui se inebriat, ut occidat, ut & qui sine ejusmodi intentione prævidet tamen occisionem, voluntarie eligit, vel admittit se ipsum in illo amentiæ statu, tanquam medium, & instrumentum occisionis: ergo, &c.

8 Pater Martinus Prates *in manusc. de irreg. d. 1. c. 4. n. 12. fol. mihi in Colleg. 15.* nostræ Societatis Theologus magnæ litteraturæ in opere de irregularitate, quod in publicam lucem morte præventus afferre non potuit, cujus exemplaria omnibus numeris absoluta in Bibliotheca nostræ Domus Professæ, nostrique Collegii hic Panormi servantur, putat, probabilius esse (licet fateatur, præcedentem sententiam esse probabilem) quod ejusmodi assuetus occidere in ebrietate, somno, vel furore, etiam si prævideriit occisionem, nec diligentiam, ne ea sequeretur, apposuerit, non fore irregularem, quamvis re ipsa sequatur occisio. Hanc sententiam, quam, nullo Auctore citato, affert, pluribus probare contendit, probationisque summa fideliter collecta hujusmodi est. Quoties aliquis aliquid agens liberatur in jure ab irregularitate ob aliquam circumstantiam, toties, illa circumstantia interveniente, irregularitas non incurritur, ut accidit in occidente ob sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, & in accusante reum mortis cum legitima protestatione Canonica: Sed in jure *Clem. Si furiosus de homicidio*, liberator ab irregularitate, qui in circumstantia somni, vel ebrietatis, vel furoris aliquem occidit: Ergo semper, hac circumstantia interveniente, liberabitur. Subsumit: At in casibus, de quibus nostra præsens est disputatio, is, qui occidit, quamvis voluntarie in causa, occidit tamen in circumstantia somni, ebrietatis, vel furoris; ergo etiam in his casibus ab irregularitate liberabitur.

9 Profecto debilis adeo videtur mihi hæc ratio, ut non audeam ejusmodi sententiam probabilitatis nomine decorare. Falsa enim est prædicti argumenti minor, Nam Pontifex in illa Clementina, ideo immunes ab irregularitate pronunciat dormientes, infantes, furiosos (quibus adde, propter identitatem rationis, ebrios, licet hi in textu non exprimantur) quia ii supponuntur ex nulla libertate, ne in causa quidem, homicidium committere. Ratio ergo, cur prædicti liberentur ab irregularitate, non est ipsa actualis carentia rationis dumtaxat, quam carentiam affert materialis somnus, vel ebrietas; sic enim liberaretur propinans venenum, vel lethaliter vulnerans, ut modo diximus, sed est carentia rationis cum nulla voluntate, nec antecedenti, nec præcedenti occidendi. Audi Glossam citatæ Clementinæ *Furiosus* sic dicentem: Furiosus, sive continuo furore laboret, sive per intervalla; quamdiu furit, pati potest injuriam, sed non facere, & quod per eum fit, habetur perinde, ac si casu aliquo accidisset, sine facto personæ, unde, si damnum dat, non tenetur *l. Aquilia*, sed est perinde, ac si quadrupes fecisset, vel tegula cecidisset, & idem dicitur de infante, &c. Nota illud (sine facto personæ) & illud (perinde, ac quadrupes, vel tegula.) At in casu nostro adest factum personæ, quo antecedenter prævidit, & non cavit occisionem.

10 Confirmatur ex ipso Textu, qui sic habet:

Si furiosus, aut infans, seu dormiens hominem mutilet, vel occidat nullam ex hoc irregularitatem incurrit. Et idem de illo censemus qui mortem aliter vitare non valens suum occidit, vel mutilat invasorem,

Nota

Nota illud (ex hoc) quasi dicat, non autem ex alio capite antecc-
enti, per quod ille causa libera actionis fuit.

Ad illud exemplum de occidente alium ob sui defensionem, dico, alsum assumi: non enim semper is liberatur ab irregularitate; nam, excedit limites moderaminis suæ tutelæ, & sic occidat, erit irregularis, ut infra *c. 15. §. 15. & mox §. seq. n. 7.* ex omnium sententia dicear latius, ergo falsum est semper in circumstantia suæ defensionis, ominem liberari ab irregularitate, si aliquem occidat.

SECUNDA QUÆSTIO.

Impubes occidens an incurrat irregularitatem.

IN *Opusc. de communione c. 4. §. 2. n. 13.* sententiam negantem, tanquam probabiliorem amplexus sum, nec video, cur in eadem persistere non valeam, quam etiam sequuntur multi, ut Sa *V. Cens. n. 2. ag. præcept. Eccl. 2. l. 1. c. 3. n. 14.* Sot. cit. a Naldo *V. Primum duodecimum,* Val. *t. 4. disp. 7. q. 9. p. 4.* Cast. *t. 1. tr. 3. d. 1. p. 24. §. 2. n. 9.* Jo: Sanch. *d. 6. n. 18.* Diana *l. mox citand.* qui universaliter docent, pueros impuberes, quamvis usu rationis pollentes, sive septennio majores, sive minores, nulla censura, nullisque pœnis affici ab Ecclesia (excipiunt liqui ex his excommunicationem ob percussionem Clerici.) At irregularitas ex delicto, de qua hic agimus, pœna sine dubio est. Eandem etiam sententiam sequuntur alii, ut Jo: Sanch. *l. c.* Castr. *T. 1. t. 3. d. 1. p. 24. §. 2. n. 9.* Dian. *p. 3. tr. 6. res. 88. & p. 11. tr. 2. res. 56.* qui signate ejusmoi pueros excludunt ab ipsamet irregularitate.

TERTIA QUÆSTIO.

Occidens ex metu.

AN si quis occidat injuste aliquem coactus ab alio metu cadente in constantem virum incurrat in irregularitatem. Dixi per liam occasionem, supra *tr. 1. de excom. c. 2. §. 1. n. 7.* non incurrere: incurrere vero, si metus est levis mali. Si quis juste occidat simili me- coactus, dicam infra *c. 15. §. 12. n. 15.*

§. IV. *Peccaminosus.*

QUæritur, an ad incurrendam irregularitatem ex delicto, satis sit peccatum veniale, an omnino requiratur mortale? Mortale semper esse necessarium, affirmant plerique, pauci tamen negant, dicentes, satis esse veniale.

2 Ratio horum negantium, scilicet Sylv. *V. Ebrietas q. 2.* Armil. *V. Irreg. n. 14.* Cord. *l. 2. q. 26.* Mol. *de Just. t. 4. tr. 3. d. 77. a n. 1.* vocantis hanc communem sententiam, sed quo jure nescio, Cajet. *2. 2. q. 64. art. 8. in sum. V. irreg.* Ratio apud Dian. *p. 2. tr. 26. res. 18.* est, quia Ecclesia sæpe in Sacris Textibus mox *n. 5.* afferendis judicavit fuisse incursam irregularitatem ex delicto ob levem culpam, quod certe signum est manifestum; ipsam de facto sic statuisse.

3 Confirmatur, nam excommunicatio minor inducitur per peccatum veniale, quia per commercium civile cum excommunicato majori, tamen gravis est pœna, cum prohibet fidelem participatione passiva Sacramentorum. Ergo pari modo induci potest irregularitas, quamvis item gravis pœna sit.

4 Ratio affirmantium, semper de facto requiri culpam mortalem, est uar. *de Cens. d. 40. sect. 5. a n. 17.* Avil. *de Cens. p. 7. d. 2. dub. 3. concl. 3. & disp. 6. ect. 1. dub. 11. concl. 2. & 3.* Vasq. *p. 2. d. 150. c. 5.* Fill. *tr. 20. c. 3. n. 58.* Bon. *de Cens. d. q. 1. p. 3. n. 1.* Coninch. *de Cens. d. 18. dub. 4. n. 27.* Diana *p. 2. tr. 16. res. 18.* G. urt. *de irreg. d. 1. diff. 1. num. 8.* Castr. *de cens. V. 6. p. 12. §. 4. n.* Gibal. *c. 4. 2. n. 5.*

Primo, quia gravissima pœna non infligitur, nisi ob proportionatam ulpam. At irregularitas gravissima pœna est, ut omnes concedunt, ut patet ex effectibus gravissimis, quos ipsa parit, quosque nos se mox explicabimus.

Secundo, culpa levis, sive ob parvitatem materiæ, sive ob subreptionem, seu inadvertentiam, non est absolute, & consummate delictum: supra §. 2. vidimus, actum, ob quem incurritur irregularitas, debecile perfectum, & consummatum in eo genere, quo prohibetur.

Tertio, quia constans est in jure regula, ut quoties dispositio connens pœnam irregularitatis, ita sit probabilis, ut etiam opposita probabilis sit, non incurratur (habet id, quod recte Gl. *in l. etiam si rtes ff. de leg. & l. Divi in Add. marg. ff. de Jure Patr.*) irregularis, quia tunc expressa in jure censenda non est. At quis inficiabitur, ntentiam hanc esse probabilem, positis ejus jam allatis fundamentis, toe Doctoribus eam sequentibus, qui mordicus contendunt, in junon esse expressam irregularitatis pœnam, si solum præcedat cullevis?

Ex his sententiis hæc posterior longe videtur esse probabilior.

5 Ad sententiæ prioris rationem facile respondetur, in casibus illom Textuum, *C. Tua nos. De homic. C. Continebatur eodem C. Si quis n creatur. 15. q. 1. C. Cleric. d. 50.* Pontificem collegisse pro foro exno (in quo dispensabat) adfuisse culpam gravem, quia ex præsumionibus, & circumstantiis concurrentibus illa tunc colligebatur.

6 Ad confirmationem ductam ab excommunicatione minori multo facius responderi potest: nam cum hæc facile absolvi a quolibet Sacerte simplici valeat, non existimatur, nec certe est adeo gravis perin- est irregularitas, quæ ex se est perpetua, privatque Ordinibus, conque usu, beneficiis, &c.

7 Ex dictis Primo, colligit Abbas, *C. significasti de Homic.* si quispiam sui defensionem occidendo aggressorem, moderamen excessit, eum non aturum irregularitatem, si id ex proposito fecit: secus, si ita ex cae iracundiæ, aut indeliberate fecerit. Merito hæc dixit Abbas, quia Sacro textu *C. quæsitum de pœnit. & remiss.* non nisi lata, ac stusa, idest peccaminosa mortaliter negligentia dicitur causa irregutatis.

Addit insuper idem Abbas, *C. quæsitum de pœn. & remiss. n. 2.* ad irularitatem pro foro conscientiæ satis quidem esse culpam latam (inige mortalem) at pro foro contentioso, requiri item dolum.

Colligit Secundo Hurt. *d. 1. de irreg. diff. 8. n. 27.* ex communi doina defectum plenæ advertentiæ circa jus, vel circa factum, ignoiam, & similia, quoties actum eximunt a peccato mortali, exie quoque in conscientia ab irregularitate ex delicto, quicquid sit foro externo, cui sufficit culpa juridica, idest per externas probanes præsumpta.

Colligit Tertio Henr. *l. 14. c. 15. n. 2.* Avila *de Cens. p. 7. d. 1. dub. 3. l. 3. & disp. 6. dub. 11. concl. 3.* Præpositus *3. p. q. 5. de irreg. d. 2. n. 6.* ndo Judex, probata secundum præsumptiones culpa juridica mortali arat aliquem incurrisse in irregularitatem, si reo constet, culpam e venialem, nec esse irregularem, nec indigere dispensatione. Quaitra scandalum gerere se posset, ut ab omni irregularitate immunem.

o Circa prædicta, puta, qualis culpa requiratur ad incurren- irregularitatem, multa dicenda sunt infra *c. 15.* quæ omnino sunt nda.

§. V. *Ut incurratur irregularitas ex delicto, actus debet esse cognitus in ratione malitiæ, & in ratione pœnæ, quibus prohibetur.*

1 TItius, Primo, nescit, vel non advertit, idque sine culpa, hunc actum, cui ex Ecclesiæ præscripto irregularitas inhæret, esse peccatum. Secundo, scit quidem esse peccatum, idque mortale contra jus divinum, vel contra jus naturale, nescit tamen inculpate, esse contra Ecclesiæ peculiare præceptum. Scit verb. grat. hæresim, homicidium, Rebaptismum esse peccatum, sive contra divinum, sive contra præceptum naturale, sed ignorat, esse contra humanum Ecclesiæ præceptum. Tertio denique quamvis noscat actum, quem facit, esse peccatum, & contra jus Divinum, vel naturale, vel contra prohibitionem Ecclesiæ, nescit tamen sine culpa, prohibitioni huic Ecclesiæ esse annexam pœnam irregularitatis.

Quæritur ergo, an semper in prædictis tribus casibus incurratur irregularitas, si actus ejusmodi prohibitus fiat a Titio?

2 Et quidem in primo casu Titium non incurrere, jam patet ex dictis, quia ad irregularitatem prærequiritur culpa, &c.

3 In secundo casu, est probabile, non incurrere. Ita Præp. *3. p. q. 5. de Irreg d. 2. n. 9.* Coninch. *d. 18. d. 4.* Sanc. *l. 9. de matr. d. 32. n. 17.* Cast. *d. 2. de cens. p. 6.* aliique apud Dian. *p. 7. tr. 2. res. 85.* sed est item probabile incurrere. Ita Suar. *de cens. dis. 40. sect. 5. n. 10.* G. Hurt. *de irreg. diff. 8. num. 20.* Sanch. *loc. c.* probabile id esse docens. Idem dicit Castropal. *loc. c. num. 3.* Ratio prioris probabilitatis est, quia Ecclesia censetur ponere pœnam irregularitatis solum non obedientibus suæ legi, quam si quis nesciat, non est ei inobediens. Ratio posterioris est: quia Ecclesia movetur ab indecentia mortali ipsius actus, cui adnectit irregularitatem. Si ergo quis indecentiam actus jam agnoscat, unde moraliter peccet contra legem Divinam, vel naturalem, sane ad se trahet irregularitatem ejusmodi actui adhærescentem.

4 Dices. Cur Ecclesia arcere per irregularitatem voluit ministrum justitiæ (ut omnes infra docebimus) juste occidentem reos, etiamsi minister non peccet: Imo etiam si nesciat hanc Ecclesiæ dispositionem, non vero in priore probabilitate voluit arcere hominem, qui alium occidit injuste, quando eidem Ecclesiæ prohibitionem ignorat?

Resp. Rationem puto esse hanc, quia ministri ex officio, veluti habitualiter, deficiunt a lenitate Christi parati ex vi sui officii ad occidendum: at ille occidens injuste cum ignorantia prædicta, cum non occidat ex officio, non deficit habitualiter a lenitate Christi. Vide infra *c. 15. §. 13. n. 15.* ubi quid simile dicam.

Jam de tertio casu remanet difficultas, de qua sunt sequentes sententiæ.

5 Prima docet ab ignorante sine culpa irregularitatem, nunquam illam incurri, una excepta, quæ est ex homicidio voluntario. Ita Sanc. *l. 9. de matr. d. 32. a n. 17.* idem videtur tenere Nav. *C. cum contingit,* Portella *V. Irreg.* Pereg. *de Duello q. 8. n. 18.* Diana *p. 3. tr. 15. res. 12. & 67. & p. 4. tr. 2. res. 85.* ubi sibi plaudit ex hac doctrina Merol. *t. 1. d. 2. c. 2. n. 4. & 85.* Castr. *d. 6. de cens. p. 6.*

Præcipua hujus primæ sententiæ ratio est, quia, ut *l. 1. in* Dec. *c. 2. §. 10. n. 12.* dixi omnem pœnam extraordinariam, qualis certe est irregularitas, requiritur consensus in illam, qui in ignorante esse non potest, &c. recole locum.

6 Neque obstat, irregularitatem esse non solum pœnam, sed etiam impedimentum, quo quis impeditur, ne ad altare accedat: impedimentum autem contrahi solere etiam a nesciente illud, ut patet in impedimentis Matrimonium dirimentibus. Non obstat, inquam, quia irregularitas est impedimentum quidem, sed nonnisi annexum peccato inobedientiæ, & tanquam pœnam extraordinariam eidem peccato ab Ecclesia conjunctam, id quod non est in dictis Matrimonii impedimentis in quibus solum habetur ratio ejus, quod de facto est, v. g. consanguinitatis, &c. præscindendo ab eo, quod sit pœna, vel non pœna, &c.

7 Excipit tamen hæc sententia homicidium injustum; qui enim hoc committit, erit irregularis, etiamsi nesciat huic delicto irregularitatem esse connexam.

Ratio autem hujus exceptionis non est, ut aliqui cum Molina *t. 1.* *l. c.* Sanch. *l. c.* putant, quia in irregularitate contracta ex homicidio injusto est imbibita irregularitas ex defectu lenitatis: non est, inquam, ut planius explicabimus mox *a n. 14.* sed est usus, & consuetudo Ecclesiæ, & sensus per tot annos fidelium, cum & Pontifex peculiari rigore homicidam prædictum arceat ab altari, difficiliusque illi dispenset, & fideles, nisi expresse ejusmodi dispensationem a Pontifice obtineant, non acquiescunt.

8 Adde inconveniens, quia nimis multi cum Ecclesiæ scandalo essent immunes ab hac irregularitate, quamvis etiam plures occiderint, siquidem perquam pauci sciunt homicidio, ex vi juris, irregularitatem adhærere; quod certe scandalum non est adeo notabile in irregularitatibus ex delictis aliis.

9 Secunda sententia docet, ab ejusmodi ignorante irregularitatem semper illam incurri, nulla excepta. Ita Suar. *de Cens. d. 4. sect. 5. n. 9.* Avila *de Cens. p. 7. d. 2. dub. 4.* Jo: Præp. *de irreg. dub. 2. n. 10.* G. Hurt. *de irreg. d. 1. diff. 8. n. 28.* Bonac. *de cens. d. 7. q. 1. p. 3. n. 4.* Ratio potior hujus sententiæ est, quia irregularitas ex delicto non solum est pœna, sed etiam est indecentia, & impedimentum Canonicum, quo qui est affectus, non potest licite Ordines suscipere, vel exercere. Impedimentum autem incurritur, etiamsi illud nesciatur, ut patet in impedimento dirimente orto ex consanguinitate per copulam fornicariam, ante contractum matrimonium. Licet enim illud constitutum fuerit in pœnam delicti fornicationis cum consanguinea sponsæ in primo, vel secundo gradu, tamen est etiam indecentia, atque adeo impedimentum ex se perpetuum, incurriturque, etiamsi sponsus ignoraverit illam esse consanguineam suæ sponsæ, vel illi delicto ejusmodi pœnam ab Ecclesia fuisse connexam.

Adde nimis multos sic excusari ab irregularitatibus ex delicto, quia nimis multi illas ignorant.

10 Tertia sententia docet, ab ignorante irregularitatem nunquam illam incurri, nulla prorsus excepta. Ita Leand. *tr. 1. de irreg. disp. 4. q. 6.* cum aliis Castr. *t. 1. tr. 4. disp. 1. p. 17. n. 6.* & clarius *d. 6. de cens. p. 6. n. 3.* alios citans Tancr. *p. 2. tr. 5. q. mor. 2.* saltem post factum, postquam aliquis bona fide est sic ordinatus. Ratio est, quia non est major ratio de una, quam de alia. Cum ergo probabile existimetur, ut probant rationes primæ sententiæ, non incurri cæteras alias ab ignorante illas, probabile etiam erit, non incurri irregularitatem ex homicidio, quæ in illa prima sententia erat excepta, atque adeo erit probabile, nullam incurri.

11 Adde, hanc esse pœnam extraordinariam etiam loquendo de irregularitate ex homicidio injusto; ergo, cum pœna extraordinaria

nunquam incurratur ab ignorante illam, ut eadem prima sententia docet, nos *l.* 1. *in Dec. c.* 2. §. 10. *n.* 12. sustinuimus, neque hæc incurretur.

12 Ad præcipua argumenta, quæ adversus hanc tertiam sententiam afferri solent, sic respondet Castr. d. disp. de cens. p. 6. n. 3. *Non est inconveniens, quod multi ab hac pœna in foro conscientiæ excusentur, sicuti excusantur a censuris, cum in eo foro adversus legem Ecclesiasticam complete non delinquant ignorando pœnam extraordinariam, sub qua lata est. Neque item est inconveniens, quod judex ignorans suo facto irregularitatem adnexam, eam contrahat, non tamen eam contrahat homicida ignorans irregularitatem suo delicto adnexam, quia irregularitas Judicis, non in pœnam, sed ob decentiam posita est: homicidæ, cum ob decentiam, cum in pœnam delicti* (sane copulative) *irregularitas indicitur, qua irregularitas gravior est, & difficilioris dispensationis; ac proinde non est mirum, ut cognitionem legis eam indicentis expostulet.*

13 Ex his tribus sententiis prima, & secunda probabiles sunt; Tertiam ægre in praxim deducerem, an autem sit probabilis, alii statuant.

14 Sed jam superest explicare distinctius, cur numero septimo noluerim admittere contra Merollam, in homicidio injusto esse imbibitam irregularitatem ex defectu lenitatis, atque adeo noluerim admittere, de hac peti solere, & debere dispensationem, quando quis ignorans, homicidio esse adnexam pœnam irregularitatis, aliquem interfecit.

15 Resp. rationes inter cæteras, has esse posse: Primo, quia id contra praxim est, tum petentis dispensationem, tum illam concedentis, numquam enim peti, vel concedi solet dispensatio homicidii injusti, nisi sub forma irregularitatis ex delicto. Et patet, quia irregularitatem ex defectu alii a summo Pontifice, si aliquorum citatorum ap. Pasq. *cent.* 3. *q.* 226. sententia vera est, possunt dispensare: at hæc orta ex homicidio injusto semper petitur, & conceditur a Summo Pontifice.

16 Secundo, quia petens hanc dispensationem ab eodem ipso Pontifice, satis esset, si exponeret, se esse irregularem ex defectu lenitatis, quia jam Merolla dicit, in casu ignorantiæ hanc solam incurri; non vero illam ex delicto, quod certe nullus satis esse, concedet.

17 Tertio, quia ejusmodi ignorans saltem haberet hoc notabile commodum, ut posset petere dispensationem suæ irregularitatis, quæ solum est ex defectu, ab aliis, quam a Pontifice, si ut diximus, alii hanc irregularitatem dispensare valent.

18 Quarto, quia si vera esset hæc Merolæ doctrina, is qui cum scientia irregularitatis aliquem occidit injuste, in duas irregularitates incurreret, alteram ex delicto, alteram ex defectu, & quidem separabiles, quia, quando non adest dicta scientia, sola remanet illa ex defectu; at Doctores unam agnoscunt, licet graviorem, ut modo *n.* 12. dixit Castr.

19 Quinto denique, Hodie, ut infra *c.* 15. §. 13. *a n.* 5. videbimus, probabilissimum est, irregularitatem ex defectu lenitatis non incurri, nisi a Ministris justitiæ, & a Militibus in bello justo. Ergo non incurritur ab injuste occidente: si ergo is ignorans effugit (Merolla fatente) irregularitatem ex delicto, nullo modo ex hac probabilissima sententia subjicitur irregularitati ex defectu lenitatis, quia is non occidit, ut Minister justitiæ, vel ut Miles, &c.

CAPUT V.

§. UNICUS. Non dubia debet esse in irregularitatem incursio.

1 RECOLE Primo, Dubium, vel posse esse circa factum, vel circa Jus. Dubitas v. g. an occideris? habes dubium facti, quamvis certus sis, occisioni de jure annexam esse irregularitatem. Dubitas an amputans alicui mamillam evadas irregularis? Habes dubium juris licet certus sis, mamillam alicui mutilasse.

2 Recole Secundo, Dubium, aliud esse negativum, aliud esse positivum. Si enim intellectus sit omnino anceps, nullamque rationem saltem probabilem habeat, per quam inclinet ad aliquam partem, dicitur dubium, & quidem negativum. Si vero rationem aliquam alicujus momenti habeat, per quam assentiatur alicui parti, dicitur probabilitas, & ab aliquibus vocatur, sed certe improprie, dubium positivum. Si denique absint rationes alicujus ponderis pro utraque parte, utraque erit probabilis, ut late explicuimus *l.* 1. *in Dec. c.* 1. *n.* 1.

3 His in memoriam redactis, quæstio percelebris est, an dubium negativum de irregularitate, sive circa jus, sive circa factum, indueat irregularitatem; nam quid dicendum sit in dubio positivo, seu probabilitate, mox tangam *n.* 17. & distinctius *n.* 23.

4 Porro valde desudarunt in hac quæstione Doctorum ingenia, sudorisque causam dederunt jura, quæ alicubi condemnare videntur irregularitatis sic dubitantem, alicubi penitus liberare. Nam Clem. III. *C. Ad audientiam, De homicidio*, cum Innocentio item III. *c. significasti, eodem*, statuit, in dubio nunquam censendum esse irregularem, quia in dubiis (ait) tutior semper pars est eligenda: Bonif. vero VIII. *c.* 18, *qui de sent. excomm. in* 6. vel statuit, vel tamquam indubitatum supponit, nullam incurri irregularitatem, quæ expresso jure non fuerit inducta, sed quando adest dubium de facto, vel de jure, irregularitas non est expresso jure inducta: ergo tunc irregularitas non incurritur.

5 Nos ergo varias, & quidem difficiles horum Pontificum reconciliationes ab Auctoribus excogitatas ultro prætermittentes, facilem conciliandi Pontifices viam inienus. Sed prius Conclusionem sequentem statuamus.

6 Solum in dubio facti homicidii injusti debent se tenere fideles irregulares, in aliis vero quibuscumque dubiis sive juris, sive facti præter dictum homicidium, se irregulares tenere, nequaquam astringuntur. Ita Henr. *l.* 14. *c.* 3. *n.* 4. Sanch. *in Dec. l.* 1. *c.* 10. *n.* 45. *&* 48. Dian. *p.* 4. *tr.* 2. *ref.* 52. Conin. *disp.* 18. *dub.* 2. *n.* 23. Merolla *t.* 1. *disp.* 3. *n.* 229 245. *&* 246. Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 4. *n.* 39. Bonac. *de cens. d.* 7. *q.* 1. *p.* 5. *n.* 3. Castr. *disp.* 6. *de cens. p.* 3. *n.* 7. *aliique*, nos ipsi *l.* 1. *in Dec. c.* 3. §. 7. *V. irreg.* Quare, si dubitas in aliis materiis, An v. g. Hæreticus fueris, an rebaptizare te permiseris &c. quod est dubium de facto circa alias materias ab homicidio diversas, non eris irregularis.

Idem dic de dubio juris circa materiam ejusdem homicidii.

7 Hac conclusione præhabita, sic conciliantur prædicti Pontifices. Clemens, & Innocentius, novum jus condendo, decernunt, in dubio facti de homicidio injusto, hominem esse in utroque foro irregularem: Bonifacius vero, qui fuit post Clementem, & Innocentium, dicit quidem, in aliis dubiis, hominem non esse irregularem, sed supponit esse irregularem in dubio facti de prædicto homicidio.

Cum enim ipse solum dicat, nullam irregularitatem incurri, nisi ea sit expressa in jure; in jure autem non sit expressa pro aliis dubiis, sed solum per dictum Clementem, & Innocentium pro dubio facti homicidii injusti, ideo clare colligitur a Bonifacio supponi irregularitatem in dubio facti homicidii injusti, non vero in dubiis cæteris.

8 Quod autem Clemens, & Innocentius novum jus condiderint, recte tradit Jo. Præp. 5. *de irreg. dub.* 8. *n.* 60. quia aliud antiquum jus id decernens antea non aderat. Et nota quando ipsi dicunt *in dubiis tutiorem partem esse eligendam*, unde inferunt, *in dubio facti homicidii debere se hominem gerere, ut irregularem*, non definisse in omnibus casibus in dubio debere eligi partem tutiorem; solum enim ipsi, moti ex hoc principio (quod certe non raro solum est de consilio) recte potuerunt percipere, & definire, in materia facti homicidii, eam esse servandam.

9 Quæres hic denique: An irregularis ex dubio facti homicidii justi debeat se tenere pro tali, quoad omnes effectus irregularitatis?

Resp. Certe probabile est, ut solum huic non liceat suscipere Ordines, nec Ordines exercere: Nam quoad alium effectum de privatione Beneficiorum, & multo magis quoad alias pœnas illi delicto annexas, hunc non esse censendum irregularem, notat Abbas *in c. significasti de homic.* & confirmat cum Suar. & Sanch. Castr. *d.* 6. *de Cens. p.* 3. *n.* 8.

Colligimus ex dictis, quid sentiendum in quibusdam dubiis peculiaribus?

In dubio de Mutilatione.

10 Ex dictis probabile mihi fit Primo, per mutilationem quomodocumque dubiam, quamvis injustam, non incurri irregularitatem, ita Sanch. *in Dec. l.* 1. *c.* 10. *n.* 49. Bonac. *de Cens. d.* 7. *q.* 1. *p.* 5. *n.* 4. Dian. *p.* 3. *tr.* 7. *ref.* 72. Merolla *t.* 1. *d.* 3. *n.* 252. & in re simili Suar. *de cens. d.* 40. *sect.* 6. *n.* 13. Castr. cum aliis *de cens. d.* 6. *p.* 1. *n.* 10. quicquid dicat Henr. *l.* 14. *c.* 3. *n.* 4. Quare, si quis sit dubius, sive de facto, an membrum alteri mutilaverit, sive de jure, an tali mutilationi, v. gr. mamillæ annexa sit in jure irregularitas (de quibus inferius distincte agetur) si, inquam, sit dubius, nulla afficitur irregularitate. Ratio est, quia nec in jure Clementis, & Innocentii, ut vidimus, nec in alio aliquo jure fit de mutilatione dubia expressa mentio, sed solum de dubio homicidio: mutilatio autem homicidium nequaquam est.

In dubio de Consilio.

11 Probabile fit Secundo, eum, qui est quomodocumque dubius (sane post debitam diligentiam, ut alibi dictum est) de homicidio etiam injusto, an, inquam, illud ex suo consilio fuerit commissum, non esse irregularem. Cum enim valde differant, homicidium committere, & ad homicidium consilium dare, irregularitas, quæ imposita est homicidæ dubio, valde probabiliter non extenditur ad dantem suum consilium, qui dans sit dubius, an per suum consilium concurrerit ad homicidium. Ita docet Gibal. *c.* 4. *de Irreg. q.* 1. *n.* 32. citans Præp. Sanch. Rodr. Vide etiam de his Dian. *p.* 11. *tr.* 6. *ref.* 24. *&* 41. licet contrarium ego docuerim, *l.* 1. *in Dec. c.* 3. §. 7. *V. Irreg.* sed certe nunc re perpensa, utrumque esse probabile, video.

12 Admoneo tamen (ut *l. c. V. Damnum secutum*, in simili dixi) difficile esse, te dubitare posse, an tuum consilium concurrerit ad dictum homicidium; cum enim ex communiter contingentibus sciamus, consilium regulariter operari, & concurrere ad effectum, ad quem datur, ideo regulariter non eris dubius, sed moraliter certus de tuo concursu ad homicidium, & consequenter de irregularitate a te contracta.

13 Quando ergo Primo, certus sum, te occidisse inimicum, & item certus, me tibi consilium, de eo occidendo, dedisse: sed dubius sum, an tu illum occideris motus ex meo, an ex alieno consilio, vel ex tua voluntate.

Secundo, quando certus sum, me tibi consilium dedisse, & item te ex meo consilio permotum tentasse homicidium, sed dubius sum, an is vere occisus fuerit, an potius ex inflicto a te vulnere convaluerit.

Tertio, quando certus sum, me consilium tibi dedisse, teque homicidium ex meo consilio attentasse, sed dubius sum, an homo perierit ex vulnere a te inflicto, an ex alia causa; Quando, inquam, hæc ita se habent, ego ex probabili hac sententia liber sum ab irregularitate, quia in his omnibus est dubium, an ego moraliter ad homicidium concurrerim. Præter Gibal. citatum, lege Th. Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 9. *n.* 42. Jo. Sanch. *d.* 42. *n.* 14. Merol. *t.* 1. *d.* 3. *c.* 2. *n.* 451. Azor. *p.* 1. *l.* 2. *c.* 17. Suar. *de cens. d.* 40. *sect.* 5. *n.* 10. & alios.

In dubio de Occisione justa.

14 Probabile fit mihi Tertio, illum, qui quomodocumque dubius est, an aliquem occiderit in casibus occisionis justæ, quales sunt occisiones, quæ fiunt a ministris justitiæ, & militibus in bello justo, ut infra explicabitur, non esse irregularem. Ratio est modo indicata, quia jura Clementis, & Innocentii solum condemnant irregularitatis dubitantem de homicidio absolute patrato, nihil de occisione justa: hæc enim in jure non venit sub nomine homicidii; sub quo solum venit occisio injusta. Adde, prædicta jura ex contextu, & modo loquendi clare loqui de sola occisione injusta.

15 Objicies: *in c. Petitio de homicidio* infligitur irregularitas ei, qui dubitat in facto occisionis justæ; ergo est falsum, quod *n. præc.* dictum est, non infligi. Hæc sunt verba Textus.

Petitio tua continebat, quod cum inimici Dominicæ Crucis Castrum invasissent, exeuntibus inde habitatoribus, tam Clericis, quam laicis, contra eos, ac invicem confligentibus, hinc inde occisi, quam plurimi extiterunt. Unde cum pro eo, quod aliquos percussisti, irregularitatem metuas incurrisse, mandamus, quatenus, si de interfectione cujusquam illa conflictu tua conscientia te remordet, ministerio altaris abstineas reverenter, cum sit consultius in hujusmodi dubio abstinere, quam temere celebrare.

Notetur illud (in hujusmodi dubio.)

16 Resp. Fateor, Textum esse difficilem. Sed quia non est clara expressio irregularitatis, non esse timendum. Dico, enim, hic Pontificem non loqui in dubio negativo, sed de probabilitate, quam dubium positivum ab aliquibus appellari modo *n.* 2. vidimus; qua certe posita incurritur irregularitas. Quod autem de hac loquatur Pontifex, patet Primo, quia in ejusmodi militari conflictu, in quo ipse, qui petit dispensationem, dicit, se aliquos percussisse, non est dubium, sed valde probabile, occisionem fuisse subsecutam. Secundo, quia idem significatur verbis illis Pontificis (si de interfectione cujusquam tua conscientia te remordet). Tertio, quia, quando Pontifex dicit (in hujusmodi dubio) significat, se loqui de dubio, quod propositum fuerat, at hoc fuit dubium positivum, ut dictum est. Hanc explicationem allati Textus me docuit P. Martin. Prates, *in manusc. de irreg.*

sup.

sup. cit. d. 1. *et* 6. §. 3. *n.* 13. *fin.* & illam, ut expeditiorem merito sequor, omittens aliam, quam affert Merolla, *l. c.* & aliam, quam Sanch. *l.* 1. *in Dec. c.* 10. *n.* 50. quas, si lubet, apud eosdem vide.

17 Quod diximus (idest, esse te irregularem, si probabiliter judices, te aliquem occidisse, tum in occisione justa, tum in injusta) puto esse certum, quando probabile est occidisse, & dubium negativum, te non occidisse, idest, quando nullam rationem probabilem habes, unde colligas, te non occidisse, ut fuit in casu modo allato *ex c. petitio*. Ratio est quia tunc prudenter apparet ratio incursus in irregularitatem, & non apparet evasionis ratio: Quod si probabiles rationes habes, quod occideris & probabiles item, quod non occideris, an utramque partem possis tuto sequi, dicam mox *n.* 32.

In dubio de Abortu.

18 Probabile fit Quarto, Dubitantem, an fœtus fuerit animatus, in cujus abortum sua opera quis cooperatus fuit, non debere se censere irregularem, quia cum non constet de corpore delicti, hoc est de fœtu animato occiso, homicidium, de quo loquuntur prædicta jura, non præsumitur adesse. Lege Præpos. aliosque apud Bardi *de cens. d.* 6. *cap.* 7. §. 4. & late Gibal. *de irreg. c.* 4. *q.* 1. *n.* 26. breviter autem ego *l.* 1. *in Dec. c.* 3. §. 7. *V. irreg.*

19 Verum posset aliquis huic probabilitati se opponere. Primo, quia sequeretur occidentem monstrum, de quo dubitetur, utrum sit homo, an brutum, non fore irregularem, cum tamen ab Ecclesia præsumatur homo, nam porpterea baptizari illud jubet sub conditione.

20 Secundo, quia Sixtus V. damnat irregularitatis procurantes fœtus ejectionem, quamvis inanimis: Ergo multo magis, si sub dubio est fœtus animatus.

21 Tertio, quia qui dubitat de facto homicidii injusti ex supradictis, est irregularis: at hic dubitat, an commiserit homicidium injustum.

22 Resp. ad Primum concedendo sequelam, nam etiam ibi non apparet homicidium esse secutum. Quia autem Mater Ecclesia ob favorem animæ forte ibi existentem, illud sub conditione baptizat: at irregularitas odium est, non favor.

23 Ad Secundum. Ejusmodi Sixti constitutionem moderatam fuisse a Gregorio XIV. quis est qui nesciat?

24 Ad tertium, Ajo ex supradictis illum solum esse irregularem, qui, cum certa sit hominis mors, ipse dubitat, an ad illam cooperatus sit. Recole factum, quod enarratur *c. Petitio de homicidio, ut modo n.* 15. vidimus; ibi enim dicitur (hinc inde occisi quam plurimi extiterunt.) Ecce mortem certam subsecutam & deinde additur (unde pro eo, quod aliquos percussisti, &c.) Ecce percussionem. Quare dubitatur, an ab ipsa fuerit dicta mors subsecuta. At in casu nostro non est certum mortem fuisse consecutam, quia non est certum de vita hujus fœtus.

Aliqua ad dubiam irregularitatem pertinentia declarantur.

25 Inquires Primo. Cum certum sit, statim atque dubium exoritur, obligari nos ad indagandam rei veritatem, quia per moralem diligentiam indagata, & non inventa, tunc demum rem esse dubiam pronuntiandum; inquires, inquam, qua ratione in negotio irregularitatis veritatem indagabo?

26 Resp. Profecto rationum, & circumstantiarum momenta expendendo, & præcipue peritos consulendo. In quibus, si unus cæteris imperitioribus antecellat, illius sententiæ acquiescito, multo magis, si qui sunt alii, qui idem confirment. Quod si alicubi unus tantum reperiatur v. g. Medicus non imperitus, qui possit edocere, an ex tuo vulnere secuta sit mors a te vulnerati, nec alii alibi existentes consuli possint, illi uni parras: practice enim tunc prudenter dubium deponis.

27 Dum prædicta indagatio fit, an possis te, ut liberum irregularitate gerere, colligi potest ex doctrina, quam in simili tradidi *l.* 1. *in Dec. c.* 3. §. 7. *V. Matr. n.* 4.

28 Inquires in hunc modum Secundo. Celebravi cum dubio, an excommunicatione, vel simili censura innodatus id fecerim; neglecta diligentia indagandi veritatem, unde certo peccavi: Deinde religione tactus, omni, quo potui, studio, veritatem inquirens, neminem inveni, qui dubium, sive adversum me, sive pro me depellere potuerit, debeone me deinceps ut irregularem gerere, quandoquidem celebranti cum excommunicatione irregularitatem esse annexam, mox dicemus?

29 Resp. ita probabile esse docet Suar. *de cens. d.* 40. *sect.* 5. *n.* 19. Salas *p.* 2. *tr.* 8. *d. un. sect.* 5. *n.* 169. quia possessio mala fide inchoata nil juvat possidentem. Sed puto probabilius cum Bon. *de cens. d.* 7. *q.* 1. *p.* 5. *n.* 5. Sanch. *l.* 1. *in Dec.* 10. *n.* 46. te solum peccasse, non autem te debere gerere, ut irregularem. Ratio est, quia peccatum committitur quidem ab operante per malam fidem; at irregularitas, nisi jure inducatur, ex nulla mala fide contrahi potest. Si ergo tu modo dicto celebrans dubius tunc fuisti de censura, dubia etiam fuit incursio in irregularitatem, atque adeo nulla, quia solum in facto homicidii injusti irregularitas incurritur a dubitante. Et certe Suar. qui est in opposita sententia, nostram tamen approbasse in simili, loquendo de expositis, videtur, *Fateor*, inquit, Suar. *d.* 50. *de cens. sect.* 4. *n.* 4. *expositum, quia mala fide suscepit Ordines, posse etiam excusari, quamvis ab initio mala fide sit ordinatus, deponendo scilicet illam fidem, & informando se opinioni probabili dicenti, expositos non se debere, ut illegitimos habere, atque adeo, nec ut expulses ab Ordinum susceptione.*

30 Inquires Tertio sic. Dubito, an per legem Canonicam constituta sit pro hac actione irregularitas, unde evolvo ejus juris dispositiones, nihil tamen certi reperio; judicabo ne esse constitutam?

Resp. imo judicare debes cum Sanch. *lib.* 1. *in Dec. c.* 10. *n.* 32. & aliis passim constitutam esse prorsus nullam, ex toties decantato Textu, per quem expresse debet esse in jure irregularitas. Ex qua doctrina idem dic, si inveneris in jure aliquam dispositionem, quæ ambigue, ac dubie irregularitatem imponat; adhuc enim jus non est certum, & expressum. Quid si probabiliter? Id jam universaliter subdo.

31 Inquires enim sic Quarto. Habeo probabiles rationes circa jus, vel circa factum, quæ me de irregularitate condemnant, probabiles item, quæ me liberant, cui parti adhærebo securus?

32 Resp. cui mavis, etiamsi altera sit probabilior, quia probabilitatem sequendo, semper prudenter te geris.

33 Illud universaliter *l.* 1. *in Dec. cap.* 3. §. 3. *n.* 11. admonui, & nunc in irregularitate moneo cum Cajet. *in sum. V. Opinio*. Si enim probabilitas contra te ita validis rationibus vallatur, ut opposita, quæ alias probabilis apparebat, a sua tenui illa probabilitate dejiciatur, te irregularem pronunciato: siquidem tanta probabilitas unius partis, quamvis non evidentibus, sed probabilibus rationibus instructa, dicitur, & est certitudo moralis; quia in rebus moralibus majorem certitudinem, quam illam magnam probabilitatem, expectare non possumus, cum nulla fere veritas sit tam constans, & clara in hominibus, ut aliquid contra illam afferri non possit. Et ex alia parte modica illa probabilitas, quæ alias prudentem assensum a nobis extorquere poterat, ita nunc vincitur, & opprimitur, ceu parva candela a clarissimo Sole, ut nequeat amplius vocari, & esse proxime, seu practice probabilis, cum in ea præsentia tantæ probabilitatis unius partis, nequeat intellectus prudenter inclinari ad partem aliam, quæ apparet, tam modicæ veritatis.

CAPUT VI.

De Effectibus irregularitatis.

1 Irregularitas absolute, & totaliter accepta tres effectus parit. Primo, impedit hominem a suscipiendis Ordinibus, atque hic est effectus illius primarius. Secundo, impedit ab Ordinum usu. Tertio, a Beneficiis, & Ecclesiastica jurisdictione, ut patet ex dictis *c.* 1. irregularitatem non privare clericum Privilegiis Clericorum scimus omnes, & mox §. 1 *n.* 1. dicam distinctius, & quoad privilegium ferendi habitum Clericalem vide Tancr. 2. *p. tr.* 5. *q. mor.* 25. docentem contra Sanch. eo non privari, si non sit bigamus.

2 Dixi (absolute, & totaliter) nam de irregularitate impropria, & secundum quid, quæ aliquem tantum effectum gignit, vel pro tempore, non perpetuo, dicetur in decursu tractationis. Ejusmodi est illa ex defectu sanitatis, quæ item cessat, infirmitate cessante, ejusmodi est illa, quæ aliquando supervenit Sacerdoti, impediens ex parte Ordinum usum, ut, si Sacerdos fiat mancus, vel cæcus: poterit enim audire Confessiones, quamvis celebrare non possit, &c. De integra ergo irregularitate loquendo, discurramus per prædictos tres effectus separatim.

§. I. *Irregularitas impedit Ordinum susceptionem.*

1 Qui, cum irregularis sit, Ordines quoscumque recipit, ut vult Val. *t.* 4. *d.* 7. *q.* 19. *p.* 2. Suar. *de cens. d.* 40. *sect.* 2. *n.* 2. Graff. *dec. l.* 4. *c.* 27. *n.* 6. *p.* 1. Suar. *de cens. l.* 6. *c.* 2. *n.* 26. *& c.* 10. *n.* 38. peccat mortaliter, sed valide, ut habet Suar. *l. c.* Avila *de cens. p.* 7. *d.* 2. *d.* 6. ordinatur, nec esse Suar. *l. c. n.* 3. aliam censuram, vel irregularitatem aliam contrahit. Quod peccet graviter, etiam suscipiendo Minores teste Suar. *l. c. n.* 2. patet, quia sic operatur contra grave præceptum. Quod valide ordinetur, item patet, quia, si habeat quis ea, quæ ex instituto Christi requiruntur ad Ordinum valorem, non potest, quoad illum valorem, impediri ab Ecclesia. Quod denique nullam ille censuram contrahat, inde probatur, quia in nullo jure apparet, contra irregularem Ordines suscipientem fulminari censuram, vel aliam irregularitatem.

2 Hinc sequitur, ad liberandum omnino ejusmodi irregularem, qui Ordines cum irregularitate suscepit, sufficere, si dispensetur in ipsa unica irregularitate ante ipsius Ordinis susceptionem contracta, quia per dictam susceptionem irregularitatem aliam non incurrit.

3 Quando igitur in Sacro Textu legis, Ordinationem irregularis esse nullam, esse irritam &c. Intellige, quoad executionem, & veluti quoad effectum, quia licite Ordines susceptos exequi, ut mox dicemus, non potest.

4 Quoad Primam Tonsuram, quia hæc non est Ordo, ut communis, & vera sententia docet, quantum est ex hoc capite, valide, & licite suscipi posset ab irregulari, quia is per Sacros Canones solum arcetur ab Ordinibus. At quia illa est janua, & dispositio ad Ordines, & propter illam gaudet Tonsuratus Privilegiis clericalibus, sitque idoneus ad Ecclesiastica Beneficia, Ecclesiasticamque Jurisdictionem, peccabit graviter irregularis primam Tonsuram recipiens. Ita Suar. *l. c. sect.* 2. G. Hurt. *d.* 1. *de irreg. diff.* 1. *&* 5. Avil. *de cens. p.* 7. *d.* 2. *dub.* 5. Coninch. *de irreg. d.* 18. *d.* 1. Castr. *de irreg. d.* 7. *p.* 5. Diana *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 88. quia tentat fieri ad prædicta idoneus contra Ecclesiæ voluntatem.

5 Interrogabis; Ejusmodi irregularis tonsuratus gaudebitne privilegiis Clericorum, sive Canonis, sive Fori?

Resp. gavisurum: quia cum tonsuram valide recipiat; eam enim nunquam invalidam reddidit Ecclesia (quamvis, quia non est Sacramentum, sed tota dependens ab ipsa, potuisset) cum, inquam, valide recipiat, est verus Clericus, & ex alia parte non invenitur iis, licet contra ejusdem Ecclesiæ præceptum promotis, Clericorum privilegia esse sublata.

6 Excipe Bigamos: Clerici enim conjugati cum unica, & virgine, quamvis gaudeant Privilegio Canonis, & fori, quia sic Bigami non sunt, at Bigami utroque privilegio privantur. Lege Sanch. *de matr. l.* 7. *d.* 46. *n.* 3. Squil. de Priv. Cler. *c.* 6. *n.* 24. *& comm.*

7 Ejusmodi illicite tonsuratum puto ibidem privilegio immunitatis a Gabellis, propter eamdem rationem, gaudere: jam enim est persona Ecclesiastica. Quare, si cæteras conditiones habet, quæ ad hoc privilegium participandum requirunt Sacri Canones, non est, unde iis illud denegetur.

8 Denique adverte, irregularem non expelli a receptione aliorum Sacramentorum, præter Ordinem, nec ab Ingressu, & Professione Religiosa, modo in ea Religione nec Ordinem, nec Prælaturam, nec Dignitatem sine dispensatione suscipiat. Lege Abb. *in cap. quibusdam, n.* 1. *de pœnis*, Majol. *de irreg. l.* 1. *c.* 2. *n.* 7. Leand. alios citans *t.* 1. *de irreg. d.* 3. *q.* 7. Covar. *in c. Alma Mater p.* 1. §. 2. *n.* 6. G. Hurt. *de irreg. d.* 1. *diff.* 5. *n.* 19. Jo. Præpos. 3. *p. q.* 5. *de irreg. d.* 3. *n.* 13.

9 Potest item irregularis interesse Divinis Officiis, Missam audire, Sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, & Sacramenta alia, præter Ordinem tuto suscipere. Ratio est, quia in prædictis ex parte recipientis nullum datur exercitium Ordinis, quod exercitium esse prohibitum irregulari in §. *seq.* dicemus, & ex alio capite nulla est in jure prohibitio in his aliis actionibus facta irregulari.

§. II. *Irregularitas impedit usum Ordinis.*

1 Irregularitate innodatus illicite, & *C. Ult. de Temp. Ord. c. Inquis. de Accus.* quidem mortaliter exercet, sive actus ipsius Ordinis, sive actus, qui fieri nequeunt sine potestate Ordinis, idque sive per activum usum, sive in uno per passivum. Explico singula.

2 Per activum usum est, si Episcopus irregularis conferat alteri quemcumque Ordinem, etiam primam tonsuram, si Sacerdos irregularis Missam celebret, si idem a peccatis absolvat; hi enim sunt actus Ordinis.

Activus item usus est, si idem Sacerdos solemniter Benedictiones Nuptiarum, vel Baptismum, & similia exhibeat, vel, si idem Episcopus irregularis Altaria, Templa, Calices consecret, vel vestimenta Sacrificii benedicat; hi enim sunt actus qui fieri nequeunt a non habente potestatem Ordinis.

3 Dixi *num.* 1. (*Illicite*) nam valida esset collatio Ordinis, Consecratio,

cratio, Benedictio, &c. Ecclesia enim non potest, & pro prima tonsura (ut supra diximus) non vult tollere potestatem a legitimis Ministris, &c. An tamen irregularis valide absolvat a peccatis, cum tunc requiratur jurisdictio collata ab Ecclesia, mox ex §. 4. sciri poterit.

4 Dixi item eodem n. (*sive actus, qui fieri nequeunt sine potestate Ordinis*) nam alii actus qui possunt exerceri a Laicis, quamvis ex officio a Clericis exerceantur, possunt, ut vult Bonac. *de cens. d. 7. q. 1. p. 4. n. 5.* Turr. *de cens. d. 58. l. 8. dub. 1. & passim*, licite exhiberi ab irregulari: quia tunc irregularis non agit ut Clericus prohibitus per irregularitatem, sed ut quilibet Laicus.

5 Hinc licite irregularis baptizat non solemniter, urgente necessitate, hinc licite Missæ inservit, præstatque omnia, ad quæ deputantur Clerici in Minoribus, & propter eamdem rationem horas Canonicas in Choro, solemni cantu, licite persolvit, ne tamen dicat (Dominus vobiscum) id enim proprium est Sacerdotis.

6 Dixi n. 2. (*etiam primam tonsuram, &c.*) nam irregularis arcetur ab omni usu Ordinis; Collatio autem primæ tonsuræ usus Ordinis Episcopalis est.

7 Porro per usum passivum in una sola re impeditur irregularis, quoad pertinentia ad Ordines, nempe in receptione Ordinis; hoc est Ordines licite suscipere nequit, ut supra satis vidimus: is enim est præcipuus effectus irregularitatis.

§ III. *Irregularitas an, & quatenus impediat a Beneficiis, vel acquirendis, vel retinendis, & a Jurisdictione.*

1 HÆc adeo sunt in citatis Doctoribus distincte disputata, ut non oporteat illa huc advocare; multo magis, quia praxis sunt rarissimæ.

CAPUT VII.

De Irregularitate ex defectu Sanitatis.

§. I. *Quis ille sit.*

1 SAnitas potest deficere vel in corpore, vel in mente. Sit itaque duplex regula.

2 Prima. Ii morbi, qui horrorem, vel notabilem deformitatem inducunt, & multo magis, si usum ipsum Ordinis impediunt, irregularitatem afferunt etiam ad Minores Ordines, In casu dubio Episcopi erit decernere, an ejusmodi sit morbus.

3 Dixi etiam ad Minores, nam qui ob aliquem corporis, vel animæ defectum est ineptus ad Sacerdotium, est item irregularis, quoad alios Ordines, etiam quoad primam tonsuram, quia tunc est absolute irregularis, id quod *c. Si quis, c. Qui partem d. 55.* juxta explicant per illa verba, *Ne fiat Clericus, Ad Clerum pervenire non possit, Ad Clerum Canones non admittunt, &c.*

4 Secunda regula. Si defectus mentis, idest amentia, sit perpetua, seu per modum habitus, ita ut amens nunquam usus sit ratione, affert incapacitatem Ordinis, nec solum irregularitatem. Si vero det intervallum rationis, certe irregularitatem inducit. Lege Mol. *t. 4. tr. 3. d. 70. n. 12.* aliosque communiter.

5 Quid, si forte ita ab amentia quis convalescat (quod tamen difficile esse consuevit) ut per diuturnam experientiam omnino sanitas comprobetur? Respondet Suar. *de cens. disp. 51. sect. 1.* hunc non esse admittendum ad Ordines, quia raro præsumitur perfecte sanus, vel saltem debere accedere Prælati approbationem, ut prius ei constet de sanitate integre recepta. Dian. *p. 11. tr. 2. res. 67.* alios citans ait, desiderari dispensationem; sed cum ipse citet Suarium, quem modo nos attulimus, puto, nomine dispensationis, intelligere prædictam approbationem, quæ certe dispensationi æquivalet.

§. II. *Quis dispenset in prædictis.*

1 SOlus Summus Pontifex, quia in irregularitatem ex defectu solum Sedes Apostolica facultatem habet, nisi eam aliis ipse concedat. Aliqui ut Majol. *de irreg. l. 2. c. 14 n. 6. & c. 16 n. 12.* Archidiac. *in c. 2. & 3. d. 33.* putant Episcopum dispensare in hac irregularitate ex defectu sanitatis cum suis ovibus posse, quoad Minores Ordines, sed oppositum propter rationem allatam est probabilius. Ita Bonac. *de cens. disp. 7. q. 2. p. 2. n. 23.* Ugol. *de irreg. c. 53. n. 2. & c. 54. n. 3.*

2 Neque huic doctrinæ adversantur ea, quæ diximus nuper §. 1. n. 3. Quodque alii, ut Mol. Suar. aliique apud Dian. *p. 3. tr. 6. res. 61.* communiter docent, pertinere ad Episcopum in casu dubio, decernere, an hic vel ille defectus ita sit notabilis, ut inducat irregularitatem (Idem dicemus *infra c. 8.* §. 2. de deformitate corporis dubia) non adversantur, inquam: aliud enim est dispensare, aliud decernere, an sit necessaria dispensatio, nec ne; illud autem pertinere diximus ad Pontificem, non extendi ad Episcopos.

3 Imo addimus cum Suar. *d. 51. de irreg. sect. 2. n. 16.* Gibal. *c. 3. q. 2. n. 6.* pro Religiosis exemptis posse proprium Prælatum decernere de ejusmodi notabili defectu, ut etiam de deformitate, licet fateamur Episcopo Ordinanti integrum esse, ejusmodi judicium Prælatorum Regularium posse rejicere, vel admittere.

4 Quando defectus, ut deformitas sub dubio superveniet Religioso jam initiato, posse item judicium de eo fieri a suo Prælato, diximus, *in opusc. de Sacrif. Missæ l. 1. c. 7. §. 6. in edit. noviss. Venet.*

CAPUT VIII.

De Irregularitate ex corporis vitio.

1 COgnata est præcedenti præsens irregularitas; sæpe enim Infirmitas deformitatem, seu corporis vitium affert. Differunt nihilominus; Infirmus enim integritatem membrorum regulariter supponit. Vitium vero dicit alicujus membri defectum.

2 Sint ergo hic regulæ duæ. Tunc in homine oritur hæc irregularitas, quando ita pars corporis aliqua ipsi deest, vel reddita est debilis, ut inutilis sit ad ministerium Altaris. Rursus tunc eadem irregularitas oritur, quando ipse ex quocumque simili corporis vitio, seu qualitate redditus est notabiliter deformis. Ratio utriusque regulæ est, quia a Sacrificante necessario multæ membrorum actiones fieri sine ullo defectu debent, & nihil indecens, vel contemptibile in eo apparere conveniens est. Sed proferamus singula ejusmodi vitia, de quibus multa habes in decretalibus toto Titulo de corpore vitiatis, nonnulla item *in Titulo de ægrotante, & in Decr. d. 55.*

§. I. *De corpore vitiatis, abstrahendo a propria culpa.*

C Æ C U S.

1 CArens oculis, vel visu irregularis nimis certo est. Vide *cap. ult. d. 55.*

2 Si autem alicui unus oculus, vel unius oculi usus desit, sic distingue; si desit dexter, & notabilis defectus, seu deformitas non appareat, vel per artem sufficienter tegatur, irregularis non est. Si desit sinister (quem vulgus oculum Canonis appellat) est per aliquos Doctores irregularis. Sed nimis rigide. Quare merito per alios, si ex quocumque capite, legendo, vel recitando Canonem, non debeat Sacerdos, se cum notabili deformitate convertere ad illum legendum (quam certe deformitatem facillimum erit evitare) irregularitatem ex hoc capite ne pertimescat. Lege Nav. *sum. c. 27. n. 199.* Suar. *de cens. d. 51. sect. 2. n. 15.* G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 14. n. 51.* Jo. Præp. *in 3. p. q. 5. de irreg. d. 14. n. 113.* Lege item Laym. *l. 1. tr. 5. p. 5. c. 7.*

3 Qui perspicillis indiget, qui de die solum, non vero noctu videt, qui maculam habet in oculo, Qui lippitudine, qui palpebrarum demissione, inversione, hiatu laborat, Qui oculos habet distortos, qui strabo est (Italice *guercio*) non sunt, teste Sayr. *de cens. l. 6. c. 8. n. 9.* Fill. *tr. 9. c. 6. n. 168.* Menoch. *de arbitr. c. 226. fin.* Avil. *de cens. p. 7. d. 3. d. 1.* ex se irregulares, nisi forte nimis deformes (quod certe in prædictis defectibus difficile est) spectantibus appareant. Si tamen aliqua sit dubitatio, Episcopi erit, vel Prælati Regularis, rem decernere, ut in simili dictum est superius.

4 Si perfecta cæcitas superveniat Ordinato, celebrare sane prohibetur: quia ad sacras actiones peragendas ineptus omnino est. At, si luscus sit, idest parum videos, sed ejus rationis, ut nec indecore, nec cum periculo errandi, Sacrificium peragere queat, celebrare poterit, ascito præsertim Sacerdote, qui assistat. Atque huic, si legere non possit, sed memoria Missam aliquam, v. g. Defunctorum, vel Sanctissimæ Virginis recitare sciat, illam celebrare posse concedit recte Maranta *p. 4. Resp. 22.* Intellige, si cætera rite, saltem alio Sacerdote assistente, peragat.

S U R D U S.

5 Utraque aure omnino surdus, irregularis est, quoad Ordines suscipiendos, quia non potest congruenter Ordinis usum exercere, cum non audiat Ministri responsionem. Ita Castr. *de cens. d. 6. p. 11. n. 3.* Suar. Bon. Nav. Laym. ap. eumdem cum aliis, dicens, id definitum esse a Canone Apostolorum septimo.

6 Scio Henr. *l. 14. c. 8. n. 4.* Jo: Præp. *q. 5. de irreg. d. 14. n. 113.* sentire, non esse irregularem, quia non est simpliciter necessarium, ut sacrificans audiat responsiones Ministri: cum satis sit, si certo moraliter putet, eum respondisse. Sed certe id minus recte dictum est (ut notat Suar. *de cens. c. 51. sect. 2. n. 13.* cui adde Nav. Bon. Laym. allat. a Castr. *l. c.* & Turr. *de cens. c. 9. d. 72. d. 4.*) de promovendo ad Ordines, cum dictum sit recte, si ejusmodi defectus superveniat jam promoto, ut in simili de lusco dictum est superius; siquidem in jam promoto facilius toleramus ejusmodi defectus, quam in promovendo, præsertim si secreto, & sine notabili indecentia celebretur sacrificium.

7 Surdaster, vel qui una tantum aure audit, non est irregularis, quia sic supponitur, non deficere ab apte celebrando.

8 Carentem utraque aure, imo altera dumtaxat, licet is surdus nequaquam sit, Irregularem esse affirmant Nav. *in sum. c. 17. n. 221.* Sayr. *de cens. l. 6. c. 8. n. 17.* Fill. *tr. 19. c. 6. n. 169.* aliique ex illo principio, quia caret membro corporis. Sed melius negant Coninch. *l. c. n. 108.* Jo: Præp. *l. c. n. 113.* Dian. *p. 4. tr. 2. res. 73.* & alii, quia principium illud non admittitur in universum; membri enim carentia, quando est sine culpa, tunc solum irregularitatem parit, quando deformitatem, vel debilitatem affert.

M U T U S.

Vel defectum patiens in ore.

9 Mutum irregularem esse quis in controversiam vertat? Si enim (testibus DD. citatis) est elinguis, vel facultate caret loquendi, certe ministeria Ordinis pronunciare non poterit.

10 Balbus autem, seu Blæsus, idest, qui in loquendo aliquantum præpeditur, Carens dentibus, vel illorum aliquo, Male olens ore, non sunt irregulares, ut volunt iidem, nisi notabilis adsit deformitas, vel occasio risus, seu contemptus, &c. & in dubio, arbitretur Episcopus, ut supra.

11 Qui labium divisum turpiter gerit ad instar leporis, qui ita demissum, ut dentes enormiter appareant, irregularis est. Ita iidem. Verum nota illud (turpiter, enormiter.)

M A N C U S.

12 Utraque, vel altera manu mutilus, digitis omnibus, vel pollice, & indice ita carens, vel ita iis tremulis, ut hostiam frangere, vel eamdem, Calicemve tenere nequeat, multoque magis; si hæc patiatur in brachiis, irregularis est. Ita Ugol. *de irreg. cap. 48.* Fill. *tr. 19. c. 6. n. 122.*

13 Cui tamen adsunt digiti sine unguibus, vel digiti plures, vel inter se uniti, &c. Si id, nec ministerio noceat, nec deformitatem patiat, irregularis ne sit. Ita iidem.

14 De carente uno, vel altero ex minoribus digitis, videat Episcopus, an deformitatem afferat, & in alterutram partem decernat.

C L A U D U S.

15 Si quis ita sit claudus, ut ad accedendum, vel standum in altari baculo non indigeat, deformisque vel indecorus altari non sit, ab irregularitate illum liberant jura, *c. Si quis in infir. d. 55. cap. Nul. Episc. de cens. d. 1.* Caur. *de cens. d. 6. p. 11. num. 3.* aliique secus condemnant.

16 At vero crure, at pede mutilus irregularis absque dubitatione est.

17 Sed quid, si pede, aut crure ligneo ita sit instructus, ut deformitas nulla, vel certe modica appareat? præsertim vestium oblongarum ad talos auxilio?

Resp. Sayr. *l. 6. de cens. c. 8. n. 26.* docent, hunc esse absolute irregularem. Verum puto cum Ros. Silv. Majol. apud eumdem Sayr. & Gilan. *V. Claud.* & aliis perinde, ac in carente aure n. 7. diximus, distinguendum esse; Si modicus sit defectus, tegique possit, nulla est irregularitas pertimescenda: si magnus, vel notabilis, vitari irregularitas nequaquam potest. Si dubius, Episcopus, seu superior arbitretur, memor doctrinæ numero eodem datæ, hoc est membri carentiam sine culpa non parere irregularitatem, nisi debilitatem, vel deformitatem afferat.

18 *Varos* Latini vocant, quibus in exteriorem partem crura, pedesque flectuntur, *Valgos*, qui Suras ambas introrsus intortas ferunt, cujusmodi sunt lacertarum pedes, *Compernes* vero, qui genibus plus justo conjunctis ambulant. Hi ergo cum communiter deformitatem afferant, vel ad risum moveant, ab Altari removeantur, nisi Judicio Episcopi nulla sit, vel modica, vel certe tegi possit deformitas. Certe Quintil. *l. 11. cap. 3. Varicare*, inquit, *supra modum, & stando deforme est, & accedente motu, prope obscænum.*

Deformis in Naso, Vultu, Gutture.

19 Naso, vel illius parte carens, irregularis ex se est, quia quæ exigua

exigua deformitas est in cæteris membris, magis conspicua est in Naso. Si tamen, alicujus artis ope, carne, vel forma carnem imitante, indecorus non appareres, irregularitatem effugeres. Verum tum hoc, tum in Naso valde promisso, vel demisso valde, judicet Episcopus, an notabilis adsit deformitas.

20 Idem dic de cicatrice, vel simili existente in vultu. Idem in strumis, seu tuberibus existentibus in eodem vultu, vel gutture, de quibus lege Ugol. *de irreg. cap.* 48. & *c.* 50. *n.* 27. & Fill. *tr.* 19. *c.* 6. *n.* 171.

Deformis in variis corporis partibus.

21 Caput gerens valde ingens Pigmaeo corpori adjunctum, Duo habens capita, Unum in fronte fixum ferens oculum, Tres habens manus, vel pedes, Os porco simile protendens, Plures habens ita digitos, ut deformis, vel ineptus ad Sacram tractandam hostiam sit, Cicatricem fœdam, vel vulnus ostendens in facie, Enormiter gibbosus, Brachium alterum longissimum, alterum brevissimum habens, Gigantea, vel Pigmaea statura ita longus, vel brevis ut horrorem, risumve moveat, & similes, sunt (testibus DD. citatis) irregulares, & in dubio notabilis deformitatis sunt arbitrio Episcopi subjiciendi, ut nimis sæpe dictum est.

22 Color, sive albus, sive rubeus, sive subfuscus non nocet altari, teste Majol. *de irreg. l.* 1. *c.* 21. *n.* 2. Fill. *tr.* 19. *c.* 6. *n.* 171. Solum duo sunt addenda.

23 Primo, Qui, ut pulchro niteat colore faciem fuco oblinit, crinesque ac barbam mentito tingit colore, non est admittendus (ait *ibid.* Majol.) nisi post pœnitentiam, ad Ordines; nam teste Clem. Alex. *pædag. l.* 3. *c.* 3. *Mentem veram vix gerit, qui caput habet adulterinum.*

24 Secundo, Qui omnino niger est, puta Æthiops, an ex uno capite, arcendus sit ab Ordinibus, duæ sunt sententiæ. Majol. *l. c.* Gavan. *in man. Episc. V. irreg. n.* 18. inclinatque Diana *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 84. Gibal. *de irreg. c.* 3. *q.* 2. *n.* 10. non esse arcendum putant, esse arcendum cum Ugol. *de irreg. c.* 50. *n.* 4. si promovendus sit apud gentem candidam, nisi non sit admodum niger.

25 Vera sententia est Henr. *l.* 14. *c.* 8. *n.* 1. Avil. *de cens. p.* 7. *d.* 3. *d.* 2. Sayr. *de cens. l.* 6. *c.* 7. *n.* 16 quæ docet, relinqui id Episcopi judicio, qui omnibus expensis, videat, an indecorum sit, vel an sit scandalosum ejusmodi hominem initiari, juxta populi in quo versatur, mores. Constante autem deformitate, seu declarata ea ab Episcopo, solus Summus Pontifex, vel Delegatus ab ipso dispensare poterit, ut mox universaliter dicemus.

§. II. *De prædictis corporis vitiis propria culpa contingentibus.*

1 Quæ hactenus dicta sunt, pertinent ad vitia corporis, abstrahendo a delicto illa patientis. Verum si propria contingant culpa, alia strictior regula ex Sacris Canonibus est statuenda. Si enim cum nulla tua culpa desit tibi, vel debile sit aliquod membrum, nec inde ineptus, vel deformis existas pro Sacro Ministerio, non eris irregularis, ut jam *diximus §. præc.* At vero, si tua culpa id accidat, certe irregularis eris juxta sequentem regulam. Quoties enim per tuam culpam abscindis partem tui corporis, toties, ipso facto, incurris in irregularitatem; & quidem non solum, quando per illam abscissionem fieres inhabilis, vel deformis, ut si tibi ex ira manum abscinderes; verum etiam, quando, nec inhabilis fieres, nec deformis, ut, si tibi abscinderes ex ira pedem, cujus defectum tegere omnino posses.

2 Ratio hujus Regulæ est, quia Sacri Canones, in pœnam delicti, quo quis audet in se ipsum crudeliter agere, eum repellunt ab altari, sicuti repellunt eum, qui alteri membrum aliquod mutilet, quamvis talis membri carentia nec impediret illum alterum pro altaris ministerio, nec deformem redderet, ut inferius suo loco explicabimus. Ut hæc regula magis, magisque declaretur, quinque sunt subnectendæ notationes.

Notatio prima. Qualis Culpa.

3 Quoniam hæc irregularitas infligitur in pœnam delicti, supponendum est, delictum fuisse mortale; tanta enim pœna, quanta est irregularitas ex delicto, non est nisi culpæ gravi adnectenda juxta superius dicta.

Notatio Secunda. Quæ Corporis pars?

4 Si partem, seu membrum tui corporis abscindas, imo si partem notabilem alicujus tui membri, irregularis eris, non vero si particulam carnis.

Ratio est, quia prædicta jura *c. Qui partem d.* 55. Nav. Mol. Sayr. apud Castr. *de cens. d.* 6. *p.* 12. & G. Hurt. *d.* 2. *de Irregul. diff.* 14. *n.* 51. de parte corporis, seu membri loquuntur, non de particula, de qua dici potest, *parum pro nihilo reputatur*. Hæc sunt verba Canonis.

5 *Qui partem cujuslibet digiti sibiipsi volens abscindit; hunc ad Clerum Canones non admittunt.*

6 Hinc excusant communiter Doctores ab irregularitate abscindentem unguem, barbam, capillos; hæc enim vel partes corporis vix sunt, vel admodum parvæ: non tamen excusant, si partem digiti sibi quis abscindat, si testiculos, si virilia, si digitos pedis, quamvis nihil inde Sacri Ministerii aptitudine dematur, quia sunt notabiles membri partes.

7 Atque hinc notes, velim, perdiligenter differentiam inter eum, qui abscindit a se corporis, seu membri partem, & inter eum, qui tamdem abscindit ab alio. Nam, ut prior incidat in irregularitatem, satis est si abscindat partem membri: at ut posterior in eamdem incidat, oportet abscindere non quamcumque membri partem, sed membrum fere totum, juxta ea, quæ inferius *c.* 15. *§.* 16. *a n.* 4. clarius explicabimus.

Notatio Tertia. Quæ culpa, vel defectus notitia?

8 Si, vel tua culpa sit occulta, & non notoria, vel occultus, vel non cognitus tui membri, seu ejus partis a te tibi abscissæ defectus, adhuc Castr. *l. c.* cum Sayr. Molin. Garz. eris irregularis, quia id, quod jura plectunt, est delictum sævitiæ, in se ipsum, quæ semper idest, sive notoria sit, sive non ita. Esto Nav. Henr. Avil. Val. Comar. ap. Castr. *l. c.* aliique notorietatem omnino requirant.

9 Illud tamen emolumentum habet hæc culpa, seu abscissio, etiam integri proprii membri, quando est occulta, ut possit irregularitas inde proveniens dispensari ab Episcopo; quia Tridentin. *sess.* 24. *c.* 6. *de ref.* ipsi concedit potestatem dispensandi in omnibus irregularitatibus provenientibus ex delictis occultis, præter irregularitatem provenientem ex delicto homicidii voluntarii. Cum ergo mutilatio non sit homicidium, poterunt Episcopi quando provenit ex delicto occulto, &c.

10 Castr. *l. c. n.* 6. ad hanc Episcopi potestatem requirit, ut tum culpa sit occulta, tum ipse defectus membri, seu ejus partis proveniens ab abscissione. Sed immerito requirit utrumque esse occultum, cum satis sit culpam occultam esse. Si enim Tridentinum absolute, & universaliter concedit Episcopis potestatem dispensandi in omnibus irregularitatibus provenientibus ex delicto occulto, præter provenientem ab homicidio voluntario, quamvis occulto, cur limitanda est potestas, & non satis sit, ipsum dumtaxat occultum esse delictum? Certe satis esse mihi videtur, & sic absolute tenet P. Prates *in man. de irreg. disp.* 3. *p.* 3. *c.* 5. *n.* 9.

Notatio Quarta. De Eunucho.

11 Duo mihi de eo certa sunt, duo sub controversia. Certum est Primo, eum, qui est Eunuchus ob abscissionem sive testiculorum, sive virilium a Medicis ob morbum factam, vel factam ante usum rationis, vel per alterius injuriam sine consensu ipsius patientis, non esse irregularem, ut clare pronuntiant Sacri Canones, *c. Qui partem*, *c. Si quis* 1. 2. & 3. *Eunuch. d.* 55. Vulgi igitur ridiculus est (ait Nav. *in sum. c.* 27. *n.* 200.) putare, opus esse, ut membrum abscissum deficcatum, vel redactum in pulverem apud se gestet is, qui ordinari, vel celebrare velit.

12 Certum est Secundo, eum, qui vel abscindit se ipsum ex ira, vel ex zelo indiscreto servandæ castitatis, esse irregularem, ut item Sacri textus manifeste edicunt his verbis, *c. Si quis p. c. Hi qui d.* 55. *c. Si quis* 3. *eodem.*

Si quis abscidit se ipsum, idest: Si quis amputaverit sibi virilia, non fiat clericus, quia sui est homicida.

Et paulo post: *Qui rem hanc affectant, audentque semetipsos abscindere, non debent promoveri.*

Et: *Hi, qui se carnali vitio repugnare nescientes abscindunt, ad clerum pervenire non possunt.*

13 Idem autem esse, si non se quis absciderit, sed ob dictas rationes consenserit, seu permiserit abscindi, notant Doctores, ob verba prædicti Textus dicentis repelli ab altari eos, qui hanc rem, nempe abscissionem, affectant. Lege Gibal. *de irreg. c.* 3. *q.* 2. *n.* 12. de Eunuchismo erudite tractantem.

14 Quid, si nec permisi, nec consensi, sed culpabilem tamen causam dedi abscissioni, ut pro exemplo solet afferri de eo, qui adulterium commisit, vel rixam excitavit injustam, unde a judice, vel inimico in pœnam delicti, vel in rixantis odium fuit in virilibus abscissus?

15 Quæro insuper, Quid, si adulter, vel rixans hanc sibi futuram fore abscissionem prævideret, quamvis non intenderit?

Resp. etiamsi prævideret, dummodo non intenderit, non erit is irregularis, quia nullus Textus irregularem facit eum, qui ejusmodi causas, certe remotas, amputationi dedit. Ita Castr. *de Cens. d.* 6. *p.* 12. *n.* 3. citans Tol. Gar. Coninc. G. Hurt. Adde Gibal. *de irreg. c.* 3. *q.* 2. aliique contra Ugol. Suar. Laym. Avilam cit. a d. Castr. quibus adde Dian. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 60 aliosque. Confirmo, quia illa vox Sacri Textus (qui affectant hanc rem) si latinitatem vel primis labiis degustasti, significat appetere, vel exquirere. At, qui adulterium, rixamque vult, quamvis abscissionem prævideat; illam nec appetit, nec requirit.

16 Jam vero controversum est Primo, An, qui ob alios fines a prædictis *n.* 11. se amputari permiserit, qualis est ad conservandam sonoram vocem, irregularis fiat?

Resp. de hac quæstione ego sic breviter *l.* 6. *in Dec. c.* 2. *§.* 3. *n.* 5. dixi. Quæret curiosus, an permittens testiculos sibi abscindi ad vocem conservandam, sit irregularis?

Resp. Esse, docent multi, ut Sayr. Mol. Suar. cit. a Diana *p.* 10. *tr.* 13. *res.* 11. sed non esse, est etiam cum Castr. *de cens. d.* 6. *p.* 12. *n.* 4. probabile. Rationem idem affert, quia, inquit, hic non fecit ex indignatione, aut justo, vel injusto timore perdendæ castitatis, prout requiritur ad irregularitatem hanc a Sacris Canonibus. Præterea nullus Textus hanc pœnam indicens loquitur de eo, qui sibi testiculos abscindit, sed de eo, qui sibi virilia abscindi fecerit, quod diversum est.

17 Controversum est Secundo, de eo, qui non abscindit, sed mortificat, seu exsiccat testiculos, vel virilia. Verum ex inferius, *c.* 15. *§.* 16. *n.* 34. dicendis colliges, hunc non fore irregularem, quia sic, nec membrum sibi, nec ejus partem abscindit, cui uni abscissioni est inducta a Sacris Textibus hæc irregularitas.

Notatio Quinta. De attentante sui occisionem, vel mutilationem.

18 Is, qui sibi laqueo, præcipitio, gladio, veneno mortem afferre tentavit, nec tamen attulit, irregularis non est, quia ex jure homicida irregularis est, non vero homicidium tantummodo attentans.

19 Idem dic de attentante se mutilare, non tamen cum effectu mutilationis. Nam quando Textus supra *n.* 12. allatus dicit esse irregulares eos, qui affectant se mutilare; loquitur de affectatione, seu consensu cum ipso effectu secuto, ut ex contextu patet.

20 Quod, si attentatio se ipsum occidendi fuit publica, contrahet attentans infamiam; est enim hoc delictum capitale, & infame, unde ex hoc capite infamiæ, de quo infra, contrahit delinquens irregularitatem. Et sub hac publicitate intelligendus est Cornejus allatus a Diana *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 76. dum docet, ejusmodi attentantem esse ex infamia irregularem.

§. III. *Quis dispensat in prædictis?*

1 Solum Papam dispensare posse in corpore vitiatis, sæpe per occasionem in superioribus admonuimus. Nunc vero iterum in suo loco confirmamus: solum, inquam, quia quæ a lege superiore sunt definita, non possunt inferiores immutare.

2 Summum ergo Pontificem dispensare posse v. g. ut omnino cæcus ordinetur, dubium ne sit. Imo memoriæ proditum est, dispensasse, ut vult Fill. *tr.* 19. *c.* 6. *n.* 167. Henr. *l.* 14. *c.* 8. *lit. M.* Majol. *de irreg. l.* 1. *c.* 10. *n.* 2. cum cæco, ut adhibito adjutore perito, celebraret. Fertur etiam, Pontificem dispensasse cum Roberto Scoto cæco, ut promoveretur ad Archiepiscopatum Armacanum. Ne fidem igitur adhibeas Avilæ, *de cens. p.* 7. *d.* 3. *dub.* 3. *V. hac concl.* qui putat, Summum Pontificem non posse dispensare ad Sacerdotium cum eo, qui caret manibus; quia, inquit is, naturali, & divino jure est inhabilis ad illud: Ne fidem, inquam, adhibeas; Sicut enim cum prorsus cæco, ita cum prorsus mutilo posset dispensare Pontifex ob bonum aliquod publicum illum promovendo ad Sacerdotium non quidem, ut actu celebraret, quia ad hoc naturaliter est ineptus, sed ut exciperet Confessiones: ut ex officio Conciones haberet ad populum, ut actus Jurisdictionis exerceret, &c.

3 Duo denique hic vel recole, vel adverte, Primum posse in dubio Episcopum, vel Prælatum Regularem, declarare de qualitate vitii, ut in simili supra diximus. Secundum, quando hæc irregularitas contingit ex delicto, quo quis se mutilavit, posse Episcopum dispensare, si delictum sit occultum eo modo, quo insinuavimus *§. præc. num.* 9.

§. IV. De

§. IV. *De irregularitate ex defectu Sexus. Remissive.*

1 DE hac irregularitate (quæ etiam est corporis virilis defectus) memini me dixisse *in tr. de Ord. c. 6.* §. 1. Ne igitur illa, quæ valde usuveniunt, cum molestia repetamus, illic lege.

CAPUT IX.

De irregularitate ex defectu libertatis.

§. I. *De Servitute.*

1 SErvus, hoc est Mancipium, sive ex nativitate, sive ex legitima venditione, sive ex legitima captivitate, quamdiu servitus durat, irregularis est, ex Sacro Textu, *Toto Titulo de Serv. non ordinandis, & tota d.* 54. sic merito definiente; id enim dignitas Ordinum requirit, idque requirit obsequium a clerico Ecclesiæ debitum; Servi enim cum addicti sint dominis, atque adeo alterius juris, servire Ecclesiæ non possunt. Consentiente autem domino, poterit quidem ordinari servus, sed statim atque ordinatur etiam prima Tonsura, fit liber. Ita Laym. *l. 1. tr. 5. p. 5. c.* 8. Suar. *de cens. d. 51. sect.* 3. *n.* 5. Castr. *de cens. d. 6. p.* 11. *n.* 2. Azor. *p. 2. l. 2. c.* 21. Avila *de cens. p. 3. d. 7. d. ult.* Fill. *tr. 19. c. 2. n.* 195.

2 Si vero servus (quamvis cum peccato) initietur, non consentiente domino, distingue; Si initietur Minoribus, adhuc remanet servus, nec gaudet ullo privilegio, sive canonis, sive Fori, sive Gabellarum, ut colligitur *ex c. ex antiquis d.* 54. Si vero Majoribus, subdistingue: Nam si Episcopus illum ordinans conscius est servitutis, & videt sine domini consensu, ipsum Ordines postulare, quod est Episcopum esse participem doli, servus ita promotus evadit liber; sed Episcopus obligabitur pretium servi duplicatum, vel duos servos reddere domino. Et quidem unum ex his pretiis erit de justitia solvendum in recompensationem servi, etiam ante omnem sententiam: Alterum, cum sit in pœnam, post sententiam, & sic conciliatur Suar. *de cens. d. 51. sect.* 3. non requirens sententiam cum Bon. *disp. 7. de cens. q. 2. p. 4. n. 3. V. Tertio Episcopus*, illam requirente. Si non Episcopus, sed alii conscii prædicti doli Episcopum induxerunt ad Ordines servo concedendos, ipsi ejusmodi pretium, vel servum duplicatum solvere tenebuntur. Si denique nullus fuit doli conscius, remanebit servus, sed suspensus ab Ordine, si nondum est Sacerdos; Nec tamen poterit uxorem ducere, si Subdiaconatum, vel Diaconatum sic assumpsit; idque propter votum Castitatis iis Sacris Ordinibus adnexum. Valde tamen probabile est, hunc non privari privilegio canonis, ut tenet Sayr. *de cens. l. 6. c. 24. num.* 5.

3 At si ejusmodi servus ordinatus fuit Sacerdos, liber quidem erit; sed remanebit cum onere solvendi domino, vel alium servum, vel pretium ex suo peculio, vel ex suis ministeriis Sacerdote non indignis. Fill. *l. c.* ait, hunc servum, tunc amittere suum peculium, eundemque ab hero suscipi posse pro Mysteriorum celebratione.

Sed quid, si prædictus servus nullo modo peculium, vel artem, vel alium servum habeat, unde solvat?

Resp. cum Gibal. *de irreg. c. 3. q. 5. n.* 3. Manebit liber, sed aliquo spirituali obsequio se gratum præbere studeat domino.

4 Nondum omnia dissoluta sunt; Inquires enim Primo, si plures in solidum sint domini alicujus servi, satis ne est, ut is promoveatur ad Ordines ex solo consensu unius ex his dominis?

Resp. Ita putat Gloss. *in c. Nullus d.* 54. idque ob favorem, & reverentiam Ordinibus debitam, colligitque ex illis verbis Textus: *Nullus promoveat servum, nisi voluntas accesserit ejus, qui aliquid sibi in eo vindicat potestatis*: illud enim (*aliquid potestatis*) significare videtur quamcumque diminutam potestatem ejus, cui illa particulariter competit. Alia autem Gloss. *ib.* paulo post dicit, debere accedere consensum omnium, quorum juri detrahitur; id enim significare videtur (ait hæc Glossa) illud (*qui aliquid potestatis*) illud enim (*qui*) sumi debet collective, ita ut sensus sit, debeat consentire quicumque aliquid potestatis in servum habet.

5 Sic tamen conciliandæ sunt hæ duæ Glossæ. Si partialis dominus offerat servum pro Ordinibus, erit ab Episcopo admittendus, ut liber; nam ita is dominus tacite se obligat satisfacere (ut certe debebit) aliis condominis; & hac ratione Ordinibus favetur, & dominis nihil detrahitur. At si partialis dominus solus mere consentit, non poterit servus admitti, quia fieret contra jura condominorum; consensus enim dicti partialis domini non ex se offerentis servum (sed ex aliorum v. g. rogatu) solum parti suæ videtur præjudicare, non parti aliorum. Glossa igitur prior de priori casu intelligi debet, posterior de posteriore.

6 Inquires Secundo. Quid de libertis, qui sunt ii, quos dominus manumittit, hoc est liberos facit, sed reservato temporali aliquo obsequio?

Resp. Hos propter dictam reservationem esse irregulares, docetur communiter: At si dominus, qui tunc proprie appellatur Patronus, obsequia omnia remittat, vel solum spiritualia, quæ clericum non dedecent, reservat, *c. Nullus de servv. non ord.* posset ad Ordines admitti, quia tunc censetur jam absolute liber.

7 Denique nota, horum filios nulla irregularitate affici; ingenui enim, hoc est liberi omnino sunt, solumque debent Patrono reverentiam, ut notat Bart. *l. ult. C. de liber. & eorum liber.* Quid dicendum sit de libertis Ecclesiæ, Vide Ugol. *de irreg. c.* 57. §. 4.

§. II. *De Uxorato. Remissive.*

1 ETiam Uxorato dicitur deficere libertas ad Ordines suscipiendos; Uxoratus enim sua servitute circa uxorem non caret. Verum nos de hac re tota diximus satis superque *in lib. 8. de matr. tr. 1. c.* 10.

§. III. *Quis dispensat cum servo ex defectu libertatis?*

1 CErte nonnisi Summus Pontifex, quando illa adest; si enim ea non duret, non adesse tunc irregularitatem, atque adeo dispensatione opus non esse, jam modo vidimus. At vero si Pontifex dispensaret hunc servum ad Sacerdotium, illo jam promoto sine licentia domini, an deberet Pontifex ex justitia pretium servi domino solvere, an potius intelligeretur dispensare, ut (quamvis Sacerdos) remaneat apud dominum in obsequiis temporalibus, saltem Sacerdote non valde indignis, quæstio est ad nostram praxim nequaquam pertinens.

CAPUT X.

De irregularitate ex defectu bonæ famæ.

§. I. *Quid, & quotuplex sit infamia?*

1 INfamia est *Status læsæ dignitatis, legibus, & moribus reprobatus*, sicuti bona fama est *status illæsæ dignitatis, & legibus, & moribus comprobatus*, l. Cognit. ff. de variis, & extraord. Cognit. Clarius: Infamia est *diminutio, seu privatio bonæ æstimationis hominum, enascens ex prædicto læsæ dignitatis statu*. Nomen autem *Dignitatis* hic sumitur pro ea naturæ humanæ dignitate, quæ est in hominibus secundum rectam rationem viventibus. Dico (hic) alibi enim, ut, quando in jure dicitur (*infamibus porta non pateant dignitatum*) nomen dignitatis sumitur pro quibusdam officiis honorificis, de quibus mox §. 4.

2 Infames ergo cujuscumque generis certo sunt Irregulares; vide *c. infam. 6. q. 1. c. qui in aliq. d. 51. c. infamib. de Regul. Juris in.* 6. sed cum infamia, secundum Doctores omnes, ut Sanch. *in cons. l. 6. c. 3. dub. 5. & 6.* Laym. *l. 1. tr. 5. p. 5. c. 4.* Lez. *in sum. V. infam.* Thes. *de pœn. Eccl. p. 2. c. 33. & 37.* Castr. *de cens. d. 6. p.* 20. aliique, alia sit juris, seu legalis, quæ est, quando lex disponit aliquem esse infamem: Alia facti, quæ est quando abstrahendo a dispositione legum, ipsum crimen commissum, seu malum, quod quis patrat, vulgatur, unde fit causa, ut delinquens cadat eo ipso a prædicta hominum bona existimatione, ideo de utraque est, & quidem separatim agendum breviter pro re nostra.

§. II. *De infamia juris Irregularitatem inducente.*

1 EX triplici capite lex disponit, aliquem esse infamem, puta, ex delicto, sive proprio, sive alieno, ex pœna alicui delinquenti inflicta, & ex officii alicujus vilitate.

Ex delicto proprio.

2 Non de omni delicto, sed de quibusdam leges disposuerunt, ut essent infames ii, qui ea committunt; & id quidem duobus modis disposuit. Primo, ut essent infames eo ipso, quo aliquis illud delictum committit. Secundo, non eo ipso, sed post sententiam de infamia jam contracta ex eo delicto.

3 Prioris modi sunt de jure civili crimina lenocinii, sponsalia duo, vel duo Matrimonia contrahentis, locantis suam operam, qua cum bestia, mere ob pretium, pugnat, Certantis cum alio homine mere quæstus causa, (non ergo si, ut ostendat fortitudinem) hujusmodi etiam est miles, vel Dux ab exercitu dimissi, vel militiæ insignibus spoliati ob aliquod crimen ibi patratum. Item miles prælia aliena conducens negotiationis causa, usurarius ex officio, & ille qui non adimplet, cum possit, juratam promissionem. Addit Castr. *de cens. d. 6. p.* 20. ex jure sui Regni crimen non adimplentis homagium, crimen Palinodiam recantantis in judicio, & crimen sodomiæ. Verum hæc committentes non sunt infames ipso jure civili, sed solum hoc jure speciali.

4 De jure autem Canonico infames ipso facto sunt Primo, omnes prædicti, qui sunt ex jure civili, nam jus Canonicum habet pro infamibus omnes illos, quos leges sæculi (ut loquitur *C. omn. 5. q.* 1. Adrianus Papa) appellant infames. Excipe tamen infamiam mulieris transeuntis ad secundas Nuptias intra annum luctus, hanc enim correxerunt, & abstulerunt jura canonica, ut supra, *l. 8. de matr. tr. 7. p.* 3. §. 2. *a n.* 17. a nobis dictum est late, nam propterea illam non numeravi inter alias allatas *n. præc.* Secundo, infames ipso facto sunt committentes crimen læsæ Majestatis humanæ, vel divinæ, idest hæresis, eorumque fautores. Tertio, insequentes hostiliter Cardinales. Quarto, Mulierum raptores. Quinto, Duellum committentes, eorumque Patrini.

5 Nota autem, quamvis verum sit, quod diximus, ex his delictis statim incurri infamiam de jure, tamen quia hæc est pœna, non teneri delinquentem ex se illam exequi. Quare is, licet eo ipso sit infamis, quia tamen nondum, ut talis, est declaratus, poterit expectare sententiam judicis declarantis commissionem criminis, & incursionem in dictam infamiæ pœnam; & interim se gerere ut liberum ab Irregularitate, quando delictum non est notorium, seu publicum, & nec est in proximo periculo, ut publicetur. Ita Sanch. Laym. Thes. *l. sup. cit.* Vide etiam Gibal. *de irreg. c. 5. q.* 4. Dixi (quando delictum non est notorium) nam si delictum sit publicum, ex alio capite delinquens erit infamis, atque adeo irregularis, nempe ex infamia facti, de quo mox.

6 Posterioris modi infames de jure, hoc est, qui non eo ipso, quod committunt crimen, sunt infames, sed post sententiam judicis condemnatoriam, & ut notat Castr. *de Cens. d. 6. p* 20. *n.* 4. quæ sit sententia definitiva jam transacta in rem judicatam, Infames, inquam, de jure sunt illi, qui committunt ea delicta, de quibus quilibet de populo potest accusare delinquentem; nam propterea appellati solent crimina publica. Sunt autem in jure civili ii, qui committunt crimen Homicidii, Adulterii, Proditionis, Falsi, Rapinæ, læsæ Majestatis (hoc ultimum est supra in jure Canonico crimen inducens infamiam ipso facto, at nunc est inducens in jure civili infamiam post sententiam) Præterea crimen furti, injuriarum, doli mali, & crimen iniquæ pactionis, ne de his criminibus quis accusetur.

7 In jure autem Canonico sunt ii, qui committunt crimen doli in contractu Societatis, in Tutela, Mandato, Deposito, & crimen, quod quis forte committat in accusando aliquem de delicto. Hi igitur non sunt infames statim ac committunt hæc crimina, ut erant dicti in priore modo, sed post sententiam definitivam, &c. Jura, & Doctores circa prædicta legi, & haberi poterunt apud citatos.

8 Denique hic opportunum est admonere opinionem dicentium omnia peccata depositione digna parere irregularitatem in delinquente, non esse veram, eamque bene rejici a Castr. *l. c. n.* 15.

9 Præterea adverte, nec eo ipso esse irregularem Apostatam, recte Farin. *q. 183. d. n.* 61. Malcard. *de Prob. q.* 11a. ab Ordine Sacro, vel a Religione, relicto etiam habitu, sed solum ratione infamiæ post sententiam criminis condemnatoriam, vel post notorietatem delicti, quæ ponat infamiam facti, de qua mox. Idem de Clerico ebrioso ex jure novo, *Canon. in c. A crapula de vita, & honest. Cleric.* Idem de peccatis, quæ arbitrio Episcopi punienda veniunt, &c.

Ex delicto alieno.

10 Ex delicto alieno solum duo genera personarum invenio esse infames, unde & irregulares, hoc est: Primo filios, nepotesque eorum, qui manus violentas in Cardinalem injecerunt. Secundo, filios eorum, qui committunt crimen læsæ Majestatis. Lege Doctores mox citandos.

11 Quare filii, & descendentes Hæreticorum infames non sunt. Ita Sanch. *in Dec. l. 2. c. 28. n.* 9. aliique apud Castr. cit. An vero sint irregulares, dicam cum de irregularitate ex hæresi.

12 Rursus filii legitimi meretricum, damnatorum ad triremes, eorumque, qui publice ob pœnam juste vapulaverunt, nec infames sunt, nec irregulares. Ita Diana *p. 10. tr. 11. res.* 26. cum aliis.

13 Denique illegitimi, hoc est non ex legitimo Matrimonio nati, irregulares quidem sunt, ut infra suo *l. c.* 17. §. 1. dicemus, sed nullo modo infames. Cov. Mol. & Castr. eos adducens *l. c.*

Ex pœna alicui inflicta.

14 Ex hoc capite, vel poteris esse infamis ex vi ipsius juris, quando scilicet in jure, vel in sententia contra te a judice lata, decernitur, te condemnatum tali pœna, esse infamem; vel poteris esse infamis, quasi ipso facto, quando scilicet ad pœnam notorio dedecori affectam condemnaris.

[15 Quæ

15 Quæ autem sit pœna prioris modi, ipse tenor legis, seu sententiæ debebit ostendere. At quænam sint pœnæ posterioris, ostendit regula sequens. *Ex jur. cens. in L. ff. just. ff. de his, qui not. infam.* Quæcunque pœna, quæ a lege, vel judice imponitur, si propter delictum infamiæ imponatur, inducit infamiam per sui executionem, atque adeo rregularitatem, secus non item.

16 Hæc regula planior fiet ab exemplis, quæ jam subdo. Primo, qui puniuntur per fustigatorem non quomodocumque, sed ex sententia ata contra ipsum, vel ex Superioris mandato sic decernente propter notorium, & infame crimen, est infamis, adeoque ut dicemus irregularis. Ictus ergo fustium non irrogat infamiam juris, nisi ex infami causa infligatur.

17 Secundo, damnati ad triremes cum executione, non omnes, sed olum, ut tenet Thesaurus *de pen. Eccles. p. 1. c. 33.* ii, qui ex causa famosa, hoc est ex crimine publico commisso cum dolo ad illas damnai fuere, sunt infames, irregularesque, atque hi, etiamsi non præcesseit fustigatio, idque etiam (ut idem habet) transacto tempore pœnæ. Quamvis etiam Diana *p. 3. tr. 2. res. 83.* indistincte putaverit, esse robabile omnes damnatos ad triremes esse irregulares, & esse item robabile non esse: Diana *p. 10. tr. 11. res. 26.* tamen sequitur citatum hesaurum, quem etiam sequitur Donatus, *de Reg. l. 1. c. 182. n. 2.* & ampanilli, *Rubr. 11. c. 18.* refragantibus Ruitto p. *1. dec. 19.* & Prates, *6. c. 5. §. 3. n. 53. fol. 622.*

18 Tertio, publice pœnitentiatus ob suspicionem criminis famosi, qualis est suspectus de hæresi, sed non hæreticus, non putatur a Thesauro loco citato infamis infamia juris, sed si causa suspicionis sit ublica, erit infamis infamia facti, de qua mox dicemus.

19 Dixi (publice pœnitentiatus) idest per illam pœnitentiam, quæ ublice sit inflicta a judice sine certo, & determinato ritu: nam illa œnitentia, quæ apud Canones appellatur solemnis, quæque fiebat am certa forma, certisque cæremoniis jam hodie non est amplius usu.

20 Quarto, ii Milites Religiosi, qui de famoso crimine notati condemnantur ad deponendam Crucem, seu Habitum suæ Religionis, Ii, ai ob toleratum uxoris adulterium, avium pennis amicti, publico ectaculo exponuntur: Ii, qui, ob furtum, in fronte, vel humero igmate inuruntur: Ii, inquam, infames teste Prates, *in manusc. cit. p. 6. §. 5. n. 56. fol. 623.* sunt infamia juris, atque adeo irregulares a lo Pontifice Summo dispensandi.

21 Contra ex eodem Doctore, levis verberatio (hac enim solent castigari pueri sine infamia) & Collaris inductio non inducunt infamiam juris, quia ex levi causa infliguntur. Ita sane, sed, si ex gravi causa, & hæc sit cognita, non dubito quin ejusmodi pœnæ inducant saltem infamiam facti, de qua mox.

Quinto, An excommunicatus eo ipso sit infamis. Resp. tribus. Dico Primo, excommunicatum vitandum esse infamem de facto, jam enim blice, donec petat absolutionem, notorius peccator est, atque adeo egularis, ut mox §. 3. agentes de *infamia facti*, dicemus.

Dico Secundo, excommunicatum non vitandum, si sit occultus, Ita and. *de extrem. d. 16. q. 10.* non esse infamem de facto, quia sic notor non est ejus inobedientia: At si sit publicus: quamvis non sit judice nominatim denunciatus, nec publicus percussor Clerici, jam erit torie peccator, inobediens, & Canonice infamis de facto, atque eo, modo jam dicto, irregularis.

Dico Tertio cum Filliuccio, excommunicatum, ut sic, non afferre se infamiam, unde nec ex se irregularitatem. Probatur, quia non rt infamiam facti, ergo nullam. Non juris, nam in jure non habe, eam universaliter esse causam infamiæ, sed solum quando constitur ex quibusdam criminibus, quibus peculiariter connectunt jura amiam, qualis est hæresis, de cujus irregularitate dicetur infra suo o, & qualis est etiam percussio Cardinalibus inflicta *c. Felicis, de us in 6.* Non facti, quia sic etiam excommunicatio occulta pareret amiam facti, quod tamen esse non potest; infamia enim facti non rgit nisi ex delicto notorio, ut mox dicto §. 3. notabimus.

Ex Officio Histrionis.

2 Jura etiam volunt, ut qui officiis quibusdam vilibus vacant, ames ipso jure fint, atque adeo irregulares. Ejusmodi autem sunt omnium sententia Primo, Histriones pretio conducti obscœna repræsantes. Dicentur autem ex officio, si bis, vel ter in scenam pr[illegible] it, de quibus leg. Men. *de Arbitr. casu 99. n. 24.* & Ricciul. *de statu r. l. 5. c. 12.* Imo etiamsi semel prodeant in scenam, quando ex officio assumpto id faciunt. Lege Diaz. *in prax. crim. Canit. 63.* Vivald. *d. p.* Candel. *de irreg. ex infr. n. 19.*

Artes aliæ viles.

Lictores, Satellites, Carnifices sunt infames ex Lezanâ, *V. Infamia* Prates *cit. d. 2. c. 4. n. 4.* Sed negat Castr. *de cens. d. 2. p. 20. n. 6.* cum iis, tum de macellariis, & similibus, dicens nullo jure contrarium ari. Dictos Lictores, similesque justitiæ Ministros (morte condetorum secuta) esse irregulares ex defectu lenitatis alia est consides, de quibus infra suo loco.

Sunt ergo hi homines infimæ notæ, & propter indignitatem, nullitione promovendi, sed certe infames non sunt. Quis enim audebit s initiare eum, qui actu exercet Macellariam, Cauponariam, Cloam, Circulatoriam, Funambulariam, vel similem? Addunt his aliut P. Prates, *l. c. d. 4 prælud. 2. n. 4. fol. 120.* & merito Anatomiqui manu propria incidunt cadavera, Pollintones, seu Vespillo-*Beccamorti* vulgo &c.

Hic denique ne ignores, parentes, qui ejusmodi exercitationibus miscent, eamdem vilitatem in filios nequaquam transfundere, si ilii ab hujusmodi abstineant, cum nullus Textus, ut notat Feli-*in c. cum deputati de Jud. ex Gloss. in c. Quoniam vetus 24. q. 1.* Lege Majolum *de irreg. l. 3. c. 1. n. 7.* contra dictos filios habeatur. Imo ita de hac re sententia Antherii Papæ refertur. *In Episcoporum* uit Antherius Pontifex in Epistol. ad Episc. Betic.) *negotio profanum agnosco; Apostolicus ordo hoc probat, ac tot Pontificum, & torum numerus, qui vilibus parentibus nati dignissime Sacerdotio sunt.*

Ducens uxorem vilem.

Qui ancillam duxit in uxorem inter infames, ut vult Suar. *de 48. sect. 3. fin.* Sanch. *l. 7. de matr. d. 19. n. 14. ex c. Si quis Viduam 2.* contra Henriq. *l. 24. de irreg. c. 5. n. 4.* numeratur, ut item qui icem duxit, aut repudiatam aut Saltatricem, vel Scenicam, quamrginem, & universaliter, qui fœminas duxit viles; Vilis enim præscindendo ab infamia, persona illa reputatur, qui cum vili ictum commercium contraxit.

§. III. *De infamia facti.*

1 UT quis jure Canonico habeatur infamis infamia facti, atque adeo irregularis, sufficit quodcumque peccatum mortale, in quo quis notorie perseveret. Vide *C. Testim. de Test. cons. 3. q. 5. cap. inf. 6. qu. 1.* Tria ergo requiruntur, & sufficiunt ad infamiam facti pariendam: peccatum quodcumque mortale, perseverantia in illo, & publicitas, seu publica, & quidem certa notitia.

2 Quoad primum, nota, id dici in materia, de qua loquimur, irregularitatis, nam in ordine ad alios effectus, ut recte notat Laym. *l. 1. tr. 5. p. 5. c. 4.* tantus rigor est temperatus, multo magis jure Civili, in quo, testante Molin. *tr. 4. de Just. d. 7. n. 6.* multa peccata non reddunt eorum patratores viles, & infames. Lege eumdem Molinam *ibid.* qui recte percurrit aliqua capita, per quæ homo judicetur infamis infamia facti.

3 Quoad secundum, idest, quoad perseverantiam, nota, id intelligi, quoad peccata ex se infamiam alias non parientia: nam, si quis v. g. publice sciretur semel cognovisse mulierem, non esset quidem infamis, quia jam non perseverat in peccato, quod solum semel fecit. At, si quis sciretur publice cognovisse suam matrem, vel illam occidisse, nonne esset infamis infamia facti, donec per veram pœnitentiam, de qua mox §. 5. n. 3. ejusmodi infamiam excuteret?

4 Quoad tertium, hoc est, quoad publicitatem; duo sunt notanda. Primo, crimen debere cognosci a multis, atque adeo non sufficere, si certo sciatur a paucis, nam hoc pacto res diceretur occulta.

5 Secundo, notitiam debere esse certam, si non metaphysice, sane moraliter: secus te injuste gereres, si quempiam, ut infamem repelleres solum ex levi suspicione inter homines leves exorta.

6 Si tamen opinio de tuo peccato sit vulgata apud viros probos, & prudentes, quamvis non adsit certitudo, multo magis, si orta sit hæc opinio non ex vanis, sed ex probabilibus conjecturis, eris ab Ordinibus, ac beneficiis Ecclesiasticis repellendus, interim, dum te non purgas, juxta, *C. Quoties, & C. Interim, de Purg. Canonica.* Neque enim decet in Clericum cooptari eum, cujus opinio gravata est. Ita Castr. *de cens. d. 6. p. 20. n. 7.* quod late etiam habes apud Sanch. *in Dec. l. 2. c. 28.*

7 Ex hac doctrina resolvi nudiustertius, Clericum accusatum apud Episcopum sui Domicilii de commercio cum fœmina, & ab eodem citatum ad comparendum, nequaquam ordinari potuisse ab Episcopo sui Beneficii, ut Clericus intendebat. Ratio resolutionis fuit prædicta doctrina, quia non præsumitur Episcopus ille voluisse Clericum citare ad comparendum, nisi motus ex probabilibus rationibus, seu conjecturis. Fatebar interim meram accusationem non satis esse ad hominem reddendum infamem, quia accusatio non raro fit ab inimicis, & non raro item sine sufficientibus probationibus, sed in casu nostro aderat citatio Episcopi, qui, ut dicebam, non præsumitur Clericum voluisse citare sine aliqua tandem probabilitate delicti. Addidi, saltem ante ordinationem oportere eum se purgare, juxta prædicta, ab opinione, quæ jam erat inter prudentes de commisso crimine. Nam propterea communiter teste Nald. *V. Accusare, n. 4.* Barb. *de potest. Episc. alleg. 45.* Garzia *de Benef. part. 7. cap. 7. a n. 6.* Favet. Gibal. *de irreg. cap. 4. n. 27.* docetur, accusatum, pendente accusatione, admitti ad Ordines non posse.

§. IV. *Effectus infamiæ.*

1 INfamia, sive juris, sive facti in jure Canonico (nam de Civili nos non agimus) hos duos effectus progignit. Primo, ut infamis ordinari nequeat: id, quod sæpe diximus in Superioribus. Secundo, ut illi dignitates non conferantur, juxta regulam illam juris: *Infamibus porta non pateant dignitatum.* Nomine autem dignitatis hic non intelliguntur solum Personatus, sed quæcumque Ecclesiastica Beneficia, & Officia publica, puta judicis Assessoris, Advocati, &c.

2 An vero, sicuti, si conferantur Ordines infami, valet collatio, ita valeat collatio Beneficii, vel dignitatis, licet in utraque collatione certo peccetur, bipartita est Doctorum opinio. Mol. *tr. 3. d. 11. n. 3.* aliique apud Castr. mox citandum cum communi ait, esse invalidam. Castr. *de cens. d. 6. p. 10. n. 11.* cum Garz. putat in foro externo invalidam quidem esse, sed esse probabile in foro Conscientiæ esse validam, ac propterea ejusmodi provisum posse dignitate, seu officio frui, donec a judice collatio rescindatur. Ratio hujus probabilitatis est, quia nullus afferri potest Textus collationem hanc invalidans: nam quando dicitur (*Infamibus porta non pateant dignitatum*) satis commodus sensus esse potest, quod non pateant licite: annullatio autem actus, cum sit odiosa, sine claro Textu inducenda non est. Adde, tanquam regulam peculiarem *in tractatu de irregularitate*, quando Textus potest explicari, ut significet aliquid aliud, non esse intelligendum, ut inductivum irregularitatis.

3 Hæc de infamia contracta ante susceptas dignitates. Sed quid, si superveniat?

Resp. si superveniat infamia facti, certum est, eam non privare ipso jure possidentem suas dignitates, vel Officia, ut est communis opinio, quia in nullo Textu habetur ejusmodi privatio. Si vero superveniat infamia juris, licet statim illorum privationem inducat; tamen hujusmodi infamis abdicare a se illa officia nequaquam obligatur, modo, quo docet cum multis Castrop. *loc. cit.* & nos diximus §. 2. n. 5.

§. V. *Quis dispenset in irregularitate contracta ex Infamia.*

1 SI a te incursa fuit infamia juris, ex eo nimirum, quod subivisti sententiam, quæ te condemnavit ad infamiam, vel, quæ declaravit te commisisse delictum trahens infamiam, juxta paulo ante dicta, opus est tibi, etiam emendato, dispensatione Summi Pontificis ad Ordines suscipiendos, vel Ordines susceptos exercendos. Nam, si non præcessit ejusmodi sententia, te posse gerere ut non irregularem, atque adeo te non indigere dispensatione, si res sit occulta, diximus §. 2. num. 5.

2 Si tamen crimina infamiam hanc trahentia sunt adulterio minora, irregularitatem ex ea contractam posse post peractam pœnitentiam dispensari ab Episcopo, docet Castr. *l. c.* cum Sanch. Henriq. Avila, Molin. & aliis, addens, quando infamia inducta est a jure Civili, eam posse aboleri a Principe Sæculari, qua abolita, cessabit irregularitas quæ in ea infamia innitebatur.

3 Si autem infamia facti labores, illam tu ipse teste Suarez, Henriquez, Molin. cum Castrop. cit. tolles per emendationem delicti utique notoriam, & quæ saltem per triennium duraverit. Gibal. *de irreg. c. 6. q. 1. n. 5.* non præscribit tempus, sed solum petit emendationem cognitam.

4 Hinc ergo, qui non fuit condemnatus per sententiam imponentem, vel declarantem infamiam (tunc enim non sufficit emendatio, sed requiritur dispensatio, ut dictum est) licet notorius fuerit sodomita,

mita, concubinarius, usurarius, &c. Si modo dicto emendatus est, poterit promoveri. Lege Gibalinum *l.c.*

An hæc irregularitas ex infamia tollatur per Baptismum, quando hic suscipitur post ipsam contractam, dicemus infra *c.* 22. §. 1. *nu.* 2. interim videatur Suar. *d.* 48. *de cens. sect.* 2. *n.* 11.

CAPUT XI.

De irregularitate ex novitate Fidei.

§. I. *Quisnam eam contrahat?*

1 NOvi in Fide, quos Græca voce *Neophytos* appellamus, ii, *C. Sicut, d.* 48. sunt, qui cum Judæorum, Saracenorum, vel Ethnicorum Religionem professi fuerint, de novo ad veram Christi Domini fidem accesserunt.

2 Hos ergo irregulares voluit Ecclesia *C.* 1. *dist.* 48. *C.* 1. *&* 2. *d.* 55. *C. Si aliquando, &c. Si offic. dist.* 50. Primo, (ne (ut ait S. Paulus 1. *ad Tim.* 3.) in superbiam elati in judicium incidant Diaboli, ex eo scilicet, quod sibi plaudere plus justo possent, putantes Ecclesiam ipsorum ministerio indigere. Secundo, quia ad docendum alios est ineptus ille; qui bene edoctus non est. Tertio, quia bonis moribus debet prius assuescere, qui ad tantam Ordinum puritatem, dignitatemque est promovendus.

3 Porro ex descriptione allata Neophyti tria sunt colligenda: Primo, qui Sacro Baptismi Fonte est ante usum rationis ablutus, quamvis filius sit Patris infidelis, non est reputandus Neophytus, atque adeo nec irregularis. Ita Cov. *in Clem. si furiosus p.* 1. §. 2. 7. *&* 8. Avil. *de cens. p.* 7. *d.* 4. Sayr. *de cens. l.* 6. *c.* 11. *n.* 11. Bonac. *de cens. d.* 7. *q.* 2. *punct.* 1. *n.* 5. Ricciullus *de Neophyt. c.* 1. *n.* 3. Lezan. alios citans *consulto* 16. *n.* 31. quia aliam Religionem professus non est. Ita passim Doctores. Multo ergo minus irregularis erit filius Christiani novi; solum enim filium Hæretici ob peculiarem Canonum constitutionem irregularem esse dicemus infra, quia tunc Ecclesia vult punire delictum Patris in filio.

4 Secundo, qui a Christianis natus diu vixit inter Infideles, & Infidelium sectam non est professus, si deinde ad suos reversus rite Baptismum susceperit, non est Neophytus, nec irregularis. Ita Doctores iidem *ind. c. sicut d.* 48. quia de ratione Neophyti est, ut falsam Religionem ante Baptismum fuerit amplexus.

5 Tertio, si idem a Christianis natus potuit baptizari, sed noluit quamvis deinde, urgente periculo mortis Baptismum susceperit, Neophytus est, & irregularis, *C. si quis distinct.* 57. Lege Ugolin. *l. de irreg. c.* 2. §. 3. *n.* 1. & Gibal. *de irreg. c.* 4. *q.* 4. *n.* 19. quia susceptio Baptismi, quando urget necessitas, non vacat suspicione infirmæ fidei. Sed notandum, quod additur *in c. Si quis d.* 57. *Nisi forte postea ipsius studium, & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas exegerit.* His explicatis supersunt quæstiunculæ tres.

Quodnam tempus purgat hanc fidei novitatem?

6 Quæstiuncula prima. Quamdiu est expectandum, ut adultus noviter baptizatus judicetur purgasse novitatem, atque adeo amplius irregularem non esse?

Resp. satis esse annum, putat Ricciull. *de Neophytis c.* 10. quia Miles, & Servus post annum cum veteranis adscribitur. Duos requirunt Romanus *sing.* 421. & Campanill *in divers. Jur. Civ. Rub.* 11. *c.* 7. *n.* 5. quia circa duos annos potest quis doctrina, & Christianis moribus sufficienter instrui. Navarr. *in man. c.* 27. *n.* 105. Majol. *de irreg. l.* 1. *c.* 31. *n.* 1. Fill. *tr.* 19. *c.* 7. *n.* 184. G. Hurt. *de irreg. d.* 2. *diff.* 10. *n.* 61. Bonac. *l. c.* & alii decennium requirunt fortasse propter illud S. Hier. (debes multo tempore addiscere, quod doceas) Multum autem tempus decennio mensuratur in jure. *L. Si cum §. Arist. ff. Qui, & a quibus.*

7 Vera sententia est, id arbitrio Episcopi esse relinquendum. Ratio est quia in jure tempus certum non designatur, sed potius sic loquitur Pontifex: *C. Neoph. dist.* 61.

Neophytus ne ordinetur. At si non deest humilitas competens Sacerdotio ubi causa non heret, vitium non imputatur.

Episcopus ergo nunquam statim a Baptismo Neophytum ordinet, quia tunc certo est irregularis, quia posito, quod quis prudenter judicetur Neophytus, irregularitate laborat a solo Summo Pontifice, ut mox dicemus, dispensanda. Episcopo autem solum competit declarare, an hic sit Neophytus, necne. Verum, si post aliquod tempus judicet Episcopus, Neophytum ea præstare fide, humilitate, doctrina, ut merito sit cum cæteris Veteranis adnumerandus, adnumeret, & jam tanquam veteranum promoveat. Ita Covar. *l. c.* Suar. *de cens. d.* 43. *sect.* 3. *num.* 6. *&* 7. Bonac. *l. c. num.* 240. Dian. *p.* 4. *tract.* 2. *res.* 50. Avil. *de cens. l. c.*

An Neophytus etiam a Minoribus, & prima tonsura sit rejiciendus?

8 Non esse ab his rejiciendum, putant aliqui cum Bon. *l. c. n.* 5. At rejiciendum putat Fill. *l. c. n.* 184 Suar. *de cens. loc. c. n.* 5. Avila *l. c. concl.* 1. Ugol. *de Irreg. c.* 2 §. 2. *n.* 2. aliique. Ratio utriusque sententiæ est, quia priores non putant esse indecentiam, Neophytum in Minoribus initiari, putant posteriores. Sed tandem utramque sententiam esse probabilem, pronuntiat Gibal. *de irreg. c.* 3 *q.* 3. *n.* 12.

9 Illud certe nemo negabit, quia ad primam tonsuram, Minoresque Ordines minor aptitudo requiritur, quam ad Majores, facilius posse Episcopum declarare, hunc ad illos idoneum esse, quam ad hos, qua posita declaratione, jam irregularis quoad Minores non erit.

Trahentes originem a Judæis, Saracenis, infidelibus, an aliqua macula irregularitatis Canonicæ inficiantur?

10 Nulla prorsus, ut luculenter, & multis citatis, late probat Lezana, *consulto* 16. Nam licet in aliquibus Ecclesiis repellantur ex peculiari Summi Pontificis placito a beneficiis, & in aliquibus Religionibus repellantur a Religione; tamen particulares hæ constitutiones non officiunt prædictis, ut volunt Sayr. *de cens. l.* 6. *c.* 13. *n.* 12. Fel. *in c. Ea re, de Resc.* Covar. *l. c.* Sanch. *in Dec. l.* 2. *c.* 28. Suar. *de cens. d.* 43. *sect.* 3. *n.* 8. ne possint Ordines suscipere, quia quoad Ordines nullum jus est contra illos. Eas autem particulares constitutiones esse legitimas, latissime probat Escobar a Corro *t.* 1 *in Antil. contra Amayan.* in eruditissima disputatione de hoc argumento. De natis ab Hæreticis jam supra indicavi, me paulo post esse dicturum, cum de irregularitate ex Hæresi.

§. II. *Quis dispenset in prædictis Neophytis?*

1 SOlus Pontifex. Qua ratione autem Episcopus possit indirecte dispensare, idest declarare, &c. satis indicatum est in præcedentibus

CAPUT XII.

De Irregularitate ex defectu Scientiæ?

§. I. *Quis eam contrahat?*

1 ILliteratorum quatuor gradus facto. Primum, quo quis tantum scit legere, & scribere lingua materna: nam qui infra id, nimis est manifestum, omnino esse illiteratum.

2 Secundum, qui non solum materna, seu vulgari lingua verum etiam latina legere didicit, & scribere: at ad ea, quæ latine scribit, legitve, intelligenda non pertingit.

3 Tertium, qui legit, scribit, intelligitque latina, sed nec perfecte eadem intelligit, nec perfecte ea loquitur; intelligit tamen substantiam ejusmodi locutionis.

4 Quartum, qui hæc omnia perfecte intelligit, loquiturque, sed ad Doctoratum, sive Canonum, sive alterius facultatis, nec pervenit, nec ad illum propter ingenii hebetudinem, vel propter aliud, aspirare potest.

5 His quatuor gradibus distinctis curam dabimus, Deo favente, de illiteratorum irregularitate doctrinam. Nam quia Gibalinus *c.* 3. *q.* 3. *a. n.* 5. hos quatuor in duos tantum gradus contrahit, minus recte, quia benigne nimis, de hac irregularitate locutus est.

6 Porro illiteratus primo gradu, *C. non confidat d.* 5. *C. illiterat.* 36. *c. ult. de Temp. Ord. in* 6. *cum Gloss.* multo magis infra ipsum *C. Quemad. de jurejur.* Navarr. *c. si quando except.* 13. *de resc.* Menoch. *de arb. l.* 2. *casu* 415. *n.* 10. Ugol. *de irreg. c.* 3. §. 2. *n.* 1. Barb. *de Potest. Episc. alleg.* 26. *n.* 9. *alios cit.* est omnino irregularis, durante tamen ejusmodi imperitia: & merito, quia is non potest ea præstare, quæ pertinent ad ministeria Ordinis, quæ latina passim scripta leguntur. Unde tum qui sic ordinat, tum qui sic ordinatur, peccat graviter, & insuper ipse ordinatus illicite Ordines exercebit.

7 Excipe primam tonsuram cum Rebuffo; *de pacif. poss. n.* 7. *&* 19. *C. præcipimus d.* 34. Nam si quando Episcopus adverteret, puerum initiandum scientem duntaxat legere, & scribere materna lingua, ejusmodi esse indolis, atque in iis circumstantiis, ut facile credi possit, fore brevi aptum ad scientiam majorem, ordinare illum sine incommodo posset. Vide mox §. 2. *n.* 1.

8 Illiteratus in secundo gradu non est irregularis, seu ineptus ad minores Ordines, est tamen ad majores propter rationem modo *n.* 6. indicatam. Confirmatur ex textu *C. quamvis de ætate, & qualitate*, in quo Pontifex deponit Episcopum a muneris Pontificii executione, & administratione, quia idemmet Episcopus confessus est, se nunquam grammaticam didicisse, & nec vel Donatum legisse. Si ergo Episcopus a suscepto Episcopatu removetur ob ejusmodi illiteraturam, quanto magis removebitur quis ab Ordinibus nondum susceptis?

9 Illitteratus in tertio gradu cum variam habere latitudinem possit, arbitrium erit penes Episcopum respectu sui subditi judicare, an tantam is habeat litteraturam, quanta requiritur ad singulos Ordines; cum certum sit pro minoribus minorem peritiam, pro majoribus majorem exposci. Id aliquanto distinctius explicabitur mox *in seq.* §. *ex Trid.*

10 Illitteratus in quarto gradu non est irregularis: imo ipsa praxis docuit, ad Ordines etiam majores non requiri, nec Doctoratum, nec tantam scientiam, quanta consuevit esse in Doctore.

§. II. *Quid Tridentinum circa prædictam litteraturam explicaverit.*

1 HÆC in universum fere dicta reddidit Trid. *sess.* 23. *c.* 11. 13. *&* 14. *de Ref.* clariora, quando unicuique Ordini suum pertinaz gradum affixit: sic enim habet:

Pro prima tonsura sciat tonsurandus legere, & scribere, & rudimenta fidei. Notat autem hic Sanch. *in cons. l.* 7. *c.* 1. *d.* 45. *n.* 13. sufficere, si sciat legere, & scribere lingua vulgari; quod certe est quid amplius, quam quod diximus §. *præc. n.* 7. cum Rebuffo. Pergit Trid.

2 *Pro minoribus latinam linguam intelligat.* Et profecto in bonæ indolis pueris, quando spem præferunt majoris litteraturæ adipiscendæ, potest præsumi, Tridentini mentem non fuisse, eos excludere, si non recte intelligant, quæ recte latina legunt; Spes enim illa potest æquivalere necessariæ dispositioni. Confirmatur, quia video, ejusmodi esse praxim. Unde Turrecremata, & Gemin. *C. Illiterates d.* 36. Innoc. *C. in cunctis de electione*, cum aliis dicit, puerum, qui pro ætate didicit, ostenditque, pro tempore proficere posse, non debere appellari illiteratum. Redeo ad Tridentinum.

3 *Pro Subdiaconatu* (inquit) *& Diaconatu litteris, & iis, quæ pertinent ad eos Ordines, quos suscipit, exercendos, sit instructus.*

Pro Sacerdotio eas habeat litteras, quibus possit docere Populum de his, quæ ad salutem sunt necessaria, sciatque administrare Sacramenta.

4 Non tamen puto oportere, ut is idoneus sit ad Confessiones excipiendas, tum, quia non omni Sacerdoti hoc munus imponitur, tum quia quando imponitur, nova debet ex eodem Trid. *l. c. c.* 15. approbatio novumque examen accedere. Favet ejusmodi Sacerdotibus non admodum peritis ea S. August. relati *in c. Speculo d.* 38. monitio qua ait, non esse corrigendos ab eruditioribus, sed pie tolerandos illos Antistites, vel alios Ecclesiasticos ministros, qui forte cum Barbarismis, & Solœcismis Deum invocant, vel eadem verba, quæ pronuntiant, non intelligunt perturbateque distinguunt, modo hi sententiam intelligant. Hæc Sanctus & Pius Doctor. Licet autem hic sermo sit de jam promotis, ducere tamen aliquale argumentum poterit prudens Episcopus, pro promovendis.

5 Illud etiam est indulgendum, ut quando initiandus est necessarius pro aliquo oppido, ubi sapientiorem habere Episcopo non datur, possit (ut observat recte Menoch. *de Arb. l.* 2. *casu* 425. *fine*, cui adde Gloss. *d.* 55. *Presc. & eamd. Gloss. d.* 57. *c.* 3.) minori præditus peritia promoveri.

6 Si hac occasione scire aveas, quænam litteræ requirantur ad Beneficia, sive majora, sive minora Ecclesiastica, lege Canonistas *in C. cum in cunctis, de elect.* Castr. Garziam, Lotterium, Azor. in propriis *Tractatibus*, & aliquid tangit Sanch. *in cons. l.* 7. *c.* 1. *dub.* 45. *n.* 13. nec omittatur Trid. *sess.* 24. *c.* 12. *de Reform.*

§. III. *Quænam scientia requiratur in Religioso initiando?*

1 QUoniam Pontifex prohibet, ne Episcopi primam tonsuram conferant illiterato, nisi forte Religioni nomen det, ideo colligunt aliqui recentiores, tum pro prima tonsura, tum pro aliis, quibuscumque Ordinibus, atque adeo pro Sacerdotio minorem scientiam requiri in Religioso, quam in sæculari. Addunt, cum Religiosus versetur sæpe cum valde doctis, facile illum ipso usu peritiorem reddi posse.

Equidem scio a multis, ut Henr. & Villal. citat. a Portella *in d. Re. V. Ord. Sacri n.* 6. Gillian. *de cens. V. Ignor.* Gibal. *de irreg. c.* 3. *q.* 3. 8. *fine*, & probabile putat Diana *p.* 2. *tr.* 16. *res.* 29. *& p.* 4. *tr.* 2. *res.* 7 Cast. *d.* 6. *de cens. p.* 10. *n.* 3. Id tanquam probabile doceri. Verum cum Ledesm. *in summ. T.* 1. *tr. de Ord. c.* 7. *conc.* 4. illis acquiescere nequaquam, propter sequentes rationes, vel nolui, vel non potui.

Primo, quia id nullo jure, sed omnino gratis docetur. Imo in Tridentino *sess.* 13. *c.* 12. *de Reform.* sic præcipitur.

Regulares, nec in minore ætate nec sine diligenti Episcopi examine initientur, privilegiis quibuscumque, quoad hoc, penitus exclusis.

Profecto,

Profecto, si diligens examen eum Religiosis est habendum, qua ratione exigua doctrina in illis erit satis? Ad exiguam doctrinam inveniendam diligenti examine non est opus.

Secundo, quia hac nostra ætate non minus a Sæculari, quam a Religioso, ne dicam multo amplius, requirunt instrui fideles, & æquale periculum est in utrisque, tum errandi in docendo, tum errandi in sacris ministeriis peragendis.

Tertio, quia non loquuntur consequenter contrarii; ipsi enim eum explicant, quid satis sit litterarum pro Religioso Sacerdote, dicunt, sufficere, ut is bene legat, & pronunciet (utique latine) & item, ut mediocriter latinum sermonem intelligat. At ego affirmo, fieri non posse, ut quis hæc habeat, quin sit aptus, sive Religiosus sit, sive sæcularis, ad sacerdotium, ad arbitrium tamen Episcopi, cui id remisimus paulo ante §. 1. n. 8. & §. 2. n. 5.

Quarto, quia contrariorum rationes facile diluuntur, nam textus ab ipsis allatus n. 1. qui loquitur de sola prima tonsura, non est ad alios Ordines extendendus, si quidem homini Religionem ingredienti, qui ob ipsum ingressum fit Ecclesiasticus, facile conceditur prima Tonsura, quæ nihil amplius facit, præter quam constituat in eodem statu Ecclesiastico: At in aliis Ordinibus ad altiorem gradum ascenditur.

Ad id, quod additur, Respondeo, etiam parem convictum cum doctis habere Sacerdotem sæcularem, si suo officio non desit, vacandi semper in Ecclesiis. Præterea nullum Episcopum invenies, qui te velit promovere ad Sacerdotium ob solam spem, quod patrem, fratresque germanos habeas, qui te continuo instruant. Instructos Sacri Canones, & præcipue Tridentinum requirunt, non instruendos.

Non autem esse tam rigidus volo, ut non approbem illa duo, quæ merito approbat Majol. *de irreg. l. 1. c. 32. a n. 7.*

Alterum, aliquid clrea litterarum peritiam indulgeri posse pro Regularibus, si sint Anachoretæ, & solitarii.

Alterum, si ordinandus, ut notavi §. 2. n. 5. necessarius sit pro Oppido, vel sapientiores haberi nequeunt, multo magis, si indigeat operariis pro vinea Dei in locis infidelium, supposita solida virtute ordinandi, quia præstat Sacerdotem habere non valde doctum, quam habere nullum.

Adde & tertium cum Gibalino *de irreg. cap. 3. q. 3. n. 8. fine*, & Villalobos. Si Canonici, inquir, vel alii beneficium habentes insignes sint moribus, aut alio quopiam eximio dono prædìti, facile scientiæ defectus aliquis dissimulari poterit. Hæc illi de beneficiariis, quæ certe Sacerdotio in aliquo raro casu convenire posse, non est repugnandum.

§. IV. *De examine Ordinandorum ad cognoscendam eorum peritiam.*

1 JUxta Tridentinum *sess. 23. c. 15. de Reform.* ut diximus, omnes, etiam Regulares, sunt diligenter examini subdendi. Circa quod, cum declaratione non indigeat, duo adverto dumtaxat.

Primo, si ordinandus sit aliunde notus, posse examini non subjici, ut notat recte Sanch. *de cons. l. 7. c. 5. disp. 46. n. 8.* Imo convenientius fore puto, si ille non examinetur, quando ejus certa peritia est, ut nimirum intelligant omnes, benigne, imo & cum decore excipi ab Ecclesia sapientes.

Secundo, Regulares ex vi Tridentini citati subduntur examini Episcoporum, ut probat Castrens. *de Ord. p. 8.* non obstantibus eorum privilegiis. Tamen, quia post Tridentinum adest Privilegium Gregorii XIII. quo videntur eximi ab examine prædicto promovendi ex societate, omnesque fere Religiones contendant, hoc idem privilegium ipsis per communionem fuisse concessum, id, quod meum nunc decernere non est; ideo solum Episcopis dico, eos posse acquiescere examini, seu approbationi factæ a superioribus Religionis pro suis Religiosis promovendis, sicuti acquiescere idem Episcopus solet suis propriis examinatoribus. Id autem dico, quando Episcopo moraliter constat de sinceritate, & diligentia dictorum superiorum. Quod addo quia nimis frequenter adverti, superiores plus equo esse in re hac indulgentes suis Religiosis, cum tamen etiam ipsos Religionum Prælatos respiciat Præceptum Tridentini, ut diligenter examinent promovendum.

§. V. *Quis dispenset in defectu scientiæ.*

1 SI constet, esse quempiam illiteratum in eo gradu, quo §. 1. dictum est, statim constabit, eum esse irregularem, ita ut nemo illum dispensare, nisi summus Pontifex, possit.

At quia, ut in simili supra notavimus, sæpe Episcopo declarare conceditur, imperitiam non esse in eo gradu, qui constituat hominem illiteratum, atque irregularem, ideo poterit tunc Episcopus eumdem ad Ordines promovere.

CAPUT XIII.

De irregularitate ex mala usurpatione Baptismi.

EX aliorum Sacramentorum abusu nulla, teste Castrop. *de Cens. d. 6. p. 16.* Laym. *lib. 1. p. 5. c. 2.* Suar. *d. 42. de Cens. sect. 2.* oritur irregularitas, præter Baptismum, & Ordinem, de quibus jam brevem tractationem aggredior.

§. I. *De Baptismo male suscepto.*

1 QUi Baptismum (utique validum) ab hæretico scienter extra casum necessitatis recipit, irregularis est. Ita Suar. *3. p. to. 3. d. 33. sect. 6. fine.* Thes. *de pœnis Eccl. p. 2. V. Bapt.*

2 Dixi (scienter) nam tum infans (quidquid dicat Majolus) tum adultus, qui hanc prohibitionem nescit, sicut excusatur a culpa, sic & excusatur ab hac pœna.

3 Dixi item (extra casum necessitatis) quia pari excusaretur modo is, qui morti v. g. proximus Catholico Baptizante carens, ab Hæretico baptizari se sineret. Excusaretur etiam, qui metu gravi coactus ab hæretico Baptismum susciperet; is enim etiam putatur casus necessitatis.

4 Qui autem, cum sit adultus, Baptismum recipere differt usque ad articulum mortis, sive quia non judicatur fuisse constans in fide, sive quia præsumitur voluisse peccare liberius, unde fit indignus ordinatione, sive, quia est numerandus inter Neophytos, irregularis est, *c. sic. dist. 57.* ut supra vidimus *c. 11. §. 1. n. 58.*

5 Quæres: Qui baptizat privatim aliquem sine necessitate, peccat sine dubio: at incurritne irregularitatem?

Resp. Aliqui putant tum Laicum, tum Clericum non Sacerdotem incurrere, si sine necessitate sive privatim, sive solemniter baptizet. Sed probabilissimum jam hodie est, Laicum nunquam incurrere, Clericum vero non Sacerdotem incurrere solum, quando solemniter baptizet sine necessitate. Ratio dictæ doctrinæ est, *in c. 1. & 2. de clerico non ordinato*, ubi hæc irregularitas fulminatur, solum loquitur Pontifex de Clerico non Sacerdote baptizante solemniter sine necessitate. Igitur non est extendenda ad alios, nec ad baptismum privatum. Quamvis idem clericus, si bapizet extra necessitatem privatim, repugnante Sacerdote, vel Parocho præsente, esto peccet, irregularitatem tamen non incurret. Nec obstat, quod *in d. c.* prohibetur sub irregularitate exercitium Ordinis ei, qui non est ordinatus, non obstat, inquam, quia Baptismus non est exercitium, seu actus ordinati, ut ordinati, sed cujuscumque etiam Laici. Lege Sylvest. *V. Irreg. q. 11. & 27.* Granad. *T. 5. tr. 2. disp. 2. n. 5.* Suar. *de Sacr. d. 31. sect. 3.* G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. n. 5.* aliosque.

§. II. *Ex Rebaptismo.*

EX Rebaptismo absolute facto evadit irregularis Primo Rebaptizans. Secundo, Rebaptizatus. Tertio, qui ex officio ministrat dicto Rebaptizanti. Dico (absolute facto) nam ex conditionato, puta sic: Si non es baptizatus te baptizo, quamvis temere, idest sine sufficienti ratione dubitandi repetatur Baptismus, nulla inducitur irregularitas. Ita Suar. aliique cit. a Diana *p. 3. tr. 4. res. 9.* Gibal. *de irreg. c. 4. q. 4. num. 12.*

§. III. *Quis dispensat in his?*

1 IN his unus Summus Pontifex dispensare valet. Excipe Primo, quando Rebaptizans ingreditur Religionem: tunc enim ex *c. Litteratum de Apost.* posse Episcopum dispensare, docet Prates, *in manusc. tr. de irreg. disp. 5. c. 2. n. 16.* Excipe Secundo, quando delictum est occultum; tunc enim ex Trid. *sess. 24. c. 6. de Ref.* dispensat etiam Episcopus, ut Jo: Præp. *3. p. q. 66. de Bapt. art. 9. d. 3. n. 105. & 106.* signate notat.

CAPUT XIV.

De irregularitate ex Ordinum abusu.

EX tribus capitibus abusus Ordinum irregularitatem in quibusdam circumstantiis inducit. Primo, quando ii prave suscipiuntur. Secundo, quando cum eos non habeas, eosdem tamen usurpas. Tertio, quando eos habens, eosdem tamen usurpas male.

§. I. *Quando Ordines prave suscipiuntur.*

1 TRia hic habe. Primo, eum, qui furtive Ordines suscipit fieri irregularem per aliquos. Ita Suar. *de Cens. d. 42. sect. 3. n. 5.* Bon. *de Ord. q. unic. p. 4. n. 31. & clarius d. 7. de irreg. q. 3. p. 4. n. 6.* Dian. *p. 4. tr. 2. res. 55.* G. Hurt. *d. 2. de irreg. diff. 2.* aliique, id quod colligunt *ex c. 1. 2. & 3. de eo, qui furtive.* Secundo, eum qui extra casus jure permissos, cum sit uxoratus, Sacros Ordines, vivente uxore, suscepit, fieri irregularem. Tertio, non fieri irregularem, sed dumtaxat suspensum eum, qui per alia quædam similia delicta Ordines prave suscipit. Illustremus breviter singula.

2 Quoad Primum. Is, proprie dicitur furtive Ordines suscipere ad effectum incurrendi, per prædictos, irregularitatem, qui se ordinandorum numero admiscuit, eum ad eos non fuerit ab iis, ad quos pertinebat, idest ab Episcopo, admissus. Unde sequitur, eum etiam furtive Ordines suscipere, qui alium supponit examini, & deinde ad Ordinationem loco illius accedit.

3 Dixi autem *per aliquos*, nam Doctores, ut notat Bonac. *l. c. d. n. 6.* non conveniunt, an in hoc casu incurratur suspensio, an irregularitas. Suar. & prædicti modo citati dicunt cum communi incurri irregularitatem. Gibalinus, *c. 5. de irreg. q. 1. n. 11.* aliique ajunt incurri solam suspensionem, fundanturque utique Doctores in Textibus citatis, quos quilibet ad se trahit. Nobis hanc litem dirimendi otium non est. Videantur præcitati: sufficit enim scire, hanc esse dispensabilem ab Episcopo, eo modo, & distinctione quam dixi, cum de Ordine *c. 12. §. 1. a num. 34.*

An prædictus furtive intrusus valide ordinetur, dixi in eodem *tr. de Ord. c. 6. §. 1. num. 13.*

4 Quoad Secundum. Is uxoratus, etiam solum per Matrimonium ratum, qui, præter casus in jure permissos, suscepit Ordines Sacros, irregularis est: Vide Extrav. *Antiquæ de Voto* idque sive sciens faciat, sive per ignorantiam crassam nesciens, ut, si mortuane sit sua uxor, ignorare negligat; ignorantia enim crassa dolo æquiparatur, ut *lib. 1. in Dec. c. 2. §. 10. n. 4.* dictum est.

5 Sed quinam sunt casus jure permissi?

Resp. Esse duos tantummodo. Primum, quando factum est legitimum divortium perpetuum. Secundum, quando adest mutuus consensus, &c. De quibus, deque conditionibus tunc requisitis supra dixi distincte satis *l. de matr. tr. 7.*

6 Quoad Tertium. Per alia quædam delicta circa dictos ordines, irregularitas non incurritur. Quare, quamvis aliqui putent, Primo, si quis suscipit Ordines ab Episcopo non consecrato, vel non baptizato. Secundo, si ab hæretico, vel scismatico. Tertio, si simul a duobus Episcopis, quorum unus materiam exhibeat, alter formam proferat. Quarto, si qui est de ritu Latino, recipiat Ordines ab Episcopo Græci ritus. De hac re lege Dian. *p. 4. tr. 2. res. 14.* vel Contra. Quinto, si quis Ordines per saltum recipiat. Sexto, si eosdem suscipiat, non suscepto Confirmationis Sacramento. Septimo, si quis in Ordinum, vel beneficii susceptione Simoniam committat. Octavo, si quis ordinetur ab Episcopo, qui renuntiavit loco, & dignitati Episcopi. Nono, si quis excommunicatus (nisi forte sit Sacerdos, ut notat Suar. *de Cens. d. 11. sect. 1. n. 5.*) faciat coram se Missam celebrare. Decimo, si quis iterato Ordines suscipiat. Quamvis, inquam, aliqui putent, hos incurrere in irregularitatem; tamen alii probabilius negant, esto peccent, & aliquando incurrant suspensionem, ut *in tr. de Ord. c. penult.* dictum a nobis est. Lege tamen Suar. *loc. cit. & d. 42. de Cens. sect. 3. & 4.* Gibal. *de irreg. cap. 5. q. 1. a n. præsertim 14.* Prat. *in manusc. de irreg. d. 5. cap. 3. fol. 490.* aliosque.

7 Sed adhuc inquires Primo: Si multi ex prædictis, ut dicitur *in Tractatu citato de ordine*, incurrunt suspensionem, per quam, nec possunt ascendere ad alios Ordines, nec in susceptis ministrare, eum irregularitas eosdem effectus pariat, quid interest dicere, hos incurrere suspensionem, vel irregularitatem?

Resp. interest sane. Nam, quamvis in aliquibus hæ duæ conveniant; differunt in aliis permaxime. Et sane, ut extera omittam, suspensus, si suspensionem violet, præter peccatum, incidit in aliam pœnam, nempe in irregularitatem. At irregularis, si violet irregularitatem, peccat quidem, sed aliam pœnam non incurrit. Rursus, quia suspensio regulariter est censura, non item irregularitas; qui solum habet auctoritatem absolvendi a censuris, non potest absolvere ab irregularitate; poterit tamen aliquando, ut in *Tr. de ipsa*, a suspensione.

8 Inquires Secundo. Excommunicatus, suspensus, interdictus, uno verbo, ligatus aliqua censura, si Ordines recipiat, fit ne eo ipso irregularis?

Resp. Licet is gravissime, ut volt Suar. *l. mox citando*, Dian. *p. 1. c. 1. tr. res. 105.* peccet, puto probabilius eum Suar. *de cens. d. 31. sect. 1. n. 57.* Leand. *de Ord. d. 6. qu. 17. & 18.* non fieri eo ipso irregularem; quia irregularitas hæc ex abusu Ordinum incurritur, quando quis cum censura ministrat, seu exercet Ordines antea susceptos, ut mox §. 3. dicemus: at hic censuratus novum Ordinem suscepit, non vero utitur suscepto.

9 Illud etiam nota, ejusmodi administrationem, quæ te censuratum irregularem facit, debere esse, ut vult Suar. *de censur. d. 41. sect. 3. n. 2.* extra illam Missam, in qua initiaris Sacerdos, quamque cum Episcopo celebras, quia in hac non diceris ministrare, seu exercere Ordinem, sed ordinari ad ministrandum.

10 Subinquires. Etitne saltem suspensus, qui cum sit excommunicatus, Ordines recipit?

Resp. De hac re dixi, cum *de Ord.* supra *l. 6. de Ord. c. 11. §. 1. a n. 8.* ubi asserui, certum esse incurri suspensionem, si excommunicatus ex percussione Clerici Ordines suscipiat. At, si ex aliis causis, mihi esse incertum, sed propendere ad negandum. Recole omnino locum.

§. II. *Ordinis, quem non habes, usurpatio.*

1 SI quis Clericus carens Ordine aliquo, exerceat proprium actum ejus Ordinis, quo caret, idque serio, & ex animo, atque item culpabiliter, sine dubio contrahet irregularitatem, ut clare constat ex Jure *cap. 1. & 2. de Cler. non ordinato ministrante.*

2 Dictum est Primo (*Clericus*) nam licet communis Suarez *l. c.* Avilæ *p. 7. d. 9. n. 2.* & aliorum opinio sit, etiam Laico sic delinquenti affigi ejusmodi irregularitatem, tamen teste Barb. *in d. cap. 1.* Lez. *V. irreg. n. 59.* Castr. *de cens. d. 6. p. 18. n. 10.* Gibal. fuse & erudite *de irreg. c. 5. q. 2. n. 25.* Dian. *p. 11. tr. 7. res. 44. Ubi quid de Diacono porrigente Euch.* probabilis est, affigi duntaxat Clerico, quia de solo Clerico meminit prædictum jus.

3 Dictum est Secundo (*proprium actum Ordinis*) nam tunc solum incurritur irregularitas, non vero quando exercetur a Clerico actus, qui proprius non est Ordinis. Hinc celebrare Missam, solemniter baptizare, Confessiones audire, & absolvere a peccatis, conferre Ordines, dare Benedictiones, quæ a solis Episcopis, vel Sacerdotibus solent dari, qualis est Benedictio nuptiarum, quia, inquam, hi sunt proprii actus Ordinis Sacerdotalis, seu Episcopalis; propterea Clericus non Sacerdos eos exercens sit irregularis. Si quis autem, cum sit Sacerdos, tentat sine legitima approbatione absolvere aliquem a peccatis, vel sine licentia Parochi baptizat solemniter, vel sine eadem licentia, Extremam Unctionem confert, vel, cum non sit Sacerdos, seu Diaconus, concionatur in templo, etiam cum stola, vel, cum sit Episcopus, ordinat subditum alienum sine dimissoriis, vel ordinationem celebrat in aliena Diœcesi sine licentia Ordinarii, vel, cum sit suspensus a Pontificalibus, celebrat cum Episcopali apparatu, quia hi non sunt proprii actus Ordinis, sed actus potestatis jurisdictionalis, ideo Clericus eos actus faciens, licet peccet, irregularitatem non incurret.

4 Propter eamdem rationem, quando aliquis actus Ordinis, quoad substantiam, exerceri potest a non habente ejusmodi Ordinem, sed exhibitus sub tali, vel tali modo est dicti Ordinis proprius, si hoc modo a Clerico fiat, fiet irregularis, non vero, si solum fiat, quoad meram substantiam. Non Diaconus, v. g. si cantet Evangelium in Missa solemni cum Dalmatica, Stola, & Manipulo; & non Subdiaconus cantet Epistolam in simili solemni Missa cum Tunicella, & Manipulo, evadit irregularis (excipe nisi alicubi adesset contraria legitima consuetudo, vel legitimum privilegium) At iidem, si sine memorato apparatu cantent dictum Evangelium, vel Epistolam, ille sine Stola, hic sine Manipulo, quamvis sacris vestibus sint induti, irregulares non fient. Ita Sa *V. irreg. ex Ord. abusu n. 3.* Squillan. *de privil. Cler. p. 2. n. 67.* quia cum Stola, vel Manipulo exhibetur actus proprius illorum Ordinum, non vero sine illis.

5 Denique propter eamdem rationem, exercere actus ordinum Minorum a non habentibus illos, non est irregularitatis causa, quia hi actus non sunt ita proprii ordinum, ut a Laicis exerceri non possint. Lege Leand. *de Ord. d. 2. q. 23. & 24.* Laym. *l. 5. tr. 5. c. 5.* Avilam *p. 7. d. 9. sect. 2. dub. 3.*

6 Ad majorem explicationem hujus, de qua agimus, irregularitatis, ne ignores, nonnullos putare, ut Nav. Hering. Avilam, quos cit. sequiturque Laym. *lib. 1. tract. 5. part. 5. c. 3. n. 2.* Thes. *l. c. V. ordo c. 32.* eam esse totalem, idest prohibere ascensum ad altiores ordines, & vetare usum susceptorum; sed addunt, quoad hunc usum, non vero quoad ascensum posse dispensari ab Episcopo post biennium. Nonnullos, ut Suar. & Coninch. apud Laym. cit. putare, esse limitatam, per quam scilicet vetetur delinquens ad altiores ordines ascendere, sed solum ad tempus biennii, vel triennii vetetur sub pœna suspensionis usus ultimi ordinis suscepti, v. g. vetetur Diacono usus Diaconatus, non vero usus anterioris ordinis, idest Subdiaconatus, &c. Utraque sententia probabilis est, quia clare Textus *c. 1. & 2. de Cler. non ordinato ministrante* nequaquam loquitur.

§. III. *Ordinis, quem habes, usurpatio prava.*

1 SI quis Clericus violet censuram, idest, cum sit excommunicatus, vel suspensus, vel interdictus exerceat culpabiliter actus proprios Ordinum Majorum, quos habet, quod certe est violare Censuram, qua quis est innodatus, fit, *Toto titul. de Clerico excommunicato ministrante*, statim irregularis, atque adeo incurrit effectus omnes irregularitatis supra *c. 6.* explicatos. Quod autem Clericus, quamvis ipse non interdictus, si violet interdictum locale, & similia, dicitur *in tract. de interdicto.*

2 Dixi primo, (*cum Censura, &c.*) Neque enim ex quocumque Ordinis abusu irregularitas incurritur, sed solum ex abusu cum violatione Censuræ; nam propterea Sacerdos celebrans in peccato mortali, sed nulla laborans Censura, peccabit quidem, sed nullam irregularitatem incurret.

3 Propter eamdem rationem, quia irregularitas non est Censura, qui cum sit irregularis, celebrat v. g. non incurret aliam irregularitatem, ut notat recte Suar. *de cens. d. 40. sect. 2. & d. 42. sect. 3.* Bonac. *d. 7. de cens. q. 1. p. 4. n. 4.* & recte notant alii, ut Covar. *in Clem. Si furiosus p. 1. §. 1. n. 5.* Avila *de cens. p. 7. d. 9. sect. 2. dub. 4. concl. 1.* Illegitimum v. gr. vel corpore vitiatum, &c. si celebret, cum sit Sacerdos, non incurrere in aliam irregularitatem, quia hi defectus non sunt censura, quam per celebrationem talis Sacerdos violet.

4 Dixi secundo (*culpabiliter*) nam, si quis bona fide credens, se v. g. fuisse a censura absolutum, vel rite appellasse, celebret, non fiet irregularis. Ita Thes. *V. Censura c. 11.* Decisio Rotæ Romanæ 408 *inter Tosthumas Farinacii*, etiamsi deinde constet, appellationem fuisse illegitimam, ut probat Cartar. *dec. 34.*

5 Idem esse, si ob vitandum scandalum, vel notabilem infamiam, celebres v. g. cum excommunicatione, notat Lez. *V. irreg. n. 75.* G. Hurt. *de Suspens. n. 55. diff. 5. d. 13.* & nos *de excomm. c. 2.* universaliter diximus.

6 Dixi tertio, (*Actus proprios*) non enim incurritur irregularitas, si eos actus exerceat Clericus censuratus, quos alter Laicus exercere potest. Actus autem proprii Ordinum sunt iidem, quos, *§. præced. n. 3. & 4.* enumeravimus, & minutius enumerat Gibal. *c. 5. de irreg. q. 2. a n. 17.* quæ, si bene percipiantur confirmant regulam illam universalem Suarii *d. 11. de cens. sect. 3. n. 26.* Excommunicatus ministrans ex officio Sacramentum, fit ipso facto irregularis.

7 Dixi quarto, (*Ordinum Majorum*) nam Minores exercens non evadit irregularis. Excipe, nisi forte, qui cum sit censura irretitus ex eo, quod susceperit hos Minores Ordines cum Simonia, exercet eorumdem Minorum Ordinum Actus; tunc enim ex constitutione Sixti V. *in constit. contra male promotos*, erit irregularis.

8 Inquires primo. Docetur *in tr. de suspensione, & interdicto*, aliquando hæc imponi, ut Censuram, idest, ut pœnam medicinalem, aliquando in vindictam, idest in puram pœnam delicti: Inquires, inquam, an qui violat suspensionem, & interdictum, ut puram pœnam, cum illam non violet, ut Censuram, fiat irregularis?

9 Resp. Fieri, docet Suar. *d. 26. de censur. sect. 2. n. 4.* Adde Bonac. *de Suspens. p. 4. n. 5.* alios cit. Non fieri putat Alphonsus de Leone *l. 6. de cens. n. 5.* & Villalob. *r. 1. tract. 18. diff. 3. n. 57.* quia sumus in odiosis. Verum sentiendum cum Suario, quia efficaciter ejus sententia probatur ex *cap. 1. de re judicata*, ubi violans suspensionem per unum annum inflictam (quæ certe, ut sic inflicta, ut *in eod. tract.* docetur, est pura pœna) pronunciatur irregularis, & merito, quia in utraque est eadem ratio, cum utraque privet exercitio Ordinis.

10 Inquires secundo, Qui pluries cum censura actus Ordinis exercet, pluresne irregularitates incurrit?

11 Resp. cum necessaria distinctione. Si eamdem numero censuram violes, unam irregularitatem contrahes. Quare, si excommunicatus celebres Missas, etiam centies, unam irregularitatem contrahes, licet, pluries sis celebrando, pluries pecces. Ita Sanch. *de matr. l. 4. d. 14. n. 7.* Thes. *l. c. c. 11.* Bonac. *d. 7. de cens. q. 1. n. 4.* Castr. *t. 1. tr. 3. p. 16. §. 4. fin.* contra Gibal. *de cens. disp. 5. q. 5. n. 13. sect. 43.* At si violes censuram diversæ rationis, plures irregularitates, juxta pluralitatem dictarum censurarum contrahes, si excommunicatus v. g. suspensus, interdictus Missam unam celebres, tres contrahes irregularitates distincte explicandas, si forte ab illis dispensationem petas. Ita Lez. *V. irreg. n. 56.*

12 Quid, si violentur plures Censuræ ejusdem rationis? Titius v. g. est pluries excommunicatus, quia plures percussit Clericos, & cum his excommunicationibus Missam celebravit, incurritne plures irregularitates?

13 Resp. Ita videri Gibal. *l. c. dict. n. 13. sect. 41.* sed oppositum non esse improbabile, putat Castr. *l. c.* favetque Avila, *d. 7. d. 10. dub. 8.* quos, si est otium, lege.

14 Inquires tertio. Si quis prohibitus sub excommunicatione latæ sententiæ, ne celebret; ipse tamen celebret, unde & peccet, & in excommunicationem incidat, inquires, inquam, an etiam incurrat in irregularitatem?

15 Resp. Nequaquam cum Gibal. *de irreg. c. 5. q. 2. n. 11.* Incurrere, quia in illa celebratione incurrit excommunicationem: ergo prius intelligitur jam celebrasse, & deinde incidisse in excommunicationem. Non igitur celebravit cum excommunicatione. Quod si iterum celebret, tunc enim vero violabit censuram, & irregularitatem effugere non poterit.

16 Inquires quarto. Si quis irretitus Censura exercet actum Ordinis, quem habet, qui actus propter aliquam rationem fit nullus, incurretne in irregularitatem? Absolvat v. g. excommunicatus hominem, qui sine debito dolore ad Confessionem accessit, unde sacrilege, atque adeo nulliter absolutionem recepit, eritne hic irregularis? Idem inquiri potest, si idem excommunicatus consecret in aqua, vel in pane non triticeo, si baptizet sine aqua naturali, si Episcopus excommunicatus ordinet feminam, vel non baptizatum, &c.

17 Resp. distinguit Suar. *de cens. d. 11. sect. 3. n. 14. & 15.* Si Minister hic excommunicatus sciens actum fore invalidum, ficte se gerat, proferat v. g. verba extrinsece, sed absque intentione faciendi verum actum, seu verum Sacramentum, non incurrit irregularitatem, quia actus procedens a ficta intentione non dicitur usus Ordinis. Si vero habeat intentionem verum actum, seu Sacramentum faciendi; sed ex defectu materiæ, vel alterius circumstantiæ Sacramentum non facit, probabilius putat in irregularitatem incurrere, quia tunc ille serius, ac voluntarius conatus faciendi actum, abusus Ordinis est. Scio Pratem, *in manusc. de irreg. d. 5. c. 4. §. 1. n. 18. fol. 507.* putare etiam in hoc secundo casu non incurrere irregularitatem, sed, quia illum sequi saltem tutius nolo, non est necesse in re rara amplius immorari.

18 Inquires quinto. Si Sacerdos excommunicatus toleratus ad petitionem Fidelium non habentium v. g. alium Sacerdotem, nisi hunc, celebret Sacrum die festo, ut ii satisfaciant præcepto, poterítne licite tunc celebrare, & effugere incursum in irregularitatem? Supponimus autem ne is peccet, se posuisse in gratia saltem per contritionem.

19 Resp. Castr. *de cens. d. 2. p. 8. n. 4.* videtur concedere his verbis: Ex quo fit, si dies occurrat festivus, neque adsit alius Sacerdos, qui Missam populo faciat, posse excommunicatum (utique toleratum) celebrare, quia præsumitur populus petere sacrificium necessarium pro præcepto audiendi Sacrum exequendo, ut bene Navar. Suar. Fillic. Bonac. Hæc Castrop.

20 Inquires sexto. Si is, cui est interdictus ingressus in Ecclesiam, celebret, incurretne in irregularitatem?

Respondeo. Incurret, quia adhuc tunc violat censuram, ut habet apud Suar. *de cens. d. 35. sect. 4.* Leand. *de interdict. d. 7. fere per totam*, aliosque.

§. IV. *Quis dispenset in prædictis ex abusu Ordinis?*

1 IRregularitatem contractam primo modo ex dictis §. 1. hoc est ex furtiva Ordinum susceptione, si tamen ea contrahitur, est dispensabilis ab Episcopo, si non præcessit prohibitio excommunicationis. Id quo modo se habeat, dixi *in tr. de Ord. c. 12. a n. 34.* & videri potest Thesaurus *de pœnis Ecclesiast. p. 2. V. Ordo c. 7. præsertim §. adverte Secundo*. Quando autem crimen est occultum, dispensari semper posse ab Episcopo sic concedente *sess. 24. c. 6. de Ref.* jam non ignoras.

2 Irregularitatem contractam secundo modo ex dictis in eodem §. 1. hoc est ex Ordine suscepto ab uxorato, tunc solum potest Episcopus dispensare, quando sic ordinatus ingrederetur Religionem, mortua jam uxore, vel perpetuo divortio celebrato.

3 Irregularitatem denique contractam ex usurpatione Ordinis, quem non habes, vel ex prava administratione Ordinis, quem habes, de qua dictum est §. 2. & 3. a solo Pontifice dispensatur, nisi, quando est occulta, quæ potest ab Episcopo dispensari ex dicto Tridentino.

CA-

CAPUT XV.

De irregularitate ex occisione hominis.

§. I. *Dispositio eorum, quæ in hoc capite sunt tractanda.*

1 Ut ex Ordine progrediamur, Agam hic Primo, de Homicidio casuali, præter intentionem, & quidem physice commisso.

Secundo, de eodem casuali, sed moraliter commisso, idest orto ex mandato, consilio, &c. ad aliud, quam ad homicidium.

Tertio, de physice, & quidem injuste commisso ex intentione, idest de homicidio voluntario,

Quarto, de eodem voluntarie commisso moraliter, per mandatum, consilium, &c.

Quinto, de mutilatione, quæ etiam ipsa causa irregularitatis est.

Sexto, de occisione juste patrata a Ministris Justitiæ.

Septimo, de eadem juste patrata a Militibus in Bello.

Octavo, de eadem commissa in sui defensionem.

In re sexcentis nodis implexa lucem nobis præferat Lux æterna.

DE IRREGULARITATE EX HOMICIDIO CASUALI.

§. II. *Ex quonam casuali homicidio incurratur irregularitas?*

2 Homicidium, quod casuale appellamus, ex eo quod casu, idest præter intentionem occidentis fit, tribus contingere modis potest.

3 Primo, quando quis nolens occidere quemquam, nec de occisione cogitans, vel subdubitans, opus tamen ponit, ex quo omnino per accidens sequitur occisio alicujus, præter suam intentionem. Solet afferri exemplum, ut si famulum quis ducat secum ad venandum, & famulus casu decidat ab equo, moriaturque.

4 Secundo, quando quis opus ponit, ex quo non solet, nec semper, nec sæpe mors alterius sequi, interdum tamen sequitur, ipse autem mortem nullo modo intendit, sed illam prævidens, vel saltem de illa subdubitans, non adhibet remedia, ut non sequatur, vel si talia remedia non adsint, non desistit ab opere, ut certe nunc ex justitia desistere deberet. Exemplum solet afferri de eo, qui projicit lapides, & ligna in publicam viam, nullo signo dato, quo transeunte sibi caveant; cum tamen advertat, vel certe de alicujus morte subdubitet, quamvis illam non intendat.

5 Tertio, quando quis opus ponit, ex quo solet sequi occisio, caput v. g. inimici graviter frangit, ictum gladii in pectus impingit, &c. animo tamen illum non occidendi, sed solum vulnerandi.

6 Primum ex his dicitur homicidium vere casuale. Secundum dicitur mixtum a casuali, & voluntario. Tertium vero voluntarium.

7 Jam de hoc tertio vere voluntario agemus §. 7. quando de homicidio voluntario disputabimus. De secundo, hic est proprius agendi locus, nam de primo nihil dicendum erit, quia per omnes hoc (Lege Farinac. *de Homic. q. 126. n. 1. & 2.*) primo loco dictum homicidium, quod vere, & ex quacumque parte est casuale, nullam parit irregularitatem; ad hanc enim, quæ est ex delicto, incurrendam, requiritur culpa, quæ cum hic absit, aberit & pœna irregularitatis: nam propterea plures apud Suar. *de cens. l. 7. a c. 6. n. 29.* advertunt, non affici irregularitate illum, qui ut gravem lapidis ictum, quamvis joco immissum declinet, casu in alium incidit, eumque præcipitavit, vel alio modo absque ipsius dolo occidit, quia tunc mere casualis fuit mors.

8 Porro homicidium mixtum, de quo in hoc §. agendum erit, quodque deinceps brevitatis gratia appellamus casuale (nam primum appellabimus cum addito, vere casuale) vel contingit, dum positive quis alicui operi vacat, quod opus aliquando esse posset licitum, aliquando autem illicitum, vel contingit, dum nihil agit, seu dum negative se habens, omittit aliquid agere, ex qua omissione mors alicujus consequitur. Habe jam de omnibus his tres Regulas, singulas singulis hujusmodi casibus respondentes.

PRIMA REGULA.

Operi licito vacans.

9 Si rei licitæ vaces, v. g. si domum destruas, & omnem moralem diligentiam, ne quis offendatur, apponas, clamando v. g. ut quilibet sibi a lapidum, lignorumque projectione caveat, offendatur tamen aliquis, ac præter tuam intentionem moriatur, nec peccas, nec consequenter irregularitatem contrahis. Ita Less. *l. 2. c. 9. d. 15. n. 103.* Castr. *de lege pœnali l. 2. c. 14. can. 1.* G. Hurt. *de irreg. dis. 2. diff. 8. n. 29.* Avil. *de cens. p. 6. d. 8. sect. 1. dub. 1.* Sa *V. Irreg. ex deform. litera n. 4.* Jo. Præp. *q. 5. de irreg. d. 11. n. 84.* Ratio est manifesta, quia, ut modo dixi, ubi nulla culpa, nulla pœna.

10 Contra, si simili rei licitæ vaces, moralemque diligentiam non adhibeas, unde alicujus mors sequatur; & peccas, & irregularitatem contrahis, si tale periculum prævidisti, licet mortem illam non intenderis. Ratio est, quia opus illud licitum illicitum tunc fit in materia homicidii, propter diligentiam non adhibitam. Vides discrimen? in priori casu periculum prævidisti, & sufficienter cavisti; hic vero prævidisti, & tamen nequaquam cavisti.

11 Recte ergo Pontifex *C. Presb. de hom.* decrevit, incidisse in irregularitatem Presbyterum, qui puerum intuitu doctrinæ percussit in capite, si puer ex percussione, vel ob infirmitatem ex percussione contractam occubuerit; quia nimirum, ut notant hic doctores apud Barbos. *in Collect. ad hoc C. Presbyterum, de homicidio*, percussio fuit excessiva, & consequenter non fuit sufficienter cautum in modo percussionis, licet alias verberare ob doctrinam sit res licita. Nam, si percussio (dicunt iidem) fuisset sine excessu, tum quoad numerum, tum quoad qualitatem ictuum, presbyter nec homicida fuisset, nec irregularis. Eodem modo debes discurrere in similibus, quæ afferuntur in Sacris Canonibus, *C. dilectus, de hom.*

12 Inquires. Si prævidi quidem, sed non cavi ex negligentia, seu inadvertentia in foro conscientiæ, & coram Deo solum culpabili venialiter, erone tunc irregularis?

13 Resp. Non eris irregularis, quia, teste Coninch. *de Sacr. d. 18. dub. 9. n. 88.* Dian. *p. 4. tr. 2. ref. 21.* Jo. Præp. *q. 5. de irreg. d. 10. n. 75.* Castr. *de cens. d. 6. p. 15. §. 4. n. 1.* alios cit. ut sæpe dictum est, tanta pœna, quanta judicatur irregularitas ex delicto, de qua loquimur (irregularitas enim ex defectu lenitatis non inducitur ex culpa, ut videbimus) non æquum est, ut a levi culpa progignatur.

14 Dixi (si prævidi quidem) si enim nulla ratione periculum prævideatur, nec subdubitatio occurrat de periculo, quamvis nulla diligentia apposita fuerit, nullum peccatum admissum est, propter inculpabilem inadvertentiam, & consequenter nulla irregularitas. Unde si esset ille dictus in prima regula n. 1. vires enim humanas superat, ut quis diligentiam adhibeat ad vitandum periculum, de quo nihil in mentem venit, notat recte Meroll. *tr. 1. d. 1. c. 2. n. 118.*

15 At vero si dubium tibi sese obtulit, vel suspicio, quamvis levis, de periculo alienæ mortis afferendæ a dicta tua actione, nec tamen tu curasti veritatem periculi indagare, peccasti profecto sive mortaliter, sive venialiter ad mensuram, ut mox dicam, negligentiæ, quam apposuisti; & quidem, si mortaliter, irregularis eris; si venialiter, non eris, ut jam dictum est.

Operi illicito vacans.

16 Sive opus, cui vacas, sit illicitum in quacumque materia v. g. in materia luxuriæ, furti, &c. sive etiam in materia homicidii, hoc est, sive vaces operi, cui est annexum periculum mortis, v. g. projectioni lapidum, explosioni bombardæ, &c. semper pari modo, ac in præcedentibus dictum est, excusaberis ab irregularitate: si non prævidisti, nec subdubitasti de homicidio, vel si dubitasti, sufficienter per similem diligentiam, quam *ibid.* diximus, præcavisti: Secus, non excusaberis.

17 Hanc regulam non omnes admittunt: probabilissima tamen est, & mihi certa in alia materia quacumque, & satis probabilis in materia homicidii. Ratio est eadem, quæ dicta est de opere licito; nam etiam hic: dum vacas operi cuicumque illicito, homicidium nullo modo voluntarium est, unde, nec culpabile, & consequenter non inducens irregularitatem; neque enim, actionem esse quomodocumque illicitam, trahit malitiam homicidii voluntarii, si quoad eventum homicidii, sufficienter cautum sit.

18 Recte ergo de illo, qui equos surripuit, a quibus, dum eos fur adduceret, mulier quædam confracta est, & abortum passa, statuit Pontifex *C. quantum dist. 50.* furti reum esse verum, si ipsius voluntas perniciosa non agnoscitur (quia scilicet, ut notat Glossa, mulierem præmonuit, addamus nos, vel nullo modo de damno subdubitavit) aliqua legali pœna affici non debere. Consonat Gilianus, *de Cens. V. Frater Min.* qui bene ait, Fratrem Franciscanum qui equitando casu puerum occidit, peccare quidem contra Regulam suæ Religionis, sed irregularem non esse.

19 Contra. Recte idem Pontifex *C. Continebatur de homicidio*, cum narrasset, quosdam Clericos redeuntes a cultura vineæ lusisse hac conditione (quæ tunc erat in usu) ut victor uteretur victo pro equo, quemdam autem victorem insiliisse, quasi equitaturum, in Diaconum victum, & sic a falce ipsiusmet Diaconi, qua erat præcinctus, mortale vulnus accepisse, & post octo dies ex eo vulnere interiisse: cum, inquam, id Pontifex narrasset, recte prohibet, ne Diaconus ascendat ad Sacerdotium, & ne in Diaconatu ministret, quia ut notat Suar. *de cens. d. 54. sect. 5. n. 3.* Henr. *l. 14. c. 15. litt. R.* aliique, Diaconus conscius consuetudinis insiliendi, dum ludebat falce præcinctus, non sufficienter cavit periculum alterius.

20 Illud tamen, quando vacas operi illicito in materia homicidii, est diligenter advertendum; quando enim, teste Verric. *tr. 8. q. mor. 60. a n. 6.* tuum opus est valde connexum cum periculo mortis alterius, semper irregularis ex homicidio voluntario pronunciandus eris, quia præsumeris, voluisse malitiose in causa illud homicidium, cum opus connexum periculo homicidii suscepisti. At in foro conscientiæ, & coram Deo tu non es irregularis, si non prævidisti periculum, nec de eo subdubitasti, vel si dubitasti, sufficienter cavisti. Quod si aliquo tandem modo de periculo suspicatus es, eris irregularis, quia, vel debebas sufficienter periculum cavere, vel, si caveri non poterat, opus erat omnino ab illa actione desistere.

21 Atque in his eventibus, si certo scias, nullam in te adfuisse negligentiam gravem, seu nullam te mortalem culpam commisisse, amoto scandalo, poteris te gerere, tamquam liberum ab irregularitate, quia præsumptio exterior veritatem non lædit. Ita Suar. *de cens. 45. sect. 5. n. 8.* Contra vero, si exterius judicetur, nullam fuisse culpam, vel satis levem, tu tamen conscius sis, graviter deliquisse, obligaberis ut verum irregularem te gerere. Lege circa prædicta Doctores passim, scilicet Coninch. *de Sacr. d. 18. dub. 9. n. 80.* Sa *V. irreg. ex defect. lenit.* Filliuc. *tr. 20. c. 3. a n. 64.* G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 8. n. 28.* Dian. *p. 4. tr. 2. ref. 20.* Jo. Præp. *q. 5. de irreg. dub. 10. n. 63.* Gibal. *de irreg. c. 4. q. 2. n. 8.* alia exempla adducentem.

22 Objicies. Si opus illicitum, cui tu vacas, irregularitatem ex se non affert, cur Pontifex in multis Sacris Textibus est adeo solicitus in examinando, an committens homicidium casuale, operam dederit rei licitæ an illicitæ?

23 Resp. Quia sic melius fit judicium de animo occidentis, nam adversus eum, qui operi illicito vacat, facilius præsumitur, seu colligitur voluntas occidendi, seu non cavendi homicidium, quam in eo, qui operi licito vacat. Adde ejusmodi examen non raro fieri ad augendas, vel minuendas pœnas homicidii, & ad faciliorem reddendam, vel difficiliorem irregularitatis dispensationem. Aliam responsionem affert Suar. *l. c. sect. 6. n. 3.* qui adhæret Coninc. *l. c. d. 9. n. 87.* aliam G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 8. n. 29.* aliam Jo. Præpositus, quos leges.

24 Ex prædictis duabus regulis colligitur, quid dicendum de quibusdam casibus specialibus.

De Venatione.

25 In quacumque venatione. De hac Cleric. venat. Vide Sayr. *de cens. l. 7. c. 6. n. 18.* Avil. *de cens. p. 7. d. 6. sect. 1. d. 1. fine.* Farin. *Fraug. p. 2. V. irreg. 541.* sive Clericus (cui interdicta est venatio clamosa) sive Laicus, si feram volens sagitta trajicere, vel vulnerare sclopo, hominem in dumis latentem occidat, non fit irregularis, si per invincibilem ignorantiam ibi latere hominem non advertat, nec suspicatus sit; & suspicatus si fuerit, caute se gessit (in hac voce, caute, significo debitas cautelas modo in præcedentibus dictas) secus irregularis erit. Idem dic de eo, qui foveam, seu laqueum aptat ad feras, & casu in illa impingens homo moriatur.

De nutrientibus feras.

26 Idem sub eadem distinctione dic de nutrientibus feras puta leones, ursos, canes, si quando mortem hæc bruta alicui afferant: eris enim irregularis, si ea non custodivisti, ne nocerent, non eris, si caute te gessisti. De his lege Avil. *l. c. d. 7.* Sayr. *l. c. n. 19.*

De ludentibus.

27 Idem sub eadem distinctione, si lusisti. De hoc vide Majolum *de irreg. l. 5. c. 48. §. 3. n. 2.* Ugol. *de irreg. c. 22. n. 2. concl. 34.* aliosque *ibid.* cit. Sive enim ludus sit licitus, ut pilæ, trochi, &c. sive sit illicitus in alia materia, ut alearum, taxillorum, &c. sive illicitus in materia homicidii, qualis est hastiludium, tractatio gladiorum, taurorum agitatio, non eris irregularis, secuta alicujus morte, si sufficienter morti consuluistis eris, si non consuluisti, & modo dicto, cautelas non adhibuisti. Debueras autem omnino ludum relinquere, si sufficienter providere non poteras.

28 Si ad domum tuam vocares, vel admitteres ludentes, etiam ludis ordinariis, si eos cognoveris facile deventuros ad arma, rixasque, te fore irregularem, morte alicujus secuta, puto; quia tunc tu es cooperator homicidii.

29 Idem sub distinctione prædicta de ludente cum muliere gravida, & universaliter cum ludente, sive jocante quomodocumque cum alio. Si quis enim gravidam v. g. excitet ad choreas agendas, vel puel-

puellæ meticulosæ jocans repentinum incutiat timorem, unde mors sequatur concepti fœtus animati, non eris immunis ab irregularitate, si malum suspicatus, caute te non gessisti, sed eris omnino liber, ita Henr. cum aliis *l. 14. c. 15. n. 4.* quidquid sentiat Farin. *l. c. 4 n. 40.* si inculpate nihil es suspicatus, vel si suspicatus gessisti te caute &c.

30 Is, qui in ludo v. g. pilæ dum adversarium propellit, ne pilam præripiat, vel dum pilam jacit, puerum in aream prosilientem, vel illac forte transeuntem interficit. Is, qui dum cum aliis colluctatur, aliquem de more impellens, casu occidit. Is, qui dum nivis globos in adversarios per jocum projiciens, aliquem feriat lapide forte in globo nivis latente, occidatque. Ii, inquam, regulariter ab irregularitate non afficientur, quia semper supponunt nihil periculi advertisse: nam secus, afficerentur sine dubio, si debite non caverunt.

De Equitante.

31 Idem sub eadem distinctione dic de licite, vel illicite equitante in equo intractabili, ac feroci. Lege Avil. *l. c.*

De cadente ligna, & similibus.

32 Idem de cædente ligna, seu arborem, sive suam, sive furtive alienam, sive contra superioris prohibitionem: Idem de attolentibus, vel pulsantibus campanam. Lege Clarum, *in Prax. Crim. V. Hom.* Farin. *tit. de Hom. q. 126.* Idem de projiciente ligna, lapides, tegulas, ut supra insinuatum est.

Dubium incidens de casu, quo plures incaute projiciunt lapides, vel similia.

33 Si plures lapides, plures sagittæ, plura similia a pluribus projiciantur incaute, & constet prætereuntem quempiam fuisse ex illis necisum, ignoretur vero ex cujus ictu, neminem fore irregularem, docet Avila, quia quilibet (ait) potest prudenter sibi persuadere, non fuisse suum lapidem, suam sagittam, &c. causam mortis.

34 Equidem id probo, si projicientes sint valde multi: at vero, si fuerint pauci, quales certe essent duo, vel tres, quilibet prudenter poterit judicare, vel saltem dubitare, suum lapidem fuisse causam homicidii; dubius autem de facto homicidio se debet tenere homicidam, atque adeo irregularem, ut sup. *c. 5. n. 6. ex c. Ad audientiam de homicidio* dictum est.

35 Imo (ut recte notat Castr. *de cens. d. 6. p. 15. §. 6. n. 2.*) quando sunt etiam valde plures, qui lapides projecerunt, si quis ex illis propter peculiarem aliquam circumstantiam, dubitet, suum lapidis ictum fuisse causam mortis alterius; debebit, propter eamdem rationem dubii, se gerere ut irregularem, eo modo, quo dixi *l. c.*

36 Nec te tamen prætereat, nos hic loqui de projicientibus singulis pro se; nam, si sit actio aliqua communis omnibus, ut est in exercitu, quando omnes unico communique consensu projiciunt sagittas, v. g. in adversarios, dicemus infra §. 14. n. 1.

TERTIA REGULA.

Omittens aliquid agere, unde mors alteri sequatur.

37 Vel omittis aliquid, quod ex justitia agere debes, vel, quod ex charitate, quæ, quia diversum jus sortiuntur, separatim sunt explicanda.

38 Quoad prius: Omittens, seu non prohibens aliquid, ad quod tenebatur quis ex justitia, si ex ea omissione sequatur mors alterius, tantum peccat, quanta est omissionis malitia, de qua re diserte locutus sum *l. 6. in Dec. c. 3. §. 1. a n. 8.*

39 Supposita ergo gravitate peccati, sicuti *ibid.* cum omnibus dixi, incurri obligationem restitutionis, ita ego nunc tamquam probabilius dico, incurri irregularitatem, licet enim Diana *p. 4. tr. 1. res. 7. & 8. p. 7. tr. 5. res. 28* lege Tancred. *2. p. tr. 6. q. moral. 17. late* alios citans dicat, non incurri, quia in jure irregularitas videtur imposita solum cooperanti per influxum positivum ad homicidium, quæ certe sententia probabilis est; probabilius tamen est incurri, quod ego *ibid.* secutus sum, quia etiam cooperatio negativa est voluntaria, estque causa moralis homicidii; irregularitas autem adnectitur a jure homicidio injusto. Neque mirum si in eodem jure de ejusmodi negativa cooperatione non fiat expressa mentio; sufficit enim, si in ea cooperatione inveniatur tota ratio formalis malitiæ injusti homicidii.

40 Nota autem, ut prædicta sententia Dianæ sit probabilis, debere eam intelligi, quando mere negative se quis habet: id quod late, & clare explicabimus suo loco infra §. 9.

41 Quoad posterius, nempe quoad obligationem solum ex Charitate, planior est irregularitatis excusatio; omittens enim agere id, quod ex charitate quis tenebatur, si ex hac omissione sequatur alterius mors, peccat quidem juxta gravitatem omissionis, ut dictum est: at vero idem in irregularitatem non incurrit, si homicidium non intendit. Ratio est, quia hæc irregularitas est pœna, quare cum sit odiosa, solum intelligitur imposita proprie dicto homicidio, quod est illud, quod est proprie injustum, & non quod solum est contra charitatem, ut *ibid.* diximus.

42 Et recte Henriq. *de irreg. c. 3. n. 4.* in Gloss. lit. X. *Circa irregularitatem*, inquit, *homicidii, oportet illud esse contra justitiam, & idem censendum de irregularitate, & obligatione restitutionis, quæ restitutio solum debetur, quando contra justitiam peccatur.* Addidi notanter illud (si homicidium non intendit) propter ea, quæ docui *l. 8. in Decal. tr. 3. c. 2. a n. 9.*

Denique de dubio homicidii casualis vide, quæ dixi in superioribus de homicidio dubio *cap. 5.*

§. III. *De homicidio casuali moraliter commisso, idest, orto ex mandato, consilio, &c. datis ad aliud, quam ad homicidium.*

1 SI mandatum, consilium, favor, & similia dentur ad occidendum, pertinet ad homicidium voluntarium, seu directe volitum, de qua re paulo post disputabimus: nunc autem ubi de casuali homicidio sermo est, agimus de iis casibus, quando mors alicujus per accidens contingens, ortum habet a mandato, consilio, favore, &c. datis ad aliud, quam ad homicidium.

2 Porro, quidquid dicant Suar. *de cens. d. 45. sect. 2. n. 3. & 4.* Fill. *tr. 20 c. 4. n. 49.* & alii, puto cum Jo: Præp. *q. 5. de irreg. d. 10. n. 78.* Dian. *p. 2. tr. 6. res. 19.* aliisque similem doctrinam posse servari hic, quæ in homicidio casuali physice patrato servata est. Quare quicumque præcipiendo, consulendo, hortando, vel alio quovis modo, inducit alium ad actum, sive licitum, sive quocumque modo illicitum, qui actus cognoscitur conjungi cum periculo mortis, vel mutilationis, tunc secuta morte, vel mutilatione, erit irregularis, quando non cavit sufficienter, ne sequeretur. At, si ejusmodi periculum amovisse prudenter censeatur, secutum homicidium ipsi non imputabitur; eumdemque nulla irregularitas afficiet. Patet hæc regula ex supradictis. Censendus autem est sufficienter præcavisse, si homini prudenti, & cauto, si in talibus circumstantiis, si sub tali modo agendi actus mandetur, ut quilibet prudens judicare possit, cum Suar. Fill. *ll. cc.* Farin. *Frag. p. 2. V. irreg. n. 504.* Sayr. *de cens. l. 7. c. 6. n. 2.* homicidium nullum, mutilationem nullam fore patrandam.

3 Hinc, si Ludimagister etiam disciplinæ causa, jubeat discipulum iratum, & audacem verberari, quamvis a viro cauto, & prudenti, non effugiet irregularitatem, si audax ille discipulus aliquem occidit. Simili modo nec effugiet, qui puerum incautum mittat ad aquatum ad puteum non circumseptum, & qui præcipiat, vel det consilium homini inexperto, vel mulieri, ut per tegulas, vel loca periculosa inambulet, quamvis prædictus moneat de periculo, proclametque, ut caute faciant. Pari item modo, si suadeas, vel mandes, ut Petrus v. g. aliquid faciat, v. g. ut non fugiat, ut obsistat rixanti, ut ineat duellum, unde prudenter periculum adsit occisionis alterius, irregularis eris, & quidem ex homicidio casuali, si mortem non intendebas: voluntario, si illam intendisti. Ratio prædictorum est, quia in his periculum prævidisti (ut supponimus) nec tamen sufficienter illud præcavisti.

4 Hinc contra, si quid jubeas, vel mandes, unde nullum periculum mortis prudenter suspicari potes, nullam irregularitatem incurres; ut, si scienti natare suadeas, ut natet, si fugienti hostes, jubeas sistere, prudenter ex circumstantiis putans, hostes remissuros mortem sese dedenti, si navim vento percussam jubeas potius in altum vela facere, quam juxta littus evidenti periculo in scopulos, vel in syrtes impingendi, illam exponere. In his enim, & similibus casibus, si aliqua sequatur mors, mere per accidens sequetur, & cum tu prudenter egeris, irregularitatem timere non debes.

5 Hinc denique, si consilium dedisti Joanni, v. g. ut furtum, vel adulterium committat, ex quo prævidebas, ipsum capite plectendum, vel si consilium dedisti Bertæ v. g. ut per tectum ad adulterium committendum deambularet, unde cadens abiit in præceps, distinguendum ex dictis est: Nam, si sint tales circumstantiæ, ut hic, & nunc illæ actiones sint conjunctæ cum probabili periculo mortis, irregularis eris, morte secuta; quia tunc peccas etiam contra justitiam circa materiam homicidii in illo imprudenti consilio. Si secus, non eris, quia solum peccas contra alias virtutes, quod solum potuit docere Gibal. *cap. 4. de irreg. q. 2. n. 19.* dum docuit, prædictos irregulares non esse.

6 Quid autem resolves in sequentibus quatuor casibus?

Primus casus. Antonius mandavit Cæsari, ut occideret Joannem hominem satis debilem; sed evenit, ut Joannes, quamvis viribus Cæsare inferior, occideret ipsum Cæsarem, estne irregularis Antonius ex homicidio casuali commisso ex suo mandato?

7 Resp. Bon. *de cens. d. 7. n. 17.* Hurt. *l. 14. c. 16. n. 1.* Dian. *p. 2. tr. 15. res. 17.* aliique probabiliter putant, non esse irregularem, quia sufficienter Antonius periculum Cæsaris cavit, dum illum cognovit Joanne fortiorem. Confirmari potest ex mox dicendis *n. 10.*

Navarrus, Covar. apud Dian. *l. c.* Jo: Præp. *l. c.* Conin. *de Sacram. d. 18. dub. 8. n. 68.* Avil. *de cens. p. 7. disp. 6. sect. 2. dub. 5. concl. 4.* tamen probabiliter item, aliique putant esse irregularem: quia ipse, idest Antonius, scire debebat, ut scivisse, vel saltem dubitasse præsumitur; in ejusmodi occasionibus solere agnum, ad se defendendum, audaciam leonis induere, quare sola cognitio imbecillitatis Joannis eum excusare non poterit. Excusaretur tamen in foro conscientiæ, si nihil prorsus dubitaret de morte, vel si mandavit, ut Joannes occideretur eminus sclopo, vel sagitta, vel a tergo, ita ut prudenter omne periculum fuisse amotum judicaretur.

8 *Secundus casus.* Antonius mandat Petro, ut occidat Titium Petro æqualem in viribus, vel eidem suadet, ut duellum cum eodem Titio committat. Contingit autem, ut ipse Petrus præter voluntatem, expectationemque Antonii occidatur, eritne Antonius irregularis?

9 Resp. Prima sententia, quæ est Suar. quem citat, sequiturque Castr. *d. 6. de cens. p. 15. §. 2. n. 5.* citatque item Bonac. & Coninch. affirmat, atque ab hac non esse recedendum, sive speculative, sive in praxi, docet Suarius. Loquitur autem de consilio, sed eadem certe est ratio de mandato, vel similibus. Ratio est, inquit, quia absolute loquendo, tunc vacas rei illicite, & ex se periculosæ; quæ enim ratio periculosior tibi esse potest ad mortem, quam æqualem aggredi, vel singulari certamine cum eodem pugnare?

10 Secunda sententia, quæ est Vasq. quem sequitur, citatque G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 6. n. 22.* Turr. *de cens. l. 8. d. 67. dub. 4.* Inclinat Jo: Præp. *q. 5. de irreg. n. 78.* Henr. *l. 14. c. 16.* Delug. *de Just. d. 19. n. 40. in conscientiæ tantum foro*, negat, saltem in foro conscientiæ, idque, etiamsi probabiliter dubitaverit Antonius, Petrum, mandatarium exponi vitæ periculo. Ratio est, inquit, quia aliud est occidere, vel mandare, ut quis occidatur, aliud exponi quempiam periculo, ut occidatur. Quamvis ergo consilium, seu mandatum de occisione activa, ut ita loquamur, trahat irregularitatem; non tamen irregularitatem trahit consilium, vel mandatum de se exponendo ad periculum, ut occidatur, quia de hoc nullum jus extat, ut inter cæteros notat Jo: Præpositus modo citatus. Sane prior sententia probabilis est, de posteriore judicet Lector.

11 *Tertius casus.* Mandavi tibi, ut occideres Cajum, tu vero occidisti per errorem Sempronium, imputabiturne hoc homicidium tamquam casuale mihi?

12 Resp. Id colligetur ex dicendis mox de irregularitate ex homicidio voluntario §. 7. n. 29. & §. 8. n. 11.

13 Denique in quarto casu amovendus mihi fuit ab amico nimis meticuloso scrupulus, quo timebat, ne dum persuaderet cuidam professionem Indicam ad fidem prædicandam, si hic ab infidelibus esset occisus, ipse amicus reus esset homicidii casualis, atque adeo irregularitatem incurreret.

14 Dixi. Idem ergo multo magis timendum esset illi, qui suaderet fideli, ut fidem custodiens, obsisteret tyranno infideli, onde prævideri facile posset, fidelem esse a tyranno occidendum. Verum, apage a te timor iste; neque enim putandum est cum Covar. *in Clem. Furiosus p. 2. §. 5. n. 6.* Ugol. *de irregularitate c. 16. §. 5. n. 1.* Ecclesiam velle irregularitate illum mulctare, qui animat, erigitque fideles ad fidem tam gloriose defendendam, vel ad eamdem per exteras nationes Gentium disseminandam. Vide paulo inferius §. 8. n. 39.

De dubitante, an suum mandatum, &c. concurrerit ad homicidium, egi superius universaliter *cap. 5. §. unico a n. 11.*

§. IV. *De irregularitate ex morte infirmi, præter voluntatem Medicorum, vel assistentium.*

1 HIS universaliter expeditis, remanent tria, de quibus multæ solent dubitationes occurrere, nam propterea fuerunt hic separatim afferenda. Illa autem sunt: Primo, de morte occasione infirmi, de qua in hoc quarto §. Secundo occasione adulterii. Tertio occasione subitaneæ rixæ, de quibus in §. 5. & 6.

Medi-

Medicus Physicus.

2 Medicinam duplicis generis facimus: Physicam vocamus alteram, quæ infirmis sine incisione, vel adustione remedia compartitur. Hæc sane, nec laicis, teste Sayr. *de cens. l. 7. c. 6. n. 11.* nec Clericis, nec Monachis interdicta invenitur in jure. Alteram appellamus Chyrurgicam, quæ scilicet incisione utitur, & adustione, cujusque usus tum Monacho, tum Clerico in Sacris prohibitus est *C. sent. ne Cler. vel Mon.* Hujus autem prohibitionis explicationem pete distinctius a Diana *p. 11. tr. 7. res. 8.*

3 Quoad priorem ergo assero Primo, Medicum Physicum, nec peccare, nec fieri irregularem, si, cum sit arte peritus, infirmis vacat, deque utilibus, noxiisque monet juxta artis canones, præceptaque; quamvis plerisque ex dictis infirmis mors, præter ejus intentionem, accidat. Ita habetur *C. Tua nos de homicidio*, & Ita DD. Panorm. *in c. Tua nos num. 3. de homic.* Sayr. *l. c. n. 8.* Farin. *Frag. V. irreg. n. 436.* Ugol. *de irreg. c. 19. §. 1.* aliique passim docent. Rationem habebis mox *num. 11.*

4 Assero secundo, Eundem Physicum Medicum, si forte ob negligentiam, vel ob imperitiam, vel ob aliud in infirmi curatione contra quintum Decalogi præceptum moraliter peccet, incurrere in irregularitatem, secuta infirmi morte. Patet, quia tunc Medicus causa est mortis, ut iidem, & fuse Gibal. *c. 4. q. 2. a n. 25.* notant. Idem dic de ministris, seu assistentibus huic Medico, si advertant ejus imperitiam, & ipsi cooperentur. Si dubium sit, dixi supra *c. 5.*

5 Inquires primo. Si Medicus curare debeat mulierem prægnantem, incurretne in irregularitatem, si pharmacum illi propinet, vel præcipiat venæ sectionem; quo pacto magnum sit periculum, ne fœtus animatus pereat; cum contra, si hæc non præcipiat, sit simile periculum, ne pereat mater? Fœtum animatum dixi, nam si non sit animatus, jam ex alibi dictis *l. 6. in Decal. c. 2. §. 4. a n. 1.* scimus, ejus interitum non esse irregularitatis causam.

6 Resp. An, & quatenus tunc peccet Medicus, dixi satis *ib.* Nunc autem, quoad irregularitatem, sic breviter statue: Si peccet Medicus juxta *ib.* dicta contra quintum Decalogi præceptum simul incurret in irregularitatem; si non peccet, irregularitatem non incurret. Patet id ex dictis, & confirmabitur, explicabiturque ex mox dicendis *n. 29.*

7 Inquires secundo. Medicus desperato ægroto, concedens dari quoslibet cibos etiam noxios, est ne irregularis, si inde mors vel ejus acceleratio sequatur?

8 Resp. Affirmative, quia tunc graviter peccat: crudelis est enim ea pietas, qua quis citius mortem alicui subire facit. Nihilominus (ut notat ex Galeno Gibal. *de irreg. c. 4. q. 2. num. 27. V. Septimo Medici*) aliud est, si non valde lædentia ea vehementer cupientibus exhibeantur; tunc enim non videtur ex illis cibis timeri prudenter posse mors.

Medicus Chirurgus.

9 Monacho, vel Clerico in Sacris, ut modo dixi, vetita est Chirurgia, unde fit, ut, quia medicina physica non est his interdicta, Sayr. *de cens. l. 7. c. 6 n. 11.* si quis ex ipsis physicam ex arte exerceat, dicatur exercere opus licitum: at si Chirurgiam, dicatur opus illicitum exercere.

10 Ex nostra autem doctrina, per quam diximus irregularitatem nequaquam pendere ab hac prohibitione, nec ab opere illicito quocumque; sed solum ex eo, quod opus, cui quis vacat, sit causa homicidii, sequuntur ea, quæ hic dicam.

11 Assero enim primo: Si Monachus, vel Clericus in Sacris exercens, etiam extra necessitatem, Chirurgiam, incidat, vel adurat ex arte, licet peccet contra dictam prohibitionem; quando tamen non apparet culpa homicidii, non fore irregularem. Ita Coninch. *de Sacram. 18. dub. 9. n. 87.* Jos Præpos. *d. 5. de irreg. d. 10. n. 86.* Diana *l. mox cit.* quamvis præter intentionem accidat infirmi mors, vel ejus acceleratio, vel mutilatio (quæ uno verbo appellare consuevimus deformitatem). Ratio hujus assertionis est, quia irregularitatem non parit mera inobedientia cujuscumque præcepti, sed actio efficiens reatum homicidii, seu deformitatis. Quoniam igitur in casu nostro sufficienter cautum est periculo, dum arte fit operatio, ideo non peccabitur contra quintum Decalogi præceptum, nec consequenter timor aderit incursæ irregularitatis. Quicquid ergo in oppositum dicat Castr. *de cens. disp. 6. p. 15. §. 4. n. 8.* aliique apud Dian. *p. 4. tr. 2 resol. 24.* qui tamen alio in loco nostram sententiam amplectitur. Lege Dianam, *p. 11. tr 7. res. 8.*

12 Confirmatur: quia, quando adustiones illæ, atque similia remedia fiunt ex arte, mors non præsumitur contigisse propter applicationem medicamentorum, sed propter vulneris gravitatem, propter humores graviter peccantes, &c.

13 Assero secundo: Si idem Monachus, vel Clericus in Sacris peccet contra artem, exercens incisionem, vel adustionem, unde sequatur alicujus mors, cum fore irregularem. Patet ex dictis. Idem dic de ministris, seu assistentibus dicto Medico, si videant ejus imperitiam, & ipsi cooperentur, ut in simili dictum est *n. 4.* Si dubium adsit, dixi supra *c. 5. §. unic.*

14 Dices: Si Medicus ex arte operans, secuta infirmi morte nulla irregularitate devincitur, cur Judex ex virtute justitiæ malefactorem capite damnans, ejusdem secuta morte, irregularitatem incurret?

15 Resp. Præter voluntatem Pontificis ita disponentis, illa ratio apte afferri solet, quia Judex mortem malefactoris, licet juste, intendit, & vult, quæ intentio maculare videtur lenitatem, quam Ecclesia in suis ministris requirit. At Medicus, & similes, de quibus hic loquimur, nullo modo infirmi mortem, imo potius sanitatem, attendunt. Bon. *de irreg. d. 7. q. 4. p 6. n. 6.*

16 Ex dictis solvi possunt duo casus, quos sic proposuit Mol. *tom. 3. d. 75. n. 3.*

Primus: Quidam Sacerdos ingravescente per civitatem peste, ac deficientibus Chirurgis, multorum apostemata, seu bubones, ut vocant, incidit, curavitque ea arte, ac felicitate, ut ex multis centenis hominum, quos vitæ, ac sanitati restituit, duo tantum obierint, fuitne irregularis?

Resp. cum Molina. nequaquam fuisse quia propter epikeiam judicandum est, Sacros Canones tantum virtutis exemplum, bonique publici charitatem tantam voluisse irregularitate mulctare.

Sed profecto ex nostra doctrina modo allata assentimur Mol. *ib.* Bon. *de irreg. disp. 7. q. 4. p. 5. n. 4.* aliisque, sed clariorem rationem afferimus. Nos enim illam reddimus: quia Sacerdos ille ex arte, & cum debitis cautionibus, ac sine ullo peccato, imo cum insigni civitatis exemplo incidit, adussitque.

Secundus casus: Clericus quidam solum venam aperuit infirmo, eidem secuta est mors; estne Clericus irregularis?

Respondet *ib.* Mol. Dian. *p. 4. tr. 2. res. 24.* nequaquam esse, quia venæ sectio non est Chirurgia, quam canon supracitatus damnat.

19 Sed iterum ajo, me assentiri responsioni: at rationi ideo non assentior, quia venæ sectio est vera para artis chirurgicæ, unde etiam Clericis est interdicta. Ita Bon. *de irreg d. 7. q. 4. p. 5. n. 5. V. Quarto Clericum* Solida igitur ratio est, quia dum Clericus aperuit ægro venam, ex arte, & omnem apposuit diligentiam, ne damnum ipsi sequeretur, non fuit causa mortis, esto per accidens ea subsecuta fuerit. Quod si non ex arte secuisset, nec periculo mortis præcavisset, eum in irregularitatem incursum fuisse, negabit nemo.

20 Quid si clericus, vel quilibet alius, cum non adsit homo peritus in arte, secet infirmo venam, vel medicamentum eidem porrigat, unde mors deinde sequatur, eritne is irregularis?

21 Resp. Si supponimus, hæc fieri bona fide, vel in necessitate, multo magis, si desperata sit salus ægri, & tua actio, vel medicamentum probabiliter salutem sint allatura, tu non peccas, unde nec in irregularitatem incurris, in quam certe incurreres, si imprudenter, & incaute te gereres, ut constat ex dictis.

22 Hic denique incideret celebris illa quæstio, an Sacerdos, qui non habens aliam aquam, infantem moribundum projecit in puteum, ut illum baptizaret, an, inquam, inciderit in irregularitatem? Verum de hoc casu supra *l. 2. de Bapt. c. 1. § 4.* a nobis dictum est.

Aromatarii, seu Pharmacopola.

23 Hi profecto, si medicamenta effœta vendant pro bonis, unde mors alicui sequatur, irregulares sine dubitatione fiunt, quia tunc morti jam cooperantur. Contra, non est ratio, unde irregulares, si fideliter se gerant, &c. Lege Gibal. *de irreg. cap. 4. q. 2. a num. 26.* Abb. *in c. tua nos n. 4. de Hom.* Ugol. *de irreg. c. 16. §. 3. n. 1.* aliosque.

Infirmarii, seu assistentes ægrotis.

24 Quatuor distingui hac in re eventus possunt. Primus est, quando assistentes advertenter contra præceptum Medici, vel temere aliquid ægro propinat, vel circa illum aliquid gerit, unde mors consequatur, & hic quidem, ut ex se patet, erit irregularis ex delicto. Ita Farin. *frag. p. 2. V. irreg. n. 510. ubi de hac re plura.*

25 Secundus. Quando aliquid gerit circa eundem, intendendo ejus mortem accelerare, quamvis motus misericordia, ne diutius æger in agonia laboret, ut si velis infirmum movere, ut sic citius moriatur, & tunc irregularis eris, secuta morte, idque ex homicidio voluntario, ut merito notat Henr. *l. 14. c. 19. n. 3.* etiamsi id voluerit infirmus, si quidem nec tu, nec ipse estis vitæ domini. Ne ergo consensum præbeas Avilæ *de cens. p. 2. d. 6 sect. 5. fine*, sine fundamento putanti, illud esse homicidium voluntarium a solo Pontifice dispensabile, quod fit ex animo crudeli, non vero, quod ex commiseratione.

26 Tertius casus est, quando sive ex officio, sive ex superioris jussu, sive ex charitate, infirmi custodiam suscepisti, & nihil positive agendo, negative te habes, etiam per culpabilem moraliter negligentiam, unde ipse moriatur, & tunc peccabis quidem, sed ex probabili sententia non evades irregularis, licet evadas ex probabiliore, ut dixi sup. *§. 2. a n. 37.* & dicemus latius *§. 9.*

27 Quartus casus est, quando ea quis circa infirmos bona fide gerit, quæ solent ab infirmariis, ægrorumque assistentibus fieri, & tunc, secuta per accidens morte, non eris irregularis (quidquid aliqui multo scrupulosiores dixerint in oppositum). Ratio est, quia bona fides, & solita officia charitatis non debuerunt tam rigorosa pœna castigari. Adde, hunc non peccare mortaliter, ut certum est, ergo non incurret irregularitatem ex delicto, quæ delictum mortale supponit: sed nec incurret irregularitatem ex defectu lenitatis, quia hanc non incurri, nisi a Ministris Justitiæ, & in bello justo, innuimus supra, & late explicabimus inferius.

28 Hinc ergo, si cibi, potusque aliquid bona fide ægroto præbeas, sive tuo, sive alterius consilio licet inconsulto Medico, si eundem ægrotum in lecto invertas, ut quietiorem situm inveniat, si eundem sublevès, ut cibum v. g. capiat commodius, si ei suadeas deambulatiunculam per cubiculum, ut sese aliquantulum exhilaret, si eundem verbis aliquanto asperioribus reprehendas, ut cibum, vel potionem sumat: si hæc, inquam, vel similia circa infirmum bona fide agas, quamvis accidat, sed accidat præter tuam intentionem, mors, irregularis non eris. De his & similibus lege Sayr. *de cens. l. 7. c. 5. n. 13.* Fill. *tr. 19. c. 10. n. 277. & n. 278.* Reg. *l. 30. tr. 2. c. 9. n. 102.* Dian. *part. 6. tr. 5. res. 79.* Meg. *p. 3. l. 7. c. 1. q. 5. n. 56.* Castr. *de cens. l. 6. p. 16. §. 5 n. 6.* Gibal. *de irreg. c. 4. q. 2. a n. 25.* De dubio in prædictis dixi universaliter supra, *c. 5. §. unic.*

Non Medicus tradens potionem medicatam.

29 Si eam des ad occidendum aliquem, vel ad abortum fœtus animati faciendum, te esse irregularem ex homicidio voluntario, nullus ignorat. At in hoc loco quærimus, quando ad alium finem potionem ejusmodi propinas, vel medicamentum quodpiam confers; sed inde præter intentionem tuam alterius interitus consequitur.

30 Propinare autem potes Primo, ad sanitatem inducendam. Secundo, ad non concipiendam prolem. Tertio, ad eandem concipiendam. Quarto, ad amorem, vel odium excitandum, quod poculum Amatorium appellare solemus.

De primo hactenus dictum est: De cæteris hic aliquid est explicandum.

31 De secundo igitur sic habe: Qui medicamentum dat ad non concipiendum, seu ad fœtum inanimatum ejiciendum, si sequatur inde mors illud sumentis, irregularis per se fiet ille, qui dedit. Ratio est quia ejusmodi medicamenta, quæ sunt causa tanti effectus, præsertim fœtum ejiciendi, cum sint, teste Gibal. *de irreg. l. c. n. 17.* persæpe admodum violenta, timeri semper debent, ne mortem afferant. Per se inquam, unde in foro externo pronunciaberis semper irregularis. At si coram Deo nil periculi mortis prævidisti, nec ullo modo dubitasti, mors sumentis erit tibi vere, & per omnia casualis; quare juxta superius dicta, te in foro conscientiæ irregularem facere non possem.

32 De Tertio, & quarto, hoc est de dantibus medicamentum fœcunditatis, vel amatorium, benignius loqui concedimus: facile enim eos excusamus ab irregularitate, quia hæc medicamenta non solent similis esse violentiæ. Expendendum nihilominus est genus medicamenti. Quod si periculosum est, deque periculo tu subdubitasti, irregularem (si illud sumens moriatur) te omnino facimus, quia tunc causa ejus interitus fuisti. Si ne dubitasti quidem, irregularem te doctrina hactenus explicata non faciet.

33 Prædictis non obstat jus Civile, quod tradentes potionem abortionis, vel medicamentum amatorium morte damnat. Non obstat, inquam, quia id in Legibus civilibus disponitur. At non semper, quod punitur a civilibus Legibus pœna mortis, punitur a jure Canonico pœna irregularitatis. Sic punitur morte peccatum nefandum a jure Civili,

vili, at non ponitur irregularitate a jure Canonico. Lege Covarr. *in Clem. Si furios. p. 2. initio n. 3.* Gomez *var. t. 3. c. 3. n. 33.* Carrer. *in pract. Crim. de homicid. §. 1. §. 25. & 26. n. 103.* Gibal. *c. 4. q. 2. de irreg. n. 16.* aliosque, qui prædictas leges afferunt.

§. V. *De homicidio ex occasione Adulterii.*

1 Assertio prima. Si adulter ex circumstantiis prævidit adulteram esse a suis occidendam, nec sufficienter caute se gessit in removendo periculo, erit, secuta, morte, irregularis: non quidem ex adulterio, quod ex se non est causa proxima mortis, seu non est actio sufficienter directa ad mortem inferendam; sed ex memorato periculo, in quod, spectatis illis circumstantiis, adulter conjicit adulteram, quamvis volentem, quia neque is, neque hæc domini sunt vitæ.

2 Si vero sint ex circumstantiæ, ut ejusmodi periculum non afferant, irregularis non erit, Ita Suar. *de cens. d. 46. sect. 1. n. 12.* Sayr. *de cens. l. 7. c. 5. n. 12.* Farin. *frag. p. 2. V. irreg. n. 505.* aliique; quæ doctrina conciliat Doctores, quorum aliqui negant, aliqui affirmant ex adulterio posse oriri irregularitatem.

3 Quod si periculum mortis prævidisti, & illam intendisti, te esse certo irregularem diximus §. 7. n. 17. Atque hæc monitio custodienda est etiam in sequentibus assertionibus.

4 Assertio secunda. Si committas adulterium, etiam incaute, unde Maritus, advertens uxoris infidelitatem, se ipsum, propter dedecus inde sibi exortum, occidat, tu irregularis non eris. Ratio est, quia more humano prævidere quidem, & timere poteras de morte uxoris; at de morte Mariti non item. Idem dic, si adultera, ne a Marito occidatur, Maritum occidat. Fateor tamen, si in aliquo raro casu occasiones has prævidisses; nec sufficienter cavisses, difficile esse, te non pronunciari irregularem; quia sic, non solum remotam occasionem dedisti talium occisionum, sed vere causam proximam: ad irregularitatem enim contrahendam ex homicidio casuali non est necesse, ut tu immediate sis causa mortis; sed satis est, si a te actio fiat, ex qua prudenter timeatur mortis periculum, quod sufficienter non caveatur, ut dictum est supra §. 3. n. 2. sic si mittas puerum ad aquam educendam a puteo, advertens ad periculum pueri; si is demergatur, eris irregularis, ut supra diximus; quia, quamvis missio aquarum non sit ex se actio conjuncta, seu ordinata ad hominis mortem, est tamen in his circumstantiis, atque adeo ejusmodi missio erit in materia homicidii injusti.

5 Assertio tertia. Si inter colloquendum referas adulterium mulieris coram marito, vel coram consanguineis, unde adultera ab aliquo ex his occidatur, irregularitatem non effugies, quia in hac circumstantia injusta causa es homicidii. Idem erit, si referas tuo Corrivali culpam cum fœmina, quam Corrivalis petit, unde is fœminam occidat. Ratio est, quia in his circumstantiis solet fieri ejusmodi occisio, & tu eam prævidisti, vel de ea dubitasti, ut supponimus. Quod si nullo modo de ea suspicatus es, vel erant ex circumstantiæ, ut timenda prudenter non esset occisio, timere tu non debes irregularitatem, Ita Gibal. *de irreg. c. 4. q. 2. n. 15.* Et sane in foro externo Episcopus per indicia, & per ea quæ contingere solent, judicabit in prædictis de tuo incursu in irregularitatem. At in foro interno tua te conscientia, adhibito sapientum consilio, condemnabit, vel absolvet.

6 Si ducas uxorem amasiam, quam prætendebat alius Corrivalis, unde is idem Corrivalis ipsam occidat, profecto, si hanc occisionem non prævidisti, certo non es irregularis: at, si eam prævidisti, licet eandem non intenderis, te esse irregularem, putat P. Prates *in manusc. de irreg. d. 4. c. 3. n. 24.* contra Majolum *de irreg. l. 5. c. 48. §. 3. n. 16.* quia in hac circumstantia causa es mortis. Sed mihi placet sententia dicti Majoli, qui hunc etiam in posteriore hoc casu liberat ab irregularitate, & quidem nihil laborans de ejus ratione, illam ego satis validam assero, quia sine peccato mortali contra justitiam in materia homicidii non incurritur irregularitas, ut supra vidimus: at, quod peccatum contra Justitiam committit is, qui amasiam legitime uxorem ducit? imputet sibi corrivalis, si id ipsi non placet.

7 Assertio quarta. Si Judex legitime procedens, de delicto delato, & probato adulteram damnet, v. g. ad inclusionem in Monasterio, maritus autem eam interficiat, non erit Judex irregularis; erit vero si non legitime procedat, ut, si v. gr. adulterium, quod erat occultum, patefecit. Prior pars hujus assertionis manifesta est, quia, dum Judex justum judicium profert, non peccat, imo meretur unde illa mors nullo modo ipsi tribuitur sed malitiæ mariti. Posterior pars probatur, quia tunc Judex, extendendo fines officii sui causa est homicidii. Lege Majolum *l. c. n. 15.* & Ugol. *de irreg. c. 5. §. 7. n. 2.* Semper autem intelligo, si de periculo subdubitaverit, si circumstantiæ periculum portendebant, nec sufficienter cavit, &c.

§. VI. *De homicidio occasione subita Rixa.*

1 Recole, homicidium voluntarium esse, & dici illud, quod fit sub expressa intentione occidendi, quale est illud, quo quis sive occidit, sive occidere aliquem mandat directe, ut eum inter vivos non amplius esse velit; atque de hoc disputabimus late paulo post: homicidium autem casuale, de quo hactenus egimus, est illud, quod fit præter intentionem agentis, quale est illud, quod aliquis facit, non intendendo mortem, sed intendendo aliquod aliud opus, cui adnectitur per accidens mors alicujus, quam tamen ipse advertit, licet, ut dixi, non intendat.

2 Porro homicidium factum in rixa causam esse irregularitatis non est dubium, quia jam tunc injuste, ut supponimus, occidetur homo. Sed quæstio est, an illud dicatur, & sit absolute voluntarium, an casuale? id, quod scire interest permaxime, nam ex Tridentino irregularitas ex homicidio casuali occulto est facilioris dispensationis, quam irregularitas ex voluntario, & propter alia, quæ dicentur inferius.

3 Quæstionis hujus decisio pendet ex verbis ejusdem Tridentini. Quoniam ergo nonnulli, ut Salced. Rodriq. Avil. apud Castr. *de cens. d. 6. p. 15. §. 1. n. 2.* Coninch. *disp. 18. n. 111.* G. Huet. *de irreg. a. 2. diff. 20. n. 66.* Dian. Leand. *de irreg. tom. 2. disp. 10. q. 12.* adducitque Didacum Perez dicentem, ita se sæpe respondisse de hac quæstione consultum, aliique apud Dianam mox cit. nomine homicidii voluntarii, cujus irregularitatem negat Tridentinum, posse Episcopos dispensare; intelligunt solum homicidium illud, quod per insidias, vel industriam quis committit, quodque nos Itali vocamus (Appostato) homicidium autem factum in subitanea rixa, quamvis sit voluntarium, possetque dici esse ex proposito; tamen quia non est (Appostato) ideo non excluditur (inquiunt) a potestate, quam Tridentinum concedit Episcopis, quando homicidium est occultum, ideo consequenter in hac quæstione non debebit vocari homicidium absolute voluntarium casuale.

4 Contra vero alii, ut Mol. *t. 4. tr. 3. disp. 79. n. 7.* Suar. *de Cens. disp. 44. sect. 2. n. 3.* Diana *p. 10. tr. 11. res. 19.* Castr. *l. c. n. 4.* videntur initio esse in prima sententia, sed in fine se declarant pro secunda, quia putant, nomine homicidii voluntarii a Tridentino intelligi quodcumque homicidium directe volitum, sive sit per insidias, sive quocumque alio modo; homicidium autem factum in subitanea rixa, ut hic supponimus, sit omnino volitum directe, licet ex subitanea passione procedens: ideo contendunt, in hac nostra quæstione illud non debere vocari casuale, sed absolute voluntarium, & negari a Tridentino Episcopis facultatem dispensandi irregularitatem ab illo, quamvis occulto manantem.

5 Ego hanc posteriorem (quæ certe est communior) sententiam eligo, quia, secus videtur vis inferri verbis Tridentini, *sess. 14. c. 7. de Ref.* Illud audi.

Cum etiam (inquit) *qui per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari evelli debeat, quia sua voluntate homicidium perpetraverit, &c. solus Summus Pontifex dispensat &c.*

Et paulo post; *si vero homicidium non ex proposito, sed casu fuisse commissum, narretur, &c. Episcopus dispensat, &c.* modo tamen a nobis infra dicendo, §. 17. a n. 10.

6 Notas illam rationem formalem (*quia sua voluntate homicidium perpetraverit.*) At ille, in subitanea rixa, jam sua voluntate perpetravit homicidium. Notas item illud (*non ex proposito, sed ex casu.*) At, qui in subita rixa directe, & ex intentione occidit hominem, non dicitur casu occidere. Casu enim occidere, est, præter intentionem, & indirecte, aliud agendo, ut supra vidimus, occidere.

Hoc jam statuto, irregularitates ortas ex occisione secuta in subitanea rixa, de quibus dubitari solet per sequentes figurationes casuum, percurramus.

Supervenientis occisio.

7 Evaginato gladio rixabar cum Antonio; id advertentes aliqui mei, sive amici, sive propinqui, sive exteri, accurrerunt ad me defendendum, vel etiam expresse ad occidendum meum inimicum Antonium, ex quibus tamen unus interemptus ab Antonio, vel ab alio fuit, sumne ego irregularis, qui nunquam hujus, sed inimici mortem intendebam?

8 Resp. Si aliud non addas, ab irregularitate te immunem pronuntio, quia tu nec intendisti, nec prævidisti hujus tui defensoris interitum. Ita Glossa *in c. Petrus 1. q. 4.*

Dixi (si aliud non addas) nam, si concertando cum tuo adversario, conjecisses tuos amicos, seu famulos in necessitatem, ut ipsi gladios educerent, cum tu illos ad hoc periculosum, ut supponi debet, opus induxeris, irregularis eris, quia tunc causa mortis fuisti.

Provocantium, & aggredientium occisio.

9 Convocavi amicos, sive expresse, sive tacite eos ad rixam seu ad homicidium committendum inducens, sed inde factum est, ut unus vel plures ex his amicis conciderint, & mortui sint: sumne ego irregularis, qui horum interitum nullo modo intendebam, imo ne ii occiderentur, strenue contra adversarios pugnavi?

10 Resp. In hoc eventu idem resolvendum erit, quod *sup. §. 3. a n. 6.* resolvimus de eventu mortis mandatarii, nimirum esse probabile te esse, & te non esse irregularem.

11 Idem, quod dico de te principali Auctore rixæ, dic de convocatis ipsis amicis, qui mortem effugerunt: nam propter eandem rationem probabiliter erunt; ita Fill. *tr. 20. c. 4. n. 112.* & probabiliter non erunt irregulares. Ita idem *n. 123.* Pasq. *dec. 420.* Suppono autem, nec a te, nec ab amicis prædictis illos, qui deinde occisi sunt, fuisse conjectos in necessitatem rixandi cum vitæ periculo. Si enim, ita fuisset, vos fore irregulares ex homicidio voluntario in causa, certum esset, sicuti modo in simili diximus, *n. 8.*

Fortuita occisio ejus, quem occidere non intendis, & quid si plures occidas?

12 De eo, qui ex errore putans occidere feram, vel hominem, alium hominem occidit, an incurrat in irregularitatem, *l. 6. in Dec. c. 4. §. 4. a n. 23.* a me disputatum est late. Hic ergo sequentem duntaxat casum propono, quem ibi explicare in mentem non venit.

13 Titius, in conflictu, tanto impetu in adversarium irruit, ut non solum eo ictu illum transverberaverit, verum etiam alium hominem adversarii comitem. Inquiro, duasne irregularitates ex duobus occisis contraxit Titius, an unam? Idem inquiri potest de occidente plures unica Bombardæ explosione, &c.

14 Responsio communis est, duas irregularitates incurri, cum necessaria tamen distinctione, seu explicatione. Si enim Titius duas illas occisiones prævidit, vel de eis dubitavit (ut certe regulariter contingit si cadat aliquis ex comitantibus adversarium) duplici erit obnoxius irregularitatis, alterius, ob homicidium voluntarium directe intentum inimici, alterius, ob homicidium casuale non intentum, sed prævisum, & non sufficienter cautum. At vero, si Titius occisionem alterius nullo modo prævidit (ut facile occurrere potuit, si cecidit aliquis omnino casu illac transiens) unicæ tantum irregularitati subjacebit, quia secundum homicidium fuit Titio pure, & plene casuale. Id autem intellige (ut supra vidimus in similibus) in foro conscientiæ; nam forum externum propter actionem tuam proxime annexam occisioni secundi hominis, etiam propter hanc, te secundæ irregularitati subjiciet.

15 Dixi (Responsio communis) nam cum hic adsit unica tantum actio peccaminosa, atque adeo in sententia multorum unum tantum peccatum modo alibi explicato, posset aliquis dicere etiam unicam incurri irregularitatem, sicuti in sententia probabili unica incurrenda esset excommunicatio, si illi duo simul occisi fuissent Clerici, quam probabilitatem nos ex Leandro admisimus in materia excommunicationis. Quid autem in materia irregularitatis, dicam infra *hoc c. 15. §. 10. a n. 16.* commodius. De dubio in prædictis iterum moneo, me locutum esse *supra c. 5. §. unico.*

§. VII. *De irregularitate ex homicidio voluntario physice patrato.*

Quale illud sit, & quando intelligatur esse commissum.

1 Diximus §. 2. n. 4. & n. 21. homicidium voluntarium esse illud, quod quis committit, directe illud volendo, sive primo, volendo illud immediate in se, ut si ictum in pectore inimici, ut illum occidat, infligat; sive secundo, volendo illud in causa proxima, ut, si sine expresso animo occidendi, eundem ictum in adversarii pectus conjiciat; qui enim causam tam proximam mortis vult, certe, nisi sit amens, vult etiam effectum, idest mortem; sicuti, quia vult ignem, vult etiam calorem. Scio Castr. *d. 6. de cens. p. 15. §. 1. n. 1.* asserere, homicidium factum ab eo, qui causam dictam proximam ponit, si is præscindat a voluntate occidendi, esse homicidium casuale; Scio, inquam, id, sed ajo, id non occurrere, nisi in plane stulto. Quod si supponas, vere coram Deo hunc, sive per stultitiam, sive per ignorantiam, sive propter aliud, vere non avertisse ad effectum, idest ad mortem, nec de ullo modo subdubitasse, illum jam dixi, *d. c. 2. n. 21.* tunc coram Deo

ram Deo non esse nec homicidam, nec irregularem, quamvis in foro externo esset pronunciandus voluntarius homicida.

2 Porro, cum ex homicidio voluntario nasci irregularitatem omnium gravissimam, nemo sit, qui nesciat; solum hic erunt nonnulla explicanda, quæ rem magis, ac magis illustrent: id, quod faciam, figurando varios casus, qui in hac materia solent a Doctori expendi, & in praxi frequenter occurrunt.

PRIMUS CASUS.

Plures graviter eumdem successive vulnerantes.

3 Petrus heri lethifere vulneravit Paulum probabiliter moriturum ex eo vulnere post quatuor, vel quinque dies. Accidit autem, ut ejusdem Pauli inimicus alius supervenerit, nullo communicato consilio cum Petro, & eumdem Paulum confoderit, occideritque, est ne Petrus irregularis?

4 Resp. Cov. *in Clem. si furiosus p. 2. §. 2. nu. 8.* & absolute Petrum irregularem enunciat ex sequenti discursu. Ille, qui est reus homicidii in jure Civili, est etiam reus irregularitatis in jure Canonico: at percutiens aliquem vulnere lethali, ut scilicet eo percussus sit certo moriturus, tenetur in jure Civili reus homicidii; ergo ex jure Canonico tenebitur ut reus irregularitatis. Minor probatur, nam sic habet Textus: *L. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. Lege teneri æstimati sunt, non solum, qui ita vulneravissent, ut confestim vita privarent, sed etiam hi, quorum ex vulnere certum esset, aliquem vita excessurum.*

5 Verum omittendo sensum dictæ legis, discursus hic admitti non debet. Patet, quia in jure Canonico dubius de facto homicidii irregularis est, ut toties indicavimus, nunquam vero in jure Civili est puniendus ut homicida. Rursus, si Judex torquendo reum excedat torturæ modum, quo fiat, ut reus moriatur, non punitur a jure Civili pœna homicidii, punitur, teste Henr. *l. 14. c. 14. n. 5.* irregularitate ex delicto a jure Canonico. Præterea dans poculum, seu venenum sterilitatis, ut homicida punitur a jure Civili, non autem punitur irregularitate a jure Canonico, ut notat Glossa, aliique. Denique, si quis lethaliter aliquem vulneret, vulneratus autem per miraculum non moriatur, irregularis non erit. Ita Coninch. *de Sacr. disp. 18. dub. 8. n. 60.* Jo: Præp. *3. p. q. 5. de irreg. dub. 8. n. 60.* quia vulneratio mortem actu non intulit, erit tamen plectendus ut homicida.

6 Nos igitur sic expeditius ad propositum casum respondemus, vel secundus percussor ita percussit, ut statim Paulus, qui a primo percussore vulneratus fuerat, mortuus sit ex percussione secunda, & tunc dico, Petrum primum percussorem irregularem non esse. Ratio mihi manifesta est, quia tunc nullo modo mors secuta est ex vi vulneris illati ab ipso Petro. Erit igitur tunc solus secundus percussor irregularis. At vero, si non statim sit mortuus, sed ex intervallo, post aliquod scilicet tempus ab accepto utroque vulnere: dico, Petrum, ut etiam secundum percussorem, esse irregularem. Ratio item mihi est manifesta, quia tunc mors non solum sequitur ex hoc secundo vulnere, verum etiam ex primo; duo enim vulnera lethalia actione communi concurrunt ad eandem mortem inferendam, vel certe accelerandam.

7 Quod si fingas casum rarissimum, quo certus sis, mortem ex intervallo secutam a solo secundo vulnere accidisse, libens dabo secundum tantummodo percussorem esse irregularem. Certus, inquam, sis: nam, si adsit dubium, ex cujus vulnere percussus occubuerit, uterque erit irregularis, propter doctrinam toties ex *C. significasti 1. de Homic.* replicatam, quemlibet debere, ut irregularem in facto dubii homicidii se gerere.

SECUNDUS CASUS.

Plures eundem leviter vulnerantes.

8 Titius, Cajus, Sempronius, sive mutuo consilio, sive separatim vulneraverunt Antonium, singuli leviter. Sed Antonius, sive ob febrim ex dictis vulneribus supervenientem, sive ex multo sanguine ex iisdem vulneribus, licet levibus, effuso, diem sum obiit. Omnes ne sunt irregulares?

9 Resp. Omnes, ut Suar. *de cens. d. 45. sect. 3. n. 9.* Sayr. *de cens. l. 7. c. 4. n. 14.* Jo: Præp. *q. 5. de irreg. dub.* 8. *n. 59.* quia certum est, omnes vulnerasse, & certum est ex illis vulneribus, veluti agmine facto, ex multis concausis, Antonium fuisse interemptum.

TERTIUS CASUS.

Plures, qua graviter vulnerantes, qua leviter.

10 Plures aggredientes Antonium, illum vulnerant, partim graviter, partim leviter, cum appareat unum, vel alterum fuisse vulnus lethale; non apparet tamen a quo illud processit. Suntne irregulares omnes?

11 Resp. Omnes pari modo esse irregulares, quia omnes pariter sunt dubii de facto Homicidii.

12 Quid, si Titius unus ex his est certus non inflixisse lethale vulnus. Resp. Si aggressio fuit ex compacto cum aliis, vel eis auxilium Titius præbuit ad occidendum, erit & ipse Titius irregularis, si quidem audacior ex comitatu factus est ille, qui lethaliter percussit. At, si hæc abfuerint, & certus sis, te nullo modo concurrisse ad mortem, non est caput, unde dicaris irregularis. Dico (nullo modo) nam cæterum, ut *n. 6. & 7.* dixi, communiter mors sequitur ex actione communi omnium vulnerum. Quare si tu aliquo tandem modo, licet leviter, vulnerasti, irregularitatem non effugisti. Relege ibi dicta.

QUARTUS CASUS.

Quando leve vulnus causa est, ut alter graviter feriat.

13 Ego leviter Petrum vulneravi, sed deinde graviter eundem vulneravit superveniens Titius ex eo, quod Petrus a meo vulnere debilitatus fugere nec potuit, nec se a Titio defendere, ero ne irregularis, quandoquidem jam Titius mortuus est?

Resp. Si nullum commune consilium cum Titio habuisti de Petro vulnerando, nec de eodem Titio superventuro cogitasti, vel ullo modo dubitasti, reus irregularitatis non eris, quia omnino præter opinionem, consensumque tuum factum est homicidium. At, si communicato consilio, eris, ut patet ex dictis: ut etiam eris, si, quamvis, nec communicato consilio, nec morte directe intenta, prævidisti tamen, sed non periculum præcavisti, vel si præcaveri non poterat, ab opere non destitisti, ut etiam ex toties dictis patet. Lege Conin. *de Sacr. d. 18. dub. 8. n. 70.* Sayr. *l. c. n. 15.* Far. *Frug. p. 2. V. Irreg. n. 454.* aliosque. Adverte, hic etiam locum habere doctrinam *n. 6. & 7.* allatam, puta, an statim, an ex intervallo Petrus obierit.

QUINTUS CASUS.

Quando levi vulneri supervenit alia mortis causa.

14 Egoidem, qui Petrum leviter, seu certe non lethaliter vulneravi, jam nunc certo scio, ipsum Petrum diem suum obiisse, ex imperitia, vel malitia medici, vel ex ipsius Petri intemperantia (quod certe, non nisi ab experto omnibus conjecturis expensis, definiri posse non ignoro) sumne ego irregularis?

Resp. Tuum vulnus potuit esse non lethale, & ejus generis, ut facili negotio, nulla, vel satis modica curatione sanari potuerit. Sane tunc ne te habeas pro irregulari, quia sic tota causa mortis fuit a medico, vel ab ipso infirmo. Ita Dian. *p. 4. tr. 2. res. 10.* Castr. *de cens. disp. 6. p. 15. §. 5. n. 5.* citans Lessium, G. Hurt. Suar. Coninch. At si dictum vulnus fuit ejus generis, ut diligenti curatione opus fuerit, ut sanaretur, ego cum aliis te habeo pro irregulari, quia quamvis periculum mortis augeatur cursu temporis, vel ob aliam rationem dictam a medico, vel infirmo; tamen regulariter tunc præsumi, seu censeri debet, ipsum tuum vulnus simul cum prædicta alia causa, communi actione, mortem vulnerato attulisse. Dixi (regulariter) nam secus, idem dic, quod modo in simili dictum est *n. 7.*

SEXTUS CASUS.

Dans vel vendens arma, vel similia.

16 Titius vendit, vel præbet arma, equum, socios, victualia Cajo, volenti quempiam occidere, eritne, eo occiso, non solum Cajus, verum etiam Titius irregularis?

17 Resp. Cum necessaria distinctione. Si hæc præbeat ad finem occidendi, etiamsi sine illis Cajus itutus esset ad hominem illum occidendum, imo etiamsi illis usus non esset, sed tamen ex illis audacior fuit & promptior ad occisionem patrandam, irregularis erit etiam Titius, quia jam est causa homicidii voluntarii. At si præbuit, nihil mali intendens, & nihil de illa occisione sciens, nihilque suspicans, nullo modo erit irregularis, quia tunc nulla ratione ipse concurrit ad occisionem. Quid si suspicans, at non intendens? Dicam mox *n. 20.*

18 Ex dictis fit, ut irregularis sit etiam prædictus Titius, si solum dederit arma defensiva, galeam, clypeum, loricam, nam semper ex illis fit audacior homo ad ejusmodi prava facinora. Ita Bon. *de cens. d. 7. q. 4. p. 8. n. 35.* aliique apud Dian. *p. 4. tr. 2. res. 11.* Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 8. n. 32.* cui adhæret Gibal. *de irreg. c. 4. q. 2. n. 21.* docet solum tunc Titium prædictum fore irregularem, quando præbendo Cajo arma, intendit homicidium alterius, secus non item: cum enim (inquit) his possit Cajus bene, vel male uti, imputabitur mors non Titio, sed uni Cajo. Verum non est audiendus, nam ratio ducta a securitate, quam concipit Cajus, nimis clare ostendit, imputari etiam homicidium ipsi Titio securitatem præbenti.

19 Contra, ex iisdem dictis fit, ut, si arma, vel quæcumque alia data Cajo nihil prorsus concurrant ad occisionem, nec animosiorem illum reddant, nec alio ullomodo Cajum adjuvent, fit, inquam, ut nullum sit caput, cur debeat Titius irregularitate puniri.

20 Prædicta illustrabit sequens casus de sciente, non tamen intendente. Petrus a me mercatore gladiorum, sclopporum, medicamentorum, vel similium, quibus quis uti potest bene, vel male, emit gladium, vel medicamentum violentum, ut aliquem occidat, idque ego prævideo, sed non intendo, sumne irregularis, si re ipsa sequatur occisio? (Sed non intendo) dixi, nam, si intendo, me esse irregularem, jam ex dictis scio.

21 Resp. Si tu prævides, vel suspicaris, Petrum emere gladium vel medicamentum illud ad aliquem determinate occidendum v. g. ad occidendum suum inimicum, vel uxorem suam deprehensam forte in adulterio: non possum te, teste Sayr. *l. 7. c. 4.* excusare ab homicidio, & ab irregularitate, quicquid excuset Hurt. *l. c.* Leand. *de irreg. d. 10. q. 82.* debebas enim non vendere, ne homicidæ contra justitiam (nec solum contra charitatem, ut putat Hurtadus) cooperareris. At si solum prævideas, vel suspiceris, Petrum emere gladium ad occidendum indeterminate, ut esset, si emeret v. g. ad bellum injustum committendum, non videris tu esse causa proxima occisionis forte securæ; in illa enim tanta indeterminatione occisionis potes probabiliter tibi persuadere a gladio a te vendito nullum fuisse injuste occisum. Dixi ad bellum injustum) nam ad bellum justum, cum nullo modo tunc pecces, non eris irregularis.

22 Si indeterminatio sit modica, ut si prævideres, ementem a te gladium velle occidere aliquem ex suis inimicis, valde dubito de tua irregularitate, quia videris tunc esse causa proxima, quicquid in contrarium colligatur ex Hurtado *loc. cit.*

23 Si tu compellas Mercatorem, ut vendat gladium v. g. dicto Petro volenti occidere dictam v. g. uxorem, te esse irregularem secuta uxoris morte, non vero mercatorem P. Prates *in manusc. de irreg. d. 4. c. 4. n. 17. fol. 461.* quia tunc totus mortalitatis concursus, seu moralis causa occisionis refunditur in te cogentem, non vero in mercatorem coactum. Hæc doctrina sic absolute prolata difficilis est; nisi coactio tanta sit, ut mercator ad vitandam v. g. mortem suam, vel grave damnum cogatur vendere: tunc enim sicuti excusatur a peccato cooperationis homicidii a Petro patrandi, ita & ab irregularitate: at si tanta non sit coactio, sed sit metus levis mali, non effugiet irregularitatem, ut dixi *c. 4. §. 4. n. 12.*

SEPTIMUS CASUS.

Pœnitentem mortis causam dedisse.

24 Venenum propinavi meo adversario, vel alium lethaliter vulneravi: sed antequam is moreretur, valde me per contritionem pœnituit facti, imo antidota, & medicamenta diligentissime adhibui, ut mortem effugeret: mortuus est tamen: sumne irregularis?

25 Resp. utique es, quia ejusmodi pœnitentia coram Deo tuam delevit culpam, non vero abstulit dispositionem Ecclesiæ, volentis homicidas ab altari repellere. Lege Suar. *de cens. d. 44. sect. 3. n. 5.* Coninch. *d. 18. dub. 8. n. 65.* Fill. *tr. 20. c. 1. n. 25.* aliosque.

OCTAVUS CASUS.

Associantes occidentem, &c.

26 Auxilium præbui, astiti, associavi eum, qui inimicum interfecit: Sumne irregularis?

Resp. Si auxilium, assistentia, associatio non est causa efficax, & propinqua occisionis, non inducit irregularitatem: si sit efficax, & propinqua, sane inducit. Posterioris modi erit, quando homicida sine eo auxilio non occidisset, vel non tam celeriter, vel non tam audacter, vel non tam secure, nam, si nihil horum, modi erit prioris.

27 Atque hinc fit, ut, si tu adsis in rixa, qua tuus amicus rixatur cum suo adversario, sed nesciatur id a tuo dicto amico, cum tua præsentia nihil addat, ut supponimus, nihil de irregularitatis pœna tibi timendum erit, si ille suum adversarium interficiat. Contra uti vult Sayr. *de cens. l. 7. c. 4. n. 18.* Jo: Præp. *d. 5. de irreg. dub. 8. n. 65.* Ugol. *de irreg. c. 17. §. 1.* si te ostendas, unde aliquid animi addatur amico rixanti, quis tunc ab irregularitate te liberabit?

28 Illud, quod docet Henr. Avila, Nav. citati a Dian. *part. 4. tr. 2. res. 17.* cum aliis approbare non valeo. Si pater, inquit, associet filium rixantem ad finem, ne filius periclitetur, non erit pater irregularis, si filius aliquem occidat, quia tunc pater operam dat rei licitæ: id, inquam approbare, non valeo. Ita Jo: Præp. *loc. cit.* dum enim filius rixans videt præsentem patrem, non potest ab ejus præsentia non audacior

audacior fieri, atque adeo opera hæc patris non potest non fieri illicita in materia Justitiæ. Idem dico de amico, idemque de famulo associantibus, nisi hi essent adeo debiles, sive senes, sive pueri, ut clare appareat, associationem esse ad obsequia non facientia ad rixam,

NONUS CASUS,

Occidens unum pro altero.

29 De hoc ita *l. 6. in Dec. c. 4. §. 3. n. 35.* docui. Qui dicunt homicidium unius Clerici pro alio parere excommunicationem, dicunt & parere irregularitatem ex delicto; jam enim tunc voluit homo occidere hominem. At qui negant parere excommunicationem, negant parere irregularitatem. Ita colligitur ex Fragoso *de Rep. Christ. tom. 2. l. 1. d. 2. n. 36. &c.*

Et paulo post. Sane Farin. *in 4. tit. declarat. fol. 41. col. 1. fine*, & affertur a Fragoso apud Dian. *p. 9. tr. 4. res. 31. fine*, affert declarationem Cardinalium, quod mandans occidere Petrum, si mandatarius occidat Joannem, non incurrit mandans in irregularitatem. At certe par videtur ratio in casu nostro. Utraque sententia probabilitatis fines videtur attingere.

30 Hæc ibi docui. Adde nunc illud: Si quis cognovit, vel dubitavit, aliquo loco latere hominem quempiam, nesciens esse hunc, vel illum, nec sufficienter cavit, ne homo occideretur, & tamen occidit, irregularem eum fore per omnes, notat Castr. *de cens. d. 6. p. 15. §. 5. n. 4.* quia tunc jam is voluit hominem occidere de facto occidit; non ita fuit in præcedente casu, in eo enim occidens volebat interficere Petrum determinate, non vero hominem quemcumque. Cum ergo Petrum non interfecerit, interfecerit autem prorsus sine ulla deliberatione Paulum, non est mirum, si probabile esse diximus, occidentem tunc excusari ab irregularitate.

§. VIII. *De irregularitate ex homicidio voluntario commisso moraliter idest vero ex consilio, mandato, &c.*

1 SI mandes homicidium fieri, vel ad illud consilium des, horteris, suadeas, moneas, consentias, uno verbo quomodocumque moraliter cooperreris, unde occisio aliqua sequatur, eris sine dubitatione irregularis ex homicidio per concursum positivum a te directe, & voluntarie commissum (de casuali enim dictum est supra §. 3.) Ratio est expressus Textus, C. *Sicuti dignum §. Illi, ibique Doctores*, extendens irregularitatem ex homicidio ad cooperantes ad illud.

2 Hinc, si Titio affecto injuria dicas: *Vere leges nobilium statuerunt, imminui existimationem viri ingenui, nisi ultione deleatur injuria.* Si mulieri referenti, se ex te concepisse, tu ipsam doceas, hoc, vel illo pharmaco solere expelli fœtum animatum, si Antonio mandanti occisionem sui adversarii, tu eum instruas de modo, quo possit adversarius imparatus, vel occulte, vel per insidias occidi. Hinc, inquam, fit, ut secuta ex vi prædictorum verborum occisione, tu in irregularitatem incidas; prædicta enim loquendi modo moralis causa homicidii es.

3 Quæres Primo: Si cui v. g. Titio, consilium, mandatum, consensum, &c. dem, ut Petrum occidat, quia v. g. me dictus Petrus gravi affecit injuria. Sed deinde dictus Titius affectus simili gravi injuria ab eodem Petro, Petrum occidat, ero etiam ego irregularis.

4 Resp. Non eris, si tuus consensus nihil operatus est; eris, si concausa fuit cum Titio, vel ad occisionem patrandam, vel ad patrandam promptius, & obstinatius. Patet ex dictis. An autem fueras concausa, ex circumstantiis est a prudenti colligendum. Quid, si id dubium fuerit? Resp. De hoc dixi *c. 5. §. unic.*

5 Quæres Secundo, ita Cæsar ex meo consilio, mandato, consensu, &c. occidit Brutum ut, si ego occisionem non suasissem, certo suasisset alius, egone irregularis ero?

Resp. Quicquid sit, quoad alios effectus, certe loquendo de irregularitate per hoc, quod alius suasisset, non effugere potes irregularitatem, quia tunc de facto moraliter ad occisionem concurristi. Et licenti, si tu aliquem physice occideres, quem etiam, te non occidente, occideret alius, non vitares irregularitatem, ita si moraliter occidisti.

De Irregularitate ex mandato.

6 Percurramus separatim, & in particulari cooperationem ex mandato, & ex consilio, quæ sunt præcipua capita positivi concursus moralis: juxta horum doctrinam facile judicium feres de aliis capitibus monitionis, suasionis, exhortationis, &c. nisi etiam velimus dicere, & forte ita est, omnem moralem concursum ad alterum ex his duobus reduci. Cum enim in eo differat mandatum a consilio, quod mandatum datur in gratiam mandantis, consilium vero in gratiam ejus, cui consilium præbetur, si moneas, suadeas reges, consentias, &c. ut fiat homicidium in tuum commodum, dicetur illud fieri ex tuo mandato, si eadem facias, ut fiat homicidium in commodum alterius, fieri illud dicetur ex tuo consilio. Scite id confirmat his verbis Bartolus l. non solum §. Si mand. meo n. 2. ff. de injur. *Mandator dicitur ille, qui mandat delictum committi propter ipsum mandantem, & ad satisfactionem voluntatis suæ. Persuasor dicitur ille, qui persuadet alteri propter ipsum, cui fit persuasio, & ideo non curo, quibus verbis utatur; sive dicat mando, rogo, sive quibuscumque verbis.* Hæc Bartolus.

7 Jam vero de mandato hic loquentes, secernamus quatuor certa ab incertis item quatuor; sed prætterea ne omittas relegere, quæ *sup. §. 3.* de concursu morali ad homicidium casuale prolata sunt: multa enim ibi dicta ad ea, quæ hic disputantur, maxime faciunt.

8 Certum est Primo, te fore irregularem, etiamsi mandatarius non servet modum, quem tu præscripsisti in occisione facienda. Jussisti, v. gr. occidi tuum inimicum in agro, media sclopi explosione, vel ex veneno, tali, vel tali die. Ille vero occidit domi, gladio, alia die. Ratio est manifesta, quia tua jussio substantiam posuit mortis.

9 Certum est Secundo, si mandatum sufficienter revocasti, & revocatio innotuit mandatario; ipse autem nihilominus occidit, te non esse irregularem, quia revocato mandato, quod sciat mandatarius; nihil tui consensus in ipso remanet. Idque verum censeo, etiamsi ficte, & solis verbis, sed tamen sufficientibus, revocasti. Quando enim ejusmodi fictio non innotescit mandatario (ut semper hic supponendum est) ipsa verba externa satis sunt apta ad extinguendum tuum mandatum. Si revocatio tui mandati non pervenit ad mandatarium, te fore irregularem, ne sit dubium, quia tunc tuum mandatum remanens in mandatario, causa est mortis alterius.

10 Certum est Tertio, te non fore irregularem, si constet mandatarium ex tua jussione nec fuisse motum ad occisionem patrandam, nec factum esse animosiorem, securiorem, &c. sed prorsus eodem modo, ac si tu non mandasses, occidit. Patet ex dictis. Et docet cum multis Gibal. *de cens. disp. 5. q. 3. n. 21.* Si non constet, sed sit dubium *dixi sup. c. 5. §. 1.*

11 Certum est quarto, te non fore irregularem, si mandasti ut occideretur Petrus, mandatarius autem per errorem occidit Paulum, quia in occisione Pauli, tu nullum consensum præbuisti. Ita declaratum fuisse a sacra Congregatione notavi *sup. §. 7. n. 29.*

Ignorantia, quod mandatum fuerit exceptum.

12 Jam incertum est primo, an sim irregularis, si mandavi tibi, ut homicidium committeres, sed nescio, an tu hoc meum mandatum exceperis, an non, sed respueris: occidisti enim nullo dato signo mandati excepti, vel repulsi. Quare ego nescio, an tu ex meo mandato, an ex tua voluntate hominem interfeceris.

Resp. Te esse irregularem, quia, dum mandasti homicidium, jam suspicatus es de illo, & tamen non sufficienter illud cavisti, dum mandatum non revocasti, ut debebas. Quare teneris de mandato, nam semper de mandato quis tenetur, quando re integra, illud expresse, vel tacite non revocat. Ita Nav. *in sum. c. 27. n. 23.* & Jo. Præp. *q. 5. de irreg. dub. 8. n. 63.*

13 Quod si mandatarius post multum tempus, ex nova causa, independenter a tuo mandato occideret, vel occideret postquam in amicitiam tu cum adversario rediisti, non est mirum, te non fore tunc irregularem, quia per illud longum tempus, cum causa nova, vel per novam illam amicitiam a mandatario cognitam, non præsumitur occisio facta ex tuo mandato, & per illam reconciliationem revocatum tacite censetur tuum dictum mandatum fuisse.

Mandatarius respuens, sed postea excipiens mandatum.

14 Incertum est secundo. An, si mandatarius respuat tuum acceptare mandatum circa tui inimici occisionem: deinde vero, te prorsus nesciente, mutato animo illud acceptans, tuum inimicum occidat, an inquam, tu sis irregularis?

15 Resp. Si tu, audita repulsa, sufficienter mandatum revocasti, dicens v. g. Ne ergo in hoc negotio te commisceas. Ne contra adversarium meum aliquid agas, &c. jam tu ex ejusmodi sufficienter revocatione liber eris mandati, atque adeo irregularitatis. Si vero sufficienter non revocasti, dicens v. g. Jam te video minus animosum, inveniam alium animosiorem, &c. tunc mandati reus eris, & irregularis, utpote, qui mandatum sufficienter non revocaveris.

16 Si denique nihil dixisti, nec ullum dedisti signum; quo repulsam acceptare visus fueris, dico, te esse irregularem, quia, ex illo tuo silentio non censetur sufficienter revocatum esse mandatum; licet enim, qui tacet, consentire videatur; unde ut tacens visus fueris consentire repulsæ, atque adeo illam acceptasse; non tamen propterea mandatum illud tuum extinctum fuit; perseveravit enim in mandatario, ex quo mandato occisio, ut hic supponimus, deinde consecuta est. Ita colligo ex Suar. *de censur. d. 44. sect. 3. n. 9.* Majol. *de irreg. lib. 5. cap. 48. §. 2. n. 3.* Sayr. *de cens. l. 7. c. 2. n. 15.* aliisque.

Mandans sui mandati pœnitens.

17 Incertum est tertio de eo, quem sui mandati pœnitnit, Ego v. g. jussi occidi Petrum, sed, re integra, me valde hujus pœnituit jussionis, etiam facta Sacramentali Confessione talis delicti: quia tamen admonere non potui mandatarium longe a me distantem, contigit, ut occisio patrata ab ipso fuerit ex vi mandati. Inquiro; an sim ego irregularis?

18 Resp. Affirmative, quia non attenditur, ut alibi dixi, ad statum gratiæ, quem forte nunc habes, sed ad causam homicidii, quam dedisti v. g. propinando venenum; At hic, per mandatum, licet sine tua præsenti culpa non retractatum, jam dedisti causam, &c. Ita Communiter Doctores, ut Suar. *de cens. d. 44. sect. 3. n. 3.* & Less. *l. 2. c. 13. dub. 3. n. 17.* quidem notat, te in hoc casu incursurum in excommunicationem, si forte occisus fuit Clericus, quamvis per pœnitentiam inveniaris in statu gratiæ; sicut etiam incurris in obligationem restitutionis, si quæ debetur ex tali homicidio.

19 Prates *in manual. de irreg. d. 4. c. 2. §. 1. n. 12.* hanc Lessii doctrinam renuit admittere; agnoscit enim in hoc casu discrimen; si quidem concedit, deberi restitutionem, & incurri irregularitatem a te, quamvis contrito, & in statu gratiæ; at non incurri dictam excommunicationem, quia non potest intelligere, qua ratione Ecclesia velit excommunicare, seu privare communione Sanctorum illum, qui est Dei amicus. Sicuti ergo (ait) non afficereris excommunicatione, si invenireris jam beatus in Cœlis, propter illam causam, puta, quia es extra statum viatoris; ita in præsenti casu, propter amicitiam, quam habes cum Deo, es incapax excommunicationis.

20 Verum cum aliis Doctoribus, ut Bonac. *de irreg. d. 7. q. 4. p. 8. n. 15.* Graff. *de effect. Cler. effect. 9. n. 30.* Sayr. *de cens. l. 3. c. 26. n. 23.* Sylv. *Vers. Excom. 6. n. 5.* Salas *1. 2. q. 20. tr. 7. d. 6. sect. 8. n. 57.* judico, nullum agnoscendum discrimen, dicendumque te in prædicto casu, & obligationem restituendi, & irregularitatem, & excommunicationem contrahere. Ratio est quia ad terrorem aliorum, ut in simili, me, *l. 2. opusc. de Sacr. Miss. res. 2. §. 4. n. 6.* dixisse memini, punire, quasi invita constringitur Mater Ecclesia, etiam amicos, se sibi per charitatem unitos, quando punitioni causam dederunt.

21 Ad illud, quod non potest intelligere Prates, adverto plures fructus excommunicationis, ut diximus in ejus tractatione, inter quos est privatio suffragiorum Ecclesiæ, prohibitio non recipiendi, nec ministrandi Sacramenta, non communicandi in humanis, & divinis cum fidelibus, &c. Dico igitur, quoad privationem suffragiorum Ecclesiæ, mihi videri probabilius excommunicatum contritum, de quo loquimur, dictis suffragiis privari, suffragiis, inquam, nomine Ecclesiæ factis, *ut l. 2. de Sacr. Miss. l. c.* explicuimus, nam debemus hic abstrahere ab ea quæstione, in quonam consistat communicatio Sanctorum, de qua in Symbolo fidei mentio fit. At etiam, ut *ib.* dixi, est probabile, non privari. Quare in hoc peculiari effectu non multum repugno contra Pratem. Verum quoad effectus excommunicationis externos, puta non recipiendi, nec ministrandi Sacramenta, non communicandi in humanis, & divinis, non participandi sepulturam Ecclesiasticam, &c. non audeo dicere, esse probabile, excommunicatum contritum iis non affici; sic enim facile eluderetur vis excommunicationis, cum quilibet facile se esse contritum persuadere posset, & sic se prædictis actionibus commiscere. Lege Salas *l. c.*

Pertinacia Mandatarii nolentis acceptare revocationem mandati.

22 Incertum est quarto de eo casu, in quo intercidit pertinacia mandatarii. Ego v. g. mandavi Titio, ut occideret Cajum adversarium meum, sed deinde diserris verbis revocavi ejusmodi mandatum, prohibendo expresse, ne Titius Cajum interimeret; is tamen in sua pertinacia persistens, ad occisionem, me quidem sciente, sed non consentiente, processit: erone ego irregularis?

23 Resp. Te irregularem nonnulli, ut Suar. *de cens. d. 45 sect. 4. n. 5.* Turr. *l. 9. de Cens. disp. 63. dub. 3.* G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 6. n. 4.* Cornejus apud Dian. *p. 4. tr. 2. res. 14.* pronuntiant, si id sciendo non admoneas Cajum de suo periculo, cum possis, saltem per alium,

quia

dati occidatur Cajus. Verum puto cum aliis, ut Henr. *l.* 14. *c.* 16. *n.* 1. Sayr. *l.* 7. *c.* 2. *n.* 14. dicente, hanc sententiam esse communem, Avil. *p.* 7. *disp.* 6. *sect.* 2. *dub.* 4. *concl.* 3. Dian. *l. c.* Farin. *Frag. p.* 2. *V. irreg. n.* 558. & 579. Less. *l. b.* 2. *c.* 13. *dub.* 3. *n.* 18. Villal. *tr.* 21. *diff.* 20. *n.* 7. Ugol. *de irr. c.* 15. §. 5. te non fore irregularem, quia in tanta pertinacia mandatarii, negandum est, occisionem fuisse secutam ex vi tui mandati; secuta enim est ex obstinata voluntate mandatarii, solum remote, & accidentaliter te habente. Vide, quæ dicam mox *n.* 34 Quare licet in te adsit obligatio charitatis, ut, si possis sine tuo magno periculo, Cajum admonere per fidum hominem, & juxta leges prudentiæ, & veluti in genere, ne, contra, Cajus occidat Titium, vel quid simile damnum eveniat; tamen, quia ad id non obligaris ex justitia; jam enim mandatum sufficienter ex parte tua revocasti, sed solum, si non admoneas, pecces contra charitatem, non eris tamen irregularis, ut supra de peccante solum contra charitatem, universaliter dictum est.

Quatuor casus similes prædicto.

24 Prædicto casui videtur affinis ille, quo mandans revocat quidem serio mandatum, sed mandatarius putans mandantem non loqui serio, & ex animo, adhuc occidit hominem ex vi mandati, quod perseverare ipse putat. Affinis etiam est ille, quo mandatarius acceptat revocationem; sed deinde oblitus talis revocationis hominem occidit ex vi mandati accepti ante revocationem. Affinis est & ille, quo mandans pœnitentia ductus sui mandati, non potest propter distantiam v. g. admonere mandatarium de revocatione, potuit tamen admonere ipsum occidendum, ut sibi caveat, & tamen non admonet. Affinis est & ille, quo mandatarius propter distractionem mentis, vel aliud, non percipit revocationem mandantis.

25 Delugo *d.* 19. *de Just. a n.* 25. ait sibi videri in his quatuor casibus, secuta alterius morte, incurri a mandante obligationem restitutionis, unde colligi posset, eum sentire, incurri etiam irregularitatem, siquidem eadem culpa contra Justitiam in homicidio parit utrumque onus, & restitutionis, & irregularitatis. Et quidem ita mihi videtur, quia, in omnibus his prædictis casibus, alterius occisio a tuo tandem mandato consequitur.

De Irregularitate ex consilio, seu suasione.

26 Multa, quæ in hac materia ad mandatum pertinent, pertinent ad consilium, & quæ ad hoc, ad illud: ut propterea eadem doctrina proportionaliter sit mutuo utrisque commodanda, sed adhuc sunt addenda, quæ sequuntur.

Suadeo, ut alio modo ac volebas, occidat.

27 Suadeo tibi, ut interficias Antonium alio modo, quam illo, quo intendebas. Intendebas enim gladio, ego suasi, ut faceres veneno, vel contra; reus ne sum irregularitatis secuta Antonii morte?

28 Resp. esse distinguendum; Si enim modus a te propositus facit occisionem celeriorem, vel occidentem reddit animosiorem, non effugis irregularitatem: Si hæc, vel similia non adsint, effugies. Ratio est, quia irregularitas solum incurritur, quando concurrit actio, seu suasio ad ipsam substantiam occisionis, vel ad ejusmodi accelerationem.

29 Quare, si tibi suadeam, ut fiat occisio diverso quidem modo, quo volebas, sed qui non afferat occisionem celeriorem, nec te faciat audaciorem, non video, unde irregularitas mihi oriri in dicta suppositione possit.

Hinc, si tibi quis suadeat, ut occidas cras, quem volebas omnino hodie, non incurret irregularitatem. Lege Diana *p.* 11. *tr.* 8. *ref.* 42. quia sic potius conservat pro aliquo tempore vitam alterius, quam aufert, posito semper quod mors crastina non inferatur animosius ex illius consilio, quam inferretur hodie.

30 Quid si suadeam, ut occidas, mitiore morte, quæ sit celerior? Volebas v. g. occidere maleficio gravia tormenta afferente per annos: ego suasi, ut gladio occideres statim. Volebas conscindere paulatim singula membra, ego suasi, ut occideres unico vulnere præcordiorum &c.

31 Resp. Si id motus charitate facias, te reum irregularitatis facere non audeo, quia pia Mater Ecclesia non videtur velle, tam acri pœna punire consilium de minori malo, quod, *ut l.* 5. *in Dec. c.* 1. §. 4. *a n.* 6. diximus, bonum quid est. Relege locum, ubi monuimus, quamvis non possis cooperari adjuvando malefactorem ad ipsum minus malum, ad v. g. verberationem loco occisionis; posse tamen suadere, ut potius quis verberet suum inimicum, quam ut occidat. Confirmatur, quia passim Doctores, ut Suar. *de cens. d.* 45. *sect.* 3. *n.* 2. & 3. Avil. *de cens. p.* 7. *d.* 6. *sect.* 2. *d.* 3. *concl.* 1. Sayr. *de cens. l.* 7. *c.* 3. *n.* 13. Dian. *p.* 4. *tr.* 2. *ref.* 18. *fine*, propter dictam rationem asserunt, non incurrere nec excommunicationem, nec irregularitatem eum, qui suadet volenti occidere Clericum, ut potius eum verberet, vel ut potius mutilet. Ita igitur in casu nostro.

32 Si vero suades malo fine, ut esset v. g. quia vis, quantocius potes, tuum inimicum extingui; vel occisi hæreditate potiri, &c. te irregularem facio, quia usui tibi esse non potest excusatio ducta ab intentione piæ Matris Ecclesiæ jam dicta.

33 Si denique id suadeas motus fine indifferenti, v. g. ne is qui occidit, incidat in manus judicum, vel quid simile, non audeo te immunem ab irregularitate pronunciare, quia non audeo interpretari, ad hunc etiam casum se extendere prædictam piæ Matris Ecclesiæ intentionem.

Pertinacia nolentis acceptare revocationem consilii.

34 Suasi tibi multis usus rationibus, ut interficeres Antonium, sed deinde revocavi, omni, quo potui, conatu, hoc consilium, rationes, quibus innitebatur consilium, infirmando: Tu vero animo obfirmato retinens mente rationes, quas proposueram, nunc mihi non aquiescis, sed hominem occidis; Erone ego irregularis?

Resp. Id diserte explicui *l.* 6. *in Dec. c.* 4. §. 5. *n.* 3. & 4. Adde non fore doceri cum multis a Gib. *de cens. d.* 5. *q.* 3. *n.* 16. judicans utrumque probabile, puta te fore, teque non fore irregularem.

Consilium de non appellando.

35 Quidam damnatus ad mortem intendebat ad superiorem Judicem appellare: ego autem illi per meum consilium suasi, ne appellaret, unde ipse saltem citius. quam si appellasset, mortem subiit; Sum ne ego irregularis?

36 Resp. Te irregularitatis damnat Henr. Sayr. Cornejo, Gibalin. Dian. apud Leandrum *tr.* 2. *d.* 7. *de irreg. q.* 35. Ipse tamen Leander distinguit: si tu ex ministris Justitiæ es v. g. Judex, Capitaneus, &c. incurris irregularitatem ex defectu lenitatis: si vero persona es privata, v. g. Confessarius, Theologus, &c. non incurris. Ratio est, inquit, quia ministri solum Justitiæ incidunt in irregularitatem ex defectu lenitatis, eo modo, quo etiam nos aliquanto post explicabimus: irregularitatem autem ex delicto solum incurrunt ii, qui delinquunt, occidendo, vel mortem accelerando, quales non sunt prædicti Confessarius, & Theologus, vel similes, qui solum consilium dare supponuntur, non vero cogere.

37 Ego non omni ex parte assentior huic Leandri doctrinæ. Non primæ parti distinctionis: potuit enim judex ille, vel Capitaneus persuadere omissionem appellationis non ut Judex, sed ut privata persona, eo modo, quo consilium dare solet Theologus. De hoc ergo casu ita discurrendum tunc erit de Judice, vel capitaneo, sicuti de personis privatis, Theologo, Confessario, &c. de quibus mox. Non secundæ, quia si Confessarius, & Theologus imprudenter darent consilium, delinquerent, atque adeo accelerarent mortem injuste, unde effugere irregularitatem non possent.

38 Dico igitur, ministrum Justitiæ, si, ut minister prædictam omissionem appellationis juste persuadeat, certum est, incurrere irregularitatem ex defectu lenitatis. Verum tum dictos minister dans consilium, ut privata persona; tum dictus Theologus, & Confessarius suadentes appellationis omissionem, si moveantur ad suadendum ex bonis, & rationabilibus motivis, quod certe occurrere posset, quando appellatio esset frivola, & perniciosa, non incurretur irregularitas ex delicto, quia non peccatur; nec irregularitas ex defectu, quia ut sic non sunt Justitiæ ministri, nec milites in bello justo. Si vero temere, & sine ratione appellationem removeant, etiamsi non cogant, peccant. Quare ergo acceleratæ mortis rei, & consequenter irregulares non sint?

Consilium mortis propter bonum publicum.

39 Consilium dedi Petro, ut se exponeret periculo mortis pro bono publico, vel privato, cui se exponere licite poterat, occisus est, & ego de mea irregularitate ambigo.

Resp. Ne, quæso, ambigas, sed certo scias, cum Gibal. *de irreg. c.* 4. *q.* 2. *n.* 19. te non esse irregularem propter rationem valde similem ei, quæ dicta est, *n.* 30. ut item quid simile dictum est §. 3. *n.* 13.

De dubio in prædictis, remissive.

40 De hoc locutus sum satis in superioribus, puta *c.* 5. §. *unic.*

De irregularitate ex ratihabitione, seu approbatione Homicidii.

41 De hac breviter, sed quantum sufficit, *lib.* 5. *in Dec. c.* 4. §. 5. *n.* 7. dixi, & late habes apud Gibal. *de irreg. c.* 4. *q.* 1. *n.* 45. aliosque ab ipso citatos.

§. IX. *An contrahatur irregularitas, quando quis negative se habet ad alterius mortem?*

1 DIximus supra §. 2. *a n.* 37. omittentem facere, quod quis debet ex Justitia, ex qua omissione sequatur mors alicujus, fore irregularem, omittentem vero facere, quod quis debet ex charitate, unde similis mors sequatur, irregularem non fore. Admonui tamen G. Hurt. aliosque, quibus nunc adde Leand. *de irreg. tr.* 2. *d.* 10. *q.* 87. & 88. censere etiam illum, qui omittit ex Justitia, non fore irregularem, atque addidi, & hic explicandum remisi, ut hæc sententia sit probabilis, dictam omissionem debere esse puram. Quare, quænam sit hæc puritas, hic enodandum venit.

2 Illa est omissio pura, cui nullus adjungitur actus positivus: illa autem non pura, cui positivus aliquis actus adjungitur. Exemplis res evadet clarissima.

Exempla puræ omissionis.

3 Titius est Prætor Urbis, vel custos viarum, vel dux exercitus, vel prætio conductus, vel ex consanguinitate obligatus, sive ex charitate, sive ex justitia ad defendendos suos. Verum in occasione aliqua illos nequaquam defendit, unde permittit aliquem ex his occidi. Peccat quidem graviter, sed non est irregularis, quia hæc est mera omissio, cui non adnectitur ullus actus positivus: Idemque aliqui, ut G. Hurt. *de irreg. d.* 2. *diff.* 9. *n.* 34. citans Vasq. *in manusc. de irreg.* Turr. *de cons. lib.* 9. *d.* 63. *d.* 3. & prob. putant Jo. Præp. *q.* 5. *de irreg. d.* 10. *n.* 29. & Dian. *p.* 1. *tr.* 2. *ref.* 7. dicunt esse, etiamsi dolo, & scienter illa mera omissio fiat, quia id non extrahit permissionem ab esse puro negativo, cui soli nequaquam irregularitatem adnexuerunt Canones, ut supra dixit hæc probabilis sententia.

4 Medicus, Nauclerus, Advocatus, Procurator, quamvis ipsi conducti fuerint, si nihil agendo, sive ob imperitiam, sive ob odium perire sinant ægrotum, navim, Clientem, non incidunt ex hac probabili sententia in irregularitatem, licet peccent contra Justitiam. Quare medicus v. g. qui jam forte habuit ante pretium sui laboris suscipiendi, sive deinde curam infirmi suscipere nolit, sive ea suscepta, illam non exhibeat, sive urgentiore tempore deserat, unde moriatur infirmus, peccabit quidem contra Justitiam, ut dixi, sed ex hoc peccato irregularitatem, propter ejusmodi puram omissionem, non contrahet. Ita præter citatos Val. *in diff. utriusque fori V. homicidium diff.* 5. adducens Sylvest. Palat. Cajet. Ita etiam Leand. *Tom.* 2. *de irreg. d.* 10. *q.* 92. aliique.

5 Judex capite damnavit tuum fratrem, sed si aliquam pecuniam offeras, his liberabitur: Grassator filium tuum inclusum apud se retinet, teque per internuncium monet, ut ei aliquot aureos mittas, secus filium occidit; Turca, vel hostis tuum patrem captivum interficere intendit, nisi tu illius mortem competenti pecunia redimas, verum tu prædictas pecunias numerare negligis, vel omittis, non eris, teste Ugol. *de irreg. c.* 1. §. 4. *fine* (quia hæc est omissio pura) irregularis, illorum morte secuta etiamsi supponamus ex Justitia te debere illas pecunias numerare. Dico (si supponamus) nam de hac re *l.* 5. *in Dec. c.* 1. §. 2. *a n.* 9. a me dictum est satis.

6 Inquires hic. Si Petrus tibi suadeat, ut prædictas pecunias ex Justitia debitas non numeres, erit Petrus, morte secuta, irregularis? Idem quæri potest, si Petrus tibi suadeat, ne defendas aliquem, quem defendere teneris, vel ne tu dives des eleemosynam egeno, qui præ fame perit, vel ne tu medicus cures infirmum, vel ne tu molitionem mortis alicujus reveles, &c.

7 Resp. Non esse, putat Ugol. *ib.* cui adhæret Leand. *de irreg. d.* 10. *n.* 94. & *seq.* quia sicuti non es irregularis tu, qui es principalis, & non numeras illam pecuniam, vel ad illas actiones pure negative te habes, ita & Petrus, qui hæc suadet. Verum non est audiendus, si suasio Petri fuit causa, ut v. g. pecunia illa non mitteretur. Ratio est, quia tunc mors illa merito tribuitur Petro dissuadenti: cum enim is non negative se habeat (ut te habes tu qui non mittis) sed maxime positive per actum persuadendi, incurret in irregularitatem adnexam ex Sacris Canonibus actui positivo, ut modo diximus & mox in exemplis jam ponendis clarius videbis.

8 Objicies. Mirum est, Petrum, qui se remotius habet ad mortem prædictorum, incidere in irregularitatem, non vero te, qui immediatius.

9 Resp. Non esse mirum, quia Petrus positive se habet, cui actioni Sacri Canones conjunxerunt irregularitatem; tu vero nihil agis, cui omissioni non est ab iisdem Sacris Canonibus nulla irregularitas adjuncta.

10 Illud tamen adverte, si Petrus id persuasit bono fine, v. g. ne Judicis justa sententia pecuniis impediretur, ne grassatores, ad ejusmodi lucra extorquenda, assuescerent, ne hostes illa pecunia fortiores evaderent,

mia, concubinarius, usurarius, &c. Si modo dicto emendatus est, poterit promoveri. Lege Gibalinum *l.c.*

An hæc irregularitas ex infamia tollatur per Baptismum, quando hic suscipitur post ipsam contractam, dicemus infra *c.* 22. §. 1. *nu.* 2. interim videatur Suar. *d.* 48. *de cens. sect.* 2. *n.* 11.

CAPUT XI.

De Irregularitate ex novitate Fidei.

§. I. *Quisnam eam contrahat?*

1 NOvi in Fide, quos Græca voce *Neophytos* appellamus, ii, C. *Sicut*, *d.* 48. sunt, qui cum Judæorum, Saracenorum, vel Ethnicorum Religionem professi fuerint, de novo ad veram Christi Domini fidem accesserunt.

2 Hos ergo irregulares voluit Ecclesia *C.* 1. *dist.* 48. C. 1. *&* 2. *d.* 55. C. *Si aliquando*, *&c. Si offic. dist.* 59. Primo, (ne (ut ait S. Paulus 1. *ad Tim.* 3.) in superbiam elati in judicium incidant Diaboli, ex eo scilicet, quod sibi plaudere plus justo possent, putantes Ecclesiam ipsorum ministerio indigere. Secundo, quia ad docendum alios est ineptus ille; qui bene edoctus non est. Tertio, quia bonis moribus debet prius assuescere, qui ad tantam Ordinum puritatem, dignitatemque est promovendus.

3 Porro ex descriptione allata Neophyti tria sunt colligenda: Primo, qui Sacro Baptismi Fonte est ante usum rationis ablutus, quamvis filius sit Patris infidelis, non est reputandus Neophytus, atque adeo nec irregularis. Ita Cov. *in Clem. si furiosus p.* 1. §. 2. 7. *&* 8. Avil. *de cens. p.* 7. *d.* 4. Sayr. *de cens. l.* 6. *c.* 11. *n.* 11. Bonae. *de cens. d.* 7. *q.* 2. *punct.* 1. *n.* 5. Ricciullus *de Neophyt. c.* 1. *n.* 3. Lezan. alios citans *consulte* 16. *n.* 31. quia aliam Religionem professus non est. Ita passim Doctores. Multo ergo minus irregularis erit filius Christiani novi; solum enim filium Hæretici ob peculiarem Canonum constitutionem irregularem esse dicemus infra, quia tunc Ecclesia vult punire delictum Patris in filio.

4 Secundo, qui a Christianis natus diu vixit inter Infideles, & Infidelium sectam non est professus, si deinde ad suos reversus rite Baptismum susceperit, non est Neophytus, nec irregularis. Ita Doctores iidem *in d. c. sicut d.* 48. quia de ratione Neophyti est, ut falsam Religionem ante Baptismum fuerit amplexus.

5 Tertio, si idem a Christianis natus potuit baptizari, sed noluit quamvis deinde, urgente periculo mortis Baptismum susceperit, Neophytus est, & irregularis, *C. si quis distinct.* 57. Lege Ugolin. *l. de irreg. c.* 2. §. 3. *n.* 1. & Gibal. *de irreg. c.* 4. *q.* 4. *n.* 19. quia susceptio Baptismi, quando urget necessitas, non vacat suspicione infirmæ fidei. Sed notandum, quod additur *in c. Si quis d.* 57. *Nisi forte postea ipsius studium, & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas exegerit.* His explicatis supersunt quæstiunculæ tres.

Quodnam tempus purgat hanc fidei novitatem?

6 Quæstiuncula prima. Quamdiu est expectandum, ut adultus noviter baptizatus judicetur purgasse novitatem, atque adeo amplius irregularem non esse?

Resp. satis esse annum, putat Ricciull. *de Neophytis c.* 10. quia Miles, & Servus post annum cum veteranis adscribitur. Duos requirunt Romanus *sing.* 421. & Campanili *in divers. Jur. Civ. Rub.* 11. *c.* 7. *n.* 5. quia circa duos annos potest quis doctrina, & Christianis moribus sufficienter instrui. Navarr. *in man. c.* 27. *n.* 205. Majol. *de irreg. l.* 1. *c.* 31. *n.* 1. Fill. *tr.* 19. *c.* 7. *n.* 184. G. Hurt. *de irreg. d.* 2. *diff.* 10. *n.* 61. Bonae. *l. c.* & alii decennium requirunt fortasse propter illud S. Hier. (debes multo tempore addiscere, quod doceas) Multum autem tempus decennio mensuratur in jure. *L. Si cum §. Arist. ff. Qui, & a quibus.*

7 Vera sententia est, id arbitrio Episcopi esse relinquendum. Ratio est quia in jure tempus certum non designatur, sed potius sic loquitur Pontifex: *C. Neoph. dist.* 61.

Neophytus ne ordinetur. At si non deest humilitas competens Sacerdotio ubi causa non haret, vitium non imputatur.

Episcopus ergo nunquam statim a Baptismo Neophytum ordinet, quia tunc certo est irregularis, quia posito, quod quis prudenter judicetur Neophytus, irregularitate laborat a solo Summo Pontifice, ut mox dicemus, dispensanda. Episcopo autem solum competit declarare, an hic sit Neophytus, necne. Verum, si post aliquod tempus judicet Episcopus, Neophytum ea præstare fide, humilitate, doctrina, ut merito sit cum cæteris Veteranis adnumerandus, adnumeret, & jam tanquam veteranum promoveat. Ita Covar. *l. c.* Suar. *de cens. d.* 43. *sect.* 3. *num.* 6. *&* 7. Bonac. *l. c. num.* 240. Dian. *p.* 4. *tract.* 2. *ref.* 50. Avil. *de cens. l.c.*

An Neophytus etiam a Minoribus, & prima tonsura sit rejiciendus?

8 Non esse ab his rejiciendum, putant aliqui cum Bon. *l. c. n.* 5. At rejiciendum putat Fill. *l. c. n.* 184 Suar. *de cens. loc. c. n.* 5. Avila *l. c. concl.* 1. Ugol. *de Irreg. c.* 2 §. 2 *n.* 2. aliique. Ratio utriusque sententiæ est, quia priores non putant esse indecentiam, Neophytum in Minoribus initiari, putant posteriores. Sed tandem utramque sententiam esse probabilem, pronuntiat Gibal. *de irreg. c.* 3 *q.* 3. *n.* 12.

9 Illud certe nemo negabit, quia ad primam tonsuram, Minoresque Ordines minor aptitudo requiritur, quam ad Majores, facilius posse Episcopum declarare, hunc ad illos idoneum esse, quam ad hos, qua posita declaratione, jam irregularis quoad Minores non erit.

Trahentes originem a Judæis, Saracenis, infidelibus, an aliqua macula irregularitatis Canonicæ inficiantur?

10 Nulla prorsus, ut luculenter, & multis citatis, late probat Lezana, *consulto* 16. Nam licet in aliquibus Ecclesiis repellantur ex peculiari Summi Pontificis placito a beneficiis, & in aliquibus Religionibus repellantur a Religione: tamen particulares hæ constitutiones non officiunt prædictis, ut volunt Sayr. *de cens. l.* 6. *c.* 13. *n.* 12. Fel. *in c. Ex re, de Resc.* Covar. *l. c.* Sanch. *in Dec. l.* 2. *c.* 28. Suar. *de cens. d.* 43. *sect.* 3. *n.* 8. ne possint Ordines suscipere, quia quoad Ordines nullum jus est contra illos. Eas autem particulares constitutiones esse legitimas, latissime probat Escobar a Corro *t.* 1. *in Anal. contra Amayan.* in eruditissima disputatione de hoc argumento. De natis ab Hæreticis jam supra indicavi, me paulo post esse dicturum, cum de irregularitate ex Hæresi.

§. II. *Quis dispenset in prædictis Neophytis?*

1 SOlus Pontifex. Qua ratione autem Episcopus possit indirecte dispensare, idest declarare, &c. satis indicatum est in præcedentibus

CAPUT XII.

De Irregularitate ex defectu Scientiæ?

§. I. *Quis eam contrahat?*

1 ILliteratorum quatuor gradus facio. Primum, quo quis tantum scit legere, & scribere lingua materna: nam qui infra id, nimis est manifestum, omnino esse illiteratum.

2 Secundum, qui non solum materna, seu vulgari lingua verum etiam latina legere didicit, & scribere: at ad ea, quæ latine scribit, legitve, intelligenda non pertingit.

3 Tertium, qui legit, scribit, intelligitque latina, sed nec perfecte eadem intelligit, nec perfecte ea loquitur; intelligit tamen substantiam ejusmodi locutionis.

4 Quartum, qui hæc omnia perfecte intelligit, loquiturque, sed ad Doctoratum, sive Canonum, sive alterius facultatis, nec pervenit, nec ad illum propter ingenii hebetudinem, vel propter aliud, aspirare potest.

5 His quatuor gradibus distinctis totam dabimus, Deo favente, de illiteratorum irregularitate doctrinam. Nam quia Gibalinus *c.* 3. *q.* 3. *a n.* 5. hos quatuor in duos tantum gradus contrahit, minus recte, quia benigne nimis, de hac irregularitate locutus est.

6 Porro illiteratus primo gradu, *C. non confidat d.* 5. *C. illiterat.* 36. *c. ult. de Temp. Ord. in* 6. *cum Gloss.* multo magis infra ipsum *C. Quemad. de jurejur.* Navarr. *c. si quando except.* 13. *de ref.* Menoch. *de arb. l.* 2. *casu* 425. *n.* 10. Ugol. *de irreg. c.* 3. §. 2. *n.* 1. Barb. *de Potest. Episc. alleg.* 26. *n.* 9. *alios cit.* est omnino irregularis, durante tamen ejusmodi imperitia: & merito, quia is non potest ea præstare, quæ pertinent ad ministeria Ordinis, quæ latina passim scripta leguntur. Unde tum qui sic ordinat, tum qui sic ordinatur, peccat graviter, & insuper ipse ordinatus illicite Ordines exercebit.

7 Excipe primam tonsuram cum Rebuffo; *de pacif. poss. n.* 7. *&* 19. *C. præcipimus d.* 34. Nam si quando Episcopus adverteret, puerum initiandum scientem duntaxat legere, & scribere materna lingua, ejusmodi esse indolis, atque in iis circumstantiis, ut facile credi possit, fore brevi aptum ad scientiam majorem, ordinare illum sine incommodo posset. Vide mox §. 2. *n.* 1.

8 Illiteratus in secundo gradu non est irregularis, seu ineptus ad minores Ordines, est tamen ad majores propter rationem modo *n.* 6. indicatam. Confirmatur ex textu *C. quamvis de ætate, & qualitate*, in quo Pontifex deponit Episcopum a muneris Pontificii executione, & administratione, quia idemmet Episcopus confessus est, se nunquam grammaticam didicisse, & nec vel Donatum legisse. Si ergo Episcopus a suscepto Episcopatu removetur ob ejusmodi illiteraturam, quanto magis removebitur quis ab Ordinibus nondum susceptis?

9 Illitteratus in tertio gradu cum variam habere latitudinem possit, arbitrium erit penes Episcopum respectu sui subditi judicare, an tantam is habeat litteraturam, quanta requiritur ad singulos Ordines: cum certum sit pro minoribus minorem peritiam, pro majoribus majorem exposci. Id aliquanto distinctius explicabitur mox *in seq.* §. *ex Trid.*

10 Illitteratus in quarto gradu non est irregularis: imo ipsa praxis docuit, ad Ordines etiam majores non requiri, nec Doctoratum, nec tantam scientiam, quanta consuevit esse in Doctore.

§. II. *Quid Tridentinum circa prædictam litteraturam explicaverit.*

1 HÆC in universum fere dicta reddidit Trid. *sess.* 23. *c.* 11. 13. *&* 14. *de Ref.* clariora, quando unicuique Ordini suum peritiæ gradum affixit: sic enim habet:

Pro prima tonsura sciat tonsurandus legere, & scribere, & rudimenta fidei. Notat autem hic Sanch. *in cons. l.* 7. *c.* 1. *d.* 45. *n.* 13. sufficere, si sciat legere, & scribere lingua vulgari: quod certe est quid amplius, quam quod diximus §. *præc. n.* 7. cum Rebuffo. Pergit Trid.

2 *Pro minoribus latinam linguam intelligat.* Et profecto in bonæ indolis pueris, quando spem præseferunt majoris litteraturæ adipiscendæ, potest præsumi, Tridentini mentem non fuisse, eos excludere, si non recte intelligant, quæ recte latina legunt; Spes enim illa potest æquivalere necessariæ dispositioni. Confirmatur, quia video, ejusmodi esse praxim. Unde Turrecremata, & Gemin. *C. Illiterates d.* 36. Innoc. *C. in cunctis de electione*, cum aliis dicit, puerum, qui pro ætate didicit, ostenditque, pro tempore proficere posse, non debere appellari illitteratum. Redeo ad Tridentinum.

3 *Pro Subdiaconatu* (inquit) *& Diaconatu litteris, & iis, quæ pertinent ad eos Ordines, quos suscipit, exercendos, sit instructus.*

Pro Sacerdotio eas habeat litteras, quibus possit docere Populum de his quæ ad salutem sunt necessaria, sciatque administrare Sacramenta.

4 Non tamen puto oportere, ut is idoneus sit ad Confessiones excipiendas, tum, quia non omni Sacerdoti hoc munus imponitur, tum quia quando imponitur, nova debet ex eodem Trid. *l. c. c.* 15. approbatio novumque examen accedere. Favet ejusmodi Sacerdotibus non admodum peritis ea S. August. relati *in c. Speculo d.* 38. monitio qua ait, non esse corrigendos ab eruditioribus, sed pie tolerandos illos Antistites, vel alios Ecclesiasticos ministros, qui forte cum Barbarismis, & Solœcismis Deum invocant, vel eadem verba, quæ pronuntiant, non intelligunt, perturbateque distinguunt, modo hi sententiam intelligant. Hæc Sanctus & Pius Doctor. Licet autem hic sermo sit de jam promotis, ducere tamen aliquale argumentum poterit prudens Episcopus, pro promovendis.

5 Illud etiam est indulgendum, ut quando initiandus est necessarius pro aliquo oppido, ubi sapientiorem habere Episcopo non datur, possit (ut observat recte Menoch. *de Arb. l.* 2. *casu* 425. *fine*, cui adde Gloss. *d.* 55. *Prisc. & eamd. Gloss. d.* 57. *c.* 3.) minori præditus peritia promoveri.

6 Si hac occasione scire aveas, quænam litteræ requirantur ad Beneficia, sive majora, sive minora Ecclesiastica, lege Canonistas *in C. cum in cunctis, de elect.* Castr. Garziam, Lotterium, Azor. in propriis *Tractatibus*, & aliquid tangit Sanch. *in cons. l.* 7. *c.* 1. *dub.* 45. *n.* 11. nec omittatur Trid. *sess.* 24. *c.* 12. *de Reform.*

§. III. *Quænam scientia requiratur in Religioso initiando?*

1 QUoniam Pontifex prohibet, ne Episcopi primam tonsuram conferant illiterato, nisi forte Religioni nomen det, ideo colligunt aliqui recentiores, tum pro prima tonsura, tum pro aliis, quibuscumque Ordinibus, atque adeo pro Sacerdotio minorem scientiam requiri in Religioso, quam in sæculari. Addunt, cum Religiosus versetur sæpe cum valde doctis, facile illum ipso usu peritiorem reddi posse.

Equidem scio a multis, ut Henr. & Villal. citat. a Portella *in d. R. V. Ord. Sacri n.* 6. Gillian. *de cens. V. Ignor.* Gibal. *de irreg. c.* 3. *q.* 3. 8. *fine*, & probabile putat Diana *p.* 2. *tr.* 16. *ref.* 29. *& p.* 4. *tr.* 2. *ref.* 9 Cast. *d.* 6. *de cens. p.* 10. *n.* 3. Id tanquam probabile doceri. Verum q cum Ledesm. *in summ. T.* 1. *tr. de Ord. c.* 7. *conc.* 4. illis acquiescere nequaquam, propter sequentes rationes, vel nolui, vel non potui.

Primo, quia id nullo jure, sed omnino gratis docetur. Imo in Tridentino *sess.* 13. *c.* 12. *de Reform.* sic præcipitur.

Regulares, nec in minore ætate nec sine diligenti Episcopi examine ordinentur, privilegiis quibuscumque, quoad hoc, penitus exclusis.

Profecto,

Profecto, si diligens examen cum Religiosis est habendum, qua ratione exigua doctrina in illis erit satis? Ad exiguam doctrinam inveniendam diligenti examine non est opus.

Secundo, quia hac nostra ætate non minus a Sæculari, quam a Religioso, ne dicam multo amplius, requirunt instrui fideles, & æquale periculum est in utrisque, tum errandi in docendo, tum errandi in sacris ministeriis peragendis.

Tertio, quia non loquuntur consequenter contrarii; ipsi enim cum explicant, quid satis sit litterarum pro Religioso Sacerdote, dicunt, sufficere, ut is bene legat, & pronunciet (utique latine) & item, ut mediocriter latinum sermonem intelligat. At ego affirmo, fieri non posse, ut quis hæc habeat, quin fit aptus, sive Religiosus sit, sive sæcularis, ad sacerdotium, ad arbitrium tamen Episcopi, cui id remisimus paulo ante *§. 1. n. 8. & §. 2. n. 5.*

Quarto, quia contrariorum rationes facile diluuntur, nam textus ab ipsis allatus *n. 1.* qui loquitur de sola prima tonsura, non est ad alios Ordines extendendus, si quidem homini Religionem ingredienti, qui ob ipsum ingressum fit Ecclesiasticus, facile conceditur prima Tonsura, quæ nihil amplius facit, præter quam constituat in eodem statu Ecclesiastico: At in aliis Ordinibus ad altiorem gradum ascenditur.

Ad Id, quod additur, Respondeo, etiam parem convictum cum doctis habere Sacerdotem sæcularem, si suo officio non desit, vacandi semper in Ecclesiis. Præterea nullum Episcopum invenies, qui te velit promovere ad Sacerdotium ob solam spem, quod patrem, fratresque germanos habeas, qui te continuo instruant. Instructos Sacri Canones, & præcipue Tridentinum requirunt, non instruendus.

Non autem esse tam rigidus volo, ut non approbem illa duo, quæ merito approbat Majol. *de irreg. l. 1. c. 32. a n. 7.*

Alterum, aliquid circa litterarum peritiam indulgeri posse pro Regularibus, si sint Anachoretæ, & solitarii.

Alterum, si ordinandus, ut notavi *§. 2. n. 5.* necessarius sit pro Oppido, vel sapientiores haberi nequeunt, multo magis, si indigeat operariis pro vinea Dei in locis infidelium, supposita solida virtute ordinandi, quia præstat Sacerdotem habere non valde doctum, quam habere nullum.

Adde & tertium cum Gibalino *de irreg. cap. 3. q. 3. n. 8. fine*, & Villalobos. Si Canonici, inquit, vel alii beneficium habentes insignes sint moribus, aut alio quopiam eximio dono præditi, facile scientiæ defectus aliquis dissimulari poterit. Hæc illi de beneficiariis, quæ certe Sacerdotio in aliquo raro casu conveniri posse, non est repugnandum.

§. IV. *De examine Ordinandorum ad cognoscendam eorum peritiam.*

1 JUxta Tridentinum *sess. 23. c. 12. de Reform.* ut diximus, omnes, etiam Regulares, sunt diligenter examini subdendi. Circa quod, cum declaratione non indigeat, duo adverto dumtaxat.

Primo, si ordinandus sit aliunde notus, posse examini non subjici, ut notat recte Sanch. *de cons. l. 7. c. 5. disp. 46. n. 8.* Imo convenientius fore puto, si ille non examinetur, quando ejus certa peritia est, ut nimirum intelligant omnes, benigne, imo & cum decore excipi ab Ecclesia sapientes.

Secundo, Regulares ex vi Tridentini citati subduntur examini Episcoporum, ut probat Castrens. *de Ord. p. 8.* non obstantibus eorum privilegiis. Tamen, quia post Tridentinum adest Privilegium Gregorii XIII. quo videntur eximi ab examine prædicto promovendi ex societate, omnesque fere Religiones contendant, hoc idem privilegium ipsis per communionem fuisse concessum, id, quod meum nunc decernere non est; ideo solum Episcopis dico, eos posse acquiescere examini, seu approbationi factæ a superioribus Religionis pro suis Religiosis promovendis, sicuti acquiescere idem Episcopus solet suis propriis examinatoribus. Id autem dico, quando Episcopo moraliter constat de sinceritate, & diligentia dictorum superiorum. Quod addo quia nimis frequenter adverti, superiores plus equo esse in re hac indulgentes suis Religiosis, cum tamen etiam ipsos Religionum Prælatos respiciat Præceptum Tridentini, ut diligenter examinent promovendum.

§. V. *Quis dispenset in defectu scientiæ.*

1 SI constet, esse quemplam illitteratum in eo gradu, quo §. 1. dictum est, statim constabit, eum esse Irregularem, ita ut nemo illum dispensare, nisi summus Pontifex, possit.

At quia, ut in simili supra notavimus, sæpe Episcopo declarare conceditur, imperitiam non esse in eo gradu, qui constituat hominem illiteratum, atque irregularem, ideo poterit tunc Episcopus eumdem ad Ordines promovere.

CAPUT XIII.

De irregularitate ex mala usurpatione Baptismi.

EX aliorum Sacramentorum abusu nulla, teste Castrop. *de Cens. d. 6. p. 16.* Laym. *lib. 1. p. 5. c. 2.* Suar. *d. 42. de Cens. sect. 2.* oritur irregularitas, præter Baptismum, & Ordinem, de quibus jam brevem tractationem aggredior.

§. I. *De Baptismo male suscepto.*

1 QUi Baptismum (utique validum) ab hæretico scienter extra casum necessitatis recipit, irregularis est. Ita Suar. *3. p. to. 3. d. 35. sect. 6. fine.* Thes. *de pœnis Eccl. p. 2. V. Bapt.*

2 Dixi (scienter) nam tum infans (quicquid dicat Majolus) tum adultus, qui hanc prohibitionem nescit, sicut excusatur a culpa, sic & excusatur ab hac pœna.

3 Dixi item (extra casum necessitatis) quia pari excusaretur modo is, qui morti v. g. proximus Catholico Baptizante carens, ab Hæretico baptizari se sineret. Excusaretur etiam, qui metu gravi coactus ab hæretico Baptismum susciperet; is enim etiam putatur casus necessitatis.

4 Qui autem, cum sit adultus, Baptismum recipere differt usque ad articulum mortis, sive quia non judicatur fuisse constans in fide, sive quia præsumitur voluisse peccare liberius, unde sit indignus ordinatione, sive, quia est numerandus inter Neophytos, irregularis est, *c. unic. dist. 57.* ut supra vidimus *c. 11. §. 1. n. 58.*

5 Quæres: Qui baptizat privatim aliquem sine necessitate, peccat sine dubio: at incurritne irregularitatem?

Resp. Aliqui putant tum Laicum, tum Clericum non Sacerdotem incurrere, si sine necessitate sive privatim, sive solemniter baptizet. Sed probabilissimum jam hodie est, Laicum nunquam incurrere, Clericum vero non Sacerdotem incurrere solum, quando solemniter baptizat sine necessitate. Ratio dictæ doctrinæ est, *in c. 1. & 2. de clerico non ordinato*, ubi hæc irregularitas fulminatur, solum loquitur Pontifex de Clerico non Sacerdote baptizante solemniter sine necessitate. Igitur non est extendenda ad alios, nec ad baptismum privatum. Quare idem clericus, si bapizet extra necessitatem privatim, repugnante Sacerdote, vel Parocho præsente, esto peccet, irregularitatem tamen non incurret. Nec obstat, quod *in d. c.* prohibetur sub irregularitate exercitium Ordinis ei, qui non est ordinatus, non obstat, inquam, quia Baptismus non est exercitium, seu actus ordinati, ut ordinati, sed cujuscumque etiam Laici. Lege Sylvest. *V. Irreg. q. 12. & 27.* Granad. *T. 5. tr. 2. diff. 2. n. 1.* Suar. *de Sacr. d. 31. sect. 3.* G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. n. 5.* aliosque.

§. II. *Ex Rebaptismo.*

EX Rebaptismo absolute facto evadit irregularis Primo Rebaptizans. Secundo, Rebaptizatus. Tertio, qui ex officio ministrat dicto Rebaptizanti. Dico (absolute facto) nam ex condicionato, puta sic: Si non es baptizatus te baptizo, quamvis temere, idest sine sufficienti ratione dubitandi repetatur Baptismus, nulla inducitur irregularitas. Ita Suar. aliique cit. a Diana *p. 3. tr. 4. res. 9.* Gibal. *de irreg. c. 4. q. 4. num. 12.*

§. III. *Quis dispensat in his?*

1 IN his unus Summus Pontifex dispensare valet. Excipe Primo, quando Rebaptizans ingreditur Religionem: tunc enim ex *c. Litteratum de Apost.* posse Episcopum dispensare, docet Prates, *in manusc. cit. de irreg. disp. 5. c. 2. n. 16.* Excipe Secundo, quando delictum est occultum; tunc enim ex Trid. *sess. 24. c. 6. de Ref.* dispensat etiam Episcopus, ut Jo: Præp. *3. p. q. 66. de Bapt. art. 9. d. 3. n. 105. & 106.* signate notat.

CAPUT XIV.

De irregularitate ex Ordinum abusu.

EX tribus capitibus abusus Ordinum irregularitatem in quibusdam circumstantiis induci. Primo, quando ii prave suscipiuntur. Secundo, quando cum eos non habeas, eosdem tamen usurpas. Tertio, quando eos habens, eosdem tamen usurpas male.

§. I. *Quando Ordines prave suscipiuntur.*

1 TRia hic habe. Primo, eum, qui furtive Ordines suscipit fieri irregularem per aliquos. Ita Suar. *de Cens. d. 42. sect. 3. n. 5.* Bon. *de Ord. q. unic. p. 4. n. 31. & clarius d. 7. de irreg. q. 3. p. 4. n. 6.* Dian. *p. 4. tr. 2. res 55.* G. Hurt. *d. 2. de irreg. diff. 2.* aliique, id quod colligunt *ex c. 1. 2. & 3. de eo, qui furtive.* Secundo, eum qui extra casus jure permissos, cum sit uxoratus, Sacros Ordines, vivente uxore, suscepit, fieri irregularem. Tertio, non fieri irregularem, sed dumtaxat suspensum eum, qui per alia quædam similia delicta Ordines prave suscipit. Illustremus breviter singula.

2 Quoad Primum. Is, proprie dicitur furtive Ordines suscipere ad effectum incurrendi, per prædictos, irregularitatem, qui se ordinandorum numero admiscuit, cum ad eos non fuerit ab iis, ad quos pertinebat, idest ab Episcopo, admissus. Unde sequitur, eum etiam furtive Ordines suscipere, qui alium supponit examini, & deinde ad Ordinationem loco illius accedit.

3 Dixi autem *per aliquos*, nam Doctores, ut notat Bonac. *l. c. d. n. 6.* non conveniunt, an in hoc casu incurratur suspensio, an irregularitas. Suar. & prædicti modo citati dicunt cum communi incurri irregularitatem. Gibalinus, *c. 5. de irreg. q. 1. n. 21.* aliique ajunt incurri solam suspensionem, fundanturque utique Doctores in Textibus citatis, quos quilibet ad se trahit. Nobis hanc litem dirimendi otium non est. Videantur præcitati: sufficit enim scire, hanc esse dispensabilem ab Episcopo, eo modo, & distinctione quam dixi, cum de Ordine *c. 12. §. 1. a num. 34.*

An prædictus furtive intrusus valide ordinetur, dixi in eodem *tr. de Ord. c. 6. §. 1. num. 13.*

4 Quoad Secundum. Is uxoratus, etiam solum per Matrimonium ratum, qui, præter casus in jure permissos, suscepit Ordines Sacros, irregularis est: Vide Extrav. *Antiquo de Voto* idque sive sciens faciat, sive per ignorantiam crassam nesciens, ut, si mortuane sit sua uxor, ignorare negligat; ignorantia enim crassa dolo æquiparatur, ut *lib. 1. in Dec. c. 2. §. 10. n. 4.* dictum est.

5 Sed quinam sunt casus jure permissi?

Resp. Esse duos tantummodo. Primum, quando factum est legitimum divortium perpetuum. Secundum, quando adest mutuus consensus, &c. De quibus, deque conditionibus tunc requisitis supra dixi distincte satis *l. de matr. tr. 7.*

6 Quoad Tertium. Per alia quædam delicta circa dictos ordines, irregularitas non incurritur. Quare, quamvis aliqui putent, Primo, si quis suscipit Ordines ab Episcopo non consecrato, vel non baptizato. Secundo, si ab hæretico, vel scismatico. Tertio, si simul a duobus Episcopis, quorum unus materiam exhibeat, alter formam proferat. Quarto, si qui est de ritu Latino, recipiat Ordines ab Episcopo Græci ritus. De hac re lege Dian. *p. 4. tr. 2. res. 14.* vel Contra. Quinto, si quis Ordines per saltum recipiat. Sexto, si eosdem suscipiat, non suscepto Confirmationis Sacramento. Septimo, si quis in Ordinum, vel beneficii susceptione Simoniam committat. Octavo, si quis ordinetur ab Episcopo, qui renuntiavit loco, & dignitati Episcopi. Nono, si quis excommunicatus (nisi forte sit Sacerdos, ut notat Suar. *de Cens. d. 11. sect. 1. n. 5.*) faciat coram se Missam celebrare. Decimo, si quis iterato Ordines suscipiat. Quamvis, inquam, aliqui putent, hos incurrere in irregularitatem; tamen alii probabilius negant, esto peccent, & aliquando incurrant suspensionem, ut *in tr. de Ord. c. penult.* dictum a nobis est. Lege tamen Suar. *loc. cit. & d. 42. de Cens. sect. 3. & 4.* Gibal. *de irreg. cap. 5. q. 1. a n. præsertim 14.* Prat. *in manusc. de irreg. d. 5. cap. 3. fol. 490.* aliosque.

7 Sed adhuc inquires Primo: Si multi ex prædictis, ut dicitur *in Tractatu citato de ordine*, incurrunt suspensionem, per quam, nec possunt ascendere ad alios Ordines, nec in susceptis ministrare, cum irregularitas eosdem effectus pariat, quid interest dicere, hos incurrere suspensionem, vel irregularitatem?

Resp. interest sane. Nam, quamvis in aliquibus hæ duæ conveniant; differunt in aliis permaxime. Et sane, ut cætera omittam, suspensus, si suspensionem violet, præter peccatum, incidit in aliam pœnam, nempe in irregularitatem. At irregularis, si violet irregularitatem, peccat quidem, sed aliam pœnam non incurrit. Rursus, quia suspensio regulariter est censura, non item irregularitas; qui solum habet auctoritatem absolvendi a censuris, non potest absolvere ab irregularitate; poterit tamen aliquando, ut in *Tr. de ipsa*, a suspensione.

8 Inquires Secundo. Excommunicatus, suspensus, interdictus, uno verbo, ligatus aliqua censura, si Ordines recipiat, fit ne eo ipso irregularis?

Resp. Licet is gravissime, ut vult Suar. *l. mox citando*, Dian. *p. 1. c. 11. res. 105.* peccet, puto probabilius cum Suar. *de cens. d. 31. sect. 1. n. 57.* Leand. *de Ord. d. 6. qu. 17. & 18.* non fieri eo ipso irregularem; quia irregularitas hæc ex abusu Ordinum incurritur, quando quis cum censura ministrat, seu exercet Ordines antea susceptos, ut mox *§. 3.* dicemus: at hic censuratus novum Ordinem suscepit, non vero utitur suscepto.

9 Illud etiam nota, ejusmodi administrationem, quæ te censuratum irregularem facit, debere esse, ut vult Suar. *de censur. d. 42. sect. 3. n. 2.* extra illam Missam, in qua initiaris Sacerdos, quamque cum Episcopo celebras, quia in hac non diceris ministrare, seu exercere Ordinem, sed ordinari ad ministrandum.

10 Subinquires. Eritne saltem suspensus, qui cum sit excommunicatus, Ordines recipit?

Resp. De hac re dixi, cum *de Ord.* supra *l. 6. de Ord. c. 12. §. 1. a n. 8.* ubi asserui, certum esse incurri suspensionem, si excommunicatus ex percussione Clerici Ordines suscipiat. At, si ex aliis causis, mihi esse incertum, sed propendere ad negandum. Recole omnino locum.

§. II. *Ordinis, quem non habes, usurpatio.*

1 SI quis Clericus carens Ordine aliquo, exerceat proprium actum ejus Ordinis, quo caret, idque serio, & ex animo, atque item culpabiliter, sine dubio contrahet irregularitatem, ut clare constat ex Jure *cap. 1. & 2. de Cler. non ordinato ministrante.*

2 Dictum est Primo (*Clericus*) nam licet communis Suarez *l. c.* Avilæ *p. 7. d. 9. n. 2.* & aliorum opinio sit, etiam Laico sic delinquenti affigi ejusmodi irregularitatem, tamen teste Barb. *in d. cap. 1. Lez. V. irreg. n. 59.* Castr. *de cens. d. 6. p. 18. n. 10.* Gibal. fuse & erudite *de irreg. c. 5. q. 1. n. 25.* Dian. *p. 11. tr. 7. res. 44. Ubi quid de Diacono porrigente Euch.* probabilis est, affigi duntaxat Clerico, quia de solo Clerico meminit prædictum jus.

3 Dictum est Secundo (*proprium actum Ordinis*) nam tunc solum incurritur irregularitas, non vero quando exercetur a Clerico actus, qui proprius non est Ordinis. Hinc celebrare Missam, solemniter baptizare, Confessiones audire, & absolvere a peccatis, conferre Ordines, dare Benedictiones, quæ a solis Episcopis, vel Sacerdotibus solent dari, qualis est Benedictio nuptiarum, quia, inquam, hi sunt proprii actus Ordinis Sacerdotalis, seu Episcopalis; propterea Clericus non Sacerdos eos exercens fit irregularis. Si quis autem, cum sit Sacerdos, tentat sine legitima approbatione absolvere aliquem a peccatis, vel sine licentia Parochi baptizat solemniter, vel sine eadem licentia, Extremam Unctionem confert, vel, cum non sit Sacerdos, seu Diaconus, concionatur in templo, etiam cum stola; vel, cum sit Episcopus, ordinat subditum alienum sine dimissoriis, vel ordinationem celebrat in aliena Diœcesi sine licentia Ordinarii, vel, cum sit suspensus a Pontificalibus, celebrat cum Episcopali apparatu, quia hi non sunt proprii actus Ordinis, sed actus potestatis jurisdictionalis, ideo Clericus eos actus faciens, licet peccet, irregularitatem non incurret.

4 Propter eamdem rationem, quando aliquis actus Ordinis, quoad substantiam, exerceri potest a non habente ejusmodi Ordinem, sed exhibitus sub tali, vel tali modo est dicti Ordinis proprius, si hoc modo a Clerico fiat, fit irregularis, non vero, si solum fiat, quoad meram substantiam. Non Diaconus, v. g. si cantet Evangelium in Missa solemni cum Dalmatica, Stola, & Manipulo; & non Subdiaconus cantet Epistolam in simili solemni Missa cum Tunicella, & Manipulo, evadit irregularis (excipe nisi alicubi adesset contraria legitima consuetudo, vel legitimum privilegium) At iidem, si sine memorato apparatu cantent dictum Evangelium, vel Epistolam, ille sine Stola, hic sine Manipulo, quamvis sacris vestibus sint induti, irregulares non fient. Ita Sa *V. irreg. ex Ord. abusu n. 3.* Squillan. *de privil. Cler. p. 2. n. 67.* quia cum Stola, vel Manipulo exhibetur actus proprius illorum Ordinum, non vero sine illis.

5 Denique propter eamdem rationem, exercere actus ordinum Minorum a non habentibus illos, non est irregularitatis causa, quia hi actus non sunt ita proprii ordinum, ut a Laicis exerceri non possint. Lege Leand. *de Ord. d. 2. q. 23. & 24.* Laym. *l. 5. tr. 5. c. 5.* Avilam *p. 7. d. 9. sect. 2. dub. 3.*

6 Ad majorem explicationem hujus, de qua agimus, irregularitatis, ne ignores, nonnullos putare, ut Nav. Hering. Avilam, quos cit. sequiturque Laym. *lib. 1. tract. 5. part. 5. c. 3. n. 2.* Thes. *l. c. V. ordo c. 32.* eam esse totalem, idest prohibere ascensum ad altiores ordines, & vetare usum susceptorum: sed addunt, quoad hunc usum, non vero quoad ascensum posse dispensari ab Episcopo post biennium. Nonnullos, ut Suar. & Coninch. apud Laym. cit. putare, esse limitatam, per quam scilicet vetetur delinquens ad altiores ordines ascendere, sed solum ad tempus biennii, vel triennii vetetur sub pœna suspensionis usus ultimi ordinis suscepti, v. g. vetetur Diacono usus Diaconatus, non vero usus anterioris ordinis, idest Subdiaconatus, &c. Utraque sententia probabilis est, quia clare Textus *c. 1. & 2. de Cler. non ordinato ministrante* nequaquam loquitur.

§. III. *Ordinis, quem habes, usurpatio prava.*

1 SI quis Clericus violet censuram, idest, cum sit excommunicatus, vel suspensus, vel interdictus exerceat culpabiliter actus proprios Ordinum Majorum, quos habet, quod certe est violare Censuram, qua quis est innodatus, fit, *Toto titul. de Clerico excommunicato ministrante*, statim irregularis, atque adeo incurrit effectus omnes irregularitatis supra *c. 6.* explicatos. Quod autem Clericus, quamvis ipse non interdictus, si violet interdictum locale, & similia, dicitur *in tract. de interdicto.*

2 Dixi primo, (*cum Censura, &c.*) Neque enim ex quocumque Ordinis abusu irregularitas incurritur, sed solum ex abusu cum violatione Censuræ; nam propterea Sacerdos celebrans in peccato mortali, sed nulla laborans Censura, peccabit quidem, sed nullam irregularitatem incurret.

3 Propter eamdem rationem, quia irregularitas non est Censura, qui, cum sit irregularis, celebrat v. g. non incurret aliam irregularitatem, ut notat recte Suar. *de cens. d. 40. sect. 2. & d. 42. sect. 3.* Bonac. *d. 7. de cens. q. 1. p. 4. n. 4.* & recte notant alii, ut Covar. *in Clem. Si furiosus p. 1. §. 1. n. 5.* Avila *de cens. p. 7. d. 9. sect. 2. dub. 4. concl. 1.* Illegitimum v. gr. vel corpore vitiatum, &c. si celebret, cum sit Sacerdos, non incurrere in aliam irregularitatem, quia hi defectus non sunt censura, quam per celebrationem talis Sacerdos violet.

4 Dixi secundo (*culpabiliter*) nam, si quis bona fide credens, se v. g. fuisse a censura absolutum, vel rite appellasse, celebret, non fiet irregularis. Ita Thes. *V. Censura c. 11.* Decisio Rotæ Romanæ 408 *inter Posthumas Farinacii*, etiamsi deinde constet, appellationem fuisse illegitimam, ut probat Cartar. *dec. 34.*

5 Idem esse, si ob vitandum scandalum, vel notabilem infamiam, celebres v. g. cum excommunicatione, notat Lez. *V. irreg. n. 75.* G. Hurt. *de Suspens. n. 55. diff. 5. d. 13.* & nos *de excomm. c. 2.* universaliter diximus.

6 Dixi tertio, (*Actus proprios*) non enim incurritur irregularitas, si eos actus exerceat Clericus censuratus, quos alter Laicus exercere potest. Actus autem proprii Ordinum sunt iidem, quos, *§. praeced. n. 3. & 4.* enumeravimus, & minutius enumerat Gibal. *c. 5. de irreg. q. 2. a n. 17.* quæ, si bene percipiantur confirmant regulam aliam universalem Suarii *d. 11. de cens. sect. 3. n. 26.* Excommunicatus ministrans ex officio Sacramentum, fit ipso facto irregularis.

7 Dixi quarto, (*Ordinum Majorum*) nam Minores exercens non evadit irregularis: Excipe, nisi forte, qui cum sit censura irretitus ex eo, quod susceperit hos Minores Ordines cum Simonia, exerceat eorumdem Minorum Ordinum Actus; tunc enim ex constitutione Sixti V. *in constit. contra male promotos*, erit irregularis.

8 Inquires primo. Docetur *in tr. de suspensione, & interdicto*, aliquando hæc imponi, ut Censuram, idest, ut pœnam medicinalem, aliquando in vindictam, idest in puram pœnam delicti: Inquires, inquam, an qui violat suspensionem, & interdictum, ut puram pœnam, cum illam non violet, ut Censuram, fiat irregularis?

9 Resp. Fieri, docet Suar. *d. 26. de censur. sect. 2. n. 4.* Adde Bonac. *de Suspens. p. 4. n. 5.* alios cit. Non fieri putat Alphonsus de Leone *l. 6. de cens. n. 5.* & Villalob. *t. 1. tract. 18. diff. 3. n. 57.* quia sumus in odiosis. Verum sentiendum cum Suario, quia efficaciter ejus sententia probatur ex *cap. 1. de re judicata*, ubi violans suspensionem per unum annum inflictam (quæ certe, ut sic inflicta, ut *in eod. tract.* docetur, est pura pœna) pronunciatur irregularis, & merito, quia in utraque est eadem ratio, cum utraque privet exercitio Ordinis.

10 Inquires secundo, Qui pluries cum censura actus Ordinis exercet, pluresne irregularitates incurrit?

11 Resp. cum necessaria distinctione. Si eamdem numero censuram violes, unam irregularitatem contrahes. Quare, si excommunicatus celebres Missas, etiam centies, unam irregularitatem contrahes, licet, pluries sic celebrando, pluries pecces. Ita Sanch. *de matr. l. 4. d. 24. n. 7.* Thes. *l. c. c. 11.* Bonac. *d. 7. de cens. q. 1. n. 4.* Castr. *t. 1. tr. 3. p. 16. §. 4. fine*, contra Gibal. *de cens. disp. 5. q. 5. n. 13. sect. 43.* At si violes censuram diversæ rationis, plures irregularitates, juxta pluralitatem dictarum censurarum contrahes, si excommunicatus v. g. suspensus, interdictus Missam unam celebres, tres contrahes irregularitates distincte explicandas, si forte ab illis dispensationem petas. Ita Lez. *V. irreg. n. 56.*

12 Quid, si violentur plures Censuræ ejusdem rationis? Titius v. g. est pluries excommunicatus, quia plures percussit Clericos, & cum his excommunicationibus Missam celebravit, incurritne plures irregularitates?

13 Resp. Ita videri Gibal. *l. c. dict. n. 13. sect. 41.* sed oppositum non esse improbabile, putat Castr. *l. c.* favetque Avila, *d. 7. d. 10. dub. 8.* quos, si est otium, lege.

14 Inquires tertio. Si quis prohibitus sub excommunicatione latæ sententiæ, ne celebret; ipse tamen celebret, unde & peccet, & in excommunicationem incidat, inquires, inquam, an etiam incurrat in irregularitatem?

15 Resp. Nequaquam cum Gibal. *de irreg. c. 5. q. 2. n. 11.* Incurrere, quia in illa celebratione incurrit excommunicationem: ergo prius intelligitur jam celebrasse, & deinde incidisse in excommunicationem. Non igitur celebravit cum excommunicatione. Quod si iterum celebret, tunc enim vero violabit censuram, & irregularitatem effugere non poterit.

16 Inquires quarto. Si quis irretitus Censura exerceat actum Ordinis, quem habet, qui actus propter aliquam rationem sit nullus, incurretne in irregularitatem? Absolvat v. g. excommunicatus hominem, qui sine debito dolore ad Confessionem accessit, unde sacrilege, atque adeo nulliter absolutionem recepit, eritne hic irregularis? Idem inquiri potest, si idem excommunicatus consecret in aqua, vel in pane non triticeo, si baptizet sine aqua naturali, si Episcopus excommunicatus ordinet feminam, vel non baptizatum, &c.

17 Resp. distinguit Suar. *de cens. d. 11. sect. 3. n. 14. & 15.* Si Minister hic excommunicatus sciens actum fore invalidum, ficte se gerat, proferat v. g. verba extrinsece, sed absque intentione faciendi verum actum, seu verum Sacramentum, non incurrit irregularitatem, quia actus procedens a ficta intentione non dicitur usus Ordinis. Si vero habeat intentionem verum actum, seu Sacramentum faciendi; sed ex defectu materiæ, vel alterius circumstantiæ Sacramentum non facit, probabilius putat in irregularitatem incurrere, quia tunc ille serius, ac voluntarius conatus faciendi actum, abusus Ordinis est. Scio Pratem, *in manusc. de irreg. d. 5. c. 4. §. 1. n. 18. fol.* 507. putare etiam in hoc secundo casu non incurrere irregularitatem, sed, quia illum sequi saltem tutius nolo, non est necesse in re rara amplius immorari.

18 Inquires quinto. Si Sacerdos excommunicatus toleratus ad petitionem Fidelium non habentium v. g. alium Sacerdotem, nisi hunc, celebret Sacrum die festo, ut ii satisfaciant præcepto, potestne licite tunc celebrare, & effugere incursum in irregularitatem? Suppono autem ne is peccet, se posuisse in gratia saltem per contritionem.

19 Resp. Castr. *de cens. d. 2. p. 8. n. 4.* videtur concedere his verbis: Ex quo fit, si dies occurrat festivus, neque adsit alius Sacerdos, qui Missam populo faciat, posse excommunicatum (utique toleratum) celebrare, quia præsumitur populus petere sacrificium necessarium pro præcepto audiendi Sacrum exequendo, ut bene Navar. Suar. Filliuc. Bonac. Hæc Castrop.

20 Inquires sexto. Si is, cui est interdictus ingressus in Ecclesiam, celebret, incurretne in irregularitatem?

Respondeo. Incurret, quia adhuc tunc violat censuram, ut habes apud Suar. *de cens. d. 35. sect. 4.* Leand. *de interdict. d. 7. fere per totam*, aliosque.

§. IV. *Quis dispenset in praedictis ex abusu Ordinis?*

1 IRregularitatem contractam primo modo ex dictis §. 1. hoc est ex furtiva Ordinum susceptione, si tamen ea contrahitur, est dispensabilis ab Episcopo, si non præcessit prohibitio excommunicationis. Id quo modo se habeat, dixi *in tr. de Ord. c. 12. a n. 34.* & videri potest Thesaurus *de pœnis Ecclesiast. p. 2. V. Ordo c. 7. praesertim §. advecte Secundo.* Quando autem crimen est occultum, dispensari semper posse ab Episcopo sic concedente *sess. 24. c. 6. de Ref.* jam non ignoras.

2 Irregularitatem contractam secundo modo ex dictis in eodem §. 1 hoc est ex Ordine suscepto ab uxorato, tunc solum potest Episcopus dispensare, quando sic ordinatus ingrederetur Religionem, mortua sua uxore, vel perpetuo divortio celebrato.

3 Irregularitatem denique contractam ex usurpatione Ordinis, quem non habes, vel ex prava administratione Ordinis, quem habes, de qua dictum est §. 2. & 3. a solo Pontifice dispensatur, nisi, quando sit occulta, quæ potest ab Episcopo dispensari ex dicto Tridentino.

CA-

CAPUT XV.

De irregularitate ex occisione hominis.

§. I. *Dispositio eorum, quæ in hoc capite sunt tractanda.*

1 UT ex Ordine progrediamur, Agam hic Primo, de Homicidio casuali, præter intentionem, & quidem physice commisso.

Secundo, de eodem casuali, sed moraliter commisso, idest orto ex mandato, consilio, &c. ad aliud, quam ad homicidium.

Tertio, de physice, & quidem injuste commisso ex intentione, idest de homicidio voluntario,

Quarto, de eodem voluntarie commisso moraliter, per mandatum, consilium, &c.

Quinto, de mutilatione, quæ etiam ipsa causa irregularitatis est.

Sexto, de occisione juste patrata a Ministris Justitiæ.

Septimo, de eadem juste patrata a Militibus in Bello.

Octavo, de eadem commissa in sui defensionem.

In re sexcentis nodis implexa lucem nobis præferat Lux æterna.

DE IRREGULARITATE EX HOMICIDIO CASUALI.

§. II. *Ex quonam casuali homicidio incurratur irregularitas?*

2 HOmicidium, quod casuale appellamus, ex eo quod casu, idest præter intentionem occidentis fit, tribus contingere modis potest.

3 Primo, quando quis nolens occidere quemquam, nec de occisione cogitans, vel subdubitans, opus tamen ponit, ex quo omnino per accidens sequitur occisio alicujus, præter suam intentionem. Solet afferri exemplum, ut si famulum quis ducat secum ad venandum, & famulus casu decidat ab equo, moriaturque.

4 Secundo, quando quis opus ponit, ex quo non solet, nec semper, nec sæpe mors alterius sequi, interdum tamen sequitur, ipse autem mortem nullo modo intendit, sed illam prævidens, vel saltem de illa subdubitans, non adhibet remedia, ut non sequatur, vel si talia remedia non adsint, non desistit ab opere, ut certe nunc ex justitia desistere deberet. Exemplum solet afferri de eo, qui projicit lapides, & ligna in publicam viam, nullo signo dato, quo transeunte sibi caveant; cum tamen advertat, vel certe de alicujus morte subdubitet, quamvis illam non intendat.

5 Tertio, quando quis opus ponit, ex quo solet sequi occisio, caput v. g. inimici graviter frangit, ictum gladii in pectus impingit, &c. animo tamen illum non occidendi, sed solum vulnerandi.

6 Primum ex his dicitur homicidium vere casuale. Secundum dicitur mistum a casuali, & voluntario. Tertium vero voluntarium.

7 Jam de hoc tertio vere voluntario agemus §. 7. quando de homicidio voluntario disputabimus. De secundo, hic est proprius agendi locus, nam de primo nihil dicendum erit, quia per omnes hoc (Lege Farinac. *de Homic. q.* 126. *n.* 1. *&* 2.) primo loco dictum homicidium, quod vere, & ex quacumque parte est casuale, nullam parit irregularitatem; ad hanc enim, quæ est ex delicto, incurrendam, requiritur culpa, quæ cum hic absit, aberit & pœna irregularitatis: nam propterea plures apud Suar. *de cens. l.* 7. *a c.* 6. *n.* 29. advertunt, non affici irregularitate illum, qui ut gravem lapidis ictum, quamvis joco immissum declinet, casu in alium incidat, eumque præcipitavit, vel alio modo absque ipsius dolo occidit, quia tunc mere casualis fuit mors.

8 Porro homicidium mistum, de quo in hoc §. agendum erit, quodque deinceps brevitatis gratia appellamus casuale (nam primum appellabimus cum addito, vere casuale) vel contingit, dum positive quis alicui operi vacat, quod opus aliquando esse posset licitum, aliquando autem illicitum, vel contingit, dum nihil agit, seu dum negative se habens, omittit aliquid agere, ex qua omissione mors alicujus consequitur. Habe jam de omnibus his tres Regulas, singulas singulis hujusmodi casibus respondentes.

PRIMA REGULA.

Operi licito vacans.

9 Si rei licitæ vaces, v. g. si domum destruas, & omnem moralem diligentiam, ne quis offendatur, apponas, clamando v. g. ut quilibet sibi a lapidum, lignorumque projectione caveat, offendatur tamen aliquis, ac præter tuam intentionem moriatur, nec peccas, nec consequenter irregularitatem contrahis. Ita Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 15. *n.* 103. Castr. *de lege pœnali l.* 2. *c.* 14. *con.* 1. G. Hurt. *de irreg. dis.* 2. *diff.* 8. *n.* 29. Avil. *de cens. p.* 6. *d.* 8. *sect.* 1. *dub.* 1. Sa *V. Irreg. ex deform. licita n.* 4. Jo. Præp. *q.* 5. *de irreg. d.* 11. *n.* 84. Ratio est manifesta, quia, ut modo dixi, ubi nulla culpa, nulla pœna.

10 Contra, si simili rei licitæ vaces, moralemque diligentiam non adhibeas, unde alicujus mors sequatur; & peccas, & irregularitatem contrahis, si tale periculum prævidisti, licet mortem illam non intenderis. Ratio est, quia opus illud licitum illicitum tunc fit in materia homicidii, propter diligentiam non adhibitam. Vides discrimen? in priori casu periculum prævidisti, & sufficienter cavisti; hic vero prævidisti, & tamen nequaquam cavisti.

11 Recte ergo Pontifex *C. Presb. de hom.* decrevit, incidisse in irregularitatem Presbyterum, qui puerum intuitu doctrinæ percussit in capite, si puer ex percussione, vel ob infirmitatem ex percussione contractam occubuerit; quia nimirum, ut notant hic doctores apud Barbos. *in Collect. ad hoc C. Presbyterum, de homicidio*, percussio fuit excessiva, & consequenter non fuit sufficienter cautum in modo percussionis, licet alias verberare ob doctrinam sit res licita. Nam, si percussio (dicunt iidem) fuisset sine excessu, tum quoad numerum, tum quoad qualitatem ictuum, presbyter nec homicida fuisset, nec irregularis. Eodem modo debes discurrere in similibus, quæ afferuntur in Sacris Canonibus, *C. dilectus, de hom.*

12 Inquires. Si prævidi quidem, sed non cavi ex negligentia, seu inadvertentia in foro conscientiæ, & coram Deo solum culpabili venialiter, erone tunc irregularis?

13 Resp. Non eris irregularis, quia, teste Coninch. *de Sacr. d.* 18. *dub.* 9. *n.* 88. Dian. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 21. Jo. Præp. *q.* 5. *de irreg. d.* 10. *n.* 75. Castr. *de cens. d.* 6. *p.* 15. §. 4. *n.* 1. alios cit. ut sæpe dictum est, tanta pœna, quanta judicatur irregularitas ex delicto, de qua loquimur (Irregularitas enim ex defectu lenitatis non inducitur ex culpa, ut videbimus) non æquum est, ut a levi culpa progignatur.

14 Dixi (si prævidi quidem) si enim nulla ratione periculum prævideatur, nec subdubitatio occurrat de periculo, quamvis nulla diligentia apposita fuerit, nullum peccatum admissum est, propter inculpabilem inadvertentiam, & consequenter nulla irregularitas. Unde is esset ille dictus in prima regula *n.* 1. vires enim humanas superat, ut quis diligentiam adhibeat ad vitandum periculum, de quo nihil in mentem venit, notat recte Meroll. *tr.* 1. *d.* 1. *c.* 2. *n.* 128.

15 At vero si dubium tibi sese obtulit, vel suspicio, quamvis levis, de periculo alienæ mortis afferendæ a dicta tua actione, nec tamen tu curasti veritatem periculi indagare, peccasti profecto sive mortaliter, sive venialiter ad mensuram, ut mox dicam, negligentiæ, quam apposuisti; & quidem, si mortaliter, irregularis eris; si venialiter, non eris, ut jam dictum est.

Operi illicito vacans.

16 Sive opus, cui vacas, sit illicitum in quacumque materia v. g. in materia luxuriæ, furti, &c. sive etiam in materia homicidii, hoc est, sive vaces operi, cui est annexum periculum mortis, v. g. projectioni lapidum, explosioni bombardæ, &c. semper pari modo, ac in præcedentibus dictum est, excusaberis ab irregularitate: si non prævidisti, nec subdubitasti de homicidio, vel si dubitasti, sufficienter per similem diligentiam, quam *ibid.* diximus, præcavisti: Secus, non excusaberis.

17 Hanc regulam non omnes admittunt: probabilissima tamen est, & mihi certa in alia materia quacumque, & satis probabilis in materia homicidii. Ratio est eadem, quæ dicta est de opere licito: nam etiam hic: dum vacas operi cuicumque illicito, homicidium nullo modo voluntarium est, unde, nec culpabile, & consequenter non inducens irregularitatem: neque enim, actionem esse quomodocumque illicitam, trahit malitiam homicidii voluntarii, si quoad eventum homicidii, sufficienter cautum sit.

18 Recte ergo de illo, qui equos surripuit, a quibus, dum eos fur adduceret, mulier quædam contracta est, & abortum passa, statuit Pontifex *C. quantum dist.* 50. furti reum esse verum, si ipsius voluntas perniciosa non agnoscitur (quia scilicet, ut notat Glossa, mulierem præmonuit, addamus nos, vel nullo modo de damno subdubitavit) aliqua legali pœna affici non debere. Consonat Gilianus, *de Cens. V. Frater Min.* qui bene ait, Fratrem Franciscanum qui equitando casu puerum occidit, peccare quidem contra Regulam suæ Religionis, sed irregularem non esse.

19 Contra. Recte idem Pontifex *C. Continebatur de homicidio*, cum narrasset, quosdam Clericos redeuntes a cultura vineæ lusisse hac conditione (quæ tunc erat in usu) ut victor uteretur victo pro equo, quemdam autem victorem insiliisse, quasi equitaturum, in Diaconum victum, & sic a falce ipsiusmet Diaconi, qua erat præcinctus, mortale vulnus accepisse, & post octo dies ex eo vulnere interiisset cum, inquam, id Pontifex narrasset, recte prohibet, ne Diaconus ascendat ad Sacerdotium, & ne in Diaconatu ministret, quia ut notat Suar. *de cens. d.* 54. *sect.* 5. *n.* 3. Henr. *l.* 14. *c.* 15. *litt. R.* aliique, Diaconus conscius consuetudinis insiliendi, dum ludebat falce præcinctus, non sufficienter cavit periculum alterius.

20 Illud tamen, quando vacas operi illicito in materia homicidii, est diligenter advertendum; quando enim, teste Verric. *tr.* 8. *q. mor.* 60. *a n.* 6. tuum opus est valde connexum cum periculo mortis alterius, semper irregularis ex homicidio voluntario pronunciandus eris, quia præsumeris, voluisse malitiose in causa illud homicidium, cum opus connexum periculo homicidii suscepisti. At in foro conscientiæ, & coram Deo vere tu non es irregularis, si non prævidisti periculum, nec de eo subdubitasti, vel si dubitasti, sufficienter cavisti. Quod si aliquo tandem modo de periculo suspicatus es, eris irregularis. quia, vel debebas sufficienter periculum cavere, vel, si caveri non poterat, opus erat omnino ab illa actione desistere.

21 Atque in his eventibus, si certo scias, nullam in te adfuisse negligentiam gravem, seu nullam te mortalem culpam commisisse, amoto scandalo, poteris te gerere, tamquam liberum ab irregularitate, quia præsumptio exterior veritatem non lædit. Ita Suar. *de cens.* 45. *sect.* 5. *n.* 8. Contra vero, si exterius judicetur, nullam fuisse culpam, vel satis levem, tu tamen conscius sis, graviter deliquisse, obligaberis ut verum irregularem te gerere. Lege circa prædicta Doctores passim, scilicet Coninch. *de Sacr. d.* 18. *dub.* 9. *n.* 80. Sa *V. irreg. ex defect. lenit.* Filliuc. *tr.* 20. *c.* 3. *a n.* 64. G. Hurt. *de irreg. d.* 2. *diff.* 8. *n.* 28. Dian. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 20. Jo. Præp. *q.* 5. *de irreg. dub.* 10. *n.* 63. Gibal. *de irreg. c.* 4. *q.* 2. *n.* 8. alia exempla adducentem.

22 Objicies. Si opus illicitum, cui tu vacas, irregularitatem ex se non affert, cur Pontifex in multis Sacris Textibus est adeo solicitus in examinando, an committens homicidium casuale, operam dederit rei licitæ an illicitæ?

23 Resp. Quia sic melius fit judicium de animo occidentis, nam adversus eum, qui operi illicito vacat, facilius præsumitur, seu colligitur voluntas occidendi, seu non cavendi homicidium, quam in eo, qui operi licito vacat. Adde ejusmodi examen non raro fieri ad augendas, vel minuendas pœnas homicidii, & ad faciliorem reddendam, vel difficiliorem irregularitatis dispensationem. Aliam responsionem affert Suar. *l. c. sect.* 6. *n.* 3. qui adhæret Coninc. *l. c. d.* 9. *n.* 87. aliam G. Hurt. *de irreg. d.* 2. *diff.* 8. *n.* 29. aliam Jo. Præpositus, quos leges.

24 Ex prædictis duabus regulis colligitur, quid dicendum de quibusdam casibus specialibus.

De Venatione.

25 In quacumque venatione. De hac Cleric. venat. Vide Sayr. *de cens. l.* 7. *c.* 6. *n.* 18. Avil. *de cens. p.* 7. *d.* 6. *sect.* 1. *d.* 1. *fine.* Farin. *Frang. p.* 2. *V. irreg.* 541. sive Clericus (cui interdicta est venatio clamosa) sive Laicus, si feram volens sagitta trajicere, vel vulnerare sclopo, hominem in dumis latentem occidat, non fit irregularis, si per invincibilem ignorantiam ibi latere hominem non advertat, nec suspicatus sit; & suspicatus si fuerit, caute se gessit (in hac voce, caute, significo debitas cautelas modo in præcedentibus dictas) secus irregularis erit. Idem dic de eo, qui foveam, seu laqueum aptat ad feras, & casu in illa impingens homo moriatur.

De nutrientibus feras.

26 Idem sub eadem distinctione dic de nutrientibus feras puta leones, ursos, canes, si quando mortem hæc bruta alicui afferant: eris enim irregularis, si ea non custodivisti, ne nocerent, non eris, si caute te gessisti. De his lege Avil. *l. c. d.* 7. Sayr. *l. c. n.* 19.

De ludentibus.

27 Idem sub eadem distinctione, si lusisti. De hoc vide Majolum *de irreg. l.* 5. *c.* 48. §. 3. *n.* 2. Ugol. *de irreg. c.* 22. *n.* 2. *concl.* 34. aliosque *ibid.* cit. Sive enim ludus sit licitus, ut pilæ, trochi, &c. sive sit illicitus in alia materia, ut alearum, taxillorum, &c. sive illicitus in materia homicidii, qualis est hastiludium, tractatio gladiorum, taurorum agitatio, non eris irregularis, secuta alicujus morte, si sufficienter morti consuluistis eris, si non consuluisti, & modo dicto, cautelas non adhibuisti. Debueras autem omnino ludum relinquere, si sufficienter providere non poteras.

28 Si ad domum tuam vocares, vel admitteres ludentes, etiam ludis ordinariis, si eos cognoveris facile deventuros ad arma, rixasque, te fore irregularem, morte alicujus secuta, puto; quia tunc tu es cooperator homicidii.

29 Idem sub distinctione prædicta de ludente cum muliere gravida, & universaliter cum ludente, sive jocante quomodocumque cum alio. Si quis enim gravidam v. g. excitet ad choreas agendas, vel

puellæ meticulosæ jocans repentinum incutiat timorem, unde mors sequatur concepti fœtus animati, non eris immunis ab irregularitate, si malum suspicatus, caute te non gessisti, sed eris omnino liber, ita Henr. cum aliis *l.* 14. *c.* 15. *n.* 4. quidquid sentiat Farin. *l. c. a n.* 40. si inculpate nihil es suspicatus, vel si suspicatus gessisti te caute &c.

30 Is, qui in ludo v. g. pilæ dum adversarium propellit, ne pilam præripiat, vel dum pilam jacit, puerum in arcam prosilientem, vel illac forte transeuntem interficit. Is, qui dum cum aliis colluctatur, aliquem de more impellens, casu occidit. Is, qui dum nivis globos in adversarios per jocum projiciens, aliquem feriat lapide forte in globo nivis latente, occidatque. Ii, inquam, regulariter ab irregularitate non afficientur, quia semper supponunt nihil periculi advertisse; nam secus, afficerentur sine dubio, si debite non caverunt.

De Equitante.

31 Idem sub eadem distinctione dic de licite, vel illicite equitante in equo intractabili, ac feroci. Lege Avil. *l. c.*

De cadente ligna, & similibus.

32 Idem de cædente ligna, seu arborem, sive suam, sive furtive alienam, sive contra superioris prohibitionem: Idem de attolentibus, vel pulsantibus campanam. Lege Clarum, *in Prax. Crim. V. Hom.* Farin. *tit. de Hom. q.* 126. Idem de projiciente ligna, lapides, tegulas, ut supra insinuatum est.

Dubium incidens de casu, quo plures incaute projiciunt lapides, vel similia.

33 Si plures lapides, plures sagittæ, plura similia a pluribus projiciantur incaute, & constet prætereuntem quempiam fuisse ex illis occisum, ignoretur vero ex cujus ictu, neminem fore irregularem, docet Avila, quia quilibet (ait) potest prudenter sibi persuadere, non fuisse suum lapidem, suam sagittam, &c. causam mortis.

34 Equidem id probo, si projicientes sint valde multi: at vero, si fuerint pauci, quales certe essent duo, vel tres, quilibet prudenter poterit judicare, vel saltem dubitare, suum lapidem fuisse causam homicidii; dubius autem de facto homicidio se debet tenere homicidam, atque adeo irregularem, ut sup. *c.* 5. *n.* 6. *ex c. Ad audientiam de homicidio* dictum est.

35 Imo (ut recte notat Castr. *de cens. d.* 6. *p.* 15. §. 6. *n.* 2.) quando sunt etiam valde plures, qui lapides projecerunt, si quis ex illis propter peculiarem aliquam circumstantiam, dubitet, suum lapidis ictum fuisse causam mortis alterius; debebit, propter eamdem rationem dubii, se gerere, ut irregularem, eo modo, quo dixi *l. c.*

36 Nec te tamen prætereat, nos hic loqui de projicientibus singulis pro se; nam, si sit actio aliqua communis omnibus, ut est in exercitu, quando omnes unico communique consensu projiciunt sagittas, v. g. in adversarios, dicemus infra §. 14. *n.* 1.

TERTIA REGULA.

Omittens aliquid agere, unde mors alteri sequatur.

37 Vel omittis aliquid, quod ex justitia agere debes, vel, quod ex charitate, quæ, quia diversum jus sortiuntur, separatim sunt explicanda.

38 Quoad prius: Omittens, seu non prohibens aliquid, ad quod tenebatur quis ex justitia, si ex ea omissione sequatur mors alterius, tantum peccat, quanta est omissionis malitia, de qua re diserte locutus sum *l.* 6. *in Dec. c.* 3. §. 1. *a n.* 8.

39 Supposita ergo gravitate peccati, sicuti *ibid.* cum omnibus dixi, incurri obligationem restitutionis, ita ego nunc tamquam probabilius dico, incurri irregularitatem, licet enim Diana *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 7. & 8. *p.* 7. *tr.* 5. *res.* 28 lege Tancred. 2. *p. tr.* 6. *q. moral.* 17. *late* alios citans dicat, non incurri, quia in jure irregularitas videtur imposita solum cooperanti per influxum positivum ad homicidium, quæ certe sententia probabilis est; probabilius tamen est incurri, quod ego *ibid.* secutus sum, quia etiam cooperatio negativa est voluntaria, estque causa moralis homicidii; irregularitas autem adnectitur a jure homicidio injusto. Neque mirum si in eodem jure de ejusmodi negativa cooperatione non fiat expressa mentio; sufficit enim, si in ea cooperatione inveniatur tota ratio formalis malitiæ injusti homicidii.

40 Nota autem, ut prædicta sententia Dianæ sit probabilis, debere eam intelligi, quando mere negative se quis habet: id quod late, & clare explicabimus suo loco infra §. 9.

41 Quoad posterius, nempe quoad obligationem solum ex Charitate, planior est irregularitatis excusatio; omittens enim agere id, quod ex charitate quis tenebatur, si ex hac omissione sequatur alterius mors, peccat quidem juxta gravitatem omissionis, ut dictum est: at vero idem in irregularitatem non incurrit, si homicidium non intendit. Ratio est, quia hæc irregularitas est pœna, quare cum sit odiosa, solum intelligitur imposita proprie dicto homicidio, quod est illud, quod est proprie injustum, & non quod solum est contra charitatem, ut *ibid.* diximus.

42 Et recte Henriq. *de irreg. c.* 3. *n.* 4. in Gloss. lit. X. *Circa irregularitatem*, inquit, *homicidii, oportet illud esse contra justitiam, & idem censendum de irregularitate, & obligatione restitutionis, quæ restitutio solum debetur, quando contra justitiam peccatur.* Addidi notanter illud (si homicidium non intendit) propter ea, quæ docui *l.* 8. *in Decal. tr.* 3. *c.* 2. *a n* 9.

Denique de dubio homicidii casualis vide, quæ dixi in superioribus de homicidio dubio *cap.* 5.

§. III. *De homicidio casuali moraliter commisso, idest, orto ex mandato, consilio, &c. datis ad aliud, quam ad homicidium.*

1 SI mandatum, consilium, favor, & similia dentur ad occidendum, pertinet ad homicidium voluntarium, seu directe volitum, de qua re paulo post disputabimus: nunc autem ubi de casuali homicidio sermo est, agimus de iis casibus, quando mors alicujus per accidens contingens, ortum habet a mandato, consilio, favore, &c. datis ad aliud, quam ad homicidium.

2 Porro, quidquid dicant Suar. *de cens. d.* 45. *sect.* 2. *n.* 3. & 4. Fill. *tr.* 20 *c.* 4. *n.* 49. & alii, puto cum Jo: Præp. *q.* 5. *de irreg. d.* 10. *n.* 78. Dian. *p.* 2. *tr.* 6. *res.* 19. aliisque similem doctrinam posse servari hic, quæ in homicidio casuali physice patrato servata est. Quare quicumque præcipiendo, consulendo, hortando, vel alio quovis modo, inducit alium ad actum, sive licitum, sive quocumque modo illicitum, qui actus cognoscitur conjungi cum periculo mortis, vel mutilationis, tunc secuta morte, vel mutilatione, erit irregularis, quando non cavit sufficienter, ne sequeretur. At, si ejusmodi periculum amovisse prudenter censeatur, secutum homicidium ipsi non imputabitur, eumdemque nulla irregularitas afficiet. Patet hæc regula ex supradictis. Censendus autem est sufficienter præcavisse, si homini prudenti, & cauto, si in talibus circumstantiis, si sub tali modo agendi actus mandetur, ut quilibet prudens judicare possit, cum Suar. Fill. *ll. cc.* Farin. *Frag. p.* 2. *V. irreg. n.* 504. Sayr. *de cens. l.* 7. *c.* 6. *n.* 2. homicidium nullum, mutilationem nullam fore patrandam.

3 Hinc, si Ludimagister etiam disciplinæ causa, jubeat discipulum iratum, & audacem verberari, quamvis a viro cauto, & prudenti, non effugiet irregularitatem, si audax ille discipulus aliquem occidit. Simili modo nec effugiet, qui puerum incautum mittat adaquatum ad puteum non circumseptum, & qui præcipiat, vel det consilium homini inexperto, vel mulieri, ut per tegulas, vel loca periculosa inambulet, quamvis prædictus moneat de periculo, proclametque, ut caute faciant. Pari item modo, si suadeas, vel mandes, ut Petrus v. g. aliquid faciat, v. g. ut non fugiat, ut obsistat rixanti, ut ineat duellum, unde prudenter periculum adsit occisionis alterius, irregularis eris, & quidem ex homicidio casuali, si mortem non intendebas: voluntario, si illam intendisti. Ratio prædictorum est, quia in his periculum prævidisti (ut supponimus) nec tamen sufficienter illud præcavisti.

4 Hinc contra, si quid jubeas, vel mandes, unde nullum periculum mortis prudenter suspicari potes, nullam irregularitatem incurres; ut, si scienti natare suadeas, ut natet, si fugienti hostes, jubeas sistere, prudenter ex circumstantiis putans, hostes remisuros mortem sese dedenti, si navim vento percussam jubeas potius in altum vela facere, quam juxta littus evidenti periculo in scopulos, vel in syrtes impingendi, illam exponere. In his enim, & similibus casibus, si aliqua sequatur mors, mere per accidens sequetur, & cum tu prudenter egeris, irregularitatem timere non debes.

5 Hinc denique, si consilium dedisti Joanni, v. g. ut furtum, vel adulterium comittat, ex quo prævidebas, ipsum capite plectendum, vel si consilium dedisti Bertæ v. g. ut per tectum ad adulterium committendum deambularet, unde cadens abiit in præceps, distinguendum ex dictis est. Nam, si sint tales circumstantiæ, ut hic, & nunc illæ actiones sint conjunctæ cum probabili periculo mortis, irregularis eris, morte secuta; quia tunc peccas etiam contra justitiam circa materiam homicidii in illo imprudenti consilio. Si secus, non eris, quia solum peccas contra alias virtutes, quod solum potuit docere Gibal. *cap.* 4. *de irreg. q.* 2. *n.* 19. dum docuit, prædictos irregulares non esse.

6 Quid autem resolves in sequentibus quatuor casibus?

Primus casus. Antonius mandavit Cæsari, ut occideret Joannem hominem satis debilem; sed evenit, ut Joannes, quamvis viribus Cæsare inferior, occideret ipsum Cæsarem, estne irregularis Antonius ex homicidio casuali comisso ex suo mandato?

7 Resp. Bon. *de cens. d.* 7. *n.* 17. Hurt. *l.* 14. *c.* 16. *n.* 1. Diana *p.* 2. *tr.* 15. *res.* 17. aliique probabiliter putant, non esse irregularem, quia sufficienter Antonius periculum Cæsaris cavit, dum illum cognovit Joanne fortiorem. Confirmari potest ex mox dicendis *n.* 10.

Navarrus, Covar. apud Dian. *l. c.* Jo: Præp. *l. c.* Conin. *de Sacram. d.* 18. *dub.* 8. *n.* 68. Avil. *de cens. p.* 7. *disp.* 6. *sect.* 2. *dub.* 5. *concl.* 4. tamen probabiliter item, aliique putant esse irregularem: quia ipse, idest Antonius, scire debebat, ut scivisse, vel saltem dubitasse præsumitur, in ejusmodi occasionibus solere agnum, ad se defendendum, audaciam leonis induere, quare sola cognitio imbecillitatis Joannis eum excusare non poterit. Excusaretur tamen in foro conscientiæ, si nihil prorsus dubitaret de morte, vel si mandavit, ut Joannes occideretur eminus sclopo, vel sagitta, vel a tergo, ita ut prudenter omne periculum fuisse amotum judicaretur.

8 *Secundus casus.* Antonius mandat Petro, ut occidat Titium Petro æqualem in viribus, vel eidem suadet, ut duellum cum eodem Titio committat. Contingit autem, ut ipse Petrus præter voluntatem, expectationemque Antonii occidatur, eritne Antonius irregularis?

9 Resp. Prima sententia, quæ est Suar. quem citat, sequiturque Castr. *d.* 6. *de cens. p.* 15. §. 2. *n.* 5. citatque item Bonac. & Coninch. affirmat, atque ab hac non esse recedendum, sive speculative, sive in praxi, docet Suarius. Loquitur autem de consilio, sed eadem certe est ratio de mandato, vel similibus. Ratio est, inquit, quia absolute loquendo, tunc vacas rei illicitæ, & ex se periculosæ; quæ enim ratio periculosior tibi esse potest ad mortem, quam æqualem aggredi, vel singulari certamine cum eodem pugnare?

10 Secunda sententia, quæ est Vasq. quem sequitur, citatque G. Hurt. *de irreg. d.* 2. *diff.* 6. *n.* 22. Turr. *de cens. l.* 8. *d.* 62. *dub.* 4. Inclinat Jo: Præp. *q.* 5. *de irreg. n.* 78. Henr *l.* 14. *c.* 16. Delug. *de Just. d.* 19. *n.* 40. *in conscientiæ tantum foro*, negat, saltem in foro conscientiæ, idque, etiamsi probabiliter dubitaverit Antonius, Petrum, mandatarium exponi vitæ periculo. Ratio est, inquit, quia aliud est occidere, vel mandare, ut quis occidatur, aliud exponi quempiam periculo, ut occidatur. Quamvis ergo consilium, seu mandatum de occisione activa, ut ita loquamur, trahat irregularitatem; non tamen irregularitatem trahit consilium, vel mandatum de se exponendo ad periculum, ut occidatur, quia de hoc nullum jus extat, ut inter cæteros notat Jo: Præpositus modo citatus. Sane prior sententia probabilis est, de posteriore judicet Lector.

11 *Tertius casus.* Mandavi tibi, ut occideres Cajum, tu vero occidisti per errorem Sempronium, imputabiturne hoc homicidium umquam casuale mihi?

12 Resp. Id colligetur ex dicendis mox de irregularitate ex homicidio voluntario §. 7. *n.* 29. & §. 8. *n.* 11.

13 Denique in quarto casu amovendus mihi fuit ab amico nimis meticuloso scrupulus, quo timebat, ne dum persuaderet cuidam professionem Indicam ad fidem prædicandam, si hic ab infidelibus esset occisus, ipse amicus reus esset homicidii casualis, atque adeo irregularitatem incurreret.

14 Dixi. Idem ergo multo magis timendum esset illi, qui suaderet fideli, ut fidem custodiens, obsisteret tyranno infideli, unde prævideri facile posset, fidelem esse a tyranno occidendum. Verum, apage a te timor ille; neque enim putandum est cum Covar. *in Clem. Furiosus p.* 2. §. 5. *n.* 6. Ugol. *de irregularitate c.* 16. §. 5. *n.* 1. Ecclesiam velle irregularitate illum mulctare, qui animat, erigitque fideles ad fidem tam gloriose defendendam, vel ad eamdem per exteras nationes Gentium disseminandam. Vide paulo inferius §. 8. *n.* 39.

De dubitante, an suum mandatum, &c. concurrerit ad homicidium, egi superius universaliter *cap.* 5. §. *unico a n.* 11.

§. IV. *De irregularitate ex morte infirmi, præter voluntatem Medicorum, vel assistentium.*

1 HIS universaliter expeditis, remanent tria, de quibus multæ solent dubitationes occurrere, nam propterea fuerunt hic separatim afferenda. Illa autem sunt: Primo, de morte occasione infirmi, de qua in hoc quarto §. Secundo occasione adulterii. Tertio occasione subitaneæ rixæ, de quibus in §. 5. & 6.

Medi-

Medicus Physicus.

2 Medicinam duplicis generis facimus: Physicam vocamus alteram, quæ infirmis sine incisione, vel adustione remedia compartitur. Hæc sane, nec laicis, teste Sayr. *de cens. l. 7. c. 6. n.* 11. nec Clericis, nec Monachis interdicta invenitur in jure. Alteram appellamus Chyrurgicam, quæ scilicet incisione utitur, & adustione, cujusque usus tum Monacho, tum Clerico in Sacris prohibitus est *C. sent. ne Cler. vel Mon.* Hujus autem prohibitionis explicationem pete distinctius a Diana *p. 11. tr. 7. res.* 8.

3 Quoad priorem ergo assero Primo, Medicum Physicum, nec peccare, nec fieri irregularem, si, cum sit arte peritus, infirmis vacat, deque utilibus, noxiisque monet juxta artis canones, præceptaque; quamvis plerisque ex dictis infirmis mors, præter ejus intentionem, accidat. Ita habetur *C. Tua nos de homicidio*, & Ita DD. Panorm. *in c. Tua nos num. 3. de homic.* Sayr. *l. c. n.* 8. Farin. *Frag. V. irreg. n.* 436. Ugol. *de irreg. c. 19. §.* 1. aliique passim docent. Rationem habebis mox *num.* 11.

4 Assero secundo, Eundem Physicum Medicum, si forte ob negligentiam, vel ob imperitiam, vel ob aliud in infirmi curatione contra quintum Decalogi præceptum moraliter peccet, incurrere in irregularitatem, secuta infirmi morte. Patet, quia tunc Medicus causa est mortis, ut iidem, & fuse Gibal. *c. 4. q. 2. a n.* 25. notant. Idem dic de ministris, seu assistentibus huic Medico, si advertant ejus imperitiam, & ipsi cooperentur. Si dubium sit, dixi supra *c.* 5.

5 Inquires primo. Si Medicus curare debeat mulierem prægnantem, incurretne in irregularitatem, si pharmacum illi propinet, vel præcipiat venæ sectionem: quo pacto magnum sit periculum, ne fœtus animatus pereat; cum contra, si hæc non præcipiat, sit simile periculum, ne pereat mater? Fœtum animatum dixi, nam si non sit animatus, jam ex alibi dictis *l. 6. in Decal. c. 2. §. 4. a n.* 1. scimus, ejus interitum non esse irregularitatis causam.

6 Resp. An, & quatenus tunc peccet Medicus, dixi satis *ib.* Nunc autem, quoad irregularitatem, sic breviter statue: Si peccet Medicus juxta *ib.* dicta contra quintum Decalogi præceptum simul incurret in irregularitatem; si non peccet, irregularitatem non incurret. Patet id ex dictis, & confirmabitur, explicabiturque ex mox dicendis *n.* 29.

7 Inquires secundo. Medicus desperato ægroto, concedens dari quoslibet cibos etiam noxios, est ne irregularis, si inde mors vel ejus acceleratio sequatur?

8 Resp. Affirmative, quia tunc graviter peccat: crudelis est enim ea pietas, qua quis citius mortem alicui subire facit. Nihilominus (ut notat ex Galeno Gibal. *de irreg. c. 4. q. 2. num. 27. V. Septimo Medici*) illud est, si non valde lædentia ea vehementer cupientibus cibi-cantur; tunc enim non videtur ex illis cibis timeri prudenter posse mors.

Medicus Chirurgus.

9 Monacho, vel Clerico in Sacris, ut modo dixi, vetita est Chirurgia, unde fit, ut, quia medicina physica non est his interdicta, Sayr. *de cens. l. 7. c. 6 n.* 11. si quis ex ipsis physicam ex arte exerceat, dicatur exercere opus licitum: at si Chirurgiam, dicatur opus illicitum exercere.

10 Ex nostra autem doctrina, per quam diximus irregularitatem nequaquam pendere ab hac prohibitione, nec ab opere illicito quocumque; sed solum ex eo, quod opus, cui quis vacat, sit causa homicidii, sequuntur ea, quæ hic dicam.

11 Assero enim primo: Si Monachus, vel Clericus in Sacris exercens, etiam extra necessitatem, Chirurgiam, incidat, vel adurat ex arte, licet peccet contra dictam prohibitionem; quando tamen non appareret culpa homicidii, non fore irregularem. Ita Coninch. *de Sacram.* 18. *dub. 9. n.* 87. Jo: Præpos. *d. 5. de irreg. d. 10. n.* 86. Diana *l. mox cit.* quamvis præter intentionem accidat infirmi mors, vel ejus acceleratio, vel mutilatio (quæ uno verbo appellare consuevimus deformitatem). Ratio hujus assertionis est, quia irregularitatem non parit mera inobedientia cujuscumque præcepti, sed actio efficiens reatum homicidii, seu deformitatis. Quoniam igitur in casu nostro sufficienter cautum est periculo, dum arte fit operatio, ideo non peccabitur contra quintum Decalogi præceptum, nec consequenter timor aderit incursæ irregularitatis. Quicquid ergo in oppositum dicat Castr. *de cens. disp. 6. p. 15. §. 4 n.* 8. aliique apud Dian. *p. 4. tr. 2 resol.* 14. qui tamen alio in loco nostram sententiam amplectitur. Lege Dianam, *p. 11. tr 7. res.* 8.

12 Confirmatur: quia, quando adustiones illæ, atque similia remedia fiunt ex arte, mors non præsumitur contigisse propter applicationem medicamentorum, sed propter vulneris gravitatem, propter humores graviter peccantes, &c.

13 Assero secundo: Si idem Monachus, vel Clericus in Sacris peccet contra artem, exercens incisionem, vel adustionem, unde sequatur alicujus mors, eum fore irregularem. Patet ex dictis. Idem dic de ministris, seu assistentibus dicto Medico, si videant ejus imperitiam, & ipsi cooperentur, ut in simili dictum est *n.* 4. Si dubium adsit, dixi supra *c. 5. §. unic.*

14 Dices: Si Medicus ex arte operans, secuta infirmi morte nulla irregularitate devincitur, cur Judex ex virtute justitiæ malefactorem capite damnans, ejusdem secuta morte, irregularitatem incurret?

15 Resp. Præter voluntatem Pontificis ita disponentis, illa ratio apte afferri solet, quia Judex mortem malefactoris, licet juste, intendit, & vult, quæ intentio maculare videtur lenitatem, quam Ecclesia suis ministris requirit. At Medicus, & similes, de quibus hic loquimur, nullo modo infirmi mortem, imo potius sanitatem, attendunt. Bon. *de irreg. d. 7. q 4. p 6. n.* 6.

16 Ex dictis solvi possunt duo casus, quos sic proposuit Mol. *tom. 3. d. 75. n.* 3.

Primus: Quidam Sacerdos ingravescente per civitatem peste, ac deficientibus Chirurgis, multorum apostemata, seu bubones, ut vocant, incidit, curavitque ea arte, ac felicitate, ut ex multis centennis hominum, quos vitæ, ac sanitati restituit, duo tantum obierint, fuitne irregularis?

Resp. cum Molina. nequaquam fuisse quia propter epikeiam judicandum est, Sacros Canones tantum virtutis exemplum, bonique publici utilitatem tantam voluisse irregularitate mulctare.

Sed profecto ex nostra doctrina modo allata assentimur Mol. *ib.* Bon. *c. de irreg. disp. 7. q. 4. p. 5. n.* 4. aliisque, sed clariorem rationem afferimus. Nos enim illam reddimus: quia Sacerdos ille ex arte, & cum debitis cautionibus, ac sine ullo peccato, imo cum insigni civitatis exemplo incidit, adussitque.

Secundus casus: Clericus quidam solum venam aperuit infirmo, & eidem secuta est mors; estne Clericus irregularis?

Respondet *ib.* Mol. Dian. *p. 4. tr. 2. res.* 14. nequaquam esse, quia venæ sectio non est Chirurgia, quam canon supracitatus damnat.

19 Sed iterum ajo, me assentiri responsioni: at rationi ideo non assentior, quia venæ sectio est vera pars artis chirurgicæ, unde etiam Clericis est interdicta. Ita Bon. *de irreg d. 7. q. 4. p. 5. n. 5. V. Quarto Clericum* Solida igitur ratio est, quia dum Clericus aperuit ægro venam, ex arte, & omnem apposuit diligentiam, ne damnum ipsi sequeretur, non fuit causa mortis, esto per accidens ea subsecuta fuerit. Quod si non ex arte secuisset, nec periculo mortis præcavisset, eum in irregularitatem incursum fuisse, negabit nemo.

20 Quid si clericus, vel quilibet alius, cum non adsit homo peritus in arte, secet infirmo venam, vel medicamentum eidem porrigat, unde mors deinde sequatur, eritne is irregularis?

21 Resp. Si supponimus, hæc fieri bona fide, vel in necessitate, multo magis, si desperata sit salus ægri, & cua actio, vel medicamentum probabiliter salutem sint allatura, tu non peccas, unde nec in irregularitatem incurris, in quam certe incurreres, si imprudenter, & incaute te gereres, ut constat ex dictis.

22 Hic denique incideret celebris illa quæstio, an Sacerdos, qui non habens aliam aquam, infantem moribundum projecit in puteum, ut illum baptizaret, an, inquam, inciderit in irregularitatem? Verum de hoc casu supra *l. 2. de Bapt. c. 1. § 4.* a nobis dictum est.

Aromatarii, seu Pharmacopola.

23 Hi profecto, si medicamenta effœta vendant pro bonis, unde mors alicui sequatur, irregulares sine dubitatione fiunt, quia tunc morti jam cooperantur. Contra, non est ratio, unde irregulares, si fideliter se gerant, &c. Lege Gibal. *de irreg. cap. 4. q. 2. a num.* 26. Abb. *in c. tua nos n. 4. de Hom.* Ugol. *de irreg. c. 16. §. 3. n.* 1. aliosque.

Infirmarii, seu assistentes ægrotis.

24 Quatuor distingui hac in re eventus possunt. Primus est, quando assistentes advertenter contra præceptum Medici, vel temere aliquid ægro propinat, vel circa illum aliquid gerit, unde mors consequatur, & hic quidem, ut ex se patet, erit irregularis ex delicto. Ita Farin. *frag. p. 2. V. irreg. n. 510. ubi de hac re plura.*

25 Secundus. Quando aliquid gerit circa eundem, intendendo ejus mortem accelerare, quamvis motus misericordia, ne diutius æger in agonia laboret, ut si velis infirmum movere, ut sic citius moriatur, & tunc irregularis eris, secuta morte, idque ex homicidio voluntario, ut merito notat Henr. *l. 14. c. 19. n.* 3. etiamsi id voluerit infirmus, si quidem nec tu, nec ipse estis vitæ domini. Ne ergo consensum præbeas Avilæ *de cens. p. 2. d. 6 sect. 5. fine*, sine fundamento putanti, illud esse homicidium voluntarium a solo Pontifice dispensabile, quod fit ex animo crudeli, non vero, quod ex commiseratione.

26 Tertius casus est, quando sive ex officio, sive ex superioris jussu, sive ex charitate, infirmi custodiam suscepisti, & nihil positive agendo, negative te habes, etiam per culpabilem moraliter negligentiam, unde ipse moriatur, & tunc peccabis quidem, sed ex probabili sententia non evades irregularis, licet evadas ex probabiliore, ut dixi sup. *§. 2. a n.* 37. & dicemus latius *§.* 9.

27 Quartus casus est, quando ea quis circa infirmos bona fide gerit, quæ solent ab infirmariis, ægrorumque assistentibus fieri, & tunc, secuta per accidens morte, non eris irregularis (quidquid aliqui multo scrupulosiores dixerint in oppositum). Ratio est, quia bona fides, & solita officia charitatis non debuerunt tam rigorosa pœna castigari. Adde, hunc non peccare mortaliter, ut certum est, ergo non incurret irregularitatem ex delicto, quæ delictum mortale supponit: sed nec incurret irregularitatem ex defectu lenitatis, quia hanc non incurri, nisi a Ministris Justitiæ, & in bello justo, innuimus supra, & late explicabimus inferius.

28 Hinc ergo, si cibi, potusque aliquid bona fide ægroto præbeas, sive tuo, sive alterius consilio licet inconsulto Medico, si eundem ægrotum in lecto invertas, ut quietiorem situm inveniat, si eundem sublevas, ut cibum v. g. capiat commodius, si ei suadeas deambulatiunculam per cubiculum, ut sese aliquantulum exhilaret, si eundem verbis aliquanto asperioribus reprehendas, ut cibum, vel potionem sumat: si hæc, inquam, vel similia circa infirmum bona fide agas, quamvis accidat, sed accidat præter tuam intentionem, mors, irregularis non eris. De his & similibus lege Sayr. *de cens. l. 7. c. 5. n.* 13. Fill. *tr. 19. c. 10. n. 277. & n.* 278. Reg. *l. 30. tr. 2. c. 9. n.* 101. Dian. *part. 6. tr. 5. res.* 79. Meg. *p. 3. l. 7. c. 1. q. 5. n.* 56. Castr. *de cens. l. 6. p. 16. §. 5 n.* 6. Gibal. *de irreg. c. 4. q. 2. a n.* 25. De dubio in prædictis dixi universaliter supra, *c. 5. §. unic.*

Non Medicus tradens potionem medicatam.

29 Si eam des ad occidendum aliquem, vel ad abortum fœtus animati faciendum, te esse irregularem ex homicidio voluntario, nullus ignorat. At in hoc loco quærimus, quando ad alium finem potionem ejusmodi propinas, vel medicamentum quodpiam confers; sed inde præter intentionem tuam alterius interitus consequitur.

30 Propinare autem potes Primo, ad sanitatem inducendam. Secundo, ad non concipiendam prolem. Tertio, ad eandem concipiendam. Quarto, ad amorem, vel odium excitandum, quod poculum Amatorium appellare solemus.

De primo hactenus dictum est: De cæteris hic aliquid est explicandum.

31 De secundo igitur sic habe: Qui medicamentum dat ad non concipiendum, seu ad fœtum inanimatum ejiciendum, si sequatur inde mors illud sumentis, irregularis per se fiet ille, qui dedit. Ratio est quia ejusmodi medicamenta, quæ sunt causa tanti effectus, præsertim fœtum ejiciendi, cum sint, teste Gibal. *de irreg. l. c. n.* 17. persæpe admodum violenta, timeri semper debent, ne mortem afferant. Per se inquam, unde in foro externo pronunciaberis semper irregularis. At si coram Deo nil periculi mortis prævidisti, nec ullo modo dubitasti, mors sumentis erit tibi vere, & per omnia casualis; quare juxta superius dicta, te in foro conscientiæ irregularem facere non possem.

32 De Tertio, & quarto, hoc est de dantibus medicamentum fœcunditatis, vel amatorium, benignius loqui concedimus: facile enim eos excusamus ab irregularitate, quia hæc medicamenta non solent similis esse violentiæ. Expendendum nihilominus est genus medicamenti. Quod si periculosum est, deque periculo tu subdubitasti, irregularem (si illud sumens moriatur) te omnino facimus, quia tunc causa ejus interitus fuisti. Si ne dubitasti quidem, irregularem te doctrina hactenus explicata non faciet.

33 Prædictis non obstat jus Civile, quod tradentes potionem abortionis, vel medicamentum amatorium morte damnat. Non obstat, inquam, quia id in Legibus civilibus disponitur. At non semper, quod punitur a civilibus Legibus pœna mortis, punitur a jure Canonico pœna irregularitatis. Sic punitur morte peccatum nefandum a jure Civili,

ram Deo non esse nec homicidam, nec irregularem, quamvis in foro externo esses pronunciandus voluntarios homicida.

2 Porro, cum ex homicidio voluntario nasci irregularitatem omnium gravissimam, nemo sit, qui nesciat; solum hic eruot nonnulla explicanda, quæ rem magis, ac magis illustrent: id, quod faciam, figurando varios casus, qui in hac materia solent a Doctori expendi, & in praxi frequenter occurrunt.

PRIMUS CASUS.

Plures graviter eumdem successive vulnerantes.

3 Petrus heri lethifero vulneravit Paulum probabiliter moriturum ex eo vulnere post quatuor, vel quinque dies. Accidit autem, ut ejusdem Pauli inimicus alius supervenerit, nullo communicato consilio cum Petro, & eumdem Paulum confoderit, occideritque, est ne Petrus irregularis?

4 Resp. Cov. *in Clem. si furiosus p. 2. §. 2. nu. 1.* & absolute Petrum irregularem enunciat ex sequenti discursu: Ille, qui est reus homicidii in jure Civili, est etiam reus irregularitatis in jure Canonico: at percutiens aliquem vulnere lethali, ut scilicet eo percussus sit certo moriturus, tenetur in jure Civili reus homicidii; ergo ex jure Canonico tenebitur ut reus irregularitatis. Minor probatur, nam sic habet Textus: *Lita vulneratus, ff. ad l. Aquil. Lege teneri æstimati sunt, non solum, qui ita vulneraßent, ut confestim vita privarent, sed etiam hi, quorum ex vulnere certum esset, aliquem vita excessurum.*

5 Verum omittendo sensum dictæ legis, discursus hic admitti non debet. Patet, quia in jure Canonico dubius de facto homicidii irregularis est, ut toties indicavimus, nunquam vero in jure Civili est puniendus ut homicida. Rursus, si Judex torquendo reum excedat torturæ modum, quo fiat, ut reus moriatur, non punitur a jure Civili pœna homicidii, punitur, teste Henr. *l. 14. c. 14. n. 5.* irregularitate ex delicto a jure Canonico. Præterea dans poculum, seu venenum sterilitatis, ut homicida punitur a jure Civili, non autem punitur irregularitate a jure Canonico, ut notat Glossa, aliique. Denique, si quis lethaliter aliquem vulneret, vulneratus autem per miraculum non moriatur, irregularis non erit. Ita Coninch. *de Sacr. disp. 18. dub. 8. n. 60.* Jo: Præp. *3. p. q. 5. de irreg. dub. 8. n. 60.* quia vulneratio mortem actu non intulit, erit tamen plectendus ut homicida.

6 Nos igitur sic expeditius ad propositum casum respondemus, vel secundus percussor ita percussit, ut statim Paulus, qui a primo percussor vulneratus fuerat, mortuus sit ex percussione secunda, & tunc dico, Petrum primum percussorem irregularem non esse. Ratio mihi manifesta est, quia tunc nullo modo mors secuta est ex vi vulneris illati ab ipso Petro. Erit igitur tunc solus secundus percussor irregularis. At vero, si non statim sit mortuus, sed ex intervallo, post aliquod scilicet tempus ab accepto utroque vulnere; dico, Petrum, ut etiam secundum percussorem, esse irregulares. Ratio item mihi est manifesta, quia tunc mors non solum sequitur ex hoc secundo vulnere, verum etiam ex primo; duo enim vulnera lethalia actione communi concurrunt ad eandem mortem inferendam, vel certe accelerandam.

7 Quod si fingas casum rarissimum, quo certus sis, mortem ex intervallo secutam a solo secundo vulnere accidisse, libens dabo secundum tantummodo percussorem esse irregularem. Certus, inquam, sis: nam, si adsit dubium, ex cujus vulnere percussus occubuerit, uterque erit irregularis, propter doctrinam toties ex *C. significasti 5. de Homic.* replicatam, quemlibet debere, ut irregularem in facto dubii homicidii se gerere.

SECUNDUS CASUS.

Plures eundem leviter vulnerantes.

8 Titius, Cajus, Sempronius, sive mutuo consilio, sive separatim vulneraverunt Antonium, singuli leviter. Sed Antonius, sive obsebrim ex dictis vulneribus supervenientem, sive ex multo sanguine ex iisdem vulneribus, licet levibus, effuso, diem sum obiit. Omnes ne sunt irregulares?

9 Resp. Omnes, ut Suar. *de cens. d. 45. sect. 3. n. 9.* Sayr. *de cens. l. 7. c. 4. n. 14.* Jo: Præp. *q. 5. de irreg. dub. 8. n. 59.* quia certum est, omnes vulnerasse, & certum est ex illis vulneribus, veluti agmine facto, ex multis concausis, Antonium fuisse interemptum.

TERTIUS CASUS.

Plures, qua graviter vulnerantes, qua leviter.

10 Plures aggredientes Antonium, illum vulnerant, partim graviter, partim leviter, cum appareat unum, vel alterum fuisse vulnus lethale; non apparet tamen a quo illud processit. Suntne irregulares omnes?

11 Resp. Omnes pari modo esse irregulares, quia omnes pariter sunt dubii de facto Homicidii.

12 Quid, si Titius unus ex his est certus non inflixisse lethale vulnus. Resp. Si aggressio fuit ex compacto cum aliis, vel eis auxilium Titius præbuit ad occidendum, erit & ipse Titius irregularis, si quidem audacior ex comitatu factus est ille, qui lethaliter percussit. At, si hæc absuerint, & certus sis, te nullo modo concurrisse ad mortem, non est caput, unde dicaris irregularis. Dico (nullo modo) nam cæterum, ut *n. 6. & 7.* dixi, communiter mors sequitur ex actione communi omnium vulnerum. Quare si tu aliquo tandem modo, licet leviter, vulnerasti, irregularitatem non effugisti. Relege ibi dicta.

QUARTUS CASUS.

Quando leve vulnus causa est, ut alter graviter feriat.

13 Ego leviter Petrum vulneravi, sed deinde graviter eundem vulneravit superveniens Titius ex eo, quod Petrus a meo vulnere debilitatus fugere nec potuit, nec se a Titio defendere, ero ne irregularis, quandoquidem jam Titius mortuus est?

Resp. Si nullum commune consilium cum Titio habuisti de Petro vulnerando nec de eodem Titio superventuro cogitasti, vel ullo modo dubitasti, reus irregularitatis non eris, quia omnino præter opinionem, consensumque tuum factum est homicidium. At, si communicato consilio, eris, ut patet ex dictis: ut etiam eris, si, quamvis, nec communicato consilio, nec morte directe intenta, prævidisti tamen, sed non periculum præcavisti, vel si præcaveri non poterat, ab opere non destitisti, ut etiam ex totles dictis patet. Lege Conin. *de Sacr. d. 18. dub. 8. n. 70.* Sayr. *l. c. n. 15.* Fac. *Frag. p. 2. V. Irreg. n. 454.* aliosque. Adverte, hic etiam locum habere doctrinam *n. 6. & 7.* allatam, puta, an statim, an ex intervallo Petrus obierit.

QUINTUS CASUS.

Quando levi vulneri supervenit alia mortis causa.

14 Egoidem, qui Petrum leviter, seu certe non lethaliter vulneravi, jam nunc certo scio, ipsum Petrum diem suum obiisse, ex imperitia, vel malitia medici, vel ex ipsius Petri intemperantia (quod certe, non nisi ab experto omnibus conjecturis expensis, definiri posse non ignoro) sumne ego irregularis?

Resp. Tuum vulnus potuit esse non lethale, & ejus generis, ut facili negotio, nulla, vel satis modica curatione sanari potuerit. Sane tunc ne te habeas pro irregulari, quia sic tota causa mortis fuit a medico, vel ab ipso infirmo. Ita Dian. *p. 4. tr. 2. ref. 10.* Castr. *de cens. disp. 6. p. 15. §. 5. n. 5.* citans Lessium, G. Hurt. Suar. Coninch. At si dictum vulnus fuit ejus generis, ut diligenti curatione opus fuerit, ut sanaretur, ego cum aliis te habeo pro irregulari, quia quamvis periculum mortis augeatur cursu temporis, vel ob aliam rationem dictam a medico, vel infirmo: tamen regulariter tunc præsumi, seu censeri debet, ipsum tuum vulnus simul cum prædicta alia causa, communi actione, mortem vulnerato attulisse. Dixi (regulariter) nam secus, idem dic, quod modo in simili dictum est *n. 7.*

SEXTUS CASUS.

Dans vel vendens arma, vel similia.

16 Titius vendit, vel præbet arma, equum, socios, victualia Cajo, volenti quempiam occidere, eritne, eo occiso, non solum Cajus, verum etiam Titius irregularis?

17 Resp. Cum necessaria distinctione. Si hæc præbeat ad finem occidendi, etiamsi sine illis Cajus iturus esset ad hominem illum occidendum, imo etiamsi illis usus non esset, sed tamen ex illis audacior fuit & promptior ad occisionem patrandam, irregularis erit etiam Titius, quia jam est causa homicidii voluntarii. At si præbuit, nihil mali intendens, & nihil de illa occisione sciens, nihilque suspicans, nullo modo erit irregularis, quia tunc nulla ratione ipse concurrit ad occisionem. Quid si suspicans, at non intendens? Dicam mox *n. 20.*

18 Ex dictis fit, ut irregularis fit etiam prædictus Titius, si solum dederit arma defensiva, galeam, clypeum, loricam, nam semper ex illis fit audacior homo ad ejusmodi prava facinora. Ita Bon. *de cens. d. 7. q. 4. p. 8. n. 35.* aliique apud Dian. *p. 4. tr. 2. ref. 11.* Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 8. n. 32.* cui adhæret Gibal. *de irreg. c. 4. q. 2. n. 21.* docet solum tunc Titium prædictum fore irregularem, quando præbendo Cajo arma, intendit homicidium alterius, secus non item: cum enim (inquit) his possit Cajus bene, vel male uti, imputabitur mors non Titio, sed uni Cajo. Verum non est audiendus, nam ratio ducta a securitate, quam concipit Cajus, nimis clare ostendit, imputari etiam homicidium ipsi Titio securitatem præbenti.

19 Contra, ex iisdem dictis fit, ut, si arma, vel quæcumque alia data Cajo nihil prorsus concurrant ad occisionem, nec animosiorem illum reddant, nec alio ullomodo Cajum adjuvent, sit, inquam, ut nullum sit caput, cur debeat Titius irregularitate puniri.

20 Prædicta illustrabit sequens casus de sciente, non tamen intendente. Petrus a me mercatore gladiorum, scloporum, medicamentorum, vel similium, quibus quis uti potest bene, vel male, emit gladium, vel medicamentum violentum, ut aliquem occidat, idque ego prævideo, sed non intendo, sumne irregularis, si re ipsa sequatur occisio? (Sed non intendo) dixi, nam, si intendo, me esse irregularem, jam ex dictis scio.

21 Resp. Si tu prævides, vel suspicaris, Petrum emere gladium vel medicamentum illud ad aliquem determinate occidendum v. g. ad occidendum suum inimicum, vel uxorem suam deprehensam forte in adulterio non possum te, teste Sayr. *l. 7. c. 4.* excusare ab homicidio, & ab irregularitate, quicquid excuset Hurt. *l. c.* Leand. *de irreg. d. 10. q. 82.* debebas enim non vendere, ne homicidæ contra justitiam (nec solum contra charitatem, ut putat Hurtadus) cooperareris. At si solum prævideas, vel suspiceris, Petrum emere gladium ad occidendum indeterminate, ut esset, si emeret v. g. ad bellum injustum committendum, non videris tu esse causa proxima occisionis forte secuturæ; in illa enim tanta indeterminatione occisionis potes probabiliter tibi persuadere a gladio a te vendito nullum fuisse injuste occisum. Dixi ad bellum injustum) nam ad bellum justum, cum nullo modo tunc pecces, non eris irregularis.

22 Si indeterminatio sit modica, ut si prævideres, ementem a te gladium velle occidere aliquem ex suis inimicis, valde dubito de tua irregularitate, quia videris tunc esse causa proxima, quicquid in contrarium colligatur ex Hurtado *loc. cit.*

23 Si tu compellas Mercatorem, ut vendat gladium v. g. dicto Petro volenti occidere dictam v. g. uxorem, te esse irregularem secuta uxoris morte, non vero mercatorem P. Prates *in manusc. de irreg. d. 4. c. 4. n. 17. fol. 461.* quia tunc totus mortalitatis concursus, seu moralis causa occisionis refunditur in te cogentem, non vero in mercatorem coactum. Hæc doctrina sic absolute prolata difficilis est; nisi coactio tanta sit, ut mercator ad vitandam v. g. mortem suam, vel grave damnum cogatur vendere: tunc enim sicuti excusatur a peccato cooperationis homicidii a Petro patrandi, ita & ab irregularitate; at si tanta non sit coactio, sed sit metus levis mali, non effugiet irregularitatem, ut dixi *c. 4. §. 4. n. 12.*

SEPTIMUS CASUS.

Pænitentem mortis causam dedisse.

24 Venenum propinavi meo adversario, vel alium lethaliter vulneravi: sed antequam is moreretur, valde me per contritionem pœnituit facti, imo antidota, & medicamenta diligentissime adhibui, ut mortem effugeret; mortuus est tamen; sumne irregularis?

25 Resp. utique es, quia ejusmodi pœnitentia coram Deo tuam delevit culpam, non vero abstulit dispositionem Ecclesiæ, volentis homicidas ab altari repellere. Lege Suar. *de cens. d. 44. sect. 3. n. 5.* Coninch. *d. 18. dub. 8. n. 65.* Fill. *tr. 20. c. 1. n. 25.* aliosque.

OCTAVUS CASUS.

Associantes occidentem, &c.

26 Auxilium præbui, astiti, associavi eum, qui inimicum interfecit: Sumne irregularis?

Resp. Si auxilium, assistentia, associatio non est causa efficax, & propinqua occisionis, non inducit irregularitatem: si sit efficax, & propinqua, sane inducit. Posterioris modi erit, quando homicida sine eo auxilio non occidisset, vel non tam celeriter, vel non tam audacter, vel non tam secure, nam, si nihil horum, modi erit prioris.

27 Atque hinc fit, ut, si tu adsis in rixa, qua tuus amicus rixatur cum suo adversario, sed nesciatur id a tuo dicto amico, cum tua præsentia nihil addat, ut supponimus, nihil de irregularitatis pœna tibi timendum erit, si ille suum adversarium interficiat. Contra ut vult Sayr. *de cens. l. 7. c. 4. n. 11.* Jo: Præp. *d. 5. de irreg. dub. 8. n. 65.* Ugol. *de irreg. c. 17. §. 1.* fi te ostendas, unde aliquid animi addatur amico rixanti, quis tunc ab irregularitate te liberabit?

28 Illud, quod docet Henr. Avila, Nav. citati a Dian. *part. 4. tr. 2. ref. 17.* cum aliis approbare non valeo. Si pater, inquit, associet filium rixantem ad finem, ne filius periclitetur, non erit pater irregularis, si filius aliquem occidat, quia tunc pater operam dat rei licitæ id, inquam approbare, non valeo. Ita Jo: Præp. *loc. cit.* dum enim filius rixans videt præsentem patrem, non potest ab ejus præsentia non audacior

audacior fieri, atque adeo opera hæc patris non potest non fieri illicita in materia Justitiæ. Idem dico de amico, idemque de famulo associantibus, nisi hi essent adeo debiles, sive senes, sive pueri, ut clare appareat, associationem esse ad obsequia non facientia ad rixam.

NONUS CASUS.

Occidens unum pro altero.

29 De hoc ita *l. 6. in Dec. c. 4. §. 3. n. 35.* docui. Qui dicunt homicidium unius Clerici pro alio parere excommunicationem, dicunt & parere irregularitatem ex delicto; jam enim tunc voluit homo occidere hominem. At qui negant parere excommunicationem, negant parere irregularitatem. Ita colligitur ex Fragoso *de Rep. Christ. tom. 2. l. 1. d. 2. n. 36. &c.*

Et paulo post. Sane Farin. *in 4. tit. declarat. fol. 41. col. 1. fine*, & assertor a Fragoso apud Dian. *p. 9. tr. 4. res. 31. fine*, affert declarationem Cardinalium, quod mandans occidere Petrum, si mandatarius occidat Joannem, non incurrit mandans in irregularitatem. At certe par videtur ratio in casu nostro. Utraque sententia probabilitatis fines videtur attingere.

30 Hæc ibi docui. Adde nunc illud: Si quis cognovit, vel dubitavit, aliquo loco latere hominem quempiam, nesciens esse hunc, vel illum, nec sufficienter cavit, ne homo occideretur, & tamen occidit, irregularem eum fore per omnes, notat Castr. *de cens. d. 6. p. 15. §. 5. n. 4.* quia tunc jam is voluit hominem occidere de facto occidit: non ita fuit in præcedente casu, in eo enim occidens volebat interficere Petrum determinate, non vero hominem quemcumque. Cum ergo Petrum non interfecerit, interfecerit autem protius sine ulla deliberatione Paulum, non est mirum, si probabile esse diximus, occidentem tunc excusari ab irregularitate.

§. VIII. *De irregularitate ex homicidio voluntario commisso moraliter idest orto ex consilio, mandato, &c.*

1 SI mandes homicidium fieri, vel ad illud consilium des, horteris, suadeas, moneas, consentias, uno verbo quomodocumque moraliter cooperetis, unde occisio aliqua sequatur, eris sine dubitatione irregularis ex homicidio per concursum positivum a te directe, & voluntarie commissum (de casuali enim dictum est supra §. 3.) Ratio est expressus Textus, C. *Sicuti dignum §. Illi, ibique Doctores*, extendens irregularitatem ex homicidio ad cooperantes ad illud.

2 Hinc, si Titio affecto injuria dicas: *Vere leges nobilium statuerunt, imminui existimationem viri ingenui, nisi ultione deleatur injuria.* Si mulieri referenti, se ex te concepisse, tu ipsam doceas, hoc, vel illo pharmaco solere expelli fœtum animatum, si Antonio mandanti occisionem sui adversarii, tu eum instruas de modo, quo possit adversarius imparatus, vel occulte, vel per insidias occidi. Hinc, inquam, fit, ut secuta ex vi prædictorum verborum occisione, tu in irregularitatem incidas; prædictis enim loquendi modis moralis causa homicidii es.

3 Quæres Primo: Si cui v. g. Titio, consilium, mandatum, consensum, &c. dem, ut Petrum occidat, quia v. g. me dictus Petrus gravi affecit injuria. Sed deinde dictus Titius affectus simili gravi injuria ab eodem Petro, Petrum occidat, ero etiam ego irregularis.

4 Resp. Non eris, si tuus consensus nihil operatus est; eris, si concausa fuit cum Titio, vel ad occisionem patrandam, vel ad patrandam promptius, & obstinatius. Patet ex dictis. An autem fueras concausa, ex circumstantiis est a prudenti colligendum. Quid, si id dubium fuerit? Resp. De hoc dixi *c. 5. §. unic.*

5 Quæres Secundo, ita Cæsar ex meo consilio, mandato, consensu, &c. occidit Brutum ut, si ego occisionem non suasissem, certo suasisset alius, egone irregularis ero?

Resp. Quicquid sit, quoad alios effectus, certe loquendo de irregularitate per hoc, quod alius suasisset, non effugere potes irregularitatem, quia tunc de facto moraliter ad occisionem concurristi. Et sicuti, si tu aliquem physice occideres, quem etiam, te non occidente, occideret alius, non vitares irregularitatem, ita si moraliter occidisti.

De Irregularitate ex mandato.

6 Percurramus separatim, & in particulari cooperationem ex mandato, & ex consilio, quæ sunt præcipua capita positivi concursus moralis: juxta horum doctrinam facile judicium feres de aliis capitibus monitionis, suasionis, exhortationis, &c. nisi etiam velimus dicere, & forte ita est, omnem moralem concursum ad alterum ex his duobus reduci. Cum enim in eo differat mandatum a consilio, quod mandatum datur in gratiam mandantis, consilium vero in gratiam ejus, cui consilium præbetur, si moneas, suadeas, roges, consentias, &c. ut fiat homicidium in tuum commodum, dicetur illud fieri ex tuo mandato, si eadem facias, ut fiat homicidium in commodum alterius, fieri illud dicetur ex tuo consilio. Scite id confirmat his verbis Bartolus l. non solum §. Si mand. meo n. 5. ff. de injur. *Mandator dicitur ille, qui mandat delictum committi propter ipsum mandantem, & ad satisfactionem voluntatis suæ. Persuasor dicitur ille, qui persuadet alicui propter ipsum, cui fit persuasio, & ideo non curo, quibus verbis utatur; sive dicat mando, rogo, sive quibuscumque verbis.* Hæc Bartolus.

7 Jam vero de mandato hic loquentes, secernamus quatuor certa ab incertis item quatuor; sed præterea ne omittas relegere, quæ *sup. §. 3.* de concursu morali ad homicidium casuale prolata sunt: multa enim ibi dicta ad ea, quæ hic disputantur, maxime faciunt.

8 Certum est Primo, te fore irregularem, etiamsi mandatarius non servet modum, quem tu præscripsisti in occisione facienda. Jussisti, v. gr. occidi tuum inimicum in agro, media sclopi explosione, vel ex veneno, tali, vel tali die. Ille vero occidit domi, gladio, alia die. Ratio est manifesta, quia tua jussio substantiam posuit mortis.

9 Certum est Secundo, si mandatum sufficienter revocasti, & revocatio innotuit mandatario; ipse autem nihilominus occidit, te non esse irregularem, quia revocato mandato, quod sciat mandatarius; nihil tui consensus in ipso remanet. Idque verum censeo, etiamsi ficte, & solis verbis, sed tamen sufficientibus, revocasti. Quando enim ejusmodi fictio non innotescit mandatario (ut semper hic supponendum est) ipsa verba externa satis sunt apta ad extinguendum tuum mandatum. Si revocatio tui mandati non perveniat ad mandatarium, te fore irregularem, ne sit dubium, quia tunc tuum mandatum remanens in mandatario, causa est mortis alterius.

10 Certum est Tertio, te non fore irregularem, si constet mandatarium ex tua jussione nec fuisse motum ad occisionem patrandam, nec factum esse animosiorem, securiorem, &c. sed prorsus eodem modo, ac si tu non mandasses, occidit. Patet ex dictis. Et docet cum multis Gibal. *de cens. disp. 5. q. 3. n. 21.* Si non constet, sed sit dubium dixi *sup. c. 5. §. 1.*

11 Certum est quarto, te non fore irregularem, si mandasti ut occideretur Petrus, mandatarius autem per errorem occidit Paulum, quia in occisione Pauli, tu nullum consensum præbuisti. Ita declaratum fuisse a sacra Congregatione notavi *sup. §. 7. n. 29.*

Ignorantia, quod mandatum fuerit exceptum.

12 Jam incertum est primo, an sim irregularis, si mandavi tibi, ut homicidium committeres, sed nescio, an tu hoc meum mandatum exceperis, an non, sed respueris: occidisti enim nullo dato signo mandati excepti, vel repulsi. Quare ego nescio, an tu ex meo mandato, an ex tua voluntate hominem interfeceris.

Resp. Te esse irregularem, quia, dum mandasti homicidium, jam suspicatus es de illo, & tamen non sufficienter illud cavisti, dum mandatum non revocasti, ut debebas. Quare teneris de mandato, nam semper de mandato quis tenetur, quando re integra, illud expresse, vel tacite non revocat. Ita Nav. *in sum. c. 27. n. 23.* & Jo. Præp. *q. 5. de irreg. dub. 8. n. 63.*

13 Quod si mandatarius post multum tempus, ex nova causa, independenter a tuo mandato occideret, vel occideret postquam in amicitiam tu cum adversario rediisti, non est mirum, te non fore tunc irregularem, quia per illud longum tempus, cum causa nova, vel per novam illam amicitiam a mandatario cognitam, non præsumitur occisio facta ex tuo mandato, & per illam reconciliationem revocatum tacite censetur tuum dictum mandatum fuisse.

Mandatarius respuens, sed postea excipiens mandatum.

14 Incertum est secundo. An, si mandatarius respuat tuum acceptare mandatum circa tui inimici occisionem: deinde vero, te prorsus nesciente, mutato animo illud acceptans, tuum inimicum occidat, an inquam, tu sis irregularis?

15 Resp. Si tu, audita repulsa, sufficienter mandatum revocasti, dicens v. g. Ne ergo in hoc negotio te commisceas. Ne contra adversarium meum aliquid agas, &c. jam tu ex ejusmodi sufficienter revocatione liber eris mandati, atque adeo irregularitatis. Si vero sufficienter non revocasti, dicens v. g. Jam te video minus animosum, inveniam alium animosiorem, &c. tunc mandati reus eris, & irregularis, utpote, qui mandatum sufficienter non revocaveris.

16 Si denique nihil dixisti, nec ullum dedisti signum; quo repulsam acceptare visus fueris, dico, te esse irregularem, quia, ex illo tuo silentio non censetur sufficienter revocatum esse mandatum; licet enim, qui tacet, consentire videatur; unde ut tacens visus fueris consentire repulsæ, atque adeo illam acceptasse; non tamen propterea mandatum illud tuum extinctum fuit; perseveravit enim in mandatario, ex quo mandato occisio, ut hic supponimus, deinde consecuta est. Ita colligo ex Suar. *de censur. d. 44. sect. 3. n. 9.* Majol. *de irreg. lib. 5. cap. 48. §. 2. n. 3.* Sayr. *de cens. l. 7. c. 2. n. 15.* aliisque.

Mandans sui mandati pœnitens.

17 Incertum est tertio de eo, quem sui mandati pœnituit, Ego v. g. jussi occidi Petrum, sed, re integra, me valde hujus pœnituit jussionis, etiam facta Sacramentali Confessione talis delicti: quia tamen admonere non potui mandatarium longe a me distantem, contigit, ut occisio patrata ab ipso fuerit ex vi mandati. Inquiro; an sim ergo irregularis?

18 Resp. Affirmative, quia non attenditur, ut alibi dixi, ad statum gratiæ, quem forte nunc habes, sed ad causam homicidii, quam dedisti v. g. propinando venenum; At hic, per mandatum, licet sine tua præsenti culpa non retractatum, jam dedisti causam, &c. Ita Communiter Doctores, ut Suar. *de cens. d. 44. sect. 3. n. 3.* & Less. *l. 2. c. 13. dub. 3. n. 17.* quidem notat, te in hoc casu incursurum in excommunicationem, si forte occisus fuit Clericus, quamvis per pœnitentiam inveniaris in statu gratiæ; sicut etiam incurris in obligationem restitutionis, si quæ debetur ex tali homicidio.

19 Prates *in manual. de irreg. d. 4. c. 2. §. 1. n. 12.* hanc Lessii doctrinam renuit admittere; agnoscit enim in hoc casu discrimen; siquidem concedit, deberi restitutionem, & incurri irregularitatem a te, quamvis contrito, & in statu gratiæ; at non incurri dictam excommunicationem, quia non potest intelligere, qua ratione Ecclesia velit excommunicare, seu privare communione Sanctorum illum, qui est Dei amicus. Sicuti ergo (ait) non adhæreris excommunicatione, si invenireris jam beatus in Cœlis, propter illam causam, puta, quia es extra statum viatoris; ita in præsenti casu, propter amicitiam, quam habes cum Deo, es incapax excommunicationis.

20 Verum cum aliis Doctoribus, ut Bonac. *de irreg. d. 7. q. 4. p. 8. n. 15.* Graff. *de effectib. Cler. effect. 9. n. 30.* Sayr. *de cens. l. 3. c. 26. n. 23.* Sylv. *Vers. Excom. 6. n. 5.* Salas *2. 2. q. 20. tr. 7. d. 6. sect. 8. n. 57.* judico, nullum agnoscendum discrimen, dicendumque te in prædicto casu, & obligationem restituendi, & irregularitatem, & excommunicationem contrahere. Ratio est quia ad terrorem aliorum, ut in simili, me, *l. 2. opusc. de Sacr. Miss. res. 2. §. 4. n. 6.* dixisse memini, punire, quasi invita constringitur Mater Ecclesia, etiam amicos, ac sibi per charitatem unitos, quando punitioni causam dederunt.

21 Ad illud, quod non potest intelligere Prates, adverto plores effectus excommunicationis, ut diximus in ejus tractatione, inter quos est privatio suffragiorum Ecclesiæ, prohibitio non recipiendi, nec ministrandi Sacramenta, non communicandi in humanis, & divinis cum fidelibus, &c. Dico igitur, quoad privationem suffragiorum Ecclesiæ, mihi videri probabilius excommunicatum contritum, de quo loquimur, dictis suffragiis privari, suffragiis, inquam, nomine Ecclesiæ factis, *ut l. 2. de Sacr. Miss. l. c.* explicuimus, nam debemus hic abstrahere ab ea quæstione, in quonam consistat communicatio Sanctorum, de qua in Symbolo fidei mentio fit. At etiam, ut *ib.* dixi, est probabile, non privari. Quare in hoc peculiari effectu non multum repugno contra Pratem. Verum quoad effectus excommunicationis externos, puta non recipiendi, nec ministrandi Sacramenta, non communicandi in humanis, & divinis, non participandi sepulturam Ecclesiasticam, &c. non audeo dicere, esse probabile, excommunicatum contritum iis non affici: sic enim facile eluderetur vis excommunicationis, cum quilibet facile se esse contritum persuadere posset, & sic se prædictis actionibus commiscere. Lege Salas *l. c.*

Pertinacia Mandatarii nolentis acceptare revocationem mandati.

22 Incertum est quarto de eo casu, in quo intercidit pertinacia mandatarii. Ego v. g. mandavi Titio, ut occideret Cajum adversarium meum, sed deinde disertis verbis revocavi ejusmodi mandatum, prohibendo expresse, ne Titius Cajum interimeret; is tamen in sua pertinacia persistens, ad occisionem, me quidem sciente, sed non consentiente, processit: erone ego irregularis?

23 Resp. Te irregularem nonnulli, ut Suar. *de cens. d. 45 sect. 4. n. 5.* Turr. *l. 9. de Cens. disp. 63. dub. 3.* G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 6. n. 4.* Cornejus apud Dian. *p. 4. tr. 2. res. 14.* pronuntiant, si id sciendo non admoneas Cajum de suo periculo, cum possis, saltem per alium,

quia

dari occideret Cajus. Verum puto cum aliis, ut Henr. *l. 14. c. 16. n. 2.* Sayr. *l. 7. c. 2. n.* 14. dicente, hanc sententiam esse communem, Avil. *p. 7. disp. 6. sect. 2. dub. 4. concl.* 3. Dian. *l. c.* Farin. *Frag. p. 2. V. irreg. n.* 558. *&* 579. Less. *lib. 2. c. 13. dub.* 3. *n.* 18. Villal. *tr. 21. diff. 20. n.* 7. Ugol. *de irr. c. 15. §. 5.* te non fore irregularem, quia in tanta pertinacia mandatarii, negandum est, occisionem fuisse secutam ex vi tui mandati; secuta enim est ex obstinata voluntate mandatarii, solum remote, & accidentaliter te habente. Vide, quæ dicam mox *n.* 34 Quare licet in te adsit obligatio charitatis, ut, si possis sine tuo magno periculo, Cajum admonere per fidum hominem, & juxta leges prudentiæ, & veluti in genere, ne, contra, Cajus occidat Titium, vel quid simile damnum eveniat; tamen, quia ad id non obligaris ex justitia; jam enim mandatum sufficienter ex parte tua revocasti, sed solum, si non admoneas, pecces contra charitatem, non eris tamen irregularis, ut supra de peccante solum contra charitatem, universaliter dictum est.

Quatuor casus similes prædicto.

24 Prædicto casui videtur affinis ille, quo mandans revocat quidem serio mandatum, sed mandatarius putans mandantem non loqui serio, & ex animo, adhuc occidit hominem ex vi mandati, quod perseverare ipse putat. Affinis etiam est ille, quo mandatarius acceptat revocationem; sed deinde oblitus talis revocationis hominem occidit ex vi mandati accepti ante revocationem. Affinis est & ille, quo mandans pœnitentia ductus sui mandati, non potest propter distantiam v. g. admonere mandatarium de revocatione, potuit tamen admonere ipsum occidendum, ut sibi caveat, & tamen non admonet. Affinis est & ille, quo mandatarius propter distractionem mentis, vel aliud, non percipit revocationem mandantis.

25 Delugo *d. 19. de Just. a n.* 25. ait sibi videri in his quatuor casibus, secuta alterius morte, incurri a mandante obligationem restitutionis, unde colligi posset, eum sentire, incurri etiam irregularitatem, siquidem eadem culpa contra Justitiam in homicidio parit utrumque onus, & restitutionis, & irregularitatis. Et quidem ita mihi videtur, quia, in omnibus his prædictis casibus, alterius occisio a tuo tandem mandato consequitur.

De Irregularitate ex consilio, seu suasione.

26 Multa, quæ in hac materia ad mandatum pertinent, pertinent ad consilium, & quæ ad hoc, ad illud: ut propterea eadem doctrina proportionaliter sit mutuo utrisque commodanda, sed adhuc sunt addenda, quæ sequuntur,

Suadeo, ut alio modo ac volebas, occidas.

27 Suadeo tibi, ut interficias Antonium alio modo, quam illo, quo intendebas. Intendebas enim gladio, ego suasi, ut faceres veneno, vel contra; reus ne sum irregularitatis secuta Antonii morte?

28 Resp. esse distinguendum; Si enim modus a te propositus facit occisionem celeriorem, vel occidentem reddit animosiorem, non effugis irregularitatem: Si hæc, vel similia non adsint, effugies. Ratio est, quia irregularitas solum incurritur, quando concurrit actio, seu suasio ad ipsam substantiam occisionis, vel ad ejusmodi accelerationem.

29 Quare, si tibi suadeam, ut fiat occisio diverso quidem modo, quo volebas, sed qui non afferat occisionem celeriorem, nec te faciat audaciorem, non video, unde irregularitas mihi oriri in dicta suppositione possit.

Hinc, si tibi quis suadeat, ut occidas cras, quem volebas omnino hodie, non incurret irregularitatem. Lege Diana *p. 11. tr. 8. res.* 42. quia sic potius conservat pro aliquo tempore vitam alterius, quam aufert, posito semper quod mors crastina non inferatur animosius ex illius consilio, quam inferretur hodie.

30 Quid si suadeam, ut occidas, mitiore morte, quæ sit celerior? Volebas v. g. occidere maleficio gravia tormenta afferente per annos: ego suasi, ut gladio occideres statim. Volebas conscindere paulatim singula membra, ego suasi, ut occideres unico vulnere præcordiorum &c.

31 Resp. Si id motus charitate facias, te reum irregularitatis facere non audeo, quia pia Mater Ecclesia non videtur velle, tam acri pœna punire consilium de minori malo, quod, *ut l. 5. in Dec c.* 1. *§. 4. a n.* 6. diximus, bonum quid est. Relege locum, ubi monuimus, quamvis non possis cooperari adjuvando malefactorem ad ipsum minus malum, ad v. g. verberationem loco occisionis; posse tamen suadere, ut potius quis verberet suum inimicum, quam ut occidat. Confirmatur, quia passim Doctores, ut Suar. *de cens. d. 45. sect. 3. n. 2. & 3.* Avil. *de cens. p. 7. d. 6. sect. 2. d. 3. concl.* 1. Sayr. *de cens. l. 7. c. 3. n.* 13. Dian. *p. 4. tr. 2. res.* 18. *fine*, propter dictam rationem asserunt, non incurrere nec excommunicationem, nec irregularitatem eum, qui suadet volenti occidere Clericum, ut potius eum verberet, vel ut potius mutilet. Ita igitur in casu nostro.

32 Si vero suades malo fine, ut esset v. g. quia vis, quantocius potes, tuum inimicum extingui; vel occisi hæreditate potiri, &c. te irregularem facio, quia usui tibi esse non potest excusatio ducta ab intentione piæ Matris Ecclesiæ jam dicta.

33 Si denique id suadeas motus fine indifferenti, v. g. ne is qui occidit, incidat in manus judicum, vel quid simile, non audeo te immunem ab irregularitate pronunciare, quia non audeo interpretari, ad hunc etiam casum se extendere prædictam piæ Matris Ecclesiæ intentionem.

Pertinacia nolentis acceptare revocationem consilii.

34 Suasi tibi multis usus rationibus, ut interficeres Antonium, sed deinde revocavi, omni, quo potui, conatu, hoc consilium, rationes, quibus innitebatur consilium, infirmando: Tu vero animo obfirmato retinens mente rationes, quas proposueram, nunc mihi non aquiescis, sed hominem occidis; Erone ego irregularis?

Resp. Id diserte explicui *l. 6. in Dec. c. 4. §. 5. n. 3. & 4.* Adde non fore doceri cum multis a Gib. *de cens. d. 5. q. 3. n.* 16. judicans utrumque probabile, puta te fore, teque non fore irregularem.

Consilium de non appellando.

35 Quidam damnatus ad mortem intendebat ad superiorem Judicem appellare: ego autem illi per meum consilium suasi, ne appellaret, unde ipse saltem citius, quam si appellasset, mortem subjit; Sum ne ego irregularis?

36 Resp. Te irregularitatis damnat Henr. Sayr. Cornejo, Gibalin. Dian. apud Leandrum *tr. 2. d. 7. de irreg. q.* 35. Ipse tamen Leander distinguit: si tu ex ministris Justitiæ es v. g. Judex, Capitaneus, &c. incurris irregularitatem ex defectu lenitatis: si vero persona es privata, v. g. Confessarius, Theologus, &c. non incurris. Ratio est, inquit, quia ministri solum Justitiæ incidunt in irregularitatem ex defectu lenitatis, eo modo, quo etiam nos aliquanto post explicabimus: irregularitatem autem ex delicto solum incurrunt ii, qui delinquunt, occidendo, vel mortem accelerando, quales non sunt prædicti Confessarius, & Theologus, vel similes, qui solum consilium dare supponuntur, non vero cogere.

37 Ego non omni ex parte assentior huic Leandri doctrinæ. Non primæ parti distinctionis: potuit enim judex ille, vel Capitaneus persuadere omissionem appellationis non ut Judex, sed ut privata persona, eo modo, quo consilium dare solet Theologus. De hoc ergo casu ita discurrendum tunc erit de Judice, vel capitaneo, sicuti de personis privatis, Theologo, Confessario, &c. de quibus mox. Non secundæ, quia si Confessarius, & Theologus imprudenter darent consilium, deliquerent, atque adeo accelerarent mortem injuste, unde effugere irregularitatem non possent.

38 Dico igitur, ministrum Justitiæ, si, ut minister prædictam omissionem appellationis juste persuadeat, certum est, incurrere irregularitatem ex defectu lenitatis. Verum tum dictus minister dans consilium, ut privata persona; tum dictus Theologus, & Confessarius suadentes appellationis omissionem, si moveantur ad suadendum ex bonis, & rationabilibus motivis, quod certe occurrere posset, quando appellatio esset frivola, & perniciosa, non incurretur irregularitas ex delicto, quia non peccatur; nec irregularitas ex defectu, quia ut sic non sunt Justitiæ ministri, nec milites in bello justo. Si vero temere, & sine ratione appellationem removeant, etiamsi non cogant, peccant. Quare ergo acceleratæ mortis rei, & consequenter irregulares non sint?

Consilium mortis propter bonum publicum.

39 Consilium dedi Petro, ut se exponeret periculo mortis pro bono publico, vel privato, cui se exponere licite poterat, occisus est, & ego de mea irregularitate ambigo.

Resp. Ne, quæso, ambigas, sed certo scias, eum Gibal. *de irreg. c. 4. q. 2. n.* 19. te non esse irregularem propter rationem valde similem ei, quæ dicta est, *n.* 30. ut item quid simile dictum est *§. 3. n.* 13.

De dubio in prædictis, remissive.

40 De hoc locutus sum satis in superioribus, puta *c. 5. §. unic.*

De irregularitate ex ratihabitione, seu approbatione Homicidii.

41 De hac breviter, sed quantum sufficit, *lib. 5. in Dec. c. 4. §. 5. n.* 7. dixi, & late habes apud Gibal. *de irreg. c. 4. q. 1. n.* 45. aliosque ab ipso citatos.

§. IX. *An contrahatur irregularitas, quando quis negative se habet ad alterius mortem?*

1 Diximus supra *§. 2. a n.* 37. omittentem facere, quod quis debet ex Justitia, ex qua omissione sequatur mors alicujus, fore irregularem, omittentem vero facere, quod quis debet ex charitate, unde similis mors sequatur, irregularem non fore. Admonui tamen G. Hurt. aliosque, quibus nunc adde Leand. *de irreg. tr. 2. d. 10. q. 87. & 88.* censere etiam illum, qui omittit ex Justitia, non fore irregularem, atque addidi, & hic explicandum remisi, ut hæc sententia sit probabilis, dictam omissionem debere esse puram. Quare, quænam sit hæc puritas, hic enodandum venit.

2 Illa est omissio pura, cui nullus adjungitur actus positivus: illa autem non pura, cui positivus aliquis actus adjungitur. Exemplis res evadet clarissima.

Exempla puræ omissionis.

3 Titius est Prætor Urbis, vel custos viarum, vel dux exercitus, vel prætio conductus, vel ex consaguinitate obligatus, sive ex charitate, sive ex justitia ad defendendos suos. Verum in occasione aliqua illos nequaquam defendit, unde permittit aliquem ex his occidi. Peccat quidem graviter, sed non est irregularis, quia hæc est mera omissio, cui non adnectitur ullus actus positivus: Idemque aliqui, ut G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 9. n.* 34. citans Vasq. *in manusc. de irreg.* Turr. *de cens. lib. 9. d. 63. d.* 3. & prob. putant Jo. Præp. *q. 5. de irreg. d. 10. n.* 29. & Dian. *p. 1. tr. 2. res.* 7. dicunt esse, etiamsi dolo, & scienter illa mera omissio fiat, quia id non extrahit permissionem ab esse puro negativo, cui soli nequaquam irregularitatem adnexuerunt Canones, ut supra dixit hæc probabilis sententia.

4 Medicus, Nauclerus, Advocatus, Procurator, quamvis ipsi conducti fuerint, si nihil agendo, sive ob imperitiam, sive ob odium perire sinant ægrotum, navim, Clientem, non incidunt ex hac probabili sententia in irregularitatem, licet peccent contra Justitiam. Quare medicus v. g. qui jam fortasse habuit ante pretium sui laboris suscipiendi, sive deinde curam infirmi suscipere nolit, sive ea suscepta, illam non exhibeat, sive urgentiore tempore deserat, unde moriatur infirmus, peccabit quidem contra Justitiam, ut dixi, sed ex hoc peccato irregularitatem, propter ejusmodi puram omissionem, non contrahet. Ita præter citatos Val. *in diff. utriusque fori V. homicidium diff.* 5. adducens Sylvest. Palat. Cajet. Ita etiam Leand. *Tom. 2. de irreg. d. 10. q.* 92. aliique.

5 Judex capite damnavit tuum fratrem, sed si aliquam pecuniam offeras, his liberabitur: Grassator filium tuum inclusum apud se retinet, teque per internuncium monet, ut ei aliquot aureos mittas, secus filium occidit: Turca, vel hostis tuum patrem captivum interficere intendit, nisi tu illius mortem competenti pecunia redimas, verum tu prædictas pecunias numerare negligis, vel omittis, non eris, teste Ugol. *de irreg. c. 1. §. 4. fine* (quia hæc est omissio pura) irregularis, illorum morte secuta etiamsi supponamus ex Justitia te debere illas pecunias numerare. Dico (si supponamus) nam de hac re *l. 5. in Dec. c. 1. §. 2. a n.* 9. a me dictum est satis.

6 Inquires hic. Si Petrus tibi suadeat, ut prædictas pecunias ex Justitia debitas non numeres, erit Petrus, morte secuta, irregularis? Idem quæri potest, si Petrus tibi suadeat, ne defendas aliquem, quem defendere teneris, vel ne tu dives des eleemosynam egeno, qui præ fame perit, vel ne tu medicus cures infirmum, vel ne tu molitionem mortis alicujus reveles, &c.

7 Resp. Non esse, putat Ugol. *ib.* cui adhæret Leand. *de irreg. d. 10. n. 94. & seq.* quia sicuti non es irregularis tu, qui es principalis, & non numeras illam pecuniam, vel ad illas actiones pure negative te habes, ita & Petrus, qui hæc suadet. Verum non est audiendus, si suasio Petri fuit causa, ut v. g. pecunia illa non mitteretur. Ratio est, quia tunc mors illa merito tribuitur Petro dissuadenti: cum enim is non negative se habeat (ut te habes tu qui non mittis) sed maxime positive per actum persuadendi, incurret in irregularitatem adnexam ex Sacris Canonibus actui positivo, ut modo diximus & mox in exemplis jam ponendis clarius videbis.

8 Objicies. Mirum est, Petrum, qui se remotius habet ad mortem prædictorum, incidere in irregularitatem, non vero te, qui immediatius.

9 Resp. Non esse mirum, quia Petrus positive se habet, cui actioni Sacri Canones conjunxerunt irregularitatem; tu vero nihil agis, cui omissioni non est ab iisdem Sacris Canonibus ulla irregularitas adjuncta.

10 Illud tamen adverte, si Petrus id persuasit bono fine, v. g. ne Judicis justa sententia pecuniis impediretur, ne grassatores, ad ejusmodi lucra extorquenda, assuescerent, ne hostes illa pecunia fortiores evaderent,

rent, Petrum non fore irregularem, quia non est putandum, Ecclesiam voluisse sub tanta pœna recta, & rationabilia consilia prohibere, ut in simili dictum est sæpe. Nam propterea, nec irregularem fore, puto eum, qui deterreret amicum, ne a manibus Satellitum eriperet illum, qui damnatus ducitur ad mortem, quando id faceret, ne impediretur actus Justitiæ, vel ne amicus sic incideret in aliquod propriæ vitæ periculum.

Exempla omissionis non puræ, idest actui alicui adjunctæ.

11 Notarius, Procurator, vel quicumque alius habet scripturam qua visa, quis a morte liberaretur, advertens autem, eam perquiri ad dictum hominem salvandum, ipse eam non solum non profert, seu non ostendit, nam sic esset omissio pura, de qua in præcedentibus numeris dictum est, verum etiam illam occultat, vel alio transfert, ut inveniri non valeat, vel lacerat, vel comburit, vel rogatus negat, apud se illam servari, erit morte secuta, irregularis, quia omissioni ostendendi scripturam adjungitur actus positivus illam occultandi, lacerandi &c.

12 Testis non solum non se sistit Judici ad testificandum in favorem alicujus, qui hoc teste destitutus capite punitus fuit: hæc enim esset pura omissio, verum etiam rogatus dixit, se nihil scire, irregularis erit ex delicto, quia illi omissioni adjungitur hic actus positivus.

13 Amicus destinat te nuncium, ut Petrum admoneas, ipsi insidias parari a suo inimico. Tu vero non solum non admones (hæc enim esset pura omissio, etiamsi susceperis curam admonendi, etiamsi malo animo contra Petrum ipsum non admoneas) verum etiam litteras, quas idem amicus tibi consignavit ad Petrum, in quibus de iisdem insidiis ipsum admonebat, apud te retinuisti, nec Petro reddidisti, irregularitatem non effugies, si Petrus occidetur, quia illa retentio actus positivus est.

14 Dices: Illa susceptio curæ admonendi, nonne etiam est actus positivus? Cur ergo omissio illi conjuncta non parit irregularitatem?

Resp. Quia susceptio ejusmodi, quamvis actio positiva, nimis remote se habet ad occisionem; neque enim susceptio curæ admonendi infert ullo modo mortem, sicuti nec infert in medico susceptio curæ infirmi, ut modo *n.* 4. dictum est.

15 Consultant aliqui Petrum occidere; tu assistis, tacesque, eris irregularis, morte Petri secuta; illa enim taciturnitas in iis circumstantiis non est pura omissio, sed quia affert animum consultantibus, est tacitus consensus: Idem resolve de assistentia amicorum, dum aliquis ex illis aliquem occidit; ipsi vero assistunt. Idemque resolvi solet de Principe Ecclesiastico temporali jurisdictione pollente, qui assistit, quamvis nihil dicat, executioni mortis, ipsa enim præsentia Principis auctoritatem dat exequentibus.

16 Mulier concepit a Petro, aitque, se velle abortum fœtus animati causare, id quod audiens Petrus, tacet, unde mulier secura voluntatis Petri, facinus cum effectu aggressa est, fiet irregularis Petrus propter eandem rationem *n. præc.* dictam, ut notat etiam Castr. *de cens. d.* 6. *p.* 15 §. 7. *n* 4.

17 Ambulat Primo, quis de nocte per loca abrupta. Secundo, alius a naufraga navi ejectus jactatur in undis. Tertio, alius, per angustum pontem, flumen pertransire tentat. Quarto, alius, ad tuæ domus januam confugit, quo persequentem inimicum effugiat. Tu vero cum possis nec facem præfers primo, nec secundo tabulam, seu funem, nec tertio comitem te addis, nec quarto januam forte clausam aperis; non eris irregularis, si horum consequatur mors, quamvis ex odio ad hæc non exhibenda motus fueris, quia hæ sunt puræ omissiones. At vero, si advertens ad eorum pericula, facem forte accensam extinguas, unde noceas primo, si tabulam, vel funem abreptum submoveas, unde noceas secundo, si tabulata Pontis dissipes, unde noceas tertio; si januam forte apertam claudas, unde noceas quarto, irregularis eris postquam aliquis prædictorum pereat, quia hi sunt actus positivi. Excusat nihilominus hunc quartum P. Pirtes *in manusc. de irreg. d.* 4. *c.* 5. *n.* 20. *fol.* 462 si januam claudat ob finem bonum, puta, ne sua domus damnum aliquod patiatur; quod certe solum intelligi debet de damno notabili, & ejus rationis, ad quod subeundum, te obligare non præsumatur Ecclesia, juxta modo dicta *n.* 10.

§. X. *De irregularitate orta ex occisione facta a Ministris Justitiæ, quæ dicitur ex defectu lenitatis.*

1 OCcisio justa, quantum ad nos in præsentia pertinet, vel fit a ministris Justitiæ, vel a militibus in bello justo, vel ad defensionem sui. De singulis separatim; & in hoc quidem §. *De Prima.*

2 Conclusio certa est hæc. Judex Pontifice inferior, qui in causa sanguinis fert sententiam justam de morte, vel mutilatione alicujus fit (ea certe secuta) irregularis ex defectu lenitatis, quæ fuit in Christo. Quam late explicat S. Th. 2. 2. *q.* 40. Nav. *in summ. c.* 27. *n.* 206. Henriq. *l.* 14. *c.* 30. *n.* 1. Cartar. *dec.* 1. *a n.* 97. Percurre singulas clausulas.

J U D E X.

3 Quicumque, excipitur summus Pontifex, qui, ut supra *c.* 2. *n.* 2. vidimus, non est irregularitati subjectus, Clericus, vel Laicus sive ordinariam, sive delegatam habeat potestatem, cum eadem sit ratio de omnibus, hic merito comprehenditur.

4 Illud nihilominus discrimen est inter Clericum, & Laicum, quod Laicus solum incurrit in irregularitatem a cæterum, juste damnans meretur. At Clericus etiam juste damnans, præter irregularitatem, quam contrahit, peccat & quidem graviter eo quod graviter Clericis prohibetur *C. Sæpe* 23. *q.* 8. *C. de Sent. ne Clerici, vel Monachi*, ne se ingerant in causam sanguinis.

In causa sanguinis.

5 Hoc est, in causa mortis, vel mutilationis membri (de qua mutilatione mox expressius dicetur) id enim ex usu loquendi significat causa sanguinis. Hinc si sententia feratur de aliquo præfocando, vel veneno, fameve, sine effusione sanguinis occidendo, erit nihilominus causa sanguinis. Contra, si feratur de sanguinis effusione, ut de verberatione usque ad sanguinem; sed sine periculo mortis, vel mutilationis, causa sanguinis non erit.

6 Quid si Judex aliquem juste damnaverit crudo carceri, vel ut eidem non porrigatur, nisi panis, & aqua, quo pacto, si statim is non objit, certe ex ejusmodi angustiis illi (ut contingere non raro solet) accelerata est mors?

7 Resp. Si, consideratis rei viribus, eidem fuerunt permissa necessaria vitæ, nullam irregularitatem timebit Judex, quia per accidens tunc ille moreretur. At si ea permissa non fuerunt, vel carcer valde humidus fuit, unde, vel data esse, vel notabiliter accelerata judicetur mors, erit irregularis Judex ex defectu lenitatis, quando ad hæc juste reum damnavit, puta, ut sensim moreretur: at ex delicto, quando injuste, &c. dicam.

8 Confirmo, quia carceres fœtidi, humidi, subterranei prohibentur, ut not. Far. *q. crim.* 27. *n.* 95. & 194. Vide etiam Menoch. *de Arbitr. l.* 2. *casu* 305. *n.* 2. & Gom. *Var. t.* 3. *c.* 9. *n.* 6. *V. Quia carcer.* Lege Director. Inquisit. *p.* 3. *q.* 58. *comm.* 107. & solum conceduntur, quando quis per sententiam justam ad mortem sensim suscipiendam condemnatur.

Dixi autem modo notabiliter accelerata, nam ex ordinariis carcerum angustiis, parcoque victu diminui aliquid de viribus, & consequenter de vita jam scimus; sed addimus, non incurri tunc irregularitatem ullam, quia, si justa est condemnatio, jam permissa, imo requisita a Sacris Canonibus est ea diminutio, *C. Novim. de verb. signific.*

Fert sententiam Justam.

9 Si enim injusta est sententia, non ex defectu lenitatis, sed ex homicidio voluntario, secuta morte, fore Judicem irregularem, nimis est ex dictis manifestum.

10 Sunt autem nonnulli, qui Judicem faciunt ex defectu lenitatis irregularem, etiam antequam is sententiam mortis ferat. Sed immerito, quia licet, dum quis est Judex, non possit promoveri ad Ordines, quia est curialis, potest tamen, judicatu relicto, sed non est irregularis, antequam sententiam sanguinis ferat, imo neque antequam cum effectu sequatur mors.

11 Ideo Judex, ut & Princeps, etiam delitescens sub cortina, & omnes ministri justitiæ, etiam infimi satellites, si assistant executioni mortis in locis suæ ditionis (nam in alienis sunt, supponimus, sicut homines privati, non ministri) irregulares fiunt, quia ipsorum auctoritate mors infertur. Privati autem alii, ut & famuli, teste Avil. *de cens. p.* 7. *disp.* 5. *sect.* 2. *dub.* 1. *concl. unic.* Henriq. *lib.* 14. *c.* 14. *n.* 2. mere ad obsequia dominorum domestica addicti, etiamsi cum domino assistant, immunes sunt ab irregularitate, quia, ut item supponere debemus, nihil conferunt ad sententiam exequendam.

12 Quid de Clericis? Resp. Idem dic, si assistant, ut auctoritatem præbeant executioni, nam propter hanc rationem quidam Episcopus C. *ex litteris de Excessib. Prælatorum*; reus fuit irregularitatis quia interfuit cujusdam furis suspendio: astitit enim in proprio territorio, unde, ut auctoritatem afferens executioni. Verum, si Clerici quicumque, ut & Religiosi assistant alio fine, sive curiositatis, sive amicitiæ, sive alterius causæ gratia, ne timeant irregularitatem, imo ex mera dicta assistentia nec peccatum. Quod si Textus aliqui *C. Sentent. ne Cler. vel Monachi*, videantur strictius loqui, vel satis explicari in alium sensum possunt, vel certe legitime desueverunt. Lege Molin. *de Just.* apud Dianam *p.* 4. *tr.* 2. *res* 35.

De morte, vel mutilatione alicujus.

13 Cum non solum mors, verum etiam mutilatio membri alicui a ministris justitiæ illata afferat ipsis irregularitatem; ideo hic etiam mutilationis expressa fit mentio. De ea tamen separatim infra §. 6. dicam. Nunc autem quatuor sunt difficultates ad præsens argumentum facientes, dissolvendæ.

PRIMA DIFFICULTAS.

An Judex pluribus sententiis plures condemnans contrahat plures numero distinctas irregularitates?

14 Resp. plures. Ratio est evidens, quia per plures actiones, puta per plures condemnationes occidit separatim plures; singulis autem occisionibus suæ numero distinctæ irregularitates correspondent.

15 Quod si multos jurisdictionis actus Judex ante sententiam exerceat, contra hominem unum, tunc fateor unam ab ipso irregularitatem contrahi, quia illi præcedentes actus unum quid faciunt cum una sententia. Nisi forte præcedentes actus tendant ad mutilationem v. g. & de facto fiat mutilatio, & deinde alii actus consequentes tendant ad mortem, quæ ex intervallo inferatur, ut si prius rei manus abscindatur, & deinde ex intervallo idem reus suspendatur; tunc enim duæ irregularitates erunt, utpote consequentes ad duas distinctas, duo moraliter, actiones.

SECUNDA DIFFICULTAS.

An Judex una sententia plures simul condemnans plures irregularitates concipiat?

16 Resp. Ugolinus *de irreg. c.* 5. §. 9. *n.* 2. ait, tot concipere irregularitates, quot numero homines (quamvis per unicam sententiam) morte punit: Sicut (ait) communis sententia docet, te per unicam selopi explosionem pluribus excommunicationibus infici, si simul plures Clericos occidas.

17 Bonac. *de cens. d.* 7. *q.* 4. *p.* 1. *n.* 26. autem docet, posse probabiliter defendi, tunc fore unam numero irregularitatem, sicuti existimatur una blasphemia, quando uno, eodemque impetu multæ proferuntur, & unicum peccatum unitate morali, quando quis unico bombardæ ictu plures occidit.

18 Tu prudenter sic distingue: Si sit una sententia, unaque delicti causa, qua multi capite plectuntur, & item unus sit locus, unumque tempus, quo plectuntur, valde probabiliter una erit numero irregularitas, quia tunc illa una sententia de pluribus occidendis, illæque omnes occisiones moralem unitatem habent, sicuti dicunt plures apud Leand. *de cens. d.* 3. *a qu.* 39. probabile esse incurrere unam numero excommunicationem, si unica explosione multos Clericos occidat. At, si causa delicti sit diversa pro diversis, vel in diverso loco, vel in diverso notabiliter tempore, quamvis per unam sententiam (quia non apparet prædicta unitas) plures numero erunt irregularitates, sicuti plures incurrit irregularitates, qui per intervalla nunc unum, nunc alterum occidit. Ita Gibal. *de summ. d.* 5. *q.* 5. *n.* 15. *sect.* 41. cum Suar. Mol. &c.

19 Id, quod dictum est de Judice, posset dici de occidente per unicam actionem plures. Si enim occidat quis plures per unicam actionem, puta per unam bombardæ explosionem, unam contrahet irregularitatem, plures vero, si ex intervallo notabili, juxta ea, quæ aliqui dicunt apud eumdem Leandrum de simili multiplicatione censurarum. Vide etiam supra *c.* 14. §. 3. *a n.* 10.

TERTIA DIFFICULTAS.

An Judex proferens sententiam, ut duæ v. g. manus reo amputentur, iis amputatis, duplici irregularitate vinciatur? Quod idem quæritur de abscindente physice eidem duo membra.

20 Resp. Si ex intervallo notabili, duæ, teste Ugol. *de irreg. c.* 5. §. 9. *n. fin.* irregularitates enascuntur, si secus, una: id, quod eodem modo explica, quo in difficul. præced. explicatum est de similibus.

QUARTA DIFFICULTAS.

An Judex proferens sententiam sanguinis contra delinquentem, incurrat irregularitatem, quando ad executionem mortis requiritur sententia alterius Judicis?

21 Resp. esse distinguendum. Si enim posterior Judicis sententia utatur processu, seu probationibus, seu sententia habita a priore Judice, quia tunc uterque concurrit ad mortem, uterque incurrit in irregularitatem; Si non utatur, liber erit prior Judex, & solus posterior in illam cadet, quia tunc prior Judex nullo modo concurrit ad mortem.

Non

Non est igitur audiendus Henr. *l. 14. c. 12. n. 5.* cui adhæret Avil. *de Censf. p. 7. d. 3. sect. 2. dub. 1.* qui in hoc casu priorem Judicem liberat semper.

Ea, idest morte, certo secuta.

22 Quod mors debeat esse secuta ex dictis, ut modo *n.* 10. innui, nimis est manifestum. At illud hic valde notandum est, quod diximus, certo secuta, id quod, cur addidimus, habes supra *c. 5. §. un. n. 33.*

De eodem Judice, quoad Delegationem, quam alteri confert de occidendo, vel mutilando.

23 Præmittendum est Primo, Principem sæcularem, ut idem Prælatum Ecclesiasticum habentes jurisdictionem temporalem, ex quocumque titulo illam habeant, posse, & Ecclesiasticum in causa sanguinis debere illam delegare uni Laico, vel pluribus, ut placuerit, dummodo sint apti, idque, vel ad tempus, vel in perpetuum, & vel ad universas causas, vel ad aliquas, vel etiam ad unam, vel alteram. Patent hæc ex vulgatis Textibus, vulgataque doctrina de Delegatis, & Delegatione.

24 Dixi, uni Laico, vel pluribus, nam licet Prælatus Ecclesiasticus Papa inferior jurisdictionem spiritualem non possit delegare, nisi Clericis: at temporalem potest Laicis.

25 Dixi item, dummodo sint apti, nam irregularis ex delicto sine dubitatione erit Prælatus, si deleget auctoritatem suam Judici, quem cognoscit imperitum, vel pravum, unde injuste quis morte puniatur, quia tunc Prælatus, gladium jurisdictionis imperito porrigens, moraliter occidere innocentem censendus est.

26 Quod si per occasionem hic quæras, an Princeps sæcularis possit Clericis delegare jurisdictionem suam temporalem, sicuti potest Laicis?

Resp. Id prohibitum esse in Jure *C. Sed nec C. Cleric. Ne Cler. vel Monachi*, his verbis: *Ne Clericus exerceat jurisdictionem temporalem, vel causas agitet criminales sub Principibus sæcularibus, nec officia Vicecomitis, aut Præpositi sæcularis obeat.*

27 Notat autem Primo Abbas, per hæc verba illicite acceptari a Clerico dictam jurisdictionem, sed tamen valide, unde valerent sententiæ ab ipso datæ, etiam in causa sanguinis. Ratio est, quia in textu nulla clausula est irritans delegationem; neque enim per hunc Canonem Clerici incapaces ejusmodi delegationis redduntur.

28 Notat Secundo idem, si semel unam delegationem acceptaret Clericus ad causam criminalem, non peccaret mortaliter, peccaret, si multas; quia, ait, sic non esset exercere, quod denotat frequentiam. Sed certe id non videtur verum, quia Canones graviter prohibent, ne Clerici subdantur principibus sæcularibus, eorum jurisdictione utendo, quod certe fieret, etiam si semel acceptarent.

29 Nota tu denique Tertio, duplici modo posse Principem sæcularem demandare Clerico causarum judicia. Primo, conferendo suam jurisdictionem temporalem ipsi Clerico, qua eumdem constituat Judicem a se dependentem, & hoc prorsus prohibetur a Sacris Canonibus, ut dictum est, tum pro causis in genere, tum pro causis in particulari. Secundo, nihil conferendo de sua jurisdictione, nec constituendo Clericum Judicem a se dependentem, sed volendo, ut aliquæ causæ, quæ examinabantur, ac judicabantur in suo sæculari Tribunali, definirentur in Ecclesiastico, quo pacto dicitur forum Ecclesiasticum ampliari. Hoc autem non prohibetur, quia tunc Clericus aget ex jurisdictione Ecclesiastica ampliata ad has, vel illas causas, non vero proprie sub Principe sæculari. Lege Mol. *tom. 4. tr. 3. d. 8. n.* 10. Si tamen tunc dictus Clericus ferat sententiam sanguinis, fore irregularem ex defectu lenitatis, secuto effectu, non est dubium, quia jam, ut minister Justitiæ se habet.

30 His ita explicatis, redeamus propius ad nostra, & quæramus, an Episcopus v. g. gaudens jurisdictione temporali, deleget hanc suam jurisdictionem alteri, ut delegare certe debet ex dictis *n.* 23. & is delegatus aliquem pæna capitali puniat, sit ipse Episcopus irregularis? Eademque esset quæstio, si reus appellaret ad ipsum Episcopum delegantem, & hic delegaret alium Judicem, qui simili modo morte puniret reum.

31 Resp. Episcopum delegantem, in utroque casu non fore ullo modo irregularem. Nam sic definitur a Sacro textu, *C. Episc. ne Cler. vel Monachi in* 6. Et ratio definitionis fuit, quia ejusmodi personæ Ecclesiasticæ bene fungi ob Reipublicæ bonum suo officio certe debent. Ergo quandoquidem ipsæ per se sententiam sanguinis exercere non possunt: secus enim essent irregulares, oportuit illis saltem concedere, ut vices suas aliis committerent. Idem Episcopus, seu quilibet ordinaria jurisdictione temporali pollens, poterit propter eamdem, imo majorem rationem, concedere statutum, & jus, per quod delinquentibus debeatur mors: Id enim postulat eadem recta suorum subditorum gubernatio, neque id continet sententiam sanguinis, sed est lex prohibens sub pœna sanguinis. Hæc lege pluribus apud Doctores, ut G. Hurt. *disp. 2. de Irreg. dub. 2. diff. 11. n. 42.* Suar. *de Cens. d. 47. sect. 1. n. 7* Dian. *p. 4. tr. 2. res. 78.* Jo. Præp. *q. 5. de irreg. disp. 13. n. 99.* Covar. *in Clem. Si fur. p. 2. §. 5 n. 8.*

32 Hic habemus Henr. qui prædictam doctrinam nimis coercet, & Torr. qui ampliat nimis.

Henr. *l. 14. c. 19. n. 6.* afferendo testimonium Navarri, ait fore irregularem Prælatum habentem temporalem jurisdictionem, si deleget causam capitalem particularis rei alicujus Laico, secuta morte, probatque ex Sacro Textu, *C. Ex lit. de Excess. Prælat.* Sed immerito; hic enim textus irregularem Episcopum quemdam pronunciat, non quia delegaverit causam mortis particularem, sed quia auctoritatem præstitit executioni mortis illius hominis, quod est longe diversum, & utpote cooperatio dans auctoritatem executioni mortis, est irregularitati subjecta.

33 Turrianus *t. t. 2. 2. d. 93. dub.* 2. docet, posse prædictum Prælatum exhortari Judicem a se delegatum, ut is exequatur pœnam capitalem. Si enim (inquit) Clericus potest hortari generatim Judicem ad servandas justitiæ leges sine timore irregularitatis, & mandatum delegato suo dare, de servandis Justitiæ legibus circa hanc causam particularem, cur non poterit mandare, ut pœnam latam de morte judex exequatur? hoc enim mandatum exequendæ pœnæ jam satis involvitur in mandato illo de servanda Justitia in hac causa particulari.

34 Verum est diligenter distinguendum: potest enim ejusmodi Prælatus generatim, & etiam speciatim exhortari de servanda Justitia in causis, & etiam in hac causa capitali, imo id etiam mandare, quia hoc concedunt Canones, cum sint ad actum ex se bonum, & remote se habentem ad occisionem. At mandare, ut Judex executionem mortis hujus rei exequatur, si fiat auctoritative, ita ut Judex exequens ex vi talis mandati mortem reo inferat, non potest prædictus Prælatus, quia sic ipse sua auctoritate cooperaretur ad occisionem, quæ est clara causa irregularitatis. Quod si non mandaret auctoritative, sed solum ita exhortaretur, sicuti posset, si esset privata persona, nullam prorsus auctoritatem præbens; non erit irregularis, ex doctrina universali mox afferenda: quia tunc non agit ut minister Justitiæ. Sed certe difficile in praxi est, quia verba ejusmodi prolata a superiore, semper saltem regulariter, accipiuntur auctoritative: nam propterea certe aliqui ex dicto *cap. ex litteris de excessu Prælatorum*, monent, ut Prælatus abstineat non solum ab impellendo Judicem ad ferendam sententiam sanguinis, dum agitur de causa particulari, verum etiam ab exhortando, ut aliquem puniat (quamvis taceat designationem pœnæ) quando delictum est dignum morte, quia, inquit, in utroque casu interponet suam auctoritatem, atque adeo esset causa sententiæ sanguinis.

35 Multo minus potest Prælatus suo delegato, vel ministris suis dicere, ut homicidam hunc merentem suspendium suspendant, vel mutilent, quia sic auctoritatem præberet executioni mortis, vel mutilationis, incurreretque irregularitatem ex defectu lenitatis, quæ ex occisione justa infligitur ministris Justitiæ. Quicquid dicat Avil. *de cens. p. 7. d. 5. sect. 2. dub. 4. concl. 3.* qui satis immerito putat, hanc esse irregularitatem ex homicidio injusto, immerito, inquam, quia hæc occisio justa est.

36 Propter eamdem rationem, prædictus Prælatus, si proponat præmium dandum ei, qui grassatorem hunc determinatum capiat, eo deinde capto, & ex vivis sublato, erit irregularis, favet Ugol. *de Irreg. c. 5. §. 8. fin.* Majol. *lib. 5. de Irreg. c. 48. §. 2. n. 8.* non vero erit, si grassatorem nec explicite, nec tacite designet, sed solum in genere; Ratio est, quia designando dat suam auctoritatem ad occidendum, quam non censetur dare, dum in genere grassatores extirpare curat.

37 Idem dic, si Prælatus, seu Princeps jubeat, seu edicat, ut sive vivus, sive mortuus ad se is grassator adducatur, imo etiamsi id generatim dicat de grassatoribus, aliquo enim occiso, erit Prælatus irregularis, quia clare suam auctoritatem interponit: Imo in hoc casu putant Comitolus *in resp. mor. l. 4. q. 10. n.* 8. Rebell. *p. 1. l. 3. q. 11. n. 4.* Valer. *diff. 4. V. Homicid.* Cajet. *in sum. V. Homicidium*, aliique ejusmodi Prælatum vel Principem contrahere irregularitatem ex homicidio injusto, quia, inquiunt, ejusmodi præceptum semper est injustum, & peccatum contra Justitiam, cum sit de occidendo homine inaudito, nec confesso, seu in judicio non convicto. Dicunt (semper) dicerem (regulariter) nam puto, posse occurrere casum adeo clarum, grassatoremque adeo bono publico manifeste nocentem (nullo remedio interim apparente avertendi malum) ut ejusmodi præceptum valde justum censendum sit, unde irregularitas sic ex defectu lenitatis.

38 Quæres hic denique resolutionem sequentis casus: Episcopus pollens dicta temporali jurisdictione, dat auctoritatem Clerico, ut Clericus nominet Judicem laicum, qui condemnet reos, vel talem reum pœna sanguinis; eritne, secuta rei morte, irregularis prædictus Clericus?

Resp. Si arbitratui Clerici data fuit potestas eligendi judicem prædictum, erit Clericus irregularis: si vero solum Clerico commissum fuit, ut ipse renunciaret, seu afferret judici electionem factam ab Episcopo, irregularis non erit. Ratio est, quia in priori casu ipse Clericus ex una parte cooperatur cum Judice ad deformationem, dando ei potestatem ad deformandum, & ex alia parte non excusatur ab officio temporalem jurisdictionem habente; sicuti excusari diximus Episcopum, id, ratione ejusmodi officii concedentibus Sacris Canonibus. At in posteriori casu ipse Clericus nullam potestatem dat Judici, sed solum renuntiat, seu admonet de potestate illi ab Episcopo tradita, quæ officii nunciatio non est causa proximæ sententiæ deformationis deinde secutæ. Ita Farin. & Jo. Calder. *in c. ult. ne Clerici, vel Monac. in 6.* Favetque Jo: And. *ib.* aliique contra Ugol. *l. c. §. 8. n. 12.*

Colligitur ex dictis, qua ratione effugiat irregularitatem Episcopus, si quando sit constitutus Siciliæ Prorex.

39 Id explicabit resolutio danda sequenti quæstioni. Cum Episcopus Don Petrus Corsettus vir doctrina, & virtutibus insignis non multis ab hinc annis constitutus fuerit hujus Regni Siciliæ Gubernator, dubitari cœptum est, an ejusmodi Provinciam Episcopus subire licite potuerit? Id enim Clericis prohibetur, ut modo *n.* 26. vidimus; Rursus, esto ipsi licuerit, qua ratione sententiam sanguinis delegare, ut immunis esset ab irregularitate, debuerat?

40 Quoad prius resolutio fuit, licite potuisse, teste Bard. *in select. l. 7. q. 1. n.* 10. sive ob consuetudinem, sive ob privilegium, quo gaudet Catholicus Rex præficiendi suis Regnis Ecclesiasticos. Sed quoad posterius major dissensio arsit inter Theologos.

41 Ut ea melius intelligatur, notanda est praxis procedendi in causis sanguinis in hoc Regno. Postquam enim delatum est judicibus delictum aliquod morte dignum, v. g. Petrum commisisse homicidium, iidem Judices rem Proregi referunt, & ab eo recipiunt mandatum, ut inquirant de delicto, ac referant, quid invenerint, & præterea facultatem procedendi ex abrupto: Judices ergo cum reum vel ex probationibus, vel ex propria confessione convincerint; morteque puniendum decreverint, referunt Proregi quid actum fuerit, qui sic præcipit, *Excellentia sua providet*, & *mandat, ut Petrus suspendatur*: quo mandato accepto, traditur Petrus Ministris suspendendus.

42 Episcopus ergo Gubernator, de quo agimus, advertens, sic hoc modo uteretur, se in irregularitatem incidere, duo immutavit. Primo, ut Judices in posteriore relatione post plenam probationem delicti ipsi Episcopo facienda, nequaquam referrent, quid ipsi de morte delinquentis statuissent. Secundo, ut ipse Episcopus alio modo subscriberet relationi Judicum, quam alii Proreges consuevissent, hoc est, modo sequenti: *Illustrissima Dominatio sua providet, & mandat, ut Tribunal inquirat veritatem, & provideat de justitia.* Qua commissione habita, Judices, sic decernebant; *Stante commissione Illustrissimæ Dominationis suæ Tribunal Magnæ Regiæ Curiæ providet, & mandat, ut Petrus suspendatur, &c.* Quæsivit ergo Episcopus, an, si dictis mutationibus uteretur, irregularitatem effugeret?

43 Divisi sunt Theologi. Et quidem ex nostra Soc. P. Mart. Prat. *in manusc. de irreg. d. 5. c. 2. §. 3. fol.* 287. nullo modo Episcopum irregularitatem effugere, contendit: effugere contendit P. Franciscus Bardi *l. 7.* Equidem dum latissime ab ipsis agitatam hanc quæstionem lego, commendo diligentiam, ad miror doctrinam, ingenium utriusque acre complector: Sed mihi videor unica, facilique ratiocinatione quæstionem ex proxime dictis posse dissolvere, quam ipsi satis pluribus prosequuntur.

44 Formetur hoc argumentum. Prælatus gaudens temporali jurisdictione potest, imo debet, potestatem proferendi sententiam sanguinis Judici laico committere, ut clare habet Textus *C. Episc. ne Cler. vel Monachi in* 6. & nos supra signate docuimus; non potest autem ipse eam proferre sine incursu irregularitatis, morte secuta; sed Episcopus prædictus Gubernator per memoratam formulam, qua uti ipse intendit, profert ipse sententiam sanguinis, & ex vi illius, & non alterius sententiæ Petrus suspenditur, ergo Episcopus est irregularis. Ecce argumentum Patris Martini.

Formetur hoc aliud: Prælatus gaudens temporali jurisdictione potest ex sacro prædicto Textu, imo debet, potestatem dictam committere, non potest autem ipse sententiam proferre, &c. Sed Episcopus Gubernator per memoratam formulam, qua uti ipse intendit, non profert sententiam sanguinis, nec ex vi illius formulæ, sed alterius sententiæ, quæ datur a Tribunali, Petrus suspenditur, ergo Episcopus non est irregularis: Ecce argumentum Patris Bardi.

45 Quæso ergo te, studiose Lector, nonne pronunciabis, veram esse minorem prædicti argumenti assumptam a Bardi, falsam vero eam, quam Prates assumit, si perpendatur formula, qua uti intendit Episcopus Gubernator? Ita sane. Manifeste enim per immutationem illam factam ab Episcopo, novamque illam recusam formulam, Petrus non suspenditur ex vi commissionis datæ ab Episcopo, sed ex vi sententiæ latæ a Tribunali. Patet, quia, si hæc a Tribunali non ferretur, nunquam suspenderetur Petrus, unde clare apparet, illam Episcopi Gubernatoris commissionem, seu verba, nihil aliud continere, nisi delegationem jurisdictionis datæ ab Episcopo judicibus in causa sanguinis, quam ipse dare Judici laico sine timore irregularitatis potest, imo a Sacro Textu dare compellitur.

46 Quod autem Prates narrat, Episcopum noluisse acquiescere illis, qui eum ab irregularitate immunem faciebant, unde obtinere a Summo Pontifice voluisse facultatem sic procedendi: nihil nobis officit; Episcopum enim Religiosissimum, teneræque conscientiæ virum, ad majorem animæ tranquillitatem id fecisse, putandum est.

Exceptiones duæ circa obligationem Prælati non ferendi sententiam in Causa Sanguinis.

PRIMA EXCEPTIO.

In Causa Fidei, pro Inquisitoribus, & eorum Ministris.

47 Sacri Inquisitores concluso processu convincenti contra Hæreticum impœnitentem, vel relapsum pronunciant in eum sententiam definitivam, qua judicant, illum esse Hæreticum pertinacem; eum tradunt eundem potestati sæculari, protestantes, seu enixe deprecantes, ut citra sanguinis effusionem, mortisque periculum illum puniat. Judices autem sæculares, nullo viso processu, & sine mora, prædictum Hæreticum sibi relictum, sive Laicus is sit, sive Clericus (qui certe prius erit degradandus) morte plectunt. Hæc est praxis Tribunalis Sacræ Inquisitionis, in qua quæritur, an inquisitores, secuta hæretici deformatione, sint irregulares? De qua lege Emeric. *in direct. Inquisit. p. 3. in formis, &c.* Lege item Castr. *l. 1. tr. 4. d. 8 p. 14. n. 10.* Suar. *de cens. d. 47. sect. 1. n. 13.* Dian. *p. 4. tr. 2. res. 101.* citantem alios.

48 Et quidem non esse, omnes Doctores conveniunt, sed unde, & quare, non conveniunt omnes. Ego judico, eos concurrere ad mortem, sed a summo Pontifice ab irregularitate liberari, tum propter expressa privilegia inquisitoribus de hac re concessa, tum etiam forte tacite eo ipso, quod ipsis summus Pontifex præcipit, ut sic, & sic procedant in causa fidei tam sancta, & ad Ecclesiæ puritatem maxime faciente. Atque ex hoc quod Inquisitoribus tot privilegia concessa sunt, quibus impeditur irregularitas, clarum mihi fit, non esse veram doctrinam Castrop. *l. c.* & Suar. *l. c.* dicentium, ideo Inquisitores non esse irregulares, quia per dictas actiones, si attente considerentur, non concurrunt ad mortem; clarum, inquam, mihi fit. Si enim per illas actiones non concurrerent ullo modo ad mortem, non indigerent privilegio Pontificis ad irregularitatem evitandam. Confirmatur manifeste, nam dum potestas sæcularis non ex alio processu, nec ex alia sententia, quam ipsa ferat, hæreticum impœnitentem capite plectit, tota occisionis causa mortalis est processus, sententia, & auctoritas Inquisitorum. Qua ratione ergo non incurrerent in irregularitatem, si a Sum. Pontifice per peculiaria privilegia non eximerentur ab illa?

49 Quæres. si non adessent ejusmodi expressa privilegia, possemus ne illos liberare ab irregularitate ex eo solo capite, quod modo indicatum est, puta quod tacite Pontifex illos liberet, eo ipso, quod iis præcipit, ut sic, & sic procedant?

50 Resp. Posse, docet Gambacurta in simili, *de Immun. Eccl. lib. 2. §. 7 V. Absque Irregul. nota.* Is enim sermonem faciens de præcepto Gregor. XIV. quo tenentur Episcopi, facinorosos non exceptos ad Ecclesiam confugientes tradere Curiæ sæculari, docet, eos non incurrere in irregularitatem, damnato ad mortem, occisoque dicto facinoroso, quia Gregorius eos ab illa expresse eximit, additque, probabile item esse, eos non incurrere, etiam si Pontifex expresse non exemerit, satis enim tacite eximit, dum sic fieri, ipse jubet.

51 Confirmari id potest ex Ugol. *de Irreg. c. 15. §. 6. V. Quia igitur*, universaliter docente, eum, qui ex mandato Pontificis alium interficit, non esse irregularem, quia jussio (inquit) Pontificis est irregularitatis remissio.

52 Verum ego, quamvis id probabile judicem in materia fidei, imo & in materia quacumque Ecclesiastica; atque adeo in casu nostro: non enim judicandum est, pœnam ab Ecclesia institutam subire debere eum, qui Ecclesiæ, ejusque Pastori obedit: at universaliter, ut docet Ugolinus, non mihi videtur probabile: nam sic, quando Pontifex, ut Princeps sui status præcipit suis Judicibus, ut morte puniant delinquentes, vel suis militibus, ut occidant hostes in bello justo, hi Judices, & hi milites, secuta horum delinquentium, vel hostium morte, non incurrerent in irregularitatem ex defectu lenitatis; quod certe nemo dicet. Quid, si Pontifex injuste præciperet, ut tu innocentem interficeres? Ego sane te irregularem faciam, ex delicto, si pareas. Dixi modo (ut Princeps) nam, si ut Pontifex, alia esset ratio, de qua dicam §. 14. n. 8.

53 Denique hic duo nota. Primo, mihi nequaquam placere sententiam Jos. Præpos. *l. c.* asserentis non fore irregulares Inquisitores, si prædicta omnia rite agant, quamvis omittant protestationem *n. 47.* dictam: mihi, inquam, non placet, quia privilegia concessa Inquisitoribus, & tacita illa Pontificis voluntas, de non incurrenda irregularitate, sunt sub forma præscriptæ protestationis; ea ergo protestatione omissa, non habentur privilegia, vel illa voluntas; sicuti non habentur ab accusatore, quando omittit similem protestationem, ut mox §. *seq.* declarabimus.

54 Secundo. Quod dictum est de ipsis Inquisitoribus, extende propter eadem privilegia ad omnes eos, qui ex officio concurrunt, vel auctoritatem dant dictæ sententiæ latæ ab Inquisitoribus contra Hæreticos, item ad accusatores, ad testes, ad satellites, ad torquentes eos, ut veritatem dicant, & denique ad cæteros omnes, qui Inquisitores adjuvant ad munus ipsorum legitime adimplendum, dummodo hæc faciant in Tribunali sanctæ Inquisitionis, & immediate ad executionem sententiæ de ejus occisione non concurrant. Lege Avil. *de Cens. p. 7. d. 5. sect. 2. dub. 2.* Henr. *l. 14. c. 12. n. 5. litt. B.* Sayr. *de Cens. l. 6. c. 18. n. 15.* aliosque.

SECUNDA EXCEPTIO.

De Degradatione, quæ a Judicibus Ecclesiasticis infligi solet.

55 Quicumque ex Prælatis, legitime Clericum degradans, eum sæculari foro tradit, etiam positive, & directe eum tradendo, nullam incurret irregularitatem, si forte degradatus, a Judice sæculari morte puniatur, modo Prælatus adhibeat protestationem, seu intercessionem præceptam in Sacro Textu, quam expressam in Pontificali facile poteris legere, quamque habes apud Mol. *t. 4 tr. 3. d. 49. n. 13.* aliosque citatos a Bonac. *de Cens. d. 4. p. un. n. 21. fin.* aliosque solemnitatem degradationis explicantes. Ratio est fere eadem ac dicta de Inquisitoribus. Si eam protestationem non adhibeat, idem dic, quod modo *n. prec.* de iisdem Inquisitoribus dictum est.

§. XI. *De irregularitate ex defectu lenitatis, quæ oritur ex cooperatione ad sententiam sanguinis per accusationem.*

1 Textus C. *Prælatis de Homic. in 6.* sic habet: *Prælatis vel Clericis quibuscumque, qui de Laicis suis malefactoribus querelam penes Sæcularem Judicem deponentes, petunt emendam sibi fieri, & providere, ne contra eos talia de cætero præsumantur, protestando expresse, quod ad vindictam, seu pœnam sanguinis, non intendunt, imputari non debet, quamvis de jure debeat pœna sanguinis irrogari, si Judex mortem illis inferat, justitia exigente.*

Hæc Textus, cujus tres clausulas breviter expendamus, nam cætera clariore explicatione non indigent.

Prælatis, vel Clericis.

2 Quamquam Textus mentionem duntaxat faciat de his; eadem tamen ratio est de Laicis. Illud tamen discriminis est, ut Laicus accusator non custodiens, quæ in hoc Canone præscribuntur, secuta morte accusati, incurrat solum in irregularitatem: at Clericus, præter irregularitatem incidat etiam in peccatum, ut habent Suar. *de Cens. d. 40. sect. 5. n. 8.* Sayr. *de Cens. lib. 6. c. 18. n. 3.* Clerici enim propter suum statum curare debent, ne fiant per irregularitatem inepti ad Ordines. An peccatum hoc sit ex se mortale, ex dictis *lib. 3. opusc. de Sacrif. Miss. c. 1. §. 8. a n. 7.* colligi potest.

Querelam deponentes.

3 Sive denuncies, sive querelam exhibeas, sive formaliter accuses, nisi in casibus in hoc Textu concessis, de quibus mox, semper eris irregularis, secuta deformatione rei; quia sic moraliter influis in illam, & tunc numeraris inter ministros Justitiæ.

4 Hinc multo magis custodes viarum, quibus curæ est, referre Judicibus, quicquid ibi agi contingit, si referant delicta aliquorum, unde eorum aliquis deformetur, irregulares erunt, quia hi ministri tunc justitiæ sunt.

5 Quid de homine privato, qui cum passus sit aliquid a fure, petit a Judice, ut malefactor capiatur, vel ipse malefactorem detinet, ut judici sistat, vel locum, ubi latet, ostendit, vel similia?

Resp. Hic inter accusatores est numerandus. Ita Squillat. *de oblig. Cler p. 6. n. 93.* Sayr. *l. 6. c. 18. n. 7.* defert enim crimen Judices Impedire tamen posset irregularitas, si ab ipso fiat protestatio, de qua mox *n. 14.*

6 Quid de illo, qui furem inveniens domi, vel videns furtum asportari, clamat, alios convocans: *Ecce furem, Ecce furem, cum capite, cum capite.*

Resp. de hoc mox commodior erit sermo §. 13. *n. 24.*

7 Movit quidam juris Canonici peritus hanc dubitationem: Clericus quidam existens in Ecclesia tradidit Episcopo malefactorem, qui ad eamdem Ecclesiam confugerat, contra quem Episcopus sententiam rite tulit, eum non gaudere immunitate, unde eum capientes Judices sæculares legitimo suspendio punierunt. Dubitavit juris Canonici professor, an Clericus inciderit in irregularitatem? Sed quidam doctus Theologus distinxit: Si Clericus ex se malefactorem Episcopo tradidit, sciens, vel dubitans, de periculo ejus mortis, irregularis erit, sed si ne dubitavit quidem, nullam irregularitatem incurrit: At vero, si tradidit Episcopo, ipso Episcopo mandante, non erit irregularis, quia tunc egit, ut Minister Episcopi, & ut unum faciens cum illo, quem Gregor. XIV. liberat ab irregularitate, ut diximus modo §. 10. *num. 55.*

8 Ego, etiam si Clericus ex se tradiderit, semper excusarem ab irregularitate, quia non tradit ut minister Justitiæ sæcularis, puta, nec ut satelles, nec ut accusator, nec ut delator, nec ut testis, &c. At solos ministros Justitiæ incurrere irregularitatem hanc ex defectu lenitatis, mox late confirmabimus. Adde, traditionem hanc semper esse ex tacito mandato Episcopi, qui non vult in suis Ecclesiis malefactores immunitate non gaudentes.

De suis Malefactoribus quoad malum illatum.

9 Suis (inquit Textus) Quare is, qui illum accusat, a quo in propria persona, vel propriis bonis læsus fuit, suum malefactorem in omnium sententia accusat; unde, si dominus, si Prælatus Regularis, si Magistratus, cui ex officio incumbit curare bonum publicum, accuset cum debita protestatione eos, qui servum, Religiosum, vassallum offenderunt, suum malefactorem accusant, quia servus, Religiosus, vassallus sunt respective de bonis domini, Prælati, Magistratus. Addit Bon. *loc. mox cit.* idem esse, si modo dicto accuses eum, qui offendit aliquem sub tua protectione existentem.

10 At comprehenduntur ne hic mater, pater, consanguinei, ita, ut si hi accusent eos, qui filium, filiam, consanguineos, &c. offenderunt, & e contra, dicantur accusare suos malefactores.

Resp. Unum mihi hic esse certum, alterum non item. Certum est comprehendi, si accusent de contumeliis, & injuriis factis contra prædictos, nam injuria facta filio, vel consanguineo judicatur esse Patris, vel alterius consanguinei, & e contra. Quare, si accusent, recte possunt dici accusare suos malefactores. Incertum autem est mihi, si accusent de damnis illatis realibus, hoc est de bonis temporalibus, v. g. de pecunia per furtum sublata. Cum enim pecunia Patris non sit pecunia filii, & pecunia consanguinei, multo minus, sit bonum reale alterius consanguinei, non possunt furantes pecuniam ab uno ex his, dici malefactores alterius. Quare Bon. *de Cens. d. 7. q. 4. p. 1. n. 4.* Ugol. *de Irreg. c. 6. §. 9. n. 4.* cum aliis negant sine irregularitate posse prædictos accusare. Sed Con. *de Sacr. d. 18. dub. 10. n. 93.* Jo. Præp. *3. p. q. 5. de Irreg. dub. 13. n. 101.* Dian. *p. 4. tr. 2. res. 33.* concedit semper cum debita protestatione. Ratio fortasse est, quia etiam quoad realia malum illatum meo consanguineo propter connexionem sanguinis potest dici meum. Qui autem hi consanguinei sint, qui possunt suorum nomine venire, habes apud Clar. *in Praxi Crim. q. 14. V. Volo & Abb. c. de cater. n. 7. de Testib.* Felin. *C. cum dilectus n. 9. de accus.* aliosque, qui suorum nomine venire docent parentes, filios, nepotes, aliosque ascendentes, descendentesque, quibus addunt Diana, & Coninc. *l. c.* fratres.

11 Plus Gibal. *de irreg. c. 4. q. 3. n. 60.* citans Suar. *d. 47. l. 2. n. 12. & 15.* Putat enim, quando accusatio est necessaria ad reparandum damnum injusti (de quo hic agimus) tertio cuique illatum (etiam si omitti accusatio posset sine peccato) non fieri civiliter accusantem irregularem (intellige, si non est alia via illud reparandi) quia non præsumitur Ecclesia, voluisse impedire licitam defensionem, & auxilium innocentum. Intellige item cum debita protestatione mox explicanda, saltem pro foro externo, ut habet idem Gibal. *ib.*

12 Quæres. Si damnum mihi a Grassatore v. g. illatum alio modo mihi compensare, quam accusando, possum ? possum nihilominus illum accusare; & servatis conditionibus præscriptis, irregularitatem, secuta accusati deformatione, non incurrere?

Resp. cum Bon. *l. c. n. 3.* Squill. *l. c. n. 94.* Suar. *de cens. d. 47. sect. 2. n. 7.* contra Ang. *V. Homir. secundo n. 6.* & contra Sylv. *q. 8.* posse, imo, esto contra charitatem aliquando sic pecces; non tamen in irregularitatem incides, quia hic modus accusationis absolute est a Sacris Canonibus concessus, si agatur de tuo damno: id enim non extendo ad casum, in quo agitur de damno, alicui tertio illato nam propterea modo *n. 11.* in casu damni alieni interposui illam parentesim (intellige, si non est alia via, &c.)

Quoad malum inferendum?

13 Scio, Petrum patrare insidias suo adversario. Ego id denuncio Judici; unde Petrus convictus deformetur, erone irregularis? Scio, Petrum moliri rebellionem contra Regem, Judici id denuncio, unde Petrus morte punitur, erone irregularis? & sic de similibus.

14 Resp. Pro tota hac quæstione sit hæc regula. Si accusans accuset, deferat, denunciet compulsus lege justitiæ, vel charitatis, ne scilicet damno illo imminenti afficiatur proximus, liber erit ab irregularitate. Ratio regulæ est, quia lex hæc irregularitatis, Christi mansuetudinem referens, non potest fuisse inducta cum damno innocentum, obligans ad non manifestandos eos, qui mala moliuntur contra proximum, & quæ obliget ad non observanda præcepta charitatis, atque justitiæ. Quoties ergo quis, ut observet dicta præcepta, accusat, observatio præcepti facit, ut ea accusatio sistat, & conquiescat in honestate observationis præcepti; & valde per accidens censeatur, quoad ipsum, consequens deformatio.

15 Fit autem accusatio, seu denunciatio ex obligatione præcepti, si concurrant duo. Primo, ut fiat de malo, quod in futurum immineat. Secundo, ut malum sive publicum, sive privatæ personæ non possit averti, nisi accusatione, vel delatione. Quare, si potest averti alio modo, vel si potest solum per denunciationem mali impendentis in genere sine designatione personæ; tu vero illo alio modo non utaris, sed designes personas, irregularis eris, secuta deformatione, quia tunc, etsi fuerit denunciatio ex motivo charitatis, non tamen ex obligatione sive ejusdem charitatis, sive justitiæ. Ita Doctores. Suar. *de Cens. d. 47. sect. 2. n. 14.* Farin. *q. crim. 51. n. 67.* Fill. *tr. 19. c. 9. n. 249.* late Gibal. *de irreg. c. 4. q. 3. a n. 3.*

16 Atque in prædicta delatione facta ex præcepto obligante non est necessaria protestatio, ut contra Cajetan. aliosque apud Sayr. *l. 6. de cens. c. 18. n. 12.* rectius docet Mol. *t. 1. tr. 2. d. 109. n. 7.* Avila *p. 7. de cens. d. 5. sect. 2. dub. 12.* hæc enim est remedium institutum a Sacris Canonibus ad removendam irregularitatem, quæ alias ex delatione erat incurrenda. At ex delatione facta ex obligatione præcepti, nulla unquam incurrenda est irregularitas.

17 Ex dictis collige cum Suario *l. c. n. 16.* tria discrimina inter accusantem in causa propria, & accusantem in causa aliena: nam ad evitandam irregularitatem, accusare in propria causa quis potest. Primo, tum ob damnum sibi illatum modo supra dicto, tum ad præcavendum malum de futuro. Secundo, potest, etiam si damnum sibi illatum alia via reficere posset, ut diximus, *n. 12.* Tertio, potest in casu, quo ipsi licita est, & permissa accusatio, quamvis nequaquam obligans. At in causa aliena. Primo, non potest quis denunciare, seu accusare, nisi de damno futuro imminente, & forte de damno illato quod ex Gibalino indicavimus *n. 11.* Secundo, non potest, si alia via obviare valeat prædicto damno inferendo, quod est dicere, non posse, nisi adsit accusandi, vel denunciandi obligatio.

18 His adde in propria causa, & in casu dicti *n. 11.* omnino præmittendam esse protestationem, sed in aliena hac obligante, non item, ut dictum modo est *n. 16.*

De deferente malum leve, unde nihilominus mors accusati secuta sit?

19 Quidam non multis ab hinc annis juste accusavit suum adversarium de levi crimine, vel in causa civili, cui nullo modo aliqua deformatio debebatur. Sed adversario detruso in carcerem plures alii accusatores apparuerunt cumulantes gravissimorum criminum probationes, unde reus capite punitus interiit. Primus accusator fuitne irregularis, si protestationem mox dicendam omisit?

Resp. Nequaquam fuisse, quia causa mortis non fuit accusatio illa levis, quæ ad summum fuit causa remota, & occasio. Ita Sayr. *l. c.*

20 Sed quid, si ab hoc levi accusatore mors accusati prævisa fuisset, vel de ea fuisset dubitatum?

Resp. Fore tunc ipsum levem accusatorem irregularem. Ita Sayr. *de cens. l. 6. c. 18. n. 6.* si protestationem omisit, quia tunc prima accusatio conjuncta cum cæteris non est levis, sed certe gravis, ut punitio orta esse præsumatur ab omnibus conjunctim, & illa prævisio facit, ut tua accusatio non sit amplius causa remota, sed proxima mortis, si enim prævidisti, debebas tibi cavere per Canonicam protestationem.

21 Si propter improbitatem, vel malitiam mors infligeretur ei, quem accusasti de crimine levi, & prævidisti, vel dubitasti de morte, quia tunc mors oriretur conjunctim ex tua accusatione, & ex iniquitate Judicis, te irregularem ex delicto facerem.

22 Quid, si accusatio fuit de crimine levi, tibique leve detrimentum inferente, sed cui ex aliqua peculari lege mors debebatur? Explico, solent Duces exercitus, vel Principes (utrum bene *lib. 1. in Dec. n. 1. §. 3. a n. 53.* diximus) ob bonum, fortasse publicum, prohibere ne quis furtum, etiam leve, faciat sub pœna capitis; multis enim militibus parvum furtum committentibus depauperari aliquando hominem contingit: Singulis enim sumentibus unum uvæ v. g. racemum, depilatur tota vinea. Quæri ergo potest, an si militem de hoc levi furto sine protestatione accuses, ejus morte secuta, irregularitatem incurras?

Resp. Sine dubitatione incurris, quia ex tua accusatione jam cum illa lege, quam supponimus te scire, oritur occisio. Et quidem, si lex est justa, eris irregularis ex defectu lenitatis, si injusta, certe eris ex delicto, quia ad occisionem injustam cum judice injusto cooperaris.

24 Idem dic, si idem latro furtum leve ex bonis Titii v. g. furetur, & aliud leve ex bonis Caji, & aliud simile ex bonis Antonii, &c. Nam si illum quilibet ex his latronem accuset, sine protestatione, unde is ob multiplicata illa furta morte plectatur, erit, propter camdem rationem, accusans irregularis.

25 Prates *in manusc. de irreg. d. 4. c. 4. §. 6. n. 32. fol.* 302. asserit accusatorem propter leve sibi damnum e dicto levi furto illatum, etiam si præmittat protestationem, fore irregularem, quia est contra Christi lenitatem, velle te prosequi causam mortis ob tam leve damnum illatum. Adde, ideo protestatione præmissa, conceditur, posse accusare, ut tollatur occasio, ne Iniqui grave damnum Clericis inferant: at quod damnum est unius uvæ botri, vel unius oboli furtum pati?

26 Verum, posita justitia legis, hæc doctrina firma non est, clare enim, & absolute Sacer Textus ab irregularitate liberat eum, qui juste accusat cum protestatione, quamvis deinde (Justitia tamen exigente) deformetur reus. At, si lex prædicta est justa, juste accusat Clericus, justeque condemnat Judex. Unde ergo, si præmissa rite est protestatio, subdendus sit Clericus irregularitati?

Penes Sæcularem Judicem.

27 Si quis Ecclesiasticus habeat jurisdictionem sæcularem, tunc accusare de causa sanguinis apud ipsum, est, cum accusare penes judicem sæcularem; tunc enim Ecclesiasticus Prælatus, vel Judex ab illo in hac jurisdictione delegatus, Judex est sæcularis.

28 Accusare autem apud Inquisitores hic locum non habet, quia supra vidimus, ejusmodi accusatorem eximi per Pontificis dispositionem ab irregularitate.

29 Et eodem modo accusare quempiam apud Judicem Ecclesiasticum, ut Ecclesiasticus Judex est, hic locum non habet, quia Judex Ecclesiasticus nunquam ad pœnam mutilationis, mortisve procedit.

Petunt emendam sibi fieri, & provideri, ne contra eos talia de cætero præsumantur, idest, Agunt civiliter, non criminaliter.

30 Ea appellatur causa criminalis, in qua examinatur, seu judicatur de crimine alicujus: ea civilis, in qua agitur solum de interesse.

Porro eadem causa criminalis dicitur agi criminaliter, si de crimine agatur in ordine ad illud puniendum, sive per pœnam delinquenti corporaliter infligendam, sive per pœnam pecuniariam fisci commodo attribuendam. Dicitur vero agi civiliter, si de crimine agatur in ordine ad refectionem damni illati, puta, ut tibi læso a latrone pecunia ab ipso tibi ablata reddatur, vel etiam ad cautelam, hoc est, ne iterum latro tibi damnum, injuriamque congeminet. Vide de his Doctores Clar. *in prax. crim. §. ult. & §. 1.* Mascar. *de probat. l. 1. conf.* 164. Farin. *q. crim. 100. t. 1. a n. 3.* Tusc. *V. Crim. quando dicitur causa concl.* 1083.

31 His præmissis, dico Primo, agenti criminaliter non prodest protestatio ad evitandam irregularitatem, si mors accusati ex vi talis actionis consequatur. Ratio est, quia tunc protestatio esset contraria facto; si enim petitio, seu actio tua sit ad vindictam, quomodo cohærebit cum protestatione, per quam dicis te nolle vindictam?

32 Dico Secundo, ut evitetur irregularitas ab accusatore, seu denunciatore, tria concurrere omnino debent. Primum, actionem, quamvis ex se criminalem, non debere criminaliter initiari. Secundum, debere præmitti protestationem mox explicandam, quia ipsa est de forma necessaria, ac substantiali. Ita Ugol. *de irreg. c. 6. n. 1.* Tertium ut accusatio, seu delatio non fit nisi de iis, quæ sunt necessaria ad prædictam actionem civiliter intentam.

33 Nota, quando in quodam Textu, *C. Postulasti de homicid.* excusatur ab irregularitate is, qui prætendens interesse agit criminaliter, non esse contra prædicta: In hoc Textu illud (criminaliter) accipitur materialiter, hoc est agere, vel accusare de crimine, nam propterea additur (prætendens interesse) non ergo prætendens vindictam, quod esset agere criminaliter de formali. Ita recte explicat Avila *de cens. p. 7. d. 5. sect. 2. d. 10.* Val. *diff. 2. V. Accus.* cum aliis.

Protestando expresse.

34 Forma hujus protestationis, quam Canonicam appellamus, quia est a Sacris Canonibus præscripta, hæc est, tres clausulas continens.

Accuso Primo, C. Prælatis de Hom. in 6. *vel denuncio Petrum v. gr. grassatorem de furto mihi illato: ac Secundo peto, ut damnum mihi reficiatur, & caveatur, ne in futurum simile quid is contra me moliatur; expresse tamen Tertio, profiteor, ac dico, nolle me, ut contra ipsum Petrum vindicta sanguinis exerceatur.*

35 Si a te exhibeantur priores duæ partes dictæ protestationis, omissa tertia, nulla erit protestatio, quia in tertia maxime consistit forma ipsius.

36 Præterea est facienda coram eo, ad quem defertur delictum, seu delatum jam fuit, idest, vel in ipso limine querelæ, vel antequam processus fuerit absolutus, vel saltem antequam sententia fuerit lata, quia sic potest semper impediri, quantum est ex parte accusatoris, rei deformatio. At post sententiam, licet ante ejus executionem, inutiliter fieret, quia executio impediri non potest post latam sententiam. Lege Avil. *l. c. dub. 9.* Sayr. *de cens. l. 6. c. 18. n. 3.* aliosque.

37 Quoniam vero a jure non requiritur, ut hæc protestatio fiat cum scriptura, satis erit, si solis verbis proferatur, licet ad majorem probationem, consulendum semper sit, ut fiat in scriptis, coram testibus in foro judiciario.

38 Denique non est necesse, ut fiat ex vero animo liberandi reum a deformitate. Licet ergo, vel primo scias, videasque crimen, quod defers esse grave, unde certo mors reo sit inferenda, vel secundo, tu illam maxime exoptes, & ficto animo externe protesteris, non evades, morte secuta, irregularitatem: quicquid in hoc secundo aliqui, ut Nav. *l. c. n. 226.* Sylv. *V. Homicid. q. 2. §. 8.* Angel. *V. Homic. §. 7.* contradicant, quia satis tu servas, quod Canon præcipit: præcipit autem duntaxat, ut tu demonstres velle Christi lenitatem, &c. & ita sustinent Coninch. *de Sacram. d. 18. dub. 10. n. 93.* G. Hurt. *de irreg. d. 11. n. 41.* Dian. *p. 4. tr. 2. res. 75.* aliique.

Justitia exigente.

39 Ex hac clausula advertis, tibi nihil suffragari protestationem, si verum crimen detulisti, sed illud per falsos testes probasti, vel si Judicem muneribus subornasti, vel eumdem metu compulisti: sic enim non adesset conditio justitiæ, imo, sic te fore irregularem ex homicidio injusto, si illud sequatur, nulli dubium esse potest.

§. XII. *De Irregularitate, quam incurrunt testes in judicio ratione cooperationis ad occisionem justam.*

1 Testis quicumque juste testificans, seu approbans coram judice Laico in causa sanguinis, fit irregularis ex defectu lenitatis. Ratio est, quia cooperatur ad deformationem, ad quam damnari quis non potest, nisi causa per testes probetur, nam propterea testes sunt ministri; seu sunt assumpti uti ministri justitiæ. Excipe, nisi quis testificetur ex obligatione præcepti.

2 Dixi (quicumque idest sive Laicus, sive Clericus) quicquid dicat Farin. *q. crim. 61. n. 66.* aliique ab ipso cit. excludentes testem Laicum

ab

ab hac irregularitate; nam lex Canonica de irregularitate considerat actionem testificandi, illamque irregularitati subjicit, at actio hæc eadem est in Laico, atque in Clerico. Ita Covar. *in Clem. si furios. p. 2. cap. 5. n. 5.* Suar. *de cens. d. 47. sect. 3. n. 2.* aliique. Solum nota Clericos peccaturos sic testificando; id enim his est prohibitum, ut fuse tradit Avil. *de irreg. d. 5. sect. 2. dub. 13. concl. 1.* probatque id, quod non est in Laico, addens, Episcopum non posse dare licentiam Clerico testificandi in causa sanguinis contra reum, sed solum in favorem.

3 Nota. Si testes fuerunt multi, omnes incurrent in irregularitatem, morte testificati secuta, quia ex omnium testimonio concluditur veritas totius judicii.

4 Dixi (seu approbans) non solum enim testis examinatus, sive juratus, sive non, sed etiam quicumque sua auctoritate approbat, ut reus torqueatur, &c. hic comprehenditur; hi enim sunt ut ministri justitiæ, iisque Judex utitur, ad condemnandum reum.

5 Dixi (juste) si enim injuste testificaris, unde quia accidat deformari, te fieri irregularem ex homicidio injusto voluntario, patet ex supradictis.

6 Dixi (coram judice Laico) nam, si sis testis coram Ecclesiastico, qui nunquam procedit ad deformationem, vel coram inquisitore, a quo per privilegia jam ablatam esse irregularitatem non multo antea diximus, hic non comprehenderis.

7 Dixi (in causa sanguinis) quia in causis mere civilibus, ut item in causis, in quibus non est infligenda deformatio, potest testis quis esse sine metu irregularitatis; nam si inde judex ex hujus testificatione procedat, vel propter imperitiam, vel propter iniquitatem ad deformandum reum, ipsi judici imputabitur deformatio, non tibi, quando id nullo modo prævidisti: nam, si prævidisti, nec sufficienter cavisti, te esse irregularem ex delicto supra diximus §. *præced. n. 21.*

8 Dixi denique (excipe, nisi quis testificetur ex obligatione, &c.) nam tunc propter similes rationes, quas in simili diximus de accusatore supra §. 11. *n.* 14. & 15. dicendum est, non incurri irregularitatem.

9 Illud aliquando favere potest absolute testificandi in causa sanguinis: Nam si Judex ex aliis probationibus, nulla prorsus ratione ab ipsius testimonio motus; sententiam sanguinis protulit, irregularitate non afficeretur testificans, quia tunc perinde est, ac si is nihil testificatus esset. Ita Nav. *cons.* 18. *de Homic.* Ugol. *de irreg. c. 8. n. 9.*

10 Advertat tamen testis, sicuti idem debere adverti ab accusatore diximus § 11 *n.* 31. ne testificetur, nisi ea, quæ ad causam civiliter intentandam, prosequendamque necessaria sunt. Si enim sufficiat ad dictam civilem actionem testificari de furto, non potest testificari de delatione armorum prohibitorum, &c. At certe poterit, si non sufficit, puta, quia non valeret probari furtum esse commissum, nisi probaretur furem, iis armis fuisse usum, &c.

11 Inquires: Testes incurruntne irregularitatem, quando testificantur in causa sanguinis pro eo, qui cum protestatione superius explicata accusat suum malefactorem, ut damnum ei resarciat, si forte nihilominus Judex reum morti tradat?

12 Resp. Probabile est incurrere, teste Covar. *l. c. n.* 4. Ugol. *de irreg. c. 7. §. 9. n. 3.* Bonac. *de cens. d. 7. q. 4. p. 3. n.* 8. sed non minus probabile est, non incurrere. Ita Farin. *q. crim. 61. n. 77.* Felin. C. *Cum de cetero n.* 2. aliique. Ratio prioris probabilitatis est, quia privilegium non incurrendi in irregularitatem, conceditur quidem accusanti, qui accusat in propria causa, at testis testificatur in causa aliena; in causa enim propria numquam quis admittitur ut testis.

Ratio posterioris probabilitatis est, quia Canon concedens id accusatori, omnino debuit id concedere testibus; secus quid juvaret accusatori accusare, si deinde testes retardarentur a testificando ex metu irregularitatis.

13 Hic autem adverte, Doctores citatos communiter supponere, etiam testem, debere præmittere suam protestationem; at certe non minus probabiliter dici potest, non debere, quia facta protestatio ab accusatore, sub illa dari testimonium a testibus subintelligitur, quod est ad ejusmodi accusationem necessarium. Ex quo colligo, si in accusatione facta forte non fuit ejusmodi protestatio, tunc enim vero oportere a teste præmitti.

14 Inquires secundo. Testis metu gravi compulsus ad testificandum in causa sanguinis criminaliter, incurritne irregularitatem?

Resp. Si id faciat metu peccati in casibus supra allatis urgente nimirum præcepto justitiæ, vel charitatis, non incurrere jam satis dictum est superius: At vero, si faciat ex metu extrinseco illato ab aliquo quamvis judice, illum cogente, major est difficultas.

15 Dico tamen cum Henr. *l. 14. c. 12. n. 9.* Suar. *de cens. d. 47. s. 3. n.* 8 Ugol. *de irreg. c. 7. n. 3.* Avila *de cens. p. 7. d. 5. s. 2. dub. 21.* G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 12. n. 40.* Dian. *p. 4. tr. 2. res. 31.* eum irregularitatem incurrere, sive juste fuerit, sive injuste incussus timor. Ratio est, quia semper cooperatio directa, qualis est cooperatio testium, quando ea est voluntaria, est causa inducens irregularitatem ex Sacris Canonibus: At metus non tollit voluntarium absolute, ut alibi cum S. Th. fuse probatum est: ergo, &c. Et ex alia parte hic supponimus, non adesse nunc obligationem naturalem justitiæ, vel charitatis juxta supradicta §. *præc. n.* 14.

16 Neque obstat, metum gravem excusare a pœnis, & censuris, cum Ecclesia non intendat obligare fideles cum tanta difficultate, quantam affert metus gravis; non obstat, inquam, quia hæc irregularitas de qua loquimur, non est pœna, vel censura, quæ contrahatur ex culpa, sed sine culpa ex defectu lenitatis, quæ fuit in Christo domino.

17 Scio a Dian. *l. c. fin.* Coninch. *de Sacr. d. 18. d. 10. n. 90.* Jo. Præp. *d. 5. de irreg. dub. 13. n. 105.* Bon. *de cens. d. 7. q. 4. p. 3. n.* 8. aliosque probabilem vocari sententiam docentem, hunc non fore irregularem, sed eorum rationes, si accurate expendantur, nihil conficiunt.

18 Illud denique ne te hic prætereat, testes (idem dic de accusatore, advocato ex officio, &c.) dum causa criminaliter pendet, non posse ad Ordines promoveri, quia si fiant victores, erunt causa deformationis: atque adeo irregulares; si causa cadet, erunt fortasse infames ratione calumniæ. Lege Marolum, *l. 2. de irreg. c. 7. n. 4. & 5.*

§. XIII. *De irregularitate, quæ oritur in aliis Justitiæ Ministris.*

1 PRæter judices, accusatores, & testes, de quibus hactenus dictum est, incurrunt etiam irregularitatem hanc (morte rei, vel mutilatione secuta) procuratores, advocati, consiliarii, seu assessores (intellige ex officio, idque in causa criminali, nam de aliis, qui concurrunt non ex officio, dicemus §. sequenti) incurrunt item Notarii, seu scribæ, commissarii; solicitatores, qui judicem, ad dandam justam sententiam deformationis ex officio, adjuvant. Justam, dico, si enim ad injustam, erunt fore irregulares ex delicto, jam sæpe diximus in similibus.

2 Pari modo incurrunt satellites, carnifices, cæterique, qui executionem deformitatis exhibent, vel ei executioni auctoritative assistunt, ne impediatur executio. Quorum omnium Ratio est, quia hi ad deformationem concurrunt, tamquam ministri justitiæ.

3 Huc etiam convoco eos, qui occidunt bannitos, proscriptos, seu forjudicatos, de quibus occidendis facultatem legitime, ac juste dedit Princeps, quia tunc quilibet de populo constituitur minister Reipublicæ. Certarius autem notat, eam occisionem non posse licite fieri a Clericis, quia hi non valent constitui ministri Justitiæ a Principe: quare, si ipsi proscriptum occidunt, erunt, ait, irregulares ex homicidio injusto, quia non occidunt, ex legitima facultate. Verum id resolvetur melius paulo inferius *hoc trd. c. 14 §. 14. n. 7.* Milites occidentes hostes in bello justo hic comprehenduntur, quia tunc ipsi constituti sunt ministri contra hostes a Principe, sed de illis separatim erit post pauca disputandum.

An contrahatur. Irregularitas ex defectu lenitatis ab illis, qui cum non sint Ministri Justitiæ, cooperantur juste ad deformationem alicujus?

4 Theologus v. g. vel jurisperitus legum civilium, vel Sacrorum Canonum, qui non ut Advocatus in ea causa (de hoc enim jam dixi) vel Confessarius, vel Parochus, uno verbo omnis ille, qui non est minister Justitiæ, hoc est non habet ex officio adjuvare Judicem ad sententiam sanguinis ferendam, nec cooperari ex officio ad executionem dictæ sententiæ, ii inquam, reo occiso, vel mutilato, incurruntne irregularitatem, si sine peccato cooperantur ad illam?

5 Si id ab antiquioribus sciscitaris, tot distinctionibus te distinguent, ut potius scrupulos ingerant, animumque opprimant, quam illum per claram doctrinam elevent. Si a non indoctis recentioribus, iisque pluribus, idem inquires, uno, vel altero verbo te expedient; negabunt enim hos esse irregulares, quia solis ministris Justitiæ, vel militibus in bello justo hæc irregularitas imponitur.

6 Sed ecce, insurgent statim antiquioris doctrinæ tenaciores, Sacrorumque Canonum rigidiores interpretes, & cum Martino *in manus. de Irreg. d. 4. c. 10. n. 5. punct. n. 23.* exclamabunt, hanc esse sententiam, nec tutam, nec probabilem, nec jure, nec ratione fundatam, imo omnino absurdam, & falsam. At bona verba, quæso, temperate vos ab ira, & qua ratione recentiores hanc doctrinam fulciant, sedatis præcordiis accipite.

Probatur prædicta recentiorum sententia.

7 Sententia, quam probandam suscipimus, hæc est. Irregularitatem ex defectu lenitatis solum subeunt ii, qui ad deformationem vel ejus accelerationem juste, ut ministri justitiæ, concurrunt, quales sunt genera personarum, quæ diximus *n.* 1. 2. 3. & 4.

8 Cæteri, qui ad ministros non pertinent, irregularitatem non contrahunt, si sine peccato concurrant, nam si cum peccato dicam mox *num.* 19.

9 Probatio autem potissima, qua hæc sententia persuadetur, illa est satis efficax, in hunc modum efformata. Irregularitas ex vulgari omnium doctrina solum incurritur, quando ea expressa est in jure. *At irregularitas ex defectu lenitatis solum est expressa in jure contra ministros justitiæ, non vero contra non ministros;* ergo ab illis duntaxat, non autem ab his contrahitur.

10 Adversarii Minorem hujus argumenti opposito modo efformant sic: *At irregularitas ex defectu lenitatis est expressa in jure contra omnes, sive ministros, sive non ministros*, Atque pro sua sententia sic concludunt. Ergo ab omnibus sive ministris, sive non ministris contrahitur.

Possem afferre omnes Textus, in quibus fundatur adversarii in hac sua minore firmanda; sed mea brevitas id renuit, cum potissimum quilibet possit, si attente eos legat, cognoscere, nunquam in illis expresse contineri, quod ipsi volunt. Adde, satis debere cuique sufficere auctoritatem doctissimi Patris Vasq. apud Tur. *de Cens. l. 9. d. 66. dub. 3.* & G. Hurt. *de irreg d. 2. diff. 11. n. 40.* dicentis in jure non inveniri, pro non ministris, impositam esse ejusmodi irregularitatem.

11 Mihi autem Sacros Canones evolventi solum quædam definitio Clem. IV. & quidam Canon Innoc. III. videtur utcumque contra nos afferri posse, quæ propterea hic subscribo, & solvo. Figura autem casum cum Abbate, *in c. sent. ne Cler. vel Monach.* & aliis, in hunc modum; Princeps quidam cum accepisset litteras a suo ministro, in quibus monebatur, ut talem hominem facinorosum in tali loco latentem capi juberet, & capite puniri, dedit legendas suo Clerico. Is paruit, legitque, unde homo ille morte mulctatus est: est ne Clericus irregularis?

Respondet Abbas, esse, idque, quia sic definivit, inquit, Clem. IV. qua posita definitione, jam apparet, incurri irregularitatem hanc, etiam a non ministro justitiæ; Clericus enim ille justitiæ minister non erat.

Eadem definitio confirmari potest ex verbis Canonis Innoc. III. c. *sent. ne Cler. vel Monachi*, in quibus expresse prohibetur ne quis Clericus litteras scribat vel dictet pro vindicta sanguinis destinandas.

12 Verum hæc facile solvuntur, nam primo, de definitione præd. Clem. IV. non constat. Proferatur ejus authentica, & manus fortasse dabimus. Secundo, ea concessa, Clem. fortasse voluit sequi opinionem ea ætate communem Canonistarum. Tertio; quis tibi affirmavit illum Clericum non fuisse ministrum Principis in omnibus obsequiis, atque adeo etiam in criminalibus expediendis, scribendis, legendis?

13 Ad confirmationem. Resp. in eo Textu, ut & in aliis prohiberi, ne Clerici sint ex officio ministri Principum in rebus pertinentibus ad sententiam sanguinis, & merito, tum propter periculum, ne secuta executione sententiæ sint irregulares, quia tunc ad deformationem concurrerent ut ministri justitiæ, tum ne commisceantur negotiis sæcularibus.

Verba Textus hæc sunt.

Sententiam sanguinis nullus Clericus dictet, aut proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut ubi exercetur, intersit.

Et paulo post: *Ne quisquam Clericus litteras dictet, aut scribat pro vindicta sanguinis destinandas, unde in Curiis Principum hæc solicitudo non Clericis, sed Laicis committatur.*

Vides, Text. non clare loqui de quacumque cooperatione, sed de illa, quæ est ex officio? Certe ea verba (*exerceant in curia Principum, hæc solicitudo, &c.*) clare dictum officium ostendunt.

14 Stet igitur, hanc sententiam, quæ non multis abhinc annis nova aliquibus visa est, jam nunc esse admodum probabilem, tum propter rationem dictam, tum propter auctoritatem tot Doctorum insignium, qui eam hodie, ut probabilem prædicant, tum quia innumeros scrupulos a fidelium conscientiis amovet, quos quidem scrupulos e sanctissimis piæ Ecclesiæ legibus foveri credendum non est.

15 Doctores autem eam sequentes plusquam triginta numerat, & citat Dian. *p. 11. tr. 2. res. 63.* P. Vasq. omnium antesignanum, Turrian.

Delug.

Delug. *n. 22. de pæn. n. 3.* G. Hurt. *d. 2. de irreg. diff.* 11. *n.* 4. Lez. Baff. Baun. Cœlest. Machad. Serram, Carlin. Antonel. Verricel. Jo: Pont. Brun. Constant. a Castro. Cuaz. Dicast. Carpens. Elcob. Castr. *de Cens. d. 6. p. 14. §. 3. n. 7.* Valent. Pelliz. Martinon, Remig. ipsumque Dian. quibus adde novissime Leand. *de irreg. tr. 2. d. 7. q. 31.*

16 Sciscitabitur curiosus rationem convenientiæ, unde Legislator statuit solos ministros justitiæ esse dictæ irregularitati subjiciendos, non vero alios.

Resp. Mihi illa venit in mentem, quia legislator judicavit cooperationem ad necem, quamvis justam, sed ex officio, minus habere lenitatis, cum veluti ex habitu, ad occisiones illas patrandas sit ex dicto officio paratus semper, unde, etiam si semel patraverit, ab altari tamen eum esse removendum censuit, quia patravit ex habitu. At cooperantem sine peccato, & quidem non ex officio, cum non cooperetur ex habitu, idem legislator judicavit, non esse alienum a Christi lenitate, unde, nec eum esse irregularem.

Corollaria, quæ ex prædicta sententia colliguntur ad praxim.

17 Hinc ergo Primo, illi, qui vendunt (ait G. Hurt. *l. c. n. 39.*) aut donant ligna ad vivos comburendos, vel gladios, & funes, aliaque instrumenta ad interficiendos delinquentes, Faber lignarius, qui furcam erigit, famuli non ministri justitiæ, qui a notario ministro justitiæ dictata de punitione deformitatis scribunt, illi, qui vendunt, vel donant arma militi eunti ad bellum justum, servi non ministri Justitiæ, qui adducunt equum domino, qui est justitiæ minister, ituro ad locum supplicii, ut ibi auctoritatem tribuat delinquentis occisioni: illi, qui sive voce sive punctione instigant jumentum, quo interficiendus vehitur, quamvis hi videant, advertantque, inde mortem delinquenti notabiliter accelerari: Confessarii, & quicumque alii dantes consilium pœnitenti, judici, aut cuilibet alteri officiali publico, jam immediato executori, nempe carnifici, ut occidant, vel cito occidant aliquem delinquentem, etiam hunc in particulari, etiam si Confessarius neget judici, vel carnifici absolutionem peccatorum, nisi concurrant ad dictam sententiam mortis juste dandam delinquenti: illi, qui privatim, sed non juridice petunt a judice, ut juste occidat aliquem delinquentem, hi, inquam, omnes non incurrunt in irregularitatem, quia cum concurrant sine peccato, ut supponimus, non incurrunt ut ministri justitiæ.

18 Quæres hac occasione, quando quis prædictas, vel similes actiones cum peccato exercet, v. g. cum odio mortali contra reum, cui procurat mortem, vel ejus accelerationem, juste tamen dandam (nam si injuste, scimus tunc incurri, deformitate secuta, irregularitatem ex delicto) eritne irregularis?

19 Resp. Colligo ex Turr. *de cens. l. 9. d. 66. dub. 9.* & sic supponit Prates *in manusc. de Irreg. d. 4. c. 10. n. 23. fin.* hunc fore irregularem, & quidem ex delicto. Rationem hujus dicti puto ego esse illam, quia omnis concursus ad occisionem, vel ad ejus accelerationem a privato exhibitus, etiam in prædictis occisionibus ex se justis, est, ut a privata persona procedens omnino injustus, quia injustitiæ actus est procurare occisionem alicujus sine causa.

20 Quare, quando instigas v. g. jumentum, quo vehitur reus, ut citius is moriatur, siquidem id facias ob causam, puta ob misericordiam, ne reus diutius angatur, vel certe id facias nullo malo fine motus; non eris irregularis, nec ex defectu lenitatis, quia non es minister justitiæ, nec ex delicto, quia non peccas. Si vero idem facias motus ex odio, irregularis eris ex delicto, quia id injuste facis: Es enim per actum externum injurius vitæ alterius, dum cum fine malo externe instigas v. gr. jumentum, licet odium sit mere internum.

21 Neque dicas: Cur ergo judex, vel quicumque minister justitiæ (ut nos documus in Superioribus) non evadit irregularis ex delicto, si reum merentem mortem condemnet, occidatque ex odio? Ne id dicas, inquam, clare enim est disparitas; nam judex, aliique ministri justitiæ cum ex obligatione officii hæc faciant, non injuste faciunt, nec contra justitiam peccant, licet peccent contra charitatem ex dicto odio interno. Tu vero privatus, cum non ex officio illa facias, & cum ex alia parte eæ actiones non afficiantur bonitate misericordiæ, vel alterius boni, seu, cum saltem non sint indifferentes, remanent in se peccaminosæ, & contra justitiam.

Sed redeamus ad Corollaria.

22 Hinc Secundo. Confessarius (ait recte Cornejo apud Dianam *p. 4. tr. 2. res. 99.*) inducens pœnitentem juridice interrogatum ad faciendum delictum dignum morte (si quando tamen est casus, in quo dictus pœnitens obligetur, de quo *in nostro Dec. l. 3. c. 4. §. 2.* dictum est) & ille qui persuadet reo jam ad mortem damnato, ut acquiescat justæ sententiæ, nec velit injuste appellare, & ille privatus, teste Diana *ib.* qui carnifici reum suspendenti dicat: *En iste adhuc vivit:* ex qua, occasione carnifex reddit ad reum suffocandum; hi, inquam, non sunt irregulares, quia hæc non agunt, ut ministri justitiæ, nec (ut semper supponimus) cum peccato.

23 Hinc Tertio, ille (ait Verric. *tr. 1. q. mor. 19.* contra Comit. Bon. & alios) qui extra judicium privatim solicitat cognatos, vel procuratores causæ, ut petant furi judicationem, aut pœnam sanguinis juste infligendam, non est irregularis. Et ille Cardinalis (ait Dian. *p. 11. tr. 2. resp. 63.*) qui dixerit causam criminalem tanquam privatus, consilium dedit, reaptavitque scripturam factam a fisco, &c. non incurrit secuta rei morte, irregularitatem; quia & ille, & hic Cardinalis hæc fecerunt extra judicialiter, & tanquam personæ privatæ, nec illam scripturam Cardinalis nomine proprio subscripsit, nec ullum advocati munus exercuit in judicio.

24 Hinc Quarto (ait Turrian. *l. c.*) si quis sine peccato dicat reo: *Pergamus citius, vel ascende citius scalas*, non incurrit irregularitatem, idque propter dictam rationem. Idem colligit ex eodem Turriano Diana de eo, qui dicit reo: *Suppone caput ad excipiendum ictum*, ut is citius supponat, & de eo, qui orat carnificem, ut aliquid aptet, quo citius reus moriatur (tale judicarem, si ores ut carnifex aptet pulverem sulphureum in pectore rei, qui est vivus comburendus) & de eo, qui dat consilium capiendi viam breviorem ad locum supplicii, vel excitando ministros, dicat horam esse tardam vel populum nimis detineri.

25 Hinc Quinto. Qui detegit malefactorem, ait Gibal. *de irreg. c. 4. q. 13. n. 61.* vel clamat adesse latronem, ut is comprehendatur vocando v. gr. famulos, vicinos, custodes in auxilium, ut capiant furem non est irregularis, si fur resistens occidatur, vel a judice morte damnetur. Adde, non esse præsumendum Ecclesiam velle fovere latronum, & similium insolentias, quæ certe soverentur, si propter timorem irregularitatis non possent homines clamare, vel detegere ejusmodi delinquentes. Ne tamen hæc fiant, ut ab accusatore, &c.

Et paulo post hoc est *n. 61.* Qui clamore (ait) excitat vicinos in furem, qui capitur, & judici traditur, ab eoque occiditur, non fit irregularis, quia ipsemet (ut diximus) potuit eum furem capere, & judici tradere.

Excipe, nisi quando sic manifestans esset accusator, vel testis necessarius ad cognitionem causæ, vel alio modo id faceret, ut constitutus ad hæc, vel similia ministret justitiæ, ut ex supradictis constat.

26 Hinc Sexto Medicus (ait supra citatus G. Hurt. *l. c. n. 43.*) aut Chirurgus, si juxta artem curet, mutiletve, quamvis ex ea mutilatione, aliave curatione, præter intentionem, eveniat mors, non fiet irregularis, quia irregularitas lata est pro justitiæ ministris, non pro medicis, idque etiamsi ejusmodi medicus sit clericus in Sacris, quibus, ut supra nos vidimus, vetitum est chirurgiam exercere. Fiet tamen irregularis ex delicto, si cum culpa mortali ex imperitia, vel negligentia, ut ibidem diximus, occidat, mutiletve.

27 Quod dictum est de medico, dic de ministrante infirmis qui si eus vertat ex latere ad latus, vel transferat de lecto ad lectum, vel erigat, vel iisdem cibum porrigat, licet ex his actionibus mors, præter intentionem, sequatur, eæque fiant cum cautela, quæ a prudentibus adhiberi solet, non incurrent irregularitatem, quia prædicti justitiæ ministri nequaquam sunt.

Deciduntur ex prædicta doctrina casus aliqui peculiares. Detegens casu delinquentem.

28 Colloquebatur (ut refert Nav. *Cons. 13. de homic. l. 5.*) quidam de muliere interfecta, cujus delicti auctor ignorabatur: aderat Religiosus, qui nihil aliud cogitans, interrogavit, an illa mulier esset ea, quam ipse viderat ante tres dies exeuntem cum suo viro extra Urbem? Admiranda sane humani ingenii sagacitas! Hæc mera interrogatio delata est a quodam ex astantibus ad judicem, qui inquirens de eo viro, deprehendit, illum fuisse interfectorem, & non multo post extremo supplicio eundem adjudicavit.

29 His relatis quærit Nav. An Religiosus ille fuerit irregularis? Respondetque nequaquam, Nav. *l. c.* cui subscribit Mol. *t. 4. tr. 3. d. 74. n. 2.* quia remotissime se habuit interrogatio illa ad condemnationem. Recte, sed addere poterat allatam doctrinam, quia hic religiosus minister non erat justitiæ.

Detegens signum, unde cognitus fuit delinquens.

30 Satellites deprehenderunt hominem de nocte ferentem occulte sub pallio vas argentem, suspicatique sunt illud fuisse furto ablatum, unde mane de die illud exposuere palam in foro, ut comparente forte domino suumque esse probante, convinceretur fur, pœnamque deformationis, nempe manus dexteræ amputationem, juxta illius loci leges subiret. Porro apparuit dominus, clarissimisque testibus ostendit vas esse suum, convictusque fur pœnam luit. Est ne dominus, qui nullam protestationem præmisit, irregularis? Quid etiam de testibus, qui fuerunt ii aurifices, qui vas construxerant?

31 Resp. ex dictis §. 11. & 12. clare sequi, tum dominum si accusaverit, tum testes esse irregulares. At aliqua apparens difficultas est. An, si dominus non accusaverit, sed solum dixerit sine protestatione, *Hoc vas est meum*, & aurifices dixerint: *Hoc vas nos construximus pro hoc domino*, inciderint in irregularitatem? Et nihilominus ex *ib.* dictis colligi potest non esse irregulares. Ratio est, quia dicta domini, & aurificum, non sunt proprie testimonium contra reum; ii enim, qui aliquod indicium manifestant extra judicium, sed quo Judex deinde utitur ad inquirendum de reo, ejusque delicto, vocantur quidem aliquando testes, sed valde improprie: Testis enim proprie est ille, qui intra judicium de aliqua re testificatur, & in criminalibus quidem semper in præsentia judicis, ut ex Auth. *de Testib. §. Quoniam in fine coll. 7.* habet Gloss. *in C. Tua nos, de homic. V. Nuncius tradidit.*

Mittens ad Judicem intersignia, quibus Latro convictus est.

32 Scholaris quidam, ut narratur *in c. Tua nos, de Homic.* a fure in hospitio suo vulneratus, cum per internuncios interrogatus fuisset a judice, ut diceret, si quid sciret de fure, vel traderet intersignia, si quæ haberet, misit illi cultrum, quem a fure abstulerat, & sotulares hoc est calceos, quos, ne pedum strepitus audiretur, sibi fur abstraxerat; atque in Scholaris domo reliquerat. His receptis a judice signis, furi amputata sunt a satellitibus virilia, oculique item eruti: Fur autem ex dolore commotus, nec potum sumpsit, nec cibum, & sic de medio est sublatus. Contraxitne Scholaris irregularitatem?

33 Resp. Et quidem Cuvar. *in Clem. si furios. p. 2. §. 5. n. 1.* Avila *de cens. p. 7. d. 5. concl. 1.* habet illam doctrinam, ut si indicium, quod quis dat judici, pertineat ad cognoscendum auctorem delicti, ut est in casu proposito, non facit irregularem eum qui indicavit; si vero pertineat ad delicti commissi probationem facit irregularem. Sed hanc doctrinam admittere non possum, quia æque ex utrisque his indiciis procedit judex ad condemnandum reum.

34 Ego igitur cum Glossa citata, & ex his hactenus allatis puto, hunc scholarem, ex vi talis indicii a se dati in irregularitatem non incidisse, quia sic, nec fuit accusator, nec testis in judicio, solum enim aperuit extra judicium, quid factum fuit; aperuit, dixi, nam ipse nec accusavit, nec querelam deposuit, nec ullam denunciationem fecit contra reum. Quare Pontifex Summus merito ipsum pronunciavit liberum ab irregularitate.

35 Atque hæc quoad irregularitatem ex defectu lenitatis, quam prædictus scholaris ex missione illorum signorum poterat timere propter secutam mutilationem virilium, & oculorum effossionem illius latronis: nam quoad irregularitatem ex delicto ob mortem, quam latro sibi consciviт ex occasione sumpta a pœna mutilationis, quam satellites ei inflixerunt, manifestum nimis est, scolarem illum non incurrisse, ejus enim mortis causam valde remotam ipsum fuisse, vel puer videt.

Episcopus tradens ministris justitiæ corpus occisi.

36 Occiditur Petrus, ejusque cadaver in Ecclesia, vel simili loco Ecclesiastico sepelitur. Judex autem, ut procedat ad inquirendum de delicti auctore, vel ad processum contra aliquem melius confirmandum, vel ut constet de corpore delicti, petit ut ejusmodi cadaver exhumetur, inspiciaturque. Potestne Episcopus sine metu irregularitatis licentiam ad id concedere?

37 Resp. Posse, ajunt nonnulli, ut Venerus *in Exam. Episc. l. 9. c. 30. n. 26.* Bon. *de contr. d. 3. q. 11. p. 3. n. 11.* Lavor. *Val. t. 1. tit. 2. c. 7. n. 31. & c. 12. n. 57.* Dian. *p. 4. tr. 2. res. 95.* alios citans, addunt aliqui debere. Ita Lavor. *l. c.* Sed profecto, si petitur cadaver, ut constet de corpore delicti, vel ad inquirendum contra personam indeterminatam, quis scilicet delicti auctor fuit, omnes consentiunt, posse Episcopum licentiam concedere, quia id solum esset quid remotum ad sententiam forte mortis consecuturam. At difficultas vertitur, an possit, quando cadaver requiritur ut confirmetur suspicio, vel compleatur probatio contra aliquem personam,

sonam peculiarem. Sunt v. g. indicia contra Titium, petitor vero corpus Petri interempti, ut videatur, an vulnus datum conveniat cum gladio, quem ministri invenerunt sanguine aspersum apud delinquentem, vel quod simile. Et nihilominus quamvis antiquiores putaverint, tunc non posse Episcopum licentiam concedere, ne concurrat proxime ad processum sententiæ sanguinis contra personam determinatam; tamen ex prædicta doctrina, quod irregularitas ex defectu lenitatis non incurritur nisi a ministris justitiæ, sequitur, posse sine irregularitatis timore, quia totum quod facit Episcopus, etiam positive concedendo licentiam, non facit, ut minister justitiæ, puta, nec ut accusator, nec ut testis in judicio criminali, &c.

38 Est tamen notanda monitio Congregat. 22. Novem. 1619. *in man. Episc. V. Sepult. in Addit. n. 7.* Cardinalium super negotia Episcoporum, quæ apud Gavantum sic habet: *Nec debet Episcopus dare licentiam exhumandi corpus ad hoc, ut Laici sumant indicia in criminalibus.*

Episcopus tradens copiam renunciationis Clericatus.

39 Titius renunciavit coram Episcopo Clericatum (idem esset, si Episcopus aliquem verbaliter degradasset) & deinde graviter deliquit, unde a judice sæculari comprehensus est. Nunc petit idem judex ab Episcopo, vel ejus ministris copiam ejusmodi renunciationis, vel degradationis, ut scillicet certus de non Clericatu Titii illum legitime morti adjudicet: potestne Episcopus, vel ejus ministri eam copiam tradere?

40 Resp. Diana *l. c.* postquam visus est affirmasse, quod possit, addit; sed tu cogita. Ego vero cogitarem, si prædictam hactenus doctrinam nescirem, vel eam improbabilem judicarem. Nunc vero, cum videam Episcopum, vel ejus ministros tradendo copiam talis renunciationis, vel dispositionis, non fungi munere ministri justitiæ sæcularis, nec accusatoris, nec testis in judicio, censeo, probabile esse, quod possint. Non ita esset, si traderent eidem Curiæ sæculari processum forte ab ipso Episcopo factum de homicidio commisso a Clerico: illum enim processum cum fecerit Episcopus, ut minister etiam ipse justitiæ, si deinde occideretur delinquens, concurrendo, quamvis solum ex parte, ejusmodi processu, nequaquam ab ipso irregularitas evitaretur.

Judex Ecclesiasticus dans Laico Epistolas quasdam, &c.

41 Judex Ecclesiasticus potestne sine incursu irregularitatis dare Judici Laico quasdam epistolas, inventas apud reum, quibus idem Judex Ecclesiasticus probaverat, dictum reum commisisse homicidium proditorie, atque adeo immunitate nequaquam gaudere?

Resp. non posse; ratio principalior est, quia Ecclesiasticus dare utiliter non potest his epistolas, nisi etiam det processum, seu partem processus, quo appareat has epistolas inventas esse apud reum: at omnes DD. clamant, processum Judici Laico non posse dari ab Ecclesiastico, ut sup. §. 10. *n.* 21. vidimus. Lege Tancr. *p.* 2. *q. mor. tr.* 1. *& seq.* qui late hoc prosequitur, sed hujus nostræ solidæ rationis non meminit.

§. XIV. *De irregularitate contracta a Militibus in Bello.*

1 SI injustum sit bellum, omnes pugnantes, imo omnes cooperantes, quales sunt conducentes milites, custodientes sarcinas, animantes, exhortantes, afferentes cibos (juvant enim hi omnes ad occisiones, etiamsi ipsi immediate arma non tractent) esse irregulares, vel uno dumtaxat occiso, patet ex supradictis. Nihilominus DD. non ita rigide loquentes de aliquibus ex his, vide apud Dian. *p.* 11. *tr.* 7. *res.* 8.

2 At vero, si bellum sit justum, distinguendum est, an ejusmodi bellum sit aggressivum, seu offensivum, an mere defensivum.

Et quidem in hoc posteriore nullus, nec Laicus, nec Clericus est irregularis, etiam si aliquem propria manu occidat, quia defendere patriam, est de jure naturæ, & jus Ecclesiasticum in illa necessitate non obligat, cum id vel sit, vel reducatur ad defensionem propriam: quando tamen non exceduntur limites necessariæ defensionis, quod mox §. *seq.* latius explicabimus.

3 In priore autem belli justi genere, nempe offensivo, pugnantes propria manu, si aliquem occidant, mutilentve, sunt irregulares ex defectu lenitatis, *Ex c.* 1. *&* 2. *d.* 51. Lege Lez. *cons.* 23. quia tunc occidunt ut ministri publici exercentes justam vindictam contra hostes. At si propria manu non occidant, licet hortentur, vel etiam pugnent, aliove modo cooperentur ad hostium occisionem, irregularitatem non incurrent. Ita S. Th. Cast. Laym. Conin. Nav. aliique quos citant, & seq. Lez. *d. cons.* 23. & Castr. *de irreg. d.* 6. *p.* 14. §. 5. Dian. *p.* 11. *tr.* 8. *resp.* 42. Ratio est, quia Sacri Canones *C. Petitio de homic.* non conjunxerunt irregularitatem ex defectu lenitatis in militibus, nisi illis, qui manu sua occidunt, vel vindictam deformationis per se exequuntur.

4 Illi item, sive Laici, sive Clerici, qui ob honestam causam bello assistunt v. g. ad componendam pacem, ad Confessiones excipiendas, ad infirmos curandos, &c. non incurrunt irregularitatem, quia tanta pietas boni illius operis, non est punienda irregularitate, imo propter eamdem rationem locum hæc habent, etiam in bello injusto, quamvis inde militum animus, ut notat Hurt. *d.* 2. *diff.* 12. *de irreg. n.* 43. augeatur.

5 In prædictis unum est addendum de Clericis. Recole enim, ipsis esse prohibitum in jure *C. ex multa de voto V. de Cler. & ex multis Cap. caus.* 13. *q.* 8. propria manu pugnare (intellige ex dictis, & in bello non mere defensivo) & quidem sub ea prohibitione comprehendi, etiam si sint Duces exercitus, & illi præsint, recte cum multis notat Diana, *p.* 10 *tr.* 2 *res.* 1.

6 Dico igitur Primo, si Clerici in dicto bello justo aggressivo neminem immediate deforment, nulla eos irregularitate innodari: Nam non ex delicto, quia Clericis non est prohibitum hortari in bello justo; Neque ex defectu lenitatis, quia hanc solum contrahunt ministri justitiæ, quales non esse Clericos, jam dixi.

7 Dico Secundo probabile esse, eosdem fore irregulares ex delicto, si propria manu pugnantes aliquem deforment. Ratio est, quia cum ipsi tunc non sint ministri justitiæ, injuste deformant. Id paulo ante §. 13. *n.* 3. ex Carrario, in simili me dixisse memini. Verum cum Castr. *l. c.* addo, esse probabilius hos peccare quidem, non obediendo Sacris Canonibus; qui vetant Clericis pugnare propria manu, at non esse irregulares ex delicto, sed solum ex defectu lenitatis. Ratio est, quia etiam ipsi tunc occidunt, ut ministri justitiæ, hoc est, ut ministri Principis dantis valide, ut dixi supra *hoc eodem c.* 15. §. 10. *n.* 16. omnibus pugnantibus auctoritatem, ut juste occidant, esto Clericus peccet acceptando talem auctoritatem.

8 Dico denique Tertio, mihi satis esse probabile, si Pontifex det tibi, etiam Clerico, facultatem, ut occidas in bello justo aggressivo, implicite tollere a te incursum in irregularitatem, ut notat *ib.* Castr. cum tunc Pontifex agat ut Pontifex, & Ecclesiæ Caput. Id quod & nos innuimus §. 10. *n.* 22.

§. XV. *De irregularitate, qua oritur ex propria Defensione excedente terminos, &c.*

1 QUando quis aliquem deformat ad suam, suarumque rerum notabilis momenti defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, idest nihil faciens supra id, quod morali modo necessarium est ad ejusmodi defensionem, non evadit irregularis; sicuti nec esset excommunicatus, si ob similem defensionem percuteret Clericum. Hæc veritas, quamvis olim in dubium verteretur, nunc claris verbis habetur in jure. *C. si furios.* Clem. de homicidio.

Si furiosus (inquit Textus) *aut infans, seu dormiens hominem mutilet, vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit. Et idem de illo censemus, qui mortem aliter vitare non valens suum occidit, vel mutilat invasorem.*

2 Quare, qui, ut propriam, vel etiam alterius innocentis vitam, vel membra servet, vel ut grave vulnus sibi, vel eidem innocenti infligendum caveat, quique ut propria, vel proximi bona magni momenti, vel honorem, & famam tueatur, alium occidit cum moderamine inculpatæ tutelæ, hoc est, alio remedio uti non valens, non est irregularis. Lege Gibal. *de irreg. c.* 4. *q.* 3. *a n.* 10. *&* 18.

3 Quando tamen quis excedit limites suæ defensionis, ut si potens se defendere alio modo, v. g. verberando, vel mutilando, occidit nihilominus, is irregularis erit ex delicto, quia deformat injuste, ut ex supradictis patet. Erit autem hoc homicidium casuale, quia se defendens non intendit directe alium occidere, sed se defendere. Hæc, & alia minutiora facile invenies apud Doctores, ut G. Hurt. *l. c. diff.* 10. Gibal. *l. c. qu.* 2. Delug. & Lez. *ll. mox cit.* aliosque ab iisdem citatos, sed tres casos ad hæc illustranda non sunt a me prætermittendi.

Parochus suos excitans ad Bellum justum.

4 Quidam Parochus, qua verbis, qua æris campani pulsato signo, incitavit suos Parochianos, ut se defenderent ab incursione quorumdam hominum, qui oppidum devastare intendebant, ex quibus oppidani multos occiderunt; Est ne Parochus irregularis?

5 Resp. Delugo *l.* 2. *Resp. mor. dub.* 9. asserit, seu supponit, Parochum incidisse in irregularitatem. Lezan. *cons.* 23. negat. Ego ex dictis manifeste colligo, non incidisse. Primo, quia ad defensionem innocentis Patriæ pugnatum fuit. Secundo, quia Parochus neminem propria manu occidit, &c.

Sacerdos alium occidens ad propellendam injuriam.

6 Ugol. *c.* 29. §. 2. *n.* 2. hic lepide quærit de quodam Sacerdote qui occidit hominem, a quo, arrepta barba, trahebatur, & illum a se aliter extricare non poterat, nisi eumdem occidendo. Respondetque hunc Sacerdotem esse irregularem, quia non agebatur de vita.

Verum Gibal. *de irreg. c.* 4. *q.* 3. *n.* 15. negat ejusmodi irregularitatem, & merito, quia gravissima erat ea injuria, ad quam avertendam licite potuit Sacerdos ille injuriantem occidere.

Occidens sibi insidias patrantem.

7 Idem Gibal. *ibid.* duo mihi difficilia intrepide, & sine distinctione affirmat. Primo, eum, qui sibi insidias patrantem antevertit, occiditque, nec peccare, quia se defendit, nec consequenter esse irregularem. Secundo, eum, qui injustum invasorem fugientem incontinenti sequitur, occiditque v. g. post alapam impactam, nec peccare propter eamdem rationem, nec irregularem fieri. Hæc, inquam, duo sic absolute dicta mihi apparent difficilia. Nam ego *l.* 6. *in Dec. c.* 1. §. 1. *n.* 15. pro priore ex prædictis casibus, ne tunc peccaretur, requisivi, ut proxime, & in procinctu paret quis alium occidere, *&* §. 3. *n.* 3. pro posteriore casu dixi, id non esse in praxi recipiendum. Relege locum.

Ut effugiam periculum vitæ, evitare aliquando possum irregularitatem.

8 Breviter propono casum, quem proponit Delug. *de Just. d.* 8. *sect.* 6. *n.* 86. Veneno infecit Petrus ficus comedendas a suo inimico. Verum casu advenit amicus, & comedit, Petro vidente, eoque, ne suum crimen proderet, tacente; Estne Petrus hujus amici injustus homicida, atque adeo irregularis?

9 Resp. Delugo *ib.* non esse, quia ex una parte hujus amici mors præter Petri intentionem prorsus evenit, & ex alia Petrus non fuit injusta causa mortis amici, quia cum tanto suo periculo manifestandi suum delictum non tenebatur illum monere de veneno.

Vir occidens uxorem inventam cum adultero, &c.

10 Huc reduci id potest: pertinere enim videtur ad defensionem honoris proprii. Equidem de hac re quoad excommunicationem, si tunc in fragranti crimine occidatur Clericus adulter, agitur *in tr. de excomm. Si quis suadente*: nunc vero loquendo de irregularitate, puto propter similes rationes, quæ *ib.* dicuntur, esse probabile, non incurrere irregularitatem, de quo argumento plura habes apud Dian. *p.* 11. *tr.* 6. *res.* 28.

§. XVI. *De irregularitate, qua oritur ex mutilatione.*

1 NOn solum qui occidit hominem, verum etiam, qui ejus membrum aliquod mutilat, (ut sæpe in Superioribus per occasionem insinuatum est) in pœnam irregularitatis incurrit, ejus prorsus speciei, quæ est ea, quæ incurritur ex homicidio, ita ut sicuti ex homicidio injusto, sive voluntario, sive casuali incurritur irregularitas ex delicto, sic ex injusta simili mutilatione. Et sicuti ex homicidio justo incurritur a ministris justitiæ irregularitas ex defectu lenitatis, ita ex eadem simili justa mutilatione. Quare omnes modos, varietatesque, quas supra haberi diximus ab irregularitate ex morte secuta, dic pari modo haberi ex mutilatione; nam propterea sæpissime utrumque comprehendimus sub uno nomine *Deformationis.*

2 Unum tamen, vel alterum discrimen esse inter irregularitatem ex homicidio, & mutilationem mox apparebit §. 17. *n.* 25.

Porro illæ duæ quæstiones propriæ sunt hujus loci. Primo, quid intelligatur nomine membri, cujus mutilatio irregularitatem inducit. Secundo, quid nomine mutilationis.

3 Adverte autem, aliud esse loqui, Primo, de eo, cui ob mutilationem membrum aliquod deest. Secundo, aliud de eo, qui sibi ipsi membrum amputat. Tertio, aliud de eo, qui alterius membrum mutilat. De Primo, & Secundo egimus supra *c.* 8. §. 1. *&* 2. hic autem solum de tertio agendum est. Relege locum, ubi maxime advertendum dixi non valere argumentationem ex uno illorum ad aliud, ut *ib.* explicui.

Cujus membri mutilatio alteri facta irregularitatem pariat?

4 Membrum est corporis animati pars, non quæcumque sed illa, quæ proprium ac distinctum munus gerit in corpore, juxta illud S. Paul. ad Rom. *c.* 12. *Omnia membra non eumdem actum habent*, & juxta doctrinam Arist. *de part. anim. l.* 10. *c.* 5. dicentis, *operationem in corpore esse propter membra*, idest ex membris. Hinc recte ait Bart. *in l.* 4. *n.*

De pull. Jud. & l. Non sunt ff. de Stat. Homin. statutum contra amputantem membrum, non urgere contra amputantem digitum, & habentem plures solito digitos non dici, habere solito plura membra.

5 Membrum igitur est, quod ex se in corpore est instrumentum propriæ, ac distinctæ operationis. Partes autem membri sunt eæ quæ ad dictam operationem coadjuvant, quales sunt digiti coadjuvantes ad operationem manus. Lege Covar. *in Clem. si furiosus p. 3. init. n.* 8. Nav. *in sum. c. 27. n.* 206. Farin. *§. n.* 63. Sayr. *de censf. l. 6. c. 7.* aliosque.

6 Hinc capilli, barba, ungues, cum solum sint ad ornamentum, atque operationem vel nullam habent, vel certe tenuem, membra sine dubitatione non sunt. Contra, oculi, nares, manus, pedes, &c. quia distinctis pollent operationibus, certo, & ex omnium sententia sunt membra. At vero dentes, genæ, crura, seu tibiæ, & brachia, ut distincta ab ore, a pedibus, a manibus, cum non videantur habere proprium actum, sed coadjuvare, incertum est apud Doctores, an membra distincta sint.

7 Mihi hac in re certa sunt duo, tria aliquibus incerta videntur, quæ tamen mihi non videntur incerta.

Certum mihi est Primo, oculos, nares, aures, linguam, manum, membrum genitale, pedes esse proprie membra, atque irregularitatem parere in illo, qui aliquod ex his alteri abscindit. Ratio est, quia hæc, extra controversiam, actum seu operationem distinctam habent.

8 Certum mihi Secundo, capillos, barbam, digitos, dentes, labia, nervos, testes, palpebras, supercilia, non esse membra distincta, atque adeo neque irregularitatem inducentia in amputante aliquod ex illis. Ratio est, quia hæc, vel solum sunt ad hominis ornatum, vel ad actum coadjuvant, vel insunt in corpore ad munia quædam communia, & secundaria. Cum testes dixi, non intelligo utrosque, sed alterutrum, nam uno duntaxat deficiente, non tollitur generandi usus, tollitur deficiente utroque.

9 Nonnulli inter hæc numerant brachium, & crus, seu tibiam, ut separata a manibus, vel pedibus, unde dicunt, non fore irregularem eum, qui alteri non habenti manus, vel pedes abscinderet brachium, vel crus. Verum ego de hac doctrina valde ambigo, dubitationisque rationem mox aperiam *n. n.* 21.

10 Dices. Qui dentem alteri excutit, vel labia tundit, vel capillos evellit, vel faciei cutem excoriat, vel similia facit, quamvis membrum non mutilet; tamen illum non raro reddit adeo deformem, ut reddat simul irregularem ex notabili deformitate: ergo etiam & ipse, qui irregularitatem in altero parit, erit irregularis ex illo principio, quod aliqui tenent, ut Silv. *V. Homic. 2. q. 3.* Majol. *de irreg. l. 1. c. 2. n.* 10. *& l. 5. c. 50 n.* 5. eum semper esse irregularem, qui alium irregularem reddit.

11 Resp. Negando consequentiam; falsum enim est, ut vult Nav. *in sum. c. 27. n.* 207. Sayr. *de censf. l. 6. c. 15. n.* 7. Avila *de censf. p. 7. d. 3. dub. 1. vers. fin.* eos omnes fieri irregulares, qui alios irregulares faciunt; nam, qui filium spurium generat, & qui Judex condemnat reum de infamia, & qui veneficio v. g. meotem sani hominis insanam reddit, non sunt irregulares, *de hoc ult.* vide mox *n.* 35. cum tamen irregularem reddant filium, reum, hominem illum.

12 Porro incertum est Primo. An mulieris mamilla sit membrum? Affirmat Dian. *p. 1. tr. 1. resf.* 20. Cov. *l. c. n.* 7. Salc. *prax. crim. c.* 9 Avil. *de censf. p. 7. d. 5. sect. 1. dub.* 1. Alii que negant, quia propriam, & distinctam operationem illa non habet. Suar. *de censf. d.* 44. *sect. 2. n.* 9. Sayr. *de censf. l. 6. c. 15. n.* 18. Farin. *in frag. V irreg. n.* 597. *& V. Clericus n.* 373. cum aliis, & cum eodem Dian. *p. 4. tr. 2. resf.* 6. tanquam probabilius affirmat, eamque mutilantem ab altari repellit. Ego cum Suario sentio, quia & Arist. *de Gener. Animal. l. 4. c.* 8. & Galen. *de usu part. l. 8. c.* 22 *& l. desper. sub init.* & communiter alii docent, in mamillis fœminarum sanguinem converti in lac: quare actum proprium distinctum ab aliis membris habent. De mamilla autem mulieris loquimur; nam mamillam hominis distincta operatione carere, videmus omnes.

13 Incertum est secundo, an auricula sit membrum; auriculam dico, hoc est cartilaginem aurium externam; nam auris, idest totum organum audiendi esse membrum, nullus negat.

14 Controversiam rem hanc reddidit Glianus, *in sum. censf. V. Auric.* qui docuit, eam non esse a numero membrorum repellendam, siquidem illa præparat, seu fovet sonos, vocesque, illasque veluti colligit, ut melius audiatur: quod est munus peculiare.

15 Confirmat Primo, ex speculatore *tit. de dispensf. §. Juxta finem*, qui quæstioni quærenti, An abscissio auriculæ Malchi facta in horto a S. Petro fuerit causa irregularitatis in Petro? Respondet, non fuisse, quia tunc non erat inducta irregularitas: intelligit ergo speculator, auriculam esse membrum, nam secus respondisset, non fuisse Sanctum Petrum irregularem, quia membrum non amputavit.

16 Confirmat Secundo, quia Antonius quidam Anachoreta præcidit sibi auriculam, ne ab Ægyptiis advocaretur ad Episcopatum. Sensit ergo Antonius, auriculam esse membrum, quandoquidem ejus abscissio debebat illum ab Episcopatu retrahere.

17 Confirmat Tertio, quia secus, qui alter nasum abscinderet, non esset irregularis, quod nemo concedet. At ita se habet nasus ad odores excipiendos, atque ad odorandum, sicut auricula ad audiendum.

18 Verum rogo te, studiose Lector, ne rem hanc incertam dicas in posterum. Probabilissimum enim est, auriculam, sicut & nasum, non esse membra, sed membrorum partes. Nasum dico, non nares, idest totum organum olfaciendi, hoc enim esse membrum distinctæ operationis, jam dictum est modo. Ratio hujus probabilitatis est, quia auricula, & nasus coadjuvant ad audiendum, atque olfaciendum secundario duntaxat, & minus principaliter, cum sine his audire possis, & olfacere. Ex quo solvitur Gliani ratio principalis.

19 Ad confirmationem primam, quicquid speculator respondere potuisset, satis ipsi fuit; per suam responsionem abscindere radicem totius quæstionis, dicendo, tunc nondum fuisse pœnam irregularitatis inductam.

Ad confirmationem secundam, sicuti Anachoreta ille erravit, sane bona fide (nisi ad peculiarem Sancti Spiritus impulsum confugias) amputando sibi auriculam, cujus ipse, ut cæterarum corporis partium, Dominus non erat, sic erravisset, si putavisset, id quod Glianus contendit. Fateor autem, Anachoretam, si Canones sciebat, sique tunc prodierant, recte potuisse putare, se irregularem fieri, sibi auriculam abscindendo, ad irregularitatem enim incurrendam, satis est per sacros Canones si sibi quis partem membri abscindat, qualis est auricula, cum tamen, si alteri abscindat, debeat abscissio esse membri, non membri partis, ut modo dictum est *n.* 4.

20 Ad confirmationem tertiam jam ex dictis patet. Incertum est tertio, an alteri amputans partem membri sit ab irregularitate semper immunis.

21 Resp. quandoquidem multi, ut Fill. *tr. 19. c. 9. n.* 136. Suar. *de Censur. d. 44. sect. 2. n.* 9. Turr. *de Censf. lib. 9. disp. 67. dub.* 2. nimis multa hie congerant, ergo hanc brevem regulam ex variis Doctorum dictis colligo. Quando tanta, & tam notabilis est mutilatio partis membri, ut ratione dictæ mutilationis, id, quod remanet, non possit absolute dici illud membrum, seu quando id, quod remanet, habere physice, & absolute non potest usum, ad quem ejusmodi membrum institutum est a natura (ut si cui v. g. omnes quinque digiti a manu amputentur) toties ejusmodi amputatio dicetur, & erit amputatio membri afferens irregularitatem in amputante, secus, non item. Ratio regulæ est, quia amputatio tantæ partis est vera, & absoluta amputatio membri, cum amputetur id, quod principaliter facit ad usum membri, cui similis non est amputatio auriculæ, vel nasi, de qua modo *n.* 18. dictum est.

Hinc mihi difficile fuit *n.* 9. assentiri iis, qui dicebant, amputantem brachium, vel crus illi, qui manu, vel pede carebat, non esse irregularem, difficile, inquam, fuit; Cum enim brachium, & crus sint magna pars membri inservientis ad eorum membrorum usum, qua ratione, qui illud alteri amputet, irregularis non erit?

22 Idem propter eamdem rationem dico de amputante manum ei, qui omnibus caret digitis, & de eo, qui a carente pedum digitis ipsum pedem secet.

23 Quid de eo, qui alterius pollicem, & indicem detruncat?

Resp. idem dici debere, quia manus sic amputata fit notabiliter, ne dicam ex toto, inepta ad munus suum exercendum, quicquid in oppositum sentiat Gibal. *de irreg. c. 4. q. 1. n.* 46. nam propterea idem dico tum de eo, qui tres digitos minores simul cum parte manus ipsis correspondente alteri abscindit: jam enim hoc pacto fit manus inepta ad res tractandas, tum de eo, qui omnes fere dentes alteri excusit, &c.

Quid veniat nomine Mutilationis?

24 Quod illa mutilatio, quæ tollit membrum, inducat irregularitatem, certi juris est, ut ex dictis liquet, & nulla quæstione dignum. At illud dignum est, ut inquiratur, an sola debilitatio membri, quæ illud fiat ineptum ad operationes proprias, membro tamen non abscisso, faciat te, qui illud debilitasti, irregularem, quasi ex mutilatione æquivalente?

25 Aliqui, ut Majol. *de irreg. l. 5. c. 10. n.* 7. Graff. *l.* 2. *decif. c. 62. n.* 3. aliique absolute affirmant, te irregularem facere, quia inquiunt, paria sunt aliquid non esse, atque inutile esse: ergo pari pœna est plectendus qui facit, ut non sit membrum, atque qui facit, ut sit inutile.

Suar. vero *de censf. d. 44. sect. 2. n.* 11. distinguit: Vel ita debilitasti alterius membrum, ut, licet ineptum remaneat ad operationes proprias, juvat tamen in corpore, vel ita, ut omnino aridum a te sit redditum, & nihil prorsus juvet. Si priore modo debilitasti, non es irregularis, quia vere non abscidisti membrum: Si autem modo posteriore, irregularis es, quia moraliter, & æquivalenter tanta arefactio privans vita membrum illud, est moralis amputatio.

26 Sed nec illi placet, nec Suario licet ingeniose excogitata distinctio. Ajo enim absolute, in utroque, & in quolibet alio simili casu, quo non separetur physice membrum a corpore, hanc irregularitatem non induci. Ratio est, quia, ut toties docuimus, irregularitas non est inducenda, nisi adsit expressum jus: at jus nullibi moralem, vel equivalentem abscissionem irregularitati subjicit, sed physicam abscissionem, detruncationem, amputationem, &c.

27 Scio aliquando idem reputari in jure Civili *l. quoties ff. qui satisd. cog. & l. ult. cum gl. C. ad legem Flaviam de plagiar.* uxorem non habere maritum, & illum inutilem habere, & in Canonico *C. 1. de Transl. Episc.* idem reputari de Prælato inutili Ecclesiæ, ac de nullo; sed hæc exponuntur, quoad aliquos effectus ex juris fictione, quæ non potest procedere, quoad irregularitatem, quæ expressa debet esse in jure, & pro qua jura nunquam aliquid simile finxerunt. Et quidem signate dixi (quoad aliquos effectus) nam ceterum, nec uxor potest propter virum inutilem matrimonium inire cum alio, quia nimirum durat vinculum, neque Episcopo inutili datur successor, sed solum *Tit. de Cleric. egrot* coadjutor, &c. ut videas, non in omnibus paria reputari, non esse, & inutile esse.

28 Dices. In jure Canonico *Clem. si furiof. de Homic.* dicitur causas esse irregularitatis mutilatio, & detruncatio: ne igitur altera ex his vocibus sit superflua, illud (detruncatio) significabit debilitationem, quasi æquivalentem detruncationem.

29 Confirmatur, quia in eodem jure *C. Cum illorum §. Qui si Claustrales. De sent. excom.* mutilatio membri, & sanguinis effusio idem censentur in ordine ad incurrendam excommunicationem a percutiente Clericum, non ob aliud, nisi quia hæc duo sibi invicem æquivalent, ergo idem in casu nostro, &c.

30 Resp. Non esse novum in jure ob majorem explicationem duas poni voces synonymas, idemque significantes. Adde Primo, nimis longe petitam esse hanc significationem, ut detruncatio significet debilitationem.

Adde Secundo, in odiosis non posse a propria significatione vocis ad impropriam deflecti. Adde Tertio, Codices emendatos allati textus habere (mutilare, & occidere.)

31 Ad confirmationem nego causalem. Ratio enim illius incursus in excommunicationem est, quia sive mutilatio, sive sanguinis effusio semper supponuntur fieri per percussionem, cui ex jure annexa est excommunicatio.

32 Dices Secundo. Qui aridum reddit alteri membrum v. gr. manum, illum irregularem reddit, ergo & ipse irregularis erit.

Resp. Huic objectioni satis responderi potest ex dictis modo *n.* 10.

33 Ex his sequitur, eum, qui manum, pedes, vel aliud membrum arefacit totaliter, vel auditum, visumque, imo mentem, rationisque discursum alteri tollit, si membrum non amputet, licet, ut certum est, gravissime peccet: non tamen irregularitatem contrahit, quia sic neque occidit, neque mutilat.

34 Sequitur item, eum, qui sibi debile, vel aridum omnino reddit membrum, si illud non abscindat, vel, sic se deformem, ineptumque ad Ecclesiastica munera non faciat, non fore irregularem, quia nec membrum, nec partem membri sibi abscindit. Quam doctrinam hic decernendam remisi supra *c. 7. §. 2. n.* 17.

35 Sed jam superest curiosa quæstiuncula, pertinens quidem ad præcedentia, sed huc commodius transmissa. Inquiro enim, an si quis ab altero abscindat membrum inutile v.gr. manum aridam, incurrat in irregularitatem annexam mutilationi?

36 Resp. Suar. sua utitur distinctione, atque si membrum, quantumvis omnino inutile, vivat tamen, eum, qui illud ab se abscindit, fieri irregularem, quia vere mutilat corporis humani membrum: si autem

autem non vivat, sed est omnino aridum, & siccum, irregularem non fieri, quia tunc, perinde esset, ac si is membrum abscinderet a cadavere.

37 Equidem tanti viri doctrinam veneror, sed ei acquiescere non possum: ejusmodi enim amputatorem semper fore irregularem puto, quia semper membrum humanum, seu hominis detruncat, coi detruncationi Sacri Canones irregularitatem addixerunt, nihil distinguentes. Nec verum est, perinde esse membrum arefactum ab homine vivo recidere, ac recidere a cadavere, qui est homo mortuus: membrum enim, quamvis arefactum, aliquid facit ad integritatem hominis vivi, & quamvis nihil faceret, certe mutilum absolute vocare non potes illum, qui membrum, licet arefactum, habet.

38 Qui plura membra alicui mutilat, an plures incurrat irregularitates, supra dixi §. 10. a n. 14.

Qui item dubitat, se mutilasse, an irregularem se censere debeat, dixi item supra c. 5. §. unico n. 10.

§. XVII. *Quis dispenset in irregularitate ex Homicidio?*

1 Diversi juris est dispensatio irregularitatis ex defectu lenitatis, quæ ex dictis incurritur a ministris justitiæ, & a militibus in bello offensivo justo, & dispensatio ex homicidio injusto casuali, & dispensatio irregularitatis ex mutilatione. Separatim igitur de singulis est dicendum.

2 Cum autem hic loquamur de dispensatione, cujus natura semper requirit causam, adverte, quoties nos dicturi sumus, hunc, vel illum posse dispensare, semper intelligendum esse cum causa proportionata ad gravitatem irregularitatis, juxta ea, quæ dicuntur in Tractatu de Dispensatione. Hanc monitionem hic apposui, propter frequentes dispensationes, quæ circa irregularitatem expediri solent; cæterum in omnibus dispensationibus prædictis, & in posterum dicendis, eam esse apponendam, diserte pronuntio.

Quis possit dispensare in irregularitate ex defectu lenitatis?

Summum Pontificem posse, nimis est manifestum. Quid Primo, De Episcopo?

4 Decem & octo Doctores enumerat, licet eos non sequatur, Pasq. *q. mor. cent. 3 q. 226.* docentes, posse Episcopum dispensare in irregularitate ex defectu lenitatis. Ducunt autem hi probationem allatæ doctrinæ a concessione Episcopis data a Trid. *sess. 24. c. 6. de Reform.* concessionemque esse datam, ita deducunt:

5 Datur Episcopis facultas dispensandi in omni irregularitate præter illam, quæ est ex homicidio injusto voluntario, sed irregularitas ex defectu lenitatis non est ex homicidio injusto voluntario, ergo de illa datur facultas Episcopis.

6 Vides, fundamento quam apparenter solido ii Doctores innituntur? Quod tamen, etiam indiligenter expensum mihi, tibi, aliisque levissimum apparebit: Falsa enim omnino est dicti argumenti major; Siquidem Tridentinum non dicit, Episcopis dare facultatem dispensandi in omni irregularitate præter illam, quæ est ex homicidio injusto voluntario, sed dicit, dare facultatem dispensandi in omni irregularitate proveniente ex delicto occulto. At irregularitas ex defectu lenitatis nequaquam est ex delicto. Profer, Amice, Tridentini verba.

Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & ea quæ est deducta ad forum contentiosum, dispensare.

Cum igitur Tridentinum solum disponat de irregularitate ex delicto, relinquit irregularitatem ex occisione justa dispositioni antiquorum Canonum, quæ soli Pontifici, ut omnes scimus, reservatur, ut nobiscum sentiunt viginti tres Doctores citati ab eodem Pasqualigo, quibus adde ipsum Pasq. *l. c.* Saleedo *in praxi Episc. p. 2. c. 6. n. 46.* Glianum *in sum. cens. V. Homicid.* Leand. *de irreg. tr. 2. disp. 7. q. 133. & 137. & rursus d. 27. q. 12. & 13.* aliosque.

7 Neque mirum, si ejusmodi potestate fruatur tum commissarius Cruciatæ; tum, in ordine ad suos, Prælati Regularium, pro his enim aliqui putant (an probabiliter, dicetur alibi) adesse Pontificis concessionem, quæ non est pro Episcopis.

8 Dicit Diana *p. 11. tr. 5. resp. 6. in fin.* eandemque opinionem esse probabilem docet *p. 4. tr. 2. resp. 69.* ex Lessio, *in 3. p. D. Th. c. 2. de irreg. dub. 6. n. 21.* per Epichejam concedi id etiam Episcopis; sed Resp. te nimis gratis fingere hanc Epichejam universalem circa concessionem ejusmodi dispensationis, quæ res universaliter non admodum est necessaria: Epicheja autem solum in necessariis quibusdam casibus insolitis locum habet. Nec auctoritatem Lessii obtendas: is enim id non dicit in libris de justitia a se editis, sed in posthumis quibusdam commentariis, certe non magnæ auctoritatis mihi, & aliis.

Quis possit dispensare in irregularitate ex homicidio injusto casuali?

9 Maxime recolendum est, quodnam sit homicidium casuale, quod mere voluntarium; nam casuale fit non ex directa voluntate occidendi, sed aliud intendendo, quale etiam supra diximus esse homicidium factum in sui defensionem, excedendo limites debitos; tunc enim non intendit quis alium occidere, sed se defendere. Voluntarium autem fit ex directa voluntate occidendi, quale nos ex probabiliore sententia diximus §. 6. n. 5. non solum esse homicidium ex insidiis, & alias præconsultatum, sed etiam factum in rixa subitanea, quamvis illud fieri in eo tantum calore intendatur: Id, inquam maxime recolendum est, ut bene intelligatur quantum se extendat ea potestas, quæ sola est ad dispensandam irregularitatem ex homicidio casuali, non autem ex homicidio voluntario.

10 Jam vero potestatem dispensandi in irregularitate ex homicidio casuali occulto, & non deducto ad forum contentiosum, præter Pontificem, de cujus potestate dubitare, esset in meridie cæcutire, inveniri apud Episcopos respectu suorum ovium, est certum ex Trid. *sess. 24. c. 6. de Ref.* vide etiam apud Leand. *de irreg. d. 27. n. 15.*

At vero dispensationem ex eodem homicidio casuali publico non esse apud dictos Episcopos, nisi ipsis committatur a Pontifice, disponit idem Trid. *sess. 24. c. 7. de Ref.* Ejus verba hæc sunt: *Si quis propter homicidium casuale, vel causa defensionis incidit in irregularitatem, cui jure quodammodo dispensatio ad omnes Ordines, beneficia, & dignitates debeatur, ipsius causa committatur loci Ordinario, aut, ex causa, Metropolitano, qui nonnisi causa cognita, & probatis precibus, ac narratis, nec aliter dispensare possit. At, si irregularitas contracta sit propter homicidium voluntarium, carebit perpetuo spe dispensationis, &c.* Nota illud (*causa cognita, & probatis, &c.*) id enim significat, Concilium hic loqui de homicidio casuali publico.

Non est igitur credendum March. *de Ord. tr. 1. p. 9. c. 1. a n. 9.* cui adde Jo. a S. T[illegible] *apud Dianam mox cit.* absolute concedenti posse Episcopum dispensare irregularitatem ex homicidio casuali publico, seu notorio, ut [illegible] cum aliis non credit Leand. *de irreg. tr. 2. d. 27. q. 16.* Diana *p. 11. tr. 6. res. 68.*

11 Illud tamen hic habe ex Henriquez, in hac irregularitate ex homicidio casuali, quamvis publico, & deducto ad forum contentiosum, posse ab Episcopo dispensari ad Minores Ordines, & ad simplex beneficium. Cum enim de his directe non agat Tridentinum, servandum est jus commune, quod hæc Episcopis concedit. An quoad eosdem minores idem dicere possimus in irregularitate ex homicidio voluntario, dicam mox *n. 22.*

Quis possit dispensare in irregularitate ex homicidio voluntario?

12 Falsum, & nulla ratione firmum judicandum eum communi sententia est contra Abbatem, irregularitatem ex homicidio voluntario esse inductam jure Divino. Quare in illa posse dispensare Summum Pontificem, indubitatum est.

Quod si in aliquibus Textibus hæc dicitur indispensabilis, ideo dicitur, quia difficillime obtinetur, & cum quibusdam oneribus v. g. ut dispensatus abstineat ab altari per triennium, ut non celebret in loco delicti, ut ingrediatur in Ordinem aliquem Religiosum, &c.

Lege Pyrrhum Corrad. *de Dispens. toto l. 7.* & Marcum Leonem, *in praxi Pœnitentiaria*, qui rescribunt, explicantque formulas petendæ hujusmodi dispensationis, sive immediate a Summo Pontifice, sive quando homicidium est occultum, per pœnitentiariam, sive per datariam, quando est publicum.

13 Circa illam conditionem, quam solet Pontifex apponere, ne dispensatus celebret in loco delicti dubitatum nudius tertius fuit, an excludantur suburbia. Occidisti v. g. hominem Panormi, obtines dispensationem celebrandi, sed non in loco delicti, potesne celebrare in Ecclesia v. g. Capuccinorum, vel Sanctæ Theresiæ, vel Sancti Antonini, quæ sunt sitæ extra muros Civitatis?

14 Resp. cum Dian. *p. 4. tr. 4. res. 123.* posse; siquidem in odiosis suburbia non veniunt sub nomine Civitatis, esto veniant in favorabilibus. Id *ib.* lege latius disputatum, & limitatum quoad jura dicta.

15 Vides autem in hac responsione a Diana supponi, idem esse (in loco delicti) atque (in Civitate, ubi commissum est delictum.) Quoniam vero in rigore non idem est, locus, ac Civitas, ideo rursus dubitatum fuit; An prohibitus celebrare in loco delicti, excludat alia loca ejusdem Civitatis? Occidisti v. g. hominem in vicinia domus professæ, vel in Parochia Sancti Nicolai, &c. potesne celebrare in Templo Parochiæ Santi Antonii sito in eadem Civitate, sed in eodem vico, quo in loco commissum fuit delictum?

16 Respondeo, Pyrrhus Corrad. *l. 5. de dispens. c. 1. n. 15.* videtur favere sententiæ affirmanti, sic enim habet: *in Dispensatione hæc imponitur aliquando, ut Orator in loco commissi delicti, & quandoque (quod idem est) in Ecclesia loci, ubi commissum est delictum, nunquam celebret. Quod si fuerint duæ Ecclesiæ æque vicinivres loco delicti, intelligitur de utraque, ut declaravit Clemens VIII.* Hæc Pyrrhus. Ubi vides ipsum putare idem esse (in loco delicti) atque (in Ecclesia loci, ubi commissum est delictum) unde quis argumentari sic posset: Si prohibitio sit, ne Orator celebret in Ecclesia loci delicti, potest in alia Ecclesia remotiore. Ergo si prohibitio sit, ne celebret in loco delicti, poterit in alia Ecclesia remotiore, quamvis existente in eadem Civitate.

17 Sed profecto mihi id non probatur: amplius enim quid est in loco, quam in Ecclesia, & puto nomine loci intelligi, in hac materia dispensationis irregularitatis ex homicidio, totam Civitatem. Esto enim, in jure Civili relegatus ab aliquo loco non intelligatur relegatus a tota Civitate, tamen in nostra materia irregularitatis clare apparet, Pontificem nolle, ut dispensatus celebret in loco, ubi cum aliorum scandalo facile sciatur, homicidam celebrare; facile autem & sciretur, & videretur a Civibus, qui modo in unam ejusdem Civitatis Ecclesiam, modo in aliam confluere, ad audiendum Sacrum, solent.

DE EPISCOPO.

18 Certe Episcopus nihil potest circa dispensationem irregularitatis ex homicidio voluntario injusto, sive publicum sit, sive occultum, quia absolute omnem irregularitatem ex homicidio injusto voluntario promanantem excipit Tridentinum, quale etiam est homicidium in rixa, ut diximus *n. 9.*

19 Sunt aliqui, qui dicunt, homicidium injustum voluntarium, si sit occultum, vel non inducere irregularitatem ullam, vel si inducat, eam esse dispensabilem ab Episcopo.

20 Utrumque dictum est nimis falsum; nam quoad prius, omnes Canones edicunt, omnesque Doctores dicunt absolute oriri irregularitatem ex homicidio injusto voluntario: An nonne homicidium occultum, homicidium est? Verum de hoc dixi universaliter supra *cap. 5. §. unico.*

21 Quoad posterius; Cum Concilium Tridentinum diserte, & absolute dicat, Episcopum non posse dispensare in irregularitate ex homicidio voluntario, nec distinguat de noto, vel ignoto, de occulto, vel publico, qua veritate poteris affirmare, solum publicum a Concilio Episcopo denegari?

22 Sed potestne Episcopus irregularem hunc ex homicidio voluntario dispensare, saltem ad receptionem Minorum Ordinum, & ad usum jam antea receptorum, & ad beneficium simplex? Dico irregularem hunc, nam de irregulari ex homicidio casuali jam diximus *paulo ante num. 11.*

23 Resp. cum Leand. & aliis *tr. 2. de irreg. disp. 27. q. 21. & 22.* non posse. Ratio est, quia Tridentinum *sess. 24. c. 7. de Reform.* licet videatur initio limitare potestatem Episcopi dispensandi in hac irregularitate ad Sacros Ordines, deinde tamen addit: *Omni Ordine, ac Beneficio, & Officio Ecclesiastico perpetuo careat:* quæ certe locutio omnium Ordinum, etiam Minorum, usum, & receptionem, & omnium beneficiorum acquisitionem, etiam simplicium, comprehendit. Non est tamen improbabile, mentem Tridentini fuisse, ut Episcopus possit usum Minorum Ordinum antea receptorum huic irregulari concedere, non vero receptionem aliorum; beneficiorum autem simplicium acquisitionem ideo concedere irregulari huic non potest Episcopus, quia Tridentinum sub eadem clausula conferri prohibet irregulari beneficium curatum, ac simplex. Quoniam ergo certum est, Episcopum non posse dispensare ad curatum, nec ergo ad simplex poterit. Lege Henriq. *l. 13. c. 57. nu. 1.* Lege etiam Avil. *de cens. p. 7. disp. 6. sect. 5. dub. 3.* Sayr. *de cons. l. 7. c. 7. n. 14.* aliosque, nec omittas Garziam, afferentem declarat. Cardin. *de Benef. p. 1. c. 5. n. 136.* qui notat pensionem, licet Ecclesiasticam, cum non sit proprie beneficium, homicidam hunc ab illius receptione nequaquam excludi: id, quod nos etiam diximus supra *c. 6. §. 3. a n. 10.*

Quis possit dispensare in Irregularitate ex Mutilatione?

24 Quod possit Summus Pontifex, nimis est manifestum. An possint Prælati Regularium, vel Commissarius Cruciatæ, infra universaliter, & late remissive.

25 Quoad

25 Quoad Episcopos ergo hic est brevis sermo, & assero, eos posse dispensare in irregularitate ex mutilatione occulta, quia id ipsis conceditur a Tridentino dicta *sess. 24. c. 6.* dum enim Tridentinum concedit Episcopis, ut possint in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus dispensare excepta irregularitate ex homicidio voluntario, cum mutilatio non sit homicidium, clare sequitur, irregularitatem ex mutilatione occulta non esse exceptam, & ita tenet communissima sententia. Doctores fere 25. allati a Barb. *in Concil. Trident. sess. 24. c. 6. de Reform. n. 41.* quibus adde Leand. innumeros referentem *de Irreg. tr. 2. disp. 27. q. 14.* sive mutilatio sit facta alteri, sive ut dixi *c. 5. §. 2.* sibi ipsi.

26 Obstat tamen Sanchez *in præcept. Decal. lib. 1. c. 10. n. 49.* cui accedit Franc. Leo *in Thesauro fori Ecclesiast. par. 2. cap. 8. n. 89.* quia in mutilatione, inquit, ex delicto adest etiam defectus lenitatis, qui ab Episcopis non dispensatur, cum ipsis solum sit concessa potestas dispensandi ex ea parte, qua mutilatio est delictum, non vero qua deficit a significatione lenitatis Christi.

27 Sed facile Respondeo; nam Tridentinum, dum concedit Episcopis potestatem dispensandi irregularitatem contractam ex delicto, concedit etiam potestatem dispensandi irregularitatem ex defectu lenitatis quæ imbibitur in ipso delicto; si qua tamen illa ibi imbibita sit, quo supra *c. 5. §. 5. a n. 16.* negandum esse, ex probabili sententia, diximus, dum docuimus, irregularitatem ex defectu lenitatis, solum contrahi a ministris Justitiæ. Ratio autem, quod id etiam concedat, est, quia Tridentinum absolute concedit potestatem dispensandi irregularitatem ex mutilatione, ut deduximus *n. 25.* ergo cur tu limitare illam velis? Et quidem, si esset hæc potestas limitanda, Episcopus non posset ipse absolute dispensare in irregularitate ex homicidio casuali occulto, quia in illo semper esset imbibita irregularitas ex defectu lenitatis, & tamen omnes concedimus ex vi hujus loci Tridentini eos posse. Adde novum esse cognoscere duas irregularitates ex eodem actu provenientes, ut supr. *c. 4. §. 5. n. præsert. 18.* contra Merollam pluribus expendimus.

28 Irregularitatem ex voluntaria mutilatione publica non potest Episcopus dispensare, quia id ipsi non conceditur a Trid. solum in casuali publica posse, non mihi videtur improbabile, licet apud neminem legerim, cum illis tamen limitationibus, quas poscit idem Trid. *sess. 14. c. 7.* Nam quamvis ibi Tridentinum loquatur de irregularitate ex homicidio casuali publico; tamen idem videtur esse de irregularitate ex mutilatione publica causali.

Si sit publicus ipse defectus membri mutilati, sed delictum fuerit occultum, posse ab Episcopo dispensari, diximus *c. 8. §. 3. n. 3.*

Monitio pro impetratione Dispensationis irregularitatis ex Homicidio.

29 Adverte, Lector, nequaquam valere, ita Avila alios citans, *p. 7. disp. 6. sect. 5. dub. 3.* sed esse subreptitiam dispensationem irregularitatis pro secundo homicidio commisso, nisi facta sit mentio de dispensatione data pro primo. Rationem hujus doctrinæ habuisti a me supra satis, *l. 8. tr. de matr. c. 8. §. 2.*

Quid, si quem occidisti, erat Sacerdos, vel Religiosus, vel Pater, &c. Resp. de his cum pertineant ad tractationem de dispensationibus, satis sit, si innuam, te ea videre posse apud Pyrrhum Conrad. *l. 5. de dispens. c. 1.* qui recte advertit in petitione dispensationis irregularitatis ex homicidio omnes ipsius homicidii qualitates esse prorsus exprimendas?

§. XVIII. *Quid possit Commissarius Cruciatæ quoad dispensationem irregularitatis prædictæ, imo & aliarum?*

Et remissive, quid possit ipsa Bulla, & Prælati Regulares?

Commissario Cruciatæ his verbis conceditur potestas dispensandi irregularitates quasdam in Bulla, apud Ludovicum a Cruce initio expositionis Bullæ: *Et, qui Commissarius deputatur, datur facultas dispensandi, & componendi super irregularitate cum his, qui, quibuscumque censuris Ecclesiasticis ligati, Missas, & alia Divina officia, non tamen in contemptum Clavium, celebrarunt, seu alias se illis immiscuerunt.*

2 *Et super alia qualibet irregularitate (præter quam ratione homicidii voluntarii, ac Simoniæ, vel Apostasiæ a fide, aut Hæresis, vel propter malam Ordinum susceptionem contractam) cum retentione beneficiorum, & fructuum in eis perceptorum, & infamiæ, ac inhabilitatis exinde provenientis abolitione, & executionis Ordinum non male susceptorum restitutione.* Hactenus Bulla, cujus minutiorem explicationem lege apud Bardi, *in Bull. Cruc. p. 2. tr. 2. præs. sect. 4.* aliosque ab eodem citatos.

3 Quid autem possit confessarius electus ab eo, qui Bullam Cruciatæ accipit, diximus late sup. *in tr. de casib. res. c. 13. a n. 21.*

4 Denique quoad Religiosos, vel loquimur de Prælatis, & Confessariis regularibus comparatione sæcularium, & ajo, saltem pro praxi, tenendum esse nullam eos habere potestatem in dispensanda irregularitate quacumque, quicquid aliqui dicant apud Dian. *p. 12. tr. 4. res. 3.* quos ipse merito non sequitur: esto idem Diana *p. 11. tr. 2. res. 6. fine. Ver. etiam tr. 6. res. 4.* concedere illis aliquid videatur, & esto multa benigniora concedat: imo pluribus contendat Bruno *de Priv. Reg. tr. præpos. 1. cap. 5.*

Vel loquimur de iisdem Prælatis in ordine ad suos subditos, & ajo, quemlibet ex his sua debere privilegia consulere eorumque limitationes, si adsint, quæ videri possunt apud Castr. *de cens. disp. 6. p. 11.* Lezana *Ver. Irreg. Com. Priv. Societ. Ver. Dispensatio u n. 2.* Donat. *tr. 5. q. 36. & tr. 11. q. 9.* Dian. *p. 11. tr. 2. a res. 1. usque ad 30.* Bruno *l. c. tr. 4.*

CAPUT XVI.

De Irregularitate ex Bigamia.

§. I. *Præmittitur quid, & quotuplex sit Bigamia.*

1 Illi dicuntur, *Toto tit. de Bigam. non ordinandis & plura in dist. 24.* proprie bigami, qui cum sint baptizati, duo, vel plura valida matrimonia successive contraxerunt, & consummarunt (in quo consistit Matrimonium esse consummatum *l. 8. de matr. tr. 5. c. 7.* diximus) neque ergo sola sponsalia, vel sola matrimonia tantummodo rata propriam bigamiam constituunt; tunc enim proprie ea constituitur, quando quis dividit carnem suam in plures: cujus rei ratio alia non est, nisi, quia congruum visum fuit Ecclesiæ, ut sicuti ipsa Ecclesia unica Sponsa est Christi, ita ejusdem ministri non dividerent carnem suam in plures uxores: si autem dividerent, essent irregulares irregularitate, quam Sacri Canones *c. Deorsum de Bigamis* vocant ex defectu Sacramenti, idest ex defectu significationis, seu hujus determinatæ rei sacræ, idest unicæ conjunctionis Sacræ, seu Spiritualis Christi cum Ecclesia. Porro in universum bigamia in tres distinguitur classes, in veram quæ est, quam *num. præced.* diximus. In interpretativam, quæ est illa, qua afficitur, qui matrimonium contraxit, consummavitque cum vidua, vel cum violata ab alio, vel cognoscit suam uxorem, quæ cum aliquo adulteravit. In similitudinariam, quæ est, quando quis post solemne castitatis votum in aliqua Religione contrahit matrimonium cum quacumque etiam virgine.

§. II. *Bigami sunt irregulares.*

1 Bigamos ergo sive vere, sive interpretative, sive similitudinarie ab Ordinibus recipiendis esse repellendos, atque adeo irregulares esse, nimis est in jure manifestum, *Toto tit. de Bigamis*, & passim DD.

Et quidem potest quis propter bigamiam affici pluribus irregularitatibus specie diversis: ut si sit bigamus ex vera, si ex interpretativa, si ex similitudinaria, &c. atque has esse omnino speciatim explicandas, si forte earum dispensationem petas, certum sit, ut universaliter aliquanto inferius *c. 23. n. 18.* admonebo. Adverte tamen, si quis una bigamiæ specie laboret, sed ex multis actibus solum numero distinctis contraxerit v. g. tres, quatuor, plures nuptias, adverte, inquam, hunc unam dumtaxat irregularitatem incurrisse: Sicut unam contraxit affinitatem cum Maria v. g. ille, qui cum ejus Sorore multas, repetitasque copulas habuit. Lege Sanch. aliosque citatos a Diana *par. 11. tr. 6. res. 44.* cui certe multum Sapientium schola debet ob varietatem sententiarum, quas erudite in lucem eduxit, a Theologis expendendas.

2 Manifestum item est, eosdem Bigamos privari usu Ordinum receptorum.

3 Manifestum est denique, eosdem, post incursam bigamiam, nullum posse acquirere Beneficium Ecclesiasticum.

4 Quæres: Ordinatus, cui superveniat bigamia, gaudetne privilegio fori, & Canonis?

Resp. Sub necessaria distinctione. Ordinatus in Sacris nullum Clericale privilegium amittit, ut recte notat Sayr. *l. c. n. 2.* At Ordinatus in Minoribus utroque prædicto privilegio, privatur, imo iisdem Ordinatis in Minoribus, si ipsi evadant bigami, sub excommunicatione ferenda prohibetur delatio habitus & tonsuræ Clericalis: Clericalis, inquam, nam, si quis bigamus fiat Religiosus conversus poterit ferre habitum, imo & tonsuram Religionis, ac superpelliceum, si in ea Religione conversi illa ferre solent, tunc enim non defert, ut Clericus, sed ut Monachus, uti etiam, qui illum percutiet, in excommunicationem incidet, non quia percutiet Clericum, sed quia Monachum. Plus aliquid addit Sanch. *l. 7. cons. c. 1. d. 49.* sed non omittatur Tancr. *2. p. tr. 7. q. mor. n. 25.*

§. III. *Quis dispenset in Irregularitate ex Bigamia?*

1 Minus recte non nemo putavit, posse quidem Summum Pontificem in reliquis generibus Bigamiæ dispensare, non tamen in vera. Minus, inquam, recte: siquidem in omnibus potest, quia omnes humano, seu Ecclesiastico jure sunt introductæ. Legatur S. Thom. *in addit. ad 3. q. 66. art. 5.* & Val. *t. 4. d. 7. q. 19. p. 3.*

2 De Episcopo autem habes tria. Primo, Is non potest dispensare cum vere, vel interpretative bigamis (excipe, quod dicam *n. 5.*) ad Ordines Sacros suscipiendos, nec ad eosdem exercendos: potest tamen cum bigamis similitudinariis (semper intellige ex rationabili causa, & in ordine ad oves suas.) Ratio est, quia posterius conceditur Episcopi in jure, *c. Sane Sacerd. de Cler. conjug. c. Qui Clerici, vel voventes* Lege Sanch. *lib. 7. de matr. d. 86. a n. 20.* Barbos. *de pot. Episc. alleg. 49.* Sayr. *de cens. l. 6. c. 6. n. 10.* non vero illud prius.

3 Non ergo sequi possum prædictum Valentiam putantem, posse Episcopum cum bigamis veris, vel interpretativis dispensare quoad usum Sacrorum Ordinum, non posse, inquam, quia refragantur jura, præsertim *c. Lector, dist. 34.*

4 Secundo. Idem tamen Episcopus potest dispensare cum Bigamis cujuscumque generis ad receptionem Ordinum Minorum, & ad eorumdem usum. Ita colligo *ex d. c. Lector*, & habetur a Sanch. *l. c. n. 11.* Dian. *p. 4. tr. 2. res. 61.* Sayr. *l. c. c. 6. n. 11.* aliisque. Scio autem ab aliquibus, ut Castr. *de cens. d. 6. p. 8. n. 18.* Laym. *l. 1. tr. 5. p. 5. c. 6.* putari probabilius, non posse, quoad receptionem, & concedi dumtaxat, quoad usum. Sed profecto satis est sententiam nostram esse probabilem.

5 Tertio, Idem Episcopus potest cum suis bigamis dispensare in omni irregularitate, quæ proveniat ex delicto occulto. Ita colligitur ex universali Decreto Trid. *sess. 24. c. 6. de Ref.* per quod conceditur Episcopis, *potestas dispensandi in omni irregularitate, quæ provenit ex delicto occulto, præter homicidium voluntarium.*

CAPUT XVII.

De Irregularitate ex defectu Natalium.

§. I. *Illegitimi sunt irregulares.*

1 Illi hoc defectu natalium laborant, qui sunt illegitimi. Horum autem duplex est classis, quantum ad nos pertinet. Alii enim sunt nati ex parentibus, inter quos potest legitimum intercedere matrimonium, puta, utrisque solutis, atque hi appellantur filii naturales. Alii vero, qui vocantur spurii, sunt ii, inter quorum parentes non potest matrimonium legitimum intercedere, quales sunt illi, qui laborant aliquo impedimento matrimonium dirimente.

2 Ad hanc posteriorem classem spectant nati ex conjugibus, quorum alter, vel uterque post consummatum matrimonium de consensu alterius emisit solemne votum Castitatis in Religione, vel de pari consensu Ordinem Sacrum suscepit. Votum (dixi) solemne, nam si uterque, vel alteruter emisit simplex Castitatis votum, eorum filius legitimus est. Non est autem inutile notare, hos filios ex prædictis conjugibus, sive professis, sive ordinatis in Sacris, solum esse illegitimos quoad irregularitatem, de qua nobis est sermo, idest, esse impeditos ad suscipiendos, exercendosque Ordines, atque ad acquirenda Ecclesiastica beneficia, non vero in ordine ad successionem in bonis temporalibus. Hæc constant ex jure, *C. ex lit. de filiis Presb.* Lege etiam Sanch. *l. 9. de matr. d. 38.* Gib. *c. 3. q. 1.* & Doctores passim.

3 Porro omnes illegitimos, sive naturales, sive spurios esse in jure *c. Quando d. 24. c. 1. de filiis Presb.* Lege Glos. *in c. 3. de filiis Presb.* irregulares, atque adeo arcendos ab Ordinibus, eorumque usu, atque a beneficiis, ac jurisdictione Ecclesiastica, nimis est tritum. Rationes congruentiæ fuere tres: Ordinis reverentia, paterni criminis detestatio, & ut ab imitando Patre filii deterrerentur.

Illegitimitas ignota.

4 Si quis autem illegitimus ignarus impedimenti bona fide Ordines suscipiat, licet ob ignorantiam inculpabilem non peccet, illos suscipiendo: tenebitur tamen, ut primum de impedimento advertit, tum a susceptorum exercitio, tum ab altis Ordinibus suscipiendis abstinere, donec dispensationem legitime obtineat. Pia tamen Ecclesia illud voluit, ut *Arg. c. Nisi cum prid. de Renun.* huic dispensatio non negaretur.

5 Quod si cognoscens suum impedimentum suscipiat dictos Ordines

mala fide, peccabit mortaliter, & pari modo abstinere a susceptis, & suscipiendis multo magis obligabitur.

5 Quæres. Is illegitimus sive suscipiens Ordines, sive jam susceptis utens mala fide præter peccatum, incidutne in aliam irregularitatem, quasi provenientem ex violatione suæ irregularitatis, per quam prohibebatur ab Ordinibus suscipiendis, & exercendis?

Resp. cum Avil. *de cens. p. 7. d. 3. dub. 11. concl. 2.* Sayr. *de cens. l. 6. c. 10. n. 30.* Bon. *de cens. d. 7. q. 2. p. 3. n. 12.* non incurrere aliam irregularitatem (quicquid aliqui satis pauci asserant in oppositum) quia irregularitas non est censura, ex cujus censuræ violatione oriri possit alia irregularitas, ut supra iterum dixisse memini.

6 Quare merito ex Rebuffo docent *ll. cc.* Sayrus, & Bonac. illegitimo, qui celebravit v. g. ante dispensationem suæ illegitimitatis, satis esse, ne in posterum peccet, ut dispensetur solum in dicta illegitimitate, vel per subsequens matrimonium inter suum Patrem, Matremque, eo modo, quo mox dicemus, evadat legitimus; nec enim opus habet dispensatione circa irregularitatem ortam ex tali celebratione, cum per dictam celebrationem nullam contraxerit irregularitatem.

Illegitimitas probabilis.

7 Qui ita habet probabiles rationes, imo & probabiliores, se esse illegitimum, ut tamen habeat similes rationes probabiles, se esse legitimum ex doctrina universali alibi data, poterit sequi probabiles has rationes sibi faventes, nec se ut irregularem reputare, nisi forte tanta sit probabilitas contraria, ut obscuret probabilitatem legitimitatis, juxta dicta *c. 5. §. un. n. 33.*

Illegitimitas dubia.

9 Qui se illegitimum esse negative dubitat, debere adhibere diligentiam moralem ad indagandam veritatem, antequam suscipiat, vel exerceat Ordines, ex doctrina communi scimus omnes, & ante adhibitam ejusmodi diligentiam debere se, ut irregularem tenere, omnes item scimus: qui enim non vult de veritate cognoscere, ex dolo se agere, nimis clare demonstrat.

9 Solum igitur quæstio esse potest. Primo, an dum quærit sine fraude veritatem, possit exercere suos Ordines, quos forte habet, quasi utens illis, quos bona fide, ut supponimus, suscepit, & tunc possidet.

Secundo, Qui post adhibitas diligentias morales, per quas non potuit suam dubitationem expellere, poteritne, ut legitimum, atque adeo irregularitate carentem se gerere?

Ad hoc posterius Respondeo, affirmative, cum Azor. *p. 1. l. 2. c. 19. q. 7.* Dian. *p. 4. tr. 2. res. 59.* Coninc. *de Sacr. d. 18. dub. 12.* Menoch. *de præsump. l. 6. præsump. 54. n. 20.* Merolla *t. 1. d. 3. c. 3. n. 258.* quia, ut supra vidimus, solum in facto homicidii debet quis in dubio se irregularem tenere. non vero in aliis materiis. Vide, quæ dixi *l. 2. in Dec. c. 3. §. 7. V. Legitimus.*

11 Ad illud prius, testib. Vasq. Cov. Tolet. quos citat, sequiturque G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 17. n. 56.* Reginal. *l. 20. tr. 2. c. 78.* communis opinio tenet, se dum veritatem quærit, debere, ut illegitimum, atque adeo ut irregularem tenere, quia posset occurrere, quod inveniat, se vere illegitimum, atque adeo irregularitate affectum celebrare. Verum ego legentibus considerandam offero doctrinam Caramuel. *l. 2. Theol. Mor. a n. 1425.* quam *l. 1. Dec. c. 3. §. 7. V. Matrim. n. 4.* attuli, dicentis, conjuges bona fide tales, superveniente dubio de impedimento dirimente, interim. dum veritatem exquirunt, non privari facultate petendi, & reddendi debitum, quia non sunt privandi facultate, quam bona fide possident. donec moraliter certo constet de impedimento. Videat ergo Lector, an id etiam in casu nostro affirmare possimus, quod idem cogitandum indicavi supra universaliter *c. 5. §. un. n. 27.*

§. II *Qua ratione Dubitatio de illegitimo Natali removeatur.*

1 QUi natus est ex conjugata, præsumitur legitimus, nisi contrarium clare appareat. si quidem possidet tunc, esse filium ex matrimonio: is enim in jure *L. Quia Matre. ff. de in jus voc.* filius est, quem nuptiæ demonstrant, & in dubiis, ut notant Menoch. *de arbitr. casu 89. n. 20. & de præsumpt. 53. n. 3.* Mascard. *de prob. concl. 788.* Merol. *t. 1. d. 3. c. 3. n. 174.* aliique, semper præsumitur id, quod honestum est.

2 Rursus natus ex conjugata, cujus matrimonium sit invalidum ob aliquod impedimentum, sed tamen vel uterque, vel etiam solus unus ex conjugibus inierit bona fide matrimonium, natus, inquam, ex tali conjugata filius est legitimus, *c. Ex tenore Qui filii sint legit. c. Cum inter c. Prætatum e Quod nobis eodem.* Late Sanch. *l. 8. de matr. d. 34. a n. 40.* quia ob bonam fidem, saltem unius ex parentibus, Ecclesia, quasi venerando faciem illam externam matrimonii, noluit filios ex eo natos reputare illegitimos.

3 Idque verum est etiam pendente lite de validitate matrimonii, & dum parentes, præcepto Judicis, essent interim separati, & etiamsi postea illud matrimonium declaretur fuisse invalidum. Ita jura, *c. Ex tenore qui filii sint legit.* & Doctores, ut Sanch. *l. c.* Giurba *ad consuet. Mess. t. 1. c. 2. Gloss. 4. n. 61.* Majolus *de success. leg. p. 1. q. 7.* Campan. *in divers. Rub. 11. c. 13. a n. 140.* An tamen, sicuti hic reputatur filius legitimus, sic parens reputandus sit legitimus parens, ita ut v. g. ejusmodi filio succedat, &c. negat Sanch. *l. c.* quem lege.

4 His tanquam certis præhabitis, tria sunt ad natalium veritatem expiscandam diligenter expendenda. Primo, rumor, seu fama. Secundo, testimonium parentum. Tertio, tempus nativitatis filii.

Rumor, seu Fama. (Ubi)

De Expositis, Remissive.

5 Si, cum sis filius conjugatæ, adsit fama contra tua natalia, legitimum te pronuncio, nisi aliud addatur. Ratio est, quia rumor, & fama nihil probant contra justum possessorem, nisi aliis adminiculis adjuventur. At tu nunc possides, esse filium ex nuptiis, atque adeo esse legitimum: Si vero ignorentur tui parentes, vel ex his alter, vel sis expositus, tunc majorem vim contra te habebit fama, sed tamen sola non tollit omnino dubium contra te, donec aliæ fortiores superveniant conjecturæ.

De expositis, si quid scire amplius cupis, lege *l. 2. nostri Dec. c. 3. §. 7. V. Legitimus.*

Testimonium Parentum.

6 Non teneris fidem habere, teste Henr. *l. 14. c. 8. n. 10.* Sayr. *de cens. l. 6. c. 10. n. 37. V. Quarto licet.* Jo: Præpol. *de irreg. q. 5. dub. 16. n. 128.* Matri asserenti te esse illegitimum, etiam si morti proxima juret, imo, neque teneris habere fidem utrique parenti. Ita Abbas *in c. per tuas n. 4. de prob. ubi Gloss. V. judic. & seq.* Prat. *in manusc. de irreg. d. 2. p. 2. c. 6. n. 11.* ubi respondet ad *c. Transmissæ Qui filii sint legit.* allatum contra nos a Suar. mox citando, si idem asserant (quicquid dicant Suar. *de cens. d. 50. sect. 4. n. 7.* & Fill. *tr. 18. c. 144. & n. 145.*) nisi afferantur aliæ conjecturæ probationesque, quales essent, si mater probaret, vel tu scires, eam continuo versatam esse cum adultero, & maritum graviter odio habuisse, vel si pater ostendat, tempore, quo tu filius conceptus fuisti, se longe a patria abfuisse, vel similia. Ratio datæ doctrinæ est, quia cum his adminiculis certa moraliter redditur tui natalis macula; at sine his semper prævalet possessio legitimi matrimonii, atque ideo tua pura nativitas.

7 Matrem eo tempore, quo concepit, admisisse præter suum virum, etiam hominem alium, vel filium facie, colore, corporis gestu esse valde similem adultero, & ejusmodi indicia, quæ falsa esse possunt, non faciunt moralem de tua illegitimitate certitudinem. Vide hæc latius disputata apud Doctor. ut Castr. *tom. 2. d. 4. p. 5.* Sanch. *in Cons. l. 4. c. 3. dub. 1. & 2.* Sanctarellus *l. 1. Varia q. 20.* Verr. *c. tr. 3. q. mor. 45. & tr. 6. q. mor. 30. in nost. Dec. l. 5. c. 3. §. 7. V. Filius.*

8 Quid autem erit in sequenti casu? Ego clare cognosco, inter meum patrem, matremque intercedere impedimentum dirimens; at ignoro, an bona fide contraxerint; si id enim scirem, jam essem legitimus, ut modo dictum est. At, quia hoc ignoro, & via nulla datur veritatem expiscandi, inquiro, an me legitimum esse putare possim?

9 Resp. cum Suar. *l. c. sect. 4. n. 10.* Avila *de cens. p. 7. disp. 3. dub. 10.* Bonac. *de cens. d. 7. q. 3. p. 3. n. 4.* posse, quia nemo debet præsumere delictum ab alio fuisse commissum, idemque, ut probabilius, cum Bonac. *l. c.* Hurt. *dub. 2. de Irreg. diff. 14. n. 56.* Peyr. *de Regul. Præl. t. 2. q. 2. c. 89. n. 106.* Conin. *de Sacr. disp. 18. dub. 12. n. 103.* Dian. *p. 4. tr. 2. res. 59.* contra Suar. *l. c.* si unus tantum fateatur se mala fide contraxisse: sufficit enim tibi præsumere bonam fidem in altero.

10 Sed quid, si uterque malam fidem fateatur.

Resp. Te debere illegitimum reputare, quia nunc ex una parte possidet impedimentum, atque adeo non est casus modo *n. 5.* dictus, quando certum erat, te esse filium ex legitimis nuptiis, & ex alia parte bona, vel mala fides est difficilis probationis, nec aliunde sciri potest, nisi ab operantium dicto: Si ergo ipsi parentes id dicunt, ipsis in hoc erit credendum. Ita philosophatur Prates *l. c. n. 12.*

Tempus Nativitatis filii.

11 Si mulier filium pariat decimo, vel undecimo, post viri mortem, mense, præsumitur filius legitimus, imo & talis viri filius, si nequeat supponi, illum ex novis nuptiis legitimis esse, vel ex aliqua illicita copula fuisse natum; Ratio est quia ex Aristot. *de Nat. animal. l. 7. c. 4.* Hippocr. *lib. de septimestri, & octomestri partu*, Valel. *2. epist. sect. 3. comm. 25.* Merol. *t. 1. d. 3. c. 3. n. 376.* toto illo tempore mulieres uterum gerere contingit.

12 Simili ratione, si meretrix nupsit, & filium pariat septimo a nuptiis mense, natus reputatur, in favorem matrimonii, legitimus, nisi clara probatio sit in oppositum, quia ex medicis, & ex experientia, etiam septem menses apti sunt ad integrum partum efficiendum.

§. III. *Qua ratione cesset illegitimitas, & consequenter hæc Irregularitas.*

1 AN cesset primo, per subsequens matrimonium legitime contractum inter parentes. Secundo, an per professionem in aliqua Religione. Tertio, an ex concessione Principis potentis legitimare. De singulis separatim.

De legitimato per subsequens matrimonium.

2 Natus es v. g. ex Berta, & Antonio solutis, nec ullo impedimento dirimenti alligatis: quare tu es eorum filius naturalis. Ii deinde, puta post tuam nativitatem, legitimo matrimonio copulantur. Dico, te statim evadere vere, & proprie, & in omni rigore legitimum, etiamsi dictum inter ipsos matrimonium fuerit post multos, & multos annos celebratum, & consequenter, dico, te aptum reddi Ad Ordines, & ab beneficia etiam curata, etiam Episcopatus, atque ad successiones temporales; uno verbo, ad omnia, æque ac quilibet ab initio legitimus, sine necessitate petendi dispensationem, seu licentiam quamlibet a Summo Pontifice, vel ab Episcopo. Excipe tamen Cardinalatum, ob peculiarem Constitutionem Sixti V. *Postquam. anno* 1595. absolute volentis, ne legitimatio per subsequens matrimonium se extendat ad reddendum hominem habilem ad sacram purpuram.

3 Hæc doctrina certa est, *ex C. tanta qui filii sint legit. & ex l. cum quis C. de naturalibus liberis*, Covar. *de Spons. p. 2. c. 8. §. 2. a n. 21.* Majol. *tr. 2. d. 172.* & passim Doct. cit. a Barb. *in Collect. addit. c. tanta* quando, inter tuam nativitatem, & eorum matrimonium, nullum aliud matrimonium intersit. Sed quid, si intervenerunt aliæ nuptiæ? Eadem v. gr. Berta, ex illicita familiaritate cum eodem Antonio, suscepit filium nomine Cæsarem, postea nupsit Petro, quo Petro mortuo, nupsit per secundas legitimas nuptias prædicto Antonio, evaditne legitimus Cæsar?

4 Resp. cum Azor. *p. 2. l. 10. c. 4. n. 5.* Sayr. *de cens. l. 6. c. 10. n. 19.* Coninc. *de Sacr. d. 18. dub. 12. n. 105.* Pont. *de matr. lib. 12. c. 1. n. 15.* aliisque evadere legitimum, quia jam matrimonium hoc legitimum est, atque in nullo impeditur a nuptiis illis interjectis. Et nota, cum Sayr. *l. c. n. 12.* Covar. *l. c. n. 10.* Majol. *de irreg. l. 1. c. 5. n. 9.* tum pro hoc, tum pro antecedenti casu, satis esse, si matrimonium subsecutum sit tantummodo ratum, quamvis nondum sit consummatum.

5 Petes. Si dictus Cæsar beneficium Ecclesiasticum, & Ordines accipiat, antequam Berta, & Antonius matrimonio copulentur, validene, & licite beneficium retinere poterit, subsecuto inter dictos suos parentes matrimonio, & licitene poterit Ordinum usum exhibere?

6 Resp. Dividenda est petitio. Nam, quoad beneficium, ii, qui sustinent, irregularem invalide recipere beneficia, consequenter docere debent, invalide, & illicite ipsum ea retinere, etiam subsecuto matrimonio. Ratio est, quia actus semel invalidus per solam remotionem impedimenti, vel per supervenientem habilitatem non validatur. Cum ergo hi teneant, invalide ab illegitimo, hoc est ab irregulari, acceptum fuisse beneficium consequenter tenere debent, non posse revalidari per supervenientem habilitatem legitimitatis, quam acquirit a subsequente matrimonio.

At quia nos putamus supra, cum Præp. *3. p. q. 1. de Irreg. d. 3. n. 18.* aliisque validam esse, quamvis illicitam ejusmodi receptionem: ideo consequenter hic concedimus, a superveniente matrimonio illam corroborari, ita ut licite incipiat possideri beneficium: Retentio enim beneficii in nostra sententia erat illicita solum ob impedimentum irregularitatis; hac ergo sublata, non remanebit illicita. De fructibus beneficii antea perceptis, lege citatos.

7 Quoad Ordines, dico, cum Sayr. *l. c. n. 30.* Reginald. *l. 3. tr. 2. c. 2. n. 72.* Diana *p. 4. tr. 2. res. 59.* posse prædictum Cæsarem eos, quamvis Sacros (quicquid alii sentiant) licite exercere subsecuto inter ejus parentes matrimonio, & ad alios ascendere. Ratio est eadem, quia ejusmodi actus solum erant illiciti ob impedimentum irregularitatis, quo per illegitimitatem Cæsar laborabat, a qua jam nunc est perfecte liberatus.

Hæc non admodum sunt controversa. Illa duo controvertuntur inter

inter Doctores difficilius; alterum in matrimonio putativo, alterum in filio spurio.

An fiat legitima proles ex matrimonio putativo?

8 Si v. g. Berta, & Antonius dirimenti impedimento affecti, copularentur matrimonio fine dispensatione, idque bona fide, utpote ejusmodi impedimentum inculpate nescientes, dubitatur, an matrimonium solum putatum legitimum sit idoneum, ad reddendum legitimum Cæsarem eorum filium susceptum ante dictum matrimonium? Ratio affirmandi esse potest, quia, ut supra vidimus, propter bonam fidem parentum, proles, quæ subsequitur matrimonium bona fide susceptum, legitima est; ergo etiam videtur legitima esse proles, quæ antecessit. Et quidem propter dictam rationem, ita sustinet Basilius Pont. *de matr. l.* 11. *c.* 1. *n.* 13. favetque Bonacin. *de Cens. disp.* 7. *q.* 2. *punct.* 3. *n.* 6. *V. Addunt.*

9 Resp. Et prius moneo, duplici modo prædictum casum evenire potuisse. Primo, si Berta, & Antonius erant habiles ad matrimonium inter se celebrandum, quando conceptus, vel natus est filius, sed deinde supervenit impedimentum, propter copulam v. g. quam habuit Antonius cum sorore Bertæ, ex qua dictus Antonius, dictaque Berta facti sunt inhabiles ad nuptias inter se celebrandas; celebrarunt tamen cum inculpabili utriusque, vel alterius ignorantia; atque in hoc casu Cæsar filius non fuit spurius, sed naturalis. Secundo, evenire potuit, si Berta, & Antonius erant inhabiles ad dictum matrimonium eodem dicto tempore, quo natus, vel conceptus est Cæsar, quia v. g. erant consanguinei infra quartum gradum, & id inculpate nescientes, matrimonium in facie Ecclesiæ contraxerunt, atque in hoc casu filius susceptus fuit vere spurius.

10 Hoc posito, dico, tum in priore, tum multo magis in posteriore Cæsarem filium nequaquam evadere legitimum. Ita Mol. *tr.* 2. *d.* 171. Suar. *de cens. d.* 50. *sect.* 1. *n.* 11. Ratio est, quia hæc prærogativa reddendi legitimum filium, datur matrimonio, *Tanta est* (ait Textus *C. tanta. Qui filii sint legitimi*,) *vis matrimonii*. At prædictum matrimonium putativum, matrimonium non est Rationi dubitandi facile occurro: Nam quod Matrimonium bona fide putativum legitimet filios post ejusmodi matrimonium susceptos, expresse habetur in Textu, sed non est expressum, quod simile matrimonium bona fide putativum legitimet filios susceptos, ante dictum matrimonium, & multo minus filios vere spurios, ex quibus est in secundo casu Cæsar.

An aliquando spurius legitimetur per subsequens Matrimonium?

11 Casum figuremus claritatis gratia. Berta, & Antonius consanguinei per illicitam copulam suscipiunt Cæsarem filium spurium, deinde dispensationem obtinet, unde legitimum ineunt matrimonium. Quæro, an Cæsar fiat legitimus? Figura eundem casum hoc alio modo, Berta uxor Petri, & Antonius maritus Catharinæ per copulam adulterinam suscipiunt eundem Cæsarem filium utique spurium. Postea mortuis Petro, & Catharina, unde remanentibus Berta, & Antonio solutis, celebrant iidem inter se secundas nuptias, & inquirunt a me, an Cæsar legitimitatem acquirat?

12 Aliqui absolute negant, alii concedunt: sed nisi distinguas, vel errabis, vel solidam tui dicti rationem afferre non poteris. Maxime enim sunt distinguenda duo tempora, vel enim prædictus Cæsar in utraque figuratione casus, & fuit conceptus, & fuit natus eo tempore, quo inter Bertam, & Antonium intercedere nequibat legitimum matrimonium; vel quamvis fuerit conceptus dicto tempore inhabili natus est tamen tempore, quo jam fuit sive per dispensationem, sive per mortem Petri, & Catharinæ ablatum impedimentum.

13 Hac distinctione præhabita, Dico primo, in priore dictæ distinctionis casu Cæsarem non fieri legitimum. Ratio est, quia, dum conceptus fuit, & natus ex parentibus actu inhabilibus ad matrimonium, jam contraxit labem damnati sanguinis, nec ullum privilegium illam maculam purgandi unquam a jure concessum est.

14 Dico secundo, in posteriore ejusdem distinctionis casu Cæsarem fieri legitimum. Ita Molina, *tom.* 2. *d.* 172. *n.* 4. Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 7. *n.* 19 *& d.* 34. *n.* 47. Meroll. *t.* 2. *d.* 4. *c.* 6. *n.* 118. Dian. *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 59. *v. Nota* 2. aliique. Ratio est, quia adest privilegium, seu jus quod concedit per subsequens Matrimonium proli legitimitatem; quando proles vel concipitur, vel nascitur tempore, quo parentes erant habiles ad legitimas nuptias. Sed jam nunc Cæsar, si non conceptus est, tamen est natus dicto habili tempore, ergo &c.

Favet dictæ doctrinæ Imperator, qui *Auth. quib. modis natus efficitur* *reliqui in fine coll.* 7. sic habet:

Cum dubitatur, utrum oporteat conceptus, an partus respici tempus, sancimus, ut non tempus conceptus, sed partus conspiciatur propter filiorum utilitatem. Si vero contigerit tales aliquas circumstantias casuum exegi-ars, in quibus est utilius conceptionis tempus illud valere magis praecipimus, quod utilius sit nascenti.

Audisti? Certe in nostro casu utilius est Cæsari inspectio temporis sui partus, quam conceptionis.

16 Verum Pontius *de matr. l.* 11. *c.* 2. *n.* 4. Suar. *de cens. d.* 58. *sect.* 1. *n.* 3. Hurt. *d.* 2. *irreg. diff.* 16. *n.* 56. Conineh. *de Sacram. d.* 18. *dub.* 52. *n.* 105. aliique qui nostram, & Molinæ sententiam impugnant, afferunt duos textus contra nos, alterum ex jure Civili, quod certe attente consideranti nullo modo agit de casu nostro, alterum ex jure Canonico, quem, quia indiget aliqua explicatione, hic rescribo.

Si autem vir (ait Sacer Textus *C. tanta, qui filii sint legitimi*,) *vivente uxore sua, aliam cognoverit, & ex ea prolem susceperit, licet post mortem uxoris eandem duxerit, nihilominus spurius erit filius.*

Hunc Textum pro se stare dicit Pontius sed immerito, nam hic loquitur Pontifex de casu prioris partis nostræ distinctionis duntaxat, quando scilicet filius, & conceptus, & natus fuit tempore illo inhabili. Patet id enim clare significane illa Sacri Textus verba (*ex ea prolem susceperit*) suscipere enim prolem, si grammatice loqui, & intelligere, ut oportet, velimus, non est conceptam solum prolem habere, sed insuper natam. Juvet hic latinitatis te non esse ignarum, & Nizolium, *V. susceptus sine*, id adnotantem legere.

17 Adhuc restat casus prædictis affinis. Quid enim, si impedimentum cesset medio tempore? Enodemus planius. Berta ex Antonio consanguineo concepit per incestum: mox antequam Berta pareret facti sunt habiles ad legitimum matrimonium per consuetam dispensationem: Verum ante ipsum pariendi tempus, ortum est novum inter eosdem impedimentum dirimens, puta, quia Antonius cognovit Catharinam sororem Bertæ, quo impedimento nondum per dispensationem ablato natus ad lucem est filius. Inquiritur ergo an hic filius acquirat legitimitatem, si obtenta item dispensatione hujus secundi impedimenti, validum ineant matrimonium Berta, & Antonius?

18 Resp. Acquirere mihi videtur, & Pontio, *l.* 11. *de matr. c.* 3. §. 2. quamvis enim id expresse non legatur in jure; ex illo tamen colligitur videtur enim idem privilegium, quod conceditur filio eligendi tempus, sive suæ conceptionis, sive sui natalis, ut sic habeat, quod sibi utilius est, videtur, inquam, eidem concedi etiam privilegium eligendi medium tempus, quo gestatur in utero: Sed prædictus filius Bertæ, & Antonii medio tempore, quo portabatur in utero, fuit filius Parentum habilium ad legitimum matrimonium; ergo hoc eligere poterit filius, ut gaudeat in privilegio sibi utili acquirendi legitimum natalem ex subsequenti legitimo matrimonio inter parentes suos inito.

Idem colligitur ex jure Civili *instit.* de ingenuis.

Quocumque tempore (ait Imperator) *contingerit, matrem esse liberam, sive conceptionis, sive nativitatis sive uteri tempore, proles nascitur libera.*

19 Quoniam ergo (ut ibidem habet Oinotomus *ibid. n.* 3.) in jure non minus curæ habetur de favore matrimonii, quam libertatis, ideo pari modo, si medio illo tempore fuerunt Berta, & Antonius apti ad matrimonium, filius acquisivit esse filium naturalem, atque adeo per subsequens matrimonium acquiret esse legitimum.

§. IV. *De legitimato per Professionem Religiosam.*

1 Tanquam fundamentum eorum, quæ sunt dicenda, præ oculis hic habe Textum, in quo professioni religiosæ in Religionis favorem, & ut ad illam fideles allicerentur, hoc privilegium purificandi natalia conceditur: quod licet a Sixto V. sublatum fuerit, fuit tamen a Greg. XIV. restitutum, qui Sixti constitutionem ad terminos juris communis postea reduxit.

Filii Presbyterorum (ait Textus, C. 1. de filiis Presb. cui fere simile est c. primum d. 56.) *& cæteri ex fornicatione nati ad Sacros Ordines, ne promoveantur, nisi aut monachi fiant, vel in Congregatione Canonica regulariter viventes Prælationem vero nullatenus habeant.*

Hæc Textus, cujus singulæ clausulæ sunt extendendæ.

Filii Presbyterorum, & cæteri ex fornicatione nati.

2 Ignoro igitur cur alieni, ut Anton. Ross. *de legit. l.* 3. *fine*, dixerint, solum filios naturales, non vero spurios hoc privilegio gaudere. Ignoro, inquam, nam filii Presbyterorum spurii sunt. Omnes igitur cum Sanch. *in Decal. l.* 4. *c.* 5. *n.* 9 Castr. *tit.* 3. *tr.* 16. *d.* 2. *p.* 8. *n.* 8. aliisque, participes privilegii pronuntiant, sive sint spurii ex Presbyteris, sive ex adulteriis, sive ex incestuosi, &c. Jam enim hi sunt nati ex fornicatione, quæ transcendit per cæteras luxuriæ species, & sane id convincit communis ratio pro omnibus, & favor Religionis prædictus.

Neque nihilum te dimoveat sola expressio Presbyterorum: id enim factum est ob magnum odium, quo Ecclesia peccantes ministros suos merito prosequitur.

3 Ignoro rursus, cur apud Castr. & Sanch. *l. c.* aliqui affirment, ex vi hujus privilegii tolli per professionem religiosam omnium irregularitatum species, excepta ea, quæ oritur ex bigamia, & ex homicidio voluntario; ignoro, inquam, nam manifeste solum loquitur textus cum Castrop. *l. c.* citante Less. de ejusmodi filiis patientibus defectum natalium; de iis ne verbum quidem. Vide tamen, quæ dicam *c.* 23. *n.* 7.

Ad Sacros Ordines ne promoveantur, nisi aut Monachi fiant, &c.

4 Ex hac clausula affirmant nonnulli, ut Sayr. *de cens. l.* 6. *c.* 11. *n.* 3. illegitimum posse quidem post professionem Religiosam ad Sacros Ordines promoveri: at, si forte in sæculo fuit sine dispensatione promotus (utique cum peccato) non posse exercere Ordinum dictorum actus sine dispensatione Pontificia, quia verba Textus concedunt quidem Monachis, promoveri non vero eosdem in sæculo jam promotos posse Ordinum actus exercere.

5 Verum rejicienda est hæc limitatio; secundum Sanch. *l.* 4. *in Dec.* 5. *n.* 10. Laym. *l.* 4. *tr.* 5. *c.* 10. *n.* 4. quia id conceditur per professionem illegitimis, quod eisdem, seclusa hac concessione denegabatur: at denegabatur, cum promoveri, tum promotum posse ministrare. Et quidem, dum Textus solum excipit, ne iis prælatura conferatur, tacite concedit omnia alia, cum exceptio firmet regulam in contrarium.

Nisi aut Monachi, vel in Congregatione Canonica regulariter vivente.

6 Quoniam Monachus, seu Religiosus quis dici potest, Primo, per ingressum in Religionem per modum educationis, ut loquitur Rod. *t.* 1. *q. reg.* 13. *art.* 4. quo quis antequam incipiat annum novitiatus, animo ingrediendi commoratur in Monasterio. Secundo, per ingressum in ipsum annum novitiatus. Tertio, per ingressum in ipsam Religionem per professionem solemnem, & potest addi. Quarto, per ingressum in Societatem Jesu post biennium novitiatus, nuncupatis votis simplicibus, quæ licet non sint solemnia, constituunt tamen ex peculiari Jure Societatis verum Religiosum. Quoniam, inquam, his quatuor modis potest quis dici Religiosus, inquirendum est hic, an per hos omnes ingressus acquirat illegitimus, dictum Canonis beneficium, puta impuri natalis purgationem?

7 Dico Primo, cum Suar. *de cens. d.* 50. *sect.* 5. *a n.* 12. Sanch. *l.* 5. *in Dec.* *c.* 5. *n.* 12. Castr. *t.* 3. *tr.* 16. *d.* 2. *p.* 8. *n.* 11. Gib. *de Irreg. c.* 6. *d.* 3. *n.* 5. non acquirit per primum, imo nec per secundum ingressum: quidquid dicat Rodr. citatus, putans acquirere per utrumque. Ratio nostra evidens est, quia in hac Decretali, de cujus vi loquimur, & quam explicamus, conceditur hoc privilegium illis, qui fiunt Monachi: at per educationem, vel ingressum in novitiatum nemo vere monachus efficitur, sed per illa probatur, ut fiat Monachus. Et quando dicitur (vel in Congregatione Canonica viventes) satis explicatur ex aliis juribus, locutionem esse de perpetuo ibi degentibus. Non recte igitur Summator præsentis decretalis sic eam inscripsit (*illegitimus non ordinatur, nisi, ut Religiosus fiat*) sed melius sic inscripsit Abbas *illegitimus non potest ordinari, nisi Religiosus fiat.*

8 Dico Secundo. Acquirit illegitimus hoc natalium beneficium per tertium, & per quartum ingressum. Per tertium certa res est, quia professioni solemni conceditur hoc privilegium. De quarto facile probatur, quia Greg. XIII. *Ascendente Domino*, & probant Sanch. *l. c.* & Castr. *l. c. n.* 11. definivit eos, qui post biennium emittunt Vota, quamvis simplicia, in Societate, esse veros Religiosos: Unde gaudent prorsus omnibus privilegiis, quibus alii professi gaudent.

An legitimatio per Professionem acquiratur ipso facto?

9 His adnectendæ sunt duæ celebres quæstiones. Prima, an professio Religiosa concedat ipso facto hoc privilegium, an insuper, præter ipsam professionem requiratur ministerium superiorum, quasi applicantium suis professis hanc legitimationem, ita ut donec accedat ejusmodi concessio, non possit dictus professus ordinibus initiari?

10 Resp. Bona venia P. Martini Prat. *in man. de irreg. d.* 2. *p.* 2. *c.* 8 *n.* 10. *fol.* 143. late id, sed non efficaciter probantis, sentio cum Sanch.

l. c. n.

l. c. n. 6. ipso facto per dictam professionem, & per dicta vota biennii hoc privilegium concedi. Ratio mihi manifesta ducitur ex ipsis verbis allatæ Decretalis: Non promoveantur (inquit) nisi Monachi fiant: Ergo, si fiant Monachi, promoveri possunt. Cur ergo tu addis expectandam esse aliam licentiam a tuis Superioribus concedendam?

11 Dices cum Prate *l. c. n. 12.* Summi Pontifices, tum aliquibus secundum Sixtum IV. *Prædic. & Min.* Eug. IV. *Congreg. S. Justinæ* ap. Rodriq. *t. 1. q. reg. 13. art. 6.* Religionibus, tum Societati secundum Paulum III. *Inter Debit.* concesserunt peculiare privilegium, ut possint dispensare cum suis professis in defectu natalium: ergo supponitur necessaria ejusmodi dispensatio a Superioribus concedenda; si enim ex vi juris communis præsentis Decretalis, quam explicamus, concessa absolute Religiosis fuisset natalium purgatio, cur fuisset novum privilegium ipsorum Superioribus concedendum?

12 Resp. per privilegium allatæ Decretalis non tollitur adæquate defectus natalium. Excipiuntur enim receptio Prælaturæ. Hæc ergo concessa est per novum privilegium a Summis Pontificibus. Adde, multa ejusmodi privilegia frequentissime concedi, ad tollendos scrupulos, vel pro amplectentibus opinionem contrariam, ut a nobis notatum sæpe est *In opusc. de Sacrific. Missæ l. 1. c. 2. §. 1. n. 11.* ex Suario *de Euchar. d. 81. sect. 28. V. Quarto addendum.* Cast. *tom. 2. tr. 7. d. 2. p. 4. n. 6.* aliisque.

An legitimatio per Religionem perseveret in Religioso ad sæculum forte revertente.

13 Altera celebris, & certe utilissima quæstio hic se offert illa, quam in præsenti titulo proposuimus, in qua certa sunt duo, tertium vero est controversum.

14 Certum est Primo, eum, qui ad sæculum redit ex eo capite, quod probaverit suam professionem esse nullam, nulla ratione hoc privilegio gaudere in sæculo posse. Patet, quia neque gavisus est in Religione, cum vere nullam professionem emiserit. Professio enim apparens, (ut recte advertit Lez. *V. irreg. tom. 2. res. 311.*) non habet vim extinguendi irregularitatem ex impuris natalibus contractam: Imo non solum dictos illegitimos, sed quoscumque revertentes ad sæculum, ex eo quod nullam suam professionem probaverint, si fuerunt ordinati in Religione ad titulum paupertatis, esse suspensos supra *l. 7. de Ord. c. 6. §. 3. n. 4.* notavimus.

15 Certum est Secundo, eum, qui ad sæculum ejicitur, ita ut remaneat ligatus votis Religiosis, sicuti ejici solent incorrigibiles, hoc privilegio frui: Sicuti enim remanet in ipso solemnis professio, ita effectus ipsius, nempe extinctio irregularitatis in eodem remaneat, necesse est. Adverte tamen, adesse Decretum 21. Sept. 1624. apud Donatum *de Regul. tr. 8. qu. 7. & qu. 35. n. 7. & 8.* Sacræ Congregationis, quo omnes ejecti a Religione, & extra illam degentes, sunt perpetuo suspensi ab Ordinum exercitio, nec Ordinarios posse in hoc dispensare.

16 Controversum autem est, An Religiosus Societatis, post qui biennium emisit vota simplicia, quique, ut supra diximus, defectum natalium per hæc vota purgavit, An, inquam, si solutus, ut fit, ejus votis, dimittatur ad sæculum, amittat privilegium legitimati natalis?

17 Resp. Non amittere docet Sanch. *l. 5. in Dec. c. 5. n. 14.* & Barbos. *de Jure Eccl. l. 1. c. 42. n. 192.* quia ex una parte extincta fuit ejusmodi irregularitas per illa vota, & ex alia, nullum vestigium in jure est, quo probari possit, eam reviviscere, & iterum hominem illum commaculare.

Amittere docet Turrianus *de cens. d. 75. dub. 2.* Henr. Rodr. *res. 76. n. 7.* Diana *p. 4. tr. 2. res. 66.* cum aliis, unde illum nec posse suscipere Ordines, nec ministrare in susceptis, affirmat. Ratio est, inquit, quia privilegium hoc statui Religioso concessum est, ergo, eo cessante, & illud cessare oportebit. Neque mirum, si in mutatione status personæ, mutetur etiam personæ privilegium: sic enim vidua, ac pupillus, si illa Maritum, hic majorem ætatem acquirat, amittunt privilegia illis statibus competentia. Quod si dicas, novum id esse, ut semel data dispensatione de irregularitate, hæc iterum revertatur.

Respondet, ad novum hoc genus votorum, per quæ efficitur quis vere Religiosus, & tamen dissolvi ea possunt, ex parte superiorum debuisse novum genus dispensationis connecti juxta mentem Legislatoris concedentis eam statui Religioso, non vero ei, qui liber a prædicto statu recedit.

18 Hæc opinio posterior apparet mihi, & Gibalino *de irreg. c. 6. q. 3. n. 6.* probabilior; priorem tamen tutam, & probabilem esse idem Gibalinus fatetur.

19 Denique alius casus excogitari, imo & esse non difficulter posset, si Summus Pontifex Religioso professo impurorum natalium concederet ob bonum aliquod publicum, ut omnino a votis liber reverteretur ad sæculum, An prædictum privilegium amitteret, ita ut sine nova dispensatione non posset ministrare in Ordinibus, si quos haberet, vel eos recipere, si non haberet?

20 Resp. Non amittere, suadent rationes modo dictæ a Sanchez, & Barbosa. Adde dispensationem Pontificis, cum sit Summi Principis, atque in præsentia hæc fit ob bonum publicum concessa, videri ampliandam, atque adeo includere & hunc favorem, de quo loquimur.

Amittere suadent rationes modo dictæ Turriani. Adde cum hæc sint duo privilegia, alterum revertendi ad sæculum, alterum suscipiendi Ordines, vel ministrandi in illis, concessionem unius non inferre concessionem alterius. Utraque ergo sententia mihi videtur non improbanda.

Prælationem vero nullatenus habeant.

21 Perplacet mihi consideratio Castr. *tom. 3. tr. 16. disp. 2. p. 8. n. 9.* docentis, solam prælationem negari illegitimis ascitis in Religionem. Quare quæcumque alia officia, etiam beneficia, nec simplicia solum, quod plures sponte concedunt, verum etiam curata, quæ prælationem secum non afferunt, concedi illis sine alia dispensatione possunt. Ratio est, quia solam prælationem Sacer Textus excludit. Addit tamen Castr. duo *l. c.* Primo, in praxi sequendam esse communem sententiam excludentem prædictos a beneficio curam animarum habente. Secundo, ex hac legitimatione procedente a professione Religiosa, illegitimum non fieri aptum ad succedendum bonis paternis, quia nullibi id conceditur, adducitque Suarium, Covar. Sanch. contra nonnullos, quos iidem citant.

22 Nomine autem prælationis (utique Suar. Sanch. Castrop. *citati*, sive extra, sive intra Religionem, quia nihil distinguit Textus) veniunt illa omnia officia, quæ annexum habent jurisdictionis usum in subditos. Ejusmodi funguntur Abbas, Prior, Guardianus, Præpositus, Provincialis, Generalis. Quare prædictus illegitimus, qui professionem emisit, poterit esse procurator, præfectus alicujus ministerii, minister, Æditus, Magister purus Novitiorum, imo & habere quodcumque munus, & cujus cura & jurisdictio emanat vi delegationis. Lege citatos. Non potest tamen esse Vicarius Generalis Episcopi, quia Vicarius est dignitas habens ordinariam jurisdictionem, ut ex Rodriq. Sanch. & Barb. notat Gib. *de irreg. c. 6. q. 3. n. 9. fine.*

23 Et, quid de munere Abbatissæ, seu Priorissæ, quod certe est munus prælationis in jure, *Cod. de indem. §. Sane de elect. in 6.* ut not. Bart. *l. 1. n. 43. c. de dignit. l. 12.* & Dec. *l. Fœm. n. 8. ff. de jur.*

Resp. Putant nonnulli, ut Rodr. *t. 1. q. reg. 13. art. 21.* Portella *in dub. Reg. V. Abbat.* Diana *p. 4. tr. 2. res. 101.* illegitimam monialem posse sine dispensatione eligi in Abbatissam, seu Priorissam. Ratio est (inquiunt) quia in jure prohibente prælaturas illegitimis Religiosis nunquam fit mentio fœminarum. At sicuti habetur in eodem jure *C. Generalis de elect. in 6.* ad illas odia (quale esset hoc) non extenduntur, nisi de iis expressa mentio fiat, ergo, &c.

24 Confirmatur Primo, quia in motu Sixti Quinti edito contra illegitimos Religiosos, qui deinde fuit reductus ad terminos juris communis a Greg. XIV. ut supra dictum est, expresse conceditur monialibus illegitimis, ut creari Abbatissæ possint.

25 Confirmatur Secundo, quia testatur Sellus, *in select. Can. 29. n. 24.* decisum fuisse in una Cordubensi anno 1581. illegitimam esse posse Abbatissam sine Pontificis Summi dispensatione.

26 Nihilominus judico cum Barb. *in coll. ad c. 1. De filiis Presbyt.* Sayr. *de cens. l. 6. c. 11. n. 3. fin.* Sanctar. *var. c. 40. n. 7.* Sanch. *in Dec. l. 5. c. 5. n. 19. Ubi, quid de non Virg. Bigama*, Castr. *t. 3. tr. 16. d. 2. p. 8. n. 12.* & aliis non posse. Ratio est, quia in monialibus militant eædem rationes, idest timor imitationis incontinentiæ Parentum, & esse indecorum, & periculosum, præfici illegitimam; quæ rationes militant in viris: quando autem eadem prorsus est ratio, etiam in odiosis, par esse, eamdem fieri resolutionem fuse probat Decius. Ex quibus patet responsio ad argumentum prioris sententiæ.

27 Ad primam confirmationem clara est responsio. Cum enim ea Sixti V. constitutio sit jam reducta ad terminos juris communis; in jure autem communi repellantur fœminæ illegitimæ a prælaturis, propter identitatem rationis cum viris, ut jam dictum est, sequitur nunc, illegitimas moniales non posse ad Abbatissæ munus assumi. Adde evidens signum esse in jure repelli illegitimas ab hoc munere, quandoquidem, ut illæ possent admitti, necesse fuit, ut Sixtus expresse id per illam suam constitutionem tunc declararet.

28 Ad secundam confirmationem. Resp. nihil inferri contra datam doctrinam: Decisio enim illa solum dicit, posse sine dispensatione Pontificis, sed non negat adhibendam esse dispensationem prælatorum.

29 Hanc responsionem melius intelliges, si recolas, Religiosos, ut modo *n. 12.* dictum est, habere privilegium, ut eorum Generales, & Provinciales possint dispensare suos professos illegitimos ad prælaturas. Idem ergo privilegium habent Moniales, teste Rodr. *tr. 1. q. Reg. 13. art. 6. & 23.* ut nimirum, si sint exemptæ, a suis Provincialibus vel Generalibus, si vero sint non exemptæ, a suis Episcopis in hoc dispensari possint: Est enim communis doctrina, legem statuentem de maribus extendi ad fœminas, quando materia, de qua agitur, æque pertinet ad utrosque. Hoc posito, jam clare intelligis, cur decisum fuit, illegitimam posse esse Abbatissam sine dispensatione Summi Pontificis; potest enim esse ex vi privilegii, (non quidem ex vi juris communis) sine dicti Summi Pontificis immediata, sed semper cum suorum prælatorum dispensatione.

§. V. *De legitimato per rescriptum Principis.*

1 Legitimatio concessa a Principe differt a dispensatione ab eodem concessa: hæc enim, secundum Mol. *tr. 2. d. 172. n. prof. 5.* Lotter. *de Benef. t. 1. l. 2. q. 48. a n. 116.* aliosque apud Covar. *de spons. p. 2. c. 8. §. 5.* & Suar. *de cens. d. 50. sect. 5. n. 7.* relicta illegitimitate, habilem pronunciat hominem ad aliquem effectum, ad quem antea erat inhabilis: ut si illegitimo concedat Pontifex, ut possit ordinari. At legitimatio tollit omnino inhabilitatem, unde si est absoluta, seu totalis, concedit omnes effectus, qui legitimo solent convenire. Dixi (si est absoluta, &c.) nam potest Princeps aliquem legitimare, sed velle, ut non omnes effectus conveniant sic legitimato, sicuti fecit Pontifex legitimando professum in Religione; qui tamen noluit, ut effectus acquirendi Prælaturas illi legitimationi connecteretur: Et jura Civilia, quamvis naturalem filium legitiment per subsequens matrimonium, tamen Sixtus V. noluit, ut haberetur effectus acquirendi dignitatem Cardinalitiam, ut supra indicavimus. Merito ergo absolutam legitimationem, ut distinctam a dispositione sit Tuschus V. Legitimat. *concl. 215.* cum aliis describit.

Est donum Principis, quod extincto impedimento illegitimati, restituit quempiam primævis natalibus, ac si ab ipsa sui conceptione fuisset legitimus.

2 Quoniam vero legitimatio, cum sit favor Principis tollens impedimentum, est ample interpretanda: dispensatio autem, quia remanente impedimento, restringit leges assignantes multos effectus tali impedimento, est stricte interpretanda, ideo valde diligenter sunt verba Principis perpendenda, ex quibus colligatur an rescriptum contineat legitimationem totalem, an legitimationem restrictam, an dispensationem.

3 Et quidem, si Princeps absolute dicat: *Legitimo te ad omnia* & nihil addat, quod restringat, manifeste est totalis legitimatio. Si vero verba prius significent legitimationem, & deinde addant restrictionem, erit legitimatio quidem, sed non totalis, ut si Princeps dicat: *Legitimum te pronuntio, dummodo ad talem dignitatem non assumaris*, Vel, *legitimo te, sed talem effectum legitimationis non habeas*. At, si verba ejusdem Principis in eadem oratione dent legitimationem, & simul restrictionem, tunc erit dispensatio, ut si dicat: *Legitimo te ad Beneficia, & dignitates, non autem ad Beneficia curata. Legitimo te ad Ordines tantummodo Minores, &c.* Sed hæc minutius lege apud Sanch. *l. 8. de matr. d. 7.* Mol. Covar. Lotter. *l. c.* Suar. *de cens. d. 50. sect. 5. a n. 7.* aliosque.

4 Illud denique hic adverte diligenter, sed videndum latius apud citatos, cum Princeps sit alius sæcularis, qualis est pro hac re nostra Rex v. gr. alius Ecclesiasticus, qualis est Summus Pontifex, adverte, inquam, legitimationem, etiam absolutam concessam ab altero ex Principibus non tollere omnes effectus illegitimationis, sed eos tantum, ad quos se extendit ejus Principis auctoritas: neque enim legitimatus a Rege poterit Ordines suscipere, quia Rex non est supra jus Canonicum, nec legitimatus a Pontifice potest succedere in bonis, vel officiis temporalibus, extra loca ipsi Pontifici temporali jurisdictione subjecta.

§. VI. *De dispensatione illegitimi.*

1 Remanente, ut modo diximus, illegitimitate, potest Princeps dispensare illegitimum, ut non obstante tali impedimento aliquem, vel aliquos actus exercere possit, a quibus per illegitimationem erat arcendus.

2 Dispensatio autem, quamvis sit beneficium Principis, est tamen

ut

ut modo item innuimus, stricti juris, & odiosa, hoc est stricte debet intelligi. Ita Sanch. *l. 8. de matr. d. 1. n. 3. & 10.* Suar. *de leg. l. 6. c. 10. prefert. n. 4. & c. 11. prefert. n. 10.* & pluribus ornat Tule. *V. Legitim. concl. 120.* Merol. *t. 2. d. 4. c. 6. a n. 38.* Principis enim beneficium tunc latissime interpretandum est, quando continet præjudicium solius concedentis, conceditur que præter jus, non vero, quando conceditur contra jus, qualis est dispensatio, de qua nos loquimur, quæ conceditur relaxando jura lata contra illegitimos, quos ipsa jura irregulares constituunt.

3 Labor igitur noster in hoc §. erit, ut videamus, qua restrictione, vel ampliatione (quando verba non sunt clara) intelligendæ sunt ejusmodi dispensationes circa irregularitatem, de qua noster est sermo. Nec id melius effici posse video, quam subdendo sequentia; quæ ex data doctrina colliguntur: & adverto, hæc omnia usui esse, non solum pro dispensatione irregularitatis ortæ ex illegitimo natali; verum etiam ex quocumque alio capite; hic tamen signate ponuntur, quia frequentius pro hoc capite peti, & concedi ejusmodi dispensationes solent.

Signa dispensationis ampla, vel stricta.

4 Primo enim dispensatus ad Ordines (si nihil aliud addatur) intelligitur solum dispensatus ad primam tonsuram, & ad Minores. Ita Sanch. *l. c. n. 26.* Dico (si nihil aliud addatur) nam, si notum dispensanti fuerit, petentem dispensationem fuisse Ordinibus Minoribus initiatum, intelligitur de omnibus majoribus. Ita Sanch. *ibid.* secus dispensatio nihil operaretur, & esset inanis.

5 Secundo. Dispensatus ad Ordines, atque adeo, ut dictum, est, ad minores, non, ut habet idem *ib.* intelligitur dispensatus ad beneficia, quia est res separabilis Ordo Minor a beneficio, unde non sequitur concedi hoc, si concedatur illud.

6 Tertio. Dispensatus ad beneficium intelligitur solum dispensatus ad beneficia simplicia. Lege Barbos. *de Pot. Epis. alleg. 45. n. 7.* Lotter. *de re Benef. l. 2. q. 48. n. 153.*

7 Quarto. Dispensatus pari modo ad beneficium non intelligitur nisi ad simplex, non vero ad curatum, nec ad Canonicatum, nec ad dignitatem Ecclesiæ Cathedralis. Ita iidem *ib.*

8 Quinto. Dispensatus ad beneficia sæcularia non intelligitur dispensatus ad regularia, etiam si ipse fiat regularis. Lege Samuel. *de elect. t. 2. tr. 2. d. 6. contr. 23.*

9 Sexto. Universaliter dispensatus in uno aliquo genere determinato v. gr. ad dignitates, non intelligitur ad beneficium curatum. Ita Azor. *2. p. l. 6. c. 3. q. 10.* Barb. *de Pot. Epis. alleg. 45. n. 11. & 12.* Dignitates enim in Cathedrali, vel Collegiata non includunt curam animarum.

10 Septimo. Dispensatus ad dignitates, etiam si dicatur: *Dispenso te ad omnes dignitates*, non intelligitur ad Episcopatum. Ita Azor. *l. c. q. 8.* Barb. *l. c. n. 14.* Episcopatus proprie non est dignitas, sed culmen dignitatis, licet, ut probabile contrarium admittat, & certe merito Merol. *t. 2. d. 4. c. 6. n. 59.*

11 Contra. Dispensatus ad omnes Ordines intelligitur etiam de omnibus Sacris. Ita Sanch. *ib. n. 26.* Dispensatus ad ordinem superiorem v. g. Diaconatum, intelligitur etiam de inferioribus, v. g. de Subdiaconatu, non vero de superiore, v. g. de Sacerdotio. Lege Sayr. *de cens. l. 6. c. 11. n. 20.*

12 Dispensatus ad Clericatum, seu, ut fiat Clericus, intelligitur ex Sanch. *l. c. n. 26.* de omnibus minoribus, licet intelligi solum de prima Tonsura teneant aliqui, ut Merol. *t. 2. d. 6. n. 43.*

13 Dispensatus ad ordines Sacros, ita Sa *V. Disp. n. 14.* Sanch. *l. c. n. 27.* Merol. *l. c. n. 48.* Castr. *tom. 1. tr. 3. d. 4. p. 9. n. 4.* intelligitur, etiam de beneficio simplici, quia Ordo sacer ex jure semper debet, ex Trid. *sess. 21. de Ref. c. 2.* conferri possidenti Titulum beneficii; habens enim patrimonium, vel pensionem, solum ex dispensatione Episcopi potest, ex eodem Concilio, promoveri.

14 An dispensatus ad beneficium majus possit legitime suscipere beneficium minus? v. g. dispensatus ad Episcopatum possit suscipere dignitatem Cathedralis Ecclesiæ, vel dispensatus ad Archiepiscopatum possit suscipere Episcopatum, discrepant Doctores. Negat Sanch. *l. c. n. 32.* Sayr. *de cens. l. 6. c. 11. n. 22. 29. & 30.* aliique. Concedunt multi apud eumdem Sanch. quos sequitur late Prat. *in man. de irreg. d. 2. c. 10 n. 19.* Id vide latius apud dictum Sanch. & apud Merol. *l. c. n. 66.*

15 Sed adhuc quæres Primo, An dispensatus ad beneficium intelligatur dispensatus ad pensionem?

Resp. Nobis, qui sustinemus probabile esse, supra *c. 6. §. 3. n. 10.* irregularem posse acquirere puram pensionem, etiam Ecclesiasticam, facilis est hujus quæstionis resolutio. Dicimus enim superfluum nobis esse quærere, an dispensatus ad beneficium intelligatur dispensatus ad puram pensionem? Nos enim negamus ad acquirendam pensionem, opus esse dispensatione. In sententia eorum, qui id non admittunt, is quærat, cui otium est id quærendi.

16 Quæres Secundo. Si orator, idest is, qui petit dispensationem postulet absolute dispensari sibi in defectu natalium, & Pontifex absolute respondeat: dispensamus; quomodo interpretanda est ejusmodi dispensatio?

Resp. De rigore juris stricte, atque adeo ad unicum tantum actum seu effectum, puta ad solum Ordines minores propter rationem modo *n. 1.* dictam. At de stylo Curiæ, large, atque adeo ad omnes effectus, quos Pontifex potest. Ratio est, quia Pontifex nunquam solet dispensare sic absolute; dispensamus; nisi quando vult habilem reddere Oratorem ad omnes effectus, a quibus irregularis arcebatur. Et sub hac distinctione interpretandi sunt Suar. *de cens. d. 41. sect. 3. n. 3.* Sanch. *l. c. n. 28.* Castr. *l. c. p. 10. n. 3.* Merol. *l. c. n. 47.* & alii, dum dicunt, dispensationem absolute datam concedere omnes effectus.

§. VII. *Quid exponere debeat illegitimus, quando petit dispensationem*, Ubi

De illa clausula (*Dummodo incontinentia paterna imitator non sit.*)

1 QUamvis, spectato jure, aliqua posset tacere Orator, seu postulans dispensationem natalium, spectato tamen stylo curiæ, qui certe, ne in multas ambiguitates, & scrupulos involvaris, est observandus, scito, hanc dispensationem non subsistere firmiter, nisi exprimatur defectus, super quo dispensari debet, omnesque illius qualitates, quibus moveri Pontifex potest, ad gratiam concedendam, negandamque. Quare exprimendum est, an Parentes fuerint soluti, ac conjugati, an voto solemni Castitatis astricti, an per adulterium, vel sacrilegium ex utraque parte patratum, an per incestum ex affinitate, vel consanguinitate, & quo gradu. Ita Pyr. Corrad. *in praxi dispensat. l. 3. c. 1.* Sam. *de elect. controv. 22. fol. mihi 400.* Leand. *de irreg. disp. 4. q. 61. & 62.* aliique.

2 Addit *ibid.* Corradus, id etiam esse custodiendum ab iis, qui gaudent dispensatione a suis superioribus Regularibus, quando hi gaudent privilegio legitimandi suos. Sed Leand. *l. c. qu. 84.* probabile judicat, tunc qualitatem illegitimationis non necessario esse explicandam, quia superiores Regulares semper intendunt tollere absolute hanc irregularitatem ex quacumque tandem causa provenerit. Certe id probabile esse inficiari nolo.

3 Huc per occasionem reducamus explicationem illius clausulæ, quæ solet apponi in rescripto hujus dispensationis, scilicet (*Dummodo continentia paterna imitator non sit.*) Nec profecto alia explicatio requiritur, nisi ut videamus, an conditionem importet, ita ut, si ea non servetur, nulla sit dispensatio.

4 Resp. Mandosius *de Signat. Gratia super defectu natal.* Vide etiam Lotter. *de re Benef. t. 1. l. 2. q. 48. n. 137.* dicit, non inducere conditionem; si enim esset conditio, infinitæ (inquit) dispensationes nullæ redderentur. P. Prates *l. c.* censet, si incontinentia sit notoria, dispensationem sub dicta clausula fore nullam, nihilque Oratori favere, quia notoria incontinentia maxime est detestabilis: at fore validam, ait, atque Oratori favere, si sit occulta.

§. VIII. *Quis dispensare potest in Irregularitate ex defectu Natalium?*

1 DE Summo Pontifice non est dubium r. De Prælatis Regularibus, & de Commissario Bullæ Cruciatæ inoui supr. *c. 15. §. 15.* Nunc ergo solum est de Episcopis agendum.

2 Dico Primo, nec Episcopum, & consequenter nec Capitulum, Sede Vacante, nec Vicarium Generalem, &c. posse dipensare illegitimum ad Ordines Sacros, nec ad beneficia Sacros Ordines requirentia. Patet id ex universali doctrina, quia inferior non potest dispensare in lege superioris, &c.

3 Dico Secundo, posse tamen Episcopum ad primam Tonsuram, & ad Ordines minores dispensare cum quocumque illegitimo suæ Diœcesis etiam ex copula damnata, ut item ad illa beneficia simplicia, quæ non requirunt in accipiente, nisi primam Tonsuram, vel dictos Ordines. Ratio est, quia id concedit ipsis jus commune *cap. 1. de filiis Presbyt. in 6.* ut communiter notatur a Doctoribus, ut Suar. *de cens. d. 50. sect. 5. n. 2.* Sayr. *de cens. l. 6. c. 11. n. 8.* Lotter. *de re Benef. t. 1. l. 2. q. 48.* Gigas *de Pens. q. 17.* aliisque. Imo si adsit aliquod beneficium simplex requirens Ordinem Sacrum ex instituto ipsius Episcopi, & non jure communi, sane; quia Episcopus poterit tunc suo statuto ex causa dispensare, poterit item ex causa admittere illegitimum ad tale beneficium.

4 Hic, quia sæpe id non advertunt Episcopi, illud moneo, quod alibi universaliter dictum est, nempe ad dispensationem expediendam circa disposita a jure, debere multo magis adesse causam rationabilem, secus irritam esse, nec solum illicitam, ad ea enim, quæ sunt juris communis, non habet Episcopus absolutam potestatem, &c.

5 Dixi (suæ Diœcesis,) ut notarem, suo familiari triennali, si is fuerit alterius Diœcesis, non posse Episcopum hanc dispensationem conferre: sunt enim duo privilegia, admittere illegitimum ad Ordines, & dispensare eumdem in natalibus. Quare, quamvis Episcopus illud possit; non potest hoc, quia potestas dispensandi, non extenditur ad diversa, quæ separata subsistere possunt, & a separatis non fit illatio. Ita colligitur *ex c. ad Audientiam de Decimis.*

6 Non nego tamen, posse Episcopum hujus Diœcesis admittere ad beneficium simplex eum, qui a suo Episcopo fuit dispensatus ad Ordines minores, isque fuit rite initiatus, quia tunc impedimentum illegitimi sanguinis jam rite ablatum a suo Episcopo, quoad hunc effectum, fuit.

7 Ex dictis sequitur, posse ut vult Barb. *de pot. Episc. alleg. 45. n. 22.* Bellet. *disquis. Cler. p. 1. Tit. de discipl. Cler. §. 3. n. 27.* Episcopum dispensare illegitimum ad Canonicatum Ecclesiæ Collegiatæ, etiam insignis, non requirentem Ordinem Sacrum, & dimidias portiones, & ad inferiora beneficia Ecclesiæ Cathedralis, etiamsi his accessorie sit adjuncta animarum cura: hæc enim sunt beneficia ex se simplicia.

8 Contra, sequitur, non posse Episcopum dispensare prædictum ad Canonicatum Ecclesiæ Cathedralis, quia Trid. *sess. 24. c. 12. de Reform.* his Canonicatibus adnexuit Ordinem Sacrum. Cum ergo Episcopus non possit dispensare illegitimum ad Ordines Sacros, nec poterit ad ejusmodi Canonicatum. Imo puto apud Barb. *l. c. n. 32.* & Sayr. *l. c. n. 13.* (quicquid cum Prat. *l. c.* alii communiter dicant) etiam ante Trid. & nunc ubi Tridentinum non esset receptum, non posse. Ratio est, quia ejusmodi Canonicatus longe præstant beneficiis simplicibus, accedunt que proxime ad dignitatem; nam propterea hi Canonici sunt de Consilio Episcopi, admittuntur ad ejusdem osculum, vocantur ab eodem fratres, eliguntur in Judices conservatores per privilegia Mendicantium, iisdem committuntur rescripta Pontificia, &c.

9 Supersunt duæ difficultates. Altera, an cum illegitimo promoto ad Ordinem Sacrum bona fide, possit Episcopus dispensare, ad illum exercendum, & ad ulteriores suscipiendos.

10 Resp. Quamvis Nav. *lib. 1. Cons. tit. de filiis Presbyt. consil. 4. n. 2.* Castr. *t. 6. d. 6. de cens. p. 9. n. 10.* Laym. *l. 2. tr. 5. p. 5. c. 5.* aliique concedant; tamen iis ego, & Suar. *de cens. d. 50. sect. 5. n. 3.* acquiescere non possumus, quia bona fides æque in hoc, atque mala, non tollit impedimentum illegitimi natalis. Qua ratione ergo poterit inferior Papa illi dispensare? Contrariam tamen, hoc est Navarri opinionem, non improbabilem esse, pronunciat Dian. *p. 10. tr. 15. R. 24.* cui tunc ego suffragabor, quando aliquam is viam significaverit, unde ad probilitatem hanc inveniendam, penetrare valeam.

11 Dices: Ecclesia hunc ligatum bona fide Sacris Ordinibus non præsumitur nolle admittere ad cæteros?

Resp. Id nihil aliud probat, nisi facilitatem obtinendæ dispensationis a Summo Pontifice, non vero concessionem potestatis dispensandi in Episcopo, nisi forte ex universali doctrina, quando necessitate urgente, aditus ad Pontificem haberi non possit. Sed in re, de qua agimus, quandonam tanta necessitas?

12 Altera difficultas; An Episcopus post Tridentinum possit dispensare ad Sacros Ordines, &c. hominem ex occulta copula illegitimum?

Resp. Ita putant nonnulli, ut Præp. *de irreg. q. 1. n. 131.* Peyr. *de Pral. Relig. q. 2. c. 5. §. 9. n. 143.* Laym. *l. 1. tr. 5 p. 5. c. 5.* dicens, id esse probab. Geand. *de Episcop. lib. 2. d. 5. c. 2. n. 7.* Cornejus, Avila, Pelliz. apud Dian. *loc. cit.* qui hanc sententiam probabilem vocat, quia Tridentinum concedit Episcopis posse dispensare in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto: sed jam dicta irregularitas est ex delicto occulto parentum; ergo, &c.

13 Verum hic discursus firmus nullo modo est, teste Suar. *d. 50. de cens. sect. 5. n. 5.* Coninch. Nav. Castr. Dian. *l. c.* siquidem ex contextu Tridentini illud (ex delicto occulto) intellegitur de delicto proprio, non alieno.

CAPUT XVIII.

De Irregularitate ex Hæresi.

§. I. *Quinam ratione hæresis irregularitate afficiantur.*

1 HÆresi formali publicæ, ut item Apostasiæ, quæ dictam hæresim involvit, sive hæ sint commissæ a Clerico, sive a Laico, adnecti in jure irregularitatem, nullus ignorat. Tunc vero est hæresis formalis, quando quis voluntarie negat aliquem fidei articulum; tunc publica, quando crimen est notorium, vel per evidentiam facti, vel per Judicis sententiam, vel per propriam confessionem in judicio.

2 Per hæresim autem occultam, quamvis externam, admodum probabile est, nullam irregularitatem incurri (nam per solam internam nullam incurri, certum est ex alibi universaliter supradictis.) Ratio dictæ probabilitatis est, quia jura semper loquuntur de publica, & ex alia parte, ut ad satietatem sæpe monuimus, irregularitas non incurritur, nisi in casibus jure expressis. Ita Doctores non pauci, Sayr. Avila, Henr. cum Laym. *l. 1. tr. 5. c. 5. n. 21.* aliique cum Thes. *V. Hæresis c. 1.* & Barb. *in Trid. sess. 24. c. 6. de Ref.* contra Sanctarellum, *de Hæresi qu. 192. n. 67.* aliosque apud Dianam *p. 4. tr. 2. res. 46.* & Castr. *t. 1. t. 4. n. 4.* Qui Doctores advertunt, ipsi heresi adnexam esse suam irregularitatem, etiam præscindendo ab infamia, licet Gibalino, *de irreg. c. 5. qu. 3. n. 2.* aliisque ab ipso citatis, placeat, non esse annexam, nisi ratione infamiæ, quod non credo.

3 Nota, hanc irregularitatem, in quam labitur hæreticus esse ex se perpetuam, ac durare, etiam post pœnitentiam, & etiam post dictæ hæresis abjurationem. Solum ex quodam Textu colligit Hurt. loco mox citando Clericum conversum ab hæresi, licet non possit ascendere ad alios Ordines, posse tamen sine dispensatione susceptis uti. Sed id negat Castr. *de cens. d. 6. p. 19. § 4. n. 2.*

4 Aliqui ex prædictis Doctoribus dicunt, hanc irregularitatem incurri a fautoribus, & receptatoribus Hæreticorum. Sed G. Hurt. *d. 2. de irreg. diff. 3.* difficile judicat, hos esse prohibitos ordinari; jura enim solum videntur eos reddere inhabile ad beneficia, & officia publica, quorum nomine non venit Ordo, ut ipse *ibid.* probat, si quæ Bullæ in contrarium afferantur, eas non esse in usu, idem affirmat ex Avila. Id certe probabile est, quod etiam sequitur idem Giballinus *l. c. qu. 4. n. 11.*

5 Inquires Primo. An qui, sine interno errore intellectus, externe, & publice hæresim profert, incidat in irregularitatem?

Resp. Fill. *tr. 20. n. 230.* & propendet Castr. *d. 6. de cens. p. 19. §. 1. n. 4.* aliique tenent non incidere, quia vere ut sic, non est hæreticus. Incidere, sustinet Sanctarellus cum communi, quia hic secundum forum externum, & secundum quod judicat Ecclesia, hæreticus est.

6 Mihi verior fit Filliucii sententia: neque enim odiosa sunt extendenda, sed potius restringenda, nam propterea suspectum de hæresi hac irregularitate nequaquam puniri, merito docent Coninch. Sanch. & alii apud Dian. *l. c. res. 47. & 48.* Castr. *l. c.* & Thesaurum *V. Hæres. c. 1.* quia neque hic est vere hæreticus, ut supponimus, quamvis sit de illa suspectus.

7 Ex dictis fit, ut nec primo, purus schismaticus, qui est ille, qui nullam habet admistam hæresim: nec secundo, simoniaci, ut vult Suar. *de Relig. t. 1. tr. 3. l. 4. c. 56. n. 18. & c. 58. n. 22.* Less. *l. 2. c. 35. n. 136. fine*, quamvis in jure aliquando comparentur propter simoniæ enormitatem hæreticis, & quamvis sint suspensi, & excommunicati; nec tertio, sortilegi, vaticinatores, magi ineuntes pactum cum dæmone, illumque colentes, invocantes, consulentes, nisi admistum habeant errorem intellectus, atque adeo, nisi hæresi inficiantur, fit, inquam, ut hi, & similes non sint irregulares, quia non sunt hæretici, quicquid dicat de ultimis Majolus *de irr. l. 5. c. 45.*

8 Sed quid, si prædicti de hæresi suspecti cogantur a Sacris Inquisitoribus abjurare de vehementi, eruntne tunc irregulares?

Resp. Ita putat Azor. apud Dian. *p. 4. tr. 2. res. 47.* Verum Suarez, Sanch. Sanctarell. Sa, Villalob. Garz. apud eumdem Dian. aliique merito negant. Ratio est, quia ex una parte irregularitas est quidem imposita hæreticis, sed abjurantibus illam; & ex alia, si quam infamiam ex suspicata hæresi aliquis contraxit, jam illam purgavit per abjurationem, sicuti purgantur suspiciones aliorum delictorum per purgationem Canonicam.

9 Confirmat Primo Garzias, quia ita resolutum fuit in Rota.

Confirmat Secundo, quia cum Prælatus quidam abjurasset de vehementi, & postero die Missam sine alia dispensatione celebrasset, approbata fuit (inquit) ejusmodi actio a Summo Pontifice, & a tota Romana Curia commendata.

10 Ego puto, hæc recte dicta esse, considerata duntaxat suspicione hæresis, ejusque abjuratione; cæterum si præter hæc adsit infamia, sive facti, sive juris in eo delicto, ratione cujus aliquis abjuret, evitari non potest irregularitas infamiæ juxta dicta *c. 10. §. 1. præsertim n. 18.*

Obiter item hic scito, adesse Decretum Urbani VIII. 1626. reddens inhabiles ad omnes gradus, & officia suæ Religionis Regulares Pœnitentiatos a Sacra Inquisitione, etiamsi tempus Pœnitentiæ expleverint, exceptis tamen pœnitentiis salutaribus. Vide id apud Lezanam *p. 1. c. 15. n. 39.* ejusmodi pœnitentias explicantem.

Descendentes ab Hæreticis, an Irregulares?

11 Non solum ille, qui in formalem hæresim modo dicto incidit, est irregularis, verum etiam ejus descendentes, ut refert communis opinio apud Doct. mox cit. Descendentium autem nomine intelliguntur hic filii, etiam illegitimi, & filiorum filii usque ad secundam tantum generationem, quando Pater fuit hæreticus: nam quando Mater, intelliguntur solum filii. Adest tamen in hac communi sententia quintuplex exceptio; nam Primo, non comprehenduntur descendentes ab hæreticis, contra quos non processit probatio hæresis. Secundo nec descendentes ab hæreticis emendatis, & jam cum Ecclesia reconciliatis. Tertio, non comprehenduntur filii nati post commissum delictum hæresis a Patre. Quarto, nec qui nascuntur a Patre hæretico in iis regionibus, ubi crimen hæresis infamiam non affert, ut in Anglia, & multis Germaniæ partibus. Quinto, nec filius, qui Patrem hæreticum Inquisitoribus denuntiavit.

12 Præterea communis opinio (de qua tamen Toletus *l. 1. c. 25. n. 8.* dubitat, quia Textus non sunt clari) docet etiam descendentes modo dicto a fautoribus, & receptoribus hæreticorum infici eadem irregularitate. Sed certe negandum, prædictos descendentes esse irregulares, quoad suscipiendos, exercendosque Ordines; solum enim sunt irregulares, quoad Officia, & beneficia Ecclesiastica (& quidem cum prædictis quinque exceptionibus) sicuti quoad hæc solum sunt irregulares ipsi fautores, & receptores, ut diximus *n. 4.* Ratio est, quia jura loquentia de prædictis descendentibus solum eos removent ab Officiis & beneficiis: at Ordo nec officium est, nec beneficium. Ita G. Hurt. *de irreg. d. 2. diff. 3. n. 9.* Gibal. *de irreg. c. 5. q. 4. n. 12.*

13 Denique hic per occasionem nota, doceri ab Avila, quem citat, sequiturque G. Hurt. *l. c.* ex quorumdam Doctorum praxi, constitutiones Pii IV. cum extensione Greg. XIII. prohibentium descendentes Hæreticorum, Judæorum, & Saracenorum, ne suscipiant Ordines, non esse usu receptas.

§. II. *Quis dispenset Irregularitatem ex Hæresi?*

1 DE Summo Pontifice non est dubium. De Prælatis Regularium, & Commissario Cruciatæ dixi breviter supra *c. 15. §. 18.* Hic ergo solum debet esse sermo de Episcopis, Episcopalique jurisdictione fungentibus.

2 Ex suppositione sententiæ aliquorum dicentium, oriri irregularitatem ex hæresi occulta, dico primo, esse valde probabile, eam posse ab Episcopo dispensari. Cum enim Tridentinum concedat Episcopis, eos dispensare posse in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, & ex probabili sententia, quam alibi diximus, supponamus, hanc potestatem non esse ab ipsis ablatam a Bulla Cœnæ, sequitur, posse eos dispensare, etiam in hac irregularitate ex hæresi occulta.

3 Dico Secundo, Episcopum non posse dispensare in irregularitate orta ex delicto hæresis publico, vel deducto ad forum contentiosum: id, quod constat ex delicto Trid. *sess. 24. c. 6. de Ref.*

4 Solum hic non erit inutile scire, aliquos, ut Jo: Præp. *de irreg. d. 5. dub. 7.* Sanctarellum *de hæresi c. 25. dub. 21.* Castr. mox citandum, docere Episcopum posse ad usum aliorum Ordinum, præter usum Sacerdotii, dispensare cum (utique reconciliatum) qui Ordines susceperat ante lapsum in hæresim: quod certe improbabile non est. Ita ex Decreto S. Pii V. ap. Pennam *in Direct. Inquis. p. 3. comment. 175.* insinuatque Sanch. *in Dec. l. 2. c. 25. n. 53.* Azor. *p. 1. l. 8. c. 21. qu. 8.* Castr. *de cens. d. 6. p. 19. §. 4. n. 2.* Et hic per hanc occasionem adverte, S. Pium V. prohibuisse, ne Inquisitores ipsi dispensarent Presbyteros conversos ab hæresi ad Missam celebrandam: quod vide latius apud Sanctarellum *de hæresi c. 25. dub. 1. n. 6.*

CAPUT XIX.

§. I. De irregularitate orta ex administratione officii temporalis, & obligatione ad ratiocinia.

1 AFfinis est hæc irregularitatis causa ei, quæ aliquanto superius dicta est, a defectu libertatis: per utramque enim est quis alteri obligatus.

Qui ergo sunt astricti ad administrationem rerum temporalium alterius, & ad reddendam de ea rationem, sive quoad actiones, quas tempore administrationis exhibuerunt, sive quoad bona quæ tunc administravere, sunt irregulares, *c. unic. de oblig. ad ratiocinia, c. 1. 2. & 3. dist. 51. & c. 3. dist. 54.* dum ea obligatio perseverat. Sic enim obligati sunt minus apti ad functiones sacras, ac divina officia.

2 Sub nomine autem horum administratorum, quos uno nomine Curiales appellant Sacri Canones, comprehenditur quilibet administrator rerum publicarum, puta thesaurarius, depositarius publicus, advocatus, actor, executor, magistratus, quos juratos nos appellamus, Judex, capitaneus, prætor, satelles, solicitator, procurator, commissarius, Nuntius publicus. Comprehenditur etiam, ut notat Suar. *d. 51. de cens. sect. 3. n. 19.* Gasp. Hurtad. *d. 2. de irreg. diff. 18.* Castr. *de cens. d. 6. p. 13. n. 7.* procurator personæ privatæ, quicquid neget Toletus, imo & feudatarius, qui obligatur obsequia personalia domino feudi exhibere, dux, miles, arcis præfectus, tutor, & curator.

Excipiuntur tamen administratores Episcoporum, & rerum Ecclesiasticarum, quamvis temporalium, imo & tutores pauperum, seu miserabilium personarum, atque adeo viduarum, pupillorumque valde indigentium, seu alio adjutore carentium; hæc enim cum sint opera pietatis, Clericalem statum nequaquam dedecent, imo in praxi video, aliquibus in locis, nullum tutorem expelli ab Ordine: unde colligo, hac in re multum valere consuetudinem, & morem Ecclesiarum. Excipiuntur item saltem ex consuetudine, & tacita Pontificis concessione consiliarii Regii tractantes res civiles duntaxat. Hæc fusius tractata habes apud Suarium, G. Hurt. Laym. Castr. citatos, aliosque.

3 Quoniam vero hæc, quæ diximus, tria involvunt. Primo, officii administrationem. Secundo, obligationem ad reddendam rationem. Tertio, post redditam rationem, obligationem ad solvendam summam aliquam pecuniæ, vel ad luendam aliam pœnam ipsi inflictam, ideo non ignores, irregularitatem hanc oriri ex sola officii administratione, & item (ex mea, aliorumque sententia contra Toletum apud G. Hurt. *l. c.*) ex sola obligatione ad ratiocinia, quod solet evenire, quando deposito officio, nondum parti in ratiociniis satisfactum est, & multo magis ex utraque. At ex obligatione ad solvendam pœnam post redditam jam rationem, distinguendum est.

4 Si post redditam rationem, nullo interveniente dolo remaneat quis astrictus æri alieno, vel pœnæ non infami, probabilius est, secundum Suar. *l. c. n. 23.* Castr. *l. c. n. 11.* G. Hurtad. *l. c.* Dianam *p. 4. tr. 2. res. 98.* non esse prohibendum ab Ordine, quia jura de hac re (quæ cum sint odiosa, sunt restringenda) loquuntur de obligato ad ratiocinia, non vero de obligato ad solvenda debita ex datis jam ratiociniis; sicuti nec loquuntur de debitis ex aliis contractibus, nam propterea, si ex contractu v. g. mutui, vel emptionis, vel depositi, & similium nullam administrationem alterius continente, quamcumque summam alteri debeas, irregularis ex hoc capite non eris.

At si remaneat astrictus ex dolo, vel certe, si probabiliter timeatur, ne moveatur lis de dicto dolo, erit ex capite infamiæ, vel probabilis periculi, ne succumbendo liti, infamis fit, erit, inquam, arcendus ab Ordine, donec lis finiatur.

Debet tandem definiri tempus ad litem terminandam, ne adversarius nimis in longum eam trahat, ut recte notat Sayr. *de cens. l. 6. c. 14. n. 1.*

5 Inquires, si quis, dum est in officio publico, ordinetur (sine cum peccato gravi, quia prohibitio de re gravi est) licitene poterit sacras functiones peragere, & in officio persistere?

6 Resp. Nequaquam cum Sayr. *l. c.* & Tolet. *l. 1. c. 3.* cum enim hic, durante officio, vel obligatione ad ratiocinia, sit irregularitate irretitus, liber non erit, ut possit accedere ad altare: quicquid dicat Bonac. *de cens. d. 7. q. 2. p. 4. n. 3. V. Tertio in oblig.* inducens quemdam Textum, qui si penetretur, id non dicit. Imo, si quis nondum absolutus a ratiociniis initietur, debent illius bona tradi creditoribus. Quod si ea non sufficiant, reliqua tenebitur Episcopus, qui illum initiavit, si id scienter fecerit, compensare. Lege Sayr. *l. c.* Ugol. *de irreg. c. 58. §. 1. n. 9.*

7 Quod si administratio, vel obligatio ad ratiocinia superveniat jam legitime ordinato, inferetne irregularitatem?

Resp. Non inferet, quia jura semper loquuntur de eo, qui Ordinem non habet, prohibetque ne quis ordinari possit: At nihil loquuntur de jam ordinato. Ita Ugol. *de irreg. l. c. n. 8.* Innoc. *c. un. de oblig. ad ratiocin.* & alii.

§. II.

§. II. *Quomodo cesset hæc Irregularitas?*

1 CEssabit sine dubio, si dispensetur quis a potente hanc dispensationem concedere, de quo mox. Verum alio item modo, quasi ex natura sua, cessabit, si Primo, officium deponatur. Secundo, si reddatur ratiocinium, vel saltem præstetur pignus, seu fidejussio, qua quis administrationis rationem se redditurum promittat, vel in causa moræ litis ratiocinii causam assumit. Tertio, si quis bonis cedat, eo modo, quo non reddatur infamis, quod certum est in Clerico confugiente ad remedium capitis *de solut.* Odoardi, ob quod non incurritur infamia, neque mendicitas. Ita Suar. *de cens. sect.* 5. *n.* 26.

§. III. *Quis dispenset in Irregularitate ex officio, vel obligatione ad ratiocinia?*

1 NOn nisi Summus Pontifex, dum durat Officium, vel dicta obligatio, iis enim non durantibus, jam cessare irregularitatem, diximus modo: Episcopum non posse, certum est, quia hæc potestas nullibi ipsi concessa est.

CAPUT XX.

De irregularitate orta ex Paupertate.

§. I. *Explicatur.*

1 TAmetsi paupertas propriam irregularitatem nequaquam pariat, quia tamen hominem non solemniter in Religione professum impedit ab Ordinibus, præsertim majoribus; ideo de ea hic nonnulla sunt afferenda. Nonnulla inquam; plura enim de ea diximus, cum de patrimonio Ordinandi locuti sumus. Hic igitur notanda sunt tantummodo quatuor.

2 Primo, Pauper in hac materia ille dicitur, qui congrua sustentatione caret. Quare, si quis locuplete gaudens patrimonio, ita tamen ære alieno gravatur, ut eo pro creditoribus subducto, ipsi non remaneat, quo honeste vivat, pauper est, nec ad Ordines admittendus. Ita Suar. *de cens. d.* 51. *sect.* 3. *n.* 25. Fill. *tr.* 19. *c.* 7. *n.* 200. at si condonationem a creditoribus habeat, vel commoda sustentatione servata, reliquis bonis cedat, modo non inducente, pro consuetudine regionis infamiam, seu notabile dedecus, ad Ordines admitti utique potest, ut dixi *c. præc.* §. 1.

3 Si quis, modo dicto pauper ordinetur; peccare mortaliter diximus cum de Ordine; at si jam (esto cum peccato) initiatus fuit, Inquires Primo, an licite, durante paupertate, Ordinem exerceat, Missam v. gr. celebrando? Secundo, an incurrat celebrando aliquam pœnam?

4 Resp. Ad primum puto illicite mortaliter celebrare. Sicut enim, qui ante ætatem scienter promoveri se sinit, peccat celebrando, nondum adveniente perfecta ætate, quia, ut alibi supra diximus, irregularitas, quæ prohibet hominem promoveri, prohibet, ne sic promotus ante dispensationem susceptum Ordinem exerceat; ita in casu, de quo agimus. Neque dicas si promotus cum patrimonio illud amittat, non prohiberi Missam celebrare; ergo nec debere prohiberi prædictum non habentem patrimonium; ne id dicas, inquam, nam præter quam quod si illicite amittat, saltem ab Episcopo est arcendus ab altari, donec sufficienti patrimonio fulciatur; certe est manifesta disparitas; ille enim initiatus fuit, existens in paupertate, atque adeo cum impropria irregularitate, hic vero fuit initiatus cum sufficienti patrimonio, atque adeo non cum irregularitate.

5 Ad secundum. Non invenio aliam pœnam in jure communi.

§. II. *Quis dispensat in Irregularitate orta ex Paupertate.*

1 CErtum est Primo, Pontificem dispensare posse, ut pauper promoveatur.

2 Certum est Secundo, Non posse Episcopum, propter rationem toties dictam, quia inferior Papa non potest dispensare in legibus juris communis.

3 Certum est Tertio, Tunc solum posse Episcopum admittere pauperem ad sacros Ordines, quando de beneficio, vel alimentis illi provideat. Sed hoc non est dispensare in paupertate, sed paupertatem tollere.

CAPUT XXI.

De Irregularitate orta ex defectu ætatis remissive.

Et quinam in illa dispenset?

1 DE hac late diximus *in tr. de ord. c.* 6. *ib. c.* 12. *n.* 16. addidimus, cum, qui ante requisitam ætatem se initiare permittit, incidere in suspensionem, unde, si ante dictæ suspensionis dispensationem Ordinibus utatur, incidere in irregularitatem, ut habuisti in superioribus cum *de Irregul.* ex violatione censuræ *c.* 14. §. 12.

2 Remanet igitur hic tanquam in suo loco, indicare, quo modo tollatur ejusmodi ætatis defectus.

3 Breviter amovetur duobus modis. Primo, ipso temporis decursu; adveniente enim definita ætate, jam evolat irregularitas ex ætate procedens. Adverte prædictam suspensionem contractam ab eo, qui ante ætatem se initiari permittit, & prædictam irregularitatem, quam forte contraxit exercendo Ordines cum suspensione, nunquam tolli, nisi per legitimam dispensationem, ut recte notat Valentia *de cens. t.* 4. *d.* 19. *p.* 7. §. 2. & Sayr. *de cens. l.* 6. *c.* 12. *n.* 12.

Secundo, amovetur per dispensationem, nisi a Pontifice concedendam, tum si quis promoveri ad Ordines velit, tum si velit in iis ministrare ante ætatem requisitam. Cum Sayr. *ibid. n.* 7. Castropal. *de cens. disp.* 6. *p.* 11. *n.* 2. aliique. Regula Generalis alias dicta sit, ut illa irregularitas, quæ susceptionem Ordinum impedit, eadem impediat usum eorumdem, debebit etiam ad ministrandum ante ætatem tibi, quamvis Ordinato, accedere dispensatio potentis eam concedere, qui unus est Pontifex, cum Episcopis nihil circa hoc concessum habeatur in jure.

CAPUT XXII.

Summa Prædictorum.

ENodatis jam omnibus capitibus, unde oritur irregularitas, operæ pretium est, ea hic uno intuitu collecta rescribere, eo prorsus ordine, quo in præcedentibus a me sunt explicata. Sunt autem decem & octo.

1 *Corporis infirmitas.*
2 *Mentis alienatio.*
3 *Vitium Corporis.*
4 *Sexus Fœmineus.*
5 *Servitus.*
6 *Infamia.*
7 *Novitas in Fide.*
8 *Defectus Scientiæ.*
9 *Prava Baptismi susceptio.*
10 *Mala Ordinis usurpatio.*
11 *Homicidium.*
12 *Mutilatio.*
13 *Bigamia.*
14 *Natalium defectus.*
15 *Hæresis.*
16 *Obstrictum esse ratiociniis.*
17 *Paupertas.*
18 *Ætas puerilis.*

2 Quæ his quatuor versibus, rudibus sane, sed ad memoriæ compendium accommodatis colligare volui.

1 2 3 4 5
Infirmus. Demens. Vitiatus. Fœmina. Servus.
6 7 8 9
Infamis. Novus. Ignorans. Baptismate peccans.
10 11 12 13 14
Ordineve. Occidens. Mutilans. Bigamusque. Notusque,
15 16 17 18
Hæresis. Obstrictus. Pauper. Puer, exulat Aris.

CAPUT XXIII.

De Cessatione Irregularitatis.

1 IN præcedentibus locuti sumus sæpe de ejusmodi cessatione, sed in particulari prout sese obtulit occasio, deinceps aliqua peculiaria capita, ex quibus irregularitas cessare posset, sunt expendenda.

2 Et sane de quatuor solet esse tractatio, ex Baptismo, ex ingressu in Religionem, ex cessatione causæ, ex dispensatione. Nam de quinto, puta, ex assumptione ad summum Pontificatum dixi supra *cap.* 2. *n.* 2.

§. I. *Ex Baptismo.*

1 AJo Primo, irregularitatem ex puro defectu, & sine culpa (excipiam modo *n.* 4. ortam ex defectu lenitatis) non tolli a Baptismo. Quare bigamus, illegitimus, deformatus corpore, &c. etiam post Baptismum irregularis est, quia Baptismus solum culpam, & deformitates ex illa pendentes diluit. An aliqua bigamia, quæ oritur ex delicto, deleri per Baptismum possit, vide Gibal. *de irregular. cap.* 6. *q.* 2. *n.* 6. Avilam, & Henriq. ab eodem citatos, aliosque.

2 Ajo Secundo, irregularitatem, quæ ortum ducit a delicto, aboleri a Baptismo, nec illam solam, quæ immediate a delicto est, irregularitatem, v. g. ex homicidio injusto, sed etiam, quæ mediate, qualis est ea, quæ oritur ab infamia commissi delicti. Hæc est melior opinio, quam tradit Glossa *in C. Si quis omnes prima q.* 7. *& C. deinde q.* 26. Gibal. *loc. cit.* Majolus *de irreg. l.* 1. *c.* 1. *n.* 18. *Reg.* 13. confirmatque Gibal. aliique. Sicut enim delictum, ita & ejus infamia Baptismo deletur, quia per ipsum tum peccatum deletur, tum ejus pœna. Aliam viam ad confirmandi init Suar. *de cens. d.* 44. *sect.* 3. *n.* 2. Tolet. *loc. cit.* Sayr. *de cens. l.* 6. *c.* 3. *n.* 27. Coninch. *de Sacr. disp.* 18. *dub.* 8. *n.* 59. Farin. *in frag. V. irreg. nn.* 416. cum aliis, fortasse expeditiorem; ait enim non baptizatum aliquod committentem delictum v. g. occidens alium injuste, non incurrere irregularitatem, quia jus Ecclesiasticum non ligat eos, qui extra Ecclesiam sunt.

3 Ajo Tertio, cum Diana *par.* 4. *tr.* 2. *ref.* 51. Tolet. *loc. cit. cap.* 31. *n.* 3. Henriq. *l.* 14. *c.* 12. *n.* 2. Majolo *de irreg. l.* 5. *c.* 11. contra alios relatos a Covar. *in Clem. si furios. p.* 1. §. 7. *n.* 5. Sayr. *de cens. loc. cit.* Gibal. *loc. cit. n.* 6. irregularitatem ex defectu lenitatis auferri a Baptismo, quidquid neget Hurtad. *de irregularit. ad* 2. *n.* 63. apud Dianam *loc. cit.* cum Ugolino. Ratio est, quia cum per Baptismum homo constituatur nova creatura, merito Ecclesia disposuit, ut ille expurgaret horrorem, qui ex sanguinis effusione in occisore concipiebatur. Ne igitur argumenteris sic; per Baptismum non tollitur irregularitas bigamiæ, quæ est ex defectu significationis Sacramenti; ergo neque irregularitas ex defectu lenitatis, quæ est ex defectu significationis lenitatis, quæ fuit in Christo: ne, inquam, sic argumenteris; in iis enim, quæ sunt ex voluntate Legislatoris, hic modus argumentandi non valet. Aliam magis eruditam solutionem tradit Gloss. *C. deinde d.* 16. *K. Inter. per.* quam, si lubet, apud ipsam lege.

4 Contrahens tamen irregularitatem, imo & quodlibet impedimentum, in susceptione ipsa Baptismi, non juvatur ab ipso Baptismate, quia non debet ab Ecclesia expectare favorem, qui contra Ecclesiæ leges agit. Quare si quis extra necessitatem baptizaretur scienter ab Hæretico, non evitaret Canonicum impedimentum irregularitatis, quod in ea susceptione contrahit. Lege citatos.

5 Quid denique dices ad sequentem casum? Petrus nondum baptizatus propinavit Cajo venenum, deinde Sacro Baptismate rite lotus est. Sed accidit, ut post susceptum ab ipso Petro Baptismum, Cajus ex assumpto veneno moreretur: eritne Petrus irregularis?

6 Resp. Erit utique, quia occisio tunc parit irregularitatem, quando homo moritur, sed in casu proposito Cajus mortuus est, quando Petrus, ob Baptismum susceptum jam erat subditus Ecclesiæ, ergo, &c.

§. II. *Ex Professione solemni Religiosa.*

1 PEr hanc professionem, nullam de jure irregularitatem deleri, tenendum est, præter eam, quæ est ex defectu natalium eo modo, quo suo dictum est loco.

2 De consuetudine quisque videat, quid in sua Religione sit legitime introductum. In qua re duo sunt explorata. Alterum, Religionis ingressum reddere facilem irregularitatis dispensationem. Alterum, dictam legitimam consuetudinem, si qua in Religione est, esse servandam. De qua sic habet Suar. *de cens. d.* 41. *sect.* 1. *n.* 3. *fine.* Ubi fuerit talis consuetudo (loquimur autem de consuetudine, qua quis liber intelligatur ab omni irregularitate) retinenda est, quia licet per se sola non valeat dare jurisdictionem; est tamen sufficiens signum potestatis concessæ, etiamsi fortasse tunc de expresso privilegio non constet. Hæc Suarez.

§. III. *Ex Cessatione Causæ.*

1 DIxi sparsim de hac in superioribus. Nunc breviter hic habe compendiosius. Non est hic quæstio de irregularitatibus omnibus, an eæ cessent, cessantibus causis, sed de aliquibus, quæ actu pendent a sua causa. Irregularitates ergo ex bigamia, homicidio, hæresi, illegitimo natali, & similes hic locum non habent; hæ enim semel contractæ a suis causis amplius non dependent, unde ex se sunt perpetuæ, nisi accedat legitima dispensatio; At irregularitates ex defectu ætatis, scientiæ, libertatis, sanitatis, & similium, cum pendeant ab actuali dicto defectu, eo amoto, statim cessant & ipsæ. Lege Suar. Sayr. aliosque citatos.

2 Quid, si cesset lex irregularitatis. Explico. Est certa lex in Ecclesia, ut qui occidit aliquem injuste, sit irregularis. Fac ergo summum Pontificem hodie statuere, ut non sit irregularis ille, qui hominem injuste occidit. Inquiro, an sicuti non futurus sum irregularis, si in posterum occidam aliquem, sic liberer ab irregularitate, quam contraxi ex homicidio, quod commisi, priusquam hæc nova lex constitueretur?

3 Resp. Esse id ex verbis legis definiendum; si enim lex hæc loquatur in futurum, ut scilicet in posterum non incurratur ex occisione irregularitas, non cessabit irregularitas antea contracta. Sicut si Pon-

tifex nunc statueret, *ne amplius contraheretur excommunicatio a percutiente Clericum*, non propterea non remaneret excommunicatus, qui ante hanc abrogationem Clericum percussit.

4 Si vero lex loquatur, etiam de præterito, in hunc fere modum. *Definio, ut irregularitates ex occisione contractæ non habeant amplius vigorem*, cessabit irregularitas antea contracta, seu melius Pontifex dispensare tunc censebitur contractam irregularitatem.

5 Si denique dubia sint verba legis, num ea se extendant ad abrogandas antecedentes irregularitates; tunc (salvo meliori judicio) puto eas cessare. Hujus dicti, in quo est difficultas, ratio esse posset, quia in hoc casu, benignior legis interpretatio debet eligi: agitur enim de abrogatione legis pœnalis, qua lege pœnali ablata restituitur homo primævis juribus, ut non reputetur indignus altari. Posita autem hac benigna, & probabili interpretatione, jam non est amplius dubia lex. Aliquid in hanc rem invenies, si leges Suar. *de cens. d. 41. sect. 1. nu. 7.* Bon. *de cens. disp. 7. q. 4. punct. 1. a n. 2.* Filliuec. *tr. 20. c. 10.*

§. IV. *Ex dispensatione.*

1 DE hac per occasionem plura, fere quæ scitu sunt necessaria, dixi in præcedentibus: quibus, ut aliquid hic agamus, adde duo.

2 Primum: Si quis irregularis assumatur ad summum Pontificatum, statim in eo cessat omnis irregularitas juris humani: ejusmodi enim assumptio est æquipollens dispensationi. Similis etiam dispensatio æquipollens, seu implicita esset, si Pontifex, sciendo, te esse irregularem, in circumstantia, in qua judicetur Pontifex tuæ irregularitatis memor, te invitaret ad Missam celebrandam, &c.

3 Secund: Ecquibusnam verbis expediet dispensator ipsum actu dispensandi? Resp. Nullam præscribi formam verborum: certum est tamen, saltem, ut de dispensatione constet aliqua esse verba externe proferenda illam quomodocumque significantia.

4 Formulas, quibus solet Pontifex dispensare, habes late apud Coradum *de prax. dispens. per tot.* Formulas autem, quibus delegatus commissam sibi dispensationem expedire possit, ponit Gilian. *in prima, etc. V. irreg. n. 22.* in sequentem modum.

Auctoritate mihi a (N.) tradita dispenso tecum super irregularitate quam contraxisti ob tales, vel tales causas (eas tunc exprimet) *& habilem reddo, & te restituo executioni Ordinum, & Officiorum tuorum. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.*

Si dispensandus nullum habeat Ordinem, sic dicat dispensans: *Habilem te reddo ad omnes Ordines suscipiendos, &c.*

5 Quod si necesse sit titulum beneficii restituere, & fructus male perceptos, juxta suo loco dicta, restituere, sic addat.

Et restituo tibi Titulum, seu Titulos Beneficii, seu Beneficiorum, et condono fructus male perceptos. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.

6 Tertium. Qui pluribus irregularitatibus aggravatur, plures v. g. occidit juxta supra dicta *c. 15. §. 10. a n. 14.* Vel cum diversis censuris ordinem exercuit juxta dicta *c. 14. §. 3. a n. 8.* Vel est pluries bigamus juxta dicta *c. 16. §. 2. n. 1.* debetne Pontifici exponere, se tot talibusque irregularitatibus infici, an satis sit, absolute dicere, se esse irregularem.

Resp. Quamquam non ignoro, hoc posterius ab aliquibus affirmari, tamen tibi Auctor sum, ut singulas, earumque qualitates exprimas distincte, secus te semper scrupulis, & perplexitatibus divexatum plorabis. Lege de tota hac quæstione Dianam *par. 11. tr. 6. ref. 44.* ad quam etiam facit, quod ego superioribus dixi *c. 17. §. 4. n. 16.*

T R A C T A T U S
D E
B U L L A C R U C I A T Æ.

C A P U T P R I M U M.

Præmittuntur aliqua de Natura Privilegiorum Bullæ.

§. I. *Quid, & quotuplex sit Privilegium.*

1 DIffert proprie loquendo beneficium a privilegio, quamvis utrumque sit a Principe benigne concessum: fateor tamen aliquando confundi. Beneficium enim est gratia, seu facultas a Principe collata, seu data præter, non vero contra jus positivum: Privilegium vero est facultas faciendi aliquid, vel aliquid omittendi, non tantum præter, verum etiam contra idem jus, hoc est contra leges Canonicas, vel jura Civilia. Ita communiter Doctores ex Abbate *C. olim de verbor. significat.*

2 Porro privilegium, aliud est reale, quod scilicet conceditur certo generi actionis, vel causæ, vel negotii, vel loco, vel dignitati: quare est v. g. Privilegium prælationis, quod concessum est pro expensis funerum, vel mutuum dantis, navis v. g. refectione, &c. Ita Azor. *l. 5. c. 22.* vel donantis aliquid Ecclesiæ, vel Episcopo ut Episcopo, &c.

3 Aliud personale, quod conceditur personæ, ratione ipsius personæ ipsique immediate adhæret. Quale est v. g. quod conceditur alicui individuo, Petro, &c.

4 Aliud mistum, quod partim est personale, partim reale: quod nimirum conceditur quidem alicui in individuo, sed ratione ætatis, v. g. vel sexus, vel ex certa, & indeterminata causa. Qualis est v. g. datum minoribus 25. annis, ut in integrum possint restitui, ut fidejubere pro alio, vel obligationem suscipere nequeant.

5 Subdividitur autem personale: nam si sit concessum singulari personæ tantum, vocatur in jure absolute privilegium. *Ex c. Volentes de off. legati.* Si vero sit concessum personis, non ut singulis; sed ut constantibus unum corpus morale, hoc est, unam communitatem, dicitur privilegium corporale.

6 Rursus hoc corporale subdividitur: habet enim duas species. Si enim conceditur ita communitati, ut descendat ad singulas personas, hoc est, ut singulæ sunt, & ut membra talis communitatis possint uti illo privilegio, vocabitur privilegium corporale personale, & hujusmodi sunt multa concessa Religiosis, Clericis, Militibus, scholasticis, & similibus. Si vero ita communitati conceditur, ut ipsa sola communitas uti eo privilegio possit, dicitur privilegium pure corporale; & hujusmodi sunt, quæ conceduntur capitulis, & similibus in electionibus faciendis, atque in actionibus a tota communitate, v. g. a Senatu, a Congregatione, seu Concilio expediendis. Atque hoc privilegium, quia respicit dignitatem ipsam, nempe ipsam unionem multorum, vocatur ab aliquibus, ut notat Sala *de legib. tr. 14. disp. 17. sect. 2.* Privilegium reale. Alias privilegiorum divisiones, vide apud Sylvest. *V. Privilegium.* apud Castropal. *tom. 1. tractat. de Privileg. inst. o,* & passim.

§. II. *Privilegia Bullæ Cruciatæ cujus sint generis.*

1 DIcendum est cum Henriquez, Rodriquez, aliisque passim *in tr. de Bulla*, esse personalia absolute. Ratio est manifesta ex dictis. Ea enim sunt a Pontifice concessa determinatis personis utriusque sexus, idque ad finem peculiarem excitandi fideles ad pugnandum, vel ad precandum, vel ad erogandam eleemosynam contra infideles. Nam propterea sic potes describere Bullam cruciatæ: *Est diploma, seu scriptura summi Pontificis, continens aliqua privilegia, quæ ipse concedit fidelibus cooperantibus, sive per pugnam, sive per preces, sive per eleemosynam ad extirpandos infideles.*

2 Dicitur autem (Bulla) quia vox hæc *Bulla* significat (quantum ad nos facit) sigillum pendens ex litteris Apostolicis, atque adeo per figuram Synecdochen sumitur pro ipso toto Diplomate.

3 Dicitur præterea *Cruciata*, quia olim Bulla hæc concedebatur militibus, qui signo Sanctæ CRUCIS insigniti ad bellum contra Turcas proficiscebantur sub Urbano II. & in Concilio Lateranensi sub Julio III.

4 Ex eo, quod sint personalia ejusmodi privilegia, sequitur durante concessionis anno, te Bullam habentem posse ejus privilegiis frui, quocumque te conferas, etiam extra Regnum, in quo eam promulgatur, quia privilegium personale adhæret personæ. *Ex Reg. 2. de Regul. Juris in 6.* Excipe privilegium ciborum prohibitorum, quo etiam occulte, & sine scandalo uti non potes extra Regnum; quia, ut infra dicemus, id expresse prohibetur.

§. III. *An plene, aut stricte sint privilegia Bullæ interpretanda.*

1 COmmunis est doctrina, privilegia, quæ sunt contra jus commune, hoc est, quæ concedunt fieri, vel omitti aliquid, quod alias erat ex jure faciendum, vel omittendum, debere stricte interpretari, quia (ut loquimur, & egregie declarat Tiraquell. *in l. si unquam v. libert. n. 19.*) quod exorbitat, hoc est, quod te subtrahit a communi jure, odiosum est, atque adeo quantum fieri potest, restringi debet, ne jus, quod propter bonum commune latum est; corruat cum communis boni damno.

Contra, beneficium Principis proprie acceptum, quia (ut vidimus) non est contra jus commune, debet latissime interpretari, cum beneficia Principum supponantur ex liberalitate Principe digna, hoc est, magna proficisci. Excipe (ut ex se patere debet) nisi sit in præjudicium tertii: hoc enim semper vitare velle, putatur Princeps.

2 Ex hac ergo doctrina sequitur, Bullæ privilegia, cum pleraque ex illis vulnerent jus commune, quale est v. gr. illud de lacticiniis comedendis, quæ non esse comedenda diebus vetitis, præcipit jus; sequitur, inquam, stricte esse interpretanda.

3 Et certe ita absolute sustinet Sanch. *l. 8. de Matrim. disp. 2. nu. 7* cum multis de omnibus Bullæ privilegiis, estque hæc sententia satis probabilis, quam etiam sequitur Barb. *in Bull. Cruciat. part. 1. tract. 1 c. 5.* Nam primo per Indulgentias, quæ conceduntur in Bulla, pœnitentialis satisfactio, & rigor Ecclesiasticæ disciplinæ facile potest occasione Indulgentiarum enervari. Secundo, electio Confessarii, posse interesse Sacro tempore interdicti, usus lacticiniorum diebus prohibitis, & similia privilegia Bullæ sunt contra jus commune, atque adeo odiosa ergo stricte sunt interpretanda ex dictis *num. 1.* Tertio, quia partem discordare a toto, odiosum est, sed id contingit per privilegia Bullæ, ergo &c.

4 Andreas autem Mendo *d. 1. Elucid. Bulla Cruc. a n. 46.* & rursus contra Bardi in *App. d. 1. c. 1.* Dianam, aliosque citans sustinet, esse ample interpretanda, estque hæc item sententia satis probabilis. Et quoad Indulgentias, eam docet Suar. *de pœnit. q. 62. sect. 5.* aliique: nam primo quoad has Indulgentias, illæ sunt beneficium Principis, ergo cum sint sine præjudicio tertii, non est unde sint limitandæ. Neque eædem sunt contra jus ullum; ipsæ enim ita commodum fidelibus afferunt ut nullum offendant: nam Deo integra fit solutio, & quandoquidem fit ex meritis infinitis Christi Domini, ejusque auctoritate, nullum subest periculum, quo ea merita, hoc est, meritorum Christi Domini thesaurus exhauriatur. Ecclesia item nullo pacto læditur imo potius per acquisitas indulgentias purior, & in suis membris Deo gratior redditur.

5 Secundo, quoad privilegia continentia potestatem dispensandi, vel commutandi, vel absolvendi, idem dici potest, per ea scilicet, nec lædi Deum, nec Ecclesiam.

6 Tertio, quoad omnia Bullæ privilegia probatur. Nam privilegia, & beneficia concessa a summo Pontifice in favorem fidei, & religionis, quamvis exorbitent a jure, ample esse interpretanda, merito docet Azor. *l. 5. c. 23. q. 2.* & Suar. *q. 65. sect. 2.* quia debemus, quantum possumus, fidei favere, ac judicare, Pontificem idem amplissime facere voluisse. Semper autem hic, & in similibus, intellige in iis, circa quæ Pontifex, vel Princeps potestatem habet: At privilegia Bullæ omnia (ut modo diximus) sunt concessa, ut fideles excitentur, vel ad pugnandum, vel ad orandum, vel ad porrigendam eleemosynam contra infideles; ergo cum sint in favorem fidei concessa, ample sunt interpretanda.

7 Confirmatur, quia est probabilis opinio, quam tenet Henr. *l. 7. de Indulg. c. 28. §. 11. & c. 24. 5.* Sanch. *l. 8. de matr. d. 5. n. 13.* Sala *tr. 14. d. 17. sect. 6.* aliique privilegia concessa communitatibus Religionum in perpetuum late esse interpretanda; cum enim communitati & non uni personæ concedantur, favorabilia sunt judicanda, quia æquiparantur legibus, perinde ac si inserta essent in corpore juris: bono enim communi expedit, ut multa privilegia concedantur Religionibus, ut iis beneficiis illecti Fideles, eas promptius amplexentur. Probabile item est, idem debere sentiri, (ut sentit Salas *l. c. n. 13.* citatus

de pri-

e privilegiis concessis in favorem causæ piæ; Unde Azor. *l. c.* idem extendit ad concessa in favorem personarum miserabilium.

Si hæc igitur sunt probabilia, cur non erit item probabile id, quod asserimus de Bullæ privilegiis, quæ sunt concessa communitati Fidelium existentium sub dominio Regis Catholici, atque in favorem fidei, quæ est omnium causarum piarum excellentissima?

8 Rationibus in contrarium allatis *num.* 3. responderi potest, vel multa privilegia Bullæ non esse odiosa, cum sint contra jus, vel esto sint contra; ideo non sunt vocanda odiosa; quia vincit favor fidei, vel illa alia capita *n. præc.* indicata, unde potius sunt dicenda favorabilia.

Utraque ergo sententia probabilis est, amplectique tuto potest.

CAPUT II.

Dispositio tractandorum.

1 Summarium Bullæ Cruciatæ, quam nos explicandam suscipimus, invenies apud Ludovicum a Cruce in expositione hujus Bullæ ipso initio libri: ut etiam ibidem invenies ipsam Bullam originalem, quam vocant plumbeam, seu latinam, eamdem etiam habes apud Mendo *d.* 1.

2 Jam vero in ejus prima clausula conceditur Indulgentia iis, qui personaliter ad pugnandum contra infideles se conferunt.

3 In Secunda conceditur eadem Indulgentia iis, qui alios mittunt contra eosdem.

4 In tertia conceduntur, præter dictam Indulgentiam, aliqua alia privilegia Clericis, & Regularibus, qui exercitum contra infideles comitantur.

5 In quarta, & sequentibus clausulis conceduntur Indulgentiæ, & alia privilegia iis, qui eleemosynam contribuunt ad prædictum finem.

6 Nos ergo, omittendo primam, secundam, & tertiam clausulam, quæ ad nos hodie non pertinent, incipiemus a prædicta quarta, & deinde exteras suo ordine, Deo favente, prosequemur.

CLAUSULA IV.

Item conceditur omnibus prædictis (hoc est, Christifidelibus consistentibus, declinantibus in hoc Regnum) nec non iis, qui nec eunt, nec mittunt, si intra dictum annum, ex bonis sibi a Deo collatis, in hanc expeditionem pro Religionis defensione liberaliter contulerint, ut dicto anno durante, possint frui sequentibus privilegiis.

CAPUT III.

Explicans prædictam quartam clausulam Bullæ Cruciatæ, quoad priores partes Clausulæ.

§. I. *Christifidelibus.*

1 Dubitari potest. Primo, de hæretico externo. Secundo, de mere interno. Tertio, de schismatico. Quarto, de Catechumeno: nam fidelis baptizatus, sine ulla dubitatione, etiam si sit in statu peccati mortalis, vel etiam si sit excommunicatus vitandus; valide bullam sumit. Lege Castr. *de Bull. Cruc. disp. un. p.* 2. *n.* 12. & 13. multos citantem, quidquid alii dicant in oppositum.

Hæreticus externus.

2 Hic nullo potest bullæ privilegiis gaudere, sive sit externus publice, sive occulte; patet, quia non est ex iis, ad quos dirigitur Pontificis concessio.

3 Illud concedimus, si quis cum sit baptizatus, incidat in hæresim externam, sed deinde ipsum pœniteat commissi delicti, velitque redire ad fidem, posse frui bullæ privilegiis. Neque id mirum, quia jam fidelis tunc actu est, posito, quod hæresim abjuret, volendo ad fidem redire. Ita Trull. apud Mendo, quem affert, sequiturque Mendo *disp.* 4. *n.* 14. & *rursus in App.* 1 *n.* 13. *fine.*

Hæreticus mere internus.

4 Hic probabiliter potest frui, & probabiliter non potest, privilegiis Bullæ. Potest, quia ex una parte hic est baptizatus, & ex alia solam internam hæresim Ecclesia non judicat; ergo neque privilegia, quæ aliis baptizatis concedit, illi negare præsumitur, ita sustinet Bardi *p.* 1. *tr.* 2. *c.* 4. *sect.* 2.

5 Non potest, quia non irrationabiliter quis asseverabit, illam vocem (Fidelibus) debere in bulla sumi proprie, & stricte pro vere fideli, qualis non est hæreticus internus, & ita sustinet Mendo *d.* 14. *n.* 14. & *rursus in App.* 1. *n.* 31.

Schismaticus.

6 Pure schismaticus, hoc est, qui solum obedientiam summo Pontifici externe negat, sed a nullo fidei articulo recedit (si enim ab aliquo recederet, jam esset hæreticus, de quo jam hactenus locuti sumus) forsan primo aspectu, solum verbis bullæ ad litteram consideratis, posset uti privilegiis bullæ, quia sic jam est fidelis. Verum ego persuadere mihi nunquam potui mentem Pontificis esse, ut velit favere per sua privilegia illi, qui ab ipso eam manifeste recedit, & rebellis est.

7 Adde, si quis schismaticus sit ex illis, qui negant, hunc summum Pontificem esse, putans id non esse articulum fidei, qua ratione valet ab eodem acceptare privilegia, quæ nonnisi a vero summo Pontifice dimanare possunt? Id certe accidere potest, quando idem Pontifex, est, qui Bullam concedit, & idem, qui ab ejusmodi schismatico repellitur. Ita contra Bardi merito discurrit Mendo, *in Ap. disp.* 1. *n.* 32.

Catechumenus.

8 Hunc nullis Bullæ privilegiis potiri posse, certe judico cum Delu *de Pæn. disp.* 17. *n.* 2. aliisque, quia Ecclesia nunquam, sive suas leges, sive sua privilegia dirigit ad illos, qui nondum januam, per quam ingredimur in ipsam Ecclesiam, quæ est Baptismus, ingressi sunt.

9 Dices, at cum Suario, & aliis dictum a nobis est *in opusc. de Sacrif. Miss. l.* 2. §. 4. probabile esse, quod Sacrificium Missæ applicatum catechumeno, eidem prodest ex opere operato quoad satisfactionem, & impetrationem: ergo etiam prodesse & bulla, sicuti enim ibi applicantur merita Christi Domini, ita & hic. Hoc modo argumentatur contra nostram sententiam Hurtad. *l.* 7. *de Indulg. c.* 18. *n.* 3. & *c.* 20. *num.* 8.

Resp. Quoniam multi non distinxerunt quæstionem, minus recte huic paritati responderunt. Alia enim est quæstio, an possit catechumeno prodesse bulla, si ad alios ipsa a summo Pontifice dirigeretur: alia an ad ipsos dirigatur, unde de facto prosit. Prius ex his, esto, sit controversum, & ipsi faveat paritas ducta a Sacrificio Missæ: At ego dico, certum mihi esse posterius, hoc est catechumenis bullam non prodesse ex illo capite, quod de facto Pontifex ad illos bullam non dirigit. Id quod colligo ex communiter contingentibus, quia nimirum ad solos baptizatos dirigit Ecclesia, & Pontifex suas leges, præcepta, privilegia, & similia, illisque solum profitetur favere, & solum cum illis loqui. At, quod Sacerdos particularis velit dirigere fructum Sacrificii ad catechumenum, jam tu supponis. Quamvis igitur asserere possimus, Christum Dominum non excludere catechumenos, tum a fructu Missæ, tum a suffragiis Ecclesiæ, tum ab ejusdem privilegiis, quia jam sunt initiative ad portas Ecclesiæ, & veluti initiative fideles, & quidem externi, quia jam Baptismum petunt (sicuti non excluduntur Novitii a privilegiis Religionis, licet nondum perfecte in illam per professionem ingressi sint) quamvis id asserere, inquam, possimus; tamen, quod de facto Pontifex, cui vices suas in terris Christus Dominus commisit, applicet prædictis catechumenis bullæ privilegia, sicut applicat novitiis Religionis; & sicut applicat suam Missam iisdem catechumenis Sacerdos, nescimus. Imo ex consuetudine Ecclesiæ se semper dirigentis ad baptizatos, scimus non applicare. Ita mihi hac super re discurrendum esse videtur.

Infantes, Amentes.

10 Infantibus, & perpetuo amentibus, multo magis phreneticis prodest Bulla Cruciatæ, si quis pro ipsis, data eleemosyna, illam sumat. Ratio est, quia Pontifex generaliter omnibus fidelibus sine distinctione ætatis, vel conditionis eam concedit; & ex alia parte illi, cum sint Christiani, censentur virtualiter petere ea, quæ ad salutem animæ illis sunt utilia. Ita Trull. *l.* 1. *Expl. Bull.* §. 1. *dub.* 6.

11 Proderit autem his bulla, ut tempore interdicti sepeliantur in loco sacro cum moderata pompa, ut infra suo loco posse per Bullam dicetur. Proderit item pueris, postquam usum rationis acquisierint: & amentibus, si forte convalescent; proderit, inquam, ad Indulgentias acquirendas, ad vota commutanda, ad absolutionem a reservatis, ad usum lacticiniorum, &c.

Religiosi.

12 Religiosos, vel Religiosas frui posse Bullæ Cruciatæ privilegiis, si eam accipiant consueta eleemosyna (de qua mox data, certum sit) præscindendo tamen primo, ob usu lacticiniorum, de quo infra: & præscindendo secundo, a privilegio circa pœnitentiæ Sacramentum, de quo ego in opere de Sacramentis *lib.* 5. *de Pæn. c.* 5. §. 4. *a n.* 37. satis egi.

13 Illud autem solum hic adnoto, Religiosos non indigere ad acquirenda bullæ privilegia consensu sui superioris, cum sit concessio data omnibus fidelibus a summo Pontifice omnium superiore. Sed nostros e Societate indigere propter ipsius Pontificis restrictionem factam nobis in nostris bullis, docet Bardi *in Bull. p.* 1. *tr.* 2. *disp.* 1. *c.* 5. *sect.* 167. contra Andream Mendo *in App. d.* 1. *c.* 13. & latius *in Eluc. Bulla d.* 4. *n.* 19. sentientem nostros e Societate, æque ac Religiosos, non indigere consensu superioris ad omnes bullæ gratias acquirendas: præter ea, quæ pertinent ad Sacramentum pœnitentiæ, & ad modo dictum usum lacticiniorum: qui idem Mendo ibidem explicat Bullas Pontificias (quas in contrariam affert Bardi) loqui solum de gratiis in ordine ad Sacramentum pœnitentiæ, non vero in ordine ad alias materias.

§. II. *Consistentibus, Declinantibus in hoc Regnum.*

1 Certum est, non solum fixe commorantes in hoc Regno (idem semper hic, & in sequentibus intellige de aliis Regnis Hispaniarum Regni subjectis, ubi Bulla promulgatur) verum etiam existentes in illo transeunter, etiam per unum diem, imo per unam horam posse accipere, & frui bullæ privilegiis, anno durante; tametsi hinc recedant, & deinde alibi; ubi Bulla non promulgatur, sedem figant, excepto privilegio usus ciborum prohibitorum propter expressam prohibitionem, ut in superioribus indicavimus; & dicetur infersus. Id manifeste concedit Pontifex in illis verbis (*consistentibus, & declinantibus*) Ita expresse Barnabus Gallez *in exposit. Bull. Cruc. Cl.* 1. *dub.* 5.

2 Quid, si externus declinet, seu perveniat solum in Panormi, v. g. Portum; unde mittat amicum, qui ipsi Bullam accipiat, ipso in civitatem, imo in littus non descendente?

Resp. idem posse quia portus absolute, & simpliciter pars est Civitatis, seu Regni. Idem dato, si quis declinet in flumen similem portui.

3 Quid, si ex mari vicino extra portum, seu flumen? Resp. Mihi valde scrupulosum est, tunc posse. In mare enim, quamvis vicinum quis perveniens, difficile mihi videtur, dici posse, quod declinet in regnum, & nobiscum etiam sentit Mendo *in App. d.* 1. *n.* 26.

Græci.

4 In hoc Siciliæ regno sunt aliqua Græcorum oppida, quorum incolæ ritu græco viventes, tempore Quadragesimæ, non solum abstinent a lacticiniis, sed etiam ex suo ritu a piscibus sanguinem habentibus. Inquiro jam, an bulla iis (ut etiam quoad alia privilegia) prosit?

Resp. Tum quoad dictum privilegium de lacticiniis, tum quoad alia, prodest, quia etiam ipsi sunt fideles, & in hoc regno, ubi bulla promulgatur, commorantur, nec est unde ipsi excipi debeant. Quare virtute ipsius bullæ licebit illis comedere lacticinia diebus vetitis, & per consequens; imo potiore ratione, pisces sanguinem habentes: privilegium enim concedens lacticinia, multo magis concedit pisces cujuscumque generis, qui magis distant a carnibus, quam lacticinia. Ita Bardi *in Bull. p.* 3. *tract.* 1. *cap.* 1. *sect.* 1. *n.* 2. *in cit.*

§. III. *Ex bonis sibi a Deo collatis liberaliter contulerit.*

1 Tametsi in hac clausula non decernatur, quanta debeat esse eleemosyna porrigenda ab eo, qui Bullam sumere intendit, quia tamen Pontifex concedit, eam debere decerni a commissario, ideo ejus taxæ standum est. Verba Gregor. XIII. a subsequentibus Pontificibus confirmata hæc sunt. *Item conceditur facultas commissario, ut dictam subventionis quantitatem a fidelibus, ut prædicitur, pro vivis, & defunctis, juxta personarum qualitatem, & bonorum quantitatem arbitrari possit.*

2 At vero, quantum ipse decrevit? Respondeo. Pro Indis, Hispanis in India degentibus, pro quibus major quantitas est decreta, vide Trullenc. *lib.* 1. *in Bull.* §. 3. *dub.* 1. Pro nostris regionibus (id quod solum ad nos pertinet) commissarius decrevit sequentem realium taxam: ita Trullench. *ibid.* Scio autem realem unum valere unum carenum monetæ Siculæ, & grana quatuor cum ejusdem grani parte quarta.

3 Pro Cardinalibus, Episcopis, Abbatibus, Inquisitoribus, dignitatibus, & pro insignibus, quibusdam personis, quas mox indicabimus §. *seq. n.* 4. eleemosyna pro bulla vivorum est octo Realium Castellanorum, hoc est monetæ Siculæ, decem tarenorum, & granorum decem.

4 Pro communibus personis, pro eadem vivorum bulla, est eleemosyna duorum realium, hoc est monetæ Siculæ, tarenorum duorum, & duodecim granorum cum dimidio.

5 De eleemosyna danda pro bulla lacticiniorum, quæ Sacerdotibus faves, dicam infra *c.* 8. §. 5.

Ut item de danda pro bulla defunctorum, dicam *c.* 15. §. 2. *n.* 8.

Et pro bulla compositionis *c.* 26. §. 6.

His prælibatis multæ sunt dubitationes hic enodandæ, quæ in sequentibus §. jam solvemus.

§. IV. *An ex bonis furtivis, vel usurariis dari eleemosyna possit pro Bulla?*

1 QUoniam bullæ tenor habet, *ut ex propriis bonis ejusmodi eleemosyna porrigatur*, dubitabis, quid si ex bonis furtivis? hoc autem nomine intelliguntur hic etiam usuraria.

2 Resp. Doctores fere communiter (præter unum Rodriquez apud Calleg. mox citandum) loquentes hac de re, Acosta, Vega, Trullench. Bardi, Mendo, Macedo, Escobar, Diana, quos citat, sequiturque Gallenus, *in Bul. cap. 14. dub.* 18. absolute, & sine ulla distinctione docent, furtiva pecunia sumi bullam non posse: quia disertis verbis dicit Pontifex (ex bonis sibi a Deo collatis.) Adde hanc debere esse eleemosynam: sed ex D. Thom. 2. 2. *q.* 32. & communiter, consistere eleemosyna ex bonis alienis non potest.

3 Ut hæc doctrina explicatius habeatur, sic distinguendum est. Si sermo sit de ipsa pecunia in individuo furtiva, quando fur aliam propriam non habet, certa est prædicta doctrina propter rationes optimas jam allatas.

4 At vero quando fur aliam habet propriam, quam posset dare pro Bulla, ipse tamen pro Bulla furtivam det, valebit Bulla, quia tunc materiale quid est, dare hanc furtivam, cum jam cum illa fiat eleemosyna æquivalenter. Ita Bardi *in Bull. p. 2. tr. 1. sect. 3. a n.* 38.

5 Præterea si loquamur de pecunia furtiva, quæ fuerit immista cum alia propria furis, ita ut discerni nequeat, cum jam illa transierit propter illam unionem, & mistionem in dominium furis (ut dixi *in libris Decalogi, tr. 3. c. 3. §. 4. n. 3.*) potest utiliter ex illa dari eleemosyna, remanente semper ipsi furi onere restituendi id, quod inique abstulit. Si ergo ex illa facere eleemosynam valide fur potest, valide consequenter cum illa Bullam accipiet, unde & illius privilegiis fruetur: Ita Mendo *in Bulla d. 4. c. 1. n. 6.*

6 Huc facit casus sequens; Titius furatus est v. g. decem bullas a depositario, easque distribuit fidelibus, sive pro eleemosyna ordinaria duorum realium, sive minus, retenta pro se pecunia: inquiro an fideles, qui data ea eleemosyna accipiunt bona fide bullas, utiliter accipiant?

Resp. Accipere inutiliter, quia bullæ privilegia conceduntur sub conditione eleemosynę dandæ Regi in subsidium belli contra infideles, quæ eleemosyna hic non adest. Unde licet, dum bona fides durat, possint dicti fideles vesci v. g. lacticiniis, tamen cognita veritate non poterunt. Quod si bona fide absoluti fuere a reservatis, esto propter bonam fidem absoluti ab ipsis indirecte fuerint, at recognita, debebunt ejusmodi pœnitentes de iisdem reservatis directam a legitimo confessario absolutionem obtinere. De his absolutis bona fide multa a me dicta sunt *in l. de Sacr. l. 5. de pæn. tr. de Cas. res. c. 12. §. 3. a n. 7.*

§. V. *An ex pecunia habita ex turpi lucro?*

1 MEretrix v. g. habens pecuniam ex meretricio, potestne cum hac, bullam utiliter accipere?

Resp. Potest: quia quamvis illa peccaverit, dum eam, medio peccato lucrata est, tamen pecunia sua est, suoque sub dominio, ut alibi satis explicuimus, ergo de suo eleemosynam illam dat, dictisque privilegiis Bullæ frui merito potest. Idem dic in similibus.

§. VI. *An ex bonis creditis, vel ab alio datis?*

1 TRes hic sunt casus. Primus: Titius obtinet a commissario bullam credito, hoc est, promittit Titius, se post sex menses v. g. traditurum eleemosynam prescriptam, utiliter ne bullam obtinet?

Resp. & primo quidem dico; manifeste inutiliter, si habeat animum eam eleemosynam non tradendi, quia sic nullam tribueret: At si ipso initio acceptionis animum habet tradendi (qui est casus propositus) dico utiliter etiam pro iis prioribus mensibus, antequam promissum solvat. Ratio est, quia id concedit commissarius Generalis apud Mendo *d.* 14. *n.* 4. & merito; obligare enim se ad dandam eleemosynam, eleemosyna est: atque ejusmodi certe est communis praxis, idque cum emolumento Regis, nam sic multi bullam accipiunt, quod non facerent, si numerato cogerentur pecuniam deponere.

Quod si quis habet initio animum non tradendi, sed post sex menses v. g. mutet voluntatem, velitque dare, tunc sane a die, qua ejusmodi bonam voluntatem habet, lucrari potest privilegia bullæ usque ad finem anni durationis bullæ, quia tunc jam legitime pro illis posterioribus mensibus bullam habebat, quam legitime antea non habebat. Ita Bardi *l. c. sect.* 6.

Contra, si initio habuit intentionem tradendi eleemosynam, & postea transactis sex v. g. mensibus mutet voluntatem, nolitque eleemosynam elargiri; Dico, a die, quo non elargiri proponit, non lucraturum privilegia, quia hæc dantur sub conditione eleemosynę, quamvis, propter bonum animum solvendi, quod promisit, frui illis privilegiis in prioribus mensibus potuerit.

2 Sed quid, si bona fide quis promisit, sed deinde, propter impotentiam inculpabilem, stare promissis non possit, frueturne toto anno Bullæ privilegiis?

Resp. Fruetur, quia privilegium semel rite obtentum non potest tolli a superveniente impedimento inculpabili, nec Rex amittit hujusmodi eleemosynam, jam enim distributor bullarum illam resarcit, quando enim sic credito bullas distribuit, ipse se obligat ad solvendum, & ita declaravit ipse commissarius.

3 Secundus casus est de bonis alienis donatis. Cajus v. g. meus amicus suis pecuniis accipit bullam pro me. Valet ea mihi, si eam acceptem?

Resp. Valet, nam sic tu virtualiter eleemosynam facis: est enim perinde ac si tibi amicus pecuniam daret, quam tu deinde in eleemosynam dares pro bulla.

4 Tertius casus est de Religiosis, qui ut dixi *c. 3. §. 1. n. 12.* possunt frui privilegiis aliquibus Bullæ. Petrus v. g. Religiosus sumpsit bullam largiendo eleemosynam ex pecuniis ipsi donatis ab amico; utetur ne valide bulla? Dubitatio autem fundatur in eo, quod Religiosus, etiamsi ab amico, posita quacumque superioris licentia, habeat pecuniam, illa non est ipsius, siquidem quidquid Religiosus acquirit, Monasterio acquirit, ergo non potest verificari, quod eleemosynam ex suis bonis impertierit quod requiritur necessario, ut bulla frui quis possit.

Resp. Omittendo alias explicationes, Pontificem, quandoquidem in tenore bullæ illam modo dicto concedit nominatim etiam Religiosis, huic defectui satis, superque supplere.

§. VII. *Quanam eleemosyna porrigenda ab insignibus personis? Et quanam porrigenda a Pauperibus?*

1 CArdinales, Primates, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates habentes jurisdictionem Episcopalem, Inquisitores, & dignitates Ecclesiarum Cathedralium, Duces, Marchiones, Comites, Commendatores, Majores, Proreges, Capitanei Generales, & alii Officiales Curiæ suæ Majestatis (qui sint hi Officiales, vide apud Trull. *lib. 1. in Bulla §. 3. dub. 2. num. 2.*) domini Vassallorum, dictorumque uxores, suis viris viventibus, debent pro Bulla præstare eleemosynam octo realium, hoc est, ut supra dixi, tarenorum decem, & granorum decem monetę Siculæ.

2 Jam dubitabis primo, circa hos, an Vicecomites, Barones, Prætores Urbium, Senatoresque Civitatum, si non sint domini Vassallorum, ut etiam Fiscalis in Tribunali Inquisitionis, ut itidem filii ducum, similesque si nullo titulo, vel dominio gaudent, an inquam, hi obligentur tradere octo reales?

Resp. Non obligari, quia hos, si domini Vassalorum non sint, commissarius, in taxa ab ipso definita octo realium, non designat; expressio autem eorum, qui designantur, est manifesta exclusio aliorum. Ita Mendo *d. 14. n. 12. & 15.* & Galleg. *l. c. cap. 13. dub.* 194. Quod si domini sint Vassallorum, debent omnino octo tradere, quia ita disposuit commissarius, ut vidimus *n.* 1.

3 Si Rex aliquis exterus in regnum, ubi bulla promulgatur, accederet, ut etiam illi omnes, quos nos Principes in nostro regno habemus, obligantur teste Mendo *ib. n.* 14. ad octo; si quidem satis includuntur a commissario in illis similibus dignitatibus Ducis, Marchionis, &c.

Prædicti Duces, &c. si carent Vassallis.

4 Dubitabis secundo, an prædicti Duces, Marchiones, &c. si vassallis carent, præstare debeant octo reales?

Resp. Negat Bardi, affirmat Mendo; Verum si diligenter eorum rationes hic inde ab ipsis allatæ considerentur, debent convenire in hunc modum. Si ejusmodi v. g. Dux nihil aliud habeat, nisi merum, & inane Ducis nomen, nullamque habeat ex eo titulo, seu nomine dignitatem, vel privilegium, vel prærogativam, ut esset v. g. pater, qui totum titulum, suamque jurisdictionem totam in vassallos filio renunciavit; certe hic pater sufficienter dabit duos reales, quia nec dignitatem habet, nec jurisdictionem, nec in actu, nec in habitu supra vassallos. At si quamvis vassallus, ac si jurisdictione omni quis careat, titulum tamen Ducis cum aliquibus ducatus præeminentiis habeat, quales sunt plures, quos titulatos vocamus, & vere sunt hujusmodi, nam coram Prorege caput v. g. cooperiunt, aliisque quibusdam sæcularibus exemptionibus fruuntur, præstare debent octo, quia hi vere, & in omni proprietate sunt Duces, Marchiones &c. Hujus etiam generis sunt filii horum, si titulum vere habeant cum prædictis præeminentiis (licet provenientibus omnibus pater gaudeat) quia jam dignitatem habent. Ita Gall. *c. 14. d.* 182. Ratio prædictæ distinctionis mihi manifesta apparet, quia, in taxa a commissario legitime facta, clare, ut duæ classes distinctæ personarum, afferuntur; quarum altera continet Duces, Marchiones, & Comites; altera, quæ continet dominos, habentes vassallos, & ut patet ex contextu, una non est declaratio alterius. At certe hi, qui solum titulum sibi reservant, sive habent, vere in classe ducum sunt, qui vero nec tituli præeminentiis ullis gaudent, nec vassallos habent, in neutra classe ex dictis connumerari, nisi æquivoce, possunt.

5 Quando quis simul est Dux, & Marchio, & Comes gaudens multis titulis multisque dominiis, non est ab ipso multiplicanda eleemosyna ad multiplicationem titulorum, quia commissarius taxando eleemosynam assignavit octo reales singulis personis, non singulis titulis.

6 Quod dixi de his, dic de Episcopis, si enim Episcopatui renunciarunt, ita ut servaverint sibi titulum, & dignitatem Episcopalem (quam certe semper solent sibi reservare) cum sint vere Episcopi, sicuti etiam sunt Episcopi mere titulares, præstare debent octo reales: at si renuntiaverint etiam dignitati, quod fieri non solet; aliquis illos excusaret ab elargiendis octo, aliquis, inquam, nam ego excusare non possum, quia quacumque renuntiatione posita, semper in ipsis residet character Episcopalis, ob quod semper vere sunt & vocantur Episcopi, actusque consecrationis exercere valide possunt. Nisi loquamur de quibusdam Germaniæ, vel aliorum locorum Episcopis, qui sunt meri clerici, & sola jurisdictione Episcopali gaudent. Hi certe, si renuncient, in nihilo remanent Episcopi.

Ducum etiam Uxores, & Viduæ ex illis.

7 Dubitabis tertio, de prædictorum uxoribus viduis.

Resp. Uxores dum vivunt prædicti mariti, sequuntur conditionem virorum, quare perinde ac viri earum, octo debent, tametsi ipsæ ex se titulo nullo gaudeant. At vero viduæ eorumdem, si nullo proprio titulo, seu dignitate gaudeant, donent solum tuto duos reales; si autem ipsæ titulo ex se gaudens, vel dominæ sunt vassallorum, octo omnino debent. Ita clare ostendunt verba commissarii eleemosynam taxantis. Fœminæ denique quæcumque si non sunt, neque fuerunt umquam nuptæ, habent tamen verum titulum, vel vassallorum dominium, debent omnino octo, quia tunc habent qualitatem requisitam a commissario ad majorem eleemosynam, quam quidem qualitatem respexit commissarius in quocumque sexu ea inveniatur.

8 Quid si prædictæ viduæ remaneant usufructuarię Ducatus, Marchionatus &c. Respondeo, pari modo obligari ad octo, quia sic jam actu habent qualitatem, quæ ex vi taxæ obnoxia est majori huic eleemosynæ.

Privatus promotus ad titulum Ducatus, &c.

9 Dubitabis quarto, si quis privatus accipiat bullam initio anni, datis duobus realibus, & deinde in decursu anni evadit forte Dux, vel Marchio &c. ut item Episcopus, Archiepiscopus, &c. Indigetne a puncto novi gradus alia bulla cum pinguiore eleemosyna, vel saltem supplementum ad octo reales conferre, ut deinceps bullæ privilegiis perfruatur?

Resp. Non indigere, puto, quia gratia concessa initio fuit collata pro toto anno, ergo pro toto anno durat; fuit enim data absolute, & non dependenter a futuro eventu. Ita Bardi *in Bull. p. 1. tr. 2. c. 2. sect.* 3. dicens hanc dubitationem a nemine fuisse tractatam: fatetur tamen, si clericus ascendat ad Sacerdotium in illo anno bullæ a se sumptæ; non posse deinceps uti privilegio vescendi lacticiniis; quo initio anni, quando non erat Sacerdos, fruebatur; nec id esse mirum, quia Sacerdoti expresse fit in ipsa bulla prohibitio vescendi lacticiniis: quæ similis expressio non est in bulla, quam prædictus privatus, data eleemosyna duorum realium a distributore, hoc est a Pontifice, recepit.

Prædictarum insignium personarum obligatio quoad eleemosynam pro secunda bulla in eodem anno.

10 Dubitabis quinto. Si quæ ex dictis personis insignibus vellet secundam bullam accipere in eodem anno (quam secundam utiliter sumi posse, non vero tertiam, dicemus infra) debet ne octo contribuere?

Resp. Ita prorsus. Quare falsam judico sententiam Henriq. (quam refert, & merito rejicit Trull. *l. 5. in Bull. §. 3. dub. 1. n.* 15.) putantis sufficere, si præbeat duos; falsam, inquam, nam commissarius sine ulla distinctione primæ, vel secundæ bullæ, pro his personis taxat absolute reales plures, Vide infra *c.* 14. ubi ipso initio ponentur verba Pontificis, concedentis hanc iteratam acceptionem bullæ, nam ibi notabis hæc verba: *Servatis tenore, & forma prædictis, quibus eodem anno idem summarium sumpserint.*

Multi

Multi habentes dominium ejusdem Ducatus, &c.

11 Dubitabis sexto, quando duo v. g. habent dominium ejusdem oppidi pro parte, vel pro indiviso, debentne singuli dare octo reales? Resp. ita putat Mendo *disp.* 54. *n.* 8. *& in append. d.* 1. *c.* 1.

At Bardi *p.* 2. *tr.* 1. *c.* 1. *sect.* 5. docet, satis esse, utrosque dare octo, hoc est singulos dare quatuor. Lege apud ipsos rationum conflictus, quia res est raræ praxis. Et tamen ego eo in sententiam Mendo, quia verba commissarii taxantis eleemosynam hanc majorem præcipiunt, Ducem, Comitem, seu dominum Vassallorum debere dare octo Atqui singuli ex his, de quibus loquimur, habentes pro parte, vel pro indiviso ducatum, comitatum, dominium, sunt simpliciter, & absolute Duces, & Comites, &c. & talium item titulorum præeminentiis gaudent; ergo, &c.

Quid si Senatus Panormitanus v. g. qui constat ex se Patribus conscriptis, sit aliquo insignitus titulo, sit v. g. Dux alicujus oppidi; singuli ne ex illis debent octo dare?

Resp. Non debere, puto, quia tunc singuli, quibus conceduntur bullæ privilegia, non sunt Duces, sed solum simul omnes, ut constant unum corpus morale.

Pauperes.

12 Dubitabis septimo, an pauperes debeant eleemosynam dare pro bulla? Resp. Debere certum sit, quidquid in oppositum innuat Henr. *l.* 7. *c.* 20. ex eo quia in bulla originali monet Pontifex, ne exigatur eleemosyna a paupere. Quidquid, inquam innuat, tum quia hæc clausula non amplius extat in bulla, quæ promulgatur, tum quia clare bulla, tanquam opus necessarium requirit pro consecutione ejus privilegiorum eleemosynam; tum denique quia fortasse sensus illius clausulæ solum erat, ut non cogerentur pauperes accipere bullam, & consequenter eleemosynam dare, quia bullæ acceptio debet esse voluntaria.

13 Ex hac certa doctrina emergit affine dubium: Cum enim qui careret Bulla Cruciatæ, non valeat in Regnis, ubi ea promulgatur, acquirere Indulgentias quas ipsa bulla concedit (de qua re infra *c.* 14.) dubitatur nunc, an qui propter summam paupertatem eam accipere nequit, acquirat saltem alias Indulgentias, quæ sunt extra bullam, quas commissarius suspendit, durante anno promulgationis, de qua suspensione infra item dicemus.

Resp. Acquirere, docet Bardi *p.* 2. *tr.* 1. *c.* 1. *sect.* 6. Ita etiam tenet Quintanad. *in app. ad singul. de Pœn. tr.* 3. *dub.* 12. *n.* 3. *&* 6. citans Ludov. a Cruce. Non acquirere, docet Mendo *in app. ad Bull. d.* 2. *c.* 3. *n.* 11. Ratio affirmantium est, quia præsumitur ex pietate Pontificis, ut non privetur Indulgentiis, qui sine culpa bullam habere non potest. Ratio negantis, cui assentior, est, quia bulla nimis manifeste suspendit pro eo anno omnes alias Indulgentias pro iis, qui bullam non accipiunt, nec in tanta expressione mentis Pontificis videtur, posse prudenter præsumi contrarium.

CAPUT IV.

Explicatur posterior pars Clausulæ quartæ superius positæ, hoc est, illo anno durante.

Expostcit hic doctrinæ claritas, & ordo, ut declaremus prius, quandonam incipit ejusmodi annus, deinde quamdiu durat; seu quando finem habet.

§. I. *Quandonam incipit annus privilegiorum Bullæ?*

1 SAne eum incipere a die promulgationis bullæ, certum est: Verum ut id minutius cognoscatur, animadvertenda sunt quatuor.

2 Primo si quis bullam sumit post sex menses, v. g. a facta promulgatione, hic non poterit frui privilegiis, nisi ab hora, in qua sumit usque ad finem consequentium mensium ejusdem anni, quia antea carebat bulla, & post illos menses, hoc est, absoluto dicto anno, ut dicemus, bullæ privilegia spirant. Ita Galleg. *t.* 4. *dub.* 15. citans Nugnum, Villal. Trull. Ludov. a Cruc. aliosque, unde ego merito falsam pronunciavi *in l.* 5. *de Pœnit. tr. de Conf. resp. c.* 13. *§.* 5. *n.* 5. quorumdam Doctorum sententiam putantium, si habens bullam hoc v. g. anno, non usus est privilegiis circa absolutionem a reservatis, posse sine nova bulla, absolvi a peccatis anno sequenti, locum relege. An autem saltem in aliquo faveat bulla in anno sequenti, dicam mox §. 4.

3 Secundo animadvertendum est, quando dicimus, annum bullæ incipere a die promulgationis, intelligi de promulgatione, quæ fiat in unaquaque civitate, seu loco, etiam minimo, ut notat Trull. *lib.* 1. *c.* 1. *dub.* 10. nam non satis esse pro habitantibus in alia civitate, etiam ejusdem Diœcesis, promulgationem, quæ fit in alia, quamvis hæc sit Metropolis, expresse notat ipse Pontifex in tenore Bullæ, esto, pro Regibus, aliisque similibus sufficiat eas promulgari in Metropoli.

4 Animadvertendum est tertio, annum, in quo vigent bullæ privilegia, incipere ab ipsa hora, in qua ea in quocumque loco promulgatur, non ergo antea.

5 Animadvertendum est quarto, cum per duplicem actum soleat promulgari bulla, primo per solemnem processionem, & deinde per concionatorem in concione, animadvertendum est inquam, sufficere per solam processionem, siquidem per illam solam habetur absoluta promulgatio.

6 Hinc fit, ut si quis sumat bullam ante concionem, sed post processionem, possit teste Trull. *l. c.* uti ejus privilegiis, & sane hæc est praxis, ut facta processione, statim incipiant distribui bullæ.

7 Hinc etiam sequitur, ut si quis, etiam data stipe, sumpsisset bullam ante concionem, & ante processionem, non posse uti privilegiis, nisi post processionem, tunc enim ratificatur sumptio.

8 Denique, ne ignores factam publicationem in Templo maximo sufficere, quamvis promulgatio alia non fiat in aliis Parochiis ejusdem civitatis, quamvis magnæ, nam unam publicationem in uno loco requirit Pontifex, non vero aliam, & aliam in singulis Ecclesiis loci.

§. II. *Quamdiu duret Annus Bullæ?*

1 PRæmitto, alium esse annum naturalem, alium Ecclesiasticum. Naturalis est spatium temporis, quo Sol suo motu reddit ad eamdem cœli partem, unde motum inceperat v. g. a primo gradu signi arietis ad eumdem, quod spatium est duodecim mensium, & sex horarum aliquibus minutis minus.

Ecclesiasticus est spatium temporis, quod ex more Ecclesiæ intercurrit ab aliquo termino deputato ab Ecclesia ad alium similem, v. g. a Pascha ad aliud Pascha, a Pentecoste ad Pentecostem, quod spatium aliquando continet plures, aliquando pauciores dies, ut ex computo ecclesiastico scimus omnes.

2 Quærimus jam, an privilegia bullæ durent per annum naturalem, an per annum Ecclesiasticum? Si prius, semper erit idem tempus privilegiorum: si posterius, modo majus erit ipsorum tempus, modo minus.

3 Dico probabile esse, annum bullæ durare per annum naturalem hoc est a die promulgationis usque ad finem duodecim mensium, & item esse probabile durare per annum Ecclesiasticum, idest a promulgationis die ad alterius promulgationis diem. Priorem probabilitatem sequitur Rodr. *in Bull. §.* 5. *n.* 2. Th. Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 15. *n.* 17. *in Mod.* Mendo *d.* 2. *c.* 2. *& in App. d.* 2. *c.* 14. Posteriorem Galleg. *c.* 4. *dub.* 14. Jo: Sanc. *d.* 55. Trull. *l.* 1. *§. c. d.* 11. *n.* 3. Lud. a Cruce *d.* 1. *c.* 10. *dub.* 2. Bardi *p.* 1. *tr.* 2. *c.* 6. *n.* 11. Ratio utriusque sententiæ est, quia in communibus nunc hominum commerciis nomine anni recte alteruter solet intelligi.

Favet posteriori sententiæ illa confirmatio. Quia in præsenti sumus in re Ecclesiastica; Ecclesiæ autem communis praxis solet anno Ecclesiastico uti. Sic communio pro obligatione præcepti annui, sic interstitia pro Ordinibus suscipiendis, sic obligatio recitandi horas Canonicas solet mensurari per annum, vel diem Ecclesiasticum, non vero per naturalem.

4 Hinc, quia annus Ecclesiasticus aliquando est brevior naturali, ut si promulgetur bulla in Dominica v. g. Septuagesimæ, quæ sit dies vigesimus Januarii: anno autem sequenti promulgetur in eadem Dominica, quæ incidat in diem decimum ejusdem mensis Januarii, unde brevior, hoc est minus decem diebus erit annus Ecclesiasticus, quam sit annus naturalis; hinc, inquam fit, ut ex priore sententia possis frui bullæ privilegiis usque ad vigesimum diem sequentis Januarii, etiam promulgata nova Bulla: at in posteriori non possis usque ad dictum vigesimum diem, quia adveniente nova promulgatione veluti perimitur, in hac posteriore sententia, novæ bullæ vigor. Sed certe, ut diximus, utrumque probabile est.

5 Nota. Si forte supponas, Pontificem nolle, ut nova alia promulgatio bullæ fiat anno sequenti, vel velle novam promulgationem diu differre; unde non possumus tunc habere terminum decisionis per novam promulgationem, quia promulgatio nova non erit. Nota, inquam, tunc Doctores convenire, quod bullæ privilegia durent per annum naturalem: tunc enim cum desit annus Ecclesiasticus, subingreditur necessario naturalis. Ita Bardi *l. c. n.* 33. Dixi (necessario) nam non placet, quod idem Bardi *l. c. n.* 34. docet ex Trull. nimirum, quando Pontifex diu differat: tunc durare per 35. dies postea, intra quorum latitudinem solet finiri annus Ecclesiasticus: non placet autem, quia id videtur esse nimis gratis dictum.

6 Nota insuper quamvis moriatur Pontifex, vel commissarius Generalis intra dictum annum, non spirare tibi bullæ privilegia pro illo anno, quia pro illo tempore sunt gratiæ factæ, ut recte notat Castr. *de Bull. Cruc. p.* 5. *n.* 4.

§. III. *Quando in uno loco tardius, in alio citius fiat promulgatio, quid juris erit in accipiente Bullam, si sequamur prædictam posteriorem sententiam?*

1 EX figuratione duorum casuum hujus Quæstionis decisio clarius intelligetur.

Primus casus. Titius existens Panormi promulgatione ibidem facta in Dominica Septuagesimæ die v. g. 20. Jan. sumit statim bullam, & inde proficiscitur Syracusas, v. g. ubi anno sequenti promulgari solet bulla die primo Cinerum, qui incidet v. g. die 9. Februarii, hoc est 14. diebus postea, inquiro, gaudebitne Titius jam commorans Syracusis bullæ privilegiis usque ad Dominicam septuagesimæ anni sequentis, quæ incidet v. g. 26. Januarii, quando Panormi promulgabitur nova bulla, an usque ad nonum diem Februarii juxta promulgationem, quæ fiet in sua civitate?

2 Secundus casus, quid si contra, Cajus v. g. commorans Syracusis accepit bullam in die Cinerum, qui forte incidit 12. Februarii, deinde recedit Panormum, ubi promulgabitur nova Bulla 20. Januarii, gaudebitne privilegiis solum usque ad vigesimum diem Januarii juxta promulgationem Panormitanam, an usque ad diem Cinerum anni sequentis juxta promulgationem, quæ fiet in Civitate prædicti Caji, qui dies incidet, ut dictum est, nono Februarii?

3 Resp. In utroque casu, stando in posteriore sententia, sub qua loquimur, gaudere quis potest bulla solum juxta promulgationem factam in loco, ubi quis accipit bullam. Quare in priore casu allato *n.* 1. Titius gaudebit bulla, usque ad vigesimum sextum Januarii, in posteriore vero allato *n.* 2. Cajus bulla fruetur usque ad nonum diem Februarii. Ratio utriusque dicti est: quia quando tu accipis bullam promulgatam in hoc v. g. loco, quasi dicit tibi distributor bullarum nomine Pontificis (*Quandoquidem tu erogasti legitimam eleemosynam, concedo tibi privilegia Bullæ duratura per tot hunc annum, donec ego iterum aliam hic promulgavero*) Hujus autem rei ulterior ratio est, quia ad illum distributorem, a quo tu recipis bullam, non pertinet, videre, seu taxare tempus promulgationis alterius distributoris. Quare, nomine Pontificis, dat tibi privilegia secundum suas promulgationes, non vero secundum promulgationes alterius. Ita Bardi *p.* 1. *tr.* 2. *c.* 6. *num.* 24.

4 Scio, Jo: Sanch. *d.* 55. *n.* 24. in casu dicto *n.* 2. velle Titium posse gaudere, usque ad nonum diem Februarii, sed propter rationem nostram non est audiendus.

Scio etiam Mendo *loc. sup. cit.* sustinere, tum Titium, tum Cajum prædictos posse solum gaudere bullæ privilegiis, durante anno naturali, quocumque tandem die fiat nova promulgatio. Sed profecto id ipse dicit, quia sustinet annum pro bulla debere esse naturalem, quam sententiam, cum dixerimus supra, esse probabilem, probabile etiam erit hoc præsens ipsius dictum; Sed quia nos hic loquimur ex suppositione, quod sequamur sententiam posteriorem, quæ est etiam probabilis, ideo, quamvis dicto prædicti Doctoris assentiamur, tamen non assentimur illi limitationi (solum.)

§. IV. *An finito anno in aliquo faveat Bulla?*

1 INstituo hic quæstionem hanc, quia maxime pertinet ad praxim. In duobus casibus quærunt rationabiliter Doctores, an bulla prosit, absoluto anno? Dico (rationabiliter) nam casum alium, quia est ratione destitutus, jam exclusi modo §. 1. *n.* 2.

Quærunt enim primo in eo casu, quo promulgatio bullæ fit in aliqua magna civitate, seu oppido, unde non valeant omnes bullam sumere, an si habeat quia animum sumendi, durabit illi vetus bulla per paucos v. g. per octo dies post promulgationem novam? Affirmat Villalobos, & Ludovicus a Cruce. Id quod temperat Jo: Sanch. asserens hoc verum esse, quando per omnes illos dies durat difficultas novam sumendi, vel ex malitia, seu incuria distributoris, nova haberi non possit.

2 Profecto non possum hanc sententiam, quamvis a Sancio mitigatam non rejicere cum Gallego multos citantes *tom.* 4. *dub.* 18. Nam ut alia omittam, nimis manifeste ea est contra tenorem bullæ, ibi (*anno durante*) & ibi (*summarium Bullæ a volentibus uti privilegiis, accipi, ac retineri debere.*)

3 Quærunt secundo Doctores in casu confessionis inceptæ, vel commutationis votorum. Et quia de hac commutatione dicemus inferius, *c.* 3. *§.* 1. *n.* 30. solum hic agimus de confessione, an scilicet, si qua legitima

legitima confessio bona fide apud confessarium electum per bullam incepta finiri intra ejusdem bullæ annum non potuit, sive propter pœnitentis scrupulos, sive ob prolixam confessionem, sive ob aliquod rationabile impedimentum, quo pacto dicitur res non esse integra, quia confessio jam fieri cœpit, an, inquam, possit Confessor, post finitum annum suum prosequi opus, & pœnitentem a peccatis etiam reservatis, ut per bullam conceditur, absolvere?

Resp. Posse, ac si esset intra tempus anni concessi, idque etiam cum interpolationibus humano modo solitis. Ratio est, quia ex eo, quod cœptum est negotium confessionis, tempore habili jurisdictio radicem fixit in delegato, hoc est in confessario (ut loquuntur jura) ex rationabili voluntate concedentis; quare illa in eo perpetuatur usque ad complementum incepti negotii: idem solent Doctores dicere in Jubilæo, si confessio bona fide incepta non potuit bona fide finiri intra Jubilæi dies, de qua re ego universaliter *l. de Pœn. c. 4. §. 10. n. 3. dixi.*

4 Dictum autem est primo (bona fide) quia persuadere mihi non possum; quando id in fraudem fiat, adesse consensum superioris ad prædictam jurisdictionis extensionem, quidquid aliqui dicant. Id autem bene intellige, siquidem ejusmodi fraus duobus fieri modis potest, tum hic, tum in Jubilæo. Primo, si differas confessionem consulto usque ad ultimum diem durationis privilegii, & deinde pœniteat te, non esse confessum, & vere velis confiteri, confessionem bona fide incipias, faciens, quantum potes, ut illam compleas, atque absolvaris ante finem privilegii, sed propter aliquam rationabilem causam compleri confessio non potest. Et in hoc casu negligentia prior, imo & fraus, si qua in te fuit, prorogandi tempus, purgatur ex vera pœnitentia, & ex conatu Sacramentum perficiendi, & consequenter radicabitur in confessario, extenderturque jurisdictio, quia jam tunc nulla fraus adest. Secundo, si sive tu, sive confessor, cum possitis perficere confessionem, eam non perficitis, hac spe (quam ego merito fraudem appello) ut radicata jurisdictio sit in confessario, quasi possit extendi ad tempus sequens, & in hoc casu dixi, persuadere mihi non posse, superioris voluntatem esse, ut ea jurisdictio radicetur.

5 Dictum est secundo (si qua confessio incepta &c.) quod intellige, esse certum si cœpisti peccata legitime explicare confessario: imo dicta inceptio confessionis tunc etiam dicitur adfuisse, quando comparuisti genuflexus coram confessario, pectusque percussisti, & recitasti Confiteor, & multo magis, si vel unum peccatum veniale patefecisti, hæc enim externa signa sunt confessio incepta.

6 Objicies: Sola præsentatio litterarum delegationis facta delegato non facit negotium cœptum, seu causam inchoatam, ut cum multis docet Merolla, *t. 2. q. 4. c. 6. dub. 21. n. 492.* quia litterarum sola præsentatio, quamvis acceptata, non est exercitium jurisdictionis, per quod radicet sibi delegatus jurisdictionem, ergo neque in casu nostro sufficiunt prædicta signa.

Resp. Nos, ut signate notat Bardi *p. 1. tr. 2. c. 6. a n. 61. & 116.* pro signo sufficienti non ponimus solum petitionem confessionis quomodocumque, sed requirimus talia signa, quæ sint pars materiæ Sacramenti Pœnitentiæ, quæque cum exhibentur, sint Sacramentalis confessionis exercitium.

7 Dictum est tertio (si qua legitima confessio) nam non prorogatur jurisdictio confessarii sive invalida, sive propter defectum pœnitentis, sive propter defectum confessarii esset prædicta incepta confessio. Ratio est, quia per verum actum confessionis Sacramentalis (sic enim exercetur hæc jurisdictio) radicatur potestas in confessario delegato, non vero per invalidam confessionem, quæ cum nulla sit, nullum parere effectum potest.

8 Confirmatur Doctrina n. 13. data verbis ipsius bullæ originalis. *Item*, ait, *declarat Pontifex, quod, expirante anno omnes prædictæ facultates, gratiæ, & indulta expirant, & tantum poterunt causæ pendentes ad finem perduci.* Notas causæ pendentes, &c.

Ex prædictis verbis colligit Bardi *l. c. n. 66.* doctrinam a nobis hactenus dictam, solum habere locum, quando pœnitens, post prædictum annum bullæ finitum, non committit alia peccata. Nam si quis inquit nondum finita confessione, peccet, finito jam bullæ anno, peccato reservato, non poterit ab hoc peccato absolvi per confessarium electum vi dictæ bullæ, quamvis confessio cœpta fuerit ante lapsum anni: Imo neque item poterit, ait, ab aliis commissis antea, quia concessio non potest dimidiari, quæ dimidiaretur, si ab his absolvi posset, illo alio commisso post annum non absoluto. Colligit, inquam, ex his verbis, in quibus expresse Pontifex solum concedit causas pendentes finiri posse: at confessio hujus peccati nunquam fuit inchoata tempore anni Bullæ, ergo &c. Quare hic Auctor concedit, per Jubilæum posse simile novum peccatum absolvi, non vero per Bullam Cruciatæ, quia in Jubilæo non adest hæc restrictio, *tantum poterunt causæ pendentes ad finem perduci.*

9 Verum contra hanc explicationem insurgit Mendo, *d. 23. c. 3. n. 8. fin. in app. d. 1. n. 16.* ait enim, non esse majorem rationem, quod hoc peccatum novum impediat totalem absolutionem, non autem quod absolutio aliorum peccatorum huic pœnitenti debita propter prorogationem jurisdictionis, trahat ad se facultatem, ut, quia non potest dimidiari confessio, detur potestas confessario, ut etiam novum illud absolvat.

Adde, cum adhuc vere pendens sit causa, quia confessio jam est incepta, & absolutio nondum data, non posse peccatum hoc novum superadditum habere vim impediendi prorogationem jurisdictionis.

Certe prior sententia tutior est. Posteriorem me sapientiores examinent: præsertim quia video in causis judicialibus, ad quarum formam est institutum Sacramentum pœnitentiæ, non dari Delegato prorogationem jurisdictionis, per quam judicet aliud novum delictum, quod forte committat quis post elapsum tempus delegationis, &c.

10 Sed adhuc inquires primo, si confessor, apud quem incepi prædictam confessionem, moriatur, vel alio modo desit, eligere ne possum alium confessarium, qui mea peccata omnia audiendo, me absolvat ab illis, finito anno bullæ, vel finito Jubilæi tempore?

Resp. cum Castr. *t. 1. tr. 3. disp. 4. p. 16. §. 7. n. 13.* aliisque posse, sive hæc electio novi confessarii fiat ante spiratum tempus privilegii, sive postea in casu proposito prorogatæ propter incompletam confessionem jurisdictionis. Ratio est, quia confessores vi bullæ, vel Jubilæi se habent ut unum: quare quando quis ex uno ad alium migrat, non judicatur, nisi eundem eligere.

Neque dicas causam pendentem debere *c. 1. de offic. de leg.* ex jure ut notat Nav. *l. 1. cons. in 2. edit. de ced. off. de leg.* prosequi coram eodem judice, coram quo incepta est: Ne id dicas, inquam, nam id verum est in causis fori externi, non vero in casibus interni fori. Cujus disparitatis ratio illa est, quia facultas data pro foro conscientiæ intelligenda est juxta naturam ejusdem fori: At in hoc foro pœnitens potest mutare confessarium, ut ipsi placet, donec finiatur causa per absolutionem.

11 Inquires secundo, si post absolutionem hanc dictus pœnitens recordetur alicujus peccati mortalis reservati commissi ante dictam absolutionem, poteritne virtute bullæ, vel Jubilæi iterum absolutionem rite accipere a dicto confessario, qui solum habeat potestatem absolvendi vi bullæ, vel Jubilæi? Respondeo non posse: quare tunc necesse erit, illud peccatum oblitum confiteri apud alium legitimum confessarium habentem potestatem ad illud absolvendum, ut ego dixi *l. 5. de Pœn. c. 4. §. 10. n. 4.* Ratio est, quia delegatus, cum functus est officio suo, nihil amplius potest: at prædictus confessarius electus, jam dando absolutionem adimplevit suum officium; ergo &c.

Lege tamen Dicastillum apud Dian. *p. 11. tr. 8. res. 28.* qui putat, esse probabile, quod possit, siquidem tunc (ait) sequens confessio pertinet ad priorem, & est prioris complementum. Verum ne id extendas ad peccata commissa post absolutionem illam priorem: hæc enim nec separatim, nec conjuncta cum oblitis, absolvere dictus confessarius amplius ex vi privilegii bullæ, vel Jubilæi poterit, quia nulla ratione pertinet ad absolutionem datam, vel dandam ex vi bullæ, vel Jubilæi.

C L A U S U L A V.

Ut possint in Ecclesiis (locutio est de iis, qui bullam sumunt) *in quibus aliis divina officia (interdicto durante) quomodolibet celebrare permissum fuerit, vel in privato Oratorio ad divinum cultum tantum deputato ab Ordinario visitando, & designando, etiam tempore interdicti, cui ipsi causam non dederint, vel per eos non steterit, quo minus amoveatur, & qui facultatem ad id a commissario Generali habuerit, etiam per horam, antequam illucescat dies, & per horam post meridiem, in sua, ac familiarium, ac consanguineorum suorum præsentia, Missas, & alia divina officia per se ipsos si presbyteri fuerint, vel per alium celebrare facere, & tempore interdicti divinis interesse. Eis tamen, qui privato Oratorio ad præmissa uti voluerint, ut quoties id fecerint, aliquas preces Deo pro unione Principum Christianorum contra infideles, eorumque contra eosdem victoria fundere teneantur, imponitur.*

C A P U T V.

Primum Bullæ Privilegium, quod est circa tempus interdicti.

BUllæ privilegium interdicti tempore tres complectitur favores, quorum Primum relatum in præcedente quinta clausula hic explicabimus, mox in sequentibus alios duos explicaturi.

§. I. *Præmittitur summaria explicatio interdicti.*

1 INterdictum Ecclesiasticum absolute, & sine limitatione latum, est regulariter censura, qua fidelibus tria vetantur. Primo officia divina, præsertim Missas celebrari. Secundo Sacramenta aliqua ministrare, vel recipere: nam non prohibetur Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, & Matrimonium, sed ministrare, vel recipere Eucharistiam, Extremam Unctionem, Ordinem licet cum iis moderationibus, quas passim afferunt Doctores mox citandi, aliique in tractatu de Interdicto. Tertio, denique vetatur Ecclesiastica sepultura.

2 Interdictorum autem variæ sunt classes. Personale, idest illud, quo ipsa persona prædictis tribus prohibitionibus afficitur.

3 Locale, idest illud, quo locus aliquis iisdem afficitur prædictis prohibitionibus, hoc est, quo in tali loco vetantur fideles illas tres actiones exercere.

4 Mistum, idest, quo tum persona, tum locus prohibetur.

5 Porro subdividuntur deinde eadem interdicta: nam quoad interdictum personale, aliud est personale generale, estque quando interdicitur totus populus, tota communitas, seu universitas, collegium, capitulum &c. quatenus hæc faciunt unum corpus morale. Aliud est personale speciale, hoc est, quando interdicitur hic, vel ille.

6 Rursus interdictum locale, aliud est locale generale, atque est illud, quo interdicitur locus, qui a communitate incolitur, v. g. Provincia, civitas, oppidum, villa: aliud est locale particulare, estque illud, quo interdicitur locus particularis, vel loca aliqua particularia, v. g. hæc Ecclesia hujus civitatis, illa Ecclesia illius oppidi &c.

Hæc cum suis explicationibus, & limitationibus præsertim iis, quas concedit *c. Alma Mater de sent. excomm. in 6.* habes passim apud Suar. Hurt. Bonac. Laym. Coninch. Avil. aliosque innumeros Doctores scribentes de interdicto.

7 Illud pro re nostra est advertendum, Bullæ Cruciatæ privilegia solum esse, stante interdicto locali generali, quamvis auctoritate Apostolica imposito: quare nec personaliter quoquomodo interdictis, nec loco specialiter interdicto Bullæ Cruciatæ privilegia ulla concedit. An autem persona particulariter interdicta possit ejusmodi interdicti absolutionem obtinere virtute Bullæ, infra *c. 11. §. 6.* suo loco dicetur.

§. II. *Favor primus Bullæ tempore interdicti*, posse Missas, & Divina officia celebrare &c.

1 HIS prælibatis, ut explicetur primus hic Bullæ favor pro tempore interdicti: Nota primo, illud non concedi iis, qui dederunt causam interdicto, vel per ipsos stat interdicti remotio.

2 Nota secundo. Illa verba *(in Oratorio privato)* nam Doctores ex modo loquendi Bullæ, & ex intentione Pontificis extendunt ad omnes alias Ecclesias, dummodo fiat privatim officium & solum coram suis, ut mox explicabitur. Unde id late probatur a Lud. a Cruc. *in Bull. d. 1. c. 5. dub. 2.*

3 Nota tertio, prædictum Oratorium debere esse approbatum, & deputatum ad divinum cultum, qua de re ego pluribus egi *in opusc. de Sacr. Miss. l. 1. c. 4. a n. 11.*

4 Nota quarto illud *(in sua & suorum præsentia)* quod a me pluribus explicatum invenies *l. c. a n. 28.* & late item habes Troll. *l. 1. §. 3. dub. 5.*

5 Nota quinto illud plurale, *Missas & alia officia*, & illud *per alium, vel alios*, hæc enim verba absolute, & non respective prolata, ostendunt mihi, non unam tantummodo, sed plures Missas concedi eodem die per hoc privilegium, nec solum semel, & iterum, & item sæpe divinis officiis privatim interesse.

An habens Bullam tempore interdicti obligetur Missæ privatim interesse.

6 His ita notatis, suum hic locum habere debet illa quæstio, an, sicuti bullam habens potest modo dicto interdicti tempore privatim assistere Sacro, ita obligetur, quando incidit dies festus de præcepto?

Resp. In utramque partem, æquo quasi Marte, congrediuntur Doctores, ut late habes apud Lud. a Cruce *l. c. d. 4. n. 5.* & latissime apud Bardi *p. 2. tr. 2. c. 3. sect. 6.* & Troll. *l. c. dub. 6.*

Ratio deobligantium (inter quos sunt Coninch. Avil. Alterius) præcipua est, quia nemo cogitur uti suo privilegio: Is ergo, qui recipit cum bulla privilegium assistendi Missæ tempore interdicti privatim, poterit

poterit hoc Privilegio nolle uti, & sic stare prohibitioni interdicti, quod vetat assistentiam ad Sacrum, & pro illo tempore aufert præceptum de hujusmodi assistentia.

7 Ratio obligantium (inter quos numerantur Ludov. a Cruce, Vil. Isl. Joan. Sanch. Trull.) illa item præcipua est, quia in tantum non obligaris, interdicti tempore, interesse Sacro in diebus festis, in quantum impediris interdicti lege; At per bullam hæc interdicti lex jam a te removetur; ergo, remoto jam impedimento, redire debes ad obligationem assistendi.

Utriusque ratio cum probabilis, hoc est, alicujus momenti sit, utramque sententiam probabilem reddit.

8 Sed ecce, per hanc occasionem, alia subnascens quæstiuncula. In Tractatu de interdicto omnes Doctores statuunt per *c. Alma mater sent. excom. in 6.* concedi Clericis, & Ministris Ecclesiæ, atque adeo Religiosis, posse, interdicti tempore, Missas, & alia divina Officia privatim, hoc est clausis januis &c. (ut ibi distinctius explicatur) celebrare. Jam inquiro, an dicti Clerici, & Ministri obligentur Missæ privatim interesse diebus festis?

Resp. Obligari. Nam invenio disparitatem cum Ludov. a Cruc. *l. c. n. 6.* inter hos ministros ex vi dicti Capituli *Alma Mater* & inter alios ex vi Bullæ Cruciatæ. Si quidem prædictum Privilegium collatum *in c. Alma Mater*, datur Ordini Ecclesiastico, cui privilegio non potest renunciare quilibet privatus. At privilegium in bulla conceditur ipsi personæ in particulari, cui ipsa particularis persona renunciare libere valet. Non est igitur mirum, quod ipsa praxis, & receptus inter fideles usus declaravit, ministros prædictos obligari ad assistendum Sacro diebus festivis, tempore interdicti, quia, ut dictum est, non possunt non uti privilegio concesso toti ordini Ecclesiastico. At quia potest persona particularis non uti privilegio sibi dato, ideo potest in Bulla, quæ datur particulari personæ, habere locum prima sententia dicta *n. 7.*

§. III. *Quid concedat Bulla, quoad celebrationem Missæ in Oratoriis privatis extra tempus interdicti.*

1 BUlla præter dictum favorem valendi celebrare, vel facere celebrare tempore interdicti in Oratoriis privatis, concedit etiam in iisdem eumdem favorem, extra interdicti tempus. Sed de hoc late egi *in Opuscul. de Sacrif. Miss. lib. 1. c. 4. §. 4. a n. 36.* quare non est id cum molestia Lectoris hic repetendum.

§. IV. *An per Bullam possit quis erigere Oratorium privatum, in quo celebretur sine alia Pontificis licentia.*

1 AFfirmat Castrop. *de Bull. disp. unic. p. 6. n. 2. fine* his verbis: *Bulla ergo*, inquit, *concedit sumenti ipsam, ut possit habere privatum Oratorium, & in eo celebrare Missas, vel celebrari facere, dummodo Oratorium sit divino tantum cultui deputatum, & ab Ordinario designatum juxta formam* in Trident. *sess. 22. in Decreto de celebrandis Missis præscriptam, & dum eo quis utitur, fundat preces pro unione Christianorum Principum, & eorum contra infideles victoria.* Hæc ille, cui assentitur Ludov. a Cruc. *de Bull. d. 1. c. 5. d. 1.*

2 Ratio fundamentalis hujus sententiæ est, quia in Bulla expresse conceditur, ut in privato Oratorio (visitato utique, & designato ab Episcopo) tempore interdicti celebretur; ergo supponitur concedi etiam aliis temporibus non vetitis, quod est minus juxta Regulam juris *in 6. Cui conceditur quod est plus, conceditur quod est minus.* Adde, in Bulla Latina expresse poni sic (*etiam tempore interdicti*) At particula hæc (*etiam*) cum exprimat casum difficiliorem, supponit, tanquam certum casum minus difficilem.

Verum hanc sententiam prorsus rejicit Trull. *de Bull. lib. 2. §. 3. dub. 4.* Gallegus *de Bull. c. 4. dub. 31.* Dian. *p. 9. tr. 1. ref. 23.* Mendo *d. 6. c. 1. n. 6.* qui omnes non possunt (& quidem merito) sibi persuadere, Pontificem velle concedere privilegium celebrandi Sacrificium Missæ in domo cujuscumque privati; Sacrificium, inquam, quod est Summus actus Religionis, quem exercere in hac vita fideles possunt, quemque cum summa, & possibili reverentia debent.

3 Hæc ex illis. Sed quia adversarii possent has, & similes rationes ex inconvenientia ductas eludere: illa mihi hac re diu cogitanti efficax mentio occurrit. Quod summus Pontifex, dum licentiam concedit, ut etiam interdicti tempore celebrari valeant Missæ in Oratorio privato, supponit, Oratorium jam esse ab ipso; vel ejus Delegato concessum, non autem per bullam concedit. Sicuti cum dixit ut notavimus modo §. 2. n. 2. Concedo, ut habens bullam possit celebrare in Ecclesia, etiam tempore interdicti; supposuit jam constitutam esse perfecte Ecclesiam; non enim per hæc verba constituit. Ita in casu nostro. Perfecte autem constituta supponitur Ecclesia, quando non solum materialiter, sed formaliter etiam est perfecta, hoc est, legitime, ad Sacrificium Missæ in ea celebrandum ab habente potestatem approbata.

§. V. *An Commissarius Cruciatæ possit prædictum Oratorium perfecte constituere, seu concedere?*

1 DUæ hic sunt sententiæ. Altera negat cum Dian. *p. 4. tr. 1. ref. 10.* aliisque, atque adeo negat, commissarium Generalem Cruciatæ posse concedere facultatem, ut quis in Oratorio domus suæ celebret, vel faciat celebrare. Ratio potissima est, inquit, quia non apparet verbum ullum in Bulla etiam originali Cruciatæ, per quod summus Pontifex hanc facultatem commissario quamvis generali, communicaverit. Adducuntur aliæ rationes, quæ certe non ita efficaces judicantur: perinde de prædicta.

2 Altera concedit Trull. *l. 2. §. 5. dub. 3. n. 7.* Mend. *d. 37. a n. 105.* Galleg *c. 14. disp. 182. contra Dian.* modo Oratorium, antequam in eo celebretur, visitetur, & deputetur ad divinum cultum ab Ordinario. Ratio hujus sententiæ est. Prima, quia Petrus de Cara *in Comp. relum Gratiar. p. 275.* apud Mend. *ll. cc.* inter cæteras facultates commissarii Generalis recenset hanc. *Item possum* (loquitur commissarius Generalis Cruciatæ) *concedere licentiam, ut quis celebret, vel celebrare faciat in Oratorio privato, quod prius fuerit ab Ordinario visitatum.*

3 Secunda, quia idem Mendo, & Gallegus locis citatis testantur de ipsa praxi in Hispania, qua per annos multos a variis commissariis Generalibus hæc concessio facta est pluribus, sed certe solum nobilibus, ac Dynastis, & in dies fit; id quod ipsi probant ex informatione, quam iidem exceperunt ab ipsis commissariis Generalibus, & ab eorumdem Secretariis, qui ejusmodi licentiam expedire solent.

4 Tertia, quia quod in Bulla Cruciatæ hoc privilegium non inveniatur, nihil obstat. Credendum enim pro certo est, haberi ex aliqua alia Bulla, vel rescripto commissariis directo, vel certe dicendum, usum tot annorum circa hanc facultatem legitime concessisse jam commissariis Generalibus ejusmodi potestatem.

5 Ut quid ego sentio, clarius proferam; sciendum est, commissarium Generalem Cruciatæ residere in Hispania, atque ab hoc soler constitui alios commissarios Provinciales in quacumque Provincia, in qua bulla promulgatur, & ab his Provincialibus substitui, seu nominari alios commissarios particulares in singulis Civitatibus, seu Diœcesibus.

6 His distinctis; puto primo. esse valde probabile; commissarium Generalem, qui in Hispaniis residet, potiri (saltem pro nobilibus, pro quibus est praxis) potestate prædicta: id enim admodum verisimile reddunt modo allatæ rationes.

7 Et quidem existimo (ut id suo hoc loco non prætercam) eum, cui conceditur a commissario Generali hoc privilegium, non necessario debere habere Bullam Cruciatæ, quia hanc conditionem de habenda Bulla non videtur requirere tenor hujus concessionis; putarem tamen, aliquam eleemosynam ad arbitrium commissarii esse dandam in subsidium belli contra infideles; quia in his privilegiis Cruciatæ semper habetur a Pontifice dicti subsidii temporalis ratio.

8 Puto secundo, commissarios Provinciales, multo minus particulares, hac potestate nequaquam gaudere. Ratio est, quia licet commissarius Generalis habeat a Pontifice facultatem communicandi commissariis Provincialibus omnem eamdem potestatem, quam ipse commissarius Generalis habet; sic enim dicitur in Bulla originali, quam originalem affert Ludovicus a Cruce ipso initio expositionis Bullæ. *Item ut commissarius Generalis deputare possit commissarios in singulis Provinciis per locorum Ordinarios, quorum conscientia onerantur, prævia matura deliberatione approbandos, consimili, vel limitata potestate*: licet, inquam, hac universali potestate gaudeat, unde dicere quis posset, etiam hanc, de qua loquimur, posse concedere commissariis Provincialibus, tamen non habemus solidum fundamentum affirmandi, quod de facto concesserit.

9 Dices. In delegatione, qua commissarius Generalis delegat commissarium Provincialem, sic habetur, ut ad verbum refert Tancredi *To. 2. Q. Mor. tr. 5. q. 46. Damus potestatem, & facultatem cum omnibus suis incidentiis, & dependentiis, adnexitatibus, & connexitatibus secundum, & sicuti nos habemus a Sanctitate summi Pontificis, & sicut nos illas tenemus plenissime.* Ecce ergo quomodo totam potestatem suam, atque adeo hanc, Generalis de facto communicat Provincialibus.

10 Resp. recolendo, quod modo *n. 4.* dictum est, hanc potestatem non habere commissarium Generalem ex vi tenoris Bullæ Cruciatæ, quia in illa, ne verbum quidem de hac, sed aliunde, &c. Dico igitur, esto commissarius Generalis habeat potestatem communicandi omnia, quæ pertinent ad privilegia Bullæ Cruciatæ, sed unde habes quod possit communicare etiam illud, quod aliunde habuit, vel ex alio rescripto, vel ex consuetudine præscripta, & connexionem vel nullam, vel satis remotam habet cum ejusmodi Bullæ Privilegiis? vel, dato quod possit, unde habes, quod per prædicta verba de facto communicet cum per hæc solum communicet connexa, & adnexa tenori Bullæ Cruciatæ, in quo tenore ne vestigium quidem est hujus Privilegii de Oratoriis privatis concedendis? Incerta igitur saltem res est, & cum sit magni momenti, non est facile præsumenda.

11 Nec valet, si dicas aliquando id concessum hic Panormi a commissario Provinciali fuisse. Neque valet, inquam, quia semel, aut iterum id esse factum non parit præsumptionem; & credendum est, per errorem id esse bona fide tunc factum, quod hodie, re diligenter examinata, fieri non potest.

§. VI. *Quid possit concedere Commissarius circa celebrationem Missæ quoad horam celebrandi.*

1 PRopter connexionem, quam habet hæc quæstiuncula cum præcedentibus, hic eam breviter tractamus. Præmittenda autem ad ejus explicationem est sequens doctrina.

Celebrandi hora est Auroræ tempus usque ad Meridiem, ut *in Opusc. de Sacr. Miss. l. 1. c. 6. §. 4.* declaratum a nobis est; ubi in summa dixi, licere ex probabilissima opinione Missam incipere duabus plus minus horis, ante Solis ortum; hoc est, antequam corpus Solare oculis nostris appareat; Terminus autem, ultra quem celebrari non licet, dixi *ibid.* esse Meridiem, sed certe moraliter acceptum hoc est, ut inchoari Missa possit ante Meridiem, vel in ipso Meridie, licet absolvatur postea.

2 Generalis ergo Commissarius potest nobilibus tamen, aut (juxta arbitrium ipsius commissarii) personis qualificatis concedere, ut per horam, antequam illucescat dies, & per horam post Meridiem, Missæ, & alia Divina Officia incipi possint, idque coram ipsa persona qualificata habente Bullam, & ejus familiaribus, & consanguineis. Ubi vides, non quemlibet, etiam qualificatum habentem Bullam id ex se posse, sed solum illis qualificatis Bullam habentibus, quibus expresse concesserit Commissarius. Hanc potestatem communicari a commissario Generali commissariis Provincialibus, quibus juxta dicta §. 5. *n. 8.* conceduntur connexa, & adnexa, probabile judico.

3 Inquires. Quandonam incipit hæc hora, quæ datur ex Privilegio?

Resp. Cum Privilegium debeat aliquid operari; omnes autem Missam possint incipere duabus horis ante Solis ortum: Ideo qui habet hoc privilegium, poterit tribus plus minus horis ante dictum ortum. Et quia omnes item possunt incipere Missam in ipso Meridie, idcirco, qui hoc privilegio gaudet, poterit incipere una hora post ipsum Meridiem. Ita Trull. *de Bull. lib. 2. §. 5. d. 3. a n. 3.* cum aliis.

CLAUSULA SEXTA.

Conceditur item tempore interdicti, idest interdicti localis generalis, Eucharistiam, & alia Sacramenta, præterquam in die Paschatis, posse recipere.

CAPUT VI.

Favor secundus Bullæ tempore interdicti.

Posse recipere Sacramenta.

1 NOta primo, hunc favorem intelligi cum iisdem cautionibus, quas diximus *c. præced. n. 1.* puta si non dederint causam Interdicto, nec per ipsos fiet Interdicti remotio, & privatim, &c.

2 Nota secundo illud (& alia Sacramenta) quod esse magnum privilegium recte dicit Ludov. a Cruce *de Bull. d. 1. c. 5. d. 5. n. 1.* qui cum addit, licere habenti Bullam recipere Eucharistiam, & alia Sacramenta, quando placuerit, & ubi placuerit, semper est intelligendus, dummodo id fiat januis clausis, & privatim, si sit tempus Interdicti; neque enim Bulla, & privilegia debent in aliis non expressis Interdicti legibus officere.

3 Nota tertio illud, *præterquam in die Paschatis*; solum enim per hæc verba prohibetur receptio EUCHARISTIÆ, quæ ex obligatione in propria Parochia præstari debet. Imo, quia Bulla hanc solam obligationem communicandi in Parochia, ad satisfaciendum Præcepto, excipit, colligunt Doctores, esse valde probabile, etiam ipso die

die Paschatis, hoc privilegio te uti posse, modo ante, vel postea Parochiæ satisfacias. In aliis ergo diebus poterit quis cum Bulla recipere EUCHARISTIAM a quocumque Sacerdote; ut tenet Vasquez, quem cum aliis sequitur Diana mox citandus, licet negent Suar. aliique apud eumdem Dianam *p. 1. tr. 11. ref. 20.*

CLAUSULA SEPTIMA.

Item conceditur, mortuorum corpora (nisi forte vinculo excommunicationis innodati decesserint) cum moderata funeris pompa sepeliri.

CAPUT VII.

Favor tertius Bullæ tempore Interdicti.

Posse Ecclesiastice sepeliri.

1 NOta, hoc privilegium dari omnibus, qui recipiuntur Bullam, id enim clare habet ejus tenor, & quidem si non dederint caufam Interdicto, vel per ipsos non steterit, &c.

2 Nota secundo, hoc privilegium esse magni faciendum: nam per jura antiqua solis Clericis conceditur, posse eos sepeliri in Cœmeterio; & de jure noviore per *Cap. Alma Mater*, etiam in Ecclesia. At Laicis nullis quoad sepulturam conceditur favor, nisi forte in aliquibus festivis diebus Paschatis, Resurrectionis, &c. Vel pro non denunciatis nominatim, ut fuse agitur in Tractatu de Interdicto. His ergo Laicis, & pari modo omnibus Christi fidelibus Bullam habentibus conceditur, ut possint in Interdicto generali locali Ecclesiastice, sed cum moderata pompa, sepeliri.

3 Si autem quæras, quænam sit hæc moderatio? Resp. esse illam, (ut habet Corduba apud Ludov. a Cruc. *l. c. d. 7. n. 5.*) quia cum cantu, & tribus Campanarum clamoribus Cadaver deferatur, & sepeliatur, apertis januis Ecclesiæ, sed sine Missa. Addit idem Auctor, in quodam Commentario bullæ declarari per pompam moderatam intelligi medietatem pompæ, & solemnitatis, quæ alias fieret juxta qualitatem Defuncti. Verum Ludov. a Cruce *l. c.* concedit, standum esse consuetudini Patriæ, vel dispositioni Ordinarii, vel si hic desit, Parochi.

Monitio pro oratione fundenda in usu prædictorum favorum.

4 Quoties uteris bullæ favore celebrandi in privato Oratorio, vel celebrandi ante horam. Quoties idem facis tempore Interdicti. Quoties Missam celebras, vel celebrare facis ante, vel post horam debitam cum concessione dicta Commissariis. Quoties Divinis assistis eodem Interdicti tempore, toties aliquas Preces Deo pro unione Principum Christianorum contra Infideles, eorumque contra eosdem infideles Victoria, porrigere teneris. Sufficere, autem unum Pater & Ave; & ejus omissionem non esse nisi Venialem, dictum, est, *in Opusc. Sacr. Miss. l. 1. c. 4. §. 4. n. 41.*

Idem die, quoties Eucharistiam sumis, modo dicto superius, & quoties Ecclesiastice aliquem ex vi bullæ tempore Interdicti sepelis; nam in bulla originali, quam toties citavimus, quamque habes apud Ludov. a Cruce initio suæ expositionis, hæc monitio de Oratione fundenda, ponitur immediate post illos prædictos favores, unde pro omnibus requiri videtur.

CLAUSULA VIII.

Item, ut durante dicto anno, intra ipsa Regis Hispaniæ Regna, intellige ubi promulgatur Bulla, *& non extra, carnibus de consilio utriusque medici temporibus jejuniorum totius anni, etiam Quadragesimalium, vesci, ac pro eorum libitu, ovis, & lacticiniis: Itaque qui Carnes comederint, servata in cæteris jejunii Ecclesiastici forma, dicto jejunio satisfecisse censeatur.*

Excipiuntur ab Indulto vescendi ovis, & lacticiniis, quoad Quadragesimalia jejunia tantum, Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, & alii Superiores, vel inferiores Prælati, & qualibet Persona Regularis, & ex Sæcularibus illi, qui in Presbyteratus ordine constituti sunt, nisi hi fuerint Sexagenarii.

Hactenus Clausula. *Indultum, quod deinde concessit Prælatis, ac Sacerdotibus Sæcularibus vescendi lacticiniis Urbanus VIII. ponemus, & exponemus non multo post in fine hujus capitis, §. 1.*

CAPUT VIII.

Secundum Privilegium circa cibos vetitos.

HOc privilegio tum quoad Carnes, tum quoad lacticinia, non posse nos uti extra Regnum, seu Regna, ubi non promulgatur bulla, supra indicavimus, & nunc confirmamus suo in loco, quia nimis id clare apparet in bullæ tenore. Quare si tu habens bullam Panormi eas Neapolim, ibi hoc privilegio vescendi prohibitis frui non potes; potes autem, si eas in quamlibet Siciliæ Civitatem, ut etiamsi adeas Hispaniam, aliaque Regna, in quibus bullæ promulgatio conceditur.

§. I. *Posse Carnibus vesci de consilio utriusque medici.*

1 UT hoc privilegio fruamur, requiritur consilium utriusque medici. Circa quod dubitabis, quid emolumenti afferat hoc privilegium? Nam vel certus sum, me ob infirmitatem gravem posse comedere carnes, & tunc licite possum illis vesci sine ullius consilio; Quod si sim incertus, & medicus solus corporalis declaret, me carnibus indigere; etiam possum libere, ut ex se patet. Vel sum certus, vel certus reddor a Medico, me non indigere carnibus, & tunc nullo modo licite illis vesci possum: vel denique sum in dubio, & dubius est medicus de mea indigentia; & nunc probabile putant nonnulli, ut *l. 1. in Dec. c. 3. §. 7. V. jejun.* nos diximus me posse iis vesci, ne scilicet in periculum certum gravis morbi dilabar; quo periculo stante (ut quando est dubia mea indigentia, semper stat) certe non obligor (ajunt hi) ad abstinendum a carnibus. Quid ergo emolumenti affert bulla?

2 Resp. Duo emolumenta affert. Primum, quia est alia sententia, & quidem communior, docens, in prædicto dubio esse obediendum præcepto: præceptum enim abstinendi a carnibus die vetito est certum; excusatio autem, ut supponis, est dubia; unde prævalere debet certitudo præcepti: Ideo Pontifex sequentibus hanc communiorem sententiam, imo etiam sequentibus primam, ne scrupulorum sit locus, concedit per bullam ejusmodi comestionem.

Secundum, quia (ut habet bullæ tenor) quæ data est a S. Pio V. quæque refertur a Lud. a Cruce *de Bull. d. 1. c. 5. d. 10.*) concedit Summus Pontifex, ut qui in reliquis servat formam jejunii (intellige si semel tantum comedat ad satietatem, &c. censeatur implere præceptum, & sic consequatur jejunii meritum, quod certe est magnum privilegium. Meritum autem dixi improprie, & vulgari modo loquendi, significare volens prædictos consequi etiam satisfactionem ex dispensatione thesauri Ecclesiæ per Summum Pontificem, quam consequerentur, si sine carnibus jejunarent. Id, quod Pontifex in Clausula hac, quam præ manibus habemus, verbis magis propriis, & manifestis habet; ibi (ut jejunio satisfecisse censeantur.)

3 Dubitabis secundo, quid intelligatur nomine utriusque medici.

Resp. Quoad primum, intelligi quemlibet confessarium etiam si non sit tuus, quia etiam is medicus spiritualis est, & quia in foro conscientiæ omnes confessarii reputantur ut unum quid. Ita Galleg. *c. 6. dub. 45.* addens satis esse, si id consilium detur extra confessionem: non enim Bulla confessionem actualem requirit. Imo idem, & Bardi *p. 2. tr. 3. c. 1. sect. 2.* docent, satis esse, quemlibet sacerdotem, quamvis non approbatum ab Ordinario ad confessiones suscipiendas, quia etiam hic potest absolvere a venialibus, & absolute dici potest confessarius, quicquid in oppositum dicat Mendo *in app. d. 2. c. 8.*

4 Quoad secundum Difficultas est. Utrum, sicuti certum est, doctorem in medicina sufficientem esse, ita quemlibet, nec doctorem nec scientiam medicinæ profitentem, sed hominem, vel etiam mulierem in medicando ægroto expertam?

Resp. Sufficere, quia nomine medici non intelligitur ad litteram, qui doctoratus laurea est insignitus. Nam, si est Doctor, sed tamen mihi constaret esse inexpertum, non sufficeret: esset enim directe contra mentem Pontificis; intelligitur ergo, qui est peritus, unde recte de hac re sic dixit Henr. *l. 6. c. 23. Si modo medicus, aut expertus vir explicet, subesse causam.*

5 Dubitabis tertio. Cum prælati omnes, ut etiam omnes Regulares, & sacerdotes omnes, etiam sæculares, nisi sint sexagenarii, excipiantur per Bullam Cruciatæ ab usu Privilegii vescendi lacticiniis diebus vetitis, ut mox dicemus latius, possuntne ii uti hoc privilegio comedendi carnes ex consilio utriusque medici?

Resp. posse, quia in Summario latino Bullæ allato a Ludovico a Cruce toties citato, & in Summario vulgari cum Hispanico, tum Italico, quod traditur sumentibus bullam, non est illa exceptio in privilegio comedendi carnes, adest vero solum in privilegio edendi lacticinia. Non placet ergo Mendo *d. 18. c. 3. n. 23.* nobis contrarius.

6 Dices, at Trull. *l. 5. §. 4. dub. 2.* licet nobis favens, affert tamen verba Bullæ latinæ, ubi videntur excludi prædictæ personæ etiam ab usu privilegii circa carnes.

Resp. Vidit hunc loquendi modum Bullæ latinæ Bardi, *p. 2. tr. 3. c. 1. sect. 1.* illumque timuit, unde optat majorem explicationem a Commissario generali, in quo residet potestas translatandi, ut ita dicam, & declarandi Bullam.

7 Ego Commissarii generalis majorem explicationem optare non possum. Quæ enim major declaratio, quam illa, quæ habetur in dicto Summario latino, & in translatione Hispanica, & in Italica, quod Summarium Fidelibus datur a distributore bullarum, & quod cum magna consideratione a commissario compilatum fuisse, nemo prudens dubitare poterit? at in hoc non est illa restrictio quoad carnes contra Prælatos, Religiosos, & Sacerdotes.

8 Quod si quis dubitet, An Commissarius ejusmodi extensionem facere potuerit, dubium evincet ex usu tot annorum, quod distributum fidelibus prædictum summarium; id, quod vel ostendit, Commissarium hac potestate non caruisse ex tenore Concessionis bullæ, vel ex alio Pontificis novo rescripto, vel saltem eam acquisisse ex tot annorum consuetudine præscriptam.

9 Dubitavis quarto, an hoc privilegium valeat non modo pro diebus jejuniorum (ut loquitur bulla latina) verum etiam pro diebus totius anni, quando non est jejunium, nempe pro diebus feriæ sextæ, & sabbati, ut habet bulla Italica?

Resp. etiam pro diebus totius anni dictis propter rationem modo ductam a potestate Commissarii potentis bullam declarare, qui signate id in bulla Italica declarare profitetur. Adde illud Bullæ latinæ (*pro diebus jejuniorum*) legitime posse extendi ad dies feriæ sextæ, & sabbati: quia a sacris Canonibus hi dies vocantur etiam dies jejunii, licet non tam rigorosi, ut sunt quadragesimales, Bardi *ll. cc. sect. 1.* id probat ex illa Regula juris in 6. Cui licet quod est majus, plus licet utique quod est minus. Verum quia hæc Regula plures patitur limitationes, ut videre est apud Sanch. *l. 8. de matr. disp. 1. n. 32.* ideo nostræ rationes videntur esse expeditiores.

10 Dubitabis 5. An dispensatus ad carnes, modo dicto, per bullam, possit pluries in eodem die carnes comedere?

Resp. esse valde probabile posse, nisi a Dispensante restringatur ad aliquas vices tantum; Id quod cum universaliter *l. 4. in dec. c. 3. §. 2. n. 2.* dixerim, aliaque ad rem addiderim, eadem hic cum molestia repetere non oportet: Memineris tamen hunc dispensatum per bullam meritum jejunii habiturum, ut dixi *n. 2.* si semel tantum comederit, formam nimirum jejunii in cæteris observans.

§. II. *Posse temporibus jejuniorum totius anni, etiam Quadragesimalium vesci lacticiniis.*

1 PRo tribus temporibus datur privilegium comedendi lacticinia. Primo, pro feriis sextis, & sabbatis cujuscumque hebdomadæ: Secundo, pro Vigiliis, & quatuor temporibus. Tertio pro Quadragesima.

Et quidem pro Quadragesima hoc clare est privilegium, quia tunc sine bulla esset a lacticiniis abstinendum. In cæteris autem diebus jejunii est etiam privilegium, nimirum pro locis illis, ubi est legitima consuetudo non comedendi tunc lacticinia: Imo etiam in aliis locis, ubi est consuetudo tunc comedendi lacticinia, est privilegium: nam per illud sedantur saltem conscientiæ timoratorum.

2 Jam vero dubitabis primo. An qui habet bullam, possit vesci lacticiniis in jejuniis ex voto, ex pœnitentia Sacramentali, & ex Jubilæo?

3 Antequam respondeam, recole, sive jejunare debeas ex voto, sive ex pœnitentia data a confessario, sive ad lucrandum jubilæum, recole, inquam, esse opinionem probabilem, te nunc posse jejunare comedendo lacticinia, nisi tamen vel expresse, vel ex circumstantiis colligatur, votum, & pœnitentiam, & conditionem jejunii in jubilæo fuisse, etiam de abstinentia a lacticiniis, ut *l. 3. in Dec. c. 15. §. 6. n. 11. de voto l. 4. c. 5. §. 1. n. 25. de pœnit. jubil.* a me dictum est. Cujus probabilitatis ratio principalior est, quia ratio jejunii Ecclesiastici stat cum lacticiniis; quare nisi aliud expressum in prædictis fuerit, satis jejunium exhibebitur, etiam cum lacticiniis; quia jam sic ponitur id, quod absolute jejunium Ecclesiasticum est.

Resp. nunc ad dubitationem, affirmative. Nam si est probabile, ut etiam habet Bardi *de Bull. p. 2. tr. 3. c. 2. sect. 10.* te satisfacere illis sine bulla, multo magis cum illa, si tamen aliud expressum non fuit, ut dictum est: nam tunc ad illam non se extendit bulla, quæ solum dispensat in jure communi.

4 Dubitabis secundo. Minor viginti uno anno, qui non jejunat in die v. gr. Quadragesimæ, potestne tunc lacticinia cum bulla comedere? Idem quæritur de aliis non obligatis ad jejunium.

Resp. posse, quia privilegium hoc, quoad lacticinia, est absolute concessum, & quidem ad libitum, nec restrictum ad conditionem jejunandi.

§. III. *Ovis, & Lacticiniis.*

1 QUid veniat lacticiniorum nomine, quid ovorum, *l. 4. in Dec. c. 5. §. 1. a n. 19.* dixi, ut item *ib. a n. 14.* dixi, non intelligi

sagi-

sanguinem, medullam, laridum, assuntism, pinguedinem quamcumque, licet probabiliter in nostro Siciliæ Regno intelligatur sagimen ex sue, quod est laridum suis liquefactum.

2 Sed hic dubitabis primo, quid de sagimine liquefacto ex adipe aliorum animalium, Gallinarum, Anserum, Cervorum?

Resp. non intelligi, saltem in nostris Regionibus, nomine lacticiniorum: Ratio est, quia fundamentum, unde *l. c.* diximus probabile esse, intelligi sagimen Porcinum, est, quia in nostris Regionibus illud communi hominum existimatione connumeratur inter lacticinia. At non video, sagimen aliorum animalium, cum rarum sit, ita connumerari. Quare licet pysice eadem sit ratio de hoc, atque de suillo, non est tamen moraliter, & ita sustinet Bardi *p. 2. tr. 3. c. 3. n. 15. & 16.* contra Laym. & Pasqualig. quos ipse citat, qui pro nostris Regionibus contrarii non essent nostræ sententiæ.

3 Dubitabis secundo de ovis, quæ vocamus, & certe sunt nonnata.

Resp. Dixi *ib.* enumerari inter lacticinia, non vero racemum, unde ea pendent, quia illa sunt eadem substantia ac ova, hoc est ipsissima Caro. Pater Bardi refugit numerare inter lacticinia ovicula illa instar acini, quæ dicto racemo sunt affixa, quia adhuc, inquit, retinent naturam sanguinis, & non sunt in substantiam ovi conversa. Sed profecto sapor, color, aliaque omnia ostendunt ea non esse sanguinem, sed jam concreta in substantiam ovi.

§. IV. *Excipiuntur Patriarchæ, &c. ab indulto lacticiniorum.*

1 IN jejuniis Quadragesimalibus vesci lacticiniis non possunt cum Bulla hac communi, quam nunc explicamus (nam cum alia §. 5. dicemus) Primo Prælati, Secundo, quævis Persona Regularis, Tertio omnes Presbyteri Seculares, excipe nisi prædicti fuerint Sexagenarii.

2 Dictum est autem (Quadragesimalibus) nam certe possunt in Sextis Feriis, & Sabbatis, & in jejuniis Vigiliarum, & Quatuor temporum, quæ non incidant in Quadragesimam. Ratio est, quia Bulla solum Quadragesimæ jejunia excipit.

3 Dictum item est (in jejuniis) nam de Dominicis Quadragesimæ, quando non jejunatur, dicam mox *n. 14.* Verum discurramus de tribus prædictis Classibus personarum separatim.

Omnes Prælati.

4 Ii sunt primo Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi: secundo, alii Prælati inferiores, ut Abbates, Generales Religionum, Provinciales, superiores locales ordinarii: hi enim omnes sunt Prælati, idest habentes jurisdictionem ordinariam, eamque Spiritualem.

Inter Episcopos (sub quo nomine intellige in posterum omnes primi generis) & inter Prælatos inferiores, est unum discrimen: nam hi inferiores renunciata Prælatura, vel finito ejus tempore, cum non sint amplius Prælati, nec aliquid ejus dignitatis habeant, ut supponimus, non excluduntur tunc ab hoc Indulto, nisi sint Religiosi. At Episcopi renunciato Episcopatu, quia semper remanent in dignitate Episcopali, semper excluduntur.

5 Dubitabis porro hic primo. Episcopus solum electus, sed nondum confirmatus a Pontifice, excluditurne?

Resp. Non excluditur: quia nondum vere est Episcopus.

6 Quid, si sit confirmatus, sed nondum consecratus?

Resp. Excluditur: quia vere tunc acquisivit potestatem Episcopalem exercendi jurisdictionem temporalem, & spiritualem: Unde potest Censuras ferre, approbare Confessarios, Indulgentias concedere, &c.

Dico (potest) nam cæterum, ut actu exerceat, debet accepisse possessionem Episcopatus, quod recte notat Azor. *pag. 5. l. 3. q. 9. ex c. Injunct. de elect. in extravag. commun.*

7 Dubitabis secundo. Cardinales excluduntúrne ab hoc indulto vescendi lacticiniis, si forte legitime bullam sumant?

Resp. Non excluduntur, si solum sunt Cardinales. Quia hi in exclusione non nominantur. At si sint, vel Episcopi, vel Religiosi, tune excluduntur, non ratione Cardinalatus, sed ratione Prælaturæ, vel professionis Regularis. Ita Galleg. *Clauf. 7. d. 54.*

Quævis persona Regularis.

8 Hoc est, omnes, qui Professionem Religiosam emiserunt per sua vota: Hinc excluduntur ab hoc Indulto Religiosi, etiam Laici, etiam Moniales, etiam Conversæ, etiam Scholares ex votis biennii Soc. JESU, quia omnes sunt vere Religiosi.

Contra non excluduntur Novitii, vel Tertiariæ (*Monache di Casa*) nec Tertiarii, nec puri Eremitæ, nec Scholares Societatis, si fuerint legitime dimissi, quia omnes hi non sunt vere Religiosi, ut notat Trull. *l. 1. §. 4. dub. 5.* aliique.

9 Inquires de Religiosis Ordinum Militarium. Resp. Hi includuntur a bulla, quoad hoc privilegium vescendi lacticiniis: nam non solum Equites Sancti Jacobi, Alcantaræ, Calatravæ, aliique similes, de quibus est controversia, an sint Religiosi, verum etiam Equites Hierosolymitani, quos Meliteoses appellamus, hoc privilegium vescendi lacticiniis participant, si bullam legitime sumant, ut patet in Summario bullæ vulgari, quod fidelibus distribuitur.

10 Subinquires: Sacerdotes horum Ordinum Militarium includunturne in hoc privilegio? Ratio dubitandi est, quia Pontifex paulo post excludit ab hoc privilegio omnes Sacerdotes; unde videtur excludere etiam hos Sacerdotes Militares: & ex alia parte idem Pontifex includit in hoc privilegio omnes Militares: at hi, quamvis Sacerdotes ex Ordine Militari sunt.

Resp. Certant hac in re Bardi, & Mendo, locis citatis, & Bardi quidem illos excludit, quia sunt Sacerdotes; Mendo autem includit, quia sunt Militares: Componamus nos breviter litem, affirmando utramque sententiam esse probabilem, quia utraque expositio probabiliter cadit in verba Pontificis.

11 Subinquires iterum. Regulares Ordinum Militarium possuntne uti hoc eodem privilegio? Resp. posse, docet Mendo, afferens Basilium, & Alphonsum testantem, talem esse Praxim. Ratio est, quia Pontifex includit in hoc privilegio omnes, qui sunt Ordinis Militaris. Ita etiam tenet Galleg. *Clauf. 6. dub. 8.* aitque, hanc doctrinam practicari in Conventu Sanctæ Mariæ de Monte Ordinis Militaris Sancti Joannis in Diœcesi Toletana.

12 Subinquires tertio: Quid, si quis ex Ordine Militari sit Episcopus? Resp. Uti non posse hoc privilegio, tandem concludit Mendo *l. 18. c. 3.* & colligitur ex iis, quæ dicemus §. 5. ex eo, nimirum, quod prævalet Dignitas Episcopalis. Id tamen cum sit raræ praxis, vide apud citatum Mendo.

Omnes Presbyteri Seculares.

13 Presbyteri (inquit) quare non excluduntur ab hoc Indulto Clerici minores, Subdiaconi, Diaconi, qui non sunt Religiosi.

14 Porro quia in tenore bullæ dicitur (in jejuniis Quadragesimalibus) ideo, tum de dictis Presbyteris, tum de Prælatis, Regularibusque supradictis dubitabis. an in diebus Quadragesimæ, in quibus non jejunatur, hoc est in Dominicis, possint hi cum nulla licite, & ipsis frui lacticiniis?

Resp. Concedit mendo, non solum cum bulla, sed etiam sine illa, prædictos, imo Fideles omnes posse uti lacticiniis in Dominicis prædictis. Quod posterius dictum, hoc est sine bulla, quam falsum sit, ostendit Dian. *p. 10. tr. 11. ref. 46.* præsertim ex eo, quod Sacra Congregatio Sancti Officii, & Congregatio Indicis Romæ mandavit, ut hæc opinio deleretur a quodam Libro.

15 At, quoad prius dictum, idest cum bulla, puto, illud esse probabile, hoc est cum bulla posse prædictos omnes diebus Dominicis Quadragesimæ vesci lacticiniis. Ita sustinent Trull. Lud. a Cruc. Galleg. Villal. Dian. & Bardi, *p. 2. tr. 3. c. 2. sect. 7.* eos, aliosque citans. Puto tamen esse aliquo modo etiam probabile, non posse ut tenet Henr. Rodr. aliique apud eumdem.

16 Ratio prioris probabilitatis est, quia, bulla Latina Gregorii XIII. expresse dicit, posse comedi lacticinia cum bulla in omnibus temporibus, & jejuniis extra Quadragesimalia jejunia tantum. Subsumo, sed Dominicæ non sunt jejunia Quadragesimalia, tunc enim non jejunatur, ergo, &c.

17 Ratio posterioris est, quia in bulla Vulgari translata ex Latino dicitur, prædictos non posse cum bulla comedere lacticinia, quoad dies Quadragesimæ: subsumo: sed Dominicæ prædictæ licet non sint jejunia, idest, non sint dies in quibus jejunatur, sunt tamen dies Quadragesimæ. Ergo, &c.

18 Huic autem rationi respondere potest Prior Sententia, afferens, magis standum esse Latinæ bullæ originali, quam Vulgari in hoc casu, ubi non est declaratio, sed dispositio pertinens ab substantiam Concessionis, excedens potestatem Commissarii. Quare Vulgaris est explicanda juxta sensum Latinæ, atque ideo per dies Quadragesimæ intellexisse Commissarium solos dies jejuniorum, qui sunt in Quadragesima, non vero dies Dominicos, & quidem merito: nam dies Dominici sunt ultra dies quadraginta, qui dies proprie sunt Quadragesima.

Nisi Sexagenarii sint; Ubi de Pueris, aliisque non obligatis ad jejunium Ecclesiasticum.

19 Prædicti, Episcopi Regulares, Presbyterique Sæculares, si sint sexagenarii, possunt lacticiniis frui cum bulla.

Sed inquires primo. Quinam sunt sexagenarii? qui jam attigerunt sexagesimum annum, nec dum compleverunt, an, qui jam compleverunt? Breviter, annus sexagesimus ad hunc effectum, debetne esse completus, an satis est incompletus?

Resp. Ego quamvis sciam ex Doctoribus citatis aliquos requirere completum, aliquos esse contentos incepto, puto tamen cum his posterioribus, satis esse inceptum, atque adeo sufficere, si quis attigerit sexagesimum. Non me movent rationes, quæ afferuntur a prædictis; respondere enim illis facile quis posset, sed ipsa verba Pontificis: non enim Pontifex in nostra bulla utitur illo modo loquendi (*Concedo hoc privilegium illis, qui sexaginta annos habent*) qui modus loquendi varie in utramque partem explicari posset, sed dicit, *Concedo hoc privilegium illis, qui sunt sexagenarii.* At qui attigit sexaginta annos, licet non compleverit, dicitur, & est sexagenarius, ut etiam pari modo dicuntur octogenarii, centenarii etiam si, qui octoginta, centum attigerunt: Sexagenarius enim proprie, & Latine dicitur ille, qui attigit sexaginta annos, non vero qui jam egit, illosque complevit. Hæc est mea ratio. Adde, credibile valde esse, Pontificem voluisse indulgere prædictis, atque hoc privilegium concedere, quando ex recepta jam consuetudine non obligantur amplius ad jejunium Ecclesiasticum; Sed jam uterque Sanch. & alii multi apud Leand. *de Præc. Eccle. tr. 5. d. 8. q. 17.* ex probabilissima opinione hi tunc illi, qui solum attigerunt sexagesimum. Ergo, &c.

20 Inquires Secundo, qui non obligantur ad jejunium, quales sunt pueri, puellæque usque ad vigesimum primum annum completum, & pauperes mendici, qui non habent cibum sufficientem, quo refectionem semel facere possint, ut etiam artifices, qui artibus laboriosis vacant, possuntne iis diebus, quibus non jejunant, comedere legitime lacticinia cum bulla?

Resp. posse. Id quod supra §. 2. *n. 4.* universaliter dixisse me memini. Ratio autem est eadem *ib.* dicta, quia bulla absolute id concedit, & non sub conditione jejunandi.

21 Subinquires per hanc occasionem: Pueri, qui nondum septimum attigerunt annum, indigentne bulla ad comedenda lacticinia?

Resp. Certum est non indigere, etiam ad comedendas carnes, si non sint rationis capaces, sive ante, sive post septennium, quia puer rationis impotens vel non est subditus legibus, vel ab ipsis excusatur. Certum est item, indigere post septennium, si sint rationis capaces, quia jam sunt subditi legibus, ut a nobis dictum est, *in opusc. de comm. cap. 4. §. 1. a n. 7.*

Quæstio igitur solum superest de raro casu, quo puer ante septennium sit certo rationis capax. De quo dico cum multis apud Jo: Sanchez *d. 52. n. 31.* & Pasq. *de jejun. dec. 50. n. 2. & 5.* & esse probabile, non posse sine bulla vesci lacticiniis: & item esse probabile posse. Ratio quod non possit, est, quia omnis qui ratione utitur, subjicitur legibus. Quod vero possit, est, quia Ecclesia, nisi quid amplius explicet, solum dirigere præsumitur suas leges ad eos, qui communiter sunt in ætate, in qua solet esse plena discretio, idest post septennium, non vero pro casu raro, & per accidens ante septennium.

22 Quid si dubium sit, an usu rationis puer polleat?

Resp. Tunc, cum multis *ap. eosdem* ante septennium, ne illum obliges ad prædicta præcepta Ecclesiastica custodienda, quia possidet tunc ætas infantilis, quæ libera est, vel excusatur a Præceptorum ligamine, ac propterea non est a superveniente dubio liganda: At in septennio, vel post septennium illum obligat, quia tunc ex communiter contingentibus præsumitur, ratione uti. Ita universaliter Castr. *r. 1. de leg. p. 24. §. 3. num. 5.* Quæ sententia cum certe sit, saltem tutior, est a nobis amplectenda, quam etiam docet in simili Sanch. *l. 6. Sum. c. 16. n. 7.*

§. V. *De privilegio edendi lacticinia concesso ab Urbano VIII. aliquibus ex prædictis exceptis.*

1 URbanus VIII Episcopis, & Presbyteris sæcularibus, qui sunt exclusi ab indulto lacticiniorum per bullam communem, illud concessit iisdem (non vero Religiosis) in hunc tenorem.

Venerabilibus Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & aliis inferioribus Prælatis, necnon Presbyteris sæcularibus duntaxat, ut Quadragesimali tempore (hebdomada tamen majore excepta) ovis similiter, ac lacticiniis pro eorum libitu, uti, & vesci indulgemus, data eleemosyna per commissarium generalem taxanda.

2 Porro circa hanc bullam (quam vocare solemus bullam parvam, vel bullam lacticiniorum) multa essent inquirenda, sed quia hæc est extensio bullæ Cruciatæ, ea, quæ superius diximus, hic etiam dicta esse censendum est. Solum igitur aliqua ipsius propria sunt hic proferenda. Quare

3 Inquires primo. Quanta eleemosyna eroganda est pro hac bulla?

Resp. Commissarius generalis sequentem taxam constituit. Memineris autem Realem esse unum tarenum monetæ Siculæ grana quatuor, & ejusdem grani partem quartam.

Pro Episcopis &c. & Abbatibus Reales 24.

Pro dignitatibus Canonicalibus Ecclesiarum Cathedralium, vel Collegiatarum Reales 8.

Pro illis, qui gaudent portionibus, vel portionum medietatibus, & pro beneficiariis curam habentibus animarum, vel non habentibus, quorum reditus annuus sit scutorum trecentorum, Reales sex.

Pro habentibus beneficium, capellaniam, vel portionem, quorum reditus annuus non minus sit, quam scutorum trecentorum, Reales quatuor.

Pro Cleris, & Presbyteris sæcularibus Reales duos.

4 Inquires secundo. Virtute hujus bullæ, quam quis hic recipit, uti ne potest lacticiniis extra Regnum, &c.

Resp. Cum Galleg. *claus. 6. d.* 53. nequaquam, nam hæc bulla cum sit extensio prioris, seu communis bullæ, intelligitur cum eadem limitatione, qua illa est.

5 Inquires tertio. Quando hic excipitur hebdomada major, excipiturne Dominica Palmarum?

Resp. Excipitur. Unde, ex vi hujus parvæ bullæ non possunt prædicti lacticiniis vesci ea Dominica. Nam cum quælibet hebdomada constet septem diebus, manifestum est, Dominicam includi in hebdomada. Dixi (ex vi hujus parvæ bullæ) nam, quia probabile est, cum bulla communi licite posse comedi lacticinia a prædictis personis, exceptis Dominicis Quadragesimæ, ut supra diximus §. 4. *n.* 15. Ideo qui ex dictis personis illam communem habet, poterit ut vult Gall. *l. c. d.* 55. Trull. *in App. n.* 12. ex vi illius bullæ ea comedere in dicta Dominica Palmarum.

6 Inquires quarto. De quorum bonorum reditu intelligitur quando juxta, Bonorum annuorum, fit mentio?

Resp. Bonorum Ecclesiasticorum, hoc est bonorum, quæ quis habet ab Ecclesia, seu ratione beneficii Ecclesiastici, deductis operibus, quæ forte sint in illo beneficio. Quare si quis habeat bona patrimonialia, vel propria industria conquisita quantumvis pinguia, si tamen id quod habet ratione beneficii, portionis, pensionis, &c. non accedat ad reditum annuum in prædicta taxa definitum eam majorem eleemosynam dare pro hac parva bulla non obligabitur. Ita Gall. *ib. d.* 56. Trull. *ib. n.* 13.

7 Inquires quinto. Si Episcopi, Abbates, ut item dignitates Canonicales, pro quibus non fit mentio quantitatis bonorum Ecclesiasticorum, pauca habeant, hoc est habeant bona Ecclesiastica non pertingentia ad annuum reditum scutorum trecentorum, obligaturne taxam 24. vel 8. Realium contribuere pro hac bulla?

Resp. cum Trull. *in exposit. hujus bulla parv. n.* 14. Obligantur, quia dum Commissarius taxavit eleemosynam pro his, non respexit ad reditus, sed solum ad dignitatem. Addit Gall. *claus. 6. d.* 57. hos obligari ad prædictam taxam, etiamsi nihil habeant.

8 Inquires sexto. Coadjutor v. g. Canonici, vel cujuscumque beneficiarii venitne nomine Canonici, vel beneficiarii, ita ut debeat dare eleemosynam constitutam pro illis. quorum est Coadjutor?

Resp. Nequaquam, quia Coadjutor non est vere Canonicus, vel beneficiarius; habet enim solum jus ad rem non in re, ut notat Trull. *l. c. n. ult.* lege id latius apud Gall. *ib. d.* 58. qui id confirmat ex Suario, docente, Coadjutorem, vivente proprietario, non esse Canonicum, licet habeat locum in stallo, & vocem in Capitulo absente proprietario.

9 Inquires septimo. An qui vult frui indulto hujus bullæ lacticiniorum, debeat etiam sumere bullam communem?

Resp. nequaquam: cum Bard. *p. 2. tr. 3. c. 2. sect.* 8. *n.* 131. quia id non requirit tenor bullæ, & merito; hæc enim non dependet necessario ab illa communi; sed est nova declaratio, seu potius nova extensio, novumque privilegium.

10 Inquires octavo. Prælati superiores, v. g. Episcopi, si fuerint assumpti ad Episcopatum ex Religione, gaudentne privilegio lacticiniorum hujus parvæ bullæ? Ratio dubitandi est, quia ejusmodi Episcopus, qua Episcopus est, videtur gaudere hoc privilegio; at, qua Religiosus non videtur: quæ igitur qualitas ex his prævalebit?

Resp. Cum Trull. *l. c. n.* 9. prævalere qualitatem Episcopatus, atque adeo frui hac bulla posse, quia dignius debet ad se trahere minus dignum. Confirmatur: quia licet, qui assumptus est ad Episcopatum a statu religioso, secum ferat vota Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, quæ sunt de essentia status regularis, tamen non fert obligationes ad cæteras observantias regulares, quia illæ sunt pro statu, quo vivunt in religione, ut signate non ferre has obligationes, & abstinentias regulæ docet Sanch. *l. 6. Sum. c. 6. n.* 15. Imo etiamsi religiosi S. Francisci de Paula habeant pro voto abstinentiam a carnibus, & lacticiniis, qui tamen ex illis assumuntur ad Episcopatum, ut etiam si quis ex iisdem ejiciatur a Religione per legitimam ejectionem, illo voto non obstringuntur, quia illud votum tametsi sit de essentia hujus Religionis, est tamen solum pro statu, quo ibi vivunt. Ita discurrit Bard. *l. c. sect.* 10. *n.* 132. Quoniam igitur Episcopus extra religionem vivit, non tenetur ex vi Religionis abstinere ab illis cibis, a quibus debet abstinere in Religione, & consequenter bulla hæc parva ei prodesse poterit, &c.

11 Cardinalis autem non Episcopus, qui sit presbyter a religione ad Cardinalatum assumptus, non poterit hac lacticiniorum bulla gaudere, quia ex una parte religiosis nulla fit concessio in hac bulla; & ex alia nulla in eadem fit concessio meræ dignitati Cardinalatus, ut patet ex tenore Bullæ. Quod si ejusmodi Cardinalis sit Episcopus, tunc non mirum, posse gaudere, quia cuicumque Episcopo hæc parva bulla conceditur.

12 Denique Episcopi, sive regulares, sive sæculares, si sint mere titulares; quia scilicet renunciaverunt jurisdictioni Episcopali, gaudere possunt hoc indulto, quia adhuc retinent dignitatem Episcopalem. At vero si forte sint degradati non gaudebunt, quia per actualem degradationem amittunt omnia privilegia. Si quis autem renunciavit tum Jurisdictioni, tum Dignitati, non posse gaudere putat Bardi *l. c. sect.* 8. *n.* 128. quia tunc jam caret omni dignitate. Sed mihi difficilis est hæc Decisio, quia cum in eo semper remaneat character Episcopalis, nunquam poterit se dignitate Episcopali spoliare.

13 Inquires nono. Quando dicemus infra, in communi bulla debere scribi nomen ejus, qui aliam sumit, eamque debere apud se retinere eo modo, quo ibidem explicabitur, id ne etiam est necessarium in hac parva bulla? Resp. non esse simpliciter necessarium, docet Trull. *l. c. n.* 8. quia id in hac bulla, nec ab ipsa, nec ab ejus declaratore Commissario requiritur.

C L A U S U L A IX.

Item prædicti bullam sumentes, qui diebus jejunio non suppositis, ad implorandum Divinum Auxilium pro Unione, & Victoria prædictis, voluntarium jejunium, vel si jejunare impediti legitime fuerint, aliud opus pium, arbitrio eorum Confessarii, vel Parochi, assumpserint, & simul pro Unione, & Victoria prædictis preces fuderint, toties id fecerint, dicto anno durante, quindecim anni, & totidem quadragena de injunctis eis, & quomodolibet debitis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxentur: & insuper omnium precum, eleemosynarum, Perigrinationum, etiam Hierosolyma, & aliorum bonorum quæ in universali militanti Ecclesia, & singulis ejus membris fiunt, participes reddantur.

C A P U T IX.

Tertium privilegium de quibusdam Indulgentiis, & participatione bonorum operum.

SUb prædictis conditionibus duo hic conceduntur, puta, Indulgentiæ quædam peculiares, & participatio bonorum Operum Fidelium. Jam de singulis.

§. I. *Quænam Indulgentiæ hic conceduntur.*

1 SOlebant olim in Ecclesia (nam hodie in usu non sunt) imponi deliquentibus diversæ pœnitentiæ juxta diversam culparum gravitatem, ad arbitrium Sacerdotis, v. gr. jejunia, flagellationes, inclusiones in Monasteria, & similes, ut habetur in multis Sacris Canonibus, qui ponuntur in fine Decreti post tertiam ejus partem; & illæ quidem, quæ imponebantur, ut duraturæ per quadraginta dies, v. g. vocabantur Quadragenæ, seu Quarantenæ, v. g. per septem dies appellabantur septenæ, & sic de cæteris. Quando ergo ob Ecclesiæ benignitatem condonabatur alicui Pœnitenti pœna ipsi injuncta, quæ alias durare, ut dictum est, debebat per quadraginta, v. g. dies dicebatur ei relaxari una Quadragena, quando autem octoginta dies, dicebatur ei relaxari duæ Quadragenæ, ut etiam, si per annum durare oportebat, vel per duos annos, dicebatur ei remitti unius, vel duorum annorum Pœnitentia.

2 Hinc facile jam intelligis, quid concedat Pontifex, dum in præsenti clausula dicit, accipienti bullam, ac jejunanti cum circumstantiis in ea designatis, relaxari quindecim annos, & totidem Quadragenas de Pœnitentiis ei injunctis. Concedit enim ipsi remissionem debiti agendi pœnitentiam per quindecim annos, & totidem Quadragenas, seu Quarantenas dierum: quæ quidem Quarantenæ ascendunt (nisi in computatione fallor) ad dies ducentos, & nonaginta, sive autem id expliees, tunc remitti de pœna Purgatorii pœna prædicti anni, prædictorumque dierum, sive tunc remitti de Purgatorii pœna, quanta tibi remitteretur, si per illud tempus pœnitentiam in hac vita egisses, semper magnum erit beneficium. Uter autem ex his modis sit probabilior, vide apud Scholasticos, præsertim apud Suar. *de Pæn. d.* 50. *sect.* 5. *prafert. n.* 5.

3 Scito autem, quando dicimus, per Indulgentias remitti pœnam, nos intelligere, remitti in Foro Dei; Falsa est enim illa opinio, quæ dicit, per Indulgentias remitti solum pœnitentiam in Foro Ecclesiæ, lege Suar. *l. c. sect.* 2. *n.* 2. qui censet esse de Fide, posse ab Ecclesia concedi Indulgentiam, ut per eam extra Sacramentum Pœnitentiæ remittatur pœna apud Deum, cum Christus Dominus absolute dixerit; quemcumque solveris super Terram, erit solutus & in Cœlis.

4 Quando autem dicimus in *Foro Dei*, intelligimus solum remitti eas pœnas nostris peccatis debitas, quibus pœnis satisfacere debemus in Foro Conscientiæ. Quare si tu a tuo Prælato condemneris ad aliquam pœnam, sive spiritualem, ut sis v. g. suspensus per annum, sive Temporalem, ut sis v.g. inclusus in monasterio per similem annum, ab his pœnis non liberant te hujusmodi Indulgentiæ; idem dic de pœnitentiis, quas Summus Pontifex, vel Pœnitentiaria tibi imponit, quando aliquid dispensat: per has enim Pœnitentias a Pontifice, vel Prælato impositas, non satisfacimus immediate Deo ob nostras culpas, quarum satisfactiones respicit, ut diximus, Indulgentia, sed immediate Ecclesiæ.

5 His cognitis, Inquires primo, quando Pontifex in nostra bulla Cruciatæ dicit, jejunanti remitti dictos annos, & Quadragenas de injunctis pœnitentiis, intelligitne, remitti solum de injunctis seu impositis, an etiam de cæteris quomodocumque debitis ab ipso jejunante?

Resp. Licet Doctores, ut videre est apud Delugo *d.* 27. *de Pæn. sect.* 2. discrepent, quando Pontifex limitate dicit (de Pœnitentiis injunctis.) Aliqui enim dicunt comprehendi tum injunctas, tum alio modo debitas, ut tenet Suar. *l. c. sect.* 3. *n.* 3. Aliqui vero solum injunctas, ut tenet Delugo *l. c. n.* 11. tamen in nostra bulla non discrepant, seu certe discrepare non possunt: certum enim est remitti de utrisque; quia sic clare conceditur in Bullæ Nostræ tenore, ibi (*de injunctis, & quomodolibet debitis Pœnitentiis.*)

6 Inquires Secundo, An possint Indulgentiæ hujus clausulæ multoties acquiri, si multoties fiant, quæ in illa imponuntur?

Resp. Posse, siquidem hoc manifeste significat illud (*toties quoties.*)

Inquires tertio, An per obtentam, vel obtinendam Indulgentiam possit Commissarius nullam Pœnitentiam imponere Pœnitenti, vel Pœnitens impositam omittere, si Indulgentia fuit Plenaria, vel illam diminuere ad proportionem Indulgentiæ, si ea partialis fuit, qualis est hæc, quam in præsenti Clausula explicabimus? An, inquam, possit ob illam rationem, quod jam per Indulgentiam pœnitens satisfacit pœnæ sibi debitæ, propter quam solam satisfactionem imponitur Pœnitentia vindicativa, de qua solum hic locutio esse potest; nam veram Medicinalem semper esse necessario exibendam, nec a Pœnitente omitti posse, jam scimus?

Resp. non posse omitti, sed semper esse exhibendam docet Suar. *t.* 4. *in 3. p. d.* 38. *sect.* 10. *n.* 10. Sed posse, concedit propter rationem jam dictam, aliasque Delugo *de Pænit. d.* 27. *n.* 22. addens esse sententiam communem Doctorum.

Ego, quamvis videam, hanc communem sententiam esse admodum reipsa probabilem, de qua aliquid indicavi *in Met. Conf. l. 4. c.* 1. *& n.* 6. quia tamen ea supponit, te lucratum esse, vel lucraturum Indulgentiam, id, quod certe communiter non caret aliqua incertitudine propter multas conditiones, quæ requiruntur ad Indulgentias

certo

terio acquirendas: Ideo in Praxi semper a Confessario injungatur Pœnitentia in Confessione, & a Pœnitente adimpleatur; ut nimirum securi simus de adhibita satisfactione, & ita notat Bardi *p. 2. tr. 4. c. 1. sect. 2.*

§. II. *Quanam Communicatio operum hic concedatur.*

1 INter justos constitutos in Ecclesia sub uno Capite Christo adesse communicationem operum, quam fatemur in Symbolo ibi, *Sanctorum Communionem*, de Fide certum est; sed in quonam ea consistit?

Sane, non solum consistit in influxu, quo Christus Dominus, tanquam caput in sua membra gratias impertit, & in communicatione Sacramentorum omnibus Fidelibus communium; verum etiam in eo, quod quilibet justus possit applicare sua opera, & de facto applicet, quando ei libet, in satisfactionem pœnarum, quas alii debent pro suis culpis, & item ut possit per sua bona opera impetrare, & de congruo obtinere pro aliis aliquod donum supernaturale, vel naturale, nimirum auxilium gratiæ, conversionem a malo statu, sanctitatem, bona temporalia, &c.

2 Quoniam autem hæc communicatio est omnibus Fidelibus communis, quid supra hanc concedit hic Bulla Cruciatæ? Nihil, Resp. Lud. a Cruc. *d. 1. c. 8. d. 14. n. 11.* & Trull. *l. 1. in bull. §. 5. a n. 9.* sed eamdem communicationem novo titulo acquirendam.

3 Verum probabilius esse debet, aliquid aliud concedi; quandoquidem adeo signate eam concedere Pontifex profitetur, &, ut ex contextu patet, tanquam novum privilegium.

Sed quodnam id aliquid est?

Resp. Si prius memineris opera cujuscumque justi esse meritoria, impetratoria, & satisfactoria. Et quidem per opera, ut meritoria, quæ vocantur a Theologis merita de condigno, solum justus favet sibi operanti: At per opera impetratoria, quæ vocantur a Theologis merita de congruo possunt Fideles impetrare, & mereri de congruo, tum pro se, tum pro aliis, hoc est mereri ex liberalitate convenienti Deo, aliquod beneficium sibi, vel alteri.

4 His in memoriam revocatis, sic aliqui discurrunt, quoad satisfactionem: Petrus v. g. justus si jejunet v. g. per diem, sane satisfacit pro aliqua parte pœnæ, quam fortasse adhuc debebat pro suis culpis: vel si illud jejunium applicet pro aliis, v. g. pro Paulo, valebit satisfactio talis jejunii pro pœnis debitis a Paulo. At vero si Petrus inveniatur, sive per alia similia opera, sive per acquisitam Indulgentiam Plenariam, nihil omnino debere pro suis culpis, & ex alia parte pro alio ipse non applicet, vel si applicet pro alio, hic alius sit incapax, puta, quia existit in mortali, vel est in gloria, vel est in gehenna, tunc illa satisfactionis quantitas Petro superabundans ex prædicto jejunio, quæ ipsi non est necessaria, quæque soli Deo cognita est, reservatur in thesauro Ecclesiæ, cujus solus Pontifex est distributor. Idem ergo Pontifex per hoc privilegium communicationis, de qua loquimur, concedit hoc beneficium, ut illa satisfactio superabundans, antequam reponatur apud Ecclesiæ thesaurum, participetur (secundum taxam, quæ a solo item Deo est præscripta, & nota) ab eo, qui bullam habens jejunat cum circumstantiis explicatis. Satisfactio autem dicta, quæ participabitur, erit illa, quæ superabundat in eo puncto, quo habeos bullam modo dicto jejunat, vel fortasse etiam (ut tenet Galleg. *clauf. 7. d. 66.*) erunt illæ satisfactiones omnes, quæ erunt postea faciendæ, & non applicandæ durante anno ejusdem bullæ, quod certe, ut idem notat, *ibid. d. 59.* est magnum beneficium. Simile quod dici posset de impetrationis fructu, quod videre poteris apud Gall. *l. c.* & melius apud Castr. *de bull. d. unic. cap. 1. num. 5.*

Hæc explicatio, quam affert Bardi *de bulla p. 2. tr. 4. c. 2. f. 1. n. 7.* solum illud habet boni, quod alia melior non occurrit, nam cæterum gratis videtur conficta. Ego autem potius dicerem dari quidem ejusmodi communicationem per bullam, quandoquidem sic expresse conceditur a Pontifice; sed quænam sit, ignorari, donec Deus dignetur per aliquem, qui ipsi placuerit, declarare.

§. III. *Sub quibus conditionibus prædicta concedantur.*

1 PRimo, sub jejunio, vel te non valente jejunare, sub opere tibi commutato a Confessario, vel Parocho. Secundo, sub oratione fundenda pro unione Principum Christianorum contra infideles, & pro Victoria contra eosdem. Non posse autem hæc opera fieri per alium ad hunc effectum, videtur manifestum, nam ex modo loquendi Pontificis imponuntur ut personalia.

2 Jam vero quoad jejunium illud debet esse voluntarium, unde non valet ad hunc effectum jejunium ex pœnitentia tibi a Confessario impositum, nec jejunium ex præcepto Ecclesiæ. Scio Ludovicum a Cruce sustinere jejunium Quadragesimæ sufficere, idque ex præsumpta voluntate Pontificis, qui non est censendus toto illo Quadragesimæ longo tempore, velle Fideles privare his indulgentiis: scio, inquam, hoc, sed assentire non possum, quia ubi verba disponentis sunt clara, non est locus præsumptioni; at quid clarius, quam illud *diebus jejunio non suppositis?*)

3 Major difficultas est, an satis sit jejunium ex Voto, Barbi *p. 2. tr. 4. c. 3. sect. 1. n. 3.* cum aliis putat, non sufficere, Galleg. autem *l. c.* sufficere, quia Pontifex excludit jejunium, præcepto non suppositum; & vult, ut sit voluntarium: at jejunium ex voto non est jejunium ex præcepto, & est maxime voluntarium, atque ex devotione voventis. Non mihi displicet hic discursus.

4 Præterea, commutans prædictum jejunium iis, qui sunt impediti, non potest esse alius nisi, vel Confessarius explicatus supra *c. 8. §. 1. n. 3.* vel Parochus; & quia dicit Pontifex (eorum arbitrio) arbitrium autem a jure semper debet esse rationabile; ideo commutatio debebit fieri prudenter juxta aliquam proportionem ad jejunium spectata qualitate personæ.

5 Prædictus Galleg. *l. c. dub. 65.* sustinet; jejunium hoc non posse commutari ad hunc effectum in orationem, sed debere commutari in aliud opus bonum pium distinctum ab oratione, atque erravisse Rodriquez, cum dixit, posse in orationem; quia, inquit Gallegus, Pontifex vult duo opera; & non solum orationem. Certe ego puto, id potius saltem esse, sed non video, unde ista opera duo distincta exigat Pontifex, ut non possit jejunium per replicatam orationem compensari.

6 Illud denique hic concedo, quod concedit Castr. *l. c. p. 5. n. 2.* nam si quis ex aliqua causa infirmitatis, laboris, vel ætatis præcepto excusaretur, poterit jejunare ad hunc effectum valde; quia jam illi ejusmodi jejunium est voluntarium, & supererogationis.

7 Secundo, quoad orationem fundendam, nihil esse explicandum, nam in tenore bullæ, quæ ad hanc pertinent, sint clara, nisi Rod. *in add. bull. §. 7.* cum Castr. *l. c. n. 3.* scrupulum quemdam induxisset. Dixit enim, hanc orationem debere esse externam seu vocalem, nec sufficere solam mentalem; quia Pontifex (inquit Rodriq.) quando præcipit opera satisfacto ia: requirit externa, & visibilia. Verum puto, satis superque esse mentalem, quia quando Pontifex vult vocalem orationem, illam explicat injungendo Rosarium v. g. Septem Psalmos, Litanias, &c. Quod autem assumit Rodriq. gratis assumit; nos enim dicimus, quamvis oratio vocalis sit magis proportionata visibili Ecclesiæ, non tamen semper eam esse necessariam, cum Pontifex possit concedere Indulgentiam se conterenti v. g. & sæpe solet eam concedere dicenti, JESUS, in corde, si ore non potest. Lege Suar. *T. 4. in 3. p. d. 52. sect. 5. a n. 5.*

8 Scito denique hic duo. Primo: ad lucrandam hanc Indulgentiam, satis esse illam eleemosynam, quæ dator in acceptione bullæ, quia aliam non requirit clausula hæc, ut notat Galleg. *clauf. 7. d. 60.*

Secundo, satis esse non valde longas preces, sed id distinctius dicam mox. *c. 10. §. 2. num. 4.*

CLAUSULA X.

Item, qui, dicto anno durante, in singulis diebus Stationum Almæ Urbis quinque Ecclesias, seu Altaria, seu in illorum defectu quinquies unum Altare devote visitaverint, precesque ad Deum pro Unione, & victoria prædictis fuderint, omnes, & singulas indulgentias Stationum intra, & extra muros prædictæ Urbis tam pro se, quam per modum suffragii, pro defunctis, pro quibus visitaverint, consequantur.

CAPUT X.

Quartum privilegium. De indulgentiis Stationum, quas concedit bulla.

1 VIsitantibus Ecclesias Almæ Urbis Romæ conceduntur variæ Indulgentiæ, quarum aliquæ, quæ conceduntur iis, qui visitaverint hanc, vel illam designatam a Summo Pontifice Ecclesiam, sunt solemniores, vocanturque proprio vocabulo, Stationes, quia ut Indulgentiæ acquirantur, itur ad standum ibi, & ibidem orandum.

Has ergo Indulgentias Stationum, non autem alias, quæ aliis titulis conceduntur in aliis Ecclesiis, concedit nunc in bulla Pontifex, si illi, qui bullam acceperunt, sequentes conditiones, quas statim explicabimus, ponant.

2 Et quidem singulis quibuscumque diebus anni, esse Romæ dictas Stationes, & ibi præter alias acquiri Indulgentiam plenariam, notat Gall. *clauf. 6. d. 70.* & Castr. *de bull. p. 5. n. 9.*

§. I. *Quinque Ecclesias, vel Altaria visitaverint.*

1 NOmine Ecclesiæ venit locus Deo dicatus, auctoritate publica Episcopi erectus ad Missam, divinaque officia celebranda. Altaris autem nomine, venit locus ille, seu illa mensa firma lapidea, vel lignea, super qua exhibetur sacrificium. Nam propterea Altaria quædam in Plateis, vel congregationibus, vel locis similibus, ubi sacrificare non conceditur, a nomine Altaris hic excluduntur.

2 Rursus licet Oratorium privatum, in quo, ex peculiari concessione Pontificis Missa celebratur in domo privata, dubitetur, an ad hunc effectum comprehendatur sub nomine Ecclesiæ docente Dian. *p. 5. tr. 12. ref. 13.* ac Trull. *l. 1. de bull. §. 6. d. 13.* comprehendi, negante autem Gall. *c. 8. d. 73.* tamen Altare sic per omnes comprehenditur sub nomine Altaris quia sine controversia habet omnia requisita ad verum Altare.

3 Jam vero cum Pontifex ejusmodi visitationem concedat sub disjunctione Ecclesiæ, vel Altaris, puto cum Trull. *l. c. d. 2.* esse certum te lucrari has Indulgentias, si visites quinque Altaria unius Ecclesiæ, quamvis in tuo Oppido plures adsint Ecclesiæ.

4 Propter eamdem disjunctionem puto cum Ludov. a Castr. *d. 1. c. 8. d. 13. num. 1.* aliisque te ad libitum posse visitare tria v. g. Altaria unius Ecclesiæ, & duo alterius, vel contra, quamvis in utroque plura extent Altaria. Sed

5 Inquires Primo. Altare, in quo actu non adest illud, quod vocamus portatile, seu Altaretum, aptumne est ad hunc effectum, de quo loquimur?

Resp. Esse probabiliter aptum, quia satis est, si illud sit ex se Altare, & ex licentia Superioris, aptum ad Sacrificium; secus si non adsint duæ vel tres tobaleæ, nequit sufficere. Afferri pro hac resolutione posset Rodr. *in add. ad bull. §. 8. num. 13.* qui docet, si in aliqua Ecclesia sit aliquod Canonicum impedimentum, ob quod ibi celebrari legitime nequeat, esse aptam, ut ad hunc effectum lucrandi Indulgentias bullæ visitetur, cum sufficiat locum esse Sacrum auctoritate Episcopi, & deputatum ad celebrandas Missas.

6 Quod si ponas, sive Altare Oratorii privati jam esse redditum profanum, sive Altare Ecclesiæ a Ministris redditum omnino ineptum ad Sacrificium per partialem v. g. vel totalem destructionem: non est mirum, si tunc illud excludamus: quia ut sic non retinet essentiam, ut ita loquar, Altaris.

7 Inquires Secundo, si forte in aliquo Oppido non inveniantur quinque Ecclesiæ, nec una cum Altaribus quinque, sed cum uno tantum Altari, quid faciendum?

Resp. Tunc profecto concedit Summus Pontifex, satis esse, si visitetur unum Altare quinquies.

8 Hinc, si alicubi existas, ubi solum sit Oratorium privatum cum uno Altari, poteris cum fructu hujus privilegii quinquies visitare dictum Altare; jam enim illud est verum Altare, ut dictum est modo.

9 Quid si alicubi existam, ubi sunt quinque Ecclesiæ, vel una cum quinque Altaribus, sufficiet, si unum Altare quinquies visitem?

Resp. Nequaquam sufficere, quia privilegium visitandi quinquies unum Altare, conceditur dumtaxat, quando desunt quinque Ecclesiæ, vel quinque Altaria.

10 Et nota cum Henr. *l. 7. c. 10. n. 1.* defectum quinque Altarium non satis esse, si sint in ea Ecclesia, quam tu eligis visitandam; sed requiritur, ut ejusmodi defectus adsit in toto Oppido.

11 Inquires Tertio. Si ego habens bullam detineor aliquo impedimento, unde nequeam visitare quinque Ecclesias, nec quinque Altaria, poterone cum fructu visitare quinquies unum Altare, ad quod possum forte me conferre? Ejusmodi certe sunt Moniales, quæ non raro unico gaudent Altari in sua Ecclesia: ejusmodi sunt in carcere inclusi, ejusmodi infirmi, ejusmodi, qui grave malum ab inimico v. g. timent, si abeant per Ecclesias.

12 Resp. Si prædictis suppetat copia unius Altaris, posse illud cum fructu hujus Indulgentiæ quinquies visitare probabiliter docet Bardi *part. 2. tr. 4. c. 4. sect. 4. n. 44.* Et ratio quidem nequaquam est, quia non debemus præsumere, Pontificem velle excludere ab his Indulgentiis plures, qui dictis impedimentis sine sua culpa detinentur, non est, inquam, hæc ratio: quia non facile præsumo extensionem,

quando nullum est verbum in privilegio, quod extensionem insinuet: sed ratio est, quia in tenore hujus privilegii sunt illa verba: (In illorum defectum) quæ certe satis verificari videntur, non solum quando defectus est ex parte Ecclesiarum, vel Altarium: verum etiam quando est ex parte habentium bullam, siquidem personis vere impeditis vere deficiunt illa quinque Altaria.

13 Inquires Quarto. Dum quis visitat quinque Altaria in eadem Ecclesia, satisfacitne, si ex eodem loco sine mutatione situs ea visitet? Quid secundo, si sine dicta mutatione visitet quinquies idem Altare?

Resp. Dum visitas quinque Altaria, certe securius est, si dum fundis preces, facias aliquem corporis motum versus illud Altare, ad quod preces porrigis: secus, ea visitatio non videretur esse quintuplex, sed una. Dum item visitas unum Altare quinquies (quæ est secunda quæstio) securius etiam erit, si prima visitatione, hoc est prima oratione finita, caput v. g. inclines, vel si es genuflexus, surgas, & iterum genuflectas, & sic facias in singulis, ut nimirum appareant, & quidem sensibiliter, esse plures visitationes. Ita Trull. *l.* 2. §. 6. *d.* 2. *n.* 4. & Galleg. *l. c. d.* 75. *&* 79.

14 Dixi (securius) nam ceterum probabile est sufficere corde moveri, hoc est mente distinguere unam visitationem ab alia. Ita Dian. *p.* 1. *tr.* 11. *rs.* 102. pluresque alii allati a Galleg. *dict. d.* 79. ut Sa, Bon. Azor. Lud. a Cruc. Vill.

15 Inquires Quinto. Si quis inveniat Ecclesiam plenam ob multitudinem ad illam confluentium, satisfacitne si quinque Altaria visitet, stando pro foribus Ecclesiæ?

Quid Secundo. Si Ecclesia sit clausa.

Resp. Si sit clausa non puto sufficere si stans foris visites, quia vere illud non est visitare Altare. Esset fortasse visitare Ecclesiam sed non, ut dico, visitare Altare. Sicut non sufficienter tunc tu esses moraliter præsens Missæ, quæ in hujusmodi Altari celebraretur.

16 At si sint apertæ fores, & tu ob multitudinem ingredi in Ecclesiam non posses, certo sufficit ibi orare, non solum pro visitanda Ecclesia, verum etiam pro visitando eo Altari, qui sit in prospectu; quia tunc te facies unum cum tota multitudine, quæ tota dicitur moraliter præsens illi Altari, sicuti etiam præsens ibid. diceris, ad satisfaciendum præcepto de assistendo sacro die festivo.

17 Quod si Altare, seu Altaria in prospectu tuo non sint, non sufficit inde orare (quicquid dicat esse probabile, quod scilicet sufficiat Galleg. *l. c. dub.* 77.) quia tunc non esses Altaribus moraliter præsens. Ita Trull. *loc. cit.*

18 Quod certe idem esset, si vacua Ecclesia tu visitares Altaria, quæ non vides, quia, v. g. sint in Cappellis intro sita quare tunc non sufficeret ex modo dicto visitare. quia iis non es moraliter præsens, ut non sufficeret ad assistendum Sacro pro obligatione præcepti. Lege *l.* 4. *moll. Dec. c.* 2. §. 1. *a n.* 11.

Imo idem dicendum est, si vacua magna Ecclesia v. g. S. Petri Romæ. tu orares ad Altare, quod sit in tuo prospectu, sed notabiliter longe distanti. Quis enim tunc diceret hominem in janua dictæ vacuæ Ecclesiæ consistentem esse Altari moraliter præsentem?

Non ita si est plena Fidelium orantium, quia tunc omnes faciunt unum moraliter, ut dictum est.

§. II. *Devote visitaverint.*

1 DEvote, inquit, quare licet in aliis dispositionibus, ubi non ponitur hæc vox (Devote) visitatio Altaris venialiter peccaminosa, v. g. cum vanagloria, vel ex vanagloria sufficeret ad ponendam visitationem requisitam in illis dispositionibus, de quo tamen est controversia inter Doctores, quæ legi apud Bellarm. *T.* 1. *de indul. c.* 3. *q.* 2. potest; tamen in casu nostro, saltem longe tutius, debet esse, sine ullo peccato visitare; visitare enim Altare cum inani gloria, vel cum immodestia, vel confabulando, vel ad finem aliquem, quamvis venialiter non bonum, devote certe visitare non est.

2 Præterea, quia Pontifex dicit: *Sumentes bullam visitaverint*, ideo hæc visitatio non potest exhiberi per alium, est enim opus injunctum personæ.

3 Et duo quidem debet præstare Fidelis in hac visitatione. Primo, habere intentionem saltem virtualiter visitandi ob finem a Pontifice requisitum. Secundo debet orare pro rebus ab eodem præceptis, atque præcipuis, nempe pro Unione, & Victoria prædictis: sufficere autem si oret pro intentione Pontificis, mihi certum est, id enim jam est orare pro prædictis. Satis item esse orationem mentalem, diximus in simili supra, *c.* §. licet addam (ut advertit Gall. *l. c. d.* 81.) tutius esse, si addatur aliqua vocalis oratio.

4 Si brevis, seu exigua sit oratio, te diminutam, & orationi proportionatam Indulgentiam lucrari, putat idem Gall. *cap.* 7. *d.* 61. in simili, citatque pro se Nunnum: Profecto tutius erit, notabilem orationem fundere, ad minus quinque Pater, & Ave: verum qui recitaret tantummodo unum Pater, & Ave, non condemnarem, quia jam ponit quod Pontifex præscribit, puta visitationem Altaris cum precibus. Et ita tenet Castr. *c. de bull. p.* 5. *n.* 3. docens sufficere Orationem minimam.

§. III. *An pluries possint hæ Indulgentiæ Stationum acquiri, repetendo visitationes, & preces?*

1 POsse sustinet Trull. §. 6 *cit. d. d.* 3. *n.* 2. & probabile putat Gall. *l. c. d.* 8. citans S. Ant. Palud. Cord. Nav. quia quando Pontifex absolute, & sine restrictione Indulgentiam concedit facienti opus aliquod, potest ea toties acquiri, quoties opus illud repetatur. Accedit, privilegium Indulgentiæ, cum non sit in ullius præjudicium, ample esse interpretandum.

2 Sed profecto ipsa Fidelium praxis, qua semel sumpta Indulgentia uni diei addicta, ii non solent eodem die iterum eandem sumere, ostendit, intentionem Pontificis non esse, ejusmodi iteratam acquisitionem concedere. Non ita, si Indulgentia addicta tempori nequaquam sit, quales sunt Indulgentiæ affixæ sacris numismatibus; tunc enim ipsi iidem Fideles pluries opera injuncta repetunt, quo pluries illas Indulgentias acquirant, ut in simili habent S. Thom. *in add. ad* 3. *p. q.* 25. *art.* 1. *ad* 4. & Lud. a Cruce *d.* 1. *de bull. c.* 7. *d.* 13. *n.* 10. cum aliis. Ratio autem disparitatis est illa, quia quando addicta uni tempori est Indulgentia, pro una vice, in eo tempore concessa videtur: at quando nulli tempori est addicta, non videtur determinata ad vicem unam.

3 Confirmatur, quia hic non acquiruntur nisi Indulgentiæ Stationum Romæ, quæ sunt, durante uno tantum die Ecclesiastico, idest a primis Vesperis, usque ad occasum diei sequentis. At certe determinatio temporis tam brevis ostendit (ut ex Suario notat Castr. *de bull. p.* 5. *n.* 14.) intentionem Pontificis esse, ut singulis diebus una vice acquirantur, [illegible] de die, sive de nocte exhibeatur visitatio, altero nimirum dante locum alteri ex multis illuc confluentibus.

§. IV. *An hæ Indulgentiæ Stationum applicari valeant pro Defunctis.*

1 POsse has Stationum Indulgentias applicari pro Fidelibus Defunctis ex vi bullæ, nimis est certum, quia id nimis manifeste conceditur in tenore bullæ, dummodo ipsi iidem Fideles Stationes dictis visitent ex intentione pro defunctis.

2 Hoc autem non intelligitur, quasi tu, qui bullam sumis, Stationesque seu Ecclesias, vel Altaria visitas, concedas ipse Indulgentias defuncto, quia fidelis homo potest quidem suum bonum opus alteri concedere, quoad satisfactionem, & impetrationem, nullo tamen modo Indulgentias; si quidem Indulgentia est applicatio Thesauri Ecclesiæ, cujus distributio uni summo Pontifici convenit; sed intelligitur ipse summus Pontifex, posita, tanquam conditione, tua voluntate, cum operibus requisitis, concedere defuncto Indulgentiam.

3 Atque hinc sequitur, licet dum quis est in statu peccati mortalis, nihil possit satisfacere, vel impetrare pro aliis, sicuti non potest pro se, quia est Dei inimicus, valde tamen probabiliter potest per Indulgentiarum satisfactionem defunctis prodesse. Et Castr. *de Bull. p.* 12. quidem vocat communem sententiam, fructuose applicari Indulgentiam defunctis ab eo, qui est in statu peccati mortalis, ut etiam satisfactionem Missæ. Ratio autem ducitur ex prædictis; quia nimirum homo dumtaxat ponit conditiones requisitas a Pontifice, & a Christo Domino: at Pontifex, & Christus Dominus est deinde, qui impertit defuncto Indulgentiarum, & Sacrificii fructum. Lege D. Thom. *lib.* 4. *sent. dist.* 20. *art.* 5. *q.* 3. *seu in add. ad* 3. *p. q.* 27. *art.* 3.

4 Atque etiam inde fit, ut nisi Pontifex dicat, se Indulgentiam iis fidelibus concedere, ut possit ea applicari pro defunctis, non poterunt fideles applicare, quia cum ille, qui vere dat defuncto Indulgentiam, sit ipse Pontifex, si is non dicat, concessam Indulgentiam posse pro defunctis applicari; nihil quoad eam, conducet sola fidelium applicatio.

C L A U S U L A XI.

Item quo omnes, & singuli prædicti purius ad Deum preces effundere, & efficacius divinum auxilium implorare possit, conceditur, ut possint eligere, quemcumque Presbyterum Sæcularem, vel Regularem ex approbatis ab Ordinario, & ab eo quorumcumque peccatorum, etiam Censurarum, etiam Sedi Apostolicæ, & in Bulla Cœnæ Domini reservatorum, & reservatarum, Plenariam Indulgentiam & remissionem semel in vita, & semel in articulo mortis: aliorum vero Sedi Apostolicæ non reservatorum, aut reservatorum toties, quoties confitebuntur, absolutionem, & remissionem, mediante salutari Pœnitentia, secundum culparum indigentiam obtinere; dummodo, ubi necessaria erit, per ipsos, vel dato impedimento, per Hæredes, aut alios, satisfactio fiat.

Nota, Gregorium XIII. concessisse, ut privilegiis in hac clausula contentis possit quis iterum cum secunda Bulla frui, sed non tertio, ut infra distinctius explicabimus.

Porro clausula hæc duo continet privilegia, quæ sunt Quintum, & Sextum in Ordine, de quibus sigillatim sua propria capita jam instituo.

C A P U T XI.

Quintum Bullæ Privilegium circa absolutionem a reservatis.

1 QUi Bullam Cruciatæ sumpserit, potest, durante anno eligere Confessarium ex approbatis ab Ordinario, per quem Confessarium absolvi possit pro foro interno ab omnibus casibus, & Censuris, satisfacta parte, & quidem, toties, quoties a reservatis Episcopis: a reservatis autem Pontifici (excepta semper hæresi) semel in vita, & semel in periculo mortis; atque ab iisdem Pontificiis iterum si secundam Bullam sumpserit: non vero tertio, si tertiam, modo, quando delicta sunt deducta ad forum contentiosum, cautiones mox dicendæ §. 6. adhibeantur.

Hoc Privilegium, quod sane magnum est, explicui quidem *l.* 5. *de pœn. c.* 5. §. 4. *a n.* 1. & Trull. *de Cas. Res.* 22. §. 9 Sed nunc in proprio loco per partes suas sic explicamus, seu iterum recudimus.

§. I. *Explicatur illud ex approbatis ab Ordinario.*

1 SI in Bulla aliqua, vel rescripto quocumque, ut certe in Jubilæo sæpe vidimus, dicitur, posse fidelem, cui fit concessio, absolvi, seu dispensari a quocumque Confessario, sed addatur (*approbato ab Ordinario loci*) non est mihi dubium, requiri approbationem Episcopi, seu Ordinarii illius Diœcesis, quamvis non tuæ, ubi fit confessio, nisi forte limitetur hoc, vel simili modo (*a tuo Ordinario, vel ab Ordinario tui loci*) tunc enim servanda esset limitatio.

2 Dubium ergo solum est, quando absolute dicitur *approbato ab Ordinario*, ut certe dicitur in Bulla Cruciatæ, de qua noster præsens est sermo. Nam cum sic non appareat a quo Ordinario procedere debeat approbatio, quærendum est, quisnam Ordinarius per hæc verba designetur.

3 Pugnant, loquendo de dicta Bulla, paribus armis utrinque Doctores. Non pauci ajunt, sufficere, si in Sacerdote adsit approbatio cujuscumque Ordinarii, sive loci, sive ipsius confessarii, sive pœnitentis legitime collata, etiamsi dictus Sacerdos alio suum domicilium transferat, & ex Indiis v. g. huc accedat, modo ipsi approbatio nondum spiraverit; nam si spiravit, dicam mox. Ratio potissima hujus sententiæ est, quia nihil amplius requirunt illa Bullæ Cruciatæ verba, *Ex approbatis ab Ordinario*, dum aliud non addunt. Ita tenet Henriq. Valer. Thom. Hurt. Thom. Sanch. Diana, aliique quos ego cito *l.* 5. *de pœn. c.* 5. §. 3. *a n.* 13.

Semper autem notetur illud (*legitime*) in hac sententia, id quod explicatius intelliges ex sequenti decisione.

Ordinarius v. g. Messanensis potestne valide approbare Sacerdotem fixe commorantem in alia Diœcesi v. g. Panormi, ad hoc, ut sit eligibilis per Bullam Cruciatæ a Civibus Panormitanis, imo etiam ut sit eligibilis a quibuscumque aliis Christi Fidelibus?

4 Ita nonnulli putant, quia hic jam erit Sacerdos approbatus ab Ordinario, id quod solum requirit Bulla, esto ille, qui approbat, non sit Ordinarius loci, nec pœnitentis, nec Confessarii.

5 Verum id nulla ratione sustinendum est. Nam Tridentinum, & bulla, & rescripta, quando requirunt approbationem Ordinarii, loquuntur de approbatione, quæ legitime, & secundum jura confertur. At secundum quam legem Ordinarius Messanensis potest Sacerdoti Diœcesis alienæ concedere approbationem, solum, ut sit ab omnibus eligibilis per bullam? Hoc vere non esset approbare pro Confessionibus; sed dare dicto Sacerdoti facultatem, ut possit per bullam eligi, quod est extra Episcopi facultatem. Approbet ergo hujusmodi Episcopus dictum Sacerdotem ad excipiendas Confessiones ovium suæ Diœcesis Messanensis (quod jure posse ab ipso fieri, non dubitamus, quia potest pro suis ovibus undecumque convocare Confessarios) si quidem tunc, quia ejusmodi Sacerdos legitime erit approbatus ad Confessiones, erit consequenter juxta hanc primam sententiam eligibilis ab omnibus per bullam.

6 Jam

6 Jam vero plures negant, sufficere unam approbationem, quamvis legitimam cujuscumque Ordinarii, ut quis per Bullam eligi in Confessarium queat. Ita Suar. Vasq. Delugo, Laym. aliique *ib.* a me cit.

Ratio hujus secundæ sententiæ potissima hæc est, Summus Pontifex in hac Bulla Cruciatæ, dum postulat Confessarium approbatum, profitetur, velle se conformare dispositioni Concilii Trident. Sed Tridentinum requirit approbationem Episcoporum in singulis Diœcesibus, ut nos diximus *l. 5. de pœnit. c. 5.* ergo etiam eamdem requirit in Bulla Pontifex.

7 Huic tamen rationi sic respondere potest prima sententia. Pontifex in Bulla Cruciatæ dum postulat Confessarium approbatum, profitetur se conformare cum dispositione Trid. in substantia approbationis: ut scilicet Confessarius sit legitime approbatus conceditur. In aliis, & præsertim in multiplici approbatione, negatur.

Neque gratis id negatur: Quando enim Pontifex in dandis similibus Privilegiis vult, in multiplici approbatione se conformem reddere dispositioni Tridentini: id explicite facit apponendo illud *ab Ordinario loci*, vel quid simile; ergo, cum in bulla non sic se explicet, certe in approbatione illa multiplici conformem se reddere Trident. non intendit.

8 His ita explicatis pronuncio nihilominus, utramque sententiam esse probabilem.

9 Si quis quærat, secundam sententiam sectantes cujus Episcopi approbationem requirunt?

Resp. Varii varios. Vasq. aliique citati a Bossio, *de Jubil. sect. 3. c. 2. n. 209.* requirunt approbationem Episcopi loci, in quo fit concessio, Laym. aliique apud Avers. *q. 16. de pœn. n. 29.* approbationem Episcopi pœnitentis, illius scilicet, qui debet absolutionem recipere: Suarez cum de Lugo, & Sanc. *l. 3. de matr. d. 26. n. 2.* requirunt approbationem Episcopi sacerdotis, puta illius, qui excepturus est confessionem, atque absolutionem collaturus.

An sufficiat pro bulla approbatio, quæ cessavit?

10 An Confessarius, cui legitime spiravit, vel a quo legitime revocata est approbatio, possit eligi per bullam? Idem quæritur de Parocho, a quo forte ablata est Parochia.

11 Resp. negative cum Castr. *de bull. p. 8. §. 1. n. 5.* solum enim est eligibilis pro eo tempore, quo durat approbatio. Ratio est, quia privilegium bullæ concedit, eligi posse sacerdotem approbatum; & sensus videtur esse, ut sit actu approbatus. Atqui is, cui illa cessavit, non dicitur amplius actu approbatus, sicuti excommunicatus, qui est jam absolutus, non dicitur amplius excommunicatus. Adde inconveniens, quod mox dicam *n. 15.*

Illud ergo *Approbatus* non est participium præteriti temporis quasi, qui fuit approbatus, sed est nomen concretum, quod requirit formam approbationis actu moraliter esse, hoc est eam non fuisse revocatam.

12 Aliqui cum Acosta, & ex parte Rodr. apud Castr. *ll. cc.* & Marco Serio *in Bull. Cruc. hic*, in Bulla Cruciatæ dicente id esse probabile; concedunt, contendentes sufficere fuisse semel approbatum, quamvis fuerit pro limitato tempore approbatus, quo elapso, non fuit ex legitima causa reprobatus, quam sententiam refert, & non rejicit Castr. *ll. cc.* illum lege: nam, quia in praxim deducere hanc sententiam, nec volo, nec audeo, satis habeo, illam tibi brevibus innuisse.

An sufficiat pro Bulla limitata approbatio?

13 Qui est approbatus limitate pro mulieribus, non pro viris, rusticis, non pro mercatoribus, &c. Potestne ex privilegio bullæ, vel similis rescripti eligi ab omnibus illimitate?

14 Resp. cum Suar. *d. 28. de pœn. sect. 7. n. 3.* aliisque, quos ego cito *l. 5. de pœn. c. 5. §. 4. n. 29.* nequaquam, sed solum pro illis, pro quibus est approbatus. Ratio est, quia supra diximus, eligibilem per bullam debere esse legitime approbatum, at hic respectu illorum, a quibus excluditur, approbatus legitime non est.

15 Scio non paucos cum Diana, aliisque a me *ibid.* citatis concedere, posse ab omnibus illimitate, quia verificatur (ajunt) illum esse aliquo tandem modo approbatum: neque enim bulla distinguit, an debeat esse approbatus illimitate, an limitate, sicuti approbatus ab Episcopo pro sua diœcesi potest dici limitate approbatus, & tamen prima sententia modo allata probabiliter sustinet, posse hunc illimitate eligi.

16 Video argumentum urgere, sed non convincere etiam video. Nam inconveniens, quod sequitur, ostendit, sententiam hanc non esse probabilem. Sic enim Sacerdos approbatus pro una fœmina, vel pro uno puero esset eligibilis per bullam pro tota Diœcesi, imo in prima sententia pro toto orbe; ex quo inconveniente colligimus, non posse præsumi, summum Pontificem id voluisse concedere. Quod inconveniens non apparet in casu *dicto n. 15.*

17 Simile inconveniens eveniret in eo, qui fuisset approbatus per unum, vel per alterum diem, ut solet in hebdomada Sancta aliquando ab Episcopis fieri: posset enim is per totum Terrarum orbem, & semper eligi, quod nemo dicere audebit.

18 Doctores nonnulli ex proxime cit. *n. 3.* sustinent limitate approbatum posse ab omnibus per bullam eligi, sed solum quando limitatio non est apposita ob defectum scientiæ, si enim esset propter ejusmodi defectum apposita, non posset (ajunt) ab omnibus eligi.

19 Verum cum approbatio non sit solum testificatio scientiæ, sed morum, sed prudentiæ, sed decentiæ, ut vidimus *in tr. de pœn.* cur horum defectus æque non restringant approbationem?

Religiosi an ex Bulla Cruciata possint eligi?

20 An Religiosus Sacerdos possit a fidelibus eligi in Confessarium vi bullæ? Resp. Certum est, Sacerdotem Religiosum posse eligi ex vi bullæ a fidelibus, sed debere esse approbatum ab Ordinario modo jam dicto; nam sic etiam ipse Religiosus erit Confessarius legitimus respectu fidelium sæcularium.

At vero an Regularis approbatus solum a suo Prælato sit eligibilis per bullam a sæculari, quæstio esse posset. Ad quam respondeo negative, quia Trid. *sess. 23. c. 13. de Ref.* semper pro sæcularibus vult, ut etiam Religiosi approbentur ab Episcopis. Et ex alia parte semper præsumendum est, Pontificem velle se conformare Tridentino in substantia approbationis, ut *n. 15.* diximus, atque adeo etiam in bulla.

§. II. *Possit absolvi a reservatis Episcopo toties quoties, & a reservatis Papa semel, &c.*

1 QUoad prius nihil est, quod explicatione indigeat, clara sunt bullæ verba. Vide tamen mox §. 5. unum quod huc pertinet.

2 Quoad posterius, hæc habe. Si a commisso delicto reservato Pontifici, v. g. per lectionem publicam libri hæretici de Religione tractantis, fuisti per bullam jam absolutus, & deinde in eodem anno incidas, sive in idem peccatum legendi publice librum hæretici, sive in aliud specie distinctum, occupandi v. g. publice bona naufragantium, non potes ex vi ejusdem bullæ in vita absolvi, nec a peccato novo publice legendi, nec a peccato occupandi. Ratio est, quia bulla non concedit, ut possis in vita absolvi semel a quolibet peccato Pontifici reservato: concedit enim solam unicam absolutionem in vita a peccatis Pontifici reservatis. Indigebis ergo tunc secunda bulla, ea tamen lege, ut si tertio incidas, non tibi profutura sit tertia. Ita Bardi *sup. p. 2. tr. 6. c. 1. sect. 1.* cum aliis. Contra quem pugnat Leand. *tr. de excomm. d. 17. §. 3. q. 83.* dicens, esse probabile per unicam bullam concedi posse absolvi ab omnibus, dummodo ab unoquoque in specie semel tantum intra publicationis annum quis absolvatur. Certe id esse probabile, negare non possum, quia hunc sensum facere commode possunt verba bullæ, si attente legantur.

Dictum autem est (*publice*) nam de Pontificiis occultis dicam mox separatim §. 5. *est*.

3 Ex eo autem, quod in nostra sententia bulla semel dictam reservatorum absolutionem concedat, fit, ut si in ea confessione aperias singula, vel plura peccata contracta ex pluribus aliis delictis diversis Pontificiis, puta occupatione bonorum naufragantium, percussione Cardinalium, læsione immunitatis Ecclesiasticæ, &c. fit (inquam) ut possis ab omnibus simul absolvi per unam bullam, quia sic unam recipis absolutionem. Item per secundam bullam, sed non tertio, ut dictum est.

§. III. *In mortis articulo.*

1 SI quilibet Sacerdos in hoc articulo potest absolvere a reservatis, ut disserimus late *in Tractatu de pœn.* quid emolumenti affert hoc bullæ privilegium?

2 Resp. Duo emolumenta. Alterum, quod absolutio hæc potest conferri ab electo ex vi bullæ, etiam præsente proprio ægrotantis Parocho, quod certe inserviet pro illis, qui, ut ibidem vidimus, sustinent, tunc id non posse quemlibet Sacerdotem.

3 Alterum, quod si tunc absolvaris ab excommunicatione reservata, libereris ab onere te præsentandi superiori, quia electus per Bullam, jam est tuus superior delegatus a Pontifice, a quo onere, quando absolveris ex universali facultate concessa pro periculo mortis, liber nequaquam es.

§. IV. *Excepta Hæresi.*

1 QUamvis multi multa afferant, quibus probent, hæresim formalem externam, more enim internam non esse casum reservatum, *l. 2. in Dec. c. 1. §. 8. n. 2.* diximus, saltem occultam posse per Bullam Cruciatæ absolvi ex illo principio, quod ex una parte potestas concessa Episcopis absolvendi ab illa, adhuc in ipsis, ex probabilissima opinione remanet, etiam post Bullam Cœnæ, & ex alia parte, Bulla Cruciatæ concedit, posse absolvi omnia quæ possunt Episcopi, nihilominus cum propter ejus gravitatem hæresis absolutio non veniat in concessione generali, ideo saltem hodie, ubi est Tribunal Sacræ Inquisitionis Hispaniæ, non possumus hujusmodi sententiæ adhærere, id quod etiam *alibi*, puto, saltem consulendum. Cæterum qui de hac quæstione rationes late utrimque adductas cognoscere cupit, eas legat ab aliis fuse agitatas, præsertim a Bardi, Trull. Ludov. a Cruce citatis a Leandro *l. c. q. 85. & 86. & q. 38. & 39.*

☞ Vide, an probabilissima opinio sit, uti asseritur in hoc n. 1. Episcopis potestatem remanere absolvendi ab hæresi occulta post Propos. 3. ex proscriptis ab Alex. VII. quæ sic habet: *Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. die 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, & tolerata est.*

2 Dixi autem signate (hæresim formalem) idest, cum errore intellectus. Nam quando intellectus error non intervenit, ea tanto rigori non subest. Quare sortilegium, maleficium, superstitio, magia, adoratio dæmonum, sollicitatio in Confessione, blasphemiæ hæreticales, & omnia alia crimina contenta in edictis Inquisitorum, possunt per bullam absolvi toties, quoties, si sint Episcopalia: at semel in vita, & semel in morte, si sint Pontificia, qualis est, v. g. lectio publica libri hæretici de Religione tractantis, & hoc iterum cum secunda bulla. Sed non tertio, &c. Ita Leand. *l. c. §. 3. q. 88.* multos referens.

3 Quæres per hanc occasionem; an per Bullam Cruciatæ concedatur absolvi pœnitentem, antequam denunciet aliquod crimen Inquisitori ex obligatione denunciandi? Resp. non posse (quidquid dicat Navarrus apud Leand. *l. c. disp. 17. q. 85.*) quia in bulla hujusmodi potestas non invenitur.

§. V. *An toties quoties ab occultis Pontificiis?*

1 ÆQue probabile judico, per bullam absolvi ab occultis Pontificiis etiam Cœnæ Domini, & non posse (excipe etiam hæresim occultam, de qua modo §. *præced.* dictum est) sic Sanch. Trull. Diana cit. a Leandro *l. c. q. 84.* Ratio, quod possit, est, quia per bullam potest quis absolvi ab Episcopalibus. Sed jam casus omnes Pontificii occulti sunt hodie Episcopis concessi a Trid. *sess. 24. c. 6. de ref.* atque adeo sunt tandem aliquo modo Episcopales, ergo &c. Neque obstat, idem dici, propter hanc rationem posse de hæresi occulta: non obstat, inquam, quia propter ejus enormitatem, & propter sensum Ecclesiæ, quæ eam regulariter excipere solet, non debemus de illa loqui, perinde ac de cæteris.

2 Ratio, quod non possit est, quia hi casus Pontificii occulti ex eo, quod concedantur Episcopis, non desinunt esse Pontificii. Adde in bulla dici sine limitatione, omnes Pontificios posse solum absolvi semel, ergo excludit etiam occultos.

3 Sed huic rationi respondet prima sententia dicens, occultos desiville esse Pontificios, statim atque concessi fuerunt Episcopis jure ordinario, quod nobis satis est, loquentibus de Privilegio bullæ; quod est favorabile. Ad id, quod additur, respondet limitationem illam publicitatis implicite poni in bulla, dum per eam conceditur, ut Episcopales quales sunt Pontificii occulti, absolvi possint toties quoties, non vero alii. Utraque ergo sententia, ut diximus, probabilis est.

§. VI. *Ab omnibus Censuris.*

1 CErtum mihi, & Th. Sanch. *l. 6. Summ. c. 17. n. 41. & 43.* cum Castr. *de bull. p. 8. §. 4. n. 8.* aliisque est, per bullam posse absolvi excommunicationem, suspensionem, interdictum personale, quando hæc postrema duo sunt proprie Censuræ: Nam excommunicatio semper censura est (ut in propriis tractatibus late explicatum est a nobis) sive hæ censuræ sint occultæ, sive publicæ. & deductæ ad forum contentiosum, sive sint a jure, sive ab homine per sententiam specialem contra aliquem in particulari fulminatam, & sive prædictæ sint Censuræ denuntiatæ nominatim, sive sint excommunicationes contractæ ex percussione publica Clerici, & quidem toties quoties, si hæ sint Episcopales; sed semel

in

6 Primum; absolutus in foro conscientiæ ab excommunicatione aliis nota, potest se immiscere tum humanis, tum divinis; sed non cum aliorum scandalo, idest non coram iis, qui excommunicationem sciunt, nesciunt absolutionem.

7 Quid, si iis dicam, & probem, me esse absolutum per bullam v. g. Respondeo, adhuc te peccare, si coram iisdem publice, & indifferenter te geras, quia sic videris contemnere Ecclesiam, quæ te pro excommunicato in foro externo habet: at si caute, & coram paucis, qui tuæ sint conscii absolutionis, te ingeras, non peccas, quia sic prædictus contemptus non intervenit: lege Suarium *t. 4. de relig. tr. 10. l. 9. c. 2. n. 36.*

8 Quid, si denique tua excommunicatio sit aliquibus cognita: sed non fuit deducta ad forum externum?

Resp. tunc sane potes, etiam te gerere, ut non excommunicatum coram iis, qui sciant tuam absolutionem, quia etiam tunc nullus est contemptus.

9 Alterum, quod addere modo promisi, illud est. Quamvis in foro conscientiæ sis absolutus, potest nihilominus contra te Judex procedere, ac si absolutus non fuisses, idque tum ob delictum, ob quod in excommunicationem incidisti, tum ob ipsam excommunicationem, tum ob actiones externas prohibitas, quas forte post dictam fori interni absolutionem cum peccato gessisti. Quare poterit judex procedere ad te denunciandum, ut excommunicatum, ad finem, ut viteris ab aliis, & si forte publice celebrasti Missas, vel obtinuisti beneficium post dictam absolutionem, potest te declarare irregularem, & privatum beneficio.

10 Dixi (cum peccato, & publice) mihi enim cum Suar. *l. c. num. 38.* videtur probabile, quod judex Ecclesiasticus, si ipsi constet ejusmodi absolutio, ut ita loquar, privata, non possit procedere contra sic absolutum ob communicationem cum fidelibus, celebrationemque Missarum, vel impetrationem beneficii, si hæc facta fuerunt cum moderatione dict. *n. 4. & 5.* ubi enim non est delictum, non potest Judex urgere ad pœnam. Imo (ut notat ibique Suarez) pro aliis actionibus peccaminosis, poterit quidem illum punire, sed mitius quantum scilicet præcise est necessarium, ad satisfactionem scandali per illum dati.

Potest tamen dictus Judex procedens ex officio (non tamen, si contra instet pars, quæ legitime contradicat) se mitem præbere cum ejusmodi privatim absoluto, quando ipsi Judici moraliter constat absolutio: Potest enim illum excusare, potest illum non denunciare excommunicatum, potest non declarare irregularem nec beneficio privatum, potest repellere accusationem procuratoris fiscalis contra reum forte instantis, uno verbo, potest esse contentus illa absolutione, aliamque nequaquam requirere. Ita Coninch. aliique apud Dianam *p. 55. tract. 2. resol. 61.*

11 Si roges per quid Judici constabit de dicta absolutione? Respondeo, vel per testificationem fide dignorum, vel per schedulam confessarii testantis, se illum absolvisse vigore bullæ, hanc autem schedulam ad solam pœnitentis instantiam facere poterit confessarius, ne scilicet confessionis sigillum violet, & quidem ejusmodi schedulam in re nostra fidem facere, docet Suar. *de cens. d. 7. sect. 5. n. 26.* de qua multa habes apud Dianam *p. 11. tr. 2. res. 62.*

Notat autem Filliuc. *tr. 11. n. 295.* eam posse quidem a Confessario dicto modo scribi, sed raro, & non nisi ex rationabili causa. Quod posterius ego intelligo, quando est timor, seu periculum, ne ea abutatur pœnitens contemnendo, procurare absolutionem pro foro externo; secus, cur danda non sit?

§. IX. *Tres notationes ad prædicta facientes.*

1 HIC denique tria sunt notanda, Primo posse absolvi quempiam virtute bullæ, etiam si in ejus confidentiam peccaret, non vero per tandem posse componi in male ablatis ex ejusdem confidentia. Ratio est, quia in bulla compositionis expresse prohibetur, quod non prohibetur in hac bulla.

2 Notandum Secundo, in Summario bullæ poni formulam absolutionis, qua uti potest confessarius, quando absolvit virtute bullæ a casibus, vel excommunicationibus reservatis. Sed consulto dixi, *potest*: non enim est hujusmodi formula de substantia absolutionis, cum satis sit formula absolutionis ordinaria cum intentione absolvendi juxta tenorem, & facultatem bullæ, ut advertit Nunnus allatus a Galleg. *de bull. clausul. 14. dub. 182.* Imo, quoad excommunicationem, etiam satis sunt quælibet verba illam absolutionem significantia.

3 Notandum tertio, certum esse, ut notat Sanch. *l. 8. de matr. d. 16. n. 12.* cum aliis, per se non esse necessarium, ut is, qui absolvendus est ab excommunicatione confiteatur sua peccata, & simul a peccatis, & ab excommunicatione absolvatur. Absolutio enim excommunicationis non est Sacramentalis; tamen, quia, ut licite tu eam recipias, debes habere propositum parendi mandatis Ecclesiæ, idest non committendi in posterum eam actionem, cui tua excommunicatio annexa est: hoc vero propositum, & similia requisita, tanquam dispositiones ad recipiendam absolutionem excommunicationis, melius ponuntur in Sacramento ipso Pœnitentiæ, ideo illa regulariter intra hoc Sacramentum, sed ante absolutionem peccatorum conferenda erit, nec extra illud, nisi notabili causa sic persuadente.

Dixi autem, *per se*; nam si facultas, quæ tibi confessario data fortasse est, absolvendi excommunicationem reservatam, est concessa cum hac formula, *ut absolvas intra ipsum Sacramentum pœnitentiæ*, vel sub hac, *in foro Sacramentali*, tunc certe invalide conferres absolutionem extra, ut ex se patet.

4 Sed ecce difficultas in casu nostræ bullæ. Quandoquidem in ipsa dicitur, ut confessarius solum absolvat pro foro interno, quæro, an hæc clausula velit, absolutionem excommunicationis vi bullæ dandam esse intra confessionem Sacramentalem ita necessario, ut extra invalide conferatur.

Resp. Non ita esse intelligendum. Quare valida erit absolutio excommunicationis vi bullæ collata extra Sacramentum pœnitentiæ. Ratio est, quia illud *in foro interno*, quod requirit bulla, significat, absolutionem valere, quoad forum conscientiæ, & coram Deo: non autem significat, debere absolutionem dari in foro Sacramentali, ut late videri poterit apud Sanch. *t. 8. de matr. disp. 16. n. 21. & d. 30. n. 21.* & Suarez, *t. 4. de relig. l. 9. c. 2. n. 17.*

CAPUT XII.

De sexto Bullæ Privilegio, hoc est de indulgentia, quæ in hac clausula undecima conceditur: semel in vita, & semel in morte.

§. I. *Semel in vita.*

1 TUtior praxis accipiendæ, sive acquirendæ hujus indulgentiæ (quæ semel tantum, anno bullæ durante acquiritur, sed iterum eodem anno cum secunda bulla, non vero tertio cum tertia) est, ut confessarius ab aliquo Ordinario modo dicto approbatus, electus a pœnitente habente bullam, die quocumque quem ipse pœnitens voluerit, confessionem pœnitentis audiat, illumque a peccatis absolvat, & indulgentiam hanc ipsi immediate post absolutionem applicet. Ita Mendo *d. 27. de Bull. c. 2. n. 18.* dicendo hæc, vel similia verba, *Ego tibi applico Indulgentiam plenariam, quam ex bulla tibi concessit Summus Pontifex in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* Potest etiam applicare in ipsa absolutione, hoc est per ipsa verba absolutionis Sacramentalis habens intentionem absolvendi pœnitentem a culpis, & a pœnis. Ita Suar. *t. 4. in 3. p. d. 50. sect. 1. n. 8.*

2 Dixi (*tutior*) nam in collatione hujus Indulgentiæ duo sunt de quibus Doctores non conveniunt, ut mox videbis: at sub prædicta praxi conveniunt omnes.

Primo igitur non conveniunt, an hæc applicatio requirat fieri in ipso Sacramento Pœnitentiæ, an possit etiam extra, hoc est, quamvis pœnitens non confiteatur.

Resp. Requiri actualem confessionem, docet Trull. *in Bull. l. 1. §. 7. d. 19. nu. 4.* nisi forte ob piam interpretationem de voluntate Pontificis aliud præsumeretur: quando pœnitens incidit in phrenesim, vel morbum, qui ipsi impediat usum rationis. Ratio autem, quod requiritur per se confessio, est, inquit, quia Pontifex sic omnino disponit copulative. *Ut possit habens bullam eligere confessarium, & a quo indulgentiam obtineat.* Ita etiam tenet Galleg. *claus. 9. dub. 109.* dicens, esse leve fundamentum eorum, qui non requirunt.

3 At plures, inter quos est Suar. & Filliuc. eosque citans Diana, *p. 1. tract. 11. res. 105.* docent, satis esse contritionem. Imo addunt, si pœnitens nullo mortali gravetur, nullam requiri tunc confessionem, sed posse in eo casu confessarium sine alio requisito applicare Indulgentiam. Ratio est (ajunt) quia Pontifex tunc requirit confessionem, quando danda necessario est simul, & copulative absolutio cum Indulgentia, quod evenit, quando pœnitens non est in statu gratiæ; non vero quando disjunctive sola Indulgentia concedenda est, quod evenit, quando pœnitens peccato lethali caret, atque adeo in gratiæ statu versatur.

4 Utraque sententia est probabilis, quia utrumque sensum bullæ verba habere possunt: sed, ut liquet ex se, prior est tutior; unde & tutius erit, pœnitentem debere esse præsentem: nam si non esset necessaria actualis confessio, profecto hæc Indulgentia (ut notat Bardi *de bull. p. 2. tr. 4. c. 5. sect. 4. n. 15.*) applicari absenti posset.

5 Secundo non conveniunt Doctores, an confessarius debeat esse approbatus ab Ordinario, an satis sit, si sit purus Sacerdos. Respondeo. Certe si applicatio hæc debeat necessario fieri sub actuali confessione, approbatio in confessario requiritur, saltem quando pœnitens debet absolvi a mortalibus; secus, satis fortasse erit purus Sacerdos, quia ubi nulla, vel solum venialium confessio exhibenda est, non est necessaria approbatio.

6 Sed jam vides, sicuti in doctrina *n. 3. prae.* requirente confessionem, prior sententia tutior fuit, ita & hic esse tutius requiri approbationem.

7 Illud certe nullo modo est sustinendum, puta sufficere quemcumque Clericum, vel laicum, vel se ipsum, si aliud desit, nullo inquam modo, quia in hac indulgentia acquirenda in vita (nam alia erit ratio de acquirenda in morte, ut mox §. *seq.* dicitur) clare Pontifex requirit confessarium, vel saltem Sacerdotem, & quidem distinctum, seu alium ab ipso pœnitente.

§. II. *Indulgentia semel in morte.*

1 PRaxis acquirendæ hujus Indulgentiæ, & quidem plenariæ, partim est similis, partim dissimilis a præcedente, quæ acquiritur in vita. Nam aliud est dicendum, si quis moriatur ex morte non repentina, sed cum spatio alicujus usus rationis, aliud, si repentina, sine ullo spatio.

2 Si prius, idest, si quis constitutus in articulo mortis, vel in ejus periculo (id quod late explicui *l. 5. de pœnit. tract. de casibus reserv. c. 12. §. 2. a n. 37.* quodque breviter est illud, quando quis in magna versatur proximæ mortis probabilitate.) Si quis, inquam, ita constitutus confiteri potest, confiteatur, & tunc Confessarius illum absolvat, simulque impertiatur Indulgentiam similibus verbis quibus usus est supra *§. praeced. n. 1. in vita.* Ego tibi applico, &c.

3 Si posterius, idest si a repentina morte invadatur, nec possit habere Confessarium, sive ob absentiam Sacerdotum, sive ob aliam causam, nec fuerit negligens ad agendam pœnitentiam de suis peccatis ob fiduciam hujus indulgentiæ, ipse moribundus, si sit contritus, vel si nullo gravetur mortali peccato, ex se, sine alterius ministerio, seu alterius applicatione, & sine alia ratione sibi indulgentiam plenariam applicet, seu acquirere intendat, nam tunc illam consequenter.

4 Hoc privilegium non est in clausula hac undecima, quam præ manibus habemus, sed infra: hic tamen illud ponimus ob doctrinæ conjunctionem. Verba Pontificis hæc sunt:

Item, si dicto anno durante, jam contingat per repentinam mortem, vel Confessariorum absentiam sine confessione decedere, modo contriti decesserint (*intellige modo in gratia decesserint; nam cum Bardi l. c. n. 29. non puto habenti solum venialia opus esse de his confiteri*) & prius statuto tempore confessi fuerint, neque hujus confessionis fiducia negligentiores fuerint, Plenariam, ut supra consequetur.

5 His habitis. Inquires primo. Si quis semel in periculo dicto acquisierit Indulgentiam, potestne in alio periculo ejusdem anni, servatis dictis conditionibus, iterum acquirere?

Resp. non posse, quia jam hoc privilegium habuit suum effectum, ergo redire sine nova concessione non potest; nam propterea cum secunda bulla potest iterum eodem anno, quia id de novo concessit Pontifex, licet non tertio cum tertia.

6 Inquires secundo, an, si sic applicet Confessarius, *si morieris, concedo tibi, seu applico hanc indulgentiam, si non morieris, non applico.* An

inquam,

inquam, si pœnitens convalescat, redeunte deinde periculo alterius infirmitatis, vel eadem recrudescente, possit lucrari dictam Indulgentiam ex eo, quia privilegium non habuit effectum in illa prædicta priore conditionata applicatione?

Resp. posse putat Diana *p. 1. tr. 11. res.* 106. quem secutus est Galleg. *claus. 9. disp.* 107. Innititur autem uterque in quodam testimonio Commissarii, quod super hac re habere dicit. Sed negat Trull. *de bull. l. 1. §. 7. c. 2. d.* 19. *n.* 8. cum aliis, & merito. Nam cum hanc Indulgentiæ suspensionem non concedat Pontifex, non est audacter pronunciandum, ea te uti posse. Nec testimonium illud Commissarii obstat; nam tanta Commissarii potestas nullibi legitur, ut notat Bardi *p. 2. tr. 4. c. 5. §. 4. n.* 27.

7 Inquires tertio. Si Confessarius accedens ad proxime moriturum, qui bullam sumpsit, invenit illum sensibus destitutum, ita ut confiteri nequeat, poteritne ipse Confessarius, seu Sacerdos applicare Indulgentiam hanc, cum tunc non prosit concessio Pontificis dicta *num.* 4. quia jam est præsens Confessarius?

Resp. In nostra, & aliorum sententia, quos adducit Diana *l. c. res.* 108. poterit tunc Sacerdos absolvere hunc sub conditione illa, quam explicuimus *in Methodo Confessionis l. 2. c.* 10. *num.* 4. & deinde Indulgentiam poterit applicare modo dicto. In sententia item eorum qui dicunt, hunc, qui non petiit confessionem, non debere absolvi: poterit etiam ei Indulgentia applicari a dicto præsente Sacerdote saltem ex præsumpta Pontificis voluntate, ut in simili esse probabile diximus §. *prac. n.* 2. & 4. Et quia fortasse erit contritus, seu alias in statu gratiæ, fructum Indulgentiæ lucrari poterit. Ita Acosta, & Rodriq. cum Dian. *l. c.*

8 Inquires 4. occasione illius, quod modo dictum est, *num.* 13. (sibi Indulgentiam applicet, seu acquirere intendat &c.) inquires, inquam, an, ut Indulgentia quælibet, adeoque hæc ex Bulla Cruciatæ acquiratur, necessarium sit, ut illam quis intendat acquirere, ac satis sit, ut faciat opus injunctum a Pontifice, cum circumstantiis ab eodem requisitis, licet non intendat, imo nec sciat, tali operi esse annexam Indulgentiam; loquimur autem, ut ex se patet, quando concedens Indulgentiam, scientiam illam, vel intentionem, vel simile quid non requirit, sed ab illa præscindit?

9 Respond. Duplex est sententia. Rodriq. *in Bull. §. 7. num.* 9. & Trull. *in bull. l. 1. §. 6. dub. 2. num.* 9. ajunt, nisi quis sciat, intendatque sane non lucrari Indulgentiam. Ratio hujus sententiæ esse potest, quia Indulgentia est per modum privilegii, quod ignoranti non acquiritur; sed requiritur scientia, & voluntaria privilegii acceptatio.

10 At Portella, *in add. ad dub. Reg. V. Indulgentia*, dicens se hanc sententiam accepisse a Ludovico Molina, & Joseph de Augustino, ajunt, etiamsi quis nesciat, sed requisita tamen ad Indulgentiam ponat, illam acquirere. Ratio est (inquit de Augustino) quia vel talis scientia, ut vult Joseph. de August. *in brevi notitia tit. de Indulgentia n. ult.* & intentio non est necessaria, siquidem non ponitur in tenore concessionis, ut supponimus, vel si est necessaria, semper adest implicita intentio, qua quilibet homo, dum bene operatur, vult acquirere totum fructum quem potest ex illo bono opere, & ex ejus annexis.

11 Confirmat primo Portella exemplo satisfactionis ex opere operantis: licet enim quis nesciat, nec explicite intendat per suum opus bonum v. g. per suum jejunium satisfieri pœnis, quas debet ex suis peccatis, tamen acquirit satisfactionem annexam tali operi. Ergo eodem modo, elevato tali opere ad majorem valorem satisfactionis ex opere operato, quod fit in Indulgentiis auctoritate Pontificis, qui habet ad id potestatem, poterit quis absque scientia, & consequenter absque intentione obtinere totum ejus fructum.

12 Confirmat secundo Delugo *de pæn. d.* 27. *num.* 81. quia fructus suffragii mihi ab alio applicati, v. g. jejunii fructus, quem mihi applicat meus amicus pro me jejunans, imo & fructus Sacrificii Missæ, quem mihi (& hic est quidem ex opere operato) applicat aliquis Sacerdos pro me Missam celebrans, mihi applicetur, tametsi nihil ego sciam, vel intendam. Ergo cur non idem dicendum, si mihi Indulgentiæ fructum ipse Pontifex applicet, me nihil sciente, vel intendente? Cur enim Christi satisfactio applicata per Sacrificium Missæ prodest mihi nihil scienti, & prodesse non poterit eadem satisfactio per potestatem Pontificis applicata?

13 Confirmo ego tertio, quia de facto Pontifex aliquando solet concedere, & in hac nostra bulla, ut vidimus *n.* 4. concedit moribundo a sensibus destituto Indulgentiam plenariam, & tamen tunc ille nihil advertit, nihilque potest intendere.

14 Ad rationem Rodriq. & Trull. respondet Delugo *l. c.* Indulgentiam non esse Privilegium, quod debeat executioni mandari per ipsum privilegiatum, sed potius esse solutionem pro illo, quæ potest fieri per alium, nihil sciente debitore, ut si quis amicus pro me nihil sciente tibi solvat centum aureos, quos ego meo creditori debeo, satisfactus erit creditor, nec ego aliquid debebo.

Cujus rei ulterior ratio est, quia ad has, vel similes solutiones semper adest intentio implicita dicta *n.* 10. quæ satis in hujusmodi solutionibus est.

15 Hanc secundam sententiam probabilissimam judico, tamen usus fidelium merito semper curat intendere expresse Indulgentias sibi acquirere; tum quia id tutius absque dubitatione est, tum quia non est certum, licet sit verosimile, ut loquitur Delugo citatus Pontificem ita se habere in omnibus Indulgentiis concedendi, sicut se habet in casibus modo *n.* 3. dictis. Et certe cum requisita, ad Indulgentias acquirendas, sint, ut plurimum, varia, & sub variis conditionibus ponenda, ut hæc apponantur, debent sciri, & consequenter regulariter semper aderit acquirendi intentio.

16 Illud (ne erres) adverte. Nam Indulgentiam lucrari volens qui pro defuncto, vel sua opera applicare pro ejusdem defuncti satisfactione, debet habere necessario intentionem determinatam lucrandi, & satisfaciendi pro eo. Ratio est, quia adest quidem illa intentio implicita lucrandi sibi per suum bonum opus, quantum potest, non autem adest lucrandi pro alio, & ita docet idem Delugo *ib. l. c. nu.* 74. & *disp.* 26. *n.* 28.

CLAUSULA XII.

Item sumentibus bullam conceditur, vota omnia, ultramarino, castitatis, & Religionis exceptis, in aliquod subsidium hujus expeditionis, per eundem Confessorem commutari.

CAPUT XIII.

De Septimo Bullæ Privilegio, hoc est, de commutatione Votorum.

NON loquimur hic, an potestatem habeat Commissarius Cruciatæ commutandi vota fidelium, sed de ea, quam habet Confessarius electus a pœnitente habente bullam. De Commissarii enim potestate non est hic agendi locus.

§. I. *De commutatione Votorum præter excepta.*

1 Differt voti commutatio a dispensatione. Nam commutare est transferre vinculum, & obligationem ex una materia in aliam, ut ex jejunio in flagellationem. Dispensare autem est vinculum voti omnino relaxare; quæ dispensatio aliquando est in totum, aliquando ex parte juxta gravitatem causæ. Quoniam vero per bullam nullum ibi conceditur privilegium, quoad dispensationem, sed solum, quoad commutationem, de hac erit præcipue nostra locutio.

2 Ea autem triplex esse potest: vel enim votum commutatur in minus, ut jejunium in unum Pater, & Ave, vel in majus, ut Pater, & Ave in jejunium; vel in æquale, ut jejunium diei v. g. Veneris in crastinum diei v. g. Sabbati.

Porro in minus nihil potest per bullam, quia illa potius est dispensatio, quam commutatio. In majus non est necessaria bulla, quia quilibet ex se potest sibi commutare in majus, ut late *l. 3. in Dec. c.* 16. §. 5. diximus.

3 Bulla ergo solum proderit, ut tuus confessor per illam electus possit tuum votum in æquale commutare. Sed quia, ut ibid. diximus, est probabilis opinio, posse quemlibet ex se suum votum commutare in æquale, quia Deus æque satisfit per æquivalens, adeo ut per bullam aliquid amplius habeatur, concedimus, satis probabiliter posse per eam commutari votum in aliquod aliquanto minus, non vero minus notabiliter. Hæc ibidem tractata latius habes, & videri possunt apud Castr. *tractat. 3. de Voto p.* 14. Suar. *l. 6. de Voto c.* 12. & 17. Sanch. *lib. 4. summ. c.* 50. aliosque.

4 Scio autem, valde operosum esse, dignoscere hanc æqualitatem vel quasi æqualitatem in his votorum commutationibus: sed ego ibi, quantum potui, regulas, & exempla id cognoscendi diligenter tractavi. Illud nunc scias, a Castrop. *de bulla disp. un. punct. 9. n.* 6. æqualitatem hanc relinqui tandem decernendam a prudenti Confessario, qui eo ipso, quod bona fide procedat, commutatio effectum habebit.

Quis Confessarius?

5 His ita constitutis, inquires primo: Quinam Confessarius requiritur ad hanc commutationem expediendam? Resp. quem tu, habens Bullam, volueris, dummodo sit approbatus ab Ordinario, modo sup. dicto.

6 Primo igitur, non est satis quilibet Sacerdos, quia id tam ample non concedit bulla. Secundo, non est necesse, ut commutatio fiat in ipsa Sacramentali confessione, quia hæc restrictio non habetur in bulla. Tertio, non est necesse, ut qui commutat, sit tuus Confessarius, dummodo confessarius modo dicto sit, quia bulla requirit quidem confessarium, sed non dicit, debere esse tuum.

Causa, ex qua prædicta vota commutari valeant?

7 Inquires secundo: Quænam causa requiritur, ut ejusmodi commutatio valide & licite virtute bullæ peragatur?

Resp. Profecto ad dispensationem voti major requiritur causa quam ad commutationem. Quoniam vero nostrum est, loqui solum de commutatione, dico universaliter requiri causam leviorem ad illam, quam ad dispensationem, & Lessius *de voto dub.* 11. *n.* 96. quidem affirmat, in commutatione voti a quocumque facienda, sufficere propensionem solam voventis: placet enim id Deo, ut sic magis hilariter vota Fideles observent. Atque id, ut dixi, universaliter loquendo. At in nostra commutatione facienda ex vi bullæ aliam habemus causam, quam requirit Pontifex in ipso bullæ tenore: Nam præter eleemosynam illam, quæ pro bulla porrigitur, requirit aliud, nimirum quod, qui velit vi bullæ sibi votum commutari, det aliquod subsidium pro belli expeditione contra infideles.

8 Sed ecce difficultas admodum agitata inter bullæ explanatores. Ecquodnam est hoc subsidium, temporale ne, idest aliqua alia eleemosyna, an spirituale, idest aliqua v. g. oratio?

Alphonsus Deza, aliique, quos citat, sed non sequitur Castropal. *de bull. disp. unic. punct. 9. n.* 7. probabile docent, sufficere spirituale, maxime si vovens sit pauper, quia bulla dicit *subsidium*. At spirituale subsidium, subsidium est.

9 Suarez, [illegible], Henriq. aliique apud eundem Castr. *l. c. n.* 9. asserunt fieri posse in subsidium partim temporale, partim spirituale, ne scilicet multum detrahatur de subsidio temporali, si solum spirituale satis est.

10 Castr. vero *l. c.* alios adducens, docet esse omnino temporale; nam ex modo loquendi, & fine bullæ, quæ concessa fuit ad congregandam pecuniam contra infideles, aliud subsidium non intelligitur, nisi temporale.

11 Ego omnino Castr. sequor, in qua sententia me firmavit Galleg. *claus. 9. d.* 110. Is enim postquam (probans Castropalai sententiam) retulisset Petrum Ledesmam, Sotum, Aloysium Lopez, aliosque, citat Machardum longam tractationem hac de re ita concludentem. *Verum hac ætate cessat omnis de hac dubitatione controversia: siquidem Commissarius Generalis Cruciatæ, cui de jure competit declarare dubia, quæ se offerunt circa bullam cruciatæ, expresse declaravit (commutationem votorum omnino faciendam vi bullæ in subsidium temporale, idque præcipit omnibus confessariis sub pœna excommunicationis, quam declarationem publicavit anno* 1652. Lege Gallegum, qui ponit formalia verba prædictæ declarationis.

12 Praxis autem, cui in hoc Regno Siciliæ consignanda sit hæc pecunia pro commutatione voti, datur in instructione, quam pro p[...]

catoribus bullæ Commissarius Generalis hujus ejusdem regni publicavit hic Panormi, ac typis impressis evulgavit ubi *n.* 4. sic habetur:

Quarto s'avverte, che i penitenti da loro stessi ripongano nella cassa che sarà riposta nella Chiesa, o Chiese a tale effetto, dove sarà scritto (cassa di composizione) tutta quella somma, che i loro confessori avranno ordinato pagare, altrimente facendo, non hanno compinto l'obbligo loro, nè sono commutati i loro voti.

13 Nota autem aliam esse praxim, si quando expediatur compositio ab ipso Commissario in his materiis, quas ipse expedire potest; nam de hac compositione ita habetur in prædicta instructione.

Si da notizia a tutti i penitenti, che quella limosina, che gli sarà tassata dal Commissario Generale della Santa Cruciata per alcuna composizione o dispensa, sono obbligati detta limosina pagare al Tesoriere Generale della Santa Cruciata, o a' suoi Procuratori legitimi in presenza di detto Commissario Generale, o degli altri suoi Delegati, che facessero; se non la detta composizione, o dispensa è nulla.

14 Rogas. Quantam eleemosynam debet taxare confessarius ad commutandum meum votum, quam ego deinde in prædictam causam inferre debeam? Respondeo tantam esse taxandam, quantam juxta qualitatem personæ, ejusque facultates, ac juxta gravitatem voti, omnibus circumstantiis consideratis, judicabit confessarius, id quod certe nonnisi ex ejus prudentia, ac judicio, hic, & nunc decerni potest.

Vota, ad quæ se extendit commutatio per bullam.

15 Quæ vota commutari queunt per bullam? Respondeo. Omnia præter votum castitatis, Religionis, & peregrinationis Hierosolymitanæ. Hæc autem quando in aliquo deficiunt, an possint etiam commutari, dicam mox §. 2. Omnia, inquam, sive sint personalia, sive realia, sive mista, ut item, sive fuerint emissa ante, sive post promulgationem bullæ.

16 Huc etiam reducunt aliqui votum, quod tu recordaris emisisse, sed oblitus es ejus materiam, posse enim commutari, docet Sanch. *l.* 4. *summ. c.* 54. *n.* 34. quia adhuc est votum. Id tamen negat Suarius, siquidem commutatio, ait, quæ debet esse prudens, non potest ferri in incognitum.

17 Sed profecto, quandoquidem est probabilis opinio, si voti es oblitus, ad illud non obligari, quia nescis, quid operis facturus sis, tanquam ex voto, parum utilis est hæc quæstio, quoad praxim.

Porro hic proprio in loco sunt quinque exagitandæ difficultates.

PRIMA, ET SECUNDA DIFFICULTAS.

De voto non petendi commutationem.

18 PRima, an confessarius electus possit commutare votum, quod quis emisit de non petenda commutatione sui voti, verb. grat. jejunii?

Respondeo valide posse (nam num licite id petat vovens dicam) mox. Ratio est, quia hæc voventis voluntas non tollit a confessario electo potestatem commutandi; hoc enim votum non est ex exceptis, quare poterit Confessarius commutare prius hoc votum non petendi commutationem, & deinde commutare poterit ipsum votum. Idem dic, si voveris, non petere commutationem, nisi a Pontifice immediate: nam propter eandem rationem adhuc per duplicem dictam commutationem poterit Confessarius electus tibi consulere.

19 Verum insurgit secunda difficultas, an scilicet peccet, qui petit commutationem voti, si voverat, se illam non petiturum?

Resp. Gallegus *claus.* 9. *d.* 144. putat hunc petendo commutationem valide quidem commutationem recipere, sed peccare, quia facit contra votum illam petendo, quam non petere promisit Deo.

20 Verum, ut huic difficultati plene satisfaciam, recolenda sunt prius ea, quæ *lib.* 3. *in Dec. cap.* 15. §. 4. *num.* 8. dixi, ubi sic habeo. Votum non petendi sine causa dispensationem, vel commutationem voti facti, vel faciendi validum pronuncio, quia ad prudentiam pertinet, nolle sine causa a voti obligatione eximi. At votum non petendi dispensationem, vel commutationem absolute, nequaquam valere puto cum Sanch. *lib.* 4. *in Dec. cap.* 8. *num.* 22. quia impedit majus bonum præsens, nempe libertatem petendi dispensationem, quæ aliquando necessaria, vel saltem valde utilis erit voventi. Hactenus ibid.

21 Ex quibus concludendum est, in casu, quo validum fuit votum, te sane peccaturum graviter, vel leviter (juxta gravitatem, vel levitatem voti,) si contra illud agas, & commutationem petas sine causa, quia contra votum agis. At in casu posteriore, quando votum non fuit validum, non peccabis, idque ex prædicto capite, quia nimirum contra nullum votum facis, imo tunc commutatione voti non indiges; si quidem votum non habet, qui invalide vovit.

TERTIA DIFFICULTAS.

De commutatione pœna voti.

22 TErtio. An possit commutari pœna, quam sibi quis incurrendam imposuit, si votum frangeret. Emisit v. gr. quis votum non ludendi, quod si luderet, sibi in pœnam non servati voti imposuit, ut obligaretur aliquid pium facere, puta eleemosynam pauperi, vel Ecclesiæ tribuere, jejunium unius diei servare, &c. difficultas, inquam, est, an hæc eleemosyna, vel jejunium possit per bullam commutari?

23 Resp. posse. Quia hæc pœna est debita propter relationem quasi essentialem, quam debet ad votum. Concessa ergo facultate per bullam circa votum, concessa intelligitur circa hanc pœnam. Ita Sanch. *de matr. l.* 8. *d.* 15. *& in sum. l.* 4. *c.* 52. aliique contra Sayr. *in clavi reg. c.* 12. *n.* 10. confirmat Trull. *l.* 1. *in bull.* §. 7. *c.* 3. *d.* 7. *n.* 4. quia votum absolutum, & directum quodammodo videtur magis obligare ad materiam, in quam directe cadit, v.g. ad omissionem ludi, quam ad pœnam, in quam videtur votum cadere indirecte. Si ergo potest bulla in prius quod est majus, multo magis in posterius, quod est minus.

24 Hinc ergo fit, ut sicuti per bullam potest commutari in opus pium æquale, vel quasi, juxta superius dicta, votum, quod quis absolute emittat de eleemosyna alicui pauperi, vel Ecclesiæ danda, saltem quando Ecclesia, vel pauper non acceptavit (quod omnes concedunt) quia non est ex exceptis; ita potest votum alterius materiæ, v. g. Votum jejunii, quod quis emisit sub dicta pœna dandi eleemosynam, atque hoc non solum ante quam votum fregit, sed item post voti fractionem, seu etiam post multas fractiones, & consequenter postquam contraxit debitum solvendi illam eleemosynam, quamvis magnam.

25 Adverte hic tria. Primo si petis, & obtines commutationem voti pœnalis, non propterea statim intelligeris obtinere commutationem pœnæ jam contractæ, si forte dictum votum fregisti; sed debes petere, & obtinere expresse commutationem dictæ pœnæ.

Ratio est, quia non eo ipso, quod habes commutationem unius, habes, & alterius, confessarius enim dum commutat, solum ad illud dirigit commutationem, quod tu explicuisti. Ita Suar. Sanch. Rodriq. Lud. a Cruce cum Trull. *l. c. d.* 8. *n.* 7.

26 Adverte Secundo. Si forte qui emisit ejusmodi votum pœnale non ludendi v.g. sub pœna, si luderet; dandi v. gr. decem pauperibus, si forte (inquam) lusit cum inculpabili ignorantia, vel inadvertentia voti, vel, quamvis fuerit memor voti, immemor tamen inculpate fuerit pœnæ, non indigere commutationem pro hac pœna, quia pro illo casu non tenetur ad pœnam, excusante nimirum inculpata oblivione, quæ æquiparatur ignorantiæ.

27 Adverte Tertio. Commutationem, licet convenientissimum sit: non tamen est necesse, ut fiat in favorem ejus Sancti, vel Ecclesiæ, vel pauperis, cui factum est votum. Item non opus est, ut votum personale in actionem personalem, vel votum reale in realem commutetur: possunt hæc enim aliunde per prudens Confessarii judicium compensari, ut satis dictum a nobis est, *lib.* 4. *in Decal. cap.* 16. §. 6.

28 Quæres cur *n.* 24. dictum modo est saltem quando Ecclesia, vel pauper non acceptavit? Respondeo, quia votum reale de danda v. gr. eleemosyna Ecclesiæ huic particulari, vel huic particulari pauperi non ita certum est, an possit per bullam commutari, quando fuit acceptatum a rectore Ecclesiæ, vel ab illo paupere. Non est ita (inquam) certum, sicuti certum est commutari posse, quando non est acceptatum, adeo addidi (illud saltem, quando, &c.) Et nihilominus, quamvis communis doctrina dicat, tunc non posse, quia per acceptationem jam jus illi acquisiverunt, ut sustinet Sayr. *in clav. reg. l.* 6. *c.* 15. *n.* 13. Sanch. *l.* 4. *sum. c.* 52. *n.* 70. aliique; tamen adhuc commutari posse, non improbabile judicat Trull. *l.* 1. *d.* 8. *n.* 2. quia votum factum Deo, non acceptat legitime homo, sed Deus, cujus voluntatem Pontifex, qui dat bullam, interpretatur.

Vide, quæ ad hanc sententiam confirmandam ex Fagund. ego *lib.* 3. *in Dec. c.* 17. §. 2. *n.* 15. dixi, cui nunc adde Joan. Delugo *d.* 20. *de Just. num.* 93.

QUARTA DIFFICULTAS.

De commutatione voti jurati.

1 QUarto, an votum juratum per bullam commutari possit? Respondeo, posse, non solum si juramentum accedat ad votum jam factum, ut si quis dicat: *Juro, me servaturum jejunium, quod heri vovi*, vel si accedat, cum fit, ut si dicat: *Voveo, & juro jejunium*. Verum etiamsi solum adsit juramentum, *ut juro me jejunaturum*. Ratio est, quia nunc (ut supponimus) totum hoc juramentum nihil aliud confirmat, nisi promissionem factam Deo. Quod si juramentum esset homini præstitum, tunc sane non posse per bullam commutari, certum est, quia bulla non respicit, nisi quod promissum est Deo, cujus voluntatis, ut diximus, interpres est Pontifex. Quare, cum in casibus propositis illæ non sint modo nisi promissiones Deo factæ, erunt vota, quæ possunt per bullam commutari. Ita Suar. *tr. de Rel. l.* 6. *c.* 24. Pont. *de matr. l.* 6. *c.* 11. *n.* 4. *&* 5. Castr. *tom.* 3. *tr.* 1. *d.* 2. *p.* 1. *num.* 3. Merolla *t.* 2. *d.* 4. *c.* 6. *n.* 114. aliique.

QUINTA DIFFICULTAS.

De duratione potestatis commutandi vota.

1 QUinto. Quandiu durat potestas commutandi vota per bullam? Respondeo. Certum est, durare per annum bullæ, quod si pœnitens nullum suum votum a Confessario commutandum petiit; certum item est, non posse commutari post annum, quia potestas nunc jam spiravit. Sed propria difficultas illa hæc est, an si pœnitens accedat ad te confessarium ultimo v. gr. die durationis bullæ, petatque commutationem voti, tu vero sive quia es negotio alicui intentus, sive quia vis libros, vel te doctiorem consulere, &c. an (inquam) possis breviter sic pronunciare: *Ego tibi commuto ex nunc votum tuum istud in aliud opus, quod post aliquot dies ego, vel quidam doctus designabit?*

Respond. Posse; Quia hoc modo dicere possumus, commutationem factam esse tempore durationis bullæ, & solum designationem subrogationis fieri postea. Id quod non est uti jurisdictione post tempus spiratum delegationis, sed est exequi, quod tempore habili commutatum est. Ita Sanch. *in sum. lib.* 4. *cap.* 54. *num.* 5. Suar. *loc. cit. cap.* 21. aliique, quibus adde Leand. *tom.* 1. *tract.* 5. *d.* 14. *qu.* 138. & ita contra Andream Mendo tenet Bard. *de bull. p.* 2. *tract.* 7. *cap.* 1. *a num.* 43.

Dices, potestne aliquis dicere, per solam petitionem commutationis voti fieri causam cœptam, & rem non esse integram (ut in simili supra diximus de confessione incepta) unde posse commutationem finiri post elapsum delegationis tempus? Respondeo Mendo *de bull. d.* 26. *n.* 165. affirmat sufficere solam ejusmodi petitionem, ut possit dici causa cœpta. Sed certe eam sufficere, mihi difficile est, ut difficile fuit supra *cap.* 4. §. 4. *n.* 6. meram petitionem confessionis illam facere causam cœptam.

§. II. Explicantur vota excepta in bulla.

1 DEcernamus nunc, quænam vota nequeant per bullam commutari? Dico commutari non posse vota absoluta castitatis, Religionis, peregrinationis Ultramarinæ (qua voce, quasi per Antonomasiam intelligitur Peregrinatio Hierosolymitana) emissa devotionis causa. Idem dic de juramentis, quibus prædicta observanda jurantur, quando nimirum per ea juramenta confirmantur promissiones Deo factæ; sunt enimetiam hæc reservata, quia tunc non sunt, nisi vota, ut supra dictum est; Promissiones, dico: nam si quis per juramentum confirmet duntaxat, sic assertive: *Juro me habere, vel habuisse voluntatem, seu propositum conservandæ v.g. castitatis*, cum sic non promittat, sed enunciet, juramentum est assertorium de præsenti, vel præterito, non vero promissorium atque adeo votum non est.

2 Dictum est autem (vota absoluta) ut enim vota hæc tria excipiantur, ea intelligi debent, quæ sunt absolute & perfecte talia, nulla ex parte deficientia. Id pe maxime notandum est; nam ex hoc multa, quæ vota excepta esse prima facie apparent, excepta tamen nequaquam esse inveniuntur, ut jam de corollariis, quæ colligam, palam fiet.

Votum castitatis diminutum.

3 Hinc enim primo, votum non fornicandi, votum non se polluendi, votum non nubendi, votum castitatis conjugalis, votum virginitatis præcise, idest consistentis in abstinentia primi actus luxuriæ quatenus scilicet virginitas involvit corporis integritatem, votum integræ castitatis, sed ad tempus, ad quod rationabiliter præsumatur ætas hominis perventura, vota inquam hæc, quia sunt castitatis diminutæ non numerantur inter excepta, quare sunt per bullam commutabilia.

4 Præterea votum castitatis vere conditionale hoc v. g. modo emissum, *Voveo castitatem si convaluero, hoc est, si a Deo sanitatem impetrabo*, satis probabiliter, etiam sanitate obtenta, non est ex exceptis, quia deficit a puro voto castitatis, quod illud in rigore est tale, & absolute, quod propter Dei cultum simpliciter fit; at hoc respicit motivum utilitatis propriæ. Cur autem dictum sit, *vere conditionale*, mox intelliges *n.* 11.

5 Idem satis etiam probabiliter dic de voto pœnali in hunc modum facto, *Voveo v. g. non ludere, quod si ludam, in pœnam voveo castitatem*, vel in hunc alium modum, non vovendo omissionem ludi, sed castitatem in casu ludi, sic, *nolo ludere, quod si ludam, voveo castitatem*. Idem dic (*inquam*) quia hæc non sunt pura vota castitatis, sed relata ad tuum ludum. Faciunt ad hoc ea, quæ dixi supra §. 1. *n.* 22.

Denique votum castitatis per partes emissum, cui tamen integro noluit vovens, se subjicere, huc reducitur, nec enim est ex exceptis. Vovet quis v. g. hodie nolle assentiri pravis internis cogitationibus; cras vovet, se non fornicaturum, perendie se nolle actum impudicum externe peccaminosum habere, dico hæc singula non esse reservata, quia sunt vota diminutæ castitatis; atque adeo esse per bullam commutabilia, nisi tamen vovens, voluerit in ultimo voto simul omnia colligere, illisque esse subjectum, nam tunc votum erit perfectæ, & integræ castitatis.

Votum Religionis diminutum.

6 Hinc Secundo. Votum de assumendo Ordinem Sacrum, votum de serviendo toto vitæ tempore Hospitali, vel Monasterio, seu Religioni, nisi sic intelligas, rite in illa profiteri, votum de ingrediendo in Religionem, si intelligas solum ingressum, non vero perseverantiam, seu professionem in ea (hoc vide distinctius apud Doctores citatos a Dian. *p.* 1. *tr. de Bull. Cruc. ref.* 79.) hæc inquam quia non sunt vota perfecta de Religione, non sunt reservata, sed per bullam commutari fas est.

7 Idem pronuncia, si votum Religionis sit vere conditionale, vel pœnale, propter rationes modo *n.* 4. dictas.

Votum peregrinationis Hierosolymitanæ diminuta.

8 Hinc tertio, vota de invisenda Sanctissima Virgine Lauretana, vel S. Jacobo in Compostella, vel votum peregrinationis ad Limina Apostolorum, vel etiam Peregrinationis Hierosolymitanæ non ob visitanda loca Sancta, sed ob alium, tametsi honestum, & pium finem, v. g. ad sua peccata ibi cum confessario illic forte degente confitenda, vel ad suum parentem ibi ægrotantem adjuvandum; Hæc inquam, vota cum non sint ad loca Hierosolymitana Sancta, non sunt reservata, unde sunt per bullam commutabilia.

9 Idem dic, si votum ejusdem Hierosolymitanæ peregrinationis sit vere conditionale, vel pœnale propter rationes adductas *n.* 4.

Duæ notationes facientes ad prædicta.

10 Duo tandem diligenter notari velim. Primo, qualitates quasdam annexas his reservatis votis posse per bullam commutari. Vovisti v. g. peregrinationem Hierosolymitanam pedestrem, vel mendicando in itinere, vel sine magno comitatu; potest confessarius per bullam electus has circumstantias tibi commutare, modo interim persistet ipsa peregrinationis substantia, quia hæc est reservata, nequaquam illæ.

11 Nota Secundo. Cur quando dicimus votum conditionale commutari per bullam posse, addimus illud (*vere conditionale*) Ratio enim est, quia non raro, quamvis in modo loquendi adsit in tuo voto illud, *si*, tamen non semper significat conditionem, sed tempus, atque æquivalet particulæ, *quando*, voves, v. g. si convalueris, si Pater tuus incolumis domum redierit, si tua soror honeste nupserit, voves, inquam ire Hierosolymam, vel Religioni te addijcere, vel castitatem perpetuam sartam tectam custodire. Ajo, si sensus sit vere conditionatus in hunc modum: *Voveo, si hæc prædicta mihi concesserit Deus, Religionem, peregrinationem, castitatem*, erunt ejusmodi vota commutabilia: at si sensus sit hic alius: *Voveo, quando ego convaluero, quando meus pater redierit, quando mea soror honeste nupserit, &c.* sane non erunt vota condionata, sed absoluta pro præfixo tempore, quare nequaquam commutationis favore gaudebunt.

§. III. *Vota, de quibus est aliqua major controversia, an per bullam commutari queant? Vota conjugum.*

1 PRima controversia est de voto perfectæ castitatis emisso a conjuge, an sit reservatum, ac proinde neutiquam commutabile per bullam?

Resp. Certum est, si votum hoc sit a conjuge emissum ante initum Matrimonium, esse reservatum, etiam post Matrimonium initum, siquidem ex Matrimonio naturam non mutat; & ipse quidem peccavit Matrimonium contrahendo, licet propter jus bona fide ab alio conjuge acquisitum, possit debitum reddere; at petere quidem non potest, & quamvis juxta probabiliorem sententiam possit Episcopus, & forte Mendicantes per sua privilegia dispensare hunc, ad petendum debitum, dumtaxat dum conjux vivit, tamen nec ad hoc, nec ad totum votum commutandum bulla quidquam potest, quia id esset bullæ potestatem extendere ad vota per Pontificem excepta.

2 At si sit sermo de voto castitatis, quod forte conjux emittat, dum est in Matrimonio, quinque modis emitti ab ipso posset. Primo ab altero absque licentia alterius conjugis. Secundo, ab altero cum licentia alterius. Tertio, ab utroque sine mutua licentia. Quarto ab utroque cum mutua licentia, non per modum contractus, quo quisque cesserit juri suo petendi. Et in his quatuor potest bulla, quia sive cum licentia, sive absque ea, cum alter, qui dedit licentiam, non se privaverit jure suo, ut in his quatuor modis supponimus, remanet, votum non esse perfectæ, & absolutæ castitatis. Verum quinto modo, si votum castitatis emittatur ab utroque, sed mutua licentia, & per modum contractus, quo quisque juri suo cedit, cum jam sit votum perfectæ castitatis, reservatum erit, & non commutabile.

Notat tamen Sanch. *l.* 9. *de matr. d.* 37. *n.* 13. si dicti conjuges remittant sibi, & accepient mutuam cessionem juris petendi, & reddendi debitum, posse per bullam tunc ejusmodi votum commutari, siquidem quod remanet votum integrum castitatis non est. Sed adverte, sic remittendo, peccare graviter conjuges; quia, ut supponimus, contra votum operantur.

Votum strictioris Religionis, & quoad tempus.

3 Secunda controversia, an per bullam commutari queat votum religionis strictioris in laxiorem, ut item, quoad tempus præfixum a vovente, hoc est quoad dilationem ingressus?

Resp. utrumque posse per se, quia ut supra vidimus, circumstantiæ extrinsecæ non sunt reservatæ.

4 Dixi (per se) nam si in laxiore non vigeat observantia regularis & dilatio temporis sit tanta, ut vovens periculo exponatur votum non implendi, tunc in neutro casu poterit aliquid bulla, ut nec Episcopus, quia esset commutare substantiam voti, & ita tenent Sanch. *l.* 1. *d.* 9. *num.* 19. & *l.* 4. *summ. c.* 40. *num.* 76. & Castr. *tom.* 3. *tr.* 11. *d.* 4. *p.* 11.

Votum Religionis Militaris.

5 Tertia controversia. An votum Religionis Ordinum Militarium possit commutari per bullam? Respondeo votum Religionis Militaris Sancti Joannis Hierosolymitani (cujus Religiosi Melitenses vulgo appellantur) non posse, quia hæc est in omnium sententia vera religio. Aliarum vero, puta S. Jacobi, Alcantaræ, Calatravæ, &c. posse probabiliter; quia in multorum sententia probabili hæ non sunt, saltem hodie, veræ religiones, quamvis in aliorum probabili, & fortasse probabiliore sententia, etiam hodie sint. Lege Sperellum *p.* 1. *dec.* 1. aliosque ab eodem citatos.

Excipe regulares ex his Ordinibus. Nec mirum, quia hi sunt veri Religiosi, &c. ut Andreas Mendo *in app. ad bul. dil. c.* 31. *n.* 118. recte notat cum aliis.

Votum sub disjunctione.

6 Quarta controversia est hujusmodi. Quamvis conveniant Primo Doctores, si tu voveas sub disjunctione duo vota reservata, v. g. voveas vel castitatem, vel religionem, conveniant, inquam, tunc neutrum posse per bullam commutari, quia utrumque est reservatum, & quamvis Secundo, conveniant, si voveas sub disjunctione duo vota, quorum alterum sit reservatum, alterum non: ut si voveas, vel jejunare per aliquot annos, vel castitatem, conveniant, inquam, utrumque posse commutari per bullam, quia tunc propter illam libertatem, quam habes eligendi jejunium, non est castitas perfecte, & absolute promissa; controversia tamen est inter illos, an facta a te electione reservati, quando scilicet, tu omissis jejuniis, elegisti partem illam voti, quæ erat castitatis (sine novo voto ipsius, ut semper supponimus) an inquam, possit per bullam prædictæ castitatis votum commutari?

7 Resp. Esse reservatum, atque adeo commutari per bullam non posse, docet Sanch. *l.* 8. *de matr. d.* 9. *n.* 12. & *in sum. l.* 4. *c.* 40. *n.* 43. Ratio est, quia, inquit, facta electione illius, jam Deus, qui electionem vidit, illam acceptavit, ergo jam remanet esse a Deo acceptatum votum integræ castitatis.

Non esse reservatum, sustinet, si attente legas, Suar. *l.* 6. *de voto c.* 24. *n.* 3. & Castr. *t.* 3. *d.* 2. *p.* 11. *n.* 6. Ratio est, inquiunt, quia illa electio non est votum, sed mera voluntas, & propositum illam partem servandi; ergo votum remanet, ut erat prius, puta cum imperfectione, quam habebat, ergo non perfecte tale. Hæc sententia est mihi probabilior.

Ex qua fit, ut si pars altera non reservata fuerit reddita impossibilis, evadat v. gr. prædictus vovens impotens ad jejunandum, non propterea voti illa pars altera, quæ est castitatis, evadit reservata, quia illa impotentia non mutat votum, seu voti imperfectionem, sub qua erat antea, & ita tenent Suar. *l. c.* Sanch. aliique apud Dian. *part.* 1. *tr. de bull. res.* 74.

Votum reservatum, sed dispensatum.

8 Quinta controversia. Vovi castitatem absolute, sed quia obtinui rite dispensationem a Pontifice, is mihi imposuit, ut loco voti, jejunarem semel in Hebdomada, vel quid simile, quæro, an hoc jejunium possit per bullam mihi commutari?

Respondeo. Non posse, quia est reservatum, putant multi Canonistæ apud Sanch. *l.* 8. *de matr. disp.* 9. *n.* 10. ex ea ratione, quod subrogatus sortitur naturam ejus, cui subrogatur. Posse, quia non est reservatum, putat Sanch. Suar. Less. Trull. aliique apud Bardi, *p.* 2. *tr.* 7. *c.* 2. *n.* 79. quia materia reservata jam fuit a Pontifice in materiam non reservatam translata. Ad rationem Canonistarum dic, subrogatum naturam ejus, cui subrogatur sortiri in intrinsecis, & in honestate operis, atque, ut res sit proportionata, & æqualis, vel quasi, non vero in extrinsecis, ex quibus est reservatio, quæ valde per accidens conjungitur cum illa materia. Hæc posterior sententia est probabilior.

9 Quid si in hoc casu ego per multum tempus omisi jejunium (sane cum peccato) reviviscitne in me votum castitatis? Nam si non reviviscit, proderit bulla, ut per illam dictum jejunium in aliud opus mihi commutari queat.

10 Resp. Redire sentit Rodriq. *in add. ad bull.* §. 9. *n.* 118. siquidem votum, ait, fuit commutatum sub conditione præstandi jejunia, conditione ergo hac nequaquam posita, votum castitatis commutatum non intelligitur.

Non

Non redire; docet Sanch. *l. 8. de matr. d. 9. n. 21.* aliique (cum quibus sentio) quia falsum est, votum fuisse a Pontifice commutatum sub ea conditione: hujus enim conditionis nulla fit mentio in dispensationis, seu commutationis rescripto: quare votum illud fuit extinctum, ejusque obligatio translata fuit in aliam materiam non reservatam.

11 Urges: si fuit extinctum, cur vovens potest, relicta dispensatione, vel commutatione, reverti ad prius votum?

Resp. Hanc difficultatem dissolvi *l. 8. in Dec. l. 3. c. 16. §. 7. num. 4.* ac dixi, reversionem hanc solum concedi ex benignitate Dei. Locum relege.

Commutatio voti reservati in aliud reservatum, vel in opus præstantius.

12 Sexta controversia. Vovi peregrinationem Hierosolymitanam v. g. Potestne Confessarius a me per bullam electus ejusmodi votum reservatum, vel in opus aliquod melius, & præstantius v. gr. in votum castitatis, vel in subsidium belli contra infideles, mittendo centum v. g. homines propriis expensis, & viginti millia aureorum, atque loco laboris proprii tolerandi ex peregrinationis molestia, jejunare quotidie per annum: quæ duo, nimirum castitas, vel ejusmodi subsidium ita vestitum, sunt opera sine dubio præstantiora, quam ipsa mera peregrinatio?

Resp. Posse, putat Aragonius, *2. 2. q. 88. art. 12.* quia non debet impediri melius bonum, quod magis libenter acceptari a Deo præsumendum est. Non posse docent Sanch. *in Dec. l. 4. c. 52. n. 4.* & Suar. *l. 6. de vot. c. 21. n. 21.* quia nulla potestas data est circa vota reservata a Pontifice per bullam, neque in aliam materiam reservatam quamvis utiliorem, & præstantiorem: totam enim potestatem, seu jurisdictionem commutandi prædicta tria vota reservavit sibi Pontifex. Neque sic impeditur per se majus bonum, sed solum non datur jurisdictio ad ea vota commutanda.

Ego *l. 3. Dec. c. 16. §. 5. n. 4.* sustinui (id enim hac occasione scire operæ pretium erit) propria auctoritate non posse quempiam commutare suum votum reservatum in opus melius. Sed post ea scripta incidi in quæstiones Morales Vincentii Tancredi, *p. 5. tr. 3. de voto d. 6. quæst. 2. fol. 492.* qui universaliter docet esse probabile, votum reservatum posse propria auctoritate commutari in melius, etiam non reservatum, quia melius semper acceptatur a Deo.

Neque valet, ait, paritas: Non potest per bullam, vel per privilegium mendicantium: ergo nec poterit auctoritate propria. Non valet inquit, quia potestas commutandi per bullam, & per privilegia fundatur in jurisdictione concessa a Pontifice, quæ circa reservata nondum est concessa: at potestas commutandi in melius auctoritate propria fundatur in acceptatione Dei, qui semper præsumitur melioris operis esse contentus. Hanc Tancredi sententiam probabilem esse inficiari non possum.

Vota subditorum.

13 Septima controversia. Scimus vota personarum sub alterius potestate existentium posse irritari ab eo, in quo potestas ejusmodi residet v. g. vota filii a patre, uxoris a marito, servi a domino, &c. eo modo, & cum illis limitationibus, quas diximus, *l. 3. in Dec. c. 16. §. 3.* cum de voti relaxatione tractavimus. Jam quærimus, si filius v. g. impubes vovit castitatem absolutam, potestne ejus commutationem obtinere a suo confessario per bullam?

Ratio dubitandi est, quia hoc votum, quamvis reservatum potest irritari a Patre, ut ibidem dictum est, ergo videtur deficere a perfectione voti reservati, & consequenter videtur commutabile, tum per bullam, tum ab Episcopo.

Resp. Ita putat propter dictam rationem Guttierez, *in q. can. l. 2. c. 22. n. 49.* Sed profecto perperam; nam nec per bullam, nec ab Episcopo commutari potest. Siquidem vota illa ideo irritantur a Patre &c. quia Pater habet dominativam potestatem in filium: quam potestatem dominativam non aufert, nec limitat Pontifex, quando sibi vota illa excepta reservat. At a confessario, vel aliis Prælatis, idem Pontifex aufert, vel limitat jurisdictionem, per quam debeant illa vota commutari, vel dispensari, qua quidem limitatione supposita, nihil prædicti poterunt omnino. Ita Suar. *l. 6. de voto c. 26. n. 4.* Castr. *t. 3. tr. 5. disp. 2. punct. 12. n. 81.* aliique.

Vota reservata, quorum dispensatio est necessaria.

14 Octava controversia. In aliquibus casibus urgentis necessitatis potest Episcopus dispensare in his reservatis votis, quando scilicet imminet grave aliquod damnum, ni dispenset; & ad Pontificem aditus non est; ut si quis ligatus voto religionis, tamen, nisi puellam, quam defloravit, sine mora ducat in uxorem, timeantur gravia scandala, & rixæ: nam tunc poterit Episcopus dispensare. Jam quæro, an tunc possit hoc votum commutari per bullam? Ratio id affirmandi est, quia per bullam commutari possunt omnia vota, quæ dispensare potest Episcopus: cum igitur possit hoc Episcopus dispensare, poterit & confessarius per bullam electus commutare.

Resp. Ita propter dictam rationem putant aliqui apud Dian. *p. 6. tr. 6. ref. 50.* Sed negandum omnino est cum Sanch. *l. 8. de matr. d. 15. n. 10.* Pontio *l. 9. de matr. c. 10. n. 11.* aliisque. Ratio est, quia non est verum confessario electo per bullam concedi, posse commutare vota omnia, quæ potest Episcopus. Episcopus enim habet potestatem ordinariam; at confessarius solum delegatam; unde non mirum, si confessarius non possit, quia nullo modo in sua delegatione per bullam conceduntur vota reservata, conceduntur autem Episcopo in illa necessitate, propter quamdam Pontificis tacitam licentiam.

CLAUSULA XIII.

Item prædicto Commissario datur facultas, ut suspendere possit, dicto anno durante, omnes similes, aut dissimiles indulgentias, & facultates ab eisdem, & a Sede Apostolica, vel ejus auctoritate concessas quibusvis Ecclesiis, Monasteriis, Hospitalibus, Piis locis, Universitatibus, Confraternitatibus, & singularibus personis, in Regnis, insulis, terris, locis, & dominiis præfatis, &c.

Et Paulo post.

Ita ut interim neque publicari, neque prædicari possint, neque publicata cuivis hominum communiter, vel divisim suffragentur; Exceptis tamen concessis Ordinum Mendicantium Superioribus, quoad eorum fratres.

Item dicto Commissario conceditur etiam facultas, ut ipse per se, vel per alium, vel alios (quantum, & quoties sibi videbitur) indulgentias, & alias gratias per eum suspensas in favorem illorum, qui præsentium gratiarum in hanc causam pro Religionis defensione concessarum, participes effecti fuerint, revalidare absque alio præmio possit.

CAPUT XIV.

De suspensione Indulgentiarum, &c.

IN his clausulis conceditur potestas Commissario Cruciatæ suspendendi omnes alias indulgentias, & gratias, quas de facto suspendit, quando bullam promulgat (pro illo scilicet promulgationis anno) quamvis deinde Commissarius in eadem promulgatione concedat Bullam sumentibus revalidationem prædictarum indulgentiarum, & gratiarum. Quare qui bulla caret, non acquirit illas indulgentias, quia pro ipso suspensæ remanent; qui autem bullam accipit, eas acquirit, quia pro bullam accipientibus revalidantur ea, quæ Commissarius paulo ante suspenderat.

Porro plura hic sunt clara, plura sub controversia, de quibus breviter, & sigillatim.

§. I. *Quænam gratiæ per promulgationem bullæ suspendantur, vel non suspendantur quoad Sæculares?*

1 EX contextu tenoris bullæ recte Doctores eas indulgentias, facultates, gratiasque suspendi colligunt, quæ obstant expeditioni hujus Bullæ Cruciatæ, hoc est, quæ illam aliquo tandem modo impediunt, non suspendi vero, quæ nequaquam impediunt.

2 Rursus eas suspendi, quæ a summo Pontifice, vel ejus auctoritate concessæ sunt.

3 Denique eas suspendi, quæ sunt concessæ Ecclesiis, hospitalibus, piis locis, universitatibus, confraternitatibus, singularibus personis in regnis, locisque, in quibus bulla promulgatur.

4 Hinc ergo suspenduntur privilegia prædictis concessa celebrandi ante auroram, vel post meridiem, & similia, quæ concedit bulla, quia illa impedirent bullæ expeditionem; nam fideles contenti illis suis privilegiis, non essent valde faciles ad recipiendam bullam.

5 Contra, non suspenduntur indulgentiæ, privilegia, & facultates in corpore juris contenta, quia Commissarius solum suspendere valet illa, quæ speciali auctoritate Pontificis conceduntur: hæc autem in jure contenta, sunt concessa auctoritate quidem ejusdem Pontificis, sed publica, & veluti communi. Adde per clausulam generalem non suspendi ea, quæ in jure continentur, nisi eorum fiat mentio, ut docet Bart. *in extrav. ad reprimen. V. non obstantib.* communiter receptus, & Castr. *de bull. p. 11. n. 4.* aliique. Hanc sententiam quod per bullam non suspendantur, quæ in jure communi continentur, sequitur Dian. *p. 1. tr. de bull. ref. 87.* & multi apud Gallegum, *c. 12. d. 173.* qui recenset aliquas facultates concessas in dicto communi jure, quamvis sciam, Mendo *d. 29. a n. 10. & in app. d. 6. 1. n. 3.* contrarium sentire, sed contra illum late agit Bard. *de bull. p. 3. tr. 2. c. 2. a n. 7. in 2.*

6 Nec item suspenduntur facultates absolvendi, dispensandi, commutandi, quas habent Episcopi, quia facultates hæ non conceduntur, nec locis, nec singularibus personis, sed dignitati Episcopali.

7 Nec denique suspenduntur indulgentiæ, & gratiæ, quas aliis concedunt dicti Episcopi, quia Commissarius solum suspendere potest, quæ concedit Pontifex,

8 Gratiæ, quæ sunt omnino dissimiles illis, quas concedit bulla; qualis est v. g. facultas testandi, Missas celebrandi cum altari portatili, ingrediendi Monasteria Monialium, non suspenduntur, siquidem hæ non impediunt expeditionem bullæ. Quando ergo in hac decima tertia clausula dicitur, suspendi gratias similes, vel dissimiles, intelligitur de dissimilibus quoad modum: sic enim impediretur bullæ expeditio, qualis esset v. gr. facultas celebrandi duabus horis post meridiem, cum bullæ Commissarius solum personis qualificatis concedat per horam unam. Uti diximus *sup. c. 5. §. 6. n. 2.* Hæc sunt fere certa ex Castr. *de bull. p. 11.* breviter collecta.

9 Jam dubitari potest 2. An suspendantur indulgentiæ, quas possunt fideles acquirere, exhibentes aliquod opus pium, dum habent numismata sacra, imagines, coronas, grana, &c. quibus affixit Summus Pontifex indulgentias.

10 Resp. Suspendi docent Castr. *l. c. n. 7.* Bard. *l. c. n. 6.* quia hæ sunt concessæ sæcularibus personis eas imagines deferentibus: nam bullæ tenor, ait se suspendere indulgentias singularibus personis concessas. Verum non suspendi, unde has acquiri sine bulla, docent Trull. Rodriq. Riccius adducti a Bardi *l. c.* quia non singularibus personis, sed omnibus Christifidelibus, sub illa tamen conditione, si illas imagines habeant, eæ indulgentiæ conceduntur. Hæc posterior sententia est mihi probabilior.

11 Dubitari potest tertio, de Jubilæo, quod toti Reipubl. Christianæ solet concedi a Pontifice.

Resp. Hoc non suspendi, certum sit, atque adeo non esse opus bulla ad illius indulgentias, & privilegia lucranda. Ratio est, quia hoc non conceditur determinatis locis, vel personis, sed omnibus totius orbis fidelibus. Ita Gallegus afferens praxim, qua Commissarius Cruciatæ non impedit Jubilæi publicationem, nec addit, se requirere bullam, ut in aliis indulgentiis requirit.

12 Dubitari potest quarto, de Altaribus privilegiatis.

Resp. Suspendi docet Delug. *de pæn. d. 27. n. 49.* & Bardi *p. 3. tr. 4. c. 4. n. 14.* quia hæc indulgentia est concessa loco peculiari, affertq; alios pro hac sententia, inter quos numerat Dian. *p. 1. tr. de bull. ref. 86.* Sed certe idem *p. 8. tr. 2. ref. 22.* docet, non suspendi, sicuti *ib. ref. 23.* sustinet, altare privilegiatum non suspendi per annum Sanctum.

13 Dico igitur, esse probabile, non suspendi, adeoque pro altari privilegiato non indigere bulla. Ita sustinet, præter dictum Dian. Trull. *de bull. l. 1. §. 9. c. 4. dub. 4.* Quintanad. *in app. tr. 1. dub. 5.* Galleg. *late clausf. 2. dub. 175.* Ratio est, quia est probabile, bullam solum suspendere indulgentias pro vivis, non vero pro defunctis.

Confirmat Gallegus *l. c.* quia bulla dicit, se suspendere indulgentias concessas locis, vel personis singularibus; at indulgentia altaris privilegiatis non conceditur particularibus personis, sed animabus Purgatorii, anima autem in communi, & humano modo loquendi (moraliter, inquit Gallegus, loquor, non metaphysice) non est persona absolute dicta. Bene est; sed illud, moraliter non metaphysice loquor, non est bene. Nam etiam metaphysice loquendo, anima nec est, nec dici potest complete, & absolute persona (quamvis sua partiali subsistentia non careat) sed incomplete solum.

14 Dubitari quinto potest de pauperibus. Resp. de his dixi satis sup. c. 3. §. 7. n. 12.

15 Dubitari sexto potest de privilegiis quibusdam introductis ex legitima consuetudine, an scilicet illa per bullam suspendantur.

Resp. si sint contraria bullæ (de quibus hic sermo esse debet) ita ut ejus expeditionem impediant, suspenduntur ex Bardi p. 3. tr. 1. c. 2. sect. 1. qui in secunda editione mihi videtur aliquantulum obscure loqui; Andreas autem Mendo *ib. in vindicatione n. 37* ab eodem Bardi citatus absolute docet, non suspendi. Idemque tenet Galleg. *clauf... dub.* 175. Ratio hujus sententiæ esse potest, quia introducta per consuetudinem non sunt immediate concessa a Papa. Bulla autem videtur solum suspendere, quæ immediate a Papa conceduntur.

§. II. *Quænam privilegia suspendantur, vel non suspendantur per bullam, quoad Religiosos.*

1 IN prædicta clausula duodecima in fine, & sic a prædicta suspensione excipiuntur facultates Religiosorum mendicantium, & consequenter Religiosorum, etiam non mendicantium, qui cum illis communicant in privilegiis, sic inquam excipiuntur, *exceptis tamen concessis Ordinum Mendicantium Superioribus quoad eorum fratres.*

2 Nomine *Mendicantium* hic intellige Primo quatuor Ordines, puta Carmelitarum, S. Augustini, S. Dominici, seu Prædicatorum, S. Francisci, seu Minorum, qui Mendicantes dicuntur *c. unic. de Relig. Domib. in 6.* Intellige Secundo alios, qui a Summis Pontificibus Mendicantes dicti sunt in particularibus bullis inter quos sunt Minimi, seu Fratres S. Francisci de Paula ex declaratione S. Pii V. & ex eodem est nostra Societas. Intellige Tertio illos omnes Religiosos, qui communicant in privilegiis Mendicantium: hæc enim exceptio, de qua loquimur, privilegium sine dubio est.

3 Nomine *Fratrum* intellige omnes personas Religiosas, sive constitutas in sacris, sive non, sive clericos, sive conversos, seu Laicos, sive moniales, sive novitios, novitiasque; ratio est, quia favor hic ex contextu bullæ conceditur Religiosis; at hi omnes veniunt nomine Religiosorum, & sic, utpote in re favorabili, etiam novitii. Non intelligo autem tertiarios, & tertiarias, qui non sint Religiosi, nec religiosam professionem emittentes. Ita Ludov. a Cruce *de bull. d. 5. c. 9. dub. 4.* Villal. *tr. 27. clauf. 12. & 13.* & alii.

4 Nomine *facultatum*, quæ excipiuntur a prædicta suspensione veniunt non solum quæcumque alia privilegia, verum etiam indulgentiæ, quæ dictis Religiosis quatenus Religiosis talium Ordinum sunt concessæ, hæ enim certe facultates, & gratiæ sunt. Ita Lud. a Cruce *l. c. dub. 1. n. 9.* Trull. *l. 1. §. 6. dub. 3. n. 1.* cum aliis. Adde, excipi omnia, quæ suspendi a Commissario possunt; at possunt etiam indulgentiæ prædictæ.

5 Dices: Verba bullæ excipientis Religiosos diriguntur ad Superiores Ordinum Mendicantium, ergo dicendum est, illas solas facultates, & indulgentias excipi, quæ conceduntur Superioribus, licet pro subditis, non vero quæ ipsis subditis immediate conceduntur.

Resp. Ex intentione Pontificis volentis, esse Religiones exceptas ab hac suspensione, manifeste apparet, excipi etiam, quæ immediate conceduntur Religiosis, ratione tamen ipsius Religionis, non vero quæ ratione ipsius personæ particularis: Ita Quintanadvennas *in append. ad Jubil. & Indulg. regularibus concess.* alios citans. Addit idem auctor, id declarasse, & concessisse Leonem X. Minoribus, atque adeo omnibus communicantibus cum ipsis.

6 Ex his ergo collige. An sæcularis bulla carens possit absolvi ab illis Religiosis, qui habent per sua privilegia facultatem absolvendi &c. Nihil hic dicimus, an sæcularis possit acquirere indulgentias concessas Ecclesiis, seu Monasteriis, ea v. gr. tali die visitando &c. nam de his jam §. *præc. n. 3.* vidimus, illas acquirere sine bulla, sæculares nequaquam posse, loquimur ergo hic solum de prædicta facultatem absolvendi.

Resp. Negant non pauci, ut Trull. *l. c. d. 1. n. 3.* Rodriq. *in expl. Bull. §. 11. n. 4.* Gal. *clauf. 12. dub 174.* non pauci autem concedunt ut Henr. *l. 6. c. 16. n. 4. & l. 7. c. 28. n. 7.* plures citans Lud. a Cruc. *l. c. dub. 1. n. 6.* Sanch. *in sum. l. 6. c. 54. n. 62.* Ego, licet negantes probabiliter loqui fatear, quia Pontifex excipit solum facultates, quoad fratres tamen concedentes loqui item probabiliter puto, quare sine bulla posse, circa sæculares, a religiosis exerceri sua prædicta privilegia, tutum erit, id quod mutans sententiam alibi etiam docuit Rodriquez modo citatus *in addit. ad bull. ibid.*

7 Prædictorum doctorum suas quisque pro se rationes affert, illa mihi sufficiens videtur, quia Pontifex, ut supra vidimus, eas facultates a Commissario suspendi concedit, quæ sunt concessæ personis. At hæ facultates Religiosorum sunt concessæ toti Ordini Religioso. Nemo autem Ordinem v. g. S. Francisci, nominavit Ecclesiam, vel Monasterium, vel locum pium, vel universitatem, vel singularem personam, sed Religionem, sed Ordinem, sed familiam Religiosam, &c. Ad praxim timoratorum Religiosorum, quis suis prædictis privilegiis utuntur sine scrupulo, etiam in Ordine ad sæculares non habentes bullam. Quæ continuata praxis potuit certe legitimam consuetudinem introducere.

8 Posse tempore interdicti sine bulla Regulares suis quibusdam privilegiis uti, quæ pro illo tempore habent, qualis est v. g. Pulsatio Campanarum, in aliquibus festivitatibus tempore interdicti occurrentibus, sequitur ex dictis, & confirmat sane probabiliter Mendo, licet neget Bardi, id quod, quia est raræ praxis, satis sit, hos Auctores indicasse.

CLAUSULA XIV.

Item mandatur a Summo Pontifice, ut Summarium Bullæ (sane in vulgari Sermone impressum, & sigillo Commissarii, vel ejus Delegati munitum) per omnes Christifideles ad prædictam Bullam contribuentes, qui hujusmodi gratiarum participes esse voluerint, recipiatur, & retineatur.

CAPUT XV.

De Receptione, & Retentione Bullæ.

§. I. *Bulla, quæ est recipienda, debet esse scripta, impressa, &c.*

1 QUamvis, ut privilegium habeat vim, non sit semper necessaria scriptura, nisi forte in foro externo: Ita Sanch. *l. 8. de matr. disp. 20. n. 20.* ut appareat, quale nam illud sit; tamen in hisce nostris bullæ privilegiis necessaria est receptio bullæ scriptæ, & impressæ, ac sigillo, nomineque Commissarii, vel ejus Delegati firmatæ. Ratio manifesta, quia sic expresse vult Pontifex, & clare enuntiat Commissarius Cruciatæ, dum Summario vulgari, quod fidelibus in Sicilia distribuitur, sic habet.

Dichiariamo, che quelli che la piglieranno, abbiano da ricevere, e conservarsi questo Sommario, e Bolla, ch'è stampata, sigillata, e firmata di nostro nome, e sigillo, perchè d'altra maniera non guadagnano detta Bolla, nè le grazie di quella.

2 Recte autem dicit (*quelli che la piglieranno*) sensus enim est (*qui volunt recipere*) siquidem, nemo ad eam sumendam obligatur, ut insinuat Sanch. *l. 2. sum. cap. 18. n. 14. fine*, quando docet, ægrotum in periculo mortis constitutum non valentem adire Superiorem pro absolutione reservatorum, non teneri bullam accipere, ut a reservatis absolvatur, sed posse absolvi a simplici Sacerdote, quia non tenemur, inquit, inquirere modo extraordinario, privilegia, sed uti possumus modis ordinarie ab Ecclesia constitutis. Vide alium casum apud Trull. *l. 1. n. 1. dub. 2. n. 2.*

§. II. *An requiratur, ut in Bulla inscribatur nomen ejus, qui illam accipit?*

1 QUærimus, an sit necesse conscribere ejusmodi nomen in ipsa bulla. Id enim, quamvis fieri diligenter soleat, disponatque se debere fieri Commissarius, tamen scire omnino debemus, utrum id solum expediat, an ita sit opus, ut nulla acquirantur privilegia ab habente bullam, si in illa suum recipientis nomen non sit inscriptum.

Resp. Solum expedire, non autem esse obligationem, indicat Bardi *p. 3. tr. 8. c. 2. a num. 3.* & apud ipsum Lodovicus a Cruce, Rodr. Henriq. Villalobos, Trull. quibus adde Castr. *de bull. p. 11. n. 7.* verba Summarii, quod in nostro Regno fidelibus distribuitur, hujusmodi hac de re sunt.

2 *E perchè voi Tizio de Amatis, avete dato due Reali &c. & avete ricevuto questa Bolla essendosi in essa scritto il vostro nome, dichiariamo, che avete conseguito, e vi si concedono le dette Indulgenze, Grazie &c.*

3 Prædicti igitur doctores declarant illud (*essendovi scritto il vostro nome*) non quasi dicat conditionem, sic (*si est rescriptum tuum nomen, conceduntur tibi bulla Privilegia*) sed solum demonstret, id quod de facto est in hunc modum. *Per hanc bullam, in qua nomen tuum scriptum est, tibi conceduntur Privilegia &c.*

Ego cum Gall. *clauf. 14. d. 119.* volo, ut inscribatur nomen saltem, quo securius in re tanti momenti procedatur.

4 Fateor tamen, nomen posse a quocumque inscribi, nec esse necesse, ut id fiat a depositorio bullarum, quia in summario vulgari prædicto, dicitur quidem, ut inscribatur nomen ibi (*essendosi in essa scritto il vostro nome*) sed non præscribitur, a quonam scribi debeat.

5 Fateor item, nomen appellativum sufficere, ut (*Dux talis, Princeps talis, &c.*) modo, sit, singularis, & determinata persona signetur.

§. III. *Sufficitne Receptio sine Acceptatione, vel Acceptatio sine Receptione?*

1 PRofecto non sufficit: unde qui bullam sumit, seu recipit, debet simul illam acceptare: Privilegia enim personalia solum iis favent, qui illa acceptant. Rursus qui illam acceptat; debet apud se illam actu & physice recipere, quia diserte, ut modo vidisti, id mandat Pontifex, Quare nec sufficit receptio sine acceptatione, neque hæc sine illa.

2 Multo minus sufficit habere intentionem accipiendi: cujus rei sequens exemplum habe. Titius non multis ab hinc annis accessit aliquanto tardius ad fores Ecclesiæ, ubi distributor bullarum sedebat, petiitq; ab eo bullam; atq; consuetam eleemosynam elargitus est: idque in libris suarum rationum notavit distributor, scripto item *ib.* Titii nomine. Sed quia bullas omnes, quas domo in Ecclesiam secum attulerat, aliis fidelibus is distribuerat, dixit Titio: *Ito, fruere privilegiis bullæ, nam ego nunc determino pro te unam ex bullis, quas distribuendas domi custodio, & illam tibi applico, tuaque jam amodo est.* Acceptavit Titius, suamque domum reversus, comedit lacticinia die illo, qui dies erat ex diebus Quadragesimæ. Legitime ne gessit distributor, liciteque vetitos cibos ad mensam adhibuit Titius, abstrahendo a bona fide; quæ forte tunc intercessit?

3 Resp. nec legitime, nec licite. Ratio nimis est manifesta, quia nimis clare Commissarius Generalis, cujus est explicare, quæ pertinent ad bullam, vult, ut ad acquirenda bullæ privilegia, ea physice, & materialiter recipiatur, nec sufficiat bullæ possessio veluti civilis, quam quis habeat per alium, seu per bullarum distributorem, hoc enim significant illa duo bullæ verba signate unita, *recipiatur, & retineatur.*)

4 Confirmatur, quia ut habet Seb. Acost. *in expl. bull. q. 52.* Commissarius Generalis *in §. ult.* instructionis editæ pro iis, qui de bullæ privilegiis conciones apud populum habituri sunt, prohibet sub excommunicationis pœna, *ne suscipiens Bullam Cruciatæ illam relinquat apud Thesaurarium, ne scilicet inde subrepant aliquæ fraudes.* Hæc ille. Si ergo non est bulla relinquenda apud distributorem, seu Thesaurarium, postquam illa actu recepta est, eritne relinquenda antea?

5 Recte igitur Henr. *l. 2. c. 20. num. 5.* Sic notat. *Olim, inquit, sufficiebat conscribe in libro Depositarii proprium nomen suscepturi bullam atque ita fruebatur quis privilegiis bullæ, nunc vero, ut privilegiis quis fruatur, satis non est intentio sumendi, & conscriptio, nisi bulla recipiatur.*

6 Porro hic, ubi versamur in receptione, & acceptatione bullæ aliquot se offerunt dubitationes explicandæ.

PRIMA DUBITATIO

De receptione Bullæ pro existente in alio loco.

7 Si existas in eadem civitate, tu, & amicus, qui pro te bullam jam promulgatam accipiat, illamque ad te ferat, vel te de acceptatione moneat, tuque acceptes, sufficere ad acquirendas a te gratias bullæ non est dubium, confirmatque ipsa praxis, qua servis, amicisque utimur ad bullam recipiendam. Sed dubitatio est quando tu, & amicus in diversa commoramini Civitate, vel Regno. Et quidem res everrnire his modis potest.

8 Primo

8 Primo, si existas tu, & amicus in eodem regno, ubi bulla promulgatur, sed in diversa civitate, si v. g. tu Panormi habitans actu accipias bullam pro amico v. g. Titio consistente Messanæ, quæ est Civitas ejusdem Siciliæ regni; atque ille a te admonitus de receptione, acceptet: gauderene poterit bullæ privilegiis?

Resp. gaudere posse. Hæc enim receptio non est actio, ut ita dicam, personalis, quæ scilicet debeat ab eadem persona fieri quæ privilegium recipit: satis est enim fieri per suum amicum tanquam per suum instrumentum, seu Procuratorem. Patet id in impetrationibus dispensationum, & similium, quæ mihi prosunt, si fiant a meo Procuratore: dummodo cætera serventur, quæ requiruntur. Requiruntur in casu nostro, ut tu porrigas eleemosynam loco amici, ut inscribatur ejusdem nomen, & ab eodem acceptetur: & denique ut bulla conservetur apud te nomine ejusdem amici, quam conservationem sufficere, mox dicemus §. 4. Atque ita sustinent Suar. Henr. Villal. Trull. allati, & approbati a Gall. *clauf. 1. d. 170.*

9 Secundo modo prædictus casus accidere posset, si tu existas in uno regno, & amicus in alio, sed in utroque promulgetur bulla, ut si tu existens hic in Sicilia, sumas bullam pro Cajo v. g. existente in Hispania, proderitne Cajo (postquam ia acceptaverit, &c.) illa bulla, quam tu pro eo in Sicilia sumpsisti?

Resp. mihi videtur profutura, quia jam Cajus existit in loco apto ad sumptionem bullæ; id quod solum requirit Pontifex dum dicit se date privilegia bullæ *existentibus in Hispaniarum Regnis, in Sardinia, in Insulis Hispaniæ adjacentibus, &c.* Ac Cajus jam existit in Hispaniarum regnis. &c.

10 Tertius modus est, si tu existas in regno, ubi bulla promulgatur, & sumas bullam pro amico existente in Regno ubi non promulgatur bulla, tu v. g. existas in Sicilia, sumasque bullam pro Sempronio existente Neapoli.

Resp. Duobus modis figurari hic casus potest. Primo si Sempronius sit Neapolitanus, & commoretur Neapoli & neutiquam declinet in Siciliam, tu vero in Sicilia existens v. g. Panormi, sumas pro ipso bullam. Et in hoc casu certum apud omnes est, Sempronio non prodesse prædictam bullam, quia Pontifex vult, ut solum existentibus, vel declinantibus in Regnum concedatur Bulla. Secundo modo, si Sempronius sit Siculus, sit v. g. Panormitanus, & maneat Neapoli; nec personaliter declinet in Regnum ubi promulgatur bulla; tu vero bullam pro illo acceptante v. g. sumas, &c. & in hoc etiam casu mihi certum est (& tenet etiam Gall. *clauf. 1. d. 6.* quicquid nonnemo sentire posset in oppositum) non prodesse ejusmodi bullam Sempronio. Ratio est, quia licet dictus Sempronius civiliter dicatur esse per suum Procuratorem Panormi, id tamen est ex fictione Juris, ut summus Pontifex ibi (*consistentibus, & declinantibus*) loquitur de vera, & physica consistentia, veraque declinatione, non vero de Juridica, & a jure ficta.

Confirmatur, quia si id conceditur Sempronio Panormitano existente Neapoli, non est ratio cur non concedatur Sempronio Neapolitano *ibidem*, idest, Neapoli consistenti: uterque enim poterit esse civiliter in suo Procuratore Panormi, & tamen omnes, ut vidimus, negant de Sempronio Neapolitano: esse autem Panormitanum vel Neapolitanum nihil confert ad hanc rem nostram, quando uterque est in regno, ubi nequaquam bulla promulgatur.

SECUNDA DUBITATIO.

De certitudine acceptionis bullæ.

11 Si meus Pater v. g. soleat ipso die promulgationis Bullæ singulis annis existens hic Panormi sumere pro me Bullam, ego autem existam v. g. Syracusis, possumne uti bulla, antequam me ille de acceptione admoneat? Idem quæro, si amico commiserim, ut acciperet pro me bullam, & sciam, ipsum esse diligentissimum, & multoties pro me illum ipso die promulgationis accepisse.

Resp. quamvis supponeremus certitudinem moralem, quod pro te accepta rite fuerit bulla, satis esse ad illius privilegia consequenda; nihilominus dico, hic non adesse ejusmodi moralem certitudinem. In tantis enim periculis mortis, infirmitatis, oblivionis, absentiæ a loco promulgationis, multitudinis negotiorum, quibus tuus pater, vel amicus subjicitur ob humanam conditionem, non potes certo moraliter scire, acceptam ab illis fuisse bullam, cum hic præsertim agatur de re tanti momenti, quanta est absolutio a reservatis, & similibus, quæ certam requirunt potestatem, vel saltem vere probabilem, quæ probabilitas hic non adest, cum pericula prædicta rem faciant valde dubiam. Ita Gallleg. *clauf. 14. dub. 180.* citans Vegam, & Rodriquez, Esto, Diana *p. 1. tr. 11. ref. 96.* Henriquez, & Villalobos citati a prædicto Gallego sentiant, tunc adesse certitudinem moralem, sed non sunt audiendi.

TERTIA DUBITATIO.

De duabus bullis, quarum alteram tantum quis acceptet.

12 Ego pro amico bullam modo dicto accepi, ejusque nomen inscripsi, illumque de acceptatione admonui, sed ipse, quia invenitur jam bullam suscepisse, non acceptat; possumne cum fructu, vel ego, vel ille, alteri eam applicare, qui det mihi eleemosynam, quam ego dedi deletoque amici nomine hujus nomen inscribere?

Resp. Villalobos mox citandus dicit, te posse, quia dum acceptatio facta non est, potest bulla applicari, servatis servandis, cui velis; tunc enim tu es veluti distributor, seu depositarius illius bullæ, dum alteri perfecte applicata non fuit; nam propterea tunc mutare nomen, nullam falsitatem continet, sed est corrigere clarum errorem, ita Villalobos apud Dianam *p. 1. tr. 11. resol. 95.*

13 Ipse idem Diana, postquam prædictam doctrinam approbavit ex Villalobos, sic immediate addit. *Notandum est tamen, quod si Petrus sumit bullam pro Joanne, qui jam alteram acceperat, non potest Petrus illam alteri applicare, quia, ut ait Vega in sum. t. 1. c. 43. cas. 6. realiter ille sumpsit eam bullam cum intentione applicandi Petro, & non alteri, ergo &c. & ita testatur, respondisse de hoc casu interrogatum Medinam.* Hactenus Diana, in quibus mihi videtur esse contradictio. Si enim ipse ex Villalobos dixerat, posse, te cum fructu applicare alteri bullam acceptam pro amico, qui invenitur jam accepisse, & nolle nunc acceptare, qua ratione deinde negat cum Vega, atque Petrum sumentem bullam pro Joanne eodem modo non acceptante, non posse alteri applicare? certe utrobique fuit intentio applicandi ei, qui invenitur jam bullam accepisse, quare videtur idem casus, non diversus.

14 Vidit, puto, hanc contradictionem Galleg. *clauf. 14. dub. 178.* voluitque concordare, & sic distinxit. Si tu quando sumpsisti bullam pro amico nulla reflexione usus es, sed solum dixisti, *Volo accipere pro amico*, potes alteri applicare, si amicus non accepiet, atque hic est (ait) casus concessus a Villalobos. Si vero usus hac reflexione es in hunc modum; *Volo accipere pro amico v. g. Joanne cum intentione illi eam applicandi, non autem alteri;* non potes alteri applicare, atque hic est casus Vega.

15 Ego sane non sum adeo ingeniosus, ut inter duos hos casus discrimen illud introspiciam. Jam enim quando accepi pro amico sine illa signata reflexione, amico volui applicare, non alteri. Quid enim significat illud, pro amico applicare, & consequenter non alteri? Præterea illa bulla in utroque casu remanet sine perfecta applicatione, posito quod in utroque casu adsit acceptatio. Denique pro utroque non est præsumendum Commissarium, qui jam habuit eleemosynam, velle sibi eam retinere, & fructum Privilegii bullæ nulli conferre.

16 Mihi igitur videtur Villalobos fuisse in sententia concedente posse illam bullam alteri applicari; sed Vegam in sententia negante. Quamobrem non est, quod recurramus ad concilianda sive duo illa dicta Dianæ, sibi contraria, sive duas sententias ex opposito diversas, ut propterea Delugo *de pœn. d. 27. n. 88.* merito expresse advertat, Dianam hac in re non fuisse consequenter locutum.

17 Porro dictos Delugo *i. e.* prædictam sententiam Villal. negat, impugnatque ex eo, quod posito, quod eleemosyna facta ab amico nomine meo fuit, & non nomine alterius, nequit per ratificationem deinde alter acceptare; quasi sit facta nomine suo: nemo enim potest ratum habere, quod nomine suo non est factum, sed nomine alterius.

18 Verum esto (respondere posset Villalobos) eleemosyna illa non sit facta nomine alterius amici, quia tamen ego nolui acceptare, tanquam factam nomine meo, remanet facta nullius nomine: ergo poterit ille alter amicus non quidem ratificare; sed illam acceptare nunc, tanquam pro se factam.

QUARTA DUBITATIO.

De duabus bullis, quarum utraque sit a te acceptata.

19 QUid dicendum, quando accessit acceptatio? Casus figurari in hunc modum potest. Commisi amico, ut quotannis sumeret Panormi pro me Bullam; ego autem memor hujus commissionis accepi Bullam Syracusis animo utramque acceptandi. Vel, Syracusis acceptavi eam, quam ego sumpsi, oblitus illius commissionis impositæ meo illi amico, nam quia, etiam in hoc oblivionis casu, commissionem illam nunquam revocavi, & bullam sumptam Panormi in meo Procuratore me acceptasse convincor, sane etiam in hoc eventu aderit legitima acceptatio.

Inquiro jam, cum rescivero bullam unam mihi sufficere, possumne alteram ex his alteri tertio acceptanti cum fructu applicare, qui mihi eleemosynam a me collatam resarciat?

20 Resp. Hodie postquam Pontifex Gregorius XIII. (ut mox *c. 14.* videbimus) concessit, ut cum fructibus, in anno eodem possit bulla sumi, puto, te non posse alteri applicare. Probatur, quia bulla semel alicui applicata, & quidem cum fructu, nequit alteri applicari, ut ex se patet; secus enim possem meam primam bullam alteri applicare, quod nullus dixit. Sed tu jam tibi applicasti utramque, & quidem cum fructu concesso a Gregorio XIII. ergo, &c. Minor probatur, & explicatur: nam quamquam fortasse tu non indigebis secunda bulla, tamen ut illam cum fructu habeas, satis est, si ex illa acquiras (ut certe acquiris) potestatem illa utendi. Neque enim prima bulla fortasse tu indigebis, eaque fortasse nunquam uteris, & tamen non inde dices, te non accepisse illam cum fructu, & posse illam alteri a te applicari, fructus enim veluti immediatus est ipsa potestas fruendi, &c.

21 At si loquamur ante hanc concessionem Gregorii, ut item de tertia bulla, quæ fructuosa tibi non est, tu vero illam, sive per ignorantiam, sive ob aliam causam tibi applicasti, puto, esse probabile, te posse, alteri volenti eam applicare, & ab eodem eleemosynam a te datam recuperare. Ratio est, quia cum illa applicatio fuerit exhibita ex errore circa substantiam, idest circa privilegia, & fructus utiles bullæ, vera, & valida applicatio non fuit, atque adeo irrita. Ne ergo hæc tertia bulla remaneat inapplicata, & ne commissarius data eleemosyna immerito gaudeat; eam propter eandem doctrinam, quæ *n. 12. & n. 15.* est allata, poterit alteri conferri.

§. IV. *Explicatur illud (Retinere.)*

1 NON solum Bullam accipere, sed retinere apud te, seu (ut loquitur bulla latina) penes te habere debes. Id quo gravioribus verbis sic præcipit Summarium bullæ, quod in nostro Regno distribuitur.

Dichiariamo, che quelli, che pigliaranno questa presente Bolla, abbiano da ritenere, e conservarsi questo Sommario, e Bolla, ch' è stampata, sigillata, e firmata di nostro nome, e sigillo, perchè d' altra maniera non guadagnano la detta bolla, nè le grazie di quella.

2 Hoc (*Retinere seu conservare*) nimis stricte, ne dicam, inepte explicant nonnulli, putantes, opus esse illam tecum ferre: imo ineptius aliqui, oportere eam manu tangere, quando utuntur ejus aliquo privilegio, v. g. quando absolvuntur a reservatis. Dico igitur, satis esse, eam domi suæ retinere, quamvis in alia civitate, imo satis esse, servare eam apud amicum, etiam absentem (sed non apud Thesaurarium ex dicta §. 5. n. 4.) moralis enim retentio præcipitur, non physica, nam Pontifex loquitur, juxta morem, quo solent homines res suas asservare: & ita sane praxis ipsa timoratorum docet.

3 Hinc solvitur ea dubitatio, an si amittas bullam, amittas ejus Privilegia, quandoquidem eam in eo casu jam non retines?

Resp. cum necessaria distinctione. Si inculpabiliter amittas, non est unde cadas a Gratiis. Non enim obligaris ex tenore bullæ, ut jam vidimus, nisi ad eam humano modo custodiendam. Custodisti autem, dum morali diligentia illam conservasti, quamvis deinde sine tua culpa ea amissa, lacerata, vel combusta fuerit, &c.

4 At si consulto illam amittas, projicias, laceres, &c. concides sane a Privilegiis, non propter rationes, quas quidam minus apte afferunt præsertim illam, quia sic videris a te velle removere bullæ privilegia; id enim verum nequaquam est: siquidem non sequitur: Projicio bullam, seu ejus scriptum, ergo ejus privilegia projicio. Non, inquam, propter ejusmodi rationes, sed quia clare, diserte, expressis verbis sub hac conditione, ut bullam humano modo conserves, Pontifex tibi ejus Privi-

privilegia communicat. Id enim notant ea verba Commissarii, cujus est, mentem Pontificis circa bullam declarare: *Abbiamo da ricevere, e conservarsi questo Sommario &c. perchè di altra mani ra non guadagnano la detta bolla, nè le grazie di quella*. Hæc est doctrina communis apud Gal. *clauf.* 14. *d.* 18. Dian. *p.* 10. *tr.* 2. *ref.* 4. Alioique ab eisdem citatos. Solum invenio Andream Mendo *de bull. d.* 21. *n.* 3. putantem, etiamsi culpabiliter quis amittat, posse frui Bullæ Privilegiis, sed non est propter nostram rationem audiendus.

§. V. *Duo discrimina notabiliter inter bullam communem, & bullam compositionis quoad earum retentionem, & nominis inscriptionem.*

1 DE bulla communi dictum hactenus est, eam scripto nomine accipientis, debere, tum accipi, tum conservari.

Primo igitur contra hoc posterius posset quis in hunc modum argumentari. Bullam compositionis, de qua infra, non obligamur conservare, sed satis est, illam recipere, ergo & Bullam communem. Antecedens probatur ex verbis Bullæ Compositionis, quam distribuit hoc in Regno Commissarius, quæ hæc hodie sunt.

Ed ordiniamo precisamente, che riceviate in voi questa santa Bolla, essendovi in essa scritto il vostro nome, perchè così vuole, e comanda sua Santità, e che altrimente non godiate della composizione, che per essa vi si concede; la quale Bolla ordiniamo, che sia stampata col nostro nome, e sigillata col nostro sigillo.

2 Imo etiam antea sic legebatur in Bulla compositionis anno 1628. *ed ordiniamo precisamente, che riceviate in voi questa Bolla, perchè così vuole, e commanda Sua Santità, e che altrimente non godiate della composizione, che per essa vi si concede, &c.*

3 Vides igitur tum hodie, tum antea, nunquam in Bulla compositionis apponi, ut illa conservetur, sed solum ut recipiatur, &c.

Resp. nunc ad propositam paritatem, negando consequentiam. Hoc enim est Primum notabile discrimen inter Bullam communem, & Bullam compositionis, requiri nimirum conservationem bullæ communis, bullæ compositionis conservationem non requiri. Et ratio manifesta est, quia Pontifex per suum Commissarium conservationem mandavit in bulla communi, ut vidimus §. *præc.* non vero in bulla compositionis, ut modo habuimus *n.* 1. & 3.

4 Sed inquiret curiosus, cur id? Resp. recte Bardi *p.* 3. *tr.* 3. *c.* 2. *sect.* 2. *n.* 20. quia in communi bulla multa adsunt Privilegia, quæ habent tractum successivum pro toto anno, unde congruum fuit mandare, ut ea conservaretur, ne scilicet erraret privilegiatus, quando uti ejus privilegiis voluerit. At in bulla compositionis unica est gratia, qua scilicet bullam hanc recipiens liberatur a restitutione incertorum, qua gratia semel habita nihil refert bullam conservare.

5 Secundo, potest quis ita argumentari contra inscriptionem nominis in hunc modum. In bulla compositionis hodie necesse est, ut inscribatur nomen recipientis sub pœna compositionis gratiam non obtinendi, ut apparet ex verbis *n.* 1. recitatis: ergo sic erit in bulla communi, & tamen supra §. 2. diximus, ex Bardi in hac communi bulla expediens id non esse necessarium.

Resp. simili modo, quo respondimus ad præcedens argumentum, non esse scilicet id mirum, quia in textu bullæ communis non apparent, saltem manifeste in illa sententia P. Bardi, verba, quæ annullent concessionem, si non scribatur nomen, ut ibidem dicto §. 2. legisti. At vero apparent clare in bulla compositionis, ut jam item modo legisti *n.* 1. Atque hoc est secundum notabile discrimen inter duas bullas.

Cur autem hoc? Resp. me putare, Pontifici satis fuisse, rationem honoris recipientis bullam habuisse, dum non requisivit, ut hæc bulla conservaretur, unde eidem non visum est necessarium concedere, seu permittere, ne inscriberetur nomen.

Resp. secundo. Rationem, cur hoc discrimen voluerit Pontifex, P. Bardi afferre debet, non autem nos, qui citato §. 2. docuimus, scribendum esse nomen, etiam in bulla communi.

CAPUT XVI.

Concessio Gregorii XIII. per quam bis Bulla sumi potest.

Ea sic habet ap. Gal. *in cal. l. clauf.* 11. & apud Trull. *lib.* 1. *de Bulla* §. 8.

Ac etiam, ut omnes Christifideles, non tantum semel, sed bis, singulo quoque anno, servato tenore, & forma prædictis, quibus eodem anno idem Summarium sumpserint, tam pro se, quam per modum suffragii, pro animabus in Purgatorio detentis, indulgentiis, concessionibus, gratiis, & indulgentiis prædictis uti, & petiri, & gaudere, ac dictorum bonorum spiritualium participes fieri valeant, in Domino misericorditer concedimus, & indulgemus.

§. Unicus. *De secunda prædicta bulla, quæ eodem anno recipi potest.*

1 CUm hæc bulla sit mera extensio ad solam iteratam receptionem (sed certe non ad tertiam) ideo omnia sunt pro illa servanda, quæ diximus in præcedentibus, quæ propterea non sunt repetenda. Notanda tantummodo sunt duo.

2 Primo, hanc secundam bullam posse sumi simul cum prima, vel postea intra annum, quando libuerit. Ita Gallegus *clauf. cit. in Tr.* inserviet aut illa, sive pro toto anno, si initio accepisti, sive pro solo tempore, quo sumpsisti, usque ad anni finem. Inserviet, inquam, pro tribus privilegiis. Puta primo, ut possis acquirere iterum Indulgentiam plenariam in vita, & iterum in morte, licet per primam bullam eam acquisieris. Secundo, ut obtineas iterum absolutionem ab iis reservatis, a quibus semel forte absolutus fuisti per primam bullam. Tertio, poteris iterum, seu bis, accipere eodem anno bullam pro defunctis, qua *c. seq.* atque adeo bis applicare pro ipsis Plenariam Indulgentiam.

3 Notandum secundo, eleemosynam pro hac secunda receptione bullæ, conferri debere a privatis, duorum realium, ab insignibus vero personis octo: Hoc est, præter eleemosynam datam pro prima bulla debet alia similis pro hac secunda porrigi, ut *dixi c.* 3. §. 7. *n.* 10. Atque hæc de bulla vivorum: sequitur de bulla pro defunctis, deque bulla compositionis brevis, sed pro praxi, ad quem semper intendimus, sufficiet explicatio.

CAPUT XVII.

De Bulla pro Defunctis.

1 In Bulla latina sic habetur.

Item, eadem indulgentia (utique plenaria) suffragabitur per modum suffragii, etiam animabus defunctorum, pro quibus in hujusmodi subsidium (nempe belli contra infideles) proficiscet, vel Milites mitti contigerit, aut pro quibus non euntes, nec mittentes, tamen eleemosynam de bonis suis juxta taxam per Commissarium, personarum qualitate inspecta, faciendam, pro Religionis defensione contulerint.

§. I. *Explicatur illud; Per modum suffragii.*

1 QUemadmodum si quis in carcere esset detentus ob debita, quibus premitur, duplici posset modo liberari, Primo, si Princeps illum absolveret per sententiam, vel alio legitimo modo, ab ejusmodi debitis. Secundo, si amicus aliquis offerret creditoribus solutionem dictorum debitorum; quorum prior liberatio dicetur haberi per absolutionem, posterior per modum auxilii, quod per oblationem satisfactionis affertur ab amico; Ita anima, quæ existit in Purgatorio posset liberari, primo, si Deus, vel Delegatus ab illo illam absolveret. Secundo si quis per sua bona opera pœnalia offerret pro ipsa tantam satisfactionem, quanta sufficit ad debita dictæ animæ compensanda. Prior ex his modis vocetur absoluta, ut ita loquar liberatio, seu condonatio, seu Indulgentia per modum absolutionis. Posterior vero vocetur liberatio, seu Indulgentia per modum suffragii, sive auxilii; ille enim, quia sua opera pro anima offert, auxilium affert animæ.

2 Jam vero summus Pontifex, cui dictum est, *Quæcumque solveris super terram* &c. concedit vivis per potestatem Judiciariam, qua valet suos subditos absolvere; concedit, inquam auctoritative Indulgentiam, & liberationem a pœnis, quas illi debent: nam ex Thesauro Ecclesiæ ipse, qui est ejus administrator, & distributor satisfactionem tantam auctoritate a Christo sibi communicata exhibet Deo, quantam debet Fidelis, cui Indulgentiam confert. At vero, quia eidem Pontifici non sunt subditæ animæ Purgatorii, nec ab ipso ligari, vel solvi auctoritative possunt, cum tamen possit idem per modum auxilii offerre Deo pro anima tantam satisfactionem, quantam ea anima debet, ad hoc enim non requiritur, quod anima sit illi subdita, ideo tunc dicitur, quod per modum suffragii, seu auxilii ejusmodi animis liberet. Unde vides, non differre Indulgentiam Plenariam pro vivis ab Indulgentia Plenaria pro Defunctis; utraque enim animam liberat: solum pro vivis Pontifex, per Indulgentiam illam, remittit pœnam juxta prædicta, ut administrator, pro Defunctis autem, ut auxilians. Hæc rudi Minerva pro indoctioribus delibasse sufficiat.

3 An autem utraque hæc satisfactio a Pontifice oblata Deo acceptetur ab ipso de condigno, & ex Justitia, ut tenent tanquam probabilius Trull. *in Bull. dub.* 4. *n.* 6. aliique apud Bard. *p.* 4. *de Bull. tr.* 2. *c.* 2. *sect.* 4. an potius de congruo ex liberalitate, & misericordia, ut tanquam probabilius tenent Sotus *in dist.* 19. *q.* 2. *art.* 4. aliique quos sequitur idem Bardi, quamque valde rationabilem existimat Bell. *l.* 1. *de Indulg. c.* 14. *n.* 4. ut item, an Deus illam acceptet infallibiliter, ut tenere consequenter debet Trull. aliique eum sequentes; an vero fallibiliter, ut tenent alii eum Soto, sunt Quæstiones Theologicæ videndæ apud prædictos, & apud Suar. 3. *p. t.* 4. *d.* 84.

§. II. *Conditiones requisita pro Bulla Defunctorum.*

1 OMissis iis, quæ pertinent ad animas illorum, qui ad bellum contra infideles proficiscuntur, vel eorum, qui ad idem Bellum Milites destinant; nostrum erit, de hodierna tantummodo communi praxi loqui, qua fideles, data eleemosyna (modo quo supra diximus *c.* 16. §. *unic. n.* 3.) Indulgentiam plenariam virtute bullæ applicant pro defuncto, hoc est pro anima existente in Purgatorio.

Hoc autem initio ne te prætereant duo. Primo, hanc Indulgentiam, quæ per hanc bullam confertur, esse diversam ab illis Indulgentiis stationum explicatis in superioribus *c.* 10. quæ possunt etiam, ut *ib.* vidimus, pro defunctis applicari. Secundo, a fidelibus solum designari animam, cui est applicanda Indulgentia: at a Pontifice illam impertiri, ut late diximus eod. *c.* 10. §. 4. *n.* 2.

2 Quoniam autem hæc Defunctorum bulla est pars bullæ vivorum, ideo potest bis sumi modo dicto *c.* 16. *n.* 2. Debet item accipi, acceptari, ac retineri, seu conservari, modo quo de bulla vivorum supra decrevimus *c.* 13. §. 2. & *seq.*

3 Quid de inscriptione nominis?

Resp. propter eamdem rationem, quia hæc est pars bullæ vivorum, idem dic, quod de inscriptione dicti nominis *diximus ib.*

4 Certe praxis est, in illa scribi nomen, tum ejus, qui bullam accipit, tum ejus, pro cujus anima accipitur. Verba hujus bullæ, quæ in regno nostro distribuitur, sunt sequentia.

Per quanto voi, Pietro Romano, dasstivo due Reali di plata, cioè d'argento, ch'è quello, che sta tassato, e dichiarato per noi il Dottore D. Pietre Patece Commissario Generale della Santa Cruciata a beneficio dell' Anima di Bernardo Amodeo, e ricevestivo in voi questa Santa Bolla, li ha concessa l' Indulgenza sopradetta, &c.

Jam vero proprias difficultates ad bullam hanc pertinentes hic subnectamus.

PRIMA DIFFICULTAS.

An qui bullam defunctorum accipit, oporteat esse in statu gratiæ, ut Animæ prosit acceptatio, & applicatio pro illa?

5 Resp. valde probabile esse, non oportere propter Rationem dictam *c.* 10. *n.* 3. sed quia alii sustinent oportere, ideo providum est consilium, ut proxime moriturus committat hæredi, ut sumat pro ipso, quando morietur, hanc bullam; nam quando deinde hæres illam accipiet, vel applicabit, id faciet nomine alieno, non proprio, unde certo non requiretur in hærede status gratiæ. Quemadmodum si meo servo peccatori jubeam eleemosynam pauperi dare, nihil mihi officit ejus peccatum, quia non agit nomine suo, sed meo. Aliud simile consilium habebis infra n. 7.

SECUNDA DIFFICULTAS.

An hæc bulla possit applicari pro multis defunctis?

6 Resp. Ita putat Mendo *d.* 36. *n.* 2. quo pacto Indulgentiæ fructus

tus dividetur in illos plures pro rata. Sed illum audire non possum, siquidem in bulla hac, quæ distribuitur, expresse ponitur ut modo sidilii (*pro anima talis personæ*) ergo solum pro una applicari potest, cui rationi nimis frigide ipse Mendo respondet, dum dicit, id poni, quia communiter fideles pro una anima solent applicare.

TERTIA DIFFICULTAS.

Quanam ratione facienda est Applicatio?

7 Resp. modo duplici, vel nimirum primo, si quis accepit bullam, determinet ipse, vel alius talem animam; vel secundo, si dicat, seu intendat, se velle liberare illam animam, quam determinabit Deus. Ita docet Mendo *l. c. d. 13. n. 14.*

At quandonam anima liberabitur, quando accipitur bulla, an quando applicatur? Resp. si bullam recipiens, erogata seu promissa, modo supradicto, eleemosyna, simul applicat, tunc liberabitur; at si prius accipiat, sed inde ad tempus applicet, tunc liberabitur, quando applicat. Ratio est, quia ultimum requisitum est applicatio. Unde, si tu, dum bullam accipis, non sis in gratiæ statu, expediet non applicare tunc, sed quando eris in gratia, ut nimirum securius opereris, propter illam opinionem, quæ requirit in fideli gratiæ statum, ut is operetur utiliter pro Defuncto.

Nota, semel facta applicatione pro anima v. g. Petri, te non habere potestatem applicandi alteri, quia facta a te applicatione, jam suum effectum adæquate habuit tua bulla.

QUARTA DIFFICULTAS.

An pro hac Bulla Defunctorum requiratur dari Eleemosynam?

8 Resp. Requiritur: ita enim explicuit, seu taxavit commissarius, cui data est taxandi potestas.

Illud tamen ne ignorato, pro hac bulla sufficere eamdem quantitatem eleemosynæ pro omnibus, sive privatis, sive insignibus personis, & quidem in nostro Regno duos reales. Ratio est, quia pro viventibus distinctionem apposuit Commissarius inter privatas, & insignes, non autem pro defunctis: & merito, quia voluit illis sanctis animabus favere liberalius.

QUINTA DIFFICULTAS.

An hac Defunctorum bulla possit sumi pro existente in alio Regno?

9 Resp. verbis Ludovici a Cruce de Bull. in ipso Proœmio. *Concedit*, inquit. *S. Pontifex, ut qui hanc Defunctorum bullam sumpserit, possit cuicumque animæ in Purgatorio existenti applicare, dummodo duos argenteos in subsidium Belli contra infideles solvat, &c.* Notas illud *cuicumque animæ?* Vivus ergo recipiens bullam, debet esse in Regno, ubi bulla promulgatur, non autem necessario ille, cui applicatur, vel applicanda est Indulgentia.

SEXTA DIFFICULTAS.

An hac Indulgentia possit acquiri pluries pro defuncto?

10 Resp. Solum semel cum una bulla, & iterum cum alia, sed tertio cum tertia &c.

Illa autem opinio Trull. putantis, quoties cum una bulla applicatur a fideli, qui bullam hanc accepit, hæc Indulgentia, toties Indulgentiam acquiri pro anima, mihi videtur opinio nimis fictitia; nam cur requiritur nova concessio Pontificis, ut bis hæc bulla sumi possit, qua iterum acquiratur Indulgentia? & cur fideles nunquam hac Praxi, quod sciamus, usi sunt?

11 Illud occasione hac solet inquiri, cur bis in anno potest utiliter sumi hæc bulla? Imo cur fructuosum est, altero & altero anno pro eodem defuncto subinde bullam sumere? Ratio dubitandi est, quia, si per unicam bullam semel habita Indulgentia, Deus liberat animam, jam non est opus alia secunda, multo minus tertia &c.

Resp. Sane cum fructu plures Bullæ sumuntur, quia possunt concurrere circumstantiæ, ob quas per priores bullas non acquiratur Indulgentia: ut si accidat, non esse causam sufficientem, ad illam Indulgentiam concedendam, si non sit in gratia, qui bullam suscipit, applicatque (nam non est, nisi in opinione, quod in prædicto non requiratur gratia) denique si Deus non acceptet (est enim in simili opinione, an Deus infallibiliter necne acceptet, ut §. *præced. n. 3.* indicavimus) Addit Castrop. *de bull. p. 12. n. 4.* neminem scire posse, an opera ad indulgentiam requisita ipse exequatur, prout Pontifex intendit, & necessarium est ad Indulgentiæ valorem, & rursus neminem scire, an etiam te ignorante, eleemosyna erogata pro bulla sit aliena, vel, an depositarius, seu distributor tibi dederit bullam alterius; vel, an ipse sit raptor, simulator, vel non legitimus minister. Præstabit igitur iterata bullarum acceptio, non pro defunctis modo, verum etiam pro viventibus. Quod dicitur de his Indulgentiis per bullam, dic universaliter de aliis Indulgentiis, prudenter nimirum eas, pluries & pluries sumi. Hactenus *de bulla defunctorum* satis.

CAPUT XVIII.

De Bulla Compositionis.

1 PER hanc bullam concedit Pontifex fidelibus etiam Religiosis, ut vult Castr. *de Cruc. p. ult. ipso initio*: si quidem diximus *sup. c. 3. §. 2. n. 12.* Religiosos posse omnibus bullæ Cruciatæ privilegiis frui, præter usum lacticiniorum, & quæ ad Sacram etiam Pœnitentiæ pertinent, ut si forte habeant aliquid ex bonis male ablatis, vel retentis, facta eleemosyna, positisque conditionibus mox explicandis, possint illa omnia sibi tuta conscientia retinere.

Hujus autem concessionis Justitia, & honestas, ut etiam potestas Pontificis ad illam exhibendam hic a nobis, qui solum ad praxim intendimus, tanquam certa supponitur, videnda si placet apud Trull. Bardi, Lud. a Cruc. aliosque hujus bullæ diligentes explanatores. Porro verba Pontificis hanc compositionem concedentis hæc sunt.

Ut possit Commissarius componere super illicite habitis, nec non super medietate legatorum omnium, quæ propter male ablata facta sunt, si Legatarii per annum in executione negligentes fuerint, ac super illis, quæ facta erunt (hoc est, quæ invenientur esse jam facta) & quæ dicto anno, durante fient, si Legatarii inveniri non potuerunt, nec non super male ablatis, & per usurariam pravitatem, aut aliter male acquisitis, si in omnibus præmissis casibus (præterquam dicta annalis negligentia) personæ, quibus restitutio, seu solutio facienda est (præstito per restituentem juramento de diligentia per eum facta pro inveniendo Legatario, seu Creditore, & minime invento) non reperiantur; possit, inquam, Commissarius componere, & tam debitores liberari.

Et Paulo post.

Ita etiam datur facultas eidem Commissario componendi cum iis, qui ad restitutionem fructuum ex omissione horarum Canonicarum tenentur; Ita ut quantitas compositionis pro medietate Ecclesiæ, vel aliis locis, quarum, vel quorum ratione horas prædictas recitare debent, & pro altera medietate in subventionem hujus negotii detur.

§. I. *Explicatur caput illud primum se componendi, idest* super illicite habitis, & super male ablatis, aut aliter male acquisitis.

1 ILlicite habita, seu retenta sunt, quæ quamvis sine peccato, propter bonam fidem, vel ob justum contractum, vel ob aliud habita olim fuerint, suo tamen tempore restituta non sunt. Male vero ablata sunt illa, quæ cum peccato, & injustitia surrepta fuere, nec domino reddita, quod posterius magis magisque enodare volens Pontifex, addit, *& per usurariam pravitatem, aut aliter male acquisitis.*

2 Porro his igitur format generalem hanc regulam Trull. *in Expos. Bull. compos. l. 5. c. 19.* Compositio, de qua loquimur, generaliter fieri potest in omni eventu, in quo constat, restitutionem faciendam esse ratione rei male acceptæ, vel injustæ retentionis, duabus conditionibus concurrentibus, prima; ut facta debita diligentia, dominus certus, aut ejus hæres non appareat (quam primam conditionem paulo post §. 5. nos illustrabimus:) Secunda, ut hæc bona ablata non fuerint ex confidentia hujus bullæ. De qua item conditione nonnulla nos addemus non multo post §. 7. n. 4.

3 Proferunt & illam aliam regulam doctores apud eumdem Trull. *ib. l. 3. dub. 4. n. 5.* Delugo *d. 6. de Just. n. 134.* Quotiescumque aliqua cedunt pauperibus, vel locis Piis, hoc est deberent illis distribui, potest fieri compositio.

Signate dictum est (*cedunt*) non vero dictum est (*debentur*) id quod sic explicat Andreas Mendo *d. 35. de Bull. c. 2. n. 10.* Si restitutio facienda sit Ecclesiæ (ait) ex eo, quod fraus aliqua in illam patrata est, non potest debitor componi per bullas, quia a Pontifice, & Commissario non conceditur compositio de bonis, quæ certo domino debentur, ut hic certus dominus, nempe determinata Ecclesia. Nec conceditur de omnibus bonis pertinentibus ad pia opera, quorum Pontifex est administrator, sed de his, quæ non sunt ablata ab ipsis piis operibus, & tamen restitutio esset ei facienda, vel quia dominus non est certus, vel quia turpiter acquisita sunt, & proprio domino non sunt reddenda. Hinc si quis abstulisset bona pertinentia ad Ecclesiæ fabricam, non posset per bullam componi, sed deberet ipsi fabricæ restituere, &c.

Prædictarum regularum ratio illa est, quia de his Pontifex summus, ut administrator rerum etiam temporalium, quando ad bonum animarum faciunt, modo a Doctoribus latius explicato, potest disponere, atque adeo de illis compositionem concedere.

Jam vero, ut quæ sunt in titulo hujus §. explicarentur, apposuit Commissarius Cruciatæ multos casus in ipso summario vulgari, quod compositionem postulantibus distribuit, qui breviter sunt sequentes.

De acquisitis cum peccato.

4 Et quidem quoad male ablata, quæ ex injusta receptione, vel damnificatione debentur. Potest primo compositio expediri, (ait Commissarius) si Judices, si Advocati, si Testes, si Notarii, si similes Officiales aliquid injuste receperint; ita ut secundum regulas restitutionis restituere incertæ personæ obligentur; satisfacto semper illo, cui damnum fortasse ab ipsis illatum est. Nota aliquos DD. Troll. *l. c. cauf. 9.* Henr. *exp. lib. 7. c. 35. num. 4.* compositionem hanc Judicibus concedere solum super accepta ob administrationem Justitiæ in causis temporalibus. Sed Castr. *de Bull. pun. ult. §. 2. n. 9.* concedit etiam in spiritualibus. Illum lege.

5 Secundo, si quis injuste aliquid receperit, ut intercederet pro injusta sententia, restituto semper damno parti læsæ.

6 Tertio, si in ludo per fraudem aliquid injuste quis acquisierit ab eo, quem nunc invenire non potest.

Nota, si tu forte luseris cum beneficiario, viceris que illam partem superfluam, quamvis teneatur distribuere pauperibus, doceri a Delug. *l. c.* dictam partem deberi pauperibus, atque adeo posse, te de ea componi; at doceri a Bard. *p. 3. tr. 5. dec. 2. sect. 3.* pauperibus non deberi, neque componi te posse. Ratio hujus posterioris sententiæ, quam libentius sequor, est, quia, cum sit hodie probabilis opinio beneficiarium esse dominum, etiam illorum bonorum, quæ ipsi sunt superflua, jam a te scitur dominus, puta beneficiarius, ergo illi, non vero pauperibus restituere debes, si per fraudem vicisti. Quod si vicisti sine fraude, illa tibi retinere potes, quia ea habuisti a domino suæ rei, esto beneficiarius peccaverit, sic ludendo, & fortasse etiam, tu si sciens cooperatus es cum illius peccato.

7 Quarto, si ob fictam paupertatem, vel similem fictionem aliquid recepisti, quod restituere obligeris.

8 Quinto, si quid debeas ob damnum, quod venando, piscando, pascendo, vel alio modo alicui intulisti, semper incerto eo, cui damnum illatum est.

9 Sexto, si honesta mulier (non publica meretrix) aliquid ob turpem usum habuerit.

10 Septimo, si quid habueris per injustam venditionem, vel emptionem vini, vel aliarum rerum, sive fraus fuerit in mensura, sive in alio &c.

De acquisitis sine peccato, ubi de inventis.

11 Quoad rem acceptam: potest, primo, fieri compositio, si quis habeat pecuniam, vel aliud incerti domini apud se depositum.

12 Secundo, si ex contractu, vel quocumque alio capite aliquid quis incertæ personæ debeat.

13 Tertio, si quis aliquid habeat, quod casu invenerit, nec sciri possit dominus: Hæc autem alicubi esse a Rege, & sub præcepto, vel excommunicatione a Pontifice applicata ordinibus Sanctæ Mariæ de Mercede, vel Sanctissimæ Trinitatis ad redimendos captivos, unde non posse de illis componi, contendit Lud. a Cruce *de bull. d. 3. d. 15.*

Verum

Verum nos sequimur alios Doctores Mend. *de bull. d.* 33. *c.* 2. *n.* 12. citantem Nav. addentemque Mol. & Castr. ad idem propendentes, cum quibus.

14 Dico Primo. Casu inventa, si post debitam diligentiam inveniri dominus non potest, probabilissimum esse, posse ea sibi asservari ab inventore cum intentione ea domino reddendi, si is comparuerit. Ratio est, quia nec ex jure naturæ, nec ex jure positivo probari potest oppositum, modo dictum animum habeat inventor. Id fuse probat Mendo *l. c. num.* 17.

Addit idem *disp.* 14. *c.* 17. *n.* 181. idem esse de bonis naufragantium eo ipso enim quod inveniri non potest eorum dominos, sunt æque bona inventa, & excommunicatio in Bulla Cœnæ solum loquitur, cognito, vel comparente domino.

15 Dico Secundo cum Mendo *dicta d.* 33. nec ullam esse in conscientia obligationem reddendi bona incerta inventa sive animata, sive inanimata Cruciatæ, aut prædictis Ordinibus. Ratio est, quia si inventor ea licite juxta hanc opinionem retinet, non cadet in ipsum nec præceptum, nec excommunicatio, quæ solum fuot lata juxta aliam oppositam, quæ certe probabilis est.

16 Idem Mendo *d. disp.* 33. *n.* 13. docet posita præscriptione (quæ ponitur post certum tempus a lege definitum, de qua passim jurisconsulti) non obligari inventorem reddere rem inventam domino comparenti, quia per præscriptionem legitimam is acquisivit rei dominium absolutum; sic concedentibus legibus præscriptionis.

17 Sed difficilis mihi est hæc decisio: ad legitimam enim præscriptionem requiritur, ut res a possidente teneatur tanquam sua absolute, & non nomine alterius; at hic inventor nomine domini possidet, dum eam retinet sub conditione, donec dominus comparuerit, non vero absolute, & nomine suo. Sed redeamus ad nostra.

18 Ex dictis patet, te non indigere compositione pro prædictis inventis in nostra opinione; indigere autem in alia probabili, quam hic sequitur Commissarius.

19 Hi sunt prædicti casus in summario collecti, in quibus semper intellige, quando facta debita diligentia; ignotus est dominus, ut item semper intellige, quando is, qui ea habet, restituere obligatur. Quod advertitur, quia Commissarios in multis ex prædictis casibus enumeratis secutus est opinionem probabilem, quod illa bona restituenda sint, ut v. g. in muliere dante usum sui corporis, & in rebus casu inventis, ut modo dictum est &c. Nam cæterum quando adest opinio probabilis quod restituenda non sint, potest quilibet hanc sequi, & sic de compositione non esse sollicitus. Et quidem Trullen. Bardi, & Mendo latius in expositione hujus Bullæ (utiliter quidem) agunt de casibus, quando prædicti obligantur restituere, quando non item: sed quia id est digredi ad alias materias, ideo ab his mihi abstinendum hic omnino fuit.

§. II. *Explicatur illud secundum Caput*; Super medietate legatorum.

1 EX figuratione casus id facilius doceberis. Titius in fine vitæ cognoscens, seu dubitans apud se esse summam centum v. g. aureorum ex male ablatis (ut exoneret suam conscientiam) legat Ecclesiæ S. Petri, vel Paulo pauperi summam illam. Accidit autem, ut illa Ecclesia, seu ejus Rector, & pauper ille, fuerint negligentes per annum nequaquam exigentes a Titii hæredibus ejusmodi legatum, Ajo, hos Titii hæredes posse super medietate hujus legati, hoc est supra quinquaginta aureis se componere per hanc Bullam, data tamen alia medietate illi Ecclesiæ, vel Pauperi, legatariis.

2 Nota autem hic Primo, in hoc casu non requiri incertitudinem domini, nam in aliis requiritur (ut supra dictum est) dominum esse ignotum. Sicuti etiam non requiri dicetur §. 4. in omittente horas Canonicas. Quod autem etiamsi notus sit dominus, possit hanc compositionem concedere Pontifex non solum pro legatis faciendis in illo anno post promulgationem bullæ, quod concedunt omnes, verum etiam pro legatis jam factis ante bullæ promulgationem, quod negat Delugo: lege apud Bardi etiam hoc posterius concedentem.

3 Nota Secundo, debere intercessisse negligentiam Legatarii: unde si ejusmodi legati notitiam sine sua culpa nequaquam is habuit, non currit adversus illum prædictus annus, nisi a die notitiæ legati.

4 Nota Tertio, male ablata, pro quibus constituta diximus hæc legata, non debere esse facta ob confidentiam bullæ, tunc enim, ut dictum est, compositio nulla conceditur.

5 Nota Quarto id, quod advertam §. 7. *n.* 5.

6 Nota Quinto. Si summa medietatis legati excedit summam centum mille maravedis Hispanicorum, seu unciarum Sicularum 128. tar. 20 & gr. 6. (id quod mox explicabimus clarius §. 6.) de excessu debere fieri compositionem immediate cum commissario: si non excedit, sumi posse tot Bullas quot §. eodem definiemus.

7 Porro, cum certum sit apud omnes, hæredem, ne supprimat rem alterius, debere admonere legatarium de legato ipsi a defuncto relicto (si aliunde is non sciverit) ut a die notitiæ, ut diximus, currat prædictus annus. Inquires, quemnam admonebit, si legatum factum est pauperibus, vel pio loco in communi?

Resp. Admoneat Procuratorem pauperum vel Rectorem loci pii, vel Episcopum, vel breviter illum, qui curam habet de iis legatariis, quibus defunctus voluit prodesse. Ita Med. *d.* 34. *tr.* 4. *n.* 56.

Inquires iterum. Si dicti Procuratores sint negligentes; unde post annum amittat locus pius v. g. medietatem legati ex eo, quod hæres se composuit, ad quid Procuratores obligabuntur?

Resp. sine dubio ad restituendam tali loco illam medietatem amissam, si per culpam ipsorum gravem ea amissa est. Semper suppono, hos esse Procuratores ex officio, & stipendio, vel quia muneri suo est annexa procuratio, nam si eam ex charitate gerant, quamvis peccarit, ad restitutionem non tenebuntur. Ita Mendo *ib. n.* 57.

§. III. *Explicans Caput illud Tertium.*

Ac super illis legatis, &c.

1 SI quando adsint legata quæcumque tametsi non fuerint facta ad exonerandam conscientiam; legata, inquam, sive facta ante bullæ promulgationem, sive quæ fient post illam, durante anno tuæ bullæ, quæ quidem legata tu, utpote hæres legantis, solvere legatariis ad assem teneris, si tamen dicti legatarii, adhibita morali diligentia, inveniri non possunt, poteris tibi consulere per hanc compositionem; non solum quoad partem, verum etiam quoad totum. Hæc enim cum sint in hoc casu incerti domini, debentur Pauperibus, atque adeo sunt compositionis capacia. Differt hic casus a præcedente in duobus: nam in præcedente notus erat dominus, & lagatum factum erat ad exonerandam conscientiam, quæ duo non sunt in casu præsenti.

2 Nota autem hic Primo, si summa excedit decem mille Maravedi Hispanos mox explicando §. 6. debere fieri compositionem per Commissarium: si non excedit, posse per tot bullas, quot mox eodem §. 6 dicemus. Et subadverte, quando compositio fit per Commissarium debere ejusmodi hæredem jurare se diligentiam moralem adhibuisse ad inveniendos legatarios modo universaliter explicando §. 1. *fine*, quo juramentum non requiritur, cum per bullas &c.

3 Nota Secundo. Quod dicitur de legatis prædictis incertis, dicendum fideicommissis incertis, nam legata, & fideicommissa saltem in hoc æquiparantur, ut recte Vill. *tom.* 29. *n.* 2. Med. *d.* 34. *c.* 4. *n.* 53. aliique.

4 Nota Tertio id, quod infra dicam §. 7. *n.* 5.

5 Nota Quarto, si Cajus v. g. determinatæ personæ Titio v. gr. leget aliquam summam, quam a Titio furatus fuerat, vel quomodocumque ab illo habuerat, non posse prædictos Caji hæredes uti compositione, quia tunc certus est creditor, & legatum illud potius est restitutio quam vere legatum.

Si defunctus habeat bona, super quæ poterat componi, an de iisdem possit componi hæres, dicam mox §. 4. *n.* 13.

§. IV. *Explicans illud Quartum Caput*: Et super fructibus debitis ex omissione Horarum Canonicarum, & fructibus ex reditibus Ecclesiasticis male perceptis.

1 SI quis Ecclesiasticus Beneficiarius non recitavit Horas Canonicas, vel beneficium habuit sine titulo, vel aliud non Canonice obtinuit, & tamen fructus beneficii percepit, cum injuste perceperit, debet eos restituere, sed ut vult Mendo *d.* 34. *c.* 3. potest uti hac compositione, de qua loquimur; quantum debeat restituere qui omittit horas Canonicas, vide Castr. *l. mox cit.* Bardi *p.* 3. *tr.* 5. *d.* 2.

Idem si excommunicatus, vel suspensus, vel irregularis eos fructus perceperit, idem, inquam, dic in sententia eorum, & in casibus illis, in quibus prædicti non faciunt fructus suos, de quibus vide Trull. *l.* 3. *de Bull. cas.* 2. Mendo *d.* 34. *c.* 2. *n.* 28. aliosque. Idem quod dicitur de beneficiario non recitante horas dic de pensionario, (propter eamdem rationem) non recitante officium B. M. Virginis.

2 Hic autem est quædam conditio observanda, ut ultra duos Reales, quos ejusmodi beneficiarius debet erogare pro una Bulla, quæ remittit ipsi mille Maravedis Hispanos, mox explicandos §. 6. debeat dare alios duos reales Ecclesiæ, in qua est beneficium, pro quo compositio expeditur, & sic pro aliis singulis bullis, quibus indigebit beneficiarius. Quod si summa a beneficiario male percepta excedit decem mille maravedis *eodem* §. mox explicandos, unde debeat compositio immediate fieri cum Commissario, summa compositionis debet dividi, cujus altera pars media detur in subsidium belli, altera tribuenda est pari modo Ecclesiæ, ubi est beneficium. Hunc sensum faciunt illa verba summarii vulgaris, quod in nostro regno distribuitur pro hac compositione. *Che abbia da dare altri due Reali alla fabbrica della Chiesa del Beneficio &c. e volendosi componere di più, s'osservi l' ordine dichiarato di sopra.*

3 His declaratis, nota primo, super distributiones quotidianas, si quando quis cum non interfuerit Choro, illas tamen accepit, non posse ut volunt Henriq. Rodr. Ludov. a Cruce cum Trull. *l.* 3. *cas.* 2. *n.* 5. alilque, fieri compositionem. Ratio est manifesta, quia hæc accrescunt interessentibus, ergo cum dominus sit certus, non est locus compositioni.

4 Idem propter eamdem rationem dic de fructibus beneficii cujuscumque, quando ex speciali statuto, vel consuetudine legitima aliis sint attributi. Lege Andream Mendo, qui tandem concludit, id esse, saltem tanquam tutius amplectendum.

5 Nota secundo, nec item posse, ut vult Trull. cum aliis *ib.* fieri compositionem super redditus, quos forte perceperunt Parochi, vel Episcopi non residentes ultra tempus ipsis a Trident. *sess.* 23. *c.* 1. *de Ref.* concessum. Ratio est, quia ibi Concilium prohibet, ne de iis fiat compositio; & ex alia parte non apparet in bulla hac revocari hujusmodi prohibitionem.

6 Idem recte docet Lud. a Cruc. de fructibus non rite perceptis ex beneficiis incompatibilibus, quia ex Tridente. cito non residentes non possunt, ut modo dictum est, componi: at ille, qui habet duo beneficia incompatibilia non potuit in utroque residere, & ita testatur dictus Lud. respondisse Commissarium Cruciatæ de hac re interrogatum; sed bene notat Meod. *d.* 34. *c.* 3. *n.* 42. posse componi de fructibus beneficii, ubi forte resedit, quia, quoad hoc, non repugnat Trid.

7 Nota quarto, quid de fructibus beneficii vacantis?

Resp. de his fuse loquentem legi posse Trull. *l. c.* qui denique ait, fructus tempore veræ vacationis provenientes, in sententia multorum deberi successoribus, vel convertendos esse in Ecclesiæ utilitatem, atque adeo cum sic certi sint creditores, non habet (ut aliqui censent) locum compositio.

8 Dixi (ut aliqui censent) nam cæterum ipse idem Trullen. *loc. c.* cui adde Mendo *disp.* 34. *cap.* 3. *n.* 42. putat, etiam super fructibus veræ vacationis prodesse compositionem, tametsi successoribus debeantur (de qua tamen re, hoc est, cui debeantur tales fructus, est solemnis quæstio, & tandem Suar. *l.* 4. *de Relig. cap.* 53. *n.* 26. dixit, consuetudinem legitimam cujuscumque loci esse servandam.) Ratio propter quam super his compositio possit expediri, est, quia adhuc antequam successor illos sumat, sibique vindicet, sunt in dispositione Pontificis, qui Commissario delegavit potestatem super illis compositionem concedendi.

9 Nota Quinto, non posse teste Lud. a Cruc. *dis.* 3. *dist.* 18. Trull. *l.* 3. *cas. ult. fine*, expediri compositionem super stipendiis pro Missis celebrandis male perceptis: nam constat, eas Missas esse celebrandas pro iis determinate sive vivis sive defunctis, pro quibus ii intenderunt, qui stipendia, seu eleemosynam tribuerunt, quare etiam si tu illorum non recorderis, neque illos scias, personæ incertæ nequaquam sunt, cum a Deo, ad quem pertinent earum fructum concedere, satis superque noscantur.

10 Nota Sexto. Quid de Beneficiario cum distractione voluntaria horas Canonicas recitante? Supponendo eam sententiam, quæ docet recitantem cum voluntaria distractione non satisfacere in conscientia obligationi, quam inducit, vel ipsa ratio orationis, vel Ecclesiæ grave præceptum?

Resp. Aliqui hunc negant compositione indigere; aliqui affirmant. Ratio affirmantium est, quia ad orationem cum attentione faciendam obligatur Beneficiarius, atque adeo, cum peccet, nec ponat, quod ab ipso

ipso ratione beneficii requiritur, contra justitiam operatur, unde cum obligetur fructus sic perceptos restituere, indigebit compositione, vel eos Ecclesiæ restituat. Ratio negantium est, quia esto is peccet contra Religionem, non tamen contra justitiam; jam enim externe recitat, ad quod solum vi Beneficii teneri videtur. Utraque sententia est probabilis, lege Bardi *in 2. edit. Bull. Cruc. p. 3. tr. 5. disp. 2. c. 3. sect. 2.* & ab eodem citatum, & non in omnibus approbatum Andream Mendo.

11 Huc reducitur illa Quæstiuncula. An officium hodie omissum a similibus beneficiariis, si cras ab eodem suppleatur, recitando officium duplicatum, satisfaciat quoad justitiam, etiam hodierna die, & sic non indigeat compositione pro ejus omissione?

Respondeo. Ita putat Suar. *lib. 4. de Hor. Can. cap. 29. n. 11.* cum nonnullis aliis, sed certum oppositum est, ut habet Bard. *l. c.* omnino tenendum, quia officium est, addictum ab Ecclesia huic diei, quo elapso, nulliter quoad diem hanc suppletur. Neque obstat altero die suppleri aliquando posse Missam, quam hodie celebrare debebat beneficiarius, non obstat, inquam, quia Missa regulariter non est addicta a dantibus pro ea eleemosynam huic diei, quia ab ipsa solum spectari solet utilitas, & fructus Missæ, quæ regulariter æque habentur altera die. At officium addictum est huic diei ab Ecclesia, quæ respexit ad hanc præcise diem, ne scilicet dies ulla præteriret sine religioso cultu per officium.

12 Nota Septimo. An hæres defuncti beneficiarii possit utiliter se componere de fructibus, male ab ipso beneficiario perceptis, & nunc jam a dicto hærede alias legitime possessis?

Resp. non posse existimat Delugo *disp. 21. de just. a n. 116.* quia compositio pro debitis certis non videtur esse concessa, nisi illi, qui ea debita personaliter contraxit, at hæc debita contraxit beneficiarius, non hæres. Verum Bardi *p. 3. tract. 5. diff. 2. sect. 3.* concedit, posse, donec aliud non declaret Commissarius Cruciatæ, quia non apparet in bulla, compositionem pro debitis certis esse solum ei concessam, qui illa immediate contraxit.

13 Atque, hac posita decisione, multo magis sequitur, universaliter hæredem posse se componere super omnibus illis bonis sive male receptis, sive male retentis, super quibus poterat se componere defunctus: dum inter vivos existebat, nam ad hæredes proveniunt bona defunctorum iisdem qualitatibus affecta quibus apud defunctos erant.

§. V. *Explicatur illud*, si facta diligentia non invenitur creditor.

1 PRæter illud de medietate Legatorum ex negligentia Legatarii, & præter dicta de fructibus receptis in omissione horarum Canonicarum, semper in aliis requiritur, sicut supra dictum est, ut constet creditorem esse incertum, seu ignotum. Id autem constare debet per diligentiam morali modo factam, hoc est, ut adhibita sit ea diligentia, quam vir bonus, & timoratus in simili casu, consideratis, quantitate, & qualitate rei apponeret in re sua; non enim eadem diligentia sufficiet ad quærendum dominum pretiosi Adamantis, quæ ad dominum unius, vel alterius aurei. Et quidem de hac sufficienti diligentia exhibita, debet a debitore fieri juramentum, quando fit compositio immediate cum Commissario, quando autem fit per acceptionem bullarum, satis est, ut ipse debitor sit certus, illam fecisse, & hanc esse praxim affirmat signate Trullench. *l. 3. cas. 2.*

2 Nota hic primo. An dicendus sum esse certus an incertus, si sciam rem, quam ego habeo, esse alicujus ex duobus, vel tribus, vel quatuor, nesciam vero cujus in particulari?

Resp. cum Henr. *l. 7. in d. c. 53. n. 1.* te dicendum esse certum, quare tunc res est dividenda inter illos pro rata dubii.

3 Quid, si dubium versetur inter decem, quindecim, viginti, centum.

Resp. cum hæc res debeat morali, & humano modo pensari, debet prudenti judicio, spectata qualitate personarum, & rei quantitate, decerni, an sit tantum dubium, ut res illa ad certitudinem potius, quam ad incertitudinem vergat.

4 Nota Secundo. Quid, si creditor certus sit absens?

Resp. Tunc sane (ut recte advertit Sotus *l. 4. de Just. qu. 7. art. 1.*) is erit per se loquendo, certus; absentia enim domini ejus certitudinem non tollit. Dixi (per se loquendo) nam id limitat Henr. *l. c.* & Lud. a Cruc. *disp. 3 d. 6.* nisi res esset ad Dominum mittenda majoribus expensis, quam ipsa valeat, tunc enim æquiparatur rei incerti domini. Sed adverte, hoc tunc locum habere, quando non speratur, fore opportunum tempus eam restituendi domino, & quando debitor non tenetur illas expensas facere.

Quod ultimum ideo dicitur, quia quando res est illicite a te acquisita debes regulariter tuis expensis (si habeas unde) mittere ad dominum juxta alibi a me dicta, & consequenter non suffragabitur tibi compositio.

5 Nota tertio. Quid si sub dubio debeam aliquam summam Titio v. g. Creditori mihi satis cognito, sub dubio, inquam, an illi debeam decem, an quindecim, an viginti, an nihil?

Resp. Putat Henr. *l. 7. de ind. cap. 13. §. 5.* debere dari Titio aliquid juxta prudentis judicium, spectato dubio, & spectata rei quantitate, de reliquo autem posse componi. Cujus decisionis illam rationem redderem, quia de eo, quod est reliquum, vere nescitur dominus.

6 Inquires quarto. Si quis vendens v. g. vinum, sciat, se decem aureos per fraudes surripuisse in hoc oppido, vel vicinia, ignoret tamen personas peculiares, quibus damnum illatum fuit, uti ne, ac frui compositione potest? Si enim eas noscendi spes elucet; debet, diligentiam apponere, illisque inventis reddere, nec tunc licebit, ut toties diximus. ad compositionem confugere.

7 Resp. Villalob. *tr. 29. n. 56.* putat non esse tunc compositioni locum, sed obligari vendentem restituere summam surreptam communitati, vel vendere vilius in illo eodem loco.

Addit Castr. *de bull. p. ult. §. 3. n. 15.* hanc sententiam sequens rationem illam, quia tunc communitas est læsa, quæ cum sciatur, ipsi est restitutio facienda, quo sic læsis, quantum fieri potest satisfiat.

8 Verum distinguendum omnino est. Si damnum illatum fuit communitati, accipiendo ab illis v. g. thes. vel ab aliquorum cumulo, quia communitas est læsa, ipsi thesauro seu cumulo facienda est restitutio, ut qui damnum passi sunt, resarciantur.

At si furtum fuit factum ex bonis variorum Civium, qui cognosci non possunt, tunc certe pars læsa est incerta, nam (ut recte Delugo *disp. 6. de Just. n. 133.* notat) nihil refert, scire esse alicujus ex illa Civitate, seu communitate: si enim id satis esset, usurarii & furti debita non essent incerta, quia licet, quinam sint ab ipsis læsi, ignorentur, scitur tamen ex qua Civitate sint: vide, quæ ego *l. 8. in Dec. tr. 4. cap. 1. §. 3. n. 19.* de hac re dixi.

9 Denique facta a me legitima compositione, si forte appareat dominus, ad quid me obligabis?

Resp. Non pauci, ut Rodriq. Vill. Lud. a Cruce quos citat, sed non sequitur Trull. *l. 3. d. 4. n. 8.* affirmant, obligari te, etiam ante sententiam, ad restituendum comparenti domino id, in quo factus es ditior. Ratio est, inquiunt, quia Pontifex per compositionem nec intendit, nec intendere potest juri alieno præjudicare; quare illam concedens, concedit sub conditione, si seu donec dominus non apparet.

10 Contra. Non pauci, ut Henr. Bannez, Acost. Trull. eos citans affirmant, te ad nihil obligari in foro conscientiæ, siquidem ejusmodi compositio facta est a Pontifice, qui cum sit administrator bonorum temporalium fidelium, quando hæc concernunt bonum spirituale, potest disponere de rebus, &c. & re ipsa disponit sine ulla conditione, quæ certe gratis asseritur, cum in Bulla ne vestigium quidem illius appareat: Et quidem si id potest Princeps sæcularis per rescriptionem, cur non possit per compositionem Pontifex? item sicuti si distribuisses totum pauperibus, nihil tu deberes postea domino comparenti, ut omnes concedunt: Ita si per compositionem legitime tibi, & subsidio contra infideles auctoritate Pontificia divisisti. Hæc sententia est a nobis promptius amplectenda.

11 Dixi (in foro conscientiæ) Nam, quia bulla Cruciatæ, quanta est, solum respicit forum internum, posse te condemnari a Judice, tenet Trull. *l. c.* ut rem reddas domino comparenti, & nunc post sententiam, non vero antea, debebis justæ sententiæ parere, ac reddere.

12 Sed nihilominus valere etiam pro externo foro, docet Acosta *q. 95.* cui assentitur Delugo *d. 6. de Just. n. 105.* quia compositio est expedita absolute auctoritate Pontificis potentis liberare, atque sine ulla restrictione liberantis debitorem.

13 Prudenter autem addit Bardi, valere quidem compositionem in foro externo: sed quia in foro eodem debet constare, eam legitime fuisse expeditam, constare autem difficile est, ideo regulariter illa non proderit, nisi in foro interno, semper enim creditor dicere poterit compositionem non fuisse factam super suo credito, non fuisse præmissam debitam diligentiam, &c.

§. VI. *Explicatur quantitas, de qua quis componi valeat.*

1 DUæ sunt viæ, per quas incedere potes ad compositionem acquirendam. Altera est per sumptionem tot bullarum, altera per compositionem immediate faciendam cum ipso Commissario.

Si fiat priore via, quantitas, super qua fieri potest compositio pro una bulla, sunt duo mille maravedis, quæ in moneta Sicula sunt unciæ duæ, tareni decem & septem cum granis quatuor, seu sunt scuta sex, tareni quinque, & grana quatuor: fierique possunt sumptiones tot Bullarum usque ad quantitatem centum mille maravedis hoc est usque ad uncias centum viginti octo, tarenos viginti, & grana sex, seu usque ad scuta trecenta viginti unum, tarenos octo, & grana sex. Quare sumendo, vel simul, vel successive intra annum publicationis, quinquaginta Bullas, invenies (si recte rationem inibis) extinxisse dictam quantitatem centum mille maravedis.

Nota, per unam, seu per singulas bullas solvi debere commissario seu distributori bullarum duos Reales a quocumque, sive persona sit privata, sive insignis: hæc enim distinctio est pro sumenda bulla communi, non vero pro compositionis bulla. Ita Bardi *p. 3. t. 5. diff. 1. cap. 3. num. 3.*

2 Quod si summa, pro qua fieri postulatur compositio, excedit dictam summam centum mille maravedis, tunc erit recurrendum ad posteriorem viam, idest, erit conveniendus commissarius, ut ipse taxam suo arbitrio (nam non est definita pro omnibus) designet juxta personarum qualitatem, & quantitatem bonorum. Notat tamen Henr. *l. 7. in d. c. 33. n. 1.* solere designari decem, quæ a debitore in subsidium belli erogentur, pro singulis centenariis.

3 Inquires in hunc modum. Ego ex restitutione incertorum debeo mille uncias aureas, velle autem per priorem viam sumere bullas quinquaginta pro extinctione unciarum Sicularum centum viginti octo, tarenorum viginti, & granorum sex, quæ sane est mihi utilior via, & pro reliqua per viam posteriorem componere me cum commissario, possumne?

Resp. valide, & licite posse. Ita Trull. *d. l. 3. d. 3. n. 2 & 3.* Quia & id signate concedit ipsa bulla compositionis, & ita praxis habet innixa in eo, quod commissario non est limitata quantitas, de qua componere ad prædictum suum arbitrium possit.

4 Subinquires. Vellem pro tota summa confugere ad commissarium.

Resp. confugito, ut libet, propter eamdem rationem, & ita notat. Bard. *p. 3. tr. 5. diff. 1. c. 3. n. 5.*

5 Subinquires iterum. Debeo ducentas uncias Siculas, mihi provideo de tot bullis quot sufficiunt ad extinguendas centum, deinde aliquot post diebus sumo totidem bullas pro aliis centum, legitimene me gero?

Resp. Nimis teste Bard. *l. c. n. 9.* te illegitime geris: debes enim ad Commissarium pro posterioribus centum recurrere, sive bona, sive mala fide eam divisionem feceris, sive etiam oblitus fueris invincibiliter, te debere ducenta. Ratio est, quia Privilegium, quod datur per receptionem tot Bullarum intrinsece, limitatum est ad tantam limitatam summam materialiter, & non ad amplius.

§. VII. *Conditiones requisitæ pro recipienda hac compositionis Bulla.*

1 PRima est, ut juxta dicta pro Bulla communi a fideli baptizato (non est necesse, ut existat in statu gratiæ, ut notat Mendo *d. 34. c. 5. n. 38.*) recipiatur summarium hujus Bullæ a manibus legitimi ministri, data eleemosyna, quam diximus *§. prec. n. 1.* fine, & quidem impressum, & signatum nomine, & sigillo commissarii. Debet autem is, qui vult compositionem, existere in Regno, ubi bulla promulgatur, vel ad illud personaliter declinare, juxta dicta superius de bulla communi. Quare Neapolitanus v. gr. qui Panormi incolit, vel obiter etiam per paucas horas Panormi manet, potest, dum manet, recipere hanc bullam, vel componere cum Commissario, & consequenter, teste Trull. *lib. 2. dub. 2.* liberari a restitutione bonorum, de quibus componitur.

2 Secunda conditio, ut inscribatur nomen: Id, quod per occasionem clare diximus sup. *c. 25. §. 4.* Non requiritur autem, ut vult Mendo *disp. 22. cap. 5. n. 52.* ut conservetur, quod etiam per eamdem occasionem dictum ibidem est. Lege, si est otium Mendo, & Bardi, *l. c.* qui

qui contra hoc posterius afferunt, & solvunt objectionem quamdam nobis non admodum necessariam.

3 Tertia, ut non aliena surripiat quis in confidentiam hujus compositionis. Nota autem compositionem negari surripienti ex confidentia, non autem negari surripienti cum confidentia. Explico id afferendo verba Henr. *l. 7. de Indulg. c. 34. Non valet*, inquit, *compositio si injuste hæc bona quis occupaverit tanquam ex immediato motivo, aut fine principali. At non prohibetur compositio, si jam decreverat furta facere, aut ea diutius teneat.* Hæc ille, cujus sensus est, non prohiberi compositionem, si spes bullæ inveniat jam voluntatem furandi, non autem illam moveat ad furandum.

Esse etiam confidentiam, puto *cum Mendo disp. 33. n. 43.* si quis quid furetur ab aliquo sperans, fore ut illum, quem nunc cognoscit, sit fluxu temporis ignoraturus.

4 Huc facit sequens quæstiuncula. Si Petrus v. g. spe compositionis faciendæ retineat bona hæc incerta, nec restituat, sed nec distribuat pauperibus; peccat nec ne?

Resp. Si longa est mora, qua retinet, peccat mortaliter, quia unusquisque obligatur statim restituere, dum potest. Adverto tamen, quod si deinde expediat legitime compositionem, valet compositio. Ita Acosta in *expl. Bull. q. 92. Lud. a Cruc. de Bull. d. 3. dub.* 5. quia Pontifex negat compositionem surripienti in confidentiam Bullæ, non vero surrepta retinenti.

5 Adverte tamen, quod si hæres, spe hujus compositionis retinet legata, de quibus dictum est §. 2. & 3. non potest uti compositione, quia hoc in hærede non est solum retinere, sed in radice, est furari; idem dic de similibus.

6 His ita satis, superque declaratis, inquires primo circa primam conditionem: An hæc bulla compositionis prosit fidelibus defunctis? Resp. si defunctus, antequam animam efflaverit, mandavit suo hæredi, vel alteri, ut sumeret ejusmodi Bullas, vel ut faceret compositionem cum Commissario, utilis ei bulla, seu compositio erit. Ita Trull. *l. 2. dub. 2.* Lege Andr. Mend. *d. 33. c. 5. n. 30.* agentem in aliquo contra Trullench. id quod rite solet fieri quando, dum quis est morti proximus, dubitat, an aliquod ex male ablatis habeat, unde mandat hæredi; ut habita consultatione cum Theologis, si ipse debeat, hæres sumat tot Bullas, &c. Quod si is nil mandavit, utilis ei bulla non erit, quia bulla accipi debet nomine illius, cui ea profutura est: at non potest fieri nomine defuncti, id quod defunctus nequaquam mandavit.

Dices. Quid faciet igitur hæres, si forte cum hæreditate ipsi adveniant aliqua defuncti bona, quæ ipsi constat, esse aliena, dominumque inveniri non posse? Resp. Quærat ipse nomine proprio bullas, vel compositionem, ut dixi §. 4. n. 4.

7 Inquires Secundo. Circa conditionem tertiam. Quæ fuerunt ablata ex confidentia hujus bullæ. & dominus ignoratur, si non sunt capacia compositionis, cuinam restitui debent?

Resp. Pauperibus, vel locis piis, inter quos pauperes recte nominantur Animæ Purgatorii, quæ reste Medin. *disp. 34. cap. 4. n. 59.* maxime indigent Missis, & suffragiis; ut etiam ipsa Monasteria, & ipsi item, secundum eundem *disp. 35. c. 10. n. 66.* Religiosi in particulari. Illa enim sunt loca pia, hi sunt vere pauperes voto paupertatis astricti, si illud rite servent, pauperibus, inquam, vel locis piis deberent ex se ea restitui, ut disposuit Alexander Pontifex *l. 8. in dec. tr. 4. c. 1. §. 3. n. 20.* a me adductus.

8 Dico *ex se*, nam quia in hac bulla disponit Pontifex, ut ablata ex dicta confidentia applicentur in totum ad hujus belli subsidium, ideo ita debere sub peccato mortali applicari, & non dari pauperibus, vel piis locis docet Trull. *l. c. n. 19.* ubi tamen viget consuetudo sic applicandi, ubi enim ea consuetudo non esset, abrogata judicaretur hæc dispositio. Verum tantum rigorem peccati mortalis negat Bardi, quia in bulla non est verbum inducens obligationem sub mortali, & ex alia parte mutare unum opus pium in aliud item pium, idest quod deberet dari expeditioni huic contra infideles dare pauperibus, non est (nisi aliud addatur) materia gravis saltem ut plurimum. Atque hæc de bulla compositionis breviter scripsisse sufficiat.

I N-

INDEX
RERUM, ET VERBORUM,
Quæ continentur in hoc Volumine.
ULTIMUS NUMERUS PAGINAM INDICAT.

A

B

C

D

Ne-

Excom-

An

Cur-

Societ-

T

V

Votum

F I N I S.